3 1761 08820469 8

БОРИС ГРІНЧЕНКО

ОВАРЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
АИНСКО-РУССКІЙ СЛОВАРЬ

А—Н

Українське слово

Eag.D
H8735sl
Hrinchenko, Boris Dmitrovich

СЛОВАРІ „Українського Слова"

[1]

БОРИС ГРІНЧЕНКО

СЛОВАРЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Slovar' ukrains'koi movi

УКРАИНСКО-РУССКІЙ СЛОВАРЬ

[tom I]

А—Н

472867
27.3.48

БЕРЛІН 1924

ВИДАВНИЦТВО „Українське Слово" В БЕРЛІНІ

СЛОВАРЬ
УКРАЇНСЬКОЇ МО́ВИ

ЗІБРАЛА

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛА „КІЕВСКАЯ СТАРИНА“

Упорядкував, з додатком власного матеріялу,

Бори́с Грінче́нко.

У КИЇВІ, 1909.

СЛОВАРЬ

УКРАИНСКАГО ЯЗЫКА

СОБРАННЫЙ

РЕДАКЦІЕЙ ЖУРНАЛА „КІЕВСКАЯ СТАРИНА".

Редактировалъ, съ добавленіемъ собственныхъ матеріаловъ,

Б. Д. Гринченко.

Россійской Императорской Академіей Наукъ удостоенъ второй преміи Н. И. Костомарова.

КІЕВЪ, 1909.

Copyright 1924 by
„Ukrainske Slowo“ G. m. b. H.
Buch- und Zeitungsverlag, Berlin

ЕЛЬЗНЕРДРУК / БЕРЛІН
Друковано власним способом передруковування

ВІД ВИДАВНИЦТВА.

Тяжкі обставини еміґрації, на наш превеликий жаль, не дали нам можливости видати отсю надзвичайно цінну й важну для поширення нашої культури, особливо серед зросійщених Українців, працю в переробленому й справленому виданню й примусили нас видати її фотоґрафічним способом і у зменшеному, підручному форматі. Але це завдання ми постараємося виконати ще в самому найблизчому часі.

Зачинаючи з цієї книжки цілу серію словарів, ми сподіємося, що зустрінемо серед громадянства розуміння нашої праці й піддержку.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО".

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Начало украинской лексикографіи [1]) должно быть отнесено къ 1596 г., когда «дидаскалъ» Лаврентій Зизаній Тустановскій издалъ въ Вильнѣ книжку подъ заглавіемъ: «Наука ку читаню, и розумѣню писма словенского: ту тыж о святой Тройци, и о вѣчномъ рожденіи Господни». Въ этой азбукѣ, на стр. 1—34 второй нумераціи, помѣщенъ: «Лексис Сирѣчъ Реченія Вькратцѣ събранны. И из словенскаго языка, на простый Рускій Діялектъ Истолкованы. Л. Z.» [2])

Въ этомъ небольшомъ словарикѣ авторъ поясняетъ нѣсколько болѣе тысячи церковно-славянскихъ словъ словами тогдашняго книжнаго языка малороссовъ, въ составъ котораго входило множество народныхъ украинскихъ словъ, присутствующихъ и въ поясненіяхъ Л. Зизанія.

Гораздо большее значеніе имѣетъ появившійся въ 1627 г. въ Кіевѣ. «Лεξіконъ славенороссκій и именъ Тлъкованіе... Тщаніемъ, вѣдѣніемъ и иждивеніемъ, малѣйшаго въ Іеромонасѣхъ Памвы Берынды Протосγγела Θрону Іероусалимского». Это большая книга въ четвертку, гдѣ словарь занимаетъ 475 столбцевъ. Іеромонахъ Памва Берында началъ свой словарь по совѣту Ѳеодора Балабана, въ домѣ котораго онъ жилъ, и продолжалъ его, занимаясь впослѣдствіи исправленіемъ и печатаніемъ книгъ во Львовѣ и Кіевѣ, гдѣ онъ и умеръ (1632) въ должности архитипографа кіево-печерской лавры. Видя, что «широкій и великославный языкъ славенскій... трудности... словъ до вырозумѣня темныхъ многіи въ собѣ маетъ», Берында задался цѣлью облегчить чтеніе славянскихъ книгъ и составилъ «въ поощреніе искуснѣйшимъ и въ пользу студеемъ» свой словарь, поясняя «славенскія» слова тогдашней книжной рѣчью малорусскихъ писателей. Рѣчь эта, въ объясненіяхъ П. Берынды, заключаетъ въ себѣ слова, свойственныя славянскому и всѣмъ русскимъ нарѣчіямъ, затѣмъ слова польскія и, наконецъ, огромное количество народнаго украинскаго матеріала. Этотъ матеріалъ

[1]) Историческая часть этого предисловія представляетъ извлеченіе изъ изслѣдованія автора подъ заглавіемъ: „Огляд української лексикографії“ (Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, т. LXVI).

[2]) Описаніе книги у Каратаева: „Описаніе слав.-русскихъ книгъ“, I, 271—272. „Лексисъ“ перепечатанъ И. Сахаровымъ въ 1849 г., во 2-мъ томѣ его „Сказаній русскаго народа“ (стр. 121—134).

и представляетъ въ словарѣ наибольшую цѣнность, заставляющую относиться снисходительно къ такимъ недостаткамъ словаря, какъ его наивная этимологія (напр.: «рука, ижъ рушается названа») и нѣкоторый грамматическій безпорядокъ, который допускалъ лексикографъ, отступая во многихъ случаяхъ объясненій отъ грамматической формы объясняемаго слова (напр.: *тутно* переведено: *грумъ, перунъ*). При составленіи словаря П. Берында пользовался словарикомъ Л. Зизанія, а также сочиненіями Максима Святогорца, Мануила Ритора и иныхъ. Не смотря на то, что авторъ, какъ то видно изъ его предисловія, встрѣтилъ «много разорителей и хульниковъ» своего труда, словарь его удовлетворялъ имѣвшуюся потребность въ такихъ книгахъ и потому, «яко есть потребный и пожитечный многимъ», вновь былъ изданъ игуменомъ кутеинскаго монастыря, Іоилемъ Трусевичемъ съ братіею, въ 1653 г., появившись изъ типографіи того-же монастыря. [1])

Третій извѣстный намъ словарь—«Синонима славенороссская»—остался въ рукописи и опубликованъ лишь въ 1888 г. П. И. Житецкимъ въ «Кіевской Старинѣ». Рукопись найдена была въ библіотекѣ кіево-печерской лавры; она заключаетъ въ себѣ 185 листковъ и, повидимому, представляетъ черновую работу, предназначенную не для печати, а для личнаго употребленія. Ссылка на «Лексиконъ» Берынды указываетъ, что авторъ «Синонимы славенороссской» пользовался словаремъ этого послѣдняго и составилъ свой словарь не ранѣе 1627 г., а П. И. Житецкій, «судя по употребленію буквы *у*, а также **к** вмѣсто **а** и по рѣшительному преобладанію *и* надъ *ы*», полагаетъ, что рукопись словаря относится ко второй половинѣ XVII в. [2])

Этотъ словарь имѣетъ уже иной характеръ: въ немъ слова книжной малорусской рѣчи поясняны славянскими словами. Не смотря на нѣкоторые неудачные лексическіе пріемы, словарь представляетъ значительный научный интересъ какъ матеріалъ для характеристики тогдашняго книжнаго украинскаго языка. Шагомъ впередъ было и то обстоятельство, что здѣсь на первомъ планѣ стоялъ уже не «широкій и великославный славенскій» языкъ, объясняемый языкомъ простымъ, а самый этотъ простой языкъ признавался достойнымъ объясненія славянскою церковною рѣчью.

Однако дальнѣйшее развитіе лексикографической работы въ томъ направленіи, какое она приняла въ перечисленныхъ словаряхъ, совершенно затѣмъ обрывается, и къ XVIII в. мы не встрѣчаемъ ни одной подобной работы, что, конечно, въ достаточной степени объясняется тѣмъ измѣнившимся направленіемъ малорусской письменности въ XVIII в., которое вообще прервало дальнѣйшее развитіе стараго украинскаго книжнаго языка, послѣ чего возрожденіе украинской литературы оказалось возможнымъ лишь на почвѣ вполнѣ народнаго языка. Первое крупное явленіе этого возрожденія — «Энеида» Котляревскаго — даетъ намъ образецъ и украинскаго словаря, но словаря уже не книжной, а живой народной рѣчи. Къ первому изданію пародіи Котляревскаго (1798) приложено было на 23 страницахъ «Собраніе Малороссійскихъ словъ содержащихся въ Энеидѣ и сверхъ того еще весьма многихъ иныхъ, издревле вошед-

---

[1]) Словарь Берынды также перепечатанъ во 2-мъ томѣ „Сказаній“ Сахарова и весьма неисправно.

[2]) Кіевская Старина, 1888, VIII, приложеніе, 4.

шихъ въ малороссійское нарѣчіе съ другихъ языковъ, или и коренныхъ Россійскихъ, но не употребительныхъ». Здѣсь соотвѣтствующими русскими словами кратко переведено около тысячи украинскихъ словъ.

Подобный же характеръ имѣетъ и «Краткій малороссійскій словарь», включенный въ «Грамматику малороссійскаго нарѣчія» Павловскаго (1818), заключающій въ себѣ 1130 словъ; но къ нему приложено также и объясненіе нѣкоторыхъ «фразъ, пословицъ и приговорокъ».

Въ обоихъ этихъ случаяхъ словари украинскаго народнаго языка не играютъ еще самостоятельной роли, являясь дополненіемъ, необходимымъ для другихъ сочиненій [1]). Правда, вскорѣ послѣ этого былъ одинъ опытъ украинскаго словаря: „Собраніе словъ малороссійскаго нарѣчія“ Ивана Войцеховича. Напечатанъ онъ въ книгѣ: „Сочиненія въ прозѣ и стихахъ. Труды Общества любителей россійской словесности при императорскомъ московскомъ университетѣ“, ч. III, Москва, 1823 (стр. 284—326). Авторъ, по его словамъ въ предисловіи, хотѣлъ „представить... полнѣйшій и, если смѣю сказать, исправнѣйшій малороссійскій словарь“. Но въ словарѣ его всего около тысячи словъ при многихъ ошибкахъ въ объясненіяхъ, напр.: *затирка*—лапша, *лиштвы*—отвороты у платья, *люлька*—дѣтская колыбель, *пасока*—уха, *песикъ*—високъ и пр. Много словъ авторъ исказилъ, напр.: *гай-домака* съ поясненіемъ, что слово происходитъ отъ *гай* и *домъ*; *гассать* (гасити!), *заевый* (зайвий!), *зайдики* (заїдки!), *ковора* (ковдра!), *куква* (кухва!) и пр. Очевидно для самостоятельнаго украинскаго словаря не было еще собрано матеріаловъ. Въ дальнѣйшемъ развитіи украинской лексикографіи мы видимъ какъ накопленіе этихъ матеріаловъ, такъ и все улучшающіяся попытки составленія словаря, который охватилъ бы, по возможности, весь составъ языка. И подлежащая нашему дальнѣйшему разсмотрѣнію литература естественно распадается на два отдѣла: а) матеріалы для словаря, б) опыты словаря. Разсмотримъ каждый изъ этихъ отдѣловъ особо.

Насколько намъ извѣстно, наиболѣе ранней работой по собиранію матеріаловъ народнаго языка является статья „Слова и выраженія Остерскаго уѣзда“, напечатанная въ 1851, 1853 и 1854 гг. въ „Черниговскихъ губернскихъ вѣдомостяхъ“, представлявшихъ въ пятидесятые и шестидесятые годы XIX в. органъ, въ которомъ помѣщалось множество матеріала по языку, этнографіи и исторіи Украины. Авторъ записалъ народныя слова, показавшіяся ему интересными, и расположилъ ихъ въ алфавитномъ порядкѣ, удержавъ при начертаніи звуковъ мѣстную фонетику; объясняя слова по-рус-

---

[1]) Подобнаго рода словарики, игравшіе служебную роль при книгахъ иного содержанія, появлялись и впослѣдствіи; но мы не будемъ на нихъ останавливаться; отмѣтимъ лишь, что наиболѣе обширный изъ нихъ—объясненіе словъ, прилагавшееся къ каждой книжкѣ „Основы“ (1861—1862); меньшіе словарики были при слѣдующихъ книгахъ: „Опытъ собранія старинныхъ малороссійскихъ пѣсенъ“ Цертелева (1819), „Думки и пѣсни“ А. Могилы (1839), „Pieśni ludu Ruskiego w Galicyi“ Паули (1840), „Чорна рада“ Кулиша (1857), „Ужинок“ М. Г[атцука] (1857), „Повістки“ М. Вовчка (1861), „Чумацкія народныя пѣсни“ Рудченко (1874), „Повісті“ О. Федьковича (Кіевъ, 1876), „В поті чола“ Франка (Льв., 1890) и пр. По старому книжному языку слѣдуетъ отмѣтить „Объясненіе невразумительныхъ словъ, встрѣчающихся въ лѣтописи Самовидца и въ приложеніяхъ къ ней“, составленное г. О. Левицкимъ и приложенное къ кіевскому изданію Самовидца 1878 г.

ски, авторъ приводитъ множество примѣровъ изъ народныхъ пѣсенъ, разсказовъ и пр. Статья обрывается на буквѣ *о* и, повидимому, осталась незаконченной. [1])

Подобнаго рода собранія, хотя большей частью и менѣе значительныя, продолжаютъ появляться и впослѣдствіи. Такъ въ „Основѣ“: „Мѣста жительства и мѣстныя названія русиновъ въ настоящее время“ (1861, I), «О дѣтскомъ языкѣ» (со словарикомъ—1861, VIII), «Чабанський словарь» Кухаренка (1862, V), слова изъ бирючинскаго у. (1862, VIII) и пр. [2]). Затѣмъ въ первомъ томѣ «Записокъ Юго-Западнаго Отдѣла Р. Географическаго Общества» помѣщенъ «Опытъ словаря народныхъ названій растеній» А. С. Роговича и «Списокъ растеній» Ѳ. К. Волкова, которые даютъ украинскіе переводы почти для тысячи латинскихъ названій [3]). Наконецъ въ VII т. извѣстныхъ «Трудовъ» Чубинскаго появились (1877) собранные по особой программѣ діалектологическіе матеріалы, на основаніи которыхъ К. П. Михальчукомъ написана его важная работа о нарѣчіяхъ, поднарѣчіяхъ и говорахъ украинскаго языка.

Начиная затѣмъ съ 80-хъ годовъ, рядъ матеріаловъ даетъ журналъ «Кіевская Старина»—между прочимъ много названій предметовъ народнаго быта (въ различныхъ статьяхъ), номенклатура рабочихъ воловъ г. Венгржиновскаго (1898, VII), словари спеціальнаго языка лирниковъ (г. Боржковскаго, 1889, IX) и шерстобитовъ (г. Николайчика, 1890, IV); [4]) здѣсь также напечатана работа проф. Н. Ѳ. Сумцова: «Культурныя переживанія» (1889—1890), въ которой сдѣлано много важныхъ объясненій отдѣльныхъ словъ, какъ равно и въ четырехъ выпускахъ работы А. А. Потебни: «Къ исторіи звуковъ русскаго языка» (Варш. 1876, 1880, 1881, 1883). Нѣкоторые діалектологическіе матеріалы разбросаны были въ «Русскомъ филологическомъ вѣстникѣ»: г. Халанскаго изъ харьковской и курской губ. (1882, VII), Желеховскаго изъ сѣдлецкой губ. (1884, XI), Бѣлявскаго—изъ Глухова (1903, т. L), Ветухова—изъ старобѣльскаго у. Очень цѣнны: «Слова записанныя въ ...Екатериносл. губ.» и помѣщенныя П. И. Манжурою въ его «Сказкахъ» (Харьк. 1890), а также «Опытъ толковаго словаря народной технической терминологіи по полтавской губ.» г. В. Василенка (Харьк., 1902).

Въ Галиціи также происходило собираніе лексическихъ матеріаловъ. Наиболѣе выдающееся мѣсто занимаютъ здѣсь труды г. Ив. Верхратскаго, издавшаго цѣлый рядъ записанныхъ отъ народа словъ вообще и нѣсколько словариковъ діалектовъ: «Початки до уложеня номенклатури и терминологіи природописної, народньої» (Л., 1864—1879), «Знадоби до словаря южноруского» (Львъ., 1877); затѣмъ словарики при каждой изъ слѣдующихъ его работъ: «Говор замішанців» („Записки наукового товариства ім. Шевченка“, т. III, 1894), «Про говор долівський» (ib., т.т. XXXV—XXXVI, 1900), «Зна-

---

[1]) См. №№ 44, 48 и 51 — 1851 г. №№ 6, 9, 27 и 34—1853 г. и № 8 — 1854 г. „Черниг. губ. вѣд.“.

[2]) Намъ не пришлось видѣть, что представляетъ изъ себя: „Słowniczek prowincyonalizmów Podolskich“, изданный въ Краковѣ въ 1870 г.

[3]) Должно еще упомянуть о ботаническомъ словарѣ Н. Аненикова (новое изд. 1878 г.), заключающемъ, среди названій на разныхъ языкахъ, также и много украинскихъ названій.

[4]) Словарь языка нищихъ см. еще во 2-мъ выпускѣ „Трудовъ Черниговской губернской архивной комиссіи“, въ статьѣ г. Тиханова: „Черниговскіе старцы“.

доби для пізнаня угорськоруских говорів» (ib., т.т. XXX. 1899 и XLV, 1902), «Про говор галицьких лемків» (Львов. 1902). Недостатками этихъ важныхъ работъ являются: нѣкоторая неясность объясненій и отсутствіе ударенія. Болѣе мелкія собранія словъ разбросаны во многихъ галицкихъ изданіяхъ: М. Новицкаго (календ. «Львовянинъ» на 1861 г.). Л. Кобринскаго («Вечерницѣ», 1863, № 4), И. Огоновскаго («Правда», 1879, № 1—2), Миколаевича («Зоря», 1893, № 24), Макарушки («Записки наук. тов. ім. Шевченка», V, 1895); спеціальные словари языка нищихъ въ статьяхъ К. Вакторина («Ідівська [жебрацька] мова», «Зоря», 1886, стр. 237) и проф. К. Студинскаго «Лірники» (ib., 1894, съ № 14-го). Наконецъ, должно отмѣтить обширный трудъ г. В. Шухевича «Гуцульщина» (1899—1904), который хотя и не даетъ словаря [1]), но представляетъ очень богатый лексическій матеріалъ, особенно по части техническихъ терминовъ. По языку угорскихъ украинцевъ слѣдуетъ отмѣтить: «Мадярськѣ слова у руськомъ языцѣ» Л. Чопея (въ венгерскомъ филологическомъ журналѣ Nyelvtudományi Közlemények, т. XVI, 1881).

Рядомъ съ этими сборниками словъ и выраженій живого народнаго языка появлялись и матеріалы для словаря старой книжной и письменной рѣчи. Матеріалы эти встрѣчаются какъ части другихъ словарей, такихъ, напр., какъ «Словарь древняго актового языка сѣверо-западнаго края и царства польскаго» И. Горбачевскаго (1874), «Алфавитный указатель старинныхъ словъ, извлеченныхъ изъ актовъ, относящихся къ исторіи западной Россіи» И. Носовича, «Матеріалы для словаря древнерусскаго языка» Срезневскаго (съ 1890 г.) и пр.; затѣмъ должно отмѣтить: «Справочный словарь юридическихъ терминовъ древняго актоваго языка юго-западной Россіи» И. Новицкаго («Кіевскія университетскія извѣстія» 1871, VIII, 1872, III) и маленькій «Словарь малорусской старины» В. Я. Ломиковскаго, составленный еще въ 1808 г., но изданный А. М. Лазаревскимъ въ «Кіевской Старинѣ» лишь въ 1894 г., — въ немъ объяснены слова, относящіяся къ обычаямъ, воинской и гражданской службѣ, чинамъ и должностямъ.

На границѣ между матеріалами для словаря и словарями всего языка стоятъ опыты спеціальныхъ словарей научныхъ или техническихъ терминовъ. Хотя при составленіи ихъ употреблялись и чисто народныя слова и выраженія, но сюда вошло и множество словъ не только образованныхъ различными писателями и пріобрѣвшихъ уже, въ большей или меньшей степени, право гражданства въ литературномъ языкѣ, но также и словъ, составленныхъ самими авторами словарей. Мелкіе опыты такихъ работъ мы найдемъ еще въ «Основѣ»: «Замѣтка о русинской терминологіи» М. Левченка (О. 1861, VII, 183) и «По поводу замѣтки г. Левченка» — П. Ефименка (О. 1862, VIII, 45) — въ обѣихъ дается рядъ научныхъ и другихъ терминовъ, какъ народныхъ, такъ и вновь составленныхъ. Затѣмъ въ Галиціи этимъ занимался упоминавшійся уже нами г. Верхратскій — см. третій выпускъ его «Початкiв» (1869), а также: «Списъ важнѣйшихъ виразовъ зъ руской ботанічної термінольогіѣ и номенклятуры зъ оглядомъ на школьну науку въ высшихъ клясахъ гімназіѣ» (Львов., 1892). Въ 1849 г. австрій-

[1]) Впрочемъ, словарь обѣщанъ авторомъ для послѣдней, пятой, части сочиненія, но она еще не появилась.

ское правительство созвало комиссію для составленія славянской юридической терминологіи, и украинской секціей этой комиссіи (Я. Головацкій, Г. Шашкевичъ, Ю. Вислобоцкій) въ 1851 г. издана была книга «Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs... Deutsch-ruthenische Separatausgabe» (Wien, XIII+ 294 стр.). Впослѣдствіи терминологія эта оказалась устарѣвшею, и въ 1893 г. «Наукове товариство ім. Шевченка» издало «Німецко-руский словар висловів правничих і адміністраційних», составленный г. К. Левицкимъ. Этотъ томъ въ 528 стр. представляетъ изъ себя алфавитный списокъ нѣмецкихъ терминовъ, которые г. Левицкій переводитъ то чисто народными словами, то искусственно созданными или заимствованными изъ другихъ славянскихъ языковъ. Къ сожалѣнію, и г. Верхратскій, и г. Левицкій не отмѣчаютъ—что собственно взято ими изъ народнаго языка, а что внесено изъ другихъ источниковъ, многія слова составлены самими авторами словарей и, кромѣ того, многимъ чисто народнымъ выраженіямъ придано иное значеніе (см. предисловіе г. Верхратскаго къ Ш-му выпуску его «Початків»); благодаря этимъ особенностямъ, терминологическіе опыты обоихъ авторовъ носятъ слишкомъ личный характеръ, исключающій возможность пользоваться ихъ работами для словаря украинскаго языка.

Обратимся теперь къ опытамъ словарей, имѣвшихъ цѣлью не какой-либо отдѣлъ языка, а весь языкъ въ цѣлости.

Самой ранней работой является здѣсь «Словарь малорусскаго нарѣчія», составленный А. Афанасьевымъ-Чужбинскимъ, который начало издавать, въ 1855 г., II-е Отдѣленіе Академіи Наукъ. За исключеніемъ небольшого количества старыхъ словъ, всѣ слова взяты изъ живого народнаго языка и объясненія ихъ на русскомъ языкѣ въ общемъ вѣрны; иногда приводятся примѣры, по большей части составленные самимъ авторомъ словаря. Къ сожалѣнію, работа остановилась на буквѣ *З*. [1])

Въ 1861 г. Н. Закревскимъ былъ изданъ въ Москвѣ «Словарь малороссійскихъ идіомовъ» (какъ 3-я книга его «Старосвѣтскаго бандуриста»). Составитель пользовался какъ старой литературой, начиная съ словаря Берынды, такъ и авторами XIX в., а также сборниками народныхъ произведеній, — всего въ его спискѣ указано 62 источника. Изъ нихъ онъ выбралъ 11127 словъ, при чемъ «въ составъ словаря вошли только тѣ украинскія (малороссійскія) слова, кои *отличны* отъ русскихъ и составляютъ идіомы». (Введеніе, 253). Къ объясненіямъ на русскомъ языкѣ дано много примѣровъ, часто съ отмѣткой автора, но безъ указанія заглавія цитируемаго сочиненія. Главнымъ образомъ потому, что Закревскій съ 1829 г. жилъ внѣ родины и успѣлъ нѣсколько забыть языкъ, многое въ словарѣ объяснено неправильно; кромѣ того, были внесены въ словарь неуклюжія слова, составленныя авторомъ «Ужинка», и пр. Благодаря этому, словарь встрѣтилъ рѣзкую критику г. Ефименко. [2])

Въ слѣдующемъ, 1861 г., появился въ Кіевѣ: «Опытъ южнорусскаго словаря. Трудъ К. Шейковскаго. Въ четырехъ томахъ. Томъ первый: А—З. Выпускъ первый: А—Б». Не смотря на это обѣщающее заглавіе, словарь и закончился на первомъ выпускѣ, заключавшемъ въ себѣ 1087 словъ. Быть можетъ, отчасти была причиной этого

---

[1]) Перепечатанъ въ IX т. „Собранія сочиненій“ А. С. Аѳ.-Чужбинскаго, Спб. 1892.
[2]) Основа, 1862, X, 27.

очень неблагопріятная критика [1]), вызванная какъ совершенно неумѣстными въ предисловіи къ ученому труду наладеніями автора словаря на ненравящихся ему писателей (напр., съ крайней рѣзкостью на Кулиша), такъ и крупными недостатками работы: неудобнымъ правописаніемъ, увеличеніемъ недостаточнаго количества объясняемыхъ словъ при помощи включенія въ словарь всѣхъ извѣстныхъ автору фамилій и названій самыхъ незначительныхъ населенныхъ пунктовъ (селъ, хуторовъ и. пр.); иногда слишкомъ краткими, а иногда слишкомъ растянутыми объясненіями (до поварскихъ рецептовъ включительно); излишествомъ въ примѣрахъ, доходящимъ до того, что, напр., при фамиліи *Андибер* авторъ приводитъ всю думу объ этомъ лицѣ, занявшую около 9 столбцовъ словаря, и т. п.

Слѣдующими по времени словарями были изданные въ Галиціи: начало словаря М. Петрушевича и словарь О. Партицкаго. Первая работа, вышедшая въ Коломыѣ въ 1865 г., озаглавлена: «М. Петрушевича словарь рускій. Издалъ Ѳ. Бѣлоусъ. Выпускъ первый». Второе заглавіе такое: „Корнесловіе руского языка, основаное на историческомъ тлѣ церковно-кирилійского древного языка, съ толкомъ греческимъ, латыньскимъ и нѣмецкимъ, во пользу языко-испытателямъ и учащойся молодежи". Какъ видно изъ этого, авторъ желалъ дать словарь не народнаго языка, а той искусственной книжной смѣси, среди которой только изрѣдка попадаются народныя слова и въ то же время много словъ не существующихъ ни въ какомъ языкѣ: безпошибочный, безпрокій, величествіе, вельможедержавіе и пр. Словарь не пошелъ дальше перваго выпуска (А—Видно) на 74 страницахъ.

Послѣ этого во Львовѣ изданъ былъ въ 1867 г. «Нѣмецко-руский словаръ черезъ О. Партицкого, учителя руского языка и литературы. Deutsch Ruthenisches Handwörter-buch». Онъ въ двухъ томахъ, гдѣ самый словарь занимаетъ 804 страницы, каждая въ два столбца. Исторія его такова: въ 1862 г. ученики львовской духовной семинаріи, подъ руководствомъ Ю. Лавровскаго, составили вчернѣ словарь, затѣмъ Партицкій дополнилъ его матеріаломъ изъ имѣвшихся въ его распоряженіи словарей и книгъ, а также изъ рукописныхъ сборниковъ народныхъ словъ, особенно изъ большого собранія свящ. Скоморовскаго. Списка своихъ источниковъ Партицкій не даетъ и нигдѣ не указываетъ, откуда имъ взято то или другое слово. Въ предисловіи помѣщена краткая грамматика украинскаго языка. Объясняются нѣмецкія слова кратко по-украински, но преимущественно словами изъ тогдашняго литературнаго языка галичанъ, благодаря чему въ словарѣ можно встрѣтить рядъ искусственныхъ и неудачныхъ словъ изъ такъ называемаго въ Галиціи „язычія", напр.: Gegenwall—противвалъ, Gegenzeuge—противсвѣдокъ, Griff—возьмяне, Mannssucht—парубочность, Zweigespräch—дворозговоръ, Schinder—возьмитель и пр. и пр. Кромѣ обилія подобнаго матеріала, словарь засоренъ также многими полонизмами, церковно-славянизмами и пр., а элементы народнаго языка играютъ въ немъ второстепенную роль. Ударенія не отмѣчаются.

Въ 1873 г. издана въ Одессѣ „Словниця українськоі (або Юговоі-Руськоі) мови, праця Фортуната Піскунова". Эта тощая книжка, въ которой словарь занимаетъ 138 двухстолбцовыхъ страницъ разгонистой печати, начинается безграмотнымъ предисловіемъ, не имѣющимъ ничего общаго съ наукою; затѣмъ слѣдуетъ украинская азбука,

---

[1]) Основа, 1862, III, 57; V, 52; VII, 68.

въ которой буквы переставлены по образцу латинскаго алфавита (а, б, ц, ч, д и пр.), а за ней уже словарь, состоящій изъ случайно откуда-то надерганныхъ словъ, дополненныхъ множествомъ словъ, сочиненныхъ или самимъ составителемъ, или кѣмъ-то другимъ, а также безпричинными заимствованіями изъ другихъ языковъ, — все это безъ всякаго указанія источниковъ, съ невѣрными объясненіями, опечатками и пр. Не смотря на очевидную негодность этого безграмотнаго издѣлія, оно не только разошлось, но даже появилось, въ 1882 г., вторымъ изданіемъ подъ громкимъ заглавіемъ: «Словарь живаго народнаго, письменнаго и актоваго языка русскихъ южанъ Россійской и Австро-Венгерской имперіи». Авторъ, по его словамъ, дополнилъ словарь до 15 тысячъ словъ; кромѣ того онъ силился придать ему научный видъ указаніемъ на источники, которыми онъ пользовался. Однако критикой (г. Шейковскаго въ „Русскомъ филологическомъ вѣстникѣ“ 1884 г.) было доказано, что дополненія Пискуновъ сдѣлалъ, списавъ ихъ со словаря Закревскаго, не пользуясь указанными имъ источниками.

Совершенно иной характеръ имѣетъ появившійся въ 1874 г. въ Кіевѣ „Опытъ русско-украинскаго словаря“, Михаила Левченко. Словарь сдѣланъ безъ претензій на научность и не великъ: въ немъ всего 188 страницъ въ два столбца; но онъ составленъ знатокомъ языка, давшимъ матеріалъ высокаго качества. Источниками служили: собственный сборникъ словъ, записанныхъ отъ народа; такія-же слова, сообщенныя А. К. Павловымъ, также хорошо знавшимъ народный языкъ; словарь Закревскаго, „Труды“ Чубинскаго, сочиненія Котляревскаго, Левицкаго-Нечуя, лѣтописи Величка и Самовидца и пр. Не смотря на то, что авторъ только въ рѣдкихъ случаяхъ указываетъ печатный источникъ (да и то лишь краткой отмѣткой фамиліи автора) и нѣтъ возможности всегда опредѣлить откуда взято слово, знаніе составителемъ языка ясно изъ каждаго объясненія, выборъ словъ, попавшихъ въ словарь, сдѣланъ съ очевидной добросовѣстностью, и поэтому словарь внушаетъ къ себѣ довѣріе, не смотря даже на то, что составитель взялъ нѣсколько словъ изъ «Словниці» Пискунова — тѣмъ болѣе, что всѣ эти слова онъ точно обозначилъ.

Необходимо пояснить одну особенность этого словаря, въ которомъ русскія слова объясняются украинскими. Онъ предназначался для украинцевъ, знавшихъ русскій языкъ и потому не нуждавшихся въ украинскихъ объясненіяхъ того небольшого количества русскихъ словъ, какое дано было Левченкомъ; словарь этотъ предназначался для изученія не русскаго, а *украинскаго* языка: при помощи своихъ познаній въ русскомъ языкѣ можно было находить отвѣты на вопросы—какъ должно выражаться по-украински въ тѣхъ или другихъ случаяхъ. Съ этой точки зрѣнія недостаткомъ словаря Левченка должно считаться не то, что онъ къ русскимъ словамъ помѣстилъ украинскіе примѣры вмѣсто русскихъ, а то, что этихъ примѣровъ дано было слишкомъ мало. Но все-же, не смотря на свою неполноту, словарь Левченка долгое время былъ единственнымъ хорошимъ пособіемъ для изученія украинской лексики и, по справедливому выраженію профессора А. Е. Крымскаго, „відслужив велику службу украïнцям». [1])

Соблюдая хронологическую послѣдовательность, мы должны будемъ сейчасъ говорить о словарѣ, который появился безъ связи съ перечисленными выше работами

---

[1]) Зоря, 1896, стр. 358.

(за исключеніемъ, впрочемъ, словаря Партицкаго) и при томъ въ уголкѣ, который и до сихъ поръ остается почти внѣ вліяній украинской литературы въ Россіи и Австріи,— это „Руcько-Мадярский словарь“, составленный г. Ласловомъ Чопеемъ и появившійся въ 1883 г. въ Будапештѣ съ обозначеніемъ: „Мадярска корольска академия наукъ присудила сѣй роботѣ на конкурзѣ премию Фекейштазин“. Въ предисловіи авторъ указываетъ составъ своего словаря: [1]) «1. Змагавъ емъ ся колько лемъ можъ, много руcькихъ словъ зобрати; 2) брати слова изъ церковного языка, котрѣ щоденное уживанія мають». Источниками служили: извѣстный сборникъ пѣсенъ Головацкаго, «Vergleichende Grammatik der slav. Sprachen» Миклошича, грамматики Лучкая и Осадцы, «Studien» Огоновскаго, «Малорусскія нар. преданія и разсказы» Драгоманова, словарь Партицкаго, мѣстныя школьныя книги и собственные матеріалы по народному языку, а „слова церковно-славянского языка“—говоритъ авторъ,—„черпавъ емъ изъ обряновыхъ книгъ, што майчасто хоснують ся; сякѣ суть: Евангелие, Апостолъ и Псалтыря». Послѣ этихъ объясненій въ предисловіи слѣдуетъ глава: „Руcький языкъ е самостоятельный, и не може ся держати нарѣчіемъ россійского“, что доказывается собственными соображеніями автора и многими цитатами и ссылками на сочиненія различныхъ авторовъ [2]). Затѣмъ слѣдуютъ краткія свѣдѣнія о нарѣчіяхъ украинскаго языка, краткая грамматика его и, въ заключеніе, указывается цѣль словаря: «Сесь словарь... мае задачивъ *полегшити нашымъ руснакамъ научити ся помадярски*. Руcький народъ любить свою вѣру, но любить и Мадярску краину и мадяровъ, и дуже ся радуе тому, кедь и його сыны знають помадярски». Самый словарь занимаетъ 440 страничекъ петита, въ два столбца, малаго формата (въ 32⁰). „Слова руcькѣ“ кратко поясняются мадьярскими, пригѣровъ и указаній источниковъ при словахъ нѣтъ. Много словъ чисто книжныхъ, набранныхъ очевидно изъ того «мудрено зложеного языка», которымъ пишутъ угорскіе книжники „руснаки“ и по сравненію съ которымъ г. Л. Чопей считаетъ (предисл. XLIV) свой языкъ болѣе чистымъ „руcькимъ“, что, конечно, и справедливо.

Въ 1884 и 1886 г.г. появились два выпуска новаго словаря г. Шейковскаго: „Опыт южно-русскаго словаря. Труд К. В. Шейковскаго. Том V. Т—Ю.“ Изъ предисловія составителя мы узнаемъ, что его 28-лѣтній трудъ по составленію украинскаго словаря былъ уничтоженъ въ 1878 г. во время пожара въ Мензелинскѣ, а нынѣ предлагаемая часть «есть только воспроизведеніе части прежняго труда по сохранившимся воспоминаніямъ», при чемъ такъ какъ авторъ послѣдней частью словаря занимался въ болѣе позднее время, то въ его памяти она болѣе удержалась, почему онъ и публикуетъ именно ее. Указанныя обстоятельства конечно не могли не отразиться на достоинствахъ словаря, г. Шейковскаго. Не смотря на то, что въ спискѣ сочиненій, которыми пользовался составитель, находится семьдесятъ одинъ номеръ, все же огромное боль-

---

[1]) Цитаты даютъ понятіе какъ о языкѣ, такъ и о правописаніи составителя; замѣтимъ лишь, что *д* = *б* = *і*, а *ъ* = *і*; слово *руcький* здѣсь, какъ и у галичанъ, = украинскій.

[2]) Г. Чопей ссылается на Миклошича, А. Шлейхера, Малиновскаго, Костомарова, Ад. Богорича, П. Лавровскаго, В. Даля, А. Н. Пыпина, М. Максимовича, А. Потебню, П. И. Житецкаго; ему извѣстны украинскіе писатели и ученые: Котляревскій, Квитка, М. Вовчокъ, Кулишъ, Шевченко, О. Огоновскій, М. Осадца, О. Партицкій, Устіяновичъ, Лучкай, Духновичъ.

шинство словъ осталось безъ указанія источника, а множество словъ производныхъ выведено очевидно самимъ составителемъ; если въ первомъ своемъ опытѣ 1861 г. г. Шейковскій грѣшилъ излишней обширностью примѣровъ, то здѣсь, наоборотъ, въ силу обстоятельствъ, примѣры почти отсутствуютъ; кромѣ того, составитель сохранилъ въ словарѣ фамильныя прозванія, а также названія самыхъ мельчайшихъ мѣстностей, что лишь отягощаетъ словарь, тѣмъ болѣе, что выборъ здѣсь былъ совершенно случайный. Не смотря на отмѣченные недостатки, словарь этотъ, стоящій въ научномъ отношеніи несравненно выше перваго опыта г. Шейковскаго, все-же полезенъ; къ сожалѣнію, онъ остановился на словѣ *хлівець*.

Наконецъ, появился болѣе обширный и доведенный до конца словарь, начавшій выходить выпусками еще въ 1882 г. и въ 1886 г. появившійся во Львовѣ въ двухъ большихъ томахъ, заключающихъ 1117 страницъ въ два столбца, подъ заглавіемъ: «Малоруско-нѣмецкій словарь. Уложили Евгеній Желеховскій і Софронъ Недѣльскій, ц. к. професори гімназиї в Станіславі». Изъ краткаго предисловія г. Недильскаго мы узнаемъ, что первый томъ (А—О) закончилъ и издалъ одинъ Желеховскій, а для второго собралъ и отчасти обработалъ матеріалъ, но умеръ въ 1885 г., а трудъ его закончилъ г. Недильскій. При предисловіи помѣщенъ списокъ сотрудниковъ (очевидно доставлявшихъ матеріалъ) изъ 92 лицъ, между которыми находятся имена нѣкоторыхъ извѣстныхъ украинскихъ писателей. Въ спискѣ источниковъ изъ 132-хъ номеровъ находимъ: сочиненія большинства выдающихся украинскихъ авторовъ XIX в.; нѣсколько украинскихъ журналовъ, изданія народныхъ произведеній Головацкаго, Драгоманова, Кольберга, Кулиша, Лукашевича, Метлинскаго, Номиса, Рудченка, Чубинскаго и др.; словари Закревскаго, Левченка, Пискунова, Шейковскаго; кромѣ того, различными сотрудниками доставлялись слова, записанныя непосредственно отъ народа. Критика источниковъ отсутствуетъ, благодаря чему въ словарь попали всякія слова, встрѣчающіяся въ украинскихъ книгахъ, со включеніемъ какъ тѣхъ польскихъ или русскихъ словъ, которыя употреблялись авторами по незнанію украинскаго языка, такъ и различныхъ неудачныхъ неологизмовъ, составленныхъ единичнымъ авторомъ и въ литературѣ не употребляющихся. Поэтому совершенно справедливъ отзывъ П. И. Житецкаго о словарѣ Желеховскаго: «Это—простой перечень малорусскихъ словъ, составленный безъ всякой критики источниковъ» [1]). Встрѣчаются при словахъ указанія источниковъ, но вообще слова не датированы; фразеологія бѣдна, примѣровъ нѣтъ. Украинскія слова кратко объясняются по-нѣмецки, объсненія по большей части вѣрны, ошибки встрѣчаются преимущественно при объясненіи словъ, употребляемыхъ исключительно въ россійской Украинѣ и потому галицкимъ авторамъ изъ живой рѣчи неизвѣстныхъ. При всемъ томъ словарь Желеховскаго явился въ свое время весьма цѣннымъ пріобрѣтеніемъ украинской лексикографіи, такъ какъ въ первый разъ свелъ въ алфавитъ и объяснилъ очень большое количество словъ и въ этомъ отношеніи до сихъ поръ не имѣлъ себѣ равнаго; кромѣ того, онъ и въ настоящее время является единственнымъ пособіемъ, при помощи котораго европейскій читатель можетъ познакомиться съ украинскими языкомъ и литературой. Для Галиціи и Буковины словарь имѣлъ значеніе еще въ

[1]) Кіевск. Старина, 1888, V, 176.

одномъ отношеніи: принявъ фонетическое правописаніе, впервые систематизированное Кулишемъ (въ «Записках о Южной Руси» 1856 г.) и усовершенствованное послѣдующими украинскими писателями, Желеховскій нѣсколько примѣнилъ его (въ ущербъ фонетичности) къ галицкимъ навыкамъ, и въ такомъ видѣ оно, съ малыми измѣненіями, вошло теперь въ литературныя и научныя изданія галичанъ и буковинцевъ, а также въ ихъ учебныя заведенія [1]).

Въ 1893 г. началъ появляться и въ 1898 г. законченъ во Львовѣ печатаніемъ четырехтомный „Словарь росийсько-украïнський", составленный М. Уманцемъ и А. Спілкою, т. е. М. Ф. Комаровымъ съ сотрудниками [2]). Работая для кіевскаго словаря (рѣчь идетъ о предлагаемомъ словарѣ), г. Комаровъ сдѣлалъ изъ его матеріаловъ выборку для себя, эти матеріалы были дополнены словами изъ другихъ источниковъ, а также словами народными. Списокъ источниковъ довольно обширенъ; въ него входятъ нѣсколько книгъ старой литературы (Величко, Самовидецъ, Статутъ великаго княжества литовскаго и пр.); затѣмъ много сочиненій различныхъ авторовъ XIX в., всѣ главныя изданія фольклорныхъ матеріаловъ, а также словари: Афанасьева-Чужбинскаго, ботаническій Анненкова, словарь XVII в., изданный П. И. Житецкимъ, словари Желеховскаго, Закревскаго, Партицкаго, Пискунова, Шейковскаго; для русской части взятъ былъ сперва новый „Словарь русскаго языка, составленный II-мъ отдѣленіемъ И. Академіи Наукъ (Спб., съ 1891 г.), а затѣмъ старое изданіе академическаго словаря 1867—1869 гг. Слова русскаго словаря авторъ переводитъ украинскими, опуская: а) иностранныя слова, вошедшія въ оба языка, б) слова общія обоимъ языкамъ. Въ предисловіи къ словарю говорится, что словарь имѣетъ цѣлью облегчить украинцамъ чтеніе произведеній русской литературы; но при разсмотрѣніи самого словаря оказывается, что цѣль его та-же, что и словаря Левченка: дать пособіе лицамъ, владѣющимъ русскимъ языкомъ, но плохо знающимъ украинскій. Въ этомъ убѣждаетъ совершенное отсутствіе примѣровъ изъ русскаго языка (какъ должно было-бы быть, если-бы объяснялся этотъ послѣдній) и наоборотъ — богатство украинскихъ примѣровъ.

Недостатки словаря были своевременно указаны критикой: исключеніе изъ русской части словъ иностранныхъ и словъ, общихъ обоимъ языкамъ, благодаря чему являлась возможность предположить, что всѣ пропущенныя слова имѣются въ такой же формѣ и въ украинскомъ языкѣ, между тѣмъ въ дѣйствительности этого нѣтъ, такъ какъ составителями опускались и многія иныя слова, въ украинскомъ языкѣ не существующія (напр. банщица, вмѣняемый, восторженный и пр.); неточность и неполнота многихъ переводовъ; отсутствіе во многихъ случаяхъ перевода русской фразеологіи; смѣшеніе словъ однозначныхъ и словъ со сходнымъ значеніемъ; введеніе, какъ украинскихъ словъ, многихъ испорченныхъ русскихъ, употребляющихся въ городскомъ

---

[1]) Ради полноты обзора упомянемъ еще, что въ 1882 г. въ книгѣ А. Старчевскаго: La Russie polyglotte (Спб.) между діалогами на языкахъ разныхъ народовъ Россіи приведенъ и украинско-французскій словарикъ и при немъ „Phrases les plus usitées"; а въ 1889 г. во II-мъ томѣ справочной книжки А. Старчевскаго: „Наши сосѣди" (Спб.) между словарями западныхъ славянъ помѣщенъ также „русинскій".

[2]) Псевдонимъ раскрытъ въ статьѣ проф. А. Е. Крымскаго: „Михайло Комар" (Зоря, 1896, стр. 258); тамъ же и подробности составленія словаря.

жаргонѣ и пр. [1]) Къ этому слѣдуетъ прибавить, что составители словаря нигдѣ не датируютъ ни словъ, ни примѣровъ къ нимъ, ограничиваясь лишь отмѣткой автора или и еще болѣе общими указаніями, напр: *н. к.* — народная сказка, да и то сдѣлано далеко не во всѣхъ случаяхъ.

Не смотря на отмѣченные недостатки, словарь далъ богатый лексическій матеріалъ со множествомъ примѣровъ употребленія словъ и, при нѣкоторомъ критическомъ отношеніи къ нему, можетъ приносить и приноситъ большую пользу изучающимъ украинскій языкъ.

Почти одновременно съ словаремъ г. Уманца (1897—1899) появился въ Кіевѣ, двухтомный „Русско-малороссійскій словарь“ г. Е. Тимченко [2]) Въ краткомъ предисловіи указанъ способъ составленія словаря: «Въ мою задачу», — говоритъ г. Тимченко, — «не входило дать полный русско-малорусскій словарь, почему въ предлагаемомъ словарѣ помѣщены только слова общеупотребительнаго русскаго литературнаго языка, подробности же научной терминологіи, выраженія областныя и архаическія опущены; предложенныя поясненія малорусскими синонимами нѣкоторыхъ русскихъ словъ, по недостатку бывшаго въ моемъ распоряженіи малорусскаго лексическаго матеріала, не всегда исчерпываютъ всѣ ихъ значенія по-малорусски; по той-же причинѣ и русская фразеологія съ малорусскими поясненіями также далека отъ желаемой полноты... При поясненіи русскихъ словъ малорусскими синонимами я отдавалъ преимущество общенародному малорусскому лексическому матеріалу, избѣгая, по возможности, малоизвѣстныхъ провинціализмовъ, при чемъ не счелъ себя въ правѣ выбросить нѣсколькихъ, можетъ быть, рискованныхъ неологизмовъ, но пока имѣющихъ право гражданства въ малорусской литературѣ и не замѣненныхъ иными, болѣе удачными выраженіями; ...при нѣкоторыхъ менѣе извѣстныхъ малорусскихъ словахъ и выраженіяхъ, поясняющихъ русскія, приведена ссылка на источники». Въ спискѣ источниковъ находится 30 сочиненій и рукопись М. Левченка со словами, записанными въ радомысльскомъ уѣздѣ кіев. г. Примѣровъ ни русскихъ, ни украинскихъ нѣтъ.

Наконецъ, въ 1904 г. въ Черновцахъ (Буковина) вышелъ „Руско-нѣмецкій словар“ г. Омеляна Поповича. Собственно словаря въ немъ 318 стр. въ два столбца. Въ немъ дается краткій нѣмецкій переводъ включенныхъ въ словарь украинскихъ словъ, безъ всякихъ примѣровъ и фразеологіи, при чемъ обозначено „nicht blоss die Bedeutung, sondern auch die Declination und Konjugation der in dasselbe aufgenommenen Wörter“. Источниковъ не указано; словарь, очевидно, является учебнымъ пособіемъ.

Такова была, въ главнѣйшихъ чертахъ, исторія развитія украинской лексикографіи до настоящаго времени. Перехожу теперь къ исторіи предлагаемой новой работы.

Въ первой книгѣ „Основы“ за 1861 г. (стр. 333) напечатана замѣтка „Объ изданіи украинскаго словаря“, подписанная П. Кулишемъ. Въ ней послѣдній заявляетъ о своемъ намѣреніи приступить въ февралѣ того-же года къ печатанію украинскаго словаря, проситъ о присылкѣ новыхъ матеріаловъ и сообщаетъ имена лицъ, оказыва-

---

[1]) См. Записки наук. товарищества ім. Шевченка VIII (1895), 55.

[2]) Г. Тимченко выпустилъ еще раньше брошюру въ 19 стр., заключающую въ себѣ первый выпускъ „Русско-украинскаго словаря“ на буквы А—Б. (Кіевъ, 1892).

ющихъ ему въ этой работѣ содѣйствіе; таковыми были: А. М. Барвинокъ (г-жа Кулишъ), В. М. Бѣлозерскій, Н. И. Костомаровъ, А. В. Марковичъ, Н. Д. Мизко, М. Т. Номисъ, А. А. Пестржецкій, Т. Г. Шевченко, М. Г. Щербакъ и др.

Вслѣдъ за этимъ, во 2-й книгѣ «Основы» того-же года, появилось слѣдующее письмо Кулиша: „Прочитавъ въ 9 № *Кіевскаго Телеграфа* письмо г. Шейковскаго о приготовляемомъ имъ для печати Южнорусскомъ словарѣ, содержащемъ въ себѣ 35000 словъ, я пріостановился съ печатаніемъ Словаря, о которомъ было объявлено въ 1-й книжкѣ *Основы*. Можетъ быть Словарь г. Шейковскаго сдѣлаетъ мой трудъ излишнимъ; если же этого не случится, то, безъ сомнѣнія, онъ будетъ важнымъ для меня вспоможеніемъ при окончательной обработкѣ моего словаря. Во всякомъ случаѣ, отъ души радуюсь предпріятію г. Шейковскаго и дружески привѣтствую его на новомъ для насъ обоихъ поприщѣ“ (Стр. 263).

Хотя г. Шейковскій ограничился лишь однимъ, и при томъ неудачнымъ, выпускомъ словаря, Кулишъ не возобновилъ, повидимому, оставленной имъ работы. Матеріалъ же, собранный имъ, былъ перевезенъ въ Харьковъ, гдѣ увеличенъ новыми выписками, а затѣмъ въ 1864 г. переданъ въ Кіевъ кружку мѣстныхъ литераторовъ и ученыхъ, предполагавшихъ составить украинскій словарь. [1]) Изъ присланнаго матеріала большую часть пришлось отбросить (это, конечно, не относится къ прекраснымъ матеріаламъ Кулиша) и заняться собираніемъ новыхъ матеріаловъ. Съ этого времени и началась работа надъ словаремъ въ Кіевѣ, то затихавшая, то снова возобновлявшаяся, иногда по совсѣмъ новому плану. Главнымъ образомъ она состояла въ томъ, что изъ этнографическихъ сборниковъ и сочиненій авторовъ выписывались на карточки слова съ примѣрами къ нимъ и затѣмъ имъ давался переводъ. Эта работа производилась подъ руководствомъ П. И. Житецкаго. Къ добытымъ такимъ образомъ матеріаламъ присоединялись слова, записанныя прямо изъ устъ народа и полученныя отъ сельскихъ жителей: учителей, священниковъ, землевладѣльцевъ и пр.; затѣмъ матеріалъ этотъ располагался по алфавиту.

Записанныя отъ народа слова доставили въ разное время слѣдующія лица (въ скобкахъ обозначена мѣстность, къ которой относятся матеріалы): *В. Л. Беренштамъ* (Черноморія), *Н. М. Бѣлозерскій* (Борзен. у.), *П. С. Ефименко* (Харьк. г.), *Г. А. Залюбовскій* (Новомосковскій у., Лебединск. у., Павлоградск. у.), *П. А. Кулишъ* (Борзенск. у.), *М. М. Левченко* (Радомысльск. у.), *Н. В. Лисенко* (Кременчугск. у., Подольск. г.), *М. Ѳ. Лободовскій* (Лебединск., Каневскій, Черкасск., Каменецк., Новградъ-Волынск., Павлоградск. уу., Донская область, Терская область), *И. И. Манжура* (Харьковск. и Екатериносл. гг.), *А. В. Марковичъ* (Черниг. г.), *П. Д. Мартыновичъ* (Лохвицк. у.), *К. П. Михальчукъ* (Бердич. и Житомірск. уу.), *А. К. Павловъ* (Харьковская и Кіевская гг.), *А. А. Русовъ* (Нѣжинск. у., Херсонск. г.), *А. П. Свидницк-*

---

[1]) Нижеслѣдующее изложеніе исторіи словарной работы съ 1864 до 1902 г. сдѣлано по сообщенію редакціи журнала „Кіевская Старина“. Списки участвовавшихъ въ работѣ лицъ составлены отчасти также и по отмѣткамъ на карточкахъ. Въ виду того, что сообщенія стоявшихъ у дѣла лицъ сдѣланы по воспоминаніямъ, въ спискахъ могутъ оказаться неизбѣжные пропуски.

кій (Подольск. и Полтавск. гг.), *М. Ф. Семеренко* (Черкасск. у.), г. *Ткаченко* (Кіев. у.), г. *Эрастовъ* (Черноморія).

Особенно много и притомъ цѣннаго матеріала было доставлено: извѣстнымъ этнографомъ *Г. А. Залюбовскимъ*, богатыя записи котораго выдѣляются своей обстоятельностію, *М. Ѳ. Лободовскимъ* и *А. К. Павловымъ*. Весь этотъ матеріалъ въ концѣ 70-хъ годовъ рѣшено было кружкомъ лицъ, интересовавшихся выпускомъ въ свѣтъ украинскаго словаря, перебрать для того, чтобы сотставить словарь въ болѣе скромномъ видѣ, какъ называли его тогда „украинскій Рейфъ“. Началась эта кружковая работа не по методу составленія научнаго словаря, а просто дѣлалось такъ: изъ обширнаго матеріала карточекъ словарныхъ выбирались на собраніи словарниковъ тѣ слова, которыя признавались достовѣрными, тутъ же устанавливался переводъ ихъ и иногда давался примѣръ, чаще всего взятый по памяти, а то и просто изъ головы. Все это тутъ же писалось на карточки и передавалось нѣсколькимъ лицамъ для составленія черновой редакціи въ алфавитномъ порядкѣ на листахъ. Эту черновую редакцію вели: *Ир. Ал. Житецкій*, *А. И. Лоначевскій-Петруняка*, *В. П. Науменко* и *А. А. Русовъ*. Въ такомъ видѣ проработанъ былъ весь словарь и законченъ былъ въ концѣ 80-хъ годовъ. Кромѣ сейчасъ поименованныхъ лицъ, въ работѣ разновременно принимали участіе: *А. А. Андріевскій*, *А. Д. Антеновичъ*, *В. Б. Антоновичъ*, *В. Л. Беренштамъ*, *А. Т. Бѣлоусовъ*, *Ѳ. К. Волковъ*, *М. П. Драгомановъ*, *М. О. Дунина*, *А. А. Житецкая*, *М. Ѳ. Комаровъ*, *А. Я. Конисскій*, *О. П. Косачъ*, *И. С. Левицкій*, *Н. В. Лисенко*, *К. П. Михальчукъ*, *Ѳ. Г. Мищенко*, *Ѳ. Т. Пинченко*, *И. Я. Рудченко*, *С. Ф. Русова*, *М. И. Старицкій*, *Е. К. Трегубовъ*, *В. И. Торскій*, *П. П. Чубинскій* и др.

Пока въ такомъ видѣ словарь доводился до конца, В. П. Науменко принялъ на себя редактированіе его въ чистомъ видѣ, при чемъ опытъ показалъ, что въ прежней системѣ редактированія оставить его нельзя, а необходимо придать словарю болѣе научную обоснованность, обставивши каждое слово примѣрами изъ авторитетнаго источника, для чего опять потребовалось обратиться къ словарнымъ карточкамъ. Первые опыты обработки нѣсколькихъ буквъ были представлены редакціи „Кіевской Старины“, которой словарь теперь уже принадлежалъ на правѣ полной собственности и которая систему обработки одобрила. Но такъ какъ В. П. Науменко, имѣя работу по редактированію журнала „Кіевская Старина“, не могъ продолжать начатой обработки словаря, то рѣшено было поручить дальнѣйшую сводку матеріаловъ для первоначальной редакціи Е. К. Тимченку, который и закончилъ эту работу, приведя весь словарь въ алфавитный порядокъ (въ тетрадяхъ), при чемъ приблизительно $^9/_{10}$-мъ словъ даны были объясненія съ присоединеніемъ въ большинствѣ случаевъ примѣровъ, взятыхъ изъ книгъ или записанныхъ непосредственно отъ народа; при примѣрахъ, въ большинствѣ случаевъ, отмѣчался авторъ (безъ указанія сочиненія) или мѣстность записи.

Редакція журнала „Кіевская Старина“ предполагала издать этотъ словарь въ видѣ приложенія къ журналу, о чемъ и было объявлено печатно, и въ 1897 г. при журналѣ разосланы были первые листы словаря на А—Б, кончая словомъ *борозна*, подъ редакціей В. П. Науменка. Но такъ какъ вскорѣ выяснилось, что словарь можетъ быть представленъ въ Академію Наукъ на соисканіе преміи Н. И. Костомарова, то печатаніе его пріостановилось.

14 февраля 1902 г. весь матеріалъ для бончательной обработки переданъ былъ редакціей „Кіевской Старины“ составителю настоящаго предисловія, при чемъ еще заранѣе предрѣшено было, чтобы матеріалъ стараго книжнаго языка былъ выдѣленъ въ особый алфавитъ и помѣщенъ въ видѣ приложенія къ словарю живого языка. Въ виду краткости оставшагося до представленія въ Академію Наукъ времени эту часть труда пришлось отдѣлить для особаго лица и впослѣдствіи для этого приглашенъ былъ *Е. К. Тимченко*,—исполненная имъ работа, при представленіи Словаря въ Академію Наукъ, была помѣщена въ концѣ настоящаго словаря съ особымъ предисловіемъ. Нами же была принята на себя работа по словарю живого народнаго и литературнаго (начиная съ Котляревскаго) языка.

Переданный намъ матеріалъ состоялъ: а) изъ карточекъ, на которыя были занесены слова: 1) записанныя отъ народа, 2) выписанныя изъ различныхъ книгъ, изданныхъ съ 1798 г. (годъ появленія «Энеиды» Котляревскаго) по 1870 г. включительно, а также изъ нѣкоторыхъ позднѣйшихъ изданій [1]), 3) не обозначенныя никакимъ источникомъ; б) тетради, въ которыя былъ сведенъ въ алфавитъ находившійся на карточкахъ матеріалъ, давшій 49000 словъ.

Такъ какъ раньше предполагалось печатать словарь при „Кіевской Старинѣ“, то, въ виду цензурныхъ ограниченій, принято было правописаніе, требовавшееся въ то время цензурой для всѣхъ издаваемыхъ въ Россіи украинскихъ книгъ; но правописаніе это препятствуетъ правильному начертанію звуковъ языка, обезображиваетъ внѣшній видъ изображаемыхъ словъ частымъ употребленіемъ *ы* и, кромѣ того, противорѣчитъ изданнымъ Академіею Наукъ правиламъ о присужденіи премій Н. И. Костомарова, — поэтому было принято то правописаніе, которое употреблено въ украинскихъ параллеляхъ въ «Словарѣ русскаго языка, составленномъ Вторымъ Отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ» и въ то же время употребляется и въ научныхъ и другихъ изданіяхъ „Наукового Товариства ім. Шевченка“ во Львовѣ. Въ виду этого, конечно, пришлось поставить слова въ новомъ алфавитномъ порядкѣ.

Переданный намъ матеріалъ подвергнутъ былъ переработкѣ по всѣмъ буквамъ и во всѣхъ отношеніяхъ: въ выборѣ словъ, объясненіяхъ, выборѣ и провѣркѣ текста примѣровъ, простановкѣ ссылокъ и пр. и пр. Затѣмъ нами предложено было редакціи «Кіевской Старины» дополнить этотъ матеріалъ новыми словами. Лично произвести выборку словъ изъ книгъ редакторъ словаря не могъ, такъ какъ все его время уходило на обработку матеріала; для выписки новыхъ матеріаловъ необходимо было приглашеніе иныхъ лицъ, что, какъ связанное съ извѣстными затратами, зависило, конечно, не отъ редактора. Такъ какъ такія лица приглашены не были, то редактору просто предоставлено было право сдѣлать, не выходя изъ извѣстныхъ границъ (о нихъ ниже), дополненія изъ тѣхъ матеріаловъ, которые уже имѣлись готовыми въ моментъ изъявленія

---

[1]) А именно: „Нар. пѣсни Галицк. и угор. Руси“ Головацкаго (1878), „Труды“ Чубинскаго (части томовъ I, III, IV и томъ V-й), четвероевангеліе вѣнскаго изданія (1871), „Повісті Івана Нечуя“ (Львов. 1872), „Повісті Ів. Левицького“ (К. 1874), двѣ книжки „Розмов“ Иванова-Комарова (1874—1875), „Марко проклятий“ Стороженка (1879) и „Повісті О. Федьковича“ (К. 1876).

на это согласія редакціей „Кіевской Старины“. Матеріалы эти собраны были нами слѣдующимъ образомъ.

Во-первыхъ, рядомъ сочувствовавшихъ работѣ лицъ сообщенъ былъ намъ рукописный матеріалъ, состоявшій изъ записей словъ и выраженій, добытыхъ непосредственно отъ народа. Такіе матеріалы доставлены были слѣдующими лицами (въ скобкахъ обозначена мѣстность, къ которой относятся матеріалы): *А. П. Грищенко* доставилъ 408 карточекъ (Кролевец. у.); *П. В. Даниловъ* — 296 карт. (Нѣжин. у.); *В. ... Дорошенко* — 1000 карточекъ (Лохвицк. и другіе уѣзды Полт. г. и Гуцульщина) и, кромѣ того, 1600 карточекъ именъ людей (Лохвицк. у. и изъ книгъ), всего 2600 карт., *П. И. Житецкій* передалъ матеріалы для украинской грамматики, собранные *Г. Я. Стрижевскимъ*, а также и другія рукописи, заключавшія въ себѣ лексическія матеріалы (*Г. А. Залюбовскаго* и др.); *К. В. Квитка* — 170 кар. (Кіев. г.); *И. С. Левицкій* — свои рукописныя тетради и замѣтки, изъ которыхъ извлечено было много словъ, записанныхъ въ Кіев. г.; *В. Н. Леонтовичъ* — 151 карт. (Лубенск. у.); *А. Л. Майдачевскій* — 1205 карточекъ, записанныхъ покойнымъ *Г. А. Залюбовскимъ* (преимущ. Новомоск. у.); *С. ... Масловъ* — 520 карт. (Черниг. и Полтавск. г.); *Г. Я. Стрижевскій* — тетради своихъ записей, изъ которыхъ извлечено было значительное количество словъ (Таврич. г. и др.); *Д. П. Теменъ* — 43 названія частей водяной мельницы (м. Седневъ Черн. у.); *Д. И. Эварницкій* — 1515 карточ. (преимущ. Харьковск., Полтавск. и Екатериносл. гг.); *В. А. Яблоновскій* — 924 карточки (Херсонск. г., Хотинск. и Богодух. уу.). Кромѣ того, по нѣсколько дясятковъ словъ доставлено гг. *С. Викуломъ*, *А. Ѳ. Калитой* и *А. Кривицкимъ*. Наконецъ, у насъ лично имѣлось записанныхъ нами и г-жею *М. Н. Гринченко* отъ народа въ Зміевскомъ, Сумскомъ, Богодуховскомъ Харьковскомъ, Константиноградскомъ, Пирятинскомъ, Славяносербскомъ, Черниговскомъ, Кіевскомъ и Васильковскомъ уу. 1570 словъ.

Всего же — 10481 карточка, не считая многихъ словъ, извлеченныхъ изъ рукописей И. С. Левицкаго, Г. Я. Стрижевскаго и др.

Во-вторыхъ, предпринята была выборка словъ изъ книгъ.

Редакціей „Кіевской Старины“ поставлено было непремѣннымъ условіемъ, чтобы пользованіе печатными изданіями ограничено было выборкой матеріала *лишь* изъ слѣдующихъ книгъ: а) изъ собраній украинскихъ этнографическихъ матеріаловъ, когда бы то ни было изданныхъ, а также изъ тѣхъ земскихъ и другихъ изданій, въ которыхъ встрѣчаются матеріалы по народной терминологіи; б) изъ напечатаннаго на украинскомъ языкѣ съ Котляревскаго и по 1870 г. включительно; в) изъ работъ украинскихъ писателей XIX в., начавшихъ свою дѣятельность не позже 1870 г., хотя бы работы эти появились и позже означеннаго времени; г) изъ украинскихъ словарей; д) изъ сборниковъ словъ, записанныхъ отъ народа и опубликованныхъ въ печати. Программа эта имѣла характеръ чисто ограничительный: она указывала редактору предѣлы, за которые онъ не имѣлъ права выходить, но совсѣмъ не требовала, чтобы онъ использовалъ этотъ матеріалъ въ указанныхъ границахъ весь. Такого требованія даже и нельзя было поставить при помянутыхъ условіяхъ работы.

Не выходя изъ рамокъ этихъ ограниченій, нами и г-жею *М. Н. Гринченко* проведена была выборка словъ съ примѣрами изъ книгъ на карточки.

Изъ переданныхъ редакціей „Кіевской Старины“ матеріаловъ видно было, что нѣкоторыя книги, изданныя до 1870 года, были или совсѣмъ не использованы, или использованы не вполнѣ. Въ виду краткости времени приходилось дѣлать выборъ: важнѣйшія изъ книгъ, не использованныхъ совсѣмъ или использованныхъ недостаточно, были прочитаны вновь; на остальное у редактора и его главнаго сотрудника по собиранію матеріаловъ уже не хватило времени...

То-же самое повторилось и съ этнографическими сборниками. Въ спискѣ источниковъ отсутствуютъ, напр., сборники г.г. Булгаковскаго, Бобровскаго, Янчука, Бессарабы и др. Но редактору представлялась дилемма: что признать болѣе необходимымъ для полноты словаря: помянутыя работы или-же «Малорусскіе народныя преданія и разсказы» Драгоманова, «Историческія пѣсни малорусскаго народа» Антоновича и Драгоманова, «Записки Юго-западнаго Отдѣла Р. Географическаго Общества», «Народные обряды и пѣсни Лубенск. у.» Милорадовича, «Гуцульщину» Шухевича, «Сказки» Манжуры, «Етнографічний збірник», «Матеріяли до укр.-р. етнольогії» и проч.? Высокая цѣнность этихъ работъ, безъ пользованія которыми прямо таки немыслимъ сколько-нибудь порядочный украинскій словарь, безусловно ставила прочтеніе ихъ на первый планъ, отодвигая всѣ иныя на второй въ разсчетѣ на то время, которое, быть можетъ, останется въ запасѣ послѣ использованія главныхъ сборниковъ. А между тѣмъ времени и рабочихъ силъ было такъ мало, что осталось неиспользованнымъ многое даже изъ поставленнаго на первомъ планѣ, — наприм., нѣкоторые томы „Етнографічного збірника“... [1])

Эта выборка дала 50650 карточекъ. Кромѣ того, по нашимъ отмѣткамъ, около 4000 карточекъ выписано было разными лицами, болѣе всего (болѣе трехъ тысячъ) *А. П. Дудою-Дудзинскимъ*; всего-же выписано изъ книгъ 54700 карточекъ. Прибавляя къ этому добытое непосредственно отъ народа, получимъ 65181 карточку и, сверхъ того, опять таки матеріалъ изъ рукописей г.г. Левицкаго и Стрижевскаго.

Кромѣ того, мы пользовались, безъ выписки на карточки, словариками Верхратскаго (угорскимъ, лемковскимъ, «Знадобами», «Початками»), Манжуры (въ «Сказкахъ»), Рудченка (при «Чумацк. пѣсняхъ»), ботаническими словарями Анненкова, Роговича и Волкова (въ I томѣ „Запискахъ Юго-Западн. Отдѣла Географ. Общества“), а также, въ указанной ниже мѣрѣ, и болѣе обширными словарями языка. Весь этотъ матеріалъ далъ очень большое количество примѣровъ и новыхъ значеній къ уже имѣвшимся въ алфавитѣ словамъ, доставилъ возможность объяснить необъясненныя еще слова и исправить ошибки въ сдѣланныхъ уже объясненіяхъ, сильно пополнилъ фразеологію, а также далъ не менѣе 18500 новыхъ словъ и позволилъ, такимъ образомъ, увеличить *объемъ* словаря почти въ два раза. Въ настоящее время словарь заключаетъ въ себѣ около 68000 словъ, не считая матеріаловъ стараго книжнаго языка, которыхъ собрано г. Тимченко тысячъ двѣнадцать—тринадцать словъ.

---

[1]) Конечно, въ спискѣ источниковъ находится нѣсколько книгъ, пользованіе которыми можно было-бы отнести даже и на третій планъ; но выписки изъ нихъ уже имѣлись готовыми, оставалось только примѣнить ихъ къ дѣлу безъ затраты труда на добываніе ихъ.

Что касается *пользованія источниками*, списокъ которыхъ приложенъ ниже, то мы на первомъ планѣ всегда ставили матеріалъ, добытый изъ этнографическихъ сборниковъ, какъ матеріалъ народный и, благодаря обилію опубликованныхъ записей, доступный повѣркѣ многими случаями употребленія слова, а потому наиболѣе достовѣрный и, кромѣ того, могущій быть обставленнымъ наиболѣе полными комментаріями. За нимъ слѣдуютъ слова, записанныя непосредственно отъ народа (изданныя или въ рукописи): при внимательномъ и опытномъ записывателѣ такой матеріалъ очень цѣненъ, хотя, конечно, не можетъ быть поставленъ наравнѣ съ словами изъ этнографическихъ сборниковъ, такъ какъ, за немногими исключеніями, такая запись даетъ намъ лишь *одинъ* случай употребленія слова, не могущій быть провѣреннымъ и дополненнымъ другими случаями; кромѣ того, всегда возможно, что записыватель уловилъ не основное значеніе слова и даже, можетъ быть, значеніе, такъ сказать, мимолетное, приноровленное лишь къ данному случаю, что такъ часто бываетъ въ бѣглой живой разговорной рѣчи. Хорошо, если другой матеріалъ даетъ возможность провѣрить такую запись; но если она одинока, а единственный при этомъ способъ провѣрки на мѣстѣ записи возможенъ, конечно, лишь какъ рѣдкое исключеніе, тогда составитель словаря всегда рискуетъ включить въ свою работу слово съ значеніемъ неточнымъ, слишкомъ частнымъ, не говоря уже о прямыхъ ошибкахъ. Все это въ значительной мѣрѣ понижаетъ стоимость этого матеріала, заставляетъ быть съ нимъ очень осторожнымъ. Но какая бы степень осторожности не была примѣнена къ дѣлу, рискъ ошибки все-же не можетъ быть устраненъ [1]).

Въ виду только что высказанныхъ соображеній, сочиненія лучшихъ писателей могутъ быть поставлены ничуть не ниже этого послѣдняго рода матеріаловъ, а относительно возможности провѣрки и полноты комментированія даже и выше. Лучшими же для *нашей работы* писателями мы считаемъ тѣхъ, которые, болѣе или менѣе мастерски владѣя словомъ, въ то-же время черпали свой словесный матеріалъ непосредственно изъ народной рѣчи. Къ такимъ мы относимъ болѣе старыхъ писателей: Котляревскаго, Гулака-Артемовскаго, Квитку, Макаровскаго, Шевченка, М. Вовчка, Г. Барвинокъ, Симонова и затѣмъ П. Кулиша, особенно въ его произведеніяхъ пятидесятыхъ и шестидесятыхъ годовъ, часто очень удачно соединявшихъ чисто народный матеріалъ съ матеріалами стараго книжнаго языка. Конечно, чистота лексики у этихъ писателей далеко не одинакова,—извѣстно, напр., что Котляревскій часто употреблялъ великоруссизмы и пр.,—но при нѣкоторомъ критическомъ отношеніи это обстоятельство не можетъ имѣть особенно большого значенія.

Раньше составленными словарями мы старались пользоваться съ осторожностью, не смотря на всю соблазнительность мысли легко пополнить свою работу множествомъ словъ путемъ простого переноса ихъ изъ одного словаря въ другой. Изъ словарей Желеховскаго и Шейковскаго, по причинамъ, которыя понятны послѣ сдѣланныхъ нами выше замѣчаній объ этихъ словаряхъ, мы брали только тѣ слова, въ существо-

---

[1]) Считаемъ нужнымъ предупредить, что слова тайныхъ языковъ нищихъ, шерстобитовъ и пр., въ нашъ словарь не включены.

ваніи и правильномъ объясненіи которыхъ были болѣе или менѣе увѣрены, а въ то-же время не находили ихъ въ карточкахъ. При этомъ редакторъ, конечно, сознавалъ, что выставленный здѣсь критерій слишкомъ субъективенъ, чтобы быть вполнѣ научнымъ. Конечно, слѣдовало бы поступить иначе. Принимая во вниманіе, что нѣкоторые составители словарей (Партицкій, Пискуновъ, Верхратскій, К. Левицкій) сами составляли слова для перевода тѣхъ или иныхъ словъ объясняемаго языка, и слова эти въ литературу не вошли, но за то ихъ включили въ свои словари авторы нѣкоторыхъ другихъ словарей (напр. Желеховскій); что нѣкоторые авторы (напр. авторъ „Ужинка“) также занимались составленіемъ подобныхъ словъ, никѣмъ изъ писателей не принятыхъ и даже ими самими впослѣдствіи оставленныхъ, и слова эти попадали въ нѣкоторые словари (Закревскій, Желиховскій); что составители словарей вносили въ нихъ иногда явные великоруссизмы или полонизмы, употребленные украинскими писателями по ошибкѣ или по недостаточному знанію языка,—принимая все это во вниманіе, составитель словари долженъ былъ-бы поступить такимъ образомъ: обслѣдовать *каждое* слово *каждаго* словаря безъ исключенія, опредѣлить его источникъ и затѣмъ распорядиться словами въ зависимости отъ полученныхъ результатовъ. Слова явно чужія и не пріобрѣвшія правъ гражданства въ украинскомъ языкѣ лучше всего было-бы оставить въ сторонѣ; слова народнаго или литературнаго украинскаго языка подлежали бы внесенію въ словарь; что же касается словъ выдуманныхъ и не пошедшихъ далѣе одного автора или какого-либо словаря, то, если даже и прійти къ выводу о необходимости внесенія ихъ въ словарь, необходимо было каждое такое слово сопроводить соотвѣтствующимъ замѣчаніемъ о его происхожденіи, чтобы оно не могло быть принято за слово, явившееся результатомъ органическаго роста языка. Такой путь предстоялъ составителю словаря, и путь этотъ былъ-бы имъ пройденъ, если-бы составитель имѣлъ въ своемъ распоряженіи для работы не два съ половиною года, а хотя-бы пять лѣтъ. При отсутствіи же этого послѣдняго условія ему оставалось одно: принять ту программу, какую онъ принялъ,—тѣмъ болѣе, что даже для выполненія только ея у него не хватило въ концѣ-концовъ времени...

Съ охотой брали мы слова у Афанасьева-Чужбинскаго и безъ всякихъ колебаній изъ словаря Левченка; у Закревскаго взято лишь нѣсколько словъ; словаремъ г. Уманца мы воспользовались лишь для нѣсколькихъ примѣровъ или ссылокъ къ словамъ, уже бывшимъ въ словарѣ старой редакціи; словари Партицкаго, Пискунова, Поповича, Тимченка, Чопея оставлены нами въ сторонѣ; не пользовались мы также опытами словарей научныхъ и техническихъ терминовъ (гг. Верхратскаго, Левицкаго и др.)—по причинамъ, изложеннымъ выше въ своемъ мѣстѣ, не желая вводить въ свой словарь неологизмы, которые, въ большинствѣ случаевъ, быть можетъ, не пойдутъ далѣе словаря, для котораго выдуманы.

При пользованіи всѣми помянутыми источниками составитель поставилъ себѣ правиломъ датировать значеніе каждаго слова точною документальною ссылкою. Такого рода система даетъ возможность всегда провѣрить какъ точность перевода, такъ и приводимой цитаты, при чемъ пользующійся словаремъ можетъ глубже и шире проникнуть въ значеніе слова и способы его употребленія, обратившись къ первоисточникамъ; собранный такимъ образомъ и провѣренный матеріалъ навсегда остается проч-

ной основой для научнаго словаря. Въ виду этого въ своихъ собственныхъ добавленіяхъ мы не вписали ни одного слова, не сопроводивъ его точной ссылкой съ указаніемъ автора, сочиненія, тома и страницы [1]) или же мѣстности, гдѣ было записано отъ народа слово. Подобными же данными мы снабдили и всѣ тѣ слова въ словарѣ старой редакціи, для которыхъ оказался соотвѣтствующій матеріалъ. Къ сожалѣнію, очень большое количество старыхъ карточекъ заполнено было безъ указанія дать и даже сочиненій, изъ которыхъ выписано слово,—вотъ почему въ словарѣ старой редакціи осталось нѣкоторое количество словъ совсѣмъ не датированныхъ; зная о существованіи этихъ словъ въ языкѣ и вмѣстѣ съ тѣмъ не располагая временемъ для подысканія къ нимъ датъ и примѣровъ, мы не сочли себя въ правѣ исключить ихъ изъ нашей работы, надѣясь, что со временемъ и этотъ пробѣлъ будетъ пополненъ [2]).

При нѣкоторыхъ словахъ и примѣрахъ стоитъ обозначеніе уѣзда или губерніи. Это значитъ, что слово или фраза записаны непосредственно отъ народа въ отмѣченной мѣстности; но отнюдь не указываетъ на территоріальное распространеніе слова. Для опредѣленія этого послѣдняго обстоятельства мы не располагали ни данными, ни временемъ для добыванія ихъ и потому и не ставили себѣ этого задачей. Оттого и при словахъ, взятыхъ изъ сборниковъ народныхъ произведеній не стоитъ указанія мѣстности, къ которой относится слово. Впрочемъ, въ спискѣ нашихъ источниковъ мы при нѣкоторыхъ сборникахъ (гдѣ было возможно) сдѣлали отмѣтки мѣстностей, благодаря чему, обратившись съ стоящей у слова датой къ нашему примѣчанію при заглавіи источника, возможно опредѣлить мѣстность, гдѣ добыто слово. Нѣкоторыя-же сочиненія уже въ самомъ своемъ заглавіи носятъ указаніи на мѣстность (Милорадовичъ, Шухевичъ).

Сказанное уже до нѣкоторой степени опредѣляетъ *составъ предлагаемаго словаря;* онъ заключаетъ въ себѣ:

а) Слова народнаго языка—какъ собственныя, такъ и заимствованныя, но издавна принятыя всѣмъ народомъ или частью его; сюда относятся слова изъ обращавшихся или обращающихся среди народа поэтическихъ произведеній, хотя-бы нѣкоторыя изъ этихъ словъ и вышли въ настоящее время изъ народнаго употребленія. Относительно словъ изъ мѣстныхъ нарѣчій и говоровъ, вошедшихъ также въ словарь, должны замѣтить слѣдующее. Принявъ для словаря фонетику, употребляемую въ украинской литературѣ, начиная съ Котляревскаго, а именно фонетику такъ называемаго собственно-украинскаго нарѣчія, мы всѣ слова помѣщали именно въ этой фонетической формѣ, но въ тѣхъ случаяхъ, когда слово извѣстно было намъ только въ одной мѣстной фонетической формѣ, мы его въ такомъ видѣ и вносили въ словарь; что-же касается *примѣровъ* изъ народной рѣчи, то они давались всегда въ той формѣ, въ какой были записаны. Благодаря этимъ правиламъ, у насъ въ алфавитѣ нѣтъ, напр., словъ съ покутскимъ *л* вмѣсто *д* (*Лівчини*). Въ нѣкоторыхъ, однако, случаяхъ приходилось дѣлать исключенія, а именно тамъ, гдѣ варіантъ съ мѣстной фонетической

---

[1]) Конечно, указаніе томовъ и страницъ не было сдѣлано для такихъ словарей какъ Желеховскаго или Шейковскаго, какъ излишнее въ данномъ случаѣ.

[2]) См. еще примѣчаніе къ списку именъ людей.

формой являлся распространеннымъ въ литературной рѣчи, или-же въ тѣхъ случаяхъ, когда извѣстная фонетическая варіація, отсутствуя въ данной мѣстности вообще, оставила однако свой слѣдъ въ одномъ-двухъ какихъ-либо словахъ съ ихъ производными, при чемъ эти слова только въ такой формѣ въ данной мѣстности и употребляются; такъ, напр., не помѣщая въ словарь всѣхъ словъ, въ которыхъ (какъ, напр., у гуцуловъ) *т* замѣняется *к* (кегло=тягло, Шух. I. 255), мы внесли въ него слова *кісний, кісто* (рядомъ съ *тісний, тісто*), употребляющіяся во многихъ мѣстностяхъ Подольской, Волынской и Харьковской губ., гдѣ замѣны *т* звукомъ *к* въ иныхъ случаяхъ не наблюдается. Само собою разумѣется, что подъ вышеизложенныя правила не подходятъ варіаціи одного и того-же слова, встрѣчающіяся иногда рядомъ на пространствѣ съ одной и той же фонетикой, — всѣ такія слова включены въ словарь. Наконецъ, при словахъ, употребленіе которыхъ представлялось намъ, на основаніи имѣвшихся матеріаловъ, ограниченнымъ, напр., одной пословицей или загадкой, мы дѣлали объ этомъ отмѣтку.

б) Слова, взятыя изъ сочиненій авторовъ. Въ большинствѣ случаевъ это тѣ-же народныя слова, но только въ имѣвшихся у насъ матеріалахъ не оказалось для нихъ источника изъ народной литературы; затѣмъ — это слова, перешедшія изъ стараго книжнаго языка въ новый, часто съ приспособленіемъ къ современной, принятой въ литературѣ, фонетикѣ; далѣе — слова, заимствованныя изъ другихъ литературныхъ языковъ для выраженія понятій научныхъ, нѣкоторыхъ отвлеченныхъ и вообще понятій новѣйшей культурной жизни, и, наконецъ, слова, выработавшіяся въ литературномъ языкѣ для обозначенія тѣхъ же понятій. Относительно заимствованныхъ словъ необходимо слѣдующее поясненіе. Мы вообще избѣгали включенія ихъ въ словарь, но когда случалось находить, что въ языкѣ выработалось уже какое-либо выраженіе на основѣ заимствованнаго корня (см., напр., слово *етнографувати*), тогда мы, приводя его, присоединяли къ нему и всѣ тѣ слова этого корня, которыя употребляются въ литературномъ языкѣ. Иногда помѣщались также слова особо употребительныя и къ которымъ въ то-же время былъ примѣръ. Конечно, выборъ словъ при этихъ способахъ былъ довольно произвольный, но мы оправдывали себя нѣсколько тѣмъ, что такая-же произвольность въ выборѣ такъ называемыхъ «иностранныхъ словъ» замѣчается и въ словаряхъ иныхъ языковъ; къ тому-же вообще количество такихъ словъ въ нашемъ словарѣ сравнительно невелико. Относительно же словъ, выработанныхъ самимъ литературнымъ языкомъ, мы держались того взгляда, что внесенію въ словарь подлежатъ лишь такія изъ нихъ, которыя болѣе или менѣе пріобрѣли уже право гражданства въ литературномъ языкѣ; во всякомъ случаѣ, при словахъ, встрѣченныхъ нами только у одного автора, мы дѣлали объ этомъ отмѣтку. Такимъ же образомъ поступали мы и съ тѣми словами изъ фальсифицированныхъ псевдо-народныхъ думъ и пѣсенъ, которыя (слова) были намъ извѣстны *только* по этимъ послѣднимъ произведеніямъ.

Въ частности относительно состава словаря, распредѣленія въ немъ матеріала и метода изложенія необходимо сдѣлать еще слѣдующія замѣчанія:

1) Изъ географическихъ названій въ словарь включены лишь названія націй, частей земли, государствъ, странъ и болѣе значительныхъ украинскихъ городовъ и

нѣкоторыхъ другихъ мѣстностей, а также встрѣченныя производныя отъ этихъ словъ.

2) Уменьшительныя и увеличительныя имена существительныя указывались нами обыкновенно при основныхъ, при чемъ если умеиьшительное (или увеличительное) въ алфавитномъ порядкѣ слѣдуетъ непосредственно за основнымъ, то оно, какъ и всѣ, непосредственно слѣдующія за нимъ и другъ за другомъ уменьшительныя (или увелич.), отдѣльно въ алфавитъ не выставляется, въ противномъ-же случаѣ, для болѣе удобнаго нахожденія, уменьшительное (или увелич.) ставится на надлежащемъ мѣстѣ съ ссылкой на основное; если-же уменьшительное (или увеличительное) имѣло еще свое собственное значеніе, тогда оно лишь указывалось при основномъ, а подробно объяснялось особо на своемъ мѣстѣ. При этомъ, слѣдуя раньше изложенному правилу о мѣстныхъ фонетическихъ варіаціяхъ, мы не отмѣчали нигдѣ уменьшительныхъ на *ейка* и *ейко (ручейка, лишейко)*, такъ такъ *ейка, ейко*, всегда=*енька, енько (ученька, личенько)*. Что касается уменьшительныхъ прилагательныхъ и нарѣчій, то въ алфавитъ вносились только тѣ изъ нихъ, которыя представляли или особенности въ значеніи, или уклоненія отъ правилъ образованія; въ противномъ случаѣ они только отмѣчались при основныхъ. Такимъ же точно образомъ поступали мы и съ сравнительной и превосходной степенями прилагательныхъ и нарѣчій.

3) Изъ причастій помѣщены въ алфавитъ только тѣ, которыя употребляются какъ имена прилагательныя или пріобрѣли особенности въ значеніи, или-же уклоняются отъ правилъ образованія.

4) Совершенные и несовершенные виды глаголовъ мы объясняли вмѣстѣ при несовершенной формѣ, а отъ совершенной дѣлали ссылку, если по алфавитному порядку она не слѣдовала непосредственно за несовершенной; исключенія были допущены для глаголовъ, которые, переходя въ совершенный видъ, принимали префиксъ и потому относились къ другой буквѣ. — Во многихъ мѣстностяхъ харьковской, херсонской и екатеринославской губерній существуетъ смягченіе звуковъ *ш* и *дж* въ 1-мъ лицѣ ед. ч. наст. вр. и предъ *увати: носю, ходю, вижосювати*; но такъ какъ въ литературѣ болѣе принята несмягчаемая форма, то мы и ограничились лишь указаніемъ этой особенности здѣсь, не внося ее въ словарь.

5) Въ виду того, что техническихъ народныхъ терминовъ собрано еще довольно мало и собранное къ тому же разбросано въ различныхъ изданіяхъ, часто имѣющихъ совершенно не филологическое назначеніе, мы приложили особое стараніе, чтобы собрать этого матеріала какъ можно больше. Изъ печатныхъ источниковъ самый богатый матеріалъ доставила „Гуцульщина“ г. Шухевича, затѣмъ упомянутый выше словарикъ г. Василенко, статья г. Браунера о рыболовствѣ и статьи гг. Вовка, Гнатюка и Могильченка въ «Матеріалах до укр.-р. етнольогії», а также VII-й томъ «Трудовъ» Чубинскаго. Кромѣ того, намъ удалось добыть описанія водяной мельницы (гг. Грищенка и Теремца), а также записи Залюбовскаго и г. Стрижевскаго; наконецъ, мы располагали собственными записями по ткачеству и шерстобитству. При объясненіи названій частей машинъ и снарядовъ мы въ большинствѣ случаевъ поступали такъ: давали названія и описанія частей снаряда при его собственномъ названіи, а затѣмъ уже дѣлали ссылки на это полное описаніе; такой способъ, не представляя затрудне-

ній для отысканія слова, значительно сокращалъ мѣсто и упрощалъ дѣло; въ нѣкоторыхъ случаяхъ, для ясности описанія, приложены рисунки.

6) Префиксъ *у*, какъ извѣстно, переходитъ въ украинскомъ языкѣ въ нѣкоторыхъ случаяхъ въ *в* и снова принимаетъ свой полный звукъ (см. объ этомъ въ самомъ словарѣ при предлогѣ *у*): *він уліз, вона влізла*; мы всѣ слова начинающіяся этимъ префиксомъ, помѣстили на *у* безъ различія—былъ-ли у насъ примѣръ съ *в* или съ *у*, а въ *в* сдѣланы въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ ссылки.

7) Префиксы *од* и *від* также чередуются въ украинскомъ языкѣ въ одномъ и томъ же словѣ, въ зависимости отъ предыдущаго звука (послѣ гласнаго—*від*); всѣ слова, начинающіяся этими префиксами, нами помѣщены на *від*, а въ буквѣ *о*, въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ, также сдѣланы ссылки.

8) Въ виду того, что звукъ *ф* у большинства украинскаго народа выговаривается какъ *хв* (передъ гласной, кромѣ *у*) или *х* (передъ согласной и передъ *у*), мы, составляя словарь на букву *ф*, помѣстили въ него лишь тѣ слова, для которыхъ въ нашихъ матеріалахъ не нашлось дубликата съ *хв* или *х* [1]); всѣ же слова, которыя встрѣчены только съ *хв* и *х* или, рядомъ съ этими звуками, также и съ *ф*, помѣщены нами на букву *х*, примѣры-же къ нимъ, конечно, были оставлены съ тѣмъ изъ этихъ звуковъ, съ какимъ были встрѣчены. Если какое либо слово съ звуками *хв*, *х* имѣло одно значеніе-а съ зв. *ф*—другое, тогда оно, съ соотвѣтствующими значеніями, помѣщалось и на *ф* и на *х* со взаимными ссылками одного на другое. Незначительныя и немногія отступленія отъ этихъ правилъ обусловлены желаніемъ предоставить болѣе удобствъ въ пользованіи словаремъ и понятны безъ объясненій.

9) Въ украинскомъ языкѣ глаголы и нѣкоторыя имена имѣютъ часто впереди приставочное *і* (по фонетическимъ причинамъ, а равно вслѣдствіе смѣшенія въ языкѣ префиксовъ *із* и *з* (съ), отпадающее сейчасъ-же, какъ только прошла въ немъ нужда (*він іспік, ірвав, іззів, вона спекла, рвала, ззіла*)—всѣ формы съ такимъ начальнымъ *і*, конечно, отсутствуютъ въ словарѣ, — ихъ слѣдуетъ искать тамъ, гдѣ онѣ имѣютъ мѣсто безъ этого *і*, и мы облегчили отыскиваніе общими ссылками въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ. Въ иныхъ случаяхъ, также по фонетическимъ причинамъ, *і* въ началѣ слова замѣняется звукомъ *й*: *хотіли його ймити, вона ймовірна, очиці, що йграли як зірочки* (Квитка),—такія слова, наоборотъ, слѣдуетъ искать подъ буквой *І*. (Впрочемъ, и въ этомъ случаѣ есть ссылки).

10) Составленный нами списокъ крестныхъ именъ (онъ отсутствовалъ въ старой редакціи словаря) не включенъ въ общій алфавитъ какъ по примѣру другихъ словарей, такъ и потому, что народная форма именъ даетъ богатый матеріалъ для вопроса объ измѣненіи чужихъ звуковъ въ украинскомъ языкѣ и удобнѣе этотъ матеріалъ имѣть вмѣстѣ. Словарикъ этотъ составленъ нами по такой-же системѣ, какъ и весь словарь, при чемъ мы особенно старались отмѣтить всѣ уменьшительныя и ласкательныя имена, такъ какъ количество ихъ несомнѣнно указываетъ на степень распростра-

---

[1]) При этомъ принята была во вниманіе оговорка Номиса въ предисловіи къ его сборнику пословицъ, что онъ *ф* вездѣ, гдѣ оно у него встрѣчалось, замѣнялъ звуками *хв*.

ненности даннаго имени. Пользующійся словарикомъ навѣрное замѣтитъ, что многія имена, по формѣ уменьшительныя, поставлены нами какъ основныя, — этимъ мы хотѣли отмѣтить, что и среди народа онѣ употребляются именно какъ основныя, а не уменьшительныя (*Грицько, Харько, Химка*).

Способъ обработки отдѣльнаго слова былъ таковъ. Мы давали удареніе объясняемаго слова вездѣ, гдѣ оно было намъ извѣстно, но пришлось сдѣлать довольно много исключеній преимущественно для словъ изъ словариковъ г. Верхратскаго, систематически не проставившаго въ нихъ ударенiй. Если на словѣ обозначено нѣсколько ударенiй, это значитъ, что слово употребляется съ каждымъ изъ этихъ ударенiй отдѣльно. Объясняемымъ словамъ давалось грамматическое опредѣленіе (см. списокъ сокращеній). При существительныхъ отмѣчался родительный падежъ ед. ч., а при глаголахъ 1 и 2 лица настоящ. вр. ед. ч. Исключеніе составляютъ глаголы съ префиксомъ *по*, приставленнымъ къ несовершенному виду, обозначающіе дѣйствіе, произведенное нѣсколькими предметами одинъ за другимъ: *хлопці похрипли, люде поперескакували через рівчак;* при такихъ глаголахъ, чтобы отмѣтить ихъ, поставлены 1 и 2 лица во множ. ч., хотя должно не упускать изъ виду, что, употребленные съ собирательнымъ подлежащимъ или безлично, они имѣютъ и един. число: *челядь цілісіньку ніч колядує, аж похрипне* (0.1862. IV. 87). *Похрипло їх багато після того співу. Народъ поперескакував через рівчак* и пр.

При объясненіи словъ мы старались подыскать наиболѣе близкій русскій синонимъ или нѣсколько таковыхъ; если же соотвѣтствующаго не могли найти или онъ казался намъ недостаточнымъ, — мы прибѣгали къ описательному способу; при этомъ старались исчерпать всѣ извѣстныя намъ значенія слова, подтверждая вездѣ, гдѣ имѣли къ тому возможность, свой переводъ примѣрами, обнаруживающими какъ значеніе словъ, такъ и способы ихъ употребленія, при чемъ примѣрамъ изъ народныхъ произведеній отдавалось преимущество; къ сожалѣнію матеріалъ, которымъ мы располагали, не всегда давалъ намъ возможность удовлетворить нашимъ собственнымъ въ данномъ случаѣ требованіямъ[1]) Недостаточностью матеріала объясняется и то обстоятельство, что, не смотря на всѣ наши старанія о возможно полной украинской фразеологіи, многое осталось не включеннымъ въ словарь.

Сомнительные переводы отмѣчены знакомъ вопроса. Слова, значеніе которыхъ намъ было неизвѣстно, оставлены безъ перевода, но съ примѣромъ или, по крайней мѣрѣ, съ точной ссылкой на источникъ.

Заканчивая свои поясненія, считаемъ пріятнымъ долгомъ выразить нашу глубокую благодарность *П. И. Житецкому* и *К. П. Михальчуку* за ихъ постоянную, во все время работы, помощь, выразившуюся какъ въ цѣнныхъ научныхъ совѣтахъ, такъ и въ просмотрахъ работы и указаніяхъ на ея погрѣшности, а К. П. Михальчуку еще и за добавленія многихъ словъ, сдѣланныя во время просмотра рукописи.

Приносимъ благодарность также всѣмъ поименованнымъ раньше лицамъ, безкорыстно принесшимъ свой трудъ на пользу словаря, доставивъ намъ свои записи изъ

---

[1]) Слова въ примѣрахъ, взятыя въ ( ) и напечатанныя прямымъ шрифтомъ, вставлены редакторомъ съ цѣлью приданія примѣру большей ясности.

устъ народа или выписавъ для насъ на карточки слова изъ книгъ и рукописей, а также гг. *Вл. Гнатюку*, *Е. Х. Чикаленко* и *Вл. Шухевичу* за поясненіе многихъ словъ, значеніе которыхъ безъ этого могло бы остаться намъ неизвѣстнымъ.

Въ заключеніе позволимъ себѣ сказать, что мы не считаемъ предлагаемый словарь ни исчерпывающимъ богатства украинскаго языка, ни доведеннымъ до такой степени совершенства, которая могла-бы удовлетворять хотя насъ самихъ, и находимъ себѣ оправданіе лишь въ томъ, что краткость времени, въ которое необходимо было сдѣлать всю работу, была въ этомъ случаѣ препятствіемъ, котораго не могло побороть самое крайнее напряженіе силъ работающаго. Мы считаемъ свой трудъ первой ступенью по пути созданія научнаго украинскаго словаря и, сознавая многіе его недостатки, все же рѣшаемся выпустить его въ свѣтъ, чтобы дать точку опоры дальнѣйшей работѣ въ томъ-же направленіи.

Б. Гринченко.

Кіевъ,
11 ноября 1904 г.

СПИСОКЪ ИСТОЧНИКОВЪ,

которыми пользовались при составленіи словаря.

АД. = Историческія пѣсни малорусскаго народа съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова. Томы I и II (1-й вып.). К. 1874; 1875.

Алв. = Вовкулака, Украинське повирье, розказ в стихах Стефана Александрова (Южный Русскій Зборникъ А. Метлинскаго). Х. 1848. Авторъ -- священникъ Изюмскаго у. Харьк. г. и писалъ языкомъ своего села съ примѣсью русскихъ выраженій.

Анн. = Ботанический словарь... Составилъ Н. Анненковъ. Новое испр., пополн. и разшир. изданіе. Спб. 1878.

Аф. = Словарь малорусскаго нарѣчія. Собраніе сочиненій А. С. Афанасьева (Чужбинскаго). Подъ ред. П. В. Быкова. Томъ IX. Спб. 1892.

Бал. = Українські пісні. Видані коштомъ О. С. Балліної. Спб. 1863.

Башт. = Украинство на литературныхъ познахъ зъ Московщиною. Написавъ И. Баштовый. Л. 1891.

Бор. = Байки й прибаютки Левка Боровиковського. К. 1852.

Браун. = А. Брауверъ. Замѣтки о рыболовствѣ на р. Днѣстрѣ и Днѣстровскомъ лиманѣ въ предѣлахъ Одесскаго у. Оттискъ изъ „Сборника Херс. Земства".

Вас. = В. И. Василенко. Этнографическіе матеріалы, собранные по Полтавской губ. Опытъ толковаго словаря народной технической терминологіи по Полтавской губ. Отдѣлъ I-й, II-й и III-й. Кустарные промыслы, сельское хозяйство и земледѣліе, народныя поговорки и изреченія. (Въ т. 13-мъ „Сборника Харьковскаго Историко-Филолог. Общества". Х. 1902).

Вх. Зн. = Знадоби до словаря южноруского. Написав Иван Верхратский. I. Л. 1877. Былъ только первый выпускъ. Слова преимущественно изъ Галиціи и немного изъ Буковины и Угор. Руси.

Вх. Лем. = «Словарець», приложенный къ книгѣ И. Верхратскаго: «Про говор галицких лемків». Л. 1902.

Вх. Пч. = Початки до уложеня номенклятури и терминологіі природописної, народнёі... Написавъ Иванъ Верхратський. I и II. Л. 1864, 1869.

Вх. Уг. = „Словарець“, приложенный къ статьѣ И. Верхратскаго: „Знадоби для пізнання угорскоруских говорів“. (Записки Наукового Товариства імені Шевченка, т. XLV, 1902).

Г. Барв. = Ганна Барвинокъ (О. М. Кулишева). Оповидання зъ народнихъ устъ. Зъ портретомъ авторкы й зъ передмовою Б. Гринченка. К. 1902. Слова выписаны только изъ однихъ разсказовъ Г. Б.

Глиб. = Байки Леонида Глибова. К. 1904.

Гн. = Галицько-руські народні леґенди. Зібрав Володимир Гнатюк. Тт. I и II. Л. 1902. (XII и XIII томъ «Етноґрафічного збірника» «Наук. Товар. ім. Шевч.»).

Гол. = Народныя пѣсни галицкой и угорской Руси, собранныя Я. Ѳ. Головацкимъ... Изд. Императорскаго О-ва Исторіи и Древн. Россійскихъ. М. 1878. Въ четырехъ книгахъ, которыя обозначаются въ словарѣ римскими цифрами.

Гол. Од. = О народной одеждѣ и убранствѣ Русиновъ или Русскихъ въ Галичинѣ и сѣверо-восточной Венгріи. Я. Ѳ. Головацкаго. Спб. 1877.

Греб. = Сочиненія Е. П. Гребенки. Томъ пятый. Спб. 1862. Стр. 315—409. Малороссійскій отдѣлъ.

Грин. = Этнографическіе матеріалы, собранные въ Черниговской и сосѣднихъ съ ней губерніяхъ... Б. Д. Гринченко. Ч. 1895, 1896, 1899. Три тома.

Дещо. = Де-що про світ Божій. Виданне четверте... К. 1882.

Драг. = Малорусскія народныя преданія и разсказы. Сводъ Михаила Драгоманова. Изд. Ю. З. Отдѣла И. Р. Геогр. О-ва. К. 1876.

ЕЗ. = Етноґрафічний збірник видає Етноґрафічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. Т. V. виданий під редакціею Д-ра Івана Франка. Льв., 1898. (Иные томы этого изданія см. **Гн.** и **Фр.**). Мѣстности записей: стр. 1—24 преимущ. Кубанск. область, отчасти Воронежск. г., 24—40 — Галиція, 42—72 — Гуцульщина, 73—75 — Тернопольск. у. въ Галиціи, 77—98 — Стрыйскій у. въ Галиц., 99—105 — Залуче надъ Збручемъ въ Галиц., 106—110 — Жидачевск. у. въ Галиц., 111—116 — Галиція, 117—120—изъ записей Бодянскаго, 121—140—Галиція, 141—159 — Буковина и Галиція, 161—233 — Галиція.

Єв., (**Єв. Мт.**,—**Мр**.,—**Л.**,—**І.**) = Святе письмо нового завіту... Переклали вкупі П. А. Куліш и д-р И. П. Пулюй. Л. 1880. Римскія цифры обозначаютъ главы, арабскія—стихи. Нѣкоторыя цитаты сдѣланы по вѣнскому (1871) изданію четвероевангелія и не сравнены съ изданіемъ 1880 г.

Еф. = Сборникъ малороссійскихъ заклинаній. Составилъ П. Ефименко. Изд. II. О-ва Ист. и Древн. Росс. М. 1874.

Желех. = Малоруско-нѣмецкій словаръ. Уложили Е. Желеховскій и С. Недѣльскій. Л. 1886. Два тома.

Закр. = Старосвѣтскій бандуристъ. Книга третія. Словарь Малороссійскихъ идіомовъ. Составилъ Николай Закревскій. М. 1861. — Нѣсколько цитатъ изъ пѣсенъ съ отмѣткою страницъ взято нами изъ первой книги „Стар. бандуристы“.

ЗЮР. = Записки о южной Руси. Издалъ П. Кулишъ. Спб. 1856—1857. Два тома.

ЗЮЗО. = Записки Юго-западнаго Отдѣла Императорскаго Русскаго Географическаго Общества. К. 1874—1875. Два тома.

Ив. = Игры крестьянскихъ дѣтей въ Купянскомъ уѣздѣ. Собралъ П. Иваковъ. (Съ предисл. проф. Н. Ѳ. Сумцова). Х. 1889.

ІГ. = Збірникъ творівъ Іеремії Галки. [Н. И. Костомарова]. Од. 1875.

К. Бай. = П. А. Кулишъ. Байда, князь Вишневецький. Драма. Спб. 1885.

К. Гр. Кв. = Григорий Квітка (Основьяненко) и его повісті. Слово на новий виходъ Квітчиныхъ повістей (П. Куліша). Спб. 1858.

К. Грам. = Граматка. Спб. 1857. [Кулиша].

К. Дз. = Куліш Олелькович Панько. Дзьвін. Старороські думи й сьпіви. Ж. 1893.

К. Досв. = Досвітки. Думи и поэми П. А. Куліша. Спб. 1862.

К. ДС. = Дівоче серце. Идилія П. А. Куліша. К. 1876.

К. Іов. = Иов. Переспів Павла Ратая [П. Куліша]. Л. 1869.

К. Кр. = П. А. Куліш. Крашанка русинам и полякам на великдень 1882 року видана типом другим з додатком посльовья. Л. 1882.

К. МБ. = П. А. Куліш. Маруся Богуславка. Поема. (Літературно-науковий Вістник, 1899, кн. X, XI, XII; 1901, кн. II и III).—Въ ссылкахъ римскія цифры—номера журнала, арабскія—страницы.

К. МХ. = П. А. Куліш. Магомет и Хадиза. Поема. Л. 1883.

К. Оп. = П. О. Кулишъ. Оповидання. Зъ переднимъ словомъ М. Чернявського. Бахмутъ 1900.

К. ПС. = Кулишъ О. П. Драмована трылогія. Частына друга. Петро Сагайдачный. Х. 1900.

К. Псал. = Псалтирь або книга хвали Божої. Переспів украінський Павла Ратая. [П. Куліша]. Л. 1871.

К. Хм. = Хмельнищина. Историчне оповідання П. Куліша. Спб. 1861.

К. ХП. = П. А. Куліш. Хуторна поэзія. Л. 1882.

К. ЦН. = Кулишъ О. П. Драмована трылогія. Царь Налывай. Староруська драма. Х. 1900.

К. ЧР. = Чорна рада, хронїка 1663 року. Написавъ П. Куліш. Спб. 1857.

Кв. = Сочиненія Квитки (выписки изъ разныхъ изданій, которыя не были обозначены въ старыхъ карточкахъ).

Кв. П. = Сочиненія Г. Ѳ. Квитки. Малороссійскія повѣсти, разск. Грицькомъ Основъяненкомъ. Подъ ред. А. А. Потебни. Х. 1887. Два тома (На это изданіе сдѣлано лишь нѣкоторое количество ссылокъ).

Kolb. = Pokucie. Obraz etnograficzny, skreslił Oskar Kolberg. I. K. 1882.

Ком. П. = Нова збирка народнихъ малоруськихъ прыказокъ, прысливъивъ, помовокъ, загадокъ и замовлянь. Впорядкувавъ М. Комаровъ Од. 1890.

Ком. Р. I. = Розмова про небо та землю А. Иванова. З де-якими одмінами й додатками. Переклав на украінську мову М. Комаров. К. 1874.

Ком. Р. II. = Розмова про земні сили А. Иванова. З де-якими додатками та одмінами переклав на убраінську мову М. Комаров. К. 1875.

Кон. Ар. = Арихметика або щотниця. Для українськихъ шкілъ. Написавъ О. Конисський. Спб. 1863.

Кост. Ч. = Н. И. Костомаровъ. Черниговка. Быль второй половины XVII в. Спб. 1890.

Котл. Ен. = Виргиліева Энеида, на малороссійскій языкъ переложенная И. Котляревскимъ. Х. 1842. Римскія цифры—части, арабскія—страницы.

Котл. Н. П., Котл. МЧ., Котл. Од. = «Наталка Полтавка», «Москаль чарівник», и «Ода до кн. Куракина» Котляревскаго по изданію: „И. П. Котляревскій. Полное собраніе сочиненій на малороссійскомъ языкѣ... подъ редакціей И. С. Левицкаго. К. и Од. 1890.

Коцип. = Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Волині і Україні. А. Коцілінський. Перша соття. К. (1862?).

КС. = Кіевская Старина. Ежемѣсячный историческій журналъ. К. Съ 1882 г. (Слова выписаны лишь изъ первыхъ двухъ годовъ журнала и изъ отдѣльныхъ статей послѣдующихъ годовъ).

Кух. = Сочиненія Л. Кухаренка: «Черноморскій побит», «Пластуни», «Вівці і чабани в Черноморії» въ журналѣ «Основа».

Лавр. = Пісні українського люду. Пісні про кохання. Видавъ Д. Лавренко. К. 1864.

Лв. = Львовянинъ. Приручный и господарскій мѣсяцословъ на рôкъ звычайный 1861 (на стр. 96—102 списокъ галицкихъ народныхъ названій растеній).

Левиц. І. = Повісті Ивана Нечуя [І. Левицького]. Том. І. Л. 1872.

Левиц. К. К. = Перші київські князі Олег, Игорь, Святослав і св. Володимир і ёго потомки. І. Левіцький. К. 1876.

Левиц. Кож. = На Кожумякахъ. Мищанська комедія на 5 дій. Друге выправляне выдання. Ивана Левицького. К. 1877.

Левиц. КС. = Повисти Ив. Левицького. Томъ І. Кайдашева симя. Повисть. К. 1887.

Левиц. МБ. = Маруся Богуславка. Оперета на 4 діи. Друге выдання. Ивана Левицького. К. 1887.

Левиц. ПЙО. = Иванъ Левицькый. Повисьти й оповидання. Томъ І. Спб. 1899.

Левиц. Пов. = Повісті Івана Левіцького. К. 1874.

Левиц. Св. = Світогляд українського народа. Ескіз української міѳології. Написав Иван Левіцький. Л. 1876.

Левч. = Опытъ русско-украинскаго словаря. Составилъ Михаилъ Левченко. К. 1874.

Лис. = Збірникъ українськихъ пісень. Зібравъ й у ноти завівъ М. Лисенко. К. Шесть выпусковъ.

Лукаш. = Малороссійскія и червонорусскія народныя думы и пѣсни. [собранныя П. Лукашевичемъ]. Спб. 1836.

Люб. = Письма Антонія Любичъ Могильницкого. (Библіотека «Зорѣ»). Л. 1885.

Макс. (1834). = Украинскія народныя пѣсни, изданныя Михаиломъ Максимовичемъ. Часть первая. М. 1834.

Макс. (1849). = Сборникъ украинскихъ пѣсень, издаваемый Михаиломъ Максимовичемъ. Часть первая. К. 1849.

Марк. = Обычаи, повѣрья, кухня и напитки малороссіянъ. Извлечено изъ нынѣшняго народнаго быта и составлено Николаемъ Маркевичемъ... К. 1860.

МВ. I. = Повістки (народні оповідання) Марка Вовчка. Другимъ виданнямъ... Спб. 1861.

МВ. II. = Народні оповідання Марка Вовчка. Томъ другий. Спб. 1862.

МВ. III. = Оповідання Марка Вовчка. Спб. 1865.

МВ. (О.1862. I). = „Від себе не втечеш“ разсказъ М. Вовчка въ 1-й кн. Основы за 1862 г.

МВ. (О.1862. III). = „Институтка“ разсказъ М. Вовчка въ Ш-й кн. „Основы“ за 1862 г.

МВ. (К. С)... = „Чортова пригода“, сказка М. Вовчка въ X-й книгѣ „Кіевской Старины“ за 1902 г.

Мет. = Народныя южнорусскія пѣсни. Изданіе Амвросія Метлинскаго. К. 1854.

Мик. = Народні назви предметів дотичачих млина водяного—Якова Миколаевича. (Зоря, 1893, № 24, стр. 480—481).—Слова изъ сѣверной части Каменецкаго у. въ Галиціи.

Мил. = В. П. Милорадовичъ. Народные обряды и пѣсни Лубенскаго уѣзда, Полтавской губ., записанные въ 1888—1895 г. (X-й т. „Сборника Харьк. Ист.-фил. О-ва, 1897).

Мил. М. = Народная медицина въ Лубенскомъ уѣздѣ, Полтавской губ. В. П. Милорадовича. Оттискъ изъ журнала „Кіевская Старина“. К. 1902.

Мил. Св. = Свадебныя пѣсни въ Лубенскомъ уѣздѣ, полтавской губ. Собралъ В. М[илорадовичъ]. Изданіе редакціи журнала „Кіевская Старина“. К. 1890.

Мир. Пов. = Повія. Романъ въ трехъ частинахъ. І. Мирного. Чч. I и II. (*Рада*, альманахъ, двѣ части, К. 1883, 1884.—Римскія цифры—части альманаха, арабскія—страницы.

Мир. ХРВ. = Хиба ревуть воли, jак jасла повні? Роман з народнього життьва П. Мирного та І. Білика. Ж. 1880.

Мир. Г. = Гараська, або талан и в неволи. Повисть в стыхах Мих. Макаровського. („Южный Русскій Зборникъ“ изданіе А. Метлинскаго, X. 1848).

Мир. Н. = Наталя або дви доли разомъ. Поэма Мих. Макаровського. (Ю. Р. Зборникъ, изд. А. Метлинскаго, X. 1848).

Млак. = Данило Млака. (Ізидор Воробкевич). Над Прутом. Збірник поезий. Л. 1901.

Мл. л. сб. = Малорусскій литературный сборникъ. Издалъ Д. Мордовцевъ. Саратовъ. 1859.

Мнж. = Сказки, пословицы и т. п., записанныя въ Екатеринославской и Харьковской губ. И. И. Манжурою. (Второй выпускъ II тома „Сборника Харьков. Ист.—фил. О-ва). Харьк. 1890.

Мог. = Думки и пѣсни та инче де-шчо Амвросія Могилы. Х. 1839.

Морд. К. = Данило Мордовець. Козаки и море. Поема. Спб. 1897

Морд. Оп. = Д. Л. Мордовець. Оповидання. Спб. 1885.

Морд. П. = За крашанку-писанка П. Ол. Кулішеві. Написавъ Данило Сліпченко Мордовець. Спб. 1882.

Морд. Пл. = Палій, воскресытель правобережной Украины. Историчне оповидання. Написавъ Данило Мордовець. Спб. 1902.

МУЕ. = Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. Материяли до українсько-руської етнольогії. Видання етнографичної коммісиї за редакциею Хв. Вовка. Л. 1809, 1900. т. т. I и III (иные томы см. *Шух*). Мѣста записей: т. I, стр. 33—52—Добруджа, 53—67—Черниговщина, 68—78—Галиція, 79—95—Черниговщина, 96—110—Галиція, 111—156—Гадяцкій у., 157—168—записи Максимовича. Т. III, стр. 12—26—Галиція, 27—32—Каменец. у. въ Галиціи, 33—60—Старомиській у. въ Галиціи, 70—173—Черниговщина.

Ном. = Українські приказки, прислівя и таке инше. Збірники О. В. Марковича и других. Спорудив М. Номис. Спб. 1864.

О. = Основа, южнорусскій литературно-ученый вѣстникъ. Спб. 1861—1862.

Ogon. = Studien auf dem Gebiete der Ruthenischen Sprache von Dr. Emil Ogonowski. Lemb. 1880.

Оп., Опат. = Оповідання з святого писання. Зложив свящ. Ст. Опатович. Вип. перший... Друге вид. К. 1875.

Павл. = Грамматика малороссійскаго нарѣчія... Сочин. Ал. Павловскій. Спб. 1818.

Pauli. = Pieśni ludu ruskiego w Galicyi zebrał Pauli Ign Zegota. Л. 1839, 1840. Два тома.

Поп. = Черноморскіе козаки въ ихъ гражданскомъ и военномъ быту... [Ив. Попки]. Спб. 1858.

Пот. = А. А. Потебня. К исторіи звуков русскаго языка. Варш. 1876—1883. 4 вып.

Пр., Правда. = Правда. Письмо наукове и литературне. Л. 1867, 1868.

Р. Ди. = Русалка Днѣстровая. Будимъ, 1837.

Рк. Макс. = Рукопись Максимовича—записи народныхъ пѣсенъ.

Рк. Левиц. = Рукопись Левицкаго—записи народныхъ сказовъ, разсказовъ и пр., сдѣланныя И. С. Левицкимъ въ Кіевской губ.

Рудан. = Твори Степана Руданського. Том. I. Видання М. Комара Л. 1895.

Рудч. Ск. = Народныя южнорусскія сказки. Издалъ И. Рудченко. 2 вып. К. 1869—1870.

Рудч. Чм. = Чумацкія народныя пѣсни. И. Я. Рудченка. К. 1874.

Св. Л. = Анатоль Свыдницький. Люборацьки. Семейна хроника. К. 1901.

Св. П. = Святе письмо або вся Библія старого и нового завіту. Руcько-українською мовою переложена. Л. 1869.—Переводъ П. Кулиша. Здѣсь не вся Библія, а только первыхъ пять книгъ.

Сим. = Разсказы М. Т. Симонова. (Номиса). Изданіе „Кіевской Старины“ К. 1900

Слов. Д. Эварн. = Слова изъ рукописнаго собранія. Д. И. Эварницкаго.

Сніп. = Снѣпъ, украинській новорочникъ. Зкрутивъ Александръ Корсунъ. Рікъ первій. Х. 1841.

Стор. = Українські оповідання Олекси Стороженка. Спб. 1863. 2 тома.

Стор. МПр. = Марко Проклятий. Поэма на малороссійскомъ языкѣ изъ преданій и повѣрій запорожской старины. А. П. Стороженка. Од. 1879.

СХО. = Сборникъ Харьковскаго Историко-филологическаго Общества. Харьк. Съ 1891 г., начиная съ т. III-го. (Иные томы см. **Мил.**, **Миж**).

Федьк. I, II, III. = Поэзіи Іосифа Федьковича. Часть первая. Л. 1862. Поезиі Юрия Городенчука Федьковича. Випуск другий. Коломия. 1867. То-же, вып. III-й.

Федьк. Пов. = Повісті Осипа Федьковича. З переднім словом про галицько-руське письменство Мих. Драгоманова. К. 1875.

Фр. (Желех). = Слова, записанныя отъ народа г. Ив. Франкомъ и помѣщенныя въ словарѣ Желеховскаго.

Фр. Пр. = Галицько-руські народнї приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. Вип. 1. (А—Відати) [т.X-й „етногрáфічн. збірника“ Наук. т-ва ім. Шевченка]. Л. 1901.

Хата. = Хата. 1860. Издавъ П. А. Кулішъ. Спб.

ХС. = Харьковскій сборникъ. Литературно-научное приложеніе къ „Харьковскому Календарю“ Вып. I—VII. Харьк. 1887—1893.

Чг. = Малорусскія бытовыя пѣсни. Очерки изъ жизни провинціальнаго захолустья. Павла Чугуевца. Х. 1889.

Чр. = Пѣсни изъ черниговской губ., напечатанныя въ книжкѣ: „Черниговская памятка. Карманная справочная книжка на $189^6/_7$ годъ. Черн. 1896.

Чуб. = Труды этнографическо-статистической экспедиціи въ западно-русскій край, снаряженной И. Р. Географическимъ Обществомъ. Юго-западный отдѣлъ. „Матеріалы и изслѣдованія, собранные д. чл. П. П. Чубинскимъ. Спб. 1872—1878. Семь томовъ.

Шевч. = Кобзарь Тараса Шевченка. (Типомъ четвертимъ). Коштомъ Д. Е. Кожанчикова. Спб. 1867.

Шевч. К. = Т. Г. Шевченко. Кобзарь з додатком споминок про Шевченка Костомарова і Микѣшина. У Празі, 1876.

Шейк. = Опытъ южнорусскаго словаря. Трудъ К. Шейковскаго. Въ четырехъ томахъ. Томъ первый: А—З. Выпускъ первый. А—Б. К. 1861.

Шейк. = Опыт южно-русскаго словаря. Труд К. В. Шейковскаго. Том V. Т—Ю. Выпуск 1 и 2-й. Т—Х. Москва, 1884—1886.

Шух. = Гуцульщина. Написав Проф. Володимир Шухевич. 2 части. Л. 1899, 1901. [Томы II и IV „Матеріялів до укр.-р. етнольогії“ Наук. т-ва ім Шевч.].

Щог. В. = Я. Щоголевъ. Ворскло. Лірна поэзія. Х. 1883.

Щог. Сл. = Я. Щоголевъ. Слобожанщина. Лирна поэзія. Х. 1898.

Кромѣ того, при взятыхъ случайно изъ нѣсколькихъ книгъ словахъ проставлены соотвѣтствующія заглавія (*Срезневскій*, Запорожская старина, *Гринченко*, Изъ устъ народа и пр.).

Для русской части словаря мы пользовались слѣдующими пособіями:

Словарь русскаго языка, составленный вторымъ отдѣленіемъ Императорской Академіи наукъ. Спб. Съ 1891.

Словарь церковно-славянскаго и русскаго языка, составленный вторымъ отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ. Второе изданіе. Спб. 1867—1869. Четыре тома.

Толковый словарь живаго великорусскаго языка В. И. Даля. Изд. О-ва любителей Росс. Сл. М. 1863—1866. Четыре тома.

СПИСОКЪ СОКРАЩЕНІЙ.

Безл. — глаголъ безличный.
Бердич. у. — Бердичевскій уѣздъ.
Богод. у. — Богодуховскій уѣздъ.
Борз. у. — Борзенскій уѣздъ.
Браця. у. — Брацлавскій уѣздъ.
Васильк. у. — Васильковскій уѣздъ.
Галиц. — Галиція.
Гл. — глаголъ.
Гуцул. — Гуцульщина.
Донск. об. — Донская область.
Екат., Екатер. у. или г. — Екатеринославскій уѣздъ или Екатеринославская губернія.
Ж. — имя существительное женскаго рода.
Житом. у. — Житомірскій уѣздъ.
Зміев. у. — Зміевскій уѣздъ.
Зоол. — названіе зоологическое.
Каменц. у. — Каменецкій уѣздъ.
Каневъ. у. — Каневскій уѣздъ.
Кіевск. у.,-г. — Кіевскій уѣздъ,—губернія.
Конст. у., Константиногр. у. — Константиноградскій уѣздъ.
Кременч. у. — Кременчугскій уѣздъ.
Кролев. у. — Кролевецкій уѣздъ.
Ласк. — выраженіе ласкательное.
Лебед. у. — Лебединскій уѣздъ.
Лохв. у. — Лохвицкій уѣздъ.
Лубен. у. — Лубенскій уѣздъ.
М. — имя существительное мужескаго рода.
Меж. — междометіе.
Мирг. у. — Миргородскій уѣздъ.
Міусск. окр. — Міусскій округъ.
Мн. — множественное число.
Могил. у. — Могилевскій уѣздъ Подольской губерніи.
Мѣст. — мѣстоименіе.
Нар. — нарѣчіе.
Насѣк. — насѣкомое.
Нескл. — имя несклоняемое.
Н. Вол. у. — Новградъ-Волынскій уѣздъ.
Новомоск. у. — Новомосковскій уѣздъ.
Н. П., Нп. — народная пѣсня.
Нѣжин у. — Нѣжинскій уѣздъ.
Об. — имя существительное общаго рода.
О. в., Одн. в. — однократный видъ.
Одесс. у. — Одесскій уѣздъ.
Павлогр. у. — Павлоградскій уѣздъ.
Переяс. у. — Переяславскій уѣздъ.
Пирят. у. — Пирятинскій уѣздъ.
Подольск. г. — Подольская губернія.
Полт. г. — Полтавская губернія.
Посл. — народная пословица.
Пред. — предлогъ.
Пт. — птица.
Радом. у. — Радомышльскій уѣздъ.

Раст. — растеніе.
С. — имя существительное средняго рода.
С. в., сов. в. — совершенный видъ.
Сз. — союзъ.
Славян. у. — Славяносербскій уѣздъ.
См. — смотри.
Соб. — имя собирательное.
Сум. у., Сумск. у. — Сумской уѣздъ.
Таврич. г. — Таврическая губернія.
Терск. обл. — Терская область
Ув. — имя увеличительное.
Угор. — Угорщина.
Ум. — имя уменшительное.
Харьк., Харьк. у., Харьк. г. — Харьковскій уѣздъ, Харьковская губернія.
Херс. у., Херс. г. — Херсонскій уѣздъ Херсонская губернія.
Хот., Хотин. у. — Хотинскій уѣздъ.
Черк. у. — Черкасскій уѣздъ.
Черниг. у., г. — Черниговскій уѣздъ,— губернія.
Черном. — Кубанская область.
Числ. — имя числительное.

При именахъ прилагательныхъ отмѣткой дающей грамматическое опредѣленіе слову, считаются буквы *а, е* или *я, є*, которыя обозначаютъ окончанія женскаго и средняго рода.

АЗБУКА.

А, Б, В, Г, Ґ, Д, Е, Є, Ж, З, И, І, Ї, Й, К, Л, М, Н, О, П, Р, С, Т, У, Ф, Х, Ц, Ч, Ш, Щ, Ь, Ю, Я.

Примѣчаніе. Въ выговоръ *Г* = лат. *h*, *Ґ* = лат. *g*, *Е* = *э*, *Є* = русскому *е* или *ѣ*, *И* — среднее между русскими *ы* и *і*, *І* = русск. *И* или *І*, *Ї* = *ЙІ*.

А.

А, *сз.* 1) А, же, но, напротивъ. *На гору йду — не бичую, а з гори йду — не гальмую.* Балл. 1. *Нехай думка, як той ворон, літає та кряче, а серденько соловейком щебече та плаче.* Шевч. 5. *Бог те знає, а не ми грішні.* Ном. № 30. 2) Да.—*Течуть річки, а все кровавії.* Н. п. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Н. п. Въ началѣ предложенія часто означаетъ—да и: *А жаль же мені та тії тополі, що на чистому полі.* Н. п. 3) Въ началѣ предложеній вопросительныхъ и предложеній, служащихъ отвѣтомъ на нихъ, употребляется для усиленія рѣчи. *А чи його звіри з'їли, а чи він втопився?* Н. п. *А був же ти в його вчора? — А був.* 4) **А-ні, А-ні же́!** Даже не, ни, ничего. *На синьому небі а-ні хмариночки.* Левиц. I, 15. *Нікому ж про це а-ні же́!* 5) **А-ні—а-ні.** Ни-ни. *А-ні встати, а-ні сісти. А-ні до його заговорити, а-ні його спитати.* М. В. [О. 1862. Ш. 73.] *Не защебече тобі соловейко, не зацвітуть тобі вишневії сади, не зазеленіє а-ні мяточка, а-ні руточка.* Г. Барв. 125. 6) Въ соединеніи съ междометіями для обращенія къ животнымъ выражаютъ желаніе удалить ихъ, прогнать: **А бир!** на овецъ; **а базь!** на ягнятъ; **а гуш! а киш!** на куръ. Каменецк. у.; **а дзус! а кота!** на кошекъ; **а кур!** на индѣекъ. Kolb. I, 66. 7) **А-то.** См. **атб.** 8) **А-чхи!** См. **Ачхи.**

А! *меж.* А, ахъ! *А, яке лихо!* Впрочемъ, чаще употребляется *ой!*

А-а и а-а́сі, *меж.* Дѣтск.: испражняться. *Ходім а-а́сі!*

А-а-а, *меж.* Колыбельный припѣвъ: байбай! *А-а-а, люлі! Налетіли гулі, стали думати-гадати, як дитину годувати.* Н. кол. п.

Аа́кати, каю, еш, *гл.* Говорить, выговаривая «о» какъ «а», по великорусски. *Нехай аакають вельможні з москалями, як цвенькали та пшикали з ляхами.* К. Дз. 34.

Аа́куватий, а, е. Употребляющій великорусскую акающую рѣчь. *Аакувата Русь.* К. Дз. 100.

Аба́зь! См. союзъ **А**, 6. Шейк.

Аба́хта, ти, *ж.* Гауптвахта, караульня. *Біжать до мене з абахти два москалі.* Стор. 105.

Абе́тка, ки, *ж.* Азбука. *Українська абетка. Вистачив Микола Гацук.* М. 1861. Ум. **Абеточка.**

Абе́тний, а, е. Азбучный, элементарный. Шейк.

Абе́точка, ки, *ж.* Ум. отъ **абетка.**

Аби́ и **аби́-б,** *сз.* 1) Дабы, чтобы, лишьбы. *Я гроші дам, аби він зробив. Аби люде, а він буде.* Посл. *Аби день до вечора.* Лишь-бы день прошелъ. *Я то зроблю, аби б було, як ви кажете.* **Аби́-м, аби́-х.** Чтобы, пусть. *Аби-м так здоров був! Аби-х так жила!* (Божба). Ogon. 157, 7. Вх. Зн. 1. 2) **Аби́-де.** Гдѣ бы то ни было, гдѣ-нибудь, гдѣ попало. *Та я аби-де захропу.* 3) **Аби́-коли.** Когда-нибудь, когда-бы то ни было. *В Лубенщині... на дощ викидають помело і кочерги і викидають не тільки весною, а і аби-коли.* Ном. с. 282, № 576. 4) **Аби́-куди.** Куда-нибудь, куда-бы то ни было, куда попало. *Неси сміття аби-куди!* 5) **Аби́-то.** Лишь-бы, какъ-нибудь, такъ себѣ, шутя. *Він усе робить аби-то.* 6) **Аби́-хто.** Кто-нибудь, который-нибудь, всякій. *Та це і аби-хто зробить. Побить, то й аби хто знайдеться, — от инше діло пожалувать.* Ном. № 4072. 7) **Аби́-чий.** Чей-нибудь, чей-бы то ни было. *Оттак чини, як я чиню, люби дочку аби-чию: хоч попову, хоч дякову, хоч хорошу мужикову.* Шевч. 183. 8) **Аби́-що.** Что-нибудь, кое-что, что-бы то ни бы-

ло. *Та будеш там робити аби-що,—от, аби не гуляти. Нехай тобі аби-що!* А чтобъ тебѣ! Ном. № 3257. Иногда употребляется какъ существительное въ значеніи: малозначительная вещь, негодная вещь, человѣкъ, не заслуживающій вниманія, уваженія. *Дав таке аби-що,—тільки на смітник викинути! От, якесь аби-що! а величається мов яка цяця!* 9) **Аби́-як.** Какъ-нибудь, какъ попало. *Одружись! Чому ні?—А тому ні, каже Гриць, що любої парн не знайшов, а побратись аби-як не гоже.* МВ. I. 64. *Ти все робиш тільки аби-як.* 10) **Аби́-який.** Какой-нибудь, какой попало. *Вельможна панська персона явилася перед Плутона не як аби-який харпак.* Котл. Ен. VI. 44. 11) Съ отрицаніемъ эти выраженія принимаютъ значеніе чего-то важнаго, не заурядnаго. напр.: *Це чоловік не аби́-який*, т. е. не изъ заурядныхъ. *Це зовсім не аби-що, щоб про його так казати. Мірошник мав хороший млин. В хазяйстві не-аби що він.* Гліб. 82.

Аби́р! См. союзъ **А**, 6.

Аби́щиця, ці, *ж.* Пустяки, мелочь. *Це така абищиця, що не варт і казати.* Уман. Ш. 222.

Аблега́т, та, *м.* Депутатъ (Галиц.). Голов. Ш. 261.

Або́, *сз.* 1) Или. *Нехай це зробить він, або хто инший. Не так пани, як підпанки, або: поки сонце зійде, то роса очі виїсть.* Шевч. 154. 2) Развѣ, нешто. *Або я знаю? Або ж і не жаль?* Драг. 143. 3) **Або—або.** Или—или, либо—либо. *Або пан, або пропав.* Посл. *Або тобі, або мені та на світі не жить, або нашому розлушнику головою наложити.* Чуб. Ш. 140. 4) **Або́-що.** Что-нибудь. *Ходи вже, або-що! Пораюсь там коло печі, або-що, а він: „Чого це так довго, Парасю?“* МВ. II. 22. 5) **Або що?** Развѣ что? А почему? *Не йди до корчми!—Або що? от і піду!*

Абомо́вня, ні, *ж.* Отголосокъ, эхо. *Ударить плова з громами, від яких розходиться по всіх горах абомовня — відгомін.* Шух. I. 212.

Абри́кати, каю, єш, *гл.* = **Авру́кати.** Шейк.

Абрю́ку, *меж.*, выражающее голубиное воркованіе. Шейк.

Абши́т, ту, *м.* Отставка. *Абшит дістав.* Фр. Пр. 1.

Абшито́ваний, а, е. Отставной, уволенный. *Він уже від того абшитований.* Фр. Пр. 1.

Абшитува́ти, тую, єш, *нл.* Давать отставку, увольнять.

Ава, авн, *ж.* Родъ рыболовной сѣти двойной, отъ чемъ одна сѣть съ бо́льшими очками; сѣть ставятъ на нѣкоторое время въ воду, въ ней запутывается рыба. МУЕ. I. 47 [Добруджа].

Авдито́р, ра, *м.* 1) Ученикъ, назначенный для выслушиванія уроковъ товарищей. Левиц. I. 152. 2) Авдиторъ. *У Черніцях в кам'яниці, в широкій кімнаті, сидять штири офіцири у білих кабатах — сивий майор напереді, за столом авдитор.* Федьк. Ш. 146.

Авдито́рія, рії, *ж.* Аудиторія. К. Кр. 37. *Студенти перестали ходити на його лекції, а щоб авдиторія не була зовсім порожня, вони ходили по черзі, по п'ять душ.* Левиц. Пов. 52.

Авдиторство, ва, *с.* Пребываніе **авдитором** (въ 1-мъ знач.).

Авдито́рський, а, е. Принадлежащій, свойственный **авдитор**'у.

Авдиторува́ти, рую, єш, *гл.* Заниматься выслушиваніемъ уроковъ товарищей.

Авдо́тька, ки, *ж.* Видъ рыбы: gobius barbatula. Шейк.

Авже́ж, *нар.* 1) Да, конечно, разумѣется. *Чи ти був там?—Авжеж!* 2) Вѣдь. *Авжеж ти знаєш про це!* 3) Ироническое: какъ-разъ! *Дай табаки!—Авжеж!*

Авру́кання, ня, *с.* Воркованіе.

Авру́кати, каю, єш, *гл.* О голубяхъ: ворковать. Желех.

Аврю́шник, ка, *м.* Барашекъ-ягненокъ, годный въ будущемъ на **авряка** (см.). *Ловкий аврюшник—хай росте.* Мнж. 175.

Авря́к, ка, *м.* Баранъ, оставляемый на плодъ. Екатериносл. г. *Бач, який кучерявий баранчик,—треба на авряки кинути.* Мнж. 175.

Австра́лія, лії, *ж.* Австралія Желех.

Австра́льський, а, е. Австралійскій. Желех

Австрия, рії и **Австрія, рії**, *ж.* Австрія. Желех.

Австряк (и **австріяк**), **ка, австряка, ки**, *м.* Австріецъ. *Ото австриляка живе.—Де ж він тут узявся?—Зайшов відкілясь.* Славяносерб. у

Австря́т, та, *м.*=**Австряк.** ЗОЮР. II. 40.

Австря́цький и **австріяцький, а, е.** Австрійскій.

Австрія́чка и **австрія́чка, ки,** *ж.* Австрійка.

Автентичний, а, е. Достовѣрный, подлинный. *Що більш довідуватимемось про неї* (старовину українську) *з аутентичних джерел, то все виразніш стоятиме вона перед очима нашого духа.* К. Досв. [изд. 1876]. 3.

Автобіоґра́фія, фії, *ж.* Автобіографія. *Не пишу я своєї автобіоґрафії, а ні своїх мемуарів.* К. Х. П. 41.

Авто́ґраф, фа, *м.* Автографъ. *В автоґрафі моєму не знайшлось фалшованої приписки.* К. Х. П. 31.

Авто-да-фе́, *с. несклоняемое.* Автодафе, сожженіе инквизиціей еретика. *Без ножа і авто-да́-фе людей закували та й мордують.* Шевч. 410.

Автор, ра, *м.* Авторъ. *Обидва автори брали собі снільні виспіви поетичні, що, скажемо так, витали тоді на повітрі і були власностю кожного.* К. Іов. Передм. X.

Авторка, ки, *ж.* Женщина-авторъ. Желех.

Авторство, ва, *с.* Авторство. Желех.

Авторський, а, е. Авторскій. Желех.

Ау́! *меж.* для выраженія воя собаки, волка. Шейк.

Ау́л, ла, *м.* Аулъ. *Тоді біжить* (татарва) *у свої аули, минтю орду скликає.* К. Укр. 23.

Ауу́р! *меж.* выражающее ворчаніе собаки. *Прийшовши вона* (лисичка) *взяла ту торбу з сучкою, підкинє її догори дручком.., до тая сучка: «ауур!»* Рудч. Ск. I. 16.

I **Аґа́,** *меж.* А! Вотъ какъ! А что! *Аґа, попались.* Рудч. Ск. I. 119.

II **Аґа́.** *нар.* 1)=Эге. *А казав же він?—Аґа!* Шейк. 2) Ироническ.: какъ разъ! *Зробив же він своє діло?—Аґа!*

Аґа́-га, *меж* 1) Выражаетъ удивленіе. *Аґа-га, яка тут глибочінь!* Шейк. 2) А, вотъ что!— *Та се не матн йому дала, а сестра.—Аґа-га! Аґа-га! Це коли повний місяць буває, чи що б то?* Ком. I. 47.

Аґа́кало, ла, *с.* и *м.* Только и отвѣчающій утвердительно: **аґа́**. *От цей ще мені аґакало!* или: *От це ще мені аґакало!*

Аґа́кання, ня, *с.* Постоянный отвѣтъ утвердительнымъ: **аґа́**.

Аґа́кати, каю, еш, *гл.* Произносить: **аґа́**. Желех. *Чого ти все тільки аґакаєш? казав би до діла!*

Аґа́рський и **аґаря́нський, а, е.** Турецкій, магометанскій. *А по Чорному морю супротивна хвиля вставає, судна козацькі на три части розбиває. Одну часть взяло—в землю аґарську занесло.* АД. I. 186. Въ вар.: *В аґарянську землю заносило.* Іь. 190. *Сине море не втопило, а в турецьку землю аґарянську без кормил прибило.* Шевч. 255.

Аґаря́нин, на, *м.* Магометанинъ, турокъ. Кулишъ.

Аґаря́нка. ки, *ж.* Магометанка. турчанка.

Аґел, ла, *м.* Сатана, діаволъ. *Жиди як аґели закричали: «Ай-вій!»* Рудч. Ск. II. 129.

Аґе́л, лу, *м.* Круглая небольшая загородка, составленная изъ отдѣльныхъ стѣнокъ плетня и кольевъ, — для помѣщенія части овецъ. [Кубанск.]. О. 1862. V. Кух. 36

Аґет, та, *м.* Мотъ, мошенникъ. Чуб. VII. 574.

Аґа́, аґа́й, аґі́ (на тебе)! *меж.* выражающее порицаніе. **Желех.** *Аґі на тя, пропав бис!* Фр. Пр. 1.

Аґа́кати, каю, еш, *гл.* Кричать аги. Желех.

Аґо́в! Аґо́сь! *меж.* Означаетъ призывъ и отликъ: Ау! го! Эй! Послушай! *Аґу, старий!—Аґу!—Чи Семену пак буде годів з 20? — Ато ж.* Морд. О. 1861. 20.

Аґрус, су, *м.*=**Аґрус.** Драг. 71. См. **аґрес.**

Аґу́! *меж.* 1)=**Аґо́в.** 2) Уже, вотъ, какъ вотъ. *Аґу, нашій Марусі трошки лепше стало.* Кв. I. 45. *Аґу, їй стало більше волі.* Кв. I. 207. 3) Прочь! кышъ! (на гусей). *Чи то не гуси, то пани! Дивися—в ирій полетіли.. Аґу! ниля! до сатани!..* Шевч. 520. 4) Подражаніе воркованію голубей. *Кажсе голубка: «Аґу! а ту забув, а другую здумав. Аґу, а ту забув, а другую здумав!»* Рудч. Ск. II. 125.

Аґу́ш! *меж.* См. союзъ **А,** 6. **Аґуш на банта, аґуш на сідало**—крикъ на проходящихъ публичныхъ женщинъ. Каменец. у. Ном. № 8839.

Аґа́, аґа́й, *м.* Старшина, начальникъ (у турокъ, татаръ и пр.). *«Хлоп'ята!» обізвавсь аґа, отаман сивий.* К. МХ. 23.

Аґе́нт, та, *м.* Агентъ. *Аґенти нас подурили.* ЕЗ. V. 239. *Зачали аґенти тут фалшиво писати, взяли в Галичині народ бунтувати.* ЕЗ. V. 73.

Аґрес, аґрис, са, **Аґрист, та,** **Аґрус, су,** *м.* Крыжовникъ. Rhamnus grossularia,

ЗЮЗО. I. 133. *Аґрист уже достиг.* Шейк. *Нарви аґрусу!*

Аґрусівка, ки, *ж.* Наливка изъ крыжовника. Ум. **Аґрусівочка.** *Аґрусівочко, нема над тебе наливки!*

Аґрусо́вий, а, е. Крыжовниковый. *Аґрусовий кущ.*

Аґу́! Аґу́сі! *меж.* Ласкательное обращеніе къ маленькимъ, преимущественно груднымъ дѣтямъ. *Аґу, Івасю, аґу, не плач!*

Ад, а́ду, *м.*=**Пекло.** *Пойде Ирод сам по аду Луциперу на пораду.* Чуб. III. 359

Адама́шка, ки, *ж.*=**Адамашок.**

Адама́шковий, а, е. Сдѣланный изъ адамашка, шелковый, адамашковый. Желех.

Адама́шок, шка, *м.* Адамашка, сортъ шелковой матеріи. *Дівчино моя, за твою ласку скажу тебе малювати на адамашку.* Гол. I. 318.

Ада́мів, мова, ве. Принадлежащій Адаму **Ада́мова голова́.** 1) Рисунокъ человѣческаго черепа подъ изображеніемъ креста — въ поминальныхъ *граматках*, на крестахъ, на дверяхъ (въ рисункѣ къ празднику Богоявленія и пр.) 2) Родъ паука. 3) Родъ мотылька: Sphinx caput mortuum. 4) Раст. Eryngium campestre L. ЗЮЗО. I. 122. **Ада́мове ребро́,** раст.: а) Thysellinum palustre. ЗЮЗО. I. 138. б) Valeriana dubia. ЗЮЗО. I. 165. **Ада́мові вівці.** 1) Верблюды. 2) Степной миражъ. **Адамові слізки́.** Водка. *Чарочку-другу Адамових слізок, як казав було отець економ.* Шевч. 297.

'Адде. 1) *нар.* Тутъ, здѣсь. Желех. 2) *меж.* Смотри! Вотъ! Ogon. 217.

Аде́! *меж.* Сюда! Желех.

Аде́с, су́, *м.* Одесса (городъ). Ном. № 749.

Адже́, Адже́ ж, *нар.* 1) Вѣдь. *А оддаси душу? – пита чорт.—«Тю, дурний!.. Адже як я дам тобі душу, то тоді мені не тільки грошей, а й нічого не треба.* Рудч. Ск. II. 21. *Адже ти бачила!* Шевч. 317. 2) Да, конечно. *Чи ти підеш туди? — Адже ж!*

'Адзимка, ки, *ж.* Родъ хлѣба изъ неквашеннаго тѣста. Галиц. Вх. Зн. 1.

Адзу́с! 1) См. союзъ **А,** 6. 2)=**Дзуски.**

Адзу́ски!=**Дзуски!**

Ади́, Аді́т, Аді́тетко, Аді́тко (сокращ. изъ **а диви́, а диві́т**). Смотри! смотрите! Желех.

Адре́са, си, *ж.* Адресъ. Желех.

Адресува́ти, су́ю, еш, *гл.* Адресовать. Желех.

Адту́й, *нар.*=**Звідти.** *Адтуй гора, адтуй друга, антам долиночка,—межи тима двома гори моя любаночка.* Гол II. 455.

Аду́зь! *меж.* Крикъ на голубей, чтобы прогнать ихъ. Шейк.

Адука́т, Адука́нт, та, *м.* Адвокатъ. Желех. *Адукат, то такий пан, що помагає брехати.* Фр. Пр. 2. *Не оббірайсі мені за адуката.* Фр. Пр. 2.

А-е, А-ек, *нар.* Такъ. Галиц. Вх. Зн. 1.

Аєр, Аїр, ру, *м.* = **Гав'яр.** Мил. 35. ЗЮЗО. 1. 109. Кролевец. у.

Аж, *сз.* 1) Такъ-что даже, ажно, даже. *Дурний, аж крутиться.* Посл. *А прокинувся мій пустунчик — і гуком його в хаті, аж сохи движять.* МВ. II. 10. *Далекий шлях, панибрати, знаю його, знаю, аж на серці похолоне, як його згадаю.* Шевч. *Еней від неї одступався, поки зайшов через поріг, а далі аж не оглядався, з двора в собачу ристь побіг.* Котл. Ен. I. 34. *Аж чудно далебі мені!* Гліб. 71. *Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється.* Шевч. 51. 2) Передъ словами, обозначающими количество, указываетъ на значительность послѣдняго и переводится словомъ «цѣлыхъ»: *Аж три дні морочився з цією роботою,* т. е. цѣлыхъ три дня возился съ этой работой. *Коли чують: щось гуркотить,—аж то гайдамаки, аж дванадцять.* Рудч. Ск. II. 181. *Аж три пари на радощах кумів назбірали.* Шевч. 103. 3) Передъ словами, показывающими мѣсто или время, употребляется обыкновенно съ предлогами: до, за, на и пр. въ значеніи «самый», указывая на достиженіе отдаленнаго или крайняго предѣла. *Аж до моря Запорожці степ широкий крили.* Шевч. 124. *Аж на вершечок зліз на грушу. Аж під піл заліз, шукаючи. Ой приїхав Гамалія аж у ту Скутару.* Шевч. 61. *Полинь, полинь, голубонько, аж в Київ зо мною.* Мет. 41. *Вип'єш, — біжи яко мога, щоб там ні кричало, не оглянься, поки станеш аж там, де прощалась.* Шевч. 16. *Аж до вечора сидів у його, — вже смерком вернувся додому.* 4) **Аж по́ки.** До тѣхъ поръ пока. *Пробувайте в господі, аж поки вийдете звідтіля.* Ев. Мр. VI. 10. 5) **Аж-аго́сь, аж ось, аж ось де, аж осьдечки, аж от, аж от де.** Вотъ, вотъ гдѣ; какъ вотъ. Мнж. 175. *Де мішок?— «Аж ось». Аж осьдечки опинився, ганявшись за конем. Тільки що випрягають коней, аж ось іде лейстровий городський козак Головко.* ЗОЮР. I. 256. *Аж ось прилітає змій.* Рудч. Ск. I. 132. *Аж ось настає голод.* Рудч. Ск. II. 35.

Аж от перестріва його на дорозі становий. Рудч. Ск. II. 161. 6) **Аж о́сь коли, аж от коли.** Вотъ когда. *Аж ось коли довідався, а то все не знав.* 7) **Аж он, аж ондечки.** Вонъ тамъ. *Аж ондечки він живе на тому краю села.* 8) Какъ вотъ уже, какъ вдругъ. *Лечу, дивлюся, аж світає, край неба палає.* Шевч. 218. *Дивлюсь, аж наші йдуть. Як послала мене мати в степ пшениці жати, аж там чумак воли пасе, став зо мною жартувати.* Мет. 21. *Дивляться, аж там приковані три зміїхи.* Рудч. Ск. II. 72. *Тілько що поблагословивсь їсти, аж та стріла так і встромилась у печеню.* ЗОЮР. I. **Аж гульк!** Какъ вдругъ. *Аж гульк—з Дніпра повиринали малії діти, сміючись.* Шевч. 28. 9) Анъ; а между тѣмъ. *Я думав так, аж воно инакше.* 10) **Аж-аж-аж!** Показываетъ усиленное дѣйствіе, желаніе. *Сидів, сидів* (голодний вовк), *так їсти аж-аж-аж!..* Рудч. Ск. I. 3) *«Грійте окропу,—я миться буду!» Мати нагріла такого гарячого, що аж-аж-аж!* Грин. I. 43.

Аже́=Адже. *Аже ти не забув, Трохиме...* О. 1861. V. Ніс, 66. *Аже ж і в тебе, тривай, була мати: не вовчиця тебе на світ породила.* К. ЧР. 246.

Аже́нь, *сз.*=**Аж.** Вх. Зн. 1.

Аз, а́за́, *м.* Названіе буквы а, азъ. *Казав мені бакаляр промовити: «аз, аз!» А як же я не вимовив, він по пиці: раз-раз! Крикнув же він удруге: «А ну кажи: «Буки!» Ой ще ж бо я не вимовив,—попав в його руки.* Закр. I. 122. **'Ази́.** Буквы. *Як напише, моя мати, великії ази, аж поки я розібрала,—лягала три рази.* Чуб. V. 1188. **'Ази́ писа́ти.** Учиться писать азбуку по прописи. Ум. **'Азик. 'Азика узя́ти.** Получить отмѣтку объ отсутствіи въ классѣ. Шейк.

'Азбу́ка, ки. *ж.* Азбука. *І азбуку по кунштиках заходилась вчити.* Шевч. 328. *Приложися до азбуки, будут повні кишені і руки.* Фр. Пр. 3.

Азбуко́вий, а, е. Азбучный. Шейк.

'Азик, ка, *м.* Ум. отъ **аз.**

'Азия. зиї и **'Азія, зії**, *ж.* Азія. *В татарських піснях середньої Азиї...* Левиц. Правда, 1867, стр. 532.

Азия́т и **азія́т, та,** *м.* 1. Азіатъ. 2) Варваръ, жестокій человѣкъ. Харьк. г.

Азия́тка и **азія́тка, ки,** *ж.* 1. Азіатка. 2) Варварка, жестокая женщина. Харьк. г.

Азия́тство и **азия́цтво, азія́тство** и **азія́цтво, ва.** *с.* 1. Азіатскіе народы. *Варягоруська аристократія втеряла территорию, котру осягла була правом оборони від хижого азияцтва.* К. XII. 115. 2) Варварство, жестокость.

Азия́тський и **азия́цький, аз'я́цький** и **азія́тський.** 1) Азіатскій. К. Кр. 28. *Замчано кобзаря на край світу між азияцьку дичу* К. XII. 130. 2) Варварскій, жестокій.

Аїр. См. **аєр.**

I **Ай!** *меж.* Ай, ахъ!—выраженіе испуга, боли. *Ай-ай-ай! закричу, їй же то Богу закричу!* Шевч. 306. Употребляется также для выраженія похвалы *Я заслужив був собі лошака такого гарного, що й ай, а він наслав вовків, а вони й ззіли.* Рудч. Ск. I. 94.

II **Ай!** *сз.* Да, но. *Не любив бим дівчиноньку, ай хороша врода!* Гол. IV. 459.

Айбо, *сз.*=**Альбо** [Угор.]. Ogon. 159.

Айва́, ви́, *ж.* Айва, Cidonia vulgaris (фруктъ). ЗЮЗО. I. 120.

Ай-ве́й! *меж.* Восклицаніе для насмѣшки надъ испугавшимся евреемъ.

Айві́вка, ки, *ж.* Наливка изъ айвы. Котл.

Ай-ві́й, *меж.*=**Ай-вей.** *Жиди як агили закричали: «Ай-вій, чоловіче!»* Рудч. Ск. II. 29.

'Айкало, ла, *ж.*=**Ая́йкало.**

'Айкати, каю, еш, *гл.*=**Аяйкати.** Желех.

'Айно, *нар.* Да, такъ (Галиц. и Угор.) Ogon. 158. Вх. Зн. 1.

Акаде́мик, ка, *м.* 1) Академикъ, членъ академіи. 2) Студентъ академіи, университета. Желех.

Академи́чний, а, е. Академическій. Желех.

Акаде́мія, мії, *ж.* Академія. *Наші дуки великим коштом громадським академиї да школи споряжали.* Хата. VII.

'Акання, ня, *с.* Частое повтореніе меж. **а.**

'Акати, каю, еш, *гл.* Часто повторять меж. **а.**

Ака́хвист и **ака́хтист, та,** *м.* Акафистъ. *По три акахвисти на день читаєш, а по чоловіку глимаєш.* Ном. № 859. *Аж перехрестилась Ганна, дякуючи Богові, і дала собі зарок найняти акахтист і обміняти свічку.* Левиц. I. 66. *Акафисти наймив.* Чуб. II. 393.

Ака́ція, ції, *ж.* Раст. Акація, Асасіа. ЕЗ. V. 246. *Тільки де-не-де стоїть дов-*

ошия вишня, безлиста акация попід кращими хатками. Левиц. I. 91. **Жо́вта ака́ція.** Caragana arborescens L. ЗЮЗО. I. 115. **Біла ака́ція.** Robinia Pseudo-acacia L. ЗЮЗО. I. 134.

Акварели́ст, та, *м.* Акварелистъ. *Тут треба маляра акварелиста.* Шевч. О. 1862. III. 4.

Акваре́льний, а, е. Акварельный. *Мені тепер дуже і дуже треба одну акварельну краску, називається вона сепія.* Шевч. О. 1862. III. 4.

Аке́ц! *меж.* Крикъ на телятъ. Шейк.

Аксами́т, ту, *м.*=**Оксамит.** *Через улицю перезва нам дороженьку перейшла; а все в злоті, в аксамиті і в червоних чоботях.* Мет. 236.

Аксами́тка, ки, *ж.*=**Оксамитка.**

Аксами́тний, аксами́товий, а, е.=**Оксамитний.** *Чорна шовкова сукня, пообшивана чорними аксамитовими стрічками.* Левиц. I. 429.

Акт, ту, *м.* 1)=**Дія** (въ драматическомъ сочиненіи). О. 1862. III. 52. 2) Актъ, документъ. *В наших церковних і манастирських архивах усякі дієписні... акти.* О. 1862. VII. 62, 63

Акто́р и **Актьо́р, ра,** *м.* Актеръ. *Ввійшов Яким зовсім так, як от виступають актори на сцену з-за декорацій.* Левиц. I. 478. *Один актьор грав дуже погано... в партері почали сміятись.* Левиц. Пов. 139.

Акто́рка и **актьо́рка, ки,** *ж.* Актриса. Желех. *Чи не була вона в актьорках в театрі?* Левиц. I. 465.

Акто́рський и **актьо́рський, а, е.** Актерскій. Желех.

Акура́т, *нар.* Точно, какъ разъ. *Буде акурат, як ти казав.* Желех.

Акура́тний, а, е. Аккуратный. Желех.

Акура́тність, ности, *ж.* Точность, аккуратность. Желех.

Акура́тнісько, *нар.* Точнехонько. Желех.

Акура́тно, *нар.* Аккуратно.

Але́, *сз.* и *меж.* 1) Но, однако, впрочемъ. *Не родить рілля, але Божа воля.* Ном. № 28. *Єсть і біднійші од нас, а живуть же...—Запевне, що живуть; але яка жизнь їх?* Котл. НП. 370. *Хотіла спать, але не спала* Шевч. 558. *Нема нічого без* **але.** Ном. 2447. 2) **Але́ ж, але́ ж бо.** Вѣдь, вѣдь; однако уже. *Алеж і ти того не зробиш! Ой але ж бо козак Нечай на тоє не дбає, та й з кумою із любою мед-вино кружає.* Лукаш. 119. 3) Употребл. въ значеніи: Толкуй! разсказывай! Ну, вотъ! *Відкіля се ти тут узявся?—Але, відкіля! Адже ти і зроду тут не бувши та прийшов, а я й часто тут буваю.* Кв. II. 291. *«Мабуть підсудок?»—Ні!—«Так лев?»—Ні!—«Так мішок з дукатами?»—Ні, ні! «Так папорті цвіток?»—Але-ж!*—Греб. 373. 4) Неужели? Однако! *А по чім груші?—По гривні.—Але!* 5) **Але́-але́! Але-ж!** Какъ бы не такъ! дожидайся! *І мені ж даси меду, як піддереш?—Але-але! «Годі вилежуватись, іди молотити!»—Але-ж!*

Але́мбик, ка, *м.*=**Лембик.**

Алилу́йкати, каю, еш, *гл.* Пѣть «аллилуя». Желех.

Алилу́йко, ка, *м.* Насмѣшливое прозваніе духовнаго лица. (Галиц). Желех

Алилу́я! *с.* Аллилуя. *Кат лютує, а ксьондз скаженим язиком кричить:* Te Deum! *алилуя!* Шевч. 367.

Али́рник, ка, *м.* Любящій пользоваться чужимъ, алырщикъ. *Та вони* (попи) *всі алирники.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Алма́з, зу, *м.* Алмазъ, брилліантъ. *Алмазом добрим, дорогим сіяють очі молодії.* Шевч. 428.

Алти́ця, ці, *ж.* Ластовка, вставка подъ мышками гуцульской рубахи. Шух. I. 153.

Аль, *сз.*=**Але** 1). Ogon. 209.

Альбо́, *сз.* Или, либо. *Либонь моїх братіків на світі немає: альбо їх порубано, альбо їх постреляно.* АД. 116.

Алки́р, ру, *м.* Отдѣленная перегородкой отъ большой *світлиці* комнатка, служащая спальней и дѣтской. Чуб. VII. 382. Ум. **Алькирик.** *Ми сидимо в світлиці, а він і притаївсь у алькирику.*

Альт, та́, *м.* Альтъ (голосъ). Желех.

Альта́на, ни и **альта́нка, ки,** *ж.* Бесѣдка садовая. Левиц. I. 494.

Альтемба́с, су, *м.* Родъ парчи. *Срібним альтембасом стін не обіб'ю у труні.* Щог. Вор. 58.

Альто́вий а, е, Альтовый. *Її альтовий дзвінкий голос.* Левиц. Пов 218.

Алю́! *меж.*=**Аля!** Вх. Уг. 250.

Алю́рний, а, е. Аккуратный. опрятный *А таки не алюрна дівчина!* Зміев. у.

Аля́! *меж.* Крикъ на свиней, чтобы отогнать ихъ. *Аля! аля! аля ж, кажу! Вона ніби не чує. Що там вона риє свинячою мордою?* Маркев. 61.

Аля́р, ру, *м.* Крикъ, шумъ. *В хоромах аляр і оні.* Щог. В. 146.

Амба́р, ру и **Амба́рь, ря**, *м.* Амбаръ, отдѣльно отъ жилаго помѣщенія стоящая кладовая. Стор. Оп. 145. Шух. І. 106.

Амби́тний и **амбітний, а, е.** Честолюбивый, тщеславный. Желех.

Амби́ція и **Амбіція, ції, ж.** Амбиція, тщеславіе. Желех.

Амбо́н, на и **ну**, *м.* и **амбо́на, ни**, *ж.* Амвонъ. *Поучали з церковної амбони рідних братів чужою мовою.* К. ХП. 122.

Амброси́ти, ро́шу, сиш, *сл.* Праздновать день св. Амвросія Встрѣчается только въ анекдотѣ о лѣнивой женѣ, отговаривавшейся отъ работы праздниками, за что она была побита съ такимъ поученіемъ: «*Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кундосити*». Ном. № 4007.

Аме́рика, ки. *ж.* Америка. Ком. І. 54. *В Америці, коли правда тому, що пишуть, і вчені люде, і пани не цураються роботи.* Левиц. І. 166.

Америка́нець, нця, *м.* Американецъ. *Американець Франклін первий показав, що грім буває од громовини.* Ком. П. 66.

Америка́нка, ки, *ж.* 1) Американка. 2). Порода картофеля. МУЕ. І. 101.

Америка́нський, а, е. Американскій. *Висіли гірлянди з ліян... американських.* Левиц. І. 508.

Амі́нь и **амі́нь**, *нар.* 1) Аминь. Чуб. III. 26. 2). Употребляется какъ существительное м. р. въ значеніи: конецъ, смертъ. Фр. Пр. 4. *Амінь тобі буде.* Ном. № 3650. *Мовчи, а то тут тобі й амінь!* Шевч. 300.

Амуні́ція, ції и **амуні́ця, ці.** *ж.*=**Муніція.** *Зачав він* [москаль] *забивати цвяшки, де він ружжо повісить, де амуніцію.* Чуб. І. 219. *Як амуніцію спорядили і насушили сухарів.* Котл. Ен. IV. 58.

Амфора, ри, *ж.* Амфора, родъ греческаго и римскаго кувшина. *Жерці і ліктори стоять круг Капітолія—і хором співають гимн і курять дим з кадил і амфор.* Шевч. 607.

Аналóй, лóю, *м.* Налой. *Ум.* **Аналойчик.** Грин. III. 516.

Ана́хтема, ми. 1) *ж.* Анаѳемствованіе. *Сьогодня в церкві анахтему співали.* 2) *об.* Проклятый, отверженный человѣкъ, анаѳема. Употребляется какъ бранное слово. У Котл. также **ана́хтем, ма**: *Анахтем вічний Турн пропав.* Котл. Ен. V. 39.

Ана́хтемський, а, е. Анаѳемскій, проклятый. Употребл. какъ бранное слово. *Що нам на світі робить з тими анахтемськими ляхами та козаками.* Стор. Мпр. 43.

Анаці́я, ції. *ж.* Затруднительное положеніе, бѣда. *Попавсь небіжчик в анацію.* Греб. 322.

Ангел, а́нгол, ла и **а́нгель, ля**, *м.*=**Янгол.** Рудч. Ск. І. 24 *Був би ангел, коби не рогі.* Фр. Пр. 4. *Над тим дитям три аноли дихали.* Чуб. III. 326. Ум. **Ангело́чок.** *Да над домом ангелочки літали. Ісуса Христа в ризи сповивали.* Чуб. III. 323.

'Ангельський и **а́нгольський, а, е.**=**Янгольський.** *Хори ангельські а все зближають, преславному гласу пісні співають.* Чуб. III. 355.

Ангеля́ и **ангола́,ля́ти**, *с.*=**Янголя.** Ум. **Анге(о)ля́тко.** Желех. **Анге(о)ля́точко.**

Англія́ни, на, *м.*=**Англі́єць.** Закр.

Англія́нець, нця, *м.*=**Англі́єць** Закр.

Англія́нка, ки, *ж.* Англичанка.

Англія́нський, а, е. Англійскій. *В кантанах ангелянського сукна дорогого.* О. 1862. II. 56.

Англі́єць, лі́йця, *м.* Англичанинъ. Желех

Англі́йський, а, е.=**Англія́нський.** Желех.

Англія, лії, *ж.* Англія. *То було в Анлії* Гн. І. 47.

Андара́к, ка, *м.* Родъ юбки у полѣсскихъ женщинъ изъ полосатой шерстяной матеріи. Чуб. VII. 429.

Анде, а́ндека=**(он де)**, *нар* Вонъ, вонъ тамъ. (Угор). Ogon. 217.

Андрі́єць, йця, *м.* Раст. Delphinium Ajacis Вх. Пч. II. 31.

Андрія́к, ка, *м.* Опіумъ. *Щоб дитина заснула, треба їй дати андріяк у молоці—воно темне та неначе маком пахне; беруть його у аптеці.* Кіев.

Ані! *сз.* См. союзъ **А.**

Ані́ж, *сз.* Нежели, чѣмъ. *Лучча рілля раннял, аніж тая пізняя* Н. п.

Анке́р(ь) и **анкі́р, ру (рю)**, *м.*=**Алькир.** *Де ж ти будеш спала?—В анкерю, в пірю.* Гол. І. 126.

Анб и **Ано́-лем**, *сз.* Но, только, но только. *Тогди не було неба ні землі, анбо́лем було синоє море.* Гол. II. 5.

Анта́ба, би, *ж.* Рукоять, рукоятка, руч-

ка. *Ум.* **Антáбка.**

Антáбка, ки, *ж.* 1. Ум. отъ **Антаба.** Вх. Зн. 1. См. еще **шкафа** МУЕ. I. 72. 2. Желѣзная скоба для скрѣпы.. Звенигород. у.

Антáк, *нар.* Такъ. Угор.

Антáл, лу, *м.* Боченокъ въ 60 бутылокъ. Закр.

Анталю́в, ва, *м.* Серебряная монета, получившая, путемъ особыхъ пріемовъ владѣльца ея, чудесную силу возвращаться къ хозяину (въ нар повѣрьяхъ). Чуб. III. 23. См. **іналюз.**

Антáм, *нар.* Вонъ, тамъ. Гол. III. 455.

Антимúнс, са, *м.* Антиминсъ. *Узяв лядський антимінс із церкви та й привіз до преосвященного.* ЗОЮР. I. 263.

Антúпка, ки, *ж.* Раст: **вишня душистая,** Prunus mahaleb L. ЗЮЗО. I. 132. Анн., 276.

Антúпко, ка, *м.* Чортъ, которому дверью отбито пятки, отчего онъ хромаетъ. Вх. Зн. 1. Драг. 52. *Антипко (хованець) виключується з курячого зноска.* ЕЗ. V. 210. *Якого антипка кричиш?* Фр. Пр. 7.

Антúпковий, а, е. Сдѣланный изъ **антипки,** принадлежащій ей. Желех.

Антúпцьо, ця, *м.*=**Антипко.** Вх. Зн. 1.

Антóнівка, ки, *ж.* Родъ яблони и яблокъ: восковое яблоко.

Ану́! *меж.* Ну-ка; ну-лишь, попробуй! *Ану лиш, годі тобі лежати! Ану вдарь! Ану ще слово скажи, то так і вилетиш із хати!* Харьк. **Ану-ну!** Попробуй только! **Анцúболот, та, анцúболо́тник, ка** и **анцúбол, ла,** *м.* Болотный чортъ. Употребляется какъ бранное слово. О. 1862. V. 80

Анцúболотський, а, е. Чертовскій. *А щоб ви показилися анциболотські* [жаби]! Грин. II. 333.

Анцúхрист, та, *м.* Антихристъ. Употребляется какъ бранное слово. *При кінці світа покажесь анцихрист.* Гн. II. 79. **Анцихрист то знає!** Чортъ его знаетъ! Фр. Пр. 7.

Анцúняш, ша, *м.*=**Анцихрист.** *Бодай тя анціняш побив!* Вх. Уг. 245.

Апелюва́ння, ня, *с.* Апелляція, апеллированіе.

Апелюва́ти, лю́ю. ешь, *гл.* Апеллировать. Стор.

Апо́стол, ла, *м.* 1) Апостолъ, одинъ изъ двѣнадцати учениковъ Христовыхъ. *Учеників назвав апостолами.* Ев. Л. VI. 13. *І походились апостоли до Ісуса.* Ев. Мр. VI. 30. *Подибує він раз якюла, ци апостола.* Гн. II. 69. 2) Учитель, провозвѣстникъ истины. *І день іде, і ніч іде і, голову схопивши в руки, дивуєтся, чому не йде апостол правди і науки.* Шевч. 659. 3) Книга дѣяній и посланій св. апостоловъ. *То було по великих празниках народ приходив до Дорошa, нeначе до церкви, от він і читав їм Євангелію, Апостола і Псалтирь.* Стор. 57.

Апостолува́ння, ня, *с.* Апостольство, пребываніе апостоломъ. *Коли иншим я не апостол, то все ж вам: ви бо печать апостолування мого в Господі.* I Посл. св. ап. Павла до Коринѳ. IX. 2.

Апо́стольство, ва, *с.* 1) Апостольство. *Апостольство любови до ближнього доходило в ній до ентузіязму.* К. XII. 8. 2) *соб.:* апостолы. *Вельми часто посилав листи до українського апостольства.* К. XII. 10.

Апо́стольський, а, е. Апостольскій. *А на апостольськім престолі чернець годований сидить.* Шевч.

Апробáція, ції, *ж.* Проба, одобреніе. *Я привезу вам дров на апробанію.* Отъ крест. изъ с. Голубичъ Черниг. у. Б. Г.

Апте́ка и апти́ка, ки, *ж.* Аптека. Желех.

Апте́(и́)карка, *ж.* Аптекарша. Желех.

Апте́(и́)карський, а, е. Аптекарскій. Желех.

Апте́(и́)карство, ва, *с.* Аптекарское искусство, фармація. Желех.

Апте́(и́)кар, ря, *м.* Аптекарь. *Не здури мій аптекаря купервасом.* Ком. П. № 833.

Апте́(и)карюва́ння, ня, *с.* Занятіе аптекарскимъ искусствомъ.

Апте́(и)карюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься аптекарскимъ искусствомъ, быть аптекаремъ.

Ара́б, ба и ара́бин, на, *м.* Арабъ. АД. I. 134. *Зробивсь він* (Магомет) *первим чоловіком між арабами.* К. МХ. 5. *Ой бо вже я їду полем та все лісом зелененьким, та з турчином молоденьким чи з турчином, арабином, чи з невірним татарином.* Чуб. V. 948.

Ара́бець, бця, *м.*=**Араб.** Встрѣчено только у Щоголева въ приложеніи къ коню: *Кінь арабець, кінь опяний.* Щог Сл. 141.

Ара́бин, на, *м.* см. **араб.**

Ара́бія, бії, *ж.* Аравія. Желех.

Ара́бка, ки, *ж.* Арабская женщина. Желех.

Ара́бський, а, е. Арабскій. *Картина*

була невимовно ефектна й чаруюча, неначе взята з арабських казок «Тисячі й одної ночі». Левиц. Пов. 139. *Гаруна Аль-Рашида він праправнук, премудрого арабського калифа.* К. Бай. 74.

Ара́бщина, ни, *ж.* Арабскіе языкъ и литература, также вообще что-либо арабское. Такъ, къ заглавію одного изъ своихъ стихотвореній Кулишъ прибавляетъ: *Взбром арабщини*, т. е. подражаніе арабскому. К. Дз. 230.

Ара́нда, ди, *ж.* и *пр.* См. **о́ранда** и *пр.*

Ара́п, па и **ара́пин, на**, *м.* 1) Аравитянинъ, арабъ Желех. 2) Негръ. 3) Человѣкъ со смуглымъ цвѣтомъ лица. 4) Грязный, запачканный человѣкъ.

Арапій, пія́, *м.*=**Гарапник**. *Стала баба чаряпкаться на дерево, а він її арапієм.* Грин. II. 231.

Ара́пський, а, е. 1) Арабскій. 2) Негритянскій.

Ара́ші, шів, *м. мн.* Дышло воловье у двухколесной арбы. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36. См. II **Ариш**.

Арга́т и **арґа́т, та**, *м.* 1) Работникъ, наемникъ. Пот. III. 15. 2) Рабочій на запорожскихъ рыбныхъ ловляхъ, большею частью бездомный бродяга. Рудч. Ч. П. 245, отчего—3) Бездомный бродяга. Желех.

Арго́нія, арґо́нія, нії, *ж.*=**Жоржина**. Кіев. у.

Арда́ль, лі, *ж.* Трансильванія. Федьк. Поез. I. Слово отъ изд. XV.

Арда́н, ну, *м.*=**Ордань 2**. МУЕ. III. 39.

Аре́на, ни, *ж.* Арена, поприще, мѣсто для состязанія. *Арена звірем заревла, а син твій гордо на арену, псалом співаючи, ступив.* Шевч. 613. Въ переносномъ смыслѣ—мѣсто, поприще дѣятельности. *Виступає... горопаха русин на арену публицістики і як же ви думаєте він почувається посеред широкої вольної арени слова?* К. Кр. 35.

Аре́нда, ди, *ж.* и др.=**Оре́нда** и др. Фр. Пр. 8.

'Аре́шт, ту, *м.* 1) Арестъ. *В холодній під арештом сиділо іще кілька жидків злодіїв і конокрадів.* Левиц. I. 320. *На арешт го засудили.* Фр. Пр. 8. 2) Помѣщеніе для арестованныхъ, арестантская, тюрьма. *До арешту го посадили.* Фр. Пр. 8. *Арешт, то дім плачу.* Фр. Пр. 8. **Аре́шти собо́в витира́ти**—быть въ тюрьмѣ, подъ арестомъ. Фр. Пр. 8.

Арешта́нт, та, *м.* Арестантъ. *Над бідним арештантом кождий сі збиткує.* Фр. Пр. 9.

Арешта́нтка, ки, *ж.* Арестантка. Желех.

Арешта́нтський, а, е. Арестантскій.

Арештантська. Мѣсто заключенія, арестантская.

Арешто́вувати, вую, еш, сов. в. **арештува́ти, ту́ю, еш**, *гл.* 1) Арестовывать, арестовать. 2) Забастовать (въ карточной игрѣ). Шейк. 3) Въ думѣ «про Самійла Кішку» употреблено въ значеніяхъ: вооружать и приготовлять къ стрѣльбѣ: *Ой із города Трапезонта виступала галера... гарматами арештована.* АД. I. 208. *Тогді козаки собі добре дбали: сім штук гармат собі арештували, яссу воздавали.* АД. I. 217.

Арештува́ння, ня, *с.* Арестованіе.

Арештува́ти. См. **арештовувати**.

Арихме́тика, ки, *ж.* Ариѳметика. *Арихметикою або щотницею зветься така наука, що навчає без помилок щитати (лічити).* Кон. Ар. 1. *Ум.* **Арихме́тичка**. *Арихметичка трудна мені здалася.* Г. Барв. 403.

I **Ариш!** *меж.* Окрикъ на овецъ. Мнж. 175.

II **Ариш, ша**, *м.* Дышло воловье въ арбѣ. Екатериносл. Мнж. 175. См. **араші**.

'Арідник, ка, *м.* Чортъ. Шух. I. 36. **Арідник го знає!**—Чортъ его знаетъ. Фр. Пр. 9.

Арка́н, ну, *м.* 1). Родъ гуцульскаго танца мужчинъ. Желех. **Аркана́ танцюва́ти**. Фр. Пр. 9. 2) Арканъ. *Сказав та й зашморгнув на шиї він аркан.* Г. Арт. О. 1861. III. 84. *Еней і сам так росходився, як на аркані жеребець.* Котл. Ен. *Аби-сте мні арканом тігли, то не піду.* Фр. Пр. 9.

'Аркуш, ша, *м.* Листъ бумаги, жести. *Куплю паперу аркуш і зроблю маленьку книжечку.* Шевч. 376. Ум. **Аркушик**.

Аркуше́вий и **аркушо́вий, а, е.** Листовой. Желех. **Аркушо́ве вікно́**. Окно со стеклами? *Ой гляну я, гляну в аркушове вікно.* Чуб. V. 616. *Що у мене двори коштовниї, що у мене вікна аркушовиї.* Чуб. V. 1021.

Арма́та, ти, *ж.* 1)=**Гармата**. Закр. 2) Артиллерія. *Рятуйте, браття! Військова армата і золото, що ми напліндрували, по пристаня́х у турка-супостата, з гетьманськими клейнодами пропали.* К. Бай. 91.

Арма́тний, а, е. 1)=**Гарматній**. 2) Артилерійскій.

Арма́ш, ша, *м.*=**Гармаш**.

Арме́н, на, *м.*=**Вірмен**. Чуб. I. 179.

Арме́нський, а, е.=**Вірменський**. Шевч. 309.

Арнау́тка, ки, *ж.* Сортъ пшеницы: арнаутка, бѣлотурка. ЗОЗО. I. 139.

'Арніка, ки, *ж.* Раст.: баранникъ горный, Arnica montana. Шух. I. 21.

Артику́л, ла, *м.* Статья, уставъ, артикулъ. *Да отамане батьку, ми знаєм артикули.* Лукаш. 30. *Артикули в статуті.* Котл. НЩ. 343. **Артику́ли гну́ти.** Крючкотворствовать. Шейк.

Арти́ст, ти, *м.* 1) Артистъ, художникъ. 2) Актеръ. *Публика тобі живому квітки кидала як соломку, а вмер, артисте - небораче, то й байдуже.* (Изъ эпитафіи Соленика). О. 1861. II. 176.

Арти́стка, ки, *ж.* 1) Артистка, художница. Желех. 2) Актриса.

Артисти́чний, а, е. Артистическій, художественный. Желех. *Як її* (Книгу Іова) *написано, не була вона книгою канонишньою, та й навпослі дого вважали її, здаєтьси, за твір артистишний і мирський.* К. Іов. Передм. XV.

Арті́ль; лі, *ж.* Артель. Рудч. Ск. II. 172. Рудч. ЧП. 32.

Арті́льний, а, е. Артельный.

'Артус, са, *м.* Артосъ. Желех.

Арти́ш, ша, *м.* Раст.: козачій можевельникъ; артышъ, арца; juniperus sabina.

Архáнгол, ла, *м.* Архангелъ. *Бачить же Бог, бачить Творець, що мир погибає, архангола Гавриїла в Назарет посилає.* Шевч. 290.

Архáнгольський, а, е. Архангельскій.

'Архва, ви, *ж.* Арфа.

Архв'я́нка, ки, *ж.* Арфистка.

Архи́в, ва, *м.* и **архи́ва**, ви, *ж.* Архивъ. *В наших церковних і монастирських архивах усякі діенсні... акти.* О. 1862. VII. 62, 63.

Архи́вний, а, е. Архивный.

Архикна́зь, зя, *м.* Эрцгерцогъ (Галиц.). Желех.

Архимандри́т, та и **архимандри́та**, ти, *м.* Архимандритъ. *З монастира святого у золоті, аж сяє, сам архимандрит вихожає.* Шевч. 233. *Ось ходімо мии до архимандрити, до нашого порадника.* К. ЧР. 131.

Архимандри́цтво, ва, *с.* Мѣсто, должность или званіе архимандрита. К. МБ. II. 121.

Архимандри́чий, а, е. Архимандритскій. *Ввійшов архимандрит. На його грудях заблищав архимандричий хрест.* Левиц. Пов. 317. *Архимандрича ряса.* Морд. II. 32.

Архи́мник, ка, *м.* Шарлатанъ, плутъ. *Та й остогиділи мені оці приклятї дурисвіти, чи то пак—архимники, що зний нашого брата дурять та під манастир підводять.* Харьковъ.

Архи́мниця, ці, *ж.* Шарлатанка. Харьковъ.

Архи́мницький, а, е. Шарлатанскій, плутовской.

Архиро́й, роя, *м.* Архіерей.

Архиро́йський, а, е. Архіерейскій.

Архистрати́г, га, *м.* Архистратигъ. *Не плачте, братія: за нас і душі праведних, і сила архистратига Михаїла.* Шевч. 161.

Архитектýрний, а, е. Архитектурный. *Архитектурні дива́ собі будуйте.* К. (О. 1861. II. 23).

Арци́. Архи. Прибавляется къ нѣкоторымъ словамъ для усиленія значенія, напр.: **арцибіскуп**—католическій архіепископъ, **арцира́бин**—главный раввинъ; иногда и ради насмѣшки, напр.: **арцидýрень**.

'Арчик, ка, *м.* Сѣдло. Морд.

Арши́н, на, *м.* 1) Аршинъ. *У нас на спідницю вісім аршин набірається.* Висильк. у. 2) Въ Полт. губ. при измѣреніи земли—погонная сажень по ширинѣ десятины, а въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Миргор. и Хорольск. уу. въ десятинѣ считаютъ 20 **аршин**, слѣдовательно **аршин**= 120 **кв.** саж. Вас. 145. 3) **Ста́ти, пíти під арши́н**. Быть взятымъ въ солдаты. *Ой у вдови один син, та й той пішов під аршин.* Н. п.

Арши́нний, а, е. Аршинный, длиною въ 1 аршинъ. Вас. 145.

Арши́нник, ка, *м.* Мышьякъ. Шейк. *Аршинникy—отрути випив і пропав на місці.* Драг. 204. **Яко́го ті арши́нника дам?** Нечего мнѣ тебѣ дать. (Бранное выраженіе). Фр. Пр. 9.

Ар'я́н, на, *м.* Кислое козье молоко. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36.

Ар'я́ниця, ці, *ж.* Боченокъ для кислаго козьяго молока. 1862. Кух. V. 36.

Ар'я́! *меж.* Крикъ для отогнанія овецъ или свиней. Шейк. *Молодиця спершу*

одгонила (свиней)... *криком*: „*аря, гладкі, аря*“! Мир. ХРВ. 9.

Аса́! и **аса—ля́!** *меж.* Крикъ для отогнанія свиней. Шейк.

Асаву́ла, лы, *м.*=**Осавула.**

Асе́сор, ра, *м.* Становой приставъ. (Правобер.). *Повернувся я з Сібіру,—нема ж мені долі... Асесори і справники за мною ганяють.* Грин. III. 618.

Асе́сорський, а, е. Свойственный, принадлежащій становому приставу.

Ассесорува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Занимать должность становаго пристава.

Асисте́нція, ції, *ж.* Свита. *Прибув зо всею своєю асистенцією.*

Ассафе́т, ту, *м.* Ассафетида (Asa foetida), затвердѣвшій млечный сокъ корня Ferula Scorodosma Benth. et Hook и Ferula Northex Boiss. *Під ніс їй* (хворій) *клали ассафету і теплую на пуп серветку.* Котл. Ен. IV. 45.

Астроно́м, ма, *м.* Астрономъ. Ном. № 6540. *Один був астроном і небо добре знав і зорі так лічив, як той вівчар отару.* К. Дз. 141.

Астрономи́чний, а, е. Астрономическій. К. Іов. Передм. V.

Астрономі́я, мії, *ж.* Астрономія. Шевч. (О. 1862. VI. 23). *Наука про зорі зветься астрономія.* Ком. I. 58.

Астра́б, ба, *м.*=**Яструб.** Вх. Пч. II. 8.

Ат! *меж.* для выраженія нетерпѣнія, неудовольствія: ахъ, оставь! Перестань! *Та ну бо роскажи!—Ат, одчепись!*

Ата́ка, ки, *ж.* Атака, нападеніе.

Атако́вувати, вую, єш, сов. в. **атакува́ти, ку́ю, єш,** *гл.* Атаковывать, атаковать, нападать. *Нас і кошового і всю славну Січ атакував.* Скальковск.

Ата́ман, на, *м.* и др.=**Отаман** и др.

Ата́сь! *меж.* См. **тась.**

Атери́нка, ки, *ж.* Родъ рыбы, красноперка. Новорос.

I. **Ато́,** *сз.* 1) А, но, а не то, а между тѣмъ. *Ой не жаль би менї воза, коли б дівка була гожа; а то руда і погана—менї воза поламала.* Н. п. *Як би сама,—ще б нічого, ато й стара мати, що родила на світ Божий, мусить погибати.* Шевч. 65. 2) Кромѣ того, опще. *Його два сини, ато взяв п'ять хлопців сиріт.* Кв. II. 20.

II. **Ато́** и **ато́ж,** *нар.* 1) Какъ же, разумѣется. *Чи ходив ти в поле?—Ато! „Бачив ти його“?—Атож ні?* 2) Отрицательно: какъ разъ! нѣтъ!

Атра́мент, ту, *м.* Чернила. Желех. *Папір, атрамент, перо.* Гн. I. 195.

Атрамє́нтовий, а, е. Чернильный.

Аву́ла, ли, *ж.* Шумная толпа, сборище. *Там коло волости така аула.* Мнж. 175.

'Афінн, фін, *ж. мн.* Раст.: черника. Vaccinium myrtillus (ягоды). Шух. I. 20.

'Афінник, ка, *м.* Кустъ, стебли черники, само растеніе, Vaccinium myrtillus. Гуцул.

Афіна́к, ка, *м.* Наливка на черникѣ. Гуцул.

Афіна́нка, ки, *ж.* Супъ изъ черники. Гуцул.

'Африка, ки, *ж.* Африка.

Африка́нський, а, е. Африканскій. Левиц. I. 508.

Ах! *меж.* Ахъ! *А вона не хоче, бо я не багатий,—ах я нещасний,—що ж маю діяти?* Коцюб. I. 5.

'Ахати, хаю, єш, сов. в. **а́хнути, ну, неш,** *гл.* Ахать, ахнуть. *Гості ахали, дивувались, хвалили книжки.* Левиц. I. 483. *І багата, і хороша, хто погляне—ахне.* Чуб. V. 37.

Ахи́! *меж.*=**Кахи.** *Щось кашлянуло: „Ахи, чорнявий, озирнись бо, лукавий“!* Грин. II. 276.

'Ахкати, каю, єш, *гл.*='**Ахати.** Желех.

'Ахнути, ну, неш, *гл.* Ахнуть. *Як устала царівна, так і ахнула, що немає перстіня.* Грин. I. 77.

Аціба́! *меж.* Крикъ, чтобы отогнать свиней, собакъ. Шейк.

Аці́! *меж.*=**Ася́!** Шейк.

Аці́! аці́! *меж.* Крикъ, чтобы созвать свиней. Звенигор. у.

Ач! *меж.*, сокращенное изъ **бач!** Ишь, вишь. *Ач який гарний!*

Ачо́й, *нар.* Авось, можетъ быть. *Струни мої, струни золотії, заграйте мні стиха, ачей козак нетяжище позабуде лиха.* ЗОЮР. I. 316. *Вийди, вийди, дівчинонько, вранці по водицю, ачей же я надивлюся на плахту-дрібницю.* Н. п.

Ачу́, *меж.*=**Ацю.**

Ачхи! *меж.* Чихъ! (Подражаніе чиханію). *Хоч табаки понюхаю!—.. Нюхнув та—ачхи!* Рудч. Ск. I. 4.

Аяй, *нар.* (Сокращенное **а як же**). Да, какъ же, разумѣется. Гуцул.

Аяй, *меж.* Ай! Желех.

Аяйкало, ла, *м.* 1) Произносящій: **аяй,** стонущій. Желех. 2) Трусъ, мнительный человѣкъ. Желех. *Він таке (такий) аяйкало.*

Аяйкання, ня, с. Вскрикиваніе: **аяй-аяй.**

Аяйкати, каю, єш, *гл.* Кричать **аяй-аяй.**

Б.

I. **-В.** См. **Ви.**

II. **'В.** См. **об.**

Ва! *меж.* какъ сокращ.: **бач.** 1) Вишь, видишь, смотри-ка. *Ба́ який!* Морд. *Он ба де він ходе, а тут його шукають!* Харьк. *Чи ти ба, яка моторна,—вже й зробила.* 2) Вотъ, а вотъ. *Став дохтором і пішов узяру Ба вже його й до панія стали прикликати, ба вже він і кочом став їздити, ба вже й сам став паном.* Шейк. Б. П. II. 67. 3) Употребляется чаще въ концѣ рѣчи въ формѣ: **та ба! що ба!** *Пішов би, та ба!* Пошелъ-бы, такъ вотъ видишь! (Предполагается, что есть какое-то препятствіе). *І не счуешся, як і оставсь сам собі на світі: хоть і з людьми, і проміж людей, та ба! усе тобі не такі приятелі, яких поховав.* Кв. I. 1. *Тяжко серденьку, як здума, та ба! не сховався.* Шевч. *Череванюка й боялась, щоб лукавий не підкусив паливод (запорожців) на яку пакость. Аж ось стали наздоганять своїх. Запорожці бачать тогді, що би! да й зникли з очей.* К. ЧР. 96. 4) Въ началѣ отрицательнаго отвѣта служитъ усиленіемъ въ значеніи: да, да нѣтъ, вотъ-же. *Знаеш це?—Ба ні! Питається у хлопчика: „Що, татаря вбили“?—Ба ні, дядьку: батько казав, що його спалили.* Шевч. 175. Питается его: *„А що, нічого не вилазило“? А він каже: Ба ні! лізла гадюка.* Рудч. Ск. I. 146. *А не зробиш цього!—Ба зроблю!* 5) Какъ союзъ, употребляется въ значеніи: даже, мало того, да и. *Родився на Підгір'ї, ба і ріс в Підгір'ї.* Федьк. Поез. I. 31. 6) **Тим бо й ба!** Въ томъ то и дѣло! *Він хтів би коняку купить, та тим бо й ба!—грошей нема.* 7) **Ба-ле, ба-ле-ба!** (изъ **ба але**). Смотри-ка! вотъ удивительная вещь! Вх. Лем. 389.

Ва́ба, би, *ж.* 1) Женщина, баба (нѣсколько пренебрежительно). *Де баб сім, там торг зовсім.* Ном. № 9805. *В баби язик—як лопатень.* Ном. № 9082. *Господи, благослови стару бабу на постоли, а молоду на кожанці.* Ном. № 8663. 2) Старуха. *Сто баб—сто немочей.* Посл. *Возрадуються дітки маленькі і баби старенькі.* Чуб. III. 410. *Як був собі дід та баба, та була у їх курочка.* Рудч. Ск. I. 19. *Нехай він знає, як лаяти старих бабів.* Алв. 87. Общепринятыя формы сельской вѣжливости требуютъ каждую старуху называть ба́бою, но это обязательно только для лицъ, которыя лѣтами гораздо моложе старухи, къ которой обращаются. Чуб. VII. 355. 3) Бабка, бабушка, мать отца или матери. 4) Повивальная бабка, акушерка; чаще съ эпитетомъ: **ба́ба-спови́туха, ба́ба-пупорі́зка.** 5) Нищая. *Баба в торбу візьме* (пугаютъ дѣтей). Ном. № 9272. 6) Знахарка. *Порадились між собою, казали (до хворої) бабу привести. Прийшла старенька бабуся, аж біла; роспиталась, подивилась, та й похитала головою: „Дитино моя нещаслива“! каже.—„твій вік уже недовгий“.* МВ. I. 77. *Як Бог поможе, то й баба поможе.* Ном. № 8415. *Сто баб—сто лік.* Ном. № 8420. 7) **Ба́ба-яга́.** См. **яга.** 8) **Ди́ка ба́ба=Літа́виця.** *Літавиця називаєся також перелестниця або дика баба.* Гн. II. 5. 9) **Кіці (ку́ці, ку́ца, ціці)-баба.** Игра въ жмурки вообще, а въ частности тотъ изъ играющихъ, который, съ завязанными глазами, долженъ ловить другихъ. КС. 1887. VI. 481. 10) **Тісна́ ба́ба, ніснá ба́ба.** Преимущественно дѣтская игра, въ которой сидящіе на краяхъ скамьи начинаютъ тѣснить внутри сидящихъ къ срединѣ ея. т. ч. тѣ оказываются какъ бы въ тискахъ. КС. 1887. VI. 480. 11) **Ба́бу перева́зити.** Дѣтская игра: бросаютъ камешки или че-

репки такъ, чтобы они пошли по водѣ рикошетомъ; сколько камень или черепокъ сдѣлалъ скачковъ, столько бросавшій перевіз баб. КС. 1887. VI. 479. 12) Каменный истуканъ, находимый въ степи, большею частью на курганахъ. КС. 1890. VII. 68. 13) Истуканъ, слѣпленный изъ снѣгу. *Качати бабу з снігу.* Шейк. 14) Высокій конусообразный сугробъ, бугоръ снѣга. *Вулиці забиті, заметені; по дворах, врівень з хатами, стоять страшенні снігові баби,—і тільки вітер куйовдить їх гострі голови.* Мир. Пов. I. 212. 15) Колода, чурбанъ съ рукоятями для вбиванія свай или утрамбовки земли. *Тягнуть оце залізну бабу, щоб убивать палі.* ЗОЮР. I. 75. 16) Пучекъ сѣна, который кладется подъ столъ на сочельникъ. ЕЗ. V. 91. 17) Въ прѣснах то-же, что сука въ варстаті. См. навій. МУЕ. III. 25. 18) Большой шарообразный комокъ горшечной глины, образованный для перевозки глины съ мѣста добыванія въ мастерскую горшечника. Шух. I. 260. 19) Родъ кушанья, испеченнаго изъ кукурузнаго тѣста, солонины, масла, яицъ и пр. Шух. I. 144. Kolb. I. 52. 20) Ба́ба-шарпани́на. Родъ постной ба́би (см. 19) изъ пшѣничнаго тѣста, рыбы, конопляного масла и пр. Маркев. 151. 21) Родъ пасхи. МУЕ. I. 108. *Хазяйновита хазяйка (напече)... пасок і всякої всячини: паски і паняки, папушники там, баби, пундики.* Сим. 205. 22) Птица пеликанъ, Pelecanus crispus. Шейк. Съ измѣн. удар.: ба́бá. Одес. у. 23)=Соя, Corvus glandarius. 24)=Ба́бець. Вх. Пч. II. 19. 25) Родъ грибовъ: agaricus procerus. Морд. 26) Родъ большихъ грушъ. Шейк. 27) *мн.* Ба́бй. Созвѣздіе Плеядъ. Шейк. Ум. ба́бна (см.), ба́бонька, ба́бойка (галиц.), ба́бочка, бабу́ня, бабу́нечка, бабу́ся, бабу́сенька, ба бу́сечка, ба́бця. За исключеніемъ ба́бки и ба́бочки, всѣ остальныя употребляются преимущественно: въ знач. 3-мъ какъ ласкательныя имена, даваемыч внуками бубушкѣ, также когда говорятъ вообще старухѣ (знач. 2) съ симпатіей къ ней; въ 4—6 значеніяхъ употребляются главнымъ образомъ какъ слова обращенія. *Добре вам, бабуню, було тут жити.* МВ. (О. 1862. III. 36). *Чи вже ж отсе, бабуню, Чаплі?—спитала Маруся у однієї старої баби.* Левиц. Пов. 371. *Одна буде та й за кумочку, друга буде за бабунечку.* Грин. III. 487. *Взяла зілле, поклонилась: Спасибі, бабусю!* Шевч. 16. *Прибігла мати, чоловік і ще кілька бабусь.* Стор. МПр. 59 *Принесіть мені, бабусю, вишневу квіточку... принесіть, бабусенько!* МВ. I. 78. *Як поїхав королевич до бабусеньки: „Бабусенько, голубонько, одгадай сей сон!“* Чуб. V. 767. *Ой бабусю—бабусечко, що будеш робити? Як прийде дід із лісу—буде бабку бити.* Чуб. V. 1131. Ба́бка и Са́бочка употребляются по отношенію какъ къ молодымъ, такъ и старымъ женщинамъ; послѣднее—ласкательное. Ув. Ба́бе́га, бабúсько, ба́бище.

Вабáйка, ки, *ж.* Большое, прикрѣпленное къ лодкѣ весло. МУЕ. I. 35. -39. На бабáйку! На весла! (команда кормчаго).

Вабáк, ка́, *м.* 1) Байбакъ, сурокъ. *Питав лисицю кум бабак.* Гліб. Баба́к свúснув. Началась весна. (По нар. повѣрью 1 марта Б. просыпается и свищетъ,—это первый признакъ весны). Чуб. III. 9. 2) Переносно: лѣнтяй, лежебока. *Хто б сподівавсь, що Турн—бабак.* Котл. Ен. 3) Мѣховая тесьма, опушка, которой обшивается крестьянская шуба. Чуб. VII. 432. *Кожух білих смушків під тяжиною і бабаком обложений.* Кв. I. 132. Ум. Ба́бачок. Ув. Бабачище.

Вабако́вий, а, е. Принадлежащій, относящійся къ сурку; сурковый.

Вабáна, ни, *ж.* Старая овца, негодная для случки. Херс.

Вабару́нка, ки, *ж.*=Вабру́на. Вх. Уг. 225.

Вабáх! *меж.* Звукоподражаніе выстрѣлу, удару, паденію. *Бабах у воду!* Шейк.

Вабáхати, хаю, еш и **бабáхкати, каю, еш,** одн. **бабáхнути, ну, неш,** *гл.* 1) Стрѣлять. *Десь далеко хтось бабахає.* 2) Только одн. Упасть, шлепнуться. *Так і бабахнув у воду.*

Вабачá, чáти и **бабачéня, нáти,** *ср.* Дѣтеныш сурка. Шейк.

Вабачúще, ща, *м.* Ув. отъ бабак.

Вабачóк, чка́, *м.* Ум. отъ бабак.

Вабéга, ги, *ж.* Бабище. Ув. отъ баба. Константиногр. у.

Вабéць, бця́, *м.* Рыба Cottus, бычекъ, головачъ. Вх. Пч. II. 19. См. Головач, баба 24.

Вабéшки, шок и **шків,** *ж. мн.* Внутренности животнаго, потроха. *Я нинькі варила вареники з свинячими бабешками.* Шейк.

Вабúзна, ни, *ж.* Наслѣдство отъ бабки. *Ця хата ще моя бабизна.*

Вáбин, на, не. Принадлежащій бабі,

бабинъ. *Танцювали миші по бабиній хаті.* Чуб. V. 515. 2) **Ба́бине літо**. Бабье лѣто. Теплые дни осенью, когда летаетъ паутина, которую тоже называютъ **ба́бине літо**. 3). **Ба́бин пес**. Зоол. Phalaena caja, медвѣдица. Вх. Лем. 425.

Баби́нець, нця, *м.* Отдѣленіе въ церкви, въ которомъ стоятъ женщины,--обыкновенно первое послѣ входного. Шух. I. 115. *В церкві було повнісінько. Въ правім притворі стояли чоловіки та парубки, в лівім діди, на середині--малі хлопці, а в бабинці--молодиці та дівчата.* Левиц. I. 13.

Баби́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **баба 1**? Встрѣчено въ слѣд. однокуплетной пѣснѣ: *Ой нікого так не люблю, як свою бабинку, та даю їй сіна їсти в сіньох за драбинку.* Гол. IV. 496.

Баби́нський, а, е.=**Ба́бський 1**. *Розум дитинячий переважив бабинський розум.* Гн. II. 229.

Баби́сько, ка, с. Ув. отъ **баба**.

Ба́бити, блю, биш, *гл.* Быть повивальной бабкой, принимать дѣтей. *Свекруха моя в його сина бабила.* Рудч. Ск. I. 77.

Ба́битися, блюся, бишся, *гл.* Уподобляться женщинѣ, бабиться, изнѣживаться.

Бабиць, ця, *м.* Раст. Alissum incanum. Лв. 96.

Ба́биця, ці, *ж.* 1) Баба, старуха. *Усім хлопцям по дівчині, мені бабицю стару.* Грин. III. 646. 2) Раст. Alyssum campestre. Желех. 3) Также и во мн. **Ба́биці**. Боль, колики въ животѣ. ЕЗ. V. 42. Кіевлянинъ. 1867 №№ 82 и 83. Дѣтская болѣзнь. КС. 1893. VII. 80. (Відьма) *що пропасницю, студінь і горячку зелом відмие--на ліси відмовит, бабиці люті пшоном відварит.* Люб. 59.

Ба́бич, ча, *м.* 1)=**Бабі́й**. 2) Самецъ стрекозы. Шейк.

Баби́шник, ка, *м.* Раст. Berteroa incana. ЗЮЗО. I. 114.

Ба́бище, *ж.* Ув. отъ **баба**.

Бабівщи́на, ни, *ж.*=**Баби́зна**. Волч. у.

Бабі́й, бія́, *м.* 1) Любитель женскаго пола, волокита, ловеласъ. 2) Нѣженка, уподобляющійся женщинѣ. Желех. 3)=**Бабе́ць**. Вх. Пч. II. 19.

Бабі́нка, ки, *ж.* Узкая разноцвѣтная тесьма, для обшивки теплыхъ платковъ, передниковъ и т. п. Звенигород. у.

Бабі́ти, бі́ю, єш, *гл.* 1) Дѣлаться женоподобнымъ, бабиться, изнѣживаться. См. **ба́битися**. Желех. 2) Набрякать, отекать. Мнж. 175. 3) Сморщиваться отъ долгаго пребыванія въ водѣ (о человѣч. тѣлѣ). *Руки бабіють, як довго в воді бовтаєшся.* Богод. у. Славян. у.

Ба́бка, ки, *ж.* Ум. отъ **баба**. 1) Употребляется какъ ум. отъ **баба 2**. *Старій бабці добре і в шапці.* Ном. № 8673. *Сидить бабка на печі, в головку ся скрепче.* Чуб. V. 1130. 2)=**Баба 3**. *Промовила бабка до... свого внука.* Гн. I. 182. 3)=**Баба 4**. 4)=**Баба 6**. *До ста бабок піди,--сто немочей скажуть.* Посл. 5) Бабка, игральная кость изъ ступни животнаго. Шейк. 6) Игральный камешекъ при игрѣ въ **бабки́**,—то же, что **креймах**. Шейк. 7) Застежка, проволочная петля на одеждѣ, которой застегиваютъ за **гапли́к**. Шейк. 8) Маленькая наковальня, на которой отбиваютъ косу. Шейк. Состоитъ изъ желѣзной **бабки** и деревяннаго обрубка, **бабчера**, въ который вставлена металлическая часть. Шух. I. 169. Въ Константиногр. у. различается **бабка** отъ **коваленьки** (см.): въ первой металлическая часть имѣетъ сбоку видъ ромба, во второй—треугольника. Б. Г. 9) Въ заговорѣ: соринка, попавшая въ глазъ: поднявъ за рѣсницы вѣко, говорятъ: *Виплинь, бабко, дам тобі ябко.* Ном. № 8408. 10) Камешекъ, комокъ чего либо, пускаемый по водѣ рикошетомъ. **Бабки́ пуска́ти, перево́зити**. См. **ба́бу перево́зити**. Шейк. 11) Родъ кушанья, испеченнаго изъ муки, картофеля, пшена съ яйцами и пр. Шейк. Маркев. 150. **Карто́пляна, пшоняна бабка**. 12) Зоол. Стрекоза. *У лузі маківка весною зацвіла, промеж других квіток як жаром червоніла; до єї раз-у-раз літа бджола, бабок, метеликів над нею грає сила.* Греб. 370. 13) Зоол. Рыба а) Aspro. ЕЗ. V. 171; б)=**Бабе́ць**. Вх. Пч. 19; в) Gobius. Шух. I. 24. 14) Родъ гриба: Boletus scaber, ЗЮЗО. I. 114. Agaricus procerus. *Гайку, гайку! дай нам гриба й бабку!* Ном. № 340. 15) Раст. а) Подорожникъ, Plantago major. Вх. Пч. I. 12; б) во мн. ч. Цвѣтокъ Nuphar luteum. ЗЮЗО. I. 129; в) Salvia dumetorum. ЗЮЗО. I. 135; г) Salvia pratensis. ЗЮЗО. I. 135; д) Centaurea mollis. Лв. 97. е)—**смердя́ча**. Scrophularia nodosa. Лв. 101.

Бабкува́тий, а, е. 1) Старообразный, морщинистый. *Він став зовсім бабкуватий.* Н.-Волын. у. 2) **Бабкува́та**. Немного

занимающаяся знахарствомъ. *Вона инколи помогала людям од хвороби—бабкувата, значить, була.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Ба́бля́тися, ляюся, ешся, *гл.* Копаться руками въ чемъ-либо жидкомъ, мягкомъ, напр. въ тѣстѣ; пачкаться. *Бабляється з діжею од самого ранку, неначе дитина пічки копає.* Левиц. КС. 111. См. **бабратися.**

Ба́бни́к, ка́, *м.* 1) Сосудъ, въ которомъ пекутъ **баби.** См. **баба 21.** 2)=**Бабинець.** Подольск. г. Шейк.

Бабоду́р, ра, *м.* Волокита, ловеласъ. Левч. 14. См. **баба́й 1.**

Ба́бойка, ки, *ж.* Ум. отъ **баба.**

Баболи́б, ба, *м.*=**Бабій 1.** КС. 1883. XI. 502.

Бабони́ти, ни́, ни́ш, *гл.* Ворожить. Вх. Уг. 225.

Ба́бонька, ки, *ж.* Ум. отъ **баба.**

Баботá, ти, *ж. соб.* Бабье. Волч. у.

Ба́бочка, ки, *ж.* Ум. отъ баба.

Ба́бранина, ни, *с.* Занятіе грязной работой, пачкотня. *Остогидло менї оце бабранина коло хати.*

Ба́брати, раю, еш, *гл.* Пачкать, марать. Вх. Лем. 389. *Не бабрай руками!*

Ба́братися, раюся, ешся, *гл.* Копаться въ нечистотѣ, заниматься грязной работой. *І чого ти бабраешся там коло багна?* См. **ба́бля́тися.**

Бабри́ська, ки, *ж.* Насѣк.=**Сонечко,** Coccinella. Вх. Пч. II. 26.

Ба́брош, ша, *м.* Пачкунъ. Угор.

Бабру́ля, лі, *ж.* Неопрятная женщина. Вх. Лем. 389.

Бабру́н, на, *м.*=**Бабриська.** Вх. Пч. II. 26.

Бабру́на, ни, бабру́нька, ки, *ж.*=**Бабриська.** ЕЗ. V. 18, 171. Вх. Пч. II. 26. Ум. **Бабруночка.** ЕЗ. V. 171.

Ба́бство, ва, *с. соб.* Бабье. См. **баббта.** *Тут уже баби як попали мене въ свої лапи... Коли б не Божий чоловік, то довелось би з нудьги пропасти між плаксивим бабством.* К. ЧР. 238.

Ба́бський, а, е. 1) Бабій, бабскій. *Це бабське діло.* 2) **Ба́бські забубо́ни.** Различныя примѣты, обычаи и пр., соблюдаемые женщинами въ ихъ хозяйственныхъ и др. дѣлахъ. Ном. № 253 и слѣд. 3) **Ба́бське лі́то=Бабине лі́то.** 4) **Бабські пробводи.** Понедѣльникъ Ѳоминой недѣли, когда поминаютъ усопшихъ одни бабы. Чуб. III. 29. 5) **Ба́бські свя́та.** Народные праздники, празднуемые исключительно женщинами. О. 1861. XI. Св. 59.

Бабува́ти, бу́ю, еш, *гл.*=**Ба́бити.** *Бабувала у його жінки.* Рудч. Ск. II. 92.

Бабу́неч ка, ки, *ж.* Ум. отъ **бабуня.**

Бабу́ня, ні, *ж.* Ум. и ласк. отъ **баба.** Бабушка. Чуб. II. 313. Ум. **Бабуне́чка.**

Бабу́сенька, бабу́сечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ба́буся.**

Бабу́син, на, не. Принадлежащій старушкѣ, бабушкѣ. *Як побіжить королевич до бабусина двора.* Чуб.

Бабу́ся, сі, *ж.* Ум. отъ **баба.** Бабушка. Ум. **Бабусе́ньна, бабусе́чка.**

Бабуха́тий, а, е. Пузатый, брюхастый. Вх. Лем. 389.

Бабча́р, ра, *м.* Деревянный обрубокъ, въ который вставляется маленькая наковальня для отбиванія косъ. См. **бабна 8.** Желех. Шух. I. 169.

Ба́бчин, на, не. Принадлежащій **бабці,** относящійся къ ней. Желех.

Бабчу́к, ка́, *м.* Раст. Amygdalus nanna Б. ЗЮЗО. I. 111.

Баб'я́к, ка́, *м.*=**Бабе́ць.** Вх. Пч. II. 19.

Ба́б'ячий, а, е. 1) Принадлежащій, свойственный бабѣ. *Баб'ячі звичаї.* 2) **По ба́б'ячий, по баб'ячому.** *Він чисто по баб'ячий тупця по хаті.* Левиц. I. 478.

Ба́ва, ви, *ж.* Встрѣчено только уменьш. отъ этого слова: **ба́войка.** Употреблено въ значеніи: гостепріимная хозяйка, задерживающая гостей: *Ой буде ж нам ся, буде: забавили нас люде, забавила нас бавойка—Ганнусина матінойка при п'яній горілойці, при любій розмовойці.* Pauli. I. 84.

Ба́вина, ни, *ж.*=**Ба́вовна.** КС. 1883. XI. 50. Мнж. 175.

Ба́вити, влю, виш, *гл.* 1) Забавлять, развлекать. *Сивий дід коло хатиночки, і бавить хорошеє та кучеряве своє маленькеє внуча.* Шевч. 424. 2) Удерживать, задерживать. *Не бавте нас, не бавте, хутко виправляйте.* О. 1862. IV. 27. 3)=**Бавитися 2.** *Три тиждні бавила я в дорозі.* Каменец. у. *Де ти бавиш, біловусе, де ти, ясний світе?* Федьк. Поез. I. 25

Ба́витися, влюся, вишся, *гл.* 1. Забавляться, играть, развлекаться. *Що-дня, що-вечора з нею бавились.* МВ. II. 33. *А в чім тев дитя?—У сріблі та в злоті...—Чим воно ся бавить?—Золотим яблучком.* Чуб. III. 39. 2) Мѣшкать, медлить, тратить время. *Ой їдь, милий, та не бався, бо ти менї сподобався.* Чуб.

V. 12. *Не бався тут, іди швидче!— Поспіємо ще з козами на торг!* Шевч. 306. *Іди ж хутчій, не бався.* О. 1861. III. Г.—Арт. 84. *Не бавмося, та ходімо швидче додому.* Канев. у.

Бавіння, ня, *с.* Медленность, мѣшканіе. Левч. 69. См. **бавлення.**

I Ба́вка, ки, *ж.* Развлеченіе. Желех.

II Ба́вка, ки, *ж.* Сухая ложбина (Галиц.). Русло высохшей рѣки. Вх. Зн. 1. См. **балка.**

Ба́вленнѣ, ня, *с.* 1) Забава, развлеченіе. 2) Промедленіе, мѣшканіе. *Яке там бавленнѣ, як постоя з чоловіком хвилин зо дві.* Черк. у.

Ба́вна, ни, *ж.*=**Бавовна.** Желех.

Ба́вний, а, е. 1) Требующій много времени. Желех. 2). Медлительный. Желех.

Ба́вниця, ці, *ж.* Красныя шерстяныя нитки, красный гарусъ. Kolb. I. 38.

Ба́вно, *нар.* Медленно, медлительно.

Бавня́ний, а, е. Хлопчатобумажный; ватный, ваточный.

Ба́вовна, ни, *ж.* Хлопчатая бумага, вата. *Рани мої смертельні промивав, м'якенькою бавовною закладав.* АД. I. 250.

Ба́вовник, ка. *м.* Раст. хлопчатникъ, Gossypium herbaceum L. Желех.

Бавовня́ний, а, е.=**Бавняний.**

Бавовня́нка, ки, *ж.* Хлопчатобумажная ткань. Желех.

Ба́войка, ки, *ж.* См. **Баба.**

Ба́волна, ни, ж., баволня́ний, а, е= Бабовна, бавовняний.

Ба́вуна, ни, ж., бавуня́ний, а, е= Бавовна, бавовняний. Шейк.

Багамéл, лу, *м.* Шутливое названіе палки, посоха. Мнж. 175.

Бага́т, та, те. Кр. форма отъ **Багатий.** *Мужик багат,—йому ж добро.* Ном. № 1372. *Дівчино ж моя, колись тебе любив я, а тепера багат став, любить тебе перестав.* Грин. Ш. 254.

Бага́т-вечір, чора, *м.* Канунъ Рождества. *Убогий на багат-вечір поніс вечерю до багатою.* Грин. П. 83.

Багате́нний, а, е. Очень богатый. Желех.

Багате́нький, а, е. Ум. отъ **багатий.** Довольно богатый. *Був собі один чоловік багатенький, мав собі корів доволі.* Рудч. Ск. II. 167. *Ой коли б ти, дівчинонько, трошки багатенька, то взяв би тебе до себе, до свого батенька.* Чуб. V. 115.

Багате́нько и бага́течко, *нар.* Ум. отъ **багато.** Довольно много.

Бага́ти, бажу, жиш, *гл.*=**Важати.** Желех.

Бага́тий, а, е. 1) Богатый, обладающій богатствомъ. *Багатому чорт діти колише, а вбогий і няньки не знайде.* Ном № 1420. *Дурень багатий, так і слово його в-лад!* Ном. № 1428. *Тяжко-важко нам убогим багатих любыти.* Мет. 64. *Скачи, враже, як пан каже: на те він багатий.* Шевч. 10. **Багатий на щó.** Богатый чѣмъ, имѣющій много чего. *Він багатий на воли: шість пар має.— Нащо йому доля? Треба закопать: він і так багатий...—Багатий на лати та на дрібні сльози — бодай не втирать.* Шевч. 134. *Либонь же ти на розум не багатий.* АД. I. 170. **Бага́тий на сло́во.** Словоохотливый. *Настя така багата на слово, що я не мала часу ніколи й промовити до бабусі.* Г. Барв. 224. 2) Богатый, цѣнный. *Як виїхав Ревуха на коні гуляти, перевісив через плече сагайдак багатий.* КС. 1892. III. 377. 3) **Бага́тий ве́чір,— та кутя́=Багат-вечір.** Чуб. Ш. 262. ХС. I. 79. Ум. **Багатенький.**

Багатиня́, ні́, *м.* Богачъ. Чуб. П. 399. *Він такий багатиня, що не зна, куди гроші ховати.* Константиногр. у. *Та він більш од тебе надавав,—дарма, що бідний, а ти багатиня.* Богод. у

Багатире́вий, а, е. Полн. фор.=**Багатирів.**

Багатирів, рева, ве. Принадлежащій богачу. *Бажав годуватись окрушинами, що падали з стола багатиревого.* Ев. Л. XVI. 21. **Багатире́ва.** Жена богача. *Умер багатирь... Багатирева перебралась ув одну хату.* Руд. Ск. II. 148.

Багати́рство, ва, *с.* Богатство. *Нехай йому з його багатирством!* Мир. Пов. I. 158 б.

Багати́рський, а, е. 1)=**Багатирів.** Г. Барв. 189. 2) Богатырскій. *Та згинь! не хочу покаляти честь багатирську свою.* Котл. Ен. 231.

Багати́рь, ря́, *м.* 1) Богачъ. *Такий багатир, що не знає що то нема.* Ном. № 1343. *Багатирь був, а жив, як убогі люде живуть.* МВ. II. 21. *Багатир був! Що було в його поля, худоби, що всякого добра!* МВ. I. 35. *Умре багатир, то йде за ним увесь мир, а вмре харпак—тільки піп та дяк.* Посл. 2) Богатырь. *Були вони багатирі: велику силу мали* Чуб. II. 130. *Портрети всіх багатирів: як*

Александр цареві Пору давав із військом добру хльору... Котл. Ен.

Багати́рька, ки, *ж.* Богачка. *Моя дівка—багатирька: в буддень ходить в сріблі, в злоті, в свято ходить в оксамиті.* Чуб.

Багати́тися, чу́ся, ти́шся, *гл.* Обогащаться. К. XII. 46. *Коли б єси над тим перебрехом знялась, котрим письменство в нас що-року багатиться.* К. Дз. 90.

Багаті́ння, ня, *с.* Обогащеніе.

Багаті́ти, тію, еш, *гл.* Богатѣть, обогащаться. *Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти.* Чуб. V. 1048.

Багаті́йшати и багаті́шати, шаю, еш, *гл.*=**Багаті́ти.**

Бага́то, *нар.* 1) Богато. *Старша дочка їх дуже багато живе.* Богодух. у. 2) Много. *Де багато господинь, там хата неметена.* Посл. *Багато в його грошей. Багато книжок попрочитував. Він же вийшовши, почав проповідувати багато.* Ев Мр. I. 45. *Нам сього вина треба багато.* Чуб. III. 402. *В селі довго говорили дечого багато.* Шевч. 115. *Не багато Луговський гетьманував: півтора года булаву держав.* АД. II. 124. 3) Очень, сильно. *Вона багато скидається на його.* Кролев. у. *Ой вона багато гордує.* Нп. Ум. **Багате́нько.**

Багатоли́стий, а, е. Густолиственный. *Тропічнії ліси з багатолистими деревами.* Щог. Сл. 5.

Бага́тство, ва, *с.* Богатство. *Бідность, багатство—єсть то божа воля.* Мет. 71. *Нащо мені багатство, нащо мені гроші?* Чуб. V. 117.

Бага́ття, тя, *с.* 1) Огонь. *Крешіть, дядьку, багаття! Велів багаття розводить... казав троянський флот спалить.* Котл. Ен V. 33. 2) Горящіе угли. 3) Костеръ. *Наймит роспалив багаття, повісив на вагани казанок і почав варити куліш.* Левиц. Пов. 109.

Бага́тшати, шаю, еш, *гл.*=**Багаті́ти.**

Бага́тший, а, е. Сравн. ст. отъ **бага́тий,** то-же, что и **багаті́ший.** *Не по правді, молодий козаче, зо мною живеш: до багатшої, та до паганшої що-вечора йдеш.* Чуб V. 396.

Бага́тшити, шу, шиш, *гл.* Обогащать. *Багатого скрізь багатшуть* Грин. I. 232.

Багатю́щий, а, е. Чрезвычайно богатый, богатѣйшій. *Один по одному спішать* (убогі), *щоб з багатющими поспать.* Щог. В. 134.

Бага́цтво, ва, *с.*=**Багатство.** *Журба світу сього і омана багацтва і инші жадоби входять і глушять слово.* Ев. Мр. IV. 69 *Пошли ж, Боже, нашим молодим щастя і багацтва.* Шевч. 290. *Багацтво дочасне, а лихо довічне.* Ном. № 1450.

Бага́цький, а, е. Принадлежащій богачу. *Панське та багацьке нігде не пропаде і тільки сіромацьке—хто йде, то скубне.* Посл. *Багацький син.* Федьк. Поез. II. 70. *Багацькая дівчинонька шмат коралів має.* Грин. III. 530.

Бага́цько, *нар.*=**Багато.** *У Бога багацько, то й нам дасть.* Ном. № 57. *По світу як іще побіга* (Еней),—*чиїхсь багацько виллє сліз.* Котл. Ен. I. 8. *Не лякайся нас, пане, не багацько нас стане: тридцятеро й троє.* Чуб. III. 244.

Бага́ч, ча, *м.* Богачъ. *Прийшов багач, прийшов дукач та в порога став, із нашої голотоньки сміяться почав.* Рудч. Чп. 107. *Багач великий, Данило Гурч. Він таки з козаків був, та жив собі паном, мав свій хутір і степи й поле.* МВ. I. 151.

Багачі́в, че́ва, ве. Принадлежащій богачу. *Прийшов до їх багачів син.* Чуб. V. 1016.

Бага́чка, ки, *ж.* Богачка. *Засватав я вбогу дівку,—хай багачка плаче, бо багачка, вража дочка, не хоче робити.* Чуб. V. 113. *Сину мій, сину, каже,—не бери тії багачки: буде вона дуже гордувати.* МВ. I. 122.

Багачня́, ні́, *м.*=**Багатиня.** Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Бага́ччати, ччаю, еш, *гл.*=**Багатшати.**

Бага́ччий а, е.=**Бага́тший.** *Зробився ще багаччим од брата.* Чуб. I. 217. *Багачча од північної українська природа.* Левиц. Пов. 5.

Багва́, ви́, *ж.* Болотистая низменность, топь. Кіев.

Багдаль, (лю? *м.*) Сафьянъ изъ козловой кожи. Вас. 158

Баглаї́, і́в, *м. мн.* Лѣнь. Употребл. въ выраж.: **баглаї напали**—лѣнь одолѣла. Ном. № 10939. То же: **баглаї вки́нулись.** *Баглаї вкинулись, та й робити не хочеться.* Волч. у. **Баглаї би́ти.** Быть правднымъ,

ничего не дѣлать, бить баклуши. Ном. № 10940. К. ЧР. 191.

Багни́стий, а, е. Болотистый, топкій, тинистый, илистый.

Багни́сто, *нар.* Болотисто, топко, грязно. *Тут дуже багнисто,—не можно проїхати.* Полт.

Багни́ськo, ка, *с.* Ув отъ багно.

Багни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Грязнить, пачкать. *У цьому ставку мити,—тільки имаття багнити.*

Багни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Загрязняться, пачкаться.

Багни́ця, ці, *ж.* Раст. Salix caprea. Вх. Лем. 389.

Багни́ще, ща, *с.* Болото, болотистое мѣсто. *У долині, мов у ямі, на багнищі город мріє.* Шевч. II. 20.

Багні́т, ту, *м.* Штыкъ. Подольск. г.

Багні́ти, нію, ешь, *гл.* Дѣлаться болотистымъ, тинистымъ, топкимъ.

Багні́тка, ки, *ж.* Сережка дерева. Вх. Пч. II. 37.

Багні́тувáти, тýю, еш, *гл.*=**Багнити.** Кіев.

Багнó, нá, *с.* 1) Болото, топь, глубокая грязь. *Як їхав, то й попав у саме багно, кобила загрузла по саме стегно.* Грин. Ш. 644 *Кобила ізблудила і попала у багно і застряла по стегно.* Чуб. Ш. 426 *Загруз у болоті і ніяк з багна і очеретяного коріння не виплутається.* Стор. II 69. *В крові так, мов в багні, бродив.* Котл. Ен. VI. 72. 2) Грязь. *Умийтеся, образ божий багном не скверніте.* Шевч. 3) Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. II. 32. ЗЮЗО I. 126. См **багонник.** Ув. **Багнище, багнисько.**

Багнови́ця, ці, *ж.* 1) Болотное топкое мѣсто. *Туди й тягтиме холодний вітер з боліт та багновиць.* Дещо. 2) мн Раст. Oxycossus. Шух. I. 22.

Ба́гнути, ну, неш, *гл.* Сильно желать, хотѣть. *Мій син багне йти до школи так, що ну!* Каменец. у.

Багню́к, ка́, *м.* Родъ гриба изъ породы Boletus. Радом. у.

Багню́ка, ки, *ж.*=**Багно.** *Так лаяти болото почала: „Отце поганая багнюка!“* Греб. 369.

Багна́, на́ти, *с.*=**Багнітка.** Вх. Лем. 389.

Багна́вий, багна́ний, а, е.=**Багнистий.** Желех.

Баговиння и баговіння, ня, *с.* Родъ водорослей. *І рибалка випливає, несе на сорочку баговіння зеленого.* Шевч. *Витягли повний волок баговиння, карасів, линів, раків і жаб.* Левиц. Пов. 109. У Вх. Пч. II. 30: Conferva rivularis.

Багóнка, ки, *ж.* Лужа. См. „Гной душ въ господарствѣ“ (1848), стр. 57. (Желех.)

Багóнник, ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. II. 32.

Ба́гор, гра, *м.* 1) Пурпурный цвѣтъ. *Далі, далі, онде небо багром рум'яніє.* Федьк. I. 26. 2) Косякъ, часть составного обода колеса. Вх. Зн. I.

Ба́грець, ця, *м.* Яркій багровый цвѣтъ. МВ. III. 81

Багри́вий, багрúй, а, е. Темнокрасный Желех.

Багри́на, ни, *ж.* Болото, богатое родниками мѣсто Желех.

Багрини́ти, нію, еш, *гл.* Окрашиваться въ багровый, пурпурный цвѣтъ. Мзак (Желех.).

Ба́грити, рю, рить, *гл.* 1) Окрашивать въ багровый цвѣтъ. 2) Дѣлать косяки въ колесахъ. Угор.

Багрíй, рія́, *м.* Названіе сѣробураго вола. Шейк.

Багрíти, рíю, еш, *гл.* Багровѣть.

Багро́, ра́, *с.*=**Багор 2.** Угор.

Багрóвий, а, е Багровый, яркокрасный. *Рожа моя повна червона, багрова.* Чуб. III. 432. *Зелене винце... багрове пивце.* Гол. IV. 545. Ум. **Багровéнький.** Чуб. III. 314.

Багру́ля, лі, *ж.* Порода раннихъ пурпурно-красныхъ сливъ. Желех.

Ба́гря, рі, *ж.* Названіе буро-красной коровы. Желех.

Багря́ний, а, е.=**Багровий.**

Багряни́ця, ці, *ж.* Царская пурпурная мантія, багряница. *Собі багряницю пошив жилами твердими.* Шевч. *Вони одягли його в багряницю.* Ев. Мр. XV. 17.

Багті, бажу́, жи́ш, *гл.*=**Багати** Желех.

Багу́л, ла, *м.* Тюкъ. *Отсюди положіть два багули.* Шейк.

Багу́н, на́, *А.* Раст. Ledum Palustre L. ЗЮЗО. I. 126. См. **багно.** То же значеніе: душистий **багун.** ЗЮЗО. I. 126.

Багчи́, бажу́, жи́ш, *гл.*=**Багти**=**Багати.** Желех.

Ба́ґа, ґи, *ж.* Гарь изъ чубука Вх. Зн. I. Вх. Уг. 252. См. **Мочка 2.**

Ба́ґари, *мн.* Широкій кожаный поясъ. Желех.

Бадва́к, **ка́**, *м.* То же, что **лемко**, но выговаривающій я вмѣсто в, напр.: я бия, я гварил (изъ мѣстности около венгерской границы). Вх. Лем. 389.

Баде́ня, **ні**, *ж.*=**Вакай**. Вх. Зн. Лем. 389.

Бадили́на, **ни**, *ж.* Стебель, трость, былинка. Ном. № 8120. Мил. М. 26. (Соловейко) *сидить на дерезині, співає, аж бадилина під ним гойдається.* Левиц I. 118. Ум. **Бадили́нка**. Ув. **Бадиля́ка**.

Бади́лля и **баділя́**, **ля**, *с. соб.* Стебли, былинки, ботва. Грин. II 86. *От вони викопали картоплю, а йому оставили саме бадилля.* Рудч. Ск. I. 52. Ум. **Бади́лячко**.

Бадиля́ка, **ки**, *ж.* Ув. отъ **бадилина**.

Ба́діка, **ки**, *м.* Названіе старшаго по лѣтамъ мужчины, брата и пр. Желех. Ум. **Ба́дічка**, **ба́дічко**.

Бадо́ня, **ні**, **бады́ня**, **ні**, *ж.*=**Баденя**. Вх. Лем. 389. Ум. **Бады́нька**.

Ба́дьо, **дя**, *м.* Батя. Этимъ именемъ называютъ также въ нѣкоторыхъ мѣстахъ всякаго старшаго по лѣтамъ мужчину. *Бадю! возьміт мене на віз!* Шейк.

Бадьо́р, **ру**, *м.* Бойкость, проворство.

Бадьори́стий, **а**, **е**. Бойкій, лихой, молодецкій. Чуб. I. 230. Г. Барв. 44. *Сам був такий бадьористий: козаки... казали проміж себе—орел!* Стор. М. Пр. 149.

Бадьори́сто, *нар.* Бойко, лихо.

Бадьори́тися, **рю́ся**, **ри́шся**, *гл.* Бодриться, молодиться, молодечествовать. Левиц. Пов 34. *А диво цариця, мов та чапля між птахами, скаче, бадьориться.* Шевч.

Бадьо́рний, **а**, **е**.=**Бадьористий**. Ум. **Бадьорне́ньний**.

Бадьо́рно, *нар.*=**Бадьористо**. Ум. **Бадьорне́нько**.

Бадя, (**ді**, *м.?*) Пѣнивый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Ває́вий, **а**, **е**. Сдѣланный изъ баї (см. **бая**). *Приходила і ся сюди в червоній юпочці баєвій.* Котл. Ен. I. 19

Ва́ечка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **байка**.

Важа́ний, **а**, **е**. Желанный, жданный. Шейк.

Важа́ння, **ня**, *с.* Желаніе. *Бажання досягти до того, про що марила.* Левиц. I. 300.

Важа́ти, **жа́ю**, **еш**, *гл.* Сильно желать, хотѣть. Котл. Ен. II. 10. *Хиби ж душа моя з лопуцька і не бажа того, що й людськи?* Ном. № 1588. *Проси в мене чого бажаеш.* Ев. Мр. XV. 22. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107.

Важа́тися, **жа́ється**, *гл. безл.* Хотѣться. *Все йому бажається долі. Вже сталося, як йому бажалося.* Левиц. Пов. 41.

Важи́ти, **жу́**, **жи́ш**, *гл.* Жаждать, сильно желать. Желех. *В Чорногорі Роман лежит, студеної води бажит.* Гол. I. 159.

Важи́тися, **жи́ться**, *гл. безл.* Хотѣться. *Най ся тобі не бажить печеного рака.* Ном. *Най тобі ся того не бажить, чого ся дома не держить.* Ном. № 2686.

Вазала́, **ли́**, *об.* Мямля. неповоротливый. Пирят у. Слов. Д. Эварн.

Вазалу́ччя, **ча**, *с. соб.* Разный хламъ. Аф. 291. *Там лежало старе залізо, мотузки і усяке базалуччя.*

Вазя́р, **ру**, *м.*= **Вазарь**.

Вазари́нка, **ки**, *ж.* Подарокъ, взятка Мкр. Г. 19. *Ти базаринку любиш брати, а людям в нужді помагати не дуже, бачу, поспішився.* Котл. Ен. II. 31. *Ти думаєш, та сука тебе любить? Базаринки твої любить, завернися, бо тя згубить.* Федьк. Ум. **Базари́ночка**.

Вазари́сько, **ка**, *с.*=**Вазарище**. Желех.

Вазари́ще, **ща**, *с.* Мѣсто, гдѣ собирается базаръ. *Як пішов дід-ще та на базарище.* Чуб. V. 842.

Вазарко́вый, **а**, **е**. Базарный, рыночный. **Рядовина́ базарко́ва**. См. **рядовина 1**. Вас. 168.

Вазарний, **а**, **е**. 1) Базарный, торговый, рыночный. *Завтра день базарний.* Мир. Пов. II 55. 2) Какъ существ. Торговый надзиратель. Шейк. *Сьогодня базарний приходив.* Мир. Пов II 54.

Вазарува́ти, **ру́ю**, **еш**, *гл.*=**Вазарювати**.

Вазя́рь, **рю**, и **вазя́р**, **ру**, *м* 1) Базаръ, рынокъ. *Утоптала стежечку через яр, через гору, серденько, на базар: продавала бублики козакам.* Шевч. 2) Базарный день. *У базар то й чоловіка попадеш, бо в базар людей найбільше.* МВ. I. 115

Вазарюва́ти, **рю́ю**, **еш**, *гл.* Быть на базарѣ съ тѣмъ, чтобы торговать, покупать или продавать что нибудь. *Чи ви добре сьогодня базарювали?* Полт.

Ва́зі, **зів**, *м. мн.* Разговоръ, росказни. *Пора й за роботу, а у його все базі та базі.* Екатеринося.

Базі́ка, ки и **базі́кало, ла**, *об.* Болтунъ, балагуръ. *І чого цей (ця) базіка все язиком меле? Оце ше мені базікало!*

Базі́кання, ня, *с.* Болтовня. *Та ти не тільки говори, а й руками роби. А то діла нема, а саме базікання.* Харьк. г.

Базікати, каю, еш, *гл.* Болтать, балагурить, калякать. Котл. Ен. Ш. 50 *Годі не знать що базікать!* Шевч. *Проміж себе дещо базікають, мов вода на лотоках шумить.* Кв.

Ба́зічка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **база**. 2)= **Багнітка**. Вх. Уг. 226.

Базни́к, ка́, *м.* Раст. а) собачья бузина, Sambucus Ebulus L. Шейк. Вх Пч. II. 36. б) – **я́рий**. Syringa vulgaris. Вх. Пч. I. 13.

Базува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Играть на контрабасѣ. МУЕ. III. 57.

Базувір, ра, *м* =**Вузувір**. Шейк. *Недовіряй, базувіре.* Черниг. у.

Базь-базь! *меж.* Призывъ для ягнятъ. Шейк.

Ба́зька, ки, *ж.* 1). Дѣтск. ягненокъ. Шейк. 2).=**Багнітка**. Шейк. Вх. Пч. II. 37.

Базьо́чий, чо́к, *ж* мн. Раст. Plantago major. Вх. Пч. I. 12.

Ба́зя, зі, *ж.* Дѣтск. овца, ягненокъ. О. 1862. IX. 118. Ум. **Ба́зька, ба́зічка**.

Вай, ба́я, *м.* Сказочникъ. *Був собі бай, зніс-копу яй; всім по яйцеві, тобі зносок.* Если къ кому пристаютъ съ просьбой разсказывать сказки, то онъ этой поговоркой желаетъ отдѣлаться. Шейк.

Ваї́ба́к, ка́, *м* =**Ваба́к**. Вх. Пч. II. 5.

Вайбара́, ри́, *ж.* Длинный кнутъ у пастуховъ. Екатериносл. Левч. 58.

Вайбара́к, ка, *м.* 1) Верхняя одежда у гуцуловъ: родъ суконнаго полукафтанья. Шух. I. 126. Гол. Од. 68. 2) Родъ крытой женской шубки, крытаго овчиннаго тулупа. Канев. у. Борз. у. *Заробила в мене грошенят на байборак.* Г. Барв. 251.

Вайба́рзо (т. е. **ба і барзо**,— подобно **байдуже**). И очень. Встрѣчено въ выраж.: *Він мя має за байбарзо*, т. е. онъ мной пренебрегаетъ. Фр. Пр. 19.

Вайбари́с, су, *м.* Раст. барбарисъ. Константиногр. у.

Вайбари́совий, а, е, Барбарисовый.

Ва́йда, ди, *об.* 1). Гуляка, безпечный человѣкъ. **Ба́йди би́ти**. Бить баклуши 2) *ж.* Прозвище неуклюжей женщины. Ном. № 13618. 3) *ж.* Краюха, ломоть хлѣба. *Байди хліба.* Фр. Пр. 19.

Вайда́к, ка́, *м.* 1) Родъ большого рѣчного судна. Рудч. Ск. II. 26. *А нуте, хлоп'ята, на байдаки! Море грає—ходім погуляти.* Шевч. *Великий тяжко був пожар,—човни і байдаки палали.* Котл. Ен II. 29. 2) *мн.* **Байдани́**. «Селезни, сбившіеся въ стаи тогда, когда матки водятъ выводки». Мнж. 176. 3) **Байдаки гонити**. (Вѣл.-Нос.) и **байдани би́ти** (Левиц.)= **байдики бити**. Ум. **Байдачок**. Ув. **Байдачище**.

Вайда́ра, ри, *ж* Родъ судна. *Посунули по синій хвилі, поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баржас чималий.* Шевч. (1883) 298.

Вайдати, даю, еш, *гл* Болтать вздоръ, говорить чепуху. Вх. Уг. 226.

Вайдачи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **байдак**.

Вайда́чний, а, е, Принадлежащій, свойственный **байдану**.

Вайда́чник, ка, *м.* Рабочій на **байдану**.

Вайдачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **байдак**.

Вайдé! Сокращ. **байдуже**. *Вайде нам се!* КПС. 11. *Да хоч чужа хата—гірка хата,—я вайде* Г. Барв. 433.

Ва́йдиґи, диґ, *ж.* мн. Въ выраж: **байдиґи плести́**. Говорить вздоръ. Желех.

Ва́йдики, ків, *мн.* Баклуши; употребл. только въ формѣ **байдики бити**—бить баклуши, баклушничать. Ном. № 10872. *Тобі б тільки лежати та байдики бити.* Левиц. I. 423.

Вайдикува́ння, ня, *с.* Ничего недѣланіе, баклушничанье. *І не докучило тобі байдикування? Не змогла б я отако байдикуючи день-у-день без роботи жити.* Харьк. г.

Вайдикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Ничего не дѣлать, баклушничать. АД. I. 152. *Він нічого не робив, тільки байдикував.* Волын. г. *Байдикують собі дома при батьку: звісно, ні косить, ні жать не підуть.* Драг. 146.

Вайдрак, ка, *м.*=**Вудяк**. Carduus. Вх. Пч. II. 30.

Ва́йду́же, *нар.* Безразлично, нужды нѣтъ, и горя мало, все равно. *Недоля жартує над старою головою, а йому байдуже.* Шевч. *Байдуже паски, аби порося!* Ном. № 7280. *Умер батько—байдуже, вмерла мати—байдуже, умер милий чорнобривий,—та й стало жаль дуже.* Н. п. Ум. **Байду́жки, байдужéчки**. *А мені про те й байдужечки.* Кролев. у. *Товкачисі радість: Бог дав сина..., а Товкачеві й байдужки.* Морд. Оп. 1.

Вайду́жен, жна, не, Кратк. форма отъ

байдужний. *Ніхто мене не жде і нарубок мій байдужен.* Г. Барв. 337.

Байдужéчки, *нар.* Ум. отъ **байдуже**.

Байду́жий, а, е. Безразличный, равнодушный, индифферентный. *Погляд її очей був недбалий... байдужий.* Левиц. Пов. 297.

Байду́жість, **жости**, *ж.* Безразличіе, индифферентизмъ, равнодушіе. Левиц. I. 330. *Потребно великої праці, щоб зв'язати те, що порвала наша недбайливість та стидка українська байдужість.* Левиц. Пов. 279. *Байдужість про закони природи.* К. ХП. 122.

Байду́жки, *нар.* Ум. отъ **байдуже**.

Байду́жливий, а, е.=**Байдужий**. К. Кр. 35.

Байду́жливо, *нар.*=**Байдужно**. *Байдужливо прийняла вдова вмову дурневу,— не виняляла вона ніколи ні радощів, ні смутку.* Г. Барв. 307. *Вона й привіталася, і снідання подала, і щось промовила, і про щось поспитала, і глянула, і подякувала, та усе наче недбайливо, якось байдужливо.* МВ. Ш. 105.

Байду́жний, а, е.=**Байдужий**. К. Кр. 17. Г. Барв. 20.

Байду́жно, *нар.* Равнодушно, безразлично, индифферентно. *Дивиться байдужно з високости.* К. ЦН. 291. *Роспитувала я селян про неї, але мені одказувано байдужно, мов про аби що.* Г. Барв. 373.

Ба́йдур, **ра**, *м.* Волокита, ловелась? *„Де ж їх будеш прала, Галенько єдина?“—На тихім Дунаю, козаче-гульпаю! — „Де будеш сушила, Галенько єдина?“—На єдвабном снуре, козаче-байдуре.*—Гол. II. 722, 723.

Ба́йка, **ки**, *ж.* 1) Басня. *„Кажи казки!“—Не вмію. — „Кажи байки!“ — Не смію.—„Кажи сякої-такої небилиці“!* Чуб. I. 214. *Не все те правда, що байка каже.* Чуб. I. 232. *Байки Л. Глібова. Як пан лягає спать, то він йому каже байки.* Рудч. Ск. I. 191. 2) Бездѣлица, шутка, пустяки. *Лайка—байка, а битва—молитва.* Ном. № 3807. *Байка плавати, але як би казали нурка дати.* Фр. Пр. 19. 3)=Бая. *На дівочках плаття—все клин та китайка та зеленая байка.* Чуб. Ш. 38. Ум. **Ба́єчка**. *Я вигадав, лежачи на печі, для вас сюю баєчку, паничі.* Гліб.

Байкáрь, **рá**, *м.* Баснописецъ. Желех.

Ба́йкий, а́, е́. Говорливый, словоохотливый. Левч. 27.

Ба́йковий, а, е.=**Баєвий**. *У байковій юпці вона менї все на думці.* Чуб. V. 405.

Байло́, **ла́**, *с.* ? Какъ бранное слово: *Позирни, байло!* К. ПС. 57.

Байло́ва, **ви**, *ж.* Выносное дышло въ плужной запряжкѣ. Черк. у.

Байло́вка, **ки**, *ж.* 1)=**Байлова**. Анан. у. 2) Шестъ, посредствомъ котораго поднимаютъ якорь на дубъ, большую днѣпровскую лодку. Мнж. 180.

Байло́га, **ги**, *ж.*=**Байлова**. Херс.

Байлува́ти, **лу́ю**, **єш**, *гл.* Припрягать вторую пару воловъ и встаскивать возъ на гору. Рудч. Чп. 245. *Ой на гору, гору будем байлувати.* Рудч. Чп. 113.

Ба́ймуд, **да**, *м.* Дуракъ, остолопъ, болванъ. Желех.

Байо́вий, а, е.=**Баєвий**, Чуб. VII. 430. *Зелена байова керсетка.* Мир. ХРВ. 9.

Байор, **ра**, *м.*=**Крайка**. Kolb., I. 45.

Байо́рисько, **ка**, *с.* Ув. отъ **байоро**.

Байо́рка, **ки**, *ж.* 1) Снурокъ цвѣтной. Шух. I. 122. 2) Каждая изъ четырехъ обвитыхъ канителью струнъ торбана. КС. 1892. Ш. 383, 384.

Байо́ро, **ра**, *с.*= **Баюра 1**. Вх. Лем. 389. Ув. **Байорисько**. Вх. Лем. 389.

Байо́рок, **рка**, *м.* 1) Золотая проволочная нить. Желех. 2)=**Байорка 2**. Желех.

Байра́к, **ка**, *м.* 1) Лѣсокъ въ оврагѣ; буеракъ. *Такі були здоровенні та глибокі байраки, що Боже світе!* Грин. II. 169. *Ой не шуми, луже, зелений байраче!* Мет. 92. *До зеленої неділі в байраках біліли сніги.* Шевч. 2) Мундштукъ при уздечкѣ. *Сідло черкеське з пітником, уздечка новісінька з байраком.* Изъ пѣсни, приведенной въ „Истор. Новой Сѣчи“ Скальковскаго. Ум. **Байрачок**, **байраченько**.

Байра́ка, **ки**, *ж.*=**Байрак 1**. *Не з-за гори, з-за байраки, відтіля ідуть гайдамаки.* Мет. Форма эта, вѣроятно, явилась только для риемы.

Байра́ченько, **ки**, *с.* Ум. отъ **байрак**.

Байра́чний, а, е. Принадлежащій, относящійся къ **байраку 1**, буерачный, овражистый.

Байрачо́к, **чка́**, *м.* Ум. отъ **байрак**.

Байсамі́на, **ни**, *ж.* Родъ растенія. О. 1861. XI. Св. 29.

Ба́йстер, **ра**, *м.*=**Байстрюк**. Аф. 292.

Байстрю́к, **ка́**, *м.* Внѣбрачный, побочный сынъ. Котл. Ен. IV. 67. *Не бай-*

стрюкові гріх, а батькові. Посл. Ум. **Байстрючок.** Ув. **Байстрючи́ще.**

Байстрюченя́, ня́ти, *с.*=**Байстря.**

Байстрю́чка, ки, *ж.* Внѣбрачная, побочная дочь.

Байстрючо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **Байстрюк.**

Байстря́, ря́ти, *с.* Внѣбрачное дитя. *Салдатка йде, оайстря несе.* Кв. *З байстрям шкандибає.* Шевч.

Байта́ла, ли, *об.* Неуклюжій человѣкъ, дубина. Вх. Зн. 1.

Байта́ло, ла, *с.* Неработящій человѣкъ, безъ дѣла болтающійся, шляющійся. Черк. у.

Байталува́тий, а, е. 1) Неловкій, неуклюжій. Вх. Зн. 1. 2) Неработающій, лѣнивый. Черк. у.

Байца́рка, ки, *ж.* Часть ткацкаго станка. См. **Начиння 3.** Константиногр. у.

Бак, *сз.*=**Пак.** Кв.

Байчар, ра, *м.* Болтунъ, сплетникъ. Вх. Лем. 389.

Бакаї́стий, а, е. 1) О рѣкѣ или прудѣ: обилующій ямами. *Не ходи туди, бо там дно дуже бакаїсте.* Екатериносл. 2) Ухабистый, выбоистый. *Там шлях дуже бакаїстий.* Кіев. у. См. **Бакаюватий.**

Бака́й, кая́, *м.* 1) Глубокая яма въ рѣкѣ, прудѣ. Сим. 145. Екатериносл. 2) Грязный, наполненный водою ухабъ на дорогѣ, выбоина, ложбина, посрединѣ которой лужа. Константиногр. у. Мнж. 176. Кіев. у. *Поїхали вони раз колодки возити... та і загрюзились у бакаї.* Мнж. 9. См. **Баюра, банджюр.**

Бакалі́йний, а, е. Бакалейный. Мкр. Н. 31.

Бакалі́йник, ка, *м.* Торговецъ бакалейными товарами.

Бакалі́йниця, ці, *ж.* Торговка бакалейными товарами.

Бака́лія, лії, *ж.* 1) Бакалейные товары. *Щоб де було свій крам складати та всякую бака́лію ховати, він у дворі комору збудував.* Гліб. 2) Мелкій товаръ (галантерейный, игольный, ножевой и пр.), которымъ торгуютъ въ разносъ **щетинники.** Вас. 190.

Бакаль, ля, *м.* Озеро. *Бакаль (озеро) такий, що ніт його переплисти, ніт його переїхати.* Чуб. II. 256.

Бакаля́р, ра, *м.* 1) Ученикъ, школяръ. *Єзуїти цькували народ шляхтою і своїми бакалярами.* Стор. I. 249. 2) Учитель дѣтей. Шейк. 3) Дьячекъ. Чуб. I. 231.

Бакаля́рство, ва, *с.* 1) Должность учителя дѣтей. Желех. 2) соб. Учителя дѣтей, школяры.

Бакаля́рський, а, е. Принадлежащій, свойственный **бакаля́ру.**

Бака́н, ну, *м.* Родъ красной краски. Шейк.

Ба́кати, каю, єш, *гл.* Говорить: **ба.** О. 1862. I. 73.

Бакаюва́тий, а, е.=**Бакаїстий.** *Бакаювата дорога.* Черк. у.

Ба́ки, ків, *м. мн.* Употреб. въ выраженіяхъ. 1) **Забива́ти, заби́ти ба́ки**—сбивать, сбить съ толку, одурачить, обморочить. Фр. Пр. 20. Драг. 171. *Забили мені боки.* Ном. № 2088. 2) **Ви́банчити баки**—вытаращить глаза. Білецк. Нос. 3) **Ба́ки світи́ти.** Подольщаться къ кому, показывать кому пріязненный видъ. Фр. Пр. 20.

I. **Ба́ки́р** и **ба́ки́рь.** Употр. въ выраженіи: **на ба́ки́р**—на бекрень. *Не йди, доню, за такого, що на бакир шапка.* Чуб. V. 1092. *Хто на бакир шапку носить,—господарь не буде.* Грин. III. 209. **Ми з собо́в на ба́кир стої́мо.** Мы между собой въ ссорѣ. Фр. Пр. 21. **Пішло́ ми на ба́кир.** Потерпѣлъ убытки, пришелъ въ убытокъ, обезсилѣлъ. Фр. Пр. 21.

II. **Баки́р, ру,** *м.* Котелъ, преимущественно мѣдный. Екатериносл. у Слов. Д. Эварн.

Бакло́, ла́, *с.*=**Баклаг.** *Як із річки, із ковбані води принести: відра не було, бакла не случилося.* КС. 1883. II. 288.

Бакла́г, га, *м.* и **бакла́га, ги,** *ж.*=**Боклаг.** Вас. 145. *Бери баклаг і барилу.* Чуб. V. 1094. Ум. **Баклажок, баклажка.**

Баклажа́н, на, *м.* Раст. Solanum lycopersicum, баклажанъ, помидоръ. ЗЮЗО. I. 127.

Бакла́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **баклага.**

Баклажо́к, жка́, *м.* 1) Ум. отъ **баклаг.** 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379.

Бакомпа́рт, та, *м.* Бакенбарда. Вх. Уг. 226.

Баку́н, на́, *м.* Nicotina rustica L. ЗЮЗО. I. 129. Очень крѣпкій курительный табакъ, простой табакъ. *Спасибі за тютюн, бо се турецький, не бакун.* Ком. II. № 424. Ум. **Бакуне́ць, баку́нчик.** Ув. **Бакуни́ще, бакуняка, бакуни́сько.**

Бакуно́вий, а, е. Относящійся, свойственный **бакуну.**

Бакунт, ту, *м.* Томпакъ. Шух. I. 277.

Бакунто́вий, а, е. Томпаковый. Шух. I. 275, 277.

Баку́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **бакун.**

Бакуна́ка, ки, *м.* Ув. отъ **бакун.**

Бакуна́р, ра́, *м.* Контрабандистъ, переносящій табакъ. Желех. См. **бакун.**

Бакхана́лія, лії, *ж.* Вакханалія. *Я зустрів на улиці весілля, що ходили з добриднями; все те було дуже вже на підпитку; хто в скоки, хто в боки,— нестеменна бакханалія.* Ном. № 11734.

Бакхи́чний, а, е. Вакхическій. Левиц. I. 520.

Бакша́, ші́, *ж.*=**Ваштан.** *Сама пійде бакшу полоти.* Кв. *Оцей дощик добрий на бакші.* Богод. у.

Бал, лу, *м.* Балъ. Рудч. Ск. I. 9. Ум. **Балóк.** *Бувають у нас і балки, то в господу закликають музику* О. 1862. IV. 90.

Ба́лда, ли, *м.* Дубина, пентюхъ. Желех.

Балабáєчка, ки, *ж.* Ум. отъ **балабайка.**

Балабáйка, ки, *ж.* Балалайка. Рудч. Ск. I. 18. Мкр. Н. 16. *Грати у балабáйку.* Ум. **Балабаєчка.**

Балабáн, на, *м.* 1) Родъ хлѣбнаго печенья. *Подай лиш отам з лапічка балабани гарячі, тетерю та підʼїмо хоч трохи.* О. 1861. XI. Кух. 27. 2) Родъ растенія. ЕЗ. V. 246. 3) Птица: разновидность сокола. У Вх. Пч. II. 19: Gentilis (Falco nobilis).

Балабáнка, ки, *ж.* Очень крупный сортъ картофеля. Богод. у.

Балабáнський, а, е. ? *Ус балабанський чутрина черкеська.* Ном. № 8589.

Балабíй. Употребляется настухами овецъ въ призывѣ для козловъ. *Отара на тирлі або в роспаш; виходить личмак вперед, кличе цапів так: гей цо! балабій! цо, цо! балабій! цо!—Цапи, де б не були, ідуть до личмана, вівці за цапами.* О. 1862. V. Кух. 35.

Балабóлька, ки, *ж.* Бубенчикъ. Шейк.

Балабóн, на, *м.* Бубенчикъ, погремушка. Подольск. г. *У нашої попаді балабони на заді; не багато—тільки пʼять, куди іде—брязкотять.* Н. п. Ум. **Балабончик.** Г. Барв. 513.

Балабóнити, ню, нить, *гл.* Звонить, бренчать (напр., бубенчиками, погремушкой).

Балабóнка, ки, *ж.* Родъ растенія съ клубнями на корнѣ, похожими на картофель (употребл. для настойки). Херс.

Балабóнчик, ка, *м.* Ум. отъ **балабон.**

Балабóшити, шу, шить, *гл.* Болтать, говорить. *Та це діти у нас так балабошать, а чи воно такечки.—хто ж його зна.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Балабýла, ли, *ж.* ? Чуб. Ш. 105.

Балабýрка, ки, *ж.*=**Картопля.** *Далі ж еї балабурок нелуплених їсти.* Гол. I. 199. См. **Бараболя.**

Балáбух, ха, *м.* 1) Небольшая булочка, испеченная или сваренная въ водѣ. Употребляется въ пищу, а также для гаданія подъ праздникъ Андрея Первозваннаго. 2) Комъ, комокъ. Шейк. *Балабух глини.* Ум. **Балабушок.**

Балáбуха, хи, *ж.* 1)=**Балабух 1.** Шейк. 2) Шишка. *Під плечем така балабуха.* Зміев. у. Ум. **Балабушка, балабушечка.** Чуб. Ш. 258. О. 1862. IV. 13.

Балáбушка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **балабуха.** Маркев. 22. 2) Комокъ помета. *Нехай він пом'янеться на кінську балабушку.* Ном. № 8363.

Балáбушок, шка, *м.* Ум. отъ **балабух.**

Балагýла, ли, *ж.* 1) Крытая дорожная повозка, на которой ѣздятъ евреи. Левиц. I. 504. 2) Еврей-извозчикъ на такомъ экипажѣ. 3) Въ юго-западн. краѣ: народникъ изъ польскихъ помѣщиковъ 1830—50 гг., членъ особаго народническаго общества въ то время.

Балагýльський, а, е Относящійся къ **балагулѣ,** *Балагульський віз.* Грин. I. 55.

Балаґувáти, ґýю, еш, *гл.* Жить въ праздности. Вх. Уг. 226.

Балáй. Употребл. въ выраж.: **галай-балай.** См. **галай 3.**

Балáкайло, ла, *м.* Болтунъ, говорунъ, пустомеля. Желех.

Балáканка, ки, *ж.* Болтовня. Желех.

Балáкання, ня, *с.* Разговоръ, калякание. *Нам не треба балакання, не треба слів, а треба діла.* Левиц. Пов. 162.

Балáкати, каю, еш, *гл.* 1) Бесѣдовать, болтать, калякать, разговаривать. *Звичайно за слівцем балакали по слову.* Греб. *За рученьки біленькі взявшись, балакали то сяк, то так.* Котл. Ен. I. 18. **Балака таке—не своє.** Говоритъ вздоръ. Зміев. у.

Балáкатися, *гл.* Употреб. безлично: **балакається, балакалось.** Говорится. говорилось. *Чого ж ви мовчите?—Та якось не балакається.*

Балáки, лáк, *ж. мн.* Разговоры. ЗОЮР. I. 277. *Другий підходе в такою розмовою до кореля, як і перший... Третій підходе до короля з тими ж самими балаками.* Чуб. Ш, 46.

Балакли́вий, а, е. Разговорчивый, говорливый, словоохотливый. Чуб. I. 231. *Веселий, ручий молодик, письменний, смілий, балакливий.* Мкр. Г. 7. *Панночка така весела, балаклива.* МВ. (О. 1862. Ш. 48). Ум. **Балаклив**е́**ньний.** *Така в вас балакливенька оця дівчина.* Черниг. г.

Балаклі́й, лія́, *м.* Говорунъ, болтунъ. Черниг.

Балакня́, ні́, *ж* Разговоры, болтовня. *Це буде на два роди балакні. Біля корчми така балакня.* Міус. окр.

Балаку́ватий, а, е.=Балакливий. *Вони обидва однаково балакуваті.* Новомоск. у.

Балаку́н, на́, *м.* Говорунъ, болтунъ К. Дз. 96.

Балаку́чий, а, е.=Балакливий. *Там така приязна та балакуча жінка.* Кобел. у. *Аби були слухачі, а наш Круглий оповідач дуже балакучий.* Ком. II. 68.

Бала́м! бала́м! *меж.* Подражаніе ударамъ колокола. Шейк.

Бала́мкати, каю, еш, *гл.* Протяжно звонить въ одинъ колоколъ. Шейк.

Баламу́т, та, *м.* 1) Возмутитель, нарушитель душевнаго покоя, обольститель. Чуб. V. 398. *Баламуте всього світа, баламутиш мої літа: як прийдеш, мене любиш: як поїдеш, то й забудеш.* Нп. 2) Знахарь. Чуб. III. 193. 3) Рыба: макрель, Scombres scombrus. Черном. Вх. Пч. II. 21.

Баламу́та, ти. 1) *м.=Баламут* 1. Шейк. 2) *ж.* Затрудненіе, замѣшательство. Угор.

Баламу́тити, чу, тиш, *гл.* 1) Мутить, возмущать, то же, что и **каламутити.** 2) Смущать, нарушать покой. Чуб. V. 106. *Нишпорить усюди по Вкраїні да баламутить голови поспольству.* К. ЧР. 107.

Баламу́тка, ки, *ж.* 1) Нарушительница покоя, обольстительница. Чуб. V. 405. *Масляниця баламутка: обіщала мала й сиру, та не хутко.* Ном. № 526. 2) Неурядица, нестроеніе; споръ. *Ні, за ту землю баламутки не було.* Черниг. 3) Водка, въ которой вымоченъ табакъ. Желех.

Баламу́тний, а, е. 1) Мутный, нечистый (о жидкостяхъ), то же, что и **каламутний.** 2) Непокойный, тревожащій.

Баламу́тно, *нар.* 1) Тревожно, неспокойно. 2) Несправедливо. *Декуди говорять: скривився, як середа на п'ятницю,—але то вже баламутно, бо середа не має чого кривитися на п'ятницю, бо обі однаково пісні.* ЕЗ. V. 209.

Баламу́тство, ва, *с.* Возмущеніе, смущеніе; обманъ. *Їх обман, їх криту золотом і баламутством правду.* К. ДЗ. 37.

Бала́н, на́, *м.* Бѣлый волъ. КС. 1898. VII. 41.

Бала́нда́, да́й, *об.* 1) Медлительный, неповоротливый, неловкій человѣкъ. Желех. 2) Вздорный болтунъ. Желех.

Бала́ндати, даю, еш, *гл.* Качать туда и сюда. Желех.

Баланді́ти, джу, диш, *гл.* Болтать, говорить пустяки. Желех.

Балахрести́ти, щу, стиш, *гл.* Шалить, шутить, балагурить. Угор.

Бала́чка, ки, *ж.* Разговоръ, бесѣда; болтовня.

Балбе́ра и **балби́ра, ри,** *ж.* Родъ рыболовнаго снаряда: рядъ крючковъ на веревкѣ, съ поплавками. Черном.

Балбе́рка, ки, *ж.* Поплавокъ въ рыболовныхъ сѣтяхъ, Ум. **Балберочка.** Черном.

Балбе́рний и балбе́рочний, а, е. Употребл. въ выраж.: **балберна** или **балберочна снасть=балбера.** Черном.

Балбе́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **балберка.**

Балбе́рочний. См. **балберний.**

Балда́, да́й, *ж.* 1) Большой топоръ. Вх. Зн. 1. 2) Неуклюжая, неповоротливая женщина. Ном. № 13951. 3) Въ загадкѣ: **далда-балда**—свинья.

Ба́лега, ги, *ж.=Велега.* Вх. Зн. 2.

Ба́лець, льця, *м.* 1) Головное покрывало, головной платокъ женщины (во время свадебнаго обряда?) Желех. *Балець, матінко, балець, на сім мір та й на палець; що буде завидувати, то буде споминати: „то невісточка дала, бодай щастє мала.* Гол. IV. 321. 2) Родъ свадебнаго хлѣба. Гол. IV. 369, 395.

Ба́ли, лів, *м. мн.* Разговоры, розсказни. *Тільки і балів на селі, що про мене безщасну.* О. 1862. VII. 42. *Росклався з своїми балами—і до вечора тебе не переслухаєш.* Полт. *Всі ж не з балами стоялі, всі були по ділу тут.* Котл. Од. 490. **Це вже ба́ли!** Дудки! *Це вже бали, щоб я йому дала.* Харьк. у. *Ні, це вже бали!* Грин. I. 240.

Бали́к, (ка́?), *м.* Балыкъ. МУЕ. I. 48. (Добруджа).

Ба́лище, ща, *с.* Степной оврагъ, узкая и длинная долина. *По тих степах, по*

горах Дніпрових, по балищах і лугах низових живе його слава од віку до віку. К. Доси. 4. *Везуть у балище на водопій.* К. МБ. Х. 17. См. **Балка.**

Ба́лія, лії, *ж.* Родъ низкой и широкой кадки для мойки бѣлья. Шейк. Черниг. у. *У нас нема балії, ми в ночвах сорочки оджимаєм.* Кіев. у. Ум. **Баліїка.**

Ба́лка, ки, *ж.* Степной овратъ. *Вовки по тернах, по балках жовту кість жвакували.* Дума. *Вийшов в поле ,геть од шляху, у балку спустився.* Шевч. Ум. **Ба́лочка.**

Ба́лмус, су, *м.* Густая жидкость. *Балмусом звуть, як що небудь дуже густе, щоб то не було.* Драг. 191.

Балок, лка́, *м.* Ум. отъ **бал.**

Ба́лта, ти, *ж.* 1) Топоръ. Вх. Зв. 1. См. **Балда.** 2) Жидкая грязь. Шух. I. 81.

Балти́на, ни, *ж.*=**Балта** 1. Желех.

Балу́. Употребл. въ выраженіяхъ: **балу-балу́, галу-балу́, тару та балу**—болтать. *Галу-балу, а свині в ріпі.* Ном. *Я тут балу-балу, а тісто біжит по столу.* Фр. Пр. 21.

Балува́ння, ня, *с.* Препровожденіе времени въ балахъ, пиршествѣ. Чуб. III. 5.

Балува́ти, лу́ю, єш, *гл.* 1) Проводить время въ балахъ, пировать. Мил. Св. 61. О. 1861. X. 38. МУЕ. Ш. 161. 2)—**чим.** Заниматься чѣмъ, быть опытнымъ въ чемъ. Вх. Уг. 226. *Він тим балує. Хто чим балує, від того й гине.* Фр. Пр. 21.

Ба́лух, ха, *м.*=**Балуша.** Вх. Лем. 389.

Балуха́тий, а, е.=**Ваньхатий**

Ба́лухи, хів, *мн.* 1) Выпученные глаза. 2) Заячьи глаза. Вх. Пч. II. 6.

Балуша, ші, *ж.* Пирушка, препровожденіе времени въ гостяхъ. *При балуші, як дагде весіля або хотини, приходять на мисель розмаїти співанки.* Вх. Лем. 389.

Балхве́, ви́, *ж.* Цвѣтная полоска въ ткани. Волын. г.

Балцо́нка, ки, *ж.* Банка или бутыль, оплетенная лозой. Мнж. 176. См. **Бальзанка.**

Баль, лю, *м.*=**Бал. Отто буде крутий баль!** Вотъ будетъ драка! Фр. Пр. 21. **Справлю я ті баль!** Буду бить такъ, что подпрыгивать будешь. Фр. Пр. 21.

Бальвува́ти, ву́ю, єш, *гл.* Сѣпилять, связывать одно съ другимъ. Лубен. у.

Бальзо́нка, ки, *ж.* Жестянка съ горлышкомъ и носкомъ для храненія жидкостей, напр. керосина. Славяносер. у. См. **Бальцанка.** Ум. **Бальзо́ночка.**

Ба́льо, ля, *с.* Дѣтск. 1) Баранокъ. Шейк. 2)=**Гостинець.** Желех.

Бальо́вий, а, е. Бальный. Левиц. I. 451.

Бальо́га, ги, *ж.* Лѣвша. Угор.

Ба́льох, льха, *м.* Балка. Шейк.

Балюва́ння, ня, *с.*=**Балування.**

Балюва́ти, лю́ю, єш, *гл.*=**Балувати 1.** Рудан. I. 64, 92. *А ти гуляєш, а ти балуєш за чужі нечесні гроші.* Левиц. I. 529. *Зізвав багато царевичів і почали балювати.* Чуб. II. 217.

Балю́ра, ри, *ж.*=**Баюра.** Сим. 32. *Через балюру стрибатиме.* Г. Барв. 453. Ямка въ земляномъ полу, на печномъ шесткѣ, въ печи. *О, яка в долівці балюра,—треба замазати.* Константиногр. у. *Чому таки ти печі не вимажеш? Самі балюри, ніде й горщика поставити.*

Баля́кати, каю, єш, *гл.*=**Балакати.** *Чую, балякає з кимсь.* О. 1862. VII. 38.

Баля́ки, ля́к, *ж. мн.* 1)=**Балаки.** О. 1862. VII. 35. 2) **Баля́ки підпуска́ти.** Обманывать. Гатц.

Баляндра́си, сів, *м. мн.* Разглагольствованія, розсказни, турусы на колесахъ. Котл. Ен. I. 20. К.ЧР. 137. *Баляндраси роспускає, буцім то він усе знає.* Нп. *Хазяйка кишки порве од її баляндрасів.* Кв. **Баляндраси точити.** Балагурить, болтать.

Баляндра́сити, шу, сиш, *гл.* Болтать, балагурить, разсказывать смѣшное. *Та як стануть баляндрасить, то й мертвий би розреготався.* Стор. I. 133.

Баляндра́сник, ка, *м.* Балагуръ. *Що за баляндрасник отсей прудиус!—каже сміючись Сомко.—Мабуть у вас у Січі тілько й роботи, що потішать один одного вигадками.* К. ЧР. 128.

Ба́ляс, су, *м.* Шумъ. Шейк.

Баля́си, сів, *м. мн.* 1)=**Перила.** Шейк. 2)=**Баляндраси.** *Точила всякі баляси.* Котл. Ен.

Баля́сник, ка, *м* Балагуръ, болтунъ. Ком. II. 37.

Баля́сниця, ці, *ж.* Балагурка, болтунья.

Балясува́ти, су́ю, єш, *гл.* Шумѣть. Шейк. Болтать, балагурить? *Побігла до полюбовника да там з веселости і давай балясувати да хвалиться, що вже чоловіка нема на світі.* Рудч. Ск. I. 172.

Бам-бам! *меж.* Подражаніе звуку колокола О. 1861. XI. Св. 37. Подражаніе

звуку струннаго инструмента. *На цимбали бам-бам!* Гол. IV. 448. См. **Балам**.

Вамба́ра и **бамбе́ра, ри,** *ж.* Ягода. Вх. Лем. 389. Ум. **Бамба́рка, бамбе́рка.**

Вамбиля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Слабо звонить. Желех.

Вамбу́ла, ли, *м.* Неповоротливый, неуклюжій человѣкъ, животное; неповоротливый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Вамбу́лька, ки, *ж.* Круглая ягода (на ботвѣ картофеля). Вх. Уг. 226.

Ва́мбух, ха, *м.* Желудокъ. Вх. Лем. 389; желудокъ коровы. Вх. Уг. 226.

Ва́мкати, каю, єш, *гл.*=**Валамкати.** Шейк.

Ваналю́ки, люк, *ж. мн.*=**Вапелюки.** Фр. Пр. 21.

Ва́нда, ди, *ж.* 1) Гурьба, ватага, группа. Драг. 271. *Пішли цілою бандою.* Шейк. 2) Капелла. *Цісарь... сказав їм зробити великий баль, банда їм грала.* Гн. I. 161.

Вандаж, жа, *м.* 1) Чорная лента, употребляемая для повязки башмаковъ. Шейк. 2) Бинтъ. Шейк.

Вандажо́ваний, а, е. О башмакахъ: подвязанный лентами. *Бандажовані черевики.* Шейк.

Вандажува́ти, жу́ю, єш, *гл.* 1) Подвязывать башмаки лентами (см. **Бандаж**). 2) Бинтовать, налагать повязку. Шейк.

Вандажка, ки, *ж.*=**Вандаж.** Галиц.

Вандажко́ваний, а, е.=**Вандажований.** Галиц

Ванджюр, ра, *м.*=**Вакай 1.** Вх. Уг. 226. См. **Баюра.**

Вандз, дзу, *м.*=**Картопля.** Вх. Пч. I. 13.

Ва́ндина, ни, *ж.* Большая компанія. Васильк. у.

Ва́ндур, ра, *ж.* Содержатель публичнаго дома. Желех.

Вандура, ри, *ж.* 1) Музыкальный инструментъ въ родѣ гитары. Части: ру́чка—грифъ; **спідняк**—выпуклый овалъ; **верхняк**—вибрирующая поверхность, дека; **голосник**—отверстіе въ декѣ, **пристру́нник**—планка, на окружности овала, къ которой прикрѣплены струны; **кобилка**—порогъ, черезъ который перекинуты струны. Струнъ отъ 12 до 30 и болѣе; шесть большихъ струнъ наз. бунти, первыя три, басы—**кишкові**, 4-я—**дротова**, 5-я—**прийма**, 6-я—**те́рція**; шесть короткихъ струнъ назыв. **пристру́нки.** КС. 1882. VIII. 281—282. 2)=**Картопля.** Вх. Лем. 389. **Бандури душені.**—Растертый картофель. Вх. Лем. 412. Ум. **Банду́рка, банду́ронька, банду́рочка.** *Ой там козак похожає, у бандурку виграває.* Мет. 73.

Ва́ндури, дур, *ж. мн.* Внутренности, преимущ. животнаго. Мнж. 36. *Знайшов там десь задрінане теля, облупив його, бандури випустив.* Мнж. 13. *Гляди, щоб він не випустив тобі бандур.* Черном.

Банду́рка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бандура.** 2)=**Картопля.** Вх. Пч. II. 36.

Банду́рний, а, е. Принадлежащій, относящійся къ бандурѣ. *Бандурна струна.* К. Іов. 65.

Банду́рник, ка, *м.* 1) Мастеръ, дѣлающій бандуры. 2)=**Бандурист.** *Дума „про смерть козака бандурника“* Мет. 443.

Банду́ронька, банду́рочка, ки, *ж.* Ум отъ **бандура.**

Бандурува́тий, а, е. Неповоротливый? неуклюжій? *Був (хлопець)... несміливий, бандуруватий.* Св. Л. 244.

Бандурча́ник, ка, *м.* Родъ лепешки изъ растертаго картофеля. Вх. Уг. 226.

Бандурча́нка, ки, *ж.* Стебли и листья, ботва картофеля. Вх. Лем 389.

Бандурчина, ни, *ж.*=**Бандурчанка.** Вх. Уг. 226.

Ба́ндурша, ші, *ж.* Содержательница публичнаго дома.

Бандура́нка, ки, *ж.*=**Бавдурчанка.** Вх. Лем. 389.

Бандура́та, ра́т, *с. мн.* Картофель. Вх. Уг. 226.

Бандюра, ри, *ж.*=**Вакай 1.**=**Баюра 1** Вх. Уг. 226. См. **Банджюр.**

Ванелю́ки, люк, *ж. мн.* Употр. въ выраженіи: **банелю́ки плести**—молоть издоръ, городить чепуху. Ном. № 13029. *Що ти мені банелюки плетеш?* Фр. Пр. 21.

Ваник, ка, *м.* Родъ **ватрушки.** Вх. Уг. 226.

Вани́та, ти́, *м.* Изгнанникъ. *Король мене банітою вигнанцем оголосив по Польщі і Вкраїні.* К. Бай. 69.

Ва́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Мыть, вымывать, выполаскивать. *Була въ березі, діжку банила.* Лубен. у. *Стала вона банити ложечки.* Мнж. 32. *Приходе до річки попова дочка тарілок банити.* Мнж. 6. *Банити рибу.* МУЕ. I. 49. (Добруджа). 2) Полоскать. *У горлі боліло, так лікарь давав чимсь банити.* Харьк. у. 3) Бить (человѣка). *Сусід Кіхоть із жінкою моєю...*

гм! гм! не вам кажучи, .пані... а свою банить що-дня. Г. Барв. 334.

Ба́нитися, нюся, нишся, *гл.* Мыться, вымываться.

Банітува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Шельмовать, бранить послѣдними словами. 2) Мучить. Лубен. у. 3)—**розумом**=**Баламутити 2.** Желех.

Ба́нка, ки, *ж.* Гульденъ Вх. Зн. 1) **Велика́ ба́нка.** Десять гульденовъ. Шух. I. 85. Ум. **Ба́ночка.**

Банка́с, са, *м.* Желѣзный съ насѣчкой на верхнемъ концѣ шпень, вставляемый въ одну изъ дыръ столярнаго станка для того, чтобы удерживать имъ доску, когда ее строгаетъ столяръ. Слов. Д. Эварн.

Банке́т, ту, *м.* и пр.=**Бенкет** и пр.

Банкру́т, та, *м.* Банкротъ. Желех.

Банкру́тство, ва, *с.* Банкротство. Желех.

Банкрутува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Банкротиться. Желех.

Ба́нність, ности, *ж.* Печаль, грусть; тоска. Желех. *Доки ми ся тай любили — втіхи та радости, а як ми ся залишили—жалю та банности.* Гол.

Ба́нно, *нар.* Грустно, тоскливо, жаль чего. Гол. Ш. 215. Чуб. V. 280. *Ні за чим мені так не банно, як за мосю кресанею.* Федьк.

Ба́ночка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **банка.** 2) То же, что и **банка 1,** 1 гульденъ въ тѣхъ мѣстностяхъ, гдѣ **велика́ ба́нка**=10 гульд. Шух. I. 85.

Ба́нта, ти, *ж.* 1) Поперечное бревно между стропилами, перекладина. Kolb. I. 55. *Кури сплять на бантах.* Подольск. г. О животныхъ: **пітй на ба́нти**—издохнуть. **Кінь пійшов на ба́нта,** т. е. содранная съ коня шкура повѣшена на **бантах.** Ном. № 14023. 2) мн. **ба́нти**=**Вергуни.** Сим. 192.

Ба́нтина, ни, *ж.*=**Банта 1.** *Стріха держить на крокват, зв'язаних знизу бантинами.* МУЕ. I. 88. (Черниг.).

Бантя́ння, ня, *с.*=**Банта 1.** Шух. I. 91.

Бантува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Безпокоить; толкать. Вх. Зн. 1. 2) Уничтожать. Вх. Лем. 389.

Банува́ти, ну́ю, єш, *гл.* 1) Тужить, жалѣть. ЕЗ. V. 97. *Не дуже за ним банували і швидко забули про него.* ЕЗ. V. 194. *Не бануй, мамко, за мною, не беру вшитко з собов.* Гол. IV. 406. *Ци не будеш, моя рибко, за мною банувати?* Гол. Ш. 116. 2) **Банува́ти на о́чі**—болѣть глазами. Брацл. у.

Ба́нуш, ша, *м.* 1) Супъ говяжій. Шух. I. 215. 2) Кушанье: кукурузная мука, смѣшанная со сметаной и сваренная. Шух. I. 140.

Ба́нуша, ші, *ж.*=**Ячиця.** ЕЗ. V. 43.

Ба́нька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **баня 1.** *А на нашій церковці що за банька хороша!* 2) Шаръ. *Місяць має вид опуклій, се б то як банька.* Дещо. 3) Стеклянный шаръ для глаженія (вмѣсто утюга). См. Гало. 4) Глиняный или стеклянный узкогорлый сосудъ. Кіев. *Банька на олій.* Шух. I. 264, 270. 5) Пузырь водяной. *Чоловік на світі, як банька на воді.* Ном. № 8260. 6) Вѣлокъ глаза. Константиногр. у. Хрусталикъ глаза (у вола). Рудч. Чп. 254. *Мн.* **баньй.** Выпученные глаза. Греб. 373. *Чого ви, братця, так баньки повитріщали?* Греб. *Баньки вивалив, мов баран.* О. 1861. XI. Кух. 34. *Коли б мені не заслітило так тею горілкою баньок, то може б я і втрапив додому.* Грин. II. 179.

Ванькува́тий, а, е. Имѣющій глаза на выкатѣ, пучеглазый. Стор. МПр. 156. См. **Балухатий.**

Ванькува́ч, ча́, *м.* Человѣкъ, имѣющій глаза на выкатѣ, пучеглазый. Шейк.

Ванюр, ра, *м.* 1)=**Ванюра**=**Ваюра 1.** Вх. Лем. 390. 2) Глубоко размытое мѣсто въ рѣчномъ берегу. Вх. Уг. 238.

Ванюра, ри, *ж.*=**Ваюра 1.** Вх. Лем. 390.

Ва́ня, ні, *ж.* 1) Куполъ на церкви, вообще на строеніи. Сим. 17. *На самому шпилечку стоїть, як лялечка, біла церковця і неначе хитається, сяючи золотим хрестом і банями.* Мир. Пов. I. 166. *Ой не видно його дому, тільки видно баню.* Мет. 6. 2) Соленарня, соленарный заводъ. Шух. I. 16. *Ой чумаче, де ти йдеш?.. на баню по кримку йду.* Гол. I. 177. 3) Минеральный цѣлебный источникъ. Вх. Лем. 390. Ум. **Ба́нька.**

Ванá́к, ка́, *м.* Чугунный котелъ, металлическій горшокъ. Волын. г. *Баняк розбився і вода вилялася.* Гн. II. 92.

Вар, ру, *м.* Мокрое мѣсто между холмами. Вх. Зн. I.

Вараба́н, ну, *м.* Барабанъ. ЗОЮР. I. 114. Чуб. I. 219; V. 151. *В барабани вибивають.* Драг. 198.

Вараба́нити, ню, ниш, *гл.* Барабанить.

Вараба́нський, а, е. Принадлежащій, относящійся къ барабану. Употребл., кажется, только какъ брань въ выраженіи:

шку́ра бараба́нська—потаскуха, публичная женщина́ и вообще скверная женщина.

Бараба́нчик, ка, *м.* Барабанщикъ. *Ой іде, іде барабанчик, путкувками креше.* Гол. I. 309.

Бараболі́нник, ка, *м.* Пирогъ съ картофелемъ. МУЕ I. 102.

Барабо́линня, ня, *с. соб.* Стебли картофеля. Правобереж.

Барабо́лисько, ка, *с.* Мѣсто, гдѣ росъ картофель. Вн. Зн. 1.

Барабо́ля, лі, *ж.*=**Картопля**. Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. *Наварила бараболі.* Чуб. V. 3. Ум. **Барабо́лька**. Грин. III. 517.

Барабо́сити, шу, сиш, *гл.* 1) Болтать, балагурить, калякать. Лохв. у. 2) Бить ладонями по спинѣ въ игрѣ въ **ярки**. Ив. 34.

Бара́н, на́, *м.* 1) Баранъ, самецъ овцы Вас. 197. Чуб. I, 129. *Овечку стрижуть, а баран дріжить.* Посл. 2) Названіе вола съ загнутыми назадъ рогами. КС. 1898. VII. 44. 3) Родъ игры въ мячъ. КС. 1887. VI. 462. 4) Седьмая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой **стінка**. КС. 1887. VI. 462. 5) Цилиндръ въ воротѣ, барабанъ, на который наматывается канатъ. Лубен. у. МУЕ I. 45. 6) Пѣнистая волна, вздымающаяся въ узкомъ мѣстѣ рѣки. Вх. Пч. II. 25. 7) Кудреватые гребни наметеннаго снѣга. *Вітер рве й перекидає сніг через оселю; а не димарі повикручувало такі кудлаті барани...* Мир. Пов. I. 113. Ум. **Баране́ць, бара́нчик**. Ув. **Барани́ще**.

Баране́ць, нця́, *м.* 1) Ум отъ **баран**. Небольшой баранъ. Рудч. Ск. II. 129. Вас. 197. *Понесла на посвяченіе паску, баранця печеного.* Кв. *Чи всі вівці покотилися, чи баранці породилися?* Чуб. III. 454. 2) Колодка, на которую навивается веревка въ плотницкомъ инструментѣ, называемомъ **шнур**. Черниг. 3) Желѣзная палочка у удилъ, застегивающаяся въ колечко отъ уздечки. Міусск. у. 4) Бекасъ. Полт. Вх. Пч. II. 14. См. **Вівчарик 3, Баранок, баранчик**. 5) Раст. Lycopodium complanatum L. ЗЮЗО. I. 127. 6) мн. **Баранці**. Легкія тучи, перистыя облака, пѣнистыя волны.

Бара́нина, ни, *ж*, Баранина. *Приніс Хвесько додому баранину та й кинув її на долівці, а собаки донюхались та й ззіли.* Стор. I. 27. *Наварила борщу з баранинею.* Черниг. у. Ум. **Бара́нинка**. *От вам стегно баранинки.* Стор. I. 27.

Барани́ця, ці, *ж.* Овчина для укутыванія ногъ зимою въ дорогѣ. Кіев. г. (Лободов.).

Барани́ще, ща, *м.* Ув. отъ **баран**.

Бара́нка, ки, *ж.*=**Вівця?** *Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка* (изъ заговора). Мил. М. 40.

Бара́нковий, а, е. Барашковый. Шейк.

Бара́нник, ка, *м.* Пастухъ барановъ. О. 1862. V. Кух. 36.

Баранн́я, ня́, *с.* Грязь, налипающая на спицахъ колеса. *Бараннєм колесся взялось, і повні маточини наперло грязі.* Борз. у.

Бара́нок, нка, *м.* Бекасъ, Gallinago gallinula. Вх. Уг. 226. См. **Баранець 4**.

Бара́нта, ти, *ж.* Стадо овецъ. Черном.

Баранча́, ча́ти, *с.* Барашекъ. Сим. 209.

Бара́нчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **баран**. *Пасуться три баранчики.* Рудч. Ск. I. 8. 2) Бекасъ. Полт. 3) Хвостикъ арбуза. *Узяв кавуна, держачи його за баранчика.* Ком. I. 33. 4) Одно изъ колесъ въ плугѣ безъ обода. 5) При игрѣ въ **ланки**: каждый изъ стоящихъ на крайнихъ ямкахъ двухъ мальчиковъ, катающихъ мячъ. Ив 34. 6) Часть уздечки. См. **Гнузда**. 7) мн. **Бара́нчики**. Раст. первоцвѣтъ, Primula officinalis. Ум. **Бара́нчичок**.

Баранчу́к, ка, *м.*=**Баранець 1**. Желех. Въ нѣкоторыхъ пѣсняхъ употребляется какъ припѣвъ: *Гоп, чук, баранчук, а на боці дудка! Кедь би мені не миленька, не був би я тутка.* Гол. IV. 512.

Бараня́, ня́ти, *с.*=**Баранча**. Шейк. Ум. **Бараня́тко, бараня́точко**.

Бараня́р, ра́, *м.* 1) Торговецъ баранами. Желех. 2) Воръ, крадущій барановъ. Желех.

Бараня́тко, бараня́точко, ка, *с.* Ум. отъ **бараня**.

Бара́нячий, а, е. 1) Бараній. *Баранячий смух.* 2) **Бара́нячий пра́зник**. День 26-го ноября (въ этотъ день совершается случка барановъ съ овцами). Новомоск. у.

Барасу́лі, су́ль, *ж. мн.* Большія стеклянныя желтыя бусы. Шейк.

Барашкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Болтать, растабаривать. Вх. Зн. 1.

Барбачія, чії, *ж.* Пт. Galerita cristata, хохлатый жаворонокъ. Вх. Лем. 390.

Барбо́льки, льок, *ж. мн.* Раст.: а) Fisaria ranuncoloides. Вх. Пч. II. 31. б) Scrofularia nodosa. Вх. Пч. II. 36.

Барбо́ля, лі, *ж.*=**Бараболя**. Вх. Пч. II. 36.

Барбо́с, са, *м.* Кличка собаки. *За хатою коло воріт забрехав барбос наче на вовка.* Левиц. I. 30.

Барбо́сів, сова, ве. Принадлежащій, свойственный барбосу. *Ганна побачила через тин барбосову морду з роззявленим ротом, з вишкіреними зубами, з лютими очима.* Левиц. I. 31.

Барбу́ля, лі, *ж.* Порода рыбы: mullus barbatus. Вх. Пч. II. 20.

Барбу́н, на́, *м.*=**Барбуля.** Вх. Пч. II. 20.

Ба́рва, ви, *ж.* 1) Краска, цвѣтъ. Гол. II. 520. *Стіни були помальовані яснозеленою барвою.* Левиц. Пов. 19. 2) Ворса на сукнѣ. НВолын. у. 3) Форменная одежда. *Козацьку барву прибірає, зброю наряжає.* Гол. I. 10. Ливрея. *Слуги в барвах позлотистих гуляють по ринку.* К. Досв. 21.

Барви́стий, а, е. Цвѣтной, разноцвѣтный, цвѣтистый. *Дорогі, пишно барвисті шати.* К. МБ. XI. 162. *Барвисті маки* К. Дз. 79.

Барви́сто, *нар.* Цвѣтно, разноцвѣтно, цвѣтисто. *Рай земний, едем барвисто-пишний.* К. Бай. 22.

Ба́рвити, влю, вить, *гл.* 1) Окрашивать, красить. Желех. 2) Наводить ворсу Шейк.

Барві́н, ну, *м.*=**Барвінок.** *Барвін процвітає.* Млак. 90. То же: **барві́н-листо́к.** *Ходжу, блуджу по-над лози, а в тих лозах барвін-листок,—щипну, вирву, вінець сплету.* Чуб. III. 37.

Барвіне́ць, нця́, *м.*=**Барвінок.** *Під кудерним деревцем, під зелененьким барвінцем.* Нп. *Пішла в городець, рвала барвінець.* Чуб. III. 301. **Вінець-барвінець.** Вѣнокъ изъ барвинку. Грин. III. 524.

Барвіни́на, ни, *ж.* Одно растеніе барвінок, одинъ стебель барвинка. Иногда просто **барвінок.** *Перва зелина—любисточок, друга зелина—барвінина, третя зелина—василечок.* Нп.

Барві́нковий, а, е. Принадлежащій, относящійся къ барвінку, сдѣланный изъ него. *Вінок барвінковий.* Гол. Од. 50.

Барві́нок, нку, *м.* 1) Раст.: могильница, гробъ-трава, Vinca minor L. Анн. 380, ЗЮЗО. I. 141. *Ой не стелися, хрещатий барвінку, та по крутій горі!* Нп. Обычные эпитеты: **барвінок зелений, хрещатий, крячастий.** Какъ ласкательное названіе для любимаго мужчины: *Ой ти, козаче, зелений барвінку, прийди до мене хоть у недільку.* Мет. 43. Употребляемый на свадьбѣ въ свѣтлычниій шаблі барвінок означаетъ—душевную склонность, пріязнь. МУЕ. III. 94. **Барвінок рвати**—означаетъ часто идти на любовное свиданіе. Мал. л. сб. 288. *Пусти ж мене, мати, барвіночку рвати, а вже ж наші вороженьки полягали спати.* Мет. 288. **Ночувати в барвінку.** Переночевать съ милымъ. 2) Раст.: а)—**дикий.** Lysimachia nummularia. Лв. 100. б)—**степовий.** Vinca herbacea Waldst et Kit. ЗЮЗО. I. 141. 3) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 200. Ум. **Барвінонько, барві́ночок, барві́нчик, барві́нчичок.** *Дівчинонько, сіра утко, чи сватати хутко?—Козаченьку, барвіночку, хоть і в неділочку.* Мет. 8. *Та прийди до мене, хрещатий барвінчику!* Нп.

Ба́рвний, а, е. Цвѣтной. Желех.

Барв'я́к, ка́, *м.*=**Вайрак?** *Ой їхав козак в зелений барв'як, став коня попасати.* Гайсин. у.

Вергамо́та, ти, *ж.* Родъ грушъ: бергамотъ.

Варда́, дя́, *ж.* 1) Краюха хлѣба. Шейк. 2) Топоръ особой формы. Въ хотин. у. и у гуцуловъ: родъ плотницкаго топора съ широкимъ лезвіемъ. Шух. I. 87. *Казала йому хату ставити без барди і сокири.* Чуб. V. 819. *А кедрина не калина, я сам їй тесав, що зарубав яснов бардов, як в серденько тяв.* Федьк. Ш. 168. **Ум. Барди́чка, ба́рдочка.** *Як затну бардичку до бука.* Федьк. I. 97.

Вардади́м, ма, *м.* Крупной комплекціи человѣкъ, верзило.

Варда́ш, ша́, *м.* Большой топоръ. Каменец. у. Вх. Зн. 2.

Варда. ба́рдзо, *нар.*=**барз.** Грин. III. 32.

Варди́ґа, ґи, *ж.* Большая краюха хлѣба. Шейк.

Варди́на, ни, *ж.*=**Варда 2.** *Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати. Закину я вражу бардину, сам до дівчини на всю ніч двину.* Чуб. V. 172. **Ум. Барди́нка, барди́ночка.**

Варди́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **барда.**

Ба́рдочка, ки, *ж.* Ум. отъ **барда.**

Ба́рже, *нар.* Сравн. ст. отъ **барзо.** Вх. Лем. 390.

Варе, ба́рзе, барзо, *нар.* Очень. *Вода барз нечиста.* Гол. IV. 522. *І старшу сестру барзе зневажав.* О. 1862. VIII. 23. *Та ще у неділю, барзо рано-пораненьку.*

не сива зозуля закувала. Дума. *А в мене шапка барзо дорога.* Чуб. V. 161.

Барзій (ба́рзий?), ба́рза. Черный козелъ, черная овца, но грудь у которой бѣлая. О. 1862. V. Кух. 36.

Барзки, *нар.*=**Барзо.** Вх. Лем. 390.

Ба́рзо, *нар.* См. **Барз.**

Ба́ри, *мн. нескл.* Разсказы, болтовня. Употребл. въ выраж.: **та́ри та ба́ри.** *Тари та бари, завтра Варвари.* Ном. № 19335.

Бари́вка, ки, *ж.*=**Варилка.** Вх. Лем. 390. Ум. **Бари́вочка.**

Варивчи́на, ни, *ж.* = **Варильчина.** МУЕ. I. 100.

Бари́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **барило.**

Бари́лка, ки, *ж.* Боченокъ. Гн. II. 36. *Везе нам горілки чотирі барилки.* Чуб. III. 382. *Носив... барилку тисовую з добрим вишняком.* Млак. 84. Ум. **Бари́лочка.** *Дайте нам горівочки з нової барилочки.* Грин. III. 50.

Бари́лко, ка, *с.* Ум. отъ **барило.**

Бари́ло, ла, *с.* Боченокъ. Вас. 145. Ном. № 8007. *Вина з Царіграду відер трос у барилі.* Шевч. 116. Ум. **Бари́ло, бари́лечко, бари́лочко, бари́льце.** Котл. Ен. IV. 20. *Набрала повнісіньке барильце (вина) додому.* Рудч. Ск. II. 57. Ув. **Бариля́ка.**

Бари́лочка, ки, *ж.* Ум отъ **барилка.**

Бари́лочко, ка, *с.* Ум. отъ **барило.**

Варилькува́тий, а, е. О человѣкѣ: толстый, пузатый. Желех.

Бари́льний, а, е. Принадлежащій боченку, боченочный. *Барильний обруч.*

Бари́льце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **барило.** 2) мн. **Бари́льця.** Родъ растенія. О. 1862. IV. 72.

Варильчи́на, ни, *ж.*=**Варило.** Гн. II. 36. *Ой піду я в комірчину та загляну в барильчину.* Чуб. V. 1094.

Варила́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **барило.**

Бари́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Замедлять, задерживать. *Ой одчиняй, не бари, бо кусають комарі.* Ни. *Ой нуте, робіть, себе не баріть!* Чуб. III. 231.

Бари́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Медлить, мѣшкать. *Неси, доню, не барися.* Чуб. V. 69.

Бари́ш, шу́, *м.* Прибыль, выгода, барышъ. *Як уродиться, без баришу не обходиться, і як умре, то все пін дере.* Посл. Ум. **Баришо́к.** *І Турк получить з баришком.* Котл. Ен.

Баришівне́, ього́, *с.* Плата за факторство, маклерство. Вх. Зн. 2. Фр. Пр. 23.

Баришівник, ка, *м.* Посредникъ при покупкѣ, факторъ, маклеръ. Шух. I. 85. Фр. Пр. 23.

Бари́шник, ка, *м.* 1) Торговецъ лошадьми. 2) Торгашъ, барышникъ.

Бари́шництво, ва, *с.* Барышничество, торгашество.

Бари́шницький, а, е. Принадлежащій, свойственный барышнику. барышническій.

Баришо́к, шку́, *м.* Ум. отъ **бариш.**

Баришува́ння, ня, *с.* Торгашество, барышничанье.

Баришува́ти, шу́ю, єш, *гл.* Торговать, барышничать. *Він баришував: купував скот, випасував, продає.* Грин. II. 257.

Барі́вка, ки, *ж.*=**Варилка.** Вх. Зн. 2.

Барі́ння, ня, *с.* Замедленіе, остановка. *За вашим барінням, то й не впораємось сьогодня помолотити.* Полтав.

Ва́рка, ки, *ж.* Плоскодонное рѣчное судно для грузовъ: барка. *За ним Азилас плив на барці.* Котл. Ен. VI. 17.

Варка́н, на́ *м.* Досчатый заборъ, то-же, что и **паркан.** Грин. II. 180. *Золотий сад і золотим барканом обгорожений.* Рудч. Ск. II. 94. *З одного боку двора коло баркана росли рядомъ тополі* Левиц. Пов. 21. Ум. **Барка́нчик** Ув. **Барканище.**

Варка́с, су, *м.* Баркасъ, наибольшее гребное судно. *Посунули по синій хвилі поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883) 298. Ум. **Барка́сик.** *Справив баркасик і давай у морі рибалчити.* Мнж. 40.

Ба́рки, ків, *м. мн.* 1) Плечи. 2) **Взя́ти з ба́рки.** Взять за грудь (во время драки).

Варки́нути, ну, неш *гл.*=**Веркнути.**

Барлі́г, логу́, *м.* 1) Логовище, логово (медвѣжье). *Упала у ведмедячий барліг.* Грин. I. 181. 2) Логово свиное, также подстилка въ свиномъ хлѣву. Чуб. VII. 395. *Заглянув в хлів,—там поросятам нема нічого барлогу.* Алв. 70. 3) Грязная лужа; грязь. Котл. Ен. Ш. 14. *Валяється як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. *Гнав свиню: та в барліг, а він за нею; та спіткнусь, упав і викачався в барлозі.* Мнж. 129.

Варлій, лія, *м.* Раст.=**Варлян=Віждерев.** Вх. Пч. I. 8.

Варложи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* Валяться въ грязи. *Барложиться, як свиня в солоді.* Ном. № 12267. *До колодязя пр-*

гано й доступиться: не висихає ніколи, а свині й барложаться. Богод. у.

Ба́рма, ми, *ж.* Мундиръ, ливрея. Гол. I. 150. См. **Барва**. 2) Накипь, пѣнка при варкѣ меду, варенья и пр. Кіев. *Як з вишень варення вариш, так бармы багато.* Харьк. г. 3) Глина съ примѣсью желѣзной руды. Ум. **Барми́ця, барми́чка**. Черк. у.

Вармува́ти, му́ю. еш, *гл.* Собирать накипь, пѣнку. Канев. у. См. **Барма**.

Вармува́тися, му́юся, ешся, *гл.*—**під кого**. Поддѣлываться подъ кого, подражать кому. *Наші пластуни одягаються в черкеську одежу і, під їх бармуючись, запускають бороди хто хоче.* О. 1862. II. 65. *Пластун в плавні держить похід тій звірини, під котру бармується.* О. 1862. II. 63.

Варна́, ни́, *м*, Темносѣрый волъ. Фр. Пр. 23. Темно-красно-бурый волъ. Вх. Лем. 390.

Варна́вий, а, е. Бурый. *Куропатва варнава.* Вх. Лем. 390.

Варна́к, ка́. *м.* Загнутый колецъ гирлиги, ея деревянный крюкъ. О. 1862. V. Кух. 36. Мяж. 176.

Варна́стий, а, е.=Варнястый. Желех.

Варни́к, ка, *м.* Родъ птицы. Вх. Лем. 390.

Варно́ха, хи, *ж.* Корова темносѣрой масти. Желех.

Варну́ля, лі, *ж.* Корова краснобурой масти. Вх. Лем. 390.

Варня́вий. а, е.=Варнавий. Вх. Лем. 390.

Варня́стий, а, е Бурый, коричневый, каштановый. *Барнясти ма волоси.* Вх. Лем. 390.

Ва́рок, рку, *м.* Поперечная палка для привязыванія постромокъ къ запряжкѣ; валекъ.

Ва́ртка, ки, *ж.* Верхняя часть топірця, имѣющая форму топора. Части ея: **обу́х** и **плас** съ **вістрям**. Шух. I. 289.

Вару́ля, лі, *ж.* Берлога. *Вовк старий в барулі здох.* Бор. 21.

Варха́н, ну, *м.* Бумазея.

Вархано́вий, а, е. Бумазейный. Шейк.

Варшан, ну, *м.=Оксамит*. Вх. Уг. 227.

Варшано́вий. а, е.=Оксамитовий. Вх. Лем. 390. **Змія́ баршанова**. Гадюка обыкновенная, Pelias berus. Вх. Лем. 390.

Ба́с, са́, *м.* 1) Басъ. *Еней зарюмав басом сам.* Котл. Еп. **Співа́ти баса́**. Пѣть басомъ. *Він у церкві баса співає.* Харьк. г. **Говори́ти баса́**. Говорить басомъ. Св. Л. 130, 279. 2) Музыкальный инструментъ: контрабасъ, віолончель. *Да винесла три скрипочки, а четвертий бас.* Чуб. V. 1117. *На улиці скрипка й бас, пусти, мамо хоть на час.* Нп. 3) **На бас брати кого́** Поднимать на смѣхъ кого. Фр. Пр. 23. 4) **Ба́сом дивитися, поглядати**. Непріязненно смотрѣть, посматривать. Фр. Пр. 23. *Я на тії бараболі басом поглядаю, на полиці вареницї очима приймаю.* Чуб. V. 653. Ум. **Ба́сик, басо́к**. *Дівчата співають і він басика тягне.* Кіев. Ув. **Баси́сько, баси́ще, баси́нка, баси́ра**. *От у Семена басюра: як ревне, так аж шибки бряжчать.* Харьк.

Васаври́нок, нку, *м.=Васаринок* 1. О. 1862. V. 109.

Васама́н, ну, *м.* 1) Полоска, напр. въ матеріи. **Ху́стка в басама́ни**. Полосатый платокъ. Шейк. *Спідниця в басамани.* Вх. Зн. 2. 2) Полоса на тѣлѣ отъ удара. *Прийди, прийди, щось ті дам, через пле чі басаман.* Шейк. 3) Галунъ, позументъ. Шух. I. 122, 275.

Васама́нити, ню, нив, *гл.* Дѣлать полосы (ударяя). Желех.

Васама́ння, ня, *с.* Домашняя утварь, рухлядь. *Чи ти вже повиносив горшки, кочерги—усе басамання, щоб мазати ха ту?* Могил. Подол.

Васамо́нка, басаму́нка, ки, *ж.=Крайка*. Вх. Лем. 390.

Васаму́га. ги, *ж.=Васаман* 2. *Басаму ги по мені поробив.* НВолын. у.

Васа́н, ну. *м.* Обшивка около платья *Поняв собі дівку турченю-чужозємку, у зеленій сукні з білими басанами.* Лукаш. 45.

Васану́нка, ки, *ж.=Васамонка*. Вх. Лем. 390.

Васанунча́, ча́ти, *с.* Маленькая крайка Вх. Лем. 390.

Васа́нь, ні, *ж.* Крытая галлерея вокругъ церкви. ЗЮЗО. II. 143. См. **Опасання** 2.

Васара́бець, бця, *м.* Бессарабецъ. *Ой писали басарабці та до наших хлопців листи: „ой ідіть, полтавці, та до нас риби їсти“.* Грин. Ш. 563.

Васара́бія, бії. *ж.* 1) Бессарабія. *Три парубки пішли на Басарабію зароблять.* Рудч. Ск. I. 198. 2) **Іти́ на Басара́бію**, кромѣ прямого значенія: быть бродягой, находиться въ бѣгахъ. Шейк.

Васара́бський, а, е. Бессарабскій. Левиц. Пов. 217.

Васари́мок, мку, *м.*=**Васаринок** 1. *Дітям усього понавозив—усяких басаримків.* Рудч. Ск. II. 143.

Васари́нка, ки, *ж.* и **васари́нок, нку**, *м.* 1)=**Вазаринка**, Чуб. I. 231. 2) Прибавка къ платѣ. *„Запродайте менї свою землю".—Та я вже запродав.—„Та я вже вам басаринку карбованця надїю".* Хорольск. у. 3) Отработокъ, помощь работою, доставляемая половщиками. Борз. у. *6 тут з наших заможна козачка, оре восьмериками. Багацько в неї косарів, женців становиться, басаринок одробляють.* Г. Барв.

Васару́нок, нку, *м.* Сѣно или трава, которое даютъ коровѣ въ то время, когда ее доятъ Щух. I. 170, 188, 193.

Ва́си, сі́й, *мн.*=**Васамани**. *Баси по менї поробив.* НВолын. у.

Ва́сик, ка, *м.* Ум. отъ **бас**.

Васи́ста, ти, *м.* Играющій на контрабасѣ. *Казав басиста, що бачив цимбаліста.* Ком. II. № 782.

Васи́стий, того. *м.*=**Басиста**. *„А добрі горобці в молоці!"—Чи ти ж їв? —„Ба ні! казав басистий, що бачив цимбалистий через дірочку, як жиди їли".* Ном. № 7809.

Васи́ське, ка, *м.* Ув. отъ **бас**.

Васи́ти, шу́, си́ш, *гл.* Издавать звукъ баса, басить.

Васи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **бас**.

Васкали́читися, чуся, чишся, *гл.* Артачиться, сопротивляться. *Не баскаличився би та йшов.* Котл. Ен. III. 31. *Не баскаличся, бери те, що дають; може пересердяться, дадуть і більше.* Уман. у.

Васки́й, а, е Рѣзвый, ретивый, рьяный. *Поїхала в своїм ридвані баскими конями як звір.* Котл. Ен. II. 39.

Басо́вий, а, е. 1) Басовой. *Басова нота.* Левиц. I. 435. 2) Контрабасный. *Басова струна.* 3) **Басо́ве у́хо.** Родъ орнамента въ писанкѣ, напоминающаго конецъ грифа въ контрабасѣ. МУЕ. I. 194.

Васо́к, ска́, *м.* 1) Ум. отъ **бас**. **Очерета́ний басок?** *Високий таранкуватий паламарь, насупившись, гув очеретяного баска.* Мир. Пов. II. 60. 2) Басовая струна. Нижнее *до* (въ кобзѣ, торбанѣ). КС. 1892. III. 383.

Васо́ля, лі. *ж.* Віолончель. *Тепер менї не до соли, коли грають на басолі.* Теперь мнѣ не до того. Чуб. II. 678.

Вастрюк, ка, *м.*=**Вайстрюк**.

Вастря́, ря́ти, *с.*=**Вайстря**.

Васува́ння, ня. *с.* Дѣйствіе того, кто басуе.

Васува́ти, су́ю, єш, *гл.* 1) О лошади: рѣзвиться, подыматься на дыбы, скакать, идти въ галопъ. *Кінь басує... от-от річку, от-от перескочить.* Шевч. 2)=**Мурчати**. *Кіт басує.* Вх. Лем. 390. 3)—**кому́**. Поддакивать кому, подольщаться къ кому. Фр. Пр. 23.

Васурма́н, на, *м.* и пр.=**Вусурман** и пр. Мет. 77.

Ва́ська, ки, *ж.* Названіе овцы. Kolb. I. 65. См. **Базька** 1.

Васю́ка, ки, *м.* Ув. отъ **бас**. *А басюка на увесь двір,—мов той бугай гуде у болоті.* Стор. II. 29.

Васю́ра, ри, *м.* Ув. отъ **бас**.

Ватале́в, ва и **ватале́й, лея**. *м.* Мутовка въ маслобойнѣ. Вх. Зн. 37.

Ваталіо́н, ну, *м.* Баталіонъ. *Три баталіони війська.* Гн. I. 54.

Вата́лія, лії, *ж.* Сраженіе, битва. ЗОЮР. I. 123. *Климовський... служив в полку пана Кочубея на баталії з шведами.* Котл. НП. 398. *Треба було цару йти на баталію.* Чуб. II. 215.

Ва́тенькiв, кова, ве. Принадлежащій отцу, батюшкѣ. Чуб. II. 18. *Первий же двір —свекорків, другий же двір —батенькiв.* Маркев. 139.

Ва́тенько, ба́течко, ка, *м.* Ум. отъ **батько**. Батюшка. Чуб. III. 290. Рудч. Ск. II. 183. *Його батечко питає: що ти, синочку, гадаєш?* Чуб. III. 203. *Да нема роду рідшого над батечка.* Чуб. V. 439. Употребляется какъ слово обращенія къ старшему человѣку. **Батечку мій!**—выраженіе удивленія: Боже мой! батюшка мой! *Яких то цвітів там не було! батечку мій, та й годі!* Кв. Часто во мн. ч. **Ба́течки!** Батюшки! *А худоби-худоби, так батечки! свій хутір, лісок, винничка, млинок.* Кв.

Ватівна́, ні, *ж.*=**Ватова** 1. (Хан) *з батівнею втіка проклятий.* К. (Правда 1868, 320).

Ватіг, тога́, *м.* 1) Кнутъ, плеть. *Хвисьнув батогом по конях сухих, як тріска.* Левиц. Пов. 98. 2) Рычагъ въ ступѣ для толченія пшена, на который надавливаютъ ногой. Черк. у. 3) Раст. Scorzonera rosea. Лв 101. 4) мн. **Батоги́**. а) Стелющіеся стебли, усы у огурцовъ, дынь. *Кавуни дуже далеко погнали батоги.* Золотон. у. б) Раст. Chondrilla juncea L. ЗЮЗО. I 116. 5) **Петрові батоги́**. Раст.

а) Cichorium Intybus L. Анн. 98. Мил. М. 38. б) Cichorium officinale. Мил. М. 93. Ум. Батіжок. Ув. Батожище.

Батіжо́к, жка́, *м.* 1) Ум. отъ батіг. 2) **Батіжки св. Івана=Петрови батоги.** Вх. Пч. І. 9.

Ба́тіночко, ка, *м.=***Батенько.** *Батіночку рідненький, матіночко, моя голубочко! рятуйте!* Кв.

Батова́, ви, *ж.* 1) Запорожскій обозъ вьючныхъ лошадей. 2) Отрядъ, партія. *Аж онде яка батова од шинку йде.* Канев. у. 3) Нѣсколько паръ воловъ цугомъ. Черк. у.

Ватовий, а, е. Вьючный. *Научить усяким добром батових коней.* Вас. 210.

Ватожжа́, жа́, *с. соб.* Кнуты, плети. *Було ні за що батожжям одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204. *Діжа, діжа! треба тобі віхтя та ножа, а хазяйці батожжа!* Грин. І. 77.

Ватожи́льно, на, *с.=***Пужално.** Желех.

Ватожи́стий, а, е. О стелющемся, вьющемся растеніи: съ длинными стеблями. *Батожиста квасоля.* Рк. Левиц.

Ватожи́сько, ка, *с.=***Ватожильно.** Вх. Лем. 390.

Ватожи́ти, жу, жиш, *гл.* Бить кнутомъ.

Ватожи́ще, ща, *с.* Ув. отъ батіг.

Ба́тонько, ка, *м.=***Батенько.** Въ дат. над. употребл. иногда форма женск. склон. **батоньці.** *Дайте, слуги, то батонці знати.* Чуб. І. 174.

Батошки, *мн.* Раст. Scabiosa arvensis. Лв. 101. См. **Більмачок.**

Батува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Связывать поводьями лошадей. Аф. 2) Рѣзать большими кусками. *Сідайте, дружечки!... а ти, старосто, їм батуй.* Кв.

Батуга, ги, *ж.=***Ватюга=Ватура.** Аф. 295.

Ватуньо, ня, *м.* Ум. отъ **батько.**

Ватура, ри, *ж.* Большой кнутъ, кнутище, плеть. *Звелів кучерові стьобонути цигана батурою.* Чуб. II. 583. *Убивав ти мене та й батурою, називав ти мене волоцюгою.* Нп.

Ватури́нка, нки, *ж.* Родъ верхней женской одежды (по батуринскому образцу). О. 1862. VIII. 33. *Юпки батуринки з Чернігова перейшли у Конотіп.* О. 1862. VIII. 34.

Ватурме́н, на, *м.=***Ватура.** Новомоск. у. Слоз. Д. Эварн.

Ватусьо, ся, *м.* Ум. отъ **батько.**

Ба́тьків, кова, ве. Отцовскій, отчій. *Батьковії роскошеньки поминулися.* Мет. 139. **Ба́тьків син.** Порядочный сынъ порядочнаго отца, любимчикъ отца.

Ба́тьківський, а, е.=Батьків. *Приблудився к батьківському двору.* Чуб. І. 174. **Ба́тьківські.** Ноги. Говорятъ въ насмѣшку: **прийхав ба́тьківськими** *(кіньми)*, т. е. тѣми, которыя получилъ отъ отца=ногами. *Батько приїхав тройкою коней і бричка.—Хиба батьківськими? сміється дядько.* Грин. І. 115.

Ба́тьківщина, ни, *ж.* 1) Наслѣдство отъ отца. *Попропивав усю батьківщину.* Кв. **Нам ба́тьківщини не діли́ти.** Намъ не изъ-за чего ссориться. Ном. № 3313. 2) Родовое имущество. Переносно: наслѣдіе отъ предковъ. ЗОЮР. І. 80. *Гине слава, батьківщина.* Шевч.

Ба́тько, ка, *м.* 1) Отецъ. *Єсть у мене батько і рідная мати* Мет. 94. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Мет. 12. **Батько-мати.** Родители. *Жила я в батька-матері.* МВ. II. 33. *Не при батькові-матері зросла, живу у чужій сем'ї.* МВ. II. 105. **Голова́тий ба́тько.** Отецъ на свадьбѣ. Маркев. 101, 108. Грин. Ш. 451, 454. **Вечерни́шний батько.** Хозяинъ хаты, въ которой бываютъ вечерницы. Грин. І. 285. **Брехали такого батька дочки (сини).** Ты врешь. **По ба́тькові.** По отчеству. Уман. у. **В ба́тька ля́яти.** Браниться, задѣвая бранью отца, напр.: *біс твоєму батькові!* 2) Употребл. какъ почтительное привѣтствіе пожилому человѣку. *Добре єси, мій козаро, добре, батьку, робиш.* Шевч. Ум. **Батьо, батусь, батуньо, батусьо, батеньо, батечко, батонько.**

Батькува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Бранить, задѣвать бранью отца. *Вона як подивилась, давай його батькувати: „Ти, каже, сякий-такий сину!..“.* Рудч. Ск. II. 7. 2) Быть отцемъ. Мил. 210. Быть посаженнымъ отцемъ. 3) Быть начальникомъ; дѣйствовать въ качествѣ отца. *Батьку козацький, славний лицаре! Доки тобі тута пустувати? Час пора йти на Вкраїну батькувати...* ЗОЮР. І. 320.

Ватю́га, ги, *ж.=***Ватура.** Св. Л. 51. *Що впраде нитку,—то то на калитку. Що впраде другу,—то то на батюгу.* Шейк.

Ба́тюшечка, ки, *м.* Ум. отъ **батюшка.**

Ба́тюшка, ки, *м.* Священникъ, батюшка. Ум. **Батюшечка.**

Ба́тюшин, на, не Священническій, батюшкинъ. *Батюшик двір.* Левиц. І. 446.

Ба́тя, ті, *м.* Ум. и ласк. отъ **батько**. Батя, батюшка. *Гей Богдане Хмельницький, батю наш, Зіновъ Богдане чигиринський.* Дума.

Ваус, са, *м.*=**Ус**. Вх. Лем. 390.

Ваусáтий, а, е.=**Усатый**. Вх. Лем. 390.

Вах! *меж.* Звукоподражаніе паденію, выстрѣлу. *Летів птах, на воду бах.* Ном. стр. 292, № 63.

Вáхати, хаю, еш, *гл.*=**Вабахати**.

Вахмáт, та, *м.* Верховой конь (боевой?) К. Бай. 20. *Сідайте на свої бахмати довгогриві і їдьте назирцем за Магометом.* К. МХ. 23.

Вахмáтий, а, е. Мѣшковатый, отдувающійся (объ одеждѣ). Уман. у.

Вахмýтка, ки, *ж.* Поваренная соль, добывающаяся въ копяхъ бахмутскаго уѣзда. Маркев. 162. *Пиріг завдовжки із аршин і соли кримки і бахмутки.* Котл. Ен. IV. 27.

Вáхнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бахати**. *Зараз з пищтоля вола і бахне.* Мнж. 133.

Вáхта, ти, *ж.*=**Ваштa**. *Як поїхав та пан Нечаєнко та од бахти до бахти.* Мет. 404.

Вахтармá, мú, *ж.* Изнанка кожи.

Вахтáти, таю, еш, *гл.* Буйно расти. Подольск. г.

Вáхур, ра и **бáхурь, ря**, *м.* 1) Волокита, ловелась, развратникъ. Котл. Ен. I. 36. *Квартал був цілий волоцюг, моргух, мандрьох, ярижниць, п'яниць і бахурів на цілий плуг.* Котл. Ен. 2)=**Байстрюк**. Шух. I. 32. 3) Мальчуганъ, ребенокъ. Желех. 4) Еврейскій ребенокъ *Ти не будеш, я не буду, а хто ж буде пити? А хто ж буде на жидівські бахурі робити?* Грин. Ш. 205.

Вáхурка, ки, *ж.* Развратница.

Вахурнú, нí, *ж. соб.* Дѣти, дѣтвора, ребятишки. *Бахурня его в школах.* Гн. II. 28.

Вахурувáти, рýю, еш, *гл.* Прелюбодѣйствовать. *З другими бахурують, своїх жінки нехай горюють.* Котл. Ен. II. 28.

Вахуруватий, а, е. Охотникъ до чужихъ женъ, ловелась. Черк. у.

Вахурчá, чáти, *с.*=**Вахур 2, 3**.

Вáхурь. См. **Бахур**.

Вахусуватий, а, е. Имѣющій слѣды пьянства. *На виразнім хоть і бахусуватім виду його зажевріла обида* К. Хп. 24.

Вáцькати, каю, еш, *гл.* **Толкать, тыкать**. Желех.

Вáцькатися, аюся, ешся, *гл.* Стыкиваться рогами. *Бацкают ся бараки.* Вх. Уг. 227.

Вацькýн, на, *м.* Прозвище бѣлорусса. Ном. № 743.

Вáцьнути, ну, неш, *гл.* Ударить, упасть съ шумомъ. *Бацне астрябік на воробля.* Вх. Уг. 227.

Вáчити, чу, чиш, *гл.* 1) Видѣть. *За дрібними слізоньками світонька не бачу.* Метл. 21. **Бач!** Вишь, вотъ. *Бач, який добрий! Ми всі, як бач, народ хрещений.* Котл. Ен. I. 16. 2) Думать, полагать. Угор.

Вáчитися, чуся, чишся, *гл.* Видѣться, встрѣчаться. *Бо вже ж мені та з милим не бачитися.* Чуб. **Бáчиться**, сокр. **бачця**. Кажется, кажись, какъ видно. *От мерщій і одвернуться одно од другого і, бачиться, й не дивляться.* Кв. *Ой, бачиться, не журуся, в тугу не вдаюся, а як вийду за ворота,—од вітру валюся.* Чуб. V. 211. *Світ, бачця, широкий, та нема де прихилитись в світі одинокім.* Шевч. 75.

Вачкó, кá, *м.* Имя собаки. *Дві собаки: чуйко і бачко.* Чуб. II. 154.

Вáчний, а, е. Предусмотрительный. *Догадався бачний дяк,—вікном утікає.* Гол. Ш. 476. См. **Обачний**.

Вáчність, ности, *ж.* Предусмотрительность. *До права треба мати два мішки: один грошей, а другий бачности.* Ном. № 11446. **Мáти на бáчності**. Имѣть въ виду. **Мáтися на бáчності**. Быть на сторожѣ, быть осторожнымъ. См. **Обачність**.

Вáчно, *нар.* Предусмотрительно.

Вачýчий, а, е. Зоркій, имѣющій острое зрѣніе. *Лисиця—то бачуча вража! одразу побачить, де сидиш.* Канев. у. *Набріхано про дівку, що вона підсліпа, а вона дуже бачуча.* Грин. I. 126. *Бачучі очі.* Константиногр. у.

Вачýщий, а, е.=**Вачучий**. *Дай, Боже, щоб дитина була бачуща, видюща і пам'ятуща, зірка і швидка.* Мил. 27.

Вáчця. См. **Бачитися**.

I. Вашá, шi, *м.* 1) Паша. *Баша турецький басурманський, недовірок християнський.* Дума. Ум. **Башенько**. *Ой миленька, миленька, відсунься від башенька.* АД I. 164. 2) Опьяняющій напитокъ изъ молотаго проса. Лебед. у.

II. Вашá, шáти, *с.* Сынъ паши, молодой паша. *По Чорному морю молоде пана, турецьке баша, галярою гуляє... І до дівки Санджаківни прибувало.* КС. 1882. Хп. 505.

Башéнько, ка, *м.* Ум. отъ **башá 1.**

Башмарúк, ка, *м.* Родъ трезубыхъ съ плоскими зубьями граблей, которыми при молотьбѣ отдѣляется солома отъ зерна. Мнж. 176.

Бáшта, ти, *ж.* 1) Башня. Лукаш. 110. *Змурував високу баштy.* Грин I. 128. *Михайлик—лицарь був, да як зійшов на баштy, да пустив з лука стрілу.* ЗОЮР. I. 3. 2) Старая толстая ель. Шух. I. 177. Ум. **Баштóнька, башточка.**

Баштáн, на, *м.* 1) Бакша. *Як уродив же той баштан! То кавунячча оттаке, а дині оттакі!...* Рудч Ск. II. 9. 2) Родъ игры. О. 1861. XI Св. 37. Ум. **Баштанчúк.**

Баштанúще, ща, *с.* Поле, бывшее подъ бакшей.

Баштáнний, а, е. 1) Принадлежащій, относящійся къ бакшѣ. 2) **Баштáнний дíд.** а)=**Баштанник** 2. б) Чучело на бакшѣ для отпугиванія птицъ.

Баштáнник, ка, *м.* 1) Хозяинъ бакши. Рудч. Ск. II 11. *Старший брат пішов служити до молодого заможного хазяїна баштанника.* МВ. III. 103. 2) Сторожъ при бакшѣ. 3) **Баштанúй.** Боръ изъ старыхъ толстыхъ елей. Шух. I. 177. См. **Башта 2.**

Баштáнниця, ці, *ж.* 1) Хозяйка бакши. 2) Работница при бакшѣ.

Баштáновий, а, е =Баштанний.

Баштáнчик, ка, *м.* Ум отъ **баштан.**

Баштóвий, а, е. 1) Башенный. Аф. 295. *Баштова гармата.* 2) Употребл. какъ сущ.: сторожъ на башнѣ.

Бáштонька, бáшточка, ки, *ж.* Ум. отъ **башта.**

Ваю́ра, ри, *ж.* 1) Большая, глубокая лужа. *Там у лісі такі баюри, що й маточини покрива.* Аф. *Їде школяр на суже, мужик у баюрі.* Рудан. I. 113. *Перевези мене, чоловіче, без баюру.* О. 1862. IX. 35. 2) Ямка въ земляномъ полу. *В хаті... усюди баюри під ногами,—уже й не знать, коли долівку мазано.* Г. Барв. 31. Ув. **Баюрище.**

Ваю́ристий, а, е. О дорогѣ: обильный лужами, грязный. *Баюриста дорога.*

Ваю́рище, ща. Ув. отъ **баюра.**

Ваюс, са, *м.*=**Ваус.** Вх. Лем. 390.

Ваюсáтий, а, е.=**Ваусатий.** Вх. Лем. 390.

Вáя, баї, *ж.* Родъ сукна. *Я зробив собі плащ з баї.* Шейк.

Вáяння, ня, *с.* 1) Разсказываніе (сказки). 2) Ворожба, шарлатанство. Угор.

Вáяти, баю, єш, *гл.* 1) Разсказывать. Фр. Пр. 26 *Казали б казку, баяли б байку до самого світу.* Рудч. Ск. 2) Ворожить суевѣрнымъ способомъ, шарлатанить. Угор.

Вгáйниця, ці, *ж.* Женщина, дѣлающая изъ тѣста свадебные хлѣбы. МУЕ. I. 116. (Полт.). См. **Вгати.**

Вгáльня, ні, *ж.* Двѣ вбитыя въ землю колоды для выгибанія санныхъ полозьевъ. Сумск. у.

Вгáнний, а, е. Сложенный, свернутый. **Вгáний ніж.** Складной ножъ. Шух. I. 120, 291. **Вгáний замóк.** Деревянный замокъ въ дверяхъ, отпираемый деревяннымъ складнымъ ключемъ—**вгáним ключéм.** Шух. I. 94.

Вгáнка, ки, *ж.* Складка. *Треба перекачати ручник, а то довго лежав згорнутий та он які вганки поробились.* Пирят. у.

Вгáти, вгáю, єш, *гл.* 1) Складывать, свертывать, вить. *Ой не вгай гніздечка при дорозі.* Нп. 2) Втискивать, вшихивать, комкать. *Смирний, хоч у вухо вгай.* Посл. *Та свитинку куплю за її гроші, то запаску, то те, то се, та все в скриню і вгаю.* Г. Барв. 292. 3) Дѣлать изъ тѣста пироги, **норовай** и пр. *Да чи мені да воду брати, а чи мені коровай вгати.* Лукаш. 98. *Вгайте, коровай, молодиці!* Мил. Св. 24. *Вгати пироги.* Г. Барв. 156. 4)—**новбни.** Разбирать, сортировать срубленные стволы деревъ. Шух I. 180.

Вгáтися, вгáюся, єшся, *гл.* 1) Складываться. свертываться. 2) Скорчиваться, съеживаться. *Хома в куточку вгався.* Бор. 26.

Вгачкúй, а, е. Гибкій. Желех.

Вджíлка, ки, *ж.* Ум. отъ **бджола.**

Вджíлонька, вджíлочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бджола.**

Вджолá, лú, *ж.* 1) Пчела. Употребл. также въ знач.: пчелы. *Настане було літечко свято: старий коло вджоли, стара з дочкою в господі.* О. 1861. VIII. 17. 2) мн. Родъ игры. Ив. 48. Ум. **Вджíлка, вджíлонька, вджíлочка.** *Люде до церкви йдуть, як вджілки гудуть.* Чуб. V, 469.

Вджоленáта, нáт, *с. мн.* Ласк. Пчелы *У нас і вджоленят тих трішечки.* Кременч. у.

Вджолúний и **вджоляúй, а, е.** Пчелиный. Аф. 296.

Вджолóвé, вóго, *прил. въ знач. сущ.* Подать съ улья (въ прежнее время).

Вджоляни́й. См. **Бджолиний.**

Вджоляни́к, ка́, *м.* Погребъ, гдѣ зимой держатъ ульи съ пчелами, омшаникъ. Спм. 139.

Вджолянкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Заниматься пчеловодствомъ. Харьк.

Вджоля́та, ля́т, *с. мн.*=**Вджоленята.** *Два млини, три плуги добрі і вджолята має.* Мкр. Н. 32.

Ве́, *меж.* 1) Дѣтск. Выражаетъ гадливость. *Не руш того, бо то бе!* Какъ существительное: все нехорошее. О. 1862. IX. 118. 2) Подражаніе крику овцы. 3) **Ні бе, ні ме.** Ничего не понимаетъ. *Що хоч кажи йому, а він ні бе, ні ме.*

Ве! базю-бе! *меж.* Призывъ для овецъ. Вх. Лем. 390.

Вебе́вхнути, ну, неш, *гл.*=**Вебехнути.** *Пінь бебевхнув в пропасть.* Гн. II. 26.

Вебе́сі, *меж.* Дѣтск. Упасть, повалиться.

Вебе́х! *меж.* Звукоподражаніе паденію или удару по чему-нибудь мягкому. *От-от догнав... І бебех в могилу!* Шевч.

Ве́бехи, хів, *м. мн.* 1) Перина, подушки (преимущественно о еврейскихъ). *Жидівські бебехи.* 2) Внутренности. *А сто дідьків у твої бебехи та печінки!* (Брань). **Бебехи відбити, надсади́ти.** Отбить бока. *Сюди на кулаки лиш ближче,—я бебехів вам надсажу.* Котл. Ен. II. 15. 3) Удары. *А Хома знай його бебехами годує.* Кв.

Вебе́хнути, ну, неш, *гл* 1) Бросить сильно (о массивномъ). *Як бебехнув його об землю!* 2) Ударить. *Ти, кае, був середнього, а я ще крайнього! та уп'ять таки цигана як бебехне!* Драг. 127. 3) Упасть, броситься съ шумомъ (о массивномъ). Мнж. 113. *Погасив світло та й бебехнув на ліжко.* Кв. *Попадя і бебехнула з горища.* Мнж. 77. 3) Выстрѣлить. Драг. 201. *Як напне стрілець тетівку, як бебехне—устрелив.* Рудч. Ск. II. 83.

Вебе́хнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть, шлепнуться. *Він як бебехнеться об поміст, так і брязнув, і задзвенів.* Стор. I. 66.

Вебря́нний, а, е. Бобровый. *Рукав бебрянний омочу в ріці Каялі.* Шевч. (Подражаніе подлиннику Слов. о Полк. Игор., гдѣ стоитъ: „*омочу бебрянъ рукавъ въ Каяль рѣцѣ*“).

Вебу́ля, лі, *ж.* Толстая синяя бумага, въ которую заворачиваютъ сахаръ. Мил. М. 99. См. **Бібула.**

Вев! *меж.* Подражаніе протяжному удару колокола.

Ве́ввень, вня, *м.*=**Вевзь.** *Беззні! нікчемники! пеньки головаті!—закричить.* Мир. ХРВ. 87.

Вевзь, зя, *м* Олухъ, болванъ, простофиля. *Який бо ти беззь!* Шевч.

Ве́вка, ки, *ж.* 1) Пойло для скота, собакъ, болтушка изъ муки, разведенной въ водѣ. Шейк. 2) Колонна? См. **Бельва.** *Ой піду я до церковці та стану за бевку; позираю раз на попа, а причі на бевку.* Гол. IV. 493.

Ве́вкання, ня, *с.* Звонъ въ одинъ колоколъ (раздѣльный). Харьк.

Ве́вкати, каю, еш, *гл.* 1) Звонить раздѣльно въ одинъ колоколъ. *Ходім до церкви, бо вже почали бевкати.* 2) Пороть дичь, говорить чепуху. *Чорт зна, що ти бевкаєш.*

Ве́вкнути, ну, неш, *гл.* одн. в. отъ **бевкати.** *Пійду, по його душенці бевкну хоч раз.* Маркев. 56. *Перший дзвін до сповіді бевкнув.* Мнж. 105.

Ве́вхати, хаю, еш, *гл.* Ударять глухо. Вх. Лем. 390.

Ве́вхнути, ну, неш, *гл.*=**Вебевхнути.** *Він її тоді тією паляницею як бевкне по плечах.* Драг. 173.

Вегова́тий, а, е. Ворчливый, сварливый, грубый. Вх. Зн. 2.

Ве́ґа, ґи, *ж.* Клевецъ, родъ кирки для тесанія камней. Вх. Зн. 3. Желех.

Ве́ґар, ря, *м.* Палка. Вх. Зн. 3. Ум. **Беґарик.** Шух. I. 100. См. **Биґарь.**

Веґа́рник, ка, беґа́рок, шка, *м.* Бродяга. Желех.

Ве́ґас, са, *м.* Безпутникъ, негодникъ. Желех.

Веґе́ря, рі, *ж.* 1) Большая пастушья палка. Кіев. См. **Биґарь.** 2) Бранное: говорится о высокихъ ростомъ, но глупыхъ. Кременч. у.

Веґечáти, чáю, еш, *гл.* Пѣть козлинымъ голосомъ. Желех.

Веґоні́ти, ні́ю, ні́ш, *гл.* Мычать, блеять. Желех.

Ве́двін и **бе́дзмін, на,** *м.* Безмѣнъ. Кременчуг. у. Канев. у.

Ведрак, ка, *м.* Личинка майскаго жука. Вх. Лем. 390.

Ведра́тий, а, е. Широкобедрый, съ развитыми бедрами. Рудч. Чп. 255. *Ідуть воли дорогою та все бедратії.* Мет. 455.

Ве́дрик, ка. *м.* 1) Значеніе непонятно; употребл. въ щедрівці: *Щедрик-бедрик! дайте вареник.* Чуб. Ш. 477. См. **ит.**

тожъ же значеніи **ведрик**. 2) **Дай Боже й на бедрик!** Дай Богъ и въ будущемъ. Сквир. у. 3) Касѣк.=Сонечко, Coccinella. См. **Бездрий**.

Ведри́нець, нця, *м.* Раст. а) Pimpinella Saxifraga. ЗЮЗО. I. 131. Вх. Пч. I. 12. б) Peucedanum Cervaria cusson. ЗЮЗО. I. 131. *Гнав пінную на курдимон, любисток, тижмо і бедринець.* Мкр. Г. 89.

Ведро́, ра́, *с.* 1) Бедро. *Посаджу тя за бедрами, обв'яжу тя тороками.* Гол. I. 120. 2) **Їхати на бе́дра ве́рхи.** Вдвоемъ ѣхать верхомъ на одной лошади. Подольск. г.

Ве́-е! *меж.* Подражаніе крику овцы, козы. Чуб. Ш. 84.

Вев, ву, *м.* Сирень. *Як гарно зацвів без.* Шейк.

Вев, *пред.* 1) Безъ. *Як рибі без води, так черницю без манастиря.* Ном. № 206. *Без нічого.* Ни съ чѣмъ. *Так і зосталась без нічого.* 2) Чрезъ. *Кіт вискочив без вікно.* Волын. г. *Ведут мене без село.* Гол. I. 143. *Ой втікала Бондарівна без вишневі сади.* Гол. По причинѣ, благодаря, изъ-за. *Ой вронила я віночок, без свій дурний розумочок.* Чуб. V. 335. *Без дощ орати не можна.* Каменец. у. Въ продолженіе, въ теченіе. *Без два рочка го чекала.* Гол. I. 83. *Без літо моя дочка була у наймах.* Каменец. у.

Безба́рвний, а, е. 1) Безцвѣтный. 2) Не имѣющій ворсы (о сукнѣ). Волын. г.

Безба́тченко, ка, *м.* Внѣбрачный сынъ. К. Досв. 160. *А ти гріх мій спокутуєш в людяхъ сиротою, безбатченком.* Шевч.

Бе́збач, *нар.* Безъ цѣли, какъ попало, въ безпорядкѣ, въ разбродъ.

Безбере́гий, безбере́жний, а, е. Безбрежный. *Він десь блукав.... на безбережнім морі.* Левиц. I. 198.

Бе́збеш, *нар.*=**Безбач**. *Череда пішла безбеш.* Мнж. 176.

Безби́тниця, ці, *ж.* Употребл. въ бранномъ выраженіи: *щоб тебе безбитниця побила!*

Безбі́дний, а, е. Безбѣдный.

Безбі́дно, *нар.* Безбѣдно.

Безбілє́тний, а, е. Безпаспортный. *А писарь маленький.... по четвертні з бурлак взище, бо всі безбілетні.* Чуб. V. 1012.

Безбо́жний, а, е. Безбожный, жестокій, злой, не боящійся Бога. *Безбожні басурмани набігали.* Дума. *Безбожні уникали налетіли.* Дума. *Ірода безбожного не виділи.* Чуб. Ш. 342.

Безбо́жник, ка, *м.* Безбожникъ, не признающій Бога. К. Псал. 59.

Безбо́жницький, а, е. Принадлежащій, свойственный безбожнику. *І стали робом їх безбожницьким ходити: служили ідолам...* К. Псал. 246.

Безбо́жництво, ва, *с.*=**Безбожність**. *То я ваших гріхів на свій пай не беру й не приймаю: черезъ ваше безбожництво славу лицарську теряю.* К. МБ. XII. 277.

Безбо́жниця, ці, *ж.* Безбожница. МВ. II. 142.

Безбо́жність, ности, *ж.* 1) Безбожіе. 2) Жестокость, злость, немилосердіе. *Війна в кровавих ризах тут, за нею рани, смерть.... безбожность...* Котл. Ен.

Безбо́жно, *нар.* Безбожно, жестоко.

Безбо́кий, а, е. Не имѣющій бока. *Пройди лишень, Іване, по хаті—чи не кривий да не горбатий, чи не сліпий да не безбокий.* Чуб. IV. 60.

Безболі́сний, а, е. Безжалостный, нечувствительный. *Там такий безболісний чоловік, що йому до чужого лиха байдуже.*

Безборо́дий, а, е. Безбородый.

Безборо́дько, ка, *м.* Человѣкъ не имѣющій бороды.

Безбоя́ззя, зя, *с.* Безстрашіе, отвага, безбоязненность.

Безбоя́зний, я, е. Безстрашный, отважный, безбоязненный.

Безбоя́зно, *нар.* Безстрашно, безбоязненно.

Безбула́вний, а, е. Не имѣющій, лишенный булавы. *Якого,—кажуть,—чорта чекатимем, поки нас візьмуть шаблею з безбулавним нашим гетьманом.* К. ЧР. 345.

Безвартний, а, е. Не имѣющій цѣнности. Желех.

Безва́ртність, ности, *ж.* Отсутствіе цѣнности. Желех.

Безве́рхий, а, е. 1) Не имѣющій вершины. 2) Не имѣющій крыши. *Тяжко матір покидати у безверхій хаті.* Шевч. 3) О зданіи: не имѣющій трубы. Аф.

Безве́ршки, ків, *м. мн.* Раст. Veronica Chamaedrys L. ЗЮЗО. I. 141.

Безве́сельний, а, е. Лишенный веселъ. *Безвесельні галери.* К. МХ. 15.

Безви́водно, *нар.* Постоянно, безпрерывно. *У нашого кравця безвиводно робота є.* Волч. у.

Бе́звинни, вин, *ж. мн.* Дикія, незаселенныя мѣста. Каменец. у.

Безвинний, а, е. Невиновный, неповинный. К. Псал. 21. *Не несе Бог нікого, хто б свидітелем був моєї безвинної смерти.* Кв. *Погибає безвинна людина.* Грин. I. 68.

Безвинність, ности, *ж.* Невиновность, невинность, неповинность. Левиц. I. 541.

Безви́нно, *нар.* Безъ вины, неповинно. *Безвинно гнали мене дуки.* К. Псал. 286. *Кров християнську безвинно проливав.* АД. I. 179.

Безви́ходно, *нар.* Не выходя, безвыходно. *Там я безвиходно й сидів.* Кв.

Безві́ддя, дя, *с.* Безводіе, недостатокъ воды. *Бо як тяжко на безвідді рибі пробувати, так тяжко на чужині безрідному проживати.* Нп *Припало на безвідді, на безхліб'і пропадати.* АД. I. 118.

Безві́дний, а, е. Безводный. *Хиба росте папірус уз болото і рогоза в безвідній суші?* К. Іов. 18. *Побило мене в полі три недолі: перва доля безхлібна, друга доля безвідна.* АД. I. 111.

Безвідхо́дний, а, е Безотлучный.

Безвідхо́дно, *нар.* Безотлучно.

Бе́звік, ку, *м.* Вѣчность. Употребл. въ формѣ: на безвік — на вѣчныя времена. *Пішов десь на безвік.*

Безві́кий, а, е. О сосудѣ: безъ крышки. *Безвіка бодня.*

Безві́лля, ля, *с.* Угнетеніе, неимѣніе свободы. *Се пряме безвілля.* Ном. № 1330.

Безві́льний, а, е. Угнетенный, лишенный свободы.

Безві́льно, *нар.* Не имѣя свободы. *Безвільно їй було і за ворота вийти.*

Безві́р'я, р'я, *с.* Безвѣріе. *Віра і безвір'я.* Щог. В. 109.

Бе́звісти, *нар.* Неизвѣстно гдѣ. *Пропав чоловік безвісти. Олень безвісти пропав.* Щог. Сл. 67.

Безві́стний, а, е. Безвѣстный, неизвѣстный, невѣдомый. Мир. Пов. I. 153.

Бе́звістно, *нар.* Безвѣстно, невѣдомо. *Десь дівся безвістно.* Волч. у.

Бе́звість, ти, *ж.* 1) Неизвѣстность. 2) Неизвѣстныя мѣста. невѣдомыя мѣста. *Смерте, смерте! іди на ліса. іди на безвість, іди на море.* Чуб. Ш. 180. *Забіг у безвісти.* Фр. Пр. 37. *Щезни, бідо, в безвісти.* Фр. Пр. 51. *Знай: пропаде безвістями вся журба.* Млак. 55. *Сила й воля, правда й сила в безвістях пропали.* Млак. 121.

Безві́тря, ря, *с.* Безвѣтріе, затишье, штиль. Ком. I. 41. *Настало безвітря: млини не мелють — і борошна немає.* Полт.

Безві́чний, а, е. Вѣковѣчный, безконечный. *Твої сестри — зорі безвічні по-під небом попливуть, засяють.* Шевч.

Безві́чно, *нар.* Вѣковѣчно.

Безвла́дний, а, е. Безсильный, слабый, немощный. Желех.

Безвла́дність, ности, *ж.* Безсиліе, слабость, немощность. Желех.

Безво́дній, я, е. Безводный. *Нужу світом в киргизькім безводнім і безлюднім степу.* Шевч. (О. 1862. X. 5).

Безволо́сий, а, е. Безволосый.

Безвті́шний, а, е Лишенный привлекательности, неспособный дать удовольствіе. *Що нове,—то заклопоче тільки спершу; а що старе, то вже таке старе буде, таке знайоме та безвтішне.* МВ. II. 197.

Безву́сий, а, е. Безусый, не имѣющій усовъ.

Безву́хий, а, е. 1) Не имѣющій одного уха или обоихъ. *Чого це ваша собака безвуха?* Полт. 2) О посудѣ, иголкѣ: не имѣющій ушка. *Безвухий горщик. Безвуха голка.*

Безгла́сний, а, е. Безгласный. *Був німий я і безгласний.* К. Псал. 10.

Безглу́здий, а, е. Безтолковый, безмозглый, безсмысленный. Левиц. I. 257. *Безглуздий як синиця.* Посл.

Безглу́здіти, дію, еш, *гл.* Глупѣть, дурѣть. *Що-разу він усе безглуздіє.*

Безглу́здя, дя, *с.* Безтолковость, глупость, непонятливость. *Напало на його таке безглуздя, що нічого не второпає.* Полт.

Безго́дівля, лі, *ж.* Безкормица. Харьк.

Безголо́вий, а, е. 1) Не имѣющій головы. 2) Безумный, безсмысленный. *Мовчати б вам, то й то б уже був розум: здавалось би, що й ви не безголові.* К. Іов. 28.

Безголо́в'я, в'я, *с.* 1) Бѣдствіе, несчастье, горе, погибель. *Безголов'я та короткий вік на тебе.* Ном. № 3704. *Нам на здоров'я, а тобі на безголов'я.* Ном. № 3703. *Нехай він лютує... Поки без-*

голов'я ворон прокричить. Шевч. 2) Иногда въ видѣ шутки называютъ пшику безголов'ям: *Десь тут було моє безголов'я.* Ш 6к. Ум. **Безголов'ячко.** МВ. (О. 1862. Ш. 42).

Безголо́сий, а, е. 1) Не имѣющій голоса, безголосый. О. 1862. V. 26. *Де там йому співати—він зовсім безголосий.* 2) Безгласный.

Безгомі́ння, ня, *с.* Безмолвіе. *На місяцеві спокій-віку безвітря, безгомоніння.* Ком. I. 41.

Безгри́вий, а, е. Не имѣющій гривы, безгривый.

Безгрі́шний, а, е. 1) Безгрѣшный. Левиц. I. 540. 2) Не имѣющій денегъ, безденежный. *Ми зовсім безгрішні: ні гріхів, ні грошей не маємо.* Лубен. у.

Безгрі́шшя, шя, *с.* 1) Безгрѣшіе, безгрѣшность. 2) Безденежье. Чуб. I. 232 *Безгрішшя прокляте.* Шевч. (О. 1861. X. 46).

Безгрошов'я, в'я, *с.* Безденежье.

Безгу́бий, а, е. Не имѣющій губъ.

Безгу́зий, а, е. 1) Безхвостый (о птицахъ). 2) Ха́та безгу́за. Хата безъ сѣней. Мирг. у.

Безгру́нтий, а, е. 1) Не имѣющій усадебной земли. 2) Безземельный.

Безгрунто́вний, а, е. Безпочвенный, неосновательный.

Безгрунто́вно, *нар.* Безпочвенно, неосновательно.

Безде́нний, а, е. О посудѣ: не имѣющій дна, бездонный. *Безденний горщик; безденна миска.* Канев. у.

Бездзві́нний, а, е. Не имѣющій колоколовъ. *Андріївська церква в Київі бездзвінна.* 2) Безъ колокольнаго звона. *Рання служба по деяких місцях бувае бездзвінна.*

Бездзві́нно, *нар.* Безъ звона колоколовъ. *Його поховано бездзвінно.*

Бездиха́нний, а, е. Бездыханный. *Кругом тебе простягнулась трупом бездиханним помарніла пустиня.* Шевч.

I. Безді́лля, ля, *с.* 1) Бездѣліе, праздность. 2) Лѣнтяй, лѣнтяйка. Грин. Ш. 61. *Доню ж моя, доню, да яке ти ледащо.... да яке ти безділле!* Чуб. V. 905. *Не смійся ти, ледащо, не смійся ти, безділля.* Мил. 74. 3) Мелкія пустячныя вещи, пустяки, бездѣлица. Мкр. Н. 4. *Основочку пропила, клубки на похмілля,—нехай тес не лежить у скрині безділля.* Н. п. *Убрав бабу в усяке безділля.* Грин. Ш. 342. *Всяке зілля безділля.* Мил. М. 63.

II. Безді́лля, ля, *с.* Бездолье, несчастье (отъ слова **доля**). *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля, а як безділля, то продасть і подвір'я.* Ном. № 1661. *Ой піду ж я по подвіррю та заплачу по безділлю.* Балл. 12

I. Безді́льний, а, е. Лѣнивый. *Я думала: дожду доньки собі помочниці; я тебе дождала едную, да й ту бездільную.* Чуб. V. 1202

II. Безді́льний, а, е. Несчастный, бездольный. *Ой зійду я на гіроньку та гляну по поділлю, що усім людям зороше живеться, тільки я молод бездільний.* Чуб. V. 1016.

Безді́льник, ка, *м.* Лѣнтяй; бездѣятельный. Желех.

Безді́льність, ности, *ж.* Бездѣятельность. Желех.

Безді́тний, а, е. Бездѣтный. Ном. № 1620. *Плач, Вкраїно, бездітна вдовице.* Шевч. *Тітка була бездітна.* МВ. (О. 1862. Ш. 18).

Безді́тник, ка, *м.* Бездѣтный человѣкъ. Вх. Зн. 2.

Безді́тниця, ці, *ж.* Бездѣтная женщина. Вх. Зн. 2. К. Бай. 15.

Безді́тність, ности, *ж.* Бездѣтность. Желех.

Безді́яльний, а, е. Бездѣятельный. Башт. 159.

Бездога́нний, а, е. Безупречный. Желех.

Бездога́нність, ности, *ж.* Безупречность. Желех.

Бездога́нно, *нар.* Безупречно.

Бездо́лець, льця, *м.* Несчастный человѣкъ. Желех.

Бездо́лля, ля, *с.*=**II. Безділля.** *Усім людям хороше живеться, а я плачу по бездоллі.* Чуб. V. 525.

Бездо́льний, а, е.=**Безді́льний.** *Ой вийди, вийди, дівчино бездольная!* Чуб. V. 696. **Бездо́льна годи́на.** Бѣдствіе, несчастіе. *Бували колись преспрашні злигодні, бездольні години.* Макс.

Бездо́льник, ка, *м.* Несчастный, безталанный человѣкъ.

Бездо́льниця, ці, *ж.* Несчастная, безталанная женщина. Ум. **Бездо́льничка.** *Моя*

дочка — безталанночка і бездольничка. Чуб. V. 753.

Бездо́льність, ности, *ж.*=**Безділля 4.** Желех.

Бездо́мок, мка, *м.* Бобыль. безпріютный человѣкъ.

Бездо́нний, а, е.=**Безодній.** *Над Летою бездонною та каламутною.* Шевч. *Утопила в бездонну криницю.* Чуб.

Бездорі́жжя, бездоро́жжя, жя, *с.* Отсутствіе дороги. бездорожье, распутица. (Бѣглецу въ степи)—*одно безпиття, друге без'їжжя, трете—бездорожжя.* АД. I. 335. *Пішов та й устілки погубив у грязі—таке бездоріжжя.* Черк. у.

Бе́здрик, ка, *м.* Насѣк.=**Сонечко.** Coccinella septempunctata. Вх. Пч. I. 5. См. **Бедрик.**

Бездро́в'я, в'я, *с.* Отсутствіе, недостатокъ дровъ. Зміев. у. Въ харьк. у. **бездро́вня,** *с.*

Безду́хий, а, е. 1) Не имѣющій запаха. 2) Малодушный.

Безду́шний, а, е. Неодушевленный, бездыханный, безжизненный. Чуб. II. 245. *Я ж мов дерево бездушне, мов глухий не чую.* К. Псал. 93. *І Ремула по лобу хвись! Хвастун бездушний повалився.* Котл. Ен.

Безе́мстний, а, е. Не мстящій, не мстительный. *Славим Бога беземстного, що народився для нас многих.* Чуб. III. 374.

Безе́цний, а, е. 1) Безстыжій, безсовѣстный. *Ото вже безецна дівка,—нікого не стидається.* Брацл. у. 2) Похабный. *Безецні пісні.—Як побачите, що вона дуже безецна.... то не давайте дрюкувать.* Шевч („Украіна", 1907, II. 145).

Безе́цник, ка, *м.* Безстыдникъ. *А ти, безецнику, не стидаєшся й дівчат.* Брацл. у.

Безе́цність, ности, *ж.* Безстыдство.

Безе́цно, *нар.* Безстыдно.

Безжа́лісливий и **безжа́лісний, а, е.** Безжалостный, несострадательный, не имѣющій сожалѣнія.

Безжи́вний, а, е. Безжизненный, мертвый. *Краса безживна.* Щог. В. 64.

Безжи́вність, ности, *ж.* Безжизненность. Желех.

Безжу́рний, а, е. Безпечальный, веселый.

Безжу́рно, *нар.* Безпечально, весело. *Весело мені жилось, безжурно.* Г. Барв. 526. *Цікаво їй було, з чого так безжурно, так весело молотники сміялися.* Г. Барв. 308.

Беззако́нний, а, е. Беззаконный. Чуб. I. 85. *Укажу я беззаконним твої праведні путі.* К. Псал. 16.

Беззако́нник, ка, *м.* Беззаконникъ, преступникъ. *Зараз же бумагу посилає, щоб беззаконника такого то схопить.* Гліб.

Беззако́нно, *нар.* Беззаконно.

Беззако́ння, ня, *с.*=**Беззаконство.** *І рождає беззаконня на громадське безголов'я.* К. Псал. 13.

Беззако́нство, ва, *с.* Беззаконіе. *Держишся ти старого беззаконства, ти думаєш, як думали поганці.* К. Іов. 49.

Безза́хистний, а, е. Безпріютный. *Беззахистні люде, що з голоду мруть.* Мир. ХРВ. 348.

Беззащи́тний, а, е. Беззащитный. *Дай пригніченому радість, беззащитному одраду.* К. Псал. 171.

Беззбро́йний, а, е Безоружный. Желех.

Безздоро́вний, а, е. Болѣзненный, хилый, не имѣющій здоровья, безсильный. *Таке безталанне та безздоровне.* Чигир. у. *Вона така безздоровна: ніякої роботи важкої не може робити.* Козелец. у.

Безздоро́в'я, в'я, *с.* Отсутствіе здоровья, безсиліе, хилость. *Оттак то,—каже* (втікач з Азова).... *в чистому степу одно безхліб'я, а друге безвіддя, а третє безздоров'я.* КС. 1882. XII. 502.

Безземе́льний, а, е. Безземельный. Шевч. (О. 1862. VI. 19).

Безземе́льник, ка, *м.* Человѣкъ, не имѣющій земли. Г. Барв. 448, 455.

Беззу́бий, а, е. Беззубый, не имѣющій зубовъ. Ном. № 6667. *Сіда, ряба, беззуба, коса, розхристана, простоволоса.* Котл. Ен.

Бези́менка, ки, *ж.* Доска толщиною меньше вершка, но толще шалевки.

Без'ї́жжя, жя, *с.* Отсутствіе пищи, голодъ. *Одно безпиття, друге без'їжжя.* АД. I. 335.

Безка́рний, а, е. Безнаказанный. *Безкарні боги.* О. 1861. I. 94.

Безка́рність, ности, *ж.* Безнаказанность. Желех.

Безка́рно, *нар.* Безнаказанно.

Безкебе́тний, а, е. Неспособный, неумѣлый. *Він зовсім безкебетний чоловік.* Кіев. у.

Безкебе́ття, тя, *с.* Неспособность.

Безкле́пкий, а, е. Безтолковый, при-

дурковатый. *Вік якийсь безклепкий,—сказано, десятої клепки в голові нема.*

Безклопо́тний, а, е. Не имѣющій заботъ, неозабоченный, беззаботный.

Безклопо́тта, тя, *с.* Отсутствіе заботъ, хлопотъ. *Несподівана розкіш, безклопотта і спокій заколихали її як малу дитину.* Левиц. I. 227.

Безклу́бий, а, е. Имѣющій слабо развитыя или поврежденныя бедра. *Безклубий віл.*

Безкольо́ровий, а, е. Безцвѣтный.

Безконе́чне, *нар.* Безконечно.

Безконе́чний и безконе́шний, а, е. Безконечный. *І немає злому по всій землі безконечній веселого дому.* Шевч. **Безконе́шна писанка**=**Безконечник 2.** Сим. 233.

Безконе́чник и безконе́шник, ка, *м* 1) Родъ узора на писанкѣ—спираль. 2) Писанка съ такимъ узоромъ КС. 1891. VI. 370. 3) **Писа́ти безконе́чником**. а) Разрисовывать писанку узоромъ въ видѣ спирали. б) Писать безконечно. *Коли б я була письменна, я б до тебе безконечником листи писала, що дня посилала.* МВ. I. 50.

Безконе́чниця и безконе́шниця, ці, *ж.* 1)=**Безконечник 2.** 2) Сказка, безконечно повторяемая черезъ соединеніе конца ея съ началомъ.

Безкоровайний, а, е 1) О свадьбѣ: безъ соблюденія свадебныхъ обрядовъ. 2) О лицѣ: вступившій въ бракъ безъ свадебныхъ обрядовъ. 3) О дѣтяхъ: зачатый до брака. Ном. № 8832.

Безкоровайчу́к, ка́, *м.*=**Безкоровайний 3.** Ном. № 8832.

Безко́сий, а, е, Не имѣющій косъ. Шейк. *Безкоса дівка.*

Безко́стий, а, е. Не имѣющій костей, безкостный. Чуб. I. 314. *Говорить язик безкостий та договориться до одного кінця.* Ном. № 1123. *Бугай безкостий перепливе Дунай безмостий.* (Заг. пьявка).

Безкра́ий, я, е. Безпредѣльный, безграничный. *Згадаю те лихо, степи ті безкраї.* Шевч. *І тепер мені так і сниться широкий степ безкрай.* МВ. I. 61.

Безкра́йний, а, е.=**Безкрай**. *Степ безкрайний топне в млі.* Щог. В. 151.

Безкра́йність, ности, *ж.* Безпредѣльность, безграничность. Желех.

Безкри́лий, а, е. Не имѣющій крыльевъ, безкрылый.

Безкрити́чний, а, е. Не провѣренный критикой, лишенный критики. К. Кр. 34.

Безкрити́чність, ности, *ж.* Отсутствіе критики. К. Кр. 13.

Бе́злад, ду, *м.*=**Безладдя**. *Природа не змогла з недугою боротись, із безладом духовним і тілесним.* К. МХ. X. 39.

Безла́ддя, дя, *с.* Безпорядокъ, разладъ, несогласіе, неурядица, анархія. К. ЧР. 9. *У нас безладдя було таке що й Боже!* Лебед. у. *У товаристві лад,—усяк тому радіє; дурне безладдя лихо діє.* Гліб. 4.

Безла́дний, а, е и **безла́дній**, я, е. Безпорядочный; не имѣющій порядка, анархическій.

Безла́дно, *нар.* Безпорядочно, въ безпорядкѣ.

Безла́пий, а, е. Не имѣющій лапъ. Шейк. 216.

Безли́стий, а, е. Не имѣющій листьевъ, безлистный. *Садок вже безлистий.* МВ. II. 134. *Безлиста акація.* Левиц. I. 91.

Безли́стявий, а, е.=**Безлистий**. *Бузина безлистява.* Харьк.

Безли́чний, а, е. Безстыжій, неприличный. Шейк.

Безли́чник, ка, *м.* Безстыдникъ. Шейк.

Бе́злік, ку, *м.*=**II. Безліч**. *Безлік водяних тварин.* Щог. Сл. 91. *Безліки пташок.* Щог. Сл. 67.

Безлі́сий, а, е. Безлѣсный. *Безліса сторона.* Золотон. у.

Безлі́сся, ся, *с.* Безлѣсная страна, безлѣсье. *А тут починається вже скрізь безліся.* Золотон. у.

Безлі́тний, а, е, безлітнів, я, е. 1) Вѣчный. Чуб. III. 11. 2) Неизвѣстной давности, очень старый. *Безлітний дід.*

I. **Бе́зліч**, *нар.* Множество, безъ счету. *Ось море в тебе широко-просторе, там безліч гаду, безліч риботвору.* К. Псал. 237.

II. **Бе́зліч, чі**, *ж.* Множество, безчисленное множество. *Літа його—безліченная безліч.* К. Іов. 81. *От і лічи таку безліч!* Ком. I. 50. *Як нам назвати ту безліч усяких мук, що в нас приймали мученики й мученіці за своє рідне слово?* К. Хп. 126.

Бе́злічно, *нар.* Въ безчисленномъ множествѣ. *Велике він і несказанне творить, він безлічно дива свої являє.* К. Іов. 12.

Безлу́сий, а, е. Не имѣющій чешуи. *Безлуска риба в'юн.* Кіев.

Безлю́ддя, дя, *с.* Безлюдіе, отсутствіе

людей. Ном. № 9798. *На безлюдді й Хома чоловік.* Посл. *Покинь її хоть на старість, хоть на чужім полі на безлюдді.* Шевч.

Безлю́день, дня, *м.*=**Безлюдько.**

Безлю́дний, а, е. Безлюдный. К Досв. 103. *В степу безлюднім.* Шевч.

Безлю́данк, ка, *м.* Отшельникъ. К. МХ. 17.

Безлю́дніти, нію, ешь, *гл.* Дѣлаться безлюднымъ. Желех.

Безлю́дно, *нар.* Безлюдно.

Безлю́дувати, дую, аш, *гл.* Быть безлюднымъ. *Верхній город після хмельниччини безлюдував.* К. ЧР. 63.

Безлю́дько, ка, *м.* Нелюдимъ. *Ото безлюдько! не хоче з людьми ні випити, ні зісти.* НВолын. у.

Бе́змаль, *нар.* Безъ малаго, почти. *Безмаль не двадцять.* Шейк.

Безмя́стий, а, е. Безцвѣтный (о лошадяхъ). *Ця коняка від старости стала якась безмаста.*

Бе́зматень, тня, *м.* Рой пчелъ безъ матки. Полт.

Безма́терній, я, е. Лишенный матери, сирота безъ матери. *І не одну безматірню дитину від болести лихої рятувала, збірала сирот в затишку хатину.* К. Бай. 138.

Безма́тній, я, е. Не имѣющій матки. *З тії пасіки мало добра: вуліки все безматні.* Лохв. у.

Безма́ток, тка, *м.*=**Бе́зматень.**

Безме́жний, а, е. Безграничный, безпредѣльный. Желех.

Безме́жність, ности, *ж.* Безграничность, безпредѣльность. Желех.

Бе́змін, на, *м* Безмѣнъ. *Безмін да терези.* К. ЧР. 71. Ум. **Безмінчик.** Ув. **Безмінище, безміняка.**

Бе́змір, ру, *м.*=**Безмір'я.** Желех.

Безмі́рний, а, е. Безмѣрный, неизмѣримый, безпредѣльный. Стор. М. Пр. 166. *Небо безкрає та безмірне.* Ком. І. 20. *Безмірна далечінь.* Ком. І. 51.

Безмі́рно, *нар.* Безмѣрно, неизмѣримо, безпредѣльно.

Безмі́р'я, р'я, *с.* Неизмѣримость, безпредѣльность, безграничность. Щог. В. 109. *У блакитному безмір'ї сонце плине і палає.* Щог. В. 40.

Безмі́сячний, а, е. Безлунный. *Безмісячна ніч.*

Безмли́в'я, в'я, *с.* Время безработицы на мельницѣ. *Як безмлив'я хиба, тоді нишком од пана змелем людського.* Черниг. *Оце в нас безмлив'я: вітру немає.* Пирят. у.

Безмо́вний, а, е. Нѣмой, безмолвный; молчаливый. *Воли.... безмовні.* К. Из. 193. *Нічого не мовить, як мрець безмовний.* Г. Барв. 535. *Шле на перед робить своїх безмовних.* К. МБ. XII. 269. *Вона показалася зовсім не такою тихою і безмовною, якою вона вдавала себе.* Левиц. І. 294.

Безмо́вний, а, е. Нѣмой. *Син його, недоросток безмовний.* К. ПС. 61.

Безмо́вно, *нар.* Молча. *Безмовно сиділи.* МВ. Ш. 32.

Безмо́зкий, а, е. 1) Не имѣющій мозга. *Безжосте, безмозке усе море виплаває.* (Заг. пьявка). Ном. № 98, стр. 293. 2) Безмозглый, глупый. *Плюгаш безмозкий.* (брань). МВ. (КС. 1902. X. 152).

Бе́зна, ни, *ж.* Запущенное поле, дурное неудобное мѣсто. Ковел. у. Отсюда: **забезнити поле**—запустить ниву.

Безнадійний, а, е. Безнадежный. *Безнадійна неволя.* К. Кр. 31.

Безнадійність, ности, *ж.* Безнадежность.

Безнадійно, *нар.* Безнадежно. Ком. І. 54.

Безнаді́я, дії, *ж.*=**Безнадійність.** Св. Л. 128. *В очах безнадія світиться.* Св. Л. 215.

Безнапа́сний, а, е. Не знающій горя, напасти, счастливый. *Як то слухати легкі речі безнапасного щасниці при своїй лихій годині.* МВ. II. 135.

Безнапа́сно, *нар.* Не зная, горя, счастливо.

Безнащадний, а, е. Не имѣющій потомства, безпотомный. См. **Нащадок.**

Безневи́нний, а, е. Невинный, неповинный, невиноватый. *Безневинних б'ють.* Мир. ХРВ. 202. *На мене молоду, безневинную неслава.* Чуб. V. 279.

Безневи́нність, ности, *ж.* Невинность, неповинность, невиновность. *Хто вже був у бувальцях, то зараз і зробив так, не вповаючи на безневинність свою.* МВ. II. 191.

Безневи́нно, *нар.* Невинно, безъ вины. Мир. ХРВ. 278. *Близьких сусідів хліба й соли безневинно збавляв.* АД. І. 187. Въ слѣдующей пѣснѣ нарѣчіе это употреблено, кажется, въ значеніи: **не безъ ви**

ны, не невинно, какъ и должно быть, судя по составу слова: *Стали отцеву й неньчину молитву забувати, тоді їх став Господь безневинно карати.*

Безнемі́рний, а, е. Безмѣрный. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Безнемі́рно, *нар.* Безмѣрно. *Він безнемірно пив.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Безно́гий, а, е, 1. Безногій, не имѣющій одной или обѣихъ ногъ. Чуб. V. 65. 2. О лошадяхъ: слабый на ноги. *Безногий кінь.*

Безно́сий, а, е. Не имѣющій носа, безносый. *Де багато баб, там дитя безносе.* Ном. № 6667.

Безно́сько, ка, *м.* Человѣкъ, не имѣющій носа.

Безоборо́нний, а е. Беззащитный. К. МБ. XII. 266. *Обороняв сиріт безоборонних.* К. Іов. 61.

Безоборо́нність, ности, *ж.* Беззащитность. Желех.

Безодголо́сний, а, е. Беззвучный.

Безодголо́сно, *нар.* Беззвучно. *Я ледві дочула: безодголосно такечки вона гомоніла.* МВ. II. 199.

Безодмо́вний, а, е. Безотвѣтный.

Безодмо́вність, ности, *ж.* Безотвѣтность. *Усе хлопчик приймав мовчки. Здається, то тая безодмовність дражнила хазяїна ще більш.* МВ. III. 80.

Безодра́дісний, а, е. Безотрадный. *Христя мовчала, слухаючи безодрадісне материне зітхання.* Мир. Пов. I 121.

Безо́кий, а, е. Безглазый. *Безокая фортуна.* Котл Ен.

Безосно́вний, а, е. Необоснованный. Галиц.

Безо́стий, а, е О колосьяхъ: безъ остей, безъ усовъ. *Безоста пшениця.*

Безося́жний, а, е. Необъятный (отъ глагола сягати).

Безо́щадний, а, е. Безпощадный. К. Бай. 81. *Безо́щадна, вовік ненаситна орда.* К. Дз. 81.

Безо́щадність, ности, *ж.* Безпощадность. К. МБ. II. 118.

Безо́щадно, *нар.* Не щадя живота, нещадно. *Замолоду безощадно пив горілку.* Харьк.

Безпа́лок, лка, *м.* Черниг. и **безпа́лько, ка,** *м.* Шейк. Человѣкъ, не имѣющій одного или нѣсколькихъ пальцевъ; безпалый. Аф.

Безпа́льчий, а, е. Безпалый. Аф. 297.

Безпа́м'ятний, а, е. 1) Имѣющій слабую память, безпамятный, забывчивый. Шейк. 2) Находящійся въ безпамятствѣ. *Гаркуша висажує у вікно безпам'ятну сотничиху і сам счеза.* Стор. II. 241.

Безпа́м'яття, тя, *с.* Безпамятство, забывчивость. *На його, як коли, безпам'яття находить.* Черниг.

Безпа́м'ятько, ка, *м.* Человѣкъ, имѣющій слабую память, забывчивый. Полт.

Безпа́рий, а, е. 1) Не имѣющій пары, безпарный. *Безпарий віл.* 2) Неженатый.

Безпа́шпортний, а, е. Безпаспортный. Грин. III. 569.

Безпе́ка, ки, *ж.* 1) Безопасность. 2) **Для безпе́ки.** Для прочности. Шух. I. 277.

Безперево́дний, а, е. Неистощимый, неизсякаемый; постоянный. Лебед. у.

Безперево́дно, *нар.* Неистощимо, постоянно. *У жида гроші безпереводно бувають. У тій пущі безпереводно вовки є.* Волч. у. См. **Безвиводно.**

Безпереміннo, *нар.* Непремѣнно. *Уночі безперемінно буду.* О. 1862. VII. 43.

Безпере́сталь, *нар.* = **Безперестанку.** *Косили безпересталь сім день.* Мнж. 83.

Безпере́ста́нку, безпере́ста́нно, безпере́ста́ну, безпере́ста́нці и **безпере́стань,** *нар.* Непрерывно, безпрерывно, постоянно. *Панни безперестанку реготались.* Левиц. I. 286. *Щось вило там безперестанно.* Котл. Ен. III. 20. *Обоє плакали безперестанно.* Кв. *Ходив по хаті, безперестану човгаючи.* Левиц. Пов. 6. *Горять свічі безперестанці.* Нп. *Вода лилась безперестань.* Ком. II 75.

Бе́зпереч, *нар.* Безпрестанно, постоянно. *Блискавка безпереч усю ніч.* Волч. у. *Я безпереч сижу дома.* Лебед. у. 2) Безпрекословно. Галиц.

Безпере́чний, а, е. Безспорный, несомнѣнный Галиц.

Безпере́чність, ности, *ж.* Безспорность, несомнѣнность. Желех.

Безпере́чно, *нар.* Безспорно, несомнѣнно.

Безпе́рий, а, е. Не имѣющій перьевъ, неоперившійся. *Коли б тільки який гаспид не приніс того горобця безперого* Шевч. *Та деколи яструб на камінь сідає, щоб гадину діткам безперим піймать.* Морд. К. 18.

Безпеча́ти, ча́ю, еш, *гл.*=**Убезпечати.**

Безпе́чен, чна, не. Кратк. форма отъ **безпечний.** *Безпечен про небезпеку бував.* К. Байк. 99.

Безпе́чити, чу, чиш, *гл.* Обезпечивать, гарантировать.

Безпе́чне, безпе́чно, *нар.* Безопасно. *Алкане-паша, Трапезонське княжа! безпечно гуляй.* АД. I. 212. *Там собі безпечно дев'ятого дня спочивок мали.* АД. I. 117.

Безпе́чний, а, е. 1) Безопасный. *Безпечна дорога.* 2) Вѣрный, несомнѣнный. *Як прийдеш звечора — вечеронька безпечная, як прийдеш опівночі — розмовонька сердечная.* Чуб. V. 86.

Безпе́чність, ности, *ж.* Безопасность. К. Іов. 11. *В безпечності не сподівались ні од кого ніяка зла.* Котл. Ен.

Безпе́чно. См. **Безпечне.**

Безпе́шний, а, е, безпе́шність, безпе́шно = безпечний, безпечність, безпечно. КС. 1882. XI. 494. *Пішов собі безпешно додому.* Рудч. Ск. I. 4.

Безписьме́нщина, ни, *ж.* Безграмотность. К. (О. 1862. I. 58).

Безпи́ття, тя, *с.* Отсутствіе воды. *Одно — безпиття, друге — без'їжжя.* АД. I. 335.

Безпідста́вний, а, е. Неосновательный; бездоказательный. Желех.

Безпла́тний, а, е, безпла́тній, я, е. Безплатный. Левиц. Пов. 135. *Недільна безплатна школа.* Конис. (Ф. 1861. I. 321).

Безплемі́нний, а, е. Безродный, безъ племени, безпотомственный. *Хведір безрідний, безплемінний.* АД. I. 249.

Безподо́бний, а, е.=Неподобний. *Матір лає безподобними словами.* Мил. М. 45.

– Безпомо́чний и безпомо́шний, а, е. Безпомощный. *Се вдови бідні безпомочні.* Котл. Ен. *Ви ж нам безпомошним защита.* Кв. *Мати журиться, що сама безпомошна зостається дома.* Мир. Пов. II. 43.

Безпоса́жна, *прил. ж.* Безъ приданаго.—**дівка.** Безприданница.

Безпосере́дний, а, е. Непосредственный. Желех.

Безпосере́дність, ности, *ж.* Непосредственность. Желех.

Безпотрі́бний, а, е. Ненужный, излишній.

Безпотрі́бно, *нар.* Безъ надобности. НВолын. у. *Нічемно й безпотрібно порубавши свій ліс.* О. 1862. Ш. 35.

Безпоя́сница, ці, *ж.* Писанка съ поперечной линіей вокругъ. КС. 1891. VI. 346.

Безпра́вний, а, е. Беззаконный. Ном. № 8283.

Безпра́вно, *нар.* Беззаконно.

Безпра́вство, ва, *с.* Беззаконіе, безправіе. (Запорожці) *відбивалися від ляха і його безправства.* Млак. 122.

Безпре́мінний, а, е. Непремѣнный.

Безпре́мінно, *нар.* Непремѣнно. *Хтось безпремінно буде в гості.* Чуб. I, 56.

Безприпо́рий, а, е. О волѣ: не имѣющій возвышенія въ концѣ шеи, на которое упирается ярмо. См. **Припір.** *Безприпорий віл.* Водч. у.

Безприти́мний, а, е Безчувственный. *З вечора до самого ранку під комірою безпритомний лежав.... Не пив би горілки!* МВ. (КС. 1902. X. 144).

Безприту́льний, а, е. Безпріютный. Шейк. Аф. 297.

Безприхи́льний, а, е. Безпріютный, одинокій. *За батька був убогим, безприхильним.* К. Іов. 62.

Безприча́льний, а, е. Безпріютный, одинокій. *Оттак живу я сама безпричальна—ні роду, ні чоловіка.* Павлогр. у.

Безприча́сний, а, е. Безучастный, холодный. *На дух, мару вона походила з своїм поглядом безпричасним.* МВ. II. 199.

Безпробу́дний, а, е. Непробудный. *Опочивав сном тихим, безпробудним.* К. Іов. 8.

Безпросві́тний, а, е. безпросві́тній, я, е. Непроглядный, безпросвѣтный. *Усе небо блакитнее покрива темнота, безпросвітня, нерозумна давняя дрімота.* **Безпросвітна доля**— безотрадная жизнь.

Безпу́пий, а, е. Не имѣющій пупка. *Де багато баб, там дитя безпу́пе.* У семи́ нянекъ дитя безъ глаза. Посл.

Безпу́тний, а, е и безпу́тній, я, е. Безпутный, непорядочный. *І так люде зовуть уже безпутною.*

Безпу́тство, ва, *с.* Безпутство. *Напротив його безпутства поставив тут людей трудящих.* К. Гр. Кв. 29.

Безпу́ття, тя, *с.* Бездорожье, безпутица. Шейк.

Безп'я́тий, а, е. 1) Не имѣющій пятокъ, безпятый. *Панич маленький в курточці, безп'ятий.* Чуб. I. 19. 2) Употребл. какъ сущ чортъ.

Безп'я́тко, ка, *м.* Чортъ.

Безра́дісний, а, е. Безотрадный.

Безраху́бний, а, е. Неразсчетливый. *Так гроші й куда безрахубний.* Константиногр. у. *Порубав старий віз, а тепер*

новий поганин—безрахубний. Константиногр. у.

Безре́брий, а, е. Не имѣющій реберъ. Шейк. *Безкосте, безребре, хоч яке море перепливе.* (Заг. пьянка). Ном. стр. 293, № 98.

Безри́б'я, б'я, *с.* Недостатокъ рыбы, безрыбье. *На безриб'ї і рак риба.* Ном. № 9799.

Безрі́дний, а, е. Безродный. АД. I. 249. *Вийди до мене, дівчино ти безрідная.* Мет. 80. *Тяжко на чужині безрідному проживати.* Макс.

Безрі́дник, ка, *м.* Безродный человѣкъ. *Сирота безхатник і безрідник.* Г. Барв. 243.

Безрі́к, *нар.* Употребл. въ выраж. **на-безрік** — безсрочно, иронически: никогда. **Віддасть на-безрік**, т. е. никогда. Ном. № 10634. *Хиба на-безрік діждемо цього.* Волын. г.

Безробі́тній, я, е. Нерабочій (о времени). *Безробітній час.* Левиц. I. 286.

Безробі́ття, тя, *с.* Безработица. Желех.

Безро́га, ги, *ж.* Свинья. Подольск. г. Галиц.

Безро́гий, а, е. Безрогій. Рудч. Чп. 255. *Мали тато дві кози, та обидві безрогі.* Чуб. V. 1156.

Безро́да, ди, *об.* Безродный человѣкъ. *Був він безрода та й пристав до нас доглядати двору.* О. 1862. VIII. 15.

Безро́зумний, а, е. Безумный, лишенный разума. *Пяний і безрозумний.* ЗОЮР. II. 297, 298. *Вгамується безрозумне завзяття.* К. ЦН. 206. *І безро́зумна темно́та до Дніпра прожогом лине.* К. МБ. III. 243.

Безро́тий, а, е. Безротый. Аф.

Безруке́вка, ки, *ж.* Родъ женской одежды безъ рукавовъ. Подольск. г.

Безру́кий, а, е. Не имѣющій руки или рукъ. К. Досв. 16. *То старець убогий, він безрукий, безногий.* Чуб. V. 671.

Бе́сед, да, *м.*=**Вескед**. *В темних пущах і бесе́дах на горі высокій.* Мкр. Н. 27.

Безсерде́чний, а, е. Безсердечный, жестокосердый. *Людські п'явки безсердечні.* К. Досв. 213.

Безсерде́чність, ности, *ж.* Безсердечіе, жестокосердіе. К. Кр. 17.

Безсе́рдий, а, е.=**Безсердечный** Безсерді злюки. К. ПС. 61.

Безсе́рдний, а, е.=Безсердий=Безсердечний. *О, дайте під сі пазурі султана, крівавого безсердого тирана.* К. МБ. III. 260.

Безси́лий, а, е. Безсильный. МВ. (О. 1862. I. 85).

Безси́літи, лію, **ешь**. *гл.* Слабѣть, терять силу.

Безси́лка, ки, *ж.* Безсильная женщина. Ум. **Безсилочка**. *Чи то ж не диво, що така безсилочка прогнала й настрахала ведмідя страшного?* МВ. III. 144.

Безси́лля, ля, *с.* Безсиліе, отсутствіе силъ. *Дай мені моє безсилля і мизерність зрозуміти.* К. Псал. 95.

—Безси́лок, лка, *м.* Безсильный человѣкъ. Г. Барв. 173. *Тепер люде маленькі й безсилки.* Г. Барв. 423. *Безсилок і потужний слухав.* К. ПС. 26.

Безси́лочка. ки, *ж.* Ум. отъ **безсилка**.

Безси́льний, а, е.=Безсилий. *Дужий безсильного давить.* Котл. НП. **Вода́ безси́льна**. Сказочная вода, отнимающая силу у пьющаго ее. *Як він з ким небудь б'ється, то сам п'є силну воду, а другому дає безсилку.* Чуб. II. 208. **Ка́мень безси́льний** играетъ ту же роль: если его лизнуть, сила пропадаетъ. Чуб. II. 209, 210.

Безскоро́мник, ка, *м.* Постникъ. Конотоп. у.

Безсла́вний, а, е. Безславный, обезславленный. *Безславному тяжко сей світ покидать.* Шевч.

Безсла́вно, *нар.* Безславно.

Безсліднний, а, е. Безслѣдный. *Безслідний вітер в полі.* К. Псал. 180.

Безсліднo, *нар.* Безслѣдно. Конис. (О. 1861. I. 321). *І безслідно, мов та мрія, навіки пропали.* Млак. 92.

Безсліз́ний, а, е. Безъ слезъ, безслезный. *Сорочку тулила вока до лиця, до сухих безслізних очей.* Левиц. I. 37.

Безсме́ртки, ток, *ж. мн.* Раст. а) Xeranthemum radiatum Lam. ЗЮЗО. I. 142. б) Xeranthemum inapertum Walld. ЗЮЗО. I. 142.

Безсме́ртний, а, е. Безсмертный. *І хоть єдиную сльозину в очах безсмертних покажи.* Шевч. *Безсмертної землі нема.* Ном. № 8283.

Безсме́ртник, ка, *м.* Раст.: безсмертникъ, Helychrisum arenarium. Dc. Анн. 163. Вх Пч. II. 32.

Безсме́ртність, ности, *ж.* Безсмертіе.

До ясних безсмертности осель. К. Дз. 52.

Безсо́нний, а, е. Безсонный. *Безсонна ніч.* Левиц. Пов. 260.

Безсо́нниця, ці, *ж.* **безсо́ння, ня,** *с.* Шейк. Безсонница. *Прийшла я до вас з крикливицями і безсонницями.* Чуб. I. 141.

Безсоромі́тний, а, е. Безстыдный, безстыжій.

Безсоромі́тно, *нар.* Безстыдно. *Безсоромітно лайливий.* О. 1862. VIII. 23.

Безсоро́мний, а, е. Безстыдный. Щог. В. 19.

Безсоро́мність, ности, *ж.* Безстыдство. Желех.

Безсоро́мно, *нар.* Безстыдно.

Безстате́чно, *нар.* Неблагоразумно, непорядочно. *А чоловік завжде грішить та й безстатечно.* КС. 1883 II. 470.

Безсти́дний, а, е =**Безсоромний.** *Які справді безстидні оці городські козаки.* Шевч. 305.

Безсти́дник, ка, *м.* Безстыдникъ.

Безсти́дниця, ці, *ж.* Безстыдница. Левиц. I. 309.

Безсторо́нний, а, е. Безпристрастный, непартійный. Желех.

Безсторо́нність, ности, *ж.* Безпристрастіе. Желех.

Безстра́шний, а, е. Безстрашный. *Такий безстрашний, що стілко вже він не воював, ніколи страху не знав.* Мнж. 60.

Бе́зсуд, ду, *м.*=**Безсуддя.** *Столітній безсуд і тяжке насильство.* К. Дз. 51.

Безсу́ддя, дя, *с.* Отсутствіе законности, беззаконіе. К.

Безсу́дний, а, е. Беззаконный. К. ЦН. 291. *Поганого, безсудного, безбожного Ірода.* Чуб. III. 384.

Безсу́дниця, ці, *ж.* Беззаконница? К, Дз. 98.

Безсу́дно, *нар.* Безъ суда; беззаконно. *В темниці сконає безсудно.* К. Дз. 51.

Безсумлі́нний, а, е. Безсовѣстный. Св. Л. 248. НВолын. у.

Безсумлі́нник, ка, *м.* Безсовѣстный человѣкъ. НВолын. у

Безсумлі́нність, ности, *ж.* Безсовѣстность. Желех.

Безсумлі́нно, *нар.* Безсовѣстно

Безсу́мний, а, е. Безпечальный, беззаботный. *Пригадали й дівочі безсумні часи.* МВ. II. 179. *Усякий би пізнав по його безсумному погляду, що не ввірився ще йому світ.* Стор. М. Пр. 3.

Безсу́мно, *нар.* Безпечально, весело. *Не хотілось кидать їм, таким безсумно молодим, те, що любилось на землі.* Щог. Сл. 90.

Безсупере́чний, а, е. Безспорный.

Безсупере́чно, *нар.* Безспорно.

Безсча́стя, тя, *с.* и пр.=**Безщастя.**

Безтала́нний, а, е. Несчастный, безталанный. *А ти, моя Україно, безталанна вдово.* Шевч. *Мої безталанні діточки.* Стор. I. 20. *Коли мене уродила безталанна мати.* Чуб. V. 186.

Безтала́нник, ка, *м.* Несчастный человѣкъ, горемыка, неудачникъ.

Безтала́нниця, ці, *ж.* Несчастная женщина, горемыка. *Доню одинице та й безталаннице!* Чуб. V. 744. Ум. **Безтала́нничка, безтала́нночка.** *Моя дочка безталанничка і бездольничка.* Чуб. V. 753. *А вона, безталанночка, поклонилась.* МВ. I. 71. *То ж ваша дочка безталанночка, що без долі вродилась, без щастя зросла.* Чуб. V. 752.

Безтала́ння, ня, *с.* Несчастье, горькая судьба. Рудч. Чп. 220. Котл. НП. 393. *І талан і безталання—все, каже, від Бога.* Шевч. *Усім людям щасце, доля,—мені ж безталаннє.* Мет. 306. Ум. **Безталаннячко.** МВ. II. 122.

Безті́льний, а, е. Безплотный. *Вона здавалась ніжним безтільним духом.* Левиц. I. 332.

Безтоло́чний, а, е. О землѣ: не бывающій подъ паромъ, не идущій въ толоку. Черниг.

Безтра́виця, ці, *ж.* Недостатокъ травы.

Безтра́вний, а, е. Лишенный травы. *Степ безтравний і безводний.*

Безтя́мний, а, е. 1) Безсмысленный. Желех. 2) Несообразительный, непонятливый.

Безтя́мність, ности, *ж.* 1) Безсмысленность. Желех 2) Несообразительность, непонятливость.

Безуби́тно, *нар.* Черезчуръ, чрезвычайно, чрезмѣрно. Мнж. 176. *Їла, безубитно їла, як із голодного села пани узяли мене в город.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Безува́жний, а, е. Невнимательный.

Безува́жно, *нар.* Невнимательно.

Безуві́р, ра, *м.* 1) Невѣрный, басурманъ. К. ЦН. 271. 2) Злой, безсердечный человѣкъ. См. **Бузувір.**

Безуві́рів, рова, ве. Принадлежащій безувір'у. См. **Бузувірів**.

Безуві́рка, ки, *ж.* 1) Невѣрная, басурманка. 2) Злая, безсердечная женщина. См. **Бузувірка**.

Безуві́рний, а, е. 1) Невѣрный, басурманскій. *Оддав його в ярмо поганцям безувірним.* К. Псал. 247. 2) Злой, безсердечный. См. **Бузувірний**.

Безуві́рство, ва, *с.* 1) Неправовѣріе, нехристіанская вѣра, преимущ. мусульманство. *Гидке, поганське, темне безувірство.* К. ЦН. 296. 2) Жестокость, безсердечіе.

Безуві́рський, а, е.=**Безувірний**. *Я дав їм займища на землях безувірських.* К. Псал. 242.

Безуга́вний, а, е. Безостановочный, неугомонный.

Безуга́вно, *нар.* Безостановочно, безъ отдыха. *Тут безугавно день і ніч вода біжить.* Харьк.

Бе́зум, му, *м.* Безуміе. К. МХ. 41.

Безума́н, на, *м.* Безумецъ, глупый. *Туман танчок виводе.... Не ставай край тумана, бо той туман—безуман: білі ручки полама, перстенечки позніма.* Александров. у. Нп.

Безумі́рний, а, е. Чрезмѣрный. Мнж. 176.

Безумі́рно, *нар.* Чрезмѣрно. Мнж. 176.

Безу́міти, мію, еш, *гл.* Безумѣть, сходить съ ума.

Безу́мний, а, е. Неразумный, глупый, безумный. *Дурна тая, безумная дівонька, що полюбила п'яниченьку старого.* Чуб. V. 599.

Безу́мниця, ці, *ж.* Женщина неразумная, глупая, безумная. Въ пѣсняхъ какъ эпитетъ слову **улиця**. (Мѣсто увеселеній молодежи). *Ой ти, улице, ти, безумнице, що по тобі ходити?* Грин. III. 175.

Безу́мно, *нар.* Неразумно, глупо, безумно.

Безумо́вний, а, е, Безусловный.

Безумо́вно, *нар,* Безусловно. Желех.

Безу́мство, ва, *с.* Неразуміе, глупость, безуміе. *Не покараю я вас за безумство ваше.* К. Іов. 95.

Безупи́нний, а, е. Безостановочный, безпрерывный.

Безупи́нно, *нар.* Безостановочно, безпрерывно.

Бе́зус, са, *м.* Человѣкъ, у котораго нѣтъ усовъ.

Безу́сий, а, е.=**Безвусий**. Аф. 298.

Безустави́чне и **безустави́чно,** *нар.* Безпрестанно, постоянно. *Він так безуставичне робить. Безуставично дома сидить.* Черк. у.

Безустави́чний, а е. Безпрестанный, постоянный Вас. 205.

Безуставично. См. **Безуставичне**.

Бе́зух, ха, *м.* 1) Человѣкъ, не имѣющій уха или ушей. 2) Собака, у которой обрѣзаны уши. Канев. у.

Безу́хий, а, е.=**Безвухий**. Левиц. I. 244.

Безушча́, чати, *с.* Горшечокъ съ оторваннымъ ухомъ. Вх. Зн. 30.

Безха́тник, ка, *м.* Бездомный человѣкъ, бобыль. *Сирота безхатник і безрідник.* Г. Барв. 243.

Безха́тній, я, е. Бездомный. *Розлетілось по Вкраїні безхатнєє птаство, затрусилось по будинках вельможнєє панство.* К. Досв. 14.

Безха́тько, ка, *м.*=**Безхатник**. Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

Безхво́стий, а, е. Безхвостый. Рудч. Ск. I. 6. *Сама ти стара сорока безхвоста.* Шевч.

Безхи́трий, а, е. Безхитростный, наивный.

Безхлі́бний, а, е. Безхлѣбный. *Серед степів безвідних і безхлібних.* К. Іов. 63. *Побило мене в полі три недолі: перва доля — безхлібна, друга доля — безвідна.* АД. I. 111.

Безхлі́б'я, б'я, *с.* Недостатокъ въ хлѣбѣ, безхлѣбье. *Одно—безвіддя, друге безхліб'я.* АД. I. 117. *Припало на безвідді, на безхліб'ї погибати.* АД. I. 118. Ум. **Безхлі́б'ячко**.

Безхма́рний, а, е Безоблачный. *Блищать над ними небеса безхмарні* К. XII. 95.

Безхма́рно, *нар.* Безоблачно.

Бе́зцін, ну, *м.*=**Безцінь**. Чаще съ пред.: **за безцін**. Желех. *Хоть продаси часом для потреби і останній хлібець, до за безцін.* О. 1852. IV. 105.

Безці́нний, а, е. Не имѣющій цѣнности. Желех.

Бе́зцінь, ні, *ж.* Безцѣнокъ. Употребл. чаще всего съ предл **за**: **за бе́зцінь**—за безцѣнокъ. *За безцінь по'ддає мещанам здобич.* К. ПС. 103 *Овечата, свині, корови—все за безцінь пішло.* Мир. Пов. I. 111.

Безчасу́, *нар.* Преждевременно, несвое-

временно. *Безчасу вмерли діти.* НВолын. у. *Вона безчасу дитину привела.* НВолын. у.

Безчере́вий, **а**, **е**. Безбрюхій. *За горою кам'яною безчерева сучка бреше.* (Загадка: терница). Грин. I. 250.

Безчере́жний, **а**, **е**. Не очередной, не соблюдающій очереди. *Стій ти, безчережна!* Лохв. у.

Безче́сний, **а**, **е**. Безчестный. К. Кр. 22.

Безче́стити, **щу**, **стиш**, *гл.* Безчестить, бранить. *Одна другу безчестять, ганять.* Котл. Ен.

Бе́зчесть, **ти**, *ж.* Безчестье, посрамленіе. *Я не хочу такої безчесті.* НВолын. у.

Безче́стя, **тя**, *с.* Безчестіе, посрамленіе. К. Бай. 114. *Лучче честь, ніж безчестя.* Ном. № 4445. *Нехай вона заплатить за безчестя.* Кв. *Селу безчестя не роблять.* Котл. **Ум. Безчестячко.**

Безчи́сна, *прил. ж.*—**мере́жка**. Такая мережка, въ которой нѣтъ чисницъ, т. е. всѣ нитки утка выдернуты. Лебед. у. (Залюбовск.).

Безчувстве́нний, **а**, **е**. Лишившійся чувствъ. *Настя безчувственна теж лежить.* Кв.

Бе́зчуття, **тя**, *с.* Безчувствіе, безсознательность. К. ПС. 55.

Безшабе́льний, **а**, **е**. Не имѣющій сабли. *Треба цім безшабельним гевалам збить трохи пихи.* К. ЧР. 226.

Безшлю́бний, **а**, **е**. Безбрачный.

Безшта́нько, **ка**, *м.* 1) Малолѣтокъ, мальчишка, не носящій еще штановъ. *Ой вийдіть, безштанькы, співать веснянки, а ви, у штанях, співайте з нами.* Грин. III. 58. 2) Бѣднякъ, не имѣющій штановъ. *Я, грабя Потоцький, коронний гетьман.... і в мене є голка, щоб—часом розірветься—зашить, а ти ланець, безштанько, і в тебе нема?* Стор. I. 185.

Безща́дний, **а**, **е**. Безпощадный.

Безща́дно. *нар.* Безпощадно. *Безщадно кров рутульську лють.* Котл. Ен.

Безща́сний, **а**, **е**. Несчастный, обездоленный, не имѣющій удачи. *Така твоя доленька безщасна.* Нп. *У три ряди бідних безщасних невольників посажено.* АД. I. 90.

Безща́сниця, **ці**, *ж.* Несчастная женщина, обездоленная, неудачница. Грин. III. 559. *Ой десь наша безщасниця на чужій стороні.* Чуб. V. 473.

Безща́стя, **тя**, *с.* Несчастье. МВ. I. 44. *Ой подумайте, мислі, по моїм безщастю.* Лукаш. 82.

Бе́зя, **зі**, *ж.*=**Бузь**. Переясл. у.

Без'язи́кий, **а**, **е**. 1) Не имѣющій языка. *Без'язика коняка.* Рудан. I. 69. 2) Нѣмой, безсловесный. *І всі у ряд постават, наче без'язикі.* Шевч. *Дружки без'язикі.* КС. 1883. II. 392. *Шевченко, вийшовши дивом якимся із тиї темноти притоптаної, похилої, без'язикої.* К. (О. 1861. IV 30).

Без'язи́чник, **ка**, *м.* Раст. Ophioglossum vulgatum L, плодоносная вая. ЗЮЗО. I. 130. См. **Язичник**.

Бе́йбас, **са**, *м.*=**Вельбас**. *Умієте загадувати, а розгадати так не вмівалисьТа й куди вам, таким бейбасам.* Кост. (О. 1862. VI. 52).

Бе́йдак, **ка**, *м.* Глупецъ, болванъ. Вх. Лем. 391. См. **Бейда**.

Бейдуля, **лі**, *ж.* Дура, глупая женщина. Вх. Лем. 391.

Бе́йкання, **ня**, *с.* Крикъ на звѣря: „*а бий!*“ съ цѣлью прогнать его. Желех. См. **Тюкання**.

Бе́йкати, **каю**, **єш**, *гл.* Кричать на звѣря. См. **Тюкати**. Вх. Зн. II.

Бе́йкатися, **каюся**, **єшся**, *гл.*=**Векатися**. Зміев. у. *Сиділа б ти лучче дома, чого його по грязі бейкатися.* Богод. у.

Бейля, **ли**, *м.* Дурачина, остолопъ, болванъ. Бердич. у.

Бе́ка, **ки**, *ж.* Дѣтск. Гадость. См. **Беку**, **бецяти**.

Бе́кання, **ня**, *с.* Блеяніе.

Бе́кас, **са**, *м.* Бекасъ. Вх. Пч. II. 14. Ум. **Бекасик**.

Бе́кати, **каю**, **єш**, *гл.* 1) Кричать по овечьи, по козьи, блеять. *Ціла отара овець та кіз, ягнят, козенят мекала та бекала.* Левиц. I. 126. 2) О дѣтяхъ: реветь.

Бе́катися, **каюся**, **єшся**, *гл.* 1) Тащиться, съ трудомъ идти. *Верстов десять ішли—бекались, бекались.* Зміев. у. 2) Таскаться. *Скільки не бекається, бач, у чужих селах,—а п'яний не буде.* Зміев. у.

Бекет, **та**, *м.* Военный пикетъ, стража. *Округи табора жадних бекетів.* К. ЧР. 308. *Скрізь по сей бік стояла на бекетах стража польска.* ЗОЮР. I. 263.

Бекеша, **ші**, *ж.* Родъ верхней одежды: крытая сукномъ овчинная шуба съ таліей. Гол. Од. 17, 51. *Поздирали з неї дорогі коралі і бекешу.* Рудч. Ск. I. 209. *Ходив.... у плисових чорних штанях і в голубій бекеші.* О. 1861. X. 33. **Ум. Бекешка, бекешечка.**

Бекéшка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бекеша.** 2) Глыба земли. Ромен. у.

Беку *(неск.?)* Дѣтск. Гадость, дерьмо, грязь. Вх. Лем. 391. См. **Бека.**

Бéлбас, са, *м.*=**Вельбас.**

Белебéнити, ню, нить, *гл.* Болтать, баять. *Баби белебенять, що реп'яшки від зубів би то помагають.* Черниг.

Белéбень, бня, и **бня,** *м.* 1) Возвышенное и открытое мѣсто Употребляется чаще въ выраж.: **на белебні**—на юру. *Хата стоїть на белебні. Тут завернула б'е, а наші чумаки стали валкою на белебні.* Екатериносл. *Розумна голова: на белебні затишку хоче.* Ком. Пр. № 409. 2) Глубокое мѣсто въ водѣ. Угор.

Белéга, ги, *ж.* Экскременты коровы. Вх. Зн. 2. Также во *мн. ч.* **белéги.** Шух. I. 24.

Белéй, лéя, *м.* 1) Личинка майскаго жука. Вх. Лем. 291. См. **Бедрак.** 2) Пентюхъ; болванъ. Вх. Лем. 391.

Белелю́га, ги, *ж.* Сукровица. Желех.

Белендíти, джý, дить, *гл.*=**Баландíти.** Вх. Зн. 2.

Белéчка, ки, *ж.* Овца. *Ой овечки, ой белечки.* Шух. I. 198.

Бéльбас, са, *м.* Балбесъ, здоровань, неуклюжій человѣкъ. *Здоровий бельбас, а такий дурний.*

Бéльбахи, бéльбахи и **бéльбухи, хíв,** *м. мн.* Внутренности. *Так йому бельбахи повідбивають.* Кн. См. **Тельбухи.**

Бéлька, ки, *ж,* 1) Балка, колонна. 2) **Напився як бельма.** Пьянъ, какъ стелька.

Бéлькнути, ну, неш, *гл.* одн. в. отъ **бельнотати.** Сболтнуть, сказать что либо необдуманно. *Язик белькне та в кут, а спину виставлять—б'ють.* Ном. № 1122.

Бéлькот, ту. *м.* Болтовня, лепетъ. Аф.

Белькотáння, ня, *с.* Болтаніе, лепетаніе, бормотаніе.

Белькотáти, чý, чеш, *гл.* Лепетать, невнятно говорить, бормотать. *Язик.... белькотав.* Ев. V. 58. *Показує ручкою і белькоче: мамо.... Боля!* Кв. *„Тату!“ белькотали—„тату, тату! ми не лихи“.* Шевч.

Белькотíння, ня, *с.*=**Белькотання.**

Белькотíти, чý, чеш, *гл.*=**Белькотати.** *Засідатель обмахується та белькотить.* Стор. I. 236.

Белькотнá, нéї, *ж.* Болтовня, лепетъ.

Белькотýн, нá, *м.* Лепетунъ, болтунъ.

Белькотýха, хи, *ж.* Болтунья.

Бéльок, лька, *м.*=**Велька.** Волын.

Белáха, хи, *ж.* Сортъ плахти. Черниг. у.

Бéнда, ди, *м.* Остолопъ, болванъ. Вх. Уг. 227.

Бенбýх, ха, *м.*=**Вамбух.** Вх. Лем. 391.

Бéнкати, каю, еш, *гл.* 1)=**Вамкати.** 2) Метаться въ разныя стороны. Вх. Зн. 2.

Бéнул, ла, *м.* Дуракъ, болванъ. *Ото з тебе бенул!* Ном. № 6273.

Бендзь, *межд.* выражающее паденіе—бухъ! *Милий їде з дороги, а я йому бендзь у ноги.* Грин. Ш. 326.

Бендю́га, ги, *ж.* 1) **Бендю́га**=**Ломака**=**Дрюк.** *Як схопилась буря, так я бендюгу виламав та давай скоріше хату вкривати.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Бревно, посредствомъ котораго вѣтряная мельница поворачивается. Харьк. (Залюбовск.). 3) Каждая изъ жердей, которыя кладутъ на возъ для укладки на нихъ сноповъ: двѣ вдоль, а двѣ поперегъ. Харьк. у. 4) мн. **Бендюги.** Родъ простой повозки, ломовые роспуски. Шейк.

Бендю́жина, ни, *ж.* 1)=**Бендюга 1—3.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Проститутка, развратница. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Бендю́жний, а, е. 1) Относящійся къ роспускамъ. 2) Скверный, нечестный. **Ходить як бендюжна.** Ходитъ какъ безчестная, распутная женщина. Шейк.

Бендю́жник, ка, *м.* Ломовикъ, ломовой извозчикъ. Херс.

Бендю́х, ха, *м.* 1) Брюхо. Угор. 2) мн. **Бендюхи**=**Колішня.** Шух. I. 165.

Бенебéря, рі, *ж.*=**Венеря.** *Куди тебе бенеберя несе?* Золотонош. у. Слов. Д. Эварн.

Бенéря, рі, *ж.*? Неясное слово,—повидимому какая то болѣзнь. Не чума ли? Сравн. **бендéрська чума**; быть можетъ **бенеря** испорченное **бендеря**? **Бенéря його принеслá.** (Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.) аналогично выраженію: **холера його принесла!** *Куди тебе бенеря несе?* Ном. № 14235. *Б'е його бенеря забрати в мене ту десятину.* Лубен. у. См. **Бенеберя.**

Бéнкет, бенькет, ту, *м.* 1) Пиръ, пиршество, банкетъ. Рудч. Ск. II. 102. Шевч. 8. *Одно одного на здоров'я питає, одно одного на бенкет зазиває.* Нп. *На хліб, на сіль, на бенкет зазивали.* Нп. *Що день бенькети, мов весілля.* Котл. Ен. I. 24. 2) соб. Пирующіе. *В корчму їде—вигукує, додому йде,—бенкет веде.* Грин. III. 381. Ум. **Бенкетик.** К. Дз. 118.

Бенкетáрь, бенькетáрь, ря, *м.* Гуля-

ка, любитель пировъ. *Пани поробились до-монтарями, бенкетарями.* К. Гр. Кв. 10.

Бенке́тний, бенькéтний, а, е. Относящійся къ пиру, банкетный. К. ЧР. 373. *Запросила гостей до себе: і гостей, і дітей, і близьких приятелів на бенкетний день.* Pauli. II. 103.

Бенкето́к, тка́, *м.* Ум. отъ **бенкет.**

Бенкетува́ння, бенькетува́ння, ня, *с.* Пированіе.

Бенкетува́ти, бенькетува́ти, ту́ю, ешъ, гл. Пировать, гулять. *Де пануют? Де панують, бенкетують?* Шевч. *Отак Еней жив у Дідони.... пустився все бенкетувать.* Котл. Ен. I. 25.

Бентéг, га, *м.* Послушникъ. *Доволі вибув послушником бентегом! З бентега вийшов не один козак.... ще в ченці не постригсь, не зрікся миру,—піду пролію за християнство крів.* К. ПС. 69.

Бенте́жити, жу, жиш, гл. 1) Смущать, обезкураживать, сбивать съ толку. 2) Тревожить, волновать. *По світах свою силу показувать, людей дивувать та людський спокій бентежить.* Грин. I. 193. *І нас новий бентежить Наливай.* К. ПС. 31. 3) Ругать, срамить, безчестить; покрывать срамомъ, безчестьемъ. *Я гетьманом двадцять літ.... і я—тепер нікчемний дід—коверзував би ще про славу? Глянь, що не вимудрує зло? На що мені бентежить славу?* Греб. 329.

Веньдюга, ги, *ж.* и пр.=**Бендюга.**

Бе́нькет, ту, *м.* и пр. См. **Бенкет** и пр.

Вер, ру, *м.* То же, что и **кладка.** Вх. Зн. 2. Небольшой мостикъ изъ бревенъ, шириной въ два бревна. Шух. I. 80.

II. Вер! *меж.*=**Вирь.** Вх. Зн. 2.

Вербени́ця, ці, *ж.* Боченокъ (чаще всего для сыра и др. молочныхъ продуктовъ). Шух. I 250, 251. ЕЗ. V. 63. *Пропишьте молодицю за паленки бербеницю.* Гол. IV. 441. *Сім бербениць сиру.* О. 1862. IV. 13. *Лежать в бербеницях червінці без числа.* Млак. 82.

Вербі́вка, ки, *ж.* Родъ деревяннаго сосуда. Угор.

Ве́рва, ви, *ж.* 1) Перекладина, мостикъ. Желех. 2) Вѣтка? *Лежали берви бервінковиї, благослови, Боже, і ти, Божая Мати, деревце убирати.* Гол. II. 99. (Свад. пѣсня).

Верве́, ві́, *с.* Бревно, колода. Іохв. у. *У людей бачиш запороху в оці, а в себе і бервена не бачиш.* Чуб. I. 273.

Верве́ння, ня, *с. соб.* Бревна стволы и сучья деревъ, наносимые водой. Вх. Зн. 2.

Бервенча́стий, а, е. Срубленный изъ бревенъ. бревенчатый.

Ве́рвина, ни, *ж.* Въ ткацкомъ станкѣ для ковровъ: поперечная связь (ихъ двѣ: вверху и внизу) стоекъ, играющая роль навоя. Вас. 171.

Верві́нковий, а, е. Относящійся къ барвинку, барвинковый. *Ой лежать берви бервінкові.* Гол. IV. 437.

Верві́нок, нку, *м.*=**Варвінок.** ЕЗ. V. 96.

Ве́рда, ди, *ж.* Стружа. Желех.

Ве́рдечко, ка, *с.* Ум. отъ **бердо.**

Верди́нка, ки, *ж.* Маленькій топоръ. *Побіг я до мельника, поличив бердинки, прорубав дупло.* Чуб. I. 215.

Верді́ння, ня, *с. соб.* Берда? *Свята пречиста закляла каміня, бердіння.* МУЕ. III. 53.

Ве́рдник, ка, *м.* Мастеръ, дѣлающій берда. *Ситник берднику не товариш.* Ном. № 1026.

Ве́рдо, да, *с.* 1) Бердо, ткацкій снарядъ: родъ гребня въ рамкѣ, сквозь зубья котораго проходятъ нити основы. МУЕ. III. 24. Вх. Уг. 247. Части: горизонтальныя планки рамки—**листви**, зубья—**троща**, промежутки между зубьями—**комірки.** Шух. I. 256. То же, что и **блят.** 2) Пропасть. Вх. Зн. 2. Ум. **Бердечко.** *Тобі, мамо, ниті й бердечко, мені давай полотенечко.* Мет. 212.

Вердо́! *меж.* Крикъ сельскихъ сторожей ночью, въ родѣ: слушай! Шейк.

Вердо́в, ви, бердо́ва, ви, *ж.*=**Верда.** Желех.

Вердулець, льця, *м.* Раст. Rhododendron. Вх. Чч. II. 35.

Верег, га. *м.*; *во мн. ч.* **берега́** и **береги́.** 1) Берегъ. *Ой пійду я, пійду не берегом—лугом.* Мет. 94. *Богу молись, а до берега гребись.* Посл. *На березі Ганна роздяглася.* Шевч. **Берега́ми.** По берегамъ. *Берегами глибокий пісок.* Св. Л. 94. 2) Край, бортъ. *Глибока миска з крутими берегами.* Конот. у. 3) Кайма. *Принесу хвартух дорогий—золотії береги.* Лукаш. 144. 4) Обрѣзъ въ книгѣ. *Книжка з золотими берегами.* 5) **Пусти́тися бе́рега**—отдаться на произволъ судьбы. Аф. 6) **Держа́тися бе́рега** означаетъ въ прямомъ значеніи плыть подлѣ берега, а въ переносномъ — быть осторожнымъ. Аф. 7) **Бе́рега да́ти**—положить предѣлъ, конецъ.

Треба тобі берега дати, бо щось дуже вже роспустився. Харьк. Ум. **Бережок. бережо́чок. бережéнько.** *На бережку у ставка.* Нп. *Он у тихого Дунаю, у крутого бережку.* Чуб. *Тиха вода береженьки зносить.* Чуб. V. 344.

Берегі́вка, ки, *ж.* Пт. стрижъ, Hirundo riparia. Вх. Уг 227.

Береговúй, á, é. 1) Береговой. *Береговий вітер,* т. е. дующій съ берега. 2) Прибрежный. *Хиба у нас береговий огород, що і досі б мокро було.* Лебед. у. 3) Употребл. какъ сущ. въ значеніи—береговой надзиратель. *Ходім до берегового—він нас розсудить.* Кіев.

Береговúсько, ка и **береговúще, ща,** *с.* Прибрежье.

Берегою. Творит. над. отъ **берег.** Форма эта встрѣчается въ пѣснѣ: *Пливе віночок краєм Дунаєм, а вона за нею* (вм. за ним) *все берегою.* Чуб. Ш. 304.

Берегти́, жу́, жéш, *гл.* Беречь, хранить. *Береженого і Бог береже.* Посл.

Берегти́ся, жу́ся, жéшся, *гл.* Беречься, остерегаться. *Бережіться, хлопці!* Кв. *Тільки одної слави бережися.* Чуб. V. 474.

Берегу́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **берегуля.**

Берегу́ля, лі, *ж.*=**Берегі́вка.** Hirundo riparia. Вх. Пч. II. 12. Ум. **Берегу́льна:**

Бережáк, ка и **бережáн, на,** *м.* Прибрежный житель.

Бережéнько, ка, бережéчок, чка, *м.* Ум. отъ **берег.**

Бережúна, ни *ж.* 1) Прибрежье, побережье. *Берегом, берегом, бережиною ой хто ж то приходив вечориною?* Чуб. V. 92. 2) **Бережúна.** Береговая трава, береговое сѣно. *Підем бережину поскидаємо.* Харьк. у.

Бережúстий, а, е. Съ высокими берегами. *Оберне й степ сухий в озера бережисті.* К. Псал. 251.

Бережúти, жу́, жéш, *гл.*=**Берегти.** *Хто будеть на світі правду бережити, тому шлеть Бог з неба довго в світі прожити.* КС. 1884. I. 48.

Бережíння, ня, *с.* Бережливость, охранность. *Бережіння лучче ворожіння.* Посл.

Бережкú, ків, *м. мн.* Металлическая обдѣлка краевъ у ноженаго черенка. НВолын. у.

Бережкúй, á, é. Осторожный, берегущійся. *Бережкий чоловік не піймається в лісі.* Мюс. окр. *Дика вутка бережка.* Волч. у.

Бережнúй, а, е.=**Бережúй.** Ум. **Бережненький.**

Берéжний, а, е. Прибрежный. *Берéжні пісни; бережні буряки.* Чигир. у.

Берéжність, ности, *ж.* Осторожность. Бѣл.-Нос.

Бéрежно, *нар.* Бережно, осторожно. Ум. **Бережненько.**

Бережнúк, ка, *м.* 1) Вѣтки и куски дерева, валяющіеся на берегу рѣки, выброшенные водою. 2) Заросль на берегу рѣки.

Бережóк, жкá, *м.* Ум. отъ **берег.**

Берéза, зи, *ж.* 1) Береза, Betula alba L. ЗЮЗО. I. 114. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. 2) Парень (у дѣвушекъ—дѣвушка), избираемый распорядителемъ во время вечериицъ, пѣнія колядок и пр. запѣвало, заправитель хора. КС. 1887. VIII. 772. Г. Барв. 120. МУЕ. III. 58. *А хто, хлопці, буде в нас за березу?* Херс. *Настя-береза завела, а за нею всі.* Г. Барв. 221. Ум. **Березка, берізка, березочка, березонька, берізочка, берізонька.**

Бéревень, вня, *м.*=**Веревíль.** *22 березня 1858 року я глянув із неволі на світ божий.* Шевч. (О. 1862. VI. 15).

Берéвина, ни, *ж.* 1) Березовое дерево. Грин. Ш. 499. *Осичино, березино! чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 548. 2) Березовая вѣтка, розга. *У три березини потягали.* Нп. 3) Березовый лѣсъ. Шейк. *А в березині-грибіі, грибіі!—Кувала мі зазулечка в густій березині.* Шух. I. 201. Ум. **Березинка.**

Берéзівка, ки, *ж.* Настойка водки на молодыхъ березовыхъ листочкахъ или почкахъ (употребл. при лѣченіи ранъ). Маркев. 171. Чуб. VII. 447.

Бéрезіль, ля, *м.* Мѣсяцъ мартъ. О. 1862. Ш, заглавный листъ.

Бéрезінь, зня, *м.*=**Веревíль.** Гн. II. 211.

Берéзка, ки, *ж.* 1)=**Берізка.** *Очерет, повитий березкою.* О. 1862. VIII. 16. 2)=**болóтяна.** Betula humilis Schrank. ЗЮЗО. I. 114.

Берéзник, ка, *м.* Березовый лѣсъ, роща. *А тут йому з березника на зустріч ткандибає ряжа кобила.* Кв. Ум. **Березничок.** *Вйгла теличка з березничка.* Чуб. Ш. 479. *Їздили ми по горах і по ярах, і по дубничках, і по березничках.* Грин. Ш. 543.

Березни́ця, ці, *ж.*=**Березник.** *Бігла телиця та з березниці.* Х. Сб. VII. 444.

Березня́к, ка́, *м.*=**Березник.** *Йде березняком дівчина.* Щог. Сл. 105. Ум. **Березнячок** Чуб. Ш. 429. *Стоїть він в гарному частенькому березнячку.* Драг. 119.

Бере́зовий, а, е. 1) Березовый. *На тобі листя березовеє.* Чуб. V. 589. *Поплавці з березової кори біліли разками по лозах.* Левиц. I. 98. 2) Какъ эпитетъ при нѣкоторыхъ сущ. означаетъ: розги. *Хведько не вчивсь і скуштував березової кашки.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 109). *Дати березової каші.* Фр. Пр. 26. *Березовим пером виписувати. Березової дам припарки.* Котл. Ен. **Уже не їсть березової ка́ші.** Уже вышелъ изъ школьныхъ лѣтъ. Фр. Пр. 26.

Березозі́л, зо́ла и **березозі́ль, зо́ля,** *м.*= **Березіль,** Бѣл.-Нос.

Бере́зонька, бере́зочка, ки, *ж.* Ум. отъ береза.

Бере́ка, ки, *ж.* Раст. Pyrus torminalis Ehrh. ЗЮЗО I. 133.

Бере́мок, мка, *м.*=**Оберемок.** Бѣл.-Нос.

Бересклéн, ну и **бересклéт, ту,** *м.* Раст. Evonimus verruscous Scop. ЗЮЗО. I. 123.

Бе́рест, та, *м.* 1) Берестъ. Ulmus campestris L. ЗЮЗО. I. 140. 2)—**білий**=**Береза,** Betula alba. Вх. Лем. 392. 3) Верхняя кора березы, годная для гонки дегтя. *Березовий берест.* НВолын. у. Ум. **Берестoк, берестонько, бересточок.** *Проїхав козак лугом берегом, прив'язав коня до берестонька.* Мет. Ув. **Берестище, берестяка.**

Берести́на, ни, *ж.* Берестовое дерево. *Дрючки держали з берестини.* Котл. Ен. *На берестині ворон крюка.* Щол. Сл. 59. Ум. **Берестинка.**

Берести́ще, ща, *м.* Ув. отъ **берест.**

Берестни́к, ка́, *м.* Берестовый лѣсъ, берестовая роща. Аф. Ум. **Берестничок.**

Берестня́к, ка, *м.*=**Берестник.** Аф. Ум. **Берестнячок.**

Бересто́вий, а, е Принадлежащій или относящійся къ бересту; сдѣланный изъ береста. *Шахва гарна, берестова.* Харьк.

Бересто́к, тка́, бере́стонько, ка, бересто́чок, чка, *м.* Ум. отъ **берест.**

Берестю́к, ка, *м.*=**Берест.** *Там виріс берестюк крислатий.* Грин. I. 118.

Берестя́ка, ки, *м.* Ув. отъ **берест.**

Берестя́нка, ки, *ж.* 1) Коробка изъ березовой коры. 2) Грибъ, растущій на берестовыхъ пенькахъ. *Галушки з берестянками.* Канев. у.

Беречи́, жу́, же́ш, *гл.*=**Берегти.**

Бержу́лочка, ки, *ж.* Встрѣчено въ пѣснѣ (Чуб. V. 1088, № 232) съ испорченнымъ текстомъ; если не искаженіе, то — названіе коровы?

Бері́вка, ки, *ж.*=**Варівка**=**Варилка.** Шух. I. 307. Гн. II. 175. Ум. **Берівочка.** Шух. I. 250, 251.

Бе́ріг, рега, *м.* и пр.=**Берег** и пр. *Пливе дараба, а керманич на беріг поглядає.* Млак. 4.

Бері́зка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **береза.** 2) Раст. а) Вьюнокъ. Convolvulus arvensis L. Вх. Пч. II. 30. б) Cuscuta epilinum. Вх. Пч. II. 31.

Бері́зонька, ки, *ж.* Ум. отъ **береза.**

Берки́й, а́, е́. 1) Липкій, клейкій. *Після дощу кал рідкий, то він не беркий, не чіпляється за колеса.* Волч. у. 2)— **до робо́ти.** Съ энергіей работающій, ретивый, рьяный въ работѣ. *Я таки була берка до роботи.* Г. Барв. 359. *Берка і здібна дівчина до всього.* Г. Барв. 384.

Берки́ць! *меж.* Для означенія момента паденія: кувыркъ! шлепъ! *Беркиць у яр!* Рудч. Ск. I. 2. *Беркиць обидва під лаву.* Мнж. 92.

Берки́цьнути, ну, неш, *гл.* Кувыркнуть, повалить, бросить, шлепнуть, опрокинуть, повалить кого. Шейк. *Так і беркицьнув його на землю.*

Берки́цьнутися, нуся, нешся, *гл.* Шлепнуться, кувыркнуться.

Берку́т, та, *м.* Беркутъ. Agnila fulva.

Берли́н, на, *м.* Карета. *Їде шляхом до Київа берлин шестернею.* Шевч. *Так розжився, що було берлином їздить. Будка з вікнами і коні в простяж.* ЗОЮР. I. 266.

Берли́на, ни, *ж.* Рѣчное судно: берлина, барка (по Днѣпру) О. 1861. XI. 109. Ум. **Берли́нка.** *Кілька дубів і берлинок з кавунами бичувалося по Дніпру.* Левиц. Пов. 273.

Берлі́г, лога́, *м.*=**Барліг.** *На тім то берлозі свиноти іди построить Албуград.* Котл. Ен.

Бе́рло, ла, *с.* Скипетръ. *Падишах своїй цариці берло довіряє.* К. МБ. XII. 274.

Беру́лька, ки, *ж.*=**Ягня.** Вх. Пч. II 6.

Беру́чий, а, е.=**Беркий 2.** *У нас діти беручі до письменства.* Харьк. *З його*

був би добрий маляр, бо воно хлоп'я до всього беруче. Шевч. (КС. 1883. II. 404).

Веручки́й, а́, е́. 1=**Веркий 2.** 2) Липкій, цѣпкій, вязкій.

Верфе́ла, ли, *ж.* и **берфе́ло́, ла,** с. Часть **верилюга.** Вх. Зн. 2. См. **Ве́рилюг.** Шух. I. 109. 186.

Верца, ци, *ж.* 1)=**Вер=Кладка.** *На тій пропасті був перехід через малу берцу.* 2) **Бе́рцы.** Часть плуга (какая?) ЕЗ. V. 58.

Берце́, ца́, *с.* 1)=**Верца 1 = Вер=Кладка.** Желех. 2)=**Орчик.** Вх. Лем. 391.

Бе́саг, га, *м.* Чаще во мн. ч. **бе́саги.** 1) Мѣшокъ. *То бесаги мельникові стояли з пшеницев.* Гол. Ш. 225. 2)=**Сакви,** дорожный двойной мѣшокъ. Kolb. I. 69. КС. 1891. VI. 380. Шух. I. 77. *Нарубки кладуть калачі в бесаги.* Федьк. 3) Писанка съ изображеніемъ **бесагів.** КС. 1881. VI. 380.

Бе́седа, ди, *ж.* 1) Разговоръ, бесѣда, рѣчь. *Іде між нами своя весела беседа.* Г. Барв. *А у беседі частісінько і піп не знав, що против його говорити.* Кв. 2) Пиръ, пирушка. *Чи у беседі була, медгорілку пила?* Балл. 11. 3) Общество гостей. *Там у покоях сидить царська чесна беседа.* Рудч. Ск. Ум. **Беседонька.** *Веселая беседонька, де мій милий п'є.* Чуб. V. 805.

Бесе́дка, ки, *ж.* Лавка для гребцовъ **въ** большой днѣпровской лодкѣ, называемой **дуб.** Мнж. 179.

Бесе́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **беседа.**

Бесе́дувати, дую, еш, *гл.* Бесѣдовать, разговаривать. *А хлопець знає, що дома піп беседує.* Рудч. Ск. I. 170. *І пийте. і їжте, і беседуйте.* Чуб. V. 149.

Бесерме́н, на *и пр.*=**Бусурман** и пр.

Бесеку́р, ра, *м.* Родъ растенія. Вх. Зн. 2.

Бесі, *межд.* Дѣтск.=**Бебесі.**

Бе́сіда, ди, *ж.*=**Беседа.** *Бесіди богато, а розуму мало.* Фр. Пр. 27. *Ой чия ж то бесіда тут вечеряє весела.* Х. Сб. VII. 425.

Бе́сідливий, а, е. Разговорчивый, словоохотливый. Желех.

Бесі́дувати, дую, еш, *гл.* 1)=**Беседувати.** *Турок до них бесідує.* Гн. I. 63. 2) Говорить, произносить. *Маштер бесідує 24 разів „Отче наш".* МУЕ. III. 55.

Бесіжни́к, ка́, *м.* Раст. а) Paris quadrifolia. Желех. б) – **огоро́дний.** Malva. Вх. **Зн.** 2.

Бесіт, [ту?], *м.* Раст. Epilobium angustifolium. Лв. 98.

Бе́скед, ду, *м.* **беске́да, ди,** *ж.* Крутизна, обрывъ, непроходимый оврагъ. *Бережно провів проміж рівчаків і бескедів.* Стор. II. 194. *З високої скелі в глибокий бескед.* Стор. М. Пр. 40.

Беске́дина, ни, *ж.* Крутой горный обрывъ. Желех.

Бе́скет, ту, *м.*=**Бескед.** *Довго крутилась, ходила по бескетах та по ярках.* О. 1862. IV. 88.

Беске́ття, тя, *с. соб.* Обрывъ, обрывы, овраги. *Он дивіться, яке бескеття ліворуч від дороги.* Пирят. у.

Бе́скид, ду, *м.* 1) Гора. Желех. 2) Также во мн. **Бескиди.** Часть Карпатъ отъ Яблонки до источниковъ р. Стрыя на сѣверномъ и р. Латорицы на южномъ склонѣ. Гол. I. Геогр. оч. 558.

Бески́дський, а, е. Относящійся **въ бескидам.** Желех.

Бескі́дувати, дую, еш, *гл.* Пасти скотъ на горахъ **въ бескидах.** Желех.

Бе́стія, тії, *ж.* Бранное: скотъ, бестія. *Завзята бестія.* Шевч. **Ув. Бестіяна. Сим.** 214.

Бестія́нський, а, е. Собачій, скотскій. *Ах вік бестіянський син.* КС. 1883. VII. 501.

Бе́сур, ра. *м.*=**Вусурман.** *Тривай, бесуре! я тебе відучу до чужих дівок залицятися.* О. 1861. XI. Кух. 16.

Бе́сурів, рова, ве. 1)=**Вусурманський.** 2) Вражій, чортовъ. *Бесурів син.*

Бесурма́н, и бесурме́н, на, *м.*=**Вусурман.**

Вусурма́нський, и бесурме́нський, а, е=**Вусурманський.** К. ЧР. 23. *Віра бесурманська.* АД. I. 334.

Бесурмля́нин, на, *м.*=**Вусурман.** *Злі бесурмляне з міста рушали.* КС. 1884. I. 47.

Бесурмля́нський, а, е,=**Вусурманський.** КС. 1882. VIII. 275.

Вете́га, ги, *ж.* 1) Болѣзнь. Вх. Зн. 2. 2) *об.* Ни къ чему негодный человѣкъ. Вх. Лем. 391.

Вететóта, ти, *об.*=**Ветега 2.** Вх. Лем. 391.

Вете́жний, а, е. Больной. Вх. Зн. 2.

Бе́тлах, и бе́тлих, ха, *м.* Мусоръ, крупный соръ? *Мале сміття я і сам винесу, а цього бетлиха хиба возом вивезти.* Могил. Подол.

Ветоні́ка, ки, *ж.* Раст. Betonica officinalis. Вх. Пч. II. 29.

Вефе́ль, ля, *м.* Приказъ. *А вахмайстер попереду вефель їм видає.* Гол. I. 145.

Вех! *меж.* 1) Бухъ! (о паденіи). 2) Бацъ! (о выстрѣлѣ). ЗОЮР. I. 284.

Вех, ха, *м.* 1) Раст. Cicuta virosa L. ЗЮЗО. I. 116. 2) Въ заклинаніяхъ употребл. какъ болѣзнь, родственная съ бѣшихою. *Богородице Дівo! прошу тебе вишептать і вимовить вех і бешиху.* Чуб. I. 115.

Ве́хати, хаю, еш, одн. в. **бе́хнути, ну, неш,** *гл.* Дѣлать что нибудь съ шумомъ: стучать, падать, бить, стукнуть, упасть, ударить. *Кого по пиці бехає, кого у груди тасує.* Кв. *Так і бехнув з горища.* Мнж. 113.

Ве́хатися, хаюся, ешся, сов. в. **бе́хнутися, нуся, нешся,** *гл.* Падать, упасть съ шумомъ, грохнуться. *Як би не вона, бехнулась би перед усіма.* Г. Барв. 398.

Ве́цман, на, *м.* Неповоротливый человѣкъ, увалень, дубина, балбесъ. *Який бецман, а нічого не вгоден робить.* Аф.

Ве́цма́нка, ки, *ж.* р отъ **бецман.**

Вець, ця, *м.* Родъ большого хлѣба? *Беця їм спечу.* Мнж. 98.

Вецько́м, *нар.* — **поснýти.** Крѣпко заснуть. Желех.

Вецяти, яю, еш, *гл.* Дѣтск. испражняться. Вх. Лем. 391.

Ве́чка, ки, *ж.*=**Торок 2.** МУЕ. Ш. 25.

Вешéги, шег, *ж. мн.* Заразительныя болѣзнетворныя вещества. *Заніс бешеги до нашого села.* Вх. Зн. 3.

Вешéзни́к, ка, *м.* Раст. Paris quadrifolia. Шух. I. 20, 46, 22.

Вешúха, хи, *ж.* Болѣзнь: рожа, рожистое воспаленіе. Чуб. I. 116. Х. Сб. VII. 416. Мил. М. 95. Ув. **Бешúшище.** Мил. М. 96.

Вешúшник, ка, *м.* 1) Раст. Chenopodium hybridum L. ЗЮЗО. I. 116. Мил. М. 96, 11. 2)=**Бешиха.** Драг. 27, № 11, статья 4.

Ве́шкет, ту, *м.* 1) Скандалъ, безчестіе, посрамленіе. *Се ще йому стиднійш буде, що при людях такий бешкет йому зробили.* Кв. 2) Шумъ, смятеніе. Шейк.

Вешке́т, ту, *м.*=**Вескет.** *Київ усе по бешкетах та по кручах.* Зміев. у.

Вешке́тний, а, е. Скандальный, скандалезный.

Вешме́т, та, *м.* Особый родъ верхней одежды, бешметъ: кафтанъ, носимый подъ черкескою. Стор. II. 18. ЕЗ. V. 6. (Черном.).

Ве́шпет, ту, *м.*=**Ве́шкет.** *Цю ніч вони мені бешпет зробили, усі копи побили.* Сумск. у.

Вешпе́тити, чу, тиш, *гл.* Пачкать, гадить. *Мухи бешпетять стіни.*

Ве́штання, ня, *с.* Брань, нагоняй.

Ве́штати, таю, еш, *гл.* Бранить, срамить, давать нагоняй. *Я його вже добре бештав.* Шейк. *Бештає за гріхи вдівця молодого.* Рудан. I. 158.

Вещад, да, *м.*=**Вескид 2.** Вх. Уг. 227.

Вждирка, ки, *ж.* Рыба Phoxinus rivularis. Вх. Пч. II. 20.

Вжів. ва, *м.*=**Чміль.** Вх. Пч. I. 5.

Вжíлка, ки, *ж.*=**Вджілка.**

Вжоло́, ли́, *ж.* **бжоляни́к, ка,** *м. и пр.*=**Вджола, бджоляник.** и пр.

Вжоляникува́ти, ку́ю, еш, *гл.*=**Пасішникувати.** Волч. у. (Лободовск.).

Вжук, ка, *м.* Навозный жукъ, Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. II. 27.

Вжун, на, *м.*=**Вжук.** Желех.

Вжуні́ти, ні́, нить, *гл.* Жужжать. Желех.

Вздúкати, каю, еш, *гл.*=**Вздіти.**

Вздикну́ти и **бздикону́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Одн. в. отъ **бздикати.**

Вздила́, ли́, *ж.* Жукъ вонючка, Blaps. Мнж. 176.

Вздúни, бздни, *ж. мн.* 1) Газы въ желудкѣ. 2)=**Бздюха 1?** *Рветься як бздини.* Шейк.,

Вздíти, бздю, бздиш, *одн. в.* **бздну́ти, ну́, неш,** *гл.* Бздѣть, испускать, испустить вѣтры. Ном. № 12577. *Дід перднув, баба бзднула—і хата потонула.* Нар. сказка. *Не бзди гостро, бо уріжешся.* Посл. Канев. у.

Вздо́, да, *с.* Газы въ желудкѣ, вѣтры.

Вздýн, на́, *м.* Часто испускающій вѣтры (см. **Бздо**); говорятъ преимущественно о старикахъ. *Старий бздун.* Ув. **Бздуняка.** *Оце ще бздуняка: начхурів і дихати не можно.* Кременч. у.

Вздюха́. хи́, *ж.* 1) Родъ гриба: дождевикъ, Lycoperdon Bovista L. 2) Насѣкомое: вонючка. Ум. **Бздюшка.**

Взина́, ни, *ж.*=**Вузина.** Желех. Шух. I. 18. ЕЗ. V. 89.

Взино́вий, а, е.=**Вузиновий.** ЕЗ. V. 89.

Взича́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Дзичати.** Вх. Лем. 391.

Взік, ка, *м.*=**Вузина**. Вх. Лем. 391.

Взюк, ку, *м.* Раст. Sambucus Ebulus L. ЗЮЗО. I. 135.

Би, сокращ. **б**. 1) Частица, прибавляемая къ слову для выраженія условности: *бы, бъ. Я ж би тую Україну кругом облітала.* Нп. *Дурним би назвали, од себе прогнали.* Шевч. *Як би він не лях, то не звав би ся Стасем.* Литин. у. **Би б.** Былъ бы. *Не рад би б ти моєму браткові, як би в гости прийшов?* Рудч. Ск. I. 85. **Би-м.** Выражается условность въ 1-мъ лицѣ. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806. *Дала би-м білу ручку, та нема кому.* Чуб. V. 1. *Ой рада би-м, мій синоньку, листок написать.* Федьк. I. 37. Также точно для 2-го лица ед. ч.- **би-сь**. *Не волів би-сь, милий синку, йти з ягнятком на толоку.* Федьк. Для 1-го лица мн. ч. **би-сьмо**; для 2-го лица мн. ч. **би-сьте**. 2) Сз. Дабы, что-бы. *І над ним і коло него хрестик Божий пише, би уроки, би злі духи там не приступали.* Федьк. I. 3.

Виба́к, ка, *м.* Вередъ. Угор.

Виба́ка, ки, *ж.* Шишка овечьихъ экскрементовъ. Мил. М. 25. См. **Бібка**.

Библійний, а, е. Библейскій

Библіоте́ка, ки. *ж.* Библіотека. *Скрізь як у дзвін дзвонять,—говорять за школи і бібліотеки.* О. 1861. X. 150. *Які все чудні книжки в бібліотеці мого батька.* Левиц. Пов. 128.

Ви́блія, лії, *ж.* Библія. *Розумный, по коліна в Біблії.* Ном. № 5694.

Виґа́рь, ря, *м.*=**Веґар**. Угор.

Ви́ґасень, сня. *м.* Дубина, болванъ, олухъ. Желех.

Виґи збива́ти=**Вайдики бити**. Желех.

Ви́дзатися, дзаюся, ешся, и **ви́дзкатися, каюся, ешся**, *гл.*=**Ґедзатися**. Желех.

Ви́дзень, дзня, *м.*=**Ґедзень**. Желех.

Ви́дзькавка, ки, *ж.* Насѣк. а) Oestrus, оводъ. Вх. Зн. 3. б) Hippobosca equina. Вх. Зн. 3.

Видли́на, ни, *ж.* Единич.: скотина, одна штука скота. См. **Товарина, товаряка**.

Ви́дло, ла, *с.* 1) Рогатый скотъ. *Май—видлу дай, а сам на піч утікай.* Ном. № 447. *В тій оборі повно видла.* Чуб. II. 232. 2) Бранное: скотъ, скотина. *Ах ти, видло погане!* 3) Падаль. Ув. **Видлюга, видлюка, видляна, видлятина**.

Видла́, ля́ти, *с.* Одна молодая скотина, одна скотина. Чуб. Ш. 374.

Видля́к, ка́, *м.* Бранное: скотъ, скотина.

Видля́ка, ки, и **видля́тйна, ни**, *ж.* Ув. отъ **видло**.

Видля́чий, я, е. Скотскій.

Видля́чка, ки, *ж.* Экскрементъ рогатой скотины. Вх. Лем. 391.

Визі́вний, а, е. Вѣрный. надежный, несомнѣнный. Угор.

Визі́вно, *нар.* Несомнѣнно, навѣрно. Вх. Зн. 3.

Визува́ти, зу́ю, еш, *гл.*=**Візувати**. Вх. Зн. 3.

Вийстрик, ка, *м.* Быстрое теченіе въ рѣкѣ. Кіев.

Вик, ка, *м.* 1) Быкъ (молодой, кастрированный). *До чого бик навик, того і волом схоче.* Фр. Пр. 27. *Міняй бики на воли, аби дома не були.* Чуб. I. 272. 2)—**ди́кий**=**Олень**. Вх. Пч. П. 6. 3) Насѣк. Lucanus cervus, жукъ олень. Вх. Пч. П. 27. 4) Прочный треножникъ, съ помощью котораго поднимаютъ мельничный камень. Чигир, у. 5) Родъ неподвижныхъ кандаловъ. КС. 1882. VIII. 263. 6) Родъ дѣтской игры. Ив. 47. Ум. **Бичок, бичечок**. Ув. **Бичисько, бичище**.

Ви́лень, льня, *м.*=**Вич. 2**. Шух. I. 166.

Ви́лець, льця, *м.*=**Вилень**=**Вич 2** Kolb. I. 64.

Вилє́т, та, *м.* 1) Билетъ. 2) Паспортъ. 3) Отпускной солдатскій билетъ. *По дорозі йшов молодий москаль додому по билету.* Левиц. I. 1. 4) Двадцатипятирублевая ассигнація. *А що за цю коровку?—Билет.* Золотон. у.

Вили́на, ни, *ж.* Стебель полеваго злака, травка, былина. *Ой у полі билина, її вітер колише.* Мет. 78. *Сам зостався на чужині, як билина в полі.* Мет. 11. Ум. **Билинка, билинонька, билиночка**.

Вили́сько, ка, *с.* Мѣсто, заросшее травой, стеблями растеній. *Прийдь, прийдь, Кострубоньку! Стану з тобов до шлюбоньку на травнику-билиську і в подертім сірачиську.* Pauli, I. 22.

Вили́ця, ці, *ж.* 1) Быль, былое. *Бо се не казка, а билиця, або бувальщина, сказать.* Шевч. 2)=**Билина**. *Інших била палицов, мене с била билицов.* Гол. I. 211.

Ви́лка, ки, *ж.* 1) Родъ игры въ мячъ.

Полтав. 2) Стволъ дерева толщиной въ руку. Павлогр. у.

Ви́лля, ля, *с. соб.* Быліе. *Ой Васильку, сиди в биллю, а я в черемшині.* Pauli, II. 189.

Ви́ло, ла, *с.* 1) Доска, употребляемая вмѣсто колокола въ монастыряхъ: то же, что клепало. *Я йому як у било б'ю: женись та женись,—так ні та й годі.* Лебед. у. *Говорили, як у било били, а йому й не в догадки.* 2) Крылья или отводы въ саняхъ, предназначенные для того, чтобы сани не опрокидывались. Сумск. у. Ум. **Би́льце.**

Вило́, ла, *с.* 1) Стебель растенія (конопли), стержень кукурузы. Шух. I. 147. *Торік добрі були кукурузи: на їднім билі по два стрюки було.* Каменец. у. 2) Часть **друлівника** (см.). Шух. I. 277. 3) Верхнія боковыя перекладины, соединяющія передокъ и задокъ воза. Черниг. Ум. **Бильце́.**

Ви́лька, ки, *ж.* Стебель картофеля. Вх. Уг. 227.

Вильни́к, ка́, *м.* 1) Черешки въ листѣ. *Поїла проклята кузявка капусту,—тільки бильник один стирчить.* Черниг. 2) Раст. чернобыльникъ, Artemisia vulgaris. *Небом накрите, а билником огорожене.* Волынск.

Ви́льце́, ця, *с.* 1) Ум. отъ **било.** 2) Рамы у люльки. Чуб. VII. 386. *Шовковії вервечки, золотії бильця, срібні колокільця, мальована колисочка.* Мет. *Колихала цілу ніч і бильця з рук не пускала.* Черк. у. 3) Часть ткацкаго инструмента, называемаго **блят** (см.) Константиногр. у. 4) Часть **витушки** (см.) Вас. 202. 5) Палочка въ ульѣ, къ которой пчелы прикрѣпляютъ восчину. Шух. I. 111. 6) Часть лозовой корзины: „продольный брусокъ вверху и внизу корзины". Вас. 147. 7) Одна изъ частей воротъ. Шух. I. 87. 8) Брусъ въ боронѣ, въ которомъ укрѣплены зубья. *Треба було розбірати двоє бильців у бороні.* Чуб. II. 561. 9) Обручъ въ рыболовномъ снарядѣ, называемомъ **хватка.** Браун. 14. 10) Часть крыши **оборога** (см. **оборіг** 1)—половинка стропилъ. Вх. Зн. 42.

Вильча́к, ка́, *м.* Бревно изъ цѣльнаго дерева, деревянный брусъ.

Виля́нка, ки, *ж.*=**Вандурчанка.** Вх. Лем. 391.

Ви-м. См. **Би.**

Ви́нда, ди, *ж.* 1) Лента. Гол. Од. 26. Чуб. VII. 423. О. 1861. XI. Св. 29. *Дай же мені, моя мати, ще й червону бинду.* Грин. III. 385. **У би́ндах ходи́ти.** Быть дѣвушкой. Шейк. Ум. **Биндочка.** Чуб. III 210.

Винджу́к, ка́, *м.* Лѣнтяй, лежебокъ. Желех.

Виндо́вий, а, е. Ленточный.

Виндоо́кий, а, е.=**Влиндоокий.**

Ви́ндочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бинда.** 2) Косоплетка. Гол. Од. 50.

Виндочко́вий, а, е. Относящійся къ ленточкѣ. *Биндочковий кісник.* О. 1861. XI. 28. 29.

Виндюги́, гів, *м. мн.*=**Вендюги.**

Виндю́к, ка, *м.*=**Чміль.** Вх. Пч. II. 26.

Виндю́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Вундючитися.**

Ви́ненька, ки, } *ж.* Ум. отъ **биня.**
Ви́нечка, ки, }

Винч, ча, *м.* Трутень. Вх. Лем. 391.

Винча́ти, чу́, чиш, *гл.* = **Дзичати.** *Хрущ бинчит.* Вх. Лем. 391.

Винь-бинь! *меж.* Призывъ для коровъ. Шейк.

Ви́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **биня.**

Ви́нькати, каю, еш, *гл.*=**Винчати**=**Взичати.** *Бинькала бчілка на цвіту.* Гол. IV. 349.

I. **Ви́ньо, ня**=**Виня.** Желех.

II. **Виньо, ня,** *м.* Плакса. Желех.

Ви́ньця, ці, *ж.* Ум. отъ **биня.**

Ви́ня, ні, *ж.* Дѣтск. названіе быка, коровы. О. 1862. IX. 118. Ум. **Бинька, биньця, биненька, бинечка.** *Плаче коло биків: „бинейки мої,—бинейки!".* Гн. II. 162. См. **Биця.**

Вир! бирр! *меж.* Крикъ, которымъ гонятъ овецъ. Kolb. I. 65. Шух. I. 210.

Ви́рва, ви, *ж.*=**Врова.** Желех.

Ви́ренька, би́речка, ки, *ж.* Ум. отъ **биря.**

Ви́рів, рова, *м.* Сельскій староста, сельскій судья. Угор. *От бирова утікайте.* Гол. III. 237.

Ви́рка и **би́рька, ки,** *ж.* 1) Овца. 2) Шкура овечья, мерлушка. Гол. Од. 17. 3) **Шапка-бирка.** Шапка изъ овчины. *А ще на козаку бідному нетязі шапка-бирка, зверху дірка.* Мет. 377. 4) Палочка, на которой нарѣзываютъ счетъ чего нибудь, бирка; то же, что **карбіж.** КС. 1893. V. 277. 5)=**Багнітка.** Вх. Лем. 391. 6) Сосновая шишка. Харьк. у. Борз. у. 7) Родъ дѣтской игры. ЕЗ. V. 135 8) Животное: стоногъ, тысяченогъ. Вх. Лем. 391.

Вирка́стий, а, е. О шерсти овецъ: въ мелкихъ завиткахъ. *Вівці биркасти.* Вх. Лем. 391.

Би́ркати, **каю**, **ешь**, *гл.* Созывать овецъ. *Вівчарь вівці наганяє, на ягнята бирка.* Гол. Ш. 394.

Биркува́ти, **кую**, **ешь**, *гл.* Отмѣчать, дѣлать помѣтки, нарѣзки. См. **Бирка 4.**

Бирна́к, **ка́**, *м.* Палка съ крючкомъ, которою ловятъ овецъ.

Бирови́ти, **влю́**, **ви́ш**, *гл.* Быть сельскимъ судьей. Угор.

Би́рочка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **бирка**.

Би́рса, **си**, *ж.* 1) Сильный вѣтеръ, ураганъ, буря, порывъ вѣтра. *Як набіжить бирса, то й млин повалить.* Кіев. 2) Эпилепсія, падучая болѣзнь. Канев. у.

Бирюва́тися, **сю́ся**, **ешся**, *гл.* Артачиться, бѣситься. *Спершу кінь бирсується, а далі оговтається.* Черк. у.

Бирюва́ти, **рю́ю**, **ешь**, *гл.* Мочь, быть въ силѣ. Угор.

Би́рфи, **бирф**, *ж. мн.* Ступеньки въ передвижной лѣстницѣ. То же, что и **щаблі**. Вх. Зн. 3

Бирь-бирь! *меж.* Призывъ для овецъ.

Би́рька. См. **Бирка**.

Би́ря, **рі**, *ж.* Дѣтск. овца. О. 1861. VIII. 8. *Як піду я яром по долині свої бирі гукати.* Чуб. Ум. **Биренька**, **биречка**, **бирочка**.

Висо́г, **га**, *м.*=**Весг.**

Ви́скуп, **па**, *м.* Римско-католическій епископъ, бискупъ. К. ЧР. 10.

Вискупля́нин, **на**, *м.* Крестьянинъ, живущій на извѣстныхъ обязательствахъ на земляхъ епископства. К. ПС. 110.

Ви́скупський, **а**, **е.** Епископскій, бискупскій.

Вискупство, **ва**, *с.* Епископство.

Ви́скупщина, **ни**, *ж.* Епископскія владѣнія.

Ви́стрень, **ня**, *м.* Потокъ, быстрый ручей. *Брати мої невірні, як той бистрень, що дзюркотить на провесні в долині.* К. Іов. 14.

Ви́стрий, **а**, **е.** 1) Скорый, быстрый, стремительный. *Перебреду бистру. річку.* Мет. 83. *Підмила корінь бистра вода.* Нп. 2) Проворный. *Повибігали якісь пахнючки кущі та бистрії як гороки.* МВ. I. 112. *І бистрим бігом все колише, неначе в гніві сам Зевес.* Котл. Ен. 3) **Ви́стрий на очі.** Быстроглазый, шустрый. *Була у нас жінка,—знаєте, все бісики пускала—така собі бистра на очі.* Волч. у. **Дивиться ви́стрим оком.** Внимательно смотрѣть. МВ. II. 107. 4) **Ви́стрий на ро́зум.** Смѣтливый, сообразительный. Ум. **Бистрений**, **бистресенький**.

Вистрина́, **ни́** и **бистрина́**, **ні́**, *ж.* Быстрина, быстрое, стремительное теченіе воды. *Люблять прать на самій бистрині.* К. (ЗОЮР. II. 205). *Один з плотів, збившись з бистрини, трапив між каміння.* Стор. II. 122.

Вистри́ти, **рю́**, **ри́ш**, *гл.* Быстро, стремительно течь. *Вода бистрить.* Радом. у.

Ви́стриця, **ці**, *ж.* 1) Быстрый и шумный потокъ. Желех. 2) Названіе многихъ рѣкъ. Желех. 3) Порода длинныхъ сливъ. Вх. Лем., 391.

Вистрі́нь, **ні**, *ж.*=**Вистрина.** *Як же повідь настала, наперла бистрінь на будинок той.* Ев. Л. VI. 48.

Ви́стро, *нар.* Скоро, проворно. **Ви́стро очи́ма стриже́.** Бойко смотритъ. Шейк. Ум. **Бистренько**. **бистресенько.**

Вистроводний, **а**, **е.** Стремительно текущій. *Потоки бистроводні.* К. Псал. 32.

Вистрощо́кий, **а**, **е.**? *Чого приїхав, бистрощокий?* Грин. Ш. 680.

Вистря, **рі**, *ж.*=**Вистрина.** *Червона хустка пішла бистрею, довга коса роспустилась по воді.* МВ. I. 158.

Вистря́к, **ка**, *м.* Накожный сапъ. Волын. г.

Вистря́нка, **ки**, *ж.* 1) Раст. Alburnus baldneri. Шейк. 2) Быстрая и глубокая рѣчка. Ум. **Бистряночка.** *Течуть річки бистряночки, що й не перескочу.* Чуб. V. 577.

Би-сь. См. **Би.**

Вит, **та**, *м.* Драка. *Такий меж їми був бит, що обидва на місті зісталисъ.* Черном.

Ви́тва, **ви**, *ж.* Битва, бой. *Ой не виходь, Литва, буде з нами битва.* Мет. 215. *Лайки — байки, битва — молитва.* Ном. № 3807.

Витє́льня, **ні**, *ж.* Станокъ для трепанія конопли. Левиц. I. 2.

Витє́ць, **тця́**, *м.* Каменоломщикъ. Міус. окр.

Ви́ти, **б'ю**, **б'єш**, *гл.* 1) Бить, наносить удары. *Дурного і в церкві б'ють.* Посл. *За що мене, мужу, б'єш, за які вчинки?* Нп. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є.* Шевч. **Не по чім і б'є, як не по голові.** Въ томъ то и бѣда, въ томъ то и дѣло. Ном. № 7367. 2) О лошадяхъ: лягать. *Кобила б'є.* 3) Вколачивать. *Бити палі*

4) О водѣ, волнѣ и пр. Бить стремительно, литься, течь. *Вода так і б'є. Ой не ходи коло води, буде хвиля бити.* Мет. 70. *Піна била з рота.* Стор. М. Пр. 19. 5) О часахъ, колоколѣ и пр. Звонить, бить. *В усі дзвони б'ють.* Грин. Ш. 275. *У дзвони дзвонять, в гармати б'ють.* Харьк. О. 1862. II. 59. 6) Разбивать, бить. *Бити вікна. На мою невісточку не настачиться горшків та мисок: так б'є, хоч що тиждня нові купуй.* Харьк. 7)— **на кого.** Нападать, наступать на кого (во время войны). *І хоче ворогом на тебе бити.* К. ЦН. 172. *Прийшов чужоземець татарин і ото вже на Вишгород б'є.* А.Д. I. 50. 8) О вѣтрѣ, метели: вѣять, нести. *Б'є вітер на чистому.* Новомоск. у. *На Миколи перестало бити, за те ушкварив мороз.* Мир. Пов. I. 113. *Завірюха б'є.* Грин. II. 97. 9) Корчить въ эпиленсіи. *Бодай тебе било дб землі, аби з ті дух вибило.* (Проклятіе—пожеланіе смерти отъ эпиленсіи). Фр. Пр. 31. 10) **Олію бити.** Выжимать постное масло. 11) **Бити третяка.** Танцовать. *Під дудку била третяка.* Котл. Ен. 12) **Байдики бити.** Ничего не дѣлать, бить баклуши. Ком. II. 17. 13) **Бити на забій.** Бить на смерть. *Б'є жінку на забій.* НВолын. у. 14) **Поклони бити.** Бить поклоны. *Прийшли в каплицю перед Феба, Еней поклони бити став.* Котл. Ен. 15) — **вовну повсті.** Перебивать шерсть, дѣлать войлоки. ЗОЮР. I. 48. Сим. 197. 16)—**телеґрáм.** Посылать телеграмму. Лохв. у. 17)—**шíла.** Родъ игры у парней. О. 1861. XI. Св. 31. 18)—**чолóм.** См. **Чоло.** 19) **Бодай тя на сон било!** Чтобъ ты не могъ заснуть. Фр. Пр. 29.

Ви́тий, а, е. 1) Битый. *Каже дитина, що бита, та не каже за що.* Посл. **Ви́тий хóдиш.** Вотъ вотъ будешь побитъ. *Битий ходить.— от-от-от попоб'ють* Ном. № 3610. **Я в тім не битий.** Я этому не ученъ. я этого не знаю. Фр. Пр. 35. 2) О дорогѣ: торный, укатанный. *Ой як вийдеш на битий шлях, слізоньками вмиться.* Нп. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Нп. 3) Печатный. *Я розбіраю тільки битe письмо, а скорописі не вмію.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 4) О монетѣ и металлѣ: чеканенный, кованный. *Битії таляри.* Гол. I. 19. *При боці шабля у Дамашку бита.* Федьк. I. 132. *Без битої голої копійки.* Котя. 5) **Бúта підлóга.** Полъ изъ бревенъ. Шух. I. 174. Ум. **Битéнький.** Чуб. V. 943.

Ви́тися, ви́ється, ви́лся, *гл.* 1) Биться, драться, сражаться. *Биймесь, не виляйте, настав тепер по січі час.* Котл. Ен. VI. 24. *Господарю Волоський, чи будеш зо мною биться?* Нп. *Бийте, поки б'ється.* Шевч. 2) Биться, трепетать. *Ти не знаєш, моя мати, за ким серце б'ється.* Мет. 50. *Жила б'ється. Плаче, плаче та ридає, як рибонька б'ється.* Нп. *Сокіл.... і давай перед нею биться, наче підбитий.* Мнж. 4. 3) Биться обо что. *Будеш плакать, в землю битись, долю проклинати.* О. 1862. II. 82. 4) Стараться, биться. Грин. II. 88. *Б'ється, як риба об лід.* Посл. *Настя ночі не поспить, усюди старається, б'ється, достає.* Стор. 5) Бить, ударять. *Ходить дівка по бережку та все в груди б'ється.* Мет. 19. 6) О кобылѣ: имѣть случку. Угор. 7) **Ви́тися навви́тки.** Особый родъ игры яйцами на свѣтлый праздникъ: бить одно яйцо объ другое, и чье разобьется, тотъ и считается проигравшимъ. 8) **Ви́тися об заклáд.** Держать пари, биться объ закладъ. 9) **Ви́тися лунóю.** Отдаваться эхомъ. *Стукотіння од коліс билося луною в обидва боки того яру.* Левиц. Пов. 272.

Ви́тка, ки, *ж.* 1)=**Вабка** 5. 2) Разбитое яйцо (см. **Битися навбитки**). *У мене є з двадцять биток.* Черк. у. 3) Драка, битье. Гн. I. 65. Вх. Лем. 392. *На ярмарку счинилась межи людьми битка.* Бердич. у. 4) Ударъ въ игрѣ **латка.** Ив 47. 5) Шило, которое отыскиваютъ другъ у друга играющіе въ игру: **шила бúти.** О. 1861. XI. Св. 31. 6) То же, что и **терниця,** но съ болѣе широкой щелью для **мечúка.** Вас. 200.

Витли́вий, а, е. Драчливый. Мнж. 176. *Такий битливий,—зараз кулаком.* Константиногр. у. *Чоловік битливий буде.* Сланянос. у. 2) Бодливый. *Така корова маленька, а битлива.* Черк. у. *Битлива корова наша.* Канев. у. 3) Сильно ударяющій. *Град битливий.* Міус. окр.

Ви́тниця, ці, *ж.*=**Вотельня.** Кобел. у. Кіев. у.

Вúття, тя, *с.* Битье; драка. *Махання за биття не рахується.* Ном. № 3884. *Як би знайшовся такий чоловік, щоб не биттям, а поважним словом зробив з неї роботящу людину.* Стор. I. 10.

Ви́ціпька, ки, *ж.* Ум. отъ **биця.**

Вúць-биць! *меж.* для призыва телятъ

Ви́цька, ки, *ж.* Ум. отъ **биця.**

Ви́цю-ви́цю! *меж.*=**биць-биць!**

Вицю́ня, ні. *ж.* Ум. отъ **биця.**

Ви́ця, ці, *ж.* Дѣтск. корова, теленокъ и вообще рогатый скотъ. О 1861. VIII. 8. **Зійшлй ви́ці на ни́ці.** Хозяйство пришло въ упадокъ. Фр. Пр. 27. Ум. **Бицька. бицінька, бицюня.** См. **Биня.**

Вич, ча́, *м.* 1) Палка. КС. 1883. IV. 773. *Не біжить собака від калача, але від бича.* Чуб. I. 279. *Добрий бич запарив.* Мнж. 105. 2) Било, короткая часть цѣпа, которою молотятъ. *Кий запорожські—палічча не дуже довгі, неначе бичі у ціпів.* Стор. II. 193. 3) Часть сукновальнаго шеста, при помощи которой онъ поднимается. Мик. 481. Ум. **Бичик.**

Вича́, ча́ти, *с.* Бычекъ. Чаще во мн. ч. **бича́та.** *Їде чоловік бичатьми маленькими.* Гн. I. 96.

Вича́к, ка́, *м.* Ножъ съ небольшимъ черенкомъ. Угор.

Вичо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **бичок.** *У тебе дві корови телилося, два бичечки родилося.* Чуб. *Запряжи бичечки.* Грин. II. 69.

Ви́чий, а, е. Бычій. Вас. 163.

Ви́чик, ка, *м.* Ум. отъ **бич.**

Вичи́на, ни, *ж.* 1) Отъ **бик.** Говядина. Константиногр. у. 2) Отъ **бич 1.** Палка. Рудч. ЧП. 233.

Вичи́сько, ка, *м.* Ув. отъ **бик.**

Вичи́тися, чу́ося, чився, *гл.* О коровѣ: имѣть случку. *Гарно бичитися, та погано телитися.* Ком. П. № 446.

Вичи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **бик.**

Вичі́вка, ки, *ж.* Веревка, бичевка. О. 1862. IX. 61. Ум. **Бичівочка.**

Вичівни́к, ка́, *м.* Въ дышловомъ возу: жердь, служащая для припряжки третьей лошади. *Кінь на бичівнику.* Вх. Зн. 3. Ум. **Бичівничок.**

Ви́чка, ки, *ж.*=**Вагнітка.** Вх. Пч. II. 37.

Вична́, ні, *ж.* 1) Стадо воловъ. 2) Загонъ для воловъ. *Звелів з бичні волів пригнати.* Котл. Ен. Ш. 22.

Вичова́, ви́, *ж.* Припрягиваніе добавочныхъ лошадей или воловъ. Шейк.

Вичови́й, а́, е́. Припряженный въ добавленіе. См. **Бичувати 1.**

Вичо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **бик. Бичок-третячок.** Волъ трехлѣтокъ. Чуб. Ш. 346. 2) Рыба: а)=**Бабець.** Вх. Пч. II. 19. б) Gobius. Браун. 27. 3) Печной боровъ? *Хата в його з рундучком і піч не з бовдуром, а так, як у панів, з бичком.* Г. Барв. 424. 4) Мѣра водки, равная $^1/_2$ четверти. Радом. у. 5) Мѣра лучины: два кубическихъ аршина. Радом. у. 6)=**Сичик 2.** 7) Родъ танца. Алв. 32.

Вичува́ння, ня, *с.* Отглагольное сущ. отъ **бичувати.**

Вичува́ти, чу́ю, ешь, *гл.* 1) Припрягать къ одной парѣ лошадей или воловъ еще одну или нѣсколько впередъ, когда тяжело везти. Ком. П. № 114. *На гору йду—не бичую, а з гори йду—не гальмую.* Мет. 460. 2) О судахъ: тащить на бичевѣ. Кіевъ.

Вичува́тися, чу́юся, ешся, *гл.* 1)=**Вичувати 1.** *Ми раз у раз бичуємось, їдучи на цю гору.* Подольск. г. 2) Быть тащиму на бичевѣ, идти на бичевѣ. *Кілько берлинок і дубів з кавунами бичувалося по Дніпру.* Левиц Пов. 273.

Вичу́сь, вичу́ш, вичу́шка. Клички быка.

Вишка́, ка́, *м.* Сортъ крупныхъ астраханскихъ сельдей. Харьк. Мнж. 176.

Вишва́, ви́, *ж.* Въ кожевенномъ производствѣ: кадка, родъ ушата, въ которомъ уши вытянуты высоко вверхъ, а на продѣтой сквозь нихъ палкѣ вѣшается вымоченная кожа. Вх. Зн. 3.

Вишиха, хи, *ж. и пр.*=**Вешиха** и пр.

Ви́шки! *меж.* Окрикъ на телятъ. Мнж. 176.

Вня́к, ка́. *м.*=**Вич 2.**

Ві, сокращ. **Віг,** употребл. въ сложныхъ словахъ: **помагай-бі.** Помогай Богъ! **Спаси-бі!** Спасибо! **Дасть-бі!** Богъ дастъ. **Дале-бі! Про-бі!**

Віб, бо́бу, *м.* 1) Раст. Бобъ, Vicia faba L. Чуб. V. 1157. 2) **Да́ти бо́бу.** Задать, поколотить. *Як дам тобі бобу, то й крикнеш „пробу!"* [вмѣсто «про-бі»] Ном. № 3633. **Взяв доброго бо́бу.** Былъ сильно побитъ. Чуб. II. 524. **Дав йому бобу залізного ззісти.** Застрѣлилъ? Задалъ непосильную задачу? Ном. № 4186. Ум. **Бібик, бобик, бобок. бо́бичок.** Ув. **Бобище.** ЕЗ. V. 149.

Ві́бка, ки, *ж.* 1) Пометъ въ шарикахъ: овечій. заячій, козій. Мнж. 176. См. **Бибка.** 2) Шарикъ маленькій. Ум. **Бібочка.**

Ві́блиця, ці, ібля, лі, *ж.* Родъ рыбы. Кіевъ. Ум. **Ібличка.**

Ві́блія *и пр.* См. **библія** и пр.

Ві́бник, ка, *м.* Тридистникъ.

Ві́бо́к, бка́, *м.*=**Ві́бка.** Черк. у.

Ві́бр, бобра́, *м.* Бобръ. Желех.

Бібу́ла, ли, *ж.* Оберточная бумага. См. **Бебуля**.

Бібула́стий, а, е. Похожій на бібулу. Желех.

Біб'я́шок, шка, *м.* 1)—**Бібка 1**. 2) Древесная почка. Чигир. у.

Бівпу́шок, шка, *м.* Раст. Tussilago farfara. Вх. Лем. 392.

Біг и **Бог, Бо́га**, *м.* 1) Богъ. *Чоловік стріляє, а Біг кулі носить.* Нон. № 83. *Біг Богом, а люде людьми.* Посл. *Як ось знечев'я вбіг Меркурій засапавшися до богів.* Котл. Ен. II. 20. *Жив у лісі такий бог лісовий.* Грин. I. 44. *В се врем'я в рай боги зібрались к Зевесу в гості на обід.* Котл. Ен. II. 19. 2) Икона, образъ. Чуб. VII. 384. *Поцілувала на боженику бога.* Г. Барв. 239. *Батько й мати беруть богів, хрестять богами молодих і оддають їм у руки. Молода оддає свого бога молодому.* Грин. III. 440. 3) **Старий бог.** *Вона іде, іде,—мов старий бог з возу сходить... Вже до воріт, за двір...*— говорится о важности ухода уходящаго лица. Сим. 228. 4) **Скляний бог.** Водка, штофъ съ водкой. *Тоді то й зазналася я із сим скляним богом.* О. 1862. VII. 42. *Прихилявся до шкляного бога, привчався горілочку вживати.* Мир. ХРВ. 203. 5) **Біг-ма́. Біг-ма́є.** Нѣтъ, не имѣется. *Діточок у їх Біг-ма.* Шевч. *А іще на козаку нетязі шапка-бирка, зверху дірка, хутро голе, околиці Біг-має.* ЗОЮР. I. 6) **Біг-ме́.** Ей Богу; право. *Біг-ме на щотах не училась.* Котл. Ен. IV. 19. *Біг-ме, я не брав твоєї сокири.* Каменец. у. 7) **Біг дав.** Есть, имѣется. Галиц. 8) **Бо́гу робити.** Иносказ. сидѣть въ тюрьмѣ. Повѣсть «Мамай» Скальк. 9) **Зна́ти Бо́гу.** Знать молитвы. О. 1862. IV. 9. 10) **Бог відь.** Богъ вѣсть. *Ото скільки очима скинеш, Бог відь колишні степи.* Конот. у. 11) **Сзо́ім бо́гом зробити, пі́ти.** По своему сдѣлать. Св. Л. 287. См. **Зробити**. *З сього часу пішла своїм богом коло всього.* Св. Л. 114. 12) **Ніяким бо́гом не допро́сишся.** Никакъ не упросишь. *Ніяким богом не допросишся було, щоб хоть-в двір до тебе заглянули.* Сим. 222. 13) **За малим бо́гом.** Едва. *За малим богом слави й чести казацької братерським боєм не занапастили.* К. ЦН 221. *За малим богом Криму... не опанував.* К. ЦН. 219. 14) **За невинного бога (побито, взято).** Ни за что (побитъ, арестованъ и пр.) Мнж. 163. 15) **Спасеть же Біг тебе!** Выраженіе благодарности. Котл. Ен. II. 29. 16) **Колк вже те у Бога і діялось!** Богъ знаетъ, когда это и было. Сим. 223. 17) **У Бога.** Восклицаніе въ досадѣ, если чего нибудь не находишь. *Де ті ключі у Бога!* Сквир. у. 18) См. **Бі**. Ум. **Богонько, Богочко, Біженько, Біжечко, Божок.** *Ей, Богочку, таточку, дай погоду!* Фр. Пр. 77. *Ішов Божок дорогою, зострів дівку із водою: «Ой дай, дівко, води пити, смажні уста закропити!»—Не дам, старцю, води пити, бо вода есть нечиста... «Ой ти, дівко, сама нечиста, а вода есть завжди чиста.» Стала дівка, ізлякалась, перед Богом заховалась.* Мир. Л. Сб. 237.

Біг, гу, *м.* Бѣгъ. *І бистрим бігом все колише, неначе в гнізі сам Зевес.* Котл. Ен.

Біга́, ги́, *ж.* 1) Бѣгъ, побѣжка. Екатериносл. у. 2) **Бігбю.** Рысью. *Кінь біжить бігою.* Канев. у.

Бігавка. кн, *ж.* Поносъ.

Бігани́на, ни, *ж.* Бѣготня, суматоха, Левиц. I. 318. *Наробив справник бігании.* Каменец. у.

Бі́гання, ня, *с.* Бѣганіе. *І піднявсь був... гомін, бігання, крик, галас.* Кв.

Бігар́ь, ря, *м* Палка. *Візьму бігарь на плечі—вся моя худоба.* Гол. IV. 513. См. **Бигарь**.

Бігати, таю. ешь, *гл*, 1) Бѣгать. *Бігає по луці.* Въ повел. накл. употребл. иногда **бігай** вм. **біжи́**. *Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечеріє.* Мет. 98. Употребл. оно также тавтологически: *Ой бігайте-біжіть шляхом да наженіте Касю з ляхом.* Чуб. V. 908. *Бігай, хлопче! Бігаймо у великий гай! Бігаймо, кажу.* МВ. II. 112. 2) О коровахъ: случаться. Угор.

Бігатися, *гл.* С животныхъ: быть въ періодѣ случки, случаться. Шух. I. 211.

Бі́гливий, а, е, Бѣгущій. *Біглому єдна дорога, а погонцеві десять.* Фр. Пр. 37.

Бігна́тися, на́юся, ешся, *гл.* Божиться. Фр. Пр. 36. *Та не бігнайся, бо гріх.* Шейк.

Бігнути, ну, неш, *гл.*=**Бігти**. Драг. 267. *Бігнуть, плинуть човенцями.* АД. I. 246.

Бігови́сько, ка, *с.* Ристалище. Шейк.

Бігом, *нар.* Бѣгомъ, скоро. *Та біжи мені бігом, щоб одна нога тут, а друга там.* Ном. № 11020.

Бігота́, ти́, *ж.* Названіе кошки въ сказкѣ. Мнж. 122.

Бі́гти, **біжу́**, **жи́ш**, *гл.* 1) Бѣжать. *Гріх по дорозі біг та до нас плиг.* Ном. № 96. *Туди ж бігла да дівчинонька.* Мет. 87. *Ворон коню, біжи шейдче!* Мет. 74. *Біг так, що сам себе не чув*—изо всѣхъ силъ бѣжалъ. Котл. Ен. Ш. 21. 2) Быстро ѣхать, плыть на суднѣ. *Щось біжить з дзвоником.* О. 1862. V. 78. *Човном біжить по під берегом.* Харьк.—**вéрхи.** Ѣхать верхомъ.—з **копи́та**, **у чвал.** Ѣхать, бѣжать галопомъ. НВолын. у.—в **клус.** Бѣжать рысью. 3) О водѣ, жидкостяхъ и времени: течь. *Біжить річка-млинівочка, камені руйнує.* Pauli. *Молоко біжить. Борщ біжить. Час біжить. Літа мої біжать як скороходець.* 4)—з **блеску.** Бѣжать со свѣта. *Як росходилась стара моя,—батю мій, хоч з блеску біжи!* Харьк.

Бігу́н, **на́**, *м.* 1) Бѣгунъ, быстро бѣгающій, скороходъ. *Олінь лісний — бігун бистрий, а людей боїться.* Гол. I. 376. 2 Ось, на которой ходитъ дверь, ворота и пр.: верея. КС. 1893. VII. 78. Чуб. VII. 383. Kolb. I. 60. *Двері спали з бігуна.* Шейк. 3) Верхній двигающійся жерновъ въ мельницѣ. Вас. 183. 4) Полюсъ. *Найтеплійше на землі по-під рівноденником, а найхолоднійше коло бігунів.* Дещо. 5) Извилистый узоръ. зигзагъ. Волын. г.; Славяносерб. у. 6) Родъ колбасы. Желех. 7) Ленъ. Вх. Уг. 227. Ум. **Бігу́нець**, **бігу́нчик.**

Бігунéць, **нця́**, *м.* 1) Ум. отъ **бігун.** 2) Дитя, уже начинающее бѣгать. *Ростуть вони не по дням і не по часам, а ростуть по минутам: уже такі бігунці гарні.* Рудч. Ск. I. 116. 3) Родъ вышивки. Славяносерб. у. Ум. **Бігу́нчик.**

Бігу́нка, **ки**, *ж.* 1)=**Бігавка.** *Чогось бігунка напала.* Кіев. у. 2) Трехлѣтняя телка, вошедшая въ періодъ половой зрѣлости. 3) Пуля малаго калибра. Вх. Уг. 227.

Бігунки́, **кі́в**, *м. мн.* 1) Бѣговыя дрожки. 2) ? Чуб. VII. 396.

Бігунці́, **ці́в**, *м. мн.*=**Бігунки 1.**

Бігу́нчик, **ка**, *м.* 1) Ум. отъ **бігунець.** 2) *мн.* Въ загадкѣ: сани. *Бігунчики біжать, ревунчики* (=води) *ревуть, сухе дерево* (труну) *несуть.* Чуб. I. 313.

Бігу́ха, **хи**. *ж.*=**Бігавка.**

Бігу́чий, **а**, **е.** О водѣ: текучій. проточный. Грин. II. 284. *Тут водиця бігучая—трохи покупайся.* Грин. Ш. 340.

Бігу́чка, **ки**, *ж.*=**Бігавка.**

Бігцéм, *нар.* Бѣгомъ. *А він бігцем, бігцем з кіньми.* Каменец. у.

Бі́гці, *нар.*=**Бігцем.** *В бігці біги.* Быстро бѣжать. Желех.

Бі́гчи. **бі́чи**, **біжу́**, **жи́ш**, *гл.*=**Бігти.** Желех.

Біґа́рь, **ря**, *м.*=**Бігарь**=**Виґарь.** Гн. I. 89.

Бі́ґос, **су**, *м.* Кушанье: жареная капуста съ колбасой, саломъ. Шейк.

Відá, **дя́**, *ж.* 1) Бѣда, несчастье. горе *Від біди поли вріж та тікай.* Посл. *І грім біди не б'є.* Посл. **Він є на біді.** Онъ въ бѣдѣ. Фр. Пр. 44. **Тягти́ бідý за хвіст.** Бѣдовать, бѣдствовать; жить съ горемъ и нуждою. **На бідý зійти́.** Обѣднѣть, впасть въ несчастіе. Фр. Пр. 48. **Бія́ бідува́ти.** Переживать бѣду. *Уже ж мені та докучило сю біду бідувати.* Чуб. V. 938. **Од бідú пха́ючи.** Пополамъ съ бѣдой. Фр. Пр. 42. 2) Бѣсъ, бѣсовская сила, нѣчто страшное. *Була у царя донька, біда ту доньку вкрала.* Гн. II. 58. *Забіліло ніби кіт. Він, мавши нагайку добру, під'їхав: як вдарить, то щоби кіт, то перервав би його, а то біда стала так висока як верства, давай скакати на нього.* Драг. 47. 3) Плохой, недостойный уваженія человѣкъ. Фр. Пр. 46. Строптивый, злой, лѣнивый человѣкъ. *Біду свари, біду ганьби і бий і на біду весь ліс виломи, то біда все бідов.* Фр. Пр. 43. 4) Тѣлѣжка о двухъ колесахъ. Ум. **Бі́дка**, **бідонька**, **бі́дочка.** *Ой не плач же, любко люба, та не бідкуй, бідко.* Шух. I. 199. *Ой коли б тобі да так як мені бідонька за бідою.* Нп.

Відáга, **ги**, *об.*=**Відаха.**

Відáк, **ка́**, *м.* Бѣднякъ. *Була на всю губу господинек що й бідакові у неї есть заробіток.* Г. Барв. 308.

Відáка, **ки**, *об.*=**Відаха.**

Відáха, **хи**, *об.* Бѣдняга, бѣднижка, горемыка. Г. Барв. 76. *І гостя* (цапа) *в тришия в кошару мусять гнать. Прийшлось бідасі пропадать.* Греб. Ум. **Бідашка**, **бідашечка.** Шух. I. 198. ЕЗ. V. 145.

Відáцький, **а**, **е.**=**Відашний.** Желех.

Відáцьтво, **ва**, *с.* Бѣдность. *Довше моє біда:ство, ніж його багацтво.* Фр. Пр. 52.

Відáшечка, **бідáшка**, **ки**, *ж.* Ум. отъ бідаха.

Відáшний, **а**, **е**,=**Відолашний.** *Трава сніжечком біленьким припала, бідашний степ став сумувать.* Греб. 387.

Відвúннячко, **ка**, *с.*? *Ходім до него колядувати. Чим же він нам дасть? Бідвиннячко на насіннячко.* Чуб. Ш. 421.

Віди́ти, джу́, диш, гл. Бѣдствовать. Гн. II. 188. *Дрібні діти мати та отак бідити.... а Господи милосердний!* Камен. у. *Бідив дід, як баба жива була, та й тепереньки бідить.* Каменец. у. *Нарід дуже з голоду бідив.* Гн. II. 189.

Ві́дка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **біда**. 2) Телѣжка о двухъ колесахъ. *Запріг бідку.* Грин. II. 331.

Ві́дкання, ня, *с.* 1) Бѣдствованіе. *Як побачиш мою муку, моє бідкання щоденне.* К. Псал. 69. *Як де заведуться злидні, то отам не переводиться бідкання, аж поки злидні сами не перейдуть куди инде.* Чуб. II. 398. 2) Жалобы на судьбу, гореванье. *Хведор узявся обома руками за голову і замість бідкання дрібно і весело зареготався.* Левиц. I. 179. *Чи чує він наше бідкання за ним, чи баче наші сльози?* Мир. Пов. I. 123.

Ві́дкатися, каюся, ешся, гл. 1) Бѣдствовать, горевать. *Нехай, коли досі бідкались, нехай до старості у роскоші поживе.* Кв. *Бідкається тепер з волами в таку лиху годину.* Черк. у. *Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд і діточками втішатись.* МВ. II. 7. *Ніколи чужим лихом бідкатись.* МВ. I. 47. 2)—**чим**. Нуждаться въ чемъ. *Козаки бідкаються пасовищами.* К. Бай. 41. 3) Жаловаться на судьбу. *Чого вони все бідкаються? хиба вже справді їм так погано?* Полт. *Ой, лихо з вами та й годі! бідкалась пані Макуха, важко зітхаючи.* Левиц. Пов. 171.

Ві́дко, ка, *м.* Пт. Accentor alpinus. Вх. Уг. 227.

Відкува́ти, ку́ю, еш, гл. Печаловаться о комъ, о чемъ. *А той щедрий та роскішний все храми мурує, та отечество так любить, так за ним бідкує.* Шевч. II. 12. *Ой не плач же, любко люба, та не бідкуй, бідко.* Шух. I. 199.

Відкува́тися, ку́юся, ешся, гл.=**Відкатися**. *А я так бідкуюся—чи вже вони поїхали, чи й досі ні.* Пирят. у.

Ві́дний, а, е. 1) Бѣдный, неимущій. *Роди, Боже, на всякого долю—бідного і багатого.* Чуб. III. 229. 2) Несчастливый, горемычный, бѣдный. *Бідна моя головонька, доленька несчасна.* Мет. *Помер отець-ненька—я журюся: до кого ж я, бідна, пригорнуся?* Чуб. V. 50. Ум. **Бідненький, біднесенький**. *Жив тоді бідненький чоловік із жінкою.* Грин. I. 71.

Ві́дник, ка, *м.*=**Відак**. Вх. Уг. 227.

Відни́ти, ні́ю, ни́ш, гл. Дѣлать бѣднымъ. *Бідними нас постоями.* К. Досв. 115.

Відни́тися, нюся, нишся, гл. Прикидываться бѣднымъ. *Та вони зовсім не такі! вони тільки бідняться, а в їх грошей до чорта!* Полт.

Ві́дниця, ці, *ж.* 1) Бѣдная, бѣдствующая, бѣдняжка, несчастная. Шейк. 2) Пустячная вещь? малое количество? ничтожество? *Устану я у п'ятницю, помотаю сю бідницю: сюди, туди помахнула та нічого не вмотнула.* Грин. III. 494. **Із мішачу бідни́цю**. Очень мало. Ном. № 7696.

Ві́дні́вство, ва, *с.* Бѣдная семья, бѣдное хозяйство. *З бідніства (приймак) пристав.* Фр. Пр. 55.

Відні́йшати, шаю, еш, гл. Бѣднѣть, дѣлаться бѣднѣе, приходить въ нищету. *Землі менчає і люде біднійшають, бо ні з чого потяги.* Черниг.

Ві́дні́сінький, а, е. Совершенно бѣдный.

Ві́дність, ности, *ж.* Бѣдность, убожество, нищета.

Відні́ти, нію, еш, гл.=**Відні́йшати**.

Відні́шати, шаю, еш, гл.=**Відні́йшати**.

Ві́дно, нар. Бѣдно, убого. Ум. **Бідненько, біднесенько**. *Жив чоловік бідненько.* Грин. II. 163.

Відно́та, ти, *ж.* 1) Бѣдность, убожество. 2) соб. Бѣдные люди, бѣдняки. *Там живе усе така біднота, що страх і дивиться.*

Відночі́я, чії, *ж.*=**Відно́та**. Желех.

Відня́, ня́ти, *с.* Бѣдняжка. *Там онде блудить сплакана дитина, без тата, мами бідна сиротина: нічо не їло, душечка му мліє, і хоче в хату бідня повернути.* Федьк. I. 21. *А я тебе, любко, любю, за ручку поведу. Веду бідне за рученьку, бідне не веде сі.* Шух. I. 202. *Іде бідне в полонинку.* Шух. I. 201. **Біднята**. Бѣдные люди. Вх. Уг. 227.

Відня́га, ги, *об.* Бѣднята. *Пропав на вік сей Маг, бідняга, порхне душа на другий бік.* Котл. Ен. Ум. **Бідняжка, бідняжечка**. *Боровсь з своїм, сердега, горем, сліэми, бідняжка, обливавсь.* Котл. Ен.

Відня́к, ка́, *м.* Бѣднякъ, неимущій-че-

ловѣкъ. *А потім бачиш: той бідняк, хто його знає коли й як, землі накупить, хазяйнує.* Гліб.

Відня́ка, ки, *об.*=**Відняга**. *Кричить бідняка: нічого сам не зробить.* Рудч. Ск. 1. 144. *Так і видно, що бідняка вареників хоче.* Рудан. (КС. 1882. VI. 557). *Серця не раньте дівчині бідняці.* Рудан. 1. 36. Ум. **Бідня́чка**. *Іде качка і маленькі каченята веде. Маленькі біднячки попристават.* Чуб. II. 302.

Відня́ство, ва, *с.*=**Відність**=**Віднівство**. *Дома він кинув таке бідняство, а застав—уже й всьо.* Гн. II. 174.

Відня́чка, ки, *об.* Ум. отъ **бідняка**.

Відола́га, ги, *об.*=**Відолаха**. Драг. 212. Грин. II. 169. *Побила його відолагу.* Чуб. I. 254.

Відола́жний, а, е.=**Відолашний**. Стор. М. Пр. 39.

Відола́йчик, ка, *м.* Бѣдняжка. Встрѣчено въ пѣснѣ какъ эпитетъ зайца: *Ой ти, зайчику бідолайчику.* О. 1861. XI. Св. 46.

Відола́к, ка, *м.*=**Відолах**. Вх. Зн. 3.

Відола́ка, ки, *об.*=**Відолаха**. *Маятись йому одинокому відолаці.* МВ. II. 143.

Відола́х, ха, *м.* и **відола́ха, хи**, *об.* Бѣдняга, бѣдняжка, горемыка. *Прийде який небудь відолах.* МВ. II. 32. *Трохи одпочити позволяю відолахам.* Шевч. *Він відолаха і біжить у ліс.* ЗОЮР. II. 35. Ум. **Відолашка, відолашечка**. *Сумують обидві відолашечки.* Г. Барв. 455. *Як вона тут, відолашка, повертається?* Мир. ХРВ. 55.

Відола́шний, а, е. Горемычный, бѣдный, несчастный.

Ві́донька, ки, *ж.* Ум, отъ **біда**.

Відора́ка, ки и **відора́ха, хи**, *об.*=**Відолаха**.

Відо́та, ти, *ж.* 1)=**Віднота 1**. *Коли хого вбачав я без одежі, на холоді та на дощі в відоті.* К. Іов. 67. 2)=**Біднота 2**. Сим. 235.

Відочка, ки, *ж.* Ум. отъ **біда**.

Відува́ння, ня, *с.* Бѣдствованіе. *Не гайся до мене озватись під час тяжкого бідування.* К. Псал. 230.

Відува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Бѣдствовать, терпѣть несчастье. *П'є п'яниця неділю.... п'є п'яниця другую, а я бідна бідую.* Чуб. V. 585. *Лучче мені жінку мати, як самому бідувати.* Чуб.

Відýля, лі, *об.*? *Уже мене обрехали біленькі відулі.* Гол. Ш. 388.

Відя́га, ги, *об.*=**Відолаха**. Черк. у.

Бі́єць, бійця, *м.* Боецъ, борецъ. *Дивитись на бійців хватались.* Котл. Ен.

Ві́жак, ка́, *м.* Степная узенькая троинка. Новомоск. у.

Ві́жа́чий, а, е,=**Вігучий**. *Голосочок був у неї наче струмочок прудко біжачий.* МВ.

Вижба́, би́, *ж.* Божба. Кв. (Желех.).

Ві́ждерев, ва, *м.* **Ві́ждерево, ва**, *с.* Раст. Artemisia campestris. Вх. Пч. I. 8. Ум. **Біждеревочок**. Шейк.

Ві́жка́, *нар.* Бѣгомъ. *Біжка добіг би, не то що ходою.* Зміев. у.

Ві́жний, а, е. Ві́жний кіне́ць не́вода. Та сторона невода, которую забрасываютъ, заводятъ. Черном.

Ві́жни́к, ка́, *м.* Полочка для иконъ. Константиногр. у.

Ві́жни́ця, ці, *ж.* 1)=**Вожниця**. 2) Храмъ. *Соломон біжницю ставив.* Гн. I. 51.

Ві́з, бо́зу, *м.*=**Вуз**. Владим. у. Волын. г.

Візува́ти, ву́ю, еш, *гл.* 1) Ручаться, утверждать. Желех. 2) Быть въ состояніи. *Багато їх маєш, мабуть,—та не візуєш годувати.* Федьк. 3)—**дарабою**. Управлять плотомъ. Желех.

Візува́тися, зу́юся, ешся, *гл.* Браться за что. Вх. Зн. 3. *Не найшли нікого, хто би ся візував відмолодити царівну.* Гн. I. 107.

Візу́н, на́, *м.* 1) Нагайка, арапникъ. *К нему прибігає візуном го запинає.* Гол. I. 7. **Голий, як візун**. Совершенно голый. Ном. № 1524. 2) Плотовщикъ; рулевой. Желех.

Візце́м, *нар.*=**Вігцем**. Каменец. у.

Візьде́рево, ва, *с.*=**Вузьдерево**. Вх. Пч. I. 10.

Вій, бо́ю, *м.* 1) Бой, битва. *Хто не має зброї, най не йде в бої,* Ном. № 4208. **Бо́єм увійти́**. Вооруженной силой войти. *У Київ мусив боєм увійти.* К. ПС. 133. 2) Битье, побои. *Бою більш не буде, а за велику провинність під арешт сажатимуть.* О. 1862. V. 108. *Жінка од бою вмерла.* Харьк. г. 3) Убой (скота). *Та мовчки як іти на плахту, мов у різницях віл на бій.* Греб. 4) Боязнь, страхъ. **Має бо́я**. Боится. Фр. Пр. 114.

Ві́йзько, *нар.*=**Війно**. *Серце у мене як не вискочить, і ві́йзько, і якось весело.* О. 1862. VII. 41.

Бійка, ки, *ж.* Драка. *Лайка— не бійка: в боку не болить.* Посл.

Бійкува́тий, а, е. Драчливый. Нѣжин. у.

Бі́йно, *нар.*=**Воліко.** Шух. I. 81. *Бійно було, бо я спізнав, що то пекло.* Гн. II. 72.

Бійство, ва, *с.*=**Бійка.** *Пяство, бійство завелось таке, що й Боже!* Лебед. у.

Бік, бо́ку, *м.* 1) Бокъ, часть тѣла. *Узявсь під боки та й думає, що пан.* Посл. *Тому козакові, що шабелька при бокові.* Чуб. 2) Бокъ, сторона предмета, напр. сундука, лодки и пр. Вас. 150, 151; сторона. *І по сей бік гора, і по той бік гора.* Мет. 34. 3) Берегъ, сторона рѣки, озера. *Ой плавали утенята по тім боці ставу.* Мет. 83. *Ти по тім боці, я по сім боці,—передайся до мене.* Нп. *По тім боці—моя доля, по сім боці—горе.* Шевч. 4) **Вила́зити бо́ком.** Даромъ не проходить. *Вилізуть тобі боком оці гроші.* Полт. См. **Боком.** 5) **У бо́ці, у боку́ бу́ти, зоста́тися.** а) Остаться въ сторонѣ, непричастнымъ. *Семен зостається у боці, а Іван одвічай за все.* Зміев. у. б) Сойти на второй планъ. *Що за город Ніжен,— вже й гарний! а ввійшла у Козелець,— знак і в боку, а як у Київ, так і погонів.* Г. Барв. 37. 6) **На дру́гий бік (видужав, поправився).** Еще хуже (заболѣлъ. сдѣлалъ). Фр. Пр. 56. 7) **І ні в той бік.** Все равно, безразлично. Галиц. 8) **Бока́ми робити.** Тяжело дышать. Фр. Пр. 55. 9) **З боку го заїхав.** Хитростью поддѣлъ. Фр. Пр. 55. Ум. **Бочок, боченько, бочечок.** *На бочейках мат кований пояс.* АД. I. 43. *Сіделечко в головочки, стременочки у бочечки.* АД. I. 138.

Біла́вий, а, е.=**Білявий.** Галиц.

Біла́вка, ки, *ж.* 1)=**Білявка.** 2) Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29. Ум. **Білавочка.** *А зложмосі, пане брате, та зложмосі, зложмо, та до одної білавочки на зальотні ходьмо.* Pauli.

Біла́н, на́, *м.* 1) Блондинъ. *Білан який з тебе, хлопче.* Зміев. у. 2) Названіе бѣлаго вола, собаки и пр. 3) Бѣлый хлѣбъ? *А ну лишім, люде добрі, горілочку пити, бо будемо в Бовцатулі білани кочіти.* Гол. Ш. 224. Ум. **Біланчик.**

Біларáпський, а, е. Употребл. въ думѣ для обозначенія какой то вѣроятно фантастической земли: *(Буря) судна козацькі-молодецькі на три части розбиває: перву часть ухопило—у біларапську землю занесло.* АД. I. 177.

Білас, са, *м.* Раст. Boletus edulis. Вх. Лем. 392.

Біла́стий, а, е. Бѣловатый, бѣлесоватый. Черк. у.

Біла́ш, ша́, *м.* Бѣлый хлѣбъ, (у ницихъ). *Чорний у комиш, білаш у кармаш.* Ном. № 4643.

Біленний, а, е. 1) Выбѣленный. *І сурове полотно, і білене.* Чуб. II. 449. 2) Луженый. Білена посуда. Херс. у.

Біленик, ка, *м.* Выбѣленная юбка. Желех.

Біле́нце, ця, *с.* Холстъ, полотно. Галиц. *Ох я там на річці біленце білила, ох там же я, мати, віночок згубила.* Гол. I.

Біленький, біле́сенький, а. е. 1) Ум. отъ **білий.** 2) **Біле́нька неділя.** Страстная недѣля. *Похвала похвалиться, а вербна поставиться, а біленька й побілить.* Ном. № 424. 3) **Біле́нька не́хворощ.** Раст. степная полынь, Artemisia pontica.

Біле́т, та, *м.*=**Білет.** 1) *Білети продавати муться... у театрі.* О. 1862. Ш. 73. 2) О. 1862. IX. 111. 4) *Схотів розмінять білет.* О. 1861. X. 146.

Білечка, ки, *ж.* Ум. отъ **І. Біль.**

Біли́зна, ни, *ж.* 1) Бѣлье. *Прийшов він до річки, поскидав з себе білизну.* Чуб. II. 401. 2) Рыба, Aspius rapax. (Agas). Браун. 28.

Біли́зняна, ни, *ж.*=**Білизна 1.** Вх. Уг. 227.

Біли́й, а, е. 1) Бѣлый. *Червоная калинонька, білее деревце.* Мет. 64. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. *Причарувала біле личенько.* Мет. 84. 2) Чистый. *Я матері догожу,—постіль білу постелю.* Нп. *Взяв білу сорочку.* Драг. 4. 3) **Білий світ.** Міръ Божій, бѣлый свѣтъ. *Хведір умер, сама осталась на білому світі.* **Нудити білим світом.** Томиться, тосковать. *Не співає: як сирота білим світом нудить.* Шевч. 4) **Білий день.** Полный разсвѣтъ. *Прокинувся я, аж дивлюсь—білий день на дворі.* 5) **Білий тиждень.** Страстная недѣля. Чуб. Ш. 13. Маркев. 4. 6) **Біла́ чела́дь** Женскій полъ. *Коли турки воювали, білу челядь забірали.* Гол. I. 49. *Ні в чім буде між білу челядь піти погуляти.* АД. I. 109. 7) **Біла́ рядовина́.** См. **Рядовина 1.** Вас. 168 8) **По бі́лому співати.** Пѣть по церковному

Як би вони (шалопути) по білому співали, то й нічого,—я пізнав би, щб співають. Новомоск. у. 9) **Біла білява.** Въ загадкѣ: береза. *Біла білява перед Богом стояла.* Ном. 10) **Біла.** О монетѣ: десятикрейцеровая монета. Галиц. Ум. **Біленький, білесенький.**

Бі́лик, ка, *м.* 1) Стальной двуручный рѣзецъ для очистки кожъ. Сумск. у. 2) Самецъ бѣлки.

Біли́лечко, ко, *с.* Ум. отъ **білило.**

Біли́ло, ла, *с.* 1) Бѣлая краска, все чѣмъ можно бѣлить, убѣлять. *Та й купили білила.... дідам бороди білити.* Грин. Ш. 95. *Дівкам чорнило, парубкам білило.* АД. І. 39. 2)=**І. Біль 1**? *Ой десь же ти, дівчиноньо, з китаєчки звита, що ти мене задержала з вечора до світа. „Ой з китайки, не з китайки, з білого білила".* Мет. 45. Ум. **Білилечко.** Чуб. IV. 70.

Біли́нá, ни́, *ж.* Бѣлизна. *Чорний вуаль затуляв її білий лоб і прибільшав білину її лиця.* Левиц. І. 272.

Біли́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Бѣлить; окрашивать въ бѣлый цвѣтъ. *У суботу білю хату.* МВ. **Шйти-білйти—завтра Великдень.** Посл. Значитъ то же, что русское: коли на охоту ѣхать, тогда собакъ кормить. **Білйти шіру.** При выдѣлкѣ кожи: натирать мѣломъ. Шух. І. 254. 2) О полотнѣ: дѣлать бѣлымъ, бѣлить (на солнцѣ). *Я вас пряла, ночей не досипала, білила вас в зеленім лузі.* Левиц. І. *На тихім Дунаї під крутим берегом там господиня ріки білила..* Чуб. **Біль білйти.** См. **І. Біль.** 3) Убѣлять (умывая). *Дівка Катерина личенько білила.* Чуб. V. 574. 4) Лудить. Херс.

Біли́тися, ли́ся, лишся, *гл.* 1) Бѣлиться. *На траві біліться три шматки полотна.* 2) Убѣляться (умываясь). *Встала дівчина раненько, білилася біленько.* Чуб. V. 1082.

Біли́ця, ці, *ж.* 1)=**Вілка.** Вх. Пч. II. 7. Вх. Зн. 43. 2) Непостриженная монахиня (въ противоположность **черниці**). 3) Бѣлое просо. 4) Раст. Thlaspi arvense. Вх. Пч. II. 36. 5)=**Окілй,** Aspidus lucidus. Вх. Пч. II. 18. См. **Білюга.** 6) Мѣловая почва. Желех. Ум. **Біличка.**

Біли́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **білиця.** 2) Имя бѣлой собаки. Вх. Зн. 68.

Біліси́ньский, а, е. Совершенно бѣлый. *Стара Хомишина хата притулилась позад новісінької білісінької хатки.* Левиц. І. 22.

Біліси́нько, *нар.* Совершенно бѣло.

Бі́лість, лости, *ж.* Бѣлизна. Желех.

Біліти́, лі́ю, еш, *гл.* Бѣлѣть, бѣлѣться. *Лечу, лечу, а вітер віє, передо мною сніг біліє.* Шевч. *На синові явір зволіє, на невісточці береза біліє.* Чуб. V. 712.

Біліти́ся, лі́юся, ешся, *гл.*=**Біліти.** *Уже в мого Іванечка і своя хатка кінець, села біліється.* Федьк.

Бі́лка, ки, *ж.* 1) Бѣлка. 2) Раст. Jurinaea cyanoides Dec. ЗЮЗО. І. 125. Ум. **Білочка.**

Білка́тий, а, е. Имѣющій большіе бѣлки въ глазахъ. Шейк.

Білко́, ка́, *м.* Кличка собакъ бѣлой масти. Грин. І. 33.

Бі́лля, ля, *с.* 1) Бѣлила. *На́ тобі, дівчино, таляра на білля, а сто злотих на мило.* Подольск. г. 2) Бѣлье? *Іди, бабо, уберися, візьми своє білля,—хочу тебе повести хоч раз на весілля.* Грин. Ш. 340. См. **Набілля.**

Біло, *нар.* Бѣло. *Катря біло збіліла.* МВ. Ш. 122. Ум. **Біле́ньо, біле́сенько.** *Умилася біло-біленько.* Чуб. V. 704.

Білобо́кий, а, е. Съ бѣлыми боками. *Біг кінь білобокий через яр глибокий.* Грин. І. 248. Чаще всего служитъ эпитетомъ къ слову сорока. *А сорока білобока на скрипочку грає.* Чуб. V. 1145. Ум. **Білобокенький.**

Білоборо́дий, а, е. Съ бѣлой бородой, бѣлобородый. Ум. **Білобороденький.**

Білобрі́вка, ки, *ж.* Имѣющая русыя брови.

Білобро́вий, а, е. Съ русыми бровями, бѣлобровый. Ум. **Білобровенький.**

Біло́верба, би, *ж.* Раст. Salix alba L. Вх. Зн. 3.

Біловиди́й, а, е. Бѣлолицый. Ум. **Біловиденький.** О. 1862. IV. 75.

Білови́нники, ків, *м. мн.* Родъ зимнихъ яблокъ. Галиц.

Біловолосо́сий, а, е. Бѣловолосый. Ум. **Біловолосенький.**

Біло́вус, са, *м.* 1) Человѣкъ съ русыми усами. *Де ти бавиш, біловусе, де, мій ясний світе?* Федьк. І. 25. 2) Человѣкъ съ сѣдыми усами.

Білову́сий, а, е. Съ бѣлыми, свѣтлыми усами. Ум. **Біловусенький.**

Білоголо́ва, вої, *ж.* Женщина. Сим. 5. См. **Біла челядь.**

Білоголо́вець, вця, *м.* Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. 29. См. **Білавка.**

Білоголо́вий, а, е. Съ русой или сѣдой головой. Ум. **Білоголовенький.**

Білоголо́вка, ки, *ж.* О предметѣ (чаще о растеніи), имѣющемъ бѣлую головку. Ум. **Білоголовочка.** *Маківочки-білоголовочки, чи ви поспіли?* Шейк.

Білоголо́вник, ка, *м* Раст. Archillea millefolium L. ЗЮЗО. I. 109.

Білогоро́док, дка, *м.* Употребл. въ загадкѣ: хата. *Був на білогородку, та поїхав на чиногородок.* (Котъ былъ въ хатѣ да забѣжалъ на печь). Ном. стр. 294. № 128.

Білогре́цький, а, е.? *В чистім полі при долині, при широкій доріженьці лежить козаченько молоденький білогрецький.* Мет. 448.

Білогри́вець, вця, *м.* 1) Конь съ бѣлой гривой. 2) Птица Turdus torquatus, дроздъ ошейниковый. Вх. Пч. II. 15.

Білогри́вий, а, е. Съ бѣлой, свѣтлой гривой. Чр. 44. *Ой куінь білогривий, козакъ чорнобривий.* Грин. Ш. 245. Ум. **Білогривенький.**

Білогру́д, да, *м.* 1) Имѣющій бѣлую грудь. Желех. 2) Пт. а) Sterna minuta. Вх. Пч. II. 14. б) Cinclus aquaticus. Шух. I. 23. Ум. **Білогрудик.** Вх. Зн. 3.

Білогру́дець, дця, *м.*=**Білогруд 2 а.** Вх. Пч. II. 14. Ум. **Білогрудчик.** Вх. Зн. 3.

Білогру́дий, а, е. Имѣющій бѣлую грудь, бѣлогрудый. Шейк. Ум. **Білогруденький.**

Білогру́дик, ка, *м.* Ум. отъ **білогруд.**

Білогру́дчик, ка, *м.* Ум. отъ **білогрудець.**

Білогу́бий, а, е. 1) Съ бѣлыми губами. 2) Молодой (у котораго *молоко на губах). Отой блазень? Білогубе щеня?* О. 1861. XI. Кух. 20.

Білогу́зка, ки, *ж.* Saxicola oenanthe. Вх. Лем. 392.

Білозе́рець, рця, *м.*=**Білозірець.** *На синім морі, на білому камені, там сидить ясен сокіл білозерець.* АД. I. 190.

Білозі́р, зо́ра, м. 1) Красавецъ, милый? *Мій білозір на поріг, я йому на таліpку періг.* Лебед. у. 2) Эпитетъ мѣсяца. *Місяцю-білозору, зайди за комору.* Грин. Ш. 242.

Білозі́рець, рця, *м.* Эпитетъ сокола? Порода сокола? *Там сидить ясен сокіл-білозірець.* АД. I. 194.

Білозі́рка, ки, *ж.* 1) Красавица, милая. 2) Одинъ изъ видовъ крымской соли. Сумск. у. Ум. **Білозірочка.** *Моя панночко, моя дівочко, моя непорочная білозірочко.* Мет. 122. Какъ эпитетъ перепелки: *Тут була перепілочка.... тут була білозірочка.* Чуб. Ш. 64.

Білозо́р, ра, білозо́рець, рця, *м.* 1)= **Білозір, білозірець.** АД. I. 190. *Козаченьку-білозору, говори зо мною!* Грин. Ш. 296. 2) Только **білозо́р.** Раст. Parnassia palustris. L. ЗЮЗО. I. 130.

Білозо́рий, а, е. Имѣющій свѣтлые глаза. *Білозорий кінь.* Шейк. Ум. **Білозоренький.**

Білозу́бий, а, е. Съ бѣлыми зубами.

Біло́к, лка, *м.* 1) Бѣлокъ глазной. *Чого ти білки витріщив?* Ном. № 6600. 2) Бѣлокъ яичный. Шейк. Ум. **Білочок.**

Білокопи́тий, а, е. Съ бѣлыми копытами, бѣлокопытый. *Кінь білокопитий.* Гн. I. 164. Ум. **Білокопитенький.**

Білоко́ст, ту, *м.* Матерія красная съ чернымъ. Константиногр. у.

Білокри́лець, льця, *м.*=**Лущ.** Вх. Пч. II. 10.

Білокри́лий, а, е. Съ бѣлыми крыльями. *„Чи не бачили голубки поміж голубами?“—Хоч бачили, не бачили,—не знаєм якая.—„Сама сиза, білокрила, личко як калина.“* Чуб. V. 173. *Лебеді білокрилі.* К. Досв. 41. Ум. **Білокриленький.** Грин. Ш. 542.

Білолиці́ий, а, е. Съ бѣлымъ лицомъ, бѣлолицый. *Білолиця, кароока і станом висока.* Шевч. 2) Употребл. какъ эпитетъ къ слову мѣсяцъ, замѣняя его. *Світить білолиций на всю Україну.* Шевч. Ум. **Білолиценький.**

Білоні́г, нóга, *м.* Раст. Herniaria glabra. Вх. Пч. II. 32.

Білоні́жка, ки, *ж.* Съ бѣлыми ногами, бѣлоножка (чаще о лошади). Шейк.

Білоно́гий, а, е. Бѣлоногій. Ум. **Білоногенький.**

Білоо́к, ка, *м.* Рыба. Abramis Sapa. Вх. Пч. II. 18.

Білоплéчий, а, е. Съ бѣлыми плечами. Желех.

Білорі́з, за, *м.* Встрѣчено въ заговорѣ какъ эпитетъ камня: *В окіян-море під білоріз камінь ключі захидаю.* КС. 1883. VII. 586.

Білоріпа, пи, *ж.* Раст. Brassica rapa L Вх. Зн. 59.

Білоро́гий, а, е, Съ бѣлыми рогами. *Ганялись наші батьки по Низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.

Білору́кий, а, е. Бѣлорукій. *Себе самих і білоруких городян хлібом годуємо.* К. (О. 1861, I. 311).

Білорум'я́ний, а, е. Бѣлый и румяный. *Личко білорум'яне.* Мир. ХРВ. 8.

Білору́чечка, ки, *об.* Ум. отъ **білоручка.**

Білору́чка, ки, *об.* Малоработающій человѣкъ или малоработающая женщина; бѣлоручка. Шейк. Ум. **Білоручечка.**

Біло́слива, ви, *ж.* Порода сливъ—съ бѣлыми ягодами. Желех. Шух. I. 109.

Білота́рчик, ка. *м.?* Герой пѣсни, поющейся въ игрѣ того же имени. *Біло, білотарчику, поплинь, поплинь по Дунайчику* и т. д. Гол. IV. 156. У Чуб. игра съ той же пѣсней называется **Володарь.** Чуб. III. 39.

Білоту́рка, ки, *ж.* Родъ яровой пшеницы.

Білоу́сий и пр =**Біловусий** и пр.

Білоха́тий, а, е. Съ бѣлыми хатами. *Оглав білохатий.* Шевч. 492.

Білохво́стий, а, е. Съ бѣлымъ хвостомъ. **Білофо́ста.** Названіе овцы. Kolb. I. 65.

Білочка, ки, *ж.* Ум. отъ **білка.**

Білочник, ка, *м.* Раст. Potentilla anserina. Вх. Пч. II. 34.

Біло́шка, ки, *ж.* 1) Порода бѣлыхъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 392. 2) Шутливо: кофе съ молокомъ. *Засолодити вам білошку?* Вх. Зн. 3.

Білто́к, тка́, *м.* Бѣлокъ яйца. Вх. Лем. 392.

Білува́ння, ня, *с.* 1) Сниманіе кожи съ убитаго животнаго. См. **Білувати.** 2) Въ свадебн. пѣсняхъ: покрывало (**намітка**) для новобрачной. *Біле білування, вічне покривання.* Мет. 207. 3) Досчатый заборъ. Черниг. у.

Білува́ти, лу́ю, еш, *гл* 1) Снимать кожу съ убитаго животнаго. *Наймит козла.... білував.* Рудч. Ск. II. 150. *Зарізав чоловік ягня, тілко шо зібравсь білувати.* Мнж. 134. 2) Бѣлить (стѣну). *Ми ще хати не білували, тільки посіркували.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Білува́тий, а, е. Бѣловатый. *Снігову хмару можно зараз примітити, бо вона білувата.* Дещо. *На небі ходють круглі білуваті хмари.* Грин. II. 21.

Білува́тися, лу́юся, ешся, *гл.* Принаряжаться, прихорашиваться. *Вийду в чорному—скажуть: лінується; вийду в білому—скажуть: білується, за своїм милим ні кришки не журиться.* Чуб. V. 862.

Білу́га, ги, *ж.* Бѣлуга, Acipenser Huso. Рудч. Ск. II. 172. Ум. **Білужка.** Ув. **Білужище.**

Білу́жий, а, е. Бѣлужій.

Білу́жина, ни, *ж.* Бѣлужье мясо, бѣлужина.

Білу́ха, хи, *ж.* Бѣлолицая, бѣлая какъ снѣгъ женщина, блондинка. Шейк. Ум. **Білушка.**

Білченя́, ня́ти, *с.* Дѣтенышъ бѣлки. Черк. у.

Білш и пр.=**Більш** и пр.

I. Біль, білі или **белі,** (*зват. п.* **біле и бе́ле**), *ж.* 1) Бѣлыя нитки для шитья. Чуб. VII. 574. *Під вербою над водою Катерина біль білила, із своєю біллю говорила: «ой бе́ле моя, тонка бе́ле!* Нп. *Стоять намети як біль біленькі.* Чуб. III. 275. *Шиє вона шовком-біллю свому милому на неділю.* Нп. *Всю ніч не спала, біль сукала.* Мет. 313. *Я з тебе, біле, плахту витчу.* Мил. 84. 3) Часть дерева, слѣдующая непосредственно за корой. НВолын. у. 4) Бѣлизна. **Полюби мене в чорні, а вже в білі полюбить і аби хто.** Ном. № 2317. Полюбите насъ чорненькими, а бѣленькими насъ всякій полюбитъ. 5) Сало. Вх. Лем. 392. Ум. **Білечка.** *Забери собі біль-білечку.* Чуб. III. 470.

II. Біль, лю, *м.* Бѣлая краска, бѣлило. *Ой у полі коршма дильом дильована, дильом дольована, більом більована.* Нп. (Бердич. у.).

III. Біль, бо́лю, *м.* Боль, страданіе. *Чужий біль нікому не болить.* Ном. № 2344.

Більма́к, ка́, *м.* Имѣющій бѣльмо на глазу. Шейк.

Більма́ч, ча́, *м.*=**Більмак.** Желех.

Більмачо́к, чка́, *м.*=**Ватошки.** Лв. 101.

Більмо́, ма́, *с.* Бѣльмо. *Більмо окові нічого не шкодить, але не бачить.* Ном. *Більмо із ока зганяти.* Мил. М. 35. *А більмом би ти очі зайшли!* (Брань). Фр. Пр. 56.

Більмови́й, а, е. Съ бѣльмомъ. *Більмове око.* ЕЗ. V. 156.

Більови́й, а́, е́. Изъ бѣлыхъ нитокъ. *Це більова лиштва, а не заполочна.* Черниг. у.

Вільчо́к, чка́, *м.*=**Вілток**. Вх. Уг. 227.

Більш, *нар.*=**Більше**. *Більш копи лиха не буде.* Посл. **Більш-менш**. Болѣе или менѣе. *Пекарні в панотців тісні, то на кожну більш-менш велику оказію вже страву готовлять на дворі.* Св. Л. 202.

Бі́льшати, шаю, еш, *гл.* 1) Дѣлаться большимъ, увеличиваться. *Град все більшає, падаючи крізь хмари.* Дещо. *Виростають у тебе що-дня крила, більшають, ширшають.* К.ДС. 27. 2) Подростать. **Діти більшають—більшають і клопоти**. Дѣти подрастаютъ—увеличиваются и хлопоты.

Більше, сравн. ст. отъ *нар.* **багато**. Больше. *Більше Бог має, як роздав.* Ном. № 58. Ум. **Більшенько**.

Більший, а, е. Сравн. ст. отъ прил. **великий**. 1) Большій. *Мабудь Господь так світ создав, що менший там не втне, де більший геть то зможе.* Греб. 381. *Він (дощ) ще більший піде.* Чуб. Ш. 107. 2) Старшій. *Більший брат; більша сестра.* Шейк. Ум. **Більшенький**. *Більшенький шматочок.* Гліб. *Діточки... которе орішками пересипає, а більшенькі новими чобітками рипають.* МВ. I. 48.

Більши́нá, ни́, *ж.* 1) Величина. Бѣл.-Нос., 2)=**Більшість**.

Більшити, шу, шиш, *гл.* Увеличивать.

Більшість, шости, *ж.* Большинство. *Більшість була на моїй стороні.*

Білю́га, ги, *ж.*=**Оклій**, Aspius lucidus. Вх. Пч. II. 18. См. **Білиця 5**.

Білюх, ха, *м.* Насѣк. Pieris. Вх. Пч. I. 7.

Білю́щий, а, е. Очень бѣлый. *Дівчата все в білющих сорочках та в квітках.* Св. Л. 192.

Біля́, *нар.* Подлѣ, возлѣ. около. *Ліг біля моря одночить.* Шевч. *Будем ми старих людей біля його держати, будуть вони його научати.* Дума.

Біля́вий, а, е. Бѣлокурый, блондинъ. Рудч. ЧП. 214. *Чорнявую з душі люблю, з білявою женихаюся.* Нп. Ум. **Білявенький**. *Своїм личком та білявеньким все підманює.* КС. 1883. I. 217.

Біля́вина, ни, *ж.*=**Білявка**. *Через тоту білявину дома не ночую.* Гол. IV. 463.

Біля́виця, ці, *ж.*=**Білявина**. Гол. IV. 508. *Та де ж моя білявиця, що і не видаю.* Pauli, II. 187.

Біля́віти, вію, еш, *гл.* Становиться бѣлолицымъ, бѣлокурымъ.

Біля́вка, ки, *ж.* Бѣлолицая, бѣлокурая, блондинка. Гол. II. 432. *Ой не піду до білявки, не піду.* Pauli. II. 189. Ум. **Білявонька, білявочка**.

Біля́вша, ші, *ж.* Насѣк. Libellula, стрекоза. Вх. Пч. I. 6.

Біля́к, ка́, *м.* 1) Бѣлый по масти, одѣтый въ бѣлое. *На ставі пишно лебедь плив, а гуси сірії край його порикали.—„Хиба отцей біляк вас зглузду звів?“—один гусак загомонів.* Греб. 362. 2) Родъ грибовъ. *Як загадав боровик.... ой тим білякам да на войну йти.* Чуб. V. 1183. 3) Бѣлякъ-заяцъ. Шейк. 4) Родъ черешенъ. Уман. у. 5) Встрѣчено только въ думѣ „Про Самійла Кішку“: *(Паювали) златосиній кикдяки на козаки, златоглави—на отамани, турецькую білую габу—на козаки на біляки.* АД. I. 219. Значеніе неясно. Аф. (310) переводитъ: „козаки, не вступившіе еще въ товарищество, т. е. не посвященные въ званіе **лицаря** славнаго войска запорожскаго“; Шейк. (65) „козаки, ходившіе въ бѣлой одеждѣ“. Кулишъ понимаетъ это слово въ смыслѣ простой, рядовой козакъ. *„Лейстровик чи охочий?. — Лейстровий, мосці-пане.—Біляк, чи отаман?“—З отамання.* К. ЦН. 310. 6) Горшокъ безъ глазури изъ бѣлой глины. Вх. Лем. 392.

Біля́нка, ки, *ж.* 1) Бѣлизна лица (въ противоположность **веснянка** — веснушка). По народному повѣрью, имѣющій веснушки на лицѣ долженъ весною, увидѣвъ ласточку, сказать: *„Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки!“* Ном. № 226. Чуб. I. 59. 2) Раст. Agaricus subdulcis Bull. ЗЮЗО. I. 110. 3) Порода бѣлыхъ сливъ. Вх. Уг. 227.

Біля́ний, а, е. О полотнѣ: бѣленый (хо́лстъ). *Це сирове полотно, а то біляне.* НВолын. у.

Біля́р, ра́, *м.* Бѣлильщикъ. *І стала одежа його осяйна, дельми біла, мов сніг, якої біляр на землі не може вбілити.* Ев. Мр. IX. 3.

Біля́стий, а, е. Бѣловатый, бѣлѣющій.

Бі́лячий, а, е, Бѣличій. *Білячий хвостик.* О. 1862. VIII. 33.

Бім-бім! *меж.* Звукоподражаніе дѣтской забавѣ, когда дѣти пальцемъ прикасаются къ нижней губѣ.

Бімбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* (См. **Бім-бім!**) 1) Ничего не дѣлать, праздно время проводить. *Бімбує, як жид у шабаш!* Посл.

Липов. у. 2) **Гордиться, чваниться.** *Бімбуе, як Берко в колоді.* Ном. 3) Говорить подъ носъ. Шейк.

І. Бір, бо́ру, *м.* Сосновый лѣсъ, боръ. АД. І. 83. *Закотилось сонечко за зелений бір, ми підемо вечеряти у багатий двір.* Нп. Ум. **Бірон, борочок.** Чуб. V. 484. Ув. **Борище, боряка.**

ІІ. Бір, бі́ру, и **бо́ру,** *м.* Сборъ, налогъ. *Небагато я вже мала доплочувать громадського біру: вісім левів ще й скілько там.* Федьк.

Бі́ржа, жі, *ж.* 1) Биржа, мѣсто стоянки городскихъ извощиковъ. 2) Городскія извощичьи дрожки, сани. *Ми приїхали біржею.* Полт.

Біржа́к, біржаня́к, біржови́к, ка́, *м.* Биржевой-извощикъ. *Багацько народу зібралось; біржаники стоять і музика грає так що ну!* Кв.

Бірня́к, ка́, *м.* Трезубыя вилы. Херс.

Бірни́к, ка́, *м.* Мелкій сосновый лѣсъ, сосновая роща. Зміев. у.

Біро́к, рка́, *м.* Ум. отъ **бір.**: сосновый лѣсокъ. *В бору, в бору, в бірку та й буде мій миленький комірку.* Чуб. Ш. 146.

Бірунува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Мочь, быть въ состояніи. Вх. Лем. 392.

Бі́рше. *нар.*=**Більше.** *Ти три тисячі народу бірше від мене маєш.* Гн. І. 59.

Біс, бі́са, *м.* 1) Бѣсъ, діаволъ. *Чорт чорний, а біс рябенький.* Ном. № 193. 2) **До біса; до сто-біса.** Пропасть, множество. *От їх до сто-біса!* Шевч. 3) **З-біса.** Очень, сильно. Ставится при прил. для обозначенія усиленной степени качества. *Моторні ж з біса!* Стор. МПр. 45. *З-біса швидка!* Бѣл.-Нос. *О, хитра з-біса!* Котл. 4) **К бісу!** Къ чорту, прочь, долой! *Оттуди їм і дорога к бісу! К бісу це сміття!* Золотон. у. 5) **Бісом дивитися.** Сердито смотрѣть, косо поглядывать. Фр. Пр. 57. *Вже море так йому огидло, що бісом на його дививсь.* Котл. Ен. 6, **Один біс!** Все равно, безразлично, одинаково плохо и то, и другое Фр. Пр. 58. 7) **Біс твоєму бáтькові или матері!** Бранное пожеланіе. 8) **На біса; якого біса.** Зачѣмъ; на кой чортъ. *Якого біса ти тут по під тином валяєшся?* Полт. *На біса ти це зробив?* Полт. 9) **Біса з'їсти.** Ничего не получить. Бѣл.-Нос. 10) **Біса вхопи́ти.** Ошибиться. Бѣл.-Нос. 11) **Йому сам біс діти поміше.** Ему все удается. Бѣл.-Нос. 12) **Хай тобі біс!** Бранное пожеланіе. 13) **Біс бáтька зна!** Чортъ знаетъ. *Мабуть біс батька зна, який череп на дяковій голові.* Левиц. Пов. 348. 14) **Біс-ма, біс-має.** Нѣтъ, не имѣется. *Оступися, в тебе хисту біс-ма.* Чуб. V. 176. 15) **Біс-дерево.** Раст. Datura stramonium, Шейк. Вх. Пч.-ІІ. 31. Ум. **Бісик.** Ув. **Бісяка.**

Біседе́рево, ва, *с.* См. **Біс.**

Бісена́, ня́ти, *с.* 1) Бѣсенокъ. *Дід росказував, що бісенята, поки ще молоді, то зелені, як осітняг.* Стор. І. 111. 2) Бранное: чертенокъ, бѣсенокъ.

Бісик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **біс.** 2) **Бісики пуска́ти.** Строить глазки, ухаживать: строить куры: разсыпаться мелкимъ бѣсомъ. Ном. № 8797. *Полюбиться її він мосці і буде бісики пускать.* Котл. Ен. І. 14. *З парубками вже не та: зуби до їх скалить, бісики пуска.* Стор. І. 53. *Послала йому бісика очима.* Мир. ХРВ. 63.

Бісúний, а, е. Бѣсовскій. Аф.

Бісів, сова, во. 1) Бѣсовскій, бѣсовъ, діавольскій. Чаще всего употребл. какъ бранный эпитетъ: **бісів син, бісів бáтько, бісові діти, бісова худóба, бісова тісьмá** и пр. *Не йди туди, бісів сину, де голота п'є.* Чуб. V. 1016. 2) **Бісове ребро́.** Раст. Valeriana officinalis L. ЗЮЗО. І. 140.

Бісія́нський, а, е.=Бісовський. Какъ бранное слово встрѣчено въ народ. разсказѣ: *Ну, та й утяла ж бісіянська віра! так гуля й набігла.* Грин. ІІ. 207.

Біскуп, па, *м.* и пр.=**Бискуп** и пр.

Бісни́, *нар.* См. **Біс.**

Бісний, а, е.=Біснуватий, Фр. Пр. 59.

Біснови́стий, а, е. Бѣсноватый. Екатериносл.

Біснува́тий, а, е. 1) Сумасшедшій, бѣсноватый. Ном. № 6426. 2) Употребл. какъ эпитетъ въ значеніи переносномъ: сумасшедшій. *Вже ж і Січ їх біснувата жидовою поросла.* Шевч. *Ой, дівчино; люблю тебе, не їж хліба—візьму тебе.... Ой козаче біснуватий, нехай не їсть твоя мати.* Чуб. V. 482. *Осадив назад біснуватих коней.* Левиц. І. Ум. **Біснуватеньний.**

Біснува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Бѣситься, бѣсноваться, сумасшествовать. Бѣл.-Нос.

Бісо́вський, а, е. 1) Дьявольскій, бѣсовскій. *Сила бісовська і та одступає.* Чуб. І. 164. 2) Употребл. какъ эпитетъ

бранный: **Бісо́вська ма́ти, бісо́вська дочка́.** *Як побачив я твою бісовську гагару, то вона мені здалась страшніш од самісенького чорта.* Стор. II. 76.

Бісо́вщина, ни, *ж.* Чертовщина. *З тою бісовщикою: з ворожками, та з знахарками не водись.* Кв.

Бісо́та, ти, *ж.* Власть нечистой силы; волшебство, колдовство. Бѣл.-Нос.

Бісу́рка, ки, *ж.* 1) Бранное: чертовка, злая женщина. Подольск. г. 2) м. Пренебрежительно: бѣсъ. *Його зараз узяв за бороду.... той бісурка.* Рудч. Ск. I. 116.

Бісурма́н, на, *м.* и пр. = **Вусурман** и пр. *Буде ж слава козаченькам, бісурманам—горе.*

Бісурма́нець, нця, *м.*=**Бісурман.** *На розсвіті, на за-ранці, іще спали бісурманці.* Пѣсня.

Біса́ка, ки, *м.* Ув. отъ **біс.**

Біхреса, си, *(м.?)* Родъ бѣса, живущаго въ лѣсу и похожаго на мужика въ красной шапкѣ. Вх. Лем. 392.

Вічо́чок. См. **Бічок.**

Вічи, біжу́, жи́ш, *гл.*=**Вігти.** *Не можу бічи.* Фр. Пр. 37.

Вічко, ка, *(с.?)*=**Клюсак.** Вх. Зн. 26.

Вічни́й, а́, е́. Боковой. Желех.

Вічо́к, бічо́чок, чка́, *м.* Ум. отъ **бік.** Мнж. 28. *А я піду на той бічок, де дівчина моя мила.* Чуб.

Біючий, а, е. Бьющійся. **Бію́ча жи́ла.** Артерія.

Бія́к, ка́, *м.* 1) Большой молотъ, служащій для пробиванія мельничныхъ каменьевъ, для раскалыванья дерева и пр. *Біяком дуби в лісі то-що б'ють.* Черк. у. 2)=**Биян.** *Ой біяк черешневий, капиця залізна; як мя попер мужик ціпом, аж мі шкура злізла.* Чуб. V. 1081. Ум. **Бія́чок.** Ув. **Бія́чи́сько.**

Бія́ти, бію, еш, *гл.*=**Бити.** *Ой про що вік її біяв, з якої причини?* Гол. I. 197.

Блава́т, ту, *м.* 1) Голубая шелковая матерія. К. ЧР. 423. *Має вона сукні, має і блавати.* АД. II. 60. 2)=**Волошки,** Centaurea Cyanus. Вх. Пч. I. 9.

Блаватас, су, *м.*=**Блават 1.** *В блаватасах да сагах будемо ходити.* К. Дз. 122. *Ой де ж твої, Нечаєнку, сукні блаватаси?* АД. II. 79.

Блава́тний, а, е. Шелковый.

Блава́тус, су, *м.*=**Блаватас.** К. МХ. 15.

Блаву́чити, чу, чиш, *гл.* Сидѣть праздно, лѣниться. Желех.

Блага́нний, а, е. Желанный, просимый.

Блага́ння, ня, *с.* Мольба, моленіе. *Господеві моя дяка, що почув моє благання.* К. Псал. 63.

Блага́ти, га́ю, єш, *гл.* Просить, молить, умолять. *Пані-матку до свого дому благає.* Мет. 350. *Коли зле гадаєш, чом же Бога благаєш.* Ном. № 87. **Блага́ти на по́міч.** Просить помощи.

Блага́тися, га́ється, *гл. безл.* Умолять-ся, проситься. **Блага́ється, блага́лося.** Просится, просилося. *Скільки благалося благословення.* МВ. II. 181.

Блага́ч, ча, *м.* Проситель, молитель.

Блага́щий, а, е. Умоляющій. *Не зважив і не чув слова її благащого.* МВ. II. 117.

Благи́й, а́, е́. 1) Благой, блаженный. *Отець Андрій.... устав та: „Боже благий, Боже мій милостивий!“ каже.* МВ. I. 133. 2) Плохой. *Коли хліб благий, то його не жнуть, а косять.* Радом. у. 3) Ветхій. *Благенькі сорочечки, драночки.* 4) Немощный, слабый. Ум. **Благе́нький, благо́нький, благе́сенький.** *Віз у його благенький.* Драг. 118.

Бла́го, га, *с.* Благо, добро (заимствовано изъ церк. языка и въ нар. рѣчи не употребляется). *Заспіваю Господеві за всі Його блага.* К. Псал. 7.

Благовірний, а, е. Благовѣрный. *Прийди, слуго благовірний.* Чуб. I. 177.

Благові́сний, а, е. 1) Благовѣщенскій. *Із благовісного теляти добра не ждати.* Ном. № 420. 2) Полуумный, сумасшедшій. *Благовісний, мов у петрівку теля.* Ном. № 13795.

Благові́сник, ка, *м.* 1) Благовѣститель. Чуб. III. 12. 2)=**Благовіщення.** *Благовісник старший від Великодне.* Фр. Пр. 59. То же значеніе и въ записяхъ Залюбовск., а въ ХСб. I. 74—праздникъ: соборъ архангела Гавріила 26 марта.

Бла́говіст, ту, *м.* Благовѣстъ. Левиц. I. 378.

Бла́говісти́ти, щу, стиш, *гл.* 1) Благовѣщать. *Та йдучи в Рим благовістити, зайшов у гай води напитись.* Шевч. 2) Благовѣстить. Ком. Пр. № 484. *Уже, тату, до церкви благовістять.* Грин. I. 47. *Чи вже благовістили до церкви?* Стор. I. 223. 3) Разносить, разглашать. *Уже Мелашка бігає по хатах, мабуть якусь новину благовістить.*

Благовіщéння, ня, *с.* Благовѣщеніе (праздникъ 25 марта). ХСб. I. 74. *На Благовіщення й птиця гнізда не вʼє.* Ном. № 418.

Благовіщний, а, е. Благовѣщенскій. *На благовіщнім тижні вдовин плуг.* Ном. № 419.

Благодáр, ря, *м.* Благодѣтель. Вх. Лем. 392. См. **Добродій.**

Благодáтний, а, е, благодáтвій, я, е. Благодатный. *Прийшла молодиця на той хутір благодатний у найми проситься.* Шевч. *Життя тоді наше було.... таке ж то любе, таке ж то благодатне.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Благодáтно, *нар.* Благодатно.

Благодáть, ті, *ж.* 1) Благодать. *Усюди Божа благодать і в серці, і в хаті.* Шевч. 2) **Бóжа благодáть.** Раст. Gratiola officinalis L. ЗЮЗО I. 124.

Благоподóбно, *нар.* Надлежащимъ образомъ, какъ слѣдуетъ, благолѣпно. *Треба тільки мені вивірити на свої очі, що темний сліпець благоподобно службу божу одправляє.* МВ. I. 16.

Благополýчний, а, е. Благополучный, здоровый. *Була ввечора благополучна, а вночі і занедужала.* Лебед. у.

Благополýчно, *нар.* Благополучно. Стор. I. 5.

Благородний, а, е. 1) Изъ привилегированныхъ сословій. *Благородні—хліба голодні.* Ном. № 953. *Благородна, як свиня огородна.* Ном. № 953. 2) Благородный. *Болота засипав благородними кістками.* Шевч.

Благорóдність, ности, *ж.* Благородство. Желех.

Благословéнний, а, е. Благословенный; благословленный. *Онопріє, святий, благословенний.* Чуб. *Курка вся благословенна їсти, тільки ноги, не благословенні, бо вона гребе усяку нечисть.* Мнж. 155.

Благословéння, ня, *с.* 1) Благословеніе. *Добрий піп, добре й благословення.* Ном. № 7108. 2) Славословіе, восхваленіе. Ум. **Благословéннячко.** *Молода Гапочка у свого батенька благословеннячка просе.* ХСб. VII. 427.

Благословéнство, ва, *с.* = **Благословення 1.** *Хто йде, під благословенство підійде.* Св. Л. 10.

Благословúти, ся. См. **Благословляти, ся.**

Благословля́ти, ля́ю, ся, сов. в. **Благословúти, влю́, вúш,** гл. 1) Благословлять, благословить, давать, дать благословеніе. Чуб. I. 70. *Владика благословляє нас на рушення.* Стор. МПр. 51. *Благослови ж мене, та мій батеньку, на сім посаді сісти.* Нп. 2) Славословить, восхвалять, величать. *І Господа благословляла за долю добрую твою.* Шевч. *Благословив Бога.* Св. Л. II. 28.

Благословля́тися, ля́юся, ячся, сов. в **Благословúтися, влю́ся, вúшся,** гл. 1) Получать, получить благословеніе. *Благословилась Марусенька у свого татка на посад сісти.* Нп.—**до кóго, у кого.** Получать благословеніе отъ кого. *(На весіллі) посланці тричі благословляться до старости.* О. 1862. IV. 16. *Йди до пона благословиться.* АД. II. 21. *Вона благословиться у батька й у матері.* Грин. III. 428. 2) **На світ благословúлося.** Разсвѣло. *Ось нічка утікла, мов стало розсвітать, мов почало на світ благословлятись.* Греб.

Благостúнний, а, е. Милостивый, добрый. *Ти послав йому назустріч слово благостинне.* К. Псал. 47.

Благостúня, ні, *ж.* Доброта, милость, благодѣяніе. *Слава ж тобі, чернче, твоїй благостині.* Чуб. V. 1167. *До кого мені словатись, де шукати благостині?* К. Псал. 11.

Блáгость, ти, *ж.* Благость, доброта. *Великі скарби своєї благости розсипав Бог у своєму красному мирові.* К. Гр. Кв. 22.

Благочестúвий, а, е. 1) Православный. *Графиня благочестива була і не ходила в успенську церкву до уніята. Скоро потім настало благочестіє, успенська церква на самий перед стала благочестивою.* КС. 1884. VIII. 724. *Стали ігнительства і на попів благочестивих.* ЗОЮР. I. 138. 2) Благочестивый, религіозный. *А людей благочестивих добре поважає.* К. Псал. 8.

Благочéстя, тя. *с.* Православіе. ЗОЮР. I. 69. КС. 1884. I. 166. *От у Тройці благочестие, а в нас унія.* ЗОЮР. I. 262.

Благочúнний, ного, *м.* Благочинный. *Моліться, братія, моліться,—так благочинний начина.* Шевч. *Коли б нашій попаді та попова борода,—давно б благочинним була.* Ком. Пр. № 899.

Благочúнник, ка, *м.*=**Благочинний.** Шейк. *Прийшов указ від благочинника.* Св. Л. 8.

Благувáтий, а, е. Малоумный. *Благувата трохи.* Вас. 209.

Благу́знити, ню, ниш, *гл.* Поговаривать, болтать *Благузнять люде, що у Київ царь приїде.* Канев. у.

Благу́нка, ки, *ж.*? Встрѣчено въ заговорѣ. *Коровки благунки спали собі у своїго лазди в кошарах.* ЕЗ. V. 62.

Благу́щий, а, е. Умоляющій.

Блаже́нний, а, е. Блаженный. *Блаженний муж на лукаву не вступає раду.* Шевч.

Блаже́нство, ва, *с.* Блаженство, счастье. Св. Л. 22. *Не доймаємо віри ніякому блаженству на землі.* К. Гр. Кв. 23.

Блажи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* Соглашаться. *Оттой блажиться їхать, а ці то не хотять.*

Бла́жчий, а, е. Сравн. ст. отъ **благи́й.** *Кость блажчий за Григора.* Каменец. у.

Бла́зен, зна, *м.*=**Блазень.** Ном. № 1327.

Блазе́нство, ва, *с.* Шутовство, дурачество. Ном. № 8108. *Йому все блазенство в голові. Гордуєш хирного ума блазенством.* К. Дз. 21.

Блазе́нський, а, е. Шутовской, дураческій. К. Дз. 175.

Бла́зень, зня, *м.* 1) Молокососъ; дуракъ, дурачина, глупецъ, олухъ. *І морду на плече схиливши, як блазень цмокавсь та лизавсь.* Котл. Ен. VI. 35. *Чи не сором такому блазневі горілку пить? Блазень який, ще й він тут цвірінька.* Черк. у. 2) Шутъ. Ум. **Бла́зник.** Вх. Лем. 392.

Блазеня́, ня́ти, *с.* Избалованный ребенокъ. Ум. **Блазенятко.**

Бла́зник, ка, *м.* Ум. отъ **блазень.**

Блазни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Соблазнять, вводить въ соблазнъ. *Коли блазнить тебе рука твоя,—відотни її.* Ев. Мр. IX. 43.

Блазни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* 1) Ребячиться, шалить. 2) Соблазняться. *Як настане горе, зараз блазняться.* Ев. Мр. IV. 17.

Блазнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Дурачиться. Желех.

Блазню́к, ка́, *м.*=**Блазень.**

Блазня́, ня́ти, *с.*=**Блазеня.**

Блазню́ха, хи, блазню́чка, ки, *ж.* Небольшая дѣвочка, молокососка; дурочка.

Блаки́т, ту, *м.*=**Блакить 2.** *А зорі на́ небі з блакиту виринають.* К. Дз. 145. *Блакит на небі був такий, що й написать його не можна.* Щог. Сл. 69.

Блаки́тний, а, е. Голубой; лазурный. Котл. Ен. Ш. 14. *У нас червоні (стьонжки), а тут—дивись—усе блакитні.* К. ЧР. 334. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є.* Шевч.

Блакитні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Голубѣть. *Жита колосіють, волошки блакитніють.* Г. Барв. 352. *Небо блакитніє.* О. 1862. IX. 112.

Блаки́ть, ті, *ж.* 1) Голубой цвѣтъ. 2) Синева, лазурь.

Блам, му *м.* Мѣхъ. Гол. Од. 28. *Треба було Орисі футро справити—ще й не справити, а верх набрати, бо блам був готовий з Масіного футра.* Св. Л. 183. См. **Шлям.**

Бламанка, ки, *ж.*=**Ласощі.** *Аби думки не мучили, а без бламанки (без ласощів) засну.* Ком. Пр. № 545.

Бла́нений, а, е. Опушенный барашкомъ. *На нему сардак чорний бланений.* Федьк.

Бла́ня, ні, *ж.* Мѣхъ. Галиц. *Бо мов серце, браття, сардаком ся крило, під бланев ся ховало, під ременем крило.* Федьк. I. 32.

Бланя́р, ра, *м.*=**Скляр.** Вх. Лем. 392.

Блатна́рь, ря́, *м.* Гвоздь. *Так го (Христа) тяшко ростігали на крест і блатнар'ями прибивали.* Гн. I. 65.

Блевіт, ту, *м.*=**Блават 2.** Вх. Пч. I. 9.

Блеву́знити, ню, ниш, *гл.*=**Блягузкати.** *Що на рот налізе блевузнить.* Ном. № 13047.

Блезно́, на́, *с.* Изъянъ въ ткани отъ неправильности при тканьѣ. *Полотно таке, що блезно на блезні, самі блезна.* Черк. у.

Бле́йвас, су, *м.* Свинцовыя бѣлила, бѣлила. *Бо щоки терли манією, а блейвасом і ніс, і лоб.* Котл. Ен. Ш. 49.

Блейвасо́вий, а, е. Бѣлильный.

Блеки́тець, тця, *м.* Раст. Euphorbia esula. Лв. 98.

Бле́кіт, коту, *м.* Раст. а) Цикута, бѣшеница, Cicuta. Угор. б) Conium maculatum. Вх. Пч. I. 9.

Бле́клий, а, е. Поблекшій, увядшій,

Бле́кнути, ну, неш, *гл.* Блекнуть, увядать.

Бле́кот, ту, *м.* Раст. Hyosciamus niger L, белена. Васильк. у. ЗЮЗО. I. 125. *Од зубів блекотом підкурюють.* Грин. II. 317.

Блекота́, ти́, *ж.* Раст. а) Conium maculatum. Шейк. б)=**Блекот.** ЗЮЗО. I. 125.

Блекота́ти, чу́, чеш, *гл.* 1)=**Белькотати.** 2) Клокотать. *Беру воду з переводу, а вода блекоче.* Гол. I. 176.

Блекоти́ця, ці, *ж.*=**Блекот.** Вх. Пч. II. 32.

Блекото́ра, ри, блекото́ря, рі, *ж.* 1) Дойная матка съ сосункомъ. Вас. 198. 2) Ягненокъ, родившійся весною. Лохв. у.

Блє́ндати, даю, єш, *гл.*=**Плентати.** *Ледво блендала ногами.* Гн. II. 27.

Блеск, ку, *м.*=**Блиск.** Драг. 263. *Шоб ти блеску світа Божого не бачив.* Кіев. у. **Пішов з блеску світа.** Исчезъ. Ном. № 11041.

Блескі́тка, ки, *ж.* Блестка.

Блескоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Сверкать, блестѣть. *Блескотючи кругом очима, обзирає козацький стрій.* Греб.

Блесну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Блиснути.** *Блеснули мечами, як сонце з хмари.* Чуб. Ш. 291.

Блехува́ти, ху́ю, єш, *гл.*=**Блихувати 2.** *Та Штолюка молодого в кайдани блехують.* Гол. Ш. 60.

Блешня́, ні, *ж.* Родъ удочки для крупной рыбы; крючекъ у этой удочки прикрѣпленъ къ небольшой металлической рыбкѣ. Вас. 186.

Блещі́, щів, *м.*=**Блешня.** Лебед. у.

Бле́яти, бле́ю, їш, *гл.* 1) Блеять. *Реве маржина, блеють вівці.* Шух. I. 197. 2) Баять, говорить, болтать. *Блеяй, блеяй, пане Свириде, зобачим, що з того вийде.* Ном. № 13026. *А народ блеє та й блеє, що москаль замовив дощ.* Черниг. г.

Бли́гий, а, е=**Блигомий.** *А тепер плентайся до Гудзя!.. Блигий, бач, світ!* Мир. Пов. I. 116.

Блигу́н, блигу́ня́, а, е. Близкій. **Блигу́ний світ!** Близкій свѣтъ! Ном. № 11424. *Блигомий світ, щоб туди йти.*

Бли́жній, я, е. Ближній, близкій. *Своїм ближнім зла не коїть.* Стор. *Люби ближнього твого.* Ев. Мр. XII. 31. *Ближні приятелі.* МВ. II. 95.

Бли́жчати, чаю, єш, *гл.* Приближаться, дѣлаться ближе.

Бли́жче, *нар.* Сравн. ст. отъ **близько.** Ближе. Ум. **Ближченько.** *Сядьте ближченько, мамо.* МВ.

Бли́жчий, а, е. Сравн. ст. отъ **близький.** *Душа твоя стане через те ближча до Бога.* Кв. Ум. **Ближченький.**

Близ, зу, *м.* Близость. Употребл. только въ выраженіяхъ: **Коло бли́зу.** Вблизи. *Коло близу пощукав коня.* Лебед. у. **Приступи́ти до бли́зу.** Приблизиться, подойти ближе. *Приступи, царенку, до близу, уклонись царівні до низу.* Чуб. III. 159.

Близе́нний, а, е=**Блигомий.**

Бли́зень, зня, *м.* Близкое разстояніе.

Близе́нький, близе́сенький, а, е. Ум. отъ **близький.** Чуб. Ш. 120.

Близе́нько, близе́сенько, *нар.* Ум. отъ **близько.** *Приступи близенько.* Чуб. Ш. 45.

Близе́ць, зця́, *м.*=**Близнюк 1.** *Она мала близьці (два хвопці).* Гн. I. 122.

Близна́, ні, *ж.* Близость. *Яка то близиня, як од села до села верстов сорок.* Екатериносл. г.

Бли́зити, жу, зиш, *гл.* Приближать. *Все, здається, близило мене до щастя.* Котл. НП. 393.

Бли́зитися, жуся, зишся, *гл.* Приближаться. Вх. Зн. 3. *Здавалося, неначе близився до покійника.* Стор. II. 143.

Близісінький, а, е. Совершенно близкій, близехонькій.

Близісінько, *нар.* Совершенно близко, близехонько.

Бли́зна, ни, *ж.* Рана, рубецъ отъ раны. Желех.

Близня́ти, ню́, ня́ш, *гл.* Рожать близнецовъ. *Два годи близнила, а на третій змилила.* Черк. у.

Близня́ця, ці, *ж.* Близнецъ женскаго пола. *Виросли, мов дві близниці, ніжні і хороші.* Млак. 105.

Близно́, на́, *с.*=**Влезно.** Черк. у.

Близнува́тий, а, е. Покрытый рубцами. Желех.

Близню́к, ка́, *м.* 1) Близнецъ. 2) мн.= **Близнята.** 3) Волъ, очень похожій на того, съ которымъ онъ въ парѣ. КС. 1898. VII. 46. 4) мн. а) Двойчанки, два соединенные вмѣстѣ одной ручкой горшка. КС. 1882. IX. 459, 461. б) Двѣ деревянныя посуды, тоже такимъ образомъ соединенныя. Шух. I. 251. Ум. **Близнючок.**

Близня́, ня́ти, *с.* 1) Ребенокъ близнецъ. 2) мн. **Близня́та.** Двойни. *Дівка не повинна їсти усього близнята—яблука там чи що, бо буде вагоніть усе близнятами.* Ном. № 286. 3) мн.=**Близнюк 4.** з. Kolb. I. 51. Ум. **Близнятко, близняточко.** ЗОЮР. I. 34.

Близо́мий, а, е=**Блигомий.** *Близомий світ!* Ном. № 11424.

Близці, ців, *м. мн.* То же, что и **близнята,** дѣти-двойни; также два горшка вмѣстѣ. (См. **Близня 3).** Вх. Лем. 392.

Бли́че, бли́чий=**Ближче, ближчий.**

Бли́зчитися, чу́ся, чишся, *гл.* Становиться ближе.

Бли́зький, а, е. 1) Близкій. *Сусіди близькій, вороги тяжкій.* Мет. 92. *Близький родич.* Грин. Ш. 531. Ум. **Близенький, близесенький.**

Бли́зькість, кости, *ж.* Близость. Желех

Бли́зько, *нар.* 1) Близко. *Близько—слизько, далеко—легко.* Посл. **Ні бли́зько!** *И не подходи! Вони ну бланати пана, а він—ні близько!* О. 1862. I. 61. 2) Употребл. какъ предл. съ родит. над.: возлѣ, подлѣ. Чуб. Ш. 291. *Росла калина близько озера.* Чуб. V. 148. Ум. **Близенько, близесенько.**

Блик, *меж.=***Блим.** *Передо мною усе щось блик та блик! коли я придивляюсь, аж то гроші горять.* Шейк.

Бли́кання, ня, *с.* 1)=**Блимання 1.** 2)—**очи́ма=Блимання 2.**

Бли́кати, каю, еш, *гл.=***Блимати 1.** *Головенька ота довго буде бликати.* НВолын. у. 2)=**Блимати 2.** *Так бликає на мене очима.* О. 1862. V. 32. *Чого ти своїми більмами так бликаєш?* Канев. у.

Бликотбря, рі, *ж.* Дойная коза. О. 1862. V. Кух. 36. См. **Блекотора.**

Бли́кнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бликати=Блимнути.** *Бликнув очима на мене скоса та й пішов.* Черк. у. *Бликнув на жінку і одвернувся до стіни.* Мир. Пов. II. 77.

Блик, *меж.* выражающее мерцаніе, появленіе и исчезновеніе свѣта, мганіе, сверканіе глазами.

Бли́мавка, ки, *ж.* Блуждающій огонь. Желех.

Бли́мання, ня, *с.* 1) Мерцаніе, мельканіе, то вспыхиваніе, то погасаніе (объ огнѣ). 2)—**очи́ма.** Бросаніе взгляда, мганіе глазами, хлопаніе глазами.

Бли́мати, маю, еш, *гл.* 1) Слабо, тускло свѣтить, мерцать, то вспыхивать, то потухать. *Каганець блимав у запічку.* Берд. у. 2) Мигать глазами, хлопать глазами. бросать взгляды. *Тільки очима блима.* О. 1862. I. 36.

Бли́мнути ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **блимати.**

Блинда́, ди́, *ж.* Сильная накожная сыпь. Вх. Зн. 3.

Блинда́рь, ря́, *м,* 1) Волъ, косящій ногами. КС. 1898. VII. 46. 2) Нищій. Желех.

Блине́ь, ниця́, *м.=***Млинець.** Рудч. Ск. I. 35.

Блиск, ку, *м.* 1) Свѣтъ. *А вже пізно, всі полягали, ніде й блиску не побачиш.* Кіев. у. 2) Блескъ. *Панна.... в золотім колосю, така—аж блиск од неї б'є.* Драг. 268. *Блиск їх сяяв так, що очі заслі́плялись.* Щог. Сл. 70.

Бли́ска, ки, *ж.* Трясогузка, Motacilla ripivaga. Вх. Уг. 227.

Блискавець, вця, *м.* Насѣк. Свѣтлякъ, Lampiris noctiluca. *Блискавці літають.* Вх. Лем. 392.

Блиска́вий, а, е. Блестящій, сверкающій. *Як замахнувся блискавою шаблею,—тільки кров тепла зчервонила сиву хвилю Дніпрову.* МВ. I. 158.

Блискавиця, ці, *ж.* 1)Зарница. 2)=**Блискавка 1.** Ном. № 336. *Грім, блискавиця, вихор....* ЗОЮР. II. 40. *Блиснули шаблями як блискавиця.* АД. I. 23.

Блискавичний, а, е. Молнійный, подобный молніи. *Блискавичне сяєво.* К. Хп. 129.

Бли́скавка, ки, *ж.* 1) Молнія. Ном. № 336. Мет. 452. *Тая буря не унимала, а все злійш громом по небу тарахтала, да блискавкою між хмарами блискала.* Макс. 2)=**Блискання.** Вх. Пч. II. 13. 3) Рыба Abramis (Blicca) argyroleuca, а также вообще каждая рыба, выбрасывающаяся часто на поверхность воды. Вх. Пч. II. 18. 4) Серебряная монета въ 10 крейцеровъ. Вх. Зн. 3. 5) мн. Блестящія бусы серебрянаго и золотого цвѣта. Гол. Од. 71.

Блискавконо́гий, а, е. О лошадяхъ: съ ногами, быстрыми какъ молнія, быстроногій. К. МХ. 16.

Бли́скавчин, на, не. Принадлежащій молніи. Встрѣчено въ заговорѣ противъ **переполоху:** *Він есть батьків і материн, і тітчин, і дядьків, і дівчачий, і стрітяний, вітряний і громовий, і блискавчин.* Мил. М. 48.

Блискалка, ки, *ж.* Раст. Nuphar luteum. Вх. Уг. 227.

Бли́скання, ня, *с.* Сверканіе.

Бли́скати, каю, еш, *гл.* 1) Сверкать. *Ніч темна, темна, тільки блискавка блискає.* МВ. I. 141. *І дощ не йде, і хмар нема, тільки блискає.* Грин. Ш. 308. *Йдуть (косарі) мовчки, тільки коси блискають.* Греб. 401. 2) Бить задомъ, лягать. *Та бий її, нехай не блискає бісова худоба.* Канев. у.

Бли́скітка, ки, *ж.* Блестка.

Блисковий, а, е=**Блискавчин?** *Перепoлохи.... блискові* (заговоръ). Мил. М. 50.

Блискону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сверкнуть сильно. *Грім як грякне, а блискавка як блисконе!* Полт. *Як здвигне старий брови, стисне уста тонкі та блисконе оком своїм чорним—ми вже з паніматкою ледві дишемо.* МВ. II. 76.

Блискоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Блестѣть, сверкать. *Річка ледві блискоче.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Блискотли́вий, а, е. Сверкающій, блестящій. Желех.

Блиску́чий, а, е. Блестящій. К. Досв. 26. *Очі поночі блищать блискучі.* МВ. II. 176.

Бли́снути, ну, неш, *гл.* 1) Блеснуть, сверкнуть. *Блиснем шаблями, як сонце в хмарі.* Чуб. III, 277. *Блисне булавою—море закипить.* Шевч. *Танцюючи, блиснула оком на Антося,—ще й так любенько.* Св. Л. 205. **Лиш блиснув та й уже го нема.** На мигъ показался и ужъ нѣтъ его. Фр. Пр. 60. 2) Упасть. *І дівка блиснула в подушки зовсім, мовляють, як мерцвя.* Греб. 343. *Як упала, то так і блиснула на цілу хату.* Ном.

Блись, *меж.* выражающее блескъ, сверканіе. *Ось розгулялося і сонце з хмари блись!* Греб. 376. *Вона сердешна туди, сюди, блись, блись очицями.* Греб. 403.

Бли́хавити, влю, виш, *гл.* Тратить попусту время. Желех.

Блищавка, ки, *ж.* Phoxinus rivularis. Вх. Уг. 227.

Блища́к, ка́, *м.* Свѣтлякъ, Lampyris noctiluca. Вх. Пч. II. 27. (Шейк.).

Блища́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Блестѣть. *Що не вітроньки шумлять, ні водоньки блищать.* Чуб. V. 852.

Блища́тися, щу́ся, щи́шся. *гл.* Свѣтить, блестѣть. Чуб. V. 39. *Того рубля (срібного) положив на верха, щоби блищався.* Чуб. II. 558. *Ой у полі криниченька, в ні вода блищиться.* Рудч. Чп. 88. *Топірці блищаться на сонці.* Федьк.

Блища́чий, а, е=**Блискучий**. О. 1861. XI. Св. 28, 29. *Сю ніч у сні бачив я на небі хрест золотий ніби та блищачий.* Каменец. у.

Бли́щик, ка, *м* Блестка. Балт. у.

Бліди́й, а́, е́. Блѣдный. МВ. II. 12, 25. *Біда, в кого жінка бліда, а в кого як калина, то й то лиха година.* Посл. Канев. у. Ум. **Бліде́нький, бліде́сенький.**

Блі́дість, дости, *ж.* Блѣдность. Желех.

Блі́дний, а, е=**Блідий**.

Блі́днути, ну, неш, *гл.* Блѣднѣть. *Батько наче не добачав, як мати блідла, як Катря плакала.* МВ. II. 110. *Зося то червоніла, то блідла.* Левиц. I. 304.

Блідоли́ций, а, е. Блѣднолицый. Желех.

Блідо́та, ти, *ж.* Блѣднота, блѣдность.

Блідува́тий, а, е. Блѣдноватый. Левиц. Кс. 5. *Листя дрібчасте, як на ясенові, тільки блідуватіше.* Константиногр. у.

Бліх, ха, *м.* 1) Бѣленіе (полотна и пр.). Вх. Лем. 392. 2) Бѣлильня. Желех. *Мали сад заводить за старим бліхом.* КС. 1884. VIII. 723.

Бліха́рь, ря́, *м.* Бѣлильщикъ (полотна). Вх. Лем. 392.

Бліхо́вня, ні, *ж.*=**Бліх 2**. Желех.

Бліхува́ння, ня, *с.* Бѣленіе (полотна и пр.). Желех.

Бліхува́ти, ху́ю, еш, *гл.* 1) Бѣлить (ленъ, полотно). 2) Заковывать въ кандалы. *Але Штолу молодого в кайдани бліхуют.* ЕЗ. V. 230.

Блішити, шу, шиш, *гл.*=**Бліхувати 1**. Вх. Лем. 392.

Блішка, ки, *ж.* Ум. отъ блоха.

Бліяти, лію́, еш, *гл.*=**Блеяти**. *Там геть за лісом череда десь бліє.* Федьк. I. 18.

Блони́ця, ці, *ж.* Крупъ (болѣзнь). Галиц.

Бло́ня, ні, *ж.* Часть поля. Желех.

Бло́ска, ки, *ж.*=**Блощиця**. Желех.

Блоха́, хи́, *ж.* 1) Блоха, Polex irritors. *Блоха кусає, а за що—не знає.* Ном. № 3118. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 54. Чуб. IV. 40. 3)—**консисторська**. Консисторскій чиновникъ. Св. Л. 134.

Блоховник, ка, *м.* Раст. Mentha Pulegium L. ЗЮЗО. I. 128.

Блохово́дниця, ці, *ж.* Имѣющая на себѣ много блохъ (преимущественно о кошкѣ, собакѣ). Лохв. у.

Блоша́нка, ки. *ж.* Ночная рубашка.

Блошня́, ні, *ж.* Соб. Блохи.

Блощи́нник, ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Лв. 99. См. **Блощичник**.

Блощи́ця, ці, *ж.* Клопъ. *Ладона сплющив як блощицю.* Котл. Ен. VI. 27. Ум. **Блощичка**.

Блощи́чий, а, е. Принадлежащій, свойственный клопу. Сим. 130.

Блощи́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **блощиця**.

Блощи́чник, ка, *м.*—**Блощинник**. Лв. 99.

Блуд, ду, *м.* 1) Блужданіе. **Блу́дом ходи́ти.** Блуждать; не знать, куда идти, что дѣлать. *Тра, щоб у селі були такі, котрі перед ведуть, а без їх блудом люде ходять.* Каменец. у. **У блуд пітй.** Пойти блуждать. *А третяя дочка у блуд пошла, приблудилася да й у луг темний.* Чуб. V. 913. 2) Нечистая сила, сбивающая съ дороги. *Як кого нападе блуд, нехай згадає, в який день було Різдво, візьме землі з під ніг і посипле собі на голову.* Ном. № 284. *Як на чоловіка блуд нападе, то серед села дороги не найде.* Фр. Пр. 61. *Блуд мі сі вчепив.* Фр. Пр. 61. **Чи ті блуд напав?** Ты съ ума сошелъ? Фр. Пр. 61. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 27, 4) Блудъ, прелюбодѣяніе. *А вслід летить янголь його, а його ввіщає, на гріх, на блуд, на розбойство не допущає.* Грин. Ш. 141.

Блудéць, дця́, *м.* Заблудившійся. Kolb. I. 107. *А в лісі, лісі, лісі недоборі блудило блудців сімсот молодців.* Чуб. Ш. 419.

Блуди́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Блуждать; сбиваться съ пути. *Не ходи, не блуди понад берегами.* Мет. 17. *Ляше, ох блудиш!—Єдиноко їздити.* Ном. № 875. *Ми блудили цілий ліс.* Харьк. у. 2) Заблуждаться, ошибаться. *Ой блудиш, зле судиш, ляшеньку любий, тримаю, ховаю для тебе шлюби.* Чуб. V. 137. 3)—**словáми.** Говорить, не сознавая что; бредить. *Ой ти, дівчинонько, ти словами блудиш, ти сама знаєш, кого вірно любиш.* Мет. 78. *Як блудить словами хворий, то знак тому, що вмре.* Каменец. у.

Блуди́тися, джу́ся, дишся, *гл.*=**Блудити 1.** *Ой я в лісі не блудилась і у полі не пізнилась.* Бал. 12.

Блу́дний, а, е. 1) Заблудшій, блудный. *Блудна вівця.* Фр. Пр. 62. *Вернися, дівко блудна, додому.* Чуб. V. 394. 2) **Блудна дорога.** Не та дорога, какой нужно. **Блу́дними дорогами пішов.** Сбился съ пути (нравственно). Фр. Пр. 62.

Блу́дник, ка, *м.* Блудникъ. Желех.

Блудни́ця, ці, *ж.* Блудница. *Вона була всесвітня блудниця з малих літ.* Драг. 132.

Блу́дство, ва, *с.* Блудъ, блудодѣяніе. *Тогди вони зробили гріх, блудство.* Гн. II. 218. *Грішили, горівкою п'янчили, блудство провадили.* Гн. II. 72.

Блудя́га, ги, *об.* Бродяга. *От волоцюга, блудяга.* Мир. ХРВ. 18. *Як же ти без паспорта ходиш? Ти блудяга якийсь.* Рудч. Ск. II. 161. *Пішла в блудяги.* Рудч. Ск. I. 175.

Блудя́жка, ки, *ж.* Потаскушка. *Честь тоді святилась дуже, накриток карали, коси різали блудяжкам, в погріб запірали.* Мкр. Н. 35.

Блудя́щий, а, е=**Блудний 1.** *Блудящий син.* Грин. Ш. 141.

Блукани́на, ни, *ж.* Блужданіе, постоянное блужданіе; скитальничество.

Блука́нка, ки, *ж.*=**Блукання.** Желех.

Блука́ння, ня, *с.* 1) Блужданіе. 2) Скитальничество. *Ти злічив моє блукання, як обходив я запеклих.* К. Псал. 129.

Блука́ти, ся, ка́ю, ся, єш, ся, *гл.* Блуждать, скитаться, ходить безъ цѣли. Рудч. Чп. 236.

Блу́ква, ви, *ж.* Мѣсто для пастьбы, выгонъ. Мнж. 176.

Блу́чка́, ки, *ж.*=**Волічка.** Желех.

Блюва́к, ка́, *м.* Родъ ядовитаго гриба. Вх. Лем. 392.

Блюва́ка, ки, *об.* Страдающій рвотой.

Блюва́ки, ва́к, *ж. мн.* Блевотина.

Блюва́ння, ня, *с.* Блеваніе, рвота.

Блюва́ти, блюю́, є́ш, *гл.* Блевать, рвать. *Багацтво він чуже пожер і зверне, бо повелить йому Господь блювати.* К. Іов. 44.

Блювáчка, ки, *ж.*=**Блювання.** Желех.

Блювóта, ти, блювотúна, ни, *ж.*=**Блювáки.**

Блю́до, да, *с.*=**Кубка.** Вх. Зн. 30.

Блюзнúрник, ка, *м.* Богохульникъ, кощунъ. Балт. у.

Блюзни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Богохульствовать, кощунствовать.

Блюзнірський, а, е. Кощунскій, богохульный.

Блюзнірство, ва, *с.* Кощунство, богохульство. Левч. 61.

Блю́знути, ну, неш, *гл.* 1) Брызнуть. *Як го взяла межи очі, аж кров вся блюзнула.* Гол. Ш. 20. 2) Сболтнуть. *Отой вже як блюзне, то но всі очі повитрішають на нього.* Брацл. у. 3) **Блюзнув му в очі.** Сказать нѣчто дерзкое, оскорбительное. Фр. Пр. 63.

Блюхавúна, ни, *ж.* То же, что и слота, ненастная дождливая погода. Вх. Уг. 228.

Бля, *пред.* 1)=**Для.** 2)=**Віля.** *Світилка.... стоїть бля порога.* Грин. Ш. 544.

Бля́вкати, каю, єш, *гл.* Говорить вздоръ. См. **Бляка́ти.**

Бля́вкнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бляка́ти.** Сболтнуть. Ч. ЧР. 313. *От*

Іванець і собі до гурту.... да щось і блявкнув з простоти. К. ЧР. 28.

Влягу́зкати, каю, еш, *гл.* Молоть вздоръ, болтать.

Влягу́зниця, ці, *ж.* Женскій половой органъ. Павлоград. у.

Вля́кати, каю, еш, *гл.* Болтать, врать, сплетничать. Мнж. 176. См. **Блявкати.**

Вля́кнути, ну, неш, *гл.*=**Влекнути.** *Паростки манньолій блякнули і жовкли.* Щог. Сл. 6.

Влякува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Линять.

Бляск, ку, *м.* Блескъ, сіяніе. *Ясний місяць заглянув в віконця.... пішов бляск по всій хаті.* Левиц. І. 8.

Блят, ту, *м.* 1) Пластинка (металлическая); доска деревянная для писанія на ней масляными красками. *Приснився мені сон, щоб змалювать три иконі.... Купить дерева та повезти до столярів, щоб поробили бляти, а мій брат.... помалює.* Драг. 137. 2) То же, что и **бердо 1,** ткацкій снарядъ, вставляемый въ ляду, сквозь который проходятъ нити основы. Вас. 152, 166, 176. Kolb. I. 68. Части: двѣ горизонтальныя планки рамки—**би́льця,** зубья—**тростки.** Константиногр. у. Б. Г. Въ Галиціи зубья называются—**сказівки́,** щели между ними—**комірки́.** МУЕ. Ш. 18. 3) Составная часть внутренняго колеса мельницы—часть обода (4—6 такихъ частей составляютъ полный ободъ), въ который вставляются кулаки. Черниг. у. Мик. 480. Ум. **Блятик.**

Вля́ха, хи, *ж.* 1) Металлическая пластинка, металлъ въ листахъ. Шух. І. 277. *Труну збудували, срібними бляхами обкували.* Грин. Ш. 666. *Всі покриті срібнов бляхов.* Федьк. І. 26. 2) Жесть. Въ томъ же значеніи: **біла бляха.** *Дах, критий білою бляхою.* Св. Л. 25. *На кожнім (піддашку) хрест, білою бляхою обкований.* Св. Л. 25. 3) Кровельное желѣзо. Левиц. ПЙО. І. 476. 4) Родъ четырехугольной сковороды изъ листоваго желѣза, противень. Владим. у. Черниг. у. *Печеню.... вкладають на бляху, вливають трошки води, щоб не припалилася і печуть.* МУЕ. І. 106. *Пражать горох на блясі.* МУЕ. І. 99. 5) Бляха, знакъ (у сотскаго и пр.) *На грудях з бляхою лядунка.* Котл. Ен. Ум. **Бляшка, бляшечка.** *Соцький ... з мідною бляшкою на свиті.* О. 1862. IX. 63.

Вляха́рня, ні, *ж.* Жестяной заводъ.

Вляха́рство, ва, *с.* Ремесло жестяника. Желех.

Вляха́рський, а, е. Принадлежащій, свойственный жестянику. Желех.

Вляха́рь, ря́, *м.* 1) Жестяникъ, жестяныхъ дѣлъ мастеръ. 2) Кровельщикъ. Могилев. у.

Вляхівка, ки, *ж.* Жестянка емкостью въ одинъ литръ. Шух. І. 101.

Вляхма́н, на́, *м.* Туманъ передъ глазами. **Бляхмана́ пуска́ти, бляхмано́м очі зане́сти кому.** Одурачить, обмануть кого, пустить кому пыль въ глаза. Желех.

Вляхува́ти, ху́ю, еш, *гл.* 1) Покрывать жестью. 2) Украшать металлическими пластинками. *Вуздечки були не прості, а циганські, бляховані.* Екатериносл. у. 3) У Котляревскаго употреблено въ значеніи: чеканить, выковывать изъ металла. *Вокруг же щита на заломах найлуччі лицарські діла були бляховані в персонах.* Котл. Ен. V. 27.

Вляша́ний, а, е. 1) Жестяной. 2) О крышѣ: желѣзный. *Палати.... з бляшаною покрівлею.* Мир. ХРВ. 103.

Вляша́нка, ки, *ж.* 1) Жестянка. 2) Мѣра для водки: осьмушка. Брацл. у. *Випив пів бляшанки.* Рудан. І. 68. *Випий, Іване, бляшанку, а за дві заплати.* Фр. Пр. 180. Ум. **Бляшаночка.**

Вля́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **бляха.**

Вля́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бляха.** 2) Головной уборъ невѣсты. Kolb. I. 43.

Во, *сз.* 1) Потому что, ибо. *Не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю.* Нп. 2) Же. *Чи ж бо я на світі одная?* Нп. *Годі бо! Та йди бо швидче!* Кв.

Воба́лька, ки, *ж.* Клецка, родъ **галушки.** Вх. Лем. 393.

Вобальчаки́, ків, *м. мн.*=**Вобалька.** Вх. Лем. 393.

Вобачик, ка, *м.* Раст. Gallium verum. Лв. 98.

Вобе́р, бра́, *м.* 1) Бобръ. Castor fiber. Грин. Ш. 135. *Чорні бобри на шубойку.* Чуб. Ш. 474. 2) Родъ дѣтской игры. Чуб. IV. 40. Ив. 60. Ум. **Бобрик, бобричок.**

Во́бик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **біб.** 2) Раст. Medicago Sativa. МУЕ. І. 99.

Воби́на, ни, *ж.* Одно зерно боба. Ум. **Бобинка, бобиночка.**

Вобире́ць, рця́, боби́рчик, ка, *м.* Ум. отъ бобирь.

Воби́рь, ря́, *м.* Рыба: Acerina rossica Pall., ершъ. Шейк. Вх. Пч. II. 18. Ум. **Бобирець, бобирчик.**

Воби́ще, ща, *м.* Ув. отъ біб. ЕЗ V. 149.

Вобівни́к, ка́, *м* Раст. а) Trifolium

fibrinum, бобовникъ, вахта. б) Butomus umbellatus. Лв. 97.

Бобко́вець, вця, *м.* Раст. Лавръ. Желех.

Бобко́вий, а, е. Лавровый. Желех. *Бобкове листя.* МУЕ. I. 109.

Бобо́вий, а, е. Бобовый. *Ой бо мої кучерики як бобові стручки.* Чуб. V. 36.

Бобови́ння, ня, *с.* **бобови́ця, ці**, *ж.* Стебли бобовъ. Ум. **Бобовинячко.**

Бобо́вник, ка, *м.* Раст. Menyanthes trifoliata L. ЗЮЗО. I. 128.

Бобо́вх, *меж.*=**Шубоясть.** *Бобовх у воду.*

Бобов'я́нка, ки, *ж.*=**Бобовиння.** Вх. Лем. 393.

Бобо́к, бка́, *м.* Ум. отъ **бі́б.**

Бобору́нка, ки, *ж.*=**Бобрунка.** Вх. Уг. 228.

Бо́брик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **бобер.** 2) Родъ мѣдной пуговицы; такія пуговицы тунулы изготовляютъ сами, употребляя ихъ для украшенія кожаныхъ поясовъ, кож. сумокъ и пр. Шух. I. 126, 127, 278.

Бо́бричок, чка, *м.* Ум. отъ **бобер.**

Бобро́, бра́, *м.*=**Бобер 1.** Харьк. у.

Бобро́вий, а, е. Бобровый. *Мій кожух новий, ковнір бобровий.* Ни. *Боброва шапка.* Чуб. III. 294.

Бобро́вйк, ка́, *м.*=**Бобровник.**

Бобро́вник, ка, *м.* Охотникъ на бобровъ. бобровый промышленникъ.

Бобруни́ця, ці, *ж.* Насѣк.=**Сонечко**, Coccinella. Вх. Пч. II. 26.

Бобру́нка, ки, *ж.*=**Бобруниця.** Вх. Лем. 393.

Боб'я́стий, а, е. О смушкахъ: съ крупными слабыми завитками. Вас. 198.

Бов! *меж.* Подражаніе удару колокола. *Бов, бов по московські брехні.* Ном. № 848.

Бованіти, нію, ещ, *гл.* Видѣться вдали. *На небі чистому ген хмара бованіє.* Греб. 367.

Бованячити, чу, чиш, *гл.*=**Бованіти.** *Дивлюсь—щось бованячить під селом.*

Бовва́н, на, *м.* Идолъ. кумиръ, истуканъ.

Бовва́нський, а, е. Идольскій.

Бовга́р, ра, *м.* Болгаринъ. К. МБ. XI. 154.

Бовга́рка, ки, *ж.* Загонъ для скота, то же, что и **загорода.** Шух. I. 186.

Бовга́рь, ря́, *м.* Пастухъ рогатаго скота у гуцуловъ. Шух. I. 189.

Бо́вдур, ра, *м.* 1) Дымовая труба. Чуб. VII. 380. *Повна хата (відьом) назбиралась. Вийняли вони із печі черепок чогось та й стали мазать ним під руками. Помаже оце під руками та й полетить у бовдур.* Грин. I. 60. *Темним стовпом дим пішов з його бовдура.* 2) Густой клубъ дыма, густая туча. Фр. Пр. 63. 3) Шестъ, жердь у рыболововъ. 4) Болванъ, чурбанъ, неотеса. Фр. Пр. 63. **Стирчи́ть мов бо́вдур.** Стоитъ, какъ болванъ. Ум. **Бовдуре́ць, бо́вдурчик.**

Бо́вкало, ла, *с.* 1) Языкъ у колокола. 2) Глупый болтунъ.

Бо́вкання, ня, *с.* Отрывистый звонъ въ колоколъ.

Бо́вкати, каю, ещ, *гл.* 1) Звонить отрывисто; ударять (въ колоколъ). *Бовкає дзвін у неділю.* О. 1861. X. 148. *Чуємо, що бовкає дзвін, та не знаємо, де він.* Ном. № 13827. 2) Говорить необдуманно. *Нехай хоч жінки ледачі посоромляться, а то ще й при йому инший таке пробовкне, щоб їх лиха година бовкала.* Г. Барв. 152.

Бо́вкнути, ну, неш, *гл.* Одн. въ. отъ **бовкати.** *Тільки бовкне в дзвін, Ганна попереду усіх вже і в церкві.* Левиц. I. 43.

Вовку́н, на́, *м.* 1) Волъ, запряженный въ одиночку. Чуб. VII. 407. Ном. № 1555. Котл. Ен. IV. 10. *Їде чоловік бовкуном.* ЗОЮР. II. 31. *Нізащо й вола другого купить: бач, бовкуном їде.* Козел. у. 2) Большой снопъ камышу. Лубен. у. 3) **Танцюва́ти бовкуно́м.** Танцовать одному. О. 1861. X. 61. Ум. **Бовкунець,** Чуб. II. 543, **бовку́нчик.**

Вовку́нчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **бовкун.** 2) Привѣска у серьги.

Вовкунча́, ча́ти, *с.* Маленькій **бовкун.** (См.).

Вовт, та, *м.* 1) Ботъ, ботало, снарядъ, которымъ вспугиваютъ рыбу: длинный шестъ, на концѣ котораго прикрѣпленъ полый внутри конусъ со срѣзаннымъ верхомъ,—отъ удара въ воду этимъ конусомъ получается сильный звукъ. Иногда вмѣсто конуса просто утолщеніе на концѣ шеста. Браун. 13. Вх. Пч. II 26. Фр. Пр. 63. Ном. № 7633. *Закинув рибалка сітку.... і почали бовтами полохати рибу.* Левиц. I. 108. *Вдарю бовтом раз і вдруге, сонну рибу сполохну.* Шог. В. 91. 2) Палка, лопатка для мѣшанія растворенной извести (у каменщиковъ) или жидкости для дубленія кожи (у кожевниковъ). Волч. у.

Бо́втати, таю, еш, *гл.* Взбалтывать.

Бо́втатися, таюся, ешся, *гл.* Плескаться. *Кільки пак років, як ви, діду, бовтаєтесь отут за рибою?* Левиц. ПЙО. I. 480. *Вода бовталась в криниці.* Левиц. Пов. 374. *Бовтається у воді.*

Бовта́ч, ча́, *м.*=**Бовт 1.** Вх. Пч. II. 26.

Бо́втиця, ці, *ж.* 1) Подвѣска къ серьгѣ. *Ковтки з бовтицями.* Гол. Од. 60. 2) Кисть на снуркѣ для украшенія гуцульской шляпы или верхней одежды. Гол. Од. 69, 46. 3) Металлическая цѣпочка, украшающая кожаный поясъ гуцула. Шух. I. 127. 4) Мѣдный кружекъ, родъ пуговицы, употребляемый (во множествѣ) для украшенія гуцульскихъ кожаныхъ сумокъ, ремней, сбруи и пр. Шух. I. 279, 293.

Бо́втнути, ну, неш, *гл.* 1) Бултыхнуть, упасть въ воду Левиц. I. 495. *Бовтнув, як дурень у воду.* Посл. *Вона так і бовтнула в гарячу смолу.* ЗОЮР. I. 308. *Бовтнуло би тобов у безодню!* (Брань). Фр. Пр. 63. 2) Болтнуть. *Язиком бовтне та не доведе, а по спині є.* Ном. № 1122. *От і бовтнув чорзнати що!* НВолын. у.

Бовту́н, на́, *м.* Испорченное яйцо. НВолын. у.

Бовть! *межд.* 1) Бултыхъ! *Бовть у воду!* Чуб. II. 443. 2) Звукоподр. плеску воды.

Бовтю́х, ха́, *м.*=**Бовтун.** Ум. **Бовтю́ня.**

Бог, га, *м.* 1) См. **Бі́г,** Бога. 2) Рѣка: Южный Бугъ. Левч. 187. *Ой за Богом, за рікою, при турецькій границі, там стояли пікінери.* О. 1862. VIII. 28. (Нп.).

Богад, ду, *м.* Въ свадебномъ обрядѣ то же, что и **посад,** мѣсто для новобрачныхъ. Чуб. IV. 143.

Богара́дити, джу, диш, *гл.* Помогать матеріально, благодѣтельствовать. *Я ніх людей ніколи не богарадив.* Екатеринос. г.

Бога́тий, а, е, богати́ти, тію, еш, *гл.* и пр.=**Багатий, багатіти** и пр.

Богда́й, *сз.* Дай Богъ! *Богдай ніхто такого не діждав.* МВ. I. 78. См. **Бодай.**

Богда́нка, ки, *ж.* Данная Богомъ. *Дою моя люба, моя богданко! коли ж ми тебе у хрест введемо?* Сумск. у.

Богила́, ли́, *ж.*=**Вугила.** *І твій барвінок хрещатий заріс богилою.* Шевч.

Богі́нин, на, не. Принадлежащій богинѣ. К. МБ. II. 137.

Богиня, ні, *ж.* 1) Богиня. *Юнона, як богиня, знала, що Турну прийдеться пропасть.* Котл. Ен. 2) Употребляется какъ названіе обожаемой. *Не розстану, бо тя люблю серцем і душею, буду тобі віком служив, тілько будь мою. Ой як би ся прийнило з тобою розстати, богине, буду жити в густім лісі і в темній пустині.* Чуб. V. 250.

Бо́гів, гова, ве. Божескій, Богу принадлежащій. Мнж. 76. Чуб. III. 106. Чуб. V. 1125. **Богів шлях.** Млечный путь. Черном. **Бо́гова корова.** Жукъ олень, Lucanus cervus. Вх. Пч. II. 27.

Богитися, люся, лишся, *гл.*=**Божитися.** Вх. Лем. 393.

Богобі́йний, а, е. Богобоязливый.

Богобі́йність, ности, *ж.* Богобоязливость.

Богобі́йно, *нар.* Богобоязненно.

Богобоязли́вий, богобоя́зний, а, е=**Богобійний.** Г. Барв. 457. *А той тихий та тверезий богобоязливий.* Шевч. *Правдива душа, навіки чеха і богобоязна.* Стор. II. 75.

Богобоязли́во, богобоя́зно, *нар.*=**Богобійно.**

Богобоя́щий, а, е=**Богобійний.** *Які люде стали не богобоязні: у великий піст п'ють.* Лебед. у. *Буде зверху хороше убрання, а душа буде негарна, не богобояща.* О. 1862. VIII. 29.

Боговгу́дниця, ці, *ж.* Богоугодница, Богу угождающая. *Яра пчілонька—боговгодниця.* Грин. III. 88.

Богода́вець, вця, *м.* Данный Богомъ (въ сказкѣ). *Родився він, охрестили його і дали йому ім'я Іван Богодавець. Бог дав і Богодавцем назвали його.* Чуб. II. 239.

Богодухнове́нный, а, е. Боговдохновенный. *Псалми.... богодухновенний Давид оставив нам у Псалтирі.* К. Гр. 20.

Богозневага, ги, *ж.* Кощунство, богохульство. *Коли б тінь Бога, наш паші, почув таку богозневагу, то повелів би тут же перед нами язик проклятому джавуру вирвать.* К. Драмов. Трил. Байда. 143.

Боголю́бець, бця, *м.* Боголюбецъ.

Боголю́бний, а, е. Боголюбивый.

Боголю́бно, *нар.* Боголюбиво. Чуб. I. 176.

Богома́з, за, *м.* 1) Иконописецъ. *А в тій слободі щонайлуччі богомази.* Кв. 2) Плохой живописецъ, маляръ. *Послав*

зінця до богомаза, щоб малювання накупить. Котл. Ен.

Богома́зів, зова, ве. Относящійся къ иконописцу, къ плохому живописцу, принадлежащій ему.

Богома́ти, Богома́тір, тері, *ж.* Богоматерь. Чуб. I. 165.

Богомі́лець, льця, *м.* Богомолецъ.

Богомі́лка, ки, *ж.* Богомолка.

Богомі́лля, ля. *с.* 1) Богомолье. К. Кр. 12. 2) **Жидівське богомі́ля.** Всѣ предметы, употребляемые евреями при молитвѣ.

Богомі́льний, а, е. Набожный, богомольный. Грин. I. 49. *Був собі чернець і такий богомільний.* Рудч. Ск. II. 200.

Богомі́льниця, ці, *ж.* Молельня, молитвенный домъ. *А як то був жид Янкель, то він коло школи похожає, та по школі плаче-рида: „Школо наша, богомільнице!“* АД. II. 28.

Богоненави́дник, ка, *м.* Ненавидящій Бога. К. (Желех).

Богоно́сець, сця, *м.* Носящій Бога. Въ загадкѣ—оселъ, везшій Христа. *Родився, не хрестився, а до смерти не молився і був богоносець.* Ном. стр. 293. № 118.

Бо́гонько, ка, *м.* Ум. отъ **Бі́г, Бог.**

Богоприя́тний, а, е. Любезный Богу. угодный Богу. *Моя квіточко, моя зоринко богоугодна, богоприятна.* (Изъ молитвы нищихъ). ЕЗ. V. 242.

Богоро́дицький, а, е. Богородичный. **Богоро́дицька трава́.** Раст. Thymus Serpyllum L. ЗЮЗО. I. 138.

Богоро́диця, ці, *ж.* 1) Богородица. *Народився із Марії дівиці, із святої Богородиці.* Чуб. III. 325. 2) Молитва къ Богородицѣ: *Богородице Дівo, Говори, Грицю, Богородицю, а я буду Оченаш,—буде легше для нас.* Ном. № 12961. **Ку́ца Богоро́диця.** Короткая молитва. 3) Второй день: а) Рождества Христова, б) Пасхи. ХСб. I. 75. 4) Капюшонъ въ плащѣ, свитѣ, буркѣ. Чуб. VII. 419. Гол. Од. 9, 45. КС. 1893. V. 279. *Ти б накрив голову богородицею, а то дощ хляє як з решета.*

Богоро́дичний, а, е=Богородицький, Богородичний че́пчик. Раст. Thymus Serpyllum L. ЗЮЗО. I. 138.—**Богоро́дична носа.** Раст. Astragalus Cicer L. ЗЮЗО. I. 113

Богоро́жник, ка, *м.* Раст. Pyrus torminalis Ehrh. ЗЮЗО. I. 133.

Богослі́в'я, в'я, *с.* 1) Богословіе. 2) Послѣдній классъ духовной семинаріи. Сим. 175.

Богосло́в, ва, *м.* 1) Богословъ. *Богослов, та не однослов.* Ном. 2) Воспитанникъ послѣдняго класса духовной семинаріи. Сим. 175. *Один хвилозоф чи й богослов казав промову над якимсь померши паном.* Грин. I. 230.

Богосло́вити, влю, виш, *гл.* Вести рѣчь о Богѣ.

Богосло́вський, а, е. 1) Богословскій. К. Кр. 8. 2) Относящійся къ послѣднему классу духовной семинаріи. *Богословський клас.* Левиц. I. 153.

Богоугóдний, а, е. Богоугодный. К. Кр. 8. ЕЗ. V. 242.

Бо́гочко, ка, *м.* Ум. отъ **Бі́г, Бог.**

Богува́ти, гу́ю, єш, *гл.* Быть Богомъ. Шейк. Чуб. I. 235. Гол. II. 225. *Ой Боже наш, Боже, а ми твої люде, над ким будеш богувать, як нас тут не буде.* Грин. II. 302.

Богумі́лля, ля, *с.=***Богомі́лля.** Ум. **Богумі́ллячко.** *Пішла лисичка-сестричка на богуміллячко.* Мнж. 3.

Богу́н, на, *м.* 1) Горизонтальная жердь, перекладина, на которой развѣшиваютъ сушить рыбу. Азовск. море. (Стрижевск.) 2) Желудокъ, первый желудокъ жвачныхъ животныхъ, rumen. Желех.

Вода́й, *сз.* Дай Богъ, о если бы,—то же, что и **богда́й.** *Бодай тебе, мій миленький, ворота прибили!* Ни *Бодай тебе гречь зламав!* Ном. **Бода́й тебо́, бода́й вас!** Употребляется въ видѣ добродушнаго неодобренія, порицанія. *Бодай тебе: який ти дурний!* Ном. *А бодай вас, та цур же вам.* Шевч. **Бода́й не ка́зати.** Лучше бы не говорить.

Вода́к, ка́, *м.* Раст. Cirsium palustre. Вх. Пч. I. 9. **Ум. Бодачо́к.**

Водачо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **бодак.** 2) Раст. Cirsium pannonicum. Лв. 97.

Водавак, ка, *ж.* Продолговатый шаплик (см.). Вх. Уг. 228.

Бо́денька, ки, *ж.* Ум. отъ **бо́дня.**

Воденьча́, ча́ти, *с.* Посуда, въ которой пахтаютъ масло. Вх. Лем. 393.

Водля́к, ка́, *м.=***Вудя́к?** *Казав, що-м сі у бодлак укотив.* Гн. II. 4. *Ой то в гору, то в долину, то в бодлаки, то в кропиву.* Гол. II. 182.

Водля́ччя, ча, *с.* Соб. отъ **бодля́к.** *Ой, Василю, сиди у бодлачу.* Pauli. II. 188.

Водля́к, ка, *м.=***Водлак.** *По терни*

і бодляках накололи собі ноги доволі. Гн. І. 169.

Во́днарь, ря, *м.* и пр.=**Бондарь** и пр. Шух. І. 249.

Во́дня, нi, *ж.* Кадка или родъ.улья съ крышкой и замкомъ. Мет. 213. Шух. І. 106. Чуб. VII. 383, 388. Рисунокъ: Шух. І. 250. Ум. **Боденька.** *Впала боденька з гори.* Ном. № 70, стр. 292.

Водре́нно, *нар.* Бодро. *Як хто стоїть бодренно, а як хто ласий на сон, то і дріма.* Павлогр у.

Во́дрий, а, е. Бодрый. Котл.

Водри́ти, рю́, рить. *гл.* Выпрямляться, бодриться. *Чом бо ви, паничу, не бодрите собі?.. а то увесь у сотулу.* Харьк. г.

Водри́тися, ри́бся, ритися, *гл.*=**Водрити.** Котл. Кв.

Во́дро, *нар.* Бодро. Кв.

Водро́к, ка, *м.* Имя собаки. Вх. Лем. 393.

Вода́га, ги, *ж.* Рѣчная губка (водоросль), Spongia fluviatilis L. ЗЮЗО. I. 137.

Вода́к, ка́, *м.* Раст.: а)=**Будяк.** *Бодяки замість ячменю родять.* К. Іов. 69. 2) Onopordа acanthium. Шух. І. 21. Ум. **Бодячо́к.**

Вода́н, ну́, *м.* Раст. Anisum stellatum. *Або горілочку пили.... настояную на бодян.* Котл. Ен. Ш. 63.

Водяні́вка, ки, *ж.* Водка, настоянная на бодянѣ. Сим. 148.

Вода́чий, а, е. Бодливый. *Бодячий бик.* Вх. Лем. 393.

Водячо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **бодяк.** 2)—**польовий.** Раст. Eryngium planum. Лв. 98.

Вое́ць, бойця́, *м.* Боецъ. *Там стрільці-бойці вдарили козу.* Грин. Ш. 54. *Оддалеку він чує бій кривавий і крик бойців, і голос отамання.* К. Іов. 90.

Божа́тися, жа́юся, ешся, *гл.* ? *Божайся, Боже!* Волынь.

Божба́, би́, *ж.*=**Божіння.** *Я ж тобі і без божби вірю.* Кв.

Вождерево́к, вка, *м.* Раст. Hypericum perforatum. Лв. 99.

Божевілля, ля, *с.* Сумасшествіе.

Божевільний, а, е. Сумасшедшій, помѣшанный. Котл. Ен. II. 28. Чуб. Ш. 133. *Та одчепись, божевільний!* Шевч. 494.

Божевільник, ка, *м.* Сумасшедшій человѣкъ, безумецъ. Желех.

Божевільно, *нар.* Безумно, какъ сумасшедшій. *Божевільно встромила очі у сірі шибки.* Мир. Пов. І. 123.

Божевільня, нi, *ж.* Больница или домъ для умалишенныхъ. Шейк.

Божевоі́літи, лію, еш, *гл.* Сходить съ ума. Св. І. Х. 20.

Бо́женькатися, каюся, ешся, *гл.*=**Вожитися.** Желех.

Бо́женько, ка. *м.* Дѣтск. Богъ. *Боженьку мій милий, дай їм хоч по иматочку хліба!* Стор. І. 18.

Божествéнний, а, е. Божественный. *Усю утреню божественную вислухає.* Чуб. V. 848.

Божество́, ва́, *с.* Божество. К. МХ. 10 *Ольга тепер здавалась йому божеством.* Левиц. Пов. 284.

Бо́жечко, ка, *м.*=**Боженько.** Вх. Уг. 228.

Божéчок, чка, *м.* Крестикъ натѣльный. Мил. М. 60.

Божи́дерев, ва, *м.*—**ди́кий**=**Віждерев.** Вх. Пч. І. 8.

Бо́жий, а, е 1) Божій, божескій. *Божа воля, Божа й сила.* Ном. *Усе Божее, тільки гріхи наші.* Ном. № 9. 2)—**дім.** Церковь. Г. Барв. 424. *Завтра Голосіска—треба йти до Божого дому.* Харьк. г. 3) **Бо́жа ма́ти.** Богоматерь. 4) **Бо́жий дар.** Причастіе. *До Божого дару з чортовими ногами.* Ном. № 136. 5) **Бо́же де́рево**=**Біждерево.** 6) **Бо́жа по́стіль** Смертный одръ. *Скоро мати старая, лежачи на Божій постелі, сина вздріла, на своє лице хрест собі положила.* Дума. 7) **Бо́жа пта́шка.** Пчела. Ном. № 409. 8) **Бо́жа роса́.** Молоко. О. 1862. IV. 89. *За Божую росу не беруть грошей.* Борз. у. 9) **Бо́жа ру́чка.** Раст. Primula officinalis L. ЗЮЗО. I. 132. 10) **На Бо́жій доро́зі.** При смерти. *У три дні занедужала, а вже й на Божій дорозі.* Кв. 11) **Бо́жу хвалу́ за хвіст тягти́.** Звонить въ колокола (насмѣшл.). 12) **На Бо́же да́ти.** Дать на службу церковную, на молебенъ. Фр. Пр. 100. *Тра занести до церкви на Боже, Миколаю. Дала на Боже карбованця.* НВолын. у. 13) **Іди́ и ти в Бо́жу** путь. Иди съ Богомъ. Мет. 15. 14) **Святий та бо́жий.** Говорится о человѣкѣ, прикинувшемся кроткимъ и добродѣтельнымъ. Левиц. Пов. 314.

Божи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Божиться. *А я ж тобі божилася, що люблю як душу.* Мет. 62. *Ти божився, присягався: не покину я тебе.* Мет. 15.

Божи́ця, ці, *ж.*=**Богиня**. Шейк. *Каже одуд до Бога: „Зроби, Боже, так, щоб я став богом, а моя одудиця стала божицею.* Рк. Левиц.

Божи́ще, ща, *с.* Идолъ. К. МХ. 13. *Велик Господь, велик і хвален, страшніший над усі божища; бо всі боги—німі статуї, Господь же сотворив вселенну.* К. Псал. 221.

Божі́ння, ня, *с.* Божба. Борз. у. *Божіння тобі нічого не поможе.* НВолын. у.

Бо́жка, ки, *ж.*=**Божіння**. Шух. I. 41.

Божка́рь, ря́, *м.* Ханжа, святоша. (Галиц.). Желех.

Божкода́йло, ла, *м.*=**Божкарь**. (Галиц.). Желех.

Божкоро́діти, джу, диш, *гл.* Фокусничать. (Галиц.). Желех.

Божкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Постить. Желех.

Божни́к, ка́, *м.*=**Біжник**. Чуб. VII. 384. *Божник із шитим рушником округи.* К. ЧР. 38. 2) **Рушни́к-божни́к**. Полотенце для украшенія иконъ. Вас. 168. 3) Продавецъ иконъ. *А в нас тоді са́ме божник ночував, отой, що ікони возить продавати, і плахти, й полотно і рушники—усячину.* Пирят. у. Ум. **Божничо́к**. Рудч. Ск. II. 27.

Божни́ця, ці, *ж.* 1)=**Божник**. Мил. 170. 2) Храмъ, церковь. *Піп каже: „Ідімо до божниці, а п'яниця каже: „ідімо до коршмиці“.* Ном. № 11728. Чаще: иновѣрческій храмъ. *„Підем до костьола“.— А не до церкви?—поспитала Мася.— ‚Так і видно, що хамка!... Щоб ти мені і бровою не моргнула в ту сторону, де хамська божниця стоїть“.* Св. Л. 86. *Як ішва ф суботу до божниці, до сьватині, то й Савамон хотів з ньов піти.* Гн. I. 41. Ум. **Божничка**.

Божничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **божник**.

Бо́жо, *нар.* 1) По божьему. 2) О душевномъ состояніи: хорошо, пріятно, сладостно. *Так тихо, божо на душі.* Сим. 235.

Бо́жо́к, жка́, *м.* 1) Ум. отъ **Біг, Бог**. Фр. Пр. 101. 2) Идолъ, кумиръ. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 4)—**сви́нний**. Свиной желудокъ. Вх. Зн. 3. См. **Богун 2**.

Боз, зу, *м.*=**Бузина**. Вх. Пч. II. 36. *Під бзом сидить нечистий.* ЕЗ. V. 246. *Від бзу болить голова.* ЕЗ. V. 246.

Бо́зінька, ки, *м.* Ум. отъ **Бозя**.

Бо́зкий, а, е. Божескій. *Да везуть царя до Господа, да везуть царя—бозке тіло.* Млр. л. сб. 347.

Бо-зна=**Віг зна**. Богъ знаетъ. *Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий—бо-зна й за віщо вже.* Ном. № 3515. **Бо-зна-колишній**. Очень давній. *Хліб черствий, бо-зна-колишній.* Рк. Левиц. **Бо-зна що**. а) Богъ вѣсть, что. б) Пустяки. *Не говоріть бо-зна чого.* Левиц. Пов. 289.

Бозу́лка, ки, *ж.* Ум. отъ **бозуля**.

Бозуля, лі, *ж.* Шишка (на тѣлѣ), желвакъ, то же, что и гуля. Вх. Лем. 393. Ум. **Бозулька**.

Бозю́сьо, ся, *м.*=**Бозя**. Дѣтское ласкательное отъ **Бог**. *О, Бозюсю!* Вх. Лем. 393.

Бо́зя, зі, *м.* 1) Богъ (дѣтск.). О. 1861. VIII. 8. 2) **Бо́зя калачі́ везе́**. Такъ говорятъ дѣтямъ, когда громъ гремитъ. То же значѐніе: **Бозя свариться**. Ном. № 564. 3) **Піти́ до Бо́зі**. Пойти въ церковь. Черк. у. Ум. **Бозінька**.

Боїсько, ка, *с.*=**Тік (у стодолі)**. Kolb. I. 59. Вх. Лем. 393.

Бо́їти, бо́ю, їш, *гл.* О молокѣ: кипѣть. *Про молоко не можна казати, що воно кипить, лише боїть.* Шух. I. 214.

Боїще, ща, *с.* 1) Битва, бой. *Хоч і не одіб'єшся вже, так боїщем навтішаєшся.* МВ. II. 81. *Івась кидає свої боїща та руйнування.* Мир. ХРВ. 84. 2) Мѣсто битвы. *Пішли ся брати (=битися) на олов'яне боїще.* Драг. 262. Или здѣсь просто=**тік**? См. **Боїсько**.

Бо́йе? *меж.* Да? въ самомъ дѣлѣ? Вх. Зн. 3.

Бо́йка, ки, *ж.* Малоросска-галичанка, жительница **Бойківщини**. Желех.

Бо́йкатися, каюся, єшся, *гл.*=**Боятися**. Вх. Уг. 228.

Бо́йкий, а, е. Хорошій. Чуб. VII. 574. Славяносерб. у. *Їж кашку,—вона бойка.* Зміев. у. *Бойка дівчина.* Зміев. у.

Бойки́ня, ні, *ж.*=**Бойка**. Желех.

Бойкі́вський, а, е. Къ бойку относящійся, ему принадлежащій. Желех.

Бойкі́вщина, ни, *ж.* Мѣсто жительства бойковъ—погорье стрыйскаго и самборскаго уѣздовъ въ Галиціи. Гол. I. Вступл. 712.

I. **Бо́йко,** *нар.* Хорошо. Зміев. у. Славяносерб. у.

II. **Бо́йко, ка,** *м.* Горецъ-малороссъ изъ Галиціи, житель погорья стрыйскаго

и самборскаго уѣздовъ. Гол. I. Вступл. 712. *Дала мене мати за бойка, за бойка, буде менi ще за бойком голова гладойка.* Pauli, II. 108.

Бо́йло, ла, *с.* Битье. *Матчино бойло не болить.* Грин. I. 238.

Бо́йний, а, е. О зарядѣ: боевой. ЗОЮР. I. 70. *Бойний патрон.*

Войни́ця, цi, *ж.* Бойница. К, Бай. 71.

Бо́йня, нi, *ж.* Драка. *Дивись, яка онде бойня.* Кiев. г.

Войовий, а, е. Боевой; военный. *Хто на вози бойовиї, хто на конi уповає.* К. Псал. 46. *Ми стоїмо на бойовому правi.* К. ПС. 101.

Войовиська, ка, *с.*=**Войовище.** Федьк. I. 134.

Войови́ще, ща, *с.* Поле битвы. К. ЧР. 173.

Войовни́чий, а, е. Свойственный бойцу. Шейк.

Войськи́й, а, е.=**Войкі́вський.** Желех.

Войча́к, ка́, *м.* ? *Да якийсь бойчак загилив кизяк, вклiпив кизяком, аж худзь пiд оком.* Грин. Ш. 54.

Войчи́ха, хи, *ж.* Жена бойка. Желех.

Войчу́к, ка́, *м.* Молодой бойко. Желех.

Бо́ка, *нар.*=**Вокою.** *Стоїть коло лавки бока.* Г. Барв. 512. *Курчатка чепурненькi, що цiлий день греблись в городi по грядках i бока в ямочцi лежали коло неньки.* К. Дз. 146.

Вока́нь, ня́, *м.* Полнобокiй, бокастый. Желех.

Вокасá, *нар.* Бокомъ, бочкомъ. *На диби спиниться та гривою мотає, то пiде бокаса, то б'ється i кусає.* Греб. 382.

Вока́та, ти, *ж.*=**Вуката.** Желех. Ум. **Бокатка.**

Вока́тий, а, е. Бокастый. *Бокатий горщик.* Волч. у. *Стiг бокатий.* Волч. у.

Вокiвня́, нí, *ж.* 1) Судакъ короче девяти вершковъ. 2) 500 штукъ уложенной вмѣстѣ рыбы. Желех. 3) **Утя́ти бокiвнí.** Упасть на бокъ.

Бо́кла, ли, *ж.*=**Воклаг.** Новомоск. у.

Бо́клаг, га, *м.* **бокльга, ги,** *ж.* Плоскiй боченокъ. Ном. № 3004. Шух. I. 251. *Потяг Охрiм з двома боклагами до крижиці.* Кв. Ум. **Бонлажо́к.**

Воклажо́к, жка́, *м.* Ум. отъ **боклаг.** 2) Головастикъ. Вх. Пч. II. 17. 3) Порода яблокъ. Вх. Зн. 4.

Бо́клак, ка, *м.*=**Колач 3.** Kolb I. 48, 70.

Вокла́тий, а, е. Пузатый, брюхастый. Желех.

Во́кло, ла, *с.*=**Воклага.** Брацл. у.

Вокови́й, а́, е́. 1) Боковой. *Боковi дверi.* Левиц. I. 231. **Боковий вiтер.** Вѣтеръ, дующiй въ бокъ судна. Мнж. 148. 2) Сторонній. *З бокових мирського збору беруть бiльш, бо вони жадної повинности не одбувають.* НВолын. у. 3)—**нíнь.** Пристяжная лошадь. 4)—**ва́ сестра́.** Шутливое названіе жены, а чаще—жены невѣнчанной, которая выдается за сестру. Фр. Пр. 103.

Вокова́на, ни, *ж.* 1) Одна сторона предмета. 2) Полевая доска у плуга. Херс. Ум. **Бокови́нка.**

Вокозі́йник, ка, *м.*=**Зизоокий.** Шух. I. 33.

Во́кон, *нар.* Бокомъ. **Бо́ком ті то вилiзо.** Сильно за это поплатишься. Фр. Пр. 55. **Бо́ком сi держит вiд мене.** Сторонится меня. Фр. Пр. 55.

Вокó́р, ра, *м.* Плотъ. Угор.

Вокорва́н, на, *м.* Карбункулъ, огневикъ. Угор.

Вокре́йда, ди, *ж.* Букетъ искусственныхъ цвѣтовъ, или павлинье перо, дарimые невѣстой и дружками жениху и шаферамъ. Гол. IV. 400, 368.

Вокува́ти, ку́ю, ши, *гл.* 1) Сидѣть бокомъ. *Не бокуй, Марусенько, не бокуй: сядь собi прямесенько.* Pauli. I. 101. 2) Сторониться, обходить стороною. *Бокує чогось вiд мене.* Фр. Пр. 103.

Вокýри, *мн.* Кожаный поясъ. Желех. Си. **Букурiя.**

Бо́кша, шi, *ж.* Корова такого же цвѣта, какъ и **бокшiй.** Желех.

Вокши́стий, а, е. О масти: съ бѣлыми пятнами на бокахъ. Желех.

Вокшiй, шiя, *м.* Водъ черный или сѣрый съ бѣлыми боками или бѣлый съ черными или сѣрыми боками. Желех.

Вола́, лí, *ж.* Тяжелая болѣзнь, эпидемическая болѣзнь. Желех. *Бола по людях ходе якась; з болi люди мруть.* Каменец. у.

Волбо́т, та, *м.* Болтунъ. Левиц. I. 257.

Волбота́ти, чу́, чеш, *гл.* 1) Болтать. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорить. Вх. Зн. 4.

Волботли́вий, а, е. 1) Болтливый. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорящій. Вх. Зн. 4.

Волга́р, ра, *м.* Болгаринъ. Желех. См. **Бовгар.** Ув. **Болгарище.** Левиц. Пов. 143.

Волга́рка, ки, *ж.* 1) Болгарка. 2) Родъ шапки. *Пришию квiточку iк зеленому*

барвіночку, їх шапці болгарці. МУЕ. Ш. 98. См. **Бовгарка.**

Волга́рський, а, е. Болгарскій. Желех. *Що у тім болгарськім краю за Дунаєм май чувати.* Федьк. І. 122.

Волга́рщина, ни, *ж.* Болгарія. Желех.

Волди́га, ги, *ж.* Каменная глыба. Міус. окр.

Во́ле, *нар.* Хорошо. *Боле, що я заранї пішов, а то замело б снігом дорогу.* Каменец. у.

Во́лезний, бо́лесний, а, е=Волісний. *Плач.... болезний.* МВ. І. 100. *Не болезне, то и не любезне.* (Мачиха говоритъ о пасынкѣ или падчерицѣ). Фр. Пр. 103. *До Матері сі пречистої, до святої сі Матері болезної помолю.* ЕЗ. V. 108.

Во́лезність, ности, *ж.* Болѣзнь. Драг. 29.

Во́лезно, бо́лесно, *нар.=***Волісно.** *І росло ж воно трудно та болезно,—усе нездужає та квилить.* МВ. ІІ. 48.

Во́лещ, щі, *ж.* Болѣзнь; переносно: скорбь, огорченія. *Ви, любощі, ви, немощі, хуже тої ви болещі: од'болещі зілле маю, од любощей умираю.* Чуб. V. 58. Чаще во мн. ч.: **болещі.** *Все у їх вкупі: болещі і радощі:* МВ. ІІ. 172.

Волиго́лов, ва, *м.* Раст. а)=Бугила; б) Conium maculatum L. ЗЮЗО. І. 119.

Волі́брюх, ха, *м* Пт. Emberiza miliaria, подорожникъ. Вх. Пч. ІІ. 10.

Во́лізний и **бо́лісний, а, е.** 1) Болѣзненный, мучительный. *Був собі якийсь малий пуздракуватий та болізний.* Мир. ХРВ. 53. 2) Скорбный, горестный. *А тут,—почувся її тихий болізний голос.* Мир. Пов. ІІ. 77.

Во́лізно, бо́лісно, *нар.* 1) Болѣзненно, мучительно. 2) Скорбно, горестно. *Білабіла, як крейда, позирала на всіх палкими очима та болізно всміхалася.* Мир. Пов. ІІ. 69.

Во́лізько, *нар.=***Волізно.** *Не знають, що серденько моє менї каже; а в йому так тобі і болізько, і любо.* Г. Барв. 68.

Во́лісний, бо́лісно. См. **Болізний, болізно.**

Во́лість, ти, *ж.* 1) Болѣзнь. Чуб. V. 1203. *Очисть мене від всього злого: болістю і слабости.* Чуб. І. 43. *Бога благала, од всякої болісти помагала.* Мил. М. 7.—**чбрна.** Эпиленсія. Грин. ІІ. 35. 2) Боль, огорченіе, печаль, скорбь.

Волі́ти, лію, ешь, *гл.* 1) Болѣть. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107. *Щось дуже мене ноги болять.* Св. Л. 320. *Тя болит головонька.* АД. І. 134. *Татка очі болять.* Св. Л. 100. 2)—**се́рцем.** Скорбѣть, печалиться. *Доки буду моїм серцем день і ніч боліти.* К. Псал. *Один веде за рученьку, другий за рукав, третій стоїть, серце болить,—любив, та не взяв.* Лукаш. 80.

Волі́тце́, цй, *с.* Ум. отъ **болото.**

Во́лко, *нар.=***Волько.** *Болять очі болко.* Волч. у.

Волоно́, ни, *ж.* 1) Плева, оболочка, перепонка. Желех. 2) Оконное стекло. 3) Ворота? калитка? *Да прибіжи, коню, додому, да ударь копитом в болону.* Нп. Ум. **Болоно́чка, болоно́чка.** *Ой як гляне у його болоночку, аж усї ляхи в містї.* АД. ІІ. 91. См. **Оболона.**

Волонка́рь, ря́, *м.=***Склярь.**

Волоно́ння, ня, *с.=***Оболонь.** Гн. ІІ. 68. *Пасуть вівці по дубрівці, кози по болоню.* Гол. ІІ. 453. Ум. **Болонячко, болоняченько.** *В чистейкім полю, в болонічейку.* Гол. ІІ. 58.

Волоно́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **болона.**

Волотавка, ки, *ж.=***Влюкванка.** Вх. Пч. ІІ. 12.

Волоте́чко, ка, *с.* Ум. отъ **болото.**

Волоти́й, а́, о́. Болотистый. *Та й Ворскла не дуже гарно тече: є місця болотиї.* Лебед. у.

Волоти́на, ни, *ж.* Высохшее болото. Лебед. у.

Волоти́ське, ка, *с.=***Волотище.**

Волоти́ще, ща. *с.* Мѣсто, гдѣ было болото. Черк. у.

Волоти́ний, а, е. Болотный, болотистый. *Болотня вода не погожа.* Дещо.—**солове́йко.** Шутливо: лягушка. Волч. у.

Волотни́на, ни, *ж.* Торфъ. *Пишеться в книжках ще й про те, як розводити ліс і доглядати його, щоб хутко ріс, та чим можна палити у печах замість дров, як от кам'яний вуголь або болотнина є.* Дещо. (вид. 4-те), 10.

Волотни́вка, ки, *ж.* Болотная трава. Зміев. у.

Волотняний, а, е=Волотяний. *Води калужі болотнянії.* АД. ІІ. 39.

Волото́, та, *с.* 1) Болото. *Насміялась верша болоту, аж і сама в болоті.* Ном. 2) Грязь. *Не ходи туди, де ликом зав'язано і болотом замазано.* Рудч. Ск. І. 111. 3) **Збив го на болото.** Избилъ его до безпамятства. Фр. Пр. 105. Ум. **Болотце, болотечко.** *Доріжку проложив аж до того*

болітця, що коло мостка. Драг. 222.

Болотю́га, ги, *ж.* Ув. отъ **болото.**

Боло́тяний, а, е. 1) Болотный *Сидять.... жаби на маленьких болотяних острівцях.* Левиц. I. 91. *Хоть болотяною водою промочу горло, коли нема криниченьки.* Чуб. II. 138. 2) Болотистый, грязный. *Калюжі болотяні.*

Болотяни́к, ка́, *м.* Чортъ, живущій въ болотѣ. Чуб. I. 193.

Боло́тянка, ки, *ж.* Стрекоза съ темно-синими крыльями. Мнж. 176.

Боло́тяно́к, нка, *м.* Раст. Caltha palustris, курослѣпъ болотный. Константиногр. у.

Бо́льба, би, *ж.* Полба. Мнж. 176.

Бо́лько, *нар.* Больно. *Болить болько моя головонька.* Чуб. V. 442.

Бо́люс, са, *м.* Катышокъ, шарикъ. *Болюс воску.* Борз. у. *Болюс хліба.* Борз. у. Слов. Д. Эварн.

Болю́х, ха́, *м.* Болѣзнь? *Ти болюх болющий* (изъ заговора отъ испуга). Мил. М. 48. Ув. **Болюшйще.** Мил. М. 11.

Болю́чий, а, е. Болящій. *Яку велику і болючу ношу у серці рану.* К. Псал. 210.

Болю́щий, а, е=Волючий. Опуга). Мил. I. 122. *Болить воно (серце) рівно, однаково болем болющим.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Болюх болющий.* Мил. М. 48. *Болющі зуби.* Г. Барв. 35.

Бо́ля, лі, *ж.* Дѣтск. Картофель. О. 1862. IX. 118.

Боля́к, ка́. *м.=Волячка 2.* МУЕ. Ш 55. *Боліх як кулак.* Фр. Пр. 106. *Обметало го болікали.* Фр. Пр. 106.

Боля́ти, (ля́ю, єш? лю, лиш?) гл.=**Боліти.** Встрѣчено въ заговорѣ: *Сояшниці вітрові.... тут вам не стояти і не болѣти.* Мил. М. 82.

Бо́ляче́, *нар.* Больно. *І тут боляче, і там гаряче* (о безвыходномъ положеніи). Фр. Пр. 106.

Боля́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **болячка.**

Боля́чий, а, е=Волючий. Левиц. I. 4

Боля́чище, щі, *ж.* Ув. отъ **болячка.**

Боля́чка, ки, *ж.* 1) Нарывъ, чирей, язва. Чуб. V. 1179. *А сто крот болячок в твої печінки.* Ном. *Енеєві так як болячці, або лихій осінній трясці годила пані всякий день.* Котл. Ен. I. 24. 2) Переносно: язва. *Найвірніший друг народу той, хто не боїться правди і сміло розкриває його болячки.* О. 1862. IX. 29. 3) **—на се́рці.** Сердечная боль, горе. *Може в його є яка болячка на серці.* Г. Барв. 273. 4)—**на дубі.** Раст. Loranthus europaeus L., омела. Вх. Пч. II. 33. Ум. **Болячечка.** Ув. **Болячище. Мил.** М. 97.

Волячкува́тий, а, е. Покрытый нарывами, чирьями.

Воля́щий, а, е. Больной, болѣющій. *Боляща стогнала.* Мир. Пов. II. 99. *Катерина з болящої і очей не зводить.* Шевч. 115.

Вом! *межд.* выражающее ударъ колокола. *Бом, брм, бом!... на службу божу дзвонять.* Грин. II. 112.

Во-ни. Сложное слово: **бо** и окончаніе 1-го лица ед. ч. отъ глагола **бути: єсьм.** Галиц. *Спочивайте, милі братя, бо вам добре спочивати; але я—о ні! ніколи, бо-м в кайданах, бо-м в неволі.* Федьк.

Вома́га, ги, *ж.=***Вумага.** Ум. **Бомажка.** Вас. 190.

Во́мба, би, *ж.* 1) Бомба, ядро. *Ой летить бомба з московського поля та посеред Січі впала.* ЗОЮР. II. 256. 2) Дѣтск. церковь. Вх. Лем. 393.

Вомба́рь, ря, *м.* Насѣк. Melolontha vulgaris, майскій жукъ. Вх. Пч. II. 27.

Вомбовка, ки, *ж.* Ягоды на ботвѣ картофеля. Вх. Лем. 393.

Вомбува́ти, бу́ю, єш, *гл.* Бомбардировать. Шейк.

Вомбу́лька, ки, *ж.* 1)=**Вомбовка.** Вх. Уг. 228. 2) Часть одежды. (Какая)? Вх. Уг 225.

Во́мкати, каю, єш, *гл.* Болтать, разсказывать не очень правдоподобное. *Щось там люде бомкають.* Фр. Пр. 107.

Вомок, мка, *м.* 1) Слѣпень бычачій, Tabanus bovinus. Вх. Пч. I. 7. 2) **Бомки би́ти, стріля́ти.** Брать глину или грязь на палочку и бросать ее вверхъ; въ переносномъ значеніи: ничего не дѣлать, баклушничать. Шейк. *Ниньки святої Домки: хто не хоче робити, той стріляє бомки.* Ком. II. № 1067. **Бо́мка люде пустили за вас.** Распустили о васъ слухъ. Фр. Пр. 107. **Що ти ми пуцьоеш бомки?** Зачѣмъ ты врешь, обманываешь? Фр. Пр. 107.

Вондаре́нко, ка, *м.* Сынъ бочара.

Вондаре́нчиха, хи, *ж.* Жена сына бочара.

Вондаре́ць, рця́, *м.* Ум. отъ **бондарь.**

Вонда́рик, ка, *м.* Ум. отъ **бондарь.**

Вондари́сько, ка, *м.* Ув. отъ **бондарь.**

Вондари́ха, хи, *ж.=***Вондарка.**

Вондари́ще, ща, *м.* Ув. отъ **бондарь.**

Вондарі́вна, нн, *ж.* Дочь бочара. Ном. № 8443. Чуб. V. 428.

Вонда́рка, ки, *ж.* Жена бочара. *А старая да бондарка в шинку загуляла.* Грин. Ш. 615.

Вонда́рня, ні, *ж.* Бочарня, мастерская бочара.

Вонда́рство, ва, *с.* Бочарное ремесло.

Во́ндарський, а, е. Бочарскій.

Вондарча́, ча́ти, бондарчена́, на́ти, *с.* Ребенокъ бочара. Ум. **Бондарченятко, бондарчатко.**

Вондарчу́к, ка́, *м.* Подмастерій бочара.

Во́ндарь, ря, *м.* Бочаръ. *Покинь, покинь, старий бондарь, по дочці плакати, покинь відер набивати—будеш панувати.* Чуб. V. 428. Ум. **Бондарець, бондарик.** *На дворі погребець, на погребці бондарець: „ой бондаре, бондарику,—набий мені бочку".* Чуб. V. 1174. Ув. **Бондарисько, бондарище, бондарюга.**

Вондарюва́ння, ня, *с.* Занятіе бочарствомъ.

Вондарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься бочарствомъ.

Вондарю́га, ги, *м.* Ув. отъ **бондарь.** Левиц. „Голодному і оп. м'ясо", 26.

Воднара́, ра́ти, *с.*=**Вондарча.**

Вонто́жок, жка, *м.* Часть одежды (какая?) *А на моїй дівчині жовті черевички і чорний бонтожок.* Чуб. IV. 534.

Вонюх, ха́, *м.* Навозный жукъ Фр. Пр. 107.

Вона́к, ка́, *м.* Раст. Tagetes patula. Вх. Пч. II. 36.

Вор, ру, *м.* Раст. а) Setaria viridis Beauv. ЗЮЗО. I. 136. б)—**зілля.** Lycopodium complanatum L. ЗЮЗО. I. 127.

Во́ра, ри, бо́рва, ви, *ж.*=**Ворвій.** *Величні й моря береги, коли їх борви не колишуть.* Щог. Сл. 5.

Ворві́й, вія, *м.* Сильный вѣтеръ, буря, ураганъ. *Такий сильний та шкодливий вітер називають бурею, а ще инакше борвієм (ураганом).* Дещо. (4-те вид.), 91.

Ворг, гу, *м.* Кредитъ, долгъ. *Борг умер, зачекай не жие́: хто не має грошей, най не п'є.* Ном. № 10615. **Боргом.** Въ долгъ. *Боргом мені жид дасть тютюну.* Каменец. у. **На борг брáти=На́бір брати.** *Бо вже на борг хлоп не хочет горілоньку брати.* Гол. Ш. 212.

Ворговни́й, а́, е́. Взятый въ долгъ. *У мене борговий один віл був,—тільки недавно виплатив.* Славянос. у. Ум. **Борговенький.** *Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти, зібрав Харько воликів борговеньких.* Чуб. V. 1048.

Воргува́ти, гу́ю, еш, *гл.* 1) Давать въ долгъ; кредитовать. К. ЦН. 219. *Як станеш усім боргувати, то прийдеться без сорочки ходити.* Ном. № 10617. *Сидить багач та й дивує, що убогому жид боргує.* Чуб. V. 1094. 2) Брать въ долгъ. *Пішов чумак до жидівки боргувати мед, горівку.* Грин. Ш. 575.

Вордю́г, га́ и **бордю́х, ха́,** *м.* 1) Кожа, снятая цѣлою съ козы (или теленка), выдѣланная, завязанная въ тѣхъ мѣстахъ, гдѣ были ноги и хвостъ, а въ томъ мѣстѣ, гдѣ была голова, стягиваемая ремешкомъ,—служитъ какъ мѣшокъ. *Бордюх повний муки.* Шух. I. 84. Вх. Зн. 4. См. **Бурдюг.** *Облупив (козу) бордюгом і дав їму шкуру.* Гн. II. 222. 2)=**Кендюх,** 3) Мочевой пузырь у животныхъ. Каменец. у.

Воре́ць, рця́, *м.* 1) Борецъ, ратоборецъ. *Ходіте биться чи бороться! бо я борець.* Шевч. 2) Aconitum Napellus L. ЗЮЗО. I. 109.

Воре́цький, а, е. Принадлежащій борцу. *Ми борецького роду.* Г. Барв. 420.

Воржі́й, *нар.* Скорѣе. *Коби боржій трава росла.* Гол. IV. 494. *Давай мені боржій коня.* К. ЧР. 352. *Він потяг боржій на базар.* Федьк.

Во́рзий, а, е. Быстрый, скорый. *Та як же ти найшов мені ба такій лік борзий.* Гол. II. 470. Ум. **Борзе́нький.**

Ворзи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Торопить. Бѣл.-Нос.

Ворзи́тися, жу́ся, зишся, *гл.* Торопиться. *Не борзи́ся; з повагом.* Бѣл.-Нос.

Во́рзо, *нар.* Скоро, быстро. *Донька не стерпіла, борзо прилетіла.* Гол. I. 195. *Не так то борзо діялося, як кажеся.* Гн. II. 29. *Борзо йди,—біду найдеш, помалу йди,—біда тебе найде.* Фр. Пр. 107. Ум. **Борзенько.** Гн. II. 91. *Ой підемо до вінчаня борзенько.* Гол. IV. 300.

Ворúвітер, тра, *м.* Пустельга, Falco tinunculus. Вх. Пч. II. 10.

Ворúкати, 1) каю, еш, *гл.* Рыть рогами. *Сам бик землю борикає і на себе кидає.* Фр. Пр. 28. *Киргиця борикат землю.* Вх. Лем. 393. 2) **чу, чеш,** *гл.* Мычать. *Ходить волик понад Дунай, сумненько борúче.* Лукаш. 140.

Ворíг, рога, *м.*=**Оборіг.** *В тебе воли як стодоли, а корови як бороги.* Гол. IV. 552.

Борі́дка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **борода**. Левиц. Пов. 179. *Його брівоньки — так, як шнурочок, його борідка—золотенькая.* Чуб. Ш. 208. *Здурів скажений цап, ріжки назад загнувши, замекав, заскакав.* Греб. 362. 2) Нижняя или задняя часть лезвея топора. Сим. 24. Шух. I. 175. 3) Щетка на ногѣ лошади. *В пісок ногами по борідки врився (кінь).* К. МХ. 24. 4)=**Бородица 4**. Гол. Од. 36. 5)—**царська**. Раст. Mirabilis jalapa L. Анн. 217. *Од причілка цвів кущ панської рожі, цвіли всякі квітки—й гвоздики, й чорнобривці, й царська борідка, й кручені паничі.* Левиц. V. 23.

Борі́донька, борі́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **борода**.

Борікáти, кáю, єш, *гл.* Бодать. *Борікає рогами.* О. 1861. I. 94.

Борікáтися, кáюся, єшся, *гл.* Бороться. *Лучче з медведем борікаться, ніж з паном рахуваться.* Ном. № 1207.

Борі́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **борона**.

Борі́нний, а е. Относящійся къ боронѣ. **Залі́зо борі́нне.** Желѣзо употребляемое для зубьевъ бороны. Вас. 198.

Борі́нник, ка, *м.* Работникъ при боронѣ. НВолын. у.

Бóркання, ня, *с.* 1) Подрѣзываніе крыльевъ (у птицъ). 2) Усмиреніе, прибираніе къ рукамъ кого.

Бóркати, каю, єш, *гл.* 1) Подрѣзывать крылья (птицамъ). 2) Смирять кого, прибирать къ рукамъ.

Боркóнь, ня, Раст. Melilotus officinalis. Лв. 100.

Воркотáти, кочý. чеш, *гл.*=**Буркотати**.

Воркотýн, на, *м.*=**Буркотун**.

Борлáк, ка, *м.* Адамово яблоко, Iагупх Вх. Зн. 4.

Борлáнка, ки, *ж.*=**Борлак**. Вх. Зн. 4.

Воркотáти, чý, чеш, *гл.* и пр.=**Бурмотати** и пр.

Вормотíти, чý, тúш, *гл.* О евреяхъ: то-же, что и **джерготати**. *Жиди бормотіли.* Рудан. I. 56.

Борня́, нí, *ж.* Борьба. Левч. 6.

Боровúй, а, е. Боровой. *Ой сосно, сосно борова.* Грин. Ш. 473. *Боровая ягода вельми солодка, а луговая калина вельми горка.* Чуб. V. 484. 2)? *Стану, гляну у долиноньку, а в долині все трава борова.* Грин. Ш. 389. *Житечко цвіте боровим цвіетом.* Грин. Ш. 13.

Боровúк, ка́, *м.* 1) Житель бора. 2) Раст.: а) Бѣлый грибъ, Boletus edulis. ЗЮЗО. I. 114. *Як загадав боровик, на всі гриби полковник.* Чуб. V. 1183. б) Daphne cneorum L. ЗЮЗО. I. 121. в) Chimaphila umbellata Nutt. Анн. 95. г) Pyrola minor L. ЗЮЗО. I. 133. Ум. **Боровичок**.

Боровúна, ни, *ж.*=**Бір**. *Ой бором, бором, боровиною, ой хто ж то їде вечориною?* Чуб. IV. 596.

Боровúця, ці, *ж.* 1) Черника, vaccinium myrtillus. 2)=**Боровина**. Чуб. IV. 389

Боровúчний, а, е. Черничный.

Боровичóк, чка́ *м.* Ум. отъ **боровик**.

Боровúця, ці, *ж.*=**Боровиця**. Вх. Уг. 228.

Бородá, ди, *ж.* 1) Борода. *Ой не піду за старого — бородою коле.* Чуб. V. 490. **Задéр бороду.** Грубо: умеръ. Фр. Пр. 109. 2) Подбородокъ, нижняя челюсть. 3) **Лядська бородá**. Трава, которую не можетъ захватить коса. 4) **Спáсова бородá**. Кустъ ржи, оставляемый на нивѣ въ концѣ жатвы. 5) **Бородá лісовá**. Раст. Usnea barbata. ЗЮЗО. I. 140. 6)—**чóртова** Vincetoxicum officinale L. Mœnch. ЗЮЗО. I. 141. Ум. **Борíдка, борíдонька, борíдочка**. Мил. 106.

Бородáвка, ки, *ж.* 1) Бородавка. *Ніс.... з чорною бородавкою на кінці.* Мир. Пов. II. 46. 2) Слѣдъ отпавшаго листа на стеблѣ. Шух. I. 19. Ум. **Бородавочка**.

Бородавкáня, ні, *ж.*=**Ропавка**. Желех.

Бородáвник, ка, *м.* Раст.: а) Clematis Vitalba L. ЗЮЗО. I. 119. б) Psilonema calycinum. ЗЮЗО. I. 133. в) Scleranthus annuus. Вх. Пч. I. 12.

Бородáвочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бородавка**.

Бородáй, дая, *м.*=**Вородань**. Вх. Зн. 4.

Бородáнь, ня, *м.* Бородачъ. Міус. окр.

Бородáтий, а, е 1) Бородатый. *Максим старий бородатий вийшов з хати.* Чуб. Ш. 342. 2—та **трава**. Раст. Andropogon ischaemum L. ЗЮЗО. I. 111.

Бородúця, ці, *ж.* То-же, что и **богородиця**, капюшонъ, пришитый къ верхней одеждѣ. Гол. Од. 36.

Бороздúти, джý, диш, *гл.*—**кому що**. Дѣлать кому на перекоръ, мѣшать кому. Фр. Пр. 109.

Борозéнний, а, е.—**віл**. Быкъ, во время паханія ходящій съ правой стороны, т. е. по бороздѣ. Ном. № 10015. *Купити, бач, треба до п'ятої пари борозенного та дійну корову з телям.* Кв.

Борозéнька, ки, *ж.* Ум. отъ **борозна**.

Борóзка, ки, *ж.* Ум. отъ **борозна**.

Борозна́, ни́, *ж.* Борозда. Чуб. V. 341. *Старий вiл борозни не псує.* Посл. Ум. **Борозе́нька.** Грин. Ш. 660, **борозно́нька, борозна.** *А я жита не жала, в борозонцi лежала.* Гол. I. 311. *Ти будеш, молода дiвчино, жито зажинати, я буду у борозках лежати.* Мет. 365.

Боро́зний, а, е=Борозенний. КС. 1898. VII. 44. *Запрiг хлопець п'ять волiв,— нема шостого колiшенного, борозного.* Рудч. Ск. I. 182.

Борозни́стий, а, е. Дѣлающій большую борозду (о плугѣ). Черк. у.

Борознува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Бороновать. *Сем синов оре, сем борознує.* Чуб. V. 821.

Борозню́к, ка́, *м.=Борозняк.* Желех.

Борозня́к, ка́, *м.* Личинка майскаго жука. Вх. Пч. I. 7.

Боро́ло, ла, *с.* Разсѣлина въ скалѣ, ущелье. Вх. Зн. 20.

Боро́на, ни, *ж.* Защита.

Борона́, ни́, *ж.* 1) Борона. Части ея: деревянные **валки́**, въ которые вставлены зубья; каждый **вало́к** обоими концами укрѣпленъ въ двухъ **глицях.** Чуб. VII. 401. Части гуцульской бороны: *Борона має два довшi крайнi i два коротшi середущi* **хребе́тники;** *впоперек* **хребетникiв** *переходить шiсть тонших* **е́стиків;** *там, де естики перехрещуються з хребетниками, задовбанi через них обох зелiзнi* **чопи.** Шух. I. 165. **Пiд бо́рону сiяти.** Сѣять по жнивью безъ вспашки, задѣлывая только бороной. Вас. 196. **Бо́рону затiгати за ким.** Подольщаться къ кому. Фр. Пр. 109. Ум. **Борíнка, борíночка.**

Борона́ння, ня, *с.* 1) Защита. 2) Запрещеніе. 3) Обработка бороною.

Боро́нець, нця, *м.* Защитникъ.

Боронúти, ню́, нив, *гл.* 1) Оборонять, защищать; хранить. К. ЧР. 358. *В морi не втопила, од смерпи боронила.* Макс. (1849) 51. *Предки нашi славнi боронили волю.* К. Досв. 27. *Нехай мене Бог боронить вiд лихої напасти.* Ном. № 152. 2) Запрещать. *Оженися, сину, я не бороню, та не бери вдови, бо я не велю.* Чуб. V. 880. *Ой прошу вас, гостi милi, не бороньте того.* Грин. Ш. 648. 3) Бороновать. *Оре плугом, кiньми боронить.* Чуб. V. 199.

Боронúтися, ню́ся, нишся, *гл.* Защищаться. *Узявся я i буду боронитись, бо всякий день творив я Божу правду.* К. Iов. 57.

Борóння, ня, *с.* Борьба. *„Давай боротись!“....—К нечистому з боронням!— важко дишучи каже запорожець.* К. ЧР. 168.

Боронува́ти, ну́ю, еш, *гл.=Боронити 3. Старими жидами орав, а жидiвками боронував.* АД. II. 28.

Бороскви́, ви́, *ж.* Абрикосъ. Угор.

Боро́статися, таюся, ешся, *гл.* Возиться въ грязи, силиться выбраться изъ грязи. *Загруз бiдолага, боростається собi в грязi.* О. 1861. XI. 2.

Боро́тати, таю, еш, *гл.* 1) Очищать отъ шелухи (просо). 2) Тормошить? Сбивать съ толку? *Ви мене забороτаєте, як 'от будете хапати тá з одного, тá з другого боку! Вас багато, а я один,—де ж менi вас усiх подiлити?—Та ви самi себе боротаєте.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Бороття́, тя, *с.* Борьба. *З бороття руки повибивав.*

Боро́ти, рю́, рош, *гл.* Бороть, одолѣвать. *О Боже мiй нескончений! дивитися горе, що тепера на сiм свiтi вiра вiру боре.* Нп.

Боро́тися, рю́ся, рошся, *гл.* Бороться. *Боровсь з своїм сердега горем.* Котл. Ен.

Боротьба́, би́, *ж.* Борьба. К. Кр. 31. *Боротьба з злими духами.* Левиц. Пов. 22. *Бувши в смертнiй боротьбi, молився.* Єв. Л. XXII. 44.

Боро́чок, чка, *м.* Ум. отъ **бiр.**

Борошéнний, а, е. Мучной. Левч. 72. *Борошенна комора.*

Борошéнце, ця, *с.* Ум. отъ **борошно.**

Борошúти, ню́, ни́ш, *гл.* Обсыпать мукой, запачкать мукой.

Борошúтися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Пачкаться въ муку.

Бо́рошно, на, *с.* 1) Мука. *Де борошно, там i порошно.* Ном. № 9875. 2) Окисленный свинецъ въ видѣ порошка. Вас. 183. Ум. **Борошенце.** Чуб. II. 98. Драг. 192. *Назмiтай у засiцi борошенця та спечи менi колобок.* Рудч. Ск. II. 2.

Борошнáний, а, е=Борошенний.

Ворс, су=Ворть? *А мої сини у чистому полi, борси борсають, рої збiрають.* Грин. Ш. 9.

Бóрсання, ня, *с.* Метаніе въ разныя стороны.

Борсáти, сáю, еш, *гл.* ? См. **Борс.**

Бóрсатися, саюся, ешся, *гл.* Метаться въ разныя стороны, возиться, барахтаться. *Пручався, борсався, дрiжав.* Мкр. Г. 21. *Зашелестiло жито, заколихалося, немов,*

у йому щось борсалось, билось. Мир. ХРВ. 6.

Бо́рсук, ка, *м.* Барсукъ.

Бо́рсуків, кова, ве=**Борсучий.** *Борсукове сало.* ЕЗ. V. 171.

Бо́рсучий, а, е. Барсучій. *Собаки мабуть натрапили на борсучий слід.* Стор. МПр. 112.

Бо́рсюк, ка, *м.*=**Борсук.** Вх. Пч. II. 6.

Борт, та, *м.*=**Ворть.** Вх. Зн. 4.

Борта́вий, а, е. О деревѣ: трухлый въ срединѣ. Шух. I. 88, 178.

Бортак, ка, *м.* Болванъ, пентюхъ, остолопъ. Вх. Лем. 393.

Бо́ртник, ка, *м.* Бортникъ, пчеловодъ. *Ледакого бортника і мед ледачим пахне.* Ном. № 7160.

Бортня́к, ка́, *м.* Эпитетъ медвѣдя. *Широко ступав він, неначе ведмідь-бортняк.* Стор. М. Пр. 109.

Борту́ля, лі, *ж.* Глупая женщина. Вх. Лем. 394.

Борть, тя, *м.* Бортъ, улей въ деревѣ. Чуб. Ш. 392.

Бортяни́й, а́, е́. Имѣющій борть (о деревѣ). К. (Желех.).

Бортяни́к, ка́, *м.*=**Бортник.**

Бо́рух, ха, *м.* 1) Еврейское имя Борухъ. 2) **Бо́рухи справля́ти, відмовляти,** спѣвати. Молиться (о евреяхъ). Рудан. I. 47. *Жид борухи відмовляє.* Ном. № 12157.

Борушка́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Барахтаться. бороться. *Січі.... борушкаються вдвох, а опісля й покотяться аж додолу.* Грин. I. 255. *Підуть борушкаться по вгороду.* Верхнедн̀пр. у.

Бо́рше, *нар.*=**Воржій.** *Хто борше насипле, той борше змеле.* Ном. № 7194.

Борше́вка, ки, *ж.* Раст. Conium maculatum. Шух, I. 21.

Борщ, щу́, *м.* 1) Борщъ. *Наша пані чорнобрива, борщу-каші наварила.* Чуб. Ш. 247. 2) Квасъ изъ бураковъ, изъ котораго приготовляютъ борщъ. О. 1862. IV. 32. МУЕ. I. 100. 3) Раст. а) Chaerophyllum aromatum. ЗЮЗО. I. б) Heracleum sibiricum L. ЗЮЗО. I. 124. См. **Борщівник.** Ум. **Бо́рщик, бо́рщичок.** *Ой косо ж моя русява, не рік же я тебе кохала, в червонім борщику вмивала.* Грин. Ш. 509. Ув. **Борщи́сько, борщи́ще.** *Отам, каже, борщисько стоїть вранішній під опічком.* Чуб. II. 383.

Борще́вий, а, е. Относящійся къ борщу.

Бо́рщик, ку, бо́рщичок, чку, *м.* Ум. отъ **борщ.**

Борщівни́й, а́, е́. 1)=**Борщевий.** 2) Любитель борща. *Який бо ти борщівний.*

Борщівни́к, ка́, *м.* 1) Раст. а) Anthriscus sylvestris Hoffm. ЗЮЗО. I. 111. б) Heracleum sibiricum L. Анн. 165. См. **Борщ.** 2) Горшокъ, въ которомъ варятъ борщъ. 3) Любитель борща. Ум. **Борщівничо́к.**

Борщівни́ця, ці, *ж.* 1) Торговка, продающая борщъ. 2) Любительница борща. Ум. **Борщівни́чка.**

Борщівни́чити, чу, чиш, *гл.* Торговать борщемъ.

Борщівни́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **борщівниця.**

Борщівничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **борщівник.**

Борщови́й, а, е=**Борщевий.**

Борщува́ти, щу́ю, єш, *гл.* Ѣсть борщъ. *Будем борщувати, коли дали борщу.* Зміев. у.

Борюка́тися, ка́юся, ешся, *гл.*=**Воріка́тися.** *Годі вам борюкатися, схаменіться.* Полт.

Босака́, *нар.* Босикомъ. *Як ось летить школяр один—невеличкий, обдертий і босака.* Св. I. 139. **Босака́ вчи́стити, вти́ти.** Побѣжать босикомъ. Ум. **Босачка́.**

Боси́м. Употребл. въ тавтологическомъ выраженіи: **Боси́м босісінький.** Совершенно босой. *Там такий: голем голісінький, босем босісінький.* Харьк.

Бо́сий, а, е. 1) Босой, необутый. *Пан в чоботях, а босі сліди знати.* Ном. № 1183. 2) Неподкованный, неокованный. *Босі коні.* Фр. Пр. 112. *Босі колеса.* Каменец. у. *Босий віз.* Фр. Пр. 112. *Гармати да ковані вози в похід риштує, а босими возами загороде тіснину в нетрах.* К. ЦН. 242. 3) О собакѣ: темной шерсти съ бѣлыми лапами. Вх. Зн. 68. Мнж. 85. О быкѣ: съ бѣлыми копытами. КС. 1898. VII. 42. 4) **Чоловік з бо́сою гу́бою.** Человѣкъ безъ усовъ. Ейскъ. Ум. **Босе́нький, босе́сенький.** *Ніжки босенькі мерзнуть.* Морд. Пл. 91.

Боси́ни, оїн, *ж. мн.* 1) Еврейскій праздникъ: Судный день, когда евреи ходятъ только въ чулкахъ. Шейк. *Жидівські босини.* 2) Трауръ у евреевъ, когда они, послѣ похоронъ, восемь дней должны быть босыми. ЕЗ. V. 200. 3) **Боси́ни справля́ти.** Шутливо: быть безъ обуви, ходить босикомъ. Ном. № 11234.

Босісінький, а, е. Совершенно босой. *Там такий голем голісінький, босем босісінький.* Харьк.

Восі́ти, сі́ю, ешь, *гл.* Дѣлаться босымъ.

Во́ска, ки, *ж.* Проститутка. Полт.

Воско́, ка́, *м.* Собака съ бѣлыми ногами (до колѣнъ). *Боско через увесь вік босий бігає.* Ном. № 11231.

Во́со, *нар.* Босыми ногами. Чуб. IV. 225. *Ходить босо.* ЕЗ. V. 179. Ум. **Босе́нько.** *Бігай босенько,— тепер тепло.* Полт.

Босо́ніж, *нар.* Босыми ногами, босикомъ. *Бігли босоніж дівчата.* К. Чр. 41.

Босоні́жка, ки, *ж.* Босоножка. *Біляве́нька, русяве́нька босоніжка, Михайлова маленька сестричка Мелася.* МВ. Ш. 135.

Босо́ніч, *нар.*=**Босоніж.** *Позичка бо соніч ходить.* Ном. № 10618.

Босоно́гий, а, е. Босоногій. *Боги, богині і півбоги, простоволосі, босоногі.* Котл. Ен.

Босо́рка, ки, *ж.* 1)=**Босоркання.** Желех. 2) Лягушка, жаба. Вх. Уг. 228.

Босоркáння, нi, *ж.* 1) Вѣдьма, колдунья. Гн. II. 182, 252. 2)=**Ропавка.** Желех.

Босоркýн, на, *м.* Упырь. Желех.

Вости́, бóду, дешь, *гл.* Бодать. Угор. *Бик боде.* Вх. Лем. 394.

Босува́ти, су́ю, еш, *гл.* Ходить босикомъ. *Що се ти босуєш?* Лохв. у.

Босяжник, ка, *м.* Родъ растенія. Вх. Уг. 228.

Бося́к, ка́, *м.* Босякъ, оборванецъ, безпріютный пролетарій. *Сам став за босяка на поденну.* Грин. II. 258. *У якономії усяка наволоч і босяки бувають.* Г. Барв. 511.

Бося́тник, ка, *м.* Родъ растенія. Желех.

Вот, та, *м.* Сапогъ съ короткимъ голенищемъ. *Боти сап'янові несе, на його козацькі ноги надіе* ЗОЮР. I. 207. *Та на козаку боти, та на козаку нові та нїмецької роботи.* Грин. III. 286. Ум. **Бо́тик.**

Ботви́на, ни, *ж.* Свекловичные листья. *Ой через тин да в манастир стежечка в ботвину.* Нп. *Нарвала ботвини свині.* Черниг. у.

Вото́й, то́ю, *м.*=**Отара.** Шух. I. 195, 198. *Цілий ботей овець іде за двома вівчарами.* Шух. I. 210.

Вотоле́в, ва, *м.* Мутовка для пахтанья масла; состоитъ изъ ручки (держівно), на концѣ которой прикрѣплены накрестъ двѣ пары брусочковъ (крила), сквозь концы которыхъ проходитъ два кольца, свитыя изъ тонкаго корня смереки (роскрутці). Шух. I. 214, 141, 106.

Во́ти, *мн.* (ед. ч. бота?) Дубовыя доски для лодокъ. Браун. 19.

Во́тик, ка, *м.* 1) Ум отъ бот. 2) Башмакъ, ботинокъ. **Бо́тики з очи́ма.** Башмаки съ металлическими пистонами для снурковъ. Вас. 162.

Вото́к, тка́, *м.* Ботинокъ, полусапожекъ. *На тім панятї (дівчині) рудая сукня, на ножейках ма'т шнуровані бітки.* АД. I. 43.

Вото́к, ка́, *м.* Стволъ дерева, предназначенный для распилки на доски. Желех. Вх. Зн. 4. *Ялиця стогне й шелестить.... „Мене підтяли й ботюка до трачки покотили“.* Млак. 108.

Во́тя, тi, *ж.* Кокора въ срединѣ лодки, полуободъ, поперечный выгнутый деревянный брусокъ, къ которому снаружи пришиваются доски. Вас. 151. Мнж. 179.

Во́хало, ла и пр.=**Бухало** и пр.

Вохон, на, бохуне́ць, ниця, *м.* и пр.=**Бухан, буханець.** *Хліба бохунець.* Рудан. I. 67.

Воцо́н, боца́н, на, *м.* Аистъ, Ciconia.

Воча́лка, ки, *ж.* Небольшой боченокъ. *Де там барилко, то таки ціла бочалка: відер з п'ять або й більш трохи туди влізе.* Брацл. у.

Вочане́ць, нця́, боча́нин, на, *м.* (мн. боча́не). Житель противоположнаго берега рѣки.

Воча́стий, а, е. Толстобокій *Сиві воли поздихають і бочасті корови.* Гол. I. 314.

Вóченько, ка, *м.* Ум. отъ **бік.**

Вóчечка, ки, *ж.* Ум. отъ **бочка.**

Вочéчок, чка, *м.* Ум. отъ **бік.**

Вочи́стий, а, е=**Вочастий.** Коцюбинскій, I. 23.

Вочи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Сбочивать, ѣхать въ сторону. Шейк. 2) Смотрѣть въ сторону.

Вочи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Косо, непріязненно смотрѣть, сердиться. Вх. Зн. 18. *Бочит сі на мене, як бим му маму зарізав.* Фр. Пр. 112.

Вочи́ще, ща, *с.* Ув. отъ **бік.** *Дурне мужичище взялось у бочище.* Грин. Ш. 327.

Вочи́й, чiá, *м.*=**Вокшій.** Желех.

Во́чка, ки, *ж.* 1) Бочка. Шух. I. 250. *Горілочки бочка.* Чуб. Ш. 243. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 46. Ум. **Бо́чечка.** Чуб. Ш. 456.

Вочковúй, а, е. Бочечный. *Бочкова олія.* Полт. г.

Вочкори, (рів? *м.*) *мн.* Родъ кожаной

обувй, то же, что и постоли. Гол. Од. 82. Вх. Уг. 226.

Бочкува́тий, а, е. Бочкообразный.

Бочку́р, ра́, *м.*=**Очкур**. Kolb. I. 35.

Бочо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ бі́н. 2) мн. **Бочки́**. Стѣнки лагунки (для дегтя). Рудч. Чп. 250.

Бочо́нок, нка, *м.*=**Барило**.

Бочу́ля, лі, *ж.* 1) Толстобрюхая корова. Желех. 2) Корова съ бѣлыми боками. Желех. Ум. **Бочу́лочка**. *Да прийду ж я, гою, на твою обору, ой займу ж я бочулочку до свойого дому.* Чуб. V. 1088.

Вобо́н, на́, *м.* Трусъ. К. ПС. 66.

Вогу́за, зи, *м.*=**Вовкун**. Св. Л. 219. *Ой ти, вогузе! своєї тіни боїшся.* Фр. Пр. 113.

Вояжи́й и **боязки́й, а́, е́**. Боязливый, робкій. *Замучена молодиця, печаловита, боязка.* МВ. I. 49. Ум. **Боязке́ньний**.

Бо́язко и **бо́язько**, *нар.* 1) Страшно. *Собаки не боязко, та дзвяги його.* Ном. № 7253. *Боязько менї, бо тоді вони мене всї покинули.* Г. Барв. 352. 2) Боязливо, робко. *Усї боязко дивились на Зіньку.* Стор. М. Пр. 58. Ум. **Боязке́нько, боязьке́нько**.

Вояли́вий, боязни́й, а́, е́=**Боязкий**. К. МХ. 17.

Вояли́во, бо́язно, *нар.*=**Боязко**. *Так менї чогось сумно й боязно, аж моє серце мре.* МВ. I. 17. *І сторож боязно кричить, щоб злого пана не збудить.* Шевч.

Вояльки́й, бо́язько. См. **Боязкий, боязко**.

Вояри́й, а, е=**Боярський**. *Уже коні на стану гогочуть, буяре до коней не хочуть, буярої чести не знають.* Грин. Ш. 550.

Воя́рин, на, *м.* 1) Бояринъ. 2) Шаферъ (на свадьбѣ). МУЕ. I. 123. 3) Раст. Aster Amellus L. Вх. Пч. II. 29. Ум. **Бояро́нько, боя́рочко**. Чуб. V. 939. *Не смутіться та боярочки, що коротхі та подарочки.* Мнд. Св. 39.

Воярину́вання, ня, *с.* Шаферство.

Воярину́вати, ну́ю, еш, *гл.* Быть шаферомъ.

Воя́ронько, боя́рочко, ка, *с.* Ум. отъ **боярин**.

Воя́рство, ва, *с.* Боярство, бояре. Греб. 328.

Воя́рський, а, е. 1) Боярскій. 2) Шаферскій. *Бере старший боярин боярські шапки і несе їх у хату.* МУЕ. I. 123.

Воя́рчик, ка, *м.*=**Воярин 2**. *Буває два або й три боярчики, бо часом іде й третій, що зветься „писарь“, що записує кватеру для молодого. На другий день, у неділю, як їдуть до шлюбу, він буває хорунжим.* О. 1862. IV. 17.

Бо́язть, ти, *ж.* Боязнь. Левч. 6.

Боя́тися, боюся, їшся, *гл.* Бояться. *Вовка боятся, то і в ліс не йти.* Ном. № 4231. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору.* Мет. 105. *Ідіть, душі, та й бояйтеся* (вм. бійтеся). Грин. Ш. 147.

Бра=Брато. *Сокращ. зват. пад.* отъ **брат**. *Дивись, бра, перший раз на своїм віку бачу.... що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. I. 165.

Бра́вий, а, е. Хорошій, красивый. *Жив там веселий бравий чоловік.* МВ. (О. 1862. I. 93). *Пугаченьку бравий, наша доля рівна: в тебе нема жінки, в мене чоловіка.* Балл. 94. Ум. **Браве́ньний, браве́сенький**. *Писарець маленький, на личку бравенький.* Нп.

Бра́во, *нар.* Хорошо, красиво. *Казав москаль „право“, та й збрехав браво.* Посл. Ум. **Браве́ньно, браве́сенько**.

Бра́га, ги, *ж.* 1) Брага, родъ напитка (изъ просянаго солода). Маркев. 170. Чуб. VII. 447. *Лемішку і куліш глитали і брагу кухликом тягли.* Котл. Ен. I. 11. *І кубками пили слив'янку, мед, пиво, брагу, сирівець, горілку просту і калганку.* Котл. Ен. I. 19. 2) Брага, спущенный заторъ,—имъ кормятъ скотъ. *Пили, як брагу поросята, горілку так вони тягли.* Котл. Ен. II. 15. Ум. **Бра́жка**. АД. II. 33, **бражечка**. *А що їли?—Кашку. А що пили?—Бражку.* Чуб. III. 106. *Брагo ж моя, бражечко медовая, з ким я тебе пить буду, молодая?* Чуб. V. 51.

Браговáр, ра, *м.* Заторный чанъ. Шейк.

Бра́жечка, бра́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **брага**.

Бражни́й, а, е. Откормленный брагой. *Бражна корова.* НВолын. у.

Бра́жник, ка, *м.* 1) Чанъ для браги. 2) Продавецъ браги.

Бра́жница, ці, *ж.* Продавщица браги.

Бражу́ха, хи, *ж.*=**Брага**. *Насіяла гречухи, наробила бражухи.* Чуб. V. 1136.

Бразилі́я, лії, *ж.* Родъ цвѣтка. См. **Бразолі**. *По під гору високую росте бразилія.* Гол. II. 734.

Бразолі́йний, а, е. Имѣющій цвѣтъ синяго сандала или окрашенный синимъ сандаломъ. *Крашанки бразолійні.* Сим. 283.

Вразолійник, ка, *м.* Горшокъ, въ которомъ варятъ сандалъ.

Вразолія, лії, *ж.* Темносиній сандалъ, древесина дерева Caesalpinia brasiliensis. МУЕ. I. 175.

Вразо́ля, лі, *ж.* Родъ цвѣтка. См. **Бразилія**. *Дівчата.... в квітках і широченних стрічках, наче ті бразолі, маки та лелії.* К. ДС. 24.

Врай, брая, *м.* Инструментъ, которымъ бьютъ *бриндзу* при ея приготовленіи: толстый буковый колъ, съ одного конца цилиндрическій, а съ другого четырехгранный, съ зарубками на граняхъ. Шух. I. 214.

Врак, ку, *м.* 1) Бракъ, негодное. *Сам брак ми (=мі) лишили.* Фр. Пр. 116. 2) Недостатокъ, неимѣніе. *Купив би всього, та брак грошей.*

Вра́кнути, не, *гл. безл.* Недоставать. *Бракне копійки.*

Вракува́ти, ку́ю, ють, *гл.* 1) Пренебрегать, отбрасывать. *Єден бракує, другий пакує.* Фр. Пр. 116. 2) безл. Недоставать. *Коли у тебе бракує того насіння, позич його.* Стор. МПр. 24. *Чого вам бракує, то си докупіт.* Фр. Пр. 116.

Вра́льниця, ці, *ж.*=**Враля**. Желех.

Вра́ля, лі, *ж.* Работница, собирающая, дергающая коноплю. Желех.

Врам, му, *м.* Узкія полоски смушекъ, мѣха для обшивки краевъ тулуповъ, шубъ. Харьк. г.

Вра́ма, ми, *ж.* 1) Ворота. Мет. 407. *А в нашім двору гірше як в неволі, вийди за браму, наплачся доволі.* Чуб. V. 344. *Вашу дівчину мов за золоту браму зачинено: і в вічі її не побачиш.* МВ. I. 71. 2) „Опушка изъ сафьяна, плиса (вольвета) или смушка". Вас. 155. См. **Брам**. Ум. **Бра́мка, бра́моч̀ка**. Чуб. V. 896.

Вра́мний, а, е. 1) Относящійся къ воротамъ. 2) какъ сущ. Привратникъ. Желех.

Вра́мурний, а, е.—ка́мінь. Азотная окись кобальта. Вас. 182.

Вра́ндзя, зі, *ж.*=**Вур'ян**. Вх. Лем. 394.

Врандýші, шів, *м. мн.* Раст. родъ подснѣжниковъ. Crocus reticulatus L. ЗЮЗО. I. 120.

Врандýшки, шок, *ж., мн.* Раст. а)=**Брандуші**. ЗЮЗО. I. 120. б)—**білі**. Ornitogalum umbellatum L. ЗЮЗО. I. 130.

Вра́нець, нця, *м.* 1) Плѣнникъ, военноплѣнный. 2) Рекрутъ. Желех. *Бранець на стойці.* Федьк. Ш. 45. 3) Нанятый человѣкъ для выдергиванія конопли; чаще во мн. ч. **Бранці**. Волч. у.

Вра́нка, ки, *ж.* 1) Плѣнница. *Дівка бранка, Маруся попівна Богуславка.* ЗОЮР, I. 210. 2) Наборъ (рекрутовъ). *Я пішов до бранки, та не здався.* Шух. I. 317. *Стережіться, парубочки, бо либонь бранка буде.* Гол. I. 139. 3) Родъ рыбы: Barbus fluviatilis. Вх. Лем. 394. Ум. **Бра́ночка**.

Вра́нна́, ня, *с.* 1) Бранье, дѣйствіе берущаго. *Браньом не збіднієш.* Фр. Пр. 116. *Солодше брані, як давані.* Фр. Пр. 116. 2) Выдергиваніе, вырываніе льна (при уборкѣ). *З ким мені льон брати?... а з свекорком бранням—тільки воркотання.* Грин. III. 82.

Вра́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **бранка**.

Вранъ, нї, *ж.* Извѣстно только изъ анекдота о лѣнивой женщинѣ. *„Що ти, жінко, робиш, що роботи твоєї невидно?"—Та що роблю? я—каже,—чоловіче, брань беру.—А він то й дума: „що ж то таке: брань беру?" Поліз на горище, сидить, дожидає, поки вона буде брань брати. Вона встала, напрягла орохy, прослала ряднину, насипала туди орохy; взяла, лягла черевом на землю і бере ротом орох той, їсть....* Грин. II. 163.

Врат, та, *м.* 1) Братъ. *Нема.... ні брата, ні сестри.* Чуб. V. 18. *У ляхів—пани, на Мбскві—реб'ята, а у нас—брати.* Ном. № 796. Употребл. какъ слово обращенія къ мужчинѣ-пріятелю. *Товарищу, рідний брате, виклич мені дівча з хати.* Мет. 69. 2)- **у пе́ршых**. Двоюродный братъ. 3)—**у дру́гих**. Троюродный братъ. 4) — **чоповий**. Собутыльникъ. Млак. 85. 5) **Ста́рший брат**. Въ цехѣ: начальникъ надъ подмастеріями. Козел. у. 6) **Молбдший брат**. Въ цехѣ: лицо, служащее для посылокъ. Козел. у. Ум. **Бра́тець, бра́тік, бра́тічок, братко́, братбк, братбчок, бра́тонько, бра́течко, брату́ньо, брату́сь, брату́сик**. *Ой приїхав братець до сестриці в гості.* Чуб. V. 764. Въ живой разговорной рѣчи употребляется преимущественно во мн. ч.: **братці, братця**. *Хваліте, крикнув, братця, Бога.* Котл. Ен. Очень любимо въ употребленіи нѣжно-ласкательное **бра́тік, бра́тічок**. Особенно любятъ употребленіе его женщины какъ по отношенію къ брату, такъ и ко всякому любимому молодому мужчинѣ, также при просьбахъ и пр. *Тимін зібрав парубків: „Браткі мої, товариші милі, поможіть мені!"* МВ. I. 132. *Посію я рожу, покладу сторожу: братіка рідного.* Чуб. III. 207. *Мій ба-*

течку, мій братіку, хоч ти не цурайся! Шевч. 86. *Се ж мій братічок ріднесенький!* МВ. I. 30. *Братічок помре,—я й загину.* Чуб. V. 439. *Тепер мій братко із вуйська приїхав.* Чуб. Ш. 316. *Братоньку милий, прибудь до мене.* Чуб. V. 469. 7) **Брат і сестра.** Раст. Melampyrum nemorosum L. Вх. Пч. I. 11. 8) **Братсестрица.** Раст. Melampyrum arvense L. Шух. I. 21. 9) **Три бра́ти.** Раст. а) Euphrasia lutea L. Шейк. б) Trifolium medium L. Шейк.

Врата́н, на, *м.*=**Вратанич.** Желех.

Врата́нець, нця, *м.*=**Вратанич.** Желех.

Врата́нич, ча, *м.* Племянникъ (сынъ брата). Чуб. VI. 292. НВолын. у. Каменец. у. Опат. 24. Ум. **Врата́нчик.**

Врата́ниця, ці, *ж.*=**Вратанка.** Желех.

Врата́ничка, ки, *ж.*=**Вратанка** НВолын. у.

Врата́ння, ня, *с.* Братанье.

Врата́тися, та́юся, ався, *гл.* Брататься, дружиться, входить въ дружбу. *При добрій годині й чужі братаються, при лихій годині й свої цураються.* О. 1861. IV. 94. Нп. *Батько мій не братався з панами.* Лебед. у. *Того ж батька, такі ж діти,—жити б та брататься.* Шевч.

Врата́шня, шня, *с. соб.* Братцы. Употребл. преимуществ. какъ слово обращенія. *Якої ж вам, браташня, заспівати?* К. Бай. 121.

Врате́рній, я, е=**Вратерський.** *Пийте братернюю кров.* Костом. (О. 1861. Ш. 31).

Врате́рство, ва, *с.* 1) Братство, братское родство. 2) Братство, братское дружество. Шевч. 211. *Розбить те гемонське братерство ляхів з козаками.* Стор. МПр. 44. 3) Соб. Братъ и его жена.

Врате́рськи, *нар.* Братски, по братски. Котл. Ен.

Врате́рський, а, е. Братскій. *Братерська наша воля.* Шевч. 368. **По брате́рськи.** По братски. *Жили чесно, по братерськи.* Стор. МПр. 40.

Вра́тець, тця, *м.* Ум. отъ **брат.**

Вратє́цьки, *нар.*=**Вратерськи.** *Вони братецьки мов жили.* Греб. 325.

Врати, беру́, ре́ш, *гл.* 1) Брать, принимать. *Бере коня за поводи.* Мет. 31. *Ой не хочу, дівко, я од тебе плати брати.* Мет. 101. **Бере як не своїми рука́ми.** О лѣнивомъ, вяломъ работникѣ или неловкомъ. Фр. Пр. 118. 2) Брать, набирать. *Вийшла мати води брати.* Мет. 72. **Бере як віл на роги.** Набираетъ на себя непосильно много работы, обязанностей. Фр. Пр. 118. 3) Собирать. *Дівчата брали гриби в лісі.* 4) Рвать, дергать. *Ой там за яром брала дівка льон, та забула пов'язати.* Нп. *Вмер він уже тоді, як плосконі брали.* Грин. I. 33. **Бра́ти зу́би.** Рвать зубы. Вх. Лем. 394. 5) Получать (вознагражденіе, плату). *Наняся до пана, бере по п'ять рублів на місяць.* Харьк. 6)—(**дівчину**). Жениться. *Не веліла мати вдовиної дочки брати.* Мет. 81. 7) Заимствовать, занимать, брать въ долгъ. *Планиди ці.... беруть свій світ від сонця.* Дещо. *Бере гроші на відробіток.* **Бере́ на зеле́ний овес.** Беретъ въ долгъ въ счетъ сомнительныхъ будущихъ благъ. Фр. Пр. 118. 8) Объ инструментѣ, оруди: хорошо дѣйствовать, брать. *Коса тільки шелесть! шелесть! під самий корінець бере.* О. 1861. IV. 34. *Мушкетом бере, аж серце в'яне, а лях од страху вмірає.* АД. II. 40. *Його ніяка ні куля, ні шабля не бере.* Грин. I. 184. 9)—**баса́.** Пѣть басомъ. 10)—**вліво, лівору́ч.** Поворачивать влѣво, держать лѣвѣе. 11)—**город.** Брать городъ (на войнѣ). *Тоді ж ото і Очаків брали.* Шевч. 12)—**дитину.** Принимать (объ акушеркѣ). *Баба Оксана у мене усіх дітей брала.* Черниг. *Оце баба, що брала мого Йвана.* Лебед. у. 13)—**завічну.** См. **Завічний.** 14)—**контра́кт.** Заключать условіе, контрактъ. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36. 15)—**ланцюга́ми.** Заковывать. *Ланцюгами за поперек втрое буду тебе брати.* АД. I. 212. 16)—**за ліб, лоб.** Брать за чубъ, за вихоръ. Грин. Ш. 565. *Сіх дуків-сріблянників за ліб, наче волів, із за стола вивождайте.* ЗОЮР. I. 209. 17)—**мі́рку.** Снимать мѣрку. 18)—**на му́ки.** Пытать. *Як його взяли, на муки брали.* Чуб. Ш. 349. 19)—**на се́бе.** Надѣвать. АД. I. 7. *Що неділі бере білу сорочку.* 20)—**на спи́ток.** Испытывать. 21)—**на сповідь.** Исповѣдывать. 22)—**на ум.** Понимать, замѣчать. *Нам скаже на глум, а ми беремо на ум.* ЗОЮР. I. 13. 23)—**о́чі.** Привлекать, притягивать, останавливать вниманіе. *Та й сорочка ж: аж на себе очі бере.* Кобел. у. *Його хата сяла тільки рушниками.... та хорошою, як божий рай, дочкою, що всім брала очі красотою.* К. МБ. X. 3. 24)—**під гла́ву.** Угождать, подчиняться. *За віщо ж її нам під главу брать? Вона ж таки менша, а мій чоловік старший.* Новомоск. у. 25)—**під но́ги кого.** Первоначально: топтать, еап-

реносно: одолѣвать. *Бери вороги під ноги.* Фр. Пр. 118. 26)—**розлу́ку**. Разлучаться, разставаться. *Треба бра́ти з миле́ньким розлуку.* Грин. Ш. 302. 27)—**шлюб**. Вѣнчаться. *В неділю уже іде до церкви брати шлюб.* Грин. Ш. 515. *Шлюб брала, шлюб шлюбувала перед попом і перед дяком з Юрком козаком.* Нп. 28) **Бере́ кого́ що.** а) Ему хочется чего. *Щоб його не брала ні їжа, ні робота, ні до инчої охота.* Грин. II. 323. *Пусти на улицю, бо й плач бере.* Мил. 87. б) **Дріжаки́ беру́ть.** Дрожитъ кто. *А мене тільки дріжаки беруть, наче у лихоманці.* О. 1862. X. 12. **Жаль бере́.** Становится жаль. **Сум, журба́ бере́.** Становится грустно. **Уроки.... колючками брали.** Отъ сглаза сдѣлались колики. Мнж. 152. Прич. **Бра́ний** и **бра́тий**. *Де вона брана? В неньки в коморі.* АД. I. 7. *У їх невістка молода, торік брата.* Г. Барв. 51.

Брати́м, ма, *м.*=**Побратим.** *Да брати ж мої, братими, горілки нап'ються.* Чуб. V. 1019.

Брати́мство, ва, *с.*=**Побратимство.**

Брати́на, ни, *м.*=**Братуха.** О. 1862. VIII. 25.

Бра́тися, беру́ся, ре́шся, *гл.* 1) Браться; приниматься. *На Гліба-Бориса до хліба берися.* Ном. № 451. *Вийшов козак із сіней, за серце береться.* Мет. 90. *Хмари беруться із землі, а більше із води.* Чуб. I. 24. **Тобі живе́ться—і на скіпку бере́ться.** Тебѣ во всемъ удача. Г. Барв. 312. 2) Идти, направляться, всходить, взбираться, взлѣзать. *Як приїду в город, то все берусь ночувати в кума.* Зміев. у. *Раденька вже, як хто навстріч мені береться.* МВ. I. 14. *Що мені робити? Чи додому, чи до тестя братись.* Г. Барв. 211. *Хтось за ворітьми почав кашляти, і стало чути, як щось, або старе, або недуже, береться в башті по сходах до віконця.* К. Чр. 5. *Дід, зігнувшися з холоду, береться на піч.* Г. Барв. 160. *Недалечко слива була рясна. Дивлюсь, щось береться на неї і трусить.* Г. Барв. 361. 3) Набираться. *Ой я в бору воду беру,—вода не береться.* Мет. 50. 4) Собираться, готовиться. *Стріляй швидче, бо вже беруться летіть качки.* НВолын. у. *Мати поседіла, береться йти.* Драг. 10. *Посиділа я в них та й додому беруся.* МВ. II. 24. 5) Приближаться (о времени), подходить, доходить. *До сорока год вже мені береться.* Зміев. у. *Вже до двох тисяч років береться, як вони її* (правду) *затуманюють.* К. (О. 1861. II. 229). *Бралося вже до півночі.* Мир. Пов. II. 55. *Уже й пуд обіди береться.* Чуб. II. 346. 6) Биться, драться. *Пішли ся брати на олов'яне боїще; як тот утяв Покотигорошком,—по кістки; Покотигорошок проклятим як вдарив,—по коліна.* Драг. 262. 7)—**в но́ги**. Убѣгать, бѣжать. *Береся в ноги і втіче.* Вх. Лем. 394. 8)—**до чо́го.** а) Браться, приниматься за что, дѣлать какое-либо дѣло. *До книжки він береться охочо.* К. (О. 1861. I. 310). *До французької мови і до музики добре й я бралась, до танців тож.* МВ. (О. 1862. III. 36). Въ томъ же значеніи безъ предлога. *Воно гарненьке, не аби яке, і граматки береться.* Г. Барв. 482. б) Липнуть, приставать къ чему. *Болото береться до коліс.* Хотин. у. 9)—**з ким.** Вступить въ бракъ. *Нащо мені женитися? нащо мені братись?* Шевч. *Любилися, кохалися, чому не беремся?* Чуб. V. 97. *Коли син женцесь козацький, доня замуж бралась,—той в жупан, а ся у кунтуш любо одягалась.* Мкр. Н. 34. 10)—**за ко́го.** Приниматься за кого. *Нікого й соромитись: нас двоє; що дня вже за мене береться.* Г. Барв. 273. 11)—**чим.** Превращаться во что. *Вгорі дуже холодно, як у нас зімою, через що пара та, що йде од землі з теплим воздухом,.... береться маленькими бульбашками.* Дещо (4-те вид.), 99. 12)—**на си́лу.** Чувствовать себя въ силахъ. *Ой коню мій, коню вороний! чи берешся на силу?* Млр. л. сб. 13) **Бере́ться сва́рка.** Происходитъ ссора. *Між челядю бересі сварка найбільше із за курей та любасів.* Шух. I. 35. 14) **Не бере́ться сон.** Не хочется спать. *Хата біла, постіль мила, а сон не береться: чорні брови, біле личко на думці снується.* Грин. Ш. 220. 14) **Моро́з бере́ться.** Морозитъ. *Береться світом мороз.* Константиногр. у.

Брати́телі, лів, *мн.* Двоюродные братья и сестры.

Брати́ха, хи, *ж.*=**Братова.** НВолын. у.

Брати́ща, тищ, *м. мн.* Соб. Грубо-ласкательно: братья, братцы. *Що ж, братища,—кажуть инші,—рушаймо панським добром ділитись.* К. Чр. 352.

Бра́тів, това, ве. Братовъ, принадлежащій брату. *Змелють у братовім млині.* Рудч. Ск. II. 12. *Ой заплачуть братіки*

по братовій голові: що братова голова в чужім краї полягла. Рудч. Чп. 170.

Братівство́, ва́, *с. соб.* Братья. Желех.

Братíєчко, ка, *м.* Ум. отъ **братій.**

Братíй, тія́, *м.*=**Брат.** Желех. Ум. **Братієчко.** Желех.

Бра́тік, ка, *м.* 1) Ум. отъ **брат.** 2) мн. Раст.: а) Melampyrum nemorosum L. Борз. у. Лв. 100. б) Viola tricolor L. ЗЮЗО. I. 141.

Бра́тічок, чка, *м.* Ум. отъ **брат.**

Бра́тія, тії, *ж.* Братія. *Ігумену діло, а братії зась.* Ном. № 1004.

Бра́тка, ки, *ж.* 1) Взятка (въ карточ. игрѣ). *По віщо ти зняв?—По туза.—Ну, ото й гаразд: є вже братка.* Лубен. у. 2) мн. Раст. Иванъ-да-Марья, Viola tricolor. Чуб. I. 82. Литин. у. Канев. у.

Братки́, кі́в, *м. мн.* Щипцы для углей.

Братко́, ка́, *м.* 1) Ум. отъ **брат.** Грин. III. 307. ЗОЮР. I. 72. *Да накажу свойму милому хоть рідним братком.* Грин. III. 166. Мн. ч. **Братки́** и **братко́ве.** *Промовив до всіх монархів: „Мої братя (браткове), я би м хотів стару віру зоставити, а иншу прияти.* Гн. I. 183. 2) мн. **братки́.** а) Родъ хлѣбнаго печенья? *Чого то з сього святого хліба не зробиш? Усячину: діда, братки.... каленика.* О. 1861. Кух. XI. 27. б) Раст.=**Братік 2.** Борз. у.

Бра́тній, я, є. Братній, братнинъ. *З думки мені не йде братня біда.* МВ. *В братніх* (чоботах) *не бував, бо без пришов і халяв.* Чуб. V. 1126.

I. **Братова́, во́ї,** *ж.* Жена брата. *„Діверю мій, пожалуй мене, як твій брат буде бити мене!"—Братова моя, того не вчиню, як мій брат буде бити, я й двері зачиню.* Чуб. V. 1096.

II. **Братова́, ви́,** *ж. соб.* Дружная компанія. *Братова зібралась та й гуляють.* Черк. у. *Братовою зібралися собі та й гуляють.* Черк. у.

Братовби́вство, ва, *с.* Братоубійство.

Братовби́йця, ці, *об.* Братоубійца.

Братовби́вчий, а, е. Братоубійственный.

Братови́зна, ни, *ж.* Наслѣдство послѣ брата.

Брато́к, тка́, *м.* 1) Ум. отъ **брат.** 2)—**лісови́й.** Раст. Viola sylvestris Lam. ЗЮЗО. I. 141.

Братолю́бний, а, е. Братолюбивый. *Братолюбний подвиг.* К. (О. 1862. III. 23).

Братолю́бність, ности, *ж.* Братолюбіе, любовь къ ближнему. *У братолюбності треба жити.* Міус. окр.

Братолю́бно, *нар.* Братолюбиво. *Людям треба жити братолюбно.* Міус. окр.

Братолю́б'я, б'я, *с.* Братолюбіе.

Бра́тонько́, ка, *м.* Ум. отъ **брат.**

Брато́чок, чка, *м.* Ум. отъ **брат.**

Бра́тство, ва, *с.* 1) Братство. *Добре братство краще за багатство.* Посл. 2) Духовное общество, церковное братство. О. 1862. IX. 47. *Тут ще пішов і братчиків Кирик загодити, щоб братчики ізвеліли на братство дзвонити.* ЗОЮР. II. 90.

Бра́тський, а, е. Братскій.

Бра́ття, тя, *с. соб.* Братья. К. Псал. 77. *Браття любе, браття миле!* АД. I. 114.

Брату́га, ги, *м.*=**Братуха.** О. 1862. IV. 74.

Брату́нин, брату́син, на, не. Принадлежащій братцу.

Брату́нок, нка, *м.* = **Братанич.** Вх. Лем. 394.

Брату́ньо, ня, брату́сь, ся́, *м.* Ласк. отъ **брат.** *Їж, братуню, покіль сестра перед очима.* О. 1862. VIII. 17.

Брату́ха, хи, *м.* Увелич. и ласкат. отъ **брат.** *Був їй братуха в другихъ.* О. 1862. II. 59. *Не псуй шкури, мій братухо!* Чуб. V. 1173.

Бра́тчик, ка, *м.* 1) Братъ. *Братчику мій любий, вечеряй ти з нами.* Федьк. I. 13. *Було там багато нашого братчика.* 2) Членъ братства (церковнаго и пр.) Чуб. III. 28. О. 1861. XI. Св. 68. О. 1862, IX. 47. 3) Членъ **Січі.** *Понаходило таки чимало братчиків-січовиків.* Стор. МПр. 60. 4) Мн. Раст. Melampyrum nemorosum. Вх. Пч. II. 33. См. **Братік, братко, брат.** 5) **Бра́тчик і сестри́чка.** Раст. Viola tricolor. Вх. Пч. II. 37.

Бра́ха, хи, *об.* Берущій, берущая. *Будеш даха, будеш і браха.* Черниг. у.

Браца́р, ра́, *м.* Обшлагъ рукава сорочки. Шух. I. 153, 160, 161.

Бра́цтво, ва, *с.*=**Братство.**

Бра́цький, а, е.=**Братський.**

Бра́чка, ки, *ж.* 1) Ухватъ. Козел. у. 2) Требованіе на продуктъ, покупаніе. *Добре торгуєте грушами?—Кий біс! Така брачка, що вдруге вже не привеземо,—купують мало.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Брачки́й, а, е. Любящій брать, взяточникъ. *У нас піп брачкий, за хрестини править по п'ять карбованців.* Валков. у.

Бре и **брей,** *меж.* Припѣвъ въ пѣсняхъ,

безъ особаго значенія, заимствованный изъ сербскаго языка и встрѣчающійся вмѣстѣ съ такимъ же восклицаніемъ **море**. *Ходить турчин по риночку. Гей, море бре!* АД. I. 275. *Ходить сербин по базарі. Брей море, брей! Та торгує дівчиноньку. Брей море, брей!* АД. I. 279.

Вреверія, **рії**, *ж.* Споръ, ссора. Вх. Лем. 394. **Робити бреверію=Збивати бучу.** Вх. Лем. 394.

Вре́вкало, **ла**, *с.* Обжора. Подольск. г.

Вре́вкання, **ня**, *с.* Жранье.

Вре́вкати, **каю**, **еш**, *гл.* Жрать. Желех.

Вревко́, **ка́**, *м.=***Вревкало**. Подольск. г.

Вревті́й, **тія́**, *м.=***Вревкало**.

Вре́день, **дня**, *м.* Короткая рыболовная сѣть отъ 3 до 6 саж. длиною. Браун. 39.

Вреде́ць, **дця́**, *м.* Тотъ, кто бродитъ или ходитъ въ бродъ. *Наші хлопці стрельці-бредці.* Грин. III. 102.

Вредвелія, **лії**, *ж.=***Вревелія**. МУЕ. III. 43.

Вредна́, **ні**, *ж.* Бредни, враки, вздоръ. *Усе бредня, що люде кажуть.* Ном. № 5323.

Вредуле́ць, **льця́**, *м.* Раст. Ledum palustre L., багульникъ. Вх. Зн. 4.

Врез, *пред.* 1)=**Через**. *Ішов єм врез сіни.* Гол. III. 407. 2) Безъ. Вх. Лем. 394.

Врезелія, **лії**, *ж.=***Вравелія**. МУЕ. I. 175.

Врезки́й и **брезьки́й**, **а**, **е**, **=Врезкий** 1. Мнж. 176.

Вре́зкий, **а**, **е**. 1) Обрюзгшій. 2) О деревѣ: сырой. Шух. I. 88.

Вре́зкнути, **ну**, **неш**, *гл.* Брюзгнуть.

Врезку́лька, **ки**, *ж.* Бубенчикъ, привѣшиваемый къ ушамъ лошадей. *Коли чує, торохтить щось ззаду з дзвониками да з брезкульками.* Рудч Ск. I. 74.

Врезуле́ць, **льця́**, *м.=***Вредулець**. Вх. Зн. 4.

Врейцара, **ри**, *ж.* «Желѣзное кольцо, которымъ прикрѣпленъ къ гериг'ѣ барвак». Мнж. 176.

Врекекека́ти, **каю**, **еш**, *гл.* Квакать (о лягушкахъ). Харьк. у. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Врендуша, **ші**, *ж.* Раст. Crocus sativus. Шух. I. 21. См. **Брындуша**.

Врени́ти, **ню́**, **ни́ш**, *гл.=***Вриніти**. Гол. III. 313.

Вре́нчка, **ки**, *ж.* Раст. Rhinantus crista galli. Вх. Уг. 228.

Врень, *меж.=***Вринь**.

Вре́нькання, **ня**, *с.=***Вринькання**. Левиц. I. 267.

Вре́нькати, **каю**, **еш**, *гл.* 1)=**Вринькати**. Рудч. Ск. I. 18. 2)=**Брехню завдавáти**. Св. Л. 288.

Вре́нькач, **ча**, *м.* 1) Плохой музыкантъ. 2)=**Бриньк**ач. Ум. **Бренькáчик**.

Вре́нькіт, **коту**, *м.=***Вринькання**. Желех.

Вре́нькнути, **ну**, **неш**, *гл.* Одн. в. отъ **бренькати**. Ном. № 9766.

Вренькоті́ти, **кочу**, **ти́ш**, *гл.=***Вриньк**отіти. *Веретено бренькотіло.* ЕЗ. V. 38.

Вреньчáти, **чý**, **чи́ш**, *гл.=***Вриньчати**. Левиц. Пов. 49.

Вреськи́нка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **брескиня**.

Вреськи́новий, **а**, **е**. Абрикосовый. *Цвітуть сади вреськинові та виноград має.* Вінок. 114.

Вреськи́ня, **ні**, *ж.* Абрикосъ, Passica vulgaris. Гол. II. 701. Ум. **Вреси́нка**.

Врести́, **бреду́**, **де́ш**, *гл.* 1) Переходить въ бродъ. *Брести тобі дві річеньки, а третій Дунай.* Мил. 135. *Ой коли ж ти мене любиш, броди через воду.* Мет. 84. *Царівна пішла якось на річку купатись, та бривши у воду й не перехрестилась.* Рудч. Ск. II. 29. 2) Брести, медленно идти. *Чужі жінки з базару йдуть, моєї немає. А ось перегодом, бреде огородом.* Чуб. V. 664.

Врести́ся, **де́ться**, *гл. безл.* Взбредать. *Що на яву бредеться, то і во сні верзеться.* Ном. № 11348.

Вретвáнник, **ка**, *м.* Раст. Trollius europaeus. Лв. 102.

Вретна́ль, **ля**, *м.* 1) Кровельный гвоздь. Подольск. г. 2) Костыль желѣзный, гвоздь.

Вре́ус, **са**, *м.* Человѣкъ большого роста и неуклюжій, неповоротливый. Чуб. VII. 575.

I. Врех, **ху**, *м.* Лай. *Тот пес має великий брех.* Вх. Лем. 394.

II. Врех! *меж.* отъ *гл.* **брехати**. *Брех стара на покуті.* Ном. № 6932.

Вре́ха, **хи**, *об.* Лгунъ, лгунья. А брехо, брехо! — говорятъ сказавшему неправду. Фр. Пр. 121.

Врехáка, **ки**, *об.* 1)=**Врехун**, **брехуха**. 2) Эпитетъ собаки. *Собака злющий на ланцюзі, брехака невгавущий.* К. Дз. 51. Ум. **Брехáчка**.

Врехáло, **ла**, *м.* Врунъ.

Врехáння, **ня**, *с.* 1) Лганье. 2)=**Гавкання**.

Брехáти, шу́, шеш, *гл.* 1) Лгать, врать. *Брешеш, дівчино, неправда твоя.* Чуб. V. 81. Иногда во 2 л. ед. ч. наст. вр.: **брехаєш**: *Брешеш, дівчино, брехаєш: що-вечора на улицю махаєш:* Мил. 104. **В живі́ бчі бре́ше.** Безстыдно вретъ въ глаза. *В живі очі тобі бреше, як шовком шиє—хоч би моргнув вражий син.* МВ. (КС. 1902. X. 142). *Бреше, аж не постережеться.* Ном. № 6947. *Бреше на всі заставки.* Пося. **Щільно бреше.** Хорошо, складно вретъ. 2) = **Гавкати**. *Собака бреше,—вітер несе.* Ном.

Брехáч, чá, *м.* = **Брехун**. Стор. МПр. 170. *Во Студенім добрі люде, лиш брехачів много.* Гол. II. 418.

Брехáчка, кн, 1) *об.* Лгунъ, лгунишка, лгунья. *А всі дівки як панянки, лиш одна брехачка.* Гол. IV. 445. *Старая собачка панська брехачка.* Котл. Ен. VI. 16. 2) *ж.* Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29.

Брехéнька, кн, *ж.* 1) Ум. отъ **брехня**. 2) Побасенка, небылица. *Хто вміє красти, той вміє і брехеньку скласти.* Ном. № 6814.

Бре́хіт, хоту, *м.* Лай. Желех. См. **І. Брех.**

Брехли́вий, а, е. 1) Лживый. *Здається, був ти не брехливий, таким тебе зна наша Січ.* Котл. Ен. VI. 53. 2) Любящій лаять. *Брехливу собаку дальше чути.* Ном. № 6818.

Брехли́вість, вости, *ж.* Лживость. Желех.

Брехли́во, *нар.* Лживо.

Бре́хля, лі, *ж.* = **Брехуха**. Желех.

Брехну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **брехати**. 1) Соврать. *Можна і брехнути.* Котл. НП. 358. 3) = **Гавкнути**. *Телята ревнули, собаки брехнули.* ХС. II. 195.

Брехня́, ні́, *ж.* Ложь, вранье. *Брехнею світ пройдеш, а назад не вернешся.* Ном. № 6804. **Брехню́ точи́ти.** Врать. **Брехню́ завдава́ти.** Обвинять по лжи. *Не завдавай мені брехні, бо я зроду не брехала.* Харьк.

Бре́хтя, ті, *ж.* = **Брехуха**. *Там така брехтя! З неї всі брехні виходять.* Харьк.

Бреху́н, на́, *м.* Лгунъ. *Брехун бреше, а дурень вірі йме.* Ном. № 6405. *Брехун на всі заставки.* Ном. № 6951. **В брехуни́ пошита́тися.** Сдѣлаться лгуномъ. О. 1862. X. 32. Ум. **Бреху́нчик**. Ув. **Брехуня́ка** Драг. 167.

Брехуне́ць, нця́, *м.* 1) Ум. отъ **брехун**. 2) Адвокатъ (насмѣшливо). *Брехунець в судах забреше.* Щог. В. 54.

Брехуні́вка, кн, *ж.* Имя вымышленной деревни, въ которой будто бы живутъ одни врунъи. Поэтому: *А ви часом не з Брехунівки?*—значитъ: а вы не лжете?

Бреху́нка, кн, *ж.* 1) = **Брехуха**. Желех. 2) Пучекъ волосъ и углубленіе на задней части шеи. Подольск. г. Ум. **Бреху́ночка**.

Бреху́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **брехун**.

Брехуня́ка, кн, *м.* Ув. отъ **брехун**.

Бреху́ха, хи, *ж.* Лгунья. Котл. Ен. IV. 33. *Жаль мені на дівчину, на ту сучу брехуху.* Нп. Ум. **Бреху́шка**.

Врешко́, ка́, *м.* 1) Лгунишка. Желех. 2) Лающая собака.

Ври́д, ду и **да**, *м.* 1) Род. п.—**ду**. Гадость, мерзость. 2) Род. п.—**да**. Гадкій, безобразный человѣкъ. *Да не давай стиду-бриду цілувати свого виду.* Чуб. V. 540.

Вридя́к, ка, бридя́ль, ля, бридя́с, са, *м.* Безобразный человѣкъ. Вх. Лем. 394. См. **Брид 2, бридій**.

Вриде́нька, кн, *ж.* Ум. отъ **бридня**.

Ври́дити, джу, диш, *гл.* 1) Внушать отвращеніе, отвращать. 2) = **Бридитися**. *Чого ти став такий вередливий? усім бридиш.* Подольск. г. *Чи ти бридиш, чи нуме?* МВ. (КС. 1902. X. 145).

Ври́дитися, джуся, дишся, *гл.* Брезгать, чувствовать отвращеніе, гнушаться. *Бридиться, як кіт салом.* Ном. № 5010. *Убогими не гордились, сиротами не бридились.* Драг. 169. *Тим сі бриджу, що коло бридкого сиджу.* Фр. Пр. 125.

Вридій, дія, *м.* = **Брид 2**. *Та я за цим бридієм усі* (пісні) *позабувала.* О. 1862. VI. 31.

Вридки́й, а́, е́. 1) Мерзкій, гадкій. 2) Безобразный, некрасивый. Чуб. V. 421; I. 235. *Ой до старого, ой до бридкого серденько не пристане.* Мет. 67.

Ври́дкість, кости, *ж.* 1) Мерзость. гнусность. 2) Безобразіе, дурнота.

Ври́дко, *нар.* 1) Мерзко, гадко. Ном. № 2014. 2) Безобразно.

Вридли́вий, а, е. Брезгливый. Левч. 6.

Ври́дно, *нар.* Противно, гадко. *Бридно тверезому межи п'яними сидіти.* Каменец. у.

Ври́днути, ну, неш, *гл.* Становиться безобразнѣе, дурнѣть.

Вриднá, ні́, *ж.* = **Вредна**. *Не що дня бриднá.* Ном. № 5330. Ум. **Бриде́нька**. *Кургикали все пісеньок: козацьких, гарних:*

запорозьких, а які знали, то московських вигадували бриденьок. Котл. Ен. III. 6.

Бридуля, лі, *ж.* Безобразная женщина. Вх. Лем. 394.

Бридь, ді, *ж.*=**Брид** 1. *Там така бридь, що й плюнути не варто.* Фр. Пр. 126.

Бридя, ді, *ж.*=**Бридь.** Вх. Уг. 228.

Брижа, жі, *ж.* 1) преимущ. во мн. ч. **Брижі.** Сборки въ одеждѣ, напр. у ворота и на рукавахъ рубахи. Гол. Од. 20. *У нашої баби золотії брижі.* Чуб. III. 429. *Ой на молодій Теклі високії брижі.* Гол. I. 52. **Брижа набігá.** Образуется складка. **За брижі схопити, держати.** Схватить, держать сзади за шею. *Ай! скрикнув Антосьо. Та не зміг і оглянуться, чия то рука так цупко схопила його за брижі.* Св. Л. 140. *Все держить його за брижі, аж йому в'язи затерпли.* Св. Л. 172. 2) мн. Складки на голенищѣ сапога. Вас. 161. 3) Морщина. *На виду у неї чимало брижів, але ще бадьорна.* 4) Оборочки возлѣ тонкихъ кишекъ, Mesenterium. 5) Зыбь (на водѣ). 6) Гудокъ у бумажнаго змѣя. О. 1862. VII. 75. Ум. **Брижка, брижечка,** мн. **брижeнята, брижeнятка.** *Захотіла дідча мати начепуритися, поставила-сь брижeнята,—ні притулитися.* Гол. I. 252.

Брижáтий, а, е. О сапогѣ: со складками на голенищахъ. *Чоботи брижаті.* Вас. 161.

Брижeнята, нят, брижeнятка, ток, *с. мн.* Ум. отъ **брижі.**

Брижечка, ки, *ж.* Ум. отъ **брижа.**

Брижик, ка, *м.* 1) Морщина, морщинка. *У старшої дочки почали вже в куточках коло очей складатись ледві примітні брижики.* Мир. ХРВ. 109. 2) Неровность въ верхней части свеклы послѣ отпавшихъ сухихъ листьевъ. Черк. у.

Брижитися, жуся, жишся, *гл.* Морщиться, образовать складки. Борз. у.

Брижі. См. **Брижа.**

Брижка, ки, *ж.* Ум. отъ **брижа.**

Брижнáстий, а, е. 1) Отороченный оборкой. 2) Морщинистый.

Брижувáти, жýю, еш, *гл.* Украшать сборками, складками. Вх. Лем. 394.

Брижувáтий, а, е=**Брижнастий.**

Бризка, ки, *ж.* Брызга. *Вода кипіла під кладкою, кидаючи бризками мені під ноги.* Левиц. I. 397. *Бризка, кинута на жарину, засквarчить і зникне.* Мир. ХРВ. 266.

Бризкалка, ки, *ж.* То, чѣмъ брызгаютъ.

Бризкання, ня, *с.* Брызганіе.

Бризкати, каю, еш, *гл.* Брызгать. *Дощик бризкав.* Чуб. III. 218.

Бризкатися, каюся, ешся, *гл.* Брызгаться.

Бризкина, ни, *ж.*=**Бризка.** Мнж. 176.

Бризлелина, ни, *ж.* Evonimus verrucosus Scop. ЗЮЗО. I. 123. См. **Бруслина.**

Бризнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бризкати.** 1) Брызнуть. *Навіть дощ ніколи не бризне на цей великий пісок.* Дещо. 2) Упасть (въ воду). *Росхитавшись, бризнув в воду.* Котл. Ен. II. 42. 3) Ударить. *Бризнула невістку по зубах.* 4) **Бризнув му в живі очі.** Сказалъ ему рѣзко правду, сказалъ дерзость. Фр. Пр. 126.

Бризнутися, нуся, нешся, *гл.* Одн. в. отъ **бризкатися.** 1) Брызнуть. 2) Броситься, упасть. *Так і бризнулася Ївга губернаторові в ноги.* Кв.

Бризь! *меж.* 1) Выражаетъ брызганіе. 2) Трахъ! *Я ударив коня, а він бризь об землю.* НВолын. у.

Бризястий, а, е. Черный съ бѣлыми полосами. *Бризяста корова.* Вх. Лем. 394.

Брик! *меж.* выраж. лягавіе, толчекъ ногой. *Ой чук-брик з рогом бик.* Нп.

Брика, ки, *ж.* Фура. *Приїздит напакована брика збіжем, мукою, солониною.* Гн. II. 26. *Золотії брики посправляв—то для тії краківни-війтівни.* Чуб. V. 1085.

Брикáйло, ла, *м.* Имѣющій привычку лягаться.

Брикaнéць, нця, *м.* Лошадиный прыжокъ. Шейк.

Брикáння, ня, *с.* 1) Ляганіе. 2) Сопротивленіе, барахтанье противъ кого.

Брикáти(ся), кáю(ся), еш(ся), *гл.* 1) Лягаться. *Знай, кобило, де брикати.* Ном. *І все кобилок поганяє, що оглобельна аж брикає.* Котл. Ен. I. 28. *Старій кобилі не брикаться, сивій бабі не цілуваться.* Ном. № 8888. 2) Артачиться; капризничать, зазнаваться. *Пархоме! в щасті не брикай: як більш нема, то й так нехай* Посл.

Брикли́вий, а, е. 1) Лягающій. 2) Своенравный, капризный. *Ти, кажуть, дівка не брикливва, але од старости сварлива.* Котл. Ен. V. 63. Ум. **Брикли́венький.**

Брикли́вість, вости, *ж.* Своенравность.

Брикнýти, нý, нéш, *гл.* Одн. в. отъ **брикáти.** 1) Лягнуть. *Кобила брикнула ногою.* 2) Упасть, кувыркнуться.

Врúкси (брúкси), *ж.* Женскій праздникъ 29 іюня. Чуб. Ш. 223.

Врúку, *межд.*=**Врик**. Встрѣчено въ соедин. съ словомъ стрику: *А кізочка стрику-брику*. Рудч. Ск. І. 50.

Врúкун, **на**, *м.* 1) Рѣзвая лошадь. 2) Шалунъ, рѣзвый мальчикъ. Левч. 178. 3) Своенравный человѣкъ. Ум. **Брикунéць**, **брикýнчик**.

Врúкýха, **хи**, *ж.* 1) Шалунья, рѣзвушка. Левч. 178. 2) Своенравная.

Врúкýчий, **а**, **е**=**Врикливий**. 1) *Кобила.... брикуча.* Кс. 1882. Х. 18. 2) *Се бíс, а не дівка! бач, яка брикуча.* О. 1861. XI. Кух. 20.

Врúла, **ли**, *ж.* Глыба, большой кусокъ. Гн. І. 120. *Брила снігу, сóли, льóду. О, се мабуть дуже сухо було, як горав; які брили повивертав: тут ні ралом, ні бороною нічого не вдíеш.* Липов. у. Ум. **Брúлка**, **брúлочка**.

Врилéць, **льця́**, **брúлик**, **ка**, **брúличок**, **чка**, *м.* Ум. отъ **бриль**.

Врилíв'е, **в'я**, *с. соб.* Крупные камни. Желех.

Врúлка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **брила**.

Врилкáстий, **а**, **е**. Съ комкахъ, крупнозернистый. Вх. Лем. 394.

Врúлочка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **брила**.

Бриль, **ля́**, *м.* Шляпа. Чуб. VII. 413. *Старий сидів в сорочці білій на призпі.* Шевч. *На голову бриль наложив.* Котл. Ен. І. 27. **Прóстий бриль**. Соломенная шляпа, сшитая изъ гладкой, не зубчатой соломенной тесьмы. Чуб. VII. 413. Ум. **Брúлик**, **брúличок**, **брилéць**.

Врúндза, **дзи**, **брúндзя**, **дзі**, *ж.* 1) Соленый овечій сыръ. 2) **Брúндзю бúти**. а) Дѣлать овечій сыръ (**бриндзю**). Вх. Зн. 4. б) Перебиваться кое-какъ со дня на день. *Бий бриндзю в діраву діжу.* Ном. 12798

Врúндзити, **джу**, **дзиш**, *гл.* Дѣлать **бриндзу**. Вх. Зн. 4. См. **Бриндза**.

Врúндзя. См. **Бриндза**.

Врúндзяник, **ка**, *м.* Ленешка съ **бриндзою**. Вх. Уч. 228.

Врúндзянка, **ки**, *ж.* Небольшая бербеница для храненія **бриндзи**. Шух І. 214, 206.

Врúндувáтися, **дýюся**, **ешся**, *гл.* Наряжаться, одѣваться. *„Ой почекайте ино годиноньку малую,—нехай я ся в крамну сороченьку вбриндую!“—Ой мала ж ти час-годиноньку ся бриндувати.* Гол. II. 143.

Врúндýша, **ші**, *ж.* Раст. Crocus vernus. Желех *Росте дрібна густа бриндуша.* Шух. І. 215. См. **Брендуша**.

Врúндюшкий, **шóк**. *ж. мн.* Раст. Crocus banatus. Шух. І. 20.

Врúніти и **бренíти**, **нúю**, **нúш**, *гл.* 1) Звучать, звенѣть, дребезжать, издавать звукъ,—преимущественно о струнѣ и о подобныхъ струнному звукахъ. *Струна бренить. Пісня стихла, тільки одна луна її бреніла ще.* Мир. ХРВ. 6. *Полотно міцне, аж бринить.* Черк. у. *Аж губа бринить, та страшно казати. Губи так бринять од холоду.* Ном. № 652. *Щоб чобітки не рипіли, щоб підківки не бреніли.* Грин. Ш. 170. *Так так грали музики і гуляли святі, аж шиби бреніли.* Гн. II. 69. 2) Жужжать. *Ярі пчілоньки, не бриніть рано.* Гол. Ш. 30. *Бо му комарь в ухо бренить.* Чуб. V. 1087. 3) Журчать, струясь. *З криничовини вода бринить.* НВолын. у. *А в Перейму річки біжать, бігли ж вони, аж бриніли.* Чуб. Ш. 220. 4) Цвѣсть, красоваться. *Ой зацвіла маковочка, зачала бриніти.* Чуб. V. 53. *Бринять всюди пахняночки як королів цвіт.* О. 1862. Х. 12. 5) Блестѣть, переливаясь. *Капками роса бренить та миготить.* Св. Л. 295. 6) 1 и 2-е л.: **бринíє**, **єш**, *гл.* Дѣлается, быть едва замѣтнымъ. *Орел під хмарою тільки бриніє.* **Сніг бриніє**. Мелкій, едва замѣтный снѣгъ мороситъ. Нѣжин. у. 7) **В голові йому вже дóбре бренíть**. У него уже порядочно шумитъ въ головѣ. МВ. (КС. 1902. Х. 146).

Вринтáлик, **ка**, *м.* Ум. отъ **бринталь**.

Вринтáло, **ла**, *с.*=**Вретналь**. Желех.

Вринтáль, **ля́**, *м.*=**Вретналь**.

Врúнчок, **чка́**, *м.* Звонокъ, бубенчикъ. Вх. Уг. 228

Врúнь! *межд.* выражающее звукъ струны. *Бринь бандура та й замовкне.* К. Досв.

Врúнькання, **ня**, *с.* 1) Звуки струннаго инструмента. 2) Плохая игра на струнномъ инструментѣ.

Врúнькати, **каю**, **єш**, *гл.* 1) Наигрывать на струнномъ инструментѣ. 2) Плохо играть, бренчать. 3) Дергать за струну.

Врúнькáч, **чá**, *м.* Звонкая монета. *Де брінькачі* (гроші), *там і слухачі.* Фр. Пр. 126. См. **Побрязнач.**

Врúнькнути, **ну**, **неш**, *гл.* Одн. в. отъ **брінькати**. *Хоч одна струна по людській на рідній бандурі брінькнула.* К (Хата, 2).

Врінькотíти, **чý**, **чеш**, *гл.*=**Брінькати**.

Вриньча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Бренчать. *Бандура горлиці бринчала.* Котл. Ен.

Ври́нявий, а, е. О срубленной пихтѣ: перестоявшійся, начавшій уже краснѣть. Шух. I. 88.

Брись, ся, *м.* Имя собаки. Kolb. I. 65.

Бриська́, ка, *м.* Имя собаки. Вх. Лем. 394.

Бри́та, ти, *ж.* Полотнище. Шейк.

Брита́н, на́, *м.* Бульдогъ, порода большихъ собакъ. Левч. 151. О. 1861. XI. 133.

Брита́нський, а, е. Британскій, англійскій. Левиц. Пов. 125. О. 1861. XI 105. Шевч. 606. *Сей листъ найденій був в землі британській.* Драг. 168.

Бри́тва, ви, *ж.* Бритва. *Голий як бубон, а гострий як бритва.* Ном. № 1523. **Хто потопа́є, той ся бри́тви хапа́є.** Утопающій хватается за соломинку. Чуб. I. 263. Ум. **Бри́твочка, бри́товка.**

Бритва́ль, ля́, *м.* У горшечниковъ: тигель, горшокъ для плавки олова. Канев. у.

Бри́твати, ваю, еш, *гл.*=**Брити—Голити.** Вх. Зн. 4.

Бри́твочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бритва.**

Бритв'я́ний, а, е. Бритвенный. Гол. II. 95.

Бри́ти, бри́ю, еш, *гл.*=**Голити.**

Бри́товка, ки, *ж.* Ум. отъ **бритва.**

Брито́вница, ці, *ж.* Бритвенница.

Бри́ця. ці, *ж.* Раст. Setaria glauca Beauv. ЗЮЗО. I. 136. *Бриця в пашні помішниця.* Ном. № 10136. *Горох, горох, сію горох, а вродиться бриця.* Нп.

Врич, ча, *м.* 1) Бритва. Вх. Зн. 4. **Ще я тебе́ щерба́тим бричем вйголю.** Будешь ты еще меня знать, я тебѣ еще задамъ. Фр. Пр. 127.

Бри́чка, ки, *ж.* Бричка. Чуб. I. 106. Грин. III. 653. *Ото бісової віри бричка,—ніяк не вилізу, така висока.* Грин. II. 57.

Бри́шкання, ня, *с.* Заносчивость, чванство.

Бри́шкати, каю, еш, *гл.* Заноситься, чваниться, важничать, фуфыриться. *Та ти не бришкай так! визвірився Грицько.* Мир. Пов. II. 118. *Нікуди вже бришкати, усе пропив, що було.* Ав. *Тогді вже ніколи було гуляти та бришкати.* Федьк.

Брі́вка, брівонька, ки, *ж.* Ум. отъ **брова.**

Брід, бро́ду, *м.* 1) Бродъ. *Не спитавшись броду, не лізь у воду.* Посл. 2) Ручей. *Розлилися води на чотирі броди.* Чуб. III. 142. Ум. **Брідо́к, брідо́чок.** *Отам у мене за хатою тече брідочок.* Лебед. у.

Брідня́вий, а, е. Грязноватый. *Чи близький день, чи далекий, дорога бріднява.* Вінок, 94.

Брідо́к, дка́, *м.* 1) Ум. отъ **брід.** 2)—**кури́чий.** Родъ вышиванья.

Брідо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **брід.**

Бри́х, (ха?), *м.*=**Живі́т.** Вх. Лем. 394.

Бріха́тий, а, е=**Пузатий.** Вх. Лем. 394.

Бріха́ч, ча́, *м.*=**Черевань.** Вх. Лем. 394.

Бріч, броча́, *м.* Раст. Genista tinctoria. Вх. Пч. I. 10.

Брова́, ві́, *ж.* 1) Бровь. *Не так очі, як ті брови, любі, милі до розмови.* Мет. 10. **Бро́ви на шнуро́чку.** Узенькія ровныя красивыя брови. 2) Мясистый наростъ надъ глазомъ тетерева. Шух. I. 238. 3) Кличка вола съ черными бровями. КС. 1898. VII. 42. Ум. **Брі́вка, брі́вонька. брі́вочка, бровеня́, бровеня́тко, бровеня́точко.** *Брівками моргає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). *В мене чароньки—чорні брівоньки, в мене принада—сама молода.* Нп.

Брова́нь, ня́, *м.* Имѣющій большія брови.

Бровар, ра́, *м.*=**Броварь.** Рудч. Чп. 245.

Броварія, рії, *ж.* Ссора, драка, шумъ. *Щоб не було броварії, то я за чуба хлопців.* НВолын. у.

Брова́рний, а, е. Пивоварный.

Брова́рник, ка, *м.* 1) Пивоваръ. 2) Рабочій на пивоваренномъ заводѣ. *Ей винники, броварники! годі вам по запічках валяться, по броварнях пиво пити, по винницях горілок курити.* Мет 414.

Брова́рниця, ці, брова́рня, ні, *ж.* Пивоварня. *Між винниці, між броварниці пробігає.* Мет. 414. *Годі вам у винницях горілок курити, по броварнях пив варити.* Лукаш. 37.

Брова́рство, ва, *с.* Пивоварство.

Брова́рський, а, е. Пивоварскій.

Броварь, ря́, *м.*=**Броварниця.** *До броваря дрова таскати.* Котл. Ен IV. 10.

Броварюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Пивоварничать.

Брова́тий, а, е. Имѣющій большія брови. Морд. Пл 124.

Бровеня́, ня́ти, бровеня́тко, ка, бровеня́точко, ка, *с.* Ум. отъ **брова.**

Брови́на, ни, *ж.*=**Врова 1.** *Писав два дні й дві години, поки списав дві бровини.* Грин. III. 243.

Брови́ця, ці, *ж.* Бровь, бровка. *І очиці, і бровиці.* КС. 1884. VI. 357.

Брови́ще, ща, *с.* Ув. отъ **брова**. Левиц. I. 441.

Бровко́, ка, *м.* Кличка собаки съ большими бровями. Kolb. I. 65. *Побачила, що ось лежав у бур'яні бровко мурчий.* Котл. Ен. Ш. 38 *Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі.* К. МБ. II. 119.

Броди́сько, ка, *м.*=**Врід 1**. Вх. Лем. 394.

Броди́ти, джу́, дить, *гл.* 1) Бродить. *Смутек, смутен наш отаман по табору бродить.* Чуб. V. 1052. *Да й зірочка по хмарочці як бродить, так бродить.* Чуб. Ш. 179. 2) Идти въ водѣ. *Бродила по річці.* Мил. 21. *Оттак я вигадав: не бродячи, качку піймав.* Ном. № 1648. 3) **Ловить рыбу бреднемъ**. *З щастям по гриби ходить, з щастям в рибу бродить.* Ном. № 1670.

Бро́їти, бро́ю, їш, *гл.* Куралесить, проказничать.

Бро́їтися, їться, *гл. безл.* Мерещиться. *Це тобі бро́їться.* Шейк.

Бро́ндза, дзи, *ж.* Бронза. *І майстрові дали кувать із брондзи кесаря.* Шевч. 608.

Бро́ндзовий, а, е. Бронзовый. Шевч. 608.

Бро́ня, ні, *ж.* Оружіе, броня. Стор. М. Пр. 4. *Хто тебе наділив конем і бронею?* Стор I. 75. *Вивели йому коня в броні.* Чуб. Ш. 296. **До бро́ні!** Къ оружію!

Бро́слива, ви, *ж.* Персикъ. Шух. I 109.

Бросна́тий, а, е. О деревѣ: имѣющій много почекъ. *Бросната дерево.* Черк. у.

Брост, ту, *м.*=**Брость**. *Обтичуть всіляким бростом.* Федьк.

Бро́статися, тається, ався, *гл.* Пускать отпрыски, распускаться, выбрасывать почки. Шейк.

Брости́на, ни, *ж.* Древесная почка.

Брости́тися, щу́ся, сти́вся, *гл.*=**Бростатися**.

Бросто́к, тка́, *м.* Отпрыскъ. отростокъ. К. (Желех.). Ум. **Бросто́чок**.

Бростур, ра, *м.* Родъ растенія. Вх. Лем. 394.

Бро́сть, ти, *ж.* 1) Почка на деревѣ, цвѣточная почка на деревѣ. *До тебе ве́рну, як вереск у брость-листок діброва.* Млак. 58. *На тій яблоньці, що в ярку, та й брость є.* Полт. *Ложену на брость пасти воли. Як було походять по брості воли, то такі гарні.* Черк. у. 2) Зелень на деревѣ, вѣтки. *Мостила містки з зеленої бростю.* Чуб. V. 509.

Бро́стя, тя, *с.* Соб. отъ **брость**. Желех.

Врочник, ка, *м.* Раст. Gallium mollugo. Лв. 98.

Вроякі́, кі́в, *м.* Названіе порогонъ на Днѣстрѣ и Бугѣ.

Врувіна, ни, *ж.* Шептала. Ум. **Врувінка**.

Врувінячий, а, е. Изъ шепталы.

Вруд, ду, *м.* 1) Грязь, нечистота. *Як би знала, мій миленький, що я твоя буду, випрала би-м сороченьку з чорного бруду.* Чуб. V. 332. 2) Околоплодная жидкость у роженицы, вытекающая передъ появленіемъ младенца. *Попереду бруд одійде, тоді дитина родиться.* Черк. у. У Мил. 21: послѣродовое очищеніе. 3) Гной изъ нарыва, раны. *Оце палець як обривало, так скільки з його бруду попойшло.* Черниг. 4) Поросль волосъ у брѣющагося человѣка. *Який у тебе бруд великий поріс.* Полт. г.

Вру́дити, джу, дить, *гл.* Грязнить, пачкать; загрязнять. *Не брудь криниці, бо схочеш водиці.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Брудни́й, а, е. Грязный. *Дай, братіку, мені хусточку: вона брудна, я піду та виперу тобі.* Рудч. Ск. I. 121. Ум. **Брудне́нький**.

Брудні́ти, ні́ю, ешь, *гл.* Грязниться, становиться грязнымъ.

Вру́дно, *нар.* Грязно. Ум. **Брудне́нько**.

Врузуме́нт, ту, *м.* Позументъ. О. 1862. VIII. 19 *Одяг червоний жупан з вилотами, що пообшивані брузументами.* Стор. I. 219.

Врук, ку, *м.*=**Вурок**. Желех.

Вру́ка́ти, каю, ешь, *гл.* Ворковать. Шейк. *Голубка.... брукає.* Pauli. II. 115.

Вру́ква, ви, *ж.* Раст. Брюква, Brassica oleracea. Вх. Пч. II. 29. Шух. I. 142. *Їдять бруквy, а лушпайки кидають.* Чуб II. 250. Ум. **Бру́квина, бру́квичка**.

Вру́ку́! *меж.* выражающее воркованіе голубя. *Глянь, як голубка в парі брукає: бруку-бруку, бруку-бруку, бруку-ку!* Pauli, II. 115.

Врукува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Мостить камнемъ (улицу). Желех.

Врува́т, ту, *м.* Смуглый, темный, **каштановый** цвѣтъ.

Врува́тний, а, е. Смуглый, темный.

Врундишка, ки, *ж.* Раст. Bulbocodium ruthenicum. Анн. 72.

Брунду́к, ка́, *м.* Веревка отъ кормы судна на берегъ къ колу. Азовск. море. (Стрижевск.).

Бруне́лька, ки, *ж* Brunella vulgaris Benth. ЗЮЗО. I. 115.

Бруне́т, та, *м.* Брюнетъ. *Два дончики й молоді й да обидва брунети.* Чуб. V. 922.

Бру́нечка, ки, *ж.* Ум. отъ **брунька.**

Бру́нитися, нюся, нишся, *гл.* Пускать почки. *Дерево бруниться.* Кролев. у.

Бруні́ти, ню, ниш, *гл.*=**Бриніти 2.**=**Брунчати.** *Пчола брунит, хрущі брунят.* Вх. Уг. 228.

Брунча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* = **Дзичати.** *Пщола брунчить.* Вх. Лем. 391.

Брунь! *меж.*=**Бринь.** *Зачепив бруньку за пакілець та брунь, брунь, смика її.* Мнж. 109.

Бру́нька, ки, *ж.* 1) Древесная почка (лиственная). Мнж. 176. *На весні береза бруньки наганяє.* Чуб. I. 130. **Погна́ти вівці на бруньки́.** Выгнать овецъ пастись въ лѣсъ, когда еще нѣтъ листьевъ на деревьяхъ. Харьк. г. 2) Смычекъ у шерстобита для битья шерсти. Мнж. 176. *Знайшов шапувала, ходе той з своєю брунькою.* Мнж. 109. Ум. **Бру́нечка.**

Бру́нькати, каю, еш, *гл.*=**Бринькати 3.** *Шапувал давай брунькать.* Мнж. 109.

Брунькува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Съѣдать древесныя почки. *Вівці у лісі брунькують, як трави нема.* Харьк. г.

Брус, са, *м.* 1) Кусокъ, отрѣзокъ въ формѣ параллелепипеда. *Брус мила.* 2) Оселокъ, брусокъ. Шух. I. 169. 3) Четырехугольное бревно. МУЕ. III. 29 Ум. **Брусо́к, бру́сик.** Ув. **Бруси́ще, бруся́ка.**

Бруси́ни, син, *ж. мн.* Вода изъ подъ точильнаго камня. Угор.

Бруси́ти, шу, сиш, *гл.* Точить камнемъ. Угор.

Бруси́ще, ща, *м.* Ув. отъ **брус.**

Бруселина, ни, *ж.* Раст. Evonymus europaeus L. ЗЮЗО I. 123. См. **Бруслина.**

Брускви́на, ни, *ж.* Раст. Persica vulgaris. Шейк. Ум. **Брускви́нка.**

Бру́сла, ли, *ж.* Родъ длинной кофты безъ рукавовъ. Борз. у. См. **Брусля.**

Брусле́вина, брусле́нина, ни, *ж.* Раст. Evonymus verrucosus Scop. ЗЮЗО. I. 123.

Бру́слик, ка, *м.* Родъ жилета. Гол. Од 75, 76.

Брусли́на, ни, *ж.* 1) Раст. а) Evonymus europaeus. Вх. Пч. II. 31. б) Evonymus verrucosus. Анн. 142. *Сам було виріже нам удлища довгі та гнучкі із бруслини.* Морд. Оп. 31. См. **Бруселина.** 2) Вода изъ подъ точила. См. **Бруслини.** 3) Окалина, шлакъ.

Брусли́нний, а, е. Относящійся къ **бруслин'ѣ.**

Бру́сля, лі, *ж.* Короткій тулупчикъ безъ рукавовъ. Вх. Зн. 4. См. **Брусла.**

Брусни́на, ни, *ж.*=**Бруслeнина.** Вас. 161.

Брусни́ця, ці, *ж.* Раст. Vaccinium Vitis Jdaea L. ЗЮЗО. I. 140.

Брусо́ваний, а, е. 1) О деревѣ: обтесанный на четыре грани. Шух. I. 88. 2) Сдѣланный изъ четырехгранныхъ бревенъ. *Брусована хата.* Шух. I. 89.

Брусо́к, ска́, *м.* 1) Ум. отъ **брус.** Въ 1 и 2 знач. употребляется чаще, чѣмъ **брус.** *Мила брусок.* Чуб. V. 667. *Достав Панас сокиру та брусок.* Гліб. 2) Часть **полу́драбка**: каждая изъ двухъ горизонтальныхъ жердей, соединенныхъ **щаблями.** Рудч. Чп. 250.

Бру́сся, ся, *с.* Соб. отъ **брус.**

Брусува́ти, су́ю, еш, *гл.* Ѣсть что либо не жидкое. *Сідайте, дружечки, мої голубочки, та без сорома брусуйте, а ти, старосто, їм батуй!* Кв. 2) «Размягчать и разминать кожу при посредствѣ бруса изъ точильнаго камня» (у кожевниковъ). Вас. 157.

Бруся́ка, ки, *м.* Ув отъ **брус.**

Бруся́чча, ча, *с.* Соб увел. отъ **брусся.**

Бруха́тий, а, е. Брюхатый.

Бру́хо, ха, *с.* Брюхо. *Бодай тобі, мухо, розсілося брухо.* Чуб. III. 247.

Брухове́щина, ни, *ж.* Время гетманства Брюховецкаго. К. Хмельн. 6.

Брушля́к, ка́, *м.*=**Брусла** и **Брусля** Вх. Лем. 394. Ум. **Брушлячо́к.**

Бру́штин, на, *м.* 1)=**Бурштин.** 2) *мн.* Желѣзные обручи на колесахъ возлѣ спицъ, чтобы не раскололась колодка. У мастеровъ они употребляются, когда спицы забиваютъ въ колодку. Канев. у.

Бру́я, бру́ї, *ж.* 1) Быстрое теченіе въ рѣкѣ. *Виїхав човном на річку, са́ме на брую.* Кременч. у. 2) Сквознякъ. *Воли заслабли, бо їх поставили в теплій кошарі саме на бруї.* Кременч. у.

Брьо́хати(ся), хаю(ся), еш(ся), *гл.* 1) Шлепаться, ударять объ воду. 2) Плескаться въ водѣ. *Пірнає, брьохається, хлюпається.* Левиц. I. 63. 3) Идти по водѣ или по жидкой грязи. *Так і брьохав по*

воді. Харьк. у. *Пішов... брьохається осокою та очеретами.* Сим. 198.

Брьохнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **брьохати.** 1) Упасть, шлепнуться. *Так і брьохнув у воду.* Черк. у. *Об землю брьохнув, заговав ногами і пропав.* Ез. V. 17. 2) Швырнуть, бросить, ударивъ обо что. *Брьохнув оберемок об землю.* Сим. 200.

Вряжчáти, чý, чúш, *гл.* = **Врязчати.**

Вряжк, ку, *м.* = **Врязкіт.**

Врáзкало, ла, *с.* 1) Побрякушка, погремушка. Левиц. Пов. 156. 2) = **Било 1?** *Ударивши* (при церкви—сторожъ) *в брязкало.* Мир. Пов. I. 162. 3) Тотъ, кто брякаетъ, брящаетъ, бренчитъ.

Врáзкальце, ця, *с.* = **Врязкало 1** *Скрізь будуть брязкальця дзвінкі.* Котл. Ен. V. 19.

Врáзкання, ня, *с.* Бряцаніе. Левиц. Пов. 156.

Врáзкати, каю, єш, *гл.* Бряцать, звенѣть, звякать. *Кайдани брязкають.* Шевч. *А Ігнашко до дівчини підківками брязка.* Нп.

Врязкáч, чá, *м.* Звонкая монета.

Врязкúти, кит, *ж. мн.* Бренчалки, погремушки. Встрѣчено только въ фальсифицированной думѣ о походѣ князя-язычника въ христіанскую землю. *У дудки грали і в брязкіти бряжчали.* ЗОЮР. I. 178.

Врязкíлка, ки, *ж.* = **Врязкальце.** Желех.

Врáзкіт, коту, *м.* Звукъ отъ металлическихъ вещей, звонъ, бряцаніе, бренчаніе. *Наробив брязкоту, а він і прокинувсь.* НВолын. у.

Врáзкітка, ки, *ж.*=**Врязкальце.** Ум. **Брязкíточка.**

Врязкотáло, ла, *с.*=**Врязкало.** Желех.

Врязкотíння, ня, *с.*=**Врязкіт.** Желех.

Врязкотíти, чу, тиш, *гл.*=**Врязчáти.** Ком. II. 53. *А він собі як став грошима брязкотіти. Я брязкотів кайданами важкими.* К. ХП. 51.

Врязкотнú, нí *ж.* Бряцаніе, звонъ.

Врязкýн, нá, *м.*=**Врязкало 2.** *К дияволу кармазинів!—загукала громада...— Вони тільки вміють бряжчати шаблями, а тоді де були ці брязкуни, як безбожний Радивил загуркотав із гармат?* К. Чр. 68.

Врязкýтка, ки, *ж.*=**Врязкало?** Въ пѣснѣ ум. **брязкýточка** является собственно **вмѣсто слова нагаечка.** *Тріщатиме руса коса в мене під ногою, брязчатиме брязкуточка услід за тобою.* Чуб. Ш. 112.

Врязкýчий, а, е. Бряцающій, звенящій. Левиц. Пов. 310.

Врáзнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **брязкати.** 1) Зазвенѣть, звякнуть. *Брязнули ключі од комори йдучи.* Нп. *Здорова була, дівчиноньо!— як на струні брязнуло обік мене.* МВ. (О. 1862. Ш 54). *Брязнув гаманом на стіл.* Г. Барв. 211. *Ось і у всі дзвони брязнули.* Г. Барв. 158. 2) Упасть, ударяясь о земь. *Горщик як брязне об піл.* Г. Барв. 225. *Мати зробилась як крейда біла, так і брязнула об землю.* Г. Барв. 402—403. *На яку коняку не покладе руку, вона з усіх чотирьох і брязне.* Мнж. 22. 3) Ударить. *Брязнула невістку по зубах.* НВолын. у.

Врязóк, зкá, *м.* Употребл. въ выраж.: **на брязкý**—вотъ-вотъ, сейчасъ. Мнж. 168.

Врязчáти, чý, чúш, *гл.* Бряцать, звенѣть. Чуб. Ш. 35, 112. *Козак, мальцю, гуляє, брязчать в його гроші.* Нп. *Коли б у шинкарки, то б брязчали чарки.* Чуб. V. 831. *Сам до мене босий чеше, щоб підківки не брязчали.* Мет. 27.

Врязь! *меж.* выраж. звукъ металла или стекла. *Перстень брязь! Стук, брязь в віконечко: вийди, вийди, коханочко!* Чуб. V. 207.

Врáк(ну)ти, ну, неш, *гл.* Разбухать.

Врáма, ми, *ж.* = **Врама.** *Вийшло (військо), брями обляглo та й взялось воювати,* Чуб. 162.

Врямчáти, мчý, чúш, *гл.*=**Врязчати.** Вх. Лем. 394.

Врáчка, ки, *ж.* Пряжка. Вх. Лем. 481.

Вýба, би, *ж.* Дѣтск. 1) Зерно гороху, бобовъ (размякшее). О. 1861. VШ. 8. 2) Ягода. О. 1862. IX. 118. 3) = **Бублик.** О. 1861. VШ. 8. *Бийте кота в зуби, щоб не просив буби.* Мил. 44. 4) Рана. нарывъ. слѣды удара. Вх. Зн. 4. *Не йди туди, бубу зробиш.* Шейк. *Чи собою в пень, чи собою в дуба, а все собі буба.* Ном. № 8023. **Бýбу зробúти.** Ударить, причинить боль. Фр. Пр. 12.7

Вубарчýк, ка, *м.*=**Вайстрюк.** Желех.

Вубáрь, ря, *м.*=**Вубарчук.** Желех.

Вубáчка, ки, *ж.* Нарывъ. Вх. Зн. 4. См. **Буба 4.**

Вублéйниця, ці, вублéшниця, ці, *ж.* Покупая бублики и торгующая ими. Котл. Ен. VI. 14. *Підкялись на місто ґти*

бублейниці, палянишниці. Кв. *Була у нас на селі бублейниця.* МВ. II. 195.

Ву́блик, ка, *м.* Бубликъ, баранокъ. Чуб. VII. 445. *Чудний як бублик: кругом обїси, а в середині нема нічого.* Ном. № 7827. Ум. **Ву́личок.**

Ву́ликів. кова, ве. = **Ву́блишний.** Драг. 173.

Ву́блиця, ці, *ж.* Родъ рыбы, Leuciscus rutilis L. Шейк.

Ву́личок, чка, *м.* Ум. отъ **ублик.**

Ву́блишний, а, е. Бубличный, бараночный. Рудч. Ск. I. 188.

Ву́блишниця, ці, *ж.* = **Ву́блейниця.**

Ву́блі́й, лія́, ублі́йник, ка, *м.* Пекущій и торгующій бубликами.

Ву́блі́йниця, ці, *ж.*=**Ву́блейниця.**

Ву́бляхи, хів, *м.* Сѣмянные плоды картофеля. НВолын. у.

Ву́бна, ни, *ж.*=**Ґу́ля.** Черном.

Вубна́рити, рю, рить, *гл.* = **Ву́бнити** 1. *Цей бубнарь (на весіллі) гарно бубнарить.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Вубна́рь, ря́, *м.* Музыкантъ на бубнѣ. См. **Ву́бнарити.** Новомоск. у. (Залюбовск.).

Ву́бник, ка, *м.* Ум отъ **бубон.**

Вубни́ло, ла, *с.* Барабанъ (шутливо?) *Одкрила барабан і вимазала у середині кістом. Уже у труби заграли салдатам іти в поход. Салдат і каже: „Прощай, бабушка! не погнівайся, що я тобі мички перелив". — Не погнівайся, — каже баба, що я тобі бубнило набила.* Грин. II. 200.

Вубни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) О бубнѣ: издавать звукъ; играть на бубнѣ. *Бубни бубнять.* Рудч. Ск. II. 5. *Бубон бубнить, скрипка грає.* Ком. II. № 529. 2) Разглашать, разносить. *Грицько вгору іде, шумить, бубнить, куди йде, що в великім щастю.* Pauli., II, 104.

Вубні́й, вія́, *м.* 1) Играющій на бубнѣ. 2) Безъ умолку болтающій.

Вубні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Разбухать, взбухать. *Бубніє пашня, як на дворі мокро.* НВолын. у.

Вубнува́ти, ну́ю, еш, *гл.*=**Вубни́ти.** Угор.

Вубна́вий, а, е. Разбухшій.

Вубна́віти, вію, еш, *гл.* Бухнуть, разбухать.

Вубо́вник, ка, *м.* Раст. Rhinanthus major Ehrh. ЗЮЗО. I. 134.

Ву́бон, бна, *м.* Бубенъ. Чуб. III. 268; VII. 450. *Славні бубни за горами, а зблизька шкуратяні.* Ном. № 2623. *Голий як бубон.* Ном. № 1523. *Що дня божого діточки їй як бубон збиті.* МВ I. 45. 2) Родъ барабана. *Гей бийте в бубни, довбиші, на хвали.* К. ПС. 15. Ум. **Ву́бник.** *Качається, як бубник голеньке.* Ном. № 9234.

Вубоне́, ня́, *ж.* Названіе сковороды въ загадкѣ: *Прийшла кума до кими: дай, кумо, бубоня—спекти собі ляпуні.* ХС. III. 62.

Вубоне́ць, нця́, *м* Бубенчикъ. *Вкотив у двір сивими кіньми, побрязкуючи.... бубонцями.* МВ. (О. 1862. III. 67). Ум. **Вубо́нчик.** Чуб. II. 348.

Вубоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Говорить невнятно, бормотать; лепетать. *Тихо бубонів святу молитву.* Левиц. I. 127. *Дітвора бубонить, регочеться.* МВ. I. 9.

Вубо́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **бубонець.**

Вубота́ти, бочу́, чеш, *гл.* Ворчать. *Медвідь бубоче.* Вх. Зн. 34.

Вубу́сі, *гл.* Дѣтск.: падать, упасть

Вубу́х! *меж.*=**Вебе́х!** Преимущ. дѣтское. О. 1861. VIII. 8. *Коли ж змію бубух! аж земля затряслась.* ЗОЮР. II. 30.

Вубу́хнути, ну, неш, *гл.*=**Вебехнути**

Вува́лець, льця, *м.* Бывалый, опытный человѣкъ. **Вува́ти у вува́льцях.** Много испытать, извѣдать, видать виды. Ном. № 5775. *Батькові доставалося на своєму віку бувати у бувальцях.* Стор. II. 131.

Вува́лий, а, е. Бывалый. опытный. Чуб. I. 236. *Не питай старого, а питай бувалого.* Ном. № 5784.

Вува́личі, чів, *м. мн.* Фантастическая мѣстность, въ которой случаются съ человѣкомъ различныя приключенія, испытанія. Фр. Пр. 128. *Був він у Буваличах.* Ном. № 5775.

Вува́ло. ла, *с.* Въ сказкѣ то же, что и жлукто. Мнж. 176. *У мене есть бувало.... Яке бувало? питають.—Жлукто,—хиба ж ви не знаєте?* Грин. I. 284.

Вува́льщина, ни, *ж.* Былое, быль. *Все се не казка, а билиця, або бувальщина сказать.* Шевч. *Моє діло—бувальщину згадувати.* Г. Барв. 19.

Вува́н, на́, *м.*=**Вовван.** НВолын. у.

Вуване́ць, нця́, *м.* Болванъ для растягиванія шапокъ. Лебед, у.

Вуе ні́ти, ні́ю. еш, *гл.*=**Вованіти.** *Темно, нічого не видно, тільки збоку садочок і хлівець буваніють.* Сим. 224.

Вува́ти, ва́ю, еш, гл. Бывать. *Ой бу-*

вав я в тім садку. Чуб. Ш. 49. *Бувало, із Мартином у дурня грають.* **Бува́в і на коні́, і під коне́м.** Всего переиспыталъ. Г. Арт. (О. 1861. Ш. 100). **Бува́й, бува́йте здоро́ві.** Будь, будьте здоровы, прощай, прощайте. *Бувайте здорові, мої чорноброві!* **Бува́, бува́є.** 1) Бываетъ, случается. *Як вода, бува, греблю порвавши, біжить і гуде.* 2) Чего добраго. *Чи ти, бува, не здурів?* 3) Въ случаѣ. *Як, бува, спитають про мене, скажи, що жив і здоров.* Аѳ. 18.

Вугає́ць, йця́, *м.* Ум. отъ **бугай.**

Вугаї́в, є́ва, ве. Принадлежащій племенному быку.—**ве молоко́.** См. **Молоко.**

Вуга́й, гая́, *м.* 1) Племенной быкъ. Вас. 197. 2) Пт. выпь. Ardea stellaris. Вх. Пч. II. 8. *А бугай бугу! гне чайку в дугу.* Макс. *Бугай гуде в болоті.* Греб. 400. *Кахне крижня або прогуде бугай.* О. 1862. VIII. 16. 3) Волчокъ (игрушка). Шейк. 4) Сильный и здоровый человѣкъ. 5) Названіе одного изъ ударовъ палкой въ игрѣ: **віл.** Ив. 22. 6)—**скаже́ний.** Родъ дѣтской игры. Ив. 47. 7) мн. Родъ фасоли. МУЕ. I. 98. Ум. **Бугає́ць,** Вас. 197, ХС. III. 62, **бугайо́к.** Ном. № 7283, **буга́йчик.** Ув. **Бугая́ка.**

Вугайкува́тий, а, е. 1) О волѣ: похожій по внѣшнему виду на племенного быка. *Бугайкуватий віл.* Мнж. 192. 2) О человѣкѣ: развратный, ловеласъ. *Та це бугайкуватий панич.* Лубен. у.

Вугайо́к, йка́, буга́йчик, ка, *м.* Ум. отъ **бугай.**

Вугало, ла, *с.* ? Встрѣчено въ любовномъ заклинаніи. *Не лети ж ти, огнений бугало, ліса палить, землі сушить, а трави в'ялить! Полети ж ти, огнений бугало, до козака у двір...., учепися ти йому за серце...., щоб він мене не запив, не заїв, із иншими не загуляв, усе мене на помислях мав.* Чуб. I. 92, 93.

Ву́гаш, ша, *м.* Запустѣлый лѣсъ. Галиц. Желех.

Вугаюва́ти, гаю́ю, єш, *гл.* Вести себя какъ племенной быкъ (о не вполнѣ оскопленномъ быкѣ). *Це бичок нутряк,—бач, з одним, а друге в отру́нку, буває й у пахві, то як не вирізать оте друге, то й бугаюватиме й у роботу не годитиметься.* Волч. у.

Вугая́ка, ки, *м.* Ув. отъ **бугай.**

Вуга́ячий, а, е. Свойственный, принадлежащій племенному быку.

Вугила́, ли́, *ж.* Раст. Anthriscus sylvestris. Анн. 39. *Вирізав ту бугилу і зробив з неї дудку.* Рудч. Ск. I. 157.

Вугла́в, ва, *м.* Раст. Conium maculatum. ЗЮЗО. I. 119. Вх. Пч. II. 30.

Вуго́р, гра́, *м.* Бугоръ. *Тепер там порівняно, а перш бугри були.* Драг. 85. Ум. **Буго́рок.** Мир. Пов. II. 45.

Вугу́! *меж.* выражающ. крикъ выпи. *І бугай: бугу! гне з лози дугу.* Лукаш. 85.

Ву́ґа, ґи, *м.*=**Вугай 1.** Вх. Пч. II. 5.

Ву́дз, ди, *ж.* 1) Будка, шалашъ. Чуб. III. 377. *Із запаски напну буду.* Ни 2) Верхъ фургона. 3) Поташный заводъ. Ум. **Бу́дка, бу́дочка.**

Вуда́к, ка́, *м.* Раст. Centaurea scabiosa. Вх. Пч. I. 9.

Вуда́ра, ри, *ж.* Фургонъ, крытая повозка. *Тепер несеться як крилами в бударі й два вози за ним.* Мкр. Г. 55.

Вудара́жити, жу, жиш, *гл.* Снаряжать (судна). Встрѣчено только въ фальсифицированной думѣ: *Швидче човни бударажить та у християнську землю одпливать.* ЗОЮР. I. 178.

Ву́ддень, дня, *м.* Будень, рабочій день. *....мені не вілен світ ні в буддень, ні в свято.* Чуб. V. 628. **Про буддень.** Для будня, въ будень. *Ця спідниця вже нехай про буддень буде.* Харьк. г. *Вона тії сережки про буддень зносила.* Чуб. III. 131.

Ву́де, *нар.* Довольно, достаточно. *Буде з мене, поки живу, і мертвого слова.* Шевч.

Буде́нний, а, е. Будничный. Мир. ХРВ. 25. *У буденний день п'єш, гуляєш.* Чуб. V. 525. *Шапка одна буденна, друга празникова.* Кв.

Вудженина, ни, будженица, ці, *ж.*= **Вужанина 1.** Вх. Зн. 4. Шух. I. 37.

Вудз, дза, *м.* Высушенный творогъ. Шух. I. 214.

Вудзина́, ни́, *ж.*=**Вузина.** Уман. у.

Вудзьо́к, дзька́, *м.* Кусокъ, ломтикъ. Угор.

Ву́дзя, зі, *ж.* Мясо. Вх. Лем. 395.

Вудими́р, ра, *м.* Будящій міръ. Встрѣчено лишь въ загадкѣ, гдѣ обозначаетъ пѣтуха. Ном., заг. № 125.

Вудинко́вий, а, е. Относящійся къ строенію, зданію. *Вапна будинкова.* К. ПС. 40.

Буди́нок, нку, *м.* Зданіе, строеніе, домъ. Мет. 527. Котл. Ен. I. 30. *В городі вистросний великий будинок.* Котл. НП. 395. *А в його будинок був самий*

чисто скляний, увесь із кришталю. ЗОЮР. II. 33. Ум. **Буди́ночок.**

Буди́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Будить, пробуждать. *Не буди дитяти, дитиночка буде спати.* Макс. 2) Бороновать передъ посѣвомъ вспаханную плугомъ землю. Вас. 196. 3) Коптить. Вх. Зн. 4.

Буди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Пробуждаться, просыпаться. *Ой пив же я та й напився, пішов спати, не будився.* Ни.

Бу́дище, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ поташный заводъ. Желех.

I. **Буді́вля, лі,** *ж.* Строеніе, постройка, зданіе. *Шкода́ йому об хату обпіратись: не видержить, впаде його будівля.* К. Іов. 18.

II. **Буді́вля, ля,** *с.* Строеніе, постройка. *Любо оком глянуть на сю церкву! Здалека здається, що вона на воздусі стоїть—так вище хатів, і будівля якесь легесеньке.* Св. Л. 25.

Будівни́к, ка́, *м.*=**Будівничий.**

Будівни́цтво, ва, *с.* Строительство, архитектура.

Будівни́чий, чого, *м.* Строитель, архитекторъ. К. МБ. XII. 268. *Котрий син казав, жеби були з дуба будинки, то був будівничий.* Гн. II. 149. *Занедбали будівничі простий камінь у будівлі.* К. Псал. 270.

Бу́дка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **буда.** 2) Кладовая. Екатериносл. у. *Як закинем удку в чужу будку, то дивись—коли не кожух, так свиту так і витягнем.* Чуб. II. 678. 3) Навѣсъ на столбахъ надъ гончарнымъ горномъ, досчатая крыша котораго раскрывается во время топки въ горнѣ. Вас. 180. 4) Простой экипажъ съ верхомъ. *Ой ідуть вози на перевози, а попереду будка.* Мет. 55. *Богиня сіла в просту будку, на передку сів Купидон; кобила їх везе кривая....* Котл. Ен. V. 34. 5) Костный остовъ спины птицы. Лохв. у.

Бу́дни́й, а, е.=**Буденний.** *Будного дня нема коли йти по горіхи.* Каменец. у.

Бу́дник, ка, *м.* Работникъ на поташномъ заводѣ. Ум. **Бу́дничок.**

Бу́дників, кова, ве. Принадлежащій работнику на поташномъ заводѣ.

Будниченя́, ня́ти, *с.* Дитя работника на поташномъ заводѣ.

Бу́дничка, ки, *ж.* Жена работника на поташномъ заводѣ.

Будні́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Дудніти.** *Будуть вози будніти, підківочки звеніти.* Гол. *Слухав—хтось буднить. А то злодії ішли.* Чуб. II. 634. (Не ошибка ли вм. **дудніти**?)

Будо́ва, ви, *ж.* Строеніе, зданіе. *Тільки став доїздити до тієї будови, де живуть сестри, знов линув дощ.* Стор. I. 72. *Ярмаркові будови.* О. 1861. IX. 180.

Будо́вця, ці, *м.* = **Будівник.** *Е, він тут на всю губерню будовця, такого тут і нема, як він.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Бу́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бу́да.**

Будра, ри, *ж.* Раст. Glechoma hederacea L. ЗЮЗО. I. 124. См. **Росхідник.**

Будува́ння, ня, *с.* 1) Построеніе, созиданіе, сооруженіе. 2) Постройка, постройки, строеніе. *Ох, не видко ж того села, тілько будування.* Грин. Ш. 209. Ум. **Будува́ннячко.**

Будовни́к, ка́, *м.* и пр.=**Будівник** и пр.

Будува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Строить, сооружать, созидать. *Дерево везено, церков будовано.* Чуб. III. 131. *Для кого ж ти, мила, сей двір будувала?* Чуб. V. 167, *Згода дім будує, а незгода руйнує.* Ном. № 3280. **Труну́ будува́ти.** Дѣлать гробъ. 2) Основывать. *Розмовляють, росказують: як Січ будували...* Шевч. 125.

Будува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Строиться, сооружаться, созидаться.

Будучина́, ни, *ж.* Грядущее, будущность. Левиц. Пов. 13.

Бу́дущий, а, е. Будущій. *Скарай мене, Боже, в сей вік і в будущий.* Лебед. у.

Бу́дущина, ни, *ж.*=**Будучина.** К. Кр. 17. К. XII. 9. *Думає..., лякаючись сама своєї будущини.* Г. Барв. 166.

Будча́ний, а, е. Принадлежащій **будці.** *Дивлюсь—будчані двері одчинені.* Екатериносл. у.

Будчи́к, ка́, *м.* Сторожъ желѣзнодорожный, живущій по линіи въ будкѣ. *Мені будчик дав дорогу, бо пропуст був незапертий, знятий,—я і з'їхав на дорогу, а тут машина біжить.* Александров. у. (Залюбовск.).

Будчи́на, ни, *ж.*=**Будка 2—4.** *Пішли в будчину, подивились у засічку, аж там пляшка, що вкрадено.* Новомоск. у.

Будько́, ка́, *м.* Тотъ, который обѣщаетъ, говоря: **буде** или **буду**? *Поки хвалько нахвалиться, будько набудеться.* Ном. № 5680. См. **Набуватися 3.**

Будь-лі См. **бути.**

Буда́к, ка́, *м.* 1) Раст. Чертополохъ,

волчецъ. Вас. 199. *Не веди мя в будяки, бо я поколюся.* Чуб. V. 122. 2)—**жовтоцвітний**. а) Senecio vernalis Waldsh et Kit. ЗЮЗО. I. 166. б) Verbascum lychnitis L. ЗЮЗО. I. 166. Ум. **Будячо́к**. Чуб. V. 1035, **будяче́нько**. *На городі будяк родит... Роди, роди, будяченьку.* Грин. III. 688. Ув. **Будячи́ще**.

Будячи́на, ну, *ж.*=**Будяк**.

Будячи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **будяк**.

Будячо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **будяк**.

Будя́ччя, чя *с.* Соб. отъ **будяк**.

Бу́єн, йна, не. Краткая форма отъ **буйний**. *Ой віє вітер, буєн повіває.* Грин. III 243.

Бужани́на, ни, *ж.* 1) Копченое свиное мясо. 2) Особымъ образомъ приготовленный и изжаренный свиной окорокъ. Маркев. 150. Ум. **Бужани́нка**.

Буждеревен, (ну?), м. Раст. Tamarix germanica. Лв. 102.

Буждиґа́рня, ні, *ж.* Старая, разваливающаяся хата. Шух. I. 112.

Бу́жениця, ці, *ж.*=**Бужанина 1**. Шух. I. 141, 106.

Бужи́на, ни, *ж.*=**Бужанина**.

Буз, зу, *м.* Раст. Siringa vulgaris, сирень. *Посинів як буз.* Ном. № 13153. Ум. **Бузо́к**.

Буза́, зи́, *ж.* 1) Татарскій напитокъ изъ проса. 2) Нечистота въ немытой овечьей шерсти. *У вовні бузи багато.* Лебед. у. 3) Осадокъ въ жидкостяхъ.

Бузде́рево, ва, *с.*=**Буз**. Полт.

Буздига́рня, ні, *ж.*=**Буцегарня**.

Бузина́, ни́, *ж.* Раст. а) Бузина. Sambucus nigra L. Вх. Пч. I. 12. ЗЮЗО. I. 135. *На в-городі бузина коренистая.* Чуб. V. 9. б)—**я́лова**. Sambucus ebulus L. ЗЮЗО. I. 135. в)—**черво́на**. Sambucus racemosa L. ЗЮЗО. I. 135. Ум. **Бузи́нка**.

Бузини́на, ни, *ж.* Одинъ стебель бузины. Ум. **Бузини́нка**. *Виросла бузининка, та така гарна, правенька.* Мнж. 58.

Бузи́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **бузина**.

Бузи́нник, ка, *м.* Кисель изъ бузинныхъ ягодъ. Лебед. у. Ум. **Бузи́нничок**.

Бузино́вий, а, е. Бузинный. *Бузиновий кисіль.* Чуб. VII. 442. *Житньої соломахи бузиновим молоком запивати.* АД. II. 38.

Бу́зівок, вка, *м.* Годовалый теленокъ. Вас. 197.

Бузів'я́, в'я́ти, *с.*=**Бузівок**. *Побігли з двору бузів'ята.* Павлогр. у.

Бу́зімок, мка, *м.*=**Бузівок**. Левиц. I. 185.

Бузко́вий, а, е. Сиреневый. *Квіточка бузкова.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Бузлу́к, ка, *м.* Родъ подковы, подвязываемой на подошву, чтобы не скользить на льду. Поп. 95.

Бузни́й, а́, е́. Сорный, съ соромъ. *Бузне зерно.* Лубен. у. **Бузна́ сіль**. Мутная соль, собираемая на мелкой водѣ.

Бузни́к, ка́, *м.* Бузиновая заросль. *В бузнику чорт живе.* Ном. № 316. Ум. **Бузничо́к**.

Бузни́чний, а, е. Относящійся къ **бузнику**. *Добри-вечір тобі, царю бузничний (у бузині сидить би то царь).* Чуб. I. 95.

Бузничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **бузник**.

Бузо́вка, ки, *ж.* Потасовка? *У нас тут за це бунт: не кладуть податі, а вони правлять, то така бузовка — до бою доходить.* ЕЗ. V. 12.

Бузов'я́, я́ти, *с.*=**Бузув'я**. Ум. **Бузов'я́тко**.

Бузо́к, зку, *м.* Ум. отъ **буз**. Во многихъ мѣстностяхъ употребляется вмѣсто **буз**. *Воркувала горлиця у садку, у куточку тихенькому на бузку.* Гліб. Ум. **Бузо́чок**.

Бузува́ти, зу́ю, еш, *гл.* 1) Наказывать, бить. Желех. 2) Журить, бранить, дѣлать, выговоръ. Желех.

Бузуві́р, ра, *м.*=**Безувір**.

Бузуві́рів, рова, ве=**Безувірів**. *Як то ми одно думали про бідних дівчаток та про бузувірових москалів.* Кв. (О. 1861. VII. 6).

Бузуві́рка, ки, *ж.*=**Безувірка**. *У, як би я піймала отту бузувірку, я б їй голову одтяла, щоб не кидала матері* Кв.

Бузуві́рний, а, е.=**Безувірний**. *Чи ж воно таки подобеньство старій людині та лопати у піст скоромне? Сказано, бузувірні люде.* Харьк. у.

Бузув'я́, я́ти, *с.*=**Бузівок**. Ум. **Бузув'я́тко**.

Бузу́н, на́, *м.* Низшій сортъ соли (съ примѣсью грязи). Радом. у.

Бузьде́рево, ва, *с.*=**Дивдерево**. Вх. Пч. I. 10.

Бузькі́в, ко́ва, ве. 1) Принадлежащій аисту. *Бузькове гніздо.* 2)—**оге́нь**. Раст. Lychnis flos cuculi. Вх. Пч. II. 33.

Бузько́, ка́, *м.* 1) Аистъ, Ciconia alba. Вх. Пч. I. 16. *Тішиться, як би го бузько носом ськав.* Ном. № 12676. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 205.

Вузьо́к, зька́, *м.*=**Вузько 1**. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Вузьо́чок**.

Вузьо́чок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **вузьок** 2) мн. Раст. Erodium cicutarium. Вх. Пч. I. 10.

Ву́зя, зі, *ж.* Дѣтск. 1) Уста, ротъ, ротикъ, лицо. О. 1862. IX. 118. **Да́ти ву́зі**. Поцѣловать. *Ти, дівчино хороша, дай же вузі без гроша.* Гол. II. 212. 2) Ласк. отъ **вузина**. *Прийде він до неї вузини, б'є малогоном по їй і приказує: «Добри-вечір тобі, вузю, ти мій вірний друзю!»* (Изъ заговора). Грин. II. 325.

Ву́їй, я, е. Буйный. *Стоїть як вуїй тур, вкопавши ноги в землю.* К. ЧР. 166. *Голови ви вуїї.* Котл.

Вуй, буя, *м.* Въ выраж.: **на вуї**. На открытомъ мѣстѣ, доступномъ вѣтрамъ. *Її хата стоїть на вуї.* Черниг.

Ву́йвіл, вола, *м.* Буйволъ. Греб. 359. *Да з'їхалось да три воли, да три воли, три буйволи.* Чуб. III. 355. *Їхав москаль буйволами.* Драг. 2. Ум. **Ву́йволик**. Ув. **Буйволя́ка**.

Ву́йволиця, ці, *ж.* Самка буйвола.

Ву́йволів, лова, ве. Принадлежащій буйволу.

Вуйволя́, ля́ти, *с.* Буйволенокъ. Вх. Пч. II. 5.

Вуйволя́ка, ки, *м.* Ув. отъ **буйвіл**.

Вуйко́, ка́, *м.* Имя собаки въ сказкѣ. *З косток бичка вируіс чуйко і буйко, да такі здорові да гладкі собаки.* Чуб. II. 143.

Вуйминстрія, рії, *ж.*=**Вурмистрова?** *Ніхто не видає, хто в нас коровай біас: чи з села селяночка, чи з міста міщаночка, чи з Київа буймистрія.* Грин. III. 472.

Ву́йний, а, е. 1) Крупный. *Бачте, яка буйна* (картопля)! Г. Барв. 428. *Ці скінки дрібні—беріть оці буйніші.* Радом. у. *Учник нехай читає тілько буйну печать.* К. Гр. 15. *Буйний дощ.* 2) Рослый (о растеніяхъ). *Уродило жито високе, буйне.* Чуб. III. 399. *Шумить буйна нива.* Рудч. Чп. 104. *Буйна трава поросла.* 3) О почвѣ: жирный. *Буйна земля.* Хотин. у. 4) Сильный, буйный. *Коло, коло Дунаю дівчина гуляє, на буйную фиечку спильна поглядає.* Мет. 77. *Із-за гори буйний вітер віє.* Мет. 27. 5) Буйный. *Загадаються орлики хижі... по буйних товаришах козаках.* Пѣсн. Ум. **Буйне́нький, буйне́сенький**. *Аж де взявся буйненький вітрець.* Чуб. III. 301.

Ву́йність, ности, *ж.* 1) Изобиліе, плодородіе. 2) Невоздержность, неумѣренность. *Молодість—буйність, а буйність—дурність.* Ном. № 8717.

Ву́йно, *нар.* Крупно, сильно, буйно. *Сад ріс собі на волі дико і буйно.* Левиц. Пов. 191. *Що буйний вітри буйно повівають.* Чуб. V. 570. *Буйно конем по вулиці проїжжав.* АД. I. 189.

Вуйту́р, ра, *м.*=**Тур**. Bos urus. Вх. Пч. II. 5.

Вук, ка, *м.* 1) Букъ, Fagus silvestris. *Коби ми ся тот бук розвив та й берези білі.* Гол. *Ночує Ганна під сиінім небом, під зеленими буками.* Левиц. I. 62. 2) Переносно: палка, розга. *Наука не йде на бука.* Ном. № 6024. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки, а чого прозьби не докажеш, то докажуть буки.* Ном. № 1059. *Буком того, хто не боронить свого.* Фр. Пр. 129.

Вукарт, та, *м.*=**Вайстрюк**. Фр. Пр. 129.

Ву́карь, ря, *м.*=**Пукарь**. Херс.

Вука́т, та, *м.* Кусокъ. Шух. I. 106. *Втяла букат сира.* Шух. I. 199.

Вука́та, ти, *ж.*=**Вукат**. Въ томъ же значеніи и ум. **буна́тка**. *Прийде нам сі без букатки хліба пропадати.* ЕЗ. V. 29.

Ву́ква, ви, *ж.* 1)=**Вуквиця**. 2) Буква.

Ву́квиця, ці, *ж.* Раст. а) Betonica officinalis L. ЗЮЗО. I. 114. Мил. М. 23. б)—**біла**. Primula officinalis L. ЗЮЗО. I. 132. Ум: **Ву́квичка**.

Ву́квичний, а, е. Приготовленный изъ **буквиці**.

Ву́ки, *нескл.* Славян. названіе буквы **Б**. *Аз—були мене раз; буки—набралися муки.* Ном. № 6068.

Вуки-барабан-башта. Чепуха, чушь, нелѣпица. *Та се так, не во имѣ сказати,—буки-барабан-башта, шануючи Бога й вас.* Котл. НН. 399.

Вукивча́к, ка́, *м.* Забликъ, Fringilla coelebs. Вх. Уг. 228.

Вукі́вка, ки, *ж.* Родъ гриба. Вх. Лем. 395.

Вуков (ви, *ж.*?) Буковый жолудь. Вх. Уг. 228.

Вуковенний, бу́ковий, а, е. Буковый. ЕЗ. V. 229. *Ліс буковий.* Шух. I. 177. *На водах, на Іорданських, пливе листок буковенний.* Чуб. III. 459. *Скажи зробити буковую труну.* Чуб. V. 631.

Вýкóвúна, ни, *ж.* 1) Буковое дерево. Гол. I. 106. *Як упаде жовтий листок з тої буковини.* Нп. 2) Буковый лѣсъ. Шух. I. 177. 3) Страна: Буковина. Ум. къ 1 и 2 знач: **буковúна, буковúночка, буковúнонька.** *А в лісі, в лісі в буковинойці, там же мі кукала сива зозулейка... Виспинала би я ліс буковину...* Гол. II. 77.

Буковúнець, нця, *м.* Житель Буковины. Желех. Ум. **Буковúнчик.** Желех.

Буковúнка, нки, *ж.* 1) Ум. отъ **буковина** 1, 2 Шух. I. 177. *Буковинка сі розвила.* Шух. I. 197. 2) Жительница Буковины. Ум. **Буковúночка, буковúнонька**

Буковúнський, а, е. Относящійся къ Буковинѣ, буковинскій. Федьк. I. 51.

Буковúнчик, ка, *м.* Ум. отъ **буковинець.**

Букодíрка, ки, *ж.*=**Букивчак.** Вх. Уг. 228

Букодíрчá, чáти, *с.* Птенецъ заблика. Вх. Уг. 228.

Букурíйка, ки, *ж.* См. **букурія**

Букурíя, рії, *ж.* и въ томъ же значеніи ум. **букурíйка.** Узкій ремень, узкій кожаный поясъ для подвязыванія у мужчинъ штановъ, у женщинъ юбки. Шух I. 120, 123, 127, 132.

Вýкша, ші, *ж.* Втулка въ колесѣ (деревянная или желѣзная) Kolb. I. 66. *Буксу на те, щоб не розмелювалось колесо.* Канев. у.

Вýкшпан, ну, *м.* Самшитъ, буксъ, Buxus sempervirens.

Вукшпáновий, а, е. Буксовый.

Булавá, вú, *ж.* 1) Булава, знакъ гетманскаго достоинства. *Отоді то козаки добре дбали, бунчук, булаву положили, Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.* Дума. *До булави треба голови.* Посл. 2)=**Кийбк.** Грин. Ш. 667. *Мужик прийшов до ввека: лусь, лусь кийком. А лисичка... каже вовкові: «Крути-верти, вовчику, головою, щоб не поцілив сучий син булавою.* Рудч. Ск. I. 21. Ум. **Булáвка.** Ном. № 3944, **Булáвочка.** Чуб. V. 1086.

Булáний, а, е. Буланый. *Сідлай коня вороною, а під себе ще буланого.* Чуб. V. 41. Ум. **Буланéнький.** АД. II. 45.

Булáт, ту, *м.* 1) Булатъ, узорчатая сталь. 2) Булатная сабля. *Посік же тебе булат вражий.* Стор. II. 267.

Булáтний, а, е. Булатный. АД. II. 99. *Шаблі булатнії.* АД. I. 214.

Булáтовий, а, е.=**Булатний.** *Палаш... булатовий.* Драг. 264.

Булдúмка, ки, *ж.* **булдúмок, мка**, *м.* Родъ стариннаго ружья. *Наклали повні гамазеї.... булдимок, флинт і яничарок.* Котл. Ен. IV. 56. *За плечима мотався булдимок.* Стор. МПр. 3.

Булéґа, ґи, *ж.* Ув. отъ **булка.** *Голова була голена, тілько оселедець спереду (його через те й прозвали булеґою, що в його голова була так як булка обголена).* О. 1861. X. 33, 34.

Булúга, ги, *ж.* Раст. Conium maculatum L. Прил. у.

Булúголова, ви, *ж.* Раст. а)=**Болиголов.** б) Chaerophyllum bulbosum L. ЗЮЗО. I. 167.

Бýлий, а, е. Бывшій. *На булих товаришок, сільських дівчат і з під лоба не поглянула, наче ніколи вони й не здибалися з собою.* Св. Л. 90.

Бýлінька, ки, *ж.* Ум. отъ **буля.**

Бýлка, ки, *ж.* 1) Булка, бѣлый хлѣбъ. Чуб. V. 192; VII. 445. *Що ж ти напік булок?* Чуб. II. 185. *Шкода собаці булки: не зсість, тілько покаляє.* Ном. № 7593. 2) Отдѣльный хлѣбъ. *Булка хліба.* Волын. г. 3) Деревянный шаръ, употребляющійся въ игрѣ того-же имени. КС. 1887. VI. 474. Сим. 178, 6 (шаръ гоняютъ палками по льду). *Учора я дивився, як хлопці гуляли на толоці.... то в дучку булку заганяли.* Греб. 395. Ум. **Бýлочка.** Чуб. V. 488. *Булочка хліба лежить.* Чуб. II. 8.

Вуль-буль! *межд.* выражающее звукъ при вытеканіи жидкости изъ бутылки. Ном. № 13132.

Бýльба, би, *ж.* 1) Водяной, мыльный пузырь. 2) Земляная груша, Helianthus tuberosus L. Анн. 163. 3)=**Картопля.** Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. Ум. **Бýльбочка.**

Вульбáн, на, *м.* Картофелина. *Вдавився бульбаном.* ЕЗ. V. 128.

Бýльбашка, ки, *ж.* 1) Водяной или мыльный пузырь. Чуб. II. 566. *А на дворі дощик іде, аж бульбашки дмуться.* Грин. Ш. 391. 2) Пустой шарикъ. *У термометрі.... скляна дудочка з бульбашкою на кінці.* Ком. II. 78. 3) Цвѣточная почка. Сквир. у.

Бýльбашний, а, е. Покрытый пузырьками, пѣнящійся. *Коряк жемчужно-бульбашної вип'є.* К. Бай 9.

Вульбéґа, ґи, *ж.*=**Картопля.**=**Вульба 3.** Вх. Пч. II. 36.

Бу́льбисько, ка, *с.* Поле, съ котораго снятъ картофель. Желех.

Бу́льбиця, ці, *ж.*=**Картопля.** Фр. Пр. 129.

Вульбу́ки. *мн.* Родъ растенія Вх. Уг. 4. Ум. **Бу́льбучки.**

Вульбу́лькання, ня, *с.*=**Вулькання.** О. 1862. VII. 72.

Вульбу́лькати, каю, еш, *гл.*=**Вулькати.** О. 1862. VII. 72.

Вульб'яник, ка, *м.* Бабочка: мертвая голова, Acherontia Atropos. Вх. Пч. I. 5.

Бу́льва, ви, *ж.* Луковица. *Додають цибулі (гички або бульви).* МУЕ. I. 97.

Вульви́нка, ки, *ж.* Луковка. Желех.

Вульк! *меж.* Звукъ при паденіи въ воду. Мнж. 132. *А жидівське військо в воду бульк!* Грин. II. 223.

Бу́лька, ки, *ж.*=**Вульбашка 1.** *Бульки, котрі позбігали з кип'ятку і захололи, із їх і стали гори, а меж ними долини.* Чуб. I. 39. *Аж бульки на воді стають.* Фр. Пр. 129.

Бу́лькання, ня, *с.* Бульканіе.

Бу́лькати, каю, еш, *гл.* Булькать, издавать звукъ: „буль-буль", при вытеканіи, кипѣніи (жидкости). Драг. 48. *Пиво вщолоча та все булька: буль-буль-буль.* Грин. I. 206.

Вулька́тий, а, е.=**Ванькатий.** *Диякон...., витріщивши булькаті очі, пер, наче з бочки, товстого баса.* Мир. Пов. II. 60.

Бу́лькіт, коту, *м.* Клокотаніе.

Бу́лькнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **булькати.** *Тільки булькнув пан у воду та бульбашки позскакували наверх води.* Чуб. II. 566.

Вулькота́ти, кочу́, чеш, булькоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* 1) Клокотать. *Кров дзюрить, булькотить з спини.* Ном. № 8173. 2) Булькать. *Доти баба булькотала, поки на дно не попала.* Грин. III. 341. *Стала тиковку топити, а та набірається води та булькотить.* Мнж. 2. 3) Объ индюкѣ: кричать. *Пуляк булькоче.* Вх. Уг. 229.

Вулькотне́ча, чі, *ж.* Переливаніе съ шумомъ; бурчаніе. *Булькотнеча у животі така піднялась.*

Вульо́н, на, *м.* Родъ картофеля. МУЕ. I. 101.

Вульча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Вулькотати.** Гол. III. 259.

Бу́ля, лі, *ж.* 1) Дѣтск. Булка. 2)=**Картопля.** МУЕ III. 56. *Копали булі.* МУЕ. III. 40. Ум. **Бу́лінька.**

Вуля́нка, ки, *ж.*=**Вульбисько.** Гн. II. 107.

Вум-бум! *меж.* выражающее звукъ басовой трубы, бубна, барабана и т. п. О. 1862. VII. 74.

Вума́га, ги, *ж.* 1)=**Папір.** 2) Паспортъ; документъ. *Іде до панії, щоб бумагу їй дала; а пані: Не хочу я, не дам тобі бумаги і їхати не пущу.* МВ. *У волость аж три бумазі прийшло: кажуть, якісь начальники їхатимуть.* Лубен. у. Ум. **Бума́жка, бума́жечка.**

Вума́жний, а, е.=**Папіровий.**

Вумба́к, ка, *м.* Жукъ. Угор.

Бу́мкати, каю, еш, *гл.* Извлекать басовые, густые звуки (на струнномъ инструментѣ).

Бу́нда, ди, *ж.* Верхняя одежда—родъ суконнаго пальто. Гол. Од. 80, 83.

Вундз, дза, *м.* 1) Молодой овечій творогъ. Шейк. Большой кусокъ овечьяго сыру. Вх. Зн. 12. См. **Будз.** 2) Коротко остриженный мальчикъ. Желех. 3) Узелъ (на веревкѣ, ниткѣ и пр.). Вх. Лем. 395. Ум. **Бу́ндзик.**

Бу́ндзик, ка, *м.* Ум. отъ **бундз.** Во 2-мъ значеніи употребляется какъ прозвище для рекрутовъ, которыхъ сильно стригли въ прежнее время. *Відобрали го до бундзиків.* Фр. Пр. 129.

Вундю́читися, чуся, чишся, *гл.* Важничать, хорохориться, пѣтушиться, чваниться. *Твоя Маруся усе щось бундючиться.* О. 1861. XI. Кух. 28.

Вундю́чний, а, е. 1) Надутый, высокомѣрный, чванный. *Не приступиш, таке бундючне.* Ном. № 2470. 2) Пышный, шумный. *Бундючне весілля було.* НВолын. у.

Вундю́чно, *нар.* Высокомѣрно, чванно. *Пішов з ківнат бундючно-грізною ходою.* Котл. Ен. IV. 52.

Вунда́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Вундючитися.** *Возний,—так і бундячиться, що помазався паном.* Котл. НП. 387.

Вунда́чний, а, е.=**Вундючний.** *Таке бундячне весілля уджигне.* Котл. НП. 377.

Вуні́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Вруніти.** Желех.

Вункош, ша, *м.*=**Келеф.** Гол. Од. 80.

I. **Вунт, ту,** *м.* 1) Связка, пукъ (нитокъ, шелку, табаку и пр.). 2) мн. Шесть большихъ струнъ на бандурѣ. КС. 1882.

VII. 282. Ум. **Бу́нтик, бу́нтичок.**

П. Бунт, ту, *м.* Бунтъ, возмущеніе, мятежъ. **Бунт зрива́ти.** Бунтоваться. *Звели нам під москаля тікати, або звели нам з ляхами великий бунт зривати.* АД. II. 114.

Бунтико́вий, а, е. Связанный въ пуки.

Бу́нтичок, чка, *м.* Ум. отъ **бунт.**

Бунтівни́й, а́, е.=Бунтовливий. Желех.

Бунтівни́к и **бунтовни́к, ка,** *м.* Бунтовщикъ. К. ЧР. 411. *Лихі бунтівники, перевертні щоденні.* К. Псал. 177.

Бунтівни́ця, ці, *ж.* Бунтовщица, мятежница.

Бунтовли́вий, а, е. Склонный къ бунтамъ, мятежамъ, мятежный. *Ваші предки бунтовливі.* К. Псал. 220. *Бунтовливі піддані.* Мир. ХРВ. 159.

Бунтовни́цтво, ва, *с.* Мятежность, бунтовство. К. ХП. 32.

Бунтовни́чий, а, е. Мятежническій, принадлежащій, свойственный мятежнику. *Тугі шиї бунтовничі нахилив під мене.* К. Псал. 42.

Бунтува́ння, ня, *с.* Возмущеніе, непокорность, мятежъ. *Переказ. .. про Мертве Море, що ніби під його водами сидять велетні за бунтування проти Бога.* К. Іов. 56.

Бунтува́ти, ту́ю, ешь, *гл.* 1) Бунтовать, бунтоваться. *Не бунтуйте проти його, тяжко-важко покарав.* К. Псал. 146. 2) Бунтовать, возмущать. *Бунтує народ.* Св. Л. XXIII. 5.

Бунтува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Бунтоваться, возмущаться. *Чого се так бунтуються народи?* К. Псал. 2.

Бунча́ти, чу, чиш, *гл.=***Брунчати.** Вх. Уг. 229.

Бунчу́жний, ного, *м.* Носитель гетманскаго бунчука. *Бунчужний військовий.* К. ПС. 5.

Бунчу́к, ка, *м.* 1) Одинъ изъ знаковъ гетманскаго достоинства: древко съ металлическимъ яблокомъ на концѣ, подъ которымъ свѣшивался лошадиный хвостъ. *Козаки добре зробили: бунчук, булаву положили, Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.* Мет. 398. **Бунчу́к, бунчука́ стоя́ти.** Стоять вертикально? *Ого, напрутив! так бунчуком (бунчука) і стоїть.* Ном. № 13958.

Бунчукове́нко, ка, *м.* Сынъ бунчукового товарища. Желех.

Бунчукови́й, а, е. 1) Относящійся къ бунчуку. 2)—**това́риш.** Почетное званіе, которымъ сначала украинскіе гетманы награждали сыновей генеральной старшины и полковниковъ, а позже, съ половины XVIII в., это званіе стали получать, при выходѣ въ отставку, полковники и чины полковой старшины. **Б. товариші** сопровождали гетмана въ походѣ, находясь під його бунчуком. Иногда сокращенно, безъ существительнаго: *Бувають військові, значкові, і сотники, і бунчукові.* Котл. Ен. Ш. 67.

Бу́нька, ки, *ж.* Глиняный сосудъ, родъ кувшина съ узкимъ горлышкомъ. Прил. у.

Буня́к, ка́, *м.=***Джиль.** Желех.

Бура́, ри́, *ж.* Бурленіе воды. *Тепер вода тихо йде коло каміння, бо мала, а як весною вода велика, то бура б'е тут.* Екатериносл. у.

Буравий, а, е. Буроватый. Вх. Лем. 395.

Бура́к, ка́, *м.* и пр. См. **Буряк** и пр.

Бура́стий, а, е.=Буравий. *Бурастий кінь.* Вх. Уг. 329.

Бурачи́нка, ки, *ж.* Родъ кушанья. *З листя бурякового роб'ять бурачинку.* МУЕ. I. 100.

Бурачки́, кі́в, *м. мн.* Раст. Cuscuta epilinum Вх. Пч. II. 31.

Бура́чник, ка, *м.* Раст. Borrago officinalis L. ЗЮЗО. I. 114.

Бурбули́нка, ки, *ж.* Картофельный супъ. Желех.

Бурдá, дй, *ж.* 1)=**Здирок.** Вас. 157. 2) Родъ игры у мальчиковъ: а) попадаютъ каменьками въ поставленную стоймя каменную плиту или кусокъ доски; выигрываетъ—дає́ бурдý—сваливший плиту или доску, Шейк. **Задам я тобі бурду!** Задамъ я тебѣ трезвону! Шейк.

Бурдéй, дéя, *м.* 1) Землянка. Каменец. у. 2) Курная изба. Шух. I. 96. 111. 3) Публичный домъ. Желех. Ум. **Бурдéйчик.**

Бурдíй, дія, *м.=***Вурдей 1.** *Ге! так се хата! Так і єсть, хата, коли хатою можна звати бурдій, що тільки дах над землею, навіть вікон не видно.* Св. Л. 27.

Бурдю́г, га, бурдю́к, ка́, *м.=***Вордюг 1.** Чуб. V. 1086. О. 1862. X. 44. Вх. Зн. 4. *Їхав чоловік рябими волами та найшов бурдюг з пирогами.* Ни. *Ніхто не наливає нового вина в старі бурдюки.* Св. Мр. II. 22. **Бурдюки́ бíти.** Шалить. Ум. **Бурдюжо́к.** Вх. Зн. 4.

Буре́ки, кі́в, *м. мн.* Родъ прѣсныхъ пирожковъ. О. 1862. V. Кух. 36. **Варенники**

съ жировыми вытопками, сваренные въ жирѣ. Мнж. 176.

Ву́рий, а, е. 1) Бурый, сѣрый. *Бурий, як вовк.* Фр. Пр. 130. 2) О головномъ уборѣ: въ складкахъ, въ сборкахъ. Вх. Уг. 225. 3) Сердитый, разсерженный. Фр. Пр. 130.

Вуры́тель, ля, *м.* Нарушитель.

Вуры́ти, рю, рить, *гл.* 1) Разрушать, низпровергать, разорить. 2) Сильно литъ, литься. *Буритъ як з барила.* 3) Волновать, возмущать. 4) Рыть. *Киртиця бурит землю.* Вх. Лем. 395.

Вуры́тися, рю́ся, ритися, *гл.* 1) Возмущаться, волноваться. 2) безл. Собираться бурѣ. *Хмариться, бурiться, —дощ буде....* Pauli. I. 120.

Вуры́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **буришка.**

Вуры́шка, ки, *ж.*=**Картопля.** Вх. Зн. 64. Шух. I. 164. *Дві річі Бог для бідних сотворив: буришку та вербу.* Фр. Пр. 130. Ум. **Буры́шечка.** Шух. I. 203.

Вурівни́к, ка, *м.* Раст. Centaurea scabiosa. Шух. I. 21.

Вуріння, ня, *с.* Разрушеніе.

Вурі́ти, рію, ить, *гл.* Становиться бурымъ, бурѣть. *Де-де бурiє останнє просо і пізня гречка спіє.* О. 1861. XI. 100. *Погляну я у віконце, калина бурiє* Чуб. V. 649.

Ву́рка, ки, *ж.* 1) Бурка. КС. 1882. XII. 592. ЗОЮР. I. 302. *То ти, бурко, козака заморозила?—Я до його й не доторкалася.* Ком. П. № 159. 2) Родъ башлыка у **опанчі.** Гол. Од. 18. 3)=**Картопля.** Фр. Пр. 130. 4)=**Буря** Вх. Уг. 229. Ум. **Бу́рочка.**

Ву́ркало, ла, *об.* Ворчунъ, ворчунья.

Ву́ркання, ня, *с.* Ворчаніе.

Ву́ркати, каю, ать, *гл.* 1) Ворчать. 2) Будить.

Ву́ркіт, коту, *м.* 1) Воркованіе. 2) Шумъ. *Иноді тут як в казані кипить, клекоче: і співи йдуть, і сварки, і так крик та буркіт.* Св. Л. 217. 3) Ворчанье.

Вуркі́тник, ка, *м.* Воркующій (эпитетъ голубя). *А на зорі б усіх збудили голубки, озвавшись до самиць, буркітники раненькі.* К. Дз. 40.

Вуркни́ця, ці, *ж.* Бревно вдоль крыши, къ которому прикрѣплена своими верхними концами каждая пара стропилъ. Шух. I. 91.

Ву́ркнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **буркати 1.** *І муха говоруха об мені не буркне.* Ном. № 4056.

Вурко́ваний, а, е. Вымощенный камнемъ, шоссированный. *У Київі завше сухо, бо вулиці бурковані як поміст.* Канев. у. *Дорога.... буркована.* Чуб. II. 182. Гн. II. 196.

Вурковиння, ня, *ж.* Раст. Melilotus offic. *Ой стелеться мені широкий лист та бурковина.* Мет. 82.

Вурко́вка, ки, *ж.* Мостовая; шоссе. Одесск. у.

Вуркота́ти, чу́, чеш, буркоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Ворковать. *Ой голубочок гуде, а голубка буркоче.* Мет. 78. 2) Рокотать, шумѣть. *Хвилі росходяться перед байдаком, а ззаду знов буркочучи зливаються.* К. ЧР. 310. 3) Ворчать. *Буркотів собі під ніс, лаючи козаків.* Стор. МПр. 104. *Оце тобі, стара бабо, щоб не буркотіла.* Грин. Ш. 313.

Вуркотли́вий, а, е. Воркующій. *Чи бачили сивую голубку? Сиза буркотлива.* Чуб. V. 24.

Вуркоту́н, на́, *м.* 1) Воркующій (эпитетъ голубя). См. **Буркун.** 2) Ворчунъ. См. **Бурк...** Ум. **Буркотуне́ць.**

Вуркува́ння, ня, *с.* 1) Мощеніе камнемъ. 2) Воркованье.

Вуркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Мостить (камнемъ). *Зробив.... бурковану дорогу.* Гн. II. 196. 2) Ворковать. *На калині зозуля, вона не кує—буркує.* Чуб. V. 690.

Вуркýкý! *меж.* выражающее воркованіе голубя. Чуб. II. 93. *Він літає, буркотає, собі пароньки шукає. Як-буркуку, так буркуку!* Мет. 261.

Вуркýн, на́, *м.* 1) Воркующій (эпитетъ голубя). См. **Буркотун.** *Голуб-голубочок, сивий буркуночок.* Чуб. V. 102. 2) Ворчунъ. *У запічку буркун бурчить.* Нп. См. **Буркотун.** 3) Раст. а) Melilotus coerulea. Рудч. Чп. 245. То же: **буркун синій.** ЗЮЗО. I. 166. б)—**жо́втий.** M. officinalis. Мил. М. 87. в)—**бі́лий.** M. alba. Мил. М. 38. *В огороді буркун-зілля по тичині в'ється.* Чуб. V. 1029. Ум. **Буркуне́ць, буркýнчик, буркýнонько, буркунóчок.** Грин. Ш. 348, 688.

Вуркунéць, нця́, *м.* 1) Ум. отъ **буркун.** 2) Порода сельдя: бѣлянка.

Вуркуни́на, ни, *ж.* Стебель **буркуна.** *На вгороді буркунина.* Мил. 101.

Вуркуно́чок, чка, буркýнчик, ка, *м.* Ум. отъ **буркун.**

Вуркýт, та, *м.* Бьющій ключъ, источникъ кислой минеральной воды. Шух. I. 16, 17.

Буркута́ти, чу́, чеш, *гл.*=**Буркотати**. Мил. 209.

Буркуто́вий, а, е.=**Буркутський**. Желех.

Буркуцький, а, е. Принадлежащій источнику кислой минеральной воды. *Вода буркупська.* Шух. I. 17.

Бурла́к, ка́, бурла́ка, ки, *м.* 1) Бобыль, бездомный человѣкъ, работникъ вдали отъ родины. Рудч. Ск. I. 206. *Бурлак сам горить як свічка: як до роботи, як до охоти.* Ном. № 10684. *Нема в світі так нікому, як бурлаці молодому, що бурлака робить, заробляє, аж піт очі заливає, а хазяїн його має.* Нп. 2) Холостякъ. *Любої пари не знайшов, а побратись аби як не гоже.... Так довіку бурлакою й зостався наш Гриць.* МВ. I. 64. *Козаче, бурлаче, що тебе зсушило?* Нп. **Ум. Бурла́ченько.** Чуб. V. 639, **бурлачо́к.** КС. 1882. XI. 231.

Бурлакува́ння, ня, *с.* 1) **Жизнь** бобыля, вѣчнаго батрака. 2) **Холостая жизнь.**

Бурлакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Быть бобылемъ, батракомъ, бродяжничать. 2) Вести холостую жизнь. МВ. II. 142. *Та йди додому хазяйнуй із жінкою, а я вже буду бурлакувать.* Рудч. Ск. I. 207.

Бурла́ха, хи *ж.* ? *Світилка-шпилька у стіні, а сваха-бурлаха у хлеві.* Чуб. IV. 357.

Бурла́цтво, ва, *с.* 1) Соб. отъ **бурла́ки**. *Понаходило бурлацтва й гайдамак.* Стор. МПр. 75. 2)=**Бурлакування**. Чуб. V. 524. Рудч. Чп. 220. *Ой хвортуно, хвортувіко, послужи нам, як служила: служила в бурлацтві, служила в козацтві, послужи ще й у чумацтві.* Рудч. Чп. 219.

Бурла́цький, а, е. Принадлежащій **бурла́ці**, къ нему относящійся, свойственный ему. *Молодий бурлацький звик.* Рудч. Чп. 115. *Ніхто не заплаче по білому тілу по бурлацькому.* Рудч. Чп. 153. **Бурла́цьке со́нце.** Луна,—шутливое названіе, данное потому, что **бурла́кам** часто приходится ходить ночью, скрываясь. **Бурла́цький отче-наш.** Шутливая молитва, въ которой просятъ избавленія отъ разныхъ бѣдъ жизни **бурлак.** О. 1861. X. Св. 50.

Бурла́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **бурлак.**

Бурла́чити, чу, чиш, *гл.*=**Бурлакувати 1**. Рудч. Чп. 11.

Бурлачи́на, ни, *м.*=**Бурлак.** *Ой за прийшли бідну бурлачину у некрути брати.* Чуб. V. 1026.

Бурла́чка, ки, *ж.* Бездомная женщина, батрачка. Левиц. ПЮ. I. 165.

Бурлачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **бурлак.**

Бурли́вий, а, е. Бурливый, бурный. *Сказав: о жизнь! бурливе море, хто цілий на тобі останесь?* Котл.

Бурли́-голова, ви, *м.* Безпокойный человѣкъ, забіяка. *Як прийде оця бісова бурли-голова додому,—так усе й піде перевертом по хаті.* Екатериносл. г

Бурли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Бурлить. *Чуш—щось гуде клекоче, бурлить страшніше самого грому.* Кв.

Бурлі́й, лія́, *м.* Крикунъ, возмутитель. *Зараз деякі бурлії схаменулись, подумали про свою голову.* К. ЧР. 311.

Бурло́, ла́, *м.* Ругань, ропотъ. Мнж. 176. **Зби́ти бурло́.** Поднять сварливый шумъ. Мнж. 176. **Бурла́ би́ти.** Бездѣльничать. *Що день тобі у Бога бурла б'є та каламуте.* Павлогр. у.

Бурма́к, ка́, *м.* Ворчунъ, брюзга. Вх. Зн. 4.

Бурма́ло, ла́, *об.* 1)=**Бурмак.** Вх. Зн. 4. 2) Прозваніе медвѣдя.

Бурми́стер, стра, *м.* Бургомистръ. К. ЧР. 225.

Бурмистерський, а, е. Принадлежащій, свойственный бургомистру.

Бурмистре́нко, ка, *м.* Сынъ бургомистра.

Бурмистрі́вна, ни, *ж.* Дочь бургомистра.

Бурмистро́ва, вої, *ж.* Жена бургомистра.

Бурмиструва́ти, ру́ю, еш, *гл.* Отправлять должность бургомистра.

Бурмі́й, мія, *м.*=**Бурмак.** Вх. Зн. 4.

Бурмо́ситися, шуся, сишся, *гл.* Дуться, показывать недовольство. Желех.

Бурмота́ти, чу́, чеш, *гл.* Бормотать, ворчать. *Почав щось сам собі бурмотати, наче з просоння.* Мир. Пов. I. 172.

Бу́рний, а, е. Бурный. *Бурні води.* К. Іов. 60. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.* О. 1862. VI. 41.

Бу́рок, рку, *м.* Мостовая, вымощенная улица или дорога. Гн. II. 196. **На бу́рку жи́ти.** Жить на авось. Ном. № 10320. **Сидіти на бурку́.** Быть безъ мѣста. Подольск. г. *Хвалити Бога, коли трапиться добре місце, а як же сидітиме на бурку.* Левиц. I. 208. *Був старий священник у Покрові. Висвятившись десь, не пристав на унію; от же не правив, на бурку си-*

дів у Покрови, аж поки знов не настало благочестіе. КС. 1884. VIII. 724.

Буро́ха, хи, *ж.* Завирушка бурая, Accentor modularis. Вх. Уг. 229.

Бу́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бурка.** Употребл. и вмѣсто **бурка 3.** Вх. Пч. II. 36.

Бу́рса, си, *ж.* 1) Низшее духовное училище, бурса. 2) Стадо, куча (животныхъ). *Бурса гусей.* Каменец. у. *Від Різдва до Водохрища вовки бурсами бігають, лютують.* Подольск. г. 3) Толпа, гурьба, группа, партія. *Бурса їде якихсь харциях.* О. 1861. XI. 8. *Чимала бурса косарів пішла,—чи не на Дін.* Полт. *Аж он одна бурса ходе по житах, а ото друга—жита оглядають.* Канев. у. *За нахів було як повтікають хлопці од некрутства у ліс та зберуться у бурсу, то вже ж їх тоді ніхто не візьме.* Каменец. у.

Бурса́к, ка́, *м.* Бурсакъ. Стор. I. 41. Фр. Пр. 130. Ум. **Бурсачо́к.** Ув. **Бурсачи́ще.**

Бурса́цтво, ва, *с.* Соб. Бурсаки. *А із брацтва те бурсацтво мовчки виглядає.* Шевч.

Бурса́цький, а, е. Бурсацкій.

Бурсачи́на, ни, *м.*=**Бурсак.**

Бурсачи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **бурсак.**

Бурсачня́, ні, *ж.* Соб. Бурсаки. Св. I. 219.

Бурсачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **бурсак.**

Бурсува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Барахтаться, въ борьбѣ возиться. *Вони почали бурсуватись—то в шутку, а то вже і навспрашки.* Новомоск. у.

Бурт, ту, *м.* 1) Пазъ, желобокъ въ столбахъ для закладыванія досокъ. Подольск. г. Лебед. у. 2)=**Буртниця.** Мик. 481.

Бу́рта, ти, *ж.* 1) Груда, куча (продолговатая). *Цілі бурти огірків лежять.* Сумск. у. 2) Насыпь, холмъ, бугоръ. Рудч. Ск. I. 29. *Із трупів бурти насипає.* Котл. *Біжить вона* (вода) *з крутих бурт у глибокі долини.* Мир. Пов. II. 41. *Очі бігають з ниви на ниву.... з яру на зелені бурти.* Мир. Пов. II. 84. *Розривають бурти снігу та вибірають задубілих* (людей). Мир. Пов. I. 118. 3) Насыпь, изъ которой добываютъ селитру. Лебед. у. 4) Цѣпь косцовъ. Лубен. у. 5)=**Бурса 3.** Сим. 193. 6) Въ игрѣ въ булину наз. **бу́ртою,** если кто изъ играющихъ прибьетъ шаръ къ берегу. *Я на тебе вже нагнав десять бурт.* Рк. Левиц.

Бурти́сь! *меж.* выражающее быстрое паденіе. *Дядина заходилась лягати спати, і я вже розбіралась, аж щось бурти́сь у город, бурти́сь, а послі ліса трісь!* Г. Барв. 79.

Бурти́ти, рчу́, ти́ш, *гл.* Сверлить, буравить. Мкр. Н. 27.

Бурті́ль, ля, *м.* Свертокъ. *Одна жінка вкрала бурті́ль краму.* Кіев. у.

Бу́ртниця, ці, *ж.* Въ мельницѣ: перила, ограждающія возвышеніе, на которомъ находятся жернова. Мик. 481.

Буртува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Пазовать. Подольск. г.

Бурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Бурлить. *Де по весні вода буре, там буде яма.* Міусск. окр. Переносно о человѣкѣ: бурлить, бушевать. *Прийде та ще й буре, а що знайде в коморі,—у шинок забере.* Г. Барв. 292.

Буру́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **бурулька.**

Буру́лька, ки, *ж.* 1) Точеная головка у палки. 2) Ледяная сосулька. *Із льоду бурульки, що знай кругом брязчали* (у вовка), *уже зовсім пообпадали.* Греб. 386. 3) Трубка? *В ніс втеребив* (чорт) *дві бурульки, з бурульок, мов з кухви, б'ють під стелю через рульки джерела сивухи.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 103). 4) **Моско́вська буру́лька.** Кукишъ. Ном. № 3265. Ум. **Буру́лечка.**

Буру́н, на́, *м.* 1) Валъ (въ морѣ, рѣкѣ). *Як розгуляється погода та проти вітру як пожене буруни, то дуб гряс по бурунах то вгору, то вниз, як віз по балках.* ЗОЮР. I. 146. 2) Сугробъ. *Ти ба, бурун які покамітало.* Лохв. у.

Бурундýк, ка, *м.* Раст. Medicago falcata L. Шейк. Вх. Пч. II. 33.

Буру́нька, ки, *ж.* Трубка курительная (изъ берзоваго корня)? *У глибокій кишені люлька бурунька.* Мет. 444.

Бурх! *меж.* выражающее порывъ вѣтра, ударъ волны, бросаніе предмета въ воду.

Бурха́йло, ла, *м.* Порывистый вѣтеръ, шторм.

Бурха́ння, ня, *с.* Порывы вѣтра, бушеваніе.

Бурха́ти, ха́ю, еш, *гл.* 1) Порывисто дуть (о вѣтрѣ), сильно волноваться (о водѣ), бушевать. *Великі хвилі піднялись і вітри зачали бурхати.* Котл. Ен. II. 6. *Море:... реве да бурхас.* К. ЧР. 308. 2) Бросать, швырять. *Високі хвилі закипіли, суденце стали вверх бурхать.* Мкр. Г. 5. *Там Дем'ян копа, тільки голову вже видно з ями, бурха землею.* Сим. 224. 3) Вырываться, вылетать (о водѣ, дымѣ и

пр.) *Загорівся Господь гнівом, з ніздер дим бурхає.* К. Псал. 36.

Бу́рхвиця, ці, *ж.* Часть мельницы: доска надъ **мучнико́м,** въ которой укрѣпленъ **лоточо́к.** Черниг. у.

Бурхли́вий, а, е. Бурный, бушующій, стремительный. *Де взялася бурхливая хвиля, од бережка човничок одбила.* Чр. 42.

Бурхну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **бурха́ти.** 1) Порывисто дунуть. 2) Линуть, налить черезъ верхъ. 3) Хлынуть. *Бурхнуло з неба мов із бочки.* Котл. Ен. II. 33. 4) Швырнуть. *В Дунай зілля бурхнула.* Чуб. V. 833. 5) Ринуться среди волнъ впередъ (о суднѣ). *Хтось човен на море пустив, бурхнув він по хвилі.* Греб. 374.

Бурхну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Броситься. *Бурхнувсь у воду, щоб втопиться.* Стор. МПр. 40.

Бурхоті́ти, чу́, чеш, *гл.* Бушевать. *Хвилі бурхотіли, розливаючись по долині.* Стор. МПр. 50.

Бурча́к, ка́, *м.* 1) Журчащій ручей. 2) Струя проточной воды, текущей съ шумомъ. *Дзюркотання весняного струмочка-бурчака.* Г. Барв. 308. Ум. **Бурчачо́к.** Ном. № 13663.

Бурча́ло, ла, *с.* Насѣк. Муха жужжалка, Musca vomitoria. Вх. Пч. I. 7.

Бурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Ворчать, брюзжать. *Хто має багацько, той бурчить; а хто не має, той мовчить.* Ном. № 1593. *Утихомирься, не бурчи.* Котл. Ен. III. 37. 2) Журчать (о ручьѣ, потокѣ). 3) Урчать. *Бурчить у животі.*

Бурчачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **бурча́к.**

Бурчи́муха, ха, *ж.* Оводъ, Oestrus. Вх. Пч. I. 7.

Бурштин, ну, *м.* Янтарь. Желех.

Бурштино́вий, а, е. Янтарный,

Бурьови́й, а, е. Относящійся къ бурѣ. ЕЗ. V. 52.

Бу́ря, рі, *ж.* Буря. *Чорне море вітер-буря колихає.* Чуб. V. 935. *Схопилась велика вітряна буря.* Ев. Мр. IV. 37.

Буря́к, ка́, *м.* 1) Свекла, Beta vulgaris. ЗЮЗО. I. 114. **На дога́д буряків, щоб дали́ капу́сти.** Говоритъ объ одномъ, а намекаетъ на другое. Ном. 2) Кушанье изъ изжаренной свеклы. Маркев. 151. 3) Носящій бурку? Сомнительное слово, встрѣченное лишь въ фальсифицированной думѣ „Татарскій походъ Серпяги", напечатанной впервые Срезневскимъ: *Усіх татар-буряків розбивали й пліндрували.* Запор. Стар. I. 85—86. Ум. **Бурячо́к, буряче́чок.**

Буряко́вий, а, е. 1) Свекловичный. *Зеленіють.... поля буряковим листом.* Левиц. I. 24. 2) Темно-красный. *Бурякова краска.* Кв.

Буряко́виння, ня, *с.* Листья свеклы.

Бур'я́н, ну́, *м.* Сорная трава. Чуб. V. 670. *Лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38. *Дунай засихав, зіллям заростав, зіллям-бур'яном, усяким квітом.* Нп. Ум. **Бур'яне́ць, бур'я́нчик.** Чуб. V. 1034. Ув. **Бур'яню́ка.**

Бур'янни́к, ка, *м.* Порода небольшого чернобураго медвѣдя, обитающаго въ **бур'яна́х** и кустарникахъ. Вх. Пч. II. 7.

Бур'яни́на, ни, *ж.* Стебель сорной травы. Рудч. Ск. I. 208. *На городі бур'янина.* Грин. III. 656. Ум. **Бур'яни́нка.**

Бур'яні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Заростать сорной травой. *Город бур'яніє.* Богод. у.

Бур'янува́тий, а, е. 1) Смѣшанный съ сорными травами. *Бур'янувате сіно.* Константиногр. у. 2) Заросшій сорными травами. *Бур'януваті городища.* К. XII. 130.

Бур'янува́тіти, тію, еш, *гл.*=**Бур'яніти.**

Бур'я́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **бур'ян.**

Бур'яню́ка, ки, *м.* Ув. отъ **бур'ян.**

Буря́ти, ря́ю, еш, *гл.*=**Бурити 1.** *Мусю верх хижі буряти.* Вх. Уг. 229.

Бурячи́ння, ня, *с.*=**Буряковиння.**

Бурячко́вий, а, е.=**Буряковий.**

Буря́чник, ка, *м.* Свекловичная плантація. Сумск. у.

Бурячо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **буряк.** 2) мн. Раст. Polygonum orientale L. ЗЮЗО. I. 132.

Буря́чча, ча, *с.* Соб. отъ **буряк.**

Бу́сель, сля, *м.* Аистъ. Ном. № 13807. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Бу́селько.**

Бу́сень, сня, *м.*=**Бусель.** Ном. № 324.

Бу́сі. Дѣтск.: падать, упасть, упадешь О. 1861. VIII. 8.

Бусленя́, ня́ти, *с.* Дѣтенышъ аиста. Ум. **Бусленя́тко бусленя́точко.**

Бусли́ний, бусля́чий, а, е. Относящійся къ аисту.

Бу́сол, сла, *м.*=**Бусель.** Драг. 8.

Бусурка́ня, ні, *ж.*=**Босорканя.** МУЕ. III. 45.

Бусурма́н и **бусурме́н, на,** *м.* Басурманъ, магометанинъ, иновѣрецъ. *Ой панночко-шаблюко, панночко наша! з бусурманом зустрівалась, та й не двічи ці-*

лувалась. Чуб. V. 935. *Кримці та нагайці, бозбожні бусурмени.* АД. I. 114.

Бусурма́нець и **бусурме́нець, нця,** *м.*=**Бусурман.**. К. ЦН. 226.

Бусурма́нити и **бусурме́нити, ню, нить,** *гл.* Басурманить.

Бусурма́нитися и **бусурме́нитися, нюся, нився,** *гл.* Басурманиться.

Бусурма́нський и **бусурме́нський, а, е.** Басурманскій. *Весь мир христіянський і бусурманський.* Чуб. Ш. 412. *Баша турецький бусурманський.* Чуб. V. 933. *Із землі турецькой да з віри бусурменської.* АД. I. 113.

Бусурма́нщина и **бусурме́нщина, ни,** *ж. Коли ж ми тії бусурманщини лякалися?* Дума.

Бусурме́н и пр. См. **Бусурман** и пр.

Бусь! *меж.*=**Вух.**

Буськó, ка́, *м.* 1)=**Буколь.** 2) мн. **Буськи́.** Раст. Erodium cicutarum L. I. 122.

Бусьóк, ська́, *м.*=**Буськó.** Фр. Пр. 128.

Бусьчи́ха, хи, *ж.* Самка аиста. *Був собі бусьок і бусьчиха, увили собі гніздениде.* Фр. Пр. 128.

Бут, та, *м.* 1) Молодой зеленый лукъ. 2) Сапогъ. *Як будемо мастерювать, скажемо сі бути ковать золотими підківками.* Pauli. II. 157. 3) Щебень. Желех. 4) **Фундаментъ?** *Хотіли хоча б бут забутить на́ осінь—нехай устоюється, так не прийдеться.* Новомоск. у. (Залюбовск.). См. **Бутити.** 5) мн. **Бути́.** Родъ игры у мальчиковъ. Желех. Ум. **Бу́тик.**

Бута́, ти́, *ж.* Гордость, высокомѣріе, спесь. *Бута хоче прута.* Фр. Пр. 130

Бута́ти, та́ю, ать, *гл.* Гордиться, спесивиться, фордыбачить. *Бутає, як телі на мотузку.* Фр. Пр. 131. *Коби не бутав, то би ноги не зламав.* Фр. Пр. 131.

Бу́твиння, ня, *с.* Зелень, которую кладутъ въ борщъ: петрушка, лукъ, укропъ и пр. Св. Л. 5.

Бутéй, тéя, *м.*=**Ботей.** *Вівці ж мої, вівці, великий бутею, хто вас буде пасти, як я ся оженю?* Гол. Ш. 196.

Бу́тель, тля, *м.* 1)=**Пляшка.** Вх. Лем. 395. 2)=**Сулія.**

Бутéлька, ки, *ж.*=**Пляшка.** Стор. МПр. 72. Ум. **Бутéльочка.**

Бутелькóвий, а, е. Бутылочный.

Бу́ти, єсьм, єсй, єсть и **є, єсьмó, естé, суть,** прош.: **був, була́, було́,** *гл.* 1) Быть, существовать. *Ти єси син мій.* Єв. Мт. I. 11. *Їдь, кобило, хоть єсь три дні не їла.* Ном. № 9989. *Дурень їсь, Гриню.* Ном. № 8563. *Єсть карії очі—як зіроньки сяють.* Шевч. 133. *Не есть ти мені сестра, а есть ти мені ворог.* Рудч. Ск. I. 124. *Не есть то нас, братця, яничарські кулі в полі постріляли, есть то нас отцевські й матчини сльози.... побивали.* Мет. 439. *Єсть у тебе гроші? Єсть де сісти, та нікому їсти.* Ном. № 741. *Не є кому та донести до милого вісти.* Гол. Ш. 391. *Було б не рубати зеленого дуба, було б не сватати, коли я не люба.* Нп. *Як би знала, що покине,—була б не любила.* Шевч. *Станемо якось бути на світі,—хоч не жити, дак бути.* Г. Барв. 395. *Було, та загуло. Був, та нема.* 2)—**за.** Быть чѣмъ, въ качествѣ чего. *Бути за свідка.* 3)—**в бо́ці.** Быть въ сторонѣ. Зміев. у. См. ниже: **бу́ти в о́ці.** 4)—**в гніву́ з ким.** Быть въ ссорѣ, сердиться. *Одже я буду в гніву з тим або з другим.* НВолын. у. 5)—**в квіту́.** Цвѣсти. НВолын. у. 6)—**в о́ці.** Быть на глазахъ. *Тобі добре: ти в боці, а я що раз ув оці, то мені й докоряє, як що не так.* Волч. у. 7)—**з відомом.** Быть въ извѣстности. 8)—**з ким.** а) Быть съ кѣмъ. *Я був там з братом.* б) Видѣться и говорить съ кѣмъ. *А вже були-сте з батюшкою, коли казав ховати буде?* Каменец. у. 6)—**їдéн дух з ким.** Жить душа въ душу съ кѣмъ нибудь. НВолын. у. 10) **Будь ла́ска, будь ла́сказ.** Пожалуйста. *Ви ж, будь ласкав добродію,.... роспрягайте коні.* Рудч. Ск. II. 151. 11) **Будь, будь-лі.** Нибудь (неопр. част.). *Та наклади будь-лі якою, аби вбив козирем.* Канев. у. *Будь-лі хто надіне свиту, то гарно й дивиться.* Канев. у. *Будь-лі де.* Желех. **Будь-хто.** Кто, что нибудь. Вх Зн. 4. 12) **Здоров був, була!** Здравствуй! *Здорова була, дівчино моя!* Мет. 71.

Бу́тик, ка, *м.* Ум. отъ **бут.**

Бу́тин, на, *м.* 1) Толстый стволъ дерева, очищенный отъ коры. Вх. Зн. 5. 2)=**Бу́тина.** Вх. Зн. 5.

Бу́тина, ни, *ж.* Лѣсосѣкъ, лѣсъ, предназначенный къ рубкѣ. Шух. I. 37, 173. Вх. Зн. 67.

Бутинáрь, ря, *м.* Работникъ въ **бу́тині,** дровосѣкъ. Желех.

Бутúнник, ка, *м.*=**Бутинарь.** Желех.

Бутúнок, нка, *м.* Полусапожекъ, ботинка. Желех. Ум. **Бутúночок.**

Бу́триння, ня, *с.* Всякій хламъ. Шейк.

Бу́тирь, ря, *м.* 1) Котомка работника

на рыбныхъ заводахъ. Стрижевск. 2) Мелкая посуда и утварь въ хозяйствѣ: горшки, ухваты и пр. Мнж. 176.

Бути́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Закладывать фундаментъ изъ камней. Желех. 2) Трамбовать. Полт. г.

Бути́вка, ки, *ж.* Тонкая палка въ игрѣ бути. См. Бут 5.

Бути́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Ревѣть глухо, похоже на звукъ бу, мычать. *Бугай бутить.* Мнж. 176. *Худоба бутить, бо кормлена.* Каменец. у. 2) Гудѣть, глухо кричать. *Бач, як бутять* (співали парубки), *аж сюди чутно.* Харьк. у.

Бутко́л, ла, *м.* Мѣстное названіе малорусса изъ Добруджи; живущіе тамъ малороссы потомки ушедшихъ въ Турцію запорожцевъ и бѣглыхъ крестьянъ изъ Галиціи. О. 1861. I. 264.

Бу́тлик, ка, *м.* Бутылочка, пузырекъ. НВолын. у. Ум. **Бу́тличок.**

Бу́тля, лі, *ж.*=**Бутель**. Желех.

Бутля́вий, а, е. Пустой, выгнившій въ срединѣ. *Бутлява вже верба.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Бу́тний, а, е. Спесивый, высокомѣрный *На бутного найдесі ще бутнійший.* Фр. Пр. 134.

Бу́тність, ности, *ж.*=**Бута**. Желех.

Бутні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Вздуваться. *Повінь все гірше бутніє.* Федьк. I. 91.

Бутта́, **тя**, *с.* 1) Бытіе, существованіе. Башт. 160. 2) Бытность, пребываніе. *За мого буття там.*

Бутю́к, ка, *м.*=**Вотюк**. Вх. Зн. 5.

Бутю́м-бутю́м-бас, *меж.*, выражающее игру на віолончели. *Бутум-бутум-бас! А хто буде свині пас?* Нп.

Бутурли́н, на, *м.* Въ загадкѣ: гребешокъ, изгоняющій насѣкомыхъ. *Чорний бутурлин з гори свині потурлив.* Грин. I. 248.

Бутурма́, ми́, *ж.* 1)=**Здирок**. Вас. 157. См. **Бурда**. 2) Обрѣзки мездры, склеенные и спрессованные въ листы,—употребляются для каблуковъ въ простыхъ сапогахъ. Вас. 162.

Бух! *меж.*, выражающее паденіе, глухой ударъ или выстрѣлъ. О. 1862. IX. 118. *Бух в воду, ніби втопився.* Драг. 47. *Заридала Катерина та бух йому в ноги.* Шевч. *Сіли татко коло печі, мамка матка бух у плечі.* Чуб. V. 1156. *Коли це з лісу бух! бух! бух! Так і повалило три воли у валці.* Драг. 238.

Бу́хало, ла, *м.* Увалень, неуклюжій.

Бухáн, на́, *м.* 1)=**Буханець**. *Пшеничний бухан.* Грин. II. 311. *Бухан хліба.* Рудч. Ск. II. 86. **Наїстись бухані́в.** Быть побитымъ. Ном. № 4963. Ум. **Бухáнчик.** *Буханчики пшеничні білі.* Котл. Ен. II. 19.

Буханéць, нця́, *м.* 1) Круглый пшеничный или гречневый хлѣбъ. Маркев. 151. *Лучче в людей сухарці, ніж у мачухи буханці.* Нп. *Їдять дівки коланчі, молодиці буханці, а парубки сухарці.* Чуб. III. 86. 2) Одинъ хлѣбъ. *Собака узяв з стола буханець хліба.* Рудч. Ск. I. 9. 3) Толчекъ, тумакъ. *Инколі було й буханця уліпить Чіпці в спину.* Мир. ХРВ. 26.

Бухáрка, ки, *ж.* Сортъ дыни.

Бу́хати, хаю, єш, *гл.* 1) Бить, колотить. *Взяла мене бухати, мусів я ю слухати.* Гол. 2) Бросать. *Бабусю у яму бух! каже Олекса, показуючи кулачком, як будуть бухати бабусю у яму.* Мир. Пов. II. 116. 3) Стрѣлять, палить. *Бухають з гармат.*

Бухи́-бухи́! *меж.*, выраж. кашель. *Ой ти старий бухи́-бухи́, я молода хихи-хихи!* Нп.

Бухи́кало, ла, *об.* Сильно кашляющій.

Бухи́кання, ня, *с.* Кашлянье, кашель.

Бухи́кати, каю, єш, *гл.* Кашлять. *Так закашляєшся, що ну! Бухикаєш та й бухикаєш.* Св. Л. 49.

Бухи́кнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ бухикати. Кашлянуть.

Бухи́нка, ки, *ж.*=**Бухáнець**. О. 1861. XI. Кух. 36. *Понесли.... гарячую м'яку бухинку.* Котл. Ен. II. 9. Ум. **Бухи́ночка.**

Бу́хкати, каю, єш, *гл.*=**Бухикати**.

Бухкотіти, кочу́, ти́ш, *гл.* О громѣ: гремѣть. Iв. Бѣлик. Желех.

Бу́хнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ бухати. 1) Ударить. 2) Упасть, свалиться. *Він бухнув додолу.* Драг. 135. 3) Выстрѣлить. *Бухнула рушниця.* Рудан. I. 60. 4) Вспыхнуть. *То бухне, то згасне.* Вінок. 36.

Бу́хня, ні, *ж.* Маленькая хата изъ плохого матеріала, съ незаконченной (съ боковой стороны?) крышей. Гн. I. 81. Шух. I. 112.

Бухо́ний, а, е.=**Пухкий** 1. *Хліб у їх такий гарний—бухоний.* Черниг. у. *У нас не спечуть таких млинців, як у*

вас: у вас он якій бухоній, а в нас жилаві. Черниг. у.

Бухті́ти, тію, ещ, *гл.* 1) Пылать, вспыхивать. *Вогні бухтіють.* Харьк. 2) Глухо звучать. *Бубон бухтіе.* Мир. ХРВ. 341.

I. Вуд! *меж.*, выражающее столкновеніе лбами. *Баран-баран буц!* Шейк.

II. Вуц, ца, *м.* Насмѣшливое названіе, которое даютъ херсонскіе крестьяне захожему человѣку изъ болѣе сѣверной Малороссіи. Херс. Названіе жителя Подольск. губ., употребляемое крестьянами Черкасскаго у. (К. П. Михальчукъ).

Ву́цати, аю, ещ, сов. в. **бу́цнути, ну, неш,** *гл.* Бить, ударить лбомъ (о баранѣ). *І баран буцнѣ, як заченив.* Ном. № 3293.

Ву́датися, аюся, ещся, сов. в **бу́цнутися, нуся, нешся,** *гл.* Ударяться, удариться, столкнуться лбами. *Буцнулись так, що аж в обидвох гулі на лобах понабігали.* Брацл. у.

Вуцега́рня, ні, *ж.* Арестантская. *В буцегарню запруть.* Стор. І. 143, 152.

Ву́цик, ка, *м.* Родъ лепешки, жареной въ маслѣ. Шейк. *Напече книшів, пиріжків, буциків.* Г. Барв. 130.

Вуці́вка, ки, *ж.* 1) Сортъ яблокъ. 2) Насмѣшливое названіе, которое жители херсонск. губ. даютъ крестьянкамъ изъ болѣе сѣверной Малороссіи.

Ву́цім, *нар.* Будто, словно. ЗОЮР. І. 218. *Засів, буцім в болоті чорт.* Котл. Ен. І. 26. *Буцім спить.* Драг. 112.

Ву́цкати, каю, ещ, *гл.*=**Вуцати**. *Ходить як овечка, а буцкас як баран.* Ном. № 3033.

Ву́цнути, ся. См. **Буцати, ся**.

Вуць, ця, *м.* Неудавшійся хлѣбъ. *Спекла мама буця, що не їстиме ні куця, ні цюця.* Посл.

Ву́цьо, ця, *с.* Дѣтск. Яблоко. О. 1862. IX. 118.

Ву́ча, чі, *ж.* Шумъ, крикъ, тревога. Чуб. II. 434. *Зчинилась була буча не мала: поспільство свого козацтва рішатись не хотіло.* К. ЧР. 198. **Збі́ти бу́чу.** Поднять шумъ. *За онучу збили бучу.* Ном. № 3516.

Вуча́вий, а, е. Ссохшійся. *Які бучаві чоботи! щоб було другого дня вимазать дьогтем, після дощу.* Канев. у.

Вуча́віти, вію, ещ, *гл.* Твердѣть, сохнуть (о кожахъ).

Вуча́х, ха́, *м.*=**Вузьок**. Вх. Пч. II. 9.

Вуча́ина, ини, *ж.* Буковое дерево. *Скажи зробити буковую труну.—Де ж тобі, мила, бучини узяти?* Чуб. V. 631.

Вучни́й, а́, е́. Роскошный, великолѣпный, богатый; шумный. *Бучне весілля справили.* МВ. І. 145. *Бучні були свачини.* НВолын. у. **Бучни́й дощ.** Дождь съ большимъ вѣтромъ, бурей. НВолын. у. Ум. **Бучне́нький.**

Ву́чність, ности, *ж.* Пышность, великолѣпіе.

Ву́чно, *нар.* Роскошно, богато, шумно. *Гучно, бучно, а в п'яти зімно.* Ном. № 11197. *Бучно з проводом ховали попівну.* НВолынк. у. Ум. **Бучне́ньо.**

Вучо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **бук**. *Ой убили Миколайка під зеленим бучком.* Гол. І. 229. 2) Буковая палка; вообще палка. Год. Од. 60. *У нашому селі чабан убив бучком вовка.* Полт. у. *Подай мені, жінко, бучка, тепер буду вчити братка.* Макс. 3) Небольшой улей. (Черниг.). Левч. 168. Ум. **Бучо́чок.**

Ву́чча, чя, *с.* Соб. отъ **бук**. *Стало їй ся, стало галузя кланяти, бучя і коріня і всяке створіня.* Гол. II. 10.

Вучу́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **бучуля**.

Вучу́ля, лі, *ж.*=**Вочуля**. *Плачте, діти, плачте, бучулі не бачте; плачте, діти, ревне, чей орендар бучулю верне.* Pauli, II. 85. Ум. **Бучу́лька.**

Ву́ша, ші, *ж.* Цилиндрическій сосудъ для соленія рыбы. Черном.

Ву́шки! Дѣтск.=**Бусі**.

Ву́шля, лі, *ж.* 1) Самка анста. Желех. 2) Цапля. Вх. Пч. II. 8.

Вушува́ти, шу́ю, ещ, *гл.* 1) Бушевать. *Не буйній вітри в темнім лузі бушували.* Дума. 2) Оковывать (колеса). *Бушовані колеса.*

Вуя́віти, вію, ещ, *гл.*=**Вуяти** 1. *Но за садком лани буявіють широкополі.* МВ. (О. 1862. І. 96).

Вуя́к, ка́, *м.* 1)=**Вайрак**. Встрѣчено только въ одномъ мѣстѣ,—не ошибка-ли? *Ой не шуми, луже, зелений буяче.* Мет. 92. 2)=**Бугай** 1. Вх. Пч. II. 5. *Гонить буяка на ярмак.* Гн. І. 96. 3) мн. Раст. Vaccinium uliginosum. Радом. у.

Вуя́н, на́, *м.* Непослушный, упрямый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Вуя́нна, ни, *с.* 1) Быстрый, пышный ростъ. 2) Бушеваніе, буйство. Ев. Л. VIII. 24. Чуб. І. 31. *Розбишацьке буяння.* К. Кр. 36. *І гласу Божого не чули за буянням.* К. Псал. 145. 3) Свободное, ничѣмъ

нестѣсняемое движеніе, паренiе. *Буяння гордого ума.* К. ПС. 46.

Буя́р, ра, *м.* Большая лодка.

Буя́ти, я́ю, ѣш, гл. 1) Роскошно расти. *Така бузина скрізь як ліс, ніхто туди не ходить,—та буяє так, що продертись трудно.* Драг. 81. *Поле в них буяє бодяками.* К. МБ. XI. 152. *Гіллястий ясокір буяє.* МВ. II. 174. 2) Буйствовать, бушевать. *Козаки блукають купами по місту да буяють, як тиї бугаї в череді,—хочуть двори ламати да грабувати старшину.* К. ЧР. 322. *Тепер, славити Бога, тихо стало, а то все вітри буяли.* Камен. у. 3) Парить, рѣять; жить и двигаться свободно. *Буяли в небо крилами орлиці.* Вінок. 228. *Риба в морі і в ріках буяла.* Чуб. I. 70.

В.

В, *пред.* См. **У**.

Ва́ба, би, *ж.* 1) Приманка. Желех. 2) Прелесть, привлекательность. *А самому як корті́ли і любощі й молодецькі ваби.* Г. Барв. 509.

Вабе́ць, бця́, *м.* Приманщикъ. *Голуб вабець усіх чужих голубів переманює.*

Ва́бик, ка, *м.* Дудочка, употребляемая на охотѣ для приманыванія дичи. Желех.

Ваби́**ло, ла**, *с.*=**Ваба 1**. Желех.

Ва́бити. блю, бив, гл. Привлекать, манить; прельщать. *Бере очі, вабить серденько красою.* К. Досв. 68. *Сама* (дівчина) *невеличка, метка і жвава, з веселою на виду усмішкою, вона так і вабила до себе.* Мир. ХРВ. 6.

Ва́битися, блюся, бився, гл. Быть привлекаемымъ, прельщаемымъ; льститься на что.

Ва́біння, ня, *с.* Приманиваніе.

Вабки́й, а́, е́ Легко приманиваемый. Уманецъ. Ш. 172.

Ва́бко, *нар.* Легко приманиваемо.

Вабли́вий, а, е.=**Вабний 2**. Желех.

Вабли́во, *нар.* Привлекательно, прелестно.

Ва́бний, а, е. 1) Манящій, приманивающій. 2) Привлекательный, прелестный. Желех.

Ва́бно, *нар.* Привлекательно, прелестно.

Ва́ва, ви, *ж.* Дѣтск. ранка, боль. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Ва́вка, ва́вонька, ва́вочка**.

Вава-ву́рр! *межд.* Подражаніе воркованію голубя. Желех.

Ва́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **вава**

Ва́вкання, ня, *с.* Частыя жалобы на боль. *А набридло вже мені твоє вавкання!*

Ва́вкати, каю, еш, *гл.* Часто говорить **ва́вка**, жалуясь на боль. *Чого ти все вавкаєш? Аж набрид уже!*

Ва́вонька и **ва́вочка, ки**, *ж.* Ум. отъ **вава**.

Вавці́р, ра, навча́р, ра, *м.* Кличка стараго кота. Желех. *Ой ти вавціру поганий* (говорится переносно и о человѣкѣ, совершающемъ проказы, наносящемъ ущербъ). Фр. Пр. 134.

Вага́, ги, *ж.* 1) Вѣсъ. *На хуру вагу кладуть.* Г. Барв. 324. *Ой десь мій брат у Криму продає сіль на вагу.* Рудч. Чп. **Вагою да́ти.** Отпустить на вѣсъ. **Важко́ю вагою.** Съ великимъ трудомъ. 2) Тяжесть, бремя, грузъ. *Хури йшли з вагою. Широко ступав Марко, здавалось, і ваги ніякої не було у його на плечах.* Стор. М. Пр. 25. *Ото ж на мене вагою сіло.* Ном. № 13275. *Усяка людина має свою вагу на світі.* К. (О. 1861. VI. 28). 3) Вѣсы. *Ой, хто-б узяв та зважив моє горе! хто б на вагу зложив мое нещастя.* К. Іов. 4) Гиря. *Я бачив ув Одесі самограйну машину: ваги колеса повертають, а вона й грає, так само як у дзиґаркові.* Канев. у. 5) Вѣсъ, значеніе, сила. *Це для мене не має жадної ваги.* 6) **Бу́ти у ва́зі.** Быть беременной. *На третій годочок я стала у вазі: Господь і мені дав.* Г. Барв. 97. 7) Колебаніе. *Гой ги, вороги! ми не маєм ваги!* Шевч. 57. *Ревуть, люторть вороги, козацтво преться без ваги—і покотились яничари.* Шевч. 59.

Вагани́**, ва́в**, *м. мн.* 1) Продолговатая деревянная миса, родъ небольшого корытца для пищи. Сим. 19. *Всю страву в вагани вливали і роздавали всім ложки.* Котл. Ен. II. 12. 2)=**Ночвы**. *Сів* (дурень) *у вагани та й плава.* Мнж. 79. Ум. **Ваганки́**. *Біля куреня уже стоять ваганки, повнісінькі галушок з салом.* Греб. 401.

Ваганиці́, ниць, *ж. мн.* = **Вагани**, если не ошибка вмѣсто: **ногавиці**? *Було собі три брати: шли собі широкою до-*

рогом, найшли собі рукавиці, ваганиці і вороки.... Стали поділятися: одному—рукавиці, другому—ваганиці, третьому—вороки. (Заклин.) Чуб. I. 132

Ваганкий. Ум. отъ **вагани.**

Вага́тися, га́юся, ешся, *гл.* Колебаться, не рѣшаться. *От громада й присудила: комусь треба лізти у яму і подивитись, що там таке; всі вагаються.* Рудч. Ск. II. 195.

Вагівни́ця, ці, *ж.* Вѣсы. *Усі на Божій вагівниці легкі, нікчемні як полова.* К. Псал. 140.

Вагітна́. Прилаг., употр. только въ ж. р. Беременная (о женщинѣ). Рудч. Ск. I. 209.

Вагове́, во́го, *с.* Вѣсовой сборъ. К. (Желех.).

Вагови́й, а, е. 1) Продающійся на вѣсъ. *Одібрав він миску слив вагових.* Мкр. Н. 31. *Сталась йому причина—вагова сіль прибила.* Рудч. Чп. 169. *Сіно вагове.* 2) Вѣсовой. 3) **Вагови́й дрюк, дрючо́к.** Шестъ для поднятія воза при подмазкѣ колесъ. Чуб. VII. 104.

Ва́гом, *нар.* На вѣсъ, по вѣсу. *Усім росказали, який то Тихон став скупий, що вже й хліб вагом дає.* Кв. II. 19.

Ваго́н, ну, *м.* Вагонъ. *Порядився з людьми на цілий вагон на чугунку возити овес.* Г. Барв. 204.

Вагоні́ти, нію, ешь, *гл.* Беременѣть. *Дівка не повинна їсти усього близняти—яблука там, чи що, бо буде вагоніть усе близнятами.* Ном. № 286.

Вагота́, ти́, *ж.* 1) Тяжесть. *Ваготу набірати.* АД. I. 334. *Звелів водам згромадитись на хмарах. І ваготи не чують, не порвуться.* К. Іов. 56. 2) Беременность. *Сестра у ваготі ходить.* Кіев. г.

Ваготі́ння, ня, *с.* Тяготѣніе. *Ньютон назвав цю силу ваготі́нням.* Ком. I. 57.

Ваготі́ти, тію, ешь, *гл.* Тяготѣть. Желех.

Вагува́тися, гу́юся, ешся, *гл.* 1)=**Вага́тися.** Вх. Зн. 5. 2) Ссориться, спорить. *Його силують, одвертають од неї, а він кислооку Хвеську, що батько йому велить любити й брати за себе, не хоче, і вони що-дня вагуються. Така звяга йде в дому.* Г. Барв. 536. 3) Мѣряться силами? *Їхало 12 братів на войну, тринадцята сестра.... билися, вагувалися, сестра пристала, кров іти перестала.* (Заговоръ). Грин. II. 315.

Вага́ш, ша, *м.* Дорога, которою ходятъ въ полонинахъ овцы на пастбище. Шух. I. 210.

Ва́да, ди, *ж.* 1) Вредъ. *Отим за оце і вади не буде.* Канев. у. 2) Недостатокъ. *Нема чоловіка без вади.* Ном. № 2446.

Ваджува́тися, джу́юся, ешся, *гл.*—**до ко́го.** Привязываться, приставать къ кому. Вх. Уг. 229.

Ва́дити, джу, диш, *гл.* 1) Вредить. *Ледачому животові і пироги вадять.* Ном. № 7159 *Хліб на хліб не вадить.* Ном. № 12028. *Баганьо не вадить.* Ном. № 1366. *Як не чує, то й не вадить.* Ном. 2) безл. Тошнить.

Ва́дитися, джуся, дишся, *гл.* Ссориться. *Ой, мужу, та не вадьмося, та ходім до дому та порадьмося.* Гол. Ш. 544.

Вадки́й, а́, о́. 1) Вредный. 2) Тошный. Уман. IV. 120.

Ва́дко, *нар.* 1) Вредно. Левч. 16. 2) Тошно. Левч. 163. **Ва́дко мені.** Мнѣ плохо, я нехорошо себя чувствую. Желех.

Вадли́вий, а, е.=**Вадки́й.** Закр. Уман. I. 101; IV, 120.

Вадли́во, *нар.* = **Вадко.** Уман. I. 104.

Важа́к, ка, *м.* Палочка, на которой наматываютъ и завязываютъ петли при плетеніи сѣтей. Черномор.

Ва́жель, ля, *м.* Въ нижнемъ мельничномъ жерновѣ: деревянное приспособленіе въ срединѣ его, которымъ можно, при помощи простого механизма, поднимать и опускать этотъ жерновъ. Мнж. 481. См. **Варжіль.**

Ва́жений, а, е. 1) Взвѣшенный. 2) Выдаваемый по вѣсу. *А щоб ніхто не діждав, щоб я вваженний хліб їла.* Кв. II. I. 152.

Важе́нний, а, е. Очень тяжелый. *Важенна паляця. Най одягнеться в сиріпське гірке нарікання, підпережеться вдовицьким важенним зітханням.* К. Псал. 257.

Ва́ження, ня, *с.* Взвѣшиваніе. Желех.

Важе́нький, а, е. Ум. отъ **важки́й.**

Важе́нько, *нар.* Ум. отъ **важко.**

Ва́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Вѣсить; имѣть вѣсъ. *Він таки має вагу, важить.* Дещо. 2) Взвѣшивать. *Поламались терези. сіль важучи на возі.* Рудч. Чп. 171. 3) Имѣть значеніе, вѣсъ, значить. *Знайду собі иншого.... ти мені не важиш нічого.* Г. Барв. 397. *Що він на своєму господарстві важить? що він за чоловік?* Г. Барв. 271. 4) Имѣть виды, мѣтить; умышлять, покушаться. *Я двох люблю, я двох люблю,—на третього важу.* Грин. Ш. 70. *На віщо ж ти важиш: чи на мою ясненькую зброю, чи на мого коня воронього, чи*

на мене, козака молодого. АД. І. 170. *Де я мірю, там я вцілю, де я важу,—там я вражу.* Гол. І. 2. *Хто на моє здоров'я важить, той (сам його) не має.* Ном. № 3823. *Він уже давно важив на нас: на новий рік мав хату запалити, а це от обікрав таки.* 5)—**чим.** Рисковать. *Не раз, не два через плоти лазив, не раз, не два здоровям важив.* Чуб. V. 79. 6)—**ле́гко.** Придавать мало значенія, не придавать особаго значенія. *Не годилось так легко важити тієї сили.* К. ЦН. 161.

Ва́житися, жуся, жишся, *гл.* 1) Вѣситься, взвѣшиваться. 2) Отваживаться, рѣшаться. *Ніхто з них не важився озватись до його словами.* К. Іов. 7. *На дівчину дивитися не важусь.* К. Іов. 65. 3) Покушаться, умышлять. *Не бийтеся, не лайтеся, ви на мене не важтеся.* Нп. *А в дівчини чорні брівоньки, ти, козаченьку, не важся.* Нп.

Ва́жіння, ня, *с.* Взвѣшиваніе. *А бодай його з таким важінням, що тільки вгайка, а не робота!* Залюбовск.

Ва́жка, ки, *ж.* Снарядъ, которымъ ткачъ придерживаетъ ши́нки. Состоитъ изъ деревяннаго крюка и привязанной къ нему веревочки съ тяжестью на концѣ. МУЕ. Ш. 22.

Важкоде́нний, а, е. Вѣскій, тяжелый. Левч. 24. См. **Важе́нний.**

Важке́нький, а, е. Ум. отъ **важкий.**

Важке́нько, *нар.* Ум. отъ **важко.**

Важкі́, ків, *мн.* Вѣсы небольшіе. Угор.

Важкі́й, а́, е́. Тяжелый. *Лучче ж тобі, брате, важкий камінь підняти, а ніж тобі, брате, з сиротою вік провожати.* Мет. 81. *До Бога важкий шлях, а до пекла прямесенький.* Ном. № 201. *Я в тебе гуляла, важкого діла не знала.* Мет. 225. *Важкий день. Важкий вік. Важка година настала. Важкая туча налягає.* Макс. *Важкий дурень.* **Важки́м ду́хом дихати.** Злиться. *Дитя плаче, ти не поколишеш, — все на мене важким духом дишеш.* Макс. **Важка́ жінка.** Беременная женщина. Ум. **Важе́нький, важкенький.** *Баран важенький і орлу.* Греб. 381. *Маленьке, але важкеньке.* Ном. № 7329.

Ва́жко, *нар.* Тяжело. *Будуть підпрягать, як де буде на волів важко.* Рудч. Ск. І. 180. *Не розливай, мати, води, бо важко носити.* Нп. *Тяжко-важко убогому багату любити.* Нп. *Тяжко-важко заспіває, як Січ руйнували.* Шевч. 8. *Коні уже важко йдуть.* Грин. II. 104. **Ва́жко бре́ше.** Сильно вретъ. Ум. **Важе́нько, важке́нько.** *А женька зачула, важенько здихнула.* Макс.

Важли́вий, а, е. 1) Тяжелый, вѣскій. *Серце, що ворушиться од жалю гнівного та од туги важливої.* МВ. (О. 1862. I. 75). 2) Важный. Желех. *Те зілля дуже важливе од поруху.*

Важли́во, *нар.* 1) Тяжело. 2) Важно.

Ва́жний, а, е. 1) Вѣскій. *Червінець хоць маленький, але важненький.* Ном. № 1386. 2) Важный. *Він там важний, де маленькі вікна.* Ном. № 3043. 3) Очень хорошій. *Поставив важну хату на дві половини.* Стор. I. 127. *Сьогодні важний задамо бенкет.* Стор. I. 219. Ум. **Важне́ньний.**

Ва́жниця, ці, *ж.* Важность, важная особа, дѣло. *А що він за (або: от яка, не велика) важниця.* Ном. № 5542.

Важни́ця, ці, *ж.* 1) Подставка, подставляемая подъ шестъ (**ваговий дрюк**) для поднятія воза, чтобы подмазать колеса. Рудч. Чп. 246. Чуб. VII. 404. *Стеле чумак собі постіленьку, зелену травицю, а в голови замість подушечки — кленчасту важницю.* Нп. 2) Торговые вѣсы на базарѣ; вѣсы. Рудч. Чп. 246. *О, зваж мене на праведній важниці.* К. Іов. 66.

Ва́жність, ности, *ж.* 1) Вѣскость. 2) Важность. Желех.

Ва́жно, *нар.* 1) Вѣско. 2) Важно. 3) Хорошо, отлично.

Важню́щий, а, е. Очень важный. *Мати і взяла собі в голову, що Антосьо важнюща персона, коли й Тимоха проти його ніччичирк.* Св. Л. 283.

Ва́жня́, ні, *ж.* Важня, помѣщеніе или мѣсто для вѣсовъ на торговыхъ площадяхъ. Желех.

Важо́к, жка́, *м.* Гирька въ ватеркасѣ; тяжесть, привязываемая къ концу веревки (напр. при опусканіи въ воду и пр.).

Важу́чий, а, е. Очень тяжелый, тяжеловѣсный. *Та хай їм лиха година, оцим грошім! які ж бо вони важучі.* Лебед. у. *Мушкет важучий.* Щог. В. 98.

Ва́жчати, чаю, єш, *гл.* Дѣлаться тяжелѣе, тяжелѣть. Левч. 165.

Ва́йда, ди, *ж.* Раст. Isatis tinctoria L. ЗЮЗО. I. 125.

Ва́йкати, каю, єш, *гл.* Сѣтовать, жалобно кричать. Вх. Лем. 395.

Ва́йкіт, коту, *м.* Крикъ боли, тревоги, вообще безпорядочный крикъ, гамъ. *Вайкіт, як у жидівські школі.* Фр. Пр. 135.

Ва́йло, *меж.* Увы! горе! Желех.

Вайло́, **ла́**, *с.* Увалень, вахлакъ, медлительный, неповоротливый. *Вайло дурне!* (брань). МВ. (КС. 1902. X. 152). Ув. **Вайлю́ра**. Аф. 311.

Вайло́м, *нар.* Во множествѣ, толпой. *По сіль або там по рибу не ходять по одному, а все вайлом.* Волч. у.

Вайлува́тий, **а**, **е**. Неповоротливый, неловкій, угловатый. *І в кого цей хлопець удався такий вайлуватий? Унас у роду наче й не було таких.* Харьк.

Вайлю́ка, **ки**. Ув. отъ **вайло́**.

Вак, **ку**, *м.* Въ игрѣ въ вак і копе́ць—цѣль, въ которую попадаютъ палками играющіе. Kolb. I. 197.

Вака́н, **на**, *м.* Участокъ земли въ шесть десятинъ. Вас. 197.

Вака́нець, **нця**, *м.* Невоздѣлываемая, запасная земля. Уман. I. 282.

Ваканцьо́вий, **а**, **е**. 1) Вакантный. 2) Заштатный, отставной. *Исправники все ваканцьові.* Котл. Ев. III. 28

Вака́рка, **ки**, *ж.*=**Загорода** (для скота). Шух. I. 186.

Вака́рь, **ря**, *м.* Коровій пастухъ. Вх. Зн. 5.

Вака́ція, **ції**, *ж.* Вакаціонное время. О. 1861. VIII 89. Левиц. Пов. 96. *Уже ся вивчив і прийшов домів на вакацію.* Драг. 407.

Вакаціюва́тися, **ціюється**, **ювався**, *гл.* Житься во время вакацій. *Не вспів він росказати, як вакаціювалось.* Св. Л. 220.

Вако́лія, **лії**, *ж.* Раст. Polygonum fomentarius, губка огнивная. Вх. Лем. 395. Губка, трутъ. Угор. См. **Векелія**.

Вакерни́на, **ни**, *ж.* Коза, овца—бѣлая съ черными или рыжими пятнами около глазъ.

Вакирни́стий, **а**; **е**. Овца или баранъ бѣлый, но съ черными обводами вокругъ глазъ. О. 1862. V. Кух. 36.

Ва́кса, **си**, *ж.* Вакса. Уман. I. 62.

Вакси́вий, **а**, **е**. Тотъ, который чистится ваксой. Уман. I. 62. *Ваксові чоботи.*

Ваксува́ти, **су́ю**, **ють**, *гл.* Чистить ваксой. **Вакси́ваний**. Вычищенный ваксой. *І остроги побіляні, і чоботи ваксовані.* Закр. 272.

Вакува́ти, **ку́ю**, **ють**, гл. 1) Быть бездѣятельнымъ (вообще), находиться въ бездѣйствіи. 2) Оставаться невоздѣланнымъ (о полѣ). Радом. Ананьев. у. 3) Терять время, ничего не дѣлать. *Чи ще ж тобі катерга турецька не звірлася.... Щоб ти назад завертався та дні вакував.* АД. I. 130.

Вал, **лу**, *м.* 1) Валъ, насыпь. Драг. 85. *Вали поосідали і зрівнялись із землею.* Стор. II. 97. 2) Грубыя толстыя нитки изъ пакли. Вас. 201. *Валом пошитий, вітром підбитий. Ой я свого чоловіка нарядила паном: сорочечка по коліна підв'язана валом.* Ном. № 12551. 3) Валъ, цилиндръ. *У млині вал. Чорти знесять хмари до купи; як знесуть багацько, то качають в вали, оттого дуже гуде на небі.* Чуб. 4) Кучка сѣна, въ которую сгребается покосъ. *Горну покіс за покосом у вали, а послі в копиці коплю.* Г. Барв. 429. Ум. **Вало́к**.

Валаса́ння, **ня**, *с.* Шлянье.

Валаса́тися, **са́ється**, **ався**, *гл.* Шляться, таскаться, скитаться. *Мені нема ні зіми, ні літа: я завсегда в роботі. Поздоров Боже мир—пропитає мене. А ти де валасалася?* ЗОЮР. I. 10. *Став валасаться по світах.* Сим. 203,

Ва́лах, **ха**, *м.* 1) Выложенный баранъ. 2) Скопитель жеребцовъ. Шух. I. 211. Ум. **Валашо́к**. Вас. 197.

Вала́хан, **на**, *м.* Скопецъ. Харьк.

Валаша́л, **ла**, *м.* Кастраторъ. Мнж. 176.

Валаша́йник, **ка**, *м.*=**Валашал**. Желех.

Валаша́ння, **ня**, *с.* Охолощеніе, оскопленіе.

Валаша́ти, **ша́ю**, **ють**, *гл.* 1) Оскоплять, выхолощивать. *Чабани заходжують валашать ягнячі баранчики.* О. 1862. V. Кух. 33. 2) Обрѣзывать концы ботвы арбузовъ, чтобы она разросталась въ ширину. *Кавуни валашають.* Лебед. у.

Вала́шний, **а**, **е**. Оскопленный, выхолощенный. О. 1862. V. Кух. 39.

Валашо́к, **шка́**, *м.* 1) Ум. отъ **ва́лах**. 2) Стволъ дерева, чистый отъ вѣтвей. *Гарна лоза була колись: такі славні та високі валашки та прави.—Що ж то воно значить: валашки?—Оці* (указывая стволъ вишни) *без гілля, самі оці.* Залюбовск.

Вале́жний, **а**, **е**. Имѣющій значеніе. важность, солидный. *Це штука валежна.* Переясл. у.

Ва́лець, **льця**, *м.* Вальсъ. *Танцюють польку або вальця.* Ком. I. 27.

Валенки, *мн.* Суконные красные штаны. Вх. Зн. 83.

Ва́ливо, **ва**, *с.* Корыто. Желех.

Валивочко, **ка**, *с.* Раст. Trollius europaeus. Вх. Пч. II. 36.

Вали́ло, ла, *с.* Родъ валяльни (при водяной мельницѣ) безъ пестовъ, гдѣ дѣйствуетъ одна вода. Шух. I. 113.

Вали́на, ни, *ж.* Нитка **вáлу 2.** *Як сито замучíться, то не треба його оббивать, бо до його прип'яті лихорадки валом: буває валину переб'еш, то й одпустиш їх.* Мнж. 154.

Вали́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Валить, сваливать. *Своє на ніжки ставить, а чуже з ніг валить.* Ном. № 9639. 2) Идти впередъ; двигаться массою. *Сліпому нема гори: куди попав, туди й вали.* Ном. № 4660. *Так валкою і валить.* 3)—**вал.** Прясть **вал 2.** *Нумо вал валити.* Маркев. 142.

Вали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* 1) Разваливаться, разрушаться. *Церкви єзизматиків валяться, поти голодні.* Стор. М. Пр. 92. 2) Падать, валиться. *Вийду за ворота, від вітру валюся.* Мет. 20.

Валів, лова́, *м.*=**Валяво.** *Напягни води до валова.* Вх. Зн. 5. *Аґю до валові.* Фр. Пр. 135.

Валій, лія́, *м.* Сукновалъ. ЗЮЗО. I. 286.

Ва́лка, ки, *ж.* Обозъ. *Прийшов же син Гавриленко а до чумаків до валки.* Рудч. Чп. 32. *Кононенків чесний поїзд валкою несеться.* Мкр. Н. 22. Ум. **Ва́лочка.**

Валки́й, а́, е́. О гончарной глинѣ: тощая глина, требующая примѣси болѣе жирной глины. Вас. 177.

Валкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Скатывать въ валъ (сѣно).

Вални́ця, ці, *ж.* Перекладина, на которой лежатъ концы вала (въ мельницѣ). Черниг. у. Мик. 480. Ум. **Вални́чка.**

Ва́лоб, ба, *м.* Родъ толстой доски. Шух. I. 188.

Валови́й, а́, е́, 1) Сдѣланный изъ **вáлу 2.** *Волоки шовкові удвоє жіночькі щирі валові.* АД. I. 168. 2) Относящійся къ валу.

Валови́на, ни, *ж.* 1)=**Вал 2.** МУЕ. Ш. 19. 2) Ткань изъ **вáлу 2.** Могилев. у. Желех. 3) Пеньковые очески. Гол. Од. 40.

Валови́тий, а, е.=**Вайлуватий,** Вх. Зн. 5.

Валов'я́ний, а, е. Сдѣланый изъ **валу 2.** Желех. *Валов'яний клубок.* Драг. 44.

Вало́к, лка́, *м.* 1) Ум. отъ **вал.** 2) Часть граблей, на которой укрѣплены зубья. Шух. I. 166. 3) Брусъ бороны, въ который вставлены зубья. Чуб. VII. 401. 4) Часть ткацкаго снаряда **шнурів.** МУЕ. Ш. 21. 5) Часть **друлівника.** Шух. I. 277. 6) Часть **мотовúла.** Шух. I. 150. 7)=**Вал 4.** *Ополудні гребли сіно і в валочки клали щільно.* Мет. 315. Ум. **Валóчок.** 8)=**Качáлка 1.** *Тісто роскачують валком.* МУЕ. I. 103.

Ва́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **вáлка.**

Валóчок, чка, *м.* Ум. отъ **валóк.**

Валува́ння, ня, *с.* Лай многихъ собакъ. *Собаки де-где не спали. Як проходили хлопці темними вулицями,—позаду їх піднімалося неприязне валування.* Мир. ХРВ. 240.

Валува́ти, лу́ю, еш, *гл.* 1) Сильно лаять. *Десь вовк у селі, бо так собаки валують.* Черк. у. *Чи чули ви, як сю ніч валували собаки?* КС. 1883. XII. 700. 2) О баранахъ: совокупляться съ овцами. *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні.* Шух. I. 210.

Валу́чня, ні, *ж.*=**Валюша.** Чуб. VII. 34.

Валу́ша, ші,

Вальбійка, ки, *ж.* Корыто. *Пайцата жрут з вальбійки.* Вх. Уг. 229.

Валькúр, ру, *м.*=**Алькир.** Чуб. VII. 382.

Валькиро́вий, а, е. Относящійся къ **валькиру.** *Став серед хати проти валькирових дверей.* Св. Л. 199.

Валько́вий и **валько́ваний, а, е.** О постройкѣ: сдѣланный изъ глины, глинобитный. Желех.

Валькува́ння, ня, *с.* 1) Выведеніе глиняной стѣны. 2) Обмазка стѣнъ глиной (**вальнáми**).

Валькува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Дѣлать изъ глины стѣны постройки. Каменец. у. 2) Обмазывать стѣны толстымъ слоемъ глины. Чуб. VII. 380. Сим. 129.

Валькува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* О постройкѣ: быть обмазываемымъ глиной (**вальнами**). *Е, ця хата ще раз валькуватиметься.* Залюбовск.

Валькува́то, *нар.* О ходьбѣ: не твердо, шатаясь. *Цей уже ходе валькувато, а той, хоч йому сто чотирі годи, той ходе так як молодий.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Ва́льний, а, е. 1) Хорошій, красивый. *А Михасьо з Мариною там то вальна пара.* Грин. Ш. 650. 2) Сильный, обильный, во множествѣ имѣющійся. *Такий вальний сніг на дорозі, що й не пройдеш.*

Ва́ло́к, лька́, *м.* Комокъ мокрой глины, приготовленной для обмазки стѣнъ, также для складыванія стѣнъ глинобитныхъ построекъ,—въ послѣднемъ случаѣ глина пе-

ремѣшана съ соломой. Рудч. Ск. II. 28. Kolb. I. 55.

Вальс, са, *м.*=**Валець**. *Краков'яка оддирають, вальса та мазура.* Шевч. 138.

Валю́га, ги, *ж.*=**Корито**. Вх. Зн. 28.

Валю́ка, ки, *об.* Лѣнивецъ, лежебокъ. Харьк. у. О. 1862. IX. 66.

Валю́х, ха, *м.* Пирогъ изъ картофеля и пшена. Ковел.

Ва́люш, ша, *м.* Вальдшнепъ. *Іде під осінь бити зайця й валюша стрілець.* Щог. Сл. 67

Валю́ша, ші, *ж.* Сукновальня. Стор. II. 116.

Ва́люшень, шня, *м.*=**Валюш**. Мнж. 177.

Валю́шний, а, е. Сукновальный.

Валю́шник, ка, *м.*=**Валюша**. НВолын. у.

Валю́шня, ні, *ж.*=**Валюша**. Уман. IV. 94.

Валю́щий, а, е. 1) Валящій, ненужный. 2) Падающій, не могущій устоять на ногахъ. *Він п'яний, аж валющий.* Зміев. у.

Ва́лява, ви, *ж.* Множество. Лубен. Александр. у. *Валява жидів іде з школи.* Залюбовск. *Валявою йдуть люде.* Чер. у. *Снігу валява.* О. 1861. V. 71. *Такого валява риби.* Мнж. 176.

Вала́ка, ка, *об.*=**Валюка**. *Ти такий грубіян і валяка.* Г. Барв. 500.

Вала́ти; ля́ю, ешь, *гл.* 1) Валить, сваливать, опрокидывать. *Чорт росердився, налітає і хату валяє.* Рудч. Ск. II. 116. *Буйний вітер в полі повіває, бідного козака із ніг валяє.* АД. I. 2) Валять (сукно). 3) Бить, сбивать (съ дерева). 4) Пачкать, марать. *Помалу ступайте, пилу не збивайте, цмаття не валяйте.* Чуб. III. 34. 5)—**ко́ней**. Выхолащивать лошадей. Щух. I. 211. 6) Испражняться. Мнж. 122.

Вала́тися, ля́юся, ешся, *гл.* 1) Падать, валиться. *Пішла мати тиняючись, по під тином валяючись.* Макс. 2) Валяться. *Ой не дурно моїх братів китиці по шляху валяються.* АД. I. *Валяється, як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. 2) Пачкаться. *Валятися у глину. Коло чого ходиш, тим і валяєшся.*

Вала́щий, а, е.=**Валющий** 1. Г. Барв. 439.

Ванбе́рец, рцю́, *м.* Имбирь. *Настою вам, братці, горілку у пляшці із перцем, ванберцем....* Чуб. V. 473.

Ванда́, да́, *ж.* Родъ арапника, длинной плети. *Окомани з батогами, саули з вандою.* Грин. III. 634. См. **Фанда** и **Хвайда́**.

Ва́ндри, рів, *м. мн.*=**Мандри**. Желех. *На вандри сі пустив.* Фр. Пр. 135.

Вандрі́вець, вця, *м.*=**Мандрівець**. Желех.

Вандрі́вка, ки, *ж.*=**Мандрівка**. Фр. Пр. 136. *Ой заберу діти в торбу, піду на вандрівку.* Гол.

Вандрі́вний, а, е.=**Мандрівний**. Желех. *Вандрі́вний чоловік: усе вандрує....* Фр. Пр. 136.

Вандрівни́к, ка, *м.*=**Мандрівець**. Желех. *Вандрівни́к,—завандрував в половни́к* (насмѣшка надъ пойманнымъ воромъ). Фр. Пр. 136.

Вандрува́ти, ру́ю, еш, *гл.*=**Мандрувати**. Желех. Фр. Пр. 136.

Ва́ник, ка, *м.* Родъ куртки. Екатериносл. у (Залюбовск.).

Ва́нна, ни, *ж.* 1) Ванна. Чуб. II. 644. *Старий казав наліти води в ванну.* Чуб. II. 334. 2) Раст. Verbascum nigrum. Лв. 102.

Ванта́жити, жу, жиш, *гл.* Нагружать. Желех. *Не годиться поганенький візок тяжким залізням вантажити—не видержить.*

Ванькі́р, ра, *м.*=**Валькір**. Уман. у.

Вапе́льник, ка, *м.* Приготовляющій известь. См. **Вапняр**.

Вапе́льня, ні, *ж.*=**Вапнярка**.

Ва́пенний, а, е.=**Вапняний**.

Ва́пенник, ка, *м.*=**Вапельник**. О. 1861. I. Слов.

Ва́пна, пи, *ж.* и **ва́пно**, на, *с.* Известь. Вас. 169, 157.

Вапни́с.лй, а, е. Известковый, богатый известью. Желех.

Вапни́ти, пню́, ни́ш, *гл.*=**Вапнувати**. Желех.

Вапни́ще, ща, *с.* Известковая копь.

Ва́пно. См. **Вапна**.

Вапнува́ння, ня, *с.* Штукатурка, побѣлка известью.

Вапнувати, ну́ю, еш, *гл.* Штукатурить, бѣлить известью. Желех.

Вапни́к, ка́, *м.* Известнякъ. Уман. I. 294.

Вапня́ний, а, е. Известковый, изъ извести. Желех.

Вапня́р, ра́, *м.* 1) Приготовляющій известь. Желех. 2) Возящій известь. Липовец. у. См. **Вапельник**.

Вапня́рка, ки, *ж.* Печь для выжиганія извести. Желех.

Вапня́стий, а, е.=Вапнистий. Уман. I. 294.

Ва́порт, та, *м.* Испареніе. *Як взяла я мертву за голову, то як пішов вапорти на мене, то я насилу донесла до домовини.* Кіев. г.

Вар, ру, *м.* 1) Кипятокъ. 2) Варка, количество для сваренія въ одинъ пріемъ. *Вареників буде тільки на один вар.* Борзен. у. 3)=**Узвар.** Шух. I. 144. МУЕ. I. 109. 4) Жижа изъ квашенной капусты. 5) Составъ для смазки привитыхъ деревьевъ. 6) Зной, духота. *Вертаються з пакщини люде потомлені і варом сяючим і тяжкою працею.* МВ. (О. 1862. Ш. 43).

I. Ва́ра! *меж.* Не тронь! прочь! *Вара від мене!* Фр. Пр. 136. *„Ой вара, вара, нові новобранці: ой є в мене инший коханці.“—Ой чомусь тоді не казала: „вара!“ як єсь од нас подарунки брала.* Гол. II. 399.

II. Ва́ра, ри, *ж.* Варенье, варка. Встрѣчено въ поговоркѣ: *Тут ні ва́ри, ні па́ри,*—не только ничего не варятъ, а и вода даже не грѣется и потому и паръ не идетъ. Фр. Пр. 136. **З того́ ні ва́ри, ні па́ри.** Отъ этого нѣтъ никакой пользы. Фр. Пр. 6.

Вараскати, каю, ешь, *гл.* Переворачивать. *Вараскати сіно.*

Варакоба, би, *ж.* Смута, мятежъ. Угор. См. **Ворохібня.**

Ва́рвар, ра, *м.* Варваръ. Левиц. Пов. 316.

Варва́рити, рю, риш, *гл.* Праздновать день св. Варвары (4-го декабря). *Було не савити, не варварити та на сорочку сурганити.* Ном. № 4007.

Варва́рки, рок, *ж. мн.* Родъ **у́ставок.** Kolb. I. 49.

Ва́рварство, ва, *с.* Варварство. К. Бай. 134. К. Краш. 33.

Ва́рварський, а, е. Варварскій. К. Краш. 30.

Ва́рга, ги, *ж.* 1) Также: **ва́рґа.** Губа. Желех. 2. ? *Не пуйдем за варгу, заварує 'ня, Боже! пуйдем за млинаря, допомоз мі, Боже!* Гол. Ш. 251.

Варга́н, на, *м.* Музыкальный инструментъ, на которомъ играютъ губами. *На словах, як на варганах, а на ділі, як на балабайці.* Ном. № 2989.

Варга́тий и варґа́тий, а, е. Губастый. Желех.

Варґу́ля, лі, *ж.* Шутливо въ поговоркѣ, употребляемой при выпиваніи: губа. *Честь Богу хвала, а свѣтї варґулі на офіру.* Фр. Пр. 137.

Варе́, *меж.=***Вара.** Федьк.

Ва́рево, ва, *с.* 1) Вареная пища. *Марево не варево (не нагодує).* Ном. № 5245. 2) Квашенныя огородныя овощи, заготовленныя для варенія. Сим. 19. *Сами собі й обідати варять, хліб печуть, варево кладуть.* Г. Барв. 81. 3) Количество съѣстного, необходимое для варенія на разъ. *Оцих раків буде на варево.*

Варе́на, ної, *ж.=***Варенуха.** Способъ приготовленія: МУЕ. Ш. 88. *У двір закликає та вареною частує, на весілля просить.* Шевч. 108.

Варе́ний, а, е. Вареный. *Кидай печене й варене.* Ном. № 10054. *Який дідько печений, такий і варений.* Ном. № 7971.

Варе́ник, ка, *м.* Родъ вареной пирожка съ творогомъ, ягодами, кислой капустой, макомъ, выжимками конопляной сѣмени и пр. Чуб. VII. 442. *Плаває, як вареник у маслі.* Ном. № 1721. Ум. **Варе́ничок.**

Варени́ця, ці, *ж.* 1) Круглые или четырехугольные раскатанные кусочки тѣста, сваренные въ водѣ; это часто тѣ кусочки, которые были приготовлены для **варе́ників**, но остались за неимѣніемъ начинки; варятся тогда вмѣстѣ съ **варе́никами.** Чуб. VII. 442. 2) Приплюснутая лепешка охристой глины,—въ такомъ видѣ продаваемой. Вас. 182.

Варе́нчок, чка, *м.* Ум. отъ **варенин.**

Варену́ха, хи, *ж.* Водка, сваренная съ медомъ, плодами и пряностями. Чуб. VII. 447. *Як випили варенухи, то й загули як мухи.* Ном. № 11635. *А послі танців варенухи по филижанці піднесли.* Котл. Ен. I. 20. Ум. **Варену́шка, варену́шечка.** МУЕ. Ш. 183.

Варе́ха, хи, *ж.* Разливная ложка. Желех. Ум. **Варе́шка.** Желех.

Ва́ржіль, желя, *м.* Деревянный цилиндръ или треугольникъ въ отверстіи нижняго мельничнаго жернова,—сквозь него проходитъ желѣзное веретено. Козелецк. у. См. **Важель.**

Варзя́кати, каю, ешь, *гл.=***Верзякати.**

Ва́рив, ва, *с.=***Ва́рево.**

Варя́вода, ди, *об.* Капризный человѣкъ, принуждающій дѣлать что либо совершенно ненужное и притомъ постоянно придирающійся. См. **Варити воду.** *Не чоловік, а варивода.* Ком. П. № 692.

Варя́ло, ла, *с.* Вареніе, варка. Встрѣ-

чено въ пословицѣ: *Саме варило бабу постарило,*—т. е. вареніе, работа около печи старитъ женщину. Фр. Пр. 137.

Вари́ста пі́ч. Кухонная печь. *Затопила піч варисту.* Мкр. Н. 20.

Вари́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Варить; стряпать. *Жінко, вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11.—*Дай мені вечеряти, моя ластівко!—Я ж не топила, я ж не варила.* Мет. 5. *Пиво варити зачинайте.* ЗОЮР. I. 223. 2) Безпрестанно уговаривать, читать науку. *Я в хаті челядку варила, варила, щоб ішла служить.* Кролевец. у. **Во́ду вари́ти.** Заставлять кого дѣлать что-либо совершенно ненужное, изъ за одного лишь каприза, притомъ постоянно придираясь. *Вередливе, тільки воду варить.* Ном. № 2727. 3) **Ка́шу вари́ти.** Родъ игры. О. 1861. XI. Св. 31.

Вари́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* 1) Вариться. *Де на двох вариться,—третій поживиться.* Ном. № 10758. 2) Быть въ нетерпѣніи, быть не въ состояніи спокойно выждать. *Росказую їм* (синам) *і про те, і про друге.... Отже мій Андрійко хутко і заскучає; так він і вариться: очі собі тре і позіхає, і зітха.. „Пустіть уже, мамо!“ проситься.* МВ. II. 9.

Вари́шка, ки, *ж.*=**Варе́ха.** *Варишков меду не їдіт,*—т. е. лакомства нужно ѣсть понемножку. Фр. Пр. 138. *Батько збирав лижкою, а діти їли варишкою.* Фр. Пр. 24.

Варівки́й, а́, о́. 1) Нерѣшительный. Шух. I. 83. 2) Опасный, требующій осторожности, осмотрительный; сопряженный съ рискомъ. *Робота коло машини варівка,—роби і бійся.* НВолын. у.

Варівко́, *нар.* 1) Опасно. 2) Жутко; неловко. *Варівко на Гавриїла орати.* Сквир. у. *Нам аж варівко слухати, що мати одного сина ганє, а другого хвале.* Водч. у.

Варівни́й, а, е=**Варівки́й.** Шух. I. 83. *То варівне місце.* Фр. Пр. 138.

Варівно́, *нар.*=**Варівко.** *Варівно з ним (стережіться, бо то злодій або хоче вас бити).* Фр. Пр. 138.

Варі́йка, ки, *ж.* Маленькій горшочекъ. НѢжин. у.

Варі́йник, ка, *м.*=**Варі́нник.** Вх. Зн. 5.

Варі́нка, ки, *ж.*=**Варі́ння.** Сим. 184.

Варі́нник, ка, *м.* Родъ кухоннаго горшка. Шух. I. 264.

Варі́ння, ня, *с.* Варка, вареніе. Уман I. 64. *Яке ж воно буде варіння без дров?* Полт. г.

Варінча́, ча́ти, *с.* Небольшой горшокъ, достаточный для двухъ. Шух. I. 264.

Варіа́нт, ту, *м.* Варіантъ. О. 1862. I. 49.

Ва́рка, ки, *ж.* Рыбья голова. МУЕ. I. 48. (Добруджа).

Варки́й, а́, о́. Удобоваримый. Уман. IV. 143.

Ва́рко, *нар.* 1) Жарко (о погодѣ). Лебед. у. 2) Вѣроятно, правдоподобно. Галиц. 3)=**Варівко́** 1. Шух. I. 83.

Ва́ркось, *нар.*=**Ва́рко** 2. Вх. Зн. 5.

Ва́рмія, мії, *ж.* Армія. Левч. *Наче мілїон віська хто поставив коло мене, наче вармія.* Драг. 66.

Варна́к, ка, *м.* Бѣглый каторжникъ (въ Сибири). *Не на Вкраїні, а далеко аж за Уралом, за Єлеком старий недобиток-варнак мені росказував отпах.* Шевч. 585.

Варна́, ні, *ж.* Помѣщеніе для варки, кухня. Желех.

Варна́кати, каю, еш, варна́чити, чу, чиш, *гл.* Говорить невнятно; болтать. *Що на рот наліже—варнячить.* Ном. № 13047.

Варови́й, а́, о́. Относящійся къ **вару** 1. Вас. 146.

Варо́вня, ні, *ж.* Сторожевая башня. Уман. I. 17.

Варстат, ту, *м.* См. **Верстат.**

Варт, ва́ртий, а, е. Стоющій; стоитъ. *Не варт і річі.* Ном. № 6551. *Не варт і печеної цибулі.* Ном. № 7605. *Пусти його, не варт він того.* Шевч. 319. *Рублів з п'ять варт.* Грин. II. 60.

Ва́рта, ти, *ж.* Стража, караулъ; время стоянія на стражѣ, на часахъ. *А варта заснула, пан приїхав—не чула.* Чуб. V. 64. *Перед полацом, де вона мешкала, стояла гострая варта.* Чуб. II. 77. *Всюди постановив варту, щоб ніхто вночі з табора не вештавсь.* К. ЧР. 312. *Прийде безщасна та варта, тра її одстояти.* Рудч. Чп. 87. **На ва́рті.** На часахъ. *Ходять по двору на варті.* ЗОЮР. I. 248. Ум. **Ва́ртонька.**

Варта́рка, ки и **варта́рня, ні,** *ж.* Сторожка, будка для сторожа или часового. Желех. Вх. Зн. 5.

Варта́ти, таю, еш, *гл.* Стоить. *Звідуются го тоти, што може тот плуг варта́ти.* Гн. I. 41. *Він ві́ртат пінязі.* Гн. I. 41.

Ва́ртий. См. **Варт.**

Вартівни́к, ка́, *м.* Сторожъ, караульный, часовой, конвойный. *Він був.... економом в с. Л. і вечером пішов на тік подивитись, чи є вартівники.* Драг. 58. *То певне добрий пройдисвіт, що аж два вартівники з ним ідуть.* Каменец. у. Ум. **Вартівничо́к, вартівни́ченько.** *Суть бо в мене два вартівниченьки, будуть вартувати мої кониченьки.* Pauli. См. **Вартник, вартовий, вартовик, вартовничий.**

Ва́ртість, тости, *ж.* Цѣнность, стоимость. Чуб. I. 236. *Казав вильлити золотий плуг.... і питати.... що той плуг варта. Люди і пани то таксували о вартости злота.* Гн. I. 44.

Ва́ртний, а, е. 1) Цѣнный. Рк. Левиц. Уман. IV. 192. 2) Достойный. *Цей чоловік вартний.* Рк. Левиц.

Ва́ртник, ка, *м.*=**Вартівник**. *Прийшов на другу варту,—пустив го вартник.* Гн. I. 193.

Ва́ртно, *нар.* Цѣнно.

Ва́рто, *нар.*, употребл. какъ безл. гл. Стоитъ. *Не варто й турбуватись. Варто щось попоїсти.* Грин. I. 120.

Вартови́й, а́, е́. 1) Сторожевой, караульный. *Парк теж оточала вартова сторожа.* Стор. М. Пр. 73. 2)=**Вартівник**. ЗОЮР. I. 159. К. ЧІ. 389.

Вартови́к, ка́, *м.*=**Вартівник**. Левч. 157.

Вартовни́чий, чого, *м.* = **Вартівник**. Желех.

Ва́ртонька, ки, *ж.* Ум. отъ варта.

Вартува́ння, ня, *с.* Охраненіе, обереганіе.

Вартува́ти, ту́ю, ешь, *гл.* 1) Сторожить, караулить. *Я тебе буду вартувати тепер.* Чуб. 2) Стоить. *Вона* (праця) *дома ж таки втрое більше вартує.* О. 1862. IV 104.

Варту́нок, нку, *м.*=**Вартість**. Желех.

Варува́ти, рую́, еш, *гл.* Хранить, беречь, остерегать отъ чего. *Од огня варувала, од огня і од води, і од вшиткой пригоди.* Гол. IV. 388.

Варува́тися, ру́юся, ешся, *гл.* 1) Не рѣшаться, стѣсняться. *Що, Парасю голубонько? що тобі доброго трапилось?—А вона все варується мені сказати, тільки гляне та счервоніє.* МВ. II. 20. *Як я тебе вірно люблю да заняти боюся.—Займай, займай, козаченьку, да займай, не варуйся: я за славу сама стану, сама й виговорюся.* Грин. Ш. 276. *Сватай, сватай, козаченьку, сватай, не варуйся.* Мет. 329. 2) Остерегаться; беречься. *Котрий іде у старости, то най ся варує.* Гол. Ш. 215.

Вару́дити, джу, дить, *гл.* Томить. *Коло серця варудить.* См. **Марудити**.

Вару́нок, нку, *м.* Боль живота, вѣтры. Мнж. 177. *Я хоч що їм, то мені ніякого варунку нема, не так, як бувае иншим.* Константиногр. у.

Варцаба́, би, *ж.*=**Лутка** 1. Шух. I. 90.

Варш, ша, *м.* ? Ум. **Варша́лок, варша́лочок**. *Заснула кухарочка, треба їй варшалочка, треба їй варша дати, щоб дала вечерати.* Грин. Ш. 504.

Варьо́ха, хи, *ж.*=**Варенуха**. *Ми вашої варьохи не пили.* Грин. Ш. 500.

Ва́ря, рі, *ж.* 1) Вареное. Угор. 2) Родъ кушанья: сладкіе кваненые бураки, сливы и фасоль, сваренные каждое отдѣльно, смѣшиваютъ въ одно кушанье. Шух. I. 142.

Варя́г, га и **варя́га, ги**, *м.* Здоровякъ. *У мене син такий варяг.* Ном. № 13944.

Варя́ниця, ці, *ж.*=**Вареница**.

Ва́рянка, ки, *ж.* Родъ кушанья, сваренаго изъ капусты, капустной жижи. Вх. Лем. 395. Вх. Уг. 229.

Васа́г, га́, *м.* Чумацкій возъ. Св. Л. 187.

Васи́льо́к, лька, *м.* Раст. а) Ocimum Basilicum. Вх. Пч. I. 11. б) Amarantus paniculatus L. ЗЮЗО. I. 111. в) Amarantus sanguinemus L. ЗЮЗО. I. 166. г) Salvia dumetorum Andrz. ЗЮЗО. I. 135. д)—**польовий**. Thymus acinos. Лв. 102. *Без василько́в і без рути спочивайте, діти.* Шевч. 204. *Нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного василько́, з червоної калини.* Нп. Ум. **Васи́льо́чок**. *А у садочку два василько́чки.* Мет. 142.

Ва́ський, а, е. Вашъ. Одоп. 72. *Ваські звичаї не такі, як наські.*

Ва́та, ти, *ж.* Родъ невода съ мелкими ячеями для небольшой рыбы. Вх. Пч. II. 21.

Ватаг, га, *м.* 1)=**Ватажок**. *Виходило з зеленого гаю сорок чоловік розбою, попереду ватаг молоденький на воронім коню.* Рудч. Чп. 53. *Він за ватага в заброді разом був три годи.* Мкр. Н. 30. 2) Старшій надъ пастухами. *Ватаг—найстарший в полонині* (при пастьбѣ скота); *він порядкує там усім: людьми, маржиною, молоком.* Шух. I. 189.

Ватага, ги, *ж.* 1) Ватага, отрядъ, толпа; шайка. *Проспяглася по діброві по над Дніпром козацька ватага.* Шевч. 170. *І наплодилось у тім болоті чортяк до*

врага,— не багацько їх— ціла ватага. Рудч. Ск. І. 63. *Яка ж ватага розбійак!* Котл. Ен. 2) Стадо мелкаго скота. *Ой я козак нетяга, в мене овець ватага.* Нп. *Віджени коров у череду, а овечок і. телят у ватагу.* Чуб. II. 529. 3) Стая. *Вовків ціла ватага.* Грин. І. 163. Ум. **Вата́жка.**

Ватагува́ння, ня, *с.* Бытіе **ватагом.**

Ватагува́ти, гу́ю, еш, *гл.* Быть **ватагом.** Шух. І. 218.

Вата́жжя, жя, *с. соб.* Предводители, атаманы, начальники. Желех. Ном. VI.

Вата́жити, жу, жиш, *гл.* Предводительствовать, начальствовать. Уман. III. 149.

Вата́житися, жуся, жишся, *гл.* Волочиться, ухаживать. *Молоде парубча, а за тією молодицею раз-у-раз ватажиться.*

Вата́жка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ватага.** 2)=**Ватаг 1.** Рудч. Чп. 101.

Вата́жко, ка, *м.*=**Ватажок.** ЗОЮР. І. 132.

Ватажкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть предводителемъ, атаманомъ, старшимъ. Желех. См. **Ватажити.**

Вата́жний, ного, *м.*=**Ватажок.** Желех.

Вата́жник, ка, *м.* Пастухъ овецъ. *Уже з села ватажники ватагу гнали.* Шевч. 517. *Ватажник пас вівці.* Рудч. Ск. II. 50.

Ватажникува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть овечьимъ пастухомъ.

Ватажо́к, жка́, *м.* Предводитель, атаманъ, начальникъ. *Позаходили в Московщину з Гунею і ще деякими ватажками.* Стор. М. Пр. 60. *Хто ватажком піде перед вами?* Шевч. 127.

Ва́терка, ки, *ж.* Ум. отъ **ватра.**

Ваторни́к, ка, *м.* 1) Въ жилищѣ пастуховъ въ **полони́нах,** называемомъ **ста́я,** жилое отдѣленіе, гдѣ спятъ и варятъ пищу пастухи. Шух. І. 186, 187. 2) Родъ пристройки при хатѣ состоятельнаго гуцула, имѣющаго лѣтомъ дома дойный скотъ, въ которой приготовляютъ молочные продукты. Шух. І. 109.

Ва́торопка, ки, *ж.* Затрудненіе. *Ваторопка через те була міщикові, що того земля туди йде, а того туди.* Черниг. у.

Ва́торопко, *нар.* Затруднительно, неудобно. *З волами ваторопко в оранку, як муха куса, а то їми краще орати, ніж кіньми.* Черниг. г.

Ва́тра, ри, *ж.* 1) Очагъ. Шух. І. 186. Огонь. **Жива́ ва́тра.** Огонь, добытый при помощи тренія другъ о друга двухъ кусковъ дерева; добывается съ извѣстными обрядами **ватагом** въ **полони́ні** и служитъ для разведенія огня въ жилищѣ пастуховъ и для совершенія различныхъ обрядовыхъ дѣйствій надъ скотомъ охраняющихъ, по мнѣнію пастуховъ, этотъ послѣдній. Шух. І. 191. 2) Подъ печи, на которомъ печется хлѣбъ. Вх. Лем. 395. Ум. **Ва́терка.** *Ой там на леваді ватерка ся курить.* Гол. І. 290. *Чи би ви не дали мені ватерки?* Гн. II. 241.

Ватра́к, ка, *м.* Кухонный очагъ на дворѣ. Желех

Ватра́лька, ки, *ж.* Родъ кочерги, но не загнутой, а лишь разширенной и расплющенной на концѣ. Вх. Лем. 395.

Ва́трище, ща, *с.*=**Ватра.** Желех.

Ватрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Сгорать. Желех.

Ва́троль, ля, *м.* 1) Дубина, ухватъ. Угор. 2) Остолопъ, дубина.

Ватува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Имѣть намѣреніе, разсчитывать. *Я віз ватував купити.* Борз. у.

Ватýйка, ки, *ж.* 1) Годовалая коза. Шух. І. 211. 2)=**Ватуля.**

Ватуйни́к, ка, *м. соб.* Овцы, козы, еще не ягнившіяся. Желех.

Ватýйчá, чáти, *с.* Козленокъ. Шух. І. 211.

Ватýля, лі, *ж.* Овца, впервые имѣющая ягненка. Вх. Пч. II. 6.

Вахля́й, ляя́, *м.* Вахлакъ. *І так собі ніби нікчемний народ, вахлаї такі.... ходять було схилившись.* ЗОЮР. І. 293.

Вахмáйстер, стра, *м.* Вахмистръ. Гол. І. 145.

Ваць! вацю́! *меж.* для зова свиней. *Вацю, свині, до коритá.* ХС. VII. 417.

Вацю́кати, каю, еш, одн. и. **вацю́кнути, ну. неш,** *гл.* Звать, позвать свинью крикомъ: **вацю́!** *Біжу, як те поросятко, як на його скаже: „пацьʼ! пацьʼ!“ або вацюкне.* Г. Барв. 354.

Ваш, ва́ша, ва́ше, *мѣст.* Вашъ, ваша, ваше *Не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 63. *Де вашая мати? Поможи, Боже, і нашим, і вашим.* Ном. № 3009. *Вибачайте, не вашій честі, дурний був.* Черниг. г.

Ва́шенець, нця, *м.* Сторонникъ вашей партіи.

Вашéський. См. **Вашецький.**

Ва́шець, шеці, *ж.* Ваша милость (титулъ). Котл. НП. 396. *Просили батько й мати і я вашеці прошу на ці чесні дари.* Ном. № 345.

Вашéцький и **ва́шеський, а, е.** Ува-

жаемый. *А я роду не такого, щоб любила ледачого; а я роду вашецького,—люблю сина отецького.* Грин. Ш. 289. Иногда употр. въ ироническомъ смыслѣ въ значеніи: нѣсколько гордый, спѣсивый. *Вашецький панич (що на вашець гне, гордовитенький).* Ном. № 2530.

Вб...., **вв....**, **вг....** См. **Уб....**, **ув....**, **уг....**,

Вд.... См. **Уд....**

Вдівéць, вцá, *м.*, **вдівонька** и **вдівочка, кú**, *ж.*=**Удівець, удівонька, удівочка.**

Вдовá, вú, *ж.*=**Удова.**

Вдовéнко, ка, *м.*=**Удовенко.**

Вдовéць, вцá, *м.*=**Удовець.**

Вдовéцький, а, е.=**Удовецький**

Вдовúн, нá, нé.=**Удовин.**

Вдовúцький, а, е.=**Удовицький.**

Вдовúця, ці, *ж.*=**Удовиця.**

Вдовиченко, ка, *м.*=**Удовиченко.**

Вдовíвна, ни, *ж.*=**Удовівна.**

Вдовíти, вíю, ешь, *гл.*=**Удовíти,**

Вдовúй, вóк, *ж. мн.*=**Удовки.**

Вдовува́ння, ня, *с.*=**Удовування.**

Вдовувáти, вýю, еш, *гл.*=**Удовувати.**

Вé! *меж.* 1) Фи! гадость! 2) Подражаніе реву медвѣдя. Драг. 6. См. **Вейкати.** 3) **Ве-ве!** Выраженіе удивленія. Вх. Лем. 396.

Вевéкати, каю, еш, *гл.* Говорить нечленораздѣльно, невнятно (о нѣмыхъ и пр.). Лохв. у.

Вевíрка, вевю́рка, ки, *ж.* Бѣлка. Гол. Ш. 495.

Вегля́, *пред.* Сообразно, соотвѣтственно. Радом. у.

Вегéра, рі, *ж.* Родъ танца. *Підтикавсь та й давай вегері скакати.* Кв. II. 89.

Ведмеденя́, ня́ти, *с.* Медвѣженокъ. Рудч. Ск. II. 91. Ум. **Ведмеденя́тко.** Чуб. II. 155.

Ведмéдик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **ведмідь.** Рудч. Ск. II. 3. 2) Насѣк. медвѣдка, grillotalpa vulgaris. 3) Родъ хмѣльнаго напитка. 4) Наливное колесо въ мельницѣ.

Ведмéдина, ни, *ж.* Медвѣжье мясо. Умань. II. 96.

Ведмéдиха, хи, ведмедúця, ці, *ж.* Самка медвѣдя. *„Дам,—каже ведмедиха,—тобі свого й покорму, дам ще ведмежого сина тобі на послугу, да тільки не губи мене з світу.“* Рудч. Ск. I. 134.

Ведмéдка, ки, *ж.*=**Ведмедиха.** *Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка; ведмежі лапи....* (Заговоръ). Мил. М. 40.

Ведмéдник, ка, *м.* Вожатый медвѣдей. Аф. 312.

Ведмедчá, чáти, *с.*=**Ведмедення.** Рудч. Ск. I. 122.

Ведмедчýк, ка́, *м.* 1) Медвѣженокъ, молодой медвѣдь. Рудч. Ск. I. 134. 2) Чисѣк. жукъ-олень, Lucanus cervus. Вх. Пч. I. 6.

Ведмéдько, ка, *м.*=**Ведмедик.**

Ведмедю́к, ка́, *м.* 1)=**Ведмедчук.** 2)=**Ведмедик 2.**

Ведмедя́ка, ки, *м.* Большой медвѣдь. Аф. 312.

Ведмéдячий, ведмéжий, а, е. Медвѣжій. Рудч. Ск. I. 134. Греб. 365. *Ведмедячий барліг.* Грин. I. 181. **Ведмéже у́хо.** Раст. а) Verbascum Thapsus. ЗЮЗО. I. 140. б) Salvia Aethiopis L. ЗЮЗО. I. 134.

Ведмежá, жáти, *с.* Медвѣженокъ. *Од свині не будуть ведмежата, а ті ж поросята.* Ном. № 13909. Ум. **Ведмежáтко.** Мил. 19.

Ведмéжий. См. **Ведмедячий.**

Ведмíдь, мéдя, *м.* Медвѣдь. *Швидкий як ведмідь за перепелицями.* Ном. № 10997. *Не жируй з ведмедем, бо, він тебе задавить.* Ном. № 1213. Ум. **Ведмéдик.**

Вéдрик, ка, *м.* Встрѣчено въ дѣтской щедровкѣ: *Щедрик-ведрик! дайте вареник!* Чуб. III. 477. См. **Бéдрик.**

Вéжа, жі, *ж.* 1) Башня. *Верх Бескида калинова там же стоїть вежа нова.* Гол. I. 141. 2) Тюрьма, заключеніе. *Вежу одсиджує.* 3) Святочная, на праздникъ Пасхи, игра: пять или шесть мужчинъ становятся вмѣстѣ, берясь другъ за друга руками, у нихъ на плечахъ еще два или три, у тѣхъ еще одинъ, и такъ ходятъ. См. **Дзвініця, Оборіг.** Гол. I. Объясн. къ изобр. 21.

Вежóвий, а, е. Башенный. **Вежóвий дім.** Тюрьма. Звенигородка. Рк. Левиц.

Везерýнок, нка, *м.* Виньетка. *Зроблю маленьку книжечку; хрестами і везерунками з квітками кругом листочки обведу.* Шевч. 376.

Везти́, везу́, зéш, *гл.* Везти. *Не в тім сила, що кобила сива, а в тім, що не везе.* Ном. № 7221. **Везти́ москаля́.** Врать.

Везýчий, а, е. О лошади: хорошо везущій. *Кобила хоч і шкапувата, та про те везуча.* Нѣжин. у.

Вейкати, каю, еш, *гл.* 1) Кричать: **вей!** (о евреяхъ). 2) Ревѣть по медвѣжьему. *Люде хотіли Бога злякать та і сховались під місток. От тіки Бог зй-*

шов на місток, а вони: „Ве!“—„Вейкайте ж ви,—кає,—і до віку“. Вони і побігли (ведмедями). Драг. 6.

Ве́кати, каю; єш, *гл.* 1) Издавать звукъ: **ве.** Желех. 2) Выражать отвращеніе. 3) Рвать, имѣть рвоту.

Векéлія, лії, *ж.* Трутъ. Шух. I. 191. См. **Вакелія.**

Ве́кнути, ну, неш, *гл.* Издать звукъ: **ве.** *З усього маху стусонула Колісника міжи плечі,—той векнув.* Мир. Пов. II. 69.

Ве́ксель, ля, *м.* Вексель. *Векселя не дав.* Г. Барв. 318.

Вележи́рувати, рую, єш, *гл.* Роскошествовать, жить по-барски. Чуб. VII. 575.

Велелю́дний, а, е. Многолюдный. *Да вознесуть його в громаді велелюдній.* К. Псал. 251.

Велелю́дно, *нар.* Многолюдно.

Велему́дрий, а, е. Весьма мудрый.

Велему́дро, *нар.* Весьма мудро.

Велерічи́вий, а, е. Многорѣчивый. *Язик отой велерічивий.* Шевч. 625.

Ве́лет, та, *м.*=**Велетень.** Уман. I. 68.

Ве́летень, тня, *м.* Великанъ, исполинъ, гигантъ. *Велетні то були високі, високі люде—от як дерева.* КС. 1885. IX. 186. *Велетню у світі недовго жити.* Ном. № 5826. *Велетень у громаді—як правда в пораді.* Ном. № 5827.

Велете́нський, а, е. Исполинскій, гигантскій. Уман. I. 68.

Ве́летів, това, ве. Принадлежащій великану. *Видів мальовану велетову ногу.* Гн. II. 4.

Ве́лий, а, е.=**Великий.** *Свята твоя дорога, Боже! хто велий, яко ти, на світі.* К. Псал. 175.

Велúк, ка, ке,=**Великий.** *Велик пень, та дурень.* Ном. № 6341.

Великáнський, а, е. Огромный. *Батенькові подарунок великанське сито.* Гол. III. 465.

Велúкдень, кодня, *м.* Свѣтлое Воскресенье. *Не к Різдву йде, а к Великодню: уночі тріщить, а вдень плющить.* Ном. № 518. **Рахма́нський Велúкдень.** По народн. повѣрьямъ, свѣтлый праздникъ легендарныхъ людей рахмановъ, которые праздну̀ютъ его въ тотъ день, когда доплываютъ къ нимъ пущенныя въ страстные четвергъ или субботу скорлупы пасхальныхъ яицъ, а это бываетъ на Преполовеніе. Ном. № 299. **Русáлчин Велúкдень.** Четвергъ троицкихъ праздниковъ, когда, по повѣрью, праздну̀ютъ русалки. ХС. I. 76.

Велúкий, а, е. 1) Большой; великій. *Як світ великий, так різне на нім буває.* Ном. № 397. *Як у воді не без чорта, так у великого пана не без жида.* ЗОЮР. I. 146. *Великий дурень.* Ном. **Велúкого стóїти.** Много стоитъ; много значитъ. **Велúка дорóга.** Дальняя дорога. *Ой не їдь, синку, у велику дорогу.* Нп. **Велúка головá.** Умная голова. *Нема чого журитися: нехай той журиться, що велику голову має.* Ном. **Велúкий Луг.** Такъ называлась у запорожцевъ низменность по лѣвой сторонѣ Днѣпра, ниже о. Хортицы, отъ устья рѣки Мокрой Московки до перваго впаденія въ Днѣпръ р. Конки, покрытая огромнымъ вѣковымъ лѣсомъ, болотной травой и высокими камышами. Эварн. Вольн. запор. казаковъ. (2-е изд.) 124, 274. *Січ—мати, а Великий Луг—батько.* Ном. № 757. *Ой повій, повій, вітре, через море та з Великого Лугу.* Шевч. 56. **Велúкий пíст.** Великій постъ. Ном. № 6410. **Велúкий понедíлок, вівтóрок** и пр. Страстной понедѣльникъ, вторникъ и т. д. Ном. № 11567. **Велúка Руїна.** Періодъ въ исторіи правобережной Украіни между 1672 и 1678 г. **Велúкий час.** Продолжительное время. **Не за велúкий час.** Въ короткое время. **Велúкого кóліна, велúкої рукú.** Знатный, родовитый. Св. Л. 217. 2) Рослый, высокій. *Великий ростом та розумний будь.* Ном. *Великий до неба, а дурний як треба.* Ном. № 6347. 3) Названіе медвѣдя у гуцуловъ. Шух. I. 22.

Велúкість, кости, *ж.* 1) Величина. *Виросло аж до великости справдешніх гір.* Левиц. ПЮ. I. 479. 2) Большое количество.

Ве́лико, *нар.* Очень; сильно; много. *На свого сина велико сердився.* ЗОЮР. II. 49. *Инший велико знає, а в мене пам'яти не має. Велико розумна.... велико здібна.* К. XII. 16. Ум. **Велúчко.**

Великовóїн, на, *м.* Великій воитель. Рудч. Ск. II. 185.

Великовóїнний, а, е. Тотъ, кто великій воитель. *Іван великовоїнний за 'дним махом-побивахом сто душ побиває.* Рудч. Ск. II. 185.

Великовчéний, а, е. Многоученый. Левиц. Пов. 93.

Великогрíшниця, ці, *ж.* Большая грѣшница. *Замолоду ся жінка великогрішниця була: дитину свою занапастила.* Зміев. у.

Велúкодень, дня. *м.* = **Велúкдень.**

Завтра пресвітле Христове воскресеніе, день-Великодень. АД. І. 234.

Великоде́ній, я, е. Пасхальный. *Маруся у великодню суботу сама вчинила паску.* Кв. І. 67. **Великоде́ні свя́та, святи́й.** Свѣтлый праздникъ, свѣтлая недѣля.

Великоду́шний, а, е. Великодушный. *О, Байдо, воїне великодушний.* К. Бай. 20.

Великоліти́й, я, е, Многолѣтній. *Дерева великолітні.* Шевч. 436.

Великомо́вний, а, е. Многорѣчивый. *Не великомовна була.... усе мовчки.* МВ. П. 34.

Великомо́вність, ности, *ж.* Многорѣчивость. Желех.

Великомо́жний, а, е. Вельможный, знатный. *Простих і великоможних смерть не минає.*

Великому́ченик, ка, *м.* Великомученикъ. *Де ж ти, великомученице святий, пророче божий?* Шевч. 561.

Великому́ченица, ці *ж.* Великомученица. Шевч. 439.

Великоро́дний, а, е. Высокородный. *Княгиня великородна.* МВ. (О. 1862. Ш. 39).

Великорозу́мний, а, е. Очень умный. *Ти вже в нас великорозумний.* Левиц. КС. 27. Сим. 230.

Великосві́тній, я, е. Аристократическій, принадлежащій къ высшему свѣту. *Соромились размовляти нею* (українською мовою) *серед людей великосвітніх.* К. ХП. 122.

Великотерпля́чий, а, е. Многотерпѣливый. *Бог великотерплячий.* Васильк. у.

Ве́личъ, чі, *ж.* Громадина, громада. *Воли в його велич. Велич був покійний чумак. Ліс у мене стародавній, добрий; дуби—велич усе.* Харьк. *Дівки така величъ.* Константиногр. у.

Величáти, чáю, єш. *гл.* 1) Величать, называть, титуловать. *Тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем величати.* Макс. *Один одного звикли добродіями величати.* ЗОЮР. II. 201. 2) Почитать, относиться съ уваженіемъ; чествовать. *Дурня багатого всі величають.* Ном. № 1429. *Андрею, не будьте свинею, коли вас люде величають.* Ном. № 2837. *Десь я тобі та докучила, по твоєму двору ходячи, кіскою маючи, твій двір величаючи.* Макс.

Величáтися, чáюся, ешся, *гл.* 1) Важничать; чваниться. *Величається, як заяць хвостом.* Ном. № 2488. *Величається, мов попадя на весіллі.* Ном. № 2491. 2) Возвеличиваться. *Веселися ж, мое серце, величайся, моя слово!* К. Псал. 31.

Величéзний, величéнний, а, е. Огромный, большущій. Желех.

Величéнький, а, е. Довольно большой. *Бур'янець і величенький, та ніхто його не думає полоти.* Кв.

Величíнь, ні, *ж.* Величина; огромность. *Ми можемо виясмити величінь сонця.* Дещо. (4-те вид.), 26.

Вели́чкий, а, е. Большой. Вх. Зн. 6.

Вели́чко, *нар.* Ум. отъ **вéлико. Нас не величко.** Насъ не много. Вх. Лем. 396.

Вели́чний, а, е. 1) Почитаемый, находящійся въ чести, достойный. *До попа ідемо, гостинці несемо житні, пшеничні—ми в попа величні.* Мет. 25. *Який сей хліб чесний та величний, щоб такі й ви були.* 2) Величественный. *Діла твої святі, величні, все сталося, як ти задумав.* К. Псал. 260.

Вели́чність, ности, *ж.* 1) Значеніе, значительность, достоинство. *Козаки у хлібі кохаються, ото як зійдуться, то й пита один одного: а скілько у тебе хліба, бо він у чому иншому величности не покладає.* Могил. у. 2) Величественность.

Вели́чно, *нар.* Величественно. *Одягнися красотою шаною велично.* К. Псал. 108. *Як у нас велично та пишно.* МВ. (О. 1862. Ш, 41). Ум. **Вели́чненько.** *Бабуся, сидячи за столом тихенько і величненько, якусь думку собі думала.* МВ. (О. 1862. Ш. 58).

Величночéсний, а, е. Высокочестный, благородно честный. К. М. і Х. 39.

Вели́ччя, чя, *с.* 1) Величіе. *Ти своє величчя з неба на всю землю разпросторив.* К. Псал. 14. *Велике слово свідкує про величчя того народу, що зачав його в глибині свого духа.* К. ХП. 131. 2) Величаніе, почетъ, честь. *Марусю—калино, малино! нам на тебе дивитися мило, да на твоє біле обличчя, що зробила родоньку величчя.* МУЕ. Ш. 152. *Нарядила родоньку величчя, що звеличали три двори.* МУЕ. Ш. 152.

Вели́ння, ня, *с.* Велѣніе, приказаніе. *Обносять злющі мене словом, а я храню твої велїння.* К. Псал. 277.

Вели́ти, лю, ли́ш, *гл.* Велѣть, приказывать, приказать. *Ой чому не прийшов, чому не приїхав, як я тобі, серденько, веліла?* Мет. 31. **Не вели́ти.** Не позволить, не велѣть, запретить. *Мені мати не велить з тобою, серце, говорить.* Мет. 54.

Не велять ходити, дівчини любити. Мет. 92. *Я не велю милому журитися.* Мет. 99.

Вельбі́б, бо́бу, *м.* Родъ крупныхъ бобовъ. Вх. Лем. 396.

Вельбу́читися, чуся, чишся, *гл.* Важничать, чваниться. Черниг.

Вельбу́чний, а, е. Важный, знатный. *Я не вельбучний чоловік,—їм і рибу просту, і хліб.* Черниг. у.

Вельґо́ґор, ра, *м.* Раст. Pisum macrocarpum. Вх. Пч. II. 34.

Ве́льми, *нар.* Очень, весьма. *Дорогий шаг до сповіддя, а після сповіддя не вельми.* Ном. № 7775. *Ішов козак на линію і вельми надувся.* Ном. № 792. *Радуйся, Хвесе, кіт сало несе! радуйся вельми, бо вже перед дверми.* Ном. № 12680. *Я маю вельми дорогий крам.* Макс. *Вельми добре.* Кіев. у.

Ве́льмий, а, е.=**Великий.** *Боже єдиний, Боже вельмий! Тепер увесь світ на хабарові стоїть.* Кіев. у. *Святий Боже, святий вельмий, змилуйся над нами.* Кіев. у. *Дощ іде, та не вельмий.* Васильк. у.

Вельмо́жа, жі, *м.* Вельможа. Желех.

Вельмо́жество, ва, *с.* Знать. К. ЧР. 200.

Вельмо́жний, а, е. Знатный, вельможный; могущественный. *Доля карає й вельможного й неможного.* Ном. № 1729. *Вельможна громада.* Шевч. 126. *Була колись шляхетчина, вельможная пані.* Шевч. 130. **Вельмо́жний па́не.** Милостивый государь (титулъ). *Вельможний пане, моя жінка несповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Вельмо́жність, ности, *ж.* Знатность. Желех

Венбе́рь, рю, *м.*=**Имберь.** *Несу перчику, венберю на сюю любу вечерю.* Грин. Ш. 539.

Венге́рка, ки, *ж.* Родъ сливъ, венгерская слива. Уман. IV. 39.

Ве́нґирь, ря, *м.* Гарь отъ трубки. *Він дриґез або венґир кладе за губу як циган.* Екатериносл. у.

Ве́нтерь, ря, *м.*=**Ятір.**

Ве́пер, пра, *м.* 1) Вепрь, дикій кабанъ. *Унадився чорний вепер паровинку рити.* Гол. IV. 506. 2) Кастрированный свиной самецъ. Вх. Пч. II. 7. Ум. **Ве́прик.** Гн. I. 130, **вепро́к.** Гн. I. 129.

Вепри́на, ни, *ж.* 1) Мясо вепря. 2) Раст. Ribes grossularia. Вх. Пч. II. 35.

Вепро́к, [ка? веприка?], *м.* Ум. отъ **ве́пер.** Гн. I. 129.

Ве́ра, *нар.* Навѣрное. *Еще хоць бись пила фіялковий корень, вера уж не будеш нашим дівкам ровень.* Гол. IV. 435. *Хоць би ти обшила хижечку докола, вера ти не найдеш ньонечка сокола.* Гол. IV. 424.

Верба́, би́, *ж.* Верба, ветла, Salix. *Шумлять верби в кінці греблі, що я насадила.* Мет. 113. *Не стояла б до півночі з милим під вербою.* Шевч. 12. *Будь високий як верба, а багатий як земля.* Посл. **У його на вербі́ гру́ші росту́ть.** Онъ вретъ, онъ говоритъ небылицы. **Куди́ не пі́деш. то золоті́ ве́рби росту́ть.** Вездѣ испортишь дѣло. Рудч. Ск. II. 61. **Вербу́ носи́ти поча́в.** Запилъ. Грин. I. 233. 2)—**ди́ка**=**Дереза.** Вх. Пч. I. 11. Ум. **Ве́рбка, верби́ця. верби́чка, верби́ченька, ве́рбочка.**

Верби́на, ни, *ж.* 1) Одно вербовое дерево. КС. 1883. XI. 510. *Не стій, вербино, роскидайся.* Мет. 159. 2) Вербовое дерево. *Стіни з вільхи та вербини.* Щог. Сл. 99. Ум. **Верби́нка.** Мнж. 30.

Верби́нець, нця, *м.* Лоза. Вх. Лем. 396.

Верби́нка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **верби́на.** 2) Раст. Aster Amellus L. Вх. Пч. II. 29.

Верби́ця, ці, *ж.* Ум. отъ **верба́.**

Верби́ч, ча, *м.*=**Вербниця.** Чуб. I. 237. *Прийшов вербич, два кожухи тербич.* Ном. № 426.

Верби́ченька, верби́чка, ки, *ж.* Ум отъ **верба́.**

Ве́рбка, ки, *ж.* Ум. отъ **верба́.**

Ве́рблик, ка, *м.* Принадлежность уздечки,—задвижки, удерживающія съ обѣихъ сторонъ уздцы, вкладываемыя въ ротъ лошади. (К. П. Михальчукъ).

Верблю́д, да, *м.* Верблюдъ. Шевч. 437. *Після нього і верблюд не питиме.* Драг. 379.

Верблю́дка, ки. *ж.* Раст. Epilobium tetragonum. Вх. Пч. I. 10.

Верблю́жий, а, е. Верблюжій. *Іоан був одягнений у верблюжий волос.* Єв. Мт. I. 6.

Верблю́жина, ни, *ж.* Верблюжье мясо.

Вербля́ниця, ці, *ж.* Время въ самомъ началѣ весны, когда вербы цвѣтутъ. *Вербляниця то ще не весна: і сніг припада, і крупи ідуть.* Вх. Зн. 6.

Ве́рбний, а, е. Вербный.—**ти́ждень.** Вербная недѣля.—**неді́ля.** Вербное воскресенье.

Вербни́к, ка́, *м.* Вербовая роща. Кролевец. у.

Ве́рбниця, ці, *ж.* 1) Вербная недѣля. *Прийде вербниця, назад земля вернеться.* Ном. № 426. 2)=**Вербля́ниця.** Желех.

Вербня́к, ка́, *м.*=**Вербник.** Желех.

Вербо́вий, а, е. Ивовый. *Козячий кожух, вербові дрова, — біда готова.* Ном. № 8110.

Вербо́в'я, в'я, *с. соб.* Вербы. *Ой ти вербо, вербов'я, похилилося голля.* Грин. Ш. 429.

Верболі́з, ло́зу, *м.* Раст. Salix caprasa. ЗЮЗО. I. 134. *Верболіз б'є до сліз.* Ном. № 13639.

Ве́рбонька, ве́рбочка, ки, *ж.* Ум. отъ верба.

Вербува́нець, нця, *м.* Завербовавшійся въ войско. Вх. Лем. 396.

Вербува́ння, ня, *с.* Вербованіе.

Вербува́ти, бу́ю, ешь, *гл.* Вербовать. *Ой цісарю, цісаричку, чому нас вербуєш?* ЕЗ. V. 143. *Ой як же нас вербували, злоті гори дарували; а як же нас звербували, то в кайдани закували.* Нп.

Вербу́нка, ки, *ж.* Вербовка. *Пристань, пристань до вербунки, будеш їсти з маслом курки.* Ном. № 12511.

Вербунко́вий, а, е. Къ вербованію относящійся. Желех

Вербу́нок, нку, *м.*=**Вербунка**. *Пристань, пристань до вербунку, будеш їсти з маслом курку, будеш їсти, будеш пити і в хорошому ходити.* Нп.

Верб'я́, б'я́, *с. соб.* Вербы. *Куди не повернешся—золтое верб'я росте.* Ном. № 3136.

Верве́чка, ки, *ж.* 1) Веревочка, на которой привѣшена люлька, колыбель (всѣхъ **верве́чок** четыре). К.С. 1893. VII. 80. *Шовковії вервечки, комісочка швабська, дитиночка панська.* Мет. 4. 2) Рядъ, толпа людей, животныхъ. *А он Грицько малу вервечку за собою веде.* Мир. Пов. I. 129. *Вервечка курей.* Мнж. 177.

Верг, гу, *м.* Слой. Вх. Зн. 6.

Ве́ргання, ня, *с.* Бросаніе, швыряніе. Г. Барв. 425.

Ве́ргати, гаю, еш, сов. в. **ве́рг(ну)ти, ну, неш,** *гл.* 1) Бросать, бросить, швырять, швырнуть. *Такі дуби верга, що по півтора обіймища.* Рудч. Ск. II. 106. 2) **Ве́ргнути очи́ма.** Взглянуть. *Ой шила сорочку,—покоротила, верзла очима на побратима.* Гол. II. 226.

Ве́ргатися, гаюся, ешся, сов. в. **ве́рг(ну)тися, нуся, нешся,** *гл.* Бросаться, броситься. Шух. I. 212. *Як не вержеся усе те на мене, як не стане кусати, гризти.* Гн. II. 64.

Ве́рглик, ка, *м.* Инструментъ для плетенія лаптей. *Мав... верглик той, що ланті плетуть.* Чуб. II. 382.

Ве́рг(ну)ти, ся. См. **Вергати, ся.**

Верґу́н, на́, *м.* Сладкое печеніе: **хворостъ, хрусты.** Сим. 192. Ум. **Верґуне́ць, верґу́нчик.**

Ве́ре, *нар.* Въ самомъ дѣлѣ? неужели? Вх. Зн. 6.

Вереве́й, б'я́, *м.*=**Горобець.** Чуб. II. 15. Ум. **Вереве́йко.** *Вереве́йко в стрісі.* МУЕ. Ш. 126.

Вереб'я́чий, а, е.=**Горob'я́чий.** Чуб. II. 16.

Верев'я́ний, а, е. Веревочный. Слов. Д. Эварн.

Ве́реди, дів, *мн.* Капризы, прихоти.

Вередя́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Мѣшать, препятствовать, вредить. Угор.

Вередя́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Чваниться. *Як ся вередит богацький син: убрався як пан.* Вх. Зн. 6.

Вередій, дія, *м.* Капризникъ, прихотливый, переборчивый. Уман. II. 8. *Вередувала б тебе лиха година! Чого тобі не стає ще? Ну,та й вередій же!* Харьк.

Вередійка, ки, *ж.* Капризница, прихотливая, переборчивая.

Вередли́вий, а, е. Капризный, прихотливый. *Вередлива коза вовку користь.* Ном. № 2630. *Вередливе тілки воду варить.* Ном. № 2727.

Вередли́во, *нар.* Капризно, прихотливо.

Вереди́к, ка́, *м.* 1)=**Вередій.** 2) Раст. Thlaspi arvense L. ЗЮЗО. I. 138.

Вереди́ця, ці, *ж.*=**Вередійка.** *Не буде їй добра у світі, коли такою вередницею зостанеться.* МВ. I. 26.

Вередо́вний, а, е.=**Вередливий.** *Ну, та й вередовна дитина.* Черниг. у.

Ве́реду, меж., обозначающее капризничанье. Встрѣчено въ скороговоркѣ: *Вереду-вереду та пасла дівчина череду.* Харьк.

Вередува́ння, ня, *с.* Капризы, прихоти, привередничанье. *Хома з того часу зарікся коней купувати та жінчине вередування сповняти.* Рудч. Ск. II. 174.

Вередува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Капризничать, прихотничать, перебирать, привередничать. *Тоді їм* (запорожцам) *таки й тісніше стало, бо вередувати почали.* ЗОЮР. I. 77. *Тепер ти вередуєш: будеш їсти печену редьку.* Ном. № 12228. 2) Перебирать (польск. wertować?). *Вередував дерево: чи більше сухого, чи більше зеленого.* Чуб.

Вередў́н, на́, *м.*=**Вередій.** Левч. 56. Ум. **Вередунёць, вередў́нчик.** Аф. 313.

Вередýха, хи, *ж.*=**Вередíйка**. Уман. II. 8. Ум. **Вередýшка**. Аф. 313.

Верезáти, жу, жиш, *гл.* Скрипѣть. *Аби входовими дверима за єдно не верезати, не рипати, кладуть...* Шух. I. 94.

Веремíй, мíя, *м.*, **веремíя, мíї**, *ж.* 1) Кутерма, суматоха, смятеніе. *Всі веремію підняли.* Котл. Ен. Ш. 8. *Не краще було й товаришам Гонти: і їх четвертували по городах і містечках, і їх голови, руки і ноги розвішували по перехрестях. Понався у сю веремію і наш дідуган Тарасович.* Стор. I. 252. *Пастухи в ту нiч, як народився Христос, вздріли й велику веремію на небі.* Старод. у **Крутúти веремíя, веремію**. Дѣлать быстрыя нападенія атаки, нападать то здѣсь, то тамъ. Потебн. Ш. 67. К. ЧР. 423. *Нiхто краще його не ставав до бою, нiхто не крутив ляхам такого веремія.* К. ЧР. 13. *Крутять в полі веремія делібаші кіньми.* К. МБ. XI. 142. *Як почав він веремія крутити: то шарне, то сіпне, то кусне мене, аж гірко менi стало.* Канев. у. **Крутúти мíзком веремію**. Измышлять, задумывать хитрости. Потебн. Ш. 67. *Я вже трохи й дошдуюсь, яку він крутить мiжком веремію.* Шеренера, купала на Йвана. 22. **Сказáти веремію**. Сказать нѣчто. *Сказав би веремію, та здумав, що говію.* Ном. № 3583.

Верéм'я, м'я, *с.* Хорошая погода. Шух. I. 81. 189. *По слотi врем'я.* Фр. Пр. 146.

Верéнва, ви, *ж.* Рядъ сноповъ въ одоньяхъ. Чуб. VII. 575.

Верéня, нi, *ж.* Маленькая верета. Kolb. I. 69. Ум. **Верéн(ь)ка**. *У нас не суть веренки, мов тоненькі плахотки.* Гол. IV. 407.

Вéрес, су, *м.* Раст.=**Вересс**. Вх. Шч. I. 9.

Вéресень, сня, *м.* Сентябрь (мѣсяцъ). Желех.

Вéреск, ку, *м.* Визгъ, крикъ. Левч. 62. *Вереск у хатi.* Фр. Пр. 146.

Верескле́п, пу, *м.*=**Верескле́т**. ЗЮЗО I. 123.

Верескли́вий, а, е. Крикливый. Желех. Iевч. 62.

Верескотня́, нi, верескотня́ва, ви, *ж.*=**Вереск**.

Верескýн, на, *м.* Крикунъ. Уман. II. 48.

Верескýха, хи, *ж.* Крикунья. Уман. II. 48.

Верéснути, ну, неш, *гл.* Крикнуть рѣзко. *Пiвень на призьбі на все подвір'я як вересне.* Драг. 76.

Верéта, ти, *ж.* 1) Дерюга. 2) Родъ шерстяныхъ разноцвѣтныхъ ковриковъ, которыми застилаютъ лавки, а иногда и столъ. Чуб. VII. 387. Kolb. I. 58. *Дайте ж нам і постілку та й писані верети.* Гол. II. 111. 3) Множество, куча. *Верети горобців у просі.* Фр. Пр. 147. Ум. **Верéтка**.

Верете́ночко, ка, *с.* Ум. отъ **веретено**.

Верете́нитися, нюся, нишся, *гл.* Вертѣться какъ веретено.

Верете́нний, а, е. Относящійся къ веретену. **Залiзо верете́нне**. Стропильное желѣзо, двухвершковой толщины. Вас. 199.

Верете́нниця, ці, *ж.*=**Веретíльник**. Вх. Шч. II. 16.

Верете́но, на, *с.* 1) Веретено для прядéнія. Чуб. VII. 410. Вас. 201. *Позичим веретено, гребінь, днище, прийма додому і давай прясти.* Рудч. Ск. I. 178. *На сорочку не напряла, веретiн не було.* Г. Барв. 45. Названія частей веретена въ Лебед. у.: острый конецъ—**шпинь**, утолщенная средняя часть—**пузцé**, зарубка послѣ нея—**шúйка**, конецъ—**п'я́тка**. (Залюбовск.). Гущульскія названія: острый конецъ—**спíнь**, утолщенная средняя часть—**чéрево**, зарубка послѣ нея—**затúнка**, деревянный дискъ, надѣваемый на конецъ—**кóчальце**, конецъ—**гýска**. Шух. I. 148. 2) Веретено, стержень какъ часть различныхъ снарядовъ и машинъ, напр. снаряда для прядéнія шерсти (назв. тупого конца: **гýзна** Вас. 153) и различныхъ ткацкихъ снарядовъ: **ремíсниня́** (Шух. I. 257), **снува́лки** (МУЕ. Ш. 15), **чóвника** (Шух. I. 258), **шпýлера** (МУЕ. Ш. 14), **прядки**; также какъ часть слѣдующихъ машинъ: **жóрен** (Шух. I. 146), **млина́ ручно́го** (Kolb. I. 103), — **водяно́го и вітряно́** (Kolb. I. 61; Мик. 481), **кругá гончáрського** (Вас. 179, Шух. I. 360—262) и пр. Ум. **Верете́(і)нце, верете́нечко**.

Верете́нце, верете́нце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **верете́но**. 2) *мн.* Раст. Equisetum arvense. Вх. Лем. 396.

Верéтина, ни, *ж.* Нитки для ткань я **верéти**. МУЕ. Ш. 19.

Верети́ння, ня, *с.* ? *Нi з того, нi з сього—веретиння.* Ном. № 7003.

Верéтище, ща, *с.* Рубище. *Все веретище Остапове держалось тільки латками.* Г. Барв. 22.

Веретільник, ка, *м.* 1) Змѣя мѣдяница, Anguis fragilis. Вх. Пч. I. 16. 2) Ящерица. Вх. Лем. 396.

Веретільница, ці, *ж.* 1)=**Веретільник**. Вх. Пч. I. 16. 2) Родъ рыбы. Шух. I. 24. 3) Злая женщина.

Веретінник, ка, *м.* 1) Часть ручно́го млина́. Шух. I. 103. 2) Снарядъ, употребляемый при сматываніи нитокъ съ веретена на мотови́ло: на четырехугольной деревянной подставкѣ—ла́виці стоятъ вилки—**розсо́ха**, которыя своимъ **хвосто́м** укрѣплены въ подставкѣ; на верхніе концы **розсо́х** надѣта дощечка—**прави́ло**, имѣющая, кромѣ двухъ отверстій для концевъ вилокъ, еще и третье посрединѣ; веретено съ напряженными на него нитками вставляется такъ, что тупой его конецъ упирается въ мѣсто, гдѣ выходятъ вилки, а острый—въ среднее отверстіе—**прави́ло**; если тянуть за конецъ нитки, то веретено вращается и нитка разматывается. Шух. I. 149.

Веретінце. См. **Веретенце**.

Вере́тка, ки, *ж.* Ум. отъ **вере́та**.

Вере́то, та, *м.*=**Пілка 3**. Вх. Пч. II. 21.

Вере́ття, тя, *с.* 1) Тряпье, хламъ. 2) Кругъ сноповъ въ стогѣ. Александров. у.

Вере́тяний, а, е. Дерюжный; подобный дерюгѣ. *У своїй веретяній свитині.* Г. Барв. 22.

Верéчи, вéржу, жеш, *гл.* Бросить, кинуть. Угор. *Волілась мя в болото веречи, ніж мя мали вояки стеречи.* Гол. I. 137.

Верещáка, ки, *м.* Крикунъ, пискунъ.

Верещáння, ня, *с.* Рѣзкій крикъ, визгъ.

Верещáти, щу́, щи́ш, *гл.* Рѣзко, пронзительно кричать, визжать, пищать. *І кричить, верещить, против діда не мовчить.* Нп. *Жаба кричить, верещить, а кухарь на рожні до кухні її тащить.* Ном. № 1222.

Верéя, рéї, *ж.* Ось, на которой ходитъ дверь; столбъ, на который навѣшены ворота. КС. 1882. IV. 171. *Поставивши ворота з вереями.* К. Іов. 85.

Вержéт, ту, *м.*=**Леверже́т**. *Накрутять оце вержет, аж стирчить, мов у квока чубик.* Сим. 230.

Верáйця, ці, *ж.* Пустомеля. *Верзи, верзице, покуль верзеться.* Ном. № 13013.

Верзíкати, каю, еш, *гл.*=**Верзикати**.

Верзíння, ня, *с.* Болтовня, пустые разговоры. *А що як справді нападуть на нас розбійники?...—Не бійсь, мое серце: то усе верзіння.* МВ. Ш. 130.

Верзтú, зу́, зе́ш, *гл.* Говорить вздоръ, болтать, плести, пустомелить. *Великий крик всі підняли і всяку всячину верзли.* Котл. Ен. *Стара собако, де б молиться, верзеш тут погань.* Шевч. 159. *Іван Уласович і не слуха, що вона йому верзе.* Стор. I. 208.

Верзтúся, зе́ться, *гл. безл.* Грезиться. *Як снеться, то й верзеться.* Ном. № 11349. *Ой не спала я, все верзлась мені нічка темная.* Шевч. 295.

Верзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Издѣваться. Испорч. **коверзувати**? Слово сомнительное; встрѣчено только въ одной пѣснѣ, помѣщенной въ соч. В. Шульгина: „Юго-западный край" (1864). *А там стали шкури дерти, як і спершу дерли,—цілий тиждень верзувати, як і верзували.* (106).

Верзу́н, на́, *м.* Кожаный лапоть. Стор. М. Пр. 4. *І так злиденно іскривився, що став похожим на верзун.* Котл. Ен. VI. 81.

Верзя́кання, ня, *с.* Нескладная болтовня. *Уже йому докучило слухати п'яне верзякання.* К. ЧР. 67.

Верзя́кати, каю, еш, *гл.* Болтать, плести, молоть вздоръ. *Верзякали вони таку дурницю.* Ком. I. 53.

Веризу́б, ба́, *м.* Рыба: веризубъ, Leuciscus Friesii. Браун. 28.

Верівчáний, а, е. Веревочный. Волч. у. (Лободовск.).

Верíнка, ки, *ж.*=**Верея**. *Лягають спати, а вкриваються сіряками чи якою верінкою.* Шух. I. 216.

Вéріс, су, *м.* Раст. Верескъ, Calluna vulgaris Salis. ЗЮЗО. I. 115.

Верія, рії, *ж.*=**Верея**. Желех.

Верклю́г, га, *м.* Снарядъ для подвѣшиванія котелка надъ огнемъ (въ жилищахъ гуцульск. пастуховъ и пр.). **Стовп**—столбъ вращается, стоя у стѣны, въ **наганці** нижнимъ концемъ; вертикально къ нему вдѣланъ въ верхній его конецъ (такъ что выходитъ подобіе буквы Г) четырехгранный брусокъ дерева, назыв. собственно **верклю́гом**, вдоль котораго двигается **берфе́ла (кужба)**—пластинка съ крючкомъ на концѣ: одинъ конецъ **берфе́ли** проходитъ въ отверстіе **верклю́га** и поддерживается въ немъ **чопе́м**—колышкомъ, входящимъ въ отверстіе **берфе́ли**, а на крюкѣ другого конца виситъ котелокъ; благодаря ряду отверстій для колышка вдоль **бер-**

фели, ее можно поднимать и опускать, также двигать по прорѣзу верклю́га и такимъ образомъ перемѣщать котелокъ. Шух. I. 186, 187, 109. См. **Вертлюг**.

Верла́нь, на́, *м.* Крикунъ. *Го́рлань, верлань, кулачник страшний.* Котл. Ен. V. 66.

Верла́тий, а, е. Крикливый.

Верло́, ла́, *с.* Рычагъ, къ которому припрягаютъ лошадей для приведенія въ дѣйствіе привода.

Верміа́н, на, *м.* Армянинъ. Мнж. 155.

Верне́ць, нця́, *м.*=**Вочкарь**. Угор.

Верни́вода, ди, *ж.* 1) Водоворотъ. 2) *м.* Сказочный великанъ, по желанію, движеніемъ свонхъ усовъ управляющій водою. *Вернивода з водою грається: на той бік усом поверне—там сухс робиться, то на той—там сухо робиться.* Чуб. II. 266.

Верни́голова, ви, *ж.* Родъ дѣтской игры.

Верни́гора, ри, *м.* Сказочный герой, переворачивающій горы. Мнж. 43. Драг. 256.

Верни́дуб, ба, *м.* Сказочный герой, руками ломающій огромные дубы. Мнж. 43.

Верни́на, ни, *ж.*=**Коло́твица**. Вх. Зн. 27.

Верни́сонце, ця, *с.* Раст. Lupinus caeruleus. Харьк. у.

Верну́ти, ся. См. **Вертати, ся**.

Верса́дло, ла, *с.* Астролябія. Мнж. 177. См. **Верцадло**.

Версовик, ка, *м.* Лошонокъ, родившійся поздней осенію. Вх. Пч. II. 6.

Верста́, ти́, *ж.*=**Верства**.

Верста́к, ка́, *м.* Ровесникъ. Шух. I. 32.

Верста́т и варста́т, ту, *м.*, **варста́ть, ті**, *ж.* 1) Также **крбсна**. Ткацкій станокъ. Чуб. VII. 409. *Хто пряде, хто за верстаттю.* Г. Барв. 33. Части **верста́ту** видны изъ слѣдующаго рисунка гуцульскихъ крбсен: **1** и **1. Пере́дні кбники; 2** и **2. за́дні кбники; 3** и **3. ставки́; 4** и **4. побе́дрини; 5** и **5. попере́чниці; 6. сі́давка=сіде́ц; 7** и **7. льбики; 8. ма́ґоль; 9. штак; 10. спі́дній навій=воротйло; 11. су́чка з зуба́ми; 12. пе́сик; 13. ве́рхній навій=воротйло; 14. су́чна, ке́гло; 16. пе́сик; 17. чіп; 18. шнур; 19. ка́мінь; 20. попере́чниця; 21. ву́ха; 22. пбножі; 23. скракни́к; 24. скраклі́ з кі́льцями; 25. ни́чиниці; 26. мотузи́; 27. стріла́; 28** и **28. снизький; 29** и **29. на-**

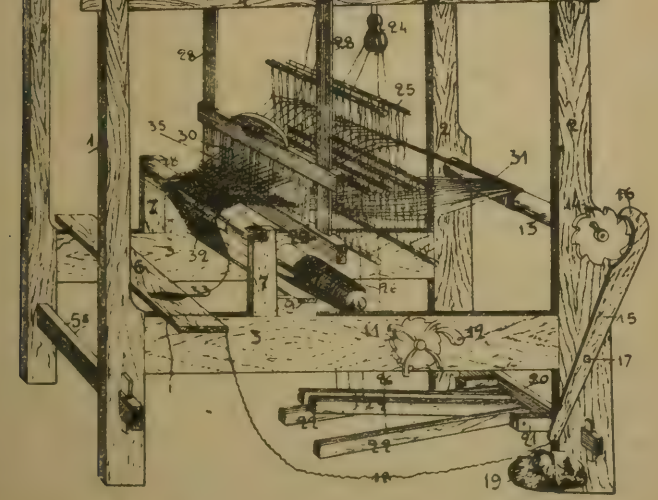

бі́вка (=ля́да), а в ній **30.** бе́рдо; **31.** осно́ва; **32.** полотно́; **33.** чо́вники; **34.** полотно́, навйте на спі́дній навій. Шух. I. 254—256. Иныя названія тѣхъ же частей: а) 1. ко́ники, 2. слу́пки, 3. стати́ви. 4. же́рдки, 5а. же́рдки, 5б. ша́йда, 6. сіда́к, 7. льбнтки, 8. ма́гіль, 9. штак, 10. долі́шній навій, 11. триб, 12. пе́сик, 13. горі́шній навій, 14. триб, 15—16. су́на, 20. ша́йда, 21. кочки́, 22. підні́жки, надѣтыя на сво́рінь, 25. на́чинє, 27. же́рдка, 28. лядобійці, 29. власти́ва ля́да, 30. блят, 31. осно́ва, 32. полотно́, 33. чо́вник, 34. полотно́. Восточн. Галиція. МУЕ. Ш. 16—20. б) 1. Пере́дні стояни́ (стояки́), 2. за́дні стояни́ (стояки́), 3. ко́ні (застря́мини), 4 и 5а. же́ртки (же́ртки), 5б. ша́йда (ша́йда), 6. ла́вка, 7. ломки, ед. ч. ло́мок (ло́но), 8. штак (магі́нниця), 9. штак, 10. спі́дній навій, 11. ко́лесо (трибо́к), 12. цу́га (жа́бка), 13. ве́рхній навій, 14. ко́лесо (ко́ло), 15—16. цу́га (дзу́га), 20. ша́йда (ша́йда), 21. (жа́бка), 22. підні́жки, надѣтыя на шво́рінь (то-же), 23. сере́дня же́ртка, 24. жабки́—ихъ двѣ (жидки́), 25. нача́йня (нача́йня), 26. мотузо́чки, 27. же́рточка (же́ртка)—къ ней привязана ля́да своею ро́спинкою,—въ гуцульскихъ кроснах же́рточка и ро́спинка, какъ видно изъ рисунка, сведены въ одно, 28. хвости́, 29. сама́ ля́да (то-же), 30. блят (блят), 31. осно́ва (то-же). Константиногр. у., записалъ Б. Гринченко; въ скобкахъ поставлены названія, указанныя у Вас. 165—166.—См. еще отдѣльныя описанія: блят, ляда, навій, начинія. 2) Варста́т гончарський. См. Круг гончарський. Шух. I. 260. 3) Варста́т тра́цький. Подставки, на которыя кладутъ дерево при распиливаніи его на доски. МУЕ. Ш. 30.

Верста́ти, та́ю, еш, *гл.*—доро́гу, путь. Держать путь. *По морю простий путь верстають судна.* К. Псал. 237. *Коней на-взаводах день і ніч держали, до гетьмана Наливайка дорогу верстали.* Макс. *Зібралися повки його на мене, верстаючи далекую дорогу.* К. Іов. 41.

Верстві́, ві́, *ж.* 1) Верста. *Прибігають до царевого дому.... верстов за п'ять.* Рудч. Ск. I. 105. *У доброго коня не довгі верстви.* Ном. № 11365. 2) Верстовой столбъ. *З Береслава до Перекопу все мальовані верстви.* Рудч. Чп. 155. *Поставляли тут верстів що й розминуться трудно.* Ном. № 6595. 3) Слой земли, сноповъ; рядъ вѣтвей на деревѣ, находящихся на одной высотѣ. Мнж. 177. Шух. I. 175. *Треба ще положити одну верству, а тоді вже вершити стіг.* Харьк. 4) Слой, классъ, кругъ (общества). *Це люде однієї верстви з вами.* Левиц. 5) Возрастъ. *Цей дід однієї зо мною верстви.* Рк. Левиц. *І з менчої верстви вчаться всі.* Уманск. у.

Верства́к, ка́, *м.* Ровесникъ. Вх. Лем. 396.

Верстовни́й, а́, о́. Верстовой. — **шлях.** Столбовая дорога. *На верстовім шляху в полі корчма під вербою.* Шевч. 455.

Версть, ти, *ж.*=**Верства 3—5.** Вх. Зн. 6.

Верта́ння, ня, *с.* Возвращеніе. *Ой то ж мені не гуляння,—за ворота та й вертання.* Грин. Ш. 686.

Верта́ти, та́ю, еш, сов. в. **верну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Возвращать, возвратить, вернуть. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає.* Ном. № 1715. *Верни моє, візьми своє.* Ном. № 278. *Верни, верни, милий Боже, моє дівування.* Мет. 259. 2) Возвратиться. *Я ждатиму, доки вони не вернуть з міста.* Федьк. 3) Поворачивать, заворачивать. *Туди мою головоньку що вечора верне.* Мил. 79. *Гей, верни, Касяне, круто.* Ном. № 11418. *Куди не верни, натнешся на тин.* 4) Выворачивать, выворотить, воротить, съ силой двигаться впередъ. *Де ся взялася да із моря синя хвиля: верне да верне всяку рибу ізо дна.* Мет. 101. *Правда зі дна моря верне.* Ном. № 6689. *Реве, стогне хуртовина, хотить, верне полем.* Шевч. 82. *Як узяв скот вернути із того яйця: верне та й верне.* Рудч. Ск. I. 144. 5) Сваливать, свалить, сбрасывать, сбросить. *Пшеницне, гречишне—верни вмісто.* Ном. № 12167.

Верта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **верну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* 1) Возвращаться, возвратиться, воротиться. *Вернітеся, літа мої, хоч до мене в гості. Не вернемось, не вернемось, не знаєм до кого.* Мет. 106. *Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся.* Ном. № 3676. 2) **Вернеться світ кому́.** Голова у кого кружится. *Лежить наша Тетяна, вернеться їй світ.* Г. Барв. 537.

Верте́п, пу, *м.* 1) Пещера. *Благовістия в Назареті,—стала слава у вертепі.* Колядка. Шевч. 291. *І слово правди і любови в степи, вертепи понесли.* Шевч. 2) Кукольный театръ, театръ маріонетокъ, на которомъ въ старину пред-

отавлялась рождественская мистерія, а также и сцены изъ народной жизни.

Верте́па, пи, *ж.* Пропасть, оврагъ, ущелье. Вх. Лем. 396.

Верте́пний, а, е. Относящійся къ вертепу. Желех.

Вертиго́лов, ва, *м.*, **вертиго́лова**, ви, *об.* Тотъ, кто имѣетъ привычку крутить головой. Вх. Зн. 6.

Вертигу́зка, ки, *ж.* 1) Трясогузка. Уман. IV. 127. 2) Вертлявая женщина.

Вертипо́рох, ха, *м.* Вѣтренникъ, вертопрахъ. Вх. Зн. 6.

Верті́ж, жа, *м.* Мѣсто сверленія. Угор.

Вертій, тія, *м.*=**Веретільник** 1. Вх. Пч. II. 16.

Вертіння, ня, *с.* 1) Вертѣніе. 2) Сверленіе.

Верті́ти, чу́, ті́ш, *гл.* 1) Вертѣть, крутить. *Вертить хвостом.* Ном. № 3004. *До Бога далеко, а пани вертять, як хотять.* Ном. № 1237. *У такому ділі як не верти, треба або чорта, або жінки.* Шевч. 284. 2) Сверлить. *У дошці вертіти дірку.* Дещо.

Верті́тися, чу́ся, ті́шся, *гл.* Вертѣться, крутиться. *Вертиться, мов вʼюн в окропці.* Ном. № 3124. *Вертиться, як муха в окропі.* Ном. № 10068.

Верткий, а́, о́. Вертлявый, шустрый. *Був там один, що його прозвали Малпою, швидкий та верткий, що й з під ступня викрутиться.* Св. Л. 131.

Вертли́вий, а, о. Вертлявый. Ном. № 13618.

Ве́ртлик, ка, *м.* Шарманка. *Грав на вертлику.* Вх. Лем. 397.

Вертлю́г, га, *м.* Неподвижный винтъ, на которомъ что нибудь вращается. См. **Верклюг**.

Вертýн, на́, *м.* Названіе хитраго вола. КС. 1898. VII. 46.

Вертуне́ць, нця́, *м.* Летучая мышь? (Вночі) *одні тільки вертунці часом літали перед його очима.* Мир. ХРВ. 306.

Верть, *меж.*, означающее поворотъ. *Тоді вона верть, та за двері.* Г. Барв. 182. *Підійшли до його, а він тоді верть, та в другий бік, та й сховавсь.* Павлогр. у.

Вертьо́г, гу, *м.* Ухабъ; яма въ пескѣ, выбитая вѣтромъ. Мнж. 177.

Вертьо́га, ги, *ж.* Родъ посуды. *Вийла з одної вертьоги.* Чуб. II. 407.

Ве́ртю, *нар.* Въ выраженіи **ве́ртю закрути́вся**—завертѣлся; встрѣчено только въ одной пѣснѣ, повидимому фальсифицированной и напечатанной у Макс. (1834), 130: *А в Ланському розі явір похилився, ой татарин тяжко-важко вертю закрутився.* АД. I. 144.

Ве́ртялка, ки, *ж.* Метательное орудіе. Угор.

Верх, ху, *м.* 1) Верхъ. *Козел сміливіший—ізліз на самий верх.* Рудч. Ск. *Вода так через верх лляться.* Рудч. Ск. **З ве́рху до спо́ду**. Съ верху до низу. **На ве́рсі**. Сверху. *Коровай накривають рантухом так, щоб різка з яблуками стреміла на версі.* Г. Барв. 1V. 30. **Через верх слу́хати**. Невнимательно слушать, пропускать мимо ушей. *Як батько казав: „не важся за його йти“, то я слухала його через верх.* Г. Барв. 277. 2) Поверхность. *Верх землі.* 3) Крыша, покрышка (шубы). *Кожухъ.... сіронімецький верх.* Сим. 227. 4) Верхняя часть, верхній край чего либо. **Верхи́**. Въ палкѣ верхній конецъ, когда на ней міряются, чья очередь. Ив. 14.—**у не́воді**. Верхній край невода. Вас. 186, Браун. 10. 5) Верхушка (дерева, горы, стога и пр.). Kolb. I. 63. *Ой у горбді конопельки—верхи зелененькі.* Мет. 61. *А що буря верхи позривала.* Грин. Ш. 418. *На дуба зліз, на самий вершечок.* Чуб. 6) Крыша; глава церковная. *Стоїть церква без верха, у їй людей без числа.* Ном. стр. 296, № 196. *Стане церковця з трома верхами, з трома верхами, з трома хрестами.* О. 1861. XI. Св. 62. **Твої ха́ти, а мій верх**. Обрядовыя слова невобрачной, подъѣзжающей къ хатѣ мужа, выражающія пожеланіе властвовать въ домѣ мужа. Мил. 123. 7) Дымовая труба, отверстіе для выхода дыма изъ печи. *Мій верх і заткало.* Ном. № 2575. *Ти думаеш, дурню, я тебе кохаю, я такими дурнями верхи затикаю.* Нп. **Верхи́ труси́ти**. Трубы чистить. Сим. 130. 8) **Верха́ми**=**Ве́рхи**. *А москалі їй назустріч, як один, верхами.* Шевч. 85. *Не їдь до мене трьома верхами, приїдь до мене трьома возами.* Грин Ш. 266. 9) Верхъ, излишекъ. Вас. 191 Ум. **Верши́ок, вершечо́к**.

Ве́рхи, *нар.* Верхомъ. *Наганяє його верхи на коні пан.* ЗОЮР. II. 47. *Климець сів верхи, пробіг скільки там.* Рудч. Ск. I. 69.

Ве́рхівень, вня, *м.* Верховой, всадникъ.

Приїхали ті верхівні. Драг. 305. *Учора два верхівні бігло за возом.* Лубен. у.

Верхі́вець, вця, *м.* = **Верховинець.** Шух. I. 77.

Верхі́вка, ки, *ж.* Верхушка (растенія). Шух. I. 88. Ум. **Верхі́вочка.** *Маки, маки, маковочки, золотії верховочки.* Маркев. 75.

Верхів'я́, в'я́, *с.* 1) Вершина; верхушка дерева. *Бог узяв.... рукою того дуба за верхів'я.* О. 1862. V. 83. 2) Волоса на головѣ, хохолъ. *Мужик попав коваля за верхів'я і давай йому метелиці дава́ти.* Грин. I. 109.

Верхлю́к и **верхля́к, ка**, *м.* Дикій поросенокъ. Вх. Пч. II. 7.

Верхни́на, ни, *ж.* Сливки. Вх. Зн. 6, 37. Ум. **Верхни́нка.**

Ве́рхній, я, е. Верхній. *А зуб як вискочить та в верхню гільку, та й застряв там.* Рудч. Ск. I. 130. *Верхня щелепа.* Міус. окр.

Верхня́к, ка́, *м.* 1) Верхній жерновъ въ мельницѣ. 2) Часть гончарнаго кру́га (см.). Вас. 179. Шух. I. 260—262. 3) Верхній слой скирды. 4) Дека въ струнномъ музыкальномъ инструментѣ (кобзѣ, торбанѣ). КС. 1882. VIII. 282; 1892. III. 382. 5) Металлическая крышка курительной трубки. *Чіпка одкрив верхняк, потяг люльку, — огонь осіяв сіни.* Мир. ХРВ. 306. 6) У гребенщиковъ: верхушка рога. Вас. 163.

Верхоблю́д, да, *м.* = **Верблюд.**

Верхове́, во́го, *с.* Подымная подать, взимаемая отъ трубъ. Кремен. у.

Верховёвець, вця́, *м.* = **Верхівень.** *Он по полю верхівцем літає.*

Верхови́й, а́, е́. 1) Верховой. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Макс. 2) *с. м.* Верховой; всадникъ. *Послали верхового, щоб подав звістку. Дали проїхати верховим і ридванові.* К. ЧР. 74. 3) **Верхови́й вітер.** Сѣверовосточный вѣтеръ. О. 1862. V. Кух. 37. 4) **Верхови́ла.** Вилы, которыми подаютъ сѣно на высокіе стоги и скирды. Грин. II. 86. 5) **Верхова́ ха́та.** Хата съ соломенной крышей, въ противоположность землянкѣ. Херс. 6)—**хви́ля.** *Гараську ж на талан і диво якось до берега прибився. Чи з ломом він пуди заплив, чи хвиля верхова прибила?* Мкр. Г. 7.

Верхови́к, ка́, *м.* 1) Сѣверный вѣтеръ. 2) Всадникъ, верховой. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Верхови́на, ни, *ж.* Вершина (дерева. горы). *Він на те дерево: заліз аж на саму верховину.* Рудч. Ск. I. 4. **Моги́ла-верхови́на.** Курганъ на возвышенномъ мѣстѣ. обыкновенно сторожевой постъ. *Ой могило-верховина, чомусь рано не горіла.* Гол. I. 96. Ум. **Верхови́нка.** Шух. I. 204.

Верхови́нець, нця, *м.* Горецъ. Гол.

Верхови́нний, а, е. Вершинный, относящійся къ вершинѣ. **Верхови́нна моги́ла = верхови́на-моги́ла.** *Горять могили верховинні в полі.* К. ЦН. 187.

Верховіття, тя, *с.* Верхнія вѣтви деревьевъ. *Верховіття у тернів стинає, меншому брату приміту покидає.* Макс.

Верхово́д, да, *м.* 1) Вожакъ. *З коллегіума виходили всі люде, котрі були верховодами українського панського товариства.* К. Гр. Кв. 7. 2) = **Верховодка.**

Верхово́да, ди, *ж.* = **Оклій**, Aspius lucidus. Вх. Пч. II. 18.

Верхово́дити, джу, дить, *гл.* Командовать, заправлять, начальствовать. *Коли я змій, а ти прозмій, так ти над нами будеш верховодить.* Рудч. Ск. II. 188. *А над усіма був найстарший мармалка: він уже всіма верховодив.* Рудч. Ск. II. 204. *З громади купили, хлопців били та верховодили в селі.* Шевч. 565.

Верхово́диця, ці, *ж.* = **Верховода = Оклій.** Вх. Пч. II. 18.

Верхово́дка, ки, *ж.* Рыба: а) Uranus copus. б) Alburnus lucidus. Браун. 27.

Верхово́дний, а, е. Желающій властвовать. *Під римські верховодні мрії вовік чола свого не нагнемо.* К. ПС. 137.

Верхогля́дка, ки, *ж.* Поверхностная женщина. *Як почали вчащати якісь приятельки, верхоглядки та верхоумки, то й звели її ні на що.* МВ. I. 27.

Верходу́б, ба, *м.* Раст. Laserpitium latifolium. Лв. 99.

Верхола́з, за, *м.* Любящій лазить по крышамъ, деревьямъ. Рк. Левиц.

Верхола́к, ка, *м.* Лѣсной жаворонокъ, Anthus arboreus. Вх. Пч. II. 8.

Верхом', *нар.* = **Верхи.** *Не сідай верхом (на собаку).* Ном. № 13396.

Верхопаса́ння, ня, *с.* Въ постройкѣ: верхняя часть сруба. Шух. I. 116.

Верхостьо́б, бу, *м.* Особый способъ вышиванія.

Верхоу́мка, ки, *ж.* Умничающая, но поверхностная женщина. *Нацокотали тії*

верхоумки скосирні, а ти віри покяла. МВ. (О. 1862. Ш. 45). МВ. І. 27.

Верца́дло, ла, *с.* 1) Зеркало. *Дочка Лавися чепуруха в верцадло очі все п'яла.* Котл. Ен. IV. 27. 2) Компасъ. Кременч. у. 3) Астролябія. Манж. 177.

Верч, ча, *м.* 1) Свертокъ, пучекъ. 2) Небольшая булочка съ шишкой посрединѣ. Ее даютъ старостѣ на свадьбѣ, чтобы впустили въ дворъ. Ум. **Ве́рчик, ве́рчичок.** *Що за той верчичок шпалер?* Харьк. у.

Ве́рчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ верч. *Христя скрутила верчик соломи.* Мир. Пов. І. 117. 2) Сплетенный бубликъ.

Ве́рша, ші, *ж.* Рыболовный снарядъ конусообразной формы, сплетенный изъ прутьевъ. *Раки, лізьме в вершу.* Ном. № 6897. *Роз'їхавсь як верша.* Стор. ІІ. 27. *Насміялась верша болоту, коли оглянеться, аж і сама в болоті.* Ном. № 7999. См. **Єтір з прутя.**

Верша́к, ка́, *м.* Верхушка дерева, верхняя часть дерева. *Смерека, якій утято замолоду вершак.* Шух. І. 185. Шух. І. 176.

Ве́рше, *нар.* Выше. Харьк.

Ве́ршень, шня, *м.*=**Верхівень.** Стор. М. Пр. 120.

Вершо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **вершо́к.**

Верши́льні ви́ла. Вилы, которыми подаютъ сѣно при вершеніи стога.

Верши́на, ни, *ж.* 1) Верховье рѣки. *Гей з устя Дніпра да до вершини сімсот річок і чотирі.* Макс. 2) Начало (оврага). *Де коні?—В вершині балки.* Стор. ІІ. 258. 3)=**Вершок 2.**

Верши́ти, шу́, ши́ш, гл. Завершать, заканчивать. *Вершіть у стозі, бо нема на возі.* Ном. 2) Насыпать чего либо въ сосудъ выше краевъ.

Верши́тися, шу́ся, ши́шся, гл. Завершаться, оканчиваться на верху. *Мармурові комінки вершилися великокняжими гербами.* Стор. М. Пр. 74.

Верши́й, ші́, *м.* Работникъ, заканчивающій верхъ стога. *Вершія немае на оцей стіг.* Волч. у.

Ве́ршка, кн, *ж.* Рыболовный снарядъ изъ прутьевъ лозы,—родъ корзины, одна сторона которой открыта и бокъ въ этомъ мѣстѣ удиненъ и лежитъ горизонтально,—конецъ его называется **при́падь**, средина—**спадь**, сама корзина—**ґоґовни́к.** Снарядъ ставится на дно открытой стороной противъ узкаго и быстраго теченія, ґоґовник накрывается плитой; гонимая рыба входитъ въ корзину и не можетъ оттуда выбиться, благодаря силѣ теченія. Шух. І. 227.

Вершля́г, гі́, *м.* Молотъ. (Коваль) *і каже: Ну, я нагрію кліщі, а ти бери вершляг.* Мнж. 124. *Вершляг хоч шклянку розбиває, та штуку з криці вигинає.* Греб. 322.

Вершни́к, ка, *м.* Верховой, всадникъ. Стор. ІІ. 57. Аф. 315. См. **Верхівень.**

Вершни́ок, ка, *м.*=**Верхоляк.** Вх. Пч. ІІ. 8.

Вершня, ні, *ж.* Поверхность.

Вершня́к, ка́, *м.* 1) Одинъ изъ пильщиковъ досокъ, стоящій при работѣ сверху. Борз. у. 2)=**Верхняк 1.** Черниг. у.

Вершо́к, шка́, *м.* 1) Ум. отъ **верх.** 2) Дно шапки съ наружной стороны. 3) Верхняя часть **очі́пка** КС. 1893. XII. 449. Вас. 191. 4) Та часть курительной трубки, въ которую кладется табакъ. Шух. І. 276. 5) Истокъ рѣки. *Де річка Лива взяла свої вершечки.* 6) Вершокъ. *Лисина у шість вершків.* Ном. № 13942. 7) Сливки; сметана. *Зо всіх гладишок чисто було вершечки поз'їдаю, наче той кіт.* Г. Барв. 356. См. **Верхнина.** Ум. **Верше́чок.**

Верштаб, бу, *м.* У овчинниковъ: снарядъ въ видѣ стоящаго одного или двухъ параллельно поставленныхъ шестовъ съ перекладинами, употребляемый для навѣшиванія овчины при ея обработкѣ. Вас. 153. Сумск. у.

Верэ́йка, кн, *ж.* Деревянный замокъ. Вх. Уг. 231.

Весе́ла, лої, *ж.*=**Веселка.** Вх. Зн. 6.

Весе́лечко, ка, *с.* Ум. отъ весло.

Весе́лий, а, е. 1) Веселый. *В погоду і смутний веселим буває.* Ном. № 602. *Будь.... весела як весна.* Ном. № 4562. *Під весе́лу руч.* Въ хорошемъ настроеніи. *Як от під веселу руч, то й пісень співаємо.* Харьк. 2) Пріятный, производящій хорошее впечатлѣніе. *Веселі здалека палати.* Шевч. Ум. **Весе́ленький, весе́лесенький.**

Весе́лик, ка, *м.* Названіе журавля, которое нужно употреблять относительно ихъ, когда они прилетаютъ весной, вм. **журавель**, иначе будешь журитися весь годъ. Драг. 8.

Веселя́ти, лю́, ля́ш, гл. 1) Веселить, увеселять. *Вона було ввесь двір веселить собою, як зорою.* МВ. І. 70. 2) Радовать. *І душу веселить одрадою благою.* К. Псал. 54. *Жити б, жить та славить*

Бога і добро творити та Божою красотою людей веселити. Шевч. 327.

Весели́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* 1) Веселиться. *Загубиш, то не смутись,—знайдеш, то не веселись.* Ном. № 5851. *Веселіться ж, люде добрі, гуляйте!* Шевч. 306. 2) Радоваться. *Я тобою, пташко, веселюся.* Шевч. 193.

Весе́лиця, ці, *ж.* = **Весе́лка** 1. *Ой знати, знати, хто господиня: в неї в світлиці, як в веселиці.* Гол. IV. 545. Ум. **Весе́личка.** Вх. Зн. 6.

Веселі́сінький, а, е. Совершенно, очень веселый. Мил. 162.

Веселі́сінько, *нар.* Совершенно, очень весело. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було.* О. 1862. IX. 111

Весе́лість, лости, *ж.* Веселость, веселіе. *Наробили там крику та сміху, радости та веселости.* МВ. I. 114. *Дай вам, Боже, в стайниці радість, в хижі веселість.* Гол. II. 2.

Веселі́шати, шаю, еш, *гл.* Дѣлаться веселѣе. Желех.

Весе́лка, ки, *ж.* 1) Радуга. Маркев. 16. 2)—**воню́ча.** Раст. Phallus imprudicus. ЗЮЗО. I. 131. 3)—**чо́ртова.** Раст. Phallus, caninus L. ЗЮЗО. I. 131. Ум. **Весе́лонька, весе́лочка.** *Роскажи, як за горою сонечко сідає, як у Дніпра веселочка воду позичає.* Шевч. 324.

Веселко́вий, а, е. Радужный. Уман. III. 231.

Ве́село, *нар.* Весело. *Тоді чоловік весело співає, як п'ятериком поганяє.* Ном. № 1408. *Весело не засміється, не гляне.* МВ. II. 20. Ум. **Веселе́нько.** *Як мій милий біля мене,—гулять веселенько* Нп.

Весе́лонька и **весе́лочка, ки,** *ж.* Ум. отъ **весе́лка.**

Веселува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Играть свадьбу, гулять на свадьбѣ. *Аж тиждень веселували, як Марка женили.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Веселу́ха, хи, *ж.* 1) Веселая женщина. 2) Шутливое названіе спиртного напитка. *Варенухи, веселухи довелось до зволу.* Мкр. Н. 38. 3) Лягушка. Вх. Пч. I. 16.

Весе́льце, ця, *с.* Ум. отъ **весло́.**

Веселю́х, ха́, *м.*=**Веселуха** 3. Вх. Пч. I. 16.

Весі́вка, ки, *ж.*=**Веселка** 1. Вх. Зн. 6.

Весі́ленько, ка, *с.* Ум. отъ **весілля.**

Весі́лля, ля, *с.* Свадьба. *Дай, Боже, знати, з ким весілля грати.* Ном. № 262. *Загоїться, поки весілля скоїться.* Посл. **Відбу́ти, відгуля́ти весі́лля.** Сыграть, отпраздновать свадьбу. **Весі́ллям** называются и вообще всѣ участники свадьбы: *весілля йде до молодої.* О. 1862. IV. 30. Ум. **Весі́ленько, весі́ллячко.** *Вінець сплете дівчинонька та на весіленько.* Млак. 93. *Яке ж твоє весіллячко смутне-невеселе.* Г. Барв. 208.

Весі́лча́нин, на, *м.* Употр. болѣе во мн. ч.: **весілча́не.** Участники свадебныхъ торжествъ. К. ПС. 38.

Весі́льний, а, е. Свадебный, брачный. *Так мені вподобалась, як вовкові весільні пісні.* Ном. № 5019. *Весільна хустка.* Шевч. 318. *Чи можуть синове весільні постити?* Єв. Мр. II. 19. **Весі́льний дім, ха́та.** Домъ невѣсты. Мет. МУЕ. III. 82. **Весі́льна корогва́.** Красный флагъ во время свадебныхъ обрядовъ. О. 1862. IV. 27.

Весі́нний, а, е.=**Весняний.** Гол.

Весло́, ла́, *с.* 1) Весло. *На човничку парубочок веслами іграє.* Мет. 77. 2) Родъ лопатки, которой горшечникъ размягчаетъ глину. Шух. I. 260, 261. 3) Коромысло. Шух. I. 97. Ум. **Весе́льце, весе́лечко.** *Бігну́ть, пливуть човенцями, поблискують весельцями.* Pauli.

Веслува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Грести весломъ. *Був човен серед моря, а він один на землі і бачив, як вони силкувались, веслуючи.* Єв. Мр. VI. 47, 48.

Веслю́га, ги, *м.* Большого роста человѣкъ. Рк. К. *Ой взяли Попенка його вірні слуги, а Сотниченка з ратуші веслюги.* Нп.

Весна́, ни́, *ж* Весна. *Встала й весна, чорну землю сонну розбудила, уквітчала її рястом, барвінком покрила.* Шевч. 195. **Весно́ю, на весні́.** Весной.

Весні́вка, ки, *ж.* 1)=**Веснянка.** 2) Пт. луговой жаворонокъ, Alauda arvensis. Вх. Пч. II. 8.

Веснува́ння, ня, *с.* Встрѣчено въ формѣ **весно́ванє.** Весенняя пастьба скота въ полони́нах. Шух. I. 190.

Веснува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Дѣлать весеннія работы; проводить весну. Желех. *Дай, Боже, веснувати!* Фр. Пр. 152.

Весняни́й, а́, е́. Весенній. *Весняна погода.* Макс. *Зійшло сонце веснянеє—стало пригрівать.* Рудч. Чп. 195.

Весня́нка, ки, *ж.* 1) Весенняя пѣсня.

Веснянки поются исключительно ранней весной и исключительно молодежью. 2) Весенняя нимфа. *Весняночка-паняночка десь у садочку шиє сорочку.* Мет. 300. 3) мн. Веснушки. *Ластівко, ластівко! на́ тобі веснянки, дай мені білянки.* Ном. № 266.

Веснянкува́тий, а, е. Покрытый веснушками, веснущатый. Уман. I. 71

Вести́, веду́, де́ш, *гл.* 1) Вести. *Взяла коня за гнуздечку, веде коня у стадницю.* Мет. 74. *Ти вів народ свій, як отару, жезлом Мойсея та Арона.* К. Псал. 2)—**го́лос.** Пѣть, тянуть голосомъ. *Лугом іду, голос веду—луже, розвивайся!* Мет. *Як же він високо веде.* 3)—**мо́ву.** Разговаривать, вести рѣчь. *Вони тоді са́ме вели про його мову між собою.* Рудч. Ск. II. 20. 4)—**ни́тку.** Выводить нитку. 5)—**пере́д.** Предводительствовать, командовать; быть впереди, во главѣ. *Господарює Хвесиха, у всьому перед веде, а Хвесько слуха її й поважа.* Стор. I. 26. *На вечорницях.... у колядці, ніхто як я перед вела.* Стор. I. 133. 6)—**поря́док.** Распоряжаться. *Тобі, мати, порядок вести.* Мил. 160. 7)—**тано́к.** См. **Танок.**

Вести́ся, веду́ся, де́шся, *гл.* 1 Быть ведомымъ, вестися. *Веди швидче коня!—Еге, веди! коли ж не ведеться!* 2) Быть въ обычаѣ. *У нас так не ведеться. На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим гнеться.* Гліб. 3) Размножаться, плодиться, родить (о растеніяхъ). *У нас гарно ведуться кури. У нашім ставку не ведуться карасі. Оця пшениця велася сім років, а на восьмий перевелася.* Лебед. у. 4) Везти, удаваться. счастливиться. *Коли не ведеться, то й курка не несеться.* Ном. № 1701. *Уже нам ся сього року любитки не веде.* Гол. IV. 508.

Весь, сю, *м.* Раст. Phellandrium aquaticum. Вх. Пч. I. 12. Oenanthe phellandrium. Лв. 100.

Ветли́на, ни, *ж.* Раст. Salix vittelina. Вх. Пч. I. 12.

Вету́ля, лі, *ж.*=**Ватуйка.** Вх. Уг. 230.

Ве́тхий, а, е. Ветхій. *В ветхе рям'є я одігся.* К. Псал. 82.

Вех, *м.* 1)—**ху.** Раст. Sium latifolium L. Анн. 332. 2)—**ха.** Пономарь. *Лотоцький! не думай, що ти граф Потоцький, бо ти вех села Бебех.* Ном. № 5509.

Веха́, хи, *ж.* См. **Віха.**

Вець! *меж.* Призывъ свиней, то-же, что и **ваць.**

Вече́ренька, ки, *ж.* Ум. отъ **вече́ря.**

Вечері́ти, рі́є, *гл. безл.* Вечерѣть. *Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечеріє.* Мет. 98. **Ве́чір вечері́є.** Начинается вечеръ. *А вже вечір вечеріє, вже сонечко зайшло.* Грин. Ш. 129.

Вече́рішний, а, е. = **Вечірній.** *Вечерішне молоко.* Вх. Лем. 397.

Вечерни́ці, ць, *ж. мн.* 1) Вечернія собранія молодежи. *Ей, стережися тих вечерниць, як мати тебе від вогню стерегла.* Ном. № 12560. 2)—**души́сті.** Раст. Hesperis matronalis L. ЗЮЗО. I. 125. Ум. **Вечерни́чки, вечерни́ченьки.**

Вечерниця, ці, *ж.* Вечерняя звѣзда, Венера. Вх. Лем. 397.

Вечерни́ченьки, ньок, *ж. мн.* Ум. отъ **вечерни́ці.**

Вечерни́чити, чу, чиш, *гл.* Устраивать **вечерни́ці,** бывать на нихъ. Вх. Зн. 6.

Вечерни́чки, чок, *ж. мн.* Ум. отъ **вечерни́ці.**

Вечеро́вий, а, е. Вечерній. *Зійшла зоря вечеровая.* Чуб. I. 161.

Вече́ря, рі, *ж.* Ужинъ. *Надіявся дід на обід, та без вечері ліг спати.* Ном. № 5638. **Вече́рю вечѐряти.** Ѣсть ужинъ, ужинать. *Ой годі, годі сивим конем грати; ходи до мене вечерю вечеряти.* Макс. **Вече́рю посила́ти, носи́ти.** Въ канунъ Рождества, послѣ обрядоваго ужина, посылаютъ **вече́рю** (**кутю́, озва́рь** и пр.) родителямъ, кумамъ, крестному отцу или матери, священнику и пр.; носятъ ее, обыкновенно дѣти, завязанную въ платокъ или полотенце; тѣ, кому ее приносятъ, лишь отвѣдаютъ ее и возвращаютъ (для дальнѣйшихъ посѣщеній), подаривъ что либо принесшему. О. 1861. XI. Св. 61. Ум. **Вече́ре(о)нька.** *Нам вечеронька не мила: широкая нивонька втомила.* Грин. Ш. 671.

Вече́ряти, ряю, єш, *гл.* Ужинать. *Трейчі на день попас маю: а снідаю й обідаю, полудную й вечеряю.* Нп.

Ве́чір, че(о)ра, *м.* Вечеръ. *Цень-цень, аби день, аби вечір близько.* Ном. № 10915. **Ве́чір зайшо́в.** Вечеръ начался. Рудч. Ск. **На́д вечір.** Около вечера, подъ вечеръ. *Над вечір приїхав Кобза у велику слободу.* Стор. М. Пр. 57. **Що ве́чора.** Каждый вечеръ. *До дівчини з старостами що вечора шлешся.* Мет. **У ве́чері.** Вечеромъ. **У ве́чері пі́зно, ве́чір пі́зно.** Поздно вечеромъ. Драг. 56. **Одного́ ве́чора.** Однажды вечеромъ. **Ра́но й ве́чір.** Утромъ и вече-

ромъ. **Про́ти ве́чора.** Къ вечеру. **Святи́й ве́чір.** Канунъ Рождества. Сим. 174. **Діви́ч ве́чір.** Дѣвичникъ. *Згадала баба дівич вечір.* Ном. № 13086. **Добри́ вечір.** Добрый вечеръ. Привѣтствіе. Ум. **Вечіро́к, вечіро́чок.** *Зійшла зірка з-під вечірка.* Мил. 82. *Ой жаль мені вечірочка, що не був я вчора.* Лис. Ш. № 20.

Вечі́рки, рок, *ж. мн.*=**Вечерниці.** *У діда дочка і в баби дочка. Так вони ходили на вечірки.* Рудч. Ск. II. 51. Грин. II. 174. Ш. 275.

Вечі́рній, я, е. Вечерній. *Ой зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя.* Мет. 80.

Вечі́рня, ні, *ж.* Вечерня. *Він на вечірні був і в кадило дув.* Ном. № 13184.

Вечіро́к, рка́, вечіро́чок, чка, *м.* Ум. отъ ве́чір.

Вечори́на, ни, *ж.* 1)=**Вечір.** Борз. у. *Хоч не вранці,—в вечорині.* Мил. 195. 2)=**Вечеря.** *Да спасибі, сину, за сю вечорину.* Лукаш. 91. 3) мн. Совмѣстный ужинъ невѣсты съ **дру́жками**, а жениха съ **боя́рами** и со всей свитой—въ субботу. ХС. VII. 427. Ум. **Вечори́нка.** *Коли б мені не тини та не перетинки, ходив би я до дівчини та що вечоринки.* Мет.

Вечоря́ти, ря́ю, еш, *гл.* = **Вечоріти.** *Уже вечор вечоряє.* Мил. 71.

Вешня́к, ка́, *м.* Водяная мельница, дѣйствующая только въ половодье. Левч. 70.

Ве́штання, ня, *с.* Хожденіе туда и сюда, шатаніе. Котл. Ен. V. 67.

Ве́штатися, таюся, ешся, *гл.* Ходить вездѣ, шататься, шляться. *Він усюди вештається та на кобзі грає.* Шевч. 7. *Обридло мені вештаться по осоружному світу з нудьгою.* Стор. М. Пр. 40.

Вж ... См. **Уж**....

Вз.... См. **Уз**....

Ви, *мѣст.* Вы. *Як ви нам, так і ми вам.* Ном. № 7220.

Ви́бабити, блю, биш, *гл.* 1) Принять (дѣтей о повитухѣ). *Я в тебе усіх дітей вибабила.* 2) Заработать акушерствомъ.

Ви́бава, ви, *ж.* Уничтоженіе, истребленіе. Уман. I. 317.

Ви́бавити, ся, См. **Вибавляти, ся.**

Вибавле́ння, ня, *с.*=**Вибава.** Левч. 55.

Вибавля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́бавити, влю, виш,** *гл.* 1) Избавлять, избавить, спасать, спасти. *Ти мене вибавив од смерти, а я тебе.* Рудч. Ск. I. 73. 2) Выводить, вывести, уничтожать, уничтожить. *Вибав плямки. Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавити.* Ном. № 1313. *Він вибавляв кукіль з жита.* Борз. у. *Як вітрець повіє, росоньку висушить, а з мого серденька жалю не вибавить.* Грин. Ш. 408.

Вибавля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́бавитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Избавляться, избавиться, спасаться, спастись. 2) Выводиться, вывестись, уничтожаться, уничтожиться.

Ви́байкуватися, куюся, ешся, *гл.* Выплыть изъ воды. *Плив бистрою рікою, захльоскувавсь, тонув, вибайкувавсь і знов-знов-знов, поки аж на березі став.* МВ. Ш. 50.

Ви́балакати, каю, еш, *гл.* Добиться чего разговоромъ, бесѣдой. *Та що! Будем балакати, може що й вибалакаємо.*

Ви́балакатися, каюся, ешся, *гл.* Наговориться, сказавъ все, что хотѣлъ. *Та не перепиняй,—хай уже вибалакається* Харьк.

Ви́балок, лку, *м.* Отроги оврага, степной **ба́лки.**

Ви́бандилити, лю, лиш, *гл.*—**кишки́.** Выпотрошить, вынуть кишки.

Ви́бандурити, рю, риш, *гл.* Выпотрошить. О. 1862. II. 63.

Ви́банити, ню, ниш, *гл.* Вымыть теплой водой (посуду, утварь). *Вивернули вони той шаплик, вибанили.* Мнж. 138.

Ви́банітувати, тую, еш, *гл.* Выбранить. *Вибанітував на всі боки.* Ном. № 3804.

Ви́батожити, жу, жиш, *гл.* Отстегать кнутомъ.

Ви́батькувати, кую, еш, *гл.* Выругать въ отца. *Суча дочка, коли не вибатькую.* Ном. № 3604.

Вибача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́бачити, чу, чиш,** *гл.* Извинять, извинить. *Подорожньому і Бог вибачає.* Ном. № 11374. *Їжте, умочайте, на друге вибачайте.* Ном. № 12022. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **Вибача́йте на сім сло́ві.** Извините за выраженіе, съ позволенія сказать.

Вибаче́ння, ня, *с.* Извиненіе. Левиц. I. 335.

Ви́бачити. См. **Вибача́ти.**

Виба́чний, а, е. Извиняющій, прощающій. **Бу́дьте виба́чні.** Извините, простите. Вх. Лем. 397.

Ви́баяти, баю, еш, *гл.* Выболтать, раз-

сказать. *Що бають, то вибають.* Ном. № 7810.

Ви́бекватися, каю, ешся, *гл.* Проболтаться.

Ви́бейкатися, каюся, ешся, *гл.* Выбраться изъ грязи, болота.

Ви́бекати, каю, еш, *гл.* Вылокать. *Собака вибекала миску води.*

Ви́бель, бля, *м.* Круглое бревно. См. **Ви́бляк, ви́бель.**

Ви́бешкати, каю, еш и **ви́бешкувати, кую, еш,** *гл.* Выбранить. *Вибешкував, буде з його.* Ном. № 3804.

Ви́бивáнка, ки, *ж.*=**Ви́бійка.** Желех.

Ви́бива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́бити, б'ю, еш,** *гл.* 1) Выбивать, выбить, вышибать, вышибить. *Клин клином вибивають.* Ном. № 5848. *Чого стоїш, моя доненько, чому не йдеш та додомоньку? Чи травиця ноги спутала, або роса очі вибила?* Мет. 289. **Вибива́ти о́чі.** Колоть глаза. *Зараз і почне їй очі хлопцями вибивати.* Мир. Пов. I. 119. *Ой годі, мати, сим очі вибивати.* Мет. 265. 2) Выбивать, выбить, вырывать, вырыть. *Копитами землю вибивае.* Рудч. Ск. II. 112. 3) Выбивать, выбить, побить. *Г'осподи милостивий, вибиймо їй* (пшеницю)*градом.* Грин. II. 147. *Де не взявся вітер—вибив те просо.* Рудч. Ск. II. 136. 4) Выколачивать, выколотить. *Вибий же добре килима дубцем.* 5) Выжимать, выжать, выдавить. *Нехай б'ють,—олії не виб'ють.* Ном. № 3913. 6) Вытѣснять, вытѣснить. *Б'ються* (шаблями). *Наливайко вибивав Жовковського з хати.* К. ЦН. 245.—**у потилицю.** Выгонять, выгнать, вытолкать въ шею. *Іди, каже, брате, та й більше не приходь, бо як прийдеш, то в потилицю виб'ю.* Рудч. Ск. II. 135. *Козака нетягу за чуб брала, в потилицю з хати вибивала.* ЗОЮР. I. 202. 7) Только сов. в. Побить, поколотить. *Батько його вибив добре.* Рудч. Ск. II. 107. *Нагаєм вибив.* ЗОЮР. I. 161. 8) Избивать, избить. *Вибивали народ тисячами.* Стор. I. 181. 9) Оттискивать, оттиснуть, вытиснуть, отпечатывать, отпечатать. *Оце ви напишите, а другому дасте, щоб вибив книжку?* (Залюбовск.). 10) Выбивать, выбить, набить (выбойку). (Полотно) *виб'є—спідницю пошие, хопку... У вибійчаному й у свято ходила.* Мир. ХРВ. 25. 11) Только несов. в. Выбивать, бить, стучать, хлопать. *Барабани вибивали.* Рудч. Чп. 91. *Танцюють, кричать, у долоні вибивають.* Грин. I. 184. 12) **Вибива́ти трепака́.** Откалывать трепака. Стор. М. Пр. 52. 13) О перепелѣ: пѣть. *Перепел вибива.* Мнж. 172. 14)—**з си́ли.** Приводить, привести въ изнеможеніе. *І навприсядки пускався й колесом крутився, поки дружку вибив з сили, а сам не втомився.* Мкр. Н. 30.

Ви́бива́тися, ваюся, ешся, сов. в. **ви́битися, б'юся, ешся,** *гл.* Выбиваться, выбиться, пробиваться, пробиться. *Звіри вже вибились, прибігли.* Рудч. Ск. II. 70. *Я тобою з війська виб'юсь, з мурів—силою твоєю.* К. Псал. 39. *Молода, зелена та пахуча травиця з-під землі вибивалася.* О. 1862. X. 111.—**з си́ли, мо́чі.** Выбиться изъ силъ. *Коняка вибилась із мочі.* Грин. II. 114.

Ви́бира́ти, ся, ра́ю, ся, еш, ся, *гл.*= **Ви́бірати, ся.**

Ви́бити, ся. См. **Ви́бивати, ся.**

Ви́бичувати́ся, чуюся, ешся, *гл.* Выѣхать на гору, помогая лошадямъ, воламъ. *Вже як вибичувалися на рівне, так трошки оддихали.* Стор. I. 146. *Вибичував з хурою на гору.* Зміев. у.

I. Ви́бігати, гаю, еш, *гл.* 1) Исходить, бѣгая. *Наймичка вибігала* (шукаючи) *увесь куток.* Г. Барв. 502. *Довелось скрізь вибігать по хатах, шукаючи.* Грин. I. 109. 2) Пробѣгать извѣстное время. *Не багато він бігав, а рік вибігав вовком.* Грин. II. 126.

II. Вибіга́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́бігти, бі́жу, жиш,** *гл.* 1) Выбѣгать, выбѣжать. *Ой вибіг татарин старий бородатий... Вибіг того козаченька доганяти.* Макс. 2) Уходить, уйти, вылиться (о жидкости). *Що з горшка вибіжить, то не позбіраєш.* Ном. № 1913.

Ви́бідувати, дую, еш, *гл.* 1) Пробѣдствовать. *Вибідував тиждень.* 2) Выстрадать.

Ви́бі́жка, ки, *ж.* Раст. Мятликъ, Poa. Вх. Уг. 230.—**лугова́.** Раст. Poa pratensis. Шух. I. 20.

Ви́бій, бою, *м.* 1) Ухабъ. Кіев. у. См. **вибоїна.** 2) Ямка въ земляномъ полу. *Посеред хати вибої, повні сміття.* Мир. ХРВ. 178

Ви́бійка, ки, *ж.* Набивная ткань. Котл. Ен. I. 21. Вас. 192.

Ви́бійча́ний, а, е. Изъ набивной ткани. *Сорочка на йому чорна, штани вибійчані.* Мир. ХРВ. 11.

Ви́білити. См. **Ви́білати.**

Ви́біла́ти, ла́ю, еш, сов. в. **ви́білити, лю, лиш,** *гл.* Дѣлать бѣлымъ, **бѣлить, вы-**

бѣлить. *Не ти личко вибіляла.* Мил. 89. *І напряла, і виткала, і вибілила полотно.* Чуб.

Ви́бір, бору, *м.* 1) Выборъ. *На вибір дають, на людську волю: хоч утопись, хоч так загинь.* МВ. (О. 1862. Ш. 74). *А в лиски—лиски новий двір, чотирі дочки на вибір.* Рудч. Ск. II. 5. 2) *мн.* **Ви́бори.** Выборы.

Вибіра́ння, ня, *с.* 1) Сборы. *Попівське вибірання, а жидівське зараз,—то все їдно.* Ном. № 8066. 2) Выбираніе, выборъ, избираніе. Ум. **Вибіра́ннячко.** Грин. III. 549.

Вибіра́ти, ра́ю, ешъ, сов. в. **ви́брати, беру, решъ,** *гл.* 1) Избирать, избрать, выбирать, выбрать. *Не мені бути вашим ватажком, вибірайте собі иншого.* Стор. М. Пр. 117. *Вибірає злу дорогу.* К. Псал. 84. *Вибірай, голубко, котрий милий тобі.* Мет. 108. 2) Выбирать, выбрать, исчерпывать, исчерпать. *Ой у броду беру воду, не виберу до дна.* Мет. 50. *Виправки та походи силу з його усю вибрали.* МВ. II. 15. 3) Выбирать, выбрать, отдѣлять, отдѣлить, вынимать, вынуть. *Кукіль з пшениці вибірати.* Ном. № 906. *Пора вже її́* (картоплю) *вибірати з землі.* Рудч. Ск. I 52. *Пиріжечки вибіраю з печі.* Рудч. Ск. II. 6. *Бодай дідько очі вибрав.* Ном. № 13171. *Хоч йому зуби вибери.* Ном. № 11757.—**не́вода.** Вытягивать, вытянуть, вынимать, вынуть неводъ изъ воды. Вас. 186. 4)—**живі́т.** Давить, мять животъ съ цѣлью лѣченія. *Ворожка вибірає живіт.*

Вибіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **ви́братися, беруся, решся,** *гл.* 1) Собираться, собраться (въ дорогу), выѣзжать, выѣхать, выбраться, отправиться. *Вибірається, як за море стріляти.* Ном. № 10963. *Не мила й гостина, коли з дому з сваркою вибірається.* Ном. № 11949. *На превелику силу вибрались із Київа.* Стор. I. 156. *Треба нам заранця вибратися, щоб ще загоді доплить до Капуліяки.* Стор. II. 115. 2) Взбираться, взобраться, взлѣзть. *Вибрався на уступ.* Стор. I. 120. *Вибравшись на середину сухого гілля, примостився як раз над кобзою.* Стор. М. Пр. 107. 3) Выходить, выйти, случаться, случиться, попадаться, попасться, найтися. *Господи, що за красива дівчина з неї вибралася. Федьк. Як вибереться літом день гарячий, душний, то й згадаю собі те прощання наше.* МВ. II. 14. *Як тільки було вибереться у його слободна година.* Сим. 199.

Ви́бірки, *мн.* 1) Остатки, бракъ. *Нема чого й купувать, там самі вибірки.* 2) Переборчивость, привередливость. *За вибірки дасть Бог витрибки.* Ном. № 4619.

Ви́біснуватися, нуюся, ешся, *гл.* Перебѣсноваться.

Ви́благати, аю, еш, *гл.* Вымолить, выпросить. *Виблагала тую копійчину.* Шевч. 479.

Ви́блискувати, кую, еш и **ви́блискуватися, куюся, ешся,** *гл.* Сверкать, свѣтить. *Ясні зорі виблискували на темному небі.* Мир. ХРВ. 50. *Викосив пшичку таку гарну, що аж виблискується.* Рудч. Ск. I. 163.

Ви́блудитися, джуся, дишся, *гл.* Заблудившись, найти потомъ дорогу. *Насилу виблудивсь таки з лісу.* Грин. I. 92.

Ви́бльовувати, вую, еш, сов. в. **ви́блювати, люю, еш,** *гл.* Рвать, вырвать (о рвотѣ). Аф. 323.

Ви́бовтати, ся. См. **Вибовтувати, ся.**

Вибо́втування, ня, *с.* Выплескиваніе.

Ви́бовтувати, тую, еш, сов. в. **ви́бовтати, таю, еш,** *гл.* Выплескивать, выплескать, разболтать, расплескать.

Ви́бовтуватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́бовтатися, таюся, ешся,** *гл.* 1) Выплескиваться, выплескаться, разболтаться. 2) Выплывать, выплыть съ трудомъ.

Ви́бо́їна, ни, *ж.* Ухабъ, углубленіе на дорогѣ. Желех. См. **Ви́бій 1.**

Ви́бо́їстий, а, е. Ухабистый. *Вибо́їста дорога.* Желех.

Ви́болі́ти, ю, ить, *гл.* Переболѣть, отболѣть. *Колиб вихорів, виболів, що у мене вихилив.* Ном. № 11643.

Ви́борни́й, а, е. 1) Отмѣнный, отборный. *Там то личко рум'янец, ще й слова виборні.* Грин. III. 163. *Збірав женців та все виборні, хлопці, дівчата та все молодіі.* АД. I. 81. 2) и **ви́борний.** = **Ви́боровий.**

Ви́боро́вий, а, е. Выборный. Башт. 91.

Ви́борсатися, саюся, ешся, *гл.* Выпутаться, выбраться. *У таке вскочив, що насилу виборсався.* О. 1862. VI. 95.

Ви́бра́нець, нця, *м.* 1) Избранникъ. 2) Рекрутъ. Гол. *А що були гожі хлопці,—пішли у вибранці.* Шух. I. 201. Ум. **Ви́бра́нчик.** *Вибранчиків до війська змусили.* Гол. I. 134.

Ви́брати, ся. См. **Ви́бірати, ся.**

Ви́брехати, ся. См. **Ви́брі́хувати, ся.**

Вибрі́хувати, хую, еш, сов. в. **ви́брехати, шу, шеш,** *гл.* 1) Ложью, обманомъ пріобрѣтать, пріобрѣсть. (Циган) *що вибреше, що вимота, то те й його.* Рудч. Ск. II. 190. 2) Выдумывать, выдумать небылицы. *Глузує над людьми, базіка, вибріхує таке, що на, неначе пані превелика.* Гліб. 47.

Вибрі́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **ви́брехатися, шуся, шешся,** *гл.* Изворачиваться, извернуться, выйти изъ неловкаго положенія при помощи лжи, оправдываться, оправдаться ложью. *Брехнею не вибрешешся.* Ном. № 6797.

Ви́брик, ку, *м.* 1) Скачокъ, прыжокъ (о животныхъ). **Ви́бриком.** Въ припрыжку, отбрасывая заднія ноги. *Як підемо було вибриком на гору.* Сим. 200. 2) Капризная выходка.

Вибри́кувати, кую, еш, *гл.* 1) Подпрыгивать, подскакивать, лягаясь. *Скотина вибрикує, йдучи до води.* Грин. I. 253. 2) Рѣзвиться, шалить (о дѣтяхъ). *Щоб наші діти так вибрикували.* Ном. № 11620.

Ви́бродити, джу, диш, *гл.* Исходить, броди. *Все море вибродив.* ЗОЮР. II. 69.

Ви́бростити, рощу, стиш, *гл.* Дать отростокъ. Вх. Лем. 397.

Ви́брудок, дка, *м.* 1) Грязный осадокъ. Желех. 2) Очень ранній выкидышъ, embrio.

Вибря́зкувати, кую, еш, *гл.* Брящать. Желех.

Вибува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́бути, буду, деш,** *гл.* Пробывать, пробыть, прожить опредѣленное время. *В його ніхто не вибуде. Не то добрий, що в доброго год вибуде, але то добрий, що в злого.* Ном. № 10361.

Вибудо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́будувати, дую, еш,** *гл.* Выстраивать, выстроить (зданіе). *Світлицю навпроти старої хати я собі вибудував.* О. 1861. IV. 153.

Вибудо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **ви́будуватися, дуюся, ешся,** *гл.* Выстраиваться, выстроиться (о зданіи). *За одну ніч вибудувався такий дім.* Грин. II. 247.

Ви́бузувати, зую, еш, *гл.* Выкопать. *Але ми й яму вибузували! Як полетить хто, то й шию зверне.*

Ви́буркнути, ну, неш, *гл.* Пробормотать.

Ви́буркувати, кую, еш, *гл.* Вымостить камнемъ.

Ви́буртати, таю, еш, *гл.* = **Вибуртувати.** Вх. Уг. 230.

Ви́буртувати, тую, еш, *гл.* Вырыть. *Собака гребеться, гребеться... Там таку яму вибуртував!* Пирят. у.

Ви́бурхати, хаю, еш, *гл.* Выплеснуть, съ шумомъ выбросить.

Ви́бути. См. **Вибувати.**

Ви́бутиляти, ляю, еш, *гл.* Дать толстый трубчатый стебель (о лукѣ). *Цибуля вибутиляла.* Мнж. 177.

Ви́бух, ху, *м.* Взрывъ; изверженіе. *За вибухом сліпого фанатизму я чую спів.* К. Бай. 157.

Вибуха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́бухнути, ну, неш,** *гл.* 1) Неожиданно прорываться, прорваться, вспыхивать, вспыхнуть. *Дим з коміна вибухає. Вибухла война.* Гн. II. 245. 2) Взрываться, взорваться. 3) Только сов. в. Выпалить, выстрѣлить. *Вибухнуло з рушниці.*

Ви́бухатися, хаюся, ешся, *гл.* Сильно вырости. *Дивись, яка вибухалась: уже й батька переросла.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Ви́буяти, буяю, еш, *гл.* О растеніяхъ: вырасти, развиться слишкомъ роскошно. *Жито вибуяло.* Ананьевск. у. Переносно о человѣкѣ: *Вибуяв як верба.* Фр. Пр. 157.

Ви́вага, ги, *ж.* Взвѣшиваніе.

Ви́вагом, *нар.* 1) — **підійма́ти.** Поднимать при помощи положеннаго подъ тяжесть рычага. Черк. у. 2) — **говори́ти.** Медленно, протяжно выговаривать. Шух. I. 28.

Ви́вадити, джу, диш, *гл.* Выпречь. *Мусів коні вивадити.* Вх. Лем. 397.

Виважа́ти, жаю, еш, *гл.* = **Виважувати.** *Довго пані виважала, поки зважилась.* МВ. II. 34.

Ви́важити. См. **Виважувати.**

Вива́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́важити, жу, жиш,** *гл.* 1) Взвѣшивать, взвѣсить, вывѣшивать, вывѣсить; разсчитывать, разсчитать. *Виважують, щоб і Біг ласкав, і батіг ляскав.* Ном. № 1276. *Твори ж мою вже виважену волю.* К. ЦН. 257. 2) Вывѣрять, вывѣрить (вѣсы). 3) Поднимать поднять при помощи подложеннаго подъ тяжесть рычага. *Виважив пенька.* Черк. у. — **две́рі.** Выставлять, выставить дверь, поднявъ ее съ петель рычагомъ. *А як наважу, двері виважу.* Гол. I. 147. — **якір.** Поднимать, поднять якорь. Мнж. 180. 4) Размахиваться, размахнуться. *Як виважить руку, як ударе його з усього маху по пиці.* Мир. ХРВ. 53. 5) Раздумы-

вать такъ и этакъ, взвѣшивать, взвѣсить въ мысляхъ.

Ви́ваксувати, сую, еш, *гл.* Вычистить ваксой. *Він виваксував чоботи.* Св. Л 169.

Ви́валашати, шаю, еш, *гл.* Оскопить.

Ви́валити, ся. См. **Вивалювати, ся.**

Вива́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́валити, лю, лиш,** *гл.* 1) Вываливать, вывалить, выкидывать, выкидать изъ чего либо. 2) Выбивать, выбить. *Вивалив двері.* См. **Виваляти.** 3) Вываливать, вывалить, высовывать, высунуть. *Язик вивалив мов та собака.* Маркев. 59.—**очі** Вытаращить, выкатить глаза. *Вивалив очі як баран.* Ном. № 6599.

Вива́люватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́валитися, люся, лишся,** *гл.* 1) Вываливаться, вывалиться. *Не міг би ти так ізробить, щоб оця стіна вивалилась, то ми б укупі жили.* Рудч. Ск. II. 88. 2) Высовываться, высунуться. *Язик вивалився з рота.*

Ви́валяти, ляю, еш, *гл.* 1) Повалить все или многое. *Сунулись тії тури в пущу,— так і виваляли дерево.* ЗОЮР. II. 204. 2) Вывалять, обвалять во что, испачкать какимъ-либо сыпучимъ веществомъ. *Упустив хліб, виваляв у пісок,—як же його тепер їсти?*

Вивала́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Вивалювати.** *Пусти, суко, враз до хати, щоб двері не вивалляти.* Лукаш. 114.

Ви́вапити. См. **Вивапльовати.**

Вива́плювати, люю, еш, сов. в. **ви́вапити, плю, пиш,** *гл.* Бѣлить, выбѣлить известью.

Ви́варити, ся. См. **Вива́рювати, ся.**

Вива́рювати, рюю, еш, сов. в. **ви́варити, рю, риш,** *гл.* Вываривать, выварить. **Ви́варив з нього во́ду.** Измучилъ его, истомилъ. Ном. № 2727.

Вива́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **ви́варитися, рюся, ришся,** *гл.* Вываривать, выварить, выварится. Аф. 324.

Вива́т! *меж.* Виватъ, да здравствуетъ! У Кулиша употребляется какъ существительное. *Гукають гармати під панські вивати.* К. Досв. 21.

Ви́везти, ся. См. **Вивозити, ся.**

Ви́верненниця, ці, *ж.* Валежникъ, вѣтроломъ. Вх. Зн. 6. См. **Вивертень.**

Ви́верні, нів, *м.*=**Иверень.** *В городі дуба рубають, за город виверні летять.* (Загадка).

Ви́вернути, ся. См. **Вивертати, ся.**

Вивертáти, тáю, еш, сов. в. **ви́вернути, ну, неш,** *гл.* 1) Выворачивать, выворотить (на другую сторону). *Поки́ль ко́жух не ви́вернеш, він все здається чорним.* Ном. № 11148. 2) Опрокидывать, опрокинуть, переворачивать, перевернуть; выворачивать, выворотить. *З відер воду вивертає.* Лукаш. 74. *Щоб тебе буря вивернула.* Ном № 3668. *Вивернем горщик з борщем.* Ном. № 14168. *Аж корі́ння вивертає.* Рудч Ск. I. 66. *Він вивернув дуба.* Мнж. 37. **Усіх батькі́в з того́ сві́ту вивертає.** Сильно ругается по отцу. О 1861. III. 95. 3) Вываливать, вывалить. *Раненько взяли знов хліб святий, півня з куркою і страшенну щуку. Пішли до попа. Щуку на ослінець так і вивернули: положили хліб на столі.* Г. Барв. 184—185.

Вивертáтися, тáюся, ешся, сов. в. **ви́вернутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Выворачиваться, вывернуться. 2) Выворачиваться, выворотиться, опрокидываться, опрокинуться, переворачиваться, перевернуться. *Вивернувся з човна.* Сим. 220. *Через голови вивертались.* Левиц. I. 358. *Вивернувся до-гори черева на ліжку.* 3) Изворачиваться, извернуться. *Не той козак, що поборов, а той, що вивернувся.* Ном. № 4197. 4) Разваливаться, развалиться. *Вивернувся як кабан, вередує.* Мир. Пов. II. 78. *Їхав напившись, а то ще як здибався з ким, то вивернеться на бричці і гука: „торкай!“* Св. Л. 169. 5) Преимущ. въ сов. в. Растянуться, упасть мертвымъ, безъ чувствъ. *Як плигне йому під ноги кішка,—він схопив рукавицю та й ударив її на-оддаль,—тій так і вивернулась.* Грин. I. 66. *Ото кожна до корита, та ухватить та й вивернеться. І так усі чисто попекдись.* Рудч. Ск. II. 59.

Вивертáчка, ки, *ж.* Инструментъ для выворачиванія сапогъ.

Ви́вертень, тня, *м.* 1) Половина толстаго ствола, распилевнаго на-двое Сумск. у. 2) Вѣтроломъ, валежникъ. Желех. 3) Родъ дѣтской игры съ бросаніемъ палокъ. Ив. 21.

Ви́верти, рну, неш, *гл.* Выбросить. *Цицю такі, же аж си виверла на плечі.* МУЕ. Ш. 34.

Ви́вертіти, ся. См. **Вивірчувати, ся.**

Ви́вертом, *нар.* Ломанно. *Отой якось кумедно вивертом говоре.*

Ви́вершити. См. **Вивершувати.**

Вивéршувати, шую, еш, сов. в. **вивершити. шу, шиш,** *гл.* 1) Дѣлать, слѣлать

верхъ. *Вивершити стіг.* 2) Насыпáть, насыпать выше краевъ. 3) Завершать, завершить, исполнить.

Ви́вести, ся См. **Виводити, ся.**

Вивива́ти, ва́ю, ешь, сов. в. **ви́винути, ну, нешь,** *гл.* 1) Вынимать, вынуть что-либо, развернувъ то, во что предметъ былъ завернутъ. *З платка вивинув.* Ном. № 10817. *Вивини рубочок з паперу, з біленького шовку.* Грин. Ш. 522. 2) сов. в. Вывихнуть. *Хто кого мине, най ногу вивине.* Ном. № 11568.

Вивія́ти, ва́ю, ешь, сов. в. **ви́віяти, вію, еш,** *гл.* 1) Вывѣнать, вывѣять. Аф. 324. 2) Провѣвать, провѣять. Желех. (Пшеницю) *помолотити, вивіяти.* Гн. II. 165.

Ви́від, воду, *м.* 1) Выводъ. 2) Выводъ, выводка, рожденіе (о птицахъ); выводокъ; родъ. *Він кидає на землю свої яйця, щоб грілися в піску на вивід.* К. Іов. 89. *Торік вивід був луччий. Увесь вивід вовчий. Сучого виводу.* Ном. № 3548. 3) Первое посѣщеніе церкви женщиною черезъ шесть недѣль послѣ рожденія ею ребенка для полученія очистительной молитвы. Такъ называется также и самая молитва. *На вікні требник лежав з хрестом, в патрахіль замотаний. О. Гервасій в йому, було, з кропилом ходить, вивід читає, ходить сповідати.* Сл. Л. 110. 4) Посѣщеніе новобрачною церкви въ понедѣльникъ послѣ брачной ночи для полученія молитвы. О. 1862. IV. 37; 1862. IX. 52; 1861. X. Св. 48. 5) Печная труба въ сѣняхъ и на крышѣ. Чуб. VII. 381. *Біжи в сіни до верха під вивід.* Грин. II. 323. *Дим стелеться з вивода.* Грин. I. 254. 6) Полоса узора, вышитая вдоль рукава или пазухи рубахи. *На сорочці у його гарний вивід,—наче змальовано з чого.* Екат. у. *Пошила рукава з виводами.* Славян. у.

Ви́відати. См. **Вивідувати.**

Ви́відець, дця, *м.* Въ орнаментѣ при раскрашиваніи мисокъ: кривая линія, идущая вдоль краевъ миски. Вас. 184.

Ви́відка, ки, *ж.* Развѣдки, разспросъ, разслѣдованіе. Чаще во мн. ч. *Це він ходив на вивідки.* Новомоск. у.

Вивідувати, дую, еш, сов. в. **ви́відати, даю, еш,** *гл.* Разузнавать, разузнать, вывѣдывать, вывѣдать. *Стали ся в нього вивідувати: ой брате, брате, що там слихати?* Гол. Также и **кого́ вивідувати.** Разспрашивать у кого. *Стали́ся його вивідувати: „Що там доброго в Уграх слихати?“* АД. I. 43. — **ума́.** Стараться узнать образъ мыслей. *О, се такий пан, що мабуть ума вивідує.*

Ви́віз, возу, *м.*=**Уві́з.** Вх. Зн. 72.

Ви́вільга, ги, *ж.* Иволга. *Кричить жовта вивільга.* О. 1862. IV. 72.

Ви́вірити. См. **Вивірáти.**

Вивірка, ки, *ж.* Бѣлка. Вх. Пч. II. 7.

Вивíрчувати, чую, еш, сов. в. **ви́вертіти, рчу, тиш,** *гл.* 1) Высверливать, высверлить, вывертѣть. 2) Разматывать, размотать изъ чего-либо. *Приїхали, він вивертів із рядна і поклав на столі* (хліб). Рудч. Ск. I. 180.

Вивíрчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́вертітися, чуся, тишся,** *гл.* 1) Высверливаться, высверлиться. 2) Разматываться, размотаться изъ чего. Кв. (Желех.).

Вивіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́вірити, рю, риш,** *гл.* 1) Провѣрять, провѣрить. Змѣев. у. *Вивіряймо, чи багато чарок у пляшці.* Староб. у. 2) Испытывать, испытать, извѣрить. *Ти думаєш, козаченьку, що я умірáю, а я з тебе, молодого, ума вивіряю.* Мил. 75. *Вивірив ти моє серце вдень і нічною добою.* К. Псал. 32.

Вивíтрювати, рюю, еш, сов. в. **ви́вітрити, рю, риш,** *гл.* Вывѣтривать, вывѣтрить; переносно: искоренять, искоренить, уничтожать, уничтожить. *Така вже запорозька натура. ні літа її не вивітрять, ні під сивим волосом не сховається.* Стор. I. 132. 2) Только сов. в. Отколотить. *Батько взяв хлопця за руку та добре його нагаєм вивітрив.*

Вивíтрюватися, рююся, ешся, сов. в. **ви́вітритися, рюся, ришся,** *гл.* Вывѣтриваться, вывѣтриться. **Аф.** 325.

Ви́вішати, шаю, еш, *гл.* Перевѣшать. *Вивішали гайдамаків в П'ятигорах много.* Макс.

Вивíшник, ка, *м.* Раст. Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

Ви́віщувати, щую, еш, *гл.* Напророчить. *Щоб воно на свою голову вивіщувало.* Ном. № 3661. *Лучче ти мені смерти попроси, її вивіщуй.* МВ. (О. 1862. I. 88).

Ви́віяти. См. **Вивíювати.**

Вивóдини, дин, *ж. мн.*=**Ви́від 3.** Вх. Лем. 397.

Ви́водити, джу, диш, *гл.* Выводить.

Виводила по всіх київських горах. Левиц. I. 346.

Вивóдити, джу, диш, сов. в. **ви́вести, веду, деш,** *гл.* 1) Выводить, вывести. *Вивів босу на морозець.* Мет. 237. *Сірко вивів вовка аж на поле.* Рудч. Ск. I. 12. 2) Выводить, вывести. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Рудч. Чп. 88. *Вивела перепеличенька діти.* Нп. 3) Выстраивать, выстроить, сооружать, соорудить *Виведем таку-сяку оселю та й будемо жить.* Рудч. Ск. I. 13. *Верх вивели і у головах поставили хрест.* Кв. I. 116. 4) Доказывать, доказать, обосновать, оправдать. *Бо ти став на прю за мене, вивів моє право.* К. Псал. 17. *Тоді б йому все діло моє вивів, уста б мої я сповнив оправданням.* К. Іов. 51.—**спра́ву.** Добиться своего. *З ним не виведе справи і той, що у болоті.* Ном. № 2666. 5)—**на світ.** Обнаруживать, обнаружить, раскрывать, раскрыть, выводить, вывести на чистую воду. *Яке б темне діло не було, та зараз його на світ виведе.* Стор. I. 32. 6)—**ни́тку** (въ пряжѣ). Выпрядать, выпрясть нитку. *То мати наумисльне такі товсті нитки виводили, бо у нас сього року дуже коноплі були народили.* Ном., стр. 287, № 6418. 7)—**та́нчик.** Танцовать, протанцовать. *Виведи танчик по-німецькій.* Ном. № 670. 8)—**го́лос, пі́сню.** Выводить, вывести голосомъ. *Зачав мій шпак пісні виводить.* Гліб. 66. *Виводить голос, як ляляну тонку нитку.* Левиц. I. 112. 9) **Очі ви́вело.** Выкатились глаза. *Очі вивело із лоба од страшної муки.* Шевч. 24.

Вивóдитися, джуся, дишся, сов. в. **ви́вестися, ведуся, дешся,** *гл.* 1) Выводиться, вывестся. 2) Выводиться, вывестся, рождаться, родиться. *Нехай тупа виводяться круки та вороні.* Нп. *В кам'яні там виводяться сажири і золото лежить піском блискучим.* К. Іов. 59. 3) Выводиться, вывестись, исчезнуть, выйти изъ употребленія, изсякать, изсякнуть, истощиться. *Тепер такі пояси вивелися.... хиба рідко де побачиш.* Грин. I. 5. *Сидить циган і скіда.... хліба багато, а сала мало. От він, щоб сало з рук не виводилось, хліба вкусить, а сала понюха.* Ном. № 14320. **Я ви́велася з чо́го.** У меня вышло что. *Я вивелася з малих горшків,—нема ні одного.* Лебед. у. 4) Оправдываться, оправдаться. *Я прийду до вас вивеетись, бо на мене набрехано!—Ні-чого виводитись.* Лебед. у. 5) О родившей женщинѣ: идти въ церковь за молитвой черезъ шесть недѣль послѣ родовъ. Харьк. г.

Вивождáти, ждáю, єш, *гл.*=**Виводити.** *Дуків сребраників за лоб брали, із-за стола, наче волів, вивождали.* Мет. 382.

I. Ви́возити, вожу, зиш, *гл.* Перевозить все, вывезти все. *Хоч вивози цілий ліс, то все буде один біс.* Ном. № 3220.

II. Вивóзити, во́жу, зиш, сов. в. **ви́везти, зу, зеш,** *гл.* Вывозить, вывезть. *Не то кінь, що в болото увезе, а то, що з болота вивезе.* Ном. № 7225. *Виметуразком та вивезу возком.* Ном. № 10791.

Вивóзитися, во́жуся, зишся, сов. в. **ви́везтися, зуся, зешся,** *гл.* Вывозиться, вывезтись. Аф. 325.

Виволáнка, ки, *ж.* 1) Избраніе. *Повідають люде, же дівта буде, я на виволанку заспівам співанку.* Гол. Ш. 257. 2) **Ви́воланка.** Изгнанница, выгнанная. Бранное слово у гуцуловъ. Шух. I. 34.

Виволіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́волокти, лочу, чеш,** *гл.* Выволакивать, выволочь, вытаскивать, вытащить. *Насилу вправилась із вовком, виволікати поможи!* Алв. 86. *Що написано пером, того не виволочеш волом.* Ном. № 7383.

Ви́ворот, ту, *м.* 1) Изнанка. **На ви́ворот.** На изнанку. 2) Выворотъ. *Санна їзда—ангельська їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433.

Ви́воротний, а, е. Ви́воротні чо́боти, череви́ки. Сапоги, въ которыхъ подошва къ головкѣ пришита, а послѣ подшивки подошвы съ лѣвой стороны голенище съ головкой выворачивается на лицевую сторону и затѣмъ подшивается задникъ. Вас. 161, 162.

Ви́ворть, ті, *ж.* Поваленное вѣтромъ дерево. Шух. I. 176.

Ви́ворочати, чаю, єш, *гл.* Исходить. *Де вже він не виворочав,—як було почне казати покійник: бував і в Чорногорії, і в Чорноморії, і за Дунаєм.* Борз. у.

Вивча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **ви́вчити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выучивать, выучить. 2) Научать, научить. *Вивчив дітей, як сказать.* 3) Изучать, изучить.

Вивча́тися, ча́юся, єшся, сов. в. **ви́вчитися, чуся, чишся,** *гл.* Выучиваться, выучиться, научиться. *Ото ж і вивчився я, виріс.* Шевч. 417. *І став усього вчитися, і за рік усього вивчився.* Рудч. Ск II. 115.

Вивче́ння, ня, *с.* Изученіе. *Праця д. Огоновського є здобуток широкого вивчення джерел.* Бшт. 59.

Ви́вчити, ся. См. **Вивча́ти, ся.**

Ви́в'язати, ся. См. **Вив'я́зувати, ся.**

Вив'я́зувати, зую, еш, сов. в. **ви́в'язати, жу, жеш**, *гл.* 1) Развязавъ мѣшокъ, узелъ и т. п., вынуть оттуда. *Почали з рушників усячину вив'язувати.* Г. Барв. 65. 2) Связывать, связать. *Червоку калину в пучки вив'язують.* **Вив'язати не́від.** Связать неводъ. Мнж. 24.

Вив'я́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **ви́в'язатися, жуся, жешся**, *гл.* Повязываться, повязаться. *Вив'яжеться шовковою хусткою.* Г. Барв. 364.

Ви́в'ялити, лю, лиш, *гл.* 1) Провялить. 2) Истощить, изнурить, обезсилить. Желех.

Ви́в'ялитися, люся, лишся, *гл.* Обезсилѣть до вялости, изнуриться. *Мужик у роботі вив'ялиться, виробиться та й не довго живе.* Волч. у.

Ви́гавкати, каю, еш, *гл.* Выгнать лаемъ. *Собака не зробе урону, шоб то переполох виливати. Вона хоч і зляка, так потім сама усе вигавка.* Мнж. 155.

Ви́гадати. См. **Вигадувати.**

Ви́гадка ки, *ж.* 1) Выдумка. *Пішла голота на вигадки.* Ном. № 14265. 2) Выдумка, капризъ, прихоть. *Коли скінчиш ти вигадки химерні і нам даси до тебе говорити.* К. Іов. 39. Ум. **Ви́гадочка.** *А за молодого віку, славлють, вигадочки були чималі і в неї.* МВ. (О. 1862. Ш. 34).

Вига́дливий, а, е. 1) Изобрѣтательный. 2) Прихотливый. *А жінка вередлива та вигадлива.* Рудч. Ск. II. 174.

Вига́дливість, вости, *ж.* Изобрѣтательность. *До краси натури прийшла на поміч людська вигадливість.* Левиц. I. 221.

Ви́гадочка, ки, *ж.* Ум. отъ **вигадка.**

Вига́дування, ня, *с.* Выдумываніе.

Вига́дувати, дую, еш, сов. в. **ви́гадати, даю, еш**, *гл.* 1) Выдумывать, выдумать, придумать. *Дідона вигадала грище.* Котл. Ен. I. 23. *Глухий не почує, то вигада.* Посл. *Учені люде вигадали такий струмент, що виміря кожну висо́кість.* Ком. I. 14. 2) Только несов. в. Прихотничать, привередничать. *Як почала вигадувати: і те не добре, і се не гаразд,—дайте такого, що й не знаю якого.*

Вигадни́ця, ці, *ж.* Выдумщица. Желех.

Вига́дниця, ці, *ж.*=**Вигадниця.** *Дочка була вже така вигадниця, що нехай Господь боронить.* МВ. I. 26.

Вига́дько, ка, *м.* Выдумщикъ. Ном. № 12623.

Ви́ганьбити, блю, биш, *гл.* Изругать. *Семен було мене і полає, і ви́ганьбить.* Федьк.

Ви́ганяти, няю, еш, *гл.* Выбѣгать. *Виганяв по всьому городу.* Аф. 325.

Виган я́ти, няю, еш, сов. в. **ви́гнати, жену, неш**, *гл.* 1) Выгонять, выгнать, изгонять, изгнать. *Вигнав Бог людей з раю.* Ном. № 11415. *Син виганя з хати.* Ном. № 9413. *Вигнала свиню з огорода.* Левиц. I. 196. 2) Гнать, выгонять, выгнать. *Молотить виганяє людей недобитих.* Шевч. 333. *Виганяє чумак сірі воли та на раннюю росу.* Рудч. Чп. 87. 3) Вышибать, вышибить. *Клин клином виганя́й.* Ном. № 3886. 4) **Ви́гнало що, кого́.** Выросъ очень въ вышину. *Вигнало того дуба так, що за всіх вищий. Доріс Павлусь до парубка. Так його вигнало.* Стор. I. 60.

Ви́ганятися, няюся, ешся, *гл.* Набѣгаться. *Виганявся за день, аж ніг не чую.*

Виган я́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **ви́гнатися, женуся, нешся**, *гл.* 1) Изгоняться, быть изгнаннымъ. 2) Выгоняться, быть выгнаннымъ. *Вівці виганяються рано вранці до вата́ги.* 3) Выталкиваться, вытолкнуться. *Смок витягає воздух з цівки, а через те вода піднімається й виганяється геть.* Ком. II. 9. 4) Вырастать вырости въ вышину. *Григор вигнався такий, як тополя.* Каменец. у. *Два дуби вигнались вище лип.* Левиц. Пов. 179.

Вигапто́вувати, вую, еш, сов. в **ви́гаптувати, тую, еш**, *гл.* Вышивать, вышить золотомъ, серебромъ. *Я вишию-вигаптую чумаку рукавця.* Рудч. Чп. 26.

Ви́гарманувати, ную, еш, *гл.* Вымолотить, смолотить **гарма́ном.** *Відколи гарма́ную, тільки копу вигарманував.*

Ви́гасати, саю, еш, *гл.* Выбѣгать.

Ви́гасити. См. **Вигашувати.**

Ви́гаснути, ну, неш, *гл.* Угаснуть, потухнуть. *Да вигаснуть заранє її зорі.* К. Іов. 8.

Ви́гатити. См. **Вигачувати.**

Вига́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́гатити, гачу, тиш**, *гл.* Занруживать, занрудить, сдѣлать занруду.

Вига́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́гасити, шу, сиш**, *гл.* Гасить, тушить, потушить.

Ви́гемблювати, люю, еш, *гл.* Выстрогать рубанкомъ.

Ви́гибти, бну, неш, *гл.*=**Вигинути.**

Ви́гикнути, ну, неш, *гл.* Икнуть. *Дай, Боже, легенько вигикнути.* Ном. № 365.

Вигина́ти, наю, еш, сов. в. **ви́гнути, ну, неш,** *гл.* Изгибать, выгибать, выгнуть. *Вона вигинала стан, шию.* Левиц. I. 294.

Вигина́тися, наюся, ешся, *гл.* Изгибаться, выгибаться.

Виги́нистий, а, е. 1) Выгнутый. *У которої дитини прості ніжки, то скоріш почне ходить, а в которої вигинисті, то не так-то.* 2) Гибкій. Вх. Зн. 6. *Дубець вигинистий.* Черниг. у.

Ви́гинути, ну, неш, *гл.* Погибнуть, пропасть (всѣмъ). *Як би Бог слухав пастуха, то б уся череда вигинула.* Ном. № 4124. *Од лиця твого святого вигинуть прокляті.* К. Псал. 16.

Вигі́вщина, ни, *ж.* Время гетманства Ивана Выговскаго (1657—1659). *Мушу видати книжку про порядки, які завелись на Вкраїні за гетьмана Виговського: ту книжку оглашу Вигівщиною.* К. Хм. 5.

Вигіддя, дя, *с.* Удобство; раздолье. *Цілий піст рибу їли, таке то вже нам було тоді вигіддя.*

Вигі́дка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ви́года.** 2)=**Вигіддя.** *Ка' він, що бідою погано їздити, а мені здається, що така вигідка, що куди на світі.* Канев. у. 3) Телѣжка на двухъ колесахъ, одноколка. *Приїздив вигідкою.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Вигі́дливий, а, е. Удобный.

Вигі́дний, а, е. Удобный. Желех.

Вигі́дно, *нар.* Удобно.

Ви́гін, гону, *м.* Выгонъ, пастбище за селомъ. *Край великого зеленого вигону стояла корчма.* Левиц. I. 14.

Ви́гінщина, ни, *ж.* Дань пастуху въ видѣ паляни́ці и щепотки соли, даваемая отъ каждаго двора при первомъ выгонѣ скота на пастбище. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Вигла́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́гладити, джу, диш,** *гл.* Выглаживать, выгладить, разглаживать, разгладить. *Він мені дивиться в вічі, виглажує мені брови, цілує.* Г. Барв. 76.

Вигла́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **ви́гладитися, джуся, дишся,** *гл.* Сдѣлаться полнымъ, жирнымъ, пополнѣть. *Вигладилися бики.* Вх. Лем. 397.

Ви́гляд, ду, *м.* 1) Видъ. Драг. 94. 2) Окно. Вх. Зн. 6.

Вигляда́ння, ня, *с.* 1) Выглядываніе, высматриваніе изъ чего. Желех. 2) Высматриваніе въ ожиданіи прибытія. См. **Виглядини.**

Вигляда́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́глянути, ну, неш,** *гл.* 1) Выглядывать, выглянуть, высматривать. *Сонечко, сонечко, виглянь у віконечко.* Ном. № 337. *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. 2) Только несов. в. Высматривать, глядѣть, ожидая кого. *Відкіля тебе виглядати, із якої сторононьки у гостину сподіватись.* Мет. *Потоптала черевички, на дорогу вибігаючи, виплакала карі очі, чумаченька виглядаючи.* Рудч. Чп. 73.

Вигляда́тися, даюся, ешся, сов. в. **ви́глянутися, нуся, нешся,** *гл.* Смотрѣть, посмотрѣть, засматриваться, засмотрѣться. *Ой не ходи коло води та не виглядайся.* Грин. III. 172. *Любо місяцю з зорями в воду виглядатись.* К. Досв. 90. *Увесь день він чистився, мився, виглядався в дзеркало.* Левиц. I. 262. *Вода.... пливе тиха та чиста, хоч вигляньсь як у зеркало.* ЗОЮР. II. 204.

Вигля́дини, дин, *ж. мн.* Выглядываніе, высматриваніе въ ожиданіи прибытія.

Ви́глядіти, жу, диш, *гл.* 1) Испортить глаза долгимъ смотрѣніемъ. *Не прийшло до Ганни щастя тим великим битим шляхом, тільки вигляділа свої очі.* Левиц. I. 72. 2) Воспитать, выняньчить. *Вона вигляділа всіх дітей о. Хведора і молоду Ганю.* Левиц. I. 173.

Ви́глядки, док, *ж. мн.* Высматриваніе. **На ви́глядки.** Чтобы высмотрѣть. *Прибігла на виглядки.*

Ви́глянути, ся. См. **Виглядати, ся.**

Вигна́нець, нця, *м.* Изгнанникъ. К. Бай. 69.

Вигна́ння, ня, *с.* Изгнаніе. Левч. 50.

Ви́гнати, ся. См. **Виганяти, ся.**

Вигнива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́гнити** и **ви́гнисти, нию, еш,** *гл.* 1) Изгнивать, изгнить, перегнивать, перегнить. 2) Выгнивать, выгнить. Уман. I. 115.

Ви́гнітити. См. **Вигнічувати.**

Вигні́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́гнітити, чу тиш,** *гл.* Выжимать, выжать.

Ви́гноїти. См. **Вигноювати.**

Ви́гнойка, ки, *ж.* Удобреніе (поля). Рк. Левиц.

Вигно́ювати, но́юю, еш, сов. в. **ви́-**

гноїти, ною, їш, *гл.* Унаважнивать, унавозить. Звенигор. у. *У добре вигноєнім городі копають підмети—грядки.* Шух. I. 164. *Вигноїла наша економія цей год 20 десятин.* Константиногр. у.

Ви́гнути, ся. См. **Вигинати, ся.**

Ви́говор, ру, *м.*=**Вихова 2.**

Ви́говорити, ся. См. **Виговорювати ся.**

Виговóрювати, рюю, ють, сов. в. **ви́говорити, рю, рить**, *гл.* 1) Выговаривать, выговорить, упрекать, упрекнуть. *Шкадронний і давай йому виговорювать: за що се, діду, ти мене цуравися?* Стор. I. 238. *Звісно, я йому виговорю, що вони голі, на відданню, а ти їм нічого не придбав.* Г. Барв. 292. 2) Высказывать, высказать. *Що говорять, то й виговорять.* Ном. № 7810. 3) Заговаривать, заговорить (о знахарскомъ заговорѣ). КС. 1883. VII. 587. *Виговорити.... рабу Божому* (уроки). Мнж. 152. 4) Выговаривать, выговорить, включить въ договоръ, въ условіе. См. **Виговоряти.**

Виговóрюватися, рююся, ються, сов. в. **ви́говоритися, рюся, рився**, *гл.* 1) Наговариваться, наговориться, все высказать, все сказать. *Нехай уже, думаю собі, Горбоносиха трохи виговориться (говірка була несказанно).* Г. Барв. 429. 2) Оговариваться, оговориться, оправдываться, оправдаться. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору, я за славу сама стану, ще й виговорюся.* Мет. 105.

Виговоря́ти, ряю, ють, *гл.*=**Виговорювати.** *Буде твоя мати мені виговоряти: вставай, невісько, ти вставай молодая.* Мет. 49. *Як би достаток, то не схотів би цього і виговоряти, а то по неволі уже треба* (що має дати на весілля молодій). ХС. VII. 421.

Ви́года, ди, *ж.* 1) Удобство; пріятность. *Викопали собі криницю у дворі—добру вигоду зробили.* Канев. у. *Чужі жінки кохаю а для своєї вигоди.* Грин. III. 282. *Не їж хліба, не пий води, візьму тебе для вигоди.* Мет. Ум. **Ви́гідка.**

Ви́годинитися. См. **Вигодинюватися.**

Ви́годи́нюватися, нюється, сов. в. **ви́годинитися, нився**, *гл. безл.* Проясняться, проясниться (о погодѣ). *Перейде дощ, вигодниться, протряхне, то й поїдемо.* Канев. у.

Ви́годити, джу, дить, *гл.* Угодить. *Як встану раненько, кождому вигоджу.* Гол. III. 348.—**годину.** Выбрать время. *Вигодили таку годину, що нікого дома не було.* Черк. у.

Ви́годитися, диться, *гл. безл.*=**Ви́годинитися.** *Як би Бог дав, щоб виводилось, то можна б і сіно скласти в копиці.* Черк. у.

Вигодо́ванець, нця, *м.* Воспитанникъ, питомецъ. Желех.

Вигодо́ванка, ки, *ж.* Воспитанница, питомица.

Вигодо́вувати, вую, ють, сов. в. **ви́годувати, дую, ють**, *гл.* Вскармливать, вскормить. *Вигодував сина Саву козакам на славу.* Макс. *Ой мала вдова сина сокола, вигодувала, в військо оддала.* Макс. 2; Выкормить, откормить. *Вигодувала аж двадцять четверо свиней, та й рахуби їм не дам.* Харьк. 3) Израсходовать въ пищу, на кормъ. *Попереду треба те сіно вигодувати, а тоді вже й друге давати.*

Вигодо́вуватися, вуюся, ються, сов. в. **ви́годуватися, дуюся, ються**, *гл.* Вскармливаться, вскормиться, быть вскормленнымъ. *З нею вигодувався і зріс укупі.* Котл. НП. 356.

Ви́гоїти, ся. См. **Вигоювати, ся.**

Вигóйкувати, кую, ють, *гл.* Весело выкрикивать. *А невісти (н'яна) іде з міста та вигойкуючи.* Гол. II. 477.

Ви́голити, ся. См. **Виголювати, ся.**

Ви́голодатися. См. **Виголоджуватися.**

Виголо́джуватися, джуюся, ються, сов. в. **ви́голодатися, даюся, ються**, *гл.* Дѣлаться голоднымъ, проголодаться. *Виголожуйся ще,—тоді їсти дам.* Константиногр. у. *Він і ті поїв, бо, звісно, виголодавсь добре.* Рудч. Ск. II. 19.

Ви́голос, су, *м.* Произношеніе; выраженіе. Желех.

Ви́голосити. См. **Виголошувати.**

Виголо́шувати, шую, ють, сов. в. **ви́голосити, шу, сить**, *гл.* Объявлять, объявить, громко произнести, провозгласить.

Вигóлювати, люю, ють, сов. в. **ви́голити, лю, лить**, *гл.* Обривать, обрить, выбривать, выбрить. *Виголили йому лоб.* Стор. II. 81.

Вигóлюватися, лююся, ються, сов. в. **ви́голитися, люся, лився**, *гл.* Выбриваться, выбриться, побриться. *Достав.... бритву, виголився.* Стор. I. 112.

Вигóнити, ню, нить, *гл.*=**Вигонити.** *Спитавсь його: чи не схоче він грошей багато взять, аби тільки він їх не вигонив.* Рудч. Ск. I. 62. *Скот вигонила із города.* Рудч. Ск. I. 194.

Вигóнчастий, а, е. Рослый и тонкій. Уман. Ш. 276.

Ви́горілий, а, е. Выгорѣвшій.

Ви́горіти. См. **Вигорѣти**.

Ви́горнути, ся. См. **Вигортати**, ся.

Вигорта́ти, та́ю, е́ш, сов. в. **ви́горнути**, ну, не́ш, гл. 1) Выгребать, выгресть. *Ми його кочергою вигорнули.* Рудч. Ск. II. 144. *З машиних пір достас було їх* (горіхи).... *З иншої нори.... иноді було з доброї півкоробки вигорне.* Сим. 200. Переносно: выбирать, выбрать, забрать. *Ця хата, поки її зробите, вигорне з вас більш як на сто карбованців.* Зміев. у. 2) Освобождать, освободить. *Він* (народ) *своє народне слово з-під польської руїни вигортає.* К. Дз. 110.

Вигорта́тися, та́юся, е́шся, сов. в. **ви́горнутися**, нуся, не́шся, гл. 1) Выгребаться, выгрестся. 2) **Ви́горнутися з бід**и. Выкрнуться.

Вигóрювати, рюю, єш, гл.=**Вигорѣти**. *На заході небо червоніло жаром, неначе в печі вигорювало.* Левиц. I. 17.

Вигора́ти, ра́ю, е́ш, сов. в. **ви́горіти**, рю, ри́ш, гл. 1) Выгорать, выгорѣть. *Каганець вигорів. Вигорів увесь Батурин.* 2) Выгорать, выгорѣть; желтѣть и сохнуть отъ солнца. *Горбди такі високі, що все вигоряє.* Кіев. у. *Паша вигоріла до коріня.* Стор. I. 50.

Вигóстрювати, трюю, єш, сов. в. **ви́гострити**, рю, ри́ш, гл. Оттачивать, отточить, наострить. *Ой вигостри, сину, гострую сокиру, да поїдь у поле—ізрубай тополю.* Мет. 286.

Вигóстрюватися, трююся, єшся, сов. в. **ви́гостритися**, рюся, ри́шся. гл. Вытачиваться, выточиться, вынстриться. Аф 326.

Ви́готовити. См. **Виготовляти**.

Виготовля́ти, ляю, єш, сов. в. **ви́готовити**, влю, ви́ш, гл.=**Виготовувати**, **виготува́ти**. Мнж. 177.— **ниву**. *Як ріллю виготовив, Богу помоливсь—і все.* Кіев. у.

Виготóвувати, вую, єш, сов. в. **ви́готувати**, тую, єш, гл. Изготовлять, изготовить, приготовлять, приготовить. *Кадовби набиває, клепки сама було виготовує.* Г. Барв. 423.

Вигóювати, гою́ю. єш, сов. в. **ви́гоїти**, гою́, їш, гл. 1) Залѣчивать, залѣчить (рану). *Болячки на людях вигоював* Стор. II. 61.

Вигóюватися, гóююся, єшся, сов. в. **ви́гоїтися**, гоюся, їшся, гл. Вылѣчиваться, вылѣчиться (отъ раны). Аф. 326.

Ви́гра, ри, ж. Выигрышъ. Ровенск. у.

Ви́грабки, ків, ж., мн. Мелкія части соломы и колосьевъ, остающіяся послѣ молотьбы. Вх. Уг. 230.

Виграва́ти, ва́ю ра́ю, и е́ш, сов. в. **ви́грати**, раю, єш, гл. 1) Выигрывать, выиграть. *Виграв у карти. Виграв мужик з паном справу.* 2) Переливать свѣтомъ, блестѣть, заблестѣть, переливаться цвѣтомъ, засіять. *Сонечко з-за хмари вигра́в.* МВ. (О. 1862. Ш. 42). *Світло виграє у кришталю усякими цвітами.* Ком. I. 21. Въ нижеслѣдующихъ значеніяхъ только въ несов. в.: 3) Играть. *Як та водяна русалка виграва́в хлопець у воді.* Левиц. I. 63. *Отподі то по городах на музики виграва́ли.* Макс. *Ой там козак похожає, у бандурку виграває.* Мет. 73. 4) О морѣ: волноваться. *Синіє море, виграває.* Шевч. 91. 6) Гарцовать (на). *Виграва́ли наші хлопці вороними кіньми.* Мил. 78. *Попе́ред війська да конем виграє.* АД. I. 25. 6) Бродить. *Пиво виграє.*

Виграва́тися, ва́юся и ра́юся, е́шся, сов. в. **ви́братися**, раюся, єшся, гл. Выбраживать, выбродить. *Як виграється сирівець добре, то гарний.* Волч. у.

Ви́грати, ся. См. **Виграва́ти**, ся.

Ви́грашка, ки, ж. Игрушка; забава. *Вона й бере мене в покої синкам на виграшку.* Шевч. 416.

Ви́гребти. См. **Вигрібати**.

Вигриза́ти, за́ю, єш, сов. в. **ви́гризти**, зу, зе́ш, гл. 1) Выгрызать, выгрызть. 2) Изгрызть. *Вигризла всі молоденькі дубки.* Рудч. Ск. II. 178. 3) Постоянными придирками заставлять, заставить уйти. *Хто ж, як не ви, і вигризли її з двору.* Мир Нев. II. 95

Вигріба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **ви́гребти**, бу, бе́ш, гл. Выгребать, выгресть. *Вигребла рукою.... ямку.* Грин. II. 143. *Нащо курка гребе? На те, щоб вигребти.* Ном. № 9843. *Вигребе із печі жару.* Стор. I. 207.

Вигрівáти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́грітн**, грію, єш, гл. Грѣть, пригрѣвать, пригрѣть, согрѣть. *Вигрів гадину за пазухою.* Ном. № 4606. *Волики, стоя біля тину, знай вигрівають свої боки.* Греб. 400. *Після дощу, коли хмара за гору засувається, і сонечко от-от має вигріти.* Св. Л. 26.

Вигрівáтися, ва́юся, єшся, гл. Грѣться. *З води біжить на пісок вигрівáтися, з піску—в воду.* Левиц. I. 63.

Вигрі́ви, ів, мн. Врема, когда грѣетъ

сонце. *Як почнуться вигріви, то сніг пропаде.* Міус. окр.

Вигрі́млати, ля́ю, єш, *гл.* Гремѣть, грохотать. *То не хмари по небу громом святим вигрімляють.* Макс. *Здалека грім вигрімляв закотом.* МВ. (О. 1862. I. 85).

Ви́грів. См. **Вигрівати.**

Вигрома́джувати, джую, єш, сов. в. **ви́громадити, джу, диш,** *гл.* Выгребать, выгрести. *Зубиха увесь огонь вигромадила на припічок.* Кв. II. 128.

Ви́губитн. См. **Вигублювати.**

Вигу́блювати, люю, єш, сов. в. **ви́губити, блю, биш,** *гл.* Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Сипав гряд буйний, вигублював скотину.* К. Псал. 181. *Прогнівись ти на народи, вигубив жорстоких.* К. Псал. 17.

Вигубля́ти, ля́ю, єш, *гл.*=**Вигублювати.** КС. 1882. IX. 588.

Ви́гук, ку, *м.* Крикъ, выкрикъ. *Козаків угледено.... вигук роскотився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків.* МВ. Ш. 56, 130.

Ви́гукати, каю, єш, *гл.* Выкриками добиться чего, вызвать кого. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, вигукав у Самсона дідку.* Мил. 98.

Ви́гукнути. См. **Вигукувати.**

Вигу́кування, ня, *с.* Выкрики. *Христя мерщій тікає в двір, а за нею слідом погукування та вигукування.* Мир. Пов. II 57.

Вигу́кувати, кую, єш, сов. в. **ви́гукнути, ну, неш,** *гл.* Выкрикивать, выкрикнуть, вскрикнуть. *Ідуть вози із-за гори вискрипуючи, а за ними чумаченьки вигукуючи.* Рудч. Чп. 48.

Ви́гулькнути, ну, неш, *гл.* Вынырнуть, внезапно появиться, внезапно выскочить. *Вигулькнув із моря.* О. 1861. VI. 59. *Синій поломінь червонястий біга, хлипа, никає по грубці; то підскочить, то присяде, то знов вигулькне.* Св. Л. 259.

Вигу́люватися, лююся, єшся, сов. в. **ви́гулятися, ляюся, єшся,** *гл.* Нагуливаться, нагуляться. *Гості добре вигулялись і виголодались.* Левиц. I. 456. *Порано ще, каже, небого, ще вигуляйся* (бо молода). Г. Барв. 65.

Ви́гулятн, ля́ю, єш, *гл.* Прогулять, истратить на гульбу, удовольствія. *Заграй мені сяку-таку за коробку пастернаку! Як я тую вигуляю, піду другу накопаю.* Грин. Ш. 648.

Ви́ґвинтити, чу, тиш, *гл.* Вывинтить.

Вигуля́рн, рів, *м. мн.* = **Окуляри.** *Добре, очі мої, я вам вигуляри куплю.* Рудч. Ск. I. 18.

Вид, ду, *м.* 1) Лицо. *Поганому виду немa стиду.* Ном. № 3167. *Глянь на вид та й кажи, що Свирид.* Ном. № 6314. *Увесь вид кропивою пожалив.* МВ. I. 63. 2) Зрѣніе. *Видом видати, слихом слихати.* Шевч. 497. **Ум. Ви́док, ви́дочок.**

Видава́ння, ня, *с.* 1) Выдача. Уман. I. 116. 2) Изданіе (книгъ). Желех.

Видава́ти, даю́, єш, сов. в. **ви́дати, дам, даси,** *гл.* 1) Выдавать, выдать; отпускать, отпустить. *Мусила йти з ключами до комори видавати провізію на обід.* Левиц. I. 363. 2) Давать, подавать, подать (о кушаньяхъ). *Уміла готувати, та не вміла видавати.* Рудч. Ск. II. 192. 3) Отдавать, отдать замужъ. *Видає мене мати за старого заміж.* Шевч. 15. *Четверту доньку видала вже за дударчика.* Гол. Ш. 463. 4) Давать, дать, родить. *Копа видає по четверні зерна.* 5) Издавать, издать (книгу). 6)=**Видаватися 4.** *Воно так само видає все ясніщим та більшим.* Ком. II. 89. 7) Говорить, сказать, представить. *Смішне що небудь видать, мов у школі вчилась.* Мкр. Н. 35. 8)—**му́штри.** Производить ружейные пріемы. *Чемерична наряжалась в руб'я як циганка, а усатим гармизою Крцихa Улянка; та халяндри, чмутовиха,.. для сміху скакала,— ся, коцистку взявши в руки, муштри видавала.* Мкр. Н. 40.

Видава́тися, даю́ся, єшся, сов. в. **ви́датися, дамся, дасися,** *гл.* 1) Выдаваться, выдаться, отпускаться. 2) Выходить, выйти замужъ. *Нещаслива та година, що видалася дівчина, такого мужа дістала, що всю волю свою мала.* Гол. I. 250. 3) Издаваться, издаться. 4) Казаться, показаться, представляться, представиться. *Оддалеки все видається меншим.* Ком. I. 17. *Він їй вприску дав, а їй вже так видалося, що то ніж.* Рудч. Ск. I. 73.

Видаве́ць, вця́, *м.* Издатель. Ном. I. *Можна буде сказать видавцям наскних граматок.* О. 1862. I. 67.

Ви́давити. См. **Видавлювати.**

Вида́влювати, люю, єш, сов. в. **ви́давити, влю, виш,** *гл.* 1) Выдавливать, выдавить, выжимать, выжать. *Він видавить з тебе олію.* Котл. Ен. I. 29. 2) Давить, передавить. *Сучого сина звірюка половину кролів видавив.* Рудч. Ск. II. 12. 3) Оттискивать, оттиснуть.

Видавни́к, ка́, *м.* Издатель. Желех.

Видавни́цтво, ва, *с.* Издательство. К. XII. 136.

Видавни́чий, а, е. Издательскій. *Наш видавничий захід.* К. XII. 135.

Ви́давцем, *нар.* По счету, мѣрою. *Хліб видавцем дали, все подавалось ніби видавцем.* Левиц. I. 4. .

Ви́дайкати, каю, еш, *гл.* Выклянчить (отъ слова: дай, дай!) Запис. А. Крымскій.

Вида́ння, ня, *с.* Изданіе. *Повістки* (народні оповідання) *Марка Вовчка. Другим виданням коштом Н. Тиблена.* Спб. 1861.

Ви́данський, а, е. Виданный. *Чи то виданське діло, щоб так робити?*

Ви́дансько, *нар.* Видано. *А за горо́д знову 102—чиж видансько?* О. 1862. IV. 108.

Ви́дати, ся. См. **Видавати, ся.**

Вида́ти, да́ю, еш, *гл.* Видѣть. *А ні слихом слихати, а ні видом видати.* Ном. № 1939. *Хто в світі не бував, той і дива не видав.* Ном. № 385. *Перва сотня виступає, вдова сина не видає.* Мет. Хто видав так говорити? Развѣ такъ можно говорить? Левиц. I. 242. **Ви́дано.** *Чи то видано, щоб живе мнясо само в рот ускочило?* Рудч. Ск. I. 2. *Видано-невидано, якого накидано.* Ном. заг. № 48.

Вида́тий, а, е. Имѣющій большое лицо.

Вида́тися, да́юся, ешся, *гл.* Видѣться. *Перепався, що не видався.* Ном. № 8750. *Стрічаються, видаються та із рибалками.* Рудч. Чн. 125.

Вида́ток, тку, *м.* Умолотъ. *Гречка стеблом була путяща, а не було доброго видатку.* Волын. г.

Видвига́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́двигнути, гну, неш,** *гл.* Выдвигать, выдвинуть. *Видвигнути свою націю з темряви.* К. XII. 7.

Виде́лка, ків, *мн.*=**Вилка.** *Подайте виделка.* Мнж. 170.

Виде́лка, ки, *ж.* Вилка. *Дяки постукали заграничними виделками по німецьких тарілочках.* Левиц. I. 398. *А щоб тих тарілок білих або виделок і ножів — того й заводу в неї не було.* Сим. 232.

Виде́льце, ця, *с.*=**Виделка.** Левиц. I. 495. Также и во мн. ч.: **виде́льця.** *Той тільки й останеся, в кого або чарка в руці була, або закуска на виделъцях.* Св. Л. 203.

Ви́держати. См. **Видержувати.**

Виде́ржувати, жую, еш, сов. в. **ви́держати, жу, жиш,** *гл.* Выдерживать, выдержать, выносить, вынести, вытерпѣть. *Видержуйте, небожата, і йдіть до самого кінця.* Хат. XXII. *Чи гріх, чи дза, а вже не видержу.* Ном. № 118.

Ви́дерти, ся. См. **Видирати, ся.**

Ви́дзвонити. См. **Видзвонювати.**

Видзво́нювати, нюю, еш, сов. в. **ви́дзвонити, ню, ниш,** *гл.* 1) Звонить, позванивать, позвонить, перезвонить. *Наче хто у дзвіночки срібні видзвонює.* МВ. (О. 1862. Ш. 43). 2) Выбивать, выбить, выколотить. *Дзвонитимуть киями по плечах, поки й душу з тіла видзвонять.* К. ЦН. 236.

Видзвона́ти, на́ю, еш, *гл.*=**Видзвонювати.** *Ой і сказав пан Каньовський рублі поміняти, аби його Бондарівні три дні видзвонять.* Гол. I. 65.

Ви́дзьобати. См. **Видзьобувати.**

Видзьо́бувати, бую, еш, сов. в. **ви́дзьобати, баю, еш,** *гл.* Выклевывать, выклевать. Уман. I. 120.

Видиба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **ви́дибати, баю, еш,** *гл.* Выходить, выйти, всходить, взойти, съ трудомъ передвигая ноги. Мнж. 177. *Я насилу видибала з хати.* Зміев. у. *Чи ви ж видибаєте на гору?*

Ви́дибулятися, ляю, еш, *гл.*=**Видибати.** *На вгород хиба було видибуля, а то все в. хаті.* Сим. 236.

Ви́дивити, влю, виш, *гл.*—бчі. Испортить глаза отъ напряженнаго смотрѣнія. *Поки сина ожениш—очі видивиш.* Сумск. у.

Ви́дивитися. См. **Видивлятися.**

Видивля́тися, ляюся, ешся, сов. в. **ви́дивитися, влюся, вишся,** *гл.* Разсматривать, разсмотрѣть. *Буде цілий день видивляться на коня.* Харьк. г. *Скрізь ми там видивилися.* Зміев. у. 2) Вперять, вперить глаза. *Чого ви отце так видивились на мене?* Федьк. *Така* (гарна), *хоч видивись.* Ном. № 8447.

Видима́ння, ня, *с.* Выдуваніе.

Видима́ти, ма́ю, еш, сов. в. **ви́дути, дму, неш,** *гл.* Выдувать, выдуть. Аф. 328. *Ті дудочки видимають із скла бульбашку.* Дещо.

Види́мий, а, е. Явный; очевидный. *Шкода з того видима була.* МВ. I. 9—10. *Видима смерть страшна.* Ном № 8296.

Види́мо, *нар.* 1) Явно; очевидно. *Видимо смерть зближалась.* Св. Л. 97. 2) Конечно, разумѣется. *Видимо,— він узяв,— хто ж іще?* Зміев. у.

Видира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́дерти, деру, реш,** *гл.* 1) Вырывать, вырвать, от-

дирать, отодрать. *Червону китайку з-під жупана видирає.* Макс. 2) Отнимать, отнять силою. *Або дай, або видеру.* Ном. № 1078. *Вовкові барана з горла не видереш.* Ном. № 4852. 3) Брать, взять изъ птичьяго гнѣзда или звѣриной норы яйца или дѣтенышей. Чуб. I. 59. *Не видирай ластівок—гріх.* Харьк. г. *Видрали лисенят.* О. 1861. V. 70. То-же о доставаніи раковъ изъ ихъ норъ. *А що ви робите, хлопці?—Раків видираємо з-під круч.* О. 1861. XI. 114.

Видира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **ви́дертися, русь, решся,** *гл.* 1) Вскарабкиваться, вскарабкаться. 2) Выкарабкиваться, выкарабкаться. *Як вже видрубив дуже, дуб похилився та й пригнітив його.... не видереться з під того дуба.* О. 1862. V. 82.

Видиха́ння, ня, *с.* Выдыханіе. Употр. также въ смыслѣ: перенесеніе болѣзни, побоевъ. *Та ми йому дали доброго чосу,—хай Бог йому дасть легке видихання.* Новомоск. у.

Видиха́ти, ха́ю, еш, сов. в **ви́дихати, хаю, еш,** одн. в. **ви́дихнути, ну, неш,** *гл.* Выдыхать, выдохнуть. *Видихнути воздух з себе.* **Ви́дихати** употребляется въ смыслѣ: оправиться послѣ болѣзни, побоевъ. *Дав йому доброї кладі,—як то видихає.*

Ви́дихнути. См. **Видихати.**

Види́хувати, хую, еш, *гл.*=**Видиха́ти.**

Ви́діл, лу, *м.* 1) Выдѣлъ, удѣлъ. 2) Отдѣлъ, раздѣлъ. Желех. 3) Комитетъ, бюро, правленіе общества и пр. Желех.

Ви́ділити См. **Виділяти.**

Виділо́вий, в, е. 1) Относящійся къ комитету, бюро, правленію. 2) Членъ комитета, бюро, правленія. Желех.

Виділя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́ділити, лю, лиш,** *гл.* Выдѣлять, отдѣлять, отдѣлить.

Ви́діти, джу, диш, *гл.* Видѣть. Желех.

Ви́дітися, диться, *гл. безл.* Казаться, грезиться. *Снилось мені, братіку, і виділось.* Рудч. Ск. I. 121. *Що видиться на отцевському дворі, на моєму три гори хам'янії процвітали.* Макс **Ви́диться мені.** Кажется мнѣ.

Ви́до, *нар.* 1) Видно. *Ой погляну в хватирочку — старенького видко.* Мет. *Ніч була темна, нічого не видко.* Стор. I. 34. 2) Ясно, свѣтло. *Ти, місяцю, світи видко.* Мет. 74.

Ви́длубати, баю, еш, *гл.* Выковырять.

Ви́дма, ми, *ж.* Песчаное мѣсто, изъ котораго въ вѣтренную погоду засыпаетъ пескомъ ближайшія поля. Кроленец. у.

Ви́дмухнути, ну, неш, *гл.* 1) Выдуть. Аф. 327. 2) Быстро выбѣжать, вылетѣть. 3) Выпивать, выпить сразу. Аф. 327.

Видне́ньки́й, видне́сенький, а, е. Ум. отъ **ви́дний.**

Ви́дночко, *нар.* Ум. отъ **ви́дно.**

Ви́дний, а, е. 1) Ясный, видный. *Ніч була славна, тепла, видна.* Пирят. у. **По ви́дному.** Когда свѣтло. 2) Видимый. *Щоб лани широкополі і Дніпро, і кручі були видні.* Шевч. 666. Ум. **Видне́ньки́й, видне́сенький.**

Ви́дняти, ню, няв, *гл.* Вынуть дно. Гол. I 90.

Видня́ха, хи, *ж.*=**Видра.** Стор. II. 165.

Видня́вка, ки, *ж.* Бочка, въ которой было вино. Вх. Лем. 397.

Видні́сінький, а, е. Совершенно видный.

Видні́сінько, *нар.* Совершенно видно, издѣ видно. *Посадіте, рибалоньки, червону калину, ой щоб було видніснько на всю Україну.* Рудч. Чп. 125.

Видні́ти, ніє, *гл. безл.* Свѣтать; проясняться.

Ви́дно, *нар.*=**Видко.** 1) *Ой не видно його дому, тілько видно грушу.* Мет. 6. 2) *Видно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. Ум. **Видне́нько, видне́сенько, ви́днечко.** 3) Также: **видно́.** Повидимому, вѣроятно. *Нехай дурні собі пустують; у них видно жухи у голові.* Гліб.

Видно́та́, ті, *ж.* Свѣтъ, освѣщеніе; ясность. *Нехай одчинені двері,—тепла найде в нашу хату.—А од вас видноти в мою, бо в мене темно.* Пирят. у. **На видноті.** На освѣщенномъ мѣстѣ. *Ясної ночі ставляють на видноті сумороти зірок. дійницю з водою.* Грин. II. 46.

Ви́добрити, рю, рив, *гл.* Удобрить. *Землю гарно видобрили гноєм.* Волч. у.

Ви́довбати. См. **Видовбувати.**

Видо́вбувати, бую, еш, сов. в. **ви́довбати, баю, еш,** *гл.* 1) Выдалбливать, выдолбить. 2) Выковыривать, выковырять. 3) Выклевывать, выклевать. *Ворон ворону ока не видовбає.* Ном. № 7958.

Ви́довжити. См. **Видовжувати.**

Видо́вжувати, жую, еш, сов. и. **ви́довжити, жу, жиш,** *гл.* Удлинять, удлинить. Желех.

Видо́вище, ща, *с.* Зрѣлище. Желех.

Ви́дойти. См. **Видоювати.**

Вид|о́к, дка́, *м.* 1) Ум. отъ **вид**. 2) **На вид|о́к**. На показъ, на видное мѣсто. Вх. Лем. 397.

Ви́долати, лаю, еш, *гл.* = **Здолати**. Уман. IV. 46.

Ви́долинок, нка, *м.* Отрогъ оврага? ложбина? *По дорозі від Теплика до Кам'янок єсть поперечний яр і поздовжний видолинок.* Св. Л. 306. *Як минеш Вищий Ташлик та Серебрію, та спустишся в видолинок, а там виберешся на невеличку гору....* Св. Л. 73.

Ви́долíти, лію, еш, *гл.* = **Видолати**. *Не видолію, бо не стане грешей.* Рк. Левиц.

Ви́доптати, пчу, чеш, *гл.* = **Витоптати**. *Що то мі за дорога од столу до порога? Родиній видоптала,—Марину дарувала.* О. 1862. IV. 23.

Ви́дох(ну)ти, хну, неш, *гл.* Передо́хнуть. *Гей! шоб ти йому видохла, сучого сина худобо!* Рудч. Ск. I. 194.

Вид|о́чок, чка, *м.* Ум. отъ **вид**.

Вид|ою́вати, до́ю, еш, сов. в. **ви́дої|ти, дою, їш**, *гл.* Выдаивать, выдоить. *Ні води не принесе, ні корови не видоїть.* Стор. I. 9.

Ви́дра, ри, *ж.* Выдра рѣчная, Lutra vulgaris. Вх. Пч. II. 6. Въ нижеслѣдующей пословицѣ въ томъ-же значеніи, что и **ви́рва**. *Хотіла баба видри, та насилу сама видралась.* Ном. № 1781.

Ви́драти, деру, реш, *гл.* = **Видерти**.

Ви́дратися, деруся, решся, *гл.* = **Видертися**.

Ви́дристатися, таюся, ешся и **щуся, щишся**, *гл.* Испражниться поносомъ.

Ви́дрібцем, *нар.* Мелкими шажками. *Видрібцем виступати.*

Видроб|кий, ка, е. О человѣкѣ: съ глазами, вѣки которыхъ вывернуты или растянуты въ стороны. Рк. Левиц.

Ви́дрочитися, чуся, чишся, *гл.* Пропасть, издохнуть, метаясь отъ укусовъ оводовъ, избѣситься. *А проклятий рід, щоб ти видрочився!* Г. Барв. 33.

Ви́друкувати, кую, еш, *гл.* Отпечатать. Иногда неправильно: **ви́друкувати**. *Будете читати, як пан Гребінка видрукує.* О. 1861. VII. 6.

Ви́дрюкувати, кую, еш, *гл.* Побить палкой (дрючкомъ). *Ой видрюкую дуже добре за жінку.* Канев. у.

Ви́дряпати, ся. См. **Видряпувати, ся**.

Видря́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́дряпати, паю, еш**, *гл.* Выцарапывать, выцарапать.

Видря́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **ви́дряпатися, паюся, ешся**, *гл.* Вскарабкиваться, вскарабкаться. *Видряпавсь я на башту.* Стор. I. 25.

Ви́дудлити, лю, лиш, *гл.* Выпить съ жадностью. *Поки я прийшла в хату, а він тобі чисто всю горілку видудлив.* Кобел. у.

Ви́дужати. См. **Видужувати**.

Вид|у́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́дужати, жаю, еш**, *гл.* Выздоравливать, выздоровѣть. Рудч. Ск. I. 166.

Ви́думати. См. **Видумувати**.

Ви́думка, ки, *ж.* Выдумка. *У химерному похатись, видумки сплітати.* К. Псал. 6.

Вид|у́мувати, мую, еш, сов. в. **ви́думати, маю, еш**, *гл.* Выдумывать, выдумать. *Сліпий не побачить, так видума.* Ном. № 6844.

Ви́дупкати, каю, еш, *гл.* Вытопкать. *Попід бором, попід лісом зродилося просо; наїхали коровайниці і видупкали босо.* Чуб. IV. 225.

Ви́дурити. См. **Видурювати**.

Вид|у́рювати, рюю, еш, сов. в. **ви́дурити, рю, риш**, *гл.* Выманивать, выманить.

Ви́дути. См. **Видимати**.

Ви́душити. См. **Видушувати**.

Вид|у́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́душити, шу, шиш**, *гл.* 1) Выдавливать, выдавить. *Не видутиш із мене речі.* Г. Барв. 397. 2) Душить, передушить всѣхъ. К. Кр. 25.

Ви́дхлий, а, е. Выдохшійся. См. **Витхлий**.

Видю́к, ка́, *м.* Макъ—самосѣйка, Papaver Rhoeas.

Видю́х, ха́, *м.*, **видю́ха, хи**, *ж.* = **мак.** = **Видюк**. Чуб. III. 225. Желех.

Видю́чий, видю́щий, а, е. 1) = **Види́мий**. *Видюща смерть страшна.* Ном. № 8295. 2) Видящій. *Коли мені сліпому курка, то тобі видющому й дві.* Ном. № 984.

Ви́єднати, наю, еш, *гл.* — **ког.** Договорить кого, условиться съ кѣмъ.—**цех.** Договориться съ цехомъ на счетъ вступленія въ число его членовъ. Козелец. у.

Ви́ємно, *нар.* Исключительно. Левиц.

Ви́жалíти, лію, еш, *гл.* Достигнуть жалобами. *Вона вже раз жалілася йому, а що вижаліла?* Мир. Пов. I. 133.

І. Ви́жати. См. **Вижинати.**

ІІ. Ви́жати. См. **Вижинати.**

Ви́жати. См. **Вижинати.**

Ви́жахати, хаю, єш, *гл.* Прогнать страхомъ. *Вiл усе лягав, по ми як пiдсипали пiд його жару, то вижахали — тепер уже годi лягати* Павлогр. у.

Вижива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́жити, живу, веш,** *гл.* 1) Проживать извѣстное время. *Сяк-так, аби вижити.* Ном. 2) Нажить. *Жила я батька не рiк, не два, не вижила добра.* Мет. 50.

Вижива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **ви́житися, живуся, вешся,** *гл.* Истрачивать, истратить все, израсходовать. *Нема за що й соли купити, — так вижився.* Левиц. Пов. 185

Вижида́ти, да́ю, єш, *гл.* Поджидать. *Вижидай з поля чистого твого козаченька.* Мет. 13.

Вижима́ти, ма́ю, єш, сов. в. **ви́жати, жму, неш,** *гл.* *Як треба, то хоч у щимкий голову положи, то нiчого не вижмеш.* Ном. № 10049.

Ви́жня, ні, *м.* Жатва. *Пiшов на вижни.* Вх. Зн. 6.

Вижина́ти, на́ю, єш, сов. в. **ви́жати, жну, неш,** *гл.* Сжинать, сжать. *Ой тодi я снопи зв'яжу, як житечко вижну.* Грин. III. 198.

Ви́жирувати, рую, єш, *гл.* Украсить инкрустаціями (металлическими). Шух. I. 306.

Ви́жити, ся. См. **Вижива́ти, ся.**

Вижлена́, на́ти, *с.* Щенокъ лягавой собаки.

Ви́жлиця, ці, *ж.* Лягавая собака.

Ви́жлоктати и ви́жлуктати, таю, єш, *гл.* Выпить. (Зевес) *вижлоктав пiдпiнка чару.* Котл. Ен. VI. 37. *Що було останне у пляшцi, вижлуктав без чарки, нахильцем.* МВ. (КС. 1902, X. 116).

Ви́жовтити, вчу, тиш, *гл.* Пожелтить.

Ви́журитися, рюся, ришся, *гл.* Достаточно напечалиться. *Я, добродiйко, вижурився за себе, як сватався.* Г. Барв. 311.

Виз, за, *м.* Рыба Acipensor schypa. Браун. 31.

Ви́задкувати, кую, єш, *гл.* Выйти, пятясь. *Визадкував з хати.* Константиногр. у.

Ви́законити, ню, нив, *гл.* Истребить, искоренить. *Що завелось, те трудно визаконити.*

Византíєць, тíйця, *м.* 1) Житель Византіи. 2) Православный. *Я — круглий сирота мiж лютеран, латинцiв, византiйцiв-християн.* К. ПС. 59.

Византiйський, а, е. Византійскій. Желех.

Византiя, тiї, *ж.* Византія, Константинополь. *Босфор клекотить, неначе скажений; то стогне, то виє: йому Византiю хочеться збудить.* Шевч. 58.

Византíйство, ва, *с.* Образъ мыслей и поступковъ, подобный византійскому. *А панство буде панувать... та византiйство прославлять.* Шевч. II. 211.

Ви́збирати, раю, єш, *гл.* Подобрать, собрать. *Так збiрає, так збiрає... Визбирав i рушили далi.* Св. Л. 142. *На дворi ясно, хоч голки визбирай.* Левиц. I. 96.

Ви́збірки, рок, *ж. мн.* Выборки. Левч. 18.

Ви́звати. См. **Визивати.**

Ви́звіл, волу, *м.* Освобожденіе. *Щеня припне на мотузочцi... Воно вищить, задравши голову, визволу просить.* Г. Барв. 279.

Ви́звіритися, рюся, ришся, *гл.* Звѣрски, сердито посмотрѣть. *Як визвiрилась на мене — аж бiлки їй ходором заходили.* Харьк. *Лайдак! — грiмнув Кондратович, визвiрившись на Потоцького.* Стор. I. 188.

Визволе́нний, а, е. Освободительный. *Науки визволенi.* К. ПС. 46. — **лист.** Освободительная грамота. *Который би мог бiдний невольник одгадати, мог би йому листи визволенi писати, щоб не мог нiхто нiгде зачепляти.* АД. I. 209.

Визволе́ння, ня, *с.* Освобожденіе, избавленіе. *Визволення народу з крепацтва.* К. ХП. 8.

Ви́звольти, ся. См. **Визволя́ти, ся.**

Ви́зволка, ки, *ж.* Выручка. *І на визволку нема i дiтей прохарчити.* Кіев. у.

Визволя́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́звольти, лю, лиш,** *гл.* Освобождать, освободить; выручать, выручить. *Визволь, Боже, нас, бiдних невольникiв, з тяжкої неволi.* ЗОЮР. I. 214. *Зрозумiєте правду, i правда визволить вас.* Св. I. VIII. 32.

Визволя́тися, ля́юся, ємося, сов. в. **ви́звольтися, люся, лимося,** *гл.* Освобождаться, освободиться; выручаться, выручиться. *Галiлей визволився з темницi.* Ком. I. 56. *Огiрками тiки й визволився.* Лебед. у.

Ви́зганяти, няю, єш, *гл.* 1) Изгнать

всѣхъ. 2) Смести. *Ганчіркою визганяю цей пісок.*

Ви́здих, ху, *м.* Падежъ (животныхъ). Уман. Ш. 1.

Ви́здихати, хаю, еш, *гл.* Подохнуть, издохнуть. *Як би Бог слухав пастуха, то б уся череда виздихала.* Ном. № 4124.

Ви́зеленити, ню, ниш, *гл.* Испачкать о траву. *Визеленив сорочку.* Константиногр. у.

Визива́ння, ня, *с.* 1) Вызываніе. 2) Брань, ругня. Вх. Лем. 397.

Визива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́звати, зву, веш,** *гл.* Вызывать, вызвать.

Визива́тися, ва́юся, ешся, *гл.* Браниться. *Зачали ся визивати.* Вх. Лем. 397.

Ви́зивка, ки, *ж.* Брань, ругательныя слова. Вх. Лем 397.

Визира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́зирнути, ну, неш,** *гл.* = **Виглядати, виглянути.** *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. № 8508. *Вибірай, визирай, молода дівчино.* Мет. 14. *Коником граєш, царя визираєш.* АД. І. 25.

Визира́тися, ра́юся, ешся, *гл.* Смотрѣться. *На́ ж зеркало всесвітнє, визирайся.* К. ХП. 73.

Ви́зиркати, каю, еш, *гл.* Высмотрѣть, уловить. *Я визиркала таку годину, що люд поховавсь трохи, та й у гай.* Г. Барв. 94.

Ви́зирцем, *нар.* Высматривая

Визича́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́зичити, чу, чиш,** *гл.* Одолжать, одолжить, занимать, занять, давать въ долгъ. Аф. 329.

Ви́зівнути, ну, неш, *гл.*—**ду́ха.** Испустить духъ. *Бито коло стовпа киями поти, поки й духа визівнув.* К. ЦН. 216.

Ви́зімувати, мую, еш, *гл.* Продержать, прокормить въ теченіе зимы. *Насилу визімували свою худобу.*

Ви́зімуватися, муюся, ешся, *гл.* Перезимовать, прокормиться зимою. *Вони виїхали, а кішка зосталася; так вона собі по клунях і визімується, і вилітується.* Пирят. у.

I. Ви́зір, ру, *м.* 1) Видъ; взглядъ. Вх. Уг. 230. Употреб. въ выраженіи: **на ви́зір** — на взглядъ, для виду, видимости. *Аби був на визір.* Мнж. 186. 2) Окно. Острожск. у. Слов, Д. Эварн.

II. Ви́зір, ра, *м.* Визирь. *Іде султан, покинувши в дивані башів та визірів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.

Ви́зірнитися, ниться, *гл. безл.* Вызвѣздить. *Визірнилося як.* Херс. у.

Визнава́ти, знаю́, є́ш, сов. в. **ви́знати, знаю, еш,** *гл.* 1) Узнавать, узнать, разузнать, развѣдывать, развѣдать. *Знайшли у його замок, та по тому й визнали, що він украв гроші у скрині.* Волч. у. *Оце недавно дитину вбила молодиця, то другої неділі й визнали.* Харьк. 2) Заявлять, заявить, признавать, исповѣдывать. *Коли визнаватимеш устами твоїми Господа Ісуса.* Первое посл. ап. Павла Римл. X. 9. *Не так було б мені свою праву руку одрубати важко, як тую правду визнати, вимовити.* МВ. (О. 1862. І. 80). 3) Признаваться, признаться, сознаваться, сознаться, свидѣтельствовать, давать показаніе. *Хто такий дурний буде, щоб сам на себе визнавав таке* (що вбив). МВ. (О. 1862. І. 103). 4) Предсказывать, предсказать, предназначать, предназначить. *Уже ся все те збуло, що визнано було.* Чуб. Ш. 327.

Визнава́тися, знаю́ся, є́шся, сов. в. **ви́знатися, знаюся, єшся,** *гл.* Обнаруживаться, обнаружиться, сдѣлаться извѣстнымъ. *Зняла ж бучу Пилипиха, як визналась батькова подія!* МВ. II. 118.

Визна́ння, ня, *с.* 1) Открытіе, дознаніе. 2) Исповѣдываніе, признаніе; вѣроисповѣданіе. *Зачали ружни віри приставати грецам до їх визнаня православного.* Гн. І. 181. 3) Сознаніе.

Ви́знати, ся. См. **Визнавати, ся.**

Визнаття́, тя́, *с.* = **Визнання.** *Уростав з того визнаття гнів його на Галю.* МВ. (О. 1862. І. 81). *По його визнаттю стала громада радитись, що робити.* МВ. (О 1862. І. 102).

Визнача́ти, ча́ю, еш, сов в. **ви́значити, чу, чиш,** *гл.* 1) Обозначать, обозначить, назначать, назначить, предъявлять, предъявить. *Меридіан по нашому визнача південник.* Дещо. *Границю визначив.* К. Псал. 236. 2) Обнаруживать, обнаружить. *Нарізуваться на черкес тепер неприходиться, треба умкнуть, бо пластуни себе визначили, що мало їх.* О. 1862. II. 61.

Визнача́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **ви́значитися, чуся, чишся,** *гл.* Обозначаться, обозначиться, опредѣляться, опредѣлиться, отличаться, выдѣляться, выдаваться.

Ви́значити, ся. См. **Визначати, ся.**

Визна́чувати, чую, еш, *гл.* = **Визначати.** *Визначує дорогу блискавицям.* К. Іов. 60.

Ви́зол, лу, *м.* Осадокъ золы послѣ бученія. Уман. II. 246.

Ви́золити, лю, лиш, *гл.* Выбучить. Аф. 328.

Ви́золитися, люся, лишся, *гл.* Выбучиться. *Ня́те й мої штани,—нехай ви́золяться.* Ном. № 6432.

Ви́золотити. См. **Визолочувати.**

Визоло́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́золотити, чу, тиш,** *гл.* Позлащать, позолотить, вызолотить. *Як би в мене була золота солома, я б вас, каже, визолотив.* Ном. № 12765.

Ви́зубень, бня, *м.* Зазубрина. Рк. Левиц.

Визу́блювати, блюю, еш, сов. в. **ви́зубити, блю, биш,** *гл.* Зазубривать, зазубрить. Уман. I. 240.

Визу́блюватися, блююся, ешся, с. в. **ви́зубитися, блюся, бишся,** *гл.* Зазубриваться, зазубриться. Уман. I. 240.

Ви́зути, зую, еш, *гл.* Разуть. *Зараз го визує, красно му постелить.* Гол. Ш. 409.

Ви́їститися, їщуся, стишся, *гл.* Осуществиться, исполниться. Вх. Лем. 397.

Ви́їда́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́їсти, їм, їси,** *гл.* 1) Выѣдать, выѣсть. *Поки сонце зійде, роса очі ви́їсть.* Ном. № 5679. 2) Съѣдать, съѣсть всѣ, всѣхъ. *Їх би такого росплодилось, що й світу б не було, як би їх гріх не бив та вовки не ви́їдали.* Рудч. Ск. I. 73. *Хліб... сарана ви́їла.* О. 1862. X. 114. Когда говорятся о ѣдѣ людей, то ви́їсти употребляется только въ приложеніи къ жидкой пищѣ: *Ви́їв миску борщу, поїв усі пироги, та й буде з мене.*

Ви́їдок, дка, *м.* Выѣденное яйцо, огурецъ и пр.

Ви́їзд, ду, *м.* Выѣздъ, отъѣздъ. *Соколонько та на вилеті, козаченько та на ви́їзді.* Мет. 179.

Ви́їзджа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Ви́їжджа́ти.** *Вже твій Юрочко з-за гори ви́їзджає.* Мет. 177. *Чоловік знає, коли ви́їзджає, а не знає, коли вернеться.* Ном. № 11375.

Ви́їжджа́ти, джу́, да́ш, сов. в. **ви́їхати, їду, деш,** *гл.* 1) Выѣзжать, выѣхать. *Щодня їдні ви́їздили, другі при́їздили.* Стор. М. Пр. 67. 2) Только несов. в. Объѣзжать (коня).

Ви́їздити, джу, диш, *гл.* Изъѣздить. *Ой ви́їздив всю країну, увесь білий світ.* Мет. 139.

Ви́їсти. См. **Ви́їдати.**

Ви́їхати. См. **Ви́їздити.**

Вийгра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́йгравати, граю, еш,** *гл.*=**Вигравати, виграти.** *Сурми - труби вийгравали.* Шевч. 361. *У карти грав на твоє щастя,—ось скільки вийграв.* О. 1862. VII. 44.

Вийма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **ви́йняти, йму, мем,** *гл.* 1) Вынимать, вынуть; обнажать; освобождать. *Ключі з-під голов вийма́в.* Макс. *Дай, Боже, воювати, та шабель не вийма́ти.* Ном. № 4637. *Отцева й матчина молитва зо дна моря вийма́є.* Макс. 2) Исключать, исключить, изъять. 3)—**зу́би.** Рвать зубы. 4)—**о́чі.** Выкалывать, выклевывать глаза. *Закрякали чорні крюки, вийма́ючи очі.* Шевч. 54.

Вийма́тися, ма́юся, ешся, сов. в. **ви́йнятися,** и **ви́нятися, йнуся, мешся,** *гл.* 1) Выниматься, вынуться; обнажаться. *Копирсаю, копирсаю,—ніяк не вийма́ється скабка з пальця.* 2) Находиться, найтися, оказаться, случиться. *Тільки одна птиця винялась, що добила усіх звірів.* ЗОЮР. II 31. *Такі пішли дощі, що й дня не винялось погожого.* 3) Всходить, взойти (о солнцѣ). *Було, скоро сонечко вийметься, лікарь і котить у-двуконь.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Ви́йна, ної, *ж.* Тетка, жена брата отца. *Стрийна-вийна—біс, не родина; взять і невістка – чорт, не дитина.* Ном. № 9394.

Ви́йти. См. **Виходити.**

Ви́каювати, зую, еш, сов. в. **ви́казати, жу, жеш,** *гл.* 1) Обнаруживать, обнаружить, открывать, открыть, высказывать, высказать. *І ушки в мене сміються, так ними* (дітьми) *втішаюся, та їм сього не виказую.* Г. Барв. 293. *Виказує на тебе, що ти з ним крав.* Екатеринос. у. 2) Выговаривать, выговорить, высказывать, высказать. *Лає чоловіка та виказує.* Рудч. Ск.

Ви́какати, каю, еш, *гл. дѣтск.* Испражнить.

Ви́какатися, каюся, ешся, *гл. дѣтск.* Испражниться.

Ви́канючити, чу, чиш, *гл.* Выклянчить. *Так ви ж не виканючите!* Ном. № 4580.

Ви́капаний, а, е. 1) Искапанный. 2) Похожій какъ двѣ капли воды, вылитый. Радом. *Грицько - викапаний батусь.*

Ви́карати, раю, еш, *гл.* Наказать. Чуб. IV. 56, 555.

Ви́карбувати, бую, еш, *гл.* Сдѣлать нарѣзки на деревѣ.

Ви́кати, каю, еш, *гл.* Говорить „вы". *Господарь слузі не викає.* Ном. № 10388.

Ви́качалкувати, кую, еш, *гл.* Побить скалкой. *Вона його викачалкувала та й прогнала.* Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Ви́качати, ся. См. **Викачувати, ся.**

Вика́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́качати, чаю, еш,** *гл.* Искатывать, искатать что, напр. при золотухѣ припухшія железы вика́чують шариками изъ горячаго хлѣба. Грин. II. 319.

Вика́чуватися, чуюся, ешся, сов. в **ви́качатися, чаюся, ешся,** *гл.* 1) Валяться, поваляться, покататься по землѣ. *Кінь викачався добре.* О человѣкѣ: валяться, поваляться, лежать, пролежать долго. *Висплються, викачаються.* Мир. ХРВ. 204. 2) Упавъ въ грязь, испачкиваться, испачкаться. *Спіткнувсь, упав і викачався у барлозі.* Мнж. 128.

Вика́шлювати, люю, еш, сов. в. **ви́кашляти, ляю, еш,** *гл.* Выкашливать, выкашлять. Аф. 329.

Вика́шлюватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́кашлятися, ляюся, ешся,** *гл.* Выкашливаться, выкашляться. Аф. 329.

Виквиля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Издавать жалобные звуки. *Щоб барабани та не виквиляли, щоб і пищалочки та не виквиляли.* Нп.

Ви́кидати, даю, еш, *гл.* 1) Повыбрасывать, выбросить (все), посбрасывать. *Пішов, ще разів зо два вніс дров, да й ті на попа викидав.* Рудч. Ск. I. 171. 2) Начать колоситься. *Жито ви́кидало колос.* Зміев. у.

Викида́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́кинути, ну, неш,** *гл.* 1) Выбрасывать, выбросить. *Як іде гряд, викидають на двір сковороду і кочергу, щоб перестав.* Ном. № 13403. *Кожух викинув од молі провітрювати.* Г. Барв. 335. *Запхнула вона за косу червону макову квітку і викинула потім.* Левиц. I. 196. Переносно: выкидать, выкинуть, исключать, исключить. *Із пісні слова не викинути.* Ном. № 13115. *Із ряду і сього не викидають.* Ном. № 5711. 2) Бросать, бросить деньги на тарелку или въ шапку при сборѣ ихъ (напр. на крестинахъ, на свадьбѣ, во время увеселеній молодежи и пр.), а отсюда уже и просто давать въ такихъ случаяхъ деньги. *На вечорницях хлопці викидають гроші дівчатам на гостинці.* Черниг. у. *На мед, на горілочку та скидаються, – викинув Івонко та копу грошей.* Мил. 88. *Дружко викидає на тарілку дві копійки.* Грин. III. 432. *Гей, Насте Горовая, шинкарко молодая, кабашнице степовая! Не велю я тобі сього козака з хати виганяти; хоч я свій осьмак на пиво викидаю, а ти його з хати не вибивай.* ЗОЮР. I. 319. **Викида́ти принос.** У разносчиковъ мелочн. товара: на общемъ собраніи партіи предъявлять весь собранный въ селахъ товаръ и остатокъ наличныхъ денегъ. Вас. 191. 3) **Викида́ти на о́чі.** Колоть глаза. *Часто дітям його викидали на очі, що батько їх.... до церкви не ходить.* Грин. II. 153. *Мені на очі викидають, що я нас хати нема.* Г. Барв. 433. 4) Бросать, бросить вверхъ, подбрасывать, подбросить. *А що, хто вище викинув?* Грин. II. 81. Рудч. Ск. I. 61. 5) О растеніяхъ: **викида́ти ко́лос** – колоситься. Г. Барв. 147. Мил. 93. *Соловейко щебече, поки жито колос почне викидати.* Грин. I. 6.—**качан́.** О капустѣ: давать кочни. *Ти, капусто, викидай качани!* Мил. 104. 6 — **хлаки́.** Вывѣшивать, вывѣсить флаги. *Викидають три хлаки́.* Грин. I. 190.

Викида́тися, да́юся, ешся, сов. в **ви́кинутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Выбрасываться, выброситься, выкинуться. *Із пісні слово не викидається.* Ном. № 13115. 2) Всплескиваться, всплеснуться. *Риба перед дощем викидається. Аж попереду мене щось плеснуло в воду. Викинулась риба та і зникла враз.* Щог. Сл. 91.

Викидни́й, а́, е́. Викидна́ ці́рка. Родъ дѣтской игры. Ив. 17.

Ви́кинути, ся. См. **Викида́ти, ся.**

Википі́ти, пі́ю, еш, сов. в. **ви́кипіти, плю, пиш,** *гл.* Выкипать, выкипѣть. Аф. 330.

Викиса́ти, са́ю, еш, сов. в. **ви́киснути, ну, неш,** *гл.* Вымачиваться. *Бовть у воду! Викис, вимок, виліз, висох, став на колоду та знов бовть у воду.* Ном. № 6074.

Ви́кичувати, чую, еш, *гл.* Вытеребить,

выкорчевать. *Гляди, щоб ти мені вирубав, викичував, зорав, пшениці насіяв.* Рудч. Ск. II. 120.

Ви́кишкати, каю, еш, *гл.* Выгнать, прогнать (отъ **киш!**) *Упросились злидні на три дні, та чорт їх і довіку викишкає.* Ном. № 1538.

Ви́кінчити. См. **Викінчувати.**

Викі́нчувати, чую, еш, сов. в. **ви́кінчити, чу, чиш,** *гл* Оканчивать, окончить, закончить. *Викінчити роботу.* Вх. Уг. 230.

Ви́клад, ду, *м.* 1) Изложеніе. 2) Испражненіе. *А ні ладу, а ні складу, іззіж собачого викладу.* Ном. № 13066.

Ви́кладаний, а, е. О воротникѣ шубы: отложной. Гол. Од. 18.

Виклада́ння, ня, *с.* 1) Выкладываніе. 2) Инкрустаціи изъ дерева, рога или кости. Шух. I. 306. См. **Выкладати 2.** 3) Раскладываніе. 4) Изложеніе.

Виклада́ти, даю, еш, сов. в. **ви́класти, ду, деш,** *гл.* 1) Выкладывать, выложить. *Як позичає, то всі боги викладає.* Ном. № 10629. 2) Въ художественныхъ гуцульскихъ работахъ: дѣлать инкрустаціи изъ дерева, рога или кости. Шух. I. 309. 3) Только сов. в. Положить убитыми многихъ, убить многихъ. *Виклав ляшків, виклав панків у чотирі лави.* Нп. 4) Раскладывать, разложить. *Сидить мила в загороді, карти викладає.* Гол. III. 430 5) Излагать, изложить. *От я й викладаю все теє небозі.* МВ. II. 21. 6) Сочинять, составлять. *Не хапайсь пісні співать—поваіом! бо не ти її виклав.* Ном. № 9650. 7) Испражнять, испражнить. *А ні ладу, а ні складу, іззіж те, що я викладу.* Ном. № 13066. 8)=**Валашити, вивалашати.** 9) **Смі́шки си (собі) з ко́го виклада́ти.** Трунить, смѣяться надъ кѣмъ, подтрунивать. Вх. Лем. 397.

Викла́дний, а, е. Понятный, ясный (о языкѣ). Вх. Лем. 397.

Викла́дування, ня, *с.*=**Викладання.**

Викла́дувати, дую, еш, *гл.*=**Виклада́ти.**

Ви́кладчастий и ви́кладчатий, а, е. Отложной. *Викладчатий комір* (у сорочці). Левиц. Пов. 181. См. **Викладаний.**

Ви́класти См. **Викладати.**

Ви́клеїти. См. **Виклеювати.**

Ви́клесуватися, суюся, ешся, *гл.* Развиться, возмужать. *Иноді малим і не хороше, а потім, як виклесується, до такий тобі стане парубок або дівка.* Черниг.

Викле́ювати, кле́юю, еш, сов. в. **ви́клеїти, клею, їш,** *гл.* Выклеивать, выклеить.

Ви́клик, ка, *м.* 1) Вызовъ. 2) Крикъ, восклицаніе. *Виклик, вигук роскотився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків.* МВ. III. 56.

Виклика́ння, ня, *с.* Вызываніе.

Виклика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́кликати, чу, чеш,** *гл.* Вызывать, вызвать. *Листи читали, козаків у поход викликали.* Макс. *Виклич мені дівча з хати.* Мет. 19.

Виклина́ти, на́ю, еш, *гл.* Проклинать. Желех.

Ви́клисувати, сую, еш, *гл.* Выглянсировать (у сапожниковъ).

Ви́кличка, ки, *ж.* Оглашеніе о бракѣ. *Тепер без трьох викличок і не вінчають.* Черниг. у.

Ви́клопотати, чу, чеш, *гл.* Выхлопотать.

Викльо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́клювати, клюю, еш,** *гл.* Выклевывать, выклевать. *Клюнув бабу в око, та виклював око.* Рудч. Ск. I. 38.

Ви́клюнути, ну, неш, *гл.*=**Виклювати**

Ви́кобзати и ви́ковзати, заю, еш, *гл.* Скользя по льду, продѣлать дорожку. Аф. 330.

Ви́ков, ву, *м.* Выковка.

Ви́коверзувати, зую, еш, *гл.* Продѣлать что интригами. *Сам сатана не вигадає, іскушаючи праведників, що виковерзують ті єзуїти.* Стор. М. Пр. 69.

Ви́ковтати, таю, еш, *гл.* Выдолбить, выклевать (углубленіе). Вх. Лем. 398.

Вико́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́кувати, кую, еш,** *гл.* Выковывать, выковать. *З того заліза він викував плуга.* Грин. II. 73. *Чого Бог не дасть, того і коваль не викує.* Ном. № 4281. 2) Кричать, прокричать (о кукушкѣ). *Що викувала вже зозуля,—проживай, а більше—шкода, що й бажаєш.* Г. Арт. (О. 1861. III. 112).

Вико́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **ви́куватися, куюся, ешся,** *гл.* Выковываться, выковаться. Аф. 330.

Ви́колоти. См. **Виколювати.**

Ви́колупати, ви́колупнути. См. **Виколупувати.**

Виколу́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́колупати, паю, еш, ви́колупнути, ну, неш,** *гл.* Выковыривать, выковырять. *Хоч із-за пігтя виколупни, та дай.* Ном. № 2691.

Вико́лювати, **люю**, **еш**, сов. в. **ви́колоти**, **лю**, **леш**, *гл.* 1) Выкалывать, выколоть. *Темно, хоч око виколи.* Ном. № 586. 2) Колоть, переколоть всѣхъ. *Коли б свині роги, то б цілий світ виколола.* Ном. № 3827.

Ви́колядувати, **дую**, **еш**, *гл.* Колядуя, получить что-либо (см. **Колядува́ти**). *Так ви ж не виколядуєте.* Ном. № 4580.

Ви́компонувати, **ную**, **еш**, *гл.* Выдумать, придумать. *Про що иншому і згадать страшно, те низовець.... викомпонує; вимізкує.* К. ЧР. 137.

Викона́вець, **вця**, *м.* Исполнитель. Желех.

Викона́ння, **ня**, *с.* Исполненіе. Уман. I. 313.

I. **Ви́конати**, **наю**, **еш**, *гл.* Вымереть, перемереть. *Щоб наші вороги виконали до ноги.* Грин. III. 188.

II. **Ви́конати**. См. **Виконувати**.

Вико́нувати, **ную**, **еш**, сов. в. **ви́конати**, **наю**, **еш**, *гл.* Исполнять, исполнить, привести въ исполненіе. *Се твоє бажання виконаємо.* К. (О. 1861. III. 6).—**при́сягу**. Присягнуть. Котл. НП. 344. *Уся старшина присягу виконала Сомкові на послушенство в ринковій церкві Ичанській.* К. ЧР. 304.

Вико́нуватися, **нуюся**, **ешся**, сов. в. **ви́конатися**, **наюся**, **ешся**, *гл.* Исполняться, исполниться. Уман. I. 313.

Ви́копати, **ся**. См. **Викопувати**, **ся**.

Ви́копирсати. См. **Викопирсувати**.

Викопи́рсувати, **сую**, **еш**, сов. в. **ви́копирсати**, **саю**, **еш**, *гл.* Выковыривать, выковырять. Уман. I. 120.

Вико́пувати, **пую**, **еш**, сов. в. **ви́копати**, **паю**, **еш**, *гл.* Вырывать, вырыть, выкапывать, выкопать. *Глибокую яму викопали.* Мет. 99. *Ликом пастернаку не викопаєш.* Ном. № 5254.

Вико́пуватися, **пуюся**, **ешся**, сов. в. **ви́копатися**, **паюся**, **ешся**, *гл.* 1) Вырываться, выкапываться, выкопаться. 2) Управляться, управиться. *І сметанки дай, і сиру дай, і молока...: їй Богу, вже не можу й викопатися.* Подол. г.

Ви́коренити, **ся**. См. **Викорі́нювати**, **ся**.

Викорі́нювати, **нюю**, **еш**, сов. в. **ви́коренити**, **ню**, **ниш**, *гл.* 1) Искоренять, искоренить, вырывать, вырвать съ корнемъ. *Що там* (на городі) *було пирію! Я як пійшла, як стала, як стала, дак і сапою, і граблями, і руками.... так усе викоренила.* Г. Барв. 428. 2) Совершенно истреблять, истребить. *Викоренив їх імення на всі вічні роки.* К. Псал. 17.

Викорі́нюватися, **нююся**, **ешся**, сов. в. **ви́коренитися**, **нюся**, **нишся**, *гл.* 1) Искореняться, искорениться, пропасть, исчезнуть. *Рід твій викорениться.* Стор. М. Пр. 64. 2)? *Викорениться, як в'яла риба.* Ном. № 5354. *Воно, сердешне, висохло викоренилось, одні тільки хрящі зостались.* Стор. II. 77.

Викоріня́ти, **ня́ю**, **еш**, *гл.*=**Викорі́нювати**. *Тяжко лежав, на стіну дрався, а я все викореняв оте дання; ото й виходився.* Г. Барв. 342.

Ви́кормити, **млю**, **миш**, *гл.* Выкормить.

Ви́корпати. См. **Викорпувати**.

Вико́рпувати, **пую**, **еш**, сов. в. **ви́корпати**, **паю**, **еш**, *гл.* *Житина в око впала? Ке сюди, я викорпаю ціпилном.—Хоч би бичем, а не ціпилном,—одповів, протираючи полою око, той, кому треба було викорпувати.* Г. Барв. 315.

Ви́корчувати. См. **Викорчовувати**.

Викорчо́вувати, **вую**, **еш**, сов. в. **ви́корчувати**, **чую**, **еш**, *гл.* Выкорчевывать, выкорчевать, вытеребить деревья. *Щоб ти за одну ніч отой луг викорчував.* Рудч. Ск. I. 145.

Ви́кос, **су**, *м.* Скосъ. *Дати луку на викос.*

Ви́косити. См. **Викошувати**.

Ви́кот, **ту**, *м.* Вырѣзка, выемка (для воротника напр., въ одеждѣ). Аф. 330.

Ви́котити, **ся**. См. **Викочувати**, **ся**

Ви́кохати, **ся**. См. **Вико́хувати**, **ся**.

Вико́хувати, **хую**, **еш**, сов. в. **ви́кохати**, **хаю**, **еш**, *гл.* 1) Взлелѣивать, взлелѣять, воспитывать, воспитать. *Викохав дитину в добрую годину.* Ном. № 9223. *Викохав я дівчиноньку людям, не собі.* Мет. *Викохала, випестила, та й обоє покинули.* МВ. I. 153. *Викохала свою дівочу красу.* Левиц. I. 37. 2) Выращивать, выростить (животное, растеніе). *Хто ж викохав таку гнучку в степу погибати?* Шевч. 11.

Вико́хуватися, **хуюся**, **ешся**, сов. в. **ви́кохатися**, **хаюся**, **ешся**, *гл.* 1) Взлелѣиваться, взлелѣяться, воспитаться. *Я виросла, викохалась у білих палатах.* Шевч. 356. 2) Вырастать, вырости хорошо, взлелѣяться. *Дарма, що в кріпацтві була, а голос викохався.* Г. Барв. 120.

Викоца́бнутися, **нуся**, **нешся**, *гл.* Упасть вверхъ ногами. Вх. Уг. 230.

Вико́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́котити, чу, тиш**, *гл.* 1) Выкатывать, выкатить; вывозить, вывезти изъ чего. *Викочує з-під повітки віз.* ЗОЮР. II. 201. *Та винесе самопали, викотить гармати.* Шевч. 450.

Вико́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́котитися, кочуся, тишся**, *гл.* Выкатываться, выкатиться. *Сонечко викочується з-за гори.* Драг. 25. *У діда із очей аж дві сльози викотились.* Стор. I. 121.

Вико́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́косити, шу, сиш**, *гл.* 1) Скашивать, скосить, выкосить. *Четвертину проса викосить.* Рудч. Ск. I. 89. 2) Находить, найти, кося. *Пішов на поле косить пшениці і викосив пшичку таку гарну.* Рудч. Ск. I. 163.

Ви́кпити, плю, пиш, *гл.*=**Видурити**. Желех.

Ви́кравка, ки, *ж.*=**Окрайка**. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Викрада́ти, даю, еш, сов. в. **ви́красти, ду, деш**, *гл.* Выкрадать, выкрасть. *Який батько, такий син—викрали з діжки сир.* Ном. № 7137.

Викрада́тися, даюся, ешся, сов. в. **ви́красться, дуся, дешся**, *гл.* Украдкой выходить, выйти, уходить, уйти. *До божого дому стала ще частіше ходити, викрадаючись од дітей.* Г. Барв. 370.

Ви́красити, ся. См. **Викрашати, ся**.

Ви́красти, ся. См. **Викрадати, ся**.

Викраша́ти, шаю, еш, сов. в. **ви́красити, шу, сиш**, *гл.* 1)—**себе́**. Рисоваться, порисоваться, похвастать. *Їде* (поштарь) *і свистить: купив за п'ятака свистик і свистить—хотів себе викрасити, що, бач, і він свистить.* Екатериносл. у. (Залюбовск.). 2) Только сов. в.=**Вивалашати**. *Корназ не викрашений.* Вх. Лем. 398.

Викраша́тися, шаюся, ешся, сов. в. **ви́краситися, шуся, сишся**, *гл.* Красоваться, покрасоваться. *З полиці миси, миски й мисочки і зелені, й червоні, і жовті.... викрашаються.* МВ. (О. 1862. Ш. 57).

Ви́кресати, шу, шеш, *гл.* Высѣчь (огня). *Викресали огню з оружини.* Мет. 369.

Викрива́ти, ваю, еш, сов. в. **ви́крити, рию, еш**, *гл.* Открывать, открыть, обнаруживать, обнаружить. **Желех.**

Ви́кривити, ся. См. **Викривляти, ся**.

Викривля́ти, ляю, еш, сов. в. **ви́кривити, влю, виш**, *гл.* Искривлять, искривить.

Викривля́тися, ляюся, ешся, сов. в. **ви́кривитися, влюся, вишся**, *гл.* 1) Искривляться, искривиться. 2) Кривляться, гримасничать.

Ви́крик, ку, *м.* Крикъ. *Гомін.... перейшов у викрик.* Мир. ХРВ. 262.

Ви́крикнути, ну, неш, *гл.* Вскрикнуть. *А, бабусічко!—було викрикне.* МВ. (О. 1862. III. 39). *Брат на мене викрикнув.* Федьк.

Ви́крити. См. **Викривати**.

Ви́кришити, шу, шиш, *гл.* Превратить въ крошки.

Ви́кришитися, шуся, шишся, *гл.* Выкрошиться.

Ви́кришки, шок, *ж. мн.* Остатки при крошеніи табаку.

Ви́кругляти. См. **Викруглити**.

Викругля́ти, ляю, еш, сов. в. **ви́круглити, лю, лиш**, *гл.* Округлять, округлить.

Ви́крут, ту, *м.* Уловка, увертка. *Хто має викрути, не піде в некрути.* Ном. № 971.

Викрута́си, сів, *м.* 1) Изворотъ, трудныя „па“ (въ танцахъ). *Виробляв такі викрутаси, що ніхто б і не подумав, що сьому козака било недавно киями.* К. ЧР. 286. 2) Увертки.

Викрута́сом, *нар.* Изворачиваясь. *Тут танцювала викрутасом.* Котл. Ен.

Ви́крутень, тня, *м.* 1) Извилина. *Мо' в їх земля при куні, а в нас викрутні.* Кѣнев. у. 2) Плутня. *Викрутнями перебувається.* Ном. № 817. 3) Изворотливый человѣкъ. *Бач, який викрутень.* Ном. № 3019.

Ви́крутити, ся. См. **Викручувати, ся**.

Ви́крутка, ки, *ж.* Увертка.

Викру́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́крутити, чу, тиш**, *гл.* 1) Выкручивать, выкрутить, выжимать, выжать. *Сорочка мокрісінька,—хоть викрути.* Лебед. у. 2) Вырывать, вырвать. *А молода бондарочка тих жартів не знала,—праву ручку викрутила, та й по личку вдяла.* Гол. 3)—**ногу**. Свихнуть, вывихнуть.

Викру́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́крутитися, чуся, тишся**, *гл.* 1) Увертываться, увернуться; вывернуться. *Грицько побачив, що капан виймає ножа, та й викрутився.* Рудч. Ск. I. 201. 2) Только сов. в. Проработать безъ отдыху. *Ціла літо, як муха в окропі, викрутяться обоє, рано встаючи, пізно лягаючи.* Мир. ХРВ. 125.

Викту́вати, тую, еш, *гл.* Харчевать,

кормить, угощать. *Виктує своїх гості.* Гол. IV.

Ви́кувати. См. **Виковувати.**

Ви́куп, пу, *м.* 1) Выкупъ. *Зостав йому, нехай живе на світі, бо він мені подав за себе викуп.* К. Іов. 73. 2) Искупленіе. *Од пекла до викупу, до царства небесного душу проважає.* Макс.

Ви́купати, паю, єш, *гл.* Выкупать.

Ви́купатися, паюся, єшся, *гл.* Выкупаться. *Викупалась і вона і вимазить із води.* Рудч. Ск. II. 117.

Викупа́тися, па́юся, єшся, *гл.*=**Викупля́тися.**

Ви́купити, ся. См. **Викупля́ти, ся.**

Викупля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́купити, плю, пиш,** *гл.* 1) Выкупа́ть, выкупить. *Сорочку викупив, а сукман заставив.* Ном. № 10658. **Викупа́ти поясо́к.** Свадебный обрядъ, совершаемый новобрачною во вторникъ: давать подарокъ (платокъ) и угощеніе водкой **дружкові и піддру́жому,** которые сидятъ въ это время на подушкахъ. Мил. 125. 2) Заплативъ деньги, брать, взять сдѣланную по заказу работу. Г. Барв. 505. 3) Искуплять, искупить.

Викупля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́купитися, плюся, пишся,** *гл.* Выкупа́ться, выкупиться, откупаться, откупиться. *Викупивсь од панщини.* Рудч. Ск. I. 62.

Викупне́, о́го, *с.* Выкупныя деньги за землю. *За землю викупне треба дати.... а податки з якої речі?* Мир. Пов. I. 157.

Ви́курити. См. **Викурювати.**

Вику́рювати, рюю, єш, сов. в. **ви́курити, рю, риш,** *гл.* 1) Выкуривать, выкурить. 2) Выживать, выжить, изговять, изгнать. *І ладаном не викуриш.* Ном. № 2810.

Викура́ти, ра́ю, єш, *гл.*=**Викурювати.** *Ей, вичники, броварники! Годі вам.... по винницях горілок курити, очей своїх молодецьких викурять.* Мет.

Ви́кусити. См. **Викушувати.**

Вику́шувати, шую, єш, сов. в. **ви́кусити, шу, єш,** *гл.* Выкусывать, выкусить. *Бодай тобі здох той півень,—викусив око.* Рудч. Ск. I. 38.

Ви́ла, вил, *с. мн.* 1) Вилы (земледѣльческій инструментъ). *Приткнув, як ужа вилами.* Ном. № 6787. *А Кавель узяв та й заколов вилами Авеля.* Чуб. I. 9. **Се ще ви́лами пи́сано.** Еще очень мало вѣроятности, чтобы это совершилось. Ном. № 6821. **Говіти на ви́лах.** Говѣть на шестой недѣлѣ поста. *Коли говітимеш?—На вилах. (На шостому тижні, бо вже виляла-виляла, та далі нікуди, бо на останньому і ніколи, і служба довга).* Грин. II. 304. 2) Развилье, разсохи—отдѣльно или какъ часть различныхъ снарядовъ, напр. сак имѣетъ ви́ла, на которыхъ виситъ сѣть. Шух. I. 224, 228. 3) Уголъ, образуемый пересѣченіемъ двухъ рѣкъ, дорогъ и пр. Ум. **Ви́лка, ви́лочки.** *На Юрія сіна кінь, та й вилка закинь.* Ном. № 440.

Ви́лабудати, даю, єш, *гл.* Съ трудомъ и медленно выискать, сдѣлать что нибудь, добиться чего нибудь. *Треба б десь вилабудати якесь місце, де б можна забавлятись.*

Ви́лабудатися, даюся, єшся, *гл.* Съ трудомъ выбраться изъ чего. Желех.

Ви́лагодити, джу, диш, *гл.* Уладить, устроить какъ должно. *Як баба зна добре, то вилагодить як слід.* Черк. у.

Ви́ладнати, наю, єш, *гл.* 1) Привести въ порядокъ. 2) Починить. 3) Приготовить, снарядить.

Ви́лаз, зу, *м.* Въ выраж.: **нема́ ви́лазу.** Невозможно вылѣзть. *Тут і в посуху багнюка, що й вилазу нема.* Св. Л. 293.

Ви́лазити, жу, зиш, *гл.* Излазить. *Скрізь вилазили.* О. 1861. XI. 29.

Вила́зити, жу, зиш, сов. в. **ви́лізти, зу, зеш,** *гл.* 1) Вылазить, вылѣзать, вылѣзть. *Вилазить надюка.* Рудч. Ск. I. 146. *Кривда людська боком вилазить.* Ном. № 2294. *Кричить, аж з шкури вилазить.* Ном. № 3459. *Не так скоро лихо вилізе, як улізе.* Ном. № 1959. 2) Взлѣзать, взлѣзть. *Кричи, хоч на гору вилізь.* Ном. *Вилів дружба на лиху.* О. 1862. IV. 19. 3) **Не вила́зити з чо́го.** Быть постоянно въ чемъ. *З роботи ніколи не вилазить. Другі в пляхтах та запасках .., а Мотря з вибійчатої юпки та спідниці не вилазила.* Мир. ХРВ. 25.

Ви́лазка, ки, *ж.* Лазейка. *Кілько в решеті дірок, стільки вилазок.* Кролев. у.

Ви́ламати, ся. См. **Виламувати, ся.**

Вила́мувати, мую, єш, сов. в. **ви́ламати, маю, єш,** *гл.* Выламывать, выломать.

Вила́муватися, муюся, єшся, сов. в. **ви́ламатися, маюся, єшся,** *гл.* 1) Выламываться, выломаться. 2) Пробиваться, пробиться, выбиться. *Нема звірів.... ще ніяк не виламаються* (бо замкнені). Рудч. Ск. II. 70.

Вилані́, ні́в, *м. мн.* Вилы желѣзныя для навоза. Вх. Зн. 6. Желех.

Ви́лапати, паю, єш, *гл.* Выискать, найти. *Ми у лісі виланали добрих дубків, та дорогі вражі.* Волч. у.

Ви́латати, таю, еш, *гл.* Наложить заплаты. *Кожуха вилатать.* О. 1862. V. Кух. 34.

Ви́лаяти, лаю, еш, *гл.* Выругать. *Вилаю так, що тобі в нелькі не полізе.* Ном. № 3605.

Ви́лежати, ся. См. **Вилежувати, ся.**

Вилéжувати, жую, еш, сов. в. **ви́лежати, жу, жиш,** *гл.* 1) Вылеживать, вылежать. *У Пилипівку пів як море—не висиш і не вилежиш її.* 2) Пролеживать, пролежать. *От я зіму вилежала.* Ном. № 13923.

Вилéжуватися, жуюся, ешся, сов. в. **ви́лежатися, жуся, жишся,** *гл.* Вылеживаться, вылежаться, пролежать достаточное время. *Виспався, та не вилежався.* Ном. № 11334.

Ви́летіти. См. **Вилітати.**

Ви́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **вильце.**

Вилива́ння, ня, *с.* Выливаніе; изливаніе.

Вилива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́лити, лию, ллеш,** *гл.* Выливать, вылить; изливать, излить. *Дешеву юшку на двір виливають, а дорогу погідають.* Ном. № 10537. *За карії оченята, за чорні брови серце рвалося, сміялось, виливало мову.* Шевч. 4. *Бач, на що здалися карі оченята, щоб під чужим тином сльози виливать.* Шевч. 80. *На Андрея виливають воском, оливом.* О. 1861. X. 48. *Як з воску ви́лив.* Хорошо, аккуратно сдѣлать вещь. Мнж. 171.

Вилива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **ви́литися, люся, ллешся,** *гл.* Выливаться, вылиться; изливаться, излиться. *Вилилась вода. Пісня так і виливається із самого серця.* Стор. I. 4. *Вилилась як з воску в матір.*

Ви́ливок, вка, *м.* Яйцо, снесенное безъ скорлупы. Козел. у. *Проклята курка виливки лле, а нестись—не несеться.*

Ви́лизати, ся. См. **Вилизувати, ся.**

Вили́зувати, зую, еш, сов. в. **ви́лизати, жу, жеш,** *гл.* Вылизывать, вылизать.

Вили́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **ви́лизатися, жуся, жешся,** *гл.* Вылизываться, вылизаться.

Ви́линути, ну, неш, *гл.* Вылетѣть. *Де ти, пташко? Вилинь, серце.* Шевч. 276.

Ви́линяти, няю, еш, *гл.* Облинять; отлиняться. *Нехай цей кінь три роси обід'є, вилиняє.* Рудч. Ск. II. 72.

Ви́лисіти, сію, еш, *гл.* Оплѣшивѣть.

Вилúскуватися, куюся, ешся, *гл.* Лоснiться, блестѣть. *Вус чорний аж вилúскується.* Стор. II. 11.

Ви́лити, ся. См. **Вилива́ти, ся.**

Ви́лиці, ць, *ж. мн.* 1)=**Вила** 2. Шух. I. 194. Также какъ часть **мотови́ла.** Шух. I. 150. 2) Въ куркѣ кремневого ружья пластинки, въ которыя вставляется кремень. Шух. I. 299. 3) Въ ножницахъ—часть отъ винта до острыхъ концовъ. Шух. I. 153. 4) Часть цѣпа. См. **Вуголов.** Шух. I. 166. 5) Боковая сторона морды четвероногаго животнаго. *У тих волів під вилицями, коло щелепів були такі нарости.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 6) Затылокъ рыбы. Шух. I. 224.

Ви́лицювати, цюю, еш, *гл.* Перелицевать.

Вилича́ти, ча́ю, еш, *гл.* Просвѣчиваться (напр. о тѣлѣ подъ ажурной тканью). Мнж. 177.

Виличкóвувати, вую, еш, сов. в. **ви́личкувати, кую, еш,** *гл.* Очищать, очистить шкуру отъ шерсти.

Вилiза́ти, за́ю, еш, *гл.*=**Вилазити.** Вх. Лем. 398.

Ви́візти. См. **Вилазити.**

Ви́ліпити. См. **Вилі́плювати.**

Вилі́плювати, люю, еш, сов. в. **ви́ліпити, плю, пиш,** *гл.* Лѣпить, слѣпить, вылѣпить. *З молодого, як з воску: що хоч, те й виліпиш.* Ном. № 8725.

Ви́літ, ту, *м.* 1) Вылетъ. 2) Отлетъ. *Соколонько та на вилеті, козаченько та на виїзді.* Мет. 179.

Вилітáння, ня, *с.* 1) Вылетъ, вылетаніе. 2) Отлетъ. Ум. **Вилітáнячко.** *Зозуленько, моя матінко! Та до Петра тобі та куваннячко, після Петра тобі вилітаннячко.* Мил. 93.

Вилітáти, та́ю, еш, сов. в. **ви́летіти, лечу, тиш,** *гл.* 1) Вылетать, вылетѣть. *Ластівки вилітають, годину обіцяють.* Ном. № 309. *Вилітали запорожці на лан жито жати.* Шевч. 61. 2) Взлетать, взлетѣть на что. *Курча часто вилітає на квочку.* Грин. II. 20.

Ви́літувати, тую, еш, *гл.* 1) Провести лѣто. 2) Прокормить въ продолженіе лѣта.

Ви́літуватися, туюся, ешся, *гл.* Прокормиться въ теченіе лѣта. *Вони виїхали, а кішка осталась; так вона собі по клунях і вилітується, і вилітується.* Ширят. у.

Ви́лічити, ся. См. **Вилічувати, ся.**

Вилічка, ки, *ж.* Нижній брусокъ ля́ди (см.) МУЕ. III. 24.

Вилі́чування, ня, *с.* 1) Высчитываніе, вычисленіе. 2) Вылѣчиваніе.

Вилі́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́лічити, чу, чиш**, *гл.* 1) Высчитывать, высчитать, вычислять, вычислить, посчитать. *Почому сьогодні яйця?—Як хто продасть. Я свої вилічила по чотирнадцять.* Черниг. у. 2) Вылѣчивать, вылѣчить. Чуб. II. 48. *Шукаю лікарства і не можу вилічити.* Рудч. Ск.

Вилі́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́лічитися, чуся, чишся**, *гл.* 1) Высчитываться, высчитаться, вычисляться, вычислиться. 2) Вылѣчиваться, вылѣчиться.

Ви́лка, лок, *с. мн.* 1) Ум. отъ ви́ла. 2) Ухватъ. Маркев. 84. 3) Косточка у животныхъ, имѣющая видъ развилья. 4) Родъ вышивки на рубахахъ. Чуб. VII. 427.

Вилка́стий, а, е. Вилообразный. Вх. Лем. 398.

Вилки́, лок, *мн.* Вилка. Шух. I. 291. См. **Виделка.**

Ви́ллять, ляю, еш, *гл.* = **Вилити.** *Де ж тая барилочка, що виллята горілочка?* Грин. III. 661.

Ви́ловити. См. **Виловлювати.**

Вилов́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́ловити, влю, виш**, *гл.* Вылавливать, выловить, переловить.

Ви́лог, гу, *м.* Раскладка сбора, налогъ. *І землю у жадного відрізали під скотину, і вилог на скотину таки платити—це біда.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Вило́га, ги, *ж.* Родъ отворота спереди на груди въ сермягѣ или кафтанѣ. Гол. Од 23, 55. Чуб. VII. 420, 421. *Сукмана з суконними вилогами.* Гол. Ум. **Вило́жка.**

Вило́жистий, а, е. Отложной. *Виложистий комір.* О. 1861. XI. 26. *Дівчина була.... в сорочці з виложистим коміром.* Св. Л. 3.

Ви́ложити, жу, жиш, *гл.* 1)=**Викласти.** *Глибоку криницю виложив цямриною.* Шевч. *Виложив з печі хліба.* Рудч. Ск. *Та й важко пісню виложено.* Харьк. у. 2) Наложить плату, сдѣлать налогъ. *І землю ваяли під толоку, ще й виложили платити від жадної товаряки.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Вило́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **вило́га.**

Ви́ломити, млю, миш, *гл.* 1) Выломать, отломать. *Вищиплю, виломлю клиновий лист.* Мет. 297. 2) Сломать. *Як була я в лужку, виломила ніжку.* Рудч. Ск. II. 34.

Ви́лочки, чок, *с. мн.* 1) Ум. отъ **ви́ла.** 2) Родъ вышивки. Kolb. I. 48, 49.

Ви́лузати, заю, еш, *гл.* Вылущить. *А це хто вилузав соняшник? я собі поклала.* Черниг. у.

Ви́лузнутися, нуся, нешся, *гл.* Выйти изъ яйца. (Курчата) *вилузнуться яєць як слід.* Грин. I. 19.

Вилупа́ти, па́ю, еш, *гл.* Выламывать. *Мої двері вилупали.* Гол. I. 153.

Вилупе́нець, нця, *м.* Яйцо,—шуточное названіе, будто бы употребленное въ разговорѣ запорожцемъ. О. 1861. IX. 191.

Ви́лупити, ся. См. **Вилуплювати, ся.**

Вилу́плювати, люю, еш, сов. в. **ви́лупити, плю, пиш**, *гл.* 1) Вылущивать, вылущить; откалывать, отколоть. *Наймитові хоч з коліна вилупи, а купи.* Ном. № 10334. *Тріску на одвірку вилупила.* МУЕ. III. 45. 2) Выводить, вывести, произвести, родить—преимущественно о птицахъ, но иногда, какъ грубое выраженіе, и о людяхъ. *Вилупила куріпочка усіх тільки троє* (куринята). Мет. *От я підсипав під тую свиню, а вона й вилупила мені шість волів, так як соколів.* ЗОЮР. I. 229. *Вилупила вона ту дитину.* Грин. II. 262. 3) Вызубривать, вызубрить, выучить. *Було аж сльози тобі котяться, а таки не вилупиш тих латинів та греків, як отче наш.* Левиц. I. 152. 4) Выпучивать, выпучить, вытаращить. *Вилупив очі, як баран.* Ном. № 6599.

Вилу́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́лупитися, плюся, пишся**, *гл.* 1) Выйти изъ яйца. *Як вилупляться гусята або каченята, то, щоб здорові росли, гніздо і шкаляруцу виносять на воду.* Ном. № 288. 2) Родиться, выйти (презрительно). *Мав уродитися чоловік, та вилупився чорт.* Ном. № 2917.

Ви́лупок, пка, *м.* Дитя (бранное слово). *Се ж твої вилупки.*

Ви́лух, ха, *м.*=**Валах.**

Вилуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́лучити, чу, чиш**, *гл.* 1) Выдѣлять, выдѣлить, отдѣлить. 2) Исключать, исключить; отлучать, отлучить. *Хто визнає його Христом, того вилучити з школи.* Єв. I. IX. 22. 3) Отдѣлять и брать, взять своихъ животныхъ изъ стада, когда оно возвращается вечеромъ домой. *Пора вівці вилучати.* Св. Л. 53.

Вилуча́тися, ча́юся, ешся, *гл.* Дер-

жаться криво, имѣть искривленный спинной хребетъ. Чуб. IV. 1.

Ви́лучити. См. **Вилучати.**

Вилу́чуватися, чуюся, ешся, *гл.* Изгибаться дугой.

Ви́лушок, шка, *м.* Орѣхъ, выпавшій изъ шелухи.

Ви́лущити, ся. См. **Вилущувати, ся.**

Вилу́щувати, щую, ешь, сов. в. **ви́лущити, щу, щиш,** *гл.* 1) Вышелушивать, вышелушить. 2) Истреблять, истребить. *Вону вилущать усе твоє військо.* Стор. I. 81.

Вилу́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **ви́лущитися, щуся, щишся,** гл. Вышелушиваться, вышелушиться. *Глянь, як гарно орішки вилущуються.* Харьк.

Виль! *меж.* для выраженія вилянія. *Сюди виль, туди виль — аж за п'ять миль.* Ном. № 11417.

Ви́льний, а́, е́. Извилистый. *Вильна річка.* Екатеринос. г. *Попрямуйтеся ви, вильні дороженьки, поправуйтеся ви лихі вороженьки.* Балт. у.

Вильо́ти, тів, *м. мн.* Откидные рукава. *Чи не се той Микита, що з вильотами свита?* Мет. 468.

Вильце́, ця́, *с.* Обрядовое деревцо украинской свадьбы: вѣтвь сосны (зимою) или другого дерева. (лѣтомъ) втыкается въ хлѣбъ или свадебный коровай, а каждая вѣточка украшается цвѣтами, колосьями, калиновыми ягодами съ хмѣлемъ, цвѣтными (золотыми, серебряными и пр.) нитками, ленточками и бумажками; къ вѣтвямъ прилѣплены также небольшія зажженныя восковыя свѣчи. Дѣлать вильце́ называется **ви́ти вильце́.** Оно стоитъ на столѣ въ теченіе всей свадьбы. Чуб. IV. 99. МУЕ. Ш. 86. Иногда употребляется мн. ч.: **ви́льця.** Маркев. 104. Ум. **Ви́лечко.** Мил. 140.

Вильця́ти, ця́т, *с. мн.* См. **Отримач.** Шух. I. 249.

Ви́людніти. См. **Вилюднювати.**

Вилю́днювати, нюю, еш, сов. в. **ви́людніти, нію, еш,** *гл.* 1) Мужать, возмужать, развиться. *Був він тоді таке мале та худе, а тепер, дивись, вилюднілo. У неї всі діти змалку так нездужали, а дивись, всі вилюднювали, ні одно не вмерло і здоровісінькі тепер.* Лебед. у. 2) Стать на людей похожимъ; стать приличнымъ, порядочнымъ и т. п. *Був собі чоловік ні те, ні се, а потерся між людьми, то й вилюднів.*

Вилю́жка, ки, *ж.* 1) Волнистая линія,—напр. въ орнаментѣ писанокъ. КС. 1891. VI. 370. 2) Искривленіе. *Тут скрізь гони однакові, тільки в однім місці вилюжка.* Кременч. у.

Виля́, *нар.* = **Віля.** Вх. Лем. 398.

Вилягáти, гáю, еш, сов. в. **ви́лягти, жу, жеш,** *гл.* Вылегать, вылечь.

Ви́лягтися, жуся, жешся, *гл.* Разлечься. *Виляглись на доликці у холодку, то вже так нам гарно було, що й не сказати.* Харьк.

Ви́ляпати, паю, еш, *гл.* Забрызгать грязью.

Ви́ляски, ків, *м. мн.* Эхо, отголоски. *Аж ідуть виляски од бою босих ніг по твердій землі.* Мир. ХРВ. 128.

Виля́скувати, кую, еш, *гл.* Сильно хлопать, щелкать. шлепать. *Виляскуючи малахаєм.* Мир. ХРВ. 39. *Карасі, язі, щуки, окуні виляскують по воді.* О. 1862. VIII. 16.

Виля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Вилять. *Виляє уже, як той пес.* Ном. № 3181. 2) Уклоняться отъ работы. *Вилять молотникові не можно.... трах-трах, трах-трах,—не оставайсь!* Г. Барв. 305. *Поли, поли, та, Марушко, поли, не виляй.* Грин. III. 197.

Вимага́ння, ня, *с.* Требованіе.

Вимага́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́могти, можу, жеш,** *гл.* Требовать, потребовать. *Вона вимагатиме добрих коней, панського погонича.* Левиц. I. 318.

Ви́магльовати, люю, еш, *гл.* Выкатать. *Ой виперу, вимаглюю козацьку сорочку.* Чуб.

Ви́магом, *нар.* Насильно, путемъ требованій.

Ви́мазати, ся. См. **Вимазувати, ся.**

Вима́зувати, зую, еш, сов. в. **ви́мазати, жу, жеш,** *гл.* 1) Вымазывать, вымазать, побѣлить. *Вимазати хату.* 2) = **Вима́щувати, ви́мастити.** *Чоботи.... вимаже гарненько дьогтем.* Рудч. Ск. I. 213. 3) Выпачкивать, выпачкать.

Вима́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **ви́мазатися, жуся, жешся,** *гл.* 1) = **Вима́щуватися, ви́маститися.** 2) Выпачкиваться, выпачкаться.

Ви́майструвати, рую, еш, *гл.* Смастерить

Вимальо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́малювати, люю, еш,** *гл.* Рисовать, нарисовать, написать красками; раскрасить. *Коли б мені тії малярі, вималювала б милого собі.* Мет. 52. *Трумло збудувати,*

ще й вимальовати. Грин. III. 364. 2) Вырисовывать, вырисовать, вписывать, выписать красками. 3) Разукрашивать, разукрасить. *Я вишию, вималюю милому рукавця.* Мет. 20.

Ви́маниты. См. **Вимануватн.**

Ви́маніжити, жу, жиш, *гл.* 1) Отколотить, побить. *Виманіжив добре, та й пустив.* Мнж. 104. 2) Измучить работой. *Виманіжив коней, аж мокрі.*

Ви́мантачити, чу, чиш, *гл.* 1) Выострить мантáчкою (см.) 2) Выманить что, выпросить. Мнж. 177. *Не придумає, щоб його тут утворити таке, щоб у чумака гроші вкрасти, аба як вимантачить, то вимантачить.* Рудч. Ск. II. 169.

Вима́нювати, нюю, єш, сов. в. **ви́маниты, ню, ниш,** *гл.* Выманивать, выманить. *В старці пугою не вгнати, а з старців калачем не виманиш.* Ном. № 4650. *Такий убогий, що кошенят з запічка нічим виманити.* Ном. № 13491.

Ви́мастити. См. **Вимащувати.**

Ви́махати. См. **Вимахувати.**

Вима́хувати, хую, єш, сов. в: **ви́махати, хаю, єш,** *гл.* 1) Размахивать, размахнуться. *Буком вимахує. Молодая Бондарівна ще жартів не знала, вимахала ділу руку, да по пиці втяла.* Нп. 2) Намахиваться, намахаться. *Добре ж вони, добре вимахали крила.* К. Досв. 107.

Ви́мацати, цаю, єш, *гл.* Выщупать, прощупать.

Ви́мачкатися, каюся; єшся и **ви́мачкуватися, куюся, єшся,** *гл.* Выкарабкаться. *Перекинулися з возами у яр, та й мачкуються там; та поки вимачкувалися, я далеко від'їхав.* Волч. у. Лобод.

Вима́щувати, щую, єш, сов. в **ви́мастити, щу, стиш,** *гл.* Вымазывать, вымазать, смазывать, смазать.

Вима́щуватися, щуюся, єшся, сов. в. **ви́маститися, щуся, стишся,** *гл.* Вымазываться, вымазаться, смазываться, смазаться.

Ви́мережити. См. **Вимережувати.**

Вимере́жувати, жую, єш, сов. в. **ви́мережити, жу, жиш,** *гл.* Украшать, украсить узорами.

Вимерза́ти, заю, єш, сов. в. **ви́мерати, ну, неш,** *гл.* Вымерзать, вымерзнуть.

Ви́мерти. См. **Вимірати.**

Ви́мерхатися, хаюся, єшся, *гл.* Проголодаться. О. 1862. VI. 60; IV. 77. *Циган таки хапав добре, бо вимерхався, не снідавши й нічого.* Грин. I. 121. *Як вимерхаєшся та вимориїся, то все їстимеш.* Константиногр. у.

Ви́мести. См. **Вимітати.**

Ви́метати, таю, єш, *гл.* Набросать, возвести, насыпать. *Щоб мені та виметав високу могилу.* Гол. I. 221.

Ви́метикувати, кую, єш, *гл.* Выдумать, придумать, сочинить. *Виметикує отаку казку, та й продає по чотирі гривні.* Канев. у.

Вимéтний, а, е. Исключенный, избавленный. изъятый. *Та тут, як правду казати, нема й однієї хати вимéтної од корости.* Переясл. у. *Злодіїв зловили, а Костянтин зостався вимéтний.* Прилук. у.

Вимива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́мити, мию, єш,** *гл.* Вымывать, вымыть. *Не вимили біле личко слізоньки дівочі.* Шевч. 27.

Вимива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **ви́митися, мию́ся, єшся,** *гл.* Вымываться, вымыться. *До схід сонця охаючують хату і самі вимиваються.* Ном. стр. 282, № 427.

Ви́милити, лю, лиш, *гл.* Измылить.

I. Вимина́ти, на́ю, єш, сов. в. **ви́м'яти, мну, неш,** *гл.* Выминать, вымять; мять, напр. овчины при обработкѣ. Вас. 153.

II. Вимина́ти, на́ю, єш, *гл.* Перегонять, обгонять.

Вимисли́вий, а, е. Капризный, прихотливый. *Се батькова дочка, вимислива й пишна,—одцурайсь її.* МВ. I. 122.

Ви́мислити. См. **Вимишлятн.**

Ви́мити, ся. См. **Вимивáти, ся.**

Вимишля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́мислити, слю, лиш,** *гл.* Вымышлять, выдумывать, выдумать. *Я тобі таку кару вимислю, що ти й не бачила, й не чула.* МВ. (О. 1862. Ш. 43).

Вимі́вка, ки, *ж.* 1)=**Вимова.** Мнж. 177. 2)=**Вимовка 3.** *Не може бути вимівка, щоби була винна жінка.* Гол. I. 351.

Ви́мін, ну, *м.* и **ви́міна, ни,** *ж.* Обмѣнъ.

Вимі́нювати, нюю, єш, сов. в. **ви́мінити, няю, єш,** *гл.* Вымѣнивать, вымѣнять, обмѣнивать, обмѣнять. *Міняли тихо, вимінили лихо.* Ном. № 1065.

Ви́мір, ру, *м.* 1) Промѣръ, измѣреніе. 2) Доля хлѣба за помолъ.

Вимірáти, ра́ю, єш, сов. в. **ви́мерти, мру, рещ,** *гл.* 1) Вымирать, вымереть, перемереть. *Кругом його мов вимерли люде.* Шевч. 165.

Ви́міркувати, кую, єш, гл. Придумать, измыслить, выдумать. *Треба було виміркувати що инше.* О. 1862. I. 60.

Вимі́рювати, рюю, єш, вимі́рати, ра́ю, єш, сов. в. **ви́мірати, раю, єш,** гл. Измѣрять, измѣрить, промѣрить. *Вони вимірять, скільки аршин буде в цьому деликитоні.* Лебед. у.

Вимірáтися, ра́юся, ється, гл. 1) Мѣряться на палкѣ, поясѣ и пр. чья очередь. О. 1861. XI. Св. 31. *Ходім, браття, в вишневий садок, та наріжем черешневих палок, будем, браття, вимірятися, кому в військо та збіратися.* Нп. 2) Извиняться, оправдываться.

Ви́місити. См. **Вимішувати.**

Вимітáльниця, ці, *ж.* Выметальщица. Мил. 217.

Вимітáти, та́ю, єш, сов. в. **ви́мести, ту, теш,** гл. Выметать, вымести. *Вимети хату.* Шевч. 132.

Ви́мітка, ки, *ж.* По народнымъ повѣрьямъ: призракъ, заставляющій переносить себя отъ села до села. Вх. Зн. 7.

Вимі́шувати, шую, єш, гл. 1) Сов. в. **ви́мішати, шаю, єш.** Вымѣшивать, вымѣшать, промѣшивать. *Треба добре вимішувати в грубі. Дівка зле вимішає лемішку.* Ном. № 13400. 2) Сов. в. **ви́місити, шу, сиш.** Вымѣшивать, вымѣсить.

Ви́мкнутися, нуся, нешся, гл. Освободиться, вырваться, выбраться, выскользнуть, ускользнуть. *Хлопці розставили руки, обтягли мене навкруги неначе стіною: насилу вимкнулася.* Канев. у.

Ви́мня, ня, *с.*=**Вим'я.** Ум. **Ви́мнячко.**

Вимо́ва, ви, *ж.* 1) Выговоръ, произношеніе. Ном. № 6072. 2) Обусловленное договоромъ добавочное вознагражденіе. *Вимова така: окромі грошей, одежа й харч.* 3) Отговорка. Ум. **Вимо́вка.** *Ти береш тридцять рублів, а вимовка яка есть у тебе? Хоч свита або що?* Зміев. у.

Ви́мовити, ся. См. **Вимовляти, ся.**

Ви́мо́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **вимо́ва.**

Вимовля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́мовити, влю, виш,** гл. 1) Выговаривать, выговорить, произносить, произнести. *Що вимовиш язиком, то не витягнеш і волом.* Ном. № 1106. *Мила ж йому у погоню з плачем вимовляє: вернись, милий, голубчику, вернися додому.* Мет. 306. 2) Выговаривать, выговорить, обусловливать, обусловить. ХС. VII. 423. О. 1861. X. 129. *Я умовився за 20 рублів грошей, та ще вимовив собі кожух та чоботи.* Зміев. у. 3) Укорять, укорить, дѣлать, сдѣлать выговоръ.

Вимовля́тися, ля́юся, ється, сов. в. **ви́мовитися, влюся, вишся,** гл. 1) Выговариваться, выговориться, произноситься, произнестись. *Мекня і однакове, та неоднаково всюди вимовляється.* О. 1862. I. 70. 2) Отговариваться, отговориться.

Вимо́вний, а, е. 1) Выразительный, краснорѣчивый. *Коли справді Бог дав чоловікові кебету до писання, то перше всього дає йому гарне вимовне слово.* О. 1862. Ш. 52. 2) Условленный, условный. 3) Укорительный; сопряженный, соединенный съ укорами. *Не дай мені, Боже, служащого хліба: служащий хліб добрий, та тільки вимовний; по кусочку крає, що дня вимовляє.* Чуб. V. 1021.

Вимо́вно, *нар.* 1) Выразительно. 2) Условно.

Ви́мовчати, чу, чиш, гл. 1) Смолчать, умолчать. *Жінка не вимовчала та й каже....* Рудч. Ск. I. 208. 2) Промолчать извѣстное время. *Увесь вечір вимовчав, —ні пари з уст.*

Ви́могти. См. **Вимагати.**

Ви́могчи, жу, жеш, гл.=**Вимогти.**

Ви́мок, мка, *м.* Мѣсто, гдѣ вымокъ посѣвъ.

Вимока́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́мокти, кну, неш,** гл. 1) Вымокать, вымокнуть. *Ой як же тій конопличці у ставу вимокати.* Грин. Ш. 330. 2) Мокнуть, измокнуть. *Вовть у воду! Викис, вимок.* Ном. № 6074.

Ви́моленець, нця, *м.* Выпрошенный у Бога молитвами.

Ви́молити, лю, лиш, гл. Вымолить. *Буду благати Господа і вимолю тобі вірну дружину.* Стор. I. 198.

Ви́молитися, люся, лишся, гл. Молитвами избавиться отъ чего. *Хоч кільки молися, з біди не вимолишся.* Ном. № 159.

Ви́молот, ту, *м.* Умолотъ.

Ви́молоти, мелю, леш, гл. Смолоть.

Ви́молотити, лочу, тиш, гл. Вымолотить. *Показує пригорщ пшениці, що вимолотив.* Стор. I. 20.

Вимороżувати, жую, єш, сов. в. **ви́морозити, жу, зиш,** гл. Вымораживать, вымозить.

Ви́морити, рю, риш, гл. 1) Выморить. 2) Измучить, истомить.

Ви́мостити. См. **Вимощати.**

Ви́мотати, ся. См. **Вимотувати, ся.**

Вимо́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́мотати, таю, еш,** *гл.* 1) Выматывать, вымотать. 2) Добывать, добыть мошенничествомъ. *Що вибреше, що вимота, то те й його.* Рудч. Ск. II. 190. 3) Выпутывать, выпутать изъ бѣды. *Йому аби тих вимотати, а сам викрутиться.* Св. Л. 159.

Вимо́туватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́мотатися, таюся, ешся,** *гл.* 1) Выматываться, вымотаться. 2) Выпутываться, выпутаться изъ бѣды. *Де треба вимотатись, то такого туману впре, що й найумудрішого.... одурить.* Св. Л. 262.

Вимочити, ся. См. **Вимо́чувати, ся.**

Ви́мочки, чок, *ж. мн.* Спитой и высушенный чай. Рк. Левиц.

Вимо́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́мочити, чу, чиш,** *гл.* Вымачивать, вымочить.

Вимо́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́мочитися, чуся, чишся,** *гл.* Вымачиваться, вымочиться.

Вимощати, щаю, еш и **вимо́щувати, щую, еш,** сов. в. **ви́мостити, щу, стиш,** *гл.* Выстилать, выстлать, устилать, устлать. *Клоччем вимощала.* Шевч. 348. *Порпливться.... курка на гнізді. Вимощує, підмощує, смиче, обсмикує.* Мир. ХРВ. 88. *Трупом гатки й байраки вимощували.* К. Кр. 27.

Ви́мудрувати, рую, еш, *гл.* 1) Получить хитростью. 2) Придумать, измыслить. *Вимудрував щось на Сомка.* К. ЧР. 26

Ви́мудруватися, руюся, ешся, *гл.* Хитростью избавиться, изъ бѣды выпутаться. *І так Соломон з пекла вимудрувався, що всяк сьому диву дивувався.* О. 1862. VI. 52.

Ви́мурувати, рую, еш, *гл.* Построить (изъ кирпича, камня). *Стоїть вимурований стовп.* Грин. II. 123.

Ви́мусити. См. **Вимушувати.**

Ви́мутюрхатися, хаюся, ешся, *гл.* Проголодаться, истощиться. *Згребе обома руками, видавить олію, та в рот.... Звісно, скільки можна чоловікові так ззісти, та ще як вимутюрхався добре.* Ном. № 11988.

Ви́мучити. См. **Вимучувати.**

Вимо́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́мучити, чу, чиш,** *гл.* 1) Измучивать, измучить; истощать, истощить. 2) Вынытывать, вынытать, достичь мученіемъ.

Ви́муштрувати, рую, еш, *гл.* 1) Обучить военнымъ пріемамъ. 2) Дисциплинировать.

Вимо́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́мусити, шу, сиш,** *гл.* Вынуждать, вынудить. К. Краш. 12.

Ви́м'я, м'я, *с.* Вымя. Чуб. I. 59. **Сучі ви́м'я.** Родъ нарыва подъ мышкой. Грин. II. 320.

Вим'ята вівця́. Овца съ испорченнымъ вымянемъ, которая не'можетъ кормить ягненка. О. 1862. V. Кух. 32, 37.

Ви́м'яти. См. **Вимина́ти.**

Вина́, ни́, *ж.* 1) Вина. *Іногді б'ють Хому за Яремину вину.* Ном. № 4062. 2) Обвиненіе. *На того вина, кого вдома нема.* Ном. № 2821. 3) Судебная пошлина.

Ви́на, вин, *с. мн.* См. **Вино 3.**

Винагоро́да, ди, *ж.* Награда.

Ви́нагородити. См. **Винагороджувати.**

Винагоро́джувати, жую, еш, сов. в. **ви́нагородити, джу, диш,** *гл.* Награждать, наградить. *Я вас винагороджу....— Подивись на його: ще й винагороджувати хоче.* Рудч. Ск. II. 160. *Дак чим же тебе за твою службу винагородити?* Г. Барв. 196.

Ви́найти, ся. См. **Виноходити, ся.**

Вина́рня, ні, *ж.* Виноторговля, винный погребъ. КС. 1884. VII. 367.

Ви́народовити, влю, виш, *гл.* Денаціонализировать, лишить національности. К. Кр. 35.

Винахо́дити, джу, диш, сов. в. **ви́найти, йду, деш,** *гл.* 1) Отыскивать, отыскать, разыскать. 2) Открывать, открыть; изобрѣтать, изобрѣсти.

Винахо́дитися, джуся, дишся, сов. в. **ви́найтися, йдуся, дешся,** *гл.* 1) Отыскиваться, отыскаться, найтись. 2) Открываться, открыться; изобрѣтаться, изобрѣстись.

Ви́нен, ви́нна, не.=I. **Винний.** *Винен був п'ятдесят рублів.* Кв. I. 217. *Чи винен той голуб, що сокіл убив?* Шевч. 28.

Ви́нести, ся. См. **Виносити, ся.**

Ви́низати, жу, жеш, *гл.* Нанизать все. *Винизала усе намисто, — і намистинки не зосталося.* Харьк.

Виника́ння, ня, *с.* Возникновеніе, появленіе; слѣдствіе.

Виника́ти, каю, еш, сов. в. **ви́никнути, ну неш,** *гл.* 1) Возникать, возникнуть, появляться, появиться, выходить, выйти. *Перед маківков Божов ружа проквітає, а з тої ружи пташок виникає.* Гол. II. 7. 2) Слѣдовать, послѣдовать.

Ви́никати, каю, еш, *гл.* Исходить, всюду заглядывая. *Туди ник, сюди ник,—увесь двір виникає, а діла не робить.* Харьк.

Ви́никнути. См. **Виника́ти**.

Вини́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Винить. *Її і не винять.* МВ. (О. 1862. I. 104). *Учителю, чи ще ти не смирився і Господа винитимеш устами.* К. Іов. 90.

Вини́тися, ню́ся ни́шся, *гл.* Виниться.

Ви́нишпорити, рю, риш, *гл.* 1) Перескать, перешарить по всѣмъ закоулкамъ. *Тут же тобі така дітвора, що все винишпорить.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. 2) Разыскать, выискать, найти.

Ви́нищити. См. **Винищувати**.

Вини́щувати, щую, єш, сов. в. **ви́нищити, щу, щиш**, *гл.* Уничтожать, уничтожить (все). *Не винищили з його серця того рідного, дорогого.* Г. Барв. 490.

Вині́вка, ки, *ж.* Винная бочка. Вх Лем. 398.

Виніже́ночка, ки, *ж.* Нѣженка. Встрѣчено только у. МВовчка: *Сестричка менша, виніженочка.* МВ. III. 61.

I. **Ви́нний, а, е.** 1) Виновный, виноватый. *За єдного винного сто невинних гине.* Ном. № 7465. *Я цьому не винна. Не винна доля, винна воля.* Ном. 2) Долженъ, должный. *Так як я вам винний.* Ном. № 4053. *Вона мені винна карбованця.*

II. **Ви́нний, а, е.** 1) Винный. *Камінне серце, а винний смак—чому то так?* Ном. стр. 294, № 162. 2) Виноградный. *Ой сіяла винні квіти із приполу.* Мет. 139.

Ви́нник, ка, *м.* Винокуръ. *Ви, броварники, ви, винники.... Ходіте з нами на долину Черкень погуляти.* Лукаш. 37. Ум. **Ви́нничок**.

Винникі́вна, ни, *ж.* Дочь винокура.

Винникува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Быть винокуромъ.

Ви́нницький, а, е. Винокуренный.

Ви́нниця, ці, *ж.* 1) Винокурня. *Міждо винниці і між броварниці пробіга.* Мет. 414. 2) Виноградникъ. Угор. 3) Мн. **Ви́нниці, ць.**= **Порічки**. Шух. I. 109. Ум. **Ви́нничка**.

Винниче́нко, ка, *м.* Сынъ винокура.

Ви́нничка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ви́нниця**. *Винничка—всьому половинничка, млиночок—усьому віночок.* Ном. № 14017. 2) Жена винокура.

Ви́нничок, чка, *м.* Ум. отъ **ви́нник**.

Винню́ха, хи, *ж.* Родъ виннокислыхъ яблокъ. Вх. Зн. 7.

Ви́нняти, йму, меш, *гл.* = **Виняти**. *Ххе!... виннявши з рота люльку і сплюнувши, мовив Кирило.* Мир. Пов. II. 44.

Вино́, на́, *с.* 1) Вино. *На Вкраїні добре жити, меді винопити.* Ном. № 700. *Ніхто не наливає нового вина в старі бурдюки.* Єв. Мр. II. 22. 2) Виноградъ. *Зелене вино к горі ся вило, к горі ся вило, сине розцвіло.* Гол. IV. 547. *Зелене вино високо звило, ще й похилило.* ХС. VII. 425. 3) Пиковая масть. КС. 1887. VI. 463. Часто во мн. ч. **ви́на**. Ум. **Винце́**. *Без дірочки, без денця, повна чарочка винця.* Ном. стр. 292, № 67.

Винова́т, винова́тий, а, е. 1) Виновный, виноватый. *Ні сном, ні духом не виноват.* Ном. № 4055. *Нехай на себе жалкує виноватий.* Ном. № 7067. 2) Должный, должникъ.

Винова́те, того, *с.* Долгъ. *Сей чоловік косе мені не за гроші, а за винувате,—позичав весною.* Волч. у.

Винова́тель, ля, *м.* Обвинитель. *Жено, де ж ті винувателі твої?* Єв. I. VIII. 10.

Винова́тець, тця, *м.* 1) Виновникъ. Мнж. 74. *Я не крав деревні, а ось я швидко виноватця знайду.* Канев. у. *Уміє він пізнати виноватця.* К. Іов. 24. 2) Должникъ. *Оце по виноватцях ходив, щоб повіддавали, хто скільки позичав, так нема—не молотили.* Черниг. г.

Винова́тий. См. **Виноват**.

Винова́тити, чу, тиш, *гл.*=**Винува́ти**. *Винуватили його архиреї.* Єв. Мр. XIV. 3. *Ми не виноваті,—тих виноватьте.* Грин. III. 447.

Винова́тниця, ці, *ж.* 1) Виновница. *Жадної іскорки жалю ні у кого не було до безщасної виноватниці.* О. 1862. II. 57. 2) Должница.

Винова́цтво, ва, *с.* Виновность. **Поверну́ти в винова́цтво**. Обвинить. *Нехай же хто лихих моїх осудить, напасників поверне в виновацтво.* К. Іов. 57.

Вино́вий, а, е. Пиковый.

Винови́й, а́, е́. 1) Винный. *Виновий льох.* 2) Виноградный. Чуб. VI. 71.

Виногра́д, ду, *м.* 1) Виноградъ. *По садочку хожу, виноград сажу.* Нп. **Садвиногра́д**. Виноградникъ. *Ой у саді, садівиноградi, стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. Ум. **Виногра́дочок**. *Ти мій таточку, мій виноградочку.* Мил. 183.

Виногра́довий, а, е. Виноградный.

Виногра́дочок, чку, *м.* Ум. отъ **виногра́д**.

Виново́р, ра, *м.* Эпитетъ сокола. Дальнозоркій? *Пошлімо, громадо, сокола-винозора! найпридатніщий це птах: має він яснії очі і бистрії крила.* Драг. 170.

Винокóло, кóла, *с.* Виноградникъ? *А в полі, в полі, й у винколі, стоять намети з білого шовку.* АД. І. 8.

Виноси́ти, шу, сиш, сов. в. **ви́нести, несу, сеш**, *гл.* 1) Выносить. *І утоплену Ганнусю на берег виносить.* Шевч. 23. *Де не просять, там кием виносять.* Ном. № 11895. *О, щоб їх вихром винесло.* Ном. № 3667. 2) Вырывать, вырвать. *Зайшов* (чорт) *ззаду, та шпичкою й виніс те око.* Драг. 43. *Гледи, щоб вона* (відьмина сорочка) *печі не рознесла,—дай я спалю. Та пішли на город, викопали кабицю. Як запалили, так ту кабицю й винесло.* Драг. 69. 3) О денежномъ счетѣ: составлять, составить. *Вам треба заплатить за поле.... 18 карб. 90 коп., та за город 5 карб. 10 к., до на рік винесе 24 карб.* О. 1862. IV. 106.

Ви́носити. См. **Виношувати**.

Виноси́тися, шуся, сишся, сов. в. **ви́нестися, суся, сешся**, *гл.* 1) Выноситься, вынестися. 2) Возноситься, вознестись, подниматься, подняться. *Між бідними невеличкими міщанськими хатами високо виносилася покрівля його чималої хати.* Левиц. І. 238. 3) **Ку́рка ви́неслася**. Снесла всѣ яйца, больше ужъ не будетъ несться. *За літо кури винеслись, то тепер і не несуться.* Волч. у.

Виното́ка, ки, *ж.* Точило для выжимки виноградного сока. *Чоловік викопав виното́ку.* Ев. Мр. XII. 1.

Виноха́ід, хо́да, *м.* Иноходецъ. *Спочили вони з матір'ю, осідлали коня-виноходa і поїхали собі.* ЗОЮР. II. 50.

Виношáти, шáю, еш, *гл.*=**Виноси́ти**. *А свекорко похожае, нагаечку виношае.* Грин. Ш. 307.

Виноши́вати, шую, еш, сов. в. **ви́носити, шу, сиш**, *гл.* 1) Выносить, повынашивать. *Носить та й носить, та насилу винесила.* Рудч. Ск. І. 37. *Який батько, такий син,—ви́носили з діжки сир.* Ном. № 7137. 2) Пронашивать, проносить. 3) Изнашивать, износить.

Виноши́уватися, шуюся, ишся, сов. в. **ви́носитися, шуся, сишся**, *гл.* 1) Пронашиваться, проноситься. 2) Изнашиваться, износиться.

Винува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Обвинять, винить. *Бо як тії припутні полетять, тебе будуть, орлику, винувать.* Радом. у. *Нікого не винуйте, я нікого не виную, одного Петра, він зробив менї цю шкоду.* Канев. у.

Винува́тися, нувся, ешся, *гл.* Обвиняться. Шух. І. 189.

Винужа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Изнурять. *Ну, навіщо б я себе отак винужав: день у школі, прийде ніч—одно за книжками сидите.* Лебед. у.

Винура́тися, рююся, ешся, *гл.* Выходить наружу, показываться, выступать. *Та вона* (річка Оріль) *так: то тече під кукотиною* (така рослина), *то знов винуряється і блищить проти сонця.* Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Виньма́ти, маю, еш, *гл.*=**Вийма́ти**. Аф. 335.

Ви́нюхати. См. **Винюхувати**.

Виню́хувати, хую, еш, сов. в. **ви́нюхати, хаю, еш**, *гл.* 1) Вынюхивать, вынюхать. *Табаки ріжок винюхала.* О. 1862. IX. 123. Мнж. 59. 2) Пронюхивать, пронюхать.

Ви́няньчити, чу, чиш, *гл.* Выняньчить.

Ви́няньчитися, чуся, чишся, *гл.* Выняньчиться.

Ви́няти, ся. См. **Вийма́ти, ся**.

Виня́тковий, а, е. Исключительный. Желех.

Ви́нятoк, тку, *м.* Исключеніе. Желех.

Ви́орати, ся. См. **Виорювати, ся**.

Виóрювати, рюю, еш, сов. в. **ви́орати, рю, решь**, *гл.* 1) Вспахивать, вспахать. *Виорала дівчинонька мислоньками поле.* Мет. 274. 2) Находить, найти въ землѣ при паханіи. *Не чув, щоб хто росказував, що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. І. 165.

Виóрюватися, рююся, ешся, сов. в. **ви́оратися, рюся, решся**, *гл.* Находиться, найтись въ землѣ при паханіи. *Виорюються барз із землі хрущі.* Вх. Уг. 230.

Випада́ти, даю, еш, сов. в. **ви́пасти, ду, деш**, *гл.* 1) Выпадать, выпасть. *Аж очі випадають, так голова болить.* Ном. № 10046. *Як рак з кошеля випав, так багачеві таляр в калити.* Ном. № 13371. *Вітер і сніг випадає, чумак в полі пропадає.* Рудч. Чп. 238. *Випав сак і тому бідному.* Ном. № 2108. 2) Случаться, случиться, приходиться. *Випало менї якось бути у його в хаті. Така менї доля гірка випала.* МВ. (О. 1862. Ш. 47). *О. Гервасієві саме тоді випала дорога.* Св. Л. 94. *Яке коли нещастя випаде.* Драг. 75. **Випада́є**. а) Случается, приходится. *Чи гавкає Рябко, чи мовчки ніччу спить,—все випада таки Рябка притьмом побить.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 85). **Не ви-**

пада́є. Не слѣдуетъ, не приходится, неприлично. Рудч. Ск. I. 124. *Мені не випадає так казать.* Волын. г. б) Значитъ, слѣдовательно, выходитъ. *Випада, ви усі три були дурні, а вона розумна.* Грин. II. 275. *Коли се все зробиш як слід,— ти, випада, розумний.* Грин. II. 276.

Випадко́вий, а, е. Случайный. *Щирість у нас річ випадкова, що якось несамохіть виявляється.* Г. Барв. 378.

Ви́падок, дку, *м.* Случай. **Пішло́ на ви́падок.** Пошло на бѣду. Ном. № 1768. **Ви́падком ви́пасти.** а) Случиться. *Випадком випало дуже добре.* Рк. Левиц. б) Пойти прахомъ. *А щоб йому випадком випало.* Ном. № 3681. *Як беруть з нас гроші* (дурно), *так випадком і випадуть.* Ном. № 13477. **Ви́падком.** Случайно.

Ви́палити. См. **Випалювати.**

Випа́лювання, ня, *с.* Выжиганіе.

Випа́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́палити, лю, лиш,** *гл.* 1) Выжигать, выжечь. *А винограду нащо стілько випалив?* Рудч. Ск. I. 94. 2) Стрѣлять, выстрѣлить, выпалить, дать залпъ. *Випалив, і лях схилився набік.* Стор. М. Пр. 131.

Випаля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Випалювати.**

Ви́парити, ся. См. **Випарювати, ся.**

Випаро́вувати, вую, еш, *гл.* Испаряться. *Вода у болоті раз-у-раз випаровує.* Дещо.

Ви́парубок, бка, *м.* Подростокъ. Мнж. 177.

Випа́рювати, рюю, еш, сов. в. **ви́парити, рю, риш,** *гл.* 1) Выпаривать, выпарить. 2) Только сов в. Высѣчь. *Випарили різками.* Шевч. 299.

Випа́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **ви́паритися, рюся, ришся,** *гл.* Выпариваться, выпариться.

Ви́пас, су, *м.* Пастбище, подножный кормъ. *Випаси добрі.*

Випаса́ти, са́ю, еш, сов. в. **ви́пасти, су, сеш,** *гл.* 1) Выпасать, выпасти. 2) Пасть, напасть. *Пішли вівці в полонинку писаною колією: а хто вас йметь випасати, як я ся оженю? Імуть они ся сами пасти, сами випасати.* Лукаш. 145.

Ви́паскудити, джу, диш, *гл.* Изгадить, загадить.

Ви́паскудитися, джуся, дишся, *гл.* Изгадиться, загадиться.

Ви́пасти. См. **Випадати** и **випасати.**

Випа́сувати, сую, еш, *гл.*=**Випасати.** *Лемішка випасував товар на стенах до різниць.* Левиц. I. 289.

Ви́патрати, раю, еш, *гл.* Испачкать.

Ви́пахатися, хаюся, ешся, *гл.* Выдыхаться, очиститься отъ запаха. *Се вже трохи хата випахалась, а то так смерділа димом.*

Ви́пекти, ся. См. **Випікати, ся.**

Ви́пелешити, шу, шиш, *гл.* Искоренить, уничтожить все. Вх. Уг. 230.

Випереджа́ти, джа́ю, еш, сов. в. **ви́передити, джу, диш,** *гл.* Опережать, опередить, обгонять, обогнать. *Ну, тепер,— каже чорт,— хто кого випереде, того буде пані.* Рудч. Ск. I. 68.

Ви́перти, ся. См. **Випірати, ся.**

Ви́пестити, щу, стиш, *гл.* Валелѣять, выхолить. *Випестили її, викохали хорошу й чепурну.* МВ. I. 35.

Ви́пестувати, тую, еш, *гл.*=**Випестити.** К. ЧР. 218.

Ви́печатати, таю, еш, *гл.* Отпечать.

Випива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́пити, п'ю, еш,** *гл.* 1) Выпивать, выпить. *Випивай до дна, щоб велика росла.* Ном. № 11551. *Горе—море: пий його, не вип'єш.* Ном. № 2235. **Він ви́пивши, він тро́хи ви́пивши.** Онъ подъ хмелькомъ. **Ви́пити по́вну, не малу́,** т. е. **ви́пити по́вну ча́рку го́ря, ли́ха.** Узнать много горя. *Він же з мене і кров виссе.... Не даром його жінка така замліла та занепала. Випила, видно, не малу, добра душа, на своєму віку.* Мир. Пов. II. 53. 2) Выѣдать, выѣсть. *Жук хліб випиває.* Константиногр. у.—**о́чі.** Выклевывать, выклевать глаза. *Яструби з орлами випивали очі.* О. 1862. I. 109.

Ви́пиляти. См. **Випилювати.**

Випи́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́пиляти, ляю, еш,** *гл.* Выпиливать, выпилить.

Випина́ти, на́ю, еш, сов. в. **ви́пнути** и **ви́п'ясти, пну, неш,** *гл.* 1) Выставлять, выставить впередъ, выпячивать, выпятить. 2) Выпучивать, выпучить. *Кобза як не випинав баньки.... однак не розгледів.* Стор. М. Пр. 52. *Вип'яв очі—неначе ті баньки.* Ном. № 6597.

Випина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **ви́пнутися** и **ви́п'ястися, пнуся, нешся,** *гл.* 1) Выпяливаться, выпялиться, выпячиваться, выпятиться, выставляться, выставиться впередъ. *Його живіт страшенно випнувся, як здоровий гарбуз.* Левиц. I. 172.

Ви́пис, су, *м.* 1) Выпись, выписка, извлеченіе изъ рукописи. 2) Написаніе. 3) Исключеніе изъ списка.

Ви́писати, ся. См. **Виписувати, ся.**

Випи́сувати, су́ю, еш, сов. в. **ви́писати, шу, шеш,** *гл.* 1) Выписывать, выписать. *Випиши мені з книги оцю пісню.* 2) Писать, написать. *Щоб пропасниця покинула трусити, візьми й випиши на чвертці оці слова.... згорни сей папірець у восьмеро, перев'яжи його ниткою і вкинь у воду.* Это называется *випи́сувати пропа́сницю.* Грин. I. 255, 256. 3) Исключать, исключить изъ списковъ. *Ти вже виписаний з наших списків.* Грин. II. 149. 4) Расписывать, расписать, украшать, украсить орнаментами—деревянный предметъ, посуду и пр. при помощи красокъ, нарѣзокъ и пр. Шух. I. 251, 262, 294. 5) Опредѣлять, опредѣлить, назначать, назначить. *Вже мені виписана по-над лугом дорога.* Нп.

Випи́суватися, суюся, ешся, сов. в. **ви́писатися, шуся, шешся,** *гл.* Выписываться, выписаться, уходить, уйти изъ общества. *Адже ти не виписувався із запорожців?* Шевч. 301.

Ви́пит, ту, *м.* Разспросъ, допросъ, вывѣдываніе.

Ви́питати, ся. См. **Випитувати, ся.**

Ви́пити. См. **Випивати.**

Ви́питок, тку, *м.* Въ выраж.: **під ви́питком**—подъ хмелькомъ. *Семен під випитком і росказав, як вони крали яблука у панськім саду.* Волч. у. (Лобод.).

Випи́тування, ня; *с.* Разспросы, развѣдываніе, вывѣдываніе.

Випи́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́питати, таю, еш,** *гл.* Вывѣдывать, вывѣдать разспросами, допрашивать, разспрашивать, разспросить. *Все роспитують та випитують, і що вони судейським не кажуть, не ймуть віри.* Стор. I. 48.

Випи́туватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́питатися, таюся, ешся,** *гл.* Разспрашивать, разспросить. *Сидить хлопець коло дівки та й ся випитує.* Гол. I. 252.

Випиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́пхати, хаю, ешь** и **ви́пхнути, ну, неш,** *гл.* Выталкивать, вытолкнуть, вытѣснять, вытѣснить. *Випихали з хати матір.* Левиц. I. 411. *Вона тебе випихає* (заміж за удівця) *на троє дітей, аби не за мене.* Г. Барв. 233. *Випхнули батька з хати.* Левиц.

Випи́хач, ча, *м.* Выталкивающій, изгоняющій. Старику говорили о его дѣтяхъ: *Се твої випихачі: тебе випхнуть з світа, а сами зостануться.* Черниг. г.

Ви́підпідьомкатися, каюся, ешся, *гл.* О перепелкѣ: научиться хорошо кричать. Встрѣчено въ скороговоркѣ: *Наша перепеличка, мала-невеличка під полукіпком випідпідьомкалась.* Грин. I. 238.

Випіка́ння, ня, *с.* Выжиганіе.—**очей.** Укоры. *Лучче в чужій хатині та весело, ніж у своїй, та невгіддя, та звяга, та випікання очей.* Г. Барв. 441.

Випіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́пекти, чу, чеш,** *гл.* 1) Выпекать, выпечь. *Хліб випечений як сонце.* Ном. № 10103. 2) Выжигать, выжечь. *Очі виймали, гарячим залізом випікали.* Шевч. 256. **Випіка́ти о́чі.** Переносно: колоть глаза. Левиц. I. 368.

Випіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **ви́пектися, чуся, чешся,** *гл.* 1) Выпекаться, выпечься. *І хліб у печі випікається, і Василь під вікном озивається.* Нп. 2) Выжигаться, выжечься.

Випіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́перти, пру, преш,** *гл.* 1) Выпирать, выпереть, выталкивать, вытолкать, вытискивать, вытиснуть. *Вербові дрова, а козиний кожух, то й випре дух.* Ном. № 8110. 2) Вытѣснять, вытѣснить, заставить уйти. *Притиківну випер у місто служити.* Мир. Пов. I. 172. *Я думав, що з його й душу випре сю ніч.* Міусск. окр.

Випіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **ви́пертися, пруся, прешся,** *гл.* Выпираться, выпереться, выдаваться, выдаться, выставиться, выходить, выйти, вылѣзть. *Як посадили їх у рештанську,—вони випіралися з неї сами й вікно видрали.* Новомоск. у. **Чи воно́ вже ви́перлося з півдня?** Перешло ли уже за полдень? Харьк. г.

Ви́пірнути, ну, неш, *гл.* Вынырнуть. *Випірнув з води.* Харьк. у.

Ви́плавати, ваю, еш, *гл.* Исплавать. *Безкосте, безмозке усе море виплаває.* Ном. стр. 293, № 98.

Ви́плакати, чу, чеш, *гл.* Выплакать. *Виплакала карі очі за чотирі ночі.* Мет. 6. *Плачем лиха не виплачеш.* Ном. № 2390. *Долю виплачу сльозами.* Шевч. 96.

Ви́плакатися, чуся, чешся, *гл.* Выплакаться, наплакаться. *От, виплакавшись добре за своїм чоловіком, і пішла додому.* Рудч. Ск. II. 146.

Ви́плат, ту, *м.* Уплата, выплата. *На виплат гроші роскладати.* О. 1862. VII. 88.

Ви́платити, ся. См. **Виплачувати, ся.**

Випла́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́платити, чу, тиш,** *гл.* Выплачивать, выплатить, уплачивать, уплатить. *Вони тіль-*

ки й думають, як би їм гроші виплатили. МВ. (О. 1862. III. 36).

Випла́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **ви́платитися, чуся, тишся,** *гл.* Расплачиваться, расплатиться, погашать, погасить долгъ. *Жид поналічував на людей стільки довгу, що стало вже не в моготу й виплатиться.* ЗОЮР. I. 285.

Ви́плекати, каю, єш, *гл.* Выкормить (искусственно), воспитать. *Викохай і виплекай таку другу дочку.* Нп.

Ви́плескати. См. **Випліскувати.**

Ви́плеснути. См. **Випліскувати.**

Ви́плести. См. **Виплітати.**

Ви́плив, ву, *м.* 1) Истеченіе, изліяніе. 2) Истокъ. Желех.

Виплива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́пливти** и **ви́плисти, пливу, веш,** *гл.* Выплывать, выплыть. *Випливає з воби мати.* Шевч. 24. *Випливає щука.* Рудч. Ск. II. 105. *Виплив човен з очерету. Із за лісу, з-за туману місяць випливає.* Шевч. 150.

Ви́плигнути, гну, неш, *гл.* Выпрыгнуть.

Ви́плигом, *нар.* Подпрыгивая, проворно (идти). *Як наїсися сала, то так виплигом і підеш.* Харьк. г.

Ви́плинути, ну, неш, *гл.*=**Виплисти.** *Кому щастя, той і на києві виплине.* Ном. № 1666.

Ви́плисти. См. **Випливати.**

Ви́пліндрувати, рую, єш, *гл.* Истребить, уничтожить. *Стілько було берестків, а тепер ні годного нема—усі випліндровано.* Лубен. у.

Випліскувати, кую, єш, сов. в. **ви́плескати, каю, єш,** одн. в. **ви́плеснути, ну, неш,** *гл.* 1) Выплескивать, выплескать, выплеснуть, вылить (жидкость). *Не випліскуй води по дурному! Хто випив?... Ніхто. Василь на мене виплескав, як я зомліла.* Г. Барв. 540. *Галька допила і ще виплеснула на стелю, приказуючи: Оттак наші вибрикуйте.* Г. Барв. 39. 2). Только сов. и несов. в. О хлѣбѣ: дѣлать, сдѣлать изъ тѣста ковригу хлѣба, перебрасывая ее въ рукахъ и хлопая по тѣсту ладонью. *Перш виплещи добре хліб, а тоді вже і в піч сажай.*

Випліскуватися, куюся, єшся, сов. в. **ви́плескатися, каюся, єшся,** одн. в. **ви́плеснутися, нуся, нешся,** *гл.* Выплескиваться, выплескаться, выплеснуться, вылиться. *Аж вода з ночов випліскувалася.* Мир. Пов. II. 86.

Виплітáти, тáю, єш, сов. в. **ви́плести, плету, теш,** *гл.* 1) Выплетать, выплесть, сплетать, сплесть; связывать, вязать, связать. *Виплів рукавиці.* 2) Выдумывать, выдумать, сочинять, врать, соврать.

Ви́плітка, ки, *ж.* Косоплетка, ленточка изъ косы. О. 1861. XI. Св. 27. Гол. Од. 50. *Твої коси росплітав,—де твої виплітки подівав?* Лукаш. 154.

Виплі́тувати, тую, єш, *гл.*=**Виплітати.** *Вона виплітувала скатерть на стіл.* Левиц. I. 139.

Випло́джувати, джую, єш, сов. в. **ви́плодити, джу, диш,** *гл.* Плодить, выводить, вывести; рожать, родить, породить. *Та нігде вийти, та нігде сісти, та гніздо звити, а малих діток виплодити.* Грин. III. 695.

Випло́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **ви́плодитися, джуся, дишся,** *гл.* Плодиться, выводиться, вывестись; рожаться, родиться. *Де хто виплодився, туди й лине.* Посл.

Ви́плодок, дка, *м.* Порожденіе.

Ви́плутати, ся. См. **Виплутувати, ся.**

Виплу́тувати, тую, єш, сов. в. **ви́плутати, таю, єш,** *гл.* Выпутывать, выпутать, распутывать, распутать.

Виплу́туватися, туюся, єшся, сов. в. **ви́плутатися, таюся, єшся,** *гл.* Выпутываться, выпутаться. *Ніяк з.... очеретяного коріння не виплутається.* Стор. II. 69.

Випльо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́плювати, люю, єш** и **ви́плюнути, ну, неш,** *гл.* Выплевывать, выплюнуть. *Душі не виплювати.* Ном. № 8299. *Тоді чорт—нічого робить—взяв та й виплював росписку.* Рудч. Ск. II. 25.

Ви́плюндрувати, рую, єш, *гл.*=**Випліндрувати.** *А що він садка виплюндрував! то і Боже!* Лебед. у.

Ви́плюнути. См. **Випльовувати.**

Ви́плюснути, ну, неш, *гл.* Выплеснуть. Черниг. у.

Ви́пнути, ся. См. **Випинати, ся.**

Виповза́ти, за́ю, єш, сов. в. **ви́повзти, зу, зеш,** *гл.* Выползать, выползти.

Виповіда́ти, да́ю, єш, сов. в. **ви́повісти, вім, віси,** *гл.* Выражать, выразить, высказывать, высказать. *Кожен народ виповідає свої думки, свій погляд — по-свойому* О. 1862. IX. 108. *Усі беремось вести народ, не знаючи його, а не хочемо у нього й трохи повчитись хоч би тієї мови.... котрою навкруги нас милліони*

наших земляків свої думки і надію, горе й радощі виповідають. О. 1861. XI. 105.

Виповіда́тися, да́юся, ється, сов. в. **ви́повістися, вімся, вісся,** *гл.* Оттоваривaться, оттовориться.

Ви́повнити, ся. См. **Виповнити, ся.**

Випо́внювати, нюю, ює, *гл.*=**Виповнити.** *Кров'ю річки й озера виповнювали.* К. Кр. 27.

Виповна́ти, на́ю, ає, сов. в. **ви́повнити, ню, нить,** *гл.* 1) Переполнять, переполнить, наполнять, наполнить. *Не виповнити Дніпра-Славути слізьми.* К. ЦН. 193. 2) Исполнять, исполнить, выполнять, выполнить.

Виповна́тися, на́ється, ається, сов. в. **ви́повнитися, ниться, нився,** *гл.* 1) Наполняться, наполниться, сдѣлаться полнымъ. *Каєш: боки позападали у коня; а давай що-дня вівса, то швидко виповняться.* Канев. у. *Хата усе виповнялася людьми, що надіходили.* МВ. (О. 1862. I. 91). 2) О лунѣ: дѣлаться полной. *Тоді* (молодикові) *виповнятися, а нам оздоровлятися.* Грин. II. 316.

Ви́повчитися, чуся, чився, *гл.* Исполниться. Шух. I. 43.

Випогоджуватися, джується, сов. в. **ви́погодитися, диться,** *гл. безл.* Проясняться, прояснится, наступать, наступить хорошей погодѣ.

Ви́позивати, ваю, ає, *гл.* Получить по приговору суда. *Він судився, та нічого з його не випозивав.* Зміев. у. *Тільки два карбованці й випозивав за бика.* Канев. у.

Ви́позичити, чу, чить, *гл.* 1) Исчерпать, занимая. 2) Раздать въ займы.

Ви́позіхатися, хаюся, ається, *гл.* Назѣваться вдоволь. *Зараз схопився, випозіхався, вичухався, помолився Богу.* Кв. II. 51.

Виполіскувати, кую, ає, сов. в. **ви́полоскати, щу, щеш,** *гл.* 1) Выполаскивать, выполоскать. *Виполоскали, обмили, та й принесли у шінок.* Стор. II. 69. 2) Вымывать, вымыть, уносить, унести водой. *На саме дно* (чорт) *спуститься, вхватить землі в пащеку і с нею землею наверх. А море глибоке, поки.... вирине він з моря, то вода вже геть виполоскала землю з рота.* Драг. 15.

Ви́полонити, ню, нить, *гл.* 1) Взять всѣхъ въ плѣнъ. 2) Истребить. *Бог милосердний держить нас на світі, а то б нас давно треба виполонити, як тварь нечестиву.* Мир. ХРВ. 41.

Ви́полоскати. См. **Виполіскувати.**

Ви́полоски, ків, *м. мн.* Грязная вода отъ мытья, помои.

Ви́полоти. См. **Виполювати.**

Ви́полоч, чі, *ж.* Неглубокая водомоина. Липовец. у.; лужа, Вх. Зн. 7; родъ неглубокаго рѣчнаго заливчика? Волч. у. *Є виполоч мала і велика: по коліна і попід плечі чоловікові.* Канев. у.

Ви́полювати, люю, ює, *гл.* Добыть на охотѣ. *Полювали вони, полювали цілий день і нічого не виполювали.* Рудч. Ск. II. 75.

Випо́лювати, люю, ює, сов. в. **ви́полоти, лю, леш,** *гл.* Вылалывать, выполоть. *Заходивсь коло того проса.... виполов його гарно.* Рудч. Ск. I. 54.

Випоминáти, на́ю, ає, *гл.* Дѣлать наставленія, напоминанія. *Батенько дає, ще й випоминає.* Грин. Ш. 524.

Ви́порожні, нів, *м. мн.* Въ выраж.: **ви́порожні ловити.** Воронъ ловить, зѣвать.

Ви́порожнити, ся. См. **Випорожняти, ся.**

Випорожня́ти, ня́ю, ає, сов. в. **ви́порожнити, ню, нить,** *гл.* Опорожнять, опорожнить. *Кутки ви́порожнять.* Заберутъ все имущество изъ дому. Ном. № 10824.

Випорожня́тися, ня́юся, ається, сов. в **ви́порожнитися, нюся, неться,** *гл.* Опорожняться, опорожниться.

Ви́пороти. См. **Випорювати.**

Ви́порснути, ну, не, *гл.* Выскользнуть. *У жінки й каганець із рук випорснув.* О. 1862. I. 31.

Ви́порток, тка, *м.* Выпоротокъ, мертворожденное животное. Вас. 198.

Випорха́ти, ха́ю, ає, *гл.* Порошить. *Чорна хмара виступає, дрібний дощик викрапає, білий сніжок випорхає, бурлак ніжки піднімає.* Мет. 464.

Випо́рювати, рюю, ює, сов. в. **ви́пороти, рю, реш,** *гл.* 1) Вынарывать, выпороть, отпороть. *Із-під стоячого підошву випоре.* Ном. № 11064. 2) Только сов. в. Выпороть, высѣчь. *На всі боки випорсв.* Ном. № 4020.

Ви́посажити, жу, жить, *гл* Дать приданое. Левч. 31.

Ви́постувати, тую, ає, *гл.* Пропостить. *Три дні випостувати.* К. Бай. 102.

Ви́почити, чину, неш, *гл.* Отдохнуть.

Ви́пра́ва, ви, *ж.* 1) Выпрямленіе; исправленіе. 2) Отправка; отправленіе. 3) Имущество, даваемое дочерямъ при выходѣ замужъ, состоящее изъ бѣлья, платья, по-

суды и иной домашней утвари. 4)—шку́ри. **Выдѣлка кожи. Ум. Ви́правка.** *Оддасть шкурку за виправку.* Ном. № 10570.

Ви́правдати, ся. См. **Виправдувати, ся.**

Ви́правдитися, ся. См. **Виправдуватися, ся.**

Випра́вдувати, дую, еш, сов. в. **ви́правдати, даю, еш** и **ви́правдити, джу, диш**, *гл.* Оправдывать, оправдать. Вх. Лем. 398.

Випра́вдуватися, дуюся, ешся, сов. в. **ви́правдатися, даюся, ешся** и **ви́правдитися, джуся, дишся**, *гл.* Оправдываться, оправдаться. *Хотів ся виправдати.* Вх. Лем. 398. *Як не піймав його, то він там виправдиться.* Новомоск. у.

Ви́правити, ся. См. **Виправляти, ся.**

Виправля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́правити, влю, виш**, *гл.* 1) Выправлять, выправить, исправлять, исправить. *Горбатого хиба могила виправить.* Ном. № 3221. 2) Оправдывать, оправдать. 3) Отправлять, отправить, отсылать, отослать. *Я не даром його з дому виправляю од себе.* Рудч. Ск. I. 133. 4) Требовать обратно, получить по требованію обратно. *От півник узяв та й пішов виправлять жорен.* Рудч. Ск. I. 37. 5)—**дочку́**. При выходѣ дочери замужъ надѣлять бѣльемъ, платьемъ, посудой и иной домашней утварью. 6)—**шку́ру**. Выдѣлывать, выдѣлать кожу. Шух. I. 254.

Виправля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́правитися, влюся, вишся**, *гл.* 1) Выпрямляться, выпрямиться. (Гилява) *виправилась, та лусь пана по пиці.* Грин. II. 198. 2) Разглаживаться, разгладиться. *Повиймав із скрині жупан, шапку, пояс, почепив усе на кілочку, щоб виправилось.* Г. Барв. 165. 3) Оправдываться, оправдаться. Мир. ХРВ. 400. *Виправляється, що цього не було.* Екатеринос. у. *Не по правді робить, та ще й виправляється.* Ном. № 176. 4) Отправляться, отправиться.

Ви́прасувати, сую, еш, *гл.* Выгладить.

Ви́прати, перу, решь, *гл.* Вымыть (о бѣльѣ). *Та виперу чумакові штани та сорочку.* Рудч. Чп. 43.

Ви́працювати, цюю, еш, *гл.* Заработать тяжелымъ трудомъ.

Ви́прискати, каю, еш, *гл.* Выбрызгать.

Ви́прищити, щить, *гл. безл.* Покрыться прыщами.

Випрів а́ти, а́ю, еш, сов. в. **ви́пріти, ріє, еш,** *гл.* 1) Выпрѣвать, выпрѣть, выкипѣть (о пищѣ). 2) Выпрѣвать, выпрѣть, вынивать, вынить отъ сырости. Шух. I. 74.

Випробо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́пробувати, бую, еш,** *гл.* Испытывать, испытать. (Бог) *випробовує святого.* К. Псал. 24. *Випробовуй їх, що з їх за люде вийдуть.* О. 1862. VI. 37. *Ви ж мене не знаєте, ви мене ні в якому ділі не випробували.* Г. Барв. 163.

Випроваджа́ти, джа́ю, еш и **випрова́джувати, джую, еш,** сов. в. **ви́провадити, джу, диш,** *гл.* 1) Отправлять, отправить. *Тую бибину дочку випровадив свиней напувать.* ЗОЮР. II. 12. *Тоді випровадили його додому.* Рудч. Ск. I. 95. 2) Провожать, проводить. *Випровадь мя ко Дунаю.* Гол. I. 84. *Вона його за ворота собаками випровадила.* Мет. 115.

Випровожа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Ви́проваджати.** *Випровожала вдова свого сина, ту єдиную дитину.* Шевч. 362.

Ви́продати. См. **Випродувати.**

Випро́дувати, дую, еш, сов. в. **ви́продати, дам, даси,** *гл.* Распродавать, распродать.

Ви́просити, ся. См. **Випро́шувати, ся.**

Ви́простати, ся, См. **Випростувати ся.**

Випро́стувати, тую, еш, сов. в. **ви́простати, таю, еш,** *гл.* Выпрямлять, выпрямить; вытягивать, вытянуть. *Випростав ти спину од тяжкої ноші.* К. Псал. 189. **Ніжки ви́простати.** Умереть, издохнуть. *До вечора й ніжки* (півень) *випростав.* Ном. 216.

Випро́стуватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́простатися, таюся, ешся,** *гл.* Выпрямляться, выпрямиться. *Випросталась як семисотна верства.* Ном. № 8625 стр. 288. *А сам аж стелю підпірає, випроставсь.* МВ. I. 110.

Ви́прохати, ся. См. **Випрохувати, ся.**

Випро́хувати, хую, еш, сов. в. **ви́прохати, хаю, еш,** *гл.*=**Випрошувати, випросити.** *Лемішиха обіцяла їй випрохати коней у свого старого.* Левиц. I. 346.

Випро́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **ви́прохатися, хаюся, ешся,** *гл.*=**Випрошуватися, випроситися.**

Випро́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́просити, шу, сиш,** *гл.* Выпрашивать, выпросить. *Тим тільки й живе, що випросить шматок хліба.* Рудч. Ск. II. 162.

Випро́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **ви́проситися, шуся, сишся,** *гл.* Выпрашиваться, выпроситься.

Випру́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́-**

прудити, джу, диш, *гл.* Изгонять, изгнать, выискивать, выискать (о насѣкомыхъ-паразитахъ). *Випрудив нужу.* К. ПС. 143.

Ви́пручати, ся. См. **Випручувати, ся.**

Випру́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́пручати, чаю, еш,** *гл.* Освобождать, освободить, вырвать (руку). *Випручало ручєнята.* Шевч. 101. Вытаскивать, вытащить (изъ плетня палку, хворостину). *Собаки кинулись на його.... Чіпка подався назад до ліси, став випручувати хворостину.* Мир. ХРВ. 213.

Випру́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́пручатися, чаюся, ешся,** *гл.* Освобождаться, освободиться, вырываться, вырваться (изъ рукъ, лапъ кого-либо). *Випручавсь од того чорта, що мене кіс.* Стор. МПр. 48.

Випряга́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́прягти, жу, жеш,** *гл.* Выпрягать, выпречь, отпрягать, отпречь. *Захті́лося—запрягайте! відхті́лося—випрягайте.* Ном. № 4974. *Як погано орати, то лучче випрягати.* Ном. № 7305.

Випряга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **ви́прягтися, жуся, жешся,** *гл.* Выпрягаться, выпречься, распрягаться, распречься, отпрягаться, отпречься. *Се як віл у ярмі: коли не випряжеш,—не випряжеться.* Ном. № 10013.

Випряда́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́прясти, пряду, деш,** *гл.* Выпрядать, выпрясть, спрясть.

Випряжни́й, а́, е́. Выпряженный? Встрѣчено только въ пѣснѣ, опубликованной у Макс. (1834, 130) и повидимому фальсифицированной: *Коні воронії, коні випряжнії.* АД. I. 144.

Ви́прямити, ся. См. **Випрямля́ти, ся.**

Випрямля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́прямити, млю, миш,** *гл.* Выпрямлять, выпрямить.

Випрямля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́прямитися, млюся, мишся,** *гл.* Выпрямляться, выпрямиться. *Криве дерево не дужо випрямитись.* Ном. № 3216.

Ви́прясти. См. **Випрядати.**

Ви́прятати, таю, еш, *гл.* Прибрать, убрать.

Ви́псякувати, кую, еш, *гл.* Выругать какъ пса, сильно выругать.

Випурна́ти, на́ю, еш, сов. в. **ви́пурнути, ну, неш,** *гл.* Вынырять, вынырнуть. *Випурнала риба дуже велика.* Лебед. у. *Випурнув корець* (з моря). Чуб. II. 18.

Ви́пурхнути, ну, неш, *гл.* Выпорхнуть. *Випурхнув соловейко в праве, а зозуля в ліве віконце.* ЗОЮР. II. 34. *Іде було й скаже: „Тіточко-голубочко! я піду до дівчат", або там куди: а тепер уже випурхне з хати, не питаючи мене.* МВ. II. 20.

Випуска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́пустити, щу, стиш,** *гл.* 1) Выпускать, выпустить, отпускать, отпустить. *Суд не заклика, та й не випуска.* Ном. № 7372. *То буду я до темниці прихождати, темницю відмикати, вас всіх, бідних невольників, на волю випускати.* АД. I. 232. *Так не випустять, не почастувавши.* Г. Барв. 186. 2) Выставлять, выставить, высовывать, высунуть. *Морське чудерство одну губу випустило.* Мнж. 35. *Стьонжку з сорочки червону випустить.* Г. Барв. 103.

Ви́пуст, ту, *м.* Мѣсто возлѣ села, куда выпускаютъ скотъ. *У самбурців великий випуст, а у нас ніде скотині попастись, як не на толоці.* Черниг. г.

Ви́пустити. См. **Випускати.**

Ви́пустіти, тію, еш, *гл.* 1) Опустѣть. Вх. Лем. 398. 2) Совершенно обѣднѣть. Вх. Лем. 398.

Ви́пустом, *нар.* О пасущемся скотѣ: безъ пастуха, свободно вездѣ (пастись). *А пастуха коло них нема—такечки ходять, випустом.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Ви́пханець, нця, *м.* Насильно удаленный, изгнанный. Одесск. у. (Залюбовск.).

Ви́пхати и ви́пхнути. См. **Випихати.**

Ви́пшоно, на, *с.* Шуточное слово, употребленное повидимому въ значеніи: отсутствіе пшена, въ слѣд. разсказѣ: *Як оженився я, дав мені тесть в придане торбу з сьомá перегородками: на хліб і на вихліб, на пшоно й на випшоно, на сіль і на висіль.... Та дав іще кобилу—таку, як положить на віз сім мішків порожніх, то ще з гори й біжить.* Ном. № 14321.

Ви́п'ястися, ся. См. **Випинатися, ся.**

Вир, ру, *м.* Водоворотъ, омутъ. *Взяли жидівочку та під білі боки, розмахали і кинули та у вир глибокий.* Гол. Ум. **Вирóчок.**

Ви́раз, зу, *м.* Выраженіе словесное. Чуб. VI. 219. *Почала.... солодкими виразами любови промовляти.* Левиц. I. 341. Выраженіе лица. *Вираз на лиці покуроурочистий.* К. МБ. XII. 269.

Ви́разка, ки, *ж.* Ранка, язва. *Трудно виразку гоїти, а не уразити.* Ном. № 1574.

Вира́зни́й, а́, е́. Выразительный, ясный, внятный. *Картав за них царів виразними словами.* К. Псалт. 240.

Ви́ра́зність, ности, *ж.* Выразительность, ясность, внятность. Желех.

Ви́ра́зно, *нар.* Выразительно; ясно, внятно, отчетливо, явственно. *Виразно промовила.* Стор. МПр. 84. *Чути було дуже виразно, як горілка булькала.* Левиц. I. 144.

Ви́разок, зку, *м.*=**Виразка.** *У мене виразок зробився на нозі—неначе рана.* Новомоск. у. *Закрапати треба березівкою виразок.* Константиногр. у.

Ви́рай, раю, *м.*=**Вирій.** Маркев. 18.

Ви́ралити, лю, лиш, *гл.* Пройти поле раломъ.

Вирато́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́ратувати, тую, еш,** *гл.*=**Вирятовувати, вирятувати.** *Коли б у цьому лісі хоч одна душа найшлась така, щоб мене виратувала.* Рудч. Ск. II. 19.

Вирахо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́рахувати, хую, еш,** *гл.* Вычислять, вычислить.

Ви́рачкувати, кую, еш, *гл.* Излазить на четвереньках. *Як упущу починок, і нема нікого—поки то намамраю! Иноді всю хату вирачкую.* Сим. 236.

Ви́рачкуватися, куюся, ешся, *гл.* Вылѣзть на четвереньках, вообще выбраться съ трудомъ на гору (о человѣкѣ, лошадяхъ). (Залюбовск.).

Ви́рва, ви, *ж.* Взятка, поборъ, всякій несправедливый или лишній поборъ, напр. при денежной платѣ еще добавочный отработокъ. *Оце писарь вирви хоче, тим зразу й не дає білета.* Борз. у. *За десятину землі панові одкосити дві, та ще вивезти десять купок гною,—то се вже гній буде вирва.* Лубен. у. *Хотіла баба вирви, та усилу сама вирвалась.* О. 1862. IX. 114. *То Шеверенко Олекса, в перших брат Наталі, здумав вирви домагаться, як москаль медалі. Заморившись, запалившись кинувся із хати, молодую, як ведеться, Талю продавати.... Кинули мерщій півкіпник срібний на одплату.* Мкр. Н. 29. *Три вирви в шию і міх кулаччя.* Ном. № 4761. **У три ви́рви.** Въ шею. *І самого Енея-пана в три вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. I. 16.

Вирва́ння, ня, *с.* Вырываніе. Чуб. I. 85.

Ви́рвати, ся. См. **Виривати, ся.**

Ви́рвихвіст, хвоста, *м.* Топкое болото на дорогѣ.

Вирга́н, ну, *м.* Органъ. *В розмовах на вирган мов грала.* Мкр. Г. 17.

Вирезу́б, ба, *м.* Рыба. Ciprinus dentix.

Ви́ректи, ся. См. **Вирікати, ся.**

Ви́рецептувати, тую, еш, *гл.* Разсказать, какъ по рецепту, точь въ точь. *Так йому* (на екзамені вчителеві) *вирецептував, аж спасибі сказав.* Св. Л. 225.

Ви́речи, чу, чеш, *гл.*=**Виректи.** Вх. Лем. 398.

I. **Вирива́ти, ва́ю, еш,** сов. в. **ви́рвати, рву, веш,** *гл.* 1) Вырывать, вырвать. *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201. *Виривав кущі з корінням.* Стор. МПр. 109. *Хоче у вовка з зубів вирвати!* Ном. № 4853. 2) Срывать, сорвать. *Ой вирву я з рожі квітку, та пущу на воду.* Нп.

II. **Вирива́ти, ва́ю, еш.** сов. в. **ви́рити, рию, еш,** *гл.* Вырывать, вырыть. *Зайчик узяв та й вирив ямку на бурті.* Рудч. Ск. I. 29.

Вирива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **ви́рватися, рвуся, вешся,** *гл.* 1) Вырываться, вырваться. *Як вирветься сокира з рук.* Шевч. 436. *Придавила його до тину, щоб він не вирвавсь.* Рудч. Ск. I. 8. 2) Рваться впередъ, выступать, выступить впередъ. *Наперед не виривайся, ззаду не зоставайся, середини держися.* Ном. № 5862. *Не йди.... бо далеко, сама не виривайся.* Рудч. Ск. I. 202. Также: выскакивать, выскочить впередъ, внезапно появляться, появиться. *Вирвався, як Пилип з конопель.* Ном. № 3153. *Десь вирвалась дівчинонька.* Нп.

Вирига́ння, ня, *с.* Изрыганіе.

Вирига́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́ригати, гаю, еш,** одн. в. **ви́ригнути, гну, неш,** *гл.* Изрыгать, изрыгнуть. Мнж. 39.

Вири́кувати, кую, еш, *гл.* О быкѣ, коровѣ: ревѣть. *Іде бичок у плаїчок, так вирикуючи.* Шух. I. 201.

Вирина́ти, на́ю, еш, сов. в. **ви́рнути, ну, неш,** *гл.* Вынырять, вынырнуть, всплывать, всплыть на поверхность. *Як божа воля, то вирнеш і з моря.* Ном. № 18. *Пурнув, виринає і утоплену Ганнусю на берег виносить.* Шевч. 23. 2) Вытекать, вытечь (объ источникѣ). *Ой у городі криниченька одна, да виринає холодная вода.* Мет. 147.

Ви́рипати, паю, еш, *гл.* Выхолодить

(комнату), часто отворяя дверь. *Там так вирипають хату, що й собака не вдержиться.*

Вирискатися, **каюся**, **ешся**, *гл.* Найтись, отыскаться. *Десь вирискався.... миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66. *А це знов проява якась вирискалась.* Мир. ХРВ. 21. *І вирискалось таке бидло.* Мнж. 177.

Вирити. См. II. **Виривати.**

Вирúти, **рю́**, **ри́ш**, *гл.* Кружиться водѣ или какому либо предмету въ водѣ вокругъ центра, въ водоворотѣ. Мнж. 179.

Вирихтувати, **тую**, **еш**, *гл.* Направить, навести, нацѣлить.

Вúріб, **робу**, *м.* 1) Издѣлие. Желех. 2) Свободное отъ работы время. Употр. въ выраженіи: **вúробу нема́**. Постоянная работа, нѣтъ свободнаго времени. Мнж. 165. *Німці гарно платять наймитам, за те нема у них і виробу.* Новомоск. у.

Вирівнювати, **нюю**, **еш**, сов. в. **вúрівняти**, **няю**, **еш**, *гл.* Выравнивать, выровнять.

Вирівнюватися, **нююся**, **ешся**, сов. в. **вúрівнятися**, **няюся**, **ешся**, *гл.* Выравниваться, выравняться. *Так виросла, вирівнялась, така з неї стала гарна молодиця.* Стор. I. 255.

Вúрід, **роду**, *м.* Выродокъ, уродъ. *Нема роду без вироду.* Ном. № 9342.

Вúрідний, **а**, **е**. Выродившійся. Желех.

Вúріжок, **жку**, *м.* 1) Часть чего-либо, выдающаяся угломъ. 2) Конецъ поселка. *А що то за хижка там на вирiжку?* Мет.

Вирізати, **ся** См. **Вирізувати**, **ся**.

Вúрізка, **ки**, *ж.* 1) Вырѣзка. 2) *мн.* **Вúрізки**. Вырѣзаніе вытканнаго полотна изъ ткацкаго станка, производимое въ присутствіи приглашеннаго для этого хозяина (**хозя́їн**) полотна, приносящаго при этомъ ткачу угощеніе—выпивку и хлѣбъ, или только хлѣбъ. МУЕ. III. 22.

Вирізнити, **ся**. См. **Вирізняти**, **ся**.

Вирізня́ти, **ня́ю**, **еш**, сов. в. **вúрізнити**, **ню**, **ниш**, *гл.* Отличать, отличить отъ другихъ.

Вирізня́тися, **ня́юся**, **ешся**, сов. в. **вúрізнитися**, **нюся**, **нишся**, *гл.* Отличаться, отличиться, разниться отъ другихъ.

Вирізування, **ня**, *с.* 1) Вырѣзываніе. 2) Особый способъ ажурнаго вышиванія. *Шити вирізування.* Вас. 193. 3) Украшеніе деревянныхъ предметовъ вырѣзываніемъ орнаментовъ. Шух. I. 306

Вирізувати, **зую**, **еш**, сов. в. **вúрізати**, **жу**, **жеш**, *гл.* 1) Вырѣзывать, вырѣзать. *Вирізав з тiї дошки клинчик. Бiжить свинка, вирiзана спинка.* Ном. стр. 302, № 432. 2) Срѣзывать, срѣзать. *Вирізав три різки з берізки.* Мет. 180. *Добре чорту в дудку грать, сидя в очереті: одну зломить, другу виріже.* Ном. № 1412. 3) Только сов. в. Перерѣзать всѣхъ. *Геть виріжем вражих ляхів, геть, що до одного.* Нп.

Вирізуватися, **зуюся**, **ешся**, сов. в. **вúрізатися**, **жуся**, **жешся**, *гл.* О мѣсяцѣ: выходить, выйти изъ-за чего-либо. *Місяць із-за лєзади вирізався.* К. ДС. 31. *Місяць, молодик, із-за чорної хмари вирізався — виплив.* Г. Барв. 467.

Вúрій, **рію**, *м.* Теплыя страны, куда птицы улетаютъ на зиму. *Доходив він аж до вирія, куди небесні пташки злiтаються на зiмівлю.* Стор. МІр. 167. *Зажурилась перепiлочка: бiдна моя головочка, що я рано із вирію вилетiла.* Мет. 211.

Вирікáти, **ка́ю**, **еш**, сов. в. **вúректи**, **речу**, **чеш**, *гл.* Произносить, произнести, сказать. *То ж не один хто сказав—громада вирекла.* Ном. № 10744. *Чи оддаси за мене Настусю? А Губрій.... вирiк: „Віддам“.* Г. Барв. 461.

Вирікáтися, **ка́юся**, **ешся**, сов. в. **вúректися**, **чуся**, **чешся**, *гл.*— **кого**. Отрекаться, отречься, отказываться, отказаться отъ кого. *Ой вiрiкся і отець, вирeклася й мати.* Рудч. Чп. 180.

Вúріст, **росту**, *м.* 1) Выростаніе. **До вúросту.** Пока вырастетъ. *Як до вирoсту не запрягаєш лошака, то й буде кінь добрий.* Валк. у. *До вирoсту нехай живе у вас дівчина.* Волч. у. **Сýяня на вúріст.** Просторное, длинное платье. 2) Ростъ. МВ. II. 15. *На вирiст не високий.* Ном. № 8615.

Вирлáтий, **а**, **е**. О глазахъ: выпученный. *Очей страшних, вирлатих, повстобрових.* К. ЦН. 187.

Вирлáч, **чá**, *м.* Пучеглазый человѣкъ.

Вúрло, **ла**, *с.* 1) Дышло коннаго привода. 2) Длинный рычагъ, которымъ поворачиваютъ вѣтряныя мельницы. Рк. Левиц. 3) Ямка? *Комін і грубка—се були чорні вирла в печищі.* Г. Барв. 20. 4) мн. **Вúрла**. Глаза на выкатѣ.

Вирлобúкий, **а**, **е**. Пучеглазый.

Вúрнути. См. **Вирнати.**

Вúробити, **ся**. См. **Вироблятн**, **ся.**

Вúробка, **ки**, *ж.*=**Вúріб** 1. *Золоті й срібні виробки.* Мир. ХРВ. 68.

Виробління, ня, *с.* См. **Виробляння.** Шух. I. 216.

Виро́блювати, люю, еш, *гл.* = **Виробляти.** О. 1861. IX. 179.

Виробля́ння, ня, *с.*, у гуцул. **виробління.** 1) Выдѣлка. Шух. I. 216. 2) Выработка, обработка. Шух. I. 260. 3) Зарабатываніе. 4) Продѣлываніе.

Виробля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́робити, блю, биш,** *гл.* 1) Выдѣлывать, выдѣлать, дѣлать. *У Батурині сірі сукна виробляють.* Черниг. у. *Благословіть нас, мамо, коровай виробляти!* Грин. Ш. 501. 2) Вырабатывать, выработать; обрабатывать, обработать, отдѣлать. *Ми не виробили собі під византийщиною культури, рівноважної з римською.* К. XII. 65. *Чесним потом виробляти із неволі волю.* О. 1862. X. 31. (Поема) *ще не вироблена, тим і не посилаю.* Шевч. (О. 1861. X. 12). У гуцуловъ-гончаровъ **виробля́ти гли́ну**— мѣшать руками, окончательно ее размягчая и дѣлая готовой для работы. Шух. I. 260. 3) Срабатывать, сработать извѣстное количество, зарабатывать, заработать. *Хоч і не заробе багато, а все за хліб виробе.* Грин. II. 73. *Ти, кажуть, громадську отару пасеш, рублів з півсотні виробляєш.* Мир. ХРВ. 51. 4)—**си́лу.** Истрачивать, истратить на работѣ силу. *Ой щоб тобі, Господине, хоріти, боліти: виробив я свою силу та на твої діти.* Грин. Ш. 556. 5) Истощать, истощить, измучить работой. *Кінь не везе, бо дуже вироблений.* Зміев. у. О землѣ: истощать, истощить частыми посѣвами. *Виробили так землю, що вже нічого не родить.* 6) Прорабатывать, проработать извѣстное время. (Повинен) *ти мені цілий год робити ту роботу, що я загадаю. Як виробиш, так навчу, а не виробиш,— не навчу.* Миж. 72. 7) Выдѣлывать, продѣлывать, продѣлать. *Хто ж се виробля?* Св. Л. 50. *Оттаке-то людям горе чума виробляла.* Шевч. 545.

Виробля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́робитися, блюся, бишся,** *гл.* 1) Выдѣлываться, выдѣлаться. 2) Вырабатываться, выработаться; обрабатываться, обработаться. 3) Истощаться, обезсилѣть отъ работы. *Виробився чоловік.* Зміев. у.

Вироб'яки́, кі́в, *м. мн.* Родъ кожаныхъ лаптей. Шух. I. 120.

Ви́родитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Выродиться. 2) Истощиться (о землѣ).

Ви́родок, дка, *м.* Выродокъ. См. **Вирід.** *Мав уродиться чоловік, та вилупивсь виродок.* Ном. № 2917. *Всі люде як люде, а ти мов виродок який.* О. 1862. II. 25.

Ви́розуміти, мію, еш, *гл.* Понять. Желех.

Ви́розумітися, міюся, ешся, *гл.* Сдѣлаться понятнымъ, быть понятымъ. *Той те скаже, другий друге, третій третє, а од того вирозуміється діло, повернеться перед нами з усіх боків.* О. 1862. I. 65.

Ви́роїтися. См. **Вироюватися.**

Ви́рок, ку, *м.* Приговоръ (суда), рѣшеніе, опредѣленіе. *Що ти мені страшні вироки пишеш.* К. Іов. 29.

Вироста́ти, та́ю, еш, сов. в. **ви́рости, сту, теш,** *гл.* Выростать, вырости. *Борода виросла, та ума не винесла.* Ном. № 6355. *Буває, що і на полі рожа виростає.* Ном. № 14303.

Ви́росток, тка, *м.* Подростокъ. *У мене діти ще не великі: так, виростки собі.* Екатериносл. у. (Залюбоск.). Ум. **Ви́росточок.** *Такий хлопчук, виросточок уже чималий.*

Вирощáти, щáю, еш, сов. в. **ви́ростити, щу, стиш,** *гл.* Выращивать, выростить. *Дощі.... землю промочають, траву вирощають.* Нп. *Виростив.... як рідну дитину.* О. 1861. VIII. 17.

Виро́юватися, ро́юся, ешся, сов. в. **ви́роїтися, роюся, їшся,** *гл.* 1) Отроиться (о пчелахъ), вылетать, вылетѣть роемъ. *Рій вироївся.* МВ. (О. 1862. I. 72). 2) Высыпать, высыпать, выходить, выйти толпой (о людяхъ). *Люде вироїлися з церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91). *Люде за їми купами вироювалися.* МВ. (О. 1862. I. 102). 3) Возникать, возникнуть. *Відсіля ж то й вироїлась приказка.* Стор. I. 8 4) *безл.* Вообразиться. *Тільки що задрімав, таке вироїлось, що аж страшно стало.*

Вируба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **ви́рубати, баю, еш,** *гл.* 1) Вырубать, вырубить. *Вирубаю цей ліс.* 2) Срубывать, срубить. *Вирубав собі дубка на вісь.* 3) Изрубливать, изрубить. *Вирубано всіх ворогів.* 4) **Ля́хом вируба́ти.** Говорить по-польски, (объ украинцѣ). *Ой п'є Сава і гуляє, ляхом вирубає.* Нп.

Виру́бувати, бую, еш, *гл.*=**Вируба́ти.**

Виругóвувати, вую, еш, сов. в. **ви́ругувати, гую, еш,** *гл.* Изгонять, изгнать кого изъ его владѣній.

Виручáти, чáю, еш, сов. в. **ви́ручити, чу, чиш,** *гл.* Выручать, выручить, освобождать, освободить, спасать, спасти. *Ходжу по світу: з біди людей виручаю.* Рудч. Ск. II. 79.

Ви́рушити, шу, шиш, *гл.* Отправиться, двинуться. *Вирушу я так потужно, що безумством буде против мене воювати.* К. МБ. XII. 266.

Ви́рядити, ся. См. **Виряжа́ти, ся.**

Ви́рядка, ки, *ж.* Снаряженіе въ дорогу. *Ото ж як він їхав туди, то мати позичила у мене на вирядку грошей.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Виряжа́ти, жа́ю, єш, сов. в. **ви́рядити, жу, диш,** *гл.* Снаряжать, снарядить, отправлять, отправить. *В велику дороги вирядили.* Мет. *Виряжала мати дочку в чужу стороночку.* Макс. *Царь виряжає військо на війну.*

Виряжа́тися, жа́юся, єшся, сов. в. **ви́рядитися, жуся, дишся,** *гл.* Отправляться, отправиться, снаряжаться, снарядиться. *Мисливі люди* (так) *примовляють, виряжаючись до поля.* Ном. № 14148.

Вирято́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́рятувати, тую, єш,** *гл.* Спасать, спасти, избавить отъ бѣды, выручать, выручить. *Не загайся на підмогу, вирятуй з напасти.* К. Псал. 94. *А молодий Юрко та до бережечка, знайшов човна і веселечко, вирятував Марусю-сердечко.* Мет. 129.

Ви́рятуватися, туюся, єшся, *гл.* Спастись, избавиться отъ бѣды, выйти изъ затрудненій. Рудч. Ск. II. 114.

Ви́рячити. См. **Вира́чувати.**

Вирячкува́тий, а, е. Пучеглазый; выпученный (о глазахъ). Чуб. II. 40. *Очі такі стали вирячкуваті.* О. 1862. VIII. 17.

Вира́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́рячити, чу, чиш,** *гл.*—**очі.** Вытаращивать, вытаращить глаза. *Яким знов вирячив очі на свою жінку.* Левиц. I. 433.

Ви́са, си, *ж.* Что-либо висящее. Находится въ загадкѣ о висящемъ плодѣ и свиньѣ: *Виса висить, хода ходить, виса впала, хода зїла.* Ном. стр. 294. Заг. № 120.

Виса́джувати, джую, єш, сов. в. **ви́садити, джу, диш,** *гл.* 1) Высаживать, высадить. 2) Выставлять, выставить, выламывать, выломить. *Висадив замкову браму.* Стор. МПр. 145. 3) Поднимать, поднять; поднявъ сажать, посадить на что-либо. *Висадили того москаля якось наверх* (изъ льоху). О. 1862. I. 32. *Висадив його на коня і сам сів.* Грин. II. 55 *Висадив її на дерево, посадив поміж гіллям.* Чуб. II. 158.

Ви́садок, дка, *м.* Растеніе, оставленное на сѣмена. *Висадки пішли в кущі.* Левиц. I. 28. *Товаришки мої давно повиходили заміж, а мене старости кидають на висадки.* Г. Барв. 234.

Виса́жувати, жую, єш, *гл.*=**Висаджувати.**

Ви́сапати. См. **Висапувати.**

Ви́сапатися, паюся, єшся, *гл.* Отдыхаться.

Виса́пувати, пую, єш, сов. в. **ви́сапати, паю, єш,** *гл.* Выпалывать, выполоть.

Ви́сварити, рю, риш, *гл.* Добыть съ бранью.

Ви́сваритися, рюся, ришся, *гл.* Перестать ссориться.

Ви́сва́тати. См. **Висва́тувати.**

Висва́тувати, тую, єш, сов. в. **ви́сватати, таю, єш,** *гл.* Сватать, посватать. *Висватай мені царівну.* Мнж. 26.

Ви́свиснути, ну, неш, *гл.* Свиснуть. *І сів на коня, та і висвиснув.* Нп.

Ви́свистати. См. **Висви́стувати.**

Висви́стувати, тую, єш, сов. в. **ви́свистати, щу, стиш,** *гл.* 1) Только несов. в. Насвистывать, свистать. *Раз-у-раз насвистував вівчарик.* Стор. I. 206. *Витяг з-за пояса сопілку, висвистує, якої зна.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Вызывать, вызвать кого свистомъ. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, вигукав у Самсона дівку.* Мил. 98.

Висвища́ка, ки, *ж.* Шуточное названіе кнута (въ народномъ анекдотѣ). О. 1861. IX. 191.

Висвідча́ти, ча́ю, єш, *гл.* Свидѣтельствовать, доказывать. *Гляньте, браття, правду святе письмо свідчить-висвідчає.* Макс.

Висвідче́ння, ня, *с.* Свидѣтельствованіе, засвидѣтельствованіе. Вх. Уг. 230.

Ви́світити, ся. См. **Висві́чувати, ся.**

Висві́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́світити, чу, тиш,** *гл.* 1) Только несов. в. Свѣтить сильно. (Місяць) *висвічував на все небо.* Мир. Пов. I. 145. *Рано сходилося сонце, виграваючи та висвічуючи червоним світом.* Мир. ХРВ. 50. 2) Пояснять, объяснять, объяснить. 3) Въ картахъ: вскрывать, вскрыть козыря.

Висві́чуватися, чуюся, єшся, *гл.* Свѣтиться. *Тисячі свічок висвічувалися як блискавки.* Стор. МПр. 74.

Ви́свободити, джу, диш, *гл.* Освободить. Рудч. Ск. II. 117.

Ви́святити, ся. См. **Висвячувати, ся.**

Ви́свячення, ня, *с.* Посвященіе (въ духовный санъ). Желех.

Висвя́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́святити, чу, тиш,** *гл.*—**на попа́.** Посвящать, посвятить (въ духовный санъ).

Висвя́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́святитися, чуся, тишся,** *гл.* Посвящаться, посвятиться (въ духовный санъ). *Висвятився семинарист на попи.* О. 1862. I. 54.

Ви́селити, ся. См. **Виселяти, ся.**

Виселя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́селити, лю, лиш,** *гл.* Выселять, выселить. *І з неволі на родющу любу землю виселяє.* К. Псал. 150.

Виселя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́селитися, люся, лишся,** *гл.* Выселяться, выселиться.

Ви́серка, ки, *ж.* Яблоня или груша, выросшая непосѣянной.

Висиджувати, джую, еш, сов. в. **ви́сидіти, джу, диш,** *гл.* 1) Просиживать, просидѣть. *Два місяці висидів в карантину.* Стор. I. 175. 2) Высидѣть. *Сиділи три дні, та й висиділи злидні.* Ном. № 9859. 3) Только сов. в. Усидѣть.

Висиджуватися, джуюся, ешся, сов. в. **ви́сидітися, джуся, дишся,** *гл.* Насиживаться, насидѣться. *Нехай висидиться.*

Висила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **ви́слати, шлю, леш,** *гл.* Высылать, выслать. *Всіх ляхів-панів на чотирі місяці на Україну вислав.* АД.

Ви́силити, ся. См. **Висилати, ся.**

Висила́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́силити, лю, лиш,** *гл.* 1) Обезсиливать, обезсилить, изнурять, изнурить. 2) Истощать, истощить.

Висила́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́силитися, люся, лишся,** *гл.* Изнурять-ся, изнуриться, истощаться, истощиться.

Висина́тися, еться, сов. в. **ви́снитися, ниться,** *гл. безл.* Представляться, представиться во снѣ, присниться. *Менї вже з рік висинілось, що батько вмре.*

Ви́синити. См. **Висинювати.**

Ви́синовити, влю, виш, *гл.* Исключить изъ семьи, лишить наслѣдства. *Було в його два сини.... Андрія, кажуть, не злюбив за щось: видко той не вмів шанувать-ся, дак він його висиновив—прогнав з двору.* О. 1861. X. 27.

Висина́вати, нюю, еш, сов. в. **ви́снити, ню, ниш,** *гл.* 1) Синить, посинить. 2) Тратить, истратить на синяніе.

Висина́, *нѣ, ж.*=**Височина.** Волч. у (Лободовск.).

Ви́сип, пу, *м.* Насыпь. *Турок наробив такі високі висипи, от як би хата.* Брацл. у.

Висипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **ви́сипати, плю, пеш,** *гл.* 1) Высыпа́ть, высыпать. *Висипав я на стіл жменю дукатів.* Стор. МПр. 41. 2) Выливать, вылить. *Висип всенький борщ у миску.* 3) Высыпать, появляться, появиться во множествѣ. *Висипали запорожці—лиман човни вкрили.* Шевч. 49. 4) Насыпать, насы́пать. *Та висип же, мила, високу могилу.* Мет. 98. 5) Усыпа́ть, усыпать.

Висипа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **ви́сипатися, плюся, пишся,** *гл.* 1) Высыпа́ться, высыпаться. *Висипався Хміль із міха та показав ляхам лиха.* Ном. № 664. 2) Показываться, показаться, проростая (объ усахъ, бородѣ). *Висипався чорний ус.* Шевч. 555.

Ви́сипка, ки, *ж.* Сыпь. Желех.

Висипля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́спати, плю, пиш,** *гл.* 1) Спать, проспать извѣстное время. *День виспать, а ніч у карти програть.* О. 1861. X. 151. *Виспав усю ніч.* Константиногр. у. 2) Только сов. в. Пріобрѣсть что спаньемъ. *Виспав коваля і бондаря.* Ном. № 11325.

Висипля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́спатися, плюся, пишся,** *гл.* Высыпаться. выспаться. *Доки ти висиплятимешся та вилежуватимешся? А в вівторок похмелялася, а в середу висиплялася.* Грин. II. 325. *Хто як постеле, так і виспиться.* Ном. № 7201.

Висиса́ти, са́ю, еш, сов. в. **ви́ссати, ссу, ссеш,** *гл.* Высасывать, высосать. *Висисає останню силу нашої землі наш ворог.* Левиц. I. 203. *На хлібові клятий жучок висиса яке зерно м'яке.* Волч. у.

Висі́ти, шу́, си́ш, *гл.* Поднимать въ вышину. *Будуть* (снопи) *возити, в стоги стожити, а в шир ширити, а в вись висити.* Гол. II. 17.

Висиха́ння, ня, *с.* Высыханіе. К. Псал. 69.

Висиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́схнути, и ви́сохти, хну, неш,** *гл.* Высыхать, высохнуть. *Сохнуть наші яри, висихає наша вода.* Левиц. I. 203. *Кухоль ходить, переходить, так і висихає.* Шевч. 125.

Висіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́сіяти, сію, еш,** *гл.* 1) Расходовать, израсходовать на сѣяніе. *А бідний мужик і не*

висіяв тієї пшениці—стілько було, стілько й есть. Грин. II. 147. *Ой на горі вітер віє, подолянка руту сіє, сіє, сіє, висівае.* Голов. 2) Усѣвать, усѣять. 3) Просѣвать, просѣять.

Ви́сівки, вок, *ж. мн.* Отруби. *Дивиться, як собака на висівки.* Ном. № 3399.

Висівча́ний, а, е. Изъ отрубей сдѣланный.

Висіка́ка, ки, *м.* Дерзкій, нахалъ, выскочка. *Ого! провчу я висікаку!* Котл. Ен. IV. 34.

Висіка́нка, ки, *ж.* Юрка. *Ой там на долині жуки бабу повалили, і сорочку зняли, висіканку дали.* Ном. № 12529.

Висіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́сіктися, січу, чеш,** *гл.* Вырубать, вырубить, высѣчь. *Ой як я схочу, терен висічу.* Нп. *Як зачав сікти мечем,—висік триста п'ятдесят чоловіка мечем.* Грин. Ш. 587.

Висіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **ви́сіктися, січуся, чешся,** *гл.* Сѣчься, посѣчься. *Грива коневі геть висіклася.*

Ви́сіль, солі, *ж.* Шуточное слово, употребленное повидимому въ значеніи: отсутствіе соли. Ном. № 14321. См. **Випшоно.**

Вісімдеся́т, восьмиде́сять, *числ.* Восемьдесятъ. *Мені вісімдесят год.* Рудч. Ск. I. 20.

Ви́сіпатися, паюся, ешся, *гл.*—**на кого.** Наброситься на кого съ крикомъ, бранью. Вх. Лем. 398.

Ви́сіти, шу, сиш, *гл.* Висѣть. *Сядь, нехай поли не висять.* Ном. № 11861. *Висить чоловік неживий.* Рудч. Ск. II. 180.

Ви́сіяти. См. **Висівати.**

Вискáкувати, кую, еш, сов. в. **ви́скочити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выскакивать, выскочить, выпрыгивать, выпрыгнуть. *Вискакує з води проклятий ірод.* ЗОЮР. II. 30. 2) Подскакивать, подскочить, подпрыгивать, подпрыгнуть. *Хоч вискакуй, хоч не вискакуй, та чумаченьку й орле, що в неділоньку переїздити на Самарськее поле.* Рудч. Чп. 205.

Ви́скалити, ся. См. **Вискаля́ти, ся.**

Вискаля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́скалити, лю, лиш,** *гл.* Оскаливать, оскалить. *Вискалив зуби, як собака.* Ном. № 12639. *Хоч убий москаля, то він зуби вискаля.* Ном. № 829.

Вискаля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́скалитися, люся, лишся,** *гл.* 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнцѣ: проглядывать, проглянуть сквозь тучи. *То дощ, то вискалиться.* Ном. № 568.

Вискви́рятися, ря́юся, ешся, *гл.*=**Вискири́тися.** *Сонечко вискви́рилось.* Мнж. 178.

Ви́скирити, ся. См. **Вискиря́ти, ся.**

Вискиря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́скирити, рю, риш,** *гл.*=**Вискаля́ти, ви́скалити.** *Так зуби й вискиря.* Грин. II. 93.

Вискиря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **ви́скиритися, рюся, ришся,** *гл.*=**Вискаля́тися, ви́скалитися.**

Ви́скіпати, паю, еш, *гл.* 1) Выковыривать. 2) Отыскать, найти. *От я собі вискіпаю чоловіка.* Г. Барв. 397.

Ви́скіпатися, паюся, ешся, *гл.* Проявиться, взяться. *І звідки се він ви́скіпався на наше безголов'я?*

Ви́скічка, ки, *ж.*=**Вілка.** Вх. Уг. 230.

Ви́скотна́, ні, *ж.* Визжаніе, визгъ.

Ви́скоцень, цня, *м.* Ленъ, головки котораго, созрѣвъ, лопаются сами и сѣмена выпадаютъ. Гол. Од. 37. См. **Скоцень.**

Ви́скочити. См. **Вискакувати.**

Ви́скребти. См. **Вискрібати.**

Вискри́пувати, пую, еш, *гл.* Поскрипывать. *Ідуть воли, ідуть вози вискрипуючи.* Рудч. Чп. 193.

Вискрібáти, бáю, еш, сов. в. **ви́скребти, бу, беш,** *гл.* Выскребать, выскресть. выскабливать, выскоблить.

Ви́скрібки, бків, *м. мн.* Поскребки.

Вискромáджувати, джую, еш, сов. в. **ви́скромадити, джу, диш,** *гл.* Выскребать, выскресть. *А діжу, як співче хліба, то не вискромаде, не оббане.* Мнж. 99.

Вискубáти, бáю, еш, сов. в. **ви́скубти, бу, неш,** *гл.* Вырывать, вырвать, выщипывать, выщипать перья, волоса. *Як ухопив його за чуба, дак скільки зачепив, стільки й вискуб.* Также о срываніи травы, листьевъ. *Нема пиші: вискубає бідний товар кожну травинку з землею.*

Вислављáти, ля́ю, еш, *гл.* Славить, прославлять. *Славу козацьку вислављяли.* Лукаш.

Ви́слати. См. **Висила́ти.**

Ви́слебезувати, зую, еш, *гл.* 1) Прочесть по складамъ, съ трудомъ. 2) Разсказать, высказать все, ничего не опуская. *Вислебезував їм усе, як од мене таїлись.* К. XII. 30.

Ви́слизнути, ну, неш, *гл.*—**кому́ з рук.** Выскользнуть.

Ви́слий, а, е. Висячій. **Ви́сла колóдка.** Висячій замокъ. Валковск. у.

Ви́слід, ду, *м.* Изслѣдованіе, результатъ изслѣдованія. Левч. 52.

Висліджування, ня, *ср.* Выслѣживаніе.

Висліджувати, джую, єш. сов. в. **ви́слідити, джу, диш**, *гл.* 1) Выслѣживать, выслѣдить. *Натрапив на слід та й вислідив.* Стор. І. 49. 2) Изслѣдовать. Уман. І. 304.

Ви́сліпати, паю, єш. *гл.* Увидѣть, замѣтить (о людяхъ съ слабымъ зрѣніемъ).

Ви́сліпити, плю, пиш, *гл.* Ослѣпить всѣхъ. *Іще не всіх чортів висліпили—підемо слі́пить.* Ном. № 10346.

Ви́слобонити, ню, ниш, *гл.* Освободить.

Ви́слобонитися, нюся, нишся, *гл.* Освободиться.

Ви́словити, ся. См. **Висловлювати, ся.**

Висло́влювати, люю, єш и **висловля́ти, ля́ю, єш**, сов. в. **ви́словити, влю, виш**, *гл.* Выражать, выразить, говорить, сказать, разсказать. *Висловлювали так, щоб він нас уторопав.* О. 1862. IX. 25. *Ви́словив сам, сам і одвічай.* Константиногр. у.

Ви́словок, вка, *м.* Выраженіе. Харьк. у. *Навіть висловок: „ad majorem Dei gloriam" взято цілком із Корана.* К. ЦН. 248.

Висло́влюватися, влююся, єшся, сов. в. **ви́словитися, влюся, вишся**, *гл.* Выражаться, выразиться. *Змогли б висловитись по своєму про всяку річ.* К. (О. 1862. III. 30).

Висловда́ний, а, е. О рогатомъ скотѣ: съ такой задней частью спины, которая опускается внизъ. Волч. у.

Ви́слуга, ги, *ж.* 1) Служба. *А до того іще спороли батогами, а за вислугу палюгами.* Г. Арт. (О. 1861. III. 85). 2) Прослуженное время. *Там козак по риночку ходить, у гетьмана вислуги ся просить: пусти мене, мій пане, додому.* Тол. І. 109. 3) Заслуженное, заработокъ за службу. Ум. **Ви́служенька.** *На тім короваю три яблучка з раю: то ж тобі, Марусенько, вірна твоя вислуженька, що ти собі вислужила у милого Бога.* Рк. Макс.

Вислугóвуватися, вуюся, єшся, *гл.* 1) Выслуживаться, отслуживать за что. 2) Прислуживать, прислуживничать, угодничать.

Вислужена́на, ни, *ж.* 1)=**Вислуга** 3. 2) Эмеритура. Желех.

Ви́служенька, ки, *ж.* Ум. отъ **ви́слуга.**

Ви́служити, ся. См. **Вислужувати, ся.**

Вислужний, а, е. Услужливый, готовый къ услугамъ. Вх. Лем. 398.

Вислу́жувати, жую, єш, сов. в. **ви́служити, жу, жиш**, *гл.* 1) Прослуживать, прослужить извѣстное время. *Дай мені, Боже, цей год вислужить.* Нп. 2) Заслуживать, заслужить, зарабатывать, заработать. *Служив я, дума, год,—вислужив день поля на год.* Рудч. Ск. II. 9.

Вислу́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **ви́служитися, жуся, жишся**. *гл.* 1) Выслуживаться, выслужиться. 2) Дослуживать, дослужить, отслужить, докончить службу.

Вислуха́ння, ня, *с.* Выслушиваніе.

Вислуха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **ви́слухати, хаю, єш**, *гл.* 1) Выслушивать, выслушать. *Все вислухав, що до його тітка говорила.* Рудч. Ск. II. 94. 2) Слушать, прослушать.

Ви́слухач, ча, *м.* Слушатель. *Будь добрим вислухачем, будеш добрим повідачем.* Ном. № 12871.

Вислу́хувати, хую, єш, *гл.*=**Вислуха́ти.**

Висло́га, ги, *м.* Повѣса. Мл. л. сб.

Ви́смажити, ся. См. **Висмажувати, ся.**

Висма́жувати, жую, єш, сов. в. **ви́смажити, жу, жиш**, *гл.* Выжаривать, выжарить, вытапливать, вытопить (жиръ).

Висма́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **ви́смажитися, жуся, жишся**, *гл.* Выжариваться, выжариться, вытапливаться, вытопиться (о жирѣ).

Ви́смалити. См. **Висмалювати.**

Висма́лювати, люю, єш, сов. в. **ви́смалити, лю, лиш**, *гл.* Выжигать, выжечь.

Ви́смердітися, джуся, дишся, *гл.* Вывониться, утратить дурной запахъ. *Завтра в нас гості будуть, а до завтрього хати не висмердяться.* Левиц. І. 403.

Ви́смик, ку, *м.* Возвышеніе на дорогѣ. *Не хочу бацько набірать, а то буде мені до Богуслава три висмики, то важко на колі.* Каневск. у. Ум. **Ви́смичок.**

Висмика́ти, каю, єш, сов. в. **ви́смикнути, ну, неш**, *гл.* Выдергивать, выдернуть. *З-під пояса шовкову хустку висмикав.* Нп. *З лоба очі висмикати.* АД.

Ви́смикатися, каюся, єшся, сов. в. **ви́смикнутися, нуся, нешся**, *гл.* Выдергиваться, выдернуться. *Висмикнувся кінець мотузка.*

Ви́смичок, чка, *м.* Ум. отъ **висмик.**

Висмія́ти, я́ю, єш, сов. в. **ви́сміяти, смію, єш**, *гл.* Осмѣивать, осмѣять, поднять на смѣхъ. Ном. № 9141.

Висмія́тися, я́юся, єшся, *гл.* Насмѣхаться, издѣваться.

Ви́смоктати. См. **Висмоктувати.**

Висмо́ктувати́, тую, еш, сов. в. **ви́смоктати, кчу, чеш,** *гл.* Высасывать, высосать. *Довго держав він чарку коло рота, висмоктував останню крапельку.* Левиц. I. 137. *Висмоктав з самого серця кров.* Стор. МПр. 32.

Ви́смолити. См. **Висмолювати.**

Висмо́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́смолити, лю, лиш,** *гл.* Осмаливать, осмолить.

Ви́снажити, ся. См. **Виснажувати, ся.**

Виснажувати, жую, еш, сов. в. **ви́снажити, жу, жиш,** *гл.* Обезсиливать, обезсилить, истощать, истощить.

Виснажуватися, жуюся, ешся, сов. в. **ви́снажитися, жуся, жишся,** *гл.* Обезсиливать, обезсилѣть, истощаться, истощиться.

Ви́снитися. См. **Висниматися.**

Ви́снувати, ную, еш, *гл.* 1) Израсходовать на основу (нитки). 2) Сосновать.

Ви́снути, ну, неш, *гл.* 1) Виснуть. 2) О человѣкѣ: торчать. *Наймит усе висне в хаті, не йде на роботу.* Рк. Левиц.

Висо́к, ска́, *м.* 1) Високъ. *Сивизна на висках.* Ном. № 8709. 2) Отвѣсъ (у каменьщиковъ). Сумск. у. **Ум. Висбчок.** МВ. (О. 1862. I. 92).

Висо́кий, а, е. 1) Высокій. *Високий до неба, а дурний як треба.* Нем. № 6347. *Долина глибока, а могила висока.* Мет. 79. 2) Высоко находящійся. *Пошли, Боже, щастя з високого неба.* Мет. 65. 3) Возвышенный. **Ум. Височе́нький.** *Вийшла височенька дівчина.* Стор. I. 99.

Висо́кість, кости, *ж.* 1) Высота, вышина. *Летить орел понад морем по високій високості.* Мет. *Виставимо, миле браття, на високостях науки і літератури наше національне знамено.* К. ХП. 133. *Аби в панській високості хоть-но рік ножити.* К. МБ. X. 6. 2) Возвышенность.

Висо́ко, *нар.* Высоко. *Не дивись високо, бо запорошиш око.* Ном. № 2552. **Ум. Височе́нько.**

Високоду́мний, а, е. Гордый, высокомѣрный.

Високоду́мно, *нар.* Гордо, высокомѣрно.

Високоду́мство, ва, *с.* Высокомѣріе, гордость. Левиц. I. 502.

Високоповажний, а, е. Многоуважаемый, глубокоуважаемый. *Ось високоповажний пан Шрам із сином.* К. ЧР. 211. **Високоповажний Добродію!** Милостивый Государь!

Високоро́гий, а, е. Съ высокими рогами. *Воли високорогі половії дивляться з загороди у двір поважно.* МВ. II. 134.

Високосла́вний, а, е. Прославленный. *Високославні герої.* К. Дз. 23.

Високоста́нний, а, е. Высокій ростомъ. *Народ ручий.... високостанний.* О. 1862. IX. 63.

Високочо́лий, а, е. Съ высокимъ челомъ; съ высоко поднятой головой. *Мов ті діди високочолі дуби з гетьманщини стоять.* Шевч.

Високошано́вний, а, е. = **Високоповажний.** *Послухали доброї ради високошанового народолюбця.* О. 1862. IX. 125.

Ви́солопити. См. **Висолоплювати.**

Висоло́плювати, плюю, еш, сов. в. **ви́солопити, плю, пиш,** гл. Высовывать, высунуть, вывалить (языкъ). *Язик висолопив.* Рудч. Ск. II. 17. *Прийдеться бігати, язик висолопивши.* Кобел. у.

Висота́, ти, *ж.* = **Високість.** К. Пс. 196. *Під високу висоту злітає* (сокіл). КС. 1882. XII. 495. Мнж. 122.

Ви́сотатися, таюся, ешся, *гл.* 1) Вымотаться (о ниткахъ). 2) Выйти одинъ за другимъ. *Як заграли музики, то з хати так усі й висотались та в клуню.* Св. Л. 203.

Ви́сохлий, а, е. = **Висхлий.**

Ви́сохти. См. **Висихати.**

Височе́вний, височе́нний, а, е. Очень высокій. *Височенний хрест поставив.* Шевч. 596.

Височе́нький, а, е. Ум. отъ **високий.**

Височе́нько, *нар.* Ум. отъ **високо.**

Височина́, ни́ и **височина́, ні,** *ж.* Высота. Желех. *Як небесна височина, так морська глибина.* Нп.

Височи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Поднимать на высоту, дѣлать высокимъ. *Ой не хвалися, да березонько, не ти свою кору да вибілила, не ти сеє листє да широчила, не ти сеє гилле да височила.* Гол. III. 158.

Височі́нь, ні, *ж.* = **Височе́чина.** Желех.

Висо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **висо́ки.**

Виспіва́ти, ваю, еш, сов. в. **ви́спіти, пію, еш,** *гл.* 1) Созрѣвать, созрѣть. *Поки молодий, то сіренький, а як виспіє, то чорненький, неначе тхір.* Стор. II. 165. 2) Поспѣвать, поспѣть, успѣть. Мнж. 136. *Виспівайте, а я тут поки сам одбиватимусь.* КС. 1882. III. 612. *Наче й на однім місті сиділа, а де треба—виспіла.* Мнж. 121

Ви́співатися, ваюся, ешся, *гл.* Испѣться, потерять голосъ.

Виспі́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́співати.**

ти, ваю, ешь, *гл.* 1) Только несов. в. Пѣть, распѣвать. *Любо він було пісні виспівує ясними зорями.* МВ. II. 11. *Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється.* Шевч. 51. 2) Добывать, добыть пѣніемъ. *Виспівав собі дівчину любу та гарну.* МВ. II. 12. 3) Пѣть, пропѣть. *А як думу виспіваю, сяду в чистім полю.* Млак. 92. 4) Выражать, выразить пѣніемъ. *Виспіває горе.* Левиц. I. 35. *Вона наче мою долю виспіває.* Г. Барв. 393. 5) Только сов. в. Пропѣть извѣстное время. *Таке співуче, що ввесь день тобі виспівае.* 6) Терять, потерять отъ пѣнія. *Увесь голос виспівав і бандуру потрощив.* Стор. I. 94.

Ви́спінути, спі́ну, неш, *гл.*=**Ви́спіти 2**. *Кажу йому: не виспінеш туди. Так ні, таки пробі: виспіну ще! та й сидить, базікає,—ну й загаявся.* Новомоск. у.

Ви́спіти. См. **Виспіва́ти**.

Ви́сповідати, даю, ешь, *гл.* Исповѣдать. *Вона побігла до попа, щоб висповідав його.* Рудч. Ск. I. 166.

Ви́сповідатися, даюся, ешся, *гл.* Побывать на исповѣди. *Піди попереду висповідайся.* Ном. № 5473.

Ви́сповідь, ді, *ж.* Исповѣдь. Харьк.

Ви́сп'яток, тку, *м.* Носокъ сапога. **Ви́сп'ятками би́ти**. Бить носками сапогъ. Драг. 18.

Ви́ссати. См. **Висисати**.

Виставля́ти, ста́ю, е́ш, сов. в. **ви́стати, ста́ну, неш**, *гл.* 1) Быть достаточнымъ, ставать, стать. Употребляется только безлично. *Як виста́ло на дишку, то виста́не й на петрушку.* Ном. № 4884. 2) Выступать, выступить, выйти, уйти. *Вже* (молода) *з панянства вистає, до старих людей пристає.* О. 1862. IV. 25. 3) Выдаваться, выдаться впередъ, выступить.

Ви́ставити, ся. См. **Виставля́ти, ся**.

Виставля́ти, ля́ю, ешь, сов. в. **ви́ставити, влю, вишь**, *гл.* 1) Выставлять, выставить. *На базарі солодкий мед виставляли.* Макс. *Язик белькне та в кут, а спину виставляють, б'ють.* Ном. № 1122. 2) Уставлять, уставить. *Ввесь стіл виставив цяцьками.* 3) Ставить, поставить на видъ. *Старе виставляє себе, що не скоро їсть.* Ном. № 13952.—**пере́д бо́ч**. Представлять, представить на усмотрѣніе. 4) Устраивать, устроить, выстроить, соорудить. *Виставити хату.*

Виставля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́ставитися, влюся, вишся**, *гл.* Выставляться, выставиться, выдаваться, выдаться (впередъ).

Ви́сталити, лю, лиш. *гл.* Насталить. *Висталив ніж і став її різать.* Рудч. Ск. I. 44.

Ви́становити, влю, виш, *гл.*=**Виставити**.

Ви́становитися, влюся, вишся, *гл.* **Душа́ ви́становиться**. Духъ вонъ. *Дайте трохи душі утихнути, а то виста́новиться.* Г. Барв. 69.

Ви́старатися, раюся, ешся, *гл.* 1) Достать что-нибудь для себя, добиться чего выхлопотать, исходатайствовать. *Ви, паничу, лучче вистарайтесь на священника.* Левиц. I. 174. 2)—**пере́д ким, про́ти ко́го**. Услужить, прислужиться кому. *От тобі чорт і вистаравсь перед чортами: він думав, що коли робитиме великі капості людям, то його й чорти похвалять, а вони бач!* Грин. II. 62. *Дбаємо про те, щоб і проти Бога і проти людей вистаратись гаразд.* Г. Барв. 442.

Ви́старітися, ріюся, ешся. *гл.* Состариться. Вх. Лем. 398.

Вистача́ти, ча́ю, ешь, сов. в. **ви́стачити, чу, чиш**, *гл.* 1) Хватать, хватить, стать, быть достаточнымъ. *Одних темет вистачить на дві милі.* Стор. II. 219. 2) Доставить, поставить въ достаточномъ количествѣ. *Їм.... треба вистачити добре їсти.* Левиц. I. 501. *Таке військо вистачимо, що й кримського хана завоюваши б.* Стор. II. 226. *Хоч невеличкий млин, та, знаєш, чепурненький, раз-по-раз, день-у-день крутивсь і гурконів і хліба вистачав хазяїну чимало.* Греб. 383. **На всіх не ви́стачиш**. Всѣхъ не удовлетворишь.

Вистача́ння, ня, *с.* Доставка, поставка.

Ви́стерегти, ся. См. **Вистерігати, ся**.

Вистерігати, га́ю, ешь, сов. в. **ви́стерегти, режу, жеш**, *гл.* 1) Подстерегать, подстеречь. *Вистереже мене коло дверей, махне мені відром,—я й догадаюсь: побіжу, води їй унесу.* Г. Барв. 112. 2) Предостерегать, предостеречь.

Вистерігатися, га́юся, ешся, сов. в. **ви́стерегтися, режуся, жешся**, *гл.* Остерегаться, остеречься. *Пий, та не впивайся, між чужими людьми вистерігайся.* Ном. № 224.

Ви́сти, в'ю, в'еш, *гл.*=**Вити, в'ю, в'еш**. *А з хрещатого та барвіночка не висти віночка.* Грин. III. 537.

Вистига́ти, га́ю, ешь, сов. в. **ви́стиг(ну)ти, гну, неш**, *гл.* 1) Поспѣвать, поспѣть, успѣвать, успѣть. *Ой вистигайте, славні чумаченьки, зімувати до лугу.* Лис. III.

№ 7. *Тут хліб постиг,—вийма, а в другій діжі вистиг—саджаю.* Г. Барв. 242. *Вистигти на Божу службу.* Г. Барв. 156. 2) Сѝѣть, поспѣть, зрѣть, созрѣть. 3) Остывать, остыть.

Вистила́ти, ла́ю, ѣш, сов. в. **ви́слати, стелю, лиш,** *гл.* 1) Устилать, устлать. *Тут тобі, серденько, в степу погибати, русими кудрями степи вистилати.* Мет. 94. 2) Разстилать, разостлать. *Ой там брала дівка льоночок дрібненький, вона ж його брала, тонко вистилала.* Грин. Ш. 413.

Вистина́ти, на́ю, ѣш, сов. в. **ви́стинати, наю, ѣш,** *гл.* Вырубать, вырубить. *На походах жовніре вистина́ють зустрічну русь упень.* К. Кр. 15. *Іван ся схопив, шабельку вихопив, вистинав садок, садок вишневий.* Голов.

Ви́стіг, гу, *м.* Строчка въ шитьѣ. Харьк. г. Полтавск. г.

Вистіга́ти, га́ю, ѣш, *гл.* Строчить. *Сорочку вистігаю.* Каневск. у.

Висто́ювати, сто́юю, ѣш, сов. в. **ви́стояти, стою, їш,** *гл.* Простаивать, простоять, выстаивать, выстоять. **Ви́стояти** слу́жбу. Отстоять обѣдню. К. ЧР. 100.

Висто́юватися, сто́ююся, ѣшся, сов. в. **ви́стоятися, стоюся, їшся,** *гл.* 1) Настаиваться, настояться. *Вівці, вистоявшись за день, ідуть швидко.* О. 1862. V. Кух. 33. 2) Устаиваться, устояться.

Висто́йка, ки, *ж.* Настойка.

Ви́стоятися, ся. См. **Вистоювати, ся.**

Вистраша́ти, ша́ю, ѣш сов. в. **ви́страшати, шу, шиш,** *гл.* Выгонять, выгнать, напугать.

Ви́стрелити. См. **Вистрелювати.**

Вистре́лювати, люю, ѣш, сов. в. **ви́стрелити, лю, лиш,** *гл.* Выстрѣливать, выстрѣлить. *Той стрілець вистрелив, убив вовка.* Рудч. Ск. I. 72.

Ви́стрелятися, ляю, ѣш, *гл.* Перестрѣлять. *Вистреляймо їх, вражих синів.* ЗОЮР. I. 243.

Ви́стриба. *нар.* Скачками, подскакивая. *Я йому таке скажу, що він від мене ви́стриба пійде.* Черн. г.

Ви́стрибнути, ну, неш, *гл.* Выскочить, выпрыгнуть. *Вона як вистрибне, та на небо, і стала зіркою.* Мнж. 27.

Ви́стрибом, *нар.* Въ припрыжку (бѣжать). Желех.

Вистри́бувати, бую, ѣш. *гл.* Подскакивать. прыгать, танцевать. *Попереду чумак їде, вистрибує ідучи.* Рудч. Чп. *В обох підківки забряжчали, жижки до танців задріжали, вистрибували гоцака.* Котл. Ен. I. 20.

Вистрига́ти, га́ю, ѣш, сов. в. **ви́стригти, жу, жеш.** *гл.* 1) Выстригать, выстричь. 2) Только сов. в. Остричь всѣхъ. *Одбірають на роскоші овець.... і стрижуть. Вистригши, випускають.* О. 1862. V. Кух. 33.

Ви́стріл, лу. *м.* Выстрѣлъ. Стор. II. 156.

Вистріля́нка, ки, *ж.* Названіе ружья. Встрѣчено въ пѣснѣ въ ум. видѣ: **вистріля́ночка.** *Сам на себе надіюся і на свого коня вороного і на сіделечко з-під злото самого, на два пістолі барзе грімкії, на третю рушничку-вистріляночку.* Нп.

Ви́стріпати, ся. См. **Вистріпувати, ся.**

Ви́стріпувати, пую, ѣш, сов. в. **ви́стріпати, паю, ѣш,** *гл.* Выдергивать, выдернуть (нитки въ ткани).

Вистрі́пуватися, пуюся, ѣшся, сов. в. **ви́стріпатися, паюся, ѣшся,** *гл.* Выдергиваться, выдернуться, распускаться, обтрепаться (о ткани). *Рукава вистрі́пались.* Мнж. 178.

Вистріхнути, хну, неш, *гл.? Вистріхнув його на блазня.* Ном. № 13180.

Вистроїти, ся. См. **Вистроювати, ся.**

Ви́стромити, ся. См. **Вистромляти, ся.**

Вистромля́ти, ля́ю, ѣш, сов. в. **ви́стромити, млю, миш,** *гл.* Выставлять, выставить, выткнуть. *Вистромила* (лисица) *хвоста з нори.* Мнж. 4. *З куща вистромила рило.* Левиц. I. 494.

Вистромля́тися, ля́юся, ѣшся, сов. в. **ви́стромитися, млюся, мишся,** *гл.* Выставляться, выставиться, вытыкаться, выткнуться.

Вистро́ювати, стро́юю, ѣш, сов. в. **ви́строїти, строю, їш,** *гл.* 1) Наряжать, нарядить. 2) = **Будувати, збудувати.** *Вистроїв їм хату.* Рудч. Ск. I. 164.

Вистро́юватися, стро́ююся, ѣшся, сов. в. **ви́строїтися, строюся, їшся,** *гл.* Наряжаться, нарядиться. *Вистроїлась, як лялечка.* Ном. № 11184.

Ви́стругати. См. **Вистругувати.**

Вистру́гувати, гую, ѣш, сов. в. **ви́стругати, гаю, ѣш.** *гл.* 1) Вистрагивать, выстрогать. *Вистругай оцю дошку.* 2) Выравнивать, выровнять (поверхность земли). *Тут за слободою вистружемо та наллемо тік, тут і змолотимо.* Мнж. 127.

Ви́студити. См. **Вистужувати.**

Вистужувати, жую, ѣш, сов. в. **ви́-**

студи́ти, джу, диш, *гл.* Студить, выстудить.

ви́ступ, пу, *м.* Выступленіе. Желех.

виступа́ти, па́ю, єш, сов. в. **ви́ступити, плю, пиш**, *гл.* 1) Выступать, выступить, выходить, выйти. *Відтіль виступа велике військо.* Лукаш. 89. 2)—**на**. Вступать, всходить, становиться на.

Ви́ступець, пця, *м.* 1) Родъ танца. *Мотря співає виступця.* К. ЦН. 232. Отсюда какъ нарѣчіе: **ви́ступцем**. Плавно выступая. *Виступцем тихо йду.* Мет. 294. 2) Множ. **Ви́ступці**. Туфли. ЗОЮР. I. 69. *Шовкова плахта, виступці золотом вигантовані.* Стор. II. 29. **Пітй на ви́ступці**. Уйти. *Пішов на виступці, скільки здря.* Кобел. у. **Прбшу́ на ви́ступці**. Прошу уйти, выйти. Ном. стр. 233.

Ви́ступити. См. **Виступати**.

Ви́ступка, ки.=**Покритка**. Вх. Зн. 7.

Ви́ступцем. См. **Виступець 1.**

Ви́ступці, *нар.*=**Виступцем**.

Ви́стьобати, баю, єш, *гл.* Выстегать.

Вистяга́ти, га́ю, єш, сов. в. **ви́стягти, гну, гнеш**, *гл.* Протягивать, протянуть. *Вистягти ногу.* Сосниц. у.

Вистяга́тися, га́юся, єшся, сов. в. **ви́стягтися, гнуся, гнешся**, *гл.* Протягиваться, протянуться, растянуться. *Гляньте на кота—як серед хати вистягся.* Св. I. 205.

Ви́стягом, *нар.* Въ строчку.

Висува́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́сунути, ну, неш**, *гл.* 1) Высовывать, высунуть, выставить. *Висунула руку з води.* Ном. № 2656. 2) Выдвигать, выдвинуть.

Висува́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **ви́сунутися, нуся, нешся**, *гл.* 1) Высовываться, высунуться, выставиться. *Плечі їй дуже висунулись з-під чорної сукні.* Левиц. I. 477. 2) Выдвигаться, выдвинуться. 3) Показываться, показаться. *Висунулась із самої пущі і сама ведмедиха.* Рудч. Ск. I. 134. 4) Выставляться, выставиться на показъ. *Треба утаїти, що я письменний: у них, кажуть, із розумом не треба висуватись.* Котл. НП. 381.

Ви́судити, джу, диш, *гл.* Добыть судомъ. *О ти, Єво невстидлива! з раю сьмя висудила.* Гол. IV. 521.

Ви́сукати. См. **Висукувати**.

Вису́кувати, кую, єш, сов. в. **ви́сукати, каю, єш**, *гл.* Высучивать, высучить. *Пріська сидить на днищі, висукує та виводе нитку за ниткою.* Мир. Пов. I. 134.

Ви́сунути, ся. См. **Висувати, ся.**

Ви́сурмити, млю, миш, *гл.* Протрубить.

Висуша́ти, ша́ю, єш и **вису́шувати, шую, єш**, сов. в. **ви́сушити, шу, шиш**, *гл.* Высушивать, высушить, изсушить. *Який Бог змочив, такий і висушить.* Ном. № 78. *Висушили мене сльози.* Левиц. I. 73.

Ви́схлий, а, е. Изсохшій.

Ви́схнути. См. **Висихати**.

Вись, сі, *ж.* Высь, высота, вышина. *Будуть* (снопи) *возити, в стоги стожити, а в вись висити.* Гол. II. 17.

Ви́сякати, каю, єш, *гл.* Высморкать. *Ніс висякав.* Ном. № 6276.

Ви́сякатися, каюся, єшся, *гл.* Высморкаться.

Витава́ти, таю́, єш, *гл.* Выступать изъ воды. *Тепер і тут камінця повитавало і там потроху витає з води.* Екат. у. (Залюб.). См. **Витонути.**

Вита́лище, ща, *с.* Мѣсто пребыванія. *Виталище душі.* К. ЦН. 287.

Витанцьо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́танцювати, цюю, єш**, *гл.* Танцовать, протанцовать. *Доводилось витанцьовувати з молодцями-паничами.* Левиц. I. 228. *Танцювали уже так, що против них ніхто на світі так не витанцює.* КС. 1883. XI. 504.

Ви́тарасувати, сую, єш, *гл.* Умостить фашинникомъ.

Ви́тарувати, рую, єш, *гл.* Вывѣсить (неправильные вѣсы). *Витарувати терези.* Рк. Левиц.

Ви́таскати. См. **Витаскувати.**

Вита́скувати, кую, єш, сов. в. **ви́таскати, каю, єш**, *гл.* Вытаскивать, вытащить, стащить. *Насилу корець хмелю витаскали на гору.* Ном. № 924. *Ото як ухватив під черево,—так і витаскав на віз.* Рудч. Ск. I. 157.

Вита́ти, таю́, єш, *гл.* Носиться. *Нехай душі козацькії в Україні витають.* Шевч. 4.

Ви́твердити, джу, диш, *гл.* Утвердить? Закрѣпить? *Скажє слово, так як витвердить?* Ном. № 12906.

Ви́тверезити, жу, зиш, *гл.* Протрезвить.

Ви́тверезитися, жуся, зишся, *гл.* Протрезвиться. *Ходить п'яний, не витверезився ще.* Грин. II. 224.

Ви́творити. См. **Витворяти.**

Ви́творки, рок, *ж. мн.* Проказы. Уман Ш. 199.

Витво́рний, а, е. Капризный, шалунъ.

Витво́рювати. См. **Витворяти.**

Витвора́ти, ра́ю, єш и **витво́рювати, рюю, єш,** сов. в. **ви́творити, рю, риш,** *гл.* Выдѣлывать, выкидать, вышнуть. *Таке було иноді витворює!* Сим. 212.

Ви́текти. См. **Витіка́ти.**

Ви́тельбушити, шу, шиш, *гл.* Выпотрошить.

Ви́теребитися, блюся, бишся, *гл.* Взобраться, залѣзть. *Витеребились аж на пічі.* Левиц. I. 188.

Ви́терликати, каю, єш, *гл.* Заработать игрой на музыкальномъ инструментѣ. *Музика що виперликав, то й проликав.* Чуб. I. 268.

Ви́терпіти. См. **Витерплювати.**

Витерплювати, плюю, єш, сов. в. **ви́терпіти, плю, пиш,** *гл.* 1) Вытерпливать, вытерпѣть, стерпѣть, переносить, перенести. *Не витерпів святої кари.* Шевч. 147. *Витерплю покуту.* К. Псал. 93. 2) Выстрадать.

Ви́терти. См. **Витирати.**

Ви́тесати. См. **Витісувати.**

Ви́течи, чу, чеш, *гл.*=**Витекти.**

Ви́ти, ви́ю, єш, *гл.* Выть. *І вовк на волі, та й вие доволі.* Ном. № 1328. *Синє море звірюкою то стогне, то вие* Шевч. 49.

Ви́ти, в'ю, в'єш, *гл.* Вить, свивать. *На Благовіщення і птиця гніздо не в'є.* Ном. № 418. *Я собі та й вінки вила.* Грин. III. 98. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вильце в'ють.* Мет. 128. *Синові дав волоки вити.* О. 1861. X. 127.

Ви́тивкати, каю, єш, *гл.* Вылокать. *Йому скільки не сип борщу, все витивкає.*

Витика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́тикнути, кну, неш,** *гл.* 1) Вытыкать, выткнуть, высовывать, высунуть, показать. *Лисичка виткнула мордочку.* Рудч. Ск. II. 15. *Ти ж із хати ніколи носа не виткнеш.* Стор. I. 64. 2) **Витика́ти па́льцем кого́.** Тыкать, показывать пальцемъ. *Вороженьки поглядають, пальцями нас витикають.* Гол. I. 365. Сов. в. **ви́тикати, каю, єш.** 3) Утыкать, утыкать. 4)—**копи.** Отмѣчать, отмѣтить копны (при раздѣлѣ сбора между владѣльцемъ и рабочими).

Витика́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **ви́ткнутися, нуся, нешся,** *гл.* Вытыкаться, выткнуться, высовываться, высунуться. *Виткнулась головка, співаючи „кукуріку".* Рудч. Ск. I. 36. *Зачувши у дворі гомін, виткнулась з хати.* Мир. Пов. II. 80.

Витина́ти, на́ю, єш, сов. в. **ви́тяти** и **ви́тнути, тну, неш.** *гл.* 1) Вырубливать, вырубить, вырѣзывать, вырѣзать. *Витяв з ременю шматок на підошву. Витяли пани ліс.* Св. Л. 306. 2) Только сов. в. Перерубить, перерѣзать всѣхъ. *Ворогів моїх настигну, не вернуся доти з поля, доки до ноги не витну.* К. Псал. 40. 3) Дѣлать, сдѣлать что-либо съ жаромъ, съ силой. *Витинати гопака.—Горнись лишень ти до мене та витнемо з лиха.* Шевч. 621. *Ще три штуки за тобою; витнеш,—ні пів слова.* Г. Арт. О. 1861. III. 105.

Витира́ти, ра́ю, єш, сов. в. **ви́терти, тру, трош,** *гл.* 1) Вытирать, вытереть. *Витри лаву.* 2) Вытирать, вытереть, стирать, стереть. 3)—**сірничка́.** Зажечь спичку. *Нема в віщо витерти сірничка.*—**огню́.** Добыть огня треніемъ. *Витер огню деревом об дерево.* Рудч. Ск. II. 106.

Витира́ч, ча, *м.* Въ верхнемъ мельничномъ жерновѣ: находящаяся въ отверстіи палочка, счищающая приставшую къ стѣнкамъ отверстія муку. Мнк. 481.

Витиска́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́тиснути, сну, неш,** *гл.* 1) Выдавливать, выдавить. *Витисни сік.* 2) Вытѣснять, вытѣснить. *Витискати козаків з маєтностей.*

Витиска́тися, ска́юся, єшся, сов. в. **ви́тиснутися, нуся, нешся,** *гл.* Протискиваться, протиснуться, пролѣзть. *Намащуся я солониною та витискуся і щелиною.* Гол. I. 147.

Ви́тися, в'юся, в'єшся, *гл.* 1) Виться, обвиваться, увиваться. *Як хмелині згору виться? тичини немає.* Мет. 79. *Коло носа в'ється, а в руки не дається.* Ном. № 1933. *Коло серця козацького як гадина в'ється.* Шевч. 31. *Коло тебе будуть роями витись панни.* Левиц. I. 262. 2) Виться, быть свиваему. *Де се гілечко вилося?* Мил. 140. 3) Развѣваться. *Над річкою над Дунаєм короговка в'ється.* Нп.

Витіва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́тіяти, тію, єш,** *гл.* 1) Выдумывать, выдумать, затѣвать, затѣять. *Там таке витіва, що й миру не подобно.* Харьк. *Се вже, мабуть, не зовсім по Божому, а люде сами витіяли.* ЗОЮР. II. 288. 2) Выдѣлывать, выкидывать, выкинуть. Мнж. 93.

Ви́тівка, ки, *ж.* Затѣя, выдумка. Зміевск. у. *Доки будуть оці витівки?*

Витіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́текти, течу́, чеш,** *гл.* 1) Вытекать, вытечь. *З озера витікає річка.* Дещо. *Тече вода в*

сине море, та не витікає. Шевч. 37. 2) Хватать, хватить, достать. *Як витікатиме грошей, то куплю.* (Залюбовск.). *Чого сорочка така куца?—Бо така витекла.* Ном., стр. 287.

Ви́тінка, ки, *ж.*=**Ви́тівка.** *Там без витинків не обійдеться.* Зміевск. у.

Ви́тіпати. См. **Витіпувати.**

Витіпувати, пую, еш, сов. в. **ви́тіпати, паю, еш,** *гл.* Трепать, вытрепать, потрепать. *Витіпуй добре прядиво.* Харьк. у.

Ви́тесати. См **Витісувати.**

Витісувати, сую, еш, сов. в. **ви́тесати, тешу, ешеш,** *гл.* Вытесывать, вытесать, высѣкать, высѣчь. *Стояв, неначе витесаний з білого каміня.* Левиц. **Ви́тесати не тéсаного тесана́.** Выдумать небылицу, обмануть выдумкой. Ном. № 13127. *А Грицик той, то був на все село чмут: витесать кому якого нетесаного тесана, то він зараз.* Грин. II. 209.

Ви́тішити, шу, шиш, *гл.* Выняньчить. *Кохав мене батько, витішила мати.* Грин. Ш. 358.

Ви́тіяти. См. **Витівáти.**

Ви́тка, ки, *ж.* 1) Цилиндръ для удлиненія ступицы колеса, сообразно длинѣ оси,—надѣвается между ступицей и чекой. 2)=**Ужівка.** Вх. Зн. 7. 3) Обручъ для бочки изъ молодой ели или орѣшины. Вх. Зн. 7.

Ви́ткати, тчу, чеш, *гл.* Соткать, вытькать. *Рушники виткали і принесли.* Рудч. Ск. II. 100.

Витки́й, á, é. Вьющійся. *Витке зілля хміль, виноград.* Чигир. у.

Ви́ткнути, ся. См. **Витика́ти, ся.**

Витлівáти, вáю, еш, сов. в. **ви́тліти, лію, еш,** *гл.* Истлѣвать, истлѣть.

Ви́тлумачити, чу, чиш, *гл.* Объяснить.

Ви́тнути. См. **Витика́ти.**

Ви́товкмачити, чу, чиш, *гл.* 1) Побить, поколотить. 2) Растолковать, разъяснить.

Ви́товкти, вчу, чеш, *гл.* Выдавить. *Витовчи ніс, бо вже було би убогому жидові помазати віз.* Ном. № 11267.

Витóка, ки, *ж.* Куча орѣховъ, собранныхъ лѣсной мышью. Вх. Уг. 230.

Ви́толочити. См. **Витолочувати.**

Витолóчувати, чую, еш, сов. в. **ви́толочити, чу, чиш,** *гл.* Вытаптывать, вытоптать. *Не дали мені й зібрать того ячменю, увесь витолочили.* Стор. II. 119. *Всю траву витолочили гуляючи.* Левиц. I. 350.

Ви́тонути, ну, неш, *гл.* Выступить изъ воды. *Я посадив на низу дині, вони й зійшли були добре, а дощі заливні пішли, вода й залила їх,—то поки витоне з-під води, паростки й погинуть.* Волч. у. (Лобод.). См. **Витава́ти.**

Ви́топити, плю, пиш, *гл.* 1) Вытопить (печь). *Витопила в печі.* Рудч. Ск. II. 2. 2) Вытопить (жиръ, сало). 3) Выплавлять, выплавить (металлъ). 4) Перегонить всѣхъ. *По синьому морю хвиля грає, козацький корабличок розбиває.... Сорок тисяч війська витопляє.* АД. I. 269.

Витопля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́топитися, плюся, пишся,** *гл.* Топиться, вытопиться (о печи). *Ой чия то хата скраю витопляється сама?* Грин. Ш. 357. *Піч витопилась.* Безлично: *у печі вже витопилось.*

Ви́топтати, пчу, чеш, *гл.* 1) Вытоптать. *Витоптала орда кіньми маленькії діти.* АД. 2) Истоптать (обувь).

Ви́топцювати, цюю, еш, *гл.*=**Ви́тупцювати 2.** *Цілу ніч на ногах було витопцює покійна коло людей.* О. 1861. X 33.

Ви́торгувати, гую, еш, *гл.* Выторговать.

Ви́торопень, пня, *м.* 1) Оторопѣлый, растерянный. **Ви́торопні ловíти.** Воронъ ловить, глазѣть. Зміевск. у. **Дивíтись ви́торопнем.** Смотрѣть растерянно. 2) Пучеглазый.

Ви́торопитися, плюся, пишся, *гл.* Вытаращить глаза.

Витороплюватий, а, е. Оторопѣлый? *Витороплюватий бісик.* МВ. (КС. 1902. X. 153.).

Ви́торохтіти, хчу, тиш, *гл.* Простучать. *Виторохтіла миша всю ніч.* Конст. у.

Ви́торочити. См. **Витóрочувати.**

Витóрочувати, чую, еш, сов. в. **ви́торочити, чу, чиш.** *гл.* 1) Выдергивать, выдернуть (нитки изъ ткани) Желех. 2) Вырывать, вырыть. *Кортиця виторочит землю.* Вх. Лем 398.

Ви́точити. См. **Виточувати.**

Ви́точки, чок, *мн.* Остатки отъ очистки зернового хлѣба на грохотѣ. Вас. 175.

Витóчна миш. Лѣсная мышь, Mus silvaticus. Вх. Уг. 231.

Витóчувати, чую, еш, сов. в. **ви́точити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выцѣживать, выцѣдить, проливать, пролить. *Ми сами потекемо в тій крові, що з їх виточим.* Стор. МПр. 90. *Якими ж я гіркими за-*

плакала! Скільки ж я їх виточила! Г. Барв. 364. 2) Выгрызать, выгрызть (о мышахъ, червяхъ). *Миші виточили дірки в хлібі.* 3) Точить, выточить (на токарномъ станкѣ). Шух. І. 304. 5) Выкатить (изъ сарая). *Я виточу виса́га і в нього запряжу.* 6) — брехню. Врать, соврать. Константиногр. у.

Ви́тратити, ся. См. **Витра́чувати, ся.**

Ви́тратка, ки, *ж.* Расходъ, трата. *А витратка моя нічого?* (Залюб.).

Витра́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́тратити, чу, тиш,** *гл.* 1) Истратить, израсходовать. *Витратила все, що мала.* Єв. Мр. V. 26. *Було трохи масла, та вже витратила.* 2) Губить, погубить, истребить.

Витра́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **ви́тратитися, чуся, тишся,** *гл.*—з чо́го. Издерживать, издержать, потратить безъ остатка. *Витратився з грошей, що й на хліб нема. Іде чумак шостьма парами та й витративсь з хліба.* Мнж. 101.

Витребе́ньки, ньок и **ків,** *мн.* Прихоти, баловство, выдумки. *Уже ти мені в печінхасидиш з своїми витребеньками.* Шевч. 283. *Набудували гульбищ, печерь, халабудок і усяких панських витребеньок.* Стор. МПр. 66. Ум. **Витребе́ньочки.** *Нема дівчат до роботи, тілько на витребеньочки.* Грин. Ш. 647.

Витребе́нькувати, кую, єш, *гл.* Прихотничать, привередничать.

Витребе́нькува́тий, а, е. Прихотливый, капризный.

Витребе́ньочки. Ум. отъ **витребе́ньки.**

Ви́требити. См. **Витреблять.**

Витребля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́требити, блю, биш,** *гл.* Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Ти його зовсім з корінням витребляєш,—от, думаєш, і заводу його не буде.* О. 1862. І. 65. О. 1862. І. 64.

Ви́трибки, ків, *мн.* Негодные отбросы? *За вибірки дасть Бог витрибки.* Ном. № 4619.

Витрива́л, лу, *м.* Невспаханное мѣсто между полями. *Ми сіли на витривалі.* Екат. у. (Залюб.). (Испорченное—интервалъ?

Ви́тривати, ваю, єш, *гл.* Вытерпѣть, выдержать.

Ви́тримати, маю, єш, *гл* Выдержать. *Не витримала.... та й умерла.* Грин. Н. 140. *Уважай ні., душу, аби шкура витримали.* Ном № 3895. *Гаразд—коли б витримати.* Ном. № 10073.

Ви́тришкати, каю, єш. *гл.* 1) Выпроводить, прогнать. *Сьогодня насилу витришкала його,—поїхав до бджіл, а то все дома сидить.* Зміев. у. 2) Попусту растратить. *Поїхав на ярмарок, нічого не купив, а всі гроші витришкав.* Зміев. у.

Ви́тришок, ви́тришки. См. **Ви́трішок.**

Ви́тріпати, паю, єш, *гл.* Вытрепать.

Витрішкоо́кий, витрішкува́тий, а, е. Пучеглазый.

Ви́трі(и)шок, шка, *м.* Первоначально—вытаращенный глазъ, но употребляется теперь только въ выраженіи **Ви́тришка зізв.** Прозѣвалъ, проглядѣлъ. Ном. № 6602 Употребительнѣе во множ. числѣ въ выраженіи: **Ви́трі(и)шки ўсти, лови́ти, купува́ти. продава́ти.** Ротозѣйничать, глазѣть *Та що його питати: він по городу лиш ловив та витрішки продавав.* Котл. НП. 366. *Щось люде більш витрішки купують.* О. 1862. IX. 67. **За перебір дасть Бог ви́тріш-ки.** Переборчивый ничего не получитъ, только посмотритъ. Ном. № 4619.

Витрішкува́тий, а, е. Пучеглазый. *Си-витрішкуватий* О. 1861. XI. Кух. 16 *Витрішкуваті очі.* Левиц.

Витріща́ка, ки, *об.* 1) Тотъ, кто таращитъ глаза. 2) Задница. Харьк.

Витріща́ти, ща́ю, єш, сов. в. **ви́тріщити, щу, щиш,** *гл.* 1) Вытаращивать, вытаращить. *Ходив Хома ходив, витріщав баньки, витріщав—ніяк не побачить шапки.* Рудч. Ск. II. 175. *Очі витріщив, як жировий туз.* Ном. № 6596. 2) Выставлять, выставить обнаженную часть тѣла.

Витріща́тися, ща́юся, єшся, сов. в. **ви́тріщитися, щуся, щишся,** *гл.* 1) Вытаращивать, вытаращить глаза, пялить глаза, смотрѣть, выпуча глаза. *Не витріщайся ні на кого, як коза на різника.* Ном. № 6598. *Як би все витріщилось на мужика, що йому буде, то вмер би з ляку* Ном. № 1307. 2) Выставляться, выставиться (объ обнаженномъ тѣлѣ). *З дірки голе коліно витріщилось.*

Ви́трощити, щу, щиш, *гл.* Перетрощить.

Ви́трудити, джу, диш, *гл.* Утомить. *Витрудив Грицько руки ту весну й те літо.* Мир. ХРВ. 75.

Ви́трутити, рую, їш, *гл.* Вытравить, перетравить.

Ви́трусити, ся, См. **Витру́шувати, ся.**

Ви́трут, ту, *м.* Мѣсто, натертое на ногѣ (отъ ходьбы). Вх. Лем. 398.

Витруха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́трухнути, ну, неш,** *гл.* Выгнивать, выгнить.

Ви́трухати, хаю, еш,=**Витрусити.**

Ви́трухатися, хаюся, ешся, *гл.* Перетрястись.... *Добре таки витрухався, поки добіг до хати.*

Витру́шування, ня, *с.* Чистка печныхъ трубъ. Мир. Пов. II. 56.

Ви́трусити, ся. См. **Витру́шувати, ся.**

Витру́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́трусити, шу, сиш,** *гл.* 1) Вытряхивать, вытряхнуть. *Жарину витрусити з халяви.* Рудч. Ск. II. 197. *Останній шаг витрушує шинкарці.* Греб. 371. 2) Находить, найти при обыскѣ. *Трушено його й витрушено крадене полотно.* Харьк. у. 3)—**са́жу.** Чистить, вычистить печную трубу. Грин. II. 76.

Витру́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **ви́труситися, шуся, сишся,** *гл.* Вытряхиваться, вытряхнуться, выпадать, высыпаться.

Витрюха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́трюхнути, ну, неш,** *гл.*=**Витруха́ти, ви́трухнути.** *Скрипить дуплинаста деревина від вітру і зовсім, здається, зогнила: середина витрюхла, випала.* Мир. Пов. II. 111.

Витряса́ти, са́ю, еш, сов. в. **ви́трясти, су, сеш,** *гл.* 1) Вытрясать, вытрясти, вытряхивать, вытряхнуть. *Ми приходим молотити, в понеділок калатаєм, а в вівторок витрясаєм, а в середу б'єм солому.* Грин. III. 639. 2) Несов. в. Танцовать. *Почав витрясати польки.* Св. Л. 206.

Ви́тряхнути (вітряхнути), хну, неш, *гл.* Высохнуть. Шух. I. 253.

Ви́тулитися, люся, лишся, *гл.* Составиться, набраться, выйти. *Подивлюсь по гроших, може й витулиться копа з шагом.* Лебедин. у.

Ви́туманити, ню, ниш, *гл.* Добыть обманомъ. (Циган) *витуманив кусок сала.* Рудан. I. 67.

Ви́тупати, паю, еш, *гл.* 1) Протоптать, вытоптать. *Ой хто ж цюю стежечку витупав, до тебе ходячи?* 2) Проходить. *Цілий день витупала, пораючись.*

Ви́тупити, ся. См. **Витуплювати, ся.**

Ви́тупкати, каю, еш, *гл.* 1)=**Витупати 2.** 2) Добыть хожденіемъ. *Витупкав йому добру парафію.* Св. Л. 308.

Виту́плювати, плюю, еш, сов. в. **ви́тупити, плю, пиш,** *гл.* Тупить, иступить.

Виту́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́тупитися, плюся, пишся,** *гл.* Тупиться, иступиться. *Витупиться міч.* К. Пс. 44.

Витупцьо́вувати, вую, еш, *гл.* Топать ногами, сѣменить ногами. (Півень) *витупцьовує, витупцьовує дригульками, ніби й справді танцює.* Сим. 212. Хата, 200.

Ви́турити. См. **Витуря́ти.**

Ви́турлити, рлю, рлиш, *гл.*=**Ви́турити.** *Всіх козаків у поход витурлив.* О. 1862. II. 24.

Витуря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́турити, рю, риш,** *гл.* Прогонять, прогнать, вытѣснить, выгнать. *Як би дідову дочку витурити з дому.* Рудч. Ск. II. 55.

Виту́шка, ки, *ж.* Моталка, снарядъ для сматыванія нитокъ въ клубки. Вас. 202. Части его: **сті́льчик**—нѣчто подобное табуреткѣ, расходящіяся ножки котораго укрѣплены въ толстой деревянной доскѣ—подставкѣ: сквозь табуретъ проходитъ и нижнимъ концомъ укрѣпляется въ подставкѣ **што́мпель**—вертикально стоящая палка, на верхнемъ концѣ которой вращаются два **би́льця**—положенныя накрестъ палки; на четырехъ концахъ **би́льців** надѣты **ко́ники,** на которые надѣвается **півмі́ток.** Констант. у. Б. Гринч. Въ другихъ мѣстахъ вмѣсто **сті́льчика**—крестъ изъ тяжелыхъ досокъ, **штомпель** называется **ни́тка, ко́ники—качечки́.** Чуб. VII. 410. *Там жили з них чорти мотали і без витушки на клубок.* Котл. Ен. III. 50.

Ви́тхатися, хаюся, ешся, *гл.* Выдохнуться. *Хрін вже й витхався.*

Ви́тхлий, а, е. Выдохшійся. Уман. I. 117. См. **Видхлий.**

Ви́тхнутися, нуся, нешся, *гл.*=**Витхатися.**

Ви́тяг, гу, *м.* 1) Извлеченіе. 2) Экстрактъ. 3) Выписка. Уман. I. 295.

Витяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́тягти, гну, неш,** *гл.* 1) Вытягивать, вытянуть, вытаскивать, вытащить. *Витягніть Василечка трьома неводами.* Мет. 181. *Марко витяг з кутка кілька шабель.* Стор. МПр. 115. 2) Вынимать, вынуть. *Шага з кишені панської витягає.* Нп. 3) Вытягивать, вытянуть, удлиннить. *Як короткий, то витягнуть.* Ном. № 1203. 4) Извлекать, извлечь. Левч. 50.

Витяга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **ви́тягтися, гнуся, нешся,** *гл.* Вытягиваться, вытянуться, протянуться. *Та балка витяглась ік Абрамівці.* Верхнеднѣпр. у. *Як учеше батька ціпом по лисині, той і витягсь* (т. е. умеръ). Мнж. 4.

Ви́тягом, *нар.* 1) Протяжно. 2) -ї́хати. Цугомъ ѣхать.

Ви́тягти, ся. См. **Витягати, ся.**

Ви́тяжка, ки, *ж.* Заготовленный цѣльный кусокъ кожи для передней части голенища и головки. Вас. 158.

Витяжни́й, а́, е́. 1) Протяжный. *Пісня жалібна, витяжна, плакуча.* Левиц. 2) **Витяжні́ чо́боти.** Сапоги, у которыхъ передокъ и передняя часть голенища изъ цѣльной кожи. *Нові чоботи витяжні.* Ном. № 11182.

Вита́жно, *нар.* Протяжно. *Роспочав чумака голосно та витяжно.* Левиц. I. 18.

Ви́тязь, зя, *м.* Витязь. Ум. **Ви́тязенько.** *Синки молоденькі, витязейки барз славненькі.* Голов. I. 169.

Витя́зький, а, е. Витяжскій. *Усі поля обсіяли головами козацькими, козацькими, витязькими.* Нп.

Ви́тяти. См. **Витина́ти.**

Ви́учити, (ся), чу, (ся), чиш, (ся), *гл.*= **Вивча́ти, ся.**

Вихáння, ня, *с.* Маханіе, размахиваніе.

Вихáти, хáю, єш, *гл.* Махать, размахивать. *Ой там Івась конем іграє, кон'є вихає.* Мет. 334. *Не вихай бо дуже вінником, бо курява встає.* 2) Лягать. *Ич, як кобила задом виха!*

Ви́хвалити, ся. См. **Вихваля́ти, ся.**

Ви́хвалка, ки, *ж.* Хвастовство, похвальба. *Ти все на вихвалку.* КС. 1883. XI. 500. *При.... вихвалках.... своєю силою.* Мир. ХРВ. 156.

Вихваля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́хвалити, лю, лиш**, *гл.* Восхвалять, восхвалить, расхваливать, расхвалить. *Тоді козак чуру вихваляє.* Макс. *Бога вихваляти.* Шевч. 391.

Вихваля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́хвалитися, люся, лишся**, *гл.* Хвастать, похвастать, хвалиться, похвалиться. *Вихваляється вірною дружиною.* Мет. 265.

Ви́хватити, ся. См. **Вихвача́ти, ся.**

Ви́хватний, а, е. Быстрый, хваткій, энергичный. *Запорожці—то народ був вихватний.* Верхнедѣпр. у Слов. Д. Эварн.

Вихвача́ти, ча́ю, єш и **вихва́чувати, чую, єш**, сов. в. **ви́хватити, чу, тиш**, *гл.* Выхватывать, выхватить.

Вихвача́тися, ча́юся, єшся и **вихва́чуватися, чуюся, єшся**, сов. в. **ви́хватитися, чуся, тишся**, *гл.* Выскакивать, выскочить впередъ, бросаться, броситься впередъ. *Попереду війська не вихвачайся (не вихвачуйся).* АД. I. 16, 25.

Ви́хвицом, *нар.* Вскачь. *Жене коні вихвицом.*

Ви́хилити, ся. См. **Вихиля́ти, ся.**

Вихиля́си, сів, *мн.* Выгибаніе, изгибаніе. *Взявшись у боки, робить вихиляси.* О. 1862. IV. 18.

Вихиля́сом, *нар.* Извиваясь, выгибаясь. Шевч. 187. *Тут танцювала викрутасом і пред Енеєм вихилясом під дудку била третяка.* Котл. Ен. I. 19.

Вихиля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́хилити, лю, лиш**, *гл.* 1) Высовывать, высунуть, выставлять, выставить. 2) Вышивать, вышить. Грин. Ш. 565. *Вихилив ще дві чарки.* Стор. I. 97. *Пили його горілку, поки до каплі вихилили.* Мир. ХРВ. 197.

Вихиля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́хилитися, люся, лишся**, *гл.* 1) Выгибаться, выгнуться. *Дуб на йому* (на чоловікові) *трохи вихилився.* О. 1862. V. 82. *А чого, коню, вихиляєшся? Чи я зажко на тобі сидю?* Грин. Ш. 627. 2) Наклоняться, наклониться, склоняться, склониться. *Годі тобі, чумаченьку, на пужально вихилятися.* Рудч. Чп. 43. 3) Высовываться, высунуться, выставляться, выставиться. 4) Выступать, выступить. *Вихилився за Кучманський шлях.* К. ЦН. 226.

Ви́хитати. См. **Вихитувати.**

Ви́хитрувати, трую, єш, *гл.* Добыть хитростью. Левиц.

Вихи́тувати, тую, єш, сов. в. **ви́хитати, таю, єш**, *гл.* 1) Расшатывать, разшатать, разшатавъ повалить. *Вітер дерева вихитує.* Славяносербск. у. *Корова чухалась, чухалась, поки стовпа вихитала.* 2) Только несов. в. Качать. *Корови—так попереду і аж головами вихитують.* Сим. 191.

Вихи́туватися, туюся, єшся, *гл.* Покачиваться. *Замість щоб робити, вона на гойдальці вихитується.*

Ви́хід, ходу, *м.* Выходъ. *Твій вхід і вихід з нього буде од нині і довіку повік.* К. Псал. 290.

Ви́хлескати, щу, щеш, *гл.* Выхлебать. *Наварила борщу, та й не вихлещу.* Ном. № 12312.

Ви́хліб, ба. *м.* Шуточное слово, употребленное повидимому въ смыслѣ: отсутствіе хлѣба. Ном. № 14321. Встрѣчено въ нар. разсказѣ, который см. при словѣ **ви́пшоно.**

Вихлюва́тий, а, е. Шаткій. *Вихлюватий човен.* Волч. у.

Ви́хлюпати, ви́хлюпнути. См. **Вихлюпувати.**

Вихлю́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́хлюпати, паю, еш,** одн. в. **ви́хлюпнути, ну, неш,** *гл.* Выплескивать, выплескать, выплеснуть. *Поки доніс відро, то всю воду вихлюпав.*

Виховане́ць, нця, *м.* Воспитанникъ. К. XII. 98.

Виховани́ця, ці, *ж.* 1) Воспитанница. 2) Любовница, содержанка. Борзенск. у.

Виховання, ня, *ср.* Воспитаніе. Ленц. Пов. 314. Чуб. I. 238. *Виховання і чоловіка і народу з матірньої мови повинно починатися.* О. 1861. XI. 104.

Ви́ховати, ся. См. **Виховувати, ся.**

Вихо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́ховати, ваю, еш,** *гл.* 1) Перепрятывать, укрывать, укрыть. 2) Воспитывать, воспитать. *Як доглядати дітей, як їх виховувати.* К. Псал. 14.

Вихо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **ви́ховатися, ваюся, ешся,** *гл.* 1) Укрываться, укрыться. *Як не виховуйся, а смерть тебе знайде. Чорта виховаешся (не сховаешся).* Ном. № 3922. **Ви́ховалась** три мѣсяці. Три мѣсяца все пряталась. Константиногр. у. 2) Воспитываться, воспитаться.

Ви́ходець, дця, *м.* Выходецъ. Котл. Ен. I. *То не жива людина, то виходець з того світу.* Мир. Пов. I. 121.

Виходжа́ти, джа́ю, еш и вихо́джувати, джу, диш, *гл.* Выходить, выступать. Вх. Уг. 231. *Корсунський полковник із наметy виходжає, до козаків стиха словами промовляє.* Дума.

Вихо́дити, джу, диш, сов. в. **ви́йти, йду, деш,** *гл.* 1) Выходить, выйти изъ чего, откуда, куда. *Вийди, вийди, мила, з хати.* Мет. 10. *В панські ворота широко ввійти, та узько вийти.* Ном. № 1208. *І виходила до його вся земля.* Св. М. I. 5. *Чоловік і жінка вийшли у поле жать.* Рудч. Ск. I. 11. *Як вийшла воля, дак мене ніхто й не наймає.* Г. Барв. 315.—**з чо́го.** Стать выше, перерасти. *Я вже вийшла з того, щоб мене лаяти.* Лебед. у.—**з гро́шей.** Падать въ цѣнѣ. *Кінь молодий у гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **Не сихо́дити з горі́лки.** Быть постоянно пьянымъ. *До самого дівич-вечора я з горілки не виходила.* О. 1862. VII.—**у доро́гу** Выходить, выйти въ путь. *Ой уже син, син Гавриленко у дорогу виходить.* Рудч. Чп. 32.—**у пани́, міща́не** и пр. Дѣлаться бариномъ, мѣщаниномъ и пр. *Силкуються вийти або в міщанство, або в панство.* О. 1862. Ш. 79.—**на, що, ко́го: Ви́йти на до́бре, на зле́.** Окончиться благополучно, хорошо, неблагополучно, нехорошо. *Трудно, аби на добре вийшло, що із злих рук прийшло.* Ном. № 2876. **Ви́йде на на́ше.** Будетъ по нашему. Ном. N 1069. **Воно́ все на одно́ ви́йде.** Одно и то же будетъ. Св. Л. 129. **Ви́йти на ко́го.** Сдѣлаться чѣмъ. *Вони.... виходять на попа без ніякої науки.* Св. Л. 130. **Ви́йти за ко́го,—заміж.** Выйти замужъ за кого. *Як вийду за тебе.—зостанусь нещасна.* Мет. 48. *Вийшла заміж—як за стінку засунулась.* МВ. I. 2) Всходить, взойти *Ой вийду я на шпилечок та гляну—я на долину.* Мет. 80. 3) Происходить, произойти. *Од того вихор вийшов, що як Сатанаїл виніс землю з води, то вода зверху замерзла.* Чуб. I. 35. 4) Выходить, выйти, оказаться, быть. *Сам чорт не візьме, яка з дівчини вийде молодиця.* Ном. № 9000. 5) О времени: исполняться, исполниться, истечь. *Рік виходить.* Рудч. Ск. I. 65. *Виходить і другий год.* Рудч. Ск. II. 109. *Йому ще й года не вийшли женитись.* Г. Барв. 475. 6) Обходиться, обойтись, стоить. *Ця керсетка мені чотирі з половиною вийшла: три з половиною за набор та карбованець за пошиття.* Черн. у.

Ви́ходити, джу, диш, *гл.* 1) Исходить. *Всі лужечки виходила.* Мет. *Багато світу виходила.* О. 1862. V. 77. 2) Достичь, добиться хожденіемъ. *Ходив три дні, та виходив злидні.* Ном. № 10936. *Дай руками, а не виходиш ногами.* Чуб. I. 247. *Три дні ходив Антосьо по селі і виходив аж три злоти.* Св. Л. 40. 3) Проходить. *І де ти, Чіпко, ходив? де ти бродив?... Ось до якої пори виходив.* Мир. ХРВ. 9.

Ви́ходитися. См. **Вихожуватися.**

Вихо́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **ви́ходитися, джуся, дишся,** *гл.* 1) Выростать, вырости, вылѣзаться. *А дівчина виходилась у неї хороша, як маківочка повненька.* МВ. I. 150. 2) Оправляться, оправиться (отъ болѣзни), окрѣпнуть. Г. Барв. 342. *Бичок уже став вихожуватися—нога гоїться.* Зміенск. у. *Ще не дуже після родів виходилась.* Кв. I. 207.

Вихо́дитися, дяться, сов. в. **ви́йтися, деться,** *гл. безл.* 1) Только несов. в. Выходить. *А з дверей виходилось на один*

широкий ганок. Федьк. 2) Выходить, выйти, случиться. *Пішли,—аж не так вийшлося.* О. 1862. VI, 59.

Ви́ходько, ка, *м.* Выходецъ. Левиц. Нерші К. Кн. 5.

Вихожа́ти, жа́ю, єш, *гл.*=**Выходжати**. *Дівчаточка із гаю вихожаючи співають.* Шевч. 648.

Ви́холодити, ся См. **Вихолоджувати, ся**.

Вихоло́джувати, джую, єш, сов. в. **ви́холодити, джу, диш**, *гл.* Охлаждать, охладить, выстудить.

Вихоло́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **ви́холодитися, джуся, дишся**, *гл.* Остывать, остыть. Константиногр. у.

Ви́холка, ки, *ж.* Мятель, вьюга. Константиногр. у.

Ви́холонути. См. **Вихолонати**.

Вихолона́ти, наю, єш, сов. в. **ви́холонути, ну, неш**, *гл.* Охлаждаться, охладиться, остывать, остыть. *Нехай вихолоняє борщ.* Волч. у. *Вода вихолола.*

Ви́холоштати, таю, єш, *гл.* Выхолостить, оскопить. *Вихолоштай і мене та тоді будем молотить.* Рудч. Ск. I. 56.

Вихону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно лягнуть. *Як вихоне та кобила задом, як дасть копитами в пику!* Рудч. Ск. I. 1.

Ви́хопити, ся. См. **Вихопляти, ся**.

Вихо́плювати, люю, єш, сов. в. **ви́хопити, плю, пиш**, *гл.* Выхватывать, выхватить. *Оксану вихопив чуть живу.* Шевч. 189.

Вихо́плюватися, лююся, єшся, сов. в. **ви́хопитися, плюся, пишся**, *гл.* Выхватываться, выхватиться, выскакивать, выскочить, показаться, выбраться, выйти. *Бабуся не велить рано заміж вихоплюватися.* Г. Барв. 372. *Вихопився, як голий з маку.* Ном. № 7575. *Пакич вихопивсь на вулицю та й давай цькувать його собаками.* Стор. I. 17. *Рад був иний, що з душею з міста вихопивсь.* К. ЧР. 357. *Роспитаємо, та й вихопимось на свій шлях.* Стор. I. 209. *Вихопився на гору.* Мир. ХРВ. 274. *Дріт не вихопився з жолобця.* Шух. I. 280.

Ви́хор, хру, *м.* Вихрь. *Крутить, як вихор на дорозі.* Ном. № 3427. *О, щоб їх вихром винесло.* Ном. № 3667.

Ви́хорити, рю, риш, *гл.* 1) Вихрить, крутиться вихремъ. *Вітер.... рвав сніг з землі, крутив його на всі боки, вихорив.* Мир. Пов. I. 14. *Буря завіяла, метучи цілі гори снігу по землі, вихорючи, немов густу кашу у повітрі.* Мир. Пов. I. 112.

Ви́хоритися, рюся, ришся, *гл.* Вихриться, кружиться вихремъ. *Заверюха крутилась, вихорилась.* Мир. ХРВ. 278. (Думки) *як завірюха крутились, вихорились.* Мир. ХРВ. 29.

Ви́хорі́ти, рію, єш, *гл.* Выболѣть. *Коли б вихорів, виболів, що у мене вихилив.* Ном. № 11643.

Вихоро́шуватися, шуюся, єшся, *гл.* Прихорашиваться, наряжаться красиво. *Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши, вихорошуються.* Г. Барв. (О. 1861. II. 189).

Ви́хорувати, рую, єш. *гл.* Проболѣть; выздоровѣть. Рудч. Чп. 246.

Ви́хоруватися, руюся, єшся, *гл.* Выздоровѣть, оправиться послѣ продолжительной болѣзни. *Хоруй, мила, Бог з тобою, як ся вихорусш, оженюсь з тобою.* Гол. I. 105.

Ви́хрест, та, *м* Принявшій христіанство. *Така з вихреста людина, як з собаки солонина.* Вас. 209. *То вихрест із жидів Авлет.* Котл. Ен. VI. 19.

Ви́хрестити, ся. См. **Вихрещувати, ся**.

Ви́хрестка, ки, *ж.* Принявшая христіанство. Аф. 347.

Вихре́щувати, щую, єш, сов. в. **ви́хрестити, щу, стиш**, *гл.* Крестить, окрестить иновѣрца.

Вихре́щуватися, щуюся, єшся, сов. в. **ви́хреститися, щуся, стишся**, *гл.* Принимать, принять христіанство. *Вихрестився десь один жид.* Грин. II. 149.

Вихрува́ння, ня, *с.* Буйство, буянство. К. ПС. 134.

Вихрува́тий, и **вихрюва́тий**, *а.* с. 1) Обильный вихрями. *Зіма вихрувата.* 2) *Сокрушає беззаконним буйні глави вихруваті.* К. Псал. 152.

Ви́хрякати, каю, єш, однов. в. **ви́хрякнути, ну, неш**, *гл.* Выхаркнуть, отплюнуть. Чуб. II. 295.

Ви́хрякнути, ну, неш. *гл.*=**Вихрякнути**. *Душі не вихрякнуть.* Ном. № 8299.

Ви́хта, ти, *ж.* Отработокъ натурою въ видѣ добавленія къ условленной денежной платѣ (при наймѣ земли). Вас. 205.

Вихура́тися, ра́юся, єшся, *гл.* Чваниться. Зиѣв. у.

Ви́цабати, баю, єш. *гл.* Выбрать, выклюнуть. *Вицабала його* (зерно) *птиця.* Староб. у.

Ви́цвічити, чу, чиш, *гл.* Проучить; высѣчь.

Ви́цвяхувати, хую, еш, *гл.* Обить гвоздиками.

Ви́циганити, ню, ниш, *гл.* Выманить; выклянчить.

Ви́циркати, каю, еш, одн. в. **ви́циркнути, ну, нёш,** *гл.* Выжать что либо жидкое такъ, чтобы оно брызнуло струей. *Вициркати молоко з цицьки; вициркати сік з зілля.*

Ви́цирклювати, люю, еш, *гл.* Очертить кругъ (цыркулемъ).

Ви́циркнути. См. **Вициркувати.**

Ви́цитати, таю, еш, *гл.* Выиграть въ четъ и нечетъ. *На тім стільчику можний панонько, трома яблучки підкидаючи, двома орішки та цитаючи, вицитав коня з-під короля.* Гол.

Ви́цідити, джу, диш, *гл.* 1) Выцѣживать, выцѣдить, нацѣдить. О слезахъ: заставить пролить. *Потопи сих нових фараонів у тих сльозах..., що вони вицідили з очей вдовичих та сирітських.* Св. I. 302. 2) Выпивать, выпить. *Вицідили вони самотужки глек слив'янки.* Кв. II. 55.

Ви́цілити, лю, лиш, *гл.* Попасть (при выстрѣлѣ). *Не завсігди він і попадає в нього. Часом вицілить, що по хвоста йому одіб'є.* Драг. 44.

Вицілóвуватися, вуюся, ешся, *гл.* Цѣловаться. *Легшенько з чужими жінками виціловуйтесь.* Мир. Пов. II. 61.

Ви́цілувати, лую, еш, *гл.* Расцѣловать. *Він руки й ноги їй вицілує.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Вицілувала б його всюди.* Кв. II. 259.

Ви́цмоктати, кчу, чеш, *гл.*=**Висмоктати.**

Ви́цупити, плю, пиш, *гл.* Вытащить. *Инколи вицупить риби і на дві цілих мажі.* Рудч. Ск. II. 172.

Ви́цюркати, каю, еш, *гл.* Вытечь, вылиться. Вх. Лем. 398.

Ви́цюстрити, стрю, риш, *гл.* Сильно высѣчь (розгами).

Ви́цяпати. См. **Вицяпувати.**

Ви́цяпкати, каю, еш, *гл* Выцарапать. *Такі маєш очка красні: вицяпкала б ті.* Гол. II. 822.

Виця́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́цяпати, паю, еш,** *гл.*=**Відциркувати.** Шух. I. 193.

Ви́цяркати, каю, еш, *гл.*=**Вицюркати.** Вх. Лем. 398.

Ви́чавити. См. **Вичавлювати.**

Вича́влювати, люю, еш, сов. в. **ви́чавити, влю, виш,** *гл.* 1) Выжимать, выжать, выдавливать, выдавить. *З проса не вичавиш молока.* 2) Передавить всѣхъ. *Не вичавиш бджіл в вулії.*

Ви́чаклувати, лую, еш, *гл.* Выколдовать.

Ви́чапати, паю, еш. *гл.* Съ трудомъ выбраться. *Ледві вичапав відтіля.* О. 1862. VI. 61.

Ви́частувати, тую, еш, *гл.* Истратить, потчивая. *Оставалась пляшка спотикачу. Піди ж принеси, коли не вичастувала ким.* Котл. МЧ. 470

Вичаха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́чах(ну)ти, хну, неш;** *гл.* Остывать, остыть. *В печі вже вичахло.*

Ви́чвалати, лаю, еш, *гл.* Выходить, исходить (медленной походкой).

Ви́чваритися, рюся, ришся, *гл.* Выздоровѣть, поправиться Мнж. 178.

Вичва́рювати, рюю, еш, *гл.*=**Витівати.** *Було вичварує да видумує.* Рудч. Ск. I. 77.

Ви́чепурити, рю, риш, *гл.* Прибрать, украсить. *Викопала яму і як уже добре розсвіло, вичепурила її гарненько—зовсім готово.* Кв. I. 212.

Ви́червонити, ню, ниш, *гл.* Окрасить въ красный цвѣтъ.

Ви́чесати. См. **Вичісувати.**

Ви́чинити, ню, ниш, *гл.* Вычинить.

Ви́чинка, ки, *ж.* Вычинка. *Шкура за вичинку не стане.* Ном. № 10571.

Ви́чистити, ся. См. **Вичищати, ся.**

Ви́читаний, а, е. Зачитанный. *А книжку як розгорнув, — дивлюсь — „Кобзарь", та вже дуже вичитаний.* О. 1861. VII. 6.

Ви́читати. См. **Вичитувати.**

Вичи́тувати, тую, еш, сов в. **ви́читати, таю, еш,** *гл.* 1) Читать, прочесть. *Ходив прохати дяка псалтирю вичитувать.* МВ. (О. 1862. I. 92). *І ще багацько.... звідтіль* (з книги) *він вичитував.* Грин. I. 289. 2) Произносить, произнести при чтеніи. *Як його вичитувать треба?* О. 1862. I. 69. 3) Выговаривать, выговорить. *Ну, що як би їй оце почав вичитувати, як вона знущалася над нами?* Г. Барв. 6.

Вичища́ти, ща́ю, еш, сов. в. **ви́чистити, щу, стиш,** *гл.* Чистить, вычистить. *От криничка і каже: „Вичисти мене, дівонько, то колись води нап'єшся.* Рудч. Ск. II. 64.

Вичища́тися, ща́юся, ешся, сов. в.

ви́чиститися, щуся, стишся, *гл.* Чиститься, вычиститься.

Вичі́сувати, сую, еш, сов. в. **ви́чесати, шу, шеш,** *гл.* 1) Вычесывать, вычесать. 2) Расчесывать, расчесать. *Вичісувала коси.* Левиц. I. 410.

Ви́чихатися, хаюся, ешся, *гл.* Отфыркаться.

Ви́човгти, гну, неш, *гл.* Выйти (шаркая ногами). *На світанні вичовг з хати на двір.*

Ви́чорнити, ню, ниш, *гл.* Вычернить.

Ви́чубити, блю, биш, *гл.* Выдрать за волосы. *Доладу його вичубив.* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Ви́чумакувати, кую, еш, *гл.* Заработать чумачествомъ. *Нехай хто хоче чумакує! Не вичумакуєш собі такої веселости серед безкраїх степів.* Г. Барв. 148.

Ви́чуняти. См. **Вичу́нювати.**

Вичу́нювати, нюю, еш, сов. в. **ви́чуняти, няю, еш,** *гл.* Оправляться, оправиться отъ болѣзни, выздоравливать, выздоровѣть. *Занедужала. Бачить, що не вичуняє і кличе батька.* Грин. I. 285. *Нездужає Катерина, ледве-ледве дише.... Вичуняла, та в запічку дитину колише.* Шевч. 67.

Ви́чути, чую, еш, *гл.* Прослышать, услышать о чемъ. *Посилают купити там, де вичують, же туньша, а добра.* МУЕ. Ш. 47.

Ви́чухатися, хаюся, ешся, *гл.* 1) Чесаться, почесаться вдоволь. *Випозіхавсь, вичухавсь, понюхав кабаки.* Кв. *Качки вичухуються на сонечку.* 2) Оправиться отъ болѣзни, побоевъ. *Минув тиждень, другий,* (побита) *жінка вичухалась.* Грин. II. 166.

Ви́чхатися, хаюся, ешся, *гл.* Вычихаться.

Ви́шаловати, люю, еш, *гл.* Обить шалевкой.

Ви́шар, ру, *м.* Прошлогодняя трава. Лубен. у.

Вишаро́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́шарувати, рую, еш,** *гл.* Хорошо вымывать, вымыть, смывать, смыть при помощи мочалки, щетки и пр. (твердый предметъ—посуду, мебель, стѣну). Сим. 130. *Стіни вимиті, вишаровані, неначе сього року збудовані.* Стор. II. 110.

Ви́шення, ня, *с.*=**Вишник 1.** *Садок той увесь був заріс вишенням, сливняком.* О. 1862. VIII. 15.

Ви́шенька, ки, *ж.* Ум. отъ **вишня.**

Ви́шептати. См. **Вишіптувати.**

Ви́шептатися, чуся, чешся, *гл.* 1) Нашептаться. 2) Задохнуться, перестать шевелиться (о ракахъ). *Вишептавсь, як рак у торбі.* Ном. № 13376.

Ви́шеретувати, тую, еш, *гл.* Очистить передъ помоломъ отъ шелухи (зерно).

Вишива́ний, а, е. Вышитый. *Вишиваний рукав.* Рудч. Ск. I. 162.

Вишива́нка, ки, *ж.* 1) Вышивание. 2) Вышитая сорочка. Аф. 348.

Вишива́ння, ня, *с.* 1) Вышиваніе. 2) Вышиванье, вышивка. ЗОЮР. II. 12. Чуб. VII. 426. *Прийшла до вас показати моє вишивання на вашій сорочці: чи вподобаєте?* Г. Барв. 226.

Вишива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́шити, шию, еш,** *гл.* 1) Вышивать. *Не жаль мені хустиночки, що я вишивало.* Мет. 18. 2) Истрачивать, истратить на шитье. *Ниточку шовку вишила.* Грин. Ш. 485.

Вишива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **ви́шитися, шиюся, ешся,** *гл.* Вышиваться, вышиться. *І хустина мережалась, шовком вишивалась* Шевч. 398

Ви́шинк, ку, *м.* Розничная продажа вина. распивочная продажа питей. *Взяти на вишинк.* Ном. № 11789.

Ви́шинкувати, кую, еш, *гл.* Распродать въ розницу, по мелочамъ (вино). *Як би я цю горілку вишинкував.*

Ви́шити, ся. См. **Вишивати, ся.**

Вишіптувати, тую, еш, сов. в. **ви́шептати, пчу, чеш,** *гл.* Лѣчить, излѣчить заговоромъ. *Баби вишіптують.* О. 1862. V. 13. *Я тебе* (бишиху) *вишіптую.* Грин. II. 37. КС. 1893. VII. 587.

Ви́шка, ки, *ж.* 1) Чердакъ? *Уб'ю та й на вишку скину.* Ном. № 3649. 2) **На ви́шках.** На столбахъ. *Комора не на землі, а на вишках, щоб вода не тек.* Канев. у.

Ви́шкандибати, баю, еш, *гл.* Выйти хромая. *Вишкандибав з хати.* Харьк. у.

Вишканди́буватися, буюся, ешся, *гл.* При игрѣ въ **шканди́бки** забрасывать палку дальше другихъ, пуская при этомъ ее колесомъ, чтобы она ударилась о землю то однимъ концомъ, то другимъ. КС. 1887. VI. 476.

Ви́шкварити, рю, риш, *гл.* Вытопить жиръ.

Ви́шкварка, ки, *ж.* Вытопка, остатокъ послѣ вытопки жира, сала. *Зосталися самі вишкварки.* Ном. № 1929. **За ма́слані**

ви́шкварки не помири́лись,—т. е. изъ за пустяка поссо́рились. Ном. № 3513.

Вишкі́блювати, люю, ешъ, *гл.* Выскабливать. Шух. I. 250.

Ви́шкірити, ся. См. **Вишкірати, ся**.

Вишкіра́ти, ра́ю, ешъ, сов. в. **ви́шкірити, рю, рить**, *гл.*—**зу́би**. Оскаливать. оскалить зубы.

Вишкіра́тися, ра́юся, ешся, сов в. **ви́шкірятися, рю́ся, рився**, *гл.* 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнцѣ: проглядывать, проглянуть. *Хоч би сонечко вишкірилось: тепліш було б.*

Вишкопи́ртуватися, туюся, ешся, *гл.* То же, что и **вишкандо́буватися** (при игрѣ въ шаланду). КС. 1887. VI. 476.

Ви́шкребти. См. **Вишкрібати**.

Вишкрібáти, бáю, ешъ, сов. в. **ви́шкребти, бу, бешъ**, *гл.*=**Вискрібати, вискребти**.

Ви́шкрібок, бка, *м.* 1) Небольшой хлѣбецъ изъ остатковъ тѣста въ квашнѣ. 2) Послѣдній ребенокъ въ семьѣ (насмѣшливо).

Ви́шкрябати. См. **Вишкрябувати**.

Вишкря́бувати, бую, ешъ, сов. в. **ви́шкрябати, баю, ешъ**, *гл.* Выцарапывать, выцарапать.

Вишліхтóвувати, вую, ешъ, сов. в. **ви́шліхтувати, тую, ешъ**, *гл.* Шлифовать, отшлифовать.

Ви́шмарувати, рую, ешъ, *гл.* Смазать, обмазать. *Вишмарую но добре колеса, бо далеко поїдем.*

Ви́шморгнути. См. **Вишморгувати**.

Вишмóргувати, гую, ешъ, сов. в. **ви́шморгнути, ну, нешъ**, *гл.* Быстро выдергивать, выдернуть. *Вишморгнув палицю з рук.*

Вишне́вий, а, е. 1) Вишневый. *Іще обійди, серденько моє, по за вишневий садочок.* Мет. 60. 2) Темно-красный. *До сиьої спідниці як надіну вишневий попередник, то так гарно.* Харьк. Ум. **Вишне́вепький**. Маркев. 45.

Вишня́к, ка́, *м.* Вишневый садъ. *Москаля молодого в вишник дожидала.* Шевч. 69. Ум. **Вишничо́к**. Харьк.

Ви́шняк, ка, *м.* Дама въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. *Хто, бач, вишняк, той не король.* Ном. № 1007.

Вишня́ка, ки, *ж.* Вишневое дерево. Левиц. Пов. 191. *Ой вишнико-черешнико, чом ти листу не пускаєш?* Нп.

Вишничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **вишня́к**.

Вишні́вка, ки, *ж.* Вишневка, вишневая наливка. *Зевес тоді лигав вишнівку.* Котл. Ен. Ум. **Вишні́вочка**.

Ви́шній, я, е. Верхній. Шух. I. 162. *Подивися, моя доню, в вишнюю кватиру.* Лукаш. 124. 2) Вышній. *Господи вишній, чи я в тебе лишній?* Ном. № 11729.

Ви́шня, ні, *ж.* Вишня (плодъ и дерево), Prunus cerasus. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 63. Ум. **Ви́шенька**.

Вишня́, ні́, *ж.* Высота. Лебед. у.

Ви́шнябати, баю, ешъ, *гл.* Выйти съ трудомъ, выползти. *Така спара, що вже й з хати не вишнябає: усе на печі лежить.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Вишня́к, ка́, *м.*=**Вишня́к**. *Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавить.* Ном. № 13131. Ум. **Вишнячо́к**.

Вишо́нка, ки, *ж.*—**польова́**. Раст. Amygdalus campestris. Лв. 96.

Вишпигóвувати, вую, ешъ, сов. в. **ви́шпигувати, гую, ешъ**, *гл.* Шпіонить, вышпіонить, пронюхать, узнать тайнымъ образомъ.

Ви́шпу́вати, пую, ешъ, *гл.* Высказать, (охотничій терминъ). *У нього добрі собачки: запуєти тільки, зараз вишпують зайця.* Брацл. у.

Ви́шпурити, рю, рить, *гл.* Выбросить, вышвырнуть. Вх. Лем. 395.

Ви́штапувати, пую, ешъ, *гл.* 1) Выстегать. *Гляньте, чи гарно вишпапувала очіпок?* Харьк. 2) Выбранить, пробрать. *Не хоче робити, так я її як вишпапувала, так вона давай браться за діло.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Ви́штатукатися, туюся, ешся, *гл.* Выряditься, варидиться. Св. Л. 168.

Ви́штирити, рю, рить, *гл.* Выпроводить, выгнать. *Я тики його вишгирила з хати.* Лебед. у.

Ви́штрикнути, ну, нешъ, *гл.* Выколоть. *Вночі я боюсь ока де небудь вишгрикнути.* Мнж. 147.

Ви́штурити, рю, рить, *гл.*=**Вишгирити**. *Насилу вишгурила на двір, щоб хоч провітрився трохи.*

Ви́штуркати, каю, ешъ, *гл.* 1)=**Вишгрикнути**. *Хотів ся перекрести та собі очі вишгуркав.* Ном. № 6568. 2) Вытолкать.

Ви́шукати. См. **Вишукувати**

Вишу́кувати, кую, еш, сов. в. **ви́шукати, каю, еш**, *гл.* Выискивать, выискать, отыскивать, отыскать. *Вишукує травиці.* К. Іов. 88. *Зілля всякі вишукує.* МВ. II. 8.

Ви́щати, щаю, еш, *гл.* Дѣлаться выше.

Вища́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Визжать. *Вона аж вищить.* Рудч. Ск. II. 30.

Ви́ще, *нар.* Выше. *Молоде орля, та вище старого літає.* Ном. № 7322. *Вище лоба очі не ходять.* Ном. № 1017. *Хто вище злізе, дужче пада.* Ном № 14313.

Ви́щебетати, чу, чеш, *гл.* Выболтать, высказать неосторожно.

Ви́щедрувати, рую, еш, *гл.* Получить за пѣніе щедрівок.

Ви́щезати, заю, еш и **ви́щезнути, ну, неш**, *гл.* Исчезнуть, уничтожиться, истребиться. *Вищезає жито.* МУЕ. III. 43. *Каченята вищезли: ворони вихапали.* Рк. Левиц.

Ви́щербити, блю, биш, *гл.* Зазубрить, вызубрить, выбить щербину. *Вищербила ніж. Зачепила рогачем горщик та й вищербила.* Харьк.

Ви́щербитися, блюся, бишся, *гл.* 1) Зазубриться, получить щербину. 2) Выйти изъ ряда, изъ числа. *Тепер уже всі будемо за вас.—А може й не всі, може хто перейде на другий бік?—Ні, вже не вищербиться більш ні один.* Екатериносл. г. (Залюбовск.).

Ви́щий, а, е. Высшій. *Не впрохав нижнього, не впросиш вищого.* Ном. № 981.

Ви́щик, ка, *м.* Родъ клейма въ видѣ вырѣзки на ухѣ овцы. Черк. у. Екатериносл. г. Мнж. 182.

Ви́щикнути, ну, неш, *гл.* Вырвать, выщипнуть. *Прійшов Петро—вищикнув листок, прийшла Ілля—вищикнула два.* Ном. № 468.

Ви́щипати. См. **Вищипувати**.

Вищи́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́щипати, паю (плю), паєш (плеш)**, *гл.* Выщипывать, выщипать. *Вищиплю, виломлю кленовий лист.* Мет. 297.

Ви́щирити. См. **Вищиряти**.

Вищиря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́щирити, рю, риш**, *гл.*=**Вишкіряти, вишкірити**. *Вищирив зуби, як циганські діти до місяця.* Ном. № 12637. *Вищирив зуби, як печене порося.* Ном. 12637.

Ви́щість, щости, *ж.* 1) Высшее положеніе, болѣе высокое положеніе. 2) Превосходство. Желех.

Ви́яв, ву, *м.* Проявленіе, обнаруженіе. Желех.

Ви́ява, ви, *ж.* 1)=**Вияв**. МВ. III. 9. 2) Открытіе, обнаруженіе.

Ви́явити, ся. См. **Виявляти, ся**.

Вия́влювати, люю, еш, *гл.*=**Виявляти**. *Радощів своїх нікому не виявлює.* Г. Барв. 454. *Пишучи у Київ у такім гарячім тоні, я виявлював себе аж надто виразно.* К. XII. 11.

Виявля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́явити, влю, виш**, *гл.* Обнаруживать, обнаружить, открывать, открыть, показывать, показать, появлять, появить. *Юдихва виявила його капості перед Ксерксом.* Ном. № 3559.

Виявля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́явитися, влюся, вишся**, *гл.* Обнаруживаться, обнаружиться, открываться, открыться, появляться, появиться, показываться, показаться. *Ось як виявлялась ся загадка.* Стор. *Кодацький поріг виявився, а то не було його видно.* Стор. II. 120. *Він виявивсь народу.* К. Псал. 197. *На вулиці чорна свита виявилась одна й друга, замигтіли платки, намітки.... йшли люде до церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Ви́язичити, чу, чиш, *гл.* Проболтаться, проговориться. *То про того чоловіка, що вбили, та й виязичили.* Лебед. у.

Ви́ярок, рку, *м.* Лощинка, неглубокій оврагъ. *Там такий є виярок, то вода й залива инколи.* Новомоск. у. (Залюбовск.). Ум. **Ви́ярочок**.

Вияснéння, ня, *с.* Разъясненіе, поясненіе.

Ви́яснити, ся. См. **Вияснятн, ся**.

Вияснятн, ня́ю, еш, сов. в. **ви́яснити, ню, ниш**, *гл.* 1) Выяснять, выяснить, разъяснять, разъяснить, пояснять, пояснить. 2) Вычищать, вычистить; сдѣлать свѣтлымъ, блестящимъ. *Вияснила п'ятака.* Мнж. 97. *Виясни добре стремена та й їздь тоді верхи.* Черк. у. *Візьми мітлу та мети, виясни хорошенько місяць: бач, як насупило.* Шевч. 297.

Вияснятися, ня́юся, ешся, сов. в. **ви́яснитися, нюся, нишся**, *гл.* 1) Проясняться, проясниться, посвѣтлѣть. *Вияснилось бліде та понуре обличча Грицькове.* Г. Барв. 154. 2) **Ви́ясниться**. **Прояснится** (о погодѣ). *Нехай виясниться, бо дуже нахмарило.* Ном. № 5494.

Віблек, ка, *м.* (=**Вібляк**). Бревно круглое, годное для постройки. Шух. I. 88. См. **Вибель**.

Віблий, а, е. Круглый, цилиндрическій.

Шух. І. 88. **Віблий обруч** —обручъ изъ цѣльнаго неразщепленнаго надное древеснаго ствола. Шух. І. 250. **Вібла хата**. Хата изъ круглыхъ бревенъ. Шух. І. 89.

Вівáт=Виват.

Вівéрица, ці, *ж.* Бѣлка. Гал.

Вівсик, ка, *м.*=**Вівсюг**. Вх. Зн. 7.

Вівсóна, ни, *ж.* Зерно овса (одно).

Вівсище, ща, *с.* Поле, съ котораго снятъ овесъ. Вас. 196.

Вівсюг, гá, *м.* и **вівсюга, ги**, *ж.* Раст. Avena fatua L. ЗЮЗО. І. 113. Вх. Пч. І. 9.

Вівсюгувáтий, а, е. Заросшій вівсюгóм (о землѣ).

Вівсяний, а, е. Овсяный.

Вівсяник, ка, *м.* 1) Овсяный хлѣбъ. *Голодному й вівсяник добрий.* Ном. № 1209. 2) Названіе лошади въ загадкѣ. *Прибігли хитрики-брики, ухватили далду-балду, почули м'якинники, казали гречаникам: „сідайте на вівсяники, доганяйте хитрики-брики, віднімайте далду-балду“* (вовки, свиня, собаки, люде, коні). Ном., стр. 294, № 122.

Вівсяниця, ці, *ж.* Овсяная солома. Сим. 153.

Вівсянка, ки, 1)—**Вівсяниця**. Желех. 2) Овсяная мука.

Вівтарик, ка, *м.* Ум. отъ **вівтарь**.

Вівтарний, а, е. Олтарный.

Вівтарь, ря. *м.* Олтарь. *Боятися попа та в вівтарь не йти.* Ном. № 4232. *Коли вівтарю служиш, з вівтаря й живися.* Ном. № 10422. Ум. **Вівтарик**. Аф. 315.

Вівторок, рка, *м.* Вторникъ. *В понеділок перед обідом із гармати загули, а в вівторок іще раніше Уманя добули.* Макс.

Вівця́, ці, *ж.* 1) Овца. *Хто стається вівцею, того вовк зжість.* Ном. № 3841. *Вівцю стрижуть, а друга дивиться.* Ном. № 3904. 2) ин. Родъ дѣтской игры. Ив. 59. Ум. **Овéчка, овéченька, овéчечка**. *Женуть воли із діброви, овеченьки з поля.* Мил. 115.

Вівчарéнко, ка, *м.* Сынъ пастуха овецъ. Аф. 315.

Вівчáрик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **вівчáрь**. 2) Родъ игры на свирѣли. 3) Бекасъ. *Заховикала над ними чайка.... висвистував вівчарик.* Стор. І. 126.

Вівчáрити, рю, рить, *гл.* Быть пастухомъ овецъ, пасти овецъ. Гол. II. 456. Шух. І. 201.

Вівчарúха, хи, *ж.* Жена пастуха овецъ. Аф. 315.

Вівчарівна, ни, *ж.* Дочь пастуха овецъ. Аф. 315.

Вівчáрський, а, е. Принадлежащій пастуху овецъ. Аф. 315.

Вівчáрь, ря́, *м.* Пастухъ овецъ. *Сопілка вівчареві втіха.* Ном. № 10467. *Роспустив вівчарь вівці та по крутій гірці.* Мет. 108. Ум. **Вівчáрик**.

Вівчарувáти, рю́, ють, *гл.*=**Вівчарити**. Шух. І. 53.

Вівчий, а, е. Овечій. Вх. Лем. 425.

Вігрáш, ша, *м.* Органъ. *Гордий пан сидить, в вігрáни грає, в вігрáни грає, красно співає.* Гол. II. 65.

Від, од, *пред.* Отъ. *Привів од батька коня, а від брата взяв воза. Довідавшись од почину про все.* Св. Л. І. 2. *Батькові од його нічого нема. Від села до села танці та музики.* Нп. *Зостався я хлопцем од батька й од матері одинадцяти год.* Г. Барв. 172. *Ти ляжеш од комори, а я ляжу від обори,*—т. е. ты ляжешь со стороны амбара и. т. д. Грин. Ш. 386. Родительный падежъ съ **від** при страдательномъ причастіи переводится по-русски творительнымъ падежомъ. *Земля від Бога зроблена.* (Стрижев.). *Був спокушуваний од сатани.* Св. М. І. 13. Употребляется від для образованія сравнит. степени и тогда совсѣмъ не переводится. *Єсть же і негіднійші від мене.* Кота. НП. *Хиба ж таки я послідніший од усіх?* Ном. № 2039. *Од моєї Ганнусеньки кращої немає.* Грин. Ш. 201.

Відá, ди, *ж.* Вѣсть, слухъ. *Хто тобі сказав?—Посилала я сороку білобоку, а вона мені принесла дві віди під правим крильцем: одну про Данила, а другу про Кирила.* МВ. І. 89.

Відáв, відáй, *нар.* Вѣроятно, должно быть. *Ой відав ти слабий, хорий.* Гол. І. 82. *Болить мені головонька відай же я вмру.* Гол. І. 103.

Відáння, ня, *с.* 1) Знаніе. Левч. 48. 2) Извѣстіе, вѣсть. Ум. **Відáннячко**. *Дають віданнячко: іскховайся, Мішку.* Гол. І. 176.

Відати, даю, ать, (**він, вісí, вість**), *гл.* Знать, вѣдать. *Не вім, за що їм так довіря князь.* Стор. МПр. 97. *Ніхто того не відає, як хто обідає.* Ном. *Та коли б*

я знала, коли б я відала, що засватана буду. Мет.

Відбабува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Окончить практику (объ акушеркѣ). *Пішла, відбабувала і вернулась додому.* Чуб.

Відба́нити, ся. См. **Відбавляти, ся.**

Відбавля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відба́вити, влю, виш,** *гл.* Убавлять, убавить, уменьшать, уменьшить.

Відбавля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відба́витися, влюся, вишся,** *гл.* Отлучаться, отлучиться. *Нікуди на сторони одбавитись.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Відбаглува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Отстоять, спасти. *Відбоглувати від смерти. Хотів був нашу собаку забрати,—ледві одбаглувала.* Рк. Левиц.

Відбарба́рити, рю, рив, *гл.* Отколотить.

Відбато́вувати, вую, еш, сов. в. **відбатува́ти, ту́ю, еш,** *гл.* Отрѣзывать, отрѣзать. *Відбатував шматок хліба. Так і відбатував стругом пучку.*

Відбатожи́ти, жу́, жиш, *гл.* Отстегать кнутомъ.

Відбатува́ти. См. **Відбатовувати.**

Відбенькетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Отпировать.

Відбере́жний, а, е. Съ берега на море дующій (о вѣтрѣ). *Одбережний вітер.* (Стрижевск.).

Відбива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відби́ти, дію́, б'єш,** *гл.* 1) Отбивать, отбить. *Відбив носок од кухля. Став двері одбивати.* Рудч. Ск. I. 204. 2) Отбивать, отбить. отталкивать, оттолкнуть; отражать, отразить. *Одбиває од берега щука риба ряску.* Мет. 8. *Козак нагайкою стріли відбиває.* Макс. 3) Отражать, отразить (свѣтъ, звукъ). *Поверхи дзеркала і води відбивають од себе сонячний світ.* Дещо. 4) Отбивать, отбить у кого-либо что или кого-либо. *Він дівчину відіб'є.* Чуб. V. 36.

Відбива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відби́тися, дію́ся, б'єшся,** *гл.* 1) Отбиваться, отбиться. *Од проянців одбивались.* Котл. Ен. VI. 62. 2) Удаляться, удалиться, отдаляться, отдалиться, отбиться. *Від роду відбилася.* Чуб. V. *Тут родилася, тут хрестилася, у чужую сторононьку да й відбилася.* Мет. 3) Отражаться, отразиться. *В прозорій воді відбиваються золоті верхи.* Левиц. 4) О кобылѣ: случиться съ жеребцомъ. Шух. I. 211.

Відбі́гати, гаю, еш, *гл.* 1) Отбѣгать. *Я вже свої відбігав,—біжи но ще ти: то чи не відбігаєш ніг.* 2) О коровѣ: окончить случку.

Відбіга́ти, га́ю, еш, сов. в. **відбі́гти, біжу́, жи́ш,** *гл.* 1) Отбѣгать, отбѣжать. 2)—що. Терять, потерять. *Десь шапку відбіг. Чи одбіжить була люльку в свариі, а грошей на нову кат-ма,—вони.... купували йому.* Мир. ХРВ. 147. 3)—чого, кого. Чуждаться, оставлять, оставить, покидать, покинуть. *Свого батька змалку відбігаю.* К. Досв. 155. *Ой що кров живую ссали,— власних скарбів одбігали.* К. Досв. 116.

Відбі́гатися, гаюся, ешся, *гл.*=**Видбігати 2.**

Відбі́гти. См. **Відбігати.**

Відбі́й, бо́ю, *м.* Лучшаго сорта хребтовая щетина. Вас. 190.

Відбіра́ння, ня, *с.* 1) Отниманіе, отбираніе. 2) Полученіе. 3) Отборка.

Відбіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **відібра́ти, відобру́, ро́ш,** *гл.* Отбирать, отобрать, отнимать, отнять. *Іди, жоно, до матері віно відбірати.* Чуб. V. 758. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертав.* Ном. № 1715. *Стали ляхи від козацьких комор ключі відбірати.* Макс. *Ти більше не будеш відбірати у мене душу.* Рудч. Ск. II. 23. 2) Получать, получить. Чуб. I. 163. *Відібрав і від їх листи.* Стор. 3) Отбирать. *Відбери жовті гурки на насіння, а зелені посоли.*

Відбі́рка, ки, *ж.* У оконщиковъ: инструментъ для образованія кромокъ въ рамахъ. Вас. 149.

Відбірний, а, е.=**Добірний.** *Та й усе женці та й одбірні.* АД. I. 79.

Відбісну́ватися, ну́юся, ешся, *гл.* Перебѣситься. *Як відбіснувався становий, то й почав говорити наче людина.*

Відблиск, ку, *м.* Отблескъ. Левиц. Пов. 25.

Відболі́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Проболѣть, поболѣть. *Будуть же бити, то за кожен стрючок* (гороху краденого) *відболить.* Св. Л. 142. 2) Переболѣть. 3) Отгнить. *Цей ніготь у мене відболів, та новий виріс.* Кіев.

Відборо́на, ни, *ж.* Оборона, защита отъ. *Схопивши у руки по каменюці, став на відборону.* МВ. (О. 1862. I. 104).

Відборони́ти, ся. См. **Відборонять, ся**

Відборонять, ня́ю, еш, сов. в. **відбо-**

ороня́ти. ню́, ни́ш, *гл.* Оборонить, защитить. *Ну, спасибі, дя́дьку, що ти мене́ д смерти відборонив, відборонію і я тебе.* Рудч. Ск. I. 71.

Відборонятися, ня́юся, ешся, сов. в. **відборони́тися, ню́ся, ни́шся**, *гл.* Обороняться, оборониться, защищаться, защититься.

Відборо́тися, рю́ся, решся, *гл.* Отбиться. *Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. I, 95.

Відбо́рчик, ка, *м.* Столярн.: отборный стругъ. Радомысльс. у.

Відбрести́, бреду́, дешся, *гл.* Отойти въ бродъ отъ какого нибудь мѣста. *Відбрів од берега трохи.*

Відбрехáтися. См. **Відбріхуватися.**

Відбрúкуватися, кую́ся, єшся, *гл.* Отбиваться, брыкаясь. У Кулиша въ прозаич. смыслѣ о защищающихся женщинахъ: *Шкода відбрикуватись.* К. ПС. 55.

Відбрі́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **відбрехáтися, шу́ся, шешся**, *гл.* Отдѣлываться ложью, оправдываться, оправдаться при помощи лжи, вывернуться изъ бѣды ложью. *Прийшовши додому, тяжко їй було відбріхуватись перед матір'ю, що не принесла ягідок; бо зроду не брехавши ні в чім, не знала як і викрутитись.* Кв. I. 45. *Брехнею не відбрешешся.* Ном. № 6796.

Відбро́д, ду, *м.* **Наїстися до відбро́ду.** Наѣсться до отвала. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Відбубоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Проговорить скороговоркой, отбарабанить. *Такеньки усе чисто одбубонів і дожидає, що панї йому скаже.* МВ. (О. 1862. Ш. 64).

Відбува́ння, ня, *с.* Исполненіе, отбываніе, отработка.

Відбува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відбу́ти, бу́ду, деш**, *гл.* 1) Отбывать, отбыть, исполнять, исполнить (повинность), отрабатывать, отработать. *Проханий кусок горло дере, бо тяжко його відбути.* Ном. *Як заробив, так і відбудеш.* Ном. № 7071. *Хуста поперем, як три дні панщини відбудем.* Ном. № 11260. *Відбудеш той муштер та й гуляй, скільки схочеш.* Левиц. I. 30. *При пості добре відбути гості.* Ном. № 192. *Не жаль було давно відбутих.... моїх тяжких кривавих сліз.* Шевч. 2) Принимать, принять и угостить гостей,—говорится главнымъ образомъ объ обрядовыхъ обѣдахъ, обѣдахъ по приглашенію и пр. *Давайте лишень сюди хліб, ковбаси і сало,—я буду одбувать панотця.* О. 1862. V. 56. *Дітей у нас було п'ятеро.... усі померли. Треба було мені тії одбутки робити самому. То дошки на труни, то копачам, то людей одбувати, а попові ж?* Г. Барв. 203. 3) Заканчивать, закончить. *У суботу дівич-вечір відбули, а в неділю повінчали.* Стор. МПр. 57. *Відбули похорон.*

Відбува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відбу́тися, бу́дуся, дешся**, *гл.* Исполняться, исполниться, совершиться, имѣть мѣсто. *Весілля відбулося вчора.* 2) = **Збу́тись.** *Вона прийшла, щоб тільки відбутись від людського нарікання.* Левиц. I. 387. 3)=**Відбути.** *Брехнею не відбудешся.* О. 1862. I. 32.

Відбудо́вувати, вую, еш, сов. в. **відбудува́ти, дую́, еш**, *гл.* Вновь отстраивать, отстроить, возстановить прежде бывшее зданіе. Желех.

Відбудува́ння, ня, *с.* Возстановленіе зданія.

Відбудува́ти. См. **Відбудовувати.**

Відбузува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Отколотить, отдуть. *Одбузує чоловік жінку.* О. 1862. I. 73.

Відбурмиструва́ти, рую, еш, *гл.* Окончить службу бургомистра.

Відбу́ти, ся. См. **Відбува́ти, ся.**

Відбу́тка, ки, *ж.*=**Відбу́ток.**

Відбу́тний, а, е. Употреблено въ загадкѣ изъ сказки въ приложеніи къ салу, въ значеніи: такой, которымъ отбываютъ всякія нужды. *А чого ж вам подавати: чи одбутного, чи прибутного?... Сало одбутне, бо ним усякі зачіпки одбувають.* Грин. II. 274.

Відбу́ча, чі, *ж.*=**Відбу́ток.** *Нехай дурний мужик на всіх робить, за всіх платить, хай одбуває одбучі.* Мир. ХРВ. 387. *Я відбуду за гріхи відбучу.* К. ПС. 139.

Відва́га, ги, *ж.* Отвага. *Відвага мед п'є і кайдани тре.* Ном. № 4256. *Де відвага, там щастя.* Ном. № 4253.

Відва́жити, ся. См. **Відважувати, ся.**

Відва́жний, а, е. 1) Отважный, смѣлый. *Ой ти, Івасю, відважний козаче.* К. ХП. 78.

Відва́жність, ности, *ж.* Отважность. Желех.

Відва́жно, *нар.* Отважно, смѣло.

Відва́жувати, жую, еш, сов. в. **відва́жити, жу, жиш**, *гл.* 1) Отвѣшивать,

отвѣсить. *Відваж соли.*—**бе́беха**. Дать тумака, отвѣсить ударъ. *За віщо се він мені бебеха відважив межи плечі?* Харьк. 2)—**жизнь, життя́**. Рисковать, рискнуть жизнью. *Оддала б тепер Леся душу, аби оборонить од смерти козака, що так щиро одважив за неї свою жизнь.* К. ЧР. 173.

Відва́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **відва́житися, жуся, жишся**, *гл.* 1) Отвѣшиваться, отвѣситься. 2) Отваживаться, отважиться, осмѣлиться, рѣшиться. *От я не відважуся сказати йому. Давно вже хотів він признатись, що жонатий, та не признававсь. Далі одважився: треба!* МВ. (О. 1862. I. 78).

Відва́л, лу, *м.* Отчаливаніе. Мнж. 180.

Відвали́ти, ся. См. **Відвалювати, ся**.

Відвалува́ти, лу́ю, єш, *гл.* Спасти, отходить. *Лікарь, спасибі йому, відвалував таки дитину.*

Відва́лювання, ня, *с.* Отваливаніе.

Відва́лювати, люю, єш, сов. в. **відвали́ти, лю́, лиш**, *гл.* 1) Отваливать, отвалить. *Одвалив того каменя.* Чуб. II. 50. 2) Откалывать, отколоть, отрѣзывать, отрѣзать. *Відвалив криги кусень оттакий завбільшки.* Харьк. у. *Відвалив скибу хліба.*

Відва́люватися, люю́ся, єшся, сов. в. **відвали́тися, лю́ся, лишся**, *гл.* Отваливаться, отвалиться. *Потроху земля відвалювалась, і він почав тонути.* Левиц. Пов. 335.

Відвезти́. См. **Відвозити**.

Відверну́ти, ся. См. **Відвертати, ся**.

Відверта́ння, ня, *с.* 1) Отворачиваніе 2) Отвертываніе, откручиваніе. 3) Вычитаніе.

Відверта́ти, та́ю, єш, сов. в. **відверну́ти, ну́, неш**, *гл.* 1) Отворачивать, отворотить, отвращать, отвратить; поворачивать, поворотить. *Відвертає від неї очі.* МВ. II. 27. *Не годиться відвертати хліб нарізаним боком до стіни.* Чуб. I. 109. *Нехай Бог відвертає.* Ном. № 5139. *Щоб я од вас лиця не відвернула.* Ном. № 3241. 2) Отъѣзжать, отъѣхать, отплывать, отплыть. *Ви, турки-яничари, по маленьку, браття, ячіте, од галери одверніте.* АД. I. 216. 3) Отваливать, отвалить. *Одвернув* (камінь). Рудч. Ск. I. 86. *Годі орати!—Як годі?—каже чоловік.—Дві скиби тільки одвернути та й упруг.* Г. Барв. 198. 4) Возвращать, возвратить. *Були в мене старости, підбрехачі твої, ну, одвернув я почеськи тобі хліб, не прогнав тебе.* Г. Барв. 455. 5) Пахать, вспахать плугомъ второй разъ поперегъ или вдоль участка. Нѣжин. у. 6) Отклонять, отклонить что-либо. *І кулі мов рукою одвертав.* К. ЦН. 251. *Єсть такії люде, що на пожежі уміють одвернуть вітер од сусідньої оселі.* Грин. II. 324. 7) Отвлекать, отвлечь, отклонять, отклонить. *Відвертала вона мене від сеї думки. Тебе прошу, голочко: відверни злих собак од мого скота.* Чуб. I. 69. 8) О колдовствѣ: возвращать, возвратить первоначальный видъ, отвращать, отвратить. *Зробив* (чарами), *то була біла редька, а то зусім почорніла, та вже назад не одверне, щоб чорна стала білою.* Драг. 77. 9) Вычитать, вычесть. *Жиду грошей не понесу міняти, бо він зараз довг одверне.* Бессар. 10) Отвѣчать, отвѣтить. *Та чую ж, чую,—одвертає.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Відверта́тися, та́юся, єшся, сов. в. **відверну́тися, ну́ся, нешся**, *гл.* 1) Отворачиваться, отворотиться, отвернуться. *Горнеться до його серцем, відвертається лицем.* Левиц. I. 170. *Кривоніс одвернувся до своїх вовхурянців і грізно додав.* Стор. МПр. 138. 2) Отлучаться, отлучиться. *Нікуди він і не одвертався з пасіки.* О. 1861. X. 27.

Відверті́ти. См. **Відвірчувати**.

Відвести́. См. **Відводити**.

Відвика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відви́кнути, ну, неш**, *гл.* Отвыкать, отвыкнуть.

Відвильну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Отлучиться на короткое время. *Тільки одвильне куди мати,—то вже дитина й долі, упала з полу.* Пирят. у.

Відви́люватися, люю́ся, єшся, *гл.* Отвиливать. Котл.

Відвину́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отклониться, увернуться. *Він на мене з києм, я насилу відвинувся.*

Відвиса́ти, са́ю, єш, сов. в. **відви́снути, ну, неш**, *гл.* 1) Отвисать, отвиснуть. *Спідня губа відвисла.* Левиц. I. 15. 2) Свѣшиваться, свѣситься, повиснуть. *З-під очіпка відвисло пасмо сивої коси.* Левиц. I. 3.

Відвихну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отлучиться на короткое время. *От, увечері дід з бабою кудись відвихнулись, а дочка й давай шукать.* Рудч. II. 35.

Відви́чити, чу, чиш, *гл.* Отучить. *От таки одвичите од сахарю.* Черниг. г. *Одвичити од горілки.* О. 1862. I. 71.

Відві́д воду, *м.* Резервъ? *Воєвода, славний лицарь, на одводі зістав.* Гол.І. 15.

Відві́дати, ся. См. **Відві́дувати, ся**.

Відві́дач, ча, *м.* Посѣтитель. *Не так вже по багато набігає одвідачів.* МВ. (О. 1862. I. 84).

Відві́джáти, джáю, єш, *гл.*=**Відві́дувати**. *А як го найдете, дайте мені знати, щоби м приходила його відві́джати.* Гол. I. 64.

Відві́дини, дин, *ж. мн.* Посѣщеніе. Єв. Л. XIX. 44. *Ще більшого жалю завдав їй своїми одві́динами.* Г. Барв. 168.

Відві́дний, а, е.—*час.* Срокъ, который можетъ быть отложенъ. Вх. Зн. 7.

Відві́дувати, дую, єш, сов. в. **відві́дати, даю, єш**, *гл.* Навѣщать, навѣстить, провѣдать. *Сідлай, хлопче, коня вороного,— поїду одві́даю кохання свого.* Чуб. V. 345. *Матінко моя, відві́дай мене.* Мет. 245. *Вони там були та й її відві́дали.* Зміев. у.

Відві́дуватися, дуюся, єшся, сов. в. **відві́датися, даюся, єшся**, *гл.* Навѣдываться, навѣдаться и узнать, пойти освѣдомиться. *А я піду додомоньку та не забавлюся,чи готовий полуденок та відві́даюся.* АД. I. 82.

Відві́дціль, *нар.*=**Відці́ль**, *Десь ти й доріженьки відві́дціль не знаєш.* Грин. Ш. 377.

Відві́йок, йка, *м.*, иногда во мн. ч. **відві́йки**. Щуплое зерно, которое при вѣяніи падаетъ въ срединѣ между мякиною и полновѣсными зернами. Мнж. 187. *Бідний (сіе) самий послід, уже одві́йок од пшениці.* Грин. II.

Відві́стúти, відщý, стúш, *гл.* Послать вѣсть, извѣстіе въ отвѣтъ, отвѣтить. ЗОЮР. I. 246. *Громада одві́стила..., що Микола добра людина.* О. 1861. VIII. 24. *Ні,— одві́стив.* МВ. (О. 1862. I. 76).

Відві́сть, ти, *ж.* Отвѣтное извѣстіе.

Відві́т, ту, *м.* Отвѣтъ. ЗОЮР. II. 207. **Одві́т оддава́ти.** Отвѣчать. КС. 1882 XII. 501.

Відві́тити. См. **Відві́чати**.

Відві́тний, а, е. Отвѣтный.

Відві́тувати, тую, єш, *гл.* Отвѣчать. *Питає. „Де ти мою козу дів?--Продав,— одві́тує Климець.* Рудч. Ск. I. 67.

Відві́чальний, а, е. Отвѣтственный. Желех.

Відві́чáльність, ности, *ж.* Отвѣтственность. *Темрява окривала наш український розум із давніх давен що́ до.... нашої одві́чальности перед судом культури.* К. Кр. 8.

Відві́чáти, чáю, єш, сов. в. **відві́тити, чу, тиш**, *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Вовк.... питає його: „Чого ти тут ходиш?“ — Сірко одві́чає.* Рудч. Ск. I. 11. 2) Отвѣчать, нести на себѣ отвѣтственность, отвѣтить. *Смійся, смійся, а за смішки плачем одві́тиш.* Ном. № 12662. *Гуляй, душа, у роскоші,--відві́чаю.* Ном. № 12503. *Він одві́чає, а той остається у боці.* Зміев. у.

Відві́чний, а, е. Вѣчный, всегда бывшій. *Довгий острів на Дніпрі, укритий одві́чним лісом.* Стор.

Відві́чно, *нар.* Отъ вѣка. вѣчно.

Відві́ювати, ві́юю, єш, сов. в. **відві́яти, ві́ю, єш**; *гл.* Отвѣвать, отвѣять.

Відво́днини, дин, *ж. мн.* Обѣдъ новобрачныхъ, свекра и свекрови у тестя и тещи въ послѣдній день свадебныхъ пиршествъ—субботу той недѣли, въ началѣ которой было **весíля**, а затѣмъ ужинъ тестя и тещи въ хатѣ новобрачнаго. МУЕ. Ш. 170.

Відво́дити, джу, диш, сов. в. **відвести́, веду́, де́ш**, *гл.* 1) Отводить, отвесть. *Одведи її додому.* 2) Отстранять, отстранить. 3) Взводить, взвесть. *Одвів курка і вже хотів.... стріляти.* Чуб. I. 154.

Відво́зити, жу, зиш, сов. в. **відвезти́, зу́, зе́ш**, *гл.* Отвозить, отвезти.

Відвойо́вувати, вую, єш, сов. в. **відвоюва́ти, вою́, єш**, *гл.* Отвоевывать, отвоевать, добыть силой. *Я вас навчив би боронити що́ одвоювали вам козаки! — Який гаспид одвойовував нам наше добре, опріч нас самих.* К. ЧР. 69. *Цар іде войною на цього самого царя, шоб відвоювати у його другу дочку.* Рудч. Ск. *Я тебе від смерти відвоював.* Рудч. Ск.

Відволáти, лáю, єш, *гл.* Первоначально значило: отозвать, теперь употребляется въ выраж. **Бі́ду відволáти.**—Избавиться отъ бѣды. *Мені тебе хоч жалко, мила, біди не можно одволáть.* Греб. 339. **Відволáти** или **відволáти від смéрти.** Спасти отъ смерти, отходить. *Бабусю Настю поховали і ледве, ледве одволали Трохима діда.* Шевч. *Він мене од смерти одволав.* Рудч. Ск. I. 128.

Відволіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відво-**

локті́, чу́, че́ш, *гл.* Оттаскивать, оттащить, оттягивать, оттянуть.

Відволо́га, ги, *ж.* Основное значеніе= **Відволода=Відлига**, но въ пѣснѣ употребл. въ смыслѣ: облегченіе душевное, утѣшеніе, также: утѣшительница. *Одна другої питається:—Подружечко-одволого, одволожи живота мого: чи була ти на улиці, чи бачила жениха мого?* Лавр. 113.

Відволо́гнути, ну, неш, *гл.* Сдѣлаться влажнымъ, отсырѣть. *Сухарі в погрібі одвологли.* Рк. Левиц.

Відволо́да, ди, *ж.*=**Відлига.** Шух. I. 81.

Відволо́дати, даю, еш, *гл.* Отходить, вылѣчить. *На силу, та на превелику силу його відволодали. Вже і водою обливали і трусили.* Кв. I. 106. *Одволодай мою дитину єдину! Дай данна від любощей.* Г. Барв. 536.

Ві́дволож, жі, *ж.*=**Відлига.**

Відволо́жити, ся. См. **Відволожувати, ся.**

Відволо́жувати, жую, еш, сов. в. **відволо́жити, жу, жиш**, *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать влажнымъ. Вас. 153, 176. *Треба табак одволожити.* (Залюбовск.). 2) Облегчать, облегчить, утѣшать, утѣшить. Лавр. 113. См. прим. при словѣ **Відволога.**

Відволо́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **відволо́житися, жуся, жишся**, *гл.* Сырѣть, отсырѣть, дѣлаться, сдѣлаться влажнымъ.

Відволокті́. См. **Відволіка́ти.**

Відворі́т, роту, *м.* 1) Отступленіе. 2) Отвращеніе. 3) Отчисленіе, вычетъ въ уплату долга, вычетъ изъ платы рабочаго за прогулы и пр. Харьк. у. Волч. у.

Відворо́тний, а, е. Отвратительный. *Відворотне таке воно на смак.*

Відворо́тно, *нар.* Отвратительно. *Як ті пани їдять жаб? Воно ж одворотно.*

Відворочáти, чáє, *гл. безл* Быть отвратительнымъ. (Вовкулаці) *треба й конину їсти й падло,—одворочає.* Г. Барв. 153.

Відво́хлий, а, е. Отсырѣлый.

Відво́х(ну)ти, ну, неш, *гл.* Отсырѣть.

Відво́хрити, рю, риш, *гл.* Отколотить. *Дав доброго диптю: відвохрив добре.* Ном. № 3961.

Відвоюва́ти. См. **Відвойовувати.**

Ві́двуд, да, *м.*=**Удод.** *Красне пір'я на відводі, але сам смердить.* Ном. № 11201.

Відв'я́зати, ся. См. **Відв'я́зувати, ся.**

Відв'я́зувати, зую, еш, сов. в. **відв'я́зати, жу́, жеш**, *гл.* Отвязывать, отвязать.

Відв'я́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **відв'я́затися, жу́ся, жешся**, *гл.* Отвязываться, отвязаться.

Відга́да, ди, *ж.* Отгадчица. Ум. **Відга́дочка.** *Бабусенько-одгадочко, одгадай сей сон.* Чуб. V. 773.

Відгадай-сон, сна, *м.* Сноголкователь. *Усякі мені сни сняться,—де б то ни їх такого відгадай-сна найти.* Лубен. у.

Відгада́ти. См. **Відгадувати.**

Відга́дка, ки, *ж.* Отгадка.

Відга́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **відга́да.**

Відга́дувати, дую, еш, сов. в. **відгада́ти, да́ю, еш**, *гл.* 1) Отгадывать, отгадать. *Біла рілля, а чорне насіння: хто вміє — посіє, хто зна—й одгади.* Ном., стр. 303, № 472. *Бабусенько да голубонько, відгадай мені сон.* Чуб. 2) Отвѣчать, отвѣтить. *Чи я тобі не казала: купи мені стрічку, а ти мені одгадав: переночуй нічку.* Грнн. Ш. 655.

Відга́л, лу и **відга́ль, лю**, *м.* Остановка, отдыхъ, перерывъ. *Петро без відгалу робить.* Борз. у. *Так то проживає Олеся, працюючи без спочинку, без відгалю.* МВ. I. 47. **На відгалі.** На досугѣ, во время отдыха. *У вільну годину, на одгалі, як пани розїхались у гості, пішов мерщій до панотця.* Ком. I. 20. **На овéс нема́ й відга́лу.** На овесъ постоянный спросъ. Борз. у.

Відгана́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відгна́ти, віджену́, не́ш**, *гл.* Отгонять, отогнать. *Курка як співа, то відганяє ворогів.* Чуб. I. 58.

Відгарбáти, баю, еш, *гл.* Отнять, отобрать. *Насилу відгарбав свого кожуха від брата.*

Відгéткатися, каюся, ешся, *гл.* Избавиться, отдѣлаться отъ чего. *Чим же Марко одгеткався од некрутства?* Волч. у. (Лобод.).

Відгі́н, го́ну, *м.* Отбой. *Від баб одгону нема.*

Відглуши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Отколотить, отдуть. *Хто було захоче, той мене й одглушить.* Г. Барв. 51.

Відгнива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відгни́ти, гнию́, єш**, *гл.* Отгнивать, отгнить.

Відгові́тися, вію́ся, ешся, *гл.* Отго-

вѣться. *Нехай попереду піде та відговіється.* Ном. № 5474.

Відговори́ти, ся. См. **Відговорювати, ся.**

Відгово́рювати, рюю, єш, відговоря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **відговори́ти, рю́, риш,** *гл.* Отговаривать, отговорить. *Як став одговорувать, так одговорив.* Рудч. Ск. II. 74.

Відгово́рюватися, рююся, єшся, сов. в. **відговори́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Отговариваться, отговориться, отвѣчать, отвѣтить. *Була слава, була слава, стали й поговори.... я за славу сама стану, та й одговорюся.* Мил. 75.

Відгоди́тися. См. **Відгожатися.**

Відгодо́вувати, вую, єш, сов. в. **відгодува́ти, ду́ю, єш,** *гл.* Откармливать, откормить.

Відгожа́тися, жа́юся, є́шся, сов. в. **відгоди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* 1) Отлучаться, отлучиться. *В иншого* (москаля) *є й гроші, купив би собі чого, та не взята річ: не можна йому відгодитися. Дісне кажу тобі: його немає в селі; він десь поїхав, одгодивсь на малий час.* 2) Отплачивать, отплатить услугой за услугу, пригодиться въ бѣдѣ. *Гонять вовки козу. Коза каже...: „Оборони!“ Той.... узяв і вбив вовка. Коза йому сказала: „Я тобі одгоджуся в турецькій землі.* Грин. II. 64.

Ві́дгомін, мону, *м.* Отзвукъ, отголосокъ. *Запізнений відгомін гайдамацького гомону.* Г. Барв. 27.

Відго́нити, ню, ниш, *гл.* 1)=**Відганяти.** 2) Отдавать, припахивать. *Вода чимсь одгонить.* Кролев. у. *Чим наївся, тим і відгонить.* Нѣжин. у. *На сім дворищі.... від усього пусткою відгонить.* Св. Л. 310. *Місцина справді стала пустирем одгонити.* Мир. ХРВ. 24.

Відгорі́ти. См. **Відгоряти.**

Відгорну́ти, ся. См. **Відгортати, ся.**

Відгоро́джувати, джую, єш, сов. в. **відгороди́ти, джу́, диш,** *гл.* Отгораживать, отгородить.

Відгоро́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **відгороди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Отгораживаться, отгородиться.

Відгорта́ти, та́ю, єш, сов. в. **відгорну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Отгребать, отгресть. *Відгорни жар з припічка у піч. Землю відгорта.* Мнж. 129. *Відгорнули пісок.* 2) Отворачивать, отворотить. *Відгорнув полу, сягнув до кишені.*

Відгорта́тися, та́юся, єшся, сов. в. **відгорну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* 1) Отгребаться, отгресться. *Єсть там такий млин і дванадцять каміней, що само і мелеться, і само насипається, само відгортається і само в мішки набивається.* Рудч. Ск. I. 123. 2) Отворачиваеться, отворотиться. 3) Перестать ласкаться. *Пригорнулась дівчина до козака, як сонечко зійшло, а відгорнулася, як сонечко зайшло.*

Відго́ртувати(ся), тую(ся), єш(ся), *гл.*=**Відгортати(ся) 1 и 2.**

Відгоря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **відгорі́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* Отгорать, отгорѣть. *Уже на коневі і хвіст одгорів.* Рудч. Ск. I. 118.

Відгосподарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Перестать быть хозяиномъ.

Відгребти́, ся. См. **Відгрібати, ся.**

Відгриза́ти, за́ю, єш, сов. в. **відгри́зти, зу́, зе́ш,** *гл.* Отгрызать, отгрызть.

Відгриза́тися, за́юся, єшся, сов. в. **відгри́зтися, зу́ся, зе́шся,** *гл.* 1) Отгрызаться, отгрызться. *Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. I. 95. 2) Отгрызаться, отгрызться, отбраниться. *Як напало на мене семеро перекупок, то ледві одгризлась.* ЗОЮР. I. 147.

Відгріба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **відгребти́, гребу́, бе́ш,** *гл.* 1) Отгребать, отгресть. *Які руки загрібали, щоб ті і відгрібали.* Чуб. I. 99. 2) Отбрасывать, отбросить, отталкивать, оттолкнуть (ногою, рукою). *Літом одгрібають ногами, а взімі брали б руками.* Ном. № 559.

Відгріба́тися, ба́юся, єшся, сов. в. **відгребти́ся, бу́ся, бе́шся,** *гл.* 1) Отгребаться, отгресться. 2) Отбиваться, отбиться, защищаться, защититься. *Ні, я не одгрібався руками ніяк од нього, то й не міг ударити.* Александров. у. (Залюбовск.). *Ніяк я від його* (лиха) *ні одіб'юся, ні одгребуся.* Мир. ХРВ. 393. *Та Бог з вами!—одгрібався Чіпка,—не рад, що й зачепив таку причепу.* Мир. ХРВ. 177.

Відгріва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відгрі́ти, грі́ю, єш,** *гл.*—**сир.** Грѣть въ печи простоквашу, чтобы сыворотка отдѣлилать отъ творога. Св. Л. 5.

Відгрі́мнутися, нуся, нешся, *гл.* Крикнуть въ отвѣтъ. *Бодай тому шинкареві таке життя добре!—одгрімнувсь дядько.* МВ. (О. 1862. III. 75).

Відгро́м, му, *м.? І гроші побрали, і водгрому немає.* Ном. № 13213.

Відгрома́дити, джу, диш, *гл.* Отгрести (сѣно).

Відгроми́ти. См. **Відгромлювати.**

Відгро́млювати, люю, єш, сов. в. **відгроми́ти, млю́, миш,** *гл.* Отбивать, отбить силой, отражать, отразить. *Він* (рѣшта́нт) *і пакет одгромив у мене: мене схопив за груди та зіпхнув з воза, а сам з возом і з пакетом хо́да.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Ві́дгук, ку, *м.* Откликъ.

Відгука́ти. См. **Відгу́кувати.**

Відгука́тися, ка́юся, єшся, *гл.*= **Відгукну́тися.** *На кожний гук не одгука́ється.* Ном. № 4715.

Відгукну́тися. См. **Відгукуватися.**

Відгу́кувати, кую, єш, сов. в. **відгука́ти, ка́ю, єш,** *гл.* 1) Выкликать, выкликать. *Куди се ти так забрався, що ледве-не ледве відгукав тебе.* Кіев. г. 2) Звать обмершее дитя съ цѣлью привести его въ чувство. Мил. 19.

Відгу́куватися, куюся, єшся, сов. в. **відгукну́тися. ну́ся, не́шся,** *гл.* Откликаться, откликнуться. *На моє прохання відгукнулись.*

Відгулень, льня, *м.* Домашняя лошадь, отбившаяся въ табунъ дикихъ лошадей. О. 1862. 17—19.

Відгу́лити, лю, лиш, *гл.* Отклонить. *А батько оце умисне кажуть, щоб мене від роботи відгулити.* Федьк.

Відгуля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Отпраздновать, отпировать. *Зараз одгуляли весілля.* Рудч. Ск. І. 129.

Відгусти́, ду́, де́ш, *гл.* Окончить гудѣть, шумѣть. *Одгуло весілля, зостались молоді самі у хаті.* МВ. (О. 1862. І. 95).

Віддава́ння, ня, *с.*=**Віддання.** Ум. **Віддава́ннячко.** *Покинула сина та ще й не женила; покинула дочку на віддаваннячку.* Нп.

Віддава́ти, даю́, єш, сов. в. **відда́ти, да́м, даси́,** *гл.* 1) Отдавать, отдать. *А син старець та свого не вживає, та все його хортам віддає.* Чуб. І. 173. *Взяв той собака буханець та й віддав вовкові.* Рудч. Ск. І. 9. **Відда́ти Бо́гові ду́шу.** Умереть. *Закричав дід дивними голосами та й Богу душу віддав.* Чуб. І. 156. — **хвалу́. Воздать хвалу, восхвалять.** *Хвалу Богові оддав.* МВ. І. 16.—**на добри́день.** Пожелать добраго дня. *І добридень мені оддала.* Левиц. І. 14. —**покла́ін.** Поклониться. *Матері Божій поклін оддавши.* Чуб. І. 160. 2) Выдавать, выдать замужъ. *Тоді дівку віддавай, коли люде трапляються.* Ном. № 5928. *Як будуть тебе, моя мила, за иншого віддавати, пиши листи на папері, давай мені знати.* Мет. 60. 3) Передавать, передать, выражать, выразить. 4) Протягивать, протянуть голосомъ при концѣ пѣсни, при чемъ дѣлается рулада отъ высокаго къ низкому на октаву. *У нас так завше: яку б пісню не співала, то усе віддає.* Любеч. 5) Теплѣть, потеплѣть. *Уранці було холодно, а вдень трохи оддало.* Константиногр. у.

Віддава́тися, даю́ся, єшся, сов. в. **відда́тися, да́мся, дасися,** *гл.* 1) Отдаваться, отдаться. Левиц. Пов. 81. 2) Выходить, выйти замужъ. *Чого журиться? Нехай та журиться, що віддається.* Ном. № 2265. *Мамко моя старенькая, хочу-ся віддати, коли б прийшли старостоньки до нашої хати.* Гол. І. 197. 3) Отдаваться, отдаться (о звукѣ и пр.). *Як Тетяна засміється, в душі радість оддається.* Котл. МЧ. 4) Выражаться, выразиться, передаваться, передаться, отражаться, отразиться. *В тих писаннях красний божий мир і чоловіча жизнь.... не оддались так правдиво, як воно есть у нас перед очима.* К. Гр. Кв. 19.

Віддалеки́, *нар.* Издали. *Іще оддалеки зачув Петро глухий галас мов на ярмарку.* К. ЧР. 257.

Віддали́ти, ся. См. **Віддалять, ся.**

Віддалі́, *нар.*=**Віддалі́к.** *Я спав собі оддалі і дивлюся, що то він робитиме.* Волч. у.

Віддалі́к, *нар.* Поодаль. *А лисиця оддалік стоїть.* Рудч. Ск. І. 21.

Віддаліти́, лію, єш, *гл.* Поотстать, отдалиться. *Не жени коні: лоша віддаліло— не здожене. Усе вже те оддаліло, проминуло.* МВ. (О. 1862. І. 95).

Ві́ддаль, *нар.* Издали *Відьми так не вдариш, а треба кинуть на-оддаль, то попадеш.* Грин. І. 66.

Віддаля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **віддали́ти, лю́, ля́ш,** *гл.* Отдалять, отдалить, удалять, удалить. *Бог віку прибавив, а від смерти оддалив.* Ном. № 13920.

Віддаля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **віддали́тися, лю́ся, ля́шся,** *гл.* Отда-

ляться, отдалиться, удаляться, удалиться. *Тепер же я сиротина у світі зосталась, що від роду віддалилась, а від села одійшла.* Чуб. V. 747.

Віддáниця, ці, *ж.* Невѣста. О. 1861. XI. 49. Св. Л. 134.

Віддáнний, ня, *с.* 1) Отдача. *Шість кабанів чорт мав, біднóму чоловікові дав і на вічне віддання пропало.* Драг. 7. *Позичив ледачому гроші—десь на вічне вже віддання:* 2) Выходъ замужъ. Св. Л. 197. **Дівчина на віданні.** Дѣвушка невѣста, взрослая дѣвушка. *У мене ж дочка на віданні.* Г. Барв. 11. 3) Народный праздникъ 15 января. ХС. I. 74. Чуб. Ш. 5. Ум. **Віддáннячко.** *Маю сестру на віданнячку.* Гох. IV. 547.

Віддарóвувати, вую, еш, сов. в. **віддарувáти, рýю, еш,** *гл.* Отдаривать, отдарить.

Віддарóвуватися, вуюся, ешся, сов. в. **віддарувáтися, рýюся, ешся,** *гл.* Отдариваться, отдариться.

Віддáрок, рку, *м.* Обратный подарокъ. МУЕ. Ш. 76. **Віддáрки давáти.** Отдаривать. Маркев. 126.

Віддáти, ся. См. **Віддавати, ся.**

Віддáток, тку, *м.* То, что нужно отдать.

Віддáха, хи, *об.* Отдающій, отдающая. *Будь узяха, будь і оддаха.* Ном. № 10651.

Віддáча, чі, *ж.*=**Віддання 1 и 2. На оддачі** (донька)=**на віданню.** Чуб. IV. 63.

Віддéрти, ся. См. **Віддирати, ся.**

Віддивúтися, вúюся, вúшся, *гл.* Окончать смотрѣть. Умирающая говоритъ: *Очі ж мої каренькії віддивилися, уста ж мої сахарнії 'дговорилися.* Чуб. I. 771.

Віддимáти, мáю, еш, сов. в. **віддýти, віддýю, нéш,** *гл.* 1) Отдувать, отдуть. 2) **Віддимáти гýби.** Выпячивать губы. Переносно: сердиться. *Оддув губи, як капиці.* Ном. № 3368.

Віддимáтися, мáюся, ешся, сов. в. **віддýтися, віддýюся, нéшся,** *гл.* 1) Отдуваться, отдуться. 2) О губахъ: выпячиваться, выпятиться. *Очі горять, губи оддулись.* Мир. ХРВ. 33.

Віддирáти, рáю, еш, сов. в. **віддéрти** и **відідрáти, деру́, рéш,** *гл.* 1) Отдирать, отодрать, отрывать, оторвать. *Відірвав нитки, упяг у голку та й почав пришивати до чумарки те, що віддер.* Харьк. 2) Только несов. в. Отплясывать, откалывать *Метелиці та гопака гуртом віддирають* Шевч.

Віддира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **віддéртися** и **відідрáтися, деру́ся, рéшся,** *гл.* Отдираться, отодраться, отрываться, оторваться.

Віддúха, хи, *ж.* Отдыхъ. *Трихи та мнихи—нема оддихи.* Ном. № 10952.

Віддихáння, ня, *с.* Отдохновеніе. *Пішов у темний лужок на віддихання.* Чуб. V. 773.

Віддихáти, хáю, еш, сов. в. **віддáхати, хаю, еш** и **відітхнýти, нý, неш,** *гл.* 1) Переводить, перевести духъ, стать свободно дышать. *Дише, дише, поки віддише.* 2) Отдыхать, отдохнуть. *Полягайте та віддишіте трохи.* Рудч. Ск. I. 92. *Прийшов у ліс і ліг оддихати.* Чуб. I. 5. *Сіла оддітхнути.* Левиц. I. 39.

Віддúхатися, хаюся (шуся), ешся, (шешся), *гл.*=**Віддихати 1.** *Засапався, ніяк не віддишуся.*

Віддівувáти, вýю, еш, *гл.* Прожить дѣвичью жизнь. *Я вже своє дівоцтво віддівувала.* Кіев. г.

Віддіжýрити, рю, рить, *гл.* Заморить работой. *Мабуть добре Карпа на пакщині віддіжурили, що на улиці нема.* Васильк. у.

Відділ, лу, *м.* 1) Отдѣлъ, раздѣлъ. *Старший син, цівець, уже й одружився і на одділ пішов.* Г. Барв. 487.

Відділúти, ся. См. **Відділяти, ся.**

Відділáти, лáю, еш, сов. в. **відділúти, лю́, лиш,** *гл.* Отдѣлять, отдѣлить; удѣлять, удѣлить. *Одділи маленьку часточку землі на моє ім'я.* Чуб. I. 143. *Одділив йому половину царства.* Рудч. Ск. II. 75.

Відділáтися, лáюся, ешся, сов. в. **відділúтися, лю́ся, лишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться.

Віддрючкувáти, кýю, еш, *гл.* Побить палкой. Славяносерб. у.

Віддубáсити, шу, сиш, *гл.* Отколотить, отдуть. Стор. I. 239.

Віддýти, ся. См. **Віддимати, ся.**

Віддýхати, хаю, еш, *гл.*=**Віддухопелити.** *А що, добре тебе оддухали?* Пират. у.

Віддухопéлити, лю, лиш, *гл.* Отколотить. *Инодi віддухопелять добре.* Г. Барв. 365.

Віддушúти. См. **Віддушувати.**

Віддýшувати, шую, еш, сов. в. **від-**

души́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Отдавливать, отдавить. *Віддушувати сир.*

Віддюба́рити, рю, ри́ш, *гл.* Отколотить, сильно побить. О. 1862. II. 58.

Віддя́ка, ки, *ж.* Благодарность; отплата; возмездіе. Ум. **Віддя́чка.**

Віддя́кувати, кую, єш, віддя́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Отблагодарить. Ном. № 12068. 2) Отомстить, отплатить. *Віддячим діявольским синам, гукали громадяне, віддячим!* Стор. МПр. 51.

Віддя́куватися, куюся, єшся, віддя́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Віддя́кувати́ся, віддя́читися.** Грин. I. 114. *Я не зможу тобі віддячитися.* Федьк.

Віддя́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **віддя́ка.**

Віддя́чливий, а, о. Старающійся отблагодарить чѣмъ-либо. *Він такий оддячливий був.* Черниг. у.

Відéй, *нар.*=**Відай.**

Відéльга, ги, *ж.*=**Відлига.** Вх. Зн. 7.

Відéречко, відéрко, ка, *с.* Ум. отъ **відрó.**

Відерко́вый, а, е. Ведерный.

Відéрник, ка, *м.* 1) Дѣлающій ведра. 2) Горшокъ, чугунъ вмѣстимостью въ 1 ведро. *Купила собі горщик-відерник.*

Відéрце, ця, *с.* Ум. отъ **відрó.**

Від'ёминий, а, е. О зернѣ: легковѣсный и потому отлетающій при провѣиваніи вмѣстѣ съ мякиной. *Од'ёмна пшениця.* Рк. Левиц.

Віджáлувати, лую, єш, *гл.* Не пожалѣть дать. *Родителів має* (черница) *заможних, то нехай родителі оджалують їй дещо на прожиття, бо вселилася вона у їх в такім убожестві, що й не сказать.* МВ. II. 164. *Віджалуйте гроші на таке діло.*

Віджáрити, рю, ри́ш, *гл.* Отпороть розгами, высѣчь. *Узяли його лакеї на стаю та так оджарили, що ні лягти, ні сісти.* Мир. ХРВ. 58.

Віджартóвуватися, вуюся, єшся, сов. в. **віджартувáтися, тýюся, єшся,** *гл.* *Став шинкар свою жінку знеохайтi; вона усе оджартовувалась, сміялася.* МВ. II. 185.

I. Віджáти. См. **Віджимати.**

II. Віджáти. См. **Віджинати.**

Віджахнýти, ну́, не́ш, *гл.* Отогнать страхомъ, вообще отогнать, отбить силой, оружіемъ. *Помогла тобі від Польщі Москву віджахнути.* К. XII. 65. *Воюй добре, щоб вражих черкесів оджахнути.* О. 1861. XI. Кух. 9.

Віджахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* От. скочить отъ кого въ ужасѣ, въ испугѣ (Відьми) *кинулись на Пантелемона і од жахнулись од круга.* Грин. I. 67.

Віджива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **віджи́ти, живу́, ве́ш,** *гл.* 1) Оживать, ожить; приходить, придти въ себя. 2) Отживать, отжить. *Він уже свій вік оджив.*

Віджива́ти. См. **Відживляти.**

Відживі́ти, ві́ю, єш, *гл.* Ожить. *Дожидали побачиться так, як дня сонячного, що його дожидає чоловік і радіє, оджившє, діждавшися.* МВ. (О. 1862. I. 78).

Відживля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відживи́ти, влю́, виш,** *гл.* Оживлять, оживить. *Те кохання, що його одживило, живу й муку йому собою завдало.* МВ. (О. 1862. I. 78).

Віджима́ти, ма́ю, єш, сов. в. **віджа́ти, віджму́, ме́ш,** *гл.* Выкручивать, выжимать, выжать мокрое бѣлье. *А дівка—чорнявка порається у другій хаті—віджимає сорочки.* Рудч. Ск. II. 151. *Мотря стала віджимати сорочки з відмоки.* Левиц. КС. 43.

Віджина́ти, на́ю, єш, сов. в. **віджа́ти, віджну́, не́ш,** *гл.* Жать, сжать за долгъ.

Віджина́тися, на́юся, єшся, *гл.* О женцѣ: работая, обгонять остальныхъ женцовъ. *Оджинатись од женців.*

Віджи́ріти, рію, єш, *гл.* Отжирѣть.

Віджи́ти. См. **Віджива́ти.**

Віджобоні́ти, ні́ю, ні́ш, *гл.* Отшептать. *А баба таки віджобоніла трохи хоробу.*

Віджува́ти, жую́, є́ш, *гл.* Отжевать. *Теля віджувало рукава в сорочці.*

Віджухáритися, рюся, ришся, *гл.* Отдѣлаться. *Насилу віджухарився від десятника.*

Відзáддя, дя, *с.* Мякина. Желех. Ум. **Відзáддячко.** *Що ж она діє? Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзаддячко, хоть відзаддячко, хоть відпрядочки.* Гол. IV. 31.

Відзвича́їти. См. **Відзвичаювати.**

Відзвичаювáти, чаю́ю, єш, сов. в. **відзвича́їти, чаю́, їш,** *гл.* Отучать, отучить. Желех.

Відзволóлати, ся. См. **Відзволяти, ся.**

Відзволя́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відзволóлати, лю, лиш,** *гл.* Освобождать, освободить, выручить. Рудч. Ск. I. 138. *Отто одзволив* (од чортів) *він сина.* Драг. 51. *Ти одзволив нас од смерти.* Рудч. Ск. I. 120.

Відзволя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відзво́литися, люся, лишся,** *гл.* Освобождаться, освободиться. *Одзволилась еси від недуги твоєї.* Єв. Л. XIII. 12.

Відзе́мок, мка, *м.* Часть древеснаго ствола до вѣтвей.

Відзива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відізва́ти, зву́, веш,** *гл.* Отзывать, отозвать.

Відзива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відізва́тися, зву́ся, вешся,** *гл.* Отзываться, отозваться. Чуб. I. 141.

Відзимки, ків, *м. мн.* Исходъ зимы, время послѣ зимы, когда еще возвращаются зимнія явленія. Берд. и Житом. у.

Відзіґо́рний, а, е. Франтоватый. *Така відзіґорна—не впади, пороше, на мое хороше.* Уман. у. Подольск. у. См. **фіціґорний.**

Відзимува́ти, му́ю, еш, *гл.* Перезимовать.

Відзіра́тися, ра́юся, ешся, *гл.* Скалить зубы. *Лежить собака та й відзіряється.* Полт. *Їй би усе тільки до хлопців відзірятися.* Полт.

Відзна́ка, ки, *ж.* Знакъ; отмѣтка. Желех.

Відзнача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **відзнача́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Отмѣчать, отмѣтить.

Відзнача́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **відзнача́тися, чу́ся, чи́шся,** *гл.* Отражаться, отразиться, обозначаться, обозначиться. *Ні в чім так не відзначилась душа, як у пісні. Все, що перейшло через серце і розум* (украінського народу) *одзначилось в нашій рідній мові.* О. 1861. IV. 31.

Відзоли́ти. См. **Відзолювати.**

Відзо́лювати, люю, еш, сов. в. **відзоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Щелочить, выщелочить (бѣлье). 2) Бранить, выбранить. *Так його, так!... одзоліть його!* Мир. Пов. II. 62.

Відзя́пити, плю, пиш, *гл.* Отворить, распахнуть. *Відзяпити двері навстяж.*

Відібра́ти. См. **Відбірати.**

Відігна́ти. См. **Відганяти.**

Відігра́ти, граю, е́ш, сов. в. **відігра́ти, гра́ю, еш,** *гл.* Играть, сыграть. *Дав йому своєї скрипки одограть весілля.* Грин. II. 58—59.

Відігра́тися, граюся, е́шся, сов. в. **відігра́тися, гра́юся, ешся,** *гл.* 1) Быть игранным, сыгранным. 2) Отыгриваться, отыграться.

Відї́да́ти, да́ю, еш, сов. в. **відї́сти, їм, їси́,** *гл.* 1) Отѣдать, отъѣсть. *Розжалобився, як вовк над поросям: відїв ніжки та й плаче.* Ном. № 4692. 2) Только сов. в. Кончить ѣсть, съѣсть. *То беріть та їжте!—Я вже, каже, своє відїв.* Грин. I. 53. 3) Наверстывать, наверстать потерянное въ ѣдѣ, съѣвъ разомъ. *Їж, відїдай за снідання, бо тобі й поснідати не довелось.* Харьк.

Відї́да́тися, да́юся, ешся, сов. в. **відї́стися, їмся, їси́ся,** *гл.* 1) Откармливаться, откормиться. 2) *Їсти як зва́рить, то не відї́ся.* Такъ вкусно сваритъ, что все ѣлъ бы. Св. Л. 17.

Відідни́ти, ну́, ни́ш, *гл.* Вынуть дно у бочки.

Відідра́ти, віддеру́, ре́ш; *гл.* = **Віддерти.**

Відідра́тися, віддеру́ся, ре́шся, *гл.* = **Віддертися.** *Віддреться латка від одежини.* Єв. Мт. IX. 16.

Відізва́тися. См. **Відзиватися.**

Від'їзд, ду, *м.* Отъѣздъ.

Від'їжджа́ти, жа́ю, еш, *гл.* = **Від'їздити.** *Ой куди ти їдеш, куди від'їжджаєш, ти, козаченьку Марку?* Мет. *Покидає, від'їжджає в Китай городочок.* Мет.

Від'їздити, джу, диш, *гл.* Отъѣздить, кончить, перестать ѣздить. *Од'їздила вже своє.* Сим. 236.

Від'їзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **від'їхати, їду, деш,** *гл.* 1) Отъѣзжать, отъѣхать отъ чего. *Від'їхав уже від воріт.* 2) Уѣзжать, уѣхать. *До города Крилова від'їздити.* Макс.

Від'їздни́й, а́, е. Который на отъѣздѣ, прощальный. *Так може, діду, й од'їздної* (чарки)? О. 1862. I. 51. **Від'їзднє**=**Відклінне.**

Відійма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **відійня́ти, йму́, меш,** *гл.* Отнимать, отнять. Грин. III. 519. *Воли випрягає, пугу одійма.* Чуб. V. 279. *Що малий пан вліпить, то і великий не відойме.* Ном. № 1277.

Відійма́тися, ма́юся, ешся, *гл.* Разставаться. *Не клопоч мені голови, бо я і так клопіт маю, від роду ся відіймаю.* Pauli.

Відійти́. См. **Відходити.**

Відімкну́ти. См. **Відмикати.**

Відімсти́ти. См. **Відімщати.**

Відімча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Быстро отвезти или отнести. *Ой ти, коте сірий, та вимети сіни, а ти, хінко, не ворчи, піди сміття одімчи.* Мил. 43. *Одімчить було*

который возом.... харчі там і барило. Сим. 222.

Відімща́ти, ща́ю, єш, сов. в. **відімсти́ти, мщу́, сти́ш**, *гл.* Отомщать, отомстить. *Ой панове гайдамаки, добре себе майте, що за мого пана Йвана ляхам одомщайте.* Нп.

Відімще́ння, ня, *с.* Отмщеніе. *Спасення смерть! Летіте, вірні душі, до Бога правди, Бога відімщення.* К. ЦН. 241.

Відіпна́ти. См. **Відпинати**.

Відіпра́ти, ся. См. **Відпира́ти, ся**.

Відіпрі́ти, прію́, єш, *гл.* О льдѣ: отталять. *Як пішли були дощі, од берега відопріла крига, а то всюди лежить недвижима.* Волч. у.

Відіпхну́ти. См. **Відпихати**.

Відіп'я́ти. См. **Відпинати**.

Відірва́ти, ся. См. **Відривати, ся**.

Відісла́ти. См. **Відсилати**.

Відіспа́ти, сплю́, спи́ш, *гл.* 1) Проспать. **Відіспа́ти** *овець*. Проспать до тѣхъ поръ, пока овцы разбредутся. *Як чабан одіспав вівці, то, прокинувшися, голосить за ними, і пішов шукати.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Отоспаться, не доспавъ, наверстать и выспаться потомъ. *Одіспав сьогодні за ввесь тиждень.*

Від'і́сти, ся. См. **Від'їдати, ся**.

Відіткну́ти, ся. См. **Відтикати, ся**.

Відітну́ти, тну́, неш, *гл.*=**Відтяти**. *Відотну тобі хвіст.* Стор. I. 221.

Відітхну́ти. См. **Віддихати**.

Від'їха́ти. См. **Від'їзди́ти**.

Відкади́ти, джу́, диш, *гл.* Окончить кадить.

Відка́з, зу, *м.* Отвѣтъ. Стор. II. 23. МВ. I. 133.

Відказа́ти, ся. См. **Відказувати, ся**.

Відка́зувати, вую, єш, сов. в. **відказа́ти, жу́, жеш**, *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Як Христа дочитаються, то не одказуючи йому: „воістину воскресе“, побажай чого: так і станеться.* Ном. № 289. *Ішов козак дорогою: „помагай-бі, женче!“ Вона же йому відказала! „Здоров бувай, серце.“* Нп. 2) Оставлять, оставить въ наслѣдство, завѣщать.

Відка́зуватися, зуюся, єшся, сов. в. **відказа́тися, жу́ся, жешся**, *гл.*=Отговариваться, отговориться.

Відкалаба́нити, ню, ниш, *гл.* Отколотить. *Та так його одкалабанили, що він ледві додому дотягся.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эвари.

Відкалата́ти, та́ю, єш, *гл.* Отзвонить.

Відкара́скатися, каюся, єшся, *гл.* Отдѣлаться, отбояриться. *Лихим лихом причепився, насилу відкараскався від його.* Черк. у.

Відка́сник, ка, *м.* Раст. а) Asperugo gallioides. ЗЮЗО. I. 113. б) Carlina vulgaris L. ЗЮЗО. I. 116. в) Thalictrum flavum L.

Відкаснýтися, нýся, нéшся, *гл.* Отстать, отвязаться. *Од мене, бабо, відкаснися, і не тільки на яві—і вві сні не снися.* Ном. *Одкаснись від мене і від лиця мого.* Ном. *Налякати хоче, аби ми від неї відкаснулись.* Г. Барв. 206.

Відкатува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Сильно избить.

Відка́шлюватися, лююся, єшся, сов. в. **відкашлятися, ляюся, єшся**, *гл.* Откашливаться, откашляться.

Відква́сити. См. **Відквашувати**.

Відква́шувати, шую, єш, сов. в. **відква́сити, шу, сиш**, *гл.* Выпячивать, выпятить. *Як молодик гострий та черево відквасив, то місяць буде дощовий.* Грин I. 11. 2)—**губи**. Надуться, сдѣлать недовольную физіономію.

Відки́, *нар.*=**Відкіль**. *Відки йдете?—З під Дунаю.* Гол. I. 98.

Відки́д, ду, *м.* Скатъ, покатость, склонъ. *Сіла.... на одкиді скелі.* Левиц. I. 254.

Відкида́ння, ня, *с.* Отбрасываніе.

Відкида́ти, да́ю, єш, сов. в. **відки́нути, ну, неш**, *гл.* 1) Откидывать, откинуть, отбрасывать, отбросить. *Лопатою нечисть відкидають.* Ном. № 8059. 2) Отвергать, отвергнуть. *Не відкидай мого прохання.* К. Псал. 3) **Відки́нути но́ги**. Умереть. *Як не мудруй, а вмерти треба!... Ори і засівай лани, коси широкі перелоги і грошики за баштани лупи,—та все одкинеш ноги.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 111). Иногда это значитъ лишь лежать сильно утомленнымъ, обезсиленнымъ. См. **Відки́дати**. 4) Отворять, отворить. *Одкинула двері, держить настежі.* МВ. (КС. 1902. X. 147). *Одкинула заслонку.* Кролев. у. 5)—на сі́то. Отцѣживать, отцѣдить на сито. Маркев. 169.

Відки́дати, даю, єш, *гл.* 1)=**Відкинути 3**. *Лежить, відкидавши ноги, як кулик після яйця.* Ном. № 14087. Ви.

но́ги говорятъ также: **коче́рги, гу́ркала, суре́лі.** Ном. № 10879.

Відкидатися, даюся, ешся, сов. в. **відки́нутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Откидываться, откинуться, отбрасываться, отброситься. *Голова одкидалась назад.* Левиц. I. 520. 2) Отстраняться, отстраниться, отказываться, отказаться, отшатываться, отшатнуться, отрекаться, отречься. *Вона одкинеться од його.* Левиц. Пов. 276. 3) Отражаться, отразиться. *Все те одкидалося, одбивалося в тихій воді.* Левиц. I. 92. 4) Принимать, принять прежній видъ (послѣ превращенія во что). *Він перекинувся вовком та одкинутися назад не вміє.* Ромен. у. 5) Отворяться, отвориться. *Ворота.... раз одкинуться,— стоятимуть і ніч настіж.* МВ. (О. 1862. I. 97).

Відкіль, відкіля́, *нар.* Откуда, отколѣ. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. I. 16. *Не стямишся, відкіль лихо складеться.* Ном. № 1963. *Початок і не можна знать, відкіля взявся.* Ном. № 388.

Відкільсь, відкіля́сь, *нар.* Откуда-то. *Коняку відкілясь притаскав.* Мнж. 131.

Відкла́д, ду, *м.* Откладываніе, проволочка. *Одклад не йде в лад.* Ном. № 11006.

Відкла́даний, відкладни́й, а, е. Откладываемый, отложенный. *Що маєш робити, то роби сьогодня, бо тілько їден сир відкладний добрий.* Ном. № 11008. *Одкладний сир добрий.* Ном. № 11007.

Відклада́ння, ня, *с.* Откладываніе.

Відклада́ти, да́ю, еш, сов. в. **відкла́сти, кладу, де́ш,** *гл.* Откладывать, отложить. *Одкладає, як лях свято.* Ном. № 11005.

Відкладни́й. См. **Відкладаний.**

Відкла́дувати, дую, еш, *гл.*=**Відкладати.**

Відклепа́ти, па́ю, еш, *гл.* Отбить косу молоткомъ.

Відлика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **відкли́кати, кли́чу, чеш,** *гл.* Отзывать, отозвать.

Відклика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **відкликну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Отзываться, отозваться, откликаться, откликнуться. *Як прийде лисичка, то не одкликайся.* Рудч. Ск. II. 4. *Відкликнувся Олесь, та й сам гдесь.* Ном. № 12723.

Відклінне, ного, *с.* Прощальный подарокъ. *Ой дав же я їй да одклінного— коня вороного, а вона* (мені) *хустиночку.* Грин. III. 175. Мил. 113.

Відклінщина, ни, *ж.* Прощальный пиръ: а) по случаю выхода ученика отъ мастера-кобзаря; б) по окончаніи свадебныхъ празднествъ (въ субботу). Чуб. IV. 580.

Відклони́ти, ся. См. **Відклоняти, ся.**

Відклоня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **відклони́ти, ню́, ниш,** *гл.* Въ свадебномъ обрядѣ: заставлять, заставить новобрачныхъ поклониться родителямъ,—это дѣлаетъ съ женихомъ **дружко,** съ невѣстой **брат** руками, обернутыми въ платокъ или полотенце. *Старосто, пане підстаросто! благословіть батькові й матері молодого князя* (сестру) *одклонить!* Маркев. 108. 110. МУЕ. III. 106.

Відклонятися, ня́юся, ешся, сов. в. **відклонитися, ню́ся, нишся,** *гл.* Кланяться, поклониться, передавать, передать поклонъ. Грин. III. 175. *Молодий і молода молються спершу Богу, тоді одклоняються батькові й матері.* Грин. III. 531. *Та бийся, коню, вибивайся, та на крутий бережечок поспішайся, та до ойця, неньки відклоняйся.* Чуб. V. 798. *З України до дівчини козак відклонився.* Чуб. V. 305. *Не відклонившись їм, пійшла скорою ходою додому.* Г. Барв. 152.

Відкля́кнути, кну, неш, *гл.* Отойти (объ окоченѣвшихъ или отмороженныхъ частяхъ тѣла).

Відкля́стися, кляну́ся, не́шся, *гл.* Отпереться отъ чего съ клятвой, божбой. Харьк. у. (Лобод.).

Відкозакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Окончить козачествовать. *Запорожці.... відкозакувавши в Січі, позаводились жінками та дітьми.* Стор. МПр. 152.

Відко́ли, *нар.* 1) Съ какихъ поръ. *Відколи пішов, та й нема.* Рудч. Ск. II. 35. 2) Съ тѣхъ поръ, какъ. *Ще не чула, одколи живу на світі.* Левиц. Пов. 341.

Відколи́шній, я, е. Очень давній.

Відколо́ти. См. **Відколювати.**

Відколупа́ти. См. **Відколуплювати.**

Відколу́плювати, люю, еш, відколу́пувати, пую, еш, сов. в. **відколупа́ти, па́ю, еш,** *гл.* Отковыривать, отковырять. *Одколупали грудку* (каші). Грин. I. 33.

Відколупну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Відколупати.**

Відколу́пувати. См. **Відколупнути.**

Відко́лювати, люю, еш, сов. в. **відколо́ти, лю́, лиш,** *гл.* Откалывать, отколоть, отщепливать, отщепить.

Відколядува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Окончить **колядува́ння.** МУЕ. III. 57.

Відкопати, ся. См. **Відкопувати**, ся.

Відкопи́лити, лю, лиш, *гл.* Оттопырить (о губѣ). *Оце! відкопилив губу!* Васильк. у.

Відко́пування, ня, *с.* Откапываніе

Відко́пувати, пую, еш, сов. в. **відкопа́ти**, па́ю, еш, *гл.* Откапывать, откопать. *Щоб ці гроші відкопали такі руки, які закопали.* Чуб. I. 98.

Відко́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **відкопа́тися**, па́юся, ешся, *гл.* Откапываться, откопаться.

Відкоси́ти. См. **Відкошувати**.

Відкоси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Окончить косьбу.

Відкоти́ти, ся. См. **Відкочувати**, ся.

Відко́чувати, чую, еш, сов. в. **відкоти́ти**, кочу́, тиш, *гл.* Откатывать, откатить. *Він тоді його відкотив аж до лісу.* О. 1862. I. 33.

Відкочува́ти, чу́ю, еш, *гл.* Откочевать. *Татаре.... одкочували собі геть у.... степи.* К. Хмельн. 13.

Відко́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **відкоти́тися**, кочу́ся, тишся, *гл.* Откатываться, откатиться. *Яблучко від яблуньки не відкотиться.* Ном. № 9304.

Відко́шувати, шую, еш, сов. в. **відкоси́ти**, шу́, сиш, *гл.* Косить, скосить, отрабатывая за долгъ.

Відкрада́тися, да́юся, ешся, сов. в. **відкра́стися**, дуся, дешся, *гл.* Уходить, уйти украдкой. *Мене мати лає, гулять не пускає, ой я відкрадуся да й нагуляюся.* Чуб. V. 542.

Відкра́ювати, кра́юю, еш, сов. в. **відкра́яти**, кра́ю, еш, *гл.* Отрѣзывать, отрѣзать. **Соро́чку відкра́яти**. Отрѣзать полотна на сорочку. Левиц. КС. 60.

Відкрива́ння, ня, *с.* Открываніе.

Відкрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відкри́ти**, кри́ю, еш, *гл.* Открывать, открыть; обнаруживать, обнаружить. *Прийшла його мила, китайку відкрила.* Нп. *Я ж тобі всю правду відкриваю.* Чуб. V. 825.

Відкрива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відкри́тися**, кри́юся, ешся, *гл.* Открываться, открыться.

Відкриття́, тя́, *с.* Откровеніе. *Мені* (Шевченкові твори) *здались мов би якимсь одкриттям з неба.* К. ХП. 12.

Відкришити, шу́, шиш, *гл.* Открошить.

Відкриши́тися, шу́ся, шишся, *гл.* Открошиться.

Відкрути́ти, ся. См. **Відкручувати**, ся.

Відкру́чувати, чую, еш, сов. в. **відкрути́ти**, чу́, тиш, *гл.* 1) Откручивать, открутить. *Трохи голови не відкрутив із чубом.* Стор. I. 191. 2) Отвинчивать, отвинтить.

Відкру́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **відкрути́тися**, чу́ся, тишся, *гл.* Отдѣлываться, отдѣлаться. *Став думати, як би то від них відкрутитись.* Кв. I. 255.

Відкудо́вчити, чу, чиш, *гл.* Поколотить. *Опісля насилу люде виволокли з кімнати, так він його відкудовчив.*

Ві́дкуп, пу, *м.* 1) Откупъ. *Не раз із селами й церкви їм на одкуп оддавали.* К. ЧР. 10. 2) Выкупъ. МУЕ. III. 117.

Відкупа́ти, ся, *гл.*=**Відкупляти**, ся.

Відкупи́ти, ся. См. **Відкупляти**, ся.

Відкупля́ти, ля́ю, еш, сов. в, **відкупи́ти**, плю́, пиш, *гл.* Откупать, откупить, выкупать, выкупить. *З моря душу виймала, од гріхів одкупляла.* Чуб. V. 849. *Я б рад одкупити батьківське гніздо, та Біг ма за віщо.* Левиц. I. 422.

Відкупля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відкупи́тися**, плю́ся, пишся, *гл.* Откупаться, откупиться. *А я смерти не боюся я від смерти одкуплюся.* Чуб. V. 1093 *Наша душа гріхів довіку не відкупиться* АД. I. 108.

Відкупне́, но́го, *с.* Выкупъ. МУЕ. III. 117.

Відкупни́й, а́, е́. Откупленный, выкупленный. **Відкупні́ куми́**. Мужчина и женщина, которые, въ случаѣ если дѣти въ семьѣ мрутъ, для сохраненія жизни ребенка, приглашаются его родителями (черезъ шесть недѣль послѣ его рожденія и уже послѣ крещенія) быть второю парою кумовьевъ, при чемъ кумъ даетъ деньги, кума—**крижмо**; впослѣдствіи ребенокъ родителями выкупается у этихъ кумовьевъ. Мил. 22. Мнж. 183.

Відкупо́вуватися, вуюся, ешся, *гл.*= **Відкуплятися**.

Відкуси́ти. См. **Відкушувати**.

Відку́шувати, шую, еш, сов. в. **відкуси́ти**, шу́, сиш, *гл.* Откусывать, откусить. *Собака собаці хвоста не одкусить.* Ном. № 7954.

Відла́зити, жу, зиш, сов. в. **відлі́зти**, лі́зу, зеш, *гл.* Отползать, отползти.

Відлама́ти. См. **Відламувати**.

Відла́мувати, му́ю, еш, сов. в. **відлама́ти**, ма́ю, еш, *гл.* Отламывать, отломать.

Відлата́ти, та́ю, еш, *гл.* Отколотить. *Відлатав я йому боки.*

Відла́юватися, ююся, ешся, сов. в. **відла́ятися, ла́юся, ешся,** *гл.* Отругиваться, отбраниваться, отвѣчать бранью на брань, а въ сов. в. кончить, прекратить брань. *Лають, сквернять його московщиною,—він мовчить, не відлаються.* Г. Барв. 438.

Відле́глий, а, е. Отстоящій; отдаленный.

Відле́глість, лости, *ж* Разстояніе; отдаленность.

Відле́гло, *нар.* Отдаленно.

Відле́жати. См. **Відлежувати.**

Відле́жувати, жую, еш, сов. в. **відле́жати, жу, жиш,** *гл.* Пролеживать, пролежать, лежать извѣстное время.

Відлетѣ́ти. См. **Відлітати.**

Відли́ва́ло, ла, *с.* Ковшъ, которымъ выливаютъ воду изъ большой лодки (дуба). Мнж. 179.

Відлива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відли́ти, ділл́ю, ллеш,** *гл.* 1) Отливать, отлить. 2) Обливать, облить водою для приведенія въ чувство. *Ой став козак та й з гори спускати, взяли дівчину водою відливати.* Гол. *Разів із шість Рябка водою одливали, і стільки ж раз його, одливши, знов имагали.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 84). 3) Только сов. в. Хорошо сдѣлать. Мир. Пов. II. 120. *Найпервійший кравець* (корсет) *пошив, так і одлив під дев'ять усів.* Г. Барв. 205.

Відлива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відли́тися, ділл́юся, ллешся,** *гл.* Отливаться, отлиться, назадъ литься. **То ваші сльози їм одливаються** —отомщаются. МВ. I. 28.

Відли́га, ги, *ж.* Оттепель. Драг. 388.

Відли́г(ну)ти, ну, неш, *гл.* 1) Потеплѣть, отсырѣть. *Оце після дощу земля відлигла.* Черниг. г. 2)—**на се́рці.** Легче сдѣлается на душѣ. *Нехай трохи одлигне на серці.* О. 1862. V. 58.

Відли́нути, ну, неш, *гл.* 1) Отлетѣть. 2) Отхлынуть. *Відлинула вода від берега.*

Відлипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **відли́пнути, ну, неш,** *гл.* Отставать, отстать, откленваться, отклеиться.

Відлиск, ку, *м.* Отблескъ. *Тільки вблись червонястий майнув по білих стінах.* Левиц. I. 26.

Відли́ти, ся. См. **Відливати, ся.**

Відли́чка, ки, *ж.* Знакъ, которымъ отмѣчаютъ, отмѣтка. *Дружки, як молодому пришивають квітку,* (співають): *Ой дай, мати, голку, ще й ниточку шовку,—пришити квітку, ік зятеві одличку.* Грин. Ш. 485.

Відли́чний, а, е. Не такой, какъ другіе, отличный отъ другихъ. *Запорожці були люде одличні: у них і собаки без пастуха сами овець пасли.* О. 1861. X. 34.

Відліг, логу, *м.* На відліг. На отмашь. *Як на відліг рукою не робити, так моєму лицю й тілу від нічого не боліти.* Заговоръ. См. **Навідли, навідлі.**

Відліж, жі, *ж.*=**Відлига.** Вх. Зн. 7.

Відлі́зти. См. **Відлазити.**

Відліпи́ти. См. **Відліплювати.**

Відліплюва́ти, люю, **еш,** сов. в. **відліпи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Отлѣпливать, отлѣпить.

Відліт, льоту, *м.* Отлетъ, улетаніе.

Відлітáти, таю, еш, сов. в. **відлетѣ́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* 1) Отлетать, отлетѣть. *Птахи у вирій одлітають.* МВ. II. 8. *Од Царограда-города ясний сокіл одлітає.* КС. 1882. X. 495. 2) Отскакивать, отскочить. *Взявся Добуш добувати, взяли замки відлітати.* Рус. Дніст.

Відлі́ч, чі, *ж.* Вычитаніе. К. Грам. 100. *Одліччу.... зветься справа, що нею одно число одлічується від другого, або зменшується другим.* Кон. Ар. 4.

Відлічи́ти, ся. См. **Відлічувати, ся.**

Відлі́чувати, чую, еш, сов. в. **відлічи́ти, чу́, чиш,** *гл.* 1) Отсчитывать, отсчитать. *Одлічити.... тридев'ять пшоник.* Чуб. I. 120. 2) Вычитать, вычесть. К. Грам. 102. Кон. Ар. 1.

Відлі́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **відлічи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* 1) Отсчитываться, отсчитаться. 2) Вычитаться, вычесться, быть вычтеннымъ. *Одно число одлічується від другого.* Кон. Ар. 4.

Відло́га, ги, *ж.* Капюшонъ (въ верхней одеждѣ). Чуб. VI. 419.

Відложи́ти, жу́, жиш, *гл.*=**Відкласти.**

Відломи́ти. См. **Відломлювати.**

Відло́млювати, люю, еш, сов. в. **відломи́ти. млю́, миш,** *гл.* Отламывать, отломить.

Відло́мок, мку, *м.* Обломокъ, обломокъ. *Покрила хвиля всіх одна, вдломи тільки шум хина.* Мкр. Г. 6.

Відлу́зати, заю, еш, *гл.* Пройти, проѣхать. *Одлузивши верстов з двадцяток.* Стор. (О. 1861 IX. 48).

Відлу́ка, ки, *ж.* Отлученіе; отдѣленіе отъ чего либо.

Відлупи́ти, ся. См. **Відлуплювати, ся.**

Відлу́плювати, люю, ешь, сов. в. **відлупа́ти, плю́, пиш,** *гл.* Отлупливать, отлупить, отковыривать, отковырять. *Тая земля, що він відлупив, взяла та й розсипалась.* Чуб. I. 144.

Відлу́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **відлупи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Отлупливаться, отлупиться, откалываться, отколоться.

Відлу́стуватися, туюся, ешся, *гл.* Откалываться, отдѣляться слоями. *Кора од осокора одлустується.* Стриж.

Відлуча́ння, ня, *с.* 1) Разлученіе, отдѣленіе. 2) Отниманіе (ребенка отъ груди).

Відлуча́ти, чаю, ешь, сов. в. **відлучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Отлучать, отлучить, разлучать, разлучить, отдѣлять, отдѣлить. *Од жінки одлучив* (змія). Мнж. 9. *А тепер я заручена, од челяді одлучена.* КС. 1883. II. 371. **Відлуча́ти дитйну.** Отнимать ребенка отъ груди. **Відлуча́ти теля, ягня́.** Взять сосуна отъ матки, чтобы пересталъ сосать. *Одлучи теля од корови.* Левиц. I. 246.

Відлуча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **відлуча́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться, разлучаться, разлучиться. *Там Маруся заручається, од батенька одлучається.* Мет. 127. *У дорозі не можна відлучитися від товаришок.* Зміев. у.

Відлу́чний, а, е. Отдѣленный, отдѣлившійся. Новомоск. у.

Відлу́чувати, чую, еш, *гл.*=**Відлучати.** *Пастух одлучує овець од козлів.* Св. Мт. XXV. 32.

Відлюбйти, блю́, биш, *гл.* Отбить у кого-либо милаго, милую. *Уже ж мою дівчина да й одлюблена.* Нп.

Відлю́дний, а, е. Удаленный отъ людей.

Відлю́дник, ка, *м.* Отшельникъ, анахоретъ, нелюдимъ.

Відлю́дно, *нар.* Удаленно отъ людей.

Відлю́док, дка, *м.*=**Відлюдник.**

Відлютува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) •Переялиться. 2) Отпаять.

Відлютува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Отпаяться.

Відлягти́, жу, жеш, *гл.* Отдечь. *Насилу від серця відлягло.* Відлягло́ в животі. Прошла спазма въ желудкѣ.

Відля́сок, ску, *м.* Отголосокъ, эхо. *Танцюють з парубками, тільки одляскі йдуть.* Г. Барв. 58. *Поцілувала тричі, аж одляски пішли по-під вербами.* Левиц. I. 51.

Відма́га, ги, *ж.* Отказъ, отговорка. *Де відмага тільки.* НВолын. у.

Відмага́ння, ня, *с.* Отказы, отговорки. *Ніяке відмагання не помага.* Г. Барв. 519.

Відмага́ти, га́ю, еш, сов. в. **відмогти́, можу, жеш,** *гл.* Отнимать, отнять. *Почав нам хату відмагати: десь прикупив семйо людей, то треба було хати.* МВ. I. 44.

Відмага́тися, га́юся, ешся, сов. в. **відмогти́ся, можуся, жешся,** *гл.* 1) Отговариваться, отговориться, отказываться, отказаться. ХС. VII. 420. *Як уже там царівна не одмагалась, що не робила,— треба їй за його йти.* Мнж. 29. *Черш йти меншому на сторожу,—той одмагається.* Мнж. 22. 2) Отдѣлываться, отдѣлаться, избавляться, избавиться. *Слухайся мене, то, може, од батька одможешся.* Рудч. Ск. II. 118. *Він од усякої кари відможеться, як оте прокаже.* Г. Барв. 335.

Відма́зати. (См. **Відмазувати.**

Відма́зувати, зую, еш, сов. в. **відма́зати, жу, жеш,** *гл.* 1) Отдѣливать, отлѣпить замазку. *На весні вічка у бджіл відмазують.* 2) Смачивать, смочить **шліхтою** основу (у ткачей). Константиногр. у.

Відмайструва́ти, рую, еш, *гл.* 1) Перестать быть мастеромъ. 2) Окончить урочную плотничью работу. *Відмайстрував своє, то й пішов додому.*

Відмакошити, шу, шиш, *гл.* Околотить. *Так він його як піймав та як одмакошив!* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Відмалюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Нарисовать.

Відмалюва́тися, лю́юся, ешся, *гл.* 1) Быть нарисованнымъ, изображеннымъ. 2) Отразиться. *Все твориво в душі одмалювалось.* К. МБ. 14.

Відмани́ти. См. **Відманювати.**

Відмані́жити, жу, жиш *гл.* Отколотить, отдуть. *Пан і цілу одманіжив.* Мнж. 75.

Відма́нювати, нюю, еш, сов. в. **відмани́ти, ню́, ниш,** *гл.* Отвлекать, отвлечь отъ чего, переманивать, переманить отъ чего. *Що я наближусь, вона знов пурхне, і відманила во села.* Г. Барв. 352.

Відмастити. См. **Відмащувати.**

Відма́стка, ки, *ж.* 1) Родъ клейстера (изъ муки, крахмала), употребляемаго ткачами для смазыванія нитокъ основы, чтобы онѣ были совершенно гладкими. МУЕ. III. 13. Шух. I. 258. 2) Приправа къ

корму скота мукой, отрубями и пр. Желех.

Відмахну́ти, ся. См. **Відмахувати, ся.**

Відма́хувати, хую, еш, сов. в. **відмахну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Отмахивать, отмахнуть.

Відма́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **відмахну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Отмахиваться, отмахнуться. *Одмахувались руками.* Левиц. Пов. 79.

Відмаще́ння, ня, *с.* Смазываніе нитокъ основы **відмасткою** (см.). МУЕ. Ш. 13.

Відма́щувати, щую, еш, сов. в. **відмасти́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать мазаніемъ. *Мені взавтра треба йти відмащувати за того карбованця, що пан позичив.* 2) Смазывать, смазать нитки основы **відмасткою.** Шух. І. 258.

Відмежо́вувати, вую, еш, сов. в. **відмежува́ти, жу́ю, еш,** *гл.* Отмежевывать, отмежевать.

Відме́лювати, люю, еш, сов. в. **відмоло́ти, мелю́, леш,** *гл.* Отмалывать, отмолоть.

Відмерза́ти, за́ю, еш, сов. в. **відме́рз(ну)ти, зну, неш,** *гл.* 1) Отмерзать, отмерзнуть. 2) Оттаивать, оттаять.

Відме́рти. См. **Відмірати.**

Відме́сти́. См. **Відмітати.**

Відмива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відми́ти, ми́ю, еш,** *гл.* 1) Отмывать, отмыть. 2) Мыть за долгъ, отрабатывать, отработать мойкой

Відмива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **відми́тися, ми́юся, єшся,** *гл.* Отмываться, отмыться. *Так заплямив, що й не відмивається.*

Відмика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **відімкну́ти, ну́, неш,** *гл.* Отпирать, отпереть. *Одмикай скриню.* ЗОЮР. І. 257. *Прийшов і двері відмикає.* Шевч. *Оддай, сину, райські ключі.... відімкнути рай і пекло.* ЗОЮР. 243.

Відмика́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **відімкну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* Отпираться, отпереться (о замкѣ). *Не відмикається чогось замок: чи заіржавів, чи й зовсім поламався.*

Відми́кувати, кую, еш, *гл.*—**від чо́го.** Отлынивать, уклоняться отъ чего. *Наймити вештались по дворі, одмикували од роботи.* Левиц. ПЙО. II. 171 (видання 3-те, 1905, а в другому виданні (221)—помилка).

Відмити, ся. См. **Відмивати, ся.**

Відмі́л, лу, *м.* Отмель. Радом. у.

Відмі́н, ну, *м.* Выкупъ. *Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку: їде милий, одмін несе.* АД. І. 100.

Відмі́на, ни, *ж.* 1) Измѣненіе, перемѣна. 2) Отличіе. *У нас на Вкраїні.... не всюди однаково говорять.... не велика, воно, правда, і одміна.* О. 1862. І. 70. *Служки, доношуючи після своїх панів стареньку їх зобуву, пришивали до неї для одміни чорні пришви.* Ном. № 7334. 3) Варіантъ. *Є ще сім відмін сієї приказки.* Ном. № 10854. 4) Выкупъ. *„Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку, їде мамця відмінити, не даст в'на мі загинути". Одмінойки та й не стало: дівча гірко заплакало.* АД. І. 100. 5) Уродливое дитя, больное англійскою болѣзнью. Чуб. І. 130. Народъ считаетъ такого ребенка чертенкомъ, которымъ подмѣнили человѣческое дитя. См. **Відмінок.** КС. 1883. VI. 372. Ум. **Відмі́нонька.**

Відміни́ти, ся. См. **Відміняти, ся.**

Відмі́нний, а, е. Отличный, отличающійся отъ. *Почнеш ік Волині зближатися, зараз постережеш, що пішла перед тобою одмінна од нашої сторона.* К. (Ѳ. 1861. II. 233).

Відмі́нник, ка, *м.*=**Відміна 5.**

Відмі́нність, ности, *ж.* Отличіе отъ чего.

Відмі́нок, нка, *м.*=**Відміна 5.** Чуб. І. 193. *Скік в стремена, давай драла.... Аж що за одмінок?—Стріха в хмарах заблищала і стоїть будинок.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 106). *Який же його одмінок уторопає, що він верзе!* О. 1861. Ш. 88.

Відмінча́, ча́ти, *с.*=**Відміна. 5.**

Відміня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **відміни́ти, ню́, ниш,** *гл.* 1) Перемѣнять, перемѣнить, измѣнять, измѣнить. *Природу тяжко одмінити.* Ном. № 3208. **Відміни́ло.** Перемѣнилось. *Вчора був великий мороз, а сьогодня відмінило.* 2) Покупать, купить и поставить восковую свѣчу въ церкви. *Відміню святій Покрові свічку дорогую і на корогов до церкви двісті подарую.* Мкр. Н. 14. *Відмінила свічечку за копієчку.* Ном. № 12832. У Кулиша не только о свѣчкѣ, а вообще подарить, пожертвовать. *Псалтирщик шість неділь псалтир читав, а за те йому покійного батька свиту відмінили і хустку, і малахай.* ЗОЮР. II. 287. 3) Выкупать, выкупить изъ неволи. *Турчин-турчинойку, не губь*

мене молодойку: їде мамця відмінити. АД. I. 100.

Відміня́тися, ня́юся, єшся, сов. в. **відміни́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Измѣняться, измѣниться. *Пора, мати, дочку віддати, голос відмінився.* Чуб.

Відмінювати, ся. *гл.*=**Відміняти, ся.**

Відміра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **відме́рти, дімру́, реш,** *гл.* 1) Умирать, умереть, перемирать, перемереть. *Більш як двісті чоловіка сього року відмерло в нашій волості. Багато бджіл повиприскало й одмерло.* Васильк. у. 2) Обмирать, обмереть и потомъ снова возвратиться къ жизни. *Було, послі почую, що люде одмірали. Чому в нас не одмірають? Я пішла б роспитала про свого* (покійного) *дідуся.* Г. Барв. 362.

Відмі́рювати, рюю, єш, сов. в. **відміряти, ряю, єш,** *гл.* Отмѣривать, отмѣрять. *Якою мірою міряєш, такою тобі одміряють.* Ном. № 7069.

Відміта́ти, таю, єш, сов. в. **відмести́, ту́, те́ш,** *гл.* 1) Отметать, отмести. 2) Отбрасывать, отбросить. *Що відмітаємо в час літній ногами, тоє з охотою б взімі і руками.* Ном. № 559.

Відмі́тити. См. **Відмічати.**

Відмі́тний, а, е. Отличный, отличающійся отъ чего. *Та й увесь наш рід одмітен собі усім.* Г. Барв. 427.

Відміча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **відмі́тити, чу, тиш,** *гл.* Отмѣчать, отмѣтить.

Відмо́ва, ви, *ж.* 1) Отвѣтъ. 2) Отказъ.

Відмо́вити, ся. См. **Відмовляти, ся.**

Відмо́вка, ки, *ж.* Отговорка. *Віддати без жадної відмовки.*

Відмовля́ння, ня, *с.* 1) = **Відмова.** 2) Заговоръ (отъ болѣзни). Кіевлянинъ, 1867, № 82 и 83.

Відмовля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відмо́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Чи не закинути ще раз?—То й закиньмо,—одмовив Панько.* Левиц. I. 121. 2) Отговаривать, отговорить. *Нема того, що любила, і немає, і не буде—одмовили вражі люде.* Грин. III. 179. 3) Отказывать, отказать. *Уранці йде Олеся дружок збірати; куди вступить, усюди одмовляють.* МВ. I. 41. 4) Отбивать, отбить. *Відмовилась мого любка від мого порога.* Гол. IV. 454. 5) Произносить, произнесть. *Молитву відмовляє і про шахрайство гадає.* Ном. *Жид борухи відмовляє.* Ном. № 12157. 6) Заговаривать, заговорить (отъ болѣзни). *Я від вас* (пропасниць) *знаю, од всіх одмовляю: не мучте бідних христіян.* Чуб. I. 121.

Відмовля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відмо́витися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Отказываться, отказаться, отговариваться, отговориться. *Було мати кажуть: давай я тебе росчешу. Так я вже відмовляюсь, відмовляюсь: скубуть бо дуже.* Черниг. у. *Одмовлялась я одмовлялась, та й мусила послухатись.* МВ. I. 21. 2) Оканчивать, окончить говорить. *Ручки ж мої білесенькі одробилися, очі ж мої каресенькі оддивилися, уста ж мої сахарнії одмовилися.* Чуб. V. 767.

Відмо́вний, а, е. 1) Отвѣтный 2) Отрицательный.

Відмогти́ся. См. **Відмагатися.**

Відмо́ка, ки, *ж.* 1) Мокрое мѣсто въ землѣ, мочага. Кролев. у. 2) Щелокъ, въ которомъ намочено бѣлье. *Ой треба нам, чоловіче, громаду збірати, щоб помогли сорочки з відмоки попрати.* Грин. III. 314. *Мотря стала віджимати сорочки з відмоки.* Левиц. КС. 43.

Відмока́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відмо́кнути, ну, неш,** *гл.* Отмокать, отмокнуть.

Відмоли́ти, ся. См **Відмолювати, ся.**

Відмолодикува́ти, кую, єш, *гл.* Прожить молодые годы.

Відмолоди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* 1) Вернуть молодость. 2) О тѣстѣ: сдѣлать мягче.

Відмолоді́ти, ді́ю, єш, *гл.* Помолодѣть. *Як би він тієї води напився,... то він би відмолодів, другий би вік жив.* Чуб. *Одужала, одмолоділа.* МВ. I. 55.

Відмоло́жуватися, жуюся, єшся, *гл.* О раст.: вновь зазеленѣть. *Пішли дощі і на городі стало відмоложуватись.*

Відмоло́ти. См. **Відмелювати.**

Відмолоти́ти. См. **Відмолочувати.**

Відмоло́чувати, чую, єш, сов. в. **відмолоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Отмолачивать, отмолотить, отработать молотьбой.

Відмо́лювати, люю, єш, сов. в. **відмоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Отмаливать, отмолить. *Щоб відмолювали тяжкії мої гріхи.* Стор. *Буду просить Бога.... може ще і одмолю його* (сина). Рудч. Ск. II. 115.

Відмо́люватися, лююся, єшся, сов. в. **відмоли́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Отмаливаться, отмолиться, избавиться отъ кого молитвой. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806.

Відмо́ргувати, гую, еш, *гл.* Отвѣчать миганіемъ. *Одна морне бровою, а друга їй одморгує.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Відмори́ти. См. **Відморювати.**

Відморо́жувати, жую, еш, сов. в. **відморо́зити, жу, зиш, зить,** *гл.* Отмораживать, отморозить. *Мороз узяв та й одморозив йому пальця.* Чуб. I. 5.

Відмо́рювати, рюю, еш, сов. в. **відмори́ти, рю́, ри́ш, ри́ть,** *гл.*—**бджо́ли.** Морить, заморить пчелъ. *Треба перед Спасом одморювати бджіл.* Волч. у. (Лобод.).

Відмота́ти. См. **Відмотувати.**

Відмо́тувати, тую, еш, сов. в. **відмота́ти, та́ю, еш,** *гл.* Отматывать, отмотать.

Відмочи́ти. См. **Відмочувати.**

Відмо́чувати, чую, еш, сов. в. **відмочи́ти, чу́, чиш, чить,** *гл.* Отмачивать, отмочить.

Відмуро́вувати, вую, еш, сов. в. **відмурува́ти, ру́ю, еш,** *гл.* 1) Разбирать, разобрать каменную или кирпичную стѣну, которая закрывала входъ. *Льох замурований, треба його відмурувати.* 2) Отгораживать, отгородить каменной или кирпичной стѣной. *Відмурував город від сусіда.*

Відмуро́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **відмурува́тися, ру́юся, ешся,** *гл.* 1) О заложенномъ кирпичемъ, камнемъ: быть раскрываемымъ, раскрытымъ путемъ удаленія каменной кладки. 2) Отгораживаться, отгородиться каменной стѣной.

Відм'я́лити, лю, лиш, *гл.* Отколотить, отдубасить. *Хтось добре відм'ялив.* Чуб.

Відна́джувати, джую, еш, сов. в. **відна́дити, джу, диш,** *гл.* Отваживать, отвадить. *Як занадяться курц на город, то ніяк не віднадиш.* Черк. у.

Відна́дитися, джуся, дишся, *гл.* Отвадиться, отстать. *Через його віднадився купець.* О. 1862. V. 56. *Зовсім віднадився від дому.*

Віднайти́, ся. См. **Віднаходити, ся.**

Віднахо́дити, джу, диш, сов. в. **відна́йти, найду́, деш,** *гл.* Вновь находить, найти.

Віднахо́дитися, джу́ся, дишся, сов. в. **відна́йтися, йду́ся, дешся,** *гл.* Вновь находиться, найтися. Желех.

Віднести́. См. **Відносити.**

Відни́к, ка́, *м.* Сосудъ (кадка и пр.), въ которомъ держатъ воду. Ум. **Відничо́к.** *Куди ти?—Я хотіла до відничка у сінї, води внести у хату.* МВ. (О. 1862. I. 86). *Стоїть кухлик на відничку й умився.* Чуб. V. 522.

Відни́нї, *нар.* Отнынѣ, съ этихъ поръ. *Слава не вмре, не поляже однині до віка.* АД. I. 120.

Відни́ха, хи, *ж.*=**Відник.** Лебед. у. Вх. Пч. II. 6. О. 1862. II. 62.

Відни́ця, ці, *ж.*=**Відник.**

Відничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **відник.**

Відніма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **відня́ти, ві́му́, меш,** *гл* Отнимать, отнять, отобрать *А де ж ти діла палянницю? Чи може в лісі хто відняв?* Шевч.

Віднова́, ви, *ж.* Обновленіе.

Відновити, ся. См. **Відновляти, ся.**

Відновля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **віднови́ти, влю́, виш,** *гл.* 1) Обновлять, обновить. 2) Возобновлять, возобновить.

Відновля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **віднови́тися, влю́ся, вишся,** *гл.* 1) Обновляться, обновиться. 2) Возобновляться, возобновиться.

Віднов'ок, вка, *м.* Новый побѣгъ, новый ростокъ, отростокъ. Желех.

Віднога, ги, *ж.* 1) Каждая часть развѣтвленія (дороги, древеснаго ствола). *Дорога вилами розходиться: та віднога, що на гору, йде в город..., а друга йде долиною.* Св. Л. 215. *Дуб був високий, а на дубі три однози були.* КС. 1883. I. 57. 2) Рукавъ рѣки. Желех. 3) Отрогъ горы. Желех.

Віднóжина, ни, *ж.*=**Віднога.** Міусск. окр.

Віднóсити, шу, сиш, сов. в. **віднести́, су́, сéш,** *гл.* Относить, отнести. *Звелів цар віднести дітей у церкву на ніч.* Чуб. *Я приносив, а відносити тобі вже черга.* Чуб.

Відня́ти. См. **Віднімати.**

Відо, *пред.*=**Від.** *Старший Галич відо Львова.* Ном. № 1010.

Відо.... Слова, начинающіяся съ **Відо** и здѣсь не имѣющіяся, см. на **Віді....**

Відокро́митися. См. **Відокремлюватися.**

Відокро́млюватися, люся, ешся, сов. в. **відокро́митися, млюся, мишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться. *По весіллю брат відокромився від нас.* Федьк.

Ві́дом, ма, *м.* Извѣстіе, знаніе, свѣдѣніе. **Без мого́ ві́дома.** Безъ моего вѣдома. Стор. **Ві́дома ма́ти.** Знать. **Ві́дома одібра́ти.** Узнать; до свѣдѣнія дойти. **Нема́ ві́дома.** Неизвѣстно. *А нема відома, як у тому замку, що в ньому?* Драг. 86.

Відо́мий, а, е. 1) Извѣстный. 2) Я ві-

до́мий. Мнѣ извѣстно. *Я відомий за ті гроші*. Рк. Левиц.

Відомі́сінький, а, е. Совершенно, вполнѣ извѣстный. *Там мені й стежечки знакомісінькі, хати усі відомісінькі.* МВ. (О. 1862. I. 73).

Відо́мість, мости, *ж.* 1) Свѣдѣніе, знаніе. 2) Извѣстіе. *В салдати тя віддам,—відомости ся сподію.* Чуб. V. 234. См. **Відом.**

Відо́мо, *нар.* Извѣстно.

Відо́р, ру, *м.* Отработокъ пахотой за пользованіе землею. Херс. г.

Відора́ти. См. **Відорювати.**

Відо́рювати, рюю, єш, сов. в. **відора́ти, рю́, реш,** *гл.* 1) Отпахивать, отпахать. *Відорана скиба.* Рудан. I. 22. 2) Отрабатывать, отработать пахотой. Херс. г.

Відоті́ль, *нар.*=**Відтіль.** *Треба відотіль сіно сюди завозити.* Волч. у.

Відпада́ти, да́ю, єш, сов. в. **відпа́сти, паду́, деш,** *гл.* Отпадать, отпасть. *Шпаруна відпала,—треба замазати.* Харьк. *Кислиці поїла й оскома напала й охота одпала.* Грин. III. 232. **Відпа́сти пра́ва, ла́ски.** Лишиться, потерять, утратить право, расположеніе. **Що́ки відпа́ли.** Лице обрюзгло.

Відпа́лина, ни, *ж.* Мелкая гречневая шелуха, смѣшанная съ мукою.

Відпали́тися. См. **Відпалюватися.**

Відпа́люватися, лююся, єшся, сов. в. **відпали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* При степномъ пожарѣ поджигать траву, чтобы вызвать встрѣчный пожаръ и такимъ образомъ прекратить дальнѣйшее распространеніе пламени. О. 1862. V. Кух. 31.

Відпанува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Окончить господствовать, царствовать.

Відпа́рити. См. **Відпарювати.**

Відпаріти, рію, єш, *гл.* Оттаять. *Замерзне поріг, а як тільки потепліє, то й відпаріє зараз.*

Ві́дпарь, рю, *м.* На болотѣ: не заростающее и не замерзающее мѣсто.

Відпа́рювати, рюю, єш, сов. в. **відпа́рити, рю, риш,** *гл.* 1) Распаривать, распарить. *Тепер одпарь лозину та й гни її.* 2) Только сов. в. Высѣчь, побить.

Відпаса́ти, са́ю, єш, сов. в. **відпа́сти, пасу́, се́ш,** *гл.* 1) Откармливать, откормить скотъ на пастбищѣ или иномъ корму. *Це мабуть на бразі відпасений віл.* Васильк. у. Иногда и въ приложеніи къ людям: *Еч, яку пику собі відпас!* 2) Пасти, пропасти извѣстное время. *Заняв, погнав додому: одпас день.* Рудч. Ск. I. 88. *Ми їм перше пасли, а вони нам нехай відпасають.* Грин. III. 565.

Відпаса́тися, са́юся, єшся, сов. в. **відпа́стися, су́ся, се́шся,** *гл.* 1) Откармливаться, откормиться, разжирѣть (о скотѣ, но также и о людяхъ). Маркев. 57. *Одпасся людським потом.* Сим. 226.

Відпа́сти. См. **Відпадати.**

Відпа́сувати, сую, єш, *гл.*=**Відпасати.** *Одпасує живіт.* К. ПС. 83.

Відпа́суватися, суюся, єшся, *гл.*=**Відпасатися.** *Годують їх* (москалів) *аби як по городах, то вже вони по селах відпасуються.* Рудч. Ск. II. 164.

Відпаюва́ти, паю́ю, єш, *гл.* Отдѣлить.

Відпе́катися. См. **Відпекуватися.**

Відпе́куватися, куюся, єшся, сов. в. **відпе́катися, каюся, єшся,** *гл.* Отдѣлываться, отдѣлаться. *Живуть вони собі поки що нічо́го, та як вона відпекається від його.* Харьк.

Відпе́рти. См. II. **Відпірати.**

Відпе́рти, відіпру́, преш, *гл.* Оттащить. *Відпер у млин мішок жита.*

Відпеча́тати. См. **Відпечатувати.**

Відпеча́тувати, тую, єш, сов. в. **відпеча́тати, таю, єш,** *гл.* Распечатывать, распечатать. *Вже твої жупани поношені, вже твої меди відпечатані.* Чуб. V. 735.

Відпива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відпи́ти, відіп'ю́, п'єш,** *гл.* Выпивать, выпить что слѣдуетъ. *Цілий піст не пив горілки та казав, що на великдень відоп'є своє.* Черниг. г. *Чом же ви, каже, тату, не п'єте?—Я вже, каже, своє одпив,* т. е. во время своей жизни выпилъ все что могъ, теперь не могу. Грин. I. 53.

Відпива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **відпи́тися, відіп'ю́ся, єшся,** *гл.* Напиваться, напиться вдоволь. *Знайшли воду, не відіп'ються; тяжко вже їм і дихати.* Кв. II. 305.

Відпина́ти, на́ю, єш, сов. в. **відіпня́ти** и **відіп'я́ти, пну́, неш,** *гл.* Отстегивать, отстегнуть, отвязывать, отвязать. Желех.

Відпи́рськатися. См. **Відпирськуватися.**

Відпи́рськуватися, куюся, єшся, сов. в. **відпи́рськатися, каюся, єшся,** *гл.* Отфыркиваться, отфыркаться. *Насіла собака на кота, а він тільки відпирськується.*

Відпис, су, *м.* Письменный отвѣтъ. *Написав усѣ, що сталося, і прòсив відпису.* Св. Л. 318.

Відписáти. См. **Відписувати.**

Відписувáти, сую, еш, сов. в. **відписáти, шý, шеш**, *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить письменно. *От і написали до царя, а цар одписав і кличе до себе.* Рудч. Ск. II. 71. *Наші хлопці назад листи одписали.* Грин. Ш. 563. *На сей лист не відписано мені нічого.* К. XII. 65. 2) Занѣщать, оставлять, оставить по завѣщанію. *Може старий відпише флігель мені.* Левиц. Пов. 80. *Київський пан відписав на церкву худобу.* Г. Барв. 168.

Відпитáти. См. **Відпитувати.**

Відпúти, ся. См. **Відпивати, ся.**

Відпúтувати, тую, еш, сов. в. **відпитáти, тáю, еш**, *гл.* Путёмъ разспросовъ находать, найти, узнавать, узнать. *Повіз Лейба горщик масла в місто продавати та й пòпов собі на ринок купця відпитати.* Рудан. I. 64.

Відпихáти, хáю, еш, сов. в. **відпихнýти, нý, неш**, *гл.* Отпихивать, отпихнуть, отталкивать, оттолкнуть. *Відпхнув срібний човник золотим весельцем.* Рудч. Ск. II. 39.

I. Відпірáти, páю, еш, сов. в. **відпрáти, відперý, рóш**, *гл.* Отстирывать, отстирать, отмывать, отмыть (бѣлье).

II. Відпірáти, páю, еш, сов. в. **відпéрти, відіпрý, преш**, *гл.* 1) Отпирать, отпереть. *Скрипливій ворітечка, не можу відперти.* Мет. 2) Отражать, отразить, дать отпоръ. отогнать. *Смерти не відперти.* Посл. *Насилу відперли його.* Черк. у. 3) Относить, отнести (тяжелое что либо).

I. Відпірáтися, páюся, ешся, сов. в. **відпірáтися, відперýся, рóшся**, *гл.* Отстирываться, отстираться, отмываться, отмыться (о бѣлѣ). *У шось таке рушник уробили, що й не відпіралося.* Черниг.

II. Відпірáтися, páюся, ешся, сов. в. **відпéртися, відіпрýся, прешся**, *гл.* 1) Отпираться, отпереться (о запорѣ). 2)=**Відмагатися 1.** *Відпірайся, мій синочку, що коника та й не мав.* Нп.

Відпірка, ки, *ж.* Отговорка. *От і має відпірку.* НВолын. у.

Відпíрчити, чу, чиш, *гл.* Отпороть, высѣчь. *Бідку дитину через стілець та й одпірчать.* О. 1862. I. 72.

Відпічúнути, ну, неш, *гл.*=**Відпочити.** Желех.

Відплавувáти, зýю, еш, *гл.* Отползти.

Відплáкати, чу, чеш, *гл.* Перестать оплакивать. *Відплакав своє горе.*

Відплáта, ти, *ж.* 1) Отплата, вознагражденіе. *А ще ж бо я отцю, неньці одплати не дав.* Чуб V. 1016. *Я люблю тебе, дівчино, як дитину мати, не бажаю за кохання любої відплати.* К. Досв. 61. 2) Возмездіе, воздаяніе. отмщеніе.

Відплатúти. См. **Відплачувати.**

Відплáчувати, чую, еш, сов. в. **відплатúти, чý, тиш**, *гл.* 1) Отплачивать, отплатить, вознаграждать, вознаградить. *Нема в нас, козаків, срібла та злата, щоб за дари дарами відплатити.* К. Бай. 21. 2) Отомщать, отомстить. *Товариші гайдамаки, чиніть мою волю, що нам треба відплатити вкраїнську недолю.* Макс.

Відплúв, ву, *м.* 1) Стокъ. 2) Отливъ (морской). Желех.

Відпливáти, вáю, еш, сов. в. **відплúти, вý, вéш, відплúнути, ну, неш, відплисти́, вý, вéш**, *гл.* Отплывать, отплыть. *Селезник одплив трохи далі.* Грин. I. 104. *Сіли собі у човничок, од бережка відплинули.* Чуб. V. 558.

Відпліщúти, щý, щиш, *гл.* 1) Вынуть клинышекъ, которымъ было что либо заклинено. 2) Откалотить. *Відпліщив так, що до нових віників буде згадувати.* Чуб.

Відпльóвувати, вуюся, ешся, сов. в. **відплювáтися, плюю́ся, éшся**, *гл.* Отплевываться, отплеваться. *Як перейде* (піп) *дорогу—щастя не буде, хиба відплюється.* Ном. № 13383.

Відплюскати. См. **Відплюскувати.**

Відплюскувати, кую, еш, сов. в. **відплю́скати, каю, еш, відплю́снути, ну, неш**, *гл.* Отплескивать, отплеснуть.

Відплю́щити, ся. См. **Відплющувати, ся.**

Відплю́щувати, щую, еш, сов. в. **відплю́щити, щу, щиш**, *гл.* Раскрывать, раскрыть (глаза).

Відплю́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **відплю́щитися, щуся, щишся**, *гл* Раскрываться, раскрыться (о глазахъ).

Відповзáти, зáю, еш, сов. в. **відповзтú, зý, зéш**, *гл.* Отползать, отползти.

Відповідáння, ня, *с.* Отвѣтъ. Слово это взято изъ слѣдующаго стиха фальсифицированной думы „Битва Чигиринская“: *Слухати гетьмана Жолковського одповіданье.* Срезн. Запор. Ст. I. 88.

Відповідáти, дáю, еш, сов. в. **відповістú, вім, вісí**, *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить,

І відповідав, кажучи: Ім'я моє легіон. Св. Мр. V. 9. *Я, молоденька, уміла відповісти.* Чуб. V. 698. 2) Соотвѣтствовать. 3) Отвѣчать, быть отвѣтственнымъ, отвѣтить.

Відпові́ддя, **дя**, *с.* Слово это впервые появилось въ фальсифицированной думѣ „Битва Чигиринская", опубликованной Срезневскимъ въ первой части „Запорожской Старины" стр. 86 въ такой формѣ: *Тільки святий Бог наших не забував, на великі зусилья на відповіть держав.* Значеніе слова здѣсь неясно. Максимовичъ въ сборникѣ 1849 г. исправилъ: *На великі зусилья, на відповідья держав* (стр. 53) и далъ переводъ: отвѣтъ, отпоръ.

Відпові́дний (ній), **а (я)**, **е, (є)**. 1) Отвѣтный. *Відповідний лист.* 2) Соотвѣтственный. *Як, купаючись, набереться води в ухо, то стане на одну ногу, одповідню тому ухові....* Ном. № 336.

Відпові́дно, *нар.* Соотвѣтственно.

Відпові́дувати, **дую**, **єш**, *гл.*=**Відповідати**. *А що він відповідував?* Черк. у.

Відпо́відь, **ді**, *ж.* Отвѣтъ. *Одповідь мав дати.* Котл. Ен. IV. 48. *Нам треба дати одповідь тим, що післали.* Єв. І. І. 22.

Відповісти. См. **Відповідати**.

Відповісти́ти. См. **Відповіщати**.

Відповіща́ти, **щаю**, **єш**, сов. в. **відповісти́ти**, **щу́**, **сти́ш**, *гл.* Разсказывать, разсказать. *Чую, що стара за мене одповіщає.* МВ. І. 17. *Люде всі як раз нам і відповістили.* Федьк. *Як почала вона говорити, то і за себе все сказала, і за нас одповістила.* МВ. І. 75.

Відпозива́ти, **ваю**, **єш**, *гл.* Вернуть судомъ. *Дак я оце іду позивать: може як небудь чи не відпозиваю своє.* Чуб.

Відпоку́тувати, **тую**, **єш**, *гл.* Искупить покаяніемъ. *Маруся.... подалась у черниці, щоб свій гріх одпокутувати.* Г. Барв 455.

Відполі́скувати, **кую**, **єш**, сов. в. **відполоска́ти**, **щу́**, **щеш**, *гл.* Отмывать, отмыть, полощa въ водѣ.

Відполовини́ти, **ню**, **ниш**, *гл.* Взять чего половину. *Хазяйко, дай на онучі!— Не дає.... Я найшов драночку, одполовинив собі, взяв, а то їй на пелюшки покинув.* Г. Барв. 405.

Відполоска́ти. См. **Відполіскувати**.

Відпомина́ти, **на́ю**, **єш**, *гл.* Помянуть (церковнымъ поминовеніемъ). *Кому се зостанеться, той і спасибі скаже, і відпоминає нас.* Кв. І. 118. *Умер той дід, поховали, відпоминали.* Г. Барв. 196. *Одпоминають попи мою душу.* КС. 1882. X. 24.

Відпо́рина, **ни**, *ж.* Шестъ, которымъ отталкиваютъ неводъ на глубину. Павлогр. у. (Залюбовск.).

Відпорбти, **ся**. См. **Відпорювати, ся**.

Відпо́рювати, **рюю**, **єш**, сов. в. **відпоро́ти**, **рю́**, **решь**, *гл.* Отпарывать, отпороть.

Відпо́рюватися, **рююся**, **єшся**, сов. в. **відпоро́тися**, **рю́ся**, **решся**, *гл.* Отпарываться, отпороться.

Відпочива́ння, **ня**, *с.* Отдыхъ, отдохновеніе. *Сами собі дали на три години відпочивання.* Макс. (1849). 54.

Відпочива́ти, **ваю**, **єш**, сов. в. **відпочи́ти**, **чину**, **неш**, *гл.* Отдыхать, отдохнуть. *Тоді відпочинемо, як помремо.* Ном. № 10031. *Ляжмо, сестро, одпочиньмо.* ЗОЮР. II. 21.

Відпочи́вок, **вку**, *м.* = **Відпочинок**. Употр. и во мн. ч.: *Поки діло кінчати,— сядьмо на відпочивки.* Подольск. г.

Відпочи́н, **ну**, *м.* Отдыхъ. *Карим очам спання нема, ніжкам—одпочину.* Чуб. V. 577.

Відпочи́нна, **ня**, *с.* Отдохновеніе. *По три поклони покладали, відпочиння мали.* (Изъ фальсифиц. думы). Макс. (1849). 30.

Відпочи́нок, **нку**, *м.*=**Відпочин**. Рудч. Ск. II. 73. *Ні сну мені, ні одпочинку.* МВ. II. 14. *Нема ніжкам одпочинку.* Мет. 78.

Відпочи́ти. См. **Відпочисати**.

Відпра́ва, **ви**, *ж.* 1) Богослуженіе, служеніе. *Кончилась відправа, вона* (паночка) *пішла з церкви.* Рудч. Ск. II. 47. *Попи добилися копійки і за одправи прийнялись.* Мкр. Г. 70. **Відпра́ву пра́вити, чини́ти**. Служить (въ церкви). *Почали велику одправу правити.* Рудч. Ск. II. 31. *Сліпий старець чинить у дому Божому одправу.* МВ. І. 16. 2) Отпускъ. *Козак молоденький о відправу просить: „пусти ж мене, пане, звідси на Волиня".* Гол. І. 104.

Відпра́вити, **ся**. См. **Відправляти, ся**.

Відправля́ти, **ля́ю**, **єш**, сов. в. **відпра́вити**, **влю**, **виш**, *гл.* 1) Отправлять, отправить, отсылать, отослать. *Тяжко, тяжко мені тебе з дому одправляти.* Макс. (1849). 7. *Одправила-сь чесних хлопцей, та чекай донині: тепер підеш за такого, котрий пасе свині.* Гол. IV. 510. 2) Разсчитывать, удалять (служащихъ).

3) Отправлять, отправить, отбывать, отбыть. *Ой вів пішов до ляшеньків служби відправляти.* Макс. 4) Совершать, совершить богослужебный обрядъ. *Одправив отець Яків утреню.* Г. Барв. 190. *Заховав дід бабу і похорон одправив.* Рудч. Ск. II. 54. *Похорон одправляти.* АД. I. 117.

Відправля́тися, **ля́юся**, **ешся**, сов. в. **відпра́витися**, **влюся**, **вишся**, *гл.* Отправляться, отправиться. Рудч. Ск. I. 100.

Відправува́ти, **ву́ю**, **еш**, *гл.*=**Відправляти** 4. *Службу* (в церкві) *одправували.* КС. 1884. VIII. 724.

Відпрова́джувати, **джую**, **еш**, сов. в. **відпрова́дити**, **джу**, **диш**, *гл.* 1) Отправлять, отправить, отсылать, отослать, отвести; спроваживать, спровадить, прогнать. *Завтра відпровадить у Прилущину двісті жолнірів, щоб вони спалили Ржавець.* Стор. МПр. 99. 2) Проводить, провести. *Нам пошли, Боже, вік і здоров'я, щоб цей празник одпровадить, нового году діждать легенько.* Ном. № 11573.

Відпрова́ження, **ня**, *с.* Провожаніе.

Відпрова́ж(ув)ати, **жу(а́ю)**, **еш**, *гл.*=**Відпроваджувати**.

Відпро́дати. См. **Відпродувати**.

Відпро́дувати, **дую**, **еш**, сов. в. **відпро́дати**, **дам**, **даси́**, *гл.* Перепродавать, перепродать.

Відпроси́ти, **ся**. См. **Відпрошувати**, **ся**.

Відпрото́рити, **рю**, **риш**, *гл.* Отправить, отпровадить.

Відпрото́ритися, **рюся**, **ришся**, *гл.* Отстраниться. *Батько заможний, дак вона зараз і відпроторилась од нас: ми вже їй не рівня.* Г. Барв. 121.

Відпрохáти, **ся**. См. **Відпрохувати**, **ся**.

Відпро́хувати, **хую**, **еш**, сов. в. **відпрохáти**, **хáю**, **еш**, *гл.* = **Відпрошувати**, **відпросити**.

Відпро́хуватися, **хуюся**, **ешся**, сов. в. **відпрохáтися**, **хáюся**, **ешся**, *гл.*=**Відпрошувати**, **ся**. *Заплатив Беркові гроші, а з проценту одпрохався.* Левиц. I. 108. Мнж. 102.

Відпро́шувати, **шую**, **еш**, сов. в. **відпроси́ти**, **шу́**, **сиш**, *гл.* Отпрашивать, отпросить, освободить просьбами. *Побачив сина, а може й додому одпросив.* Левиц. I. 60.

Відпро́шуватися, **шуюся**, **ешся**, сов. в. **відпроси́тися**, **шу́ся**, **сишся**, *гл.* Отпрашиваться, отпроситься. *Циган насилу одпросився,—вони його покинули та й пішли.* Рудч. Ск. II. 183. *Відпросились у матері у Київ.* Стор. МПр. 34.

Відпряга́ти, **га́ю**, **еш**, сов. в. **відпрягти́**, **жу́**, **жéш**, *гл.* Отпрягать, отпречь. *Відпрягли коней.* Стор. II. 97.

Відпряда́ти, **да́ю**, **еш**, сов. в. **відпря́сти**, **прядý**, **дéш**, *гл.* Прясть въ отплату за что, отрабатывать, отработать прядéніемъ. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одчивала, чи ти одпряла?* Грин. Ш. 399. *Хто мені буде чужі мітки одпрядать?* Мил. 219.

Відпря́дки, **дків**, *м. мн.* Остатки, отбросы при прядéніи. Ум. **Відпря́дочки**. *Що ж она діє?—Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзадячко..., хоть відпрядочки на шарíночку.*

Відпуска́ти, **ка́ю**, **еш**, сов. в. **відпусти́ти**, **пущу́**, **стиш**, *гл.* 1) Отпускать, отпустить. *Петра на волю відпустили.* Шевч. 2) Отчаливать, отчалить. *В тій галері від пристані далеко одпускали, чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209. 3) Отпускать, отпустить, ослабить. *Оце наївся, треба й очкур відпустити.* 4) Разрѣшать, разрѣшить (отъ грѣховъ). *Одпусти, Боже, гріха, в кого жінка лиха: і моя недобра.* Ном. № 9114.

Відпуст, **ту**, *м.* Отпущеніе грѣховъ, разрѣшеніе. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **На відпуст ходи́ти**. Ходить на богомолье. *З дитиною на відпуст, а з лихою долею на весілля.* Ном. № 8109.

Відпусти́тель, **ля**, *м.* Отпускающій. *Я Іван Хреститель,—гріхам відпуститель.* Рудч. Ск. I. 178.

Відпусти́ти. См. **Відпускати**.

Відпуще́ння, **ня**, *с.* Отпущеніе. *Відпущення гріхів од Господа.... добуде.* Стор. МПр. 39.

Відра́да, **ди**, *ж.* 1) Отрада, утѣшеніе. *Та не дав мені порадоньки, серцю одрадоньки.—Яку ж тобі, мой мила, одраду давати?* Мил. 115. *Ой коли б ти, мати, знала, що то за досада, то б ти мене оженила, щоб була відрада.* Мет. 2) Отсовѣтываніе. Ум. **Відра́донька**. *Нема мені відрадоньки від мого нелюба.* Мет. 253. См. **Відрадість**.

Відра́джування, **ня**, *с.* Отсовѣтываніе.

Відра́джувати, **джую**, **еш**, сов. в. **відра́дити**, **джу**, **диш**, *гл.* Отсовѣтывать, не совѣтовать, не посовѣтовать что дѣлать.

Відра́дісний, а, е. Отрадный, радостный. *Ой як же мені веселому бути, веселому, одрадісному.* Мет. 71. *Мені ви світ одрадісний зробили.* К. ПС. 59.

Відра́дісно, *нар.* Отрадно; радостно, весело. *Що то молоді літа золоті людям! Що задумав, все йому можна, все йому відрадісно, все втішно.* МВ. II. 79.

Відра́дість, **дости**, *ж.* Отрада, утѣшеніе. АД. I. 91. *Ой молодосте, відрадосте!* Нп. *Шукав одрадости між козаками.* К. ЦН. 175. См. **Відра́да**, **відра́дність**.

Відра́дність, **ности**, *ж.* = **Відра́дість**. *Не маю я відрадности від свого нелюба.* Чуб. V. 361.

Відра́донька, **ки**, *ж.* Ум. отъ **відра́да**.

Відра́дощі, **щів**, *ж. мн.* = **Відра́дість**. *Відрадощі жизні, кому ви судились?* К. Дз. 135.

Відра́жуватися, **жуюся**, **ємося**, *гл.* Имѣть отраду, радости. *Та чужі люде живуть, та чужі люде одражуються, а я ще й не нажилась, ще й не наговорилась* (бо вмер чоловік). Мил. 209.

Відра́зу, *нар.* Сразу, вдругъ.

Відра́ли, **лю**, **лиш**, *гл.* Пройти ломъ межу.

Відра́литися, **люся**, **лишся**, *гл.* Окончить ра́ли.

Відрахува́ти, **ху́ю**, **єш**, *гл.* Отсчитать. *Пан нехай відрахують тілько за кождих п'ятнадцять огірків, що там тому.* Чуб.

Відра́ювати, **ра́юю**, **єш**, сов. в. **відра́яти**, **ра́ю**, **єш**, *гл.* Отсовѣтовать, не совѣтовать, не посовѣтовать. *Одраяли, осудили, щоб ми в парі не ходили.* Грин. Ш. 179.

Відректи, **ся**. См. **Відрікати**, **ся**.

Відрива́ти, **ва́ю**, **єш**, сов. в. **відірва́ти**, **рву́**, **веш**, *гл.* Отрывать, оторвать. *Ой відріжте й або відірвіте й та срібного гудзя.* Мет. 403.

Відрива́тися, **ва́юся**, **ємося**, сов. в. **відірва́тися**, **рву́ся**, **вешся**, *гл.* Отрываться, оторваться. *Випив він та зараз давай відриватись від стіни.* Рудч. Ск. II. 69. *Одірвись, коню, од берестонька.* Мет. 19.

Відрига́ти, **га́ю**, **єш**, сов. в. **відригну́ти**, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Отрыгивать, отрыгнуть.

Відрига́тися, **га́юся**, **ємося**, сов. в. **відригну́тися**, **ну́ся**, **не́шся**, *гл.* Отрыгиваться, отрыгнуться. *Так хтось згадав, що вчорашній борщ відригнувся.* Ном. № 369.

Відрі́з, **зу**, *м.* Мѣра земли: участокъ въ три десятины. Миргор. у. Вас. 197.

Відрізати, **ся**. См. **Відрізувати**, **ся**.

Відрізни́ти, **ся**. См. **Відрізняти**, **ся**.

Відрізня́ти, **ня́ю**, **єш**, сов. в. **відрізни́ти**, **ню́**, **ни́ш**, *гл.* 1) Отдѣлять, отдѣлить. *Вони вже двох синів одрізнили, а два з їми живуть.* Пирят. у. *Відрізняють дитину від материної мови.* О. 1861. XI. 104. *Майстер ще з неї* (дитини) *городянина зробить.... усіма звичаями од селян одрізнить.* К. (О. 1862. Ш. 22). 2) Отличать, отличить. *Мова.... відрізняє людей від иншіх звірів.* Дещо.

Відрізня́тися, **ня́юся**, **ємося**, сов. в. **відрізни́тися**, **ню́ся**, **нишся**, *гл.* 1) Отдѣляться, отдѣлиться, отстраняться, отстраниться. *Цвіла, цвіла калинонька, на воду схилилась, дівчинонька журилася, що від роду відрізнилась.* Мет. *А всі зірочки до купочки, місяць одрізнивсь.* Грин. Ш. 165. 2) Выдѣляться, выдѣлиться. *Звідтіль одрізнявся голосний крик корови або півня.* Левиц. I. 126. 3) Отличаться, выдѣляться, выдѣлиться. *Зорі відрізняються від планет.* Ком. I. 32.

Відрі́зувати, **зую**, **єш**, сов. в. **відрі́зати**, **жу**, **жеш**, *гл.* 1) Отрѣзывать, отрѣзать. *Я з Степанидою йому дві сорочки відрізали.* Г. Барв. 98. *Поли одрізуй та плечі латай.* Ном. № 1545. *Як різцем одрізало.* Ном. № 1838. **Як одрізано.** Нѣтъ какъ нѣтъ. *То було що дня вчащає, а тепер і не побачиш: як одрізано.* 2) Только сов. в. Рѣзко отвѣтить, рѣзко отказать. *Возному так одрізала, що мусить одчепиться.* Котл. НП. 367.

Відрі́зуватися, **зуюся**, **ємося**, сов. в. **відрі́затися**, **жуся**, **жешся**, *гл.* Отрѣзывать, отрѣзать себя отъ чего. *Взяла ключ і ніж, відрізалася.* Чуб. *Нерівно відрізалося.*

Відріка́ти, **ка́ю**, **єш**, сов. в. **відректи́**, **речу́**, **че́ш**, *гл.* Отвѣчать, отвѣтить. *Так це їй.... каже, а воно одріка.* Мнж. 173. *Е ні, одріка, се вже не шпачки.* Ном. № 13712.

Відріка́тися, **ка́юся**, **ємося**, сов. в. **відректи́ся**, **речу́ся**, **че́шся**, *гл.* Отказываться, отказаться. *Родино моя, не відрікайся од мене.* Чуб. Ш. 129. *Відрікаюсь, відхрещуюсь від вас, ідіть собі на очерета, на болота.* Чуб. I. 120. *Варив чорт з москалем пиво та й солоду відрікся.* Ном. № 821.

Відро́, **ра́**, *с.* Ведро. *Пішла по воду, відра побила.* Мет. 5. *Чи три відрі, чи чотирі відрі про празники горілки взято?* Екатеринос. у. Ум. **Відéрце**, **відéрочко**, **відéрко**.

Відробúти, **ся**. См. **Відробляти**, **ся**.

Відробіто́к, **тку**, *м.*=**Відробок**. *Позичте.... карбованця на відробіток.* Левиц. I. 69. *Ти б позичив у кого небудь на відробіток.* О. 1861. XI. 111.

Відробля́ти, **ля́ю**, **єш**, *гл.*=**Відробляти**.

Відробля́ти, **ля́ю**, **єш**, сов. в. **відробúти**, **блю́**, **биш**, *гл.* 1) Отрабатывать, отработать. *Чи не зорали б ви мені? Я б уже вам відробив.* Рудч. Ск. II. 9. Иногда просто взамѣнъ работы получить что либо. *Хомина жінка одробила десь курочку і приносе додому.* Мнж. 66. *Одробить де пшіцця або прісця та зварить кулешик.* Грин. II. 177. 2) При помощи волшебства уничтожать, уничтожить сдѣланное, возвращать, вернуть къ прежнему состоянію. *Я поробив їх вовками, и одробити не зумію.* ХС. VII. 455. *Хто одробе мою дочку од цього, що їй поробленo, тому дарую половину царства.* Грин. II. 252.

Відробля́тися, **ля́юся**, **єшся**, сов. в. **відробúтися**, **блю́ся**, **бишся**, *гл.* Оканчивать, окончить работу. *Було над вечір одробимось, пані куди в гостину пійде,— сидимо коло воріт.* МВ. II. 36.

Відро́бок, **бку**, *м.* Отработокъ. *За гроші не наймає пан поля, а все на відробок.* Литин. у.

Відро́дження, **ня**, *с.* Возрожденіе.

Відро́джувати, **джую**, **єш**, сов. в. **відроди́ти**, **джу́**, **диш**, *гл.* Возрождать, возродить. *Аж світ мені піднявся вгору! одродили ви мене.* МВ. (О. 1862. III. 49)

Відро́джуватися, **джуюся**, **єшся**, сов. в. **відроди́тися**, **джу́ся**, **дишся**, *гл.* Возраждаться, возродиться.

Відро́док, **дка**, *м.* Выродокъ.

Відроскошува́ти, **шу́ю**, **єш**, *гл.* Жить въ довольствѣ, въ роскоши. *Це вона там одроскошує.* Ширят. у.

Відростáння, **ня**, *с.* Отростаніе. Харьк.

Відрости́, **та́ю**, **єш**, сов. в. **відрости́**, **ту́**, **тéш**, *гл.* Отрастать, отрости. *Як відростала чуприна, то закручували її за вухо.* Стор. II. 167.

Відро́сток, **тку**, *м.* Отростокъ. *Який корінь, такий і одросток.* Ном. № 7139. Ум. **Відро́стоньок**. *Зеленая та дібрівонько, чого в тебе пеньків много, зеленого а ні одного, одростонька ні од одного?* Грин. III. 468.

Відрочи́ти См. **Відрочувати**.

Відруба́ти. См. **Відрубувати**.

Відру́блювати, **люю**, **єш**, *гл.*=**Відрубувати**. Стор. I. 151.

Відру́бний, **а**, **е**. 1) Отдѣльный, обособленный. 2) Совершенно отличный, иной. Желех.

Відру́бність, **ности**, *ж.* Отдѣльность.

Відру́бно, *нар.* Отдѣльно.

Відру́бок, **бка**, *м.* Отрубокъ.

Відру́бувати, **бую**, **єш**, сов. в. **відруба́ти**, **ба́ю**, **єш**, *гл.* 1) Отрубывать, отрубить. *Голову йому відрубав.* Рудч. Ск. II. 69. *Відрубай жінець, щоб корочча палиця була.* 2) Только сов. в.=**Відрізати 2**. *А вона мені як одрубала, та ще й при дочках.* Левиц. I. 140.

Відряди́ти, **ся**. См. **Відряжати**, **ся**.

Відряжáти, **жáю**, **єш**, сов. в. **відряди́ти**, **джу́**, **диш**, *гл.*=**Виряжати**, **виряди́ти**. *Поставили йому хату й відрядили і нічого не дали.* Чуб. *Вхопила Ганна свою новішу свитину, побігла до шийкарки, заставила за карбованця і одрядила жида, що привіз сина.* Левиц. I. 65. *Пошлю послів десятків з п'ять і муки дари одрядити.* Котл. Ен.

Відряжáтися, **жáюся**, **єшся**, сов. в. **відряди́тися**, **джу́ся**, **дишся**, *гл.*=**Виряжатися**, **виряди́тися**. *Куди ти убираєшся, куди ти одряжаєшся?* Мил. 209.

Відрятóвувати, **вую**, **єш**, сов. в. **відрятува́ти**, **ту́ю**, **єш**, *гл.* Спасать, спасти отъ чего. *Одрятуй нас од видимої смерти.* Чуб. II. 48.

Відса́джувати, **джую**, **єш**, сов. в. **відсади́ти**, **джу́**, **диш**, *гл.* 1) Отсаживать, отсадить, посадить отдѣльно. *Відсадив його, як кота від сала.* Ном. № 3503. 2) О растеніяхъ: Отсаживать, отсадить, посадить отростокъ. 3) Только сов. в. Отбить. *Відсадив йому печінки.*

Відсапáти. См. I. **Відсапувати**.

Відсáпатися, **паюся**, **єшся**, *гл.* Перевести духъ, отдохнуть. *Щоб одсапатись трохи, займов він за кущі.* Левиц. I. 272.

Відсапну́ти. См. II. **Відсапувати**.

I. **Відсáпувати**, **пую**, **єш**, сов в. **відсапáти**, **па́ю**, **єш**, *гл.* Отрабатывать, отработать полотьемъ. *Дайте на подать п'ять карбованців, я вам, пане, з дітьми відсапаю.*

II. **Відсáпувати**, **пую**, **єш**, сов. в. **від-**

саппу́ти, ну́, не́ш, *гл.* Переводить, перевести духъ. *Товстий Хоцінський насилу дихав, одсапував після дороги.* Левиц. I. 162. *Відсапнув трохи.*

Відсахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* 1) Отшатнуться отъ кого, отстраниться. *З острахом великим вона од його одсахнулась.* МВ. (О. 1862. I. 90). 2) Оставить кого, отшатнуться отъ кого: отстать, отвязаться отъ кого. *До батька не йду жалітись. Батько не мати,—відсахнувся.* Г. Барв. 273. *Одсахнувсь жінки й дитинки.* Мнж. 187. *Коли б мені його піймать да провчить, воно б тоді одсахнулося.* ЗОЮР. I. 11.

Ві́дсвіт, ту, *м.* Отраженіе. *Яким повів очима навкруги, ніби шукаючи в прозорній воді її* (Зосиного) *чарівничого одсвіту.* Левиц. I. 265.

Відсві́чувати, чую, еш, *гл.* 1) Отражать, отсвѣчивать. *У печі палає, як у гуті. Одсвічують весело білі стіни і божничок.* МВ. (О. 1862. III. 57). 2) Отражаться.

Відсві́чуватися, чуюся, ешся, *гл.* Отражаться, отсвѣчиваться.

Відсвяткува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Отпраздновать. *Одсвяткували ми Зелену Неділю.* МВ. I. 84.

Відсели́ти, ся. См. **Відселяти, ся.**

Відселя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відсели́ти, лю́, лиш,** *гл.* Отдѣлять, отдѣлить сына на самостоятельное хозяйство. *Оце я одселяю вже старшого сина, ставлю йому хату на леваді.* Рк. Левиц.

Відселя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відсели́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Выходить, выйти на самостоятельное жилище и хозяйство (о сыновьяхъ). *Час синам одселятися на свої оселі.* Рк. Левиц.

Відсе́рдитися, джуся, дишся, *гл.* Перестать сердиться. *Поки прут найшов, та й відсердився, та на свою миленькую змилосердився.* Чуб. V. 581.

Ві́дси, *нар.*=**Відсіль.**

Відси́джувати, джую, еш, сов. в. **відси́діти, джу, диш,** *гл.* Отсиживать, отсидѣть. *Піду у монастир відсиджувати за шкуру.* Чуб.

Відсила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **відісла́ти, шлю́, шлеш,** *гл.* Отсылать, отослать, посылать, послать. *Козак до дівчини дрібні листи пише, відсилає до дівчини буйними вітрами.* Чуб. V. 312. *Відсилають у солому спати.* Чуб. I. 175. *Да взяв Бог тую жінку, що з цвіту да одіслав на небо.* Чуб. I. 146.

Відси́лити, лю, лиш, *гл.* Отвязать. Галиц. *Відсилив штирі воли та й повів додому.*

Ві́дсип, пу, *м.* Плата частью продукта за рушенье пшена. *Товкла в нас просо за одсип.* Г. Барв. 12.

Відсипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **відси́пати, плю, плеш,** *гл.* 1) Отсыпа́ть, отсыпать, отмѣрять, отмѣрить что-либо сыпучее. *Відсип і мені трохи борошна. Треба відсипати хліб у гамазею, що весною позичали.* Зміев. у. 2) Отливать, отлить. *Відсипала борщу в глечик.*

Відсипа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Отсыпаться. *Три ночі не спав, тепер буду відсипатися.*

Відсипне́, но́го, *с.* Отсыпное.

Відсипни́й, а́, е́. Отсыпной.

Відси́пщина, ни, *ж.* Отплата за что нибудь зерномъ или мукой.

Відсиса́ти, са́ю, еш, *гл.* Отсасывать.

Відсиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **відсо́х(ну)ти, хну, неш,** *гл.* Отсыхать, отсохнуть.

Ві́дсі, *нар.*=**Відсіль.**

Відсіва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відсі́ятися, сі́юся, ешся,** *гл.* Кончать, кончить сѣять, кончить посѣвы. *Вже люде відсіваються.—Живуть усю весну.... на полі, поки одсіються.* О. 1861. IX. 193.

Відсіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **відсі́сти, ся́ду, деш,** *гл.* Садиться, сѣсть далѣе, пересаживаться, пересѣсть.

Відсіда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **відсі́стися, ся́дуся, дешся,** *гл.* Отставать, отстать коркѣ у хлѣба. *Хліб відсівся.* Вх. Зн. 7.

Відсіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **відсі́кти, січу́, че́ш,** *гл.* Отсѣкать, отсѣчь. *Ангел махнув та й відсік праве крило Сатанаілу.* Чуб. I. 35.

Відсі́ктися, чу́ся, че́шся, *гл.* Отбиться оружіемъ въ бою.

Відсіль, відсіля́, *нар.* Отсюда. *Комусь буде тяжко важко, як я піду відсіль.* Нп. *Недалеко відсіля спасається пустельник.* Стор. I. 106.

Відсі́сти, ся. См. **Відсідати, ся.**

Ві́дсіч, чі, *ж.* Отраженіе нападенія,

отпоръ. *Давали таки добру одсіч харцизякам.* К. ЧР. 358.

Відска́кувати, кую, еш, сов. в. **відско́чити, чу, чиш,** *гл.* 1) Отскакивать, отскочить. *То збоку, то ззаду, то спереду, то прискакує, то одскакує.* Левиц. I. 107. 2) Отлучаться, отлучиться на короткое время. *Чи вам мене не треба буде? Я хочу одскочити ниток купити.* Черниг. у. 3) **Відско́чити від сло́ва.** Не исполнить даннаго слова, не сдержать обѣщанія. *Хто од слова одскочить, коло того шкура обскочить.* Ном. № 10670.

Відскіпа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Отдѣлаться. *Лихо, сказано, як до кого причепиться,—не одскіпаєшся.* Мир. ХРВ. 218.

Відскоро́джувати, джую, еш, сов. в. **відскоро́дити, джу, диш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать боронованіемъ. 2) Отплачивать, отплатить, отомщать, отомстить. *Дав почубеньків* (старець поводиреві), *дак той і одскородив йому.* Ном. № 13663.

Відско́чити. См. **Відскакувати.**

Ві́дслід, ду, *м.* Слѣдъ; отпечатокъ. Желех.

Відслони́ти, ся. См. **Відслоняти, ся.**

Відслоня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **відслони́ти, ню́, ниш,** *гл.* Отслонять, отслонить, открывать, открыть. *Одслонила заслінку.* Рудч. Ск. II. 41.

Відслоня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **відслони́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Открываться, открыться. *Завіса відслонилась.* К. МХ. 28.

Відслу́га, ги, *ж.* 1) Отслуживаніе. *Забрав гроші, а тепер мусить іти у відслугу.* 2) Отплата, вознагражденіе за что-либо. *От же тобі за твоє добро й наша одслуга.* ЗОЮР. II. 69. 3) Конецъ службы. *Лишила дома слугу на відслузі, свекруху в недузі.* Гол. I. 158.

Відслуго́вувати, вую, еш, сов. в. **відслугува́ти, гу́ю, еш,** *гл.* Отслуживать, отслужить, отрабатывать, отработать.

Відслужи́ти. См. **Відслужувати.**

Відслужи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Отбыть службу. *Пишуть чорним по білому у некрути дати. Нехай пишуть, я не боюся: кінь вороний, сам молодий, дасть Бог одслужуся.* Чуб. V. 970.

Відслу́жувати, жую, еш, сов. в. **відслужи́ти, жу́, жиш,** *гл.*=**Відслуговувати, відслугувати.** *Позичте мені огню,—я вам одслужу.* Рудч. Ск. II. 6. *Одслужи той хліб, що лежачи переїла.* Мир. Пов. I. 124.

Відсобо́рувати, рую, еш, *гл.* Совершить надъ кѣмъ таинство елеосвященія. *Одсоборував* (хвору).... *Михаїл.* Сим. 237.

Відсо́вувати, вую, еш, *гл.*=**Відсувати.**

Відсо́вуватися, вуюся, ешся, *гл.*= **Відсуватися.** *Не годиться і вам, старим, одсовуватись, коли молоді присуваються.* Левиц. I. 326.

Відсо́ння, ня, *с.* Солнечная сторона.

Відсопти́ся, пу́ся, пе́шся, *гл.* Отдышаться, отдохнуть. *Ми зупинились..., щоб дати коням одсоптись, як казав погонич.* Г. Барв. 31.

Відсота́ти. См. **Відсотувати.**

Відсо́ток, тка, *м.* Процентъ. Кон. Ар. 62.

Відсо́тувати, тую, еш, сов. в. **відсота́ти, та́ю, еш,** *гл.* Разматывать, размотать (нитки).

Відсо́х(ну)ти. См. **Відсихати.**

Відсо́читися, чуся, чишся, *гл.* Отстать отъ знакомыхъ, раззнакомиться. Конот.

Відспіва́ти. См. **Відспівувати.**

Відспіва́тися, ва́юся, ешся, *гл.* Перестать пѣть. *Соловейки вже відспівалися.*

Відспі́вувати, вую, еш, сов. в. **відспіва́ти, ва́ю, еш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить пѣніемъ. *А я їй одспівую, жартуючи, бач.* Левиц. I. 112. 2) Кончать, кончить пѣть; пропѣть. *А чом же ти не співаєш?—Я вже одспівала.* Шевч. *Нехай молодчі співають, я вже своє одспівав.* Левиц. Пов. 231. *Молебень завтра рано одспіваю.* Мкр. Н. 14.

Відсповіда́ти, да́ю, еш, *гл.* Окончить исповѣдывать.

Відсповіда́тися, да́юся, ешся, *гл.* Окончить исповѣдываться.

Відстава́ти, таю́, е́ш, сов. в. **відста́ти, та́ну, неш,** *гл.* 1) Отставать, отстать. *А того я* (зозуля) *кую, що від вас відстаю, мої чорні галочки.* Мет. 152. *Од одного берега одстав, та до другого не пристав.* Ном. № 7636. 2) Отставать, отстать, отдѣлиться, отклеиться. *Як помазав спину,—аж шкура одстала.* Чуб. V. 406. 3) **Від журбо́ти відста́ти.** Отдохнуть отъ заботъ, печали. *Нехай* (чоловік-п'яниця) *спить, нехай лежить, та нехай не встане. Нехай твоя бідна головонька од журботи одстане.* Чуб. V. 624.

Відста́вити. См. **Відставляти.**

Відставля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відста́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Отставлять, от-

ставить. *Стривай, чавун з окропом трохи відставлю.* 2) Оттопыривать, оттопырить. *Вовк одставив свій хвіст.* Чуб. I. 52.

Відстанови́ти. См. **Відстановля́ти.**

Відстановля́ти, ля́ю, ешь, сов. в. **відстанови́ти, влю́, вишь,** гл. Удалять, удалить, отстранить. *Оце тільки від грудей одлучать, так уже воно від діда й нікуди,—спить із їм укупі, поки друге підросте; тільки невістка одлучить, дід уже більшенького від себе відстановить, а другого бере.* Г. Барв. 130.

Відстановни́й, а́, е́. Отставной. *Він відстановний москаль і з давніх москалів нема старішого над його.* Васильк. у.

Відста́ти. См. **Відставати.**

Відстерегти́ся, (речи́ся), жу́ся, же́шся, гл. Быть на сторожѣ. Галиц.

Відстіба́ти, ба́ю, ешь, сов. в. **відстібну́ти, бну́, не́шь,** гл. Отстегивать, отстегнуть.

Відсто(в)бу́рчити. См. **Відсто(в)бу́рчувати.**

Відсто(в)бу́рчувати, чую, ешь, сов. в. **відсто(в)бу́рчити, чу, чиш,** гл. Оттопыривать, оттопырить. *Голуб праве крило відстобурчить трошки.* Чуб.

Відсторони́тися, ню́ся, нишся, гл. 1) Посторониться. 2) Отстранится. *Краще відсторонитись, ніж і собі у біду попасти.* Мир. Пов. II. 103.

Відсторонь, *нар.* Въ сторонѣ, отдѣльно.

Відсторь, *нар.*=**Відсторонь.** *При самотному житті одсторь од товариства.* Мир. ХРВ. 29.

Відсто́ювати, сто́юю, ешь, сов. в. **відсто́яти, сто́ю, їш,** гл. 1) Простаивать, простоять. *Побравсь до церкви, одстояв службу.* МВ. (О. 1862. I. 91). 2) **Відсто́яти но́ги.** Отъ долгаго стоянія получить отекъ ногъ. Левиц. I. 147. *Сідайте, бо ноги відстоїте.* Г. Барв. 215. 3) Отстаивать, отстоять, защищать, защитить. *Я оце вас усе одстоював.* Мир. Пов. I. 141.

Відстра́ждати, даю, ешь, гл. Отстрадать, перенести страданія, вытерпѣть страданія. Волч. у. *Що вже вона бідна отстраждала за таким п'яницею, так один Господь знає.* Харьк.

Відстрахати, ха́ю, ешь, гл. Отпугнуть, отогнать страхомъ. *Робусинський думав відстрахати, глянув з погордою і гукнув: „Зась, свинота!“* Св. Л. 299.

Відстраха́тися, ха́юся, ешся, гл. Покинуть со страху *У людей сусіди бувають добрі.... а тут усі відцурались, усі відстрахались.* Св. Л. 125.

Відстрява́ти, ряю́, ешь, сов. в. **відстра́ти, ра́ну, нешь,** гл. Отступать, отступить отъ чего, отстраняться. *Хотіли гуртом купить ту землю і Павло був між нами, а тоді він од нас одстряв.* Александров. у. (Залюбов.).

Відступ, пу, *м.* Отступленіе. Котл. Ен. VI. 62.

Відступа́ти, па́ю, ешь, сов. в. **відступи́ти, плю́, пишь,** гл. 1) Отступать, отступить. *Слуги відступили назад.* Єв. I. XVIII. 6. *Подайте, каже, мені того Михайлика, то я одступлю.* ЗОЮР. I. 3. 2) Уступать, уступить. *Під ярмарок город відступив велику лощину поміж Подолом і Ворсклом.* О. 1861. IX. 176.

Відступа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **відступи́тися, плю́ся, пишся,** гл. 1) Отходить, отойти, сходить, сойти съ дороги. *Одступіться, вороги, із князевої дороги.* Мет. 228. *Еней від неї одступався, поки займов через поріг.* Котл. Ен. I. 2) Отступаться, отступиться, отстраняться, отстраниться. *Як у сироти пленця родила, тоді сироту родина любила, а як у сироти кукіль уродився, тоді од сироти ввесь рід одступився.* Чуб. V. 449.

Відступне́, но́го, *с.* Отступное. МУЕ. III. 117. См. **Відкупне.**

Відступни́й, а́, е́. Отступной.

Відсту́пство, ва, *с.* Отступничество.

Відсту́пця, ці, *м.* Отступникъ.

Відсува́ти, ва́ю, ешь, сов. в. **відсу́нути, ну, нешь,** гл. 1) Отодвигать, отодвинуть, отсовывать, отсунуть. *Потихеньку к двору прізжає, помаленьку віконце одсуває.* Чуб. V. 55. *Не будуть та хватирочки відсувати.* Мет. 154. 2) Отсрачивать, отсрочить (назначенное время, срокъ). *Я йому винен був гроші, так ото просив його,—ну він і одсунув строк на далі.* Новомоск. у.

Відсува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відсу́нутися, нуся, нешся,** гл. Отодвигаться, отодвинуться. *Не сами вікна одсуваються.* Чуб. V. 699. *Одсунься геть, не підступайсь.* Котл. Ен. VI. 86

Відсу́джувати, джую, ешь, сов. в. **відсуди́ти, джу́, дишь,** гл. 1) Присуждать, присудить въ чью пользу. *Вам громада відсудила.* Мир. Пов. I. 164. *Одсудили мою землю Бог знає й кому.* Мир. ХРВ. 220. 2) Отсовѣтовать, совѣтами или на-

говорами отбивать, отбить, отстранить одного отъ другого. *Відсудились мого друга від мене.* Грин. Ш. 251. *Нема того, що любила, і немає, і не буде—одмовили вражі люде, одрáїли, одсудили, щоб ми в парі не ходили.* Грин. Ш. 179.

Відсýнути, ся. См. **Відсувати, ся.**

Відтавáти, таю́, éш, сов. в. **відтáнути, ну, неш,** *гл.* Оттанивать, оттаять.

Відтагáнити. См. **Відтаганювати.**

Відтагáнювати, нюю, єш, сов. в. **відтагáнити, ню, ниш,** *гл.* Снимать, снять съ тренога котелокъ съ варящейся пищей. *Чи вже кашу відтаганювати?*

Відтáк, *нар.* Поточъ, затѣмъ. *Треба привітати, відтак його до хатоньки миленько просити.* Гол. Ш. 464. *Треба Богу ся помолити, відтак на войну йти.* Гол. І. 11.

Відтáль, лі, *ж.* Время, когда снѣгъ весною таетъ.

Відтáнути. См. **Відтавати.**

Відтепéр, *нар.* Съ этого времени, отнынѣ. *Чого це ви лежите?—Хиба я оттепер лежу? Її вже багато діла застоялось, одколи я лягла.* Кіев. у.

Відтéплий, а, е. Оттаявшій. *Вже травичка блищала з землі відтеплої.* МВ. (О. 1862. І. 72).

Відтеплíнь, нí, *ж.* Оттепель. Мусск. окр.

Відтерáти, ра́ю, єш, сов. в. **відтéрти, відтрý, решу,** *гл.* Оттирать, оттереть.

Відтéрпіти. См. **Відтерплювати.**

Відтéрплювати, люю, єш, сов. в. **відтéрпіти, плю, пиш,** *гл.* Вытерпливать, вытерпѣть за что либо. *За все ми одтерпіли.* МВ. (О 1862. Ш. 46).

Відтéрпітися, плюся, пишся, *гл.* Натерпѣться.

Відтéрти. См. **Відтерати.**

Відти, *нар.* Оттуда. *Бодай туди не дойшло і відти не прийшло.* Ном. № 3767.

I. Відткáти, ка́ю, єш, сов. в. **відткнýти, ну́, нéш,** *гл.* Откупоривать, откупорить, открывать, открыть. *Відткни пляшку. Одткнув верх.* Рудч. Ск. І. 182.

II. Відткáти, ка́ю, єш, сов. в. **відтúкати, тúчу, чеш,** *гл.* 1) Обдергивать, обдернуть. *Відтич спідницю, бо ходиш підтикана як чапля.* 2)— **ка́ти.** Отмѣчать копны, втыкая въ нихъ палки? Ном. № 10175.

Відткáтися, ка́юся, єшся, сов. в. **відткнýтися, ну́ся, нéшся,** *гл.* Откупориваться, откупориться. *Чоп як відткнувся, вода й забулькотіла.* Стор. І. 82.

Відтúн, ну, *м.* Отрѣзываніе, отрубываніе, отпиливаніе. Шух. І. 177.

Відтúнати, на́ю, єш, сов. в. **відтáти, дітну́, нéш,** *гл.* Отсѣкать, отсѣчь, отрубливать, отрубить. *Вона йому голову відтяла.* Рудч. Ск. **Відтáти пéлену.** Отрѣзать подолъ—наказаніе женщинѣ за прелюбодѣяніе. *А з Марсом чи давно піймавши, Вулкан їй пелену відтяв?* Котл. Ен. VI. 12. **Річ відтяло (кому́, у кого).** Не въ состояніи заговорить, отняло языкъ. Мир. ХРВ. 17.

Відтискáти, каю, єш, сов. в. **відтúснути, ну, неш,** *гл.* 1) Отдавливать, отдавить. 2) Отодвинуть, оттиснуть. *Пручались цікаві, щоб ближче,—їх зков одтискали далі.* МВ. (О. 1862. І. 101). *Молодиць і дівчат одтиснули далі.* МВ. (О. 1862. І. 101).

Відтíль, *нар.*=**Відтíль.** Гол. І. 175.

Відтíль, відтіля́, *нар.*=**Відти.** *В три вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. І. 16. *Він відтіля не втече.* Рудч. Ск. ІІ. 108.

Відтобýрчити, чу, чиш, *гл.*=**Видстовбурчити.** *Окунь одтобурчить пірця та хвостом повернеться, то щука й не візьме.* Рудч. Ск. ІІ. 112.

Відтóвкувати, кую, єш, сов. в. **відтовкú, вчý, чéш,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить толочь. 2) Отрабатывать, отработать толченіемъ. 3) Только сов. в. Отбить. *Треба йому відтовкти боки, щоб другий раз глядів лучче телята.* Василк. у.

Відтóді, *нар.* Съ тѣхъ поръ. *Відтоді та полонина вівчарева звеся.* Млак. 100.

Відтопúти, ся См. **Відтоплювати, ся.**

Відтóплювати, люю, єш, сов. в. **відтопúти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Отогрѣвать, отогрѣть въ печи сметану, простоквашу, чтобы сыворотка отдѣлилась. *Відтопила сиру глечик.* Харьк. 2) Отваривать, отварить. *А забудьків одтопивши, підмостить напиться, то й не стане за ледащо любочка нудиться.* Мкр. Н. 5.

Відтóплюватися, лююся, єшся, сов. в. **відтопúтися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Растапливаться, растопиться, переплавиться. 2) Выплавляться, выплавиться. 3) Отвариваться, отвариться.

Відтоптáти. См. **Відтóптувати.**

Відтóптувати, тую, єш, сов. в. **відтоптáти, пчý, чеш,** *гл.* Оттаптывать, оттоптать, истоптать (обувь, ноги). *Ми вже й*

ноги відтоптали, ходивши до свата. Г. Барв. 387. *Черевички відтопчу.* Грин. Ш. 156.

Відтру́тити. См. **Відтруїти.**

Відтру́ть, ті, *ж.* Болячка, нарывъ. МУЕ. Ш. 55.

Відтруча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **відтру́тити, тру́чу, тиш,** *гл.* Отталкивать, оттолкнуть, оттѣснять, оттѣснить, удалять. *Старшина відтручає мене від батьківського грунту.*

Відтру́чення, ня, *с.* Отталкиваніе, оттѣсненіе.

Відтру́чувати, чую, єш, *гл.*=**Відтручати.** О. 1862, I. 80.

Відтуля́ти. См. **Відтуляти.**

Відтуля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відтуля́ти, ля́ю, ляш,** *гл. Кинулася до печі.... одтуле заслінку.* Мир. Пов. II. 76.

Відту́пати, паю, єш, *гл.* Оттоптать. *Відтупав ноги, ходячи до пана по гроші. Замолоду не поберегла* (ноги), *одтупала, одтоптала.* Сим: 236.

Відту́пуватися, пуюся, єшся, *гл.* О звукахъ шаговъ: быть слышнымъ, отдаваться. *Дзвінко й різко одтупувалися усі ступні по снігу.* МВ. Ш. 81.

Відтуха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **відту́хну(ти), ну, неш,** *гл.* Спадать, спасть, уменьшаться (объ опухоли). *Що ж тобі відтухає на горличку?* Зміев. у.

Відтяга́ти, га́ю, єш, сов. в. **відтягти́, гну́, неш,** *гл.* 1) Оттаскивать, оттащить, отволочь. 2) Оттягивать, оттянуть, отвлекать, отвлечь. 3) **Гла́су не відтя́гне.** Не въ силахъ отвести голосъ, заговорить. *Лежить, гласу не відтягне ніякого: ні, вже, кажу, не лийте води, не піднімається.* Новомоск. у.

Відтя́гувати, гую, єш, *гл.*=**Відтягати.**

Відтя́ти. См. **Відтинати.**

Відумёрщина, ни, *ж.* Выморочное имѣніе. *На старощинки йдуть, а за відумерщину говорять.* Федьк.

Відусіль, } *нар.* Отовсюду со всѣхъ сто-
Відусіля́, } ронъ. *Біда відусіля преться.* Ном. № 2225.

Відусю́ди, *нар.*=**Відусіль.** Мнж. 60.

Відучи́ти, ся. См. **Відучувати, ся.**

Відуч(ув)а́ти, ча́ю, (чую), єш, сов. в. **відучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Отучать, отучить

Відуч(ув)а́тися, ча́юся, (чуюся), єшся, сов. в. **відучи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Отучиваться, отучиться.

Відхарама́ркати, каю, єш, *гл.* Быстро и невнятно прочесть. *Піп щось відхарамаркав, та ніхто не розібрав.*

Відха́сник, ка, *м.* Valeriana officinalis L. V. minor. ЗЮЗО. I. 172.

Відха́ювати, ха́юю, єш, сов. в. **відха́яти, ха́ю, єш,** *гл.* Отхаживать, отходить, спасти отъ смерти. *Цар мусив прохати у Мазепи на двинадцять день ягоди, поки відхаяв Палія.* ЗОЮР. I. 116. *Мати відхаяла сю відолашну жінку.* К. МБ. X. 19.

Відхва́люватися, лююся, єшся, *гл.* Грозиться. См. **Нахвалятися.** Св. Л. 165.

Відхвати́тися. См. **Відхвачуватися.**

Відхва́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **відхвати́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* Отскакивать, отскочить. *Вона запалила свічку в хаті, а я тоді й одхватився од скрині, не вспів нічого і взяти.* Екатеринос. у. *Насилу Клим відхватився.*

Відхибну́ти, ну́, не́ш, *гл* Отклониться. Ном. Ш.

Відхибну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отлучиться на короткое время. *Я одхибнусь кудись, а пастухи кавуни красти.* Волч. у.

Відхили́ти, ся. См. **Відхиля́ти, ся.**

Відхиля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відхили́ти, лю́, лиш,** *гл* 1) Отклонять, отклонить; отвращать, отвратить, отвести. МВ. I. 21. 2) Пріотворять, пріотворить. *Відхили трошки двері. Двері були відхилені, то я й загирнув.* Харьк.

Відхиля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відхили́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Отклоняться, отклониться. *Полум'я відхилиться з хати на сіни. Ви ж, густії лози, відхилітеся, ви ж, дрібні сльози, відкотітеся.* 2) Пріотворяться, пріотвориться. *Двері відхилилися.* Харьк.

Відхитну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Отшатнуться. *Мов опалив її своїм поглядом, аж одхитнулась.* МВ. I. 155. *Хотів би він одхитнутись од неї, так вона такенька пригорнулась, біднесенька, що слова гіркого уста не вимовили.* (О. 1862. I. 75)

Відхі́д, ходу, *м.* 1) Отходъ, выходъ. *Марусенька у батенька на одході, посіяла червоний мак на вгороді.* Мнж. 144. *Дружки прощаються— цілуються з молодою та, збіраючись виходить з хати, на одхід їй співають.* Грин. Ш. 490. 2) Расходъ; убыль. *Шкури з дохлих овець брали усі в економію, а як одходу* (дохлих овець) *було багато, то часть оставляли на хуторі.* Павлогр. у. (Залюбовск).

Відхі́дливий, а, е. Легко успокаивающійся, отходчивый. *Він хоч сердитий, та відхідливий. Серце в мене було одхідливе: я про все й забуду.* Г. Барв. 273.

Відхі́дний, а, е. Прощальный, даваемый на отходѣ. *Обід відхідний.* Чуб. *Дали мені відхідного коня вороного, дівчинонька хустиночку з під злота самого.* Мет. 23.

Відхі́дник, ка, *м.* Задній проходъ. *Входить з живіт і відходить в одхідник, очищаючи всяку душу.* Єв. Мр. VII. 19.

Відхлину́ти(ся), ну́(ся), не́ш(ся), *гл.* Передохну́ть при плачѣ; откашляться, поперхнувшись или закашлявшись. *Душить кашель. Плаче, плаче, — не одхлине́.* Волч. у. *За слізьми не одхлине.* Г. Барв. 140. *Як заб'є,—одхлинутись не можна.*

Відхля́нути, ну, неш, *гл.* Отхлынуть, сойти назадъ. *Як же минуло лихоліття, та відхлянули татари геть.* К. (Правда, 1868, 353).

Відхо́дити, джу, диш, сов. в. **відійти́, дійду́, деш,** *гл.* 1) Отходить, отойти; уходить, уйти. *Відійшли козаченьки від села за милю.* Мет. 26. *Треба одійти од ями, щоб гаразд її перескочити.* Ном. № 13752. *Було бо багато, що приходили і відходили.* Єв. Мр. VI. 31. *Незабаром молодий в своїми одходить до себе на обід.* О. 1862. IV. 30. 2) Умирать, умереть, отходить, отойти. *Твоя душечка одійшла з його поглядом.* Г. Барв. 125. Также и о животныхъ: *Корова заслабла та через чотирі дні й одійшла.* Рк. Левиц. 3) Кончаться, кончиться. *Покіль воду принесла, то й вечеря одійшла.* Чуб. III. 156. *Косовиця ще не одійшла.* Мнж. 120. *Поки одправа в церкві одійде.* О. 1862. IX. 67. 4) Поправляться, поправиться, оживать, ожить. *Чує Марина, що вона оживає, молодіє, одходить.* Левиц. I. 67. *Дуб усох, та відходить од коріня.* Кіев. у. 5) Приходить, прійти въ чувство. *Поблідши, ніби неживая, упала дівка на рундук. Хоч одійшла вона, та знова зомкнула очі.* Греб. 319. 6) Переставать, перестать сердиться. *Иноді траплялось, що він її дуже налає..., дак послі, як одійде, пестить було її всяк.* Г. Барв. 107. Также **відійти́ від се́рця.** *Я такий, паничу, хоч який сердитий, то зараз одійду від серця свого.* Харьк. 7)—**кого́.** Бросать, бросить, покидать, покинуть кого. *Спи дитятко! Колишу тя, як мі заснеш, одійду тя, поставлю тя під липками, сама піду з козаками.—Не одходи мене, мати! хто ж мя буде колисати?* Гол. III. 459.

Відходи́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Окончить хожденіе. *Я вже відходив своє.* 2) Оттоптать, утомить хожденіемъ (ноги). *Відходила я свої ніженьки.* 3) Вылѣчить. К. ЧР. 207. *Вона тобі відходить твою слабість.* Чуб. *Яка вродила, та й одходила.* Мил. 34.

Відходи́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Потерять способность ходить, кончить ходить. *Ручки мої паперові одробилися, ніжки мої білесенькі одходилися.* Чуб. V. 771.

Відхо́жа, жої, *ж.* Музыка, которой сопровождается отправленіе жениха и невѣсты въ церковь къ вѣнцу. *Музики грають відхожої.* О. 1861. XI. Кух. 36

Відхожа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Відхо́дити.** *Старший брат теє зачуває, до утрені божественної одхожає.* Чуб. V. 848.

Відхрести́ти, ся. См. **Відхрещувати, ся.**

Відхре́(и́)щувати, щую, еш, сов. в. **відхрести́ти, щу́, стиш,** *гл.* Удалять, удалить при помощи крещенія. *Ні, жидівського духу не відхрестиш.* Ном. № 13460.

Відхре́(и́)щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **відхрести́тися, щу́ся, стишся,** *гл.* Открещиваться, откреститься. *Відхрестишся від дідька, а збудешся гріха.* Ном. № 2797. *Від смерти а ні відхреститися, а ні відмолитися.* Ном. № 8250. *Відрікаюсь, відхрещуюсь від вас.* Чуб. I. 120.

Відхті́тися, хо́четься, *гл. безл.* Перестать хотѣться. *Захтілося—запрягайте!—Відхтілося—випрягайте!* Ном. № 7974.

Відху́хати, хаю, еш, *гл.* Теплымъ дыханіемъ снова отогрѣть.

Відцарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Окончить царствовать.

Відцвісти́, ся. См. **Відцвітати, ся.**

Відцвіта́ти, та́ю, еш, сов. в. **відцвісти́, цвіту́, те́ш,** *гл.* Отцвѣтать, отцвѣсти. *Маки одцвітають, а роду немає, либонь уже їм не жаль мене, що не одвідають.* Чуб. V. 471.

Відцвіта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **відцвісти́ся, ту́ся, те́шся,** *гл.* Отцвѣтать, отцвѣсти. *Рожа одцвілася, а калина началася.* Мет. 17.

Ві́дци, *нар.*=**Відси.**

Відци́ркувати, кую, еш, *гл.* При доеніи—выдаивать каждый сосокъ. Шух. I. 193.

Відці́джувати, джую, еш, сов. в. **відціди́ти, джу́, диш,** *гл.* Отцѣживать, отцѣдить.

Ві́дці́ль, *нар.*=**Відсіль**.

Відцура́тися. См. **Відцуруватися**.

Відцу́руватися, руюся, ешся, сов. в. **відцура́тися, ра́юся, ешся**, *гл.* Отрекаться, отречься, отказаться отъ кого; отчуждаться. *Не одну сотню років по п'ять раз вони од старої науки й словесности одцурувались.* К. (О. 1861. I 311). *Ой чули через люде – тебе рід одцурався.* Чуб. V. 558 *Коли б пан за плуга взявся, то й світа б відцурався.* Ном. № 1143.

Відча́й, ча́ю, *м.* Безнадежность. Употреб. лишь въ выраженіи: **пусти́ти на одча̀й бо́жий,—на одча́й душі́**. На все отважиться, дѣлать, всѣмъ рискуя. Ном. № 2294 и стр 286, № 2294.

Відча́лити, ся. См **Відчалювати, ся**.

Відча́лювати, люю, еш, сов. в. **відча́лити, лю, лиш**, *гл.* Отчаливать, отчалить. *Самі ученики його відча̀лили.* Єв. I. VI. 22. *Зараз поставивши возок з кіньми на пором і відчалили.* Стор I. 146.— **каюк од бе́рега**. Оттолкнуть челнокъ отъ берега. Черном.

Відча́люватися, лююся, ешся, *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться. *Відчалився від народу та й пішов собі геть понад берегами.*

Відчарува́ти, ру́ю еш, *гл.* Путемъ колдовства заставить одного любящаго оставить другого. *Сидить руда з моїм милим... Таки руду одчарую, з милим наживуся.* Мил. 81.

Відчахну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Отломить, отщепить. *Нап'явсь, за гілочку смикнув, аж дерево те затріщало, і зараз гілку одчахнув.* Котл Ен. III. 21. 2) Отлучиться. *Як полягають у неділю спати, а вона одчахне на вулицю до дівчат та парубків.* Волч. у.

Відчахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отдѣлиться; отколоться (о вѣтвяхъ). *Оженив сина, а він і одчахнувсь—пішов жити до тестя.* НВолын. у. *Відчахнувсь від нашої православної віри.* Стор. МПр. 169. *От шкода! Яка гарна гілка відчахнулась.* Харьк.

Відчая́ка, ки, *об.* Отчаянный, отчаянная. *Був такий одчаяка, що без кінця.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Відчепи́ти, ся. См. **Відчепляти, ся**.

Відчепля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відчепи́ти, плю́, пиш**, *гл.* Отцѣплять, отцѣпить.

Відчепля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відчепи́тися, плю́ся, пишся**, *гл.* 1) Отцѣпляться, отцѣпиться. *Ішла баба дубнячком, зачепилась гапличком; сюди смик, туди смик—одчепися мій гаплик.* Ном. № 12535. 2) Отставать, отстать, отвязываться, отвязаться. *Одчепись од мене,—глянь на Бога.* Ном. № 2802. *Відчепися нападися на кого багатшого.* Ном. № 2805.

Відчеркну́ти, ну́, неш, *гл.* Рѣзко отвѣтить. *Нема хазяйки дома! одчеркнув, не довго думаючи.* Сим. 208.

Відчеса́ти, шу́, шеш. *гл.* Отрубить однимъ ударомъ. *Головку Турну одчесать.* Котл. Ен. IV. 67. *Іван.... відчесав йому*(змієві) *голову.* Чуб. *Одчесав сокирою палець.* Харьк.

Відчикри́жити, жу, жиш, *гл.* Отрѣзать, откроить, откромсать.

Відчини́ти, ся. См. **Відчиняти, ся**.

Відчиня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **відчини́ти, ню́, ниш**, *гл.* Отворять, отворить. *Золотий обушок скрізь двері відчине.* Ном. № 1390. *Старший братіку! одчини ворітця.* Мет. 170. *Хто торка, тому відчинять.* Ном. № 7197.

Відчиня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **відчини́тися, ню́ся, нишся**, *гл.* Отворяться, отвориться. *Стукайте, то й одчиниться вам.* Єв. Л. XI. 9. *Замкова брама не відчинилася сіромам і голоті.* Стор. МПр. 73. *Забувсь, відкіля і двері відчиняються.* Ном. № 11812. *Побачив небеса, що відчинялись.* Єв. М. I. 10.

Відчи́стити, щу, стиш, *гл.* Отколотить. *Одчистив добре пана.* Мнж. 71.

Відчита́ти. См. **Відчитувати**.

Відчи́тувати, тую, еш, сов. в. **відчита́ти, та́ю, еш**, *гл.* Отчитывать, отчитать. *Прийшла оце мені черга царівну відчитувати.* Рудч. Ск. II. 29.

Відчіпне́, но́го, *с.* Отступное. *Візьміть одчіпного.* Ном. № 2803. *Я б йому відчіпного дав, аби тільки покинув нас.* Г. Барв. 204.

Відчу́бити, блю, биш, *гл.* Оттаскать за волосы.

Відчува́тися, ва́юся, ешся, *гл.* Слышаться. *Мені одчуваються речі дідусеві.* Г. Барв. 367.

Відчу́дити, джу, диш, *гл.* Знахарскимъ, вѣдовскимъ способомъ вылѣчить. *Прийшла біда до чудана, одчу́див він—очуняла.* Чуб. V. 1164.

Відчу́стрити, рю, риш, *гл.* Отколотить, высѣчь.

Відчухма́рити, рю, риш, *гл.* Высѣчь, отодрать.

Відчухра́ти, ра́ю, еш, *гл.* 1) Отрубить, отдѣлить вѣтку отъ ствола. 2)=**Відчухмарити**.

Відшахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отклониться, отшатнуться. *Одшахнеться від пари очей грізних.* МВ. III. 93.

Відшепта́ти. См. **Відшіптувати**.

Відшиб, бу, *м.* Въ выраж. На, у відшибі. Въ сторонѣ. *А жив той дід богоугодний на одшибі за греблею.* Г. Барв. 188. *Сидів ув одшибі од гурту.* Грин. II. 183. *Оддав дочку на одшиб.* Рк. Левиц.

Відшива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відши́ти, шию́, єш,** *гл.* Обрабатывать, отработать шитьемъ. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одшивала, чи ти однрядала?* Грин. III. 399.

Відші́птувати, тую, єш, сов. в. **відшепта́ти, чу́, чеш,** *гл.* Заговаривать, заговорить болѣзнь (шепотаньемъ). *Полетів він світ за очі у садки відшіптувать головоньку і боки.* Гліб. *Умів і трясцю відшептати.* Котл. Ен. II. 34.

Відшкандиба́ти, ба́ю, єш, *гл.* Отойти прихрамывая.

Відшкова́рити, рю, рить, *гл.* 1) Оттолкнуть (о салѣ). 2) Выдрать, выпороть. Мир. ХРВ. 53. *Було ні за що батожжам одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204.

Відшмага́ти, га́ю, єш, *гл.* Отстегать, выпороть. *Треба його батогом добре відшмагати.*

Відшмарува́ти, ру́ю, єш, *гл.*=**Відшмагати**. *Я тебе батогами одшмарую.* Рудч. Ск. II. 205.

Відшпандо́рити, рю, рить, *гл.* Высѣчь. *Гляди лишень, щоб я тебе за це не відшпандорив.* Полт.

Відшпили́ти. См. **Відшпилювати**.

Відшпи́лювати, люю, єш, сов. в. **відшпили́ти, лю́, лить,** *гл.* Отшпиливать, отшпилить, отколоть приколотое (булавкой и пр.).

Відшрубува́ти, бу́ю, єш, *гл.* Отвинтить.

Відштовхну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Оттолкнуть.

Відшука́ти, ся. См. **Відшукувати, ся**.

Відшу́кування, ня, *с.* Отыскиваніе. Ном., стр. II.

Відшу́кувати, кую, єш, сов. в. **відшука́ти, ка́ю, єш,** *гл.* Отыскивать, отыскать. *Помогли одшукати його.* Мнж. 137.

Відшу́куватися, куюся, єшся, сов. в. **відшука́тися, ка́юся, єшся,** *гл.* Отыскиваться, отыскаться, находиться, найтись.

Відшумува́ти, му́ю, єш, *гл.* Перестать шѣниться.

Відщебета́ти, чу́, чеш, *гл.* Окончить щебетать.

Відщедрува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Окончить щедрува́ти.

Відщепи́ти, ся. См. **Відщеплять, ся**.

Відщепля́тися, лююся, єшся, *гл.*= **Відщеплятися**. *Пишіть, добродійство граматки, не одщеплюючись од словесності.* О. 1862. I. 79.

Відщепля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відщепи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Отщеплять, отщепить, отдѣлить.

Відщепля́тися, ля́юся, єшся сов. в. **відщепи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться. *Багато з нас до тої омани поквапилось і од простої віри мужичої одщепилось* К. (О. 1861. I 314).

Відщепну́ти, ся. См. **Відщіпати, ся**.

Відщіба́тися, ба́юся, єшся, *гл.*=**Відщіпатися**. Драг. 39.

Відщіпа́ти, па́ю, єш, сов. в. **відщепну́ти, ну́, неш.** Отмыкать, отомкнуть дверь, запертую на крючекъ.

Відщіпа́тися, па́юся, єшся, сов. в. **відщепну́тася, ну́ся, нешся,** *гл.* Отмыкаться, отомкнуться (о двери, запертой на крючекъ). *Та відщепни ж двері!—Коли ж не відщіпаються—защіпка туго.* Зміев. у. 2)=**Відщеплятися, відщепи́тися**. *Моя дитиночко, моя й щипочко, моя щипочка одщепнулася.* Мил. 211.

Ві́дьма, ми, *ж.* 1) Вѣдьма. *Гірша відьма вчена, як родима.* Ном. № 235. 2) Бабочка махаонъ, длиннохвостка, Papilio machaon. Радом. у. 3) Родъ карточной игры, подобной русскому фофану. КС. 1887. VI. 464. Ув. **Ві́дьмище, відюга́, відюха́**. Г. Барв. 449. *Ту хату я знайшов одначе, в которій відьмище жила.* Алв. 83. *Проклята відюха причарувала* К. ПС. 46.

Відьма́к, ка, відьма́н, на, відьма́рь, ря́, відьма́ч, ча, *м.* Колдунъ. ЗОЮР. II. 41. *Відьмак і непевний—усім відьмам родич кревний.* Ном. № 239, стр. 281.

Ві́дьмин, на, не. Вѣдьминъ, принадлежащій вѣдьмѣ. **Відьмине зілля.** Rast. Cirsium arvense Scop=Осот. ЗЮЗО. I. 118.

Ві́дьмити, млю, миш, *гл.* Колдовать, чародѣйствовать. *Параска плеще громаді, що я відьмила.* Левиц. ПНО. I. 375.

Відьмище, щі, *ж.* Ув. отъ **відьма**.

Відьмува́ти, му́ю, єш, *гл.* Заниматься колдовствомъ, колдовать, быть вѣдьмой.

Наш брат не литвин, відьмувать не вміє. Рудч. Ск. II. 172.

Відьо́мство, ва, *с.* Колдовство, чародѣйство. *Відьомства у рожденної відьми.... навчилась.*

Відьо́мський, а, е. Свойственный. относящійся къ вѣдьмѣ. *І зараз в горщичок наклали відьомських всяких розних трав.* Котл. Ен.

Відьо́ха, хи, *ж.*=**Відьма.** *На ню удас подейкують, що вона таки відьоха.* Змѣев. у.

Відюга́, ги́, відюха́, хи, *ж.* Ув. отъ **відьма.**

Від'я́зувати, зую, єш, (ся), сов. в. **від'язува́ти, яжу́, жеш, (ся),** *гл.*=**Відв'язувати, відв'язати, ся.** Харьк.

Віжено́вий, а, е. ? *Нехай Бог милує всякого хрещеного та й попа віженого.* Ном. № 8386.

Ві́жечки, чо́к, *ж. мн.* Ум. отъ **ві́жки.**

Ві́жки́, жо́к, *ж. мн.* Возжи. *Тягну за віжки, тпрукаю,—нічого не вдію.* Стор. I. 147. Ум. **Віжечки.**

Віз, во́за, *м.* 1) Возъ, телѣга. Род. мн. **віз** и **возі́в.** Чуб. VII. 401. Части воза: **снасть, я́щик, колеса́, голо́блі** или **ві́йя** съ **ярмо́м** (см. все это Рудч. Чп. 249--250). *Треба, як п'ятого колеса до воза.* Ном. 9811. *Привезено сіна триднять віз.* Екатериносл. у. **Віз літерня́к.** См. **Літерняк.** 2) Созвѣздіе Большой Медвѣдицы. Грин. I. 1. Мнж. 148. *Віз на небі вниз повертався.* Котл. Ен. VI. 20. *Глянув на зорі, аж Віз уже докочується геть-геть.* Кв. 3) Родъ карточной игры: свои козыри. КС. 1887. VI. 465. **Підвезти́ во́за, візка́.** Подѣть, сдѣлать неожиданную непріятность. Ум. **Візо́к, во́зик, візо́чок, во́зичок.**

Візни́к, ка́, *м.* Возница, кучеръ. Гол. I. 50. *Кучеревий візниче, поганяй воли швидче!* Грин. Ш. 491. Ум. **Візни́ченько.** *Велю коникам вівса дати, а візниченькам підождати.* Грин. Ш. 548.

Візни́ка, ки, *м.* Кучеръ, возница. МВ. (О. 1862. Ш. 51). *Послав свого візнику попитати дороги.* Чуб.

Візни́ця, ці, *м.*=**Візник.** МУЕ. Ш. 114.

Візни́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **візни́к.**

Візни́чий, чого, *м.*=**Візник.** *Велю коникам вівса дати, а візничому підождати.* Грин. Ш. 491.

Візо́к, вка́, візо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **віз**

Вій, во́я, *м.* Жгутъ хворосту при заплетаніи плетня. Мнж. 177. Полоса плетня (въ длину). *Пліт мавш городити на сім воїв.* Вх. Зн. 7. Ум. **Во́йок.** Мнж. 177.

Вій, ві́я, *м.* Миѳическое существо съ вѣками до земли.

Ві́йна, ни, *ж.* Половина (по длинѣ) воловаго дышла. Міусск. окр.

Ві́йка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ві́я.** Вх. Пч. I. 14. 2)=**Віячка.** Вх. Зн. 8. 3) Вѣялка. Славяносерб. у.

Віймити́, млю́, ми́ш, *гл.* Отнять. *Ще менї мачуха сорочки не вшила, вже менї мачуха здоров'я віймила.* Гол. Ш. 274.

Ві́йна́, ни́, *ж.* Война. Ум. **Ві́йнонька, ві́йночка.**

Ві́йну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Подуть, повѣять. *Хатина чепурно вибілена, тепла та ясна, тиха та щасна, війнула на його якимсь теплим духом.* Мир. ХРВ. 217. См. **Вінути.**

Ві́йо́к, ві́йка́, *м.* Ум. отъ **ві́й, воя.**

Ві́йсько, ка, *с.* Войско. *Без гетьмана військо гине.* Ном. № 751. *Військо йде, як мак цвіте.* Ном. № 4206.

Ві́йськово́ий, а; е. 1) Войсковой. *Військовий писарь, суддя, осаула. Військова старшина. Військову суремку в головах достягає.* Макс. (1849) 18. 2) Военный. *Військовий міністр Франції Гамбета.* Ком. II. 15.

Ві́йт, та, *м.* 1) Въ старой Украинѣ глава городского общества и предсѣдатель коллегіи судей въ старомъ украинскомъ городскомъ судѣ. *Молодець же нашого міщанського роду, син нашого війта.* К. ЧР. 296. *Чия справа?—Війтова.—А хто судить?—Війт.* Ном. № 2571. 2) Сельскій староста, сельскій старшина. *Вже наш війт не буде більше ходити під вікнами та звати людей на панщину.* О. 1862. II. 78. *Тут десяцькі, соцькі, війти до мене пристали, що я з другого повіту, а папєру в мене нема.* Г. Барв. 367.

Ві́йте́нко, ка, *м.* Сынъ **ві́йтів.** *Невже ви хочете, щоб за вашого війтенка батько силував одним одну дочку?* К. ЧР. 297.

Ві́йті́ха, хи, *ж.* Жена **ві́йтова.** Гол. IV. 450.

Ві́йтів, това, ве. Принадлежащій **ві́йтові.** *Нема над ню і над війтову свиню.* Ном. № 2517. *Не війтова дочка, та до речі говорить.* Ном. № 13059.

Війтівна, ни, *ж.* Дочь **війтова.** *Ой я із Кракова війтівна, я ж тобі, серце, не рівня.* Нп.

Війтівство, ва, *с.* Должность **війтова.**

Війтівщина, ни, *ж.* дворъ и домъ **війта.** Желех.

Війтувáти, тýю, еш, *гл.* Быть **війтом.** КС. 1882. V. 354.

Війцé, цá, *с.* Въ упряжи плуга—дышло, находящееся между двумя парами воловъ. (Новомоск. у.). *От він узяв, нарвав війце і підпріг її, а жінку поставив за погонича.* Рудч. Ск. I. 180. Чуб. VII. 399.

Війá, війá, *с.* Дышло у воловьяго воза. Kolb. I. 67. Рудч. Чп. 249, 250. *Один чумак занедужав, на війе схилився.* Нп.

Вік, ку, *м.* 1) Вѣкъ, жизнь, все время жизни. *Пропав мій вік молоденький.* Мет. *Дай, Боже, тобі вік довгий і розум добрий.* Ном. *Зо мною віку не буде: візьмуть, серце, мене люде* (а не ти). Чуб. V. 261. *Раз на віку спіткнешся, та й те люде побачать.* Ном. № 7019. *Доброму чоловікові продовж, Боже, віку.* Ном. № 4430. *Збавив я тобі віку.* Стор. МПр. 22. **Вік.** Вѣчно. *Не вік дівувати.* Шевч. 14. **Вік вікувáти.** Проводить всю жизнь. *Щаслива я з тобою, Ясю, я б рада тут і вік вікувати.* **Во вік віка, во віки вічні, по вік вічний, во віки.** Вѣчно, всегда. *Во вік віка його будуть славити народи.* К. Псал. 48. *Співатиму во віки вічні про милості Господні.* К. Псал. *Чи не лучче нам із ляхами мостивими панами з упокоєм хліб сіль по вік вічний уживати.* АД. *Во віки радуватись буде, хто на тебе кладе надію.* К. Псал. **Дáти на вік.** Опредѣлить долгую жизнь. **На вік віки, на віки вічні, на віки, на всі віки.** Навѣки, навсегда. *І заснути на вік-віки.* Шевч. 225. *А путь ледача нечестивих на віки вічні погибає.* К. Псал. 2. *Тепер же я сиротою на віки зостала.* Мет. *Чужий, на всі віки чужий.* МВ. (О. 1862. I. 79). **До віку, до смéрти віку.** До смерти, до конца жизни; всегда? *Йому три дні до віку зісталось.* Борз. у. *Гуляла б у батька, гуляла б до віку дівчиною молодою.* Мет. 79. *Будеш у мене до смерти віку хліб-сіль уживати.* Дума. **До віку не.** Никогда. *Не сподівайтесь, мати, сина з походу вже до віку.* Макс. **Покіль віку.** Всю жизнь. *Поможи, Боже, чоловіку, щоб так орав покіль віку.* Мет. 57. 2) Лѣта. *Віком молода.* МВ. (О. 1862. I. 76). *І мати служила молодого віку.* Мир. Пов. II. 44. 3) Вѣкъ, столѣтіе. 4)—**чоловічий.** Раст. Hemerocallis fulva L. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Вічóк.** *Та й вічок довгий, пробуток добрий.* Kolb. I. 103.

Віківщи́на, ни, *ж.* Старина. *Пожалуй віковщину раз, а вона тебе десять раз.*

Вікнáстий, а, е. Съ большими окнами; со многими окнами.

Вікни́на, ни, *ж.* 1) Прорубь въ стѣнѣ для окна. 2) Не заросшее водорослями мѣсто на болотѣ. 3) Воронка водоворота.

Вікнó, нá, *с.* 1) Окно. *Ой одсунь вікно да кватирочку.* Мет. 162. *Не тільки світу, що в вікні.* Посл. 2) Отверстіе во льду для ловли рыбы. 3)=**Вікнина 2.** Ум. **Вікóнце, вікóнечко.**

Вікнóвина, ни, *ж.* Чистое мѣсто на заросшемъ озерѣ или болотѣ. Канев. у.

Вікня́р, рá, *м.*=**Скляр.** Вх. Лем. 399.

Ві́ко, ка, *с.* 1) Крышка сундука, квашни, бадьи, гроба и пр. Мил. 169. Вас. 150. *Зроблю.... на діжку віко.* Ном. стр. 295, № 155. *Зриваю з труни віко, припав до неї.* Г. Барв. 212. 2) Вѣко. МВ. I. 57.

Вікови́й, á, é. Старый, удрученный лѣтами. *Не вмірає віковий, тільки часовий.* Ном. № 7262.

Вікові́чний, а, е. Вѣчный, вѣка существующій, вѣковѣчный. *Здійміть свої верхи, ворота віковічні, порозчиняйтеся: увійде в вас царь слави.* К. Псал. 55.

Вікодáвній, я, е. Древній, очень старый. К. (Желех.). *Це дід вікодавній.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Вікóнечко, ка, *с.* Ум. отъ **вікнó.**

Вікóнний, а, е. Оконный. *Подивився козак Нечай в віконну кватирку.* Нп.

Вікóнниця, ці, *ж.* Ставня. *Ой з-за гори вітер віє й віконниці хитаються.* Грин. III. 673. *У нас вікна із віконницями.* Мил. 104.

Ві́коння, ня, *с. соб.* Окна. Преимущ. въ выраженіи: **По під віконню.** Подъ окнами. **По під віконню ходи́ти, ми́ркати.** Нищенствовать, выпрашивать подъ окнами милостыню.

Вікóнце, ця, *с.* Ум. отъ **вікнó.**

Вікопам'ятни́й, á, é. = **Вікопомний.** *О, вікопам'ятна свята хвилина.* К. ЦН. 268.

Вікопóмний, а, е. Незабвенный, достопамятный.

Віконо́мність, ности, *ж.* Незабвенность, достопамятность.

Вікува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Проводить жизнь. *Уже ж мені у тебе не вік вікувати, тільки одну та ніченьку переночувати.* Мет. *Паничі не вікуватимуть на чужині, прийдуть.* МВ.

Вік, вола́, *м.* 1) Волъ. *Ой воли ж мої та половії, чом ви та не орете?* Нп. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 21. Ум. **Во́лик, во́личок, во́лонько.** *Ой везуть козака, везуть козаченька та сірими волоньками.* Гол.

Ві́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **ві́льце.**

Ві́льга, ги, *ж.* 1) Мокрота, влага. 2) Пт. иволга. Ум. **Ві́льженька.**

Ві́льгий, а, е. Влажный, сырой. Вх. Лем. 399.

Ві́льгість, гости, *ж.* Влажность, сырость.

Ві́льго; *нар.* Влажно, сыро. *Вільго в тій хижі.* Вх. Лем. 399.

Ві́льгота, ти, *ж.* Льгота, облегченіе; отсрочка. Зміев. у. *Попроси, щоб дав вільготи хоч на три часи, щоб передумати мені, що в мене дома.* Чуб. II. 18.

Ві́льго́тний, а, е. 1) Сырой, влажный. 2) Льготный, свободный.

Ві́льго́тно, *нар.* 1) Влажно, сыро. *В хаті було сильно вільготно, і тії огірки зійшли.* Чуб. II. 522. 2) Свободно.

Ві́льний и во́льний, а, е. Свободный, вольный. *Прийди, прийди, божевільний, тепер мені вечір вільний.* Грин. III. 652. **Світ ві́льний,—не ві́льний (кому).** Свободенъ, несвободенъ (кто). *А чи її вбито, чи голову знято, а чи її світ не вільний ні в буддень, ні в свято.* Грин. III. 560. **На́че тільки йому́ світ ві́льний.** Какъ будто только ему можно дѣлать что угодно. *Ввійде в коршму і наче лиш йому світ вільний: ходить, руками розмахує, „водки"! крикне.* Св. Л. 169.

Ві́льність, и во́льність, ности, *ж.* 1) Свобода, вольность. Левиц. Пов. 135. *Служба вільности не тратить.* Ном. № 10348. *У вольності хоч віку дожити.* КС. 1883. I. 44. *Вольність народня.* К. ЦН. 242. **Вільности вжива́ти, заживáти.** Пользоваться свободой. *У нас невірні вольности вживають більш, ніж у вас.* К. МВ. XI. 153. *Волю ся в річці напити, але вольности зажити.* Гол. III. 344. 2) мн. **во́льности.** Запорожскія земли. КС. 1883. IV. 769.

Ві́льно и во́льно, *нар.* 1) Свободно, вольно. *І все, що лазить по долівці, і все, що вгору вільно лине.* К. Псал. 327. 2) Можно. *Дома я, каже, дома! Усе мені вільно.* МВ. (О. 1862. Ш. 39). *Що вільно панові, то не вільно Іванові.* Ном. № 1005. *Вільно собаці і на владику брехати.* Ном. № 5197. *Красти вільно, та б'ють більно.* Ном. № 11057. **Не ві́льно.** Нельзя.

Ві́льха, хи, *ж.* Ольха. Betula alnus. *Сіла, пала галка на зеленій вільсі: не хилися, вільхо, бо й так мені гірко.* Мет. 251. Ум. **Ві́льшка.** Волч. у.

Ві́льхо́вий, а, е. Ольховый. *Наліг, як на вільхову довбню.* Ном. № 10020.

Ві́льце́, ця́, *с.*=**Ві́льце.** Чуб. III. 196. МУЕ. III. 96, 100, 102. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного василька, з червоної калини для молодої княгині.* Мет. 128. Ум. **Ві́лечко.**

Ві́льши́на, ни, *ж.* 1) Ольховое дерево. 2) Ольховая роща; соб.: ольховыя деревья. Стор. II. 142.

Ві́льшка, ки, *ж.* Ум. отъ **ві́льха.**

Ві́н, *мѣст.* Онъ. *Він старшенький.* МВ. II. 8. *І брови йому чорні, і уста рум'яні, і станом високий.* МВ. (О. 1862. Ш. 44).

Вінéць, нця́, *м.* 1) Вѣнокъ. Грин. III. 271, 545. *Ізвила вінець та пішла в танець. Ой де взялися буйнії вітри, скинули вінок у тихий Дунай.* Мет. 2) Вѣнецъ. *На главу йому корону, вінець щиролотий.* К. Псал. 47. 3) Обрядъ вѣнчанія; вѣнецъ. *Одчини ворітця до кінця, іде твоя сестриця од вінця.* Мет. 170. *Розчесав їй косу до вінця.* Ном. № 8827. *Що твоє дитя чувало? Під царським вінцем стояло, правою рукою шлюб брало.* Мет. 171. 4) Дѣвство, дѣвственность. **Зба́вити, розвáти вінéць.** Лишить дѣвственности. Ум. **Ві́нчик.**

Ві́ник, ка, *м.* 1) Вѣникъ. *Не шелести, як віник по хаті.* Ном. № 3164. *Пам'ятатиме до новиx віників.* Ном. № 3646. 2) Названіе волка, часто махающаго хвостомъ. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Ві́нчок.**

Ві́ничок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **ві́ник.** 2) мн. Раст. Artemisia scoparia Waldst. ЗЮЗО. I. 112.

Ві́ниччя, чя, *с.* Раст. а) Obsinthium. б) Метельная трава, Scoparia. Вх. Зн. 7.—**біле.** Раст. Artemisia vulgaris.

Ві́нкель, кля, *м.* У галицкихъ плотниковъ: угольникъ. МУЕ. Ш. 29.

Вінкобра́ни, ра́н, *ж. мн.* Принятіе женихомъ и **дружком** небольшихъ вѣнковъ. Желех.

Вінкоплéтини, тин, *ж. мн.* Свадебный обрядъ: плетеніе вѣнковъ на головы невѣстѣ и жениху, совершаемое въ четвергъ предъ свадебнымъ воскресеньемъ и сопровождаемое обрядовыми пѣснями. Галиц. О. 1862. IV. Рус. вес. 2.

Ві́но, на, *с.* Приданое. *З віном дівці не сидіти.* Ном. № 8979. *Старости відказують: „Нам тільки душу саму треба, а віна ніякою“.* Г. Барв. 517.

Віно́к, нка́, *м.* 1) Вѣнокъ. *Єдин цвіт не робить вінка.* Ном. № 5270. *Голе й босе, а голова в вінку.* Ном. № 11192. *У його в дворі—як у віночку.* Ном. № 14010. 2) Дѣвство, дѣвственность. **Загуби́ти віно́к.** Потерять дѣвственность. Чуб. *Удівонька свою дочку била: де ти, дочко, вінок загубила?* Нп. 3) **Віно́к цибу́лі.** Вить со вплетомъ луковицъ. Грин. I. 282. *На горищі два вінки цибулі.* Г. Барв. 435. Ум. **Віно́чок.**

Вінува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Надѣлять приданымъ, давать приданое. *Журилася мати чим зятя вінувати.* Гол. IV. 338.

Віну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Війнути.** *Не чорна хмара налітала, не буйні вітри вінули, як душа козацька молодецька з тілом разлучалась.* АД. I. 118. *Вітрець не віне́.* МВ. I. 79.

Ві́нця, нець. *с. мн.* 1) Края посуды. 2) Кольцеобразные края въ полуоткрытомъ гончарномъ горнѣ. Вас. 180.

Вінча́льний батько, вінча́льна матка. Посаженный отецъ, посаженная мать. Хотин. у.

Ві́нчанка, ки, *ж.*=**Вінчання.** Вх. Уг. 231.

Ві́нчання, ня, *с.* Вѣнчаніе. *Май має, коса грає, од вінчання йдучи.* Нп.

Вінча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Вѣнчать; увѣнчивать. *Ісаія ликуй! Вранці Ярему вінчали.* Шевч. 193. *Вінцем благим вінчаєм літо.* К. Псал. 145. *Кінець діло вінчає.* Ном. № 10005.

Вінча́тися, ча́юся, ешся, *гл.* Вѣнчаться. *А на третє поле став кінь спотикаться: вернімося, дівчино, не будем вінчаться.* Нп.

Вінча́тонько, ка, *с.* Маленькій вѣнокъ. *Сховайтеся, дівчатонька, під зелені вінчатонька.* Грин. III. 92.

Ві́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **вінець.**

Віншува́ння, ня, *с.* Поздравленіе.

Віншува́ти, шу́ю, еш, *гл.* Поздравлять. *Віншую вас цим новим роком.* Ном. № 346.

Ві́пса, си, *ж.* Окалъ, окалина, огарина. *То був коваль такий мудрий, що взявся леміші чоловікові кувать, та багато заліза у віпсу повернув, перепалив.* Ном. стр. 284, № 1858.

Ві́р, во́ру, *м.* 1) Огорожка изъ жердей. Чуб. VII. 392. *Треба обкидати город вором.* Канев. у. 2) Козлы. Шух. I. 179. 3)—**ра.** Жеребецъ. Шух. I. 79. *Кобила відбивається з ворем, від чого стає вона жеребна.* Шух. I. 211. Ум. **Во́рик.** Шух. I. 211.

Ві́ра, ри, *ж.* 1) Вѣра; довѣріе. *А в козака стільки віри, як на синім морі піни.* Нп. **Дійма́ти, ня́ти, поня́ти віри.** Вѣрить, повѣрить. *З брехні не мруть, та вже віри більше не ймуть.* Ном. № 6805. *Не хоче дядько йти, та ще й віри не йме, що в мене єсть дерево на хату.* Рудч. Ск. I. 92. *Брат і віри поняв, а того не знав, сердега, що жіноче плем'я лукаве.* Рудч. Ск. I. 132. 2) Вѣра, религія. *Хто за віру умірає, той собі царство заробляє.* Ном. № 1. **Ана́хтемська, пся, чо́ртова віра.** (Брань). 3) Народъ. *Прийде віра християнськая во небесний рай.* Гол. III. 271. Ум. **Ві́ронька.**

Вірва́нт, та, *м.* Желѣзная скобка, въ видѣ кольца, притягивающая одну деревянную часть предмета къ другой, также шину къ ободу колеса. Грин. II. 104. Рудч. Чп. 250.

Вірга́н, ну, *м.*=**Вігран.** *Над Єленою віргани грают.* Kolb. I. 96.

Ві́рити, рю, риш, *гл.* 1) Вѣрить. *Не вірь, то звір; хоч не вкусить, то злякає.* Ном. № 4309. 2) Давать въ долгъ. *Не вірять шинкарі горілки.* О 1862. X. 32.

Вірля́. Множ. число отъ **орел.**

Вірля́, ля́ти, *с.*=**Орля.**

Вірме́н, на, *м.* Армянинъ.

Вірме́нка, ки, *ж.* 1) Армянка, 2) **Вірме́нки.** Родъ вышивокъ. Kolb. I. 49.

Вірме́нський, а, е Армянскій.

Ві́рне, *нар.*=**Вірно.**

Вірне́нький, вірне́сенький, а, е. Ум. отъ вірний.

Вірне́нько, вірне́сенько, *нар.* Ум. отъ вірно.

Ві́рний, а, е. Вѣрный, преданный. *Ой вийди, вийди, дівчинонько моя вірная.* Мет. 81. *Ночує ніченьку з вірною дружиною.* Нп. *Без вірного друга великая туга.* Ном. № 9021. *Прошу тебе, милий, вірними словами.* Мет. 47. 2) Истинный, дѣйствительный. 3) Правовѣрный. *Прохало два вірних одного невірного: дай нам те, що лучче царства небесного.* Ном., стр. 290, № 3. Ум. **Вірне́нький, вірне́сенький.**

Ві́рник, ка, *м.* Довѣренное лицо, повѣренный. „Рѣдкій помѣщикъ не имѣетъ вірника изъ жидовъ". О. 1862. IX. 43.

Ві́рність, ности, *ж.* Вѣрность, преданность. *Вірність непохибна.* К. Псал. 98.

Ві́рно, *нар.* 1) Вѣрно, преданно. *З ким вірно люблюся, не наговорюся. Хто вірно кохає, той часто вітає.* Ном. № 8757. 2) Искренно. *Чого, Насте, вірно плачеш?* Гол. I. 70.

Ві́рня́нка, ки, *ж.* Вѣрная жена. Ум. **Ві́рня́ночка.** *Буде бити, катувати мене вірняночку.* Грин. Ш. 523. *Твій син в війську оженився, поняв собі вірняночку* Нп.

Ві́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **віра.**

Ві́рувати, рую, ешь, *гл.* Вѣровать. *Богу молиться, а чорту вірує.* Ном. № 1137. *Хто в Бога вірує, рятуйте!* Котл. Ен. II. 30.

Ві́рýтний, а, е. Дѣйствительный, подлинный, настоящій.

Ві́рýтник, ка, *м.* = **Вірник.** *Між ріками Дніпром і Богом турецькі чабани пасли свої отари на ляцькій землі, а вірутники султанські і королівські дувакались спільною з них десятиною.* К. (Правда, 1868, 144).

Ві́рýтно, *нар.* Вѣроятно. Желех.

Ві́рую. Символъ вѣры. *Говори, Гриню, Богородицю, а я буду Вірую.* Ном. № 12962.

Ві́рчий лист. Довѣренность.

Ві́рш, шу. *м.* Стихъ. **Ві́рші.** Стихи стихотвореніе. *Латинський віршник.... як пак йому?.. Ну той, за якого мене в Брацтві випарили різками, як отець ректор пійман у мене за халявою його мудрі вірші.* Шевч. 299.

Ві́рша, ші, *ж.* Стихотвореніе, преимущественно школьнаго происхожденія на тему по большей части духовнаго или нравственно-поучительнаго, а также историческаго содержанія, — распространены были въ старой украинской литературѣ. **Різдвя́на, велико́дна ві́рша.** Поздравительное стихотвореніе на праздники Рождества и Пасхи, преимущественно съ библейскимъ сюжетомъ. КС. 1881. I. 271. Большая Энциклопедія, V, 126.

Ві́ршний, а, е. Стихотворный.=**Віршовий.** Желех.

Ві́ршник, ка, *м.* Стихотворецъ. *Латинський віршник.* Шевч. 298.

Ві́ршови́й, а́, о́. Стихотворный. О. 1862. Ш. 52.

Ві́ршома́з, зи, *м.* Стихоплетъ. *Наш віршомаз Тюхтій старих людей шанує: Гарасько як звелів, так він і компонує.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 101).

Ві́ршува́льник, ка, *м.* Произносящій поздравительные стихи, віршу; декламаторъ.

Ві́ршува́льниця, ці, *ж.* Произносящая стихи; декламаторъ-женщина. Желех.

Ві́ршува́ти, шу́ю, еш, *гл.* 1) Сочинять стихи. *Нехай собі у куточку і віршує й плаче.* Шевч. 377. 2) Произносить поздравительные стихи, віршу; декламировать.

Ві́рьо́вка, ки, *ж.* Веревка. *Погуляв, як собака на вірьовці.* Ном. № 12991. Ум. **Ві́рьо́вочка.**

Ві́р'я́, р'я́, *с.* 1) соб. Жерди. 2) Изгородь изъ жердей. Гк. Левиц.

Ві́р'я́н, на, *м.* Сватъ. *Прийшло ж оо неї аж три вір'яни: Ой ви, вір'яни, ви, голублята! не беріть мене із поля, з ниви, возьмете мене у батька з двора.* О. 1861. XI. 1 вид. 57.

Ві́сень, ні, *ж.* = **Осінь.** *Мов устала перед очима його та вісень тепла та ясна, коли він побрався з Галею.* МВ. (О. 1862. I. 80).

Ві́сім, восьмо́й, *числ.* Восемь. *Усім по сім, а мені буде вісім.* Ном. № 3529.

Ві́сімдеса́т, ти, *числ.* Восемьдесятъ.

Ві́сімдеса́тий, а, е. Восьмидесятый.

Ві́сі́мка, ки, *ж.* 1) Восьмая часть. 2) Восьмерка (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463.

Ві́сімна́дцятий, а, е. Восемнадцатый. *Наступила вісімнадцята весна.* Стор. I. 208.

Ві́сімна́дцятка, ки, *ж.* 1) Полотно въ восемнадцать пасомъ. 2) Рыболовная сѣть въ ¼ арш. которой помѣщается 18 ячей и въ длину, и въ ширину. Вас. 178.

Вісімна́дцять, ти́, *числ.* Восемнадцать. *Єден за в'сімнадцять, а другий без двох двадцять.* Ном. № 7991.

Віск, во́ску, *м.* Воскъ. *Зсукали свічку з ярого воску.* Ин. Ум. **Вощо́к, воще́чок.** Грин. Ш. 8. Сим. 221.

Віскри́вець, вця, *м.* Сопливецъ, возгривець.

Віскри́вий, а, е. Сопливый, возгривый.

Віскря́к, ка́, *м.* Сопля, возгря.

Віслю́к, ка́, *м.* Оселъ. *Як віслюк хвицкис, в полицію не йти.* Ном. № 4133.

Вісни́й, а́, е́. Осевой. **Віски́й** *між.* = **Вісник.** Желех. Шух. I. 249.

Ві́сник, ка, *м.* У столяровъ, бочаровъ: скобель. Желех.

Вісня́к, ка́, *м.* = **Вісник.** Вх. Зн. 8. Желех.

Ві́спа, пи, *ж.* Оспа, Variolae.

Віспа́рь, ря́, *м.* Оспопрививатель. Полт. г. Екатериносл. г.

Ві́стка, ки, *ж.* Вѣсть, извѣстіе. *З Хортиці-сестриці щоб в'стку прислав.* О 1861. IV. 57. *Сорока на хвості принесла вістку.* Ном. № 6712.

Вістове́ць, вця́. *м.* Вѣстникъ. *Вбгає, задихаючись од поспіху, вістовець.* К. Бай. 62.

Вістови́к, ка́, *м* = **Вістовець.** *Скоро прилетить вістовик від дідуся.* Чуб II. 21.

Вістовни́ця, ці. *ж.* Вѣстница. *Зозуленька.... вістовниця принесе звістку.* Мир. ХРВ. 83.

Ві́стонька, ві́сточка, ки, *ж.* Ум. отъ **вість.**

Ві́стря, ря, *с.* Остріе. Шух. I. 153, 175. 291.

Вість, ти, *ж.* = **Вістка.** *Ой прийшли Перебийносу немудрії вісти.* Лукаш. 32. *Добрі вісті не лежать на місці.* Ном. № 13835. *Таке ж ття, що хоч без вісти тікай.* Мир. ХРВ. 390. Ум. **Ві́стенька, ві́сточка.**

Ві́сь, во́сі, *ж.* Ось. *Вісь передня, задня.* Рудч. Чн. 249. *Віз без восей.* Чуб. I. 317.

Ві́сько, ка, *с.* и пр. **Військо** и пр. *Без ради й вісько гине.* Ном. № 6116.

Вісьма́ка, ки, *ж.* Восьмерка (въ картахъ). КС. 1887. VI, 469.

Вісьмери́к, ка́, *м.* 1) Содержащій въ себѣ восемь единицъ, восьмерикъ. 2) Восьмерикъ (воловъ, лошадей въ упряжи). *Ой ішли воли та в вісьмерику.* Рудч. Чп 158. 3) Мельничный жерновъ, въ которомъ радіусъ равенъ 8 вершкамъ.

Вісьми́на, на, *ж.* 1) Восьмая часть. 2) Восьмая часть кварты. 3) Раст. Lycium. Мнж. 177.

Ві́сьта! *меж.* Крикъ на лошадей: на лѣво. Kolb. I. 65.

Вісьта́к, ка, *м.* У кожевниковъ: палка для выворачиванія кожъ. Вх. Зн. 8.

Віта, ти, *ж.* Вѣтвь (употребл. преимущ. во мн. ч. **ві́ти**). *Долина глибока, а калина висока, аж на землю в'ти гнуться.* Мет. 80. Ум. **Ві́тонька, ві́точка. ві́тка.**

Віта́ння, ня, *с.* 1) Привѣтъ, привѣтствіе. *Чолом! Вітання за вітання!* К. ЦН. 174. 2) Пріемъ гостей.

Віта́ти, та́ю, єш, *гл.* 1) Привѣтствовать. *Пан того попа вітає:. Ну що, батюшко, як ваш хліб? роспитує* Рудч. Ск. II. 208. 2) Принимать (гостей). *Тобою, рибо, гостій вітати, а моїм пером листи писати.* Мет. 330. *Тогді стали його вітати медом шклянкою і горілки чаркою.* Дума. 3) Приглашать. *Музику наймає і перівню титарівну у танець вітає.* Шевч. 4) Заходить. *Хто вірно кохає, той часто вітає.* Ном. № 8757. 5) Витать, носиться. *Сам Бог вітає над селом.* Шевч.

Ві́тер, тру, *м.* 1) Вѣтеръ. *Із-за гори вітер віє, калина не спіє.* Мет. 165. *Із вітром могила в степу розмовляє.* Шевч. 37. **На ві́тер підня́ти.** Приводить въ чувство упавшаго въ обморокъ, вынося его на чистый воздухъ. *Не виїхав козаченько за білії хати, як довелось дівчиноньку на в'тер підняти.* Ни. **Пішло́ з ві́тром, за ві́тром.** Пропало, пошло прахомъ. **Ві́тер ма́є.** Уже нѣтъ. **Шука́й ві́тра в по́лі!** Напрасно будешь искать, не найдешь. **Іди́ по три ві́три́** Ступай къ чорту. **Жене́, як ді́дько ві́три́.** Летитъ, какъ бѣшеный. Ном. № 11428. Ум. **Вітре́ць, ві́тречко, ві́трик. ві́тронько.** ХС. II. 196. 2) = **Ятір.** Kolb. I. 73.

Ві́терниця, ці, *ж.* Вихрь. Вх. Уг. 231.

Ві́терник, ка, *м.* 1) Болѣзнь—родъ сыпи или прыщей на тѣлѣ. Вх. Лем. 399. 2) Растеніе, употребляемое для лѣченія болѣзни вітерник. Вх. Лем. 399.

Віти́стий, а, е. Вѣтвистый. Желех.

Ві́тка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **віта.** *Калинова вітка, як рідная тітка.* Ном. № 12398. *Хороша, як вітка.* Ном. № 8425. 2) От-

расль; потомокъ. *Княжа острозьке, Ізяславська вітка.* К. Бай. 9. 3) Притокъ. *Вітки Дніпровії.* 4) Надставка къ короткой ступицѣ въ колесѣ. Переясл. у. 5) Тоже, что и лещата 3 б, но колья стягиваются обручемъ, сплетеннымъ изъ лозы; это называется: вітку набити. Лебед. у. (Лобод.).

Вітки, *нар.*=**Відки**. *А вітки ти, пане-брате?* Гол. IV. 464.

Віткіль, *нар.*=**Відки**. *Здоров, брат! а віткіль ти?* Ном. № 739.

Вітла́тий, а, е.=**Вітистий**. Желех.

Вітонька, віточка, ки, *ж.* Ум. отъ віта.

Вітре́ць, терця́, *м.* Ум. отъ вітер.

Вітречко, ка, *м.* Ум. отъ вітер.

Вітрик, ка, *м.* Ум. отъ вітер.

Вітри́ло, ла, *с.* Парусъ. *І попливе човен з широкими вітрилами.* Шевч. 238.

Вітри́льний, а, е. Парусный. Желех.

Вітри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Нюхать воздухъ. (о собакѣ).

Вітритися, рюся, ришся, *гл.? Собаки вітрились тоді, то я і взяв од собак вила.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Вітриця, ці, *ж.*=**Вітериця**. Вх. Уг. 231.

Вітрів, рова, ве. Принадлежащій вѣтру. Чуб. II. 15. *Жене, як вітрів батько.* Ном.

Вітровий, а, е. Вѣтряный. Шух. I. 112. *Чи на вітровому морі, чи на суходолі?* К. МБ. III. 248.

Вітровина, ни, *ж.* Раковина на деревѣ (болѣзнь коры древесной). *Бачите, які у осокора вітровини скрізь та япини; де вітровина, там у середині сухий та пухкий.* (Залюбовск.).

Вітрого́н, на, *м.* 1) Вѣтренникъ. 2) Вентиляторъ. Канев. у. *Вітрогони становлять, щоб воздух гнало в шахті.* Славяносерб. у.

Вітрого́нити, ню, ниш, *гл.* Вѣтренничать.

Вітрого́нка, ки, *ж.* Вѣтренница. Желех.

Вітролетень, тня, *м.* Предметъ, легко разлетающійся по вѣтру. (Богдана лях) *спалив на вітролетень-прах.* К. Дз. 101.

Вітроло́м, му, *м.* Буреломъ, дерево, сломанное вѣтромъ.

Вітренько, ка, *м.* Ум. отъ вітер.

Вітрува́тий, а, е. О деревѣ: съ трещинами въ корѣ, проникающими до древесины Вас. 146.

Вітрю́га, ги, *м.* Очень сильный вѣтеръ. Лебед. у.

Вітря́к, ка́, *м.* Вѣтряная мельница. Чуб. II. 242. Ум. **Вітрячо́к**.

Вітряни́й, а́, е́. Вѣтряный. Маркев. 89. Грин. II. 37. *Схопилась велика вітряна буря.* Єв. Мр. IV. 37.

Вітряни́ця, ці, *ж.* Мотыль (въ машинахъ). *Як шеретують, то вітряниця у топчаку гуде.*

Вітрянка, ки, *ж.* Вѣтренница. Константиногр. у.

Вітряно, *нар.* Вѣтрено.

Вітрячо́к, чка́, *м.* Ум. отъ вітря́к.

Вітти, віттіль, віттіля́, *нар.*=**Відти**.

Віття, тя, *с. соб.* Вѣтви. *Долина глибока, а калина висока, аж додолу віття гнеться.* Мет. 79.

Вітце́вий, а, е.=**Батьків**. Желех.

Вітці́вський, а, е.=**Батьківський**. Желех.

Вітці́вщина, ни, *ж.*=**Батьківщина**. Желех.

Вітчи́м, ма, *м.* Отчимъ. *Лихий вітчим козаченька молодого лає.* Макс. (1849). 2.

Віть за віть одда́ти. Отплатить тѣмъ же, воздать равнымъ за равное. Мкр. Н. 35.

Віха́, хи́, *ж.* 1) Вѣха. *Бояре збіраються коло віхи або прапора, аби перезва не зняла віхи без викупу.* МУЕ. Ш. 165. *І веху в'ють. Колесо надінуть, квітками вберуть, любистком, чорнобривцями і поставлять на майдані, де улиця дівчача.* Г. Барв. 64. 2) Раст. Cicuta virosa L. ЗЮЗО. I. 116. 3) Комета. *Є ще зорі, що звуться кометами або мітлами, або віхами.* Ком. I. 50.

Віхало, ла, *с.*=**Віхола**. Мир. Пов. I. 112.

Віхола, ли, *ж.* 1) Мятель, вьюга. *Зіма буде з віхолами та лютими морозами. ави сідають купами,—буде віхола.* Мнж. 157. 2) Грозовая буря. Шух I. 9.

Віхоть, хтя, *м.* 1) Мочалка, употребляемая при мытьѣ посуды, утвари и пр. 2) Пучекъ соломы *Віхоть соломи на устілку.* Гол. Од. 49. *Далі трохи присохне, стануть палить степи: вийде чоловік у поле,—викреше огню, положить його у солом'яний віхоть, розмаха гарненько та й кине.* Греб. 400. 3) Горящій клокъ, уносимый вѣтромъ съ пожара.

Упа́в вíхоть. Случилось несчастье, непріятность. *Здаєтьея, що сей чоловік буває і крутиться у нас за тим, що дуже поганий віхоть упав,—і він не зна́, як перебути сей час.* Харьк. Ум. **Вíхтик.**

Вíхтелити, лить, *гл. безл.* **Вíхтелить.** Дуетъ сильный вѣтеръ, буря. Вх. Лем. 399.

Вíхтелиця, ці, *ж.* Буря, вихрь. Вх. Лем. 399. Вх. Уг. 231.

Віч-на́-віч, *нар.* Съ глазу на глазъ: лицемъ къ лицу. *Нехай же я вас віч-на-віч зведу: тоді побачимо, хто бреше.*

Вíче, ча, *с.* Вѣче, общественное собраніе; въ Галиціи митингъ, народное собраніе.

Вічáстий, а, е. Вѣчный; долговѣчный. Вх. Лем. 399.

Вічі. См. **Воко.**

Вíчко, ка, *с.*=**Очко.** Ном. № 642. Вас. 166, 186, 187. Шух. I. 256. *Купи мені перстінь із зеленим вічком.* Мил. 103. **Вічками** называются также отверстія между нитками рѣдкой ткани. Шух. I. 154.

Вíчний, а, е. Вѣчный. *Царство небесне, вічний покій.* Ном. № 353. **Вічними часа́ми.** На вѣкъ, навсегда. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 1406.

Вíчність, ности, *ж.* Вѣчность. Ном. № 390. *Продав худобу у вічність. Дати шматок кому хліба на вічність.* Г. Барв. 415.

Вíчно, *нар.* 1) Вѣчно. 2) До смерти. *Як би ти не займав, то я б вічно була твоя.* Рудч. Ск. II. 104.

Вічо́вий, а, е. Вѣчевой; общественный. *Вічовий, коповий, громадський суд.* К. ПС. 24.

Вічо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **вік.**

Вíшало, ла, *с.* Вѣшалка для платья. Вх. Лем. 399. *Іде ти, Марисю, загортина?— В коморі на вішалі.* Гол. IV. 386.

Вíшальник, ка, *м.* Висѣльникъ; повѣсившійся, удавленникъ. Ном. № 3799.

Вíшальниця, ці, *ж.* Висѣлица. Мил. 53.

Вíшання, ня, *с.* Вѣшаніе. *Лякали вішанням хлопця, щоб пропасниця покинула.* Грин. II. 315.

Вíшати, шаю, еш, *гл.* Вѣшать. *Або вішайте, або пускайте.* Ном. № 2721.

Вíшатися, шаюся, ешся, *гл* Вѣшаться. *З тої досади узяв мотузо і пішов вішатися.*

Вíшелі́як, ка, *м.* Повѣшенный. Вх. Лем. 399.

Вíшта́, вíшта́, *меж.*=**Вісьта.** О. 1861. Х. Св. 44.

Вíшта́к, ка́, *м.* Прозваніе подольскаго крестьянина ближе къ Каменцу за то, что, погоняя лошадей, кричатъ: **вішта!** Ном. № 714. О. 1861. Х. Св. 44.

Вíщий, а, е. Вѣщій. *Зроби мене віщим, зроблю тебе багатим.* Ном. № 5821. **Коб я вíщий такому!** Если бы я это впередъ зналъ! Если бы я это предвидѣлъ. Вх. Зл. 8.

Вíщівни́к, ка, *м.* Вѣщунъ, предвѣстникъ. *Бо то ворог нещасливий, віщівничок барз правдивий.* Гол. I. 170. Ум. **Вíщівничо́к.**

Вíщо, *мѣст.* Винит. падежъ отъ **що,** употр. послѣ предлога. *За віщо, на віщо. Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий— бо на й за віщо* Ном. № 3514.

Вíщо́вий, а, е. Вѣстовой. *Гуде в Латії дзвін вічовий і гасло всім к війні дає.* Котл. Ен. IV. 62.

Вíщува́ння, ня, *с.* Предвѣщаніе, пророчество.

Вíщува́ти, щу́ю, еш, *гл.* Предвѣщать. предсказывать. *Пугач або сич біду віщує і найпаче пожежу.* Ном. № 13405.

Вíщу́к, ка́, *м.* Вѣстникъ. Вх. Лем. 399

Вíщу́н, на́, *м.* Вѣщунъ, предсказатель. *Не дуже довіряй своєму серцю: сей віщун часто обманює.* Котл. НЦ. 365. *Під бороною з залізними або осиковими зубцями можна виховать пса віщуна-ярчука.* Ном. № 291.

Вíщу́ха, хи, *ж.* Вѣщунья, предсказательница. *Віщуха баба.... пророкувала.* К. ЦН. 225.

Вія, вії, *ж.* Рѣсница. *Спустила свої довгі вії на очі.* Кв. I. 58. Ум. **Ві́йка.**

Ві́явки́, во́к, *ж. мн.*=**Витушка.** МУЕ. Ш. 24.

Ві́яльний, а, е. Вѣяльный. **Ві́яльна лопа́та.** Лопата, которою вѣютъ зерно.

Ві́яльник, ка, *м.* Вѣющій, зерно Аф. 351.

Ві́яльниця, ці, *ж.* Вѣялка. *Вже розжився трохи: купив собі ві́яльницю.* Александров. у. (Залюбовск.). См. **Ві́йка.**

Ві́янка, ки, *ж* =**Віяння 2.** Аф. 351.

Ві́яння, ня, *с.* 1) Вѣяніе, дуновеніе. 2) Провѣиваніе хлѣба.

Ві́яти, ві́ю, еш, *гл.* 1) Вѣять, дуть. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Нп. *Із низу Дніпра буйний вітер віє-повіває.* Макс. *Люде гнуться як ті лози, куди вітер віє.* Шевч. 8. *Пишно процвітали, пахощами віючи, конвалії.* Г. Барв 400. 2) Вѣять, провѣвать. *Молов батько не віючи, пекла мати не сіючи.* Ном. № 6657. 3) Вилять. *Пес віє хвостом.*

Ві́ятися, ві́юся, ешся. *гл.* 1) Носиться, бродить, таскаться. *Мабуть назнав десь повію всесвітню та й віється.* Мир. ХРВ. 324. *Як пообідають, то нехай собі віються куди схочуть.* О. 1862. V. 103. 2) Вѣяться, провѣваться. *Пшениця.... і молотиться, і віється.* Стор. I. 76.

Ві́ячка, ки, *ж.* Лопата для провѣиванія зерна. Шух. I. 166.

Вйо! *меж.* Крикъ на лошадей: но! Вх. Лем. 398.

Вл.... Кромѣ нижеиаходящихся словъ, см еще. Ул...

Вла́да, ди, *ж.* Власть.

Влада́ння, ня, *с.* Обладаніе.

Влада́рь, ря́, *м.* Обладатель, владѣтель, повелитель. Желех.

Влада́ти, да́ю, еш, *гл.* Обладать, владѣть. *Князі Вішневецькі владали на Україні великими маєтностями.* Стор. *Владає трохи не половиною земель українських.* О. 1861. X. 136.

Влади́ка, ки, *м.* 1) Владыка. К. МХ. 10. *Своя рука—владика.* Чуб. I. 258. *І не верстовії, а вольнії, широкії скрізь шляхи святії простелються і не знайдуть шляхів тих владики. А раби тими шляхами позіходяться докупи.* Шевч. 629. 2) Архіерей, владыка. *Борода як у владики, а сумління як у шибеника.* Ном. № 180.

Владикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Владычествовать. *Ворожий дух між Руссю і ляхами, лукавий дар гнилої Візантиї, владикував над ницими умами.* К. МБ. II. 122. *Бо Господь наш владикує над всіма богами.* К. Псал. 2) Архіерействовать.

Влади́цтво, ва, *с.* 1) Владычество. *Трон кривавий свій, своє владицтво люте прославляє.* К. ПС. 54. 2) Архіерейство, санъ архіерея и сопряженныя съ нимъ права и владѣнія. *Між вас владики неписьменні, мов ті жиди владицтва купували.* К. XII. 56.

Влади́чиця, ці, *ж.* Владычица. *Ти не раба, о, ні! владичиця ти пишна.* К. МХ. 46.

Влади́чний, а, е. 1) Властный, державный. *Колись носили ми владичні барви.* К. Бай. 18. 2) Архіерейскій.

Влади́чно, *нар.* Властно, державно. *Владично правиш ти морями.* К. Псал. 204.

Владі́ти, ді́ю, еш, *гл.*=**Володіти.**

Власне, *нар.* Собственно, именно.

Вла́сний, а, е. Собственный, свой. Рудч. Ск. I. 169. *Хоч не красне, але власне.* Ном. № 9641. *Не кожен писавсяевласним прізвищем.* К. ЧР. 13. **Руко́ю вла́сною** (підписа́вся). Собственноручно (подписался). **Руко́ю вла́сною.** Руку приложилъ.

Вла́сник, ка, *м.* 1) Собственникъ, владѣтель. Желех. 2) Властитель, довѣренное лицо властителя? *І прошу я царя хана і цариці ханиці і власників їх....* (Заговоръ). Чуб I. 121.

Вла́сність, ности, *ж.* Собственность. Левиц. Пов. 320. *Листи Шевченка тепер уже сталися власністю всеї рідної землі, всеї слав'янщини.* О. 1861. X. 3.

Вла́сно, *нар.*=**Власне.**

Власнору́чний, а, е. Собственноручный. *Багато гетьманських власноручних листів.* О. 1862. VII. 63.

Власнору́чно, *нар.* Собственноручно.

Власти́вий, а, е. Свойственный.

Власти́вість, вести, *ж.* Свойство. Желех.

Власти́во, *нар.* 1) Свойственно. Желех. 2)=Власне.

Власть, ти, *ж.* Власть. *Божа власть,— що схоче, те й дасть.* Ном. № 2431. *Ой живу я, живу під Божою властю.* Мет. 65.

Вн.... См. Ум.

Вн.... См. Ун.

Во, *пред.*=**В.** (Рѣдко употребляемое). *Та й поїхав на Вкраїну до дівчини во гостину.* Чуб. V. 43.

Вова, ви, *ж.* Дѣтск. Волкъ; все страшное; бука, нелюдимъ. О. 1861. VIII. 8. **Ку́ряча во́за.** Странно одѣтый.

Вовгу́ра, ри, *м.* Человѣкъ, подобный волку? *І крівцею над Босфором червоніють мури, що річками розливали козаки-вовгури.* К. МБ. XII. 265.

Вовк, ка́, *м.* 1) Волкъ, Canis lupus. *Вовка ноги годують.* Посл. *Вовки-сіроманці квилять-проквиляють.* Дума. Вмѣс-

то этой правильной формы мн. ч. въ кобзар. думахъ иногда встрѣчается вовці—поддѣлка кобзарей подъ церковно-славянскій языкъ: *Вовці-сірохманці нахождали.* АД. I. 117. **Хоч вовкі́в ганя́й** (у ха́ті). Очень холодно. Ном. № 638. **Вовки́** Волчій мѣхъ, волчья шуба. 2) Кличка темно сѣраго и угрюмаго вола. КС. 1898. VII 42. 3) Раст. Ononis pircina. Шух. I. 21. 4) Родъ дѣтской игры. Цв. 45. **Загина́ти сухого вовка́.** Родъ игры нѣсколько мальчиковъ набрасываются на одного и пригибаютъ ноги къ землѣ. КС. 1887. VI. 480. 5) Средина разрѣзаннаго арбуза, остающаяся неразрѣзанной. *Панич порізав кавуна на скибки і розіклав на траві Скибки роспались і з середини випав червоний вовк.* Левиц. Пов. 229. Ум. **Во́зченько. возчо́к. вовчик** *По дівлиноньці дзвони задзвонили, а по козакові вовченьки завили.* Мет. 96. Въ сказкахъ: *вовчик-братік та лисичка-сестричка.* Ув. **Вовцю́га.**

Вовкі́вня́, ні, *ж* 1) Западня, яма для ловли волковъ. Грин. П. 238. 2) Волчье логовище. Вх. Зп. 8. 3) Пронично: холодное жилье. 4) Множество волковъ. *Вовківні такої було, що біда. Там таке звірно завелось, що й ходить страшно.* Екатериносл. у

Вовкови́на, ни, *ж.* Волчья яма. *Викопав чоловік вовковину, да й укинув туди медведя, вовка, лисицю й зайця.* Рудч. Ск. I. 20.

Вовкоду́х, ха, *м.* Злой человѣкъ. *Гляди в мене, —не розлєдащій між моїми вовкодухами.* МВ. О. 1864. Ш. 64).

Вовкоду́хий, а, е. Злой. Волын. г. Слов. Д. Эвари.

Вовкозу́бий, а, е. Съ волчьими зубами.

Вовконог, га, *м.* Раст. Lycopus exaltatus ЗЮЗО I. 127.

Вовкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть волкомъ. *Не перестане, мабуть, князь поти князювати, поки вовк вовкувати.* К. Бай. 39. *Він полує своє ім'я святе вовкулакуючи, дак і годі вовкувати, бо то не прирожденний вовк, а зроблений.* Г. Барв. 453.

Вовкува́тий, а, е. Нелюдимый, мрачный. *У мене хлопці вовкуваті, а дівчатко так до всякого приступне.* Волч. у.

Вовкула́к, ка, вовкула́ка, ки, *м* Оборотень, принявшій видъ волка. *Перекинувсь через пеньок.... і зробивсь вовкулакою і побіг у ліс.* ЗОЮР. II. 35. *Як у полі на могилі вовкулак ночуз.* Шевч. 324.

Вовкулакува́ння, ня, е. Пребываніе, жизнь въ видѣ вовкула́ки. *Він таки справді наче пророкував своє вовкулакування.* Г. Барв. 464.

Вовкулакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть вовкула́кою. *Дознав, по чім ківш лиха, вовкулакуючи.* Г. Барв. 451.

Вовкула́цтво, ва, *с.*=**Вовкулакування.** *Грицько з вовкулацтва зробився таким, як мати народила.* Г. Барв. 454.

Вовку́н, на́, *м.*=**Вовкулака** *Теща зробила зятя вовкуном.* МУЕ. Ш. 51.

Во́вна, ни, *ж.* Шерсть овечья. *Із його добра, як з козла—ні вовни, ні молока* Ном. № 7582. **Наказа́в три мішки́ (сім мішкі́в) греча́ної во́зни.** Наговорилъ чепухи. Ном. № 13013. Ум. **Во́зночка.**

Вовнистий, а, е. Съ длинной и густой шерстью. Канев. у.

Во́вниця, ці, *ж.*=**Вовна.** Чуб. V. 1143. *Виженемо овечки, щоб по гірці не ходили, діток малих не будили, щоб вовниці не губили.* Мил. 44. *Сінце під його підстилала і теплу вовницю з руна.* Мкр. Г. 21.

Во́вночка, ки, *ж.* Ум. отъ **во́вна.**

Вовня́чий, и, е. Шерстяной. Аф. 319.

Вовнянка, ки, *ж.* Грибъ Agaricus necator Bull. ЗЮЗО. I. 110. Чуб. V. 1183. Ум. **Вовня́ночка.**

Вовту́зитися, жуся, зишся, *гл.* Возиться; барахтаться; ерзать. *Він так вовтузиться з тим бичком.* Рудч. Ск. II. 14. *Ви поб'єтесь, а мені треба потім з вами вовтузитися та лікарувати.* Кіев.

Вовцю́га, ги, *м.* Ув. отъ **вовк.** К. ЦН. 196.

Вовцюга́н, на, *м.*=**Вовцюга.** Желех.

Вовча́, ча́ти, *с.* Волченокъ. Рудч. Ск. I. 121.

Вовченько, ка, *м.* Ум. отъ **вовк.**

Вовченя́, ня́ти, *с.*=**Вовча́.** *Вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Во́вчий, а, е. Волчій. *Вовк, то вовче й думає.* Ном. № 2943. **Пє на во́зчу шку́ру.** Пьетъ въ счетъ будущихъ благъ. Ном. № 2615. **Да́ти кому́ во́вчого біле́та.** Прогнать кого. *Йому видно дато вовчого білета,—прошпетився, кажуть.* Кролев. у.—біб. Водяной [illegible]рей, Sparganium.—**горо́х.** Раст. Astragalus grycyphyllos. **Во́зчі жи́ли.** Раст. Сухоядникъ, Comarum palustre.—**зуб.** Раст. Leontodon taraxacum.—**ко́рінь.** Раст. Acconitum lycostonum.—**копи́т. во́вча ла́па.** Раст. Trollius europaeus L. ЗЮЗО. I. 166. **Во́вчі лапки́.** Раст. Geranium pra-

tense L. ЗЮЗО. I. 124. **Вóвче ли́ко, ли́чко.** Раст. а) Daphne mezereum. ЗЮЗО. I. 121. Шух. I. 21. б) Evonimus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123. **Вóвче молокó.** Раст. Tythymalus. **Вóвчі сéрги.** Раст. Evonimus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123 (см. **вовче лико**). **Вóвча стопá.** Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124.—**тíло.** Раст. Comarum palustre. ЗЮЗО. I. 119.—**трава́.** Раст. Ononis spinosa L. ЗЮЗО. I. 129. **Вóвчі я́годи.** Раст. а) Толокнянка, Arctostaphylos Uva ursi. б) Actala spicata L. ЗЮЗО. I. 109. в) Ligustrum vulgare L. ЗЮЗО. I. 126. г) Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136.

Вовчи́нець, нця, *м.* Раст. Молочай, Euphorbia. Вх. Уг. 231.

Вовчи́ця, ці, *ж.* Волчица. *Приходить на залісок, аж вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Вовчи́ще, ща, *м.*=**Вовцюга.** *Тікайте, бо йде вовчище-помелище.* Рудч. Ск. I. 17.

Вовчкува́тий, а, е. = **Вовкуватий.** *Якесь невеселе* (дитина), *вовчкувате.* Мир. ХРВ. 25.

Вóвчник, ка, *м.* Раст. Daphne mezereum. Вх. Пч. I. 10. См. **Вовче лико.**

Вовчóк, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **вовк.** 2) Названіе собаки. О. 1862. VIII. 18. 3)—**му́ха.** Нас. ктирь, Asilus. Вх. Пч. I. 5. 4) Долгоносикъ амбарный, Calandra granaria. Вх. Лем. 400. 5) Личинка майскаго жука. Вх. Лем. 400. 6) Раст. Orobanche ramosa L. ЗЮЗО. I. 130. 7) Сережка на вербѣ. Мнж. 177. 8) Побѣгъ отъ древеснаго корня. 9) Зубъ у лошади, мѣшающій ѣдѣ. Мнж. 177.

Вовчу́г, га, *м.* Раст. а)= **Вовконог.** ЗЮЗО. I. 127. б) Ononis hircina Jacq. ЗЮЗО. I. 129.

Вовчу́га, ги, *ж.* Раст. а) Geranium pratense L.=**Вовчі лапки.** ЗЮЗО. I. 124. б) Geranium palustre L. ЗЮЗО. I. 124.

Вовчу́к, ка́, *м.* Молодой волкъ. Рудч. Ск. I. 129.

Вогірóк, рка́, *м.*=**Огірок.** Ум. **Вогірóчок. Жáб'ячі вогірóчки.** Раст. Menyanthes trifoliata. Вх. Пч. I. 11.

Вогневи́ця, ці, *ж.*=**Огневица.**

Вогнéнний, а, е.=**Огненний.** *Гаряча смола́ та сірка неначе вогненна річка розливаються.* Стор. МПр. 47.

Вóгник, ка, *м.* 1)=**Огник 1 и 2.** Мил. 23. 2) Раст. Lychnis vesicaria. Вх. Пч. I. 11.

Вóгничок, чка, *м.* Ум. отъ **вогóнь.**

Вóгнище, ща *с.*=**Огнище.**

Вогнюва́тий, а, е. Пылкій, страстный. *Молодиця вогнювата.* Зміев. у.

Вогня́нний, я́, é. Огненный. *Вогняній язики.* Шевч. *Шле святого Ілію на вогняній колісниці.* Мир. ХРВ. 31.

Вогóник, ка, *м.* Огонекъ. Ум. отъ **вогóнь.**

Вогори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Испорч. **говорити.** Грин. Ш. 361. *А ні до кого вогорити.* Грин. Ш. 393.

Вогóнь, гню́, *м.*=**Огонь.** *З вогню та в поломінь.* Ном. *Хоч вогню до нього прикладай* (запекле таке). Ном. № 2644. *Коли Бог не годить, то й вогонь не горить.* Ном. № 15. *Викресати вогню.* Ум. **Вóгник, вóгничок, вогóник.** *У лісі вогоник блима.* Мнж. 147.

Вода́, ди́, *ж.* Вода. *Тихо-тихо Дунай воду несе.* Мет. 14. *Ой я гляну в чисту воду да на свою вроду.* Мет. 65. *Не все те переймай, що на воді пливе.* Посл. *Щоб росло—як з води йшло.* Мил. 43. *Будь здорова як вода!* **По вóду пíти.** Пойти къ колодезю, къ рѣкѣ набирать воду. *Ой пíйду я, да до броду по воду.* Мет. 65. **За водóю пíти.** Пойти за теченіемъ воды, т. е. исчезнуть, пропасть. *Не дав менí Господь пари, та дав менí таку долю, та й та пíшла за водою. Іди, доле, за водою, а я піду за тобою.* Нп. **І за холóдну вóду не вíзьметься.** Рѣшительно ничего не дѣлаетъ, пальцемъ не двинетъ. *Увесь день Божий сидить та лови ловить і за холодну воду не візьметься.* МВ. I. 26. **Немá й промúтої водú** (кому). Постоянныя преслѣдованія (кого). *І стутити менí не дасть; уже нема менí й промитої води.* МВ. I. 21. **Водá живýща й зцiляющa.** Живая и мертвая вода (въ сказкахъ). **Сúльна, бéзсильна вода** (въ сказкахъ). **Вода** дающая и отнимающая силу. См. **Сильний. Тéплі вóди.**=**Вирій.** Драг. 7. Ум. **Водúця, водíчка. водíченька, вóдонька.**

Водву́д, да, *м.*=**Одуд.** Вх. Пч. II. 15.

Водевíль, ля, *м.* Водевиль. *Вже піднялася завіса, вже почали грати на сцені водевіль.* Левиц. Пов. 138.

Водúло, ла, *с.* Длинная жердь, ворочая которой сгибаютъ колесный ободъ. Сумск. у.

Водильця, лець, *с. мн.* Удила. *А поводи все ремінні, а водильця все залізні.* Рк. Макс.

Водúти, жý, диш, 1) Водить. *А там милий по садочку ходить, свою милу за рученьку водить.* Нп. *Не менí вас, браття, на ляха водити, не менí тепер ста-*

рому булаву носити. Шевч. 235. *Водить очима, неначе злодій по ярмарку.* Ном. № 13585. 2) Одѣвать. *Що ти мене, як старця у драному водиш?* Екатеринослав. г. *Ликом в'язаний, у ликах ходе та й всіх у ликах воде.* Ном. 849. *Ой дівчина гордовита козака любила й у тоненьких сорочечках по будняхъ водила.* Грин. III. 233. 3) Тянуть дѣло, водить. *Довго він тебе водитиме!* Рудч. Ск. II. 58.

Води́тися, жу́ся, дишся, *гл.* 1) Имѣть дѣло, быть въ сношеніяхъ, вести компанію. *З тобою ходити, як з туром водитись.* Ном. № 2662. *Мій батько так казав: з панами добре жить, водиться з ними хай тобі Господь поможе; із ними можна їсти й пить, а цілувать їх—крий нас Боже!* Греб. 386. *Оддалив людей од мене, з ким я жив, водився хлібом.* К. Псал. 202. *Вони живуть по писанню: не водяться з жінками.* Стор. I. 102. 2) Жить, плодиться, размножаться (о животныхъ и растеніяхъ). *Щоб водились свині, украдь у стену борону і положи на хліб, то так і сипнуть поросята.* Чуб. I. 50.

Води́ця, ці. води́ченька, води́чка, ки, *ж.* Ум. отъ вода́.

Води́й, дія́, *м.* Вожакъ. Желех.

Во́дний, а, е. Водяной. *Чоловік гордий, як пузирь водний.* Ном. № 2459.

Водни́к, ка, *м.* Пт. приморская ласточка, Sterna hirundo. Вх. Лем. 400.

Водні́ти, ні́ю, ніш, *гл.* Дѣлаться водянистымъ.

Водно́сталь, *нар.* Въ одну нить.

Водо́вий, а, е. Водяной. *Водова во́вна.* Раст. водяной мохъ, Conferva. Вх. Зн. 8.

Водово́з, за, *м.* 1) Водовозъ. Рк. Левиц. 2) Названіе валета бубенъ при игрѣ въ хва́льку. КС. 1887. VI. 485.

Водово́зка, ки, *ж.* Лошадь, возящая воду, плохая лошаденка. *Попроси у батька конячки!... Добула вона йому водовозку.* Мир. 13.

Водову́д, да, *м* =Пт. Рибалка. Вх. Пч. II. 14.

Водогра́й, гра́ю, *м.* Фонтанъ. Желех.

Водозбі́р, збо́ру, *м.* Бассейнъ. Желех.

Водоми́й, ми́я, *м.* Рытвины, промоина.

Водомороз, за, *м.* Пт. Зимородокъ, Alcedo ispida. Вх. Пч. II. 8.

Во́донька, ки, *ж.* Ум. отъ вода.

Водопі́й, по́ю, *м.* Водопой. *Бере Ох того коня за поводи, веде до водопою до річки.* Рудч. Ск. II. 112.

Водопи́йло, ла, *с.*=**Водопій**. *І ручаї шумлять проміж горами звірятам польовим на водопійло.* К. Псал. 236. *Круг водопійла в балищах кочують татари з кіньми, вівцями й волами.* К. МВ. X. 17.

Водопійча́, ча́ти, *с.*=**Кухоль (для води)**. Шух. I. 264.

Водопі́лля, ля, *с.* 1) Наводненіе. 2) Приливъ.

Водори́й, ря́я, *м.*=**Водяний**. Аф. 319.

Водоща́нний, а, е. = **Водохрестний**. Желех.

Водо́рщі, щів, *мн.*=**Водохреще**. Желех.

Водосвя́ття, тя, с. Освященіе воды.

Водоспа́д, ду, *м.* Водопадъ. Млак. 122. *З високої кам'яної стіни з двох розколин лилися водоспади.* Левиц. Пов. 362.

Водоте́ча, чі, *ж.* Теченіе воды. *По розорі* (прооранной борознѣ) *пішла водотеча.* Грин. II. 236.

Водото́ка, ки, *ж.* Русло весенняго или дождеваго потока. Міусск. окр.

Водота́г, га, *м.* Водяной насосъ.

Во́дохре́стний, а, е. Относящійся къ празднику Богоявленія. *Водохрестні пісні.* Желех.

Водо́хреще и *мн.* **Водо́хрещі**. Праздникъ Богоявленія. Ном. № 11217. ХС. I. 73. *Пішла, хрести всюди на Водохрище попысала, скотину покропила.* Г. Барв. 337. Иногда во мн. ч. водохрища. *Водохрищ.... дождать.* О. 1862. IV. 89.

Во́дяний, а, е. Водянистый. *Водяна картопля сього року.* Могил. у.

Водяна́, но́ї, *ж.* Водянка.

Во́дяни́й, а, е. 1) Водяной. *Водяни́й млин.*—**на́ гу́бка.** Раст. Spongia fluviatilis. ЗЮЗО. I. 137.—**кропива́.** Раст. Lycopus exaltatus. ЗЮЗО. I. 166.—**м'я́та.** Раст. Mentha aquatica L. ЗЮЗО. I. 128.—**жеруха́.** Раст. Cardamine amara L. ЗЮЗО. I. 115.—**ний мак.** Раст. а) Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129. б) Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129.—**ні орі́хи.** Раст. Trapa natans L. ЗЮЗО. I. 139.—**ний укріп.** Раст. Oenthe Phenandrium.—**шавлі́ь.** Раст. Rumex Hydrolapathum L. ЗЮЗО. I. 134.—**хрущ.** Насѣк. водяной жукъ, Hydrophilus piceus Вх. Пч. I. 6. 2) Водянистый. *Вода́ні вишні.* 3) Водный, водянистый, богатый водой. *На во́дяному місці стоїть село: усе там гарно роде.* Волч. у.

Водяни́к, ка́, *м.* 1) Сосудъ для воды.

Ум. Водя́нчик. *Онде у водянчику вода.* Кв. I. 240. 2) Водяной (бѣсъ). Левч. 37. 3)=**Водник.** Вх. Лем. 400.

Водя́нка, ки, *ж.* 1) Кадка для воды. *Стоїть кухоль на водянці,—піди та й напийся.* Грин. Ш. 213. Мнж. 129. См. **Відник.** 2) Раст. Empetrum nigrum L. ЗЮЗО I. 121.

Водя́нчик, ка, *м.* Ум. отъ водянин.

Воево́да, ди, *м.* Воевода. *Да оддав мене мій батенько да за воеводу, у чужую сторононьку, далеко од роду.* Пп.

Воево́дство, ва, *с.* Воеводство. Желех.

Воево́дський, а, е. Воеводскій. К. Краш. 11.

Вожа́й, жая́, *м.* Вожакъ: проводникъ. *Дай вожая, як знаєш сам, щоб нас до моря допровадив.* Мкр. Г. 31. Вожаями назывались также эмиссары, которыхъ задунайскіе запорожцы высылали изъ своей среды въ Украину, чтобы набирать злѣсь годныхъ въ козаки людей и затѣмъ проводить ихъ тайными путями черезъ границу въ Задунайскую Сѣчь. КС. 1883. IV. 376. 2) Водырь, передовое животное въ стадѣ. Браун. 24.

Во́живо, ва, *с.* Проводъ, проведеніе куда либо (человѣка). *За вожива ж міркувать у грека Фоки зговорились.* Мкр. Г. 32.

Возá́рня, ні, *ж.*=**Возівня.** Вх. Уг. 231.

Воздіо́ний и **воздо́бний,** а, е. Хорошій, хорошихъ качествъ. (Станьмо) *свої коні козацькії напасемо й напоїмо: тут трави зелені, води холодні, очерети воздобні.* АД. I. 112. *Который то, панове молодці, хозяк дородний, ще й кінь під ним воздобний.* Макс. (1849). 84. У Кулиша употреблено въ смыслѣ: способный, талантливый. *Шукати серед мужиків людей достепних, здатніх. воздібних, і таких людей підіймати наукою.* К. XII. 9.

Во́здух, ху, *м.* 1)=**Повітря.** *Се вже ми як той німець, що на шаечку воздух вішає* Ном. № 9926. 2) Воздухъ (церк. утв). Ном. № 14182. Ум. **Воздушо́к.**

Воздухо́вий, а, е. Воздушный. *І окрився темнотою—хмарою густою, мов наметом воздуховим — темною водою.* К. Псал. 37.

Воздухопла́в, ву, *м.* Аэростатъ. *Аеростат.... по нашому краще назвати воздухоплавом.* Ком. II. 15.

Воздухопла́вець, вця, *м.* Аэронавтъ. Желех

Воздýшний, а, е.=**Воздуховий.**

Воздушо́к, шка́, *м.* Ум. отъ воздух.

Во́здяно, *нар.* Прохладно. *Та й жара ж яка!—Нічого, як дойдемо до Полтави, буде воздяніш. Спустимось до річки, а коло річки завжде буває трохи воздяно.* Гадяч. у.

Во́зик, ка, *м.* Ум. отъ віз.

Возúрка, ки, *ж.*=**Возівня.** Вх. Лем. 400.

Возúти, вожý, вúш, *гл.* **Возить.** *В ліс дров не возять.* Пом. № 1457.

Возúтися, жýся, вúшся, *гл.* 10 **Возиться.** *Рубайсь, дерево, возись. дерево, й кладись.* Рудч. Ск. I. 91. 2) **Возиться, заниматься.** *Возиться, як кіт з салом.* Пом. № 2593.

Возичок, чка, *м* Ум. отъ віз.

Возій, зія, *м.* Возчикъ, работникъ, нанятый для перевозки хлѣба.

Возíльник, ка, *м.*=**Возій** Зміев. у.

Возлíсся, ся, *с.*=**Увлíсся.** *Вибігає на возлісся; кругом подивилась та в яр...* Шевч. 87.

Возлóбок, бку, *м.* Покатость. *На возлобку погинув город буде і вода не держатиметься.* Волч. у.

Возлоб'я, б'я, *с.* Волосы надъ лбомъ. *Так скубонув за возлоб'я, аж волосся затріщало.*

Во́зний, ного, *м.* Родъ судебнаго пристава прк старыхъ судахъ *Пан возний позов дасть* Котл. Ен. IV. 48

Возни́ця, ці, *м.*=**Візниця.** Ум. **Возниченько.** Мет. 225.

Возово́, во́го, *с.* Натуральная повинность въ видѣ перевозки чего-либо *Возове одбудеш, шість віз привезеш колод.* ЗОЮР. I. 143.

Возови́й а́, е́. 1) Телѣжный. *Возове колесо.* 2) Упряжной. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Мет. 3) Проѣзжій, ѣдущій возомъ. *Да брали митопромито: од возового по пів золотого, од пішого пішениці по три денежки мита брали.* АД. II 21. 4) **Шлях возовий.** Проѣзжая дорога. Канев. у.

Возови́к. ка́. *м.* Ломовая лошадь.

Возовúця. ці, *ж* Свозка хлѣба съ поля и время этой свозки. *Після жнив Іванові - возовиця.* Мир. ХРВ. 125. *Як настала возовиця, бідний брат запріг воли і поїхав на своє поле по снопи.* Чуб.

Возбвня, ні, *ж.* Экипажный сарай; въ сельскомъ хозяйствѣ: сарай для возовъ и земледѣльческихъ орудій. Чуб. VII. 396.

Левиц. Пов. 194. *Оце було заберусь у возовню, а там карета панська стояла, то влізу з півдня, щоб і на очі не тее.* Черниг.

Возо́к, зка́, возо́чок, чка, *м.*=**Візок, візочок.**

Возоро́бня, ні, *ж.* Сарай, въ которомъ дѣлаютъ возы. Міус. окр.

Возрости́-лі́т, *нар.* Взрослыхъ лѣтъ. *Він возрости-літ пішов у москалі.* Харьк.

Возрости́вши, *нар.* Выросши, взрослый, ая, ое. **Не возрости́вши.** Малыхъ лѣтъ, малолѣтній. *У хаті нікогісінько,—хоть тури гони! діти не возрастивши були, от воно й позабірало худобу.* Харьк.

Возя́рка, ки, *ж.*=**Возярка.** Вх. Лем. 400.

Во́їн, на, *м.*=**Воя́ка.** *Гей, Максиме полковнику, ти славний воїну! гей випусти з Жаботина хоч лядську дитину.* Нп.

Во́їнство, ва, *с.* Воинство. *Духом уст його небесне воїнство з'явилось.* К. Псал. 74.

Вой, во́ю, *м.* Война; битва. *Королі, королі, пустіть на вой воювать!* Чуб. III. 43. *Відкіля тебе, братіку, в гості—виглядати: чи з буйного вою, чи з чистого поля, чи з славного люду Запорожжя?* О. 1861. X. 89.

Войдува́ння, ня, *с.* Барахтанье, возня.

Войдува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Буянить, буйствовать, дебоширить. *Він буде у нас у неклі войдувати.* Мл. л. сб.

Войдува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* Возиться, барахтаться, бороться. *Довго з ними войдувались, поки з'язали.*

Война́, ни́, *ж.*=**Війна.** *На войну йдучи по чужу голову, й свою неси.* Ном. № 4205.

Во́йний, а, е. Воинственный; военный. *Із якої сторононьки у гостинку сподіватись: чи з Чорного моря, чи з чистого поля, чи з славного із войного люду Запорожжя?* Нп.

Войови́тий, а, е. Воинственный. *Жив у Персії царь Дарій. І він був такий войовитий, що усю землю завоював.* Грин. I. 128.

Войо́вни́к, ка́, *м.* Воецъ, воинъ, рубака, воитель. К. МБ. X. 19. *Не для таких, як я, війна, і воювник з мене не жвавий.* МВ. II, 15.

Войовни́ця, ці, *ж* Воительница. *Камилла страшна войовниця і знахурка, і чарівниця.* Котл. Ен. IV. 71.

Войовни́чий, а, е. Воинственный.

Войтува́тися, ту́юся, ешся, *гл.*=**Войдува́тися.** *З турками та з татарами войтувалися.* Г. Барв. 141.

Во́ко, ка, *с.*=**Око.** Мн. **во́чі, ві́чі.** Грин. Ш. 639. *Чужую кучу віючи, вочі завсіди запорошиш.* Ном. № 10314. *Лізе в вічі мов оса.* Ном. № 2758. *Довго, довго козаченька вічми провожала.* Макс. (1849). 8. **У вічу́=В очу́.** *Як загилив по потилиці, так аж каганці в вічу засвітились.* Ном. № 3982. Ум. **во́чко, вічко,** мн. ч. **во́чка, вочи́ці, ві́чка, ві́ченьки.** *Сонько-дрімки у віченьки.* Макс. (1849). 95.

Волá́рити, рю, ри́ш, *гл.* Быть пастухомъ воловъ, Вх. Зн. 7.

Волá́рь, ря́, *м.*=**Воляр.** Галиц.

Волáстий, а, е. 1) Зобастый. 2) Имѣющій жирный подбородокъ.

Волáти, лáю, єш, *гл.* Взывать; громко кричать. Котл. НП. *До Бога серцем жалосне волають.* Гол. I. 34. *Піду в край пустий, де й плуг не оре, і буду волати: горе мені, горе.* Чуб.

Волевáха, хи, *м.* Родъ цапли. Радом. у.

Во́ленька, ки, *ж.* Ум. отъ **во́ля.**

Во́лик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **віл.** *Москалики соколики, поїли ви наші волики, а як вернетесь здорові, то поїсте й корови.* Ном. № 801. 2) Жукъ-носорогъ, Oryctes. Мнж. 177.

Волúнка, ки, *ж.* Жительница Волыни. Ум. **Волúночка.** *Татари ідуть, волиночку везуть.* АД. I. 83.

Волúнський, я, е. Волынскій.

Волúнь, ні, *ж.* Волынь.

Волинúк, ка́, волинúни, на, *м.* Житель Волыни.

Во́лити, лю, лиш, *гл* Хотѣть, желать. *Ой чи волиш, Бондарівно, та мед-вино пити, а чи волиш, Бондарівно, в сирій землі гнити?* Нп. **Во́лити во́лю.** Исполнять желаніе. *На чім возі сидиш, того й волю воли.* Посл. *Уже ж мені та й надокучило твою волю волячи.* Чуб.

Во́личок, чка, *м.* Ум. отъ **віл.**

Волíв язик, *м.* Раст. Digitalis grandiflora.

Волівнá, ні́, *ж. соб.* Волы, быки. *Та й багато волівні нагнали на ярмарок.* Іохв. у. Слов. Д. Эварн.

Во́лісь, во́ліся, *нар.* Лучше, предпочтительнѣе мнѣ. *Волісь я їхати, як їсти.* Валков. у. *Воліся ми, брате, попросимо ми наименшого брата трибача.* Мет. 438.

Волíти, лію, єш, *гл.* 1) Желать, хотѣть. *Сього року бездольного ти і сей зі-*

ми воліла-сь мя закопати до сирої землі. Гол. 2) Предпочитать. *Волію все пострадати, тебе звідти викупляти, ніж маю тя в неволенці поминати.* Гол. *Воліла-сь мя, мати, в болото веречи, ніж мня мали цісарські вояки стеречи.* Гол. *Волів бим ся не родити, та й того не знати, як мя тяжко в нещастію породила мати.* Гол.

Волі́чка, ки, *ж.* Шерстяныя нитки для вышиванья, гарусъ. Гол. Од. 73, 18.

Волічко́вий, а, е. Гарусный. Хотин. у.

Во́ло, ла, *с.* 1) Зобъ. 2) Жирный подбородокъ. *Кричить наче за воло вхопили.* Ном. № 3458. 3) Подгрудокъ (у быка).

Волова́рь, ря, *м.*=**Воларь.** Угор.

Воло́вий, а, е. Воловій, бычачій. *Що він засадав тобі—на воловій шкурі не списати.* Ном. № 5604. *Треба мені волового воза.* Мил. 95. **Воло́ве о́ко, о́чко.** а) Птица крапивникъ, Troglodytes parvulus. б) насѣк. Hipparchia Hyperanthus. Вх. Пч. I. 6. в) также **воло́ві о́чі.** Раст. полевая астра, Aster amellus. **Воло́вий язи́к.** Раст. собачій корень. а) Anchusa officinalis L. ЗЮЗО. I. 111. б) Cynoglossum officinale. ЗЮЗО. I. 120. в) Symphytum officinale L. ЗЮЗО. I. 138.

Воло́вик, ка, *м.* Воловій пастухъ. *Ну, гукнув пан воловикові, тепер запрягай пару волів.* Грин. II. 232.

Воло́вина, ни, *ж.* Воловье мясо. *Не буде вже, каже пан,—ні різать, ні їсти тієї воловини.* Стор. II. 48.

Волові́д, *м.* 1)—**во́ду**=**Налигач.** Конотоп. у. *А все волики, все половії, а в них роженьки все золотії, а воловоди все шовковії.* Гол. II. 17. 2)—**во́да.** Воловій барышникъ, человѣкъ, продающій волы. КС. 1882. IX. 167. КС. 1882. III. 600. 3)—**во́да.** Волокрадъ. Ум. **Воловóдик.** *Ой на волики воловодики, а на коники пута.* Мет.

Воло́вник, ка, *м.*=**Воловня.** Ум. **Воловничо́к.** *Зажурилися волове в воловничку стояти.* Гол. IV. 319.

Воло́вня, ня, *ж.* Крытый сарай для воловъ.

Воловóдик, ка, *м.* Ум. отъ **воловід.**

Воловóдити, джу, диш, *гл.* Долго тянуть дѣло, проволакивать, водить. *За мною молодою усе парі ходять, усе парі ходять та й все воловодять.* Грин. III. 245.

Воло́водитися, джуся, дишся, *гл.* Имѣть съ кѣмъ продолжительныя хлопоты.

Воловóдня, ні, *ж.* Мѣсто на рынкѣ, гдѣ продается рогатый скотъ; скотопригонный рынокъ. Павлогр. (Залюбовск.)

Воло́га, ги, *ж.* Влага. Аф. 320.

Воло́гість, гости, *ж.* Сырость. *Мабуть тут од вологости в голові тобі завернулось.* К. ЧР. 400.

Воло́гнути, ну, неш, *гл.* Влажнѣть.

Во́лод, ду, *м.* Влажность. Шух. I. 139.

Володáрство, ва, *с.* 1) Владычество. 2) Владѣніе.

Володáрський, а, е. Владѣтельный; владѣльческій.

Володáрь, ря́, *м.* Владѣтель, владѣлецъ.

Володáрька, ки, *ж.* Владѣтельница, владѣлица.

Воло́дати, даю, еш, *гл.* Владѣть. *Схватило мою невістку так, що не володає а ні руками, а ні ногами.* Харьк. *Так наморився, що й руками не володаю.* Константиногр. у. *А ще будемо робити вкупі, поки ноги носять, руки володають.* Г. Барв. 415.

Воло́дити, джу, диш, *гл.* Увлажать, смачивать. Шух. I. 253.

Володі́ння, ня, *с.* Владѣніе.

Володі́ти, ді́ю, еш, *гл.* Владѣть.

Воло́жати, жаю, еш, *гл.* Сырѣть.

Воло́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Дѣлать влажнымъ. Аф. 320. 2) Колотить, трепать. *Доти їх* (панів кием) *воложив, аж поки....* Мнж. 76. *Всі надо мною як завиють* (собаки), *давай воложити гуртом!* Алв. 77.

Во́лок, ка, *м.* 1) Бредень. *В ставу було чималенько лящів; ніхто їх не ловив,—ні волоком, ні в'ятірами.* Гліб. *Чорний волок випив води ставок.* Ном. стр. 299, № 316. 2) Веревка, съ помощью которой тянутъ волами копны сѣна, бревна и пр. 3) Нерасколонный чурбанъ, бревно. Вх. Зн. 8. Ум. **Волочо́к.**

Воло́ка, ки, *ж.* 1) Завязка у лаптей, постоловъ и пр. Котл. Ен. VI. 51. Гол. Од. 67. Шух. I. 121. О. 1862. V. Кух. 37. *Наступив йому на волоку од постола.* Грин. I. 123. Ув. **Воло́чище.** *Вербовими пастолищами, лозовими волочищами.* Грин. III. 98. 2) Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Стародубскаго и Сосницкаго уу участокъ, на которомъ нажинаютъ отъ 80 до 100 копенъ ржи (слѣдовательно 8—10 десятинъ) съ равнымъ количествомъ земли въ другихъ двухъ смѣнахъ съ извѣстной частью сѣнокоса и даже лѣса или заросли

называется чвертною, а четыре такихъ чвертки—волокою. (Ефименко).

Волока́та, ты, *ж.* Бродяжничество, скитанія. *Ой нещасная волокита та журби ж мене збила.* Гриш. Ш. 416.

Волокі́нник, ка, *м.* Раст Paris quadrifolia. Вх. Пч. I. 11.

Волокни́ца, цѣ, *ж.* Сифилитическія проявленія въ носу. Шух. I. 46.

Волокно́, на́, *с.* Волокно. Ум. **Волокно́нце.** *Прибігав, прибігав козлик під віконце: ой чи тчуть, чи прядуть дівки волоконце.* Нп.

Волокнува́тый, а, е. Волокнистый.

Волокнува́тіти, тію, ѣш, *гл.* Дѣлаться волокнистымъ. Аф. 320.

Во́локом, *нар.* Таща. Переносно: насильно. *Волоком затяг у гості.* Константиногр. у.

Волокти́, чу́, че́шь, *гл.* Тащить, влачить, тянуть. *Так потомились, що насилу ноги волочуть.* Рудч. Ск. II. 48. *Убив корову, взяв на плечі та й волоче.* Рудч. Ск. II. 189

Волокти́ся, чу́ся, че́шся, *гл.* 1) Тянуться тащиться. *Десь то моя лиха доля шляхом волочеться.* Нп. 2) Тянуться, продолжаться. *Се не довго волоклося.* Мкр. Н. 37.

Волоку́ша, ші, *ж.* Родъ невода. Азовск. и Черном. Ум. **Волоку́шка.**

Волонтя́рь, ря́, *м.* Волонтеръ. *Було тут військо волонтирі, то всяких юрбиця людей.* Котл. Ен. IV. 56.

Волонцюгува́ти, гу́ю, ѣш, *гл.*=**Волочитися 1.** *Всяку погану нечисть, що по світу волонцюгує.* Драг. 39.

Во́лонько, ка, *с.* Ум. отъ **во́л.**

Волоточок, чка, *м.*=Пт. **Волове очко.** *Прилетіла фамилія, красно вбрана компанія: пан крук і пан гайворон і прекрасний водувудок, і великий волоточок.* Гол. II. 519.

Во́лос, са, *м.* 1) Волосъ. *Без Божої волі і волос з голови не спаде.* Ном. № 27. *Всі вісни будуть однакові: волос у волос, голос у голос.* Рудч. Ск. II. 90. **Волос** часто значитъ волоса, всѣ волоса на головѣ: *У волиночки коса з золотого волоса щирий бір освітила.* АД. I. 83. *Не покинь же мене, Боже, як мій волос побіліє.* К. Цсал. 161. **Волосом свѣти́ти.** Быть дѣвицей. Ном. № 8884. **Во́лосом засвѣти́ла.** Говорится о замужней женщинѣ, когда у нея спадетъ очіпокъ. Ном. № 3994. 2) Опухоль съ нарывомъ на пальцѣ. *Кому чи прясцю одігнати, од заушниць, чи пошептати, або і волос ізігнать.* Котл. Ен. Ш. 13. **Во́лос вилива́ти.** Лѣчить извѣстнымъ образомъ **во́лос.** О. 1862. X. 36. 3) Гусеница Eurgeria. Ум. **Волосо́к, волосо́чок.**

Волосе́ння, ня, *с.* и **волосе́нь, ні,** *ж.*= **Волосі́нь.** Борз. у. Черк. у. Вас. 152.

Волоси́на, ни, *ж.* Одинъ волосъ, волосинка. Рудч. Ск. I. 105. *Присмалив там золоту волосину* (з коня)—*тут прибігає кінь з Золотою гривою.* Рудч. Ск. I. 108. *Одна була волосина, та й ту гнида одкусила,* Нп. *За сю ніч і на волосину не заснула,* т. е. не заснула и чуточку, ни на минуту. Мир. Пов. I. 120. Ум. **Волоси́нка.** *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201.

Волоси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Таскать другъ друга за волосы. Вх. Зн. 8.

Волосі́нка, ки, *ж.* Пт. Silvia cinerea. Вх. Пч. I. 14.

Волосі́нь, ні, *ж.* 1) Конскій волосъ. 2) Леса изъ конскаго волоса. 3) Болѣе длинныя нити овечьей шерсти, изъ которыхъ получаются сравнительно тонкія нити. *В мене плахта з волосіні.* Нп.

Волосно́, но́го, *с.* Подать, назначенная на расходы волостнаго управленія.

I. **Волосни́й, а́, е́** Волосной. Драг. 24.

II. **Волосни́й, а́, е́.** Волостной.

III. **Волосни́й, но́го,** *с.* Волостной старшина. *Я наварила риби—може буде волосний.* Гриш. Ш. 566.

Волосни́к, ка́, *м.* 1)=**Волос 2.** Драг. 24. 2) Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124.

Волосни́ця, цѣ, *ж.* Раст. Poa nemoralis L. ЗЮЗО. I. 131.

Волоснува́тися, ну́юся, ешся, *гл.*= **Волоситися.** *Діти волоснуються.* Вх. Зн. 8.

Волосня́, ні́, *ж.*=**Волосі́нь.**

Волосо́вий, а, е. Изъ конскаго волоса. (Сито) *зложене з обичайки і дротіного або волосового дна.* Шух. I. 146.

Волосожа́р, ру, *м.* Созвѣздіе Цасидъ. *Уже Волосожар піднявсь, віз на небі вниз повертавсь.* Котл. Ен. VI. 20.

Волосо́к, ска́, } *м.* Ум. отъ **во́лос.**
Волосо́чок, чка, }

Воло́сся, ся, *с. соб.* Волоса. *Багацько, як у лисого волосся.* Ном. № 7710. *В його золоте волосся на голові.* Рудч. Ск. I. 108.

Во́лость, ти, *ж.* 1) Волость. 2) Волостное правленіе.

Волосува́ти, су́ю, е́ш, *гл.* Таскать за волосы. *Він так мене волосував, що й на голові нічого не лишилось.* Ольгоп. у.

Воло́ський, а, е. Румынскій. *Насіння з волоських гарбузів.* Сим. 209. **Воло́ські горі́хи.** Грецкіе орѣхи, Juglans regia L. Анн. 180. *Поминулися в саду яблучка, ще й волоські горішки.* Грин. Ш. 225.

Волоси́нний, а́, е́. Волосяной. *Там водами тими орудує баба-яга, костяна нога, волосяний язик.* Рудч. Ск. I. 135. *Основа соснова, волосяне пітканнн.* (Заг. сито). Мнж. 174.

Волосяни́ця, ці, *ж.* Власяница. *Замість черпечої волосяниці надів сталеву ковану тканину.* К. Бай. 73.

Волоси́яки, нок, *ж. мн.* Штаны изъ овечьей шерсти. Шух. I. 152

Во́лот, та, *м.* Колосъ, метелка проса или овса. *Як миша їсть волот, так буде хліб дорог.* Ном. № 313. Ум. **Волото́к.**

Воло́та, ти, *ж.*=**Волот.**

Волоти́стий, а, е. Колосистый (о просѣ, овсѣ).

Воло́ття, тя, *с. соб.* Колосья проса или овса. *Ой просо, просо волоття!* Мет. 206. У кукурузы—волосообразныя кисти сверху.

Воло́х, ха, *м.* 1) Валахъ, румынъ. *Ой волохи, волохи, вас осталося трохи; і ви, молдавани, тепер ви не пани.* Шевч. 153. 2) мн. **воло́хи.** Волоса на рукахъ и пр. *Так волохи й повставали.* Ном № 8191.

Волохати́й, а, е. Мохнатый, косматый, обросшій волосами, перьями. *Ходить голуб коло хати сивий, волохатий.* Мет. 11. *Хто волохатий, той буде багатий.* Ном. № 307. *Кіт волохатий.*

Волохати́ти, тію, ти́ш, *гл.* Мохнатѣть.

Волохати́сть, тости, *ж.* Мохнатость, косматость. Желех.

Волоха́ч, ча́, *м.* 1) Мохнатое существо. 2) Раст. Amarantus retroflexus L. ЗЮЗО. I. 111.

Волоцю́га, ги, *об.* Бродяга. Чуб. I. 240. *Всесвітня волоцюга.* Котл. Ен. VI. 11. Ум. **Волоцю́жка.** Ув. **Волоцю́жище.**

Воло́чаний, а, е. Объ обуви: съ **воло́ками.** *Волочані черевики* (у чоловіків). Константиногр. у.

Волочба́, би́, *ж.* Бороновапіе. Ананьев. у.

Волочебник, ка, *м.* Ходящій съ поздравленіями по домамъ на св. недѣлѣ. Ум. **Волочебничок.** *Ой ішли брели добрі молодці волочебнички.* Нп.

Воло́чини, чин, *ж. мн.* Остатки растеній, увязающіе въ зубьяхъ бороны при ея работѣ.

Волочи́ти, чу́, чиш, *гл.* 1) Тащить, тянуть, влачить, волочить. *Волочать трупи ланцюгами.* Шевч. 545. *Копиці волочив.* Греб. 378. 2) Бить, таща. *Хто пив, а мене волочать.* Ном. № 4063. 3) Бороновать (послѣ посѣва). Чуб. VII. 401. *Посіяв і волочить.* Грин. II. 151. *Удівонька пшениченьку сіє, посіявши, стала волочити.* Мет. 357.

Волочи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* Таскаться, скитаться, шляться. *По світу волочусь.* Шевч. 224. *Казав мені батько, щоб я оженився, по досвітках не ходив, та й не волочився.* Нп. **Копійка волочиться (у кого).** Есть деньги. Котл. НП. 351.

Волочи́ще, ща, *с.* Тасканіе за волосы. *Як би піймав на кавунах, то б зробив йому добре волочище.* Волч. у. (Лобод.).

Воло́чище, щі, *ж.* Ув. отъ **воло́ка.**

Волочі́льне, ного, *с.* Даръ въ видѣ пшеничнаго калача и нѣсколькихъ окрашенныхъ яицъ, приносимый въ понедѣльникъ Пасхи лицомъ, приходящимъ съ поздравленіемъ. См **Волочі́нник.** Чуб. Ш. 24.

Волочі́льник, ка, *м.* 1) Работникъ, боронующій послѣ посѣва. 2)=**Волочі́нник.** Желех.

Волочі́нник, ка, *м.* Понедѣльникъ Пасхи, когда ходятъ христосоваться и поздравлять съ праздникомъ. Чуб. Ш. 24.

Волочі́ння, ня, *с.* 1) Бороновапіе послѣ посѣва. 2) Хожденіе крестьянскихъ мальчиковъ на праздникъ Пасхи съ поздравленіемъ и пѣніемъ соотвѣтственныхъ пѣсенъ.

Воло́чка, ки, *ж.*=**Волі́чка.** Канев. у.

Волочо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **волок.** Браун. 39. *Виплети, старий, волочок та піди на річку, може рибки вловиш.* Мнж. 88. 2) Цилиндрическая склянка на снуркѣ, которой вынимаютъ изъ бочки водку для пробы. Сим. 96. *Горілку, то що, возять у Січ.... Привезеш горілку, то й прийде купувать і зараз бере волочок, тягає, сам п'є і душ десять час тує.* ЗОЮР. I. 156.

Воло́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **воло́шка.**

Воло́шин, на, *м.* Валахъ, румынъ. *У нас такий панич як волошин: чорнявий, з волосом на виду.* Ном. № 8554.

Воло́шка, ки, *ж.* 1) Валашка, румынка. *А в дівчини та чорнії брови, як у тій волошки.* 2) Раст а) василекъ, Cen-

taurea cyanus L. Вх. Пч. I. 9. ЗЮЗО. I. 116. *Ой у мене на городі зацвіли волошки.* Нп. б) Trifolium alpestre L. ЗЮЗО. I. 139. 8) Крымская бѣлая овчина, грубошерстная, крупная. Вас. 154. Ум. **Волóшечка.**

Вóльний, вóльність, вóльно. См. **Вільний, вільність, вільно.**

Вольнувáти, нýю, єш, *гл.* Вольничать, своевольничать. *Через те чоловік так і вольнує, що Бог милосердний.* Чуб. I. 234.

Вольовáч, ча, *м.* Зобатый человѣкъ. Угор.

Вóля, лі, *ж.* 1) Воля, свобода. *Степ та воля—козацкая доля.* Ном. № 767. *Дай рукам волю, то сам підеш у неволю.* Ном. № 3821. **Чи по вóлі, чи по невóлі.** По собственному желанію или по принужденію. Рудч. Ск. I. 93. **Вóлею зробúти.** Свободно, по собственному желанію сдѣлать. *Волею моє серце з твоїм понялося.* О. 1861. XI. 15. 2) Власть, сила. *Чия воля, того й сила.* Ном. № 1054. *Не будуть мать вражі ляхи на Вкраїні волі. А я живу в Божій волі, не дав мені Господь долі.* Мет. 57. *В своїй хаті своя правда і сила, і воля.* Шевч. 211. 3) Желаніе, соизволеніе. *Як Божа воля, то вирвеш з моря.* Ном. **В свою́ вóлю.** Какъ хочешь. *Живи, доню, в свою волю так, як полюбила.* Мет. **Про мою́ вóлю.** Для меня все равно. *Про мою волю роби, як хочеш.* НВолын. у. **Чинúти чию́ вóлю.** Исполнять чье желаніе, приказаніе. *Чини ж мою волю.* Шевч. 15. **Чинúти свою́ вóлю.** Дѣлать свое, по своему. *А тим часом вороженьки чинять свою волю—кують речі недобрії.* Шевч. 69. **Уволи́ти, учини́ти вóлю.** Исполнить желаніе. *А циганочка да ворожечко, ой уволи мою волю: да причаруй да козаченька, що гуляє во мною.* Мет. 87. Ум. **Вóленька.**

Волáка, ки, *м.* Большой волъ. К. ЦН. 309. Г. Барв. 245.

Волáр, рá, *м.* Воловій пастухъ. Kolb. I. 68. *Ай лем почав воляр трубить, почалď ся дівча будить.* Гол. IV. 519.

Волáчий, а, е. Бычачій. *Воляча голова.* Харьк. у.

Вомíсто, *нар.*=**Замíсть.** *Запріг би жида вомісто худоби.* Г. Барв. 19.

Вóмпнти, плю, пиш, *гл.* Колебаться, смущаться. *В неволі мов в господі спав, на всіх як на своїх дивився, пив, їв, не вомпив, не смутився, а часом і пісні співав.* Мкр. Г. 8. *Тягли тут пінченьку троянці, не вомпили сицилійці, черкали добре на захват.* Котл. Ен. II. 14.

Вон, *нар.* 1)=**Геть.** *Жаль батька, та вон несуть.* Ном. № 2256. *Або світи, або вон летіти.* Ном. № 2722. 2)=**Вонка.** *Коль вон сижу, тебе вижу.* Гол. II. 427.

Вонá, й, *мѣст.* Она. *Була в мене небога; при мені вона й зросла.* МВ. II. 19.

Вонечник, ка, *м.* Раст. Salvia glutinosa. Лв. 101.

Вóнка, *нар.* Внѣ; вонъ, изъ дома. Угор. *А чому ти, моя мила, вонка не в'ходила, коли мене та на дворі собака гонила?* Гол. IV. 500.

Вонли́вий, а, е. Часто вонявшій. Аф. 321.

Вонó, йогó, *мѣст.* 1) Оно. *Послухав моря, що воно говорить.* Шевч. 9. Употребляется для обозначенія неизвѣстнаго лица. *Хто ж се в мене їх (конопель) підчистив? Воно й бере, та не заразом, а потрошку.... Коли б мені його піймать та провчить,—воно б тоді одсахнулося.* ЗОЮР. I. 11. Въ ласкательномъ смыслѣ о лицахъ обоего пола: *Гомонить він (чоловік, побравшись) до мене, а я усе мовчу. Воно поміж народом плелталось, та й бачило доволі, дак і говорить до мене, а я усе соромляюсь.* Г. Барв. 4. Въ смыслѣ нѣсколько презрительномъ: *Та де ж таки йому за писаря ставати? Воно ще таке молоде та дурне.* 2) Оно; это. *Воно, бачте, жаліє мене мати. Воно хотять зо мною он що зробити. Як би з ким сісти хліба взісти, промовить слово,—то воно б хоч і як небудь на сім світі, а все б таки якось жилось.* Шевч. 658. *Роспитались—аж воно так як раз, що він їх зять.* Рудч. (к.

Вóнцити, плю, пиш, *гл.* Сомнѣваться. *Не вонпив старий Шрам, що сим його Петро укладе Тура.* К. ЧР. 169.

Вонючий, а, е. Вонючій. **Вонúче зíлля**=**Вонючка 1.**

Вонючка, ки, 1) Раст. Клоповникъ, Sepidum ruderare; б) Раст. Cimicifuda foetida Z. ЗЮЗО. I. 118. 2) Жучекъ изъ породы жужелицъ.

Вонáти, нáю, єш, *гл.*=**Смердíти.** *Не їжо цибулі й вонять не буде.* Ном. № 6745.

Вора́тися, рю́ся, рéвся, *гл.* При пахалѣ своего поля прихватить чужаго.

Вóрга, ги, *ж.*=**Варга.** Угор.

Вóрик, ка, *м.* Ум. отъ **вір 3.** Жеребчикъ. Шух. I. 211.

Вори́на, ни, *ж.* Жердь, употребляемая для огорожи. *Ми взяли ворину таку, як у руку завтовшки, та довгу та рівну.* Пирят. у. *З усього села ні хатини, ні ворини не зосталося, геть усе до щенту вигоріло.* Канев. у.

Во́ріг, рога, *м.*=**Ворог.** *Поглянь, Марусю, на поріг, то йде дружбонько, воріг твій.* Нп.

Ворі́женько, ка, *м.* Ум. отъ **во́рог.**

Во́рін, рона, *м.* Воронъ. Мир. ХРВ. 70. Ум. **Ворінéць.** *Ой по дівчині отець-мати плаче, а по козаку чорний ворінець кряче.* Лис. VI. № 32.

Ворі́ння, ня, *с.* Жерди для огорожи. Шух. I. 76. См. **Вір'я.**

Ворі́тенька, ньок, ворі́течка, чок, *мн* Ум. отъ **воро́та.**

Ворі́тка, ток, *мн.* Ум. отъ **ворота.**

Ворі́тний, а, е. Воротный. **Ворі́тний могори́ч.** Обрядовое угощеніе, даваемое мѣстнымъ парнямъ за пропускъ въ ворота невѣсты поѣзда жениха. Мил. 122.

Ворі́тниця, ці, *ж.* 1) Доска въ воротной створѣ. См. **Ворота.** *Дойшли вони до воріт, Остап осадив сало* (що ніс) *на ворітницю.* О. 1862. I. 35. Иногда во мн. ч.: ворота. *Втворіть ворітниці!* **АД.** I. 41. 2) **Глуха́ ворі́тниця.** Столбъ, къ которому привязаны ворота. Мнж. 135.

Ворі́тонька, ньок, *мн.* Ум. отъ **ворота.**

Ворі́ття, тя, *с.* Мѣсто у воротъ. *Перві свати по за воріттю, другі свати з кіньми під сіньми.* Нп.

Воріття́, тя́, *с.* Возвратъ, возвращеніе. *Є каяття, та нема воріття.* Ном. № 2240. См. **Вороття.**

Ворітця́, тець, *мн.* 1) Ум. отъ **ворота.** 2) Калитка. *Зачиняй ворітечка й ворітця, а не пускай Василечка молодця.* Рк. Макс.

Ворі́х, ха, *м.*=**Оріх.** Желех.

Ворі́шина, ни, *ж.* 1) Раст. Geranium sanguineum. Вх. Пч. I. 10. 2)=**Орішина.** Желех.

Ворі́шинка, ки, *ж.* Раст. Latus corniculatus. Вх. Пч. I. 11.

Ворка, ки, *ж.* Ворчанье. *Випивай, щоб на ворку не оставалось.* Ном. № 11555. *Ну бо допивай, а то буде чоловіча ворка наться.* Г. Барв. 39.

Воркі́н, куна́, *м.*=**Воркотун.** *У запічку да й воркін ворчить.* Грин. III. 99.

Воркі́т, кота́, *м.* Мурлыка. *Ой кіт воркіт да на віконечко скік.* Макс. (1849), 103.

Воркітня́, ні́, *ж.* Мурлыканіе.

Во́ркнути, ну, неш, *гл.* Мурлыкнуть. *А ти, сірий, воркни.* Мил. 39.

Ворко́та, ти, *ж.* Мурлыканіе. *Ой на кота воркота, на дитину дрімота.* Макс. (1849), 102.

Воркота́ння, ня, *с.* 1) Мурлыканье. 2) Ворчанье. *А з свекорком брання—тільки воркотання.* Грин. III. 82.

Воркота́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Мурлыкать. *Ой кіт буде воркотати.* Макс. (1849) 58.

Воркотли́вий, а, е. Ворчливый. *Третій клопіт—милий воркотливий.* Грин. III. 304.

Воркотня́, ні́, *ж.*=**Воркітня.** *Воркотня, та не що-дня.* Ном. № 2736.

Воркоту́н, на́, *м.* Ворчунъ.

Воркоту́ха, хи, *ж.* Ворчунья. *Годі тобі, стара воркотухо!* Стор. II. 216. *Жила Аматина там нянька.... скупа і зла і воркотуха.* Котл. Ен. IV. 42.

Ворко́тя, ті, *об.* Ворчунъ, ворчунья.

Воркува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Ворковать. *Чого, серце, як голубка, день і ніч воркує?* Шевч. 43. *Воркувала горлиця у садку.* Гліб. 49.

Ворку́н, на́, *м.*=**Воркотун.** *А на печі воркун ворчить.* О. 1861. XI. Св. 51. Ум. **Воркуно́к, воркуно́чок.** *Ой воркуне та воркуночку, не бий мене та в головочку.* Г. Барв. 40.

Воробе́нь, бня́, *м.*=**Воробець.** О. 1862. X. 34.

Воробе́ць, бця́, *м.* 1)=**Горобець.** *Орел не пристає з воробцями.* Ном. № 1033. 2)—**тростяни́й.** Пт. болотный воробей, Emberiza schoeniclus. Вх. Пч. II. 10.

Воробиця, ці, *ж.* Самка воробья. Желех.

Воробня́, ні́, *ж. соб.* Воробьи. Желех.

Воробчи́ха, хи, *ж.*=**Воробиця.** Желех.

Воро́бок, бка, *м.*=**Горобець.** Галиц.

Вороб'я́, б'я́ти, *с.* 1)=**Гороб'я.** 2) Маленькій ребенокъ (шутливо-ласкательное). Ум. **Вороб'я́тко** *А старая єго мати на кріселку сидить, маленьков вороб'ятко на руках держить.* Гол. I. 116.

Вороб'я́чка, ки, *ж.* Воробьиный пометъ. Вх. Зн. 8. Желех.

Во́рог, га, *м.* Врагъ. *В щасті не без*

ворога. Ном. № 1714. *З одним Богом на сто ворог.* Ном. № 12. Ум. **Вор(б)женько.**

Ворогува́ння, ня, *с.* Враждованіе. К. Краш. 11.

Ворогува́ти, гу́ю, єш, *гл.* Враждовать. *Баба, що ворогує на ню.* Ном. № 13409. *Вони на тебе ворогують, я буду ворог їм заклятий.* К. Псал. 312.

Ворож, жа, *м.*=**Ворожбит.** Вх. Лем. 400.

Ворожби́т, та́, *м.* Гадальщикъ, колдунъ. Рудч. Ск. I. 43. Гол. I. 3.

Ворожбите́нко, ка, *м.* Сынъ колдуна.

Ворожбити́вна, ни, *ж.* Дочь колдуна.

Ворожби́тка, ки, *ж.* Ворожея, чародѣйка. Гол. IV. 445.

Ворожби́тство, ва, *с.* Гаданіе, колдованіе, чародѣйство. Желех.

Ворожечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ворожка.**

Ворожий, а, е. Вражескій. *Заслінив вороже око.* К. Псал. 66.

Ворожи́ль, ля, *м.*=**Ворожбит.** Вх. Лем. 400.

Ворожи́ля, лі, *ж.* 1)=**Ворожбитка.** Вх. Лем. 400. 2)=**Сонечко,** Coccinella septempunctata. Вх. Лем. 400.

Ворожи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1) Гадать; колдовать. *Хто ворожить, той душею наложить.* Ном. № 233. 2)—**коло чого.** Возиться съ чѣмъ, что-то дѣлать съ чѣмъ. *Ночліжники бачили, що такі то коло тих коней ворожили і щось нишком балакали.* Ном. № 12831.

Ворожі́ння, ня, *с.* Гаданіе, ворожба.

Ворожка, ки, *ж.* Гадалка, ворожея. *У ворожки хліба трошки.* Ном. № 231. *Ворожка з бісом накладає.* Ном. № 232. Ум. **Ворожечка.**

Ворожне́та, ти, *ж.* Вражда. *Од лихої ворожнети заховаєшся за мене.* К. Псал. 81.

Ворожне́ча, чі, *ж.*=**Ворожнета.**

Ворóза, зи, *ж.* Веревка или ремень въ кнутѣ, которыми бьютъ. Вх. Зн. 8. Ум. **Ворóзка.**

Ворозький, а́, о́. 1) Шаловливый. Шух. I. 32. 2) Быстрый, горячій. *Ворозький кінь.* Вх. Зн. 8. Желех.

Ворóк, ка, *м.* 1) Мѣшокъ. *Питають ляхи: „Що ти постелив?“ — Ворок. — „Чим ти вкрився?“ — Вороком. — „Що ти поклав у голови?“ — Ворок. — А він уліз у мішок, то постелився і вкрився й під головами, й під ногами,—то все один.* Ном. № 1308. 2) Небольшой мѣшочекъ со скошенной нижней частью такъ что внизу только одинъ уголъ,—служитъ для отдавливанія творога. Ум. **Ворóчок.** Мнж. 177. *Висів під полом у ворочку сир.* Мнж. 81. *Йде хазяйка у комору та й тягне чого небудь ворочок.* О. 1862. I. 73.

Ворóн, на, *м.* 1) Воронъ, Corvus. *По дівчиноньці отець-мати плаче, а по козакові чорний ворон кряче.* Мет. 96. 2)—**морський.** Альбиносъ. Вх. Пч. II. 9. 3) Дѣтская игра, въ которой воронъ хватаетъ дѣтей, а мать защищаетъ ихъ и пр. Маркев. 71. Чуб. 73, 75; Ив. 56; КС. 1887. VI. 483. Ум. **Ворóнка.** Аф. 322. Ув. **Ворóнка.** Аф. 322.

Ворóн, нá, нé.=**Вороний.** *Ворон коню, біжи швидко.* Мет. 74.

Ворóна, ни, *ж.* 1) Ворона. *Ворона маненька, та рід великий.* Ном. 2)—**морська.** Пт=**Синьоворонка.** Вх. Пч. II. 9.

Ворóненький, а, е. Ум. отъ **вороний.**

Ворóненя́, ня́ти, *с.*=**Ворóня.** *Ворон послав вороненя, воно й полетіло.* Грин. I. 163. Ум. **Ворóненя́тко.** *Прилітає ворон з вороненятком.* Грин. I. 162.

Ворóнець, нця́, *м.* 1) Вороной конь. *Ой дайте мені коня воронця, коня воронця і гострого меча.* Мет. 339. 2) Напитокъ изъ водки съ медомъ. 3) Раст. а) Paeonia tenuifolia L. ЗЮЗО. I. 130. б) Spirala Filipendula L. ЗЮЗО. I. 137.

Ворóний, а́, о́. 1) Вороной. *Стоїв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. 2) Чорный. *Посередині колодязь, а там вода аж ворона.* ЗОЮР. II. 50. Ум. **Ворóненький.**

Ворóнка, ки, *ж.* Воронка. *Як олива закипіла, а вона виносить на двір, оддика воронку і по два кухлі у кожну бочку.* Рудч. Ск. II. 152.

Воронна́, на́, *с. соб.* Вороны. *А воронє клює-щипле личенько козаче.* Хата 17.

Ворона́ччя, чя, *с. соб.*=**Вороння.** *А на клятого так сідає гиліч, воронняччя.* Рудч. Ск. II. 74.

Ворóньок, нька́, *м.*=**Воронець 1.** *Пускається навздогін своїм баским бистроногим воронькóм.* Мнр. ХРВ. 139.

Ворóня́, ня́ти, *с.* Вороненокъ. Ум. **Ворóня́тко.**

Ворóня́ка, ки, *м.* Ув. отъ **ворон.**

Ворóня́чий, а, е. Вороній. Ном. № 12743. **Ворбняче ву́хо.** Порода грибовъ.

Воропа́й, пая, *м.* ? *Чоловіче воропаю, де ж я тебе поховаю? Заховаю під вербою. Чим накрию? Пеленою. Заховаю на могилі, щоб по тобі вовки вили.* Тополя. Чари, 9. См. еще **Потебня, Ш. 65.**

Ворóта, рíт, *мн.* Ворота. *Голий іде — ворота сусті.* Ном. № 1473. Части воротъ: **стовпй**—столбы, къ которымъ прикрѣплены ворота, **стовпці**—вертикальные брусья, въ которыхъ укрѣплены горизонтальныя **ворітниці**; отъ верхушки одного **стовпця** до низу другого идетъ діагональю планка, прибитая для большей крѣпости воротъ и называемая **перепíнка**. Харьк. у. (Лобод.). Ум. **Ворíтка, ворітця, ворíтенька, ворíточна, ворíтонька, ворíточка**. *Бігла чечітка поперед воріткa.* Ном. стр. 302, № 429.

Воротáрь, рá, *м.* 1) Привратникъ. *Воротаре, воротаре, вітвори воротонька.* АД. I. 40. 2) Родъ хороводной игры. КС. 1889. IX. 635.

Ворóтати, таю, еш, *гл.* Обтирать зерно въ ступѣ отъ шелухи. Золотонош. у.

Воротúло, ла, *с.* 1)=**Навій**. Вх. Уг. 247. МУЕ. III. 24. Шух. I. 255. 2) Длинное бревно, которымъ поворачиваютъ мельницу. 3) Часть **токарні** (см.). Шух. I. 305. 4) Родъ ключа для поворачиванія навоя въ ткацкомъ станкѣ. Волч. у.

Ворóтник, ка, *м.*=**Воротарь**. Гол. (Желех.).

Ворóтниця, ці, *ж.* 1)=**Ворітниця**. 2) Ворота, плетеныя изъ прутьевъ. Угор.

Ворóтній, я, є. Воротный. *Якась людина.... бралась на перелаз у воротній хвірточці.* Г. Барв. 419.

Вороттá, тя, *с.*=**Ворíття**. *Троянці, в кріпості запершись, Еней ждали вороття.* Котл. Ен. V. 31. *Буде каяття на світі,—вороття не буде.* Шевч. 379.

Вóрох, ха, *м.* 1) Куча. Шух. I. 178. **У вóросі погутóрити**. Поговорить въ компаніи. Шух. I. 41, 50. 2) Куча не вѣяннаго зерноваго хлѣба. *Пшениці ворох був не вкритий.* Алв. 69. *Ні жадної скирти не осталося—він усі помолотив. Вороха так до неба.* Грин. II. 69.

Ворохíбини, бин, *ж. мн.*=**Ворохíбня**. К. Дз. 167.

Ворохíбник, ка, *м.* Мятежникъ. Вх. Зн. 21.

Ворохíбництво, ва, *с.*=**Ворохíбня**. *З ворохібництвом лихим своїм таяться.* К. Дз. 117.

Ворохíбня, ні, *ж.* Мятежъ. Вх. Зн. 21. К. Дз. 115, 32.

Ворохóбити, блю, биш, *гл.* Бунтовать, возставать. Желех.

Ворóчання, ня, *с.* Переворачиваніе.

Ворочáти, чáю, еш, *гл.* 1) Возвратиться. *Ворочай, зятеньку, хоч не хутко.* Мет. 99. 2) Возвращать. *Доганяйте, ворочайте літа молодії.* Нп.

Ворóчáтися, чáюся, єшся, *гл.* 1) Возвращаться. *Ой їдь та їдь, мій милесенький, та не забавляйся, на конику вороненькім назад ворочайся.* Гол. 2) Поворачиваться. *Ой матінко утко, ворочайся хутко: уже сонце низенько, дружечки близенько.* Грин. III. 429. 3) Имѣться, случаться. *Нашим усе чарчина ворочається.* Грин. I. 239.

Вóрочок, чка, *м.* Ум. отъ. **вóрок**.

Ворситися, шуся, сишся, *гл.* Сердиться. Вх. Зн. 18.

Ворухлúвий, а, е. Подвижной; безпокойный.

Ворухнýти, нý, нéш, *гл.* Шевельнуть.

Ворухнýтися, нýся, нéшся, *гл.* Шевельнуться. *Не зна Марко, як в колисці часом серед ночі прокинеться, ворухнеться, то вона вже скочить і укриє й перехристить.* Шевч. 105.

Ворушúло, ла, *с.* Рычагъ. Полѣсье.

Ворушúти, шý, шиш, *гл.* 1) Шевелить. *Не воруши гною, бо буде воняти.* Ном. № 3289. 2) Трогать. *Чорте, на груш, тільки мене не воруш.* Ном. № 3837. *Не воруште мене, не займайте мене, неначе ви й не бачите нічого.* Кв. I. 88.

Ворушúтися, шýся, шишся, *гл.* Шевелиться. *Ворушиться, і усом моргає, і очима поводить.* Кв. I. 126. *Ворушіться ще, жили, поки живі.* Ном. № 5934. *Усюди.... народ ворушився.* Стор. М. Пр. 51.

Ворушлúвий, а, е.=**Ворухливий**.

Ворушнá, ні, *ж.* Суматоха, волненіе (толпы). Желех.

Ворчáти, чý, чúш, *гл.* Ворчать. *Коли зять стане ворчати, за двері хватайся.* Ном. *Хоч не лає, дак ворчить.* Г. Барв. 319.

Вор'я́, р'я́, *с.*=**Вір'я**. Козел. и Борз. у. *Через вор'є перелізти, зараз і в леваду.* О. 1862. VII. 34.

В-осенú, *нар.* Осенью. *В-осени ложка води, а дві грязі.* Ном.

Восéт, ту, *м.* Раст.=**Осот**. Вх. Пч. I. 9.

Восúка, ки, *ж.*=**Осика**. Вх. Пч. I. 12.

Воскобíйник, ка, *м.* Воскобойникъ, воскобой и хозяинъ воскобойни.

Воскобі́йниця, ці, *ж.* Воскобойня. Котл. Ен. V. 65.

Воскобі́йня, ні, *ж.*=**Воскобійниця**. К. ПС. 111.

Воскобо́їна, ни, *ж.* Раст. Solidago Virgaurea L. Лв. 101.

Воскобо́їни, їн, *ж. мн.* Вощина, остающаяся послѣ топленія воска. *Я вже знаю вісѣ і воскобоїни.* Ном. № 5780.

Воскови́й, а́, е́. Восковой. *Не поможе, милий Боже, восковая свічка.* Ном. № 5671.

Воскреса́ти, са́ю, еш, сов. в. **воскре́снути, ну, неш**, *гл.* Воскресать, воскреснуть. *Христос воскрес.* Ном. № 289.

Во́скрес, су, *м.* Воскресеніе. *З невмірущими авторами „Марусі“ та „Катерини“ почали вже простувати до воскресу староруської бояновщини.* К. Дз. 115.

Воскресі́ння, ня, *с.* Воскресеніе. *Садукеї кажуть: нема воскресення.* Єв. Мр. XII. 18.

Воскреси́ти. См. **Воскрешати**.

Воскре́снути. См. **Воскресати**.

Воскреша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **воскреса́ти, ту́, си́ш**, *гл.* Воскрешать, воскресить. *Чорна корова людей коле, а біла воскрішає.* Ном. стр. 291, № 44.

Воскува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Вощить.

Воспита́ти, та́ю, еш, *гл.* Пропитать, прокормить. *Ой як же мені не літати? Маю діток—нічим воспитати.* Нп.

Воспита́тися, за́юся, ешся, *гл.* Пропитаться, прокормиться. *Він має сім десятин землі, то йому можна воспитатися.* Ромен. у.

В-остáнне, *нар.* Въ послѣдній разъ. *В-останне глянула на діток, на брата.*

Восьма́ка, ки, *ж.* Восьмерка въ картахъ.

Восьмери́к, ка́, *м.*=**Вісьмерик**. Рудч. Чп. 158.

Восьмери́ї, ні, *ж.* Доска, получаемая при распилкѣ древеснаго ствола на восемь частей. Сумск. у.

Во́сьмеро, *числ.* Восемь душъ, штукъ.

Восьмерува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Разсѣкать, разрѣзать на восемь частей. *Літ з двадцять назад хоч би восьмерували, хоч би відчинили двері тівї куни, де ми сиділи, то не зворухнулся б з місця.* Стор. I. 257.

Во́сьмий, а, е. Восьмой. *Сім миль мосту, а на восьмій стоїть явор на ввесь світ славен* Ном., стр. 291, № 14.

Восьму́ха, хи, *ж.* Осьмушка, осьмая часть чего-либо (земельн. участка, кварты и пр.).

Во́хкий, а, е. Сырой, влажный. Ном. № 431. *Буде* (хата) *вохка зімою й весною.* Грин. II. 18.

Во́хкість, кости, *ж.* Сырость, влажность.

Во́хко, *нар.* Сыро, влажно.

Во́хра, ри, *ж.* Охра, желтая глина.

Во́чі, чей, *с.*=**Вічі**. Ном. № 10314.

Вочко́, ка́, *с.* Ум. отъ **во́ко**.

Вош и **во́ша, ші**, *ж.* Вошь. *Держись, як воша кожуха.* Ном.

Вошúвий, а, е. Вшивый. *Вошивий кожушок.* Чуб.

Вошко́вий, а, е. Ко вши относящійся. **Вошко́ве зі́лля.** Раст. Ononis hircina. Вх. Уг. 232.

Вошкопру́д и **вошопру́д, да**, *м.* Вшивецъ. *Пусти мене, вошкопруде, погуляти поміж люде!—Ой коли ж я вошкопруд,—сиди дома, вошї прудь.* Грин. III. 686.

Вошкопру́дка и **вошопру́дка, ки**, *ж.* Вшивица.

Вощ, щі, *ж.* Вощина. *Медок у роток, а вощу у церкву.* Ном. № 12394.

Вощáний, а, е. Желтый, рыжій, по цвѣту подобный воску. О. 1862. V. Кух. 37.

Вощéчок, чку, *м.* Ум. отъ **віск**.

Вощúна, ни, *ж.* Вощина.

Вощúти, щу́, щи́ш, *гл.* Вощить.

Вощóк, щка́, *м.* Ум. отъ **віск**.

Воюва́ння, ня, *с.* Веденіе войны, война. К. МВ. II. 188. *Їх уста м'які як масло, а на серці воювання.* К. Псал. 127. *Не кидав свого запорозького звичаю—воювання.* Мир. ХРВ. 81.

Воюва́ти, воюю, еш, *гл.* Воевать. *Коли б, Боже, воювати; щоб шаблюки не виймати* Ном. № 4636. *Яким мечем воював, таким і полїг.* Ном. № 7085. *Мене хочуть воювати.* Рудч. Ск. II. 10. *Царь царя потугою воює.* К. Бай. 26.

Воюва́тися, воюю́ся, ешся, *гл.* 1) Воевать. *Турецький цару, виїдь на войну, воюватися, муштруватися.* Мет. 2) Драться. *Приходить до неї та й каже їй: ну що, ходім, бабо, воюваться.* Рудч. Ск. I. 53.

Воювни́к, ка́, *м.*=**Войовник**. К. XII. 58. К. ЦН. 159.

Воювни́чий, а, е.=**Войовничий**. К. ЦН. 157.

Вояк, ка́, вояка, ки, *м.* Воинъ. *Так наші славнії вояки там мовчки проли-*

вали кров. Котл. Ен. V. 52. *Якого тобі ще треба? Чим не вояк?* Стор. II. 217. *А міщане ходять, все раду радять, що тому вояці за дари дати.* Нп. Ум. **Воя́ченько.**

Воя́цький, а, е, Воинскій, солдатскій. Желех.

Воя́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **вояк.**

Воя́чка, ки, *ж.* Воительница.

Вп.... См. **Уп....**

Вр.... Кромѣ нижепомѣщенныхъ словъ см. еще. **Ур.**

Враг, га́, *м.* Чортъ, злой духъ. *Не взяв його враг!* Ном. № 1355. *Куди вас враг несе до гаспидського сина?* Греб. 387.

Вра́говий, а, е.=Вражий. *Не взяла його врагова мати!* Ном. № 5714. *Враговий задирака.* Сим. 212.

Враждува́ти, ду́ю, еш, *гл.*—**на кого.** Быть недовольнымъ на кого, гнѣваться, сердиться на кого. *Враждують люде на Грицька, бо він з поля забірає чужі копиці.* Волч. у. *Народ і так на мене враждує.* О. 1862. II. 31. *Ой не враждуйте, вороженьки, на мене.* Грин. Ш. 251.

Враже́нний, а. е. Ув. отъ **вра́жий.**

Вражена́, ня́ти, *с.*=**Вражча́.** *Жиденята-враженята беруть з хати кошенята.* Грин. Ш. 326.

Вра́жий, а, е. Чертовъ, чертовскій, діавольскій. *Чи ви пани, чи ви ляхи, а ми запорожці: пам'ятайте, вражі сини, що ми вам не хлопці.* Ном. № 12510. *Було б тобі, вражий сину, нас трьох не кохати.* Мет. 103. Ув. **Враже́нний.** *Е, враженний сину!* Черк. у.

Вражча́, ча́ти, *м.* Чертенокъ. *Я з ним балакаю, а воно, вражча, так і заливається.*

Вра́зький, а, е.=Вражий. О 1862. I. 35. *Гей ви, ляхове, вразькі синове! Ік порогу посувайтесь, мені, козаку-нетязі, на покуті місце попускайте.* ЗОЮР. I. 205.

Вра́та, врат, *мн.* Только въ выраж.: **царські вра́та.** Царскіе врата. *Зачиняються царські врата для нашого брата.* Ном. № 4782.

Време́ння, ня, *с.* Хорошая погода? *Чиє времення, того й погода.* Ном. № 13354.

Вре́м'я, м я, *с.* См. **Урем'я.**

Вс.... См. **Ус....**

Вськня! *меж.* Призывъ для воловъ и коровъ. Шух. I. 211.

Вт.... См. **Ут....**

Вто́ра, ри, *ж.* Басовая струна въ торбанѣ. КС. 1892. Ш. 383.

Вубра́тися, беру́ся, ре́шся, *гл.*=**Убратися.** *Вубралась теща у вовчинки.* Мет. 191.

Вуга́лля, ля, *с. соб.*=**Вугілля.** Черниг. Ум. **Вуга́ллячко.**

Вуге́льник, ка, *м.* Обжигатель углей. Вас. 145.

Ву́гілля, ля, *с.* Уголье, уголь.

Ву́гіль, гля, *м.* Уголь. Ум. **Ву́глик, ву́гличок.**

Вугла́стий, а, е. Имѣющій углы, граненый.

Вугли́на, ни, *ж.* Уголекъ. Ум. **Вугли́нка.** Мнж. 139.

Вугло́, ла, *с.* При постройкѣ хаты въ срубъ: связь дерева въ углу. Грин. I. 53.

Вуглови́й, а́, е́. Угольный. Желех.

Вугля́р, ра́, *м.* Угольщикъ.

Вугля́рка, ки, *ж.* 1) Жена угольщика. Желех. 2) Мѣсто выжиганія угля.

Вугля́рня, ні, *ж.*=**Вуглярка 2.**

Вугля́рство, ва, *с.* Промыселъ выжиганія углей. Желех.

Вугна́вець, вця, *м.*=**Гунявий.** Желех.

Вугна́вка, ки, *ж.*=**Гугнявка.** Желех.

Ву́гнати, наю, еш, *гл.*=**Вугнотати.** Желех.

Вугнова́тий, а, е.=**Гугнявий.** Вх. Зн. 8.

Вугнота́ти, *гл.*=**Гугнявити.** Вх. Зн. 8.

Ву́гол, гла, *м.* 1)=**Куток.** 2)=**Ріг.** (наружный уголъ, уголъ улицы).

Ву́голов, ва, *м.* 1) Кожаная связь, которой въ цѣпѣ било прикрѣплено къ цѣповищу; части, охватывающія концы била и цѣповища, называются **ви́лиці,** а кольцо ихъ соединяющее - **ремінни́к.** Шух. I. 166. 2) Часть уздечки, находящаяся на головѣ. Шух. I. 79.

Вуго́р, гра́, *м.* Угорь, прыщъ.

Ву́грин, на, *м.*=**Зеленяк.** Вх. Пч. II. 10.

Вугрова́тий, а, е. Угреватый, имѣющій угри на лицѣ.

Вудву́д, да, *м.*=**Одуд.**

Вудвудя́, дя́ти, *с.* Птенецъ-удодъ. *Як вудвудята в вишневім садку, так та худібка при оборонці.* Гол. II. 36.

Вуди́ла, ди́л, *с. мн.* 1) Узда, уздечка. 2) Въ хвостѣ Большой Медвѣдицы названіе одной изъ меньшихъ звѣздъ, находящейся между конечной и средней звѣздой. Мнж. 148.

Вуди́ло, ла, *с.*=**Вудлище.** Желех.

Вудлище, ща, *с.*=**Вудлище.** Шух. I. 226.

Вудити, джу, диш, *гл.*=**Надити рибу.**

Вудка, ки, *ж.* Уда, удочка. **Урвалася вудка.** Нечѣмъ уже поживиться.

Вудкало, ла, вудко́, ка́, *с.*=**Вудвуд.** Вх. Пч. II. 15.

Вудлище, ща, *с.* Удлище. *Піду вудлище вирубаю.* Св. Л. 50.

Вудод, да, *м.*=**Вудвуд.**

Вудо́к, дка́, *м.*=**Вудвуд.** Вх. Пч. II. 15.

Вуж, жа́, *м.* 1) Змѣя ужъ. 2)=**Гуж.** *Коли взявся за вуж, то не кажи, що недуж.* О. 1862. I. 35.

Вужа́ка, ки, *м.* Ужъ, большой ужъ.

Вужі́в, жева, ве. Ужу принадлежащій.

Вужі́вка, ки, *ж.* Родъ веревки изъ прутьевъ, лозы или дуба.

Вужо́вий, а, е.=**Вужів.** Гол. I. 81.

Вузда́, дя́, *ж.* 1) Узда. 2) Длинная веревка, привязанная къ крыльямъ невода—для вытягиванія послѣдняго. Вас. 186.

Вузде́чка, ки, *ж.* Уздечка. *Аби вуздечка, а кінь буде.* Ном. № 5423.

Вузе́нький, вузе́сенький, а, е. Ум. отъ **вузький.**

Вузе́нько, вузе́сенько, *нар.* Ум. отъ **вузько.**

Вузи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Съуживать, дѣлать уже. *Треба двері вузити, а то широкі.* Каменец. у.

Вузі́сінький, а, е. Совершенно узкій.

Вузі́сінько, *нар.* Совершенно узко.

Ву́злик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **ву́зол.** 2) Комокъ сбившейся глины. *Глину на горшки треба розмішувать, бо в ній є вузлики,—так як камінці.* Екатериносл. у. (Залѣсовск.). Ум. **Ву́зличок.**

Вузлува́тий, а, е. 1) Узловатый. 2) Замысловатый.

Ву́зол, зла́, *м.* 1) Узелъ. *Лікарям чи поможись, чи не поможись, а вузол розв'яжись.* Ном. № 8339. 2) Узы, связь. Ум. **Ву́злик, ву́зличок.**

Вузьки́й, а́, е. Узкій. *Туди ввійти—широкі ворота, а відтіль—вузькі.* Ном. № 7352. Ум. **Вузе́нький, вузе́сенький.**

Ву́зько, *нар.* Узко. Ум. **Вузе́нько, вузе́сенько.**

Вузьмина́, ни́, *ж.* Съуженное и мелкое русло рѣчнаго протока. Верхнеднѣпр. у. (Залѣсовск.).

Вуй, ву́я, *м.* Дядя. Желех. Ум. **Ву́йко.** См. **Стрий, дядько.**

Ву́йко, ка, *м.* 1) Ум. отъ **вуй.** *Кіндрат свині брат, а кабана вуйко.* Ном. № 12706. 2) Названіе медвѣдя у гуцуловъ. Шух. I. 22.

Ву́йна, ни, *ж.*=**Дядина.** Вх. Зн. 8. Желех.

Ву́лень, льня, *м.*=**Вулій.** *Гуде у будинку, як у вулені.* МВ. (О. 1862. III. 50).

Ву́лиця, ці, *ж.* 1) Улица. 2) Мѣсто, гдѣ собираются парни и дѣвушки для пѣнія, игръ, танцевъ. *В мене ненька нерідная, мене на вулицю не пускає.* Мет. 328. Ум. **Ву́личка, ву́личенька, ву́лонька.** *Тісній вуличеньки, тісній.* Грин. III. 471.

Вулича́нин, на, *м.* Участникъ гульбищъ и увеселеній молодежи на **ву́лиці 2.**

Ву́личенька, ву́личка, ки, *ж.* Ум. отъ **ву́лиця.**

Ву́личний и **ву́лишний, а, е.** Уличный. Желех.

Ву́лій, лія, *м.* Улей.

Ву́лік, ка, *м.*=**Вулій.**

Ву́лонька, ки, *ж.* Ум. отъ **ву́лиця.**

Вунтува́ти, ся, ту́ю, ся, еш, ся, *гл.*=**Пручатися?** *Ой ми його не пускаєм, най ся не вунтує: ми хочемо того знати, де він ніч ночує.* Гол. I. 227.

Ву́рда, ди, *ж.* 1) Выжимки изъ сѣмянъ конопли или зеренъ мака, приготовленныя для начинки варениковъ или пироговъ. Kolb. I. 54. Марков. 151. 2) Сыръ, вываренный изъ сыворотки. Шух. I. 37, 206, 214.

Ву́рдитися, джуся, дишся, *гл.* 1) О молокѣ: створаживаться. Херс. Галиц. 2) О людяхъ: дѣлать кислую физіономію.

Вурди́ний, а, е.—пироги́. Пироги съ вурдою. Вх. Зн. 8.

Вуркота́, ті, *ж.*=**Воркота.** *Ой на кота вуркота.* КС. 1893. VII. 82.

Вурча́ти, чу, чиш, *гл.*=**Мурчати.** *Кіт вурчить.* Мнж. 145.

Вус, са, *м.* См. **Ус.**

Вуса́нь, ня, *м.* См. **Усань.**

Вуса́тий, а, е. См. **Усатий.**

Ву́сельниця, ці, *ж.*=**Гусениця.** Вх. Пч. I. 6.

Ву́спятки, ток, *мн.*=**Успятки.**

Вуста́, вуст. *мн.* См. **Уста.**

Ву́ставка, ки, *ж.*=**Уставка.**

Вусте́нок, нка, *м.* Въ рыболовной вершѣ меньшій конусъ, входящій въ большій. Мнж. 177. См. **Устенок.**

Ву́стілка, ки, *ж.*=**Устілка.** *Треба в новий чобіт услати вустілку з сіна аб з соломи.* ХС. IV. 56.

Вутеня́, ня́ти, *с.*=**Утеня**. *Нехай мої вутенята в городі у тебе.* Грин. Ш. 250.

Ву́тівка, ки, *ж.* Ум. отъ **вутка**.

Ву́тка, ки, *ж.*=**Утка**. *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. Ум. **Ву́тонька, ву́точка**. *Летять одинадцять вутінок.* Чуб. II. 19.

Вутлéнький, а, е. Ум. отъ **вутлий**.

Ву́тлий, а, е. Слабосильный, слабый. *Ця пшениця вутла,—зараз висиплеться.* Харьк. у. *Гречка вутла—боїться морозу.* Лебед. у. Ум. **Вутлéньний**. *Така ще вона вутленька.* МВ. (О. 1862. I. 85). См. **Утлий**.

Ву́точка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **вутка** 2) Родъ хороводной игры. Грин. Ш. 111.

Ву́треня, ні, *ж.*=**Утреня**.

Вуть-вуть! *меж.* Призывъ для утокъ. Херс.

Ву́тюхна, ни, *ж.*=**Вутка**. Грин. Ш. 112.

Вутя́, тя́ти, *с.*=**Утя**. Грин. Ш. 111. Ум. **Вутя́тко**.

Ву́тячий, я, е. Утиный. Драг. 375.

Вуха́нь, ня́, *м.* Человѣкъ съ большими ушами.

Вуха́тий, а, е. Съ большими ушами, длинноухій.

Вухна́лик, ка, *м.* Ум. отъ **вухна́ль**.

Вухна́ль, ля́, *м.* Подковный гвоздь и тотъ гвоздь, которымъ прибиваютъ къ оси **підко́н**. Ум. **Вухна́лик**. Г. Барв. 461.

Ву́хо, ха, *с.* 1) Ухо. **Тéпло, як у ву́сі**. Очень тепло. Ном. № 10285. **Тúхо, як у ву́сі**. Полная тишина. **Роспусти́ти ву́ха**. Развѣсить уши, слушать со вниманіемъ и довѣріемъ. См. Ухо. 2) Ушко сосуда. Шух. 264. 3) Часть **кушни** (см.). Шух. I. 169 4) Ухо, проухъ въ различныхъ инструментахъ для продѣванія рукоятки (напр. въ сапі, въ большой пилѣ, топорѣ и пр.). Шух. I. 164. МУЕ. III. 30. Сим. 24. 5) Въ желѣзномъ лемехѣ плуга гнѣздо, въ которое вставляется **чепі́га**. Вас. 199. 6) Шипъ бревна или бруса (въ постройкѣ, снарядѣ), входящій въ углубленіе. Шух. I. 90, 255. 7) Шипъ вала, которымъ валъ опирается на подставку. Шух. I. 235. 8) Шипъ, пятка дверей или воротъ, входящая въ гнѣздо и вращающаяся въ немъ. Шух. I. 87, 93. Ум. **Ву́шко, ву́шечко**.

Ву́чень, чня, *м.*=**Учень**. О. 1862. I. 72.

Ву́шечко, ка, *с.* Ум. отъ **вухо**.

Ву́шко, ка, *с.* 1) Ум. отъ **вухо**. **У мéне аж ýшки засмія́лись.**—сдѣлалось очень радостно. Г. Барв. 281. 2) мн. Вареники съ говядиной, варимые въ супѣ. 3) **Часть шкафи́** (см.). Шух. I. 253.

Вуя́нка, ки, *ж.*=**Вуйна**. Желех. Ум. и ласк. **вуя́ня**. (Галиц.).

Вх.... См. **Ух**....

Вц.... См. **Уц**...

Вч.... См. **Уч**....

Вш.... См. **Уш**....

Вщ.... См. **Ущ**...

В'юк, ка, *м.* Вьюкъ. *Їде трое, а під ними по одному коню під в'юками.* ЗОЮР. I. 157.

В'юн, на́. *м.* 1) Рыба вьюнъ. *Колись щука застукала в'юна у такім куточку, що не було куди йому втікати.* Рудч. Ск. I. 46. 2) Названіе вертлявaго, живого вола. КС. 1898. VII. 46.

В'юнки́й, а́, е́. Вертлявый, живой, проворный. *Тут що вже було б тобі в'юнке, так і на містці не всиде.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

В'юнови́й, а, е, Относящійся къ **в'юну**. *Покоштував в'юнового сала.* Ном.

В'юно́к, нка, *м.* Раст. Повилика, Convolvulus Sepium L. ЗЮЗО. I. 119.

В'юро́к, рка́, *м.*=**Юрок**. Чуб. VII. 409.

В'юча́к, ка́, *м.* Вьючное животное. *Двугорбі в'ючаки, цибаті дромадери в піску глибокому немов купались.* К. МХ. 15.

В'ю́чити, чу, чиш, *гл.* Вьючить. *Все що треба, в'ючили на коней.* Стор. II. 165.

В'яз, зу, *м.* 1) Дерево вязъ, Ulmus. 2) Рыба язь, Ciprinus rutilus. 3) Завязь. *Як би дощ, то ще б в'яз був на огудині.* Лебед. у *Щоб був в'яз на огірках.* О. 1861. XI. Св. 59. 4) мн. **в'язи́**=**В'язок 2**. *То не біда, що по в'язи вода, тое горш проняло, що і копилля поняло.* Ном. № 7228. Ум. **В'язо́к**.

В'яза́льник, ка, *м.* Вяжущій снопы.

В'яза́льниця, ці, *ж.* Вяжущія снопы. *У сніп в'язальниця не зв'яже.* К. Псал. 297. Ум. **В'яза́льничка**. О. 1861. XI. Св. 64.

В'язан(ь), ні, *ж.* Пучекъ, букетъ. *Велика в'язан квітя.* Вх. Лем. 400.

В'язання, ня, *с.* Связываніе.

В'яза́ти, жу́, жеш, *гл.* 1) Вязать, связывать. *Як кажуть, то й батька в'яжуть.* Ном. № 1081. *Буду жати і в'язати, доленьки шукати.* Мет. 276. 2) Привязывать. *Приїхав до долини, в'яже коня до ялини.* Мет. 91. *Хто путав (коні), той ногами плутав, а хто в'яже, той певно спать ляже.* Ном. № 11396. 3) Присоединять къ чему, связывать съ чѣмъ. *Не*

знайшли нічого такого, щоб її до того діла в'язати. Мир. Нов. II. 111. 4)—**ру́ку.** Жениться, выходить замужъ.

В'яза́тися, жу́ся, жешся, *гл.* 1) Связываться. 2) Вязаться. *Густо сей пояс в'язався.* Ном. № 257. 3) О раст.: завязываться. *Мої угірочки густо в'язались в угудині.* Ном.

В'я́зень, зня, *м.* Узникъ; плѣнникъ: арестантъ, заключенный. *Я буду сповідати в'язня.* К. ЧР. 393.

В'я́зи, зів, *м. мн.* Шейные позвонки. *Аби голова на в'язах, а розум буде.* Ном. № 4877. *Трохи в'язи не звихнулись.* Котл. Ен. VI. 41.

В'язи́ла, зи́л, *с. мн.* Узы. *Розірвемо ремінниї в'язила, поламлемо на шиях наших ярма.* К. Псал. 3.

В'язі́й, зія́, *м.*=**В'язільник.**

В'язі́ль, ля, *м.* 1) Раст.: а) Клеверъ бѣлый и красный, Trifolium repens,—pratense L. Вас. 205. б) Trifolium flexosum L. ЗЮЗО. I. 139. в) Trifolium montanum. ЗЮЗО. I. 139. 2) Связка. Угор.

В'язі́льник, ка, *м.*=**В'язальник.** Харьк.

В'язі́льниця, ці, *ж.*=**В'язальниця.** *Юрба в'язільниць молодих.* Щог. Сл. 103.

В'язі́ння, ня, *с.* Связываніе сноповъ.

В'я́зка, ки, *ж.* 1) Связка. *От вам казка, мені бубликів в'язка.* Рудч. Ск. I. 4. *В'язка сіна.* Грин. III. 571. *Я ж думала, що мій милий, аж соломи в'язка.* Мет. 2)=**В'язок 2.** Сумск. у. Ум. **В'я́зочка.**

В'язни́й, а́, е́. Относящійся къ тыльной части шеи. **В'язне́ са́ло.** Сало съ шеи. Павлогр. у.

В'я́зник, ка, *м.*=**В'язень.** *На свято Пилат одпускав їм одного в'язника.* Єв. Мр. XV. 6.

В'язни́ця, ці, *ж.* Тюрьма; заключеніе. Гол. I. 162. *Да чи правда, що губили Пилипка в в'язниці.* Лукаш. 137.

В'язни́чний, а, е. Тюремный. Желех.

В'я́знути, ну, неш, *гл.* Привязываться.

В'язо́вий, а, е. Вязовый. *А ще, правда, на козакові постоли в'язові.* Макс.

В'язо́к, зка́, *м.* 1) Связь **полу́драбків** въ возѣ. Рудч. Чп. 250. 2) Связь (изъ тонкаго гнутаго дерева), посредствомъ которой въ саняхъ **копили́** двухъ полозьевъ соединяются между собой. Лебед. у. (Залюбовск.). 3) Въ наружномъ однобортномъ колесѣ водяной мельницы: дубовая дужка, при помощи которой каждая лопатка прикрѣплена къ кляку. Черниг. у. 4) Въ корзинѣ: поперечина, сверхъ которой затягивается дуга для ручки въ корзинѣ. Вас. 147. 5) Позвонокъ. Терск. обл. 6) Ум. отъ **в'яз.**

В'я́зочка, ки, *ж.* Ум. отъ **в'язка.**

В'язу́ра, ри, *ж.* Большая связка. *В'язуру набере хворосту.* Кролев. у.

В'язь, зі, *ж.* 1)=**В'яз 3.** *В'язі мало на огудині.* Черк. у. 2) Вязь (сноповъ). *Копа дає по 5 п., а як що буйної в'язі, то й геть то більше.* О. 1862. I. 59. 3) ? *Дубовії сіни, а вербові в'язя.* Грин. III. 528.

В'я́лий, а, е. Вялый, увядшій. *Лежить моя женишина, як тая квітка в'яла.* Мет. 98. *Викорениться, як в'яла риба.* Ном. № 5354.

В'яли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Дѣлать вялымъ, вялить. *Чужина в'ялить як билину.* Гліб. *Уже ж мені, мій же братіку, уже роженьки не щипати.... а запашного василечка у рученьках не в'ялити.* Грин. III. 536. *Уроки.... печінку в'ялили.* Мнж. 152. 2) Сокрушать, печалить. *Не суши, не в'яли чорними бровами.* Мет. 17. *Сушать мене, в'ялять мене мої воріженьки.* Мет. 253. *Хлопцеві серденько слізьми в'ялила.* МВ.

В'я́нути, ну, неш, *гл.* 1) Вянуть. *Куди гляне, трава в'яне.* Ном. стр. 304. № 497. 2) Чахнуть, увядать. *Чого в'янеш, моя доню?* Шевч. *Лихо, лихо! мати в'яне, дочка червоніє.* Шевч. 20. **Се́рце в'я́не.** Сердце замираетъ, духъ захватываетъ. *З мушкетом стане, а серце в'яне.* Нп. *Твоє личенько біле рум'яне, хто на його гляне—серденько в'яне.* Мет. **Во́лос в'я́не (слухаючи що)**—говорится, когда приходится слышать что-либо сильно непріятное? *А в мене волос в'яне, се слухаючи.* Г. Барв. 441. *Так співає, аж волос в'яне.*

В'я́тер, ра, в'я́тір, ра, *м.*=**Ятір.** Ном. № 13437. *Ніхто їх не ловив,—ні волоком, ні в'ятірами.* Гліб. *Люде в'ятірі просушували.* Грин. II. 58.

В'ятери́на, ни, *ж.*=**Ятерина.** Ум. **Ятери́нка.** *Тепло, як циганові під в'ятеринкою.* Ном. № 642.

В'яча́ти, чу, чиш, *гл.*=**Мекати.** *Коза в'ячит, кричит: ве, ве!* Вх. Уг. 232.

Г.

Га? *межд.* 1) А? ась? что? *Чому не послухав, як я казав, щоб у шинок не заходив? га?* Рудч. Ск. II. 131. *Іване!—Га?* 2) А, ахъ, э, вотъ какъ! *Га, добра твоя горілка,—дай вип'ем ще.* Чуб. I. 109. *Раз лучилось робаку на віку, та вже й га!* Ном. № 2611. 3) Пѣсенный припѣвъ. *Гоп, чук, га, тропака, бо я зроду така!* Левиц. I. 53.

Габа́, **би́**, *ж.* 1) Бѣлое сукно турецкое. *Ой із города із Трапезонта виступала галера,... турецькою білою габою покровена.* АД. I. 208. У Шевченка снѣжная пелена. *Возьме її* (діброву) *та й огорне в ризу золотую і сповиє дорогою білою габою.* Шевч. 640. 2) Кайма? *Хустка з золотими квітами, з золотою габою.* МВ. II. 77. *Хустка колись була чорна із габою, тепер стала руда.* О. 1862. VIII. 32.

Га́бати, **баю**, **ешь**, *гл* =**Габцювати**. Аф. 352.

Габелко́вий, **а**, **е**. Сдѣланный изъ кожи молодой скотины. *Обутий в габелкових черевиках.* Стор. II. 96.

Габло́к, **лка**, *м.* 1) Кожа молодой скотины. Вас. 158, 157. 2) Кожа съ шеи лошади или быка. Мнж. 178.

Габзьо́ваний, **а**, **е**. ? *Вже була стара, а ще подавай їй і спідниці байові, і юпки габзьовані.* О. 1861. VIII. 16.

Габли́на, **ни**, *ж.* Телятина. Желех. Вх. За. 9.

Га́бні, **лів**, *м. мн.*=**Габлина**. Желех. Вх. За. 9.

Габо́, *межд.* Восклицаніе гуцульскихъ дровосѣковъ при спусканіи срубленныхъ деревьевъ съ горы внизъ; этимъ восклицаніемъ стоящіе внизу работники даютъ знакъ стоящимъ выше пріостановить спускъ деревьевъ. См. Кіпатов. Шух. I. 180.

Габо́вий, **а**, **е**. Сдѣланный изъ бѣлаго сукна **габа́**. *Рукавичейки габові.* Гол. II. 119.

Габу́х, **ха́**, *м.* Мѣсто въ рѣкѣ, гдѣ вода течетъ узкимъ руслоиъ и съ шумомъ бьетъ внизъ. Шух. I. 227.

Габцюва́ти, **цюю**, **ешь**, *гл.* Хватать. *Хоть старого, хоть малого, то так габцюють.* Аф. 352.

I. Гав! *межд.* Звукоподражаніе лаю собаки. *Вовк узяв дитину да й побіг, а собака за ним: гав, гав, гав!* Рудч. Ск. I. 9.

II. Гав, *нар.*=**Геп**. Вх. Лем. 402.

III. Гав, **ву**, *м.* Лай. *Я пізнав і гав тієї собаки,—такий хрипкий.* Новомоск. (Залюбов.).

Га́ва, **ви**, *ж.* 1) Ворона. Аф. 352. **Га́ви лова́ти.** Ротозѣйничать, зѣвать. *Гав ловив та витрішки продавав.* Ном. № 10926. 2) Переносно: разиня, ворона. 3) Промежутокъ межъ двухъ зубьевъ пилы. НВолын. у.

Гавановий, **а**, **е**. Темно-желтый. КС. 1891. V. 196.

Га́вань, **ні**, *ж.* Гавань. *Ой стояла на гавані против Яникоя; ой там була хуртовина із чорного моря.* Мет. 431.

Гавва́, **зі́**, *об.* Гнусливый человѣкъ, гнусливая женщина. Полт.

Гавва́тий, **а**, **е**. Гнусливый. Полт.

Га́вин, **а**, **е**. Вороній. *Гавине гніздо.*

Га́вити, **влю**, **вить**, *гл.* Ротозѣйничать, зѣвать.

Гавк, **ку**, *м.* Лай. Вх. Лем. 401.

Га́вкання, **ня**, *с.* Лай.

Га́вкати, **каю**, **ешь**, *гл.* Лаять. *Собака і на святого гавка.* Ном. № 5195.

Гавка́ч, **ча́**, *м.*=**Лис**. Вх. Пч. II. 5.

Га́вкнути, **кну**, **неш**, *гл.* Однокр. в. отъ **га́вкати**. *У дворі гавкнуло цуценя.* МВ. I. 108.

Гавкотня́, **ні́**, *ж.* Сильный лай.

Гавку́н, **на́**, *м.* Лающее животное. К. Дз. 57.

Гавку́чий, **а**, **е**. Громко лающій, часто

лающій. *Це в нас гавкучий собака.— Щеня гавкуче.* К. Дз. 49.

Гавку́щий, а, е.=**Гавкучий**. *Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі.* КМБ. II. 119.

Га́вра, ри, *ж.* Берлога. Угор.

Гавра́н, на, *м.* Птица: Corvus corax, воронъ. Вх. Пч. II. 9. *Гавране, гавране, високо літаєш.* Гол. II. 719.

Га́вря, рі, *ж.*=**Гава**. Морд.

Гавря́х, ха́, *м.*=**Ховрах**. Драг. 241.

Гавх, *меж.*=**І. Гав**. *Ей, чоловіче, а ні вважся! Бо що два, а не єден, а собака третій.... гуджа-гавх!* Ном. № 4357.

Гав'юрка, ки, *ж.*=**Вевірка**. Вх. Пч. II. 7. См. **Білка**.

Га́в'язь, зі, *ж.* Раст. Symphytum officinale. Вх. Пч. II. 36. Шух. I. 22.

Га́в'ячий, а, е.=**Гавин**.

Гав'я́р, ру, *м.* Раст.: а)=**Татара́н**. Acorus calamus L. ЗЮЗО. I. 109. б) Carex riparia L. ЗЮЗО. I. 115.

Гага́кання, ня, *с.* Вскрикиваніе, громкій говоръ.

Гага́кати, каю, еш, *гл.* Вскрикивать, громко говорить. *Піп у церкві гагакав, гагакав, аж піп його проняв.*

Гага́кнути, кну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гага́кати**.

Гага́ра, ри, *ж.* Родъ дикой утки, гагара. *По весні налетіло до нас на Тернівку гагар.* Стор. II. 75.

Гага́рячий, а, е. Гагарій. *Гагаряче пір'я.*

Га́д, ду, *м.* 1) Гадъ, пресмыкающееся. *Чужими руками добре гада ловити.* Ном. № 9664. 2) Соб. Много пресмыкающихся. *Гад руками з ями до ями носить.* ЗОЮР. I. 309. *Там коло криниці побачив такого багацько темного та сірого страшенного гаду.* Драг. 113. 3) Бранное: гадина. *Скверний гаде, куди ти лізеш? Схаменись!* Шевч. 335.

Гада́, да́, *ж.*=**Гадка**. *Ідіте до батька, покиньте свою непевну гаду́.* Г. Барв. 133.

Гада́й-зілля, ля, *с.*=**Віловор**, Parnassia palustris L. ЗЮЗО. I. 130.

Гада́ння, ня, *с.* Размышленіе, помыслы, думаніе.

Гада́ти, да́ю, єш, *гл.* 1) Думать, размышлять, помышлять, предполагать, воображать. *Я..козак молод, гадаю, що я собі пароньки не маю.* Мет. 17. *Ой ти, коваче, що ти думаєш-гадаєш?* Мет. 81. *Коника сідлав, а на Бога не гадає.* Гол. I. 11. 2)=**Згадувати**. *Та оудем ми помірать і свого батенька гадать.* Мил. 211.

Гада́тися, ється, *гл. безл.* **Гада́ється, гада́лося**. Думается, думалось. *Скільки ж то, гадалося мені, буде землі під усім царством.* Ком. Р. I. 1. *Коли б панам гадалося, з чого лихо скувалося.* Ном. № 1136.

Гадва́б, бу, *м.*=**Едваб**. Вх. Лем. 401.

Гадва́бний, а, е.=**Едвабний**. *Гадвабна хусточка.* Гол. IV. 435.

Гадда́, да́, *соб.*=**Гади**. *Гадє підь землю ховає сі на зіму.* ЕЗ. V. 80.

Гаджу́ґа, ґи, *ж.* Молодая смерека вышиной до трехъ метровъ. Шух. I. 176.

Гаджу́чка, ки, *ж.* Молодая смерека вышиной до $1^1/_2$ метра. Шух. I. 176.

Га́дзинка, ки, *ж.*=**Адзинка**. Вх. Зн. 1.

Га́ди-перега́ди, дів, *мн.* Раздумываніе. Почнуться гади-перегади—начнутъ думать-передумывать. Лохв. у.

Гади́ло, ла, *с.* Родъ игры съ пѣсней. *Гад, гад, гадило, що по полю бродило* и пр. Мил. 54.

Га́дина, ни, *ж.* 1) Гадъ, пресмыкающееся животное, змѣя. *Вється, як гадина.* Ном. № 3002. *Гадина в його словах дихає.* Ном. № 2932. *Хоч би гадина там сичала, то візьме* (такой воръ). Ном. № 11084. *Туга коло серця як гадина вється.* Чуб. V. 473. 2)= **сліпа́**=**Веретінник**, Anguis fragilis. Вх. Пч. II. 16. 3)—**сорока́та**. Pelias praester. Шух. I. 22. 4)—**чбрна**. Pelias chersea. Шух. I. 22. 5) Употребляется какъ бранное слово. Ум. **Га́динка**, Грин. I. 6; **га́диноньна**, Мет. 251. **га́диночка**. Чуб. V. 434.

Гади́нник, ка, *м.* Раст. а) Alchemilla vulgaris. Вх. Пч. II. 29. б) Verbascum thapsus. Лв. 102.

Га́диноньна, ки, *ж.* Ум. отъ **гадина**.

Га́диночка, ки, *ж.* Ум. отъ **гадина**.

Гадиня́, ня́ти, *с.* Змѣеныпъ. *Гадина чинить утеред яйце, а потім виводить гадинята.* Шух. I. 238.

Га́дка, ки, *ж.* Мысль, помышленіе, думка. *Ні думки, ні гадки.—Що хатка, то инша гадка. Взяли мене думки та гадки.* Ном. № 5807. **А ні га́дки. І га́дки не ма́є**. И не думаетъ вовсе; и въ усъ себѣ не дуетъ; и не заботится. Ном. № 4991. *Його лають, а він, а ні гадки, (а він і гадки не має).* Его бранятъ, а онъ и въ усъ себѣ не дуетъ. *Не жіриться Катерина, і гадки не має.* Шевч. 67. *За годинки жито помолотили й прибрали,—*

тепер мі гадки,— т. е. теперь я спокойны. Черн. у. **Шкода́ й га́дки.** Нечего и думать. *Шкода й гадки, не буде нічого.* Шевч. 422. **Ум. Га́донька, га́дочка.** *Думки-гадоньки не мають.* Шевч. 648. *Ой почели вівчерики гадочки гадати, як би дати Бондарючці та у село знати.* Шух. I. 205.

Гадкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Размышлять, раздумывать. *Він тогди не каже нічо, лиш собі гадкуїт.* Гн. II. 9.

Га́довий, а, е. Змѣиный, свойственный гаду. *Гадове ходло.* Бранное слово. *Енея, гадового сина, пужни по своєму.* Котл. Ен. IV. 36. *Гадова свинота.* Ном. № 12403.

Гадови́ще, ща, *с.* Змѣиное гнѣздо, мѣсто пребыванія змѣй. Вх. Зн. 9.

Га́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **гадка.**

Га́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **гадка.**

Га́дра, ри, *ж.* Баба-яга, сварливая баба. Вх. Зн. 9.

Гаду́. Обыкновенно съ повтореніемъ въ выраженіи: **Я (він, ти** і т. д.) **гаду́, гаду́.** Я (онъ, ты и т. д.) болтаю.... *Гаду, гаду, а вовк суне.* Ном. № 5769 *Гаду, гаду, а пси в крупах.* Ном. № 12949.

Гадь, ді, *ж.*=**Гадця.** *В хаті була всяка гадь.... вужі та ящірки.* Гн. II. 66. *На благовіщіня гадь вилазит із землі.* Фр. Пр. 59.

Гадю́к, ка, *м.*=**Гадина.** Вх. Зн. 9.

Гадю́ка, ки, *ж.* 1) Гадюка, Vipera berus. *Вилазить гадюка та й сичить.* Рудч. Ск. I. 146. *Гадюк умію замовлять.* Котл. Ен. Ш. 13. *Нехай мої руці поїдять гадюці.* Грин. III. 266. 2) Гадина, змѣя. *Даю вам силу наступати на гадюки.* Св. Л. X. 19. 3) Употребляется какъ бранное слово. Ум. **Гадю́чка.**

Гадю́ра, ри, *ж.* 1) Большая гадюка, большая змѣя 2) Бранное слово. *Що це ти, гадюро, робиш?* Уман. у.

Гадю́цький, а, е=**Гадючий.** Чуб. I. 122.

Гадюча́, ча́ти, *с.*=**Гадученя.** Ком. II. стр. 107.

Гадюченя́, ня́ти, *с.* Дѣтеныш гадюки, змѣеныш. *Гадюка й гадюченята.* Ком. II. 107 Ум. **Гадюченя́тко.**

Гадю́чий, а, е. 1) Змѣиный, гадючій. *Гадюча в серці в вас отрута.* К. Псал. 132. **Гадю́че но́дло.** Змѣиное гнѣздо. 2) **Гадю́ча мо́рква.** Раст. Peucedanum Oreoselinum Moench. ЗЮЗО I. 166. 3) Бранное слово. *Гадючий сину!* Маркев. 58. *Гадючий жид.* Маркев. 56. *І цінка вхопила гадюча дитина.* Грин. II. 183.

Гадю́чин, на, не. Принадлежащій, свойственный гадюкѣ. *Не лай гадючину матір.* Чуб. II. 12

Гадю́чина, ни, *ж.* Мясо гадюки, змѣи. Ном. № 12174.

Гадю́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **гадюка.** 2) **Гадю́чку вки́нути,** впустить. Сдѣлать пакость. *Здається і друже, а гадючку впустив.* Ном. № 9536.

Гадю́чник, ка, *м.* 1) Змѣиное гнѣздо. Екатеринослав. 2) Раст.=**Воронець,** Spiraea Filipendula L. ЗЮЗО. I. 137. 3) Низенькая землянка. Херс. *Викопав якийсь гадючник у землі.* Левиц. Пов. 343.

Гадю́ччя, чя, *с. соб.* Гадюки. *Тільки й видко між кущами, що гадюччя й ящірок.* Щог. Сл. 123.

Гадю́шник, ка, *м.*=**Гадючник 3.** „Мѣстечко Курисово-Покровское". (Одесса. 1883), стр. 16.

Гадя́, дя́ти, *с.* 1) Змѣенышъ, змѣиное отродье. Федьк. 2) **Гадє сліпе.** Рыба Petromyzon fluv. Шух. I. 24.

Га́дячий, а, е. 1)=**Гадовий, гадючий.** Мил. М. 48 *Сім голов гадячих.* Гн. I. 22. 2) **Га́дяче зі́лля.** Раст. Veronica chamaedrus. Вх. Пч. II. 37

Гаєви́й, а, е. Лѣсной. Желех.

Га́єчка, ки, *ж.* Ум. отъ **гайна 1.**

Га́з, зу, *м.* 1) Газъ. 2)=**Гас.**

Газарі́, рі́в, *м. мн.* Патронташи, пришитые на груди къ чемеркѣ. Черном.

Га́зда, ди и пр.=**Ґазда** и пр

Газе́та, ти, *ж.* Газета. *Жадна газета, жадна пошта не переносила так швидко звісток з одного краю до другого, як язик Борюхів.* Левиц. I. 180.

Газе́тник, ка, *м.* Журналистъ, издающій газету или пишущій въ ней. *Засіли письмаки собором у сто душ, високі розумом, в газетників преславні.* К. Дз. 118.

Га́зни́к, ка́, *м.* и **Газни́ця, ці,** *ж.*=**Гасник, гасниця.** Правобер.

Гаївка, ки, *ж.* Весенняя хороводная игра, весенняя пѣсня въ этой игрѣ. Гол. IV. 7. О. 1861. XI. Св. 39.

Гаїлка, ки, *ж.*=**Гаївка.** Желех. Гол. II. 177.

Гаїна, ни, *ж.*=**Гай.** *В зеленій гаїні, при низькій долині, козак грає і співає о любій дівчині.* Гол. I. 386.

Гаїння, ня, *с.*=**Гаяння.**

Гаїр, ру, *м.*=**Татарак.**=**Гав'яр.**

Гаїти, ся, гаю, ся, єш, ся, *гл.* 1)=

Гаяти, ся. О. 1861. XI. Св. 39: Рудч. Ск. I. 125. 2) Гаїти. Занимать попусту мѣсто. Вх. Зн. 9.

Гай, гаю, *м.* Роща, небольшой лѣсъ. Вас. 206. *По гаєві усякий птах літає.* Греб. 390. *Густий гаю, густий—не прогляну.* Мет. 66. Ум. **Гайок, гайочок.** *Гайок зеленький.* Шевч. 411. *Ходить милий по гайочку, виграває в сопілочку.* Чуб. V. 42.

Гай-гай! *межд.* 1) Эхъ-эхъ! *Гай-гай, як був я молодий! Гай-гай! добрий край, та лихая година з вами.* Ном. № 705. 2) Крикъ на хищныхъ птицъ.

Гайбу́в, ва, *м.* Раст. Ocimum baxylicum. Вх. Пч. I. 11.

Гайві́р, ру, *м.*=**Гавʼяр.** Св. Л. 271.

Гайворо́н, на, *м.* Грачъ, Corvus frugilegus. Вх. Пч. II. 9. *Та ще мене гайворони укрили з півночі... Клюють очі козацькії, а трупу —не хочуть.* Шевч. 491.

Гайворо́ння, ня, *с.* Грачи. *Як же закрякає гемоньске гайвороння та здійметься, наче хмара.* Стор. I. 125.

Гайворона́, на́ти, *с.* Граченокъ.

Гайворо́нячий, а, е. Свойственный, принадлежащій грачу, грачевый, грачій.

I. **Га́йда, ди,** 1) *м.* и *ж.* Повѣса Аф. 352. 2) *ж.* Флейта. Угор.

II. **Га́йда!** *межд.* Маршъ! впередъ! *Була колись правда, пожила—та й гайда.* Ном. № 6708. *Осідлаєм буланого та й гайда в дорогу.* Шевч. 246.

Гайдабу́ра, ри, *м.* Разбойникъ. К. Досв. 209, 218.

Гайдабу́рити, рю, рить, *гл.* Разбойничать. *Коли б ти не гайдабурив—всяк сидів би тихо.* К. Дз. 125.

Гайда́й, дая, *м.*=**Гайда́рь.** *Аж там стоїть гайдай молоденький.* Лукаш. 81.

Гайдама́ка, ки, *м.* 1) Гайдамакъ: человѣкъ, причастный къ крестьянскому возстанію въ 18 вѣкѣ на правомъ берегу Днѣпра. *Йде Залізняк Чорним шляхом, за ним гайдамаки.* Шевч. 155. 2) Разбойникъ.

Гайдамакува́ння, ня, *с.* Пребываніе **гайдама́кою**

Гайдамакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Гайдамачествовать, быть **гайдама́кою.** Аф. 353.

Гайдама́ха, *м.*=**Гайдамака.** Желех.

Гайдама́цтво, ва, *с.* Гайдамачество. См. **Гайдамака.** Левиц. I. 535.

Гайдама́цький, а, е. Гайдамаческій См. **Гайдамака.** Ном. № 4258.

Гайдама́чити, чу, чиш, *гл.*=**Гайдамакувати.** Аф. 353.

Гайдама́ччина, ни, *ж.*=**Гайдамащина.** ЗОЮР. I. 139.

Гайдама́шок, шка, *м.* Ум. отъ **гайдама́ка.** Желех. Грин. Ш. 601.

Гайдама́щина, ни, *ж.* Возстаніе гайдамаковъ, время возстанія гайдамаковъ. КС. 1884. VIII. 721.

Гайда́рик, ка, *м.* Ум. отъ **гайда́рь.**

Гайда́рка, ки, *ж.* Длинная пастушеская палка. Лубен. у.

Гайда́рь, ря́, *м.* Пастухъ овецъ. Зміев. у. Ум. **Гайда́рик.**

Га́йдати, даю, еш, *гл.* Играть на флейтѣ. Угор.

Гайдачо́к, чка́, *м.* Особый родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 104.

Гайдо́й, дея, *м.* У гуцуловъ: пастухъ рогатаго скота. См. **Гайдай, бовгарь.** Шух. I. 189.

Гайду́к, ка́, *м.* Высокорослый служитель; солдатъ надворной стражи. *Ой ви війти, отамани, панськії гайдуки.* Нп. *Ой крикнув царь на свої гайдуки: „Возьміть Байду добре в руки!“* Гол. I ²2. 2) Особаго рода танецъ. 3) **Гайдука́ сади́ти, удáрити.** Танцевать въ присядку. *Ударила б гайдука, та боюся мужика.* Чуб. V. 687. *Еней, матню в кулак прибравши, і „не до соли“ примовляючи, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. I. 20. 4) **Ніс гайдука́ снáче.** Выраженіе для указанія чьего-нибудь страшнаго аппетита, усиленной работы челюстями. *Лупить* (=їсть), *аж ніс гайдука скаче,—танцює.* Ном. № 12206. Ум. **Гайдучо́к.** Чуб. V. 1075. Ув. **Гайдучи́ще.** Чуб. V. 686.

Гайду́цький, а, е. Принадлежащій, свойственный **гайдуну́** 1.

Гайдучи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **гайду́к.**

Гайдучо́к, чка, *м.* Ум. отъ **гайду́к.**

Га́йка, ки, *м.* 1) Гайка. 2) Замедленіе, проволочка, трата времени. *Коли б не гайка трапилася у дорозі, може б і вистиг на обід.* Екатериносл. у. Ум. **Га́ечка.**

Га́йкати, каю, еш, *гл.* Кричать **гай!**

Гаймі́н, на, *м.* Множество. *У місті сьогодня гаймін огірків.* НВолын. у.

Гайна́рь, ря, *м.* Работникъ, пригоняющій на ярмарку еврейскій скотъ. Шух. I. 84.

Га́йний, а, е. 1) Мѣшкотный, медленный. *Гайна робота.* Вх. Зн. 9. 2)=**Гаєвий.** *Повій, вітре гайний.* Гол. II. 793.

Гайни́к, ка́, *м.* Лѣсникъ. Вх. Зн. 9.

Гайні́в, нова, ве. Принадлежащій, свой-

ственный **гайну́**. Бранное слово: *гайнів брат*. Ном. стр. 285 № 3349.

Га́йно, *нар.* Мѣшкотно, медленно.

Га́йно, **на́**, *с.* 1) Навозъ, испражненія. Ном. № 7916; № 6572. 2) Подстилка соломы для скота. О. 1862. VIII. 49. 3) Медвѣжья берлога. Шух. I. 22. 4) Безпорядокъ. **Гайно́м стоя́ти**. Быть въ безпорядкѣ. *Казала, що все прибрала в хаті, аж бачу, що все такечки й стоїть гайном.*

Гайнува́ння, **ня**, *с.* Небреженіе, небрежность, бездѣльничанье.

Гайнува́ти, **ну́ю**, **еш**, *гл.* Небречь, растрачивать, мотать. *Ти ж і сам колись був таким, як ми, дукою. Хто тобі, пескому синові, звелів гайнувати батьківщину.* К. Бай. 47. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном. № 558. *Заробить гроші, та й гайнує їми,—нічого не зостається в його.* Новомоск. у. 2) Кутить, гулять. *А кум з кумою в корчмі гайнує.* Чуб. № 1099. 3) Производить безпорядокъ. *Ну бігать, гомоніть, гайнувати,—аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10.

Гайну́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Побѣжать, кинуться, махнуть, ударать. Г. Барв. 314. *Десь так гайнув, що й не видно. Ой гайну я до дівчат та й на вечерниці.* Нп.

Гайна́вий, **а**, **е**. Грязный, скверный. *Громада, громада! гайняна їх рада!* Ном. № 14068.

Гайо́вий, **а**, **е**.=**Гасвий**. *Гарна, як квітка гайова.* Ном. № 8425.

Гайови́й, **во́го**, *м.* Лѣсной сторожъ.

Гайови́к, **ка́**, *м.* Лѣшій. Уман. II. 84.

Гайо́к, **йка́**, *м.* Ум. отъ гай.

Гайо́чок, **чка**, *м.* Ум. отъ гай.

Гайса́ння, **ня**, *с.*=**Гасання**.

Гайса́ти, **са́ю**, **еш**, *гл.*=**Гасати**.

Га́йстер, **ра**, *м.* 1)=**Чорногуз**, Ciconia nigra. Вх. Пч. II. 9. Ширят. у. 2)=**Гайстра**. ЗЮЗО. I. 113. Котл. Ен VI. 43.

Га́йстра, **три**, *ж.* Астра, Aster chinensis L.

Гайстру́к, **ка**, *м.* Родъ женскаго головного убора: бѣлый платокъ, вышитый по концамъ. Борз. у.

Гайта́! *меж.* При управленіи лошадью: направо. Желех.

Га́йта, **ти**, *ж.* Распутная дѣвка. Желех.

Гайта́н, **на**, *м.* Поясъ съ **гаманом**, большимъ шиломъ, ножемъ и прочее (у пастуховъ). О. 1862. V. Кух. 37.

Гайта́ра, **ри**, *ж.* Гитара. Екатериносл. у. Слов. І. Эварн.

Га́йти, *ж.* Дѣтск. Гулять. О. 1862. IX. 118.

Гайти́на, **ни**, *ж.* Жердь. Кіев. г.

Га́йтів, **това**, *м.* 1) Полевой сторожъ. Желех. 2)=**Гайник**. Вх. Лем. 401.

Гайтове́, **во́го**, *с.* Охота. Желех. Тоже: **гайто́ви**, *мн.* Шух. I. 235.

Гайта́! *меж.* **Гайта́**. Kolb. I. 65.

Гайтува́ння, **ня**, *с.* Охота съ гончими. Галиц.

Гайтува́ти, **ту́ю**, **еш**, *гл.* Охотиться, особенно съ гончими. Вх. Зн. 9. Шух. I. 235. 2) Распутничать? См. **Га́йта**. *Коли мати гайтує, то й дівка.* Ном. № 13984.

Гайту́сь,—**ходи́ти**. Дѣтск. Испражняться. *На чорнім хліб ся родить, а на білє гайтусь ходить.* Ном. № 12206.

Гак, **ку**, *м.* 1) Крюкъ. Рудч. Ск. I. 69. Грин. Ш. 412. *Возьміть Байду добре руки, на гак ребром заченіпе.* АД. I. 146. 2) Родъ багра для ловли рыбы. Вх. Пч. II. 25. 3) Крючекъ для удочки, но чаще употребляется ум. **гачо́к**. 4) Шипъ подковы. *Треба перекувать коня, бо вже гаки позбивались.* Аф. 353. 5) Орудіе для обтягиванія бочки обручемъ. 9) **Тут тобі й гак**! Тутъ тебѣ и конецъ; тутъ тебѣ и аминь! 7) **З га́ку плоди́ти ота́ру**. Браться досматривать стадо овецъ, получая за это отъ хозяина тридцатую овцу (о **личманах**). О. 1862. V. Кух. 37.*8) **З гако́м**. Съ лишнимъ, съ небольшою прибавкою. *По дві десятині й вісім аршин та трошки й з гаком.* Вас. 208 Ум **Гачо́к**, **гачо́чок**.

Га́кало, **ла**, *м.* и *с.* Часто повторяющій *меж.* **га**.

Га́кання, **ня**, *с.* Частое повтореніе вопросит. *меж.* **га**.

Га́карь, **ря**, *м.* Стволъ молодаго дерева, которымъ связываютъ вмѣсто двѣ **тальби**. два плота, сплавляемаго дерева. Шух. I. 181.

Га́кати, **каю**, **еш**, *гл.* Часто повторять вопросит. *меж.* **га**; чтокать. *І доки ти будеш усе тільки гакати?—Такий вже гакало!*

Гаківни́ця, **ці**, *ж.* Длинное крѣпостное ружье. КС. 1882. X. 142. *Три рушниці-гаківниці і три самопали* Шевч. 450.

Га́кнути, **кну**, **неш**, *гл.* Крикнуть **га**. *Га! Та як гакне, то аж зорі на небі заворушились.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

Гакс, *меж.* Крикъ, которымъ прогоняютъ свиней. Вх. Лем 447.

Гакува́тий, **а**, **е**. Крючковатый.

Гал, **лу**, *м.* 1) Небольшой шаръ. 2)**По-**

ляна въ лѣсу. Сурапс. у. Ум. **Га́лець, гале́чок.**

Гала́, *меж.* 1)=**Гиля**. *Дробу; дробу, дробушечки, найвшися петрушечки, найвшися лободи, гала, гала до води.* Чуб. III. 88. 2) **Пiти́ гала́ свiта.**=**Свiт за очi пiти́.** См. Свiт. *Щоб ти пiшов круго́ свiта та гала́ свiта.* Ном. № 3677. *Забiжи гала́свiта.* Чуб. VII. 575. 3) **Припѣвъ.** *Ой чук та гала, а я в церквi була.* Чуб. V. 1166.

Галабу́рда, ди, 1) *ж.* Дебошъ, дебоширство, буйство. Волынск. 2) *м.*=**Галабурдник.** Желех.

Галабу́рдити, джу, дить, *гл.* Дебоширствовать, производить безпорядокъ. Волынск.

Галабу́рдник, ка, *м.* Буянъ, дебоширъ. Желех.

Галабу́та, ти, *ж.* Надменность. Вх. Зн. 9.

Галага́н, на́, *м.*=**Ґалаґа́н.** *Зверху (води) блищав довгий рядок здорових, бiлих, дерев'яних галаганiв, наче разок намиста.* Левиц.

Галагі́вка, ки, *ж.*=**Гаївка.** Желех.

Галаджі́йка, ки, *ж.* Небольшой плужокъ съ прямой градилью, безъ колесъ. Одесск. у.

Галаджо́вий, а, е. ? *Спiдниця така, як ганчiрка, а корсет новий галаджовий.* Г. Барв. 113.

Галаду́н, на, *м.*=**Галадущик.** Желех.

Галаду́щик, ка, *м.*=**Гладущик.** Желех.

Гала́й. 1)=**Гала́йко.** Желех. 2) Кличка собаки. Вх. Лем. 401. 3) **На гала́й-бала́й.** Необдуманно, на авось, какъ попало, какъ нибудь. Ном. № 13030. 4) **У гала́й свiта пiти́.**=**Гала свiта пiти.** Желех. См. **Гала 2.**

Галайда́, да́, *м.* Скиталецъ, бездомный. НВолын. у.

Гала́йкати, каю, еш, *гл.* Кричать; кричать и пѣть, мѣшая пѣніе съ крикомъ. Желех.

Гала́йко, ка, *м.* Крикунъ, верезга. Желех.

Галайкота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Галайкати.** Желех.

Галайкоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Галайкати.** Желех.

Галайкува́тий, а, е. Крикливый, болтливый. Желех.

Гала́йстра, стри, *ж.* Толпа, куча народа, дѣтей. Желех.

Гала́кати, каю, еш, *гл.* Кричать. *Цит, брате, не галакай на мене.* Гн. II. 109.

Галамбе́ць, бця́, *м.* 1) Кушанье изъ кукурузной муки. Угор. 2) Родъ киселя изъ овсяной муки. Желех.

Галамбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Смѣшиваться, перемѣшиваться. Желех.

Гала́нка, ки, *ж.* Петля изъ веревки, извѣстнымъ образомъ связанная. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гала́нський, а, е. Голландскій. Стор. II. 160.

Галанці́, ці́в, *м. мн.* Узкіе брюки. *У нiмецьких галанцях.* Стор I. 111. *Носили латанi галанцi.* Котл. Ен. IV. 14.

Галанча́тий, а, е. Одѣтый въ узкіе брюки.

Галапу́п, па, *м.*=**Голопуцьок?** Вх. Пч. I. 14.

Га́лас, су, *м.* Крикъ, шумъ, вопль. *Зареготались нехрещенi.... гай обiзвався; галас, зик, орда мов рiже.* Шевч. 29.

Галаса́йко, ка, *м.* Крикунъ. Желех.

Галаса́ти, са́ю, еш, *гл.*=**Галасувати.** *Еней на старших галасає.* Котл. Ен. VI. 78. *Дяки гарненько галасали.* Мкр. Г. 70.

Галасли́вий, а, е. Крикливый. Желех.

Галасли́вість, вости, *ж.* Крикливость. Желех.

Га́ласний, а, е.=**Галасливий.** Желех.

Галасну́ти, сну́, не́ш, *гл.* Крикнуть. Желех

Галасова́ зілля, *с.* Раст. Scopolina antropoides. Вх Пч. II. 36.

Галасува́ння, ня, *с.* Крикъ, вопль, дѣйствіе отъ *гл.* **галасува́ти.** *Галасування то пiднiмалось разом, то затихало.* Левиц. I. 126.

Галасува́ти, су́ю, еш, *гл.* Драть горло, кричать, вопить. *Мiй дом не улиця, де кожний може галасувати.* Левиц Пов. 269. *Жiнки, пороспускавши коси, росхрiстанi і без свиток.... галасували на ввесь рот.* Котл. Ен. VI 52.

Галасува́тий, а, е=**Галасливий.** К. Кр. 40.

Галати́н, на, *м.*=**Галайко.** Желех.

Галаху́ра, ри, *об.* Насмѣшливое прозваніе лица духовнаго званія или его домочадцевъ. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Галаюва́тий, а, е.=**Галайкуватий** Желех.

Гальва́, ви́, *ж.* Мѣра жидкости. *Гальву вiна.* Гол. Ш. 244.

Галдама́ш, ша, *м.*=**Одамаш.** Вх. Зн. 43.

Га-ле! *меж.* Иди сюда! Вх. Лем. 402.

Галеня́, ня́ти, *с.* Галченокъ. *Чорнесенькі галенята, підійміться в гору.* Чуб. 1030.

Гале́ра, ри, *ж.* Гребной корабль, галера. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209.

Гале́рний, а, е и **гале́рський, а, е.** 1) Принадлежащій, свойственный галерѣ. *Обізветься між турків Лях-Бутурлак, клюшник галерський.* АД. I. 210. 2) **Гале́рна робо́та.** Каторжная работа (гребцами на галерахъ были обыкновенно невольники).

Га́лець, льця и **га́лечок, чка**, *м.* Ум. отъ **гал.**

Гали́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Гладить **галом** (см.). 2) Спѣшить торопиться. *Пождіте, вгамуйтесь трохи, не галіте.* Котл. Ен. III. 25.

Гали́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* 1) Быть глажену **галом.** 2)=**Галити 2.** *На бой дивитись всяк галивсь.* Котл. Ен. VI. 67.

Га́лицький, а, е. Галицкій. Желех.

Га́лиця, ці, *ж.*=**Галка 1.** *Кинув не палицю, убив не галицю, скублю не пера, їм не м'ясо.* Ном., стр. 293, № 92.

Га́лич, чі, *ж. соб.* Галки, грачи. *Галич поле криє.* Шевч. 52. *Коли галич у повітрі шугає—буде хуртовина.* Грин. I. 254.

Галича́нин, на, *м.* Житель Галиціи. Желех.

Галича́нка, ки, *ж.* Жительница Галиціи. Желех.

Гали́чина́, ни́, *ж.* Галиція.

Галівни́к, ка, *м.* 1) Канатъ, которымъ тянутъ паромъ. Каменец. у. 2) Работникъ, тянущій судно, бурлакъ. Черк. у. См. **Галювати 1.**

Га́лка, ки, *ж.* 1) Галка, клуша, corvus monedulus. *Ой полети, полети, да чорная галко, да на Дін риби їсти!* Мак. (1834). 128. *Чорний, як галка.* Ном. № 13152. 2) Небольшой шаръ, шарикъ. *Стоїть палка, на їй галка.* Ном. стр. 296. **Га́лки кла́сти, ки́дати.** Баллотировать шарами. Каменец. у. 3) **Мушка́тна га́лка.** Мускатный орѣхъ. 4) Родъ хороводной весенней игры. Маркев. 73. Ум. **Га́лонька, га́лочка.**

Га́лман, на, *м.* Бранное слово для мужчины Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Га́лманка, ки, *ж.* Бранное слово для женщины. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Га́ло, ла, *с.* 1) Шаръ. 2) Стекляный шаръ для глаженья. Полт. 3) Круглая поляна въ лѣсу. НВолын. у. 4) Круглое пространство на озерѣ, незаросшее водорослями. НВолын. у. 5) Лѣсное озеро. НВолын. у. См. **Гал.**

Гало́н, на, *м.* Галунъ, позументъ. *Золотії галони, а срібнії запони.* Нп.

Га́лонька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **га́лка.** 2) Ласкательное слово для женщины. *Спасибі тобі, Марусенько, галонько.* МВ. II. 124.

Га́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **га́лка.** 2)=**Галонька 2.**

Галу́-балу́, *меж.* Въ значеніи: болтать. Употребляется и какъ существительное, и какъ глаголъ. *Аби зійшлись, то як почнуть галу-балу,—кого вже тут не згадають!—Галу́-балу́, а свині в ріпі.* Ном. № 12948.

Галу́за, зи, *ж.* Вѣтвь. Гол. I. 206. Ум. **Галу́зка.** Ном. № 1045; **Галу́зонька.** *Є у лісі галузонька.* Гол. I. 206

Галу́ззя, зя, *с. соб.* Вѣтви.

Галу́зитися, жуся, зишся, *гл.* Вѣтвиться.

Галу́зка, ки, *ж.* Ум. отъ **галу́за.**

Галу́зонька, ки, *ж.* Ум. отъ **галу́за.**

Га́лу́зь, зі, *ж.*=**Галуза.**

Галу́н, ну́, *м.* Квасцы. *Нате і мій галун до церкви.* Ном. № 6434. Ум. **Галуне́ць, галу́нчик.** Аф. 354.

Галуни́на, ни, *ж.* Квасцы (растворенные?) *Як посолити, то не озме сі галунина єйці.* ЕЗ. V. 92.

Галу́нити, ню, ниш, *гл.* Мочить въ растворѣ квасцевъ. Чуб. III. 15. *Крашанки галунять, а тоді варять у кірці.* Черниг. у.

Галу́нка, ки, *ж.*=**Крашанка.** МУЕ. I. 171. КС. 1891. V. 191.

Галуно́вий, а, е. Квасцевый.

Галу́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **галун.**

Га́лух, ха, *м.* Нѣсколько галушекъ, слѣпившихся вмѣстѣ? *Галушку галух іззів.* Грин. I. 233.

Галу́ха, хи, *ж.* Большая **галушка.**

Галу́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **галушка.**

Галу́шище, щі, *ж.* Ув. отъ **галушка.**

Галу́шка, ки, *ж.* Галушка, кусочекъ тѣста, сваренный въ водѣ или молокѣ, клецка. Чуб. VII. 440. **Рі́зані галушки́, рва́ні галушки́**,—смотря по способу приготовленія. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. Ум. **Галу́шечка.** *Іди, доню, вечеряти, бо галушечки скипіли.* Грин. III. 421.

Галу́шник, ка, *м.* Большой любитель галушекъ. Черниг.

Галущáнка, ки, *ж.* Порода мяты. Вх. Зем. 402.

Гáль, лі, *ж. соб.* Галки. *Галь на скиртах сидить.* Міусск. окр.

Гáльма, ми, *ж.*=**Гальмó** 1. *Вітряк крутився, бо за гальму не зав'язаний був.* Зміев. у.

Гальмíз, за, *м.* Отверстіе въ обухѣ топора для вставки топорища. НВол. у.

Гальмó, мá, *с.* 1) Тормозъ для остановки колеса экипажа, колеса мельницы (деревянныя дуги, сжимающія посредствомъ веревки мельничное колесо, когда надо остановить его) и пр. 2) Переносно: препятствіе, задержка. 3) Изъянъ. *А нічого собі шкапина,—без гальма, ні за що зганить.* О. 1861. XI. Св. 49

Гальмува́ння, ня, *с.* Дѣйствіе тормозящаго, торможеніе, останавливаніе.

Гальмувáти, -мýю, єш, *гл.* 1) Тормозить. *У гору йду—не бичую, із гори йду не гальмую.* Мет. 460. 2) Останавливать мельничное колесо. 3) Переносно: препятствовать, задерживать. *Хто де не думає—там ночує, хотів де бігти—там гальмує.* Котл. Ен. VI. 42.

Гальовúна, ни, *ж.*=**Галя́ва.** Лохв. у.

Гальóнка, ки, *ж.* Парчевая лента. *Мн.* **гальóнки.** Головной дѣвичій уборъ изъ парчевой ленты. Ромен. у. Слов. Д. Эварн.

Галюва́ння, ня, *с.* Дѣйствіе отъ *гл.* **галювáти.**

Галювáти, люю, єш, *гл.* 1) Тащить судно противъ воды людьми или лошадьми. Чер. у. 2) Рыскать. *Галювали ціле літо по полю.* Чуб. Ш. 239. 3) Пустовать, быть незанятымъ. *Чого в тебе город галює,—хиба нема чого посадити?*

Галябáрда, ди, *ж.* 1) Алебарда. 2) Особый видъ топора. НВол. у.

Гáлява, ви, *ж.* Поляна въ лѣсу; незаросшее мѣсто среди хлѣба въ полѣ. НПолын. у. На рѣкѣ, прудѣ: незаросшее мѣсто среди тростника. (К. П. Михальчукъ). См. **Гало, Гальовина.**

Галя́вна, ни, *ж.*=**Галя́ва.**

Галя́па, пи, *ж?* Бранное слово для женщины. Шух. I. 34.

Галяр, ру, *м.*=**Гав'яр.** Вас. 205.

Галя́ра, ри, *ж.* 1)=**Галера.** КС. 1882. XII. 505. 2) Судно для перевозки грузовъ 3) Плоскодонная лодка на два весла. Вас. 157. Ум. **Галя́рка.** *Ми у Кременчуці переїздили на той беріг галярка́ми.* Пирят. у.

Гам! *межд.* 1) Означаетъ въ дѣтскомъ языкѣ: ѣсть. *Не плач, дитино, зараз будем гам.—І сам не гам і людям не дам.* Грин. I. 236. 2) Означаетъ быстро проглотить. *А лисичка його гам! та й проковтнула.* Рудч. Ск. II. 3.

Гáм, му, *м.* Крикъ, шумъ. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 333.

Гамазéй, зéю и зея, *м.* и **гамазéя, зéї,** *ж.* Магазинъ для склада и храненія какихъ либо вещей, хлѣба. О. 1862. I. 62. *Рушниць, мушкетів, оружжин наклали повні гамазеї.* Котл. Ен. IV. 56.

Гамазúн, на, *м.*=**Гамазея.** *Підпалюють гамазини з хлібом.* Стор. МПр. 80.

Гамазíй, зію, *м.* и **Гамазíя, зії,** *ж.*=**Гамазея.** *Оттой хліб, що в гамазії, добрі люде розібрали.* Кв. II. I. 145.

Гамáла, ли, *ж.* Смѣсь? Родъ кушанья? *Накришили так то того, то сього,—вийшла чисто гамала,—поїли.* Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Гамалúк, ка, *м.* Задняя часть шеи. *Козаки сами там порються, а нашому брату дають оголблю по гамалику.* К. ЧР. 354.

Гамаликува́тий, а, е. Толстошей, коренастый *Гамаликуватий віл.—Народ показний, гамаликуватий.* Г. Барв. 240.

I. **Гамáн, на,** *м.* Кожаный мѣшочекъ для храненія табаку, карманныхъ вещей; мошна, кошелекъ. Чуб. V. 919. *Загубила чотирі гроші з гаманом.* Ном. № 12533. *Товчуть, як жиди гаманa. Десь у мене був з кулями гаман.* АД. I. 173. Ум. **Гаманéць, гамáнчик.** Аф. 354. *„Ти курець?"—Курець, ясновельможний пане. „А в люлька й гаманець?"* Рудч. Ск. II. 202. Ув. **Гаманúще, гаманя́на.**

II. **Гáман, на,** *м.* Еврейскій праздникъ: Аманъ. *Гаман не свято, трясця не хороба.* Ном. № 5520.

Гаманéць, нця́, *м.* Ум. отъ **гамáн.**

Гаманúще, ща, Ув. отъ **гамáн.**

I. **Гаманóвий, а, е.** Относящійся, принадлежащій I. **Гаману.**

II **Гáмановий, а, е.** Относящійся къ II. **Гаману. Гáманове вýхо.** а) Пирожное, приготовляемое евреями во время праздника **Гáмана.** б) Бранное названіе еврея. Стор. II. 39.

Гамáнчик, ка, *м.* Ум. отъ **гамáн.**

Гаманя́ка, ки, *м.* Ув. отъ **гамáн.** Аф. 354.

Гамáрня, ні, *ж.* Металло-плавильное заведеніе. Нолт.

Гама́рство, ва, *с.* Плавильное искýство, металлургія.

Гама́рський, а, е. Металло-плавильный.

Га́мати, маю, еш, *гл.* Дѣтское: ѣсть. О. 1862. IX. 118.

Га́мба, би, *ж.* Узелъ, служащій для застегиванія вмѣсто пуговицы. Гол. Од. 82. Угор.

Гамба́рня, ні, *ж.*=**Гарбарня**. *Кору з дуба пообдирано і забрано до гамбарні... Ото де шкури чинять, то й гамбарня зветься.* Кіев у.

Гаме́ла, ли, *об.* Толстый, неповоротливый человѣкъ. Ном. № 13950.

Гаме́ра, ри, гаме́рка, ки, *ж.* Бумажный вязаный колпакъ въ видѣ усѣченнаго конуса. Желех. Гол. Од. 48.

Гаме́рицький, а, е. Американскій. Вх. Лем. 402.

Гамза́, зи́, *ж.* Казна. *У його багацько гамзи.* Аф. 354. См. **Кабза**.

Га́мів, мови, *ж.*=**Гальмо**. Желех.

Га́мір, мору, *м.* Шумъ, крикъ. Желех. *В містечку почався.... гамір.* Левиц. I. 126.

Га́мірка, ки, *ж.* Низкая деревянная ручка въ большой пилѣ, которой распиливаютъ дерево на доски. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гамірни́й, а́, е́. Шумный. Желех.

Га́мкання, ня, *с.* 1) Дѣтск.: ѣда. 2) Чавканіе.

Га́мкати, каю, еш, *гл.* 1) Дѣтск.: ѣсть. 2) Чавкать. *Зубами скреготить, яриться і гамка їсти здалека.* Котл. Ен. VI. 29.

Га́мкнути, ну, неш и **га́мнути, ну, неш**, *гл.* Однокр. в. отъ **га́мати**. Съѣсть, глотнуть. *Дай панові покуштувати, а він і гамкне.* Ном. № 1148.

Гамори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Кричать, шумѣть. Желех. Подольск. *Люде гаморят, дерево тріщит, сичит, солома прискає, огонь шепотит* (на пожежі). Гн. II. 30. *Жінка гаморить на мене, теща і всі гості якось косо дивляться.* Грин. II. 178.

Га́мрити, мрю, рить, *гл.*=**Гаморити**. *Я думаю, що́ воно гамрить, аж то ви балакаєте.* Лохв. у.

Гамсе́л, ла, *м.* Ироническое названіе, даваемое черноморцами жителямъ Таврической губ. Черном.

Гамселі́ти, лю́, лі́ш, *гл.* Колотить, бить, ударять. *Як почне тебе истиком гамселить, то будеш знать, як дратувать.* Екатериносл. у. *По столу кулаком гамселить.* Мир. XPB. 196. *У виски гамселило як обухом.* Мир. XPB. 266.

Гамува́ння, ня, *с.* Усмиреніе, укрощеніе, успокоеніе, удерживаніе. *Той давно вже їздив по табору, гамуючи козацтво, тільки од його гамування іще гірш підіймавсь гомін.* К. ЧР. 209.

Гамува́ти, му́ю, еш, *гл.* Удерживать, останавливать, укрощать, усмирять, успокаивать. *Кров гамую,—з носа йде.* Уман. у. *Гамуй йому козаків, коли полковницький пірнач у судді.* К. ЧР. 322.

Гамува́тися, му́юся, ешся, *гл.* Удерживаться, останавливаться, успокаиваться. Аф. 354.

Га́му́з, зу, *м.* 1) Мякоть, мязга. 2) **Потрощи́ти на гаму́з**. Разбить въ дребезги. *Потрощили їм ноги на гамуз.* ЗОЮР. I. 76. 3) **Га́музом**. Все вмѣстѣ, сподна. *Забрав гамузом, нічого не оставив.* Екатериносл. г. *Ну, я скажу га́музом ціну за всю роботу.* Лубен. у.

Гаму́ла, ли, *ж.* 1) Каша изъ яблокъ съ медомъ. Борз. у. 2) Полужидкая масса, клокочущая въ сопкахъ. Черном. 3) Неудавшееся жидкое кушанье, сдѣланное слишкомъ густымъ, подобнымъ киселю, напр. о борщѣ, о галушках. Переясл. у.

Гаму́лець, льця, *м.* Узда. **Гаму́лець упра́вити**. Надѣть узду, переносно: смирить, обуздать. *Шкода відбрикуватись!... Ми вправимо гамулець вам.* К. ПС. 55.

Га́на, ни, *ж.* Порицаніе, безчестіе, поношеніе, стыдъ. Желех. **Задава́ти, зроби́ти га́ну**. Хулить, охулить.

Ганде, *нар.* Тамъ. Вх. Лем. 402.

Гандéвери, рів, *м. мн.* Шаровары изъ саєти. (Запорожці) *наїздять у Богуслав на ярмарок та в саєтових штанях, чи то в гандеверах, кидаються було у цебер з дігтем.* О. 1861. XI. 31.

Га́ндель, гандлюва́ння, гандлюва́ти и пр.=**Гендель** и пр. О. 1862. I. 71.

Ганджа́, жі, *ж.*=**Ґанджа**.

Ганджар, ру, *м.* Широкій татарскій кинжалъ. *Татарина в-пень стинає, бунчук, ганджар, лук довжезний, ворон коня відбірає.* Млак. 76.

Га́ндзя, зі, *ж.* Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Га́ндри би́ти.=**Вайдики бити**. Желех.

Ганéбний, а, е. Позорный, безчестный, постыдный.

Ганéбне, *нар.*=**Ганебно**. *Ганебне зневажали.* Шейк.

Ганéбність, ности, *ж.* Позоръ.

Ганéбно, *нар.* Позорно, постыдно.

Ганéтьба, би, *ж.* Сильное порицаніе, поношеніе, стыдъ. *Її тільки ганетьбою і можна придавити.*

Ганжа, жі, *ж.*=**Ганджа**. *Коняка не має ніякої ганжі.* Рк. Левиц

Ганúба, би, *ж.*=**Ганеба**. *А сам в убожестві, в ганибі.* МВ. II. 43. *Було куди ні підуть мої дочки і поденно робити, або що, ніколи ганиби не чути.* Г. Барв. 294.

Ганúж, жу=**Ганус**. Вх. Пч. II. 34.

Ганúти, ню, нить, *гл.* Порицать, укорять, бранить, злословить, поносить, безчестить. *Служив Москві, Івані, а вона ж його гане.* Ном. № 669.

Ганíбний, а, е. 1)=**Ганебний**. 2) Въ презрѣніи находящійся. *Сама бідна і ганібна.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Ганок, нка и пр.=**Ґанок** и пр.

Ганус, су, *м.* Анисъ. Левч. 1.

Ганусíвка, ки, *ж.* Настойка на анисѣ, анисовка. *Хазяйка пляшку ухопила, що ганусівка в їй була.* Алв. 18.

Ганусóвий, ганусóвий, а, е. Анисовый.

Ганýти, ну́, не́ш, *гл.* Смекать, догадываться. *Ганути на кого.* Угор.

Гáниця, ци, *ж.* Кляча. Вх. Зн. 9

Ганчáрь, ря, *м.*=**Гончарь**.

Ганчíрка, ки, *ж.* 1) Тряпка, тряпица, ветошка, стирка. *Святая Покрівонько, покрий голівоньку хоч ганчіркою, аби я була жінкою.* Ном. № 493. *Зітри ганчіркою стіл, та не тівю, а чистенькою.* Харьк. 2) Грязное старое платье. *Чого це ти в таку ганчірку убралась?* Ум. **Ганчíрочка**. Ув. **Ганчíрище**. Аф. 354.

Ганчірúна, ни, *ж.*=**Ганчірка**.

Ганчíрник, ка. *м.* Тряпичникъ. Желех.

Ганчíрочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ганчíрка**.

Ганчíрря, ря, *с. соб.* и **ганчірáччя, чя**, *с. соб.* Тряпье. Черниг. *З вікон замість шибок визирає ганчірря.* Мир. Пов. II. 83.

Ганчíрчище, щі, *ж.* Ув. отъ **ганчíрка**.

Ганчірúний, а, е. Тряпичный. Константиногр у.

Ганьбá, би́, *ж.* 1) Позоръ, безчестіе, стыдъ, поруганіе. *Ганьбою не візьмеш, так сильою віймеш.* Ном. № 3892. 2) Порицаніе. *Тим тільки ганьба йому, що иноді чарку вип'є.* Лебед. **Ганьбу́ дáти**—кому. Выразить порицаніе. Ном. № 6820. *Я парубку ганьби не даю.* МВ. II. 125. *Ні хвали, а ні ганьби я не сплітаю твоїй пустині.* Шевч. 441.

Ганьби́ти, блю́, би́ш, *гл.*=**Ганити**. *Нащо ганьбити чоловіка?* Камен. у.

Ганьби́тися, блю́ся, би́шся, *гл.* 1) Быть порицаему, хулиму, порицаться, хулиться. 2) Стыдиться. Угор.

Ганьбли́вий, а, е. 1)=**Ганебний**. 2) Стыдливый. Угор

Ганьбли́во, *нар.*=**Ганебно**.

Ганьбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* 1)=**Ганити, ганьбити**. *Гарна дівка, ганьбувати ні за яку роботу не можна.* Г. Барв. 384. 2)—**ким**. Браковать, порочить, презирать. *Дівка ганьбує ним.* Черк. у. *Да чого, мила, смуткуєш, чи моєю маткою ганьбуєш?* Чуб. V. 690. 3) Жить безчестно. *Судив мені Бог та й п'яниченьку мужа, що він п'є і ганьбує, та ще й дома не ночує.* Нп.

Гáнька, ки, *ж.* Снарядъ, которымъ гонятъ рыбу. Мнж. 178. Тоже, что и **бовт**?

Ганяни́на, ни, *ж.* Разгонъ. *Тепер у нас, як прийхали з Петенбурху пани, так така коням ганянина, що куди тут.* Мелит. у. Слов. Д. Эварн.

Ганя́ння, ня, *с.* Бѣготня. *Одно ганяння з ранку й до ночі.*

Гоня́ти, ня́ю, ешь, *гл.* 1) Гонять, понуждать къ ходу. *Хлопці раз-у-раз сюди ганяють волів до водопою.—Його й наняв левади доглядати, проклятих горобців та гав ганяти.* Гліб. 2) Гонять, преслѣдовать, травить, сгонять. *Ганяють, як солоного зайця.* Ном. № 10071. *У хаті—хоч вовків ганяй,—холодно.* Ном. № 638. 3) Много бѣгать въ хлопотахъ, суетиться. *Цілісенький день ганяв сьогодня і нічого не пощастило зробити.—Чого ти ганяєш, як навіжений?* 4) Гоняться, добиваться, искать. *За великою добичу ганяє.* Макс. (1849) 31.

Гоня́тися, ня́юся, ешся, *гл.* Гоняться. *Г'анялись наші батьки по низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.

Гáпка, ки, *ж.* 1) Петля изъ проволоки для застегиванія платья. 2) Задница. К. ЦН. 223.

Гаплúк, ка́, *м.* Проволочный крючекъ для застегиванія платья. **Утя́ти до гаплúв**. Сдѣлать что-либо некстати, невпопадъ. Ном. № 12469. *Утяв до гапликів.* Котл. МЧ. 460.

Гаплúковий, а, е и **гаплúчний, а, е**.

Относящійся къ **гаплику́**. *Гаплична петелька.* Сдѣланный на крючкахъ. *Гаплико́ва жилетка.*

Гаплич|о́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **гаплúк**. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. КС. 1893. V. 278.

Гаптарúха, хи, *ж.* Жена золотошвея.

Гаптáрка, ки, *ж.* Золотошвея. Аф. 355.

Гаптáрство, ва, *с.* Искусство вышивать золотомъ, золотошвейство.

Гаптáрський, а, е. Относящійся, принадлежащій золотошвею, золотошвейскій. *Це гаптарське дiло.*

Гаптáрь, ря́, *м.* Золотошвей.

Гаптарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Быть золотошвеемъ. *Вiн уже десять год гаптарює.*

Гаптóваний, а, е. Вышитый, расшитый золотомъ или серебромъ. *Комiр i поли гаптованi золотом.* Е. ЧР. 102.

Гаптува́ння, ня, *с.* 1) Вышиваніе золотомъ или серебромъ. 2) Вышивка золотомъ или серебромъ.

Гаптува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Вышивать золотомъ или серебромъ. *Шовком шила, золотом гаптувала.* Рудч. Чп. 190. 2) Иногда употребляется и въ значеніи просто вышивать. *Нехай же шиють, шовком гаптують.* Метл. 3) **Сте́жку гаптува́ти.** Направлять путь. *Треба ж роспитатись куди прямувати, яким трактом стежку гаптувати.*

Гарабáкати, каю, еш, *гл.* Орать, горланить. Желех.

I. Гара́зд, *нар.* 1) Ладно, хорошо. *„Приходьте сьогодня до мене!“—Гаразд!* 2) Хорошо. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивили у Бiлiй Церквi замирив?* АД. II. 110. *Не журись, каже, дiвко,—все гаразд буде.* Рудч. Ск. II. 44. 3) Хорошо, достаточно, какъ слѣдуетъ, надлежащимъ образомъ. *Не найшов гаразд шляху.* Ном. № 667. *Сам ти гаразд не тямиш, що робиш.* Ком. Р. II. 3. *I ви, плебеї-гречкосiї, i ви молилися, та вас нiхто не милує. Не вмiють вас i помилувать гаразд.* Шевч. 609. 4) Счастливо, благополучно. *Як усе дома буде гаразд, то може i прийду.* 5) Очень. *Гаразд таки причарувала i його до себе* Стор. МПр. 70. Ум. **Гаразднéнько.** *Сонечко гаразденько обитрiе.* Сим. 201.

II. Гара́зд, ду, *м.* 1) Добро, счастье, благополучіе. *Чоловiкові мило згадати про давнi свої гаразди.* Федьк. *Я гаразду не зазнала, та вже й не зазнаю.* Гол. I. 263. *Живуть собi люде у добрi та в гаразді* 2) **Гаразди́=Достатии.** Шух. I. 104. 3) **На гара́зд.** Къ добру, кстати. *Чи буде це на гаразд?*

Гаразднéнько, *нар.* Ум. отъ **I. Гаразд.**

Гáрак, ку, *м.* Ромъ. МУЕ. I. 110.

Гармíй, мiя, *м.* Обманщикъ (о евреяхъ). ЕЗ. V. 151.

Гара́п, па, *м.=Арап.*

Гара́па, пи, *ж.=Гарапник.* Драг. 277.

Гарапíй, пiя́, *м.=Гарапник.* *Вiн його як учеше гарапiєм по спинi!* Александров. у. (лов. Д. Эварн.

Гара́пник, ка, *м.* Плеть, арапникъ. Рудч. Ск. II. 183. Шух. I. 292. *Гарапник тройчатий.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 105).

Гарасíвка, ки, *ж*, Узкая красная шерстяная ленточка. Гарусная лента. Желех. Гол. Од. 54. 47. О. 1862. II. 9.

Гарасíкувáтися, куюся, ешся, *гл.* Браниться, спорить. Вх. Зн. 9.

Гара́ч, чу, *м.* Дань, подать (хану).

Гáрб, бу, *м.* Большой крюкъ, багоръ. Морд. **З гáрбом.** Съ лишкомъ. *До Петрикiвки буде доорих сiм верстов з гарбом.* Новомоск. у.

Гарба́, би́. *ж.* 1) Большая телѣга на высокихъ колесахъ, арба. Мкр. Н. 2) Телѣга на двухъ колесахъ. О. 1862. V. Кух. 37. Ум. **Гарбúчка.** *Тiєю гарбичкою я по сiно їздив.* Екатериносл. у.

Гарбáжiйка, ки, *ж.* Лукъ-сѣянецъ. Херс.

Гáрбання, ня, *с.* Захватъ, грабежъ. *Гарбання чужої предкiвщини.* К. ХП. 133.

Гарбáр, ру, *м.* Крикъ, шумъ, гамъ. *Там у хатi гарбар.* НВолын. у.

Гарбарúха, хи, *ж.* Жена скорняка. Правоб.

Гарбáрня, нi, *ж.* Коженный заводъ. Правоб.

Гарбáрство, ва, *с.* Скорнячество. Правоб.

Гарбáрський, а, е. Принадлежащій, свойственный скорняку. Правоб.

Гарбáрь, ря, *м.* Скорнякъ, кожевникъ. Гол. Од. 41.

Гарбарувáти, ру́ю, еш, *гл.* Кричать, шумѣть. *У корчмi там гарбарують.* НВолын. у.

Гарбарювáння, ня, *с.=Гарбарство.*

Гарбарювáти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься, промышлять скорнячествомъ, скорнячить. Правоб.

Гáрбати, баю, еш, *гл.* Грабить, захва-

тывать, забирать. *Черевиці до себе гарбай.* Шевч. 284.

Гарбачій, чія, *м.* Рабочій изъ артели пастуховъ овецъ, завѣдывающій гарбою съ припасами,—исполняющій обязанности эконома и повара. О. 1862. V. Кух. 37.

Гарби́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **гарба́**.

Гарбо́вий, а, е. Относящійся къ арбѣ, ей принадлежащій. *Скрип коліс гарбових.* К. МБ. XI. 142.

Гарбу́з, за́, *м.* 1) Тыква, Cucurbita maxima. 2) **Да́ти гарбуза́**. Отказать сватающемуся. *Сватало її багато парубків, так вона всім гарбуза давала.* Чуб. II. 92. **Покуштува́ти, взя́ти, з'їсти гарбуза́**. Получить отказъ при сватовствѣ. Ном. № 8976. Ум. **Гарбузе́ць**. Ув. **Гарбузи́ще, гарбузя́ка**.

Гарбузе́ня, ня́ти, *с.* Шутливо: маленькая тыква. Ум. **Гарбузеня́тко**. *Ой казав ти, вражий сину, що гарбузенятко,—як я тобі втелющила,— помагав і батько.* Грин. III. 680.

Гарбузе́ць, зця́, *м.* 1) Ум. отъ **гарбуз**. 2) *мн.* Сѣмена изъ тыквы.

Гарбузи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **гарбуз**.

Гарбузи́ння, ня, *с.* Тыквенные стебли и листья.

Гарбузо́вий, а, е. Тыквенный. *Гарбузовий огуд.* Ном. стр. 296.

Гарбуза́, за́ти, *с.*=**Гарбузе́ня**. *Дурний бойко, не видів огірків, та й каже, що то гарбузіта.* Фр. Пр. 102.

Гарбуза́ка, ки, *м.* Большая тыква. *Вид—як волоський гарбузяка.* Г. Барв. 427.

Гарбузя́чий, а, е.=**Гарбузо́вий**.

Гарга́ла, ли, *ж.* Сосудъ для ношенія воды. Угор.

Гарга́ра, ри, *ж.* Сварливая баба. *Стара гаргара.* Ном. № 13620.

Га́рд, ду, *м.* 1) Рядъ перегородокъ или загородокъ въ водѣ для ловли рыбы. Брауи. 17. МУЕ. I. 43. 2) Перегородка поперекъ рѣки изъ камней. КС. 1882. V. 348. 3) Рыболовный заводъ. Аф. 355. *Було тобі б, пане Саво, гард не руйнувати.* Чуб. V. 966.

Гардаджі́й, джія, *м.* Мастеръ, устраивающій гард 3. МУЕ. I. 43, 36.

Гардама́н, ну, *м.* Крѣпкая водка. *Напившися гардаману, пійшов бим гулять.* Гол. III. 204.

Гардема́н, ну, *м.*=**Гардама́н**. *Напилам ся гардеману.* Чуб. IV. 513.

Гарди́бу́рка, ки, *ж.*=**Карто́пля**. Solanum tuberosum. Вх. Пч. II. 36.

Гардівни́чий, чого, *м.* Надзиратель за рыболовнями. Рудч. Чп. 246.

Гардовина́, ни, *ж.*=**Гордовина́**. ЗЮЗО. I. 141.

Гардува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Запруживать. *Гардувати у ставку воду.* Лубен. у. 2) Быть перевозчикомъ. 3) Находиться. *До лісу почлавав, де гардував Евандр з попами.* Котл. Ен. V. II.

Гаре́ль, ля, *м.*=**Гаріль**.

Гаре́м, му, *м.* 1) Гаремъ. *Роскошуй в своїх гаремах.* Шевч. 613. *Гареми мусульманські забреніли дівчатами вродливими й жінками.* К. МБ. XI. 152. 2) Отъ двадцати до тридцати соединенныхъ плотовъ сплавнаго дерева (**тальб**), идущихъ одинъ за другимъ. Шух. I. 181.

Гаре́мний, а, е. Гаремный. *Гаремна неволя.* К. ПС. 46.

Гаре́мник, ка, *м.* Многоженецъ, имѣющій гаремъ. К. МБ. III. 259.

Гаре́мниця, ці, *ж.* Гаремница, гаремная жена или наложница. *Усіх жінок, усіх своїх гаремниць порозсилав Осман, куди схотіли.* К. МБ. XI. 156.

Га́рець, рця, *м.* Гарнецъ. Ум. **Га́рчик**. Грин. II. 147.

Гаре́шт, ту, *м.* и пр.=**Аре́шт** и пр.

Гари́кало, ла, *м.* и *с.* Ворчунъ, придира. *Оцей* (или *оце*). *мені гарикало остогид!*

Гари́кання, ня, *с.* Ворчаніе, придирчивость.

Гари́кати, каю, єш, *гл.* Ворчать, дѣлать постоянныя внушенія, придираться. *Ви нічого не робите, бо нема на вас кому гарикати.*

Гари́катися, каюся, ешся, *гл.* Спорить, ссориться, пересбраниваться. *Вони тільки й роблять, що гарикаються увесь день.*

Гари́кнути, кну, неш, *гл.* Сказать сердито, огрызнуться. *Ат, живеться!—гарикнула стара, мов у розбитого дзвона вдарила.* Мир. Пов. II. 46.

Гарі́кливий, а, е. Ворчливый. *Стара гаріклива баба.* Мир. Пов. II. 42.

Гарі́ль, ля, *м.* Кропка, пылинка, мелкая часть. Аф. 356. **А ні гарі́ля**. Рѣшительно ничего. Ном. № 1923.

Гарка́вець, вця, *м.* Картавый человѣкъ.

Гарка́вий, а, е. Картавящій, картавый. Левч. 72.

Ґаркáвити, влю, виш, *гл.* Картавить.
Гаркáвка, ки, *ж.* Картавая женщина.
Гаркáво, *нар.* Картаво.
Гáркати, каю, еш, *гл.* Картавить. .Левч. 27.
Гаркебýз, а, *м.* Аркебуза, пищаль. *Німецькі гаркебузи.* К. ЧР. 38, 423.
Гаркóта, ти, *ж.* Картавость.
Гаркýн, на, *м.* 1) Ворчунъ. 2)=**Гаркуша.**
Гаркýша, ші, *об.* Картавый, картавая. .Левч. 27.
Гарлúкати, каю, еш, *гл.* Плохо пѣть. Вх. Лем. 402.
Гáрма-дáрма, *нар.* Напрасно, безъ всякаго повода. *Напався на мене гарма-дарма. Причепився гарма-дарми, задивився, що я гарна.* Нп.
Гарман, ну, *м.* 1) Токъ, гдѣ молотятъ хлѣбъ каткомъ или возя по хлѣбу повозку съ тяжестью; также и хлѣбъ, разложенный на току для такой молотьбы. *Сиділи у хаті, поки дощ пішов, залив їх гарман, а вони усе убуваються. Вони тоді до його, аж його вже половина у яру.* Грин. I. 188. *Наслали.... гарман, погарманились трохи, а то оставили на завтра.* Грин. I. 87. 2) **Ходúти в гармáні** (о лошадяхъ). Молотить. *Ціх коней не можна брати, бо вони в гармані тепер ходять.*
Гармáнити, ню, ниш, *гл.* Молотить лошадьми или волами, запряженными въ катокъ или въ повозку съ тяжестью. *У нас горох не молочений, чачавиця не гармонена.* Мил. 157.
Гармáнка, ки, *ж.* Катокъ, которымъ молотятъ. Славяносерб. у.
Гарманувáння, ня, *с.* Молотьба хлѣба лошадьми, запряженными въ катокъ или въ повозку съ тяжестью.
Гарманувáти, нýю, еш, *гл.*=**Гарманити.** *Гарманує, в мішки набіраєм.* Грин. Ш. 566.
Гармасáрь, ря, *м.* Жеребецъ. Желех. Вх. Зн. 9.
Гармáта, ти, *ж.* 1) Пушка. *З гармати стріляли.* Шевч. 232. *Як став місяць серед неба,—ревнули гармати.* Шевч. 53. *Під кріпкий, хоч гармати коти.* Ном. № 13436. 2) **Військова гармáта.** Артиллерія. Ум. **Гармáтка, гармáточка.** *Стрельнули.... з гарматки.* Чуб. II, 35.
Гарматíй, тíя, *м.*=**Гармаш.** Желех.
Гармáтка, ки, *ж.* Ум. отъ **гармáта.**
Гармáтний, а, е и **гармáтній, я, е.** 1) Пушечный. *Ой буде розмова, гарматняя рада.* Пѣсн. *Гарматній гук.* К. ЦН. 252. *Із королем гарматнім боєм бився.* К. ЦН. 171. 2) Укрѣпленный пушками. *Гарматний замок*
Гармáтня, ні, *ж.* Арсеналъ.
Гармáточка, ки, *ж.* Ум. отъ **гармáта.**
Гармáш, ша, *м.* Артиллеристъ, пушкарь. *Гей, гармаші! озвітесь із гармат!* К. ПС. 15.
Гармáшний, а, е. Артиллерійскій.
Гармúдер, ру, *м.* Шумъ, крикъ, тревога, безпорядокъ, смятеніе. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 334. *Стук, гармидер,—свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 103).
Гармúдерник, ка, *м.* Производящій безпорядокъ, неугомонный человѣкъ, дебошырникъ.
Гармидерувáння, ня, *с.* Дебоширство.
Гармидерувáти, рýю, еш, *гл.* Шумѣть, дебоширствовать. *Не гармидеруйте но та слухайте, що каже старшина.* НВолын. у.
Гарнизáй, зáю, *м.* Гарнизонный солдатъ. *Чемеричка наряжалась в руб'я, як циганка, а усатим гарнизою Кричиха Уляшка.* Мкр. Н. 40.
Гармідер, ру, *м.* и пр.=**Гармидер** и пр.
Гармонíйний, а, е. Гармоническій. Желех.
Гармóнія, нії, *ж.* 1) Гармонія. *І гармонія, і сила,—музика та й годі!* Шевч. 214. 2) Музыкальный инструментъ: гармоника.
Гарнасúтися, шуся, сишся, *гл.* 1) Возиться, барахтаться, драться. Вх. Лем. 402. 2) Комкаться, мяться. Вх. Лем. 402.
Гарнáсся, ся, *с.* Смятая, скомканная солома, трава, вообще—скомканныя, смятыя вещи. *Саме гарнася,—доброї трави нема.* Вх. Лем. 402.
Гарнасувáтися, сýюся, ешся, *гл.*=**Гарнаситися.** Вх. Лем. 402.
Гáрнець, нця, *м.* 1)=**Гарець.** *Наварила гарнець бобу.* Чуб. V. 1140. 2) Мѣра жидкости. *Взяли собі гарнець меду, та й на дощі сіли.* Чуб. V. 1016.
Гáрний, а, е. Хорошій, красивый, пригожій. *З гарної дівки гарна й молодиця.* Ном. № 9004. *Гарна, як квітка гайова.* Ном. № 8425. *Плакали і молоді очі за ним, за його гарною вродою.* МВ. II. 11. *Не те гарне, що гарне, а що кому подобається.* Посл. *Гарна пісня. Гарна го-*

дина. Ум. **Гарне́нький, гарне́сенький.** *Гарненький голосок, та чортова думка.* Рудч. Ск. I. 18.

Гарни́к, ка́, *м* Работникъ при возахъ Левч. 135.

Гарні́йшати, шаю, єш, *гл.* = **Гарні́шати.**

Гарні́сінький, а, е. Очень хорошій, очень красивый. Левиц. I. 314.

Гарні́сінько, *нар.* Очень хорошо, очень красиво. *Ґ'споди, як гарнісінько та веселісінько було.* О. 1862. IX. III.

Гарні́ти, нію, єш и **гарні́шати, шаю, єш,** *гл.* Дѣлаться красивѣе, хорошѣть.

Га́рно, *нар.* Хорошо, красиво. *Як гарна молодиця, то гарно й подивиться.* Ном. № 9003. *Бачуть сестру гарно вбрану.* Pauli. II. 11. *Гарно грає.* Рудч. Ск. II. 5. *Царь подякує гарно.* Рудч. Ск. II. 12. Ум. **Гарне́нько, гарне́сенько.** *Поцілуйсь гарненько.* Чуб. Ш. 44.

Гарню́к, ка, *м.* Красавецъ. Аф. 356.

Гарню́чка, ки, *ж.* Красавица. Аф. 356.

Гарню́сінький, а, е.=**Гарні́сінький.** *Сам гарнюсінький же, як линок.* Г. Барв. 234.

Гарню́сінько, *нар.*=**Гарні́сінько.**

Гарпуле́ць. льця, *м.* Колъ съ желѣзнымъ наконечникомъ, привязанный къ веревкѣ, другой конецъ которой прикрѣпленъ къ плоту; служитъ для остановки плота, для чего вбивается въ берегъ. Черк. у.

Га́рт, ту, *м.* Закалъ, закалка. *Гарт твердий дав коваль.* НВолын. у. Кромѣ прямого значенія, **да́ти, завда́ти га́рту** значитъ еще: задать кому. Ном. № 4180. *Дамо їм гарту.* Рудч. Ск. II. 123. *Дасть він вам гарту.* Св. Л. 283. *Як поспіє пшеничка* (=кукуруза), *то собаки дадуть їй гарту.* Кролев. у.

Гартівни́чий, гартовни́чий, чого. Производящій закалку.

Гарто́ваний, а, е. Закаленный, каленый. *Списи гартовані.* Шевч. 645.

Гартовни́й, ні, ж. Печь для обжиганія кирпичей. НВолын. у.

Гартува́ння, ня, *с.* Закаливаніе.

Гартува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Закалять. *Гартувати залізо.* Чуб. I. 46. *Шабельки гартують.* Шевч. 131. *Бідуючи, серце собі гартували.* О. 1862. Ш. 25.

Гартува́тися, ту́юся, ється, *гл.* Закаляться. Аф. 356.

Гарува́ти, ру́ю, єш, *гл.* 1) Запрашивать (пѣну, вознагражденіе). *Як що не дуже багато будуть гарувати, то й поступайтесь: там рублів п'ять, ну хоть і десять, то вже давайте, а як що зацурують як дурень за батька, то йдіть у друге місто.* ХС. VII. 421. См. **Ґарувати.** 2) Тяжело, безъ отдыха трудиться. *Увесь вік гарував та загарував собі тільки п'ядь землі та домовину.* (К. П. Михальчукъ).

Гару́ка, ки, *об.* Сварливый человѣкъ. Вх. Зн. 9.

Гару́катися, ка́юся, ється, *гл.* Ссориться, браниться. Вх. Зн. 9.

Га́рфа, фи, *ж.* Арфа. *По під воротьми в гарфу грав.* Млак. 73.

Гарцівни́к, ка, *м.* 1) Ѣздокъ на лошади. 2) Шалунъ. 3) Плясунъ.

Гарцівни́ця, ці, *ж.* 1) Шалунья. *На всю губу гарцівниця в людях і в господі.* Мкр. II. 30. 2) Плясунья.

Гарцьо́вий, а, е. Вмѣщающій въ себѣ гарнецъ. *Гарцьове відерко.*

Гарцюва́ння, ня, *с.* 1) Скачка на лошадяхъ, рыстаніе, гарцованіе. 2) Бѣганье, скачки, шалости. 3) Пляска усердная.

Гарцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* 1) Скакать на лошадяхъ, наѣздничать, рыскать, гарцовать. *На вороному коні гарцюєм.* Шевч. 312. *Батько веде того коня за недоуздок, а він так гарцює, копитами землю вибиває.* Рудч. Ск. II. 112. 2) Бѣгать, скакать, шалить. *Як хочете гарцювати, так ідіть на двір.* Кобел. у. *Іще сами як дівували та з хлопцями як гарцювали.* Котл. Ен. Ш. 50. *Бабина знай цілу ніч гуляє з хлопцями та крутиться і не раз так бувало, що гарцюючи і мички попалить.* Рудч. Ск. II. 54. 3) Танцевать. Рудч. Ск. I. 75. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата гопцюють; хлопці, піт аж ллється з шкури, коло їх гарцюють* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 102).

Гарч, ча, *м.* Черная гадюка, Pelias berus. Желех.

Гарча́ння, ня, *с.* 1) Ворчаніе (о собакѣ). 2)=**Гаркання.**

Гарча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Ворчать. *Собака гарчить.* Рудч. Ск. I. 18. *Чия б гарчала, а твоя б мовчала.* Ном. № 3181. 2)=**Гаркати.**

Га́рче, че, *с.*=**Гарч.** Вх. Зн. 9.

Га́рчик, ка, *м.* Ум. отъ **га́рець.**

Гарька́вий и пр.=**Гарка́вий** и пр.

Гарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Шалить. Лохв. у. Мил. 61.

Гарю́кало, ла, *м.* и *с.*, **гарю́кання, ня,** *с.*, **гарю́кати,-ся, каю,-ся, еш,-ся,** одн. в. **гарю́кнути, кну, неш,** *гл.*=**Гарикало, гари́кання, гари́кати, ся, гарикнути.** *З тими наймичками, треба все гарюкатись, сваритись.* Левиц. I. 475.

Гаря́ч, чу́, *м.* Сбитень. *Дуже змерз був, а як напився гарячу, то й зігрівся.* Екатериносл. (Залюб.).

Гаря́ч, ча, че. Краткая форма отъ **гаря́чий.** *Лучче мені, моя мати, гаряч камінь їсти.* Чуб.

Гаря́чо, *нар.* 1) Горячо, жарко. *І сюди гаряче, і туди боляче.* Ном. № 8051. 2) Пылко, горячо.

Гаря́чий, а, е. 1) Жаркій, горячій. *Гарячий борщ. Гарячий комин.* Рудч. Ск. II. 166. *Умила личенько гарячою сльозою.* Мет. 48. **Гаря́чого са́ла за шку́ру зали́ти.** Задать кому, причинить мученія. 2) Пылкій, вспыльчивый, горячій. *Гарячий чоловік.* 3) Разгорѣвшійся, вспотѣвшій. *Воли пристали,—може ти їх водою напоїв гарячих?* Рудч. Ск. II. 135. 4) **Гаря́чий час.** Горячее время, недосугъ. 5) **На гаря́чому вчи́нку.** На мѣстѣ преступленія, по горячимъ слѣдамъ. *Злапати на гарячому вчинку.* Ном. № 7439.

Гарячи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Разгорячать. *Варенуха почала його гарячити.* Левиц. I. 281.

Гаряч'и́ти, чі́ю, еш, *гл.* Становиться горячимъ, жаркимъ. *Сонце підбилось—на дворі гарячіє.*

Гаря́чка, ки, *ж.* 1) Жаръ, горячка. *На гарячку лежить.* Ном. № 8136. 2)= **Гаряч.** (Сбитень). Правоб.

Гарячкува́ти, чкую́, еш, *гл.* Пороть горячку. *Я гарячкую, гарячкую—де воно ділося сокира та долото, аж воно украв хтось.* Волч. у.

Гаря́чник, ка, *м.* Сбитеньщикъ. *Він був гарячник, усе було у нас гаряч продає.* Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Гарячосе́рдий, а, е. Вспыльчивый, жестокосердный. К. Кр. 30.

Га́с, су, *м.* Керосинъ. Лохв. у.

Гаса́ння, ня, *с.* Бѣганіе, прыганіе.

Гаса́ти, са́ю, еш, *гл.* Бѣгать, прыгать, метаться, усердно танцовать. *Гасав і я, як божевільний по степах за кабардою.* К. ЧР. 94. *„Сіль сиплеться з кишені, сіль“! кажуть чумакові, а він гаса. „А вже,—каже,—мені не до солі, коли грають на басолі“.* Ном. № 10076.

Гаси́ло, ла, *с.* Щипцы для гашенія свѣчей въ церкви. Аф. 357.

Гаси́тель, ля, *м.* Гаситель, гасильщикъ. К. Бай. 7.

Гаси́ти, гашу́, сиш, *гл.* Тушить, гасить. *Гасити свічку. Стала діброва палати, палати.... взяли діброву гасити, коновками воду носити.* Чуб. III. 37.

Гаси́ння, ня, *с.* Погашеніе, тушеніе. Левиц. I. 360.

Га́ска, ки, *ж.* Молотокъ для разбиванія кусковъ вываренной на солеваренныхъ сковородахъ. Вх. Зн. 49.

Га́сло, ла, *с.* 1) Сигналъ, знакъ. *Дав єси до бою гасло і грізна потуга встала.* К. Псал. 150. *Узяв мушкет, вистрелив на гасло.* КС 1882. IV. 171. 2) Лозунгъ, пароль. ЗОЮР. I. 203.

Гасло́вий, а, е. Сигнальный.

Га́сни́к, ка́, *м.* 1)=**Гасниця.** 2)=**Гасило.** Вх. Лем. 402.

Га́сни́ця, ці, *ж.* Керосинская лампа. Нѣжин. у. Ум. **Га́сничка.**

I. Га́снути, ну, неш, *гл.* Угасать, потухать. *На вітрі свічка гасне. Тліла искра, тихо дотлівала на роспутті широкому, та й гаснути стала.* Шевч. 236. *Крізь верби сонечко сияє і тихо гасне.... День погас і все спочило.* Шевч. 424. *Гаснуть очі.* Шевч. 224.

II. Гасну́ти, ну́, неш, *гл.* однокр. в. отъ **гаса́ти.**

Га́спед, да и **га́спид, да,** *м.* 1) Ядовитый змѣй, аспидъ. *Гадюча в серці в вас отрута, отрута гаспеда лихого.* К. Псал. 132. 2) Бранное: дьяволъ, бѣсъ. *А ти гаспид проклятий!* Ув. **Гаспедю́ка.**

Га́спедів, дова, ве, га́спедовий, а, е, га́спедський, а, е и **га́спидовий, га́спидський.** 1) Аспидскій, относящійся къ ядовитому змѣю. 2) Бранное: дьявольскій, бѣсовскій. *Чого вже не роблю з тими гаспедовими схизматиками.* Стор. МПр. 80. *Гаспидський сину!* Ном. № 3558. *Куди вас враг несе до гаспидського сина?* Греб. 387.

Гаспедю́ка, ки, *об.* Ув. отъ **га́спед.**

Гат, ту, *м.* **Га́та, ти,** *ж.*=**Гатка.** *Та вже ж тая криниченька гатом загачена.* Рудч. Чп. 194. *А вже ж тая криниченька гатою загачена.* Чуб. V. 251.

Гатала́, *нар.* Вскачь, галопомъ. *Жид їздить або тюпки, або гатала.* Подольск. г.

Гаталáй, *меж.*, выражающее галопированіе лошади. Желех.

Гаталáти, лáю, еш, *гл.* Ѣздить, бѣжать вскачь, галопомъ. *Оця коняка, аби трохи захотів швидче їхати, зараз гаталав,—ні за що тобі не побіжить тлуса.* Подольск. г.

Гатáман, и пр.=**Отаман** и пр. Грин. III. 636.

Гателúти, лю́, ляш, *гл.* Съ жадностью ѣсть, пожирать. *А убогий ще й голодний.... як припався гателити.* Рудан. I. 30.

Гатинець, нця, *м.* Раст. Chenopodium Bonus Henrichus L. ЗЮЗО. I. 116.

Гатúти, гачу́, тиш, *гл.* 1) Гатить, запруживать, мостить. *Мости мостили, греблі гатили.* Макс. (1849) 55. *Я греблю гачу.* Чуб. I. 127. *Хоч греблю гати.* (Так много). Ном. № 7666. 2) Накладывать въ большомъ количествѣ. *І на віщо стільки дров гатити в грубу?* 3) Бить, колотить, рубить. *Молотом гатити.* Гн. II. 49. *І ногами товче, і кулами гатить.* Св. Л. 286. 4) Стрѣлить сильно, напр. изъ пушекъ. *Із рушниць стріляли, другі з мущирів гатили.* Мкр. Н. 34.

Гатúтися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Гатиться, быть запруживаему. 2) Биться, колотиться, рубиться. *Перше поперек гатиться сокирою* (дерево), *а потім назукіс.* МУЕ. III. 28.

Гатíнка, ки, *ж.* Міусск. окр. и **гатíння, ня**, *с.* Гаченіе, запруживаніе.

Гáтка, ки, *ж.* Гать, небольшая плотина. *Од гатки до гатки ходить по Росі великий порок.* Лсвиц. I. 94. *Ой піду ж бо я ту гатку гатити, щоб добре було до дівчини ходити.* Ум. **Гáтонька, гáточка.** *Я до гаточки,—гаточка зігачена, я до дівчини,—дівчина заручена.* Грин. III. 222.

Гать, ті, *ж.*=**Гата, гатка.** Шух. I. 6. 180.

Гáфини, фин, *ж. мн.*=**Афини.** Вх. Зп. 1.

Гáфт, ту, *м.* Вышивка золотомъ или серебромъ. *А наша сорочка з тонкого рубочка.... шовком мережена, гафтом гафтована.* О. 1862. IV. 20. (Ни.).

Гафтáрь, ря, *м.*, **гафтувáння, ня**, *с.* **гафтувáти, гýю, еш**, *гл.*=**Гаптарь, гаптування, гаптувати.** Грин. III. 525.

Гаць-го-гá! *меж.* Восклицаніе, натравливающее собакъ, то же, что и кусі. Kolb. I. 65.

Гáч. Бранное слово въ выраженіи: **Хай тобі гач!** Чортъ съ тобой.

Гачá, чáти, *с.*=**Лопа.** Вх. Лем. 402. Ум. **Гачáтко.**

Гачóчок, чка, *м.* Ум. отъ **гак.**

Гáчі, чів, *м. мн.* Штаны. а) полотняные. Гол. Од. 14, 66. б) бѣлые суконные. Шух. I. 120.

Гачни́к, ка́, *м.*=**Очкур.** Угор.

Гачóк, чка́, *м.* Ум. отъ **гак.** Крючекъ. Шух. I. 226. *Скуй гачок на удку.* Левиц. I. 123.

Гачу́р, ра, *м.*= **Жеребець.** Вх. Лем. 402. Ум. **Гачу́рик.** Вх. Уг. 232.

Гачу́ра, ри, *ж.* Трехлѣтняя кобыла, не имѣвшая лошатъ. Вх. Лем. 402. Ум. **Гачу́рка.** Вх. Уг. 232.

Гачу́рик, рка, *м.* Ум. отъ **гачу́р.**

Гачу́рка, ки, *ж.* Ум. отъ **гачу́ра.**

Гашéння, ня, *с.*=**Гасіння.** К. ХП. 127.

Гáшка, ки, *ж.* Гадюка, змѣя. Желех. Вх. Зн. 10. *Мов та гашечка коло в'ється.* Федьк. *Тому мене* (ялицю) *тяжка печаль як гашечка обняла.* Млак. 108.

Гашурка, ки, *ж.* Ящерица. Вх. Лем. 402. См. **Ящірка.**

Гая! *меж.* Крикъ, чтобы прогнать птицъ, то же, что и шугу. *Гая, гая в луги, райські птахи.* Чуб. III. 400.

Гáянка, ки, *ж.* Проволочка, замедленіе. *Пізно приїхали, бо трапилась гаянка: вісь зламалась.*

Гáяння, ня, *с.* Дѣйствіе медлящаго, медленность, медлительность. *Твоє гаяння до ладу не доведе.*

Гáяти, гáю, еш, *гл.* 1) Замедлять, задерживать. *Ой матінко, та не гай мене! в велику дорогу виряжай мене!* 2) **Гáяти** час. Терять время, медлить. *Не гаймо щасної години.* Г. Барв. 192. *Побрались ми у Любчики, не гаявши часу.* МВ. II. 134.

Гáятися, юся, ешся, *гл.* Медлить, мѣшкать. Рудч. Чп. 246. *Ой на, сину, коника—не гайся, щоб ти 'д того війська не зостався.* Лис.

Гвавт, ту, *м.*=**Гвалт.** Драг. 247.

Гвадженица (=гладженица), ці, *ж.*= **Терлиця.** Вх. Лем. 403.

Гвáлт, ту, *м.* и пр.=**Ґвалт.** и пр.

Гвардійóнець, нця, *м.* Гвардеецъ. *Мене, дядьку, вибрали у гвардійонці.* О. 1861. VIII. 25.

Гвáрдія, дії, *ж.* Гвардія. *А паничів у гвардію.* Шевч. 417. *Царська гвардія.* Мир. ХРВ. 133.

Гвáрити, рю, риш, *гл.* Говорить. *Як*

бим не зробила, то бим не гварила. Гол. I. 89.

Гвер, ра, *м.* Ружье. Федьк. I. 4.

Гви́нт, та, *м.*=**Шруб.** Ум. **Гви́нтик.** *Чистив він ту рушницю і загубив маленького гвинтика.* Грин. II. 206.

Гвинто́вка, ки, *ж.* Винтовка. Стор. II. 12.

Гвіздє, дя, *с. соб.* Гвозди. Шух. I. 88.

Гвіздо́к, дка, *м.* 1) Гвоздь. Ном. № 12909. 2)=**Гак 2.** Вх. Пч. II. 25. Ум. **Гвіздо́чок.**

Гвозди́к, ка, *м.* 1) Раст. а) Гвоздика, Dianthus. Вх. Пч. I. 10. (Вінки) *з гвоздиків та чорнобривців.* Левиц. I. 188. б) *мн.* Tagetes erecta L. ЗЮЗО. I. 138. Tagetes patula L. ЗЮЗО. I. 166. 2) Пряность: гвоздика, caryophyllus aromaticus. МУЕ. I. 109. Ум. **Гвозди́чок.**

Гвозди́чки, чо́к, *м. мн.* Раст.: а) Tagetes patula L. Мил. М. 75. б)—**польові.** Dianthus Casthusianirum L. ЗЮЗО. I. 121.

Гвозди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Прибивать гвоздями. *Варвара мостить, Сава гвоздить, а Микола крепить.* Ном. № 508.

Гвор, ра, *м.* Клинья въ штанахъ. Гол. Од. 66.

Гда́ньск, ка, *м.* Данцигъ (городъ).

Гда́ньский, а, е. Данцигскій. *Випили чарок по шість гданської горілки.* Стор. II. 26.

Гдась, *нар.* Когда-то. Черниг. у.

Гдє́, *нар.*=**Дє.** *Гдє каша з маслом, там нас не маєш.* Ном. № 2051.

I. Ге! *меж.* 1) Э! *Ге, сякі-такі! Мене хочуть воювати, а ви нічого не знаєте.* Рудч. Ск. II. 10. 2) Понуканье для коровы, то же, что и **гей.** Вх. Уг. 250.

II. Ге, *сз.* Словно, будто, какъ. Драг. 258. *Ци достеріг ecь?—А чому бим не достеріг? Не так ге ви.* Драг. 263.

Гебан, ну, *м.* Эбеновое или черное дерево. *Як з гебану волос чорний.* Грин. III. 510.

Ге́бель, бля, *м.*=**Ге́мбель.** *Після гебля сокирою.* Ном. № 6396.

Гев, *нар.* Тутъ, здѣсь, сюда. *Дві душечки гев пустіте.* Гол. I. 234. **Подь гев, по-ле-гев!** Иди сюда, иди ка сюда! Вх. Зн. 51. Вх. Лем. 425.

Гевадя, *нар.*=**Туди.** Вх. Лем. 402.

Гева́л, ла, *м.* Мужикъ, хамъ. *З виду він і по одежі не гевал, не бурлака, а щось не просте.* Стор. МПр. 4. К. ЧР. 423.

Гева́лка, ки, *ж.* Мужичка, хамка. Аф. 357.

Ге́вґати, ґаю, еш, *гл.* Осаживать назадъ (волы). *Гевґни воли.* Вх. Зн. 10.

Ге́вер, ру, *м.* Ручка у пилы. Аф. 357.

Ге́вка, гевси, *нар.*=**Гев.** Вх. Уг. 232.

Гегеп, *меж.*=**Геп.**

Гегепнути, пну, неш, *гл.* То же, что **гепнути,** но еще сильнѣе.

Гегепнутися, пнуся, нешся, *гл.* То же, что и **гепнутися,** но еще сильнѣе.

Гедé, *нар.* Тутъ, здѣсь. Угор.

Гéдз, за. *м* и пр =**Гéдз** и пр.

I. Гей! *меж.* 1) Понуканье для воловъ, коровы: прямо впередъ. *Воликів за налигач.... та й гей! соб! цабе! помаленьку.* Рудч. Ск. II. 142. 2) Эй, ну! *Гей, хлопці, до роботи! А гей, княгине, давай козакам вечерять.* К. ЧР. 217. 3) Пѣсенное непереводимое восклицаніе. *Розвивайся, сухий дубе, завтра мороз буде, гей завтра мороз буде.* Мет. 21. 4) **Гей-си=Шугу.** *Гей-си, гей-си, зозуленько, в темний ліс кувати.* Чуб. V. 758.

II. Гей, гей-би, *сз.*=**II. Ге.** Вх. Лем. 403.

Гéйкання, ня, *с.* 1) Произношеніе слова **гей.** 2) Пѣніе пѣсни съ припѣвомъ **гей.** МУЕ. III. 39.

Гéйкати, каю, еш, *гл.* 1) Кричать **гей,** погонять. *Батько орав, а я гейкав.* О. 1862. IX. 68. 2) Пѣть пѣсню съ припѣвомъ **гей.** *На новий рік у вечирь ідуть на Буковині гейкати хлопці.... ідут до кождої хижі під вікна, співают.* МУЕ. III. 38.

Гéйкатися, каюся, ешся, *гл.* Везя тяжесть, очень много хлопотать, возиться. *Гейкався я чимало, поки виїхав на гору.*

Гéйки, *меж.* Въ значеніи: ѣхать впередъ въ слѣдующей поговоркѣ. *Ні стейки, ні гейки.* Ном. № 13864.

Гéйкнути, ну, неш, *гл.* Вскрикнуть: гей. *Гейкнув на сивого.* Гн. II. 168.

Гéйку, *меж.* Призывный возгласъ. *Тетяно! чи не знаєш, гейку, де зсипано просо?*

Гейнува́ти, ну́ю еш, *гл.*=**Гайнувати.** *Узяв жовнір пити, узяв гейнувати, аж ся взяла жовнірська фортуна вменшати.* Гол. III. 85.

Гейс! *меж.* Крикъ на воловъ: впередъ! Вх. Лем. 403. См. **Гейсь.**

Гейс-берть,—берта!=**Гейся.** Вх. Уг. 232.

Гейса, *меж.* Крикъ на воловъ: налѣво. Вх. Лем. 403.

Гейсь! *меж.* Крикъ на воловъ: направо. Kolb. I. 65. См. **Гейс**. См. **Ча**.

Гекза́метр, тру, *м.* Гекзаметръ. *Все б гекзаметри плели.* Шевч. 664.

Ге́ла, ли, *ж.* Родъ дѣтской игры. Мил. 56.

Ге-ле-ге́в, *меж.* Окликъ зовущаго: ау! го-го! *Адам завола.х: геле-гев! Єво!* Гол. IV. 522.

Гелéта, ти, *ж.* 1) Деревянный сосудъ. боченокъ. Угор. 2) Подойникъ. Полт. Ум. **Гелéтка**. *В мене грошей гелетка.* Грин. Ш. 647.

Гель, *меж.* Подражаніе крику гусей. *А гусочка гель-гель-гель.* Грин. Ш. 659.

Ге́мбель, бля, *м.* Рубанокъ. Мнж. 165.

Гембелюва́ти, лю́ю, ешь, *гл.*=**Гемблювати**. *Струже, гембелює.* Щог. В. 57.

Гемблюва́ння, ня, *с.* 1) Строганіе рубанкомъ. *Годі, майстре, гемблем гемблювати; прийде батько, буде сокирою підправляти.* (Насмѣшка надъ плохимъ мастеромъ). Мнж. 165. 2) Брезгать. *Не гемблюйте нашим хлібом-сіллю.* Черном.

Ге́мбочка, ки, *ж.* Рубецъ шитья, загнутый на лицевую сторону и пристроченный. Волынск. г.

Ге́мон, на, *м.* Демонъ. Грин. II. 11.—Употребляется какъ бранное слово. Ув. **Гемона́на**.

Гемоне́ць, нця́, *м.? Випийте до денця,—там нема гемонця.* Ком. II. № 875.

Ге́монів, нова, ве. Принадлежащій демону. Бранное слово. Желех.

Ге́монський, а, е. Демонскій.—Употребляется какъ бранное слово. *Не було тоді і чутки про ту гемоньку вуйню.* Стор. МПр. 40. *Гемонські діти.* Мир. Пов. I. 146.

Гемона́ка, ки, *м.* Ув. отъ **ге́мон**. Желех.

Ге́н, *нар.* 1) Вонъ тамъ. *На небі чистому ген хмара бовваніє.* Греб. 367. *Ген там на долині під могилою огонь палає.* Рудч. Ск. II. 18. 2) **Ген-ген**. а) далеко-далеко. *Пійдем ген-ген на гору.* Маркев. 33. б) очень, сильно. *Мотря таки ген-ген забарилась.* Св. Л. 176. 3) Какъ существительное: названіе дѣтской игры, состоящей въ бросаніи ножа (съ кулака, съ ладони, съ головы, зубами) такъ, чтобы онъ воткнулся въ землю. КС. 1887. VI. 474. Мил. 55. Не отсюда ли и выраженіе: **дáти ге́ну**—сильно побить? Мнж. 168.

Ге́нбаль, бля, *м.* У гребенщиковъ: „желѣзная полоса въ 5 – 6 вершковъ длины и $1^1/_2$ вершка ширины съ нарѣзанными поперекъ заостренными полосами. Употребляется для чистки пластинъ (рога), какъ рубанокъ у столяровъ". Вас. 164

Ге́нде, ге́ндека, *нар.* Вонъ тамъ. Желех. Вх. Зн. 10.

Ге́ндель, ля, *м.* Барышничество, торговля, маклачество.

Ге́нденьки, ге́ндечки, *нар.*=**Генде**. Вх. Зн. 10.

Гендльо́вий, а, е. Барышническій, торговый. *Це жидок гендльовий.*

Гендлюва́ння, ня, *с.*=**Гендель**.

Гендлюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Барышничать, маклачить.

Генера́л, ла, *м.* Генералъ. *Тут де не взялись генерали, сенато́ри.* Рудч. Ск. II. 10.

Генера́льний, а, е. Высшій, главный.

Генера́льський, а, е. Генеральскій. Шевч. 552.

Генера́льша, ші, *ж.* Генеральша. Грин. II. 294. *За балом бал у генерала. За генеральшою чимала орда панів і паничів.* Шевч. 553.

Ге́ній, нія, *м.* Геній. *Не чути в його словах дихання генія.* К. Іов. XV.

Геніа́льний, а, е. Геніальный. Левиц. I. 338.

Генора́л, ла, *м.*=**Генерал**. Рудч. Ск. I. 150. МВ. I. 115.

Гентúна, ни, *ж.* Кусокъ дерева, грубо отдѣланный для приготовленія изъ него ложки, клепки для деревянной посуды. Шух. I. 247. 249.

Ге́нто, ге́нтова, ге́нтолі, *нар.* Недавно, позавчера. Желех; Вх. Зн. 72, 10.

Гентова́тішний, а, е, гентоватший. Недавній, позавчерашній. Вх. Зн. 10.

Генцина́тий, а, е.—кінь=**Норови́стий кінь**. Вх. Зн. 9.

Ге́нька, ге́ньки, *нар.*=**Генде**. Желех.

Ге́п. *меж.* Звукоподражаніе паденію или удару; шлепъ. *Кінь спіткнувся, а він геп у саму калюжу. Геп об землю!* Ном. № 6645.

Ге́па, пи, *ж.* Задница. *А я знаю, що він діє,—коло печі гепу гріє.* Ном. № 14074.

Гепа́ка, ки, *ж.*=**Гепа**. Ном. № 13065; Мнж. 124, 92.

Ге́пати, паю, еш, *гл.* 1) Ударять. 2) Падать съ шумомъ. 3) Шлепать, идти по мягкому. *І нащо ти гепаєш по грязі?*

Ге́пнути, ну, неш. *гл.* Однокр. в. отъ **ге́пати**. 1) Ударить. *Гепнуло мов довбнею.* Ном. № 13890. *Так і гепнув його*

об землю. 2) Упасть, шлепнуться. *Він з коня так і гепнув.* 3) Бросить. *А Прокіп з серця аж люльку об землю гепнув.* МВ. (О. 1862. III. 65).

Ге́пнутися, нуся, нешся, *гл.* = **Ге́пнути 2**, *То це который стане на горосі да попре спиною у стіну, то ноги поїдуть на горосі, а він задом так і гепнеться об підлогу.* Стор. I. 42.

Гепо́нути, ну, неш, *гл.* То же, что и **ге́пнути**, но съ силой. Аф. 358.

Ге́птатися (таюся, ешся?), *гл.* Браниться. Шух. I. 34.

Ге́рб, бу, *м.* Гербъ. ЗОЮР. I. 317. *Блищали мідяні позолотисті герби на ридвані.* К. ЧР. 54. *Од Припети й до Синюхи вславили себе Обухи, та й не злотом рабованим, не гонором купованим, не гербами-клейнодами, а своїми пригодами.* К. Досв. 113.

Герба́тка, ки, *ж.* Раст. Verbascum lychnitis. Шух. I. 22.

Гербо́ваний, а, е. Имѣющій гербъ. *Гербований попихач єзуїцький.* К. МБ. II. 128.

Гербо́вий, а, е 1) Относящійся къ гербу. Гн. I. 194. 2) Гербовый. *Купив гербового паперу.* Шевч. (О. 1862. VI. 5).

Ге́рбувати, бую, еш, *гл.* = **Гребувати.** *Батенькового слова мені не гербувати.* Чуб. II. 18.

Герге́па, пи, *м.* и *ж.* Большой неуклюжій мужчина или женщина. Ув. **Герге́пище.** Лохв. у.

Герге́пнути, пну, неш, *гл.* = **Гегепнути.** Лохв. у.

Герге́пнутися, пнуся, нешся, *гл.* = **Гегепнутися.** Лохв. у.

Ге́ргот, ту, *м.* и пр. = **Ґе́рґот** и пр.

Ге́рґев, ва, *м.* = **Кулешінник.** Вх. Зн. 10.

Ге́рець, рця, *м.* Ратоборство, отдѣльная стычка передъ битвой. *Завзятий як нерець, покіль не вийде на герець.* Ном. № 13652.

Геркота́ти, кочу́, чеш, *гл.* = **Ґерґотати.**

Геркотня́, ні. *ж.* = **Ґерґотання.** *І завелась на ставі геркотня.* Греб. 363.

Геро́ївський, а, е. Геройскій. *В серці почуття геройські голубить.* К. Дз. 235.

Геро́їня, ні, *ж.* Героиня. К. Бай. 145.

Геро́їти, ро́ю, їш, *гл.* Вдохновлять геройскими чувствами. *Любов к отчизні де героїть, там сила вража не устоїть.* Котл. Ен. V. 52.

Геро́їчний, а, е. Героическій. Левиц. Пов. 7.

Геро́їчність, ности, *ж.* Геройство, героизмъ. Левиц. (Правда. 1868, 423).

Геро́їчно, *нар.* Героически. *Український дух виступив на свое діло жизні героїчно.* К. ХП. 128.

Геро́й, ро́я, *м.* Герой. *Перед його очима басували гетьманські коні, а на конях сиділи гетьмани-герої.* Левиц. Пов. 166. *Вони себе героями явили.* К. ЦН. 191. *Калімврі зовсім не нагадував героїв Іліяди.* Левиц. Пов. 13.

Геро́йство, ства, *с.* Геройство. *Геройство духа, що підіймає серце на благодатні задуми і на великі подвиги.* К. ХП. 130.

Геро́йський, а, е. Геройскій. К. Бай. 64.

Герсо́нути, ну, неш, *гл.* Броситься бѣжать, побѣжать изо всѣхъ силъ. *З сінець вискочила та й герсонула до дому.* О. 1862. VII. 38.

Герта́нка, ки, герта́нь, ні, *ж.* Гортань. Угор.

Геру́н, на́, *м.* 1) Волъ съ короткими тупыми рогами. Лохв. у. 2) Кувшинъ, съ отбитымъ верхомъ. Лохв. у.

Ге́рць, ця, *м.* = **Ге́рець.**

Герцюва́ння, ня, *с.* 1) = **Ге́рець** 2) = **Гарцювання.**

Герцюва́ти, цюю, еш, *гл.* = **Гарцювати.** Ном. № 12566

Гет, *меж.* и *нар.* = **Геть.** Угор.

Гета́ж, жа, *м.* Тотъ, кто управляетъ рулемъ на заднемъ плоту сплавного лѣса (если плоты соединены въ одну **дарабу).** Шух. I. 183.

Гетка, ки, *ж.* = **Ґотка.** Вх. Пч. II. 15.

Гетта! *меж.* Крикъ на лошадь: направо. Вх. **Лем.** 403.

Геть, *меж.* и *нар.* 1) Долой, прочь, вонъ, отстань. *Геть, згинь, пропади і до мене не ходи!* Ном. № 8765. *Іди ж собі геть.* Рудч. Ск. II. 7. Во мн. числѣ—**гетьте.** 2) Далеко. *На бистрому на озері геть плавала качка.* Нп. **Геть-геть.** Далеко-далеко. *Дніпро геть-геть собі роскинувсь, сияє батько та горить.* Шевч. 633. 3) Употребляется для усиленія. Совершенно, рѣшительно, далеко. *Геть чисто виїли. Геть виріжім вражих ляхів, геть що до єдного.* Лукаш. 109. *Загнали ляшків геть аж за Вислу.* Лис. 4) Очень. *Чи треба молотника?—Треба, та ще й геть.* Г. Барв. 303. 5) **Геть-то.** Употребляется для усиленія значенія. Порядочно,

достаточно. *Прогаялись геть-то, оглядуючи монастырь.* К. ЧР. 82. *Ми знаємо про це і геть-то більше, ніж ви. І геть-то честию такою запишався.* Греб. 362.

Гéтька, ки, *ж.* Лошаденка, кляча, крестьянская лошадь. Вх. Лем. 403.

Гетьмáн, на, *м.* Гетманъ. *Без гетьмана військо гине.* Ном. № 751. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивими панами у Білій Церкві замирив.* АД. II. 110. **Ум. Гетьмáнонько.** К. ПС. 21.

Гетьманéнко, ка, *м.* Сынъ гетмана. Аф. 385.

Гетьмáнець, нця, *м.* Житель **гетьмáнщини.**

Гетьманúха, хи, *ж.* = **Гетьманша.** *Гетьманиху за рученьку коло себе водить* АД. I. 166.

Гетьмáнів, нова, ве. Принадлежащій гетману, гетмановъ. Ном. № 138, стр. 294. *Ой раді б ми вернутися,—гетьман не пускає; не так гетьман, не так гетьман,—гетьманова мати.* Чуб. V. 1030.

Гетьманíвна, ни, *ж.* Дочь гетмана. Желех.

Гетьмáнка, ки, *ж.* Жительница **гетьмáнщини.** Желех.

Гетьманóва, вої, *ж.*=**Гетьманша.** *Пакі Барабашева, гетьманова молодая.* АД. II. 5.

Гетьмáнонько, ка, *м.* Ум. отъ **гетьман.**

Гетьмáнство, ва, *с.* 1) Гетманство; достоинство, санъ, власть гетмана. *Молодий на гетьманство.* Ном. № 996 *Од козацтва, од гетьманства високі могили,—більш нічого не осталось, та й ті розривають.* Шевч. 123. *Єврася Хмельниченка на гетьмана настановляли.* АД. II. 121. 2) Страна и народъ подъ властью гетмана. *У иншому царстві, у козацькому гетьманстві, у такому селі, як Некарі, і там жило два брати.* Рудч. Ск. II. 139.

Гетьмáнський, а, е. Гетманскій. *Візьміть мої гетьманські клейноди, панове.* Шевч. 573. Для обозначенія красоты. *А був хороший із себе дуже: високе чоло гетьманське.* МВ. I. 152.

Гетьмануванúя, ня, *с.* Гетманство, пребываніе гетманомъ.

Гетьмануватú, нýю, еш, *гл.* Быть гетманомъ, гетманствовать. *З того часу Хмельницький гетьманувати став.* АД. II. 8. *То не багато Луговський* (=Виговський) *гетьмануває: півтора года булаву держав.* АД. II. 124.

Гетьмáнша, ші, *ж.* Жена гетмана. Шевч. 144. К. ЧР. 131.

Гетьмáнщúна, ни, *ж.* 1) Украйна подъ властью гетмана. *То пан Хмельницький добре учинив: Полщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину звеселив.* АД. II. 104. 2)=**Гетьманство** 1. *Ой тоді вже ви нас побачите ой у сій хатині, як верхеться гетьманщина в нашій Україні.* Грин. Ш. 601.

Гець, *меж.* 1)=**Гоц.** *Вона вже вбралась, да стала така дуже хороша; а він і каже: „гець-гець, тепер ходи в танець".* Рудч. Ск. II. 63. 2) Восклицаніе, направливающее собакъ, тоже, что и **гаць-го-га, кусі.** Kolb. I. 65.

Гм.... Если нѣтъ слова на **гм**, см. на **гі.**

Гн, *сз.*=**Н. Ге.** *Таким слаба, гн росиця.* Гол. II 554.

Гúбель, лі, *ж.* Погибель.

Гúбель, бля, *м.* = **Гибель.** Шух. I. 87.

Гáбіти, бію, еш, *гл.* Хирѣть, болѣть, страдать отъ недостатка чего-либо. *Гибіла, гибіла моя ненька, поки і зовсім лягла.* Переясл. у. *Мусимо гибіти, бо нема в що вдягтися добре.*

Гúва, ви, ж.=**Ива.** *Гива тим червива, що кілками з неї Христа мучили.* Ном. № 315.

Гúвер, ра, *м.* Щенка, лучина. Вх. Зн. 10. См. **Йверь.**

Гúверень, рня, *м.*=**Йверень.** *Кінь так біжить, що аж гиверні летять з під ніг.* Черк. у.

Гúкати, каю, еш, *гл.* О совѣ: кричать. Вх. Лем. 403.

Гúвовий, а, е. Ивовый. *От і давай мучити Христа гивовими кілками.* О. 1861. X. 52.

Гигú, *меж.* Подражаніе звуку смѣха плача, ржанія лошади. *Тепер продам, а сама зімою гиги буду їсти.* Ном. № 10551.

Гиготáти, гочý, чеш и **гиготíти, гочý, тúш,** *гл.* Ржать. *Коняка гиготе, як їй дають овес.* Харьк.

Гид, да, ду, *м.* 1)—**ду.** Гадость, мерзость. *Там зчищають грязь, а наші купу превелику нагорнули, мов зібрали, гид з усього ринку.* К. Дз. 67. 2)—**да.** Гадкій, мерзкій человѣкъ. *Не займай гида, не каляй вида.* Ном. № 3291. 3) **Гид гидом.** Мерзость изъ мерзостей. *Такий поганий—гид гидом!* 4) Употребляется въ значеніи нарѣчія: гадко, отвратительно.

Такий бридкий, що гид і глянути на його.

Гиджга́, *меж.* Крикъ для натравливанія собаки. Тоже, что и кусі, гець. *Сірко за тим вовком.., а чоловік кричить: „Гиджга, Сірко!“* Рудч. Ск. I. 11.

Ги́дити, джу, диш, *гл.*=**Гидувати**. Каменец. у.

Гиди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Пачкать, марать, переносно: безчестить. *Вона мене гидить, а я в тому не вісна.* Шволын. у.

Ги́дість, дости, *ж.*=**Гидота**. Переясл. у.

Гидки́й, а́, е́. Гадкій, противный, мерзкій, отвратительный, плохой. Чуб. V. 162. *Гидкий, як поплазка.* Ном. № 8194.

Ги́дкість, кости, *ж.* Гадость. Левч. 25.

Ги́дко, *нар.* Гадко, противно, мерзко, отвратительно, плохо. *І живеш гидко, і їсти бридко, як лихо че́пає.* Ном. № 2014. *Та й гидко ти танцюєш, бабо!—Е, так довго.* Ном. № 12558.

Гидли́вий, а, а. Брезгливый, брезгающій Драг. 35.

Гидли́вість, вости, *ж.* Брезгливость, чувство отвращенія. *І гидливість, і зненависть.* Мир. Пов. II. 78.

Гидли́во, *нар.* Брезгливо.

Ги́дний, а, е=**Гидкий**. Вх. Зн. 10. *Доле ж моя нещаслива, доле ж моя гидна, я ся з тобов не набула, та лишень нагибла.* Гол. I. 238.

Ги́дно, *нар.*=**Гидко**. *Ой на дворі плютка, тогди нам добре тутка; лиш нам єдно гидно, що сватонька не видно.* Гол. IV. 318.

Ги́долецький, а, е. = **Идольський**. Бранное слово. *Гидолецька дочка.* Ном. № 3567.

Ги́долів, лова, ве. *Гидолів син.* Ном. № 3567.

Гидоми́р, ра, *м.* Гадкій, отвратительный человѣкъ. *Та й вибрала ж якого гидомира! Десь поганішого й на світі не було.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гидосві́тний, а, е. То же, что и гидкий, гидосний, гидючий, но еще хуже, омерзительный. *Така гидосвітна, що й кінця нема.* Константиногр. у.

Ги́досний, а, е. = **Гидкий**. Левч. 95.

Ги́досність, ности, *ж.*=**Гидкість**. Желех.

Ги́досно, *нар.*=**Гидко**. Левч. 25.

Гидо́та, ти, *ж.* Гадость, мерзость, нечистота. *Де жидота, там і гидота.* Прил. у.

Гидува́ння, ня, *с.* Брезганіе, чувство отвращенія.

Гидува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Брезгать, чувствовать отвращеніе. К. Іов. 42. *Може ви гидуєте, що не їсте нічого?—Принесли того дьохтю, -ми й почали пити. Ми ж гидуємо, а дід так і п'є.* Грин. I. 33.

Ги́дчати, чаю, єш, ги́дшати, шаю, єш, *гл.* Дѣлаться хуже, гаже. *Важко, нестерпуче бути харцизом! З кожним днем мені гидшає.* Стор. II. 254.

Ги́дь, ді, *ж.*=**Гид**. *З землі як не стала всяка гидь вилазити: і жаби, і ящірки, і вужі, щурі, миші.* Гн. II. 64. *Воно на мене: „гидь, волоцюго!“* Г. Барв. 439.

Гидю́чий, а, е. Отвратительно гадкій, отвратительно мерзкій, крайне плохой. *Таке гидюче, що й глянути на його не хочеться.* Полт.

Ги́жа, жі, *ж.* Гадость, мерзость. *У хаті така гижа, що й навернутись гидко.* Правоб.

Ги́жки́, жо́к, *ж. мн.* Студень изъ свиныхъ ножекъ и пр. Ножки въ студнѣ. Kolb. I. 50. МУЕ. I. 105. Вх. Зн. 16. Тоже: **Драглі 2, холодець**.

Гий, *меж.*=**I. Гей 1**. Шух. I. 211.

Ги́ка, ки, *ж.*=**Гич**. Вх. Лем. 403.

Ги́кавець, вця, *ж.* Заика. Вх. Зн. 10.

Ги́кавий, а, е Заикающійся. Каменец. у. Вх. Зн. 10.

Ги́кавка, ки, *ж.* Икотка. Мил. М. 9; Грин. II. 41.

Ги́ково, *нар.* Заикаясь.

Ги́кало, ла, *м.*=**Гикавець**. Вх. Зн. 10.

Ги́кання, ня, *с.* Иканіе.

Ги́кати, каю, єш, *гл.* Икать.

Гика́тися, ка́юся, єшся, *гл.* Икаться.

Ги́кну́ти, ну́, неш, *гл.* Однокр. в. отъ гикати. Икнуть.

Гикну́тися, ну́ся, нешся, *гл.* Икнуться. Ном. Ном. № 11610.

Гил, а гил! *меж.*, которымъ прогоняютъ гусятъ. Kolb. I. 65.

Гила́, ли́, *ж.* 1) Грыжа. Мил. М. 85. 2) Родъ игры съ деревяннымъ шаромъ (свинкою), который бьютъ палками; также граничная черта въ этой игрѣ. Ив. 13.

Гилинува́тий, а, е. Больной грыжей. *Казали, що він гилинуватий, а я гили в його не бачив.* Кобел. у. (Залюб.).

Гили́стий, а, е.=**Гіл ястий**. Желех.

Гили́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Подбивать мячъ гилкою. 2) Бить палкою свинку (де-

ревянный шаръ) въ игрѣ въ гилу. Ив. 13. 3) Бить, колотить. *Він усіх гилить, нікому не змиряє.* Екатериносл. у. 4) Много набирать, накладывать и т. д. Лохв. у.

Ги́лка, ки, *ж.*=**Гілка.** 1) Вѣтка. 2) Палка для подбиванія мяча. 3) Родъ игры въ мячъ. *Гуляти в гилки.* Левиц. I. 347

Гилля́, лі, *ж.*=**Гілля́.** *Шукай собі або глибокої води, або високої гіллі.* Ном. № 3652.

Ги́лля, ля. *с. соб.*=**Гі́лля.**

Гиллякува́тий, а, е = **Гіллястий.** *Прийдеш у ліс, найдеш товстого дуба гиллякуватого.* Грин. II. 314.

Гидýн, на́, *м.* 1) Мужчина или самецъ съ однимъ ядромъ. Мил. М 88 См. Ґилун 2) Человѣкъ, имѣющій грыжу. 3) Вареникъ съ мясомъ. Маркев. 151.

Гиль! *меж.*=**Гиля.** *Гиль, мої гуси, вуть, мої утки.* ХС. III. 61. Гиль-гуси употребляется какъ существительное въ значеніи: околесица, чушь *Прийшов отой брехун, як заніс гиль-гуси.* Лебед у.

Ги́лька, ки, *ж.*=**Гилка.**

Гильни́стий, а, е=**Гіллястий.** Желех.

Гильни́тися, нюся, нишся, *гл.* О волкахъ: бѣгать стаями въ періодъ течки. Желех.

Гильну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Ударить, хватить. *Муха сіла на дитину. Я хотів її вбить. Як гилну макогоном дитину, та і вбив.* Грин. I. 223.

Гильня́, ні, *ж.* Стая волковъ въ періодъ течки. Желех.

Ги́льце́, ця́, *с.*=**Гільце.** МУЕ. III. 96, 100; О 1861. XI. Св. 59.

Гильча́стий, а, е=**Гіллястий.** *Ой під вікном вишня-черешня гильчаста.* Грин. III. 510.

Гиля́! *меж.* Крикъ на гусей, утокъ, голубей. *Гиля, гиля, селезню, додому.* Чуб. V. 1110. *Ой гиля, сизі голубоньки, на високе літання.* Мет. 102.

Гиля́ра, ри, *ж.*=**Галяра 2.** Драг. 186

Гимн, ну, *м.* Гимнъ. *Дівчата трохи не голії стоять перед Кипридою і в лад співають гимн.* Шевч. 601.

Гинди́к, ка *м* и пр.=**Индик** и пр. Рудч. Ск. I. 32. *Гиндик буде белькотіти.* Грин II. 224

Гинки́й, а́, е́. Легко сгибающійся, гнущійся. *Гинкі цвяхи, забити не мож.— як з олива ніби* Каменец. у *Обіддя гнуть з ясена, бо се гинке дерево* Уман. у.

Ги́нути, ну, неш, *гл.* Погибать, умирать: о скотинѣ: дохнуть, пропадать, исчезать. *Без гетьмана військо гине* Ном. № 751. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине, піде в свою Московщину, а дівчина гине.* Шевч. 65. *Тисячами гинуть голодніі люде.* Шевч. 331. *Дурно тільки слова твої гинуть.* МВ. II. 62.

Ги́нчий, ги́нший, а, е=**Инший.** *Оступися, негодяю, в тебе гинша в.* Грин. II. 341.

Гир, *меж.* Подражаніе ворчанію, лаю собаки. *Гир, гир, та не вкусиш.* Ном. № 3491.

Ги́ра! *меж.* Понуканіе для лошади. Мирг у. Слов. Д. Эварн.

Гира́ти, ра́ю, еш, *гл.* Терять, тратить. Угор.

Ги́рити, рю, риш, *гл.* Нести, тащить съ трудомъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ги́рка, ки, *ж* 1) Сортъ пшеницы. ЗЮЗО. I. 139. 2) Кувшинъ съ отбитымъ горлышкомъ. Козел. у.

Ги́ркання, ня. *с.*=**Гарикання.**

Ги́ркати, каю, еш, *гл.*=**Гарикати.**

Ги́ркатися, каюся, ешся, *гл.*=**Гарикатися.** *Мася з Орисею гиркались: та каже: „тобі жениха пришле архирей“, а та каже: „тобі“.* Св. Л.

Гирки́ня, ні, *ж.* Грибъ Agaricus piperatus, груздь. Вх. Лем. 403.

Ги́р о, ла, *с.*=**Гірло.**

Гирмота, ти, *ж.* Стукъ, грохотъ. Вх. Лем. 403.

Гирмота́ти, мочу́, ти́ш, *гл.* Стучать, гремѣть, грохотать. Вх. Лем 403.

Ги́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **гиря.**

Гирсува́ти, су́ю, еш, *гл.* Царапать, чертить. *Хлопці гвіздком погирсували піч.* Борз. у.

Гиртан, на, *м.* Кадыкъ, головка дыхательнаго горла. Вх. Лем. 426.

Гирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Разсуждать, размышлять, соображать. Лебед. у. См. Ґерувати.

Гиру́н, на́, *м.* Коротко остриженный. Конот. у.

Гирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* = **Гарчати.** Рудч. Ск. II. 174.

Гирюва́тий, а, е. Взъерошенный. Вх. Уг. 233.

Ги́ря, рі, *ж.* 1) Низко остриженный. *Бач чого гирі забажалось: кісничків.* Ном. № 5343 *Забравши деяких троянців, обсмалених, як гиря, ланців, п'ятами з Трої накивав* Котл. Ен. I. 5. 2) Гиря.

Ум. Гі́ронька. *Ой гиронька ложки мила, тонкий хвартух замочила.* Грин. Ш. 683.

Гі́рявий, а, е. 1) Низко остриженный. *У його стільки землі, як у гірявого чуприни.* Лебед. у. Бранное слово. *Брешеш гірявий.* Лебед. у. 2) Испорченный, плохой. *Таке вже гіряве моє щастя.* НВолын. у. **Гі́рявий го́рщик**—съ отбитымъ верхнимъ ободкомъ. Мнж. 171. **Кутя́ гірява** бываетъ тогда на сочельникъ, когда **вечеря** безъ рыбнаго блюда. Сим. 150.

Гі́раво, *нар.* О стрижкѣ: низко. *Гіряво острижено.* Ном. № 9281.

Гі́скра, ри, *ж.*=**Искра.** *Його очі блищали гіскрами.* Левиц. Пов. 16. Ум. **Гі́скорка.** *Залітали невеличкі гіскорки по чорних челюстях печі.* Мир. Пов. I. 115.

Гіссо́п, пу, *м.* Раст. Hyssopus officinalis L. 30030. I. 125

Гісторі́чний, а, е, гісторі́чній, я, е=**Історичній.** Стор. II. 204. *Сподівався почути яку небудь гісторичню думу про Шведчину* О. 1862. I. 49.

Гісто́рія, рії, *ж.*=**Історія.** *Українська гісторія.* Левиц. Пов. 4.

Гісь, *меж.* Призывъ для курей. Лем. 403.

Гі́та, ти, *ж.* Доска, составляющая $^1/_8$ распиленнаго и расколоннаго древеснаго ствола. Сумск. у. Вас. 148.

Гита́ла, ли, *ж.* Родъ гречневыхъ крупъ. Вх. Зн. 10.

Гита́ль, ля, *м.*=**Гичаль.** Вх. Уг. 233.

Гита́ра, ри, *ж.* Гитара. *Вигравав на гитарі.* Левиц. Пов. 20.

Гити́на, ни, *ж.* 1)=**Гита.** Сумск. у. 2)=**Колотвица.** Вх. Зн. 27.

Гитта́, *меж.* Крикъ для понуканія лошадей. Правобер. См. **Гетта.**

Гі́цати, цаю, ать, *гл.* 1) Подскакивать при ѣздѣ верхомъ. 2)=**Чукати.**

Гі́целів, а, е.=Гіцельський.

Гі́цель, целя, и **цля,** *м.* Занимающійся истребленіемъ собакъ. Бранное слово. *Лихо мамі твоїй, гицлю!* Гудан. I. 65.

Гі́цельський, а, е. Принадлежащій, свойственный **гицелю.**

Гі́цельство, ства, *с.* Занятіе истребленіемъ собакъ.

Гі́цкати, каю, ать, *гл.* Прыгать, подпрыгивать. Вх. Лем. 403.

Гі́цлик, ка, *м.* Родъ кожаной пуговицы сзади каблука для болѣе удобнаго сниманія сапога. Шух. I. 121.

Гицлюва́ння, ня, *с.* Пребываніе **гицелемъ.**

Гицлюва́ти, лю́ю, ать, *гл.* Заниматься истребленіемъ собакъ.

Гі́цнути, ну, неш, *гл.* Подскочить, прыгнуть. О. 1861. XI. Св. 34.

Гич, чі, *ж.* 1) Стебли съ листьями—преимущественно у огородныхъ и бакшевныхъ растеній. 2) **Ні гич.** Ничего. Ном. № 5951. *Мужики вільні стали, панів ні гич ся не бояли.* Грин. Ш. 640. **І гич не до ре́чі.** Ни складу, ни ладу Шевч.

Гича́, чі, *ж.*=**Гич.** Угор *Гича у цибулі.* Вх. Лем. 403.

Гича́ль, ля, *м.* Стебель, толстое ребро листа, толстая жила листа Вх. Лем. 403.

Гича́л(л)я, ля, *с. соб.* Стебли, толстыя жилы листовъ. *Лем гичаля стоїть з капусти, так об'їла гусеніца.* Вх. Уг. 233.

Гі́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **гичка.**

Гичи́на, ни, *ж.* Одинъ стебелекъ **гичі.** Ум. **Гичи́нка.** Черниг. у.

Гі́чка, ки, *ж.* 1) Листва на огородныхъ растеніяхъ, ботва. *Цибулина гичка.* Гн. II. 101. 2) Бумажная или шерстяная нитка навязываемая на руку, какъ симпатическое средство отъ ревматизма. Харьк. 3) Качанъ кукурузы безъ зеренъ. Угор. 4) Верхняя часть завязаннаго мѣшка выше перевязи. 5) Ирониче. волосы. *Ухопив його за гичку.* Ум. **Гі́чечка.**

Гі́шель, лі, *ж.* Берцо; голень. Вх. Уг. 233.

Гишечки́й, чо́к, *м. мн.* Ум. отъ **гишки.**

Гі́шки́й, шо́к, *ж. мн.*=**Гижки.** Желех. Ум. **Гишечий.**

Гишпа́нець, нця, *м.* Испанецъ. *Индиком ходить там гишпанець.* Котл. Ен. IV. 12.

Гишпа́нія, нії, *ж.* Испанія. *Колумб поїхав у Гишпанію.* Ком. Р. I 53.

Гишпа́нка, ки, *ж.* Испанка.

Гишпа́нський, а, е. Испанскій. Левиц. (Правда. 1868, 423).

Гі.... Если нѣтъ слова на **гі,** см. на **ги.**

І. Гі, *сз.*=**ІІ. Ге.** *Скулився, стулився, гі пес.* Ном. № 3049.

ІІ. Гі, гій, *меж.*=**Иги.** *Гі на тя!* Ном. № 3488. *Гій, гій на тебе!* Чуб. I. 90.

Гівно́, на́, *с* Калъ, помётъ, говно. *Не займати гівна, і вонять не буде.* Ном. № 3289.

Гівноїд, да, гівнорий, рия, *м.* **гівнорийка, ки,** *ж.* **гівни́к, ка́, гівна́р, ра́,** *м.* Жукъ навозный, Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. II. 27. Вх. Лем. 403.

Гіготати, гочу́, чеш, *гл.* Ржать. *Коні на стані гіочуть.* МУЕ. III. 78.

Гід, году, *м.*=**Год**. **Гід від году**. Ежегодно. изъ года въ годъ. *Салдати тоді в нас стояли гід від году.* Константиногр. у.

Гідний, а, е=**Годний**. *Настели мі опанчу, бо я того гідна.* Чуб. V. 122.

Гідність, ности, *ж.* Достоинство. Желех.

Гідно, *нар.* Достойно, стоитъ. *Ти на коні, а я пішки,—не гідно ходити.* Чуб. *М.* 1190.

Гій, *межд.* 1) См. **П. Гі**. 2) Крикъ на звѣря, тоже, что и **тю**. *Гій тулюлю! Вовк як побіжить!* Грин. I. 223.

Гійво, ва, *с.* Огромная грязь. Аф. 358.

Гійкати, каю, еш, *гл.*=**Гейкати**. *Щось коло містечка загрузло: гійка, гійка—ніяк не витягне.* Грин. I. 38.

Гілечка, ки, *ж.* Ум. отъ **гілка**. Шевч. 30.

Гілка, ки, *ж.* 1) Вѣтка. 2) Палка для подбиванія мяча. КС. 1887. VI. 457. 3) Родъ игры въ мячъ. КС. 1887. V. 457. 458. Ум. **Гілечка, гілочка**.

Гілля́ка, ки, *ж.*=**Гілляка**. Г. Барв. 18.

I. Гілля́, лі́, *ж.*=**Гілка**. *Як од гіллі одірвався.* Ном. № 3150. *Мов одірвалось од гіллі одно-однісіньке під тином.* Шевч. 427. Ум. **Гіллонька, гілля́чка, гілля́ченька**. *Та повій, вітроньку, підведи гіллоньку.* Грин. Ш. 484. *Ото гілля́чеьки із її ручéньки.* Рудан. I. 35. *Хвалилася біла береза межи дубами своїми гіллячками.* Чуб. III. 299.

II. Гілля́, ля, *с. соб.* Вѣтви. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Мет. 244. *Ой дуб на березу гіллям похилився.* Нп. Ум. **Гіля́чко**. *Дубок і опустив гіллячко.* Грин. I. 148.

Гілля́ка, ки, *ж.* Вѣтвь, большая вѣтвь. *Нагинай гілляку, доки молода.* Ном. № 6007.

Гілля́стий, а, е. Вѣтвистый. *Серед двору гілляста яблуня стояла.* МВ. II. 32.

Гілля́ченька, ки, *ж.* Ум. отъ **I гілля**. **Гілля́чка, ки**, *ж.* Ум. отъ **I гілля**.

Гіля́чко, ка, *с.* Ум. отъ **II гілля**.

Гілочка, ки, *ж.* Ум. отъ **гілка**.

Гілька, ки, *ж.*=**Гілка**. Рудч. Ск. I. 126.

Гільта́й, тяя́, *м.* и пр.=**Гультяй** и пр.

Гільце́, ця́, *с.* 1)=**Вильце**. Чуб. V. 187. 2) Убранное цвѣтами и лентами деревцо, вокругъ котораго во время празднованія Купала водятъ купальскія пѣсни; наз. оно также **Мареною**. Чуб. Ш. 195.

Гільцем, нар. Гільцем голий. Совершенно неимущій; голъ, какъ соколъ. Черк. у.

Гільча́стий, а, е=**Гілля́стий**. *Стоїть дуб гілчастий.* Мнж. 150. **Гільчастий скатерть**? (вар. *дрябчастий, квітчастий*). Мил. 129.

Гіне́ць, нця́, *м* 1) Гонецъ, курьеръ. 2) Лицо, которое обязано созвать на сходку членовъ цеха. Козел. у.

Гінки́й, а́, е́. Тонкій и высокій, быстро вверхъ растущій. *Це дерево дуже гінке стало, як його підчухрали. Тополя буцім на могилі гінкий та гнучий стан.* Греб. 318.

Гінний, а, е. Свободный, вольный. Угор.

Гі́нно, *нар.* Свободно, вольно. Угор.

Гінта́й, тяя́, *м.*=**Гультяй**. Гол. I. 48.

Гінчакува́тий, а, е. Высокорослый, быстро растущій. Черном.

Гі́нчий, а, е. Гончій. *Біжит як гінчий пес.* Фр Пр. 37.

Гійé! межд.=**Гей 1**. Мнж. 178.

Гіргóнія, нії, *ж.*=**Жоржина**. ЗЮЗО. I. 120.

Гіре́ньский, а, е. Ум отъ **гіркий**. *Гіреньский мій світ!* Федьк. I. 100.

Гіре́ньско, *нар.* Ум. отъ **гірко**.

Гіржа́ти, жу́, жи́ш, *гл.*=**Іржати**. Рудч. Ск. I. 10.

Гі́рка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **гора**. 2)=**Гирка**. О. 1861. IX. 192.

Гірки́й, а́, е́. 1) Горькій на вкусъ. *Гіркий полинь.* Мет. 81. 2) Ѣдкій, донимающій. *Не лай мене, моя мати, гіркими словами.* Мет. 85. 3) Несчастный, бѣдственный, горькій. *Гірка доля.* Ном. № 2442. *Гіркий світ, а треба жить.* Ном. № 2440. 4) Сопровождаемый горестью, неутѣшный, горькій. *Облилася Морозиха гіркими слозами.* Нп. *Забудь ласощі, паслін і цибулю, а за гірку твою працю візьми під ніс дулю.* Ном. 5) Употребляется часто съ подразумѣваемымъ существительнымъ. *Схилившись на стіл, облився гіркими* (слозами), *потім устав.* Стор. *Та синові за гіркого* (шага) *медяник купила.* Шевч. 80. *Не дає перевести дихання і через край гіркої* (долі) *наливає.* К. Іов. 20. **Гіркий лопу́х.** Раст. Lappa major. Вх. Лем. 403. См. **Лопух**. Ум. **Гіре́ньский, гіркéньский**. Сравн. ст. **Гірший, гірчíший**. *Гіренький мій світ* Федьк. I. 100.

Гі́ркнути, ну, неш, *гл.* Дѣлаться горькимъ, горькнуть.

Гі́ркий, а, е. Прогорькый.

Гі́ркість, кости, *ж.* Горечь. НВолын. у.

Гі́рко, *нар.* 1) Горько. *Гірко зізнати, жаль покинути.* Ном. № 4775. 2) Горестно, горько, бѣдственно, тяжело. *Обіллється гірко сльозами.* Лукаш. *Гірко заробу, солодко зіжж.* Ном. № 9968. Ум. Гіре́нько, гірке́нько. *Неня лиш заплакала гіренько.* Федьк. *Як гіренько і тяженько було відробляти,—годі і споминати.*

Гіркота́, ті́, *ж.*=**Гіркість.** *Це сіль сілка і гіркоти не має.* Волч. у. *Ніхто не може одібрати од перцю гіркоти.* Грин. II. 322.

Гі́рло, ла, *с.* Гирло, одно изъ устьекъ рѣки. Браун. 5, 6. *Друге* (судно) *дунайське гірло пожерло.* АД. I. 188. *З Дніпрового гірла широкого випливали.* Шевч. 255. *Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю, свої гірла прочищає, Лиманові закидає.* Грин. III. 592.

Гірлови́й, а, е. Относящійся къ гирлу, ему принадлежащій. Браун. 17.

Гірни́й, а́, е́. Горный.

Гірник, ка, *м.* Работникъ въ каменоломнѣ. НВолын. у.

Гірни́цтво, ва, *с.* Горное дѣло, горнопромышленность. Желех.

Гі́рниця, ці, *ж.* 1) Комната (рѣдкое). *У городі Килиї татарин сидить бородатий, по гірницях похожає.* АД. I. 169. 2) Чердакъ на домѣ или какомъ-нибудь строеніи. Сквир. у.

Гірни́ця, ці, *ж.* Каменоломня. Чигирин. у. Газета „Порядокъ" 1881, № 246.

Гірни́чий, а, е. Горнопромышленный. Желех.

Гірни́к, ка́, *м.* Горецъ. Левч. 28.

Гірни́чка, ки, *ж.* Жительница горъ. Желех.

Гі́рок, рка́, ке́=**Гіркий.** *Не будь солодок—проглинуть, не будь гірок—проклянуть.* Г. Барв. 512.

Гіро́к, рка́, *м.*=**Огірок.**

Гі́ронька, гі́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ гора.

Гіро́чо́к, чка, *м.* Ум. отъ гіро́к.

Гіро́шник, ка, *м.* Раст. Spiraea Ulmaria L. ЗЮЗО. I. 137.

Гіроськи́й, а́, е́. Горный. *Був схожий до гірських розбійників.* Левиц. Пов. 13.

Гірча́к, ка́, *м.* 1) Раст. а) Hierochloa borealis R. et Srbult. ЗЮЗО. I. 125. б) Polygonum persicaria L. ЗЮЗО. I. 166. в) Polygonum hydropiper. Вх. Пч. I. 12. г) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 171. д) Spiraea filipendula. Лв. 107. е)—**польов.** Malachium aquaticum Tries. ЗЮЗО. I. 128. 2) Порода рыбы. Харьк. у. 3) Настойка на горькихъ травахъ. Конот. у.

Гірчати, чаю, єш, *гл.* Дѣлаться болѣе горькимъ. *Коров все їдять полинь, а молоко все гірчає.* Уман. у.

Гірчак, ка, *м.* Раст. Raphanus raphanistrum. Вх. Пч. I. 12.

Гірчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Дѣлать горькимъ, производить горечь. *Нехай не гірчить на серці полинь.*

Гірчи́ця ці, *ж.* 1) Горчица (растеніе и приправа). Каменец. у. Вх. Пч. I. 13. 2) Горькій грибъ. Угор. 3)—**польова** Раст. Sisymbrium Sophia. L. ЗЮЗО. I. 136.

Гірчи́чний, а, е. Горчичный.

Гірчи́чник, ка, *м.* Горчичникъ.

Гірчі́йший, гірчі́ший, а, е. Сравн. степ. отъ гіркий.

Гірш, *нар.*=**Гірше.**

Гі́ршати, шаю, єш, *гл.* Становиться хуже. *Йому що-дня все гіршає. Запричастили.... а їм (батькові) гірша та й гірша.* ЗОЮР. II. 283.

Гі́рше, *нар.* Употребляется какъ сравнит. степ. 1) Хуже, скверне. *Немає гірше, як в неволі.* Шевч. 165. *Хоч гірше, аби инше.* Ном. № 2680. 2) Пуще, сильнѣе. *Ще гірше полюбив. Чоловік ще й гірше злякався.* Рудч. Ск. II 19. *Ми ще гірше здивувались.* КС. 1883. II. 467.

Гі́ршій, а, е. Употребляется какъ сравнит. степень: худшій. *Нема гіршої біди на світі, як хвороба. Котрі ліпшії, то собі бере, котрі гіршії,—служейкам дає* АД. I. 10.

Гіршти́катися, калося, ешся, *гл.* Баловаться. *Пішли на вечерниці; дідова ж (дочка) пряде, а бабина гіршти́кається.* Чуб. II. 67.

Гір'я́, р'я, *с.* Соб. Горы. *Хоч ти зійдеш і гір'я і поділля, то таки не знайдеш над моє подвір'я.* Чуб. V. 194.

Гість, го́стя, *м.* Гость. *Ой прийде твій миленький,— буде в тебе гість.* Мет. 242. **У гостя́.** Въ гости. *Я прійду до тебе в гостя.* Грин. II. 258. Ум. **Го́стенько, го́стонько, го́стик, го́сточко.** Мил. 214. *Гос-*

тик за стіл, а лишній хоч і під стіл. Ном. № 11978.

Гісь, *меж.* Крикъ на овецъ, которымъ погоняютъ ихъ впередъ. Шух. I. 210.

Гіти́нка, ки. *ж* Молодая ель. Желех.

Гія, гії, *ж.* Проволочка, замедленіе. Вх Зн 10. См **Гаяння.**

Гія́ба, *нар.*=**Гляба.** Вх. Зн. 10.

Глабки́й. а́, е́.=**Глабчастий.** Глабкі сани. Константиногр. у.

Гла́бці́, ців или бе́ць, *ж. мн.* 1) Лубки въ саняхъ. НВолын. у. 2) Сани обшитые лубками. Сим. 92.

Глабча́стий. а, е. О возѣ, саняхъ: ящикъ котораго обшитъ лубомъ. НВолын. у

Глава́ ви́, *ж.* 1)=**Голова.** 2) Глава въ книжкѣ. 3) мн. **Гла́ви.** Праздникъ усѣкновенія главы Іоанна Крестителя. Галиц.=**Главосік.**

Глави́ця, ці, *ж.* Голова. *Ой лишила я віночок з главиці.* Гол. Ш. 17. Ум: **Гла́вка, глави́чка.**

Главосі́к, ка, *м.* Также и во мн. ч. **Главо́сіки**=**Головосік.** Праздникъ усѣкновенія главы Іоанна Предтечи 29-го августа. МУЕ. III. 33; ЕЗ. V. 205.

Глаго́л, лу, *м.* 1) Сло́во, рѣчь, глаголъ. *Вислухай молитву щиру, і почуй мої глаголи.* К. Псал. 125. 2) **Чита́ти глаго́ли.** Стоять безъ корму. Ном. № 10232.

Глаго́лати, лаю, еш, *гл.* Говорить, глаголать. *Колись будем і по свойому глаголать, як німець покаже.* Шевч. № 214.

Глаголі́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Разговаривать. *Їли, пили, глаголіли.* Фр. Пр. 133.

Глаго́ль, ля, *м.* Названіе буквы г; глаголь. *Аз, буки, глаголя, повісили Василя.* Ном. № 6068.

Гладе́нний, а, е. Ув. отъ **гладкий.** *Ой гладенна баба.* Екатериносл. у.

Гла́дити, джу, диш, *гл.* 1) Гладить, равнять. *Туди гладь, куди шерсть лежить.* Ном. № 5898. **Гла́дити доро́гу.** Выпивать на дорогу Ном. № 11618. Также: **Гладити „додо́му“** и **„з до́му“.** Св. Л. 146. 2) Переносно: ласкать, лелѣять. *Усміх милий, аж по душі гладить.* 3) Окончательно очищать отъ шелухи. *Просо гладити.* Кобел. у. 4) Уничтожать. *Господь ... гріхи гладить, до неба провадить.* Гол. П. 7,

Гла́диш, ша, *м.* Яйцо. *А ну, хлопці, давайте гладиші покотимо!* Волч. у.

Гладишечка, ки, *ж.* Ум. отъ **гладишка.**

Гладишка, ки, *ж.* Кувшинъ. Рудч. Ск. I. 65. Ум. **Гладишечка, гладищечка.** Рудч. Ск. I. 65.

Гладишник, ка, *м.* Раст. а) Agrimonia odorata L. ЗЮЗО. I. 110 б) Agrimonia Eupatoria L. ЗЮЗО. I. 110. в) Chelidonium majus L. ЗЮЗО. I. 116.

Гладищечка, ки, *ж.* Ум. отъ **гладишка.**

Гладі́й, дія́, *м.* Инструментъ для обточки ступицъ. Сумск. у.

Гладі́сінький, а, е. Совершенно гладкій.

Гладі́сінько, *нар.* Совершенно гладко. *Зачеши гладісінько.* Мил. 148.

Гла́дки́й, а́, е́. 1) Гладкій, ровный. *Скоро їх Бог скарає на гладкій дорозі.* Ном. № 4108. 2) О посудѣ: одноцвѣтный. Шух. I. 265. 3) Жирный, полный, толстый. *Чому козак гладкий? Наївсь, заснув, та й нема гадки.* Ном. № 1723. *Гладкий аж шкура тріщить.* Ном. № 8629. Ум **Гладе́нький, гладе́сенький.** Сравн. степ. **гла́дший.**

Гла́дкість, кости, *ж.* Гладкость. Желех.

Гла́дко, *нар.* Гладко, ровно, складно, хорошо. *Хоч не гладко, аби міцно.* Ном. *Мій батько робив гладко, то й я в його вдався. Чи чарка, чи ківш буде,—не глядять переміни, гладко п'ють, як з лука б'ють до ночної тіни.* ЗОЮР. I. 316. Ум. **Гладенько. гладе́сенько.** Сравн. ст. **гла́дше.**

Гладу́ля, лі, *ж.*=**Гладуха.** Ком. II. стр. 103.

Гладу́н, на́, *м.* 1) Полный, жирный человѣкъ. НВолын. у. 2)=**Веретільник.** Вх. Пч. II. 16. 3) Раст. Herniaria glabra L. ЗЮЗО. I. 124.

Гладуне́ць, нця́, *м.*=**Гладишка.** Шух. I. 96, 264.

Гладу́нка, ки, *ж.*=**Гладун 2.** Вх. Пч. II. 16

Гладу́ха, хи, *ж.* Полная, жирная женщина. Ном. ст. 299, № 301.

Гладу́ш, ша. *м.* Глиняный кувшинъ. Котл. МЧ. 465. См. **Гладушка, гладущик.**

Гладу́щик, ка, *м.* Молочный глиняный кувшинъ съ широкимъ и короткимъ горломъ. Могил. у. КС. 1893. VII. 76.

Гла́дчати, чаю, еш, гла́дшати, шаю, еш, *гл.* Полнѣть, толстѣть, жирѣть. *Гладчаєш що-дня,—ні вроку тобі.* Левиц. I. 140.

Гла́дше, *нар.* Сравн. ст. отъ **гладко.**

Гла́дший, а, е. Сравн. ст. отъ **гладкий.** Левиц. I. 64.

Гладю́чий, а, е. Сильно толстый, жирный. *Ото, яка гладюча корова.* Волч. у.

Гла́жанка, ки, *ж.* Просо въ толчеѣ почти истолченное для пшена. Кобел. у.

Гла́за, зи, *ж.*=**Логаза.** Вх. Зн. 10.

Глазки́, *мн.* Желѣзныя грузила у невода. Радом. у.

Глаи́ти, глаю́, їш, *гл.* Успокаивать. Желех.

Гла́с, су, *м.* 1)=**Голос 1.** Ном. № 1937. *Почула його глас.* Грин. І. 120. *Коло їх двора а ні гласу.* МВ. (О. 1862. І. 96). 2) Въ церковномъ пѣніи: гласъ. *Затягнув на шестий глас.* Ном. № 12442. *Укупі б заспівали. Він усі гласи знає.* Г. Барв. 197. 3) Звукъ. (К. Михальчукъ).

Гласи́ти, шу́, сйш, *гл.* Возглашать. *Слава в вишніх Бѣгу, ангели гласять.* Чуб. Ш. 341.

Гла́сний, ного, *м.* Избранный голосованіемъ, гласный. *Земський гласний.*

Гла́стівка, ки, *ж* =**Ластівка** Вх. Лем. 403.

Глевки́й, а́, е́. О. хлѣбѣ: клейкій, вязкій, недопеченный. Грин. II. 25. *Хліб глевкий—на зуби лекше.* Ном. № 12288.

Гле́вко, *нар.* Ум. отъ **глевкий.** *Так наша піч пече глевко.* Ном. № 2131. *Їж, Левко, хоч і глевко.* Ном. 12002.

Глевтю́к, ка́, *м.*=**Глевта́к.** Аф. 360.

Глевта́к, ка́, *м.* и **глевча́к, глев'а́к, ка́,** *м.* Мякишъ недопеченнаго хлѣба. *Аж баба хліб бровку штурнула і горло глевтяком заткнула.* Котл. Ен. Ш. 38.

Глевтякува́тий, а, е. 1) О хлѣбѣ= **Глевкий.** 2) О человѣкѣ, преимущественно о дѣтяхъ: толстый и неповоротливый. *Глевтякувата дитина.*

Гледі́ти, джу́, ди́ш, *гл.*=**Глядіти.**

Гледі́тися, джу́ся, дишся, *гл.*=**Глядітися. Мо́лодо гледи́ться.** Кажется молодымъ, молодою. *Старенька вже, а на висках кучері, в перстнях у блискучих, у стрічках, то ніби й молодо гледиться.* МВ. І. 75.

Гле́й, гле́ю, *м.* 1) Клейкая, влажная глина. *Глей червоний.* Вас. 177. 2) Илъ. (Гуси) *таскають грязь і глей зо дна да мажуть лебедя, щоб пірря посіріло.* Ум. **Глейо́к.**

Гле́йкий, а, е. Клейкій, вязкій (о почвѣ).

Глейови́на, ни, *ж.* Глинистая земля. НВолын. у.

Глейо́к, йку́, *м.* 1) Ум. отъ **глей.** 2) Смѣсь охристой глины съ пескомъ (красящее вещество). Вас. 182.

Гле́к, ка́, *м.* 1) Кувшинъ. *Є в глеку молоко, та голова не влізе.* Ном. № 5391. **Глек розби́ли.** Поссорились. Ном. № 9539. Грин. І. 242. Ум. **Гле́чик.**

Глекопа́р, ру, *м.* Раст. а) Agrimonia pilosa Led. ЗЮЗО. І. 110. б) Chelidonium majus. L. ЗЮЗО. І. 110.

Глембе́ї, бе́й, *ж. мн.* Мѣсячное очищеніе женщины. Желех. Вх. Зн. 10.

Глеча́тко, ка, *с.* Маленькій кувшинчикъ (Залюб.). Щог. Сл. 72.

Гле́чик, ка, *м.* Ум. отъ **глек.** 1) Кувшинъ. Ном. № 12451. 2) Часть самовара: внутренняя труба, въ которою кладутся угли. Зміев. у. 3) Родъ игры. Ив. 60. 4) **Гле́чики жо́вті.** Раст. Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. І. 129. 5) **Гле́чики полоска́ти.** О женщинахъ: угощаться въ складчину въ понедѣльникъ послѣ заговѣнія на Петровъ постъ. ХС. І. 76. Ум. **Гле́чичок.** ЗОЮР. II. 11.

Глеюва́тий, а, е. Глинистый. *Глеювата земля.*

Глиб, бу, *м.* Глубина, глубь. *Кинулась на самий глиб.* МВ. І. 144. *Велика риба на глибу ходить.* Лебед. у. *Піймати чорного линка з глибу.* Грин. II. 322.

Глиба́ти, баю, єш, *гл.* Тяжело махать крыльями, медленно летѣть.

Глибе́нь, ні, глибина́, ні, и **глибина́, ні, глибі́нь, ні.** *ж.* Глубина. *Є місцями глибень така, що й дна не достанеш.* Канев. у. *Морська глибина.* Ном. № 395.

Глиби́ка, ки, *ж.* Подвалъ, подземелье. К. Досв. 106. *Вкиньте в глибку сього бунтовника.* К. ЧР. 346.

Глибо́кий, а, е. Глубокій. *Долина глибока.* Мет. 79. *Маю на собі дев'ять ран—рубані широкі, а чотирі—стреляні глибокі.* АД. II. 258. *Шукай собі або глибокої води, або високої гиллі.* Ном. № 3652. *Кайдани повелів кувать, глибокі тюрми мурувать.* Шевч. 470. *Що за дивні його творн, за глибокі його гадки!* К. Псал. 215. Сравн. степ. **Глибши́й.** Ум. **Глибоче́нький.**

Глибо́кість, кости, *ж.* Глубина, глубь. К. Бай. 106. *Розступися, синє море, в своїй широкості, нехай же я життя скончу в твоїй глибокості.* Чуб. 378.

Глибо́ко, *нар.* Глубоко. *Глибоко оре* Ном. № 5600. *Глибоко тут брести, шукаймо иншого місця.* Сравн. степ.

Гли́бше. *Риба щука де глибше, а чоловік де лучче.* Ном. № 9840. Ум. **Глибоче́нько.**

Гли́боч, чі, *жс.*=**Глибочина.** *Нема глибочі на цій річці.* НВолын. у.

Глибоче́нний, а, е. Черезвычайно глубокій. Св. Л. 213. *А провалля таке глибоченне, що й дна не видно.* ЗОЮР. I 311.

Глибоче́нь, ні, *жс.*=**Глибочина.**

Глибоче́нький, а, е. Ум. отъ **глибокий.** Довольно глубокій. *Утопила ж я свою доненьку в криницю глибоченьку.* Макс. (1849). 112.

Глибоче́нько, *нар.* Ум. отъ **глибоко.**

Глибочи́на, ні, и **глибочи́нь, ні,** *жс.* Глубина.

Гли́бшати, шаю, єш, *гл.* Становиться глубже. *Печеря ніби глибшала, темніла, чорніла.* Левиц. I. 450.

Гли́бше, *нар.* Сравн. степ. отъ **глибоко.** Ум. **Гли́бшенько.** *Все глибшенько пірнає.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 109).

Гли́бший, а, е. Сравн. степ. отъ **глибокий.**

Гли́ва, ви, *жс.* 1) Родъ груши, бергамота. *Гливи такі, як кулак.* Ном. № 14034. 2) Грибъ на деревѣ, губка. Угор. *Гливи ростуть на буках.* Вх. Лем. 403.

Гли́вий, а, е. О масти: сѣро-желтый, черно-желтый. Вх. Нч. I. 14. *Гливий кінь.* НВолын. у.

Глида́ти, да́ю, єш, *гл.* Глодать, ѣсть. *Дай, Боже, із-за молоду кости їсти, а на старість м'яке глидать.* Ном. № 8705. *Дітей годувать—як камінь глидать.* Ном. № 9199.

Гли́жка, жі, *жс.* Обрывъ, подрытый водою. Переяслав. у.

Гли́жка, ки, *жс.* Комочекъ. Черниг. у. Ум. **Гли́жечка.**

Гли́зявий. а, е. Клейкій, вязкій. *Чогось оця каша така глизява.* Кіев. у. *Глизявий хліб.* Міус. окр.

Гли́мання, ня, *с.* Глотаніе, жадное проглатываніе.

Гли́мати, маю, єш, *гл.* Глотать, жадно ѣсть. *По три акахвисти на день чита єш, а по чоловіку глимаєш.* Ном. № 859.

Гли́мнути, ну, неш, *гл.*=**Глимнути.** *Як глимне він на мене, то аж холод по ма шкурою ходить.* Ном. № 3403.

Гли́на, ни, *жс.* Глина. *А щоб його побила руда глина, та, що з кручі пада.* Ном. № 3773. Ум. **Гли́нка.**

Глине́ць, нця́, *м.* Аллюминій. Желех.

Глиня́на, ни, *жс.* Частица глины. Константиногр. у.

Гли́нище, ща, *с.* Мѣсто, яма, откуда берутъ глину, глинница. Левиц. I. 103.

Гли́нка, ки, *жс.* 1) Ум. отъ **глина.** 2) Фарфоровая глина. Кіев. Черниг.

Глину́ти, ну́, не́ш, *гл.* Глотнуть, проглотить. (Змій) *прилетить, тебе глине.* Чуб. II. 173.

Гли́няний, а, е. Глиняный. Шевч. 437.

Гли́няник, ка, *м.* Горшокъ для глины. НВолын. *у. Два щербаті глиняники.* Левиц. I. 2. 2)=**Глинище.** НВолын. у.

Глиня́нка, ки, *жс.*=**Глинище.** Желех. Вх. Зн. 10.

Гли́нястий, а, е. 1) Глинистый. *Земля есть всяка: глиняста, піскувата, чорнозем.* Ком. Р. I. 9. 2) Цвѣта желтой глины. *Глиняста курка.* Богодух. у. *Кінь глинястий.* Вх. Лем. 403.

Глип! *меж.,* выражающее раскрываніе глазъ, взглядъ. *А в церкву як увійду, то тільки глип-глип на мене; очі тії як стріли проймають.* Г. Барв. 120.

Гли́пання, ня, *с.*=**Лу́пання.**

Гли́пати, паю, єш, *гл.*=**Лу́пати.** Галиц. Угор. *За обід посядемо,—пак і глина на всіх, як хто ложку до рота несе.* Г. Барв. 93.

Гли́піть, плю, пиш, *гл.*=**Гляпати.** Желех. Вх. Зн. 10.

Гли́нути, ну, неш, гл. Однокр. отъ **глипати.** Глянуть. *А дівчина—чорні очі—глипла доокола.* Федьк. I. 25.

Глист, та́, *м.* Глиста.

Гли́ста, ти, *жс.* 1)=**Глист.** Мил. М. 86. 2) Дождевой червь, Lumbricus terrestris. Вх. Лем. 403.

Гли́стник, ка, *м.* 1) Цытварное сѣмя, сѣмя раст. Artemisia Sieberi Bess или Artemisia vahliana Kostel. 2) Раст. Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136.

Глистю́к, ка́, *м.*=**Глист.** Левиц. Пов. 366.

Глиста́к, ка́, *м.* Раст. Solanum dulcamara L. ЗЮЗО. I. 167. См. **Глистник.**

Глиста́нка, ки, *жс.* Рыба съ глистою въ серединѣ. Азов. море. (Стрижев.).

Глита́й, тая́, *м.* Міроѣдъ, кулакъ.

Глита́ння, ня, *с.* Глотаніе.

Глита́ти, та́ю, єш, *гл.* Глотать. *Лемішку і куліш глитали.* Котл. Ен. I. 11. *Хорт глита, глита молоко.* Грин. I. 146.

Глитну́ти, тну́, не́ш, *гл.* Однокр. отъ **глитати.** Глотнуть.

Глицарь, ря́, *м.* Палка, которою мѣшаютъ известь въ творилѣ. Черниг. у.

Глица́рня, ні, *ж.* Яма, въ которой приготовляется известь, творило. Черниг.

Гли́ця, ці, *ж.* 1) Деревянная игла: а) для нанизыванія капустныхъ листьевъ. Рк. Левиц. б) для вязанія сѣти. Конот. у. в) вмѣсто челнока при тканіи ситъ и рѣшетъ. Вас. 152, 176. 2) Хвоя, игла хвойнаго дерева. Кіев. 3) Балясина, столбикъ въ перилахъ, оградѣ. 4) Въ крылѣ вѣтряной мельницы: каждое изъ поперечныхъ бревнышекъ, проходящихъ сквозь **рамено**, на которыхъ настлано крыло. (Залюб.). 5) Поперечная соединительная жердь, поперечное соединительное бревно, напр. въ боронѣ. Чуб. VII. 401. 6)=**Кладка**. *Гей там річка, через річку глиця.* Макс. (1834) 96. 7) „Деревянная линейка съ закрѣпленнымъ концемъ и вырѣзомъ для наматыванія пряжи при плетеніи сѣтей". Вас. 187. 8) При тканіи ковра: линейки для раздѣленія верхнихъ и нижнихъ рядовъ основы ковра. Вас. 171. Ум. **Гли́чка**.

Гли́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **глиця**. 2) Названіе тонкаго вола. КС. 1898. VII. 46.

Гліг, гло́гу, *м.*=**Глід**. Желех.

Глід, гло́ду, *м.* Раст.: боярышникъ, Crataegus Oxyacantha L. Анн. 112. Crataegus monogyna Jacq. ЗЮЗО. I. 120.

Гліт, гло́ту, *м.* Тѣснота, давка. Желех.

Глітно, *нар.* Тѣсно. Шух. I 84.

Глоба́, би́, *ж.* 1) Согнутое отъ природы дерево. 2) Желѣзный клинъ. Черниг. 3) Переносно: хлопоты, забота, обуза, непріятность. *Оце мені глоба на шию з отцією роботою!*

Глоби́ти, блю́, би́ш, *гл.* 1) Укрѣплять клиньями валъ въ мельницѣ. Валков. у. 2) Конопатить. Аф. 360. 3)=**Глобувати**? Лихорадка на вопросъ: „*Чого ж ти йдеш?*" отвѣчаетъ: „*Сіпать і кидать, і трясти, і пекти, і знобить, і глобить, і кров пить, і кість ломить.* Мил. М. 64.

Глобок, бка, *м.* Клинышекъ, забиваемый между косовищемъ и желѣзнымъ кольцомъ, охватывающимъ косу и косовище. Вх. Лем. 404.

Глобува́ти, бу́ю, ешь, *гл.* Обижать кого. Желех. Причинять кому боль, непріятность. *Він мене глобує.* Вх. Зн. 11.

Глова́рь, ря́, *м.* Верхній косякъ у дверей и оконъ.

Гло́вень, ня, *м.*=**Гловарь**. Прил. у.

Глогі́нька, ки, *ж.* Ягода боярышника. Вх. Уг. 233.

Глого́вий, а, е.=**Глодовий**. *Терновий вінець на голову клали, глогові шпильки за ніті били.* Гол. II. 23.

Глод, ду, *м.* = **Глід**.

Глода́ння, ня, *с.* Глодавіе.

Глода́ти, да́ю, ешь, и **гложу́, жеш**, *гл.* Глодать. *Воліла б мати твердий камінь глодати.* Гол. I. 285. *Дітей годувать, як камінь глодать.* Черк. у. *Ой кусайте, хоч глодайте, тільки мене не займайте.* Чуб. V. 547. *Не борони козі ліса,—най гложе.* Чуб. I. 258.

Глода́на, ни, *ж* Боярышниковое дерево. Чуб. V. 105.

Глодо́вий, а, е. Боярышниковый. Чуб. Ш. 58. Грин. II. 34.

Глода́нка, ки, *ж.* Каменная соль. *Я даю сіль-глодянку скотині.* Харьк. г.

Гло́їна, ни, *ж.*=**Гліг**=**Глід**.

Глота́, ти́, *ж.*=**Гліт**. Вх. Зн. 21. Подольск. г.

Глоти́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Тѣснить, толпиться. *Чого ви так глотите? почекайте трошки.* Ольгов. у.

Гло́тно, *нар.* =**Гліт**но. *Так глотно, що й стати ніде.* Ольгов. у.

Глубина́, ни́, *ж.* **глубо́кий, а, е** и пр.=**Глибина, глибокий** и пр.

Глу́зд, ду, *м.* 1) Умъ, разумъ, смыслъ, сознаніе. *Скажіть, будь ласкаві, хто з їх дурніший двох?—Та глузду, ґріх сказать, скупенько у обох.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 101). *Глузд остатній потеряла.* Котл. Ен. VI. 80. **З глу́зду зсу́нутися, з'їхати, скрути́тися, спа́сти.** Сойти съ ума. Ном. № 6332. Шевч. 300. **Глу́зди відби́ти.** Лишить разсудка. Ном. № 6333. **До глу́зду прийти́.** а) образумиться; б) опомниться. **Глу́зду відби́тися.** Лишиться ума, рехнуться.

Глу́здити, джу, диш, *гл.* Бить, стегать. *Берет довгу запругу і глуздит їх.* Драг. 121.

Глуздівно́, *нар.*=**Глузливо**. *Енею глуздівно сказав.* Котл. Ен VI. 87.

Глу́зи, зів, *м. мн.* Насмѣшки. Мкр. Н. 36. *Остигло й глузи людські терпіти.* Грин. II. 165. **На глу́зи підня́ти.** Поднять на смѣхъ. Ном. № 12697.

Глу́зик, ка, *м.* Мелкій известковый дутикъ, попадающій въ гончарное издѣліе. Вас. 178.

Глузли́вий, а, е. Насмѣшливый. *Вона в мене добра й вірна жінка, тільки дуже жвава, жартлива й глузлива.* Котл. МЧ. 471.

Глузли́во, *нар.* Насмѣшливо.

Глузовни́к, ка́, *м.* Насмѣшникъ. *Парубки глузовники все було з старого шкилюють.* Харьк.

Глузовни́ця, ці, *ж.* Насмѣшница.

Глузува́ння, ня, *с.* Издѣвательство, насмѣшка. *На обличчі в мене сором од докору, глузування.* К. Псал. 106.

Глузува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Насмѣхаться, издѣваться, поднимать на смѣхъ. *Матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують.* Шевч. 67.

Глузюва́тий, а, е. О глинѣ: „неоднородная, комковатая.... съ мелкими желвачками или журавчиками, дутиками". Вас. 178.

Глу́м, му, *м.* Насмѣшка, издѣвка, посмѣяніе. *Старе скаже на глум, а ти бери на ум.* Ном. № 6013. **На глум пода́ти.** Отдать на посмѣяніе. *На глум старих звичаїв не подаймо.* К. ПС. 23.

Глуми́ти, млю́, ми́ш, *гл.* Поражать, истреблять, портить. *Наче кара Божа, що людей глумила.* Мет. 437. *Дітвора глумить тільки отті оріхи.* Нов.-Сѣверск. *Було б тобі, вражий сину.... нас трох не кохати, нас трох не глумити.* Рудч. Чп. 178.

Глуми́тися, млю́ся, ми́шся, *гл.* Издѣваться, насмѣхаться, осмѣивать. *Глумилась верша з болота.* Ном. № 7999.

Глумі́ччати, чаю, еш, *гл.* Обращать вниманіе? разбирать? *Е, у нас і панів не глумі́ччають.* Лебед. у. *Хоч який мороз, то не глумі́нча.* Лебед. у.

Глумли́вий, а, е. Насмѣшливый. *Міські все люде нещирії, глумливії.* МВ. I. 75.

Глумли́во, *нар.* Насмѣшливо.

Глумо́та, ти, *ж* Подниманіе на смѣхъ, издѣвательство.

Глумува́ння, ня, *с.* Издѣвательство, насмѣшки. К. XII. 90.

Глумува́ти, му́ю, еш, *гл.* Издѣваться. *Голови на шаблі здіймали, довго глумували.* Макс. (1849) 24. *Вона з мене глумує, сміється.* Q. 1861. XI. 9.

Глумува́тися, му́юся, ешся, *гл.*= **Глумувати.** *Не по божому.... так глумуватися з сироти.* Г. Барв. 476.

Глу́п, па, пе=**Глупий.** *Хто скуп, собі не глуп.* Ном. № 4707.

Глупа́к, ка́, *м.*=**Дурень** Харьк. у. Желех.

Глупта́к, ка́, *м.*=**Глупак.** Вх. Лем. 404.

Глу́пий, а, е. 1) Глупый. *Молодий жовняре, глупий розум маєш.* Голов. 2) **Глу́па ніч, пі́вніч.** Глубокая ночь. *Коли ще глупої ночі прилітає сокіл.* Рудч. Ск. I. 153. *У глупу ніч виліз мертвець із гроба.* Грин. I. 50.

Глупина́, ни́, *ж.* Глухое, густо заросшее мѣсто въ лѣсу. *У глупині вовки.* НВолын. у.

Глупі́ти, пі́ю, еш, *гл.* Пялить глаза. глазѣть. *Дитина на свічку глупіє.* Черк. *Ходив глупів на весілля.* Черк. у.

Глупува́тий, а, е. Глуповатый. *Оженився дурний та взяв глупувату, та не знали, що робить—запалили хату.* Ном. № 9014.

Глу́ха, хи, *ж.*=**Глуханя.** Вх. Лем. 404.

Глуха́ня, ні, *ж.* Тифъ. Желех.

Глуха́чка, ки, *ж.*= **Глуханя.** Вх. Зн. 11.

Глухи́й, и́, е́. 1) Глухой. *Глухому пісню співати.* Ном. № 4679. *Глухий як тетерук.* Ном. № 8556. 2) Беззвучный, мертвый. *В глухій домовині усміхнуся.* Шевч. 269. 3) Пустой, запустѣлый, глухой. *Глухий край. Куток зовсім глухий.* О. 1862. IX. 65. 4) **Глухи́й кіне́ць (у воротях).** Тотъ конецъ воротъ, гдѣ ихъ пята. *В глухім кінці під воріттьми.* АД. II. 9. 5) **Глухи́й дуб.** Дубъ, на которомъ листва держится цѣлую зиму. Борз. у. Прил. у. 6) **Глуха́ кропива́.** Раст. а) Lamium maculatum L. ЗЮЗО. I. 126; б) Leonurus Cardiaca L. ЗЮЗО. I. 126. Ум. **Глухе́ньний, глухе́сенький.**

Глухма́н, на́, *м.*=**Глушак.** Желех.

Глу́хнути, ну, нем, *гл.* Глохнуть.

Глу́хо, *нар.* 1) Глухо. 2) Беззвучно, мертво, глухо. 3) Пусто, глухо.

Глухо́та, ти, *ж.* Глухота.

Глу́ш, ші, *ж.* Густо заросшее мѣсто. *У глуші, між вербами, капуста погано росте.* Лебед. у.

Глуша́к, ка́, *м.* Глухой человѣкъ. *Коли сі кам'яні боги очима бачать, коли сі глушаки ушима чують....* К. МХ. 19.

Глуше́ць, шця́, *м.* Ленъ, Linum usitatissimum. Вх. Уг. 233.

Глуши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Оглушать, заглушать. *Вітер уривав багацько річей йому; торохтючи, колеса глушили їх.* Г. Барв. 19. *Оця кропива тільки глушить сад.—Придивиться, де риба заляга під кригою, та й стане гатити кийком—глушити.* О. 1861. XI 115.

Глуши́ця, ці, *ж.* Раст. Lamium. Вх. Пч. II. 32.

Глушíти, шíю, ешь, *гл.* Заглушаться, зарастать сорными травами. *Город глушіе, бур'яном понімається земля родюча.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Глýшка, ки, *ж.* 1) Глухая женщина. *Чи ти, кумо, глушка?—Та були ушка, та різник одрізав.* Ном. № 8560. 2)=**Глуханя.** Угор. То же: **глýшка вітрова.** Вх. Лем. 404.

Глушка́ня, нi, *ж.*=**Глушка. 2.** Угор.

Глушко́, ка́, *м.* Глухой человѣкъ. Аф. 361.

Глушма́н, на́, *м.*=**Глушан=Глушко.** Одесс. у.

Глушма́нка, ки, *ж.* Глухая, женщина. Одесс. у.

Глушник, ка, *м.* Раст.=**Глушиця.** Вх. Пч. II. 32.

Глушня́, нí, *ж.* Глушь. *Там така глушня, аж сумно; туди й люди не їздять.* Василькъ. у.

I. **Гля,** *пред.* Для. Ужинок р. поля, 270.

II. **Гля,** сокращенное повелительное наклоненіе вмѣсто **глянь.** Смотри, взгляни, вотъ. *Оце, гля, причепилася!*

Гля́ба, *нар.* Невозможно, напрасно *Де.... чоловікові гляба перейти, піде гуцульський кінь певно.* Шух. I. 81.

Гля́ганий, а, е и пр.=**Ґляґаний** и пр.

Гля́данка, ки, *ж.* Торговля. Угор.

Глядáти, дáю, ешь, *гл.* Искать, высматривать. *Буду я собі мужа глядати.* Гол. Ш. 397. *Глядай, матко, довгий столець, бо вже мені вічний конець.* Гол.

Глядáло, ла, *с.*=**Дзеркало.** Вх. Уг. 233.

Глядівни́й, а́, е́. Ловкій, проворный. Угор.

Глядíти, жý, дúш, *гл.* 1) Глядѣть, смотрѣть. *Гляди ж, півнику, як прийде лисичка—не одзикайся.* Рудч. Ск. II. 4. —в голові. Искать насѣкомыхъ въ головѣ. *Та свекорку годи: в головці гляди.* Грин. Ш. 551. 2) Искать, щупать ища, пробовать, узнавать. *Молода сховалася і дружба виходит на двір і глядит молодої, а не може сам найти.* Грин. Ш. 507. *Нам уже докучило їсти пшеничний хліб, ідім глядіть житнього.* Чуб. II. 336. *Вгородив свердло в землю, а.... щось за бороду лап. Перемовчав мій батько, тілько боїться тим свердлом більш глядіти* (скарба). Драг. 87. *Глядят кораваю, чи спікся.* Грин. Ш. 502. 3) Слѣдить, обращать вниманіе. *Коли кінь не глядить дороги, то гляди ти! Чом не глядиш?* Лохв. у. *Гляди себе, то й буде з тебе.* Ном. № 9586. 4) Беречь, присматривать. *Я її розуму навчала і добра її гляділа.* МВ. 5) Соблюдать. *Та ти б не глядів празника та поїхав би у поле орати.* Рудч. Ск. I. 165. *Треба глядіти п'ятниці і середи.* О. 1862. IV. 91.

Гля́дка, ки, *ж.* Раст. Aster. Вх. Пч. II. 29.

Гля́дь! *меж.* Глядь. *Потім глядь—стоїть Іван.* Рудч. Ск. I. 134 *Глядь-поглядь у загоні,—нема волів пари.* Новомоск. у.

Глядько́,ка́, *м.* Тотъ, кто постоянно смотритъ? *Глядько не наглядиться, хвалько не нахвалиться.* Ком. II. № 200.

Гля́нути, ну, нешь, *гл.* Однокр. в. отъ **глядíти.** Глянуть, взглянуть, посмотрѣть. *Ой як гляну на хустину,—згадаю дівчину.* Мет. 23.

Гля́нутися, нуся, нешся, *гл.* Посмотрѣть, взглянуть. *Глянься на мене, на себе. Подивися, глянься, який я удався!* Нп.

Гм! *меж.* Гмъ. *Дивлюсь, аж стоїть краля така, що тільки гм! та й годі.* К. ЧР. 121.

Гмáтати, таю, ешь, *гл.* Комкать, гнуть. Желех.

Гматни́й, á. é. Гибкій. Желех.

Гнaп, па, *м.* Мастеръ, изготовляющій сіряки и опанчі. Желех. Гол. Од. 55.

Гнáти, женý, нéш, *гл.* 1) Гнать, погонять. *Волові дай полови, та жени поволі, а коневі—вівса, та жени як пса.* Ном. № 10217. **Гóном гнáти.** Быстро гнать. Харьк. 2) Гнать, прогонять. *Хоч правду женуть люде, та правда завше буде.* Ном. *Молодих рекрут женуть кудись через наше село.* Г. Барв. 406. 3) Быстро бѣжать, ѣхать. *Жене як вітрів батько.* МВ. I. 105. 4) Загонять, забивать. *Шпиці за нігті гнали і йому муки завдавали.* Чуб. III. 335. 5)—**горíлку.** КС. 1882. I. 225. 6)—**гони.** См. **Гони.**—**химороди.** См. **Химороди.**

Гнáтися, женýся, нéшся, *гл.* 1) Гнаться. *От котик як почув, як погнався.... Гнався, гнався, не догнав.* Рудч. Ск. I. 28. 2) Мчаться. Грин. Ш. 565. *Скажи, коню, до кого це ви так нагло гнались?* Шевч. 641.

Гнéний, а, е. Гнутый. *Гнене полоззя.* НВолын. у. 2) Никуда не годный. *Таке гнене, що соч покинь.* Кіев.

Гнéсти, гнетý, тéш, *гл.*=**Гнітити 1 и 2.**

Гне́т, *нар.* Вдругъ, сейчасъ, тотчасъ. *Гнет стовпами поставали.* Гол. II. 714.

Гнету́ха, хи, *ж.* Лихорадка. *Чи ти гнетуха, чи ти трясуха?* Чуб. I. 119.

Гне́ть, *нар.*=**Гнет**. *А ту гнеть потопе буде.* Гн. I. 31.

Гнетю́чка, ки, *ж.*=**Гнетуха**. Черниг.

Гни́да, ди, *ж.* Зародышъ вши, гнида. Ном. № 1861. Ум. **Гни́дка**.

Гни́дник, ка, *м.* Вшивецъ. *Ах ти гнидник!* Лохв. у.

Гни́дявий, а, е. Вшивый. О. 1862. V. 41.

Гниле́ць, льця́, *м.* Болѣзнь личинокъ пчелъ: пораженіе ихъ грибкомъ Bacillus Preussi. Драг. 32.

Гниле́ча, чі, *ж.* Гниль. *Там так смердить у ямі гнилеча: картопля, чи що, загнилась.*

Гнили́й, а́, е́. 1) Гнилой, испорченный. *Гнила капуста. Дров нарубав гнилих.* Рудч. Ск. I. 124. 2) Гнилой, гніющій. *Гниле болото. Гнила зіма.* О. 1861. I. 322. 3) **Гнила́ квати́ря.** Третья четверть луны. *Гнила кватиря- робить нічого не слід, бо буде порча.* Чуб. I. 10. См. **Гнилуша**. 4) **Гниле́ сло́во.** Скверная брань.

Гнили́ця, ці, *ж.* Дикая груша, которую ѣдятъ только прогнившею. Ном. № 12217. Ум. **Гнили́чка**.

Гнили́читися, чуся, чишся, *гл.* О грушахъ: немного загниваться. Желех.

Гнили́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **гнили́ця**.

Гнили́ччя, чя, *с. соб.* Гнилушки, истлѣвшія вѣтви и стволы деревъ. Желех.

Гни́лка, ки *ж.*=**Гнилиця**. Желех

Гнилля́, ля́, *с.* Гниль. *Як прийде Ілля, то наробить у полі гнилля.* Ном. № 476.

Гнилобо́кий, а, е. Со сгнившимъ бокомъ. *Груші гнилобокі.* Шевч. 178.

Гнилові́д, во́ду, *м.* Болото, поросшее сѣномъ и лѣсомъ. Вас. 206. Во мн.: **Гнилово́ди.** Незамерзающія болота. О. 1861. VIII. 93, XI. 114.

Гнилозу́бий, а, е. Съ гнилыми зубами. *Десь вирескався гнилозубий, миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66.

Гнилої́д, да, *м.*, **гнилої́да, ди**, *об.* Скряга, скупецъ. Желех.

Гнилої́дити, джу, диш, *гл.* Скряжничать. Желех.

Гнилої́дник, ка, *м.*=**Гнилоїд**. Желех.

Гнилоо́кий, а, е. Съ больными, гноящимися глазами. Чуб. VII. 577.

Гнилу́ша, ші, *ж.* Третья четверть луны. Чуб. I. 11. См. **Гнилий 3**

Гни́ль, лі, *ж.* Гниль. К. Іов. 55.

Гниля́к, ка́, *м.* Сгнившее растеніе.

Гниля́тина, ни, *ж.* Гниль. *Розворушив ту гнилятину.* Мир. Пов. II. 54.

Гниля́ччя, чя, *с. соб.* Сгнившія растенія, гниль.

Гни́пель (гнипля?), *м.* Часть ткацкаго станка: „рукоятка, которою вращаютъ передній навой при навиваніи основы". Вас. 167.

Гни́сти́ и **гни́ти, гнию́, є́ш**, *гл.* Гнить.— *Хліб гниє.*—„*Гниє, бо є: оттоді погано було б, як би гнисти нічого було.* Ном. № 14155. *Варево гниє.* Чуб. I. 10. *Хата пусткою гниє.* Шевч. 401. *Гниє в неволі, у кайданах.* Шевч. 606.

Гни́хіть, тя, *м.*=**Ніготь**. Прил. у.

Гні́в, ва́, *м.* Гнѣвъ. *Хай його гнів божий поб'є.* Ном. № 3781. **Не у гнів твоїй жінці.** Не во гнѣвъ будь сказано твоей женѣ. К. ЧР. 220. **Гнів поклада́ти, положи́ти на ко́го.** *На свого старшого брата великий гнів покладав.* АД. I. 187. *Не положіть гніва́! А вона, невістка, такий уже гнів положила, що й обідати не увійшла* Грин. I. 33.

Гні́ванка, ки, *ж.* Гнѣвъ, ссора. *Тут така була гніванка, що Господи, та й годі!* Черниг.

Гні́вання, ня, *с.* Дѣйствіе гнѣвающагося, гнѣвное состояніе. *Як вам не обридло те гнівання?*

Гні́вати, ваю, єш, *гл.* 1) Гнѣваться, сердиться. *Ой вернися, любе кохання, перестань гнівати.* Чуб. V. 384. 2) Сердить, гнѣвить. *А я ж його не гнівала, ні його родини; нехай його перепросить лихая година.* Чуб. V. 189.

Гні́ватися, ваюся, єшся, *гл.* Гнѣваться, сердиться. *Не гнівийся, дівчинонько, що я не займаю.* Мет. 106.

Гніви́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Сердить, раздражать, гнѣвать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* Ном. № 5871.

Гніви́тися, влю́ся, ви́шся, *гл.*=**Гніватися**. *Багатий тут на смерть гнівився.* Котл.

Гнівли́вий, а, е. Раздражительный, склонный къ гнѣву, часто гнѣвающійся. *Чогось Бог гнівливий на нас.* НВолын. у. *Очі гнівливі.* МВ. II. 82.

Гнівли́вість, вости, *ж.* Раздражительность, склонность къ гнѣву. Желех.

Гнівли́во, *нар.* Гнѣвно.

Гнівни́й, а́, е́. Гнѣвный, сердитый. *Такий гнівний,—крий мати Божа.* МВ. I. 99. *Червона і гнівна стояла вона.* Мир. Пов. II. 65. Ум. **Гнівне́нький**.

Гнівно, *нар.* 1) Гнѣвно, сердито. *Він гнівно глянув на його.* 2) Обидно, непріятно. Драг. 223. *Може, кому гнівно, добродію, що я кажу?* Харьк. Ум. **Гнівне́нько**. *Та годи, доненько, всім зарівненько, щоб не було гнівненько.* Грин. III. 551.

Гнівни́к, ка́, *м.* Въ выраженіи: **він мій гнівни́к**. Онъ со мной въ ссорѣ. Желех.

Гнівни́чка, ки, *женск. р.* отъ **гнівник**. Желех.

Гніда́н, на́, *м.* Гнѣдой конь. Желех.

Гніди́й, а́, е́. 1) Гнѣдой. *Гнідий кінь.* Употребляется иногда безъ подразумѣваемаго существительнаго. *Сідлай, хлопче, ти гнідого, а сам сяду на другого.* Чуб. 2) Коричневый, бурый. *Гнідий птах.* Вх. Лем. 404. *Гніде просо.* Вх. Лем. 404. Ум. **Гніде́нький**. **Гніде́сенький**. Грин. III. 696.

Гніди́ти, джу́, ди́ш, *гл.*=**Гнітити 4**. Галиц.

Гнізде́нце, ця, *с.*=**Гніздо**. *Бусьок і бусьчиха увили собі гнізденце.* Фр. Пр. 128.

Гнізде́чко, ка, *с.* 1) Ум. отъ **гніздо**. *Галочки гніздечко в'ють.* Мет. 134. 2) Коконъ. *Червяк сидить у гніздечку, а як стане у мочах, то перегризає його.*

Гнізди́ти, зджу́, ди́ш, *гл.* Бить все въ одно мѣсто. *Вхопили його вдвох, повалили та й гніздять його коліньми по голові.* Новомоск. у.

Гні́зди́тися, зджуся, дишся, *гл.* Гнѣздиться. Левиц. I. 95. *Яструбам з орлами не тутка гніздитись.* О. 1862. I. 110.

Гнізди́ще, ща, *с.* Ув. отъ **гніздо**. Чуб. I. 122.

Гніздо́, да́, *с.* 1) Гнѣздо. *Всяка пташка своє гніздо знає.* Ном. № 9480. 2) Въ толчеѣ для проса: углубленіе, гдѣ лежитъ зерно. Харьк. (Залюб.). 3) Солома, лежащая въ **жлукті**. Мил. 18. 4)=**Містище**. Вх. Зн. 36) 5) ? *Як у хлопця на тімени є одно „гніздо", то буде мати одну жінку, а як двоє, то дві.* ЕЗ. V. 180. Ум. **Гнізде́чко**.

Гніздю́к, ка́, *м.* 1) Запорожецъ, сѣвшій на хозяйство. КС. 1883. XI. 502. 2) Неудачный хлѣбъ? *Ось іди, чоловіче, якого я гніздюка напекла!... Той гніздюк так і роспливсь по черені і ростріскавсь.* Г. Барв. 323.

Гні́й, гно́ю, *м.* 1) Навозъ, пометъ. *Конюх коні ганяє, він гноєм воняє.* Чуб. V. 1087. 2) Гной, матерія. *Чиряк великий, а гною мало.* Ном. № 6325.

Гнійни́й, а́, е́. 1) Навозный, унавоженный. *Гнійне поле.* Каменец. у. 2) Гнойный.

Гнійни́к, ка́. *м.* Навозный жукъ. Вх. Зн. 11.

Гні́сті, тів, *мн.*=**Нігті**. О. 1861. XI. Св. 62.

Гні́т, ту, *м.* 1) Прессъ; тяжесть, наваленная съ цѣлью сдавить. *Сир під гнітом лежить.* 2) Гнетъ, притѣсненіе. *Весь віковічний гніт, вся ненависть виявлялась тим диким вогнем в його очах.* Левиц. Пов. 269. 3) Огонь, разведенный на **припічку**, когда въ печь сажаютъ хлѣбъ. См. **Гнітити хліб**.

Гніти́срака, ки, *об.* Харьк. Упорный, несговорчивый человѣкъ. *Торгувалась, торгувалась—так і копійки не спуска; та я його вже давно, знаю він такий* (вона така) *гнітисрака.* Лебед. у.

Гніти́ти, чу́, тиш, *гл.* 1) Давить, прессовать, нагнетать. *Камінюка гнітила.* Стор. МПр. 21. *Гнітили сир.* Левиц. I. 466. 2)—**те́рен, сли́ви**. Сохранять на зиму въ кадкѣ съ водой, надавивъ сверху тяжелымъ деревяннымъ кружкомъ. *Гнічені сливи.* Чуб. II. 29. 3) Угнетать. *Усе, що гнітить чоловіка в занедбалім товаристві.* Стор. 4) **Гніти́ти хліб**. Подрумянивать. Чуб. I. 123. (Чтобы **хліб гнітити**, берутъ немного соломы, зажигаютъ и кладутъ на **припічку**). 5) Бить. *Як начали вони її гнітить тими молотами.* Чуб. II. 263. 6) **Гніти́ти на се́рці**. Сарывать въ душѣ тяжелое чувство. *Бачу я та мовчу: усе на свойому серці гнічу.* Кобел. у.

Гніти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Давиться, надавливаться. 2) Быть угнетаемымъ. 3) **Хліб гні́титься**. Хлѣбъ подрумянивается. *Паска ніяк не гнітиться.* Кролев. у.

Гніту́ха, хи, *ж.*=**Гнітючка**. ХС. III. 53.

Гнітю́чка, ки, *ж.* Видъ лихорадки. Міусск. окр.

Гноби́тель, ля, *м.* Гонитель, преслѣдователь, притѣснитель. *Не вірьте їм, пане, бо вони звісні на нас гнобителі.* Могил. Подольск.

Гнобúти, блю́, бúш, *гл.* Угнетать, притѣснять. Желех.

Гноївка, ки, *ж.* 1) Навозная жижа, нода, въ которой мокъ навозъ. Вх. Зн. 34. *Випила б і гноївки, не то що, та нігде і на тлі води не видко.* Гн. IV. 64. 2) Erysatlis tenax. Вх. Лем. 404.

Гноївня, ні, *ж.* Мѣсто для складыванія навоза, навозная куча. *На що тут сиплеш сміття? Хіба нема гноївні?* Прил. у.

Гноíння, ня, *с.* 1) Гносніе. 2) Унаваживаніе, удобреніе.

Гноíти, гною́, íш, *гл.* 1) Гноить. *Діди строюють, а баби гноюють.* Ном. № 10111. 2) Унаважицать. удобрять. Угор.

Гноíтися, гною́ся, íшся, *гл.* 1) Гноиться, покрываться матеріей, гноемъ. 2) Быть превращаемому въ гной. въ навозъ. 3) Быть унаваживаему.

Гноїсько, ка, *с.*=**Гноївня**.

Гноїще, ща, *с.*=**Гноїсько**. К. Псал. 263.

Гнойови́й, а, е. Навозный. Грин. II. 317. *Гнойова яма. Гнойова лопата.* НВол. у.

Гнойови́к, ка́, *м.*=**Гнояк**.

Гнойови́сько, ка, *с.*=**Гноїсько**.

Гнойо́к, йку́, *м.* Ум. отъ **гній**. *Як ноги въ гнойку, то й губи в лойку.* Ном. № 7188.

Гно́ття, тя, *с.* Отрепье. *Де вже думати про одежину!... Все позношувала! Саме гноття та рем'я виси́ло.* Мир. ХРВ. 25.

Гноюва́тий, а, е. Перегнойный. Харьк.

Гноя́к, ка́, *м.* 1) Навозный жукъ. Вх. Лем. 404. См. **Гнойовик**. 2)=**Гноївня**? КС. 1893. V. 275.

Гноя́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **гній**.

Гноя́ний, а́, е́. Навозный, унавоженный. Лебед. Мил. М. 105.

Гноя́нка, ки, *ж.* 1) Гнойный прыщъ. Желех.

Гноя́рня, ні, *ж.*=**Гноївня**. Рк. Левиц.

Гнуздá, дя́, *ж.* Чаще употребляется ум.: **гнуздéчка**. Чуб. II. 319. *Взяла коня за гнуздечку.* Мет. 74. Части: **вудила**—удила, одинъ конецъ которыхъ имѣетъ **бара́нчик**, которымъ и защѣпляется за **кільце́**; ремень поверхъ морды внизу—**нахра́пник**, вверху—**налобник**, застегивающійся подъ шеей—**підборо́дник**. (Е. Чикаленко).

Гнуздáти, дáю, єш, *гл.* Зануздывать.

Гнуздéчка, ки, *ж.* Ум. отъ **гнуздá**.

Гнýти, гну, гнеш, *гл.* 1) Гнуть. *Гне шию, як віл у ярмо.* Ном. № 1293. *Шия—хоч обіддя гни,*—такая толстая Ном. №8595. *Спати,—аж гілля гне,*—такъ сильно хочется. Вас. 212 – **нúрну**. Важничать, задирать носъ. Ном. № 2467.– **на щб, куди́**. Намекать на что. Ном. № 13846. *Бач, куди гне!* (или **на що**). – **теревéні**. Болтать пустяки. — **матюки́**. Браниться матерными словами. 2) Запрашивать много. *Гне, як дурень за батька*—очень много запрашиваетъ. Мнж. 166.

Гнýтися, гнýся, гнéшся, *гл.* 1) Гнуться, сгибаться. *Долина глибока, а калина висока, аж додолу вітття гнеться.* Мет. 79. *Їсть так, аж ніс гнеться,* – съ жадностью ѣстъ. Ном. № 12207. 2) Переносно: покоряться. *Ярема гнувся, бо не знав, не знав сіромаха, що виросли крила.* Шевч. 132. 3) Увиливать, не желать сдѣлать. *Не гнися, сваточку, не гнися: есть у тебе на кошарі ягниця,—поведи на торжок та продай а нам горілочки розгадай!* Грин. III. 499. *Довго мабуть гнувся—не давав?* МВ. (О. 1862. III. 74).

Гнýчий, а, е, гнучки́й, á, é. Эластичный, гибкій. *Мужича правда есть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен. VI. 53. *Як тополя серед поля гнучка та висока.* Шевч. 20. *І станом гнучим, і красою пренепорочно молодою старій очі веселю.* Шевч. 425. **Глúна гнучка́**. Глина годная для лѣпки, достаточно приготовленная для этого; Вас. 177; Шух. I. 260.

I. Го! *меж.* Употребляется въ видѣ **го-го-го!** или **го-гов!** для оклика.

II. Го, *мѣст.* Сокращенная форма взѣсто **його**. Правоб. *І калачем го не звабить.* Ном. № 5097.

Гобéлки, *мн.* Въ выраженіи: **На гобéлки**—до тла, совершенно. *Вік нас хотів спалить на гобелки, значить, зовсім, усе, як есть.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Гобза, зи, *ж.* Раст. Sambucus ebulus. Лв. 101.

Гобзувáти, зýю, єш, *гл.* Изобиловать. *Колесниця Божа дивна тьмами воїнства гобзує.* К. Псал. 151. Вѣроятно это слово просто перенесено Кулишемъ изъ ц.-славянскаго перевода псалма: „Колесница Божія тмами темъ, тысяща гобзующихъ“. (Псаломъ, 67, ст. 18).

Гоблюванка, ки, *ж.* Стружка. Вх. Лем. 404.

Гóв! *меж.* Означаетъ окликъ: ау!

Го́вбур, ра, *м.* Водоворотъ. *У говбурі на Дністрі крутяться.* Каменец. у.

Говѐдо, да, *с.*=**Гов'ѐдо.** Употребляется только какъ бранное слово. Вх. Лем. 404.

Го́в'едо, да, *с.* Рогатый скотъ. (На границѣ съ Угорщиной и въ Галиціи). Вх. Зн. 11.

Говíльник, ка, *м.* Говѣльщикъ. Аф. 361.

Говíльниця, ці, *ж.* Говѣльщица. Аф. 362.

Говíння, ня, *с.* 1) Говѣніе. *З дурного говіння не буде спасіння.* Ном. № 133. 2) Постъ. Шух. I. 41; Гн. II. 175. *Звоювали Путилову в велике говіне.* ЕЗ. V. 144.

Го́вір, вору, *м.* Говоръ. *Почувся людський говір, крик.* Левиц. I. 126.

Говíрка, ки, *ж.* 1) Выговоръ, діалектъ, манера говорить. *У литвинів говірка не така, як у нас.* Черниг. *Пані наша.... з себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31. 2) Разговоръ, говореніе. *А я хотів би почути говірки женихової.* Г. Барв. 328. *У тій тихій говірці їм почулася грізна буря.* Мир. ХРВ. 115. 3) Пересуды, сплетня. *Пішла вже скрізь по селу про його говірка.* Полт. Ум. **Говíронька.** *Така тиха, така й мова, така й говіронька.* Чуб. V 123.

Говíркий, á, é. Разговорчивый. *Зріс на самоті, сам із собою. Не говіркий був.* МВ. II. 11. *Старі люде говіркі.* Г. Барв. 316.

Говíронька, ки, *ж.* Ум. отъ **говíрка.**

Говíти, вію, ѣш, *гл.* Говѣть. *Говів, Богу невимовно.* Ном. № 132. *Коли ви будете говіть? — Тоді, як хліба не стане.* Ном. № 131.

Говори́ти, рю́, рить, *гл.* 1) Говорить. *Говорив би, та рот замазаний,*—нельзя ничего говорить. Ном. № 3585. *Говорить богато, та все чорт зна що.* Посл. *Говорить—як у рот кладе*—такъ понятно. Ном. № 12903. *Говорить—як з письма бере,*—такъ умно и складно. Ном. № 12904. *Говорить—як неживий, як спить, як три дні хліба не їв,*—такъ вяло. Ном. № 12925—12928. *Говорить, як з бочки,*—грубымъ басомъ. Ном. № 12889. 2) Разговаривать. *Та про волю ніщком в полі з вітрами говорять.* Шевч. *Чом до мене не говориш, моє миле серце?* Мет. 64.

Говори́тися, *гл.* Употребляется только въ 3-емъ лицѣ и чаще всего безлично: **говóриться, говори́лось.** *Пословиця говориться, а хліб їсться.* Ном. № 11285. *Дід мовчить, неначе не до його говориться.* Левиц. I. 98 *Ой що ся говорило, то все ж то неправда.* Чуб. V. 395.

Говорíння, ня, *с.* Говореніе, манера говоренія.

Говорли́вий, а, е. Говорливый. *Говорлива, як горобчик.* Кв.

Говору́ха хи, *ж.* 1) Многорѣчивая женщина, говорунья. Котл. Ен. V. 36 2) м. Говорунъ. *Дрансес був дивний говоруха.* Котл. Ен. VI. 37. Ум. **Говору́шка, говору́шечка.** *Дівчино пташнічко, щебетушечко! Співай мені, кажи мені, говорушечко.* О. 1861. VI. 151.

Говору́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **говоруха.** 2) мн. Родъ грибовъ.

Говорю́чий, я, е. Говорящій, имѣющій даръ слова. *Говорючий голуб.* Грин. I. 164, 160. 2) Говорливый, разговорчивый. *Молодий говорючий Радюк.* Левиц. Нов. 154.

Го́гіт, готу, *м.* 1) Ржаніе. 2) Сильный и продолжительный звукъ, шумъ. (См. **гогота́ти.** (На ярмарку) *гогот та рейвах.* О. 1862. VI. 98.

Гоголíти. лíю, ѣш. *гл.* Блеститъ, свѣтиться. *Вода гоголіс поверх трави.* Борз. у.

Го́голь, ля, *м.* Родъ дикой утки, Anas clangula. Вх. Пч. II. 8. *Гоголю, гоголю, припливи к берегу.* Чуб. III. 306.

Гоготáння, ня, *с.* Дѣйствіе отъ гл. **гоготáти.**

Гоготáти, чý, чеш и гоготíти. чý, тúш, *гл.* 1) Ржать. *А на дворі конченьки гогочуть.* Грин. III. 439. 2) Издавать сильный и продолжительный звукъ, напр.: при отдаленномъ громѣ, сильномъ вѣтрѣ, сильномъ пламени. *Грім гогоче, а блискавка хмару роздирає.* Шевч. 166. *Вітер на десять голосів реве і виє, і скиглить, і гоготить.* Драг. 72. *А наша хата полу'ям полала, і навкруги земля, мов пекло, гоготала.* КМБ. X. 17.

Го́д, ду, *м.* 1) Годъ, *Год—великий чоловік.* Посл. (Борз. у.). *Влітку день—год.* Ном. № 12555. *Ой гуляв, гуляв бідний козак-нетяга сім год і чотирі.* ЗОЮР. I. 200. *Сім год баба похмілялась, та з похмілля і вмерла.* Ном. № 11461. *Два люди любились вони дуже.* Рудч. Ск. I. 78. *Другою чи третьою году прислав їй гроші,*—на второй или на третій годъ прислалъ ей деньги. Харьк. **У год.** Черезъ годъ. *Так він жив год. Вони в год як*

раз і прийшли довідаться. Рудч. Ск. I. 72. **Під год, як до го́ду.** Какъ въ какой годъ. *Під год (як до году) так і хліб родить.* Ном. **Год-у-год.** Изъ года въ годъ. *Так год-у-год і живемо, хвалити Господа.* Г. Барв. 17. **В ряди́-годи́.** Рѣдко, иногда. Ном. № 7734. 2) мн. **года́.** Лѣта. *Инший молод годами, та старий літами.* Ном. № 2217. **Года́ ви́йшли кому́.** Достигъ извѣстныхъ лѣтъ. *Піп не хоче вінчати: ще, каже, йому года не вийшли.* Г. Барв. 201. 3) **У году́ бу́ти** Служить по найму на годъ. Борз. у. **По года́х ходи́ти.** Служить по найму на годъ нѣсколько лѣтъ. *Та щоб я й горенька не знала, та щоб я не ходила по годах.* Мил. 202. *Та буде ж мене по строках, буде ж мене й по годах.* Мил. 202. Ум. **Годо́к, годо́чок.** *Їй дванадцять годочкіе.* МВ. I. 130.

Го́ден, дна, дне. Краткое окончаніе отъ **годний.** 1)=**Годний. Го́ден у Бо́га.** Угодный Богу.. *Як я буду в Бога годен, буде в мене худобонька.* Гол. IV. 450. 2) **Не го́ден.** Не въ состояніи. *З тої туги аж не годен їсти.* Гн. II. 188.

Годи́льник, ка, *м.* Стѣнные часы. См. **Годинник.** Вх. Лем. 404.

Годи́на, ни, *ж.* 1) Часъ. *Ой сплю годину, сплю і другую, й а вже повертає та на третюю.* Гул. Арт. Укр. п. 33. *Як ось із неба дощ полився, в годину ввесь пожар залив.* Котл. Ен. II. 33. *Ой уночі, а з півночі та о третій годині, гей злапали вдовин сина....* Гол. I. 139. *В осени дня—година.* Ном. № 613. *Вік наш—як година.* Ном. № 8265. **Що годи́ни.** Каждый часъ. *Що години треба давати по ложці.* Употребляется также въ значеніи: постоянно. *Що день, що години питається.* Шевч. У Лемковъ **годи́ни** — стѣнные часы. Вх. Лем. 404. 2) Время, пора. *Не такий світ, не така година да тепера настала.* Мет. 241. *Та збудила мене мати в обідню годину.* Мет. 20. *Не за великий час—за малую годину. Так то, бачу, недовга літ наших година: скоро цвіте, скоро і в'яне, як у полі билина.* ЗОЮР. I. 318. **По малі́й годи́ні.** Немного спустя. *Коли по малій годині і він приходить назад,—довго і не барився.* Новомоск. у. *Заміж іти—не дощову годину перестояти.* Ном. № 8851. *Чималу я годину пересиділа, поки вийшла пані.* МВ. (О. 1862. Ш. 52). *Щасливою годиною козак уродився.* Мил. 79. **Досві́тня годи́на.** Предразсвѣтная пора. Шевч. 233. **Лиха́ годи́на.** Плохія, тяжелыя времена. *Лиха година настала.* **Лиха́ годи́на** часто употребляется въ значеніи: злой рокъ, злая судьба. *Ой лихая година моя! Одцуралась родина моя!* Макс. *Бий тебе лиха година!* Въ этомъ же значеніи употребляется и **чо́рна годи́на.** *Щоб на тебе прийшла чорна година!* Ном. **На лихо́ї годи́ни.** На какого чорта. *На лихої години тобі це здалося?* **При такі́й годи́ні.** Въ такомъ случаѣ. *Орла повісить на тичині і при такій годині республіку зробить.* Шевч. 582. Часто употребляется тавтологически: **час—година.** *За час за годину милосердному Богу душу оддав.* Нп. Также: **день-година.** *Як із день-години зчиналися великі войни на Україні.* АД. II. 3. **Оста́тня годи́на.** Послѣдній часъ, конецъ жизни. *Тепер прийшла на нас остатня година.* Впрочемъ **остатня година** употребляется и просто въ значеніи послѣднее время. *В остатню годину йому стало лекше, а то було зовсім погано.* 3) Хорошая погода. *Як би була година, то треба б сіно гребти, а то дощі та дощі.* Также употребляется: **до́бра годи́на**—хорошая погода, **нега́рна годи́на** — дурная погода. **На годи́ні ста́ло.** Установилась погода. Лохв. у. 4) **Годи́на іде́.** Идетъ дождь. Шух. I. 81. Ум. **Годи́нка, годи́нонька, годи́ночка.**

Година́рь, ря́, *м.* Часовщикъ. Угор.

Годи́нка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **година.** 2) Часы. Угор. У Лемковъ **годи́нки**—карманные часы. Вх. Лем. 404.

Годи́нний, а, е. Погожій, погодный, благопріятный (о погодѣ). *Годинне літо..* Лохв. у. КЦН. 187.

Годи́нник, ка, *м.* Часы. *Годинник на стіні цокав.* Левиц. I. 34. *Годинник ржавий і старий, за дверми виснеш ти.* Щог. В. 140. *Пан чекатиме нас об одинадцятій годині,—промовив Искра, устаючи з канапки і виймаючи з-за пазухи свого годинника.* Морд. Пл. 41. У Лемковъ: стѣнные часы: Вх. Лем. 404. См. еще: **Година 1, годи́нка 2, годильник.**

Годи́нонька, ки, *ж.* Ум. отъ **година.**

Годи́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **година.**

Годинува́тий, а, е=**Годинний.** *Як молодик прямий—годинуватий буде, а коли кривий—дощовий.* ХС. VII. 417.

Годиня́р, ра́, *м.*=**Годинарь.** Вх. Лем. 404.

Годи́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Угождать, помогать. *Старому та хорому годи завше як малому.* Ном. № 8085. *Як Бог годить,*

то й мокре горить. Ном. *Годить, як болячці.* Ном. № 4488.

Го́ди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* 1) Условливаться, соглашаться. *Годись на рік! що схочеш?* МВ. I. 31. 2) Мириться. *Як посварилися, так і досі не хотять годитися.* 3) Быть годнымъ, годиться. *Тепер я сама побіжу, ти нікуди не годишся.* Рудч. Ск. I. 148. 4) Уговариваться, условливаться. *Жид годився з наймичкою* (наймаючи). КС. 1883. III. 670. 5) Безлично: **годи́ться, годи́лося.** Годится, слѣдуетъ, прилично. Сим. 231. *Кров не водиця, розливати не годиться.* Ном. № 4074. *Квочку годиться підсипати в неділю.* Грин. II. 19. *Так не годиться говорити.* Левиц. I. 316. **Для годи́ться.** Для приличія. *Він робить це для годиться.* Кіев.

Го́дитися, джуся, дишся, *гл.* О погодѣ: проясняться. *От вже на дворі стало годиться.* Прил. у.

Го́ді, *нар.* 1) Полно, довольно, баста. *Та годі сидіти, та пора летіти.* Мет. *От Іван і годі її стріляти.* Рудч. Ск. I. 136. *Ждала, ждала, та й годі сказала.* Ном. № 5628. 2) Дальше нечего сказать, баста, да и только. *Добре мені так, що годі.* МВ. I. 15. *Лихо, та й годі.* Ном. № 2224. *Рай, та й годі.* Шевч. 35. *Сміх, та й годі.* Шевч. 285. 3) Нельзя, невозможно.

Годі́вля, лі, *ж.* Кормъ, кормленіе. *На годівлю птиці треба багато зерна.* Полт. *Пішов він* (вовк) *уп'ять просити собі у Бога годівлі.* Чуб II. 126.

Годівщи́на, ни, *ж.* 1) Срочная годовая служба. *Меншого наняла на год, та мабуть одберуть з годівщини, бо піде в салдати.* Екатериносл. у. 2) Заработанное за годъ жалованье, годичная плата. *То я купила за свою годівщину, що заслужила собі у чоловіка в году.* Екатериносл. у (Залюб.).

Годко, ка, *м.* Пт. Upupa, удодъ. Вх. Уг. 233.

Го́дний, а, е. 1) Почтенный, достойный, уважаемый, хорошій. *Четверту доньку видала вже за дударчика, за годного, тверезого капельмайстерчика.* Гол. III. 463. *Товаришу наш годний та славний..* Федьк. 2) Достойный, стоитъ. *Добре само ся хвалить, а злое похвали не годно.* Ном. № 2568. *Наживши крівавим потом копійку, поспішав, щоб багатому Терпилові показатись годним його дочки.* Котл. НП. 398. *Не плач, янгеляточко моє! сліз твоїх вона не годна.* МВ. (О. 1862. III. 42). 3) Согласный. *Я за тобою іти годна.* Гол. IV. 512.

Годо́ванець, нця, *м.* 1) Воспитанникъ, вскормленникъ. *Приняв був до себе якогось сироту Петра за годованця.* Котл. НП. 355. 2) Крестьянинъ, который завѣщаетъ кому либо свое имущество, за что наслѣдникъ долженъ до смерти кормить и поить завѣщателя. Шух. I. 52. 3) Животное, откармливаемое на убой. *Вже всюди вправилась, тільки ще зосталось бур'яну насікти для годованців* Св. Л. 9.

Годо́ваний, а, е. Откормленный. *А на апостольськім престолі чернець годований сидить.* Шевч. *Тілом обросло, як кабан годований.* Ном. № 8626.

Годо́ванка, ки, *ж.* Воспитанница, вскормленница Шевч. 493; КС. 1885. III. 550.

Годо́ванок, нка, *м.* = **Годованець.**

Годови́й, а́, е́. Годичный, годовой. Въ заговорѣ: (Пристріт) *і денний, і сутковий, і тридневний, і годовий, і лісовий, і шляховий.* Чуб. I. 134.

Годови́к, ка́, *м.* Однолѣтокъ, годовикъ. *Вона хлопчика годовика, сього Левка, взяла у прийми.* Кв. Ум. **Годовичо́к.** Стор. I. 95.

Годови́ни, ви́н, *ж., мн* = **Роковини.** Мил. 171.

Годови́ще, ща, *с.* Годовой срокъ найма. *Один син у людей служить, а другого нищий, кобзар, узяв.... за годовище півтора цілкового поступив.* ЗОЮР. I. 46.

Годо́к, дка́, *м.* Ум. отъ **год.**

Годо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **год.**

Годува́льниця, ці, *ж.* Кормилица. *Яра пшениця—годувальниця.* Грин. III. 38.

Годува́ння, ня, *с.* 1) Кормленіе. 2) Воспитаніе, вскормленіе. 3) Откармливаніе.

Годува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Кормить. *Багач ся дивує, чим убогий діти годує.* Ном. № 1606. *Вовка ноги годують.* Ном. № 7207. 2) Пропитывать, вскармливать. *Тяжко дітей годувати у безверхій хаті.* Шевч. 99. *Не на теє, козаченьку, дочку годувала, щоб з тобою пройдисвітом гуляти пускала.* Нп. 3) Откармливать. *Годують на сало.* Рудч. Ск. I. 71. 4) Пробывать, проживать въ теченіе года. Ном. № 10392.

Годува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Кормиться, пропитываться. *Багатий дивується, як убогий годується.* Ном. № 1606. *Не хлібом я—зітханнями годуюсь.* К. Іов. 9. 2) Кушать, ѣсть. Употребляется преиму-

шественно въ выраженіи, которымъ приглашаютъ гостей: **Годуйтеся**, *люде добрі! Борщу скуштуйте, галушок, годуйтесь, кушайте доволі.* Котл. Ен. V. 14. *Не турбуйтесь, люде добрі, годуйтесь на здоров'я.* К. Оп. 138.

Году́ля, **лі**, *ж.* Пища, кормъ. Угор.

Году́н, **на́**, *м.* Кормитель. Въ загадкѣ такъ названъ горшокъ для варки пищи. *Годун-годунець сто душ годував.* Ном. ст. 301. № 389.

Годунє́ць, **нця́**, *м.*=**Годун**. Ном. ст. 301, № 389.

Го́дящий, **а**, **е**. О погодѣ: ясный. *Цей місяць був не годящий, а дощовий.* Лебед. у.

Годя́щий, **а**, **е**. 1) Пригодный, годный. *Годящий на віник та на смітник,*— совсѣмъ плохой. Ном. 2) Хорошій, доброкачественный, прочный. *Коли годящий з його кінь—їдь на йому у Січ.* Стор. I. 122. *А тут ще недостатки... що ні з чим і вирядити: ні сорочечки, ні одежинки годящої.* МВ. I. 52. *Округ хутора—годящий вал.* КЧР. 5. О человѣкѣ: хорошій, здоровый, крѣпкій. *Нікого в помічі не просімо: годящі парні ти і я* Котл. Ен. VI. 41. О работникѣ: хорошо работающій, умѣлый. *Годящий тесля.* О. 1862. Ш. Кулишъ 22.

Го́же, *нар.* 1) Красиво, хорошо. *Матінко, повная рожe, дивитись на тебе гоже.* Мет. 201. *Як Бог поможе, то все буде гоже.* Ном. ст. 281, № 11. *Кланяйся, Ганнусю, гоже.* Нп. 2) Прилично, слѣдуетъ. *Не гоже так робити. Прибралась так, як гоже для празника.* О. 1862. IV. 77.

Го́жий, **а**, **е**. 1) Хорошій, красивый. *Ой мій сину гожий, женися небоже!* Ном. *Така красна, коби рожа, як тополя, така гожа.* Чуб. III. 38, 2)=**Погожий** 1. *Гожа вода.* 3) Благопріятный, удобный. *Гожого часу підожду. Звінчав дітки однолітки в гожий час.* Нп. 4) Нужный, годный. *На тобі, небоже, що мені не гоже.* Ном.

Го́зеро, **ра**, *с.*=**Озеро**. *Іди у поле, там стоїть гозеро і коло гозера стоїть кобила.* Грин. II. 79. (Острожск. у.).

Го́їння, **ня**, *с.* Залѣчиваніе, заживленіе.

Го́їти, **го́ю**, **їш**, *гл.* О ранѣ: лѣчить, заживлять. *Трудно рану гоїти, а не вражити.* Ном. № 1574.

Го́їтися, **го́юся**, **їшся**, *гл.* Залѣчиваться, заживать. *Як був порізав пальці, а вже гояться.* 2) Лѣчиться (отъ раны).

Го́й! *меж.*=**Ой**, **гей**. Шух. I. 179. *Хвалилася біла береза своїм цвітом перед лісами,—гой дай, Боже!* Чуб. III. 299.

Го́й, **го́я**, *м.* Евреи называютъ этимъ именемъ христіанъ. На правобережьи употребляется въ значеніи дурачекъ. *Дурний гою, продав кабак* (гарбуз) *замісць лою.* Ном. *Та прийди ж, гою, сядь собі, я горілки дам тобі.* Чуб. V. 1088.

Го́йда! *меж.* отъ *гл.* **гойдати**, выражающее качаніе. Въ колыбельныхъ пѣсняхъ: *А-а, гойда! Чужа мати пойда!* Колыб. п. Макс. *Ой ну люлі, гойда.* Мил. 48.

Го́йдойка, **ки**, *ж.* (Черниг.), **гойдочка**, **ки**, *ж.* (Левиц. Пов. 135). Качель.

Гойдана́, *меж.*=**Гойда**, **гойдана**. *Гойдана, гойдана! заріжемо барана.* Мил. 48 (Колыб. п.).

Го́йданка, **ки**, *ж.* 1) Качаніе. 2)=**Гойдалка**. МУЕ. Ш. 169. 3) Родъ **лемішки** изъ кукурузной муки. МУЕ. I. 104.

Го́йда́ння, **ня**, *с.* Качаніе, колыханіе.

Гойда́рь, **ря́**, *м.* и пр.=**гайдарь** и пр.

Го́йда́ти, **да́ю**, **єш**, *гл.* Качать, колыхать. *Дивлюся на височенну сосну. Вітер нею гойдає.* Г Барв. 366. *Сонце гріє, вітер віє.... на калині одиноке гніздечко гойдає.* Шевч. 34. *Сміється козак, коня сідлаючи, плаче дівчина, дитину гойдаючи.* Чуб. V. 342.

Го́йда́тися, **да́юся**, **єшся**, *гл.* Колыхаться, качаться. *А на вітах гойдаються нехрещені діти.* Шевч. 324.

Гойдаша́, *меж.*=**Гойда**. *Гойда, гойда, гойдаша!* (Колыб. припѣвъ). Ном. № 9256.

Го́йдиця, **ці**, *ж.* Волынка, музыкальный инструментъ. Угор.

Гойк, **ку**, *м.* Крикъ, шумъ. Угор.

Го́йкати, **каю**, **єш**, *гл.* Кричать. Вх. Зв. 11.

Го́йна, **ни**, *ж.* Побѣгушка, вертушка. Брацл. у.

Го́йний, **а**, **е**. Щедрый, роскошный. *Чоловік гойний такий, що кождому давав всього.* Гв. II. 68.

Гойни́ця, **ці**, *ж.* Цѣлебное средство. *Травиця-гойниця.*

Го́йно, *нар.* Щедро, роскошно, изобильно. *Гойно приймати гостей. Жити гойно.* Чуб. III. 371. *Та вона у мене так жила гойно: не знала ніякої роботи.* Уман. у.

Гойове листя, *с.* Раст. Plantago lanceolata. Вх. Лем. 404.

Гок, **ку**, *м.* Степной загонъ для скота. Мнж. 178.

Го́л, ла, ле. Краткая форма отъ **голий.**

Голв'я́ка, *ж.*=**Гілляка.** *Пойшов дід у гай, вирубав поліно дров, прив'язав його до голв'яки.... що вітер повійне, погойдне те поліно, то воно об дерево й стукає.* Чуб. II. 65.

Голдува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Давать дань, быть въ ленной зависимости. *Ей, Василю Молдавський, господарю наш волоський! Чи будеш за нас одностайне стояти? Будем тобі голдовати: коли ж ти не будеш за нас одностайне стояти,—будем иншому пану кров'ю вже голдувати.* АД. II. 101. *Царі Владиці всіх владик голдують.* К. ПС. 8.

Голе́ндер, ра, *м.* Голландецъ.

Голе́ндерський, а, е. Голландскій.

Голе́ць, льця́, *м.* Раст. Avena nuda L., овесъ голый. Вх. Пч. II. 29.

Голе́ча, чі, *ж.*=**Голота.**

Голе́шник, ка, *м.* Игольникъ. Черк. у. *Загубив свій голешник, той, що голки в йому держать.* Новомоск. у.

Голи́борода, ди, *м.* Шутливое названіе великовозрастнаго ученика, брѣющаго уже бороду. *Приходять аж три четвертокласники—все продауси та голибороди.* Св. Л. 136.

Го́лий, а, е. 1) О человѣкѣ: обнаженный, нагой, голый. *Не боїться мокрий дощу, а голий розбою.* Гол. I. 49. *Хоч голий та в поясі.* Ном. 11190. **Го́лий як бу́бон, як туре́цький святи́й.** Совершенно голъ какъ въ прямомъ значеніи, такъ и въ значеніи 3-емъ. Ном. № 1522, 1523. 2) О предметѣ: лишенный обычнаго покрова, не покрытый, не занятый ничѣмъ, обнаженный. *Обідрали до голої кости.* Ном. № 11093. *Голе дерево.* Ном. *Положив снопа на голому току.* Рудч. Ск. I. 55. *Положили Савку на голую лавку.* Ном. № 11918. *А ще на козаку, бідному нетязі, шапка-бирка—зверху дірка, хутро голе, околиці Біг має.* ЗОЮР. I. 201. *В другій руці голий меч.* Гол. III. 44. 3) Бѣдный, голый. *Біда нашим головам за панами голими.* Ном. *Нема голій школі волі, а то б догодила.* Шевч. 369. 4) О хлѣбѣ: безостый, безъ усиковъ. *Ячмінь з остюками і голий.* О. 1861. IX. 192. 5) **Го́ла го́лка.** Игла безъ нитки. Черном. 6) **Го́лий борщ, го́ла ю́шка.** Одинъ борщъ одинъ супъ и больше ничего. *Баба побігла і взяла коробочку ячменю на відробіток, щоб не гола юшка була.* Г. Барв. 501. 7) **Го́ла піч.** Печь, изъ которой выгребены горящіе угли, чтобы сажать хлѣбъ. Грин. II. 18. 8) Родъ игры съ бросаніемъ палокъ. КС. 1887. VI. 475. Ум. **Голе́нький, голе́сенький.**

Го́лик, ка, *м.*=**Голиш?** *Із волика не буде волика.* Грин. I. 236.

Голина́, ни́, *ж.* Отборный зерновой хлѣбъ (кромѣ овса). Угор.

Голи́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Брить. *Багатого і серп голить, а убогого і бритва не хоче.* Ном. № 1600. 2) **Лоб голи́ти.** Брать въ солдаты. *Прийшов указ лоби голить.* Шевч. 591. Употребляется въ этомъ значеніи и только глаголъ съ дополненіемъ: **в москалі́.** *Прошу собі волі—не дає і в москалі проклята не голить.* Шевч. 417.

Голи́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Бриться. *Не милися, бо не будеш голитися.* Ном. № 5479.

Голи́ця, ці, *ж.* Чистое поле, прочищенное отъ деревьевъ мѣсто. Угор. *Іде дощик на голиці.* Гол. IV. 574. 2) Кожа, съ которой облѣзъ, оборванъ мѣхъ. Константиногр. у. 3)=**Гонишна сітка.** Браун. 13.

Голи́ш, ша́, *м.* 1) Бѣднякъ, голышъ. *Дайте цьому голишу хоч ложечку кулішу.* Чуб. V. 583. *Добре в кого є худібка..., а голиш все таки дзьобом сяде.* О. 1862. IV. 106. 2) Раст. Salvia nutans L. ЗЮЗО. I. 135. 3) Камышъ, скошенный зимою. Мнж. 178.

Голі́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **голова.**

Голі́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **голова.**

Голі́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ **голова.**

Голівче́рева, *нар.* Вверхъ животомъ. Полт.

Голі́й, лія́, *м.* Брадобрей, цирюльникъ.

Голіна́тий, а, е. 1) Длинноногій. Вх. Зн. 11. 2) О деревьяхъ: имѣющій высокій голый стволъ съ коронообразной верхушкой. Подольск. **Голіна́та капу́ста.** Капуста, не образующая головки.

Голі́нка, ки, *ж.* Голень. *Білий, мов голінка.* Ном. № 8530. *Уроки-врочища.... тут вам не стояти, за плечима не знобити, поперека не ломити, голінок і колінок не крутити.* Мил. М. 39.

Голі́нний, а, е. 1) Удалой, бравый, рѣзвый. *Голінний, завзятий чоловік.* Шевч. 302. *От дівка голінна, так так!* Шевч. 310. 2) Способный къ чему. *Він голінний до всього.* Черк. у. 3)—**до чо́го, на́ що.** Охочій до чего, любящій что. *Маруся голін-*

на до тарані. Черниг. у. *Я дуже на сон голінна,—як засну, то вже й до світу не кинуся.* Рк. Левиц. **Голі́нний до скля́ного бо́га.** Любить вышить. Мир. Пов. I. 157. 4) Бритвенный, отточенный для бритья, годный для бритья. *Голінний ніж. Оця коса голінна год п'ять живе в мене; вона саме до гоління.* Василь. у.

Голі́ння, ня, *с.* Бритье.

Голі́сінький, а, е. Совершенно голый. *А тим часом синя хвиля Ганнусю виносить: голісінька, стрепенеться, сяде на пісочку.* Шевч. 24.

Голі́ти, лі́ю, єш, *гл.* Обнажаться. *Вітер—аж пісок голіє; жене воду з піску—він і голіє.* Переясл. у.

Голі́черева, *нар.*=**Голівчерева.** *І'олічерева лежить на воді.* Харьк. у.

Го́лка, ки, *ж.* 1) Игла, иголка. *Місячно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. **Го́ла го́лка.** Игла безъ нитки. Черном. 2) **Голки загна́ти.** Запускать шпильки. *Почне їй голки загняти.... все про хлопців їй плеще.* Мир. Пов. I. 119. *Не одну, не дві голки загнав він і без того в уражене серце.* Мир. Пов. I. 119.

Го́ло, *нар.* 1) Голо, обнажено. 2) Исключительно. *Голо сам пирій* (поріс). Мнж. 178. 3) **Гро́шей голо́.** Нѣтъ денегъ. *Хоч грошей, каже, і голо́, однак за вісць то купив село.* О. 1861. VII. 119.

Голоба́льний, а, е. 1) О лошадяхъ: коренной, ходящій въ оглобляхъ. 2) Объ экипажахъ: оглобельный. *Голобельні сани.*

Голо́бля, лі, *ж.* Оглобля. *Не по коню, та по голоблях.* Ном. № 2818. См. **Огло́бля.**

Голобо́кий, а, е. Съ голыми боками; переносное значеніе: бѣдный. *Обідранці пішли в танці, голобокі пішли в скоки.* Ном. № 12485.

Голобри́ш, ша, *м.* Нищій, оборвышъ. Желех.

Голова́, ві́, *ж.* 1) Голова. *Що голова, то розум.* Посл. **У го́лову захо́дити, зайти́.** а) съума сходить, сойти. К. ЧР. 152. *Миш в голову зайшла, закім зерно знайшла* (такая бѣдность). Ном. № 1506. б)—**захо́дити.** Печалиться. Фр. Пр. 52. в) думать, обдумывать. *Що робити з біди? тра в голову заходити.* Фр. Пр. 52. **У го́лову (го́лови) кла́сти, покладати.** Думать. *І в головах собі не покладай.* И не думай объ этомъ. Ном. № 5478. **Наложи́ти голово́ю, лягти́ головою.** Погибнуть, умереть. *Пливи, косо, уплинь за водою, щоб наложив нелюб головою.* Мет. 14. *Або за Дніпром ляжу головою.* Шевч. 142. **В голові́ мені́ (тобі....).** Засѣла мысль въ голову. *Дуже мені тее в голові!* Я объ этомъ совсѣмъ и не думаю. Ном. № 4986. **У голова́х.** У изголовья. Рудч. Ск. I. 193. *Поклав сокиру в головах.* **Під го́лови.** Въ изголовье. *А під голови голубая та жупанина.* Мет. 82. **У го́лову взя́ти, забра́ти.** Задаться цѣлью, рѣшить. *Той мужик взяв собі в голову не пити горілки.* Рудч. Ск. I 200. **По мої́й голові.** Что касается до меня; по мнѣ. *По моїй голові—хоч вовк траву їж.* **На мою́, твою́.... го́лову.** На мое, твое.... несчастье. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову.* Ном. № 3148. **Шоб тебе́ у жи́то голово́ю.** Шутливое пожеланіе богатства, богатаго урожая подъ видомъ брани. Ном. № 3267. **За твою́ (його́ и пр.) голово́ю.** Подъ твоимъ начальствомъ, предводительствомъ, распорядительствомъ. *Ей, гетьмане Хмельницький, батю наш, Зінов Богдане чигиринський! дай, Боже, щоб ми за твою головою пили та гуляли, віри своєї християнської у поруну вічні часи не подавали.* АД. II. 8. **Го́лову ко́му́ їсти, жува́ти.** Пилить кого, вѣчно допекать кого. Ном. № 2725. *Що в Бога день, усе голову їсть.* Ном. № 2724. **У голові́, у голо́вці було́.** Былъ выпивши, былъ подъ хмѣлькомъ. Кв. **Голова́** в **го́лову.** Всѣ заурядъ, одинъ въ одинъ. *Капуста голова в голову однаковісінька.* 2) Умъ, разумъ. *Порадь мене своєю головою.* К. ЧР. 188. *До булави треба голови.* Ном. № 753. **Цві́ла го́лови.** Глупцы. Ном. № 6303. 3) *м.* Предводитель, распорядитель. *Без голови військо гине.* Ном. № 751. 4) *м.* Должность: голова городской, сельскій. *Зібралась рада, голова щось торочив; один з.... селян обізвавсь....* О. 1861. VIII. 95. 5) *ж.* Глава, часть книги. К. Іов. XI. 6) Широкая часть прядильнаго гребня, гдѣ помѣщаются зубья. Сумск. у. 7) Часть топора возлѣ обуха. Сим. 24. 8) Въ срубленномъ деревѣ концъ тотъ, который отъ корня. Сим. 24. 9) Раструбъ пастушьей трубы. Сосн. у. 10)=**Маточина.** Рудч. Чп. 250. 11) Часть гончарнаго круга. См. **Круг. 11.** Вас. 179. 12) Часть толчеи. См. **Ступа походюча.** Шух. I. 162. 13) При раздѣлѣ кожъ между членами товарищества, изготовляющаго тулупы: кожа, съ которой начинаютъ раскладывать овчины для раздѣла. Вас. 155. 14) Названіе туза трефъ

при игрѣ въ **ци́гана**. КС. 1887. VI. 466. 15—**святоя́нська**. Повѣрье. Въ Ивановъ день ищутъ два сросшихся колоса ржи, корень которыхъ, по повѣрью, долженъ быть изъ чистаго серебра, похожій на человѣчью голову; корень этотъ и носитъ вышесказанное названіе. Чуб. I. 84. Ум. **Голо́вка, голі́вка, голо́вонька, голі́вонька, голо́вочка, голі́вочка**. Очень часто употребляются какъ нѣжныя, ласкательныя. *Бідна моя головонька!* Ув. **Голови́ще**. *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Голова́йчик, ка, *м.* Раст. Trifolium rubens. Лв. 102. См. **Горішина 2**.

Голова́нчик, ка, *м.*=**Головань 1**. *Гей, гей, та баранчику, гей, гей, голованчику.* Мил. 51.

Голова́нь, ня́, *м.* 1) Съ большой головой. 2) Рыба: язь.

Го́ловатень, тня, *м.* 1) Раст. Centaurea Cyanus. Шух. I. 21. 2) **Голо́ватень**. Раст. Echinops sphaerocephalus. Вх. Пч. II. 31.

Голова́тий а, е. 1) Съ большой головой, головастый. *Такий здоровенний, головатий, банькатий, з закорюченим носом.* Стор. МПр. 156. *Чужі діти череваті й головаті і багацько їдять, а вже мої—як паненята.* Ном. № 9240. 2) О растеніяхъ: съ большой головкой, кочнемъ. *Капуста головата.* Ном. № 261. (Мак) *поріс такий головатий.* Рудч. Ск. I. 52. 3) Умный, разумный. Рудч. Ск. II. 198. *Козарлюга дуже ручий, жвавий, головатий.* Мкр. Н. 30. 4)—**ба́тько,—та ма́ти** См. **Батько, мати**. 5)—**круг**. Гончарный кругъ извѣстной конструкціи. См. **Круг 11**. Вас. 179.

Голова́тиця, ці, *ж.* Рыба: Salmo hucho. Вх. Пч. II. 20. Самка Salmo hucho. Шух. I. 21. 223. (Самецъ см. **Головач**).

Голова́ч, ча́, *м.* 1)=**Головань 1**. МВ. II. 13. 2) Рыба: Salmo hucho (самецъ). Шух. I. 24. 3) Рыба: cottus, бычекъ, головачъ. Вх. Лем. 404. Вх. Пч. II. 19. 4) Головастикъ. Вх. Пч. II. 17. 5) Верхъ шляпы **клебанки**. Вх. Зн. 25. 6) См. **Обіручний столець**. Вх. Лем. 441.

Голова́чка, ки, *ж.* Головастикъ. Вх. Лем. 404.

I. Голове́нь, вні, *ж.* Большая голова. Аф. 362. *Як заснув Олофери, то Юдифа к йому прийшла, цюк його в головень, аж із його душа вийшла.* Стар. вирш. (Аф. 362).

II. Головень, вня, *м.* Рыба Squalius cephalus. Браун. 28.

Голо́венька, ки, *ж.* 1)=**Головешка 1**. Гн. II. 17. 2)=**Головачка**. Вх. Лем. 404.

Головеня́, ня́ти, *с.* Головка. О. 1862. I. 72. *В головеняті у дитини.* О. 1862. I. 70.

Голове́шка, ки, *ж.* 1) Головня. Ном. № 6558. 2) Вошь, Pediculus. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Голове́шечка**. Г. Барв. 458.

Голови́на, ни, *ж.*=**Голова**. *Порубали Ігнаткові усю головину.* Закр. 72.

Голови́стий, а, е=**Головатий 2**. *Щоб моя капусточка була із кореня коренистая, а із листу головистая.* Ном. № 261.

Голови́ця, ці, *ж.* 1)=**Голова**. *Буду драти паси од ніг до головиці.* Чуб. *Молодії молодиці, завивайте головиці.* Чуб. III. 47. 2)=**Дівич-вечір**. КС. 1883. II. 397, 399. 3) **Голо́виця**. Родникъ. Шух. I. 211. *Була там керниця-головиця—нора, якою з землі вода іде.* Шух. I. 221. 4)=**Головатиця**. Вх. Зн. 11.

Голови́ха, хи, *ж.* Жена головы. О. 1861. XI. 112.

Голови́ще, ща, *с.* Ув. отъ **голова**. *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Голові́чка, ки, *ж.* Раст. Trollius europaeus. Вх. Пч. II. 36.

Голо́вка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **голова**. 2) Кочень капусты. *Дай же, Боже, час добрий, щоб моя капуста приймалась і в головки складалась.* Ном. № 261. 3) Маковка. *Баба головки з маку позрізувала.* Рудч. Ск. I. 53. 4) Шляпка гвоздя, винта, шворня. Рудч. Чп. 250. 5) Часть полоза у саней, загибающаяся къ верху. Сумск. у. 6) Часть гончарнаго круга. См. **Круг. 11**. Вас. 179. МУЕ. I. 57. (Черниг.). 7) Пачка, пучекъ очищеннаго и приготовленнаго для тканія сита волоса изъ конскаго хвоста. Вас. 152. 8) Особый родъ орнамента при украшеніи гуцульскихъ издѣлій. Шух. I. 281. 9) мн. Девятая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой **стінка**. КС. 1887. VI. 463. 10)—**ме́ртва**. Пт. Parus caudatus, долгохвостикъ, хвостовый ремезъ. Вх. Пч. II. 13. 11)=**Голова святоянська**. Чуб. III. 193.

Головка́те письмо́. Родъ орнамента при украшеніи гуцульскихъ издѣлій. Шух. I. 303.

Головко́, ка́, *м.*=**Головань 1**. 2) Названіе вола. Г. Барв. 242.

Головни́й, а́, е́. 1) Головной. *Головна*

хустка. 2) Главный. *Всі головні догмати нашої віри.* Левиц. 3) Опасный, угрожающій смертью. *Не ходи по болоту, там місце головне,—не один уже наклав головою.*

Головни́к, ка́, *м.* 1)=**Головань 2.** Гадяч. у. 2) Убійца. МУЕ. III. 55. Вх. Зн. 11.

Головни́цтво, ва, *с.* Уголовное преступленіе, уголовщина, убійство. Шух. I. 33. *Під той годиноньки, як головництво сталося, вона без ума.* Федьк.

Головни́ця, ці, *ж.*=**Головиця 3.** Вх. Зн. 11.

Голо́вня, ні, *ж.* 1)=**Головешка.** Угор. Гн. II. 20. 2)=**Зана.** Вх. Пч. II. 37. *Як багато головні в пшениці, то буде мука чорна, як гречана.* Каменец. у. 3) Раст. Ustilago maydis L. U. Carbo Tul. ЗЮЗО. I. 140.

Головоїд, да, *м.*=**Людоїд?** Гол. III. 40.

Головокру́т, ту, *м.* 1) Головокруженіе. Харьк. 2) Раст. Hilichrysum arenarium Dc. ЗЮЗО. I. 124.

Голо́вонька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **голова.** 2)=**Головенька.** Гн. II. 20.

Головосі́к, ка, *м.* также **мн. Головосіки.** Праздникъ усѣкновенія главы Іоанна Крестителя, 29 августа. Чуб. III. 254.

Голо́вочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **голова. Не бідна голо́вочка.** Не бѣдствую, живу хорошо. *Я вже двадцять літ замужем і не бідна головочка. Дай Боже, щоб моїм дітям так.* Г. Барв. 6. 2) **мн.** Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Головосте́ння, ня, *с.*=**Головосік.** Волынск. г.

Головува́ти, ву́ю, єш, *гл.* Быть въ должности головы. Сим. 226.

Головува́тий, а, е. О растеніяхъ: имѣющій **головню 1.** *Головувате просо.* Черк. у.

Голо́вчастий, а, е 1)=**Голова́тий 2.** Черниг. у. 2) Родъ орнамента въ вышивкѣ. Kolb. I. 49, 48. Шух. I. 161.

Головя́ний, а́, е́. Головной. *Голов'яна хустка.* Кіев. у.

Го́лод, ду, *м.* 1) Голодъ. *Вчи лінивого не молотом, а голодом.* Ном. № 11921. *Був собі такий бідний вовк, що трохи не вдох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1. *Опухну з голоду.* Рудч. Ск. I. 2. *Нічого нам їсти—голодом сидіти.* Чуб. V. 886. *Ми мусіли бідувати голодом терпіти.* Гол. II. 465. 2) Раст. Rumex Acetosa L. Вх. Уг. 233.

Голода́ння, ня, *с.*=**Голодування.**

Голода́ти, да́ю, єш, *гл.*=**Голодувати.**

Голо́ддя, дя, *с.* Голодъ, голодовка. *Одно—безвідця, другев—голодця.* АД. I. 131.

Голо́ден, дна, но=**Голодний.**

Голоди́ти, джу, диш, *гл.* Морить голодомъ. *Сам себе Семен голодить та збірав гроші на хату.* Харьк. Тоже. **Го́лодом голоди́ти.** ЕЗ. V. 102.

Голоді́вка, ки, *ж.* Время голоданія, голодовка. *Спасівка-ласівка, а Петрівка-голодівка.* Ном. № 483.

Голодне́ча, чі, *ж.* Время голоданія, голодовка. *Зробив на світі він велику голоднечу; побив у полі хліб.* К. Псал. 240.

Голо́дний, а, е. 1) Голодный. *Не голодна корова, що під ногами солома.* Ном. № 5187. *Як собака голодний.* 2) **Голо́дне лі́то.** Безхлѣбное лѣто. **Голо́дний рік.** Голодный годъ. 3) **Голо́дна кутя́.** Канунъ Богоявленія Господня.

Голодни́ця, ці, голодні́вка, ки, *ж.*= **Здухвина.** Желех.

Го́лодно, *нар.* Голодно. *Той рік голодно було скрізь.* Каменец.

Голо́дня́, ні, *ж.*=**Голоднеча.** Ном. № 13451.

Голодни́нка, ки, *ж.*=**Голодниця.** Желех.

Голодо́вий, а, е. Голодный. *Голодовий рік.* Вх. Лем. 404.

Голодовина, ни, *ж.* Плодъ шиповника. Вх. Пч. I 12.

Голодра́б, ба, *м.*=**Голодранець.** Полт.

Голодра́ба, би, *ж.*=**Голодрабка.** Зміев. у.

Голодра́бець, бця, *м.* 1) Возъ, необшитый дубомъ. 2)=**Голодранець.** Мир. Пов. I. 157. *Чого прийшли ви, голодрабці?* Котл. Ен. V. 69.

Голодра́бий, а, е. 1) Необшитый дубомъ (о возѣ). *Голодрабий віз.* 2) Оборванный, голый, бѣдный. *Позбиралась у город голодраба шляхта.* Стор. МПр. 143.

Голодра́бка, ки, *ж.*=**Голодранка.**

Голодра́нець, нця, *м.* Оборванецъ. К. ЧР. 336. *Еней прочумався, проспався і голодранців позбірав.* Котл. Ен. Вообще бѣднякъ.

Голодра́нка, ки, *ж.* Оборванка.

Голодра́ґа, ґи, *м.* и *ж.* Оборванецъ, негодяй. Желех.

Голодува́ння, ня, *с.* Голоданіе.

Голодува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Голодать. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном. № 558. *Голодний голодує цілий день.* Г. Барв. 451.

Голоду́к, ка́, *м.* Голодающій. К. ПС. 84.

Голокі́рка, ки, *ж.* Безостая пшеница. Канев. у.

Голоколі́нець, нця и **голоколі́нок, нка**, *м.*=**Голодранець**. *Пани ж наші, пани голоколінці! Як ми в шинк, то й ви навздогінці.* Ном. № 1189. *Дайте сьому голоколінку, хоч із хліба скорйнку.* Чуб. V. 583. Ум. **Голоколі́нчик**. КС. 1883. IV., 734.

Голоколо́сий, а, е. О хлѣбѣ: безостый. *Пшениця голоколоса.* Канев. у.

Гололе́диця, ці, *ж.*=**Голощі́к**. Вх. Зн. 11.

Голомо́ввик, ка, *м.*=**Голомозько**. О. 1861. X. 56.

Голомо́зий, а, е. Плѣшивый, лысый. *Голомоза дитина. Дід твій лисий, а мати голомоза.* Ном. № 6319. *Багацько, як у голомозого чуприни.* Ном. № 7710.

Голомо́зина, ни, *ж.* Лысина, плѣшь.

Голомо́зько, ка, *м.* Плѣшивецъ, лысый человѣкъ. Ном. № 6156.

Голомороо́жжя, жя, *с.*=**Голомороззя**. *Збіжє вимолочують звичайно в-осени на голоморожю.* Шух. I. 166.

Голомороззя, зя, *с.*, **голомороззи́ця, ці, голоморозь, зі**, *ж.* Гололедица, морозная погода при отсутствіи снѣга. Желех. Вх. Зн. 11 *Голоморозь шкодить озимині.* Черк. у.

Голо́мша, ші, *ж.* Раст. Triticum Spelta. Вх. Пч. II. 36.

Голомши́вий, а, е. 1) Плѣшивый. *Голомшива голова.* Борз. у. Употребляется въ презрительномъ смыслѣ. *Дуже ти голомшивий, щоб мене подужав.* Кобел. у. 2) Безостый, безусый (о хлѣбахъ). Угор.

Голопра́вда, ди, *м.* и *ж.* Правдивый мужчина, правдивая женщина. *Він на ню звіряв усе, а вона й не мошенниця—голоправда все.* Зміев. у.

Голопу́зий, а, е. Съ голымъ животомъ. 2) Въ иносказательномъ значеніи: бѣдный, ободранный, несчастный. *Голопузі ви пуцверинки, а не козаки.* Стор. МПр. 144.

Голопуза́ти, за́ти, *с.* 1)=**Голопуцьок**. 2) Бѣднякъ, оборвышъ. Вх. Зн. 11.

Голопу́п, па, *м.*=**Голопуцьок**. Вх. Лем. 404.

Голопу́пий, а, е. 1) Съ обнаженнымъ пупомъ. 2)=**Голопузий 2.**

Голопу́цьок, цька, *м.* 1) Неоперившійся птенецъ. 2) Переносно: ребенокъ. *Дітиґ голопуцьки, як горобенята, бігають по улиці.* Г. Барв. 416.

Голопя́тий, а, е. Съ голыми пятками, въ рваныхъ, безъ подошвъ сапогахъ; переносно: бѣднякъ. *Було як на полюванні їде, то біля його панів та панків голопя́тих, таких, що йде в чоботях, а пучки на піску й знать,—сила.* О. 1862. V. 105.

Голору́ч, *нар.* 1) Голыми руками. *Вхопив жарину голоруч.* 2) Съ пустыми руками. *Хто ж продасть, як піду я голоруч? дайте грошей.* Каменец. у.

Го́лос, су, *м.* 1) Голосъ. *Козацьким голосом гукає.* ЗОЮР. I. 217. *Почула Леся Кирила Тура голос.* К. ЧР. 136. **На таки́й го́лос.** Такимъ голосомъ. *Питає його на такий саме голос, як у дочки.* Чуб. II. 201. **У го́лос.** Громко. *Ой прийшли до Дунаю та у голос гукнули.* О. 1862. X. 2. *Плаче-плаче, а далі й заридає у голос.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Іван у голос тужить.* О. 1861. IV. 62. **У го́лос уда́рились.** Заплакали громко. Г. Барв. 58. Иногда въ томъ же значеніи союзъ безъ глагола. *Батько і мати бачуть лихо, та в голос.* ХС. VII. 455. *Справді робиться страшно. Деякі вже й у голос.* Г. Барв. 207. **Не свої́м го́лосом.** Громко, испуганно, неестественно. *Кричить не своїм голосом.* Ном. № 3460. **У свини́й го́лос.** Несвоевременно; чаще всего: очень поздно. Ном. № 7797. **Пода́ти го́лос.** Отозваться. *Марина перша було подає голос.* Левиц. I. 112. **В оди́н го́лос.** Одинаково. *Чи можна ж, щоб стільки людей брехало та все в один голос?* **На го́лос.** Громко. *Брат читає коло стола на голос.* Федьк. Ум. **Го́лосо́к, голосо́чок. голосо́нько.** *Кого я люблю—по голосоньку пізнаю.* Чуб. V. 1067.

Голоси́на, ни, *м.* Голосище, огромный голосъ. Чуб. II. 581.

Голоси́ти, шу́, сить, *гл.* 1) Голосить, рыдать, вопить. *Голосить неначе по мертвому.* Ном. *Біга Катря боса лісом, біга та голосить.* Шевч. 87. **Го́лосом голоси́ти.** Громко плакать. *Ой там по над яром козак сіно косить, а дівчина у долині голосом голосить.* Мет. 17. 2) Издавать высокій или унылый звукъ, шумѣть, гудѣть. *Стук, гармидер,—свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 103). *Сині хвилі голосили.* Шевч. 386. *Нехай хоч дзвін голоситиме про нас до Бога.* Левиц. I. 375.

Голосі́ння, ня, *с.* Плачъ, рыданіе, жалобное причитаніе. *Мати не почула її голосіння, що так і ридає.* Кв.

Голосни́й, а́, е́. 1) Громкій, голосистый, звучный. *Отець Хома ваш голосний.* Шевч. 503. *Голосний, як дзвін та дурний, як довбня,* Ном. № 6313. *Голосна гармата.* Шевч. 450. *Голосна луна розляглась серед тихої ночі.* Левиц. I. 109. 2) Гласный (о звукахъ рѣчи). Левиц. I. 163. О. 1862. I. 67. Ум. **Голосне́нький.**

Голосни́к, ка́. *м.* Отверстіе въ серединѣ деки бандуры, гитары, въ дудкѣ и т. п. КС. 1882. VIII. 281.

Голосни́ця, ці, *ж.* 1) *Я ж його (пристріт) викликаю.... з вух, з під вух, з голосниць, з під голосниць.* ЕЗ. V. 52. 2) Вертикально стоящее бревно въ куполѣ гуцульской церкви. Шух. I. 117.

Голосні́ймати и голосні́шати, маю, ешь, *гл.* Становиться громче, звучнѣе. *Разом з пташиними піснями голоснішає пісня дівоча.* Левиц. I. 339.

Го́лосно, *нар.* Громко, звучно. *У кобзу грає, виграває, голосно співає.* Мет. 443. **Ум. Голосне́нько.** *Біжи, коню, до нового двору, ой заржи голосненько.* Чуб. V. 1008

Голосо́к, ска́, *м.* Ум. отъ голос.

Голосо́ньцо, нька, *м.* Ум. отъ голос.

Голосо́чок, чка, *м.* Ум. отъ голос.

Голостьо́б, бу, *м.* Возвышенное мѣсто безъ растительности.

Голосува́ння, ня, *с,* Голосованіе, баллотировка.

Голосува́ти, сую, еш, *гл.* Голосовать, баллотировать.—**на кого.** Подавать свой голосъ за кого.

Голосу́ха, хи, *ж.* Та, которая голосить? Голосистая пѣвица? Молодежь вызываетъ пѣсней дѣвушку на улицу: *Вийди, вийди, Марусенько, наша голосухо!* Мил. 64.

Голота́, ти, *ж. соб.* Голь, бѣдняки. *Не йди туди, вражий сину, де голота п'є.* Чуб. V. 955. Ум. **Голоти́нка.** Чуб. V. 1016.

Голоте́ча, чі, *ж.* Въ выраженіи: **на голоте́чі=Голоті́ч.** Желех.

Голоті́ч, *нар.* Подъ открытымъ небомъ. Вх. Зв. 11.

Голотово́да, ди, *м.* Предводитель голоты, голи, бѣдняковъ. У Кулиша: *Свого тверезого голотоводу (Наливайка) опасується вже роздратувати.* К. ЦН. 168. *Дурний голотовода Жанжа.* К. Бай. 67.

Голо́тонька, ки, *ж.* Ум. отъ **голота.**

Голо́цванок, нка, *м.* = **Голопу́цьок.** Екатериносл.

Голоцю́цьок, цька, *м.*=**Голопу́цьок.** *Повне гніздо горобиних голоцюцьків.* Левиц. Пов. 150.

Голочва́нько, ка, *м.* Убогій франтъ, бѣднякъ, желающій чваниться франтовствомъ.

Го́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **голка.**

Голоші́ння, ня, *с.*=**Голосі́ння.** Желех.

Голощі́к, голощо́к, що́ку, *м.* Гололедица; ледъ обнаженный отъ снѣгу. *На Дніпрі голощіх: волами не проїдеш, хиба конячкою.* Золотонош. **Голощо́ком узя́ти.** Придавить морозомъ непокрытую снѣгомъ землю. Волынск. *Голощоком як візьме, то померзне картопля у землі.* НВолын. у. **Голощо́ком узя́тися.** Покрыться льдомъ. *Земля у цю осінь узялась голощоком.* Полт.

Го́луб, ба, *м.* 1) Голубь. *Ходить голуб сивий волохатий.* Мет. 10. *Печені голуби не летять до губи,* Ном. № 7185. 2) Ласкательное: голубчикъ. *Прости мені, мій голубе, мій соколе милий.* Шевч. **Ум. Голу́бе́ць, голу́бчик, голу́бчичок, голу́бонько, голубо́к, голубо́чок.** *Ой голубчичок гуде, а голубка не знає.* Мет. 78.

Голуба́ня, ні, *ж.* Названіе коровы. *Ой казала голубаня сірому бичкові.... ти у зимі у саночках, а літі у плузі, а я собі, голубаня, вірикую в лузі.* Шух. I. 198.

Голубе́ня́, ня́ти, *с.* 1) Голубенокъ. 2) Ласкательное слово. Ум. **Голубеня́тко, голубеня́точко.** *Діточки ж мої, голубеняточки.* Мил. 221.

Голубе́ць, бця́, *м.* 1) Ум. отъ **голуб.** *Луччий нині горобець, як завтра голубець.* Ном. № 7295. *Прилетів голуб з чорної хмари, забив голубця, розлучив з пари.* Мет. 107. 2) Сдѣланная изъ тѣста и испеченная фигура птицы; такіе **голубці** пекутся 9-го марта въ день 40 святыхъ; тоже, что и **жайворонки** въ этотъ день. Маркев. 2. 3) Искусственная птица: туловище изъ скорлупы яйца, голова изъ воску, а крылья и хвостъ изъ цвѣтной бумаги; эти **голубці** висятъ въ сельскихъ хатахъ передъ образами. Шух. I. 100. Иногда дѣлаются цѣликомъ изъ бумаги. Стор. II. 110. 4) Могильный крестъ съ крышкою сверху. Конот. у. 5) Особое на въ танцахъ. *Як скочу голубця ще й принаджу молодця.* Чуб. V. 10. *Нагиналась, виправлялась, взявшися у боки, голубцями личкувала*

де где мудрі скоки. Мкр. Н. 29. 6) Раст. Vaccinium uliginosum L. Анн. 371. 7) мн. Кушанье: пшенная каша (также крупы: овсяныя, пшеничныя, кукурузныя) завернутая въ капустные листья и изжаренная съ приправами въ постномъ или скоромномъ маслѣ. Маркев. 158. Чуб. VII. 441. МУЕ. Ш. 56. Kolb. I. 50. Шух. I. 143.

Голуби́й, а́, е́. 1) Голубой. *В голубий жупан приберися.* Макс. (1849) 108. 2) О масти вола: темно-сѣрый. КС. 1898. VII. 41. Ум. **Голубе́нький, голубе́сенький.** *А хто любить чорні очі, а я голубенькі.* Мет. 16.

Голуби́на, ни, *м.*=**Голуб.** *Ой вилітає голубина з України, вироняє сизе перо на долині.* Чуб. V. 131.

Голуби́нець, нця, *м.* Раст. Empetrum nigrum L. Анн. 132. *І'нав пінную на курдимон,.... дягиль, троянду, голубинець.* Мкр. Г. I. 69.

Голуби́ний, а, е. 1)=**Голуб'ячий.** *Крила,... голубині.* К. Псал. 127. 2) Переносно: незлобивый, кроткій. *Уродилася Наступся--серце голубине.* К Досв. 92.

Голуби́нячий, а, е=**Голуб'ячий.** Мил. М. 96.

Голу́бити. блю, бив, гл. 1) Ласкать, нѣжить, лелѣять, голубить. *Ти думаеш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами голублю.* Чуб. V. 176. *Галя його заспокоювала, голубила, пригортала.* Мир. ХРВ. 389. 2) Лелѣять, питать (мысли, надежды). *Голубити в серці надіі велики.* К. Досв. 29. *Голублячи такі думки в серці.* Мир. ХРВ. 71.

Голу́битися, блюся, бився, *гл.* Нѣжиться, ласкаться, голубиться. *Нам можно без гріха і любитися і голубитися.* Кв.

Голуби́ця, ці, *ж.* 1) Голубица, голубка. *Подай мені лука й три стрілиці, бо я й побачив три голубиці.* АД. I. 149. 2) Ласкательное слово. *Ідеш від нас, о царице, іди, іди, голубице!* Чуб. Ш. 253.

Го́лубів, бова, ве. Принадлежащій или свойственный голубю. *Прилетіли синиці, голубові сестриці.* Грин. Ш. 667.

Голуби́нка, ки, *ж.* Родъ грибовъ. МУЕ. I. 107. Agaricus russula. Желех.

Голу́біння, ня, *с.* 1)=**Голублення.** Желех. 2) Лелѣяние (надеждъ, мыслей). *Голубіння веселих надій.* Мир. ХРВ. 353.

Голубісіньний, а, е. Совершенно голубой. Аф. 363.

Голуби́ти, блю, ви, гл. Быть голубымъ, голубѣться. *По над маківками метелики в'ються і скрізь проти сонця ясно голубіють.* О. 1861. XI. 14.

Голу́бка, ки, *ж.* 1) Голубка, голубица. *Там сидить голуб із голубкою.* Мет. 107. 2) Ласкательное слово. *А вона, моя голубка, нічого не знає.* Шевч. *Шестить було її всяк: і голубко моя вірная, і ожинко повная....* Г. Барв. 107. Ум. **Голу́бонька, голу́бочка.**

Голу́бкатися, каюся, вшся, *гд.*=**Голубитися.** Св. Л. 271.

Голу́блення, ня, *с.* Ласканіе, лелѣяніе, голубленіе. *За голубленням та за милуванням не зчулись, як і ніч минулася.* Кв.

Голубни́к, ка́, *м.* Голубятня. Харьк. Ум. **Голубничо́к.** *Голубонька з голубничка лине.* К. Досв. 120.

Го́лубо, *нар.* Голубымъ цвѣтомъ. *Жито половіє, а в житі купка льону голубо цвіте.* МВ. I. 14.

Голубо́к, бка́, *м.* 1) Ум. отъ **голуб.** 2)=**Голубець 3.** Лебед. у.

Голу́бонька, ки, *ж.* Ум. отъ **голубка.**

Голу́бонько, ка, *м.* Ум. отъ **голуб.**

Голу́бочка, ки, *ж.* Ум. отъ **голубка.**

Голубо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **голуб.**

Голубоцві́товий, а, е. Голубого цвѣта. Встрѣчено у М. Вовчка: *Очиці голубоцвітові ясненькі.* МВ. (О. 1862, Ш. 57).

Голубці́. См. **Голубець.**

Голубцю́, ці́, *ж.* Голубыя нитки. *Хустки.... перетикані заполоччю та голубцею.* Мет. 190.

Голу́бчик, ка, *м.* Ум. отъ **голуб.**

Голу́бчичок, чка, *м.* Ум. отъ **голуб.**

Голуб'я́, я́ти, с.=**Голубеня.** Мил. 219. Грин. Ш. 491. Употребляется какъ ласкательное слово. *Ой ви, дітки мої, мої голуб'ята!* Шевч. 183. Ум. **Голуб'я́тко, голуб'я́точко.** *Сполохнуться голуб'яточка та й стихнуть.* МВ. I. 46.

Голуб'я́тник, ка, *м.* 1) Постройка для голубей, голубятникъ. 2) Родъ коршуна.

Голуб'я́точко, ка, *с.* Ум. отъ **голуб'я.**

Голуб'я́чий, а, е. Голубиный.

Голу́за, зи, и пр.=**Галу́за** и пр.

Голь, лі, *ж.* Голь, бѣднота. *Голь нещадима.* Ном. № 1513.

Го́лька, ки, *ж.* Безостая пшеница. Вх. Уг. 233.

Гольо́нка, ки, *ж.* Трубчатая кость. Черниг у.

Гольо́па, пи, *ж.* Задъ (у лошади). Вх. Чч. I. 14.

Гольтіпа́, пи́, *ж. соб.*=**Голота.** *Іще там есть до півдесятка* (війська), *но дріб'язок і гольтіпа.* Котл. Ен. VI. 19.

Гольтіпа́ка, ки, *об.* Голякъ, бѣднякъ, оборванецъ. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. I. 16. Ув. **Гольтіпачище.** Аф. 363.

Гольтя́й, тяя́, *м.* и пр.=**Гультя́й,** и пр *Ти—кріпак, гольтяй поткнешся до багатирки?* Г. Барв. 84.

Гольтяпа́, пи́, гольтяпа́ка, ки, *ж.*= **Гольтіпа, гольтіпака.** *Все з тих гольтяпак, що, попропивавши худобу, служили в козаків по дворах.* К. ЧР. 185.

Гольце́м, *нар.*=**Гільцем.** *Покинула мене гольцем голого.* НВолын. у.

Голю́к, ка́, *м.* Голый человѣкъ, голышъ, голякъ. Чуб. V. 584.

Голю́ра, ри, *ж.* Въ сказкѣ цыганъ такъ называетъ инструментъ для бритья. *Чи се голюра?... Підголи мене трохи.* Рудч. Ск. II. 184.

I. Голя́, (лі, *ж?*) Обнаженная вершина горы. Вх. Лем. 404.

II. Голя, ля́ти, *с.*=**Голопуцьок 1.** Вх. Уг. 233. Ум. **Голя́тко.** Вх. Уг. 233.

Голя́к, ка́, *м* 1) Бѣднякъ, голякъ. Кіев. Чуб. V, 1042. 2) Бритва. Вх. Лем. 404.

Голяка́, *нар.* 1) Нагишомъ. *По кропиві голяка.* 2) Въ неразведенномъ видѣ, цѣльнымъ. *Він спирт голяка п'е.*

Голя́р, ра́, *м.*=**Голій.** Вх. Лем. 404.

Гомбички *(ед. ч.* **гомбичка,** *ж?)* Металлическія пуговки. Гол. Од. 81.

Гомелува́тий, а, е. Уродливо кудрявий (о соснѣ). *Гомелувата сосна.* Мнж. 178.

Го́мзатися, заюся, ешся, *гл.* Ворочаться, копошиться. *Чого гомзаєшся за столом, наче блохи кусають?*

Гомила́, ли́, *ж.* Верзила, дубина. *Там така гомила, аж під стелю заввишки.* Старобѣльск. у.

Гомі́вка, ки, *ж.*=**Гомілка.** Вх. Зн. 11.

Гомі́лка, ки, *ж.* Голень. Мнж. 178. Ум. **Гомі́лочка.** *Їжте курча,—беріть гомілочку.* Зміев. у.

Го́мін, мону, *м.* Говоръ, крикъ, шумъ. *Гомін справили такий, мов справді на бенкеті.* К. ЧР. 135. *Ну, хлопці, в дорогу! та чуєте—без гомону.* Шевч. 177.

Гомі́нка, ки, *ж.* Разговоръ. *Один парубок хотів погомоніть з дівчиною.... почав так: „Чи ваші кури несуться?"— Несуться.—„І наша одна сіра несеться". Тілько й гомінки було.* Грин. I 230.

Гомінки́й, а́, е́. Громко говорящій, звучный. *Торжища гомінкі.* К. ДЗ. 6.

Гомок, (мка?), *м.* Куча земли, бугоръ. Вх. Лем. 404.

Гомоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) Говорить. *Зібралася уся громада, посіли, гомонять.* Гліб. *Дай тобі, Боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада тебе слухала.* Ном. № 13590. **Руками гомоніти.** Шутливо: писать. Ком. Пр. № 870. 2) Шумѣть, кричать; производить глухой шумъ. *Кажи, та не гомони дуже. Сині хвилі гомоніли.* Шевч. *Гомоніла Україна.* Шевч. *Широкий Дніпр не гомонить.* Шевч. 28. *Байрак гомонить.* 3) Поговаривать. *От і тепер гомонять, що Трубихівна ходить до своїх сиріт дітей.* Левиц. I. 116.

Гомонли́вий, а, е. 1) Говорливый, болтливый, разговорчивый. *То був дуже гомонливий, а то й на мову не дається.* Лубен. у. *Параска знов весела і гомонлива.* Г. Барв. 107. 2) Шумный.

Гомону́ха, хи, *ж.* Говорунья. *Ішла баба гомонуха.* Ном. № 12522.

Гомоню́чий, а, е=**Гомонливий.** *Гомонючий чоловік.* Харьк. у.

Го́мшити, мшу, шиш, *гл.* Колотить, бить. *За тую локшину тато маму гомшили.* Ком. Пр. № 95.

Гондо́ли, до́л, *ж. мн.* Салазки для вытаскиванія льда изъ воды.

Гоне́ння, ня, *с.* Гоненіе, преслѣдованіе. К. МХ. 34.

Гоне́ць, нця́, *м.* 1)=**Гінець.** 2) Раст. Sebum acre L. ЗЮЗО. I. 136.

Го́ни, гін, го́нів и **го́ней,** *м.* и *ж. мн.* Первоначально: длина вспаханнаго поля: вспаханный участокъ въ длину; а затѣмъ, мѣра поля и вообще пространства въ длину различной величины отъ 60 саж., и болѣе: **до́брі го́ни**—120 саж. **сере́дні**—80 саж, **невели́ні**—60 саж. Вас. 197. Кот. Ен. сл. 7. Въ Одесскомъ уѣздѣ до 160 саж. *Орав наш переліг і потом обливався.... А гони гнав та й гнав, назад не озирався.* К. ДЗ. 12. *Пішли вони по первому покосові до половини гін.* Грин. I. 118. *Чия пшениця, що довгії гони? Це ж того козака, що чорнії брови,* Чуб. V. 103. *Пройшовши відсіль гонів двоє....* Котл. Ен. III. 38. *Прудко біжить та річка гоней із двадцять.* МВ. II. 74. Ум. **Гінки́, гіночки́.** НВолын. у. *Їдні гінки засіяв пшеницею.* НВолын. у.

Гонивíтер, тра, *м.*=**Вертипорох.** Вх. Зн. 6.

Гони́тва, ви, *ж.* 1) Погоня. *Ні, струни сі ослабли, заніміли в моїм буянні кримськими степами, в гонитвах за прудкою татарвою.* К. Бай. 11. 2) Гоненіе. Св. Л. 107.

Гони́тель, ля, *м.* 1) Гонитель. *От з того часу і став на неї гонителем.* Кв. *Один Грицько, другий Андрій, на віру гонитель.* ЗОЮР. І. 315. 2) Гоняющійся за чѣмъ, любитель чего. *Наші родителі за тим не гонителі.* Ном. № 5147. 2) Сгонщикъ людей на работу, на сходъ. Черниг. Подольск. 4) Надсмотрщикъ за работами въ полѣ. Рк. Левиц. 5) Вѣтрогонъ, шалунъ, непосѣда, сорви-голова. *За цими гонителями і хати не напопиш.* Брацл. у.

Гони́телька, ки, *ж.* 1) Гонительница, преслѣдующая. Желех. 2) Ганяющаяся за чѣмъ, любительница чего. *Я на ті оселедці не гонителька.* Пирят. у. 3) Шалунья, непосѣда. Брацл. у.

Гони́тельство, ва, *с.* Гоненіе. преслѣдованіе. К. ХІІ. 130.

Гони́ти, ню́, нив, гл.=**Гнати.** *Людей гонили силою на присягу.* ЗОЮР. І. 137. *Пророків вони вбиватимуть та гонитимуть.* Єв. Л. XI. 49.

Гони́тися, ню́ся, нився, *гл.* 1)=**Гнатися 1** и **2.** *Шось за парень за волом гонився.* Мкр. Н. 47. 2)—**з ним.** Гнать что. *Паші нема,—уже він гонився з телятами на горо́ди.* Зміев. у. 3) Имѣть случку. Kolb. I. 65. 4)—**з ро́зумом.** Размышлять, раздумывать. *Він ся з розумом гонит що́ робити.* Вх. Зн. 11.

Гони́ця, ці, *ж.* 1) Корова во время течки. 2) Сладострастная женщина. Желех.

Гони́шний, а, е.—**на сі́тка.** Родъ рыболовной сѣти, на которую нагоняютъ рыбу. Браун. 12.

Гоні́й, ні́я, *м.* Избранное, въ числѣ нѣсколькихъ, крестьянскимъ обществомъ лицо, на обязанности котораго лежитъ собирать въ волость крестьянъ для взноса податей. (Харьк?).

Гоні́нник, ка, *м.* Пастухъ (въ **полонинах**), перегоняющій овецъ изъ **комори** въ струнну, гдѣ ихъ доятъ. Шух. І. 193.

Гоні́ння, ня, *с.* Гоненіе. Шух. І. 227.

Го́ніp, нору, *м.*=**Гонор.** Стор. МПр. 46.

Гонки́й, ́а, ́е. 1)=**Гінкий.** *Тонка, гонка ще й висока, листем широка.* **Грин.** Ш. 199. 2) Быстрый (о лошади). *Коні гонкі як вітер.* Рк. Левиц.

Гонобúти, блю, бив, *гл.* 1) Устраивать, дѣлать какъ слѣдуетъ: удовлетворять, доставлять удовольствіе, употреблять на что. *Де що не заробе, усе в хазяйство гонобить.* 2) Лелѣять. *Вона гонобила надію у серці.* Мир. Пов. І. 126.

Го́ном гна́ти. См. **Гнати.**

Го́нор, ру, *м.* Самолюбіе, гоноръ. Рудч. Ск. ІІ. 203. *Шляхтич за гонор уха рішився.* Ном. № 4211. 2) Честь, почетъ. *Служить Семен, служить, а гонору йому все така нема.* О. 1861. XI. 30. *Доп'явшись до високих титулів та великих гонорів.* К.ХП. 125.

Гонори́стий, а, е. Самолюбивый, гордый. *Такий гонористий став, що й чарки з тобою не вип'є.* Правоб.

Гоно́рний, а, е=Гонористий. *Не був такий гонорний, уступив до того газди.* Гн. І. 88.

Гоноро́вий, а, е. Благородный, знатный. *Я гоноровий шляхтич.* Стор. І. 188.

Гоноровúтий, а, е=Гонори́стий. К.ХП. 114. *Оницько дід гордий і гоноровитий.* Левиц. Пов. 226.

Гоно́рство, ва, *с.* Самолюбіе. *Ляхи з лукавства та з гонорства зведуться на нивіть що.* Стор. МПр. 46.

Гонорува́ти, ру́ю, ешь, *гл.* Тщеславиться, гордо держать себя. *Як з мужиків вилізе в підпанки, то вже так і гонорує: простому чоловіку і руки не подасть.* Волынск. у.

Гонорува́тися, ру́юся, ешся, *гл.*=**Гонорувати.** *Сидить дівка на постелі та ся гонорує.* Чуб. V. 156.

Гонт, ту, гонта́рь, ря́, гонтовий и пр.= **Ґонт** и пр.

Гону́к, ка, *м.*=**Онук.** Грин. Ш. 530.

Гончáк, кá, *м.* 1) Пловучая мельница. Левч. 70. 2) Родъ судна. Екатеринося. у. Слов. Д. Эварн.

Гончаре́нко, ка, *м.* Сынъ горшечника. Аф. 364.

Гончари́ха и **ганчари́ха, хи,** *ж.* Жена горшечника. Аф. 464.

Гончари́ще и **ганчари́ще, ща,** *м.* Ув. отъ **гончарь.** Грин. Ш. 683.

Гончарі́вна, ни, *ж.* Дочь горшечника. Аф. 364.

Гончáрний і ганчáрний, а, е=Гончарський. *Глина гончарна.* Вас. 182.

Гончáрня и **ганчáрня**, **нi**, *ж.* Горшечный заводъ.

Гончарóвий и **ганчарóвий**, **а**, **е**. Принадлежащій, свойственный горшечнику. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову.* Ном. № 3148.

Гончáрство и **ганчáрство**, **ва**, *с.* Горшечное ремесло. О. 1862. V. 20. Шух. I. 259.

Гончáрський і **ганчáрський**, **а**, **е**= **Гончаровий**. Єв. Мт. XXVII. 7. Шух. I. 259. *Глина ганчарська.* Вас. 177.

Гончáрь и **ганчáрь**, **ря**, *м.* 1) Горшечникъ; выдѣлывающій, продающій глиняную посуду. Вас. 177.—**бlий**. Выдѣлывающій гончарныя издѣлія изъ глазури. Вас. 177. 2) **Гончарь**. Раст. Lycopodium clavatum. Вх. Пч. II. 33. Ум. **Гончáрик**.

Гончарювáти и **ганчарювáти**, **рю́ю**, **єш**, *гл.* Заниматься горшечнымъ ремесломъ. Аф. 364.

Гóнчий, **а**, **е**. О собакахъ: гончій. Употребляется какъ существительное: **гóнча**. Левч. 151.

Гонькo, **ка**, *м.* Раст. Cichorium intybys, цикорій дикій. Вх. Лем. 404.

Гóня, **нi**, *ж.* Тоже, что и **гóни** (см.) и употребляется преимущественно именно въ указанной формѣ мн. ч. *За гоню блоху б'є, а під носом ведмідь реве.* Ном. № 6615.

Гонáйло, **ла**, *м.* Названіе одного изъ играющихъ въ игрѣ **пляз**. Ив. 19.

Гоп! *меж.* Подражаніе звуку отъ топанья при прыжкѣ или пляскѣ. *Ой гоп, того дива! Наварили ляхи пива.* Шевч. 158.

Гопáк, **ка́**, *м.* Родъ танца. *Гопака вдарити. Побравшись у боки, вибивають під бандуру гопака веселі злидні.* К. ЧР. 259.

Гóпати, **паю**, **еш**, *гл.* Топать, прыгая или танцуя.

Гóпи, *мн.* Употребляется въ выраженіи: **вдáрити в гóпи** — танцовать. *Поставимо в копи та вдаримо в гопи.* Ном. № 10173.

Гóпка, **ки**, *ж.* Шутливо: ребенокъ. *Як увійду в хату поночі та боюсь же, боюсь!—Мала гопка? Бойшся!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гóпкати, **каю**, **еш**, *гл.* 1) Прыгать, топать, прыгая. Вх. Лем. 401. 2) *Як уже вийдуть на улицю, то то вже співають дівчата, а хлопці гопкают дружби.* Грин. III. 510.

Гóпки, *меж.* 1) Выражаетъ скаканіе, прыганіе, топаніе въ танцѣ. *Гопки, рижа! а в рижої і духу нема.* Ном. № 1844. *Пізно старого кота учить гопки.* Ном. № 3222. *Та вижнемо жито до самого краю, поставимо в копки та вдаримо в гопки.* Грин. III. 137. 2) **Стáти гóпки**. Подняться на дыбы (о лошади). *Коні.... як замордуються, як стануть гопки.* ХС. VII. 455.

Гопцювáти, **цю́ю**, **еш**, *гл.* 1) Танцовать, плясать, топая. *Рiжуть скрипки і бандури, дівчата гопцюють.* Г. Арт. (О. 1861. III. 102). 2) Скакать (о лошадяхъ). *Під гаківницями гопцюють коні.* К. ЦН. 169.

Горá, **рú**, *ж.* 1) Гора, возвышенное мѣсто. *Як схоче, то й на гору повезе, а не схоче, то й з гори не спустить.* Ном. № 2697. *Порівняє гори з долинами, а багатих з убогими.* Ном. № 1605. *Я б і гори покотив.* Все сдѣлалъ бы. Ном. № 5381. **Лúса горá**. Гора съ обнаженной вершиной,—согласно народнымъ повѣрьямъ обычное мѣсто собранія вѣдьмъ и чертей. Чуб. I. 199. *І на мудрім дідько на лису гору їздить.* Ном. № 6502. **Золотá горá**, **золотí гóри**. Несмѣтное богатство. *Се їм золоту гору, та й ту рознесуть.* Ном. № 10821. *Золотії гóри обіцяє.* Прельщаетъ невѣроятными обѣщаніями. Ном. № 1526. 2) Чердакъ въ постройкахъ. Чуб. VII. 388. МУЕ. I. 88. (Черниг.). *Лисичка зробилась кішкою, та з хати та на гору.* Рудч. Ск. I. 30. *Купив чоботи, надів у неділю, а ті узяв да на гору закинув.* Рудч. Ск. I. 213. 3) О рѣкѣ: верховье, верхнее теченіе. *Вітер з гори дме*, т. е. по теченію. 4) Родъ игры. Грин. III. 115. 5) **Брáти гóру**. Одерживать верхъ надъ кѣмъ либо, одолѣвать. *Здоров'я почало брати гору.* К. ЧР. 180. 2) **Брáти горóю**. Пѣть басомъ высокія ноты; пѣть первымъ басомъ. *Ти бери горою, а я буду окселентувати.* 7) **До горú**, **у горí**, **у гóру**. См. **Догори**, **угорі**, **угору**. Ум. **Гóрка**, **гóронька**, **гóрочка**. Грин. III. 44. **Гóронька**.

Горáзд, **ду**, *м.*=**Гаразд**, **ду**.

Гораздувáти, **дýю**, **еш**, *гл.* Жить въ довольствѣ, въ богатствѣ. *Від того часу зачали гораздувати і до днесь гораздують.* Гн. II. 187.

Горáльня, **нi**, *ж.*=**Горільня**. Рудч. Чп. 29.

Горáр(ь), **ря**, *м.* Лѣсникъ въ горахъ. Вх. Уг. 233.

Горáння, **горáти** и пр. См. **Оранння**, **орати** и пр. Грин. III. 409, 410.

Горб, **ба**, *м.* 1) Бугоръ, пригорокъ, курганъ. *Вирубала дручок та стала на горбі.* Рудч. Ск. I. 17. 2) Горбъ. *Старість не прийде з добром: коли не з кашлем, то з горбом.* Ном. № 13954. Ум. **Го́рбик**, **горбо́к**, **горбо́чок**. *На горбику під вербами сиділа купа дівчат.* Левиц. I. 18. *Виори, синку, горбки і долинку.* Чуб. Ш. 451. *На плечах горбок має.* Ном. № 9116.

Горба́ка, **ки**, *ж.* Холмъ, возвышенность. *Сюдою їхати—горбака, а тудою—рівно.* НВолын. у.

Горба́нь, **ня́**, *м.* Горбунъ.

Горба́стий, **а**, **е**. Холмистый. *Горбастий цвинтарь у молодого лікаря*, т. е. многіе умираютъ. Ном. № 13933.

Горба́тий, **а**, **е**. 1) Горбатый. *Горбатого хиба могила виправить.* Ном. № 3221. **Притули́в горба́того до стіня́**. Сказалъ что-либо несообразное, сдѣлалъ неудачное сравненіе. Ном. № 13079. 2)=**та труна́**. Гробъ съ выпуклой крышкой. Мил. 168. Ум. **Горбате́ньский**.

Горба́тіти, **тію**, **еш**, *гл.* Дѣлаться горбатымъ. Употребляется въ значеніи: беременѣть (въ пословицахъ). *Дай, Боже, багатіти та спереду горбатіти* (пожеланіе новобрачной).

Го́рбик, **ка**, *м.* Ум. отъ **горб**.

Го́рбитися, **блюся**, **бишся**, *гл.* Сгибаться, горбиться.

Горбо́ватий, **а**, **е**. Выпуклый. Мнж. 178.

Горбо́вина, **ни**, *ж.* 1) Возвышенность, выпуклость на поверхности земли. Г. Барв. 136. 2) Выпуклость на какой-либо вещи, напр. на древесномъ стволѣ. Волч. у.

Горбо́к, **бка́**, *м.* Ум. отъ **горб**.

Горбо́чок, **чка**, *м.* Ум. отъ **горб**.

Горга́ч, **ча́**, *м.* Родъ съѣдобнаго гриба. Вх. Зн. 11.

Горго́нія, **нії**, *ж.* Георгина. Правобер.

Горда́, **да́**, *ж.*=**Орда**. АД. I. 117. *Наступає горда.* Лукаш. 123.

Горделі́вий, **а**, **е**. Гордый. *Такі се в нас пановчик не горделіві були, не так, як тоті нові панотці.* Федьк.

Го́рдий, **а**, **е**. 1) Гордый, спесивый, надменный. *Горда душа в убогім тілі.* Ном. *Люде горді; горді очі; думи горді; пішов гордою ходою.* 2) Величественный. *Ой з-за гори, з-за крутої горде військо виступає.* Мяр. Лит. Сб. 193.

Горди́на, **ни**, *ж.* Раст. Viburnum Lantana, гордовина. Вх. Пч: II. 37.

Горди́нець, **нця́**, *м.* Татаринъ изъ орды. К. Дз. 9. К. ЦН. 226.

Горди́ньский, **а**, **е**=**Ординьский**. *Групом полягла гординьска сила.* К. ЦН. 173.

Горди́ня, **ні**, *ж.* 1) Гордость, чванливость. *Як з мужика пан, то і гординя.* Ном. № 1267. 2) Гордость, то, чѣмъ можно гордиться. *Волики мої круторогі, гордине наша, товариші наші.* Г. Барв. 141. 3) Гордый человѣкъ. *Чи правда, що тая гординя та в тобі закохався.* МВ. (О. 1862. Ш. 48).

Го́рдити, **джу**, **диш**, *гл.* Пренебрегать. *Знати, вона мною гордить.* Голов. *Убоїми не гордили.* Драг. 169.

Горди́тися, **джу́ся**, **ди́шся**, *гл.* Гордиться. Чуб. V. 496. Грин. Ш. 212.

Гордівни́к, **ка́**, *м.* Гордый человѣкъ, гордецъ. *Сумує собі гордівник мовчки.* Г. Барв. 456.

Гордівни́ця, **ці**, *ж.* Гордая женщина.

Гордій, **дія**, *м.*=**Гордівник**. Г. Барв. 456.

Го́рдість, **дости**, *ж.* Гордость. *Нема в його ні крихти гордости.* К. ЧР. 74. *Почала його розбірати таха гордість, що всіх людей, всіх панів і міністрів, і простих хлопів мав за нізащо.* ЕЗ. V. 115.

Го́рдо, *нар.* Гордо, надменно. *А син твій гордо на арену, псалом співаючи, ступив.* Шевч. 613. *Поводиться гордо.* МВ. (О. 1862. Ш. 72). *Устань, Господи, щоб злющі гордо не неслися.* К. Псал. 19.

Гордова́ть, **ті**, *ж.* Раст. Malva crispa. Лв. 100. См. **Гордовина**.

Гордови́на, **ни**, *ж.* Раст. а)=**Гордина**. ЗЮЗО. I. 141. Вх. Пч. II. 37. б) Malva crispa. Вх. Пч. I. 11. *З инших овочів найбільше ідять вишні, дальше дерен, черемху, гордовину.* МУЕ. I. 109. *Пішов у ліс.... Чи горіх знайде хлопець, чи кипцями гордовину....* Св. Л. 211. *Ой у городі та гордовина, на гордовині та зозуленька.* Чуб. V. 727. 2)=**Гордівниця**. *Ой дівчино-гордовино, гордуєш ти мною.* Чуб. V. 727. 3)=**Городина**. Желех.

Гордови́тий, **а**, **е**=**Гордуватий**. Сим. 216. *Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною.* Грин. Ш. 233. *Він буя.... дуже гордовитий. Коли й гляне на тебе, то все одним оком через плече.* МВ. I. 75. Ум. **Гордови́тенький**. Ном. № 2530.

Гордовли́вий, **а**, **е**. Гордый, горделивый. *Він у нас не гордовливий.* Кн.

Гордоро́слий, **а**, **е**. Гордо растущій. Встрѣчено у Млаки: *Колись смеречки на*

горбочку тишко красувались, зеленіли гордорослі, в небо зазирали. Млак. 38.

Го́рдощ, щі, *ж.* чаще во мн. ч. **го́рдощі.** Гордость, надменность. *Дметься гордощами лютий.* К. Псал. 20.

Гордува́ння, ня, *с.* Дѣйствіе гордящагося, гордыня, пренебрежительность. *Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною,— буде твоє гордування все передо мною.* Грин. Ш. 233.

Гордува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Пренебрегать. Г. Барв. 186. *Сама себе дурною назвала, що Орликом гордувала.* Чуб. V. 1085. *Він нами гордує.* МВ. II. 92. 2) Гордиться, чваниться. *Вона багато гордує.*

Гордува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Гордиться, чваниться. *Сядь, козаче, не гордуйся, коли хочеш—поцілуйся.* Чуб. V. 283.

Гордува́тий, а, е. Гордый, гордящійся, надменный. *Я не багатий, не гордуватий, високо не несуся.* Мет. 67. *Така думка світилась.... на її гордуватому виду.* Г. Барв. 464. Ум. **Гордува́тенький.** МВ. (О. 1862. III. 57).

Горду́н, на́, *м.* Гордецъ. *Козак не гордун, що оборве, то й в кавдун.* Ном. № 12166.

Го́ре, ря, *с.* 1) Горе, печаль, горесть. *Іде дівчина до хати, несе своє горе.* Шевч. 276. 2) Горе, несчастіе. *З щастя та з горя скувалася доля.* Ном. № 1725. **На го́ре йде́ться, пішло́.** Пошло на несчастіе. **Живе́, го́ря прикупи́вши.** Плоховато живетъ. Ном. № 7506. Ум. **Го́ренько, го́речко.**

Горе́л, рля́, *м.*=**Орел.**

Горе́лі, ре́ль, *ж. мн.* Качель. См. **Реля 1.** МУЕ. Ш. 169.

Го́рен и горн, рна, *м.* 1) Горнъ въ кузницѣ. Грин. II. 74; Чуб. II. 239. *У кузні коваль, забувши про залізо в горні, балакав з хуторянами про чорну раду.* К. ЧР. 194. 2) Печь для обжиганія глиняной посуды. Шух. I. 263. *Палає, як горен.* Ном. 3) Известковая печь. Славяносерб. у.

Горе́нити, ню, нить, *гл.* 1) Горчить, отдавать горькимъ вкусомъ. Мнж. 178. *Ірви, кумо, ягідки, которі солодкі, а которі гіркі—для моєї жінки, а которі горенять, то діточки поїдять.* Чуб. V. 614. *Чогось борщ горенить.* Кролев. у. 2) Переносно у М. Вовчка: *В серці горенить моя отрутою*—сильное огорченіе. МВ. (О. 1862. I. 80).

Го́ренько, ка, *с.* Ум. отъ **горе.**

Горе́цвіт, ту, *м.* Раст. Helleborus niger L. ЗЮЗО. I. 124.

Горе́цтво, ва, *с.* Горесть, печаль. Черниг. у.

Гореч, чі, *ж.* Жара. Вх. Лем. 405.

Го́речко, ка, *с.* Ум. отъ **горе.**

Горзи́на, ни, *ж,* Плетень изъ ивы. *Греблі гатили, кілля забивали, горзину на дранцю клали.* Макс. (1849) 55.

Гори́ніж, *нар.* Вверхъ ногами. Каменец. у.

Гори́квіт, ту, *м.*=**Гори́цвіт.** Вх. Пч. I. 8.

Горихві́ст, хвоста́, *м.* Птица. Lusciola phaenicurus (и tithys). Вх. Пч. II. 12.

Гори́цвіт, ту, *м.* Раст. Adonis vernalis L. Вх. Пч. I. 8. ЗЮЗО. I. 109. Мих. М. 87.

Гори́ще, ща, *с.* Чердакъ. *На хату закинь, на горище.* Рудч. Ск. II. 124.

Горі, *нар.* Вверхъ. *Іде Мар'я горі драбиночкою.* Гол. IV. *Горі, рибки, горі, горі быстров водов.* Гол. I. 337.

Горі́вка, ки, *ж.*=**Горілка.** Лукаш. 112. Грин. III. 349. Ум. **Горі́вонька.** Грин. III. 86. **Горівочка.**

Горі́дчик, ка, *м.* Ум. отъ **город.**

Горі́жний, а, е. Огражденный? *Старими людьми село огорадне, парубочками село горіжне, а дівоньками село весело.* АД. I. 50.

Горі́знач, *нар.* Лежа на спинѣ. Черк. у.

Го́рій и горі́йше, *нар.* Хуже, горше. О. 1861. VIII. 31. *Кепсько, Григорій, що далі, то горій.* Нп. *Ой лихо, лихо, де свекруха є, а ще горійше, де є обоє.* Чуб. V. 704.

Горі́йший, а, е. Худшій, горшій. *Немає й не буде горійшої муки.* Грин. Ш. 300.

Горі́лий, а, е. Горѣлый. *Межи вами женишище, як горілеє днище.* Мет. 195. *Горілий пеньок.* Грин. I. 65.

Горі́лиць, *нар.* Вверхъ лицемъ, навзничь. *Лежить горілиць,* Каменец. у. Чуб. I. 204.

Горі́лиця, ці, *ж.*=**Горілка.** К. ЦН. 281. *Горілице оковита, кажуть тебе люде пити.* Чуб. V. 1099.

Горі́лка, ки, *ж.* Водка, хлѣбное вино. *Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають.* Ном. № 2093. *Без горілки—нема говірки.*

Чуб. I. 282. **Ум, Горлонька, горлочка.** Грин. III. 681.

Горілча́ний и горільча́ний, а, е. 1) Водочный. *Там бочка горілчана.* Ном. № 8628. *Не любить бджола й духу горільчаного.* Сим. 202. 2) **Горільча́ний брат.** Собутыльникъ. Черк. у.

Горільня, ні, *ж.* Винокурня, винокуренный заводъ. Рудч. Чп. 124.

Горіне́ць, *нар.* Вверхъ лицемъ, навзничь. Угор. *Он в тотій трупі горінець лежит.* Драг. 268.

Горіння, ня, *с.* Горѣніе.

Гбрість, рости, *ж.* Горечь (о вкусѣ). *Треба варити ці коренці, поки з їх горість вийде.* Черниг.

Горі́ський, а, е. Верхній. См. **Горішній.** Kolb. I. 92.

Горі́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Горѣть. *Коли Бог не годить, то й огонь не горить.* Ном. № 14. *Без підпалу й дрова не горять.* Ном. № 3298. **Горить, як сліпий дивиться,**—совсѣмъ не горитъ. Ном. № 7566. **Як мо́нре гори́ть.** Плохо, вяло идетъ работа, дѣло. Ном. № 10909. **Шиу́ра гори́ть (на кому).** Горячій, непосѣдливый (кто). Г. Барв. 320. 2) Быть въ жару, имѣть повышенную температуру (о больномъ). *Болітимеш, горітимеш, смерти бажатимеш.* Чуб. V. 186. 3) Блестѣть, горѣть. *Погас місяць, горить сонце.* Шевч. 127. *Базари, де військо, як море червоне, перед бунчуками бувало горить.* Шевч. 149. *Надо мною з своєю божою красою горить ти, зоренько моя.* Шевч. 620. 4) Пылать желаніемъ, сильно желать чего. *До кужіля рука болить, до горілки душа горить.* Нп. Черк. у. 5) **Горю́-горю́ пень.** Присловье въ игрѣ въ щітки. Чуб. III. 93.

Горі́тися, ри́ться, *гл. безл.*=**Горіти 1.** *Як не лидиться, то й в печі не горіться.* Ном. № 1700.

Горіх, ха, *м.* Орѣхъ (плодъ). *Сім міхів оріхів.* Ном. № 9207. 2) Орѣшина, орѣховый кустъ, орѣховое дерево. *Ой у лісі на горісі сорока зависла.* Чуб. III. 133. **Ум. Горішеньно, горішечко, горішок.** Грин. III. 407.

Горіхо́вий, а, е. Орѣховый. *Горіхова лушпайка. Ой піду я у вишневий садочок та вирву горіховий листочок.* Грин. III. 349. *Сіделечко горіхове.* Чуб. V. 305.

Горі́ше, *нар.*=**Горі́йше.** *Ой горе, горе калині при долині, а ще й горше сироті на чужині.* Грин. III. 415.

Горі́шенько, ка, *м.* Ум. отъ **горіх.**

Горі́шечок, чка, *м.* Ум. отъ **горіх.**

Горі́шина, ни, *ж.* 1) Орѣховое дерево, орѣховый кустъ (въ послѣднемъ значеніи чаще употребляется: **ліщина**). *Липки, горішина, соснина.* Котл. Ен. VI. 21. 2) Раст. а) Coronilla varia. Лв. 98. б) Trifolium rubens. Лв. 102. См. **Головайчик.**

Горі́шній, ня, не. 1) Верхній, наверху находящійся. *Подивиться козак Нечай в горішню кватирку.* Гол. I. 8. *Горішній навій.* МУЕ. III. 17. *Камінь у млині бувае горішній і долішній.* Каменец. у. *Горішній одвірок над хатніми дверьми.* ЕЗ. V. 204. 2) Выше по теченію лежащій. 3) О вѣтрѣ: сѣверный (на Днѣпрѣ). Мнж. 148. Сѣверо-восточный (Кубань). О. 1862. V. Кух. 37. **Горішній бік у полотні.** Лицевая сторона полотна, которая при вышиваніи обращена къ шевѣ. Шух. I. 154. 4) Чердачный. *Горішнє вікно.* 5) **Горішня ха́та.** Та изъ хат (комнатъ), которая находится въ сторону горъ (въ подгорныхъ мѣстностяхъ). Шух. I. 95.

Горішня́к, ка́, *м.* Сѣверный вѣтеръ. Браун. 6.

Горішня́нин, на, *м.* Живущій на верхнемъ концѣ села. Фр. Пр. 72.

Горішок, шка, *м.* 1) Ум. отъ **горіх.** 2) Раст. а)—**бі́лий.** Trifolium montanum L. Шух. I. 22; б)—**червоний.** Trifolium pratense. Шух. I. 22. 3) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI Св. 36.

Горіще, *нар.* Выше. *Їх узіли Мирін Штолу та з собов горіщ.* ЕЗ. V. 34.

Горла́й, ла́й, *м.* Человѣкъ съ сильнымъ голосомъ. Мнж. 178. См. **Горлань.**

Горля́нка, ки, *ж.*=**Горло.** ЕЗ. V. 57.

Горля́нь, ня́, *м.* Крикунъ. *Чи по неволі, чи по волі? Кричить аркадський їм горлань.* Котл. Ен. V. 11.

Горла́ти, ла́ю, еш, *гл.* Кричать, горланить. Каменец. у. Гн. II. 144. Черезчуръ громко пѣть. Мнж. 178.

Горла́тий, а, е. 1) Крикливый, горластый. *Цитьте, цитьте, горлатії ворони.* К. ЧР. 297. *Мовчи бо, жунко, не будь така горлата.* Чуб. II. 348. 2) О ружьѣ, горшкѣ и пр.: имѣющій широкое отверстіе, широкогорлій. *Покрепились, підвеселились ми з дідом із того високого горлатого джбану.* Г. Барв. 180. 3) О мереж-

нѣ: съ большими отверстіями. Славян. у. 4) **Горла́та я́ма=Горлаха.** *Складав зерно.... в горлаті ями.* Мир. ХРВ. 125.

Горла́ха, хи, *ж.* Яма для храненія зернового хлѣба. Козел. у. *Треба понасипать горлахи пашнею.* К. ЧР. 131.

Горла́ч, ча́, *м.* Птица: Columba guttu-rosa, зобастый голубь. Вх. Пч. II. 9.

Горлена́, на́ти, *с.=***Орлена.**

Горли́, лі́в, *м. мн.* **(=Орли).** Названіе узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 427.

Го́рлиця, ці, *ж.* 1) Горлинка, родъ дикаго голубя. *Воркувала горлиця у садку.* Гліб. 2) Родъ танца. Мир. П. 29. 3) Пѣсня про горлинку. *Заспіває про Чалого на Горлицю зверне.* Шевч. 8. 4) Употр. какъ ласкательное слово, особенно въ уменьш. **го́рличка.** *Нехай мене мир не знає, коли я зражу тебе, моя горличко.* МВ. II. 63. Ум. **Го́рличка.** *Так окукобилась, мов та горличка.* Ном. № 10102.

Горли́ця, ці, *ж.=***Орлиця.**

Го́рличко, ка, *с.* Ум. отъ **горло.**

Го́рло, ла, *с.* 1) Горло, глотка. *Проханий кусок горло дере.* Ном. № 4493. *Кричать на все горло.* К. ЧР. *У горлі пересохло. Треба горло промочити.* **На го́рло заробля́ти.** Зарабатывать на водку. Черк. у. **Го́рлом дарува́ти.** Освобождать отъ смертной казни. *От уже ж бо осуджено, щоби Теклуні ні січено, ні рубано, але щоби Теклу горлом даровано.* Гол. I. 53. **Го́рлом, на го́рло снара́ти.** Казнить смертью. 2) Дуло въ пушкѣ, ружьѣ. *Москаль гармати горлом у вічі поставив.* Стор. II. 199. 3) Входъ въ рыболовный сакъ. Шух. I. 224, 228. 4) См. **жорна.** Шух. I. 261, 264. 5) Съуженное мѣсто **кошари** въ **полонинах.** Шух. I. 192. Ум. **Го́рлично.** Ном. № 11587.

Горлови́й, а́, е́. 1) Горловой. 2) Уголовный. *Не горлова справа.* Ном. № 7442. *Не горлове діло.* Ном. № 7442. 3) **Горлова́ я́ма.** Яма для храненія зернового хлѣба. Черк. у. См. **Горлаха.**

Горлорі́в, ва, *м.* Голонорѣзъ, отважный человѣкъ. *Ти знаєш він який сущіга, паливода і горлоріз.* Котл. Ен.

Горла́к, ка́, *м.=***Горлач.** Вх. Пч. II. 9.

Горля́нка, ки, *ж.* 1) Горло. Стор. I. 48. *У роті пересохло, аж торожить горлянка, мов та гусяча, що баби на неї клубки мотають.* Мир. Пов. II. 61. *Любив неборак і яку кватирку в горлянку вилить.* Св. Л. 169. 2) Высушенное птичье (особенно гусиное) горло, начиненное горохомъ, служащее для дѣтей игрушкой и для наматыванія нитокъ. Аф. 366. 3) Раст. а) Brunella grandiflora Moench. ЗЮЗО. I. 114. б) Filago arvensis. ЗЮЗО. I. 123.

Горн, на, *м.* См. **Горон.**

Го́рнець, нця, *м.* Горшокъ. Шух. I. 261. *Найдеся купець і на діравий горнець.* Ном. № 5209. *Наварила горнець м'яса.* Гол. III. 495.

Горне́шник, ка, *м.* Тряпка, которою берутъ горячій горшокъ изъ печи, тоже, что и **ганчірка.** Каменец. у.

Го́рниця, ці, *ж.=***Гірниця.** Ном. № 10280. Ум. **Го́рничка.**

Горно́, *нар.* Гористо. *Туди їхати дуже горно.* Мінск. окр.

Горноста́й, та́я, *м.* 1) Горностай. *Гисм—маєм, лебедем—Дукаєм, а степами—биструм горностаєм.* Федьк. I. 8. 2) Родъ птицы? *Летів горностай через сад, роспустив пір'ячко на ввесь сад.* КС. 1883. IJ. 382. Та же пѣсня. О. 1861. XI. Кух. 38. Вѣрнѣе, однако, что здѣсь просто забыто значеніе слова **горностай,** и въ пѣснѣ оно подставлено вмѣсто какого-либо иного, но схожаго, слова, названія птицы.

Горноста́йовий, а, е. Горностаевый. *Горностайова жирея.* К. ЧР. 101.

Горноста́ль, ля, *м.=***Горностай 1.** *Вода сосну підмиває, горносталь корінь підтає.* Чуб. V. 318.

Горно́чок, чка, *м.* Горшочекъ. Вх. Лем. 405.

Горну́ти, ну́, неш, *гл.* 1) Пригребать, придвигать, загребать. *Кожна ручка собі горне.* Ном. № 9721. 2) Обнимать. *Бондарь відра набиває, мене горне пригортає.* Шевч. 540.

Горну́тися, ну́ся, нешся, гл. Прижиматься, ласкаться, льнуть. *Коли б літа вернулися, то б і хлопці горнулися.* Ном. № 8729. *Хто стоїв,—у куточок горнувсь.* МВ. II. 122. *Народ ввесь горнувся до його.* Св. Л. XIX. 48.

Горня́, ня́ти, *с.* Горшочекъ. *З печі палає полумʼя на приспічку, на жору горшки й горнята.* Левиц. I. 37. Ум. **Горня́тко.** *Есть молоко,—буде і горнятко.* Ком. Пр. № 429.

Горня́тко, тка, *с.* 1) Ум. отъ **горня.** 2) Въ хороводной игрѣ **вербовая дощечка** трое играющихъ малыхъ дѣтей. Kolb. I.

159. 3)—**пщільне**. Ячейка у пчелъ. Вх. Лем. 405.

Горобе́й, бе́я, б'я́, *м.*=**Горобець**. *А в горобейка жуінка маленька, сидить на кілочку, пряде на сорочку, що виведе нитку, гороб'ю на свитку, остануться конці—гороб'ю на штанци.* Чуб. III. 56. Ум. **Горобе́єчко, горобе́йко, горобе́йчик**, Чуб. III. 58. *Летів горобейчик, — джив, джив, джив.* Грин. III. 554. **Горобі́єнько**. Чуб. III. 57.

Горобе́йник, ка, *м.* Раст. Lithospermum arvense L. ЗЮЗО. I. 127.

Горобе́ль, бля́, *м.* = **Горобей**=**Горобець**. *Попуд тинами з гороблями живучи.* Грин. III. 625.

Горобеня́, ня́ти, *с.* Воробушекъ, молодой воробей. Мир. ХРВ. 42.

Горобе́ць, бця́, *м.* 1) Воробей. *Веселий як горобець.* Ном. № 8471. *Води—горобцеві по коліна.* Ном. № 14048. 2) Названіе вола цвѣтомъ подобнаго оперенію воробья. КС. 1898. V. II. 42. 3) Родъ орнамента на писанкахъ. МУЕ. I. 205. Ум. **Горо̀бчик, горо́бчичок**. *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин. III. 662.

Гороби́на, ни, *ж.* Рябина, Sorbus Aucuparia L. Анн. 336. Вх. Пч. I 13. *Горобина роскинула зелений намет і рясно на їй ягід червоно-злотих.* МВ. I. 156. *Обступили стару, як горобці горобину.* МВ. (О. 1862. III. 69).

Горобинець, нця, *м.* 1) Пометъ воробья. Мил. М. 69. Мил. 31. 2) Раст: а)=**Poris**. Вас. 176, 207. б) Oxytropis pilosa. Dc. ЗЮЗО. I. 167.

Гороби́ний, а, е. 1) Воробьиный. *Повне гніздо горобиних голоцюцьків.* МВ. I. 140. 2) **Гороби́на ніч**. Ночь, въ теченіе которой бываетъ сильная гроза, воробьиная ночь. Маркев. 15. *І в горобину ніч прийдуть для такої панночки, як наша.* Шевч. 282. 3) **Гороби́ний горо́шок**. Раст. а) Vicia angustifolia Roth. ЗЮЗО. I. 141. б) Vicia Cracca L. ЗЮЗО. I. 141. в) Lotus corniculatus L. ЗЮЗО. I. 127. *Повився горобиний горошок.* МВ. I. 140.

Гороби́нячий, а, е=**Горобиний**. Мил. М. 96.

Горобі́єнько, ка. *м.* Ум. отъ **горобей**.

Горо́бка, ки, *ж.* Воробьиная самка.

Горо́бчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **горобець**. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 65.

Горо́бчичок, чка, *м.* Ум. отъ **горобець**.

Горобчи́ха, хи, *ж.*=**Горобка**. *П'ять горобчих, а чотирі горобця.—виходе, що одній горобчисі нема пари.* Мнж. 86.

Гороб'я́, я́ти, *с.*=**Горобеня**.

Гороб'я́чий, а, е=**Горобиний**. Мил. М. 49.

Горови́й, а́, е́. Горный. *Річка текла з горової води.* КС. 1885. XI. 538. *У горову роспалину сонячний промінь ронив сяющу стягу.* МВ. II. 159.

Горови́тий, а, е. Гористый. Вх. Зн. 12.

Го́род, да, *м.* Городъ. *Чуру свого до города Черкаси посилав.* АД. II. 9. Ум. **Городе́ць, городе́чок, городо́к**. *Ой везуть сироту-сирітку а в Кам'янець-городець.* Чуб. *В городі царів син, а за городечком царівна.* Чуб. III. 159.

Горо́д, ду, *м.* 1) Огородъ. *Сидить, як качан в горо́ді.* Ном. Ум. **Горо́дець, горо́донько, горі́дчик**. Левиц. I. 170. **Горо́дчик**. *Пішла в городець, рвала барвінець.* Чуб. III. 301. *Прийди, козаче, к мойому городоньку.* См. **Огород**. 2) Родъ игры КС. 1887. VI. 457. Родъ хоровода. Грин. III. 109.

Города́рь, ря́, *м.* Начальникъ города? *„Та рушай, вісько, під Бендер місто!“ Вісько рушає, з гармат стріляє, аж чотирі печі розсипається, татарський городарь іздрігається, міщане ходя, радоньку радя.* О. 1861. XI. Св. 56. Вѣроятнѣе, однако, что слово **городарь**, которое нигдѣ ни разу болѣе намъ не встрѣчалось, является просто передѣлкой какого то другого слова, подобнаго по своей формѣ, но съ забытымъ уже значеніемъ.

Горо́дець, дця, *м.* Ум. отъ **горо̀д**.

Городи́н, на, *м.* Въ пѣснѣ то же, что и **го́род**. *Ой город, город, городин, приїхав Андрієчко челядин.* Маркев. 105. Своего рода licentia poetica, допущенная пѣсней ради риѳмы.

Горо́дина, ни, *ж.* Огородныя овощи. Рудч. Ск. I. 131.

Городи́на, ни, *ж.* Плетень, заборъ, огорожа. Угор.

Городи́сько, ка, *с.*=**Городище**. Волынск. г.

Городи́ти, джу́, диш, *гл.* Городить, огораживать. *Я такими дурнями тини городила.* Чуб. V. 1114. *Городив він раз із батьком хлів.* Грин. I. 166. 2) Говорить вздоръ, городить. *Старий говорить-городить, та на правду виходить.* Ном. № 8676. *Городить таке—ні літо, ні зіму.* Говоритъ чепуху. Ком. Пр. № 780.

Городи́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Огораживаться.

Городи́ще, ща, *с.* Древнее земляное укрѣпленіе, городище. *Бур'януваті городища́.* К. XII. 130.

Городільник, ка, *м.* Дѣлающій плетни. Левч. 135.

Горо́дний, а, е и **горо́дній я, є.** 1) Огородный. *Благородний, як кабан городний.* Ном. № 953. *Польова картопля краща, ніж городня.* НВолын. у. *Гарне, як мак городній.* Ном. № 8446. 2) **Горо́дня річ.** Домашнее дѣло; весьма близко. *Двадцять верстов—це городня річ!* НВолын. у.

Горо́дник, ка, *м.* 1) Огородникъ. 2) **Горо́дни́к.** Лопата для вскапыванія огорода—деревянная и желѣзная. Гн. I. 21. 22. Шух. I. 111. Части ея: деревянный **фіст,** иначе **держівно́** (рукоять) и желѣзная **лопа́тка** съ **лі́йкою,** въ которую вставлено **держівно;** а если лопата деревянная, то ее оковываютъ желѣзнымъ **постоло́м.** Шух. I. 164.

Городови́й, а́, е́. Городовой. *Городові козаки.* К. ЧР. 12. *Городова старшина.* Мет. 413.

Городови́к, ка́, *м.* 1) Горожанинъ, мѣщанинъ. Драг. 68. 2) Такъ называютъ въ Херсонской и Екатеринославской губерніяхъ полтавцевъ и черниговцевъ. Черноморцы такъ называютъ жителей Украины. Поп. 110.

Горо́довина́, ни, *ж.* 1)=**Горо́дина.** Шух. I. 164. *Чи у вас там городи ростуть?—Поливо росте, а городовини нема.* Черниг. у. 2) Раст.: Malva crispa L. ЗЮЗО. I. 128.

Городо́к, дка́, *м.* 1) Ум. отъ **го́род.** *Городок наш—так собі городок, нічого.* МВ. I. 115. 2) Ум. отъ **горо́д.** *По-проз мій городок стежечкою до иншої йдеш.* Чуб. V. 180. 3) Родъ игры. Ив. 30, 44. Обозначенное мѣсто для хороводной игры „**криви́й таке́ць**". О. 1861. XI. Св. 40. 4) Древнее земляное укрѣпленіе. 5) **Городка́ми пришива́ти.** Пришивать зубчиками (обшлага къ рукавамъ, воротникъ къ рубахѣ). Чуб. VII. 575.

Горо́донько, ка, *м.* Ум. отъ **горо́д.**

Городо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **го́род.**

Городськи́й, а́, е́ Городской. *Городське телятко, а сільське дитятко.* Ном. № 10491.

Горо́дчик, ка, *м.* Ум. отъ **горо́д.**

Городя́нин, на, *м.* Горожанинъ. *Вийшли к йому всі городяне.* Чуб. III. 296. *Не йди за крамаря, не йди за городянина.* Мир. Пов. II. 75.

Городя́нка, ки, *ж.* Горожанка. Котл. Нп. 369. *Вона собі городянка, міщанка.* Лв. Ум. **Городя́ночка.** *Я з Київа кияночка, а з города городяночка.* Мет. 197.

Городя́нський, а, е. Принадлежащій или свойственный горожанамъ. *Городянські діти.* К. Оп. 98. *Од ледачого товариства городянського не псувалась.* К. Оп. 98. *Городянські звичаї.* Мир. Пов. II. 89.

Горо́жа, жі, *ж.* Ограда, огорожа. Грин. III. 131.

Гороїжитися, жуся, жишся, *гл.* Щетиниться, ершиться. Желех.

Горопа́ха, хи, *ж.* и *м.* Горемыка, бѣдняга. *Горопаху Кирила Тура зв'язали вірьовками да и повели до стовпа.* К. ЧР. 273.

Горопа́шний, а, е. Горемычный. Желех.

Горорізьба, би, *ж.* Выпуклая рѣзьба, горельефъ. Стор. II. 110. *Панцери, бунчуки і всякі клейноди, перемішані з кістками, з Адамовими главами.... повироблювано горорізьбою з меді та з каменю по над тими надгробками.* К. ЧР. 101.

Горо́х, ху, *м.* Горохъ. *Як бачились у горосі, та й досі.* Ном. *Хоч горохом об стіну, а він усе своє.* Ном. **Як горо́х при доро́зі.** Плохо, скверно. *Живу, як горох при дорозі.* **Як горо́хом.** Быстро, скороговоркой. *Засипав, як горохом у бочку.* Ном. **Коло́чений горо́х.** Кушанье: растертый горохъ въ видѣ киселя. **Горобиний горо́х.** Раст. а) Onobrycis gracilis Bess. ЗЮЗО. I. 129; б) Vicia villosa L. ЗЮЗО. I. 141. См. **Горобиний.** 4) **Миши́ний горо́х.** Раст. Vicia sativa L. ЗЮЗО. I. 141.

Горо́хви́на, ни, *ж.*, также и во мн. **горо́хви́ни.** Гороховая солома. *Мені, мати, скрині та перини, тобі, мати, горох-горохвини.* Мет. 212.

Горохви́ння, ня, *с. соб.*=**Горохвини.**

Горохв'яний, а, е. Гороховый, принадлежащій гороху. *Сиди, види, ящуре, горохв'яний вінку.* Чуб. III. 96. *Горохв'яний цвіт.* К. ЧР. 64.

Горо́хв'яник, ка, *м.* Лепешка изъ гороха. *За ними підтюпцем поспішали з горохв'яниками і всякими ласощами.* Кв.

Горо́хв'янка, ки, *ж.*=**Горохвина.** ЕЗ. V. 177.

Горохля́нка, ки, *ж.*=**Горохвина.** Хотин. у.

Горо́ховий, а, е. Гороховый. *Сунеться, мов горохова копиця.* Ном. № 8635.

Гороховина, ни, *ж.*=**Горохвина**. Гол. IV. 460.

Горо́хуватий, а, е. Подобный гороху, сморщенный. *Щиколотки стали горохуваті.* Левиц. I. 194. О смушкахъ: съ тугими, гороховидными завитками. Вас. 198.

Горо́х'яний, а, е=**Гороховий**. Грин. III. 301.

Горошина, ни, *ж.* Горошина. *Котилася дорогою біла горошина.* Чуб. III. 176. Ум. **Горошинка**. Рудч. Ск. II. 94. **Горошиночка**. Г., Арт. (О. 1861. III. 95).

Горошіння. ня, *с.*=**Горохвина**. *Дивиться—на дубові шість чоловіка горох молоте: горошіння додолу падає, а горох на дубові остається.* Грин. I. 225.

Горо́шковий, а, е. О. рисункѣ матеріи: въ круглыхъ крапинкахъ. КС. 1893. V. 282.

Горо́шковатий, а, е. Подобный гороху: въ крупныхъ зернахъ, въ мелкихъ шарикахъ. *Горошкувата земля.* Каменец. у. О смушкѣ: въ мелкихъ завиткахъ. *Гарний ковнір, горошкуватий.* НВолын. у.

Горо́шок, шку, *м.* Ум. отъ **горо́х**. *Од через межу горошок та постелився.* Мет. 82. 2) Раст. а) Vicia villosa Roth. ЗЮЗО. I. 167; б) Vicia sepium. ЗЮЗО. I. 141; в) Medicago lupulina L. ЗЮЗО. I. 167; г) Medicago falcata L. ЗЮЗО. I. 167; д) Lathyrus. Вх. Пч. I. 10; е) —**лісовий** Vicia sylvatica L. ЗЮЗО. I. 167; ж)—**ди́кий**,—**ледя́й**, Vicia cracca L. Вх. Пч. I. 14. То же: **горо́шок гаду́чий, гороб'я́чий**. ЗЮЗО. I. 141,—**потечий**. Шух. I. 22; з)—**горобі́ний**. См. **Горобиний**; и)—**журавле́вий**. Sathyrus sylvestris L. ЗЮЗО. I. 126. 3) Родъ игры.

Горо́ю, *нар.* По горѣ. *Їхати горою. Не купаються дівчата, обходять горою* Шевч. 24.

Горсе́т, та. *м.*=**Корсет**. *На їх були однакові горсети.* Левиц. I. 10.

Го́рстка, ки, *ж.* Пучекъ стеблей (конопли, льна) изъ 4—5 **мне́нь**. Вас. 200. ЕЗ. V. 194. Шух. I. 147. *Та насіяв конопель,—вродилася горстка.* Чуб. V. 1144.

Горта́вка, ки, *ж.*=**Горлянка**? ЕЗ. V. 47, 57.

Горта́нь, ні, *ж.* Горло, гортань. *Давайте тілько гортань промочити.* К. ЧР. 126.

Горува́тий, а, е. Гористый, холмистый. *Горувате поле.* Вх. Лем. 405.

Горува́то, *нар.* Гористо. Новомоск. у.

Гору́нка, ки, *ж.* Раст. а) Brassica Napus L. ЗЮЗО. I. 114; б) Sinapis arvensis L. ЗЮЗО. I. 136.

Гору́па, пи, *ж.*=**Свиріпа**. НВолын. у.

Горчи́ця, ці, *ж.* 1)=**Гірчиця**. 2)—**польова́**. Раст. Lisymbrium Sophia L. ЗЮЗО. I. 136. 3)—**лубе́нська**. Раст. Brassica Rapa. ЗЮЗО. I. 114.

Го́рщ, **ща**, *с.* Родъ плошки изъ необожженной глины. Шух. I. 284.

Горшковий, а, е. Горшечный. *Глина горшкова.* Вас. 177.

Горшкодра́й, дра́я, *м.* Починяющій горшки, стягивая его проволокой, обыкновенно—бродячій мастеръ. Фр. Пр. 138.

Горшкола́т, та. *м.* Починяющій горшки. НВолын. у. См. **Горшкодрай**.

Горшколі́п, па, *м.*=**Гончарь**. Черном.

Го́рщик, ка, *м. мн. ч.* **го́рщики**. Горшокъ. *Дощику, дощику! зварю тобі борщику в повненькому горщику.* Ном. Ум. **Го́рщичок, горщеня, горщеня́точко**.

Горща́ще, ща, *м.* Ув. отъ **горщик, горщок**. Рудч. Ск. II. 86.

Горщі́вка, ки, *ж.* Желтоватая глина, идущая на выдѣлку горшковъ. Шух. I. 260.

Горщо́к, шка́, *м.* Горшокъ. (Въ косв. падежахъ: **горшка́, горшко́ві** и т. д.). *Є в горшку молоко, та голова не влізе.* Ном. Ум. **Горще́чок**.

Горща́, ща́ти, *с.* Горшочекъ. *Щоб я не ходила по селі з горщатком.* Чуб. V. 1105. **Скида́ти горща́**. Ставить сухія банки. Ум. **Горща́тко**.

Горюва́льник, ка, *м.* Человѣкъ, которому приходится бѣдствовать, горевать. Ум. **Горюва́льничок**. *Мій таточку, мій горювальничку.... Ви наскиталисъ, ви нагорювались.* Мил. 186.

Горюва́льниця, ці, *ж.* Женщина бѣдствующая. горюющая. *Моя й матінко рідна! Моя й скитальниця, моя й горювальниця.* Мил. 195. Ум. **Горюва́льничка**. *Моя й дочко, моя й горювальничко!* Мил. 219.

Горюва́ння, ня, *с.* Гореваніе, бѣдствованіе. *Панське кохання—гірке горювання.* Ном. № 1199. Мил. 201. Ум. **Горюва́ннячко**. Чуб. V. 688. *Нащо ви покидаєте нас, на яке горюваннячко?* Мил. 204

Горюва́ти, рю́ю, ш, *гл.* Горевать, печалиться, бѣдствовать. *Горювала я з тобою і без тебе буду.* Мет. 103. *Та вже ж мені докучило в світі горюючи.* Нп. Употребляется возвратная форма безлично: **го-**

рю́ється. Черниг. *Не так живеться, як горюється.* Мет. 246.

Горю́-дуб, горю́-ду́ба, *м.* Родъ игры. Чуб. Ш. 101. То же, что и горѣлки. Пв. 55.

Горю́ха, хи, *ж.* Горемычная. Чаще всего употребляется въ выраженіи: **му́ха-горю́ха.** *А муха-горюха діжу місить.* Чуб. III. 201.

Горю́чий, а, е. Горючій. *Ясен—горюче дерево.* Міусск. окр.

Горю́шний, а, е. Горемычный. *Горюшний чоловік отой Тишко.* Черк. у. *Кобилку зараз припинив, бо страх горюшну заморив.* Греб. 376.

Горя́к, ка́, *м.* Ударъ мячемъ вверхъ въ игрѣ въ гілки. КС. 1887. VI. 460.

Горя́ка, ки, *м.* и *ж.* Бѣдняга. *Це тобі, горяко.... із дощок труну.* Щог. В. 58.

Горя́льня, ні, *ж.*=**Горільня.** *Колись іде Василь до горяльні.* Рудч. Ск. I. 78.

Го́рянний, а, е. Гористый, возвышенный. *Де буде країна висока, горяна, то....* Дещо.

Горя́нин, на, *м.* Горецъ, житель возвышенныхъ мѣстъ. Галиц.

Горя́ниця, ці, *ж. На гіроньки по ягідоньки, на горяниці по полониці, у долину по калину.* Мил. 161.

Горя́нка, ки. *ж.* Раст. Brunella grandiflora Moench. ЗЮЗО. I. 114. См. **Горлянка.**

Горя́нський, а, е. Горный, гористый. *І на дніпровській Україні, і на горянській за кордоном.* Морд. II. 31.

Горя́ч, ча, *м.* Жара, зной. Желех. *В літі.... серед спеки та горяча, коли всі баюри повисихають....* Гн. I. 28.

Горя́чий и пр.=**Гарячий** и пр.

Горя́чка, ки, *ж.* Раст. Lychnis chalcedonica. Вх. Пч. II. 33.

Госа! *меж.*=**Гей** 2. *Госа, хлопці, до ряду!* Вх. Уг. 233.

Госа́ч, ча, *м.* Горячій волъ. КС. 1898. VII. 46.

Госока́, ки́, *ж.*=**Осока.** Чуб. III. 462.

Го́спідь, го́спода, *м.*=**Господь.** НВолын. у. Ум. **Го́спідок.** *Госпідку любий, поможи мені.* ЕЗ. V. 54.

Госпо́да, дм, *ж.* Домъ и хозяйство какой-либо семьи. *Пішли до його господи, та й не застали його дома.* Рудч. Ск. I. 192. *Покинув матір і господу.* Шевч. 525. *Дівчинонько, пусти на господу!—Козаченьку, боюсь поговору.* Чуб. V. 151. Ум. **Госпо́донька.**

Господа́реньке, ка, *м.* Ум. отъ **господарь.**

Господа́рик, ка, *м.* Ум. отъ **господарь.**

Господа́ричок, чка, *м.* Ум. отъ **господарь.**

Господа́рити, рю, рить, *гл.*=**Господарювати.** *Нема там нікого, сам як прийде, сам і господарить як хоче.* Драг. 81. *Козаченьки в Волощині господарити хотять.* Млр. л. сб. 183, 184.

Господа́рка, ки, *ж.* 1)=**Господиня.** *Моя жінка велика господарка.* Левиц. I. 432. 2)=**Господарство** и **2.**

Господа́рний, а, е. Занимающійся хозяйствомъ, хозяйственный. *А дівка.... така господарна, що пари їй нема.* Федьк.

Господа́рно. *нар.* Хозяйственно, по хозяйски. *Як не гарно, то не господарно.* Чуб. I. 243.

Господа́рство, ва, *с.* 1) Имѣніе, имущество, хозяйство. *Не то господарь, що збереть господарство, а то, що готовое задержить.* Ном. № 10108. 2) Хозяйничанье, хозяйство. *Привикай до господарства з молоду, не будеш знав на старість голоду.* Ном. № 10100. 3) Хозяева. семейство. *Курча як заспіва, віщує смерть хому з господарства.* Ном. (Старець) *у хаті бавить господарство кобзою.* Ном. № 13664.

Господа́рський, а, е. Принадлежащій хозяину, владѣльцу, хозяйскій. *Наймит.... каже: „десь господарські воли зайшли“.* Ном. № 14052. *Я, дурню, господарську роботу робила.* Чуб. V. 1067.

Господа́рь, ря, *м.* 1) Хозяинъ, владѣлецъ, глава въ домѣ. *Де господарь не ходить, там нивка не родить.* Ном. № 7162. *Ой діти ж мої, да біда ж мені з вами, ой да що нема господаря над вами.* Чуб. V. 855. 2) Титулъ прежнихъ князей Молдавіи и Валахіи. *Отподі то Василь молдавський, господарь волоський.... до.... кроля польського посилав.* АД. II. 101. Ум. **Господа́рик, господа́ричок, господа́реньке.** *Що ж місячик—то господарик, що сонечко—то господинька.* Чуб. Ш. 461. *Ой паночку, господаричку, а в чеській землі королем будеш.* Гол. II. 30. *Ой нема дома господаренька.* Гол. II. 33.

Господарюва́ння, ня, *с.* 1) Хозяйничанье. *Господарювання в дому.* К. ДС. 6. 2) Господство, властвованіе.

Господарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* 1) Владѣть, хозяйничать. ЗОЮР. I. 97. *А хто дома, той господарює.* Ни. *Та що ж з тієї хати, коли там господарює лихо та недоля.* Левиц. I. 254. 2) Господствовать. *Нехай над світом той господарює*

в кого душа міцна в міцному тілі, хто правду правим, чистим серцим чує, хто в слові честен, непохибен в ділі. К. МБ. XI. 157.

Господе́вий, а, е=Господній. *Кара Господева.* Шевч. 331.

Госпо́день, дня, не. Кратк. форма отъ **господній.** *Забув і страх Господень.* К. Іов. 14.

Господи́ня, ні, *ж.* Хозяйка, госпожа. *Де багато господинь, там хата не метена.* Ном. № 6668. *Ой хто любить господаря, а я господиню.* Нп. Ум. **Господи́нька, господи́ночка, госпо́ся.**

Госпо́дній, ня, не. Господній, Божій. *То серце щебече Господню славу.* Шевч. 9.

Госпо́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **господа.**

Госпо́дь, Го́спода, *м.* Богъ, Господь. *Прихиляйся, дівчинонько, а до Господи Бога.* Мет. 106. *Господи, помилуй, або дай що!* Ном. **Хай Госпо́дь ми́лує.** Боже сохрани! Ном. № 5138. *Так їй схотілось пить, що Господи!*—сильно захотѣлось пить. Рудч. Ск. II. 57. Ум. **Го́споденько, го́сподонько.** *Ей, змилуйся, Господеньку!* Чуб. I. 156. *Крий, Господоньку!* Гн. II. 68.

Госпожа́, жі, *ж.* 1) Титулъ Богородицы (съ эпитетомъ **Пречиста**). *Благослови, Боже, Пречиста Госпоже!* Грин. II. 496. 2) Попадья, жена священника. Борз. у. Ум. **Госпо́женька.** Употребляется также въ значеніи: **господиня.** *Уклонивсь.... хазяїні: „Чи нема в вас, госпоженько,—каже,—хоч спроватки нам попо́стити?“* Драг. 117.

Госпо́ся, сі, *ж.* Ласкательное отъ **господиня.** Гол. I. 147. МВ. (КС, 1902. X. 144). *Ось слухайте, моя госпосю, моя панійко!* Г. Барв. 437.

Го́стенько, ка, *м.* Ум. отъ **гість.**

Гостéць, тця́, *м.* Хронической ревматизмъ въ суставахъ. Драг. 40. КС. 1889. XI. 303. *Мнеть, як гостець бабу.* Ном. № 4004. Точное болѣзнь эта не опредѣлена, такъ какъ, повидимому, названіемъ **гостець** охватывается не одна болѣзнь. По народному вѣрованію **гостець** въ скрытомъ состояніи есть у каждаго человѣка и обнаруживается ревматическими болями, сыпями, чирьями, ранами. **Нечи́стий, пога́ний гостéць:** шо загнива́ється—очевидно сифилисъ. Мил. М. 94

Го́стик, ка, *м.* Ум. отъ **гість.**

Гости́на, ни, *ж.* 1) Пребываніе въ гостяхъ, гостьба. *Гірка гостина, коли лиха година.* Ном. *Де все гостина, там голод недалекий.* Ном. *А ще мого сина з гостини не видно.* Макс. (1834) 117. **У гости́ну.** Въ гости. *Я тудою йтиму до батенька в гостину.* Мет. 279. 2) Пиршество, угощеніе, принятіе гостей. *Починається гостина для всіх нас радостна.* Гол. *Так то оддячив ти пану гетьману за гостину!* К. ЧР. 161. 3) Гость. *Прийде до тебе три гостини: перва гостина—ясне сонце.* Чуб. Ум. **Гости́нка, гости́ноньку, гости́ночка.** *Через долинку та в гостинку.* Ном. № 11821.

Гости́нець, нця, *м.* 1) Подарокъ, презентъ, гостинецъ. *Так і гостинців брать не хоче, не хоче й пана закохать.* Шевч. *Якого ти мені, тату, гостинця купив?* Ном. № 12431. 2) Большая дорога, столбовая дорога. *Гостинцем буде їхати губернатор.* Каменец. у. *Но під Камінець збитий гостинець: там військо стоїть, ладу не знає.* Чуб. *Аж тут два люде гостинцем ідуть.* Федьк. 3) Корчма. *Підемо го пропити до нового гостинця, за червоне винце.* Гол. IV. 435. Ум. **Гости́нчик, гости́нчичок** (только въ 1-мъ значеніи). Чуб. V. 663. *Ой приїхав мій миленький з дороги, привіз мені гостинчик дорогий.* Чуб. V. 520.

Гости́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **гостина.**

Гости́ноньку, ки, *м.* Ум. отъ **гостина.**

Гости́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **гостина.**

Гости́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **гостинець.**

Гости́нчичок, чка, *м.* Ум. отъ **гостинець.**

Гости́нність ности, *ж.* Гостепріимность. *Худобу свою процидрив.... (на) широких учтах, по старосвітському звичаю гостинности.* К. ХП. 22.

Гости́стий, а, е=Остистий. О мѣхѣ: имѣющій длинныя шерстинки. *Гостиста шкура.* НВолын. у.

Гости́ти, щу́, сти́ш, гл. 1)=**Гостювати.** *Просила прозьбою і грозьбою, щоб ми не довго гостили.* Мет. 188. 2) Принимать гостей, угощать. *Коли сама намоглась, щоб до тебе приїхали в гості, так гости ж як слід.* Лебед. у. *Зараз почали мене гостити варенима яйцями і паляницею.* Г. Барв. 124. *Повидали.... усю страву.... нічим людей гостити.* Мнж. 41.

Гости́тися, щу́ся, сти́шся, гл. 1)=**Гостюватися.** *Будемо гоститися то у вас, то в тебе.* Ном. № 11819. 2) Принимать гостей. *Мені ніколи гоститися з цими гостями.* Зміев. у.

Гостівни́к, ку́, *м.* Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124.

Гості́вство, ва, *с.*=**Гостювання**. Рк. Левиц.

Го́стонько, ка, *м.* Ум. отъ **гість**.

Го́сточко, ка, *м.* Ум. отъ **гість**.

Го́стрий, а, е. 1) Острый, имѣющій тонкое лезвее. *Не пиляй мене тупим, та ріж мене гострим.* Ном. *Гостра шабля. У рученьках гостру шаблю носить.* Мет. 238. *Мала пташка, та кігті гострі.* Ном. № 7325. 2) Остроконечный, конусообразный. *Як виїхав донський козак із-за гострої могили.* Нп. *Гострий шпиль.* Ком. Р. II. 90. 3) Сильный, жестокій, рѣзкій. *Цур-цурачка—гостра болячка.* Ном. № 14147. 4) Рѣзкій, остроумный. *Гострий, як бритва.* Ном. № 1523. *Хоч голий, та гострий.* Ном. № 1475. 5) Пронзительный, жгучій. *Гострі, чорні очі.* Левиц. I. 332. 6) **Го́стра доро́га.** Колоть, мерзлая грязь на дорогѣ. *Дорога гостра не можна їхати.* Каменец. у. Ум. **Гостре́нький, гостре́сенький.** *Єсть у мене гострессенький ножик.* Грин. III. 354.

Гостри́ло, ла, *с.* Приборъ для точенія косы. Черк. у.

Гостри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Точить, острить. *Щоб мечі, шаблі гострили.* Шевч. **Гостри́ти зу́би.** Приготовляться къ чему, острить зубы на кого, замышлять противъ кого. *Не гостри зубів, бо не будеш їсти.* Ном. № 3832. *Вони на нас зуби гострять.* Рудч. Ск. **Гостри́ти о́чі, язики́.** Острить зубы, замышлять противъ кого. *І ворог мій на мене очі гострить.* К. Іов. 36. *Язики на мене гострять.* К. Псал. 313.

Гострі́й, рія́, *м.* Лезвее, острый край ножа, бритвы и пр. Сумск. у. Ум. **Гострієць.** Екатериносл. у.

Го́стро, *нар.* 1) Остро. *Гостро ніж нагострений.* 2) Рѣзко. *Гостро говорить.* 3) Пристально, проницательно. *Дідуган гостро на мене глянув.* Стор. I. 228.

Гострове́рхий, а, е. Конусообразный, островерхій. К. ЧР. 5. *Взялись димом гостроверхі шляхецькі будинки.* К. Досв. 123.

Гострогля́д, ду, *м.* Крѣпкая водка. *Лигнув чарок зо три гострогляду, та й не журь, мати! хоч до вечора робити.* Канев. у.

Гостроли́стий, а, е. Съ длинными и узкими листьями. *Зелені ряди гостролистої кукурузи.* Левиц. I. 28.

Гостроно́сий, а, е. Съ острымъ носомъ; съ острымъ носкомъ. *Чоботи гостроносі.* О. 1862. VIII. 33.

Гостроспи́нний, а, е. О лошади: имѣющій острую спину, съ выдающимся спиннымъ хребтомъ. *Який у тебе кінь гостроспинний,—на цьому верхи не далеко заїдеш.—Ма'ть йому вівса не даєш.* Канев. у.

Гостря́к, ка́, *м.* Остріе. *На кінці в того ціпка гостряк був залізний.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Гостюва́льник, ка, *м.* Гость, человѣкъ гостящій или гостившій. *Гостювальники вертались додому.* Мир. Нов. I. 139

Гостюва́ння, ня, *с.* Пребываніе въ гостяхъ. К. ЧР. 395.

Гостюва́ти, тю́ю, єш, *гл.* Гостить. *Наїхали гості гостювати, да кличуть мене, мати, в зелен сад гуляти.* Чуб. V. 175.

Гостюва́тися, тю́юся, єшся, *гл.* Угощаться. *Був один пан у гостях і добре там гостювався: їв усякі страви і пив усякі вина.* Грин. I. 299.

Гостюви́тий, а, е. Любящій бывать въ гостяхъ. Аф. 367.

Гостя́. Въ выраженіи: **у гостя́.** См. **Гість.**

Гостя́к, ка́, *м.* Волъ, трудно откармливаемый и худой. КС. 1898. VII. 46.

Гота́р, ру, *м.* Межа, граница. Желех.

Гота́рити, рю, риш, *гл.* Граничить, прилегать къ.... Желех.

Готе́ць, тця́, *м.*=**Отець.** Грин. III. 220.

Готи́цький, а, е. Готическій. *Церква з тонкою готицькою дзвіницею.* Левиц. I. 217.

Готі́в, гото́в, ва, во. НВолын. у. и **гото́вий, а, е.** 1) Готовый, приготовленный. *До готового хліба знайдеться губа.* Ном. *У Бога все готово.* Ном. № 22. 2) **Гото́ві гро́ші.** Наличныя деньги. Ном. № 5239. *Купив за готові гроші.* Ум. **Готове́нький.** Ном. № 13661.

Готі́вка, ки, *ж.*=**Готовик.** Желех.

Гото́в, гото́вий. См. **Готів.**

Готови́к, ка́, *м.* Наличныя деньги. Прил. у.

Гото́вити, влю, виш, *гл.*=**Готувати.** *Звелів готовити обід.* Котл. Ен.

Гото́во, *нар.* Готово. Шевч. 441.

Готува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Готовить, приготовлять, уготовлять. *Дітей годуй, а сам торби готуй.* Ном. № 9201. *Жінка смерть готує на тебе.* НВолын. у. 2) О кушаньяхъ: приготовлять, варить. *Вечерять готуй!* Чуб. III. 227.

Готува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Готовиться, приготовляться. *Страшний суд ся приближає,—готуймося всі.* Чуб. I. 220. *Той чоловик бере, готується на смерть.* Драг. 76.

Готу́ля, лі, *ж.* Молодая коза. Угор.

Готу́р, ра, и **ґо́тур, ра,** *м* Глухарь, глухой тетеревъ, Tetrao urogallus. Шух. I. 237. Желех.

Го́тьта! *меж.* Крикъ на лошадь: направо. Вх. Лем. 405.

Готя́, тя́ти, *с.* Птенецъ-глухарь. Шух. I. 239.

Го́ц, го́ца, *меж.* Скокъ! гопъ! (при прыганьи, танцахъ). *Не кажи гоц, поки не перескочеш.* Чуб. I. 246. *Гоца драла, гоца драла.* Ном. № 12517.

Гоца́к, ка́, *м.* Особаго рода танцецъ съ прыжками. *Жижки од танців задрижали, вистрибувавши гоцака.* Котл. Ен. I. 20. *Москаль покинув глек да садить гоцака.* Греб. 373.

Го́цки, *меж.*=**Гоц.** Ном. ст. 300, № 364.

Гоча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Ржать. *Уже коні на стану гочать.* Нп. Харьк.

Го́чі, чей, *с. мн.*=**Очі.** *Двоє нас, як гочій в лобі.* Ном. № 9402.

Гоя, *меж.*=**Гей, ой.** *Гоя, гоя, всяка дівка моя!* Чуб. I. 80. *Гоя, гоя, гоя! що зо мною, що я?* Шевч. 281.

Го́я-дю́ндя, ді, *ж.* Хороводная игра, то же, что и **гаївка.** Вх. Уг. 233.

Гра, гри, *ж.* Игра. Федьк. I. 135.

Граб, ба, *м.* Дерево: грабъ, Carpinus Betulus L. ЗЮЗО. I. 116. Вх. Пч. II. 30. *Ой піду я в ліс по підпеньки, там стоїть граб зелененький.* Грин. III. 407. Ум. **Грабо́к, грабо́чок.** Чуб. V. 1156.

Граба́рка, ки, *ж.* 1) Тачка, повозка для возки земли. 2) Артель землекоповъ съ тачками. 3) Земляная работа.

Гра́ба́рський, а, е. Принадлежащій или свойственный землекопу.

Граба́рство, ва, *с.* Занятіе земляными работами.

Грабарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Заниматься земляными работами.

Гра́барь, ря, *м.* 1) Землекопъ, лопатникъ. 2) Гробокопатель. *Звелів наш полковник іти грабарам помагати побитих ховати.* Федьк. *А грабарові дам стару кожушину, щоби на мені висипав велику могилу.* Грин. III. 285.

Грабарюва́ння, ня, *с.* Землекопаніе.

Гра́бати, баю, єш, *гл.* 1) Гресть. *Грабати сіно.* Вх. Лем. 405. 2) Разгребать. *На те курка грабає, щоби що виграбала.* Ком. Пр. № 958.

Граба́чка, ки, *ж.* Работница, сгребающая сѣно или овесъ. Вх. Лем. 405.

Грабе́вно, на, *с.* = **Грабильно.** Вх. Зн. 45.

Грабельки́, льо́к, *ж. мн.* 1) Ум. отъ **граблі.** *А ке лиш, сину, мені грабельки,—он коло тебе стоять.* Грин. II. 207. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 190. 3) Названіе одной изъ косточекъ въ скелетѣ летучей мыши (по народному вѣрованію). Чуб. I. 55.

Грабе́льний, а, е. 1) Относящійся къ граблямъ. 2) **Грабе́льний све́рдел.** Буравъ для дѣланія граблей.

Граби́льно, на, *с.* Ручка въ грабляхъ. Васильк. у.

Граби́на, ни, *ж.* 1) Грабъ, одно дерево. *Грабина висока та листом широка.* Чуб. V. 1024. *Ой бери, синку, гострий топір та рубай грабину із кореня.* Чуб. V. 710. 2) *Соб.* Грабовыя деревья. *Ліс застилав гори й долини чистою старою дубиною та грабиною.* Левиц. Пов. 99. Ум. **Граби́нонька.** (Только къ 1-му значенію). *У полі грабинонька тонка та висока.* Чуб. V. 710.

Граби́тель, ля, *м.* 1) Грабитель. *Бо неправедним достатком хвалиться грабитель.* К. Псал. 20. 2) Сборщикъ податей. Борз. у.

Граби́телька, ки, *ж.* Грабительница. Аф. 367.

Грабі́ж, жу́, *м.* 1) Грабежъ, ограбленіе. 2) Сборъ податей. Радом. у.

Грабі́жка, ки, *ж.*=**Грабіж 1.** Ном. № 12026.

Грабі́жник, ка, *м.* Грабитель. *Лаяв нас, казав: ви грабіжники, а не волосні судді.* Екатериносл. у.

Грабки́, кі́в, *м. мн.* 1) Родъ длиннозубыхъ граблей, прикрѣпляемыхъ къ косѣ (когда косятъ хлѣбъ). **Косити́ на грабки́.** Косить косой съ такими граблями. 2)—**св. Івана.** Раст. Geranium sylvaticum. Вх. Пч. I. 10.

Гра́блисько, ка, *с.* и **гра́блище, ща,** *с.*=**Грабильно.** *Наступив на зубки* (в граблях), *а граблище підвелось угору і хрусь службу по лобові.* Грин. II. 207.

Граблі́, бе́ль блі́в, *ж. мн.* 1) Грабли. Части: **держівно́,** конецъ котораго представляетъ развилину — **роскі́п,** на концы

котораго прикрѣпленъ **валóк**, а въ послѣдній вставлены **зубці**. Шух. I. 166. Въ другихъ мѣстностяхъ **держівно** называется **грáблисько, грáблище, грабúльно**; два другія названія: **валóк і зубки**. *Се ще вилами писано, а граблями скороджено.* Ном. № 6821. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Грабельки́**. *Ти підеш з косою, діти з грабельками, ти будеш косити, діти загрібати.* Чуб. V. 29.

Грабóвий, а, е. Грабовый. Чуб. V. 674. *Між дубовими та грабовими гаями.* Левиц. I. 203.

Грабови́тий, а, е. Корыстолюбивый, любостяжательный. *Хвалить Настя свого попа: „Не грабовитий", каже.* О. 1862. V. 83, 84.

Грабóк, бкá, *м.* 1) Ум. отъ **граб**. 2) Пт.=**Деркач**, Crex pratensis. Вх. Уг. 234.

Грабóчок, чка, *м.* Ум. отъ **граб**.

Грабувáння, ня, *с.* 1) Грабежъ. Черк. у. 2) Взятіе движимости за долги. КС. 1889. VII. 670. 3) Взысканіе податей.

Грабувáти, бýю, еш, *гл.* 1) Грабить. 2) Брать движимость за долги. КС. 1889. III. 670. *Та беруть жиди, грабують, цінують ні за що.* Чуб. V. 1019. 3) Взыскивать подати. КС. 1889. III. 670.

Грабýнок, нку, *м.* Грабежъ. Стор. II. 185.

Грабчáк, кá, *м.* 1) Молодое деревцо граба. Каменец. у. 2) Высокій, тонкій и лѣнивый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Гравилáт, ту, *м.* Раст. Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

I. **Град, ду,** *м.*=**Гряд**. *Граду-тучі увійшов, а злих рук не увійшов.* Ном. № 2098.

II. **Град, ду,** *м.* 1)=**Гóрод**. (Заимствовано изъ церк.-слав.). Чуб. I. 160. 2) Огорожа. *Ой у саду, в саду-винограду, там стоїть коник коло граду.* Чуб. V. 781.

Градівник, ка, *м.* Знахарь, управляющій градомъ. Шух. I. 43.

Градíль, ля, *м.* Гредиль, часть плуга, въ которую укрѣпляется чересло. Чуб. VII. 398.

Градки́, дóк, *ж. мн.* Ограда вокругъ церкви. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Градобóїця, ці, *ж.* Побитый градомъ хлѣбъ. НВолын. у.

Градобóйний, а, е. (О полѣ, лугѣ). Побитый градомъ. Черниг.

Градови́й, á, é. Градовой. *Пищать, як дідько в градовій хмарі.* Ном. № 12890.

Грáдус, са, *м.* Градусъ. *Тепломір поділяють на 80 частин.... звуться градусами.* Ком. Р. II. 79.

Грáдусник, ка, *м.*=**Тепломір**. *Тепломір деякі називають просто градусником.* Ком. Р. II. 79.

Грáйворон, на, *м.*=**Гайворон**. Вх. Пч. II. 9.

Грáйка, ки, *ж.* 1) Игра, партія игры. *Ходіт до мене на грайку.* Вх. Зн. 12. 2) Родъ сильно жужжащей при полетѣ мухи. Вх. Зн. 12.

Грáйливий, а, е. Сверкающій. *Над ним яснеє та холоднеє небо, грайливе сонечко.* МВ. II. 113.

Грайний, а, е. Искусный въ музыкѣ. *Маєш же музики грайнії? Маєш же свашоньки співнії? Маєш же старости можнії?* Гол. II. 665.

Грак, кá, *м.* 1) Грачъ. *Од лівого виска він чорнявий як грак.* МВ. II. 182. 2) **Лови́ти гракíв**=**Ґави ловити**. *Він граків ловить.* Ном. № 10925.

Грáк, *меж.* и пр.=**Гряк** и пр. *Стук! грак! то й п'ятак.* Ном. № 10433.

Грамáтика, ки, *ж,* 1) Грамматика. Ном. № 10439. 2) Третій изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Грамáтик, ка, *м.* 1) Грамматикъ. 2) Ученикъ третьяго изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Грамáтка, ки, *ж.* 1) Азбука, букварь. *Аз-буки, бери граматку в руки.* Ном. 2) Поминальная книжечка. *Наняли тут по йому панахиду і у граматку свою записали.* Кв.

Грамітни́й, á, é. Грамотный. Шух. I. 33.

Грáмота, ти, *ж.* 1) Грамота. *У руках царська грамота.* К. ЧР. 338. 2) Грамота, умѣнье читать и писать. *Уже воно й грамоти бралось.*

Грáмотка, ки, *ж.* Письмо. *Ой напишу я грамотку, пошлю післоньки до батенька.* Мет. 297.

Грамýзджа, жі, *ж.*=**Хмиз**. Вх. Уг. 234.

Грáна, ни, *ж.*=**Грань 3**=**Жар**. Желех.

Гранáта, ти, *ж.* Драгоцѣнный камень, гранатъ. *На шиї гранати, корали, дукачі, як жар горять.* Стор. II. 29.

Гранати́рь, ря, *м.* Гренадеръ. *Мене дано до гранатирів.* Федьк.

Гранатóвий, а, е. 1) Гранатовый. 2) Цвѣтомъ похожій на гранатъ, темносиній, темнофіолетовый. *Мундір на нім гранатовий.* Чуб. V. 1084.

Грана́точка, ки, *ж.* Форточка? *Приїзджає в подвірєнько, поковтує в гранаточку: „Вийди, вийди, Романочку“.* АД. I. 300.

Грани́стий, а, е=Гранчастий. *Оті гранисті яблука такі кваскі.* Черниг.

Грани́т, ту, *м.* Гранитъ. *Корінням вчепилось у каміння і глибоко вросло аж до граниту.* К. Іов. 18.

Грани́ця, ці, *ж.* 1)=**Границя**. *„Куди, синку, виїзжаєш?“—За границю по дівицю.* Чуб. Ш. 464. 2) Исландскій мохъ, Cetraria islandica L. Вх. Зн. 12. Ум. **Грани́чка.** Вх. Лем. 405.

Гра́нка, ки, *ж.* 1)=**Грань 2.** *Баня виведена скругла-гранчаста,—одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 45. 2) Чашечка, въ которой сидитъ орѣхъ. 3) Сортъ ячменя: Hordeum distichum, ячмень двурядный. Вх. Пч. I. 14.

Гранни́, ни́, *с.* 1) Игра на инструментѣ. *Почули вони весільне гранння.* Драг. 111. *Були танці під гранння своїх музик.* Левиц. Пов. 8. 2) Дѣтскія игры.

Гранча́стий, а, е. Многогранный, граненый. *Гранчаста пляшка.* Св. Л. 226. *Баня виведена скругла-гранчаста,—одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 25.

Гранчений хліб=Грінка 2. Вх. Уг. 234.

Гранчи́ти, чу, чиш, *гл.*=**Грінчити.** Вх. Уг. 234.

Гра́нь, ні, *ж.* 1) Межа, граница. *Саме на грані росте дуб.* Лебед. у. 2) Грань, боковая плоскость въ многогранникѣ. 3) Крупные горящіе уголья. Каменец. у. ЕЗ. V. 194. Гн. II. 17. 4)=**Границя 2**, Cetrario islandica L. Вх. Зн. 12. 5) Раст. Sticta. Шух. I. 22.

Гранювати, ню́ю, еш, *гл.*=**Гранчити.** Конот., у.

Грана́к, ка́, *м.* 1) Призма. Желех. 2)=**Грань 3.** Желех.

Грана́стий, а, е=Гранчастий. *Пшениця граната, а жито ні.* Волынск.

Гра́п, па, *м.* Графъ. Левиц. I. 493. Стор. I. 152. Драг. 83. *Потоцький! не думай, що ти грап Потоцький, бо ти всх* (паламарь) *з села Бебех.* Пом. № 5509. *Поздоровляю ясновельможного пана грапа з іменинами.* Рудч. Ск. II. 203.

Граби́ня, ні, *ж.* Графиня. Левиц. Пов. 316, 337. Мир. ХРВ. 333.

Гра́пський, а, е. Графскій. ЗОЮР. I. 299.

Гранчу́к, ка́, *м.* Сынъ графа, молодой графъ. Гн. II. 141.

Гра́пщина, ни, *ж.* Графское имѣніе. Черк. у.

Грасува́ти, су́ю, еш, *гл.* Вытаптывать. *Татари стояли, копитами землю грасували.* Гол. I. 101.

Гра́та, ти, *ж.* и пр.=**Ґрата** и пр.

Гра́ти, граю, еш, *гл.* 1) Играть на инструментѣ. *Бас гуде, скрипка грає.* Ном. № 5736. *Не в тую дудку грають.* Ном. № 5092. 2) Играть въ какую либо игру. *Ой та сіли вечеряти, по вечері в карти грати.* Гол. I. 45. *Собі очиці зав'язала і у панаса грати стала.* Котл. Ен. I. 23. 3) **Гра́ти весі́лля.** Играть свадьбу. *Дай, Боже, знати з ким буду весілля грати.* Ном. № 262. 4) Дѣлать быстрыя, рѣзвыя движенія напр. летая. *У лузі маківка весною зацвіла;... Бабок, метеликів над нею грає сила.* Греб. 370. *Як назліталось до неї тих відьом—сила! Давай його шукать; грали, грали по хаті,—ніяк не найдуть.* Грин. I. 286. О лошади: гарцовать. *Грайте, коні, під нами!* Мил. 159. *Грай, конїченьку, під молоденьким Богданком.* Чуб. Ш. 281. **Гра́ти коне́м.** Гарцовать, скакать на лошади. *А попереду N коником грає, коником грає, мечем махає.* АД. I. 6. **Ри́ба гра́є.** Рыба выбрасывается на поверхность воды. 5) **Язико́м гра́ти.** Льстить, пресмыкаться. 6) **Мо́ре гра́є.** Море бушуетъ. *У неділю вранці-рано сине море грало.* Шевч. *Як ось і море стало грати, великі хвилі піднялись, і вітри зачали бурхати, аж човни на морі тряслись.* Котл. Ен. II. 6. 7) **Со́нце, зі́рниця, мі́сяць гра́є.** Блеститъ, играетъ. ХС. I. 75. *По той бік Росі грала зірниця.* Левиц. *Сонце грає, вилискується в дощових краплях.* Ком. Р. I. 21. *Красно грає весняне сонце на чистому небі.* Мир. Пов. II. 41. 8) **Гра́ти в дзво́ни.** Звонить. *Весь день во всі дзвони грали.* Гол. I. 64. 9) О медѣ, пивѣ: бродить, играть. *Мед вже почав у бочці грати. Чи не той то хміль.... що у пиві грає.* АД. II. 77.

Гра́тися, граю́ся, ешся, *гл.* Играть, забавляться. *Вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134. *З собакою унучок грався.* Шевч. 111.

Граття́, тя́, *с.* 1) Игра на инструментѣ. Лебед. у. 2) Игра (забава). *З граття то й лихо бувае: у нас два парубки боролися, та й руку один виломив.* Пират. у.

Грахви́н, на, *м.* Графинъ.

Гра́ч, ча́, *м.* 1) Игрокъ. Чуб. Ш. 45, 46. *Ні грач, ні помагач.* Ном. № 6544. 2) Музыкантъ. *Які грачі, такі й танці.* Новомоск. у.

Гра́шка, ки, *ж.*=**Игрушка.** Встрѣчено только у М. Вовчка. *Спродавалися ласощі с грашки.* МВ. Ш. 32.

Гре́бання, ня, *с.* Брезганіе, пренебреженіе.

Гре́бати, баю, еш, *гл.* Брезгать, пренебрегать. *Ти гребаеш моєю рукою, моїм зневариством.* Стор. МПр. 10.

Гре́белька, ки, *ж.* Ум. отъ гребля.

Гребе́льний, а, е. Относящійся къ плотинѣ, плотинный.

Гребелю́к, ка, *м.* Пт.=**Веретуля.** Вх. Пч. II. 12.

Гребена́тий, а, е. Имѣющій гребень. *Кури білі, чорні, гребенаті.* Мил. М. 51.

Гребено, на, *с.* То же, что и **гребінка**—для расчесыванья овечьей шерсти. Вх. Лем. 405.

Гребенчу́к, ка́, *м.* Родъ растенія, похожаго на тернъ. Черном.

Гребенюк, ка́, *м.*=**Гребелюк.** Вх. Пч. II. 12.

Гребена́стий, а, е=**Гребенатий.** *Несло на гребенястій хвилі.* Мир. ХРВ. 359.

Гребе́ць, дя́, *м.* 1) Работникъ, сгребающій сѣно. Левч. 135. Грин. Ш. 128, 129. *Хто йде — горох скубне: гребець скубне у жменю; іде косарь і жнець,— хагарбають в кишеню.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 95). 2) Гребецъ, лодочникъ. Стор. II. 138. Ум. **Гре́бчик.** *Пішла заміж за гребця, за гребчика молодця.* Чуб. V. 924.

Гребіне́ць, нця́, *м.* Гребенка, гребень, гребешокъ. Вас. 164. *Стояла Мар'я під вінцем, розчесала русу косу гребінцем.* Чуб. Ш. 207.

Гребіня́ще, ща, *с.* Ув. отъ **гребінь.** *Бери, милий, днище й гребінище.* Чуб. V. 1074. Ум **Гребіня́щечко.** *Я робити прийшла — із днищечком, з гребінищечком.* Грин. Ш. 655.

Гребі́нка, ки, *ж.* 1) Гребенка для расчесыванія льна, конопли, шерсти Вас. 200. Чуб. I. 114. Чуб. VII. 409. *Виносить вона.... гребінку, що коноплі чешуть.* Грин. II. 346. 2) У ткущихъ ковры: „небольшая зубчатая гребнеобразная деревянная колотушка, которою присаживаютъ нити утка ковра по мѣрѣ выполненія рисунка" Вас. 171. 3)=**Решітка 5.** Шух. I. 167. 4) Родъ орнамента въ писанкѣ. МУЕ. I. 190. Ум. **Гребі́ночка.**

Гребі́нний, а, е. 1) Относящійся къ гребню, гребеночный. 2) **Гребі́нне полотно́.** Самое толстое полотно. Подольск. г. Полотно болѣе тонкое, чѣмъ **воловина.** Вх. Зн. 5. Полотно=**Дванадцятка.** МУЕ. Ш. 19.

Гребі́нни́к, ка, *м.* 1) Дѣлающій гребешки, гребеночникъ. Лебед. у. 2)=**Гравилат.** Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

Гребі́нниця, ці, *ж.* Самое толстое полотно. Подольск. г.

Гребі́ночка, ки. *ж.* 1) Ум. отъ **гребінка.** 2) Родъ орнамента въ вышивкѣ. Залюбов.

Гребі́нча́стий, а, е. 1)=**Гребенатий.** 2) **Гребінчесті у́ставки.**—**уставки** съ особаго рода узоромъ, вышивкой. Kolb. I. 49. См. **Гребіночка 2.**

Гре́бінь, ня, *м.* 1) Прядильный гребень. Чуб. VII. 409. Вас. 200. *Позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти.* Рудч. Ск. I. 178. 2) Гребенка, гребешокъ. *То йому так потрібно, як лисому гребінь, сліпому дзеркало.* Ном. 3) Доска съ зубьями, составляющая часть **каблука.** См. **Каблук 2.** Шух. I. 228. 4) Подобная гребню часть **решітки.** См. **Решітка 5.** Шух. I. 167. У Вх. Зн. 12=**решітка 5.** 5) Гребень, верхняя грань вещи, стоячая полоса, напр.: гребень на крышѣ. (Залюбов.). Шух. I. 91, 117. *Клуню покриеш стару, та на коморі гребінь виложиш.* О. 1862. IX. 7. Гребень горы или подобнаго ей возвышенія. *З того боку—провалля і з сього боку провалля, а по середині гребінь.* Грин. II. 59. Гребень волны. *Од берега до берега на Дніпрі повився білий гребінь, неначе біла грива величезного коня.* Левиц. Пов. 351. 5) Украшеніе на нижней части мѣдной курительной трубки. Шух. I. 276. 6) Гребешокъ на головѣ птицъ. Ум. **Гребіне́ць, гребінчик.** Ув. **Гребіня́ще.** *Бери, милий, днище й гребінище.* Чуб. V. 1074. 7) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 190.

Гре́бка, ки, *ж.* 1) Весло. Манж. 179. *Гребці запустили гребки в воду.* Левиц. Пов. 350. **Сіда́й на гре́бку.** Садись на весла. 2) Машина для сгребанія сѣна. Лохв. у.

Гребли́ця, ці, *ж.* Скребница. Вх. Зн. 12.

Гребл́і, лі́в, *мн.*=**Граблі.** Шух. I. 169.

Гре́бло, ла́, *с.* 1)=**Гребляця** Вх. Зн. 12. 2) Орудіе на подобіе грабель (вмѣсто

зубцевъ дощечка шириною въ вершокъ), употребляемое для сгребанія соли въ лиманахъ. Черном.

Гре́бля, лі, *ж.* Плотина. *Тиха вода греблі рве.* Ном. № 3030. Ум. **Гре́белька.** *Водиця гребельку прорвала.* О. 1861. IV. 62.

Гребляни́й, а́, е́. Плотинный. **Гребляни́й млин.** Водяная мельница съ плотиной. Вас. 172.

Гребня́, ні́, *ж.* Дѣйствіе гребущаго весломъ, гребля. *Така вже з тебе і гребня: сідай краще на правило.*

Гребови́цький, а, е. Относящійся къ гребовиц'ѣ. *Пісні гребовицькі.* Грин. III. 127.

Гребови́ця, ці, *ж.* 1) Сгребаніе сѣна, гребля. *На гребовицю вийшло десять дівчат.* 2) Время сгребанія сѣна. Чуб. VII. 419. *Це було саме в гребовицю.*

Гребти́, бу́, бе́ш, *гл. прош. вр.* **гріб, гребла́, гребло́.** 1) Гресть (весломъ). *Так гребе, що страх, човном.* Рудч. Ск. I. 206. *І стали веслами гребти.* Котл. Ен. II. 8. **Гребти́ у ход.** Гресть прямо впередъ; **з під човна́ гребу́ть,** чтобы поворотить лодку; **через о́бшивку**—для быстраго хода. Вас. 189. 2) Сгребать (о сѣнѣ). *Дівчата на луці гребли, а парубки копиці клали.* Шевч. 453. 3) Рыть, разгребать. *Собаки лапами гребуть.* Ном. *Курка що гребе, то все на себе.* Ном. № 9740. *Кінь гребе копитом.*

Гребти́ся, бу́ся, бе́шся, *гл.* 1) Гресть весломъ. *Богу молись, а до берега гребись.* Ном. № 160. 2) Рыть, разгребать. *В роскинутому сіні греблись кури.* Левиц. I. 195. *Квочки гребтимуться у грядках.* Грин. I. 20.

Гре́бувати, бую, еш, *гл.*=**Гребати.**

Гре́бчик, ка, *м.* Ум. отъ гребець.

Греготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* О лебедѣ: кричать. *Я* (лебідь) *раннім ранком, як займається світ і вода починає жевріти, голосно грегочу світу на добридень.* О. 1862. VII. 48.

Гре́зен, на, *м.* Виноградная кисть, гроздь. Угор.

Грезе́т, ту, *м.* Парча, глазетъ. *Глянь на себе: вся в перлах.... грезеті, в оксамиті.* Стор. II. 216.

Грезето́вий, а, е. Парчевый, глазетовый. Котл. Ен. Слов 7. *Взяла очіпок грезетовий.* Котл. Ен. I. 12.

Гре́к, ка, *м.* Грекъ. Ном. № 12326.

Греки́ня, ні, *ж.* Гречанка. *Грек росказував про східні гареми, про афинських грекинь.* Левиц. Пов. 13.

Греміти, млю́, ми́ш, *гл.* Гремѣть, издавать сильный, раскатистый звукъ. *Грім гремить. Ой стучить-гремить з поля сторожа.* Чуб.

Гремота́ти, чу́, чеш и гремоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Грімотати.**

Гре́ний, а, е=**Гряний.**

Грену́ха, хи, *ж.* Пѣсня, которую поютъ на Троицкія святки. Желех.

Греци́ло, ла, *с.* Квасцы. Шух. I. 254. См. **Галун.**

Гре́ць, ця, *м* 1) Музыкантъ, игрокъ. О. 1862. V. Кух. 34. *Ні швець, ні мнець, ні в дуду грець.* Ном. № 2965. 2)=**Герець.** *Петро почав козацький грець.* К. ЧР. 166. 3) Апоплексическій ударъ, параличъ, пострѣлъ. *Грець тебе побивай.* Посл. *Щоб тебе грець попоносив на вилах.* Грин. I. 246. *Шоб його кінський грець узяв.* Мнж. 165.

Гре́цький, а, е. 1) Греческій. *Хто не пізнає самих таки греків в грецьких богах?* Левиц. Світ. 5. *Слово чужоземне, воно позичене з грецької мови.* Ком. Р. II. 57. **Гре́цький орі́х.** Раст. Suglans regia. L. ЗЮЗО. I. 125. 2) Гречневый. *Залізний ток, свиний перескок, а грецький посад* (сковорода, сало і млинці). Ном. ст. 301. № 402.

Греча́ний, а, е. 1) Гречневый. *Гречана каша сама себе хвалить.* Ном. № 2563. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. **Наказа́в три мішки́ греча́ної во́вни.** Пустяковъ, небылицъ наговорилъ 2) О медѣ: собранный пчелами съ гречи. *Давай, діду, меду!.... Пішов, одрізав йому забоцень такого вже гарного, гречаного.* ЗЮЗР. I. 134. 3) О лошадиной масти: по бѣлой шерсти коричневыя пятнышки. *Гречаний кінь.*

Греча́ник, ка, *м.* 1) Родъ хлѣба изъ гречневой муки. Чуб. VII. 445. Сим. 15. *Невістки напекли гречаників.* Рудч. Ск. II. 101. 2) Въ загадкѣ: человѣкъ. Ном. ст. 294, № 122. 3) Названіе пѣсни. *Почали співати „Гриця“ потім „Бурлаку,“ „Чоботи“ і „Гречаники.“* Левиц. I. 349.

Греча́ниця, ці, *ж.* Гречневая солома. Желех. НВолын. у.

Греча́нка, ки, *ж.*=**Гречаниця.** Желех.

Гречва́, ви́, *ж., соб.* Греки. *Се ж не сама татарва; є тут і гречви достолиха.* Екатериносл. г.

Гре́че, *нар.*=**Ґрече.** Маркев. 104.

Гре́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **Гречка.**

Гречи́ана, ни, *ж.* Греческій языкъ, литература. *Не дарма в Віттемберзі ти гречиани жував.* К. ЦН. 172.

Гре́чий, а, е=**Гре́чний.**

Гречи́на, ни, *ж.* Одно зерно гречи. *Візьми.... три гречини і посади.* Грин. II. 329. Ум. **Гречи́нка.** Грин. I. 212.

Гречи́ська, ки, *с.*=**Гречки́вка.** Вх. Зн. 12.

Гречи́ще, ща, *с.*=**Гречки́вка.**

Гре́чка, ки, *ж.* Греча, гречиха-растеніе. *Вродила йому така гречка, що на все поле.* Рудч. Ск. II. 207. Греча-зерно. *Розсипав гречку. Мн.* **Гречи́й.** Посѣвы гречихи. *Та й гречки гарні цей год.* 2) Раст.: а)—**ди́на, польова́.** Capsella bursa pastoris. Вх. Пч. I. 9. ЗЮЗО. I. 114. б)—**ди́на.** Rumex acetosa. Вх. Пч I. 12. 3) Коричневыя крапинки по бѣлой лошади. *Коненя мале, сухе, та таке пархате, що аж гречкою усипане.* Рудч. Ск. II. 175. 4) **Нехай бу́де гре́чка.** Пусть будетъ по твоему. *Нехай буде гречка, аби не суперечка.* Ном. № 4965. 5) **Скака́ти у гре́чку.** Нарушать супружескую вѣрность. 6) **Перегна́ти через гре́чку.** Задать трепку. Ном. № 3632. Слм. VIII. Ум. **Гре́чечка.** Грин. III. 54.

Гречки́вка, ки, *ж.* Поле, на которомъ растетъ или росла греча. Вас. 196.

Гречки́ня, ні, *с.*=**Гречки́вка.** Вас. 196. *На гречкі́ї жито посіяв.* Волч у.

Гречкосі́й, сія, *м.* 1) Сѣющій гречу. 2) Хлѣбопашецъ, земледѣлецъ. *Ізнову шкуру дерете з братів, незрячих гречкосіїв.* Шевч 3) Насѣк. Anisoplia. Галиц Вх. Пч. II. 26.

Гре́чний, а, е=**Гре́чний.** *Убірайся, виряжайся, гречна панно, з нами.* Гол. IV. 348.

Гре́чність, ности, *ж.*=**Гре́чність.**

Гречу́х, ха́, *м.* Насѣк. Anisoplia fruticola. Вх. Пч I. 5. См. **Гречкосі́й 3.**

Гречу́шка, ки, *ж.* (Чаще *мн.* **Гречу́шки.**) Блинчикъ изъ гречневой муки.

Гриб, ба́, *м.* 1) Грибъ. *Ні риба, ні м'ясо, а щось наче гриб.* Ном. 7615. *Щасливому по гриби ходити.* Ном. 2) Бѣлый грибъ. Лохв. у. Ум. **Грибо́к, грибо́чок.**

Гриби́но, *нар.* Обильно на грибы. *Коли грибно, так і хлібно.* Н. Посл.

Грибова́ще, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ растутъ грибы ЕЗ. V. 167.

Грибо́к, бка́, *м.* Ум. отъ **гриб.**

Грибо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **гриб.**

Гри́ва, ви, *ж.* 1) Грива. *Стоїть кінь з золотою гривою.* Рудч. Ск. I. 104. 2) Переносно: большіе волосы. *Ухопив за ческу гриву.* Ном. № 3992. 3) Кучка травы, не захваченная при косьбѣ косою. Ном. № 10185. 4)=**Гри́вка 2.** Им. 179. Ум. **Гри́вка, гри́вонька, гри́вочка.** Грин. III. 677, 518.

Грива́к, ка́, *м.* Сизый голубъ, вяхирь, Columba palumbus. Вх. Пч. II. 9.

Грива́нь, ня́, *м.* 1) Конь, имѣющій большую гриву. 2) Переносно: длинноволосый человѣкъ.

Грива́стий, а, е=**Гриватий.** *Два бахмати, гривасті ступаки ішли під ними.* К. МВ. XI. 143.

Грива́тий, а. е. Длинногривый. *Кінь гриватий.* 2) Переносно: длинноволосый.

Грива́ч, ча́, *м.* 1)=**Гривань.** 2) Дикій голубь.

Гри́венник, ка, *м.* Гривенникъ, монета въ 10 коп.

Гри́венний, а, е. Трехкопеечный (отъ гривна). *Роздавала гривенні свічечки і все з зеленого воску.* Кв.

Гри́венька, ки, *ж.* Ум. отъ **гривня.**

Гри́вий, а, е=**Гливий.** *Кінь гривий.* Федьк. I. 7.

Гри́вина, ни, *ж.* Узкая полоса травы, оставляемая на сѣнокосѣ въ видѣ межи. Мнж. 178.

Гри́виця, ці, *ж.*=**Грива 3.** Драг. 243.

Гри́вичка, ки, *ж.* Бордюръ у цвѣточной клумбы, сдѣланный изъ дерну. *Кінчали в садку ту гривичку, що біля грядочок, обкидати дерном.* Новомоск. у.

Гри́вка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **Грива.** 2) Одно полотнище плахти отъ таліи до косточекъ ногъ. Вас. 169. *А я тую плахту шахуватиму, із припічка горшки вийматиму, гривками лавки стиратиму.* Мил. 84

Гривка́стий, а, е=**Гривастий.** Вх. Лем. 424. **Го́луб гривка́стий**=**Гривак.** Вх. Лем. 405.

Гривко́, ка́, *м.* Имя собаки. *Не один пес Гривко.* Ном. № 5510. *А Гривко аж двері гризе.* О. 1862. IV. 94.

Гривно́к, ка́, *м.*=**Гривак.** Вх. Пч. II 9.

Гри́вня, ні, *ж.* 1) Мѣдная монета въ 3 к., въ иныхъ мѣстностяхъ 2½ коп. О. 1861. XI. 109; 1862. IV. 94. *Став у брамі з мішком грошей і усім дає по гривні.* Рудч. Ск. II. 163. *Сказав на гривню*

правди. Ном. № 6900. 2)—**золота́.** Червонецъ? *Обдарована Марусенька гривнями золотими, талярами битими.* Лукаш. 153. Ум. **Гри́венька.** *Наш пан дає по гривеньці, панї п'ятака.* Чуб. Ш. 242. Ув. **Гривни́на.** Г. Арт. (О. 1861. Ш. 112). *Єнтелові ж дав на кабаку трохи не цілую гривняку.* Котл. Ен. II. 24.

Гри́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **Грива.**

Гри́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ **Грива.**

Гря́да, ди, *ж.*=**Гряда 4:** Вх. Зн. 12.

Гри́дка, ки, *ж.* Часть рала=**Жердка 3.** Чуб. VII. 400.

Гри́жа, жі, *ж.* Печаль, огорченіе, терзаніе. *Доков я ся не оженив, не мав же я грижі.* Гол. I. 230. *Ой має він на сердечку та й велику грижу.* ЕЗ. V. 25.

Грижпа́н, на, *м.* Волъ извѣстной (какой?) масти. КС. 1898. VII. 42.

Гри́з, зу, *м.* Смѣшанная съ дертю и мякиною соль, которую даютъ овцамъ.

Гриза́, зи́, *ж.* 1) Брань, ссора. *Соловейків обминала, щоб тільки не було меж нами тієї грози, тієї змажки та лайки.* Левиц. Пов. 338. *Там у їх гриза така завелася.* Черк. у. 2)=**Гризота**=**Грижа.**

Гризани́на, ни, *ж.* Ссора, перебранка. *Брати, як посварилися, то й досі іще між їми гризанина.*

Гриза́чка, ки, *ж.* Рѣпа. Brassica rapa L. Вх. Зн. 59.

Гризи́ще, ща, *с.* Ув. отъ **гризь.** Мил. М. 55.

Гризни́, ні́, *ж.*=**Гриза.** Мир. Пов. II. 42. *Остигло йому слухати жінчину гризню.* Грин. II. 165.

Гризо́та, ти, *ж.* 1)=**Грижа.** Каменец. у. 2) Ссора. *Соловейків обминала, щоб не було між нами тієї грозоти, тієї змажки та лайки.* Левиц. ПЇО. I. 362.

Гри́зти, зу́, зе́ш, *гл.* 1) Грызть, кусать. *Нехай коза їде билини гризти.* Рудч. Ск. I. 46. *Кістки гризти.* Ном. № 8705. 2) Бранить, пилить. *Так що-дня гризе мене, що хоч тікай з хати.* **Гри́зти го́лову.** Распекать, бранить, пилить. *Спускайся з гори тихіше вниз, щоб ніхто голови не гриз.* Ном. *Увійшов старий чогось у хату, а вони й почали гризти йому голову.* Грин. II. 153. 3) Мучить, тяготить, не давать покою. *Совість не дає менї спокою: гризе мене і день, і ніч.* Стор. *Гризе мене одна думка.* Г. Бар. 295. 4) Тереть, жать, (ногу, объ обуви). *Коли б мі гриз чобіт, то б і не жаль, а то ходак та й ще не так.* Ном. № 7350.

Гри́зтися, зу́ся, зе́шся, *гл.* 1) Кусаться, грызться. *Де пси свої гризуться, там чужий не мішайся.* Ном. № 9449. 2) Ссориться, браниться. *Чоловіче-голубчику, не буду до віку з тобою гризтись.* Рудч. Ск. II. 133.

Гризу́н, на́, *м.* Мертворожденный ребенокъ. Александров. у.

Гризу́чка, ки, *ж.*=**Гризачка.** Вх. Зн. 59.

I. Гризь! *меж.* Выражаетъ грызеніе. Мнж. 26. *Маня і справді, мов мишка. вхопила двома палюшками ядерце, мов та лапками, і гризь його!* Сим. 210.

II. Гризь, зя, *м.* и **зі,** *ж.* 1) Ревматизмъ, ломота въ суставахъ. Маркев. 91. *Почне ломить руку або ногу, поки зробиться гризь.* Мил. М. 53. *У сього гризю дев'ять зубів.* Мил. М. 55. 2) Пупочная грыжа. Мил. 31, 32, КС. 1893. VII. 80. Ув. **Гризи́ще.** Мил. М. 55; Грин. II. 43.

Гризо́ка, ки, *ж.* Сварливый человѣкъ или женщина. *Та годі вже тобі, гризюко, гризтись.* Полт.

Гри́ма́ти, маю, ешь, *гл.*=**Грімати.**

Гри́матися, маюся, ешся, *гл.* Сердиться. *Бог гримається.* Ном. № 564.

Гри́мну́ти, ну, неш, *гл.*=**Грімнути.**

Гримота́ти, мочу́, чеш, и **гримоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.*=**Грімотати.**

Гринджо́ли, джбл, *м. мн.*=**Ґринджоли.**

Грип, па, *м.* Птица, грифъ. *На дереві грипенята, а грип, видно, полетів.* Чуб. II. 327.

Гри́па, пи, *об.* Неповоротливый человѣкъ, неуклюжая толстая женщина. Черк. у. Чуб. VII. 575. *Така грипа; як іде, то й земля гуде.* Новомоск. у. Ув. **Гри́пище.** Новомоск. у.

Грипена́, на́ти, *с.* Птенецъ грифа. *На дереві грипенята, а грип, видно, полетів.* Чуб. II. 327.

Гри́пик, ка, *м.* Та часть скрипки, гдѣ привязаны струны, за подставкою. Новомоск. у.

Гриса́к, ка́, *м.* Родъ хлѣба. *Мужик та був дуже бідний, і в нього тільки може й було, що єден хліб-грисяк.* Грин. I. 71.

Грица́рня, ні, *ж.*=**Глицарня.** Полт.

Гри́цик, ка, *м.* Родъ растенія, стебли

котораго употребляются въ пищу. *Пішли дівчата по грицики на долі.* Грин. I. 31.

Гри́цки, кі́в, *м. мн.* Раст. Circium canum. МВ. ЗЮЗО, I. 118.

Гри́ще, ща, *с.* Игрище, мѣсто для игры; праздничныя забавы молодежи. Мил. 61. *Вари, мати, вечеряти, я піду на грище: уже ж мені наскучило пребісяче дяище.* Грин. Ш. 647. *На грищі співала.* Греб. 398.

Гріб, гро́бу, *м.* 1) Могила. Мет. 399. *Знайшли батьків гріб і одкопали його аж до труни.* Грин. II. 186. *На тім гробі, де дурень був закопаний, виросла бугила.* Рудч. Ск. I. 157. *Зробили домовину, по домовині припустили і гріб.* Драг. 103. *А збігися джумаченьки та під могилочку, викопали гріб глибокий.* Рудч. Чп. 167. **Гробо́вий.** Кладбище. Грин. I. 50. 2) *мн.* **Гро́бки.** Родъ игры, въ которой одна пара играющихъ ловитъ двѣ другія. Чуб. Ш. 89. Кв. П. Ц. 100. Ив. 55. Игра эта называется еще **ро́бки.** (См. **Роб** 3.) **Гро́бки** испорченное **ро́бки**? Ум. **Гро́бик, гробо́к.** *Гробок запав.* Харьк. г. **Гробо́чок.** Гол. I. 229. См. **Гробий.**

Грібну́ти, бну́, не́ш, *гл.* Гребнуть. *Такого багато цього году жаб: що грібнеш з землі картоплю, то й жаба.* Харьк. у.

Грідушки́ (шок, *ж.*?). Передняя части кептара. Шух. I. 122.

Грізд, гро́зду, *м.* Пробка. Шух. I. 101.

Грізен и **грізни́й, а́, е́.** Грозный, свирѣпый. МУЕ. Ш. 136. *Здрігнеться од його грізного голосу.* К. ЧР. 219. *Тую галеру з грізної гармати привітайте.* АД. I. 217.

Грі́зно, *нар.* Грозно. *Став на ляхів грізно гукати.* ЗОЮР. I. 205.

Грі́зьба, би, *ж.* Угрозы. *Від пострахy, від грізьби стуманіють.* К. Іов. 58. *Ні батькова грізьба, ні материна умова нічого не подіють з таким гульвісою.* Мир. ХРВ. 132.

Грі́ло, ла, *с.* Громадина. *Там таке гріло, ця баба.* Лубен. у. Ув. **Грі́лище.**

Грім, гро́му, *м.* 1) Громъ. *Грім такий, що хоч тури гони, то не почують.* Ном. № 562. *Козак не боїться ні тучі, ні грому.* Ном. № 763. *Бодай мене громи вбили, коли я не єсть тобі милий.* Чуб. V. 235. 2) Раст. Heruiaria glabra L. ЗЮЗО, I. 124. Ум. **Гро́мик.** Мет. 259.

Грі́мак, ка́, *м.* Кусокъ льда, употребляемый для того, чтобы спускаться на немъ съ горки. Сим. 159.

Грі́мання, ня, *с.* 1) Грохотъ, грохотаніе. 2) Сердитый крикъ, брань. 3) Удары, битье.

Грі́мати и **гри́мати, маю, еш, грі́мнути** и **гри́мнути, мну, неш,** *гл.* 1) Грѣметь, загрѣметь, грохнуть, загрохотать. О громѣ, огнестрѣльномъ оружіи и пр., *Грім що гримне, в берег гряне—в пущі полуд'я прогляне.* Могил. 117. *Двері гримли серед хати.* Федьк. I. 114. О стрѣльбѣ чаще: **грима́ти.** *Із дванадцяти штук гармат грімали.* АД. I. 217. *Задзвонили в усі дзвони, гармата гримала.* Шевч. 574. *Три дні грима́ли самопали.* К. ЧР. 105. 2) Кричать, крикнуть сердито. *Не на те я дочку викохав,—грімнув батько,—щоб я її первому пройдисвіту мав оддати.* МВ. II. III. *Як я з тебе сміюся?—гримнув дід.* Рудч. Ск. II. 131.—**на ко́го.** Кричать, крикнуть на кого, бранить. *Колиб же на мене одну, а то й на свою рідну матір грімає.* МВ. I. 26. 3) Ударять, ударить сильно. *Як гримнув мене по спині.* Рудч. Ск. I. 23. Также съ удареніемъ на предпослѣднемъ слогѣ. *Келепом міжи плечі грімáє.* ЗОЮР. I. 18.

Грімáч, ча́, *м.* Ворчунъ. Желех. МВ. I. 137.

Грімі́й, мія, *м.* Гремящій (о Зевесѣ). *Як буря налетів на їх і громом не так би Зевс грімій, як він, торохнув.* К. ЦН. 194.

Грімки́й, а́, е́. 1) Звучный, громкій. *Грімкій рушниці.* ЗОЮР. I. 136. 2) Громко говорящій. *Грімкий чоловік.* Черк. у. 3) Громовой, обильный громомъ, грозный. *Грімке літо.* НВол. у.

Грі́мко, *нар.* Звучно.

Грімни́й, а́, е́. Грозный, громовой. *Звертається до козаків понуро і з грімною мовою.* Стор. МПр. 161.

Грімни́ця, ці, *ж.* 1) Ударъ грома? Молнія съ громомъ? *Блиснула грімниця із чорної хмари.* К. Досв. 9. 2) Свѣча, зажигаемая во время грома (согласно народному вѣрованію). Черниг. 3)=**Громниця.**

Грі́мно, *нар.* О звукѣ: сильно, громко. *Стукнув у віконечко грімно.* Радом. у. *Починай, Солохо,—ти ж громкій співаєш.* Сосн. у.

Грі́мнути См. **Грі́мати.**

Грімота́ти, чу́, чеш, *гл.* и **грімоті́ти,**

чу́, тя́ш, *гл.* Грохотать, гремѣть **Мнж.** 22. *Коли це стукотить-грімотить, кобиляча голова біжить.* **Рудч. Ск.** II. 66. *Тоді мене, моя мила, ждана—підождати, як стане по небу грім грімотати.* Мет. 452.

Грімотня́, ні́, *ж.* Грохотъ. Левч. 29.

Грімо́чий, а, е. Гремящій. *Ой ні, не татаре,—християнська сила, мов хмарами грімучими, табор обложила.* К. Досв. 7.

Гріпка, ки, *ж.* 1) Ломоть, кусокъ. **Шух.** I. 144. *Молила сі Богу і все пила скліпку води і їла грінку хліба на день.* Гн. II. 98. 2) Гренокъ. Ном. № 12291. *Просіяне з ушками, з грінками.* Котл. Ен. V. 14. 3) Корзинка подсолнечника. Харьк. 4) Пучекъ орѣховъ на деревѣ. *Оріхи так грінками й висять.* Борз. у. 5) **Добру грі́ну убити, піймáти.** Выиграть что-либо. Ном. № 10594. То же значеніе **грі́нка йому́ впáла.** Ном. № 10594. *Дідону мав він мов за жінку, убивши добру в-неї грінку.* Котл. Сн. I. 25

Грінчи́ти, чу, чиш, *гл.* Поджаривать (хлѣбъ). Угор..

Грі́свиця, ці, *ж.* Промежуточная полоса между двумя рядами посадки на бахчѣ. (Залюб.).

Гріти, грію, еш, *гл.* 1) Грѣть, нагрѣвать, согрѣвать. *Піч топлю, руки грію.* Ном. № 12538. *Чужий кожух не гріє.* Ном. № 9652. *Ой, місяцю, місяцю! світиш, та не гріеш,—даремне в Бога хліб їси.* Ном. № 596. *Окропи гріть.* Рудч. Ск. I. 137. **Гріти самовáр.** Ставить самоваръ. Пятигорск. окр. 2) Бить колотить. *Отець Хведор гріе та гріе його по всьому.* Левиц. I. 535. 3) **— поклóни.** Бить съ усердіемъ поклоны. *Гріе перед тим хрестом поклони.* Мнж. 92. 4) **— чупри́ну.** Потѣть отъ усилій, силиться. *Нащо, про що тобі над цим чуприну гріть?* Г. Арт. (О. 1861. III. 112). **Гріти гадю́ну за пáзухою.** Отогрѣть змѣю на груди, приласкать неблагодарнаго. Ном. 5) **Гріти надію.** Поддерживать надежду въ комъ. *Нехай радіе, поки надію серце гріе.* Шевч.

Гріти́ся, гріюся, ешся, *гл.* 1) Грѣться, нагрѣваться, согрѣваться. *Гріеся коло багаття.* Єв. Мр. XIV. 54. 2) О животныхъ: состоять въ случкѣ. *Вовки гріються два тижня перед хрещенням.* Кіев. у.

Гріх, хá, *м.* 1) Грѣхъ. *Як не прийме Біг гріхи за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108. *Незнай гріха не чинить.* Ном. № 106. *Б'ють не ляхи, а наші гріхи.* Ном. № 866. *Де гріх, там і покута.* Ном. № 124. 2) Вина. *Батько Настусин радіе, що без його гріха сталось таке Грицькові: без вісти зник, вовкулакує.* Г. Барв. 452. Ум. **Грішóк, грішéчок.** *На душечку спасенне, грішечків отпущеніе.* ЕЗ. V. 106.

Гріхóвний, а, е. Грѣховный, грѣшный. *Гріховного пестування старе тіло просить.* Шевч. 403.

Гріхóвно, *нар.* Грѣховно, грѣшно. К. МХ. 18.

Гріховóда, ди, *м.* и *ж.* Грѣховодникъ, грѣховодница. Желех. *О ви, гріховоди!* НВолын. у.

Гріховóдство, ва, *с.* Грѣховодничанье. *Там тільки пустóта та гріховодство.* Кв.

Гріхува́ти, ху́ю, еш, *гл.*—**на кóго.** Считать виновнымъ кого. *Гріхують на пана і наші дворові, що землі не дано.* Харьк. г. **Гріхува́тися, ху́юся, ешся,** *гл.* Считать грѣхомъ, почитать себѣ за грѣхъ. *Я гріхувався воза мастити в неділю.* Каменец. у.

Гріш, гроша́, *м.* 1) Денежка, полкопѣйки, грошъ. *Багацько, як за гріш маку.* Ном. 2) Деньги. *Гріш хруливий,—роскотиться.* Ном. № 9924. Ум. **Грóшик.** *З копиком та з грошиком.* Ном.

Грішéчок, чка, *м.* Ум. отъ гріх.

Грішúтель, ля, *м.* Творящій грѣхъ, грѣшащій. КС. 1883. II. 470.

Грішúти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) Грѣшить. *Хто спить, той не грішить.* Ном. № 11291. 2) **Грішúти на кóго.** Подозрѣвать кого, взводить напраслину, грѣшить. *Не гріши на Бога—чорт діти забрав.* Ном. № 933.

Грішка, *нар.* (Дѣтск.). Грѣшно. О. 1862. IX. 118. *Так грішка робить, а то бозя скара.* Ном.

Грішний, а, е. 1) Грѣшный. *Орудує ними, як чортяка грішними душами.* Ном. № 1083. *Пани тільки грішні, а мужики кругом безгрішні—ні грошей, ні гріхів.* 2) **Куди́ тобі́ грішному!** Куда тебѣ несчастному! 3) **Грішна**—съ подразумѣваемымъ существительнымъ: горілка. Водка. *Не став уже й у грішну вкидатись.* О. 1862. VIII. 29. Ум. **Грішнéнький.**

Грішник, ка, *м.* Грѣшникъ. Ном. № 5098.

Грі́шниця, ці, *ж.* Грѣшница. Св. Л. VII 37.

Грі́шницький, а, е. Принадлежащій, относящійся къ грѣшнику; грѣшничій. *Зникнете на грішницькій дорозі.* К. Псал. 4.

Грішно, *нар.* Въ грѣхахъ, грѣшно. *Грішно живе.*

Грішо́к, шка́, *м.* Ум. отъ гріх.

Гробак, ка́, *м.* Червякъ, личинка насѣкомаго. *І квасницю гробак гризе.* Ном. № 9796. Ум. **Гробачо́к.**

Гроба́рь, ря́, *м.* Могильщикъ, гробокопатель. Вх. Зн. 51. *Дістали від гробаря кістку з мерця.* ЕЗ. V. 186. *Була раз холера, і вмірало дуже людей. Так гробар дуже мусів гробів копати.* Гн. II. 254.

Гро́бкий. См. **Гробок.**

Гро́бний, а, е. Гробовой, могильный. *Годі його буде і до гробної дошки забути.* Федьк.

Гробни́ця, ці, *ж.* Гробъ. *Чорним оксамитом гробницю вибив.* Чуб. V. 776.

Гробови́й, а́, е́. Могильный, гробовой. *Треба бідувати до гробової дошки.* Ном. № 2436.

Гробови́к, ка́, *м. Як гробовики, ховаються по горищах, по погрібах..., переховують чуже, награблене добро.* Мир. ХРВ. 321.

Гробови́ще, ща, *с.*=**Кладовище.** О. 1861. XI. Св. 41. *Так ну ж тут віку доживать, щоб не на другім кладовищі, а на знакомім гробовищі з батьками вкупі почивать.* Мкр. Г. 63. *Обкопане ровом городянське гробовище з гостроверхою церквою, вкрите зеленим тонконогом і сизою чаполочу та рясне хрестами.* О. 1862. IX. 61. *Чума з лопатою ходила та гробовище рила, рила.* Шевч. 544.

Гробо́к, бка́, *м.* Ум. отъ гріб. Могила, могилка. *Полковник остався ночувать на гробках.... Узяв сідло, положив на гробок і ліг на йому.* Грин. I. 50. **Гробки́=Гроби=Гробовище=Кладовище.** Мнж. 178. Левиц. I. 117. *На гробках посідали.* Черниг.

Гробокоп, па, *м.* Гробокопатель. Пятигорск. окр.

Гробокопа́тель, ля, *м.*=**Гробокоп.** *Гробокопателі в селі волочуть трупи ланцюгами.* Шевч. 545.

Гробо́чок, чка, *м.* Ум. отъ гріб.

Грова́, ви́, *ж.* 1) Гроза. *Гроза буде.* Ком. Р. II. 56. 2) Угроза. *Подивись на його з грозою.* Кв. 3) Громадина. Вх. Зн. 12.

Гро́зд, ду, *м.*=**Чіп** 1. Шух. I. 250.

Грозе́нце, ця, *с.* Ум. отъ **грозно.**

Гро́зно, на, *с.* 1) Виноградъ. Угор. 2 —дике. Дикій виноградъ, Ampelopsis hederacea. Вх. Уг. 236. 3) Кисть (винограду). *Грозно винограду.* Вх. Уг. 234. Ум. **Грозе́нце.** Желех.

Гро́зьба́, би́, *ж.*=**Грізьба.** *Ні прозьби, ні грозьби не чує.* МВ. II. 45. *Та й просила нас грозьбою і прозьбою, щоб привезли галочку із собою.* Грин. Ш. 484.

Громада, ди, *ж.* Общество равноправныхъ лицъ, міръ, собраніе, мірская сходка. *Громада—великий чоловік.* Ном. № 10736. *Дай, Боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада б тебе слухала.* Ном. № 13590. *Добре речеш, тільки в громаду не беруть.* Ном. № 6865. *Не хотілось в снігу, в лісі, козацьку громаду з булавами, з бунчуками збірать на пораду.* Шевч. 4. *Слухайте ж, панове громадо!* Шевч. 165. *По селу люде громадою ходять та когось, мабуть, б'ють, бо дуже кричать.* Рудч. Ск. I. 186. *Турки село зрабували, громадами людей гнали.* Дукан. 116. **Ум. Грома́дка, грома́донька.** Чуб. V. 110. **Грома́дочка.**

Грома́дити, джу, диш, *гл.* Сгребать (о сѣнѣ, скошенномъ хлѣбѣ, горящихъ угольяхъ). *Підшли сіна громадити.* Рудч. Ск. I. 80. *Кочергою жар громадила.* О курахъ: грести лапами. *На улиці півничок громаде.* Мет. 122.

Грома́дитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Сгребаться. *Тепер саме сіно громадиться.* 2) Собираться. *Стали вірні слуги його на майданах громадиться.* ЗОЮР. I. 175.

Громаді́лка, ки, *ж.* Конныя грабли.

Громаді́льник, ка, *м.* Сгребальщикъ, гребецъ граблями. Левч. 135. *Косарі і громадільники, напрацювавшись за цілий день.... повечерявши, співають.* О. 1861. IX. 176. *Багато накосили. Треба три громадільника, щоб громадили.* Грин. I. 119.

Грома́діння, ня, *с.* Сгребаніе (травы, скошеннаго хлѣба), разгребаніе (горящихъ угдей въ печи). *Косовиця. Тут уже й Мотрі робота—громадіння.* Мир. ХРВ. 125.

Грома́дка, ки, *ж.* Ум. отъ **громада.**

Грома́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **громада.**

Грома́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **громада.**

Грома́дський, а, е. Принадлежащій, относящійся къ міру, общественный, мір-

ской. *Громадських людей кликали цінувати.* МВ. II. 203. *Громадська земля. Громадська справа. Громадський суд.* О. 1861. X. 55. **Муж громáдський.** Членъ общества, представитель извѣстной его части, участвующій въ его рѣшеніяхъ. Г. Барв. 351. Кулишъ. Повѣсти I. 185. *Тогді ж то, не могли знати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькії, ні мужі громадськії, що наш пан гетьман Хмельницький.... у городі Чигрині задумав, вже й загадав.* Мет. 391.

Громадя́нин, на, *м.* **Членъ громáди,** членъ общества. *Оце зібралися ми, панове-громадяне, про от що розсудить.* Гліб. *Хай буде громадянином тієї землі, де уродився й виріс* О. 1861. X. 150.

Громадя́нка, ки, *ж.* Женщина, принадлежащая къ обществу, къ міру.

Громадя́нство, ва, *с.* Общество, общественное тѣло, культурное общество. *Не сумуймо про мизерну долю нашого українського народу; не журімося про те сиріцтво, у якому зостався і зостається він без первоцвіту свого громадянства.* К. XII. 130.

Громадя́нський, а, е. Общественный. Рудч. Ск. I. 26. *Громадянське життя.* К. Кр. 35. К. XII. 135. *Мусиш з пана чоловіком громадянським статись.* К. XII. 69. *Не тільки що народньої, а нема в нас і громадянської гордощі.* О. 1862. IX 28. *Наші пани, що повстали на Вкраїні з нових народних дуків, дбали про те, як би рідну мову підняти до.... громадянської поваги.* К. XII. 121.

Громадя́нщина, ни, *ж.* Общество, общественность. См. **Громадянство.** *Закинене серед чужої нам громадянщини, серед чужоплемінного і чужоядного натовпу, слово наше ховалось тілько по невмірущих піснях.* Шух. К. XII. 135.

Громажі́ння, ня, *с.* = **Громадіння.** Шух. I. 172.

Громáк, кá, *м.* 1) Ретивый конь. Черк. у. 2) = **Грімак.** *Спускався на громаку з високої гори.* Мир. ХРВ. 241.

Громáшик, ка, *м.* Раст. Hepatica triloba. Лв. 99.

Грóмик, ка, *м.* Ум. отъ **грім.**

Громі́вка, ки, *ж.* Ель, подвергшаяся громовому удару. *Скрипку роблять із ялиці-громівки, то б то з такої, що в неї грім ударив.* ЕЗ. V. 194.

Громни́ця, ці, *ж.* Чаще во *мн.* **Громни́ці.** Праздникъ Срѣтенія (2 февраля). Чуб. I. 244. *Коли на Громницю півень не нап'ється водиці,—то на Юр'ю віл не наїсться травиці.* Ном. № 443.

Громни́чний, а, е. Относящійся къ празднику Срѣтенія. Чуб. III. 6.

Громовеня́, ня́ти, *с.* По народному повѣрью: маленькій громъ, какъ бы дитя грома. *Поклоняю си тобі і всі твої силі, громам і громовенітам, тучам і тученітам.* ЕЗ. V. 67.

Громови́й, á, é. 1) **Громовой,** относящійся къ грому. *Да за тучами громовими сонечко не сходить.* Чуб. V. 6. *Буде нас Господь громовим огнем карати.* АД. I. 334. *Який я коштовний дом збудував, громовим пожаром пішов* Грин. III. 693. *Громовий дощ.* Мнж. 148. 2) **Громовá стрíлка.** Громовая стрѣла, иначе — **чóртів пáлець.** Вх. Пч. II. 28. 3) **Громові свя́та, празники́.** Рядъ посвященныхъ грому праздниковъ: съ 8-го іюля по 6-е августа; главные: **Илля́** (20 іюля) и **Паликопа** (27 іюля) Мнж. 157. МУЕ. III. 48 Ум. **Громовéнький.** *Пішов дощик громовенький а на той сад зелененький.* Чуб. V. 178.

Громови́на, ни, *ж.* Электричество. *Ця то сила й зоветься електричеством, або по нашому краще назвати громовиною, бо од неї бува грім.* Ком. Р. II. 59.

Громови́ця, ці, *ж.* Гроза. Вх. Зн. 12. 2) Громовая стрѣла, белемнитъ. Вх. Зн. 12.

Громоту́ха, хи, *ж.* ? *Зібралися мухи-старухи, славні громотухи.* Грин. III. 666.

Громохмáрній, я, е. Окутанный, покрытый грозовыми тучами. *У великих проповідників людської віри, чи вони сходили з громохмарньої гори у юдоль повсяденщини, чи....* К. XII. 130.

Громоші́тися, шіюся, єшся, *гл.* Пренебрегать кѣмъ. *Богач бідним сі громошіє.* Фр. Пр. 95.

Грому́шина, ни, *ж.* Почва, усѣянная мелкими камешками. Подольск. г.

Грони́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Вязаться въ грозди. *Ви, гроночки, не гронітеся.* Мет. 176

Грóно, на, *с.* Виноградная кисть, гроздь. К. Псал. 187. Ум. **грóночко.** *Ви, гроночки, не гронітеся.* Мет. 176.

Грóт, та, *м.* То же, что и **кіш** въ мельницѣ (см. **кіш 4**)? *А млинарь завола з тей новей млиниці: „насип там, дівчатко, до грота пшениці“.* Гол. III. 252.

Грошáччя, чя, *с. соб.* Деньги, деньгá. *Тепер мужики позаводили грошаччя та й скуповують у панів землю.* Кобел. у.

Грошвá, ви́, *ж. соб.* Деньги, деньгá. *Грошви багацько мали.* Грин. II. 182.

Грошеня́та, ня́т, *с. мн.* Деньжонки. *Придбав сірома грошенят.* Шевч. 588. *Заробив убогий брат десь грошенят.* Рудч. Ск. II. 139.

Грóшик, ка, *м.* 1) Ум отъ гріш. 2) **Грóшики.** Деньги. *З Німеччини йде, грошики несе.* Чуб. III. 287.

Грошúна, ни, *ж.* Монета. *Мусить винимути на тарілочку дружкові грошину.* МУЕ I. 146.

Грóші, шей, *ж.* Деньги. *Грошей багацько, а щастя мало.* Ном. № 1434. *Грошей—як у жида.* Твор. пад. *мн* **грошúма и грíшми.** *З грішми дурня-невігласа почитують.* Ном. № 1431. **Дурні грóші.** Незаработанныя деньги, доставшіяся даромъ РК. Левиц. **В грóші йти́.** Подниматься въ цѣнѣ. *Кінь молодий в гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **З грóшей вихóдити, грóші губи́ти** Падать въ цѣнѣ *Старий* (кінь з грошей) *виходить.* Ном. № 10230. *Коралі свої гроші не гублять.* Подольск. **Грóші відкáзувати.** Кромѣ прямого значенія (завѣщать деньги)—быть въ предсмертной агоніи.

Грошови́й, á, é. Денежный. *Грошові податки.* **Грошовé вíйсько.** Наемное войско. **Грошови́й козáк.** Наемный козакъ (для войны). К. ЦН. 226. *Ходив війною з козацтвом грошовим.* К. МБ. II. 121.

Грошови́тий, а, е. Зажиточный. Ном. № 13658. *Деякі між ними й дуже багаті і грошовиті.* Стор. II. 154. *Черевань був тяжко грошовитий.* К. ЧР. 4.

Грошозаплóд, да, *м.* Копящій деньги. Ном. № 7116. *Хто хоче полюбить суддю-грошозаплода, про його роспитай панів, а не питай у простого народа.* Греб. 365.

Грошолóв, ва, *м.* Гоняющійся за прибылью, за деньгами. *Панські окономи, людські п'явки безсердечні, дрібні грошолови.* К. Досв. 213.

Грошолю́б, ба, *м.* Любящій деньги, сребролюбецъ. Грин. I. 43.

Грошолю́бка, ки, *ж* Любящая деньги.

Грошшя́, шя́, *с. соб.* Деньги, деньжата *Дав йому грошшя нещисленного.* Чуб. III. 271.

Грýба, би, *ж.* Печка для отапливанія, комнатная печь. Чуб. VII. 382. *Принеси цеглинку, або кахлю з груби.* Шевч. 310. *Товстий такий, як груба.* Рудч. Ск. II. 201. Ум. **Грýбка.**

Грубелéзний, а, е. Очень толстый. *Намацав грубелезного стовпа мурованого.* Гн. I. 35.

Грýбий, а, е. 1) Толстый. *Грубе дерево. Дай голому сорочку, а він каже, що груба.* Ком. II. № 745. *Було собі два попи здорових і грубих.* Чуб. II. 335. **Грýба.** Беременная. *Жінка груба.* 2) Грубый. *Як що грубе скажеш....* ЗОЮР. I. 12. 3) **Груби́й.** Плохой. Изъ уваженія къ „святóму хлíбу" очень часто выражаются: **груби́й хліб** вмѣсто **погáний.** *Як де на луках, то й добрі жита, а на царині - і Боже, які грубі.* Кобел. у. Сравн. степ. **грýбший и грубíший.**

Грубия́нство, ва, *с.* Грубость; грубіянство. *Прохали простити їх грубиянство.* Г. Барв. 170. *Грубиянство дике.* К. ЦН. 292.

Грубия́нський, а, е. Грубый; грубіянскій. *Грубиянський вираз.* К. Кр. 13.

Грýбка, ки, *ж.* Ум. отъ груба. Вас 193.

Грубни́й, á, é=Грубий. *Там грубна така корова.* Черниг. Ум. **Грубнéнький.** *А він* (комисар) *був невеличкий, да грубненький.* ЗОЮР. I. 71.

Грýбний, а, е. Относящійся къ печкѣ, печной. *Грубна кагла.*

Грýбник, ка, *м.* 1) Истопникъ. Рудч. Ск. II. 84. Лукаш. 37. *Служили.... по лазнях грубниками.* К. ЧР. 258. 2)=**Пригрубник?** (Чорт) *до дяка просився в грубник жить.* Боровик. 57. См. **Пригрубник.**

Грýбниця, ці, *ж.* Истопница. *Хоч би була сорочку білу наділа та вмилась, а то як та грубниця.* Рудч. Ск. II. 46.

Грýбний, а, е и **грýбній, я, е.** Относящійся къ печкѣ, печной. Зміев. у. *Грубня печина.* Харьк.

Грýбнути, ну, неш, *гл.* Толстѣть, дѣлаться толще *Дерево грубне.* Вх. Лем. 405.

Грýбо, *нар.* Толсто. *Перо грубо пише.* Каменец у.

Грубýля, лі, *ж* Толстуха. *Мати грубуля, дочка товстуля, а син кучерявий.* (Загадка: печь, огонь, дымъ). Ном., ст. 299, № 301.

Гругýрати, раю, еш, *гл.* **Мурчати.** Волынск. г.

Грýд, да. *м.* Возвышенность, холмъ. Ум. **Грудóк.** *На грудку як посіє, то буде картопля.* НВолын. у. **Грудóчок.** *Ой у лісі, в Берестечку, там стояла коршомка на грудочку.* АД. I. 116.

Грýда, ди, *ж.* 1) Комокъ, кусокъ. *За*

його не взяв би срібла хоч повную груду. Чуб. V. 935. Болѣе употребительно въ ум. формѣ: **гру́дка.** (См.). 2) и **груда́.** Замерзшая комками земля, кочки, колоть. Мир. Пов. II. 41. *На Семена-Юди* (1-го сентября) *боїться кінь груди.* Ном. № 486. *Пробила ніженьку на сухую груду.* Грин. III. 159. 3)=**Груд.** Волынск.

Гру́ддя́, дя́, *с соб.* Комки (земли, глины). *Дід уже і груддям кидав і палицею.* Рудч. Ск. II. 37. *Кинувся на незбиту дорогу, набрав груддя.* Мир. ХРВ. 129.

Гру́день, дня, *м.* Ноябрь. Употребляется въ этомъ значеніи издавна. *Поидоша.... на колѣхъ, а по грудну пути, бѣ бо тогда м҃ць груденъ, рекше ноябрь.* Повѣсть врем. лѣтъ: 6605 г. Срезневскій. Матер. для слов. I. 600. То-же въ новѣйшее время: Левч.; Гацц. Абетка, 97; Уманець, Словарь рос.-укр.; Тимч. Р.-м. слов. Съ тѣмъ-же значеніемъ у гуцуловъ. Желех. Тоже въ новѣйшихъ календаряхъ: „Рідн. Краю" на 1907, „Просвіти" на 1908, „Промінь" на 1908. Въ галицкихъ календаряхъ: декабрь. Желех.

Гру́ди, де́й, *ж. мн.* Грудь, перси. *Сіль тобі в вічі, а камінь у груди.* Ном. *Хрипить у грудях — не буть мені в людях.* Ном. *Коралі і дукачі як жар горіли на її повних грудях.* Федьк. Ум. **Гру́доньки.**

Груди́на, ни, *ж.* Передняя часть груди, гдѣ находится грудная кость. *Нічим грудини прикрити.* Ном. № 1527. *По чому продаєш грудину?* (О человѣкѣ, у котораго грудь раскрыта). Ном. № 11226. 2) Передняя часть груди, отдѣленная отъ стяга, грудина. *Волова грудина.*

Гру́дка, ки, *ж.* Кусокъ (какой либо плотной массы), комокъ. Вас. 178. Шух. I. 260, 261. *Грудка землі.* Ном. № 297. *Масла грудка.* Ном. № 6372. *Грудка кашки.* Чуб. III. 477. Ум. **Гру́дочка.** *По грудочці сахарю дала.* Грин. I. 89. *Грудочка соли.*

Грудкови́й, а́, е́. Относящійся къ куску, комку; въ кусочкахъ. *Одважте мені на квіток сахарю грудкового.* Васильк. у.

Грудкува́тий, а, е = Грудуватий. *Грудкувата дорога.* Херс.

Грудне́вий, а, е. Ноябрьскій.

Грудни́й, а́, е́. 1) Грудной. Левиц. I. 136. 2) = **Грудуватий.** (отъ слова **груда**). **Грудна́ доро́га.** Дорога съ колотью, колоткая дорога.

Грудни́на, ни, *ж.*=**Грудина.** *Груднину так собі одкрила.* Котл. Ен. V. 17.

Грудни́стий, а, е. Имѣющій большую грудь, грудастый. (Чаще говорится о женщинахъ). *Грудниста жінка.* Міусск. окр.

Грудни́ця, ці, *ж.* 1)=**Грудина 1.** Подольск. г. *Плечі і грудницю руб'ям покриває.* Мкр. Н. 97. 2) Раст. Linosiris villosa Dc. ЗЮЗО. I. 126.

Грудня́стий, а, е=Грудуватий. *Скаче легенька борона по грудняcтій ріллі.* Мир. ХРВ. 366.

Грудови́й, а́, е́. На возвышенномъ мѣстѣ растущій (о травѣ: См. **Груд**). *Сіно грудове добре—води й не бачило.* Черниг.

Грудо́к, дка́, *м.* Ум отъ **груд.**

Грудома́ха, хи, *ж.* Большой комокъ, большой кусокъ какой либо массы плотной. *Грудками в воду і почали жбурляти; Юда як не вхопить грудомаху, як не бухне.* Гн. I. 120.

Гру́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **грудка**

Грудо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **груд.**

Грудува́тий, а, е. 1) Въ комкахъ находящійся, комковатый. *Грудувата рілля.* Канев. у. *На гречків'ї жито посіяв, а на ріллі ні, бо грудувата й дощу нема.* Волч. у. 2) О дорогѣ: кочковатый, колоткій. *Грудувата дорога, а проте їхать нічого* (т. е. сносно).

Грудя́, ді́, *ж.*=**Груда 1.** Угор.

Гружа́вина, ни, *ж.* Топкое мѣсто, трясина. НВолын. у.

Гружа́віти, вію, еш, *гл.* Грузнуть. *Якс там болото! їден копит гружавіє.* НВолын. у.

Гружа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Мѣшать, размѣшивать. Вх. Лем. 405. **Гружа́ти ма́сло.** Дѣлать масло. Вх. Лем. 405.

Гружде́ль, ля, *м.* Родъ гриба—груздь? Каменец. у.

Гружля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Втаптывать, вдавливать. *Ходя воли по озимені та й гружляють, бо земля мокра.* Каменец. у.

Гру́з, зу, *м.* Битый кирпичъ, щебень. *Оклинцював її* (хату), *грузом набив.* Г. Барв. 53.

Грузді́нь, ня, *м.* Родъ гриба. Вх. Зн. 12.

Гру́здь дя́, *м.* Грибъ: груздь, Agaricus piperatus. Чуб. V. 1183.

Грузи́ло, ла, *с.* Шестъ съ желѣзной скобой, которымъ рыболовы придерживаютъ края сѣти у дна (при вытягиваніи). МУЕ. I. 46. (Добруджа).

Грузи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Истаптывать, мѣсить ногами размягченную дождемъ зем-

лю. *Кіньми двора та й не грузіте.* Чуб. IV. 410.

Гру́знути, ну, неш, *гл.* Вязнуть, увязать. *Замордована скотина по саме черево грузне у багні.* Стор. I. 91.

Грузо́та, ти, *ж.* Топкое мѣсто, трясина. Черк. у.

Гру́зь, зі, 1) *ж.*=**Грузота.** Кіев. у. 2)=**Груз.** *Аж кара вас Господня на грузь не розвалит.* Федьк. 3) Густая грязь. Шух. I. 81.

Гру́зьки́й, а, е, Топкій, вязкій. *Була дороженька барзо грузька.* АД. II. 37. *Грузьке дно в річці.*

Гру́зько̀, *нар.* Топко, вязко. Ном. № 13323. *Грузько йти.*

Грузя́вина, ни, *ж.*=**Грузота.** НВолын. у.

Гру́к, *меж.* и пр.=**Грюк** и пр.

Груку́чий, а, е. Стучащій. МВ. Ш. 124.

Грумічáти, чáю, єш, *гл.* Сердито ворчать на кого (о человѣкѣ), побранивать. *Їсть та й їсть та на нас ще грумічає, що не їмо.* Грин. I. 33.

Грумоті́ти, мочу́, ти́ш, *гл.*=**Грюкотіти.** *І стукотить, і грумотить, за комір вода ллється.* Рудч. Чп. 88.

Гру́н, на, *м.* Холмъ, возвышенное мѣсто, горка. Угор. Ум. **Груно́к.** *На грунку стояла.* Гол. II. 560.

Грундзювáти, дзю́ю, єш, *гл.*=**Ґру́ндзувати.**

Грунт, ту, *м* и пр. См. **Ґрунт** и пр.

Гручáти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Грюкотіти.** Грин. II. 310.

Гру́ша, ші, *ж.* 1) Груша (дерево и плодъ). *Чорте, нá груш, тільки мене не воруш.* Ном. № 383. *Під грушею ляже та й спить.* Руд. Ск. I. 175. **Наказáв на вербі груш.** Пустяковъ, небылицъ наговорилъ. Ум. **Гру́шка, гру́шечка.**

Грушéвий, а, е. Грушевый. *Грушевий квас, грушева палиця.*

Грушéвина, ни, *ж.* Грушевое дерево. *На грушевині гніздище.* Чуб. I. 122.

Гру́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **груша.**

Груши́на, ни, *ж.* Грушевое дерево. Волч. у.

Груши́ця, ці, *ж.*=**Груша.** *Грушице моя, чом же ти не зеленая?* Мет. 251. Ум. **Груши́чка.**

Грушíвка, ки, *ж.* Сортъ плахти. Черниг у.

Гру́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **груша.** Рудч. Ск. I. 66, 175; II. 24. 2) Раст. а) Pyrola secunda L. Борз. у. б)=**Картопля.** Вх. Пч. I. 13; в)—**ди́ка.** Thalictrum minus. Вх. Пч. I. 13; г)—**лісовá.** Purola senuola. Шух. I. 22. 3) **Гру́шки дáти.** Особеннымъ образомъ ударить по головѣ.

Грушкóвий, а, е. Грушевый. *Та й на мою головоньку білий цвіт упав: вишневий, черешневий додолочку, яблучковий, грушковий на головочку.* Мал. Св. 16.

Грушшá, шя́, *с. соб.* Груши (деревья и плоды). О. 1861. X. 27.

Грущáник, ка, *м.* Пирогъ съ грушами. Желех.

Грущáнка, ки, *ж.* (Выговаривается также и **грущи́нка**). Родъ кушанья, свареннаго изъ растертыхъ грушъ. *Грущинку варять з грушок, котрі перетирають через сито.* МУЕ. I. 101.

Грущи́на, ни, *ж.* Груша, незначительная, плоховатая груша. Желех.

Гру́яти, ру́ю, єш, *гл.* Каркать. *Ворон грує. Ой ворони чорненькі, чого ви крячете, груїте жалібненько?* Морд. К. 62.

Грюзь, зі, *м.* Грузила изъ камней, привязанныя внизу невода. Вас. 186.

I. **Грю́к,** *меж.* для обозначенія стука: стукъ. *Стук-грюк в віконечко!*

II. **Грюк, ку,** *м.* Стукъ, грохотъ. *Ні стуку, ні грюку.* Ном. № 8988.

Грю́кало, ла, *м.* и *с.* Сильно стучащій человѣкъ. *Отцей (отце) ще мені грюкало!*

Грю́кання, ня, *с* Стучаніе, грохотаніе.

Грю́кати, каю, єш, *гл.* Стучать, грохотать. *Не грюкай дверима.*

Грю́кнути, ну́, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **грюкати.** Стукнуть, грохнуть. *Стукнули-грюкнули, мов в великий дзвін.* Нп.

Грю́княва, ви, *ж* Стукотня. *Бісова стукнява та грюкнява.* Харьк. у.

Грюкóну́ти, ну, неш, *гл.* Сильно стукнуть, грохнуть. *Як грюконе об стіну!*

Грюкотáти, чу́, чеш и **грюкотіти, чу́, ти́ш,** *гл.*=**Грюкати.** *Стукотить-грюкотить, сто коней біжить.*

Грюкотнéча, чі, *ж.*=**Грюкнява.**

Грюкóтнява, ви, *ж.*=**Грюкнява.** *До двору близько не можно й підійти: стукотнява, грюкотнява.* Грин. I. 40.

Гряд, ду, *м.* К Псал. 178. *Іде гряд.* Ном. № 13403. *З пари робиться роса, иней, сніг, гряд.* Ком. Р. II. 25.

Гря́да, ди, *ж.* 1) Гряда, грядка. Ном. №№ 10957, 6420. *Були в мене два городи,—тепер нема й гряди.* Чуб. V. 901. Чаще въ ум. формѣ **гря́дка.** 2) Островъ, лежащій въ плавнях, хребетъ острова не

затопляемый водой. Браун. 51. О. 1862. V. Кух. 99. КС. 1873. I. 57. *В плавнях бувають сухі гряди, на них робляться пластунські курені.* О. 1862. II. 63. 3) Мѣсто, гдѣ рѣка проходитъ узкое русло и волны ея подпрыгиваютъ и плещутъ. Вх. Пч. II. 25. 4) Бревно, жердь въ сельской хатѣ, амбарѣ, ниже потолка, тянущаяся отъ одной стѣны къ другой; такихъ жердей обыкновенно двѣ, на нихъ развѣшиваютъ одежду, сушатъ бѣлье, дрова, коноплю. Фр. Пр. 189. МУЕ. III. 46.

Гряди́на, ни, *ж.* 1) Градина. Дещо. *Як грядини, у його котилися сльози.* Г. Барв. 508. 2) Твердая земля между болотами; полоса земли, находящаяся выше поверхности по сторонамъ. *Як дорогою їхав я зараз після великодня, то оце грядина суха, а далі улоговина—й кально.* Волч. у. *Отак у Чорноморії: оце грядина—сіно гарне, степове, а це улоговина—осока, очерет.* Волч. у.

Гряді́ль, ля, *м.*=**Граділь**. Угор. Вас. 199.

Гря́дка, ки, *ж.* 1) Гряда, грядка. *Сидить як морква в грядці.* Ном. № 10957. Угор. Ум. **Гря́дочка**. Чуб. III. 121. 2)=**Гряда 2**. МУЕ. III. 47. 3)=**Гряда 4**. Шух. I. 97, 98. 4) Рядъ сноповъ положенныхъ для обмолачиванія. *А ну,—каже,—молоти, небоже, скоріш!... І стане у грядки, і вже так було почне вимахувать ціпом.* Сим. 198. 5) **Сягну́ти в чужу́ гря́дку**. Сойтись съ чужой женой. Вх. Зн. 68.

Грядови́й, а́, е́. 1) Градовой. 2) Относящійся къ **грядѣ 2**. 3) **Грядови́й не́від**. Неводъ, который тянутъ не въ лодки, а на берегъ. Браун. 9.

Грязи́во, ва, *с.* Бреніе. *Зробив грязиво з слини.* Ев. I. IX. 6.

Грязи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Грязнить. Аф.

Грязо́та, ти. *ж.* Грязь. *Вилила свекруха додолу та наробила грязоти.* Чуб. V. 692.

Грязь, зі́, *ж.* Грязь. *В-осени ложка води, а дві грязі.* Ном. № 13612.

Гря́зьки́й, а, е. Грязный (о дорогѣ, вообще о растворенной дождемъ землѣ). *Грязька дорога. Калюжа грязька.* Чуб. III. 138. *Ой вийду й на вулицю, аж вулиця грязька.* Грин. III. 166.

Гря́зько, *нар.* Грязно (о дорогѣ, вообще о растворенной дождемъ землѣ). *У чоловіка камінець лежить перед порогом, шоб не грязько було.* Рудч. Ск. II. 153.

Грязю́ка, ки, *ж.* Большая грязь. *На дворі грязюка та холод.* Левицк. I. 74.

Грязя́, зі́, *ж.*=**Грязь**. Лохв. у.

Гря́к! *меж.*=**I. Грюк**. *Стук-гряк та й свіжий п'ятак.* Ном. № 10433. *Гряк по столу кулаком.* Мир. ХРВ. 195. *Загуркотів грім—гряк! трісь!* Мир. ХРВ. 169.

Гря́кати, каю, еш, *гл.*=**Грюкати**.

Гря́кнути, ну, неш, *гл.* 1)=**Грюкнути**. *Стукнули, грякнули, мов в великий дзвін.* Чуб. III. 278. *Стукни, грякни копитами у ворота.* Чуб. V. 943. 2) Упасть съ грохотомъ, стукомъ. *Циган як одрубав гіляку, так і гракнув* (з дерева) *об землю зо всієї сили.* Рудч. Ск. II. 182.

Гря́на, ни, *ж.* Часть? *Як придавив ложкою, так шкурка на каші аж на чотирі гряни й роспалась.* Черк. у.

Гря́ний, а, е. Зеленый. Кажется, употребляется только въ выраженіи: **Гря́на неді́ля**—зеленыя святки, Тройцынъ день. *На гряній неділі, на гряній неділі русалки сиділи, сорочок просили.* Мет. 309.

Гряни́ця, ці, *ж.* Граница. ЗОЮР. I. 106. *Біля гряниці не впада будувать світлиці.* Ном. № 9764. *Турецькі гряниці.* Мет. 473. *Пішли хлопці за гряницю, що ми їх кохали.* Чуб. V. 308. Ум. **Гряни́чка, гряни́ченька**. *А по той бік гряниченьки француз наступає.* Чуб. V. 1196.

Гряни́читися, чуся, чишся, *гл.* Размежевываться, дѣлать, класть границы. *Було оце як стануть гряничиться, то село на село йде. Той каже: „сюди гряниця!" а той каже: „сюди!"* ЗОЮР. I. 106. *Скажи, де світ гряничиться не тьмою?*

Гряни́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **гряни́ця**.

Гряни́чний и **гряни́шний, а, е**. Граничный, граничащій. *Гряничні знаки.* К. Іов. 52. *Себе царем пустинь грянишних славе.* К. ПС. 83.

Гря́нути, ну, неш, *гл.* Быстро двинуться. побѣжать, поѣхать. *Ой вийду я за ворота, сюди-туди гляну: нема мого миленького,—я додому гряну.* Чуб. III. 169. *В мене дочка ледащиця, не ночує дома, як вечір настане, на вулицю гряне.* Грин. III. 200.

Грянча́стий, а, е=**Гранчастий**. *Грянчаста чарка.* Черк. у.

Гря́нь, ні, *ж.* Раст. Lychnis chalcedonica. Вх. Пч. II. 33.

Грясти́, гряду́, де́ш, *гл.* 1) Быстро и съ шумомъ бѣжать, ѣхать. *Гряде четвернею коней.* Волынск. г. 2) Заимствовано

изъ церк.-слав. яз. Важно идти или ѣхать, шествовать, грясти. *І гряде царська дружина до царя велично.* К. Псал. 109.

Гря́стиця, ці, *ж.* —**звича́йна.** Раст. Dactylis glomerata. Шух. І. 20.

Гряхоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Грюкотіти.** *Стукотить гряхотить, кобиляча голова біжить.* Рудч. Ск. П. 67.

Гу! *меж.* 1) Ау! *А де ти? гу! сховайсь у ліс, а я в траву.* Ном. № 14142. 2) Подражаніе гудѣнію, напр. вѣтра. *Вітер каже: „гу-гу-гу, сім свит продму“.* Ном. № 11161. Также о непрерывномъ звукѣ плача: *А зузуленька як ку, так ку! а я молода, як гу, так гу!* Чуб. V. 589. 3) Протяжный выкрикъ при пѣснѣ. *І—гу! Загнув батько дууг!* Шевч. 187. *Свекор оженився батько утопився.... І—гу!...* Шевч. 339.

Губа́, би́, *ж.* 1) Губа. *Як би не зуби та не губи, була б душа на дубі.* Ном. № 368. *Язичок мельне, та й у кут, а губу натовчуть.* Ном. *Поцілував Бондарівну у самії губи.* Закр. 100. Иногда въ значеніи: ротъ. *Має губу від уха до уха.* Ном № 12982—ротъ до ушей. *З доброї губи добре і слово.* Посл. **На всю гу́бу.** Вполнѣ, совершенно, сильно, очень. *Реве на всю губу.* Чуб. Ш. 382. *На всю губу пан.* Ном. № 1160. *Гріха на всю губу.* Шевч. Въ Галиціи—**цілою губою.** *Газди цілою губою.* Ном. № 10101. **Роспусти́ти гу́би.** Много говорить, врать, сплетничать. *А вони вже й роспустили губи; ех, бабська натура!* Ном. **Гу́бу закопи́лити.** а) Надуться, разсердиться; б) заважничать. Ном. № 5084 **Роби́ти з губи́ халя́ву.** Не исполнять обѣщанія. *Не роби з губи халяви.* 2) мн. **гу́би.** Грибы. *А хто любить губи, губи, а я печериці.* Закр. 87. *Виросло несчислено богато ріжних губ та грибів.* Гн. І. 70. 3)=**Губа́ня.** Гол. Од. 80, 83. Ум. **Гу́бка, гу́бонька, гу́бочка.** Мнж. 108. Ув. **Губи́ще.**

Губа́нь, ня́, *м.* Имѣющій большія губы.

Губа́ня, ні, *ж.* Родъ нагольнаго тулупа безъ рукавовъ. Гол. Од. 80.

Губа́тий, а, е. 1) Имѣющій большія губы, толстогубый, губастый. Чуб. І. 5. *Багатая-губатая, а ще к тому пишна, а вбогая-хорошая, як у саду вишня.* Чуб. V. 38. 2) **Губа́тий віл.** Волъ съ большой мордой. КС. 1898. VII. 46.

Губеня́, ня́ти, *ж.* Губка (у человѣка). Ласкательное слово, употребляемое болѣе во мн. ч.: **губеня́та.** *Мале дитя надме губенята.* Левиц. І. 43. Ум. **Губеня́тка.**

Губе́рець, рця, *м.* Губернскій чиновникъ. Котл. МЧ. 432. *Ой до мене губерець підсипавсь.* Котл. МЧ. 475.

Губерна́тор, ра, *м.* 1) Губернаторъ. Чуб. V. 973. *Вийшов до Ївги губернатор з судящими.* Кв. П. II. 74. 2) Управляющій имѣніемъ. *Панів-дідичів ніколи й не бачили. Майонтком правили губернатори.* О. 1862. II. 58. Ум. **Губерна́торчик.** *Паночку, губернаторчику, голубчику, сьому не правда!* Кв. П. II. 73.

Губерна́торський, а, е. Губернаторскій. *Пійшла.... до губернаторського дому.* Кв. П. II. 72.

Губе́рня, ні, *ж.* 1) Губернія. Чуб. V. 978. 2) Губернскій городъ. *Сяя дорога до Київа губерні.* Чуб. V. 980.

Губе́рський, а, е. Губернскій. *Кого ж ти думаєш діждатись* (женихом)? *Може пана якого, або губерського панича?* Котл. НП. 362.

Губи́ти, блю́, биш, *гл.* 1) Губить, истреблять, уничтожать. *Що тіло любить, тое душу губить.* Ном. № 8788. *Того в'яжуть, того ріжуть, той сам себе губить.* Шевч. 75. *Не губи мене з світу.* Рудч. Ск. І. 134. 2) Терять. *Який раз це ти вже гроші губиш?*

Губи́тися, блю́ся, бишся, *гл.* 1) Погубляться. 2) Теряться. *Не губись там од неї, бо город великий.* Зміев. у.

Губи́ще, ща, *с.* Ув. отъ **губа.** *Замкни моїм ворогам губи і губища.* Чуб. І. 95.

Гу́бка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **губа.** *Коли гроші кажуть, то всі мусять губки постулювати.* Ном. № 1426. *Стисну щиро за рученьку, в губки поцілую.* Чуб. V. 65. 2) Древесный грибъ, трутнякъ. Полт. Polyporus. ЗЮЗО. І. 132. *Під пеньком губка.* Ном. № 5396. Пережженный трутнякъ даютъ собакамъ, заболѣвшимъ водобоязнью. Ном. № 13672. Отсюда пословица объ упорномъ, не обращающемъ ни на что вниманія человѣкѣ. *Хоч йому губки дай, а він усе своє.* Ном. № 2654. Разсердившись, говорятъ надоѣдливому просителю. **Гу́бки,** т. е. **дам тобі гу́бки.** Ном. № 13672. 3) Трутъ. *Взяв губку та криню, креснує і викресав.* Рудч. Ск. II. 202. *Нема ні кресала, ні губки.* Грин. І. 219. 4) Въ основѣ для полотна, находящейся еще на сновальницѣ: то количество нитокъ, которое протянуто между двумя вертикальными сторонами въ одномъ мѣстѣ—отъ колыш-

ка до колышка. Употребляется какъ мѣра полотна: *Одинадцять губок полотна було.* НВолын. у. *Цілу губку я уткала.* Черниг. у. 5) „Полотнище шерстяной ткани, составляющее одну половину запаски, которая сшивается изъ двухъ губок". Вас. 171. 6)—водяна́. Раст. Spongia fluviatilis. L. ЗЮЗО. I. 137.

Губокопи́лка, ки, *общ.* Тотъ, который часто гу́бк попи́лить, т. е. сердится или важничаетъ. Константиногр. у.

Гу́бонька, ки, *ж.* Ум. отъ губа.

Гу́бочка, ки, *ж.* Ум. отъ губа.

Губрі́й, рія́, *м.*=**Губань.** Конотоп. у. *Губріем прозвано його за те, що був вельми багатий і добре губатий.* Г. Барв. 448. Ув. Губріяка. Аф. 370.

Гу́бці, бець, *ж. мн.* Губки. *Мандзейро, душейко, дай же ми губці.* Гол. II. 484.

Губ'я́ка, ки, *ж.* = **Губка 2.** Радом. у.

Гугнавець, вця, *м.* Гнусливый человѣкъ. Желех.

Гугна́вий, а, е=**Гугнявий.** Угор.

Гу́гнати, наю, ешь, *гл.* = **Гугнявіти.** Угор.

Гугни́вий, а, е=**Гугнявий.** *А Кирило Тур.... гугнивим голосом: хиба ж тобі не страшно вмірати?* К. ЧР. 395.

Гугни́во, *нар.*=**Гугняво.**

Гугни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1)=**Гугнявіти.** *Щось гугнить, ніяк його і не второпаєш, що він верзе.* Стор. II. 69. *Угу, гугнить ворона.* Стор. I. 15. 2) Не ясно звучать. *Десь далеко гугнив охотничий ріг.* Стор. М. Пр. 110.

Гугна́вий, а, е. Гнусливый, говорящій въ носъ.

Гугня́віти, вію, ешь, *гл.* Гнусить, говорить въ носъ. *Мов собака мурличе, та ще й гугнявіє.* Кв.

Гугня́во, *нар.* Гнусливо. *Як крикне, та ще й гугняво.* Стор. I. 253.

Гуготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Производить глухой шумъ. *Далі стало вже гуготіти, мов клекоче море, або гуде великий вітер здалеку.* Кв. *Дивись, як гуготить огонь, наче у гуті.* Черниг. г.

Гугу́п, *межд.* То же, что и **гуп,** но еще сильнѣе. *Гугуп навзнаки у сні і роскинув руки.* Рудан. I. 81.

Гуда́к, ка, *м.* 1) Музыкантъ, скрипачъ. Гол. II. 121. *Ой гудаки красно грають, а я не танцюю.* Гол. IV. 500. 2) Насѣк.: скрипунъ, дровосѣкъ, Cerambyx. Вх. Уг. 234. Ум. **Гуда́ченько.** *Заграй же мі, гудаченьку, як сам розумієш.* Гол. IV. 480. **Гудачо́к.** Гол. IV. 373.

Гу́дж, джа, *м.* Узелъ. *Біда ж мені з таким мужом, що не в'яже штани гуджом.* Чуб. V. 1152.

Гуджа́, гуджга́! *межд.*=**Гиджга.** Ном. № 4357. *А тю його! гуджга!* Котл. Ен. IV. 44.

I. Гудзь, зя, *м.* и пр.=**Гудзь** и пр.

II. Гудзь и **гудзя́!** *межд.*=**Гудзь.** Гв. I. 25. Kolb. I. 65.

Гудзи́вець, вця, *м.* Волкъ. Борз. у.

Гу́дина, ни, *ж.*=**Огудина.** Г. Барв. 438. *Помалу ж ходи, бо потопчеш гудину у гірках.* Черниг.

Гу́дити, джу, диш, *гл.* Хулить, осуждать, порицать. Мет. 410. *Судите, гудите, а самі такі.* Лукаш. 79. *Здорові будьмо, та себе не гудьмо.* Посл.

Гу́діння, ня, *с.* Порицаніе, осужденіе. См. **Гу́дити.**

Гудіння, ня, *с.* Гудѣніе, гулъ. (См. Густи). Левиц. I. 389; Левиц. Пов. 83.

Гудіти, ду́, де́ш, *гл.*=**Густи.** *Добре гудіти, коли є чім шуміти.* Ном. № 1398. Рѣдко употребляется.

Гу́дкати, каю, ешь, *гл.* Разсказывать, поговаривать. *Лю́де гу́дкають* — поговариваютъ, ходитъ слухъ. Вх. Лей. 406.

Гу́для, лі, *ж.* 1) Сумятица, безпорядокъ, смятеніе. Вх. Лем. 406. 2) Плохая работа. Вх. Лем. 406.

Гудо́к, дка́, *м.* Родъ духового инструмента. *Гудеть, як гудок.* Ном. № 13895.

Гудьба́, би́, *ж.* Порицаніе, осужденіе См. Гудіння.

Гудю́чий, а, е. Гудящій. *Гудючий лютий зимній вітер.* Левиц. I. 55. *Гудюча розмова.* Левиц. Пов. 243.

Гуж, жа́, *м.* 1) Гужъ. Ремень для прикрѣпленія оглобли къ хомуту. Вас. 159. *Коли взявся за гуж, не кажи, що не дуж.* Ном. № 11015. **Приста́ти з норо́тними гужа́ми.** Требовать настойчиво. Ном. № 3439.

Гужа́! *межд.*=**Гуджа.** *Гужа його!* Чуб. I. 56.

Гужва́, ви́, *ж.* Распаренная древесная вѣтвь, употребляющаяся для связыванія, обыкновенно въ видѣ кольца. Шух. I. 74, 87, 187.

Гужовня́, ні́, *ж.* Часть плуга. Морд.

Гужі́вка, ки, *ж.* = **Ружва.** Г. Барв. 64; Шух. I. 74.

Гужо́в, жова́, *ж.* 1)=**Гужва.** Угор.

2) Желѣзная цѣпь.... связывающая плугъ съ колесами. Вх. Лем. 406.

Гуз, за, *м.*=**Іудзь.** КС. 1893. VII. 447. Ум. **Гузик.**

Гуза́, зи́, *ж.* Корма, задняя часть лодки. Черк. у.

Гуздечка, ки́, *ж.*=**Уздечка**=**Вуздечка.** *Привʼяжи свого коня чим небудь, а сам возьми гуздечку.* Грин. II. 110.

Гу́зеро, ра, *с.*=**Гузирь 1.** Вх. Зн. 12.

Гузире́ць, рця. *м.* Ум. отъ **Гузирь.**

Гузи́рь, ря. *м.* 1) Комель дерева. (**гу́зер, гу́зір**). Шух. I. 88, 176. Комель, нижняя толстая часть снопа. Kolb. I. 63. Ном. № 313. МУЕ. I. 83. Чуб. VII. 378. *Гузирем подавай снопи.* 2) Мѣсто, гдѣ мѣшокъ связанъ, завязанъ. Уголъ мѣшка или косого мѣшечка. Лохв. у. 3) Мѣшокъ въ бреднѣ. Ум. **Гузире́ць.** *А він торбинку за гузирець та й висиав груші.* Рудч. Ск. II. 30.

Гузи́ця, ці, *ж.* Задница. Ном. № 5655.

Гузи́чний, а, е. Заднепроходный. **Кишка гузи́чна.** Прямая кишка. МУЕ. I. 69.

Гу́зір, ря́, *м.* См. **Гузирь 1.** Шух. I. 176.

Гу́зка, ки, *ж.* 1) Тупой конецъ въ яйцѣ. Ив. 41. Тупой конецъ веретена. Вас. 153. Грин. II. 318. Тупой конецъ огурца. *Валялися недоїдені гузки з огірків.* Мир. ХРВ. 410. 2) Мозоль на пятѣ. Ковотоп. у. 3) Бородавка. *Гузки.... випікають гузкою веретена.* Грин. II. 318. 4) Жировая опухоль. Мил. М. 103. 5) Нижній, задній конецъ очіпка, собранный сборками въ пучекъ. Вас. 191.

Гузни́ця, ці, *ж.*=**Гузи́ця.** Лохв. у. Ум. **Гузни́чка.** Лохв. у.

Гу́зно, на, *с.* Задница. Ном. № 2995, 2617.

Гузна́нка, ки, *ж.* Прямая кишка. Харьк. См. **Гузничний.**

Гузо́к, зка́, *м.* Небольшой волъ съ малыми рогами. КС. 1893. VII. 44.

Гузува́ти, зу́ю, зи, *гл.* Мѣшкать. Мнж. 178.

Гуза́! *меж.*=**Гудзя.** Вх. Лем. 476.

I. Гук, ку, *м.* Подражаніе сильному звуку.

II. Гук, ку, *м.* 1) Звукъ. *Тишу не чути, а гук чути.* Ком. Р. II. 27. *Рай цілий радости і пекло мук, пісні славʼянські, голос з того світа, невідомий од серця і до серця гук.* Петренко. (Юж.-р. Зб. А Метл. 40). 2) Крикъ, гулъ, шумъ, стукъ, грохотъ. Мкр. Г. 48. *Ой гук, мати, гук, де козаки пʼють.* Мет. 449. *Братчики з веселим гуком підняли діжки з медом та горілкою.* К. ЧР. 282. *Щось гукне: „Химо, Химо!“ та й підде гук по темному бору, аж лунає.* МВ. II. 65. *У неділю гуки по селу: Карадіч дочку оддає.* Федьк. *Настя розчахнула двері з гуком.* МВ. II. 46. *Гук з замкової гармати.* Стор. МПр. 73. 3) Небольшой водопадъ, порогъ на рѣкѣ. Шух. I. 6. 4) Трубка волынки. О 1862. V. Кух. 37, 34. *Гуде, як гук.* Ном. № 13895. 5) Птица. а)=**Гукало.** Вх. Пч. II. 8; б)=**Гукарня.** Вх. Лем. 406. 6) Насѣк. Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. I. 7. См. **Гуком.** Ум. (кромѣ 1 и 2 знач.). **Гучо́к.** Вх. Лем. 406.

Гукало, ла, *с.* Птица=**Бугай.** Ardea stellaris. Вх. Пч. I. 16. II. 8.

Гукани́на, ни, *ж.* Крики, окликанія.

Гука́ння, ня, *с.* Крикъ, окликаніе, зовъ.

Гукарня, ні, *ж.*=**Пугач.** Bubo maximus. Вх. Лем. 406.

Гука́ти, ка́ю, ши, *гл.* 1) Издавать сильный звукъ, громко кричать, призывать кого. *Заголосить, як та мати, голоска гармата. Гукатиме-кричатиме не одну годину.* Шевч. 450. *Через греблю повалили, гукають, співають.* Шевч. 189. *Як гукають, так і одгукуються.* Ном. № 7127. *До могили припала, матусеньки гукала.* Мет. 277. *Гукає на його.* 2) Толкать. Шух. I. 176. 3) Оплодотворить (свинью). *Кнорос.... гукає льоху, а тота від того упороситься.* Шух. I. 212.

Гука́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Случаться, совокупляться. Вх. Уг. 234.

Гу́кля, лі, *ж.* Распутная, гулящая женщина. Желех.; блудница. Вх. Зн. 12.

Гукну́ти, кну́, не́ш, *гл.* Однокр. в. отъ гл. **гукати.** *Як стукне, так і гукне.* Ном. № 7128. *Гукнув: здоров, дядьку!* Рудч. Ск. II. 80 *Загомонять самопали, гукнуть гаківниці.* Шевч. 450.

Гу́ком, *нар.* Много. *Дід бабу дрюком: йому меду гуком.* Ном. № 13968. *Гуком бараболі.* Грин. III. 556. *Тепер у мене гуком свиней.* Г. Барв. 420.

Гукону́ти, ну, неш, *гл.* То же, что и **гукнути,** но съ силой. *Грізно гуконув Гриць ко.* Мир. Пов. I. 116. *А чоловік з борозни: „а куди?“ як гуконе!* Драг. 15. *Гуконула гаківниця.* Мир. ХРВ. 126.

Гукотíя, тíї, гукотня́, ні, *ж.*=**Гукання,** Желех.

Гу́ку! *меж.*=**I Гук.** Ном. № 12514.

Гу́лявий, **а**, **е**. Сумасшедшій. Желех.

I. **Гу́лий**, **а**, **е**=**Гу́лий**.

II. **Гу́лий**, **лого**, *м*. Птица: красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Гули́ти, **лю́**, **ли́ш**, *гл*. Соблазнять обманчивыми обѣщаніями, дурачить обѣщаніями. *А ти все гулила, що він хлібця нам принесе.* Федьк. Ш. 161. *За вечерею бояре дружечок гулили: подавали їм почесну, а сами ковтали, або з рук їх яку небудь страву виривали.* Мкр. Н. 35.

Гу́лиця, **ці**, *ж*.=**Вулиця**. Грин. Ш. 128, 72, 341. К. Дзв. 173. *А на нашій гулиці усе хлопці молодці.* Грин. Ш. 99. Ум. **Гу́лонька**, **гу́лочка**. *Вийди, доню, на гулоньку.* Чуб V. 651. *За дудочку да й ні гулочку.* Грин. Ш. 99.

I. **Гу́лі**, *меж.* Употребляется для призыва голубей. *Гулі, гулі, голуби, ви летіте сюди!* Чуб. Ш. 192.

II. **Гу́лі**. Употребляется какъ глаголъ: гулять. *Не плач, дитинко, гулі підемо. Що на нашій та гулиці все гулі та гулі.* Грин. Ш. 72. Употребляется какъ существительное: гулянье, бездѣйствіе. *Гулі не одного в лапті обули.* Ном. № 12559.

Гу́лонька, **гу́лочка**, **ки**, *ж*. Ум. отъ **гулиця**.

Гу́ль! *меж.*=I **Гулі**.

Гу́льба́, **би́**, *ж*. Кутежъ, пиръ, пирушка, собраніе гостей. *Об Різдві їх заручили. Гостей-гостей наїхало!.. Гульба почилась до самого світу.* МВ. (О. 1862. Ш. 49).

Гу́льбини, **бин**, *ж. мн.* Гулянье, собраніе для забавъ, веселаго препровожденія времени. *Там гульбини тоді були: зібрались родичі і чужі добрі люде і веселились собі.* Новомоск. у.

Гу́льбище, **ща**, *с*. Мѣсто гуляній, увеселительныхъ собраній, гульбище. *Було гульбище на високій могилі.... Посходять було на ту могилу, балакають, у карти грають, співають.* ЗОЮР. I. 280. *У нас над річкою в лісі; в тім лісі лощина, де колись було гульбище,—пани гуляли.* ХС. IV. 27.

Гу́льбощі, **щів**, *ж. мн.* Гулянье, веселіе, кутежъ. *Не втомлена гульбощами, горем не перемучена, ясна була собі, як тихеє літо.* МВ. II. 83.

Гульві́са, **си**, *м*. Гуляка, повѣса, шалопай. К. ЧР. 130. Котл. Ен. I. 33. Чуб. I. 245. *А з яру та лісу, з собаками та псарями, іде пан гульвіса.* Шевч. 472.

Гульк, *меж.* Глядь, вдругъ, внезапно, шасть. Грин. II. 226. *Гульк назад—аж стоїть поруч чортяка.* Рудч. Ск. I. 63. *Аж гульк! зима впала.* Шевч. 81. *Аж гульк—і в город причвалав.* Котл. Ен. I. 15. *А та собака між жидівське військо—гульк.* Грин. II. 223.

Гу́лька, **ки**, *ж*. Развлеченіе, гулянье, бездѣліе. *А я з гульки додомоньку—єсть де відпочити.* Гол. I. 128. Чаще во *мн. ч. Не ходив ти за волами, але сь ходив за гульками.* Гол. Ш. 82. *Ти все в питки та все в гульки, а об смерті нема й думки.* Грин. Ш. 144.

Гу́льнути, **ну**, **не́ш**, *гл*. Юркнуть, нырнуть, внезапно появиться. *Так і гульнув у воду. Пора, бач, гулькнула не та.* О. 1861. II. 176. 2) Кинуться, броситься, хлынуть. Угор. 3) Крикнуть, хрюкнуть. Угор.

Гу́льна́, *нар.* употребляемое тавтологически для усиленія значенія **гуляти**. *Отак цілісінький день гульма гуляє.* Лубен. у.

Гульну́ти, **ну́**, **не́ш**, одн. в. отъ *гл.* **гуляти**. *Хотілось таки на святий празник гульнуть.* Стор. МПр. 153.

Гульня́, **ні**, *ж*. 1) Гулянье, развлеченіе, забава. *Ні гульня, ні робота.* Ном. № 10911. *Без його і гульня не гульня.* Шевч. 303. 2) Кутежъ. К. ЧР. 88.

Гульта́й, **гульта́йський** и пр.=**Гультя́й**, **гультяйський** и пр.

Гультіпа́ка, **ки**, *м*. 1) Голь, бѣднякъ, оборвышъ (вслѣдствіе разгула). *Ви не які небудь бурлаки, гультіпаки, а січовики.* Стор. II. 277. 2) Повѣса, кутила, гуляка.

Гультіпа́ще, **ща**, *м*. Ув. отъ **гультяй**.

Гульта́й, **тя́я**, *м*, Гуляка, кутила, лѣнтяй, повѣса. *Приймак-гультяй не хоче робити, бере люльку у кишеню, йде до коршми пити.* Чуб. Ш. 127. Ув. **Гультя́ще**. *Великий гультя́ще.* Лукаш. 127.

Гульта́йка, **ки**, *ж* Женщина гуляка, лѣнтяйка. Ум. **Гультя́йночка**. *Моя дочка гультяйночка, дома не ночує.* Нп.

Гульта́йство, **ва**, *с*. 1) Праздность, лѣнтяйничанье, повѣсничество, *І який буде лад з твого гультяйства?* 2) *Соб.* Лѣнтяи, кутилы, повѣсы. *Он зібралось усе наше гультяйство.*

Гульта́йський, **а**, **е**. Принадлежащій, свойственный лѣнтяю, повѣсѣ, кутилѣ. *З гультяя гультяйська й робота.*

Гультяюва́ти, **тяю́**, **єш**, *гл*. Кутить, повѣсничать, бездѣльничать, бродяжничать.

Грунт продам, а сам піду гультяювати. НВолын. у.

Гулю́кати, каю, єш, *гл.*—**на кого.** Кричать на кого, бранить кого. Желех.

Гулюма́ха, хи, *ж.* Большая шишка. Лохв. у.

Гу́ля, лі, *ж.* 1) Дѣтск. голубь. О. 1861. VIII. 8. Чаще во *мн. ч. Прилетіли гулі та й сіли на люлі; а ви, гулі, не гудіть....* ХС. II. 195. 2)=**Сич.** Вх. Лем. 406. 3)=**Гуля.**

Гуля-гуч! *меж.* Крикъ, которымъ гонятъ гусей. Вх. Лем. 406.

Гуля́й-городи́на, ни, *ж.* Подвижная деревянная башня (для военныхъ надобностей).

Гуля́ка, ки, *м.* и *ж.* 1) Кутило, гуляка. К. ЧР. 353. *Де ж ти тепер, моя мила, що ти мене знарядила п'яницею-бурлакою і ледащом-гулякою.* Чуб. № 1061. 2) *ж.* Правая чепіга. Прил. у.

Гуля́кати, каю, єш, *гл.* Кричать. Вх. Уг. 234.

Гуля́лля, лі, *ж.*=**Гульбище.** *Він був на гуляллі з нами; там було багато парубків і дівчат.* Екатериносл. у.

Гу́ля́нка, ки, *ж.* 1) Гуляніе, развлеченіе, забава. *Пусти дочку на гулянки.* Чуб. V. 170. *Походяться де на гулянку під неділю або під свято.* Мир. ХРВ. 87. 2) Свободное отъ занятій время. Употребляется въ выраженіяхъ: **На гуля́нках, гуля́нками.** *Нехай колись на гуляйках* (гуляйками) *зроблю* 3) Въ заборѣ изъ вертикально-стоящихъ досокъ: промежутокъ, оставляемый между досками. Лубен. у. Ум. **Гуля́ньока, гуля́ночка.** *Перебрела дзі річеньки, а Дунаю ніт, та забула гуляньоньки, а роскоші ніт.* Мил. 135.

Гуля́ння, ня, *с.* Гуляніе, веселіе, развлеченіе. *А без мого миленького гуляння немає.* Мет. 5. *Моя дочка на гуляннюю, іди подивися.* Чуб. Ум. **Гуля́ннячко.** Грин. III. 256. *Ой жаль мені коханнячка, дівоцького гуляннячка.* Мет. 76.

Гуля́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **гулянка.**

Гуля́ти, ля́ю, єш, *гл.* 1) Гулять, расхаживать, ходить, ѣздить гдѣ либо. *От котик і довідався, що царь з дочкою гулятиме біля річки.* Рудч. Ск. *По садочку я гуляю, товариша викликаю.* Мет. 69. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* Дума. *Вітер віє повівае, по полю гуляє.* Шевч. 8. *А думка край світа по хмарі гуля.* Шевч. 9. *Ревуть ляхи, а поставець по столу гуляє.* Шевч. 2) Кутить, веселиться, гудять, развлекаться, пировать. *От знов грошей доволі; знов коваль п'є та гуляє.* Рудч. Ск. I. 65. *Гуляй, дитино, поки твоя година.* Ном. *Козацьтво гуляє, байрак гомонить.* Шевч. **Гу́льма гуля́ти.** Гулять напропалую. 3) Быть праздными. *Козак—душа правдивая, сорочки не має—коли не п'є, так нужу б'є, а все не гуляє.* Ном. № 769. *Роби, не лежи, не гуляй!—сам Бог сказав.* Рудч. Ск. I. 178. *Шлях не гуляє,* т. е. много на немъ народу. Ном. № 11390. *Щоб він, гуляючи, навчив Настусю заповідь.* Шевч. 4) Быть въ гостяхъ, развлекаться въ гостяхъ. Рудч. Ск. I. 82. *То оце вже ви й додому? гуляйте в нас іще.* Черниг. *Гуляйте!—Гуляли б, та хліба не брали.* (Шутка). Ном. № 11876. 5) Играть (въ различныя игры). *Вони.... гуляють у карти.* Рудч. Ск. I. 107. *Гуляють у тіскої баби.* Рудч. Ск. I. 199. 6) Танцовать. О. 1862. IV. 25. *Він як заграв на ту дудку, то увесь товар і я гуляли до самого вечора.* Грин. II. 82. 7) О животныхъ: быть въ періодѣ случки, бѣгаться. *Наша корова тепер саме гуляє.* Полт.

Гуля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* 1) Играть чѣмъ. *Чи будеш ним, мов пташкою, гулятись, на ниточці привяжеш для дитини?* К. Іов. 92. 2) Безлично: **гуля́ється, гуля́лося,** возвр. в. отъ **гуля́ти 1, 2.** *Гуляй, серце дівчино, поки гуляється.* Чуб. V. 275. *Мені з своїм родом добре гуляється.* Чуб. V. 275. 3)=**Гуляти 2.** *Лучче мені нить-гуляться та й нікого не боятися.* АД. I. 151.

Гуля́тоньки и гуля́точки, *неспрягаемый* ум. *глаголъ* отъ **гуля́ти.** *А тепер єсь у пригоді, гулятоньки годі.* Гол. I. 325.

Гуля́щий, а, е. 1) Праздный, свободный, нерабочій, гулевой, незанятый. *Гуляща скотина. Чоловік гулящий.* Чуб. V. 672. *Прокидається такий час, що вони й гулящі бувають і одпочинуть таки як слід.* Драг. 172. *Все тее гуляще, дак таке випещене.* (О. 1862. III. 40). **Гуля́щий час.** Свободное время. *Приходь до мене гулящого часу.* Левч. 35. *А я ось гулящим часом до вас.* Левиц. I. 324. 2) Лишній, ненужный, свободный. *Оце сокира гуляща—візьми її. Гулящий кінець мотузка,* т. е. ни къ чему не привязанный. Чуб. III. 99.

Гу́мен, на, *м.* Игуменъ. *Гумен у них був чоловік дуже побожний.* Рудч. Ск. II. 201.

Гуме́нія, нії, *ж.* Игуменья. Змієв. у.

Гуме́нний, ного, *м.* По образ. прил. Прикащикъ при гумнѣ, надзирающій за работами тамъ; сторожъ при гумнѣ, гуменщикъ. Рудч. Ск. I. 87. Kolb. I. 68.

Гуме́нник, ка, *м.*=**Гуменний**. Борз. у.

Гуме́нце, ця, *с.* 1) Ум. отъ гумно. Чуб. III. 251. 2) Тонзура у католическаго духовенства. 3)—попове. Раст. Tagaxacum officinale Wigger. ЗЮЗО. I. 138.

Гумни́ще, ща, *с.* Мѣсто, на которомъ прежде было гумно, гумнище.

Гумно́, на́. *с.* Гумно. Гв. II. 60. Грин. III. 19. *Густо пшениці на новині, да високі стоги на гумні.* Мет. 165. Ум. **Гуме́нце**.

Гумо́ннява, ви, *ж.* Говоръ, шумъ. *Оттам десь гумоннява, аж сюди чуть.* Лебед. у.

Гу́мор, ру, *м.* Юморъ. Левиц. (Пр. 1868, 474).

Гумористи́чний, а, е. Юмористическій. *Швидко почулася і українська мова, навіть між поляками, в гумористичних оповіданнях.* Левиц. I. 463.

Гуна́, на́, *ж.*=**Луна 2**. Харьк.

Гуна́ти. на́ю, єш, *гл.*=**Лунати**. Харьк.

Гуно́дзл, зи, *ж.* Шишка. Черном.

Гу́нственний, а, е. Брапное: шельмовскій, собачій. *Гунствена душа.* Рк. Марковича.

Гу́нство, ва, *с.* Бранное: шельмовство, собачество. Рк. Марковича.

Гунну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Дунуть, загудѣть, зашумѣть, крикнуть. *Як гуне,—такий вітер!* Змієв. у. *Він разом як гуне!* 2) Кинуть, броситься. *Гуне́м огулом на врага.* Мкр. Г. 31. *Собаки так і гукули, та вп'ять назад.* О. 1861. V. 72.

Гунцво́л, ла, *м.* Бранное: собачій сынъ, шельма. (См. **Гунство**). *Кажу вам: сідайте гунцволи!* Рудч. Ск. II. 204.

Гунцво́т, та, *м.* 1)=**Гунцвол**. *Утік гунцвот.* Ном. № 1173. 2) *мн.*=**Муцин 2**. Вх. Лем. 436.

Гуньба́, би́, *ж.* Раст. Melilotus coerulea Lam. ЗЮЗО. I. 128. См. **Бурнун**.

Гу́нька, ки, *ж.* 1)=**Гуня**. Гол. Од. 44, 75. *На тім молодці сірая гунька.* Гол. II. 59. 2) Гнусящая, говорящая въ носъ женщина. Черк. у.

Гу́ня, ні, *ж.* Верхняя суконная одежда, сермяга. Гол. Од. 44, 45, 75.

Гуня́вий, а, е=**Гугнявий**.

Гуня́ти, ня́ю, єш, *гл.*=**Гугнявіти**.

Гуп! *межд.* для выраженія глухого звука отъ паденія и удара, глухого топота. *Як стане молотити, то все ціпом гуп, гуп!* Рудч. Ск. I. 56. *Гуп його кулаком у спину!*

Гу́палка, ки, *ж.* Игрушка: родъ дудки изъ бузины съ вынутою сердцевиною для стрѣльбы (то же, что и пукалка). Васильк. у.

Гу́пало, ла, *м.* 1)=**Гукало**. Вх. Пч. II 8. I. 16. 2)—**мале́**. Пт. Ardea minuta. Вх. Пч. II. 8.

Гу́пати, паю, єш, *гл.* 1) Топать. 2) Ударять, производя глухой звукъ.

Гу́пнути. ну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гупати**. 1) Топнуть. 2) Ударить съ глухимъ звукомъ. *Так і гупнув його кулаком по спині. Як гупне у двері, так вони й розлетілись.* Чуб. II. 22.

Гупотіти, почу́, ти́ш, *гл.* То же, что и гупати, но о дѣйствіи учащенномъ. *Чи до нас хлопці гупотять?* Драг. 34.

Гупо́тнява, ви, *с.* 1) Топотъ. *Чую: гупотнява по дорозі,—думав, що коні біжать.* Новомоск. 2) Стукотня (глухими ударами).

Гур-гур, *межд.* звукоподражаніе грохоту. *Гур-гур-гур! щось страшно загуркотіло,* (їдучи) *по під вікнами й стихло.* Левиц. Пов. 317. *А тут грім помаленьку: гур-гур-гур.* О. 1862. V. 80. У М. Вовчка о разсыпавшихся бусахъ. *Як ірвоне з себе коралі дорогі — геть одкинула, — тільки вони гур-гур, роскотилися.* МВ. II. 160.

Гу́ра, ри, *ж.* Масса, гурьба. *Печені разної три гури.* Котл. Ен. V. 14. *Купа й гура і три оберемки.* Ном. № 7684.

Гурака́, *нар.* Поднявъ руки вверхъ (ловить, напр. мячъ, брошенный вертикально вверхъ). *Гурака хватає гилку.* Радом. у.

Гура́льник, ка, *м.* Работникъ на винокурнѣ. Левч. 135.

Гура́льня, ні, *ж.*=**Ґуральня**. Ном. № 11659.

Гу́рба, би, *ж.*=**Юрба**. Вх. Зн. 12.

Гурготі́ти, гочу́, ти́ш, *гл.*=**Гуркотіти**. *Гургоче, стукоче, шпирі коні біжить.* (Колесо). Чуб. I. 310.

Гургу́ц, *межд.* для выраженія звука отъ паденія. *Як перескакував уже, гургуц!—каже.* Ном. № 13663.

Гурда́, ди́, *ж.* 1)=**Вурда. 1**. Сим. 77. 2)=**Вурда 2**. Вх. Зн. 8.

Гу́ркало, ла, *с.* 1)=**Гуркотій**. Вх. Зн. 12. 2) Домовой. Вх. Зн. 12. Желех. 2) Дѣтская игрушка: родъ погремушки на ниткѣ. Мнж. 178. 4) Маленькій водопадъ. Желех.

5)=Сурела. *Одкидав сурелі* (або гуркала). Ном. № 10879.

Гу́ркати, каю, еш, *гл.* 1) Стучать, грохотать. *Прибіг він до хати, став у дзері гуркать.* Рудч. Ск. I. 170. *Дощечка густиме та гуркатиме.* Чуб. Ш. 99. *Гуркали дверима.* Левиц. Пов. 167. См. **Грюкати.** 2) О доеніи: сразу выжимать молоко изъ всего вымени. *Вівчар.... ловить* (вівцю) *за дійки і уперед їх продоює пальцями; потім гуркає рукою відразу з цілої úкри.* Шух. I. 193. 3) Ворковать. *Голуб гуркає.* Вх. Лем. 406.

Гу́ркіт, коту, *м.* Стукъ, грохотъ. Желех. *У млині такі гуркоти, туркоти, що не дай Господи.* ЕЗ. V. 197.

Гу́ркнути, ну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гуркати.** 1) Стукнуть, грохнуть. *Ганна гуркнула дверми, аж вікна задзвеніли.* Левиц. I. 54. См. **Грюкнути.** 2) Крикнуть басомъ. *Чого ти кричиш на мене?—гуркнув він басом.* Левиц. Пов. 59.

Гурко́та, ти, *ж.* 1)=**Гуркіт.** 2) Мурлыканіе *А на кота— гуркота, а на діти— дрімота.* Мет. 3.

Гуркота́ти, кочу́, чеш, *гл.* 1) Грохотать, стучать. 2) Ворковать. *Ой ну люлі, люлі! налетіли гулі, стали гуркотати, що дитині дати.* Дѣтск. пѣсня. *Ой голуб гуде, голубка гуркоче.* Чуб. V. 280.

Гуркоті́й, тія, *м.* Стучащій, неспокойный человѣкъ. Рк. Левиц.

Гуркоті́ти, кочу́, тúш, *гл.*=**Гуркотати 1.** Грин. Ш. 673. *Стукотить, гуркотить, як сто коней біжить.* (Загадка: трім). Ном. стр. 291, № 47. *На горищі щось стука та гуркотить.* Мнж. 130. *За громом громи гуркотять.* Греб. 374.

Гуркотли́вець, вця, *м.* Лѣсной голубь, дикій, сизый голубь, Columba oenas. Вх. Пч. II. 9.

Гуркотли́вий, а, е. 1) Производящій стукъ, грохотъ, грохочущій. 2) Воркующій.

Гуркотли́вочка, ки, *ж.* Ласкат.: воркующая. *Чи забула, голубонько-гуркотливочко, чого бігла сюди?* МВ. II. 114.

Гуркотня́ча, чі, *ж.* Сильный стукъ, стукотня, грохотъ. *Там таку гуркотнечу підняли, що страх!*

Гуркотня́, ні́ и **гурко́тнява, ви,** *ж.*= **Гуркотнеча.** Черк. у.

Гу́рма, ми, *ж.* Толпа. *За нею хлопці гурмою ходять.* Чуб. V. 215. См. **Юрма.**

Гурма́н, на, *м.*=**Гуска 2.** Желех.

Гурма́нка, ки, *ж.* 1) Большой конокъ овечьяго сыру. Желех. Вх. Зн. 12. 2)= **Гуска 2.** Желех.

Гурмано́м, *нар.* Кучей, толпой. Желех.

Гу́рмом, *нар.* Толпой, гурьбой. *А азаду йшли під бунчуком червоним татари гурмом.* К. МБ. XI. 154.

Гуро́к, рка́, *м.*=**Огірок.** Ном. № 6660. Маркев. 153. Ум. **Гурóчок.** *Повна як гурочок.* МВ. I. 8.

Гурóчковий, а, е. Одна изъ разновидностей зеленаго цвѣта (о матеріи). *Який очіпок до лиця: чи гурочковий, чи кумачевий, чи квітчастий.* Г. Барв. 338.

Гурри́ка́н, ну, *м.* Ураганъ. *І мов той гурриканширококрилий я мчусь.* К. МБ. XI. 144. *Тучі, що вітроми гонить-крутить гурриканлетучий.* К. МБ. XI. 142.

Гурт, та́, *м.* 1) Стадо (о скотѣ). *По сусідству чужі гурти і отари скрізь паслись.* Стор. II. 8. 2) О людяхъ: толпа, собраніе, общество, компанія. *Женуть гуртами християн у колізей.* Шевч. 613. *У гурті, то й смерть не страшна.* Ном. № 10721. *У гурті каша їсться.* Ном. № 10731. *Просимо до гурту.* МВ. (О. 1862. Ш. 57). 3) О неодушевленныхъ предметахъ: группа. *Кожну зірку нарізно не запримітиш, а хиба тільки цілий гурт їх.* Ком. Р. I. 50. 4) **В гурт, до гýрту.** Въ одно мѣсто, вмѣстѣ. *Вовк, медвідь і хабак зібрались у гурт.* Рудч. Ск. I. 22. *Проциндрив Солопій горох і просвистав, а за горохом в гурт і жито, і пшеницю.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 96). *Ходім же до гурту.* Стор. II. 21. 5) **За гурт.** Вмѣстѣ. *Бувайте здорові! промовив усім нам за гурт.* МВ. II. 132. 6) **Гурт на гурт.** Всего на всего. *Скільки зір гурт на гурт усіх,—цьому ще ніхто й рахуби не склав.* Ком. Р. I. 49. 7) **Продава́ти на гурт.** Продавать оптомъ. Сумск. у. Ум. **Гурто́к.** Ном. № 10733.

Гурт, *нар.* Много. Употребляется преимущественно съ отрицаніемъ: **не.** *Не гурт у мене грошей: так там який карбованець лишився. Та й дичини було не гурт-то потраплю піймати.* Левиц. I. 122.

Гуртівни́к, ка́, *м.* Оптовый торговецъ. Шух. I. 271. Желех.

Гуртобра́нець, нця, *м.*=**Гуртоправ.** *По-за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким там стояли гуртобранці з своїми гуртами.* Нп. Александров. у.

Гуртови́й, а́, е́. 1) Совмѣстный, общій, коллективный. *Святилась гуртова робота*

та чортова з'їжа. Ном. № 10733. 2) Оптовый. *Гуртовий продаж.* 3) Незаконнорожденный (въ насмѣшку). *Чий це хлопець?—Це гуртовий Терешко. Гуртові діти.*

Гурто́к, тка́, *м.* Ум. отъ гурт.

Гурто́м, *нар.* 1) Совмѣстно, общими силами. *Гуртом заспівали.* Шевч. 61. *Піймали щуку молодці, та в шаплиці гуртом до суду притаскали.* Гліб. 2) Оптомъ. *Купуйте все гуртом.*

Гуртопра́в, ва, *м.* Гуртовщикъ, пастухъ, гонящій гурт.

Гуртопра́вця, ці, *м.* = **Гуртоправ.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гуртува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Соединять, собирать вмѣстѣ, въ одно общество, собраніе, въ одну толпу. Желех.

Гурча́ння, ня, *с.* Гудѣніе, журчаніе.

Гурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Гудѣть, журчать. *Де взялися бурі й вітри,—і стучать, і гурчать.* Лукаш. 81. *Дощ гурчить.* МЕ. II. 187. 2) Ворковать. *На церкві голуб гу́рче.* Гол. IV. 438. 3) Рычать. *Іди у ліс, будеш медведьом та й будеш гурчати, поки світа.* Гн. I. 69. 4) О свиньѣ: имѣть случку. Угор.

Гуса́к, ка́, *м.* 1) Гусь самецъ. *Гусак гуску кличе.* Нп. 2) Языкъ, дыхательное горло и легкія, вмѣстѣ взятыя (терминъ мясниковъ), ливеръ. *Телячий гусак.* 3) Ножная длинная колодка, въ которую заковываютъ нѣсколько человѣкъ. Ум. **Гусачо́к.**

Гусако́вий, а, е. Относящійся, принадлежащій гусак'у 1. *Гусакове пір'я.*

Гуса́р, ра, *м.* 1) Гусаръ. Чуб. V. 426. 2) Родъ танца. Ум. **Гуса́рик.** Чуб. V. 716. 3) **Гуса́ри на коні.** Родъ дѣтской игры. Ив. 31.

Гуса́рин, на, *м.* Гусаръ. *Не вернувся із походу гусарин-москаль.* Шевч. 487.

Гуса́рка, ки, *ж.* 1) Жена гусара. Шевч. 487. 2) Родъ теплой женской кофты. Славяносерб. у.

Гуса́рський, а, е. Гусарскій. Левиц. Пов. 147

Гуса́рь, ря, *м.*=**Гусар 2.** *Після сіх другі стругали гусаря.* Мкр. Н. 30.

Гусачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **гусак.**

Гу́саш, ша, *м.*=**Сороківець.** Желех. Гол. III. 431.

Гу́севки, вок, *ж. мн.* Гусельки. Гол. II. 57. АД. I. 36.

Гусевни́ця, ці, *ж.* Мѣсто, гдѣ хранятъ гусли. *Гусовки шмарьте до гусевниці.* Гол. II. 57.

Гу́сельниця, ці, *ж.* Гусеница. Вх. Пч. I. 6.

Гу́сельня, ні, *ж.*=**Гусельниця.** Подольск. г.

Гу́сениця, ці, *ж.*=**Гусельниця.**

Гу́сень, ні, *ж, соб.* Гусеницы. *Сарана окрила ввесь Єгипет, налізло гусені у поле.* К. Псал. 241. *Одколи як тепло вже стало, а гусені нема, черви зовсім так мало.* Греб. 365.

Гусеня́, ня́ти, *с.* Гусенокъ. *Гуси-гуси, гусенята, візьміть мене на крилята.* Рудч. Ск. Ум. **Гусеня́тко, гусеня́точко, гусеня́тонько.**

Гу́си. См. **Гусь.**

Гуси́мець, мця, *м.* Раст. Arabis Thaliana. Вх. Пч. II. 29.

Гуси́нець, нця, *м.* Раст. Gagea pusilla Schult. ЗЮЗО. I. 123. См. **Гусятник.**

Гу́сівки, вок, *ж. мн.*=**Гусевки.** *На гусівках грає.* АД. I. 38.

Гу́сій, я, е=**Гусячий. Гу́ся трава́.** Раст.=**Спориш,** Polygonum aviculare. L. Вх. Уг. 234.

Гусір, ра, *м.*=**Гусяр.** Вх. Пч. I. 14.

Гу́ска, ки, *ж* 1) Самка гуся, гусыня. Ном. № 4116. *А щоб тебе гуска вбрикнула.* Ном. 2) Соль въ столбикѣ, ступка соли. МУЕ. I. 98. *Гуска соли.* Шух. I. 101. 3) Родъ печенья. Попекли свахи гуски. О. 1862. IV. 34. (Нп). *На тарілку кладе чарку горівки і гуску або колач.* Грин. III. 506. 4) *мн.* Раст.: Nymphaea alba L, ЗЮЗО. I. 129. См. **Латаття.** Ум. **Гу́сонька, гу́сочка.** *Нароблюють невеличких калачиків довгих* (гусочки). О. 1862. IV. 18.

Гу́сла и гу́слі, сел, *ж. мн* 1) Гусли. *Ой ти, Давиде, свої гусла стрій!* Чуб. III. 384. *На гуслі грає, красно співає.* Чуб. III. 274. 2) Скрипка. Вх. Уг. 234. Въ свадебной пѣснѣ: *Гусла гудуть, до двора йдуть. Наряжайся, дівко Марусю, бо возьмуть тебе.* Мил. Св. 35. *Гусла загули.... Гуляє князь, гуляють гості, ревуть палати на помості.* Шевч. 331. Ум. **Гу́сленьки.** Грин. III. 473, **гу́слоньки, гу́совки.** *Та все стиха у гуслоньки грає.* Мет. 260. *Гусовки шмарте до гусевниці.* АД. I. 37.

Гу́слянка, ки, *ж.* Сладкое молоко, сваренное, а потомъ окисшее. Гн. II. 221. Шух. I. 141, 109. См. **Ряжанка.** ЕЗ. V. 43.

Гусля́р, ра́, *м.* Играющій на гусляхъ, гусляръ.

Гусля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Играть на скрипкѣ. Угор.

Гусни́к, ка́, *м.* Гусятня, гусиный хлѣвъ.

Гу́снути, ну, неш, *гл.* Сгущаться, дѣлаться гуще. *А глина все гуснє, гуснє.* Канев. у. *Кров у жилах гуснє, холодіє.* К. МБ. XII. 266.

Гу́совки, вок, *ж. мн.* Ум. отъ гусла.

Гу́сонька, ки, *ж.* Ум. отъ гусь, гуска.

Гу́сочка, ки, *ж.* Ум. отъ гусь, гуска.

Гу́ставина, ни, *ж.* Чаща, густой лѣсъ, зарость.

Густи́, ду́, дéш. *гл.* 1) Гудѣть. *Грім гуде.* Ном. № 7215. *Аж земля гула під ногами.* Левиц. I. 378. *Голосно й жалібно гув новий дзвін.* Левиц. I. 388. *Дощечка густиме та гуркатиме.* Чуб. Ш. 99. *Шумить, гуде вітер по дуброві.* Лукаш. 70. 2) О насѣкомыхъ: жужжать. *Бджоли гудуть. Жук летить і гуде.* 3) О голубяхъ: ворковать. *Ой у лісі на горісі три голубоньки гуде.* Мет. 89. Также о крикѣ и иныхъ птицъ: *Припутень гув.* Св. Л. 211. *Гуде сумно одуд.* Мир. Пов. II. 120. 4) Говорить разомъ многимъ такъ, что голоса сливаются въ одинъ общій гулъ. *Гула козацька рада.* Щог. Сл. 33. 5) У **кишéні гудé**. Пусто въ карманѣ, въ карманѣ свистить. Ном. № 1485.

Густи́й, а́, о́. Густой, частый, плотный. *Хиліється та густіє лози.* Мет. 24. *Густа каша дітей не розгонить.* Ном. *Густий гребінець. Густий гай.* Мет. 66. *Густий, як патока. Густее покривало.* 2) Плотный, сильный. *Густий вíл.* Каменец. у. *Де густа рука, не треба і дрюка.* Ном. № 7361. *Густа земля.* 3) Многолюдный. *Базарь густий, як ярмарок.* Г. Барв. 401. 4) Обильный (объ урожаѣ). *Врожай того літа не густий удався.* Мир. Пов. I. 111. Ум. **Густе́ньий, густе́сенький**.

Густина́, ни́, *ж.* Густота.

Густи́рька, ки, *ж.* Родъ рыбы. Александровск. у. (Стрижевск).

Густи́ти, гущу́, сти́ш, *гл.* Сгущать, дѣлать гуще, плотнѣе. Вх. Лем. 406.

Гу́стість, тости, *ж.* Густота. Желех.

Густі́ти, тію́, єш, густі́йшати и **густі́шати, шаю, єш**, *гл.* Густѣть. О. 1862. Ш. 33. *Ліс все густішав. Молоко густійшає.*

Гу́сто, *нар.* 1) Густо. *Де густо, там не пусто.* Ном. № 1368. *Густо замісила тісто.* 2) Обильно. *Густо сльози ллються.* Млак. 50. 3) Во множествѣ, много. *Манастирь весь богомольці густо обступили.* Млак. 46. *Людей було не дуже густо.* 4) Часто. *Густо дивиться, та рідко бачить.* Ном. № 6608. **Ча́сто й гу́сто**. Очень часто. *Моя мати часто і густо плаче за мною.* Чуб. I. 250. *Таких парубків часто й густо можна зустріти по наших хуторах та селах.* Мир. ХРВ. 4. 5)—**дзвони́ти**. Звонить во всѣ колокола. *Як вийшла вона слідом за попадею, то вже густо дзвонили, аж стара дзвініця хиталась.* Г. Барв. 158. Ум. **Густе́нько, густе́сенько**.

Густоволо́сий, а, е. Съ густыми волосами. Желех.

Густоли́стий, а, е. Съ густой листвой. Желех.

Гу́стрик, ка, *м.* Кукишъ. Борз. у.

I. Гусь, *меж.* Призывъ для гусей. KolB. I. 66. Также: **гусь-на́**. Вх. Уг. 234.

II. Гусь, сі, *ж.* 1) Гусыня. *Аж там пливе гусь: Помагай-бі́г, біла гусь!* Лукаш. 142. *Мудрий мудрець гусею ореть.* (Загадка: письмо). Ном. стр. 303, № 473. Чаше употребляется во *мн. ч.*: **гу́си**—гуси, самки и самцы. *Чи то гуси кричать, чи лебеді ячать.* Макс. (1834) 5. 2) *мн.* **гу́си**. Родъ игры. КС. 1887. VI. 482; Ив. 58. 3) **Гусе́й підпуска́ти**. Врать, пускать сплетню. Ном. № 13821. Ум. **Гу́сонька**. *Всі гусоньки на став полетіли.* Грин. Ш. 628.

Гу́сю, *меж.*=**Гусь**. Вх. Лем. 406.

Гуся́, ся́ти, *с.*=**Гусеня**. Ном. № 3411.

Гуся-на́! *меж.*=**I Гусь**. Вх. Уг. 250.

Гуса́р, ра, *м.* 1) Гусь—гермафродитъ. ЕЗ. V. 173. 2)=**Гусятник 1**. Вх. Лем. 406.

Гуся́та, ся́т, *с. мн.* 1) *мн. ч.* отъ **гуся**. 2) Накожная болѣзнь.

Гу́ся́тина, ни, *ж.* Гусиное мясо, гусятина. *Сніданя дає—все гусятину.* Чуб. Ш. 403.

Гуся́тник, ка, *м.* 1) Пастухъ гусей. Желех; Вх. Зн. 12. 2)=**Гусинн.** Св. Л. 27. 3)=**Гусятниця**. Кіев. 4) Раст: а) Gagea pusilla Schult. ЗЮЗО. I. 123; б) Potentilla Anserina L. ЗЮЗО. I. 132. в) Желтый птицемлечникъ, гусиный лукъ, Gagea lutea. Константиногр. у.

Гуся́тниця, ці, *ж.* Родъ большой глиняной кастрюли. Вас. 181.

Гу́сячий, а, е. Гусиный, гусячій. *Беруть кістку з гусячого крила.* Чуб. Ш. 99.

Гуся́чка, ки, *ж.* 1) Гусиный помегъ. Вх. Лем. 406. 2) Раст. Potentilla anserina. Вх. Лем. 406.

Гу́та, ти, *ж.* Стекляный заводъ. *Палає, як у гуті.* Ном. № 14045.

Гу́тисько, ка, гутя́ще, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ стекляный заводъ. Желех.

Гути́ння, ня, *с.* Крикъ тетерева, токованье. Шух. I. 238.

Гу́тір, торі, *ж.* Разговоръ, бесѣда. Мкр. Н. 8. *Всяку гутір піддобряла, мов медком, словами.* Мкр. Н. 22.

Гу́тірка, ки, *ж.*=**Гутір**. Г. Барв. 201, 446.

Гути́ти, чу, тиш, *гл.* 1) Шумѣть, гудѣть, шипѣть. Желех; Вх. Зн. 12. 2) О тетеревѣ: кричать, токовать. Шух. I. 238.

Гутни́к, ка́, *м.* Мастеръ на стекляномъ заводѣ.

Гу́торити, рю, рив, *гл.* Разговаривать. К. ЧР. 47. *Годі вже вам гуторить про свої смутки.* К. ЧР. 33. *На нашому хуторі по нашому й гутори.* Посл. *Зібрались три дівчини на Різдво, гуторять собі.* Грин. I. 284.

Гутю́! То же, и тю, крикъ на волка. Звенигор. у. *Не раз, не два псами цьвали, гутю, гутю викликали.* Грин. Ш. 283.

Гухна́ль, ля́, *м.*=**Ухналь**.

Гуц-гу́ці, гуць-гу́ці! *меж.* для выраженія подпрыгиванія. Ном. № 9259 (преимущественно о подбрасываемомъ ребенкѣ).

Гу́цати, цаю, єш, *гл.* Подкидывать на рукахъ дитя. Ном. № 9259.

Гу́цу́л, ла, *м.* Гуцулъ, житель гуцульщини. Ном. № 4694.

Гуцули́я, лії, *ж.*=**Гуцульщина**. Желех

Гуцу́лка, ки, *ж.* 1) Жительница гуцульщини. Желех. 2) Родъ народной пѣсни, напѣва. Желех.

Гуцу́лок, лка, *м.* Маленькая гуцульская лошадь. Желех.

Гуцу́льський, а, е. Принадлежащій, свойственный гуцулу. Желех.

Гуцу́льщина, ни, *ж.* Мѣстность въ Галиціи (уу. Коснвскій, Печенижинскій, Надвирнянскій) и Буковинѣ, заселенная гуцулами.

Гуцула́к, ка́, *м.* 1)=**Гуцулок**. Желех. 2) Очень короткій гуцульскій тулупчикъ. Желех.

Гуць. См. **Гуц**.

Гуцьо́к, цька́, *м.*=**Гук 3**. Вх. Лем. 406.

Гуцюцю́, *меж.*=**Гуць-гуці**. Въ слѣдующей приговоркѣ въ значеніи: дитя. *А що мені по конях, по волах, коли в мене гуцюцю на руках.* Ном. № 9261.

Гуч! *меж.* которымъ гонятъ гусей=**Гиля**. Вх. Уг. 250.

Гуча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Звучать, шумѣть, гудѣть. *Порожня бочка гучить, а повна мовчить.* Ном. № 1474. *Через гору високую тихий вітер гучить.* Гол. IV. 515. *Вода гучить.* МВ. (О 1862. Ш. 77). *Гучить з гармат стріляння людожерне.* К. ЦН. 268. 2) Кричать. Вх. Зн. 12. 3)=**Сварити**. Вх. Зн. 39.

Гучжа́! *меж.*=**Гуджа**. Ном. № 4358.

Гучли́вий, а, е. Гудящій, жужжащій. *Хрущі літають гучливі.* МВ. II. 78.

Гучни́й, а́, е́. 1) Звонкій, громкій, звучный. *З себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31, 2) Веселый, шумный. *Їй забажалося життя світового, гучного.* Левиц. I. 339. *Гучне весілля справили.*

Гу́чність, ности, *ж.* Звучность, звонкость. Желех.

Гучні́ти, нію, єш, *гл.* Становиться болѣе шумнымъ, звучнымъ.

Гу́чно, *нар.* Звонко, громко, шумно. Ком. Р. II. 27. *Говорить гучно.* МВ. (О. 1862. Ш. 72). *Разом усі гучно рушили.* Г. Барв. 205.

Гучо́к, чка́, *м.* 1) Загонщикъ при облавѣ. Левч. 135. 2) Игрушка: волчокъ. 3) Особаго рода игрушка изъ кости. 4)=**Гупало 2**. Вх. Пч. II 8. 5) Насѣк.=**Бурчало**. Вх. Пч. I. 7. См. **Гук 3**. знач. и слѣд.

Гу́шматок, тка, *м.* Освобожденныя отъ кострики волокна конопли. Шух. I. 147.

Гущ, щі, *ж.*=**Гуща 2**. Вх. Лем. 406.

Гу́ща, щі. *ж.* 1) Гуща, подонки, осадокъ. *Там тільки на денці.... гуща зосталась.* Рудч. Ск. II. 205. 2) Чаща, густое мѣсто. *Де ліси і гущі—прорубували просіки.* Стор. II. 123. 3) **І він у ту гу́щу.** И онъ туда вмѣшался. Г. Барв. 336.

Гуща́вина, ни, *ж.* Чаща, густо заросшее мѣсто. Левиц. I. 374.

Гущавник, ка, *м.*=**Гущак**. Вх. Зн. 13.

Гущак, ка, *м.* Кусты, густой кустарникъ. НВолын. у.

Гущики́, ків, *м. мн.* Чаща лѣсная. *Несе у ліс, у гущики.* Гн. II. 111.

Гущина́, ні, *ж.*=**Гущавина**. Рудч. Ск. I. 133.

Гуща́вина, ни, *ж.*=**Гущавина**. Драг. 184. МВ. I. 157. *У гущавині зеленій зникне.* МВ. I. 18.

Ґ

Ґ, *пред.*=**К**. Ogon, Studien, 189. *Добре ґ лежачій колоді і огонь класти.* Ном. № 4623. *Їден ґ лісу, другий ґ бісу.* Ном. № 6664.

Ґабелкóвий, а, е. Сдѣланный изъ телячьей кожи.

Ґабéлок, лка и **ґабéль, ля,** *м.* Кожа молодаго теленка.

Ґабзувáти, зýю, еш, *гл.* Позорить.

Ґáблі, лів, *м. мн.*=**Каблі**.

Ґáва, ви, *ж.* 1) Ворона. Драг. 272. *Як ґава до Юр'я у житі сховається,—буде добре жито.* Мнж. 157. 2) *об.* Звака, ротозѣй. **Ґáви ловúти.** Ротозѣйничать. *Він ґав ловив та витрішки продавав.* Котл.

Ґавéґа, ґи, *ж.* Ув. отъ **ґава**. Мнж. 181.

Ґавенá, нáти, *с.* Вороненокъ. *Ґава й говоре: що хоч візьми, тіко не руш моїх ґавинят.* Драг. 272.

Ґавзýн, нá, *м.* Большой горшокъ. Вх. Зн. 12.

Ґáвити, ся, влю, ви, вить, ся, *гл.* Ротозѣйничать. (Залюбовск.).

Ґáвра, ри, *ж.* 1) Зимняя берлога медвѣдя. *Виглянув, як медвідь з ґаври.* Фр. Пр. 160. 2) Пасть. Желех. **Роспустúти ґáвру**=**Ґаврати**. *Ото роспустив ґавру.* Вх. Зн. 13.

Ґáврати, рáю, еш, *гл.* Сильно кричать, орать. Вх. Зн. 12.

Ґáв'ячий, а, е. Вороній. Новомоск. у.

Ґáґати, ґаю, еш, *гл.*=**Ґеґати**. Вх. Лем. 406.

Ґаґотáти, ґочý, чеш, *гл.*=**Ґаґати**. Вх. Уг. 235.

Ґаджáла, ли, *ж.* 1) Лодыжка. Вх. Зн. 13. 2) *Зберу тя по ґаджалах.* Ударю тебя по ногамъ. Вх. Зн. 13.

Ґаджалáґати, ґаю, еш, *гл.* Непонятно или на непонятномъ языкѣ говорить. *Волохи ґаджалаґают.* Вх. Зн. 13.

Ґаджéло, ла, *с.* Кубарь, волчокъ. Вх. Зн. 13.

Ґадзýля, лі, *ж.* Навозный жукъ. Вх. Зн. 13.

Ґáзда, ди, *м.* Хозяинъ. Желех. Ном. № 10101, 11117. **Ум. Ґáздик, ґáздонька, ґáздочка.** Гол. Ш. 42. *Ґаздику, де ти ідеш?* Гн. II. 22. *Ґаздойко, ту нема нікого?* Драг. 309.

Ґаздúнечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ґазднна**.

Ґаздúнити, нию, нить, *гл.* Быть хозяйкой. Вх. Лем. 407.

Ґаздúнька, ки, *ж.* Ум. отъ **ґазднна**.

Ґаздúня, ні, *ж.* Хозяйка. Гол. II. 619. **Ум. Ґаздúнька, ґаздúнечка, ґаздúнонька.** Драг. 407, 412. ЕЗ. V. 28.

Ґаздівка, ки, *ж.*=**Ґаздівство**. Вх. Лем. 407.

Ґаздівний, á, é. Хозяйственный. Желех.

Ґаздівствó, ва, *с.* Хозяйство. Вх. Лем. 407.

Ґаздівський, а, е. Хозяйскій.

Ґаздовúтий, а, е=**Ґаздівний**. Желех.

Ґáздонька и **ґáздочка, ки,** *м.* Ум. отъ **ґазда**.

Ґаздувáння, ня, *с.* Хозяйничанье.

Ґаздувáти, дýю, еш, *гл.* Хозяйничать. Гн. I. 160. *Як я буду ґаздувати такий молоденький?* Гол. II. 380.

Ґаздýсьо, ся, *м,* Ласк. отъ **ґазда**. *З'їднамсі вам, ґаздусю, бо я сі свужби глядам.* Гн. II. 153.

Ґáйда, ди, *ж.* 1) Родъ пастушьей свирѣли. Вх. Зн. 13. 2) Волынка. Вх. Зн. 13. Ум. отъ 1 и 2 знач. **ґайдиця, ґайдичка**.

Вх. Зн. 13 3) Плохая собака. Вх. Зн. 13. 4) *об.* Негодникъ, негодница. Желех.

Ґайда́рь, ря, *м.* Музыкантъ, играющій на волынкѣ. Вх. Зн. 13.

Ґайди́ця, ці, ґа́йдичка, ки, *ж.* Ум. отъ ґайда 1, 2.

Ґайдува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Играть на волынкѣ. Вх. Лем. 407.

Ґала́!=Гайда! *Сів на коня та й ґала на той плац.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ґалаґа́н, на, *м.* 1) Искра, головня. *Ще ж не згасло ґалаґаном козацькеє сонце.* К. Досв. 219. 2) Большой мѣдный горшокъ. Желех. 3) Старинная мѣдная монета въ 4 крейцера. ЕЗ. V. 91. Вообще мѣдная монета. *У Марка тілько грошей, що ним ліку не знати: два слупа золота, два слупа деяментів, а три срібла, а ціла гора ґалаґанів.* Драг. 331. 4) Икра изъ бѣлой рыбы. Пон. 102. 5) Поплавокъ въ рыболовныхъ сѣтяхъ. Браун. 9 и 10. Вас. 186. МУЕ I. 45.

Ґалама́ґати, ґаю, еш, *гл.* 1)=**Ґаджалаґати.** Вх. Зн. 13. 2) Вздоръ говорить. *Не буду казать, нічого ґаламаґать язиком: не чув, хоч і був там.* (Залюбовск.).

Ґала́нки, ків, *м. мн.* Подштанники. Борз. у.

Ґаланці́, ці́в, *м. мн.* Узкіе брюки.

Ґалда, ди, *ж.* Взятка. Полт. Рк. Номиса.

Ґале́ра, ри, *ж.* 1)=**Галера.** 2) Сбитая изъ досокъ лодка, почти квадратная, для перевозки хлѣба. Черк. у. См. **Галяра, ґаляра.**

Ґа́лиця, ці, *ж.* Гадюка черная. Вх. Зн. 13.

Ґалу́нок, нку, *м.* 1)=**Ґальон.** Вх. Лем. 407. 2)=**Гальонка.** Вх. Лем. 407.

Ґальо́н, ну, *м.* Галунъ, позументъ.

Ґальо́нка, ки, *ж.* Головной уборъ дѣвушекъ изъ полосы позумента. *Убереться до церкви, надіне на голову ґальонку, заквічається.* О. 1862. VIII. 16.

Ґалюґа, ґи, *ж.*=**Ґалиця.** Вх. Зн. 13.

Ґаля́ра, ри, *ж.* То же, что и **галяра 2.** Вх. Уг. 25. См. **Ґалера.**

Ґамну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Гамнути.** *Жінка сало ґамнула та на кота звернула.* Ном. № 4059.

Ґандж, джі, *ж.*=**Ґанджа.** Черк. у.

Ґа́нджа, жі, *ж.* Изъянъ. *Кінь з ґанджою.* Уман. I. 305.

Ґанджови́тий, а, е. Съ изъяномъ, имѣющій изъянъ. Черк. у.

Ґанджули. *Піти на ґанджули.* Пойти на заработки. Лохв. у.

Ґандзо́лля, ля, *с. соб.* Отрепье, лохмотья. *Іде, а ґандзолля висить.* НВолын. у.

Ґа́нзур, ра, *м.*=**Канцур.** *Солому б'е на ґанзур. В ґанзур шенелю порвали. А зуби ше є?—Де там вам! Усі чисто посходили, до ґандзура.* Звенигор. у. Д. Эварн.

Ґа́нок, нку, *м.* Крыльцо, подъѣздъ. балконъ. *Ой у Лубнях крутоярих у високім замку, сидить пишний князь Ярема на тісовім ґанку.* К. Досв. *Ой сиділа Марійка на ґанку та краяла червону китайку.* Нп. Употребл. съ тѣмъ же значеніемъ и во *мн. ч.:* **Ґа́нки.** *Підходимо до шинку,—на ґанках такого народу зібралося.* Г. Барв. 67. Ум. **Ґа́ночок, ґа́ночки.** *Коло хати, перед ґаночками, сидить юрба людей.* К. ЧР. 63.

Ґанч, чу и чі, *м.* и *ж.*=**Ґандж.** ЕЗ. V. 91. *У корови нема ніякої ґанчі.* Канев. у. *Я не можу того вола купити, бо має в ногах великий ґанч.* Вх. Зн. 13.

Ґанчува́ти, чу́ю, еш, *гл.* 1) Браковать, находить недостатки. *Котра дівчина вередує з женихами, ґанчує та плаче, то з єї оттак сміються.* Уман. у. 2) Имѣть изъянъ, порокъ, недостатокъ. *Ґанчує на ногу кобила.* Канев. у.

Ґана́, ні, *ж.*=**Каня 2.** Вх. Зн. 13.

Ґа́ра, ри, *ж.* 1) Пазъ, глубокая, но не сквозная продолговатая желобовина для вставки досокъ (напр. въ столбѣ забора), притесанныхъ брусьевъ и пр. Лохв. у. См. еще **навій.** Константиногр. у. 2) Повозка съ ящикомъ для возки земли, песку. Кіев. у.

Ґарґа́ла, ли, *ж.* 1)=**Ґарґало.** Вх. Лем. 407. 2) Кружка. Вх. Уг. 235.

Ґарґа́ло, ла, *с.* Горло. Вх. Лем. 407.

Ґарґа́ра, ри, *ж.* Сердитая, бранчивая баба. *Стара ґарґара.* Ном. № 13620. См. **Гаргара.**

Ґарґа́чки, чок, *ж. мн.* Крыжовникъ. Вх. Лем. 407. См. **Аґрус.**

Ґард, ду, *м.* То же, что и **гард.**

Ґардува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Гатить, дѣлать запруду. Черк. у. 2) ? *Як весло ґардує, то треба його плазом поставити й перестане.* Канев. у.

Ґари́та, ти, *ж.* Карета. *Посадили її в ґариту.* АД. І. 312.

Ґа́рлина, ни, *ж.* Пукъ соломы, приготовленный для крыши. Бѣл. Нос.

Ґарна́ґа, ґи, *ж.*=**Кривулька.** Нѣжин. у.

Ґаро́ваний, а, е. Имѣющій пазы. *Се стовпи вже ґаровані,—менше вгайки, швидче складемо ділованя.* (Залюбовск.).

Ґарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Пазовать, дѣлать пазы. Подольск. г. 2)=**Ґерувати.** Лубен. у. Мирг. у.

Ґахува́тися, ху́юся, ешся, *гл.* Франтить, наряжаться, прихорашиваться. Ном. № 11205. *Ходила б біло, то кажуть: ґахується; ходила б чорно, то кажуть: лінується.* Нп.

Ґа́цик, ка, *м.*=**Кажан.** Вх. Лем. 407.

Ґвалт и **гвалт, ту,** *м.* 1) Крикъ шумъ. Алв. 11. Чуб. І. 105. *Ґвалт і галас* Шевч. 197. *А ґвалту! а крику!* Шевч. 214. 2) Насиліе. *Прийшов і взяв ґвалтом.* Аф. 357. *Одняв він ґвалтом од убоїх козаків і посполитих.* О. 1861. VШ. 29. *Розумом, а не ґвалтом мусимо ми уняке лукавство переважати.* К. (О. 1861. VI. 33). 3) Восклицаніе: ґвалт! Караулъ! *Ґвалт! рятуйте!* Шевч. 139. *Ай, ґвалт! сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Ном. № 8766. **Ґвалт, на ґвалт кричáти.** Кричать караулъ. Ном. № 2385. *Гукнули як на ґвалт.* Гул. Арт. (О. 1861. Ш. 84). *Було ж тобі не любити, а тепер хоч ґвалт кричи.* Грин. Ш. 159. **На ґвалт бúти, дзвонúти.** Бить тревогу.

Ґвалті́вний, ґвалто́вний, а, е. 1) Шумный, крикливый. 2) Насильственный. *Тиї каверзники змовлялись у очевидьки на ґвалтовний учинок.* К. ЧР. 96.

Ґвалті́вне, ґвалто́вне, ґвалто́вко, *нар.* 1) Шумно, крикливо. *Чорти об чімсь радились і ґвалтовно гомоніли.* Стор. МПр. 48. 2) Насильственно. Мет. 373. *Ґвалтовне одібрать.* Морд. Пз. 64.

Ґвалтува́ти, ту́ю, еш, *гл,* 1) Шумѣть, кричать. *Ґвалтують, сказано, наспряжяки цокотухи (жінки).* Греб. 379. *Чого (собаки) так ґвалтують?* Стор. МПр. 112. *Той чоловік став ґвалтувати.* Драг. 184. 2) Производить насиліе, насиловать. 3) Производить тревогу, звать на помощь.

Ґвер, ру, *м.* Ружье. Гол. І. 151.

Ґвинт, ту́, *м.* Винтъ. *А ми це вікно ґвинтом придавим.* Канев. у. Ум. **Ґвинти́к.** *Десь тут ґвинтик лежав.* Харьк.

Ґвир, ру, *м.*=**Ґвер.** Гн. ІІ. 50.

Ґе-ґе-ґе, *меж.* Подражаніе крику гусей. *А гусочка ґе-ґе-ґе!* Рудч. Ск. І. 50.

Ґе́вґати, ґаю, еш, *гл.*=**Ґеґати.** Вх. Лем. 407.

Ґе́ґавка, ки, *ж.*=**Гоголь.** Вх. Зн. 11.

Ґеґа́дзи, дз, и **ґеґа́цки, цьок,** *ж. мн.*=**Ґарґачки.** Вх. Лем. 407. Вх. Уг. 235. Ум. Ґеґа́дьки. Вх. Лем. 407.

Ґе́ґання, ня, *с.* Крикъ гусей. Гн. ІІ. 30.

Ґе́ґати, ґаю, еш, *гл.*=**Ґеґекати.** Вх. Зн. 11.

Ґеґе́кати, каю, еш, *гл.* О гусяхъ: кричать. *Гуси ґеґекають, качки кажкають.* Кв.

Ґедз, дза и **ґедзь, дзя,** *м.* Oestrus bovis. **Ґедзь йоґо вкусúв,**—на йóго напáв. Онъ раскапризничался.—*А що це тобі? ґедзь укусив, чи що?* Канев. у. Ум. **Ґе́дзик. Вийнути ґе́дзика.** Сказать что либо съ умысломъ раздражить. *Оце вона прийшла та вкинула ґедзика,—паня й росходилась.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ґе́дзатися, заюся, ешся, *гл.* 1) О четверон. животныхъ: бѣгать, мечась изъ стороны въ сторону, подъ вліяніемъ боли отъ укушеній овода. 2) О людяхъ: метаться, бросаться изъ стороны въ сторону. *Бідолашний не знаходив собі місця: ґедзався, буцім підпалювали його вогнем.* Стор. МПр. 18. *Кричала, ґедзалась, качалась.* Котл. Ен. V. 60. 3) О людяхъ: капризничать, привередничать.

Ґе́дзел, зла и **ґе́дзель, зля,** *м.*=**Ґедз.** Рудан. І. 160. Ном. № 3389.

Ґе́дзень, ня, *м.* Лѣтнее время, когда скотъ мечется отъ укушеній оводами (:іюль мѣсяцъ).

Ґе́дзик, ка, *м.* Ум. отъ **ґедз.**

Ґедзи́лля, ля, *с.* Древесные опилки. Черном.

Ґе́дзкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Ґедзатися.**

Ґе́дзло, зла, *с,* 1) Укушенное оводомъ мѣсто? *Уразив козла у ґедзло.* Ном. № 3390. 2) Задница. *Поцілуй мене у ґедзло.*

Ґедзу́нок, нку, *м.* Искусство, умѣнье; толкъ. *Треба на хитрощі, коли ґедзунку не достав.* Кіев. г. *У сього малого хлопця немає ґедзунку бігти.* Лубен. у.

Ґе́дкати, каю, єш, *гл.*=**Лоскотати 1.** Вх. Лем. 407.

Ґе́дло, ла, *с.* Приказъ. *Розіслав же Іван Рижка ґедло по всім селі.* ЗЮЗО. II. 558.

Ґезу́нд, ду, *м.* Здоровье. *Трудно працювати, як ґезунду чорт-ма.* Бердич. у. *Як у чоловіка нема ґезунда, то він і клочча не варт хунта, тоді його в гармату та й стріляй за хату.* Ном. № 8130.

Ґел! *меж.*, выражающее крикъ гусей. Аф. 357.

Ґе́лґати, ґаю, єш, *гл.* О гусяхъ: кричать. Аф. 357.

Ґелева́ч, ча, *м.* Брюханъ. Угор.

Ґе́лево, ва, *с.* Брюхо. Угор.

Ґеле́та, ти, *ж.* Деревянный сосудъ, бочевокъ. Угор. Ум. **Ґеле́тка.** *Купують ґелетку сиру.* МУЕ. Ш. 40. См. **Гелета.**

Ґелета́, та́ти, *с.* Деревянный сосудъ для молока. Желех.

Ґе́лка, ки, *ж.* Шишка, опухоль. *Гріх згадувати на Різдво біб, бо будуть викидати ґелки на шиї.* ЗЮЗО. II. 381.

Ґелкота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Ґелґати.** *Гуси з радощів сичали й ґелкотали.* Бор. 25.

Ґе́льґів, ґова, *м.* Орудіе древосѣковъ въ родѣ топора, у котораго вмѣсто широкаго лезвія подобіе птичьяго клюва внутрь загнутаго. Части: деревянное **топори́ще, обу́х**, **па́зухи** (стѣнки отверстія для топорища), **фавда**—четырехгранный клинъ съ **дзюбко́м** на концѣ; отъ удара **дзюбком** впивается въ конецъ бревна, которое древосѣкъ потомъ тащитъ, держа за топорище. Шух. I. 175, 176.

Ґелю́х, ха, *м.* 1) Внутренности, потроха. Угор. 2) Брюхо. Угор. 3) Брюханъ Угор.

Ґемзати, мжу, жиш, *гл.*=**Лоскотати.** Вх. Уг. 235.

Ґензу́ра, ри, *ж.* Раст. Gentiana. Желех. Вх. Зн. 13.

Ґер, ру, *м.* Раст. Aegopodium. Вх. Пч. II. 37.

Ґерґа́вка, ки, *ж.* Горло. Желех.

Ґерґелі́ця, ці, *ж.* Раст. Calandra granaria. Вх. Пч. II. 26.

Ґерґе́лі, лів, *м. мн.* Гуси крупной породы. Александров. у.

Ґерґе́ра, ри, *ж.*=**Ґарґара.** Ном. № 13620.

Ґерґота́ти, ґечу, чеш, *гл.* 1)=**Ґелґотати.** *Гуси усе ґерґечуть.* О. 1861. I. 322. 1)=**Джерґотати.**

Ґерґе́тня, ні, *ж.* 1)=**Ґеґавня.** 2)=**Джерґіт 2.** *Жидівська ґерґетня.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Ґерґе́цки, цок, *ж. мн.*=**Ґарґачки.** Вх. Лем. 407.

Ґерґе́чник, ка, *м.* Кустъ, кусты крыжовника, Ribes grossularia. Вх. Лем. 407. См. **Аґрус.**

Ґерґота́ння, ня и **ґерґоті́ння, ня**, *с.* 1) Крикъ гусей, индюковъ. 2) Разговоръ на непонятномъ языкѣ.

Ґерґота́ти, ґочу́, чеш, и **ґерґоті́ти, ґочу́, тиш**, *гл.* 1) Кричать (о гусяхъ, индюкахъ). *Рябко спитать хотів, але Рябків язик був в роті спутаний, неначе путом з лик і ґерґотів щось як на сідалі индик.* Г. Арт. (О. 1861. Ш.). 2) Говорить на непонятномъ языкѣ.

Ґе́рдан, ну, *м.* Шерстяная повязка въ формѣ широкой ленты, которую въ Галиціи дѣвушки носятъ на головѣ; если же она носится на шеѣ, то на ней нашиваются разноцвѣтныя бусы; подобною же повязкою украшаются и шляпы парней. Kolb. I. 38, 40, 36.

Ґере́ґа, ґи, *ж.* Волчокъ. Вх. Зн. 13.

Ґерлак, ка́, *м.* Овца, зачахнувшая отъ болѣзни. Ананьев. у.

Ґерля́нка, ки, *ж.* См. **Єтір з прутя.**

Ґерува́ти и **ґирува́ти, ру́ю, єш**, *гл.* 1) Править возомъ, лошадьми. Мнж. 181. 2) Направлять возъ, катя его задомъ впередъ, держась за оглобли. 3) Направляться. *Ґируємо аж у саму столицю.* Шевч. (О. 1861. X. 3). 4) Срывать, стаскивать. *Хуртовина назад бідаху пре, за поли смиков, відлогу з пліч ґирує.* Греб. 376. 5) Запрашивать (о цѣнѣ). *Що це він ґерує? Дорого ґерує за вола.* Мнж. 181. См. **Керувати.**

Ґе́цатися, цаюся, аєшся, *гл.*=**Ґедзатися.** *Ой із гори та в яр ґецився товар.* Каменец. у.

Ґзи́мс, су, *м.* Карнизъ. Подольск. г, Волын. г.

Ґзи́тися, ґжу́ся, ґзишся, *гл.*=**Дрочитися** (о скотѣ). *Корова ґзиться.* Вх. Уг. 235.

Ґзі́вка, ки, *ж.* Hippobosca equina. Вх. Уг. 235.

Ґзунс, су, *м.*=**Глуд.** *Вона хоче роботу робить, та хазяйки з неї не буде, бо ґзунсу нема.* Уман. у.

Ґивт, ту, *м.*=**Ковток.** Вх. Лем. 407.

Ґивта́ти, та́ю, еш, *гл.*=**Ковтати.** Вх. Лем. 407.

Ґивтну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Ковтнути.** Вх. Лем. 407.

Ґи́ґнути, ну, не́ш, *гл.* 1) Швырнуть, бросить на землю. Угор. 2) Околѣть. *Кравець у хвіст руки як умотав, як опустив* (вовкові) *три аршини, так вовк там трохи й не ґиґнув.* Рудч. Ск. I. 6.

Ґила́, ли́, *ж.*=**Вурта 6.** *Я на тебе вже нагнав десять ґил.* Рк. Левиц.

Ґилу́н, на́, *м.* Самецъ съ однимъ ядромъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Кишкун.**

Ґилькоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* О гусяхъ: кричать. *Ґилькотять гуси.* Харьк. г.

Ґирґа́чка, ки, *ж.*=**Ґерґавка.** Гн. II. 166.

Ґирд, ду, *м.* Часть овечьяго стада. Черк. у.

Ґирла́нка, ки, *ж.*=**Горлянка 1.** Вх. Зн. 13.

Ґирля́ґа, ґи, *ж.* Длинная съ клюкой палка овечьяго пастуха. *Вистоїть чабан сердега всю ніч, обпершись на ґирлягу.* О. 1862.

Ґирува́ти. См. **Ґерувати.**

Ґіцкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Лоскотатися.** Вх. Уг. 235.

Ґіб, ба, *м.* Пт. сорокопутъ, Lanius. Вх. Лем. 407.

Ґівґач, ча и **ґівґор, ра,** *м.* Пт. Jynx torquilla. Вх. Лем. 407.

Ґінс, су, *м.* Гипсъ. *Шкіру натираєві ґінсом дрібненько меленим.* МУЕ. I. 72.

Ґірґи, *мн.* Плечи. Вх. Лем. 407.

Ґірґо́жник, ка, *м.* Разнощикъ товаровъ. Вх. Лем. 407.

Ґлеґ, ґа, *м.* 1)=**Ґляґ.** КС. 1889. VII. 44. Гол. I. Вступленіе, 700. 2) Весенняя игра, то же, что **сляп**; состоитъ въ томъ, что играющіе стараются бросаемыми палками сбить воткнутую въ землю палку. Чуб. III. 98.

Ґлеґа́ти, ґаю, еш, *гл.*=**Ґляґати.** Гол. I. Вступл. 700.

Ґле́джити, джу, джиш, *гл.*=**Ґлеґати, ґляґати.** Гн. II. 8. Гол. I. Вступл. 700.

Ґлей, ґле́ю, *м.* 1) Клей вишневый. Харьк. 2)=**Ґлей.** *Набірають коло річки або з болота ґлею, привезуть до клуні, розмочать водою і потім утоптують* (на току). МУЕ. I. 83. (Черниг.).

Ґлейт, ту, *м.* 1)=**Полива.** Вх. Лем. 407. 2) Глазированный горшокъ. Вх. Лем. 407.

Ґловень, вня, *м.* Доска, которою прикрывается заборъ или частоколъ поверхъ ушул.

Ґлу́зи, ґлузува́ти=**Глузи, глузувати.**

Ґльоґ, ґа, *м.*=**Ґлеґ.** Ном. № 12571.

Ґльо́ґати, ґаю, еш, *гл.* Глотать не жевавши.

Ґлюч, ча, *м.* Рыба: Cottus, бычекъ. См. **Головач, бабець.** Вх. Пч. II. 19.

Ґля, *пред. для. Ірви, кумо, ягідки, которі солодкі, а которі ґіркі—ґля моєї жінки.* Чуб. V. 614.

Ґляґ, ґа, *м.* **ґля́ґа, ґи,** *ж.* Часть желудка жвачнаго животнаго, употребляемая для створаживанія молока. (Херс. г.). Створожившееся молоко изъ желудка маленькаго теленка, кусочекъ котораго (молока) бросаютъ въ удой молока, чтобы оно скорѣе створожилось. (Гол. I. Вступленіе, 700). Употребл. также лишь во *мн. ч.*: **ґля́ґи,** ум. **ґляґу́шки.** Маркев. 158.

Ґля́ґанець, нця, *м.* **ґля́ґанка, ки,** *ж.* Створоженное молоко, сладкій творогъ. Аф. 361. Грин. III. 561.

Ґля́ґаний, а, е.—*сир.* Сладкій творогъ.

Ґля́ґати, ґаю, еш, *гл.* Створаживать молоко. Гол. I. Вступл. 700.

Ґляґу́шки, шок, *ж. мн.* См. **Ґляґа.**

Ґля́мати, маю, еш, *гл.* Съ трудомъ ѣсть. *Василь заклався з Гарасимом, що ззість 15 булок.... Ззіз шось три, взяв четверту та так ґлямає, що неначе вмірати збірається.* Брацл. у.

Ґнип, па, *м.* Короткій сапожный ножъ. Ум. **Ґнипець.** Павловскій, Грамматика, 38.

Ґніт, ґнота́, *м.* Фитиль, свѣтильня. *Святі та божі: свічки поїли, на ґнота засіли.* Уман. у. *Та згоріла лояночка від ґнота до ґнота.* Пп. **Ні ґнота́ нема́.** Нѣтъ ничего. Лохв. у. Ум. **Ґнотик.** Ув. **Ґнотйще.**

Здоровий ґнотище: карасини багато виґоряє. Василь. у.

Ґно́ття, тя, *с.* Отрепье.

Ґо́вда, ди, *ж.* Башка. Подольск. г.

Ґоґа́, ґи́, *ж.*= **Ґалиця.** Вх. Зн. 13.

Ґоґо́зи. *мн.* Плоды растенія **ґоґозник.** Лв. 102.

Ґоґо́зник, ка, *м.* Раст. Vaccinium vitis idaea. Лв. 102.

Ґо́дло, ла, *с.*=**Кодло.**

Ґой, ґо́я, *м.*=**Гой.** О. 1861. XI. 39, 40.

Ґолдува́ти, дую, єш, *гл.* 1)=**Голдувати.** 2) Владѣть недвижимою собственностью. *Він ґолдує сим ґаєм.* Борз. у. *Сією греблею ґолдували черниці якісь, чи ніженські, чи Бог їх знає які.* Драг. 223.

Ґо́лка, ки, *ж.* Пшеница, имѣющая колосья безъ остей. Каменец. у.

Ґо́ндзоль, ля, *м.* и **ґондзо́ля, лі,** *ж.* Побрякушка. *Ото ґіццає ще намисто, ще зуби повибиває тим ґондзолем.* Уман. у. Ум. **Ґондзо́лька, ґондзоля́чка.** Ув. **Ґондзоля́ка.**

Ґондзоля́к, ка, *м.* Прыщъ, шишка. Вх. Зн. 13. *Ой дівчино, дівчинонько, яка ти файненька: на личеньку ґондзоляки як ріпа дрібненька.* Вх. Зн. 13.

Ґондзоля́ка, ки, *м.* Ув. отъ **ґондзоль.** *Ще собі зуби повибиває ґондзолякою отим.* Подольск. г.

Ґондзоля́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **ґондзоля.**

Ґо́нот, ту, *м.*=**Ґонт.** Вх. Лем. 407.

Ґонт, ту, *м.*, **ґо́нта** и **ґо́нта, ти,** *ж.* Тесъ, гонтъ. *Він у нашому селі церкву новим ґонтом обшив.* МВ. I. 65. *Дімок стоїв, ґонтою вбитий.* Св. Л. 215, 216.

Ґонта́ль, ля́, *м.* Желѣзный гвоздь, которымъ прибивается гонтъ. Хотин. у.

Ґонта́рь и **гонта́рь, ря́,** *м.* Кровельщикъ, покрывающій крыши гонтомъ.

Ґонти́на, ни, *ж.* Одна штука кровельнаго теса. Желех.

Ґо́нтовий и **гонтовий, а, е.** Сдѣланный изъ гонта. К. ЧР. 209. *Ґонтовий дах округи церкви.* К. Оп. 132.

Ґо́нтя, го́нтя, тя, *с.*=**Ґонт.** *Ґолова скіпками вшита, борода ґонтям побита.* О. 1862. IV. 14.

Ґонтяни́ця, ці и **ґонта́рка, ки,** *ж.* Ель, годная для теса, гонта. Вх. Лем. 407.

Ґорґо́ля, лі, *ж.* Сукъ. Вх. Лем. 408.

Ґорґоля́стий, а, е. Суковатый. Вх. Лем. 408.

Ґорсе́т, та, *м.*=**Керсет.** Канев. у.

Ґоспо́да, ди, *ж.*=**Господа.** Желех.

Ґосподарити, рю, риш, *гл.*=**Господарити.** Желех.

Ґоспо́дарів, рева, ве. Хозяйскій, принадлежащій хозяину. *Ґосподарева мама дістала кожух.* Гн. II. 12.

Ґосподарка, ки, *ж.*. **ґосподарний, а, е, ґосподарство, ва,** *с.*=**Господарка, господарний, господарство.** Желех

Ґосподарський, а, е=**Господарський.** *Жид з ґиндлю жив. Він до ґосподарської роботи не здалий.* Єв. V. 200.

Ґоспо́дарь, ря, *м.* **ґосподарюва́ти, рю́ю, єш,** *гл.*=**Господарь, господарювати.** Желех.

Ґосподи́нин, на, не. Принадлежащій хозяйкѣ. *Ґосподинина мама ліз на піч.* Гн. II. 11.

Ґосподи́ня, ні, *ж.*=**Господиня.** Желех.

Ґо́тка, ки, *ж.* Самка глухаря, глухого тетерева. Вх. Пч. II. 15. Шух. I. 23. См. **Готур, ґотур.**

Ґо́тур, ра, *м.*=**Готур,** Tetrao urogallus Вх. Пч. II. 15.

Ґо́хнути, ну, неш, *гл.*=**Гавкнути.** *Звісно, краще, як собака е: ґохне, то почуєш.* (Залюбовск.).

Ґра́йцарь, ря, *м.*=**Ґрейцар.** Гн. II. 43. *Виняв та й дав ґрайцарь.* Гн. II. 42.

Ґрамувля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Писать ка. ракулями.

Ґрана́т, ту, *м.*=**Граната.** Желех.

Ґрана́товий, а, е=**Гранатовий.** *Окунь перекинувся ґранатовим перснем у золоті оправі.* Рудч. Ск. II. 113.

Ґра́са, си, *ж.*=**Сапа.** Острожск. у.

Ґрасува́ти, су́ю, єш, 1) Расчищать дорожки. 2) Вытаптывать. *„Ой березонько, чого ти не зелена?“—Ой як я мою зеленою бути, коли під мною татари стояли, копитами землю ґрасували.* АД. I. 77.

Ґра́тя, ти, *ж.* 1) Прутъ желѣзной рѣшетки, а во *мн. ч.*: **ґра́ти**—желѣзная рѣшетка. 2) Клѣтка (на ткани). Ум. **Ґра́тка, ґра́тки.**

Ґратча́стий, а, е. 1) Рѣшетчатый. 2) Клѣтчатый.

Ґра́тя, тя, *с. соб.* Старыя вещи, старый хламъ. Вх. Лем. 408.

Ґрацюва́ти, цюю, еш, *гл.* =**Ґрасувати I.**

Ґреґо́рний, а, е=**Моторний.** Вх. Зн. 13.

Ґре́йцар, ра, *м.* Крейцеръ (монета). *Старче божий, чим я тебе обдарю, коли я не маю, хиба два ґрейцари простих.* Драг. 267.

Ґре́ци, *нар.*=**Ґрече.** *Так собі ґреци розмовляли.* Гн. I. 181.

Ґре́че, *нар.* Хорошо, какъ слѣдуетъ. *Він став біля печі та й почав підпивати пивце ґрече.* ЗОЮР. I. 204.

Ґре́чний, а, е. Учтивый, любезный, милый. *Бувай же здоров, ґречний молодче, ґречний молодче, Іване-хлопче!* Чуб. III. 283.

Ґре́чність, ности, *ж.* Учтивость, любезность.

Ґре́чно, *нар.* Учтиво, любезно; мило.

Ґриндж́оли, джо́л, *ж. мн.* 1) Маленькія сани. Пот. III. 99. Желех. 2) Простыя сани, дровни. Чуб. V. 1138.

Ґринджо́лята, лят, *мн.* Маленькія санки-дровни. Ном. № 10001. *Впрягла в ґринджолята навичку.* Котл. Ен. I. 7.

Ґрис, су, *м.* 1) Отруби. *Пересіваєся житну муку через сито і осталий ґрис всипаєся до баривчини.* Гн. I. 100. См. **Висівки.** 2) Молотый крупно овесъ съ ячменемъ, посыпанный солью; служитъ для выкормки скота. *Нехай нас Бог милує, щоб ми своїм дітям давали ґрис—ми здужаєм і хлібом вигодувать.* Канев. у.

Ґрівджа́ти, джа́ю, еш, *гл.* Шипѣть (о гусяхъ). *Гуски ґрівджат, як хочут вкусити.* Вх. Лем. 408.

Ґро́на, ни, *ж.* и **ґро́но, на,** *с.*=**Гроно.** Херс.

Ґрос, су, *м.* Стадо беременныхъ овецъ. О. 1862. V. Кух. 32, 37. У Манжуры: **ґроси**—беременныя овцы. Мнж. 182.

Ґрузло, ла, *с.* Комъ, куча. *Ґрузли снігу.* Вх. Уг. 235.

Ґрулина, ни, *ж.*=**Ґрулянка.** Вх. Уг. 235.

Ґрулисько, ка, *с.* Мѣсто, гдѣ растетъ или росъ картофель. Вх. Лем. 408.

Ґрульо́вина, ни, *ж.*=**Ґрулянка.** Вх. Уг. 235.

Ґру́ля, лі, *ж.* Картофель. Вх. Лем. 408.

Ґрулянин, ка, *м.*=**Вандурчаник.** Вх. Лем. 108.

Ґруля́нка, ки, *ж.* Стебли и листья картофеля. Вх. Лем. 408.

Ґрундаль, ля, *м.* Грубый человѣкъ. Вх. Уг. 235.

Ґрундзьо́ваний, а, е=**Ґрундзюватий.** *Не яке воно і ґрундзьоване, щоб шановний читець не розборсав його сам, прочитавши картку-дві в книжці.* Ном. Од видав. VI.

Ґрундзюва́ти, дзюю, еш. *гл.* Крѣпко увязывать, упаковывать.

Ґрундзюва́тий, а, е. 1) Узловатый. 2) Переносно: замысловатый.

Ґрунт и **грунт, ту,** *м.* 1) Надѣлъ, земля, участокъ земли; усадьба. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 14064. *Ходім, де твій батьківський ґрунт.* Рудч. Ск. II. 154. *Ґрунта, великі маєтки збуває.* АД. I. 95. *Осілн на ранґових або на магистратських та черничих грунтах.* К. ЧР. 198. 2) Почва. *Там добрий ґрунт—усе як з води йде.* 3) Основа, основаніе. *Земля не може рушити з грунту свого.* Чуб. I. 69. *Слово—вітер, а письмо—грунт.* Ном. № 10664. Ум. **Ґру́нтик, гру́нтик.**

Ґрунта́ля, лі, *ж.* Родъ жгута по верхнему краю **четена** (см. **четен**), сплетеннаго изъ растеній: **или дерези, или** Cornus sanguinea. О. 1862. V. Кух. 37.

Ґру́нтик, гру́нтик, ка, *м.* Ум. отъ **ґрунт** и **грунт.**

Ґрунті́вка, и **грунті́вка,** *ж.* Усадьба. *Вона хоча й сирота, а грунтівка і хата своя і поля день п'ять.* О. 1862. VIII. 7.

Ґрунтови́й, а́, е́. 1) Почвенный. 2) Землевладѣльческій.

Ґрунтови́ще и **грунтови́ще, ща,** *с.*=**Ґрунтівка.** *Жили вони* (брати) *на однім батьківськім грунтовищу.* Грин. I. 287.

Ґрунтовни́й, а́, е́. Основательный, прочный.

Ґрунтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Основывать. Желех. 2) Грунтовать (у художниковъ). Желех.

Ґрунь, ня, *м.* Хребетъ горы. Шух. I. 1.

Ґрявча́ти и **ґрянча́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Каркать; крякать. *По цілих ночах ґрявчит тот пташок.* Вх. Уг. 235. *Качка грявчит.* Вх. Уг. 235.

Ґу́ґля, лі, *ж.* 1) Родъ верхней мужской и женской одежды изъ бѣлаго сукна у гуцуловъ. Форма ґуґлі: мѣшокъ, распоротый по одной сторонѣ, надѣтый на плечи и связанный на шеѣ шерстянымъ шнуркомъ или мѣдною цѣпью; сшитый конецъ ґуґлі служитъ вмѣсто башлыка. Гол. Од. 69. 2)=**Ґуля**. *Як ударив, так ґуля й набігла йому.* Новомоск. у. Ум. **Ґу́голька**.

Ґуґлюва́тий, а, е. Покрытый шишками. Новомоск. у. (Залюбовс.). *Ґуґлювата деревина.* Кіев. у.

Ґу́ґолька, ки, *ж.* Ум. отъ **ґуґля**.

Ґуджула́й, ла́я, ґуджуле́й, ле́я. *м*, **ґуджула́йка, ки, ґуджуле́я, ле́ї, ґуджуле́йка, ки**, *ж.* Навозный жукъ. Вх. Зп. 14. Ум. **Ґуджу́лька**. Вх. Зп. 14.

Ґудз, дза и **ґудзь, дзя**, *м.* 1) Пуговица. Мет. 403. *Піновим ґудзем застебнувся.* Котл. Ен. IV. 26. 2) Шишка отъ ушиба, опухоль. *Будував єю хату низького зросту чоловік і двері міряв по собі, то аби сьмо ґудза не набили.* Св. Л. 27. *Да якийсь бойчак загилив кизяк, вліпив кизяком, аж ґудзь під оком.* Грин. Ш. 54. 3) Узелъ на веревкѣ, ниткѣ. *Сей батіг був і посмолений, а тепер вже давно обліз, аж рудий та товстий такий! І на кінці ґудз як голуб'яче яйце.* Св. Л. 74. Ум. **Ґу́дзик**. *Іде по улиці чоловічок, сам мерзенький, мідяні ґудзики, на шапці бляшка з доброго семигривенного.* Морд. Оп. 23.

Ґудзь-ґудзь! ґудзюсь-на! Призывъ для свиней. Вх. Уг. 271.

Ґуз, за, *м.* Узелъ (на ниткѣ, веревкѣ). Вх. Лем. 408.

Ґузва, ви, *ж.*=**Ґуля**. Вх. Лем. 408.

Ґузелець, льця, *м.*=**Ґалиця**, Pelias berus. Вх. Лем. 408.

Ґу́зний, а, е=**Куций**. Вх. Лем. 408.

Ґузу́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **ґузуля**.

Ґузу́ля, лі, *ж.* Круглая шишка: (См. **Ґузва, ґуля**). Ум **Ґузу́лька**. *Мать на челі ґузульку.* Вх. Лем. 408.

Ґу́лати, лаю, ешь, *гл.* Быть въ силахъ, въ состояніи. Пирят. у.

Ґу́лий, а, е. Безрогій (о волахъ, коровахъ). *Запрігши ґулих він,—ну переліг орати.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 94). *Ґулий віл.* Мнж. 182.

Ґу́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **ґуля**.

Ґу́ля, лі, *ж.* Наростъ, шишка. *Набігла ґуля за вухом.* Закр. Ум. **Ґу́лька** Харьк.

Ґуна́дза, зи, *ж.* 1) Большая шишка. Мнж. 182. 2) Шарообразный свертокъ. Мнж. 182.

Ґура́льня, ні, *ж.* Водочный заводъ.

Ґурґу́ля, ли, *ж.*=**Ґорґоля**. Вх. Лем. 408.

Ґурґу́ля, лі, *ж.*=**Ґуля**.

Ґудзбла, ли, *ж.*=**Ґруля**. Вх. Лем. 408.

Ґуцьбк, цька, *м.* То же, что и **ґудзик 3**: узелокъ на веревкѣ, нити. *Сидів сивий дід і розмотував великий клубок і вїзав ґуцки.* Гн. П. 184.

Ґуш, (ша, *м.* ?) Шишка (на тѣлѣ): зобъ. Желех. Гуцул. (В. Дорошенко).

Ґушува́тий, а, е. Покрытый шишками (на тѣлѣ). Желех. Зобастый. Гуцул. (В. Дорошенко).

Д.

'Д, *пред. сокращ.* **од**. *Мене 'д смерти відборонив.* Рудч. Ск.

Д, *пред.*=**До**. *Д мені. Вояк хоче, аби ви д нему вийшли.* Федьк.

Да, *сз*, 1)=**Та**. 2) Пусть. *Ісуса Христа у поміч просимо, да визволить від грізів чоловіка.* Чуб. Ш. 19. 3) Почти. *Служила там да зо штирі роки.* Вх. Уг. 235.

Да-ба! *меж.*=**Та ба!**

Да́ва, ви, *ж.* Эпидемическая горловая болѣзнь, преимущественно дифтеритъ. *Тепер у нас дава давить дітей.* Зміевск. у.

Дава́ни, ів, *м. мн.* Мѣсто, гдѣ складываютъ сѣно и кормятъ имъ скотъ. Шух. I. 172.

Да́ванка, ки, *ж.* Кормленіе скота зимой. *Вівці тоді саме вийшли на даванку.* Новомоск. у.

Дава́ння, ня, *с.* 1) Даваніе. *Воно ж і даванню кінець є.* Мир. Пов. I. 116. 2)=**Данки́** 2. *Давання гірше трутизни.* Ном.

Дава́ти, даю́, даєш, сов. в. **да́ти, дам, даси́, дасть, дамо́, дасте́, дадуть**, *гл.* 1) Давать, вручать, доставлять, ссужать. *Чи се тії чоботи, що зять дав, а за тії чоботи дочку взяв?* Нп. *Давайте, то й вам буде дано.* Єв. Л. VI. 38. *Було б тобі, моя мати, сіх брів не давати, було б тобі, мбя мати, щастя-долю дати.* Мет. 108 *Не давши оброку, не бий по боку.* Ном. *Дай мені грошей. Бог дав чоловікові душу і серце.*—**віру, віри**. Вѣрить. *Прошу тебе, дай мі віру, скажу тобі правду щиру.* Нп.—**ганьбу́**. Хулить, находить недостаки. *Я парубку ганьби не даю і заміж не пойду.* Маркев.—**гарбуза́**. Отказывать жениху - **добри́день, на добри́день**. Желать добраго утра. *По воду йде, добридень дав.* Мет. 71. *Раненько встань, сєскорку на добридень дай.* Мет.—**дога́ну**. См. **Догана**.—**дра́ла, дра́чки, дропака́. дьбру**. Убѣгать. *До хлопців дала драла.* Ном. № 8806. *Перелякані жовніри несподіваним нападком.... дали дропака.* Стор. МПр. 122.—**дýба**. а) У овчинниковъ: намазывать, намазать овчину настоемъ дубовой коры. Вас. 153. б) Умирать, умереть.—**дýлі**. Показывать кукишъ.—**зна́ти**. Увѣдомлять, извѣщать, давать знать. *Як мене не буде, то я пришлю свого товариша дати тобі знати, що мене нема.* Чуб. *Сідлай, хлопче, сідлай коня, сідлай вороного,—давай знати в третю роту аж до кошового; давай панам знати, давай панам знати, нехай дають порадоньку волів одшукати.* Мет.—**ка́ру**. Наказывать. *Яку йому кару дати?* Ном. № 8866.—**на бо́же**. Жертвовать на церковныя нужды. *Пішов до церкви, дав на боже.* НВолын. у.—**на-ві́жки**, *безл.* Дало увидѣть. Употребляется въ значеніи предупреждать, предзнаменовывать какой нибудь примѣтой что либо. *Скоро з двора я виїхав, дало на-віжки, але я все таки поїхав.* Черкас. у.—**на ві́к**. Предопредѣлять долголѣтіе. *Як не дасть Бог на вік, то воно* (дитя) *і ростом високе, і розумом як сторе.* Лебед. у.—**на вблю**. Предоставлять на усмотрѣніе. *Матуха пасинку на волю давала: хоч льолю купи, хоч голий ходи.* Ном. № 9377.—**на дзво́ни**. Заплатить, чтобы звонили по умершемъ. *Дали на дзвони й панахиду.* Мкр. Г. 12.—**на па́м'ять**. Въ выраженіи: **Дай, Боже, на пам'ять!** Дай Богъ памяти. *Дай, Боже, на пам'ять,—у вівторок, чи що, се діялось.* НВолын. у.—**на призна́ку**. Оставлять примѣту. *Віти тернові рубайте, по шляху покидайте, мені, брату, пішому піхотинцю на признаку давайте.* ЗОЮР. I. 34.—**на ро́зум**. Надоумливать, наводить на мысль. *Коб йому Бог на розум дав, щоб ударив кого.* НВолын. у.—**озна́ку**. Обнаружить, проявить. *Квітка ма-*

ло не скоротав віку, поки почувся на своїх власних силах і дав добру ознаку свого великого дару. К. Гр. Кв.—**по̂кій.** Оставлять въ покоѣ.—**по́мочі.** Помогать. *Або мені помочі дайте, або мене з собою візьміте.* Мет. 380.—**по́мочі-порятýнку.** Помогать и спасать. *Нам, гетьмане Хмельницький, батю Зінову Чигиринський, помочі-порятунку дай.* Мет. 408.—**пора́ди, ра́ди.** а) Давать совѣтъ, наставленіе. *Час приходить умірати,—нікому поради дати.* Макс. (1849) 77. б) Давать помощь, помогать, способствовать. *Що все пити та гуляти, да нікому порадоньки дати.* Мет. 221. *Вже вони ради дадуть.* Ном. № 7887. в) Справляться съ чѣмъ. *Ой ґвалт, сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Нп. г)=**давати порядок.**—**поря́док.** Распоряжаться, давать порядокъ. *Ох і рад же б я, дитя моє, до тебе встати, порядок дати, да сирая земля двері залегла, оконечка заклепила.* Мет. 150.—**сторчака́.** Падать внизъ головою.—**честь-хвалу́.** Оказывать почести. *І панові нашому честь-хвалу даймо.* Чуб.—**чоло́м.** Кланяться. *У намет уступає, пану Филоненку, Корсунському полковнику чолом даває.* Мет. 41. См. **Чоло.** 2) Подавать. *Давай вечеряти! Давай коні! Ой дайте ж мені холодної води.* Мет. 95.—**ру́ку.** Подавать руку. *Устав, поздоровкавсь до їх,—дав одному руку, другому.* Грин. II. 13. *І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67, 3) Давать, предлагать, сулить. *Даю йому за скриню два карбованці, а він править п'ять.* 4) Допускать, позволять. *Свої люде, не татари,—не дадуть загибати.* Ном. *Ой хвортуно, хвортунино, що ти учинила? дала серцю спізнатися, далі розлучила.* Мет. *Не дай пропасти на чужині.* Шевч. 5) Выдавать замужъ. *Не дайте мене за п'яниченьку.* Мет. 67. *Синів женить, а дочок давать, родичів на весілле звать.* Мет. Тоже значеніе и—**за́між.** *Ой дбай, мати, дбай, да дочку заміж дай!* Мет. 6) Задавать, давать почувствовать. *Я тобі дам! Як дам тобі стиха лиха,—повік не забудеш. Хоч я не дам, хоч я не дам, так дасть моя мати,—таки тобі лихо йметься із нашої хати.* 7) Бить, ударять, ударить. *Як дав ногами в дно у бочку,—воно так і вискочило, і горілка витекла.* Грин. I. 222. *Дав йому, що аж каганці засвітилися.* То же значеніе слѣдующихъ выраженій: **Дати духопе́лу, духопе́лків, ду́ху.**—**ма́тланки.** Отколотить, отдуть. Ном. № 3639.—**пам'ятко́вого.** Наказать битьемъ такъ, чтобы помнилъ.—**парла́.** Трепку дать. О. 1862. VI. 45. *І овечок у нас була ватага, то й не підходь було воряга, бо вже дамо парла!*—**запоти́лишника, поти́лишника.** Дать подзатыльникъ.—**прочуха́на.** Поколотить.—**товкача́.** Дать тумака.—**чо́су, шва́би, шква́рки.** Отколотить. *Як дам шкварки, то буде тобі жарко.* Ном. № 3617. 8) **Давай!** Да и ну! *Він узяв тую горілку, давай пити її обоє.* Чуб. *Як ухоплю чорта патера за ноги і давай ним, неначе келепом трощити бісів.* Стор. МПр. 47. 9) **Дава́й! дава́йте!** Будемъ! Ну! Нуте! *Давайте йти!* 10) **Даймо.** Положимъ. *Даймо, що він і добрий кухарь, але все таки....* Брацл. у. **Да́ймо на те́є.** Допустимъ, предположимъ. *Даймо на теє, що воно було заїць, а хто ж його курей поїв? Мабуть то був вовк, або лис.* Бердич. у.

Дава́тися, даю́ся, дає́шся, сов. в. **да́тися, да́мся, даси́ся,** *гл.* 1) Даться, отдаться. *А довго покружили й коло Трапезонда: не дався в руки.* Морд. *Ох, не даймося, панове молодці, ми.... у неволю.* ЗОЮР. *Сію конопельки дрібні зелененькі, сами не беруться, мені не даються.* Чуб. V. 3. 2) Позволить, допустить. *Було тобі уродиться, було тобі вдаться, було тобі та й не даться з себе насміяться. Не давайся кожному вітрові повівати.* Ном. № 3840. 3) Быть даннымъ, имѣться. *Як би то далися орлинії крила, за синім би морем милого знайшла.* Шевч. 27. *Коб далося хоч одну годину, як прийшов оце, то б вирятував.* НВолын. у. 4) **Да́тися зна́ти,—у знаки́.** Дать себя знать, помнить, почувствовать. Ном. № 414. *Чи ще ж тобі не далася тяжкая неволя знати.* Дума. *Було тобі Хмельницького у вічні часи не займати; бо дався мені гетьман Хмельницький гаразд-добре знати.* Мет. 394. *Дамся ж я їм у знаки!* Стор. МПр. 99. 5)—**на підмо́ву.** Дать себя обмануть. *Я.... такої* (дівчини) *жду, щоб ся не дала парубкові на підмову.* Федьк. Пов. 6)—**в тямки́.** Дать себя помнить. *Мабуть добре Московщина в тямки їй далася! Бо уночі тілько й знає, що москаля кличе.* Шевч. 7)—**на мо́ву, на ре́чі.** Быть разговорчивымъ, краснорѣчивымъ. *Улита чогось на речі не давалась: якась смутна наче зробилась.* Г. Барв. 218. *Друге на речі не дається, а в неї слово—як струмочок дзюрчить.* Г. Барв. 422. 8)—**у ві́чі.** Показаться на

глаза. *Привели його до матері, а самі повертались, не дались у вічі матері.* ЗОЮР. II. 52. 9)—**на я́вку.** Показаться. *Це вещ така невидима* (чорт), *а то якось то він на явку дався.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Дава́ць, вця, *м.* Подающій, даватель. *Від злого давця бери й кація.* Ном. № 10640.

Дави́ло, ла, *с.* Прессъ, нажимъ. Аф. 372.

Дави́льця, ців, *с. мн.* Щипцы для орѣховъ.

Дави́на, ни, *ж.*=**Давнина.** Ум. **Дави́ночка.** *Я собі ізладаю давню давниночку.* Гол. III. 385.

Дави́ти, влю́, виш, одн. в. **давну́ти, давну́, давне́ш,** *гл.* 1) Давить. 2) Сжимать, стискивать. *Давить, як мороз бабу.* Ном. № 4003. *Ні не дави, туманочку, сховай тільки в полі.* Шевч. 95. 3) Выжимать. *Сир ізлів, а на масло давить.* Ном. № 12215. 4) Душить, давить. 5) Притѣснять, угнетать. *Так судила Божа воля, щоб давила нас недоля.* К. Досв. 112. 6) Раздавливать, давить. *Да як же стерпіти, коли притьмом давлять кармазини людей по дорогах.* К. ЧР. 193.

Дави́тися, влю́ся, вишся, *гл.* Давиться. *Не дуже й жує, так цілком і ковтає, аж давиться.* Кв. *Трохи був на смерть не подався. А Петро йому й каже: се тобі, старче, так Бог зробив за те, щоб другому не бажав давитись.* Стор. I. 24.

Да́ві, *нар.* Сегодня утромъ. Вх. Зн. 14.

Давли́вий, а, е. Трудно проглатываемый (о пищѣ). См. **Давучий.**

Давне́зний, а, е. Очень древній. *Сим робом передано нам сю давнезну нам'ятку писаного слова зо всіма її уникодинами, перекрутками.* К. Іов.

Давнеколи́шній, я, е. Давно когда то бывшій, давно прошедшій. *Давнеколишній та лєтній приснився сон мені.* Ося. 1862. V. 3.

Давнепе́зний, а, е. Чрезвычайно старый; очень древній. *То давненезний дід.* Уманск. у.

Давни́й-давно́, *нар.* Очень давно.

Давни́на, ни́, *ж.* Старина, древность. *Стали теревені путь, давнину задувать; потрошки-потрошки і розбили свою тупу.* Стор. II. 15. **Да́вня давни́на.** Давно прошедшее время. *Давня то давнина, а наче вчора діялось.* МВ. *Що мені нагадала ця пісня? Яку давню давнину пригадала вона мені! І мою молодість, і мою покійницю, і мої літа давні.* Левиц. *У притах-приказках уста мої отверзу, про давню давнину тобі я возглаголю.* К. Псал.

Давни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Дѣлать давнимъ.

Давни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Дѣлаться давнимъ, старымъ.

Да́вній, я, е. 1) Давній. *Се, може є давній бідний невольник із неволі утікає.* Макс. (1849) 45. *Вони не так старі, як давні.* Ном. № 8645. *В давній дуже жив він вік.* Котл. 2) Древній, старинный. *Дві церкви,—одна мурована висока, друга дерев'яна і давня сильно.* МВ. I. 16. *В давні времена, як ходив по землі Бог з Петром і Павлом.* Чуб. I. 56. **Да́вня річ, да́вня давни́на.** Давно минувшее. Рудч. Ск. I. 59. 3) Прежній. *Давні пригоди боронять від шкоди.* Ном. № 1753. *Шапка сива, виступка козацька настояща, ще давніх козаків.* МВ.

Давні́сінько, *нар.* Очень давно. *Та вже вона давнісінько моя.* Кв. II. 187.

Да́вність, ности, *ж.* 1) Давность. *Давність земська.* Л. Ст. 2)=**Давнина.** *Не задавить тому серця, чий рід з давности ведеться.* К. Досв. 112,

Давні́ш, *нар.* 1) Сравнит. ст. отъ **давно́.** 2) Ранѣе. *На біса щук пускаєш, панебрате?* (у ставок). *Усіх лящів позводиш—їх щуки зайдять....—„Даремна річ",—сказав хазяїн, „жалкую, чом давніш не звів".* Гліб. 42.

Давні́шній, я, е. Давнишній. *Тільки де-не-де димок над кручею піднімається, та по вітру, як давнішняя слава Сінопа, розлітається.* Мордовцевъ. (Мир. л. сб. 92).

Да́вно, на, *с.* (Употребляется только въ косвенныхъ падежахъ). *А тут бур'ян, піски, тали, і хоч би на сміх де могила о давнім давні говорила.* Шевч. 378. *І батьки наші казали, що зробив ти в давні давна.* К. Псал. **З да́вна, з да́внього да́вна, з да́вніх дале́н.** Издавна, съ незапамятныхъ временъ. *Був собі дід та баба, з давнього давна у гаї над ставом удвох собі на хуторі жили.* Шевч. 98. *Ви, тітко, кажете, що ся Музичии грунт, з давніх давен. Адже ж у давнього Музики було багато степу.* Левиц. Пов. 373. *Це ще з давніх давен у нас повелося.* Харьк. г.

Давно́, *нар.* Давно. *Да вже ж моєї дівчиноньки давно не було.* Чуб. III. 149.

Давномину́лий, а, е. Давнопрошедшій.

Давну́ти, ну́, неш, *гл.* См. **Давити.** Желех.

Давня́шній, я, е=Давніший. *Давняшня знакома.* Рудч. Ск. II. 158.

Давону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно давнуть. *Так її давонув, мало що духу не видавив.* Чуб.

Даву́чий, а, е. (Отъ **давити**). 1) Терпкій (о вкусѣ). 2) Удушливый. *Давучий чад.* Конст. у.

Даву́чка, ки, *ж.* Терпкій фруктъ. *Стане давить отут, наче грушу давучку їси, да вдавишся.*

Дада́кати, ка́ю, еш, *гл.* 1) Болтать. 2) Гоготать. *Гуски дадакають.* Вх. Лем. 408.

Дада́кач, ча, *м.* Болтунъ. Вх. Лем. 408.

Да́де, *нар.* Гдѣ нибудь. Вх. Лем. 408.

Дадекой, дадеколи, *нар.* Иногда. Вх. Лем. 408.

Д'аджё́ж, *нар.* (Вм. **да аджеж**)=**Аджеж.**

Да́еден. Кто нибудь. Вх. Лем. 409.

Дазь-бі,—Біг, *нар.*=**Дасть-бі.** *Чи вже не варитимете галушки оце?—Ні, серце, бо борошенця в нас дазь-бі.* У Гул. Арт. какъ существ.: *Як їсти дазьбіга та ще й гладкими буть.* О. 1861. Ш. 97.

Да́йка, ки, *ж.* Даяніе. Харьк. Манж.

Дак, *сз.* 1) Такъ, да, чо. *Рада б душа в рай, дак гріхи не пускають.* Ном. *Ой у полі да криниченька, тільки водиця сльозиться, не рад чумак да чумакувати, дак не мусить оплатиться.* Мет. 459. *„Куди ти, вовче, біжиш?"—„До вдови за поросям."—„У неї ж одно."—„Дак шоб не було й того."* Ном. № 10718. 2) То, такъ. Єв. Мр. XII. 19. *Оттоді то Барабаш, гетьман молодий, як у кума свого Хмельницького дорогого напитку напився, дак у його і спать повалився.* Мет. 386. *Не ти мені скажеш, дак мати: було б убогої не брати.* Мет. 48. *Дівчино моя Переясловко, поцілуй же мене, моя ластовко!—Дак що ж, дак ну ж, дак поцілую, да у тую губоньку да золотую.* Мет. 5. *„Колядуй, баране!"—„Не вмію, пане."—„Дак лізь у вікно!"—„Дак роги, пане!"* Чуб. Ш. 428. 3) **Дак же ні.** Да нѣтъ же. 4) **Як нема́, дак нема́.** Нѣтъ какъ нѣтъ. *А в неділеньку рано-пораненьку козочки як нема, дак нема.* Мет. 229.

Да́коди, *нар.* Иногда. Вх. Уг. 235.

Да́котрий, а, е. Кто нибудь. Вх. Лем. 408.

Да́кус, *нар.* Немного. Вх. Лем. 408. Ум. **Дакусчик.** Вх. Уг. 235.

Далда́, ди́, *ж.* **Далда́-балда́** въ загадкѣ—свинья. Ном., стр. 294, № 122.

Д'але́, *сз.*=**Але́.**

Да́лебі, да́лебіг, *нар.* Ей-ей, право. *Далебі, що правда.* Макс. *Ой не смійся, дівчинонько, далебі не смійся! Я у тебе молодої отрути наївся.* Мет. 90. *Ей, шануйся, коли хоч, бо далебі полись тмумно-здо-тло спишу на спині.* Ном. № 3600. *А мої (діти) вже й геть то живучі. Такого їх, такого їх, що далебіг не знаю, що й діяти.* Левиц. I. 139.

Да́лебо, *нар.*=**Далебі.** Чуб. V. 342.

Д'але́ж, *сз.*=**Алеж.**

Дале́зний, а, е. Очень далекій.

Дале́зно, *нар.* Очень далеко.

Да́лека. Употребляется какъ существ., но безъ имен. пад. *Не боїться ніякого далека. Забачив Бог і з далека, та ще з далекого далека.*

Дале́кий, а, е. 1) Далекій, дальній. *До любої небоги нема далекої дороги.* Ном. № 8759. *Чи то граки, чи то галич, чи хижі дейнеки роспускають по Вкраїні загони далекі.* К. Досв. 242. *Доріжка, доріжка та широка і далека.* Мет. 241. 2) Отдаленный, далекій. *Степ широкий, край далекий, милого не бачу.* Мет. 64. *По далекому Дунаєчку злая буря виходжає-виступає. В далекому краю в чужу землю.... заховають.* Шевч. 73. *Кого ж її любити? Ні батька, ні неньки, одна, як та пташка в далекім краю.* Шевч. 27—82. Ум. **Далече́нький.** *Тепер нічка темненька, доріженька далеченька.* Чуб. V. 873.

Дале́кість, кости, *ж.* Даль. *Он те місце!—промовила Тодозя, легенько кивнувши носом на сизу далекість.* Левиц. I. 442. *Вона все дивиться пильно-пильно в сині далекости.* МВ. I.

Дале́ко, *нар.* 1) Далеко. *На Чорнеє море.... далеко поглядає.* ЗОЮР. I. 28. *Добре далеко чутно, а ледаче ще далі.* Ном. № 4451. *Далеко, як оком сягнеш.* Ном. № 7745. 2) Долго. *Ой високо соколові до неба літати, ой далеко козакові до осени ждати.* Мет. 7. Ум. **Далече́нько.** *Далеченько одійшла од свого села.* Кв. II. 226.

Далекогля́д, ду, *м.* Телескопъ. *Ся труба телескоп або далекогляд.* Ком. I. 89.

Да́леч, чі, *ж.* Даль. *Він любив у той час довго, довго дивитись на чорний чорнігівський бір, на сизу далеч, неначе там записана була його доля.* Левиц. Пов. 331.

Далече́нний, а, е. Очень далекій.

Далече́нький, а, е. Ум. отъ **далекий.**

Далече́нько, *нар.* Ум. отъ **далеко.**

Далечиня́, ні, *ж.* Даль. *Не яка там далечиня. Сохну, чахну в далечині, всяк день умiраю.* Гол. III. 367.

Далечі́нь, ні, *ж.* Большая даль. *Куди землі за один день обійти таку далечінь, що має 900 милійонів верстов.* Ком. I. 25.

Дале́шній, я, е. Прибывшій издалека. *Чи ви далешні?* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Далиня́, ні́, *ж.*=**Далечиня.**

Дали́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Отдалять.

Дали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Отдаляться.

Да́лі, да́лій, *нар.* Сравн. ст. отъ **далеко.** *У дурня до Юр'я, у розумного далі. „Старче, село горить!"—„А я за суму та далі посуну".* Ном. № 4992. 2) Потомъ, послѣ. *Гомоніли люде на селі, а далі й розійшлися.* МВ. I. 106. *Ой, хвортуно, хвортунино, що ти учинила? Дала серцю спізнатися, далі розлучила.* Мет. 63. 2) Вскорѣ. *Далі прийде. Степан вже далі прибіжить за сокирою. Вже далі вечір... Вже далі хліба не стане.* **Далі-далі.** Скоро, въ скоромъ времени. *Ви вже далі-далі онучат дружитимете, а в мене ще й діти мої сиріточки на в'язях висять.* 1) Подальше. *Ти, дівчино, ти, подобна, не здавайся на підмову, бувай добра; бо дворянин то поганий: як ізрадив дівчину, а сам далій.* Млр. л. сб. 5) **Да́лі-пода́лі.** Спустя нѣкоторое время. *Винен був гроші і не віддавав, а далі-подалі віддав.* Харьк. у.

Далі́чко, *нар.* Далеко. *Пасіка гей далічко від хати.* Федьк.

Да́ль, лі, *ж.*=**Далечиня.** Кв. (Желех.).

Дальнина́, ни́, *ж.*=**Далиня́.** *Як би допомогти оку людському прозирнути за далеку дальнину.* Дещо.

Да́льній, я, е. Дальній, отдаленный. *Та болить серце й головонька, бо чужа, дальня сторононька.* Бал. 39. *Дальні печери.* Левиц. Пов. 348.

Дальнозро́кий, а, е. Дальнозоркій. Гайсинск. у.

Дальноо́кий, а, е. Дальнозоркій. Козелецк. у.

Дальш, да́льше, *нар.* 1) Сравнительная степень отъ **дале́ко.** *Вони тікають від мене, а я мов помелом їх мету та все дальш, та все дальш у пекло пру та пру.* Стор. МПр. 47. 2)=**Далі 2.** 3) Прочь. *Да я й цілкового не хочу; цур тобі поганий, дальш!* Кв.

Да́льший, а, е. 1) Сравн. ст. отъ **далекий.** 2) Слѣдующій. *Мушу сьогодні і завтра, і дальшого дня ходити.* Єв. Лук. XIII. 33.

Да́мка, ки, *ж.* Шашка. Павл. 33. **Гуля́ти в да́мки.** Играть въ шашки. *В хлюста, в пари, в візка іграли і дамки по столу совали.* Котл. Ен. Ум. **Да́мочка.**

Дамни́ця, ці, *ж.* Шашечница. Павл. 33.

Да́мочка, ки, *ж.* Ум. отъ **дамка.**

Дан, ну, *м.* Столбъ, стоянъ. Чуб. VII. 575.

Дани́на, ни, *ж.* Дань. Єв. Л. XX. 22. *І нехай йому данину принесуть царі ферейські.* К. Псал. 164.

Да́нка, ки, *ж.* То, что дано, даяніе. *Обіцянка, а не данка—дурному радість.* Ном. № 4515.

Данна́, но́ї, въ видѣ сущ. ж. Данная, письменный актъ на владѣніе недвижимымъ имуществомъ.

Дання́, ня́, *с.* 1) Отрава вообще, въ частности же яйца насѣкомыхъ, брошенныя въ водку, которую подносятъ тому, кого хотятъ отравить. Кіевск. г. *Як мені було йти на весілля, коли Солов'їха отроїла б мене з своїх рук, дала б дання в чарці горілки, як би могла.* Левиц. Пов. 342. 2) Заговорное питье. *Дання гірше трутизни.* Ном. *Се вже так, з дання причина.* Чуб.

Да́нок, нку, *м.* Даяніе, даръ, пожалованье. Ум. **Да́ночок.**

Данцівни́к, ка́, *м.* Танцоръ. Шух. I. 33.

Данцува́ти, цу́ю, еш, *гл.* Танцовать. Шух. I. 33.

Дань, ні, *ж.* Дань. *Колись був у Київі якийсь князь, лицар, і був коло Київа змій, і кожного году посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину.* ЗОЮР. II. 27. *Дізнались турки, злі недовірки, підписалися до Почаїва що-году дань давати.* Чуб. I. 161.

Дар, ру, *м.* 1) Даръ, даяніе. *Ні дар, ні купля.* Ном. № 7619. *Що ж нам за дар везуть? Срібло та золото.* Чуб. III. 39. *Виймив дари та й роздав.* Федьк. Пов. *Ви знаєте добрі дари давати дітям вашим.* Єв. Лук. XI. 13. **Бо́жий дар.** Св. Причастіе. *До Божого дару з чортовими ногами.* Ном. № 136. 2) Дарованіе, талантъ, даръ. *Незвичайний дар розмови і оповідання.* Левиц. Пов. 146. *Квітка.... дав добру ознаку свого великого дару.* К. Г. Кв. 18. Ум. **Да́ронько.** Мл. л. сб. 218.

Да́ра, ри, *ж.*=**Дар.** *Що сьому наняті за дару дати?* АД. I. 19.

Дара́, ри́, *ж.* 1) Антидоръ. 2) Причастіе. *Не говівши дару ковтнув.* Ном. № 5752.

Дара́ба, би, *ж.* Плотъ изъ сплавного лѣсу. Шух. I. 181, 182. *Пливе дараба, а керманич на берігі поглядає.* Млак. 4.

Дара́бчик, ка, *м.* Кусочекъ. *Загубив я дарабчик свічки.* Гол. IV. 498. *Дарабчик хліба.* Вх. Зн. 14.

Да́рбенний, а, е. Дарственный. *У нас земля дарбенна, ми живемо на дарбенній землі, що поміщик наділив.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Даре́вний, а, е = Даремний. *Тому і світ великий, кому хліб даревний.* Ном. № 1418.

Даре́мне, даре́мно, *нар.* 1) Даромъ, безвозмездно. *Умер той, що даремне давав.* Ном., стр. 90. 2) Напрасно, тщетно. *Даремне його дожидався,—не прийшов.* 3) Безъ пользы, даромъ. *Ой місяцю! світиш, та не грієш, тільки даремне в Бога хліб їси.* ЗОЮР. I. 148.

Даре́мний, а, е. 1) Даровой, безвозмездный. *Даремному коню в зуби не заглядають.* Ном 2) Напрасный, тщетный. *Горбатого лічити—то, брате, даремна праця. То даремна річ,—духовній не так написано.* Левиц. Пов 82.

Даремні́сінько, *нар.* 1) Совершенно даромъ. 2) Совершенно напрасно. *Даремнісінько ви, панночко, боялися.* КС. 1883. II. 467.

Даре́мно См. **Даремне.**

Даре́мщина, ни, *ж.*=**Дарівщина**

Дари́ти, рю́, риш, *гл.*=**Дарувати 1** и **2.**

Дари́ця, ці, *ж.* Подарокъ. *Всім дівчатам запродував, а своїй Паулиці даром давав, даром, даром, дарицею.* Чуб. III. 210.

Дарівни́к, ка́, *м.* Даритель. Такъ называется и дарящій новобрачнымъ на свадьбѣ. МУЕ. III. 168.

Дарівщи́на, ни, *ж.* Подаренное. *Ми на дарівщині житимемо.* Харьк. г.

Дарі́жний, а, е. Подаренный, даровой. *Пан дав йому десятину землі навічне, подарував йому. Так він на тій даріжній землі розвів садок.... Той садок його, бо земля даріжна.* Полт. г.

Дарі́ння, ня, *с.* Дареніе.

Да́рма́, *нар.* 1) Ни за что, напрасно, понапрасну. *Тоді б не сердився да́рма.* Ком. II. 2) Ничего не значитъ, пускай его, ну его, нужды нѣтъ, ничего. *Дарма́—ярма, аби б воли були.* Ном. *„Тату! лізе чорт у хату!“—„Дарма́, аби не москаль.* Ном. № 809. *Мо' то й не ваше, та дарма́, беріть уже.* 3) Не хуже чѣмъ, не уступаетъ. *Вітряк меле дарма́ водяного млина.* НВолын. у. *Таке солодке зілля, дарма патоки.* НВолын. у. 4) **Дарма́ що.** Не смотря на то, что; не взирая на то, что; хотя. *Одвітував Оврам і каже: Ой зважився б я сказати щось добродїєві моєму, дарма́, що пил і попіл.* К. Св. II. *Дарма, що голий, да в під'язках.* Посл. **Да́рма-га́рма.** Ни съ того, ни съ сего. *Причепився дарма-гарма, задивився, що я гарна.* Нп.

Да́рмо, *нар.*=**Даремне.** Ном. № 6120. *Зненавиділи мене дармо.* Єв. I. XX. 25.

Дармови́й, а́, е́=Даремний 1.

Дармови́с и **дармові́с, су,** *м.* 1) Безполезно висящая вещь. 2) Пелерина въ шинели. 3) Брелокъ, подвѣска, подвѣсное украшеніе. Шух. I. 127, 299. 4) Лишній участникъ въ дѣлѣ, человѣкъ, присутствующій безъ надобности. *Чого тут виснеш, дармовісе?* 5) Phallus impotentis. 6) *мн. ч.* Связь, перекладина между двумя кольями.

Дармої́д, да, *м.* Дармоѣдъ, тунеядецъ, паразитъ. *Одчепися, дармоїде, бо до мене кращий їде.* Нп. *Тут дай Боже самому з сем'єю пропитатись, а він ще й дармоїдів набірає.* Кв. Пов. II. 20.

Дармої́дка, ки, *ж.* Дармоѣдка, тунеядка.

Дармої́дний, а, е. Даромъ ѣдящій, тунеядный.

Дармої́дня, ні, *ж.* Дармоѣдство, тунеядство.

Дармої́дство, ва, *с.* 1) Дармоѣдство, тунеядство. *Пахло ницостю та хижим дармоїдством.* К. Дз. 40. 2) *Соб.* Тунеядцы. *Усюди повно в його дармоїдства, лежачим хлібом набивають пузо.* К. Псал 82.

Дармої́жки, жок, *ж. мн.* Тунеядство. **Піти на дармоїжки.** Пойти на хлѣба къ кому.

Дармої́жкувати, кую, куєш, *гл.* Дармоѣдничать, тунеядствовать.

Дармої́жний, а, е=Дармоїдний.

Дармої́жник, ка, *м* =**Дармоїд.**

Дармої́жниця, ці, *ж.*=**Дармоїдка.**

Дармо́й, мо́ю, *м.* Рѣшето съ большими отверстіями. Гайсин.

Дарморо́с, су, *м.* Раст.: лицій, Lycium barbarum. Анн., 202.

Дармува́ння, ня, *с.* Пребываніе безъ употребленія.

Дармува́ти, му́ю, еш, *гл.* Быть безъ употребленія. *Чи в тебе ня сокира дармує? позич її на час. Нема нікде кавал землі, аби дармувала.* Гол. III. 41.

Дарна́ не́діля. Фомино воскресенье.

Дарни́к, ка́, *м.* Артосъ. *Іду я з дарником і з паскою, до мене нани з доброю ласкою.* Чуб. I. 95. Ум. **Дарничо́к.**

Дарова́ний, а, е. Подаренный. *Дарованому один кінець.* Ном. № 4614. *Дарованому коневі в зуби не дивляться.* Ном. № 4616.

Даровизна́, ни, *ж.* Подаренныя вещи. *Оце свита—даровизна.* Черкас. у.

Даровизно, *нар.* Даромъ, въ подарокъ. *Він дав даровизно мужикам землі* Верхнеднѣпр. у.

Даровий́, а́, е́. Даровой.

Даровина́, ни́, *ж* Жертва. *І обернувсь Господь до Авеля і до його даровини.* К. Св. II.

Даровитий, а, е=Даровий́.

Даровиця, ці, *ж.* Даровое, доставшееся даромъ.

Даровище, ща, *с.* Родъ дѣтской игры, въ которой попавшій палкой по палкѣ противника кричитъ. *„Дарую коня! дарую вола!“* и т. д. КС. 1887. VI. 472.

Даровни́й, а́, е́. Даровой. *Хиба ж у нас дрова даровні?*

Да́ром, *нар.* 1) Даромъ, безвозмездно. *Всім дівочкам роспродає, Галочці даром дає.* Мет. 302. *Поймайте мені нерловий вінок, я вам, молода, даром не схочу: первому рибалочці—нерловий вінок, другому рибалочці—цнрозлотий перстень.* Чуб. III. 305. *Ті вже повмірали, що даром давали, давно їх нема.* Ном. 4626. 2) Напрасно, попусту; безъ пользы. *Вже не даром Лєвко каже.* Кв. II. 249. *Нехай таки я не даром житиму на світі.* Кв. I. 158. **Се щось не да́ром.** Это что то не спроста. 3) **Да́ром що=Дарма́ що.** Ном. № 405.

Дарома́, *нар.=***Дарма.** О. 1861. VI. 62. *А ясно, ясно—дарома, що ніч.* О. 1862. V. 78.

Да́ронько, ка, *м.* Ум. отъ **дар.**

Дарува́ння, ня, *с.* Дареніе.

Дарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Дарить *Свою не даруй, чужого не бери.* Ном. № 9671. *Воля дарують без ярма.* Ном. *Сестриці, ви порадниці, порадьте ж ви мене, чим тестя дарувати?— Даруй, братко, дари, собі дівочку бери.* Мет. 186. 2) Давать, награждать, жаловать. *Не все ж Бі́г даруе, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Царівну оддав, щастям дарував.* Чуб. III. 272. *Господь його донею даруе.* 3) Жертвовать чѣмъ. *Та візьміть мене самою, на Чорне море пустіте. Нехай я буду на Чорному морі своєю головою дарувати, аже не товариства середнього, невинні душі терять.* КС. 1882. XII. 487. 4) Прощать, извинять. *Даруй мені, я вже більше не буду. Що твоя жінка мене обідила,— я їй те дарую.* МВ. I. 12. *Хто буде сей сон рано і вечір читать, того буде Господь на страшнім суді, на будущому віку гріхами дарувать.* Мил. 15. 5) **Дарува́ти життя́м, душе́ю.** Пощадить жизнь. *Став же він у пана милости прохати: чи не можна, пане, життям дарувати?* Лохв. у. *Бери гроші, аби дарував душею.* Черкас. у.

Дарува́тися, ру́юся, ру́ється, *гл.* Дарить кому. *У нас така установка, що родина, як їде в гості,—даруеться.* Федьк. Пов.

Дару́нок, нка, *м.* Подарокъ. О. 1862. IV. 35. *Ой що то мені за такі дарунки: білі перла і коралі білу шию шнур.* Нп.

Дасть-бі, *нар.* Т. е. **Дасть Бі́г.** 1) Богъ дастъ Обыкновенная форма отказа нищему. 2) Нѣтъ, не имѣется. **Ходи́ти за дасть-бі з то́рбою.** Хлопотать и получать отказы.

Дат, ту, *м.* Количество молочныхъ продуктовъ, даваемыхъ собственникомъ **полонини** хозяевамъ пасущагося на ней скота. Шух. I. 189, 197.

Да́та, ти, *ж.* Число мѣсяца.

Да́тешній, я, е, Платящій подать. Лебед. у.

Да́ти, ся. См. **Давати, ся.**

Да́тка, ки, *ж.* Подачка. *Підлизується до панів; звик на датки, то де вже йому до роботи.*

Да́ток, тку, *м.* 1) Даяніе. *Придаток не стоїть за даток.* Ном. № 10590. 2) Подаяніе. *Даток убогому вчинити.*

Датува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Датировать.

Дах, ху, *м.* Кровля, крыша. *Летів птах через Божий дах: „тут моє діло на огні лоріло.“* Ном. № 294. *Тріщало, неначе дах зривало з хати.* Стор. МІр. 37. Ум. **Дашо́к.**

I. Да́ха, хи, *ж.* Родъ короткой шубы шерстью наружу, съ капюшономъ и широкими рукавами, которые не надѣвались. *Тоді став князь у вовсяну даху одягаться.* ЗОЮР. I. 175. *Обув ноги не в ремінь, не в ремінь, а в чоботи із сап'яну, із*

сап'яну. Шитий черес все шовками—кругом стану. Одяг плечі не в жупан, не в жупан, надів даху, став як пан, став як пан. Вовна зверху так і має, так і має, ззаду кобень так і грає, так і грає, а рукава да широкії, широкі: задасть молод всякій дівонці роботи. ЗОЮР. I. 175.

II. **Да́ха, хи,** *об.*=**Давець.** *Коли даха, так будеш і взяха.* Ном. № 10650.

Да́харь, ря, *м.*=**Давець.** *Будеш дахарь, будеш і взяхарь.* Ном. № 10650.

Дахови́й, а́, е́. Кровельный. *Сонечко вже по даховому моху красним світом грає.* Осн. 1861. IV. 155.

Да́хто, *мѣст.* Кто нибудь. *Як дахто не піде, а довго бавит, то му мовят....* МУЕ. III. 57.

Да́ча, чі, *ж.*=**Данина.** *„Годі тобі, пане куме, листи королевські держати, дай мені хоч прочитати!"—„Нащо тобі, пане куме, їх знати? ми дачі не даєм, в військо польське не йдем.* АД. II. 9.

Да́чка, ки, *ж.* Денежный сборъ, податной сборъ. Шух. I. 51.

Даша́, ші́, *ж.* Большое **рядно** (см.). Борз. у.

Даши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Крыть кровлю.

Дашо́к, шка, *м.* 1) Уменьшит. отъ **дах.** 2) Знакъ (^) надъ долгой или перемѣнной гласной: ô, ê. 3) Козырекъ фуражки.

Да́що, *мѣст.* Что нибудь, сколько нибудь. МУЕ. III. 55.

Да́як, *нар.* Какъ нибудь. Вх. Лем. 409.

Дая́ти, даю́, дає́ш, *гл.*=**Давати.**

Дбайли́вий, а, е=**Дбалий.** Борз. у.

Дба́лий, а, е. Рачительный, старательный, заботливый. *А тим часом у дбалої господині-паніматки вже й обід постиг.* Левиц. I. 174.

Дба́лість, лости, *ж.* Рачительность, старательность, заботливость.

Дба́ло, *нар.* Рачительно, старательно, заботливо.

Дба́ння, ня, *с.* Радѣніе, стараніе, заботливость.

Дба́ти, дба́ю, дба́єш, *гл.* 1) Радѣть, стараться, заботиться. Ев. Л. XII. 11. *Ой дбай, мати, дбай, та мене замуж дай.* Лавр. 45. *Ой, козаки, ви, бідні невольники, кажу я вам: добре дбайте, в городи́ християнські утікайте.* ЗОЮР. I. 213. *Добрий пан: ні б'є, ні лає, та нічим і не дбає.* Ном. *Панове молодці! Добре дбайте: собі гетьмана наставляйте, бо я стар, болію, більше гетьманом не здолію.* Макс. (1849). 78. *У пеклі все тепло, а піди в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. 2) Обращать вниманіе. *Знаємо, що не дбаєш ні про кого, бо не дивишся на лице людей.* Єв. Мр. XII. 14. 3) Пріобрѣтать. *У їх доля дбає, а сироті треба самому придбать.* Шевч. 133. *Коли місяць май, кождий собі дбай.* Ном № 448. 4) **Ду́мку дба́ти.** Держать на умѣ, на мысли, измышлять. *Сидить Сава, листи пише, Сава думку дбає, ой вже Сава, та пан Сава гадку замишляє.* Чуб. V. 965

Дба́тися, дба́юся, дба́єшся, *гл.* Заботиться о себѣ, обращать на себя вниманіе. *А п'яниця та не дбається, йде до церкви, не вмивається.* Чуб. V. 591.

Дба́ха. хи, *об.* Рачитель, рачительница; пріобрѣтатель, пріобрѣтательница.

Дбач, ча́, *м.* Пріобрѣтатель, рачитель.

Дба́чка, ки, *ж.* Пріобрѣтательница, рачительница.

Два, дві, два, двох, *чис.* Два, двѣ, два. *Палиця два кінці має.* Ном. *В той час безбожнії бусурмани набігали і тих двох братів порубали.* Макс. (1849). 24. *Усе доводиться робити їм двом. Горох сію два стручки,— роди, Боже, чотирі, щоб його дівчата зносили.* Чуб. III. 41. *Винного двома батогами не б'ють.* Ном. № 7474. *Ой плавало дві утінки да під млинком.* Чуб. *Не годиться дві шапки надівать на голову.* Чуб. См. **Дві.**

Двадньо́вий, а, е. Двухдневный. НВолынск. у.

Два́дцятеро, *чис.* Двадцать душъ, штукъ и пр. Чуб. II. 36. *Двадцятеро обізвалось, що бачили все тес і як з грішми злапали Левка.* Кв. Пов. Ум. **Двадцятірко**

Двадця́тий, а, е, *чис.* Двадцатый. *Уже Павлусеві минув і двадцятий, вже б він і на вечорниці пішов так мати не пуска.* Стор. I. 61.

Двадцяті́рко, *чис.* Ум. отъ **двадцятеро.** *Нема і двадцятірка индичат.* Борз. у.

Двадця́тка, ки, *ж.* 1) Двадцать, два десятка чего либо. Вас. 150. 2) Гривенникъ (=20 грошей). Подольск. и Волынск. губ. 3) Полотно въ двадцать пасмъ. 4) Рыболовная сѣть, въ 1/4 арш. которой помѣщается 20 ячей и въ длину, и въ ширину. Вас. 187.

Двадця́тник, ка, *м.* Двадцать пасмъ.

Двадця́ток, тку, *м.* Двадцать. *До літ двадцятка сяк-так було, а в сім часі і того не стало.* Млр. л. сб.

Два́дцять, ти́, *чис.* Двадцать **Два́дцять**

де́сять. Тридцать, Макс. **Два́дцять з о́ком**, Двадцать одинъ.

Два́йцять, и пр.=**Двадцять** и пр.

Двана́дцятеро, *числ.* Двѣнадцать душъ, штукъ: дюжина. *Була така жовна, мала двинадцятеро дiтей, тiї дiти мали всi по двинадцятеро дiтей,—скiльки всiх було?* Чуб. I. 139.

Двана́дцятиголо́вний, а, е. Двѣнадцатигла́вый, с 12 головахъ. *Двинадцятиголовий змiй.* Мнж. 15.

Двана́дцятий, а, е. Двѣнадцатый. *Було вас* (бѣшихъ) *одинадцять, а бiс двинадцятий.* Чуб. I. 116.

Двана́дцятикри́лка, ки, *ж.* Съ двѣнадцатью крыльями вѣдьма. *Вона—двинадцятикрилка, а я тiльки шестикрилка: вона всiм нам* (вiдьмам) *голова.* О. 1862. IX. 33.

Двана́дцятка, ки, *ж.* 1) Полотно въ 12 насмъ. 2) Рыболовная сѣть, въ которой на площади въ 1/4 арш., помѣщается во всѣ стороны 12 ячей.

Двана́дцять, тьо́х, *числ.* Двѣнадцать. *Добра жiнка двинадцять раз на день одурить, а як яка, то й без чиела.* Ном. № 9078. *У мене сеть кiнь з двинадцятьма головами.* ЗОЮР. II. 70. *І настановив двинадцятьох, щоб були з ним і щоб посилати їх проповiдувати.* Ев. Мр. III. 14.

Двана́йцять и пр.=**Двинадцять** и пр.

Две́речки, чо́к, *ж. мн.* Ум. отъ **двері.**

Две́рі, ре́й, *ж. мн.* 1) Дверь. *Золотий обтинок скрiзь дверi вiйчине.* Ном. № 1390. *Як у Бога за дверима.* Ном. 2) Деревянная покрышка, которою сверху закрыта ловушка для лѣсныхъ звѣрей—западница. Шух. I. 235. Ум. **Две́речки.**

Две́рник, ка, *м.* Придверникъ. Жел.

Две́рниця, ці, *ж.* Придверница. *Петр же стояв перед дверми знадвору.... Другий ученик.... сказав дверниці, і ввела Петра.* Ев. I. XVIII. 16.

Две́рці, рець, *ж. мн.* Маленькая дверь, дверки. *Пристав нові дверці до старої лазеньки.* Ном. № 13295. *Треба дощок добувати, хоромину будувати без вiконець, без дверець,— там спить козак молодець.* Чуб. V. 881. *Отто всi посiдали на конi, останнiй вийшов із дверець і сказав: „Дверi, замкнiться!“ І дверi замкнулись.* Рудч. Ск. II. 141.

Дверча́та, чат, *с. мн.* Маленькая дверь. Ум. **Дверча́тка.**

Дверча́тий, а, е. Дверной.

Дверча́тка, ток. *с.* Ум. отъ **дверчата**

Двиг! *межд.* для выраженія движенія. *Мамо! чого се в тебе брови тiльки двиг-двиг?—Судороги, сынку.*

Дви́га́ти, гаю, гаєш, одн. в. **двигну́ти, гну, гнеш,** *гл.* 1) Двигать. *Не змiг двигнути ні рукою, ні ногою.* 2) Носить. *Нащо тобi, пане брате, торбину двигати? Лiпше тобi, пане брате, людей розбивати.* Гол. I. 165.

Дви́гатися, гаюся, гаєшся, одн. в. **двигну́тися, гнуся, гне́шся,** *гл* 1) Двигаться, трогаться, двинуться. Ев. Мр. XI. 23. *Та ну, покинь, не двигайся, аже сам не донесеш.* Кіевск. 2) Сотрясаться, сотрястись. *Як ударили з гармати, так аж церква двигнулась.* Кух.

Дви́гіт, готу, *м.* Сотрясеніе, дрожаніе. *Як пустив батько млин, та як находився вихор, та як загуркотить, заторохтить усе: а двигiт такий, що насилу на ногах устоїш.* Левиц.

Дви́гну́ти, ся. См. **Двигати, ся.**

Двигоня́ти, ню, ня́ш, *гл.*=**Двигатися.** *І створив Бог великі кити і всяке живе створиво, всяке повзуче, що двигонить у водах.* Онат.

Двиготі́ти, гочу́, ти́ш, *гл.*=**Двигтiти.** *Так весь склеп і задвиготiв.* Драг.

Двигті́ння, ня, *с.* Сотрясеніе, дрожаніе.

Двигті́ти, гчу́, ти́ш, *гл.* Сотрясаться, дрожать. *Кахикаючи, вони аж двигтiли, а їх товстi щоки дрiжали, неначе по їх ходила дрiбна хвиля.* Левиц. Пов. 326. *Змiй той летить,—аже земля двигтить.* Грин. I. 192

Движа́ти, жу́, жа́ш, *гл.*=**Двигтiти.** *Просуну я до кватирочку, аж кладочка движить, а вже моя милая дiвчина по воду бiжить.* Мэр. л. сб. 320. *Як загрили в стаю, станя движала.* Чуб. III. 377. *Аж земля движить.* О. 1861 XI. Св. 30.

Движка́ти, ся.=**Двигати, ся.**

Движкі́й, а́, е. Удобоподвижный.

Движо́к, жка́, *м.* Жесть, движеніе. Черниг. г.

Дви́нути, ну, не́ш, *гл.* 1)=**Двигнути.** *Ой чи вийду на танець, вiд—старого буханець в потилицю, або в спину, що й ногами вже не двину.* Осн. 1861. XI. 2) Отправиться, двинуться. *Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дiвчини на вечiрку махати, закину я вражу бардину.*

сам до дівчини на всю нічку двину. Чуб. V. 172. *І двинув він* (Оврам) *звідтіля в гори.* К. Св. П. 3) Выстрѣлить. *От ми поставили перед ними артилерію, та як двинули з гармат, так бісова черкесня вростіч, та тіка, аж не потовпиться.* Чéрном. 4) Ударить сильно. *Я як двину її* (собаку) *зо всього маху навідлі бичем по морді, так вона на місці й перекрутилась.* ХС. VII. 451. 5) Выстроить. *На хуторі* (Максим) *зараз же на перше літо двинув будинок, мов панські хороми.* Мир. ХРВ. 168.

Дви́хкати, каю, каєш, *гл.* Колебаться, трястись.

Двихті́ти, хчу́, ти́ш, *гл.* 1) Колебаться. 2) Трястись. *Така гладка: як іде, так аж двихтить.* Харьк.

Дві, двох, *чис.* Имен. пад. ж. р. отъ **два.** Двѣ. *Дві хаті. Дві нозі.*

Двійє́, двійя́, *с.*=**Двійло.**

Дві́йка, ки, *ж.* Двойка въ картахъ.

Двійко, *чис.* Ум, отъ **двоє.** *І їх лиш тільки двійко було.* Федьк. Грин. I. 203.

Дві́йло, ла, *с.* 1) Бревно, употребляемое при запряжкѣ двухъ или трехъ паръ воловъ вдоль; имъ соединяются ярма сосѣднихъ паръ. ЗОЮР. I. 76. 2) Желѣзо у сохи съ двойнымъ остріемъ.

Двійловий, а, е. Относящійся къ **двійлу.**

Двійля́чий, а, е=**Двійловий.**

Двійне́сенький, а, е. Ум. отъ **двійний.** *Як проїхав козаченько да повз ворота, ворітечка двійнесенькі, роздвойтеся.* Чуб. V. 776.

Двійни́й, а, е. 1) Двойной. *Двійна китайка.* 2) Двухстворчатый. Ум. **Двійнесенький.**

Двійник, ка, *м.* У сусальщиковъ и золотильщиковъ по дереву: листки позолоченнаго сэребра.

Двійни́к, ка́, *м.* Сортъ миски около семи вершковъ въ діаметрѣ. Вас. 181.

Двійня́та, ня́т, *с. мн.* Двойни, близнецы.

Двійця, ців, *с.*=**Двійнята.**

Двійча́стий, а, е. Раздвоенный. *Тобі любіща моя псальма, ніж віл на жертву круторогий, ніж тук його серед багаття, і в ратицях двійчастих ноги.* К. Псал. 157.

Двійча́тий, а, е=**Двійчастий.**

Двійчи, *нар.*=**Двічи.**

Двілі́ток, тка, *м.* Двухлѣтній быкъ. Вх. Зн. 14.

Двір, дво́ру, *м.* 1) Дворъ, мѣсто подлѣ дома, обнесенное заборомъ. *І в хаті не чуть, і на дворі не видко.* МВ. II. 8. *Ой не по правді, мій миленький, ти зо мною живеш: мимо мій двір, нові ворітечка до иншої йдеш.* Мет. 67. **На дво́рі.** Внѣ дома. *Приходять тоді брати і Мати Його і, стоячи на дворі, послали до Його, кличучи Його.* Єв. Мр. III. 31. 2) Домъ, усадьба. *Не плач, небого, що йдеш за нього: нехай плаче він, що бере лихо в двір.* Ном. *Хоч не сильна, аби двір закрасила.* Ном. *На конику заїжджає, до двору женчиків займає.* Чуб. *Стоять нові двори, а в тих дворках новії ворота.* Чуб. 3) Дворъ, Высочайшія особы и придворные. *Ось ті, що панують у царських дворах.* Єв. Л. VII. 25. 4) Дворня, дворовая прислуга. *Іде з своїм двором.* Ном. **Двіре́ць, двіро́к, двіро́чок, дво́рик, дворо́к.** *Там я ходив через річку до своєї дівчини; в неї двірок біленький, наоколо тополі.* Чуб. V. 238.

Двіре́ць, рця́, *м.* 1) Ум. отъ **двір.** *Стань, матінко, край двірця; іде твоя дочка до вінця.* Мет. 17. 2) Дворецъ. 3) **Двіре́ць залізни́чний.** Вокзалъ желѣзнодорожный.

Дві́рка, ки, *ж.* Женщина служащая у помѣщика, дворовая женщина.

Дві́рня, ні, *ж.* Дворня Грин. I. 124. *Деруть Рябка мов пір'я, на галас збіглась двірня.* Г. Арт. (О. 1861. III. 82).

Двірня́к, ка́, *м.* Дворовый человѣкъ. Мнж. 60.

Двірня́чка, ки, *ж.*=**Двірка.**

Двіро́к, рка́, *м.* Ум. отъ **двір.**

Двіро́чок, чка, *м.* Ум. отъ **двір.**

Двірський, а, е. 1) Дворовый. *Сільська собака най ся між двірськії не мішає.* Ном. № 1314. 2) Придворный. *І хилилась уся шляхта під панськую руку, оддавала дітей своїх у двірську науку.* К. Досв. 171.

Дві́ста, *чис.*=**Двісті.** *Мали ми тоді більше як двіста бжіл.* Федьк. Пов.

Дві́сті, двохсо́т, *чис.* Двѣсти. Єв. Мр. VI. 37. *Покидаю тобі, молода дівчино, козаченьків двісті.* Мет. *Вона мене добре знала, на сто рублів повіряла, а на двісті прищитала, сірі воли грабувала.* Чуб. V. 1093.

Двіцалі́вка, ки, *ж.* Доска въ два дюйма толщиной. МУЕ. III. 29.

Дві́чи, двічі, *чис.* Дважды. *З одній лини двічи лико не деруть.* Ном.

Дво́е, двох, *чис.* Двое. *Як двоє у батька дітей, то як єдно; а як єдно, то як ні єдного.* Ном. *У його двоє діл.* Лебед. у. *Почав їх* (учениковъ) *посилати по двоє.* Єв. Мр. VI. 7.

Двоє́м, *нар.* Вдвое. *Ще двоєм стільки їхати.* НВолын. у.

Дво́єчко, *чис.* Ум. отъ **двійко́**. *Промов, серце, словечко, як ми любилися двоєчко.* Мет. 53. *Ой ми любилися, нас двоєчко в парці, тепер розійшлися як сонечко в хмарці.* Мет. 63.

Двожи́льний, а, е. Двужильный. *Кобила двожильна.* О. 1862. IV. 83.

Двої́стий, а, е. Двойной.

Двої́ти, двою́, двої́ш, *гл.* 1) Двоить. 2) Дѣлать или говорить одинъ разъ такъ, а другой—иначе. *Він раз каже так, а раз инак: він сам двоїть.* Екатериносл у.

Двої́тися, ю́ся, їшся, *гл.* Раздваиваться. Зміевск. у.

Двійко́, *чис.* Двое, пара. *Родилося у їх скоро двійко діток—близнята: син і дочка.* Рудч Ск. I. 131. *Нас тілько двійко в світі.* МВ. *Худібчину завів і діток сплодив двійко: карапуза хлопчика та скверуху дівчинку.*

Двійло́вий, а, е. Съ двумя лезвіями. Черниг. г.

Двійни́ти, ни́ть, *гл. безл.* Двоиться. *Двійнить мені у очіх, та й годі. Навіщо не подивлюся я, то все двійнить мені.* Харьк.

Двійча́тий, а, е=Двійча́стий. ЗОЮР. I. 263.

Дво́кроть, *нар.* Двукратно. *Двокроть до тебе промовляю.*

Двоно́гий, а, е. Двуногій. К. Дз. 138.

Дворя́к, ка́, *м.* Дворовый человѣкъ. *А чоловік ваш, небіжчик звідки був родом?—З того села, де.... дворак був.* МВ. II. 35. *А хто любить сільські хлопці, а я люблю дораки.* Грин. III. 173. Ум. **Дворачо́нько.** КС. 1883. IV. 906.

Дворя́нство и пр.=**Дворянство** и пр.

Дворачо́нько, ка, *м.* Ум. отъ **дворак.**

Дворе́ць, рця́, *м.*=**Двірець.** *Ой на горі дворець карбований, а в тім дворці хлопець малюваний.* Гол. I. 205.

Дворик, ка, *м.* Ум. отъ **двір.**

Дворя́ченько, ка, *м.*=**Дворяченько.** Ум. отъ **дворяк.** *Ой поїхав дворяченько на полювання, пустив кониченька на попасання.... Став дворяченько, та став на поміст, приїжджає до дворика, від милої вість.* Чуб. V. 771.

Дво́рище, ща, *с.* Дворище, мѣсто, гдѣ былъ дворъ, усадьба. *Із льохів, будинків, стаєнь, із хлопського трупа на дворищі в Парожинських стала чорна куна.* К. Досв. 183. *О, панське дворище! бодай нічого доброго в тебе не вступило.* МВ. I. 53.

Дворі́чняк, ка́, *м.* Двухлѣтняя лошадь. Вх. Лем. 409.

Дво́рка, ки, *ж.*=**Двірка.** Гол. IV. 467. *Їден чобіт на обцасі, а другий на корку; а хто хоче біду знати, най ся візьме дворку. Ой чи дворка, чи не дворка, аби в дворі була, уже ж вона, пане брате, робити забула.* Чуб. V. 1067.

Дворня́га, ги, *ж.* Дворовая собака.

Дворо́вий, а, е. Дворовый. Стор. МПр. 67. *Ой у саду вишня, у саду черешня—не любіте, дівчаточка, дворового лежня.* Лавр. 58.

Дворо́к, рка́, *м.* Ум. отъ **двір.**

Дворо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **двір.** Мнл. 141.

Дво́роський, а, е. Дворовый (человѣкъ). *Дворський чоловік Кіндрат,—усією як раз сем'єю робить він на пана.* О. 1862. VI. 62.

Двору́чки, чок, *ж. мн.* — **пресвятої.** Pact. Orchis maculata. Лв. 100.

Дворя́дний, дворядо́вий, а, е. Въ два ряда, двурядный. Вх. Уг. 235. О. 1861. VII. 2.

Дворя́к, ка́, *м.*=**Дворя́к.** Ум. **Дворя́ченько.** *Став дворяченько да став на поміст, прилітає до дворяка вість.—Здоров, здоров, пане зятю, чужий та не наш, бо вже твоїй миленької на світі не маш.* Чуб. V. 366.

Дворя́н, ня́, *м.*=**Дворянин.** *Люблю, мамо, дворянина.... казав дворян—любить буду.* Грин. III. 656.

Дворяни́н, на, *м.* 1) Дворовый человѣкъ. *Дізналися дворяне та панські козаки.* Гол. I. 122. *Ой мати криниченка, чорні очі в дворянина.* Мет. 114. 2) Дворянинъ. *На безлюдді й Хома дворянин.* Ном.

Дворя́нка, ки, *ж.* Дворянка.

Дворя́нство, ва, *с.* Дворянство. *Тим дворянством пишаючись, училася шлях-*

та, як достатком та гонором переважить брата. К. Досв. 171.

Дворя́нський, а, е. Дворянскій. *Я дворянського роду, не ходила боса зроду.* Чуб. V. 1074.

Дворя́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **дворяк.**

Двохлі́ток, тка, *м.* Двухлѣтній ребенокъ. Г. Барв. 440.

Двоя́к, ка́, *м.* Два гроша. Кіев. и Волын. г.

Двоя́н, на́, *м.* Большіе сосновые брусья, отправляемые изъ Полѣсья водою, преимущественно въ Пруссію.

Двужо́н, на, *м.* Двоеженецъ. Мир. ХРВ. 11.

Двули́чний, а, е. 1) Двуличный. *Язик такий, як двуличная китайка.* Ном. 2) Двуличный, лицемѣрный. *Було говорю одно, а роблю друге. За се називали мене двуличним.* Шевч. 285.

'Ддáти=Оддáти. *Ходить Марусенька нерозчесаная, хоче її мати за Івана 'ддати.* Мет. 115.

Де, *нар.* 1) Гдѣ. *Де гріх, там і покута.* Ном. № 124. *Сова знає, де кури ночують.* Ном. № 5739. *Де ви ся повертаєте, як ви ся маєте?* Мет. 444. *Горе дворові, де корова росказ волові.* Ном. *За городом левада, де зібралась громада.* Ном. **Та не дé дінéться.** Нигдѣ не дѣнется, не пропадетъ. МВ. (О. 1862. Ш. 54). 2) Куда. *Сама ж я не знаю, де мій милий дівся, а чи його звіри зїли, а чи він утопився.* Мет. *Три царі, де ви йдете?* Чуб. Ш. 342. **Не було дé.** Некуда было. *Було втікать, чорний баране.—„Не було де, вельможний пане".* Гол. IV. 529. 3) Откуда. *Де ся взяв татарин стидкий, бридкий, поганий: хоче вдову зарубати, собі дитину забрати.* Макс. (1849) 97. 4) Когда. *Де Христос родився, той день празнуємо.* Чуб. Ш. 377. 5) Въ соединеніи съ прилагательными: какой; тотъ, который. *Не бере малого, а вибірає, де більший. Де кращого шукає. Де менші між ѣми, як ті поросята, валялись та грались собі на піску; де набільші—в „свинки" поодалі гралися.* Сніп. 155. **З де-більшого, з де-більша.** Большею частью. 6) Какъ. *Де йому й жити було! Воно й росло так, аби слава, а тїї виправки та походи силу з його всю вибрали.* МВ. 7) **Де-б.** а) Гдѣ бы; куда бы; откуда бы. *П'ять слів сказать, і де б взялася поміч.* Сніп. б) Вмѣсто того, чтобы. *Де б пїти до церкви, а вона потягла у ліс по горіхи.* Харьк. г. *Де б молитися та в гріхах каятись, а вона ще пику малює та до судських примиляється.* Харьк. в) **Де б то.** Гдѣ бы то, куда бы то. (Козак) *не питається, де б то стати, коня попасти, а питається, де корчма новая.* Черниг. г. 8) **Де вже!** Ну гдѣ таки. *Де вже було мені служити!* Хáта. 164. 9) **Де в бíса, де в нáта!** Гдѣ тамъ! Куда тамъ! Кой чортъ! *А що, куме, багато заробив грошенят на заробітках?—„Де в біса! тепер не те стало, що колись у старовину.* Харьк. *Де в біса, які звичайні!... А кажуть люде, добрих батьків діти. Приглядівсь старі очі на турка й на брата; на чужу кров і на рідну—та де його в ката! не спочину на родині, отут десь загину.* Морд. (Млр. л. сб. 78). 10) **Де то.** Гдѣ же; куда же. *Де то твоя слава подівалася—чубатим козакам досталася.* Морд. (Млр. л. сб. 91). *Де то моя Катерина?* Шевч. 79. 11) **Де ж.** а) Гдѣ же. *Ой де ж мені, моя мила, коників набрати—по за гаєм зелененьким до тебе об'їзжати.* Мет. 60. б) Куда же. *Ох, погибель же моя! де ж мені тепер діться?* К. ЧР. 44. *Ой де ж ти їдеш, о, мій синочку?—Їду в гороньки, аж до дівоньки.* Чуб. Ш. 290. в) Развѣ. *Ні жувати, ні ковтати не можна, не йде в горло. Се бо був хрін. Де ж його можна їсти.* Кв. г) **Де ж пан!** Какъ же! еще бы! *Може вона за пана хоче? Де ж пак! вона мабуть за царя думає. Пнеться, наче справді зелика цяця. Де ж пак! нові штани справив.* Ном. *Злякаються вони! де ж пак! І в горобину ніч приїдуть для такої панночки, як наша.* Шевч. 12) **Де тобі.** Куда тамъ! *Вийшов з хати карбівничий, щоб ліс оглядіти, та де тобі! таке лихо, що не видно й світа!* Шевч. 84. 13) **Де хтíй.** Гдѣ угодно. *Устародину такого землі було, що кожний де хотя селивсь і кілько хотів, стілько й займав.* Харьк. г. 14) **Де далі.** Чѣмъ далѣе. *Де далі, усе стихає, ні травка не колишеться, усе жде чогось великого, страшного.* Кв. Пов. **Примѣч.** Остальныя слова сложныя съ де см. отдѣльно въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ алфавита.

Дебела́стий, а, е=Дебелий.

Дебелéнний, а, е. Огромный, массивный, громадный.

Дéбелень, ня, *м.* Крѣпкаго сложенія здоровякъ,

Дебеленькува́тий, а, е. Толстенькій, плотненькій.

Дебе́лий, а, е. 1) Дебелый, плотный, толстый. *Я вже був* (тоді) *дебелим парубком.* (О 1862. II. 24). *Важко рушили з місця дебелі воли.* О. 1862, IV. 85. *На княжому дебелім тілі глибокії на ладо рани.* Шевч. 647. *Дебеле сукно* Черниг. г. 2) У Шевченка: тяжелый (о горѣ). (Бог) *поможе лихо донести і поховать лихе, дебеле в хатині тихій і веселій.* Шевч. **Ум. Дебеле́нький, дебеле́ енький, дебельне́ньний.**

Дебелина́, ни́, ж. Толщина, плотность. *Вона дебелини оттака буде.* Черниг. у.

Дебели́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Дѣлать дебелымъ. Харьк.

Дебе́лість, лости, *ж.* Дебелость, плотность, толстота.

Дебели́ти, лі́ю, лі́єш, *гл.* Дѣлаться дебелымъ, толстѣть.

Дебе́ло, *нар.* Дебело, толсто, плотно.

Дебелува́стий, дебелува́тий, а, е = Дебелькуватий.

Дебелькува́тий, а, е. Довольно дебелый, толстый, плотный.

Дебельне́ньний, а, е. Ум. отъ дебелий.

Дебе́лшати, шаю, єш, *гл.* Толстѣть.

Дебела́ка, ки, *об.* Дебелый, плотный, толстый.

Дебринець, нця, *м.* Раст. Geranium sanguinicum. Лв. 98.

Дебри́ця, ці, *ж.* ? *Де ся калинойка росла? Там в лісі при дебриці, при студельній водиці.* Нп.

Дебрь, рі, *ж.* Дебрь. *І дебрь-пустиня неполита, сцілюющу водою вмита прокинеться.* Шевч.

Дев'ясі́л, лу, дев'ятсил, лу, *м.* Раст. Inula Helenium. Девясилъ.

Дев'ятде́нник, ка, *м.* У жителей галицк. покутья: бранное прозваніе мазуровъ, которые будто бы 9 дней послѣ рожденія бываютъ слѣпы. Kolb. I. 21.

Дев'ятдеса́т, тьох. *чис.* Девяносто. О. 1861. XI. 26. КС. 1885. XI. 537. Св. Л. XV. 4.

Де́в'ятеро, *чис.* Девять душъ, штукъ. *Дев'ятеро скоту з кошари на вибір займала.* Мет. 416. *Ой не сам запорожець їде: дев'ятеро коней веде.* Нп. **Ум. Дев'ятірко.**

Дев'я́тий, а, е. Девятый. *Темрява стала до годинн дев'ятої.* Св. Л. XXIII. 44.

Дев'ятили́тник, ку, *м.* Раст. Astragalus glycyphylos L. ЗОЮР. I. 113.

Дев'яти́ни, тин, *ж. мн.* Поминки по умершемъ въ 9-й день послѣ его смерти. Мил. 171.

Дев'ятира́нський, а, е. Съ девятью ранами, относящійся къ 9 ранамъ. Встрѣчено въ пар. молитвѣ. *На горі на осиянцькій, на дев'ятиранцькім зілю там Божа Матн спала.... приснив ми ся сон дев'ятиранцький, же Суса Христа на муки брали.* МУЕ. III. 36.

Дев'ятірко. Ум. отъ дев'ятеро.

Дев'я́тка, ки, *ж.* 1) Полотно въ девять пасмъ. 2) Девятка въ картахъ. КС. 1887. XI. 463. 3) Рыболовная сѣть, въ которой на площади въ $^1/_4$ арш. помѣщается во всѣ стороны девять ячей. Вас. 187.

Дев'ятна́дцятеро, *чис.* Девятнадцать душъ, штукъ. Ум. **Дев'ятнадцятірко.**

Дев'ятна́дцятий, а, е, *чис.* Девятнадцатый.

Дев'ятнадцятірко, *чис.* Ум. отъ дев'ятнадцятеро.

Дев'ятна́ддять, тьох, *чис.* Девятнадцать.

Дев'ятна́йцять и пр. = **Дев'ятнаддять** и пр.

Дев'я́тник, ка, *м.* Девятый четвергъ послѣ Свѣтлаго Праздника. Радомыс. у.

Дев'ятороґий, а, е. Девятирогій. *Дивне звіря дев'ятороге.* АД. I. 33.

Дев'ятосі́л, лу, *м.* = **Дев'ясил.**

Дев'ятесе́льник, ка, *м.* Раст. Carlinae. Лв. 97. См. Дев'ятотисина.

Дев'ятотисина, ни, *ж.* = **Дев'ятоселькник.** Лв. 97.

Дев'я́ту́ха, хи, *ж.* Гречиха, посѣянная на 9 й недѣлѣ послѣ Пасхи. Біл.-Нос.

Де́в'ять, тьох, *чис.* Девять. *Дев'ять пар волів.* МВ. I. 61.

Дев'ятьдеся́тий, а, е. Девяностый.

Дев'ятьдеся́ть, тьох, *чис.* Девяносто. *Як би Сара вродила, що вже їй дев'ятьдесят років?* К. Св. П. Перша кн. Мус. XVII. 17. *І жив Енос дев'ятьдесять років і появив Каінана.* Ibid. V. 9.

Дев'ятьсо́т, *чис.* Девятьсотъ. *А всього віку Сиховового було дев'ятьсот і дванайцять років, і вмер він.* К. Св. П. Перша кн. Мус. V. 8.

Де́готь, гтю, *м.* = **Діготь.** *В смолі потопає, в дегтю вириває.* Чуб. III. 31.

Дегтя́рь, ря́, *м.* = **Дігтярь.**

Де-да́лі, *нар.* Чѣмъ далѣе. *Де-далі, де-далі усе стихає, ні травка не колишеться, усе чогось жде великого, страшного.* Кв. *Вона* (турецька царица) *не молодіє, не старіє, а де-далі зліє.* Шевч.

Де-де, *нар.* Кой-гдѣ; то тамъ, то сямъ. *І блідний місяць на ту пору із хмари де-де виглядав.* Шевч. 26. *Утомилась завірюха, де-де позіхає.* Шевч. 82.

Де́жма, ми, *ж.* Извѣстная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр. (отъ молд. „дежма"—десятина). Браун. 46.

Де-и́нде, *нар.* 1) Кой-гдѣ. *Зімою були великі сніги, так де-инде закидало, що аршинів у три було.* Кв. II. 38. 2) Куда нибудь въ другое мѣсто; гдѣ нибудь. *Іди, ринде, де-инде: там тебе не знатимуть і ріндею не зватимуть.* Ном. № 10360. *Іди ти, мати, де-инде пробувати, хліба-соли спокійно вживати.* ЗОЮР. I. 20. *Давно се діялось.... і не де-инде, а у нашій таки землі.* Грин. I. 287.

Де-и́нше, *нар.* Гдѣ нибудь въ другомъ мѣстѣ. *Тепер і у Харькові не найдеш сього, і де-инше не згадаєш.* Сніп. 205.

Дей, *межд.*=**Дій**. *Гай, гай! ой дей же його кату! Еол, насупившись, сказав.* Котл Ен. I. 8.

Де́йкати, каю, каєш, *гл.* Поговаривать. *Дейкали люди, що подушне скасують* НВолын. у. *Дейкали, що в нас не буде сього мирового.* НВолын. у. *Щось люде дейкають, що війна буде.* Сквир. у. *Украдено коні; на селі знають хто, дейкають язиком, а старості не об'являють.* Черниг. у.

Де́йкатися, каюся, каєшся, *гл.* Изводиться, пропадать. *Оце у нас падіж був—скот усе дейкався, поки увесь передейкався.* Кіевск. у.

Де́йко, *межд.* Ну-ка, дай-ка. Г. Арт. (О. 1861. Ш. 94). *Знай неборак ганя то в той, то в сей куток, то зазирне в курник, то дейко до свинок!* Гул.-Арт. (О. 1861. Ш. 94). *Ну, дейко до його швиденько!* Гул.-Арт. (О. 1861. Ш. 111).

Дейне́ка, ки, *м.* Словомъ **дейнеки** впервые назвавъ пѣхотный полкъ, составленный въ 1657 г. полтавскимъ полковникомъ М. Пушкаремъ изъ всякаго сброда, плохо вооруженнаго. „Пушкарь ... собралъ себѣ изъ винниковъ, броварниковъ, пастуховъ и наймитовъ людскихъ полкъ пѣхотній, наименовавши его Дейнеками; которій то полкъ мало въ себѣ имѣлъ товариства съ добримъ христіянскимъ сумленіемъ, и оружіемъ до войни приличнымъ; но тилко съ рогатинами, косами і кіями, и изъ сердцами до убійства и разграбленія имѣній людскихъ готовими". (Величко. Лѣт. I. 328). Клобуковская, жалуясь на Подлеснаго, напавшаго на ея домъ съ толпой вооруженныхъ слугъ, представила какъ corpus delicti, оружіе отнятое у убитаго П, она „презентовала" въ судѣ „arcum album alias łuk białogrodzki sagittas quatuor atque deinekam alias wegierę"; говорила, что П. стрѣлялъ „per fenestram, baculo. alias wegierą, extrusam". Сопоставляя тексты находимъ, что слова: „**дейнека, wegiera и baculum**"—синонимы: слѣд. **dejneka**=дубина, палка, а потому, въ примѣненіи къ козацкимъ отрядамъ, слово **дейнеки** должно было означать толпу, вооруженную дубинами. КС. 1889. I. 222. (Замѣтка В. А.). Кулишъ, беря это слово въ томъ же значеніи полуразбойничьяго военнаго сброда, употребляетъ его въ поэмѣ „Великі проводи", относящейся ко временамъ Богдана Хмельницкаго, т. е. до составленія помянутаго полка. *Чи то грачі, чи то галіч, чи хижі дейнеки роспускають по Вкраїні загони далекі?* К. Досв. 242. *Величалися дейнеки будинковим лупом.* Ibid. 207.

Дейне́цтво, ва, *с. соб.* отъ **дейнека**. *Шкода хижому дейнецтву невод роскидати.* К. Досв. 250.

Дейне́цький, а, е. Относящійся къ **дейнекѣ**. *Зашуміли в лузі дуби кучеряві загукали гадячане на дейнецькі лави.* К. Досв. 202.

Де́кільки, *нар.* Нѣсколько.

Деклара́ція, ції, *ж.* Объявленіе.

Деклямува́ння, ня, *с.* Декламированіе.

Деклямува́ти, му́ю, му́єш, *гл.* Декламировать.

Де́коли, *нар.* Иногда, кой-когда. *І сліпа курка деколи найде зерня.* Ном. № 4909. *Не що-дня бридня, деколи й правда.* Ном. № 6904. *Деколи озеро заблищить, чи річка розливається.* МВ. I. 23.

Деколи́шній, я, е. Иногда, кой-когда бывающій.

Де́которий, де́котрий, а, е, Нѣкоторый. К. ЧР. 296. *Людей гоніли силою на присягу; то й батько присягав на Унію, а декоторий не хтіли та ховались.* ЗОЮР. I. 137. *Не всі сплять, що хроплять, лиш декотрі.* Каменец. у. *Инші гомо-*

нять, а декотрі понурі сидять і голів не зводять. МВ. I. 39.

Декре́т, ту, *м.* Приговоръ, рѣшеніе. *Прод. Прод теє чує, дає декрет і подписує: „нехай ся дитина згине“.* Чуб. III. 374.

Де́куди, *нар.* Кой-куда, кой-гдѣ. *Так усі декуди й розійшлись. Холера декуди викидається.* Екат. г.

Де́лебі, *нар.*=**Да́лебі.**

Де́лі, *нар.*=**Далі.**

Делі́єнька, делі́йка, ки, *ж.* Ум. отъ **делія.**

Деліка́тний, а, е. Нѣжный. *Делікатний як панський хорт.* Ном. № 8506.

Деліка́тність, ности, *ж.* Нѣжность.

Деліка́тно, *нар.* Нѣжно.

Делі́я, лії, *ж.* Длинная медвѣжья или волчья шуба у галицкаго мѣщанина. Гол. Од. 17. Ум. **Делі́єнька, делі́єчка.** Гол. I. 339.

Деме́нний, а, е. Рулевой.

Де́мено, на, *с.* Руль. КС. 1883. I 16. АД. I. 244. О. 1861. VIII. 99. *Повійте, вітри низовії, да на демени мальовані. Ой сидить козак на демені, і він деменом повертає.* Лукаш. 72. *Отаман одіпхнув човна в море і повернув демено.* Левиц.

Демену́ти, ну́, не́ш, *гл.* Толкнуть.

Де́мки, мок, *ж. мн.* Боковыя стѣнки дивана.

Демнати, наю, еш, *гл.* Приглашать къ угощенію. *Брат та ватажки парубки гостеньків усе демнають.* Федьк. Пов.

Демокра́т, та, *м.* Демократъ. *Не вподобав демократ русин свого давнього панства.* Г. Барв. 126.

Демокра́тній, я, е. Демократическій. *Література ся сталась демократньою.* К. XII. 121.

Де́мон, на, *м.* Демонъ. К. ЧР. 93. *Ведеть* (Спаситель) *від пекла демона.* Чуб. III. 26.

Де́монський, а, е. Демонскій.

Де́нде, *нар.*=**Де-не-де.** *Та там денде кислиць видно.* Екатер. г.

Денде́ра, ри, *ж.* Раст. Datura stramonium. L. Дурманъ.

Де-не́будь, *нар.* Гдѣ-нибудь; куда-нибудь. *На Подолі, на Діяніях парубки розводять огнище де небудь недалеко од церкви.* Ном. № 362. *Коли ж ми тії бусурманщини лякалися? коли ж таки ми од сї де-небудь ховалися?* Макс. (1849). 29.

Де-не-де́, *нар.* Кой-гдѣ. *Удосвіта встав я ... темно ще на дворі, де-не-де по хатах ясне світло сяє.* К. Досв. *Тілько де-не-де димок над кучею золи піднімається та по вітру як давнішняя слава Синопа розлітається.* Морд. (Млр. л. сб. 92)

Де́нежка, ки, *ж.* Деньга, $^1/_4$ коп. *Хоч денежка в кармані та на сто рублів чвані.* Ном. № 2534.

Де́нечко, ка, *с.* Ум. отъ **дно.**

Де́нний, а, е. Дневной. *Нічна зозуля денну перекує.* Ном. № 9088. *Як освітить денним світом тії темні ходи, тоді тілько буде користь із Жовтої води.* К. Досв. 202. *І зачули вони* (Адам та Ева) *голос Господа Бога, що ходив по саду денною прохолодою.* К. Св. П. I. кн. Мус. III. 8.

Де́нник, ка, *м.* Дневникъ.

Де́нниця, ці, *ж* 1) Раст. Tormentilla erecta. Шух. I. 22. 2) *мн.* Родъ дѣтской болѣзни. КС. 1883. VII. 588.

Де́нно, *нар.* Днемъ. *Били турка денно, нічно.* Мет. 429.

Де́нце, ця, *с.* Донышко. Ум. отъ **дно.**

Денці́вка, ки, *ж.*=**Сопілка.** Вх. Зн. 14.

День, дня, *м.* 1) День. *Бодай ти не знав, що сьогодня за день.* Ном. *Ввесь день весело прогуляли і п'яні спати полягали.* Котл. Ен. I. 20. *Дасть Бог день, дасть і пожиток.* Ном. № 79. **Вели́к-день.** Свѣтлое Воскресенье. **День від дня, день крізь день, день при дне́ві (дні)** Изо дня въ день. Мнж. 178. *День від дня робили на пана.* Каменец. у. *Сидить даремне день при дневі.* Ном. № 10885. *День при дні сварки.* НВолын. у. *День при дні, день при дні робимо.* МВ. I. 98. **Сими́ дня́ми, тими́ дня́ми.** Въ эти дни, въ тѣ дни. *Сталося тими днями.* Св. М. I. 9. **День-годи́на, із день-годи́ни.** Съ нѣкотораго времени? *Як із день години счинилися великі войни на Україні.* Мет. 385. **День за день, день поза день.** День за днемъ. *День по за день, та й провелося аж до осени.* Каменец. у. **День у день, по всяк день.** Ежедневно. **До́ дня.** До разсвѣта, предъ разсвѣтомъ. *До дня приходив до мене, щоб їхати.* Каменец. у. **На день до́брий, на добри́день дава́ти.** Желать добраго дня. *На добридень, серденько.* Мет. *Боже помагай і день вам добрий.* МВ. I. 111. **Одного́ дня.** Разъ; въ одинъ изъ дней. *Одного теплого дня в неділю Санько та Яків сиділи собі на призьбі.* Ком. II. 44. **По всяк день.** Постоянно, всегда. *Свекру-*

шини й плахти, і очіпки, і намиста одвічають по всяк день! Кв. **Що-дня.** Каждый день, ежедневно. *Буде ж твоя, молода дівчино, що-дня спина бита.* Чуб. Ш. 111. **Чéрез цілісінький день.** Впродолженіе цѣлаго дня. *Окроме сухого хліба через цілісінький день нічого не побачить.* Кв. II. 324. **День-дéнички.** Каждый день, рѣшительно каждый день *Я сама день-денички як голубка гуду.* Г. Барв. 276. **Що в Бóга день.** Ежедневно. *Що з Бога день усе голову їсть.* Ном. стр. 55. 2) Сутки. *Три дні заходу, а день празнику.* Ном. № 191. *Блудили хлоп'ята, блудили, сім день да по запічку, а чотирі да по припічку.* Чуб. Ш. 163. 3) Дни, время жизни. *Мої дні іспишуйте, мої страсті дочитуйте.* Чуб. 4) Мѣра поверхности, содержить около 1600 кв. саж., подраздѣляется на **упруги** (см.) Мир. ХРВ. 77. О. 1862. IX. 5. VIII. 1. *Вона хоча й сирота, а грунтівка і хата своя, і поля день п'ять.* Осн. 1862. VIII. 7. Ум. **Денóк.** *Еней наш плив хоч дуже прудко, та вже ж він плавав не деньок.* Котл. Ен. *Ой прибав, Боже, ночі на мої карі очі. Укороть, Боже, денька, щоб очі одпочили.* Лавр. 26. **На деньки.** Поденно. Шух. I. 173.

Депутáт, та, *м.* 1) Депутатъ. *Од царіці знов приказ: прислати до столиці депутатів.* О. 1862. V. 102. 2) Собственникъ **полонини.** Шух I. 184.

Дер! *меж.* 1) Для выраженія звука, происходящаго во время разрыванія ткани. *Дер-р р! поли у шляфрока як не було.* Стор. I. 236. Также для выраженія звука отъ царапанія по твердому тѣлу. *Дер-дер до діда в двері. Баба прокинулась: діду, діду, щось до нас у двері шкряботить. Дід вийшов, коли то ведмідь.* Рудч. Ск. II. 15. 2) Крикъ коростеля. *Деркач кричить: дер-дер!* Грин. II. 313.

Дéрба, би, *ж.* Дернъ.

Дéрбання, ня, *с* Сниманіе дерна.

Дéрбати, баю, ешь, *гл.* Снимать дернъ.

Дерби́на, ни, *ж.* Кусокъ дерна.

Дербóвий, а, е. Дерновый.

Дербувáти, бýю, бýеш, *гл.*=**Дербати.**

Дéрво, ва, *с.*=**Дерево.** *Вітер дерво хитає.* Чуб. V. 946.

Дéрга, ги, *ж.* 1) Дерюга. Толстая и грубая ткань. *Він лежав дергою вкритий.* Екатер. г. (Залюбовск.). 2) Попона. Черкас. у. *Прикрили (коня) царського дергою.* 3) Женская шерстяная одежда, носимая старыми женщинами вмѣсто **плахти,** отъ которой отличается чернымъ цвѣтомъ. КС. 1889. V. Сумц. № 21—22. (Еней) *к Сивіллі прихилився, хватав за дергу і тулився, мов от кота в коморі миш.* Котл. Ен. Ш. 30.

Дéргавка, ки, *ж.*=**Дергальна щітка.** Kolb. I. 69.

Дéргальна щíтка, ки, *ж.* Щетка круглой формы съ желѣзными зубьями для предварительнаго расчесыванія пеньки. НВолын. у.

Дéргання, ня, *с.* 1) Выдергиваніе. 2) Расчесываніе пеньки. Kolb. I. 69.

Дерга́р, рá, *м.* Канатчикъ, занимающійся плетеніемъ канатовъ, шлей изъ пеньки. *Дергарі купля' прядіво на мо́тузи.* Каменец. у.

Дéргати, гаю, ешь, *гл.* Дергать.

Дергі́вка, ки, *ж.*=**Дергавка.** Шух. I. 147.

Дергону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно дернуть, рвануть. Черном.

Дер-дéр, ру, *м.*, звукоподр. Названіе дѣтской игры съ трещоткой. Маркев. 76.

Деревáч, чá, *м.* 1) Насѣк.: а) Дровосѣкъ, скрипунъ, Cerambyx. Вх. Зн. I. 5. б) Hylotrupes bajulus. Вх. Пч. I. 6. 2) Дятелъ. Вх. Пч. II 13.

Деревеніти, нію, ешь, *гл.*=**Деревяніти.**

Деревéнька, ки, *ж.* Ум. отъ **деревня.**

Деревúна, ни, *ж.* 1) Отдѣльное дерево. *Щоб було другою вірьовкою прив'язати ще кобилу до дерева!... Вже б таки деревини з корінням не вирвало.* К. Оп. 81. *Нєродюча деревина.* О. 1861. XI. Св. 66. Ум. **Деревúнка, деревúночка.** *Поїдь та й поїдь, діду, в ліс, вирубай мені деревинку та зроби колисочку.* Рудч. Ск. II. 38. 2) *соб.* Деревья. *Чи не треба б і там потроху деревину садити?* О. 1862. III. 35.

Деревúченько, ка, *с.* Ум. отъ **дерево.**

Деревúще, ща, *с.*=**Дубовина.** Вх. Зн. 14.

Деревíй, вію, *м.* Раст.: а) Achilla Millefolium, деревей. Мил. 35. б) Hypericum perforatum. Лв. 99. См. **Божеревок.**

Деревíйний, а, е. Относящійся къ **деревію**

Деревíнь, ні, *ж.* Деревянныя части къ плугѣ. Каменец. у. См. **Деревня 4.**

Дерéвля, лі, *ж.*= **Деревня 2.**

Деревля́ний, а, е=**Деревя́ний.**

Деревля́нка, ки, *ж.*=**Дерев'янка**. Ум. **Деревля́ночка.**

Деревня́к, ку́, *м.* Раст. Lonicera. Шух. I. 20. Achillea. Шух. I. 20.—**білий.**=**Деревій.** Шух. I. 21.

Дере́вня, ні, *ж.* 1) Лѣсъ, деревья. 2) Срубленныя деревья, лѣсъ для построекъ. Чуб. VII. 377. *Отто ліс,—щоб же ви мені вирубали його!...—А ті як ухопляться: той руба, той деревню вивозить....* Рудч. Ск. *Недавно прислав мені деревні на повітку.* Левиц. Пов. 150. 3) Деревянный домъ. Гол. I. 191. *Оддай мене, брате, та за міщанина, бо у міщанина новая деревня, новая деревня, великая сем'я.* Мет. 281. 4) Съ удар. на послѣднемъ слогѣ: **деревня́, ні**=**Деревінь.** *Я купив плуг, лишень саму деревню.* Каменец. у. Ум. **Дереве́нька.** *Чії бджоли на долині, мої в деревеньці.* Мет. 16.

Де́рево, ва, *с.* Дерево. *На похиле дерево і кози скачуть.* Ном. № 4076. *На один раз не зітнеш дерева.* Ном. № 5585. **Де́рево загна́ти.** Занозить занозу. Харьк. г. **Бо́же де́рево.**=**Біждерево.** Вх. Пч. I. 8. **Серде́шне де́рево.**=**Сердешник 1.** Шух. I. 76. Ум. **Дере́вце, дереви́ченько, дере́вонько.** Грин. III. 185. АД. I. 38. Грин. III. 10.

Деревоклю́й, клю́я, *м.* Дятелъ. Зміев. у.

Дере́вце ця, *с.* 1) Ум. отъ **дерево**. *Червоная калинонька, білеє деревце.* Мет. 64. 2) Часть плуга. 3) Свадебное деревцо. См. **Гільце.**

Дерев'я́ка, ки, *ж.* 1) Отдѣльное дерево. *Уночі щось переносило луччі дерев'я у Антонів сад, уже одна тілько дерев'яка осталась.* Чуб. II. 424. 2) Кусокъ дерева, полѣно Ум. **Дерев'я́чка.**

Дерев'яни́й, а́, е́. 1) Деревянный. К. ЧР. 81. *Дерев'яна стіна.* Ком. II. 52. 2) Безчувственный. *Ой п'яна я, дерев'яна я.* Чуб. V. 1135.

Дерев'я́ник, ка, *м.* Раст. Lonicera xylosteum. Вх. Уг. 236.

Дерев'я́ниця, ці, *ж.* Деревяшка. *Ото з тієї пори він став ходить на дерев'яниці.* Чуб.

Дерев'яні́ти, ні́ю, єш, *гл.* 1) Деревянѣть. 2) Твердѣть, дѣлаться нечувствительнымъ, коченѣть. *Вона почула, що дерев'яніє, холоне, що мороз розливається по всьому тілі.* Левиц. I. 496.

Дерев'я́нка, ки, *ж.* 1) Деревяшка. *Сиканки мчуть, дерев'нки везуть, Мартин обертає, ніхто не угадає.* Ном., стр. 302, № 411. 2) Деревяжка, искусственная деревянная нога. *Я й покотивсь.... ще як не вбивсь, не знаю: Теперечки хоч плач – не плач, оттак, як бач, на дерев'янці шкандибаю.* Гліб. 28. *Я колись переганяв і вітра в полі, поки не зсадили з коня на дерев'янку.* Хата 121.

Дерев'я́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **дерев'яка.**

Дерев'я́ччя, чя, *с. соб.* Деревья. Жел.

Дереґува́тий, а, е. Зубчатый? *Як отто мережку роблять, так роблять зубці, так отто воно дереґувате.* Луб. у. Слов. Д. Эварн.

Дереза́, зи́, *ж.* 1) Раст. а) Caragana frutescens. б) Lycium barbarum. в) Lycopodium clavatum. ЗЮЗО. I. 115, 127. *А піди лишень наріж дерези на мітли.* Черном. 2) Назойливый человѣкъ. *Липне як дереза. Росплакалось, дитя як дереза.* 3) Ссора. *Дереза в хату вкинулась.* НВолынск. у. Ум. **Дере́зка, дере́зонька.**

Дерези́на, ни, *ж.* Одинъ экземпляръ дерези.

Дере́зка, ки, *ж.* Ум. отъ **дереза.**

Дерезо́вий, а, е. Изъ дерез'ы, свойственный дерез'ѣ.

Дере́зонька, ки, *ж.* Ум. отъ **дереза.**

Де́рен, рну, *м.* Дернъ. Черк. у. *Зрівняв землю, покрив дерном, щоб ніхто не бачив, де полягли Гонти діти, голови козачі.* Шевч. 204.

Дере́н, ре́ну, *м.* Раст. Кизилъ, Cornus mascula. Могилев. у.

Дерені́вка, ки, *ж.* Кизилевая настойка. *Пили сикизку, дерені́вку.* Котл. Ен. IV. 32.

Дере́нка, и, *ж.*=**Дере́н** (дерево и плодъ). Угор.

Деренча́ння, ня, *с.* Дребезжаніе.

Деренча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Дребезжать Г. Барв. 26. 2) Жужжать. *Увійшов у омшівник, бжола тільки що чути деренчить, ну, ще жива.* Черниг. у.

Деренчли́вий, а, е. Дребезжащій.

Деренькота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Деренчати.** *Як розбитий горнець, то завше деренькоче.* Каменец. у.

Дереня́к, ку́, *м.*=**Дерені́вка.** Могилев. у.

Де́рес, су, *м.* Раст. Горецъ, Polygonum.

Дересень, сня, *м.* Раст. Polygonum minus. Вх. Пч. I. 12.

Дересо́вий, а, е. Изъ растенія горецъ.

Дереси́на, ни, *ж.* Отдѣльный экземпляръ растенія горецъ. Ум. **Дереси́нка, дареси́нонька.**

Дере́ча, чі, *ж.* Порода кислыхъ вишень. *Деречі по конотіпській, а по нашому довжикові ягоди.* Ном. № 14035.

Де́реш, ша, *м.* Чалая лошадь, чалый волъ.

Дерешува́тий, а, е. 1) Чалый. НВолынск. у. 2) **Дерешува́тий шлях.** Дорога, покрытая шероховатымъ съ дырами льдомъ. Черкас. у.

Де́ржава, ви, *ж.* 1) Прочность, крѣпость. *Нащо продовбав таку велику дірку? Мало де́ржави буде.* т е. вслѣдствіе большихъ размѣровъ дыры, окружающее ее дерево будетъ слишкомъ тонко и потому не прочно, не будетъ держать. То же говорится о планкѣ, напр., если ее слишкомъ вытесать въ какомъ-либо мѣстѣ: тогда тамъ *„буде мало де́ржави“.* Кременчуг. у. 2) Помѣстье; владѣнія. *Батько вмер, так він і зостався хазяїном на всій де́ржаві.* ЗОЮР. II. 61. 3) Чаще съ ударе́ніемъ на второмъ слогѣ. Государство. 4) Власть. *Хлоп у нас розумів панську волю і силу не так, як тут, на сьому безлюдді. То була де́ржава, справді держава.* Хата 139. *За твоєї де́ржави як буде—побачимо.* НВолынск. у.

Держа́вець, вця, *м.* Помѣщикъ; владѣтель. Хата, 135. *Городова ж козацька старши́на за коронного гетьмана, за старост, за державців і їх намісників і орандарів руку тягла.* К. ЧР. 10.

Держа́вник, ка, *м.* Государственный человѣкъ. К. Дз. 172.

Де́ржаво, ва, *ср.* То же, что и **держава 1**, а также вообще то, что помогаетъ держаться, удерживаться вмѣстѣ. *Нема соломі держава доброго, тим і сунеться з криші: треба притужити.* Волч. у.

Де́ржавський, а, е. Помѣщичій, владѣльческій. *А ворота у Череваня не простий, а державський.* К. ЧР. 5.

Держа́к, ка́, *м.* 1) Рукоять, ручка; эфесъ; древко у метлы, вилъ и пр. Мнж. 179. Шух. 224, 228. МУЕ. Ш. 30. *Подай держак од лопати свата привітати.* Лукаш. 133. 2) Нижняя часть **кужівника.** Шух. I. 307. Ум. **Держачо́к.** *Коло скрині лежав замок та держачок від простих ножиць, що овець стрижуть.* Екатер. у.

Де́ржалко, на, *с.* Рукоятка, ручка. Ном. стр. 287. Мир. ХРВ. 9. У топора—топорище. Сим. 24.

Де́ржало, ла, *с.*=**Держалко.** Ум. **Де́ржальце.**

Держа́ння, ня, *с.* 1) Держаніе 2) Обладаніе, **владѣніе.**

Де́ржанце, ця, *с.* Ручка у ложки и т. п. *Уже Катруся ізломила у своїй ложечці держанце.*

Держа́ти, жу́, жи́ш, *гл.* 1) Держать. 2) Имѣть у себя, держать. *Нащо, мати, нащо, мати, собаки держати, коли наші сусідоньки уміють брехати.* Млр. д. сб. 68. 3) Содержать, держать въ извѣстномъ состояніи. *Держи відерце що-день біленьке, да й водицею повненьке.* Мет. 224. 4) Удерживать, держать. *Язиком що хоч кажи, а руки при собі держи.* Ном, № 3819. 5) Соблюдать, охранять, исполнять. *І рече Бог до Оврама: оце ж мусиш ти мій завіт держати.* К. Св. П. I. кн. Мус. XVII. 9. *Князя Вишневецькі держали православну віру.* Стор. М. Пр. 62. 6) Терпѣть, выносить. *Великі гріхи Бог держав.* 7) Останавливать бѣгущаго. *Держи зло́дія!* 8) Содержать въ арендѣ. *Він держить цю землю вже п'ятий рік.* 9) Содержать, держать. *Дівка Ориночка перевіз держала, святий вечір! Перевозила царів та панів, та отецьких синів.* Мет. 333. 10) Быть женатымъ на. *Іван держить Степанову сестру.* Борзенск. у. 11) **Держа́ти гро́ші.** Имѣть чьи деньги на процентѣ. *Він держить гроші отії пані, та думка була затахлувати, так ні, віддав.* Лебед. у. 12) **Держа́ти одка́з.** Отвѣчать. *Я сам буду одказ держати.* МВ. I. 133. 13) **Держа́ти страж.** Быть на часахъ. *Як стояли ми в Київові, то я з другими страж держав.* ЗОЮР. I. 77. 14) **Держа́ти у голові ро́зум до́брий.** Быть благоразумнымъ, разсудительнымъ. *Не потурай, дівчинонько, моїй розмовонці, держи сама розум добрий в своїй головонці.— Держала б я розум добрий да впустила в воду, не вповала на худобу, а на його вроду.* Мет. 83.

Держа́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* 1) Держаться. 2) Придерживаться, держаться. *Держись берега!* Ном. № 3359. *Держися війська все середнього.* Чуб. Ш. 271. *Наперед не вирвайся, ззаду не зоставайся, середини держись.* Ном. № 5862. *Держись за землю!* Ном. 6643.—**ха́ти.** Бывать, быть дома. *Я для тебе недобрим був чоловіком: як не лежав, то ходив, або й хати не держався.* Св. Л. 97—98. *Дітвора й хати не держалась—розбрелись, хто куди попав.* Св. Л. 175.—**голови́.** Удерживаться въ головѣ. *Хтось слухав сю мову, а вона йому й голови не держалась.* Св. Л. 191. 3) Не отступать, не сдаваться, держаться. *Держись, козаче, отаманом будеш.*

Ном. 4) Поддерживаться, имѣть опору. *Пани мужиками тільки й держуться.* 5) Находиться, пребывать. *Зімою риба держиться на дні.* **Держа́тися ку́пи.** Быть вмѣстѣ. **Таке́, що й ку́пи не держи́ться.** Несообразность. *Вигадаете таке, що й купи не держиться.* Левиц. Пов. 186.

Держа́чка, ки, *ж.* Перила. Угор.

Держачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **держак.**

Де́рживо, ва, *с.* Иждивеніе, содержаніе. *Мати живе на його держиві.*

Де́ржівно́, на́, *с.* 1)=**Держалко.** Шух. I. 164, 214, 166. 2) Часть **мотовила.** Шух. I. 150. 3) Часть **ботелева.** Шух. I. 215. 4)=**Держак 2.** Шух. I. 148.

Держки́й, а́, е́. 1) Цѣпкій, липкій. *Глина держка, добра для муру.* Міус. окр. 2) Стойкій, устойчивый; о суднѣ также: поднимающій много грузу. *Це держкий човен: хоч би ми й усі посідали, то здержить.* Харьк. г.

Дерзки́й, а́, е́. Упругій, жесткій. *Трава дерзка, трудно тепер її косити.* Сквир. у.

Дери́люд, да, *м.* Обдиратель, грабитель. Рк. Левиц

Дери́нник, ка, *м.* Раст. Rubus caesius. Лв. 101.

Дери́хвіст, хвоста, *м.* Хвастунъ, задира, фатъ. Сквир. у.

Дері́зний, а, е. Задеристый.

Дері́й, рія́, *м.* 1)=**Дерун.** *Бога ради! І в Харькові в палаті добрі дерії.* Харьк. 2) Напильникъ. Черном. 3) Тотъ, который деретъ овечью шерсть.

Дері́ння, ня, *с.* Рваніе. НВолын. у.

Дерка́ч, ча́, *м.* 1) Коростель (птица). Rallus crex. *А в очереті та деркач дере, пусти, мати, на юлицю, бо аж плач бере.* Лавр. 32. 2) Вѣникъ безъ листьевъ, голикъ. *Баба вловила, в міх положила, деркачем била.* Ном. № 9627. 3) Названіе вола тонкаго и высокаго, съ подтянутымъ животомъ. КС. 1898. VII. 46. 4) Трещетка вѣтряная или ручная для спугиванія птицъ въ огородѣ или саду. Части ручн. **деркача: па́льки, карбо́ваний вало́к, фіст.** Шух. I. 112, 166, 167. 5) Родъ игры съ трещеткой. Ив. 43. Ум. **Дерка́чик.**

Деркача́, ча́ти, *с.* Птенецъ коростель. Ум. **Деркача́тко, деркача́точко.**

Дерка́чик, ка, *м.* Ум. отъ **деркач.**

Деркачиня́, ня́ти, *с.*=**Деркача.**

Дерка́читися, чуся, чишся, *гл.* Истираться (о вѣникѣ). *Уже віник деркачиться*

Дерки́й, а́, е́. Шероховатый. Вх. Зн. 14.

Деркоті́ти, кочу́, чеш, *гл.* Издавать звукъ **дер-дер.** *Деркач деркоче. Колесо в возі деркоче. Деркотіли деркачі.* Стор. МПр. 2.

Дерни́на, ни, *ж,* Кусокъ дерна. Стор. МПр. 111. *Неси оці дві дернині.* Кіев.

Дерни́ння, ня, *с.* 1) Мѣсто, поросшее дерномъ. 2) Торфъ. Черкас. у.

Дерни́ця, ці, *ж.* 1) Четвероугольникъ вырѣзаннаго для корма маленькихъ гусей дерна. 2) Доска. *Ой і казав пан Каньовський дерниць накупити, молодої Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428.

Дерно́вий, а, е. Выложенный дерномъ.

Дернува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Обшивать дерномъ, выкладывать дерномъ. Рк. Левиц.

Дерну́ти, ну́, не́ш, *гл.* одн. в. отъ **дерти.** 1) Рвануть. 2) Взять лишнее. *Мусили вдаватись до сусідських попів. А чужий панотець, як чужий пан, як дерне, то аж пальці знати.* Св. Л. 126. 3) Сильно побѣжать. *Насилу живий вирвався! Як дерне!...* Рудч. Ск. I. 3.

Дерню́ка, ки, *ж.*=**Дернина.** НВолын. у.

Дерня́, ні́, *ж.*=**Дернина.**

Дерону́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Дернути.** *Як схоплю борону, та за ним дерону.* Харьк. г.

Дерри́на, ни, *ж.* Въ Херсонской и Екатеринославской губ. выраженіе для означенія кустарниковъ, состоящихъ изъ терновника, боярышника, шиповника и ежевики. Закр.

Де́рти, деру́, ре́ш, *гл.* 1) Разрывать на части, драть. *Так дере одежу що страх.* Харьк. у. 2) Сдирать, срывать. *З одного вола двох шкур не деруть.* Ном. № 7472. 3) Грабить. *Гайдамаки дерли народ років, може, з десять, аж мандебурія стала.* ЗОЮР. 135. 4) Требовать лишнее; брать взятки. *У поліції деруть і тепер так, як дерли і перше.* 5) Драть, царапать. *Проханий кусок горло дере.* Ном. 6) **Де́рти горобці́в, ластовени́т** и пр. Разорять гнѣзда воробьевъ, ласточекъ и пр. *А ти б хотів, щоб інститутки горобців дерли та учились мужичих казок?* Левиц. Пов. 151. 7) **Де́рти го́рло.** Сильно кричать. 8) **Де́рти крупи́.** а) Превращать зерно въ крупу посредствомъ жернововъ. б) Рождественская игра. О. 1862. IV. 87. 9) **Дерка́ч дере́.** Коростель кричитъ. 10) **Де́рти о́чі.** Лѣзть въ глаза. *Як сниться хто з померших, то треба на часточку да-*

ти, щоб очей не дерло. Ном. № 287. 11) **Дéрти пф'я.** Обрывать бородки перьевъ. *Усю зіму пір'я дерла—так надокучило, за те пєдушки м'які будуть.* Васильк. у. 12) Обдирать кору деревьевъ. *Лика дерти. Ой як підемо у щирі бори да берестоньку дерти.* Мет. 466. 13) **Дéрти гóлову.** Задирать, поднимать голову. (Кінь) *дере вгору головоньку.* Нп. 14)—**вóвну.** Чесать шерсть щеткой съ проволочными крючками. Вас. 152. 15)—**мур.** Приходить въ отчаяніе. *Мати мур дере, в землю вбивається: „Утопила я й твою, й свою головоньку".* Г. Барв. 264. 16) Бѣжать сильно. *Я берегом деру.* Г. Барв. 314.

Дéртися, дерýся, рéшся, гл. 1) Разрываться на части, рваться, драться. *У матері пазуха дереться дітям ховаючи, а в дітей пазуха дереться од матері ховаючи.* Ном. № 9225. 2) Карабкаться. *Дереться на стіну.* Васильк. у. *Дратися на гору.* Мет. 167. 3) О кошкѣ: царапаться. *Кішка на мішок дереться—на вітер.* Грин. I. 11.

Дéрти́ця, ці, *ж.* 1)=**Драни́ця.** 2)=**Тéртиця.**

Дерти́чний, а, е. 1) Изъ драницы. 2) Дощаной.

Дéрть, ти, *ж.* Крупно смолотая мука для корма скота. Мнж. 166. *Сіль дають у нас вівцям весною раннею, мішають з борошном, або дертю з ярого жита, а як нема, то й озиме жито годиться.* О. 1862. V. Кух. 35.

Дерта́нний, а, е. Изъ дерти.

Дерýн, на́, *м.* 1) Грабитель. *Піп-дерун дере і з живого, і з мертвого.* Чуб. *То такий дерун, що г Христа зняв би.* Ном. № 7409. 2) Взяточникъ. 3) Чесальщикъ шерсти. Вас. 152. Ум. **Дерунéць.** Чуб. V. 1164.

Дерýчкий, á, é. Умѣющій ловко вскарабкиваться. Константиногр. у.

Дерчáк, ка́, *м.* Насѣкомое изъ породы кузнечиковъ.

Дерчáння, ня, *с.* Дребезжаніе. Харьк.

Дерчáти, чý, чúш, гл. Дребезжать, трещать. Харьк.

Дерю́га, ги, *ж.*=**Дерга.** *Пропила дерюгу на Мусійову наругу, а Мусій кучеряв та дерюгу викупляв.* Ном. № 12553.

Дерябá, би, *м.* Пт. Соя, Corvus glandarius. Ум. **Дерябóнька.**

Дерябка, ки, *м.* Раст. Подмаренникъ, Galium aparine.

Дерябóнька, ки, *ж.* Ум. отъ **дерябá.**

Дéсбіч, *нар.* По правую сторону. Закр.

Десбі́чний, а, е. Направо лежащій. Желех.

Дéсна, ни, *ж.* Десница, правая рука. *Не дарма звав її своєю десною.* Стор. МПр. 97.

Десни́й, á, é. Правый.

Деспóт, та, *м.* Деспотъ. *Вони брати і християне, а ти собака, людоїд, деспот скажений.* Шевч. 606.

Деспоти́зм, му, *м,* Деспотизмъ. Левиц. Пов. 12, 67.

Деспоти́чний, а, е. Деспотическій. *Натура.... груба, дика й дуже деспотична.* Левиц. Пов. 7.

Дéспоцтво, ва, *с.* Деспотизмъ. К. Кр. 17, 31. К. XII. 10. *Біда, як дика сила деспоцтва та викличе з пекла дику силу рабства.* К. XII. 39.

Десь, *нар.* 1) Гдѣ-то; куда-то; откуда-то. *Десь моя дитина на чужій стороні, та нема од неї вісти.* Нп. *Смерть з морозом танцювала, танцювала і співала, і за море десь почвалала.* Чуб. Ш. 180. *Ой берегом плавала лебедочка з лебедем. Десь ся взяла чорнявая воду брати, взяла тії лебедята заганяти.* Чуб. V. 7. 2) Вѣроятно, должно быть. *Десь ти мене, моя мати, в церкву не носила, що ти мені, моя мати, долі не впросила.* Млр. л. сб. 313. *Йому десь кислиці сняться.* Ном. № 8795. *Що то десь розумний!* Кв. *Батьку козацький! десь ти сам боїшся і нас козаків страшишся.* Макс. (1849) 45. *Ой, татоньку, мій голубчику, десь я тобі да докучила.* Мет. 155, 3) **Десь-то.** Вѣроятно. *Ангели десь-то, не люде, засвітили так всюди.* Чуб. Ш. 329.

Десь-и́нде, *нар.* Гдѣ-то въ другомъ мѣстѣ *Десь-инде живе, і не побачиш її.* Сим.

Десь-не-десь, *нар.* 1)=**Де-не-де.** *Чисте місце, тільки десь-не-десь поростицювані вишеньки та квітки.* Сим. 202. 2) Гдѣ-то. *Десь-не-десь є на чистому полі, на роздоллі криниця води.* ЗОЮР. II. 53.

Дéся, *нар.* Гдѣ ни, откуда ни. *Деся взялася да із моря синя хвиля.* Мет. 101.

Дéсятеро, *чис.* Десять душъ, штукъ. К. Св. П. I. кн. М. XVIII. 32. **У-дéсятеро.** Десятеричею, въ десять разъ. *У-десятеро їм відплатимо за наші біди.* Сніп. 48. *Може в-десятеро більш, ніж вони були винуваті.* ЗОЮР. I. 285.

Деся́тий, а, е, *чис.* Десятый. **Через деся́те-п'я́те.** Съ пропусками. Ном. № 7536.

Десяти́на, ни, *ж.* 1) Десятая часть. *Тоді Оврам дав йому* (Мельхиседекові) *десятину з усього.* К. Св. П. *Ви даєте десятину з м'яти.* Св. Л. XI. 42. 2) Десятина, мѣра земли—2400 кв. саж. Стор. I. 20. Ком. I. 1. Ум. **Десяти́нка.**

Десяти́нець, нця, *м.* Крестьянинъ, обрабатывающій чужую землю по договору отъ десятины. Херс.

Десяти́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **десятина.**

Десяти́нний, а, е. Относящійся къ **десятин'ѣ. Десяти́нний мед.** Десятая часть съ продаваемаго меда. Закр.

Десяти́нський, а, е. Принадлежащій **десяти́нцю.**

Деся́тка, ки, *ж.* 1) Десятка въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. 2) Полотно въ десять пасмъ. Чуб. VII. 408. 3) Талька пряжи для сѣтей въ 10 пасмъ. Вас. 187. 4) При счетѣ денегъ: а) 10 копѣекъ. О. 1862. II. 42. б) 10 рублей (преимущ. въ одной ассигнаціи или монетѣ). *Пійди да зароби десятку, дак і будемо держати, буде защо й поховати* Г. Барв. 508. 5) Кучка въ десять сноповъ. Рк. Левиц.

Десятко́вий, а, е. Десятичный.

Деся́тник, ка, *м.* 1) Десятникъ. 2) Десятскій, помощникъ старосты въ деревняхъ. Стор. I. 92. *А десятник до мене ні разу не заходив і не загадував об подушному.* Кв. 3) Десятка трефъ при игрѣ въ **цигана.** КС. 1887. VI. Ум **Деся́тничок.** 166.

Десятникі́вна, ни, *ж.* Дочь десятника.

Десятникува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть десятникомъ.

Деся́тницький, а, е. Принадлежащій десятнику.

Деся́тничка, ки, *ж.* Жена десятника.

Деся́тничок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **десятник.** 2) Монета въ 10 коп. *А сіртук у бідолахи....—кожний ґудзик иначий.... той як десятничок завбільшки, а другий більш гривні.* Св. Л. 168. Рудан. I. 81.

Деся́ток, тку, *м.* 1) Десятокъ, десять штукъ. *Скільки б їх у неї не було, чи десятком Бог благословив, чи тілько одним-одно, для неї рівні.* Кв. I. 155. 2) Десять человѣкъ, состоящихъ подъ надзоромъ одного выборного десятника, десятокъ. *Могущого чоловіка з десятку не викинеш.* Ном. № 13467. Ум. **Деся́точок.**

Десятолі́та, літ, *с. мн.* Десятилѣтній возрастъ. Встрѣчено у МВ. *На десятолітях взяли мене в двір.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Десятолі́тній, я, е. Десятилѣтній. *Збагатилось* (козацтво) *за десятолітню війну з ляхами.* К. ЧР. 4.

Десятолі́ття, тя, *с.* Десятилѣтіе. Желех.

Десятостру́нний, а, е, Десятиструнный. *У псалтирь десятострунний та у гуслі вигравати.* К. Псал. 214.

Деся́точок, чка. Ум. отъ **десяток.**

Десятча́ний, а, е. Изъ холста въ 10 пасмъ. Аф. 375.

Деся́тчина, ни, *ж.*=**Десятина 1.** Ум. **Десятчи́нка.**

Де́сять, ти́ и **тьо́х,** *чис.* Десять. *Один дурень камінь у воду кине, а десять розумних не витягне.* Ном. № 6178. *Журбані ввечері оголошувались десятьма вулицями.* Левиц. Пов. 174. *Десятома рублями не одбудеш весілля.* НВолын. у.

Де́-хто, *мѣст.* Кой-кто; нѣкоторые. *Не стало й Богдана! Як віл під ярмом схилилась громада од Божої кари, і плакали де-хто.* Млр. л. сб. 51. *От трошки згодом вернулись до Бруса де-хто і посідали край його.* Кв. *Так він не стерпів, позбірав де-кого та й учинив проти ляхів трівогу.* Сніп.

Де́-чий, чия, чиє, *мѣст.* Кой-чей.

Деше́вий, а, е. Дешевый. *Дешева рибка, погана юшка.* Ном. № 10535. **Деше́ва.** Простая водка. **Піти́ на деше́ву.** Отправиться въ кабакъ. *Лакей раз пішов на дешеву та й каже: „От я буду танцювати“.* Рудн. Ск. I. 215. Ум. **Дешеве́нький** и **дешеве(і)сенький, а, е.** *Було й пиво кабацьке, таке дешевеньке для всякого росходу.* Кв.

Дешевина́, ни, *ж.*=**Дешевня.**

Дешеви́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Дешевить кого, что.

Дешеві́нь, ні, *ж.*=**Дешевня.** Херс. у.

Деше́вість, вости, *ж.*=**Дешевня.**

Дешеві́ти, ві́ю, еш, *гл.* Дешевѣть, становиться дешевымъ.

Дешевня́, ні́, *ж.* Дешевизна. *Тоді була дешевня, а тепер дорожнета.* Харьк.

Де́шево, *нар.* Дешево. Ум. **Дешеве́нько.**

Деше́вшати, шаю, еш, *гл.* Становиться дешевле. Харьк. *Коні дешевшають, не поведу свого на ярмарок.* Черниг. у.

Деше́вше, *нар.* Сравн. ст. отъ **де́шево.** Дешевле.

Дешéвший, а, е. Сравн. ст. отъ **дешéвий.** Болѣе дешевый. *Та коли б же то шукати, де хлiб дешевший.* Кв. II. 22.

Дешперувáти, рýю, ешь, *гл.* Отчаяваться. Закр.

Дéшпiт, поту, *м.* Дебошъ, скандалъ. *Удався моторный на всякий дешпiт.* Полт. *Аби йому погуляти та поспiвати, наробити дешпоту.* Мир. ХРВ. 348.

Дéщиця, цi, *ж.* Кой-что, нѣчто. О. 1861. XI. Кух. 23. *От ми хочемо росказати дещицю про мiсяць.* Дещо. 59. *Не вважайте собi на те, що ми невидющi люде, письма не читаємо, а й ми собi дещицю знаємо.* Екатериносл. г.

Дéщо, *мьст.* Кой-что, нѣчто. *Я маю дещо братовi переслати.* МВ. I. 28. *В селi довго говорили дечого багато.* Шевч. 74. *Погомонiли де про що i розiйхались.* Хата.

Дéяк, *нар.* Кой-какъ. *Торiк ще деяк жили, а тепера й овсi без хлiба зостанемось.* Екатерин. г.

Дéякий, а, е. Кой-какой. нѣкоторый. *Инший легко робить та хороше ходить; а деякий робить, то й пiт крiвавий його 'бливає, нiчого не має.* Ном. № 1691. *Забравши деяких троянцiв, осмалених як гиря ланцiв, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. *Сонечко позлизує снiг де з яких горбикiв на пiску.* Кв.

Дé, *межд.* Восклицаніе, которымъ останавливаютъ бодающагося вола. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Дедик, ка, *м.* Ум. отъ **дéдьо.**

Дединá, ни, *ж.* Село. *Iде Марта, iде на другу дединy.* Гол. IV.

Дéдьо, дя, *м.* Отецъ. Ум. **Дедик.** *Ой прийшла я до дедика, дай но, дéдю, волi.* Гол. Ш. 378.

Дж! *межд.* выражающее звукъ отъ взмахиванія розгой, хлыстомъ.

Джа! *межд.* 1) Цыцъ! Смирно! *Їжте, гостi, а ви, дiти, джа!* 2) Подражаніе звуку розги при ударѣ, а потому употребляется въ разговорѣ съ дѣтьми въ значеніи удара розгой. Аф. 376.

Джаворок, рка, джаворонок, нка, *м.*= **Жайворонок.** Вх. Лем. 409.

Джавýр, ра, *м.* Гяуръ. К. МБ. X. 10. К. Бай. 149.

Джáрка, ки, *ж.*=**Чарка.** *А я йому джарку вина, меду дві.* Гол. II. 579.

Джбан, ну, *м.* Жбанъ. *Червоної мiдi джбан.... зостав на варенуху.* Г. Барв. 179. *Хоч на мекi жупан драх, есть у мене грошей джбан.* Млр. *л.* сб. 254.

Джвáкати, каю, еш, одн. в. **джвáкнути, ну, неш,** *гл.* 1) Чавкать. 2) Ударить сильно. *Я його як джвякнув!...* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джвáкнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть сильно, хлопнуться, удариться при паденіи. *Оце так джвякнулась, трохи кiсток усiх не поламала.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джгут, тá, *м.* 1) Платокъ или что нибудь другое свернутое на подобіе веревки, жгутъ. Макс. (1849 60. 2) Родъ игры въ карты. ГС. 1887. VI. 471. *Гуляти у джгута.* Ум. **Джгутóк.**

Джгутóвий, а, е. Жгутовый.

Джгутóк, тка, *м.* Ум. отъ **джгут.**

'Дже, *нар.* сокращ. изъ **адже.** Вѣдь. Употр. преимущественно послѣ **а:** *Та 'дже ж у старого Лемiшки є брат.* Левиц. Пов. 329.

Джегерь, ря, *м.* Хватъ, щеголь. Харьк. (А. Павловъ).

Джегерéлi, ль, *ж. мн.*=**Джереґелi.** *Джегерелi i дрiбушки ще не поросплiтались, тiльки довга коса.... позлипалась запеклою кров'ю.* Стор. МПр. 9.

Дженджелýха, хи, *ж.*=**Дженджеруха.** *Е, у неї в хатi там так чисто та славно. Вона така дженджелухи, що на все село.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Дженджóра, ри, *ж.* Соя, сойка, Corvus glandarius. Вх. Зн. 14.

Дженджýлитися, люся, лишся, *гл.* Кокетничать, хорошиться.

Дженґáлити, лю, лиш, *гл.* Кусать (о комарахъ). *Об спасiвцi не можна через мухи заснуть, бо дуже кусаються, а тепер через бiсової вiри комарi: так дженґалять—аж-аж-аж!* Конотоп. у.

Дженджеруváти, рýю, еш, *гл.* ? *А що, поїзд скоро пiде?—Е, нi, не скоро.—А то ж якийсь бiга.—Та то вiн дженджерує.* (Говорилось о маневрировавшемъ поѣздѣ). Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

Дженджерýха, хи, *ж.* Чистуха, щеголиха, франтиха. *Ой за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким, там орала дженджеруха воликом чорненьким.* Чуб. V. 1112.

Дженджик, ка, *м.* Франтикъ, щеголь. *Чортiв дженджик.* Ном. № 3556.

Дженджурúстий, а, е. Щеголеватый, кокетливый. *Цур тобi, нек тобi, яка дженджуриста: я купив їй личман, ще хоче й намиста.* Чуб. V. 105.

Джéнчик, ка, *м.* Насѣк.=**Дрік.** Мнж. 178

Джер, ру, *м.* Пойло. Закр.

Джéрга, ги, *ж.* То же, что и **запаска,** но изъ неокрашенной шерстяной ткани натуральнаго цвѣта. Вас. 171. См. **Дерга.**

Джéрґа, ґи, *ж.* Родъ подушки. *Ослін чи ліжко застелені постелею: сіном, ліжниками, а в головах є джерґа* (підклад з ліжника або сіна). Шух. I. 98.

Джéрґати, ґаю, еш, *гл.* Болтать, поговаривать. *Почали вже люде джерґати, що то він сам підпалив хату.* Волч. у.

Джéрґіт, ґоту, *м.* 1) Сильное щебетаніе птицъ. 2) Быстрый и крикливый разговоръ на непонятномъ языкѣ (о евреяхъ, напр.).

Джерґотáти, ґочý, чеш, джерґотíти, ґочý, тúш, *гл.* 1) Сильно щебетать, чирикать. *Щебечуть і джерґотять пташки, та шурхають ящірки в траві.* МВ. I. 156. Также о крикѣ гусей. См. **Джеркотáти.** 2) Говорить на непонятномъ для слушателя языкѣ.

Джерґотня́, ні́, *ж.*=**Джерґіт.** *Жидівська джерґотня.* К. Псал. 15.

Джереґéля, лі, *ж.* 1) Коса на головѣ, сложенная вѣнкомъ. Котл. Ен. Словарь 8. Сплетенная изъ трехъ полосъ коса. Вас. 204 Встрѣчается преимущ. во *мн. ч. Тут заплітали джереґелі, дробушечки на головах.* Котл. Ен.

Джерелáстий, а, е=**Джерелатий.** *Киплять меди по кубках джереластих.* К. МБ. II. 123.

Джерелáтий, а, е. Съ большимъ отверстіемъ, съ большимъ жерломъ. К. ЦН. 246. *І заревли тоді гармати джерелаті.* К. Дз. 70. См. **Жерелатий.**

Джéрéлó, ла, *с.* 1) Источникъ, родникъ, ключъ. *У сей день роздзявились усі джерела в безодні і повідчинялись небесні хлябі.* К. Св. П. I. кн. М. VII. 11. 2) Кипящая ключемъ вода, кипень. *У горщику вгору джерело вискакує, як наче вода у криниці.* Волч. у. 3) Жерло. *Джерело гармати.* 4) Кратеръ вулкана. Ум. **Джерéльце.**

Джерéловий, а, е. Относящійся къ **джерелу.**

Джерéльний, а, е. Ключевой. *Е! у цій криниці була славна джерельна вода, та серед літку така холодна, що й губами не доторкнешся.* Харьк. г. Лебед. у.

Джерéльце, ця, *с.* Ум. отъ **джерело.**

Джерелáний, а, е=**Джерельний.** *Джереляна вода здоровша, ніж річна.* Харьк. у.

Джерелáстий, а, е. Богатый источниками, родниками. *Джерелястий, криничастий ставок.* Г. Барв. 136.

Джеркотáння, ня, *с.*=**Джерґіт.** *Птаства джеркотання.* К. Дз. 214.

Джеркотáти, кочý, чеш, джеркотíти, кочý, тúш, *гл.*=**Джерґотати.** *Яка мальована та штучна птиця! вертиться, джеркотить, по дереву скака.* Греб. 391. Грин. II. 340. *Все тямлють, джеркотять, як гуси по німецьки.* Греб. 388. *Жиди джеркочуть тілько та дурять людей хрещених.* Стор. МПр. 170. Греб. 367. К. Дз. 147.

Джерлó, лá, *с.*=**Джерело.** *А в сій горласі, глянь, грязюка ущерть джерло сповнила.* Черномор.

Джермáла, мáл, *ж. мн.* Щипчики, которыми чабаны вычищаютъ червей у овецъ. О. 1862. V. Кух. 37. *Чабани мусять за сим пильнувати: черву витягають джермалами, засипають ранку синім каменем і мажуть дьогтем, щоб муха не сідала.* Кух. (О. 1862. V. 33).

Джермáри, рів, *с. м. мн.*=**Джермала.**

Джермелúти, лю́, лúш, *гл.* Очищать рану животныхъ отъ червей посредствомъ **джермел.**

Джермелúтися, лю́ся, лúшся, *гл.* Очищаться отъ червей въ ранахъ **джермелами.**

Джермéло, ла, *с.*=**Джермала.** Иногда только во *мн. ч.* **джермéла.** Ум. **Джермéльце.**

Джермелувáти, лýю, еш, *гл.* Очищать рану животныхъ отъ червей посредствомъ **джермел.**

Джермéльце, ця, *с.* Ум. отъ **джермело.**

Джéря, рі, *ж.*=**Джер.**

Джéмори, *мн.* Густой кустарникъ. *Воли пасуться низом.... джеморами,— гущавинами з корчів.* Шух. I. 211.

Джигáло, ла, *с.*=**Джоґáн.** Черк. у.

Джúгати, гаю, еш, одн. в. **джигнýти, нý, нéш,** *гл.* 1) Хлестать, хлестнуть, ударять, ударить розгами. 2) Кусать, куснуть (о насѣкомыхъ).

Джúгатися, гаюся, ешся, *гл.* 1) Биться розгой. 2) Кусаться (о насѣкомыхъ).

Джигнýти. См. **Джигати.**

Джигонýти, нý, нéш, *гл.* 1) Сильно хлестнуть, ударить. 2) Сильно ужалить. *Дрік як джигоне ту кобилу.* Мнж. 56. *Джигонула здорово гадюка.* Харьк. у.

Джиґ! *меж.* выражающее звукъ, происходящій при взмахѣ розгами или хлыстомъ. *Джиґ, Марушка, з перцем юшка.* Ном. № 6380.

Джи́ґавка, ки, *ж.* Родъ мухи, сильно жалящей. *Джиґавка або спасівська муха.*

Джиґе́ли, ґел, *ж. мн.* Ляжки.

Джиґи́ря, рі, *ж.* Горло съ легкими и печенью у овцы. О. 1862 V. Кух. 37.

Джи́ґра, ри, *ж.* Ржавчина.

Джиґу́н, на́, *м.* 1) Повѣса; ловеласъ. *Ой джиґуне, джиґуне, який ти ледащо.* Лавр. 61. *Ой джиґун, джиґун, джиґунець, який гарний молодець.* Чуб. V 1125. 2) Родъ кушанья изъ **сирівцю.** О. 1862. VI. 43. *Зварила мені мати джиґуна, наївсь, та все пити хочеться.* О. 1862. VI. 43. 3)=**Джоґан.** Св. Л. 40. Ум. **Джиґуне́ць.** Чуб. V. 1125.

Джиґу́ха, хи, *ж.* 1) Все хлещущее или жалящее: розга, кнутъ, насѣкомое. 2) Раст. Крапива, Urtica dioica. Черниг. г. Ум. **Джиґу́шка.** *Пужка-джиґушка,—вставай, дівка Марушка.* Ном, № 11341.

Джиджули́ти, лю́, ли́ш, *гл.*=**Чепурити.** *Джиджулити хату.* Сим. 185.

Джиджули́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.*= **Джиджуритися.** Ном. № 11177.

Джиджулу́ха, хи, *ж.*=**Джиджуруха.** Сим. 182.

Джиджури́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* Принаряживаться, кокетничать.

Джиджуру́ха, хи, *ж.* Кокетка, франтиха. См. **Чепуруха.**

Джижча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Жужжать. *Летять яничари на конях скажених. Як бджоли джижчать їх кулі.* Морд. (Млр. л. сб. 89).

Джиле́! *меж.* Крикъ на собакъ въ Черноморіи.

Джинджигиля́стий, а, е. Кокетливый, вертлявый, франтоватый.

Джинджор, ру, *м.* и **джинджора, ри,** *ж.* Раст. Gentianae. Лв. 99.

Джинджури́стий, а, е. Кокетливый, франтовской.

Джирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Дребезжать. *А голос такий у його був, як з бочки, аж вікна джирчать.* Стор. I. 131.

Джіворонок, нка, *м.* Пт. Coracias garrula. Шух. I. 23.

Джінджура, ри, *ж.*=**Джинджор.** Вх. Зн. 14.

Джміль, меля, *м.* Насѣк. Шмель. Bombus apis terrestris. **Джмелі́в слу́хати.** Лежать отъ удара кулакомъ и пр. *Дав йому лупня добре—довго буде джмелів слухати* Ном. № 3986. См. **Чміль.**

Джо́болда, ди, *ж.* ? *Ач, як сторчака дивиться! Хоч би він коли небудь по людськи подивився на тебе, або посидів з тобою, чи погомонів би то там,—тільки й зна, куди б повіяться, куди б швидче побрести. Ні, не в батька покійного він удавсь,—це якась джоболда.* Екатериносл.

Джоґа́н, на, *м.* Палка съ желѣзнымъ наконечникомъ, употребляющаяся при бѣганіи на **нартах** (родъ коньковъ). Св. Л. 40.

Джо́йка, ки, *ж.* Ум. отъ **джоя.**

Джолґону́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Джигонути.** *От одна* (оса) *як джолґоне його.* Мнж. 113.

Джоло́, ла́, *с.* Жало. Борз. у.

Джоломі́я, мі́ї, *ж.* Свирѣль. См. **Жоломійка.** *Грає в джоломію.* ЗЮЗО. I. Вересай, 35.

Джо́лонка, ки, *ж.* Дятелъ. Чуб. VII. 575.

Джо́нва, ви, *ж.* Дятелъ. Вх, Зн. 14. См. **Жонва, і Жовна.**

Джорели́стий, а, е. Богатый источниками.

Джорели́тися, лю́ся, ли́шся. *гл.* Бить ключемъ, струиться.

Джорело, ла, *с.* и пр.=**Джерело,** и пр.

Джо́я, джо́ї, *ж.*=**Джеджора.** Ум. **Джойка.** Вх. Зн. 14.

Джуґа́н, на́, *м.*=**Джоґа́н.**

Джу́ґля, лі, *ж.* Зимняя шапка. Вх. Зн. 14.

Джу́клити, клю, лиш, *гл.* Жадно пить. *Оце риби наївся, а потім джуклив, джуклив. воду.* Кіевск. у.

Джу́лий, а, е. Безухій. *Джулі вівці.* О. 1862. V Кух. 37.

Джума́к, ка́, *м.*=**Чумак.** Чуб. I. 178.

Джумачи́ха, хи, *ж.* Жена чумака. Рудч. Чп. 122.

Джуми́га, ги, *ж.* Осадокъ на днѣ сосуда съ водой, на днѣ самовара. *Вже нема води в самоварі, на дні сама джумига.*

Джуми́ха, хи, *ж.*=**Джумачиха.** *Пішов джумак топитися, а джумиха дивитися.* Чуб. I. 178.

Джунджо́вий, а, е. ? *Божая Мати в полозі лежит, в полозі лежит, сина повиват: ей повивачойки з самого злота, а пеленочки та джунджовиї.* Гол. II. 39.

Джупельце, ця, *с.* Ум. отъ **джупло.**

Джупло́, ла́, *с,* Дырочка въ чемъ нибудь мягкомъ. Ум. **Джупельце.** Аф. 376.

Джур, ру, *м.* Кушанье: непросѣянную овсяную муку разводятъ водой и ставятъ на ночь, что-бы вскисло, затѣмъ варятъ и ѣдятъ съ коноплянымъ масломъ. НВолын. у.

КС. 1885. VII. 419, 1889. VII. 43. Kolb. I. 52. *Каламутна вода як кисіль, як джур.* Ном. № 12420.

Джу́ра, ри, *м.* козацкій слуга-товарищъ, оруженосецъ, ходившій вмѣстѣ съ козакомъ въ походы и битвы. *Тоді ж то не могли мати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькії, що наш пан гетьман Хмельницький.... задумав.* Мет. 391. *Ой сідлай, джуро, ой сідлай, малий, мені буланого, тобі ж сідлай другого--сивого старого.* Мет. 401. *Ой як оляпеться та Перебийніс на джуру малого, й аж кладе* (=бьетъ враговъ) *джура, кладе малий ще лучше від його.* Мет. См. **Чура.** Ум. **Джу́ронька.**

Джу́рґа, ґи, *ж.* Множество (людей, скота на дорогѣ). Шух. I. 84.

Джу́рджя, жі, *ж.* Муть, густая мутная жидкость. Мнж. 179.

Джу́ронька, ки, *м.* Ум. отъ **джура.**

Джурчáти, чý, чúш, *гл.*=**Дзюрчати.** *А між горами тими узенька річка пролягла й глибока джурчить.* МВ. II. 74.

Джусь! *межд.* Прочь!

Джут та́, *м.*=**Джгут.** Котл. Ен. I. 23.

Джуфф, фа́, *м.* Парень, хорошо играющій на губахъ. Шух. I. 33.

Джáворонок, нка, *м.*=**Жайворонок.** Вх. Пч. II. 8.

Дзбан, ну, *м.*=**Джбан.** *У мене грошій дзбан.* Чуб. V. 920.

Дзбáнок, нку, *м.* Банкъ. *Біда велика в тім, що немає дзбанків для позички, де б можна було у всяку пору без великого клопоту і на малий процент позичать гроші.* Осн. 1861. VIII. 89.

Дзвенíння, ня, *с.* Звукъ (звенящій). *Мелодії лилися як сльози, то тихо, тихо, то разом заливали всю залу й сповнили її дзвенінням гарного рояля.* Левиц. Пов. 264.

Дзвенíти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) Звенѣть, звучать. *Тільки дзвеніло шкло у вікнах.* МВ. I. 132. *Голос дзвенить.* МВ. I. 110. *Чи буде хто, чи не буде: в якому у мене усі дзвенить?* Ном. № 13397. 2) Жужжать. *Дзвенять трутні.* Черкас. у

Дзвенкáч, ча, *м.* Шт. Зеленушка. Fringilla chloris. Вх. Пч. II. 10.

Дзвенáчий, а, е. Звенящій, звонкій. *Чисто її голосок дзвенячий.* МВ. I. 97.

Дзвúзвути, ну, неш, *гл.* 1) Взвизгнуть. *Він улучив камінцем у собаку, а та аж дзвизнула.* 2) Ударить. *Як дзвизну тебе, так перекотишся не раз.*

Дзвізчáти, чý, чúш, *гл.* Жужжать (о пчелахъ, стрѣлахъ, волчкахъ и пр.).

Дзвін, дзвóну, *м.* 1) Колоколъ. *Бубонів, як міський дзвін.* МВ. I. 105. *У неділю рано задзвонили в дзвони.* Мет. 95. 2) Звонъ. **Дати на дзвóни.** См. **Давати.** 3) Родъ дѣтской игры. О. 1861. XI. Св. 37. 4) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 37. Ум. **Дзвінóк, дзвóнии.**

Дзвінéць, нця́, *м.* Раст Rhinantus minor и R. major. Вх. Пч. I. 12. Шух. I. 20.

Дзвíнниця, ці, *ж.* 1) Колокольня. *Як в Київові на дзвінниці черні в дзвони дзвонять, так в Полтаві перекупки на місті торгують.* Ном. № 13415 2)=**Вежа 3.** Гол. I. Объясн. къ рис. 21. О. 1861. XI. Св. 36. Ум. **Дзвíнничка.**

Дзвíнничний, а, е. Относящійся къ колокольнѣ. *Дзвінничний хрест.* Василь. у.

Дзвíнка, ки, *ж.* Бубновая масть въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. **Йому́ дзвíнка світить.** Ему везетъ.

Дзвíнкий, á, é. Звонкій, звучный. *Горщик дзвінкий.* Черкас. у. *Голос дзвінкий.* Черкас. у. *Дзвінкий регіт такий чути, що так і роскочується.* МВ. II. 182.

Дзвíнкобúй, а, е. Бубновый.

Дзвíнкоголóсий, а, е. Звучный. К. МХ. 40.

Дзвíнний, а, е. Колокольный.

Дзвíнник, ка, *м.* Колокольный мастеръ. НВолын. у.

Дзвíнóк, нка́, *м.* 1) Колокольчикъ, звонокъ. Греб. 361. *Сама як схопить дзвінок--по всіх покоях дзінь-дзінь.* МВ I. 14. 2) *мн.* **Дзвóнки.** Раст. Convolvulus sepium. ЗЮЗО. I. 119. 3) Названіе рослаго краснаго веселаго вола. КС. 1898. VII. 46. 4)=**Дзвенкач.** Вх. Пч. II. 10. Ум. **Дзвíночок.**

Дзвíночок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **дзвінок.** О. 1861. XI. 10. 2) *мн.* **Дзвíночки.** Раст. Linaria genistaefolia Mill. ЗЮЗО. I. 126.

Дзвонарúха, хи, *ж.* Жена звонаря.

Дзвонарíй, рéвi, вe. Звонаревъ.

Дзвонарíвна, ни, *ж.* Дочь звонаря.

Дзвонáрський, а, е. Относящійся къ звонарю.

Дзвонáрь, ря́, *м.* Звонарь. Чуб. V. 1154. Ум. **Дзвонáрчик.**

Дзвонéць, вця́, *м.* 1)=**Дзвінок 1.** 2)=**Дзвенкач.** Вх. Пч. II. 10.

Дзвóник, ка, *м.* 1) **Дзвінок** въ 1 знач. *Коні помчали, дзвоники задзвеніли.* Кв.

2) *мн.* **Дзво́ники**. Раст. Колокольчики, Campanula persicifolia, Campanula trachelium, Convolvulus sepium L., Linaria genistaefolia Mill. См. **Дзвінок, дзвіночок**. Ум **Дзво́ничок**. Ком. II. 81.

Дзвони́ти, ню́, ниш, *гл.* 1) Звонить. *Ще не дзвонено до церкви.* Г. Барв. 156. *Буркочуть-говорять, мов у дзвони дзвонять.* К. Досв. 127. 2) Звенѣть, бряцать. *Іще таки і послі Хмельницького не раз дзвонив старий Шрам шаблею.* К. ЧР. 14. *Ой ключи мої, срібні злоті, ой не дзвоніте, не голосіте.* Чуб. 3) Разглашать. *А жіночки лихо дзвонять, матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують.* Шевч. 67. 4) **Дзвони́ти по ко́му, —по душі́**. Звонить по усопшему. Ном. № 8322. *По дівчинонці дзвони дзвонили.* Мет. 96.

Дзвони́ця, ці, *ж.* и пр. См. **Дзвіниця** и пр. К. ЧР. 84. Чуб. Ш. 22.

Дзво́ничок, чка, *м.* Ум. отъ **дзвоник**.

Дзвя́га, ги, *ж.*=**Звяга**.

I. **Дзвяк, ку**, *м.* Металлическій звукъ.

II. **Дзвяк!** *меж.* для выраженія металлическаго звука. *Було тільки сонця краєчок засвітить, уже й бряк і дзвяк по селу.* МВ. I. 44.

Дзвя́кало, ла, *с.* Чавкающій человѣкъ.

Дзвя́кати, каю, каєш, одн. в. **дзвя́кнути, ну, неш**, *гл.* 1) Звякать, звякнуть. *Дзвякнув дзвонок.* МВ. I. 52. 2) Чавкать. *Їж бо вже та не дзвякай.* 3) Произносить звукъ **дз**. *Кортить литвина, поки не дзвякне.* Ном. № 5012.

Дзвя́кнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть на землю, шлепнуться, брякнуться.

Дзвякоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Дзвякати**. МВ. (О 1862. III. 41).

Дзелене́ць, нця́, *м.* Зеленый (о вѣнкѣ). *Вінчуємо ті* (дівчину) *вінцем-дзеленцем.* Kolb. I. 106.

Дзеле́ний, а, е=**Зелений**. Подольск. г.

Дзеле́нка, ки, *ж.* Насѣк.=**Зеленяк**. Вх. Пч. I. 5

Дзеле́нь! *меж.* для выраженія звона. *Коли трохи згодом дзвонок дзелень, дзелень!* Рудч. Ск. I. 76.

Дзеле́нькати, каю, єш, *гл.* Звенѣть. Угор. *Як грюкне грім, то аж вікна дзеленькають.* Каменец. у.

Дзеленькоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Звенѣть.

Дзеленьча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Дзеленькати**, Зміев. у. Новомоск. у.

Дзе́нгель, лю, *м.* Раст. Archangelica officinalis Hoffm. ЗЮЗО. I. 112.

Дзендзелик, ка, *м.* Въ загадкѣ: пламя фитиля. *Червоний дзендзелик, чорна ниточка* (каганець). Чуб. I. 309.

Дзендзелі́я, лії́, *ж.* Раст. Золототысячникъ. Erythraea Centaurium. ЗЮЗО. I. 122.

Дзень! *меж.* для выраж. звона. О. 1861. VIII. 8. *Туп, туп ніженьками! Дзень, дзень підківками!* Нп. *Червінці дзелень-дзелень.... так і посипались.* Грин. II. 184.

Дзе́нькати, каю, єш, одн. в. **дзе́нькнути, ну, неш**, *гл.* Звонить, звенѣть, преимущественно прерывисто, звякать. *Ото ж, мабуть, тоді ключик упав, як я казала що щось дзенькнуло.* Новомоск у.

Дзе́ня, ні, *ж.* Все, что звенитъ, преимущественно деньги, (дѣтск. слово). О. 1862. XII. 119.

Дзер, ру, *м.* Сыворотка (молочная). Шух. I. 213.

Дзе́ра, ри, *ж.*=**Дзер**. Вх. Зн. 24.

Дзеренча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Деренчати**. Мир. ХРВ. 68.

Дзері́вний, а, е Относящійся къ молочной сывороткѣ. Шух. I. 213.

Дзе́ркало, ла, *с.* Зеркало. Кв. Ном. № 5227. Ум. **Дзе́ркальце**. Ком. II. 41. МВ. I. 25.

Дзерка́льний, а, е. Зеркальный. *Дзеркальні вікна.* Мир. ХРВ. 68.

Дзерка́льня, ні, *ж.* Зеркало. *Здохла в його кобила: буде з шкури спідниця, а з ребер карета возить дівок до пекла, а з голови лихтарня, а із.... дзеркальня.* Чуб. V. 1163.

Дзе́ркальце, ця, *с.* Ум. отъ **дзеркало**.

Дзе́рно, на, *с.* и пр. См. **Зерно** и пр.

Дзе́кало, ла, *с.* Названіе бѣлорусса, по причинѣ употребленія имъ въ своей рѣчи звуковъ **дзє**.

Дзе́кання, ня, *с.* Употребленіе **дзє** вмѣсто **де**.

Дзе́кати, каю, єш, одн. в **дзе́кнути, ну, неш**, *гл.* Говорить **дзє** вмѣсто **де** (о бѣлороссахъ). *Ну, а литвинок, хиба лихо його нападе, щоб не дзекнув.* Г. Барв. 329.

Дзе́ка, ки, *ж.* Кушанье: отваръ картофеля, фасоли и бобовъ, въ который кладутъ кусочки обыкновеннаго или кукурузнаго хлѣба. Шух. I. 142.

Дзз! *меж.* выражающее жужжаніе.

Дзи́бнути, ну, неш, *гл.* Ударить, хватить. *Він як дзибнув мене по руці, то я й не стямивсь.* Полт. г.

Дзиг, *меж.* Правильнѣе: **дзиґ** (см.). Выражаетъ быстрое движеніе; у МВ. употреблено какъ существ. *Я за нею.... а вона в мене попід рукою дзиг знов у хату, та на дзигу шторх мене у плечі.* МВ. (КС. 1902. X. 148).

Дзиготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Стрекотать, жужжать. *Гудуть бжілки, дзигочуть коники.* О. 1862. VI. 90.

Дзиґ! *меж.* Звукоподражаніе свисту кнута, волчка, тиканью часовъ.

Дзи́ґа, ґи, *ж.* 1) Волчекъ, юла. *Крутиться як дзиґа.* Ном. № 5756. *Біга як дзиґа.* ЗОЮР. I. 147. 2) Вертлявый, рѣзвый человѣкъ, непосѣда. Ум. **Дзи́жка**.

Дзиґа́р, ра́, *м.*=**Годинник**. Чаще въ уменьшит. формѣ: **дзиґа́рок** (см.).

Дзиґарі́, рі́в, *м. мн.* Часы стѣнные или башенные. Черк. у. Котл. Ен. (Слов.). **Дзиґарі б'ють**=Сердце стучитъ отъ испуга. Ном. № 1350.

Дзиґарма́йстер, дзиґармі́стер, стра, *м.* Часовой мастеръ. Котл. Ен. (Слов.).

Дзиґа́рний, а, е. Часовой. *Дзиґа́рна стрілка.* Біл.-Нос.

Дзиґа́рок, рка, дзиґа́р, ра, *м.*=**Годинник**. Чаще во *мн. ч.*: **дзиґарки**. *Знає ту високу з дзиґарками дзвіницю.* К. ЧР. 81.

Дзи́ґати, ґаю, еш, дзи́ґатися, ґаюся, ешся, *гл.* Юлить, вертѣться. *Годі тобі дзиґати.* Староб. у. *Що ти тут дзиґаєшся — геть відсіля.* Староб. у.

Дзи́ґлик, ка, *м.* Стулъ, табуретъ, треножникъ. *Одягну тебе, обую, посажу як паву на дзиґлику, як гетьманшу та й дивитись буду.* Шевч. 144. *Царя на дзиґлик посадили.* Котл. Ен. Ум. **Дзи́ґличок**.

Дзиґлико́вий, а, е. Относящійся къ стулу, табурету.

Дзи́ґличок, чка, *м.* Ум. отъ **дзиґлик**.

Дзиґльо́ваний, а, е. Кокетливый, бойкій. *Дзиґльований парубок, дівка.* Черкас.

Дзиґля́тко, ка, *с.* Стульчикъ. Ум. **Дзиґля́точко**.

Дзиґну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Прожужжать.

Дзидзи́кати, каю, еш, *гл.* Говорить, какъ выговариваютъ евреи. *Бо й правда, що сей Юдун дзидзикав мов справжній жид.* Кв. II. 172.

Дзижча́ння, дзижча́ти. См. **Дзизчання, дзизчати**.

Дзиз, за, *м.* Оводъ. *Січеться в вічі дзизом.* **Він ди́виться на ме́не дзи́зом.** Онъ волкомъ на меня смотритъ, непріязненно смотритъ. *Чи не наробив я часом якого бешкету в хаті під п'яну руч, бо щось дзизом усі дивляться на мене.* Грин. II. 179.

Дзизку́чий, а, е. Жужжащій.

Дзи́знути, ну, неш, *гл.* О полетѣ пули, камня: издать звукъ, свиснуть. *Камінь поуз голову дзизнув.* МВ. (О. 1862. I. 86.

Дзизча́ння, дзижча́ння, ня, *с* Жужжаніе.

Дзизча́ти, дзижча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Жужжать. *Бжоли, метелики, оси, бабки, чмелі гудуть, дзижчать.* Осн. 1862. VIII. 15.

Дзи́нґель, ля, *м.* 1) Пт. щегленокъ, Fringilla carduelis. Вх. Пч. II. 10. 2) Раст. Angelica silvestris. Вх. Пч. I. 8. См. **Дзенґель**.

Дзи́ндзик, ка, *м.* Висящая и качающаяся кисточка или что либо подобное.

Дзиндзи́кати, чу, чеш, *гл.*=**Дзижчати**. Желех.

Дзиндзоо́кий, а, е. Близорукій. *Та в нас дівка була дзиндзоока.* Полт. у.

Дзинча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=1) **Дзижчати**. 2)=**Брязчати**. *Голосно дзинчали чарочки.* Мир. Пов. II. 61.

Дзирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Деренчати**. *У коміні гуло, вікна дзирчали, у хаті все ходором заходило.* Стор. МПр. 37.

Дзича́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Дзизчати**. *Комарь дзичить.* Харьк. у.

Дзіґера́й, ра́ю, *м.*=**Нежить**. Вх. Зн. 15.

Дзіндзі́вер, ру, *м.* 1) Раст. Malva mauritiana. ЗЮЗО. I. 128. 2) **Дзіндзі́вер-зух**. Удалецъ, хватъ. Стор. I. 181. *Бо Турн і сам дзіндзівер-зух! Коли чи п'є—не пропиває, коли чи б'є—то вже влучає, йому людей давить—як мух.* Котл. Ен.

Дзіндзо́ра, ри, *ж.*=**Джінджура**. Вх. Зн. 14.

Дзмі́їв, ва, ве=**Зміїв**.

Дзмі́й, мі́я, *м.* **дзміїха, хи**, *ж.*=**Змій, зміїха**.

Дзу́ґа, ґи, *ж.* Крючекъ, удерживающій навій на ткацкомъ станкѣ. Вас. 165.

Дзудзури́ха, хи, *ж.*=**Джиджуруха**. МВ. (КС. 1902. X. 117).

Дзус, дзу́ски! *меж.* 1) Прочь! Пошелъ! Нельзя! *А дзуски, поганий!* Кв. II. 268. *Правда, й туди вашому брату.... дзус.* К. ЧР. 243. *А дзуски не хочеш?* Козелец. у. 2) Брысь! (на кошекъ).

Дзьоб, дзьоба́ти и пр.=**Дзюб, дзюбати** и пр. ПВолын. у. Харьк. г. **Дзьо́бом сі́сти**. Остаться на мѣстѣ, не подвинуться. *Дзьобом сидиш,—ні за що рук зачепити,*

ніде заробити. Кролев. у. *В кого є худібка, до той якось виборсається, тою й на заробітки пустять, а голиш все таки дзюбом сяде.* О. 1862. IV. 106.

Дзюба́вка, ки, *ж.* Родъ каши изъ пшеницы, которую ѣдятъ съ медомъ, сахаромъ. Шух. I. 143.

Дзюбань, ня, *м.*=**Оскард** (съ острыми концами). Мик. 181.

Дзюбе́нка, ки, *ж.*=**Дзюблинка**. Kolb. I. 36. Гол. Од. 68.

Дзюблинка, ки, *ж.* Сумка (четырехугольная шерстяная) у гуцуловъ, родъ котомки, надѣваемой черезъ плечо. Федьк.

Дзю́бня, ні, *ж.*=**Дзюблинка**. Шух. I. 124. Гол. Од. 68.

Дзю́бро, ра, *м.* Ребро. *Коня́ем дзюбро пробивали.* Чуб. III. 408.

Дзю́па, пи, *ж.* 1) = **Дівчина.** *Уже дзюпа оддати.* Вх. Лем. 409. Вх. Уг. 236. 2) Старый платокъ, Вх. Лем. 409.

Дзюркач, ча, *м.*=**Дзенкач**. Вх. Шч. II. 10.

Дзю́ха, хи, *ж.* О женщинѣ: вертушка? болтунья? *Се вже мабуть тобі та дзюха набрехала.* Новомоск. у.

I. Дзюб, би, *м.* Клювъ. Угор. Ум. **Дзю́бик, дзюбо́к.**

II. Дзюб! *меж.* выражающее клеваніе. *На маковці сиділа, дрібен мачок дзюбала: дзюб, дзюб, дзюбанець!* Маркев. 74.

Дзю́ба, би, *ж.* Дѣвушка съ лицомъ, изрытымъ оспой. *А що кому до того, що я дзюбу люблю; а я дзюбі, моїй любі, черевички куплю.* Нп. Ум. **Дзю́бка.**

Дзюба́к, ка́, *м.*=**I. Дзю́б.** Вх. Лем. 109.

Дзюбане́ць, нця, *м.* См. **Дзюб II.** Маркев. 74.

Дзю́банний, а, е. 1) Поклеванный. 2) Рябый отъ оспы. *Дзюбана дівка.* Ум. **Дзюбане́нький.**

Дзюба́нь, ня́, *м.*=**Дзюба́тий.**

Дзюба́стий, а, е=**Дзюба́тий.**

Дзю́ба́ти, баю, ешь, одн. в. **дзюбну́ти, ну, неш,** *гл.* Клевать, клюнуть. *Пшениці не дзюба, водиці не п'е.* Бал. 82. *Пане-господару, на вашім дворі да три голуби пшеницю дзюбають.* Чуб. III. 417. **Дзюба́ти насіння.** Вылущивая, ѣсть сѣмячки (о людяхъ).

Дзюба́тий, а, е. 1) Съ большимъ клювомъ. *Яструбы дзюбаті.* К. Досв. 99. 2)= **Дзюбаний.** *Дзюбата дівка. Був русявий, вусатий, дзюбатий.* Св. Л. 275. Г. Барв. 447.

Дзю́бик, ка, *м.* Ум. отъ **I. Дзюб.**

Дзюбо́ка, ки, *ж.* 1) Клювъ. Борз. у. 2) Ум. отъ **дзюба.**

Дзю́бнути. См. **Дзюбати.**

Дзюбок, бка́, *м.* 1) Ум. отъ **дзюб.** 2) См. **Гельґів.** Шух. I. 175.

Дзюбу́н, на́, *м.* Клюющій.

Дзю́ндзя, зі, *ж.* Vulva? *Ходили я в річку по раки, викусили дзюндзю собаки.* Нп.

I. Дзюр, ра, *м.* Ключъ, источникъ.

II. Дзюр! *меж.* Звукоподражаніе для выраженія теченія струи. *Чарочко серебренька, в тобі горілочка солоденька. А ні сучка, а ні забірочка, як дзюр, так дзюр до донечка.* Чуб. V. 1096. *Хоч дзюр, ти не кап!— казав циган, як заховавсь від дощу під дерево.* Мнж. 115.

Дзю́ра, ри, *ж.* и пр.=**Діра** и пр. *То так потрібне, як дзюра в мості.* Ном. № 9817. Ум. **Дзю́рочка.**

Дзюри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Течь тонкой струей. Рудч. Чп. 247. *Кров дзюрить, булькотить з стіни.* Ном. № 8173. Рудч. Чп. 247. *Так за шию й дзюрить.* О. 1862. VI. 57.

Дзю́ркнути, ну, неш, *гл.* Политься струей. *Раз щокнув, кров дзюркнула.* Млр. л. сб. 229.

Дзюрко́м, *нар.* Струей. Уман. у. *Вода біжить дзюрком.*

Дзюркота́ти, чу́, чеш, дзюркоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Течь съ шумомъ, журчать. *Дзюркотіла з гори вода, збіжаючи рівком між кущами.* Левиц. Пов. 276. *А срібная хвиля.... дзюркотить.* К. Досв. 70.

Дзюркотли́вий, а, е. Журчащій. *А ти, водо дзюркотлива, течи із ставка.* К. Досв, 159.

Дзюрко́тонька, ки, *ж.* Журчащая вода. *Передай їй, дзюркотонько, плач довічний мій.* К. Досв. 160.

Дзю́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **дзюра.**

Дзюрча́ння, ня, *с.* Журчаніе.

Дзюрча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Журчать. *Дзюрчить біжить криниченька, наповня ставок.* К. Досв. 157.

Дзяб, би, *ж.*=**Зяб.**

Дзябканистий, а, е. Пестрый, нѣгій. Вх. Зн. 15.

Дзя́бра, бер, *мн.*=**Зябра.** Угор.

Дзяв! *меж.* Звукоподражаніе для выраженія лая щенка: Тявъ! *Сюди гав, туди дзяв.* Ном. № 3018. *Собачка лежить на присні та: дзяв, дзяв!...* Рудч. Ск. II. 67.

Дзя́вкало, ла, *с.* Постоянно лающій щенокъ.

Дзя́вкання, ня, *с.* Лай щенка, тявканіе.

Дзя́вкати, каю, єш, *гл.* одн. в. **дзя́вкнути, ну, неш,** *гл.* Тявкать, тявкнуть.

Дзявкотіти, чу́, тиш, *гл.*=**Дзявкати.** *Сученьки біля коло хати та й дзявкотять.* Чуб. II. 101.

Дзявку́н, на́, *м.*=**Дзявкало.**

Дзяволи́ти, лю́, ли́ш, *гл.*=**Дзявкати.** *Чи чуєте, щуценя дзяволить?* Г. Барв. 7. *Ой не ходи коло хати та не дратуй щуценяти, бо щуценя дзяволить.* Мил. 103.

Дзя́ма, ми, *ж.* Говяжій отваръ Угор.

Ди, сокр. **диви. А ди-но.** Смотри-ка. *А ди-но, який нос побіг.* Каменец. у. См. **Дивитися.**

Ди́б! *меж.* отъ *глаг.* **дибати.** Говорится маленькимъ дѣтямъ, когда они становятся на ноги. *Диб, диб, доню!* Харьк. у. Также и о взрослыхъ. *Я на місті була, я юріжку тила: диб, диб на село, кив, мор на його.* Ном.

Ди́бав, *нар.* Дыбомъ. *Як скочить Лев — аж диба стала грива.* Гліб. 21.

Ди́бання, ня, *с.* 1) Хожденіе на ходуляхъ. 2) Медленное и неловкое хожденіе (о людяхъ съ длинными ногами или о дѣтяхъ).

Ди́бати, баю, (блю), баєш, (блеш), *гл.* 1) Ходить на ходуляхъ. 2) Ходить медленно и неловко; ходить, вытягивая ноги (о людяхъ съ длинными ногами, о дѣтяхъ и пр.) *Близько видати, далеко дибати.* Ном. № 11423. *Диба, мов муха по сметані.* Ном. *Диба, мов журавель.* Ном. *Та мала пташка, та невеличкая по биліночці дибле.* Лавр. *На дворі під тополями дибали два журавлі. Диба, мов не своїми ногами.* Стор. II. 44.

Ди́би, бів, *ж. мн.* 1) Ходули. Левиц. Пов. 90. 2) Колодки, деревянныя бревна съ отверстіями внутри, куда вкладываются ноги арестантовъ. КС 1883. X. 231. *Забили їх у диби.* Рудч. Ск. I. 210. *Будем літувати в Станікові на риночку, в тяжких дибах, в желізочку.* Ум. **Ди́бки, ди́биці, ди́бці.** К. Досв. 107. *Ой дубові дибки, залізні кайдани! по степах ви, по комишах наших розпаляли.* К. Досв. 107. *Ой на ноги диби, на руки дибиці,— още тобі, ворожий сину, славні молодиці.* Лавр. 61.

Дибитися, биться, *безл.* Становиться дыбомъ. *Волосся почало дибитись.*

Ди́биці, би́ць, *ж. мн.* Ум. отъ **диби.**

Ди́бка, ки, *ж.* 1) Ножка у стола. 2) Подставка подъ что-нибудь. 3) *мн.* Ум. отъ **диби.**

Дибка́, *нар.* На дыбы. *Дибка став* Ном. № 3392.

I. **Ди́бки,** *нар.*=**Дибка.** *Дали бабі рибки, стали баба дибки.* Ном.

II. **Ди́бки, дибоньки, дибу́ні, дибу́ночки, дибу́сі, дибу́сеньки.** О дѣтяхъ: ходить (=**дибати**) О 1862. IX. 119.— **стáти. ходúти.** О дѣтяхъ: стать, ходить; о взрослыхъ: стать, ходить на цыпочкахъ. *Івась або Василько прилізе, стане дибки коло матері, сичається її на руку.* Мир. ХРВ. 71. *Инша скочить та почне вистрибувати дибки-дибки, щоб пані не почуло.* МВ. (О.-1862. III. 35).

Ди́бом, *нар.* Дыбомъ. *Бувало покійний Охрім як стане росказувати, царство йому небесне,—дак волос дибом становиться.* Рудч. Ск. I. 24. *Пронадає, мов порошина з-дула, тая козацькая слава; що по всьому світу дибом стала.* Макс. (1849) 59. *Сивиллу тут замордовало і очі на лоб попаняло, і дибом волос став сідий.* Котл. Ен.

Ди́бошки. Въ выраженіи: **На дибошках.** На цыпочкахъ. *Підходить на дибошках, щоб не чуть було.* Екатер. у. См. II. **Дибки.**

Ди́бу, ди́бу, *меж.* Припѣвъ въ пѣснѣ. *Ой пас вівці да на Бондарівці, положив бурдюх да на могильці. Дибу, дибу!* Чуб. V. 1086.

Дибу́лі, *нар.*=I. **Дибки.** *Дай бабі цибулі, стане баба дибулі.* Лубен. у.

Дибу́ль, *меж.* выражающее, что человѣкъ медленно идетъ. *Ох я з корчми дибуль, дибуль, бочулочку тимуль, тимуль.* Чуб. V. 1088.

Дибула́ти, ляю, єш, *гл.* Идти очень медленно. *Ондечки старий дибуля.* Черниг. г.

Дибу́ні, дибу́ночки, дибу́сеньки, дибу́сі. См. II **Дибки.**

Ди́бці, ців, *ж. мн.* Ум. отъ **диби.**

Див, ва, *м.* ? *Щоб на тебе див прийшов.* Ном. № 3748. КС. 1890. X. 58.

Дива́н, ну, *м.* Диванъ, турецкій государственный совѣтъ. *Іде султан, покинувши в дивані башів та визирів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.

Дива́ція, ції, *ж.* Удивленіе, диковина. Кіевск. г.

Ди́вдерев, ва, *м.*=**Дивдерево.** Лв. 98.

Ди́вдéрево, ва, *с.* Раст. Дурманъ, Datura stramonium. ЗЮЗО. I. 121.

Дивóвний, а, е. Очень удивительный. Желех.

Ди́вень, вня, *м.* Хлѣбъ въ видѣ толстаго кольца; его пекутъ на свадьбу для

невѣсты, которая должна сквозь него посмотрѣть на гостей. Полт.

Диви́дло, ла, с. Видъ? *Славний козак Максим Залізняк славного дивидла,—не буде на Україні ні ляха, ні жида.* Лукаш. 54.

Диви́зія, зії, *ж.*=**Диво, дивовижа.** *Оттака дивизія!* Лебедин. у. **Диви́зія та й годі.** Удивительно! Осн. 1862. IX.

Ди́вий, а, е. Дикій. *Ніби дивії звіра зубами скреготали.* Чуб. I. 180.

Дивина́, ни́, *ж.* 1) Удивленіе, диковина. *Бач, якої дивини наросло на отій вербі.* Лохв. у. 2) Раст. Царскій жезлъ, Verbascum Lychnitis. ЗЮЗО. I. 140. *Да посадю я дивину, да зеленую елину, червоную калину.* Чуб. Ш. 321. *Сім миль моєму, а на кінці моєму дивина, а на тій дивині цвіт на весь світ.* Ном. стр. 290, № 14. Ум. **Дивинка.**

Ди́вити, влю, вишъ, гл.=**Дивува́ти.** *Хто дивить, нехай собі так чинить.* Ном. № 7814.

Диви́тися, влю́ся, вишся, гл. Смотрѣть, глядѣть. *Треба якось у очі дивитися.* Ном. № 3177. *Дивиться, як кошеня в каганець.* Ном. № 9242. *Тепер і хата її дивиться якось сторч.* Хата. 103. **Диви́-но.** Смотри-ка. *Диви-но, вже сонце сідає.* Ном. стр. 289, № 10057.

Ди́вка, ки, *ж.* Диковина. Въ выраженіи: **Нема́ ди́вки.** Не удивительно. *Нема дивки на свої гроші, а чужі все важкі.* Ном. № 1811.

Ди́вний, а, е. 1) Удивительный, дивный, чудный. *Скажу я тобі диво дивное, що о Петрі Дунай замерзав.* Чуб. Ш. 317. 2) Странный. *Дивний чоловік Хведь! Чи він планетних, Бог його знає.* Каменец. у. *Та представиться Алкану-пашаті, трапезонському княжаті, молодому панятї, сон дивен, барзо дивен на прочуд.* Макс. (1849) 33. Ум. **Дивне́нький, дивне́сенький.** *Приснився мені сон дивненький, що приїхав мій миленький.* Чуб. V. 3. *Приснився козакові дивнесенький сон.* Млр. л. сб. 212.

Дивни́ця, ці, *ж.* Удивленіе. **Дивни́ця кому́.** Удивительно кому. *Ото мені дивниця, що де воно з хати ся поділо.* Каменец. у.

Ди́вно, *нар.* Удивительно, странно. *Дивно мені та чудно. Якось так дивно ся називає.* Каменец. у. **Ди́вно здава́тися.** Казаться страннымъ, удивительнымъ. *Дивно тільки здалось йому, що Черевань про не а ні гадки.* К. ЧР. 103. Ум. **Дивне́нько.**

Ди́во, ва, с. 1) Диво, чудо; странное, удивительное или рѣдкое явленіе. *Кілько світа, тілько й дива.* Ном. № 2385. *Такі дива руками його робляться.* Св. Мр. VI. 2. *Таку пісню чорнобрива в степу заспівала: зілля дива наробило—тополею стала.* Шевч. 18. *Велике диво—опеньки!* Ном. № 5536. *Там дива такого на ярмарку, що й за тиждень не передивишся.* Лебедин. у. **Ди́во!** Удивительно. *Диво, що добре вбрався, коли такий багач!* **На ди́во.** На диво, на удивленіе. *На диво була в Череваня дочка.* К. ЧР. 48. **Не в ди́во.** Не въ диковину. *Твоє пиво та й не в диво, дивні мені слова твої.* Лавр. 111. **Ди́вом дивува́тися.** Сильно удивляться, изумляться. Драг. 3. *То тогді то у городі у Лебедені царі і князі великим всі дивом дивували.* Макс. (1849) 88. *Тоді б кругом уста веселі піснями Бога прославляли, а чужеземнії народи великим дивом дивували.* К. Псал. 294. *То всі тоді козаки дивом дивували, що по якому Чорному морю, по бистрій хвилі потопали, а ні одного козака з межи війська не втеряли.* Макс. (1849) 52. 2) Родъ хоровода. Грин. III. 114. Ум. **Дивце.** О. 1862. X. 31.

Дивови́жа, жі, *ж.* 1) Замѣчательное зрѣлище; замѣчательное или странное явленіе. Уман. у. *Чого ти, зятю, на мій двір поглядаєш? На моїм дворі ніякої дивовижі не маєш.* Рк. Макс. 2) Диковина. *Чумаки усе слухали дивовижу московську да аж роти розхляпляли.* Рудч. Ск. II. 172. **На-в-дивови́жу.** На удивленіе. *Що вже за хороше дівча було, всім на-в-дивовижу.* Васильк. у. **В дивови́жу.** Въ диковину, удивительно. *В дивовижу була їм ця загадка.* Грин. II. 271. **Не в дивови́жу.** Не въ диковину. *Йому не в дивовижу дівчат цілувати, мов оріх лускать.* Кв.

Дивови́жний, а, е. Удивительный, странный. *Казки дивовижні казали.* К. МХ. 14.

Дивови́сія, зії, *ж.*=**Дивовижа.** Харьк.

Дивови́сько, ка, с. 1) Зрѣлище. *З іншими приятелями на дивовисько пішов.* 2) Удивительное явленіе.

Дивоглядний, а, е=**Дивовижний.** *Величезний, дивоглядний замок ся простер.* Млак. 68.

Дивогля́дь, ді, *ж.*=**Дивовижа.** *Як на дивоглядь, дивляться на мене.* Каменец. у.

Дивоо́йл, лу, *м.*=**Дев'ясил.**

Дивота́, ти, *ж.* 1) Удивленіе. 2) Уди-

вительная вещь. *То не дивота, що до чарки охота.*

Дивува́ння, ня, *с.* Удивленіе. *Окисько не показував дивування.* Левиц. Пов. 233. Ум. **Дивува́ннячко.**

Дивува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Удивлять. 2) Удивляться. *Ви йому не дивуйте: в його така повичка.* НВолын. у. *Нема чого дивувати, така була й її мати* Мет. 235. **Ди́вом дивува́ти.** См. **Диво.**

Дивува́тися, ву́юся, ешся, *гл.* Удивляться. Кв. II. 324. *Довго, довго дивувались на її уроду.* Шевч. 30. *Хто великого не бачив, той і малому дивується.* Ном. № 4908. *Від дурня чую, то ся не дивую.* Ном. № 6280. *Багатий дивується, як убогий годується.* Ном. № 1606. **Дивува́тися з чо́го.** Удивляться чему.

Дивцо́, ця́, *с.* Ум. отъ **диво.**

Дик, ка, *м.* Дикій кабанъ. Чуб. Вх. Шч. II. 7.

Дика́рь, ря́, *м.* Родъ камня. *Камінь-дикарь.* Славяносерб. у.

Ди́кий, а, е. Дикій. *На печерській горі росла тоді дика пуща.* К. ЧР. 91. *Обізветься хлопство дикими степами.* К. Досв. 25. *Дикий кабан.* Рудч. Ск. I. 186. **Д. бузи́на.** Раст. Бузина. Sambucus nigra. ЗЮЗО. I. 135. **Д. ви́шня.** Раст. Дикая вишня, Prunus Chamaecerasus. ЗЮЗО. I. 132. **Д. го́луб.** Пт. Горлица, Columbus turtur. **Д. гру́ша.** Раст. Лѣсная груша. Pyrus communis. *Зайшли вони на такий пустирь, що бур'яни аж у чоловіка, і на тім пустирі стоїть дика груша, а на ній груші та такі терпкі.* Рудч. Ск. II. 24. **Д. коно́плі.** Раст. Stachys recta. ЗЮЗО. I. 168. **Д. льон.** Раст. Linum perenne. ЗЮЗО. I. 129. **Д. цибу́ля** Раст. Allium feraceum. ЗЮЗО. I. 168. **Д. чорну́шка.** Раст. Nigella arvensis. ЗЮЗО. I. 129.

Ди́кість, кости, *ж.* Дикость.

Дикови́на, ни, *ж.* 1) Дикое мѣсто, необрабатываемое. *На збої жито краще, ніж на диковині.* НВолын. у. 2) **Дико́вина=Дивови́на.** *Яка диковина, що собаки некована.* Ном. № 5541.

Диковинний, а, е=Дивовижний. *Сталось щось надзвичайне, диковинне, таке, чого ніколи не бувае.* Ном. стр. 288. № 7910.

Диктува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Диктовать. Левиц. Пов. 226.

Дикту́ра, ри, *ж.* 1) Диктовка. *Прокляв в диктуру дещицю.* Ном. Од видавця I. 2) Вата, положенная въ чернильницу, чтобы не разливались чернила. *Чорнила просить. Навіть „диктурою" не відмовився. Щоб не розливалось чорнило, дітвора напиха бавовни в каламар і вже робить пером, що видушить, наче б і вмочив. Отсе й єсть „диктура".* Св. Л. 164.

Ди́кція, ції, *ж.* Дикція, чтеніе. *Розмовляв Шевченко широко про свою поему „Ів. Гус", почитуючи гарною дикцією своєю деякі місця.* К. XII. 21.

Диль, ля, *м.* Имѣетъ и множ. число (дилі), но употребляется и какъ собират. Толстые брусья, изъ которыхъ складываютъ стѣны хаты, колодца и пр., пластины. НВолын. у. МУЕ. III. 31. КС. 1883. I. 216. *Ой у полі криниченька дильом дильована.* Чуб V. 157.

Дилюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Строить изъ бревенъ. *Ой у полі корчма дильом дильована.* Нп.

Дим, му, *м.* Дымъ. *Стид не дим, очей не виїсть.* Ном. № 3206. *Хто вітру служить, тому димом платять.* Ном. № 7166. *Намітка як дим тоненька.* МВ. I. 122. *Не за лугами дими стовпами. Ой то не дими, то з коней пара.* Чуб. III. 308. **Ди́мом пішло́** (Ном. № 1904),— **взяло́ся.** Сгорѣло. *Взялись димом гостроверхі пилящецькі будинки, виглядають із за печиць білії хатинки.* К. Досв. 123. Ум. **Димо́к, димо́чок.** К. ЧР. 235. Чуб. V. 704. *Вітер повіває, димок пошибає, а між тим димочком ластівка літає.* Чуб. V. 1026.

Ди́ма, ми, *ж.* Родъ тонкой прозрачной полосатой ткани, канифасъ. Чуб. VI 114, 103. Гол. Од. 21. Ум. **Ди́мка.**

Дима́нь, ню́, *м.* 1) Раст. Betonica officinalis. ЗЮЗО. I. 111. 2) Названіе вола темно-коричневаго цвѣта. КС. 1898. VII. 41.

Дима́новий, а, е. ? *Ньо, ньо, урагова! ньо, ньо, диманова!* О. 1862. VI. Кост. 63.

Димаре́вий, дима́рний, а, е. Относящійся къ дымовой трубѣ.

Дима́рик, ка, дима́ричок, чка, *м.* Ум. отъ **димарь.**

Дима́рь, ря́, *м.* Печная труба. Грин. II. 158, 102. *А Максим на пожарище та на попелище подивився. „Нема ради! Тілько вітер свище у димарі та в комині.* Шевч 590. Ум. **Дима́рик, дима́ричок.**

Ди́мати, маю, еш, *гл.* Дуть мѣхомъ. *Як піджарити треба, то коваль кричить: димай! димай!* НВолын. у. *За циганом, за його сином тра рано вставати, мішком димати.* Гол. II. 688.

Ди́миниці, ць, *ж. мн.* Родъ опухоли въ паху, подъ мышками. Каменец. у. См. **Дімениця.**

Дими́тися, млю́ся, ми́шся, *гл.* Дымиться.

Димі́ти, млю́, ми́ш. *гл.* Дымить, испускать дымъ.

Ди́мка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дима.** 2) Выбойчатая полосатая юбка. НВолын. у. Чуб. VII. 429. Гол. Од. 49. 3)=**Димна.** Вх. Лем. 410.

Димка́рь, ря́, *м.* Выбойщикъ, набивающій выбойку. Гол. Од. 58.

Ди́мковий, а, е. Сдѣланный изъ **димки.**

Ди́мна, ни, *ж.* Родъ небольшихъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 410.

Ди́мни́й, а, е. 1) Дымный, курной. *Не видно було ні димних печей, ні бочок, ні возів з припасами.* К. ЧР. **Димна хижа.** Курная изба. Вх. Лем. 410. 2) Дымчатаго цвѣта. *Мак повний усякий: червоний, перістий і димний.* О. 1862. IV. 72.

Димник, ка, *м.*=**Димарь.**

Димни́ця, ці, *ж.* 1)=**Димарь.** 2)=**Димна.** Ум. **Димничка.** Вх. Лем. 409, 410

Ди́мно, *нар.* Дымно. *Не топила, не курила,—по сінечках димно.* Мот. 16

Димоватий, а, е. Дымный, задымленный. *Димовата кузня.* Г. Барв. 21.

Димо́вий, а, е. 1) Дымовой. *Що се, що серед пустині стовпом димовим знялося?* К. МБ. Ш. 254. 2) Сдѣланный изъ **дими.** *Що я приїду пишно та красно, а ти ще краще—сивою паровицею у намітках димових.* МВ. I. 89.

Димови́ще, ща, *с.* Пожарище, пепелище.

Димо́к, мку́, димо́чок, чку, *м.* Ум. отъ **дим.**

Димтя́нка, ки, *ж.* Проститутка.

Димува́ти, му́ю, є́ш, *гл.* Дымиться. *Принизь, о Господи, ти небо над землею, зійди, коснися гір, нехай горять, димують.* К. Псал. 319. *В руках його мушкет димує.* Греб. 354.

Ди́нда, ди, *м.* Шатунъ.

Ди́ндати, даю, єш, *гл.* 1) Шататься. 2) Качать ногами.

Ди́нде́рево, ва, *с.*=**Дивдерево.** Бердич. у.

Диндили́ндати, даю, єш, *гл.*=**Теліпатися 1.** Вх. Зн. 14.

Ди́нище, ща, *с.* Мѣсто, засѣянное дынями.

Ди́мник, ка, *м.* Грядка съ дынями.

Ди́ня, ні, *ж.* Раст. Дыня. Cucumis Melo. ЗЮЗО. I. 120. *Бодай твої кавуни та побили табуни, бодай твої дині та поїли свині.* Чуб. V. 1177. Различн. породы дынь: **дрислівка дубівка,** Кв. II. 239. **зімівка, кача́нка, ли́півка, тата́рка.** (см.). Ум. **Ди́нька.** Рудч. Ск. II. 9. *І як що єсть було насіннячко, ягідки які, динька,—посипле, положить на могилу.* Сим. (Хата, 215).

Диня́ка, ки, *ж.* Большая дыня.

Диня́тко, ка, *с.* Маленькая дыня. Ум. **Диня́точко.**

Ди́нячий, а, е. Дынный. *Диняче бадилля.* Левиц. Пов. 370. *Динячі кабачки.* Мнж. 170.

Ди́поть, птю, *м.* Ударъ. **Да́ти ди́птю.** Поколотить. *Дав доброго диптю: одвохрив добре.* Ном. № 3961.

Диптя́нка, ки, *ж.*=**Димтянка.** *Мандрьохи, хльорки і диптянки, що продають себе на час.* Котл. Ен.

Ди́рза, зи, *ж.* Раст. Bromus arvensis.

Дирзи́на, ни, *ж.* Одинъ экземпляръ раст. **дирзи.** Ум. **Дирзи́нка, дирзи́нонька.**

Ди́ркало, ла, *с.* Родъ трещетки, употребляющейся при игрѣ въ **деркача́.** Ив. 43.

Ди́ркати, каю, єш, *гл.*=**Дирчати 2.** *Деркач диркає, дирчить: дир, дир.* Вх. Пч. II. 10.

Ди́ркатися, каюся, єшся, *гл.* Спорить, противорѣчить. *Шо ж він, диркався?—Ні, так віддав. Шо там йому диркатись, як він скрізь винен.* Мирг. у. Д. Эварн.

Дирка́ч, ча́, *м.*=**Деркач.**

Дирли́га, ги, *ж.*=**Ґирлиґа.**

Дирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1 =**Деренчати.** *Коли слуха,—щось дирчить за стіною: оглядується: затичка* (у шибці) *так лізе на двір, тягне, видно, хтось.* Сим. 215. 2) О коростелѣ: кричать. Вх. Пч. II. 10.

Ди́скос, су, *м.* Дискосъ.

Диста́нція, ції, *ж.* ? *Нехай би де у дистанції так розташувались, дали б їм зараз перцю, хоч би й перечорт був.* Кв.

Дити́на, ни, *ж.* 1) Ребенокъ, дитя. *Тоді мама біду знає, коли малую дитину має.* Ном. № 9189. *Він мені за дитину рідну став.* МВ. I. 22. **Знайти́ дити́ну.** Родить дитя. **Наряди́ти дити́ну.** Родить дитя — преимущественно помимо брака. 2) Сынъ или дочь, хотя бы и взрослые. *Чи я в тебе, мати, не твоя дитина, коли моя мука тобі дуже мила.* Мет.

70. Ба́тькова дити́на, Ном. № 7485, **ма́мина дити́на. Любимчикъ** отца, матери. 3) **Продава́ти дити́ну.** Родъ игры. О. 1861. XI. 30, 51. **Ум. Дити́нка, дити́ноньна. дити́ночка.** *Аби дружинка, дасть Бог дитинку.* Ном. № 9181. *Ой хіть буде воркотати, дитиночка буде спати.* Макс. (1849), 103.

Дити́нець, нця, *м.* 1) Родимчикъ, дѣтская болѣзнь. 2) Деревянный полъ; ящикъ на днѣ колодца. Боръ. у.

Дити́нин, на, не. Принадлежащій ребенку.

Дити́нитися, нюся, нишся, *гл.* 1) Ребячиться, корчить изъ себя дитя. Лебед. у. *Ось не дитинься та приймай гроші за теля.* Каменец. у. 2) Впадать въ дѣтство.

Дити́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **дитина.**

Дити́нний, а, е. Дѣтскій, рябячій.

Дити́нник, ка, *м.* Матка, Uterus. Каневск. у.

Дити́нонька, ки, дити́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **дитина.**

Дитинський, а, е.=Дитинний.

Дитинча́, ча́ти, *с.=Дитиня.* Грин. II. 314.

Дитиня́, ня́ти, *с.* Ребеночекъ. *Дитиня вмерло.* Каменец. у. Ум. **Дитиня́тко,** дитиня́точко. Мкр. I. 22.

Дити́нячий, а, е.=Дитячий.

Дитя́, тя́ти, *с. Як дитя не плаче, у матері думки нема.* Ном. № 4181. Ум. **Дитя́тко, дитя́точно, дитя́тонько, дитя́тонько.** О. 1862. IV. 29, 35. *Пастушки з ягнятком перед тим хлоп'ятком навколішки припадають, Бога вихваляють.* Чуб. III. 330.

Дитя́точко, ка, *с.* Ум. отъ **дитя.**

Дитя́чий, а, е. Дѣтскій. *Згадали наші забавки давні, дитячі,—пригадали й дівочі безсумні часи.* МВ. II. 179. **На дитя́чий ро́зум перейшо́в.** Впалъ въ дѣтство. Ном. № 6248.

Дихавиця, ці. *ж.* 1) Удушье, одышка. 2) Запалъ у лошадей. 3) Болотистое мѣсто. Вх. Лем. 410.

Дихави́чний, а, е. 1) Удушливый, страдающій одышкой. *Дихавичний чоловік.* НВолын. 2) Больной запаломъ (о лошади). *Дихавична конячка.* НВолын. у.

Ди́хало, ла, *с.* Дыхательное горло. Ум. **Ди́хальце.**

Ди́хальний, е, е. Дыхательный.

Ди́хальце, ця, *с.* Ум. отъ **дихало.**

Дихання, ня, *с.* Дыханіе. К. Псал. 329. *І создав Господь Бог чоловіка із пилу і вдихнув йому в ніздра дихання жизні; і став чоловік душа жива.* К. Св. II. I. кн. М. II. 7.

Ди́хати, хаю, еш, а также: **ди́шу, ди́шеш,** *гл.* 1) Дышать. *Гадина в його словах дихає.* Ном. № 2932. *Мовчи та диш!* Ном. *Над ним воли своїм духом дихали.* Чуб. III. 323. *Горе ж мені на чужині,— аж мій дух не дише.* Мет. 78. **Важки́м ду́хом ди́хати на ко́го.** Злобствовать, имѣть непріязненныя чувства къ кому либо. МВ. (О. 1862. III. 48). *Важким духом дише.* Ном. № 3360. *Міщане вже давно на городове козацтво да на старшину важким духом дихали.* К. ЧР. 68. 2) Вѣять. *Ой у полі вітер дише, билину колише.* Гол. I. 12.

Ди́хи, хів, *м. мн.=Здуховина.* Вх. Зн. 14.

Дихну́ти, ну́, не́ш, *гл* 1) Дохнуть. *Мороз—дуже старий чоловік; він як дихне помалу, то й мороз не великий.* Чуб. I. 32. 2) Повѣять. *Ні вітер не дихне, і ніщо не колихнеться.* Кв. II. 305

Дихті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Скоро и тяжело дышать (въ жаркое время). *Дихтять вівці.* НВолын. у. *Дихтить чоловік.* НВолын. у. *Пес вивалив язик і зачав дихтіти.* Вх. Лем. 410.

Дихтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Составлять (о письмѣ, оффиц. бумагѣ и пр.). Испор. **диктувати.** Черниг. у.

Ди́ча, чі, *ж.* Дикарство, одичалость; дикіе, одичалые люди. *Ваші замки, займища й осади козацька дича під мечем держала.* К. ЦН. 188. *Замчано кобзаря на край світу, між азіяцьку дичу.* К. ХП. 130.

Дичава́ти, вію, еш, дича́ти, ча́ю, еш, *гл.* Дичать.

Дича́к, ка́, *м.* Дикій звѣрь. *На людей позира як дичак який.* Св. Л. 262.

Дичина́, ни́, *ж.* Дичь. *Не ловилася, бач, мені риба, та й дичини, було, не гурт то потраплю піймати.*

Ди́чка, ки, *ж.* Дикое плодовое дерево. Каменец. у. Угор.

Дичко́, ка́, *м.* Дикій конь. *Тут сього дичка, то було встаровину!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Дичо́к, чка́, *м.* 1)=**Дичка.** 2) Залетѣвшій изъ чужого пчельника и собранный въ улей рой пчелъ. 3) Дикая лошадь. О. 1862. I. 17. 4)=Вівсюг. Вх. Лем. 410.

Ди́шель, шля, *м.* Дышло. НВолын. у.

Без дишля, без дуги: куди захочем, туди й поїдем—я і ти. Ном. стр. 302. № 431.

Ди́шельний, а, е. Дышельный.

Дишка́нт, ту, *м.* Дискантъ.

Дишкула́, ли, *ж.*=**Дишкант.**

Дишлеви́й, а, е=**Дишельний.** Чуб. VII. 401.

Дия́вол, ла, *м.* Дьяволъ. *А в третій день Христос із труни устав і нам жизнь вічну дарував і сам диявол посоромлений став.* Чуб. III. 25.

Дияволе́нний, а, е. Дьявольскій, чертовскій. *Дияволенний сину!* Черкас. у. (Брань).

Дия́волів, ова, ве. Принадлежащій дьяволу. *Не по правді, дияволів сину, живеш ізо мною.* Черкас. у.

Дия́вольський, а, е. Дьявольскій. *Тоді повів Ісуса дух на спокусу диявольську.* Єв. Мт. IV. 1. *Бачить диявольський син, що бісова баба гаразд таки засмутила чоловіка.* Стор. I. 3.

Дия́кон, на, *м.* и пр.=**Дякон** и пр. *Оглядівсь—стоїть диякон, книгу розщипає і по книзі слово Боже голосно читає.* Млр. л. сб. 55.

Дияме́нт, ту, *м.*=**Діамант.**

Діама́нт, ту, *м.* Алмазъ. Ум. **Діама́нтик.**

Діама́нтовий, а, е. Алмазный.

Діб, доби́, *ж.* 1) Время, пора. *А молодиця наша саме у цю діб..., постерегла злодія.* Кіев. г. *Тепер нічна діб,—не дорого збиться з шляху.* Кіев. г. *Вже оця діб береться, мало не північ, а його й досі нема.* Кіев. г. **На вся́ку діб.** Во всякое время. 2) Возрастъ, лѣта. **Сей чоловік у вашу діб.** Этотъ человѣкъ вашихъ лѣтъ. Лебедин. у. *Коли старий чоловік,—буде мені батьком; коли середній,—буде мені братом, а коли у мою діб,—буде мені милий.* Мнж. 51. См. **Доба.**

Дібрі́вка, дібрі́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **діброва.**

Дібро́ва, ви, *ж.* Дубрава. *Ой ночують чумаченьки в степу край дороги, роспустили сірі воли по зелені діброві.* Бал. 28. Ум. **Дібрі́вка, дібрі́вонька.** Чуб. V. 4. *Ой зелена моя дібровонька, ой бідна ж моя головонька, ой рано ж тебе спустошено, на сіно траву покошено.* Чуб. *Шумить, гуде дібрівонька.* Чуб. V. 4.

Дібро́вистий, а, е. Богатый дубравами.

Дібро́вний, а, е. Дубравный, относящійся къ дубравѣ.

Ді́ва, ви, *ж.* Дѣва. *Послав Бог ангела до діви.* Єв. Л. I. 27. *Вибрав діву чорнобриву.* Мет. 171. Ум. **Ді́вонька, ді́вочка.** *Шиєш, дівонько?—Шию.—А пороти скоро будеш?—Тільки ниточки дошию.* Ном. № 10435. *Виляй—не виляй, молодая дівочко, виляй—не виляй, по рушничку давай.* Мет. Ув. **Діва́ка, діва́ха.** *Дівака здорова.* Зміев. у.

Діва́сенька, ки, *ж.* Ум. отъ **дівася.**

Діва́ся, сі, *ж.* Ласк. отъ **діва.** Ум. **Діва́сенька.**

Діва́ти, ва́ю, єш. Сов. в **ді́ти, ді́ву, ді́неш,** *гл.* Дѣвать. Рудч. Ск. II. 142. *Бандуро моя мальованая, де ж мені тебе діти?* Млр. л. сб. 122. *І де вони гроші дівають?* Васильк. у.

Діва́тися, ва́юся, єшся. Сов. в. **ді́тися, нуся, нешся,** *гл.* Дѣваться, дѣться. *Де той хміль дівався! Дитя моє, де дінусь з тобою?* Шевч. 87. *А маненький брат зостався, та не знаю, де дівався.* Млр. л. сб. 134. *Великий світ, та нема де дітися.* Нос. № 2101. **Не де діне́ться!** Не пропадетъ! цѣло будетъ.

Діва́ха, хи, *ж.* Ув. отъ **діва.**

Діве́нна, ни, *ж.* Раст. Verbascum thapsus. Лв. 102. См. **Гадинник.**

Ді́вер, ра, и **ді́верь, ря,** *м.* Деверь, мужнинъ братъ. *Живе баба за дівером, лиха прикупивши.* Ном. № 7507. Ум. **Ді́верко.** *Ой як мені діверка братіком назвать.* Мет. 159.

Діверів, рева, ве. Принадлежащій деверю, девернинъ.

Ді́верка, ки, *ж.* Жена деверя.

Ді́верко, ка, *м.* Ум. отъ **дівер.**

Дівина, ни, *ж.* Раст Oenothera biennis. Лв. 100.

Дівин-вечір, чора, *м.*=**Дівич-вечір.** Мет. 156.

Діви́ця, ці, *ж.*=**Дівчина.** *Зоря зоряниця, красная дівиця.* Ном. стр. 292, № 53. *Пішов у світлицю дак знайшов дівицю.* Лавр. 21. *Озвався царь до дівиці.* Єв. Мр. VI. 22.

Діви́ч-вечір, чора, *м.* Дѣвичникъ. Чуб. 99. КС. 1883. II. 372. *Невеселий дівич-вечір у нашої молодої.* МВ. I. 41.

Дівич-вечіро́вий, а, е. Относящійся къ дѣвичнику. *Крім ціх пісень співають ще на оченаші деякі з дівич-вечірових.* Грин. III. 479.

Ді́ви́ще, щі, *ж.*=**Дівчище.** Желех.

Ді́вка, ки, *ж.* Дѣвка, дѣвушка. *Гарна*

дівка, як заватана. Ном. № 4816. *Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше.* Мет. 14. **Дівка у заплітках, — у бабтицях.** Взрослая дѣвушка, могущая уже выходить замужъ. Шух. I. 32. 2)=раст. **Медунка.** Вх. Пч. I. 10. 3) Одно изъ созвѣздій. Мнж. 148. Ум. **Дівонька, дівочка.** Мет. 125. Ув. **Дівчище.** *Ач, яка здоровенна дівчище!* Екатер. г.

Дівиня, ну, *м.* Раст. Ononis hircina. Лв. 100.

Дівойник, ка, *м.* Раст. Onobrychis sativa. Лв. 100.

Дівока, ки, *ж.* Раст. Cephalanthera bifolia. Лв. 97.

Дівонька, ки, *ж.* Ум. отъ **дівка.**

Дівоснуб, ба, *м.*=**Дівошлюб.** „Посредники эти въ дѣлахъ жениха получаютъ названіе.... старостъ, боирт, пословъ, дівоснубовъ". Чуб. IV. 56.

Дівоснубний, а, е. Относящійся къ сватовству. **Дівоснубний сир.** Обрядовое кушанье во время сватовства въ Бѣльскомъ у. Сѣдл. губ. Чуб. IV. 64. См. **Дівоснуб.**

Дівота, ти, *ж. соб.* Дѣвушки. Сим. 234.

Дівоха. хи, *ж.*=**Дівуля.**

Дівоцтво, ва, *с.* 1) Дѣвичество; дѣвство. Левиц. Пов. 45. *І дівоцтво своє, і худобу хочеш занапастити за таким харцизякою.* Кв. II. 210. *Кохалась я з одним козаком і заприсягалась нікому більш, як йому одному віддати мое дівоцтво.* Стор. I. 34. 2)=**Дівота.**

Дівоцький, а, е=Дівочий. Грин. Ш. 224. *Жаль мені русої коси і дівоцької краси.* Мет. 152.

Дівочий, а, е. Дѣвичій. *Єсть серце єдине, серденько дівоче, що плаче, сміється, як він того хоче.* Шевч. 133. *Проливая кров червону річками. То не кров, аж дівоча краса.* Чуб. V. 7. *Дівочий манастирь.* Шевч. **Дівоча гімназія.** Женская гимназія. О. 1861. I. 321. *Дівчата з дівочої гімназії.* О. 1862. II. 52. **Дівоча кров.** Раст. Amygdalus nana L. ЗЮЗО. I. 111.

Дівочити, чу, чиш, *гл.*=**Дівувати.** *І я навчусь по сьомій дитині дівочити.* Ном. № 5301. Св. Л. 79, 128. Ном. 102. *Дівочили удвох з Марикою.* Каменец. у.

Дівочка, ки, *ж.* Ум. отъ **дівка.**

Дівошлюб, (дівослюб), ба, *м.* 1) Сватъ. 2) Названіе обряда сватовства въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ, напр. въ Кобр. у. Гродн. губ. Чуб. IV. 658. *Дай мені, Боже, од батенька вийти, до свекорка прийти,—бо вже мені докучили частії дівошлюби столи устилаючи, кубочки сповняючи.* Рк. Макс. См. **Злюбини.**

Дівощина, ни, *ж.* Имущество, пріобрѣтенное во время дѣвичества. *Дівощина зосталась.* Черкас. у.

Дівування, ня, *с.* Дѣвичество, дѣвичья жизнь. *А жаль мені дівування, дівоцького прибірання.* Чуб. V. 42. **Дівувати здавати.** Покидать дѣвичество, выходить замужъ. Маркев. 133. *Ой у садочку, у садочку там голубка гуде, ой там Маруся дівування здає: Нате ж вам, дівочки, дівування мое! А вже ж я піду в жіночу раду, жінкам на пораду.* Мет. 231. Ум. **Дівуваннячко.** Г. Барв. 10. Грин. Ш. 478.

Дівувати, вую, еш, *гл.* Дѣвствовать, жить въ дѣвствѣ. *Дідова дочка пішла заміж, а бабина і досі дівує та гордує.* Рудч. Ск. II. 61.

Дівуля, лі, *ж.* Грубо-ласк. Дѣвушка. *Не для тебе я зросла красная дівуля.* Гол. I. 209.

Дівунка, ки, *ж.* Раст. Gallium verum. Лв. 98. См. **Бобачик.**

Дівуся, сі, *ж.* Ласк. отъ **діва.**

Дівуха, хи, *ж.*=**Дівуля.** *Купила Олена сережечки зелені: як уділа у вуха— славна була дівуха.*

Дівця, ці, *ж.*=**Дівчина.** *У мене гарна дівця.* НВолын. у.

Дівча, чати, *с.* Молодая дѣвушка; дѣвочка. Єв. Мр. V. 39. Грин. Ш. 176. *Сидить дівча край віконця при великім смутку: покидає козак дівча, як голуб голубку.* Мет. 41. Ум. **Дівчатко, дівчатонько, дівчаточко.** *Мн.* **Дівчата, дівчатка, дівчатонька, дівчаточка.** Дѣвушки, дѣвочки. *Що по нас, пане, старі баби стануть в полі свистіти; а по тобі, пане, молодиї дівчата зачнуть голосити.* Макс. (1849) 61 *Коли родяться більш хлопчики, ніж дівчатка—війна буде.* Ном. № 13407.

Дівчачий, а, е=Дівочий. *Чого ж голосиш там? чого нявчиш дівчачим голоском?* Свіп. 21. *Ой хлоп'яча біда—у кекрути брати, а дівчача біда—неріднаї мати.* Чуб. III. 892. **Дівчачий бог.** Шуточное названіе аиста. Лохв. у.

Дівчин, дівчинин, на, но. Дѣвушкинъ. *Що любив і кохав, собі дівчину мав як зіроньку ясну, та за дівчинами та за ворогами покидаю нещасну.* Мет. 24. *Ой ішов же я через дівчинині сіни.* Чуб. III. 174.

Дівчи́на, ни, *ж.* 1) Дѣвица, дѣвушка, дѣвочка. *Під тією калиною стоїть козак з дівчиною.* Мет. 79. *Дівчино моя заручена, чого ж ти така замучена?* Мет. 72. *Погуляла дівчиною років зо три.* МВ. I. 7. 2) Также: **Кра́сна дівчина.** Названіе дѣвушки, стоящей около матери въ игрѣ въ во́рона. Марк. 71. 3) **Дівчина з відрами.** Одно изъ созвѣздій. Дещо. 37. Ум. **Дівчинка, дівчи́нонька, дівчи́ненька.** Грин. III. 388. *Ой у полі криниченька, орли воду п'ють, а вже ж мою да дівчинку до шлюбу ведуть.* Чуб. *Кохая козак дівчиноньку, як батько дитину.* Мет. 78. Мн. ч. не имѣетъ, а въ необходимыхъ случаяхъ употребляется мн. ч. отъ **дівча**: **дівча́та** (см. **Дівча**).

Дівчинка, ки, *ж.* Дѣвочка. *І дитинка в їх була, дівчинка як ясочка, свіжа і повна як гурочок.* МВ. I. 8.

Дівчище, щі, *ж.* Ув. отъ **дівка**.

Дівчу́р, ра́, *м.* 1) Волокита, любитель дѣвушекъ. Харьк. 2) Гермафродитъ женскаго рода. Е. З. VIII. 112.

Дігна́ти=**Догнати**.

Діготь, гтю, *м.* Деготь. *Лучче пропить, ніж дігтю купить.* Ном. № 11718. К. Дз. 120.

Дігтеви́й, дігтяни́й, а, е. Дегтярный.

Дігтя́р, ря́, *м.* Дегтярникъ. *Дігтяр і смердить дігтем.* Ном. № 7161.

Дігтяре́нко, ка, *м.* Сынъ дегтярника.

Дігтярі́вна, ни, *ж.* Дочь дегтярника.

Дігтя́рка, ки, *ж.* 1) Жена дегтярника. 2) Торговка дегтемъ.

Дігтя́рня, ні, *ж.* Дегтярный заводъ. *У бору була дігтярня, де наш чоловік дьоготь гнав.* Харьк.

Дігтя́рство, ва, *с.* Промыселъ и торговля дегтемъ.

Дігтярувати, рю́ю, єш, *гл.* 1) Заниматься дегтярнымъ промысломъ. 2) Торговать дегтемъ.

Дігтярчу́к, ка́, *м.* Мальчикъ лавочникъ у торговца дегтемъ.

Дід, да, *м.* 1) Дѣдъ. *То ж мій дід—материн батько.* Васильк. у. 2) Старикъ. Стор. МПр. 77. Чуб. III. 109. *Сердилась баба на діда, а дід того не знав.* Ном. № 3473. Вѣжливость сельская требуетъ, чтобы всякій молодой и среднихъ лѣтъ человѣкъ называлъ дѣдомъ каждаго старика. Чуб. VII. 355. 3) Нищій. *Захтів у діда випросить хліба.* Ном. № 4792. 4) Чучело на огородахъ, чтобы отпугивать птицъ; то-же **баштанний дід**—на бахчѣ Сим. 200. 5) Родъ танца. *Дай хліба—поскачу діда.* Ном. № 12296. 6) Раст. Cirsium lanceolatum Scop. 7) Снопъ соломы или камышу, сложенный такъ, что половина верниками въ одну сторону, а половина въ другую. О. 1862. V. Кух. 29, 37. МУЕ. III. 56. 8) Родъ кушанья, приготовляемаго изъ пшена и муки; то-же, что и **лемішка** изъ ржаной муки. О. 1862. V. Кух. 37. 9) **Діди.** а) Предки, дѣды. б) Поминовеніе усопшихъ на Ѳоминой недѣлѣ. в) Тѣни по угламъ комнаты. *Невеселі ті коротенькі пилипівчані дні.... День похожий на вечір, а вечір на ніч. По закутках зрана до вечора стоять діди.* Левиц. Пов. 42. Связанные попарно початки кукурузы, висящіе, какъ украшеніе, въ гуцульскихъ хатахъ подъ образами. Шух. I. 100. Ум. **Діда́к, дідо́чок, діду́нь, діду́ньо, діду́нечко, діду́сь,** Шевч. 206, **діду́сик, діду́сьо, діду́сечко.** Ув. **Діди́ще, дідуга́, дідуга́н.** *Еней заснув і бачить снище: пред ним стоїть старий дідище.* Котл. Ен. V. 7.

Діди́зна, ни, *ж.* Имѣніе, наслѣдованное отъ предковъ; въ частности—наслѣдство отъ дѣда. *Дідизни було доволі—вічний покій предкам і дідам.* ЗОЮР. I. 65. (Дворяне) *кидають отчизну і свою дідизну, свої пасіки і левади.* АД. II. 48.

Діди́зний, а, е. 1) Унаслѣдованный отъ предковъ, родовой. *Що ж було за добре, що ж було за любо у старій дідизній Морозовій хаті.* К. Досв. 126. 2) Очень старый. *А той Гриза був старий дідизний чоловік.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 201).

Ді́дик, ка, *м.* 1)=**Дідунь.** 2) Ручная метелка изъ соломы, травы, стружекъ и т. п. 3) Раст. Крестовая трава. 4) Нвсѣк. Медвѣдка обыкновенная. Gryllotalpa vulgaris. Ум. **Ді́дичок.**

Діди́нець, нця, *м.* Дворъ. *А взяв я їй за рученьку, взяв я їй за обі, запровадив чрез дідинець до покою к собі.* Гол. III. 26.

Ді́дич, ча, *м.* Помѣщикъ, владѣтель. *Коли хочеш дідичем на Вкраїні сидіти, то перше всього вези сюди огненну броню да сип замочок кругом будинків.* Хата. 136. *Оттам стояв дворець красний, а в ньому роскоші, там жив дідич дуже добрий—все роздає грощі.* ЗОЮР. II. 85.

Ді́дичка, ки, *ж.* Помѣщица, владѣтельница.

Дідичний, а, е. Доставшійся отъ дѣда, наслѣдственный, помѣщичій. К. ЧН. 290.

Дідичок, чка, *м.* Ум. отъ дідок.

Дідиґше, ща, *м.* Ув. отъ дід.

Дідів, ова, ве. Дѣдовъ, принадлежащій дѣду. *Дідова дочка. Дідового сусіда молотника.* Ном. № 9350. *Пан глянув на дідів город.* Чуб. *Зробила дідовій дочці так, щоб вона козою побігла.* ЗОЮР. II. 24.

Дідівський, а, е. 1) Дѣдовскій, предковскій. *Спом'яни на них дідівську, прадідівську славу.* Хата. 108. *Твій рід на срібло променяв звичай дідівський, старосвітський.* Сніп. 98. 2) Нищенскій.

Дідівщина, ни, *ж.* 1) Дѣдовщина, наслѣдіе, оставшееся послѣ дѣда. 2) Время, въ которое жили дѣды. *Свідок слави дідівщини з вітром розмовляє, а внук косу несе в росу, за ними співає.* Шевч. 48.

Дідко, ка, *м.*=**Дідько.** *Нехай тебе не несе дідко, де людей рідко.* Ном. № 5894.

Дідо, да, *м.* 1) Дѣдъ. 2) То-же, что **пе́сик** въ ткацкомъ станкѣ. МУЕ. III. 24. **Ум. Дідонько.**

Дідова́, ви́, *ж. соб.* 1) Старики. 2) Нищіе.

Дідови́н, на, *м.* Нищій. *За дідовином, за його сином тра рано вставати, торби латати.* Гол. II. 688.

Дідовід, во́да, *м.* Тотъ, кто водитъ слѣпыхъ нищихъ. НВолын. у. Шух. I. 33.

Дідовиїк, ку, *м.* Раст. Arctium Lappa L. ЗЮЗО. I. 112. Cirsium lanceolatum Scop. ЗЮЗО. I. 118.

Дідо́к, дка́, *м.* 1) Старичекъ. Рудч. Ск. II. 108. Чуб. I. 155. 2) Жгутъ соломы, обмотанный валом и прибиваемый по краямъ дверей отъ холода. Мнж. 179. 3) Деревянный шаръ, величиною въ куриное яйцо, употребляемый въ игрѣ, которая также называется дідом. Ив. 25. **Ум. Дідочок.** Чуб. V. 844. *Задумав дідочок, задумав женитися.* Нп.

Дідонько, ка, *м.* Дѣдушка. Ум. отъ **дід.** *Ой, дідоньку, дідоньку, шовковая борода.* Нп.

Дідо́чок, чка, *м.* Ум. отъ дідок.

Дідува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Быть дѣдомъ; жить дѣдомъ. *Ми будемо дідувати по пасіках тихо.* К. Досв. 125. 2) Нищенствовать. 3) Быть сторожемъ на бахчѣ. *Оце ти дідуєш у Грицька на бахчі?* Волч. у. *Оце я на баштані дідую.* Лебед. у.

Дідуга́, ги́, дідуга́н, на, *м.* Ув. отъ дід. *Ой ти—старий дідуга, ізігнувся як дуга.* Нп. *Старий уже був дуже дідуган той Гриня.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 201). *Зустрічає по дорозі діда. Такий сивий дідуган, а борода зовсім біла аж до пояса.* Рудч. Ск. II. 79.

Дідуньо, дідуньо, ня, *м.* 1) Дѣдушка. Св. Л. 274. *Помолись, дідуню, за умерлого татуня.* Чуб. III. 28. **Ум. Дідуне́чко.** Чуб. V. 1130. 2) **Дідуньо.** Насѣк. Dorcadion holosericeum. Вх. Зн. 78.

Дідусенько, дідусечко, дідусик, ка, *м.* Ум. отъ **дідусь.**

Дідусів, сева, ве, Дѣдушкинъ.

Дідусь, дідусьо, ся, *м.*=**Дідунь.** К. ЧР. 4. Ном. № 5677. *Дідусь ще гуляє, а батько вже вмер.* Шевч. 205. **Ум. Дідусенько, дідусечко, дідусик.** Мет. 472.

Дідух, ха́, *м.* или **дідуха, хи,** *ж.* 1) Солома, которую стелятъ въ хатахъ наканунѣ Рождества Христова. О. 1861. XI. Св. 60. Чуб. I. 44. III. 437. 2) Фитиль, напитанный остатками отъ перечистки воску. 3) Пробка изъ соломы. 4) Связка тростника или соломы, употребляемая для загорожи или обшивки стѣнокъ куреня и т. п. Чуб. VII, 379.

Дідчий, а, е. Чертовъ, чертовскій. Гол. III. 343. I. 252. *Санна їзда—ангельська їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433. *Дідчая мати видала, щоб сова зайця імала.* Ном. № 6889. **Дідче ребро́.** Раст. Valeriana officinalis L. ЗЮЗО. I. 140.

Дідько, ка, *с.* Чортъ, дьяволъ, домовой. Грин. III. 385. *Дівчинонько, прикіс тебе дідько, розсіяв я пшениченьку рідко* Мет. 28. *Який би враг примусив мене жартувать із гетьманом, коли б сам куций дідько не засів мені в серці.* К. ЧР. 164. *Дідько, не дідько, а й людей таких рідко.* Козол. у. **Дідька ма́ти.** Не имѣть ничего. *В кишені дідька має.* Рудч. Чп. 122.

Дієві́й, а́, е. Дѣйствующій. **Дієві осо́би, д. лю́де.** Дѣйствующія лица въ сценическихъ произведеніяхъ. К. Бай. 5.

Дієписа́ння, ня, *с.*=**Дієпись.**

Дієпи́сний, а, е. Историческій.

Дієпись, сі, *ж.* Исторія. Закр.

Дієта, ти, *ж.* Ландтагъ, рейхстагъ (въ Венгріи). Гол. III. 261. *Повідают люде, же дієта буде.... Найяснійший краль наш*

рачил дозволити, жеби всі народи зишлися радити. Гол. III. 257.

Діж, жа, *м.* Кадка, имѣющая нечетное число клепокъ. (Кадка съ четнымъ числомъ ихъ называется **діжою**. Славяносерб, у. *Купуючи діжку лічуть тростки, кажучи на першу: „діж", на другу: „діжа", на третю знову: „діж" і так усі перебе́рутъ. Як на останню прийдеться сказати: „діжа", то купують, бо хліб добрий буде, а як „діж", то не купують.* Славяносерб. у.

Діжа́, жі, *ж.* 1) Квашня, кадка, въ которой приготовляютъ тѣсто. *Хоч і діжу з тістом оддай, то ще буде клясти, що важко нести.* Ном. № 4831. *Питай, чи діжу замісить.* Мет. 288 **Діжу́ виробля́ти.** Валять хлѣбы. Мнж. 179. 2) Круглая ямка въ землѣ, вырываемая среди другихъ меньшихъ при дѣтской игрѣ въ **місяць**. Нв. 36. Ум. **Діжка**. *А мій милий діжку місить, а він мене і тим тішить* Грин. III. 314.

Діжда́ти, ся. См. **Дождати, ся.**

Діжечка, ки, *ж.* Ум. отъ **діжка.**

Діжи́стий, а, е. Похожій на **діжу.**

Діжка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **діжа**. 2) Кадка. *Який батько, такий син—викрав з діжки сир.* Ном. № 7137. Ум. **Діжечка.** К. ЧР. 273, Вас. 145. См **Діж, діжун.**

Діжковий, а, е. Относящійся къ кадкѣ.

Діжкува́тий, а, е. Кадкообразный; толстый. *То діжкуватий чоловік.*

Діжка, ки, *ж.* Извѣстная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр.

Діжни́ця, ці, *ж.* Небольшая **діжа́**. О. 1862. V. Кух. 37.

Діжу́н, на́, *м.*=**Діж**. КС. 1884. IV. 698.

Діжчи́на, ни, *ж.* Плоховатая кадка, н. квашня. *Дівчина як дівчина, а черево як діжчина.* Посл.

Дізнава́ти, наю́, єш, сов. в. **дізна́ти, на́ю, єш**, *гл.* 1) Узнавать, разузнавать, провѣдывать. *Коби моя матінка не дізнала: ба як моя матінка дізнає, то зараз мене за нелюба віддає.* Чуб. V. 391. 2) Узнавать, извѣдывать, испытывать. Єв. Мр. V. 25. *Дізнає злющий злої муки.* К. Псал. 8 См. **Дознавати.**

Дізнава́тися, юся, єшся, сов. в. **дізна́тися, на́юся, єшся**, *гл.* Узнавать, узнать. Срин. II. 117. *А як ся дізнали,—пану дали знати.* Гол. I. 62. *Дізнався я про земля́ю.* Ком. I. 18. См. **Дознаватися.**

Дізрі́ти. См. **Дозирати.** Вх. Лем. 410.

І. Дій! *межд.* Выражаетъ удивленіе и досаду. *Дій його батькові!* Хата. **Дій його че́сти! Дій його ка́ту!** Котл. Смотри пожалуйста! Экая диковина! *Усе свої люде, а є між нами злодій! Дій його чести! на кого б то подумати?* Кв. II. 281.

II. Дій, дою, *м.* Доеніе, удой. *Чи буде ж у нас корова добра, як запрягять її? От німець держе корову для дою тіки, то й добра буде.* Канев. у.

Дійво, ва, *с.* 1) Удой. *Корова добра на дійво.* Ромен. у. Полт. г. 2) Молоко, молочные продукты. Хата 182. *Дитина з колиски випаде,—дивись! Дай їй дійва.* Екатер. г. Ум. **Дійвечко.**

Дійка, ки, *ж.* 1) Сосокъ у коровы. 2)=**Дійниця**. *Як надоїла повну дійку, взяла з неї молока і позамазувала корові дійки.* ХС. VII. 452.

Дійливо, ва, *с.*=**Дійво** 2. *Я коло дійлива ходила.* Г. Барв. 259, 369.

Дійма, ми, *ж.* Предчувствіе, вѣсть, догадка? *Венгер Руса не боявся, не мав той дійми, бо він не чув, шьо йде москаль воронимн кіньми.* Гол. II. 461.

Дійма́ти, ма́ю, єш, сов. в. **дійня́ти, (дойняти), дійму́, меш**, *гл.* 1) Донимать. *Його а ні пуга, ні кій не діймають. Ганьбою не візьмеш, так силою діймеш.* Ном. № 3893. 2) Понимать. *Торочиш йому, аж піт тобі котить, а він нічого не діймає.* 3) Добирать, добрать, дополучать, дополучить. *Сам купив кобилу за шістьдесят, а продав за сорок,—цілих двадцять рублів не дойняв.* Кобел. у. Су. **Донімати.** 4) **Дійма́ти ві́ри, пра́вди.** Вѣрить, довѣрять. *А козак добре дбає, на жінку не потурає, жінці віри не діймає.* ЗОЮР. I. 216. *Хиба ти йому дойма́єш правди?* Полт.

Дійна, *прил.* Дойная. *Купити.... дійну корову з телям.* Кв. II. 163. *І дійна корова у роскоші купається.* Шевч. 103.

Дійна́рка, ки, *ж.* Загорода, гдѣ доятъ коровъ, овецъ, козъ. Вх. Зн. 15.

Дійни́к, ку́, *м.* 1)=**Дойник**. Шух. I. 109, 212. 2) =**Дійниця**. Вх. Лем. 410.

Дійни́ця, ці, *ж.* Подойникъ. Грин. I. 146. *Щоб дійниця не текла, а хазяйка весела була; щоб хазяйка не засипала, до корови рано вставала; щоб корова сто-*

яла та багато молока давала. (Замочування дійниці в Петрівку, в 1-й понеділок). Ном. № 254. Ум. **Дійни́чка.** Ном. № 334.

Дійня́ти, *гл.* См. **Діймати.**

Дійсне, *нар.* Дѣйствительно, именно.

Ді́йсний, а, е. Дѣйствительный.

Ді́йсність, ности, *ж.* Дѣйствительность.

Дійсно, *нар.*=**Дійсне.**

Дійти́, ся, *гл.* См. **Доходити, ся.**

Ді́йшлий, а, е. Зрѣлый, созрѣвшій. *Ще ти дитя молоде, розумом не дійшле.* Мет. 419.

I. **Діл, до́лу,** *м.* 1) Низъ, долина. *Як летіла ворона догори, то й кракала, а як на діл, то й крила опустила.* Ном *Неси мене, сивий коню, горами, долами.* Грин. III. 677. 2) Полъ земляной. Сим. 2. *Як мертва на діл повалилась.* Шевч. 72. **До-до́лу.** На полъ, на землю, до земли. *Зсади хлопця до-долу. До-долу верби гне високі.* Шевч. 26. *Склонив головочку низько до-долочку.* Чуб. *Крикнув Швачка та на осаулу: із коней до-долу!* ЗОЮР. *Долина глибока, калина висока, аж до-долу віття гнеться.* Мет. *Ісус, нахилившись до-долу, писав пальцем.* Св. I. VIII. 6. Ум. **Доло́к, до́лонько, до́лочко.**

II. **Діл, лу,** *м.* Часть, доля. *В діл Матвієві пішла пасіка.* Черниг. у.

Ді́лання, ня, *с.* Дѣйствіе.

Ді́лати, ла́ю, еш, *гл.* 1) Дѣйствовать. 2)=**Діяти.** *Бог знає, що ділає.* Ном. № 33.

Ділени́на, ни, *ж.* Дѣлежъ. МУЕ. III. 169.

Ділени́ця, ці, *ж.* Часть, пай, доля. См. **Дільниця.** К. Св. П. I. кн. М. XIV. 24. *Господь — пай мій, займанщина, ділениця моя чиста.* К Псал. 30.

Діле́тка, ки, *ж.* Мѣра хлѣба, четверикъ. *Вона свої сороківці ділеткою міряє.* Федьк.

Ді́лечко, ка, *с.* Ум. отъ діло.

Діли́на, ни, *ж.* Половица, доска въ полу или въ заборѣ.

Діли́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Дѣлить. *Нам батьківщини не ділить.* Ном. № 3313. 2) Сдавать карты. *Ось я ділитиму, а ти здіймай.* Лубенск. у.

Діли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Дѣлиться. *Як пожали вони просо, то почали ділиться, да й не помирились.* ЗОЮР. II. 31.

Ділі́й, лія́, *м.* Выборный отъ общества для совершенія раздѣла общественнаго сѣнокоса. *На луках ділії ділять траву.* Волч. у.

Ділі́ння, ня, *с.* Дѣленіе, раздѣленіе.

Ді́лний, а, е. Рабочій, занятый. *Ділний час тепер. Тепер жнива, времня ділне.* Лебед. у.

Ділни́к, ка́, *м.* Дѣлецъ. *Ділника́ і діло боїться.* Ном. № 10418.

Ділни́ця, ці, *ж.* Рабочая женщина.

Ді́ло, ла, *с.* 1) Дѣло, работа. *Діла не робиш і од діла не 'дходиш.* Ном. *А в черницях добре жити, діла не робити.* Лавр. 46. **Ді́ла не скі́льки!** Немного дѣла. 2) Поступокъ. *Добре діло вчинила на мені.* Єв. Мр. XIV. 6. *Терпів єси рани за діла чоловіка.* Чуб. III. 16. 3)=**Справа.** 4) Надобность, нужда. *Є дільце, дядечку, до вас.* Гліб. 77. **До діла, у діло.** Какъ слѣдуетъ; кстати; къ дѣлу. ХС. IV. 18. *Хиба він постелеть як до діла? Де упав, там і заснув.* Мнж. 8. *Жупанина по коліна, пошита до діла.* Мет. *Так до діла, як свиня штани наділа.* Ном. *Отся річ до-діла.* Кв. *Я твоїй ненці не вгожу:.... Помажу комін — не біло, помию ложки — не в діло.* ХС. III. 37. Ум. **Ді́лечко, ді́льце.** *Чом не хочеш, паняночко, ділечка робити?* Нп. *Хто в мене по сінечках ходив? Хто в мене ділечко поробив.* Мет. 232.

Діло́ва́ння, ня, *с* Заборъ. К. ЧР 424. *Двір у його обгорожений ділованням.* Новомоск. у. *Ой ти дівчино, моє мальовання, подай мені ручку через ділування.* Чуб. *N.* 1204.

Діль, лі, *ж.* Пучекъ нитокъ (для сѣтей). Стрижевск.

Дільба́, би́, *ж.* Дѣлежъ.

Ді́льний, а, е. Низменный.

Дільни́ця, ці, *ж.* 1) Надѣлъ. *Наші дільниці отам над шляхом.* Черниг. у. 2) Отдѣленная часть для работы въ полѣ. Черк. у. 3) Полевыя ворота за деревнею на выѣздѣ (Уманск. у.), а также канава вокругъ села для отдѣленія царини. Лохв. у Слов. Д. Эварн. О. 1861. X. Св. 47. 4) Канава пограничная.

Ді́льце, ця, *с.* Ум. отъ діло.

Ді́льчий, а, е. Раздѣльный. *Дільчий акт, реестр.*

Діля́, *пред.*=**Для.** *Бога діля.*

Діляни́ця, ці, *ж.* Дѣлежъ. Рк. Левиц.

Діля́нка, ки, *ж.* 1) Половина **мички** льну, пеньки. 2) Часть, участокъ. *Ділянка в лісі.*

Дім, до́му, *м.* Домъ. *Згода дім будує, а незгода руйнує.* Ном. № 3280. **Бо́жий дім.** Церковь. 6. *Чужі, брате, сестри з дому Божого ідуть.* Макс. (1849). 10. **До-до́му.** Домой. Ум. **Дімо́к, до́мик, домо́к, до́мичок, домо́чок.** *Мав собі домочок і садок.* МВ. I. 17. *Домичок в неї біленький.* Чуб. V. 328.

Діменя́ця, ці, *ж.* Нарывъ подкрыльцовой впадины. Екатер. у. Слов. Д. Эвар. См. **Диминці.**

Дімо́к, мка́, *м.* Ум. отъ **дім.**

Дінниця, ці, *ж.* Огорожа. I. 73, 76, 187.

Дінра́вди, *нар.* Въ самомъ дѣлѣ. *Чи Калина любить дінравди мого брата?* Федьк. Пов.

Дінта́нка, ки, *ж.* Проститутка. *Мандрьохи, хльорки і дінтянки, що продають себе на час.* Котл. Ен. Ш. 48.

Дірá, рú, *ж.* Дыра. *Забий діру—собака не полізе.* Ном. № 5903.

Дірáвий, а, е. Дырявый. *Дірава верета все поле закрила.* Ном. стр. 300, № 371. *Діравого горшка не наллеш.* Ном. № 4756.

Дірáвити, влю, виш, *гл.* Дырявить.

Дірáвка, ки, *ж.*=**Друшляк 1.** Вх. Уг. 236.

Дірка́, ки, *ж.* Дырка. *Будь мудрий: налатай маленьку латку на велику дірку.* Ном. № 9909. Ум. **Дірочка.** Мет. 298. *Без мене і дірочки малої нікому затулить.* Ном.

Дірку́ватий, а, е. Имѣющій много дыръ, дырчатый, ноздреватый. НВолын. у. *Дуже діркуватий хліб з сеї муки,—не знати, чого воно так.* Каменец. у.

Дірочка, ки, *ж.* Ум. отъ **дірка.**

Дірча́віти, вію, ієш, *гл.* Ноздреватѣть. *Сніг мякшає, лід дірчавіє.... весною дише.* Мин. ХРВ. 292.

Діра́вий, а, е=**Діравий.** *Пазуха була дірява.* Грин. Ш. 655. Рудч. Ск. I. 153.

Діскува́тися, кується, ався, *гл* Искать, хлопотать. *Пропав віл, не дуже за ним і діскуються.* Черкас. у.

Дісне, *нар.*=**Дійсне.** (Дѣйствительно, именно). *Так воно дісне есть, як вони тобі сказали.* МВ. II. 12.

Дісний, а, е=**Дійсний.**

Дістава́ти, таю́, єш, сов. в. **дістáти, тáну, неш,** *гл.* Доставать, достать, добывать, добыть. *Найняла відьму і трути дістала.* Шевч. 22. *Не дістане він язика.* Ном. № 6547. *Ой перестань до мене ходити!—Ой не перестану, доки не дістану білих рук, чорних брів, дівочого стану.* Каменец. у. 2) Получать, пріобрѣтать. **Дістáти жінку.** Взять жену. *Дістав собі добру жінку.* Каменец. у. **Дістáти в лицé.** Получить ударъ по лицу. *Сьогодні йому і не наводи таки нічо, бо можеш ще й в лице дістати.* Федьк. Пов. **Дістáти ла́ски.** Пріобрѣсть, найти расположеніе, милость. *Сеї ласки я і в жида дістану.* Ном. № 4768. *Такої ласки дістану і в Параски.* Ном. № 4770.

Дістава́тися, юся, ється, ався, сов. в. **дістáтися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Доставаться, достаться. *Закаблукам лиха дам, дістанеться й передам.* Шевч. 2)—**до.** Добираться, добраться, доѣзжать, доѣхать. *Через вороги тяжко до пекла дістатися.* Ном. *Як би його дістатися додому?* Мо̀гил. у.

Дістáти, ся. См. **Діставати, ся.**

Дітва́, ві́й, *ж. соб.*=**Дітвора.** К. ПС. 48.

Дітва́к, ка́, *м.* Мальчуганъ. *Мн.* **Дітваки́.** Дѣтишки. *Нема у нього дітваків.* Лебед. у.

Дітва́ччя, чя, *с. соб.* Подростки, дѣтвора. Вх. Зн. 15.

Дітво́ра, ри, *ж. соб.* Дѣти, ребятишки. К. Досв. 158. *Лихо з дітворою та ще з малою.* Васильк. у. *Дітвора сокоче, дітвора клекоче, а мати раденька дітворі маленькій.* Хата 19.

Ді́ти, то́й, *с. мн.* отъ **дитя.** Дѣти. *Діти! діти! Добре з вами в літі, а зімувати—горювати.* Ном. № 557. *Прийми, мила, хоч малії діти!—Ой не хочу я дітей приймати, будеш, милий, і сам годувати.* Мет. 266. **З дітéй виходити.** Выходить изъ дѣтскаго возраста. *Дівка небагато в Насті: ще тоді вона з дітей виходила.* МВ. II. 36. Ум. **Ді́тки, ді́тоньки, ді́точки.** *Твої дітоньки плачуть, їстоньки хочуть.* Ном. № 337. *Дітки, ще короткий час я з вами.* Св. I. ХШ. 33. *Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд і діточками втішатися.* МВ. II. 17.

Ді́ти, ся. См. **Дівати, ся.**

Ді́тки, то́к, *с.* Ум. отъ **ді́ти.**

Діткну́тись, ну́ся, нешся, *гл,* Дотронуться. *Думаю собі: приступлю до неї,—*

не смію діткнутися ручки білої. Гол. I. 365.

Дітлахи́, хів, *м. мн.*=**Дітваки**. Мнж. 179. Св. Л. 198.

Дітолю́бний, а, е. Любящій дѣтей.

Ді́тоньки, ньок, ді́точки, чок. Ум. отъ **діти**.

Ді́тонько, ді́точко, ка, *с.* Ласк. отъ **дитя**. Дѣточка. *Захотілось моєму діточку....* Ном. № 9302.

Дітопрода́вець, вця, *м.* Продающій дѣтей. *Нехай Бог тебе поб'є, дітопродавець.* Шевч. 292.

Ді́тчий, а, е=**Дитячий**. *А як я се ба й оженив, та став сі журити: треба лижки, треба миски, дітчеї колиски.* Шух. I. 204.

Діта́чий, а, е=**Дитячий**.

Діхтя́р и пр. См. **Дігтяр** и пр.

Ді́цтво, ва, *с.*=**Дитинство**. МВ. I. 14. Левиц. Пов. 174.

Ді́цький, а, е. Дѣтскій. *Повідбірав худобу і її й діцьку.* Кв. I. 17. *Ой роди, Боже, сю пшениченьку яру, на діцькую долю, а на людську славу.* Циссь. Ятрівка. 101.

Ді́я, ді́ї, *ж.* 1) Дѣйствіе, дѣяніе. 2) Актъ, дѣйствіе (въ драматическомъ сочиненіи).

Дія́кон, на, *м.*=**Дякон**. *Священники-діякони повелять дзвонити, тоді об нас перестануть люди говорити.* Чуб. V. 152.

Ді́яльний, а, е. Дѣятельный.

Ді́яльність, ности, *ж.* Дѣятельность. Г. Барв. 347.

Ді́яльно, *нар.* Дѣятельно.

Ді́янка, ки, *ж.* Дѣловое время, время дѣйствія.

Дія́ние, ния, *с.* Дѣянія св. апостоловъ. *Ударили в великий дзвін до церкви на діяние.* Кв. II. 177.

Ді́яння, ня, *с.* Дѣланіе.

Ді́яти, ді́ю, еш, *гл.* Дѣлать. *Що тут у Бога діяти?* ЗОЮР. I. 291. *Не зрять Бога над собою, не знають, що діють.* Шевч. *Живе слово ви сієте,—яке ж лихо тим дієте!* К. Досв. 128. *Що ж я буду, бідний, діяв, що я жита не посіяв.* Гол. I. 214.

Ді́ятися, *гл. безл.* 1) Дѣлаться, происходить. *Не так то діється все скоро.* Котл. Ен. *Чудно якось діється між нами.* Шевч. 102. *Давно колись те діялось у нас на Вкраїні.* Шевч. 19. *То ще тоді діялось, як шкуряні гроші були.* Ном. № 6855. **Ді́йся бо́жа воля!** Что Богъ дастъ! Какъ Богу угодно! Федьк. 2) Длиться, тянуться. *Лягаймо спати, бо вже давно вечір діється.* Лебедин. у. **Чи давно́ ді́ється?** Рано еще или уже поздно? Ном. стр. 149. 3) **До́бре ді́ється.** Хорошо живется, хорошо на душѣ. *Кому добре діється, той і співає.* Ном. 4)—**чим.** Зависѣть отъ чего, происходить отъ чего. *Що орють гарно, те діється не скотиною, а справою.* Харьк. у. *Бог його святий знає, чим воно діється, що земля, здається б, однакова, а жито росте не однакове.* Волч. у. *Не багатством тут діється.* Г. Барв. 349.

Дія́ч, ча́, *м.* Дѣятель. Левиц. Пов. 119.

Дле, *пред.*=**Біля**. *Ой, чи можно, тестю, дле Марусі сісти?* Лавр. 148.

Длу́бати, баю, еш, *гл.* 1) Ковырять. *Чого ти все в носі длубаєш?* 2)=**Длубатися 2.**

Длу́батися, баюся, ешся, *гл.* 1) Копаться въ чемъ-либо. 2) Медленно дѣлать что, копаться. *Коло чого він там длубається?*

Для, *пред.* 1) Для. *Любисточок—для дівочок, василечки для пахощей, а м'яточка—для любощів.* Мет. 311. *Не для пса ковбаса, не для кицьки сало.* Ном. № 4721. *Для малого манастиря, мала й милостина.* Ном. № 4537. 2) По. *Діти тяли, кров ілляли для росказу твоєго.* Чуб. III. 378. 3) Потому, поэтому. *Ти думаєш, що ти красна і для того така щасна.* Млр. л. сб. 325.

Для́тися, для́юся, ешся, *гл.* Мѣшкать, возиться. *Ми й не длялися: днів через три й прислали.* Г. Барв. 183.

Дму́хання, ня, *с.* 1) Дутье. 2) Пыхтѣніе.

Дму́хати, хаю, еш, одн. в. **дмухну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Дуть, подуть. *Не дмухай проти вітру.* Ном. № 1100. *Хто спарився на окропі, той і на холодну воду дмухне.* Ном. № 5792. *Попіл в вічі дмухати.* **Не дам у ка́шу собі́ дму́хати.** Не позволю вмѣшиваться въ мое дѣло. МВ. (КС. 1902. X. 147). 2) Только въ несов. в. Пыхтѣть. *Росердився та так дмуха, що й не приступай.* Черкас. у. Въ слѣдующихъ значеніяхъ употребляется только однокр. в.: 3) Ударить, хватить. *Як дмухнув мене по пиці, так у мене й голова замакітрилась.* Лебедин. у. 4) Выпить

осушить. *Дмухнув чарчину мов тую воду.* Екатерин. г. 5) Побѣжать, поѣхать, махнуть. *Дмухнім лиш братці, ми до неї.* Котл. Ен. *Буйволи на сонці помліли; як угляділи воду, так до води й дмухнули.* Драг. 3. **Дмухну́ти дра́ла.** Быстро уйти, удрать. Ном. № 4413.

Дмуха́ч, ча́, *м.* Вѣтеръ. **Дмухачі́ да́ти.** Удрать. Ном. № 4413.

Дмухну́ти, см. **Дмухати.**

Дмухону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно подуть, ударить, побѣжать. *Дмухонув на ввесь рот.* Ном. стр. 285, № 3151.

Дму́чка, чи, *ж.* Скопленіе вѣтровъ въ животѣ, запоръ. Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Дне́вник, ка, *м.* Загородка въ полѣ для загона овецъ во время жары.

Днедавні́й, я, е. Очень давній. *І вдвох тихенько заспівать ту думу сумною днедавню про лицаря того гетьмана, що на огні ляхи спекли.* Шевч. 551.

Днесь, *нар.*=**Сьогодня.** *Днесь мені, а завтра тобі.* Ном. 2360. Ум. **Дна́сьна, дне́ськи.** Гол. Ш. 453. Вх. Зн. 15. *Я днеська берізка зелена а завтра буду зрубана.* Гол.

Дне́шній, я, е. Сегодняшній. Вх. Уг. 236.

Дни́на, ни, *ж.* День. Г. Барв. 246. Грин. Ш. 302. *Яка весняна днина, а він цілий день не ѣв.* Каменец. у. *Ой не хвалися, не ти же їх кохала: кохала ненька старенька ясного сонця против віконця, ясної днини против кватири.* Чуб. Ш. 299. Ум. **Дни́нка.** *В суботу на годинку, в неділю на всю днинку.* Гол. II. 99.

Дни́ти, днію, дниш, *гл.* Вставлять дно. Сумск. у. *Як би той бондарь, що торік днив.* Могилев. у.

Дни́ця, ці, *ж.* Поперечная доска въ колесѣ водяной мельницы,—такими досками покрыта вся внутренняя часть обода колеса. Галиц. Мик. 480.

Дни́ще, ща, *с.* 1) Ув. отъ **дно.** 2) Донце, дощечка, на одномъ концѣ которой садится пряха, вставляя въ другой гребень или кудель. *Побігла до сусіди, позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти, аж веретено хурчить.* Рудч. Ск. I. 178. Ум. **Дни́щечко.**

Дни́ти, дні́є, *гл. безл.* Свѣтать. *Стало вже дніти, як ми рушили.* НВолын. у. *Іде козак од дівчини—починає дніти.* Чуб. V 53. *Уже дніє.* НВолын. у.

Дніпер, Дніпро́, пра́, *м.* Рѣка Днѣпръ. *Роби, як Дніпер робить.* Чуб. I. 247. *Дніпро-батько.* Ном. № 725. *Ой як будеш же ти, серденятко моє, Дніпром-водою плисти.* Мет. 24.

Дніпро́вий, дніпра́нський, а, е. Днѣпровскій. К. Досв. 179. *Ой ріки ви, каже, ріки низовиї, помощниці Дніпровиї.* Мет. 380. *Дніпрянські пороги.*

Дніпра́нщина, ни, *ж.* Мѣстность при Днѣпрѣ.

Дністер, Дністро́, стра́, *м.* Рѣка Днѣстръ. Мет. 392. К. Досв. 102. *А ти прощай, Дністер, ой ти річко мутная, вже ж нам більше з тебе води не пити.* Грин. Ш. 603. Ум. **Дністро́чок.** Чуб. V. 82.

Дністро́вий, дністра́нський, а, е. Днѣстровскій. *Над сагою дністровою лежить Хведір безрідний.* Мет. 440.

Дністро́чок, чка, *м.* Ум. отъ **Дністер.**

Дністра́нщина, ни, *ж.* Мѣстность при Днѣстрѣ.

Дно, дна, *с.* Дно. *Ходить, як лин по дну.* Ном. № 3238. *Ой там плавало судно, позолочуване дно.* Лавр. 115. Ум. **Дне́це, дне́нечко.** *Сопілочка з барвіночку, калинове денце.* Гол. *Там тільки на денці... гуща зосталася.... пѣв чарочки.* Рудч. Ск. *Ой у полі та озеречко, там плавало та відеречко, соснові клепки, дубове денечко.* Мет. Ув. **Дни́ще.**

Днюва́ння, я, *с.* Дневаніе.

Днюва́ти, днюю, єш, *гл.* Дневать, проводить день. *По-під тінню сіромаха і днює й ночує.* Шевч. 7. *Там будете дні днювати.* Лукаш. 116. **Днювали собі?** Привѣтствіе, равносильное выраженіямъ: Какъ провели день? Какъ ваше здоровье? Также и въ болѣе полномъ видѣ: **Чи здорові днювали?** О. 1862. V. 81.

До, *пред.* 1) До. *Не учиться розуму до старости, але до смерти.* Ном. № 6003. *Верболіз б'є до сліз.* Ном. *Дійшов до села. До меду ласий.* Грин. I. 111. 2) Къ. *Говори до стояна.* Ном. *Піти до головы по розум.* Ном. № 5831. *Піду до річеньки.* Мет. *Він пішов до Остапа.* **До хреста́ понести́ (дитину).** Понести крестить (ребенка). Г. Барв. 276. **До душі́ сказати.** Съ большой искренностью, съ чувствомъ сказать. Г. Барв. 362. **Пи́ти до ко́го.** Пить за чье здоровье. *Не до тебе п'ють, не кажи: дай, Боже, здоров'я.* Чуб. I. 271. **Поздоро́вкатись до ко́го.** Обратиться къ кому съ привѣтствіемъ, сказать кому: здравствуй. *Чоловік їхав і поздоровкався до мене.* Рк.

Левиц. 3) Въ. *Ходи зо мною до кімнати.* Мет. *Приймати до рук. Ішов до церкви.* Грин. I. 153. *Запріг до плуга волів.* ЗОЮР. II. 30. *Своїй матері рідненькій, удові старенькій до ніг упадімо.* Мет. 346. *Хмельницькому кролевські листи до рук добре оддав.* Мет. 388. 4) На. *Половину козаків до опачин посади.* Дума. *Важкий до ходу* НВолын. у. 5) Для. *Слова до ради, руки до звади.* Ном. *Любі, милі до розмови.* Мет. *Дам тобі пораду до життя.* Шейк. 6) Съ. *Цвіт калину ламала та в пучечки в'язала, до личенька рівняла.* Лавр. 1. *Тим на світі хліб не родить, що брат до сестриці не говорить.* Чуб. *До панів — пан, до мужиків мужик.* Ном. № 5879. 7) За. *Узятися до роботи. Бояре до шабель!* Грин. III. 546. *До науки бралися.* О. 1861. I. 322. 8) **До** въ соединеніи со многими словами образуетъ выраженія, означающія неопредѣленно большое количество. **До біса** (Ном. № 12304), **до стобіса, до стобісового батька, догаспада, до гемона, до греця, до злидня, до ката, до лихої години, до напасти, до праса, до сина** (Млр. л. сб. 81), **до хріна, до чорта** и т. д. Очень много. *Тут їх до стобіса.* Шевч. 178. *Та вас до стобісового батька набереться, а вас годуй! В мене ім'я не одно, а єсть їх до ката.* ЗОЮР. *У нашій слободі москалів до напасти.* Екатер. г. *Та в нас, паничу, до праса цїї жидови.* Павлогр. у. 9) **До аж-аж.** До невозможности терпѣть, до высшей степени. 10) **До-віку.** Повѣкъ, никогда. *Трудяща копійка годує до-віку.* Ном. № 9941. *До-віку й до-суду тебе не забуду. Не сподівайсь, мати, сина з походу до-віку.* Нп. 11) **До-гурту.** Ко всѣмъ остальнымъ. *Зношу свою копійчину до гурту.* Кв. 12) **До-діла.** Какъ слѣдуетъ, кстати. *Так до-діла, як свиня штани наділа.* Ном. 13) **До душі.** По душѣ. *Той мені не до душі, що приходив у кожусі.* Лавр. 4. 14. **До загину.** До смерти. К. Досв. 121. *Будем битись до загину.* К. Досв. 130. *Любить до загину.* Млр. л. сб. 59. 15) **До ґрунту.** Совершенно, до основанія. 16) **До крихти.** До крошки, все рѣшительно. *Посип курчатам пшінця, не пропаде, — вони до крихти все визбірають.* Васильк. у. 17) **До-купи, до-купки, до-купоньки, до-купочки.** Въ одно мѣсто; вмѣстѣ. *Хоч чорт лапті подрав, та до-купи зібрав.* Ном. № 9023. *Усе військо своє до-купи у громаду скликають.* Макс. *Вершечки до-купи схилились.* Млр. л. сб. 215. *Зібратися до-купи. От раз, до-купоньки зібравшись,... вони згадали....* 18а) **До-ладу.** Кстати. *До-ладу, як ложечка по меду.* 18б) **До любови:** а)=**До сподоби.** *Весілле одгуляли тихо, да до любови.* Г. Барв. 96. б) Съ любовью. *Кріпко до любови поцілувались.* Г. Барв. 80. 19) **До міри.** а) По мѣркѣ. *Оті вікна пороблено до однії міри.* Лубен. у. б) Умѣренно. *Як питимеш до міри, то й гаразд буде.* Лубен. у. 20) **До-міста.** Въ одно мѣсто. 21) **До ноги.** Дочиста, совершенно. *Вкупі з жидами до ноги вирізували.* К. Хм. 60. 22) **До-низу.** Внизъ. *Одно долонями до-гори, а друге до-низу.* Чуб. III. 103. 23) **До пари.** Подъ пару; подъ стать. МВ. I. 7. 24) **До послідку.** Окончательно, до конца. 25) **До-прикладу.** Кстати. *Не до-ладу, не до-прикладу.* Ном. № 13066. *Не до-прикладу хавчить.* Гліб. 36. 26) **До-путти.** Какъ слѣдуетъ. 27) **До-решти.** Окончательно, совсѣмъ, совершенно. *Сховайте, бо вони доренти поламають.* 28) **До сподоби.** По вкусу, по сердцу 29) **До цури.** До тла, до основанія, до послѣдняго кусочка. *Усе згоріло до цури.* Харьк. *Усе позабірали до цури.* 30) **До цяти.** До малѣйшей подробности. 31) **До часу.** На время. *Багацтво до часу, а бідність до-віку.* Ном. № 1450. 32) **До-чмиги.** По вкусу, кстати. *Тобі там буде не до чмиги, як піднесуть із оцтом фиги, то зараз вхопить тебе лунь.* Котл. Ен. 33) **До-щенту.** До основанія. Недостающія здѣсь выраженія подобнаго образованія см. на коренное слово.

До, *сз.*=**То.** *Ой як прийду додомоньку, до всі мене лають.* Мет. 85. *Як прийде пора, до я вийду сама.* Лавр. 33. **До-б**=**То-б.** *Як би я не манила, до-б я боса ходила.* Лавр. *Коли б мені, да Господи, повечоріло, до-б на моєму серденьку поздоровіло.* Чуб.

Доба, би, *ж.* 1) Сутки. Угор. *Дві добі лежав я в ліжку. Як я умру, до візьмеш мене на три доби до церкви, і дяк нехай три ночі читає надо мною псалтиру.* Чуб. I. 201. 2) Пора, время. *Нічної доби з неволі утікали.* Дума. *Ув обідню добу там і опинивсь* Стор. *В таку добу під горою щось біле блукає.* Шевч. 26. 3) Возрастъ. *Два молодці так вашої доби.* Зміев. у. См. **Діб.**

Добавити. См. **Добавляти.**

Добавка, ки, *ж.* Прибавка. *Без добавки і борщ не смашний.* Ном. № 10589.

Добавля́ти, ля́ю, е́ш. сов. в. **доба́вити, влю, вишъ,** гл. Добавлять, добавить, прибавлять, прибавить.

Добажа́тися, жа́юся, ешся, гл. Желать до тѣхъ поръ, пока....

Добазарува́ти, ру́ю, еш, гл. Окончить торговать на базарѣ.

Добазарува́тися, ру́юся ешся, гл. Доторговаться на базарѣ до чего.

Добала́кати, каю, еш, гл. Договорить. *Чи ти вже своє добалакав?* Харьк. у.

Добала́катися, каюся, ешся. гл. Договориться до чего. *Бач, до чого добалакавсь! ізляхав справді бідну дитину.* К. ЧР. 129.

Добасува́тися, су́юся, ешся, гл. Добѣситься, доиграться.

Добача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **доба́чити, чу, чиш,** гл. Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить. *Старі очі не так добачають, як бачили давно колись.* Млр. л. сб. 77. *А Катря стоїть коло стіни.... бачу—зомлівас. Добачає те й мати.* МВ. II. 148. **Не добача́ти.** Дурно видѣть; не замѣчать. *І ноги не дер-жуть, і не дочуваю, і не добачаю.* Стор. I. 135. *А зо мною зустрінуться, мов не добачають.* Шевч. *Ти, як дитина, свого лиха не тямиш, не добачаєш.* МВ. II. 81.

Добенькетува́ти, ту́ю, еш, гл. Допировать.

Добенькетува́тися, ту́юся, ешся, гл. Допироваться.

Доберега́ти, га́ю, еш. сов. в. **доберегти́, режу́, же́ш,** гл. Приберегать, приберечь; досматривать, досмотрѣть. *Тепер уже доберегайте одно дного.* Г. Барв. 515.

Добива́ння, ня, с. Добиваніе.

Добива́ти ва́ю, еш. сов. в. **доби́ти, б'ю, б'єш,** гл. 1) Добивать, добить. *Не добити нам сього вола й обухом.* К. ЧР. 278. 2) Домолачивать, домолотить **хлѣбъ.** 3)—**вік.** Доживать, дожить. *Так то я й добиваю свого молодого підкошеного віку.* Г. Барв. 60.

Добива́тися, ва́юся, ешся. сов. в. **доби́тися, б'юся, б'єшся,** гл. 1) Добиваться, добиться; достигать, достичь чего либо. *Багато й Юрусь погубив земляків, добиваючись того права, щоб над обома берегами гетьманувати.* К. ЧР. 396. *Як з биком не битьсяся, а все молока не добиться.* Ном. № 2664. 2) Добираться, добраться; доходить, дойти; достигать, достичь чего. *До преосвященногодобийтесь, то буде і в вас благочестиє.* ЗОЮР. I. 262. *Добився він до раю.* Чуб. I. 218. *Не загине наша слава, добѣмося до Варшави.* К. Досв. 130. *Міст тріщить, лист осипається: змій додому добивається.* Мнж. 16. *І аж в середу у Хрестці к вечеру добились.* Мкр. Н. 39.

Доби́ти, ся. См. **Добивати, ся.**

Доби́ток, тку, *м.* Грабежъ, добываніе. *А гайдамаки приїхали з добитків, аж нема того чоловіка; дуже вони здивувались.* Рудч. Ск. II. 148.

Доби́х, ху, *м.* Встрѣчается въ слѣдующемъ выраженіи: **він вернувся не з доби́хом.** Онъ возвратился не добившись своего, безъ добычи. Зміев. у.

Доби́ч, чі, *ж.* 1) Добыча. Рудч. Ск. I. 145. Мкр Г. 14. *Ми з тобою, Лебеденьку, пили та гуляли, ми з тобою, Лебеденьку, одну добич мали.* Чуб. V. 962. 2) Скотъ. Желех. Ум. **Доби́ченька.** Макс. (1849) 30.

Доби́чник, ка, *м.* Разбойникъ. *А з байраку сорок і чотирі добичників виїздило.* Чуб. V. 1052.

Доби́ччаний, а, е. Скотный, скотскій. МУЕ. Ш. 45. *Як воробець нап'ється в Воведенію в добиччаним сліду води, то ся напасе худоба до Їр'я трави.* МУЕ. Ш. 51.

Добіга́ти, га́ю, еш, сов. в. **добігти, біжу́, жиш,** гл. Добѣгать, добѣжать. *Швидкий сам добіжить, а смирного Бог донесе.* Ном. № 1968. 2) **Добігти чого.** Пріобрѣсти что, добыть что, о болѣзни: захватить. *Мабуть чи не сухоти добігла й кров'ю стала хрякати.* Г. Барв. 454.

Добіга́тися, гаюся, ешся, гл. Добѣгаться. **Добіга́тися чого́.** Достичь чего. Борз. у.

Добігти. См. **Добігати.**

Добігтися, біжу́ся, жи́шся; гл. Добѣжать. *Хто біжить, той і добіжиться.* Ном. № 7090.

Добі́дня, дня, *в.* Дообѣденное время.

Добі́дній, я, е. Дообѣденный.

Доби́ля́ти, ся. См. **Добіляти, ся.**

Доби́ля́ти, ля́ю, еш. сов. в. **добіли́ти, лю́, лиш,** гл. Добѣливать, добѣлить.

Доби́ля́тися, ля́юся, ешся. сов. в. **добіли́тися, лю́ся, лишся,** гл. Добѣливаться, добѣлиться. *Добіляються полотна розстелені по землі.* МВ. II. 134

Добі́р, бо́ру, *м.* Отборъ; подборъ.

Добіра́ння, ня, с. Подбираніе, выбо-

раніе. *З таким добіранням ти нічого не купиш.*

Добіра́ти, ра́ю, еш. сов. в. **добра́ти, беру, реш,** *гл.* 1) Добирать, добрать. *Коло броду беру воду, не доберу до дна.* Грин. Ш. 61. *Як послала мене мати по рудую глину, а я глини не добрала,—привела дитину.* Чуб. *„Іди, невісточко, в поле брати льону: не вибереш льону,—не вертайсь додому!“ Ой, брала, брала, да й не добірала, у чистому полі тополею стала.* Чуб. V. 705. *Треба добрати трьох аршин на спідницю.* 2) Подбирать, подобрать, вибирать, выбрать. *До рота добрав* (ложку), *та в миску не ввійде.* Ном. № 12221. *Водять уже до його із простих дівчат: кого вже він полюбить. Водили вже їх там, водили....,—не доберуть.* Рудч. Ск. I. 81. *Добірає що найгірших слів. Не добере Самсониха невістки до мислі.* Мил. 98. 3) Доѣдать, доѣсть. *Добірайте кашу!* Зміев. у. *Достав телятини, поснідав, аж цілу чвертку зразу вбрав; на другий день ще пообідав, на третій вже теля добрав.* 4) Догадываться, догадаться, соображать, сообразить. *Я не питала його і сама не добірала, як він прочитував ті книжки: чи раз тілько, чи усю на пам'ять.* Павлогр. у. **Добіра́ти ро́зуму, ума́.** Смекать, соображать, додуматься. *Не добере розуму. Москалі умні, москалі розумці—розуму добрали: ой наперод Швачку із осаулою до-купи зв'язали.* ЗОЮР. I. 135. *Не доберу свого ума.* К. ПС. 121. **Добра́ти спо́собу.** Изыскивать, находить средство. К. Гр. 31. *Добрали способу, як без коней їздити.* Канев. у. *Якого б способу добрати, щоб ізнов усе до згоди довести?* Г. Барв. 336. **Добра́ти хи́сту.** Ухитриться, умудриться. *Е, ні! ти добери хисту при великому дристу, щоб штанів не закаляти.*

Добіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **добра́тися, беру́ся, ре́шся,** *гл.* Добираться, добраться. *Ой я з броду беру воду,—не доберусь до дна.* Лавр. 111. *Ось добірається він до Сомкової глибки.* К. ЧР. 393. *Хто добереться до моєї дочки і зніме з неї перстінь.* Грин. I. 175. **Йому́ літ до двадця́тка добіра́лося.** Ему было около двадцати лѣтъ. Мир. ХРВ. 4.

Добі́рний, а, е. Отборный. *Добірними словами дорікає.* Черном. *Та се ж добірна пшениця.* Кіев. у. *Там п'ють молодці все добірнії.* О. 1861. XI. Св. 55.

Добра́ння, ня, *с.* Выборъ. *А вона, мамо, добрала собі найкращого намиста в коробейника і найкращих серег та скиндячок.—Нікчемне то, дочко, добрання!*

Доблага́ти, га́ю, еш, *гл.* Допроситься, упросить, умолить. *Благав Бога, щоб дівчину хоч свою побачить,—не доблагав.* Шевч. 1883. 33.

Доближа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **добли́зитися, жуся, жишся,** *гл.* Приближаться, приблизиться. *Доближаюся до клуні.* Г. Барв. 278.

Доборо́тися, рю́ся, решся, *гл.* Окончить бороться,—борьбу. *Доборолась Україна до самого краю.* Шевч. II. 69.

До́бре, *нар.* Хорошо; порядкомъ. *Добре тому дати, хто не хоче брати; а той хто бере, як по душі дере.* Ном № 4710. *На Водохрищі риба табунами ходить, то на рої добре буде.* Чуб. Ш. 4. *Бийте його добре киями, щоб знав, по чому ківш лиха.* Ном. № 4954. *Добре побив. Циган уже їсти добре хоче.* Грин. I 120. **До́бре ка́же.** Дѣльно говоритъ; красно говоритъ. Каменец. у. **Гара́зд-до́бре.** Достаточно, вполнѣ хорошо. *Будем радиться, чи гаразд-добре на славній Україні проживати.* Мет. 381. Ум. **До́бренько, до́бречко.**

Добре́зний, добре́нний, а, е. Очень добрый, хорошій, очень вкусный и пр. См. **До́брий.** *Така добренна патериця з срібною головкою.* Мнж. 107.

Добрести́, бреду́, де́ш, *гл.* Перейти черезъ воду. *Бреди, старий, за Дунай по калину, як не добредеш, на твою душу гину.* Чуб. V. 846.

Добреха́ти, брешу́, шеш, *гл.* Доврать. *Або перебрехати, або не добрехати.* Кв. II. 221.

Добреха́тися, брешу́ся шешся, *гл.* Довраться. *До такої добрешись.* Ном. *Нехай брешуть, нехай брешуть, добрешуться лиха.* Мет. 16.

До́бречко, *нар.* Ум. отъ **добре.**

Добри́вечір, добри́день, добри́досвіток. См. **Добрий 9, 10 и 11.**

До́брий, а, е. 1) Добрый, благой. *Дуже се добре діло. Добре словом до його озивався. Лихий доброму попсує.* Ном. № 5983. *Говорить добреє.* Ном. № 5829. 2) Добрый, отличающійся добротой (о человѣкѣ). *Добрий дуже чоловік: кожному запоможе, пособить. Будь для того, мати, добра, що я полюбила.* Метл. 3) Хорошій. *Він добрий був син і щирий козак.* К. ЧР. 234. *Темного лугу калина, доброго роду дитина.* Нп. 4) Хорошій, доброкаче-

ственный. *Кожне дерево, що не дає доброго овощу зрубують та й в огонь кидають.* Єв. Лк. III. 9. *Добрі чоботи. Добра горілка.* 5) Искусный. *Злодіяка був добрий.* Кв. II. 193. *Добрий з його коваль.* 6) Вкусный. *Та й сирівець добрий,—аж губи злипаються.* Полт. *І того, було, не їсть, і того не п'є. Все хотілося їй масенького та добренького.* Левиц. Пов. 113. *Доброго борщу наварим,—в смак попаб.* 7) Благоприятный (о времени). *Ой добрая ж годинонька, не чуралась родненька.* Нп. *В недобру часлодину ночав се.* 8) Порядочных размѣровъ, большой. *Цей кухлик з добру діжку. Гайку, гайку, дай гриба й бабку! Сироїжку з добру діжку, красноголовня з доброго молодця.* Ном. № 370. 9) **Добри́-вечір!** (привѣтствіе) Добрый вечеръ! *Ой прийнов він під віконце, добри-вечір, серце!* Чуб. III. 154. 10) **Добри́-день!** (привѣт.) Добраго дня! Добраго утра! *Добри-день же, тату, в хату.* Шевч. 129. **Дава́ти на́ добри́-день.** Здороваться, желать добраго утра. *Шапку мяти, та добри-день дати.* Уман. у. *Що воду йде, добридень дає, з водою йде, жалю завдає.* Бал. 98. 11) **Добри-до́світок!** Добраго утра! Привѣтствіе, употребляемое только раннимъ утромъ, на разсвѣтѣ. Основа, 1861. 51. Сам. 148. 12) **Добре мило.** Всякое туалетное мыло. Лебедин. у. 13) **Добре на́мі́сто.** Кораловыя монисто. Чуб. VII. 426. *Усі груди так і обнизані добрим намистом з червінцями.* Кв. I. 6. 14) **Добра́-ніч, на добра́-ніч.** Доброй ночи, спокойной ночи. *Ой добра-ніч, широкеє поле, жито ядренеє.* Мет. 322. *На добра-ніч, усі блохи на піч! Спать до півночі витріщивши очі.* Ном. (Шутка). 15) **До́брий ро́зум.** Здравый смыслъ. *Да хоч хожу пізненько,—добрий розум маю: ой я ж тому ледачому віри не даймаю.* Чуб. III. 141. *Держи сама розум добрий в своїй головонці.* Метл. 16) **До́брого здоро́в'я зи́чу (жи́чу).** Желаю здравствовать. *Бокрину, красний паничу! Доброго здоров'я жичу.* Мет. 202. *Доброго здоров'ячка, пані!* Ном. № 6417. 17) **З до́брого ди́ва.** Ни съ того, ни съ сего, на здорово живешь. *Вилаяв ні з доброго дива.* Васильк. у. Ум. **Добре́нький, добре́сенький, добріненький.** *Чоботи ще добрісенькі.* НВолын. у.

Добрина́, ни́, *ж.* Хорошее качество. *Купуйте, добродію, дрова, тут така добрина.*

Добри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Задабривать. *А вона вже і всміхається до його і стравою що найкращою його добрить, так ні! сидить, насупившись, мов той сич.* Зміев. у. 2) Хналить. *Тільки й добрить, що той світ, ніби вже в сьому світові нема ні добра, ні краси.* МВ. I. 44. 3) Удобрять. *Ні—вже, коли грунт піскований, то хоч чим, мовляв, добри, а хліба не їстимеш.* Зміев. у.

Добри́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* 1) Подлабриваться, подлащиваться. *Як стали мужики-лизуни добритися до панів та навчати їх хазяйнувати, то у панів стало погано жити.* Волч. у. 2) Удаваться, хорошо идти. *От таки мені не добриться: ізнов поховзнулась і впала. Це сьогодні вже вдруге.* Черниг. у. 3) **Щось мені не добри́ться.** Что то плохо себя чувствую. Волч. у.

Добрі, *нар.* Едва. *Добрі мене собаки не з'їли.* Гол. III. 407.

Добріне́нький, а, е. Ум. отъ **добрий.**

До́брість, рости́, *ж.* Доброта. *На, та знай мою добрість!* Ном. № 4531. *Доброті і милосердію Його і міри нема.* Кв. II. 1. *Я по добрості даю тобі.* НВолын. у. **Ма́ти до́брість.** Быть добрымъ. *І вже в нас отець і мати все добрість собі мали б та в чистеє поле вони виходили б.* Мет. 439. **У до́брості жи́ти з ким.** Быть въ хорошихъ отношеніяхъ. *Мировий у добрості живе з паном.* НВолын. у. **По до́брости.** Добромъ. *Почала його по добрости просить.* Грин. II. 100.

Добрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Становиться добрымъ, добрѣть,

Добрі́шати, шаю, еш, *гл.* Становиться добрѣе.

Добро́, ра́, *с.* 1) Добро, благо. *Лихо не без добра.* Ном. № 4900. *Добра твого (Боже) язик переказати не може.* Чуб. III. 17. *За мов добро—штовх мене в ребро.* 2) Имущество. *Заснув він смачно так, як сплять всі добрі люде, що щиро стережуть добра своїх панів.* Г.-Арт. (О. 1861. III). *Стали пани-ляхи способ прибірати: од козацьких, од мужицьких комір ключі одбірати, над козацьким, над мужицьким добром господарчати.* Макс. (1819) 75. *Мн.* **До́бра.** Имѣнія. *Не має привлащати добр військових. Не осягли мої варязькі добра князькі підлизи.* К. Бай. 28. 3) Довольство. *Ой мандрував молодий козак та мандрував сти-*

ха: він не з добра, не з роскошів, а з великого лиха. Нп. *В добрі ся не чує.* **З тебе добра́ не бу́де.** Изъ тебя ничего хорошаго, порядочнаго не выйдетъ. *Ой казали мені люде, що добра з тебе не буде.* Ном. № 2907.

Добро́бут, ту, *м.* Благосостояніе. К. XII. 7. *Буде на сторожі добробуту народнього стояти.* К. Бай. 64.

Доброві́льний, а, е. Доброжелательный. *Да чи він* (батько женихів) *добрий, да чи добровільний, да чи такий, як мій рідний.* Мет. 147.

Доброві́льно, *нар.* Доброжелательно.

Доброгла́сний, а, е. Благозвучный. *Страдання мученика Степана прославляємо, у тимпані доброгласнім пісню йому воспіваємо.* Чуб. III. 180.

Доброгра́й, ра́я, *м.* Хорошій музыкантъ.

Доброгра́йка, ки, *ж.* Хорошая музыкантша.

Добродба́й, ба́я, добродба́ч, ча́, *м.* Стяжатель имущества.

Добро́дієчко, ка, *м.* Ум. отъ **добродій.**

Добро́дієчка, ки, *ж.* Ум. отъ **добродійка.**

Добро́дій, дія, *м.* 1) Благодѣтель. *Писало і нікому, ані своєму добродієві, не показувало.* Хата, 63. *Т. Шевченко—наш перший добродій народній.* К. (О. 1861. VI. 32). 2) Сударь (титулъ) *Правда, правда, добродію мій любий.* К. ЧР. 6. *Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ II. 113. 3) Господинъ (извѣстное лицо). *Добродій N написав нову повість.* 4) **Шано́вний добро́дію! Високопова́жний добро́дію!** Милостивый государь! Правда, 1867, № 10. Лист. П. Куліша. Ум. **Добро́дієчко.** *А де ж він, добродієчку?* Кв.

Добро́дійка, ки, *ж.* 1) Благодѣтельница. 2) Сударыня. *„Так ти на тім світі була?“—Була, моя добродійко.—„Що ж ти там бачила?“—Усе бачила, добродійко, що діється з грішними душами.* ЗОЮР. I. 304. 3) Госпожа. *Добродійка N сіми днями виїхала звідси.* 4) **Шано́вна добро́дійко! Високопова́жна добро́дійко.** Милостивая государыня! Ум. **Добро́дієчка.**

Доброді́йний, а, е. Благодѣтельный.

Добро́дійство, ва, *с.* 1) Благодѣяніе. *Ой виходьте в поле, вельможне жовнірство! Буде вам велика дяка за все добродійство.* К. Досв. 26. 2) *Соб.* Господа! Милостивые Государи! *Я повинен сказать, любе добродійство земляки, що се остання річ моя.* К. **Ва́ше добро́дійство.** Ваша милость. *Як би то, ваше добродійство, ви нам своїми руками милостиню подали.* ЗОЮР. II. 76.

Доброді́яти, ді́ю, єш, *гл.* Благодѣтельствовать.

Добро́кваска, ки, *ж.* Сортъ кислосладкихъ яблокъ. Вх. Зн 15.

Добромо́вний; а, е. Краснорѣчивый.

Добросе́рдий, а, е. Благодушный, добросердечный. *І ви ще, одолівши нас, як добрі нас милуєте. О, ви добросерді.* Сніп. 87.

Добросе́рдо, *нар.* Благодушно, добросердечно.

Добросло́вне, *нар.* Миролюбиво. *Ми ділимося з сестрою без суда добрословне.* Подольск. г.

Добростли́вий, а, е = Добротливий. *Пане милостивий, пане добростливий, пожертвуйте!* Черк. у.

Добро́та, ти, *ж.* Все хорошее, хорошія свойства, доброкачественность. *Доброта погибла, а чорзна що осталось.* Мил. 13. *Освіти мене, рабу Божу, перед усім миром добротою, красотою, любощами і милощами.* Чуб. I. 93. Въ слѣд. свад. пѣснѣ **доброта**—добрая нравственность новобрачной, сохранившей до замужества дѣвство. *Будем гулять і в середу, а за твою, Парасютко, доброту розійдемося в суботу.* Мил. 164.

Добротво́рець, рця, *м.* Благодѣтель.

Добротли́вий, а, е. Добродушный, благодушный.

Добротли́вість, вости, *ж.* Добродушіе, благодушіе.

Добротли́во, *нар.* Добродушно, благодушно.

Добро́тний, а, е. Прочный, плотный, надежный. *Чоботи шкапові добротні. Добротна кожушина.* Черном.

Добро́тність, ности, *ж.* Хорошее качество, прочность, плотность, надежность. Черном. и Прилуц. у.

Добро́тно, *нар.* Прочно, плотно, надежно.

Доброхі́тний, а, е. Добровольный.

Доброхі́ть, *нар.* Добровольно. *Не підеш доброхіть—силою поведемо.* МВ. I. 73. *А він то* (Сомко) *не таківський, щоб оддав доброхіть булаву.* К. ЧР. 329.

Доброчи́нець, нця, *м.*=**Добродій 1.** *Пів світа сходи,—другою такого доброчинця не надибаєш.* Кост. 7. 80.

Доброчини́ти, ню, нить, *гл.* Благодѣтельствовать, благотворить.

Доброчи́нний, а, е. Благодѣльный. благотворительный.

Доброчи́нність, ности, *ж.* Благодѣяніе. благотворительность. *За мою доброчинність така мені дяка.* НВолын. у

Добря́га, ги, *м.* Добрый человѣкъ, добрякъ. *А сі добрі людé найдуть тебе всюдé: і на тім світі, добряги, тебе не забудуть.* Шевч. 539.

Добря́че, *нар.* Очень хорошо. *Усе воно було собі добряче, тілько що ж? жінка сього чоловіка вередлива була.* Рудч. Ск. II. 174.

Добря́чий, а, е. Очень добрый, очень хорошій. *Всі царства Божого йому жадають, такий добрячий був чоловік.* МВ. I. 27. *Добрячі були люде покійнички.* МВ. I. 15. *Каміння ще добряче. Добрячий таки ярмарок був. Добрячу таки бійку счинили.*

Добря́щий, а, е=Добрячий. *Що за добрящі колеса.* Левиц. Пов. 195.

Добува́нка, ки, *ж.=***Добування.** 1) *„А як твоя, сину, добуванка в батька?“—Еге, ляща по потилиці дав.* Черном. 2) *Та не легка й добуванка. Двадцять літ служив-проклинав, а ся п'ятолітня добуванка, так чорша од пекла здається.* Черном.

Добува́ння, ня, *с.* 1) Добываніе, пріобрѣтеніе. *Пійти на добування.* Чорном. 2) Доживаніе, дожитіе до срока.

Добува́ти, ва́ю, єш, сов. в. **добу́ти, бу́ду, деш,** *гл.* 1) Добывать, добыть; доставать, достать, пріобрѣтать, пріобрѣсти. *От лисичка змерзла, то й побігла в село воню добувать, щоб витопить.* Рудч. Ск. II. 6. *Чи у свахи сорочки немає, чи чобіт добуває?* Мет. *Панували, добували і славу, і волю.* Шевч. 48. *Буде з нас,—не діти в нас; а діти будуть, то самі добудуть.* Ном. № 9898. 2) Брать, взять (городъ во время войны). *Добувати міста.* 3) Вынимать, вынуть (саблю изъ ноженъ). 4) Доживать. дожить до срока. *Мушу году добути.* Г. Барв. 247. *Іще тиждень добуду. Вона вже останні години добуває дома.* **Добува́ти вік**у. Доживать.

Добува́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **добу́тися, бу́дуся, дешся,** *гл.* 1) Добываться, добыться, быть добываемымъ, быть добытымъ. *Золото добувається з землі.* 2) Добираться, добраться, стараться войти, проникнуть. МВ. (О. 1862. III. 56). *Злодій добувався до хати, до комори, до скрині.* НВолын. у. *Щоб вийшов з хати хто небудь, у дверї стукав, добувався.* Котл. Ен. *Похова Минька хліб і все в стрісі в хліві, щоб собаки не добулись.* Сим. 203. 3) Раздобывать. раздобыть. добывать, добыть. *Він бідний чоловік на заробітках добувається.* Лебедин. у. *Грошей бо нема. не добувся.* Кв. *З пальця меду не добудешся.* Ном. *Добувся, як швед під Полтавою.* Ном № 1796.

Добуди́тися, жу́ся, дишся, *гл.* Добудиться. *Сонливого добудишся. лінивого дотягнешся.* Ном. № 10842.

Добудча́, ча́ти, *с.* Незаконнорожденный ребенокъ. Черкас. у.

Добу́ти, ся. См. **Добува́ти, ся.**

Добутни́й, а́, е́. Благопріобрѣтенный. **Добутний чоловік.** Незаконный мужъ. *Та то не її чоловік, то добутний: вона десь його набрала, та й живе з ним.* Лебедин. у. **Добутна́ дити́на.** Незаконнорожденный ребенокъ. Лебед. у.

Добу́ток, тку, *м.* Пріобрѣтеніе. **Добу́тки.** Приплодъ (ягнята, телята). Шух. I. 36.

Добу́ття, тя, *с.=***Добування.** Черном.

Дова́да, ди, *ж.* Досада, тоска. *Та коли б ти знала, мамо, яка то довада, то ти б мене й оженила, щоб була одрада.* Черном.

Дова́дити, ва́жу, диш, *гл.* 1) Досадить. *До того мені довадив, що вже й вадити більш ні в чім.* Зміев. у. 2) Пріучить. *Довадив хлопця до горілки.* Харьк.

Дова́дливий, дова́дний, а, е. Досадный, тошный.

Дова́дно, *нар.* Досадно, тошно. *Як усе недоладно, то й жити довадно.* Зміев. у.

Дова́жити. См. **Доважувати**

Дова́жок, жку, *м.* Довѣсокъ.

Дова́жувати, жую. єш, сов. в. **дова́жити, жу, жиш,** *гл.* Довѣшивать, довѣсить, оканчивать, окончить взвѣшивать. *Важили до заходу сонця, та ще й смерком доважували.* Черном.

Дова́литися, ся. См. **Дова́лювати, ся.**

Дова́лювати, люю, єш, сов. в. **дова́лити, лю́, лиш,** *гл.* Приваливать, привалить.

Дова́люватися, лююся, єшся, сов. в. **дова́литися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Добираться, добраться, дотаскиваться, дотащиться. *Коли б же нам до города довалитися, ой час тому отаманцу поклонитися.* Чуб. V. 1011. *Як нам до пекла довалитись?* Котл. Ен. 2) Набрасываться, наброситься на ѣду. *Ото довалився до*

миски, як свиня до корита. Доварився, як віл до браш. Ном. № 12199.

Дова́рити, ся. См. **Доварювати, ся.**

Дова́рювати, рюю, єш, сов. в. **дова́рити, рю́, риш,** *гл.* 1) Доваривать, доварить. *Доварити борщ треба, а то сирий.* 2) Придѣлывать, придѣлать (о кузнечной работѣ). *Адже ви знаєте Одексія?"— Якою се?—„Коваля.... що доварив вам кочергу, а оне недавно чапілю зробив.* Кв.

Дова́рюватися, рююся, єшся, сов. в. **дова́ритися, рю́ся, ришся,** *гл.* Довариваться, довариться. *Доварюється сироті в животі.* Ном. № 10706.

До́вба, би, *об.* Рябой. *Дівка вже давня була, попана, ряба.... її довбою звано.* Осн. 1862. VIII. 8.

Довбе́ло. ла, *м.* 1) Долбящій что нибудь. Черном. 2) Дятелъ. Вх. Пч. II. 13.

Довба́льня, ні, *ж.* Станокъ для выдалбливанія въ ступицѣ дыръ для спицъ. Сумск. у.

Довба́ння, ня, *с.* Долбленіе.

Довба́ти, ба́ю, єш, *гл.* 1) Долбить. *Вода і камінь довбе.* Ном. № 1097. 2) Ковырять. *Довбати в носі.*

Довба́тися, ба́юся, єшся, *гл.* 1) Ковыряться. 2) Копаться, рыться. *Все в кишені довбався.* Кв. I. 9.

Довба́ч, ча́, *м.* 1)=**Довбало 1** и **2.** Вх. Пч. II. 13. Шух. I. 23. 2) Человѣкъ, твердящій одно и то же. Черном.

Довбе́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **довбня**= **Довбешка. Довбенькою** выбойщикъ прибиваетъ намазанную краской форму къ полотну. Гол. Од. 58.

Довбе́ха, хи, довбе́шка, ки, *ж.* 1) Колотушка. Чуб. Ш. 13. Вас. 175. *Пристань, пристань до вербунки. будеш їсти з маслом булки; будеш їсти, будеш пити, довбешкою вошї бити.* Ном. № 12511. 2) Тупица, тупая голова.

До́вбиш, ша, *м.* Литаврщикъ. *Серед базару став коло стовпа довбиш та й почав бити в бубни.* К. ЧР. 373.

До́вбишка, ки, *ж.* Жена литаврщика.

Довбі́ння, ня, *с.*=**Довбання.**

До́вбня, ні, *ж.* Большой деревянный молотъ. *Носиться, як дурень з довбнею.* Ном. № 2592. *Ідіть по довбню,—нехай їде волів бить, бо не хочуть води пить.* Рудч. Ск. I. 47.

Довбня́к, ка́, *м.* Болванъ, глупый, какъ **довбня.** Черном.

До́вбом, *нар.* Долбя. *Узяв ніж та так довбом і б'е у голову чоловіка.* Волч. у.

Довбти́, бу́, бе́ш, *гл.*=**Довбати.** *Нужда і камінь довбе.* Ном. № 9770.

Довбти́ся, бу́ся, бе́шся, *гл.*=**Довбатися.**

Довбу́н, на́, *м.*=**Довбач.**

Довг, гу, *м.* Долгъ. *Узяв його дідько за старий довг.* Ном. № 8314. *Голод мутить, а довг крутить.* Ном. № 10654. Ум. **Довжо́к.** Чуб. V. 1095.

Довга́вий, а, е=**Довгастий.** Вх. Лем. 411.

Довга́ль, ля́, *м.* 1) Высокій и худой человѣкъ. Черном. 2) Кузнецкій молотокъ съ острымъ и длиннымъ носомъ.

Довгана́стий, а, е=**Довгастий.**

Довга́нь, ня́, *м.*=**Довгаль 1.**

Довгання, ні, *ж.*=**Веретільник.** Вх. Пч. II. 16.

Довга́стий, а, е. Продолговатый. *Довгастий кінь.* НВолын. у. Ум. **Довга́стенький.** *Довгастенькі груші.* Черк. у.

Довга́сто, *нар.* Продолговато.

Довге́ла, ли, довге́ля, лі, *об.*=**Довгаль 1.** Черном.

Довгелі́зний, а, е=**Довжезний.**

Довгелю́чий, а, е=**Довжелезний.** Харьк. у.

Довге́нний, а, е. Очень длинный. *Довгенні вуси.* К. С. 1883. XI. 500.

До́вгий, а, е. 1) Длинный. *У вола язик довгий, та говорить не може.* Ном. № 5388. *Чеше довгі коси.* Шевч. 25. 2) Долгій, продолжительный. *Не за довгий час це зробилося.* НВолын. у. *Дай дні довгі нам жити, щоб тебе хвалити.* Чуб. Ш. 332. **У віку́ до́вгий.** Долговѣчный. *Да бувай же здоров і у віку довгий не сам собою, з своєю жоною.* Мет. 330. **До́вга лоза́.** Игра мальчиковъ, состоящая въ прыганіи черезъ товарищей. О. 1861. XI. 35. (Св.). Ив. 66. *Скакати в довгу лозу.* Левиц. **Дівоча́ до́вга лоза́.** Родъ хороводной игры. О. 1861. XI. С. 35. Ум. **Довге́нький, довге́сенький.** Левиц. Пов. 11.

До́вгість, гости, *ж.* Долгота, длина.

До́вго, *нар.* 1) Длинно. 2) Долго, продолжительно. *Добро довго пам'ятається, а зло ще довше.* Ном. № 4134. Ум. **Довге́нько.** *І довенько ви жили з ним.* МВ. II. 35.

Довгобра́вий, а, е. Длинноличный. Левиц. КС. 1. *Лице довобраве.* Мир. ХРВ. 4.

Довгова́стий, довгова́тий, а, е. Продолговатый. Канев. и Черкас. у. *Ставочок довгова́стий.*

Довгові́їй ві́я, ві́є. Съ длинными рѣсницами.

Довгові́к, ка, *м.* Долговѣчный, многолѣтній. *Дуб-довговік.* Ном. стр. 292, № 59.

Довгові́чний, довгові́шний, а, е. Долговѣчный, долголѣтній. МВ. II. 174. НВолын. у. *Буде довговішний і на війні щасливий.* К. ЧР. 41.

Довгові́чно, *нар.* Долговѣчно, долговременно.

Довгово́вний, а, е. Длинношерстный (объ овцахъ).

Довговоло́сий, а, е. Длинноволосый.

Довгову́сий, а, е. Длинноусый. *Обізветься Гуня довговусий.* К. Досв. 110.

Довгов'я́зий, а, е. Длинношеій. Харьк. у.

Довгогри́вець, вця, *м.* Конь съ длинной гривой. *На довгогривця сіла і погнала.* Млак. 105.

Довгогри́вий, а, е. Долгогривый. *Сідлай мені, пан кошовий, коня мого довгогривого.* К. Досв. 181.

Довгоклю́гий, а, е. Съ длиннымъ остріемъ (о копьѣ). *Спис довгоклюгий.* К. Іов. 94.

Довголі́тній, я, е. Долголѣтній. *Будьте щасливі і довголітні.* Черниг. у. *Нехай їй вічне царство, мені же довголітне панство.* Котл. Ен.

Довголі́ття, тя, *с.* Долголѣтіе, многолѣтіе. *Благословила мене мама на довголіття.* Стор. I. 260.

Довгому́д, да, *м.* Сказочное существо. По одной сказкѣ—полу-звѣрь, полу-человѣкъ: *„Довгомуд—це колись такі люде були: чоловік—не чоловік, вовк—не вовк: руки у нього були такі, як і в чоловіка, а тіло усе в волоссі, а на голові шапка—хто її зна, якої маєти.* Чуб. II. 95. *Летить довгомуд.* Чуб. II. 96. По другой сказкѣ: хорь. Мнж. 1. Ум. **Довгому́дик.**

Довгому́диків, кова, ве. Принадлежащій довгомудикові. *Довгомудикова хатка.* Мнж. 1.

Довгому́дів, дова, ве. Принадлежащій довгомудові. *Прийшли вони всі до довгомудової хати.* Чуб. II. 96.

Довгоні́г, но́га, *м.* Длинноногій. Черном.

Довгоно́гий, а, е. Длинноногій *Довгоногий як чапля.* Ном. № 8622.

Довгоно́сий, а, е. Длинноносый. *Полетіли мов ті гуси до ирія чайки довгоносі.* Млр. л. сб. 64. Ум. **Довгоносенький.** Харьк. г.

Довгоно́сик, ка, *м.* Насѣк. Посатикъ. Закр.

Довгопо́лий, а, е. Длиннополый. *Довгополий сіртук.* Левиц. Пов. 30.

Довгоп'я́тий, а, е. Длинноногій. *Хотіла мене мати за п'ятого дати, а той п'ятий—довгоп'ятий.* Гол. III. 473. *Узяв би я ворону, так довгоп'ята.* Мет. 469.

Довгота́, ти́, *ж.* Долго́та. *Тисяча літ, як дня довгота супротив вічного живота.* Чуб. III. 19.

Довготеле́сий, а, е. Длиннотѣлый. Черном. Высокій человѣкъ. *Яких я бачив там звірюк, довготелесих та страшних гадюк.* Гліб. 44.

Довготеле́сість, сости, *ж.* Длиннотѣлость. Черном.

Довгоу́сий, а, е=Довговусий. *Старий, довгоусий дідуган.* К. ЧР. 223.

Довгоу́х, ха, *м.*=**Заєць.** Вх. Пч. II. 6.

Довгохво́стий, а, е. Длиннохвостый.

Довгохво́стя, ті, *ж.* Длиннохвостое существо. *У гості до довгохвості (=до чортяки).* Ном. № 14106.

Довгочху́н, на́, *м.* Долго чихающій.

Довгоше́рстий, а, е. Длинношерстный.

Довгоши́їй, шия, шиє. Длинношеій. Васильк. у.

Довгоши́й, шия, *м.* Съ длинной шеей.

Довгоши́йка, ки, *ж.* Съ длинной шеей. *Там така довгошийка! Як у гуски шия.* Васильк. у.

Довезти́. См. **Довозити.**

До́великий, а, е. Подростокъ. *Як ми були довеликі, то в нас була земля, а як повиростали, то мати продала.* Переясл. у.

Дове́ндитися, джуся, дишся, *гл.* Домѣшкаться. *Уже ладналась, ладналась іти, та бач до чого довендилась.*

Довередува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* 1) Добиться капризами чего. *Та вона ж не панянка! Нехай вже ті вередують, поки довередуються свого.* Кв. 2) Докапризничаться.

Доверну́тися, ну́ся, нешся, *гл.* Поворотиться, повернуться до извѣстной степени. *Не довернешся—б'ють, перевернешся—б'ють.* Ном. № 8050.

Доверши́ти. См. **Довіршувати.**

Довести́, ся. См. **Доводити, ся.**

Довече́рювати, рюю, єш, сов. в. **довече́ряти, ря́ю, єш,** *гл.* Оканчивать, окончить ужинъ. Аф. 378.

Довж, жі, *м.* Встрѣчается въ выраженіи: **У всю довж.** Во всю длину. *На ви-*

сокому чолі морщина у всю довж лягла. МВ. II. 166.

До́вжанка, ки, *ж.* 1) Продольная вспашка. 2) Высокій горшокъ, молочный горшокъ, молочникъ. Угор.

Довже́зний, довжело́зний, довжене́зний, довже́нний, а, е. Очень длинный. *Довженний цибух.* Левиц. Пов. 150.

Довжико́ві а́годи=Деречі. *Деречі по конотопській, а по нашому довжикові ягоди.* Ном. № 14035.

Довжина́, ни́, довжина́, ні́, *ж.* Длина. *Гоней трос довжини.*

Довжинико́м, *нар.* Въ длину, вдоль. *Моя десятина йде довжиником відсі.* Лебедин. у.

До́вжи́ти, жу, жиш, *гл.* 1) Длить, удлинять. *Старе, старе, що само й з міста не зведеться, а ще йому Бог віку довжить.* Черном. 2) **До́вжити.** Проходить **ра́лом** по нивѣ въ длину ея. Нѣжин. у. НВолын. у. Чуб. VII. 400.

Довжни́к, ка́, *м.* 1) Должникъ. Єв. Л. VII. 41. *Довжник весело бере, а смутно віддає.* Ном. № 10623. 2) Раст. Euphrasia officinalis. Лв. 98.

Довжо́к, жку́, *м.* Ум. отъ **довг.**

Довива́ти, ва́ю, ва́ш, сов. в. **дови́ти, в'ю́, в'є́ш,** *гл.* Довивать, довить, окончить вить, свивать. *Ой прошу вас, дружечки, до хати моєй донечці віночок довивати.* Грин. Ш. 458.

I. До́від, воду, *м.* 1) Доказательство, доводъ. *Доводами доведений. Що казати перед громадою, які доводи давати.* Мир. Пов. I. 160. *Тиха Кирилова мова, щира та тепла порада, розсудливі доводи не раз спиняли гіркі батькови скороти.* Мир. Пов. II. 42. 2) **До́від да́ти чому.** Управиться, сладить. *Не дав доводу ділові.* Черк. у. *Він готовому доводу не дав, а то щоб придбав ще.* Черк. у.

II. До́від, ду, *м.*=**Довідки.** *Поїхав на довід.* НВолын. у. *Та й пустивсь слідком за нею на розгляд і довід.* Мкр. Н. 11.

Дові́дати, ся. См. **Довідувати, ся.**

До́відки, док, *ж. мн.* Развѣдки. *Піду на довідки, що там вони роблють.* Харьк. г. *Оце саме під чергу на Чорноморію йти. Піду туди на довідки: роздивлюся, розбачусь, як там.* Черк. у. *Прийшов же я на довідки, чи дівчина дома.* Мнл. 102.

Дові́дно. См. **Довідно.**

Дові́дний, а, е. Доказательный

Дові́дно, дові́дне, *нар.* Навѣрное. *Довідно ніхто не скаже, що дав йому.* Каменец. у.

Дові́дувати, дую, єш, сов. в. **дові́дати, даю, єш,** *гл.* Навѣщать, навѣстить, провѣдывать, провѣдать. *Зайшов гостей довідать.* Шевч.

Дові́дуватися, дуюся, єшся, сов. в. **дові́датися, даюся, єшся,** *гл.* 1) Узнавать, узнать, разузнавать, разузнать. Рудч. Ск. II. 12. *Ой питається, довідується від батька.* Лукаш. *Піди ти до тієї хати та довідайся, хто там живе.* Чуб. *Тепер же я довідалась, яке мені горе. Довідавшись, що довгий час нездужає, рече.* Єв. I. V. 6. 2)—**до чо́го.** Навѣдываться, навѣдаться, приходить, придти, узнавать, узнать. Мир. ХРВ. 9. *Тільки ік Спасу там, чи що, довідується до меду, аж йому пчоли наносили ще менше.* ЗОЮР. II. 41. 3) Навѣдываться, навѣдаться, навѣщать, навѣстить. *До сусід я не вчащаю і до мене одна Катря частіш довідується.* МВ. *А довідаюсь до Химки—чи жива вона?* Рудч. Ск. I. 57.

Дові́жуватися, жуюся, єшся, *гл.*= **Довідуватися 1.** *Вже я довіжуюся, прочуваю, добродію мій! Якесь хороше та веселе діло моємо.* МВ. (О. 1862. I. 94).

До-ві́ку, *нар.* Повѣкъ. См. **До.**

Довікува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Дожить. *Не довікуєш ти так віку.* Хата, 165.

Дові́льний (ній), а (я), е (є). 1) Довольный. *Я довільний вашим словом, кохані судді.* НВолын. у. 2) Доступный для пользованія каждому.—*„Чи можно з цієї криниці коня напоїти?“—Чому ж не можно: вода довільня.* Харьк. 3) Имѣющійся въ достаточномъ количествѣ. *Довільні дрова у нас.* Харьк. у. 4) Произвольный.

Дові́льно, *нар.* 1) Всѣмъ доступно для пользованія. 2) Въ достаточномъ количествѣ. *Тут таки й на землю довільніш, та й хлопцям буде кращий заробіток.* КС. 1885. VI. 345. 3) Произвольно. *Він поводиться собі довільно,—як заманеться йому.* Бердич. у.

Дові́нчáти, чáю, єш, *гл.* Довѣнчать.

Дові́рити. См. **Довіряти.**

Дові́ритися, рюся, ришся, *гл.* Навѣрное узнать. *Так от батько вже довірився, хоч люде й кажуть, що нема.* Грин. I. 32.

Довіршо́вувати, вую, еш, сов. в. **довіршува́ти, шу́ю, еш,** *гл.* Дописывать, дописать стихи, дописать стихами.

Дові́ршування, ня, *с.* Выведеніе верха (стога, крыши и пр.).

Дові́ршувати, шую, еш, сов. в. **доверши́ти, шу́, ши́ш,** *гл.* Заканчивать, закончить верхъ (стога, крыши). *Довіршують уже стіжок.* Черн. у,

Дові́ряний, а, е. Дознанный, испытанный, несомнѣнный. *Що є відьми—се довіряна річ.* НВолын. у.

Довіря́ння, ня, *с.* Довѣріе.

Довіря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **дові́рити, рю, риш,** *гл.* 1) Довѣрять, довѣрить. К. Псал. 178. *І батькові не довіряв.* Котл. Ен. 2) Испытывать, испытать. *Я довірив попа, який він.* НВолын. у.

Довіря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **дові́ритися, рюся, ришся,** *гл.* Довѣряться, довѣриться. *І той, хто хліб мій їв, кому я довірявся, приятель щирий мій підняв п'яту на мене.* К. Псал. 100.

Дові́чний, а, е. Вѣчный, которому конца не будетъ. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450. *Засни, серце, довічним сном!* К. Досв. 50. *Довішня отрута.* Мет. 89.

Дові́чно, *нар.*=**Доочне.**

Дові́яти, ві́ю, еш, *гл.* 1) О вѣтрѣ: достигнуть, долетѣть. *Туди вітер не довіє і сонечко не догріє.* Мил. 182. 2) Окончить вѣять. *Коли б Біг поміг довіяти сьогодні ячмінь.* Харьк. у.

Довко́ла, *нар.* Вокругъ. *Обступили ковані коні довкола.* О. 1862. IV. 31.

Довми́тися, доуми́тися, млю́ся, мишся, *гл.* Додуматься, сообразить, смекнуть. *Коли б було не довмився, що робить, то тяжкеє б лихо сталося.* Лебедин. у. *Він довмився, що посіяти.* Черк. у. *Добре ви собі довмилися.* НВолын. у.

Дово́дець, дця, *м.* Доказатель.

Дово́дження, ня, *с.* Доказательство, доказываніе. Каменец. у.

Дово́дити джу, диш, сов. в. **довести́, веду́, де́ш,** *гл.* 1) Доводить, довести. *От як раз дід довів гайдамаку до тиєї хати.* Рудч. Ск. II. 149. 2) Допускать, допустить, доводить, довести. *Нехай Господь скарає того, хто довів до того.* Ном. № 4109. *Бог його зна, до чого мене Бог доведе.* ЗОЮР. I. 11. *А чи довго матір та ще й добру довести до того, що повірить усьому, що їй стануть росказувати.* Кв. **Не довести́.** Не допустить, не привести. *Не доведи мене до сього, Господи!* К. ЧР. 267. 3) Только несов. в. Предводительствовать. *Швачка їми доводив.* ЗОЮР. I. 135. 4) Доказывать, доказать. *Галілей став доводити, що Коперник не дурень і не єретик.* Ком. I. 56. *А я йому довожу, що все одно.* МВ. *Прокіп мене розважає, доводить мені, що се лихо дочасне.* МВ. (О. 1862. III. 76). 5) **Довести́ до згу́би.** Погубить, довести до гибели. *Одарка заплакала слізьми та й почала росказувати все: як її замикали на ніч саму́ у горницю, як страхали і били, як до згуби довели.* МВ. I. 72. 6)—**до кра́ю, д. кра́ю.** Окончить, довести до конца. *Доведу уже до краю, доведу,—спочину.* Шевч 206. *Треба краю доводити.* Шевч. 7)—**до пуття́.** а) Сдѣлать какъ слѣдуетъ. б)=**Доводити до розуму.** *Не довів тебе до пуття.* Св. Л. 99. 8) **Дово́дити до ро́зуму.** Воспитывать. *Батько щоб навчав та до розуму доводив.* Кв. *Не той тато, що сплодив, а той, що до розуму довів.* Ном. № 7236. 9) **Довести́ свого́.** Поставить на своемъ. *Мене б він такеньки не обійшов: я б йому довела свого, побачив би він.* МВ. II. 80. 10)—**сорома́.** Надѣлать сраму, пристыдить. *Се чужа сторона доведе сорома.* Мет. 196.

Дово́дитися, джуся, дишся, сов. в. **довести́ся, ду́ся, дешся,** *гл.* 1) Приходиться, придтися, случаться, случиться, выпадать на долю (безлично). *На довгім віку усього доведеться.* Ном. № 9893. *Не довелось свині на небо дивиться.* Ном. № 5329. *Так нам довелося.* НВолын. у. *Чує, чує материне серце, яка доля доні доведеться.* К. Досв. 121. *Чаруй, чаруй, дівчинонько, коли довелося,—уже твоє біле личко з моїм понялося.* Мет. 12. *Доведеться ледачому всю правду сказати.* Чуб. V. 28. 2) Слѣдовать (къ полученію). *Заплатив два рублі, а ще доводиться йому шість.* 3) Доставаться, достаться. *А їй довелась запаска гарна. Сама, дівко, не вгадала, кому доведешся.* Грин. III. 212. Чуб. I. 246. 4) Приходиться, придтися, стоить. *Бідна козацька голово! Оттак то завсегда доводиться нам та честь та слава! Збоку дивляться люде, дивуються, що блищить, сияє, а в серце ніхто не загляне.* К. ЧР. 312. 5) Только несов. в. Приходиться (какимъ либо родственни-

комъ). *А Сомко.... доводиться Юрасеві дядьком.* К. ЧР. 28.

Дово́дливий, а, е. Доказательный, убѣдительный.

Дово́дливість, вости, *ж.* Доказательность, уѣдительность. Черном.

Дово́дливо, *нар.* Доказательно, убѣдительно. *Та вже так дово́дливо викладає.* Черном.

Дово́дний, а, е=**Довідний**.

Дово́дник, ка, *м.* Доносчикъ; доказатель. См. **Доводець**.

Дово́зити, вожу, зиш, сов. в. **довезти́, зу́, зе́ш**, *гл.* Довозить. *Найнявся мужик довезти двох жидів у містечко на ярмарок.* Рудч. Ск. II. 193.

Дово́лити, лю, лиш, *гл.* Довольствовать, содержать въ довольствѣ.

Дово́лі, *нар.* Довольно, достаточно. *Доволі буде в тебе й карбованця.* НВолын. у. *І вовк на волі та й вив доволі.* Ном. № 1328. *На волі— плачу доволі.* Ном. № 1332. *А дідизни було доволі,—вічний покой предкам і дідам.* К. ЧР. I. 65. У Мирн. употреблено какъ сущ. въ значеніи: довольство. Мир. ХРВ. 331. *Замолоду натерпівся всього,— поживи хоч зо мною в доволі.* Мир. ХРВ. 347.

Доволіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **доволокти́, чу́, че́ш**, *гл.* Довлакивать, доволочь, дотаскивать, дотащить. *Ледве ноги доволік.* Шевч. 532. *Насилу доволік шкуру до криниці.* Рудч. Ск. II. 189.

Доволочи́ти. См. **Доволочувати**.

Доволочи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* Дошляться. *Було собі дві волоцюги і доволочились до того, що вже їсти нічого.* ЗОЮР. II. 96.

Доволо́чувати, чую, єш, сов. в. **доволочи́ти, чу́, чиш**, *гл.* Оканчивать, окончить бороновать послѣ посѣва. *Коли б, Господи, до дощу доволочити.* Харьк. у.

Дово́льний, а, е. Удовлетворенный. *А що ви, свати, довольні?—Ні, не довольні.* Мет. 190.

Довольни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Удовольствовать пищей и питьемъ. *Спасибі, довольнив нас кум.* Черк. у.

Довольни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Удовлетворяться вообще, а также въ частности пищей и питьемъ. *Та вже ми й довольнилися у свата.* Черк. у. *І тим сердега довольнився* (що бачив), *як Чорне бовванило море.* Мкр. Г. 11. *Ти часто їв у нас і пив, татусь у тебе довольнився.* Мкр. Г. 33.

Дово́льність, ности, *ж.* Довольствіе, довольство, удовлетвореннность. *Чого ж, чого, Домашенько, од пана втікаєш? Чи ти собі довольности ніякої не маєш?* Грин. III. 615.

Доволя́ти, ля́ю, єш, *гл.*=**Доволити**.

Довомина́, ни, *ж.*=**Домовина**. *Зроби.... довомину, а я піду до попа, щоб прийшов завтра поховати.* Чуб. II. 541.

Довоюва́тися, воюю́ся, єшся, *гл.* Довоеваться. *Вони воювали, та й довоювались, що ляхам та недоляшкам в неволю достались.* К. Досв. 11.

До́вшати, шаю, єш, *гл.* Удлиняться, становиться длиннѣе. *Великі світлиці* (здавалось у снѣ) *ширшали, довшали.* Левиц. Пов. 539.

До́вше, *нар.* 1) Длиннѣе. 2) Дольше. *Скрипуче колесо довше ходить.* Ном. № 8157. Ум. **До́вшенько**. *Я б і довшенько посиділа, так мати лаятимуть.* Васильк. у.

Довши́й, а, е. Ср. ст. отъ **до́вгий**. *Хороша* (пѣсня), *коли б трохи довша.* Ном. № 13854. Ум. **До́вшенький**.

Дов'я́зати. См. **Дов'язувати**.

Дов'я́зувати, зую, єш, сов. в. **дов'яза́ти, жу, жеш**, *гл.* Оканчивать, окончить связывать. *Ми дов'язували сьогодні пшеницю.—А ми свою ще вчора дов'язали.* Зміев. у.

Дога́вкатися, каюся, єшся, *гл.* Долаяться.

До́га́д, ду, *м.* Догадка. *Аби погад, то вийде й догад.* Посл. **Не в догад.** Невдомекъ. *І не в догад йому, що святий отець думав, мабуть, заробити собі яку сотнягу.* К. ЧР. 26. **На дога́д зна́ти.** Догадываться. *Ще соколонько не долітає, а батенько на догад знає.* Мет. 150. **На дога́д каза́ти.** Говорить намеками. **На дога́д дава́ти.** Намекать. *Дає тому на догад.* Мнж. 109.

Догада́ти, да́ю, єш, *гл.* Догадаться. *А Кішка Самійло чогось догадав, за бідного невольника ланцюгами втрое себе приняв, полуночної години дожидав.* Дума.

Догада́тися. См. **Догадуватися**.

Догаджа́ти, джа́ю, єш, *гл.* Угождать. Подольск. г.

Дога́дка, ки, *ж.* Догадка. *Треба якось одвернути оці його догадки.* Рудч. Ск. I. 133. Ум. **Дога́дочка**. МВ. II. 99. См. **Догад**.

Дога́дливий, а, е. Догадливый, смѣтливый. *Тогді ляхи, мостивиї пани, до-*

гадливі бували, усі по лісах, по кущах повтікали. ЗОЮР. *Оттоді то вдова недогадлива бувала, ще у другого козака правди питала.* Мет. 423.

Дога́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **догадка**.

Дога́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **догада́тися, да́юся, ешся**, *гл.* 1) Додумываться, додуматься, домыслиться. *Вкупі працювали, брат із братом брався; що одна в нас мати, ти не догадався.* К. Досв. 137. *На злее не учи нікого,—і сам догадається.* Ном. № 2873. 2) Догадываться, догадаться, смекать, смекнуть, соображать, сообразить. *Мела хату, мела сіни, да й засміялася, вийшла мати води брати, да й догадалася.* Мет. 72. *Ой вийду я та гукну я, а ти догадайся: як зачуєш мій голосок, хутшій поспішайся.* Чуб. Ш. 148.

Дога́їти, га́ю, єш, *гл.*=**Догаяти**. *Сами себе до ночі догайте.* Грин. Ш. 432.

Дога́їтися, га́юся, ешся, *гл.*=**Догаятися**.

I. Дога́н, ну, *м.*=**Догана**. К. Псал. 106.

II. Дога́н, ну, *м.*=**Дуган**. Желех. Ум. **Доганець**. Желех.

Дога́на, ни, *ж.* 1) Порицаніе, хула; упрекъ. *Догана мудрого більше стоїть, як похвала дурного.* Ном. № 5686. 2) Недостатокъ, порокъ. *А що мені за догана, що я руда та погана—за те мій батько багач.* Чуб. V. 1139. **Дога́ну да́ти.** Осудить, охулить, упрекнуть, найти недостатокъ. *Козаченько за дівчину та три копи дав та щоб її ніхто не займав, ніхто не займав, за ручку не взяв, перстеня не зняв і догани не дав.* Мет. 317. *Що Лукенька у батенька дитина була, усім вона парубочкам догану дала.* Чуб. V. 1157. *Свита добра, ніхто догани не дасть.* Борз. у. Ум. **Дога́нка, дога́ночка, дога́ноченька**. *Любить тебе отець, любить тебе мати, тільки тобі доганочки, що ти небагатий.* Чуб. V. 118. *Тільки тобі доганочки, що ти не чорноброва.* Чуб.

Дога́нець, нця́, *м.* Ум. отъ II **Доган**.

Дога́нка, дога́ноченька, дога́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **догана**.

I. Дога́нати, няю, єш, сов. в. **догна́ти, дожену́, не́ш**, *гл.* 1) Догонять, догнать, нагонять, нагнать. *Запрягайте коні в шори, коні вороні; доганяйте літа мої, літа молодії.* Мет. 106. *Швидко іди ти,—доженеш лихо; іди тихо,—тебе дожене лихо.* Ном. № 8048. 2) Догонять, догнать, пригонять, пригнать. *Та як догнав до Смілянської греблі, вони й вскочили у Смілу.* ЗОЮР. I. 135. 3) Въ какой либо работѣ, сопряженной съ прохожденіемъ пространства (напр. косьба): доходить; дойти до конца. *Батько не догнав постаті, занедужав.* Г. Барв. 232.

II. Дога́нати, няю, єш, *гл.* Укорять, находить недостатки, порицать. *Горнець котлові доганяє, а обоє смільні.* Ном. № 8006.

Догарни́катися, каюся, ешся, *гл.*=**Догарюкатися**. *Ніяк не догарикаєшся, щоб прибив защіпку до дверей.* Богод. у.

Догарцюва́тися, цю́юся, ешся, *гл.* Допрыгаться, доскакаться. *А що, догарцювався, що й ногу вибив!* Харьк. у.

Дога́рювати, рюю, єш, *гл.* Догорать. *Одно перегарує, а друге не догаруе.* НВолын. у.

Догарю́катися, каюся, ешся, *гл.* Добиться чего частымъ напоминаніемъ.

I. Дога́рати=**Догоря́ти**.

II. Дога́рати и **догоряти, ряю, єш**, *гл.* 1) Интересовать, сильно занимать, затрогивать. *Дівка засватана, то її не догаряють вечерниці.* Звягел. у. *Більш нікому не догоря, як тобі, родичеві.* Новомирг. 2) Допекать, донимать. *Його нічого не догаряє, то що йому.* НВолын. у. *Жінка йому цупко догаряє за свою худобу.* Волын. г.

Дога́ятися, га́ю, єш, *гл.*—**когб**. Задержать. до извѣстнаго времени. *До вечора мене догаяв і таки ме віддав грошей* Харьк. г.

Дога́ятися, га́юся, ешся, *гл.* Замедлить до извѣстнаго времени. *Догаявся, що вже й ніч.* Харьк. г.

Догинання, ня, *с.* Догибаніе.

Догина́ти, на́ю, єш, сов. в. **догну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* Догибать, догнуть.

Догі́дний, а, е. Пригодный, годный. *Таке догідне, що тільки на смітник повикидать.* Ном. № 6548.

Догін, го́ну, *м.* Погоня. *Що сили в їх стало, побігли в догін.* Сніп. 161.

Догла́джувати, джую, єш, сов. в. **догла́дити, джу, диш**, *гл.* Доглаживать, доглядить.

Догледа́ти, доглі́дити=**Доглядати, доглядіти**. Стор. I. 258. *Вона і зробить усе і догледить усього.* МВ. II. 19. *Або ти не мав часу догледіти?* НВолын. у.

Догледа́тися, доглі́дітися=**Доглядатися, доглядітися**.

Доглу́патися, паюся, ешся, *гл.* Съ трудомъ сообразить, понять что либо.

До́гляд, ду, *м.* Присмотръ, надзоръ; попеченіе, уходъ. Чуб. I. 271. Левиц. Пов. 119.

Доглядáння, ня, *с.* Присматриваніе. Ум. **Доглядáннячко.** Грин. III. 279.

Доглядáти, дáю, єш, сов. в. **доглядíти, джу, диш** и **доглянути, ну, неш,** *гл.* Присматривать, присмотрѣть; надзирать, стеречь; заботиться, позаботиться о чемъ. *Будеш ти в мене хату помітати, малих діток доглядати.* Мет. 346. *Господи моєї доглядав Елизар із Дамаска.* К. Св. П. I. кн. М. XV. 2. *Нащо вас кохав я, нащо доглядав?* Шевч. 3. *І я цілу ніч не спала та його доглядала, та й не доглянула: побіг мов божевільний.* Рудч. Ск. II. 152. *Дітки дрібненькі,—треба його доглядіти.* Хата. 102. *Де оком не доглянеш, там калиткою доплатиш.* Ном. № 9969. **Доглядáти душі, доглядáти смéрти.** Присматривать за умирающимъ и совершать все въ этомъ случаѣ необходимое. *Ой я буду, брате, в степу поміраті, та нікому буде, брате, смерти доглядати.* Мет. 447. *Занедужав чумаченько, задумав умерти, та нікому чумакові доглядати смерти.* Мет. 458. *Ой не дай же, Боже, в поході умерти, там нікому доглянути жовнірської смерти.* Чуб. V. 1006.

Доглядáтися, дáюся, ешся, сов. в. **доглядíтися, джуся, дишся,** *гл.* Присматриваться, присмотрѣться, досматриваться, досмотрѣться. *Як до дна доглядаться, так за Дунай убіраться.* Ном.

Доглядáч, ча, *м.* Надзиратель, надсмотрщикъ.

Доглядáчка, ки, *ж.* Надзирательница, надсмотрщица. Левиц. Пов. 123, 254. *От чортова доглядачка! Таки й вздріла.* Кв.

Доглядíти. См. **Доглядáти.**

Доглядник, ка, *м.*=**Доглядач.** *Доглядник древньої будівлі.* К. ПС. 16.

Доглянути. См. **Доглядáти.**

Догмáт, ту, *м.* Догматъ. *І нам сліпим передали свої догмати.* Шевч.

Догнáти. См. **Доганáти.**

Догнивáти, вáю, єш, сов. в. **догнúти, нию, єш,** *гл* Догнивать, догнить. *Над ним і хрест догнувшися стоїть, догнивае.* Млр. з. сб. 96.

Договíр, вóру, *м.* 1) Договоръ, условіе. *Напишемо листи, вічні договори, гострими шаблями.* К. Досв. 153. 2) Попрекъ. *Я ж тобі сказала при твоєму роду, щоб не було послі мені договору, бо в мене худоби не буде, візьмуть мене, серце, й так люде.* Мет. 47.

Договíрний, а, е Заключающійся въ договорѣ, причитающійся по договору.

Договорúти, ся. См. **Договорювати, ся.**

Договóрювати, рюю, єш, сов. в. **договорúти, рю́, ри́ш,** *гл.* Договаривать, договорить, оканчивать, окончить рѣчь. *Ще він не договорив слова.* К. Іов. 4.

Договóрюватися, рююся, ешся, сов. в. **договорúтися, рюся, ришся,** *гл.* Договариваться, договориться. *Хто мовчить, той двох навчить, а хто говорить, той договориться.* Ном. № 5954. *Договорились до синього пороху.* Ном. № 13092.

Дого́да, ди, *ж.* 1) Угодливость, угожденіе. *Вона все сподівалась, що своєю покірностю, своєю догодою чоловікові і його гостям вона верне його любов.* Левиц. I. 501. 2) Удобство, довольство. Рк. Левиц.

Догоджáти (догожáти), джáю (жáю), джáєш (жáєш), сов. в. **догодúти, джу́ (жу́), дúш,** *гл.* Угождать, угодить. *Вернулось бурлацтво шляхті догожати.* К. Досв. 25. *Господь не може людям догодити: то дощу просять, то кажуть—багато вже.* Каменец. у.

Догодúти. См. **Догоджáти.**

Догодúтися, жу́ся, дишся, *гл.* Догождать. *Не день, не два, як панові, Микиті годила. Догодилась титарівна до самого краю* Шевч. 570.

Дого́дливий, а, е. Угодливый, услужливый.

Дого́дне, *нар.* Удовлетворительно, какъ слѣдуетъ; удобно. *Вона нічого не вміє, а ні плаття вигладить, а ні вслужити догодне.* МВ. I. 25.

Дого́дний, а, е=**Догі́дний.**

Догодóвувати, вую, єш, сов. в. **догодувáти, дую́, єш,** *гл.* 1) Докармливать, докормить. *Догодуй бжолу до Івана* (19 апр.), *то вона наряде тебе як пана.* Ном. № 432. 2) Довоспитывать, довоспитать. *А мене пан взяв догодувати. Я виросла, вихованась у білих палатах.* Шевч. 356.

Догожáння, ня, *с.* Угожденіе.

Догожáти=**Догоджáти.**

Догождáти, дáю, єш, *гл.*=**Догоджáти.** *Догождає, як чирякові на роті.* Ном.

Догóїти, гóю, їш, *гл.* Долѣчить, заживить рану, нарывъ и т. п.

I. Дого́нити, ню, ниш, *гл.*=**I Доганя́ти.** 1) *Ой ти зоре та вечірняя, чом нерано ізіходила, чом місяця не догонила?* Лавр. 2. *Вже погоня її догонила.* Млр. л. сб. 283. 2) *От став той хлопець гнать козу. Тілько що став до воріт догонити, а вже стоїть той дід на воротях.* Рудч. Ск. I. 43.

II. Дого́нити, ню, ниш, *гл.*=**II Доганя́ти.** *Ніхто нічим тобі не дожене. Як узяв мені догонить.* Черк. у. *Він кожному догонить.* Каменец. у. *Він не повинен догонити.* Каменец. у.

Дого́нь, ні, *ж.*=**Догі́ня.** *Змій як прокинеться, як пішов у догонь; нагнав, одняв.* Рудч. Ск. I. 86.

Дого́ня, ні, *ж.*=**Догонь.** Рудч. Ск. I. 88.

Догорі́, *нар.* Вверхъ. *Як летіла ворона догори, то й крякала; а як на діл, то й крила опустила.* Ном. № 1462. *Колос повний до землі гнеться, а пустий догори стирчить.* Ном. № 2472. **Догорі́ ногами.** Вверхъ ногами. Ном., стр. 63. **Догорі́ че́рева.** Навзничь. *Крутнувсь догори черева.* Ном. № 1833. **Лягти́ догорі́ че́рева.** Лечь на спину. *Підеш собі у сад, ляжеш долі догори черева під грушею.* Греб. 402.

Догорі́лий, а, е. Догорѣвшій.

Догорі́ти. См. **Догорати.**

Догорюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Дожить съ горемъ пополамъ. *І коли вже я свого віку гіркого догорюю?* Славяносерб. у.

I. Догора́ти, ра́ю, еш, сов. в. **догорі́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* Догорать, догорѣть. Дещо. 60. *Сосонка горить, дівчина говорить: сосна догоряє, дівчина вмірає.* Чуб. V. 391.

II. Догорати. См. **Догарати.**

До́грабки, ків, *мн.* Конецъ сгребанія, уборки сѣна. Вх. Лем. 410.

Дограва́ти, граю́, е́ш, сов. в. **дограти́, граю́, еш,** *гл.* Доигрывать, доиграть. *Дід до вечора дограв, а увечері став іти додому.* Грин. II. 59.

Дограва́тися, граю́ся, е́шся, сов. в. **дограти́ся, граю́ся, ешся,** *гл.* Доигрываться, доиграться.

Догребти́, ся. См. **Догрібати, ся.**

Догрібати, баю, еш, сов. в. **догребти́, бу́, бе́ш,** *гл.* Догребать, догресть.

Догріба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **догребти́ся, бу́ся, бе́шся,** *гл.* Догребаться, догресться.

Догрівати, ваю, еш, сов. в. **догрі́ти, грію, еш,** *гл.* Достигать, достигнуть своимъ тепломъ. *Та хатонька* (труна) *без дверей і без віконець: туди вітер не довіє і сонечко не догріє.* Мил. 182.

Догрі́матися, маюся, ешся, *гл.* Докричаться на кого нибудь. *Догрімаєшся ти, що й я на тебе грімну.*

Догрі́ти. См. **Догрівати.**

Догромаджувати, джую, еш, сов. в. **догрома́дити, джу, диш,** *гл.* Оканчивать, окончить сгребать (сѣно).

Догромаджуватися, джуюся, ешся, сов. в. **догрома́дитися, джуся, дишся,** *гл.* Сгребать, догрести до чего либо.

Дограка́тися, каюся, ешся, *гл.* Достучаться, а въ переносномъ смыслѣ: добиться, достичь, добыть. *Де ж то він догракався? Бач, прохав, і таки здобувся.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Догука́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Дозваться, докричаться. *А ні достукаєшся, а ні догукаєшся.* Кіев. *Насилу догукався хлопця.* Васильк. у.

Догу́лювати, люю, еш, сов. в. **догуля́ти, ля́ю, еш,** *гл.* Догуливать, догулять. *Що у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти.* Грин. III. 122.

Догу́люватися, лююся, ешся, сов. в. **догуля́тися, ля́юся, ешся,** *гл.* Догуливаться, догуляться. *Вже козачка в корчмі догулялась, що шинкарка в потилицю виганяла. Догуляються так до четверга.* Грин. III. 453.

Догуля́ти, ся, См. **Догулювати, ся.**

Доі́ґу́ркатися. См. **Догуркуватися.**

Догуркоті́тися, чу́ся, та́шся, *гл.*= **Догуркатися.**

Догу́ркуватися, куюся, ешся, сов. в. **догу́ркатися, каюся, ешся,** *гл.* Достукиваться, достучаться. *Їде милий на коні, під вікно він під'їжжає та й достукується, та й догуркується.* Лавр. 26.

До́ґа, ґи, *ж.*=**Клепка** (въ деревянной посудѣ). Шух. I. 249.

Догі́дґатися, ґаюся, ешся, *гл.* Докапризничаться.

Догле́бати, баю, еш, *гл.* Доплестись, дотащиться. *Осе нам треба ще якось доглебати додому, ще верстов буде з п'ять.* Бракл. у.

Додава́ння, ня, *с.* Прибавленіе.

Додава́ти, додаю́, е́ш, сов. в. **дода́ти, да́м, даси́,** *гл.* Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить; придавать, придать. *До*

цього кожуха він менї додає п'ять карбованців. Сей менї хміль не буде заважати, а буде моєму серцю смілости додавати. Макс. (1849) 85. **Додава́ти ра́ди.** Совѣтоваться. *Стали ради додавати, відхіль Варни достаєати.* Гол. I. 3.—**ре́шту.** Доконать. *Піп йому додав решту: аж у Сібір завдано.* Лебедин. у.—**рук.** Употребить усиліе, приложить стараніе. *Додай рук, то вимієш до-діла.* Полт. у.—**слова́ми.** Донимать рѣчами. *Нажене Немерівну, то й не б'є, та все її словечками додає: чи ти в мене служаночки не маєш?* Чуб. V. 894.

Додава́тися, даю́ся, єшся, сов. в. **дода́тися, да́мся, даси́ся,** гл. Прибавиться, приложиться. *Лучче шукайте царства Божого, а се все додасться вам.* Єв. Лк. XII. 30.

Додави́тися, влю́ся, вишся, гл. Давя, дойти до кого, чего. Въ сказкѣ. *Кіт давай зараз миші давити, давай давити, та додавився до самого їхнього* (мишачого) *царя.* Мнж. 56.

Додатко́вий, а, е. Прибавочный.

Дода́ток, тку, *м.* Прибавленіе, добавленіе, прибавка. *Нум міняться на коні! Кілько додатку хочете?* Каменец. у. **В дода́ток.** Въ додачу; къ тому же, при томъ. *Удався він високий, здоровий та ще в додаток був великий характерник.* Стор. I. 97. Ум. **Дода́точок.** *І курочку дарую, а півничка в додаточку—люби мене, мій батечку.* Млр. л. сб. 345.

Додба́ти, ба́ю, єш, гл. Дополнить. *Ніхто його не додбав, а ні розруйнує.* Шевч.

Додержа́ти, ся. См. **Додержувати, ся.**

Додержува́ння, ня, *с.* Соблюденіе.

Додержувати, жую, єш, сов. в. **додержа́ти, жу, жиш,** гл. 1) Додерживать, додержать, придерживать, придержать. *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаечки звита, що ти мене додержала з вечора до світа.* Мет. 45. 2) Соблюдать, соблюсти. *Фарисеї і всі жиди, поки по локіть не помиють рук, не їдять, додержуючи переказу старших.* Єв. Мр. VII. 3. 3) Придерживаться, придержаться. *Додержуй корчми!* (Иронія). Ном. № 11666. 4) **Додержати слова.** Сдержать слово. *Додержав таки Кирило Тур свого слова, що все хвалився тою горною горою.* К. ЧР. 417. *Постіль буде шовкова, додержить ляшок слова.* Мет. 9. 5) **Додержувати вірности.** Оставаться вѣрнымъ. *Додержав їй вірности 24 роки.* К. МХ. 5. 6) **Додержувати ва́рти.** Сторожить, быть на часахъ, держать сторожу. *Беньєкетує шляхта, граючи в карти, а козаки лейстровики додержують варти.* К. Досв. 10.

Додержува́тися, жуюся, єшся, сов. в. **додержа́тися, жуся, жишся,** гл. 1) Сохраняться, сохранится. *Додержалося до нашого часу воно.* 2) Соблюдаться, соблюстися.

Додзвони́тися, нію́ся, нишся, гл. Дозвониться.

Додзьо́бати. См. **Додзьобувати.**

Додзьо́бувати, бую, єш, сов. в. **додзьобати, баю, єш,** гл. Доклевывать, доклевать. *Грушку додзьобав.* К. Дз. 140.

Додиба́ти. См. **Додибувати.**

Додиба́тися, баюся, єшся, гл. Ходить (о старикѣ), пока случится бѣда.

Додиба́тися, баюся, єшся, гл. Ходить (о старикѣ), пока случится бѣда.

Додиба́ти, баю, єш, сов. в. **додиба́тися, баюся, єшся,** гл. Доходить, дойти съ трудомъ. *А я ледве додибала до вашої хати.* Шевч. 112.

Додивля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **додиви́тися, влю́ся, вишся,** гл. 1) Присматриваться, присмотрѣться. *А дячки додивляються, читать книги помиляються.* Чуб. V. 1166. 2) Досматриваться, досмотрѣться, замѣчать, замѣтить. *Ольга додивилась, що на тому молодому лиці не видко було й сліду сміху.* Левиц. Пов. 137.

Додівчити, чу, чиш, гл. Сохранить дѣвственность, пробыть дѣвушкой до самаго выхода замужъ. Вх. Лем. 410.

Доді́льна соро́чка. Рубаха цѣльная изъ односортнаго полотна безъ підточки. Чуб. VII. 426.

Додля́тися, для́юся, єшся, гл. Домедлить, домѣшкаться. *Додлялись таки, поки дощ пішов.* Черниг. у.

Додму́хатися, хаюся, єшся, гл. Дуть до чего нибудь, до какого нибудь случая.

Додмухну́ти, хну́, не́ш, гл. Дохнуть до чего-либо.

Додо́лу. Єв. I. VIII. 6. См. Діл. Ум. **Додо́ленку, додо́лоньку, додо́лочку.** Чуб. V. 364.

Додо́му, додо́моньку, додо́мочку, *нар.* Ум. отъ **додому.**

Додо́му, *нар.* Домой. *Іде додому мій миленький.* Мет. *Прихожу я додому,—нема мого пана.* Чуб. V. 1, *Уже сонце на лану, я додому полену.* Чуб. III. 248. Ум. **Додо́моньку, додо́мочку.**

Вернись, сину, додомоньку, змию тобі головоньку! Бал. 30. *Кличе мати сина з коршми додомочку.* Чуб. V. 33. *Вони напасуться, водиці нап'ються і додомку притрясуться.* Мил. 41.

Додрібуши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Дѣлать быстро слѣдующія одно за другимъ движенія до какого либо времени, случая. *Взяв москаль ціпа і почав швидко-швидко ним дрібушити.... Добрібушився москаль, що батьків бич та зачепив москалевого.* Грин. II. 207.

Додру́жбити, блю, биш, *гл.* Пробыть дру́жбою (см. **Дру́жба** во 2-мъ знач.) до какого либо случая. *І ти дружбо, і я дружбо, оба сьмо сі дружби, ой вже ми ся додружбили вояцької служби.* Гол. II. 803.

Додума́ти, ся. См. **Додумувати, ся.**

Додумувати, мую, еш, сов. в. **додума́ти, маю, еш,** *гл.* 1) Окончить думать. *Ще й не додумала Христя своїх думок.* Мир. Пов. I. 158б. 2) Придумывать, придумать. *Пішов.... додумать, як би то скувать кайдани на римлян.* Шевч. 642.

Додумуватися, муюся, ешся, сов. в. **додума́тися, маюся, ешся,** *гл.* Додумываться, додуматься. *Думаю, не додумаюсь.* Г. Барв. 390.

Дожартува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Дошутиться. *От ви й дожартувалися з своєю унією.* Хата. 154.

Дожа́ти, ся. См. **Дожинати, ся.**

Дожда́ти, жду́, де́ш, *гл.*=**Діждати.** *Ой як дождеш до осени, буду я твоя.* Чуб.

Дожда́тися, жду́ся, дешся, *гл.*=**Діждатися.** *Ждав, ждав змій, та й не дождався.* Рудч. Ск.

Дожеврі́ти, рію, еш, *гл.* Дотлѣть, догорѣть безъ пламени.

Доживати, ва́ю, еш, сов. в. **дожи́ти, живу́, ве́ш,** *гл.* 1) Доживать, дожить. *Бог його зна, як мені й віку доживати.* ЗОЮР. I. 9. 2) Доживать, дожить до чего, дождаться. *Може доживу я, що на Україні людську воленьку побачу.* К. Досв. 168.

Доживатися, ва́юся, ешся, сов. в. **дожи́тися, живу́ся, ве́шся,** *гл.* Доживаться, дожиться. *Бачимо, бачимо, вразький сину,—дармо, що ти гетьман,—до чого ми в тебе дожилися.* К. ЧР. 375.

Дожида́ння, ня, *с.* Ожиданіе. *Вранці у їх весіллячко, кінець дожиданню.* Млр. л. сб. 145. *Помертвіють люде від страху та дожидання.* Єв. Л. XXI. 26.

Дожида́ти, да́ю, еш, сов. в. **ді(о)жда́ти, ждý, деш,** *гл.* Дожидать, дождаться, ожидать, поджидать. *Добре роби, доброго й кінця дожидай.* Ном. № 7178. *Ой я тебе, козаченьку, що-дня дожидаю.* Мет. 7. *Щоб ти не діждав сонечка праведного побачити!* Ном. № 3770. *Не діждуть вони сього, невірні душі!* К. ЧР.

Дожида́тися, да́юся, ешся, сов. в. **ді(о)жда́тися, ждýся, де́шся,** *гл.* Дожидаться, дождаться, ожидать. *Дожидайся ж мене, серденятко моє, гей, та до себе в гості.* Мет. 23. *Ой діждуся я вечорини, та й піду я до дівчини.* Лавр. 144. *Коли б Марка діждатися!* Шевч. 112.

Дожи́н, ну, *м.* Конецъ жатвы.

Дожина́ння, ня, *с.* Дожинаніе.

Дожина́ти, на́ю, еш, сов. в. **дожа́ти, дожну́, не́ш,** *гл.* Дожинать, дожать. *Та щоб дожать до ланового, ще копу дожинать пішла.* Шевч.

Дожина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **дожа́тися, жну́ся, не́шся,** *гл.* Дожинать, дожать до извѣстнаго предѣла. *Пішла в поле жать. Дожалася до долини,—сіла спочивать.* Грин. III. 314.

Дожирува́тися, ру́юся, ешся, *гл.* Дошалиться. *Дожирувалися, що й миску з столу звалили.* Харьк. г.

Дожи́ти. См. **Доживати.**

Дожи́тися. См. **Доживатися.**

Дозбира́ти, ра́ю, еш, *гл.* Окончить собирать. *Підожди, ось дозбіраю останні яблука, то й підемо.*

Дозві́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **дозві́датися, даюся, ешся,** *гл.* Навѣдываться, навѣдаться, посѣщать, посѣтить. *Сивий орле, сивий орле, ти всюди літаєш, ачей ти ся до милого мого дозвідаєш.* Гол. III. 391.

Дозві́л, волу, *м.* Позволеніе, разрѣшеніе. *То прошу ж у вас дозволу бувати в гостях у ваших рідних.* Левиц. Пов. 329.

Дозві́лля, ля, *с.* 1) Досугъ, свободное время. *Троянці покотом лежали і на дозвіллі добре спали.* Котл. Ен. *Так на дозвіллі добре виспавсь.* Черк. у. 2) Привольe. *У лісі на дозвіллі, то добре волам пастись.* Черк. у.

Дозві́льний, а, е. Привольный.

Дозво́лити. См. **Дозволя́ти.**

Дозволі́ння, ня, *с.*=**Дозві́л.** Левиц. I. 310. *За господським дозволінням, за риб'я-*

чим приказанням, щоб було гризище, кісілище і бухан хліба. Рудч. Ск. II. 86.

Дозволя́ти, ля́ю, єш, сов. в. **дозво́лити, лю, лиш**, *гл.* Позволять, позволить, дозволять, дозволить, разрѣшать, разрѣшить. *Не дозволяв говорити бісам.* Єв. Мр. I. 34. *Не дозволю кров людскую марне розливати.* К. Досв. 218.

Дове́нний, а, е. Длиной до земли. *Борода, коси та доземна одежина вже свідчили, що не проста людина йде, а батюшка.* Св. Л. 10.

Дозира́ти, ра́ю, єш, сов. в. **дозрі́ти (дізрі́ти), рю́, ри́ш**, *гл.* 1)=**Доглядати, доглянути**. Вх. Лем. 410. *Не будеш дітох моїх дозирати.* Мет. 351. *Треба пильно тих лукавих ходів дозирати.* К. Досв. 201. 2) Видѣть, увидѣть. Вх. Уг. 236.

Дозира́тися, ра́юся, ешся, *гл.*=**Доглядатися**. Г. Барв. 523. *Набере та й несе: хто там хиба дозирається.* Лебедин. у. *Ти до моєї пелени не дозирайся.* Черниг. г.

Дозімува́ти, му́ю, єш, *гл.* 1) Дозимовать, дожить зиму. 2) Докормить до конца зимы скот. *Шкапина здихає і нічим дозімувати,—позичте хоч в'язку сіна.* Грин. II. 208.

Дові́р, зо́ру, *м.* Досмотръ, присмотръ, надзоръ. Стор. МПр. 70.

Дозі́рній, я, е. Бывающій до зари, ранній. *Я вмивала своє личко раннею дозірньою росою.* Левиц. I. 37.

Дознава́ння, ня, *с.* 1) Узнаваніе, развѣдываніе. 2) Испытаніе, изслѣдованіе.

Дознава́ти, наю́, єш, сов. в. **дозна́ти, на́ю, єш**, *гл*, 1) Узнавать, узнать, разузнавать, разузнать. *Треба піти до кузні дознати, чи віз уже готовий.* Зміев. у. *Ніхто не може дознати Божої тайни.* Чуб. Ш. 366. *Ой коли б же я дознала свою гірку долю, не пішла б же я і заміж, не пішла б ніколи.* Мет. 307. *Дáти мýдрости дозна́ти.* Исполнить мудростью. *Святого Бога просить-хвалить, щоб дав їм мудрости дознати,—гетьмана доброго обрати.* Шевч. 234. 2) Узнавать, узнать, испытывать, испытать, извѣдывать, извѣдать. *Дознавали наші предки тяжкої наруги.* К. Досв. 16. *Ми родимось турботи дознавати.* К. Іов. 11. *Під час пригоди дознати приятеля.* Ном. стр. 289. № 9528. См. Дізнава́ти.

Дознава́тися, наю́ся, а́ешся, сов. в. **дозна́тися, на́юся, ешся**, *гл.* Узнавать, узнать. *Ледве лихо дозналося, де люде живуть.* Ном. № 2009. *Думав, що вона його любить так, як він її. А далі й дознавсь, що вже щось непереливки з жінкою.* Рудч. Ск. I. 172. См. **Дізнаватися**.

Дозоли́ти. См. **Дозоля́ти**.

Дозолоти́ти. См. **Дозолочувати**.

Дозоло́чувати, чую, єш, сов. в. **дозолоти́ти, чу́, тиш**, *гл*, Оканчивать, окончить позолоту. *На дворі просо молотять, а в хаті косу золотять; на дворі домолочують, а в хаті дозолочують.* Грин. III. 509.

Дозоля́ти, ля́ю, єш, сов. в **дозоли́ти, лю́, лиш**, *гл.* Допекать, допечь кому нибудь. *Хиба я не знаю, як їм* (вівцям) *оцей дощ дозоля?* Мир. ХРВ. 51.

Дозо́рець, рця, *м.* Наблюдатель, надсмотрщикъ, дядька.

Дозо́рний, а, е. Наблюдающій, надсматривающій.

Дозо́рця, ці, *м.*=**Дозорець**.

Дозрі́вати, ва́ю, єш, *гл.* Видѣть, узрѣвать. *І сонця правди дозрівать в німецькі землі, у чужиї претеся знову.* Шевч. 211.

Дої́дати, да́ю, єш, сов. в. **дої́сти, їм, їси́, їсть, їмо́, їсте́, їдя́ть**, *гл.* 1) Доѣдать, доѣсть. 2) Ѣсть въ достаточномъ количествѣ, насыщаться. *Чого ізмарніло твоє личенько? Чи не допивала, чи не дої́дала?* Чуб. V. 928. *Як не дої́си, то й святого продаси.* Ном. № 9803. *На́ ж тобі, милий, вечеру з обідом, не дої́си страву, то намагай хлібом.* Чуб. III. 127. 3) Наскучать, наскучить, досаждать, досадить. *Ну та й дої́да клята корова, що все втікає.* Каменец. у. *Мені найбільше дої́дає Рутульський Турн, собачий син.* Котл. Ен. *Чи я тобі, матінко, дої́ла, що я в твоїй світлонці сиділа.* Свад. п. Также и безлично. *Виведь мене од батенька: вже мені у батенька дої́ло.* Свад. п.

Дої́дливий, а, е. Докучливый, надоѣдливый. *Слухати дої́дливих річей.* Мир. Пов. II. 53.

Дої́жний, а, е. Сытный.

Дої́жно, *нар.* Сытно, достаточно ѣды. *Чи дої́жно, чи доліжно тобі?* Ном. № 10387.

Дої́ждати, джа́ю, єш, *гл.*=**Дої́здити**. 1) *Ой став коник приставати, до дівчини дої́ждати.* Нп. 2) *Пан-отець у нас дої́ждає, а живе на парафії вдовиця.* Св. Л. 193.

Доїзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **доїхати, їду, деш**, гл. 1) Доѣзжать, доѣхать, подъѣзжать, подъѣхать. *Не доїздячи верстов зо дві чи зо три до Киева, взяли вони у ліву руку.* К. ЧР. 3. *Не доїздячи Солодьків, коримa стоїть.* Св. Л. 169. 2) Наѣзжать, наѣхать. *Ой як узяли наші чумаченьки з під байраку виходити, ой як узяли вражі здобишники частом до нас доїздити.* Мет. 454. 3) **Доїхати кінця́.** Насолить. *А вже я тобі доїду кінця!* Ном. № 3651.

Доїльниця, ці, *ж.* Доильщица. *Така з неї доїльниця, що боїться й до корови приступитись, а не то щоб потягти як слід.* Харьк. у.

Доїння, ня, *с.* Доеніе. Зміев. у.

Доїсти. См. **Доїдати.**

Доїстися, їмся, їсися, *гл.* Доссориться. *Зперши почали жартувати, а потім доїлися до того, що один другому і очі захаркали.*

Доїти, дою, їш, *гл.* Доить. *Дівка пішла корови доїти.* Рудч. *Тоді їде Петрусичок, як доють овечки.* Чуб. *Дій ті корови, що од батька нагнала.* Мет. 49.

Доїтися, дою́ся, їшся, *гл.* Доиться. *Приспоряй, Господи, Божу росу, щоб коровки доїлися.* Ном. № 11577.

Доїхати. См. **Доїжджати.**

До́йда, ди, *ж.* Охотничья собака, ищейка. Закр. *Лис хвостом виляє, як дуже дойда налягає.* Котл. Ен. IV. 10.

До́йка, ки, *ж.* Мамка, кормилица въ Угорщинѣ. Вх. Уг. 236.

Дойна́ти, ка́ю, єш, сов. в. **дойна́ти, дойну́, не́ш**, *гл.*=**Дійнати.**

Дойна, *прил.*=**Дійна.**

Дойня́к, кý, *м.*=**Дойняк.** Гол.

Дойня́ця, ці, *ж.*=**Дійниця.** Мет. 212. Млр. л. сб. 269. Мет. 341. Ум. **Дойничка.**

Дойня́к, кý, *м.* Дойный скотъ. *Та ще к тому убогий: сорок тисяч дойняку, яловнику без ліку.* Чуб. V. 415.

Дойня́ти. См. **Дойнати.**

Дойня́чка, ки, *ж.* **Корóва-дойня́чка.** Дойная корова. О. 1861. X. 133.

Дойо́к, йка́, *м.*=**Дійка** 1. Шух. I. 193, 194.

Дойти́, ду́, деш, *гл.*=**Дійти.**

Дойчити, чу, чиш, *гл.* Быть кормилицею, кормить грудью. Угор.

Док. См. **Доки.**

До́каз, зу, *м.* Явная улика, обвиненіе. *Доказ маю; хто вкрав.* Каменец. у. *На кого маєте пеню,—скажіть; я брата рідного не пожалію, аби б по правді доказ був,—так сказав голова.* Кв. *По доказу то було трусють горілку, а нападьом справник не дозволяв трусить так здря, ні, було за це й дрюка.* Харьк.

Доказа́ти. См. **Доказувати.**

Дока́зка, ки, *ж.* Оговоръ. *Раз тільки був на допросі по доказці.* Екатер. г.

Доказування, ня, *с.* 1) Договариваніе до конца. 2) Дѣланіе, совершеніе чего либо. 3) Попреки.

Дока́зувати, зую, єш, сов. в. **доказа́ти, жу́, жеш**, *гл.* 1) Договаривать, договорить. *„Оттут з муштри виглядала, оттут розмовляла, а там.... а там.... сину, сину!..“ та й не доказала.* Шевч. 69. 2) Показывать, показать, дѣлать, сдѣлать, продѣлывать, продѣлать. Котл. НП. 388. К. ЦН. 219. О. 1861. XI. 104. МВ. (О. 1862. III. 41). *Дай нам, мати, доказати, що ми—рідні діти тих великих, що за правду гинули на світі!* К. Досв. 33. *Чого прозьба не докаже, те докажуть буки.* Ном. *Бачить Бог, що москаль такі штуки доказує над смертю,—велів йому іти, куди хоче.* Чуб. I. 319. 3)—**кому.** Укорять, укорить кого; попрекать, попрекнуть; грубо говорить, грубо сказать. *Коли б мені на чужині хоч одна людина,—ніхто б мені не доказав, що я сиротина.* Мет. 58. *Було старий і стане доказувати жінці: на яку ми його (сина) радість вигодували? Який з його хазяїн буде?* Стор. I. 60. *Вона мені щодня добре докаже. Того ж бо я й тужу: твоїй матері не вгожу.. Постелю постіль—не ляже,—моєму серденьку докаже.* Мет. 264. 4) Обвинять, обвинить, уличать, уличить. *„Що ж роблять у Білій Церкві наші гетьмани Потоцький та Калиновський?“—Одібрав і од їх листи: один на другого доказує,—видко, що нема між ними доброї згоди.* Стор. MIp. 89. 5) Быть въ состояніи, умѣть, съумѣть сказать, разсказать, пояснить. *От про камінь тіки я не докажу, чи взяв його хто, чи він там.* Драг. 11. *Чи на сій худобі жив, чи, може, й на другій,—сього тобі не докажу.* О. 1861. X. 26.

Дока́вчик, ка, *м.* Уличитель. *Хоть його і під суд оддадуть, та як доказчиків нема, то так він і надіється, що йому все так і минеться.* Кв.

Дока́вчиця, ці, *ж.* Уличительница.

Доканáти, нáю, еш, *гл.* 1)=**Доконати**. 2) Окончиться. *Ет, вісім доканає літ, як часто, часто цілі ночі без сну мої морились очі.* Мкр. Г. 58.

Доканди́бити, блю, биш, *гл.* Дотянуть до извѣстнаго времени, скупо пользуясь чѣмъ. *Чи стане, чи не стане нам хліба доканди́бити?* Зміев. у.

Докатáти, тáю, еш, *гл.* Спѣшно окончить что-либо дѣлать. *Докатав до самого краю.* Ном. № 1823.

Докачáти. См. **Докачувати**.

Докáчувати, чую, еш, сов. в. **докачáти, чáю, еш**, *гл.* Докатывать, докатать бѣлье.

Докваси́ти, ся. См. **Доквашувати, ся**.

Докваш́увати, шую, еш, сов. в. **докваси́ти, шу, сиш**, *гл.* Доквашивать, доквасить. *Треба доквасити огірки.*

Докваш́уватися, шуюся, ешся, сов. в. **докваси́тися, шуся, сишся**, *гл.* Доквашиваться, докваситься.

Докéпкатися, каюся, ешся, докепкувáтися, кýюся, ешся, *гл.* Допутиться, доиздѣваться до того, что....

Дóки и **док**, *нар.* 1) Доколѣ, до какихъ поръ. *Доки тобі пустувати? Доки буду мучить душу і серцем боліти?* Шевч. 2) Пока. *Доти лях мутив, доки не найвся.* Ном. *Доти-м я тебе вірко кохала, доки-м нещирість твою дознала.* Чуб. V. 386. **Дóки тéплий**. До полусмерти (бить). (Бив) *доки теплий.* Св. Л. 161. **Не дóки**. Не безъ конца же. *„Пора б уже їх в хату звати“,—сказав я старостам своїм,—„та молодих за стіл сажати,— не доки тут стояти їм!“ Добре було нашим батькам на Вкраїні жити, док не знали наші батьки панщини робити.* Гол. I. 20.

Докúдати, даю, еш, *гл.* Добросать.

Докидáти, дáю, еш, сов. в. **докúнути, ну, неш**, *гл.* Добрасывать, добросить. *Кругленьким, маленьким до неба докинеш.* Ном. стр. 297, № 228.

Докисóати, сáю, еш, сов. в. **докúснути, ну, неш**, *гл.* Докисать, докиснуть.

Дóків, *нар.*=**Доків**. *Доків була я в мамочки, куди йшла,—співала.* Гол. I. 122.

Дóкіль, докіля, *нар.*=**Доки**. Дещо. 119. *Вража ж тебе мати знає, докіль тебе, молодице, ждати.* Чуб. V. 549.

Докінчáння, ня, *с.* Окончаніе, довершеніе.

Докінчáти, чáю, еш, *гл.*=**Докінчити**. *Чи менї по тобі сумом сумувати, чи твою роботу взяти докінчати? Докінчаю, брате, не загину марне!* К. Досв. 137. *А докінчав Бог дня сьомого діло своє, що зробив.* К. Св. П. 1 кн. М. II. 2.

Докінчúти. См. **Докінчувати**.

Докíнчувати, чую, еш, сов. в. **докінчúти, чý, чúш**, *гл.* Оканчивать, окончить. К. (О. 1861. VI. 33).

Докíр, кóру, *м.* Укоръ, укоризна. *Докір тому, хто при лихові вдається до шинку.* Ном. № 922. *Докором серця не вражає. В словах її почувся докір.* Левиц. Пов. 69.

Докíрливий, а, е. Укоризненный.

Докíрливо, *нар.* Укоризненно.

Докíрний, а, е=**Докірливий**.

Докíрник, ка, *м.* Укоритель.

Докла́д, ду, *м.* Докладъ, добавочные матеріалы. *Як добрий доклад до тіста, то й паляниці добрі будуть.* Лебедин. у. *Нема докладу, тим і не роблю.*

Докладáння, ня, *с.* 1) Докладываніе. 2) Прибавленіе. 3) Изложеніе. 4) Насмѣшка.

Докладáти, дáю, еш, сов. в. **докласти, дý, дéш**, *гл.* 1) Докладывать, доложить, прилагать, приложить. **Докладáти праці, докладáти рук**. Прилагать трудъ, прилагать старанія. *Люде, що в науці кохаються, що звикли не тілько очима дивитися, а ще й докладати розумної праці, щоб виясняти собі усе те, на що дивляться.* Дещо. 17. **Докладáти вóза**. Отколотить, убить. Ном. № 13185. Солдатъ. *Бываетъ и на старуху проруха. Не потачь, хозяинъ: у каждово есть свои блохи.* (О женѣ Михайла Чупруна). Михайло. *Борони, Боже! як (я я свою підстергг в чім,— тут би їй і доклав воза.* Котл. Моск. Чар., явл. X. 2) Прибавлять, прибавить, дополнять, дополнить. *Инчий розважає, а инчий тугу докладає.* Черк. у. *До книжок докладає своє розумне слово.* 3) Излагать, изложить обстоятельно, съ доказательствами. (О терпимыхъ отъ поляковъ и евреевъ притѣсненіяхъ). *Козаки й мужики у неділю рано, Богу помоливши, листи писали, і в листах добре докладали, і до пана Хмельницького у Полонне посилали.* Дума. *Начне їй докладать, бо розумна таки й голова була у його.* Стор. М. Пр. 153. 4) **Докладáти комý**. Насмѣхаться надъ кѣмъ. *Чує, як сміються в його, чує, як докладають йому.* Кв.

До́кладка, ки, *ж.* Острота насмѣшка. *Стіпний на докладки.* Ном. № 12899. *Почну.... глузувати.... Вже на докладки я лихий.* Кв.

Докладне́нько, *нар.* Ум. отъ **докладно**.

Докла́дний, а, е. Обстоятельный, подробный, точный.

Докла́дність, ности, *ж.* Обстоятельность, точность; подробность въ изложеніи.

Докла́дно, *нар.* Обстоятельно, подробно, точно. Ум. **Докладне́нько**. *Він на все докладненько з ласкою одвітував.* Г. Барв. 151.

Докла́сти. См. **Докладати**.

Докли́катися, чуся, чешся, *гл.* Дозваться. *Кликала батенька, не докликалася.* Чуб. *N.* 101.

До́кля, *нар.* Пока. *Не женися, Шугайку, доклясь молоденький.* Гол. Ш. 403.

Доко́бувати, вую, еш, сов. в. **докува́ти, кую́, е́ш**, *гл.* 1) Доковывать, доковать. 2) Оканчивать, окончить кукованье (о кукушкѣ).

Докóли, *нар.*=**Доки**. *Доколи, Господи, забудеш мене в напасті до кінця.* К. Псал. 26.

Доколі́шній, я, е. Но какое время существовавшій; когда то бывшій.

Доколі́нниці, ниць, *ж. мн.* Родъ длинныхъ чулокъ у гуцуловъ. Гол. Од. 72.

Доколі́нчитися, чуся, чишся, *гл.* Побить до того, что.... *Колінчив я, колінчив дурне порося, да й доколінчивсь, що там і здохло.* Г. Барв. 315.

Доколо́ти, ся. См. **Доколювати, ся**.

Доколю́вати, люю, еш, сов. в. **доколо́ти, лю́, леш**, *гл.* Докалывать, доколоть. ЗОЮР. I. 76.

Доколю́ватися, лююся, ешся, сов. в. **доколо́тися, лю́ся, лешся**, *гл.* Докалываться, доколоться.

Докомпоно́вувати, вую, еш, сов. к. **докомпонува́ти, ну́ю, еш**, *гл.* Оканчивать, окончить сочиненіе, произведеніе. *Я докомпоновував „Чорну Раду.“* К. XII. 10.

Доконá́ти, на́ю, еш, *гл.* 1) Довести до послѣдней крайности, доканать. *Я знаю, браття, рознеслась чутка, що вороги Лисенка доконали, закатували голодом в темниці.* Сніп. 45. 2)—**свого**. Добиться, достигнуть какой либо цѣли. *Та вже бим рачки ліз, а свого доконав.* Ном. № 3332. *Мушу доконати свого.* НВолын. у. 3)—**свого́ сло́ва**. Сдержать свое слово. *А чому ж ти свого слова не доконала? Казала, що зро́биш та й ні.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Ти, Марусю, неправду сказала, свого слова та й не доконала.* Грин. Ш. 235.

Доконáтися, на́юся, ешся, *гл.* Убѣдиться, испытать. *Я вже цім доконався.* НВолын. у. *Я вже тебе доконався, який то ти.* НВолын. у.

Доконе́чне, *нар.* Обязательно, непремѣнно. *А той доконечне щоб співати.* Чуб. *Та він доконешне був у селі.* Уман. у. *Доконечне треба.* О. 1861. VI. 77.

Доконе́чний, а, е. Обязательный, непремѣнный.

Доконтетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Докормить, прокормить до какого либо времени. *Віл той, що встав, каже.... „Хазяїн наш щось дуже мало наші має. До весни ще далеко,—чим він нас доконтетує до весни?* Драг. 3.

Докончáти, чáю, еш, *гл.*=**Докінчати**.

Докóнче, *нар.*=**Доконечне**. Дещо. 99. *Докónче привезу* (книжок). Левиц. Пов. 209.

Докопáти, ся. См. **Докопувати, ся**.

Докóпувати, пую, еш, сов. в. **докопáти, пáю, еш**, *гл.* Докапывать, докопать. *Ями докопаю.* Мет. 2.

Докóпуватися, пуюся, ешся, сов. в. **докопáтися, пáюся, ешся**, *гл.* Докапываться, докопаться. *Силою води не докопаєшся.* Ном. № 1088.

Докóра, ри, *ж.*=**Докір**. Мир. ХРВ. 269.

Докори́ти. См. **Докорати**.

Докóрище, ща, *с.* Упреки, укоры. Канев. у. *От як опізниться прийти, то вже й есть йому докорище од батька. Як зачнуть: ти до гулькі проворкий, а до роботи так ні. Та всяко, всяко.* Пирят. у.

Докорота́ти, та́ю, еш, *гл.* Дотянуть, довлачить. *Насилу ніч ту докоротала. Де мені смерти своєї дождати, альбо віка свого докоротати.* Мет. 349.

Докоря́ння, ня, *с.* Укоры, упреки; упреканіе. Грин. Ш. 383.

Докора́ти, ра́ю, еш, сов. в. **докори́ти, рю́, ри́ш**, *гл.* Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *Як будеш ти мені сими словами докоряти, не зарікаюсь я тобі самому з пліч голову як галку зняти.* Мет. 390. *Прийшов докорити світові за гріх.* Ев. I. XVI. 8.

Докоря́тися, ря́юся, ешся, *гл.*=**Докорати**. *Тепер докоряється, що не роблю нічого.* НВолын. у.

Докоси́ти, ся. См. **Докошувати, ся**.

Докоти́ти, ся. См. **Докочувати, ся.**

Докоха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* Любя достичь желаемаго. *Ой він її кохав, та не докохався,—вона його осудила, він не сподівався.* Мет. 78.

Доко́чувати, чую, еш, сов. в. **докоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Докатывать, докатить, прикатывать, прикатить.

Доко́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **докоти́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* Докатываться, докатиться, прикатываться, прикатиться. Мил. 214. *Не докотившись, застигали сльози.* К. ХП. 52.

Доко́шувати, шую, еш, сов. в. **докоси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Докашивать, докосить. *З одного кінця докошували, а з другого гребці гребли.* Г. Барв. 146.

Доко́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **докоси́тися, шу́ся, сишся,** *гл.* 1) Докашиваться, докоситься. 2) Косить до чего нибудь. *Докосивсь до ночі. Докосивсь, поки й косу увірвав.* Аф. 382.

Докрава́ти, ра́ю, еш, сов. в. **докра́яти, ра́ю, ра́єш,** *гл.* 1) Докраивать, докроить. *Кроють, шевці, кроють, та вже й докравають.* Чуб. V. 1086. 2) Дорѣзывать, дорѣзать.

Докрасува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Докрасоваться.

Докра́ювати, кра́юю, еш, *гл.*=**Докравати.**

Докра́яти. См. **Докравати.**

Докрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **докри́ти, кри́ю, еш,** *гл.* Оканчивать, окончить крыть. *Докривши клуні, вернусь я до діда.* Г. Барв. 178.

Докро́їти, кро́ю, кро́їш, *гл.*=**Докравати.**

Докрути́ти. См. **Докручувати.**

Докрути́тися, чу́ся, тишся, *гл.* Довертѣться, докружиться, докрутиться.

Докру́чувати, чую, еш, сов. в. **докрути́ти, чу́, тиш,** *гл.* Докручивать, докрутить, доверчивать, довертѣть.

Докува́ти. См. **Доковувати.**

Докува́тися, кую́ся, ешся, *гл.* 1) Доковаться. 2) Докуковаться.

Доку́ди, *нар.*=**Доки.** Закр.

Доку́ка ки, *ж.* Досада, хлопоты, надоѣдливость. *Докука мені з дітьми.* Черк. у. *Докука з свинями— допіру погодувала,—знов кричать.* Черк. у.

До́куль, *нар.*=**Доки́ль.** *І докуль чорт очі зав'язав, то дубину приготовив.* Рудч. Ск. I. 64.

I. Докупа́ти. См. **Докупувати.**

II. Докупа́ти, па́ю, еш, сов. в. **докупи́ти, пл'ю́, пиш,** *гл.* Докупать, докупить, прикупить. *Трохи не стане деревні на хату, треба докупити.*

Докупи́тися, па́юся, ешся, *гл.* Докупаться. *Докупався до того, що мало не втопився.*

Доку́пи, *нар.* Вмѣстѣ. Ком. I. 50.

Докупи́ти. См. **Докупати.**

Докупи́тися, пл'юся, пишся, *гл.* Употребляется преимущественно съ отриц. не. Не имѣть возможности купить. *Таке все дороге стало,—не докупишся.* Васильк. у. *Тяжка-важка чужа сторона: сіна-вівса не докупишся, хліба-соли не допросишся.* Грин. Ш. 627.

Докупля́ти, ляю, еш, *гл.*=**Докуповувати.**

Докупо́вувати, вую, еш, *гл.* Докупать, прикупать.

Доку́пувати, пую, еш, сов. в. **докупи́ти, па́ю, еш,** *гл.* Докупывать, докупать.

Докура́ти, ся. См. **Докурювати, ся.**

Доку́рювання, ня, *с.* Докуриваніе.

Доку́рювати, рюю, еш, сов. в. **докури́ти, рю́, риш,** *гл.* Докуривать, докурить.

Доку́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **докури́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Докуриваться, докуриться.

Доку́ча, чі, *ж.*=**Докука.** *Стали раду радити, кого в некрути взяти; взяли би-сьмо багача, буде пану докуча.* Чуб. V. 977.

Докуча́ння, ня, *с.* Надоѣданіе, неотступныя просьбы. *За-для докучання його вставши дасть йому.* Св. Л. XI. 8.

Докуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **доку́чити, чу, чиш,** *гл.* Надоѣдать, надоѣсть, докучать, докучить, досаждать, досадить. Шевч. 448. *Мухи йому не докучають, бо тоді ще ніяка нужа не буває.* Осн. 1862. V. *А старший хлопчик лазить, голосить та докуча матері.* Кв. *Ти вже ж мені та докучила та чужая та сторононька.* Лукаш. 11. *Біда докучила.* Мет. 66. *Я стала докучати своїй матері, щоб дала мені їсти.* Рудч. Ск. I. 79. Также безлично. Чуб. V. 10. *Повернусь на другий бік, або що, бо вже докучило одним боком лежати.* Рудч. Ск. II. 92.

Доку́чливий, а, е. Надоѣдливый, причиняющій безпокойство. Мир. Пов. I. 134. *Докучливі діти у Григора.* Каменец. у. *Докучливе допитування.* Мир. Пов. I. 140.

Доку́чливо, *нар.* Надоѣдливо. МВ. II. 196.

Долагоджувати, джую, еш, сов. в.

доля́годити, джу, диш, *гл.* Оканчивать, окончить починять что, долаживать, доладить. *Чи ти скоро долагодиш воза?*

Доля́джувати, джую, еш, сов. в. **доля́дити, джу, диш,** *гл.*=**Долагоджувати.**

Доля́дне. См. **Доладно.**

Доля́дній, я, е. 1) Пристойный, красивый. *Який Микола доладній парубок.* Васильк. у. *Багатих та доладніх уборів.* Левиц. I. 430. 2) Порядочный. *Доладній чоловік.* 3) Разумный, подходящій, хорошій. *Доладня рада.* Гліб. 52.

Доля́дно, доля́дне, *нар.* Красиво, порядочно, разумно, хорошо, основательно. *Чи то ж можно того назвати християнином, хто не знає навіть доладне про життя й діла Христові?* Дещо. 9. *Отак буде доладній.* НВолын. у.

Доладу́, *нар.* Какъ слѣдуетъ, кстати. *Доладу, як ложечка на меду.* Ном. № 6476. *Що зробите, то все не доладу.* МВ. I. 25. **Каза́ти доладу́.** Говорить дѣльно, толково. *Хто каже доладу, то ухо наставляй, а хоч і без ладу, то й тож не затикай.* Ном. № 6119.

Доля́жувати, жую, еш, *гл.*=**Доладжувати.**

Доля́зити, ля́жу, зиш, сов. в. **долі́зти, зу, зеш,** *гл.* 1) Долазить, долѣзть. 2) Добираться, добраться, дотаскиваться, дотащиться. *От і долізла до якогось писарчука у тяжиковому халатику.* Кв. *Як хан долізе до Криму.* Ном. № 5635.

Доля́пати. См. **Долапувати.**

Доля́пувати, пую, еш, сов. в. **доля́пати, паю, еш,** *гл.* Дощупываться, дощупаться. *Долапають його за боки: чи багато поросло сала; як до маслака долапають, то значить худий.* Драг. 2.

Доля́сити, ся=**Долясувати, ся.**

Доля́сувати, сую, еш, *гл.* Долакомиться.

Доля́суватися, суюся, ешся, *гл.* Долакомиться.

Долата́ти. См. **Долатувати.**

Долата́тися, та́юся, ешся, *гл.* Ставить заплаты до извѣстнаго предѣла. *Долатався до того, що латка на латці.* Пират. у.

Доля́тувати, тую, еш, сов. в. **долата́ти, та́ю, еш,** *гл.* Дочинивать, дочинить, оканчивать, окончить нашиваніе заплатъ. *Долатати кожуха.* Лубен. у.

Долега́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Донимать, досаждать. См. **долігати.** 2) Настаивать, упирать на. *Дак старий же долегав на те, щоб мерщій одружити сина.* Черном.

Доле́глий, а, е. Донимающій, настойчивый. См. **долі́глий.**

Доле́глість, вости, *ж.* Досада, непріятность.

Доле́жати, ся. См. **Долежувати, ся.**

Доле́жка, ки, *ж.* Плодъ, которому необходимо нѣкоторое время полежать, чтобы дозрѣть.

Доле́жування, ня, *с.* Долеживаніе.

Доле́жувати, жую, еш, сов. в. **доле́жати, жу, жиш,** *гл.* Долеживать, долежать. *Тепер ніч довга, як до ранку долежати, то й боки заболять.* Черниг. у.

Доле́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **доле́жатися, жуся, жишся,** *гл.* 1) Долеживаться, долежаться. *Долежалась таки торбина, настала й їй щасливая година: хазяїн взяв, повнісіньку червінцями й напхав.* Гліб. 47. 2) Дозрѣвать, дозрѣть отъ лежанія на солнцѣ, будучи уже сорваннымъ (о яблокахъ, грушахъ).

Доле́зувати, заю, еш, *гл.* Доплестись. *Така моя хідня: насилу долезла до вас.* Богодух. у.

До́ленька, до́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ до́ля.

Долеті́ти. См. **Долітати.**

Доливáння, ня, *с.* Доливаніе.

Доливáти, вáю, еш, сов. в. **доли́ти, долью́, ллє́ш,** *гл.* Доливать, долить. *Не допивай, не доливай—не будеш п'яний.* Ном. № 11449. *А моторна господиня кухлів доливає.* К. Досв. 113.

Доливáтися, вáюся, ешся, сов. в. **доли́тися, ллю́ся, ллє́шся,** *гл.* Доливаться, долиться.

Долига́тися, гаюся, ешся, *гл.* Добѣсться, дожраться до чего либо.

Долизáти, ся. См. **Долизувати, ся.**

Доли́зувати, зую, еш, сов. в. **долизáти, жу́, жеш,** *гл.* Долизывать, долизать.

Доли́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **долизáтися, жу́ся, жешся,** *гл.* Долизываться, долизаться.

Доли́на, ни, *ж.* Долина. Мет 79, 69, 102. Єв. Л. Ш. 5. *Ой по горах, по долинах, по широких украйнах, ой там козак похожає, у бандуру виграває.* Мет. 73. Ум. **Доли́нка, доли́ноньока, доли́ночка.** Ном. № 14228. Стор. I. 89. Мет. 79. Шевч. 262.

Доли́нистий, доли́нча(с)тий, а, е. Низменный.

Доли́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **доли́на.**

Долинкувáтий, а, е.=**Долинистий.**

Доли́нний, доли́новий, а, е. Относящійся къ долинѣ.

Доли́нонька, доли́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **доли́на.**

Доли́ну́ти, ну, неш, *гл.* Долетѣть.

Долинія́нин, ка, *м.* Житель долинъ.

Доли́ти, ся. См. **Доливати, ся.**

До́лище, ща, *с.* Увел. отъ доля? *Чи таке долище, чи таке дворище?* Ном. 2134.

До́лі, *нар.* Внизу, на землѣ, на полу. *Долі посідали.* Млр. л. сб. 83. *Хоч долі, аби в своїй волі.* Ном. № 8915. *А гайдамаки положили Дрію долі та насипавши йому на голу спину порохy, запалили і драли греблом.* ЗОЮР. І. 248.

Доліа, *нар.* 1) На землю, внизъ. *Нераз мі ся долів оком сльози покотили.* Гол. IV. 453. 2) Внизъ по теченію. *Ой пустимо ж ся на тихий Дунай, долів Дунаєм під Царгород.* АД. І. 1.

Долівка, ки, *ж.* Земляной полъ, вымазанный глиною. Вас. 194. Сим. 2. Чуб. VII. 383. *Скриня... одчинена, розбитий замок лежить коло неї на долівці.* Кв. Ум. **Долівонька, долівочка.**

Долівни́ць, *нар.* = **Долізиць.** Шух. І. 211.

Д лівонька, долівочка, ки, *ж.* Ум. отъ **долівка.**

Долігáти, гáю, еш, *гл.* = **Долегати.** *Кінь знає, як му сідло долігає.* Ном. № 2358. *До кого долігає, там рукою сягає.* Ном. № 9750.

Долігливий, а, е = **Долегливий.** *А вже батько у позивах долігливий: поти грошї тратить, поти пнеться, поки свого доб'ється.* Черном. *Нужда долилива, що їсти нічого.* Вадк. у.

Долігливість, вости, *ж.* = **Долегливість.**

Доліжно, *нар.* Возможно вволю лежать. *Чи доїжно, чи доліжка тобі? (питає наймичка наймичку).* Ном. № 10387.

Доліти. См. **Долазити.**

Долізиць, *нар.* Лицомъ къ землѣ, внизъ.

Долізіж, *нар.* Ногами внизъ къ землѣ.

Долі́пи́ти. См. **Доліплювати.**

Доліплювати, люю, еш, сов. в. **доліпи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Оканчивать, окончить лѣпить. *Тим часом пирогів долілили.* Г. Барв. 158

Доліський, а, е. Нижній, внизу находящійся. Kolb. I. 92. Шух. І. 36.

Долітáти, тáю, еш, сов. в. **долетíти, чý, тúш,** *гл.* Долетать, долетѣть. *Хоть високо, невисоко, треба долітати.* Мст. 7. *Долетіти до сонця.* Ком. І. 23.

Долітцé, цá, *с.* Ум. отъ **долото.**

Долічúти, ся. См. **Долічувати, ся.**

Долічувати, чую, еш, сов. в. **долічúти, чý, чиш,** *гл.* Досчитывать, досчитать. *Нас волів та все лічив* (зорі), *а перед світом заснув, то й не долічив.* ЗОЮР. І. 231.

Долічувáтися, чуюся, ешся, сов. в. **долічúтися, чýся, чишся,** *гл.* Досчитываться, досчитаться. *Однієї дружечки, однієї квіточки, однієї маківочки та й не долічаться.* Г. Барв. 208.

Долішній, я, е. Внизу лежащій, нижній. См. **доліський.**

Долля́ти, ля́ю, еш, *гл.* = **Долити.** *Що надідять, то й долляють.* Херс.

До́лник, ку, *м.* Мѣра жидкости въ двѣ осьмушки. Мнж. 179.

До́лов, *нар.* Низомъ. *Ой долов, долов на полонині.* Гол. II. 38.

Доловúти. См. **Доловлювати.**

Долóвлювати, люю, еш, сов. в. **доловúти, влю́, виш,** *гл.* Долавливать, доловить.

Доложúти, жу́, жиш, *гл.* 1) = **Докластн.** *Рук добре доложить.* Ном № 9959. 2) Доложить. *Щоб туди люде не ходили, із криниці води не носили, Івася та й не розбудили і батеньку та й не доложили.* Бал. 68.

Долóк, лку, *м.* Ум. отъ **І діл.**

Доложúна, ни, *ж.* = **Домовина.** Чуб. II. 69. Мил. 168.

Долóнечка, ки, *ж.* } Ум. отъ **долóня.**
Долóнька, ки, *ж.* }

Долóнько, ка, *м.* Ум. отъ **І діл.**

Долоньковúй, а, е. ? *Долоньковий табак.* Черкас. у.

Долóня, ні, *ж.* Ладонь. *Свербить долоня проти чогось.* Ном. № 306. *Тоді, як на долоні волосся поросте.* Никогда. Ном. № 5489. Ум. **Долóнечка, долóнька, долóшка** *І в долонечки вже плеще.* МВ. І. 98. *Вони такі раді, що аж у долошки плещуть.* Федьк.

Долотó, тá, *с.* Долото. *Ув умілого і долото рибу ловить.* Ном. № 6019. *Довбав долотом на дриветні.* Левиц. Пов. 150. *Покочу я долото, всі дівочки в болото.* Млр. л. сб. 351. Ум. **долітцé.** Шух. І. 277, 284.

До́лочко, ка, *м.* Ум. отъ I дiл.

Доло́шка, ки, *ж.* Ум. отъ **доло́ня.**

Долуба́й, ба́ю, *м.* и **Долуба́йка, ки**, *ж.* Огурецъ, выѣденный курами. НВолын. у.

Долуба́ти, ба́ю, ешъ, *гл.* = **Длубати.** *Почав долубать. Продолубав таку вже дiрочку, що й кулак улiзе.* Грин. Ш. 336.

Долуба́тися, баюся, ешся, *гл.*=**Довбатися, длубатися.**

Долу́зати, заю, ешъ, *гл.* Долущить (семечки). *Долузати насiння.* Василь. у.

Долупа́ти, па́ю, ешъ, *гл.* Окончить отковыриваніе, отдѣленіе слоевъ или отламываніе чего.

Долупа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Окончиться—объ отковыриваніи, отдѣленіи слоевъ или отламываніи чего.

Долупи́ти, плю́, пиш, *гл.* Окончить сдираніе чего-нибудь.

Долупи́тися, плю́ся, пишся, *гл.* Дошелушиться.

Долу́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **долу́патися, паюся, ешся.** Доискиваться, докапываться. *Люде й не долупуються, куди то грошi йдуть.* Каменец. у.

Долуча́ти, ча́ю, ешъ, сов. в. **долучи́ти, чу́, чиш**, *гл.* Прибавлять, прибавить.

Долу́щити, ся. См. **Долущувати, ся.**

Долу́щування, ня, *с* Окончаніе вылущиванія.

Долу́щувати, щую, ешъ, сов. в. **долу́щити, щу, щиш**, *гл.* Оканчивать, окончить вылущиваніе. *Ось квасолi долущу та й пiду.* Богодух. у.

Долу́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **долу́щитися, щуся, щишся**, *гл.* Оканчивать, окончить вылущиваться, шелушиться.

До́льнiй, я, е. Нижній. *Рад я жить над горою, кину дольню перть.* Чуб. Ш. 18.

Долю́блювати, люю, ешъ и **долюбла́ти, ла́ю ешъ**, *сл.* долюблювать. *Е, не долюблювала жидова тих казенних.* Стор. I. 237. *Не долюбляв тiльки батько удови.* МВ. II. 79.

До́ля, лi, *ж.* 1) Участь, удѣлъ, жребій, судьба. *Моя доля терпiти. Така тобi, доню, доля- судилася.* Метл. *Горе ж менi, горе, нещасная доле,—виорала дiвчинонька мислоньками поле.* Чуб. V. 6. 2) Счастливая судьба. *Пошли йому, Господи, щастя й долю.* К. ЧР. 67. *В того доля ходить полем, колоски збiрає, а моя десь ледащиця за морем блукає.* Шевч. 41. *Нема йому щастя-долi.* Мет. 461. 3) Раст. Sempervivum globiferum. L. ЗЮЗО. I. 136. Ум. **До́ленька, дбле́чка.** Чуб. V. 555. *Бiдна моя головонька, доленька нещасна!* Мет. 65. *А я, доленько, в неволi помолюся Богу.* Шевч.

Дом, му, *м.*=**Дiм.** Чуб. Ш. 177.

I. **До́ма, ми**, *ж.*=**Дiм** *Своя дома.* Рк. Левиц. *Занесеш до' моєї домы.* Грин. II. 81. *Прийшов... до своєї домы.* Грин. III. 369.

II. **До́ма**, *нар.* Дома. *Чом не хочеш ти робити i дома сидiти?* Чуб. Ш. 148. *Батько й мати поїхали до родичiв.., дома зостались хлопцi.* Ком. II. 68.

Домага́ння, ня, *с.*=**Домагання.**

Домага́тися, га́юся, ешся, *гл.*=**Домогатися.** Ном. № 5342.

Дома́вати. См. **Домазувати.**

Дома́зувати, зую, ешъ, сов. в. **дома́зати, жу, жеш**, *гл.* Домазывать, домазать. *Ось долiвку домажу та й пiду.* Харьк. г.

Домальо́вувати, вую, ешъ, сов. в. **домалюва́ти, лю́ю, ешъ**, *гл.* Дописывать, дописать красками. Шевч. 196.

Домалюва́тися, лю́юся, ешся, *гл.* Дописать красками до чего нибудь.

Доманя́ти, ню́, неш, *гл.* Приманить. *Ніяк теляти до рук не доманиш* Черк. у.

Домари́ти, рю́, риш, *гл.* Быть, находиться дома. *Чи ес сама домарила, чи ес мала гостi?* Шух. I. 201.

Домари́тися, ри́ться, *гл. безл.* Находиться дома. *Як сi домарило?* Шух. I. 201.

Домо́рь, ря́, *м.* Хозяинъ, домохозяинъ. Вх. Зн. 5. Шух. I. 217, 218.

Дома́ха, хи, *ж.* 1) Жилище, домъ, мѣстопребываніе (у рыбаковъ). Браун. 43. 2) Первый уловъ, ближайшій къ стоянкѣ рыбаковъ. Левиц.

Дома́цатися. См. **Домацуватися.**

Дома́цуватися, цуюся, ешся, сов. в. **дома́цатися, цаюся, ешся**, *гл.* Дощупываться, дощупаться. *Ти така гладка стала, що мабуть i ребер не домацаєшся.* Василь. у.

Дома́шній, я, е.=**Домовий** *Домашнього злодiя не встережешся.* Ном. № 11096. Левиц. I. 173.

Дома́ювати, ма́ю, ешъ, сов. в **дома́яти, ма́ю, ешъ**, *гл.* Оканчивать, окончить развѣваться, колыхаться и пр. См. **маяти.** *Що у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти.* Грин. Ш. 122. (Конопелькам) *да не дали вiтри да достояти, зеленому листю да домаяти.* Грин. III. 122.

Доме́лювати, люю, ешъ, сов. в. **домо-**

ло́ти, мелю́, ме́леш, *гл.* Домалывать, домолоть.

Домести́. См. **Домітати.**

Доме́ць, мця́, *м.* Дворецъ. *Я чув, що у Київі домець царський строїться.* Лубен. у.

Домива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **доми́ти, ми́ю, еш,** *гл.* Домывать, домыть. *Ще трохи пшениці не домила.* Богодух. у.

Домива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **доми́тися, ми́юся, ешся,** *гл.* Домываться, домыться, быть въ состояніи вымыть, вымыть до чиста. *Огірки збірала, а тепер рук не домиюся.* Богодух. у. *Невісточка так запустила діжу, що мию, мию, та й не домиюся.* Богодух. у.

Домина́ти, на́ю, еш, сов. в. **домня́ти** и **дом'я́ти, мну́, не́ш,** *гл.* 1) Доминать, домять, сканчивать, окончить мять. 2) Оканчивать, окончить растирать, измельчать. *Доминай бо швидче перець!* Кіев. у. 3) Доѣдать, уписывать. *Кухарь кота лає, а він курча уминає.*

Домири́ти, рю́, риш, *гл.* Окончить мирить.

Домири́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Помириться.

До́мисел, слу, *м.* Догадка, предположеніе.

Доми́слитися, См. **Домислятися.**

Доми́слюватися, слююся, ешся и **домисля́тися, ля́юся, ешся,** сов. в. **доми́слитися, люся, лишся,** *гл.* Догадываться, догадаться. *Сама собі домислююсь що мені робити.* Г. Барв. 234. *Усяке зараз домислялось, куди вони простують.* К. ЧР. 3.

Доми́ти. См. **Домивати.**

До́мичок, чка, *м.* Ум. отъ **дім.**

Домишля́тися, ля́юся, ешся.=**Домислятися.**

Домі́в, *нар.*=**Додо́му.** *Жид з порожніми бербеницями верне домів.* Федьк.

Домі́вка, ки, *ж.* 1) Домъ—не въ смыслѣ зданія, а въ смыслѣ вообще жилья. *Бідна вдова, старая жона у своїй домівці з діточками маленькими гомоніла.* Мет. 345. *Чуже дитя клене-проклинає... за хліб, за сіль нарікає, з домівки зганяє.* Чуб. V. 849. 2) Мѣсто жительства. *Де твоя домівка?—У Красному. Наступив 1650 рік; посунули пани з Польщі до домівок, почали свої добра осягати, почали людей на роботу кликати* К. Хмельн. Ум. **Домі́вонька, домі́вочка.**

Домі́вни́к, ка́, *м.* Домочадецъ. *І перед власними домовниками моїми.* Закр.

Домі́вни́ця, ці, *ж.* Домочадецъ-женщина. *Ти у нас в хаті не домівниця, нашому добру не кукібниця.* Нп.

Домі́вство́, ва́, *с.* Домъ. *Там домівства повибудовувано такі, що ну!* Каменец. у. *Здибують мня кумове і зо мнов ся вітають, і за жену питають: „Ми то собі кумівство, — ходім трохи в домівство!“* Гол. I. 216.

Домі́вський, а, е. Домашній, домовой.

Домізкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Додуматься, сообразить. *Домізкувалися, що у вдови Загірньої суть не один син, а іменно... два.* К.

Доміркува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Додуматься. Ком. I. 48.

Домі́рний, а, е. Соразмѣрный. Черк. у.

Доміта́ти, та́ю, еш, сов. в. **домести́, мету́, те́ш,** *гл* Дометать, домести. *Не домела до порога й кинула сміття серед хати.*

Домліва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **домлі́ти, лі́ю, еш,** *гл.* Дова́риваться, довариться. *М'ясо домліває.*

Домня́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Дом'яти.**

Домо́ви́й, а, е. Домашній. *Домового злодія не встережешся.* Ном. № 11096. *На домовій раді в гетьмана.* К. ЧР. 27. *Збували... скот і рухомость домовую.* Мкр. Г. 62. **Господа́рь домо́вий.** Хозяинъ дома. *Сидять мужні жони, господарі домові.* Рк. Макс. **Домо́вий ді́дько.**=**Домовик.**

Домови́к, ка́, *м.* Домовой. *Стука раз-по-раз, мов його домовик душить.* Ном. № 3142.

Домови́на, ни, *ж.* 1) Гробъ. Шевч. 47. *Ой же казав пан Каньовський дерниць накупити, молодої Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428. 2) Гробница. *Стоїть в селі Суботові на горі высокій домовина України широка, глибока.* Шевч. Ум. **Домови́нка.** *От уже і домовинку принесли новеньку* МВ. I. 101.

Домо́вини, вин, *ж. мн.* Обрядовый предъ свадьбой уговоръ относительно числа свадебныхъ гостей, подарковъ и пр. Чуб. IV. 560. Мет. 165.

Домови́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **домови́на.**

Домо́вити, ся. См. **Домовляти, ся.**

Домовля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **домо́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Договаривать, договорить. *Сльози лились, лилися козацькі,*

тугу домовляли. Шевч. 56. 2) Договаривать, договорить, нанимать, нанять. 3) Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *„Не сором тобі в коршмі сидіти? Маєш ти дома жінку і діти“.—„На, пий горівку та не домовляй, або іди к бісу, нас не забавляй!“* (Говоритъ пьяница укоряющей его женѣ). Чуб. V. 1099. *Бач, ти об мені й не думаєш!—домовля йому.* МВ. (О. 1862. Ш. 47).

Домовля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **домо́витися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Договариваться, договориться до чего. 2) Договариваться, договориться, уславливаться, условиться, наниматься, наняться. *Може домовиться, коли за рушниками прислати.* Кв. *Тілько домовся з нею так, щоб вона про мене не знала.* Шевч. 301.

Домо́вний, а, е. Условленный.

Домовни́к, ка́, *м.* 1)=**Домівник.** 2)=**Домовик.** *Відьма не ходить туди, де єсть домовник: він її зараз укладе.* ЗОЮР. II. 37.

Домога́ння, ня, *с.* Требованіе, домогательство, притязаніе на что.

Домога́тися, га́юся, єшся, сов. в. **домогти́ся, жу́ся, жешся,** *гл.* Требовать, добиваться, добиться, настойчиво просить. *Поки було доможемось молока у пана, або тарані, то краще сами собі купимо.* Лебедин. у.

Домодержа́вець, вця, *м.* Домовладѣлецъ, домохозяинъ. *Сьому домодержавцю хазяїну і хазяйці подай, Боже, на многа літа!* Мет. 395.

Домоли́ти, лю́, лиш, *гл.* Умолить. *Не домолив його: хоче таки правити довг.*

Домоли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Домолиться. *Та вже вдова Богу домолилася: синів поженила і дочок заміж пооддавала.* Мет. 349.

Домоло́ти. См. **Домелювати.**

Домолоти́ти. См. **Домолочувати.**

Домоло́чувати, чую, єш, сов. в. **домолоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Домолачивать, домолотить. (Просо) *на дворі домолочують.* Грин. III. 509.

Домонта́рство, ва, *с.* Сидѣніе дома, хозяйничанье дома. *Краще.... було Грицькові домонтарство з любим його подружжям.* Г. Барв. 146.

Домонта́рь, ря́, *м.* Домосѣдъ. *Будуть мене козаки за хліб, за сіль поважати, тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем величати.* Дума.

Доморо́бний, а, е. Домашняго издѣлія.

Доморо́слий, а, е. Доморощенный, дома выросшій. НВолын. у. *Простий собі був* (півень), *доморослий.* Сим. 211. *Та се моя кобила, навіть усі скажуть, що вона доморосла, а не купована.* Кіев. у.

Доморя́дник, ка, *м.* = **Доморядця.** Посл. Кор. 1. IV. 1.

Доморя́дця, ці, *м.* Домоправитель.

Домости́ти, ся. См. **Домощувати, ся.**

Домотка́ний, а, е. Домашняго тканья. Сим. 227. *Домоткане полотно.*

Домоту́р, ра, *м.*=**Домонтарь.** *Будуть мене пани й козаки на підпитку зневажати, полежієм, домотуром, гречкосієм узивати.* Мет. 415.

Домочи́ти. См. **Домочувати.**

Домо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **дім.**

Домо́чувати, чую, єш, сов. в. **домочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Домачивать, домочить. *Своїх конопель домочу та й вам трохи поможу.* Славяносерб. у.

Домо́щувати, щую, єш, сов. в. **домости́ти, щу́, стиш,** *гл.* Домащивать, домостить.

Домо́щуватися, щуюся, єшся, сов. в. **домости́тися, щу́ся, стишся,** *гл.* Домащиваться, домоститься.

Домува́ння, ня, *с.* Пребываніе дома.

Домува́ти, му́ю, єш, *гл.* 1) Быть, находиться дома. *Наша пані домує, вечеряти готує.* Чуб. Ш. 235. 2) Домосѣдничать, сидѣть дома. *Годі вам, панове-молодці, домувати! ідіте зо мною на Черкень-долину гуляти.* Макс (1819), 82.

Домува́тися, му́юся, єшся, *гл.*=**Домувати** въ 1-мъ знач. *Сини в його чумакують, а старий домується собі.* Харьк.

Домудрува́тися, дру́юся, єшся, *гл.* Додуматься до чего-либо, выдумать. *Хитрий жидок мудрував та й домудрувався.* Рудан. I. 63.

Домуро́вувати, вую, єш, сов. в. **домурува́ти, ру́ю, єш,** *гл.* Достраивать, достроить каменную постройку. *Чи вже домурована ваша церква?* Васильк. у.

Домуро́вуватися, ро́вуюся, єшся, сов. в. **домурува́тися, ру́юся, єшся,** *гл.* 1) Достраивать, достроить до чего. 2) Быть достраиваемымъ, достроеннымъ.

Домча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Домчать, быстро довезти, донести. *Кінь як поніс, як поніс,—домчав.* Мнж. 35.

Домча́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Домчаться.

Дом'я́ти. См **Доминати.**

Доѝ, на, *м.*=**Донець.** *Якийсь дон кашу міша в казанах ложкою.* О. 1862. I. 76.

До́ненька, ки, *ж.* Ум. отъ **до́ня.**

Донести́, См. **Доносити.**

Доне́хочу, *нар.* По горло, досыта. *Було що їсти й пити донехочу.* Ном. № 11888.

Доне́ць, нця́, *м.* Донской козакъ. Лавр. 145. Ум. **До́нчик, до́нчичок.** *Молодая удова двох дончиків любила.* Чуб. V. 921. *Став дончичок розмовлять.* Чуб. V. 952.

До́нечка, ки, *ж.* Ум. отъ **до́ня.**

Доні́гатися, гаюся, гаєшся, *гл.* Умориться, устать до извѣстной степени, доходиться до утомленія. *Оце так доні́гався, що аж тіло труситься.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Доні́мати, ма́ю, єш, сов. в. **доня́ти, дійму́, меш,** *гл.*=**Дійма́ти.** *Він йому віри не доні́мав.* ЗОЮР. *Я б старість продала,—ціни не доняла, молодість купила,—ціни б доложила.* Г. Барв. 411.

До́ній, ня, не. Принадлежащій дочери.

До́нка, ки, *ж.* Дочь донского козака. Черк. у.

Донбси́ти, но́шу, сиш, сов. в. **доне́сти́, су́, се́ш,** *гл.* 1) Доносить, донести до какого-либо мѣста. *Ложки до рота не донесе.* Ном. № 11742. **Донести́ ра́ду.** Окончить потчивать водкой радъ гостей. *Раду.... донести не стало,— долийте пляшку.* 2) Сообщать, сообщить. *І було після сіх прилук, що донесено Оврамові так: он і Мелха породила сини братові твоєму Нахорові.* К. Св. Пис., кн. 1. Мус. XXII. 20. **Донести́ вісти.** Извѣстить. *Ох пошлімо галку, ой пошлімо чорну аж до Січі рибу їсти, ох нехай донесе, ох нехай донесе до кошового вісти.* ЗОЮР. I. 136. **Донести́ у ву́ха.** Довести до свѣдѣнія. *Як (хто) донесе панові у вуха, то зараз їй смерть.* Уман. у.

Доноси́ти, ся. См. **Доношувати, ся.**

Доношáти, шáю, єш, *гл.* 1)=**Доношувати.** 2) Приносить, подавать. *Казав його до келії взяти, казав слугам їсти доношати.* Мет. 360. *Ой вже ж тобі, галко, а вже ж тобі, чорна, вісти та й не доношати.* **Доно́шана дитина.** Своевременно родившійся ребенокъ. НВолын. у.

Доношáтися, шáюся, єшся, *гл.*=**Доношуватися.**

Доношíння, ня, *с.* Поднесеніе, подаваніе. *Встаньте, бояре, встаньте, честь, хвалу дайте, наперед Богу і господарю, і куховарці за хліба поставлінкя, за страви доношіння.* Рк. Макс.

Доно́шувати, шую, єш, сов. в. **доноси́ти, ношу́, сиш,** *гл.* 1) Донашивать, доносить, оканчивать, окончить ношеніе. *Це ще материну юпку доношую.* Черниг. у. 2) Донашивать, доносить, износить одежду. **Віно́чка доноси́ти.** Сохранить дѣвство. *Либонь, козаченьку, віночка не доношу!... Треба, козаче, три серпанки купити: одним серпанком мале дитя сповити, другий серпанок бабусенці дати, а третій серпанок самій треба надіти.* Лавр.

Доно́шуватися, шуюся, єшся, сов. в. **доноси́тися, шу́ся, сишся,** *гл.* Обнашиваться, обноситься. *Доносилась до того, що зв'язує рубець до рубця.* Рудч. Ск. I. 176.

До́нчик, ка, до́нчичок, чка, *м.* Ум. отъ **доне́ць.**

Дончи́ця, ці, *ж.* Донская козачка.

Донщи́ха, хи, *ж.*=**Дончиця.** *Донщиха йтла в Ярусалим.* Черк. у.

До́нька, ки, *ж,* Ум. отъ **до́ня.**

До́ньчин, на, не. Принадлежащій дочери.

Доню́хатися. См. **Донюхуватися.**

Доню́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **доню́хатися, хаюся, єшся,** *гл.* Донюхиваться, донюхаться. *Собаки донюхались па й зїли.* Стор. I. 27.

До́ня, ні, *ж. ласк.* Дочь. *Не стій, доню, з нелюбим, не дай ручки стискати.* Чуб. III. 36. *Іди, доню! каже мати, не вік дівувати!* Шевч. 14. Ум. **До́нька, до́ненька, до́нечка.** *У сусіда донько сім, та й є доля всім,—у мене єдна, та й тій долі нема.* Ном. № 1738. *Доненько моя, рідная моя!* Мет. *Там тобі.... добре буде, як тій донечці у матінки.* Мет. 301.

Доня́ти. См. **Доні́мати.**

Доня́тися, дойму́ся, мешся, *гл.* Дотронуться, прикоснуться. *Болить палець, не можна донятись.* НВолын. у.

До-обі́д, *нар.* До обѣда. *До-обід ложка, а після обід не треба.* Ном.

Дообі́дати. См. **Дообі́дувати.**

Дообі́дній, я, *в.* Бывающій до обѣда. *Дообідня година.* О. 1862. I. 81.

Дообі́дувати, дую, єш, сов. в. **дообі́дати, даю, єш,** *гл.* Дообѣдывать, дообѣдать. *Дообідуйте бо швидче!* Богодух. у.

Доокóла, *нар.* Вокругъ. *У синє море*

сонце ясне тоне і своє світло, ніби кров червоне, по всій країні доокола сіє. Федьк.

Дооpа́ти, ся. См. **Доорювати, ся.**

Доо́рювати, рюю, ешъ, сов. в. **дооpа́ти, рю́, решъ,** *гл.* Допахивать, допахать. *Чи доорете сьогодні?—Дооремо.* Харьк. г.

Доо́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **дооpа́тися, рю́ся, решся,** *гл.* Допахиваться, допахаться. *Доорався до сухого лану.* Чуб. V. 365.

Доста́нку, доста́ну, *нар.* Вконецъ, совершенно, окончательно. *Не було добра змалку, не буде й достанку.* Ном. *І сам я, хлопці, перестану, коли поб'ю всіх достану.* Сніп. 188.

Доо́чне, *нар.* Лично, самолично. Полт. г.

Допада́ти, да́ю, ешъ, сов. в. **допа́сти, паду́, де́шъ,** *гл.* 1) Захватывать, захватить. 2) Очень желать, пожелать. Безлично. *Коли допадає вам,—загубіть мою душу.* МВ. (О. 1862. I. 104). 3) **Допа́сти коня́.** Вскочить на лошадь.

Допада́тися, да́юся, ешся, сов. в. **допа́стися, ду́ся, де́шся,** *гл.* Набрасываться, наброситься на что-либо съ жадностью. *Допався як муха до меду.* Ном. № 4836.

Допала́ти, ла́ю, ешъ, *гл.* Догорѣть. *Четверта свічка допалала, нім договорили.* Гол. I. 62.

Допали́ти, ся. См. **Допалювати, ся.**

Допа́лювати, люю, ешъ, сов. в. **допали́ти, лю́, лишъ,** *гл.* 1) Дожигать, дожечь. 2) Докуривать, докурить.

Допа́люватися, лююся, ешся, сов. в. **допали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Дожигаться, дожечься. *Зліпили довгу свічку і почали палить осичину. Допалились до половини.* Грин. I. 70. 2) Докуриваться, докуриться. 3) Догорать, догорѣть.

Допані́ти, ні́ю, ешъ, *гл.*—до чо́го. Сдѣлаться бариномъ до того, что..., стать такимъ бариномъ, что.... *Допаніли до того, що й хати підмести не зуміють.* О. 1862. V. 47.

Допанува́ти, ну́ю, ешъ, *гл.* 1) Окончить барствовать. 2) Окончить царствовать.

Допанува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Дожить бариномъ до разоренія, до несчастія. *Годино моя нещаслива! До чого ж се я допанувалася?* Хата. 155. *Позводилося панів багато: хотять панувати, та ні з чого, бо допанувалися до краю.* Зміев. у.

Допа́рок, рка, *м.* Принадлежащій парѣ, одинъ изъ пары. Ум. **Допа́рочок.**

Допарува́ти, ру́ю, ешъ, *гл.* Подобрать пару. Могил. у.

Допаса́ти, са́ю, ешъ, сов. в. **допа́сти, су́, се́шъ,** *гл.* Оканчивать, окончить пасти.

Допаса́тися, са́юся, ешся, сов. в. **допа́стися, су́ся, се́шся,** *гл.* Оканчивать пастись.

I. **Допа́сти, ся.** См. **Допасати, ся.**

II. **Допа́сти.** См. **Допадати.**

Допа́стися. См. **Допадатися.**

Допа́трати, раю, ешъ, *гл.* Окончить ощипывать птицу. *Допатруй швиденько курчата.* Васильк. у.

Допащикува́ти, ку́ю, ешъ, *гл.* Окончить вздорные разсказы.

Допащикува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Договориться до чего-либо, говоря вздоръ. *Допащикувалася, поки батько в хати вигнали.* Харьк. г.

Допе́вне, *нар.* Навѣрное, точно. Желех.

Допе́вненна, ня, *с.* Увѣреніе.

Допе́вни, ся. См. **Допевнявати, ся.**

Допевня́ти, ня́ю, ешъ, сов. в. **допе́вни ти, ню, нишъ,** *гл.* Увѣрять, увѣрить.

Допевня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **допе́внитися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Удостовѣряться. 2) Домогаться, добиваться, добиться, требовать. Грин. I. 293. Г. Барв. 368 *На два золоті і більше не допевняйся.* НВолын. у. *Допевняйся, платити.* НВолын. у. *Іди допевняйся, нехай тобі віддасть.* НВолын. у. 3) Добиваться, добиться, достигать, осуществлять. *І рече Господь: ось один народ і одна в його мова; оце почали вони свою роботу і ніщо їм не перебиває допевнитись усього, що задумали.* Св. П. 1 кн. Мус. XI. 6.

Допекти́. См. **Допікати.**

Допера́ти, раю, ешъ, сов. в. **допе́рти, пру́, ре́шъ,** *гл.* Дотаскивать, дотащить. *Пшона мішок.... коли б хто поміг доперти до хутора.* К. ЧР. 356.

Допера́тися, раюся, ешся, *гл.* Домогаться. *Іван допереться землі.* НВолын. у.

Допе́рво, *нар.*=**Допіро.**

Допе́рти. См. **Доперати.**

Допе́ртися, пру́ся, пре́шся, *гл.* Дотащиться.

Допива́ти, ва́ю, ешъ, сов. в. **допи́ти, п'ю́, п'є́шъ,** *гл.* 1) Допивать, допить. *Не допивай, не доливай,—не будеш п'яний.* Ном. № 11449. *Чом ви.... пива не допиваєте?* ЗОЮР. I. 224. 2) Пить сколько хочется. *Сестро ж моя, сестро, перепеличенько, чого ізморкіло білеє личенько? Чи не допивала, чи не доїдала, чи тем-*

ної нічки та й не досипляла? Чуб. V. 928. *Сама не ззість і не доп'є,—його нагодує.* Шевч. 105.

Допива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **допи́тися, п'ю́ся, п'є́шся**, *гл.* Допиваться, допиться. *Допився вже..., що усю чисто худобу пропив.* Рудч. Ск. II. 21.

Допильно́вувати, но́вую, еш, сов. в. **допильнува́ти, ну́ю, еш**, *гл.* Досматривать, досмотрѣть, достерегать, достеречь. *Допильнуй діток моїх. Знають німці, як хутче збірати збожжя і як допильнувати його.* Дещо, 11.

Допи́лювати, люю, еш, сов. в. **допиля́ти, ля́ю, еш**, *гл.* Допиливать, допилить.

Допина́ння, ня, *с.* Дотягиваніе.

Допина́ти, на́ю, еш, сов. в. **допну́ти** и **доп'я́сти, пну́, не́ш**, *гл.* 1) Оканчивать, окончить натягиваніе. 2)—чого́. Добиваться, добиться чего. 3) Тибрить, стибрить, красть, украсть. *А таки допне щось.* НВолын. у. 4) Допекать, допечь, притискивать, притиснуть, поставить въ безвыходное положеніе. *Сю весну як доп'яло, так і не дай Боже! Нема ні клаптя сіна й купити нідe.* Водч. у.

Допина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **допну́тися** и **доп'я́стися, пну́ся, не́мся**, *гл.* 1) Дотягиваться, дотянуться до чего-либо. *Ячеться, пнеться та й допнулось ручкою до квітки.* 2) Домогаться, добиваться, добиться. *Попоп'явшись добренько, свого можна таки доп'ястись.* О. 1862. 1. 69.

До́пис, су, *м.* Корреспонденція.

Дописа́ти. См. **Дописувати.**

Дописа́ти, сую, еш, сов. в. **дописа́ти, пишу́, шеш**, *гл.* 1) Дописывать, дописать. 2) Корреспондировать.

Дописа́тися, суюся, ешся, сов. в. **дописа́тися, шу́ся, шешся**, *гл.* Дописываться, дописаться. *Приходе він у пекло і давай хрести писати та до того дописавсь, що усіх чортів ув один куток збив.* Мнж. 129.

До́пит, ту, *м.* Допросъ. *І силою, і правдою великий, нікому він на допит не відкиже.* К. Іов. 83.

Допита́ти, ся. См. **Допитувати, ся.**

Допи́ти, ся. См. **Допивати, ся.**

До́питки, ків, *м. мн.* Вопросы. *Тоді питай, відказувати буду, або мені на допитки відкажуй.* К. Іов. 29.

Допи́тливий, а, е. Пытливый. *Мати все те бачила допитливим оком.* Левиц. Пов. 257.

Допи́тливо, *нар.* Пытливо.

Допи́тувати, тую, еш, сов. в. **допита́ти, та́ю, еш**, *гл.* 1) Допрашивать, допросить. 2) Разспрашивать, разспросить. *Глухий не дочує, так допитав.* Ном. № 8565.

Допи́туватися, туюся, ешся, сов. в. **допита́тися, та́юся, ешся**, *гл.* 1) Узнавать, узнать, выспрашивать, выспросить. *Цар допитується: чого ти, дочко, журишся?* Рудч. Ск. II. 32. **Допита́тись сло́ва.** Узнать рѣшеніе. *Поїхали до свата слова допитаться.* НВолын. у. 2) Находить, найти кого либо при помощи разспросовъ. *Скоро козак нетяга Насті Горової, кабашниці степової допитався, зараз у світлицю вбрався.* ЗОЮР. I. 201. *Допитався до того багатого купця.* Грин. II. 326.

Допів- Полу-

Допівзруйно́ваний. Полуразрушенный.

Допі́зна, *нар.* До поздней поры. *Він сидів допізна.*

Допіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **допекти́, чу́, че́ш**, *гл.* 1) Допекать, дожаривать. *Допікати хліб, курку.* 2) Допекать, донимать, досаждать. *Чумак чумака таранею допіка, а сам у його з воза потягує чабака.* Ном. № 13571. *А ніхто мені так не допікав, як та капосна баба Палажка Солов'їха.* Левиц. Пов. 336. *Щирий і незлобивий був рицарь, да вже як допечуть йому, то стережись тоді кожен.* К. ЧР. 311.

Допіра́ння, ня, *с.* Достираніе бѣлья.

Допіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **допра́ти, перу́, ре́ш**, *гл.* Достирывать, достирать бѣлье. *Поможіть мені сорочок допрати.* Славяносерб. у.

Допі́ро, допі́ру, *нар.* Теперь только, лишь только, только что. Драг. 44, 45. Грин. III. 360. Чуб. II. 45. *Чого я тужу, чого я нужуся? Чого я допіро плакати учуся?* Чуб. 450. *Радий, наче допіро народився.* Рудч. Ск. II. 160. *Повів їх до клуні і дав їм по коп: Богові копу, Петрові копу і Павлові копу, та й допіру дає їм пообідати.* Чуб. III. 157. *Ми оце допіро прийхали.* Уман. у.

Доплазува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Доползти. *Доплазував до самого верха.* Черк. у.

Доплати́ти. См. **Доплачувати.**

Доплача́тися, чу́ю, еш, сов. в. **доплати́ти, чу́, тиш**, *гл.* Доплачивать, доплатить, приплачивать, приплатить. *Де оком*

не доглянеш, там калиткою доплатиш. Ном. № 9969.

Доплéнтатися, таюся, ешся, *гл.* Добраться, дотащиться, доплестись. Харьк. у. *Я міркував собі йдучи, поки доплентавсь до хатини.* Шевч.

Доплести́. См. **Доплітати.**

Дóплив, ву, *м.* Притокъ. Желех.

Доплива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **допливти́** и **доплисти́, пливу́, ве́ш,** *гл.* Доплывать, доплыть. Чуб. V. 345. *Пливе, допливає, руки простягає.* К. Досв. 70.

Допли́гувати, гую, еш, сов. в. **доплигну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Доскакивать, доскочить, допрыгивать, допрыгнуть. *Розгнівався кінь, як стрибнув,—на сажень до царівни не доплигнув.* Грин. I. 173.

Доплíта́ти, та́ю, еш, сов. в. **доплести́, лету́, те́ш,** *гл.* 1) Доплетать, доплесть. 2) Довязывать, довязять, надвязывать, надвязать. *Допліта панчішку.* К.

Доплуга́нитися, нюся, нишся, *гл.* Дотащиться, добраться. *Ледве доплуганився до міста.* Ком. I. 52.

Доплу́татися, таюся, ешся, *гл.*=**Доплентатися.** *Аж опівночі хиба додому доплутаєшся.* К. I. 4.

Допну́ти, ся. См. **Допинати, ся.**

Доповза́ти, за́ю, еш, сов. в. **доповзти́, зу́, зе́ш,** *гл.* Доползать, доползти. *Мов рачки доповзла до города.* Кв.

Доповіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **допові́сти́, ві́м, віси́,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить разсказывать. 2) Сообщать, сообщить, докладывать, доложить. *Скоро ввиділи, пану доповіли.* АД. I. 36. *Наймичка доповіла їй, що се все Тупотун так веселить беседу.* Г. Барв. 311.

Допові́дно, *нар.* Основательно, точно. *Були у нього гроші, але доповідно не можу сказати скільки.* Ольгоп. у.

Допові́сти́. См. **Доповідати.**

Допóвнити, ся. См. **Доповняти, ся.**

Допóвнювати, нюю, еш, *гл.* = **Доповняти.** *Усього достачає і хлібом святим доповнює.* Г. Барв. 180. *Вам і чаші не доповнювані* Грин. III. 147.

Доповня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **допóвнити, ню, ниш,** *гл.* Дополнять, дополнить. *З тії хмари дощик накрапає та синього моря доповняє.* Мет. 146. АД. I. 99. *Слізьми моря не доповниш.*

Доповня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **допóвнитися, нюся, нишся,** *гл.* Дополняться, дополниться.

Допóвчити, чу, чиш. Достроить, дополнить. *Хата виведена була по вікна, а то вже я її укукобила й доповчила.* Харьковъ.

Допóки, *нар.* До тѣхъ поръ пока. *Не оженюся, допоки вік віков.* Гол. I. 344. *Співатиму йому допоки віку, допоки тху хвалитиму на струнах.* К. Псал.

Допомага́ти, га́ю, еш, сов. в. **допомогти́, можу́, жеш,** *гл.* Помогать, помочь. *Вже й сини Шрамови підросли і допомагали батькові у походах.* К. ЧР. 14. *Як міг, так допоміг.* Ном. № 4540. *Роби, небоже, то й Бог допоможе!* Ном. № 68.

Допомага́тися, га́юся, ешся, *гл.* Добиваться, домогаться. *Пише було син, що йому не дуже добре допомагаться за дохід з наслідства.* Левиц. I. 68.

Допомина́ння, я, *ср.* Домогательство

Допомина́ти(ся), на́ю(ся), еш(ся), *гл.* Добиваться, домогаться. *Хто припоминає, той допоминає.* Ном.

Допомі́жний, а, е. Вспомогательный.

Допомóга, ги, *ж.* Помощь, пособіе. Грин. II. 38. *Тільки озвешся, руку потягне і допомогу дасть.* К. ЧР. 398. *Я тобі буду в допомозі.* Грин. II. 32.

Допомогти́. См. **Допомагати.**

Допóрати, раю, еш, *гл.* Докончить прибирать. *Тут усе недопоране, завтра святки, а вона хурк! пішла до матері—от і добре!* Канев. у.

Допóтиль, *нар.* До сихъ поръ, до этого мѣста. Вх. Лем. 411.

Допра́вди, *нар.* Дѣйствительно. *Я таки доправди дуже втомилась.* Чуб.

Допра́вити. См. **Доправляти.**

Доправля́ти, ля́ю, еш. сов. в. **допра́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Дослуживать, дослужить церковную службу. *Піп доправив службу.* 2) **Допра́вити довг.** Взыскать долгъ. 3) Доводить, довести. *Одведи отцих людей та гляди мені, прямо доправ до красної дівиці—ясної зірниці* Мнж. 19.

Доправля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* 1) Требовать, добиваться. *Свого доправляйся, роду не чужайся.* Ном. № 9033. 2) — **за що.** Требовать уплаты. *Стахова жінка доправляється за курчата.* НВолын. у.

Доправува́тися, ву́юся, ешся, *гл.* Требовать. *І горівки ся напиває, і їсти ся доправує, і на войну ся збірає.* Гол. I. 11.

Допра́ти. См. **Допірати.**

Допріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **допрі́ти прі́ю, еш,** *гл.* Свариваться, свариться вполнѣ. *Каша пріла, не допріла.* Мил. 72.

Допрік, ку, *м.* Упрекъ, укоръ. *Якими допріками палкими, якими гіркими його дорікала.* МВ. II. 144.

Допріка́ти, каю, ешъ, *гл.* Упрекать.

Допрі́ти. См. **Допрівати.**

Допрова́джувати, джую, ешъ, сов. в. **допрова́дити, джу, дишъ**, *гл.* Доводить, довести. К. ЧР. 380.

Допро́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **допроси́тися, шу́ся, сишся**, *гл.* Допрашиваться, допроситься. *І не допрошуйся до мене в хату, бо не допросишся.*

Допряда́ти, да́ю, ешъ, сов. в. **допря́сти, ряду́, де́шъ**, *гл.* Допрядывать, допрясть. *Ось допряду мички, та й будемо вечеряти.* Харьк. у.

Допта́ти, пчу́, чешъ, *гл.*=**Топтати.** Грин. III. 518. *Взулася в черевички та й по хаті допче.* Чуб. V. 156. *Ми півроку допчемо, нім осьмах найдемо.* Гол. I. 128.

Допуска́ти, ка́ю, ешъ, сов. в. **допусти́ти, щу́, стишъ**, *гл.* Допускать, допустить. *Боже, як прийде час умерти, не допускай довго лежати—кажи прийти смерти.* Ном. № 8304. *Тільки допусти його до коша, а сам не рад будеш.* Ном. № 4840.

Допуска́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Допускаться.

До́пуст, ту, *м.* Попущеніе, допущеніе. *Перш було, як ідуть некрути, а просто їх жид їде: взяли роспрягли коней і віз переверкнули й пропало. От який допуст був.* Каменец. у.

Допусти́ти. См. **Допускати.**

До-путта́, *нар.* Какъ слѣдуетъ.

Допха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* Дойти съ съ трудомъ, дотащиться. *Сяк-так до слобідки хоч з горем допхався.* Сніп. 162.

Доп'ясти́, ся. См. **Допинати, ся.**

Дора, ри́, *ж.*=**Паска.** Шух. I. 106, 251.

Дора́дець, дця, *м.* Совѣтникъ.

Дора́джувати, джую, ешъ, сов. в. **дора́дити, джу, дишъ**, *гл.* Совѣтовать, посовѣтовать. *Дорадила вража вдова, як жінку забити,—тепер порадь, вража вдово, где её подіти.* Чуб. V. 630.

Дора́дниця, ці, *ж.* Совѣтница. *Мати моя, дорадниця в хаті, дорадила, як жінку карати, тепер дорадь, де її сховати.* Чуб.

До́раз, дора́зу, *нар.* Сразу. *Той і стихнув дораз.* МВ. I. 133. *А мати як ся дознала, дораз на гору біжала.* Гол. II. 712.

Дораз'сі́нько, *нар.* Вдругъ. *Гадка проясилася мені дораз'сінько.*

Дорахува́тися, ху́юся, ешся, *гл.* Досчитаться.

Дорва́ти, ся. См. **Доривати, ся.**

Дореготата́тися, гочу́ся, чешся, *гл.* Дохохотаться.

Дорека́ння, ня, *с.* и пр.=**Доріка́ння** и пр. *Занедбали паненята дорекання мого брата.* К. Досв. 48.

Доре́чі, *нар.* Кстати.

Дориває́ння, ня, *с.* Дорываніе. Богодух. у.

Дориває́ти, ва́ю, ешъ, сов. в. **дорва́ти, ву́, вешъ**, *гл.* Дорывать, дорвать. *Дорву відра* (вишень) *та й ітиму в хату.* Богодух. у.

Дориває́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **дорва́тися, ву́ся, вешся**, *гл.* Дорываться, дорваться.

Дорипа́тися. См. **Дорипуватися.**

Дорипа́туватися, пуюся, ешся, сов. в. **дорипа́тися, паюся, ешся**, *гл.* Отворять и затворить дверь до тѣхъ поръ пока... *Дорипався, що зовсім вихолодив хату.* Харьк. у.

Доріб́ок, ро́бку, *м.* Заработокъ, прибытокъ. *Щоб ти доріб́ку не мав.* Чуб. III. 89.

Доріл, ро́ду, *м.* Урожай.

Доріл́ливий, а, е=**Доріл́ний.** *Сльози такі доріл́ливі, як дощ перед грядом.* Св. Л. 98.

Доріл́ний, а, е. 1) Урожайный. *Хвалить Бога, тепер доріл́ний год на всячину.* Василь. у. 2) Рослый, крупный. *Доріл́не жито.* Канев. у. 3) Прирожденный, врожденный. *Доріл́на відьма, а есть відьми роблені,—мати дочці так поробе, що вона й відьмою стане.* Александрійск. у. Слов. Д. Эварн.

Доріженька, доріжечка, ки, *ж.* Ум. отъ **доро́га.**

Доріжка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **доро́га.** 2) Родъ узорной рѣзьбы, которой украшается ярмо. *Чумак у дорозі, гуляючи, вирізує* (на ярмі) *складаним ножем то доріжки, то кривульки, то зубчики.* Чуб. VII. 106. Также у гончаровъ—узоръ при раскраскѣ мисокъ: трехцвѣтная полоска. Вас. 184.

Доріжний, я, е. Дорожный.

Доріза́ти, ся. См. **Доріз́увати, ся.**

Доріз́ування, ня, *с.* Дорѣзываніе.

Доріз́увати, зую, ешъ, сов. в. **доріза́ти, ріжу, жешъ**, *гл.* Дорѣзывать, дорѣзать. Сніп.

161. *Барило дорізує тих, що ще хрипіли.* Стор. М. Пр. 123.

Дорі́зуватися, зуюся, зшся, сов. в. **дорі́затися, жуся, жешся,** *гл.* Дорѣзываться, дорѣзаться.

Доріка́ння, ня, *с.* Укоризна, упреканіе. упрекъ. *Сміливі доріка́ння і горді протести Іова здавались би сучасникам Ездри і Неемії богозневажою.* К. Іов. VII. *Було не витерпе її доріка́ння за ту горілочку і надає їй бебехів.* Стор. М. Пр. 153.

Доріка́ти, ка́ю, еш, одн. в. **дорікну́ти, ну́, не́ш,** сов. в. **доріка́ти, речу́, че́ш,** *гл.* Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *З світу Божого жене, доріка́є, що я батькова дочка.* МВ. I. 123. *Доріка́ парубок ірко. Федьк. Мені за вас люде доріка́ють.* Мнж. 104. *А вороги мої буяють, ґірким докором доріка́ють.* К. Псал. 230. *„Катре!“—доріка́ла мати.* МВ. II. 120.

Доріка́ливий, а, е. Укоризненный.

Доріка́ливо, *нар.* Укоризненно.

Дорікну́ти, доріка́ти. См. **Доріка́ти.**

Дорні́нка, ки, *ж.* Топоръ на длинномъ топорищѣ для срубыванія деревьевъ, названный по мѣсту (Дорна-Ватра) изъ котораго такіе топоры доставляются. Шух. I. 175.

Доробі́ти, ся. См. **Доробля́ти, ся.**

Доробко́ваний, а, е. Заработанный. *Батько нічого нам не лишив, ніякої дідівщизни, зоста́лося од матері доробко́ве, зароблене.* Могил. Под.

Доро́блювати, люю. еш, *гл.* = **Доробля́ти.**

Доробля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **доробі́ти, блю́, биш,** *гл.* 1) Додѣлывать, додѣлать. *Ішов робить, доробля́ти, щоби дали вечеряти.* Чуб. V. 1014. 2) Дорабатывать, доработать, доканчивать, докончить. *Не їв ні і дня доробив.* Мнж. 127.

Доробля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **доробі́тися, блю́ся, бишся,** *гл.* 1) Дорабатываться, доработаться. *Доробився, що й руки не зведе.* 2) Пріобрѣтать, пріобрѣсть работой что-нибудь. Чуб. I. 272. *Роблю, роблю, та й не можна ніяк доробитись.* НВолын. у. *Хто робить, той ся доробить.* Ном. № 9951. *Силуванім конем не доробишся.* Ном. № 1086. *Чужим волом не доробишся.* Ном. № 9663 *Злиднями не доробишся.* Ном. № 1579.

Доро́в, ва, ве. Сокращенное изъ здоров! Здравствуй! Грин. II. 178. *Доров був, дядьку!* Рудч. Ск. II. 154.

Доро́га, ги, *ж.* 1) Дорога, путь. *В похід у дорогу славні компанійці до схід сонечка рушали.* Шевч. *Смерть—неминуща дорога.* Ном. № 8243. *Проста до Христа у світі дорога* Чуб. III. 17. **Бо́жа доро́га** (Ном. № 8229), **чума́цька дорога.** Млечный путь. **Бу́ти на бо́жій, оста́нній дорбзі.** Быть при смерти. Г. Барв, 361, 434. **Куди́ вам доро́га?** Куда вамъ путь лежитъ? 2) Дорога, путешествіе. *Ой ти, козаче, ти, хрещатий барвіночку, хто ж тобі постеле у дорозі та постілочку.* Мет. 81. 3) Въ гончарной печи арка, образуемая **козлом** и стѣной печи. Вас. 180. 4) У ткачей: а) то-же, что и **сказ.** МУЕ. Ш. 20; б) въ основѣ: мѣсто, сквозь которое продѣвается челнокъ. Шух. I. 258. Ум. **Дор(б)жка, дор(б)женька. дор(б)жечка, доро́жейка.** Мет. 32. 22, 229. К. Досв. 19. Чуб. Ш. 240.

Дороги́й, а́, е́. 1) Дорогой. *Де ж твої, доню, дорогі коралі?* Чуб. III. 144. 2) Дорогой, любимый. *Любов дорогая,—розлука тяжкая.* Мет. 93. **З дорогбю душе́ю.** Очень охотно, отъ всего сердца. *Невже ви хочете, щоб за вашого вітенка отець силував одним одну дочку?—Який.... вин просить його силувата? вона з дорогою душею пійде!* К. ЧР. 297. Сравн. ст. **дорбгший** и **доро́жчий, доро́жший.** К. ЧР. 57. Грин. III. 595. Ум. **Дорогенький, дорогесенький.** Г. Барв. 363. *Моя нерадниця дорогесенька.* Мил. 204.

Дорогісінький, а, е. Въ высшей степени дорогой. *Моя й матінко, моя й дорогісінька.* Мил. 200.

До́рого, *нар.* Дорого. Ном. № 10500. *Тепер усе дорогше стало.* МВ. I. 112. *Дорожче очей нема нічого в світі.* ЗОЮР. II. 100. Ум. **Дорогенько, дорогесенько.**

Дорогото́ва, ви, *ж.* Дорогая цѣна. *Для дороготови і батька продать готови.* Ном. № 10518.

Дорогоці́нний, а, е. Драгоцѣнный. *Каміння дорогоцінне.* Рудч. Ск. II. 32.

Доро́гшати, шаю, еш. *гл.* = **Дорожчи́ти.**

Доро́дний, а, е=**Доріднй 2.** Макс. (1849), 84.

Доро́женька, ки,
Доро́жечка ки, } Ум. отъ дорога.

Дорожи́на, *нар.* Ближе дорогой, болѣе по дорогѣ, съ руки. *Я жиду по цей бік села, так мені й дорожи́ній, як би й пайка по цей бік винала.* Черниг. г.

Дорожи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Цѣнить. *Нас дорожат більш, аніж їх, дарма, що вони наші.* Харьк.

Дорожи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* Дорожиться, дорого запрашивать. Грин. II. 333. *Будьте ласкаві, не дорожіться: аджеж і горілка відрами дешевша, як квартами.* Стор. I. 240.

Дорожне́та, ти, дорожне́чи, чі, *ж.* Дороговизна. *Ото дорожнета на рибу,— не докупишся.* Харьк.

Доро́жник, ка, *м.* Раст. Plantago lanceolata. ЗЮЗО. I. 131.

Доро́жній, я, е. Дорожный, находящійся въ дорогѣ.

Дорожня́, ні́, *ж.*=**Дорожне́та.** *Теперки дорожня на всім стала.* Камснец. у.

Доро́жчати, чаю, еш и доро́жшати, шаю, еш, *гл.* Дорожать. *Усе вже дорожчає на базарі* Черниг. у.

Дорозулі́тися, мі́юся, ешся, *гл.* Додумываться, сообразить, догадаться. Дещо. 32. *Дорозумівся і я як зробить.* Черк. у.

Дорозумо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **дорозумува́тися, му́юся, ешся,** *гл.* (=**Дорозумі́тися**). Додумываться, додумываться, сообразить. *Усяке по своєму дорозумовується.* О. 1862. X. 115. *Чи ти зажурився, чи ти загадався,— хто ж би то по тобі дорозумувався?* К. Досв. 149.

Дорбслий, а, е. 1) Взрослый. *Вже дівчина доросла, а хороша та пишна, як королева.* МВ. I. 136. 2) Дорослый. *Доросле жито.* НВолын. у.

Дорости́ти, ти́ю, еш, сов. в. **дорости́, ту́, тёш,** *гл.* Дорастать, дорасти. *Ріс, ріс, не доріс, своїй неньці води не приніс.* Чуб. III. 183. **Дорости́ лі́т.** Достичь совершенно-лѣтія. *Меншая сестра літ не доросла.* Мет. 32.

Доруба́ти, ся. См. **Дорубувати, ся.**

Доруби́ти. См. **Дорублювати.**

Дору́блювати, люю, еш, сов. в. **доруби́ти, блю́, биш,** *гл.* Оканчивать, окончить обрубать (въ шитьѣ). *Ти ще й рубця не дорубиш, я вже й звернусь.* Кв.

Дору́бувати, бую, еш, сов. в. **доруба́ти, ба́ю, еш,** *гл.* Дорубывать, дорубить. *Дорубай оті дрова та повкидай у хлівець, щоб не мокли на дощі.* Харьк. у.

Дору́буватися, буюся, ешся, сов. в. **доруба́тися, ба́юся, ешся,** *гл.* Дорубываться, дорубиться. *Сокира свою дорубається.* Ном. № 4090.

Доручáти, чáю, еш, сов. в. **доручи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Поручать, поручить.

Доруче́ння, ня, *с.* Порученіе.

Дорщ, щу́, *м.* и пр.=**Дощ** и пр Грин. III. 390. *Не проси у Бога дорщу, а проси урожаю.* Ном. № 7270. Ум. **До́рщик.** МУЕ. III. 118.

Доса́да, ди, *ж.* Непріятность, досада. *Чужа хата—велика досада.* Ном. № 9626. *Досада скребе, як кішка лапою.* Ном. № 3665. Ум. **Доса́донька.** Чуб. V. 448.

Досади́ти. См. **Досаждати.**

Доса́дний, а, е. 1) Непріятный. *Досадній звістки.* Грин. III. 588. 2) Вредный. *Поганому животу досадні й пироги.* Харьк. Ум. **Досадне́нький.**

Доса́дно, *нар.* Непріятно. МВ. I. 24. Ум. **Досадне́нько.** *Шо в черницях добре жити, легче ділечко робити, тільки, ненько, досадненько, шо в черні ходити.* Грин. III. 376.

Доса́донька, ки, *ж.* Ум. отъ. **доса́да.**

Досаждáти, дáю, еш, сов. в. **досади́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Досаждать, досадить. *Скільки ворогів запеклих мені досаждають.* К. Псал. 4. *„Так чим же я вам досадив?" янятко, плачучи, питає.* Гліб. 34.

Досвáтати, таю, еш, *гл.* Досватать.

Досвáтатися, таюся, ешся, *гл.* Досвататься до чего нибудь.

До́свід, ду, *м.* Опытъ. *Знаючи з історичного досвіду, як уставали нації.* К. ХП. 131.

Досві́дчáти, чáю, еш, сов. в. **досві́дчити, чу, чиш,** *гл.* 1) Свидѣтельствовать, посвидѣтельствовать, засвидѣтельствовать. 2) Испытывать, испытать, узнавать, узнать по опыту. (Шевченко) *добре на самім собі досвідчив усього, що сердешний люд терпів під тим ярмом.* Передм. до Кобз. Шевч. 1867. 3) Доказывать, доказать.

Досві́дчáтися, чáюся, ешся, сов. в. **досві́дчитися, чуся, чишся,** *гл.* Ссылаться на чье либо свидѣтельство до какого либо времени. *Досвідчився циган жінкою й дітьми, поки забрали всіх у тюрму.* Василь. у. 2) Убѣждаться, убѣдиться по опыту; узнать. *Перемагала свій жаль як тільки могла, щоб люде не досвідчились.* Г. Барв 168.

Досві́дчення, ня, *с.* Убѣжденіе.

Досві́дчити, ся. См. **Досвідчати, ся.**

До́світ, ту, *м.* Разсвѣтъ. *І прийшов я із панщини вже перед досвітом.* Грин. III. 633. *У вікно полився тихий досвіт.* Левиц.

I. 463. **У-до́світа.** На разсвѣтѣ, передъ разсвѣтомъ. *У-досвіта встав я.... темно ще на дворі; де-не-де по хатах ясне світло сяє.* К. Досв.

Досвітко́вий, а, е. Предразсвѣтный. *Темнота досвіткова.* Левиц. I. 271.

Досвіткува́ння, **ня**, *с.* Пребываніе на **до́світках.**

Досвіткува́ти, **ку́ю**, **еш**, *гл.* Быть на **до́світках.**

Досві́тній, **я**, **е.** Предразсвѣтный. *Моя зоре досвітняя.* Шевч. 240.

До́світок, **тку**. *м.* Предразсвѣтное время. *Чорт би й не оддав, та на лихо йому досвіток захватив.* Рудч. Ск. II. 25. *Темним досвітком усі троє вийшли з села.* Г. Барв. 543. **У до́світок.** До разсвѣта. 2) Во *мн. ч.* **До́світки.** Вечернія собранія не́женатой моложежи осенью и зимой, посидѣлки. Чуб. VII. 451. КС. 1889. X. Сумцовъ. № 89. *Ой маєш ти, моя мати, іще дочок п'ять: не пускай їх на досвітки, нехай дома сплять.* Чуб. V. 891. *Сестри дома немає, на досвітках гуляє.* Млр. л. сб. 343.

Досвітча́ний, **а**, **е.** 1) Предразсвѣтный. Сим. 185. 2) Сдѣланный во время **до́світок.** *Це ранішня робота, а це досвітчана.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **Досвітча́на ма́ти.** Женщина, въ домѣ которой собираются **до́світки.** Борз. у.

Досвітча́нин, **на**, *м.* Парень, ходящій на **досвітки.** **Досвітча́не.** Парни и дѣвушки, ходящіе на **досвітки.** Константиногр. у.

Досвітча́нка, **ки**, *ж.* Дѣвушка, ходящая на **до́світки.** *Торішньої зіми аж три досвітчанки ходило до нашої баби на попрядки, на досвітки.* Васильк. у. *Саме глупої ночи пішли ми з підотаманчим досвіток разганять, але на досвітках було тільки чотирі дівчат досвітчанок та й годі.* Васильк. у.

Доси́джувати, **джую**, **еш**, сов. в. **доси́діти**, **джу**, **диш**, *гл.* Досиживать, досидѣть. *Досиділи трохи не до півночі.* Левиц. Пов. 278.

Доси́джуватися, **джуюся**, **ешся**, сов. в. **доси́дітися**, **джуся**, **дишся**, *гл.* Досиживаться, досидѣться. *До того досиділась, що й сорочки на хребті нема.* Рудч. Ск. I. 177.

Досила́ти, **ла́ю**, **еш**, сов. в. **досла́ти**, **шлю́**, **ле́ш**, *гл.* Досылать, дослать. *Коли він мені дошле решту? І козацьке на Вкраїні серце залунало і луну із серця в серце аж до нас дослало.* К МБ. XI. 142.

Досини́ти, **ся**. См. **Досинювати**, **ся.**

Доси́нювання, **ня**, *с.* Досиниваніе.

Доси́нювати, **нюю**, **еш**, сов. в. **досини́ти ню́**, **ни́ш**, *гл.* Досинивать, досинить.

Доси́нюватися, **нююся**, **ешся**, сов. в. **досини́тися**, **ню́ся**, **ни́шся**, *гл.* Досиниваться, досиниться.

Досипа́ння, **ня**, *с.* Досыпаніе.

I. **Досипа́ти**, **па́ю**, **еш**, сов. в. **доси́пати**, **плю́**, **плеш**, *гл.* Досыпать, досыпать. *Досип мішка, щоб повний був.* Харьк

II. **Досипа́ти**, **па́ю**, **еш**, сов. в. **доспа́ти**, **плю́**, **пи́ш**, *гл.* Досыпать, доспать. *Чи не допивала, чи не доїдала, чи темної нічки та й не досипала.* Чуб. V. 928. *А вже ж мої очі не доспали ночі.* Нп. Млр. л. б. 277. *Доспав до обід.*

I. **Досипа́тися**, **па́юся**, **ешся**, сов. в. **доси́патися**, **плюся**, **лешся**, *гл.* Досыпаться, досыпаться.

II. **Досипа́тися**, **паюся**, **ешся**, сов. в. **доспа́тися**, **плю́ся**, **пи́шся**, *гл.* Досыпаться, доспаться. *До білого волоса доспався.* Стор. I. 67. *Ой поспи, поспи, красная дівко, та доспишся до горя.* Грин. III. 262.

Доси́пка, **ки**, *ж.* Досыпка. Ум. **Доси́понька.**

Досипля́ти, **ля́ю**, **еш**, *гл.*=II. **Досипати.** *Молода дівчина нічки досипляє.* Мет. 362.

Доси́понька, **ки**, Ум. отъ **доси́пка.**

Доси́пувати, **пую**, **еш**, *гл.*=I. **Досипати.**

Доси́та, *нар.* Досыта. *Ми їмо з корита, та до сита, а ви з блюда, та до худа.* Ном. № 1614

Доситі́шати, **шаю**, **еш**, *гл.* Пожирѣть, потолстѣть. *Я все буду пастись, та й доситішаю.* Рудч. Ск. I. 1.

До́сить, *нар.* Достаточно, довольно. *Мудрій голові досить дві слові.* Ном. № 5912. *У мене добра досить.* Борз. у.

Досиха́ння, **ня**, *с.* Досыханіе.

Досиха́ти, **ха́ю**, **еш**, сов. в. **досо́хнути** и **досхну́ти**, **досо́хти**, **со́хну**, **неш** и **схну́**, **не́ш**, *гл.* Досыхать, досохнуть. *Хліб уже досихає.* Васильк. у. *Викинь сорочки на тин, нехай досохнуть.* Харьк. у.

До́сі, *нар.* 1) До сихъ поръ, до этой поры. *Чужі люде полуднують, ми й досі не їли.* Мет. 321. 2) Уже, въ настоящее время. *Та годі сидіти та пора летіти, досі плачуть та маленькії діти.* Мет. 257. *Я думав, що досі вже й пороблено все.* 3) До сего мѣста.

Досіва́ння, ня, *с.* Досѣваніе.

Досіва́ти, ваю, єш, *гл.*=**Досію́вати.**

До́сіль, *нар.*=**Досі.**

Досіпа́ти, паю, єш, *гл.* 1) Додергать. 2) Достать, добыть. *А що, синку, досіпав де грошенят?—Досіпаєш!... таке тепер і стало!* О. 1862. IX. 5.

Досіпа́тися, паюся, єшся, *гл.* Додергаться.

Досію́вання, ня, *с.* и пр.=**Досівання** и пр.

Досію́вати, сію́ю, сію́єш, сов. в. **досія́ти, сію́, єш,** *гл.* Досѣвать. досѣять. *Не досіяв пшениці до краю.* Мет. 27.

Доскака́ти. См. **Доскакувати.**

Доска́кувати, кую, єш, сов. в. **доскака́ти, ка́ю, єш,** *гл.* Доскакивать, доскакать. *Доскакує Солнко із Шрамом до провалля.* К. ЧР. 169.

Доскіпа́тися. См. **Доскіпувати.**

Доскіпувати, пую, єш, сов. в. **доскіпа́тися, па́юся, єшся,** гл. 1) Придираться, придраться. *Він доскіпувався до неї: то чому вона не хоче.... не та друге.* Мир. ХРВ. 392. 2) Дорываться, дорваться, наброситься. *Доскіпається до горілки, що й не встане.* Зміев. у.

Досклепи́ти, плю́, пиш, *гл.* Окончить арку, сводъ. *„А що досклепили?"—Ні, ще й на завтра до обід осталось.*

Досконали́й, а, е. 1) Совершенный. 2) Настоящій, дѣйствительный. *Хто тут досконалий хазяїн?* Черк. у.

Досконалість, лости, *ж.* Совершенство.

Досконали́ший, а, е=**Досконалий** 2. *Звісно, той там у школах, потім у віськy, хазяїна досконального нема.* Сим. 217.

Доскорбджувати, джую, єш, сов. в. **доскороди́ти, джу́, диш,** *гл.* Оканчивать, окончить боронать передъ посѣвомъ.

Доско́цький, а, е. Прыткій, умѣющій добывать. *Бач, який доскоцький, перший вихопився.*

Доско́чистий, а, е. Живой, веселый (о музыкѣ). *А ну йому марш!—І втяли такого доскочистого, аж волосся їжиться.* Св. Л. 231.

Доско́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Подпрыгнуть до, допрыгнуть. *Не доскочиш, бо дуже високо. Доскоче конем до царівни (а царівна сиділа у високому терему).* Грин. I. 171. *Свого одбіг, чужого не доскочив.* Г. Барв. 92. 2) Дойти, достигнуть. *По чарці, по другій, та так може й до десятка, чи й лучче, доскочило.* Грин. II. 179. 3) Достать, пріобрѣсть, взять въ добычу. *Отподі то й Черевань доскочив собі несчисленного скарбу.* К. ЧР. 4. *Добре, кажуть, що шовкові брови удались, хода павлина да вид королівський,—дак і козака доскочила.* Осн. 1862. VIII. *Вовка.... живцем доскочили.* К. ДС. 7.

Доскребти́. См. **Доскрібати.**

Доскрипі́ти, плю́, пи́ш, *гл.* Доскрипѣть. *А що, доскрипіло, поки не луснуло: я казав, що обід лясне.*

Доскрі́бати, ба́ю, єш, сов. в. **доскребти́, бу́, бе́ш,** *гл.* Доскребывать, доскресть, доскабливать, доскоблить.

Доскрі́бувати, бую, єш, *гл.*=**Доскрібати.**

Доскрі́буватися, буюся, єшся, *гл.* Доскребываться, докапываться, добираться. *Він доскрібується вже до мене.*

Доскромáджувати, джую, єш, сов. в. **доскромáдити, джу, диш,** *гл.* Доскребать, доскресть. *А ми вже доскромадили буряків.* Богодух. у.

Доспа́ти. См. **Доспати.**

Доспа́тися, дошлю́ся, шле́шся, *гл.* Быть въ состояніи послать. *Сонливого добудишся, лінивого дошлешся.* Ном. № 10842.

До́слід, ду, *м.* Изслѣдованіе. *Лінивий до історичнього досліду розум.* К. XII. 37.

Досліджувати, джую, єш, сов. в. **дослідити, джу́, диш,** *гл.* Изслѣдовать.

До́слідник, ка, *м.* Изслѣдователь. *Вельми поважний дослідник польської старосвіщини.* К. XII. 65.

Дослужи́ти, ся. См. **Дослужувати, ся.**

Дослу́жувати, жую, єш, сов. в. **дослужи́ти, жу́, жиш,** *гл.* Дослуживать, дослужить. *Дослужу місяця та й піду додому.* Василь. у.

Дослу́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **дослужи́тися, жу́ся, жишся,** *гл.* Дослуживаться, дослужиться. *Дослужитись до великого чина.* Левиц. I. 66. *В кого ж ми ся, рідні браття, цього дослужили?* Бал.

Дослу́хати, ся. См. **Дослухувати, ся.**

Дослухáтися, хáюся, єшся, *гл.*=**Дослухувáтися.** *Еней похнюпивсь, дослухався—Сивила що йому верзла.* Котл. Ен.

Дослу́хувати, хую, єш, сов. в. **дослу́хати, хаю, єш,** *гл.* 1) Дослушивать, дослушать до конца. *Диво та й тільки,*

каже гайдамака, дослухавши сотниківну. Стор. I. 35. 2) Слышать, услышать. *Що дослуха—наче крізь воду проточну.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Як річ таку суддя дослухав, низенько поклонивсь, потилицю почухав.* Греб. 380.

Дослу́хуватися, хуюся, єшся и **дослуха́тися, ха́юся, єшся,** *гл.* сов. в. **дослу́хатися, хаюся, єшся,** *гл.* Прислушиваться, прислушаться. *Цссс.... засичав Загнибіда, і знову почав дослухатись.* Мир. Пов. II. 73. *Прочитав батюшка вдруге. Баба дослухалася і вгадала, що так воно й єсть.* Левиц. I. 70.

Досмали́ти. См. **Досмалювати.**

Досма́лювати, люю, єш, сов. в. **досмали́ти, лю́, лиш,** *гл.*=**Дошмалити.**

Досме́ркатися, каюся, єшся, *гл.* Досидѣться въ гостяхъ до сумерекъ. *От я й досмеркалася.* Гадяч. у.

Досмика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **досми́кати, каю, єш,** *гл.* Додергивать, додергать.

Досми́катися, каюся, єшся, *гл.* Додергаться.

Досми́кування, ня, *с.* Додергиваніе.

Досми́кувати, кую, єш, *гл.*=**Досмикати.**

Досмоли́ти. См. **Досмолювати.**

Досмоли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Досмолиться.

Досмо́лювати, люю, єш, сов. в. **досмоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Досмаливать, досмолить.

Досни́тися, сню́ся, сни́шся, *гл.* Окончиться сну. *Сей сон мені, Заїро, не доснився.* К. МБ. XI. 145.

Досні́дати. См. **Доснідувати.**

Досні́датися, даюся, єшся, *гл.* Дозавтракаться.

Доснідувати, дую, єш, сов. в. **досні́дати, даю, єш,** *гл.* Оканчивать, окончить завтракать. *Доснідуй уже швидче, бо день не стоїть.* Харьк.

Досновиґа́ти, ґа́ю, єш, *гл.* Доплестись.

Досновиґа́тися, ґа́юся, єшся, *гл.* Дошляться, дошататься.

Доснува́ти, ную́, є́ш, *гл.* Окончить основу (въ тканьѣ).

Доснува́тися, ную́ся, є́шся, *гл.* Оканчиваться основѣ (въ тканьѣ). 2)=**Досновиґатися.**

Досо́вдати(ся), даю(ся), єш(ся), *гл.*=**Досовкатися.**

Досо́вкатися, каюся, єшся, *гл.* Доплестись, добраться. *Та вже й нерано. Поки то досовкаюся додому.* Осн. 1862. VI. 31.

Досоли́ти, ся. См. **Досолювати, ся.**

Досоло́джувати, джую, єш, сов. в. **досолоди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Добавлять, добавить сладкаго куда нибудь.

Досо́лювати, люю, єш, сов. в. **досоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Досаливать, досолить. *Не досолить,—не доїсть.* Ном. № 12379. *Треба досолити огірки.* Васильк. у.

Досо́люватися, лююся, єшся, сов. в. **досоли́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Досаливаться, досолиться.

Досо́х(ну)ти. См. **Досихати.**

Доспа́ти, ся. См. **Досипати, ся.**

I. **Доспіва́ти.** См. **Доспівувати.**

Доспі́вувати, вую, єш, сов. в. **доспіва́ти, ва́ю, єш,** *гл.* Допѣвать, допѣть.

II. **Доспіва́ти, ва́ю, єш,** сов. в. **доспі́ти, пі́ю, єш,** *гл.* Дозрѣвать, дозрѣть. *Доспіла єси, моя ясочко, як повний колос на ниві.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 200). *Нехай цвіте, нехай тим часом доспіває.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Доспі́лий, а, е. Спѣлый, созрѣвшій. *Доспіле яблуко.* Левиц. Пов. 290.

Доспі́ти. См. II. **Доспівати.**

До́спі́х, ху, *м.* Успѣхъ, успѣшность. *А в ділі все нема доспіху,—куди ні глянеш,—все не те.* Алв. 9.

Доспорожня́тися, ня́юся, єшся, *гл.* Все опорожнить до того, что.... *Доспорожнялася уже: затого і на кашу нічого.*

До́ста, *нар.*=**Досить.** Гол. III. 219.

Достава́ти, ста́ю, є́ш, сов. в **доста́ти, ну, неш,** *гл.* 1)=**Діставати.** *У такого й чорт ладану не достане.* Ном. *Ой хто мені царь зілля достане, той зо мною на рушничку стане.* Мет. 104. *Ідіть зо мною на Черкеню долину гуляти, слави лицарства козацькому війську доставати.* Макс. (1849), 82. *Над річкою над Дунаєм орли загравали, а козаки отамана з неволі достали.* Мет. 429. *У неділю города достали.* 2) Доставать, достать, достигать, достичь. *До пліч достати.*

Достава́тися, стаю́ся, є́шся, сов. в. **доста́тися, та́нуся, нешся,** *гл.*=**Діставатися.** 1) *Пішла душа по руках, та й чортові досталась.* Ном. № 8836. *Не попущу тебе, мила, иншому достаться.* Мет. 40. 2) *Стоїть над морем: ніяк на острів не достанеться.* Рудч. Ск. *Як*

достанусь у столицю, то я вас нагороджу. Рудч. Ск. II. 160. ЗОЮР. II. 28.

Доставля́ти, вля́ю, еш, *гл.* Доставлять. *Під тую свічку шість волів запрягли, під Почаєвську гору в манастир доставляли.* Чуб. I. 162.

До́сталь, *нар.*=**Доволі.** Черк. у.

Достарча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Доставлять. *Коням достарчали вволю сіна й вівса.* Левиц. I. 504.

Достате́чність, ности, *ж.* Достаточность, достатокъ. *Достатечність показує статечність.* Ном. № 1363.

Доста́тне,—ньо, *нар.* 1) Достаточно, зажиточно. *У роскошах жили, не так щоб уже дуже, а достатньо таки.* Лебедин. у. 2) Вдоволь. *У його усього достатньо.* НВолын. у.

Доста́тній, я, е. Достаточный, зажиточный. *На все достатній і на лихо не жаден.* Ном. № 2013. *Достатня одежа.* Шевч. (О. 1861. X. 4). 2) Обильный. *Достатня паша.* Шух. I. 78.

Доста́ток, тку, *м.* Достатокъ, довольство, изобиліе, средства. *Достаток чинить статок.* Ном. *Тогді любва бере, як достаток є.* Ном. № 8921. *Він при достатку.* Черк. у. *Достаток добрий у його.* Черк. у. *Як би у мене достатки, то я б учився.* Ромен. у. *Хто буде ховати* (мерци)? *На які достатки?* Мир. Пов. II. 115 **У доста́тку живе́.** Живетъ безбѣдно. Въ твор. пад. употребляется въ видѣ нарѣчія, въ значеніи: достаточно, вдоволь. *Аби хліба було достатком, а про яблука жити можно.* Каменец. у. Ум. **Доста́точок.** Сим. 227.

Доста́ча, чі, *ж.* 1) Часть, слѣдуемая мельнику за помолъ? 2) Изобиліе. 3) Необходимый для работы матеріалъ. *Аби ваша достача, а ми хоч який віз, то зробим.*

Достача́ння, ня, *с.* Доставка, поставка.

Достача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **доста́чити, чу, чиш,** *гл.* 1) Доставлять въ нужномъ количествѣ. *Аби достачали, я зроблю як слід А мед-вино поплачу, сіноовес достачу.* Мет. 46. *А ви думали, грошей у мене нема? Достачу, не бійтесь!* Лебедин. у. 2) Быть достаточнымъ, доставать. *Не достача на сорочку.*

Доста́чування. См. **Достачання.**

Доста́чувати. См. **Достачати.**

Достеменісінький, а, е. Точнехонько такой. *Достеменісінько такий віл, як у мене.* Черк. у.

Достеменісінько, *нар.* Точнехонько такъ.

Досте́мено, *нар.* Точно, точь въ точь. *Достемено так робиш, як той баран.* Рудч. *Отак достемено і у нас.* Шевч. (О. 1861. X. 5).

Достерегти́. См. **Достерігати.**

Достеріга́ти, га́ю, еш, сов. в. **достере́гти́, режу́, же́ш,** *гл.* Слѣдить, выслѣдить, наблюдать. *Я достерігаю всяку річ.* НВолын. у. *Таки достеріг вовка.* Радомысл. у. *Я достеріг, де воно дівається.* НВолын. у. *Про що мене що дня достерігати і цілитись на мене що години.* К. Іов. 17.

Достига́ти, га́ю, еш, сов. в. **дости́гти, гну, неш,** *гл.* Созрѣвать, созрѣть. *Надійшли жнива, достигла Василева пшениця.* МВ. I. 124.

До-сто-бі́са, *нар.* Очень много. См. **До.**

До-сто-бі́сового батька = **До-сто-біса.** См. **До.**

Достогна́тися, гну́ся, нешся, *гл.* Достонаться.

Досто́йний, а, е. Достойный. *Чи достойні ж сі вепри Дніпровії, щоб трактувать з ними по людськи?* К. ЧР. 336.

Досто́йність, ности, *ж.* Достоинство. Башт. 12.

Досто́йно, *нар.* Достойно. *За віру християнську достойно і праведно стати.* Мет. 418.

Досто́тній, я, е. Точь въ точь, совершенно похожій.

Досто́тно, *нар.* Точно, точь въ точь Черк. у.

Досто́ту, *нар.* Точь въ точь. *Вона дивилась на жовте й підсиняне батьківське лице..... і злякалась, думаючи, що колись такий достоту буде її чоловік.* Левиц. Пов. 279.

Досто́ювання, ня, *с.* Достаиваніе.

Досто́ювати, то́юю, еш, сов. в. **досто́яти, то́ю, їш,** *гл.* 1) Достаивать, достоять. *І в церкві достояла мов спокійна.* МВ. I. 102. 2) Дозрѣвать, дозрѣть. (Конопелькам) *не дали вітри да достояти.* Грин. III. 122.

Досто́ятися, юся, їшся, *гл.* Достояться. *Достоялася з кумою, що вже й корова з череди прийшла.* Черниг. у.

Дострибáти. См. **Дострибувати 1.**

Дострибáтися, бáюся, ешся, *гл.* Допрыгаться.

Достриба́ти, бую, еш, *гл.* 1) сов. в. **достриба́ти, ба́ю, еш,** *гл.* Допрыгивать, допрыгать до чего либо. 2) сов. в. **достриби́ти, бу́, не́ш.** Допрыгивать, допрыгнуть до чего либо.

Достриґа́ти, га́ю, еш, сов. в. **достри́ґти, жу́, же́ш,** *гл.* Достригать, достричь. *Стриже стрижій чоловіка, достриг до вуха.* Мнж 121.

Достриґа́тися, га́юся, ешся, сов. в. **достри́ґтися, жу́ся, же́шся,** *гл.* Достригаться, достричься.

Достругá́ти, ся. См. **Доструґувати, ся.**

Достру́ґувати, гую, еш, сов. в. **достругá́ти, га́ю, еш,** *гл.* Доструґивать, достругать.

Достру́ґуватися, гуюся, ешся, сов. в. **достругá́тися, га́юся, ешся,** *гл.* Доструґиваться, достругаться.

Досту́кати, ся. См. **Достукувати, ся.**

Досту́кування, ня, *с.* Достукиваніе.

Досту́кувати, кую, еш, сов. в. **досту́кати, каю, еш,** *гл.* Достукивать, достучать.

Досту́куватися, куюся, ешся, сов. в. **досту́катися, каюся, ешся,** *гл.* Достукиваться, достучаться. *Під вікно він під'їзжає та й достукується.* Лавр. 26.

До́ступ, пу, *м.* Доступъ. *Прозьба до-ступ має.* Ном., стр. 286, № 4466.

Доступа́ти, па́ю, еш, сов. в. **доступи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Приступать, приступить, подходить, подойти. *Що мені тепер на світі робити? Як мені тепер до жінки доступити?* Хата. 69. *Відьми скільки будуть мучиться..., а до тебе не доступлять.* Грин. I. 69.

Доступа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **доступи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Доступаться, доступиться, подходить, подойти, добираться, добраться, приближаться, приблизиться. *Чого зблідла? Чого боїшся? Сюди не доступляться.* К. (Хата, 165). *Обридло вже мені жити на селі. Надумавсь я до царя доступитись: хочу подивитись на царя й на царицю.* К. (О. 1861. IV. 39). *Коли б мені знайти оселю Божу, і до його престолу доступитись.* К. Іов. 51.

Доступни́й, а́, е́. 1) Доступный. *Люде живуть доступні такі, привітні.* МВ. II. 96. 2) Умѣющій легко ко всякому проникнуть, втереться въ довѣріе. *Се провідала та Катря, облетавши села: жінка хитра, доступная, гарна і весела; хоть до кого підлеститься і що хоче знає, тайку з серця, слово з рота, де бажа, вимає.* Мкр. Н. 7—8.

Достяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **достягти́, гну́, неш,** *гл.*=**Досягати 1—3.** АД. I. 258. КС. 1883. II. 391. Грин. II. 113. 1) *Коло броду беру воду, не достягну до дна.* Чуб. V. 224. 2) *Нехай найменший брат добре дбає, хоч навколішки вставає і військову суремку в головах достягає.* Макс. (1849), 18.

Досува́ння, ня, *с.* Придвиганіе

Досува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **досу́нути, ну, неш,** *гл.* Додвигать, додвинуть.

Досува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **досу́нутися, нуся, нешся,** *гл.* Придвигаться, придвинуться.

Досу́гий, а, е. Престарѣлый. *Це дуже досуга жінка: літ з вісімдесят.* Кременч. у.

Досука́ти. См. **Досукувати.**

Досу́кування, ня, *с.* Досучиваніе.

Досу́кувати, кую, еш, сов. в. **досука́ти, ка́ю, еш,** *гл.* Досучивать, досучить. *Оце сяду та ниток досукаю.* Богодух. у.

Досу́нути, ся, См. **Досувати, ся.**

Досушáти, ся. См. **Досушувати, ся.**

Досу́шувати, шую, еш, сов. в. **досушúти, шу́, шиш,** *гл.* Досушивать, досушить.

Досу́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **досушúтися, шу́ся, шишся,** *гл.* Досушиваться, досушиться.

Досхну́ти. См. **Досихати.**

До-схочу́, *нар.* Вволю, сколько угодно. Ком. I. 21.

Досхти́. См. **Досихати.**

Досяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **досягти́, гну́, неш,** *гл.* 1) Доставать, достать до чего, хватать, хватить до чего. *І кріпавими руками мене ловлять, досягають.* К. Псал. 133. *Б'ють так, як і великі паничі, аби рука досягла.* МВ. I. 99. *Один чумак сало став їсти, із лаганця досягши, а другий люльку запалив.* Рудч. Ск. II. 171. 2) Достигать, достичь чего. 3) Достать, брать, взять. 4) Доставать, достать, добывать, добыть. *Молока досягти.*

Доса́яти, са́ю, еш, *гл.* Окончить сіять. *Що й у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти, червоним косничком да досяяти.* Грин. III. 122.

Дотанцьо́вувати, вую, еш, сов. в. **дотанцюва́ти, цю́ю, еш,** *гл.* 1) Дотанцовывать, дотанцовать. *„Твій батько вмер!"— Постій трохи, дотанцюю.* Ном. № 10078.

2) Дойти, танцуя. *Дотанцював аж до брами.* Шевч. 270.

Дотанцюва́тися, цю́ю, ешся, *гл.* 1) Танцуя дойти до чего. 2) Дотанцоваться до чего.

Дотараба́нити, ню, нить, *гл.* Дотащить, донесть. *Насилу дотарабанила мішок,— дуже важкий.* Богодух. у.

Дотараба́нитися, нюся, нишся, *гл.* Дотащиться. *Очі завидющі: назбірала кислиць стільки, що всилу дотарабанилася з ними додому.* Богодух. у.

Дотаска́ти, ся. См. **Дотаскувати, ся.**

Дотаскувати, кую, еш, сов. в. **дотаска́ти, ка́ю, еш,** *гл.* 1) Дотаскивать, дотащить. Мнж. 40. *Насилу дотаскав його, такий великий.* 2) Истаскивать, истаскать, донашивать, доносить (объ одеждѣ).

Дотаскуватися, куюся ешся, сов. в. **дотаска́тися, ка́юся, ешся,** *гл.* Дотаскиваться, дотащиться, съ трудомъ доходить, дойти.

Дотекти́. См. **Дотікати.**

До́теп, пу, *м.* Остроуміе, искусство.

Дотепа, пи, *ж.* 1) Способность, умѣнье. *Гуляти часто до півночі в пісні, в пари, у лави, в жгут; кому ж із них була дотепа, то в гроші грали в сім листів.* Котл. Ен. 2) Способный человѣкъ.

Дотепе́р, *нар.* До настоящаго времени, до сей горы. *Бідив я, та й дотепер бідую.* Каменец. у. *Як тримав я поїдинка* (11 десятин) *тоді, та й дотепер тримаю.* Каменец. у.

Дотепний, а, е. Способный. *Дотепна до всякого діла.* Шевч. 296. *А в нас такого дотепного коваля ізроду не було.* К. ЧР. 331.

Дотепник, ка, *м.* Способный мужчина, дока, молодецъ.

Дотепниця, ці, *ж.* Способная женщина.

Дотепність, ности, *ж.* Способность, дарованіе. *Так даремне потратив свої сили чоловік з наукою, з щирою охотою, та й не не без дотепности.* Драгом. Передм. Пов. Федьк. *Не було дотепности самому додуматись.* Ком. I. 48.

Дотепно, *нар.* Способно, искусно.

Дотепро, *нар.*= **Дотепер.**

Дотерпі́ти. См **Дотерплювати.**

Дотерплювати, люю, еш, сов. в. **дотерпі́ти, плю, пи́ш,** *гл* 1) Вытерпливать, вытерпѣть. *Я знаю, він не дотерпить.* НВолын. у. 2) Выносить, вынести, претерпѣвать, претерпѣть. *Дотерпіла лиха в походах.* Левиц. Пов. 24.

Дотерти, ся. См. **Дотирати, ся.**

Дотеса́ти, ся, См. **Дотісувати, ся.**

До́ти, до́тиль, до́тіль, *нар.* До тѣхъ поръ, до того времени. *Доти лях мутив, доки не наївся.* Ном. № 876. *Доти ходив, доки не наклав головою.* Ном. № 10050.

До́тик, ку, Осязаніе.

Дотика, ки, *ж.* Укоръ.

Дотика́ння, ня, *с.* Прикосновеніе.

I. Дотика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **доткну́ти, кну́, неш,** *гл.* 1) Дотрагиваться, дотронуться, прикасаться, прикоснуться. 2) Колоть, уколоть, уязвлять, уязвить словами.

I. Дотика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **доткну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.*=**Дотика́ти** 1. Св. Л. XXIV. 39.

II. Дотика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **дотка́ти, тчу́, че́ш,** *гл.* Дотыкать, доткать, оканчивать, окончить тканіе. *Уже небагато дотикать Ярошисі.*

II. Дотика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **дотка́тися, тчу́ся, че́шся,** *гл.* Дотыкаться, доткаться.

Дотина́ти, на́ю, еш, сов. в. **дотну́ти** и **дота́ти, тну́, не́ш,** *гл.* 1) Дорѣзывать, дорубливать. 2) Досаждать, допекать, пилить. *Він мені дотинає за матір.* НВолын. у. *Хоць ти не скажеш, то скаже твоя мати да буде мені що-ранку дотинати: „вставай, невістко, бодай ти здорова не встала.* Чуб. I. 696. *Він почав дотинати моєму чоловікові, що мене треба в острог за те, що я колись дотинала його жінці чамайданом.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.). *Словом дотина.* К. Бай. 49.

Дотина́тися, на́юся, ешся, *гл.* Досаждаться, дошататься.

Дотира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **дотерти, тру́, тре́ш,** *гл.* Дотирать, дотерѣть.

Дотира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **дотерти́ся, тру́ся, ре́шся,** *гл.* Дотираться, дотерѣться.

Дотичний, а, е. Касающійся чего.

Дотіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **дотекти́, течу́, че́ш,** *гл.* 1) Дотекать, дотечь, оканчивать, окончить течь. 2) Дотекать, дотечь до какого либо мѣста. 3) Хватать. *У вас на це толку не дотечв.* Зміев. у. 4) Сравниваться, сравниться. *Харків проти Київа не дотече, бо менший.* Зміев. у.

Дотіль, *нар.*=**Доти.**

Дотіпа́ти, ся. См. **Дотіпувати, ся.**

Дотіпувати, пую, еш, сов. в. **дотіпа́ти, па́ю, еш,** *гл.* Дотрепывать, дотрепать, оканчивать, окончить очистку льна или пеньки отъ кострики.

Дотіпуватися, пуюся, ешся, *гл.* Оканчиваться очисткой (о льнѣ, пенькѣ).

Дотісувати, сую, еш, сов. в. **дотеса́ти, тешу́, тешеш,** *гл.* Дотесывать, дотесать.

Дотісуватися, суюся, ешся, сов. в. **дотеса́тися, тешу́ся, тешешся,** *гл.* Дотесываться, дотесаться.

Дотка́ти. См. II. **Дотика́ти.**

Дотклі́вий, а, е. 1) Рѣзкій, говорящій колкости, обидныя вещи. *Усе робила і слухалась як матір рідку* (свекруху); *дотклива вона була, да що,—думаю,—мені з їм жить, а не з нею.* Г. Барв. 60. 2) Колкій, рѣзкій, обидный (о словахъ).

Дотклі́вість, вости, *ж.* Колкость.

Дотклі́во, *нар.* Колко, рѣзко, обидно. *Не кажіть бо так доткливо, пані, не говоріть так згрізна до мене.* Г. Барв. 344.

Доткне́ння, ня, *с.* Прикосновеніе.

Доткну́ти, ся. См. **Дотикати, ся.**

Дотлі́вати, ва́ю, еш, сов. в. **дотлі́ти, лі́ю, еш,** *гл.* Дотлѣвать, дотлѣть. *Тліла искра, тихо дотлівала на роспутті широкому, та й гаснути стала.* Шевч. 236.

До́тля, *нар.*=**Дотя.** *Дотля собі погуляю, покім молоденька.* Гол. II. 410.

Дотовкти́, вчу́, чо́ш, *гл.* Дотолочь.

Дотовкти́ся, вчу́ся, чо́шся, *гл.* 1) Дотолочься. 2) Довозиться.

До́тови, пу, *м.* Доступъ. **До́товпу нема́є.** За тѣснотой, давкой нельзя протиснуться, пробраться. Черк. у. *А далі, далі, спасибі людям, як розвередувались та розібрались добре та пустили на всі заставки, так і дотовпу нема в пекл.* Кв. II. 187.

Дото́впитися. См. **Дотовплюватися.**

Дото́вплювання, ня, *с.* Дотискиваніе.

Дото́вплюватися, лююся, ешся, сов. в. **дото́впитися, плюся, пишся,** *гл.* Протискиваться, протиснуться, пробираться, пробраться. *Дивіться на його сьогодня, бо завтра не дотовпитесь.* Ном. № 9238.

Дотовпля́тися, ля́юся, ешся, *гл.*=**Дотовплюватися.**

Дотопи́ти, ся. См. **Дотоплювати, ся** и **дотопляти, ся.**

Дото́плювати, люю, еш, сов. в. **дотопи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить расплавку чего на огнѣ. 2)—**пѣч.** Оканчивать, окончить топить въ печкѣ

Дото́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **дотопи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Оканчиваться, окончиться (о расплавкѣ). 2) Дотапливаться, дотопиться (въ печи).

Дотопля́ти, ля́ю, еш, сов в. **дотопи́ти, плю́, пиш,** *гл.*=**Дотоплювати.**

Дотопля́тися, ля́юся, ешся, *гл.*=**Дотоплюватися.**

Доторгува́ти, гу́ю, еш, *гл.* Доторговать, окончить торговлю.

Доторгува́тися, гу́юся, ешся, *гл.* 1) Доторговаться. *Доторгувався, що вже ні краму, ні грошей нема.* Харьк. 2) Сторговаться.

Доторка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **доторкну́ти, ну́, не́ш,** *гл.*=**Доторкатися.** *Перекесу ключі не побрязкаючи, пробужу милого не доторкаючи.* Мет. 26.

Доторка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **доторкну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.*—**чо́го, до чо́го.** Дотрогиваться, дотронуться, касаться, коснуться, прикасываться, прикоснуться. *Колесо бурчить і льоду не доторкається.* Св. Л. 40. *Ходи тихо, як лин по дну, що ні до кого не доторкається.* Ном. № 3285. *Кінь його несе повище комишу, так що до землі не доторкається.* Рудч. Ск. I. 107. *Я й не доторкнуся до тебе.* МВ. I. 30.

Доторкуватися, куюся, ешся, *гл.*=**Доторкатися.** Левиц. Пов. 433.

Доточи́ти, ся. См. **Доточувати, ся.**

Дото́чка, ки, *ж.* Кусокъ чего-либо (ткани, веревки, доски и пр.), прибавляемый для удлиненія. Рк. Левиц.

Доточ́увати, чую, еш, сов. в. **доточи́ти, чу́, чиш,** *гл.* 1) Дотачивать, доточить о жидкости), допѣлить. 2) Прибавлять, прибавить, увеличивать, увеличить. *Чим Бог світлость доточив?*—*Огнем.* Ном. № 103. *Як почав я лізти і короткий мотузок не сягав аж до землі, то я візьму вгорі урву, а внизу доточу.* Чуб. I. 215.

Дото́чуватися, чуюся, ешся. сов. в. **доточи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* 1) Дотачиваться, доточиться (о жидкости). 2) Прибавляться, прибавиться.

Дотрима́ти См. **Дотримувати.**

Дотри́мувати, мую, еш, сов. в. **дотрима́ти, ма́ю, еш,** *гл.* Додерживать, додержать.— **сло́ва.** Сдерживать, сдержать слово. *Хто багато обіцяє, той рідко слова дотримає.* Ном. № 4520. *Перестань, милий, долі нарікати, старайся тільки слова дотримати.* Гол. I. 344.

Дотули́ти, лю́, лиш, *гл.* Приставить.

Дотули́тися, ли́ося, лишся, *гл.* Прижаться, коснуться. *А я дуба перескочу, що й не дотуляся.* Грин. Ш 210.

Дотьо́пати, паю, єш, сов. в. **дотьопка́ти, каю, єш**, *гл.* Добрести. *Поки то дотьопкається до села.*

Дотяга́ти, га́ю, єш, сов. в. **дотягти́, гну́, неш**, *гл.* Дотягивать, дотянуть, дотаскивать, дотащить.

I. Дотяга́тися, га́юся, єшся, сов. в. **дотягти́ся, гну́ся, нешся**, *гл.* Дотягиваться, дотянуться, дотаскиваться, дотащиться.

II. Дотяга́тися, га́юся, єшся, *гл.* 1) Дотягаться, тянуть, тащить до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Тягав на собі важке та й дотягався, що тепер лежить.* Харьк. у. *Він усе їх* (гроші з гамана) *тягав і дотягався, що коло їх і вмер.* Грин. I. 88. 2) Дотаскаться. **Дотягти́, ся.** См. **Дотягати, ся.**

Дота́ти. См. **Дотинати.**

Доу́мітися, млюся, мишся, *гл.* =**Дорозумітися.**

Дохазяйнува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Хозяйничать до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Дохазяйнувались до такого, що в хаті й шматка хліба не було.* Грин. II. 253.

Дохапа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Дохвататься.

До́хід, хо́ду, *м.* 1) Плата, заработокъ. *Вставай та дохід давай, бо вже ти, козаченьку, зовсім здоров.* (Слова знахарки пациенту). КС. 1882. X. 28. 2) Вознаграждение (натурой или деньгами), даваемое **коля́дникам.** *Викосьте дохід маляницю й хліб.* Грин. Ш. 32. *Боже, дай вечір добрий та давайте дохід довгий.* Мет. 333. См. **Недохід.** 3) Платье и обувь для слуги (**наймита**). НВолын. у.

До́хлий, а, е. Дохлый. Стор. I. 66.

Дохли́на, ни, *ж.* Дохлятина.

До́хнути, ну, неш, *гл.* Издыхать, дохнуть. *Під стогом вовки дохнуть.* Ном., стр 299, № 308.

Дохну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Вздохнуть. *Подивись на мене, дохнув і його не стало.* Черниг. г.

Дохова́ти, ва́ю, єш, *гл.* Сохранить, сберечь.

Дохова́тися, ва́юся, ешся, *гл.* 1) Прятаться до чего либо. *Усе ховавсь та й доховавсь, що далі вже й нікуди.* 2) Вскормить, воспитать. *З чужого чортяти не дождешся свойого дитяти.* Чуб. I. 302.

Доходжа́ти, джа́ю, єш, *гл.* =**Дохожати.**

Дохо́джувати, джую, єш, *гл.* 1) Кончать, кончить хожденіе. 2) Донашивать. *Доходювали свої сіртуки, то що, щоб по жнивах* (=по екзаменах у семинаріи) *надіти рясу й підрясник.* Св. Л. 130.

Доходи́телька, ки, *ж.* Всезнайка, опытная. *Вона така доходителька: все у городі знає, то й мені показувала.* Зміев. у.

Дохо́дити, джу, диш, сов. в. **дійти́ (дойти́), дійду́, деш**, *гл.* 1) Доходить, дойти, подходить, подойти. *Став* (вовк) *доходити до лисиччиної хатки.* Чуб. *Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся* (брань). Ном. № 3766. **Дохо́дити до се́рця.** Трогать. *І чую, що говорять, і бачу їх, а до серця ніщо мені не доходить.* МВ. II. 12. **Дійти́ до зро́сту.** Вырасти. Рудч. Ск. I. 99. 2) Приходить, прійти, заходить, зайти къ кому. *Чом ти ніколи до нас не дійдеш?* Харьк. *Доходили молодиці знакомі навідати.* МВ. (О. 1862. I. 81). 3)—**чого́.** Достигать, достигнуть чего либо. *Святого він дійти заміру хоче.* К. ЦН. 259. *От був мій пан-отець князь, великого чину дойшов.* МВ. II. 32.—**добра́.** Быть счастливымъ, добиться счастья. *Дай тобі, Боже, щоб ти добра дійшла.* Св. Л. 114.—**кі́нця.** Оканчивать, окончить. *То сяк, то так і дійшов кінця.* Св. Л. 13 —**літ.** Вырастать, вырасти. *Тільки що діти літ стали доходити, що вже матері і втіха, і поміч.* МВ. I. 45. *Маєш сина, брате, я—дочку єдину; як дійдуть літ, іспарую їх у добру годину.* К. Досв. 105. —**ро́зуму.** Созрѣвать, созрѣть умственно. ЗОЮР. I. 20. *Став розому доходити,—сам побачив, що треба робити.* Мир. ХРВ. 46. *Яка ще з нею мова? вона ще дурна,—нехай перше розуму дійде.* МВ. —**ру́чки.** Кончать покосъ. Г. Барв. 145. —**сороми́.** Осрамляться, осрамиться. *Ой там чужая сторона,—щоб нам не дійти сорома.* Мет. 181. 4) Добиваться, добиться, узнавать, узнать, вникать, вникнуть, изслѣдовать, выслѣдить. *Вони доходять по книжках що від чого взялось.* Ромен. у. *Знайшли путо у Семена та по тому й дійшли, хто коня вкрав у Йвана.* Волч. у. *Чи не дійдемо, які там у неї думки.* МВ. (О. 1862. Ш. 36). **Він до всього дохо́дя.** Онъ во все вникаетъ. Харьк. 5) Кончаться, кончиться. *Через тиждень мені місяць дійде, як тут живу.* Прят. у. 6) Кончаться, кончиться, умирать, умереть. *Там лежить такий хворий, що*

скоро мабуте дійде. Лебед. у. *Уже доходе дитина.* Лебед. у. *Як би були води не дали, то я б дійшов уже.* (Стрижевск). *Із лошяти й дійшла кобила.* НВолын. у.

Дохо́дитися, ходжу́ся, дишся, сов. в. **ді(о)йти́ся, дійду́ся, дешся,** гл. 1) Приходить, прійти, доходить, дойти до чего, кого. **Дійдеться ряд.** Придетъ чередъ. Константиногр. у. 2)—**до ко́го.** Дойти, доходить до свѣдѣнія кого. *До царя те дійшлось.* Рудч. Ск. I. 82. 3) *безл.* Приходиться. *Як менї доходилось—він знає.* Черк. у. **Пóки там ще до чóго дíйдеться!** Пока еще что будетъ. Кв. II. 100.

Доходи́тися, джу́ся, дишся, гл. 1) Доходиться. *Доходився, що й хвоста збувся.* Ном. № 8780. 2) Находиться, уходиться. *Доходились ніжки, доробились ручки.* Ном. № 8234. 3)—**чого́.** Доходиться до бѣды, нажить бѣду. *Не ходи, мій синоньку, доходишся лиха.* Млр. л. сб. 339.

Дохожа́лий, а, е. Взрослый, въ лѣтахъ. О. VII. 39. *Дохожалий таки був парубок, та й умер.* Канев. у. *Дівка вже дохожала, не сьогодня—завтра заміж піде.*

Дохожа́лість, лости, *ж.* Пожилыя лѣта. *Не вважаючи на свою дохожалість, вона любила молодитись.* Левиц. Пов. 168.

Дохожа́ти, жа́ю, еш, гл.=**Дохо́дити.** 1) *Нехай би нас стали козаки зачувати, до нас дохожати, смерти нашої доглядати.* Макс. (1849), 18. 2) *Я до тебе, дівчинонько, я до тебе дохожав, я до тебе, серце моє, чорну стежку утоптав.* Млр. л. сб. 310. *Слічная панна да там дохожала, злото позбірала, золотару дала.* Чуб. III. 391. 3) **До ро́зуму дохожа́ти.** Созрѣвать умственно. *Стали тії сини до розуму дохожати, стали собі молодії подружжя знахожати.* Мет. 347.

Дохождáти, дáю, еш, гл.=**Дохожати.** *До отця, до матки дохождати.* АД. I. 120.

Дохо́жий, а, е=**Дохожалий.** *Дівка вже дохожа, пора сватати.* Борз. у.

Дохо́жувати, жую, еш, гл.=**Дохожати.**

До́ктор, ра, *м.* Докторъ, врачъ. *Добривечір, пане дохтор, я то з жінкою прийхав; сорок рублів положу, викуруй мі, я тя прошу.* Чуб. V. 1085.

До-ху́да, *нар.* Ѣсти до худа. Ѣсть такъ, что ѣда не идетъ впрокъ. *Ми їмо з корита досита, ви ж їсте з блюда до-худа.* Ном. № 1614.

Доцарюва́ти, рю́ю, еш, гл. Доцарствовать. *По всьому царству постинать милих дітей, а то погані нам не дадуть доцарювать.* Шевч. 638.

Доци́катися, каюся, ешся, гл Договориться ци (зовъ козы). Употреблено въ вертепной драмѣ въ слѣд. сценѣ: *Клим: Ци-ци! Коза: Мее! Клим: Ци-ци! Коза: Мее!* Прячется подъ Иродовъ тронъ. *Клим: Отеж доцикався! й козу загубив.* Маркев. 63.

Доціджувáти, джую, еш, сов. в. **доціди́ти, джу́, диш,** гл. Доцѣживать, доцѣдить.

Доціджувáтися, джуюся, ешся, сов. в. **доціди́тися, джу́ся, дишся,** гл. Доцѣживаться, доцѣдиться.

Доцу́нити. См. **Доцуплювати.**

Доцу́плювання, ня, *с.* Дотаскиваніе какого-либо предмета.

Доцу́плювати, люю, еш, сов. в. **доцу́нити, плю, пиш,** гл. Дотаскивать, дотащить что-либо.

До-цурú, *нар.* **Все до-цурú.** Все рѣшительно. **Згорíло до-цурú.** Сгорѣло до тла. Харьк.

До́ця, ці, *ж.* Ласк. отъ **дочка.** *Ох, до цю, ти моя голубко!* Котл. Ен. I. 13.

Доцяцькóвувати, вую, еш, сов. в. **доцяцькувáти, кýю, еш,** гл. Оканчивать, окончить разукрашиваніе чего.

Доч, до́чері, *ж.*=**Дочка.** *Жени сина, коли хоч—коли можеш, давай доч.* Ном. № 9330.

Дочáпати, паю, еш, гл. Добраться, волоча ноги, съ трудомъ. *Приємерком дочапали до хутора.* МВ. (О. 1862. III. 52).

Дочáпатися, паюся, еш, гл.=**Дочапати.** *Ходити ще не вміє, а до помийниці як дочапається, дак так і вихлюпоще всю.* Г. Барв. 6.

Дочáсний, а, е. Временный. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450.

Дочáсність, ности, *ж.* Временность.

Дочáсно, *нар.* Временно,

Досчастóвувати, вую, еш, сов. в. **дочастувáти, тýю, еш,** гл. Оканчивать, окончить потчивать.

Дочастувáтися, тýюся, ешся, гл. Дорогощаться.

Дочвалáти, лáю, еш, гл. Доплестись, добрести. *Вулкан, до кузні дочвалавши, будить зачав всіх ковалів.* Котл. Ен. V. 20.

Дочекáння, ня, *с.* Ожиданіе. *А не дочекання твоє, щоб я тобі кланявся.* Волын. г.

Дочека́ти, ка́ю, еш, *гл.* Дождаться. *Бодай ніхто не дочекав в чужім кутку сидіти.* Ком. № 1867. *Щоб усі святки пересвяткували, другого року дочекали з миром, поковм, добрим здоров'ем.* Чуб. Ш. 356.

Дочека́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Дождаться. *Так тяжко добра дочекатися, як з кам'ня.* Ном. № 2028. *Коли то того дочекається.* Ном. № 5622.

До́ченька, ки, *ж.* Ум. отъ **дочка́**.

До́чер, рі, *ж.*=**Дочка.** *Коли б я знав, чий то син воював, то б я за його свою дочер оддав.* Чуб. Ш. 278.

Дочеса́ти, ся, См. **Дочісувати, ся.**

До́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **дочка́**.

Дочимчикува́ти, кую, еш, *гл.* Дойти куда нибудь скоро.

До́чиста, *нар.* Совершенно все. *Взіли цілого кавуна дочиста* Левиц. Пов. 229. *Накинемо злишку по копі, чи й по рублю, то, ей, розберуть дочиста.* Кв. II. 13. *Забрав усе дочиста.*

Дочи́стити. См. **Дочищати.**

Дочита́ти, ся. См. **Дочитувати, ся.**

Дочи́тувати, тую, еш, сов. в. **дочита́ти, та́ю, еш,** *гл.* Дочитывать, дочитать. *Той, стоя перед образом, дочитував своїх молитов.* К. ЧР. 53. *Дочитавши, Єремія зобгав у жмені лист.* Стор. М. Пр. 88.

Дочи́туватися, туюся, ешся, сов. в. **дочита́тися, та́юся, ешся,** *гл.* Дочитываться, дочитаться. *Стійте у церкві та слухайте: ніч не довга, не забаряться до Христа дочитатись.* Кв. II. 179.

Дочі́сувати, сую, еш, сов. в. **дочеса́ти, шу́, шеш,** *гл.* Дочесывать, дочесать. *Оттаке щастя було і в батька,—промовила Ганя, вертаючись у хату і дочісуючи косу.* Левиц. I, 196.

Дочі́суватися, суюся, ешся, сов. в. **дочеса́тися, шуся, шешся,** *гл.* Дочесываться, дочесаться.

Дочка́, ки́, *ж.* Дочь. *І появив він* (Адам) *сини і дочки.* К. Св. П. I. кн. М. V. 4. *Вона князька дочка.* МВ. II. 32. *Не веліла мати вдовиної дочки брати.* Мет. 81. **Ум. До́ченька, до́чечка.** Чуб. II. 69. Кв. I. 15. *Встань, моя дочечко, встань, моя галочко.* Мар. л. сб. 125.

До-чмиги, *нар.*=**До-шмиги.** *Тобі там буде не до-чмиги.* Котл. Ен. Ш. 17.

Дочува́ти, чува́ю, еш, сов. в. **дочу́ти, чу́ю, еш,** *гл.* Хорошо слышать, хорошо услышать. *Кличу тебе серденятком, ти не дочуваєш.* К. Досв. 131. *І ноги не держуть; і не дочуваю, і не добачаю.* Стор. I. 135. *Глухий не дочує, то вигадає.* Пом. № 8564.

Дочува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **дочу́тися, чу́юся, ешся,** *гл.* Слышать, услышать. Рудч. Ск. II. 206. К. ЧР. 138. ЗОЮР. I. 116. *Уранці дочуваємся, аж коні наші у пана: на житі занято.* НВолын. у. *Як дочується старшина, що ми його лаємо,— буде нам.* Волч. у. *Нептун дочувсь в склянних будинках, що пробу закричав Еней.* Котл. Ен.

Дочумакува́ти, кую, еш, *гл.* Окончить чумачество.

Дочумакува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Заниматься чумачествомъ до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Отак чумак дочумакувався.* Ном. № 1756.

Дочу́ти, ся. См. **Дочувати, ся.**

Дочу́тний, а, е. Чуткій. *Які ви дочутні!* Новомоск. (Залюбовск.).

Дочу́хна, ни, *ж.* Дочь.

Доччи́н, на́, не́, Дочерній, дочернъ.

Дошарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Домыть (мочалкой). *Чи вже дошарувала підлогу?* Васильк. у.

Дошарува́тися, ру́юся, ешся, *гл.* Домываться (о вымываніи при помощи тренія щеткой, мочалкой и т. п. твердой поверхности, напр. стола).

Дошве́ндяти, дяю, еш, *гл.* Добрести. *Не вам кажучи; нагрів трохи чуба, поки дошвендяв до вас.* Кв.

Дошве́ндятися, дяюся, ешся, *гл.* Добродить, дошляться до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій.

Дошепта́ть См. **Дошіптувати.**

Дошива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **доши́ти, ши́ю, еш,** *гл.* Дошивать, дошить.

Дошива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **доши́тися, ши́юся, ешся,** *гл.* Дошиваться, дошиться.

Дошми́рати, раю, еш, *гл.* Докопаться, добраться, узнать, догадаться. *Та я се тільки вам признаюсь, що не знаю, а чужі зроду того не дошмирають, нехай хоч цілий день питають.* МВ. (О. 1862. Ш. 37).

Дошіптувати, тую, еш, сов. в. **дошепта́ти, пчу́, чеш,** *гл.* Дошептывать, дошептать.

До́шка, ки, *ж.* 1) Доска. *Не тра, мати, не тра, мати, попа турбувати: чтирі дошки, сажень землі, то й буду*

лежати. Чуб. Ш. 154. 2) Родъ скамьи въ водѣ возлѣ берега, на которой женщины моютъ бѣлье и пр. *Ой на рѣчці та на дощечці, там дівчина та полощеться.* Мет. 118. 3) Лопасть руля у плота. См. **Керма**. Шух. I. 181. 4) **Су́дна до́шка?** *Пам'ятатиме до нових віників і до судної дошки, покуль аж пороху на очі насиплють.* Ном. № 3645. Ум. **До́щечка**. Ном. № 5227.

Дошкандиба́ти, ба́ю, єш, *гл.* Дойти, хромая.

Дошкандиба́тися, ба́юся, єшся, *гл.* Доходить, хромая, до извѣстнаго времени, до какого либо случая.

Дошква́рити. См. **Дошкварювати**.

Дошква́рювати, рюю, єш, сов. в. **дошква́рити, рю, риш**, *гл.* Дожаривать, дожарить (о жирѣ).

Дошкребти́, бу́, бе́ш, *гл.* и пр.=**Доскребти** и пр.

Дошку́лити. См. **Дошкулати**.

Дошку́льний, а, е=**Дошкульний**. *Нагачека-доротяночка не вельми дошкулька: де ударить та по тілі,—розсядеться шкурка.* Рк. Макс.

Дошку́льний, а, е. Донимающій, дающій себя чувствовать. *Дошкульний вітер.* Черк. у.

Дошку́льно, *нар.* Больно. *Так, братця, б'є дошкульно, що коли б були не держали, то сам був би не видержав.* Ном. № 2346 на стр. 284.

Дошкуля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **дошку́лити, лю, лиш**, *гл.* Донимать, донять, допекать, допечь. *Коли б було знаття, що гаспидська дрючина так дуже дошкуля, то песька я дитина, коли б я так робив.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 110. *Що ти з ними* (запорожцями) *вдієш? коли живого не дошкулиш, а то щоб мерлого.* Стор. I. 110. *Дошкулив, мов пугою по воді.* Ном. № 3938.

Дошку́рний, а, е=**Дошкульний**. *Я ж думала, що нагачка не дошкурка,—як ударить, то розсядеться тіло й шкурка.* Чуб. V. 598.

Дошмали́ти, ся, См. **Дошмалювати, ся**.

Дошма́лювати, люю, єш, сов. в. **дошмали́ти, лю́, лиш**, *гл.* Оканчивать, окончить, обжиганіе опаливаніе.

Дошма́люватися, лююся єшся, сов. в. **дошмали́тися, лю́ся, лишся**, *гл.* Обгорать, обгорѣть до конца.

До-шмúгти, *нар.* Кстати, къ дѣлу, умѣстно (употребляется преимущественно съ отрицаніемъ). **Тут щось не до-шмúги.** Здѣсь что то да не такъ.

До-шни́ру, до-шни́ра, *нар.* Совершенно,, дочиста. *Усе до-шниру забрали у двір. Вона видрала з-за нігтя все до шниру, все йому росказала* Полт. См. **Шнир**.

Дошпаро́вувати, вую, єш, сов. в. **дошпарува́ти, ру́ю, єш**, *гл.* Домазывать, домазать при обмазкѣ хаты глиной, при замазываніи щелей. *Дошпаровуй уже швидче, а то ж воно висхне.* Харьк.

До-шпенету, до-шпе́нту, *нар.*=**До-щенту**. *З'їла худоба до-шпенту.* Вх. Лем. 411.

Дошпигó́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **дошпигува́тися, гу́юся, єшся**, *гл.* Доискиваться, доискаться, добраться, довѣдаться. *Оце ледві дошпигувавсь, де воно ділося.* Кіев. у.

Дошука́тися. См. **Дошукуватися**.

Дошу́куватися, куюся, єшся, сов. в. **дошука́тися, ка́юся, єшся**, *гл.* Доискиваться, доискаться. *Заховає кінці так, що ні жоден чоловік не дошукається до правди.* Кв. 279. *Що ти гріхи мої перебіраєш, переступу дошукуєшся грізно.* К. Iов. 22.

До́щ, щу́, *м.* Дождь. *З малої хмари великий дощ буває.* Ном. № 3842. *Мокрий дощу не боїться.* Ном. № 1477. *Червона калино, чого почорніла: чи вітру боїшся, чи дощу бажаєш?* Мет. 93. **Дощ аж пищи́ть, дощ як відром ілле, дощ як з ко́новки**. Сильный дождь. Мнж. 164. Ном., стр. 13. **Дощ—як крізь сито**. Мелкій дождь. Мнж. 164. **Ку́рячий дощ, з со́нцем дощ, свинячий дощ, сліпи́й дощ**. Дождь сквозь солнце. Ном. № 570. Ум. **До́щик, до́щичок**. *Дощику, дощику! зварю тобі борщику в новенькому горщику, поставлю на дубочку: дубочок схитнувся, а дощик линувси—цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою.* Ном. № 334. *Ой дощику-накрапайчику, накрапай!* Ном. № 13389. Ув. **До́щище**.

До́щани́й, а, е. Досчатый. Павлогр. у. *Дощана криша.* О. 1862. I. 76.

До́щево́й, а, е=**Дощовий 2**.

До́щево, *нар.* Дождливо. *На дворі дощево та холодно.* Шух. I. 189.

До-ще́нту, *нар.* До основанія, до тла, совершенно. О. 1862. VI. 63. *І тільки що простяг своє в багаття рило, а полом'я його до-щенту обсмалило.* Греб. 386. *Налетить, як той вихор нагальний, до щенту викорчує.* МВ. I. 138.

До-щéрдя, *нар.* До дна, до остатка. *До-щерця повибірали воду в колодязі.* Харьк. *І що взнаю, добродій, все до-щерця роскажу.* Свин. 107.

До-щéти, *нар.*=**До-щенту**.

Дóщечка, **ки**, *ж.* 1) Ум. отъ **дошка**. 2) Инструментъ у ткачей: дощечка съ рукоятью и съ просверленными въ равныхъ разстояніяхъ отверстіями, сквозь которыя проходятъ нити при снованіи ихъ на **снувáлку**. МУЕ. III. 16.

Дóщик, **ка**, **дóщичок**, **чка**, *м.* Ум. отъ **дощ**.

Дощúна, **ни**, *ж.* Небольшая доска, дощечка. Ум. **Дощúнка**. Мик. 480.

Дощúстий, **а**, **е**=**Дощувáтий**.

Дощúще, **ща**, *м.* Ув. отъ **дощ**.

Дощовúй, **á**, **é**. 1) Дожденой. *За хмарами дощовими горить, сяє ясне сонечко.* К. Досв. 181. *Заміж іти—не дощову годину перестоять.* Ном. № 8851. *А як стане дощик накрапати, то знай, що твоя жінка дощовою росою умивається.* Рудч. Ск. II. 102 2) Дождливый. *Дощове літо.* Кролев. у. *Вода дощова не солона.* Ком. I. 16.

Дощовáтий, **а**, **е**=**Дощувáтий**. *Цей місяць увесь дощовитий.* Зміев. у.

Дощомíр, **ру**, *м.* Дождемѣръ.

Дощувáтий, **а**, **е**. Дождливый. *Дощувате літо.* Черк. у.

Доюн, **нá**, *м.* Удой? *По два доюни здувають.* Ном. № 13739. *Такий доюн, що куди.* Ном. № 1628.

Доíнка, **ки**, *ж.* Время доенія.

Доíр, **рá**, *м.* Дояльщикъ овецъ. Херс. г.

Доíрка, **ки**, *ж.* Дояльщица. *Стала за доярку до корів.* Св. Л. 322.

'Дúпéрти, **ся**, *гл.* Сокращ. изъ **одпéрти**, **ся** при предшествующей гласной.

Драб, **ба**, *м.* 1) Оборванецъ, бѣднякъ-босовикъ, босякъ. *Мене мамка годувала, в папер обвивала, за богача 'ня строїла, а за дриба дала, за пана ей обіцяла,—за жебрака дала.* Гол. Ш. 233. 2) Раст. Viola arenaria Dec. ЗЮЗО. I. 141.

Драбáстий, **а**, **е**=**Драбинчастий** 2. *Оддав Чіпці старого-старого драбастого гусарського коня.* Мир. ХРВ. 361.

Драбúна, **ни**, *ж.* 1) Переносная лѣстница. Вас. 195. Чуб. VII. 388. *Нема тії драбини, щоб до неба достала.* Ном. № 394. 2)=**Драбки**. Чуб. VII. 402, 403. Kolb. I. 67. *Занедужав чумачинько, на драбину похилився.* Мет. 458. 3) Рѣшетка возлѣ ясель. Ум. **Драбúнка**, **драбúночка**.

Драбинáстий, **а**, **е**=**Драбинястий**.

Драбúнник, **ка**, *м.* Кузовъ телѣги, обтъ драбинки. (Залюбовск.).

Драбúнчастий, **а**, **е**. 1)=**Драбчастий**. *Драбинчастий віз.* Чуб. VII. 404. 2) Въ переносн. смыслѣ о скотинѣ: худой до такой степени, что видны ребра. *Мені віддайте тільки отту драбинчасту кобилу.* Стор. I. 39.

Драбúнак, **ка**, *м.* 1)=**Драбчастий віз**. КС. 1882. IV. 93. 2) Очень худая лошадь. ПВолын. у.

Драбинáстий, **а**, **е**=**Драбинчастий**.

Драбки, **кíв**, *м. мн.* Рѣшетки, составляющія боковыя стороны телѣжнаго ящика и имѣющія видъ небольшой лѣстницы.

Драбчáстий, **а**, **е**. О возѣ: **драбчáстий віз**. Возъ, въ ящикѣ котораго боковыя стороны состоятъ изъ **драбкíв**.

Драгвá, **ви**, *ж.* Топь, топкое мѣсто. См. **Дрягва**.

Драглéнький, **а**, **е**. Ум. отъ **драглий**.

Драглúй, **а**, **е**. 1) Студенистый. 2) Переносно: слабый, безсильный. Ум. **Драгленький**. *Як масш у руці що драгленьке, то пустити мусіш.* МВ. (О. 1862. I. 85).

Драглúна, **ни**, *ж.* Топь, грязина. См. **Драгва**.

Драглинáстий, **а**, **е**. Топкій. *Драглинаста лука.* Василь. у.

Драглí, **лíв**, *м. мн.* 1) Студенистое вещество. **Драглями взялóсь**. Отъ разложенія превратилось въ полужидкую массу. *Картопля зімою померзла, а не весну так драглями і взялась.* Мир. Пов. II. 88. *Той самий туман угорі видається нам хмарою, а не так, як думають, що ніби то хмара схожа на драглі.* Дещо. 2) Кушанье: студень. Чуб. VII. 444. 3) Раст. Tremella mesenthérica Retz. ЗЮЗО. I. 139.

Драглíти, **лíю**, **ешь**, *гл.* 1) Превращаться въ студенистое вещество, дрожать подобно студенистому веществу. 2) Нависнуть (о тучахъ). *Чи не буде снігу: там такі білі хмари драглюють.* МВ. II. 121.

Драгнó, **нá**, *с.* Грязь, болото. *В сіни раз у-раз вода з стелі натікає, то там вже таке драгно.* Черк. у.

Драговинá, **ни**, *ж.*=**Дряговúна**. *Там колись болото було, а тепер така драговина, аж страшно, як ідеш.* Канев. у.

Драголю́б, **ба**, *м.* Раст. a) Mentha arven-

sis, полевая мята, б) Lycopus europaeus L. ЗЮЗО. I. 127. Ум. **Драголю́бчик.** Мил. 96. *Ти, Одарко, ти, голубко моя, що ти мені та за зілля дала? Дала тобі драголюбчику, ти Іванку, мій голубчику.* Чуб. V. 34.

Драгома́н, на, *м.* Переводчикъ при посольствѣ, миссіи. *А также пхнув він драгомана і до латинського султана.* Котл. Ен.

Драгоні́я, ії, *ж.* Наемная конница, служившая въ Польшѣ. *Наряжайте драгонію, лаштуйте гармати.* К. Досв. 145.

Драгу́ля, лі, *ж.* Въ загадкѣ: лошадь. *Хороша драгуля біжить як куля.* ХС. Ш. 65.

Драгу́н, на, *м.* Драгунъ. *Чому рано не була?—Боялася драгуна.* Чуб. Ш. 102.

Драгу́нський, а, е. Драгунскій. *У їх драгунська совість.* Ном. № 3170.

Дражли́вий, а, е. Щекотливый. *У сьому дражливому ділі спустись на мене.* К. ХП. 17.

Дражни́ти, ню́, ниш, *гл.* Дразнить, сердить. *Пусти мене, моя мати, на юлиці погуляти; пусти мене, моя мати, я не забарюся, тілько хлопців подражню да й назад вернуся.* Мет. 302. *Собак дражнили на дворах.* Котл. Ен. 2) Прозывать, называть. *Пішли ми вп'ять по сліду і як раз у се село зайшли, як його дражнять,—не знаємо.* Шевч. 288.

Дражни́тися, ню́ся, нишся, *гл.*—**з ким.** Дразнить, поддразнивать кого. *Він дражнився з Лекерою Петровною.* Левиц. Пов. 237.

Дракóн, на, *м.* Драконъ. *А ті були фараони, кесарі—то погань! Погань лютая, безъ Бога, сказано,—дракони.* Шевч. П. 169. *Дракон огнекрилатий.* К. МБ. II. 137.

Дра́ла, *нар.* Бѣгомъ. *Так я від його драла, одбіг з півгонів та й став.* Стор. I. 148. *Оттут то вітри схаменулись, і ну всі драла до нори, до ляса, мов ляхи, шатнулись.* Котл. Ен. I. 11. **Дра́ла да́ти.** Убѣжать, удрать. *Дав од неї драла не оглядаючись.* Стор. I. 54. *І до плуга, і до рала, і до хлопців дала драла.* Ном. № 8807. **Дра́ла дмухну́ти, дря́пнути.** Удрать. *Спалив оселю у Калиновського та й дряпнув драла.* К. ЦН. 172.

Дра́ли, лів, *м. мн.* Шутливо: заячьи ноги. Вх. Пч. II. 6.

Дралимóна, *нар.*=**Драла.** Харьк.

Дра́ма, ми, *ж.* Драма. *„Коли. Українська драма".* Хата, 113.

Драмати́чний, а, е. Драматическій.

Драмóваний, а, е. У Кулиша: драматическій. *Драмована трилогія.* К.

Драмува́ти, му́ю, еш, *гл.* Драматизировать, сочинять драмы. *Драмована історія жизні обох поетів.* К. ХП. 21.

Дранджóли, жол, *м. мн.* Салазки, полозьями для которыхъ служатъ двѣ доски. Ум. **Дранджоля́та.** Чуб. VII. 575. См. **Ґринджоли.**

Дране́ньний, а, е. Ум. отъ **драний.**

Дра́нець, нця, *м.* Оборванецъ.

Дра́ний, а, е. 1) Драный, порванный, въ дырахъ. *Пізнають хлопці і в драній сорочці.* Ном. № 11245. *Шинкарочко молода! Повір меду й вина. Не повірю не продам, бо на тобі каптан дран.* Чуб. V. 201. 2) Ободранный, облупленный. *Я коза яраа, пів бока дранаа, пів бока луплена.* Ном. № 9267.

Драни́ця, ці, *ж.* Драница, тонкая доска отколотая или отщепленная отъ дерева (употребл. для кровель и пр.). Ум. **Драни́чка.**

Драни́чина. ни, *ж* =**Драниця.** Загадка. *Драничина хоть яку купу звалить.* Черниг. Губ. Вѣд. 1859, № 29, стр. 209.

Драни́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **драниця.**

Дра́нка, ки, *ж.* 1) Изношенное бѣлье, изношенная одежда. *Сорочечка-дранка.* Грин. I. 79. *Била мене мати зранку, що порвали хлопці дранку, а я сіла та й латаю, та й на хлопців поглядаю.* Мил. 103. 2)=**Драниця.** Вх. Лем. 411. Ум. **Дра́ночка.** *Не було в його ні хати, нічого, тільки сорочка-драночка на хребті.* Г. Барв. 353.

Дранна́, на́, *с. соб.* Лохмотья. Чуб. V. 1092.

Дрант, ту, *м.*=**Дрантя.** Вх. Лем. 411.

Дрантáвий, а, е.=**Дрантивий.** Гол. II. 466.

Дра́нтáвий, а, е. 1) Изорванный, рваный. 2) Дрянной, негодный. *Дрантива коновка. Дрантива свита. Дрантиві колеса.* Каменец. у.

Дрантúна, ни, *ж.*=**Дранка.** *Лежить Ганна на старій дрантині, прикрита старою рядниною.* Левиц. I. 75.

Дрантогу́з, за, *м.* Оборвышъ. *На городі кукуруза; нема мого дрантогуза, нема його і не буде, він поїхав межилюде.* Чуб. V. 1180.

Дра́нтя, тя, *с.* 1) Ветошь, старыя вещи, лохмотья. Св. Л. 91. *Ні в'їв, ні впив, а драктям світить.* Ном. № 1869. *Жид каже: „ти не знаєш, що купуєш", і справді жид замість доброго—дрантя продає.* Ном. № 10519. *Яка там свита—дрантя саме.* Канев. у. 2) Дрянь, негодная вещь. *Ет, дрантя ті колеса! Старі. Побіжи, то й розсиплються.* Каменец. у. *Як би добра кобила, то б варт дати 30 карб., а то дрантя.* Каменец. у. Ум. **Дра́нтячко.** *Отой жид, що дрантячко збірає, купує.* Каменец. у.

Дрань, ні, *ж.* 1)=**Дрантя.** *Як люде дрань, то така їх Ордань.* Ном. № 7126. 2)=**Драниця.** Левиц. I. 92.

Драп, *межк.* См. **Дряп.**

Драпа́к, ка́, *м.* См. **Дряпак.**

Драпа́ти, драпну́ти, драпону́ти, *гл.* См. **Дряпати** и пр.

Драпа́тий, а, е. О вышивкѣ: **драпа́ті у́ставки.** Kolb. I. 48.

Драпа́ч, ча́, *м.* Шерстобой, употребляющій для очистки шерсти проволочныя щетки. Вас. 202.

Драпа́чка, ки, *ж.* **Звіздáті драпа́чки.** Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Драпіжник, ка, *м.* 1) См. **Дряпіжник.** 2) У гуцуловъ: ночной церковный сторожъ. Шух. I. 119.

Драпі́ка, ки, *об.*=**Дряпіка.** О. 1861. XI. 28.

Дра́пкати, каю, єш, *гл.*=**Дряпати.** Вх. Уг. 237.

Дра́пкатися, каюся, єшся, *гл.*=**Дряпатися.** Вх. Уг. 237.

Драпусти́н, ну, *м.* Раст. Asalea pontica L. См. **Штанодран.** ЗЮЗО. I. 113.

Драпцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* Удирать. Вх. Зн. 16.

Драпцю́ни, *нар.*—**побíгти.** Скоро побѣжать, скоро убѣжать. Вх. Зн. 16.

Дра́та, ти, *ж.* Притѣсненіе, поборъ. Закр.

Дра́тва, ви, *ж.* Дратва. ЗОЮР. II. 92. *Що шилом приколе, дратвою прив'яже.* Грин. Ш. 300. Ум. **Дра́твиця, дра́товка.** *Загадав швець шевчисі дратовки спрясти.* Чуб. V 818.

Дра́ти, деру́, ре́ш, *гл.*=**Драти.**

Дра́тися, деру́ся, ре́шся, *гл.*=**Дертися.**

Дратли́вий, а, е. Раздражительный.

Дратли́вість, вости, *ж.* Раздражительность.

Драто́ваний, а, е. Раздраженный.

Дра́товка, ки, *ж.* Ум. отъ **дратва.**

Дратува́ння, ня, *с.* Раздраженіе.

Дратува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Раздражать, дразнить. К. ЦН. 179. *Буде з вас, що шляхту дурно дратували і з лукавим Острянином в степи повтікали.* К. Досв. 203. *Кожен лист, що читав він, дратував його.* Стор. М. Пр. 88.

Дратува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* 1) Дразнить. *Та ну вже не дратуйся: давай дітям гостинця, а мені очіпка.* Рудч. Ск. II. 168. 2) Раздражаться.

Драч, ча́, *м.* 1) Шомполъ. Ромен. у. 2) Пильщикъ. *Уже драчі поприходили з лісу від драчки.* Волын. г. 2) Обдиралo, сборщикъ податей. *Воно б добре жилось, та драчі прокляті: двадцять п'ять карбованців за п'ять дуп подушного заплати.* Лебед. у. 4) Ко́лючій кустарникъ. (Добруджа). КС. 1883. I. 59. 5) Родъ удочки для крупной рыбы при ловлѣ зимой: оловянная гирька съ крючкомъ на шнуркѣ. Вас. 189.

Дра́ча, чі, *ж.* 1) Обирательство, вымогательство, поборы, взятки. *Нема життя: великі драчі.* Лебед. у. КС. 1882. IX. 568. 2) Ссоры. *Як менший брат оженився, то почалась між ними драча за худобу.* Екатериносл. у.

Дра́чка, ки, *ж.* 1) Лѣсопильный заводъ. (Примѣръ см. при словѣ **драч 2).** 2) Доска. **Дра́чку різа́ти.** Пилять доски. Волын. г. 3) Плотн. инструментъ: ресмусъ. 4) Расположеніе къ ссорѣ. *Оттак і посердились, неначе хто між їми драчку вкинув.* Кіев. у.

Драчкува́ти, кую, єш, *гл.* Обивать стѣны новаго дома передъ обмазкою дранницами. Рк. Левиц.

Древи́на, ни, *ж.*=**Деревина.** Шевч. 436.

Дре́вко, ка, *с.* Ум. отъ **дре́во.** Деревцо. Чуб. V. 850.

Дре́вній, я, е. Престарѣлый, старый. Сим. 230. *Була то жена вельми древня і немощна.* МВ. II. 74.

Дре́во, ва, *с.*=**Дерево.** Грин. Ш. 690. *А зузуля стрепенула, в темний луг полинула, сіла собі на високім древі.* Мет. 256. *Над водою посажене древо зеленіє.* Ум. **Дре́вко.** *Помости гніздечко й у садочку, на високім древку, на яворку.* Чуб. V. 850.

Древору́б, ба, *м.* Сарай для дровъ. Шух. I. 106.

Дреглі́, лі́в, *м. мн.*=**Драглі.** Вх. Зн. 16.

Дрегло, ла, *с.* ? *Всякое дрегло, разные квіти.* Чуб. Ш. 336.

Дрегну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Дремнути.** *А наймит справді мов божевільний дрегнув із поля додому. Не гледів і дороги.* Г. Барв. 198.

Дрегота́, ти́, *ж.*=**Дрігота.** *Все на бідного дрегота.* Ном. № 1577.

Дре́ґес, са, *м.*=**Дригес.** *Він кладе дрегес за губу.*

Дремену́ти, ну́, не́ш, *гл.* Быстро побѣжать, уйти. Мир. Пов. I. 158б. *А кобила як дремене, аж курява встала.* Рудч. Ск. I. 1.

Дре́млик, ка, *м.* Раст. Orchis morio.

Дремлю́га, ги, *ж.* Птица козодой, Caprimulgus europaeus. Черк. у.

Дре́нути, ну, неш, *гл.*=**Дременути.** *До корчми дренув.* НВолын. у.

Дренча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Деренчати.** *Голос їй дренчить.* Св. Л. 103. *Пакотець давно хріп, аж вікна дренчали.* Св. Л. 13.

Дремену́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Дременути.**

Дрешпа́к, ка́, *м.* У овчинниковъ: когтеобразный желѣзный гребешокъ, которымъ расчесываютъ шерсть на обработанной уже овчинѣ. Вас. 153.

Дрі́вотня, дрівітня, дривотня, ні, *ж.*=**Дрівітня.** Чуб. VII. 387.

Дрі́вотень, тня, *м.*=**Дрівітня.** Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Дригавиця, ці, *ж.* и пр.=**Дрігавиця** и пр.

Дриглі́, лів, *м. мн.*=**Драглі.** Вх. Зн. 16.

Дригті́ти, гчу́, ти́ш, *гл.*=**Драгліти.** О. 1862. VIII. 49.

Дриґ, *межд.*, выражающее быстрое однократное движеніе ногой. *Дриґ ногою! круть ріжками!* Г. Арт. (О. 1861. III. 104).

Дри́ґавка, ки, *ж.* Руль. Ровен. у. Ролын. г.

Дри́ґа́ння, ня, *с.* Быстрое движеніе ногою; судорожное подергиваніе членовъ.

Дри́ґа́ти, ґа́ю, єш, одн. в. **дриґну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Дѣлать быстрое движеніе ногою; судорожно подергиваться. *Тут умі́ра, а ногою ще дриґа.* Ном. № 3340. *Не рад лях, що взяв по зубах, а він ще і ногами дриґає.* Ном. № 868. *А Потоцький ще гірш сміється: аж ніжками дриґа та регочеться.* Стор. I. 192. *І старому собаці дриґають жили.* Ном. № 8695. *Тепер вони сплять з переною, не дриґне ні один ногою.* Котл. Ен.

Дри́ґа́тися, ґа́юся, єшся, *гл.* Дѣлать судорожныя движенія, содрогаться. *Зарізав барана,—і не дриґався.* НВолын. у.

Дри́ґез, зу, *м.* Изгарь табачная, остающаяся въ трубкѣ и которую потомъ кладутъ себѣ за нижнюю губу.

Дриґну́ти. См. **Дриґати.**

Дриґону́ти, ну́, не́ш, *гл.* То-же, что и **дриґну́ти,** но обозначаетъ движеніе болѣе сильное. *„Бісові груші! пробубонить: які спілі і над самісінькою головою висять, а ні одна ж то не впаде у рот!“ І що б то дриґонуть ногою та штовхнуть об цівку, то і посипались би.* Стор. I. 63.

Дриґу́лька, ки, *ж.* Фигура, сдѣланная ногами, какъ бы въ танцѣ. *Задере голову* (півень).... *і вимупцьовує-витупцьовує дриґульками! Ніби й справді танцює.* Ним.

Дриженя́ць, нця́. *м.*=**Драглі 2.** Вх. Зн. 16.

Дриженя́на, ни, *ж.*=**Дриженець.** Желех.

Дрижифі́ст, фоста́, *м.* Пт. горихвостка, Phoenicurus. Вх. Зн. 16.

Дриз, за и **зу,** *м.* Хворость. **Нема ні дри́за, зу.** Нѣтъ ни прутика. Мнж. 179; нѣтъ ничего. Мнж. 162.

Дри́за да́ти. Побѣжать, убѣжать. *Як дав дриза, дак так тілько п'ятами залопотів.*

Дризну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Побѣжать, удрать. *Злякавсь Хома.... та кинувши москаля* (що він на мотузці), *як дризне, так тілько й бачили Хому.* Рудч. Ск. II. 176.

Дриль, ля, *м.* Снарядъ для сверленія.

Дрилюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* 1) Сверлить **дрилем.** 2) Очищать крыжовникъ, смородину и т. п. отъ косточекъ.

Дри́ля, лі, *ж.* Дырка, просверленная **дрилем.**

Дри́мба, би, *ж.* 1) Пружинный музыкальный инструментъ изъ желѣза: его во время игры держатъ въ зубахъ, производя звукъ ударами пальца. 2) Неряха. 3) Женщина легкаго поведенія.

Дри́мба́ти, ба́ю, єш, *гл.* Танцовать, подплясывать. *Найду собі цимбали, щоб ніженьки дримбали.* Чуб. V. 1155.

Дри́ндати, даю, єш, *гл.* О лошади: бѣжать рысью. Вх. Уг. 237.

Дри́ндом, *нар.* Рысью. *Дриндом іде кінь.* Вх. Уг. 237.

Дри́пи, пів, *м. мн.* и **дри́п'я, п'я,** *с.*

Тряпье. *Ти б своє дрип'я узяв, нехай не валяється отут.*

Дриску́ля, лі, *ж.*=**Дрислівка** 2. Желех.

Дрисли́вий, а, е. Часто страдающій поносомъ.

Дрисли́вці, вець, *ж. мн.*=**Дрисля**. *На твого сина плаксивиці, дрисливиці.... і вся нечистота, а на мою дочку чистота, красота зо всіх сторон.* Чуб. І. 118.

Дрисли́вка, ки, *ж.* 1) Дыня, имѣющая много жидкости въ срединѣ и вообще мягкая. 2) Слива скороспѣлка. Аф. 394.

Дри́сля, лі, *ж.* 1) Поносъ. Закр. 2) Раст. Cm. Пшінька. Лебед. у.

Дри́слявка, ки, *ж.*=**Дрислівка** 2. Желех.

Дрисла́чий, а, е. Относящійся къ поносу.

Дрисна́, ні, *ж.*=**Дрисля**.

Дриста́ти, щу́, щеш, *гл.* Страдать поносомъ.

Дристокóв, зу, *м.* Раст. Crocus reticulatus. ЗЮЗО. І. 120.

Дристу́н, на́, *м.* 1) Страдающій поносомъ. 2) Раст. Polygonum lapalifolium. Шух. І. 22. Ум. **Дристуне́ць, дристу́нчик**.

Дристу́ха, хи, *ж.* 1) Страдающая поносомъ. 2) Разжиженный слой земли, встрѣчающійся при копаніи, напр., колодца на большой глубинѣ. 3)=**Дрислівка** 1.

Дрись! *меж.*, выражающее звукъ при испражненіи поносомъ.

Дри́шля, лі, дри́шня, ні, *ж.*=**Дрисля**.

Дріб, дрóбу, *м.* 1)=**Дрібок**. Чуб. V. 1158. 2) Дробь ружейная. Аф. 394. 3)=**Дробина**. 4) Недойныя овцы. Шух. І. 190.

Дрібен, *прил.*=**Дрібний**. *А не піде дрібен дощик без чорної хмари.* Мет. 85.

Дрі́бка, ки, *ж.*=**Дрібок**. *Соли дрібка.* Їк. Левиц. **Дрібку**. Немного. *Дрібку постояти і поговорити.* Вх. Зн. 16.

Дрібкóвий, а, е. Большими крупинками, въ кусочкахъ (о соли и т. п.). См. **Дрібчатий**.

Дрібни́й, á, é, усѣч. форма: **дрібен**. 1) Мелкій, дробный, небольшой, маленькій. *Дрібні речі у кошик поклала.* НВолын. у. *А я ж тую дрібну ряску зберу у запаску.* Мет. 8. *Загаляла дрібні пташки до бору.* Чуб. Ш. 251. *Сію конопельки дрібні зелененькі.* Нп. *Шкода як умре, бо дрібні діти має.* Каменец. у. 2) Мелкоузорчатый. *Вийди, вийди, дівчинонько, під вербу густую, нехай же я подивлюся на плахту дрібную.* Мет. 241. 3) Густой, частый. *Дрібен дощик іде.* Нп. *За дрібними слізоньками світоньку не бачу.* Мет. 21. Когда говорится о слезахъ, существительное часто опускается. *Дрібними вмився. Покотились дрібненькі з очей.* О. 1862. Х. 2. **Дрібний лист**. Мелко и густо исписанное письмо. Грин. Ш. 677. Ум. **Дрібне́нький, дрібне́сенький, дрібне́нький**. *Та й знов мережать захожусь дрібненьку книжечку.* Шевч. 549. *Листячко дрібнесеньке.* Кв. II. 163. *Дрібнюні, як пшоно, червоні квіточки.* Константиногр. у.

Дрібни́стий, а, е=**Дрібний**.

Дрібни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Рѣзать, крошить, разбивать, раскалывать мельче, чѣмъ нужно. *Не дрібни бо так сахару: хай більші грудочки будуть.* Харьк. *Не дрібни локшини: я дуже дрібної не люблю.*

Дрібни́тися, ни́ться, ни́шся, *гл.* Раздробляться, измельчаться. *Сахарь дрібниться на маленькі грудочки.* Кролев. у.

Дрібни́ця, ці, *ж.* 1) Мелочь, пустякъ. 2)=**пла́хта**. Мелкоузорчатая плахта. *Вийди, вийди, молодице, з відром по водицю, нехай гляну, подивлюся на плахту дрібницю.* Чуб. V. 675. *Виткала молода дівчина дві плахти дрібниці.* Лавр. 162. 3) *мн.* **Дрібни́ці**. Мелко заплетенныя косы Св. Л. 2. *Росчесала русу косу, заплела в дрібниці.* Гайсин. у. 4) Родъ свѣти для ловли рыбы въ Днѣстрѣ. Браун. 12. Ум. **Дрібни́чка, дрібни́ченька**. Ном. № 14029. *Ой плахотка-дрібниченька по тросточці червцю.* ЗОЮР. II. 241.

Дрібнісіне́нький, а, е. Очень мелкій, очень маленькій, очень густой и пр.

Дрібнісіне́нько, *нар.* Очень мелко, очень густо, очень подробно и пр.

Дрібни́ти, ні́ю, еш, *гл.* Мельчать.

Дрі́бно, *нар.* Мелко; густо, часто. *Понабивано каміння дрібно-дрібно, немче горохом вислано.* Стор. І. 146. *Багатий дрібно крає.* Ном. № 1451. *Вий та й дрібно, щоб знали, чий син.* Ном. № 9297 на стр. 289. *Як музика дрібно грає,—я слухати люблю.* Гол. VI. 447. 2) Подробно. *Потім все дрібно росказала, кого до пекла провожала.* Котл. Ен. Ш. 37. Ум. **Дрібне́нько, дрібне́сенько**. *Дрібно, дрібнесенько русу косу заплела.* МВ. І. 134. **Дрібне́нько ходи́ти**. Ходить мелкими шажками. *Може ту, мамо, сватать, що дрібненько ходить?* Мет. 238.

Дрібногля́д, ду, *м.* Микроскопъ. *Микроскоп по нашому можна назвати дрібногляд.* Ком. II. 88.

Дрібноголо́вий, а, е. Пустоголовый, ограниченный. *Дрібноголове панство кепкує з рідної мови.* К.

Дрібнолисти́й, а, е. Мелколистый. *Дрібнолиста груша.* МВ. II. 74.

Дрібно́та, ти, *ж.* Мелюзга, мелочь. *Тоді то вже орда значних людей у полонь залюбки брала, а дрібноту панів без жалю стинала.* К. Хмельн. 66. *Дрібна дрібнота.* К. Кр. 23. Ум. **Дрібно́тка, дрібно́тонька.**

Дрібню́ній, я, е. Ум. отъ **дрібний.**

Дрібня́кй, кі́в, *м. мн.* Мелкія деньги. Вх. Зн 16.

Дріб'о́к, бка́, *м.* Кусочекъ, крупинка (о соли, напр.). *І не раз, і не два траплялось, що в хаті не було ні дрібка солі, ні сухого сухаря.* Левиц. I. 73. Ум. **Дріб'очо́к.**

Дріботі́ння, ня, *с.* Неразборчивая болтовня скороговоркой. *Таке якесь дріботіння в його, що я й не розберу, що він і росказуе.* Новомоск. у.

Дріботі́ти, бочу́, чеш и **дріботи́ти, бочу́, ти́ш,** гл. 1) Говорить очень скоро. *Оце було й дивиться він на тебе і дріботить тобі, а дума певно о чімсь другім.* Сим. 199. *Мовчки слуха, що дріботить йому вона.* Греб. 357. 2) Мелко ступать, частить ногами. *Цей кінь щось не дурно ногами дрібоче. Як було вдарять музики в струни, Марина не встоїть і не втерпить! Вже й б'е тропака і дріботить.* Левиц. I. 12.

Дріботу́н, на́, *м.* Говорунъ, много и быстро говорящій, болтунъ. *Дивиться він на тебе й дріботить тобі (дріботун був старий).* Сим. 199.

Дріботу́ха, хи, *ж.* Говорунья, болтунья. *Що вже й дріботуха вона, то й Боже! Усе дрібоче, усе дрібоче!* Новомоск. у.

Дрібо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **дрібок.**

Дрібоши́ти и **дрібуши́ти, шу́, ши́ш,** гл. Дѣлать быстро слѣдующія одно за другимъ движенія. *Взяв москаль ціпа і почав швидко-швидко ним дрібушити.* Грин. II. 207. Поэтому **дрібошити=дріботати 2.** *Кінь.... дрібошив ристю.* Левиц. I. 484.

Дрібу́шечки, чок, *ж. мн.* Ум. отъ **дрібушки.**

Дрібуши́ти. См. **Дрібошити.**

Дрібу́шки, шок, *ж. мн.* 1) Родъ игры: берутся вдвоемъ за руки и поставивъ носки къ носкамъ, кружатся, приговаривая: *„дрібу-дрібу, дрібушечки!“* 2) Танецъ, также мелкія па въ танцахъ. *Ті „дрібушки“ танцювали, ті садили гопака.* Сніп. 136. *Настя вийшла у танець.... виробляла дрібушки.* Левиц. Пов. 111. 3) Мелко заплетенныя косы. Гол. Од. 60. *Поплела коси у самі маленькі дрібушки і вінком на голову поклала.* Кв. I. 50. *Не плети кісоньки утрое, заплети кісоньку в дрібушки* Мет. 205. Ум. **Дрібу́шечки.** Ив. 77.

Дрібцюва́ти, цюю, еш, гл. Дѣлать мелкія па, частить танцуя. *Який там він прудкий? Дробцює й ноги вкупі, і тільки гупотить, товче мов просо в ступі* О. 1861. VIII. 50.

Дрібча́тий, а, е. Большими крупинками (о соли и т. п.). Рк. Левиц. См. **Дрібковий.**

Дріб'язкий́, дріб'язко́вий, а, е. Мелочной.

Дріб'язок, зку, *м.* 1) Мелочь, мелкія вещи *Оце забув. купити олії. Стілько дріб'язку було, що як його й не забути: купи солі, купи риби, меду, мила, олії,— от і забудеш що небудь, випаде з голови.* Кіев. у. 2) Маленькія дѣти. *Там того дріб'язку повен запічок.* 3) Мелкій скотъ. *В мене овець ватага, а дійнику без ліку, а дріб'язку як піску.* Лавр. 77. 4) **На дріб'язок, на дріб'язки побити.** Побить на мелкіе кусочки. Грин. II. 243

Дрівітня, дрівотня, дрівутня, ні, *ж.* Бревно, на которомъ рубятъ дрова, а также и мѣсто, гдѣ оно находится. *Хлопці щось робили та й покинули сокиру, устромивши у дрівотню.* Кост. (О. 1862. VI. 46). *На дрівітні дров ні поліна.* ЗОЮР. I. 220. *А турки, що тріски на дрівітні, валяються кучами.* ЗОЮР. I. 291. *Чи пересуне що, чи переложить, а сама зирк із комори на дрівотню.* Кв. II. 160.

Дрівця́, вець, *с. мн.* Ум. отъ **дрова.**

Дрігавиця, ці, дрігва́, ви́, *ж.* Студенистая масса или что либо подобное ей. *Ще за старих панів вівці такі вже ситі були, що як ідуть—аж дрігавиця дріготить.* Лубен. у. *Там і вівці ситі, як дрігва, аж шкура ходором ходе.* Лубен. у.

Дріготя́, ті́, *ж.* Дрожь.

Дріготі́ти, чу́, ті́ш, гл. Дрожать. *Дріготить, як зімою хорт.* Ном. № 651.

Дріжаки́, кі́в, *м. мн.* Дрожь. **Дріжаки́ їсти.** Трястись отъ холода. *Пархім ходить та, голодний, дріжаки їсть по холодній зорі, не маючи у віщо й одягтись.* Кв. *О, та й змерз же я цупко!... Та й дріжаків наївся!* Кв. I. 5. **Дріжаки́ скачуть у душі.** Страшно становится, нападаетъ страхъ. *Йдуть хлопці.... в душі дріжаки скачуть, Господи, Господи! що то буде?... Кожному в голові був той екзамен.* Св. Л. 215.

Дріжа́ння, ня, *с.* Дрожаніе, дрожь. Ком. II. 34. *Насупляні брови, чорні, гострі очі, твердий погляд, товстий голос,—все те обсипало її спину дріжанням.* Левиц. I. 332.

Дріжа́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Дрожать. Стор. I. 84. *Дріжить як мокрий хорт, зубами знай цокоче.* Греб. *Гей як вискочив козак Нечаєнко сам конїченька сідлати, гей під конїченьком, гей під воронеїьким стали ніженьки дріжати.* Нп.

Дріжджа́ти, джу́, джи́ш, *гл.* Класть дрожди (въ тѣсто и т. п.). *Загадав Іван ся женити, з м'якини пиво варити, кропивою хмелити, а глиною дріжджити.* Рк. Макс.

Дрі́жджі, джів, дрі́жчі, чів, *м. мн.* Дрожди. *Росте, як на дріжджах.* Ном. № 8611. *Пішов, як рак по дріжджі.* Ном. № 10981. *Пухла така, наче на дріжчах зійшла.* МВ. I. 113. *А тут, не тобі кажучи, ростуть дочки як на дріжчах.* Левиц. I. 140.

Дрі́жова, ви, *ж.* Трясина.

Дрі́жчі. См. **Дріжджі.**

Дрі́зд, дрозда́, *м.*=**Дрозд.** Вх. Пч. II. 15.

Дрі́зки, зок, *мн.* Щепки, черепки, кусочки, дребезги. Ум. **Дрізочки.** *Строщити на дрізочки.* Ном. № 3866.

Дрі́йну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Толкнуть, лягнуть. *Не підходь до коня близько, а то ногою дрійне.* Херс. у.

Дрік, дро́ку, *м.* 1) Раст. дрокъ, Genista tinctoria. Лв. 99. *А в городі чистоколі два кущики дроку.* Мет. 70. *Оці квітоньки так, каже, звуться, а оця травиця так.... оце березка, оце чебрець, оце дрік.* Сим. 2) Оводъ.

Дрі́на, ни, *ж.* Родъ весенней хороводной игры.

Дрімак, ка́, *м.* Соня. **З дрімако́м ся вітає.** Онъ дремлетъ, спитъ. Вх. Лем. 411.

Дрима́ння, ня, *с.* Дреманіе. *Хилив її сон якийсь, якесь невпокійне дрімання.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Дрима́ти, маю́, еш, *гл.* Дремать. *Як спить, то не їсть, а як їсть, то не дрімає.* Ном. № 5742. *Зирнув місяць тихесенько з-за чорної хмари: дрімай, дрімай, Туреччино, до нової кари.* Морд. (Мр. л. сб. 66). *Стали спочивати, став Марко дрімати.* Мет. 100.

Дрима́тися, ма́ється, *гл. безл.* Клонить ко сну. *Став кунь вороний спотикатися, мені молодому да дрематися.* Мар. л. сб. 242. *Дрімається мені.* Федьк.

Дрі́мки, ків, *мн.* Дремота. *Соньки-дрімки в головоньки.* Мил. 36.

Дрімли́вий, а, е. Наводящій сонъ. Мил. 37. *Ой спи, дитя, без сповиття, поки мати з поля прийде та принесе три квіточки: одна буде дрімливая, друга буде сонливая, а третя щасливая.* Макс. (1849), 95. *Вітрець дрімливий якийсь паше.* МВ. II. 78.

Дрімли́виці, виць, *ж. мн.* Расположеніе къ дремотѣ, дремота. *На мого сина дрімливиці, сонливиці і сплячки.* Чуб. I. 112.

Дрімлю́х, ха, *м.*=**Дрімух.** Подольск. г. См. **Дремлюга.**

Дрімлю́чий, а, е. Сонливый, расположенный къ дремотѣ.

Дрімни́вці, виць, *ж. мн.*=**Дрімливці.** Мил. 34.

Дрімни́ці, ни́ць, *ж. мн.*=**Дрімки, дрімливиці.** *А соньки в головоньки, а дрімниці в очиці.* Мил. 36.

Дрімо́та, ти, *ж.* Дремота. Левиц. I. 9. *Ой ходить сон коло вікон, а дрімота коло плота.* Мет. 2. *Ой на кота воркота, на дитину дрімота.* Макс. *Цвіти ж собі, живи собі самотою, самотою, вспішай себе солодкою дрімотою, дрімотою.* К. Досв. 49.

Дрімý́х, ха, *м.* Пт. Козодой, Caprimulgus europaeus. Вх. Пч. II. 9. См. **Дрімлюх.**

Дрімýчий, а, е. Объятый дремотой, дремлющій. *Тихенько дрімучий Прут далі тече.* Млак. 3.

Дрі́па, пи, *ж.*=**Задрі́па**? *Уродиться ж дрі́па, мов червива рі́па.* Ном. № 8499.

Дрі́пло, ла, *с. об.* Дрянь, оборвышъ. *Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши вихорошуються; старе дрі́пло—і те шубу яку напірнуть.* Г. Барв. 33.

Дрі́т, дро́ту, *м.* Проволока. Вас. 199. *Єсть у мене нагавєчка з кінця дротом шита.* Млр. л. сб. 337. Ум. **Дро́тик.** Драг. 79. **Дротбчок.** *Я ж думала, що нагавєчка з платочка, аж то вона із проклятого дроточка.* Нп.

Дрітáрь, ря́, *м.* Проволочникъ. Вх. Уг. 237.

Дрітовáч, ча, *м.*=**Дрітарь.** Вх. Уг. 237.

Дріть, дро́ти, *ж.* Сплетенная вдвое мѣдная проволока, употребляющаяся въ гуцульскихъ издѣліяхъ. Шух. I. 275, 312.

Дрі́чний, а, е=**Ґр-чний.** Lutskay, Grammatica slavoruthena, 168. Вх. Уг. 237. *Ой дівчата, ой сестриці, приходят м'ясниці, як нас возьмуть дрічні хлопці,— будем молодиці.* Гол. II. 431.

Дробеля́ва, ви, *ж.*=**Дрібнота.** Вх. Лем. 411.

Дробеля́чів'я, в'я, *с. соб.* Овцы и козы. Вх. Лем. 411.

Дробина́, ни́, *ж. соб.* 1) Домашнія птицы. Сим. 137, 142. К. Дз. 214. 2) Мелкія пресмыкающіяся, также черви. **Хай йому́ дробина́ сни́ться!** — нехорошее пожеланіе мертвому. Мнж. Ск. 179. 3) Дрова изъ тонкихъ вѣтокъ. Каменец. у. 4) Мелкія вещи. НВолын. у. 5) Мелкія деньги. НВолын. у. 6) Мелкіе куски. *Посікли Ігнатка, посікли братка на.... дробину.* Молодик. (1843), 141.

Дроби́нник, ка, *м.* 1) Пастухъ гусей. 2) Дворъ и хлѣвъ, гдѣ содержатъ домашнюю птицу.

Дроби́нниця, ці, *ж.* Женщина, присматривающая за домашней птицей.

Дроби́ти, блю́, биш, *гл.* Рѣзать на мелкіе куски. *А мій милий тісто дробить, а я рада, що й то робить.* Грин. III. 314. 2)=**Дріботіти 2.** Шух. I. 80.

Дроби́тько, ка, *м.* Говорящій скоро и невнятно.

Дробівни́ця, ці, *ж.* Дробница (мѣшокъ или сосудъ для храненія дроби). *І пистоль, і дробівниця, і мурикет важучий.* Щог. B. 98.

Дробови́к, ка́, *м.* Охотничье ружье. Аф. 394. Ум. Дробовичо́к.

Дробува́тий, а, е. Большими крупинками (о соли и т. п.). *Дробувата сіль.*

Дроб'я́та, б'я́т, *с. мн.* Овцы. Желех. Шух. I. 84.

Дро́ва, дрів и **дров**, *с. мн.* Дрова. *У некім все тепло, а пойди в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. Ум. **Дрівця́.** Рудч. Ск. II. 7. *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубаймо дрівець.* Ном. № 10289. *Василь на всі празники нарубляє дрівець.* Кв. II. 160.

Дрови́на, ни, *ж.* Полѣно дровъ. *Треба, щоб гола ніч ніколи не була, класти на ніч у неї дровину.* ХС. Ш. 50.

Дровина́ка, ки, *ж.* Большое полѣно дровъ, бревно. *Дві дровиняки, чотирі коляки, восім' оїр, дев'ята ціль.* (Загадка: ярмо). ХС. Ш. 64.

Дровітник, ка, *м.* Дровникъ. Радодомысл. у. (Рк. Левиц.).

Дровітня, ні, *ж.*=**Дрівітня.** *Пішов дрова рубати, на дровітню лі спати.* Нп. *Як тріски літають-скачуть з під сокири на дровітні, розсипають лихі люде наші кості беззащитні.* К. Псал. 315.

Дровни́к, ка́, *м.* Дровяной сарай.

Дро́вно, на, *с.*=**Дровина.** Вх. Лем. 411.

Дровово́з, за, *м.* Работникъ на сахарномъ заводѣ, возящій дрова. НВолын. у.

Дровору́б, ба, *м.* Дровосѣкъ.

Дровору́бня, ні, *ж.* Мѣсто, гдѣ рубятъ дрова. Міус. окр.

Дров'яни́й, а́, е́. Дровяной, изъ дровъ. *Дров'яний жар у печі.* Константиногр. у

Дрожа́чка, ки, *ж.* Раст. Briza media. Шух. I. 20.

Дрозд, да́, *м.* Пт. Дроздъ, Turdus vulgaris.

Дрокови́стий, а, е. Капризный, раздражительный.

Дрокови́ця, ці, *ж.* Жаркое время въ маѣ и іюнѣ, когда скотъ подвергается нападенію оводовъ и мечется изъ стороны въ сторону (**дрочиться**). *Чою ти головою крутиш, мов той цап у дроковицю?* О. 1861. XI.

Дропа́к, ка́, *м.* Родъ танца, трепака. *Ой пішла б я на музики.... да вдарим дропака.* Нп. **Дропака́ да́ти.** Убѣжать. *Чим дуж дав відтіль дропака.* Котл. Ен. II. 16.

Дро́тик, ка, *м.* Ум. отъ **дріт.** 2) Прутокъ чулочный. МВ. (1862. I. 40).

Дроти́на, ни, *ж.* Проволока.

Дро́тов'ий, а, е.=**Дротяний.** *Дротова струнка.* КС. 1882. VIII. 282. *Нагайка дротовая, чорним шовком шита.* Чуб V. 621.

Дротбчок, чка, *м.* Ум. отъ. **дріт.**

Дротяне́нький, а, е. Ум. отъ **дротяний.**

Дротяни́й, а́, е́. Проволочный. Рудч. Ск. I. 60. *Оймн, сину, дротяні віжки, зв'яжи милій рученьки і ніжки.* Млр. л.

сб. 209. **Дротяна́ запаска.** Запаска съ вотканной въ нее канителью. Шух. I. 132. Ум. **Дротяне́нький.** *Нагаєчка дротяненька, а я молоденька, у тіло влипає, кров'ю залипає.* Чуб. V. 491.

Дротя́нка, ки, *ж.* **Нага́йка дротя́нка.** Нагайка, сдѣланная изъ проволоки. *Не питайся, брате, чи дужа-здорова, запитайся, брате, яка моя доля: шовкая хусточка в руках моїх стліла, нагайка-дротянка кров'ю обкипіла.* Мет. 281. 2) Раст. Juncus trifidus. Лв. 99. Ум. **Дротя́ночка.** Чг. 26. *Нагаєчка-дротяночка у три дроти звита.* Чуб. III. 111.

Дрохва́, ви́. *ж.* Драхва. Грин. II. 158, 157. О. 1861, XI. 100. *Зосталась цариця серед степу одним одна. Однак не покида її Господь: підійде до неї дика коза, от вона подоїть молочка та й нап'ється; поналітають до неї дрохви, хохітва і нанесуть яєчок.* Стор. I. 74. *По кущах між дерезою ходять дрохви табунами.* Щог. В. 53.

Дрохвеня́, ня́ти, *с.* Драхва-дѣтенышъ. Ум. **Дрохвеня́тко.** Аф. 394.

Дрохви́н, дрохви́ний, а, е. Принадлежащій драхвѣ, относящійся къ драхвѣ. *Дрохвині яйця.* Сим. 233.

Дрохви́ч, ча́, *м.* Самецъ драхва. Стор. II. 23.

Дрохви́чка, ки, *ж.* Самка драхва.

Дрочи́ти, чу́, чиш, *гл.* Дразнить, сердить, раздражать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* Ном. № 5871. *Пусти мене, мати, я й не забаруся, тільки хлопців подрочу та й назад вернуся.* Лавр. 32.

Дрочи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* 1) Метаться изъ стороны въ сторону отъ укусовъ оводовъ (о скотѣ). 3) Сердиться, бѣситься, капризничать. *Оханися ж, не дрочися, не басуй, Панаску!* Мкр. Н. 9. 3) Дразниться. *Ти дрочишся з мене.* Драг. 51.

Дрочли́вий, а, е. Легко раздражаемый укусами оводовъ и мечущійся подъ вліяніемъ ихъ (о скотѣ). См. **Дрочитися.** *Як корова отелиться, то принісши теля у хату, зараз затуляють одежою, або чим другим, нічку, щоб не дрочливе було після.* Чуб. I. 50.

Друба́к, ка, *м.*=**Гробак.** Шух. I. 23.

Дру́бен, бна, не=**Дрібен.** *В полі, мати, друбен дощик іде, ой той мені раноньки промиє.* Чуб. V. 876. Ум. **Друбне́нький.** *Бодай же вам, панове-молодцове, да три літа боліти, а що ви мене посиротили і друбненькі діти.* Млр. л. сб. 191.

Друбо́к, бка́, *м.*=**Дрібок.** *Мені небагацько треба: соли друбок, хліба шматок та горілки чарка.* Ном. № 12175. Ум. **Друбо́чок.** *Нема соли друбочка.* Чуб. V. 496.

Друбу́шки, шок, *ж. мн.*=**Дрібушки 3.** Стор. М. Пр. 9.

Друг, га, *мн.* **дру́зі,** *м.* 1) Другъ. *Без вірного друга великая туга.* Ном. № 9021. *Годі тобі жити за тихим Дунаєм: ми на тебе, друже, давно вже чигаєм.* К. Досв. 28. *Разом, друзі! крикнув Карпо.* Левиц. Пов. 350. *Не так тії сто братів, як сто друзів.* Ном. *Рече Христос до Івана, свого друга.* Чуб. III. 21. 2) Мужъ (пѣсняхъ) *Ой пійду я, не берегом—лугом: чи не зострінуся з несуженим другом.* Мет. 94. *Слала Маруся до Юрочка: мій Юрасеньку, мій друже вірний!* (Свад. пѣсня о новобрачныхъ). Мет. 184. Ум. **Дружо́к.** Чуб. V. 1004.

Друга́к, ка́, *м.* 1) Теленокъ или жеребенокъ на второмъ году жизни. 2) Второй рой, вышедшій въ то-же лѣто изъ одного и того-же улья.

Дру́гий, а, е. 1) Другой; иной. *Один сидить конець столу, мед-вино кружає, другий сидить біля його, на скрипочку грає.* Мет. 8. *Але він тут собі другий, ніж у нашому селі.* Кв. II. 296. *В місті добре тілько кому небудь калач купувати, а не що друге.* Ном. № 10484. 2) Второй. *Уже й другого сина діждали собі.* Харьк. **Дру́гого дня.** На другой день. Каменец. у.

Други́ня, ні, *ж.* Подруга. *За царицею другині до царя в гостину серед радощів весільних як голубки линуть.* К. Псал. 110.

Другоря́дний, а, е. Второстепенный. Желех.

Друґа́р, ра́, *м.* Рукоятка рулеваго весла у плота. См. **Керма.** Шух. I. 181.

Дру́жба, би, 1) *ж.* Дружба. *Услужіте мені службу, покажіте дружбу.* Кв. I. 34. 2) *об.* Одинъ изъ супруговъ; замужняя женщина или женатый мужчина. *Позбірались судді-сенатори, присудили йому жениться, тому молодому князеві, і їде він шукати собі дружби, а за їм великий поїзд.* ЗОЮР. II. 61. *І ти дружба, і я дружба,— оба 'сьмо сі дружби, ой вже ми ся додружбили вояцької служби.* Гол. II. 803. Въ одной сказкѣ употреблено въ устахъ дѣвушекъ о молодомъ царевичѣ повидимому въ смыслѣ: молодой человѣкъ, могущій быть женихомъ: *Приходить він до будинок, аж вийде три дочки тиєї баби на рундук....*

Який ти, кажуть, дружбо, хороший, да уб'є тебе наша мати. ЗОЮР. II. 51—52. 3) *м.* Товарищъ жениха на свадьбѣ, приглашенный имъ изъ числа парней; шаферъ. Чуб. IV. 95—96. Иногда это значитъ тоже, что и **дружко** Чуб. IV. 182. Гол. IV. 432. Ум. **Дру́жбонько, дружби́ненько.** Маркев. 132. Грин. III. 498. *Поглянь, Марусю, на поріг: то йде дружбонько воріг твій, та несе коровай на віці, білес завивало на тарільці.* Мет. 207.

Дружбарт, та, *м.* Родъ игры въ карты. *Давай різати в мар'яша, в дружбарта, а хто і просто в візка.* Св. Л. 222.

Дружби́ненько, ка, *м.* Ум. отъ **дружба.**

Дру́жбити, блю, биш, *гл.* Быть **дружбою,** шаферомъ на свадьбѣ. Вх. Лем. 411. *Було б тобі не дружбити, було б тобі свині пасти.* Насмѣшл. свад. пѣсня. Рк. Макс.

Дру́жбів, бова, ве. Принадлежащій **дру́жбі.** Грин. III. 506. *Дружка за столом надіває дружбову шапку.* О. 1862. IV. 18.

Дру́жбонько, ка, *м.* Ум. отъ **дружба.**

Дру́женька, дру́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ **дружка.**

Дру́женько, ка, *м.* Ум. отъ **дружко.**

Дружи́на, ни, 1) *об.* Каждый изъ супруговъ—какъ мужъ, такъ и жена. *Да поможи, Боже, на рушничку стати: тоді не розлучить ні батько, ні мати, ні чужая чужина, коли судилася дружина.* Мет. 53. *З великою худобою битись да сваритись, з хорошою дружиною на світі нажитись.* Мет. 83. *Ой як буду, моя матусенько, да я в війську помірати, приймай мою вірную дружину да за рідну дитину.* Мет. 241. *Чоловіче мій, дружино моя, завіз ти мене, де роду нема.* Мет. 246. 2) *ж.* Товарищи, дружина, слуги. *Хвалиться стрілкою перед дружинкою: да нема у дружини такої стріли, як у самого пана Івана.* Чуб. III. 288. Ум. **Дружи́нка, дружи́нонька, дружи́ночка** Чуб. III. 288. Маркев. 136. Грин. III. 429. Мил. 205. *Що білая лебедина Дунай сколотила, невірная дружинонька жалю наробила.* Чуб. III. 137. *Негідняя дружиночка молодому світ зав'яже.* Чуб. V. 31. *Борейкова дружинонька волає долами: один каже до другого: „Вже пана не мами".* Гол. I. 14.

Дружи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1) Дружить. *З москалем дружи, а камінь за пазухою держи.* Ном. № 819. 2) Поступать по дружески. *Другу дружи, а другого не гніви.* Ном. № 9531. 3) Женить или отдавать замужъ. Мил. 218. *Тому сина женити.... тому дочку дружити.* О. 1861. XI. Св. 30. 4)—**собі.** Брать въ жены. *В тебе сини в царя служать, царівочку собі дружать, в царя дочку заручили та й додому пригостили.* Гол. IV. 551. Ум. **Дружи́тоньки.** *Мої любі вечерниченьки! Вже ж бо мі на вас не ходитоньки, з панянками не дружитоньки.* О. 1862. IV. 4.

Дружи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* 1)= **Дружити** 1. *Слабий з дужим не борись, голий з багатим не дружись.* Ном. № 1417. 2) Жениться. *Не хтів а ні дружитись, а ні дома жити—чумакував.* МВ. I. 65.

Дружи́тоньки. Ум. отъ **дружити.**

Дру́жка, ки, *ж.* 1) Молодая дѣвушка изъ приглашенныхъ невѣстой быть на свадьбѣ; одна изъ **дружок** носитъ названіе **ста́ршої.** *Завтра заплети кісоньку в дрібушки, та вже ж тобі не ходити в дружки!* Мет. 206. *Ой брязнули на дворі цимбали, озвалися у сінях бояри, заспівали дружки у світлиці, забилося серце у вдовиці.* К. Досв. 120. 2) Подруга. *Ой хвалилася гречная панна своїми косами перед дружками.* Чуб. III. 299. Ум. **Дру́женька, дру́жечка.** Грин. III. 496, 433, 476. *Сідайте сюди, дівчата... от же вам і ложечки, брусуйте, друженьки, брусуйте.* Кв. *Есть у мене служечка, старшая дружечка.* Мет. 193. *Усі дружечки по лавах сіли, а Ганнуся на посаді.* Нп.

Дружкі́в, ко́ва, ве. Принадлежащій **дружкові.**

Дружко́, ка́, *м.* Приглашенный родителями жениха женатый мужчина; онъ распоряжается свадьбой. МУЕ. III. 93. Сим. 11. КС. 1883. II. 380. *На тарілку положать рушник і дадуть дружкові, піддружому і старостам.* Мет. 190 *Аж ось крикнув дружко: „старости, пани підстарости! благословіте молодих вивести з хати на двір погуляти.* Кв. I. 14. Ум. **Дру́женько, дру́жонько.** Грин. III. 436. *Одчиняйте сватам хату, друженькам пивницю.* Нп.

Дружкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Быть **дружко́м** или **дру́жкою** на свадьбѣ. Грин. III. 437. Алв. 64, 96. *Було б тобі, дружку, не дружкувати, було б тобі свині пасти.* Грин. III. 457. *Чи ти вже дружкувала коли?* Полт.

Дру́жній, я, є. 1) Дружественный,

дружный. Г. Барв 138. *Дружня розмова.* К. Досв. 93. *Дружній череді вовк не страшний.* Ном. № 10717. 2) Принадлежащій другу. *Дружню жінку взяв до себе.* Ум. **Дружне́ньский.**

Дру́жність, ности, *ж.* Дружная жизнь, дружелюбіе. *Та то тільки кажуть, що у них дружність, а вони дома їдяться, як ті собаки.* Канев. у.

Дру́жно, *нар.* Дружно, въ согласіи. *З хазяїном я жив дружно.* Стор. І. 228. Ум. **Дружне́нько.** *Жили дрюженько ті дві жінки, мов би куми або ятрівки.* Сніп. 207.

Дру́женько, ка, *м.* Ум. отъ **дружко.**

Дру́жчити, чу, чиш, *гл.* Быть **дружкою.** *Дружечка пишненька.... не дружчила нікому, перший раз ся придало і то ся не вдало.* О. 1862. IV. 6. См. **Дружкувати.**

Дру́зки, (ків? *м.*) *мн.*=**Дрізки.** *Галери в друзки порозлітались.* К. Бай. 93.

Друзь, зя, *м.*= **Друг.** *Чи не вб'єте або чи не скараєте вірного мого друзя.* Мет. 403.

Друзя́ка, ки, *м.* Другъ, пріятель, услужливый. *Що, як би таких друзяк приплило хоч дві чайки до Кермана, як я пропадав там у неволі?* К. ЧР. 7. *Є ви товариші, друзяки? Собаки, а не товариші.* Мир. ХРВ 276. *Парень молодий, друзяка, роботящий, смирний, не п'ющий і вже ні з кім не залається.* Кв. І. 167.

I. Друк, ку, *м.* Печать, печатаніе. *Подали до друку у „Основу".* К. (О. 1862. III. 30). *Писав, щоб я слав йому до друку. А що тепер не перейшло через редакцію до друку, мусить зоставатись до иншого часу.* Передм. до Кобзаря Шевч. вид. Кожанчикова, стр. 1.

II. Друк, ка, дручо́к, чка́, *м.*=**Дрюк, дрючок.** *Бив, бив, та ще й друк кинув.* Ном. № 1023. *Вирубав дручка та й подав чортові в яму, щоб його.... витягти.* Рудч. І. 57. Ум. **Дручя́га.**

Друка́рня, ні, *ж.* Типографія. *Позбірав, що було у мене писаного по нашому ... одніс у друкарню, — от вам і книжка.* Греб. 407. *Ось нехай лиш Господь нам допоможе зложити докупи обидва береги Дніпрові, тогді ми позаводимо усюди правні суди, школи, академії, друкарні,—підніємо Вкраїну вгору.* К. ЧР. 132. *А при школах споруджалися друкарні, щоб і книжками свою віру боронити, а унію і католицтво зневажати.* К. Хмельн., 47.

Друка́рський, а, е. Типографскій.

Друка́рь, ря, *м.* Типографщикъ.

Друкованиця, ці, *ж.* Юбка изъ синей выбойки. Вх. Лем. 411.

Друкі́вля, ля, *с* Шрифтъ? *Як се ті книжки друкують? Там є друківля таке, що його прикидають, чи що?* Брацл. у.

Друко́ваний, а, е. Печатный. *Друкована словесність.* К. XII. 114. *Як же піднялися братства церковні свою.... віру од Унії наукою церковною, книжками друкованими та школами братськими боронити.* К. Хмельн. 123. 2) Ученый (иронично). *Такі, бачте, люде: все письменні, друковані, сонце навіть гудять.* Шевч. 122. *Люде письменні й друковані.* К. (О. 1861. II. 230). Иногда употребляется умышленно въ двузначномъ смыслѣ: можно понять, что дѣло идетъ и о тѣлесномъ наказаніи **друком (дрюком)**—т. е. палкою. *Вчений, та не друкований (друкований)* т. е. недоученный—подразумѣвается: при помощи **дрюка,** палки, почему въ варіантахъ этой пословицы бываетъ и такъ: *вчений, та не довчений,—не провчений,—не товчений.* Ном.

Друкува́ння, ня, *с.* Печатаніе.

Друкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Печатать.

Друкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Печататься. *Друкується тепер усе, що можна було знайти і надрукувати.* Передмова до Кобзаря Шевченкового вид. Кожанчикова, стр. 1.

Дру́лити. См. **Друлять.**

Друлівни́к, ка́, *м.* Инструментъ, которымъ гуцульскіе **мосяжники** вырѣзываютъ при орнаментировкѣ металла круговыя линіи. Части: цилиндрическій стержень **би́ло,** въ нижнемъ концѣ стержня вставленъ стальной **писачо́к** съ двумя (какъ въ вилахъ) остріями, при прорѣзываніи круга одно изъ нихъ—**сердешник**—находится въ центрѣ, другое — **околи́чник** — очерчиваетъ окружность; выше стержень проходитъ сквозь горизонтально лежащій дискъ,—**ко́чало,** а еще выше сквозь планку—**валя́к,** отъ котораго идетъ веревочка—**мотузо́к,** выше проходящій сквозь стержень; движеніемъ **валка́** вверхъ и внизъ приводится во вращеніе стержень, а потому и **писачо́к.** Шух. І. 277.

Друля́ти, ля́ю, еш, одн. и. **дру́лити, лю, лиш,** *гл.* Толкать, толкнуть. *Мнють-*

ся люде і друляють одні других в воду. МУЕ. Ш. 39.

Дру́хна, ни, *ж.*=**Дружка**. Любл.

Друхні́ти, нію, ешь, *гл.*=**Трухніти**. Вх. Зн. 16.

Дручи́на, ни, *ж.*=**Дрючина**.

Дручо́к, чка, *м.* Ум. отъ **друк**.

Дру́ччя, чя, *с. соб.*=**Дрюччя**.

Дручя́га, ги, *ж.* Ув. отъ **И. Друк**.

Друшля́к, ка́, *м.* 1) Родъ металлическаго или глинянаго ситца, сосудъ съ дырочками въ днѣ, чрезъ который сцѣживаютъ воду съ варениковъ, лапши, макароновъ и т. п. 2) Родъ шубки-безрукавки или длиннаго суконнаго жилета. Вх. Лем. 412.

Дрюк, ка, *м.* Толстая палка, дубина. Ном. № 7094. *Ой ви хлопці, ви добрі молодці, та беріте дрюки в руки, бийте, бийте, бийте і вяжіте, на нові вози кладіте.* Мет. 453. *Кинувсь ляшок до ханчука, а козак до дрюка: „оце ж тобі, вражий сину, з душею розлука“.* Нп. Ум. **Дрючо́к, дрюче́чок**. Ув. **Дрючи́ще**. Чуб V. 1124.

Дрюка́рня, дрюко́ваний, дрюкува́ння, дрюкува́ти=**Друкарня, друкований, друкування, друкувати**.

Дрюче́чок, чка, *м* Ум. отъ **дрюк**.

Дрючи́на, ни, *ж.* Дубина. *Ой хапайте, браття, хто кий, хто дрючину на вельможну спину! Вирятуймо, браття, з тяжкої неволі свою рідну Україну.* К. Досв. 175. *Добра каша: крупина за крупиною гониться з дрючиною.* Ном. № 12321.

Дрючи́ще, ща, *с.* Ув. отъ **дрюк**.

Дрючо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **дрюк**. *Там тебе ждуть—з двома дрючками за дверима на порозі.* Ном. № 14263. **Дрючо́к ваговий**. Рычагъ, которымъ, опирая его на „важницю“, подымаютъ тяжело нагруженный возъ. Чуб. VII. 404.

Дрю́ччя, чя, *с. соб.* Толстыя палки. **Щоб тебе́ на дрю́ччі вине́сли!**—Пожеланіе смерти. Г. Барв. 225.

Дрябча́к, ка́, *м.* Раст. Cirsium lanceolatum.

Дрягва́, ви́, *ж.*=**Дряговина**. Вас. 207. См. Драгва.

Дря́глий, а, е. Ветхій, подгнившій, изношенный. *Дерево дрягле. Грубка дрягла.* Лубен. у. См. Драглий.

Дря́гнути, ну, неш, *гл.* Просыхать, высыхать. Угор.

Дряговина́, ни́, *ж.* Болотистое мѣсто, трясина, болото. Сторож (Желех). Левиц. Перші к. князі, 5. См. **Драговина**.

Дряготі́ти, гочу́, ти́ш, *гл.* Дрожать. *Як біжить хто конем по греблі, то аж дряготить гребля вся.* Волч. у. См. Дрягтіти.

Дрягті́ти, гчу́, ти́ш, *гл.*=**Двигтіти, дряготіти**. *Ходять сім коров по піску і такі ситі, що сало на їх так і дрягтить.* Мил. 4.

Драп! *меж.* 1) Царапъ! *А кішка дряп його кігтями, так і передрала щоку.* Харьк. 2) Хвать! *Брат собі драп, сестра собі несла.* Ном.

Дра́па, пи, *ж.* Родъ проволочной неподвижной щетки для расчесыванія объ нее шерсти. Шух. I. 151.

Дряпа́к, ка́, *м.* 1) Царапина, 2) Машина-экстираторъ. 3) Истрепавшійся вѣникъ. 4) *мн.*=**Ожина**. Шух. I. 18.

Дряпани́на, ни, *ж.* 1) Царапанье. Говорится преимущественно о плохомъ писаньѣ. 2) Грабежъ. *Черкеси.... йдуть скоріше на дряпанину.* О. 1862. II. 64.

Дря́пання, ня, *с.* Царапаніе.

Дря́пати, паю, еш, *гл.* 1) Царапать. *Штовхають її, дряпають, щипають.* МВ. I. 76. *Дивись, кіт як дряпає.* Харьк. (Собаки) *заскіглили і стали дряпати лапами.* Стор. М. Пр. 112. 2) Царапать, плохо писать.

Дря́патися, паюся, ешся, *гл.* 1) Царапаться. 2) Карабкаться. *Аж страшно було дивитись, як та дика степова животина дряпається копитами на кручу.* К. ЧР. 92. *Дряпатися на гору.*

Дряпа́ч, ча́, *м.* 1)=**Дряпак**.

Дря́пець, пця, *м.* Хорошо, легко вскарабкивающійся на высоту. *Нехай він лізе на вишню—він дряпець.* Елисаветгр. у.

Дряпі́жний, а, е. Хищный, разбойничій. Стор. М. Пр. 26.

Дряпі́жник, ка, *м.* 1) Хищникъ, грабитель. Стор. М. Пр. 29. 2) Взяточникъ, обдирало. Мир. ХРВ. 85.

Дряпі́жство, ва, *с.* 1) Хищничество, грабительство. 2) Лихоимство, взяточничество.

Дряпі́ка, ки, *м.* Обдирало, лихоимецъ. Ум. **Дряпі́чка**. *Нептун іздавна був дряпічка.* Котл. Ен. I. 10.

Дряпли́вий, а, е=**Дряпучий**.

Дряпну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Царапнуть.

Дряпня́, **ні́**, *ж.* 1) Царапанiе. 2) Сдираніе, обдираніе.

Дряпону́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.* 1) Сильно царапнуть. *Ведмідь як дряпоне його.* Мнж. 112. 2) Сильно побѣжать, удрать. *Ото дряпонув! аж потилиця лиска!* Ном.

Дряпо́та, **ти**, *ж.* Обдираніе.

Дряпоті́ти, **чу́**, **тйш**, *гл.* Царапать (говорится только о звукѣ). Зміев. у.

Дряпу́га, **ги**, *об.*=**Дряпі́ка**.

Дряпу́чий, **а**, **е**. 1) Любящій царапаться. *Кіт дряпучий.* 2) Задорливый. *Ти його тільки займи—він такий дряпучий, що зараз і битися буде.* Кіев. у.

Дра́п'я, **п'я**, *с.*=**Дрантя**.

Дра́сен, **ну**, *м.* Раст. Polygonum hydropiper. Вх. І. 12.

Дрясува́ти, **су́ю**, **еш**, *гл.* Топтать. *Ой як же вийшла Божая мати да на кривожві стала: кулі вертала, кіньми дрясувала, воювати не дала.* Млр. л. сб. 188. См. **Ґрасувати**.

Дуб, **ба**, *м.* 1) Раст. дубъ, Quercus robur. *Як ми з тобою спознавалися, сухі дуби розвивалися.* Мет. 69. *Ой ти, дубе кучерявий, голля твоє рясне.* Мет. 107. 2) Большая лодка, выдолбленная изъ дерева. Вас. 150. Описаніе ея: Мнж. 179. *Чоловік десять їх плило по Дніпру та й пристали дубом коло Черкас.* ЗОЮР. 260. *Я раз стояла на тім камені і брала воду, а гетьман їхав дубом.* Левиц. Пов. 268. *Ой пустились наші запорожці через море дубами.* КС. 1883. І. 43. 3) Дубильное вещество, жидкость изъ тертой дубовой или вербовой коры, употребляемая для чинки кожи. Вас. 158. См. **Дубило**. *Я шевчика не люблю, за шевчика не піду: шевчик шкури чиняє, а він дубом воняє.* Чуб. V. 1087. 4) Названіе одного изъ играющихъ въ игрѣ **стовп**. Ив. 48. 5) **Зеле́ний дуб**. Родъ дѣтской игры. Ив. 68. 6) **Висо́ний дуб**. Родъ игры въ мячъ. Ив. 28. 7) **Горю́-дуб**. Игра въ горѣлки. *Гуляти в горю-дуба.* 8) **Дуба́ дати**. Умереть. **Дав йому́ дуба́**. Убилъ его. 9) **Дуба́ става́ти**. а) Становиться на дыбы. *Кінь дуба став.* Каменец. у б)—**ста́ти**. Остолбенѣть. См. **Дубала**, **дубора**. 10) **По сей дуб ма́ля**. Дальше ни шагу, конецъ дѣлу. Ум. **Дубо́к**, **дубочо́к**, **дубо́нько**, **дубчи́к**, **дубчи́чок**. *Аби дубки, а берізки будуть (аби парубки, а дівчата будуть).* Ном. № 8868. *Ой у лісі на дубочку зозуля кувала.* Гол. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 62. *Я присилив конченька до дубонька зеленого.* Чуб. V. 917. *Ой не видко його дому, тілько видко дубчик.* Мет. 7. *І спинається він та на дубчичок і зриває з дубка м'ягке листячко.* Сніп. 102. Ув. **Дуби́ще**. Чуб. V. 1169.

Дубала́, *нар.* Дыбомъ, вверхъ ногами. *Дубала стати.* См. **Дубора**.

Дуба́рь, **ря́**, *м.* Большой дубъ. *Дубарі товстелезні.* Константиногр у.

Дубас, **са**, *м.* Большой ножъ. Вх. Уг. 237.

Дуба́сити, **шу**, **сиш**, *гл.* Дубасить, колотитъ.

Ду́белець, **льця**, *м.*=**Туболець**. НВолын. у.

Ду́бельт, **та**, *м.* Бекасъ, дупель, Scolopax major. Вх. Пч. II. 14.

Дубельті́вка, **ки**, *ж.* Двустволка. *Пан Цибульский.... в одній руці держав пенькову люльку, а в другій дубельтівку; у ногах вертівся пудель і гавкав на сільських собак.* Стор. І. 233.

Дубе́ць, **бця́**, *м.* 1) Молодой дубъ. *Ой у лісі під дубцем стоїть дівка з молодцем.* Грин. Ш. 168. 2) Прутъ, палочка. *Треба назламувать дубців з усякого дерева.* Грин. I 180. Поэтому также—розга. *Не дубцем, так лозиною.* Ном. *Треба його дубцем бить.* Грин. Ш. 553. Ум. **Ду́бчик**, **ду́бчичок**.

Дубі́ло, **ла**, *с.* а) Дубильное вещество. б) Отваръ ольховой коры и пр., въ которомъ вымачиваютъ сукно или нитки. Шух. І. 152, 254. См. **Дуб 3**.

Дуби́на, **ни**, *ж.* 1) Дубовое дерево. *Сюди туди дубину стрепену,—посипались жолудочки в пелену.* Чуб. Ш. 176. *От кріпка дубина,—сокира як од заліза одскакує.* Харьк. 2) Дубовый лѣсъ. Сим. 26. КС. 1883. І. 34. *Ой з-за гори високої та з зеленої дубини ідуть ляхи на три шляхи за півтори милі.* Нп. *Як були ми молодими, то ходили по дубині у червоних запасках і сивизна на віскох.* Ном. № 8709. 3) Дубовая палка. *От козаки до його з дубинами.* ЗОЮР. 284. Ум. **Дубинка**, **дубино́нька**, **дубино́чка**. Грин. Ш. 682. Сим. 26. *Між дубинки та ліщинки шматок шкуратинки.* Ном., стр. 301, № 379. *Ой піду я в дубиноньку спати.* Млр. л. сб. 346. *Пойду в ліс, вирубаю дубинку.* Ном., стр. 295, № 155.

Ду́бити, **блю**, **биш**, *гл.* 1) Драть, сдирать (о деньгахъ). *Суча жидова за кожну службу по півдесятка злотих дубить.*

Сніп. 18. 2) Вымачивать сукно въ отварѣ ольховой коры. Шух. I. 152. Дубить, выдѣлывать кожу. Вх. Лем. 412.

Ду́битися, блюся, бишся, *гл.* 1) О penis: быть въ эрекціи. Радом. у. 2) Коробиться.

Дуби́ще, ща, *м.* Ув. отъ дуб.

Дуби́вка, ки, *ж.* 1) Родъ дыни. *Пішов на свій базарь, купив хліба, огірків, пшеничкы, диню дубівку.* Кв. II. 293. 2) Чернильный орѣшекъ. Каменец. у. Вх. Лем. 412.

Дуби́ти, блю, ешь, *гл.* Коченѣть отъ холода. Желех.

Ду́бкати, каю, еш, *гл.* Топать, производить топаньемъ шумъ. Вх. Зн. 208.

Дубле́нець, нця, *м.* Выдѣланная дубленая кожа. Вх. Уг. 237.

Дубле́ний, а, е. 1) Вымоченный въ дуби́лі. Шух. I. 254. О кожѣ: выдѣланный. 2) Одеревенѣлый, окоченѣлый. *Один тільки мови між ѣми не вів, нікуди й не гляне, зовсім мов дублений.* Сніп. 160. *Не ворог, хто уже дублений, не супостат, чий труп нікчемний на полі без душі лежить.* Котл. Ен.

Дубленисти́й, а, е. Красножелтоватый, цвѣта дубленой кожи. *Квіток дубленістий.* Вх. Уг. 237.

Дубля́, ля́, *с. соб.* Дубье, дубы. *Там дубля таке, що одна деревина варт шість карбованців.* Каменец. у.

Дубни́к, ка́, *м.* 1)=**Дубняк.** 2) Чанъ для дубленія кожъ. Вас. 157. Ум. **Дубничо́к.** Мет. 196.

Дубня́ти, ню́, ни́ш, *гл.* = **Дубкати.** *Кінь дубнить ногами.* Вх. Зн. 16.

Дубня́к, ка́, *м.* Дубовый лѣсъ. *Роскинули тенета, загавкали собаки, коли ж і летять у тенета карасі, окуні, щуки,— так із дубняка й сиплють.* ЗОЮР. II. 37. Ум. **Дубнячо́к.** *Йшла баба дубнячком.* Ном. № 12535.

Дубо́вий, а, е. Дубовый. *Щоб тобі дубовии хрест.* Ном. № 3783. *Високим валом воно* (село) *обсипалось і по валу дубовими палями опорканилось.* К. Хмельн. 97. **Дубова́ ля́па.** Раст. Sticta pulmonacea. ЗЮЗО. I. 137. **Дубо́ві листи́.** Родъ вышиванья на женскихъ сорочкахъ. Чуб. VII. 427.

Дубови́к, ка́, *м.* 1) Хозяинъ лодки ду́ба. 2)=**Вернидуб.** Грин. I. 181.

Дубови́на, ни, *ж.*=**Доновина.**

Дубо́к, бка́, *м.* Ум. отъ дуб.

Ду́бом, *нар.* Дыбомъ. *Дубом стає во лос.* Чуб. III. 328.

Дубони́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Дубкати.** Вх. Зн. 16.

Ду́бонько, ка, *м.* Ум. отъ дуб.

Ду́бонька, ки, *ж.*=**Дубочка.**

Ду́бора, *нар.* Дыбомъ. *Волосся на голові дубора пішло.* Стор. См. **Дубала.**

Ду́бочка, ки, *ж.* То-же, что и дуб? *Що під дубом та під дубочкою сидів голуб із голубочкою.* Чуб. V. 1122. См. **Дубонька.**

Дубо́чок, чка, *м.* Ум. отъ дуб.

Дубрі́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **дуброва.**

Дубрі́вний, а, е=**Дібрівний.** *Вона мов квітка та дубрівна, що тільки стала розцвітать.* Греб. 318. *Дубрівная зазуля.* Гол. *У самій гущавині дубрівній, там, де липина і горобина і дуб хучерявий поспіталися вітами зеленими.* МВ. II. 97.

Дубрі́вник, ка, *м.* Раст. а) Tormentilla erecta. Лв. 102. б) Tormentilla vulgaris. Лв. 102.

Дубрі́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **дуброва.**

Дубро́ва, ви, *ж.* 1) Дубовый лѣсъ. Шух. I. 177. 2)=**Діброва.** Ум. **Дубрі́вка, дубрі́вонька.** *На дубрівці пасу вівці, в долині не був ѣм.* Гол. IV. 456. *Зеленая дубрівонько! чого в тебе пеньку много, зеленого да ні одного?* Мет. 155.

Дубро́вина, ни, *ж.*=**Дуброва 1.** Шух. I. 177.

Дубува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Мерзнуть отъ холода. Встрѣчено только въ пѣснѣ о Палiѣ, повидимому фальсифицированной. *Той, душу заклавши, свиту, бач, гаптує, а той по Сібіру мов в лузі дубує.*

Дубцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Колотить, бить.

Дубча́к, ка́, *м.*=**Дубець 1.** *Вив мене муж три рази уж з вінника дубчаком.* Чуб. V. 1140.

Ду́бчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **дуб.** *Ночувала нічку під дубчиком з тобою, козаче, голубчиком.* Мил. 91. 2) Ум. отъ **дубе́ць.** Ум. **Ду́бчичок.**

Дуб'я́, б'я́. *с. соб.* Дубы. *Наворочав їй повну яму дуб'я.* Мнж. 4.

Дуб'я́к, ка́, *м.*=**Дубняк?** *Гайда, гайда, дівча, гайда! де ж я тебе завтра знайду: чи в дуб'яках, чи в кропиві?* Чуб. V. 97. Ум. **Дуб'ячо́к.** Рк. Макс.

Дубʼя́нці, ців, *м. мн.* Родъ кожаныхъ лаптей изъ дубленой кожи. Вх. Зн. 72.

Дубʼя́чок, чка́, *м.* Ум. отъ дубʼяк.

Дува́н, на, *м.* Дѣлежъ, раздѣлъ. Ум. **Дуване́ць**.

Дува́нити, ню, нить, *гл.* Дѣлить. Мкр. Г. 60. *Орли грають, орли клекчуть, козака дуванять: чорні очі козацькії з лоба вимáють.* Морд. (Млр. л. сб. 112).

Дува́нитися, нюся, нишся, *гл.* Дѣлиться. *А инші вже за военні лупи татарські змагаються, як то вони в татар рабунки поодмáють і як мають їми дуванитись.* К. Хмельн. 65.

Дуга́, ги́, *ж.* Дуга—согнутая линія или согнутый дугою предметъ; часть различныхъ снарядовъ. Шух I. 98, 199, 224, 225, 228, 278. Также дуга въ упряжи. *Ой ти старий дідуга, ізогнувся як дуга.* Нп. *Гне з лози дугу. Дід за дугу, а баба вже й на возі.* Ном. № 5768. Ум. **Ду́жка, ду́жечка**.

Дуга́н, ну, *м.* Сортъ табаку. Желех. Вх. Лем. 428.

Дуганчáк, ка́, *м.*=**Кисет**. Вх. Лем 412.

Дуганя́р, ра́, *м.* Торговецъ табакомъ Вх. Лем. 412.

Ду́да, ди, *ж.* Пошлина за право окрестить дитя. *Піднялися за оранди, за жидівські дуди, що терпіли—не стерпіли убогії люди.* К. Досв. 13.

Дуда́, ди́, *ж.* Музыкальный инструментъ, родъ свирѣли. *Біда як дуда: куди йде, то реве.* Ном. № 2369. *Ні швець, ні мнець, ні в дуду грець.* Ном. № 2965. *Заграй мені, дуднику, у дуду.* Чуб. Ш. 176. Ум. **Ду́дка, ду́дочка**.

Дудáренько, ка, *м.* Ум. отъ **дударь**.

Дудáрик, ка, *м.* Ум. отъ **дударь**.

Дудáритися, рюся, ришся, *гл.* Чваниться. Прил. у.

Дудáрка, ки, *ж.* Чванливая. *Вона така дударка, що і ні приступу.* Прил. у.

Дудáрський, а, е. Относящійся къ **дударю 1** и **2**. *Подай дударським рогом троїсте гасло.* К. Псал. 149.

Дудáрчик, ка, *м.* Ум. отъ **дударь**.

Дудáрь, ря́, *м.* 1) Мастеръ, дѣлающій дудки. 2) Играющій на свирѣли 3) Родъ хороводной игры. Ив. 70. Ум. **Дудáрик, Дудáрчик, дудáренько**. *Заграй мені, дударику, на дуду, тепер же я своє горе забуду.* Чуб. V. 1110. *Доньку видала за дударчика.* Гол. Ш. 463. *Ой сину, мій дударенько, ти ж було селом ідеш, ти було в дуду граєш.* Чуб. V. 1143.

Дудва́, ви́, *ж.* 1)=**Дудла**. Вх. Лем. 412. 2) Раст.: а) Conium maculatum L. Вх. Зн. 16. б) Chaerophyllum. Вх. Зн. 16.

Ду́дек, ка, *м.* 1) Названіе старинной польской монеты (18 коп.). 2) Плата въ давней Польшѣ арендатору отъ поселянъ при рожденіи дѣтей.

Дудéлка, ки, *ж.* Ум. отъ дудла.

Ду́ди, дуд, *ж. мн.* Обшлага на рукавахъ рубахи. Гол. Од. 13, 20 Шух. I. 153, 161.

Ду́дик, ка, *м.* Небольшой каменекъ въ глинѣ. *Як глина, то вона нездобна на цеглу,—в ній дудиків багато,* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **Нехáй ду́дика зсість**=**Хай ду́лю зсість**. Мир. XI'В. 374.

Дудúло. ла, м Пт. удодъ.

Дудúна, ни, *ж.* ? *Гей ти, коршмо, ти, дудинс! праця моя в тобі гине* ЗЮЗО. II. 595.

Дудúти, джу́, дúш, *гл.* Играть на свирѣли. *Дудить на сопілці.* О. 1862. VIII. 18.

Ду́диця, ці, *ж.* 1) Соломинка изъ пшеницы или ржи для плетенія шляпъ. Уман. у. 2) *мн.*=**Дуди**. Гол. Од. 20, 57.

Ду́дка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дуда**. *Наші козачки танцювали під польську дудку.* К. ЧР. 219. 2) Трубка. 3) Стебель, стволъ растенія, полый въ срединѣ. *Як чорт улізе в очерет, то в котру схоче дудку грає.* (тор. М. Пр. 154.

Дудко, ка, *м.*=**Одуд**. Вх. Лем. 412.

Дудлá, ли́, *ж.*=**Дудло**. Вх. Лем. 412. Ум. **Дудéлка**. Вх. Уг. 237.

Дудлáвий, дудли́вий, а, е=**Дуплавий**. *Дудлаве дерево.* Вх. Лем. 412.

Ду́длик, ка, *м.*=**Дудник**. *Заграй мені, дудлику, на дуду.* Чуб. V. 1110.

Ду́длити, лю, лиш, *гл.* Пить съ жадностью. *Оце дудлить! аж у горлі клекотить.* Ном. № 14127. *Як допався до води, так і дудлить.* О. 1861. V. 70.

Дудлó, лá, *с.*=**Дупло**. Вх. Лем. 412.

Ду́дник, ка, *м.*=**Дударь 1** и **2**. *За три копи жолудики продала, и за копу дудника наняла: заграй мені, дуднику, у дуду.* Чуб. Ш. 176. Ум. **Ду́дничок**. *Заграй, дудничку,—танцюй, дурничку* Ном. № 12519.

Дудні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Гудѣть, греметь, шумѣть. *Доков була у мамочки дівкою, то гриміла, то дудніла земля підо мною.* Гол. I. 222. *На довгогриви сіла і погнала.... Шлях дудніть.* Млак. 195. *Камінь буде дудніти.* Гол.

Дудо́к, дка́, *м.*=**Одуд.** Вх. Пч. 15. *Який дудок—такий чубок.* Ном. № 7110.

Ду́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ дудка 1) Маленькая свирѣль. *Вийди, Грицю, на улицю і ти, коваленку, заграй менѣ у дудочку стиха помаленьку.* Чуб. III. 125. **Вони всі в одну́ ду́дочку гра́ють.** Всѣ однимъ заняты, всѣ одинаковы. Грин. I. 233. 2) Трубочка. *У тоненьку скляну дудочку.... налиймо води і нагріймо її, то вода пі́дійметься вгору.* Дещо, 54. 3) Родъ танца. Алв. 21. *Тут ижі журавля скакали, а хто од дудочки потів.* Котл. Ен. I. 23.

Ду-ду! Припѣвъ въ пѣснѣ. *Сидить голубка і нарі́кає, лихого орла проклинає, що через нього пари не має: „ой ду-ду, ду-ду, як же я буду?“* Нп. *Ду-ду-ду, ду-ду-ду, вродилася на бі́ду.* Нп.

Дудува́тий, а, е. Имѣющій толстый стебель. *Дудувате жито.*

Ду́дуритися, рюся, ришся, *гл.* Топыриться, упираться со страху. Вх. Зн. 16.

Дуж, жа, же. 1)=**Дужий.** Ном. № 8792. 2) **Чим-дуж.** На сколько силъ хватитъ. *Другий раз як трісне, то чим-дуж тікай у вівтар.* Чуб. I. 202.

Дужа́к, ка́, *м.* Силачъ. *Там і дужак отой чумак: не швидко б з моні збивсь.* Лубен. у.

Ду́жатися, жаюся, ешся, *гл.* Бороться. Вх. Зн. 16.

Ду́же, *нар.* 1) Очень. *Да чиста панна сина породила, да в Офлейовим мі́стї дуже рано.* Чуб. III. 328. *Ні, братця, тепера дуже й дуже лучче стало нашому братові.* Харьк. 2) Сильно, очень. *Ой, милий друже, люблю тебе дуже.* Мет. 239. *І росли води, і прибували дуже на землі.* К. Св. И. 1 кн. Мус. VII. 18. *Його дуже вдарено.* Харьк.

Дуже́нний, а, е Очень сильный.

Ду́жень, ня, *м.*=**Дужак.** Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Дуже́нький, а, е. Ум. отъ дужий. Довольно сильный.

Дуже́нько, *нар.* Ум. отъ дуже. Довольно сильно.

Ду́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ дужка.

Ду́жий, а, е. 1) Сильный, мощный. *Не дужий б'е, а сміливий.* Ном. № 7259. *Ой Дніпре, мій Дніпре, широкий та дужий!* Шевч. 165. **Ду́жий, не ду́жий зроби́ти щось.** Въ состояніи, не въ состояніи сдѣлать что либо. *Криве дерево не дужо випрямитись.* Ном № 3216. 2) Здоровый. *Дужим не треба лікаря.* Св. Ит. IX. 12. Ум. **Дуже́нький.**

Дужі́нь, жені, *ж.*=**Дужість.** Вх. Зн. 16.

Ду́жість, жости, *ж.* 1) Сила, мощь. 2) Здоровье.

Ду́жка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ дуга́. 2) Ушко у сосуда. 3) У ведра, лагунки: веревка или металлическій прутъ, которымъ соединены его ушн. Сим. 250. 4) У корзины—ручка, соединяющая ея бока. 5) Анат. ключица. Терск. обл. 6) **Напи́тися по ду́жку.** Напиться вволю, до невозможности еще пить. *Я сам, напившися по дужку, гукнув....* Алв. 42. Ум. **Ду́жечка.** *Ой я в броду воду беру, вода не береться; яворовий коромисел у дужечку гнеться.* Мет. 50.

Ду́жний, а, е. Дугообразный, сводообразный. *Дужна стеля.* Радом. у.

Ду́жо, *нар.* 1) Сильно, мощно. 2) Здорово.

Ду́жчати, чаю, еш, *гл.* 1) Дѣлаться сильнѣе. 2) Выздоравливать, оправляться. Черк. у.

Ду́жче, *нар.* 1) Сравн. ст. отъ дуже. *Сонце тепер дужче гріє на землю, ніж зімою.* Ком. II. 45. *Хто вище злізе,—дужче пада.* Посл. 2) Громче. *Кажіть дужче—не чую.* Полт. *На музику знай покрикує, щоб дужче грала.* Кв. II. 233. Ум. **Ду́жченько.** Немного сильнѣе.

Дуйнбн поду́ти. Быстро побѣжать. Вх. Зн. 16.

Дуйни́й, а́, е́. Сильно дующій (о вѣтрѣ). *Дуйні вітрове, дрібні дождже.* Гол. II. 3.

Дуйну́ти, ну́, не́ш, *гл.* одн. в. отъ **дути**=**Дмухнути** и въ значеніи подуть, и въ значеніи побѣжать. *Ой а в той час матуненька заснула,—Мариненька з Івасем дуйнула.* Гол. III. 17.

Дук, ка, *м.* 1) Ямка, вырытая въ землѣ для игры, которая тоже называется дук. Ив. 14. 2) Огражденное пространство, гдѣ находится кругъ въ видѣ стола, вокругъ котораго парни собираются съ дѣвушками весной. Мил. 59.

Ду́ка, ки, *м.* Князь, знатный господинъ, богачъ. ЗОЮР. I. 21. *Пани й пання, дуки, княжата з'їхались труну провожати.* К. Досв. 141. *Аж ніхто не радиться, не поражається на славную Україну гуляти, тільки радяться три дуки сребраники до Насті кабашної меду да оковитої горілки підпивати: перший дука сребраника ніженький Вой-*

тенко, а другий черніговський Попаденко, а трейтій Грицько Коломієць. Мет. 383.

Дука́рь, ря́, *м.* Богачъ. *Такому дукареві бувши, та не зарятувать чоловіка грішми.* Лубен. у.

Дука́т, та, *м.* 1) Червонецъ. *От тобі сто дукатів.* Рудч. Ск. II. 202. *Набив дукатами гаман.* К. МБ. III. 241. *Як доживе було который запорожець до великої старости, що воювати більш не здужає, то наб'є чéрес дукатами.... да іде в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. 2) Жетонъ или монета, носимая женщинами на шеѣ. Гол. Од. 22.

Дука́ч, ча́, *м.* 1)=**Дукарь**. К. Псал. 22. *Іде багач, та йде дукач, п'ян валяється, з козацького отамана насміхається: за що тая голотонька напивається?* Мет. 449. *Чужі паки дукачі держать людей до ночі.* Чуб. III. 237. 2)=**Дукат 2**. Чуб. VII. 426. Гол. Од. 22. Сим. 10. Ум. **Дука́чик**. *І внучатам із клуночка гостинці виймала: і хрестики, й дукачики, й намиста разочок Ориночці.* Шевч. 112.

Ду́ксати, саю, єш, *гл.* Бить, пихать кулаками въ бока и грудь. *Як почала вона мене дуксати, та все не б'е по голові, або по морді, а все дуксає в груди.* Екатериносл. у.

Дулéвина, ни, *ж.* Сильно закаленная сталь. КС. 1887. III. 584. *Нічого, друже, не журися: в дулевину себе закуй.* Шевч. 581.

Дулéй, лéя, *м* Подстилка или логовище, которое мостится въ мокрую осень вокругъ стада овецъ, чтобы собаки знали свое мѣсто. *Отара на ніч тирлується, а круг неї по дулеях розміщаються собаки; добре як найдеться з чого поробити дулеї.* О. 1862. V. Кух. 31.

Ду́лечка, ки, *ж* Ум. отъ **дуля**.

Дулі́вка, ки, *ж.* 1) Наливка на грушахъ-дуляхъ. *Була й вишнівка, й терновка, й дулівка.* Кв. II. 184. *Набалакавшись за дулівкою й медом, вже брався він за шапку.* Стор. I. 239. 2) Родъ плахты. Черниг. у. Ум. **Дулі́вочка**. *Поліз у погріб я дулівки ще вточити; дулівочка-первак така смашна була.* Гліб. 44.

Ду́ло, ла, *с.* Дуло. К. Досв. 215. *Пропаде, мов порошина з дула, тая козацька слава.* Макс (1849), 59.

Дульéти, (етѣ, *ж.*) *мн.* Родъ женской одежы. *Були в свитках, були в охвотах, були в дульетах і капотах. Були всі грішні жіночки.* Котл. Ен. III. 51.

Ду́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **дуля**.

Ду́ля, лі, *ж.* 1) Порода грушъ. 2) Кукишъ. шишъ. *Ти думаєш, дурню, що, я тебе кличу, а я тобі, дурню, круз тих дулі тичу.* Чуб. V. 1114. Ум. **Ду́лька, ду́лечка**. Грин. III. 224. *Сидів голуб на дубочку, голубка на дульці.* Лавр. 133. *Хоть минулися в саду яблучка, не минаються дульки.* Мет. 12.

Дум, му, *м.* Мысли. *Думу, думу в його було, як того шуму на морі, та все об дівчині.* МВ (О. 1862. I. 76). *Чого се ти все думаєш? Коли вже ти перестанеш того думу?* МВ. (О. 1862. I. 97). *Не прийде мі на дум.* Вх. Уг. 237.

Ду́ма, ми, *ж.* 1) Мысль, дума. *За думою дума роем вилітає, одна давить серце, друга роздирає, а третяя тихо, тихесенько плаче у самому серці—і ніхто не бачить.* Шевч. 2) Эпическая пѣсня, исполняемая подъ звуки кобзы или бандуры; отъ прочихъ народныхъ украинскихъ пѣсенъ отличается неравномѣрнымъ стихомъ (отъ 4 до 40 слоговъ), преимущественно глагольной риѳмой и простымъ напѣвомъ—мелодическимъ речитативомъ.

Ду́мання, ня, *с.* Мышленіе. К. Кр 34.

Ду́мати, маю, єш, *гл.* Думать, полагать; предполагать. Ном. № 8880. *Коника сідлав і думки думав, бо їхав далеко аж за гіроньки.* Чуб. III. 290. *Ох не думали ж мої старі очі вбачати пана Шрама.* К. ЧР. 7. *Вони думали, що се мара.* Св. Мр. VI. 49. *Що ти, милий, думаєш-гадаєш, либонь мене покинути маєш.* Мет. 282.

Ду́матися, ється, *гл. безл. Так я міркував, так думалося мені про усе отсе.* Ком. I. 20.

Ду́мка, ки, *ж.* Мысль; намѣреніе, замыселъ. *Рукою (на молитві) махаєш, а думкою скрізь літаєш.* Ном. № 177. *А думка край світа на хмарі гуля.* Шевч. 9. **Така́ в йбго ду́мка**. Онъ такъ думаетъ, предполагаетъ. *Така в його думка була, щоб дівчина йому жінка була.* Мнл. 97. **На ду́мці стоя́ти**. Не сходить съ ума, быть на умѣ. **На ду́мку спа́сти**. Придти въ голову. Стор. М. Пр. 51. **Ду́мка б**. Предполагается. *Думка б завтра вже їхати.* **Ду́мка така́, що**.... Можно думать, что.... **Ду́мку взя́ти**. Вознамѣриться, рѣшить. *Узяла собі таку думку: локину їх.* МВ. I. 10. **На мою́ ду́мку**. По моему мнѣнію. 2) Родъ

лирическаго стихотворенія (элегическаго характера). **Ум. Думонька.** *Голос як сурмонька, т'але ж чортова домонька.* Ном. № 2984. *Слова твої прекрасні, превражая думка.* Мет. 107.

Ду́мний, а, е. 1) Задумчивый, мыслящій. *І думнеє чоло похмарніло.* Шевч. (1883) 127. 2) Гордый. *Чого ж ти така думна? Чого ти погорджаеш поповичами?* Св. Л. 124.

Ду́мно, *нар.* 1) Задумчиво. *Шкода здогаяти, шукати, гукати! Пішла луна по гаяві сумно. Ніхто не озвався, а ні засміявся, зоставсь козак сам собі думно.* К. Досв. 67. 2) Гордо.

Ду́монька, ки, *ж.* Ум. отъ **думка.**

Дунае́нько, Дунае́чко, ка, *м.* Ум. отъ **Дунай.**

Дунай, наю, *м.* 1) Разливъ воды, вообще большое скопленіе воды. *Ой за горами вода дунаями, ой там козаченько коня напуває.* Чуб. V. 760. *По-над дунаями вода стоянами, ой там козаченько коня напуває.* Чуб. V. 329. 2) Рѣка Дунай. О. 1862. V. 103. **Ум. Дунае́нько, дунае́чко.** *Течуть річеньки, течуть быстренькі із тихого Дунаєньку.* Грин. III. 526. *Текла вода з Дунаєчка, а другая з моря.* Грин. III. 558.

Дундýк, ка, *м.* 1) Индѣйскій пѣтухъ. 2) Насмѣшл.: старый хрычъ. *Но сей плачу того байдуже, на прозьби уважав не дуже: злий з сина був старий дундук.* Котл. Ен. Ш. 33.

Ду́нути. См. **Дути.**

Ду́па, пи, *ж.* Задница. Вх. Уг. 237 *Хорошенько в три березі по дупах затинайте.* ЗОЮР. I. 320. **Ум. Ду́пка.**

Дупе́личко, ка, *с.* **Ум.** отъ **дупельце.**

Дупе́льце, ця, *с.* 1) **Ум.** отъ **дупло.** 2) Задній проходъ, Netur loch. *Поцілуй мене в дупельце, моє серце.* **Ум. Дупе́лично.**

Ду́пка, ки, *ж.* 1) **Ум.** отъ **дупа.** 2) **Ку́рячі ду́пки.** Раст. Anchusa officinalis. Вх. Пч. I. 8.

Дупла́вий, а, е. Дуплистый. *Дуплавий берестоk. Дуплава груша* Каменец. у.

Дупла́стий, а, е=Дуплинастий.

Дуплина́вий, дуплина́стий, дуплина́тий, а, е. Дуплистый. О. 1862. XI. 71. Грин. II. 310. *Великий дуб, та дуплинатий, порожнею напхатий.* Ном. № 6342. *Чому дуба не рубати, бо дуб дуплинатий.* Чуб. V. 901. *Вона й сіла коло вербового кореня дуплинастого.* МВ. I. 144.

Дупло́, ла́, *с.* Дупло. Чуб. II. 72. *Ту! з дупла того дуба сич вилетів.* Ном № 13067. *Заснула Вкраїна, бур'янол укрилась, цвіллю зацвіла, в калюжі, в болоті серце прогноїла і в дупло холодне гадюк напустила.* Шевч. 658.

Дуплува́тий, ь, е=Дуплявий. *Великий дуб, та дупловатий.* Ном. № 5409. *Був він (дуб) дуже товстий, дуплуватий.* Стор. М. Пр. 105.

Дупля́к, ка́, *м.* Дуплистое дерево. Вх. Уг. 237.

Ду́пний, а, е. Задній проходный *Дупна кишка.* Вх. Уг. 239

Дупча́стий, а, е=Дуплинастий. *Стояв дуб дупчастий.* Мвж. 151.

Дур, ру, *м.* 1) Глупость. *З великого розуму у дур заходить.* Ном. № 6359. *Панський дур.* О. 1861. XI. 109. 2) Одуреніе *До дуру всі тоді пили.* Котл. Ен. *Дур напав від хмелю.* Мкр. Н. 36.

Дура́к, ка́, *м.*=**Дурень.** *Піди ж ти, чумак, піди ж ти, дурак, піди ж та проспись, із умом ізберись.* Мет. 459.

Дуракува́тий, а, е. Дурковатый, глуповатый. *Один дуракуватий челядник росказував, що як він їздив у Крим по сіль, дак хоча ж і соли найвсь уволю.* Грин. I. 230.

Дуракля́си, сів, *м мн.* Глупости, глупые поступки. *Дурякляси виробляє.* Рудч. Ск. I. 75.

Ду́рбас, са, *м.* Дуракъ. Черк. у. *Дурбас! мабуть очі в його випали із лоба.* Мкр. Н. 21.

Ду́рень, рня, *м.* 1) Дуракъ. *Скоріш дурень одурить розумного, як розумний дурня на розум наведе.* Ном. № 6155. *Ти думаеш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами голублю.* Чуб. V. 1114. *Хто скаже: „дурню", на того буде огонь пекельний.* Св. Мт. V. 22. **Уманьський ду́рень.** Человѣкъ себѣ на умѣ *Уманьський дурень: з чужого воза бере та на свій кладе.* Посл. **З ду́рнем зчепи́тись,—ду́рнем зробитись.** Съ дуракомъ свяжись,—самъ дуракомъ будешь. Ном. № 6170. 2) Дурачки, родъ игры въ карты; разновидности: **про́стий ду́рень, невги́рний, підки́дний.** КС. 1887. VI. 465.

Дуре́па, пи, *ж.* Дура, дурища. КС. 1883. II. 389.

Дуре́ць, рця, *м.* Раст. Lolium temulentum. Шух. I 21.

Дури́ло, ла, *м* 1)=**Дурень.** Харьк. г. 2) Раст. Angelica archangelica.

Дури́люд, да, дури́людок, дка, *м.*

1)=**Дурисвіт 1**. 2) Пт. Красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Дури́на, ни, *ж.* Придурь. *Чи він трохи була не з дурнною?* Харьк. **Дури́ну стро́їти=Дурнину строїти.** Константиногр. у.

Дури́світ, та, *м.* 1) Обманщикъ, шарлатанъ. Ком. I. 29. Грин. I. 212. 2)=**Дурилюд 2**. Вх. Пч. II. 12.

Дури́світка, ки, *ж.* Обманщица.

Дури́світство, ва, *с.* Обманъ; шарлатанство. *Та тепер скрізь таке дурисвітство! Нема й по судах правди.* Лебед. у.

Дури́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Обманывать, дурачить. *Що день Бога хвалить і що день людей дурить.* Ном. № 3060. *Не дуріте дітей ваших, що вони на світі на те тільки, щоб панувать.* Шевч. 212.

Ду́рість, рости, *ж.* Глупость. См. **Дурощі**.

Дурі́ти, рію́, ві́ш, *гл.* 1) Глупѣть, дѣлаться дуракомъ. *Як волосся сивіє, то чоловік дурів.* Ном. № 8692. *Як парубкував,—поведе чорними бровами,—дівчата сохнуть і дуріють.* МВ. I. 108. 2) Дѣлать глупости, шалить. *А дуріти нам негоже.* МВ. I 88. *Чого ти дуріеш? де твій розум?* Шевч. 298.

Дурк, ку, *м.* Стукъ. Вх. Уг. 237. **Ду́рки роби́ти=Дуркати.** Вх. Лем. 412. См. **Туркіт**.

Ду́рка, ки, *ж.* Глупая, дурочка.

Ду́ркати, каю, ві́ш, *гл.* Стучать. Вх. Лем. 412.

Дурма́н, ну́, *м.* Раст. Datura stramonium. **Об'ївся дурману́.** Ошалѣлъ *Запінилась, посатаніла, неначе дурману іззіла.* Котл. Ен.

Ду́рнас, са, *м.*=**Дурбас**. Вх. Лем. 412.

Дурне́ча, чі, *об.* Дуракъ, дура. *Чи ти принесеш нам таганки, чортова дурнеча?* Чуб. II. 491.

Дурни́й, а́, е́. 1) Глупый. *Заткне тебе за шапище, за дурную головище.* Чуб. Ш. 146. *Хто дурнішний—чи пани, чи прості люде?—Пани сами по собі дурні, а ми сами сами по собі.* Ном. № 13473. *Лучче з розумним згубить, як з дурним знайти.* Посл. *Да дурка була дівчинонька, що так ісказала.* Чуб. V. 7. **Дурни́й ро́зум.** Глупость; глупая голова *Дурний свій розум проклинаю, що дався дурням одурить.* Шевч. *Ти, козаче молоденький, дурний розум у тобі.* Мет. 15. **З дурно́го ро́зуму.** По глупости. **Дурне́ ба́лка.** Глупости говоритъ. Зміев. у. **Дурне́ ко́лесо.** Весенняя игра. Маркев. **По дурно́му.** Напрасно. 2) Бѣшеный (о собакѣ). Грин. II. 20. *Дурна собака наших собак покачала.* Харьк. у. Ум. **Дурене́нький, дурне́сенький.** *Раденький, що дурненький* Ном.

Ду́рник, ка, *м.* Дурачекъ; шутъ. *Брать був дурник.* Чуб. *Почився у дурники.* Ном. № 6245. *Яким передражнював бабу так химерно, що всі потішались із його, як із дурника.* Левиц. I. 523. *Що ти з мене сміешся та підманюєш, мов дурника якого?* Рудч. Ск. II. 131. Ум. **Ду́рничок.** *Заграй, дудничку,—танцюй, дурничку* Ном. № 12519.

Дурни́на, ни, *ж.*=**Дурниця 1** и **2**. *Хиба тільки горілкою вп'єшся? Дурнину можно зробити й з вина.* Зміев. у. *Лежить цюра в дубині, не кланяється дуркині.* Грин. Ш. 608. **Дурни́ну стро́їти.** Говорить или дѣлать чепуху. Зміев. у.

Дурни́ця, ці, *ж.* 1) Пустяки, вздоръ. *Він бума, що дурниця се. Се дурниця, що мара сниться, а перехрестись та певно й спи.* Ном. № 5155. *А чоловік дивиться на жидівську щиріть, що вони так просять, укинув тії дурниці у голову, про усе забувся, сидить собі та мед-горілку попивав.* Рудч. Ск. II. 130. 2) Глупый или нехорошій поступокъ. *Не хапайсь дурниці,—не будеш сидів у темниці.* Ном. № 7068. *Чоловіка вік люшила, не неслась в дурницю.* Мкр. Н. 35. *Ой Грицю, Грицю, Грицю, не вдавайся у дурницю, бо дурниця тебе зрадить, що й матінка не порадить.* Чуб. V. 1118. 3) Даровщинка. **Дурни́цею, дурни́чками, на дурни́цю.** На даровщинку, даромъ. *Що перш дурницею доставалось, то тепер або випросити треба, або купити.* Котл. НП. 348. *Йому б усе дурничками.* Ном. № 4632. *Ізвик на дурницю.* Ном. № 4631. 4) Раст. Vaccinium Myrtillus. ЗЮЗО. I. 740. Ум. **Дурни́чка. Дурни́чки** (какъ нарѣчіе). 1. Попусту, безъ дѣла. *Найміти вештались у дворі, одникували од роботи, все длялись дурнички, а воли дурнички, стояли в загороді* Левиц. ПЙО. II. 221. 2. Даромъ. *Найдяться, нап'ються дурнички.* КС. 1883. XI. 505.

Дурні́сінький, а, е. Совершенно глупый. Рудч. Ск. II. 174. **Дурни́й. дурні́сінький.** До крайности глупый.

Дурні́сінько, *нар.* 1) Совершенно глупо. 2) Совершенно напрасно *Так дурнісінько вилаяла мене.* Харьк. 3) Совершен-

но даромъ. *Утік панич, викормивши коні дурнісінько.* Хата, 95. *Оце помилилась, не переміряла добре різи та й нажала отій гранині дурнісінько півкопи жита.* Левиц. Пов. 337.

Ду́рність, ности, *ж.* Глупость. *А все то дурність робе.* Каменец. у. *Молодість—буйність, а буйність—дурність.* Ном. № 8717.

Дурні́ти, нію, еш, *гл.* Глупѣть.

Дурні́шати, шаю, еш, *гл.* Дѣлаться глупѣе. О. 1861. VI. Слов.

Ду́рно, *нар.* 1) Даромъ, безплатно, безвозмездно. *Усім дівкам продає, своїй Домні дурно дає.* Чуб. III. 210. 2) Напрасно, даромъ. *Жаль мені дівчиноньки, що журиться дурно.* Мет. 22. *Не дурно Івася Вдовиченка кінь по степу гуляє, видно нашого первою лицаря на світі немає.* Мет. 421. Ум. **Дурне́ньно, дурне́сенько.**

Дурнове́рхий, а, е. Глупый, полуумный. *Та й жахається вночі, мов дурноверхий.* Черк. у.

Дурнові́с, су, *м.*=**Дармові́с 2.** О. 1862. VIII. 33.

Дурноголо́вий, а, е=**Дурноверхий.**

Дурнолобе́ць, бця, *м.* Дуракъ. *Сказано—святі отці карбованці: з дурнолобця зроблять розумовця.* Харьк.

Дурнола́п, па, *м.* Говорящій наобумъ, не подумавъ.

Дурнола́пський, а, е. Глупый, высказанный наобумъ. *Дурнолапські речі шкода й слухать.*

Дурноп'я́н, ну, *м.* Раст. Datura stramonium L. ЗЮЗО. I. 121.

Дурносмі́х, ха, *м.* Смѣющійся безъ повода. Константиногр. у.

Дурно́та, ти, *ж.* 1) Глупость. 2) *Соб.* Дураки. *Аж там сліпа дурнота сидить по застіллю та горілку п'є. Коли ж орда про тебе брехні меле, ти на дурну дурноту мовчки плюй.* К. Дз. 107.

Дурно́ха, хи, *ж.* Нервная лихорадка, тифъ. Вх. Зн. 16.

Дурнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Дурачиться, шалить. *Люде до божого дому йдуть, а ми дурнуємо та пустуємо.* Харьк. 2) Быть безъ употребленія. *Яке любе місце, та й дурнує: віддали б кому на грунт.* Каменец. у.

Дурнува́тий, а, е. Глуповатый. Желех. *Чому дуба не рубати, бо дуб дурнинатий; чому хлопців не дурити – вони дурнуваті.* Чуб. V. 901. Ум. **Дурнува́тенький.**

Дурна́чка, ки, *ж.*=**Дурноха.** Желех. Вх. Зн. 16.

Дуросві́тка, ки, *ж.*=**Дурнсвітка.** *Серце радіє, бо оживає в йому / дуросвітка-надія.* Мир. Пов. II. 41.

Дуросві́тство, ва, *с.*=**Дурнсвітство.** К. ПС. 8. К. ЦН. 287. *Моє добро брехнею руйнували, мені в'язали дуросвітством руки.* К. Дз. 200.

Дуросві́тщина, ни, *ж.* 1)=**Дуросві́тство.** К. ПС. 30. 2) *Соб.* Обманщики, шарлатаны. *Хотів би правду людям говорити,—ведмедем дуросвітщина реве.* К. Дз. 196.

Ду́рощі, щей и **щів,** *ж. мн.* Глупости. *Йому все дурощі в голові.* Ном. № 10804. *З серця чоловіка виходять дурощі.* Ев. Мр. VII. 22.

Дурува́ння, ня, *с.* Сумасбродство, глупое поведеніе. *Не Боже карання—свое дурування.* Ном. № 7044.

Дурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Урчать, бурчать. *І отесу можна в кишку затягнуть, аби не дурчала.* Ном. № 12172.

Ду́сатися, саюся, ешся, *гл.* Дуться, сердиться. *Ото вже та Параска: сказала їй трохи правди,—вже й дусається і не дивиться на тебе.*

Дусена́, на́ти, дусена́тко, дусена́точко, ка, *с.* Ум. отъ дуся.

Ду́ся, сі, *ж.* Душка, душенька. Чг. 33. *Марусю, дусю, мийся, чешися.* Ном. № 11261. *А в Марусі дусі чотирі подусі.* Чуб V. 11.

Ду́тель, ля, *м.* Пустой орѣхъ. *Дутеля взяв.* Черк. у. **Ду́теля зз(сти.** Умереть. *Паллант Евандрович наскоком як раз Гібсона і насів, шпигнув в висок над правим оком, Гібсон і дутеля із'ів.* Котл. Ен. VI. 27.

Ду́ти, дму, дмеш, одн. в. **ду́нути, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Дуть, дунуть. *Як такий* (горішній) *вітер дме по снігу або з снігом—ото ху, а.* Черном. *Дунув вітер по-над ставом.* Шевч. 88. 2) Только несов. в. Надувать, пучить. *Мовчанка..., черева не дме.* Ном. № 1117 *Багатство дме, а нещастя ме.* Ном. № 1592. См. **Дуйнути.**

Ду́тися, дму́ся, дме́шся, *гл.* 1) Надуваться, дуться. *„І де вже, сестро, нам (жабам) рівняться (до вола)", казать їй друга почала. А та не слуха.... дметься.... дметься.... Гліб. Дмись—не дмись, волом не будеш.* Ном. № 2506. 2) Спесивиться.

Багатая, губатая вона к чорту дметься, а вбогая хорошая хоча засміється. Грин. Ш. 186. *Ой як мені не дутися, що нівощо обутися.* Радом. у. *Дметься, як шкура на огні.* Ном. № 13533.

Дух, ха и ху, *м.* 1) Воздухъ. *Паляниця як пух, як дух, як милее щастя.* Ном. № 12332. 2) Запахъ. *Курився для духу яловець.* Котл. Ен. I. 19. *Дух вовчий обмили.* О. 1861. VI. 164 3) Теплота. Шух. I. 263. *Тепера солома— ні духу з неї, ні що.* 4) Духъ, дыханіе. *Глянула, усміхнулась,—та й духу не стало. Й мати вмерла, в одній ямі обох поховали.* Шевч. *Захопило дух. Так йому дух затяне, дише, дише, поки оддише. Ото мороз, аж дух захвачує.* Ном. *Над ним волі своїм духом дихали.* Чуб. Ш. 323. **Боюся твого сина й духу.** Очень боюсь твоего сына. Грин. I. 149. **Дух ледві зводить.** Едва дышетъ. Мкр. Н. 5. **Важким духом дихати на кого.** Гнѣваться, сердиться на кого. Ном. № 3360. **Нечистим духом дихати на кого.** Быть неискреннимъ къ кому, обманывать кого. *Король на нас нечистим духом дише, універсали єзуїтські пише.* К. ЦН. 180. **Що духу.** Изо всѣхъ силъ. *Цап, що було в йому духу, пригнався.* МВ. (О. 1862. Ш. 70). **Що духу є зіпає.** Кричитъ во все горло. **Без духу прибігти.** Запыхавшись отъ быстраго бѣга, испугавшись сильно, прибѣжать. Драг. 48. **Духом.** Мигомъ. *Духом збігає і принесе.* Васильк. у. *Кинулись духом і, не справивши нічого, похапцем звінчалися, щоб ще не розлучила нас пані.* МВ. (О. 1862. Ш. 68). 5) Духъ, мужество, смѣлость. *Набравшися духу, мовляв.* **Нагнати духу.** Напугать. Ном. № 4181. 6) Духъ, душа. *Малі тілом, та великі духом.* Ном. № 7332. **Нема ні духа.** Нѣтъ рѣшительно никого, ни души. Мнж. 31. *Нема нікого, аж ні духа, а ні тобі лячки.* Мнж. 130. 7) Духъ. *Із Отця, із Отця Дух святий виходить.* Чуб. Ш. 11. *І Дух Божий вітав над водами.* К. Св. II. 1 кн. Мус. I. 2. 8) Духовъ день (праздникъ). *До Духа не знімай кожуха.* Ном. 9) Прорубь для ловли рыбы, закрывающаяся конусообразною кучею снѣга. Сим. 146. 10.—**земляний.** Паутина, которой земляные пауки выстилаютъ свои норы. Мнж. 156. Ум. **Душок.**

Духан, на, *м.*=**Духопел.** *Духанів я їм надаю.* Константиногр. у.

Дýхати, хаю, еш, одн. в. **духнýти, нý, нéш,** *гл.* Дуть на что нибудь, подуть, дунуть. *Вітер як духнув.* Рудч. Ск. II. 126. *Ходім, каже, товаришу, ще до моря: хто більше води видме.—Ходім. От пішли. От Ярало як духне, то чуть риби за хвоста не вхватить—аж до сухою.* Рудч. Ск.

Духвáлий, а, е. Самонадѣянный, самоувѣренный. *Який ти дуже духвалий.* Кіев. г.

Духвáти, хваю, еш, *гл.* Надѣяться, полагаться. *Він духває на своє багатство. Та й на дядька не дуже духвайте.* Св. Л. 248.

Духівни́ця, ці, *ж.* Духовное завѣщаніе. Мил. 165.

Духі́вня, ні, *ж.*=**Духівниця.** Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Духнýти, См. **Духати.**

Духовéнство, ва, *с.* Духовенство. Левиц. КС. 6.

Духóвний, а, е. Духовный, къ духу относящійся. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мир. ХРВ. 4.

Духовúк, ка, *м.* Ливеръ. Ком. II. 3.

Духовúна, ни, *ж.* Незамерзающее мѣсто на прудѣ или на рѣкѣ. Черк. у.

Духовúтий, а, е. Душистый, ароматный.

Духóвний, а, е. 1) Духовный, къ духовенству относящійся. *Духовний стан.* Св. Л. 104. *На кого не глянь, хоч на панів, хоч на духовних, то такої пріші не побачиш.* О. 1862. IV. 57. 2)=**Духовий.** *Ваш образ духовний через моє слово ніколи не забудеться.* К. Оп. 125. *Боронючи народню Гіппокрену, духовну зброю без устанку носим.* К. Бай. 7.

Духóвниця, ці, *ж.*=**Духівниця.** Г. Барв. 169.

Духопéл, лу; *м.* Употр. въ выраженіи: **духопéлу давáти, дáти.** Бить, поколотить. *Такого духопелу дам.* Ном. № 3639. *Як почала давати йому духопелу, то він уже й не встав: поперебивала руки й ноги.* Грин. II. 126. У Мирнаго ум. **духопéлик** въ знач. ударъ рукой. Мир. ХРВ. 34.

Духопéлити, лю, лиш, *гл.* Бить, дубасить.

Дýхота, ти, *ж.* 1) Зной, жара, духота. *А соніце все пече та пече, духота душить, сохне в горлі, в роті, з грудях.* Левиц. I. 83. 2) Спертый воздухъ.

Дýча, чі, *ж.*=**Дучайка.** Мик. 481.

Дучáй, чáю, *м.*=**Дучайка.** МУЕ. Ш. 54.

Дучáйка, ки, *ж.* Отверстіе въ верхнемъ мельничномъ жерновѣ. Мик. 481.

Дучёйка, ки, *ж.* Дыра въ бочкѣ, сквозь которую льется пиво. Вх. Зн. 16.

Дýчечка, ки, *ж.* Ум. отъ **дучка.**

Дучíйка, ки, *ж.*=**Дучайка.** Вх. Зн. 16.

Дýчка, ки, *ж.* Вобще дыра, отверстіе, ямка. Ном. № 14006. Чуб. Ш. 107. Небольшая ямка въ землѣ при различныхъ дѣтскихъ играхъ: **в свúнку, в мáсла, в гльбóга.** Ном. № 12570. Ив. 14. Лунка, въ которой вращается конецъ веретена въ гончарномъ кругѣ. Вас. 179. **Дýчки**—мелкія отверстія въ сводахъ гончарной печи для пропуска огня. Вас. 180. **Дучка**=**дучайка.** Вх. Зн. 16. Ум. **Дýчечка.**

Дучкóвий, а, е,—м'яч. Родъ игры въ мячъ, иначе: **земляний м'яч, висóкий дуб.** Ив. 28.

Душá, шí, *ж.* 1) Душа. *Тíло потíшається, як чоловíк зап'є, а душа погибає.* К. ЧР. 41. *Чув щось душа, та менí не каже.* Ном. *Люблю як душу.* Мет. 62. **Бóгу дýшу віддáти.** Умереть, отдать Богу душу. *За час, за годину милосердному Богу душу оддав.* Макс. (1849), 22. **З душí.** Искренно. *Ой чорнявую з душí люблю,—на бíляву замилюся.* Лавр. **Сам душéю.** Одинъ-одинешенекъ. Ном. № 10680. *Лежала собí сама душею.* МВ. (О. 1862. I. 81). **Чогó душá забажáє.** Чего бы ни захотѣлось,—все. Кв. II. 331. **По душí дзвонúти.** Звонить по мертвомъ. 2) Человѣкъ, душа. *Забере з собою приятелíв душ тридцять або й сорок, да й іде з ними в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. *Йому треба над п'ятьма душами бýть ураз, то тепер йому нікóли.* Лубен. у. *Вони у дві душí робили.* Кролев. у. 3) Въ скрипкѣ: душка, подставка внутри, распорка. *Здоров, скрипалю!—Здоров, чорте!—Ну, давай душу!—А скрипаль трісь об дуба скрипку, та й дав чортовí душу з скрипки.* Грин. I. 41. 4) Мѣсто внизу горла спереди. *Не застебнулась до шиї, менí й надуло в душу.* Рк. Левиц. 5) Опухоль на шеѣ. ЗЮЗО. II. 389. 6) – **татáрська.** Нт. Чайка. Вх Пч. II. 15. Ум. **Дýшка, дýшенька, дýшечка, душенáтко, душенáточко, душúця.** Кромѣ послѣдняго слова, употребляются преимущественно какъ ласкательныя имена для любимыхъ, дорогихъ людей. *Ой крíп та ромен та петрушечка... кучерявий Іван, моя душечка.* Ив.

Душáрка, ки, *ж.* и **душарь, ря,** *м.* Въ заговорѣ отъ **душí** (опухоли на шеѣ) повидимому въ значеніи душительница, душитель. *Мав душарь дев'ять синів, мала душарка дев'ять донок.* ЗЮЗО. II. 389.

Душéвний, а, е. Душевный. *Тепер я тебе рíшена, радість моя душевна!* Чуб. Ш. 15.

Душенúна, ни, *ж.* Душеное мясо. *Душенини доволí і їсти ніколи.* Чуб. V. 1081.

Дýшенька, дýшечка, ки, *ж.* Ум. отъ **душа.**

Душенáтко, душенáтонько, душенáточко, ка, *с.* Ум. отъ **душа.**

Душúстий, а, е=**Духовúтий.** **Душíстий богýн.** Раст. Daphne Cneorum. ЗЮЗО. I. 121. **Душíсті васúльки.** Раст. Ocimum basilicum. ЗЮЗО. I. 129. **Душíсті гвоздúки.** Раст. Dianthus Caryophyllus. ЗЮЗО. I. 121. **Душúстий горóшок.** Раст. Lathyrus odoratus. ЗЮЗО. I. 126. **Душíста нéхворощ.** Раст. Artemisia annua. ЗЮЗО. I. 112. **Душíста фіялка.** Viola odorata. ЗЮЗО. I. 141.

Душúти, шу́, шúш, *гл.* 1) Душить, давить. 2) Давить, жать. *Взяла за маленький палець та й душить його помаленьку.* 3) Давить, притѣснять. *Поки ляхи да недоляшки душили Україну, туди* (на Запоріжжа) *втíкав щонайкращий люд з городів.* К. ЧР. 89. 4) **Душúти копійчúну.** Беречь деньги, скупиться. *Батьки в поповичів народ все скупенький, що душить копійчину.* Св. Л. 136.

Душúтися, шу́ся, шúшся, *гл.* Задыхаться.

Душúця, ці, *ж.* Ум. отъ **душа.**

Душíвка, ки, *ж.* Полоса земли въ надѣлѣ, приходящаяся на одну ревизскую душу. Нѣжин. у.

Душíти, шу́, шúш, *гл.* Издавать запахъ, нести запахомъ. *Любисточку ввірвала,— у голови положу, щоб душíло.* Г. Барв. 80. *Вона чорт зна чим і душить.*

Дýшка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **душа.** Ном. № 4573. Кв. II. 237. 2) Платье для дѣвочекъ—безъ рукавовъ, съ прорѣхой назади, зашнуровывающейся на спинѣ. Гол. Од. 23.

Душкувáти, кýю, вш, *гл.* Объ овцахъ: во время жары, сбившись въ кучу, тяжело и усиленно дышать. *Вівці душкують.* Каменец. у.

Душмáн, нá, *м.* Притѣснитель, угнетатель. К. ПС. 70. *Пресвітлий князю, ти всього не знаєш, що в тебе коять душмани козацькі... бо дуки ці голоту збіжджають.* К. Бай. 57.

Душнúй, á, é. Жаркій, знойный, душ-

яый. *Яке б душне літо не було, а роскидай цю солому, то зараз де не возьметься і мороз, і сніг.* Рудч. Ск. II. 81. *Літом вень гарячий, душний.* МВ. II. 14. Ум. **Душнéнький**.

Дýшно, *нар.* Жарко, душно. Ном. № 10288. *Душно мені,—ходім, дочко, до ставка купатись.* Шевч. 22. Ум. **Душнéнько**.

Душогýб. ба, *м.*=**Душогубець**.

Душогýбець, бця, *м.* Душегубецъ, убійца. *Твій рід хоробий і величний не плодив ні злодіїв, ні душогубців.* МВ. I. 27. *Перш було як який грішний попаде сюди, так і то навдивовижу; та й то бувало всё то душогубці, то харциляки.* Кв. II. 187. *Той був душогубець.* Єв. I. VIII. 44.

Душогýбка, ки, *ж.* 1) Душегубка, убійца. *Ой помалу, малу, душогубко, рай, да не врази ж мою серденька вкрай: ти ж мене, сестро, з світу згубила, ніж у серденько да й устромила.* ЗОЮР. II. 22. 2) Маленькая лодка, преимущественно выдолбленная изъ одного дерева. Вас. 152. Сим. 152.

Душогýбний, а, е. 1) Убійственный. 2) Душу погубляющій. *Ради душогубної користи.* К. ПС. 15.

Душогýбник, ка, *м.* 1)=**Душогубець**. 2) Душу погубляющій. (Сатана) *душогубник.* К. ПС. 75.

Душогýбниця, ці, *ж.*=**Душогубка** 1. *Душогубниця війна.* К. Дз. 94.

Душогýбство, ва, *с.* Душегубство. *Багато там людей погубля свої душі то лайкою, то скнарістю, то душогубством безбожним.* ЗОЮР. 311. *З серця.... виходять лихі думки, перелюб, душогубство.* Єв. Мр. VII. 21.

Душóк, шка, *м.* Ум. отъ **дух**.

Душохвáт, та, *м.* Уловляющій душу. К. ПС. 52. *Не попусти мене в тяжку наругу лихому душохвату сатані.* К. ПС. 87.

Дуяни́ця, ці, *ж.*=**Завірюха**. Вх. Лем. 412.

Дхнýти, дхну, дхнеш, *гл.* Дохнуть. См. **Тхнути**. *Такий був лицарь, що тільки дхне, то об самого духу не встоїш на ногах.* ЗОЮР. I. 141.

Дхнýтися, дхнéться, *гл. безл.* Вздохнуться. *Нехай моїму миленькому легесенько дхнеться.* Чуб. V. 570.

Дьóгнути, гну, неш, *гл.* Толкнуть, кольнуть. *Дьогнуло в серце.* Вх. Зн. 14.

Дьóготь, гтю, *м.*=**Діготь**. *Тхне смолою та дьотем.* Ловиц.

Дьогтьовúй, á, é=**Дігтевий**. *Люде бочкй дьотьові палють.* Грин. II. 234.

Дьогтáр, рá, *м.*=**Дігтяр**. *Дьотяр і смердить дьотем.* Ном.

Дьокýх, ха, *м.* Датель. Вх. Нч. II. 13.

Дьор, рý, *м.* Въ выраженіи: **дьбру дáти**. Ударть. Кв.

Дьóрка, ки, *ж.* Въ выраженіи: **дьбрки дáти**=**дьбру дáти**. *Їх звелів ще кріпше держати, щоб не дали була дьорки.* Мир. XIV. 248.

Дьюндзя, зі, *ж.* Раст. Malva mauritiana. См. **Дзіндзівер**. ЗЮЗО. I. 128.

Дьóдінька, дьóдічка, дьóдька, ки, *ж.* Ум. отъ **дюдя**.

Дьóдя, ді, *ж.*: Дѣтск. холодъ, холодно. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Дьóдька, дьóдінька, дьóдічка**.

Дюк, ка, *м.* Гусеница насѣкомаго deilephila euphorbiae. Вх. Нч. I. 6.

Дю́рка, ки, *ж.*=**Дірка**. *Юрку, Юрку, напалю в дюрку.* Ном. № 12718.

Дя, *межд.* Дѣтск. Благодарить, поклониться головой. О. 1862. IX. 119.

Дя́бель, бля, *м.*=**Дявіл**. *Ти його ведом масти, а він дяблем воня.* Ном. № 7292.

Дя́віл, дяволе́нний, дя́волів, дя́вольський=**Диявол, дияволенний, дияволів, дияволський**.

Дяволя́ка, ки, *м.* Ув. отъ **дявіл**.

Дя́гель, ля, *м.* Раст. а) Angelica sylvestris. ЗЮЗО. I. 111. б) Archangelica officinalis. ЗЮЗО. I. 112.

Дя́гличя, ці, *ж.* Раст.=**Яглиця**? *У неділю по шевлію, в понеділок по барвінок, а в вівторок снопів сорок, а в середу по череду, а в четвер по щавель, а в п'ятницю по дягличю, у суботу на роботу.* Ном. № 14137.

Дя́дечко, ка, *м.* Ум. и ласк. отъ **дядько**.

Дя́дик, ка, *м.* Отецъ. Гол. I. 198. Ум. **Дя́дичок**. Желех.

Дя́дин, на, не=**Дядькін**. *Дядин двір.* Чуб. III. 429.

Дя́дина, ни, *ж.* Жена дяди, не родная тетка. Чуб. III. 476. *Бодай чорт у дядька служив, а до дядини за платою ходив.* Ном. № 7614. Ум. **Дя́дина, дя́диночка**. Чуб. III. 429.

Дядúні, дя́ни, *ж. мн.* Вторникъ на первой недѣлѣ послѣ пасхи, въ который поминаютъ дядей и тетокъ. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Дя́динин, ина, ине. Принадлежащій дя́дині. Г. Барв. 87.

Дя́динка, дя́диночка, ки, *ж.* Ум. отъ дядина.

Дя́дьків, кова, ве. Дядинъ. *Справа коло дядькового воза.* Ном. *А в дядька й у нас коробка ковбас. Дядькові поїмо, своїх не дамо.* Чуб. Ш. 436. **Дя́дькова ха́та.** Тюрьма. Грин. I. 112.

Дя́дько, ка, *м.* 1) Дядя. 2) Человѣкъ среднихъ лѣтъ. Изъ уваженія малороссіяне называютъ такъ всякаго старшаго себя лѣтами. Чуб. VII. 355. *Не впадає москаля дядьком звати.* Ном. № 850. 3)—**соба́чий.** Волкъ. *Як собаки гавкають! Чи не пробіряється до овець собачий дядько?* О. 1861. V. 71. 4) **Дя́дька накла́сти.** Перепутать основу во время снованія. *А я слухаю, що вона балака, та й наклала дядька. Оксана в мене сьогодні снувала, так аж двох дядьків наклала. Одного ж я змотала, а другий зостався. За дядьків ткачі лають, як направляють полотно.* Черниг. у. Ум. **Дя́дечко.** *Охріме дядечку! будь ласкав схаменись!* Хата, 54. *Що ж мені, дядечку, по тіх грошах?* МВ. I. 107.

Дя́дьо, дя, *м.* 1) Дядя (дѣтск.). О. 1862. IX. 119. 2) Отецъ. Желех.

Дя́дьчин, ина, ине=Дядьків.

Дядю́сь, ся́, *м.* Ум. отъ дядя.

Дя́дюшка, ки, *м.*=**Дядько.** *До Дмитра дівка хитра, а по Дмитрі то стріне собаку та й питає: „дядюшка, чи ви не з сватами?“* Ном. № 497.

Дя́дя, ді, *м.* Дядя. *Біла теличка та з березничка та до дяді в двір. „Дай, дядю, пирі!“* Чуб. Ш. 479. *Зробив дядя, на себе глядя.* Ном. № 10429.

Дяк, ка́, *м.* Дьячокъ. *Прийшли попи — почитали, прийшли дяки—поспівали.* Чуб. Ш. 442. *Притаїлись попи й дяки, що панству служили і по панській неписьменну голоту дурили.* К. Досв. 212. Ум. **Дя́ченько.** *Ой мандрували два дяченьки з микільської школи.* О. 1861. XI. Ніс. 9.

Дя́ка, ки, *ж.* 1) Благодарность. *Не сподівайся дяки від приблудної псяки.* Ном. № 4604. **Дя́ку віддава́ти.** Приносить благодарность, благодарить. *Пішов.... Богу дяку оддавати, що жив у ворога зостався.* Мкр. Г. 23. 2) Охота, желаніе. *Як маш дяку, то зроб.* Вх. Лем. 413.

Дякі́в, кова, ве. Принадлежащій дьячку, дьячковскій. *Оттак чини, як я чиню: люби дочку аби чию, хоч попову, хоч дякову, хоч хорону мужикову.* Нп.

Дякі́вна, ни, *ж.* Дочь дьячка. Ном. № 7079.

Дякі́внин, на, не. Принадлежащій дочери дьячка.

Дякі́вня, ні, *ж.* Домъ дьячка. Угор.

Дякі́вство, ва, *с.* 1) Должность дьячка. 2) *Соб.* Дьячки. *Найхало до попа того дяківства та попівства повен двір.* Рк. Левиц.

Дякі́вський, а, е. Свойственный дьячку. *Не кидавсь дяківської натури.* Кв. II. 213.

Дя́кон, на, *м.* Діаконъ. Морд. (Мар. л. сб. 124).

Дяконе́нків, кова, ве. Принадлежащій сыну діакона.

Дяконенкі́вна, ни, *ж.* Внучка діакона.

Дяконе́нко, ка, *м.* Сынъ діакона.

Дяконе́нченко, ка, *м.* Внукъ діакона.

Дяконе́нчиха, хи, *ж.* Жена сына діакона.

Дяконі́ха, хи, *ж.* Жена діакона.

Дяконі́шин, на, не Принадлежащій женѣ діакона.

Дя́конів, нова, ве. Принадлежащій діакону.

Дяконі́вна, ни, *ж.* Дочь діакона.

Дяконі́внин, на, не. Принадлежащій дочери діакона.

Дяконува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Діаконствовать

Дякова́, ча́ти, *с.* Ребенокъ діакона. Ум. **Дякоча́тко, дякоча́точко.**

Дя́кування, ня, *с.* Благодареніе, благодарность. *Яке частування, таке дякування.* Ном. № 7121.

Дякува́ння, ня, *с.* Пребываніе дьячкомъ.

Дя́кувати, кую, еш, *гл.* Благодарить. *Дякує красно.* АД. I. 16. *Дякую тобі, мати, да що ти породила, тілько не дякую, що не оженила.* Чуб. *Чого сидиш, Марусенько, чом не дякуєш батеньку?* Мет. 225. *Ой не дякуй мені, брате.* К. Досв. 84. **Дя́кувати Господе́ві.** Благодаря Бога.

Дякува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть дьячкомъ. *При понірській церкві щось довго і дякував.* О. 1861. X. 30.

Дя́тел, тла, *м.* Дятелъ. *Чорт би дятла знав, як би не його ніс.* Чуб. I. 250.

Дя́тини, тин, *ж. мн.,* также ум. **дятини́.** Обычай: на третій день Христова Воскресенія, послѣ обѣдни раздавать бѣд-

нымъ куски освященныхъ пасхи, мяса, колбасъ и яйца. О. 1862. I. 55. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Дятли́на, ни, *ж.*=**Дятловина.**

Да́тлів, лова, ве. Принадлежащій дятлу.

Да́тловина, ни, *ж.* Раст. тридистникъ, Trifolium pratense. ЗЮЗО. I. 139. *Сіно—сама чиста дятловина та зелене, зелене.*

Дяче́нків, кова, ве. Принадлежащій сыну дьячка.

Дяченкі́вна, ни, *ж.* Внучка дьячка.

Дяче́нко, ка, *м.* Сынъ дьячка.

Да́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **дяк.**

Дячені́, на́ти, *м.* Ребенокъ дьячка. Мкр. Н. 25. *Душенини доволі, а їсти ніколи: потерпіте, дяченята, до божої волі.* Чуб. V. 1081.

Дяченя́тин, на, не. Принадлежащій ребенку дьячка.

Да́чити, чу, чиш, *гл.*=**Да́кувати.** *Не знає, чим дячить сироту.* Мкр. Г. 22.

Дячи́ха, хи, *ж.* Жена дьячка. *Ой, пробі! Очіпка хочу!... Пробі такою хочу, як на дячисі.* Кв. II. 328.

Дячи́шин, на, не. Принадлежащій женѣ дьячка.

Дячкі́в, ко́ва, ве. Принадлежащій дьячку. *А я хлопець, дячків син.* Грин. III. 169.

Да́чно, *нар.* Охотно, съ радостью. Угор.

Дячо́к, чка́, *м.* Дьячокъ. *А ти, дячку учений, над школами вибраний, скажи мені, дячку, що то єсть їден?* Чуб. V. 1080.

Е.

Е, *межд.* Э. *Е, ні, пані, не дам.* Рудч. Ск. I. 68. *Е, вже на мене зуби гострять.* Ном. № 9557.

Его́, *нар.* 1) Да. *Віддав ти їй?—Его. Его, як би то так.* Ном. № 5372. 2) Вѣдь. *Его, ти прийдеш до нас сьогодні ввечері?* **Его, так**? Вѣдь такъ? *У вас, здається, ні перед собою, ні за собою? Его, так?* Левиц. Кож. 49. 3) Да, какъ-бы не такъ. *„Оце, каже, увесь скот заняю та паб'ю та їсти буду."—Та буде з нас і одного,—змій йому каже.—„Его! ти наїсися, а я ні".* Рудч. Ск. II. 189. *„Ходім, Рябко!"—Его, ходім! Не дуже квапся, сам принеси сюди!* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 84). 4) Выражаетъ тщетность ожиданія чего либо или удивленіе по поводу обнаружившагося. *Его, побіли вже кози в лози!* Ном. № 1942. *Его, ся на обидві кована.* Ном. № 3326.

Его́кати, каю, еш, *гл.* Говорить **его**. Мир. ХРВ. 181.

Едок, ку, *м.* Длинная бичева, которой, при безвѣтріи, тянутъ лодку вдоль берега. МУЕ. I. 50. (Добруджа). *Наловили риби руснаки, тягнуть її в човнах на едеку, йдучи берегом.* МУЕ. I. 35.

Ей, *межд.* 1) Выраженіе неудовольствія и угрозы. *„Ей, Хведьку вчись! ей, схаменись!" Так напотець казав своїй дитині: „Шануйсь, бо, далебі, колись тяму, мяу, здо, тло спишу на спині!"* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 109). 2) Эхъ, нѣтъ. *Ей, де там!* Желех. *Оттепер же я тебе з'їм, кобило!—Ей, вовчику, голубчику, не їж мене!* Рудч. Ск. I. 7. 3) Эй. *Ей, нуте, беріться!* Ном. № 10892.

Екза́мен, ну, *м.* Экзаменъ. Левиц. Пов. 265.

Екзаменува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Экзаменовать. *Шевченко заходився екзаменувати її з рідних пісень.* К. ХП. 25.

Екано́м, ма, *м.*=**Економ**. *Посінаки економ.... наріл катував.* Гн. II. 174.

Економи́чний, а, е. 1) Экономическій. *Великий економичний кризис.* О. 1861. XI. 107. 2)=**Економичний**.

Економія, мії, *ж.* 1) Экономія. 2)=**Економія**. Грин. II. 257. *Одвозив з економії у город до панів индики, качки і усяку всячину.* О. 1862. I. 41. *Стоїть така превелика економія. Він увіходить у двір у економію.* Грин. II. 122.

Еле́гія, гії, *ж.* Элегія. *Як би ви знали, паничі, де люде плачуть живучи, то ви б елегій не творили.* Шевч. II. 152.

Еле́ктрика, ки, *ж.* Электричество. *Покрутив за ту корбу, що там є'електрика і спустив електрику дротом до них.* Гн. II. 227.

Еле́ктрія, рії, *ж.*=**Електрика**. Переясл. у.

Емблема, ми, *ж.* Эмблема. К. Бай. 105. *Коли б уже мені заманулось такої емблеми, то змалював би я собі двоглавого, або хоть укороиованого орла.* К. ХП. 33.

Емблемува́ти, му́ю, еш, *гл.* Изображать въ видѣ эмблемы, символически. *Коли вже емблемувати Росію,...* К. ХП. 33.

Епитафія, фії, *ж.* Эпитафія. *Шрам, розглядуючи ту горорізьбу да читаючи епитафії, засмутився душею.* К. ЧР. 101.

Ерле́ць, ця, *м.* Клеймо на ухѣ скотины: вырѣзка въ ухѣ въ видѣ прямого угла. Екатериносл. у. (Залюбовск.). Черк. у. То-же въ видѣ остраго угла. Мнж. 182.

Е́стик, ка, *м.* Часть бороны: каждый изъ поперечныхъ брусьевъ, въ мѣстахъ скрещенія которыхъ съ продольными забиты зубы бороны. Шух. I. 166.

Ет, *межд.* 1)=**Ат!** *Поспіште, каже чоловік, у мене на лаві, поки я хоч з жінкою та з дітьми попрощаюсь.—Ет, ще вигадав прощаться! Ходім!* Рудч. Ск. II. 23.

2) **Вѣдь, вотъ.** *Ет вісім доканає літ, як часто, часто цілі ночі без сну мої морились очі.* Мкр. Г. 58. *Ет тямиш же, як я і ти, що тут стежки і всі дороги черкеські обняли залоги.* Мкр. Г. 25.

Етно́граф, фа, *м.* Этнографъ.

Етноґрафі́чній, я, е. Этнографическій. *Позирали скрипа на етноґрафічну Україну.* К. XII. 125.

Етноґра́фія, фії, *ж.* Этнографія.

Етноґрафува́ти, фу́ю, еш, *гл.* Заниматься этнографіей. *Як вільно ще було етноґрафувати проміж народом на Вкраїні, я записав її* (пісню) *в рідній околиці Хмельницькою.* К. Кр. 21.

Ех! *меж.* Эхъ! *Ех, говорить, мало! Хоть би ще трошки дали.* Рудч. Ск. II. 83. *Чого ти, жінко, плачеш?—Ех, чоловіче, чого я плачу! А зробиш мені те, що я тебе буду просити?* Рудч. Ск. I. 80. *Ех, як би то!... Та що й казать! Кебети не маю.* Шевч. II. 3.

Еч! *меж.=***Ач.** *Еч, який гарний! Сам їсть, а мені не дає.* Харьк.

Є.

Є. 3-е лицо ед. ч. н. вр. отъ *гл.* **бу́ти.** Есть. *Є в мене криниця під переліазом.* Лавр. 35. *Добро у кого є господа, а в тій господі є сестра, чи мачи добрая.* Шевч. 439.

'Єва, ви, *ж.* Пт. Иволга. Вх. Пч. II. 13.

Єва́нгеліє, лія, *с.* и **єва́нгелія, лії,** *ж.* Евангеліе. *Не змоглись на євангелію, цілуйте псалтирію.* Ном. № 12026.

Єва́нгельський, а, е. Евангельскій. Стор. II. 153.

Євдо́шка, ки, *ж.* Рыба Umbra Krameri. Браун. 29.

'Євза, зи, *ж.* Въ заговорѣ: лихарадка. *На золотому мосту три єзи. – Куди ж ви йдете? — На мир хрещений.... сипать і кидать, і прясти, і пекти, і знобить, і глобить.* Мнл. М. 64.

'Євірниці, ниць, *ж. мн.* = **Порічки.** Шух. I. 109.

'Євка, ки, *ж.* Пт. Пѣночка. Вх. Зн. 14.

Євро́па, пи, *ж.* Европа. *Ми кланяємося новим гуманним ідеям, які давно розійшлись по Європі й ледві оце добираються до нас.* Левиц.

Європе́єць, пе́йця, *м.* Европеецъ. *Ми вже стали європейцями.* Левиц.

Європе́йський, а, е. Европейскій. *Європейська культура.* К. *Європейські ідеї.* Левиц.

Єге́рь, ря, *м.* Стоянъ въ постройкѣ. МУЕ. I. 86. (Черниг.). См. **Стоян.**

Єги́пет, пту, *м.* Египетъ.

Єги́петник, ка, *м.* Египтянинъ. Переносно: притѣснитель, подобный египетскимъ притѣснителямъ евреемъ. *Панич.... об'явив, що як козачка за його хрестянина пійде, то на панщину не ходитиме; так і то не йдуть. Думка така: поки ти жив, так добре, а як часом помреш, да якому небудь єгипетнику достанемось, тогді — що?* О. 1862. V. 109.

Єги́петський, а, е. Египетскій. Переносно: злой. **Єги́петська ба́ба, єги́петська му́ка.** Злая баба. Ном. № 2901. 2902.

Єгна́ и пр. См. **Ягня** и пр.

Єдама́шка, ки, *ж.* = **Адамашка.** *А де ж твої, пане Саво, сукні-єдамашки, що ти нажив, вражий сину, з козацької ласки?* Чуб. V. 966. *Знімали з себе жупани-лудани, блаватаси й єдамашки.* К. ЧР. 358.

Єдама́шковий, а, е = **Адамашковий.** *Царица ж сіла на ослоні в єдамашковому шушоні.* Котл. Ен. IV. 26.

Єдама́шок, шку, *м.* = **Адамашок.**

Єдва́б, ба и **бу,** *м.* Родъ шелковой матеріи. *Ладна баба без єдваба.* Ном. № 7516. *Оксамитом шляхи стеле і єдвабом застилає.* Шевч. 368.

Єдва́бний, а, е. Изъ **єдваба,** шелковый. *Ой возьми, мати, єдвабну хустиноньку.* Гол. III. 144. *Панчішечки єдвабнії.* Чуб. III. 212.

Єдема́н, на и **ну,** *м.* Родъ шелковой ткани? = **Єдамашок.** *Которії козаки, то і мужики не хотять по ролі спотикати, жовтого саф'яна каляти, чорного єдемана пилом набивати.* Лукаш. 37.

Єди́н, єдна, не, *числ.* = **Один.** *Єдин гроші складає, а другий мішок шиє.* Ном. № 1696.

Єдина́к, ка́, *м.* 1) Единственный сынъ, то-же, что и **одинак, одинець 1.** *Засмутила мене мати, єдинака-сина.* Гол. I. 305. 2) Старый дикій кабанъ, живущій въ одиночествѣ. Вх. Пч. II. 7. См. **Одинець 3.** Ум. **Єдинако́к.**

Єдина́чка, ки, *ж.* Единственная дочь, то-же что и **одиначка 1.** *Нехай дочка-єдиначка трохи погуляє.* Нп. Рк. Макс. *Пещена була така, бо, сказано, — єдиначка.* МВ. I. 130.

Єдине́ць, нця́, *м.* = **Єдинак 1.** Ум. **Єдиня́чок, єдиня́чик.** КС. 1882. XII. 513.

Бодай же море не процвітало, вічними часи внесхало та що мого сина єдиничка, єдиничка у себе взяло. АД. І. 246.

Єди́ний, а, е. Одинъ, единый, единственный. *Покидаю тебе, серденятко моє, гей єдиному Богу.* Мет. 23. *Друже мій єдиний!* К. Досв. 108. *Його єдиная дитина покинуть хоче.* Шевч. 251.

Єдина́ця, ці, *ж.* Единственная дочь, то-же, что и **одиниця 2.** *Ой у вдови єдиниця та ще не віддана.* Чуб. V. 363. Ум. **Єдини́чка**

Єдини́чок, чка, *м.* Ум. отъ **єдине́ць.**

Єди́ність, ности, *ж.* Единство. *Двох церков єдиності служити.* К. ЦН. 207. *Стояли на сеймах опіром против політичньої системи єдиности віри в Польщі.* К. ХП. 115.

Єдиноматерній, я, е. Единоутробный. *Вони прийшли з Веніамином, його єдиноматернім братом.* Оп. 77.

Єди́ничик, ка, *м* Ум. отъ **єдине́ць.**

Єдиничу́к, ка́, *м.*=**Єдинак 1.** *Оба багацькі сини, оба єдиничуки.* Федьк.

Єдна́к, *нар.*=**Однак.** *Боже, єднак не маєш що робити, то хоць тепер зроби світ.* Чуб. I, 142.

Єдна́кий, *я, е*=**Однаковий.** *Прийхали два козаки, обидва єднакі.* Чуб. V. 103. *Раду радили не єднакую, не єднакую, а троякую.* АД. І. 1.

Єдна́ків, кова, ве и **єдна́ковий, а, є**=**Однаковий.** *Хоч я піду і за Краків, всюда буду я єднаків.* Гол. I. 364.

Єдна́ково, *нар.* 1)=**Однаково.** 2) Однако. *На Олимпських положися, вони все злес оддалять.... єдниково ж сам не плошайся, з аркадянами не братайся,— вони латинцям вороги.* Котл. Ен. V. 8.

Єдна́нка, ки, *ж.* 1) Примиреніе. Вх. Зн. 84. Также и во *мн.*: **Єдна́нки.** Шух. I. 34. 2) Вознагражденіе за причиненный убытокъ. Желех.

Єдна́ння, ня, *с.* 1) Соединеніе, соглашеніе. 2) Договариваніе.

Єднанщи́на, ни, *ж.* Мировая, могорычъ при мировой сдѣлкѣ. Рк. Левиц.

Єдна́ти, на́ю, ешь, *гл* 1) Соединять, объединять. *Єднай, батьку, Україну.* К. ЧР. 299. *І єднає людські князі з ізраїльським родом.* К. Псал. 112. 2) Склонять кого, пріобрѣтать чье расположеніе, согласить. *Таки у нашому селі назнав я дві хаты. Вчащаю і матір удову єднаю.* Шевч. *Гетьмане Потоцький, що в тебе розум жіноцький: ти за дорогими напитками,*

бенкетами уганяєш—чом ти Хмельницького не єднаєш? АД. II. 104. *Ісус ученикія єднає.* Єв. I. IV. 1. *Стала мати гадати та зятя єднати.* Шевч. 268. 3) Договаривать. *Не страшно женитись, а страшно попа єднать.* Ном. № 7260.— **за кого дочину́.** Уговариваться о выдачѣ дочери замужъ за кого. *„Чого в'янеш, моя доню?“ мати не спитала,—за старого, багатого нищечком єднала.* Шевч. 11.

Єдна́тися, на́юся, ешся, *гл.* 1) Соединяться. *І прийшли ви єднатись з ним чистою сльозою.* О. 1861. Ш. 12. 2) Договариваться, подряжаться. *А що, Опанасе,—єднайся на год!*

Єдність, ности, *ж.* Единство, единеніе. *Кожен сам про собе дбає. Немає єдности.* Мир. ХРВ. 87.

Єднора́л, ла, *м.* Генералъ. *Раді ж ми ся додому вернути, нас єднорал не пускає.* Чуб. V. 999. *Вийшли муштруватись перед паном єдноралом.* Федьк. Ш. 121.

Єднора́льський, а, е. Генеральскій. *Раді ж ми ся додому вернути, нас єднорал не пускає. Ей не так єднорал, як єдноральська мати.* Чуб. V. 999.

Єднус, са, *м*=**Дукач 2.** *Поверх такої то шиї, на чорній бархатці, широкій, так, що пальців може у два, золотий єднус, і у кольці зверху камінець червоненький.* Кв. I. 6.

Єзвіро, ра. *с.* Глубокая рытвина въ горахъ, наполненная водой, глубокая водомоина въ горахъ. Шух. I. 178, 210.

Єзуї́т, та, *м.* Езуитъ. *Болить серце, як згадаєш: старих слав'як діти впились кров'ю. А хто винен? Ксьондзи, єзуїти.* Шевч. 175.

Єзуї́тство, ва, *с.* Езуиты, а также образъ дѣйствій, подобный езуитскому. К. ПС. 8. *Волів лучче тихо попувати, ніж з лядами бучко панувати, єзуїтству в ноги себе слати.* К. МВ. Х. 2. *Та се ж гірше того єзуїтства проклятого.* Морд. Пл. 124.

Єзуї́тський, а, е. Езуитскій.

Ей, *межд.* Ей. **Ей Богу, ей же Богу, ей ж ти Богу!** Ей Богу. *Ей Богу немає.* Шевч. 137. *Він усе не дає діла робити. ей же Богу.* МВ. II. 22.

Єлечко, ка, *с.* Ум. отъ **єльце.**

Єли́на, ни, *ж.* и пр.=**Ялина** и пр. МУЕ. Ш. 75.

Єлиниця, ці, *ж.* Названіе воды въ за-

говорѣ. *Помагай Біг, водице-єлинице.* ЕЗ. V. 99.

Єлівни́к, ка, *м.* Хлѣвъ, помѣщеніе для молодого и недойнаго рогатаго скота. Шух. I. 185.

Єлове́ґа, ґи, *ж.* Двухлѣтняя овца, не имѣющая ягнятъ. Вх. Зн. 7.

Єло́м, му, *м.* Конической формы баранья шапка. Канев. у. Чуб VII. 413.

Єлоче́р, ра, *м.* 1) Пастухъ барановъ и недойныхъ овецъ. Шух. I. 190. 3)=**Єлівник.** Шух. I. 185.

Єльце́, ця́, *с.*=**Вильце.** Ум. **'Єлечко.** *І де ж наше єлечко, що в п'ятницю вили?* Мет. 210.

Єма, ми, *ж.*=**Яма.** См. **Яма 3** и **4.**

Ємки́й, а́, е́. 1) Хваткій. Желех. 2) Ловкій, прововный, быстрый, скорый.

'Ємко, *нар.* 1) Хватко. 2) Ловко, проворно, быстро, скоро. 3) **'Ємко ї́сти.** Жадно ѣсть. Желех.

Єнера́л, ла, *м.* Генералъ. *Там сидять коло неї пани-єнерали.* Чуб. V. 778.

Єнера́льний, а, е. Генеральный.

Єнера́льство, ва, *с.* Генеральство. Желех.

Єнера́льський, а, е. Генеральскій. Желех.

Єни́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **яничар?** *Турки-єниченьки.* АД. I. 148.

'Єнчий, є́нший, а, е=**Инший.** Желех. *Ой чув же я через люде, що єнших кохаєш.* Грин. III. 228.

Єпа́рхія, хії, *ж.* Епархія. *Викарій їздив по єпархії.* Левиц. I. 148.

Єпархія́льний, а, е. Епархіальный. Левиц. I. 155.

Єпи́скоп, па, *м.* Епископъ. *Хто приїхав?—рознеслось по залі.—Ректор академії! єпископ! митрополіт.* Левиц. Пов. 317.

Єписко́пія, пії, *ж.* Епископство.

Єпи́скопський, а, е. Епископскій.

Єре́м, єрма́, *м.* 1)=**Ярмо.** Шух. I. 165. 2)=**Ключ 5.** Шух. I. 194. 3) Часть **сту́пи походю́чої.** Шух. I. 162. 4) Часть **самото́ки.** Шух. I. 150. 5) Часть мельницы. См. **Млин.** Шух. I. 103, 104, 113.

Єрепу́д, да, *м.* Малорослый, но тяжелый человѣкъ.

Єрепу́дин, на, не. Бранное слово: плохой, проклятый. *Я ж так ухоркався, поки вибрався із єрепудиної балки, що аж сорочка мокра.* О. 1862. II. 38.

'Єресь, сі, *ж.* Ересь.

Єрете́нний, а, е=**Еретичий.** *Єретенний сину!* КС. 1883. I. 46.

Єрети́к, ка́, *м.* Еретикъ. *Констанський єретик великий.* Шевч. 239. *Клене олимпських, єретик.* Котл. Ен.

Єрети́цтво, ва, *с.* Ересь. К. Кр. 19.

Єрети́цький, а, е. Еретическій.

Єрети́ця, ці, *ж.* Еретичка. КС. 1883. VII. 586.

Єрети́чий, а, е. Еретическій. Бранное слово. *Єретичий син, єретича дочка.* Чуб. V. 1052. *Єретичі черкеси.* О. 1861. XI. Кух. 9.

Єрети́чка, ки, *ж.*=**Єретиця.** Полт.

'Єрик, ка, *м.* Небольшой и узкій протокъ рѣки или озера. Браун. 6. КС. 1883. I. 39. Небольшой каналъ (шириной отъ 4 до 6 метровъ) между небольшими **лима́нами,** болотами, **пла́внями.** МУЕ. I. 41. (Добруджа).

Єрусали́м, ма и **му,** *м.* Іерусалимъ. *Як іти, каже, у Ерусалим, то буде тобі море велике.* О. 1862. V. 78.

Єрусали́мський, а, е. Іерусалимскій. *Всі святії київські, печерські, почаєвські, єрусалимські.* Чуб. I. 134.

'Єрка, ки, *ж.*, **єрче́, єрчу́к** и пр. См. **Ярка** и пр. Шух. I. 210.

Єси́ (єсь), єсть, єсте́, *гл.* Отъ *гл.* **бу́ти** н. вр. 2 и 3 лица ед. ч. и 2 лицо мн. ч. *Добре єси робиш.* Шевч.

'Єтір, ра, *м.* **є́тіро, ра,** *с.* а) **з прутя**=**верша.** Шух. I. 226. б)—**з крилами**=**ятір.** Шух. I. 226, 227.

Єхи́да, ди, *ж.* 1) Змѣя ехидна. 2) *об.* Ехида, злой и лукавый человѣкъ. *Єхида! Аби підвести чоловіка, аби шкоди другому наробити.* Мир. Пов. II. 71.

Єхидкува́тий, а, е. Ехидненный, злой и лукавый. *Хто врозуміє єхидкувату простоту.* Греб. 323.

Єхи́дний, а, е. Ехидный. К. Бай. 137. К. Кр. 12, 27.

Єхи́дно, *нар.* Ехидно. *Єхидно усміхаючись.* Стор. М. Пр. 104.

Єхи́дство, ва, *с.* Ехидство. Мкр. Н. 37. К. Бай. 89.

'Єщір, ра, *м* Зоол. Salamandra maculata. Шух. I. 22.

'Єщірка, ки, *ж.*=**Ящірка.** Шух. I. 22.

Ж.

Ж, *сз.* Употребляется послѣ предыдущей гласной. *Горе ж менѣ, горе, нещасная долѣ!* Чуб. V. 1.

Жа́ба, би, *ж.* 1) Лягушка; жаба. *І жаба риба, бо в водѣ сидить.* Ном № 8249. *Инетьси, як жаба на хуту.* ЗОЮР. I. 147. **Жа́ба ці́цьки дасть (кому)**. Утонетъ, вообще—умретъ (кто). Греб. 336. Ум. **Жа́бка, жа́бонька, жа́бочка**. Ув. **Жа́бище**.

Жабалу́ха, и **жабелу́ха, хи**, *ж.* Большая лягушка. Ае. 399.

Жабар, ра́, *м.* Лужа или болото, гдѣ водится много лягушекъ.

Жабеня́, ня́ти, *с.* Лягушенокъ. *Туди,—аж там жабенята.* Грин. I. 32. Ум. **Жабеня́тко, жабеня́точко**.

Жаберина, ни, *ж.* 1) Лягущечья икра. Угор. 2)=**Жабурі́ння** 1. Вх. Лем. 413.

Жаберовиця, ни, *ж.*=**Жаберина**. Вх. Уг. 237.

Жабиця, би́ни, *ж. мн.*=**Жаберини**. Вх. Лем. 413.

Жаби́ний, а, е=**Жаб'ячий**.

Жаби́нський, а, е=**Жабиний**. *Родила вона. Баба.... сина золотокудрика взяла, укинула в криницю, а жабу пудкинула. Іде царевич додому, а вона і стрічає. Кажала.... що буду синів золотокудриків водить, а тепер привела жабинського.* Чуб. II. 42.

Жа́бище, ща, *с.* Ув. отъ **жа́ба** *Сидить жабище на пні, як копиця.* Ворон. г. *Мов жабище в багна, на світ вона дивилась.* К. Дз. 46.

Жабі́й, б'я, б'е=**Жаб'ячий**. Вх. Лем. 413.

Жабі́йка, ки, *ж.* Порода грибовъ. Вх. Уг. 237.

Жа́бка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **жа́ба**. *А це скаче жаба та й каже: Хто, хто у цій рукавиці?—Я мишка шкряботушка, а ти хто?—А я жабка скрекотушка.* Рудч. Ск. II. 2) Регуляторъ въ плугѣ, служащій для поднимания и опусканія **леміша**. Вас. 199. „Съ передней стороны между **граділем** и **чепігами** подкладываютъ дощечку—**жабку**; это дѣлается для того, чтобы **граділь** не опускался внизъ". Чуб. VII. 398.—Часть **ра́ла**. „Чтобы **кописть** не подвигалась по стовбѣ къ жерткѣ, между ними оставляется изъ крѣпкаго дерева распорка, которая называется **жабка**". Чуб. VII 400. 3) Въ блокѣ: двѣ щеки, между которыми обращается каточекъ, колодка съ вырѣзомъ для каточка. Полт. г. Шух. I. 256, 162. Подобный же снарядъ въ гончарномъ кругѣ: между щеками помѣщается **веретено** круга. Шух. I. 260—262. 4) Палочка, употребляемая въ дѣтской игрѣ того же имени. Ив. 35. 5) Названіе одного изъ играющихъ въ **кре́ймашки**. Ив. 39. 6) Ракета. К. ЦН. 175.

Жабни́к, ка́, Раст. а) Caltha palustris. Вх. Пч. I. 9. б) Alisma plantago. Вх. Уг. 237.

Жабна́, ни́, *соб.* Лягушки.

Жабовиння́, ни́, *ж.* и **жабовиння, ня**, *с.*=**Жабарь**.

Жабоі́д, да, *м.* Анстъ. *Жабоїд прилетів—щастя приніс, геть піднявсь—горе ввалило.* Донск. обл.

Жабоко́лець, льця, *м.* Колящій жабъ. Употребляется какъ насмѣшка дѣвушекъ надъ парнями въ купальской пѣснѣ: *Наші хлопці—жабокольці: скололи жабу на колодці.* Чуб. III. 221.

Жабокра́ківка, ки, *ж.* Болото, наполненное жабами. *В жабокраківці як на ярмарці,—тут жінки бубонять, а там жабки скрегочуть.* Ворон. г.

Жабоні́ти, ні́ю, ні́ш, *гл.* Разговаривать, перешептываться тихо и невнятно, подобно неопредѣленному шуму, произво-

димому иногда лягушками (безъ громкаго кваканья). Говорится преимущественно о женщинахъ.

Жабонька, и **жа́бочка**. **ки**, *ж.* Ум. отъ **жа́ба**.

Жаборі́ння, **ня**, *с.*=**Жабурі́ння**.

Жа́брик, **ка**, *м.* Раст.=**Жабрій лісови́й**. ЗЮЗО. I. 123.

Жабрі́й, **рія́**, *м.* 1) Раст. а) жабрей, Galeopsis ladanum L. ЗЮЗО. I. 123. и **лісови́й жабрі́й**. G tetrahit. ЗЮЗО. I. 123, б) осотъ, Cirsium arvense? ЗОЗО. I. 118. 2) Жадный? прожорливый? *Вони такі жабрії, що ніколи не найдяться.* Звин. у.

Жа́брь, **рів**, *ж.* Жабры. *Риба зітхну́ла жабрами і простяглася.* Левиц.

Жа́бський, **а**, **е**=**Жаб'я́чий**. Желех.

Жабу́ка, **ки**, *ж.*=**Жабалуха**.

Жабуні́ти, **ню́**, **ни́ш**, *гл.*=**Жабоні́ти**.

Жабу́р, **ру́**, *м.*=**Жабурі́ння**. (Болото) *поржавіло, від жабуру зелене.* Греб. 369.

Жабурі́ння, **ня**, *с.* 1) Водоросль: водяной мак, conferva. 2) Лягушечья икра. 3) Внутренности дыни.

Жаб'я́чий, **а**, **е**. Лягушечій; жабій. *Поли́пний із самих жаб'я́чих спи́нок.* Ном. № 5713. **Жаб'яча губа́**. Родъ несъѣдобнаго гриба. **Ж-ча цибу́ля**. Раст. Scirpus Tabernaemontani Gmel. ЗЮЗО. I. 135.—**зі́лля**. Раст. Лютикъ, Anemone ranunculus.

Жавки́й, **а**, **е**=**Жалки́й 2**. *Обізвався милий з глибокой долини жавкими словами до своєй дівчини.* Чуб. V. 431.

Жа́врити, **рю**, **ви**, *гл.*=**Жеврі́ти**.

Жага́, **ги́**, *ж.* 1) Жажда. 2) Горячее желаніе. *До жаги́ приспі́ло.* Ном. № 5026.

Жагну́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Ужалить. *Чорненьке маленьке увесь світ жагнуло* (жаг: блоха). Ном., стр. 295, № 149.

Жада́, **ди́**, *ж.* Жажда желаніе.

Жада́нний, **а**, **е**. Желанный. *Наступив довго жаданий день.* Стор. *Пани мої кохані та жадані!* НВолын. у. *Е, мій жаданий, де ж я візьму стільки грошей?* Камен. у.

Жада́нка, **ки**, *ж.* Желанная. *Да невіхно наша жаданко, да не вік ми тебе жадали, за один вечір діждали.* Рк. Макс.

Жада́ння, **ня**, *с.* Желаніе. *Коли б Господь спевнив мое жадання і дав мені, чого я сподіваюсь.* К. Іов 13. *Прийшла у наш манастирь і зостала́ся, маючи велике жадання черницею бути.* МВ. II. 164

Жада́но, *нар.* Желанно.

Жада́ти, **да́ю**, **єш**, *гл.* Желать, жаждать. *Не той убогий, що мало має, а той, що багацько жада́є.* Ном. № 1617. *Вставай, вірний козаче, давно мое серденько тебе жадає.* Чуб. V. 54.

Жада́тися, **да́ється**, *гл. безл.* Желаться. *Сумно мені було і перемовити щире слово жадалось.* МВ. II. 34.

I. Жа́ден, **дна**, **е**=**Жадний**.

II. Жа́дін, **дна́**, **е́**=**Жадний**. *Не жаден ні хліба, не жаден ні грошей.* НВолын. у. *На копійку не жаден.* Св. Л. 188

Жа́дібка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **жадоба**. 1) Жажда. *Циган з великої жадібки сьорбнув шевського квасу.* Ном. № 934. 2) Желаніе. **У жа́дібку**, **не в жа́дібку (кому)** хочется, не хочется (кому). *Чи побачимо ми там Чайченка?... А в жадібку його побачити.* МВ. II. 94. **Се вам не в жа́дібку.** Этого вамъ не хочется. Ном. № 4531. 3) Жадность.

Жа́дібний, **а**, **е**. 1) Жаждущій. 2) Желающій, вожделѣющій. *Хто споглядне на жінку жадібним оком, той уже вчинив перелюб.* Єв. Мт. V. 28.

Жадли́вість вости, *ж.*=**Жадання**.

I. Жа́дний, **а**, **е**. 1) Каждый, всякій. *Та ми тут жадне літо літуємо* Лубен. у. *Жадній свящі по ковбасці.* Ном. № 3528. *Звенигород був колись козачий город: од жадного двора козак виходив.* ЗОЮР. I. 105. 2) При отрицательныхъ выраженіяхъ: никакой. *Жадна пташка без товариша не пробуває.* Ном. № 8859. *Ласкаве телятко дві матки ссе, а лихе жадної.* Ном. № 3302. *Пані не має жадного права на нас.* МВ. II. 46. **Жа́дним спо́собом**, **по́битом**, **жа́дною мі́рою**. Никакимъ образомъ, отнюдь не, никакъ. *Не можна було жадним побитом противитись.* К. ЧР. 337. *Ні жадним способом не можно.* Рудч. Ск. I. 78. *Жадною мірою не вдержити їх.* К. ЧР. 84.

II. Жадни́й, **а́**, **е́**. 1) Желающій, жаждущій. *У сусіда доньок сім, та й доля всім, у мене одна, та й доля жадна.* Ном. № 1739. *Убогий чоловік на лихо не жадний.* Ном. № 1609. 2) Жадный.

Жадні́сінький, **а**, **е**. 1) Рѣшительно каждый, каждый безъ исключенія. *Хиба ж не життя попові? Жадні́сінький йому несе й везе.* Єкат. у. 2) Рѣшительно никакой.

Жа́дність, **ности**, *ж.* Жадность.

Жа́дно, *нар.* 1) Желательно. *Що на людях видно, то і собі жадно.* Ном. № 4804. 2) Жадно. *Ні, не плаче: змія люта жадно випиває його сльози.* Шевч. 178.

Жадо́ба, би, *ж.* 1) Жажда, сильный аппетитъ. *Десь у жадобу ззів та води напивсь, та з того й сталось.* Черк. у. 2) Желаніе. *Все вона світом нудить, все ні до чого у неї нема охоти, ні до чого жадоби.* МВ. II. 158. *Велика жадоба у простих людей до освіти.* О. 1862. III. 30. *О неситая жадоба старшинування! тепер то я побачив тебе в вічі.* К. ЧР. 186. 3) Жадность. *До ласощів жадоба наглая напала.* Мкр. Н.

Жадо́та, ти, *ж.*=**Жадоба.**

Жажди́вий, а, е=**Жадібний.** Гол III. 523.

Жа́ждувати, дую, еш, *гл.*=**Жадати.** *Хворий жаждує того й того.* Черк. у.

Жайвір, вора, *м.*=**Жайворонок.** Вх. Пч. II. 8.

Жа́йворінка, ки и **жа́йворінок, нка,** *м.* Жаворонокъ. Мнж. 172. *Собака жайворінка ловив, та й господаря загубив.* Ном. № 11149. Ум. **Жа́йворіночок.**

Жайворіня́чий, а, е=**Жайворонків.** Аф. 399.

Жа́йворонник, ка, *м.* Клѣтка для жаворонковъ. Харьк.

Жа́йворонків, кова, ве. Принадлежащій жаворонку. *Згори лине жайворонкова пісня.* Мир. ХРВ. 3.

Жа́йворонок, нка, *м.* 1)=**Жайворінок.** *Поле зеленіло, як оксамит зелений, сонечко зіходило, жайворонки співали.* МВ. III. 9. 2) Испеченная изъ тѣста булочка въ видѣ птички,—такія булочки пекутъ въ день сорока мучениковъ (9 марта), когда, по народному повѣрью, прилетаютъ жаворонки, предвѣстники весны. Маркев. 2.

Жайвороня́, ня́ти, *с.* Птенецъ жаворонка. Ум. **Жайвороня́тко.**

Жа́йвороня́чий, а, е=**Жайворінячий.**

Жак, ку и **ка.** *м.* 1) Расхищеніе, грабежъ, расхватъ. *На жак кидати.* 2) Работа всѣмъ обществомъ при условіи, что каждый получаетъ добываемаго продукта (напр. сѣна при косьбѣ общественнаго сѣнокоса) столько, сколько за одинаковое для каждаго время успѣетъ добыть. *Косять, було, так: от як поспіє трава.... осавула.... з вечора того дня, що мається бути косовиця, дає повістку.... Тоді вже годі висипаться.... Инчий летить чуть світ на громадський жак.... Кожний норовив так справить косу як бритву, щоб не треба було вже завтра клепать, бо там так: одвихнись на саму малу годину, вже й програв, звичайно, як на жаку.* Драг. 243. 3) Школьникъ, бурсакъ. К. ПС. 70. А такъ какъ школьники въ то же время и пѣли въ церковномъ хорѣ, то отсюда у лемковъ **жак**—церковный пѣвчій. Вх. Лем. 413. Отсюда-же и выраженіе: **би́тий жак**—бывалый человѣкъ, тертый калачъ. *О, то битий жак!* Ном. № 5701. *Продасть і викупить і гроші пощитає (битий жак).* Ном. № 13740. 4) Рыболовный снарядъ, разновидность **я́тіра.** *Жак на обручах, крил сажень два, три п'яла на крило.—Жак-полежак: положить* (його рибалка), *а сам і ляже спать, а за сіткою вже не буде спать.* Черн. Губ. Вѣд. 1853, № 9, стр. 62. 5) Насѣкомое=**Бомок.** Вх. Пч. I. 7.

Жа́ків, кова, ве. Принадлежащій школьнику, пѣвчему. **Жа́кова хи́жа**=**Жаківка.** Вх. Лем. 413.

Жаківка, ки, *ж.* Помѣщеніе для церковныхъ пѣвчихъ. Вх. Лем. 413.

Жакува́ння, ня, *с.* Разграбленіе, расхищеніе. *Збагатили хижу силу жакуванням-лупом.* К. МБ. X. 13.

Жакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Грабить, расхищать. *Зараз і почали вози своїх старшин жакувати.* К. ЧР. 345. *Прийшли москалі Січ жакувати.* ЗОЮР. I. 141. *Пожакували всі крамні коморі, як жакували з ним у бусурман.* К. ПС. 102.

Жали́ва, ви, *ж.* Крапива, Urtica urens L., Urtica dioica L. Каменец. у.

Жали́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Жалить, кусать. *Як пішла я у кропиву спати, пожалила собі литки й п'яти.* Нп. *Їх хвала жалила як гостра кропива.* Левиц.

Жа́литися, люся, лишся, *гл.* 1) Жаловаться. *Ніколи не жалиться, і не бачила зроду я, щоб вона плакала.* МВ. II. 151. **Жа́лься, Бо́же!** Сохрани, Богъ! Помилуй, Богъ! Будь милостивъ, Боже! *Жалься, Боже, чого доброго.* Ном. № 7602. *Жалься, Боже, старенької неньки, що з дочкою ще не нажилася, слізоньками гірко облилася, що дочкою ще не навтішалась, сиротою у хаті зосталась.* К. Досв. 2) Съ измѣнен. удар.: **жали́тися.** Жалиться, жалить. *Кропива жалиться.*

Жалиця, ці, *ж.* Насѣк. Жигалка, Stomoxys. Вх. Пч. I. 7.

Жа́ліб, лебу, *м.* Скорбь. *Стали в ту-*

зі її питати: Ой чи не приймеш гостей до хати? Вона їм каже: Жаліб великий, що ся не хоче вже знати з ніким. Чуб. V. 238.

Жалібни́й, а́, е́. 1) Жалобный, грустный, тоскливый. *Вдова теє забачала, жалібнії слова промовляла.* Макс (1849), 87. *Заспівали вони тіх жалібних пісень, що молода прощається з чорною косою, дівочою красою, з батьком та матіррю.* Левиц. I. 21. 2) Минорный (въ музыкѣ). КС. 1892. III. 381. Ум. **Жалібне́нький, жалібне́сенький.** *Ой ти, соловей, ти, манесенький.... а на голосочок жалібнесенький.* Чуб. V. 759.

Жалібни́к, ка́, *м.* Сострадательный человѣкъ. *Та бийся, коню, вибивайся, та до мого братіка-жалібника.* Чуб. V. 799. *Як нездужаєш.... тоді ніхто тебе не бачить, а як на помер душі, дак назбігаються; де тії жалібники, де тії родичі візьмуться!* Г. Барв. 435.

Жалібни́ця, ці, *ж.* Сострадательная женщина. *І жалібниці, і порадниці образилися, покинули Марусю: нехай же терпить, коли така.* МВ. II. 181. Это слово является въ поэзіи обычнымъ эпитетомъ любящей матери или сестры. *Братчики роздягли Кирила Тура, а в Петра аж мороз пійшов по-за шкурою, як побачив він білу його сорочку, що сестра-жалібниця шила й мережила, усю в крові, ще й поприкипала до ран.* К. ЧР. 281. *Та батькові й неньці поклоняйся, та моїм же братікам-порадничкам, та моїм же сестрицям-жалібницям.* Чуб. V. 370. *Матері-жалібниці у його не було.* Г. Барв. 453. Ум. **Жалібни́чка.** *До отця, до неньки покланяйся.... до моїх сестричок-жалібничок.* Чуб. V. 316.

Жа́лібно, *нар.* Жалобно, грустно. *І дуже жалібно стогнав.* Котл. Ен. II. 24. *Княгиня зійшла з рундука назустріч гостям, веселенько всміхаючись, тілько дивилась якось так жалібно, що аж чудно усім здалось.* К. ЧР. 211. Ум. **Жалібне́нько, жалібне́сенько.** *Сама стала, подумала, жалібненько заплакала.* Чуб. V. 43. *Сива зозуленько, не куй жалібненько.* Мет. 251. *Смутненько-жалібнесенько граєвиграває.* ЗОЮР. I. 188.

Жалі́зний, а, е и пр.=**Залізний** и пр.

I. **Жа́ління, ня,** *с.* Жаленье.

II **Жалі́ння, ня,** *с.* 1) Сожалѣніе, соболѣзнованіе. *Усі до Марусі молодиці з питаннями та з жалощами, усі старі баби з радами та з науками. Тільки Маруся на усі питання і на ради усі: „він мені добрий і любий....“* МВ. II. 181. 2) Жалоба. *Як став підростати, так уже не дуже й докучав жалінням Горпині, а тілько було все Ївзі росказує, що він страждає.* Кв.

Жалісли́вець, вця, *м.* =**Жалібник.** *Найдуть люде, найдуть жалісливці і поховають як слід.* Мир. Пов. II. 115.

Жалісли́вий и **жа́лісний, а, е.** 1) Сострадательный, сердобольный. *Матусенька жаліслива добре пестувала мене.* Кв. 159. *Оком жалісним на них дивитись стали.* К. Псалт. 247. 2) Жалобный, грустный. *Жалісливі пісні.* КС. 1882. X. 185. 3) Возбуждающій сожалѣніе, достойный сожалѣнія. (Іродови воїни) *діти стинали, ні жодному не пробачали. Жалостнії матки плачуть.* Чуб. III. 374.

Жалісли́во, жа́лісно, *нар.* 1) Сострадательно, сердобольно. 2) Жалобно, грустно. *Сидить голубка, жалосно гуде.* Чуб. V. 310. Ум. **Жалісне́нько.** (Зозуленька) *жалісненько закувала.* Чуб. V. 756.

Жалісни́й. См. **Жалісливий.**

Жа́лість, лости, *ж.* 1) Состраданіе, жалость. *В їх нема ні трохи жалости.* К. ЧР. 252. 2) Грусть, тоска. *Куди піду, повернуся, не маю радости, тільки в очах завше сльози, а в серці жалости.* Чуб. V. 476. *Твоя мила лежить дома із жалости хора.* Гол. III. 391. Ум. **Жалостонька.** Желех.

Жалі́ти, лі́ю, еш, *гл.* 1) Жалѣть, сожалѣть. *Хто любить ревне — жаліє певне.* Ном. № 8781. *Жалій мене, мій батеньку: милий покидає.* Чуб. V. 99. 2) Беречь, хранить, жалѣть. *Не жалій ухналя, бо підкову загубиш.* Ном. № 4674. *Хто чужого не жаліє, той і свого не іміє.* Ном. № 14053.

Жалі́тися, лі́юся, єшся, *гл.* Жаловаться. *Жаліються молодиці, що ти шкоду робиш.* Мет. 240. *Ніколи й не жалілась, щоб що в неї боліло.* Стор. Оп. II. 37.

Жа́лка, ки, *ж.*=**Жатка** НВолын. у.

Жалки́й, а́, е́ 1) Жалящій, жгучій, рѣзкій. *І на жалку кропиву мороз буває.* Ном. № 3821. *Жалка кропива.* Ном. № 3363. *Жалкий батіг. Жалкий вітер потягає.* Могилев. у. 2) Жалобный. *Плач жалкий та болезний.* МВ. I. 100.

Жа́лко, *нар.* 1) Жаль, жалко. *В ма-*

тері дітки—нарівно жалко. Ном. № 9217. *Як поїдеш з України, буде комусь жалко.* Мет. 39. 2) Жгуче, больно. *Як же жалко укусила мене муха.* Ср. ст. **Жалчше**.

Жалкува́ння, ня, *с.* Сожалѣніе. МВ. (О. 1862. I. 91). *І прийде час німого жалкування.* К. ПС. 151.

Жалкува́ти, кую, еш, *гл.* 1) Сожалѣть, жалѣть. *Возьми, а то будеш послі жалкувати.* ЗОЮР. II. 45. *Дав я тебе до школи, та й жалкую: між панськими дітьми і ти, бачу, нахапався панського духу.* Левиц. I. 252. 2)—**за ким, чим.** Оплакивать кого, что, сожалѣть о потерѣ кого, чего. *Вона жалкує ще й досі за зміем.* Гудч. Ск. I. 129. *І що то жалкували за ним і хазяїн, і всі! А що вже дівчата, так і міри нема.* Кв. 287. 3)—**на кого.** Пенять, сѣтовать на кого. *Живи ж, доню, в свою волю, так, як полюбила, не жалкуй на свою матку, що тебе згубила.* Мет. 72. *Не жалкуй, куме, на Бога: од квасу діти померли.* Ном. № 933. 4) Жалѣть, беречь. *Свого доброго та не жалкувать.* Ном. № 10779.

Жалкува́тися, кую́ся, ешся, *гл.* 1) Жаловаться. *Жалкується на ногу.* НВолын. у. *Де ти, синку, ходив? що ти, синку, робив? жалкуються молодиці, що ти шкоду робив.* О. 1861. II. 7. *Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю.* Макс. (1834), 131. 2) Плакаться, сѣтовать. *От як стала вона жалкуватись: що мені робити? Нема слуги.* МВ. II. 33. *От життя моє! жалкується.* МВ. II. 43. 3) Пенять. *Будуть на мене жалкуватися люде.* Н.-Волын. у.

Жалли́вий, а, е=**Жалкий** 1. *Ой ти, кропивко жалливая, у мене свекруха журливая.* Чуб. V. 707.

Жа́лй, ля, *с.*=**Жаль.** *Батько бив, батько бив, нагай увірвався, а я низом по-під хмизом в зілля заховався. Батько йде, батько йде, на грудку споткнувся, а я з жалля, з запечалля з батька усміхнувся.* Чуб. V. 653.

Жа́лощі, щей и **щів,** *ж. мн.*=**Жалощі.** *Жалощі узяли його.* Черк. у.

Жа́ло, *с.* 1) Жало насѣкомаго, языкъ у змѣй. *І гади з гострими жалами шипіли, корчились, повзли.* Котл. Ен. 2) Остріе иголки. 3) Лезвее ножа, топора, косы. Сим. 24. *Я різонув, дак жало так і завернулось.* Ум. **Жа́льце́**.

Жало́ба, би, *ж.* Трауръ, траурная одежда. Гол. Од. 27. *По правді, нам би слід одягтись у жалобу.* Левиц. I. 451. *Сестрам Мася також жалобу поспрaвляла.* Св. Л. 113.

Жа́лоба, би, *ж.*=**Скарга.**

Жа́лобний, жалобно=**Жалібний, жалібно.**

Жало́бний, а, е. Траурный.

Жа́лословний, жалословно=**Жалісливий, жалісливо.**

Жа́лосний, жалосно=**Жалісний, жалісно.**

Жа́лосник, ка, *м.*=**Жалібник.** Ном. № 1823.

Жа́лостонька, ки, *ж.* Ум. отъ **жалість.**

Жа́лощі, щей, и **щів,** *ж. мн.* 1) Скорбь, печаль. *Прийми, матінко, віночок з яроі рути, з сердечок.—За жалощами не приймму, за слізоньками не бачу.* Свад. п. *Никла трава жалощами, гнулось древо з туги: дознавали наші предки тяжкої наруги.* К. Досв. 2) Соболѣзнованіе, сожалѣніе. *Тоді усі до Марусі: молодиці з питаннями та з жалощами, усі старі баби з радами.* МВ. II. 181.

Жа́лування, ня, *с.* 1) Сожалѣніе, соболѣзнованіе. *Питання та жалування було доволі в дому, а ще більш вбожества та суму.* МВ. III. 107). 2) Заботливость, выраженіе любви. 3) (Съ великорусск.). Жалованье. *Царь йому жалування дав.* Рудч. Ск. II. 185.

Жа́лувати, лую, еш, *гл.* 1) Жалѣть, сожалѣть о комъ, чемъ. *А мати і спинне, й жалує спиняти сина.* Левиц. I. 64. *Ой поїхав мій миленький за буковину,—ой чую ж я через люде—жалує за мною.* Чуб. V. 383. 2) Жалѣть кого, сострадание къ кому чувствовать. *Шрам Паволоцький, жалуючи згуби паволочан, сам.... приняв усю вину на одного себе.* К. ЧР. 411. *А то ж я з чого тое говорю, як не в приязні моєї?... Тебе жалуючи говорю, тебе люблячи.* МВ. II. 81. *Жалуй мене, подружечко: жених покидає.* Чуб. V. 182. 3) Относиться къ кому съ заботливостью, съ любовью, любить, ласкать. *Ой ідеш ти, доню, між чужії люде: ой хто ж тебе, доню моя, жалувати буде?* Макс. (1849), 113. *Батько наш був дуже добрий: жалував нас обох рівно, і брата й мене.* МВ. I. 7. *От баба свою дочку й жалує, а дідову все лає, все лає.* Рудч. Ск. II. 43. *Чи добре тобі тут, сину? Чи жалують тебе?* Левиц. I. 61. *Лихого нічого жалувати.* Ном. № 3889. *Був у чоловіка собака; поки*

молодим був, дак він його і жалував, а як ізстарівсь, дак він його проганяє. Рудч. Ск. І. 13. *Кинулась нас жілувати, жалувати Катря.* МВ. II. 100. 4) Жалѣть, беречь, скупиться. *З чужої торби хліба не жалують.* Ном. № 4618. *Біжиць, біжи, королевичу, не жалуй коня.* Чуб. V. 767. *Ганна грошей не жалувала.* Левиц. І. 57.

Жа́луватися, луюся, ешся, гл. Жаловаться. *Чоловік якось побив жінку— от вона й побігла до сотника жалуватись.* Рудч. Ск. І. 189. *Живи, дочко, на чужині, не жалуйсь мені.* Чуб. V. 333.

I. Жаль, лю, *м.* 1) Скорбь, горе, горесть. *Ой настала жаль туга да по всій Україні.* К. ЧР. 20. *Такий уже сум мене візьме, такий жаль обійме, що й світ мені не милий.* МВ. I. 8. *Ой тепер наше Запорожжя у великому жалю.* Ип. *Піду до річеньки, з жалю утоплюся.* Мет. 17. **Жа́лю завдава́ти, завда́ти, наробйти, начинйти, жаль чинйти, робйти.** Причинять, причинить скорбь, печаль, горе. *Тепер мене покидаєш, серцю жалю завдаваєш.* Мет. 15. *Як я тебе в військо дам, собі жалю я завдам.* Макс. (1849), 96. *Ой Галю, Галю, не роби жалю!* Мет. 84. *Молодії да козаченьки да жалю начинили.* Лукаш. 68. 2) Жалость, сострадание, сожалѣніе. *І до мого горя ти жалю не маєш.* Котл. II. Полт. *Ти не маєш жалю до рідної своєї дитини.* Шевч. 293. *Панська ляхівська сокира без жалю облупила, обголила милі гори нашої України.* Левиц. І. 203. **Жаль бере́, взяв, обня́в.** Охватила скорбь, жалость, сожалѣніе. *Бере живий жаль, як згадаєш старовину.* Ном. № 680. *Взяв її жаль, як почула вона, що Ганна плаче.* Левиц. І. *Візьме матір жаль, вона й пошле останні гроші* (синові). Левиц. І. 68. **Жалю́ по кісілю!** Пустяки! не стоитъ жалѣть. Ном. Ум. **Жальо́к.** *Ой ішов я лісом темненьким, надибав мене жальок тяженький.* Гол. І. 295.

II. Жаль, *нар.* Жаль, жалко. *Жаль багатому корабля, а бідному кошеля.* Ном. № 4716. *Ой не так мені жаль за півста кіньми, ой як мені жаль за моїм конем.* Чуб. III. 289. *Жаль його та й на його, що таке погане діло вчинив.*

Жа́лько, *нар.*=**Жалко.** *От тоді хоч і жалько було йому свого лошачка, та нічого робить.* Рудч. Ск. І. 90.

Жальни́й, а́, е́. Печальный, грустный. Желех.

Жа́льно, *нар.*=**Жаль.** *Мені городини жальніш, як твого сала.* Рудч. Ск. І. 194. *Сина жаль, а дочки ще жальніше.* Харьк.

Жа́льнощі, щей и щів, *ж. мн.*=**Жалощі.** Желех.

Жальо́к, лькý, *м.* Ум. отъ **жаль.**

Жальце́, ця́, *с.* Ум. отъ **жало.**

Жальчли́вий, а, е=**Жалісливий.** *Жальчливий народ ці жінки: уже п'ятнадцять год, як умер* (козак), *а вони й досі оплакують.* Куб. обл.

Жа́ля, лі, *ж.* Жница. Желех.

Жаля́чка, ки, *ж.*=**Жалива.** Желех.

Жанда́р, ра, *м.* Жандармъ. *Там жандарі ходили. Марусеньку водили.* Чуб. V. 981. Ум. **Жанда́рик.** *Як побігла Бондаріна темними ярами, а за нею жандарики з острими шаблями.* Грин. III. 613.

Жанда́рка, ки, *ж.* Жена жандарма.

Жанда́рський, а, е. Жандармскій.

Жар, ру, *м.* 1) Жаръ. *Тільки що ввійшли вони в баню, аж жар такий, що не можна.* Рудч. Ск. II. 84. *Так мене жар ухопив.* Ном. № 8192. 2) Раскаленные тлѣющіе угли. *Одсадила, мов горщик од жару одставила.* Ном. № 3506. *Так, як на мене жаром сипнуло.* Ном. № 4388. *Зося сиділа червона, як жар.* Левиц. І. 312. Ум. **Жарóк. жарóчок.**

Жара́, ри́, *ж.*=**Спека.** *Сонце світило стихи, без жари.* К. ЧР. 4.

Жа́рений, а, е. Жареный. *Не вставай ще їзза обіду, ще в печі долото жарене.* Ном. № 5557.

Жаре́ня, ні, *ж.* Жаркое. *Да заглянув я йа три голубочки, да і уб'ю царю на вечерю і на печеню, на жареню.* Грин. Ш. 583.

Жа́риво, ва, *с.* Тлѣющій костеръ. Кіев.

Жари́на, ни, *ж.* Раскаленный уголекъ. *Кадив, кадив* (піп), *а це якось жарина з кадильниці й упала да попові в халяву.* Рудч. Ск. II. 197. Ум. **Жари́нка.** *Став ті жаринки вигрібать.* Мнж. 139.

Жари́стий, а, е. Тлѣющій, горящій безъ пламени. Желех.

Жа́рити, рю, рить, гл. 1) Жарить, печь, жечь. *Жарять в печах.* Хата, 188. *Як піднялось сонечко, що то вже жарило.* Кв. 305. 2) Быстро бѣжать. *Як же він прудко жаре на гнідому.* 3) Сильно бить, сѣчь. *Давай діда жарити поліном.* Рудч. Ск. II. 184.

Жарі́ння, ня, *с.* Тлѣніе, горѣніе безъ пламени. *Що росте без коріння, а що*

цвіте без насіння, а що горить без жаріння? Чуб. Ш. 315.

Жаркий, á, é. 1) Жаркій, горячій. *День був дуже жаркий.* Стор. Оп. II. 17. *Не жаркé вугілля.* Черк. у. 2) Алый. *Ой коли б я такая, як калина жаркая.* Нп. 3)=Жалкий 1. *Кропива така жарка,—аж дим іде після дощу,—я думаю—се од жаркости.*—*По слідочку жарку кропиву садила.* Чуб. V. 488. Ум. **Жарнéнький.** *Накладу я вогню жаркенького та наварю я пива п'яненького.* Чуб. V. 916.

Жáркість, кости, *ж.* Жгучесть? *Кропива така жарка, аж дим іде після дощу,—я думаю—се од жаркости.*

Жáрко, *нар.* 1) Жарко, горячо. *Жарко горить у печі.* Харьк. у. *А змій як огонь горить,—так йому жарко.* ЗОЮР. II. 30. 2)—**хропúй.** Сильно съ испугу и пр. **храпéть** (о лошади). (Кінь) *заглянувши в провалля, як там рине вода, аж затрýсився да й посунув назáд, жарко хропучи й водючи очима.* К. ЧР. 162.

Жарлúвий, а, е=**Жалкий** 1. *Ой у полі кропивушка жарливая.* Чуб. V. 707.

Жарлúвість, вости, *ж.* Жгучесть?

Жарнíвка, ки, *ж.* Раковый жерновокъ.

Жарóк, рку́, жарбчок, чку, *м.* Ум. отъ жар.

Жарбта, ти, *ж.* Жара, зной. *Вдень жарота припікала.* Мкр. Н. 27. *Спасівська жарота.* Стор. М. Пр. 1.

Жарт, ту, *м.* Штука. *З жарту і біда часом бувае.* Ном. № 12665. *Як не прийме Бог гріха за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108. *Смішками та жартами і одмовилась, а правди не сказала.* МВ. I. 89. **Казáти на жарт, жáртом.** Говорить въ шутку, шутя. *Да я жартом на вас казав, а ви справді подумали. Чи ти жартом, чи навспражки так говориш?* Котл. М. Ч. (1874), 387. **Не в жарт.** Не на шутку. *Деякі тужать не в жарт.* Г. Барв. 207. Ум. **Жáртик.** Желех.

Жартівлúвий, а, е. Шутливый. Н.-Волын. у. *Вигадували витребеньки, бо жартівливі вже собі повдавались.* О. 1862. IX. 71.

Жартівлúво, *нар.* Шутливо.

Жартівнúк, кá, *м.* Шутникъ.

Жартівнúця, ці, *ж.* Шутница.

Жартлúвий, а, е=**Жартівливий.** *Я в Петром моїм щаслива і весела, і жартлива.* Котл. Н. Полт. 345.

Жартлúвість, вости, *ж.* Шутливость. *Дівоцька жартливість.* Мир. Пов. I. 145.

Жартлúво, *нар.*=**Жартівливо.**

Жартовлúвий, жартовлúво=**Жартівливий, жартівливо.** МВ. II. 19.

Жартóвне, *нар.* Шутливо, шутя. Бер.

Жартовнúк, жартовнúця = **Жартівник, жартівниця.**

Жартувáння, ня, *с.* Шутки. *Оддала ж мене мати, учинила мою волю, тепер мені жартування з великою бідою.* Чуб. V. 606.

Жартувáти, тýю, ешь, *гл.* 1) Шутить. *З Богом нічого жартувати.* Ном. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине.* Шевч. 65. 2) Проявлять любовныя ласки. *Жартувала дівчина до зорі, поки стало видно вже на дворі: „Іди, іди, козаченьку, додому, не хвалися, серденько, нікому.* Нп. *Коли любиш—люби дуже, а не любиш—не жартуй же!* Мет. 69. *Стала вона кочувать коло його, він давай з нею жартувать.* Рудч. Ск. I. 211.

Жартувáтися, тýюся, ешся, *гл.* Шутить другъ съ другомъ. *Ідуть дівчата, парубки, співають, жартуються.* Рудч. Ск. II. 157.

Жартýн, нá, *м.*=**Жартівник.**

Жартýшки, кíв, *м. мн.* Шутки. *Кому жартушки, а мищі смертушки.* Ном. № 2351.

Жарýха, хи, *ж.*=**Жалива.** Желех.

Жарьбха, хи, *ж.* Тренка, побои. Алв. 86.

Жас, су, *м.*=**Жах.** Желех.

Жасáти, сáю, ешь, *гл.* Пугать. Вх. Зн. 17.

Жáско, *нар.* Страшно. *Боюся, бо вже ніч,—жаско мені буде додому йти.* Ковельск. у.

Жасмúн, ну, *м.* Жасминъ, Philadelphus coronarius L. ЗЮЗО. I. 131. *Цвіли кущі рожі, бузку, жасмину.* Левиц. Пов. 20.

Жасмúнний, а, е. Жасминный. *Жасминними пахощами пахне.* МВ. Ш. 52.

Жáсний, а, е. Страшный. Желех.

Жáсно, *нар.*=**Жаско.**

Жаснýти, ну́, нéш, *гл.* Пугнуть. Вх. Зн. 17. Желех.

I. Жáти, жну, жнеш, *гл.* Жать. *Пора, мати, жито жати,—колос похилився.* Мет. 21. *Жало два женці.* Ном., стр. 298, № 256. **Жáти на одúн сніп.** Жить въ согласіи. *Забудь свою кривду і сим робом нахилиш свою сем'ю до одного ділу, до одних думок і будете всі жати на один сніп.* Г. Барв. 343.

II. Жáти, жму, жмеш, *гл.* Жать, сжи-

мать. *Як є, так жму, а нема, так жду.* Ном. № 13744. *Снопочок нажала, к серденьку прижала. Жми, жми, мов серденько.* Чуб. III. 250.

Жа́тий, а, е. Сжатый (серпомъ). *Ой де буде жито жате, то там будем ночувати.* Чуб. V. 191.

I. **Жа́тися, жну́ся, жне́шся**, гл. Жаться. быть пожинаемымъ. *Рутульці з кри́ком в город пруться, як од серпа колосся жнуться* Котл. Ен.

II. **Жа́тися, жму́ся, жме́шся**, гл. Жаться, сжиматься. *Жметься, гнеться,—як кургузий дядько.* Ном. № 3053.

Жа́тка, ки, ж. Жатвенная машина. О. 1861. IX. 178.

Жа́ттй, тя́, с. Жатіе, сжинаніе, жатва. *Од жаття рука болить.* Канев. у. *Пішов дощ та вже й по жатті.* Каменец. у.

Жах, ху, м. Ужасъ, страхъ. *Тоді латинців жах напав: утратили і дух, і силу, побігли, хто куди попав.* Котл. Ен. VI. 63. *Спати мати сливе що стратила розум з горенька та з жаху, з ляку* МВ. III. 21.

Жаха́нка, ки, ж.=**Жахання**? Харьк. г.

Жаха́ння, ня, с. 1) Пуганіе. 2) Страхъ, испугъ. *Чуток було чимало для нашого жахання і сподівання.* МВ. II. 163. *Я пізнаю з їх жахання, що ти, Боже мій, зо мною.* К. Псал. 129.

Жаха́ти, ха́ю, ешь, гл. 1) Пугать, страшить, ужасать. *Твій гнів мене жахає.* К. Псал. 203. 2) Вырываться (о пламени). *Полум'я так і жахає з коміна. Жахнуло полум'я з груби.*

Жаха́тися, ха́юся, ешся, гл. 1) Пугаться, страшиться. *Жахається і втікає, ні слова не сказавши парубкові* Кв. I. 23. *Про Київ не жахайсь, Волинь пригортайсь, а Покутя тримайсь.* Ном. № 722. *Отце жахається, як жид Христа.* Ном. № 4371. 2) Съ испугу вздрогнуть, особенно во снѣ. *Зо сну жахається.* Ном. № 11352. *І страху не раз набрався, аж крізь сон жахався.* Св. Л. 37. *Улюбився у дівчину, що й зо сну жахаюсь.* Чуб. V. 25.

Жахли́вий, а, е. Пугливый. *Яка ж ти жахлива, Меласю, каже Михайло, всміхаючись.* МВ. III. 142. Ум. **Жахливе́нький**.

Жахли́вість, вости, ж. Пугливость.

Жахли́во, нар. Пугливо. *Озираючись жахливо, вибігла його дівчина.* МВ. (О. 1862. I. 92).

Жахни́й, а́, е́. Страшный. Харьк. Ум. **Жахне́нький**.

Жа́хно, нар. Страшно.

Жахну́ти, ну́, не́шь, гл. Одн. в. отъ гл. **жаха́ти**. 1) Пугнуть. 2) Броситься, побѣжать. *Вовк так і жахнув у лозняк. Тоді запорожці як жахнули! так чисто все забрали, а татар на Дамуз порубали.* КС. 1882. XII. 591. 3) Вспыхнуть, вырваться (о пламени) *Солома в сінях так і жахнула.* Г. Барв. 458.

Жахну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Одн. в. отъ **жаха́тися**. Вздрогнуть, кинуться съ испугу. *Ой мені лишечко! жахнулась Катря обік мене.* МВ. II. 90. *Пані так і жахнулась, аж одекочила, ніби вкололась, або опеклась.* Левиц. I. 334. *Се твій прийшов до тебе батько, то не сполохайсь, не жахнись.* Котл. Ен. 53.

Жахо́та, ти, ж. Ужасы, страхи.

Жахті́ти, хчу́, хти́ш, гл. Пышать, испускать сильный жаръ, раскаляться, рдѣть. *Купа жару, та аж жахтить, червоніє.* Г. Барв. 458. *Натопив піч, аж жахтить.* Харьк. *А серденько, немов той жар, жахтіло.* К. Бай. 15. *Не знаю, як вам і сказати, паніечко, про своє дівоцтво. Цвіло воно—аж жахтіло.* Г. Барв. 526.

Жа́чка, ки, ж.=**Жатка**. *Це кошено жачкою: бачите, як одмітно од того, де косою кошено.* Полт. г.

Жба́н, ну, м.=**Джбан**. *До пори жбан воду носить.* Ном. № 7771. *Усип мені меду жбан, а я тобі заплачу як пан.* Чуб. V. 921. Ум. **Жба́нець, жба́нок, жба́нчик, жба́нчичок**.

Жба́новий, а, е=**Джбановий**.

Жба́нок, нка, жба́нчик, ка, жба́нчичок, чка, м. Ум. отъ **жбан**.

Жба́нячий, а, е=**Жбановий**.

Жбир, ру, м. Скала, гора, возвышенность. Вх. Лем. 413. См **Жбирь**.

Жбирь, рі, ж. 1) Наносъ въ рѣкѣ, мель. Мнж. 180. 2) Сѣнокосъ, поросшій кочками и кустами. Вх. Зн. 17.

Жбу́рити, рю, рить и **жбурля́ти, ля́ю, ешь**, одн. в. **жбурну́ти, ну́, не́шь**, гл.= **Шпурляти, шпурнути**. *Жбурляє чорт дідьком.* Посл. *Як жбурне книжкою під поріг.* Св. Л. 230.

Жбух! межд. обозначающее вливаніе чего-либо сразу въ большомъ количествѣ. Желех.

Жбу́хати, хаю, ешь, одн. в. **жбу́хнути**,

ну, нешъ, *гл.* Сразу много вливать, влить, налить. Желех.

Жва́вий, а, е. Живой, бойкій, рѣзвый, подвижной, энергичный, бравый. *Жвавий Савка, аж шкура на йому горить.* Ном. № 5765. *Такий жвавий, як рак на греблі.* Ном. № 10995. *Жвавий, як ведмідь до корита.* Ном. № 6550. *Жвавий, як рибка в річці.* Ном. № 5761. *Запанував над ляхами Понятовський жвавий.* Шевч. 123. **Ум. Жвавéнький, жвавéсенький.** *І Галя своїми жвавенькими очиняточками у їх питалася: чи її правда.* МВ. Ш. 84.

Жва́вість, вости, *ж.* Живость. *Зоя дивувалась, де набралось стільки жвавости, спритности в того Тараса.* Левиц. І. 353. *Вилучили всю жвавість з дитини.* Св. Л. 159.

Жва́во, *нар.* Живо, подвижно. *Жваво метнулись до роботи.* Полт. г. *Дивиться жваво.* МВ. II. 81. Ум. **Жвавéнько, жвавéсенько.**

Жвавóта, ти, *ж.*=**Жвавість.**

Жва́ка, ки, *ж.*=**Жуйка.**

Жва́кання, ня, *с.* Чавканіе, жеванiе.

Жва́кати, каю, еш, *гл.* Чавкать, жевать.

Жва́кнути, ну, нешъ, *гл.* Брякнуться, шлепнуться.

Жвакóта, ти, *ж.* Жеванiе, чавканiе.

Жвакува́ння, ня, *с.* Глоданiе.

Жвакува́ти, кýю, еш, *гл.* 1) Глодать. *Вовки сіроманці набігали, тіло козацькеє рвали, по балках, по тернах жовту кість жвакували.* Макс. (1849), 23. 2)=**Жва́кати.**

Жвакýн, на́, *м.* Чавкающій, чавкунъ. Ум. **Жвакунéць.**

Жвакуня́, ня́ти, *с.* Маленькій чавкунъ. **Ум. Жвакуня́тко, жвакуня́точко.**

Жва́ти, жую́, éш, *гл.* Жевать. Угор.

Жвахтáти, таю, еш, *гл.*=**Жвакати.**

Жва́чка, ки, *ж.* Згарь изъ трубки, которую жуютъ во рту или кладутъ за губу.

Жва́кати, каю, еш, *гл.*=**Жвакати.**

Жвяхті́ти, хчý, тúш, *гл.* Объ обуви: шлепать, будучи наполненнымъ водой. *Жвяхтіли мокрі личаки.* Котл. Ен. V. 53.

Жгут, та, *м.*=**Джгут.**

Жгриндже́тися, джа́юся, ешся, *гл.* Ссориться. *Жгринджаться отець і мати.* Вх. Лем. 413.

Жгýт, та́, *м.*=**Джгут.**

Жда́ний, а, е. Ожидаемый. *На жданого гостя багато треба.* Ном. № 11922.

Жда́нки, ків, *м. мн.*=**Жданки.** Ном. № 5627.

Жданки, ків, *м. мн.* Ожиданіе. *Чи таки ви самі не бачите, що мені не до жданків, не до обітниць.* МВ. II. 133. **Жда́нки розгуби́ти, поїсти.** Не дождаться. *Ждали, ждали, та й жданки розгубили.... поїли.* Ном. № 5627.

Жданнá, нá, *с.* Ожиданіе. *Ждали, ждали, та й ждання погубили.* Ном. № 5627.

Жда́ти, жду, ждеш, *гл.* Ждать, ожидать, чаять. *Бог не рівно ділить: жде, щоб сами ділилися.* Ном. № 81. *Якого прасунка ждатимеш.* Ном. № 5623. *Не жди свого миленького із чужого краю.* Мет. 77. *Я щастя ждав,—на злигодні здобувся: я світу ждав,—у темряві зостався.*—К. Іов. 65. **Жда́ти на кого.** Ждать кого. *Ждав уже на нас увесь рід Ілашів;* Федьк. Пов. 29. *Час не жде на нас.* Св. Л. 295.

Ждюк, ка, *м.* Землеройка, Sorex. Вх. Лем. 413.

Же, *сз.* Же. Употребляется послѣ предыдущей согласной и **й.** *Та й дурний же який ти, пане брате.* Ном. № 6215. См. **Ж.** 2)=**Що.** *Добре того страшить, же ся боїть.* Ном. № 4401. **Та таки́ а ні же.** Положительно ничего, нисколько. Ном. № 4971.

Жеб, жéби, *сз.* 1)=**Щоб.** *Чоловік не ангел, жеб не согрішив.* Ном. № 100. *Немає злого, жеби на добре не вийшло.* Ном. № 4899. 2) Если-бы. *Жеби, вибачайте, свині роги, то б усіх поколола.* Ном. № 3827.

Жебоні́ти, нé, нúш, *гл.* Лепетать. *Будемо жебоніти, як маленькі діти.* Чуб. V. 37.

Жебра́к, ка́, *м.* Нищій. *Не пішла дівка за козака, тілько пішла за жебрака.* Чуб. V. 915.

Жебра́н, на́, *м.*=**Жебрак.** *Жебран ходить, хліба просить.* Чуб. V. 433.

Жебра́нний, а, е. Нищенскій, добытый нищенствомъ, выпрашиваніемъ. **Піти́ на жебра́ний хліб.** Обнищать, сдѣлаться нищимъ. *Врешті пан той пішов на жебраний хліб, а через кого? Через жида.* Подольск. г.

Жебрани́на, ни, *ж.* 1) Нищенствованіе, выпрашиваніе 2) Милостыня. Желех.

Жебрáти, раю, еш, *гл.*=**Жебрувати.**

Жебрáцтво, ва, *с.* 1) Нищенство. 2) *Соб.* Нищіе. Желех.

Жебра́цький, а, е. Принадлежащій нищему.

Жебра́чий, а, е=**Жебрацький**.

Жебра́чка, **ки**, *ж.* Нищая. *Де що було в мене, то позабірала—добра жебрачка!* Черк. у.

Же́бри, **рів**, *м. мн.* Нищенствованіе, попрошайничество, прошеніе милостыни. **Піти на же́бри.** Пойти нищенствовать. *Пішов дід на жебри, та не мав у що хліба класти.* Ном. № 9871.

Жебрі́й, **рію**, *м.* Раст. Galeopsis versicolor. Вх. Пч. I. 10. См. **Жабрій**.

Жебрува́ти, **ру́ю**, **ешь**, гл. Нищенствовать, просить милостыни. Радом. у *Пішов уже жебрувати.* Ном. № 14292.

Же́вжик, **ка**, *м.* 1) Воробей. 2) Вѣтренникъ, вертопрахъ. *Чортів жевжик.* Ном. № 3256. *Жевжики, що дівчат обдурювали.* Кв. II. 421. Ум. **Жевжичок**.

Жевжикува́ти, **ку́ю**, **ешь**, гл. Вѣтрогонить. Харьк. г.

Же́вжичок, **чка**, *м.* Ум. отъ **жевжик**.

Жері́й, **рію**, *м.* Синее пламя надъ горящими угольями.

Же́врітн, **рію**, **ешь**, гл. Горѣть безъ пламени, рдѣть. *Жар червоним золотом жевріє.* Г. Барв. 458. *Зоря жевріє. Там зроду жевріє любов.*

Же́врітися, **рію́ся**, **ешся**, гл.=**Жевріти**.

Жегна́ння, **ня**, *с.* Прощаніе.

Жегна́ти, **на́ю**, **ешь**, **(кого)**, гл. Прощаться съ кѣмъ. *Тещенька зятя жегнала, холдрами двір застилала.* Гол. VI. 290.

Жегна́тися, **на́юся**, **ешся**, гл. Прощаться.

Же́жель, **ля**, *м.* Мѣсто, открытое для вѣтра Борз. у. *І сів же на жежелі.* Прилуц. у.

Же́жко, нар. Горячо, жарко. *Їдуть, вже недалеко й пекло.—„Ей, каже вуйт, вертаймось, чоловіче, додому, мені вже дуже жежко“.* Чуб. II. 403.

Жезл, **ла**, *м.* Жезлъ. *І Божий жезл минає окаянних.* К. Іов. 46.

Жезло, **ла**, *с.*=**Жезл**.

Желі́зний, и пр.=**Залізний** и пр.

Желіпало, **ла**, *м.* 1) Медленно ядущій. 2) Крикунъ.

Желіпа́ння, **ня**, *с.* 1) Медленная ѣда. 2) Крикъ, оранье.

Желіпа́ти, **па́ю**, **ешь**, гл. 1) Медленно ѣсть. 2) одн. в. **Желіпнути**, ну, неш. Сильно закричать, заорать. *Бач, трясця його матері!—желіпнув Грицько.* Мир. Пов. I. 156.

Же́лонка, **ки**, *ж.* Дятелъ. Зміев. у. См. **Жовна**.

Же́льман, **на**, *м.* Родъ игры, родъ весенняго хоровода. *А ми як колись милими гуляли з вами і в желькмана, і веснянок співали.* Левиц. Пов. 106.

Жемери́ння, **ня**, *с.* Жмыхи.

Жемчуг, **гу**, *м.* Жемчугъ. *Ой там Ганночка гуляла, жемчуг намисто порвала.* Чуб. III. 188. Ум. **Жемчужо́к**.

Жемчужи́на, **ни**, *ж.* Жемчужина.

Жемчу́жний, **а**, **е**. Жемчужный. *Золотеє коріннячко, жемчужнеє насіннячко.* Чуб. III. 125.

Жемчужо́к, **жка́**, *м.* Ум. отъ **жемчуг**.

Же́навий, **а**, **е**. Живой, проворный. Вх. Зн. 37.

Жени́ло, **ла**, *м.* Насмѣшливо: парень, котораго пора женить. Сим. 177. *То таке женило аж під стелю.* Рудч. Ск. II. 107.

Жени́ти, **ню́**, **нить**, гл. Женить. *Женить би вас, щоб не брикали.* Ном. № 10229. *Ой стара нене, чом не жениш мене? На що тебе, сину, молодим женити?* Макс. (1849). 160.

Жени́тися, **ню́ся**, **нишся**, гл. Жениться. *Як сироті женитися, то й хіч мала.* Ном. № 10699. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею?* О. 1861. XI. Кух. 15. *Не хочу я женитися з тією, що ви мені засватали* Грин. II. 188. *Оженився з Палажчиною дочкою.* ПЙО. Левиц. I. 366.

Жени́х, **ха́**, *м.* Молодой человѣкъ, ухаживающій зи дѣвушкой и пользующійся ея взаимностью; это названіе имѣетъ мѣсто только до формальнаго сватовства, послѣ котораго онъ называется уже **молодим**. *Жалуй мене, подружечко; жених покидає.—Не журися, подруженьо,—рута зеленька,—сей покине, другий буде, ще й од сього кращий.* Мил. 81. *А я тобі, подружечко, жениха дарую.—Брешеш, брешеш, подружечко, як ти подаруєш, що ти його вірно любиш і з ним помандруєш.* Мил. 79. *Мій первий женишце!* Мил. 68. *А дівчина листи пише: приїдь, приїдь, мій женишце.* Чуб. III. 466. Ум. **Жени́шенько**, **женишо́к**. *Стривай, мати, погуляю: женишки настигли.* Чуб. V. 10. *Ой то мені женишенько, що три роди ходить.* Мил. 72. Ув. **Женишо́ще**.

Женихува́ння, **ня**, *с.* Ухаживанія (любовныя). *Чи Бог не дав, чи сам не взяв, чи*

зраяли люде, ой щось з мого женихання нічого не буде. Нп. *Не жаль мені вишивання, як вірного женихання.* Чуб. V. 796. Ум. **Жениха́ннячко.** *Ой хто не знає того жениханнячка, той не знає лиха.* Чуб. V. 197.

Жениха́тися, хаю́ся, ешся, *гл.* Ухаживать. *Часто ходив, вірно любив, вірно женихався.* Мет. 85. *Чи се тая дівчинонька, що я женихався?* Мет. 69.

Женихі́вський, а, е. Относящійся къ **жениху.** *Не один запитувався займати її, так знаєте, на женихівське діло.... так куди ж!—ні пристую!* Кв. II. II. 101.

Женихли́вий, а, е. Любящій ухаживать за женщинами. Гол. II. 254.

Женихли́вість, вости, *ж.* Наклонность къ ухаживанію за женщинами. Желех.

Жени́ненько, ка, *м.* Ум. отъ **жених.**

Женишни́на, ни, *об.* Одинъ изъ двухъ любящихъ: дѣвушка или парубокъ. *Та чогось моя женишнина смутна, невесела.* Мет. 98. *Ой є в мене женишнина не до тебе чорта.* Чуб. III. 161. *І на шлях теплицький справив сина Опанаса, щоб побачив і сподобав любу женишнину.* Мкр. II 39. *Лежить моя женишнина як квітка в'яла.* Мет. 98.

Женишни́ще, ща, *м.* Ув. отъ **жених.**

Женишо́к. шка́, *м.* Ум. отъ **жених.**

Жені́ння, ня, *с.* Женитьба. Мнж. 164. *Продам кобилу на женіння та куплю горілки.* Лебед. у. Ум. **Женінячко.** *В мене брати—на женіннячко.* Грин. III. 27.

Же́нничка. ки, *ж.* Жатвенная машина. Борз. у Нѣжин. у.

Женти́ця, ці, *ж.* Сыворотка (молочная). Шух. I. 37.

Женти́чник, ка, *м.* Употребляющій въ пищу сыворотку. Вх. Зн 17.

Женці́в, це́ва, ве. Принадлежащій жнецу.

Же́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **жнець.**

Женча́ха, хи, *ж.* Жница. НВолын. у.

Же́нчуг, гу, *м.*=**Жемчуг.**

Жень, ні, *ж.* Сжинъ. ужинъ. *Моєї жені скопів не дали.* Канев. у. *Жень не пов'язана, покидана гуком лежить.* Г. Барв. 253. 2) Снарядъ, посредствомъ котораго взлѣзаютъ на дерево для осматриванія бортей. Радом. у.

Женькли́ня, ні, *ж.*=**Жниця.** Вх. Лем. 414.

Женьчáр, ра, *м.*=**Жнець.** Вх. Лем. 413.

Женьча́рка, ки, *ж.*=**Жниця.** Вх. Лем. 413.

Женьчуги́, гі́в, *м. мн.* (вмѣсто: **жемчуги**). Бѣлые стеклянные бусы у гуцулокъ. Гол. Од. 71.

Жербій, бію, *м.* Раст.: а)=**Осот,** Cirsium arvense Scop. ЗЮЗО. I. 118. б) Cirsium canum. ЗЮЗО. I. 118.

Же́рва, ви, *м.* Злая собака. Шух. I. 107.

Жердéля, лі, *ж.* Абрикосъ.

Жердúна, ни, *ж.*=**Жердка.** Ум. **Жердúнка.**

Же́рдка, чаще **же́ртка, ки,** *ж.* 1) Вѣшалка для платья въ сельскихъ хатахъ: жердь, за оба конца веревками подвѣшенная къ потолку вдоль задней стѣны надъ **полом** (нарами для спанья). **Жердка** бываетъ и въ **коморі.** Вас. 192. Чуб. 382, 386. *Я музикантів для простору на піл під жертку помістив.* Алв. 22. *Стала доставати собі в коморі з жертки що мали кращого про велике свято.* Г. Барв. 165. 2) Часть ткацкаго станка. МУЕ. III. 16. См. **Верстат.** 3) Въ ралѣ: жердь, къ переднему концу которой прикрѣплено ярмо, а къ заднему (съ разсохой)—колода съ зубьями. Чуб. VII. 400. Ум. **Же́рдочка.**

Жердь, ді, *ж.* Дышло въ вѣтряной мельницѣ, которымъ ее поворачиваютъ. Полт. г.

I. Жердя, ді, *ж.* Жердь.

II. Же́рдя, дя, *с. соб.* Жерди. *Поклав же жердя все срібнє.* Грин. III. 11. *Суть то росохи, на росохах кадовбець, на кадовбці драбинка, на драбинці гірка, а на гірці жердя, по тім жерддю дикі пташки літають, але крилець не мають.* (Загадка на человѣка, **жердя**—волоса). Ном. с. 297, № 220.

Жердяни́й, а, е. Относящійся къ жерди.

Же́реб, бя, *м.* 1) Жребій. *Ходім, браття, у ліс темний, вирубаєм три жереби та положим в три городи: кому, браття, припадеться.* Чуб. V. 984. Ум. **Жеребóк.** *Гей зібрались в город наші парубки до призиву розбірати жеребки.* Щог. 2)= **Жеребець.** *Прилетить нечистий ... а ти тпрукнеш,—і він зробиться жеребом.* Грин. II. 120. 3) Раст. Pinus pumilio. Шух. I. 18.

Жеребе́ць, бця́, *м.* Жеребецъ. *Ірже наче жеребець на стані.* Ном. № 8843. Ум. **Жеребчúк.**

Жереби́тися, блю́ся, би́шся, *гл.* Рожать (о кобылѣ). *Кобила жеребиться.*

Жере́бна, *прил.* Жеребая (о кобылѣ).

Жеребцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Быть жеребцомъ. Употреблено Котляревскимъ въ разсказѣ о превращеніи различныхъ народовъ въ животныхъ. *Звіркує шведин вовком там, датчанин добре жеребцює.* Котл. Ен. IV. 12.

Жере́бчик, ка, *м.* Ум. отъ **жеребець.**

Жереб'я́, я́ти, *с.* Жеребенокъ. *Їхала Пречиста Мати на осляті, Сус Христос на жереб'яті.* Грин. II. 35. Ум. **Жереб'я́тко.** Чуб. III. 452.

Жереб'я́чий, а, е. Жеребиный.

Жерела́тий, а, е. Съ большимъ отверстіемъ, съ большимъ жерломъ. *То ж товста нитка,—намисто на неї не налізе.—Налізе: воно жерелате дуже.* Черн. у.

Жере́ло́, ла́, *с.* и пр.=**Джерело** и пр. *Під горою криниченька, там жерело б'є* Нп. Ум. **Жере́льце.**

Жерелу́ха и **жерлуха, хи,** *ж.* Раст. Lepidium Sativum.

Жере́льце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **жерело.** 2) Горлышко бутылки. Черниг. у.

Жереп, пу, *м.* 1) Родъ горной сосны, Pinus mughus. *З жерепу роблять ручки до кіся.* Вх. Зн. 17. 2) Можжевельникъ, Juniperus communis. Вх. Зн. 17.

Жере́пник, ка, *м.* Лѣсъ изъ **жерепу.** Вх. Зн. 17.

Жереті́й, тія́, *м.* Обжора, ненасытный. Аф. 401. Ув. **Жеретія́ка.** *Чоловік зажеракуватий: йому все мало. Жеретіяка!*

Жеретія́, тії́, *ж.* 1) Обжора. Аф. 401. 2) Змѣя лазящая по деревьямъ. *Неначе холодна жеретія обвилась і здавила йому серце.* Стор. М. Пр. 5.

Жеретія́ка, ки, *м.* Ув. отъ **жеретій.**

Же́рех, ха, *м.* Мелкій ледъ на рѣкѣ. Ворон.

Жере́цький, а, е. Жреческій.

Жерібна=Жеребна.

Жерлига, ги, *ж.* Большая удочка.

Жерли́стий, а, е=**Джерелистий.**

Жерло́, ла́, *с.*=**Жерело.** *Знахарі жерло забили у криниці—тепер нема де напитись холодної водиці.*

Жерля́нка, ки, *ж.* Родъ маленькой рыбки. Цыссь, Ятр. 39. Ум. **Жерля́ночка.** *Лети, лети до озера, а в озері жерляночка: бери її вражу дочку, щоб не пила води-роси.* Циссь, Ятр. 38.

Жерни́ця, ці, *ж.*=**Стерня.** *Повели їх по жерниці, а жерниця ніжки коле.* АД. I 85.

Жерні́вка, ки, *ж.*=**Жарнівка.**

Жерства́, ви, *ж.* 1)=**Жорства.** 2) Родъ змѣи? Шух. I. 232.

Жерсти́на, ни, *ж.* Листъ жести. Ум. **Жерсти́нка.**

Жерсти́ти, рщу́, сти́ш, *гл.* Покрывать жестью.

Жерсть, ти, *ж.* Жесть.

Жерстяни́й, а́, е́. Жестяной. *Купив собі самуварчик отой білий жерстяний.* Харьк. *Затрубили у жерстяний ріг у гетьманськім дворі.* Мет. 436.

Жерстя́нка, ки, *ж.* Жестянка. Харьк.

Же́ртва, ви, *ж.* Жертва. *Звелів з бичні волів пригнати, цапів з вівцями готувати—Плутону в жертву принести.* Котл. Ен.

Же́ртвувати, вую, еш, *гл.* Жертвовать.

Же́рти, жеру́, ре́ш, *гл.* Жрать, пожирать. *Дереться горло—чи би спало, чи би жерло.* Ном. № 11316. *І вороги нові роскрадають як овець нас і жерутъ.* Шевч. 230.

Же́ртівня, ні, *ж.* Жертвенникъ. К. Псал. 195.

Же́ртка, ки, *ж.* См. **Жердка.**

Жертовник, ка, *ж.* Жертвенникъ (въ алтарѣ). Черк. у.

Жерть, ти, *ж.*=**Жердь.**

Жеруха́, хи, *ж.* 1)=**Жерелуха.** 2)—**лісна́.** Раст. Bursa pastoris. Лв. 97.

Жерце́м, *нар.* Алчно. *Ненавидять, гонять, б'ють, жерцем пожирають.* Чуб. V. 448.

Жеря́вий, а, е. Горящій, палящій, пламенный. Угор.

Же́стер, ру, *м.*=**Жостір.**

Жес, жесати и пр.=**Жас, жасати** и пр.

Жи́бець, бця, *м.* Раст.

Жибрі́й, рію́, *м.*=**Жабрій.** ЗЮЗО. I. 168.

Жив! *меж.* Звукоподраж. чириканью воробьевъ. Ном. № 10260.

Жива́ти, ва́ю, еш, *гл.* Поживать. *Праведно в миру живали.* Котл. Ен.

Живете́нь, тня, *м.* Подпсива. Любеч. См. **Живець 2.**

Живе́ць, вця́, *м.* 1) Сила, жизненная сила. *Ще єсть для всякої незгоди живець у вожая твого.* Мкр. Г. 35. 2) Мо-

лодое, дикорастущее деревцо, выкопанное для окулировки; также новые побѣги, отростки садоваго дерева. Канев. у. 3) Въ деревѣ: живая древесина. 4) Источникъ, ключъ. 5) Пульсъ. 6) Живая мелкая рыба, которую надѣваютъ на удочку, какъ приманку. 7) Подпочва. *Не можна дуже глибоко пускати плуги, бо можно живцю достати.* Винниц. у. 8) Отличающійся въ разрѣзѣ темнымъ цвѣтомъ, плотный слой выдѣланной на подошвы кожи. 9) Ремешекъ съ деревянной палочкой на концѣ. Онъ прикрѣпляется къ неводу и свободнымъ концемъ съ палочкой накручивается на канатъ, когда его нужно тянуть. *Як тілько мережа наближалась до берега, ті, що стояли на кінці кодоли, роскручували живці.* Левиц. 10) Ремешекъ, около котораго плетется кнутъ. Мнж. 180. 11) Желѣзное кольцо посрединѣ верхней части ярма,—въ него проходитъ дышло экипажа, плуга. Шух. I. 165.

Жи́вжик, ка, *м.*=**Жевжик.**

Живжикува́ти, ку́ю, еш, *гл.*=**Жевжикувати.**

Живи́й, а́, е́ 1) Живой. *Не кидай живого, не шукай мертвого.* Ном. № 5817. *Лучче живий хорунжий, ніж мертвий сотник.* Ном. № 7291. **Чи живі́-здоро́ві?** Какъ ваше здоровье. (Обычная форма привѣтствія). **До живи́х печіно́к допекти́.** (Рудч. Ск. II. 55); **врази́ти до живо́го.** (Федьк.). Сильно допечь, досадить. **Живи́й жаль бере́.** Очень, въ высшей степени жаль. *Живий жаль бере, як згадаєш про старовину.* Ном. № 680. **Вея́ка жива́ душа́.** Каждый. *Всяка жива душа з гаю, з поля пішла до села, або прилягла на спочинок під зорями.* Левиц. I. 207. **Ні живо́ї душі́.** Рѣшительно никого. *Час пшеницю жати; а женців не видко нігде, нігде ні живої душі.* Левиц. I. 82. **В живі́ї о́чі бре́ще.** Прямо въ глаза вретъ. Ном. № 6950. **Живе́ зі́лля.** Бальзаминъ. **Живе́ срі́бло** Ртуть. *Живе срібло зразу збіжиться.* Дещо, 66. 15. Свѣжій, недавній *Дивилась, поки не осталось живого сліду на воді.* Шевч. Ум. **Живе́нький, живе́сенький.**

Живи́ло, ла, *с.* Оживляющее средство. *Не плачте,—я вам його оживлю: в мене є живило.* Рудч. Ск. II. 184.

Живи́на́; ни́, *ж.* Животное, животина. Вх. Лем. 413. *Зосталам ся нещаслива, як живина в полю.* Гол. I. 297.

Живи́ти, влю́, ви́ш, *гл.* 1) Оживлять, оставлять живымъ. *Моя свята небесна сила, вона серце нам живила.* К. Досв. 115. *Тих куркоїдів, як жидів, не живили.* Ном. № 874. 2) Питать, кормить, продовольствовать. *Хазяйське око товар живить.* Ном. № 9972.

Живи́тися, влю́ся, вишся, *гл.* 1) Питаться, кормиться. *Багатий дивиться, як убогий живиться.* Ном. № 1606. *Коло вівтару служивши, з вівтара й живися.* Ном. № 10422. *Три дні не живився, а красно дивився.* Ном. № 12567. *Летить орел сизокрилий у поле живиться.* Мет. 42. 2) Живиться, поживляться, пользоваться. *Те іде молиться, а те живиться* (красти). Ном. № 171.

Живи́ця, ці, *ж.* 1) Живица, смола выступающая отъ жары на соснѣ. 2) Канифоль. 3) Названіе водки. *Вареники, знаєте, парують на столі.... От і живицю принесли.* Св. Л. 222. Чаще: **ледащи́ця-живи́ця.** *А охрипну—чарочку, другу тії ледащиці-живиці, як то кажуть, та й знову.* Шевч. 160. Ум. **Живи́чка.**

Живи́чний, а, е. 1) Смольный. 2) Канифольный. Желех.

Живичува́тий, а, е. Смолистый. *Живичувата сосна.* Мнж. 180.

Живі́сінький, а, е. Совершенно живой.

Живі́сінько, *нар.* 1) Очень живо. 2) Очень быстро. 3) Точь въ точь, какъ разъ такъ. *Таки що вздрить, так з його патрет і вчеше; хоть би тобі відро, або свиня,—таки живісінько воно й є.* Кв. I. 123.

Живі́т, вота́, *м.* 1) Животъ. *Живіт товстий, а лоб пустий.* Ном. № 6358. **Бере́, хапа́є за живі́т.** Говорится о боли въ животѣ, а также и для обозначенія зависти, скупости, горя объ утратѣ и пр. Ном. № 8159. *Бере як багатого за живіт.* Ном. № 13886. **Будь здоро́ва з живото́м!** Привѣтствіе отца дочери, когда онъ придетъ къ ней на родины. Мил. 21. **Ба́бини животи́.** Трясина, болото. Ном. № 13430. 2) Жизнь. *Даруй мене животом.* Черк. у. **За живота́.** При жизни. *Даю ще за живота свого на діти дещо з худоби своєї. Те станеться за нашого ще живота.* К. XII. 14. **Ма́ти бо́га в животі́.** Имѣть совѣсть. *На таку людину хто ж таки стане ремствувать, коли вона має Бога в животі.* Хата, 181. *Чи в тебе Бога в животі нема, що.... ти все по тих шинках тягаєшся?* Рудч. Ск. II. 22. **К животу́ зволити.** Пощадить, не убить. *Дам я тобі....*

старшого сина на послугу,—він тобі колись пригодиться за те, що ти мене (вовчицю) *к животу зволив.* Рудч. Ск. I. 134. Ум. **Живо́тик, живото́к, живото́чок.** Ув. **Животи́ще.**

Живіття́, тя́, *с.* = **Життя.** *Пока й живіття мого не забуду.* Ном. № 4088. **За живіття́** = **За життя.**

Живки́й, а́, е́. Живой, проворный, энергическій. *Ярош живкий чоловік.* Н.-Волын. у.

Жи́вко, *нар.* Живо, проворно, быстро. Вх. Зн. 17.

Живло́, ла́, *с.* Все живое, живущее. *За сонцем усе живло прокинулось.* Мир. ХРВ. *Усе живло тремтіло його духу.* Мир. ХРВ. 359.

Живлю́щий, а, е = **Живущий.** *Тільки де не де зостається пам'ять живлюща.* МВ. III. 41.

Жи́вність, ности, *ж.* Пища, продовольствіе, припасы. Мкр. Н. 31. *Як полетів старий сокіл на чужу україну живности доставати.* КС. 1882. XII. 493.

Живня́к, ка́, *м.* Щетина, собранная съ живыхъ свиней. Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Жи́во, *нар.* 1) Живо. *Давно те діялось..., а здається—неначе вчора минуло,—так воно живо перед очима.* Стор. II. 2) Быстро, скоро. *Було як вишле нас четверо жати, дак живо ниву знесемо.* Хата. 103. Ум. **Живе́нько, живе́сенько.** *Став у Марусі на дворі живенько.* Грин. III. 235.

Живої́д, да, *м.* Живьемъ съѣдающій,—говорится о зломъ, безжалостномъ человѣкѣ. *Чому мене не віддали куди инше, а в сю прокляту свинарію, під сих живоїдів?* Св. Л. 261.

Живокі́ст, ко́сту, *м.* и **живо́кість, кости,** *ж.* Раст. а) Окопникъ. Symphutum officinale L. ЗЮЗО I. 168. б) Trifolium ochrolecum. Шух. I. 22. *Пахуча берізка коло сухого дуплинатого пенька повилась і сліпий живокіст, і кружево червоної смілки.* МВ. I. 157.

Живолу́п, па, *м.* Живодеръ (ругат.).

Живопи́хом, *нар.* Сильно спѣша, насильно. *Ми огірки збірали яко мога швидче, живопихом.* Новомоск. у.

Живопліт, пло́ту, *м.* Живая изгородь. Желех.

Живоро́бка, ки, *ж.* **Рі́чка-живоро́бка.** Сказочная чудотворная рѣчка. *Чуєш у казках—то змії, то річки були живоробки, то цілюща, то мертвяща вода.* Рудч. Ск. I. 130.

Живоси́лом, *нар.* Насильно. *Схопив мене, моя матінко, живосилом на оберемок та й потаскав у кущі.* Харьк. *Я вже живосилом одволокла Катрю од дверей хатніх.* МВ. II. 111. *Живосилом не повінча.*

Животві́р, тво́ру, *м.* Живая природа, все имѣющее жизнь. *І тут безодня животвору, і тут премудрість без кінця.* К. XII. 110.

Животвори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Оживлять.

Животво́рний, а, е. Животворный, оживляющій. К. (О. 1861. III. 6).

Живо́тик, ка, *м.* Ум. отъ **живіт.**

Животи́на, ни, *ж.* 1) Животъ. 2) Животное. *Кінь пасся на волі округ хати. Розумна була животина: зараз прибігла, зачувши хазяйський посвист.* К. ЧР. 248.

Животи́нник, ка, *м.* Гуртовщикъ, скупщикъ скота на убой. *Із крамарями, із щетинниками, із животинниками балакаєш.* Греб. 406.

Животи́ння, ня, *с.* Внутренности. *З дині треба викинути животиння.* Лебед. у.

Животи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **живіт.**

Животі́ти, ті́ю, єш, *гл.* Жить, быть живымъ, существовать. *Чую, чую, мої діти, що мені не животіти.* Ном. № 5300. *Так моїй Марусі не животіти?—аж скрикнув Наум.* Кв. I. 95. *Прощайся з ким хочеш: вже тобі не животіти.* Рудч. Ск. I. 99.

Живото́к, тка́, живото́чок, чка, *м.* Ум. отъ **живіт.**

Живо́ття, тя, *с.* = **Живіття.** **До живо́ття.** До смерти, пожизненно. *Це вже земля до живоття її буде.* Н.-Волын. у.

Живти́, живу́, ве́ш, *гл.* = **Жити.** *Тут колись добре було живти нашим батькам, а нам уже ніколи не прийдеться живти так.* Кобел. у.

Живу́чий, а, е. Живучій. *Невгамовані, живучі діти Ізраїля і в воді не тонуть, і в огні не горять.* Левиц. I. 92.

Живу́чість, чости, *ж.* Живучесть. Желех.

Живу́шечка, ки, *ж.* Живое существо. *Живая живушечка на живій колодочці живе м'ясо їсть.* Заг.: дитя и грудь матери. Ном. с. 297, № 248.

Живу́щий, а, е. 1) Живой, живущій. *Такеньки тижні сходили, що вона, живуща, була наче мертва.* МВ. II. 147. *Трохи одпочила стара мати недобита;*

живущую силу сим. ночі оживила. Шевч. 615. 2) Оживляющій, животворный. *Було там дерево живуще, таке, що чоловік, годуючись його овощами, не вмер би ніколи.* Опат. 6. **Живу́ща й сцілю́ща вода́.** Сказочная живая и мертвая вода. *Ох підпалив дрова, наймита спалив.... улину сприснув живущою водою,—наймит знов ожив.* Рудч. Ск. II. 109. *І немощну мою душу за світ посилаю сцілющої й живущої води пошукати.* Шевч. 263. 3) Вѣчно живой. *Усе тінь минуща, одна річ живуща: світ з Богом.* Ном. № 393.

Живце́м, *нар.* Живьемъ. *Живцем у яму лягай.* Ном. *З пліч головку як галку зняв, жону його й дітей живцем забрав,* Мет. 390. *Скажу соколові живцем вас поїсти.* Чуб. V. 35.

Жи́вчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **живець** 2—5. 2) Рѣзвый мальчикъ. *Веселий (або стрибкий) як живчик.* Ном. № 8470.

Жи́гавка и **жи́галка, ки,** *ж.* Крапива, Urtica dioica,—urens. ЗЮЗО. I. 140. Вх. Пч. I. 13. *Жигалкою напарена.* Гол. IV. 530.

Жига́ло, ла, *с.* Желѣзный прутъ для прожиганія отверстій въ деревѣ. *А він як роспече жигало, так і штрика у вічі. Запаливсь купець, немов його жигалом шпигнули.* Чуб. II. 666. Ум. **Жига́льце.**

Жига́ль, ля, *м.* 1) Сухая жила. Вх. жила. Вх Уг. 238. 2) Въ капустномъ листѣ: листочный нервъ. Вх. Уг. 238.

Жига́льце, ця, *с.* Ум. отъ **жигало.**

Жигу́н, на́, *м.*=**Джиґун.**

Жигу́чка, ки, *ж.*=**Жигавка.** Вас. 140.

Жид, да, *м.* 1) Еврей, жидъ. 2)=насѣк. **Гун.** Вх. Пч. I. 7. Ум. **Жидо́к, жидо́чок, жиду́нь, жи́дик.** Ув. **Жидюга́.** Шевч. 133. **Жидя́ка.** Мнж. 147.

Жидва́, ви́, *ж.*=**Жидова.**

Жи́дел, дла, *м.* Мѣра жидкости въ Галиціи. *Подь до карчми, напіймеся! галву вина, жидел пива.* Гол. III. 244.

Жидена́, ня́ти, *с.* Жиденокъ. *Жиденята і жиди так і хватають та їдять, аж за ушима лящить.* Рудч. Ск. II. 128.

Жи́дик, ка, *м.* Ум. отъ **жид.**

Жи́дів, дова, ве. Принадлежащій еврею.

Жиді́вка, ки, *ж.* Еврейка, жидовка. *А хто хоче меду пити—ходім до жидівки, а в жидівки чорні брівки, високі підківки.* Макс. (1849), 32. Ум. **Жиді́вонька, жиді́вочка.**

Жиді́вочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **жидівка.** 2)=Птица **Синюк.** Вх. Пч. II. 13.

Жиді́вство, ва, *с.* Еврейство, жидовство.

Жиді́вський, а, е. Еврейскій, жидовскій. *Попихач жидівський, виріс у порогу; а не клене долі, людей не займа.* Шевч. 133. **Жиді́вське богомі́лля.** Молитвенныя принадлежности евреевъ. **Жиді́вські гру́ші.** Physalis Alkekengi L. ЗЮЗО. I. 131. **Жиді́вські я́йця.** Alkekengi chalicocubus. **Жиді́вські лепехи.** Acorus calamus. ЗЮЗО. I. 109.

Жидівча́, ча́ти, *с.*=**Жиденя.** *Жидівчата висипали купою, инші зовсім голі.*

Жиді́вчин, на, не. Еврейкинъ.

Жидова́, ви́, *ж. соб.* Евреи. *Стала жидова ліси рубати, Христа шукати.* Чуб. III. 343.

Жидови́н, на, *м.*=**Жид.** *Ішла Марія крутим бережком, зостріло її три жидовини.* Чуб. III. 343.

Жидови́на, ни, *ж.*=**Жидівка.** *Ой жид іде, коня веде, а за жидом жидовина.* Чуб. III. 181.

Жидові́ти, ві́ю, еш, *гл.* Ожидовливаться. *Жидовіти нам.... ні, се не по нашій натурі.* К. (О. 1861. I. 312).

Жидо́к, дка́, *м.* Ум. отъ **жид.** *Жидки сидять та кравцюють руками швидкими та сухими як кість.* Левиц. I. 95. 2) Птица Lusciola tithys. Вх. Пч. II. 12. 3) Насѣк. Harpalus ruficornis. Вх. Пч. I. 6. 4) Муравей маленькой породы, свѣтлый, водящійся въ домахъ. К. С. 1883. III. 669. 5) *мн.* **Жидки́.** Раст. Agaricus vernalis.

Жидолю́бець, бця, *м.* Другъ евреевъ, юдофилъ. Желех.

Жидо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **жид.**

Жидува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Быть евреемъ, жидовствовать. *Покинь, жиде, жидувати, годім хліба заробляти.* Ин.

Жидюга́, ги́, *м.* Ув. отъ **жид.**

Жидю́к, ка́, *м.* Жидокъ, еврейчикъ. *Заклинає жидюка.* Рудан. I. 62.

Жидя́, дя́ти, *м.* Еврейскій ребенокъ, жиденокъ. *Ідуть малеча-жидки з свічками і по боках вулиці тож жидята.* Св. Л. 294.

Жи́жа, жі, *ж.* 1) Все горячее и горящее (дѣтск. сл.). *Дитина хукає на жижу.* Котл. Ен. VI. 25. *З огнем не жартуй, бо то жижа.* Ном. 2) Возбужденіе, пылъ. *Тут саме жижа така, що ну! Сказано, жінка молода, а він старий, аж сідий.* Лебед. у. Ум. **Жи́жка.**

Жижаки́, кі́в, *м. мн.*=**Дрі́жаки.**

Жижель, лю, *м.*=**Жежель.** *Я буду в кибиточці, а він на жижелі.*

Жи́жка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **жижа.** 2) Подколѣнокъ, поджилка. *Як глянув на неї дід, то аж жижки в його затрусились.* Стор. I. 101. *Аж жижки дріжать.* Ном. № 5040. *В обох підківки забряжчали, жижки до танців задріжали.* Котл. Ен. I. 20. **Креса́ти в жи́жку.** Танцуя, пяткою касаться икры. Ном. № 14133. 3) Раст.=**Жигавка.** ЗЮЗО. I. 140.

Жи́жкати, каю, єш, *гл.* Жить, существовать. *Не довго вже мені жижкати, не сьогодня—завтра смерть.* Черк. у.

Жижки́й, а́, е́. Жгучій. *І на жижку кропиву мороз буває.* Ном. № 3825.

Жи́жло, ла, *с.* 1)=**Жигало 2.** 2) Палка, которой мѣшаютъ солому, когда смалятъ кабана.

Жижу́ха, хи, *ж.*=**Жерелуха.**

Жизний, а, е. 1) Жизненный. 2) Плодородный, плодоносный. *Жеби земля була жизная, і збожа великий достаток родила. А де очерети, там люде сідали, а де жизні поля—москалі стояли.* Гол. I. 27.

Жи́зність, ности, *ж.* 1) Жизнь, жизненность. *Не попустимо ляхові Польщі, поки нашої жизности.* Мет. 400. *Мені казав один чоловік, що в цім году буде кінець жизности, а як инакше сказать—страшний суд.* Грин. Изъ устъ. 205. 2) Плодородность, плодоносность.

Жизнь, ні, *ж.* 1) Жизнь. *Ой, Боже, Боже! яка моя жизнь тяжка!* Мил. 223. 2)=**Життя.** *Хто ляшка рубатиме, той козацьку жизнь знатиме.* Ном.

Жизняни́й, а́, е́. Жизненный. *Се воля жизняних непохибних законів, що сила силою із віка в вік була.* К. Дз. 177.

Жи́ла, ли, *ж.* 1) Жила, кровеносный сосудъ. *Будьмо живі, щоб з наших ворогів повитягало жили.* Ном. № 11580. **Жи́ла ки́дається.** Бьется пульсъ. *Береться лікарь за руку, ото дивиться, чи ще кидається жила.* Полт. г. 2) Сухожиліе. **Нап'ясти́ жи́ли.** Понатужиться. *Троянці нап'яли всі жили та вмиг пролом і заложили.* Котл. Ен. 3) Жила минеральная, жила воды подземная. *В землі вода тече по жилах, як в чоловікові тече кров.* Дещо, 80. 4) Стяжательный человѣкъ, скряга. Ум. **Жи́лка, жи́лонька, жи́лочка.** *Жінка як жилка: коли схоч - потягнеш.* Ном. *Усяка жилочка неначе слухає, а він сердешний і дух притаїв.* Кв.

Жи́лавий, а, е. 1) Жилистый, мускулистый. *Жилава рука.* Левиц. I. 302. 2) Твердый, жесткій. *Жилавий хліб.* **Жи́лавий ти́ждень.** Первая недѣля великаго поста.—**понеді́лок.** Первый день великаго поста. Драг. 22.

Жи́лавіти, вію, єш, *гл.* Дѣлаться тугимъ, жесткимъ, жилистымъ. Желех.

Жилба́, би, *ж.* Житье. *Добра жилба, коли сварки нема.* Ном. № 3277. Ум **Жилбонька.**

Жиле́тка, ки, *ж.* Жилетъ. *Ковнір по уші, жилетку надув* (джиджулиться). Ном. № 11177.

Жили́ще, ща, *с.* Мѣсто жительства. *Ото гайдамаки узяли того багатиря і понесли на своє жилище.* Рудч. Ск. II. 147.

Жи́лка, ки, *ж.* Ум. отъ **жила.**

Жилля́, ля́, *с.* Заселенное мѣсто, мѣсто, занятое поселеніемъ. *У полі дорога добра ще, а як по жиллю, то не добре.* Волч. у.

Жилля́р, ра́, *м.* Крестьянинъ-земледѣлецъ, не имѣющій земли, бобыль. Угор.

Жилля́рити, рю, риш, *гл.* Жить въ чужомъ домѣ. Угор.

Жи́лний, а, е. См. **Жилавий.** *В жилний четвер купаються від чорної хороби.* Ном. № 8407. См. **Жилник.**

Жи́лник, ка, *м.* Первый понедѣльникъ великаго поста. *Як прийде жилник, то не мине й винник.* Волын г. См. **Жилавий, жилний.**

Жило́, ла́, *с.*=**Жало.**

Жи́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **жила.**

Жи́луватий, а, е=**Жилавий 1.** Н.-Волын. у.

Жи́лявий, жи́ляний, а, е=**Жилавий.**

Жи́ляник, ка, *м.* Прѣсный коржъ изъ ржаной муки на водѣ, который пекутъ въ первый понедѣльникъ великаго поста. Харьк, и Кіев. г.

Жим, му, *м.*=**Задава 2.** Миргор. у. Слов. Д Эварн. Драг. 22.

Жимоїдник, ка, *м.* Обжора. Вх. Зн. 17.

Жи́молость, ти, *ж.* Раст. жимолость, Lonicera Xylosteum L. ЗЮЗО. I. 127.

Жинзівер, ру, *м.*=**Дзіндзівер** и **Зінзівер.**

Жир, ру, *м.* 1) Жиръ. *То з жиру дуріють; собаки з жиру казяться.* Ном. № 10800. 2) Кормъ, пропитаніе, добыча (у дикихъ звѣрей). *Качки полетіли на жири.* 3) Орѣшки изъ дерева букъ. Каменец. у. 4) Трефовая масть (въ картахъ). К. С. 1887. VI. 463. Ум. **Жиро́к.**

Жиркува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Пастись,

кормиться (объ уткахъ и гусяхъ). *Місця, де дикі качки жиркують.* Черк. у.

Жирне́нький, а, е. Ум. отъ **жирний.**

Жи́рний, а, е. Откормленный, жирный. *Диво, що жирний бик до роботи привик.* Волын. г. Ум **Жирне́нький.**

Жи́рно, *нар.* Жирно. *Сі в сірці і в смолі кипіли за те, що жирно дуже їли.* Когл. Ен. Ш. 48.

Жирню́чий, а, е. Очень жирный. *Жирнючі та слиняві губи.* Мир. Пов. II. 66.

Жиро́ваний, а, е. 1) Избалованный, шалунъ. 2) Инкрустированный.

Жирбване. См. **Жирування.**

Жирови́й, а́, е́. 1) Незаконнорожденный, прижитый. Мнж. 180. *Жаль хлопця доброго, він жирову бере дочку.* 2) Трефовый (о масти въ картахъ). К. С. 1887. VI. 466. *Очі витріщив, як жировий туз.* Ном. № 6596.

Жирови́тий, а, е. Прожорливый. *Жировитий чоловік.* Н.-Волын. у. *Корній жировитий — сам цілий хліб ззість.* Н.-Волын. у.

Жирови́ця, ці, *ж.* Муха, надѣваемая на удочку для приманки. *Жировицу намкнеся на удку і ловит пструги.* Вх. Зн. 17.

Жировли́на, ни, *ж.*=**Журавлина.** *Поїхав мій милий по журавлини, погубив коники, Боже мій милий!* Чуб. V. 257.

Жироїд, да, *м.* Кровопійца, живодеръ. *Нівечили мене прокляті жироїди, поки не виперло з мене духу.* Стор. I. 154.

Жирува́ння, ня, *с.* 1) Кормежка (дикихъ животныхъ). 2) Шалости, заигрыванье парней съ дѣвушками и наоборотъ. 3) Въ формѣ: **жиро́ване.** Инкрустація, инкрустированіе металломъ. Шух. I. 273, 280.

Жирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Добывать пищу (о дикихъ животныхъ). *Зайці на зорі жирують. Найкраще бити качок, як вони жирують.* 2) Шалить, дурачиться, играть. *Не жируй з ведмедем, а то він тебе задавить.* Ном. О парняхъ съ дѣвушками: заигрывать. *Посходились на улицю дівчата й хлопці, зачали жирувать.* Грин. I. 69. *Забравсь до дівчат під п'яну руку та й жирує з ними.* Харьк. 3)=**Роскошувати.** *Жирували та панували пани.* Зміев. у. *Коли жирувать, то жирувать: бий, жінко, друге яйце в борщ.* Ном.

Жирува́тися, ру́юся, ешся. *гл.* Роскошествовать. *Жирується, як нірка в салі.* Ном. № 1722.

Жиру́н, на́, *м.* Шалунъ.

Жиру́ха, хи, *ж.* Шалунья.

Жируха́, хи́, *ж.*=**Жерелуха.**

Жиру́шка, ки, *ж.*=**Жорнівка 2.**

Житво́, ва́, *с.* Мѣсто жительства, жилье. Мир. ХРВ. 143.

Жи́тельний, а, е=**Житяний.** *Да зрабила пужку жительну.* Грин. Ш. 49.

Жите́ць, тця́, *м.* 1) Житель, обитатель. *Німі та мовчазні вони* (оселі) *не кажуть.... чи щасна доля доглядає сон їх житців.* Мир. Пов I. 127. 2) Раст. Bromus mollis L. Ан. 71. *Як уродить в житі метлиця, так буде хліб і паляниця; а як уродить житець, так і хлібу конець.* Ном. № 10138.

Жи́течко, ка, *с.* Ум. отъ **жито.**

Жите́чний, а, е. Житейскій. *Ведуть розмову про хазяйство, про свої втрати та користі,— завсідні житечні турботи.* Мир. ХРВ. 350.

Жи́ти, живу́, ве́ш, *гл.* 1) Жить, существовать. *Добре в світі жити попові, лікареві та котові.* Ном. № 8069. *Живи правдою святою.* Ном. № 14193. 2)—**з чо́го.** Жить чѣмъ, имѣть средства къ существованію. *Піп живе з олтара, а писар з каламара.* Ном. 3) Жить, обитать. *Ой не видно його дому, тілько видно дубчик, коло його недалеко живе мій голубчик.* Мет. 7. 4)—**з ким.** Жить съ кѣмъ. *Він з братом добре живе. Ой не по правді, мій миленький, ти зо мною живеш.* Мет. 67. *Скажуть воріженьки, що я жив з тобою.* Мет. 93. **Жи́ти як ри́ба з водо́ю.** Согласно жить. *Я б жив з тобою, як риба з водою.* Ном. № 9526.

Жити́на, ни, *ж.* 1) Ржаной стебель. Мнж. 145. *Бач, житина як добра очеретина.* 2) Ржаное зерно. *В'язь на огірках завбільшки з житину.* Черк. у. *Запорошив око житиною.* Г. Барв. 315.

Жи́тися, живе́ться, *гл. безл.* Житься. *Як йому живеться?* Рудч. Ск. I. 192. *Усім людям хороше живеться.* Чуб. V. 525.

Жи́тка, ки, *ж.* Образъ жизни. *Хиба ти на його житку завидуєш.* Радом. у.

Житло́, ла́. *с.* 1) Житье, жительство. *Не буде тобі ні добра, ні житла.* Ном. № 13633. *Чорноморці на житло пішли собі, чи їх погнали, на границю.* Черк. у. *Ідуть люде на житло в степ.* Кіев. г. *Коротке сватання! Таке й житло швидке й коротке: як нитка порвалось ув один мент.* Г. Барв. 434. 2) Жилье, жилище, обитель. *В глухій глуші пошукати, там де людського житла, а ні садиби не знай-*

ти. МВ. III. 63. *Осядетьея чужий в його наметі, його житло засипле з неба сірка.* К. Іов. 40. *О, пом'яни, мій Боже, їх у житлах праведних своїх.* Щог. Сл. 90.

Жи́тний, а, е. Ржаной. *Житне барошно. Житна солома.*

Жи́тник, ка, *м.* 1) Жукъ, появляющійся, когда наливается рожь въ колосѣ. 2) Человѣкъ, крестьянинъ (въ загадкѣ): *Підбігла лепетя: вставайте, житники, сідайте на зівсяники, доганяйте шурду-бурду, однімайте штрики-брики (собака, люде, коні, вовк, вівця).* Ном. № 294, № 122.

Жи́тнисько, ка, *с.*=**Житнище.** Вх. Зн. 17.

Жи́тниця, ці, *ж.* Ржаная солома. Н.-Волын. у.

Жи́тнище, ща, *с.* Поле гдѣ была посѣяна рожь. Вас. 196.

Житня́к, ка́, *м.* Ржаной хлѣбъ.

Житняний, а, е=**Житний.** Вх. Лем. 413.

Житня́нка, ки, *ж.* Ржаная солома. Вх. Лем. 413.

Жи́то, та, *с.* Рожь. *Не вважай на врожай, а жито сій, то хліб буде.* Ном. № 5815. **Жита́.** Всходы, засѣянныя рожью поля. *І повіявся гень поміж житами, тільки шапка та поверх колосся.* Хата 179. *Іде полями та житами до матері в гості.* Рудч. Ск. I. 209. Ум. **Жи́течко, жи́тце.** *Загнали в клуню поросючку і восьмеро поросят, там і житцем їх підгодовуємо.* Г. Барв. 244.

Житов'я́, в'я́, *с.* 1) Житье. Левч. 40. 2)=**Жилище.** *На усю садибу їх, на усе житов'я пала пустиня.* МВ. (О. 1862. I. 97).

Життєви́й, а, е. Жизненный. Желех

Життє́пис, су, *м.* Біографія.

Життєпи́сний, а, е. Біографическій. Желех.

Життє́чко, ка, *с.* Ум. отъ **життя.**

Життя́, тя́, *с.* Жизнь, житье. *Чи годиться в суботу життє спасати, чи погубляти.* Св. Мр. III. 4. *Звання козаче, а життя собаче.* Ном. № 790. *Яке життя, така й смерть.* Ном. № 7101. **За життя́**=**За живота.** *У Люборацьких він таки не раз був, ще за життя покійного о. Гервасія.* Св. Л. 117. Ум. **Життє́чко.** *Болить серце в животочку на чужому життєчку.* Чуб. V. 463.

Житце́, ця́, *с.* Ум. отъ **жито.**

Жи́тяний, а, е. 1) Сдѣланный изъ ржаной соломы. *Дала йому мати житяную пужку.* Чуб. III. 321. **Жи́тяна квітка.** Букетикъ изъ колосковъ ржи. КС. 1897. VII. 79. 2) Съ примѣсью ржи. *Гарна була в його пшениця* (на полі), *тільки житяна.* Черк у.

Жи́хлий, а, е. Подобный, похожій. Вх. Зн. 17.

Жихуне́ць, нця́, *м.* Раст. чистотѣлъ, Chelidonim majus L.

Жи́ця, ці, *ж.*=**Ложка.** Вх. Лем. 413. Ум. **Жичка.** Вх. Лем. 413.

Жича́ти, ча́ю, еш, *гл.*=**Позичати.** Угор.

Жи́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **I Жичка.**

Жи́чити, чу, чиш, *гл.*=**Зичити.** *Тим не жичу тобі лиха, роскажи, будь ласкав, зтиха.* Ном. *Боярину, красний паничу, доброго здоров'я жичу.* Мет. 202.

I. Жи́чка, ки, *ж.* 1) Красная шерстяная нитка, нитка гаруса. *Побачивши первий цвіт на огірках, або на гарбузах, перев'язують червоною жичкою, з пояса висмикнутою.* Ном. 2) Шерстяная или гарусная тесемка, ленточка. Гол. Од. 47, 54. Ум. **Жи́чечка.**

II. Жи́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **жиця.**

Жичли́вий, а, е=**Зичливий.** *Доле моя нещаслива, коли будеш мі жичлива.* Гол. III. 396.

Жичли́вість, вости, *ж.*=**Зичливість.** Желех.

Жінва́, ви, *ж, соб.* Женщины, бабье. *У тому Кодаці* (слобода) *жінва так чирінями й сидить.*

Жі́нка, ки, *ж.* 1) Женщина. *Жінки довге волосся мають, а розум короткий.* Ном. № 9034. *І жінка одна була у кровотечі років дванадцять.* Єв. Мр. V. 25. 2) Жена. *Єсть у мене батько і рідная мати, єсть у мене жінка і малії діти.* Мет. 94. Ум. **Жі́нонька, жі́ночка.** *А жіночки лихо дзвонять, матері глузують.* Шевч. 67.

Жіно́та, ти, *ж.*=**Жіноцтво 1.** *В останню квадру жінота ні за віщо ні садитиме нічого, ні сіятиме.* Ном. № 13148.

Жіно́тва, ви, *ж.*=**Жінота**=**Жінва.** Волч. у.

Жіно́цтво, ва, *с. соб.* 1) Женщины. *Жіноцтво щебече, усі разом росказують і ні одна не слухає.* Кв. I. 138. 2) Замужняя жизнь. *В жіноцтві вона зовсім не така стала, як була дівкою.*

Жіно́цький, а, е=**Жіночий.** *Гетьма-*

не Потоцький, що в тебе розум жіноцький. Мет. 41.

Жіночий, а, е. Женскій. *Жіноча річ коло припічка.* Ном. № 9039. *Нате вам, дівочки, дівування моє! А вже ж я піду в жіночу раду.* Мет. 231. *Жіночі примхи.* МВ. I. 38.

Жі́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **жінка.**

Жіно́щина, ни, *ж. соб.*=**Жінота.** *А государиня,— сказано жінощина,— вона йому те і простила.* ЗОЮР. I.

Жінчин, на, не. Женинъ, принадлежащій женѣ. *Він в жінчиних мотнувсь патинках.* Котл. Ен. *Хома з того часу зарікся коней купувати та жінчине вередування сповняти.* Рудч. Ск. II. 177.

Жлокта́ння, ня, *с.* и пр.=**Жлуктання** и пр.

Жлукта́ння, ня, *с.* Питье воды съ жадностью.

Жлукта́ти, кчу́, чеш, *гл.* Пить съ жадностью.

Жлу́ктечко, ка, *с.* Ум. отъ **жлукто.**

Жлу́ктити, кчу, тиш, *гл.* Бучить бѣлье въ **жлукті.**

Жлукті́й, тія́, *м.* Пьющій съ жадностью. Аф. 402. Ув. **Жлуктія́ка.**

Жлукті́йка, ки, *ж.* Пьющая съ жадностью.

Жлуктія́ка, ки, *м.* Ув. отъ **жлуктій.**

Жлу́кто, та, *с.* Родъ кадки, выдолбленной изъ цѣльнаго дерева, какъ улей—безъ дна; служитъ для бученія бѣлья или полотна. ХС. IV. 55. *Жінка приводить його* (чорта) *до жлукта та й каже: „ставай раком у жлукто!“ Чорт уліз у жлукто.* Рудч. Ск. I. 56. Ум. **Жлу́ктечко.**

Жмак, ка, *м.* Охапка, пучекъ. *Дай, хлопче, жмак сіна коневі.* **Жмако́м, жмачко́м.** Въ скомканномъ видѣ. *Жмачком кинув одежу.* Черк. у. *Жмачком не зв'язуй.* Черк. у.

Жма́кання, ня, *с.* 1) Жеваніе. 2) Комканіе.

Жма́кати, каю, еш, *гл.* 1) Жевать. 2)=**Жмакувати 2.**

Жма́ки, ків, *ж. мн.* Выжимки. *Жмаками з буряків добре годувати худобу.*

Жмакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1)=**Жвакувати.** *Одна миє, друга шиє, а третя втирає, а четверта пече, варить, п'ята жмакує.* Гол. I. 253. 2) Мять, комкать.

Жме́ня, ні, *ж.* 1) Горсть, часть руки. *Лучче синиця в жмені, ніж журавель в небі.* Ном. № 7295. *Сім'ю свою треба хазяйці так тримати, як мак у жмені.* МВ. II. 84. 2) Пригоршня, горсть, количество сыпучихъ тѣлъ, пеньки, льна и пр. которое можетъ помѣститься въ горсти. Вас. 200. Чуб. VII. 408. *Саме менше, а жмінь шість* (конопель) *пропало.* ЗОЮР. I. 11. *Візьми, сестро, піску жменю.* Макс. *Висипав їй жменю дукатів.* Стор. М. Пр. 41. *Укинув попелу жменю.* Рудч. Ск. I. 106. 3) Какъ обозначеніе малаго количества: немного, малость. *За старого Хмеля* (Богд. Хмельницького) *людей було жменя.* Ном. № 666. *Оглянувся Сомко, аж при йому тілько зо жменю старшини.* К. ЧР. 310. *Стоїть хатина, коло неї жменя города.* Левиц. I. 100. 4) Часть полотика, полольщицкой кирки: желѣзная треугольная пластинка,—посредствомъ уха она надѣвается на рукоять. Шух. I. 164. Ум. **Жме́нька, жмі́нька, жмі́нечка.** *Чуже візьмеш жмінькою, то чорт твоє міркою.* Ном. № 9677. Ув. **Жме́нище.**

Жми́кати, каю, еш, *гл.*=**Жмакати 2.** *Жмикати сорочку.* Вх. Уг. 238.

Жми́крут, та, *м.* Кулакъ, скряга.

Жми́крутня, ні, *ж.* Кулачество.

Жми́крутський, а, е. Кулаческій.

Жми́ток, тка, *м.*=**Жмуток.** Угор.

Жми́хи, хів, *м. мн.* Выжимки изъ свеклы на сахарныхъ заводахъ. См. **Жмаки.**

Жмі́ль, ля́, *м.*=**Джміль.** Грин. III. 203.

Жмі́нечка и **жмі́нька, ки,** *ж.* Ум. отъ **жменя.**

Жморну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Швырнуть. *Аби тобов під лаву жморнуло.* Гол.

Жмуко́м=**Жмаком,** См. **Жмак.** *Жмуком кинув свиту.* П.-Волын. у.

Жму́ри, рів, *м. мн.* Мелкая зыбь (на водѣ) образующаяся если бросить что-либо въ воду, а также пузырьки, вскакивающіе при этомъ на водѣ или получающіеся при взбалтываніи жидкости. *Плигнув у воду—тільки жмури пішли.* **Борщ,—аж жмури встають.** Плохой борщъ. Миж. 164. Ум. **Жму́рки.** *Тільки жмурки встають, як камінь кинеш у воду.* Екатер. г.

Жму́рити, рю, риш, *гл.* Щурить. *Рання пташка зубці теребить, а пізня очиці жмурить.* Ном. № 11309.

Жму́ри́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* 1) Щуриться. 2) Играть въ жмурки. *Щетину із свиней смалили, або жмурились по кутках.* Котл. Ен.

Жму́рки, **кі́в**, *м. мн.* 1) Ум. отъ **жмури**. 2)=**Піжмурки**. Вх. Зв. 17.

Жмурко́, **ка́**, *м.* Человѣкъ, постоянно щурящій глаза.

Жму́т, **та**. *м.* Пучекъ. пачка, охапка. *От вам цілий жмут соломи.* Умань. у. *На тобі жмут веретін та напряди всі.* Грин. I. 48. *Держав у руці жмут грошей* (паперяних). Новомоск. у. *Шовку жмут.* Мкр. Н. 19. Ум. **Жму́тик**, **жму́ток**. *Дикий хміль начіплявсь за те коріння і колишеться кудлатими жмутиками.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 203).

Жму́ття, **тя**, *с. соб.* отъ **жмут**. *Округ мене багато в'ялих квіточок жмуттям лежить.* Г. Барв. 352.

Жне́ць, **женця́**, *зв.* **жне́чче**, *м.* Жнецъ. *Ой на горі та женці жнуть.* Макс. 105. Ум. **Же́нчик**. *Наша пані пишна проти женчиків вийшла.* Чуб. III. 234.

Жни́ва́, **жнив**, *ж. мн.* 1) Жатвенный сборъ. *Тільки зворушив землю умієчи да посій до ладу, будуть колись добрі жнива на Вкраїні.* Хата. XV. 2) Жатвенная пора. *В жнива швець шие, а вона ходить на поле жать.* Рудч. Ск. *У жнива той чоловік і жінка вийшли у поле жать.* Рудч. Ск. 3) Доходное время. *Тепер у мірошника жнива: води багато по дощові, є чим молоти.* Каменец. у.

Жнива́р, **ря́**, *м.*=**Жнець**. Вх. Лем. 414. Ум. **Жниварик**.

Жни́вний, **а**, **е**. Жатвенный.

Жни́во, **ва**, *с.* Жатва. *Ой вже ж бо ми біле личко запалили, ой ходячи ранесенько та на жнива.* Чуб. III. 251.

Жнивовий, **а**, **е**=**Жнивний**. *Жниво-вого часу тяжко у нас наняти женців.* Н. Волын. у.

Жни́ця, **ці**, *ж.*=**Жнія**. Ум. **Жни́чка**. МВ. I. 125.

Жни́йка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **жнія**.

Жнія, **жнії**, *ж.* Жница. *Крешуть, мов блискавиця, серця у добрих жній.* Ном. № 11106. *Приберися, наша господинько, перед нами жніями.* Чуб. III. 236. Ум. **Жни́йка**. *Вже сонечко зійшло, росиця опала, а моя жнійка не бувала.* Чуб. III. 241.

Жовда́к и пр.=**Жовнір** и пр.

Жовклий, **а**, **е**. Пожелтѣвшій.

Жовкля́к, **ка́**, *м.*=**Жовтяк**. Ум. **Жовкля́чок**.

Жовкні́ти, **ні́ю**, **єш**, *гл.*=**Жовкнути**. *Ой у саду на горбочку трава все жовкніє.* Гол. I. 267.

Жо́вкнути, **кну**, **неш**, *гл.* Желтѣть, становиться желтымъ. *Без милого дівча жовкне як трава без роси.* Чуб. V. 298.

I. **Жо́вна́**, **ни́**, *ж.* Шт. а) Иволга. Лебед. у. б) Дятелъ зеленый. Вх. Пч II. 13. в)—**зелена́**. Дятелъ зеленый. Вх. Лем. 414. г)—**тарча́ста**. Пестрый дятелъ. Вх. Лем. 414. д) -**чо́рна**. Черный дятелъ. Вх. Лем. 414.

II. **Жо́вна** и **жо́вни**, *с. мн.* Опухоль железъ на шеѣ, желваки, антиномикозъ. *Росхристана, простоволоса і як в намисті вся в жовнах.* Котл. Ен. III. 11. *Обсіли його жовни, то й повалявся мало не два роки.* Св. Л. 303. *Жовна викладаються.* Богод. у.

Жовні́р, **ра**, *м.* Солдатъ. *Про їдного жовніра війна буде.* Ном. № 833. *Пішов милий в жовніри, я я іду в черниченьки.* Чуб. V. 54. Ум. **Жовні́рик**, **жовні́ронько**, **жовні́рочок**.

Жовні́рство, **ва**, *с. соб.* Солдаты. *Прийхав до Січі, аже там стоїть жовнірство і бере од козаків десяту рибу.* ЗОЮР. I. 275.

Жовні́рський, **а**, **е**. Солдатскій. *Нікому доглянути жовнірської смерти.* Чуб. V. 1006

Жовнірува́ння, **ня**, *с.* Солдатская служба.

Жовнірува́ти, **ру́ю**, **єш**, *гл.* Служить солдатомъ.

Жовні́ршина, **ни**, *ж.* Солдатчина.

Жовнува́тий, **а**, **е**. Больной антиномикозомъ, желвастый. Св. Л. 303.

Жовна́ний, **а**, **е**. Относящійся къ **жовні**.

Жовня́р, **ря**, *м.* и пр.=**Жовні́р** и пр.

Жовта́вий, **а**, **е**. Желтоватый. Желех.

Жовта́чка, **ки**, *ж.*=**Жовтяниця**. Вх. Уг. 238.

I. **Жо́втень**, **тня**, *м.* Сентябрь. Съ этимъ значеніемъ въ словаряхъ Левченка, Уманця і Спілки, Тимченка, въ „Основѣ“ 1862, № 9, въ новѣйшихъ календаряхъ: „Рідного Краю“ на 1907, „Просвіти“ на 1908, „Промінь“ на 1908. У галичанъ—октябрь, а для сентября у нихъ—вересень. Желех.

II. **Жо́втень**, **ні**, *ж.* У гончаровъ: желтая краска для раскрашиванія посуды. Шух. I. 264.

Жовти́зна, **ни**, *ж.*=**Жовтина**.

Жо́втий, **а**, **е**. Желтый. *Ходім, сестро, степами, розсіємось цвітами! Ой ти бу-*

деш жовтий цвіт, а я буду синій цвіт. Чуб. V. 201. *Посадили Морозенка на жовтім пісочку.* Мет. 75. *Жовтіє воски Богу на свічку.* Чуб. Ш. 39. *Тогді орли налітали, з лобу очі висликали, тогді ще й дрібна птиця налітала, коло жовтої кості тіло обгірала.* Мет. 12. *Голови старих жидівок і жидів з страшенними худими жовтими обличчами.* Левиц. I. 90. *І вже мені не подоба по ріллях смотикати, жовтих чобіт калять.* Мак. (1849). 83. *Висока малодиця в жовтім очіпку.* Левиц. I. 100. **Жóвта анáція.** Раст. Caragana arborescens L. ЗЮЗО. I. 115. **Жóвтий бурúн.** Раст. Melilotus officinalis Lam. ЗЮЗО. I. 128. **Жовті глéчики.** Раст. Водяные кувшинчики, Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129. **Жóвті зозýльки,—зязúльки,** Раст Cypripedium Calceolus L. ЗЮЗО. I. 120. **Жóвта лілія.** Раст: Hemerocallis fulva L. ЗЮЗО. I. 124. **Жóвта лобóда.** Раст. Atriplex gortensis L. ЗЮЗО. I. 113. **Жóвтий хробýст.** Раст. Осотъ желтый, Cirsium oleraceum Scop. ЗЮЗО. I. 118. **Жóвтий чúстик.** Раст. Чистотѣлъ. Chelidonium majus L. ЗЮЗО. I. 116. **Ум. Жовтéнький, жовтéсенький.**

Жовти́ло, ла, *с.* 1) Раст. а) Anthemis tinctoria L. ЗЮЗО. I. 111. б) Serratula coronata L. ЗЮЗО. I. 136. в) Statice tatarica L. ЗЮЗО. I. 137. 2) Желтая краска, приготовляемая изъ коры дикой яблони, для окраски пасхальныхъ яицъ. Н.-Волынск. у.

Жовтина́, ни́, *ж.* Желтизна.

Жовти́нці, ців. *м. мн.* Сапоги изъ желтаго сафьяна. *Чоботи одні жовтинці, а другі юхтові.* Мкр. Н. 19.

Жовти́ти, тію, ти́ш, *гл.* Желтить, окрашивать въ желтый цвѣтъ. *Жовтять яйця на Великдень.* Н.-Волын. у.

Жовти́льниця, ці, *ж.*=1) **Жовтя́ниця.** Вх. Зн. 17. 2) Раст. Scabiosa arvensis. Вх. Пч. I. 12.

Жовтíсінький, а, е Совершенно желтый, очень желтый.

Жóвтість, тости, *ж.*=**Жовтина.**

Жовтíський, а, е=Жовтíсінький. Желех.

Жовті́ти, тію, єш, *гл.* Желтѣть. *Від Лиману до Всмані жовтіє пшениця.* К. Досв. *Матц дивиться на неї, од злости німіє, то жовтіє, то синіє.* Шевч. 21.

Жовті́шати, шаю, єш, *гл.* Дѣлаться болѣе желтымъ. *Жовтішає листя на дереві.*

Жóвтка, ки, *ж.* Желтая краска. *Писанки кидають спочатку в жовтку, а потім по жовтому і пишуть.*

Жовтковúна, ни. *ж.* Желтокъ въ яйцѣ. *Хиба пісну їдять без соли страву і що за смак в яйці без жовтковини?* К. Досв. 13.

Жовтля́вий, а, е=Жовтя́вий.

Жовтля́к, ка́, *м.=***Жовтя́к.** *Огірки-жовтляки.* Грин. Ш. 102.

Жовтне́вий, а, е Сентябрьскій.

Жóвто, *нар.* Желто. *Сади роскішні, доріжки помеж деревом ніби жовто помальовані.* Левиц. I. 214. *Голова морочиться, в очах мені жовто.* Левиц. I. 73.

Жовтобóкий, а, е. Желтобокій.

Жовтобрúх, ха, *м.* 1) Родъ змѣи. 2) Пт. Желтая стрепатка, золотой подорожникъ, Emberica citrinella. Вх. Пч. II. 10. **Ум. Жовтóбрюшок.**

Жовтóбрюха, хи, *жс.* Пт. Желтобрюшка, овсянка, Motacilla citreola. **Ум. Жовтóбрюшка.**

Жовтóбрюшок, шка, *м.* Ум. отъ жовтобрюх.

Жовтогарáчий, а, е. Оранжевый. *Веселка.... має такі цвіти: червоний, жовтогарячий, жовтий, блакитний, синій і вишневий.* Дещо, 96.

Жовтогарáчка, ки, *ж.* Раст.=**Жовтушка.** ЗЮЗО. I. 124.

Жовтогрýдий, а, е. Желтогрудый.

Жовтогрýдка, ки, *ж.* Пт.=**Жовтобрюх 2.** Вх. Пч. II. 10.

Жовтожáр, ру, *м.* Оранжевый цвѣтъ.

Жовтозелéний, а, е. Желтозеленый.

Жовтозíлля, ля, *с.* Раст. Senecio erucaefolius L. Анн. 326.

Жовтóк, тка́, *м.* Желтокъ. *Жовте, як жовток.* Ном. № 13155.

Жовтокрúлий, а, е. Желтокрылый. *Ой не ходи холо води, жовтокрилий кобче.* Чуб. V. 266.

Жовтолúций, а, е. Желтолицый.

Жовтоногúй, а, е. Желтоногій. *Ой не ходи ж ти до мене, жовтоногий кобче.* Нп.

Жовтопýз, за, *м.=***Жовтобрюх 1.**

Жовтóцвіт, ту, *м.* Раст. Желтоцвѣтъ, Adonis vernalis? *Польові пахощі: чебрець, жовтоцвіт.* Мир. Пов. II. 76.

Жовточерéвий, а, е. Желтобрюхій. *Котить, як Бойко жовточеревий.* Ном. № 1289.

Жовто́чниця, ці, *ж.*=**Жовтя́ниця** 2. ЗЮЗО. I. 116.

Жовту́шка, ки, *ж.* Раст. Helichrisum arenarium. ЗЮЗО. I. 124.

Жовтю́х, ха́, *м.* Пт. Lusciola rubecula. Вх. Пч. II. 12.

Жовтя́вий, а, е. Желтоватый. *Жовтяве якесь полотно.*

Жовтя́к, ка́, *м.* 1) Перезрѣлый огурецъ. *Огірки жовтяки—збірайтеся парубки. Огірочки зелененькі—збірайтеся молоденькі.* Нп. Ум. **Жовтячо́к**. Ув. **Жовтячи́ще**. 2) Человѣческое испражненіе. Вх. Зн. 17.

Жовтяни́ця, ці, *ж.* Желтуха (болѣзнь). Мил. 32. *Та чого се ви такі на виду жовті? Чи не жовтяниця?* МВ. II. 203. 2) Раст. Chrysosplenium alternifolium L. ЗЮЗО. I. 116.

Жовтячи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **жовтяк**.

Жовтячо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **жовтяк**.

Жовч, чі. *ж.* Желчь. *На мід, не на жовч люде мух ловлять.* Ном. № 3083.

Жовчо́к, чка́, *м.*=**Жовто́к**. Вх. Уг. 238.

Жо́ден, **жо́дний**, **на**, **не**=**Жа́ден**, **жа́дний** 1. *Ту пшеницю жоден год старцям і роздавали.* ЗОЮР. II. 283. *Поділились так, що жодному упало кожного звіра по одному.* Миж. 31. 2) *Ніколи ні жодної душі не обідив.* ЗОЮР. I. 307.

Жолда́к, ка́, *м.* и пр.=**Жовда́к** и пр.

Жолда́шня, ні, *ж. соб.* 1) Солдаты. 2) Мальчики. *Жолдашня біга.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Жо́ліб и **жо́лоб**, ба, *м.* 1) Желобъ, желобокъ. 2) Корыто. Шух. I. 185. *Візьме тебе за повода і приведе до жолоба, ой дасть тобі вівса-сіна.* Нп. *Жолоби викотили з нової комори.* Шевч. 112. *Насипали три жолоби грошей.* Рудч. Ск. II. 142. 3) Выдолбленный дубовый пень, въ который вдѣлано дно, но въ днѣ пробиты дыры; вставляется въ полевой родникъ: вода изъ послѣдняго проходитъ сквозь дыры въ днѣ и стоитъ въ пнѣ, не смѣшиваясь съ иломъ. Черниг. у. 4) Въ ручной мельницѣ гончара: желобокъ, по которому размолотый матеріалъ падаетъ изъ подъ жернова. Шух. I. 261. 5) Въ терлицѣ: пространство между боками въ которое опускается мѣчик. Шух. I. 147. 6) Глубокая и узкая долина. *Їдьмо жолобом.* Н.-Волын. у. Ум. **Жолобо́к**, **жолобо́чок**. *Кричики-жолобки.* Левиц. I. 197. *У кожному морі стоять три жолобки.* Рудч. Ск. II. 142.

Жо́лоб, ба, *м.* См. **Жолі́б**.

Жолобе́ць, бця́, *м.* Желобокъ. Шух. I. 357, 280.

Жолоби́на, ни, *ж.* Долинка между двумя возвышеніями. Лубен. у. Шух. I. 178. Ум. **Жолоби́нка**. См. **Жолі́б** 6.

Жолоби́тися, блюся, бишся, *гл.* Коробиться.

Жолоби́ця, ці, *ж.* Продолговатое углубленіе, желобокъ, выемка. Шух. I. 94.

Жолобкува́тий, а, е=**Жлобкува́тий**.

Жолоби́ця, ці, *ж.* Желобина, продолговатое и узкое углубленіе. Шух. I. 91.

Жолобо́вий, а, е. Относящійся къ жолобу.

Жолобо́к, бка́, **жолобо́чок**, чка́, *м.* Ум. отъ **жолоб**.

Жолобува́тий, а, е. Выемчатый, желобчатый.

Жолобча́стий, а, е. Желобчатый, въ видѣ желобка. *Жолобчасте долото.*

Жоломі́га, ги, *ж.* Шутл. vulva. Вх. Зн. 17.

Жоломійка, ки, *ж.* Ум. отъ **жоломія**.

Жоломійковий, а, е. Относящійся къ свирѣли, сыгранный на свирѣли. *Чути козацький жоломійковий марш.* К. ЦН. 185.

Жоломія, мії, *ж.* Свирѣль. *Гусак грає в жоломію возбранний музика.* Нп. **Ум. Жоломійка**. *У труби ковані трубіте, у жоламійки грайше.* К. Псал. 225. *Бойові жоломійки.* К. ЦН. 181. *А тут усюди в труби та в жоломійки жалібно вигравають.* ЗОЮР. I. 121. *В барабани да повибивали, в жоломійки да повигравали.* Чуб. V. 151.

Жоло́пати, паю, еш, гл. Жрать. *Коли ти наїсися вже? Од самого ранку все жолопає та й жолопає.*

Жолу́ддя, дя, *с. соб.* Желуди.

Жолуденька, ки, *ж.*=**Жолудь**. *Летіла соя в кінець села, упустила жолуденьку: „рости, рости, дубе, тонкий, високий“.* Чуб. III. 473.

Жолу́дик, ка, *м.* Ум. отъ **жолудь**.

Жолуди́стий, а, е. Изобилующій желудями. *Дуб жолудистий.* Аф. 403.

Жолудо́вий, а, е. Желудовый. *Жолудовий перстоК.*

Жо́лудь, дя, *м.* Желудь. *Сюди-туди дубину стрепену—посипались жолуді в пе-*

лену. Нп. Ум. **Жо́лу́дя́к.** Мнж. 1. Ув. **Жолудя́ка.**

Жона́, ни́, *ж.* 1) Женщина. 2) Жена. *Чужі жони хорошії як макув цвіт.* Чуб. V. 215. *Ти не будеш мені мужем, я тобі жоною.* Мет. 70. 3) Названіе хороводной весенней игры. Грин. III. 104. Ум. **Жону́хна.** *Ой жоно ж моя, жонухно, ревнивеє серце моє.* Грин. III. 105.

Жо́нва, ви, *ж.*=1 **Жовна.**

Жони́х, ха́, *м.*=**Жених.**

Жоно́та, ти, *ж.*=**Жінота.**

Жоно́ха, хи, *ж.*=**Жінка.** *Взяв я жоноху—чисшу водоху, взяв я сватове—з моря ракове.* Чуб. III. 116.

Жоно́цький, жоно́чий а, е=**Жіночий.**

Жону́хна, ни, *ж.* Ум. отъ. **жона.**

Жоре́нця, ців, *с. м* Ум. отъ **жорна.**

Жоржи́на, ни, *ж.* Раст. георгина, Dahlia variabilis. ЗЮЗО. I. 120. Мил. 13. *Нема цвіту світлішого над жоржину.* Чуб. V. 440.

Жорі́лка, ки, *ж.* Кружокъ изъ сплетенной лозы, служащій ошейникомъ для телятъ, а также связью на воротахъ *Пора теля узять на жорілку.* Сосн у.

Жо́рна, рен, *с. мн.* См. **Жорно.**

Жорна́вка, ки, *ж.*=**Жарнівка 2.**

Жорні́вка, ки, *ж.* 1)=**Жарнівка 2.** 2) Часть ручной мельницы. См. **Жорно.** Шух. I. 261. См. **Млин.**

Жо́рно, на, *с.* Ручная мельница. *В їх було жорно.* Рудч. Ск. I. 35. *О, які ж зуби! Усе молола ними як жорном добрим.* МВ. П. 200. Болѣе употр. во *мн.*: **жо́рна.** *Добрі жорна все перемелють.* Ном. № 12015. *Мав жорна, що руками хліб мелють.* Чуб. II. 382. Части **жо́рен: ла́би**—ножки (4) поддерживающія **коло́ду**—толстую доску, на которой въ углубленіи лежитъ **спідни́к**—неподвижный жерновъ, а на немъ, въ **обича́йці,—поверхни́к**—верхній жерновъ; надъ нимъ перекладина на двухъ столбика́хъ (въ видѣ буквы П), что называется **кро́сна**; сквозь отверстіе перекладины проходитъ **пого́нач**—шесть, упирающійся нижнимъ концемъ въ **кагане́ць**—круглую ямку въ верхнемъ жерновѣ,—**погоначем** вращаютъ жерновъ; зерно всыпается въ **прого́рницю**—круглую дыру въ центрѣ верхняго жернова, мука проходитъ **мучнико́м** изъ подъ жернова и подаетъ въ **кори́то.** Что-бы верхній жерновъ хорошо вращался на нижнемъ, черезъ послѣдній проходитъ желѣзное **верете́но,** конецъ котораго входитъ въ углубленіе (**кагане́ць**) **порклйці**—полосы желѣза, проходящей черезъ центръ **прогорниці** и утвержденной концами въ верхнемъ жерновѣ. Шух. I. 146. Въ гончарскихъ **жорнах** нѣтъ **лаб** и **колоди,** а **камінь** лежитъ въ **обичайці,** надъ нимъ **кро́сна** и **жарнівка** (=**погонач**), масса всыпается въ **го́рло** (=**прогорниця**) и выходитъ изъ подъ жернова **жо́лобом.** Шух. I. 261, 264. См. еще **Млин ручний.** Ум. **Жоре́нця.**

Жорно́вий, жорня́ний, а, е. 1) Относящійся къ ручной мельницѣ. 2)—**хліб.** Хлѣбъ изъ муки, смолотой на ручной мельницѣ. Желех.

Жорость, ти, *ж.* Бревно, употребляемое для связки плота. Радом. у.

Жорства́, ви́, *ж.* Гравій. *Скрізь доріжки жорствою висипано.* Черк. у.

Жорстки́й, а́, е́. Жесткій. *Загортає плахту, щоб не намулив щоки об жорстку одежину.* Стор. *Чуб жорсткого волосся.* См. **Шорсткий.**

Жорсто́кий, а, е. 1) Жестокій, свирѣпый. *А первий імператор такий жорстокий був, що тілько збреши, то й голову зніме.* ЗОЮР. I. 124. *О, голови сліпії і жорстокі.... заводите крівaві чвари.* К. ЧР. 299. 2) Рѣзкій, язвительный, жесткій. *Слово жорстоке воздвигає гнів.* Ном. № 3300. *Чи вже скінчив жорстокі речі?* К. Іов. 35. 3) Страшный. *Йому приснивсь сон жорстокий.* Чуб. V. 768.

Жорсто́кість, кости, *ж.* Жестокость, свирѣпость.

Жорсто́ко, *нар.* 1) Жестоко. *Помстись над дуками срібляниками, помстись над їх заступником жорстоко.* К. Бай. 129. 2) Язвительно, рѣзко.

Жо́стір, ру, *м.* Раст. крушина, Rhamnus cathartica. Мил. 35. ЗЮЗО. I. 133.

Жо́сть, ти, *ж.* Раст. Ligustrum vulgare.

Жребува́ти, бу́ю, єш, *гл.* Метать жребій. *Поділили моє плаття, про одежу жребували.* К. Псал. 52.

Жрець, жерця́, *м.* Жрецъ. *Жерці і ликторі стоять.* Шевч. 607.

Жри́ця, ці, *ж.* Жрица. *А жриця Киприди, оргії цариця, поникла.* Шевч. 605.

Жу́белиця, ці, *ж.* Навозный жукъ, Scarabeus stercorarius. Вх. Зн. 17.

Жубові́ти, ві́ю, єш, *гл.* Жужжать.

Жуброви́й, а, е. Зубровый. *Третя трубонька та жубровая.* Чуб. III. 291.

Жува́ти, жую́, є́ш, *гл.* Жевать. *Жи-*

вуть і хліб жують, постолом добро носять. Рудч. Ск. II. 43.

Жува́тися, жую́ся, є́шся, *гл. Щось цей хліб не жується,—черствий.* Харьк.

Жуга́ло, ла, *с.*=**Жигало.**

Жу́желитися, люся, лишся, *гл.* Давать нагаръ. *Свічка.... неясно горіла: знай гніт нагоряв—жужелився.* Мир. ХРВ. 408.

Жу́желиця, ці, *ж.* Окалина, шлакъ. *Це не камінь, а жужелиця.* Екатеринодаръ.

Жу́жель, лі, *ж.*=**Жужелиця.** *Земля така суха, як жужель.* Радом. у.

Жу́жмитися, млюся, мишся, *гл.* Комкаться. *Не купуйте полотна* (застилати підлогу), *бо воно за ногами тягнеться і жужмиться, а купіть дві плахти: роспорете та й будете застилати.* Кіевъ.

Жу́жмом, *нар.* Скомкавши. *Так жужмом і поклав одежу, не хоче гаразд згорнути.* Черк. у. Переносно: безпорядочно. *Ну бігать, гомоніть, гайнувати, аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10.

Жу́йка, ки, *ж.* Жвачка. *Тихо в оборі, худоба лягла на спочивок, жує собі жуйку.* Драг. 3. *Віл жуйку жує.* Н.-Волын. у.

Жук, ка́, *м.* 1) Жукъ, Scarabeus. **Жуки́ у голові́ (у ко́го).** Глупъ. *Нехай, дурні, собі пустують; у них, видно, жуки у голові.* Гліб. 2) Кличка черной собаки. Аф. 403. Ум. **Жучо́к, жуче́чок.** Ув. **Жучи́ще.**

Жукови́на, ни, *ж.* ? *Ой через воду, та й через Дунай.... стоят мостоньки калиновії, калиновії, покощенії, покощенії жуковинами.* Гол. II, 27—28.

Жукува́тий, а, е. Очень смуглый. МВ. II. 31, 32.

Жу́мрати, раю, єш и жу́мрити, рю, риш, *гл.* Ѣсть, уплетать, жевать. (Коняка) *почала на ввесь рот жумрати, аж за ушима лящить.* Грин. II. 210.

Жупа, пи, *ж.* 1) Соляная копь. Галиц. 2) Связка соломы для кровли. Угор.

Жупа́н, на́, *м.* Кафтанъ, верхняя мужская одежда. Гол Од. 16. КС. 1893. V, 280; XII, 447. *Хоч і надів жупан—все не цурайся свитки.* Ном. № 1274. Ум. **Жупа́ник, жупа́ничок, жупани́ченько, жупано́к, жупано́чок, жупа́нчик.** *Де узявся козаченько на вороному кониченьку та в голубому жупаниченьку.* Мил. 91. *Одягнутий він був у китайчатий синій жупанок.* Стор.

Жупане́ць, нця́, *м.* Кафтанишко. *Жупанець на йому блакитної китайки, ледаченький.* О. 1862. IX. 60.

Жупани́на, ни, *ж.* Кафтанишко. *Ходить панич по долині в червоній жупанині.* Ном. с. 296, № 179. Ум. **Жупани́нка.**

Жупани́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **жупан.**

Жупа́нний, а, е. Носящій **жупан.** (Писарь) *все поглядає, як кіт на сало, тілько на жупанних.* Кв. II. 208.

Жупа́ння, ня, *с. соб.* отъ **жупан.** *На що ж ти, моя доню, вважала, що ти того запорожця сподобала? На жупання, моя мати, на жупання.* Чуб. V. 340.

Жупано́к, нка́ и **жупано́чок, чка,** *м.* Ум. отъ **жупан.**

Жупа́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **жупан.**

Жу́пел, ла, *м.*=**Джупел.**

Жу́пити, плю, пиш, *гл.* Крыть крышу связками соломы. Угор.

Жу́пище, ща, *с.* Яма, гдѣ была соляная копь.

Жупно́к, ка, *м.* Куль снопъ соломы. Угор.

Жур, ру, *м.*=**Джур.** *Мати жар варила.* Гол. II. 197.

Жу́ра, ри, *м.*=**Джура.** *Сідлай, журо, коня вороного, а під мене гнідого старого.* Мет. 403.

Жура́, ри́, *ж.*=**Журба.** *Мамі на журу взяли сина у москалі.* Камен. у. *Мислять люде, що я не журуся, а я таку журу маю—лиш не подаюся.* Гол. II. 759. Ум. **Жу́рка.** Вх. Зн. 17.

Жура́бки, ків, *м.* Шерстяные носки.

Жура́в, ва, *м.* 1)=**Журавель 1.** *Журав грає, журав грає, журавочка скаче.* Чуб. V. 52. 2)=**Журавель 2.** Вх. Лем. 414. Ум. **Жура́вчик.**

Жураве́ль, вля́, *м.* 1) Журавль, Grus. *Лучче синиця в жмені, ніж журавель в небі.* Ном. № 7296. 2) Очепъ, подъемный рычагъ у колодца. КС. 1883. IX. 223. *Стеся пішла, а я за журавля, щоб витягти води.* Г. Барв. 382. 3) Грудныя внутренности. 4) Родъ танца. *Тут пиші журавля скакали, а хто од дудочки потів.* Котл. Ен. I. 23. Ум. **Жура́влик, жура́вличок.** Ув. **Журавли́ще, журавлю́ка.**

Жураве́ць, вця́, *м.* 1)=**Журавель.** Вх. Лем. 414. 2) Раст. Hypericum perforatum L.

Журави́на, ни, *ж.* 1)=**Журавель 2.** 2)=**Журавлина.** ЗЮЗО. I. 130. Ум. **Журави́ночка.** *Я не царівна ке королівни: батькова дочка як ягодочка, матчина дочка журавиночка.* Чуб. III. 396.

Журáвка, ки, *ж.* Самка журавля. *Над річкою, над быстрою там журавка купалася.* Мет. 447. Ум. **Журáвочка**. *Був собі журавель та журавочка.* Г. Барв. 38.

Журавлéвий, а, е=**Журавлиний**.—**горбшок**. Раст.=**Журавлиний горох**. ЗЮЗО. I. 126.

Журáвлик, ка, *м.* Ум. отъ **журавель**.

Журавлúна, ни, *ж.* Раст. Клюква.

Журавлúний, а, е. Журавлиный.

Журавлúнний а, е. Клюквенный.

Журавлúця, ці, *ж.*=**Журавка**.

Журáвличок, чка, *м.* Ум. отъ **журавель**.

Журавлúще, ща, *м.* Ув. отъ **журавель**.

Журавлю́ка, ки, *м.* Ув. отъ **журавель**.

Журáвочка, ки, *ж.* Ум. отъ **журавка**.

Журáвчик, ка, *м.* Ум. отъ **журав**.

Журáт, та, *м.* Судья. Угор.

Журáх, хá, *м.* Испорченное **жýра**. См. **Журашин**. АД. II. 63.

Журахвúна, ни, *ж.*=**Журавлина**.

Журáшин, на, *м.*=**Журах**. *Ой гукнув же та козак Нечай та й на журашина: „Та сідлай, журах, та сідлай, малий, коня вороного“.* АД. II. 63.

Журбá, бú, *ж.* 1) Печаль, кручина, горесть, грусть, тоска; забота. *Журби не матінка.* Ном. № 2259. *Журба сорочки не дасть.* Ном. № 2260. *Уже лужечки, бережечки вода поняла, молодую Марусю журба обняла.* Мет. 135. *От журба йому твій кінь* Н.-Волын. у. *Ой є в мене, маю, при журби у хаті: перва журба—дитина малая, друга журба – свекруха лихая, третя журба—милий покидає.* Нп. *Козак журби не має.* Ном. № 717. *Журба сього світу і иншї жадоби входять і глушять слово.* Єв. Мр. IV. 19. 2) Траурный платокъ (черный съ бѣлымъ). Борз. у. Ум. **Жýрбонька, жýрбочка**. *З старим життя—сухота моя, з малим життя—журбонька моя.* Чуб. V. 700.

Журбовúй, а, е. Печальный. *Хиба ж се* (сватання) *журбова річ?* Г. Барв. 312.

Журбóта. ти, *ж.* = **Журба**. *Нехай спить, нехай лежить, та нехай не встане, нехай твоя бідна головонька од журботи одстане.* Чуб. V. 624.

Журбóчка, ки, *ж.* Ум. отъ **журба**.

Журúна, ни, *ж.*=**Жур**. *У селянина борщу нема, а в міщанина з пєрцем журина.* Чуб. III 472.

Журúти, рю́, рить, *гл.* Печалить, озабочивать. *Не лихо журить, а чужа сторінка та невдала жінка.* Чуб. *Не журь мене, кажу, моя матінко, моя квітонько! Ти бачиш, я й сама в журбі потопаю.* Г. Барв. 527.

Журúтися, рю́ся, рится, *гл.* Печалиться, грустить, сокрушаться. *Не журися, дівчинонько, ще ж ти молоденька.* Мет. 26. *Журилась мати, плакала дуже жінка, а нічого робити: провели свого Трохима аж у губерню.* Кв. 289. *Як дівчині не журиться, — козак цокидає!* Мет. 79. **Журúтися ким**. Заботиться о комъ, принимать къ сердцу чью участь. *Ой ти, братіку-жайворонку, не журився ти нами: годує Господь малі мої дітки дрібними кришечками.* Подол. г. **Журúтися за ким, по кому**. Грустить, печалиться по комъ. *Ти не знаєш, моя мати, за ким я журюся.* Нп. *Ой умру я, умру, та буду дивиться, ой чи будеш, мій миленький, по мені журиться?* О. 1862. VI. 35. *Ой чи журиться отець-мати по мені?* Мет. 450. **Журúтися за чим, —чим**. Заботиться о чемъ, хлопотать о чемъ. *Журився за м'ясом, а м'ясо само йде.* Рудч. Ск. I. 124. *Дурень нічим ся не журить: горілку п'є і люльку курить.* Ном. № 6207. *Не журіться життям вашим.* Єв. Мт. VI. 25.

Журúця, ці, *ж.*=**Жура, журба**. Вх. 37.

Журíння, ня, *с.* Печаль, тоска. *Єсть у мéне, братіку, із хмелю похмілля,— коло мого серденька вéлике журíння.* Мет. 249.

Жýрка, ки, *ж.* Ум. отъ **жура**.

Журлúвий, а, е. 1) Склонный къ печали, часто грустящій. *Я собі вдалася журлива, а Параска ніколи не зажурюється, все регочеться.* Славяносерб. у. 2) Печальный, грустный. *А Настя йде біла як хустка, ні журлива, ні весела,— от мов з каменю.* МВ. II. 52. 3) Заботливый, постоянно заботящійся. *Гей не журлива та не клопотлива бурлацькая голова! Куди гляну, подивлюся: все чужая чужина.* Канев. у.

Журлúвість вости, *ж.* Склонность къ грусти, печали. Желех.

Журлúво, *нар.* Печально, грустно. *Важко, сумно, журливо.* Мир. ХРВ. 298. *Всї журливо дивились на Кобзу, куди подíлись жарти й сміхи.* Стор. М. Пр. 53.

Журна́л, лу, *м.* Журналъ, періодическое изданіе. *При університеті почав іздаватись журнал „Украинскій Вѣстникъ“.* К. Гр. Кв. XIV.

Журнали́ст, та, *м.* Журналистъ, литераторъ, пишущій въ журналахъ. *Глузува-*

ли журналисти незгірше й над Шевченком. К. Гр. К. XXI.

Журна́льний, а, е. Журнальный. *З наради приятелів, писав романи на кшталт журнальних.* К. Гр. Кв. XVIII.

Жу́рний, а, е. Печальный. *Вона не сердита, а така вона журна. Сама вона журна дуже, а Катрю вговоряє: „Не печалься“.* МВ. II. 121.

Жу́рно, нар. Печально, грустно. *Чудно мені те, що пита він ні журно, ні весело, наче за хліб-сіль подяку складе.* МВ. II. 115. *Журилася удівонька, журилася журно.* Нп.

Журове́ць, вця́, м.=**Журавель** 2.

Жученя́, ня́ти, с. Маленькій жукъ.

Жучи́на, ни, ж. Ходъ, проточенный въ деревѣ жукомъ? Самка жука? Желех. *A hraj zuczy po zuczéni, a zuczyna po doléni.* Kolb. I. 156. *Ходить жучок по жучині, а жучина по деревині.* Чуб. III. 80.

Жучи́ха, хи, ж. Жукъ-самка. *Як поїхав жук по сіно, а жучиху щось насіло.* Чуб. III. 164.

Жучи́ще, ща, м. Ув. отъ **жук**.

Жучо́к, чка́, м. Ум. отъ **жук**.

З.

З, *пред.* 1) Съ. *Як з тим хвастом, так ліпше з водою, аби не з бідою.* Ном. № 7307. *Без Божої волі й волос з голови не спаде.* Ном. № 27. *Гайку, гайку, дай гриба й бабку, сироїжку з добру діжку, красноголовця з доброго молодця!* Ном. № 340. *Показав з-на аршин від землі.* Св. Л. 122. **З ким женитися.** На комъ жениться. *Не хочу я женитися з тією, що ви мені засватали.* Грин. II. 188. *Потім будеш нарікати, що з бідною оженивсь.* Нп. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею?* О. 1861. XI. Кух. 15. *Оженився з Палажчиною дочкою.* Левиц. Пйо. I. 366. 2) Изъ. *Вийшов з води.* Ев. М. I. 10. *Дощ лле, як з бочки.* Ном. № 574. *Не роби з губи халяви.* Ном. № 6867. *Не дай, Боже, з Івана пана, з кози кожуха, з свині чобіт.* Ном. № 1263. *Вони приймали усякого: де хто з-під пана утече, приймуть.* КС. 1883. XI. 499. *З-межи всіх найкраща.* Св. Л. 205. *Кукуруза з жовтазелена.* Св. Л. 138. 3) Отъ, по. *З щастя не мруть.* Ном. № 1710. *Ото був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1. *Аж страшна стала з плачу.* Г. Барв. 114. *Дякуєм тобі з душі!* Г. Барв. 420. *Я з того не винен, що така причина впала.* КС. 1883. III. 671. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки.* Ном. № 1059. **З лиця.** Липомъ. *І що ж то за хороша з лиця була!* МВ. (О. 1862. III. 35). 4) Надъ. *З Зевеса добре глузувала.* Котл. Ен. II. 23. *Не з Микити кпити.* Ном. № 12659. *З другого ся насміває, а за себе забуває.* Ном. № 12686. *Смішки з попової кішки, а як своя здохне, то й плакатимеш.* Ном. № 12687. *Не смійся, Іванку, з мойого припадку.* Ном. № 12693.

За, *пред.* 1) За. *Пливе човен води повен, а за ним весельце.* Мет. 16. *На в-городі вишня, за в-городом дві.* Мет. 47. *Продав сестрицю за шарель, русу косу за шостак.* Мет. 195. *Виплакала карі очі за чотирі ночі.* Мет. 6. *Ой паничу, паничу, я вас за чуба посмичу.* Ном. № 1162. *За сее Бог не повісить.* Ном. № 114. *Зайхав за Дунай, та й додому не думай.* Ном. № 708. *Тоді салдат за лопату та до гробей* (закопаних). Грин. I. 127. 2) По причинѣ; изъ-за. *Рада б тебе одвідати, да не можу за темними лугами, за широкими степами, за бистрими ріками.* Дума. *За лихими людьми та за ворогами гуляти не вільно.* Нп. *Їхав у Крути сина відвідати, бо на Різдво його за холодом не привозили.* Св. Л. 94. 3)—**чим, ким.** При чемъ, комъ; при помощи, содѣйствіи, работѣ кого. *За дурною головою та й ногам лихо.* Ном. № 6682. *Думала бути за ним пані.* Мет. 237. *За хорошим чоловіком жінка молодіє* Нп. *Без мене ти не зробиш, любий царю, не так то зробиш, може, і за мною.* К. ЦН. 205. *За нею й скотина плодиться, за нею й дробина водиться.* Г. Бар. 371. **Вся роббта за (ким).** Вся работа на (комъ). *Свекруха тільки піч витопе, а то вся робота за мною.* Черн. у. **Жаль за ким, чим.** Жаль кого, чего. *Мені жаль за сином.* Св. Л. 322. **Говорити за ким.** Говорить въ защиту кого. *Говорим на вовка, але за вовком щось треба сказать.* Ном. № 6737. 4) При (о времени), во (время). *Не за нас се стало, не за нас і перестане.* Ном. № 687. *За Хмельницькою Юрася пуста Україна звелася, а за Павла Тетеренка—не поправиться й теперенька.* Ном. № 13440. *Дай же, Боже,—козаки промовляли,—за гетьмана молодого жити як за старою.* АД. II. 124. *За мене, то вже в дворі жили ми спокійненько.* МВ. (О. 1862. III. 34). *За тими ще*

попорав усе в дворі. Харьк.. *За години покосили сіно.* Харьк. *Наш господарь дозорця, вижав жито за сонця.* Грин. III. 671. *Ми старі, та ще помремо: тебе треба за доброго ума оженити.* Г. Барв. 201. 5) Черезъ (о времени); въ теченіе. *За тиждень—Великдень.* Марк. 4. *Мати дочку за рік не пізнала, мати дочку старою назвала.* Нп. *Вже не скоро, мало не за рік, бачу в церкві вдову.* Г. Барв. 377. *За тиждень замість чорних стогів жовтіли високі ожереди соломи.* Мир. Пов. I. 111. 6) О, объ. *За вовка помовка, а вовк у хату.* Ном. № 5769. *Не скажу тобі за корови нічого.* Мет. 264. *За любощі спом'янули.* Лавр. *Я за тебе й забуду.* Лавр. *А козаченьки за віру дбають.* Млр. л. сб. 181. *Коли б там не огляділись іще за мене.* МВ. (О. 1862. III. 43). 7) По. *Дурна дівчина нерозумная за козаченьком плаче.* Лавр. 51. 8) По, вслѣдъ, (о водѣ) по теченію. *Пішло за вітром.* Ном. № 1906. *Та дав мені таку долю, та й та пішла за водою. Іди, доле, за водою, а я піду за тобою дівчиною молодою.* Мет. 57. 9) На. *Що в дівчат ума й за шеляг нема.* Лавр. 121. Иногда переводится безъ предлога родительнымъ падежемъ. *Старий оселедьку, не стоїш за редьку.* Нп. *Такий молодий, що не варт і за старого.* 10) При сравнительной степени: чѣмъ, нежели (или же переводится родительнымъ падежемъ). *Що солодче за мед?* Чуб. *За нас розумніший.* Чуб. *Твоя Наталка краща за всіх.* Мет. 303. *Лети, лети, соколоньку, поперед нас, занеси там вістоньку перше за нас.* Мет. 171. 11) Переводится творительнымъ падежемъ: вмѣсто, какъ, въ качествѣ. *У мене дванадцять літ за джуру пробував.* Мет. 413. *Чужої дитини не май за свою.* Ном. № 1196. *Черешину за крижа уткнули.* Чуб. *Я втомилась, хиба ти йди за мене.* Чуб. *Ляха-бутурлака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового зоставляйте.* АД. I. 215. *Хочу тебе за дружину взяти.* Мир. Л. сб. 220. *Скриня моя за стіл править.* Г. Барв. 435. *Порається всюди за видющу.* Г. Барв. 370. *Одяглась за старчиху.* Грин. II. 177. *Чужая біда за играшку.* Ном. № 2341. *За короля обібрали.* 12) **За ру́ки да́ти гро́ші.** См. **Рука.** 13) **За все гара́зд, до́бре.** Все хорошо. *За все гаразд, пане Саво, тільки одно страшно: виглядають гайдамаки із-за гори часто.* Млр. л. сб. 198.

Заарештува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Арестовать, заарестовать. *Як тобі село покинути, коли в тебе ніякого паперу немає? Да тебе всяка судова погань заарештує.* К. Дів. С. 15.

Забабі́ти, бі́ю, еш, *гл.* Обабиться.

Забабува́ти, бу́ю, еш, гл. 1) Начать акушерствовать. 2) Заработать акушерствомъ.

Заба́бити, блю, биш, *гл.*=**Забабувати.**

Заба́ва, ви, за́бавка, ки, ж. 1) Забава, игрушка; развлеченіе. *Рости, сину, в забаву, козачеству на славу.* Макс. 1849. 97. *Людям дівчину дарю і всі свої забави, беру люльку і тютюн та й іду в гусари.* Чуб. V. 61. *Положу деревинку в колисочку та буду колихати: буде мені забавка.* Рудч. Ск. II. 38. *Зірвала квітку з голови, кинула мені на забавку.* Г. Барв. 352. *Ой наступив, наступив чорний віл на ноги, одкинувши всі забави, хватайся за роги.* Грин. III. 295.

Заба́вити, ся. См. **Забавляти, ся.**

За́бавка. См. **Забава.**

Забавля́ти, ля́ю, еш, с. в. **Заба́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Забавлять, развлекать, развлечь. *Уродються великії віти забавляти маленькії діти.* Мет. 271. 2) Замедлять, замедлить, задерживать, задержать.

Забавля́тися, ля́юся, ешся, с. в. **Заба́витися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Забавляться, забавиться, развлекаться, развлечься. *Прийде нічка осінняя,—ні з ким забавлятись.* Чуб. V. 26. 2) Замедляться, замедлиться, задерживаться, задержаться, замедлить. *Прощай, милий мій синочку, да не забавляйся, за чотирі неділоньки додому вертайся.* Нп. *Пусти, мати, погуляти, я не забавлюся,—тільки хлопців потуманю і назад вернуся.* Чуб. V, 685. *Воно ще не світа, але день не забавиться.* Каменецк. у.

Забавни́й, а́, е́.=**Забарний.** Черн. у.

Забага́ти, га́ю, еш и **забага́тися, га́юся, ешся,** *гл.*=**Забажати, забажатися.** *Бач, чого забагається.* Св. Л. 124.

Забага́ті́ти, тію, еш, *гл.* Разбогатѣть. *Він тим не забагатіє, а ми не завбожієм.* Ном. № 4859. *Ой захотіла баба та й забагатіти, підсипала курочку, щоб вивела діти.* Чуб. V. 1130.

Забагни́ти, ся. См. **Забагнювати, ся.**

Забагну́ти и **заба́гти, гну, неш,** *гл.* Пожелать, захотѣть. *Антосьо забаг: їхати та й їхати.* Св. Л. 174.

Заба́гнювати, нюю, еш, с. в. **забаг-**

ни́ти, гнію́ ни́ш, *гл.* Загрязнять, загрязнить. Аф. 404.

Забагнюватися, нюю́ся, ешся, с. в. **забагни́тися, нію́ся, ни́шся,** *гл.* Загрязняться, загрязниться. Аф. 404.

Забагтися, гнеться, *гл. безл.* Захотѣться. *Забалось дівчині подивитись на свою вроду.* Св. Л. 13. *Забалося води: наче ж і солоного не їв.* Каменец. у. *От забалося тобі не знати чого.* Камен. у.

Забажа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Захотѣть, пожелать. *Забажав неначе перед смертю.* Ном. № 2692. *Заморського зілля забажала.* Мет. 104.

Забажа́тися, жа́ється, *гл. безл.* Захотѣться. *Забажалося в Петрівку мерзлого.* Ном. № 5340. *Якої вам хаточки забажалося смутної та невеселої.* Мил. 183.

Забазі́катися. См. **Забазікуватися.**

Забазікуватися, куюся, ешся, с. в. **забазі́катися, каюся, ешся,** *гл.* Заговариваться, заговориться, заболтаться. *Оце ж як я забазікалась.* Г. Барв. 56.

Забаї́ти, ба́ю, їш, гл. Заворожить. Вх. Лем. 414.

Забайду́же, *нар.*=**Вайдуже.** *А як він випас нам луки, так те забайдуже?* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забайду́житися, житься, *гл. безл.* Потерять желаніе, охоту, охладѣть. *Мав їхати, та щось забайдужилось.* Лубен. у. *Так воно й забайдужилось, а думав зробити.* Черк. у.

Забала́катя, ся. См. **Забалакува́ти, ся.**

Забала́кувати, кую, еш, с. в. **забала́катя, каю, еш,** *гл.* Заговаривать, заговорить. *Зараз підсіла до чоловіка та й ну йому забалакувати.* Мнж. 96. *Забалакує до його так люб'язненько.*

Забала́куватися, куюся, ешся, с. в. **забала́катися, каюся, ешся,** *гл.* 1) Заговариваться, заговориться, долго проговорить. *Якось у полі ми зустрілись та й забалакались.* Шевч. 415. 2) Только несов. в.: заговариваться. бредить. *Далі уже став забалакуватися і дратися на спіну.* Грин. I. 107.

Забала́мкати, каю, еш, *гл.* Зазвонить (о бубенчикахъ, о маленькомъ церковномъ колоколѣ).

Забаламу́тити. См. **Забаламу́чувати.**

Забаламу́чувати, чую, еш, с. в. **забаламу́тити, му́чу, тиш,** *гл.* Дурачить, одурачивать, отуманивать, отуманить, обманывать, обмануть. *Та вже як не забаламучуй, а не забаламутиш його.* Харьк.

Забалува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Запировать. Аф.

Забалува́тися, лу́юся, ешся, *гл.* Запироваться. Аф.

Забаляндра́сити, шу, сиш, *гл.* Начать болтать. *Як защебече, як забаляндрасить, так усім весело.* Кв. I. 158.

Забамкати, каю, еш, *гл.*=**Забалакати.**

Забандю́ритися, рюся, ришся, *гл.*= **Загутатися.** Вх. Уг. 238.

Забандю́ритися, риться, *гл. безл.* Захотѣться, придти фантазіи. *З нею собі зробитися ріднею: не сила з нею поєднать, а забандюрилось старому самому в дурнях побувать.* Шевч. 493.

Забани́ти. См. **Забанювати.**

Забану́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Затосковать. *Ней ю колька візьме, ней ся забануе.* Гол. I. 337.

Забанювати, нюю, еш, сов. в. **забани́ти, нію, ниш,** *гл.* 1) Дурно вымывать, вымыть. Аф. 2) Терять, утерять при мытьѣ. *Понесла плаття на річку та один рушник десь і забанила.* Аф.

Забо́ра, ри, *ж.* 1) Задержка; замедленіе. **Не в забарі.** Вскорѣ. *Не в забарі буде у нас дитина.* Борз. у. 2) Медлительный человѣкъ. Залюбовск.

Забараба́нити, нію, ниш, *гл.* Забарабанить. *Зробіть барабан та забарабаньте, то він вийде.* Рудч. Ск. I. 71.

Забарви́ти. См. **Забарвля́ти.**

Забарвля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **забарви́ти, влю, виш,** *гл.* Окрасить, придать окраску, придать цвѣтъ.

Забаря́тися, ся. См. **Забаря́ти, ся.**

Забарни́й, а́, е́. 1) Медлительный. *Забарнії гості забарилися в хаті.* Мет. 215. 2) Требующій много времени. *Малі миски робити—то забарна робота; великі краще.* Канев. у.

Забарні́сть, ности, *ж.* Замедленіе, остановка. *Забарність, що поки коней погодуєш.* Черп. г.

Забарно, *нар.* Медлительно.

Забаря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **забаря́ти, рю́, риш,** *гл.* Замедлять, замедлить, задерживать, задержать. *То у Івасечка маскавий паноченько, забарив нас ласкавими словами.* Лукаш. 95. *Жидам довжок забарила.* Грин. III. 326.

Забаря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **забаря́тися, рю́ся, ришся.** *гл.* Замедлять, замедлить, замѣшкиваться, замѣшкаться, опаздывать, опоздать, засиживаться. засі-

дѣться. *Пусти, мати, погуляти,—я не забарюся.* Чуб. V. 2. *Поїхав царевич на охоту та там і забарився аж три дні.* Рудч. Ск. I. 97.

Забаскали́тися, чуся, чишся. *гл.* Заупрямиться. *На залицяння молодих забаскаличившись мовчала.* Греб. 321.

Забасува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) О лошади: начать бить ногами, становиться на дыбы. 2) Закабаливать. *Забасували хлопця у чужі руки аж на три годи.* Зміев. у.

Забатува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Связать лошадей рядами.

Забахурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Пуститься въ развратъ. *Ти поїдеш, а жінка забахурує з молодчими.*

Забача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **заба́чити, чу, чиш,** *гл.* Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтить. *Стали бідні невольники на собі кров християнську забачати.* Макс. 1849, 12. *Ой дай, Боже, такую годину, щоб забачити світ хоч на часину.* Мет. 324.

Заба́чення, ня, *с.* Видъ. Встрѣчается только въ фальсифицированной думѣ „Битва чигиринская", напечатанной впервые въ Запор. Стар. Срезневскаго I. 89. *Три хоругви на забаченьє ляхам становили.*

Заба́чити. См. **Забачати.**

Заба́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Увидѣть себя. *Коли на тім злиденнім полі забачуся в щасливій долі?* Грин. III. 632. 2) Увидѣться. *Забачимося в кушніра на жердці.* Ном. № 10247.

Забга́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Загнуть. *Забгавши—загнувши зелізцем один конець дрота, вкладають його у ямку.* Шух. I. 280. 2) Запрятать. *Куди ти забгав сокиру?* Волч. у.

За́бега, ги, *ж.*=**Забіг** 3. НВолын. у.

Забезви́нно и **забезневи́нно,** *нар.* Безъ вины. *Забезвинно душа пропада.* Грин. I. 70.

Забезпе́ка, ки, *ж.* Обезпечиваніе, обезопашиваніе.

Забезпеча́ти, ча́ю, еш, *гл.*=**Забезпечувати.**

Забезпе́чити. См. **Забезпечувати.**

Забезпе́чувати, чую, еш, сов. в. **забезпе́чити, чу, чиш,** *гл.* Обезпечивать, обезпечить, обезопасить. *Тим я путь свій забезпечу серед грішників завзятих.* К. Іов. 14. *Справді земля вже його і він вертається додому забезпечений.* Мир. ХРВ. 179. *Ви тільки городи знали освітою забезпечувати.* К. (О. 1861. I. 312).

Забе́йкати, каю, еш, *гл.* Замочить, заболтать. *Бач як штани забейкав.* Харьк..

Забелькота́ти, чу́, ти́ш и **забелькотіти, чу́, чеш,** *гл.* Заговорить невнятно, скороговоркой. *Як забелькотить по своєму, то й святий не зрозуміє його.*

Забендюгува́ти, гу́ю еш, *гл.* О возѣ съ снопами, сѣномъ: придавить сверху положенной жердью (рублем). *Понакладали вози* (снопами), *забендюгували, ушнурували.* Мир. ХРВ. 229.

Забенкетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Запировать.

Забенкетува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Запироваться. Аф.

Забербе́рити, рю, риш, *гл.* Обмочить.

Забербе́ритися, рюся, ришся, *гл.* Обмочиться.

За́бережень, жня, *м.* Ледъ возлѣ берега. *Річка ще не замерзла, а забережні вже є.* Міусск. окр.

Забере́жжа, жа, *с.* Забережье.

Забесі́дувати, дую, еш, *гл.* Заговорить. Вх. Уг. 238.

Заби́ванка, ки, *ж.* Въ женскомъ полушубкѣ: кантъ по таліи. Вас. 155.

Забива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **заби́ти, б'ю́, б'є́ш,** *гл.* 1) Забивать, забить, вбивать, вбить, вколачивать, вколотить. *Греблі гатили, кілля забивали.* Макс. 1834. 23. 2) Забивать, забить, заколачивать, заколотить. *Забити дірку.* 3) Ушибать, ушибить, зашибить. *Впав та так забив коліно, що й ногою не поворухне.* Харьк. *Не лізь на колодку, бо заб'єш голову.* Макс. 1849. № 26. 4) Убивать, убить. *Ой упала Бондарівна близько перелазу: забив, забив пан Каньовський з рушниці одразу.* Чуб. V. 427. *Я нікого не забив, бо сам душу маю.* Чуб. V. 963. 5) Забивать, забить, запугивать, запугать. *Так забили бідну дитину, що вона вже всього боїться.* Харьк.. 6) О запахѣ: заглушать, заглушить. *Пижмо хоць едно, та усі зілля забиває.* Подол. г.. 7) Объ огнѣ: тушить, затушить. *Чабани забивають огонь свитами.* О. 1862. V. Кух. 31. 8) Только сов. в. О поклонахъ: положить. *Забий десять поклонів.* КС. 1882. X. 57. 9) —**ба́ки.** Заговорить, сбить съ толку. *Не забивай баки!* Мир. Пов. II. 106. *Він йому ні в чому не повірить і баки йому заб'є.* Кв. II. 202. 10) —**в кайда́ни, в коло́дку, в ди́би, в скрепи́цю.** Заковывать, заковать въ кандалы, въ оковы. *Взяли його в неволеньку, забили в кайдани.* Чуб. V. 1018. *Да узяли Харька, да узяли батька, да забили в колоду.* Мир. Л. сб. 191. *Забили їх у диби.* Рудч. Ск. I. 210.

І вдовиченка-ледащицю забили в скрепицю та й повели до прийому. Шевч. 591. 11) —**дорóгу, шлях.** Заносить, занести снѣгомъ. *Гудили дорогу, забиту та занесену снігом* Мир. Пов. І. 118. 12) —**пáмороки.** См. **Памороки.**

Забивáти, ся, вáюся, єшся, сов. в. **забúтися, б'ю́ся, б'є́шся,** *гл.* 1) Забиваться, забиться. *Коли серце молодеє, від ласки заб'ється.* Мир. Л. сб. 101. 2) Ушибаться, ушибиться, удариться. *Ой поламалася колисонька новая, ой забилася дитинонька малая.* Гол. III. 460. *Впав та так забився, що й досі нездужа.* Харьк. 3) Забираться, забраться. *Дике утя... забилось собі між ситняг.* Греб. 402. *Питайте, чого ми до вас забилися?* ХС. VII. 420. *Забилась у чужу сторону. Пустуючи, дурне ягня само забилося до річки.* Гліб. 22.

Забивни́й, á, é. Неукатанный (о дорогѣ). Черк. у.

Забигáч, чá, *м.* Складной карманный ножъ. Шух. І. 291.

Забигáчкий, а, е. Могущій быть сложеннымъ, согнутымъ такъ, что одна часть складывается къ другой.—**ніж.** Складной ножъ. Вх. Зн. 17.

Заби́й-круча, чі, *ж.* Раст. Clematis integrifolia L. ЗЮЗО. І. 118.

Заби́йство, ва, *с.* Убійство.

Заби́йця, ці, *ж.* Убійца.

Забильни́к, кá, *м.* 1) Лишній волъ у чумаковъ. Мнж. 180. 2) Лишній человѣкъ. Мнж. 180.

Заби́рзати, зáю, єш, *гл.*=**Забриндзати.** *Дивись, забирзані, як вівці.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн..

Заби́рзатися, заюся, єшся, *гл.*=**Забриндзатися.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Забиркувáти, кýю, єш, *гл.*=**Закарбувати.**

Заби́ти, ся. См. **Забивати, ся.**

Забитни́й, á, é. О пути, дорогѣ: занесенный снѣгомъ. Черк. у. *Дорога забитна... снігу валява.* О. 1861. V. 71.

Забиття́, тя́, *с.* Убійство.

Забі́г, гу, *м.* 1) Набѣгъ. Драг. 228. 2) Убѣжище, пристанище. **Удáтися в забі́ги до.** Убѣжать, укрыться въ. *Шляхта позосталася, удавшися в забіги до кріпких своїх фортець.* 3) Закатъ снѣжный, скользкая покатость, куда сани съѣзжаютъ. Полт. и Харьк. г. Міус. окр. *І казав, не їдь туди, там великі забіги.* Кобел. у. 4) —**чому́.** Предупрежденіе. 5) мн. Старанія, усилія. *Як уже він не підходив до неї, як не підлащувався, то вона на всі його забіги наче й не дивиться.* Харьк. у.

Забі́га, ги, *об.* Бродяга, пришелецъ. *Та се мабуть якийсь забіга.* Харьк.

Забігáйло, ла, *м.* Льстецъ, заискивающій человѣкъ.

Забігáння, ня, *с.* 1) Забѣганіе. 2) Предупрежденіе.

Забі́гати, гаю, єш, *гл.* Забѣгать, начать бѣгать. *Заворушились, забігали люде.*

Забігáти, гáю, єш, сов. в. **забі́гти, біжу́, жи́ш,** *гл.* 1) Забѣгать, забѣжать. *Туди до Лимана та до Очакова, або ще й близче забігаєш.* Мир. Л. сб. 48. *Забігайте з усіх боків.* ЗОЮР. І. 6. *В село із лісу вовк забіг.* Гліб. 49. 2) Забѣгать, заходить на короткое время. *Та він забігав на одну хвилину.* Полт. г. *Забіжиш до Марусі у робочу хвилину,—от скучиш, так словце яке нашвидку перемовити.* МВ. II. 83. 3) О саняхъ: скатываться, съѣзжать. Харьк. *Цілу дорогу сани забігали.* Полт. г. 4) Предупреждать, предупредить. 5) Набѣгать, набѣжать, нападать, напасть (на кого). *Як на чайках забігали на тих лютих ворогів.* Грин. III. 609. 6) Заставать, застать. *Я не забіг уже запорожців.* (Слова старика при упоминаніи о запорожцахъ). Стрижевск. 7) **Най ті язи́к не забігáє.** Не говори глупостей. Вх. Зн. 17.

Забі́гатися, гаюся, єшся, *гл.* Запыхаться отъ бѣганія. *Забігався, ледве дише.* Харьк.

Забі́глий, а, е. Забѣжавшій. *Забіглі душі* (з України а Дунай). КС. 1883. IV. 770.

Забі́гматися, маюся, єшся, *гл.* Забожиться, употребляя выраженіе: **„Бігме“.** Вх. Зн. 21.

Забі́гти. См. **Забігати.**

Забіди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Нанести ущербъ, обидѣть матеріально. *Я тим не забідив його багато, що взяв у його трохи сього та того.* Екат. у.

Забі́дкатися, каюся, єшся, *гл.* Начать жаловаться на свое положеніе.

Забідні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Обѣднѣть. *Буває, що бідний забагатіє, а багатий забідніє.*

Забіжни́й, á, é. Забіжнé крилó (у нéводі). Нижнее крыло невода. Вас. 187.

Забі́й бóю, *м.* 1) Убой, убіеніе. **Бий його́ до забóю.** Бей его до смерти **Як у забі́й би́ти.** Дѣлать что-либо не переставая, безпрестанно. *Як у забій б'є мороз (день у день).* Ном. № 683. *Жалілися на прокля-*

тущий мороз, що як у забій забив—день у день. Мир. ХРВ. 283. *Перепели хавакали та як у забій били.* Мир. ХРВ. 40. 2)? *Великі забої були на шляху.* Екатер.

Забійниця. ці, ж Снарядъ для убиванія хорька. НВолын. у.

Забійня́, ні́, *ж.* У колесниковъ при гнутьи ободовъ: столбъ возлѣ **пенька́**,—между нимъ и **пенько́м** закладывается комлевая часть обода при его загибаніи вокругъ **пенька́**. Вас. 147.

За́бір, ру, *м.* То, при помощи чего жидкая пища получаетъ бѣлый цвѣтъ: сметана, молоко. *Сметана у борщі... забір.* О. 1862. I. 72.

Забіли́ти, ся. См. **Забілювати, ся**.

Забіліти, лію, ешь, *гл.* Забѣлѣть. *Забіліли сніги.* Чуб. V. 806. *День забілів.* МВ. (О. 1862. I. 100).

За́білка, ки, *ж.*=**За́бір**. Желех.

Забі́лювати, люю, еш, забіли́ти, ля́ю, еш, забіли́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Забѣливать, забѣлить. 2) Подбѣливать, подбѣлить, приправлять, приправить молокомъ или сметаной кушанье.

Забі́люватися, лююся, ешся, забіля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **забіли́тися, лю́ся, ли́шся**, *гл.* 1) Подбѣливаться, подбѣлиться молокомъ, сметаной (о кушаньи). 2)=**Забіліти**.

За́бір, бо́ру, *м.* 1) Заборъ, забираніе. **У забір іти́**. Идти изъ дому на заработки для отработка неуплаченныхъ податей или забранныхъ впередъ денегъ. Вас. 208. *Є такі вбогі, що не спроможуться казенні віддати. Оттож такі йдуть у забор. Голова, бачите, поєднається з яким небудь паном, котрому треба косарів або женців, записує тих, що не заплатили податей та й висилає їх з села на роботу.* О. 1861. XI. 111. 2) Вышивки на концахъ **перемі́тки**. Kolb. I. 38. Шух. I. 132, 160.

Забіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **забра́ти беру́, ре́ш**, *гл.* Забирать, брать, забрать, захватывать, захватить, уносить, унести. *Король війну замишляє, дівки, жінки зоставляє, самих хлопців забірає.* Мог. 147. *Нехай кріваве забірає.* Ном. № 13677. *Забірай турка! бий турка!* ЗОЮР. I. 6. *Він же мене підмовляє і з собою забірає.* Лавр. 70. *Всього світу не забереш.* Ном. № 4851.—**в нево́лю**. Брать въ плѣнъ.—**в москалі́**. Брать въ солдаты. Лавр. 124. *Хлопців в москалі забрали.* Шевч. 662. —**си́лу**. Пріобрѣтать значеніе, вліяніе. *Таку силу забрали запорожці.* Стор. М. Пр. 43. 2) Перегораживать, перегородить стѣною.

Забіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **забра́тися, беру́ся, бере́шся**, *гл.* 1) Забираться, забраться, заходить, зайти, залѣзать, залѣзть. *Зозуля вороженька в хуці забірається.* Млр. л. сб. 54. *Еней на піч забрався спати.* Котл. Ен. I. 21. *Наросказував міх, що і в торбу не забереться.* Ном. № 1345. *Забравсь у чужу солому, та ще й шелестить.* Посл.. 2) Убираться, убраться. *Геть, забірайся звідси!* Харьк. у. 3) Перебираться, перебраться. *Я заберусь у хату, а татко тут житимуть.* Каменец. у. 4) Браться, взяться руками. *Забратися в боки. Заберіться за ручечки.* Мил. 220. 5)—**на тепло́**. Начинать теплѣть (о погодѣ). Вх. Лем. 414.

Забірня́к, ка, *м.* Взявшій авансомъ плату (деньгами или натурой) за будущую работу. Вас. 208.

Забіснува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Забѣсноваться. *Та він деколи як забіснується, то всіх з хати порозганя.* Харьк.

Забісо́ваний, а, е. Упорный, упрямый. *Був з нього козарлюга забісований. Що скаже, те й зробить, удача міцна в чоловіяні.* Г. Барв. 448.

I. **За́біч, бочі**, *ж.* 1) Укромное мѣсто. **У за́біч**. Въ сторону, въ сторонѣ. 2) Укромный заливъ, бухта съ спокойнымъ теченіемъ. Вас. 206.

II. **За́біч**, *нар.* Въ сторону, въ сторонѣ, стороною. *Нашого хутора не зачепила буря, пішла мимо, наш зостався забоч.* Новомоск. у.

Забічи́, біжу́, жи́ш, *гл.*=**Забігти**.

Забія́ка, ки, *м.* Убійца, разбойникъ. *Ти сучий син волоцюга, забіяка, злий катюга, нічого о собі не дбаєш, о розбою помишляєш.* Чуб. V. 233.

Заблага́ти, га́ю, еш, *гл.* Умолить.

Забла́говістити, щу, стиш, гл. Заблаговѣстить.

Забли́мати, маю, еш, *гл.* 1) Замерцать, тускло засвѣтить. 2) Заморгать. *Заблимала очима.*

Заблиска́ти, каю, еш, *гл.* Засверкать. *Серце в них розлютувалося, очі заблискали.* Мог. 133. *Як блискавка заблище—знай, що твоя жона в дороге убрання прибірається.* Рудч. Ск. II. 102.

Заблища́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Заблестѣт , засверкать.

Забліня́ти, ля́ю, еш, *гл.* Объ овцѣ: заблеять. *Вівця забліє.* Шух. I. 89.

Заблу́да, ди, *об.* Заблудившійся.

Заблуди́ти, джу́, диш, *гл.* Заблудиться, сбиться съ пути. *Заблудив, не попаду на свою дорогу.* Рудч. Ск. II. 101.

Заблуди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Заблудиться. *Ой либонь моя дівчинонька та й у лісі заблудилася.* Чуб. V. 24.

Заблу́дний, а, е. Заблудившійся. *Рідний твій батенько... цурається тебе, мого цуценяти заблудного.* Г. Барв. 478.

Заблука́ти, ка́ю, еш, *гл.* 1) Зайти куда нибудь, блуждая. 2) Пуститься въ бродяжничество.

Забльо́вувати, вую, еш, сов. в. **заблюва́ти, люю́, е́ш,** *гл.* 1) Начинать, начать блевать, рвать. Аф. 2) Выпачкивать, выпачкать блевотинами. Аф.

Забльо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **заблюва́тися, блюю́ся, е́шся,** *гл.* Выпачкиваться блевотинами. Аф.

Забобо́ни, нів, *м. мн.* Суевѣрія, различныя суевѣрныя примѣты. Сим. 188. К. ПС. 120.

Забобо́нний, а, е. Суевѣрный. *Блукав би й я в химерах забобонних.* К. ПС. 81.

Забобо́нність, ности, *ж.* Суевѣрность. Желех.

Забовванíти, нíю, еш, *гл.* Завиднѣться вдали. *Де-де забованіли і люде.* Мир. ХРВ. 141.

Забо́вкати, каю, еш, *гл.* Начать звонить.

Забо́втанка, ки, *ж.* Имѣющая замоченное, забрызганное платье, замараха.

Забо́втати, таю, еш, *гл.* Замочить, запачкать мокрой грязью.

Забо́втатися, таюся, ешся, *гл.* Замочиться, запачкаться жидкой грязью.

Забовтю́ха, хи,=**Забовтанка.**

Забогара́дити, джу, диш, *гл.* Помочь (ради Бога). *Підіть хиба до Грицька Скакуна; той коли й не забогарадить, то хоч доброю радою порадить.* Грин. II. 208.

Забожи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Забожиться. *Хоч як козак забожиться,—не йми, дівко, віри.* Мет. 53.

Забо́їстий, а, е. Снѣжный (о зимѣ), занесенный снѣгомъ (о дорогѣ). *Зіма була тоді забоїста—понаміталo скрізь.* Екатерин. у.

Забо́їсто, *нар.* Много снѣгу, сугробовъ. *Забоїсто було тоді* (на шляху) *дуже, великі забої були.* Екатер. у.

Забо́йний, а, е.=**Забо́їстий.** *Забойна зіма.* Лебед. у.

Забо́йство, ва, *с.* Убійство. *За ним злий діявол ходить, на гріх, на блуд, на забойство призводить.* КС. 1894. IX. 442.

Заболі́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Заболѣть. *Заболіла голова, сама не знаю чого.* Чуб. 123.

Заболоти́тися, чу́ся, ти́шся, *гл.* Забрызгаться грязью, испачкаться въ грязи. Желех.

Заболо́тний, а, е. Находящійся, живущій за болотомъ. Желех.

Забондарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* 1) Начать бочарничать. *Мій кум попереду колеса робив, а тепер забондарював.* Аф. 2) Заработать бочарствомъ. *Забондарював копу, та й є гроші на святки.* Аф. 3) Затерять, не возвратить при бондарской работѣ. *Се такий бондарь, що як оддаси що, то він і забондарює.* Аф.

Забондарюва́тися, рю́юся, ешся, *гл.* О бочарѣ: заработаться. Аф.

Забо́ра, ри, *ж.* 1) На днѣпровскихъ порогахъ: рядъ, гряда камней, прорѣзывающихъ русло поперегъ теченія. Драг. 229. *Карпо знав добре всі пороги, всі забори, знав кожний камінь.* Левиц. ПЙО. I. 138. 2) У рыболововъ: камышевая стѣнка, перерѣзывающая рѣку (употребляется при ловлѣ рыбы **котце́м**). Браун. 16.

Забо́рка, ки, *ж.* **Під забо́рку** (пошитий). О шубѣ: съ нѣсколькими складками сзади у таліи. КС. 1893. XII. 447.

Забормота́ти, чу́, чешь, *гл.* Забормотать. *Часом усміхнеться, то насупиться, то забормоче.* Кв. I. 108.

Заборозе́нник, заборо́зник, ка, *м.* Часть плуга: каждый изъ клиньевъ, вбиваемыхъ около чересла: забивая ихъ то съ той, то съ другой стороны **чересла́**, можно поднимать и опускать его или подвигать въ стороны. Чуб. VII. 398.

Заборо́ло, ла, *с.* Забрало.

Заборо́на, ни, *ж.* 1) Защита. 2) Запрещеніе:

Заборони́ти, ся. См. **Заборона́ти, ся.**

Заборона́ти, ня́ю, еш, сов. в. **заборони́ти, ню́, ниш,** *гл.* 1) Защищать, защитить. *Я працював один за трьох і заборонив від нужди матір с сестрою.* Стор. М. Пр. 34. *Господи Боже!... заступи мене, заборони мене від усякого злого.* Шух. I. 38. 2) Запрещать, запретить. *Ми бачили, що во ім'я Твоє виганяв біси, і заборонили йому.* Єв. Л. IX. 49.

Заборона́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **заборони́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* 1) Защищаться, защититься. *Вкривали отаманів курінь і свої халабудки, щоб заборони-*

тися від дощу. Стор. М. Пр. 129. 2) Быть запрещаему, быть запрещенну.

Забороˊтати, таю, еш, *гл.* Затормошить, ебить съ толку. *Ви мене заборотаєте, як будете хапати та з одного, а та з другого боку. Вас багато, а я один.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забороˊтатися, таюся, ешся, *гл.* Запутаться (въ прямомъ или переносномъ смыслѣ). *Він заборотався, та вже не знає що й робить.* Волч. у.

Заборошниˊти, ся. См. **Заборошнювати, ся.**

Заборˊошнювати, нюю, еш, сов. в. **заборошниˊти, нюˊ, чиˊш,** *гл.* Запачкивать, запачкать мукою. Константиногр. у.

Заборˊошнюватися, нююся, ешся, сов. в. **заборошниˊтися, нюˊся, чиˊшся,** *гл.* Запачкиваться, запачкаться мукою. Борз. у.

Забˊорсати, ся. См. **Заборсувати, ся.**

Забˊорсувати, сую, еш, сов. в. **забˊорсати, саю, еш,** *гл.* Завязывать, завязать, перепутывая (веревку) напр. *волоками од постолів заборсують на ногах капці.* Гол. Од. 67. *Коси заборсані в мичку, немов жінка збиралася сховати їх під очіпок та зав'язала на тім'ї, а вони й розчепались.* Мир. ХРВ. 180. Вообще перепутывать, перепутать (нити). *Глянь, як заборсала нитки, як їх тепер розплутувати?* Харьк. г.

Забˊорсуватися, суюся, ешся, сов. в. **забˊорсатися, саюся, ешся,** *гл.* 1) Перепутываться, перепутаться. 2) Только сов. в. Заметаться, начать бросаться изъ стороны въ сторону. Аф. 3) Только сов. в.? Устать отъ суеты, отъ хлопотливой работы. *За день такечки заборсається чоловік.* Полт. г. Г. Слов. Д. Эварн. 4) **Забˊорсатися з виˊплатою.** Не уплатить, остаться должникомъ. Желех.

Заборяˊнин, на, *м.* Работникъ, идущій по принужденію на работу для уплаты податей. См. **Забір.** *Пішли заборяне купою на степи.* О. 1861. XI. 111.

Заборяˊнство, ва, *с.* Хожденіе на заработки по принужденію, съ цѣлью добыть денегъ для уплаты податей. См. **Забір.** О. 1861. XI. 111.

Забостиˊ, бодуˊ, деˊш, *гл.* Заколоть. Вх. Уг. 238.

Заˊбоцень, цня, *м.* Сотъ, кусокъ сотоваго меда. *„Давай, діду, меду!"... Пішов, одрізав йому заболень такого вже гарного, гречаного.* ЗОЮР. I. 134.

Забочиˊтися, чуˊся, чишся, *гл.* Косо смотрѣть (непривѣтливо, угрюмо), коситься на кого. Угор.

Забраˊння, ня, *с.* Взятіе, захватъ.

Забраˊти, ся. См. **Забірати, ся.**

Забрезˊкнути, кну, неш, *гл.* 1) Обрюзгнуть. Сим. 36. 2) Сдѣлаться водянистымъ; покрыться слизью (о квашеньѣ и пр.). *Буряк який, та й той у моху забрезкне. Отто і діжка забрежла.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забреніˊти, ніюˊ, ніˊш, *гл.* 1) Зажужжать. *У полі пчілка забреніла.* Чуб. V. 387. 2) Загремѣть, зазвенѣть, зазвучать. *Зашуміли луги, забреніли ріки.* Грин. III. 681. *Одні дзері зашуміли, другі забреніли.* Чуб. V. 1085. 3) Красоваться, заблистать, засіять. *Квітки забреніли на полі. Гареми мусульманські забреніли дівчатами вроднвими й жінками.* К. МБ. XI. 152.

Забреˊнькати, каю, еш, *гл.* Зазвенѣть, забренчать. *Стала брать ту скрипочку та якось і забренькав струнами.* Рудч. Ск. I. 154.

Забреˊнькнути, кну, неш, *гл.*=**Вренькнути.** *Ще раз забренькли струни всі.* Млак. 73.

Забрестиˊ, редуˊ, деˊш, *гл.* 1) Забресть, зайти. *Ой ти брів, чорнобрів, чом до мене не забрів?* Чуб. V. 1126 — **в гоˊлову.** Взбрести на умъ. *Робе, що в голову йому забреде.* Харьк.. 2) Зайти въ водѣ (напр. во время ловли рыбы неводомъ). Аф.

Забрехаˊти, шуˊ, шеш, *гл.* Залаять (о собакахъ). *От же собака забрехала.* Кв. 259. *Собаки забрехали. Всі в хаті кинулись до вікон.* Левиц. Пов. 203.

Забрехаˊтися, шуˊся, шешся, *гл.* Завраться, залгаться. *Та він деколи як забреше, то й сам не зна, що мелє.* Харьк.

Забриˊзкати, ся. См. **Забризкувати, ся.**

Забриˊзкувати, кую, еш, сов. в. **забриˊзкати, каю, еш,** *гл. Забризкав кров'ю.... матір.* Стор. М. Пр. 139. 2) Запрыскивать, запрыснуть, закроплять, закропить. *У малих дітей* (очі, як болять) *мати забризкує покормом.* Грин. II. 318. 3) Начинать, начать брызгать. *Здається, і хмар нема, а дощик забризкав.* Аф.

Забриˊзкуватися, куюся, ешся, сов. в. **забриˊзкатися, каюся, ешся,** *гл.* Забрызгиваться, забрызгаться. *Забризкався, захлюстався.* Кв. I. 138.

Забриˊндзати, дзаю, еш, *гл.*=**Забрьохати.** *Іч, як забриндзала спідницю.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забри́ндза́тися, **дзаюся**, **ешся** *гл.*= **Забрьохатися**. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забринжа́ти, **жу́**, **жи́ш**, *гл.* Зажужжать. *Кулька забринжала.* Федьк.

Забри́нькати, **каю**, **еш**, *гл.* Забреньчать. Вх. Уг. 238.

Забри́ти, **ри́ю**, **еш**, *гл.* Забрить, взять въ солдаты.—**лоб**. Взять въ солдаты. *Ще два дні до заручин, як йому лоб забрили.* Чуб. V. 243.

Забри́шкати(ся), **каю(ся)**, **еш(ся)**, *гл.* Заважничать, зачваниться; закапризничать.

Забрі́д, **ро́ду**, *м.* 1) Уходъ изъ дому на заработки; бродяжничество. *Це б то ми покинемо село та пустимось въ забрід.* О. 1862. V. 106. У Макаровскаго **в забрі́д пусти́тися** имѣетъ переносный смыслъ. *Там з роду жевріє любов, і як порою запалає, то з толку хоч кого збиває, і мозок напутить і кров. Се і Знеможенко дознав: еть як мудривсь, стерігся, штився, а все таки в забрід пустився, на муки сам себе оддав.* Мкр. Г. 17. 2) Рыбный заводъ.

Забро́да, **ди**, *об.* 1)=**Задріпа**. 2) Бродяга. *Та він у нас заброда: усе десь блука—чи на роботі де, чи й так,—хто його зна й де він.* Александров. у.

Заброди́ти, **джу**, **диш**, *гл.* Замочить въ водѣ, запачкать въ грязи.

Заброди́тися, **джу́ся**, **дишся**, *гл.* Замочиться въ водѣ, запачкаться, ходя по грязи. Ном. № 7252. *А дівчина з лісу иде та й заросилась, та й забродилась.* Мил. 110.

Забро́дчик, **ка**, *м.* Работникъ, занимающійся рыбной ловлей сѣтями на заводахъ. Черном..

За́брость, **сти**, *ж.* На плодовыхъ деревьяхъ: почки цвѣтовыя. *На яблуні багато забрості, багато яблук буде.* Рк. Левиц.

Забруди́ти, **джу**, **диш**, *гл.* Запачкать.

Забруди́тися, **джу́ся**, **дишся**, гл. Запачкаться. *Заросився, забрудився.* Гол. I. 180.

Забрудни́ти, **ню́**, **ни́ш**, *гл.*=**Забрудити**.

Забру́катися, **каюся**, **ешся**, *гл.* Запачкаться въ грязь. *Забрукається свита як довга.* НВолын. у.

Забрьо́ха, **хи**, *об.* Забрызганный грязью. См. **Задріпа**. *Так і швендя куди попало бісів забрьоха.* Харьк..

Забрьо́хати, **ся**. См. **Забрьохувати**, **ся**.

Забрьо́хувати, **хую**, **еш**, сов. в. **забрьо́хати**, **хаю**, **еш**, *гл.* Замачивать, замочить, забрызгивать, забрызгать грязью (платье).

Забрьо́хуватися, **хуюся**, **ешся**, сов. в. **забрьо́хатися**, **хаюся**, **ешся**, *гл.* Загрязняться, загрязниться мокрой грязью, замачивать, замочить себѣ края платья.

Забрюхна́тіти, **тію**, **еш**, *гл.* Забеременѣть. *Забрюхнатіла дівчина, мені молодцю біда.* Грин. III. 683.

Забря́зкати, **каю**, **еш**, *гл.* Зазвенѣть, забряцать, забрякать. *Пан грішми забрязкав.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). *Хай чарка забрязка, хай весело буде.* Греб. 392. *Стукни в браму копитами, та й забрязкай поводами.* АД. I. 271.

Забрязкоті́ти, **кочу́**, **ти́ш**, *гл.*=**Забрязкати**. Аф.

Забрязча́ти, **зчу́**, **зчи́ш**, *гл.*=**Забрязкати**. *Криві шаблі забрязчали.* Мет. 436. *Угору руки підіймали, кайданами забрязчали.* Макс. 1849. 11.

Забу́бнити, **бню**, **ниш**, *гл.* Ударить въ литавры. *Ой заграно мені і забубнено, бояри побужено.* Нп.

Забубо́ни, **нів**, *м. мн.*=**Забобони**. *Не дуже люблю сільське понеділкування і всякі сільські забубони.* Левиц. Пов. 170. *Бабські забубони.* Ном. № 253.

Забубоні́ти, **ню́**, **ни́ш**, *гл.* Невнятно заговорить, глухимъ голосомъ заговорить. *Забубонів, як старий дяк.* Ном. № 12892.

Забува́ння, **ня**, *с.* Забываніе, забвеніе. Левиц. Пов. 303.

Забува́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **забу́ти**, **бу́ду**, **деш**, *гл.* Забывать, забыть. *Таку собі, моя мила, натуроньку маю, що як сяду близько тебе, то все забуваю.* Мет. 64. *Тоді я тебе забуду, як очі заплющу.* Мет. 62. *Забув віл, коли телям був.* Ном. № 1044. *Пішла кудись: сіней забула замкнуть.* Рудч. Ск. I. 20. *Забувим латини.* Чуб. III. 353. **Забу́ти на що́, на ко́го.** Забывать о чемъ, о комъ. *Що б то й було, як би всі багатіли! то б і на Бога забули!* Ном. № 1448.

Забува́тися, **ва́юся**, **ешся**, сов. в. **забу́тися**, **дуся**, **дешся**. *гл.* 1)=**Забувати**. *Прощай же! швидко убірайся, обіцянки не забувайся.* Котл. Ен. IV. 11. *З ким любилась, розлюбилась, мушу забуваться.* Чуб. V. 156. *Ой за яром брала дівка льон, та забулась пов'язати.* Мет. 60. *Забувсь, відкіля й двері відчиняються.* Ном. № 5811. *Забувся на його.* 2) Забываться, забыться, приходить, придти въ забвеніе. *Минулося—забулося.* Посл. *Забудеться горе.* Шевч. 67.

Забуди́нок, нку, *м.*=**Забудування.** *Вийдеш на пусте місце, де ні однісінької хати; а там ізнов починаються забудинки і оті на другий штиль: де двірок стоїть, де просто як сільська хата.* Св. Л. 24.

Забуді́вля, ля, *с.* Строеніе, постройка. *Дзвіниця коло тієї ж церкви ще дивнійша: стоїть підмурок... на підмурку по краях... стовпи... на тих стовпах мурований піддашок, як червоний поясок; на піддашку забудівля з дірками замість вікон. Тут дзвони висять... Стоїть собі дзвіниченька, і хрест на ній наче пишається, наче йому величнійше стояти на такім пишнім забудівлі.* Св. Л. 26.

Забудо́вувати, вую, еш, сов. в. **забудува́ти, ду́ю, еш,** *гл.* Застраивать, застроить. *Инде замість улиці майдан і ніхто його не забудовує і нічого на йому нема.* К. ЧР. 63.

Забудо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **забудува́тися, ду́юся, ешся,** *гл.* Застраиваться, застроиться. *Великий був майдан, та вже забудувався багато.* Черниг. г.

Забудува́ння, ня, *с.* Строеніе, постройка. *Якісь невидані місця, якесь пишне забудування.* Левиц. I. 213.

Забудува́ти, ся. См. **Забудовувати, ся.**

Забу́дька, ки, *ж.*=**Забудьок** 2. *Озьми хліб, забудьку, той, що як виймаєш із печі та забудеш винять.* Драг. 32.

Забу́дько, ка, *м.* Забывчивый человѣкъ. *Який же з тебе забудько, хлопче.* Подольск. г.

Забу́дькуватий, а, е. Забывчивый. Могил. г.

Забу́дьок, дька, *м.* 1) Забытый предметъ. Черк. у. 2) Забытый въ печи хлѣбъ. *Як забудька хто зїсть, то все буде забувати.* Подол. г. 3) Раст. чернобыль. Arthemisia vulgaris L. **Наївся забудьків.** Сталъ забывчивъ. Ном. № 13742.

Забужа́віти, вію, еш, *гл.* Загрязниться. *Ото вікна забужавіли—нічого не видно.*

Забужува́ти, жу́ю, еш, *гл.* Опалить перья и пухъ (у птицъ). *Я вже курча забужувала.* Лебед. у.

Забуза́нити, ню, нить, *гл.* Заговорить, понести (чепуху)? *Вона йому нісенітницю як забузанила, то він і рукою махнув.*

Забузува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Забить, заполнить, засыпать, залѣпить сыпучимъ тѣломъ, грязью. *Борода йому забузована снігом.* Греб. 404. *Банька скляна, та забузована, та й не видко, що у їй.* Кан. у.

Забу́лькати. каю, еш, *гл.* О жидкости: забульчать, забулькать, забултыхать.

Забулькота́ти, чу́, чеш, и **забулькоті́ти, чу́, ти́ш.** *гл.* Сильно забульчать. *Шубовсть у воду! тільки забулькотіло.* Харьк. *Чоп як відтягнувся, вода й забулькотіла у човен.* Стор. I. 82.

Забундю́читися, чуся, чишся, *гл.* Заважничать.

Забунтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Взбунтоваться. *На Господа вони забунтували.* К. Пс. 3.

Забу́ритися, рюся, ришся, *гл.* Обмочиться.

Заборкота́ти, чу́, чеш и **заборкоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* Заворковать.

Заборку́кати, каю, еш, *гл.*=**Заборкотати.** *Озвись, голубко, заборкукай стиха.* К. Дз. 191.

Забу́рний, а, е. Буянъ. *Він як п'яний,—страх який забурний.* Міус. окр.

Забу́ртати, таю, еш, *гл* Зарыть. Вх. Уч. 238.

Забу́ртатися, таюся, ешся, *гл.* Зарыться. Вх. Уг. 238.

Забурти́ти, рчу́, ти́ш, *гл.* 1) Забить, засыпать, залѣпить. *Вікна забуртило* (снігомъ),—*нічого не видко.* Мнж. 130. 2) Воткнуть, вонзить. *У серце ніж забуртила.* АД. I. 304.

Забурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Забурлить. Харьк.

Забуру́нний, а, е.=**Забурний.** *Я як п'яний, то забурунний.* Міус. окр.

Забурха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Забушевать (о водѣ, вѣтрѣ).

Забурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Заворчать, заурчать. *Уже старий забурчав—сердиться.* 2) Зашумѣть, зажурчать. *По хвилі весельця гули. Пливуть—аж вітри забурчали.* Котл. Ен. IV. 8. *В рівчаку струмочок забурчав.* МВ. (О. 1862. I. 71).

Забу́ти, ся. См. **Забувати, ся.**

Забутіти, чу́, ти́ш, *гл.* Загудѣть. *Загудів, забутів сивий голубонько по зеленій ліщині.* Гол. I. 131.

Забу́тко́вий, а, е. Вызывающій забвеніе. *Треба тобі дать забуткової.* Ном. № 5820.

Забу́тний, а́, е́ и **Забу́тній, я, е.** 1) Забывчивый. *Забутний чоловік.* Черк. у. *Ніяк от не згадаю, як його прозивати; я такий забутний став—так зараз і забуду.* Верхнеднѣпр. у. 2) Вызывающій забвеніе. *Чи мені дано такого зілля забутною, чи що?* Г. Барв. 351.

Забу́ток, тку, *м.* 1) Остатокъ, памятникъ. *Забуток старовини.* О. 1862. X. 1. 2) Забвеніе. Павлогр. у.

Забуття́, тя́, *с.* 1) Забвеніе. *Продаємо чортяці тіло й душу за нещасливу забуття хвилину.* К. ЦН. 217. 2) Забытье. *Усе кругом спало, мов зачароване, в тихім забутті теплої ночі.* Мир. ХРВ. 19.

Забухи́кати, каю, еш, *гл.* Закашлять глухо и сильно.

Забуча́віти, вію, еш, *гл.* Затвердѣть (о почвѣ).

Забуя́ти, я́ю, еш, *гл.* Роскошно разростись, вырости; во множествѣ появиться. *Як поле в них буяє бодяками, так забуяли серед Царяграда невольницькі базарі козаками.* К. МБ. XI. 52. *Густо забуяв наш нарід на руїні.* К. Дз. 16.

Зава́бити, люю, еш. См. **Заваблювати.**

Зава́блювати, люю, еш, сов. в. **зава́бити, блю, биш,** *гл.* Приманывать, приманить.

Зава́га, ги, *ж.* Отягощеніе; помѣха. *Ось підписуйте лишень!—каже писарь старшині.—Зібралось ціх бамаг скільки! Хоч би швидче здихаться цієї заваги,—їх стільки не бувало.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Завагітні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Забеременѣть. *От вона вже як завагітніла, що от-от родини будуть...* Рудч. Ск. II. 90.

Завагоні́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Завагітніти.** *А та чи зляглась, чи не зляглась з ужакою, вже й завагоніла.* ЗОЮР. II. 33. *От як його жінка завагоніла, так теща і каже йому: привези ж її до мене рожать.* ЗОЮР. II. 38.

Заваготі́ти, ті́ю, еш, *гл.*=**Завагітніти.** Мнж. 37, 25.

Зава́да, ди, *ж.* Препятствіе, помѣха, затрудненіе. *То завада є йому, що воно не зійшло.* Камен. у. **Бу́ти на зава́ді.** Служить помѣхою, мѣшать. *Йому й муха на заваді.* Ном. № 2890. *Поганому животові й пироги на заваді.* Посл. **Ста́ти на зава́ді.** Помѣшать.

Заваджа́ти, джа́ю, еш, *гл.*=**I Заважати.**

Зава́дити. См. **I Заважати.**

I. Заважа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **Зава́дити, джу, диш,** *гл.* 1) Препятствовать, мѣшать, помѣшать, быть помѣхой. *Сей хміль мені не буде заважати, а буде моєму серцю смілости додавати.* Макс. 1849, 85. *Ет, геть звідце, не заважай, нема часу з тобою ту балакати!* Камен. у. 2) Подѣйствовать дурно (на желудокъ). *Поганому животові і пироги завадять.* Ном. № 7159. **Зава́дило.** Затошнило. *Мені з самого ранку завадило.* Аф. 406.

II. Заважа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Заважу́вати.** *А в кишені три шеляги, та й ті заважають.* Грин. III. 652. *Бачця, нічого не заважають слова, а Леся, да й сама Череваниха, насилу змогли дивитись без сліз на ту нещасливу невісту.* К. ЧР. 221.

Зава́жити. См. **Заважувати.**

Зава́жни́й, а́, е́. Вѣскій, тяжелый, тяжеловѣсный. Левч. 165. *Продажне—заважне.* Ном. № 10523.

Заважні́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Завагітніти.** *Жінка в його давно вже заважніла.* Рудч. Ск. II. 114.

Зава́жувати, жую, еш, сов. в. **зава́жити, жу, жиш.** 1) Вѣсить, имѣть вѣсъ. *Скільки пудів вона заважить?* Ком. II. 72. 2) Имѣть значеніе, быть важнымъ. *Тут початок діла більше заважить, аніж великі гроші.* К. (О. 1862. III. 23). *А що? Багато твій заважив розум?* К. ЦН. 296.

Зава́жуватий, а, е. Неповоротливый. Мнж. 180.

Зава́ла, ли, *ж.* 1) Завалъ, набросанная масса чего, загроможденіе. *У хаті така завала, що нема де сісти.* НВол. у. 2) Заносы снѣжные. *Зава́ла снігу велика.* НВол. у. *Лелет і зимі як кричит—то на завалу.* Вх. Лем. 414. 3) Грозовая туча; буря. *Від запад-сонця прийшла завала.* Вх. Зн. 18.

Зава́лий, а, е. Неповоротливый, увалень. Мнж. 180.

Зава́листий, а, е. Многоснѣжный (о зимѣ). *Завалиста зіма.* НВол. у.

Зава́листо, *нар.* Большіе сугробы снѣга, глубокій снѣгъ. *Як у долині, то завалисто, а полем ні.* НВол. у. *Снігу не дуже завалисто.* Черк. у.

Завали́ти. См. **Завалювати.**

Завалува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Сильно залаять (о многихъ собакахъ). *Загавкають собаки, завалують на вовка.*

Зава́льковий, а, е.=**Завалистий.**

Завалькува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Замазать глиной стѣну.

Зава́лькуватий, а, е. Лѣнивый? неповоротливый? *Потім як роздивилась ближче, дак і завалькуватий, і лемехуватий* (дід). Г. Барв. 498.

Завальни́й, а́, е́.=**Завалистий.** *Завальна зіма.* НВол. у.

Зава́лювання, ня, *с.* Обваливаніе.

Зава́лювати, **люю**, **еш**, сов. в. **завали́ти**, **лю́**, **лиш**, *гл.* 1) Заваливать, завалить. *Сніг завалить по степу усі шляхи, ні вийти, ні виїхати.* Греб. 404. 2) Обрушивать, обрушить. *Прийшла додому, піч завалила.* Нп. 3) Переносно — закатывать, закатить. *Він як завалив!* Онъ какъ закатилъ (о ѣздѣ). *Йому як завалили, то мабуть сот кілька.* **Завали́в пи́ти**. Запилъ.

Зава́люватися, **лююся**, **ешся**, сов. в. **завали́тися**, **лю́ся**, **лишся**, *гл.* 1) Обваливаться, обвалиться, обрушиваться, обрушиться, заваливаться, завалиться. *Була завалилася стеля, трохи людей не побила.* 2) Заваливаться, завалиться, забираться, забраться. *Було завалиться на піч.*

Заваля́ти, **ля́ю**, **еш**, *гл.* 1) Завалять. 2) Запачкать.

Заваля́тися, **ля́юся**, **ешся**, *гл.* 1) Заваляться. *Десь завалялось у коморі.* 2) Запачкаться.

Заваля́щий, **а**, **е**. Завалявшійся, плохой, мало пригодный.

Зава́р, **ру**, *м.*=**Заварювання** 2. Кв. II. 289.

Завари́ти. См. **Заварювати**.

За́варка, **ки**, *ж.* Кушанье, сваренное изъ молочной сыворотки и сыра или **вурди́**. Вх. Зн. 18.

Заварува́ти, **ру́ю**, **еш**, *гл.* Обезпечить, упрочить; сохранить. *Заваруй нас, Христе пане!* Гол. II. 95.

Зава́рювання, **ня**, *с.* 1) Завариваніе. 2) Лѣченіе сухими банками при боляхъ живота.

Зава́рювати, **рюю**, **еш**, сов. в. **завари́ти**, **рю́**, **риш**, *гл.* 1) Заваривать, заварить. *Варвара заварить, а Сава засолить.* Ном № 507. 2) Печь, запечь (о боли). *Що це, сестро, да й за пиво, коло серця заварило.* Чуб. V. 432. 3) —**со́няшниці**. Ставить, поставить сухія банки при боляхъ живота. *Вона й язичок підняти, і соняшниці заварити, ось така то вона.* Кв. Драм. 57).

Зава́тра, **ри**, *ж.* У гуцульскихъ пастуховъ въ **полони́нах**: родъ шалаша среди **за́городи**, въ которой ночуютъ животныя: съ покатой крышей изъ луба и открытыми боками, чтобы спящій тамъ пастухъ могъ всегда видѣть животныхъ. Шух. I. 185, 188.

Завбі́льшки, *нар.* Величиною. *Камінь такий завбільшки, як де є хата велика.* Рудч. Ск. I. 105. *Так мабудь з теля завбільшки буде.* Харьк.

Завбо́жіти, **жію**, **еш**, *гл.* Обѣднѣть. Лебед. у. Камен. у. *Він тим не забагатіє, а ми не завбожієм.* Камен. у.

Завважа́ти, **жа́ю**, **еш**, сов. в. **завва́жити**, **жу**, **жиш**, *гл.* Замѣчать, замѣтить, подмѣчать, подмѣтить, усмотрѣть, соображать, сообразить. *І пішов собі, наче він не завважив і не чув слова її благащого.* МВ. II. 117. *Я вже завважив мирового, який він.* НВол. у. *Їдь-но, а там далі завважимо, куди нам повертати.* НВол. у. *Уже й сих слів Христових досить, щоб завважити, як противні слова п. Аскоченскаго науці християнській.* Костом. (О. 1862. VI. 10). 2) Дѣлать, сдѣлать замѣчаніе кому.

Заввиш, **завви́шки**, *нар.* Вышиною. *Кров із ями свистала вгору заввишки з чоловіка.* ЗОЮР. I. 302. *Де хата стояла,— кропива та бур'ян заввишки з мене поросло.* Г. Барв. 176. Ум. **Завви́шечки**.

Завво́лити, **лю**, **лиш**, *гл.* Пожелать, захотѣть. *Як завволите, сестро Меланіє,— одказала Катря.* МВ. II. 199.

Завга́рити, **рю**, **риш**, *гл.* —**кому́**. Затруднить кого; задержать кого. *Ще й не вечір, а вже шпарування тілько побілити... О, це їй не завгарить! Поти сонце сяде, вона і побіле.* Мир. Пов. II. 80.

Завге́ть, *нар.* Исключая, кромѣ: Хар.

Завгли́б и **Завгли́бки**, *нар.*=**Завглибшки**. *Кінь як стрибне,—так усіма чотирма ногами по копцю й вибив, у коліно завглибки.* Драг. 253.

Завгли́бшки, *нар.* Глубиною. *В цій кручі завглибшки буде сажнів півтора.* Черк. у.

Завго́дно, *нар.* Угодно. *Ізвертається і чоловікомъ, і свинею; і кішкою, і чим завгодно.* Рудч. Ск. II. 176.

Завгодя́, *нар.* Заблаговременно, заранѣе. *Треба завгодя лагодитись з своїм добром у город на ярмарок.* О. 1861. IX. 176. *Збіралися завгодя, завгодя скуповувались, пекли, варили.* Мир. Пов. II. 56.

Завгоро́дній, **я**, **е**, Находящійся за огородомъ. Аф.

Завго́рити. См. **Завгорювати**.

Завго́рювати, **рюю**, **еш**, сов. в. **Завго́рити**, **рю**, **риш**, *гл.* 1) Причинять, причинить горе, непріятность. *Та хоч бий себе, хоч ріж,—сим нікому не завгориш.* Харьк. 2) Переносн. запрещать, запретить. *Нехай брешуть: людім не завгориш.* Харьк.

Завгру́бшки, *нар.* Толщиною. *Намисто було завгрубшки як моє.* Харьк.

Завда́ванка, **ки**, *ж.* Согрѣтое молоко съ примѣсью сметаны. Каменец. у.

Завдава́ти, **даю́**, **ешь**, сов. в. **завда́ти**, **да́м**, **даси́**, *гл.* 1) Давать, дать. *Як Бог дасть, то й тут завдасть.* Ном. № 13. 2) Задавать, задать (урокъ). О. 1862. I. 54. 3) Отдавать, отдать, закабаливать, закабалить. *Мій батенько мене прокляв і зміяці завдав аж на три годи на послуги.* Рудч. Ск. II. 106. *З дочкою вік спати, завдав сина у лакеї.* Шевч. 349. *Ждала мати, ждала мати* (дочки), *та вже й зажурилася. Доню моя, доню, доню-одиниче, та й безталаннице! чи тебе завдано, а чи запродане?* Чуб. V. 744. 4) Засылать, заслать, ссылать, сослать, упрятывать, упрятать. *А на дворі коня взято, за Дунай завдато.* Мет. 213. *На вічну каторгу завдав.* Макс. 1849, 91. *Семена Палія на Сібір завдав.* Макс. 1849, 88. *Далеко десь були вони завдані.* МВ. II. 34. 5) Причинять, причинить кому что-либо, какой-нибудь вредъ, сдѣлать что-либо непріятное,—въ слѣдующихъ выраженіяхъ:—**жа́лю**. Причинять скорбь, печаль, горе. *Тепер мене покидаєш, серцю жалю завдаєш.* Мет. 15. *Як я тебе в військо дам, собі жалю завдам.* Макс. 1849, № 22.—**жа́ху**, **страх**, **стра́ху**. Наводить страхъ, устрашать. *Щоб більше жаху їй завдать, і щоб усяк боявся так робити,—у річці вражу щуку утопити.* Гліб. *А буде нашу тисячу гнати й рубати, буде нам, великим панам, великий страх завдавати.* Макс. 1849, 89.—**му́ки**. Причинять страданія. *Не завдавай мені молодому смертельної муки.* Мет. 210.—**парна́**, **прочуха́на**, **прочуха́нки**, **хло́сту**, **чо́су** Задать трепку, отколотить. Ном. № 3860—3862. *Завдавши часу татарві, січовики одпровадили заїн проти черкесів.* Стор. М. Пр. 27.—**сорому́**. Пристыдить. *Світилка-шпилька при стіні, в неї сорочка не її, в неї сорочка кумина,—завдайте, буяре, сорома!* Грин. III. 486.—**ту́ги**. Причинять тоску, горе. *Ой не завдавай, чорнявая, молу серцю туги.* Чуб. V. 55. 6)—**брехню́**, **непра́вду**. Обвинять во лжи. *Що обізвусь, то завдають неправду.* К. Іов. 74. 7)—**ду́мки**. Заставить думать, безпокоиться. *Я боржій пішла додому, бо грім і блискавка, і дощ завдали домашнім про мене думки.* Г. Барв. 221. 8)—**ду́рня**. Ставить въ глупое положеніе, выставлять дуракомъ. *Вони добре бачили, якого дурня завдав усім Колумб.* Ком. I. 55.

Завда́леки, *нар.*=**Завдальшки**.

Завда́льшки, *нар.* Разстояніемъ. *Так завдальшки, як до тії греблі, сиділи в очеретах дикі качки.* Черк. у. *Завдальшки як до того сухоставу од'їхали чумаки од села.* Черк. у.

Завда́ння, **ня**, *с.* Задача; урокъ. Барш. 22.

Завда́рім, *нар.* Задаромъ, за безцѣнокъ. *Татарин, братіку, татарин, продав сестрицю завдарім, та взяв завдатку калину.* Нп.

Завда́ти. См. **Завдавати**.

Завда́ток, **тку**, *м.* Задатокъ. *Добре слово стоїть за завдаток.* Ном. № 10674. *Я трохи дам завдатку, а там зароблю в кого майструючи та й оплачусь.* Г. Барв. 186.

Завда́ча, **чі**, *ж.* Задатокъ. *Я вже взяла три карбованці на завдачу.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Завдо́вжки, **Завдо́вжки**, *нар.* Длиною, въ длину. *Роги по аршину завдовжки, коли не більш.* Стор. I. 41.

Завдовіти, **вію**, **ешь**, *гл.* Овдовѣть. *Малою заміж пішла, та ще й молодою завдовіла.* Мил. 91. *Чом ви, цвіти, рано забіліли, я молода завдовіла.* Чуб. V. 806.

Завдру́ге, *нар.*=**Вдруге**. *А він його завдруге як заїде у вухо!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Завдя́кий, *нар.* Благодаря. *Завдяки доброму чоловікові, що порятував мене шматком хліба, я, поснідавши, спромігся переваш-ваш додому доплентатись, а то пак нездужав уже і ступіня ступити.*

Завдя́чи́ти, **чу́ю**, **ешь**, *гл.* Благодарить, приносить благодарность.

Завдя́чений, **а**, **е**. Благодарный. *Завдячений поетові, що він квітками душі своєї уквітчав його щастя,... просив його до себе.* К. XII. 23.

Заве́дений, **а**, **е**. 1) Принятый, установленный. 2) Явленный. *Він казав, що наш контракт незаконний, бо не заведений у нотаруса.* Павлогр. у.

Заведе́ння, **ня**, *с.* Обычай, обыкновеніе. *У них таке вже заведення, що всі брати, хоть вони й женаті, живуть і роблять укупі. У нас таке заведення, що жінки не молотять.*

Заве́дено, *нар.* Разумѣется, конечно. Борз. у.

Заведе́нція, **ції**, *ж.*=**Заведення**. *Ич, думаю, яка в їх заведенція! Треба й собі, щоб не подумали, що я мужик, дак нічого*

й не знаю. Драг. 52. *Се вже така буде усюди заведенція.* Кв. Драм. 34.

Заведи́світок, тка, *м.* = **Дурисвіт.** Желех.

Заведія, дії *м.* Обманщикъ? Гол. II. 508.

Заве́зиско и заве́злиско, ка, *с.* Мѣсто, гдѣ почва глубоко запала. Вх. Лем. 414.

Заве́зти́. См. **Завозити.**

Заве́йкати, каю, еш, *гл.* Закричать „вей-миръ". *„Яку торбу, якого барания?"— завейкали жиди.* Рудч. Ск. II. 132.

Завели́чатися, ча́юся, ешся, *гл.* Заважничать. *Завеличався, як жид на родинах.* Ном. № 2490.

За́верба, би, *ж.* и **За́вербник, ка**, *м.* Родъ раст. изъ породы Salix. Вх. Зн. 18.

Завербува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Завербовать. *Другу половину завербували собі в товариство ті шмаровози.* Стор. I. 109.

Заверга́ти, га́ю, еш, сов. в. **заве́ргнути, ну, неш** и **заве́ргти, ве́ржу, жеш**, *гл.* Забрасывать, забросить, закидывать, закинуть. *Прами дівойка хусти на леду, прийшов до неї красний молодець:... „Я ті, дівойко, хусти розмечу".—Як ти розмечеш, я сі позберау. „Я ті, дівойко, праник завержу".—Як ти завержеш, а я сі найду.* Гол. II. 73—74.

Заве́дити, дить, *гл. безл.* Почувствовать дурноту. *Щось мені заведило.*

Заведува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Закапризничать, заприхотничать, начать привередничать.

Заверете́нитися, нюся, нишся, *гл.* Завертѣться, закружиться. *Усе завертенилось у мене в очіх.* Г. Барв. 398.

Заверещáти, щу́ щи́ш, *гл.* Громко и рѣзко закричать. *Як увійшла в хату, як заверещить, як засичить!* Левиц. Пов. 343.

Заверни́голова, ви, *об.* Человѣкъ, морочащій другого, сбивающій съ толку.

Заверну́ти, ся. См. **Завертáти, ся.**

За́верт, ту, *м.* 1)=**Завертень.** *Нічим вовкові блювати, так завертами.* Ном. № 2823. 2) Заворотъ, поворотъ. *Отой Шпак живе на заверті.* Каменец. у.

Завертáйло, ла, *м.* Производящій кастрацію. *Оцей мій кум завертайло на нашому селі.*

Завертáти, та́ю, еш, сов. в. **завернýти, ну́, неш**, *гл.* 1) Заворачивать, заворотить, поворачивать, поворотить. *Дике утя... завернуло під крильце головку та й куняє на озері.* Греб. 402. *Уже коники запряжені і возики завернуті.* МУЕ. III. 139. 2) Заходить, зайти по дорогѣ. *Хто б не завернув на двір, або не зайшов у хату,—в кожному горілки чарка.* Стор. М. Пр. 153. *І в хутір лихо завернуло, і сліз чимало принесло.* Шевч. 106. 3) Ворочать, воротить. *Завертала миленького, завертала: ой вернися, мій миленький, завернися.* Мир. Л. сб. 295. *Там пасла гуси дівчина молода. —„Покинь, дівчино, гусоньки завертати".* Гол. I. 72. *Жолнірі, що йшли слідком, завернули собак.* Стор. М. Пр. 112. 4) Приглашать, пригласить зайти, запрашивать, запросить. *Оттоді-то удова не убогою себе мала, всіх козаків у двір завертала.* Мет. 424. 5) Возвращать, возвратить что. *Заверну все твоє.* Грин. II. 99. 6) Оскоплять, оскопить (животное). О. 1862. V. Кух. 39. 7) **—го́лову, мо́зок (кому).** Оглуплять, одурять (кого). *Не тієї освіти, що серце сушить і голову завертає.* О. 1861. XI. 104. Чаще безлично: **завернýло го́лову, мо́зок (кому).** Одурѣлъ (кто). Чуб. III. 131. 8) **Завернýти ніс.** Заважничать. Ном. № 2467.

Завертáтися, та́юся, ешся, сов. в. **завернýтися, ну́ся, нешся**, *гл.* 1) Заворачиваться, завернуться, поворачиваться, повернуться. 2) Ворочаться, воротиться, возвращаться, возвратиться. *Біжи, біжи, дитя моє, не барися: на сінечному порозі завернися.* Мет. 150. *Тебе, серце, не покину, хоть покину,—завернуся, до серденька пригорнуся.* Чуб. V. 262. *Завернíться, тату, додому,—я й сама піду.* Рудч. Ск. II. 55.

Завертáха, хи, *ж.?—Який буде обід твій...—Не журися ти, дівчино, єсть нам в полі соломаха, козацькая завертаха.* Лукаш. 12.

За́вертень, тня, *м.* Веревка или деревянное кольцо, которыми прикрѣпляютъ оглоблю къ санямъ. Сим. 37. *Нічим вовкові блювати, так завертнями.* Ном. № 2823.

Завертíти, ся. См. **Завíрчувати, ся.**

За́вертка, ки, *ж.* 1) Пукъ стеблей стоящаго на корню хлѣба, свернутый узломъ. По народному повѣрью, **за́вертка** дѣлается съ злымъ умысломъ и имѣетъ силу причинить болѣзнь сорвавшему ее или съѣвшему хлѣбъ изъ зеренъ тѣхъ колосьевъ, которые были въ **за́вертці.** К. С. 1889. XII. 597. См. **Завивка, завитка, завиття, закрутень, закрутка** 2) Родъ деревяннаго запора у дверей: проходящій сквозь дверной косякъ стержень, на внутреннемъ концѣ котораго деревянная пластинка, прикрѣпленная къ стержню посрединѣ и при горизонтальномъ положеніи захватывающая своею по-

ловиною внутрь отворяющуюся дверь; вращая стержень, а съ нимъ и пластинку, можно отпирать и запирать дверь. Чуб. VII. 383. *Христя кинулась до надвірніх дверей... зачинила й закрутила заверткою.* Мир. ХРВ. 216.

Заверша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **заверши́ти, шу́, ши́ш,** *гл.* Завершать, завершить, заканчивать, закончить (крышу, стогъ, копну). Чуб. III. 390. *Здорові та гарно завершені стоги пшениці та жита.* О. 1862. X. 113. Иногда употребляется и вообще въ смыслѣ заканчивать, закончить, довершить. *Бреши, бреши, гаразд заверши, під конець правду скажи та й забожись.* Мнж. 166. *Було, було, погано, а сей год завершило* (т. е. дошло до высшей степени): *ні хліб не вродив, ні огородина.* Волч. у.

Заверю́ха, хи и пр.=**Завірюха** и пр.

Заверя́йка, ки, *ж.* Родъ запора деревяннаго. Вх. Лем. 414.

Завесели́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* Отдаться веселью.

Завести́, ся. См. **Заводити, ся.**

Завечеріти и **завечоріти, ри́ть,** *гл. безл.* Повечерѣть.

Заве́штатися, таюся, ешся. *гл.* 1) Засуетиться. *Вона завешталась по хаті,— дивлюсь, несе й черв'яка заморити.* 2) Начать шляться. *Парубок сидів удома, а це завештався по містах.* 3) Засидѣться, загуляться. *На току завештався: там молотять та віють.* Харьк. *У пасіці завештався.* Харьк.

За́вжде, *нар.* Всегда. *Ой де то ангели та пісню співають, Всевишняго Бога завжде вихваляють.* Чуб. III. 384.

Завжде́нний, а, е. Всегдашній, постоянный. *Треба їх до діла призвичаїти. От і почалось завжденне призвичаювання.* Мир. ХРВ. 127.

За́вжди, *нар.*=**Завжде.** *Чи що зроблю, куди піду, завжди серце в тузі.* Чуб. V. 277.

За́вждішній, я, е.=**Завжде́нний.** *То було завждішнє змагання.* Мир. Пов. I. 149.

Завздалегідь, *нар.*=**Заздалегідь.**

Завздо́вж, завздо́вжки, *нар.* = **Завдовжки.**

Завзя́тий, а, е. Стойкій въ преслѣдованіи своей цѣли, упорный, неуступчивый; ожесточенный, неукротимый, злобный. *Завзяте як перець, покіль не вийде на герець. Наш отаман Гамалія, отаман завзятий.* Шевч. 60.

Завзя́тися, візьму́ся, мешся, *гл.* 1) Задаться цѣлью, упорно стремиться къ чему. *Завзялись ляшки ще й багатії люде забрать, забрати тих бідних сирот.* Чуб. V. 973—974. 2) —**на ко́го.** Взъѣсться, ожесточиться, напасть на кого. *Писарь завзявся на мене.* Каменец. у. *Три селі завзялися на старшину.* НВолын. у.

Завзя́тість, тости, *ж.* Отвага, стойкость въ преслѣдованіи цѣли, упорство, ожесточеніе, злоба. *Воєнна буря закрутила, латинське серце замутила, завзятість всякого бере.* Котл. Ен. IV. 63. *Завзятістю сповняє Україну.* К. ЦН. 201. *В завзятості страшний.* К. МБ. XI. 144. *Господарство своє позаводили вони не так доглядом, як завзятістю. Їх усяке боїться, чи сусіда, чи наймит; з убогого вони уміють здерти своєю запомогою і з поденника викрутять останню краплю поту.* Г. Барв. 162.

Завзя́то, *нар.* Стойко; упорно, неуступчиво; сильно. *Попились завзято.* Шевч. 454.

Завзя́ток, тку, *м.* Враждебныя чувства, непріязнь, злобное отношеніе къ кому. *Має на мене завзяток.* Вх. Зн. 18.

Завзя́ття, тя, *с.* Энергія, отвага, стойкость, неуступчивость, упорство. *Колихали* (отамана) *на руках, вихваляючи його лицарське завзяття.* Стор. М. Пр. 148. *А в братів твоїх козаків багато завзяття.* Макс. 1834. 86.

Завива́йка, ки, *ж.? Бо на нас* (дівчатах) *плаття—все шовк та китайка, червона окрайка.* А въ варіантѣ вмѣсто послѣдняго стиха: *зверху завивайка.* Мил. 51.

Завива́йлечко, ка, *с.* Ум. отъ **завивайло.**

Завива́йло, завива́ло, ла, *с.* 1) Бѣлая **намітка** или вообще кисея, которой повязываютъ новобрачную поверхъ **очі́пка.** *Ой білеє завивайло да вічнеє покривайло.* Нп. 2) Чалма. *Сам на чердак виступав, турецьким білим завивалом махав.* Ад. I. 216. Ум. **Завива́йлечко.**

I. **Завива́ння, ня,** *с.* 1) Завиваніе, свиваніе. 2) Обмотываніе, обертываніе. 3)=**Завивайло.** *Глянь на поріг, діво, несуть твоє діло: білеє завивання, вішне покривання.* Свад. п. Грин. III. 488. *Ой твій братець із віком іде і біле завивання у віці несе.* Мет. 208. Ум. **Завива́ннячко.** Грин. III. 435.

II. **Завива́ння, ня,** *с.* Завываніе. Левиц. Пов. 331.

I. **Завива́ти, ва́ю, еш,** сов. в. **зави́ти,**

в'ю́, ёш, *гл.* 1) Завивать, завить, свивать, свить. *Ой зав'ю вінки та на всі святки.* Чуб. III. 190. 2) Заворачивать, завернуть, обматывать, обмотать, обертывать, обернуть, повязывать, повязать; налагать, наложить повязку. *О'кину спочну, зав'ю ніжки.* Чуб. V. 115. *Молодії молодиці, завивайте головиці.* Чуб. III. 47. *Рани мої смертельні промивав, м'якенькою бавовною закладав, червоною китайкою завивав.* АД. I. 250. 3) То же, что и **покрива́ти, покри́ти** новобрачную, а также дѣвушку, имѣющую ребенка. Переносно: **покри́ти дівчину**—обольстить дѣвушку. Желех.

II. Завива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **зави́ти, ви́ю, єш**, *гл.* Завывать, завыть. *Завив як вовк.* Ном. 2382. *По козакові вівченьки завили.* Чуб. *Сердитий вітер завива.* Шевч. 26.

Завива́тися, ва́юся, ється, сов. в. **зави́тися, в'ю́ся, ється**, *гл.* 1) Завиваться, завиться. *Заплітайся, плетінь, заплітайся, завивайся труба золотая.* Мет. *На їм кучері завиваються.* Чуб. V. 874. 2) Заворачиваться, завернуться, обматываться, обмотаться, повязываться, повязаться. *Рушники там завиваються в намітки.* Св. Л. 2. 3) То-же, что **покрива́тися** (новобрачной), а **покри́тися з ким**—быть обольщенной кѣмъ (о дѣвушкѣ). Желех.

За́вивка, ки, *ж.*=**Завертка** I. Чуб. III. 193.

Зави́да, ди, *об.* Завистникъ, завистница. Аф.

Зави́дити, джу, дить. *гл.* Позавидовать. *Хто завидить, той мене сиротоньку зобидить.* Мет. 293.

Зави́діти, джу, дить, *гл.* Увидѣть. *Ой заплакала та Морозиха, ох ідучи на місто. Завиділи козаченьки да мед-вино п'ючи: „Годі, годі, Морозихо, по Морозенку голосить".* Мет. 410.

Зави́дка, зави́дко, *нар.* Засвѣтло. *Коли б мені завидка додому прийти.* Каменец. у. *Вечеряй, козаче, сю вечеру завидка.* Чуб. V. 47.

Зави́дки, ків, *мн.* Зависть. **Зави́дки беру́ть.** Завидно. *Завидки беруть, що нам не дають.* Посл.

Зави́дливий, а, е, Завистливый. *Дівчата завидливі.* О. 1861. X. 57.

Зави́дна, *нар.* Засвѣтло. Аф.

Зави́дний, а, е. Замѣтный, примѣтный. *Тоді межа завидна була, а тепер кит його зна й непримітно стало.* Павлогр. у.

Зави́дник, ка, *м.* Завистникъ. К. Бай. 152. *Завиднику тирожок, а жалоснику рожок.* Ном. № 4823. *Весело позирає згорда забісована дівчина на своїх завидників.* Г. Барв. 464.

Зави́дниця, ці, *ж.* Завистница.

Зави́дно, *нар.* Завидно. МВ. II. 158. *Завидно, що в конюх видно.* Ном. № 4803.

За́видощі, щів и щей, *ж. мн.* Зависть. Ном. № 4808.

Зави́дувати, дую, єш, *гл.* Завидовать. *Ой у броду, ой у броду брала дівчина воду, там козаченько коня напуває, завидує на її вроду.* Нп.

Зави́дущий, а, е. Завистливый. *Завидущі очі.*

Зави́дько, ка, *м.*=**Завидник**. *Завидько з заздрости нудився.* Мкр. Н. 37.

Завидю́щий, а, е.=**Завидущий**.

Завика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **зави́кнути и зави́кти, кну, неш**, *гл.*=**Звикати звикнути**.

Зави́лювання, ня, *с.* Заискиваніе, вилянье около чего нибудь.

Зави́лювати, люю, єш, *гл.* Заискивать, вилять передъ кѣмъ нибудь.

Завиля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Завилять. *А Прус хвостом не завиляв, як знаєш мис хвостом виляє.* Котл. Ен.

Зави́на, ни, *ж.* Вина, погрѣшность. МВ.

Завини́тель, ля, *м.* Обвинитель. МВ.

Завини́ти, ню́, нить, *гл.* 1) Задолжать. *А цибулька ся не вродила, а я довжок завинила.* Чуб. V. 1095. *Завинив я йому тридцять карбованців.* Каменец. у. 2) Провиниться. *А що ж бо я кому завинила, за що ж мене зла доля побила?* Гол. I. 358.

Завиніння, ня, *с.* Свитокъ, свертокъ. *Зносили свої скриньки, свої завиніння, свої торбинки.* Левиц. I. 505.

Завинова́титися, чуся, тишся, *гл.* Задолжаться, войти въ долги. *Завинуватився я людям багато.* Канев. у.

Завинова́тіти, тію, єш, *гл.* Задолжать. *Багато грошей завинуватів Петро.* Каменец. у.

Завинипе́ритися, рюся, ришся, *гл.* Заупрямиться. *Худоба завинперилася, везучи віз на гору.* Кременч. у.

Завинува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Обвинить. *Завинував жінку.* Каменец. у.

Завину́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Завити 2**. *Купи, мати, шовку завинуть головку.* Нп. *Відказала вона, взявши грушу і завинула її в хустку.* Св. Л. 204. *Знайшла дитину,—ні в віщо завинути.* Г. Барв. 529.

Завину́тися, ну́ся, не́шся, гл. 1)=**Завитися** 2. 2) О цвѣтахъ: свертываться, складывать лепестки. *Завинулась калинонька, та й не роспускає.* Рудан. I. 15.

Завина́тко, ка, с. Узелокъ, свертокъ. *Вештатись по Божому світові із палицею в руках, а завинятком на плечах.*

Зави́ритися, рюся, рився, гл. Разсердиться, разгнѣваться. Вх. Зн. 18.

Зависа́ти, са́ю, ешь, сов. в. **зави́снути** и **зави́сти, сну, нешь**, гл. 1) Вѣшаться, повѣситься; повиснуть. *Ой у лісі на горісі сороки зависла.* Чуб. III. 133. *Червоне намисто в шинкарки зависло.* Чуб. V. 582. *Мертвець за ним і собі у дзвіницю, та в дірці, що перехрещена, і зависе на хресті.* ХС. III. 57. *На віях, мов дві перлини, сльози зависли.* Г. Барв. 223. 2) Оставаться, остаться неуплаченнымъ, накопляться, накопиться (о платежахъ, недоимкѣ, долгахъ). *Я й платив, щоб подать не зависала.* 3)—**на кому́**. Лежать на комъ, лечь на кого. *На твоїй голові все зависло, бо ти старостa.* Каменец. у.

Зави́ска, ки, ж. Недоимка, просроченный платежъ. *Це на вас зависка зостáлась, а ми всі дали подушне.* НВолын. у.

Завискоти́ти, кочу́, ти́ш, гл. Завизжать, взвизгнуть. *І з реготом завискотіла— і мов лихий її злизав.* Греб. 358.

Зави́сливий, а, е.=Завидливий. *Зависливі очі.* Ном. № 4817. *Зависливі багатирі.* Грин. I. 193.

Зави́снути и **зави́сти**. См. **Зависати**.

За́висть, сти, ж. Зависть. *Вам на зависть, а їй на користь.* Ном. № 11593.

Завита́ння, ня, с.=**Завітання**

Завита́ти, та́ю, еш, гл.=**Завітати**. *Завитав я до веселої козачої хати попасувати коні.* Хата. 95. *Січові гості завитали таки до нас.* Хата. 115.

I. **Зави́ти, ся**. См. I. **Завивати, ся**.

II. **Зави́ти**. См. II. **Завивати**.

За́витка, ки, ж. 1)=**Заверка 1**. Чуб. III. 193. 2) **Зави́тка**=**Покритка**. Вх. Зн. 18.

Завиття́, тя́, с. 1) Женская повязка, имѣющая видъ полотенца, обматываемаго вокругъ головы и шеи. Гол. Од. 27. *Якась жінка у завиттю прийшла.* Каменец. у. 2)=**Завертка 1**. Ч. Г. В. 1858, № 17, 129.

Завихі́ль, хо́лі, ж. Мятель, вьюга. Черк. у.

Завихоритися, рюся, рився, гл. Закружиться вихремъ. *Думка його закалamутилась, завихорилась.* Мир. ХРВ. 51.

Завихря́ти, рю́, ря́ш, гл. Поднять шумъ. *Поки нема його, то й тихо, а як прийшов, так і завихря.* НВолын. у.

Зави́хтуритися, риться, гл. безл. Захотѣться сильно и чтобы скоро сдѣлалось желаемое. *Завихтурилося іти в наймички.* Вас. 213.

Зави́чити, чу, чиш, гл. Пріучить. *Завичили так, що голова ваша все свербить, хоч і нічого нема.* Лебед. у.

Зави́чка, ки, ж.=**Звичка**. **Врáти зави́чку**. Привыкать, имѣть обыкновеніе. *Я й завички не брала удень спати.* Зміев. у.

Завищáти, щу́, щи́ш, гл. Завизжать. *Як запищить, як завищить! та й побіла в-ліс.* Рудч. Ск. II. 20.

Завіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зави́ять, ві́ю, еш**, гл. 1) Вѣять, повѣять. *Холодом завіє. Туди* (в труну) *й вітер не завіє і сонечко не зогріє.* Мил. 183. 2) Заносить, занести, завѣять. *Снігом дорогу завіяло. Ой зірву я мисточок та закрию слідочок, щоб не завіяв, щоб не засипав буйний вітерочок.* Нп.

За́від и **завó́д, вóду**, м. 1) Начало, то, съ чего что-либо началося, **завело́ся**. *Ще й заводу нема, це й не починали.* Ном. № 7801. **Нема́ й завóду**. а) Не было и заведено, и не было никогда. *Гребня чорт-ма й заводу, бо не пряла, каже, зроду.* Нп. б) Исчезло все, нѣтъ и слѣда. *Уже й заводу нема того нічого, що там було.* 2) Начало, причина ссоры. *Я знаю цей завід між ними.* НВолын. у. *Знайду собі другу милу, щоб не мала роду, щоб не було, як з тобою, жадного заводу.* Чуб. V. 255. *Завод зробився з того, що той не хтів платити за горілку.* НВолын. у. *Не роби заводу: як в грошіх—віддай податок.* НВол. у. 3) Заводъ. *А мій милий у неволі, у неволі—на роботі, він на сахарнім заводі.* Грин. III. 563. *Там недалеко рибні заводи запорозькії.* ЗОЮР. I. 111. 4) Заведеніе, учрежденіе. 5) Звукъ плача, плачъ. *Почулися важкі заводи плачу.* Мир. ХРВ. 49. Мирний употребляетъ это слово вообще въ смыслѣ протяжнаго звука. *Дикі заводи реву* (бугаєвого) *розлялись по околиці.* Мир. ХРВ. 129. *Вітер покривав їх своїми жалісливими заводами.* Мир. Пов. I. 118. *Вітер доносив до них заводи дзвонів.* Мир. ХРВ. 142. **На всі заводи крича́ти**. Во все горло кричать. *Слухайте мене!—на всі заводи кричав Уласович,—адже я сотник.*

Кв. II. 94. 6) Домашній праздникъ (крестины, свадьба и т. п.). *Який же там завід?—Хрестини. На за́воді був. Підем на за́від.* Черк. у. 7) Верхній край плавной сѣти, къ которому привязываются поплавки. Вас. 188. 8) Родъ понятыхъ или экспертовъ, въ количествѣ пяти и болѣе человѣкъ, которыхъ потерпѣвшій убытокъ отъ потравы хозяинъ приглашаетъ **(зава́дить за́від)** для освидѣтельствованія на мѣстѣ размѣровъ причиненныхъ убытковъ; **за́від** можетъ самостоятельно постановить рѣшеніе. Чуб. VI. 79. 9) **У за́води.** Во весь карьеръ. *А брат уже летить у заводи тих двох гостей зустрічати.* Федьк.

Завідати. См. **Завідувати.**

За́відка, ки, *ж.* Въ плоучей сукновальнѣ, помѣщаемой на лодкахъ: передняя, меньшей величины лодка, на которую упираются валы колесъ. Вас. 173.

Завідній, я, е. 1) Захожій. *Хиба я завідня? я тутейша.* НВолын. у. 2)=**Забіжний.** Вас. 187.

Завідня́, ні, *ж.* Бревно, которымъ поворачиваютъ вѣтряную мельницу. Полт. г.

Завідомити. См. **Завідомляти.**

Завідомля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **завідоми́ти, млю, миш,** *гл.* 1) Заявлять, заявить. *Мого хлопця можна прийняти й тепер до школи, бо він завідомлений, дарма що прийому нема тепер.* Черк. у. 2) Извѣщать, извѣстить.

Завіду́вання, ня, *с.* 1) Провѣдываніе. 2) Отвѣдываніе.

Завіду́вати, дую, єш, сов. в. **завідати, даю, єш,** *гл.* 1) Навѣщать, навѣстить, провѣдывать, провѣдать. *Нехай мене той завіда, що в полі обіда.* Чуб. V. 13. *Як на ту ж пеню і стара Чайчиха не завідає нас.* МВ. II. 122. 2) Отвѣдывать, отвѣдать. *Або води завідаю, або петлі на шию.* Ном. № 4086.

За́відця, ці, *м.* Завѣдывающій, руководитель; подрядчикъ. *Властитель такого міста наймає собі за́відцю—чоловіка, який би усю роботу у місі* (рубати ліс) *на себе перебрав; завідця годить собі легінів* Шух. I. 173.

За́відь, воді, *ж.* Въ выраж.: **чо́боти зши́ти під за́відь,** т. е. такъ. что каблукъ пришитъ дратвою, образующею рубецъ сверху надъ каблукомъ. Черном.

Завідьмува́ти, му́ю, єш, *гл.* Околдовать. *Дочку завідьмувала якась ледащиця.*

Завіжкати, каю, єш, *гл.* Завозжать. *Завіжкав коні.* НВолын. у.

Завіз, во́зу, *м.* Привозъ, подвозъ зерна на мельницу; также подводы, привезшія зерно, и тѣснота, ими производимая. *Вперше бачу, щоб такий завіз був.* НВол. у. *Коло млина вештались люде, зносили з возів мішки млива, пірнали в темноті дверей і знов верталисъ до возів. Завозу стояло дуже багато.* Левиц. I. 373.

Завізне́нько, *нар.* Ум. отъ **завізно**

Завізний, а, е. Имѣющій много дѣла, работы. *Чи ви завізні? може б мені чоботи пошили?* НВолын. у.

Завізник, ка, *м.* Привозящій зерно на мельницу для помола.

Завізно, *нар.* Много привоза зерна въ мельницу. *На нашому млині так завізно, що не поспіваєшся молоти.* Употребляется также и въ значеніи много работы вообще. *Їдили наші коні кувать, та кажуть,—завізно.* Мнж. *Прийшов пізно, аж завізно.* Ном. № 1802. Ум. **Завізне́нько.** Аф.

Завій, во́ю, *м.* Повязка: чалма.

Завійка, ки, *ж.*=**Намітка.** Гол. Од. 70. Въ Буковинѣ это также и дѣвичье покрывало. Гол. Од. 71.

Завійна, ни, *ж.* 1) Болѣзнь: сильная рѣзь въ животѣ. *Перша каже: у небоги пристрітні уроки; друга плеще: їй завійна всунулася в боки.* Мкр. Н. 4. 2) Мятель. Мнж. 180.

Завійниця, ці, *ж.*=**Завійна 1.** *Бодай тебе взяла завійниця!* Ном. № 3724. *Трояньскі плакси тут ридали, як на завійницю кричали.* Котл. Ен. VI. 43.

Завійтувáтися, тýюся, ешся, *гл.* Зазнаться, будучи **війтом**

Завікува́ти, кýю, єш, *гл.* Остаться навѣки, навсегда, закончить жизнь. *Не вернусь уже на свої край, тут уже десь завікую. В покритках мабуть вона й завікує.* Харьк.

Завількуватий, а, е. О деревѣ: съ волнистыми извилинами. Вас. 145.

Завіри́ти. См. **Завіряти.**

Завірки, рок, *ж. мн.* Огорожа изъ колышекъ или древесныхъ вѣтвей. Вх. Лем. 414.

Завірчування, ня, *с.* Обиваніе, обворачиваніе, закутываніе.

Завірчувати, чую, єш, сов. в. **завернíти, верчý, тúш,** *гл.* 1) Обивать, обвить тканью, бумагой и пр., заворачивать, завернуть, обертывать, обернуть. *Не лізь на колодку, бо заб'єш головку, та буде боліти, нічим завернíти.* Макс. (1349) 103. *Мені, дівко, та пришиють квітку, тебе, дівко,*

завертять в намітку. Мет. 15. 2) Завертывать, завертѣть, завинчивать, завинтить.

Завірчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **завертітися, чу́ся, ти́шся,** гл. 1) Обвивать, обвить тканью, обматываться, обмотаться. *З гарної дівки гарна і молодиця: гарно* (в намітку, напр.) *завертиться, любо подивиться.* Ном. № 9004. 2) Только сов. в. закружиться, завертѣться. *Коло сусіди завертівся чоловік якийсь незнайомий.* Новомоск. у.

Завірю́ха, хи, *ж.* Вьюга, мятель. *Аж гульк,—зіма впала, свище полем завірюха.* Шевч. 84. *Завірюха—треба кожуха.* Ном. № 626. Ув. **Завірю́ище.**

Завірю́шливий, а, е. Вьюжный. Желех.

Завіра́ти, ра́ю, ешся, сов. в. **завірити, рю, ришся,** гл. Увѣрять, увѣрить. *Мене завірили люде, що тебе нема вже на сім світі.* Стор. М. Пр. 54.

За́віс, су, *м.*=**Круча.** Вх. Зн. 18.

Завіса, си, *ж.* 1) Завѣса, занавѣсъ. Левиц. Пов. 52. *У церкві на-двоє роздерлась завіса.* Чуб. III. 16. *Над вікнами висіли з оксамиту та ще з чогось завіси.* Стор. М. Пр. 74. 2) Тесемки, которыми связывается опушка мѣховой шапки (у галицк. мѣщанъ). *Шапка на завісах.* Гол. Од. 19. 3) Дверная петля. 4) Родъ жерди для развѣшиванія бѣлья. Вх. Зн. 18. 5)=**Завіс.** Вх. Уг. 238.

Завіситися, ся. См. **Завішуватися, ся.**

Завіска, ки, *ж.* Передникъ, фартукъ. Міусск. окр.

Завіскри́тися, ри́ося, ри́шся, *гл.* Распустить сопли, запачкаться соплями. *Прийшла Венера іскривившись, заплахавшись і завіскрившись.* Котл. Ен. I. 12.

Завісок, ска, *м.* Желѣзный брусокъ въ возу, прибитый къ плечу, чтобы колесо не терло плеча, на которомъ стоитъ ящикъ воза. НВолын. у. Рудч. Чп. 249.

Завісти́ти, щу́, сти́ш, *гл.*—**кого́.** Сообщить (кому). *Думали-думали, як його лучче Катрю завістити про те, що чули.* МВ. II. 138.

За́вісь, сі, *ж.*=**Завіс.** Вх. Зн. 18.

Завіт, та и ту, *м.* Завѣтъ. Єв. Мр. XIV. 24.

Ковчег завіта. Чуб. III. 340. *А що, доню, пам'ятаєш мій завіт тобі?* МВ.

Завіта́льник, ка, *м.* Посѣтитель. *Мучать Тетяну завітальники. Хто не зайде, то все одно кажуть, що Василь до нашої ходить.* Г. Барв. 541.

Завіта́ння, ня, *с.* Посѣщеніе, захожденіе.

Завіта́ти, та́ю, ешся, *гл.* Посѣтить, зайти. *Люде, бачивши, що вони нікуди не завітають, також одступились од них.* Г. Барв. 160.

Завітритися, рюся, ришся, *гл.* Заѣхать, забраться. *Нема мого панича—аж у Чернігів завітрився.* Харьк.

Завітува́ння, ня, *с.* 1) Завѣтъ. 2) Завѣщаніе духовное. Желех.

Завітувати, тую, еш, *гл.* Завѣщать. *Духом високим... жив та й нам його завітував наш батько Тарас.* О. 1862. III. 25.

За́віть, ті, *ж.* Проволока на задникѣ сапога.

Завіхолитися, литься, *гл. безл.* Начаться мятели.

Завіхтирити, рю. рить, *гл.* Схватиться вихремъ. *Загуло, завіхтрило.* МВ. (К. С. 1902. X. 155).

Завіча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Предвѣщать. *Ой голубе, голубе! завічаєш щось доброю для нашого молодою.* Гол. IV. 438.

Завічно, *нар.* При жизни. *Ірод собі завічно пекло готував.* Чуб. III. 356.

Завішальник ка, *м.* Повѣсившійся. Каменец. у.

Завішати, ся. См. **Завішувати, ся.**

Завішувати, шую, еш, сов. в. **завісити, шу, сиш** и **завішати, шаю, еш,** гл. 1) Вѣшать, повѣсить. *Такою дітей, що й гілля не здержало б (як би завісив).* Ном. № 13871. *А його мила не злюбила, гей повела його въ сад та й завішала.* Чуб. V. 804. 2) Завѣшивать, завѣсить; увѣшивать, увѣсить, обвѣшивать, обвѣсить чѣмъ-либо. *Він усе просив завісити вікна.* Левиц. Пов. 81. *Купалочка з купа вийшла та й кропом очі завішала.* Мет. 312.

Завішуватися, шуюся, ешся, сов. в. **завіситися, шуся, сишся,** гл. 1) Вѣшаться, повѣситься. *Піду завішуся, нехай усі люде знають, як чумаки умірають.* Гол. *До осичини прийшов і завішався на осичині.* О. 1861. X. 53. 2) Завѣшиваться, завѣситься, увѣшиваться, увѣситься, обвѣшиваться, обвѣсится чѣмъ-либо.

За-віщо? За что? *За-віщо він її убив?*

Завіякуватий, а, е. Разгульный. *Один завіякуватий чоловік та пічив у шинку.* Грин. II. 171.

Завіятн. См. **Завівати.**

За́вкри(в)дно, *нар.* Обидно. *Завкри́дно йому, що в нього нема.* Каменец. у. *Тому за́вкридно, що він сіяв, а той узяв хліба дві копи.* НВолын. у.

Завлада́ти, да́ю, еш, *гл.* Завладѣть.

Якось то ними князь той жуковатий неправдою завладав. МВ. II. 34.

Завладі́ти, ді́ю, е́ш, *гл.*=**Завла́дати.**

Завлі́каний, а, е. Вышитый. *А в нашої Бондарівни завлікані плічки.* Чуб.

Завля́ги, ля́г, *ж. мн.* Время наступленія сна. *До завлягів ще далеко. У добрі завляги (дуже пізно) приїхав.* Каменец. у.

Завмі́рти, мру́, рре́ш, *гл.* Упасть въ обморокъ. Уман. у.; замереть.

Завовту́зитися, жуся, зишся, *гл.* Завозиться надъ чѣмъ нибудь.

Завóд. См. **Завід.**

Завóдити, джу, диш, сов. в. **завести́, ду́, де́ш,** *гл.* 1) Заводить, завести куда-либо. *Завів його на таку кручу, що страшно й глянути вниз. Завів дівчину в чуже село. Вона до нас діток своїх завела, покинула, а сама знов таки пішла туди до його.* МВ. II. 190. —**перóм.** Повести куда нибудь линію перомъ. *Що заведе пером, того не виволочеш волом.* Ном. № 7383. 2) Заводить, завести за что-либо. *Завів його за хату, щоб не бачили, та й каже нишком... А брат сестру за стіл завів.* Грин. III. 512. **Завóдити на посáд** (молоду). Свадебный обрядъ: сажать новобрачную за столъ въ красномъ углѣ. *В неділю після обіда завели Ганну на посад.* Левиц. I. 21. *Молоду заводить за стіл брат хусточкою.* Грин. III. 429. 3) Отводить, отвести. *Завела коня до стаєньки.* Чуб. III. 393. *Дівчино моя, напій мі коня і заведи до кірниці, де зімна вода.* Чуб. V. 108. *Я заведу тебе до нас.* Г. Барв. 241. 4) Вставлять, вставить, вдѣлывать, вдѣлать во что, всовывать, всунуть. **Завóдити цу́рки.** При постройкѣ **ду́ба** (лодки изъ цѣльной колоды): распоровъ колоду, вставлять въ щель распорки для распиранія боковъ. Вас. 151. —**у ри́тки, у шóхти.** У ткачей: пропускать нити основы сквозь отверстія названныхъ снарядовъ. См. **Варстат.** Вас. 166, 167. —**в палітýри.** Переплетать (книгу). Славяносерб. у. —**під скло.** Вставлять въ рамку подъ стекло (картину). 5) Вносить, внести (въ книгу запись). *Та ще в метрики як заведе Марусею...* О. 1861. XI. Кух. 34. 6) Класть, положить на ноты. *Він все записував пісні народні... і навіть самі мелодії пісень і заводив у ноти.* Левиц. Пов. 225. 7) Прикрѣплять, прикрѣпить сапогъ къ колодкѣ гвоздями или веревочкой (у сапожниковъ). Сумск. у. 8) Начинать, начать. *Товариш мій давний заводить з нею танець.* Федьк. 9) Заводить, завести; устраивать, устроить, основывать, основать. *Завели собі деяку городину.* Рудч. Ск. I. 131. *Пішла вона звичайненько прохати, щоб лев в дуплі дозволив їй... хазяйства завести маленьке.* Гліб. 58. *Ти, козаче, ти, бурлаче, не хороше робиш, що зарання п'єш, гуляєш, бенкети заводиш.* Чуб. V. 1020. *Як би у нас на селі школу завести.* Ком. I. 23. **Завести́ подýшне.** Завести недоимку въ уплатѣ подушной подати. НВолын. у. 10) Запѣвать, запѣть, затягивать, затянуть, начинать, начать пѣсню. *Без мене не знаєш як і взяться, як і пісню завести.* Стор. I. 133. *Завели вдвох пісеньку.* Г. Барв. 198. *Онде дівча йде по воду, думку їкусь завело.* Федьк. I. 24. 11) Голосить, плакать. *Не чує, як заводить сиротина.* Млак. 76. 12) **Так завéдено.** Такъ принято, таковъ обычай. Вас. 212.

Завóдитися, джуся, дишся, сов. в. **завести́ся, ду́ся, де́шся,** *гл.* 1) Вводиться, ввестися, отводиться, отвестися. *У їх коні не заводяться на ніч у хлів.* 2) Вставляться, вставиться. *Уже хто й зна відколи все заводиться в його ся картина під скло, та й досі ніяк не заведе.* 3) Вноситься, внестися (въ книгу, запись). 4) Быть полагаемымъ, положеннымъ на ноты. 5) Заводиться, завестися, появляться, появиться; входить, войти въ обычай; устраиваться, устроиться; основываться, основаться. *Як заведуться злидні на три дні, то чорт їх і довіку викинкає.* Ном. № 1518. *Тоді саме заводивсь університет у Харькові.* К. Гр. Кв. XVI. *Хиба ж чорноморцеві за службою було коли заводиться справжнім хазяйством?* О. 1862. X. 112. 6) Начинаться, начаться. *Вже заводиться дощ.* Каменец. у. *І завелась на ставі герготня.* Греб. 363. **Ще на світ не завóдилось.** Еще и не начинало свѣтать. Св. Л. 69. 7) Начинать, начать состязаніе, споръ, ссору, заспорить, ссориться. *Стали ділиться... і завели спориться.* Рудч. Ск. I. 196. *Думав, от заведуться за ту віру, так ні...* Стор. М. Пр. 44. *Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий—бо-зна й за віщо вже.* Ном. № 3514. *Як поп'ються горілки, то й заведуться битися.* ЗОЮР. I. 110. *Як би ти не заводився, то й не смуткував би тепер, і не стидно б було, що тебе попобито.* МВ. II. 10.

Заводія́ка, ки, *м.* Зачинщикъ. Васильк. у.

За́водня, ні, *ж.* Хлопотливое дѣло, —

заведешь его, да и не оберешься хлопотъ. *Я не хочу робити млина, не хочу цієї заводи.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заводськи́й, а́, о́. Заводской, относящійся къ заводу. *А заводський лежень не хоче робити.* Грин. III. 214.

Заво́дця, ці, *м.* Зачинщикъ.

За́водь, ді, *ж.* Заливъ. Левч. 42.

Завози́ти, жу, зи́ш, сов. в. **завезти́**, зу́, зе́ш, *гл.* 1) Завозить, завезти куда нибудь далеко. *Чоловіче мій, дружино моя! завіз ти мене, де роду нема, де роду нема, та все чужина.* Мет. 246. *Він не хотів його убивать, да завіз його в ліс.* Рудч. Ск. I. 25. *Почали доріжати Колумбові, що завіз їх ка-зна куди.* Ком. I. 54. 2) Привозить, привезти. *Степом іду,—степ широкий, дорога смутненька,—завези мене, сивий коню, де моя миленька.* Чуб. V. 241. 3) Ввозить, ввезти во внутрь чего-либо. *Завези воза в возівню.* 4) Доставлять, доставить, завозить, завезти что по пути. *Із Одеси преславної завезли чуму.* Шевч. 535.

Завози́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Затаскать, загрязнить.

Завози́тися, жу́ся, зи́шся, *гл.* Затаскаться, загрязниться.

Завоза́нин, на, *м.* Привезшій для помола хлѣбъ на мельницу.

Завоїстий, а, е. Воинственный, задорный. *Він був у нас хоч і малий на зріст, так завоїстий: було кожного зачепить.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовс.).

Завойовни́к, ка́, *м.* Завоеватель. Башт. 137.

Завойовни́чий, а, е. Завоевательный, Башт. 105.

Завойо́вувати, вую, єш, сов. в. **завоюва́ти**, вою́, єш, *гл.* Завоевывать, завоевать. *Хоче завоювать у цьою царя старшу дочку.* Рудч. Ск. I. 106.

Заволо́ання, ня, *с.* Призывъ, зовъ.

Заволо́ати, ла́ю, єш, *гл.* 1) Позвать, пригласить. *Заволав у шинок на моторич до поради.* Полт. *Вже і мати заволала.* Гол. III. 67. *Ось вам Степана в хату заволала.* Черн. у. 2) Воскликнуть, завопить. *Тоді жиди рандарі горким голосом заволали.* Нп.

Заволіка́ння, ня, *с.* 1) Затягиваніе, завлеченіе. 2)=**Заволо́чування**.

Заволіка́ти, ка́ю, єш, *гл.* 1) сов. в. **заволокти́**, лочу́, чиш. Затягивать, затянуть; завлекать, завлечь. *Мужик той послі заволік його въ тросник.* Рудч. Ск. I. 200. *Е, чоловік! чорт заволік!* Ном. № 2896. *Я було піякам кажу: „Пийте, та його не заволікайте“.* Г. Барв. 290. 2) сов. в. **заволочи́ти**, чу́, чиш. См. **Заволочувати**.

Заволіка́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **заволокти́ся**, лочу́ся, чешся, *гл.* 1) Затягиваться, затянуться; завлекаться, завлечься. *Заволочи його за хату!—Коли ж не заволікається: важке.* 2) Бороноваться послѣ посѣва. 3) Забредать, забрести куда. *Він покинув там усю свою родину, заволікся на козаччину Україну.* К. МБ. X. 2. *Инший заволочеться з Москви.* Г. Барв. 329.

Заволі́кування, ня, *с.*=**Заволікання**. Левиц. Кайд. С. 186.

Заволі́чка, ки, *ж.* 1)=**Волі́чка**. *Капшук повен тютюну, гарно вишитий заволічкою по оксамиті.* Св. Л. 234. 2) Ремешекъ или веревочка, которыми въ ярмѣ прикрѣплены вверху снізки къ чашовин'ѣ. Рудч. Чп. 250. 3) Гвоздь, которымъ стянута оковка обода (вірвант) въ колесѣ воза. Рудч. Чп. 250.

Заволо́ка, ки, *об.* 1) Захожій изъ чужой страны, бродяга чужестранный. *Горе мені на чужині: зовуть мене заволокою.* Чуб. V. 198. 2) Бревно, которымъ закладываютъ въ плотинѣ прорванное мѣсто, чтобы успѣшнѣе его задѣлать. Міусск. окр.

Заволо́ком, *нар.* О посѣвѣ: безъ предварительнаго вспахиванія, посѣявъ по жнитву и потомъ забороновавъ зерно. *Заволоком—уродиться як нароком.* Ном. № 7169.

Заволокти́. См. **Заволіка́ти**.

Заволончи́ти. ча́ю, єш, *гл.* Затянуть. *Я таки й не хотів, та як зачали, то й заволончали таки.* Кобел. у.

Заволоть, ті, *ж.* Родъ рыболовной сѣти. Вх. Уг. 238.

Заволочи́ти. См. **Заволочувати**.

Заволо́чування, ня, *с.* Бороненіе послѣ посѣва. См. **Заволікання**.

Заволо́чувати, чую, єш, сов. в. **заволочи́ти**, чу́, чиш, *гл.* Бороновать, забороновать послѣ посѣва. *Посіяла та й заволочила, а заволочивши, та й Бога просила: зроди, Боже, ту яру пшеницю.* Мет. 357.

Завони́тися, ни́ося, ни́шся, *гл.* Завоняться, провоняться. *Коза... здохла. А іди та облупи, щоб не завонилася.* Вх. Зн. 18.

Завоня́ти, ня́ю, єш, *гл.* Завонять. *Не воруши, бо завоняє.* Ном. № 3289.

Заво́ра, ри, *ж.* Бревно для задвижки воротъ.

Заво́рити, рю, рить, *гл.* Загородить. **См. Вір'я.**

За́воріння, ня, *с.*=**Ворота**. Шух. 87.

За́воріти́ця, ці, *ж.* См. **Розлоги**. Шух. I. 86.

Заворі́тній, я, е. 1) Находящійся за воротами. 2) Сторожъ при воротахъ, запирающихъ село къ полю. *Як приїхали під самий коливорот, наніматка посилала в заворітнього.* Св. Л. 77.

Заворі́ття, тя, *с.* Мѣсто за воротами.

Заворкота́ти, чу́, чеш, *гл.* Замурлыкать. *Не ззість пес, поки не поваля, а кіт, поки не заворкоче.* Ном. № 12270.

Заворожи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1) Заворожить, заколдовать, заговорить. *Чого се ти сидиш як заворожений? Ти не втомився?* МВ. (О. 1862. I. 99). 2) Поворожить, начать ворожить. *Заворожи мені, волхве, дружке сивоусий!* Шевч. 264. *Ой заворожи, да превражая бабо, де козацькії гроші?* Грин. III. 598.

За́воро́т, ту, *м.* 1) Заливъ. Александров. у. 2) Головокруженіе. Борз. у. 3) Поворотъ, колѣно, изгибъ. *На завороті річка глибока.* НВолын. у. *Рот без заворот.* Ном. № 2849. 4) **В за́вороті.** По дорогѣ. *Заходила э Д. Хоть і не в завороті мені була, та дуже бажала я побачити своїх перших господарів.* МВ. I. 22.

За́воротень, тня, *м.* 1) Колѣно, изгибъ рѣки. Павлогр. у. 2) Холощенный, оскопленный бычокъ. Мнж. 180.

Заворо́тич, ча, *м.* Конецъ обода въ колесѣ телѣжномъ. Рудч. Чп. 250.

За́вороть, ті, *ж.* 1)=**Заворотень 1**. Мнж. 180. 2) Круговоротъ, водоворотъ, поворотъ воды противъ теченія. *Там завороть: вода тече вниз, а то назад угору.* Кобел. у. (Залюбовск.).

Заво́рсити, ршу, сиш, *гл.* Нахмурить. **Заво́рсений.** Нахмуренный. Вх. Зн. 18.

Заво́рситися, ршуся, сишся, *гл.* Нахмуриться. **Заво́рсилося на дво́рі.** Небо въ тучахъ. Вх. Зн. 18.

Завору́ха, хи, *ж.* 1) Движеніе (въ толпѣ). 2)=**Заверюха**.

Заворуши́ти, шу́, шиш, *гл.* Зашевелить.

Заворуши́тися, шу́ся, шишся, *гл.* Зашевелиться. Котл. Ен. III. 22. Ком. I. 54. *Затуркотіла і заворушилась підо мною земля.* Стор. М. Пр. 42.

Заворча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Заворчать. *У вас, у жінок, усе з очей! заворчав Наум.* Кв. I. 25.

Завощи́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Забрызгать воскомъ.

Завоюва́ння, ня, *с.* Завоеваніе.

Завоюва́ти. См. **Завойовувати.**

Завпе́рше, *нар.* Прежде всѣхъ. *Ой мій пане, пане Іване, десь то ти забався, що на ляхів став завперше, да й не сподівався.* Макс.

Завсе(і)гда́ и завсігди́, *нар.*=**Завсіди.** Желех. *Зевсегда будемо укупі.* Кв. Драм. 302. *Невіра завсіда невіра.* Ном. № 896.

Завсіди, *нар.* Всегда. *У скупого завсіди по обіді.* Ном. № 4667. *Голодному завсіди полудня.* Ном. № 12097.

Завсі́дний, а, е. Всегдашній. Левиц. Правда, 1868. 448. Шух. I. 120. Въ значеніи обычный. *Зрушили завсідній спокій життя.* Мир. ХРВ. 256. *Завсідні життєчі турботи.* Мир. ХРВ. 350.

Завсю́ди, *нар.*=**Завсіди.** *Це роблять що вечора, завсюди.* Чуб. I. 103. *І завсюди, як тілько вони вкупі,—все оттак заведуться ласкавими словами одно з'одного шпигати.* МВ. II. 82.

Завто́вш, завто́вшки, *нар.* Толщиною. *Ударив кулаком у стіну,—так стіна й провалилась, дарма, що була така завтовшки, як у мужика хата.* Рудч. Ск. I. 104.

Завторува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Заторить. *Завторує в срібні нути, аж ю звізди муся чути.* Федьк.

За́втра, за́втре, *нар.* Завтра. *Сьогодня пан, а завтра пропав.* Ном. № 1152. **На за́втра(е).** На слѣдующій день, на другой день. *Щоб на завтре на ранок рушники виткала.* Рудч. Ск. II. 100. **По за́втрьому.** Послѣзавтра. *Як сьогодні, так і завтра, як завтра, так і по завтрьому.* Мир. ХРВ. 171.

Зав'у́злити, лю, лиш, *гл.* Завязать узломъ. *Натяг вірьовку і став зав'язувати. Не встів він удруге завузлити, як прокинулась рука.* Стор. М. Пр. 107.

Зав'у́шниці, ць, *ж. мн.* Опухоль за ушами.

Завча́с, *нар.*=**Завчасу.**

Завча́сний, а, е. Заблаговременный. Желех.

Завча́сто, *нар.* Зачастую. *Тепер завчасто доводиться чувати.* О. 1862. III. 31.

Завчасу́, *нар.* Заблаговременно, заранѣе. Мкр. Г. 4.

Завча́ти, чаю, еш, сов. в. **завчи́ти, чу́, чиш**, *гл.* Заучивать, заучить.

За́вше, *нар.*=**Завжде.** *У мене чари*

завше готові: білеє личко, чорнії брови. Чуб. V. 75.

Завши́р, завши́рки, завши́ршки, *нар.* Шириною. *А завширшки він ширший океану.* К. Дов. 24.

Зав'яза́ти, ся. См. **Зав'язувати, ся.**

За́в'язка, ки, *ж.* Завязка, веревочка, которой завязываютъ. *Коло сього мішка й зав'язки немо. Утяв по саму зав'язку.* Ном. № 7569. 2) Завязь на фруктовыхъ деревьяхъ. Каменец. у. 3) Въ плотничьей и столярной работѣ: связь, сцѣпленіе двухъ концовъ деревьевъ, сходящихся подъ угломъ. Шух. I. 91, 98. 4) Зачатокъ, начало, причина, источникъ. *Разом роз'язка і зав'язка, і зле й добре докупи.* Ум. **За́в'язочка.**

Зав'язник, ка, *м.* Раст. Tormentilla erecta.

Зав'я́знути и зав'я́зти, зну, неш, *гл.* Завязнуть. *Пішла вона* (овечка) *собі пастись, та й зав'язла у хмелі.* Рудч. Ск. I. 40.

За́в'язок, зку, *м.* Почка растенія. Вх. Пч. I. 14.

За́в'язочка, ки, *ж.* Ум. отъ **за́в'язка.**

Зав'я́зування, ня, *с.* Завязываніе.

Зав'я́зувати, зую, еш, сов. в. **зав'яза́ти, жу́, жеш,** *гл.* 1) Завязывать, завязать. *Зав'язав вовка в мішку.* Рудч. Ск. *Великої треба хусти, щоб зав'язати усти.* Ном. № 6988. 2) Связывать, связать. *Гріх не личком зав'язати та під лавку сховати.* Ном. № 101. 3) Повязывать, повязать. *Не росплете довгу косу, хустку не зав'яже.* Шевч. 27. Переносно: **зав'яз ти го́лову.** Выдти замужъ. *Зав'язала головоньку,—не розв'яжу довіку.* Чуб. V. 4) Закладывать, заложить (зданіе). *Зав'єзує хату.* Шух. I. 88. 5)—**вік.** Испортить жизнь. *Я і твій вік зав'язала.* Кв. Драм. 326. 6)—**доро́гу.** Преградить путь, стать на пути. *Гуси, гуси, зав'яжу вам дорогу, щоб не втрапили додому.* Ном. № 327. 7)—**світ.** Сдѣлать жизнь безотрадной, горестной, несчастной. *Зеленая ліщинонька проти сонечка зав'яла, молодая дівчинонька козаку світ зав'язала.* Нп. *Що вже тобі, дитя моє, зав'язаний світ.* Мет. 138. 8)—**язи́к.** Заставить молчать. *Людям язика не зав'яжеш.* Ном. № 6984.

Зав'я́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **зав'яза́тися, жу́ся, жешся,** *гл.* 1) Завязываться, завязаться. 2) Завязываться (о плодахъ), завязаться. 3) Начинаться, начаться, зарождаться, зародиться, возникать, возникнуть. *Треба трошки полежать, щоб сало зав'язалось.* Ном. № 12260.

Зав'я́лий, а, е. Завялый, завявшій, увядшій. Мир. Пов. II. 76.

Зав'яли́ти, лю, лиш, *гл.*=**Зв'ялити.** *Не зав'ялив би свої літа молодії, як тепер в'ялить.* О. 1862. X. 13.

Зав'я́нути и зав'я́ти, в'я́ну, неш, *гл.* Завянуть, увянуть. *Може він таку пісню знає, що як би заспівав, то й волос би зав'яв.* ЗОЮР. I. 146. *Одно зацвіло, а друге зав'яло, навіки зав'яло.* Шевч. 121.

За́га, ги, *ж.* Изжога. *Зага пекла.* Канев. у. МУЕ. III. 55.

Зага́вкати, каю, еш, *гл.* Залаять. *Собаки де-де по Вільшані загавкають.* Шевч. 149.

Загавкоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* Залаять (о многихъ). *Бісова собачня донюхалась і загавкотіла.* Стор. М. Пр. 123.

Зага́воронитися, нюся, нишся, *гл.* Зазѣваться. Прилуц. у.

Загага́кати, каю, еш, *гл.* Загоготать, захохотать. Харьк. у.

За́гад, ду, *м.* 1) Затѣя. 2) Заказъ. 3) Приказаніе, распоряженіе. *Загад діло справує.* Ном. № 1082. *Чи тобі загад був у поле йти?* Черниг. г.

Загада́ти, ся. См. **Загадувати, ся.**

За́гадка, ки, *ж.* 1)=**Загад 3.** *Загадав мені мій миленький загадки в дорогу: їдна загадочка,—щоб вишита сорочка; друга загадочка,—щоб вишит синій мундир.* Грин. III. 629. 2) Загадка. *Така ваша загадка, що нема й розгадки.* Ном. № 13055. 3) Раст. Erigeron canadensis L. ЗЮЗО. I. 121. **Ум. За́гадонька, за́гадочка.**

Зага́дування, ня, *с.* 1) Задумываніе. 2) Приказываніе, распоряженіе. 3) Загадываніе.

Зага́дувати, дую, еш, сов. в. **загада́ти, да́ю, еш,** *гл.* 1) Задумывать, задумать, затѣвать, затѣять. *Загадали козаченьки в похід опівночі.* Чуб. V. 1006. *Чого не загадає! І гомонить, і пустує.* МВ. II. 9. 2) Приказывать, приказать дѣлать, сдѣлать распоряженіе, заказывать, заказать. *Загадай дурному Богу молиться, він і лоб розіб'є.* Ном. № 6576. *Загадав татарин татарці пару коней сідлати. Хиба я тобі загадав море випити?* Ном. № 13722. *Загадали йому хорошенько грати, а парубку з дівчиною скакати.* Мет. 161. *Штирі хлопці варти дали, ще й коників загадали.* Чуб. V. 983. 3) Загадывать, загадать. *Загадують, чия* (вишня) *зацвіте, той жи-*

тиме рік. Грин. I. 15. **Загада́ти за́гадку.** Предложить, задать загадку. *Загадаю загадку, закину за грядку: нехай моя загадка до літа лежить.* Ном. стр. 376. *Загадаю тобі три загадочки, як угадаєш—до батька пущу.* Чуб. III. 190.

Зага́дуватися, дуюся, єшся, сов. в. **загада́тися, да́юся, єшся,** *гл.* Задумываться, задуматься. *Закуркають кречети сизі, загадаються орлики хижі.* Макс. 59. *Говорить, було, говорить, да й загадається.* Г. Барв. 109.

Загажда́ти, даю, єш, *гл.*=**Загоджувати.** *Вельможная пані слуги загаждала: кожному слугині по золотому дала.* Чуб. V. 1017.

Зага́їти, га́ю, єш, *гл.* 1)=**Загаяти.** 2) Заставить чѣмъ либо пространство. *Загаїли стаю бербеницями.* Вх. Зн. 18. 3) Загородить, положить преграду. Вх. Уг. 238.

Зага́й, га́ю, *м.* 1) Проволочка, замедленіе. *Не стілько того діла, як один загай.* Лубен. у. *Аби б загаю не було, а то я не баритимусь.* Лубен. у. 2) Заросль; чаща. *В тебе лани як загай, в тебе хліби як Дунай.* Гол. IV. 552.

Зага́йка, ки, *ж.* Замедленіе. НВолын. у.

Зага́йкати. каю, єш, *гл.* Закричать: **„гай! гай!“.**

Зага́йко, ка, *м.* Медлитель. *Загайки, дружбоньки, загайки, загаялися в коморі.* Грин. III. 439.

Зага́йний, а, е. Медлительный, кропотливый, нескорый. *Загайна робота.* Черк. у.

Зага́йно, *нар.* Медлительно, кропотливо, нескоро.

Зага́йство; ва, *с.* Замедленіе, задержка. Борз. у.

Зага́кливець, вця, *м.* Заика. Вх. Лем. 414.

Зага́кливий, а, е. Заикающійся. Вх. Зн. 238.

Зага́куватися, куюся, єшся, *гл.* Заикаться. Вх. Лем. 415.

Зага́л, лу, *м.* 1) Цѣлость, все, общая сумма. 2) Общество, публика. 3) **В-загалі** См. **Узагалі.**

Загалава́нитися, нюся, нишся, *гл.* Зазѣваться. *Загалаванився, та й віжки впустив.* Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Загаласува́ти, сую, єш, *гл.* Закричать, завопить. Аф.

Загало́м, *нар.* 1) Оптомъ, гуртомъ. *На вибір десяток сороковець, а загалом золотий.* Каменец. у. 2) Сплошь. *З неділі піду тобі робити три дні загалом.* Каменец. у. *Масти загалом усю стіну.* Каменец. у. *Попереду було той на чинш, той на одрібок, а потім пішли всі загалом на викуп.* НВолын. у.

Загалу́нити, ся. См. **Загалунювати, ся.**

Загалу́нювати, нюю, єш, сов. в. **загалу́нити, ню, ниш,** *гл.* Вымачивать, вымочить или прокипятить въ растворѣ квасцовъ (яица передъ окраской). Харьк. Аф.

Загалу́нюватися, нююся, єшся, сов. в. **загалу́нитися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Вымачиваться, вымочиться въ растворѣ квасцовъ. Аф. 2) Переносно: выпивать, выпить лишнее. *Ще добрі люде з церкви не вийшли, а він уже й загалунився.* Аф. *Оце якось я в шинку був загалунивсь, то й пропив чимало грошви.* Екатер. г.

Загальмува́ти, мую, єш, *гл.* Затормозить. *З гори їхавши, треба загальмувати воза.*

Зага́льний, а, е. 1) Общій, всеобщій. *Загальна розмова.* Левиц. Пов. 254. *Загальний рахунок.* 2)—**ти́ждень.** Всеѣдная недѣля (3-я передъ великимъ постомъ). Каменец. у.

Зага́льник, ка, *м.* Общее мѣсто (въ рѣчи), банальная фраза. Желех.

Зага́льниця, ці, *ж.*=**Загальний тиждень.**

Зага́льність, ности, *ж.* Все вообще; всеобщность; совокупность. Желех.

Зага́мкати, каю, єш, *гл.* Закричать: **гам-гам!**

Зага́моритися, рюся, ришся, *гл.* Заговориться, увлечься разговоромъ. *Я загаморився в корчмі, а кінь і втік.* НВолын. у.

Загамува́ння, ня, *с.* Обузданіе, укрощеніе, усмиреніе.

Загамува́ти, му́ю, єш *гл.* Успокоить, укротить, обуздать, усмирить, придержать.

Загамува́тися, му́юся, єшся, *гл.* Успокоиться, утихнуть; удержаться *Не руш її* (дитини),—*тільки що загамувалась.* Черк. у.

Зага́нити, ню, ниш, *гл.* Охулить.

Заганьби́ти, блю́, би́ш, *гл.* Застыдить, устыдить. Вх. Лем. 415.

Заганя́ти, ня́ю, єш, сов. в. **загна́ти, жену́, не́ш,** *гл.* Загонять, загнать. *Боярам*

свині пасти, молодому заганяти. Мет. 195. *Ходить голуб сивий волохатий,—ні загнати, ні зазвати.* Мет. 10. 2) Вбивать, вбить, вколачивать, вколотить. *Коло колодязя дванадцять стовпів загнано въ землю.* Рудч. Ск. I. 135.

Заганя́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **загна́тися, жену́ся, не́шся,** *гл.* 1) Быть загоняему, быть загнану. *Теляточка напасуться, въ хлівець заженуться.* 2) Вбиваться, вбиться, вколачиваться, вколотиться, вганяться, втыкаться, воткнуться. *Глибоко загнався клин у колоду. Загналася тобі в серденько стрілка.* Чуб. 3) Забѣгать, забѣжать слишкомъ далеко. 4) Увлекаться, увлечься.

Зага́пкатися, каюся, ешся, *гл.* Зазѣваться. Желех.

Загаптува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Покрыть вышивкой (преимущественно золотомъ или серебромъ).

Зага́ра, ри, *ж.* Усердіе, горячность въ работѣ. *Нема загари робити.* НВолын. у.

Зага́рбання, ня, *с.* Захватъ, незаконное присвоеніе. Левиц. Правда, 1868. 437.

Зага́рбати, баю, еш, *гл.* 1) Захватить, заграбить. *Хмельницького в руки свої загарбали.* Стор. II. 13. *Чесні люде: своє оддали та чужого не загарбали.* Стор. II. 13. 2) Закопать. *Мене загарбають, як умру.* Уман. у.

Загардува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Запрудить. Ейскъ.

Загари́кати, каю, еш, *гл.* Заворчать.

Зага́ркатися, каюся, ешся, *гл.* Заговориться. *Загаркався з людьми, та й забув, що теща жде.*

Зага́рливий, а, е. Усердный, горячій въ работѣ. *Загарливий до роботи.* НВолын. у.

Загарто́вувати, вую, еш, сов. в. **загартува́ти, ту́ю, еш,** *гл.* Закалять, закалить. *Тільки крицю треба загартувати.* Ком. II. 57.

Загарто́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **загартува́тися, ту́юся, ешся,** *гл.* Закаляться, закалиться. Левиц. Правда, 1868, 437. *В коші він і виріс, тут і загартувався.* Стор. II. 11.

Загарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Запросить (цѣну). *Загарував за їх аж п'ять рублів.* Зміев. у.

Загарцюва́тися, цю́юся, ешся, *гл.* Устать, гарцуя.

Загарча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Заворчать (о собакѣ). *У бур'яні бровко муругий... він на Енея загарчав.* Котл. Ен. III. 38.

За́гарь, рю, *м.* и **за́гарь, рі,** *ж.* Угаръ отъ горящихъ углей. Вх. Зн. 18.

Загаса́ти, са́ю, еш, сов. в. **зага́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Потухать, потухнуть, угасать, угаснуть. Мнж. 34. *Куй залізо, покуль не загасло.* Ном. № 5927. 2) Переносно: прекратиться. *Загаснув рід.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Загаси́ти, шу́, сиш, *гл.* 1) Потушить, загасить. 2) Утратить. *Де ти дів? Уже мабудь загасив?* (яку там річ). Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Зага́снути. См. **Загасати.**

Зага́та, ти, *ж.* 1) Насыпь изъ навоза у канавы, служащая вмѣсто забора. Нѣжин. у. 2) Стѣнка хлѣва, состоящая изъ двухъ параллельныхъ плетней на четверть или полъ аршина другъ отъ друга, промежутокъ между которыми набитъ соломой. Чуб. VII 393. 3) Вѣтви терновника или другого колючаго дерева, положенныя сверхъ плетня, чтобы препятствовать перелѣзать черезъ него. О 1861. VIII. 93.

Загати́вода, ди, *м.* Сказочное существо, могущее удерживать, запруживать воду. Драг. 257,259.

Зага́тистий, а, е. Зага́тиста земля́. Земля, содержащая корни и пр мѣшающее свободному движенію плуга. Черк. у.

Загати́ти. См. **Загачувати.**

Зага́чувати, чую, еш, сов. в. **загати́ти, чу́, тиш,** *гл.* Запруживать, запрудить; дѣлать, сдѣлать плотину, запруду. *Ні один не переплив, усі камнем лягли по дну, аж річку загатили.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 204). *Інгул що-зіму замерзає—Богун не встане загатить шляхетським трупом.* Шевч. 160. *Все пани та пани, а греблі нема кому загатити.* Ном. № 1173.

Зага́чувати, чую, еш, сов. в. **зага́чити, чу, чиш,** *гл.* Захватывать, захватить крюкомъ; зацѣплять, зацѣпить, задѣвать, задѣть, завлечь, привлечь. *Хлопці його у свою компанію загачили хитрощами.*

Зага́ювання, ня, *с.* Замедленіе, задержка.

Зага́ювати, га́юю, еш, сов. в. **зага́яти, га́ю, еш,** *гл.* Задерживать, задержать. *Щоб не загаять тебе, а я ще піду коня запрягать.* Канев. у.—*Постривайте, каже, я напою воли, а тоді й вам витягну.—Ви ж мене загаєте. Я перш собі витягну.* Г. Барв. 382.

Зага́юватися, га́ююся, єшся, сов. в. **зага́ятися, га́юся, єшся,** *гл.* Замѣшкиваться, замѣшкаться, замедлить. *Пора, брате, на виступці, бо вже ми й так загаялись. Не загайся на підмогу.* К. Псал.

Загвинти́ти, нчу́, ти́ш, *гл.*=**Заґвинтити.**

За́гвіздок, дка, *м.* 1) Въ продѣтомъ сквозь отверстіе концѣ (болта, бруска и пр.) колышекъ или гвоздь, препятствующій концу обратно выдвинуться изъ отверстія. Напр въ возу верхніе **бруски́ в полудрабку** продѣты своими концами въ отверстія **крижівни́ць** и закрѣплены сзади **за́гвіздками.** Рудч. Чп. 250. 2) Чека, деревянный или желѣзный гвоздь, удерживающій колесо. Рудч. Чп. 250.

Загво́зджувати, джую, єш, сов. в. **загвозди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* 1) Забивать, забить гвоздемъ. Переносно: заморозить. *Варвара заварить, Микола загвоздить, а на Гальки сідай в санки.* Ном. № 507. 2) Сказать рѣзкость, колкость. *Енею в батька загвоздила, щоб довго не базікав тут.* Котл. Ен.

Заге́йкати, каю, єш, *гл.* Закричать: **гей! гей!**

Загеркота́ти, кочу́, чеш, *гл.* Закричать (о гусяхъ).

Заги́б, бу, *м.* Погибель. Вх. Зн. 18.

Заги́ба, би, *ж.*=**Загиб.** *Чи нема у вас чого од поганки? Жаден день поганка; то вічня загиба та й годі.* Лубен. у.

Загиба́ння, ня, *с.* Погибаніе.

Загиба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **заги́бнути, ну, неш,** *гл.* Погибать, погибнуть, пропадать, пропасть.. *Горе з жінкою-бідою вік каратати—що маю робити!—мушу загибати!* Каменец. у.

Заги́бель, лі, *ж.* Погибель. *На загибель буде тому, хто бере багачку з дому.* Чуб. V. 217. Ум. **Заги́белька.** *Бо вже мені за дівчинов загибелька буде.* Гол.

Заги́бно, *нар.* Гибельно, губительно. *Загибно робити в заводі.* НВолын. у.

Заги́бнути. См. **Загибати.**

Заги́бок, бку, *м.*=**Загиб.** Вх. Зн. 18.

Заги́джувати, джую, єш, сов. в. **заги́дити, джу, диш,** *гл.* Запакощивать, запакостить.

Загили́ти. См. **Загилювати.**

Заги́лювати, люю, єш, сов. в **загили́ти, лю́, ли́ш,** *гл.* 1) Ударять, ударить палкою (**гілкою**) мячъ, бросая его. 2) Ударять, ударить (человѣка), заѣхать. *Як загилив по потилиці, так аж каганці в вічю засвітились.* Ном. № 3982.

Заги́н, ну, *м.* Погибель, гибель. **До заги́ну.** До смерти.

Загина́ти, на́ю, єш, сов. в. **загну́ти, гну́, не́ш,** *гл.* 1) Загинать, загнуть. *Оце штучка: загнув пальці та й карлючка.* Ном. Прич. стр. **загне́ний.** НВолын. у. 2)—**крючки́.** Крючкотворствовать. 3)—**матюки́.** Бранить по матушкѣ. 4)—**сухо́го во́вка.** См. **Вовк.** 5)—**чо́ртові ковбасу́.**=**Заломи́ти чо́ртові ковбасу́.** См. **Заломити.** Грин. I. 236.

Загина́тися, на́юся, єшся, сов. в. **загну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Загинаться, загнуться.

Заги́нути, ну, неш, *гл.* Погибнуть. *Не загинув єси у неволі, не загинеш із нами, козаками, на волі.* Дума. *Наша дума, наша пісня не вмре, не загине.* Шевч. 46. *Ратуй мене, мій батеньку, ратуй, не дай мені да й загинути.* Мет. 128.

Загиржа́ти, ржу́, жи́ш, *гл.*=**Заржати.** *Загиржав по-кінськи.* Грин. II. 100.

Заги́рити, рю, риш., *гл.* Утратить, растратить. *Загирив маєток.* Вх. Зн. 18.

Загівля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **заговіти, ві́ю, єш,** *гл.* Заговляться, заговѣться.

Загі́н, го́ну, *м.* 1) Загонъ, пашенная полоса. Угор. 2) Отрядъ. *А козаки тим часом сунули з України повагом, свої загони до купи скликаючи.* К. Хмельн. 3) Мѣсто на рѣкѣ, гдѣ вода течетъ тихо. Шух. I. 225. Ум. **Загіне́ць, загоночок.** *Добрий жнець не питається, чи широкий загінець.* Ном. № 7356.

Загінча́й, ча́я, *м.* = **Погонич** (при плугѣ). Вх. Зн. 18.

Загі́рній, я, є. Находящійся за горами.

Загі́р'я, р'я, *с.* Мѣстность за горою. Ум. **Загі́р'ячко.** *Ой кіт-воркіт по загір'ячках скік, перепелочки ловив.* Мил. 40.

Загла́джувати, джую, єш, сов. в. **загла́дити, джу, диш,** *гл.* 1) Заглаживать, загладить, приглаживать, пригладить. *Та вмий біле личко, та загладь головочку.* Чуб. III. 39. 2) Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. *Загладжують безбожники границі.* К. Іов. 52. *Він хоче загладити наше обличчє серед народів.* К. XII. 132.

Загле́діти и **загля́діти, джу, диш,** *гл.* Увидѣть, завидѣть. *Як загледить да козаченька на морі.* Мет. 101. *Загледівши, що її доганяють, побіжить, як полетить на кри-*

мах МВ. II. 45. *Загледіла рибалочку, що хорошій на вроду.* Чуб. V. 560. *Вареників не дали. Він і заглядів, що вони на полиці стоять.* Мнж. 110.

Заглеме́дзок, дзка, *м.* Грубо сдѣланный предметъ. *Воно таке, міщо: заглемедзок.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заглеме́здий, а, е.=Завалий. Мнж. 180.

Заглеме́зий, а, е. Неуклюжій, аляповатый. *Ич, яка заглемеза!* (о глиняной посудѣ). Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заглитну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Поперхнуться, подавиться. Аф.

Заглоби́ти, блю, биш, *гл.=Запліпити.* Вх. Лем. 415.

Заглоти́ти, лочу, тиш, *гл.* Захватить мѣсто, вытѣснить. *Заглотит лісом поле.* Вх. Зн. 19.

Заглузува́ти, зу́ю, єш, *гл.* Начать насмѣхаться.

Заглуша́ти. ша́ю, єш. сов. в. **заглуши́ти, шу́, ши́ш**, *гл.* Заглушать, заглушить. *Ой як же я затужила, ввесь сад заглушила.* Мет. 257.

Заглу́шувати, шую, єш, *гл.=Заглушати. Усякий чоловік заглушує своє горе: хто п'янством, хто скнарством, а сей, бач, казками.* Г. Барв. 311.

Загля́гати, гаю єш, *гл.* Приготовить гля́ганий сыръ. См. **Гля́ганий.** Марк. 158.

Заглядáння, ня, *с.* Засматриваніе, заглядываньe.

Заглядáти да́ю, єш, сов. в. **загля́нути, ну, неш**, *гл.* 1) Заглядывать, заглянуть, засматривать. *Пильно в вічі козакові заглядали.* Макс. *У світоньку заглядає та ранесенько.* Мет. 133. 2) Видѣть, увидѣть. *Да заглянув я й а три голубочки.* Грин. III. 583.

Заглядáтися, да́юся, ешся, сов. в. **загляді́тися, джуся, дишся**, *гл.* Засматриваться, засмотрѣться. *Не заглядайся на його чорні брови.* Г. Барв. 271.

Загляді́ти См. **Загледіти.**

Загля́нути. См. **Заглядати.**

Загмороздúти, джу́, дить, *гл.* Глубоко воткнуть въ землю.

Загна́ти, сн. См. **Заганяти, ся.**

Загне́сти, нету, тешь, *гл.—тісто.* Замѣсить тѣсто. Вх. Лем. 415.

Загнúбіда, ди, *об.* Скупецъ. *Все мене скупою зве: ти вже, каже, така загнібіда!* Зміев. у.

Загнива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **загнити́ и загни́ти, нию́, єш**, *гл.* Загнивать, загнить Чуб. V. 388.

Загнива́тися, ваюся, ється, сов. в. **загнисти́ся и загни́тися, нию́ся, ється**, *гл.* Загниваться, загниться. *Стояча вода найчастіше зострічається в болоті; тут то загниваються останки цих тварів.* Дещо, 72.

Загни́лий, а, е. Загнившій.

Загни́лість, лости, *ж.* Начало гніенія.

Загнисти́, ся, загни́ти, ся. См. **Загнивáти, ся.**

Загні́ватися, ваюся, ється, *гл.* Разсердиться. *Ой загнівався мій маленький без причини на мене.* Гол. I. 275.

Загніздúтися, джу́ся, дúшся, *гл.* Сдѣлать себѣ гнѣздо. *Татари..., степові орлята, що загніздились по-над морем Чорним.* К. МВ. XI. 154.

Загні́т, ту, *м.* Горящіе угли, солома или щепки, употребляемыя для того, чтобы хлѣбъ **загні́тився.** (см.) *Рубайте сосну здорову та беріте тріски на загніт,—щоб славний коровай був на ввесь світ.* Грин. III. 473.

Загніти́ти, ся. См. **Загнічувати, ся.**

Загні́тиця, ці, *ж.* Болѣзнь ногтя, ноготѣда.

Загніто́к, тка, *м.* Угнетенный. *Там такий загніток, всякий ним послуговує.* Брацл. у.

Загні́чувати, чую, єш, сов. в. **загніти́ти, чу́, тиш**, *гл.* Зарумянить, запечь хлѣбъ (пироги и пр.) такимъ образомъ, чтобы его корка приняла обычный ей красно-коричневый цвѣтъ.—для этого къ посаженному въ печь хлѣбу подгребаютъ горящіе угли или зажигаютъ тонкія щепки или солому. *До двору, дружечки, до двору! мамайте сосонку додому, да коліть її на загніт, да загнічують коровай.* МУЕ. III. 90—91. *Спали соломи три крутені під челюстями, щоб загнітити, як хліб пітять.* Чуб. I. 123.

Загні́чуватися, чуюся, ється, сов. в. **загніти́тися, чу́ся, тишся**, *гл.* Зарумяниваться, зарумяниться, принимать, принять красно-коричневый цвѣтъ (о коркѣ печенаго хлѣба). *Пироги добре загнітилися.*

Загноїти, ною. їш, *гл.* Унавозить. *Як би загноїв добре землю, то б виросли здорові коноплі.* Прил. у. *Загноїти собі біл-*

ший або менший кусник поля. МУЕ. III. 48.

Загнуздáти. См. **Загнуздувати.**

Загнýздувати, дую, еш, сов. в. **загнуздáти**, дáю, еш, *гл.* Зауздывать, зауздать. *Кінську голову на дорозі найди, та й ту загнуздуй.* Ном. № 10236. *Вона сіла на його, загнуздала його.* Рудч. Ск. I. 53.

Загнýти, ся. См. **Загинáти, ся.**

Загнущáтися, щáюся, ешся, *гл.* Пренебречь. *Чи батьками отті німці загнущалúсь, що чуприни вражі діти одиурáлись.* Мог. 49.

Загóвá, *нар.* Заранѣе, заблаговременно. Вх. Зн. 18. Желех.

Зáговіни, він, *ж. мн.* Заговѣнье, канунъ поста.

Заговір, вóру, *м.*=**Замова.**

Заговíти. См. **Загівляти.**

Заговори́ти, ся. См. **Заговорювати, ся.**

Заговóрювати, рюю, еш, сов. в. **заговори́ти, рю́, ришь**, *гл.* Ев. Мр. XVI. 17. *Заговорять всі вороги, що ся любим ми убоі.* Чуб. V. 97. *Настане суд, заговорять і Дніпро, і гори.* Шевч. 212. 2)=**Замовлятн.**

Заговóрюватися, рююся, ешся, сов. в. **заговори́тися, рю́ся, ришся**, *гл.*=**Замовлятися.** *Запікайся кров, заговоруйся кров, замовляю тебе.* Чуб.

Загоготíти, гочý, тúш, *гл.* Загудѣть глухо. *Загоготів якийсь підземний глас.* Греб. 373. *В печі загоготіло.* Св. Л. 121.

Загóджувати. джую, еш, сов. в. **загоди́ти, джý, дúш**, *гл.* Задабривать, задобрить, располагать, расположить въ свою пользу. *Загоджує судців.* НВолын. у. *Старшина побив мене та загодив справника—півсотні карбованців одвіз.* Канев. у. *Щоб і ту загодить, і мене не розгнівить.* НВолын. у. См. **Загаждати.**

Зáгоді, *нар.* Заранѣе, заблаговременно. *Гляди ж, приходь загоді.* Черном.

Загодóвувати, вую, еш, сов. в. **загодувáти, дýю, еш**, *гл.* 1) Начинать въ первый разъ что-либо ѣсть. *Як що уперве (того року) починають їсти (курча, яблуко, огірок), то перегинають за голову руку і загодовують отак: „нова новина, щоб не болів ні живіт, ні голова“* (і тоді їдять). Грин. I. 253. 2) Начинать откармливать.

Зáгодя, *нар.*=**Загоді.**

Загóїти, ся. См. **Загоювати, ся.**

Загойдáти, дáю, еш, *гл.* Закачать, заколыхать.

Загойдáтися, дáюся, ешся, *гл.* Закачаться. *Золоті сережки загойдались.* Левиц. Пов. 180.

Загокли́вий, а, е. Заикающійся.

Загóкуватися, куюся, куешся, *гл.* Заикаться. Угор.

Заголи́ти, ся. См. **Заголювати, ся.**

Заголóвний, а, е. Заглавный.

Зáголóвок, вку, *м.* 1) Съ удареніемъ на первомъ слогѣ: подушка. Угор. **Зáголовки мурянчáні.** Муравьиныя яйца. Вх. Уг. 253. 2) съ удар. на третьемъ слогѣ: заглавіе. О. 1862. I. 77. Ум. **Зáголóвочок.**

Заголосúти, шý, сиш, *гл.* Громко заплакать съ причитаніями. Ев. Мр. IX. 24. *Прийшла йою мила, китайку одкрила, китайку одкрила та й заголосила.* Мет. 104.

Заголубíти, бíю, еш, *гл.* Сдѣлаться, стать голубымъ. *Зажовтіє, заголубіє і червоніє квітами.* Стор. М. Пр. 1.

Загóлювати, люю, еш, сов. в. **заголи́ти, лю́, лиш**, *гл.* 1) Обнажать, обнажить. 2) Забривать, забрить. *...сина в салдати позаторік заголили.* Шевч. 479.

Загóлюватися, лююся, ешся, сов. в. **заголи́тися, лю́ся, лишся**, *гл.* Обнажаться обнажиться снизу, поднять платье вверхъ.

Загомонíти, нió, нúш. *гл.* Заговорить. *Ой цюкнув раз перший—вона зашуміла, ой цюкнув раз другий, та й загомоніла.* Чуб. V. 710. *А ні постигати, а ні загомоніти до неї.* МВ. II. 98. Иногда употребляется въ смыслѣ: прикрикнуть, строго и съ укоромъ заговорить съ кѣмъ. *Батько аж загомонів поміж на його: „Та чи довго ти гави тут ловитимеш?“* Г. Барв. 387. Въ прилож. къ толпѣ, значитъ: загалдѣть. *То тихо було, а то як загомоніла вся громада,—такого крику!*

Загóнистий, а, е. 1) Требовательный. *Він чоловік не загонистий, зайвого не просить, а тільки своє бере.* 2) Вспыльчивый. *Там такий загонистий, що не можна й слова сказати, так і схопиться на ноги.* 3) Увлекающійся.

Загóнити, ню, ниш, *гл.*=**Заганяти.**

Загонúчка, ки, *ж.* Родъ игры въ **свúнку** (см.), при которой играющій долженъ загнать **свинну** до извѣстной черты. Ив. 13.

Загорбáтіти, тію, еш, *гл.* Сдѣлаться горбатымъ. *На сій роботі не забагатієш, а загорбатієш.* Ном. № 10371.

Загордúтися, джýся, дúшся, *гл.* Загордиться. Опат. 9.

Загорі́дка, ки, *ж.* Ум. отъ **за́города.**

Загорі́лець, льця, *м.* Фанатикъ. Желех.

Загорі́лий, а, е. 1) Горячій, пылкій, вспыльчивый. 2) Фанатическій. 3) Загорѣвшійся. 4) Загорѣлый (отъ солнца).

Загорі́ти, ся. См. **Загоря́ти, ся.**

Загорну́ти, ся. См. **Загорта́ти, ся.**

За́горо́да, ди, *ж.* 1) **Загоро́да.** Огорожа, огороженное мѣсто. 2) **За́города.** Базъ (не крытый), огороженное мѣсто, куда загоняютъ скотъ. Чуб. VII. 394. Шух. I. 185. *Воли високорогі половії дивлються з загороди у двір поважно.* МВ. II. 134. *В чужій загороді овець не росплодиш.* Ном. № 9659. *Шукають його ляхи, щоб стратити,—то він до зятя, та й жив там з місяць, поки все втихомирилось.* ЗОЮР. I. 264. 3) Садъ; огородъ. Вх. Лем. 415. Ум. **Загорі́дка,** Вх. Лем. 415. **За́городка.** *Вийшов батюшка на двір, а скот повилазив із загородок.* Грин. II. 155.

Загоро́джувати, джую, еш, сов. в. **загороди́ти джу́, диш,** *гл.* Загораживать, загородить, огораживать, огородить. *Рот не город—не загородиш.* Ном. № 6990. *На твій гнів не загорожений хлів.* Ном. № 3480.

За́городище, ща, *м.* Мѣсто, гдѣ была **за́города** (см.) Черк. у.

За́городка, ки, *ж.* Ум. отъ **за́города.**

Загоро́жа, жі, *ж.*=**Загорода 1.** *Задумали та снітинці город городити, щоб нікуди литвяківцям гуляти ходити. Не поможе, милий Боже, ваша загорожа.* Мил. 78.

Загоро́жувати, жую, еш, *гл.*=**Загороджувати.**

Загорта́ти, таю, еш, сов. в. **загорну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Заворачивать, заворотить. *А скину я опанчу та ніжки загорну.* Чуб. 2) Загребать, загресть. *Загортай, мати, жар, жар!* О. 1862. IV. 36. *Кладуть у яму і загортають землею.* ХС. IV. 40.

Загорта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **загорну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* 1) Заворачиваться, заворотиться. 2) Загребаться, загрестьcя.

Загорти́на, ни, *ж.* Верхнее женское платье. Желех.

За́гортка, ки, *ж.*=**Загортина.** Угор. Вх. Зн. 18.

Загорьо́ваний, а, е. Заработанный тяжелымъ трудомъ. *А як вечір прийде,—на вулицю вийде: та в позиченому, та в добуваному... Ой вийди ж ти, вражий сину, у своєму загорьованому.* Грин. III. 215.

Загорюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Съ трудомъ заработать. *Загорюй снажно та й їж смашно.* Ном. № 9967. *А що загорюєш, то все прогайнуєш.* Чуб. V. 478.

Загоря́нин, на, *м.* Живущій за горой. Аф.

Загоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **загорі́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* Загорать, загорѣть (отъ солнца). *На те мені мати платок дала, щоб не загоряла.* Грин. III. 180. *Закривай личко од сонечка, чорні брови од полом'ячка, щоб твій видок не загорів, чорних брівок не посмалив.* Нп.

Загоря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **загорі́тися, рю́ся, ри́шся,** *гл.* 1) Загораться, загорѣться. *Юрка одного впустили, а вся хата загорілася.* Ном. № 14109. 2) Только сов. в. Вспылить. *Як коли загориться, то й хата мала.* Г. Барв. 107.

Загосподарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Начать хозяйничать. *Загосподарював Хведірко.* О. 1862. VIII. 23.

Загостри́ти, ся. См. **Загострювати, ся.**

Заго́стрювати, рюю, еш, сов. в. **загостри́ти, рю́, риш,** *гл.* Заостривать, заострить.

Заго́стрюватися, рююся, ешся, сов. в. **загостри́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Заостриваться, заостриться.

Загости́ти, щу́, сти́ш, *гл.* Прибыть въ гости. *Рад би я, моє дитятко, до тебе загостити, сирая земля двері прикрила,—не можу відчинити.* Рк. Макс.

Загостюва́ти(ся), тю́ю(ся), еш(ся). *гл.* Загоститься. *Оце було як наша Катря де загостює, то мати дивують: що се доні нема!* МВ. II. 84. *Така вже доля моя, що в мене не загостюється щастя.* Г. Барв. 56.

Заготува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Заготовить.

Заготу́ритися, рюся, ришся, *гл.*=**Загутатися.** Вх. Уг. 238.

Заго́ювати, го́юю, еш, сов. в. **заго́їти, го́ю, їш,** *гл.* Залѣчивать, залѣчить, заживлять, заживить (рану). *Всі його рани загоює своїм розумним словом.* Г. Барв. 163. *Його рука поранить і загоїть.* К. Іов. 12.

Заго́юватися, го́ююся, ешся, сов. в. **заго́їтися, го́юся, їшся,** *гл.* Заживать, зажить (о ранѣ). *Загоїться, поки весілля скоїться.* Ном. № 5305.

Загра́бати, баю, еш, *гл.*=**Загребти.** *Що ж, татуню* (до попа), *чи підете ховати мерця, чи ні?—Піду, як дасьте 8 злотих...—Та вже, проше татуня, не турбуйтеся йти: ми й сами заграбаєм. Бог вибачить нам, бо ми бідні.* О. 1862. IX. 53.

Заграбува́ти, **бу́ю**, **єш**, *гл.* Заграбить, отнять. *Заграбував волика.* О. 1862. I. 43.

За́грава, **ви**, *ж.* Зарево. НВолын. у.

Загра́вати, **раю́**, **єш**, сов. в. **загра́ти**, **ра́ю**, **єш**, *гл.* 1) Начинать играть, заиграть. *Звелів вже він музикам заграти.* Мет. 105. 2) Начинать, начать двигаться: бѣжать, летать и пр. рѣзвыми, бойкими движеніями. *Гей коню мій, коню, заграй підо мною! Над річкою, над Дунаєм орли заравали.* Мет. 429. 3) О морѣ: начать волноваться. *Ой заграй, заграй, синесеньке море, та під тими байдаками.* Шевч. 56. О свѣтѣ: начинать играть, заиграть. *Заграло сонечко.* Чуб. III. 219. 4) О винѣ, наливкѣ: начать бродить.

Загра́да, **ди**, *ж.* Огорожа, ограда. *Загріло сонечко на стіну, на загради зелену.* Гол. I. 211.

Загра́катися, **каюся**, **ешся**, *гл.* Зазѣваться. *Мене... послано, що вже не зап'ю, не забалакаюсь, не заракаюсь, та й не злякаюсь.* Г. Барв. 443.

Заграни́чити, **чу**, **чиш**, *гл.* Опредѣлить, указать границу.

Заграни́шний, **а**, **е**. Заграничный.

Загра́ти. См. **Загравати**.

Загра́тися, **ра́юся**, **ешся**. *гл.* Заиграться. *Не засидиться, не заграється ніде.* МВ.

Загре́ба, **би**. 1) Загребаніе; мѣсто, гдѣ что-либо загреблено, закопано. *Знає він кошечу загребу.* Ном. № 13776. 2) Родъ хлѣба (**коржа́**), который при печеніи загребается въ горящіе угли. *Притомилися од далекої дороги й посідали під лісом одпочити та тим часом і загребу спекти, щоб сили піджрепити. Замісили кісто, зробили з того кіста коржа й загребли його пектись у те огнище.* Грин. II 182. *Поставили нам знатну вечерю: тетерю з загребами... (Такі коржі, що печуть їх, загрібаючи у жар: од того й загребами звуться).* Стор. II. 16. У Милорадовича: свадебный длинный хлѣбъ. Мил. 121. 3) Жадный человѣкъ. *Забере усе бісів загреба.*

Загребе́лля, **ля**, *с.* Мѣсто за плотиной *На загребеллі живе.* Черк. у.

Загребе́льний, **а**, **е**. Находящійся за плотиной. *До загребельної могили прибувайте.* Мет. 396.

Загребти́, **ся**. См. **Загрібати**, **ся**.

Загребу́щий, **а**, **е**. Жадный, старающійся все забрать. *Очі завидющі, руки загребущі.* Посл.

Загремихті́ти, **хчу́**, **ти́ш**, *гл.* Загремѣть, загромыхать. *Як заспукотить у сінях, загремихтить.* МВ. I. 69.

Загреміти. См. **Загрімати**.

Загри́вий, **а**, **е**. Имѣющій бѣлую масть вокругъ шеи (о птицахъ и четвероногихъ животныхъ). *Загривий гусак.* Харьк. *Загрива гуска. Загрива вівця—біла, а шиворот чорний.* О. 1862. V. Кух. 37.

Загриза́ти, **за́ю**, **єш**, сов. в. **загри́зти**, **зу́**, **зе́ш**, *гл.* Загрызать, загрызть.

Загриза́тися, **за́юся**, **ешся**, сов. в. **загри́зтися**, **зу́ся**, **зе́шся**, *гл.* Начинать споръ, ссору, заспорить. *Загризався з братом.* Мир. ХРВ. 138.

Загри́зкуватий, **а**, **е**. Сварливый, задира.

Загри́зти, **ся**. См. **Загризáти**, **ся**.

Загри́мати. См. **Загрімати**.

Загримотіти, **чу́** **ти́ш**, *гл.* *Приїхала, загримотіла кобиляча мов голова.* Котл. Ен. II. 40.

Загріба́ти, **ба́ю**, **єш**, сов. в. **загребти́**, **бу́**, **бе́ш**, *гл.* 1) Загребать, загрести. *І кури б загребли, єсли б не ратував.* Ном. № 4582. 2) Сгребать, сгресть. *Ононь каже: загреби мене.* Чуб.

Загріба́тися, **ба́юся**, **ешся**, сов. в. **загребти́ся**, **бу́ся**, **бе́шся**, *гл.* Загребаться, загрестся.

Загріба́чка, **ки**, *ж.* Кочерга. *Ухопила горнець з печі, та й шпурнула в груди. Та бо я ся від черп'я зачяв обтрісати, вна вхопила загрібачку: „Рушай, пицю, з хати!“* Гол. III. 215.

Загрі́бок, **бка**, *м.* Неудавшійся, испорченный въ печеньи хлѣбъ. Екатер. у.

Загріва́ти, **ва́ю**, **єш**, сов. в. **загрі́ти**, **рію**, **єш**, *гл.* 1) Согрѣвать, согрѣть. *А чортяка до парубка, давай загріватп його.* Г. Барв. 190. *Та прихили своє личко, най мов загріє.* Гол. IV. 452. 2) Проникнуть со своимъ теплomъ. *Туди* (в труну) *й вітер не завіє, і сонечко не загріє.* Мир. 183.

Загріва́тися, **ва́юся**, **ешся**, сов. в. **загрі́тися**, **рію́ся**, **єшся**, *гл.* Согрѣваться, согрѣться.

Загрі́лий, **а**, **е**. Согрѣвшійся.

Загрімáти, **ма́ю**, **єш**, сов. в. **загреміти**, **млю́**, **ми́ш**, *гл.* Начинать гремѣть, загремѣть. *Грім уп'ять загрімав.* Констант. у. *Ой загреми, грюмику, над мою кімнатою.* Мет. 259. *Заревіло, загреміло, застугоніла земля.* Стор. М. Пр. 143.

Загрімати и **загри́мати**, **ма́ю**, **єш**, *гл.* 1) Загремѣть, застучать. 2)—**на ко́го**. Закричать на кого. *Батько часом на нього*

загрима. О. 1862. VIII. 19. 2)—**кого́.** Постоянными криками, бранью отупить кого. *Ще в сповиточку загримають тебе.* МВ. I. 45.

Загрімоті́ти, мочу́, ти́ш, *гл.* Загре́мѣть. *Як загрімотить грім.* Рудч. Ск. II. 102.

Загрі́ти, ся. *См.* **Загрівати, ся.**

Загрі́ток, тку, *м.* Теплота. Желех.

Загрома́джувати, джую, еш, сов. в. **загрома́дити, джу, диш,** *гл.* Загребать, загресть, закапывать, закопать. *Живцем в землі їх загромадили.* Котл. Ен.

Загрома́джуватися, джуюся, ешся, сов. в **загрома́дитися, джуся, дишся,** *гл.* Загребаться, загрестись, закапываться, закопаться.

Загро́нитися, нюся, нишся, *гл.* Покрыться гроздьями, кистями.

Загруза́ти, за́ю, еш, сов. в. **загру́знути и загру́зти, зну, неш,** *гл.* Вязнуть, завязнуть, увязнуть. *Не громадь, дудку, сіна, бо загрузнеш по коліна.* Ном. № 4305. *А в той гарбуз москаль загруз.* Чуб. V. 1070.

Загрузи́ти, жу́, зи́ш, *гл.*=**Згрузити.** Черк. у.

Загрунтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Загрунтовать. 2) Утвердить.

Загру́ти, ру́ю, еш, *гл.* Закричать (о воронѣ). Встрѣчается только въ фальсифицированной думѣ, напечатанной Срезневскимъ. *Закряче ворон, загрує, зашумує.* Запор. Стар. I. 105.

Загрюзи́тися, жу́ся, зи́шся, *гл.* Увязнуть въ грязи. *Треба їм десь через дуже калну балку їхати,—вони й загрюзились.* Мнж. 121.

Загрю́кати, каю еш, *гл.* Застучать, захлопать (дверью).

Загрюкоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Застучать сильно и часто. 2) Загромыхать.

Загрякоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Загрюкотіти.** Стор. М. Пр. 143.

Загряни́шний, а, е.=**Загранишний.** *Пов'язує її хустками... загрянишними.* О. 1862. I. 74.

Загу́ба, би, *ж.* 1) Потеря. *Як у нього ячмінь, то но грошам загуба.* Уман. у. 2) Пагуба.

Загуби́ти, блю́, биш, *гл.* 1) Потерять, затерять. *Загубив черевик, а я йшов та й найшов. Загубиш, то не смутись, знайдеш, то не веселись.* Посл. 2) Погубить; казнить, убить. *Не топись, козаче, бо душу загубиш.* Мет. 17. *Ой не орла, не сокола збіраються вбити, ой то ж пана та Супруна ведуть загубити.* Мет. 430. *Загубила свого мужа та поповича жінка.* Гол. I. 51.

Загуби́тися, блю́ся, бишся, *гл.* Потеряться. *Ой либонь моя дівчинонька та й у полі загубилася.* Чуб V. 24.

Загу́біль, лі, *ж.*=**Загуба.** Драг. 191.

Загугни́ти, гню́, ни́ш, *гл.* Заговорить въ носъ, загнусить. *Аж ось пан Олексій покинув читати та як загугнить з своїми школярами.* Кв. I. 244. *І мені Господь послав побратима,—загугнив Кривоніс.* Стор. М. Пр. 133.

Загугня́віти, влю, виш, *гл.*=**Загугнити.** *Солоха загугнявіла: соїзволяю.* Кв. II. 148.

Загуготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Загоготіти.**

Загу́да, ди, *ж.* Порицаніе. *Яку ж загуду сім дровам зробите?*

Загу́дити, джу, диш, *гл.* Начать порицать, находить недостатки. *Дивувалась, що се сталось старому, що разом загудив Василя.* Кв. I. 58.

Загуді́ти, ду́, де́ш, *гл.*=**Загусти.** Стор. М. Пр. 106. *Загуділи голуби.* Чуб.

Загука́ти, ка́ю, еш, *гл.* 1) Закричать. *Феся загукала, голос по дубині аж ся розлягає.* Чуб. V. 69. 2)—**на ко́го.** Позвать, зазвать кого. *Загукай на його,—нехай іде в хату.*

Загу́лити, лю, лиш, *гл.* Завести, запрятать. *І в край світа їх загулиш.* Федьк. II. 76.

Загуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Закутить. *Загуляв Іван, загуляв, не до мислі жінку взяв.* Чуб. V. 790. 2) Заглушить, осилить при помощи кутежей (свою бѣду, горе и пр.). *Не втекла... таки од свого лиха: і не загуляла, й не заспівала, й не затанцювала його.* Левиц. I. 86.

Загуля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Закутить. *А хазяїн так загулявся, що й усі можна бочки повивозить,—то й не чутиме.* Рудч. Ск. II. 151.

Загуме́нний, а, е. Находящійся за гумномъ.

Загуме́ння, ня́, *с.* Мѣсто за гумномъ. *Там на загуменню тополя стояла.* Гол. I. 285.

Загуме́нок, нку, *м.*=**Загумення.**

Загу́пати, паю, еш, *гл.* 1) Начать ударять, начать глухо стучать, сильно стучать. 2) Пойти тяжелой поступью.

Загу́рити. См. **Загуряти.**

Загу́ритися, рюся, ришся, *гл.* Развлечься чѣмъ-либо и забыть о нужномъ,

задержаться, замѣшкаться изъ-за этого. Вх. Зн. 18.

Загуркота́ти, чу́, чеш и **загуркоті́ти чу́, ти́ш**, *гл.* 1) Загремѣть раскатами. Ком. II. 34. *Буря повстала, загуркотіло.* Мет. 58. 2) Застучать, загремѣть. *Гур! гур! гур! щось страшно загуркотіло по-під вікнами й стихло. То підкотилась карета.* Левиц. Пов. 317. *Заскреготали зубами відьми й загуркотіли з хати.* Грин. I. 68.

Загурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Загремѣть, застучать, затрещать, почти то-же, что и **загуркоті́ти** 2; иногда просто зашумѣть сильно. *Зашумить садок, стемніє світ і загурчить дощ об землю.* МВ. (О. 1862. III. 42). 2) Упасть, скатиться съ шумомъ, стукомъ, а иногда и просто упасть съ высоты. *Так він і загурчав з кручі!*

Загура́ти, ра́ю, еш, сов. в. **загу́рити, рю, риш**, *гл.* Занимать, занять, развлекать, развлечь чѣмъ-либо, напр. разговорами, заставивъ забыть прежнее. *Загурі дитину.* Вх. Зн. 18.

Загура́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **загу́ритися, рюся, ришся**, *гл.* Развлекаться, развлечься чѣмъ-либо и забыть о нужномъ, задержаться, замѣшкаться изъ-за этого. Вх. Зн. 18.

Загуса́ти, са́ю, еш, сов. в. **загу́снути, ну, неш**, *гл.* Сгущаться, сгуститься. *Насипала багато води, а мало борошна, та мішала, мішала, а воно не загуса.* Грин. II. 164. *Як загусне глина, тоді не зробиш горщика.* Канев. у. *На чуже пшінце горшка не підставляй, бо кипітиме, кипітиме, та й не загусне.* НВолын. у.

Загусті́, гуду́, де́ш, *гл.* 1) Загудѣть. *Під землею щось загуло страшно.* ЗОЮР. II. 31. *Загула Хортиця з Лугом: „чую, чую!“* Шевч. 57. *А загув—аж сумно слухати—неначе бугай у болоті.* Рудч. Ск. I. 64. *Мов дзвони, загули кайдани на неофітах.* Шевч. 611. 2) Упасть съ большой высоты (подразумѣвается: съ гуломъ). *Так з конем і загув у провалля.* Вообще куда нибудь съ силой, съ гуломъ двинуться, броситься, напр. въ сказкѣ: *Одну овечку хіп за ніжку та у лантух,—так уся отара і загула туди.* Мнж. 55. *Була ложка, помело, та й те з дому загуло.* Нп. Г. Барв. 288. Отсюда: **Було́, та загуло́**, равносильно русскому: было, да сплыло. 3) О голубяхъ: заворковать. *Ходить голуб коло хати сивий волохатий, як загуде жалібненько,—на серцю тяженько.* Мет. 11.

Загу́тати, таю, еш, *гл.* 1) Ошеломить, оглушить. Желех. 2) Укротить, угомонить. Желех.

Заґу́татися, таюся, ешся, *гл.* Зазѣваться; забыть объ окружающемъ при видѣ чего. *Заґутався, як таку красоту побачив.* Вх. Зн. 19.

Заґа́вити, влю, виш, *гл.*—**ного́**. Отвлечь вниманіе чье. *Я (злодій) піду їх заґавлю,.. ти і бери.* Мнж. 110.

Заґа́витися, влюся, вишся, *гл.* Зазѣваться, засмотрѣться. Мнж. 29.

Заґва́лтувáти, ту́ю, еш, *гл.* Поднять шумъ, крикъ. *Заґвалтувало село від краю до краю.* Мир. ХРВ. 249.

Заґеґота́ти, ґочу́, чеш, *гл.* Закричать (о гусяхъ). *Гуси по ставах заґеготали.* Г. Барв. 544.

Заґе́дзе́лити, лю, лиш, *гл.*. Понести чепуху.

Заґе́дзкатися, каюся, ешся, *гл.* 1)=**Задрочитися**. 2) Закапризничать.

Заґе́лґати и **заґе́лкати, ґаю (каю), еш**, *гл.* Закричать (о гусяхъ, индѣйскихъ пѣтухахъ). Аф. *Заґелкали гуси.* Шевч. II, 35. *Заґелкали мов индики.* Мир. ХРВ. 98.

Заґеро́вувати, вую, еш, сов. в. **заґерува́ти, ру́ю, еш**, *гл.* 1) Загинать, загнуть. *Почали заґеровувати ногу за голову; аж кістки їй тріщать, а вона її суверделить угору.* Грин. II. 167. 2) Запрашивать, запросить дорого. *Заґерував ти з його багато.* Лохв. у.

Заґерґота́ти и **заґерґоті́ти, ґочу́, чеш** и **тиш** *гл.*=**Заґелкати**.

Заґрундзьо́вувати, вую, еш, сов. в. **заґрундзюва́ти, дзю́ю, еш**, *гл.* Завязывать, завязать узломъ такъ, что трудно развязать. Черк. у.

Заґу́дзлити, лю, лиш, *гл.* Завязать узелъ. Вх. Лем. 415.

Зад, ду, *м.* 1) Задъ, задняя часть. 2) Задъ; задница. *Голова—кість, а зад, вибачте, м'ясо: в голову цілують, а в зад б'ють.* Ном. № 1288. Ум. **Задо́к, задо́чок**.

Зад, *нар.* Вслѣдъ за, позади. *Я вскочив у хату зад їх; вона вже лежала на лаві.* Екатер. у.

Зада́ва, ви, *ж.* 1)=**Кужба**. Вас. 147. 2) Рычагъ для зажиманія дерева при увязкѣ его на саняхъ для перевозки. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задава́ти, даю́, еш, сов. в. **зада́ти, да́м, даси́**, *гл.* 1) Задавать, задать. *Задам я тобі буру.* Ном. № 13602. 2)=**Завдавати**. *В неволю всіх задала.* Гол. I. 4.

Задава́тися, даю́ся, е́шся, сов. в. **за-**

да́тися, да́мся, даси́ся, *гл.* Вознамѣриваться, вознамѣриться, рѣшить сдѣлать. *Вона ще літом, як сонечко сипало теплим промінням, задалась, виходячи з церкви, понести колись попові рунце на розжиток.* Г. Барв. 155—156.

Задави́ти, влю́, виш, *гл.* Задушить, задавить. *Таки Бог пологив, вовк кобилу задавив.* Чуб. V. 1151. *Не жируй з ведмедем, а то він тебе задавить.* Ном. № 1213. *Нудьга йою задавила на чужому полі.* Шевч. 214.

Задавійко, ка, *м.* Душитель; міроѣдъ, кулакъ. *То хиба пан? То задавійко. Він скілько людей зубив тими про́центами.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задавля́чка, ки, *ж.* Медиц. Жаба, angina. Вх. Зн. 19.

Зада́вненний, а, е. Пришедшій въ давность; застарѣлый, запущенный (о болѣзни). *Задавнена хвороба.*

Зада́внення, ня, *с.* Давность, застарѣлость. Желех.

Зада́внити, ся. См. **Задавнювати, ся.**

Зада́внювати, нюю, єш, сов. в. **зада́внити, ню, ниш,** *гл.* Запускать, запустить (болѣзнь). *Ее, так воно задавнено, то й важко загоїть.* Канев. у.

Зада́внюватися, нююся, єшся, сов. в. **зада́внитися, нюся, нишся,** *гл.* Застарѣвать, застарѣть.

Зада́ння, ня, *с.*=**Завдання.** *Яке важке задання бути дячем на далекій стороні.* Левиц. Пов. 120.

Зада́р, *нар.* Даромъ. Вх. Лем. 415.

Задаря́ти. См. **Задарювати.**

Зада́рь, *нар.*=**Задар.** Вх. Зн. 19.

Зада́рювати, рюю, єш, сов. в. **задаря́ти, рю́, риш,** *гл.* Задаривать, задарить.

Зада́ти, ся. См. **Задавати, ся.**

Зада́ток, тку, *м.*=**Завдаток.**

Зада́ча, чі, *ж.* Задача. К. Гр. 102.

Задвигтіти, гчу́, тиш, *гл.* Задрожать. *Як ступив... на ті підмости, то вони аж задвигтіли й заграли.* Левиц. Пов. 330.

Задвижа́ти, жу́, жи́ш, *гл.*=**Задвигтіти.**

Задві́рко́вий, а, е. Выходящій на дворъ позади дома. *Дочка на задвіркові двері рип!* Чуб. IV. 557.

Задві́рок, рку, *м.* Дворъ позади дома. *Схопилась, вискочила на задвірок.* Г. Барв. 237.

Задвоя́кий, а, е. Двухъ родовъ. *Астрябы суть задвоякі: астряб великий і малий.* Вх. Лем. 415.

Задекретува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Приказать, дать указъ. *Як ваше лукаве серце поверне справою, так він бідаха* (царь) *і задекретує.* К. XII. 32. *Одно тілько наше зосталось при нас—живе українське слово. І тому задекретовано зігнути.* К. XII. 128.

Заденчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Заднити.** *Діжку ще не заденчено.* Екатер. у. (Алюбовск.).

Заде́ра, ри, *ж.* Лучина, щепка. Вх. Лем. 415.

Задера́ка, ки, *ж.*=**Задирака.**

Задера́чка, ки, *ж.* Задравшаяся кожа надъ ногтемъ, заусеница. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задерені́ти, ві́ю, єш, *гл.* Одеревянѣть, окоченѣть (отъ холода, смерти). *Руки мені задерев'яніли—чи воно з холоду, чи хто йому знає.* Камен. у. *Як побачила чоловіка, так і задерев'яніла.* Камен. у. *Прийшов п'яний, та як заснув, так і задерев'янів.* Камен. у.

Задерев'яні́ти, ні́ю, єш, *гл.*=**Задерені́ти.**

Заде́ржати, ся. См. **Задержувати, ся.**

Заде́ржувати, жую, єш, сов. в. **заде́ржати, жу, жиш,** *гл.* 1) Задерживать, задержать. 2) Удерживать, удержать. *Не то господарь, що зберегть господарство,— то, що готове задержить.* Ном. № 10108.

Заде́ржуватися, жуюся, єшся, сов. в. **заде́ржатися, жуся, жи́шся,** *гл.* 1) Задерживаться, задержаться. *Чув він, що плуг йому за щось задержався.* О. 1861. XI. 29. 2) Удерживаться, удержаться, сохраняться, сохраниться. *Де-не-де задержались старі шапки.*

Задери́ка, ки, *об.*=**Задирака.**

Задери́куватий, а, е. Задорный. Харьк.

Задери́хвіст, воста, = Въ выраженіи: **задери́хвоста да́ти.** Удрать безъ оглядки.

Задері́й, рія, *м.*=**Задерика.** *Андрій-задерій.* Ном. № 12702.

Задернува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Заложить дерномъ. *Вони викопали яму, насипали грошей, поклали того, що обібрався грошей стерегти, та й знов засипали й задернували.* Канев. у.

Задерну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Задѣть, оцарапать. *Чеши дідька зрідка, щоб не задернути.* Ном. № 1212.

Заде́ртн. См. **Задирати.**

Задесе́нець, нця, *м.* Житель мѣстности, за Десной находящейся. Ном. № 13617.

Задесе́нський, а, е. За Десной находящійся.

Задесе́нщина, ни, *ж.* Мѣстность за Десной.

Задешеві́ти, ві́ю еш, *гл.* Подешевѣть. *Скрізь задешевіла горілка.*

Заджерґота́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Заговорить на непонятномъ языкѣ (преимущественно о евреяхъ).

Заджеркоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Заджерґотати.** *Як заджеркотіли жиди, хто аж у вухах лящить.* Славяносерб. у.

Заджижча́ти, жчу́, чи́ш, *гл.* Зажужжать. См. **Задзижчати.**

Задзвені́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Зазвенѣть.

Задзвони́ти, ню́, ниш, *гл.* Зазвонить. Котл. Ен. П. 30. *В неділеньку рано задзвонили дзвони.* Мет. 95.

Задзвонятися, ню́ся, нишся, *гл.* Зазвенѣть, зазвонить самому. *Самі дзвоники задзвонилися.* Грин. III. 117.

Задзеленьча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Зазвонить (о бубенчикахъ); зазвенѣть, забренчать.

Задзеленькоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Задзеленчати.** Рудан. I. 77. *Пан виняв, дав гроші. Той кинув в кишеню, аж задзеленькотіли.* Драг. 54.

Задзе́кати, каю, еш, *гл.* Начать **дзе́кати.** Аф.

Задзижча́ти и **задзичати, чу́, чи́ш,** *гл.*=**Заджижчати.** *Коли не коли задзижчить... роботяща бджола.* Греб. 402. *А мухи разом задзижчали: „Ось годі, не кажіть!“* Гліб. 114.

Задзігори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Быстро заговорить. *Так задзігорила язиком, що він ледві встиг розібрати ті слова.* Левиц. Пов. 67.

Задзюри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Политься струей. Харьк.

Задзюркота́ти и **задзюркоті́ти, чу́, чеш** и **тиш,** *гл.* Зажурчать. *Домонтовиченко влучив Війтенка по лівій руці,—кров так і задзюркотала.* К. ЧР. 306.

Задзюрча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Зажурчать. *Тане сніг, задзюрчали по улицях струмочки.* МВ. I. 28.

Зади́бати, баю, еш, *гл.* Начать ходить (о дѣтяхъ).

Задиви́тися. См. **Задивлятися.**

Задивля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **задиви́тися, влю́ся, вишся,** *гл.* Засматриваться, засмотрѣться. *Прийшло до неї мале пахоля, вона на його задивилася.* Чуб. III. 419.

Задивува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Удивиться. *Й аж сі панове задивували.* Kolb. I. 109.

Задивува́тися, ву́юся, ешся, *гл.* Задивиться, засмотрѣться съ удивленіемъ. *Як би ви їхали надворсклянською низиною,... то задивувались би.* О. 1861. XI. 101.

Задима́ти, ма́ю, еш, *гл.* Задувать, тушить. *Каганець горить добре і його ніщо не задима.* Дещо, 52. См. **Задувати.**

Задими́ти. См. **Задимлювати.**

Зади́мка, ки, *ж.* Снѣжный вихрь, мятель. Вх. Лем. 415.

Зади́млювати, люю, еш и **задимля́ти, ля́ю, еш,** сов. в. **задими́ти, млю́, ми́ш,** *гл.* Закапчивать, коптить, закоптить. *Повісив задимлювати.* НВолын. у. *Стояла... сахарня з високим задимляним стовпом.* Левиц. Пов. 370.

Задимува́ти, му́ю, еш, *гл.* Задымить. *Коснеться гір—і гори задимують.* К. Псал. 238.

Задина́ти, наю, еш, сов. в. **задни́ти дню́, ни́ш,** *гл.* Вставлять, вставить дно. *Як роблять липівку на мед, то намоче попереду той край, де дно повинно бути, а тоді й задинає.* Волч. у.

Задира́к, ка, *м.* Пт. турухтанъ, Tringa pugnax. Вх. Пч. II. 15.

Задира́ка, ки, *об.* Задорливый человѣкъ. *Нептунів син сподарь Мезап, боєць, ярун і задирака.* Котл. Ен. Ум. **Задира́чка.**

Задира́куватий, а, е.=**Задерикуватий.** О. 1861. X. 37.

Задира́ти, ра́ю, еш. сов. в. **заде́рти** и **задра́ти, деру́, ре́ш,** *гл.* 1) Задирать, задрать, поднимать, поднять вверхъ. *Біда вмерла і ноги задерла.* Посл. *Ворона літає, а дурень голову задирає.* Ном. № 6404. 2) Задирать, задрать, начинать, начать ссору. 3) О коростелѣ: начинать, начать кричать. *Як деркач котрого году задере поперед перепілки, то сіно буде дороге.* Грин. I. 15.

Задира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **заде́ртися, задра́тися, деру́ся, ре́шся,** *гл.* 1) Задираться. задраться, подниматься, подняться вверхъ. *Чуприна задралась угору.* Рудч. Ск. II. 126. *Ніс... задрався догори.* Стор. М. Пр. 83. 2) Начинать, начать ссориться, поссориться, повздорить.

Зади́рга, ги, зади́рка, ки, *ж.* 1) Задоръ; ссора. *Кіндрат на задиргу йде.* НВолынск. у. 2) Заусеница. Камен. у. Ум. **Зади́рочка.**

Зади́ркуватий, а, е.=**Задерикуватий.**

Зади́рливий, а, е.=**Задерикуватий.** Греб. 409.

Зади́рчастий, а, е. О деревѣ: задирающійся. *Задирчасте обіддя: ти його*

так теши, а воно он як задирається. Каневск. у.

За́дих, ху, *м.* Удушье, астма. Вх. Лем. 415.

Зади́ханий, а, е. Запыхавшійся. *Прибігла шинкарка, задихана вся, до мене.* МВ. II. 186.

Зади́хатися, хаюся, ешся, *гл.* Запыхаться. *Задихавсь, як віл в борозні.* Ном. № 1404.

Задиха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* Задыхаться. *Трясучи головою і задихаючись, переказує.* Стор. М. Пр. 155.

Зади́хливий и **зади́шливий а, е.** Удушливый (о человѣкѣ). Вх. Лем. 415. Желех.

Задіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **заді́ти, ді́ну, неш** и **ді́ю, еш,** *гл.* 1) Вдѣвать, вдѣть. Вх. Зн. 39. 2) Дѣвать, дѣть. *Ой знаю я, товаришу, де я їх задію: занесу їх в Чорногору, та там їх посію.* Шух. I. 201.

Задіва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **заді́тися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Вдѣваться, вдѣться. 2) Дѣваться, дѣться; пропасть, исчезнуть. Вх. Зн. 19.

Заділи́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Ошибиться при сдачѣ картъ. *Шкода́, хлопче, заділивсь! Перемащуй, лишень, гаразд, та не заділись.* Лубен. у.

Заділува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Обнести заборомъ.

Заді́ти, ся. См. **Задіва́ти, ся.**

Заді́яний, а, е. О полевой землѣ: истощенный, много разъ пахавшійся и потерявшій плодородіе. *Земля задіяна.* Лубенск. у.

За́дки, *нар.* Задомъ (идти). Мнж. 181. *Я до його, а він задки, задки.*

Задкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Идти задомъ, пятиться. *Дивлюсь: задкує-задкує—та в двері.* Мнж. 2) Идти сзади, слѣдовать. *Іде султан; за ним наші задкують небоги.* Млр. л. зб. 82.

Задля, *пред.* Ради, для. *Виросте на йому щасливша доля задля людей.* Стор. М. Пр. 49. *Це вона мене задля того й привела, щоб іззісти у своїй норі.* Рудч. Ск. II. 20. *Задля його звертають каравани.* К. Іов. 14.

Задля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Замедлить, пробыть долго; протянуть. *Прочула я, що в неї чоловік умер,—де вже з нею на́ світі задляється.* МВ. II. 143.

Задму́хати, хаю, еш, *гл.* Задуть.

Задни́ти. См. **Задинати.**

За́дниця, ці, *ж.* То же, что и запаска 1, называемая **за́дницею** въ тѣхъ случаяхъ, когда этотъ кусокъ сукна, надѣваемый сзади, противополагается сопровождающему его переднему куску, фартуху, носящему названіе: **попере́дниця.** *Заськи тобі, почитухо, заськи, без задньої запаски... на порозі зачепилася і задниця загубилася.* Мил. 156.

За́дній, я, е. 1) Задній. *Оглядайсь на задні колеса.* Ном. № 4305. 2) **За́дню па́сти.** Оставаться сзади, не успѣвать, быть послѣднимъ. 3) **За́дня ки́шка.** Заднепроходная кишка. Вх. Уг. 239.

Задніпро́в'я, в'я и **задні́пря, ря,** *с.* Заднѣпровье. О. 1862. VII. 63. *Все задніпров'я, мов грім його ударив, запалало.* Сніп.

Задніпря́нець, нця, *м.* Житель заднѣпровья. Черк. у. Шевч. 574.

Задніпря́нський, а, е. Заднѣпровскій. *Вони дивились на темний задніпрянський бір.* Левиц. Пов. 24.

Задня́нка, ки, *ж.* Прямая кишка. Черк. у.

Задобі́д, *нар.* Въ предобѣденное время. О. 1862. I. 81.

Задобі́ддя, дя, *с.* Предобѣденное время. *Город Сороку у неділю рано* (в) *задобіддя взяв.* Мет. 393.

Задобі́дній, я, е. Предобѣденный. *Задобідня година.* О. 1862. I. 81.

Задо́бре, *нар.* Очень хорошо.

Задо́вба́ти. См. **Задовбувати.**

Задо́вбувати, бую, еш, сов. в. **задовба́ти, ба́ю, еш** и **задовбти́, бу́, бе́ш,** *гл.* Вдалбливать, вдолбить. Чуб. VII. 403.

Задовжа́тися, жа́юся, ешся, *гл.*=**Завиноватитися.** *Ой ходи сюда, дівко молода, викупи мене, задовжався я.* Лавр. 46.

Задовжи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.*=**Задовжатися.** *Да ми уже всім задовжилися! Ні в кою вже й позичати.* Г. Барв. 523.

Задові́л, во́лу, *м.* Удовлетвореніе. *Держаться жаданням неситим своїм... задоволу неситої страсти.* К. Дз. 135.

Задоволе́ння, ня, *с.*=**Задові́л.** *Се вона говорить із якимсь задоволенням.* Г. Барв. 218.

Задовольни́ти. См. **Задовольняти.**

Задовольня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **задовольни́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* Удовлетворять, удовлетворить. *Таке вже серце Бог дав матері, що коли її дитина жива і здорова, то щоб була і щаслива, тоді тільки його і задовольниш.* Стор. М. Пр. 56.

Задої́ти, дою́, їш, *гл.* О коровѣ: испортить неаккуратнымъ доеніемъ.

Задо́к, дка́, *м.* 1) Ум. отъ **Зад.** 2) Заднее сидѣнье экипажа. Рудч. Чп. 250. *Сами сіли є передочку, а некрутика в задочку.* Чуб. V. 986.

Задо́сить, *нар.* Совершенно достаточно, больше чѣмъ достаточно. *Горік було садовини задосить.* НВолын. у.

Задощи́тися, щу́ся, щи́вся, *гл.* 1) Замокнуть отъ дождя. *Задощилося сіно.* Константиногр. у. 2) **Задощи́ться**, *безл.* Наступитъ дождливой погодѣ. *Задощилося: вже третій день дощ.* Константиногр. у.

Задрату́вати, ту́ю, ва́ти, *гл.* Задразнить. *Задратував турчина.*

Задра́ти, ся. См. **Задира́ти, ся.**

Задриґа́ти, ґа́ю, ва́ти, *гл.* Заболтать ногами. *Коли вліз у ту яму—тільки трошки ноги зверху,—да як задриґав ногами.* Рудч. Ск. II. 195.

Задриста́ти, щу́, ва́ти, *гл.* Запачкать поносомъ.

Задриста́тися, щу́ся, ва́тися, *гл.* Запачкаться поносомъ.

Задріботі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Быстро заговорить, засыпать скороговоркой. *Я не хочу нічого знати, слухати, бачити!—задріботіла пані.* МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Засеменить (ногами). *А хлопці, взявшись у боки, задріботять ногами, то вдарять тропака.* Левиц. I. 16.

Задріжа́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Задрожать. К. Іов. 19. Шевч. 118. *Та повели до приїому—задріжали ніжки, ручки йому.* Чуб. V. 1003.

Задріма́ти, ма́ю, ва́ти, *гл.* Задремать. *То це що задрімає та похилиться, то його комочки і вколять.* Рудч. Ск. I. 156. *К череді йшла—задрімала.* Чуб. III. 203. *Ледве вспів він задрімати, а йому вже снились страшні сни.* Опат. 88.

Задріма́тися, лося, *гл. безл.* Вздремнуться. *Додре задрімалось.* Мнж. 130.

Зад, нути, ну́, не́ш, *гл.* Вздремнуть. Радомысл. у.

Задрі́па, пи, *об.* Забрызгавшійся грязью.

Задрі́панець, нця, *м.* Забрызгавшійся грязью, неряха. Черк. у.

Задрі́паний, а, е. Запачканый, забрызганый грязью; неряшливый. *Моя хазяйка замітає мене задрі́паним віником.* Чуб. I. 45.

Задрі́панка, ки, *ж.* Забрызганная грязью; неряха. *А ти, задрі́панко, шинкарко, перекупко п'яна.* Шевч. 621.

Задрі́пати, ся. См. **Задрі́пувати, ся.**

Задрі́пувати, пую, ва́ти, сов. в. **задрі́пати, паю, ва́ти**, *гл.* Забрызгивать, забрызгать грязью нижнюю часть платья. *Де це ти так задрі́пала спідницю?* Харьк.

Задрі́пуватися, пувся, вшися, сов. в. **задрі́патися, пався, вшися**, *гл.* Забрызгиваться, забрызгаться грязью. *Оце я поки до вас дійшла, так здорово задрі́палася. Коли ж грязько дуже на дворі.* Екатер. у.

Задро́бити, блю, бив, *гл.* *Чи се таки до діла робив, що й досі тута загулявсь? Та швидко і не так задробив; Зевес не дурно похваляєсь.* Котл. Ен. I. 29.

Задрочи́тися, чу́ся, чився, *гл.* 1) Побѣжать подъ вліяніемъ укусовъ насѣкомыхъ (о рогатомъ скотѣ). 2) Закапризничать, взбѣситься. *Мовчіть!.. чого ви задрочилися?* Котл. Ен. II. 22..

За́друге, *нар.* Вторично. *Задруге посіяв буряки, бо то кузка, то мороз побив.* Черк. у.

Задрьо́паний, а, е.=Задрі́паний. *Ой як би ти, дівчинонько, не задрьопана така.* Грин. III. 683.

Задуба́ти, ся. См. **Задублюва́ти, ся.**

Задуби́ти, бі́ю, бі́ш, гл. Окоченѣть. *Задубів чоловік на морозі.* Черк. у.

Заду́ти, бну, не́ш, *гл.*=**Задубі́ти.**

Заду́блювати, люю, ва́ти, сов. в. **заду́бити, блю́, би́ш**, *гл.* 1) Выдѣлывать, выдѣлать, выдубить (кожу). Гол. Од. 66. 2) О животныхъ: поднимать, поднять вверхъ хвостъ. *Задубили коні хвости.* О людяхъ: поднимать, поднять одежду, обнаживъ нижнюю часть тѣла.

Заду́блюватися, люю́ся, ва́тися, сов. в. **заду́битися, блю́ся, би́шся**, *гл.* Обнажать, обнажить нижнюю часть тѣла.

Задува́ти, ва́ю, ва́ти, сов. в. **заду́ти, дму́, ме́ш**, *гл.* Задувать, задуть. *На ніч стануть світло задувати.* Макс. (1834), 158.

За́дувка, ки, *ж.* Мятель. Вх. Уг. 239.

Задудні́ти, дні́ю, ні́ш, *гл.* Глухо загремѣть. *Ой задудніли ковані вози на дворі.* Грин. III. 524.

За́дум, му, *м.* Замыселъ, намѣреніе. *Душа в великих задумах кохалась.* К. МБ. *Чи знаєш ти закони рівнован і задуми того, хто вверх—премудріть?* К. Іов. 83.

Заду́ма, ми, *ж.* Задумчивость. *Радюк хотів піймати на її лиці хоч крапельку задуми, хоч крапельку того смутку.* Левиц. Пов. 298.

Заду́маний, а, е. Задумчивый. *Він бачив її не такою задуманою й мовчазною тепер, яка вона була недавно.* Левиц. Пов. 298. *Блакитні задумані очі.* Мир. Пов. II. 76.

Заду́маність, ности, *ж.* Задумчивость. Желех.

Заду́мати, ся. См. **Задумувати, ся.**

Заду́мливий, а, е. Задумчивый. Левиц. Правда, 1868. 461.

Заду́мувати, мую, еш, сов. в. **заду́мати, маю, еш**, *гл.* Задумывать, задумать. *Голова задумала, а ноги несуть.* Ном. № 6680. *Задумав козак женитися.* Мет. 78. *Задумала мишва вчинить велике діло.* Гліб. 10.

Заду́муватися, муюся, ешся, сов. в. **заду́матися, маюся, ешся**, *гл.* Задумываться, задуматься. *Задумавсь, як собака в човні.* Ном. *Василько над квітками та зіллями сидить, задумався.* МВ. II. 16.

Заду́мливий, а, е. Задумчивый. *Був якийсь задумливий змалку.* МВ. II. 18.

Задуна́йський, а, е. Находящійся за Дунаемъ, на правомъ его берегу. *Нехай мене не ховають ні попи, ні дяки, нехай мене поховають задунайські козаки.* К. С. 1883. IV. 739.

Задура́ти. См. **Задурювати.**

Заду́ркати, каю, еш, *гл.* Застучать. *Прийшли вони перед небо, задуркали в царські врата.* Гол. I. 234.

Заду́рювати, рюю, еш, сов. в. **заду́рити, рю́, ри́ш**, *гл.* Забивать, забить голову, притупить умственныя способности. *Мене, такою пана, сюди задурювать прийшла.* Гліб. 59. *Чоловік дурний, бо* (жінка) *задурила.* Грин. II. 159.

Заду́ти. См. **Задувати.**

Заду́тий, а, е. Одутлый, обрюзглый. *Дивися на його задуту пику.* Мир. Пов. II. 78.

Заду́тися, ду́ся, дме́шся, *гл.* Опухнуть отъ сна, пьянства, болѣзни. *Аж задувся від гульні та недоспаних ночей.* Мир. ХРВ. 233.

Заду́ха, хи, *ж.* 1) Сильный, удушливый запахъ. *Штинула у ніс хрінова задуха.* Полт. у. 2) Спертый, удушливый воздухъ. 3) Засореніе дымовыхъ проходовъ въ печкѣ. *Задуха десь зробилася, та й курить тою.* НВолын. у. 4) Удушье, астма. Вх. Зн. 19.

Задуши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Задушить. *Сірко лїг на вовкові, наче хоче задушити.* Рудч. Ск. I. 12.

Задуши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Задохнуться. *Такий сморід, що й задушитися можна.* Дещо, 53.

Заду́шний, а, е. 1) О воздухѣ: спертый. 2) Заупокойный, поминальный. **—день.** День всеобщаго поминовенія, родительская суббота.

Заду́шник, ка, *м.*=**Сердак.** Вх. Уг. 239.

Заду́шниця, ці, *ж.* Панихида по усопшимъ. Вх. Лем. 415.

Задуя́вка, ки, *ж.*=**Задувка.** Вх. Уг. 239.

Задьо́р, ру, *м.* Причина къ ссорѣ, дракѣ. *Задьор між ѣми є.* НВолын. у.

Задьо́рний, а, е.=**Задирливий.** *Таке задьорне було, що до всякого так у вічі й лізе як тая оса.* Кв. I. 234.

Зада́кувати, кую, еш, *гл.* Слишкомъ много благодарить. Константиногр. у.

Зае́дно, *нар.* 1) Вмѣстѣ. *Що ж,—каже—або живі будем, або заедно загинем.* Волч. у. 2) Постоянно. *Один чоловік купив собі хату... пожив там трохи, нічого не було, а потім того почала являтися оказія така: заедно стеля кричить: „Ой упаду, ой упаду!“* ХС. IV. 29.

За́єць за́йця, *м.* 1) Заяцъ. *Бігає, як солоний заєць.* Ном. № 6677. *Боїться, щоб йому заєць дороги не перебіг.* Ном. № 303. 2) Названіе вола съ прямыми толстыми и приподнятыми вверхъ рогами. К. С. 1898. VII. 44. 3) Дѣтскія игры: а) охотники охотятся за зайцемъ. Ив. 60. б) то-же, что и **сі́ра ки́шка.** Ив. 47. Ум. **За́йчик, за́йчичок, за́йнько.** *Зайчичок-стрибайчичок обризує молоді пагонці на вишнях.* О. 1861. V. 74.

За́єчка, ки, *ж.* Зайчиха. Вх. Зн. 20.

Зажада́ти, да́ю, еш, *гл.* Пожелать, потребовать.

Зажалі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Пожалѣть. *Не зажалієш батька в наймах.* Мир. ХРВ. 343.

Зажалкува́ти, ку́ю еш, *гл.*=**Зажалі́ти.**

Зажа́рити, рю, ри́ш. *гл.* Начать быстро дѣлать что-либо. *Як же воно зажарило* (замололо дуже), *то чорти його батька зна—ну прямо ж страшно і в млині сидіти.* Грин. I. 39.

Зажарі́тися, рі́юся, ешся, *гл.* 1) Залѣтѣть. 2) Сдѣлаться яркимъ. *По дощові як ся зажаріла озимина.* Каменец. у.

Зажа́ртий, а, е. Ожесточенный, озлобленный.

Зажа́ртість, тости, *ж.* Ожесточеніе, злоба.

Зажартува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Подшутить.

Зажа́ти. См. **Зажинати.**

Зажахті́ти, хчу, ті́ш, *гл.* Запышать, распалиться, начать испускать сильный

жаръ, зардѣть (о горящихъ угольяхъ). *Зажахтить як жар.* К. Дз. 151.

Зажва́кати, каю, еш, *гл.* Зачавкать.

Зажда́ти. См. **Зажидати.**

Зажéврiти, рiю, еш, *гл.* Заалѣть, разгорѣться. *Але ж оце чого, як тiлько сонечко зажеврiє, то по всякому дереву i по всякiй билинi роса i виступає.* Рудч. Ск. I. 138.

Зажениха́тися, ха́юся, ешся, *гл.*—**з ким.** Увлечься ухаживаніемъ. *З дiвчатами заженихався.* Котл. Ен. I. 8.

Зажéрливість, вости и пр.=**Зажирливість** и пр.

Зажéрти. См. **Зажирáти.**

За́жив, ву, *м.*=**Заживок 2.** *Инші думають,.. що в нашiй землi мало заживу.* О. 1861. IV. 34.

Зажи́ваний, а, е. Бывшій въ употребленіи.

Заживáння, ня, *с* Употребленіе. *Все на частiм заживанню належить.* Ном. № 5785.

Заживáти, вáю, еш, сов. в. **зажи́ти, живу́, вéш,** *гл.* 1) Употреблять, употребить, вкушать, вкусить. *Будуть до тебе козаки зайздiсати, будуть у тебе хлiбасоми заживати.* К. С. 1884. I. 36. *Я горiлки не заживаю.* Черк. у. *Зажиймо табаки.* Чуб. V. 1146. *Гей, гостi, що єсть—заживайте.* Гол. IV. 505. 2) Испытывать, испытать. *Жила в батька не рiк, не два,—не зажила добра.* Грин. III. 220. **Роско́шi зажи́ти.** Пожить въ роскоши, богатствѣ. *Гей, хто хоче роскошi зажити,—гей, нехай iде до двора служити.* Чуб. V. 344. 3) Пріобрѣтать, пріобрѣсти; зарабатывать заработать въ наймѣ. *Мiзерний був, хтiлось то копiйки зажити.* Драг. 83. *Скiльки це вже я в вас грошей зажила?* Полт. г. **Слáви зажи́ти.** Пріобрѣсти извѣстность, славу. *Ой не знав козак, да не знав Супрун, да як слави зажити: ой зiбрав вiйсько славне запорожське та й пiшов орду бити.* Грин. III. 585. *Зажила вона собi ще того щасливого часу слави доброї панночки.* Г. Барв. 333. 4) —**вiи.** Жить, пожить на счетъ чужого вѣка. *Ти чужий вiк заживаєш.* Стор. I. 232.

Заживáтися, вáюся, ешся, сов. в. **зажи́тися, живу́ся, вéшся,** *гл.* 1) Заживаться, зажиться, долго прожить гдѣ. *Зажилась Улита у родичiв.* Левиц. I. 406. 2) Богатѣть, разбогатѣть. *З чого ти, брате, так зажився? Був бiдний, а тепер нема багатчого вiд тебе.* Грин. II. 250

Заживи́тися, влю́ся, вишся, *гл.* Наѣсться, насытиться. *Заживившись, як собака мухою.* Ном. № 4763.

Зажи́вний, а, е. 1) Питательный. 2) Крѣпкій, плотный. *Заживна це у вас дiйниця.* Харьк. у.

За́жи́вок, вку, *м.* 1) Зародышъ. *Пропало просо: морози зажившок побили.* Луб. у. *В єї ще з замолоду заживок (хвороби) у серединi, в животi.* Черк. у. 2) Питаніе. *Як гноювата земля, то корень кращий заживок має, тим хлiб добрий роде.* Кам. у. 3) Зажитое, заработанное наймомъ имущество. *Я не чужу телицю взяв, а свою: вона мiй заживок.* Прил. у. 4) Внутренняя, самая крѣпкая часть снятой съ животнаго кожи, лежащая между наружнымъ слоемъ—**личком** и внутреннимъ—**нiздрéю.** Мнж. 180.

Зажига́ти, га́ю, еш, *гл.*=**Запалювати.** *Нехай свiчi восковiї зажигає.* Мет. 170.

Зажига́тися, га́юся, ешся, *гл. Ячмені зажигаються,—солов'ї щебетать забуваються; ячмені позажигались,—солов'ї щебетать позабувались.* Мил. 93.

Зажида́ти, да́ю, еш, сов. в. **зажда́ти, ду́, дéш,** *гл.* Ждать, подождать, обождать. *Зажди трохи!—Мамо, мамо! якова мені зажидати?* МВ. II. 110. *Обiцяв Бог дати, тiко казав заждати.* Ном. *Зажди, серце дiвчино, та напiй мi коня.* Чуб.

Зажи́мки, мок, *ж., мн.* Складки отъ неправильнаго покроя одежды. Павлогр. у.

Зажи́н, ну, *м.* Начало жатвы,—родъ обряда, совершеніе котораго составляетъ обязанность старшихъ въ семьѣ.

Зажина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зажа́ти, жну́, не́ш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать начало жатвы, начинать, начать жать. Родъ обряда, совершеніе котораго составляетъ обязанность старшихъ въ семьѣ. *Ми, старiї, тiлько пойдемо поле зажати—молодiж заохотити. Станем удвох, по постатi прийдемо, нажнем удвох снопок, поблагоеловимо своїх робiтникiв, та й додому з снопом первачком.* Г. Барв. 16. 2) Зарабатывать, заработать жатвой. *Я зажала торiк штирi карбованцi.* Каменец. у. *Зажнемо якою снопа.* Г. Барв. 435. 3) При жатвѣ захватывать, захватить часть чужой нивы. *Рядом жала удова, та все в його десятину i зажина.* Драг. 71.

Зажи́нки, нок, *м., мн.* Начало жатвы. **Зажи́ра, ри,** *об.* 1) Обжора. 2) Любостяжательный, алчный къ богатствамъ, ненасытный.

Зажира́ка, ки, *об.*=**Зажира.** *О, з Грицька зажирака добрий! Оремо й сіємо вкупі, а ділитись почнемо, то він усе собі яко моя більше бере.* Волч. у.

Зажира́куватий, а, е. 1) Обжорливый, прожорливый. 2) Любостяжательный, алчный къ богатству, ненасытный. *Ото у нас чоловік Роґуля—зажиракуватий: йому все мало!* Волч. у.

Зажира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **заже́рти, жеру́, ре́ш,** *гл.* 1) Ѣсть, поѣсть. *Хліб тиждень печений, та такий, що й зажерти не можна.* Лебед. у. 2) Пожирать, пожрать, сожрать. *Зажер усе, нічого не зістивив.* К. Іов. 44. *І жадав нечистим духом увесь світ зажерти.* К. Псал. 256. *Неправда увесь світ зажерла.* ЗОЮР. II. 102.

Зажи́рливий, а, е. 1) Прожорливый. *Старенький панотець толкував одному панові, од чого то є такі інші зажирливі.* Ном. № 9763. 2) Алчный, любостяжательный. *До дітей своїх був зажирливий.* Г. Барв. 464. См. **Зажирануватий.**

Зажи́рливість, вости, *ж.* 1) Прожорливость. 2) Любостяжательность, алчность. *Нехай йому Бог судить за його зажирливість.* Г. Барв. 468.

Зажи́рливо, *нар.* Прожорливо.

Зажирни́й, а́, е. 1)=**Зажирливий.** К. XII. 56. 2) О буравѣ: забирающій при сверленіи много дерева. Волч. у.

Зажирува́ти, ру́ю, еш. *гл.* Заиграть, зашалить.

Зажи́ти. См. **Заживати.**

Зажи́тий, а, е. Зажиточный. Міусск. окр.

Зажи́тися. См. **Заживатися.**

За́жма, за́жмагом, *нар.* Сколько рука хватитъ, сколько можно захватить рукой (рвать). *Вибрала льон зажма.* НВолын. у. *Рву щавель зажмагом, щоб пан не піймав.* НВолын. у.

Зажму́рити, рю, риш. *гл.* Зажмурить (о глазахъ).

Зажни́вний, а, е. Относящійся ко времени жатвы. **Зажни́вні пісні.** Пѣсни, которыя поютъ во время жатвы.

Зажо́вклий, а, е. Пожелтѣвшій. *Дене-де зазеленіє бліде зажовкле стебло.* Мир. Пов. II. 85. *Бліда та зажовкла, наче зав'яла квітка.* Мир. Пов. II. 51.

Зажовті́ти, вчу́, ті́ш, *гл.* Сдѣлать желтымъ.

Зажовті́лий, а, е. Зажелтѣвшій.

Зажовті́ти тію, еш, *гл.* Зажелтѣть. *Ой чиє ж то поле зажовтіло, стоя?* Чуб. III. 242.

Зажо́га, ги, *ж.* Поджогъ. *Без зажоги й дрова не горять.* Ном. № 3298.

Зажо́н, ну, *м.*=**Зажин.** Сим. 204.

Зажо́хатися, хаюся, ешся, *гл.* Заболѣть отъ жары (о жирныхъ животныхъ). *Зажохавсь віл.,* Каменец. у.

Зажо́хнутися, нуся, нешся, *гл.* Издохнуть отъ жары (о жирныхъ животныхъ). *Як добре вгодована свиня, и спека та далеко гнати, то й зажохнеться.* Камен. у. Иронически говорится и о толстомъ человѣкѣ.

Зажури́ти, ся. См. **Зажу́рювати, ся.**

Зажу́рювати, рюю, еш, сов. в. **зажури́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* Опечаливать, опечалить. *Зажурив того Івана.* Рудч. Ск. II. 120.

Зажу́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **зажури́тися, рю́ся, ри́шся,** *гл.* Опечаливаться, опечалиться, пригорюниваться, пригорюниться. *Ото зажурилась! Та така ходить, як тума́.* Ном. № 2268. *Вже було як зажуриться чим, то аж занедужає.* МВ. II. 37. *Зажурився, що в мене грошей нема,—незабавно і в тебе не буде.* Ном. № 6465. *Молодий козаче, чого зажурився?* Чуб. V. 27.

Зазбіру́ва́ти, рую, еш. *гл.* Собирать. *Же боячеві з устів спадало, тее ж бо тії пси зазбірували.* Гол. III. 264.

Зазва́ти. См. **Зазивати.**

Зазвеніти, ні́ю, ні́ш, *гл.*=**Задзвеніти.** *Якимове поле зазвеніло стоя.* Чуб. III. 228.

Заздалегі́дний, а, е. Заблаговременный, предварительный. *„Заздалегідне словце до другого типу „Досвіток".* (Кіевъ, 1876).

Заздалегі́дь, заздалегі́ди и заздалі́-годи, *нар.* Заблаговременно. *Готовими заздалегідь башлько всякою снаряду.* Котл. Ен. IV 57. *Не дбайте заздалегідь, що казатимете.* Єв. Мр. XIII. 11. *Дід заздалегоди піднявсь, палічку взяв, шкандибає.* Г. Барв. 189. *Тобі до сього діла заздалегоди привикати.* О. 1861. XI. Кух. 10.

Здоро́вний, а, е. Заздравный, за здравіе. *Молитви заздоровні.*

Заздре́нний, а, е. Завистливый. НВол. у.

За́здрити, дрю, рить, *гл.*=**Заздростити.** —**очи́ма.** Завистливо, съ завистью смотрѣть. *Як побачить було, що хто небудь їздить на коняці, то так і заздрить очима.* Рудч. Ск. II. 174.

За́здритися, рюся, рився, *гл.*—**на що.** Завидовать, зариться на что. *На велику худобу; батьківщину її заздримось.*

Г. Барв. 462. *В нас той невеличкий шматок, скілько то очей заздриться на його.* Мир. Пов. I. 153.

За́здрівий, а, е.=Заздрісний. *Заздрівому боком вилізе.* Ном. 4821.

За́здрісний, за́здросний, а, е. Завистливый. *Заздрісні очі.* Каменец. у. *Заздросний чоловік.* Каменец. у.

За́здрісно, *нар.* 1) Завистливо. 2) Завидно. *Щасливі, думаю, люде на світі!.. І стане мені якось і заздрісно, і жаль мене бере.* Левиц. ПЙО. I. 493.

За́здрість, рости, *ж.* Зависть. *Нема щастя без заздрості.* Ном. № 1713. *Завидько з заздрости нудився.* Мкр. Н. 37.—**ма́ти на ко́го.** Завидовать кому. *Заздрість має на його.* НВолын. у.

За́здрі́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Увидѣть, завидѣть; замѣтить. *Заздріла роззяву на порозі.* О. 1861. III. 96. *Заздріла що у дворі багато людей.* Константиногр. у. 2) Заглянуть. *Вони судять, як нас видять, не заздрівши в груди.* Федьк. II. 80.

За́здро, *нар.* Завидно. НВолын. у. *Треба крови, брата крови, бо заздро, що в брата є в коморі і на дворі, і весело в хаті.* Шевч. 182.

Заздро́стити, щу, стиш, *гл.*—**на.** Завидовать. *Заздростить на воли його.* НВолынск. у.

За́здрощі, щей и щів, *ж., мн.* Зависть, завистливость. Ком. I. 54. *Що вже сестри з заздрощів не вигадували на меншу, а царевич з нею одружився.* Стор. I. 70.

Заздрува́ти, ру́ю, еш, *гл.*—**на.=Заздростити.** *Чого бо ти заздруєш на мою худобу! Хиба в мене скарби які, чи що?* Екатер. г.

Зазелени́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Сдѣлать зеленымъ, выпачкать въ зеленую краску.

Зазелені́ти, ні́ю, еш, *гл.* Зазеленѣть. *Діраве радно все поле закрило, Бога просило, щоб ся зазеленіло.* Ном. стр. 300. *От весна настає; хліба скрізь посходили,—зазеленіло.* Рудч. Ск. II. 194.

За́зелень, *нар.* Незрѣлымъ, зеленымъ. *Садовини не продавай зазелень.*

Заззя́ти, зя́ю, еш. *гл.*=**Засяти.** *Заззяли стовпи все золотії.* Грин. III. 11.

Зази́в, ву, *м.* Зазывъ, приглашеніе. Прилуц. у.

Зазива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зазва́ти, ву́, ве́ш,** *гл.* Зазывать, зазвать. *У світлиці кам'яниці зазивала.* Дума.

Зазивни́й, а́, е́. Воззывный. **Зазивни́й лист. Воззваніе.** *Зазивний лист до української интеллігенції.* К. XII. 113.

За́зир, ру, *м.*=**За́зір.** *Виралили стародавні гроші, що й зазиру їм тепер нема.* Васильк. у.

Зазира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **зазирну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Заглядывать, заглянуть. *Бодай умірати і в свій горщок зазирати.* Ном. № 9616. *Срібнорогий в воду зазирає.* К. Досв. 67. 2)=**Зазіхати.** *Хоч би мені дали моргів два, бо де ж мені на більше зазирати.* Могил. у.

Зази́рити, рю, риш, *гл.* Увидѣть, завидѣть. *Все наше, що кругом зазирить око.* К.ЦН. 189. *І знов далі пійшов, поки свого рідного краю зазирив.* Г. Барв. 412.

Зазирни́й, а́, е́. Яркій (о цвѣтахъ). Кіев. у.

Зазирну́ти. См. **Зазирати.**

Зазича́ти, ча́ю, еш, сов. в. **зази́чити, чу, чиш,** *гл.*=**Позичати, позичити.** *Ті гроші, що твій чоловік зазичив у Загнибіди, хай твоя дочка одслуже.* Мир. Пов. I. 170.

За́зімки, ків, *м. мн.* Начало зимы, заморозки, первые холода. Екатер. у. Берд. у. У Мнж., 180: послѣдніе заморозки.

Зазі́мкуватий, а, е. Который зимой тощаетъ, болѣетъ, а весной поправляется. *Зазімкуватий віл.* Черк. у. *Мо' я ще довго проживу, мо' я така зазімкувата.*

Зазімо́ваний, а, е. Отощавшій за зиму. *І зазімовану свиню вивозять* (на Юрія) *на лубку на степ пастись.* ХС. I. 76.

Зазімува́ти, му́ю, еш, *гл.* 1) Зазимовать. 2) Истощить дурнымъ кормомъ за зиму.

За́зір, зору, *м.* 1) Замѣтность, примѣтность. *А що іде без прогону, а що світить без зазору? Човен іде без прогону, місяць світить без зазору.* Мет. 364. 2) **Нема й за́зору,—зазором.** Нельзя и увидѣть, нѣтъ и слѣда, нѣтъ и признака. *Нема й зазору, де був посіяний ліс.* Звенигор. у. *У його курей і зазору нема.* Черк. у. *Ге-ге! та його тут і зазором нема! він чорти батька зна де—в Бесарабії.* Каменец. у. *Тепер неправда з панами в світлиці і всюди, а правди й зазором не видать, як торішнього снігу.* Св. Л. 283.

Зазіха́ння, ня, *с.* Жадничаніе, зависть. Чуб. I. 253.

Зазіха́ти, ха́ю, еш, *гл.*—**на що.** Льститься на что, жадничать.

Зазли́ти, злю́, ли́ш, *гл.* Очень раз-

сердить, озлобить. *Зазлив батька.* НВолын. у.

За́злістно, *нар.*—**ста́ло кому́сь.** Разсердился кто-либо, зло взяло кого. *Зазлістно йому стало.* Драг. 89.

За́зліть, лости, *ж.* Вражда, ненависть. **За́зліть на ко́го ма́ти.** Враждовать съ кѣмъ, ненавидѣть кого. Желех.

Зазлости́ти, щу́, сти́ш, *гл.* Надѣлать зла, насолить. *Він так зазлостив громаді, що вона йому нічого не зробить, чого б він хотів.* Черк. у.

Зазнага́тися, га́юся, ешся, *гл.* Вступить въ споръ, заспорить. *Зазнагалися за той город, та й сваряться, та й позиваються й досі.*

Зазнава́ння, ня, *с.* 1) Испытаніе. 2) Знакомство. 3) Близкія, любовныя отношенія. *А жаль мені дівування, що прежнього зазнавання. ой як же ми любилися.* Мил. 117.

Зазнава́ти, наю́, е́ш, сов. в. **зазна́ти, на́ю, ешь,** *гл.* 1) Помнить, знать, узнать. *Тепер яка тут глибина, а прежні роди, скільки я й зазнаю, то тут так тільки поплюски були води.* Кобел. у. *Батька й матір ледві зазнаю.* МВ. II. 35. *На таку вчував гору, що мій батько й я—от уже й постарівся, а не зазнаємо тут води.* Рудч. Ск. I. 117. *В хаті... що ступиш, то й спіткнешся,—уже й не зазнать, коли долівку мазано.* Г. Барв. 31. 2) Испытывать, испытать, извѣдывать, извѣдать. *Я роскоші не зазнала, а літа минають.* Мет. 59. *Ідуть твої марне літа, не зазнаєш свого світа.* Чуб. *Зазнавала я за свій вік усього: і доброго й лихого.* Харьк. *Наші діди зазнали біди, наші внуки зазнають муки.* Ном. 693.

Зазнава́тися, наю́ся, е́шся, сов. в. **зазна́тися, на́юся, ешся,** *гл.* 1) Знакомиться, познакомиться. *Їздить, та вже з такими крилами та цдрями зазнається.* ЗОЮР. II. 51. *З купцями всякими зазнався в своїй і дальній стороні.* Мкр. Г. 61. 2) Сходиться, сойтись, стать въ близкія любовныя отношенія. *Одколи зазнався з нею мій Яків,—ні до чого став парубок.* МВ. II. 141. *Пішов би я до иншої,—зазнався з тобою.* Мет. 50. *Перше дали нам зазнаться, тепер розлучили.* Грин. III. 186.

Зазна́ібіда, ди, *об.* Горемыка. Волын. г.

Зазнайо́митя, ся. См. **Зазнайо́млювати, ся.**

Зазнайо́млювати, люю, єш, сов. в. **зазнайо́мити, млю, миш,** *гл.* Знакомить, познакомить.

Зазнайо́млюватися, лююся, єшся, сов. в. **зазнайо́митися, млюся, мишся,** *гл.* Знакомиться, познакомиться. *Ходімо до його... там і зазнайомишся.* Г. Барв. 178.

Зазнаки́, *нар.* Завѣдомо.

Зазнако́митися, млюся, мишся, *гл.*=**Зазнайомитися.** Зміев. у.

Зазначи́ти, ся. См. **Зазначувати, ся.**

За́значка, ки, *ж.* Знакъ, помѣтка.

Зазна́чувати, чую, єш, сов. в. **зазначи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Обозначать, обозначить, намѣчать, намѣтить. *Зазначи сього дуба, щоб ізнайти потім.*

Зазна́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **зазначи́тися, чу́ся, чи́шся,** *гл.* Обозначаться, обозначиться; быть намѣчаемымъ, намѣченнымъ. *Буяння се зазначиться кріваними боями.* К. Бай. 18.

За́нобка, ки, *ж.* Огорченіе. *Ой у домівці невѣмику зазнобку зчинили: матку старенъку з двора вигнали.* ЗОЮР. I. 20.

Зазо́вини, вин, *ж. мн.* Пирушка у свадебныхъ гостей послѣ свадьбы. Лебед. у. *Цілу ніч пили, гуляли; на другий день вранці приступили до зазовин; по рідні пустилися; ходять, п'ють од куку, крику Хресці затрусилися.* Мкр. Н. 40.

Зазоли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Досадить. *Ти зазолив мені.* НВолын. у.

Зазолоти́ти, чу́, тиш, *гл.* Зазолотить.

Зазолоти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* Зазолотиться. *Зазолотились і верхів'я дерев по лісах.* Кв. I. 30.

Зазолоті́ти, ті́ю, еш, *гл.*=**Зазолотитися**

Зазо́рений, а, е. Заподозрѣнный. Левч. 44.

Зазо́рити, рю, риш, *гл.* Заподозрить. Левч. 44.

Зазорі́ти, рі́ю, еш, *гл. безл.* Показаться зарѣ. *Лишень зазоріло,—я устав та й пішов.* Каменец. у. Засвѣтить, засіять (какъ звѣзда).

Зазора́ти, ра́ю, еш, *гл.*=**Зазорі́ти.** *Темна ніченька проминула, Божим світом зазоряло.* Млак. 77. *І надія нова красна, як та ясна зоря,... зазоряє нещасному.* Федьк. II. 108.

Зазора́тися, ра́юся, ешся, *гл.* Свѣтать, загораться зарѣ.

Зазрі́ти, рю́, ри́ш, *гл.*=**Заздрі́ти.** Вх. Лем. 415.

За́зуб, ба, *м.* 1) Зазубрина, зарубка. Шух. I. 150, 281. 2) Родъ ловушки для лисицъ. См. **Пасть**. Шух. I. 236.

Зазубе́лити, лю, лить, *гл.* Взнуздать. Угор.

За́зубень, бня, *м.* 1) Тупикъ, глухой заулокъ, изъ котораго нѣтъ выхода. Леб. у. 2)=**Зазубець**.

За́зубець, бця, *м.* Зазубрина; острый косой зубецъ для зацѣпы—на крючкахъ удочекъ, на баграхъ и пр. Шух. I. 223, 226.

Зазуби́ти. См. **Зазублювати**.

Зазу́блювати, люю, ешь, сов. в. **зазуби́ти, блю́, би́ш**, *гл.* 1) Загинать, загнуть крючкомъ. 2) Дѣлать, сдѣлать зазубрины (на лезвіѣ и пр.), зазубривать, зазубрить. *Ніж зазубив.* 3)—**зуби**. Выставить зубы? Оскалиться? Встрѣчено только въ нар. поговоркѣ: *Лізе кусіка з-за сусіка, зуби зазубила, очі заочила, руки заручила, ноги заножила.* Зоря, 1883, стр. 323.

Зазу́блюватися, лююся, ешся, сов. в. **зазуби́тися, блю́ся, бишся**, *гл.* 1) Покрываться, покрыться зазубринами. *Ніж зазубився.* 2) Впиваться, впиться (зубами). Желех.

Зазу́ванець, нця, *м.* Каждый изъ пары сапогъ, такъ сдѣланный, что его можно надѣвать безразлично на обѣ ноги. Вх. Зн. 19.

Зазува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зазу́ти, зу́ю, еш**, *гл.* Обувать, обуть. *Черевички везе: зазувай, защипай.* Год. II. 190.

Зазу́вистий, а, е. Объ обуви: просторный. *Зазувисті чоботи.* Гол. Од. 49.

Зазу́ленька, ки, *ж.* Ум. отъ **зазуля**.

Зазу́лька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **зазуля**. 2) Насѣк. То-же, что и **со́нечко**, божья коровка, Coccinella septempunctata Вх. Пч. I. 5.

Зазу́ля, лі, *ж.*=**Зозуля**. Гал. Употребляется также какъ названіе коровы. Kolb. I. 65.—**жидівська**. Пт. удодъ. Вх. Пч. II. 15. Ум. **Зазу́ленька, зазу́лька**.

Заїда́ння, ня, *с.* 1) Заѣданіе (чѣмъ). 2) Заѣданіе, загрызеніе (кого). 3) Погубленіе (кого). 4) Захватываніе (чужого добра). К. ЦН. 243.

Заїда́ти, да́ю, еш, сов. в. **заї́сти, їм, їсі́**, *гл.* 1) Заѣдать, заѣсть. *Любощів не заїсти, не запити, не заспати.* Г. Барв. 449. 2) Заѣдать, заѣсть, загрызть (кого). 3) Губить, погубить, не дать жить. *Чи я в тебе, моя мати, увесь хліб поїла, що ти мене, моя мати, та навік заїла.* Мет. *Старий став я: літа мої вороги заїли.* К. Псал. *Світ мені зав'язав, заїв мій вік рожевий.* Г. Барв. 4) Захватывать, захватить (чужое добро), *Одні в одних достатки заїдають.* К. ЦН. III. *Он мою полтинника заїла... А мою карбованця...* Мир. Пов. I. 131.

Заїда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **заї́стися, їмся, їсі́ся**. *гл.* Грызться, кусать другъ друга. *Бджола заїдається.* О. 1861. XI. Свид. 69. 2) Ссориться, поссориться, поспорить. *Заїлись із гетьманом пани—поруба́ють.* ЗОЮР. II. 167. *Заївся писарь з старши́ною.* Канев. у. 3) Сильно нападать, лаять (о собакѣ).

За́їди, дів, *м. мн.* 1) Язвинки по угламъ рта. 2) Желтая кожица въ углахъ клюва молодыхъ птицъ. *Пташки цвірінькали, роздявляючи червоні роти з жовтими заїдами.* Левиц. Пов. 150. 3) Хищеніе, пользованіе чужимъ. *А і тоді не без заїдів було: не дали нам за треть года жалования.* ЗОЮР. I. 70. *Усюди не без заїдів.* Ном. № 10627.

За́їдки, ків, *м. мн.* Закуска, дессертъ. *Солоденькі заїдки.*

Заїдли́вий, а, е. 1) Злой, привязчивый. *Часом у руках і цінок є, може б декотру заїдливішу* (собаку) *зачепив би чи по морді, чи по боку.* Греб. 408. 2) Ссорливый, сварливый. *Безумний сам гнівом себе вбиває, заїдливий від думок своїх сохне.* К. Іов. 11.

Заїдни́, ні́, *ж.* Ссора, грызня. *В хаті заїдня, колотнеча: содома піднялась, що й не сказати: Мася з ма́тіррю зуб на зуб стинається.* Св. Л. 278.

Заїжджа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Заїздити**. *Ото та дівчина росте, а царевич усе заїжджає, як на охоту прийде.*

Заїжджи́й, а, е. Заѣзжій, пріѣзжій. *Заїжджому росказувала бабуся про убої вжитки.* Ном. стр. 284, № 1509.

Заїжка, ки, *ж.* Закуска, заѣданье чѣмъ. *Чарку вип'є для заїжки, та й більше ніяк не п'є.* Слов. Д. Эварн.

Заїзд, ду, *м.* Наѣздъ. *Було б то тобі меншого брата на заїзди висилати.* Мет. 451. 2) Пріѣздъ (на базаръ, на ярмарку). *Нема тепер заїзду ніякого.* 3) Постоялый дворъ. *Де б тут найти заїзд, щоб переночувати?* Грин. II. 124. *От приїжджає той царенко в той город і став собі у заїзді* Рудч. Ск. I. 126.

Заїзда́ти, джу́, да́ш, сов. в. **заї́хати, їду, деш**, *гл.* 1) Заѣзжать, заѣхать. *Заїхав на чужину. Їхав козак із війни, та*

заїхав до вдови. Чуб. V. 66. *Заїхав за Дунай, та й додому не думай.* Ном. № 708. 2) Успѣвать, успѣть доѣхать. *Ми ще засвітла заїдемо у Горовицю.* Уман. у.

Заїздити, джу, дить, *гл.* Заѣздить, изнурить ѣздой. *Заїздив коника, заїздив другого... Скажи, серце, правду, чи що буде з того.* Чуб. V. 116.

Заїздний, а, е. Заѣзжій, постоялый. *Заїздний двір. Пан звелів коней зупинити коло заїздного двору.* МВ. (О. 1862. III. 51).

Заїка, ки, *м. и ж.* Заика. *Бог дав чоловіка: і сопливий, і заїка.* Нп. Аф. Ум. **Заїчка.** Ув. **Заїчище.**

Заїка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **заїкну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Заикаться, заикнуться. Аф.

Заїкуватий, а, е. Заикливый. Аф.

Заїнько, ка, *м.* Ум. отъ **заєць.**

Заіржа́віти, вію, еш, *гл.* Покрыться ржавчиной, заржавѣть. *Була колись правда, та заіржавіла.* Посл.

Заіржа́ти, жу́, же́ш, *гл.*=**Заржати.** *А кінь заіржав, аж ліс заріжав.* Грин. III. 216.

Заіскри́ти, крю́, ри́ш, *гл.* Заискриться. *Засвітили зорі, замиготіли, заіскрили.* Мир. ХРВ. 31. *Кришталем заіскрила роса по зеленій траві.* Мир. ХРВ. 39. *Очі в неї заіскрили, заграли.* Мир. ХРВ. 7.

Заіскри́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.*=**Заіскрити.** *Затокотіло у Кобзи серце, заіскрились очі.* Стор. М. Пр. 77.

Заїхати. См **Заїздити.**

Заїчище, щі *м. и ж.* Ув. отъ **заїка.**

Заїчка, ки, *ж* Ум. отъ **заїка.**

За́йвий, а, е. Лишній. Левиц. Пов 22. *Давай вони зерном ділиться От одно зерно та зайве було.* Рудч. Ск. I. 141. **За́йва мо́ва** Лишнія слова. *О, я зайвої мови не люблю* Черк. у. **За́йва година.** Свободное время. *Як матиму зайву годину,—зайду.*

За́йвина́, ни́, *ж.* 1) Излишекъ, избытокъ. *Слава Богу, що хліба є у зайвину.* Борз. у. *Нема маду ні раз! казав же ж їй: не напікай паляниць у зайвину.* Василь. у. *За батька багато було зайвини, а це вже звіся з худоби.* Василь. у. 2) Запасъ. *А він тії гроші сховав на зайвину в кишеню. Се в вас про зайвину.* Козел. у. Ум. **За́йвинка.** *Тому добре жить, у кого є з зайвинки, та трохи свою приробить.* Василь. у.

За́йво, *нар.* **Излишне, напрасно, тщетно.** *Ні, нічого я не чув на його недоброго,—нічого зайво й казати.* Павлогр. у.

За́йворонок, нка, *м.*=**Жайворонок.** Ум. **За́йвороночок.** *Ой ти, братіку зайвороночку, пусти мене у сусіди.* Чуб. V. 860.

За́йда, ди, *об.* 1) Захожій человѣкъ. Желех. 2) Родъ большого мѣшка? *Шукий великий міх і довий, на крюках.* Вх. Лем. 415. Ум. **За́йдочка.**

Зайде́й, де́я, *м.*=**Зайда 1.** Шух. I. 33

За́йдений, а, е. Захожій. *То чоловік не наш; він зайдений відкілясь.* Екатерин. у.

Зайде́я, де́ї, *об.*=**Зайдей.** Желех.

Зайди́голова, ви, *об.* 1) Мудрствующій, умствующій фантазеръ. 2) Сумасбродъ.

Зайди́кати, каю, еш, *гл.* Начать повторять: **іди! йди!** *Іди собі! іди, йди! зайдикав Пороx.* Мир. ХРВ. 180.

Зайди́світ, та, *м.* Бродяга, авантюристъ. *Пройдисвіте, зайдисвіте, всі дороги знаєш.* Гол. I. 261.

За́йдочка, ки, *об.* Ум. отъ **за́йда.**

Займа́ння, ня, *с.* 1) Троганіе. 2) Затрагиваніе, задѣваніе. *Займаєш людей,—вилізе тобі колись те займання боком.* Харьк. 3) Занятіе (чего) 4) Захватъ. *У полон займання.* 5) Загоняніе, заарестованіе домашнихъ животныхъ, пойманныхъ на потравѣ. *Краще б я й не займав тих волів, а то з того займання тільки клопоту мені та сварки з людьми.* Харьк.

Займанщи́на, нн, *ж.* Земля, пріобрѣтенная правомъ перваго занятія (ju primae occupationis). *Благослови, пане отамане, заняти займанщину!—Та й займе, скільки оком закине, степу, ліс, сіножатей, рибних озір, і вже ще його родова земля.* К. ЧР. 199. *Мусив проганяти черкесів з їх стародавніх займанщин* О. 1862. X. 111.

За́ймань, ні, *ж.* 1)=**Займанщина.** *По займані, пліндровині шляхетській живе народ.* К. Дз. 100. *Була у нас у займані на Галах береза суховерха... Чия вона? Нічия, так як сама займань—громадська.* Г. Барв. 468. 2) **У за́ймані бу́ти.** О домашнихъ животныхъ: быть заарестованными послѣ поимки на потравѣ. *Кабан твій у займані, викупи, то й візьмеш! Вже наші телята два дні в займані у Кисляка: у житі ка' пійман.* Канев. у.

Займа́ти, ма́ю, ешь, сов. в. **зайня́ти, займу́, мешь**, гл. 1) Трогать, тронуть. *Козак дівку вірно любить,—занять не сміє. Тим я її не займаю, що сватати маю, тим до неї не горнуся, що слави бояся.* Мет. 105. *Та гуляє козак Голота, та гуляє, ні города, ні села не займає.* ЗОЮР. I. 15. *Гайдамаки не займали замкових колаків і козаки їх не займали.* ЗОЮР. I. 249. **Сло́вом займа́ти кого.** Заговаривать съ кѣмъ. *Чужі, брате, сестри з дому Божого ідуть, всі як бджілочки гудуть, на хліб, на сіль людей закликають, мене ж, брате, словом не займають, мов в вічі не знають.* Макс. (1849) 10. 2) Затрагивать, затронуть, задѣвать, задѣть *Хоч той його й ударив, дак сей же попереду зайня́в.* 3) Занимать, заня́ть. *Підеш, матюнко, у поле та зеленого жита жати, та займеш широкую постать.* Мет. 224. 4) Захватывать, захватить. *Пани ввесь світ заняли.* Чуб. III 417. *Полі́,—займаю не тільки бур'ян, да й буряки, і все... так і оголила.* Г. Барв. 80. **У полі́н заня́ти.** Взять въ плѣнъ, захватить въ неволю. *Чи її убито, чи в полон занято?* Чуб. V. 628. 5) Загонять, загнать (домашнихъ животныхъ). *Займи й нашу на пашу,—нехай напасеться.* Ном. № 12095. *Заняза я коровиці, на росу погнала.* Грин. III. 685. Чаще употребляется въ болѣе тѣсномъ значеніи: захвативъ животныхъ на потравѣ, запереть ихъ впредь до выкупа хозяиномъ. *Займи скотину і візьми за спаш.* Сим. 217. *„А ми проса насіем, насіем".—А ми коні пустимо, пустимо.—„А ми коні займемо, займемо".—А ми коні викупим, викупим.* Чуб. III. 67. 6) О людяхъ: прогонять, прогнать. *Прийшла тут до мене лаяться! я як заняв її з двору, дак не знала куди тікати.* Полт. г. *Як займе з тинку, дак аж спотикаєшся!* Г. Барв. 322. 7) О душевныхъ движеніяхъ: трогать, тронуть, затрагивать, затронуть (душу, сердце). *Сі прикázки займають душу зимбока.* Хата, 41. *Тихо так усюди, тільки соловейки співають... так душу твою й займає.* Г. Барв. 136.

Займа́тися и заніма́тися, ма́юся, ешся, сов. в. **зайня́тися** и **заня́тися, йму́ся, мешся**, гл. Загораться, загорѣться, воспламеняться, воспламениться. *Дмеш, дмеш,—ніяк не займається. Дров нарубав гнилих, то вони підопхнуть трохи та й займуться.* Рудч. Ск. I. 124. *Ех, гаєк тепер, як занялось!* Хата, 138. **На зорю́, на світ займа́тися.** Свѣтать. *Починa на світ займатись.* МВ. II. 61. *Ще й на зорю не займається—іма.* МВ. I. 13. 2) Краснѣть, покраснѣть отъ гнѣва, вспыхивать, вспыхнуть. *А він як відкаже добре панові, то той так і займеться.* Черк. у. *Очі горіли, вся зайнялась і уші почервоніли.* Г. Барв. 218. 3) **Дух заня́вся.** Дыханіе захватило. *Руки й ноги затрусились, у животі похолонуло, і дух занявсь, а сама ні з місця.* Кв. I. 31.

За́йми́на, ни, ж.=**Займанщина.** Черниг. г.

Займи́ти, млю, миш, гл.=**Зайняти.** *Останню корову з загороди займив.* Федьк.

За́йми́ще, ща, с. Занятое мѣсто вообще, въ частности то-же, что и **займанщина.** *Не буде він багатий, а ні щасний, і займище його ушир не піде.* К. Іов. 34.

Зайня́ти, ся. См. **Займа́ти, ся.**

Зайо́лзаний, а, е.=Заялозений. Мир. ХРВ. 92.

Зайоло́зити, жу, зиш, гл.=**Заялозити.**

Зайо́м, йму, м. Первоначальное завладѣніе землей. Черниг. *Рід його благий осяне займом землю.* К. Псал. 57.

Зайти́, ся. См. **Захо́дити, ся.**

За́йців, цева, ве. Принадлежащій зайцу.—**льон.** Раст. Linaria vulg. Желех.

Зайча́, ча́ти, с. Зайченокъ.

Зайча́тина, ни, ж. Мясо зайца.

Зайча́чий, а, е. Относящійся къ зайцу.

Зайчена́, на́ти, с.=**Зайча**

За́йчик, ка, м. 1) Ум. отъ **за́єць.** *Зайчик-мапанчик.* Рудч. Ск. II. 1. *Зайчик-побігайчик.* Рудч. Ск. II. 2. 2) Часть снаряда для пряденія шерсти, состоящая изъ двухъ вертикальныхъ параллельныхъ столбиковъ, прикрѣпленныхъ къ постаменту изъ доски. Каждый столбикъ имѣетъ кожаную петлю, въ которую вкладывается прядильное веретено. Вас. 153. 3) Движущіяся солнечныя пятна, отблескъ отъ воды, зеркала, движущійся по стѣнѣ и пр. *Сонце ускоче у вікно, забігає зайчиками по стінах, по долівці.* Мир. Пов. II. 120. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 72. 5) Раст. Lepidium ruderale L. ЗЮЗО. I. 126.

Зайчи́ха, хи, ж. Самка зайца.

Зайчи́ця, ці, ж. = **Зайчиха.** Рудч. Ск. I. 139. *Зайчиця з зайченятами.* Мнж. 36.

За́йчичок, чка, м. Ум. отъ **за́єць.**

За́йшлий, а, е. Захожій. *Це чоловік зайшлий.* НВолын. у.

Зак, *нар.*=**Заки.**

Закабли́, лі́в, *м. мн.* Задники сапога. *Дам лиха закаблукам, дам лиха закаблам, достанеться й передам.* Шевч. 369.

Закаблу́к, ка, *м.* 1) Задникъ (въ сапогѣ). *Од Полтави до Прилуки заламала закаблуки.* Нп. 2) **Ха́та закаблу́ком.** Домъ, построенный въ видѣ буквы Г. Лебед. у. Ум. **Закаблу́чок.** *Купив мені черевички,— закаблучки риплять.* Грин. III. 654.

Закаблу́чити. См. **Закаблучувати.**

Закаблу́чувати, чую, еш, сов. в. **закаблу́чити, чу, чиш,** *гл.* Загибать, загнуть. Желех.

Закавра́ш, ша, *м.*=**Закарваш.** К.С. 1893. XII. 447. Сим. 206.

Закавча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Запищать.

Закав'я́дити, дило, *гл. безл.* Затошнить. Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Закади́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Закадить (о кажденіи ладономъ). 2) Задымить. *Витяг з кишені гаманець з своїм тютюном і закадив махоркою.* Левиц. Пов. 232.

Зака́з, зу, *м.* 1) Приказъ, распоряженіе. *А тут уже й заказ єсть: бігають по селах осаули на конях і всі громади, чоловіків, жінок, дітей виганяють, щоб на ранок у Василівщині стали привітать круля.* О. 1862. II. 59. 2) Запрещеніе. *Вийшов з палати заказ, щоб не рубали лісу.* Прилуц. у.

Зака́заний, а, е. Запрещенный, заповѣдный.

Заказа́ти. См. **Заказувати.**

Зака́зни́к, ка, *м.* 1) Приказывающій, распоряжающійся; приказчикъ. 2) Заповѣдный лѣсъ. Харьк. Ум. **Зака́зничок.** Ув. **Зака́знище.** *Заказнище* (осаул), *вставши рано, кричить під віконце, щоби зыйти на панщину.* Грин. III. 634.

Зака́зувати, зую, еш, сов. в. **заказа́ти, кажу́, жеш,** *гл.* 1) Приказывать, приказать, наказывать, наказать, дѣлать, сдѣлать распоряженіе. *Ой заказано і загадано всім козаченькам у військо йти.* Маркев. 24. *Поховали його, як він заказав.* Мнж. 36. *Тепер закажу світові всьому: нехай не вірить ніхто нікому.* Нп. 2) Запрещать, запретить. *Як я в матері гуляла,—мати не спиняла, а тепера іспинила чужая дитина, і світ мені зав'язала, гулять заказала.* Грин. III. 86. *Ой мені мати заказала, щоб я з тобою нігде не стояла.* Мет.

Зака́йок, йку, *м.*=**Закальок.**

Зака́кати, каю, еш, *гл.* Дѣтск. запачкать экскрементами.

Зака́л, лу, *м.* и **зака́ла, ли,** *ж.* 1) Въ хлѣбѣ: закалъ, нерыхлый слой хлѣба надъ нижней коркой. 2) Трещина, скважина. *Направо ся тягне широкий мур, а в мурі щось чути, шепоче, вендровник звертає там очі, аж тутки в закалі, гей срібний шнур, збігаються нори в студений чур.* Федьк. I. 93. Ум. **Зака́лець.** *Такий хліб удався, що кіт би за шкуру сховався: закалець на палець.* Ном. № 12283.

Закаламу́тити. См. **Закаламучувати.**

Закаламу́чувати, чую, еш, сов. в. **закаламу́тити, чу, тиш,** *гл.* Возмущать, возмутить, замутить, сдѣлать мутнымъ.

Закалата́ти, та́ю, еш, *гл.* 1) Застучать въ **калата́ло** (колотушка); зазвонить въ колоколъ учащенными ударами.

Зака́лець, льця, *м.* Ум. отъ **зака́л.**

Закалі́чити, чу, чиш, *гл.*=**Скалічити.** Желех.

Закалі́чіти, чію, еш, *гл.* Сдѣлаться калѣкой. *Закалічівв ін давненько вже.* Черк. у.

Зака́льок, ка, *м.*=**Закалець.**

Закалю́жений, а, е. Испачканный въ жидкой грязи. *Свиня закалюжена.* Зміев. у.

Закаля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Запачкать. *Він оставсь на дворі, закаляв чобіт.* Рудч. Ск. I. 67.

Закама́рок, рку, *м.* Закоулокъ. *Раз, як ховався він по закамарках, нахопився на його якийсь чоловік.* Стор. I. 54.

Закамени́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Превратить въ камень. Желех.

Закамені́ти, закам'яні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Окаменѣть. *А всім безбожникам уста закаменіють.* К. Псал. 252. *Закаменій ти, мій язику!* Рудан. I. 28.

Закандзю́битися. См. **Закандзюблюватися.**

Закандзю́блюватися, лююся, ешся, сов. в. **закандзю́битися, блюся, бишся,** *гл.* Загинаться, загнуться (крючкомъ). *Ніс закандзюбився як у кобця.* Стор. М. Пр. 4. **Воно́ таки́ на ді́ло закандзю́билось.** Ном. № 10010. Похоже, какъ будто что-то изъ этого и выйдетъ.

Закану́дити, дило, *гл. безл.* Затошнить. Харьк. у.

Заканю́чити, чу, чиш, *гл.* Заклянчить.

Зака́пати, паю, еш, *гл.*=**Закрапати.** *Червона кров закапала з пучки.* МВ. II. 66.

Закапе́лок, лку, *м.* Мѣсто за печкой, печурка, закоулокъ. *Той їх і в хату уведе,*

і в комору, і на горище, і де є який закапелок, усюди. Кв. II. 285. *Сиділи б отам тихенько по своїх закапелках.* Канев. у.

Закарбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Сдѣлать зарубки.

Закарва́ш, шу, *м.* Обшлагъ, отворотъ рукава.

Закарлю́ка, ки, *ж.* Крючекъ, загибъ. Ум. **Закарлю́чка.** О. 1862. I. 79.

Закарлю́чистий, а, е. Со многими загибами, поворотами. *Пішов собі знову блукати по закарлючистих улицях московських.* О. 1861. Шевч. X. 4.

Закарлю́чити, ся. См. **Закарлю́чувати, ся.**

Закарлю́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **закарлю́ка.**

Закарлю́чувати, чую, еш, сов. в. **закарлю́чити, чу, чиш,** *гл.* Загинать, загнуть крючкомъ.

Закарлю́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **закарлю́читися, чуся, чишся,** *гл.* Сгинаться, согнуться крючкомъ.

Закаса́ти, ся. См. **Зака́сувати, ся.**

Закастри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Загромоздить, заставить пространство вещами. *Сіни там невеликі, та ще так закастрено, що й повернуться ніде,—настановлено всього.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зака́сувати, сую, еш, сов. в. **закаса́ти, са́ю, еш,** *гл.* Засучивать, засучить, заворачивать, заворотить. *Рукава в неї за білі лікті закасовані.* МВ. II. 176.

Закасува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) Превзойти. *Мій буланий навзаводах закасував його мишатою.* 2) Уничтожить, исключить. *Колись до війська людей вербували, а тепер їх закасували.*

Зака́суватися, суюся, ешся, сов. в. **закаса́тися, са́юся, ешся,** *гл.* Подбирать, подобрать, поднимать, поднять платье, полы шубы и пр. Гол. Од. 28.

Зака́тний, а, е. Звѣрскій, свирѣпый.

Закато́ваний, а, е. 1) Замученный истязаніями, пытками. 2) Неуступчивый, упрямый. *Він закатований та упертий.* Левиц. Пов. 106.

Закатува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Замучить.

Закахи́кати, каю, еш, *гл.* Закашлять сухимъ кашлемъ.

Зака́хкати, каю, еш, *гл.* Объ уткѣ: закричать. *Знялись з води утята, закахкають і ну степом круглять.* Греб. 387.

Закацу́бнути, бну, неш, *гл.*=**Закацюбнути.**

Закацю́бнути и **закацю́бти, бну, неш,** *гл.* Окоченѣть отъ холода, затвердѣть отъ мороза. *Мороз добрий, бачу: оце допіру повісила на плоті сорочки, а вже й закацюбли.* Черк. у.

Закача́ти, ся. См. **Закачувати, ся.**

Закача́тися, ча́юся, ешся, *гл.* Закатываться. *Ясна зіронька закачається, мене матінка сподівається.* Чуб. V. 747.

Зака́чувати, чую, еш, сов. в. **закача́ти, ча́ю, еш,** *гл.* 1)=**Закасувати, закасати.** 2) **—гли́ну.** У горшечниковъ: смоченную водой глину смѣшивать такъ, чтобы обратить ее въ тѣстообразную массу. Вас. 178.

Зака́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **закача́тися, ча́юся, ешся,** *гл.*=**Закасуватися, закасатися.** *Очеретом качки гнала, високо м ся закачала.* Чуб. V. 1180.

Закачурити, рю, риш, *гл.* **—хвіст.** Свить кольцомъ хвостъ. *Пес закачурит хвіст як обарянец.* Вх. Лем. 415.

Зака́шляти, ляю, еш, *гл.* Закашлять.

Зака́шлятися, ляюся, ешся, *гл.* Закашляться. *Батюшка сів проти неї та й закашлявся.* МВ. II. 203.

Заква́кати, каю, еш, *гл.* Заквакать.

Заква́сити, ся. См. **Заквашувати, ся.**

Заквасува́ти, су́ю, еш, *гл.* Запереть, посадить. *Закували хлопця молодого та в тюрму заквасували.* Шевч. 454.

Заква́шувати, шую, еш, сов. в. **заква́сити, шу, сиш,** *гл.* Заквашивать, заквасить. *Вона швидче ті невдалі булочки знов у діжу та й заквасила.* Мнж. 97.

Заква́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **заква́ситися, шуся, сишся,** *гл.* Закисать, закиснуть.

Заквили́ти, лю́, лиш, *гл.* Жалобно застонать, заплакать. *Заквилило два соколоньки, на воротях сидячи.* Рк. Макс. *Заквилить дитятко, схилиться до його Маруся гойдати.* МВ. II. 180.

Заквита́ти, та́ю, еш, *гл.* Внести въ списокъ, въ запись. *Піп по лейстрах заквитав, що Савка, прозвищем Знемога... для шпиталя той двір оддав.* Мкр. Г. 63.

Заквитува́ти, ту́ю, еш, *гл.*=**Заквитати.**

Заквіта́ти, та́ю, еш, сов. в. **заквітнути, ну, неш,** *гл.* Зацвѣтать, зацвѣсть. *Які тоті квітки красні, котрі заквітають.* Гол. II. 797. *Ой заквітли хвіялочки, заквітли.* Гол. I. 335.

Заквітчаний, а, е. 1) Убраный, украшеный цвѣтами, лентами и пр. **Заквітчана дівчина.** Дѣвушка съ цвѣтами на головѣ.

2) Заквíтчаний вік. Счастливая жизнь. *Оттакий, панівчо, наш заквітчаний вік!* Г. Барв. 399.

Заквітчáти, ся. См. **Заквíтчувати, ся.**

Заквíтчувати, чую, еш, сов. в. **заквітчáти, чáю, еш,** *гл.* Убирать, убрать, украшать, украсить цвѣтами (преимущественно голову), а также и цвѣтными ягодами, матеріями и пр. *Покладе косу на голову поверх скиндячок вінком та заквітча квітками:* Кв. I. 75. *Иноді труну заквітчують калиною.* Ном. № 13427.

Заквітчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **заквітчáтися, чáюся, ешся,** *гл.* Украшаться, украситься цвѣтами (преимущественно о головѣ дѣвушекъ), а также и вообще чѣмъ-либо цвѣтнымъ. *Квітки рвала, заквітчалася.* Чуб. III. 406.

Заквічáти, чý, чúш, *гл.*=**Закувікати.**

Заквоктáти, кчý, чеш, *гл.* О'насѣдкѣ: закудахкать.

Закепкувáти, кýю, еш, *гл.* —**з кóго.** Посмѣяться надъ кѣмъ; начать надъ кѣмъ смѣяться, насмѣхаться.

Зáки, *нар.* Пока. *Велю коням оброк дати, возниченьким постояти, заки мати прийде з саду.* Мет. 226. *Заки я схаменувась,—його вже й немає.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Закивáти, вáю, еш, *гл.* 1) Закивать. 2) **П'ятáми закивáти.** Убѣжать. *Закивали п'ятами скільки видно.* Кв. II. 269. 3) **П'ятáми закивáти на кóго.** Бросить, покинуть кого.

Закигúкати, каю, еш, *гл.* О чайкѣ: закричать. *Тільки закигикала чайка.* Стор. I. 296.

Зáкид, ду, *м.* Упрекъ, укоръ; указаніе недостатка. *Сердиті закиди про те, як тепер сталося.* Мир. ХРВ. 127.

Закидáти, дáю, еш, сов. в. **закúнути, ну, неш,** *гл.* 1) Забрасывать, забросить. *Один дурень закине у воду сокиру, а десять розумних не витягнуть.* Ном. № 6179. *Закидай мати дрова!* (у піч). Мет. 227. *На Юрія сіна кинь, та й вилка закинь.* Ном. № 440. *Невід закидали й досі не піймали.* Мет. 366. *О. Мойсей притулився в одним кутку канапи, а о. Хведір розлігся в другому, закинувши голову на спинку канапи.* Левиц. I. 134. 2) Забрасывать, забросить, класть, положить такъ, что потомъ не найдешь, потерять. *Десь капосні діти закинули батіг: шукаю, шукаю—ніяк не знайду.* 3) Садить, посадить куда-либо: въ яму, тюрьму и пр. *Люде його* (Карпа) *аж на тиждень у пашенну яму закинули були.* Хата 143. *Закинув старшина чоловіка в холодну. Ой заливши його у кайдани, закидайте в темницю.* К. С. 1882. III. 615. *Закинули в далеку неволю.* Шевч. 448. *Ей, мірошники, закидайте собаки в хліві, бо жидівське військо йде.* Грин. II. 222. 4) Вышивать, вышить. *Видно, часто він закидать буде,—не раз уже я його п'яним бачила.* О. 1862. X. 4. То же значитъ и **закúнути в гóлову.** О. 1862. VIII. 13. 5) Заговаривать, заговорить, намекать, намекнуть. *Шило-мотовило по-пій небесами ходило, по-німецькі говорило, по-турецькі закидало.* Ном. стр. 293, № 87. *Так бо почервоніла, як я їй став закидати, що її полюбив.* Кв. I. 22. **Закидáти на догáд,—слóва.** Намекать, намекнуть. *Закинув Марусі на догад, що се він її любить.* Кв. I. 22. *Почне слова закидати, воду, як то кажуть, каламутити.* МВ. II. 80. 6) **—на кóго.** Намѣчать, намѣтить въ мысляхъ. *Став дівки шукати. Вже на яку то він не думає? Зараз на чернігівську протопопівну закинув, та й сам злякавсь од нерівні.* Кв. II. 53. **—óком (куди, на кóго).** Посматривать, посмотрѣть, взглядывать, взглянуть. *Десь гарно жонатому, що усі ж то, усі, куди оком закинеш, усі женяться.* Кв. Драм. 185. *І мати, бачу, на нас карим оком закидає.* МВ. I. 129. **—гадю́чку (на кóго).** Дѣлать злостные намеки (на кого). *Се так на мене закида гадючку, а я... наче мені не втямки.* МВ. (К. С. 1902. X. 146). 7) Сов. в. **закúдати, даю, еш.** Забрасывать, забросать. *Ой не ходи ж, козаченьку, низом, бо закидаю доріженьку хмизом.* Чуб. V. 389. *Вони дивились на пишну картину тихого Дніпра, закиданого баркамы, байдаками і плотами.* Левиц. Пов. 24.

Закидáтися, даюся, ешся, сов. в. **закúнутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Забрасываться, забросаться. *Закидається невід у воду.* 2) Забрасываться, забросаться такъ, что потомъ не найдешь, затеряться. *Десь закинулася шапка,—ніяк не знайду.* 3) Сов. в. **закúдатися, даюся, ешся.** Забросаться, забросаться. *Все викидають та й викидають скоди,—аж поки закидався весь горо).*

Закидúй, á, é. Многоснѣжный. *Зіма закидна.* Мнж. 168.

Зáким, *нар.*=**Заки.** *Заким сонце зійде, роса очі вийсть.* Ном. № 5679. *Заведу тебе*

в чужу (хату), *заким свою збудую.* Чуб. V. 121.

Заки́нути, ся. См. **Закидати, ся.**

Закипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **закипі́ти, плю́, пи́ш,** *гл.* 1) Закипать, закипѣть. *Казаночок закипає.* Хата, 6. *Закипіло синє море.* Шевч. 48. 2) **—кро́в'ю. Се́рце кро́в'ю закипа́є.** Употребляется для выраженія высокой степени мучительныхъ душевныхъ страданій. *Що в козака серце замірає, а в дівчини кров'ю закипає.* Чуб. V. 135. 3) Начинать сердиться, разсердиться, разгнѣваться. *Закипів же й я тоді: „Да ти, кажу, Якове, говори доладу!"* МВ. I. 107. То же значеніе **—гніво́м.** *Злякаються усі правдиві люде і закиплять гнівом на нечестивих.* К. Іов. 38. 4) **Так шку́ра на тобі́ й закипи́ть!** Будешь вся избита. Г. Барв. 287.

Закипі́лий, а, е. 1) Закипѣвшій. 2) **—кро́в'ю.** Покрытый запекшейся кровью. *Кров'ю закипілий.* Хата. XXI.

Закипі́ти. См. **Закипати.**

Заки́ркати, каю, еш, *гл.* О курицѣ: закудахтать, закричать: *кир, кир!* Кв.

Закиса́ти, са́ю, еш, сов. в. **закиснути, ну, неш,** *гл.* Закисать, закиснуть. *Очі закисатимуть.* Мнж. 166.

Заки́слити. См. **Закислювати.**

Заки́слювати, люю, еш, сов. в. **заки́слити, лю, лиш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать кислымъ; пропитывать, пропитать посуду кислымъ содержимымъ. *Закислив мені своїм борщем горщик.* Константиногр. у. *Не буду макітри закислювати.* Константиногр. у. 2) **—ду́шу.** Съѣсть чего-либо кислаго (натощакъ передъ выпивкой). *Треба хоч душу закислити.* Мнж. 167.

Заки́снути. См. **Закисати.**

Закихи́кати, каю, еш, *гл.*=**Закахикати.**

Заки́хкати, каю, еш, *гл.* Засмѣяться сдержанно.

Заки́шкати, каю, еш, *гл.* Закричать: **киш!**

Закі́вець, вця, *м.* Металлическая скрѣпа, оковка на деревянныхъ предметахъ. *Те ярмо було з заківцями залізними.* Новомоск. у.

За́ківка, ки, *ж.* 1) Металлическая оковка конца палки, **ке́лефа, топірця́.** Шух. I. 275. 2) См. **Коса.** Шух. I. 169.

За́кіль, *нар.* Пока. *Світи, зоре, на все поле, закіль місяць зійде.* Мет. 37. *Я в школі аж у трьох дяків учивсь, закіль навчивсь читання да писання.* К. Дз. 232.

За́кім, *нар.*=**Заким.** *Закім багатий стухне, то убогий опухне.* Ном. № 5678.

За́кін, кону, *м.* Причастіе, св. дары. *Є й такі стрільці,—але се вже дуже грішні,—що коли законюються (причащаються), то не проковтнуть закін.* Шух. I. 234, 224.

Закінча́ння, ня, *с.* 1) Окончаніе. *Чом же оце нема в мене сили до закінчання?* К. ЧР. 384. 2) Конецъ, заключеніе.

Закінча́ти и **закінчи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Закончить, окончить. *Весілля вже, бачте, закінчали.* Г. Барв. 4. *Люде живуть і бідніше, і живуть же якось!—закінчила вона тими словами свою річ.* Левиц. Пов. 280.

Закінча́тися и **закінчи́тися, чу́ся, чи́шся,** *гл.* Закончиться, окончиться. *А тисяча годів у тебе—день єдиний, вчорашній ніби день, що сю ніч закінчився.* К. Пс. 24. *День закінчився весільним бенкетом.* Стор. М. Пр. 73.

Закі́п, ко́пу, *м.* Окопъ, окопанное мѣсто. Черк. у.

Закіпти́ти, пчу́, ти́ш, *гл.* 1) Закоптить. 2) Поднять пыль.

Закі́пчитися, чуся, тишся, *гл.* Окончить работать. Угор.

За́кла́д, ду, *м.* 1) Основаніе, фундаментъ. 2) Учрежденіе, заведеніе. 3) Количество неваленнаго сукна, какое можно положить въ валушку въ одинъ разъ. 4) Закладъ, пари. *Давай у заклад на гроші.* Грин. I. 213. **Би́тись, захо́дити, іти́ у закла́д.** Держать пари. *Не заходи з дідьком у заклад.* Ном. № 12593. *Спор як хоч, а в заклад не бийсь.* Ном. № 12595. *Боже борони йти в заклад.* Ном. № 12594. 5) **На закла́д роби́ти підло́гу.** Дѣлать полъ такъ, чтобы одна половица заходила за другую. НВолын. у. 6) **За́кладом.** Тихо, не спѣша. **За́кладом роби́ти.** Работать медленно, не спѣша. *Ти все закладом: другий би се зробив до полудня, а ти до півночі.* О лошадяхъ: тихой ровной рысью. *Не шарпай коней, пускай їх закладом.* Уман. у. **За́кладом коси́ти.** Брать косой при самой землѣ. НВолын. у.

Заклада́нка, ки, *ж.* Названіе сорта **пла́хти.** Черниг. у.

Заклада́ти, да́ю, еш, сов. в. **закла́сти, ладу́, де́ш** и **заложи́ти, жу́, жиш,** *гл.* 1) Закладывать, заложить чѣмъ что-либо, или что-либо за что. *Рани мої смертельнії промивав, м'якенькою бавовною закладав.* Мет. 440. *Заклав він сокиру за пояс.* Грин. I. 188. *Молода... закладає молодому хустку за пояс.* Грин. III. 515. 2) Накла-

дывать, наложить. *Закладають царський вінець: тепер ти моя.* Чуб. V. 205. 3) Закладывать, заложить, запрягать, запречь. *Господарь волоський пару коней у колясу закладав.* Мет. 393. 4) Класть, положить. *Коня тобі напою, овса, сіна закладу.* Чуб. V. 8. 5) Основывать, основать. 6) Учреждать, учредить. 7) Вносить, внести за кого-либо деньги. *А заложить же за тебе багато гуреба?* Сим. 195. 8) —**по́зов**. Вчинать, вчинить искъ, начать судебное дѣло. Котл. НП. 344.

Заклада́тися, **да́юся**, **ешся**, сов. в. **закла́стися**, **ду́ся**, **де́шся** и **заложи́тися**, **жу́ся**, **жишся**, гл. 1) Закладываться, заложиться. 2) Закладываться, основываться, основаться. 3) Учреждаться, учредиться. 4) Рѣшаться, рѣшиться твердо, дать обѣтъ. *Заложився їсти усе пісне.* Левиц. 5) Держать пари, побиться объ закладъ. Левиц. Пов. 162. *Мужики закладалися, що не прийде вона, на сто рублів.* Рудч. Ск. I. 215.

Закла́дини, **дин**, *ж. мн.* Закладка, основаніе (зданія), также и пиршество по этому поводу. Чуб. VII. 376. *Нехай піде позве модей на закладини.* Рудч. Ск. I. 92.

За́кладка, **ки**, *ж.* 1) Отрѣзокъ отъ другого колеса, надѣваемый на ось, если колесо коротко въ рукавѣ. НВолын. у. 2) Складка. 3) Закладка (въ книгѣ). Ум. **За́кладочка**.

Закладни́й, **а́**, **е́**. Урочный. *Закладна робота.* Брацл. у. *На закладного робочого до тії не треба.* Брацл. у.

За́кладочка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **за́кладка**.

Закладчи́нин, **на**, *м.* Гость, приглашенный на празднество по поводу закладки зданія. Чуб. VII. 376.

Закла́дчини, **чин**, *ж. мн.*=**Закладини**. *Як положать зруб на хату..., то п'ють закладчини.* ХС. III. 39.

Закла́дщини, **щин**, *ж. мн.*=**Закладини**. Канев. у. ХС. III. 39.

Закла́сти. См. **Закладати**.

Закла́цати, **цаю**, **еш**, гл. Застучать зубами.

Заклебу́чений, **а**, **е**. Загнутый, закривленный. Шух. I. 284. *Носи (у постолах) суть завше менше або більше догори заклебучені.* Шух. I. 121.

Заклекота́ти, **чу́**, **чеш** и **заклекоті́ти**, **чу́**, **ти́ш**, гл. 1) Заклокотать. **Щоб твоя́ й путь заклекоті́ла!** Ном. № 3695. Проклятіе, равняющееся пожеланію смерти. 2) Объ орлѣ: закричать. *У святу неділю не сизі орли заклекотали, як то бідні невольники у тяжкій неволі заплакали.* Чуб. V. 933. *Заклекчи (орле) з-під хмари.* Щог. Сл. 135. 3) Заговорить (о шумномъ говорѣ толпы). *„Обділяй мерщій!" заклекотіла мертвецька громада.* Кв. I. 259. *Село закричало, заклекотало тисячою усяких голосів.* Лев. Пов. 101.

Заклепи́ти, **плю́**, **пи́ш**, гл. Закрыть. *Ох і рада ж би я, дитя моє, до тебе встати, тобі порядок дати,—да сирая земля двері заляла, оконечка заклепила.* Мет. 150.

За́клик, **ку**, *м.* Призывъ, зазовъ, возваніе. *А за тим удруге, втретє заклик оддається.* Мл. л. сб. 139.

Заклика́льник, **ка**, *м.* Зовущій, зазывающій.

Заклика́льниця, **ці**, *ж.* Зовущая, зазывающая. Курица говоритъ о кухаркѣ: *Казала я півням і курам-кумонькам, щоб закликальниці мов кобця стерегімся.* К. Дз. 139.

Заклика́ння, **ня**, *с.* Зазываніе, приглашеніе.

Заклика́ти, **ка́ю**, **еш**, сов. в. **закли́кати**, **чу**, **чеш**, гл. 1) Приглашать, пригласить, зазывать, зазвать. *На хліб, на сіль людей закликають.* Макс. *Я шавлію пересію, руту перетичу,—кого люблю та кохаю,—до себе закличу.* Лавр. 156. *Як у лісі була хата, то вона боялась, сама ночувати і пішла в село, щоб закликати дівчат.* Рудч. Ск. I. 202. 2) Произносить, произнести божбу, клятву, обѣтъ. *Крім постів, уставлених церквою, закличе собі чуцул по перебутій хоробі або з иншої нагоди осібну бо́жку* (пістъ) *в скоромний день.* Шух. I. 41.

Заклі́н, **ну**, *м.* Заклятіе. *Гроші ті* (скарб) *заклинені, бо той, що клав, казав: котра рука поклала, то та най їх озме. Отже той заклин мусить вигоріти.* Шух. I. 44.

Заклина́ння, **ня**, *с.* Заклинаніе. *Заклинанє, як гадина укусить.* МУЕ. III. 53.

Заклина́ти, **на́ю**, **еш**, сов. в. **заклясти́**, **клену́**, **не́ш**, гл. Заклинать, заклясть, проклинать, проклясть. *Закинаю тебе Богом, не муч мене.* Св. Мр. V. 7. *Закинаю тя іменем Божим.* МУЕ. III. 53. *Десь ти мене, моя мати, в барвінку купала, купаючи закинала, щоб долі не мала.* Мет. *Закинала вона гроші ті... ось як.* Грин. II. 143.

Заклина́тися, **на́юся**, **ешся**, сов. в. **закля́стися**, **кляну́ся**, **не́шся**, гл. Клясть-

ся, поклясться. *Заклялась і забожилась, що не прийде до хати.* Чуб. V. 656. *Мотря заклиналась, що бачила холеру.*

Заклина́ч, ча, *м.* Заклинатель.

Заклинцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* 1) Набить стѣну клинышками передѣ обмазкой глины. 2)—**в кайда́ни.** Заковать въ кандалы. *Лихі люде закинули його в куну, та ще й заклинцювали в кайдани.* О. 1862. VII. 47.

Заклі́пати, паю, еш, *гл.* Замигать. *Бубка тільки очима закліпав і нічого не сказав.* Левиц. Пов. 184.

За́кло, ла, *с.* Кусокъ земли, вдающійся въ чужую землю. Козелец. у.

Заклопота́ти, чу́, чеш, *гл.* Причинить много заботъ, хлопотъ. *Бо свекруха й лепетуха, сварливая голова, вона ж мене заклопоче,—я ж дівчина молода.* Чуб. V. 535.

Заклопота́тися, чу́ся, чешся, *гл.* Быть въ хлопотахъ, заботахъ. *Ей, зажуриться заклопочеться Хмельницького старая голова, що при йому ні сотників, ні полковників нема.* Дума. *Вмер в їх хазяїн,—дівчина трохи заклопоталася, поки його поховали.* МВ. II. 196.

Закльо́вок, вку, *м.* Надклеванное яйцо, изъ котораго долженъ выйти цыпленочекъ. НВолын. у.

Закльо́вувати, вую, еш, сов. в. **заклюва́ти, клюю́, е́ш,** *гл.* Заклевывать, заклевать. *Тепер її і кури заклюють.* Ном. № 2089.

Закльо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **заклю́нутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Зарождаться, зародиться, заводиться, завестись. *Черва заклюнулась у мнясі. Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавить.* Ном. № 13231. 2) Начинаться, начаться. *Добре бути заздалегідь на місті, як тілько закльовується ярмарок: одбірай собі де схоч притулок.* О. 1862. IX. 69. *Чи то давнє яке лихо прокинулось в хаті? Чи вчорашнє задавлене знов заворушилось, чи ще тільки заклюнулось?* Шевч. 100.

Заклюба́чений, а, е.=**Заклебучений.** Вх. Уг. 239.

Заклюва́ти, ся. См. **Закльовувати, ся.**

Заклю́кання, ня, *с.* Запутываніе, запутанность. (Самборщина въ Галиц.) Вх. Зн. 26.

Заклю́кати, каю, еш, *гл.* Запутать, спутать. (Самборщ. въ Галиц.). Вх. Зн. 26.

Заклю́нути, ся. См. **Закльовувати, ся.**

За́кля, *нар.*=**Закі́ль.** *Розвеселяй маменьку, закля ся повернем.* Гол. IV. 374.

Заклякáти, ка́ю, еш, сов. в. **закля́кнути** и **заклякти, кну, неш,** *гл.* Окоченѣвать, окоченѣть; отвердѣвать, отвердѣть. *Доглядали смерти, доглядали,—не догляділи, одвернулась на часок,—до його, а він уже й закляк.—Зімою якось запізнився, закляк сердега в хуртовині.* Мог. 111. *Продержало з тиждень морозом,—земля заклякла як кістка.* Мир. Пов. I. 111.

Закля́клий, а, е. Окоченѣлый, окостенѣлый. *Навіщо те тепло, оте ясне сонечко, коли воно вже не гріє... закляклого серця.* Мир. Пов. II. 41.

Закля́кнути, закля́кти. См. **Заклякати.**

Закля́сти, ся. См. **Заклина́ти, ся.**

Закля́тий, а, е. 1) Заклятый, заколдованный. *З того часу ставок чистий заріс осокою; не купаються дівчата, обходять горою; як углядять, то христяться і зовуть заклятим.* Шевч. 24. *Закляті гроші хоч і знайдеш, то аби як і не візьмеш.* Грин. II. 143. 2) Упорный; жестокій. *Вони на тебе ворогують,—я буду ворог їм заклятий.* К. Псал. 312. *Ой приїхав чоловік додому заклятий, бив же мене, волочив до самої хати.* Чуб. V. 680.

Закля́чуваний, а, е. ? **Ши́ло закля́чуване.** У сапожниковъ: шило для подшивки лубковъ. Вас. 161.

Закмети́ти. } См. **Закмі́чувати.**
Закмі́тити. }

Закмі́чувати, чую, еш, сов. в. **закмети́ти, мечу, тиш** и **закмі́тити, мі́чу, тиш,** *гл.* Замѣчать, замѣтить, запоминать, запомнить. *Я й закметив їх* (слова з книжки) *зараз, скоро почув, як він читав.* Г. Барв. 177. *Закмітити у голові собі.* Сосницк. у.

Закнявча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Занявчати.** Св. Л. 222.

Зако́в, ву, *м.* Оковы. *Бути мені у неволі, у некрутському наборі, у залізі, у закові.* Бал. *Одиноким дає сем'ю, із закову визволяє.* К. Псал. 150.

Заковези́тися, жу́ся, зи́шся, *гл.*=**Закомезитися.** Аф.

Заковерзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Закапризничать.

Закови́знути и **закови́зти, зну, неш,** *гл.* 1) Застыть, окоченѣть. *Такий п'яний, що де упав, там і заковиз.* Мнж. 180. *Так, як його корчило, бідного хлопця, перед смертю,—так він і заковиз.* 2) Залечь, запасть. *Кохання мабуть йому далеко у серці заковизло.* Полт. у.

Зако́втати, таю, еш, *гл.* Постучать.

Із лозів приїхав і в двері заковтав. Гол. I. 90.

Зако́вувати, вую, еш, сов. в. **закува́ти** и **заку́ти, кую́, еш,** *гл.* 1) Заковывать, заковать. *Часто бо заковувано його в кайдани.* Єв. Мр. V. 4. *Бистрі ніженьки закували, білі рученьки зв'язали.* Макс. 159. *Та Травина зав'язали, та в кайдани закули.* Чуб. V. 1027. 2) Зарабатывать, заработать кузнечной работой. *А мій Коваленко кує помаленьку; що закує, то проп'є в неділю раненько.* Грин. III. 661. 3) Только сов. в. О кукушкѣ: закуковать. *Прилетіла зозуленька з темного лісочку, сіла, пала, закувала в зеленім садочку.* Чуб. III. 188.

Закозакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Начать вести жизнь козака.

Закозакува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Долго пробыть гдѣ козакомъ.

Зако́їти, ко́ю, їш, *гл.* Начать дѣлать дурное. *Спусти їм, то таке закоють, і власть твою собі присвоють.* Котл. Ен. V. 37.

Закола́тати, таю, еш, *гл.* Постучаться. *Заколатав в двері.*

Заколе́сник, ка, *м.* 1) Чека, колышекъ для задержанія колеса на оси. Каменец. у. Kolb. I. 66. *Заколесник загубили і колесо зліта.* Св. Л. 74. 2)=**Колісни́к.** *Хто з них чоботар, той латає чоботи, хто заколесник, той лагодить коло воза, хто ткач—тче полотно.* Шух. I. 146.

Зако́ли, лів, *м. мн.* Изломы. *Видно було, що недавно гілку ту відломано: свіжі заколи.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Заколива́ти, ва́ю, еш, *гл.* Закачать, заколебать.

Заколиса́ти. См. **Заколисувати.**

Заколи́сувати, сую, еш, сов. в. **заколиса́ти, лишу́, шеш,** *гл.*=**Заколи́хувати, заколиха́ти.**

Заколиха́ти, ся. См. **Заколи́хувати, ся.**

Заколи́хувати, хую, еш, сов. в. **заколиха́ти, шу́, шеш,** *гл.* Закачивать, закачать. *І укриє й перехристить, тихо заколише.* Шевч. 105.

Заколи́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **заколиха́тися, шу́ся, шешся,** *гл.* Закачаться, заколыхаться. *Опівночі заколихалась і затуріотіла під ним земля.* Стор. М. Пр. 42.

Заколо́джувати, джує, сов. в. **заколо́дити, дило,** *гл. безл.* Сдѣлаться запору. *Як заколодило, так який уже день і на двір не ходе.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Заколоси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Выбросить колосъ. *Пшениця розрослась і заколосилась навдивовижу.* Стор

За́колот, ту, *м.* Ссоры, раздоръ, смута. *На землі буде переполох народів у заколоті.* Єв. Л. XXI. 25.

Заколо́та, ти, *ж.* 1) Похлебка для животныхъ. Аф. 2) Пренебрежительное названіе для плохо изготовленнаго жидкаго кушанья. Аф.

Заколо́ти, лю́, леш, *гл.* 1) Заколоть. *Занудило коло серця, закололо в боку.* Шевч. 68. *Злякався—аж у п'яти закололо.* Ном. № 4386. 2) Заколоть, убить колющимъ оружіемъ. 3) Зарѣзать (о свиньяхъ). *Прийди, серце Миколю, поросятко заколю.* Чуб. V. 11.

Заколо́тися, лю́ся, лешся, *гл.* Заколоться.

Заколоти́ти. См. **Заколочувати.**

Заколоти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Забиться. *Серце заколотилось.* 2) Задрожать отъ волненія. *Аж заколотилась уся, як побачила.*

Заколо́ток, тка, *м.* Яйцо безъ зародыша. Каменец. у.

Заколо́чувати, чую, еш, сов. в. **заколоти́ти, лочу́, тиш,** *гл.* 1) Намѣшивать, намѣшать, наболтать, разболтать,—напр. муку въ водѣ и пр. *Висівок там заколоти.* Хата, 178. 2) Только сов. в. Произвести ссору, раздоръ, смуту.

Заколупи́ти, плю, пиш, *гл.* Ковырнуть. *Як глянули на його, то аж серце їх заколупило.* ЗОЮР. I. 119.

Заколядува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Запѣть **коля́дку.** *Ой я тобі, дядьку, заколядую.* Чуб. III. 427. 2) Заработать пѣніемъ **коля́дки.**

Закомези́тися, жу́ся, зи́шся, *гл.* Заупрямиться, закапризничать.

Закомеши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Зашевелиться, закишѣть. *Троянці всі заворушились, завештались, закомешились.* Котл. Ен.

Закомі́рок, рку, *м.* Огороженное мѣсто за амбаромъ. Аф. Также вообще всякій закоулокъ. *Всі закоморочки, куточки уже не первий знаю год.* Котл. Ен. III. 24. Ум. **Закомі́рочок.**

За́ко́н, ну, *м.* 1) Зародышъ. Константиногр. у. **Там його́ й зако́ну нема́.** Нѣтъ его тамъ и зародыша, нѣтъ и слѣда. Константиногр. у. 2) Законъ. *Де ж такий за́кон є, щоб чоловіка нівечити?* Харьк. 3) Исповѣданіе, обрядъ, предписаніе религіи, обычая. *Хитрий закон, що не зна*

ні чорт, ні піп, ні дякон. Посл. Аф. 419. *Князь ісповідував православну віру і кріпко тримався свого закону.* Стор. М. Пр. 69. *Поховали громадою, як слід, по закону.* Шевч. 32. *Як раз по нашому закону пред нею шапочку ізняв.* Котл. Ен. III. 56. *Ждіть від нас людей по закону увечері.* Кв. Драм. 173. **В зако́н увести́:** а) Сочетать законнымъ бракомъ. *Нехай нас звінчає, та тогді вже явимось до матері. Вона, побачивши, що ти вже у закон уведена, не так буде на тебе жалкувати.* Кв. I. 219. б) Окрестить. *Вже три дні, як дитина не хрещена... Не дай, Боже, якого случаю—і вмре не введена в закон.* Мир. ХРВ. 23. **У зако́н уступи́ти.** Вступить въ законный бракъ. Маркев. 114. См. еще **Закін.**

Закони́ти, ся. См. **Законя́ти, ся.**

Зако́нний, а, е. Законный. **Зако́нне сло́во, зако́нні ре́чі.** Обрядовыя выраженія, обязательныя при народныхъ обрядахъ, напр. свадебныхъ. *Говорили старости законні речі про куницю.* Кв. I. 76. *Поки староста се законне слово казав, Маруся у кімнаті все поклони била, щоб батько оддав її за Василя.* Кв. I. 54.

Зако́нність, ности, *ж.* Законность. Желех.

Законова́лити, лю, лиш, *гл.* Залѣчить, заморить лѣченіемъ.

Законода́вець, вця, *м.* Законодатель.

Законтрактува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Принять по контракту.

Зако́нюватися, нююся, ешся, *гл.*= **Законятися.** *Є й такі стрільці,—але се вже дуже грішні,—що коли законюються (причащаються), то не проковтнуть закін.* Шух. I. 234.

Законя́ти, ня́ю, еш, сов. в. **закони́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* Зараждать, зародить. *Яке його Господь законив, таке воно й є.* Зміев. у.

Законя́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **закони́тися, ню́ся, ни́шся,** *гл.* 1) Зараждаться, зародиться. *Законяється дитина.* Константиногр. у. *Бог його знає, як воно дитина законяється у жінки.* Волч. у. *Ба! зерно яке довге! значиться велике бути законилося, та запекло сонце.* Волч. у. 2) Пріобщаться, пріобщиться св. таинъ.

Зако́панець, нця, *м.* Что-нибудь краденое и закопанное. Черк. у.

Закопа́ти, ся. См. **Закопувати, ся.**

Закопи́лити. См. **Закопилювати.**

Закопи́лювати, люю, еш, сов. в. **закопи́лити, лю, лиш,** *гл.* 1) Приподнимать, приподнять кверху, заворачивать, заворотить, отворотить (кверху). *Вітер закопилив очерет на стрісі.* Міусск. окр. 2) **Закопи́лити гу́бу.** Надуться, разсердиться; заважничать. Ном. № 5084. *Хоче б то всміхнутись, та здержується, щоб невістка не закопилила губи.* Кв. II. 177.

Закопирса́ти, са́ю, еш, *гл.* 1) Заковырять. 2) Негладко, нехорошо зашить.

Закопи́рчувати, чую, еш, *гл.*=**Закопилювати.**

Закопоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) О дѣтяхъ: побѣжать мелкими шажками. 2) О лошадяхъ: побѣжать съ быстрымъ топотомъ. *Закопотіли коні.* К. ЧР. 154. *Ущухло поле. Тільки коні закопотіли так то там.* Греб. 343.

Закопоши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Зашевелиться, закопошиться. Стор. I. 150. *Чогось конотопський народ загомонів і закопошився.* Кв. II. 90.

Закопти́ти, ся. См. **Закопчувати, ся.**

Закопті́лий, а, е. Закопченный.

Зако́пування, ня, *с.* Закапываніе.

Зако́пувати, пую, еш, сов. в. **закопа́ти, па́ю, еш,** *гл.* 1) Закапывать, закопать, зарывать, зарыть. *Убили його та й закопали під яблунею.* Рудч. Ск. I. 157. *Нехай в'яне, поки закопають.* Шевч. 12. *Бодай тебе, мій миленький, в землю закопали!* Лавр. 107. *А під котрою ж то вербою ви, діду, закопали гроші?* Левиц. I. 99 2) Вкапывать, вкопать, врывать, врыть. *Скажімо ся поховати, ще й хрест закопати.* Чуб. V 209.

Зако́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **закопа́тися, па́юся, ешся,** *гл.* Закапываться, закопаться, зарываться, зарыться. *Дашкович все глибше й глибше закопувався в книжки.* Левиц. Пов. 87.

Зако́пчувати, чую, еш, сов. в. **закопти́ти, пчу́, ти́ш,** *гл.* Закапчивать, закоптить.

Зако́пчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **закопти́тися, чу́ся, ти́шся,** *гл.* Закапчиваться, закоптиться. *Від диму закоптишся.* Ном. № 5994.

Закордо́нець, нця, *м.* Заграничный житель.

Закордо́нний, а, е. Заграничный.

Закордо́нник, ка, *м.*=**Закордонець.**

Закорени́ти, ся. См. **Закоре́нювати, ся.**

Закоре́нювати, нюю, еш, сов. в. **за-**

корени́ти, ню́, ни́ш, *гл.* **Укоренять,** укоренить.

Закоре́нюватися, нююся, ешся, сов. в. **закорени́тися, ню́ся, ни́шся,** *гл.* Укореняться, укорениться. *Закореняться наші внуки в дарованій нам займанщині.* К. Псал. 159.

Закоржа́вити, вію, еш, *гл.* Закорявѣть.

Закоро́стявити, вію, еш, *гл.* Заболѣть коростой.

Закорті́ти, ти́ть, *гл. безл.* Сильно захотѣться. *Аж труситься, так йому закортіло напиться тієї помсти.* Стор. I. 187. *Закортіло чоловіка зайти у шинок.* Рудч. Ск. II. 129.

Закорча́вітн, вію, еш, *гл.* Покривиться.

Закорю́чити, чу, чиш, *гл.* Загнуть крю́чкомъ. *Банькатий, з закорюченим носом.* Стор. М. Пр. 156.

Закоси́ти. См. **Закошувати.**

Закоси́чити, ся. См. **Закосичувати, ся.**

Закоси́чувати, чую, еш, сов. в. **закоси́чити, чу, чиш,** *гл.* Убирать, убрать, украсить цвѣтами голову или головной уборъ. *Ой зроблю я косиченьку саму бервінкову, закосичу хреканину свому миленькому.* Гол. IV. 448.

Закоси́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **закоси́читися, чуся, чишся,** *гл.* Украшать, украсить, убирать, убрать себѣ голову или головной уборъ цвѣтами. То же, что и **заквітча́тися.** *Закосичилася дівка.* Вх. Зн. 28. Иногда прилагается и къ другимъ украшеніямъ головы, могущимъ играть роль цвѣтовъ. *Ой упала зоря з неба, та й розсипалася, а Марця ю позбірали, закосичилася.* Гол. Значитъ также и вообще украшаться, украситься цвѣтами. Напр. гуцулы говорятъ, что весною **полони́на закоси́читься,** т. е. покроется цвѣтами. Шух. I. 184.

За́косок, ску, *м.* Заливъ рѣки.

Закостри́читися, чуся, чишся, *гл.* Заартачиться. *Я до його рідним братом,— а він як закостричиться, так куди тобі.* Лебед. у.

Закоса́ини, на, *м.* Въ свадебномъ ритуалѣ **закоса́инами** называются тѣ лица, которыя отвозятъ новобрачную къ новобрачному—**за косо́ю і́дуть.** Черниг. у.

Зако́т, ту, *м.* Отворотъ. *Чоботи з червоним закотом.* МВ. III. 94. *Одягання з закотами, а коміра нема.* Борз. у.

Зако́та, ти, *ж.*=**Закот. Комірі** съ **зако́тою** носятъ **дівча́та.** Чуб. VII. 427.

Зако́тистий, а, е. Отложной. *Комір закотистий.* НВолын. у.

Закоти́ти, ся. См. **Зако́чувати, ся.**

Закоха́нець, нця, *м.* Влюбленный. МВ. (К.С. 1902. X. 151).

Зако́ханий, а, е. 1) Влюблённый. *Закоханий хлопець.* Г. Барв. 147. 2) Выхоленный, взлелѣянный. *Закоханий чоловік.* Черк. у.

Закоха́ння, ня, *с.* 1) Любовь. *Не я, милий, осудила, судять же нас люде, що з нашого закохання нічого не буде.* Мет. 78. *Хто не знає закохання, той не знає лиха.* Мет. 31. 2) Возлюбленный, возлюбленная. *А десь мое закохання до вечери сиділо.* Гол. III. 329. *Вернися, любе закохання, перестань ся гніватн.* Грин. III. 228.

Закоха́ти, ся. См. **Закохувати, ся.**

Зако́хувати, хую, еш, сов. в. **закоха́ти, ха́ю, еш,** *гл.* 1) Влюбляться, влюбиться, полюбить. *І гостинців брать не хоче, не хоче й пана закохать.* Шевч. 526. 2)=**Викохувати, викохати.** *Сім літ силки закохати,—мої двері вилупати.* Гол. I. 153. *Чи воно закохувано отї ліси, що вони такі хороші.* Черниг. г.

Зако́хуватися, хуюся, ешся, сов. в **закоха́тися, ха́юся, ешся,** *гл.* 1) Влюбляться, влюбиться. *Бодай же я був перше в гробі, ніж я закохався в тобі.* Чуб. V. 235. *Закохалися обидві в одного Івана.* Шевч. 473. *Закохався, як чорт в суху вербу.* Ном. № 8749. *Що зо мною закохався, а з иншою повінчався.* Нп. 2)—**в чо́му.** Пристрацаться, пристраститься къ чему. *Ще його батько чумакував, і бере, було, його з собою малого, то ще тоді він закохався у дорогах.* МВ. II. 75. *Ходив він більш для того, що вже в чумацтві закохався.* МВ. II. 76.

Закоцю́рбитися, блюся, бишся, *гл.* Загнуться.

Зако́чистий, а, е.=**Закотистий.** *Пошила сорочку Юхимові з закочистим коміром, а він і не хоче надівати.* Васил. у.

Зако́чувати, чую, еш. сов. в. **закоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Отворачивать, отвернуть; засучивать, засучить. *Закоти комір! Дідова дочка закотила рукава.* Рудч. Ск. II. 55. *Закотив сі щилик штанці по коліна.* Чуб. V. 1145.

Зако́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **закоти́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* Закатываться, закатиться. *Закотилось сонечко за зелений сад.* Мет. 316. *Очі йому аж під міб закотились.* Кв. II. 205. *Упустила копійку, а вона закотилася аж під піч.*

Закоштува́ти, ту́ю, еш; *гл.* Попробовать. Левиц. I. 166.

Зако́шувати, шую, еш, сов. в. **закоси́ти, кошу́, сиш**, *гл.* 1) Начинать, начать косить. 2) Скашивать, скосить. *А за мною молодою ходе смертонька з косою, хоче мене умертвити, ще й косою закосити.* Грин. III. 142. 3) Зарабатывать, заработать косьбою.

Закоща́віти, вію, еш, *гл.* Сильно исхудать.

Закрада́тися, да́юся, ешся, сов. в. **закра́стися, дуся, дешся**, *гл.* Прокрадываться, прокрасться, подкрадываться, подкрасться, закрадываться, закрасться, вкрадываться, вкрасться. *Оцей ліс колись наш був, а теперка як злодій закрадайся, як вужевки треба.* Каменец. у. *Каня ся закрала, курчаток покрала.* Чуб. V. 1124. *Кругом, бачите, вода, так не закрадеться туди кішка.* Стор. II. 66.

Закра́йок, йку, *м.* Край, окраина.

Закра́пати, паю, еш, *гл.* 1) Закапать, начать капать. *Потанув сніг, із стріх закрапало.* МВ. II. 77. 2) Закапать, накапать на что. *Закрапати треба березівкою у виразку.* Константиногр. у.

Закраси́ти, ся. См. **Закрашати, ся.**

Закра́сти, ду, деш, *гл.* Украсть. *Коли не закрадуть у похорон, то понаходиш усе.* Федьк.

Закра́стися. См. **Закрадатися.**

Закрасува́тися, су́юся, ешся, *гл.* 1) Начать красоваться. 2) О хлѣбахъ: зацвѣсти. *Жита закрасувались.* Г. Барв. 147.

Закраша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **закра́сити, шу, сиш**, *гл.* Украшать, украсить. *Мак у городі всі квітки закрашає.* К. Ор. (ЗОЮР. II. 262). *Ой у лузі калина увесь луг закрасила.* Мет. 260. *Ой чого, чого усі могилки корогвами закрашено?* К. Досв. 141. *Скрипки й цимбали закрасили шовком.* Мкр. Н. 24. *Тільки його закрасили брівоньки чорненькі.* Мил. 74. *Хата рушниками закрашена.* Г. Барв. 180. *Хатки, садочками закрашені.* Мир. ХРВ. 99. *Одна чорнобрива, та всіх закрасила.* Грин. III. 475.

Закраша́тися, ша́юся, ешся, сов. в. **закраси́тися, шу́ся, си́шся**, *гл.* Украшаться, украситься. *Чим же той світ закрашається? чи горами, чи долинами, чи великими могилами?* Чуб. V. 943. *Рум'янцем закрасилася живим.* МВ. II. 200.

Закра́яти, ра́ю, еш, *гл.* Откроить.

Закректа́ти, кчу́, чеш, *гл.* Закряхтѣть. *Цибелла перше закректала, а послі кашлять почала.* Котл. Ен. V. 36.

Закре́па, пи, *об.* Крѣпышъ. *Там діти закрепи, хоч якого коня, то вдерже, а лоб йому як у вола.* Лебед. у.

Закрепи́ти, плю́, пи́ш, *гл.*=**Закріпити.**

Закрепи́тися, плю́ся, пи́шся, *гл.*= **Закріпитися.**

Закрива́ння, ня, *с.* Закрываніе.

Закрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **закри́ти, ри́ю, еш**, *гл.* Закрывать, закрыть, укрывать, укрыть. *І то не наш корх землі, що нам очі закриють.* Ном. № 1499.

Закрива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **закри́тися, ри́юся, ешся**, *гл.* Закрываться, закрыться, укрываться, укрыться. *Стоїть дівка з молодцем, закрилася рукавцем.* Чуб. V. 87.

Закри́вдити, джу, диш, *гл.* Обидѣть.

Закриви́ти, влю́, виш, *гл.* Закривить, загнуть, искривить.

Закриви́тися, влю́ся, вишся, *гл.* 1) Закривиться, искривиться. 2) —**на ко́го.** Начать походить на кого, начать дѣлаться кѣмъ. *Хоч буцім, Грицьку, ти на пана закрививсь, та з пантелику ти, так як другі, не збивсь.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 87).

Закриві́ти, ві́ю, еш, *гл.* Стать хромымъ. Черк. у.

Закри́льщик, ка, *м.* Крайній облавщикъ. Черк. у.

Закри́ти, ся. См. **Закривати, ся.**

Закритни́й, а́, е́. 1) Укромный. *Отам у лісі місце закритне, то вони й гайдамачили собі, та й ніхто не знав, де вони ховались.* Канев. у. 2) Скрытный. *Я не закритний був: як що таке, то зараз усе поросказую.* Константиногр. у.

Закрича́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Закричать. *Лучче замовчиш, ніж закричиш.* Ном.

Закриши́ти. См. **Закришувати.**

За́кришка, ки, *ж.* То, что крошатъ въ борщъ. Каменец. у. (Закришка)—*бутвиння що кришать в борщ: петрушка, цибуля та кріп, то що.* Св. Л. 5.

Закришталюва́тися, лю́юся, ешся, *гл.* Кристаллизоваться. *Сироп вже закришталився.* Черк. у.

Закри́шувати, шую, еш, сов. в. **закриши́ти, шу́, шиш**, *гл.* Положить въ борщъ и. пр. зелень. *Гарбуз, мамцю, варю, цибулькою закришила.* Грин. III. 387.

Закріва́ви́ти, влю, виш, *гл.* Окровавить. *Жінка мертва лежить посеред хати, а він сидить на печі закрівавлений.* Грин. II. 128.

Закрівави́тися, влю́ся, ви́шся, *гл.* Окровавиться. Константиногр. у.

Закрі́па, пи, *ж.* Скрѣпа. *Указ за скріпою Гурчева.*

Закріпи́ти, ся. См. **Закріпляти, ся.**

Закріпля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **закріпи́ти, плю́, пи́ш,** *гл.* Скрѣплять, скрѣпить.

Закріпля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **закріпи́тися, плю́ся, пи́шся,** *гл.* 1) Скрѣпляться, скрѣпиться. 2) Смыкаться, сомкнуться (о губахъ). **Закріпи́лись ре́чі.** Замолкли слова. *Заніміли твої губочки, заплющились твої оченьки, закріпились твої реченьки.* Мет. 293.

Закріпости́ти, ся. См. **Закріпощати, ся.**

Закріпоща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **закріпости́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* Закрѣпощать, закрѣпостить. *І як степи запорозькі тоді поділили і панам на Україні люд закріпостили.* Шевч. 260.

Закріпоща́тися, ща́юся, ешся, сов. в. **закріпости́тися, щу́ся, ти́шся,** *гл.* Закрѣпощаться, закрѣпоститься. *Нехай вільна козачка не закріпощається, людям на сміх, а своєму селу на сором.* МВ. І. 42.

Закро́влений, а, е. Окровавленный. *Була дуже закровлена—ввесь вид у неї був у крові.* Новомоск. у.

Закропи́ти. См. **Закропляти.**

Закропля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **закропи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Окроплять, окропить. *Закропляйте доріженьки, щоб ся не курили.* Чуб. V. 994. 2) Омочать, омочить, освѣжать, освѣжить влагою. *Ой дай, дівко, води пити, смажні уста закропити.* Мл. л. сб. 237.

Закругли́ти, глю́, лиш, *гл.* Округлить. *Вікно зверху трохи закругляне.* Левиц. Пов. 19.

Закружи́ти, жу́, жиш, *гл.* Закружить, начать двигаться (летать и пр.) кругами. *Ворон смерти де закружить.* Федьк. І. 60.

Закру́кати, каю, еш, *гл.* Закаркать. *Закрукають кречети сизі.* Стор. II. 143.

За́крут, ту, *м.* Поворотъ, заворотъ Шух. І. 179.

За́крутень, тня, *м.*=**Завертка 1.** *Вся нива закрутнями унизана.* Мир. ХРВ. 25.

Закрути́ти, ся. См. **Закручувати, ся.**

За́крутка, ки, *ж.* 1)=**Завертка 1.** Маркев. 93. 2) Завертка, закрутка для запиранія воротъ. Шух. І. 87. См. **Завертка 2.** 3) Часть ручной мельницы. См. **Млин ручни́й.** Шух. І. 104. 4) Колокъ у скрипки для натягиванія струнъ. Вх. Лем. 415.

Закруто́си, сів, *м. мн.* Лабиринты, запутанныя улицы, переулки. *Виходив усі закрутоси у місті.* Каменец. у.

Закру́чуваний, а, е. 1) Закрученный. *Не тільки парубоцький чорний закручуваний ус моторний чарує молодих дівчат.* Греб. 320. 2) О деревѣ: съ извилистыми слоями, непригодное для раскалыванія вдоль,—*кругом так млинком і колеться.* Вас. 146.

Закру́чування, ня, *с.* Закручиваніе.

Закру́чувати, чую, еш, сов. в. **закрути́ти, кручу́, тиш,** *гл.* 1) Закручивать, закрутить, завертѣть. *Козак сього не злюбив, тілько усок закрутив.* Мет. 115. *Закрутив носом, як тертого хріну понюхав.* Ном. № 3396. *Закрутив веремія.* Ном. № 3928. 2) Закручивать, закрутить (о вѣтрѣ). *Як повіяв вітер, посіяв сніг зверху і знизу, далі як закрутило!* О. 1862. IV. 87. 3) Зарабатывать, заработать пряденіемъ. *А Ганна грошей не жалувала... посилала, що було закрутить верстеном.* Лев. І. 57. 4) Сов. в. Закутить. *Шо за тиждень заробе, усе у неділю прогуля. От раз... узяв він у хазяїна плату, та як закрутив.* Мнж. 142.

Закру́чуватися, чуюся, ешся, *гл.* Закручиваться, закрутиться, закруживаться, закружиться, завертѣться. *Закрутилася круто зелена хмелина, звившись на тичину.* К. Досв. 173. *В Хими і в очах усе закрутилось.* МВ. II. 65. **Мо́зок закрути́вся.** Закружилась голова, одурѣлъ. *Мозок всім їм закрутився, дур напав од хмелю.* Мкр. Н. 36.

Закрю́кати, каю, еш, *гл.* Заквакать. *Жаби закрюкали.* Грин. І. 33.

За́крючка, ки, *ж.* Извилина. Харьк.

Закря́кати, чу, чеш, *гл.* Закаркать. *Закряче ворон степом летючи.* Макс. (1849), 59. *Закрякали чорні крюки, виймаючи очі.* Шевч. 54.

Закува́ти. См. **Заковувати.**

Закуві́кати, каю, еш, *гл.* 1) О свиньѣ: закричать, завизжать. *Сів* (вовк) *на свиню, прибіга в село; вона як закувіка—аж вовк перелякавсь.* Рудч. Ск. І. 3. 2) О совѣ: закричать. *На чиї хижі кувік* (сова) *заковіче, того до гробу кліче.* Вх. Уг. 248.

Закуди́кувати, кую, еш, *гл.* Спрашивать куда идешь или ѣдешь. *Не закудикуй!* Мнж. 173.

Заку́длати, лаю, еш. *гл.* Взъерошить, запутать (волоса). *Заспаний, закудланий.* О. 1861. VI. 77.

Закуйо́вдити, джу, диш, *гл.* 1) Перепутать, взбить (волоса). 2) Сдѣлаться мятели. *Оце б'є яке! Оце закуйовдило!* Мир. Пов. I. 115.

Закуйо́вдитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Спутаться, запутаться; начать путаться. 2) Зашевелиться, начаться безпорядкамъ, начать безпорядки. *В Польщі знов закуйовдилось.* ЗОЮР. I. 70. *Під той саме час ляхи закуйовдились* (повстали). Мир. ХРВ. 91.

Закукурі́кати, каю(чу), каєш (чеш), *гл.* Закукурекать. *Опівночі закукурікали півні.* Стор. II. 68.

Закульга́ти, га́ю, єш, *гл.* Захромать.

Закуня́ти, ня́ю, єш, *гл.* Задремать. *Коли б сьогоднішню був ніч хоч закуняв.* Гул. Арт. О. 1861. III. 83.

Закупа́ти, па́ю, єш, сов. в. **закупи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Закупать, закупить. *Ніби з паном повінчалась, закупила села.* Шевч. 107. 2)—**кого́.** Подкупать; подкупить. *Закупила батька, щоб горілки не пив.* Ном. № 6479. 3) **Закупи́ти сла́ву бо́жу.** Дать при сборѣ пожертвованій въ церкви во время служенія. Вх. Лем. 415

За́купень, пня. *м.* Покупатель, скупщикъ. *Пан жде закупня того й не дає наділу на відробіток.* Каменец. у.

Закупи́ти. См. **Закупати.**

Закупний, а, е. Закупні куми́=Окупні куми́. Мил. 22.

За́купня, ні, *ж.* Покупка. *Потім і закупня пішла... Роспродав усі села.* ЗЮЗО. I. 301.

Заку́рвити, влю, виш, *гл.* Заработать проституціей. Сосниц. у.

Закури́ти, ся. См. **Закурювати, ся.**

Закурі́ти, рі́ю, єш, *гл.* Задымиться, подняться пыли; побѣжать такъ, что пыль поднимается. *Чорт сам не свій. „Ой, пропав же я, каже, пусти мене, пусти!"... Чоловік тоді його зсадив з груші,—чорт аж закурів.* Рудч. Ск. II. 25.

Закуркува́ти, ку́ю, єш. *гл.* Закурлыкать (объ орлахъ). Встрѣчено въ фальсифицированной думѣ „Походъ на поляковъ". *Закуркують кречети сизі.* Макс. (1849). 59.

Закурни́кати, каю, єш, *гл.* Замурлыкать, забормотать.

Заку́рювати, рюю, єш, сов. в. **закури́ти, рю́, риш,** *гл.* 1) Задымливать, задымить. *Затопила, закурила сирими дровами.* Чуб. V. 262. 2) Закуривать, закурить. *Люльки з пожару закурили.* Шевч. 60. 3) Закапчивать, закоптить. 4) Запыливать, запылить что. 5) Только сов. в. Быстро побѣжать, быстро поѣхать. *Закурив з Кам'янця вже парафіяльним попом.* Св. Л. 134. 6) Начинать, начать курить водку, закурить. Отсюда **закури́ти**—запить, загулять. *Продав усю худобу, та як закурив!*

Заку́рюватися, рююся, єшся, сов. в. **закури́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* 1) Начинать, начать дымить, задымиться. *Занялась хата, перекинуло вогонь на другу,—он уже й та закурилася.* **Бода́й тобі закури́лось.** Бранное пожеланіе пожара. *Що не по їх, зараз: „щоб і подзвонилось, щоб і закурилось".* Г. Барв. 438. 2) Закуриваться, закуриться. *Ніяк не закурюється люлька,—тютюн вохкий.* 3) Закапчиваться, закоптиться, потемнѣть отъ дыму. *Увесь дім закуривсь і почорнів од диму.* Стор. МПр. *Огнище розложив таке, що аж небо закурилось, аж до Бога дим дойшов.* Драг. 17. 4) Начинать, начать пылить, запылить. *Не жаль мені доріженьки, що закурилася.* Гогорится также и о снѣгѣ. *От схопилась хуртовина, закурилася долина.* Щог. В. 30. 5) Запыливаться, запылиться, покрыться пылью.

Закуси́ти. См. **Закушувати.**

За́ку́ска, ки, *ж.* Закуска. Стор. М. Пр. 74. *Спасибі за закуску, що ззів курку й гуску.* Ном. № 12073. Ум. **За́кусочка.**

Заку́страний, а, е. Взъерошенный, всклокоченный. *Одутлуватий, закустраний, він стояв серед хати, понуро оглядаючи кругом себе.* Мир. Пов. II. 76.

Заку́страти, раю, єш, *гл.* Взъерошить, растрепать волосы.

За́кут, та, *м.* Закоулокъ, уголъ. *Ой з-за гори чорні хмари в закуті.* Чуб. V. 1004. Ум. **За́куток, за́куточок.** Въ этой формѣ употребляется въ смыслѣ: убѣжище, пріютъ. *В її серці знайшовся добрий, теплий закуточок для милого хлопця.* Левиц. Пов. 383.

Заку́та, ти, *ж.* Канура, хлѣвъ. *Сім закут, одна свиня.* Ном. № 11789.

Заку́тати, ся. См. **Закутувати, ся.**

За́кутень, тня, *м.* Уголокъ, глухое мѣсто. *Село наше у закутні такому, що ніхто туди не зайде.* Каменец. у.

Заку́ти, кую́, є́ш, *гл.*=**Закувати.**

Заку́тий, а, е. Закованный. *Закуті в пута неофіти.* Шевч. 612.

За́куток, тка, за́куточок, чка, *м.* Ум. отъ **за́кут.**

Заку́тувати, тую, єш, сов. в. **заку́-**

тати, таю, еш, гл. Закутывать, закутать. *Закутав їх сніґ білий.* Мог. 158.

Заку́туватися, туюся, ешся, сов. в. **закута́тися, таюся, ешся,** гл. Закутываться, закутаться.

Закутулята́ти, ля́ю, еш, гл. Задвигать ртомъ, плохо пережевывая пищу или перемѣщая во рту напитокъ. *Напив чарку і знову вилив у рот, закутуляв, ковтнув.* Мир. ХРВ. 178.

Закухарюва́ти, рю́ю, еш, гл. Заняться стряпней.

Закушпе́лити, лю, лиш, гл. Запылить, подняться пыли, мятели. *Закрутило, закушпелило шляхом.* Мир. ХРВ. 169.

Заку́штрати, раю, еш, гл.=**Закустрати.** Черк. у.

Закуштува́ти, ту́ю, еш, гл. Испробовать, отвѣдать. *Закуштував якось луччого життя.* Левиц. І. 233.

Заку́шувати, шую, еш, сов. в. **закуси́ти, шу́, сиш,** гл. Закусывать, закусить. Ном. № 6001. *Уже закушував смачненько, хто добре пінної хлинув.* Котл. Ен. V. 21. *По одній не закушують.* Ном. № 11527.

Зала́годити. См. **Залагоджувати.**

Зала́годжувати, джую, еш, сов. в. **зала́годити, джу, диш,** гл. 1) Починять, починить, поправлять, поправить. 2) Улаживать, уладить.

Заладна́ти, на́ю, еш, гл.=**Залагодити.** *Стріха в його добре попрошивала і мохом пообростала: треба заладнати.* Г. Барв. 14.

Зала́зити, жу, зиш, сов. в. **залі́зти, ліз, зеш,** гл. 1) Залѣзать, залѣзть, забираться, забраться. *Пусти чорта в хату, то він і на піч залізе.* Ном. № 2809. *Заліз, як муха в патоку.* Ном. № 1642. 2) Только несов. в. Запачкать, лазая.

Заламáти. См. **Заламлювати.**

Зала́млювати, люю, еш, сов. в. **заламáти, мáю, еш** и **заломи́ти, млю́, миш,** гл. 1) Заламывать, заломить. *Заламав білі руки, став собі думати.* Чуб. V. 428. *Молодая дівчинонька заломила руки, чоюсь мені тяжко-важко да з тої розмуки.* Волч. у. *Попереду отаман заломить бриль на бакір.* Греб. 401. **Заломи́ти чо́ртові ковбасу.** Сдѣлать крюкъ (въ пути). Грин. І. 236. 2)—**кого́.** Взять верхъ надъ кѣмъ, быть лучше кого въ какомъ либо отношеніи. *Всіх дівчат заломила своїм станом і красою.* Г. Барв. 542. *Заломив би козакуванням він і Байду.* К. ЦН. 226.

Зала́пити. См. **Залаплювати.**

Зала́плювати, люю, еш, сов. в. **зала́пити, плю, пиш,** гл. У плотниковъ: соединять концы бревенъ. *Оце тільки ми підвалини залаплювали, а тепер візьмемось за дошки.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Зала́сний, а, е. Лакомый, привлекательный, заманчивый, упоительный. *Козак та воля—заласна доля.* Ном. № 766.

Залата́ти. См. **Залатувати.**

Зала́тувати, тую, еш, сов. в. **залата́ти, та́ю, еш,** гл. Заплатывать, заплатать, ставить, поставить заплату. *Дай мені смоли обідраний бік залатати.* Рудч. Ск. II. 14.

Залаштува́ти, ту́ю, еш, гл. Задѣлать; починить, исправить. *Годилося б залаштувати сю межу, де плуґ переорав.* Лубен. у.

Зала́щитися, щуся, щишся, гл. О собакѣ: начать ласкаться. *То собаки гавкали, наче кою за поли ведуть, а то залащились зразу і перестали гавкать.* Верхнеднѣпр. у.

Зала́яти, ля́ю, еш, гл. Ругнуть, обругать. *Він залаяв мене.* Уман. у. *Запінилась, посатаніла, неначе думану іззіла, залаяла Енея так.* Котл. Ен. I. 32. *Засвистав, залаяв: чорти б вашу ма!* Чуб. III. 426.

Зала́ятися, ля́юся, ешся, гл. Побраниться. *Я ні з ким не заведуся, ні залаюся.* Кв. Драм. 216.

Зале́вчник, ка, м. Чека въ оси экипажа. Угор. Вх. Зн. 19.

Зале́глий, а, е. 1) Залежалый. 2) Недоплаченый.

Зале́глість, лости, ж. Недоплата, недоборъ, недоимка

Залегши́ти, шу́, ши́ш, гл. Облегчить. *Залеши трохи, а то важко.* Константиногр. у.

Заледащі́ти, щі́ю, еш, гл. Облѣниться.

Зале́две, нар. Едва лишь.

Залежа́лий, а, е. Залежалый. *Залежалий хліб.* Мл. л. сб. 175.

Зале́жати, жу, жиш, гл. Зависѣть.

Зале́жатися. См. **Залежуватися. Зале́житься,** гл. безл.=**Залежати.**

Зале́жний, а, е. 1) Зависимый. 2) Залежавшійся, запасной. *О, в тою в залежні гроші.* Каменец. у.

Зале́жність, ности, ж. Зависимость. Чуб. I. 253.

Зале́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **зале́жатися, жуся, жишся,** гл. Залеживаться, залежаться. *Грицько собі був хазяїн хороший... було і на вбогого старця. Дишки тільки не залежувалися.* Г. Барв.

136. *Залежався куций в соломі.* Ном. № 14088.

Залементува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Поднять крикъ, плачъ. *Христя припала до труни і страшенно залементувала.* Мир. Пов. II. 121.

Залепета́ти, печу́, чеш, *гл.* Залепетать.

Залепета́тися, чу́ся, чешся, *гл.*=**Зале́петати.** *Тільки губонька залепечеться... твоє горе настане* (о неговорящемъ еще ребенкѣ). Рудан. I. 22.

Залескота́ти, чу́, чеш, *гл.*=**Залоскота́ти.**

Залескоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Запищать (о кобчикѣ). *Кобчик залескотів, спускаючись на березу.*

Зале́сливий, а, е. Льстивый.

Залеті́ти. См. **Зале́тати.**

Залету́ха, хи, *ж.* Залетная птица.

Зали́ва, ви, *ж.* 1) Разливъ, наводненіе. Угор. 2) Проливной дождь. Рк. Левиц. *Залива йшла.* НВолын. у.

Заливáння, ня, *с.* Заливаніе.

Заливáти, вáю, еш, сов. в. **зали́ти** и **залля́ти, ллю́, ллéш**, *гл.* 1) Заливать, залить. Св. Мр. IV. 37. *Заливає Дунай бережечки, та нікуди обминути.* Мет. 61. *На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькі поїхає, кров'ю сліди заливає.* Дума. *Залив... огонь.* Рудч. Ск. I. 37. **Зали́ти о́чі.** Напиться пьянымъ. *Співав, хто мав на те охоту, заливши очі наперед.* Мкр. Г. 48. **Заливáти за шкýру сáла.** Сильно допекать. Ном. № 5850. Шевч. 586. Котл. Ен. II. 22. 2)—**в кайда́ни.** Заковывать, заковать. *Ой залили сотника Харька Шимрайші у кайдани.* Мет. 426. *Ой уявши істиха під руки; залийте в кайдани, а заливши та у ті кайдани, закидайте в темницю.* К. С. 1882. III. 614.

Заливáтися, вáюся, ешся, сов. в. **зали́тися** и **залля́тися, ллю́ся, ллéшся**, *гл.* 1) Заливаться, залиться. *Заливається сльозами.* Чуб. V. 67. **Заливáтися рéготом.** Сильно смѣяться. *Заливався заливним реготом.* Мир. ХРВ. 130. 2) Захлебываться, захлебнуться. *Поринаєш,—не дай, Боже, залегшся водою.* К. Досв. 61. **Зали́тися кров'ю.** Умереть отъ прилива крови. *Люде, що живуть по-під нами, не падають з землі і не заливаються кров'ю.* Ком. I. 8.

Заливни́й, а́, *б.* 1) О смѣхѣ: сильный, перекатистый. *Почувся її заливний... регіт.* Мир. ХРВ. 52. 2) О дождѣ: проливной. *Заливний дощ був у нас позавчора.* Волч. у.

Залига́ти. См. **Залигувати.**

Зали́гувати, гую, еш, сов. в. **залига́ти, га́ю, еш**, *гл.* 1) Надѣть веревку (**налúгач**) на рога вола. *Сірі воли залигає.* Чуб. V. 1034. 2) Переносно: схватить, лишить свободы. *Мене залигали того ж дня і держали під арештом і до сьогодні.* Новомоск. у.

Зали́жник, ка, *м.* Полка, гдѣ кладутъ ложки. Вх. Зн. 19.

Зали́заний, а, е. 1) Зализанный. 2) Прилизанный. *Вертить мисою зализаною головою перед хлопцями.* Левиц. ПЇО. I. 363.

Зализа́ти. См. **Зализувати.**

Зали́зувати, вую, еш, сов. в. **зализа́ти, жу́, жеш**, *гл.* Зализывать, зализать. Чуб. I. 122. *Як корова зализала.* Ном. № 11202. *Укусивши, не зализеш.* Ном. № 4126.

Залима́нити, ню, ниш, *гл.* Выманить, занять. *Два карбованці залиманив та й не дає.*

Залину́ти, ну́, неш, *гл.* Залетѣть.

Залипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **зали́пнути, ну, неш**, *гл.* Облипать, облипнуть. *Нагаєчка дротяненька, а я молоденька: у тіло вмпає, кров'ю залипає.* Мл. л. сб. 282.

Зали́скати, каю, еш, *гл.* Заблистать, блеснуть; засверкать. *Блискавицями залискав.* К. Псал. 37.

Залисні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Заблестѣть, залосниться. *Залисніли чорні кучері.* Левиц. I. 85.

Зали́ти, ся. См. **Заливати, ся.**

Залицьо́ваний, а, е. Обтянутый шиной. *Колеса залицьовані.* Екатериносл. (Залюбовск.).

Залицяйник, ка, *м.* Ухаживатель. *До себе нікого не підпускає... зараз прізвище залицяйникові й приложить.* Г. Барв. 447.

Залицяння, ня, *с.* Ухаживаніе, любезничаніе. *Не до козацького залицяння було убогому бурлаці.* Хата 159. *Дівчатам до любого повабу, а молодим козакам до залицяння.*

Залиця́тися, ця́юся, ешся, *гл.* 1) —**до ко́го, на ко́го.** Ухаживать за кѣмъ (о любовномъ ухаживаніи). *Не ходи, не люби, не залицяйся,—не пойду за тебе, ти ж не сподівайся.* Чуб. III 144. *Чи ти, милий, вбився, чи з коника вбився, чи на другу залицявся, мене одцурався.* Мет. 104.

2) —на ко́го. Имѣть виды на кого, желать кого. *А на того Середенка . старий дукач замигявся: ходить дукач по ярмарку, собі наймита шукає.* Грин. III. 624. 3) Намѣреваться, собираться. *Через тебе, вражий сину, мене мати била. Не била, не била, залицялась бити.* Подольск. г. *Хлопці... вже замилялись бити мене.* Уман. у.

Зали́чки, чок, *ж. мн.* Шелевочная обивка стѣнъ, сложенныхъ изъ бревенъ. *Заличкі поробив добрі.* НВолын. у.

Заличкова́вувати, вую, еш, сов. в. **заличкува́ти, кую, еш,** *гл.* Прикрывать, прикрыть, замаскировать, закрыть плохое лучшимъ. *Чи ви була не заличкували лляну: вім зверху гарний, а насподі який?* Лебед. у. *Другий бік у каністасеві аж ніже ж тобі не заличкований: ізвіздочки тобі та горитпічки на видлі.* Екатерин. г.

Залиша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **залиши́ти, шу́, ши́ш,** *гл.* Оставлять, оставить, покидать, покинуть. *А тепер я чумачина, дак ти мене й залишила.* Лавр. 70. *Ніхто не залишить свою кохання.* МВ. II. 158. *Дівчинонька мила перш мене любила, тепер залишила.* Чуб. V. 168.

Залиша́тися, ша́юся, ешся, сов. в. **залиши́тися, шу́ся, ши́шся,** *гл.* Оставаться, остаться. Грин. III. 92.

Залиша́ти, ся. См. **Залишати, ся.**

Зали́шній, я, е. Излишній. Зміев. у. *Випило залишне, нехай оддише.* Ном. № 11650. *Тілько щоб пропитатись, а не залишне.* Кв. II. 12.

Зали́шок, шку, *м.* Излишекъ. *На малу міру сот зо три з залишком.* Кв. II. 13.

Залишто́вник, ка, *м.* Въ оковкѣ крышки крестьянскаго сундука: каждая изъ короткихъ желѣзныхъ полосъ, идущихъ отъ **шпуг** къ угламъ сундука и захватывающихъ собою **ли́штву**. Вас. 150.

Залі́г, ло́гу, *м.* Препятствіе, препона. *Став залогом ізміждо нама: ні того не пуска, ні того.* Канев. у.

За́ліжка, ки, *ж.* Закладъ, пари. *Виграв заліжку.* Шух. I. 219.

Залізя́, зя́, *с.* Желѣзныя части плуга. *Купив плуг, лишень деревінь, а залізя треба ще.* Каменец. у.

Залі́зко, ка, *с.* Утюгъ. *Одна насиму володіла руками, прасуючи залізком мушминову сукню.* Левиц. I. 178.

Залі́зний, а, е. 1) Желѣзный. *Мишко, на тобі кістяні зуби, дай мені залізні.* Ном. № 263. 2) Переносно: презвычайно крѣпкій, могучій. *Сумно, сумно гайдамаки залізную сичу походами.* Шевч. 220. 3) **Залі́зна трава́.** Раст.: черный лѣсной горохъ.

Залі́зник, ка, *м.* Инструменты желѣзные (у плотниковъ). Шух. I. 87.

Залізна́к, ка́, *м.* 1) Торговецъ желѣзомъ. Лебед. у. 2) Желѣзный котелъ. 3) Желѣзная руда. 4) Кирпичъ, выжженный сильно, д расплавки песку. Харьк. у. 5) Порода раковъ: рѣчной сѣрый, съ широкими клешнями. Браун. 32. 6) Названіе вола темно-красной масти. К. С. 1898. VII. 42. 7) Раст. а) **—коза́цький.** Phlomis pungens Wild. ЗЮЗО. I. 131; б) **—черво́ний.** Lythrum Salicaria L. ЗЮЗО. I. 127.

Залі́зо, за, *с.* 1) Желѣзо. *Ість, як іржа залізо.* Ном. № 2723. 2) *мн.* Цѣпи, оковы. *На суд твій праведний прийти, в залізах руки принести.* Шевч. 58. *Навіть залізами ніхто не мі його зв'язати.* Єв. Мр. V. 3 Ум. **Залі́зце.** Ном., стр. 284, № 1858.

Залізовина́, ни́, *ж.* Желѣзная руда? *То то червона земля, то іржа, бо повинно є тут залізовина.* Могил. у.

Залі́зти. См. **Залазити.**

Залі́зце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **залізо.** 2) **Залізця каркові, лютрові.** См. **Лютрові залізця.** Вх. Пч. II. 7.

Залізя́ка, ки, *ж.* Обломокъ, кусокъ желѣза. *Як покладеш залізяку на тому припічку, що в комені, до ніколи не буде вовк нападать на скотину.* Чуб. I. 48. *Виколов око залізякою.* Левиц. Пов. 341. Ум. **Залізячка.**

Залізя́ний, а, е. Желѣзный. *Де твоя лопатка залізяна?* Екатер. у. (Залюбовск.). *Загадка: Вовчок залізяний, хвіст конопляний* (голка). Грин. II. 310.

Залізя́нка, ки, *ж.* Желѣзная дорога. *Їхав там, де проходить ота залізянка, що бігають прудко.* Екатер. у. (Залюбовск.).

Залізя́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **залізя́ка.**

За́лім и **зало́м, ло́му,** *м.* 1) Изгибъ, кривизна. 2) Поворотъ (рѣки, дороги). Черк. у. Мнж. 180. 3) Переломъ. 4) Карнизъ. 5)=**Завертка 1.** *Це за́лом у житі. Бог його знає, хто оце наробив? Заломило,—ми й мишми.* Черниг. у. 6) **За́лом.** Мѣсто въ лѣсу, гдѣ лежитъ буреломъ. *Корови і воли пасуть... у за́ломах—лісах, де лежить поломане дерево.* Шух. I. 211.

Залінюва́тися, ню́юся, ешся, *гл.* Залѣниться.

Заліпи́ти, ся. См. **Заліплювати, ся.**

Заліплювати, люю, еш, сов. в. **залі-**

пи́ти, плю́, пиш, *гл.* Залѣпливать, залѣпить.

Заліплюватися, лююся, ешся, сов. в. **заліпи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Залѣпливаться, залѣпиться. 2) Слѣпливаться, слѣпиться. *Заліплилися мої карі очі, не можу я розняти.* Чуб. V. 950.

За́лісок, ску, *м.* Опушка лѣса. *Приходить на залісок,—аж вовчиця з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Залі́та́ти, та́ю, еш, сов. в. **залете́ти, лечу́, ти́ш,** *гл.* Залетать, залетѣть. *В чужий край не залітай, щоб крилечка мати.* Ном. № 9421. *За сто миль залетіла.* Ном. стр. 303.

Залі́ток, тку, *м.* Лѣтній выпасъ скота. *Брав на заліток воли, то через те й було в мене багато скотини чужої.* Верхнеднѣпр. у. 2) Употребительнѣе во мн. ч. **за́літки.** Начало лѣта. **На за́літки зоставля́ти.** Оставлять до начала будущаго лѣта. *Не зоставляйте сіно на залітки, а то буває миші перегризуть, затече.* Водч. у.

Залі́тошній, я, е. Позапрошлый. *Се було чи літошній, чи залітошній год.* Черниг., у.

Залі́тувати, тую, еш, *гл.* 1) Остаться **на лѣто.** 2) Хватить до новаго урожая. *Повитрачувались з хліба, з сіна, з соломи,— не залітує, доведеться купувати.* Конотоп. у.

Заліча́ти, чу́, чиш, *гл.* 1) Зачесть. 2) Залѣчить. Левиц. Пов. 176. *Залічили в серцях наших великую рану.* Макс.

Заліча́тися, чу́ся, чишся, *гл* Засчитаться, ошибиться въ счетѣ.

Залля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Залити.** *Лучче було мене, мати, в купелі залляти, ніж такую нещасную на світ видавати.* Чуб V. 361.

Зало́г, гу, *м.*=**Заклад 4.** Уман. у.

Зало́га, ги, *ж.* 1) Гарнизонъ. *Сей город був султанський; стояла в йому турецька залога.* К. (Правда, 1868, стр. 53). 2) Охранительная стража. *Ой Боґ знає, Боґ відає, де мій милий ночує: чи у полі, чи у полі, чи в великій дорозі, чи у пана кетьмана да стоїть на залозі.* 3) Засада. Черном. *Стежки і всі дороги черкеські обнялі залоги.* Мкр. Г. 25. 4) Собраніе, сборище людей. *Не ночує дівчинонька дома, на досвітках велика залога, там ночує дівчинонька здорова.* Мил. 95. 5) Землянка? См. Мкр. Г. 19 и 23. *Виходить часом із залоги, на сонці гріється, співа.* Мкр. Г. 23.

Заложа́тися, жа́юся, ешся, *гл.* Биться объ закладъ. Черк. у.

Заложи́ти, ся. См. **Закладати, ся.**

За́лоза, зи, *ж.* Железа, гланда. Ум. **За́лозка.** Ув. **Залозя́ка.**

Залозува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Страдать гландами, опухолью слюнныхъ железъ. *Мої воли тепер залозують.* Прилук. у.

Залозува́тий, а, е. Страдающій гландами.

Залоза́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **за́лоза.**

Залоїтися, лою́ся, їшся, *гл.* 1) Засалиться. НВолын. у. 2) Облѣниться чѣмъ. *Залоївся камінь, бо зерно було сире, то мов тістом замазав хто.* Канев. у.

Залокта́ти, кчу́, чеш, *гл.*=**Залоптати.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Зало́м. См. **Зали́м.**

Зало́ма, ми, *ж.* Верхняя конусообразная часть стога. *Я оце сноп на залому кидав.* Черк. у.

Зало́мистий, а, е. Изгибистый, излучистый.

Заломи́ти. См. **Заламлювати.**

За́лопом, *нар.* Быстро, стремительно. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Залопоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Захлопать. *Як засміється та залопотить у долоні.* Грин. II. 95. 2) Затопотать, побѣжать, побѣжать съ топотомъ. *Пятами накивав, аж залопотіло.* Ном. № 4418. *Вовки як залопотіли, так їх більш ніхто й не бачив.* Грин. II. 244. *Котрі в плач, а хто в ноги,—тільки залопотіло.* МВ. (О. 1862. III. 69).

Залопта́ти, пчу́, чеш, *гл.* Защемить. *Сіль зайшла у виразку,—так залоптало.* Харьк.

Залоскота́ти, чу́, чеш, *гл.* Защекотать. *Може вийшла русалонька матері шукати, а може жде козаченька, щоб залоскотати.* Шевч. 26. *Панночка загадочок не вгадала, русалочка панночку залоскотала.* Чуб. III. 190.

Залу́биці, ць, *ж. мн.* Сани съ кузовомъ.

Залу́бка, ки, *ж.*=**Залубиці.**

Залу́бний, а, е. О саняхъ: съ кузовомъ.

Залу́бниці, ць и залу́бні, бень, *ж. мн.*=**Залубиці.** *Подивлюся на подвір'я,— миле слід, де ковані залубниці стояли, де вороні коники ірзали, то ті ж мою Марусеньку взяли.* Гол. II. 112.

Залубува́тіти, тію, еш, *гл.* О **хлѣбѣ:** затвердѣть. *Залубуватів хліб.* Каменец. у.

Залулу́кати, каю, ешь, гл. О ночныхъ хищныхъ птицахъ: завричать. *Залулукала сова. Залулукав леліт.* Вх. Зн. 33.

Залуна́ти, на́ю, ешь, гл. О звукѣ: раздаться, огласиться. К. МБ. XI. 142.

Залу́па, пи, ж. Залупа.

Залу́пати, паю, ешь, гл. Захлопать (глазами).

Залупи́ти, ся. См. **Залуплювати, ся**.

Залу́плювати, люю, ешь, сов. в. **залупи́ти, плю́, пиш**, гл. Отворачивать, отворотить (кожу), залупливать, залупить. *Свашка-неліпашка: шишок не лізпла, та всі залупила.* Грин. III. 547. —**о́чі**. Выворотить вѣки. *Залуплює очі.* Каменец. у.

Залу́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **залупи́тися, плю́ся, пишся**, гл. Залупливаться, залупиться.

Залу́пчистий, а, е. О сапогѣ: съ отворачивающимся голенищемъ? *Залупчисті чоботи.* Гол. Од. 67.

Залу́скати, каю, ешь, гл. Затрещать.

Залускоті́ти, кочу́, ти́ш. гл. Усиленно затрещать.

Залуча́ти, ча́ю, ешь, сов. в. **залучи́ти, чу́, чиш**, гл. 1) Завербовывать, завербовать, затянуть въ свою компанію, залучать, залучить. *І веселилось у черпечих душах, що Конашевича до себе залучили.* К. МБ. II. 135. *На зіму хто небудь залучить мого дідуся скотину порати, вірьовки плести.* Г. Барв. 355. 2) Загонять, загнать домой домашнее животное (изъ стада). *Кожне своїх овець залучало додому.* Мир. ХРВ. 45. *Залучав скотину.* Мкр. Г. 55. *Гусей або утяток з річки залучити.* Мкр Н. 35. 3) Доставать, достать, получать, получить. *Оце було, як залучить собі яблучко въ кишеньку, дак і закличе мене в хлівець: „На, мамо!“* Г. Барв. 433. —**сла́ви**. Пріобрѣсти славу, прославиться. *Ой не схотів та пан Сава козакам служити, він пішов же до мишеньків слави залучити.* Макс.

Залу́чник, ка, м. Раст. Xanthium Strumarium L. ЗЮЗО. I. 142.

Залуща́ти, щу́, щи́ш, гл.=**Залускати**.

Зальо́ги, гів, м. мн. Засада. *Вони обидва лежали тоді в зальогах з киями— один з одного боку, а другий з другого; ми туди, а вони до нас.* Павлогр. у. (Заліобовск.).

Зальо́пати, паю, ешь, гл.=**Задріпати**.

Зальо́ти, тів, м. мн. Ухаживаніе, волокитство. *До дівки Санджаківни на зальоти поспішали.* АД. I. 211. *Він удівець, бачте, так на зальоти ходе до тії удовиці-молодиці.* Каменец. у.

Зальо́тний, а, е. 1) Любящій ухаживанія, волокитство. *Там така удалась зальотна: хоч як мати лає, а вона таки вискочить на вулицю.* 2) Удалый. *Стояло військо тут зальотне, волове, кінне і піхотне.* Котл. Ен. IV. 27; Словарь

Зальо́тник, ка, м. Ухаживатель.

Залюби́ти, ся. См. **Залюблювати, ся**.

Залюбки́, нар. Съ удовольствіемъ; охотно. *Ну там вода! залюбки напитись.* Черк. у. *На Наталю молодую залюбки дивились.* Мкр. Н. *Як перше було, коли йду куди, то весело й залюбки.* МВ. I. 17.

Залю́блювати, люю, ешь, сов. в. **залюби́ти, блю́, бишь**, гл. Любить, полюбить. *Вовки, бачте, вовкулаку не залюблюють..., бо вовкулака їсти падло гидує.* Г. Барв. 451. *Тепер уже сама не промовляє слова, не залюбила і других чути, як говорять.* МВ II. 97. **Він залюби́в, не залюби́в**. Ему понравилось, не понравилось. *На добрий ум научали,—ти не залюбив.* Грин. III. 142. *Не залюбив небіжчик кулі.* Греб. 353. *Одкинула вашу масть од чиряка—не залюбив: дуже почав сіпати.* Харьк.

Залю́блюватися, лююся, ешся, сов. в. **залюби́тися, блю́ся, бишся**, гл. Влюбляться, влюбиться, полюбить. *Чи не було річки утопитися, чи не було кращих залюбитися?* Чуб. V. 540. *Не вірю, щоб так швидко й дуже залюбитись можна було.* Котл. НП. 344.

Залю́днення, ня, с. Заселенность.

Залю́днити, ся. См. **Залюднювати, ся**.

Залю́дніти, нію, ешь, гл.=**Залю́днитися**. *Залюднілa Україна.* К. Грам. 32.

Залюдня́ти, ня́ю, ешь, сов. в. **залю́днити, ню, нишь**, гл. Заселять, заселить.

Залюдня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **залю́днитися, нюся, нишся**, гл. Заселяться, заселиться.

Залю́бляти, ляю, ешь, гл. Убаюкать. *Заколишу, залюляю, сама піду погуляю.* Мил. 37.

Залю́патися, паюся, ешся, гл. Замочиться, забрызгаться сильно. Вх. Уг. 239.

Залю́тий, а, е.=**Лютий**. *Зімонька-зіма та залюта була.* Нп. Волч. у. Слов. Д. Эварн.

Залютува́ти, тую́, еш, гл. 1) Запалять. 2) Засвирѣпствовать. *Уже осінь; незабаром зіма залютує.* Шевч. II. 163

Залютува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Прійти въ ярость.

Залягáння, ня, *с.* 1) Указываетъ дѣйствіе по значенію глагола **залягáти.** 2) Засада. *Залягання на гординця.* К. ЦН. 170.

Залягáти, гáю, еш, сов. в. **залягти́, ля́жу, жеш,** *гл.* 1) Занимать, занять мѣсто, покрывать, покрыть собою. *Геть! бач моє місто залягла.* Мнж. 143. *Сиві кабани усе поле залягли.* Ном. стр. 292. № 54. *Великая худобонька все подвір'я заляже.* Чуб. V 163. 2) Полечь. *Не одного тепер ляха голова заляже.* Макс. (1834). 123. 3) Заваливать, завалить. *Сирая земля двері залегла.* Мет. 150. 4) Залегать, залечь. *Заліг, як собака в грубі.* Ном. № 11762. *Заляжу до завтрього.* К. ЧР. 286. 5) Засѣдать, засѣсть (въ засадѣ). Мнж. 141. *Залягли вони на нас у балці.* К. ЦН. 191. *Та ж за ордою пан Хмельницький вгнався. Він у Ведмежих Лозах залягав.* К. ПС. 110. 6) Затихать, затихнуть (о вѣтрѣ). *Вітерець заліг десь, тиша.* МВ. II. 49. 7) Оставаться, остаться безъ обработки. *Ця нива ще торік залягла.* Борз. у.

Залякáти См. **Залякувати.**

Залякáтися, кáюся, ешся, *гл.* Испугаться. *А я молоденька залякалася, та в новую світлоньку заховалася.* Чуб. V. 19.

Заля́кувати, кую, еш, сов. в. **залякáти, кáю, еш,** *гл.* Запугивать, запугать. *Наскакуєш, щоб дух мій залякати.* К. Іов. 23.

Залямувáти, му́ю, еш, *гл.* Окаймить Черк. у.

Заля́мчитися, чуся, чишся, *гл.* Сбиться (о волосахъ). *Але ж то як у тебе залямчилось волосся, трудно й гребінцем потягти.* Брацл. у.

Заля́пати, паю, еш, *гл.* 1) Захлопать. *Заляпа деркачами* (півень крилами) *і „ку-ку-рі-кууу!“.* Сим. 212. 2) Забрызгать грязью.

Заляпотíти, почу́, ти́ш, *гл.* 1) Захлопать (быстро, учащенно). 2) Закапать (учащенно).

Заля́скати, каю, еш, *гл.* 1) Захлопать, защелкать. 2) Зарукоплескать. *Публіка... заляскала в долоні.* Левиц. Пов. 136.

Заляскотíти, кочу́, ти́ш, *гл.* 1) Учащенно захлопать, защелкать. 2) Быстро заговорить; чаще: закричать рѣзкимъ голосомъ. *Як заверещить, заляскотить на мене.* Г. Барв. 300.

Залячи́, жу, жеш, *гл.*=**Залягти.**

Залячи́ся, жуся, жешся, *гл.* Вгнѣздиться, расположиться въ норѣ. *Скверщок заляжеся в нових будинках.* Вх. Лем. 415.

Залящáти, щу́, щи́ш, *гл.*=**Заляскотіти.** *Як закричить, залящить!* Кв. I. 125. *Козаки зареготались, аж луна по лісу залящала.* Стор. МПр. 104. *Як крикне не своїм голосом: кукуріку!... аж у вухах залящало!* Стор. I. 236.

Замагáти, гáю, еш, *гл.* Одолѣвать. *Робота замагає.* Ольгопольск. у.

Замáзати, ся. См. **Замазувати, ся.**

Замáзка, ки, *ж.* Замазка.

Замáзувати, зую, еш, сов. в. **замáзати, жу, жеш,** *гл.* 1) Замазывать, замазать. *Не йди туди, де ликом зав'язано, а калом замазано.* Рудч. Ск. I. 102. 2) Запачкивать, запачкать. 3) Покрывать, покрыть въ слѣд. примѣрѣ: *Густі хмари замазали небо.* Мир. ХРВ. 238.

Замáзуватися, зуюся, ешся, сов. в. **замáзатися, жуся, жешся,** *гл.* 1) Замазываться, замазаться. *Від смерти і в печі не замажешся.* Ном. № 2247. 2) Запачкиваться, запачкаться. *Сидить дід під лавою, замазався сметаною.* Ном., стр. 301. № 385.

Замазу́ра, ри, *об.* Замарашка. *Замазури мої ще мені й усміхаються, і не мислять про те, що мати журиться.* Г. Барв. 285.

Замазу́рити, рю, риш, *гл.* Запачкать.

Замазу́ритися, рюся, ришся, *гл.* Запачкаться.

Замазу́ха, хи, *ж.* Замарашка.

Замазчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Окровавить.

Замазчи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Окровавиться.

Замаї́ти. См. **Замаювати.**

Замайструвáти, рую, еш, *гл.* Приняться мастерить.

Замайструвáтися, ру́юся, ешся, *гл.* Увлечься мастерствомъ.

Замакíтритися, рюся, ришся, *гл.* Закружиться. *Щоб тобі світ замакітривсь.* Ном. № 3707. *Так у його в голові замакітрилось і в очу позеленіло й потемніло.* Г. Барв. 514.

Замали́м, замáлом не, *нар.* Чуть не; безъ малаго. *Оце замалом не впала.* Ном. № 6639. *Замалом не піймав зайця.* Черк. у. *Замалим не двісті.*

Замалювáти, лю́ю, еш, *гл.* Закрасить. *„Заший, серце, роспорочку въ мому чере-*

вичку!"—Зашию, зашию, іще й замалюю. Чуб. V. 1174.

Замалярува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Заняться живописью. 2) Заработать живописью.

Замандю́ритися, риться, *гл. безл.*= **Заманутися.** *Замандюрилось йому іти спати на леваду.* Богодухов. у.

Замани́ти, ню́, ниш, *гл.* Заманить. *На погибель вас у замок заманили.* К. Досв. 209.

За́манка, ки, *ж.* Приманка. *Оттепер же то са́ме й пора, панове товариство, кожному з нас чужі звичаї кидати, панські цяцьки занедбовувати, на городянські заманки не вважати.* К. (О. 1862. III 24).

Заману́тися, не́ться, *гл. безл.* Захотѣться. *Заманулось як серед зіми криги.* Ном. № 5336. *Заманулось їсти старенькій.* Г. Барв. 370.

Заманя́чи́ти, чу, чиш, *гл.*=**Замаячити.** *З жита заманячила дівоча постать.* Мир. ХРВ. 6.

Зама́рити, рю, риш, *гл.* Возмечтать.

Зама́ритися, рюся, ришся, *гл.* Замечтаться, забрать себѣ въ голову.

Замарму́зити, жу, зиш, *гл.* Запачкать.

Замарму́зитися, жуся, зишся, *гл.* Запачкаться, засалиться.

Замару́дити, джу, диш, *гл.* 1) Утомить скучнымъ. 2) Защекотать. *Муха їм у носі замарудила.* О. 1862. IX. 66.

Замасльо́нити, ню, ниш, *гл.* Замаслить.

Замасти́ти. См. **Замащувати.**

За́мах, ху, *м.* 1) Взмахъ, розмахъ. *У правій руці кращий замах, ніж у лівій.* НВолын. у. **Одни́м, за одни́м за́махом.** Сразу. *Вона випила її не по-жіночи,—прикуштовуючи, а одним замахом.* О. 1862. VII. 33. **Під сей, той за́мах.** Въ этотъ, въ тотъ разъ. *Тоді саме, під той замах, мабуть і її зачеплено.* Верхнеднѣпр. у. 2) Покушеніе, посягательство. *Лядський замах на благочестиє.* К. Кр. 15.

Замаха́йло, ла, *с.* Въ загадкѣ: хвостъ четвероногаго животнаго. *Штири тики, два патики, сьоме замахайло.* (Віл). Чуб. I. 306.

Замаха́ти, ха́ю, еш, *гл.* 1) Замахать. 2) —п'ятами. Побѣжать. *Грицько... уже п'ятами замахав, тільки видно.* Цыссь, Сват. 115.

Замахну́ти(ся), хну́(ся), не́ш(ся), *гл.* Замахнуться. *Вихватила у його з-за халяви ножа і замахнула, і одрубала гайдамаці голову.* Рудч. Ск. II. 153. *Замахнись, та не вдарь.* Ном. № 3810.

Замахови́й, а́, е́. Маховой. *Для ліпшого замаху всаджене на кінець колодки замахове́ колесо.* МУЕ. III. 15.

Замача́ти, ча́ю, еш, *гл.* Омочить. *Тонку спідниченьку дуже замачала.* Гол. I. 64.

Замашни́й, а́, е́. Тяжелый, увѣсистый, чѣмъ удобно замахнуться. *Качалка замашна.* Рк. Левиц. *Подай сюди щось замашне забити кілок.* Рк. Левиц. *А там смерть страшна і коса замашна.* Чуб. III. 435. 2) Быстрый, скорый, прыткій. *Замашний хлопець.* Ном. № 8751.

За́машно, *нар.* Далеко. *Замашно йти.* НВолын. у.

Зама́щувати, щую, еш, сов. в. **замасти́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* 1) Замазывать, замазать. *Глина... замастити піч.* МУЕ. III. 51. 2) Замасливать, замаслить.

Зама́ювати, юю, еш, сов. в. **замаї́ти, маю́, ї́ш,** *гл.* Украшать, украсить зеленью: вѣтвями деревьевъ, травами. *Вінці закладають худобі на роги... Так замаєна худоба іде вечером домів.* МУЕ. III. 46.

Замаю́сити, ю́шу, сиш, *гл.* Зажилить, присвоить. *Еге, то це ти хочеш замаюсити мій ніж.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. См. **Заміюсити.**

Зама́яти, ма́ю, еш, *гл.* Заколыхаться отъ вѣтра. *Замають коври все шовковії, загоряться свічі все восковії.* Чуб. III. 441. *Позіхнула такеньки, що в мене рукава замаяли.* МВ. II. 202.

Замая́чити, чу, чиш, *гл.* Показаться вдали.

Замгну́ти, гну́, не́ш, *гл.* Вздремнуть, задремать. Сим. 185. *„Ну лишень, жінко, я трошки замгну, а ти мені піськай". Ліг ото собі й заснув.* Драг. 60. *Чи спали люде; чи ні, а наш крамарь як що замгнув, то й гаразд.* О. 1862. IX. 67.

Заме́кати, каю, еш, *гл.* Заблеять.

Замекеке́кати, каю, еш, *гл.*=**Замекати.** *Москаль бодай би не козою замекекекав.* Котл. Ен. IV. 10.

Заме́л, лу, *м.* Смолотый зерновой хлѣбъ, мука. *Той замел, що я вранці приніс зерно, зостався у млині.* Новомоск. у.

Заме́луватий, а, е. Завирающійся; много попусту болтающій. Константиногр. у.

Заме́лювати, люю, еш, *гл.* Закатываться; сходить въ сторону. *Сани замелюють. Женці почали замелювати з правого боку, та й поламали постать.*

Заме́люватися, лююся, ешся, *гл.* Завираться. *Він уже замелюється.* Харьк. у.

Замере́жити, жу, жиш, *гл.* Покрыть узорами, рѣзьбой.

Замерза́ння, ня, *с.* Замерзаніе.

Замерза́ти, за́ю, еш, сов. в. **заме́рзти, зну, неш,** *гл.* Замерзать, замерзнуть. *А виглядай мене, сестро, як будуть о Петрі сині озера замерзати.* Мет. 435. *Болото сю зіму не замерзало.* Хата, 169. *Так замерзло, що хоч тури гони.* Ном. № 645.

Заме́рзлий, а, е. Замерзшій, мерзлый. *Знайшли у снігу замерзлого.* Мир. Пов. I. 122. *На замерзлу землю як упаде сніг хочень і великий, то хлібові теє не шкодить.* Каменец. у.

Замерзлякі́, кі́в, *м. мн.* Ледяныя сосульки на вѣтвяхъ деревьевъ. Вх. Лем. 416.

Заме́рзти. См. **Замерзати.**

Замеркоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* Заблестѣть, замерцать.

Заме́рлий, а, е. 1) Замершій. 2) Находящійся въ летаргическомъ снѣ.

Замертві́ти, ві́ю, еш, *гл.* Замереть, обмереть (отъ испуга и пр.). *Як глянув, а вона лежить в крові,—я так і замертвів.* Александров. у. (Залюбовск.).

Заме́ртв. См. **Заміратн.**

Замерха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **заме́рхнути, ну, неш,** *гл.* Покрываться тонкимъ слоемъ льда, слегка замерзать (о водѣ). *Уже й морози маленькі, уже й вода в калюжах трошки замерха зверху.* Константиногр. у.

Замести́, ся. См. **Заміта́ти, ся.**

Заме́т, ту, *м.* 1) Сугробъ, заносъ снѣжный. *Через пеньки, заметами біжить, ледве дише.* Шевч. 88. 2) Плоскія, горизонтально лежащія бревна, которыя обоими концами вставляются в ʃари двухъ столбовъ, составляя такимъ образомъ часть стѣны. Кіевск. и Подольск. г. 3) **В-заме́т.** Подрядъ. *Питались всяких знахурок, так зрадниці в-замет брехали і тільки боки напихали, та заливались од чарок.* Мкр. Г. 11.

Заме́та, ти, *ж.* 1)=**Замет 1.** Черк. у. 2)=Завірюха. Шух. I. 107.

Заме́тина, ни, *ж.* Отдѣльное бревно въ **заме́ті 2.**

Заме́тистий, а, е. О зимѣ: снѣжная, съ заносами. *Цього року дуже заметиста зіма була.* Канев. у.

Заме́титися, чуся, тишся, *гл.* Заразиться. *Була в його скотинка, та так заметилася і пропала.* Новомоск. у. *Заметився страшною пошестю.* Левиц. Пов. 327.

Замети́ль, лі, *ж.* Мятель. *Заметіль замела шляхи.* Лев. I. 512.

Заметли́читися, чуся, чишся, *гл.*= **Замотиличитися.**

Заметуша́ти, ша́ю, еш, *гл.* Замять. *Писарь гроші громадські узяв, та як громада пристала, він горілки поставив, да так діло й заметушав.* Кіев. у.

Заметуши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Засуетиться.

Заме́шкати, каю, еш, *гл.* Занять подъ жилье. *Ніхто не замешкав спустілою обійстя.* Св. Л. 71.

Замива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **замі́ти, мі́ю, еш,** *гл.* Замывать, замыть.

Замива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **замі́тися, мі́юся, ешся,** *гл.* Замываться, замыться.

Заминг(о)ті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Засверкать, замерцать. *Зійшов на небо місяць, і зорі замигтіли на небі.* Опат. 5. 2) Замигать, замелькать. *Так мені в очах і замигтіли білі хати.* МВ. I. 13.

Замизкати, кає, еш, *гл.* Объ одеждѣ: заносить, затаскать, истрепать. *Тобі хоч яку гарну одежу дай, то зараз замизкаєш.* Черниг. у.

Замика́ння, ня, *с.* 1) Запираніе. 2) Заключеніе (въ тюрьму).

Замика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **замкну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Запирать, запереть. *Замикайте, діти, двері.* Шевч. *Як коня вкрали, він тоді стаю замкнув.* Ном. № 6625. Прич. стр. **Заміка́ний.** *Церква заміка́на.* Чуб. III. 40. 2) Заключать, заключить, запирать, запереть. *Замикали Настю,—вона було таки втече.* МВ. II. 47. 3) Загораживать, загородить, преграждать, преградить. *Замкло їм мову.* 4) —**гу́бу, уста́.** Зажать ротъ, принудить замолчать. *Людям губи не замкнеш.* Ном. № 6986. *Як би вона знала, що я приїхала до неї з жалю над її долею нещасливою, то се замкнулоб їй уста.* Г. Барв. 378. 5) —**очі.** Сомкнуть, закрыть глаза. *Замкну я очі ворогам.* Мл. я. сб. 300.

Замика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **замкну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Запираться, запереться. 2) Заключаться. *Який Гнат тихий, а що у йому замикається.* Черк. у. *Чоловік, здається, нічого собі, але хто-й-зна, що в йому в середині замикається.* Рк. Лев.

Заме́литися, люся, лишся. *гл.* Покрыться пѣной.

Замили́тися, лю́ся, лишся. *гл.*=**Помилитися.**

Замилюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Полюбить. *А мій милий замилував иншу.* Вх. Лем. 416.

Замилюва́тися, лю́юся, ешся. *гл.* Заблобоваться. *Карто глянув на тих людей і трохи злякався і здивувався й замилувався: такі вони були високі, рівні, дужі.* Левиц. Пов. 354.

Заме́мрити, рю, рить, *гл.* Забормотать. *Замимрив тихим голосом.* О. 1861. IV. 41.

Замина́ти, на́ю, еш, сов. в. **замна́ти и зам'я́ти, мну́, не́ш,** *гл.* 1) О кушаньяхъ: заправлять, заправить, напр., растертымъ пшеномъ. *Замняти борщ.* 2) —**розмо́ву.** Замнать разговоръ. *Почала заминати розмову.* Левиц. Пов. 316.

Замина́ха, хи, *ж.*=**Лемішка.**

Заме́нка, ки, *ж.* 1) Мука или отруби, разведенные съ водой для корма домашнихъ животныхъ. Вх. Зн. 19. Желех. 2)=**Замнятон.** Вх. Зн. 19.

Замире́ння, ня, *с.* Примиреніе. *Скоро після сього письма почули і про замирення.* Стор. II. 85.

Замири́ти, рю, рить, *гл.* 1) Заключить миръ, примириться. *Ей чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький учинив, що з ляхами, мостивими панами, у Білій Церкві замирив.* Дума. 2) —**кого́.** Помирить. *Замирив він їх.* Зміев. у.

Заме́ршавий, а, е.=**Миршавий.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заме́скрити, рю, рить, *гл.*=**Замирити.**

За́мисл, лу, *м.* Намѣреніе, умыслъ, замыслъ. *Луччий розмисл, як замисл.* Ном. № 5835.

Заме́слити. См. **Замишляти.**

Заме́слитися, слюся, лишся, *гл.* Задуматься. *Замислився козак, і йому достало покрутити вуса.* Стор. I. 36.

Заме́сник, ка, *м.*=**Мисник.** Kolb. I. 58.

Замя́ти, ся. См. **Замивати, ся.**

Замишлі́вка, замишля́нка, ки, замишляни́ця, ці, *ж.* Прихотливая женщина. *Як був собі Сава, та не із сала, та все паляниці, не любив дівок-замишлівок, та все молодиці-замишляниці.* Ном. № 12509. *Комарь... оженився та взяв собі замишлянку.* Чуб. V. 1169.

Замишля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **заме́слити, слю, лиш,** *гл.* 1) Замышлять, замыслить, задумывать, задумать. *Тільки Бог святий знав, що він думав, гадав, замишляв.* Макс. (1849) 53. 2) Только не сов. в. Командовать, распоряжаться. Грин. Ш. 84. Мил. 223. *Ким же я буду, мій синочку, тепер замишляти?* Мил. 213. *Годувала дітки да й ким замишляти?* Чуб. III. 157. *Узяли собі гарну невістку,—тепер буде ким замишляти.*

За́між, *нар.* Замужъ. *Хапається, як попівна заміж.* Ном. № 3159. *Мене заміж дайте.* Чуб. III. 37. *Візьму заміж* (тебе) *за себе.* Чуб. V. 87.

За́міжжю, *нар.* Замужемъ. *Мати вже тоді були, кажуть, заміжжю.* Пирят. у. *Вона в чужому селі заміжжю.* Пирят. у.

Заміжжя, жя, *с.* Замужество. *Та що з того заміжжя? Як була дівкою, то було гуляєш, кілько хочеш, а тепер нема вже того.* Лебед. у.

Заміжний, а, е.=**Заможний.**

Заміжній, я, е. Во время замужества происходившій, замужній, который бываетъ замужемъ. *Вона тепер більше раділа і кохалась у всьому, що вбачали очі, ніж із початку життя свого заміжнього.* Г. Барв. 144. **Заміжній.** Замужняя. *Збунтувала проти мене... мою заміжню дочку.* Левиц. ПЙО. I. 378.

Замізкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Задумать.

За́мілъ, лі, *ж.* Отмель.

Заміна, ни, *ж.* 1) Замѣна, обмѣнъ. *Даси на заміну.* Черк. у. 2) Подмѣнъ.

Замінка, ки, *ж.*=**Заміна 1.** *Дам в замінку.* Грин. Ш. 610.

Замінний, а, е. 1) Замѣнительный. 2) —**лист.** Мѣновая запись. Борз. у.

Заміня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Промѣнять. *Боїться, щоб не замінями його поля на чуже.* О. 1862. I. 62. *Мужик мужика заміняв на бика.* Ном. № 13242. *Вона мене заміняла на свекруху.* МВ. II. 175.

Заміня́тися, ня́юся, ешся, *гл.* Обмѣняться. МВ. I. 84.

Замір, ру, *м.* 1)—Намѣреніе, умыселъ; цѣль; планъ. *Тільки матері призналась про свої заміри.* Г. Барв. 528. *Маючи деякі заміри, розділив своє військо на три часті.* Стор. II. 132. *У кожного одна була думка, одні заміри: оддячить лютим ворогам.* Стор. МПр. 59. 2) Отдѣленное, отмѣренное поле. *Пан замір відпуска на випас худоби, за це ми усеньке сіно йому збіраємо.* Радом. у.

Замірання, ня, *с.* Обмираніе, летаргія. Левиц. (Правда, 1868, 460).

Заміра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **заме́рти, мру́, мре́ш,** *гл.* Замирать, замереть, обмирать, обмереть. *Серце б'ється, замірає.* Чуб. V. 25. *Не дай спати ходячому, серцем замірати.* Шевч. 224. *В мене серце наче замерло.* МВ. II. 12. 2) Впадать, впасть въ летаргію. *Як їй не вірити, коли вона, заміравши, бачила, яке на тому світі є мучення і злодіям, і табашникам.* Кв. II. 87.

Замі́ристий, а, е. *? Звичаї, паничу, запорожців були дуже чудні і заміристі. бо народ був з біса хитрий і спритний.* Стор. II. 166.

Замі́рити, ся. См. **Заміря́ти, ся.**

Замі́рка, ки, *ж.* Палка съ нарѣзками для измѣренія жидкости.

Замі́ркуватий, а, е. О хлѣбномъ зернѣ: щуплый, мелкій. Мнж. 180. *Але сього року заміркувате жито: таке дрібне, що не знаю, що то копа й видасть.* Брацл. у. *Заміркувата пшениця.* Рк. Лев.

Замі́рок, рка, *м.* Заморышъ. *Та дитина—замірок.* НВолын. у.

Заміря́ння, ня, *с.* 1) Намѣреніе. 2) Замахиванье, намѣреніе ударить. *Ні лайка, ні заміряння Максимове нічого їм не подіяли: він заміриться—утечуть, а там зирк!—уп'ять ідуть і дратують його.* Чуб. II. 665.

Заміря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **замі́рити, рю, риш,** *гл.*=**Замірятися.** *Із-під бока шабельку витягає да на тую калиноньку заміряє.* Мет. 182.

Заміря́тися, ря́юся, єшся, сов. в. **замі́ритися, рюся, ришся,** *гл.* 1) Вознамѣриваться, вознамѣриться. 2) Замахиваться, замахнуться. *Дід підійшов до дуба і вже заміривсь, щоб його рубати.* Рудч. Ск. I. 97. *Замірься, та не вдарь.* Ном. № 3810.

Замі́с, су, *м.* Количество взязой муки, глины и т. п. для замѣшиванья. *Дає жінці борошно на заміс.* Мнж. 132.

Замісити, шу́, сиш, *гл.* Замѣсить. *Замісила яйцем борошно.* Рудч. Ск. II. 2. *Сватай, синку, і людей питай, чи діжу замісить.* Мет. 238.

Замі́сто, за́мість, замі́сць, замі́сь, *нар.* Вмѣсто. *Дала ж мене моя мати заміж за старого і казала шанувати замісто молодого.* Чуб. V. 225. *Ой не стеле чумак собі постіленьку, а зелену травицю, а у головки замість подушечки кленьчасту важницю.* Чуб. V. 1038. *Замісць доброго, дрантя продає.* Ном. № 10519. *Замісь! полу помощена велика купа комишу.* Рудч. Ск. II. 20.

Замі́стя, тя, *с.* За́городье, предмѣстье. КС. 1887. VI. 485.

За́місць, замі́сь. См. **Замісто.**

Замі́ський, а, е. Загородный.

Замі́т, ме́ту, *м.*=**Замет.**

Замі́та́вка, ки, *ж.* 1) Съ удар. на предпосл. слогѣ. Половая щетка. Желех. 2) Лопата для горящихъ углей. Шух. I. 97.

Замі́та́ти, та́ю, єш, сов. в. **заме́сти́, мету́, те́ш,** *гл.* Заметать, замести; сметать, смести. *Не замітай чужої хижі,—смотри чи твоя заметена.* Ном. № 9587. *По улиці вітер віє, та сніг замітає.* Шевч. 479. *Так у тиждень і замело і худобу, і дітей,—єй Богу моєму!* НВолын. у.

Замі́та́тися, та́юся, єшся, сов. в. **замести́ся, ту́ся, те́шся,** *гл.* 1) Заметаться, заместися, выметаться, выместися. 2) Переносно: исчезать, исчезнуть, убѣжать. *Скоро сонечко з-за хмари виграло, вони* (діти) *так і замелись із хати.* МВ. (О. 1862. III. 43.).

Замі́тити См. **Замічати.**

За́мітка, ки, *ж.* 1) Замѣтка. 2)—**дава́ти.** Давать понять. *Кішку б'ють, невістці на замітку дають.* Ном. № 3901. 3) **Бра́ти на за́мітку.** Принимать къ свѣдѣнію.

Замітки́й, а́, е́. Примѣтный.

Замі́тли́вий, а, е. Наблюдательный. *Панич Павлик у нас дуже замітливі.* Лохв. у. *Один кивне, другий моргне, третій засміється, а мій милий замітливий,—мені не минеться.* Грин. III. 311.

За́мітник, ка, *м.* Отрубленный древесный стволъ длиною около пяти саж. Шух. I. 183.

Замі́тниця, ці, *ж.*=**Замітник?** *Замітниця довге і тонке дерево, що сплавляють.* Вх. Зн. 19.

Замі́ття, тя, *с. соб.* Сугробы снѣга. *Понаганяло замітя. Брез тото замітя не преїдеш.* Вх. Лем. 416.

Замі́тувати, тую, єш, *гл.* 1) Забрасывать, закидать. 2) Забрасывать, оставлять, не употреблять. *Сей звичай тепер замітують.* МУЕ. III. 44.

Замі́ть, ме́ті, *ж.*=**Заме́т** 2. *Заміть до́бра у магазині.* НВолын у. *Хата у заміть зроблена.* НВолын. у.

Замічáти, чáю, єш, сов. в **замі́тити, чу, тиш,** *гл.* Замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить. *Тільки замітиш свою*

сторону, дак і кажи: тпру! Рудч. Ск. I. 72.

Замішáнець, нця, *м.* Малоросс изъ окрестностей Коросно, живущій среди мазуровъ. Вх. Лем. 416.

Замішанúна, ни, *ж.* Замѣшательство.

Замішáння, ня, *с.* Смятеніе, замѣшательство.

Замішáти. См. **Замішувати**.

Замішáтися, шáюся, ешся, *гл.* 1) Затеряться, замѣшаться, примѣшаться. *Замішався, як полоник межи ложками.* Ном. № 7936. (Овечка) *в отарі замішалась і загинула по сей день.* Г. Барв. 202. 2) Смѣшаться, смутиться. Котл. Ен. V. 73. *Ті вжахнулись, замішались.* К. Псал. 46.

Замíшка, ки, *ж.* 1) Замѣшательство, путаница, неурядица. Драг. 242. *Замішка зробилась. Багато буде замішки.* Черк. у. 2) Помѣха. *Пішки—нема замішки.* Ном. № 11371. 3) Родъ мучнаго кушанья. Угор. *Замішка житня на молоці.* Вх. Лем. 416.

Замíшувати, шую, еш, сов. в. **замішáти, шáю, еш**, *гл.* Замѣшивать, замѣшать, размѣшивать, размѣшать. *Борошення туди усипать і замішать.* Рудч. Ск. II. 56. *Хліб на тій воді замішувала.* Г. Барв. 157.

Замію́сити, ю́шу, сиш, *гл.*=**Запротори́ти** 1. Мнж. 180, См. **Замаюсити**.

Зáмкнений, а, е. 1) Запертый. 2) Заключенный (въ тюрьму).

Замкне́ння, ня, *с.* Заключеніе; заторъ.

Замкну́ти, ся. См. **Замикати, ся**.

Замкóвий, а, е. Зáмковый, принадлежащій зáмку. *Приїхали вони під замкову браму.* ЗОЮР. I. 242. *Замкова брама не одчинилась сіромах і голоті.* Стор. МПр. 73. *Пожаром обсмалив замкові мури.* К. ЦН. 166.

Зáмковище, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ зáмокъ. *Колись замок там був... Він їден собі там живе... на замковищі.* Драг. 80. *По замковищі бузина поросла.* Драг. 81.

Замлівáти, вáю, еш, сов. в. **замліти, лію, еш**, *гл.* 1) Ослабѣвать, ослабѣть, изнуряться, изнуриться. *Ой я ж терпіла да вже замліла.* Чуб. III. 250. *То він дуже знать замлів, що він свою збрую не ніс, що він свого коня не вів.* Гол. I. 12. 2) Отерпать, отерпнуть, онѣмѣть (о тѣлѣ). *Нога замліла.* Г. Барв. 223.

Замлíлий, а, е. Вялый, ослабѣвшій, изнуренный. *Вони були худі, замлілі.* Левиц. Пов. 369. *Хотів бігти,—не змі ухитнутись з ручок її замлілих.* МВ. (О. 1862. I. 83). *Замлілі, принічені душі.* Мир. ХРВ. 258.

Замлíти. См. **Замлівати**.

Замня́ти, мну́, не́ш *и пр. гл.*=**Зам'я́ти** *и пр.*

Замня́тий, нí, *ж.*=**Зам'я́тня**.

Зáмняток, тку, *м.*=**Зам'я́тня**. Вх. Зн. 19.

Замняхки́нитися, нюся, нишся, *гл.*=**Замакітритися**? *Чоюсь мені світ замняхкинився.* Подольск. г.

Замóва, ви, *ж.* Заговоръ, заклинаніе. *Замова від гадюки.*

Замóвини, вин, *ж. мн.*=**Замова**. *Він каже: я начальства не боюсь. Знав замовини.* Г. Барв. 335.

Замóвити. См. **Замовляти**.

Замовкáти, кáю, еш, сов. в. **замóвкнути** и **замóвити, кну, неш**, *гл.* Замолкать, замолчать, умолкать, умолкнуть, замолкнуть. *Не замовкне вовік тій голос між нашим народом.* О. 1861. III. 7. *Зумилися! всі четверо замовкли, проти мене ні слова не пробовкнуть.* К. Іов. 71.

Замовля́ння, ня, *с.* Заговариваніе, заговоръ. Ном. стр. II.

Замовля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **замóвити, влю, виш**, *гл.* Заговаривать, заговорить. *Та не замовляйте зуби—не болять.* Ном. № 14189. *Кров замовляти.* Грин. II. 315.

Замовни́й, á, é. Заговоренный. *Ой у тебе, отамане, замовна рушниця.* К. Досв.

Замóвчати, чу́, чи́ш, *гл.* Замолчать. *Да й усі мовчки замовчали.* Макс. (1849). 29. *Лучче замовчім, ніж закричім.* Ном. 3495.

Замога́ти, га́ю еш,, сов. в. **замогти́, жу, жеш**, *гл.* 1) Осиливать, осилить, одолѣвать, одолѣть. *Дужчий замігби багато декого, та се не закон.* Каменец. у. 2) Быть въ состояніи.

Замогúльний, а, е. Загробный, замогильный. *Пророчає людям Божі замогильні тайни.* К. Гр.. Кв. XXIII.

Замогорúчити, чу, чиш, *гл.* Угостить магарычемъ, напоить пьянымъ при сдѣлкѣ. Шух. I. 85.

Замогти́. См. **Замогати**.

Замодлува́ти, лу́ю, еш и **замодлюва́ти, люю, еш**, *гл.* У плотниковъ и столяровъ: примѣрить, пригнать, размѣрить. Прилуц. у.

Заможне́нький, а, е. Ум. отъ **замо́жний**.

Замо́жний, а, е. Зажиточный, состоятельный. *Родич мій був хазяїн заможний, хлібороб.* МВ. II. 75. *Зізвав к собі панів вельможних, старих, чиновних і заможних.* Котл. Ен. IV. 49. Ум. **Заможне́ньний**. *Заможненька була дівчина.* Г. Барв. 449.

Замо́жність, **ности**, *ж.* Зажиточность, состоятельность. *Яка заможність, така й скупость.* Ном. № 12089.

Замо́жніти, **нію**, **єш**, *гл.* Разживаться, богатѣть.

Замозо́лити, **лю**, **лиш**, *гл.* Заработать тяжелымъ трудомъ. *Своє замозолене носить людям.* Г. Барв. 484.

За́мок, **мку**, *м.* Замокъ. К. Досв. 25. Стор. МПр. 61. *А на що ж ти мене покидаєш у мурованім замку?* Мет. 14. *Лучче б ти в замку зостався з козаками.* О. 1861. XI. Кух. 18.

Замо́к, **мка́**, *м.* 1) Замокъ. *Вона звірів зачинила у льох за дванадцятеро дверей, за дванадцять зсмків.* Рудч. Ск. II. 70. У гуцуловъ замокъ бываетъ **бга́ний**, **лавча́стий (лавче́стий)**, **однору́чний**, **сліпи́й** (см.) Шух. I. 93, 94. 2) **За́мок**. Замокъ у ружья. Шух. I. 229. 3) При деревянной постройкѣ соединеніе бревенъ въ замокъ. Чуб. VII. 388. Шух. I. 90. 4)=**Каганець 7**. Шух. I. 235. Ум. **Замо́чок**.

Замока́ти, **ка́ю**, **єш**, сов. в. **замо́кнути** и **замо́кти**, **кну**, **неш**, *гл.* Замокать, замокнуть

Замокрі́ти, **рі́ю**, **єш**, *гл.* Сдѣлаться мокрымъ; вспотѣть. *Аж замокріла йому чуприна од поту.*

Замо́кти. См. **Замокати**.

Замоли́ти. См. **Замолювати**.

Замоли́тися, **люся**, **лишся**, *гл.* Начать молиться. *Люде, зачувши дзвонів, захрестились, замолились.* Мир. Пов. II. 121.

Замолодикува́ти, **ку́ю**, **єш**, *гл.* Начать жизнь парня, холостого человѣка.

За́молоду, *нар.* Въ молодости. *Вони замолоду услужали людям, а тепер, звісно, постаріли, немочні тепер стали.* Екатериносл. у. *Чи ти хочеш замолоду м'ясо їсти, чи на старість кістки гризти?* Рудч. Ск. I. 162. *Не дав їм Бог замолоду діток.* Г. Барв. 188.

Замоло́т, **ту**, *м.* Плата за молотьбу. Черк. у. **По замоло́тах ходи́в**. Ходилъ зарабатывать молотьбой.

Замоло́ти, **мелю́**, **леш**, *гл.* 1) Замолоть. *Млин замолов.* 2) Заработать молоньемъ. 3) Обмолоть. *Замолов каменя.* 4) Заболтать, замахать. *Ліг на землю та й замолов руками й ногами.* 5) Замолоть, понести вздоръ.

Замолоти́ти. См. **Замолочувати**.

Замоло́чувати, **чую**, **єш**, сов. в. **замолоти́ти**, **чу́**, **тиш**, *гл.* Зарабатывать, заработать молотьбой. *Піде замолотить коробку, а ще й зажнемо якою снопа.* Г. Барв. 435. *Чи зажала, чи замолотила?* Мкр. Н. 21.

Замо́лювати, **люю**, **єш**, сов. в **замоли́ти**, **лю́**, **лиш**, *гл.* Замаливать, замолить.

Замо́мсати, **саю**, **єш**, *гл.* Съ трудомъ кое-какъ завязать. *Хомут був порвався. Уже замомсав.* Новомоск. у.

Заморга́ти, **га́ю**, **єш**, *гл.* Заморгать, зашевелить бровями. *Оддай мене за такого, що чорні уси: він до мене заморгає, а я засміюся.* Чуб. V. 561.

Замордува́ння, **ня**, *с.* Убійство, смертоубійство.

Замордува́ти, **ду́ю**, **єш**, *гл.* 1) Замучить на смерть. *А титара того... усяк мордували. Оце коноплями обмотають та смолою обмажуть та й запалять. А потім, замордувавши, голову йому одрубали.* ЗОЮР. I. 265. *Тисячі ще других замордували лютими муками.* Стор. МПр. 49. 2) Измучить. *Кінь замордований стоїть.* Шевч. 32.

Заморя́ти, **ся**. См. **Заморяти**, **ся**.

Заморо́жувати, **жую**, **єш**, сов. в. **заморо́зити**, **жу**, **зиш**, *гл.* Замораживать, заморозить.

За́морозень, **зня**, *м.* Ледъ подъ грязью (во время весенней распутицы). *От і болото, а сани як гурчять: то певно в ще й досі заморозень. Як би не було заморозня, то вода б у землю увійшла, а то як море.* Каменец. у.

Заморо́зити. См. **Заморожувати**.

За́морозок, **зку**, *м.* Первый осенній морозъ.

За́морозь, **зі**, *ж.* Снѣгъ, намерзшій на оконномъ стеклѣ. *Дивиться в поле, через царину, прохухавши заморозь на склі.* Г. Барв. 167.

Заморо́ка, **ки**, *ж.* Помраченіе, а переносно: одуреніе, ошеломленіе, приведеніе въ безпамятство, мученіе. *Ну, це діти! заморока світа.* Подольск. г. *Оце мені чиста заморока з тими дітьми.* Подол. г. **Заморо́ки на не́го упа́ли**. Онъ лишился сознанія. Вх. Зн. 19. Употребляется въ приложеніи къ человѣку, способному **заморо́чити**—сбить съ толку, одурить, вскружить

голову. *Котрий хлопець заволока, то то моя заморока.* Грич. III. 649. *Ой дівчино-замороко, не йди замуж сього року.* Грин. III. 653.

Заморо́чити, чу, чиш, *гл.* Помрачить, омрачить, а переносно: заморочить, ослѣпить, одурить, ошеломить. *Дівчинонька козаченька та й заморочила.* Чуб. V. 1207. **Заморо́чило го́лову.** Закружилась голова.

Заморо́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Потерять голову, сбиться съ толку. 2) О головѣ: закружиться. Житом. у. *Глянула я вниз, голова моя заморочилась і я прокинулась.* Левиц. I. 397.

Замо́рський, а, е. Заморскій. *Заморського зілля забажала.* Мет. 104.

Замо́р'я, р'я, *с.* Земля за моремъ, заморскій край. Федьк.

Заморя́ти, ря́ю, еш, сов. в. **замори́ти, рю́, риш,** *гл.* 1) Замаривать, заморить, изнурить. *Вона повинна умерти на той час і заморити все в домі.* Левиц. Пов. 14. 2) Приводить, привести въ безпамятство, лишить чувствъ. *Молодиці різали ногу,—вона казала, що слабого спершу заморяють, а тоді ріжуть.* Кіев. г. *Що ми того меду поїли! Було батько як заморить колодок три, або й більш, як надбають його,—та і їсти вже не хочеться.* Грин. II. 88. 3) **Замори́ти дідка́.** Въ дѣтской игрѣ въ **дідо́к:** ударить палкою на лету деревянный шаръ (**дідо́к**). Ив. 25.

Заморя́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **замори́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Уставать, устать, утомиться. *Аж заморився від натуги, а все таки не зворухнув торби.* Стор. МПр. 7.

Замости́ти. См. **Замо́щувати.**

Замосто́вий, а, е. Находящійся за мостомъ. *Бодай здорові були замостові люде.* Чуб. III. 159.

Замота́ти, ся. См. **Замотувати, ся.**

Замотили́чити, чу, чиш, *гл.* Объ у́льѣ пчелъ: дать проникнуть въ улей вощинной моли. Желех.

Замотили́читися, чуся, чишся, *гл.* Объ ульѣ пчелъ: имѣть въ себѣ вощинную моль. Желех. Переносно: *Семинарія, бачте, замотиличилась, треба підчистити.* Св. Л. 297.

Замотори́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* Заспѣшить. *Замоторився він, як у школу йти.* Константиногр. у.

Замо́тувати, тую, еш, сов. в. **замота́ти, та́ю, еш,** *гл.* Заматывать, замотать, наматывать, намотать. *Замотай собі на ус.* Ном. № 5829. *Замотати, зав'язати, та й нікому не казати.* Ном. № 5946.

Замо́туватися, туюся, ешся, сов. в. **замота́тися, та́юся, ешся,** *гл.* 1) Обматываться, обмотаться, закутываться, закутаться. *Замотався у кирею, ліг на дворі спати.* 2) Запутываться, запутаться. *Ой ішов я з вечерниць через ті городи: замотався в гарбузіння, наробив я шкоди.* Грин. III. 674.

Замоцува́тися, цу́юся, ешся, *гл.* Укрѣпиться, сдѣлаться болѣе крѣпкимъ. *Тютюн замоцувався від неї* (горілки). Шух. I. 36.

Замочи́, жу, жеш, *гл.*=**Замогти.** *Може бис замі ще одну ручку скосити.* Вх. Зн. 19.

Замочи́ти, ся. См. **Замо́чувати, ся.**

Замо́чок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **замо́к.** 2) *мн.* См. **Ритки.** МУЕ. III. 20.

Замо́чування, ня, *с.* Замачиваніе.

Замо́чувати, чую, еш, сов. в. **замочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* 1) Замачивать, замочить, обмачивать, обмочить. *І риби не зловив, собі штани замочив.* Чуб. III. 326. 2) Намачивать, намочить въ воду деревячную бочарскаго издѣлія посуду, чтобы она разбухла и не давала течи. 3)—**намі́тку.** Обрядъ въ концѣ крестинъ. *Погуляли, вже б слід іти намітку замочувати, а Семен просить, щоб ще по чарці.* О. 1862. VIII. 2.

Замо́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **замочи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* 1) Замачиваться, замочиться, обмачиваться, обмочиться. *Через річку брела—да й замочилася, зайшла до сестри — пересушилася.* Чуб. V. 107. 2) Шутливо: выпить водки. *Замочмеся!* Вх. Лем. 416.

Замо́щувати, щую, еш, сов. в. **замости́ти, щу́, стиш,** *гл.* 1) Замащивать, замостить, закладывать, заложить. *Треба назламувать дубців з усякого дерева та й замостить, тоді вже ніщо не розірве греблі.* Грин. I. 180. 2) Покрывать, покрыть. *Хмарами пів неба замостило.* Греб. 367.

Замрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Показаться неясно вдали. *Замрів місяць між хмарами.* Щог. В. 21. *Мрії далекі осяйні мені веселкою замріють.* Г. Барв. 535.

Замру́жити, жу, жиш, *гл.* Зажмурить, закрыть, смежить (глаза). *Нема такого а ні дня, а ні ночі, щоб не плакали мої чорні очі. І спання на них нігди не буває, хоць я їх замружу, смуток пробуджає.* Чуб. V. 16.

Замря́чити, чи́ть, *гл. безл.* Заморосить, пойти мелкому дождю.

Замуги́кати, каю, еш, *гл.* Запѣть тихо, подъ носъ.

Замудрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Замудрить, замудрствовать. *Отце Нептун замудрував.* Котл. Ен. II. 7.

За́мужжю, *нар.* Замужемъ. *Се вже я вдруге замужжю.* Г. Барв. 433.

За́мужжя, жя, *с.*=**Заміжжя.**

Замужні́й, я, е.=**Заміжній.** *Замужній хліб добрий, да не пожиточний.* Чуб. III. 121. *Ох, як би я знала замужнє лихо, то гуляла б у матінки тихо.* Грин. III. 297.

I. **Заму́лити, лю, лиш**, *гл.*=**Замуляти.**

II. **Заму́литися**, *ся.* См. **Замулювати, ся.**

Заму́лювати, люю, еш, сов. в. **замули́ти, лю, лиш**, *гл.* Заносить, занести иломъ.

Заму́люватися, лююся, ешся, сов. в. **замули́тися, люся, лишся**, *гл.* 1) Заноситься, быть занесеннымъ иломъ. 2) Только сов. в. Замѣшаться, замяться.

Заму́ляти, ляю, еш, *гл.* Начать давить, тереть, мозолить. *Чоботи так замулять, що мусив скидати.*

Замуравити́ся, влю́ся, ви́шся, *гл.* Зарости, покрыться травою. *Криниця й замуравилась.* Грин. I. 148.

Заму́рза, зи, *об.* Съ запачканнымъ, замусленнымъ лицомъ.

Заму́рзаний, а, е. Замусленный, испачканный. *Замурзана така! сказано—дитина: чи їсть, чи п'е, то по грудях тече; а там мокре таке полізе на двір і бавиться в поросі.* Св. Л. 99. *Кирпзя замурзане.* Шевч. (О. 1862. III. 4).

Заму́рзати, ся. См. **Замурзувати, ся.**

Заму́рзувати, зую, еш, сов. в. **замурзати, заю, еш**, *гл.* Замусливать, замуслить, испачкать.

Заму́рзуватися, зуюся, ешся, сов. в. **замурзатися, заюся, ешся**, *гл.* Замусливаться, замуслиться, испачкаться. *Стоїть котик під лавкою, замурзався сметанкою.* Грин. II. 310. *Замурзались в крові і гризлись як собаки.* К. Дз. 11.

Замуркота́ти, чу́, чеш, *гл.* 1) Замурлыкать. 2) Забормотать. *Той щось замуркотав,—чуть, лається ще.* О. 1862. VIII. 27.

Замурмота́ти, чу́, чеш и **замурмоті́ти, чу́, ти́ш**, *гл. Троянці всі замурмотали.* Котл. Ен. I. 16.

Замуро́вувати, вую, еш, сов. в. **замурува́ти, ру́ю, еш**, *гл.* 1) Закладывать, заложить, задѣлывать, задѣлать камнемъ, кирпичемъ. *Бог знайде, хоч і в печі замуруйся.* Ном. № 50. 2) Залѣплать, залѣпить (снѣгомъ окна). *Як підніметься завірюха... замурує тобі вікна, засипле снїжом двері.* Греб. 404. *Бач, у шинку як замурувало вікна.* О. 1861. V. 70.

Замуро́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **замурува́тися, ру́юся, ешся**, *гл.* Заложиться камнемъ, кирпичемъ. *Пійду в черниці, замуруюсь по шию.* Г. Барв. 248.

Замурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Заворчать.

Замусо́лити, лю, лиш, *гл.* Замуслить, запачкать. *Ото як ти корсетку замусолила.*

Замусува́ти, су́ю, еш, *гл.* Запѣниться.

Замути́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Замутить, возмутить. *Воно у нас таке тихе та любе, що сказано й водою не замутить.* 2) —**ти́шу.** Нарушить тишину. *Навспинячки Христя ходила, щоб не замутити тієї тиші, що панувала в хаті.* Мир. Пов. I. 121.

Замути́тися, чу́ся, ти́шся, *гл.* 1) Найти предлогъ. *Заходе дяк,—нічим замутиться,—так: розміняйте, куме, п'ятака!* Лебед. у. *Замутився цмаровіз, мабонь то до коней, як уносить на дяченька товстенький грабовий.* Чуб. V. 674. 2) Развлечься. *Инші вишукують того кохання так, аби замутитися.* МВ. II. 131.

Заму́цкуватий, а, е. Затвердѣлый. *Де сичавиця була, то замуцкувате поле.* Черк. у.

Заму́чити, чу, чиш, *гл.* Замучить. *Ви, жидове, Христа замучили.* Чуб. III. 353.

Заму́читися, чуся, чишся, *гл.* Измучиться.

Замучи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Покрыться мукою, также: забиться мукою (объ отверстіяхъ сита). *Як сито замучиться, то не треба його оббивати.* Мнж. 154.

Замча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Замчать, занести. Мир. ХРВ. 24. *Козацькі суда на три части розбивало! Першу часть одбивало, в тихий Дунай замчало.* Лукаш. 61. *О, нещаслива доле ти зволіла орді в турецину мене замчати.* К. ЦН. 214. *Вхоплено й замчано кобзаря на край світу, між азіяцьку дичу.* К. ХП. 130.

Замчи́ська, ка, *с.*=**Замчище.** Драг. 85.

За́мчи́ще, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ стоялъ замокъ, также и развалины замка. *Про це замчище... у церковних записах, ка-*

жуть, є переписано про все: і коли ті вали повисипувані, і хто тії мури мурував, що тепер од їх тільки цегла та камінячки валяються. Драг. 224. *Як би то ти, Богдане п'яний, тепер на' Переяслав гляну та на замчище подививсь.* Шевч. 636.

Зам'я́тий. См. **Заминати.**

Зам'я́тися и **замня́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Заняться. *Як не той став хлопець, оставшись з панянками: зам'явся зараз, закажикав.* Св. Л. 121. 2) Начать чувствовать себя больнымъ. *Чогось мале наше зам'ялось, головка гаряча і невеселе таке. Коли б ще не занедужало.* Черниг. у.

Зам'ятня́, *ні, ж.* Замѣшательство, суматоха, суета. *Така була зам'ятня тоді!* Екатеринос. у.

Зам'ятня́, тя́, *с.*=**Зам'ятня.** *Здається, велике зам'яття затлумило їм голови, бо мов навиперед ки, один одного збиваючи з ніг, ганяють по ярмарку.* О. 1862. IX. 65.

Зана́, ни́, *ж.* Раст. Головня зерновая, Uredo segetum. *Дивись лишень... скільки Бог дав сьому чоловікові пшениці, та яка ж гарна, та чиста, нема в неї ні зани*[1]*), ні кукілю.—*[1]*) Зана—таке зілля, що як доспіє, то неначе сажа з квітки сипле ться і темнить пшеницю.* Стор. I. 23.

Зана́дити, джу, диш, *гл.* Завлечь, заманить. Вх. Зн. 19.

Зана́дитися, джуся, дишся, *гл.* Повадиться. *Занадились кури та й позризали пуп'яночки.* Каменец. у. *В той садок до яблук занадився сокіл і каждої ночі об'їда яблука.* Рудч. Ск. I. 153. *Занадився мелник та до мелнички.* Грин. Ш. 654.

Зана́дто, *нар.* Слишкомъ, черезчуръ. *Глядіть, щоб часом уже занадто великою не була.* Рудч. Ск. II. 96. *Це вже занадто солодкий буде.* НВолын. у.

Занапасти́ти. См. **Занапащати.**

Занапаща́ти, ща́ю, єш, сов. в. **занапасти́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* Погублять, погубить. *Занапастив худібчину через свою дівчину.* Чуб. V. 295. *Степ широкий, край веселий та й занапастили.* ЗОЮР. II. 254. *Збавив я тобі віку, занапастив долю.* Стор. МПр. 22.

Занапра́сно, *нар.* Безъ вины. *Прости мене..., що я тебе занапрасно ударив.* Мнж. 33.

Занату́житися, жуся, жишся, *гл.* Запрямиться. *А хоч і чує коли, то занатужиться та й мовчить* Черк. у.

Занату́ритися, рюся, ришся, *гл.* Запрямиться.

Заневі́льний, а, е. Лишенный воли, свободы, подневольный. *Плаче та ридає, що долі немає, заневільний світ.* Чуб. V. 603.

Заневі́рнити. См. **Заневірня́ти.**

Заневірні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Подурнѣть, известись, истощиться. *Так молодиця заневірніла, наче з домовини встала.* 2) Сдѣлаться дурнымъ, гадкимъ.

Заневірня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **заневі́рнити, ню, ниш,** *гл.* Загаживать, загадить, загрязнять, загрязнить. *Гладишкою помиї виносила, та так заневірнила, що й не думай уже на молоко її брати.*

Занево́лений, а, е. = **Заневільний.** *Плаче, ридає, що долі немає, заневолений світ.* Нп.

Занево́лити. См. **Заневолювати.**

Занево́лювати, люю, єш, сов. в. **занево́лити, лю, лиш,** *гл.* 1) Лишать, лишить свободы; приневолить; стѣснять, стѣснить. *Заневолив своєю роботою. Заневолять жінку, як понаходяться, що й до печі не можна доступити.* Черк. у. 2) Принуждать, принудить. *На городі терлича, чогось милий сердиться, сердиться, не говорить, чорт його заневолить.* Грин. Ш. 659.

Заневі́дніти, нію, єш, *гл.* Потемнѣть, омрачиться. Вх. Зн. 19.

Занегоди́тися, диться, *гл. безл.* Наступить дурной погодѣ. *Занегодилось: все дощ та дощ.* Черк. у.

Занедба́ння, ня, *с.* 1) Пренебреженіе, оставленіе безъ вниманія, нерадѣніе. *Защеміло серденько в моєї Лесі од того занедбання.* К. ЧР. 134. *Рідна мова, мова великих предків, пійшла в неї у занедбання.* К. XII. 114. 2) —**себе́ само́го.** Самоотверженіе. *Дух повен жертви, повен занедбання себе самого для добра людського.* К. Бай. 144.

Занедба́ти. См. **Занедбовувати.**

Занедбо́вувати, вую, єш, сов. в. **занедба́ти, ба́ю, єш,** *гл.* Оставлять, оставить безъ вниманія, пренебрегать, пренебречь, не заботиться о чемъ. *Занедбовуючи роботу в пекарні, поспішалася боржій до молотників.* Г. Барв. 316. *І дитя своє зовсім занедбала,—пропадає дитя.* МВ. II. 49. *Людей і славу занедбала.* Котл. Ен. I. 35.

Занеду́жати, жаю, єш, *гл.* Занемочь, заболѣть. *Сталась йому пригодонька не вдень, а вночі: занедужав чумаченько, з Криму ідучи.* Макс. (1849) 175.

Занездоровíти, вíю, еш, *гл.* **Занедужати.** Вх. Зн. 19.

Занéпад, ду, *м.* Упадокъ, упадокъ силъ. *Воздвигнути рідну націю з духовною занепаду.* К. XII. 133. *Народній дух з занепаду підняти.* К. Бай. 7.

Занепадáти, дáю, еш, сов. в. **занепáсти, дý, дéш,** *гл.* 1) Приходить, придти въ упадокъ. 2) Надрывать, надорвать здоровье, ослабѣвать, ослабѣть, обезсилѣть. *І сього часу, як занепав о. Гервасій, то до півроку так висох.* Св. Л. 90. *Занепав од ран наш батько.* К. СП. 106. *Ти так занепав, синку, з своєю чумачкою, що й не пізнаєш тебе, тілько одні очі блиг ть.* Харьк. г. *Мій хлопець чогось занепав: каже, голова болить і на світ не можна ся дивити.* Каменец. у.

Занепáлий, а, е. Слабаго здоровья, съ надорваннымъ здоровьемъ. *Я убогий, занепалий од самої молодости.* К. Псал. 203. *Його жінка така замліла та занепала.* Мир. Пов. II. 53.

Занепáсти. См. **Занепадати.**

Занестú, ся. См. **Заносити, ся.**

Занехáння, ня, *с.* Пренебреженіе, оставленіе безъ вниманія, недосмотръ, нерадѣніе.

Занехáти, хáю, еш, *гл.* Оставить, покинуть, пренебречь. *Любив же я дівча змалу, а тепера занехаю, бо вже иншу милу маю.* Грин. III. 681. *А я таку занехала матусину волю.* Гол. IV. 445. *Нещасливе закохання треба занехати.* Гол. I. 297.

Занехáювати, хáюю, еш, сов. в. **занехáяти, хáю, еш,** *гл.* 1)=**Занехати, занедбати.** *Так ти, доню, занехаяла того, що любила? Одвезли дитину да й занехаяли. Не годувала собаки, занехаяла, а він хоч і старий, а все таки поміч дає.* Рудч. Ск. I. 13.

Занехлю́ювати, хлю́юю, еш, сов. в. **занехлю́їти, лю́ю, еш,** *гл.* Загрязнять, загрязнить, привести въ неряшливый, нечистый видъ. К. Кр. 24. *Добра хазяйка,— так занехлюїла хату, що сміття по коліна!*

Занéхтувати, тую, еш, *гл.* = **Занехаяти.**

Занечýяти, чýю, еш, *гл.* Потерять слухъ, оглохнуть.

Зáнив, ву, *м.* То-же, что и **толока** (пастбище для скота), но находящаяся за полями. Вх. Зн. 19.

Занивáти, вáю, еш, сов. в. **занúти, нúю, еш,** *гл.* Изнывать, изныть. *Ниє, ниє, заниває моє серце без тебе.* Мет. 61. *Згадаю Бога, засумую, подумаю,—заниє серце.* К. Псал. 174.

Занúдіти, дію, еш, *гл.* Зачахнуть.

Занúзування, ня, *с.* Способъ вышиванья, при которомъ нитка продѣвается сквозь полотно постоянно въ одномъ направленіи и узоръ получается съ обѣихъ сторонъ ткани. Вас. 193.

Занúзувати, зую, еш, *гл.* Вышивать **занúзування.** (см.)

Занúкнути, кну, неш, *гл.* Заглянуть, зайти, посмотрѣть. *Він уже туди заникнув, у ліс, так і знає, хто там.* Черниг. у.

Занúкуватися, куюся, ешся, одн. в. **заникнýтися, нýся, нéшся.** *гл.* Заикаться, заикнуться. *Як говорить, то все заникується.* Харьк.

Занúти. См. **Зачивати.**

Занúшкнути, ну, неш, *гл.* Утихнуть, умолкнуть. *Гомоніли, гомоніли, а далі й занишкли.* Черк. у. *Занишкніть, уха наставляйте і слухайте, що я скажу.* Котл. Ен. VI. 14.

Занúшпорити, рю, риш, *гл.* Зашарить. *Коло дверей щось занишпорило.* Мир. Пов. I. 140.

Занúшпоритися, рюся, ришся. *гл.* Закопаться, углубиться во что.

Занíвечити, чу, чиш, *гл.* Испортить, погубить. *Я сам занівечив свій вік.* Шевч. 415.

Занíз, нóзу, *м.* Палка, продѣваемая въ концы ярма и запирающая шею вола. Рудч. Чп. 250. Чуб. VII. 405. Kolb. I. 67. *Поробили ярма кленові, поробили занози дубові.* Нп. Ум. **Занóзик.** Аф. Ув. **Занозя́на.** Аф.

Занíзка, ки, *ж.*=**Заніз.** Угор. Шух. I. 194. Ум. **Занíзочка.** *Занізочки все мідянії.* Гол. II. 17.

Занíколитися, литься, *гл. безл.* Сдѣлаться некогда. *Оце ж, бач, матері заніколилось, вона й не пішла.* Харьк. *Так заніколилось, що Боже! а він кличе на хрестини.* Канев. у.

Занікчéмніти, нію, еш, *гл.* Сдѣлаться ничтожнымъ, негоднымъ.

Занімáти, ся.=**Займáти, ся.**

Занімúти, млю́, мúш, *гл.* Сдѣлать нѣмымъ. **А бодáй тя занімúло!** (Каменец. у.)—пожеланіе равносильное: **типунъ тебѣ на языкъ!**

Заніміти, мію, еш, *гл.* 1) Занѣмѣть, онѣмѣть. *Заніміли твої губочки.* Мет. 293. 2) Потерять чувствительность. *У мертвого зуби ніколи не болять, кости задубіли, зуби заніміли.* Чуб. I. 125.

Заніска, ки, *ж.*=**Занізка.**

Занісно, *нар.* То-же, что и **завізно.** *В млині дуже занісно.* Вх. Зн. 19.

Занітувáти, тýю, еш, *гл.*=**Занютувати.**

Зáновать, ті, *ж.* Раст. Sotus corniculatus. Шух. I. 21.

Зáново, *нар.* Заново, наново, опять. *Так з неї нечиста сила й вийшла, мов охрестили її заново.* Рудч. Ск. II. 32.

Занóгтиця, ці, *ж.* Заусеница.

Заножи́ти, жý, жи́ш, *гл.*—**нóги.** Двигать ногами съ цѣлью идти? Встрѣчено въ народной поговоркѣ: *Лізе кусіка з-за сусіка, зуби зазубила, очі заочила, руки заручила, ноги заножила.* Зоря 1883, стр. 223.

Занóза, зи, *ж.*=**Заніз.**

Занóзина, ни, *ж.*=**Заніз.** *Що на волики все занозини, а на коники пута.* Чуб. V. 276.

Занори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* О мышахъ: заскрестись въ норѣ. *Занорили миші під помостом.*

Занори́читися, чуся, чишся, *гл.* Упасть лицомъ внизъ. *Він підскочив та пихиць її! так і заноричилась!* Черниг. у.

Занóсити, шу, сиш, сов. в. **занéсти́, несý, сéш,** *гл.* 1) Заносить, занести кого или что куда. *Забери, занеси всі любощі мої.* Мет. 30. *Занесеш голову на чужу сторону, занесеш очиці на турецькі гряниці.* Мет. 434. *Бодай тая річка кошуром заросла: вона мого товариша за Дунай занесла.* Макс. (1849) 169. *Аж де ся взяв буйнесенький вітрець, заніс той вінець аж на Дунаєць.* Чуб. III. 301. *Ой обсади, мила, голубонько сива, вишеньками двір, ой щоб не заходив, вітер не заносив мого голосочку в двір.* Мет. 67. *Якось їх клятих і до мене вночі на хутір занесло.* Шевч. 434. *Яка нечиста мати тебе сюди занесла?* Стор. МПр. 78. **Ми́слоньки занóсять.** Осаждаютъ разныя мысли. *Говорили мені люде, що ти иншу маєш.—Ой я иншої не маю,—мислоньки заносять, бо й сама ж ти, мила, бачиш, що всі мене просять.* Мет. 64. 2) Заносить, занести за что, мимо чего. *Ложки за ухо не занесеш.* Ном. № 3082. 3) Заносить, занести чѣмъ (пескомъ, снѣгомъ и пр.). *І занесе піском-снігом курінь—мою хату.* Шевч. 447. *Твої білі ребра піском занесу, у мул поховаю.* Шевч. 57. 4) Относить, отнести. *Заніс вовну до ткача.* НВолын. у. *Змій... узяв той баркасик, заніс ураз до берега.* Мнж. 40. 5) Продолжаться, продолжиться. *Штирі дні занесе весіля.* Вх. Лем. 416.

Занóситися, шуся, сишся, сов. в. **занести́ся, сýся, сéшся,** *гл.* 1) Заноситься, занестись. 2) Важничать, зазнаваться. 3) **На дощ занóситься.** Собирается дождь.

Заночувáти, чýю, еш, *гл.* 1) Заночевать, остаться на ночь. *Добре, останусь, заночую в тебе.* МВ. II. 87. 2) О дѣвушкѣ или парнѣ: лечь спать съ кѣмъ (на посидѣлкахъ). *Я з тобою вечерую, з другим заночую.* Чуб. V. 165. 3) Принять на ночлегъ. *Чи спиш, серце, та чи чуєш, чи Добоша заночуєш?* Гол. I. 153.

Занýда, ди, *ж.* Тоска. *Як осліп я, так зануда така, не дай Боже!* Ум. **Занýдка.** *В тебе жінка голубка, а нам гірша занудка: вона тебе голубить, а нас гірше занудить.* Гадяч. у.

Занýди́ти, джý, диш, *гл.* 1) Навести тоску, скуку. *Вона в мене не полуднала, тілько мені та занудила.* Мет. 290. *Се ти себе, занудиш, дитино моя.* Г. Барв. 197. 2) *безл.* Затошнить. *Занудило коло серця.* Шевч. 68.

Занýди́тися, джýся, дишся, *гл.* 1) Затосковать, заскучать. *Од болести прохожуся, од любови занужуся.* Лавр. 141. 2) **Ли́хом зануди́тися.** Напасть тоскѣ, хандрѣ. *Десь моєму панові лихом занудилось, що з Хмельницьким гуляти схотілось.* Макс. (1849). 66.

Зáнузд, ду, *м.* Взнуздка. **На зáнузді бýти.** Быть взнузданнымъ. *Ой наші узди в конях на занузді.* ЗОЮР. I. 136.

Занузда́ти, да́ю, еш, *гл.* Взнуздать. *Кінську голову найди та й ту зануздай.* Ном. № 12235.

Занýрити, ся. См. **Зануряти, ся.**

Занура́ти, ря́ю, еш, сов. в. **занýрити, рю, риш,** *гл.* Погружать, погрузить въ воду. Угор.

Занура́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **занýритися, рюся, ришся,** *гл.* Погружаться, погрузиться въ воду. Угор.

Занютувáти, тýю, еш, *гл.* Заклепать (о гвоздѣ или винтѣ). Рк. Левиц. *Та не крути, нічого не буде; бачиш, тут не гайка, а занютовано.* Брацл. у.

Занюхати, хаю, еш, *гл.* Почуять но-

сомъ. *Зачухає ковбасу в борщі.* Ном. № 5723.

Заня́вкати, каю, еш и **занявча́ти**, чу́, чи́ш, гл. Замяукать.

Заня́ти, ся. См. **Займати**, ся.

Заоблогува́ти, гу́ю, еш, гл. О полѣ: остаться невоздѣланнымъ. Чуб. VI. 62.

Заоді́тися, нуся, нешся, гл. Одѣться. Вх. Зн. 20.

Заопирува́ти, ру́ю, еш, гл. Заупорствовать. *Піди, кажу, піди!.. так він заопирував, вражий син, таки не пішов!* Канев. у.

Заорандарюва́ти, рю́ю, еш, гл. Начать быть арендаторомъ. *Ще Богу дяка, що голова держить: усе таки й нам зволяє трохи з нашого плеса поживитись; а вже як би жид заорандарював, то нашим бідолахам і у велике свято не прийшлось би покуштувати тієї риби.* О. 1861. XI. 114.

Заорандува́ти, ду́ю, еш, гл. Заарендовать, взять въ аренду. *Іще ж то жиди-рандарі у тому не перестали: на славній Україні всі козацькі торги заорандували.* АД. II. 21.

Заора́ти. См. **Заорювати**.

За́орь, **ор** и **за́брини**, **рин**, ж. мн. Края пахатнаго поля, съ трудомъ запахиваемые и дающіе **огріхи** вслѣдствіе твердой уѣзженной почвы. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заору́дити, джу, дить. гл.=**Заорудувати**.—**в свої ру́ки**. Прибрать къ рукамъ. Чуб. I. 171.

Заору́дувати, дую, еш, гл. Завладѣть, закомандовать, начать распоряжаться. *Шинкарка ним так уже заорудувала, що він у неї під тином шинковим днює й ночує.* МВ. II. 181.

За́орювання, ня, с. 1) Запахиваніе. 2) Начало пахоты. *Тот день найліпший до заорювання.* МУЕ. III. 37.

За́орювати, рюю, еш, сов. в. **заора́ти**, рю́, ре́ш, гл. 1) Запахивать, запахать. **Но́сом заора́ти**. Упасть лицомъ внизъ. *Упав так, що аж носом заорав.* Ном. № 6634. 2) Начинать, начать пахать. *В той день ідуть заорювати.* МУЕ. III. 38. *Заорювати* (в понеділок) *не можна.* МУЕ. III. 33.

Заохо́та, ти, ж. Поощреніе. Желех.

За́охати, хаю, еш, гл. Заохать. *Тільки пані заоха, або хто з дівчат на ухо за чим озветься.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Заохо́тити. См. **Заохочувати**.

Заохо́чування, ня, с. Поощреніе, привлеченіе къ какому-либо дѣлу. Желех.

Заохо́чувати, чую, еш, сов. в. **заохо́тити**, хо́чу, тиш, гл. Возбуждать, возбудить желаніе, привлекать, привлечь, поощрять, поощрить. *Роздмухували огонь на Україні, заохочуючи благочестивих до Унії.* Левиц. (Правда 1868, 485). *Він, щоб нас удруге заохотити, давав нам на обід баранини і кашу молодіну.* Грин. II. 233. *Ми, старії, тільки поїдемо поле зажати, молодіж заохотити.* Г. Барв. 16.

Заочи́ти, чу́, чи́ш, гл.—**о́чі**. Уставиться глазами? Смотрѣть не сводя глазъ? Примѣръ см. при словѣ **заножи́ти**.

Заочний, а, е. Заочный. *Заочного купця пугами б'ють.* Ном. № 10497.

За́пад, ду, м. 1) Въ выраженіи: **за́пад со́нця**—западъ. *Від запад-сонця прийшла завала.* Вх. Зн. 18. 2) См. **Єтір**. Шух. I. 226.

Запада́ти, да́ю, еш, сов. в. **запа́сти**, паду́, де́ш, гл. 1) Проваливаться, провалиться. *Та бодай тая степовая могила запала.* Мет. 98. **Бода́й їх слід запе́в!** Пожеланіе смерти. МВ. (О. 1862. III. 48). 2) Вваливаться, ввалиться. *Пий до дна, щоб очі не запали.* Ном. № 11550. 3) Западывать, запасть за что, напр. о щеколдѣ, запирающей дверь. **Запа́ла кля́мка**. Кончилось. *Вже по всьому, вже клямка запала.* Ном. № 1841. 4) О солнцѣ: заходить зайти за что-либо. *Сонечко вже запало за гору.* МВ. (КС. 1902. X. 143). 5) Впадать, впасть во что. *Та як коханка сльозу проливає, сльоза та в могилу мою западає.* Мог. 151.—**в го́лову**. Засѣсть въ головѣ. *Все сидить, рукою підпершися, все думає... наче думка яка важка запала їй в голову.* О. 1862. V. 84.—**в ду́шу, в о́ко, в се́рце**. Произвести впечатлѣніе, понравиться. *Олена знає того парубка, що їй так у душу запав.* Кв. I. 17.

Западя́тися, да́юся, ешся, сов. в. **запа́стися**, да́ся, де́шся, гл. Проваливаться, провалиться; обваливаться, обвалиться. *Новая хата нехай западеться.* Чуб. V. 792. *Через письменних світ западеться.* Ном. № 6044.

За́падень, дня, м. Углубленіе. Черк. у.

Западе́нька, ки, ж. 1) Ум. отъ **западня́**. *Моя голубок у западеньці бився.* К.Дз. 87. 2) Та часть дверной щеколды, которая, падая на крюкъ, запираетъ тѣмъ дверь. Волч. у.

Запа́дина, ни, ж. Впадина. *Під одною горою, коло зеленої левади, в глибокій западині стояла хата.* Левиц. КС. 4. *В зерні саме посередині була западина через те, що в дно щось точило те зерно, провер-*

тіло дірку. Алексадров. у. *Очі позападали і блищали в западинах іскрами.* Г. Барв. 18.

Запáдистий, **а**, **е**. Впавшій, впалый. *Широкі груди, хоч і западисті.* Г. Барв. 22.

Западни́й, **á**, **é**. Впадистый. **Западне́ о́зеро.** Озеро, лежащее въ глубинѣ плáвни и не имѣющее сообщенія съ рѣкой. Браун. 4.

Зáпадниця, **ці**, *ж.* Ловушка для звѣрей: яма съ вращающейся крышкой, опускающейся подъ ногами звѣря. Шух. I. 235.

Западня́, **ні**, *ж.* 1) Глубокая долина, западина. 2) Западня, ловушка. *Раз, чатуючи з десятком козаків у полі, попавсь був я у таку западню.* К.ЧР. 112. Ум. **Западéнька.**

Западóк, **дкá**, *м.*=**Западня.** Мнж. 180,

Зáпадь, **ді**, *ж.* Глубокій снѣгъ. *Того року западь велика була.* Черк. у.

Запáзушний, **а**, **е**. О ребенкѣ: грудной. *Ще мале дитя, запазушне.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Запако́вувати, **вую**, **ешь**, сов. в. **запакува́ти**, **ку́ю**, **ешь**, *гл.* 1) Укладывать, уложить, упаковывать, упаковать. 2) Заключить, запереть, сослать. *Крав, поки таки запакували в острог.* Харьк. *Я його запакую в Сібір.* Кв. II. 210. 3) Задѣвать, задѣть, заложить куда-либо вещь такъ, что и найти ее трудно.

Зáпáл, **лу**, *м.* 1) Жаръ, горячность; пылъ, пылкость; воодушевленіе. *В такім запалі він був і справді трохи похожий на героя Ілліяди.* Левиц. Пов. 16. *В запалі налетів на Маса, як на мале курча шулік.* Котл. Ен. VI. 32. *Мов з запалу до забави, всé грав, словом не озвавсь.* Мкр. Г. 15. 2) —**у го́рлі.** Воспаленіе въ горлѣ. Вх. Зн. 20. 3) Затравка у ружья. (Черном.). Въ слѣд. стихахъ пѣсни употр. повидимому въ значеніи: выстрѣлъ. *Вдарили разом з самопалов в седмі-п'ятдесят запалов.* АД. I. 246.

Запáла, **ли**, *ж.* Поношеніе, позоръ. *Ніде о кобітах з позору не суділе, пам'ятайте, що ви їх діти. Бо очерниш маму, жінку і дитину і не здоймиш запали з них до зіну.* Чуб. II. 557.

Запала́ти, **ла́ю**, **ешь**, *гл.* Запылать. *Земля затрясеться, небо запалає.* Шевч. 156.

Запалаххотіти, **чý**, **тúш**, *гл.* О пламени: запылать сильно. *Сухих дрів наклав, то як запалахкотіло в грубі. Борода над свічкою запалахкотіла.* Рудан. I. 43. *І в очах спомá свічками запалахкотіло.* Рудан. I. 77.

Запаленíти, **нíю**. **ешь**, *гл.* Покраснѣть (отъ смущенія, стыда—о человѣкѣ). Желех.

Запале́ння, **запалíяння**, **ня**, *с.* 1) Воспаленіе. *Це у мене було запалення ока.* Терск. обл. 2) Воспламененіе; пылъ. *Запалíння серця трудно угасити.* Чуб. V. 69.

Запáлий, **а**, **е**. Впалый, ввалившійся. *Запалі щоки.* Левиц. Пов. 279. *Запалий рот з сухими тоненькими губами.* Мир. ХРВ. 189.

Запáлистий, **а**, **е**. Запальчивый. *Він чоловік смирний, а як був отто у нас пан, так такий же запалистий, що крий мене Мати Божа.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Запали́ти, **ся**. См. **Запалювати**, **ся**.

Запали́хвіст, **хвоста**, *м.* Пт.=**Горихвіст.** Вх. Пч. II. 12.

Запáлка, **ки**, *ж.* Спичка. *Чи нема у вас запалки? Нічим люльки запалити.* Черниг. у.

Запальни́й, **á**, **é**. Воспламеняющійся, горючій.

Запальбóний, **а**, **е**. Запальчивый, часто гнѣвающійся. *Там батько й мати такі запальонії, що хоч би тиждень той приймак вижив.* Черниг. у.

Запáльчастий, **а**, **е**. Запальчивый, вспыльчивый. *Як зійдуться брати, а запальчасті обидва, то без сварки не обійдеться, а то ще й будуть ся бити.* Каменец. у.

Запáльчасто, *нар.* Запальчиво.

Запальчóвувати, **вую**, **ешь**, *гл.* Нарѣзывать шипы на концахъ колесныхъ спицъ. Сумск. у.

Запáлювати, **люю**, **ешь**, сов. в. **запали́ти**, **лю́**, **лиш**, *гл.* Зажигать, зажечь. Єв. Мт. XXII. 7. *Запалю я куль соломи, не горить—палає.* Чуб. III. 134. *Запалила свічку.* Чуб. V. 59. —**у гру́бі, у пе́чі.** Затопить печку. *Запали в печі і заткни комін.* Чуб. —**лю́льку.** Закурить трубку. *Козацьтво запалило люльки.* Стор. МПр. 117.

Запáлюватися, **лююся**, **ешся**, сов. в. **запали́тися**, **лю́ся**, **лишся**, *гл.* 1) Загораться, загорѣться, воспламеняться, воспламениться, зажигаться, зажечься. *Губка запалилася і почала горіти.* Ком. II. 88. 2) Разгорячаться, разгорячиться, вспылить. *Я запалився та й ударив.* НВолын. у. 3) Загорать, загорѣть. Уман. у. *І од сонця не запалилася* (Гн.я). Левиц. I. 26.

4) Краснѣть, покраснѣть. *Я ще й більш запалилася з сорому.* Г. Барв. 381.

Запа́морочити, чу, чиш, *гл.* Заморочить. *Запаморочив себе думками на вік: злигався з пльохою.* Полт. г.

Запа́морочитися, чуся, чишся, *гл.* Потерять сознаніе. *Я тоді запаморочився і не знаю, як ударив її і чим ударив.* Екатериносл. у.

Запам'ята́ти, та́ю, еш, *гл.* 1) Запомнить, удержать въ памяти. *Мати вмерла— я ще малесенькою була, добре й незапам'ятаю.* МВ. *Весною була дуже велика вода в Росі, що й люде насилу таку воду запам'ятають.* Левиц. I. 127. 2) Забыть. Вх. Зн. 20.

Запам'ятува́ння, ня, *с.* Запоминаніе. Ном., стр. II.

Запам'ятува́ти, ту́ю, еш, *гл.*=**Запам'ятати.** *Школяр добре запам'ятував кожне слово.* О. 1862. I. 75.

Запанібра́та, *нар.* Фамильярно.

Запанібра́татися, таюся, ешся, *гл.* Вступить въ фамильярныя отношенія.

Запані́лий, а, е. 1) Усвоившій барскія привычки. 2) Загордившійся.

Запані́ти, ні́ю, еш, *гл.* Забарствовать. *Недавно я запаніла.* Чуб. V. 1095. *Мася думала собі: мабуть я, хоч і запанію, а не буду погорджати простими дівчатами.* Св. Л. 62. *Що ти запанів, що і на роботу не йдеш?* Новомоск. у.

Запанува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Загосподствовать, воцариться. *Запанував над ляхами Понятовський жвавий.* Шевч. 131. *Знов смерть запанувала там, де недавно був гармидер і колотнеча.* Левиц. Пов. 86.

Запа́ра, ри, *ж.* Опара. Полт. Ум. **Запа́рка.**

Запа́рити, ся. См. **Запарювати, ся.**

За́парі, рів, *м. мн.*=**Зашпори.** *Запарі в пальці зайшли.* Желех.

Запа́рка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **запа́ра.** 2) Пойло для скота изъ запаренныхъ отрубей. 3) **Запа́рки да́ти.** Высѣчь.

Запарто́рити, рю, риш, *гл.*=**Запроторити.**

Запарши́віти, вію, еш, *гл.* 1) Покрыться паршами. 2) Подурнѣть.

Запа́рювати, рюю, еш, сов. в. **запа́рити, рю, риш,** *гл.* 1) Запаривать, запарить. *Молодиця запарила в п'ятницю на ніч квашу.* Левиц. (Правда, 1868, стр. 12). *Добрий бич запарив.* Мнж. 105. 2) —**чай.** Заварить чай.

Запа́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **запа́ритися, рюся, ришся,** *гл.* Пускать, пустить пары. *Як розігрілось, зашипіло, запарилось, заклекотіло.* Котл. Ен.

Запа́с, су, *м.* 1) Запасъ. *Запас біди не чинить.* Ном. № 9927. 2) Запасъ провизіи. *Ой над Лиманом, над Сап'яном запаси держали.* Грин. III. 604. *Стали пекти сухарі, різать кабанів на сало і усі ті запаси розвозили по лісах.* Стор. МПр. 60. 3) Принадлежности для стрѣльбы изъ огнестрѣльнаго оружія. *Зеленої неділоньки орда наступає, гей, панове, уступімо! запасу не має.* Макс.

Запаса́ти, са́ю, еш, сов. в. **запасти́, су́, се́ш,** *гл.* Запасать, запасти. Чуб. I. 201.

Запаса́тися, са́юся, ешся, сов. в. **запасти́ся, су́ся, се́шся.** *гл.* Запасаться, запастись. *З Катеринославу поїхав я на село Михайлівку, щоб запастись там бувалим чоловіком.* Стор. II. 95.

Запа́ска, ки, *ж.* 1) Женская одежда, замѣняющая юбку: кусокъ черной домотканной шерстяной матеріи, надѣваемый такъ, чтобы концы его сходились спереди; поверхъ этого куска, спереди, въ видѣ передника, надѣвается другой кусокъ такой же матеріи, синяго цвѣта; оба куска вмѣстѣ подвязываются краснымъ шерстянымъ поясомъ. Задній кусокъ называется просто **запа́ска** или **за́дниця,** передній— **попере́дниця.** Чуб. VII, 427, 428. Вас. 170. КС. 1893. V. 282. Мил. 156. 2) Родъ женскаго передника: а) полотнянаго бѣлаго, надѣваемаго къ юбкѣ. Гол. Од. 21, 50. б) шерстяного зеленаго или краснаго, надѣваемаго поверхъ **пла́хти** или **опи́нки.** Чуб. VII. 428. Kolb. I. 37. *А я ж тую дрібну ряску заберу в запаску.* Мет. 8. Ум. **Запа́сонька, запа́сочка.**

Запаску́джувати, джую, еш, сов. в. **запаску́дити, джу, диш,** *гл.* Загадить. *Як чор-зна-що—не чепать, щоб і посуди не запаскудить.* Ном. № 3288.

Запаску́дніти, нію, еш, *гл.* Подурнѣть, исхудать.

Запасльо́нити, ню, ниш, *гл.* Запачкать въ **паслі́н.**

Запасни́й, а́, е́. Запасливый. *Ось у Цвіляка можна купити: се люде запасні; а більш нема ні в кого.* Каменец. у.

Запа́сонька, ки, *ж.* } Ум. отъ **запаска.**
Запа́сочка, ки, *ж.* }

Запа́сти, су́, се́ш, *гл.* 1) Пася зате-

рять. *Ледачий пастух запас вівцю.* 2) Заработать въ пастухахъ. *Що запасе (вівчарь), то несе жінці.* Гол. IV. 459.

Запа́стися, су́ся, се́шся, *гл.* Начать пастись. *Як розійдеться* (отара) *так, що одна одній не мішає пастись, то вівці і запасуться на місці.* О. 1862. V. Кух. 34.

Запа́сти, ся. См. **Западати, ся.**

Запасча́нний, а, е. Относящійся къ **запа́ск'ѣ**, принадлежащій ей.

Запасчи́на, ни, *ж.*=**Запаска**, плоховатая **запаска.** *У мами ходила в старій запасчині.* Чуб. *Так собі, в запасчині, в сороченці і в очіпку: звісно,—дома.* Г. Барв. 15.

За́пах, ху, *м.* 1) Запахъ. *Хрещатий барвінок сади устилає, запашний василько три запахи має.* Чуб. V. 487. 2) Родъ желтыхъ грибовъ. Вх., Уг. 239.

Запа́хнути и запа́хти, хну, неш, *гл.* Запахнуть. *Запахли груші.* Рудч. Ск. II. 64.

Запаху́щий, а, е.=**Запашний.** Желех.

Запаші́ти, шію, еш, *гл.* 1) Пахну́ть. *З печі запашіло полум'я.* 2) Издать теплоту. *Земля так нагрілась, що аж запашіло від неї.*

Запашни́й, а́, е. Душистый, пахучій, ароматный. *Запашний василько три запахи має.* Чуб. V. 487.

Запа́шно, *нар.* Пахуче, съ запахомъ. *Хто ж тобі головочку змиє, м'яткою та любистечком, щоб і тіло, щоб і запашно... тобі було?* Г. Барв. 125. *В хаті стало, як у садочку: і зелено, і запашно.* Св. Л. 273.

Запащекува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Заговорить быстро. 2) Начать говорить дерзости.

Запе́вне, *нар.* Навѣрное; безъ сомнѣнія. *Запевне не забув.* Котл. НП. 383. *Присвідчиш ти мені, що мене любиш, запевне тим серцем нігди не зблудиш.* Чуб. V. 137.

Запе́внити. См. **Запевнити.**

Запевня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **запе́внити, ню, нить**, *гл.* Увѣрять, увѣрить. *Не можна теж запевнити, що і в таких модей, як М. Вовчок, не різнить дещо з народньою мовою.* О. 1861. IV. 33.

Запе́катн, каю, еш, *гл.*=**Запроторити.** *Десь її далеко запекав.* Зміев. у.

Запе́клий, а, е. Зачерствѣлый, закоренѣлый, упрямый; отчаянный. *Огонь запеклих не пече.* Шевч. 60. *Запеклий ворог. Є такі запеклі, що й на кладовище уночі не бояться тобі йти.* Канев. у. *Стельмах сей був чолов'яга запеклий собі, такий, що купить на торгу оселедця, сам їсть, а жінці... й діткам не дасть, і зожре сам перед їх очима.* Г. Барв. 458.

Запе́клуватий, а, е.=**Запеклий.**

Запекти́, ся. См. **Запікати, ся.**

Запе́куватий, а, е. Очень строгій. *Запекуватий пан був! Що було заладає кому, то вже слухай!* О. 1862. V. 106.

Запереджу́ватися, джуюся, ешся, *гл.* Надѣвать передникъ? *„Жінки завиваються в намітки, а въ платкѣ срамъ вийти миже люди; запереджуються* большими платками, складывая ихъ по діагонали въ треугольникъ". О. 1861. XI. Свидн. 27.

Запереза́ти, ся. См. **Запері́зувати, ся.**

Запері́зувати, зую, еш, сов. в. **запереза́ти, жу́, жеш**, *гл.* Опоясывать, опоясать.

Запері́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **запереза́тися, жу́ся, жешся**, *гл.* Опоясываться, опоясаться. *Напередовець, красний молодець, заперезався чорною ожиною.* Чуб. III. 291.

Запе́рти, ся. См. **Запірати, ся.**

Заперцюва́ти, цю́ю, еш, и **запе́рчити, чу́, чи́ш**, *гл.* Приправить перцемъ.

Запетлюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* 1) Завязать петлей, затянуть петлей; связать. 2) переносно: лишить свободы, забрать въ руки. *А що, запетльовано тебе?* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Запетлюва́тися, лю́юся, ешся, *гл.* 1) Завязаться петлей. 2) Переносно: закабалиться, наняться на тяжелую службу. *Та це запетлювався на цілий рік.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Запе́цькати, каю, еш, *гл.* Запачкать.

Запеча́лити, лю, лиш, *гл.* Опечалить. *Вона в мене не вечеряла, тілько мене запечалила.* Мет. 290.

Запеча́литися, люся, лишся, *гл.* Опечалиться. *Вийду я за гай, гляну на свій край, та й зажурюся, запечалюся.* Лавр. 8.

Запеча́лля, ля, *с.* Печаль. *Батько був, батько був, нагай увірвався, а я низом, попід хмизом в зілля заховався; батько йде, батько йде, на грудку спотикнувся, а я з жалля, з запечалля з батька усміхнувся.* Чуб. V. 653.

Запеча́тати. См. **Запечатувати.**

Запеча́тувати, тую, еш, сов. в. **запеча́тати, таю, еш**, *гл.* 1) Запечатывать, запечатать. *Візьми шматочок суруччу, що листи запечатують.* Ком. I. 14. *Писав, писав, та чим иншим запечатав.* Ном. № 6082. 2) Закрывать, закрыть для погребе-

нія (гробъ). *Запечатати* (труну) *батюшка обіцяв зайти на цвинтарь.* Мир. Пов. II. 120. Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Галиціи **запечатати**—похоронить. *Піп запечатав дитину.* Вх. Зн. 20.

Запе́чений, а, е. Опаленный. *Несхожа була на селянок, часто запечених сонцем.* Мир. ХРВ. 6.

Запечи́, чу́, че́ш, *гл.* = **Запекти.** Желех.

Запива́йло, ла, *м.* Пьяница. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Запива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **запи́ти, п'ю́, п'є́ш,** *гл.* 1) Запивать, запить что нибудь. *Запий водою, бо гірке.* Харьк. *Любощів ні зайсти, ні запити, ні заспати.* Г. Барв. 449. 2) Запивать, запить, начать пить, предаваться пьянству. *Запив Іван, загуляв, не до мислі жінку взяв.* Чуб. V. 790. 3) Выпивать, выпить. *Могорич запили.* Чуб. V. 963. *Запили сватання.* Г. Барв. 183.

Запи́катися. См. **Запикуватися.**

Запикну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* = **Запикатися.** *Він не запикнеться.* НВолын. у.

Запи́куватися, куюся, ешся, сов. в. **запи́катися, каюся, ешся,** *гл.* Заикаться, заматься въ рѣчи, заикаться, заикнуться. *Він став казати та й запикався.* Черк. у. *Вибачайте, будьте ласкаві, що я знехотя... не навмисне... розсипав ваші вишні... промовив Радюк, запикуючись.* Левиц. Пов. 200.

Запили́ти. См. **Запилювати.**

Запили́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* Запылиться. *А вже хустиночка та й запилилась.* Чуб. V. 289.

Запильнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Подстеречь, подмѣтить.

I. Запи́лювати, люю, еш, сов. в. **запили́ти, лю́, лиш,** *гл.* Запыливать, запылить.

II. Запи́лювати, люю, еш, сов. в. **запили́ти, ли́ю, еш,** *гл.* 1) Приниматься, приняться пилить. 2) Пиливши, сходить, сойти съ намѣченной черты.

Запи́на, ни, *ж.* Преграда, помѣха. *А Дніпро, як кажуть, татаринові не запина.* Стор. II. 161.

Запина́ло, ла, *с.* 1) Все то, чѣмъ можно завѣситься, закрыться, напримѣръ, платокъ. *З землі вставала важка пара, закутувала все в своє вохке запинало.* Мир. ХРВ. 297. 2) Черный капюшонъ у монахинь. Рудч. Чп. 248.

Запина́ння, ня, *с.* Завѣшиваніе, закрываніе.

Запина́ти, на́ю, еш, сов. в. **запну́ти и зап'я́сти, пну́, неш,** *гл.* Завѣшивать, завѣсить, закрывать, закрыть. *Запинає вікно хусткою. Пішла пані така зап'ята, що й очей не видно.* Лебед. у. *Очі мої козацькі молодецькі червоною китайкою запніте.* АД. I. 178.

Запина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **запну́тися и зап'я́стися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Завѣшиваться, завѣситься, закрываться, закрыться, 2) Повязываться, повязаться (платкомъ). *Я.. зап'ялась білою хустиною.* Г. Барв. 239. 3) Застегиваться, застегнуться. *Салдат на всі ґудзики запинається.*

Запи́начка, ки, *ж.* Покрывало, кусокъ ткани, которой что-либо завѣшиваютъ, покрываютъ. Константиногр. у.

Запинди́читися, чуся, чишся, *гл.* Заважничать, задрать носъ.

Запини́ти, ся. См. **Запиняти, ся.**

Запи́нка, ки, *ж.* Запинка, остановка.

Запиня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **запини́ти, ню́, ниш,** *гл.* Останавливать, остановить. *Ой виїхало вражих здобишників сорок коней, ще й чотирі, ой як стали вони наперед возів, а всі вози запинили.* Мет. 454. *І ніде ні садочка, ні квіток, нема на чому запинити ока.* Левиц. ПЙО. I. 475.

Запиня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **запини́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Останавливаться, остановиться. *Через дощ запинилася робота.*

Запи́рс(ь)кати, каю, еш, *гл.* Запрыскать.

Запи́рхатися, хаюся, ешся, *гл.* Запыхаться.

За́пис, су, *м.* Запись. Ном., стр. 283, № 890. *На останці не стало шкури на запис* (грішників записувати) *і почали ті два чорти зубами ростягати тую шкуру.* Грин. II. 154.

Записа́ти, ся. См. **Запи́сувати, ся.**

За́писка, ки, *ж.* 1) Запись. 2) Записка. *Присилає Максим козака з запискою до замку.* ЗОЮР. I. 244. У гребенщиковъ **за́писку писа́ти** значитъ проводить по длинѣ гребенки, въ видѣ украшенія, тонкія параллельныя линіи. Вас. 163. Ум. **За́писочка.** *На, брате коте, тобі отсю записочку: ти в хаті, в сухому сидиш, то й записочка нікому не помокне.* Грин. I. 8.

Записко́тати, чу́, чеш и **запискоті́ти, чу́, ти́ш**, гл. Запищать. *В один голос так і запискотіли: спасибі вам, дядечку Кирило, за вашу ласку.* Стор. I. 112.

За́писочка, ки, ж. Ум. отъ **за́писка.**

Запи́сувати, сую, еш, сов. в. **записа́ти, шу́, шеш**, гл. 1) Записывать, записать. **В ко́мені записа́ти.** Оставить безъ вниманія. Ном. 2) Записывать, записать куда-либо. *Записали в салдати.* Чуб. V. 968. 3) Завѣщать. 4) Уступать, уступить по записи, по писанному документу. *Здумав чортові душу записати.* Драг. 55.

Запи́суватися, суюся, ешся, сов. в. **записа́тися, шу́ся, шешся**, гл. Записываться, записаться.

За́пит, ту, м. Вопросъ. Чуб. III. 108.

Запита́ння, ня, с. Вопросъ. *Я й відповім йому на його запитання.* Федьк.

Запита́ти, ся. См. **Запитувати, ся.**

Запи́тувати, тую, еш, сов. в. **запита́ти, та́ю, еш**, гл. Спрашивать, спросить. *Прийшли, запитувмо попа—що візьме за вінчання.* Г. Барв. 183. *Запитай, матінко, усіх нас, де твоє дитятко бувало.* Мет. 171.

Запи́туватися, туюся, ешся, сов. в. **запита́тися, та́юся, ешся**, гл.=**Запитувати.** *Запитайся, брате, яка моя доля.* Чуб. V. 764.

Запи́ти. См. **Запивати.**

Запи́тяний, а, е. О болѣзни: пріобрѣтенный отъ питья чего-нибудь. Чуб. I. 134.

Запиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **запхáти, ха́ю, еш**, гл. Запихивать, запихнуть. *Петрушкою рот запхала.* Чуб. III. 113.

Запиха́тися, ха́юся, ешся, сов. в. **запха́тися, ха́юся, ешся**, гл. 1) Забираться, забраться, влѣзть. *Тільки прийшов до світлиці, в кімнату запхався.* Чуб. V. 1081. 2) Только не сов. в. Ѣсть съ жадностью. *Дризне і закриється кулаком, щоб не всі бачили, як він запихається.* Св. Л. 219. *Галушкою запихалася.* Канев. у.

Запиша́тися, ша́юся, ешся, гл. Заважничать. *Запишався, як кошеня в попелі.* Ном. № 2473.

Запишна́тися, ну́ся, нишся, гл.=**Запишатися.** *І хоть то честію такою запишнився.* Греб. 362.

Запишні́ти, ні́ю, еш, гл.=**Запишатися.** Аф 432.

Запищáти, щу́, щи́ш, гл. Запищать. *Як запищить, як завищить! та й побіла в ліс.* Рудч. Ск. II. 20.

Запідпідьо́мкати, ка́ю, еш, гл. О перепелѣ: закричать. *Закликала над ним чайка запідпідьомкала перепілочка.* Стор. I. 206.

Запізва́ти, зву́, веш, гл. Привлечь къ суду. *Запізвав мене Степан.* Каменец. у.

Запізнава́ти, наю́, еш, сов. в. **запізна́ти, на́ю, еш**, гл.=**Зазнавати, зазнати.** *Запознайте світа, поки служать міта.* Чуб. I. 269.

Запізнава́тися, наю́ся, е́шся, сов. в. **запізна́тися, на́юся, ешся**, гл.=**Зазнаватися, зазнатися.** 1) *З козацьтвом нашим добре запізнавсь.* К. ПС. 120. 2) *Хоть з котрою ся запізнаю, взаємности не дознаю.* Год. I. 215.

Запізни́тися, ню́ся, нишся, гл. Опоздать. *Запізнений відомін гайдамацького гомону* Г. Барв. 27.

Запіка́на, ної и **запіка́нка, ки**, ж. Водка, сваренная съ пряностями. Маркев. 171. Чуб. VII. 447. *На запіканку коріньковy купив кубеби й кáману.* Мкр. Г. 69. *Участувала запіканкою і тернівкою.* Стор. I. 117.

Запіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **запекти́, чу́, че́ш**, гл. Запекать, запечь. *Неначе зайа запекла.* Шевч. 402. *Запікають товсті стегна* (теличі), *обід спорадили.* Рудан. I. 75.

Запіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **запекти́ся, чу́ся, че́шся**, гл. Запекаться, запечься. *Запеклися уста кров'ю—не промовлю.* Мет. 129. *Запеклося мов серце.* Чуб. V. 958.

Запіклува́тися, лю́юся, ешся, гл. Озаботиться, позаботиться о комъ. *Нема кому тебе пожалувати, а ні тобою запіклуватися.* МВ. III. 65.

Запі́л, по́лу, м. Пола одежды, завернутая такъ, чтобы въ нее можно было что-либо положить *У запіл набрати. У запілі принести.* О. 1862. I. 55. *Цілісінький тиждень перено́сив* (золото) *у запілі.* Кв. II. 165.

За́пілка, ки, ж. Передникъ. Желех.

Запі́лля, ля, с. Полы. *Тернові вітки в запілля рубайте, мені признаку покидайте.* Макс. (1849). 21.

Запі́лок, по́лку, м. ? МУЕ. III. 119, 123, 124. *Молода стоїть у запілку, ждучи, поки увійде молодий.* МУЕ. III. 96.

Запільчи́на, ни, ж.=**Запілка.** Желех.

Запі́нити, **ню**, **нить**, *гл.* Покрыть пѣной.

Запі́нитися, **нюся**, **нишся**, *гл.* Покрыться пѣной, запѣниться. *„Грай же, море!“—заспівали. Запінились хвилі.* Шевч. 47. *А кабан таки справді запінився.* О. 1862. IV. 83.

Запіперéчитися, **чуся**, **чишся**, *гл.* Заупрямиться, заартачиться. *Запіперечилася кобила.* Вх. Лем. 416.

Запі́р, **по́ру**, *м.* 1) Запоръ (у двери и пр.). 2) Задержка, преграда. *Вчинився запір на ріці.* Вх. Зн. 20. 3) Рудевая часть **байда́ки**. Черк. у. 4) Проклятіе, бранное слово. Вх. Лем. 416.

Запіра́ти, **ра́ю**, **єш**, сов. в. **запе́рти**, **пру́**, **пре́ш**, *гл.* 1) Запирать, запереръ. *Скриплять воріпонька—не можу заперти.* Чуб. V. 123. **Лю́дям губа́ не запе́рта**—равнозн. русскому: На чужой ротокъ не накинешь платокъ. Ном. № 6982. 2) Вса́живать, всадить (такъ, что трудно вынуть); затаскивать, затащить куда. *Запер таки затичку в пляшку. Як поперли сани, то й не знаю, куди б заперли, як би люде не зупинили.*

Запіра́тися, **ра́юся**, **єшся**, сов. в. **запе́ртися**, **пру́ся**, **пре́шся**, *гл.* Запираться, запереться. *Зійшло сонце; Україна де палала, тліла, а де галяхта, запершися, у будинках мліла.* Шевч. 174.

За́пісоч, **чі**, *ж.* Небольшая отлогая насыпь песку возлѣ рѣки. Кременчугск. у.

Запіса́ти, **сяю**, **єш**, *гл.* Дѣтск. обмочить.

Запі́ти, **пію**, **є́ш**, *гл.* Запѣть (преимущественно о пѣтухѣ). *Мала вродитися сатана, та півні запіли—вродилася дитина.* Ном. № 2917. *Ой рано, рано кури запіли.* Маркев. 25.

Запітні́лий, **а**, **е**. Вспотѣвшій.

Запітні́ти, **ні́ю**, **єш**, *гл.* Вспотѣть.

Запічкува́ритися, **рюся**, **ришся**, *гл.* Привыкнуть лежать за печкой. Харьк.

Запі́чний, **а**, **е**. Находящійся за печью, лежащій на печи. *Бийтеся, котки, в лапки до запічної бабки, щоб ся догадала да нам вечеряти дала.* Рк. Макс.

За́пічок, **чка**, *м.* Мѣсто на печи (гдѣ лежать). Чуб. VII. 384. Вас. 194. МУЕ. I. 89. *Сидить собі баба на запічку.* Чуб. V. 150. *Такий убогий, що й кошеняти нічим з запічка виманити.* Ном. № 13496.

Запі́шва, **ви**, *ж.* Рубецъ въ шитьѣ.

Запія́чити, **чу**, **чиш**, *гл.* Запить, запьянствовать. *Я не запуляю, не запіячу, не засплюсь.* Г. Барв. 193.

За́пко, *нар.* Страшно, жутко. *У лісі так запко.* НВолын. у.

Запла́в, **ву**, *м.*=**Заплава** 2. *Ми таки їздили човником, де більший заплав хворосту, ілочок, що вода зносила по весні,—там ми й збірали його.* Новомоск.

Запла́ва, **ви**, *ж.* 1) Поемный лугъ. Харьк. у. 2) Плавающіе на рѣкѣ въ половодье дрова, камышъ, щепки и пр. Мнж. 180.

Запла́вець, **вця**, *м.*=**Заволока**. Вх. Зн. 20.

Заплазува́ти, **зу́ю**, **єш**, *гл.* 1) Начать ползать, заползать. 2) Запачкать ползая.

Заплазува́тися, **зу́юся**, **єшся**, *гл.* Запачкаться, загрязниться ползая.

Заплака́ти, **чу**, **чеш**, *гл.* 1) Заплакать. *Заплач, дурню, по своїй голові.* Ном. № 2374. *Козак з біди не заплаче.* Ном. № 776. 2) Заплакать что. *Заплакала чорні очі, заплакала брови.* Федьк. I. 50. 3) —**ного́**. Причитаньями и плачемъ какъ по мертвому уморить. Встрѣчено у Г. Барвинокъ: *Раз, так жартували, на вечерницях дівку заплакали. Жартували, жартували, а послі й кажуть: „Умри, Галю, ми по тобі голоситимем“. Та з сміхом і лягла. Вони зложили їй руки...* (і стали голосити). *Далі дівчата вже й годі, стали їй будити—не встає... а у їй і духу нема.* Г. Барв. 57.

Заплака́тися, **чуся**, **чешся**, *гл.*=**Заплакати**. *Стелеть білу постіль та заплачеться.* Чуб. V. 26.

Заплакну́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Всплакнуть. *Иноді було й заплакне.* Сим. 210.

Заплáта, **ти**, *ж.* Плата; вознагражденіе. *Яка заплата, така й робота.* Чуб. I. 283. *Хоч у ката, аби заплата.* НВолын. у. *Роздай робітникам заплату.* Ев. Мт. XX. 8. *Бо Бог правдивий всіх нас діла знає: як хто заслужить—так заплату дає.* Чуб. V. 450.

Заплати́ти, **чу́**, **тиш**, *гл.* Заплатить, уплатить. *Він тобі заплатить багато грошей.* Рудч. Ск. I. 58.

Заплáтно, *нар.* За деньги, платно. Зміев. у.

Заплека́тися, **каюся**, **єшся**, *гл.* Забрести, забраться. *По глубоких лісах, далеко від людських осель, заплекавсь і заложив собі гайно медвідь.* Шух. I. 22. См. **Заплентатися**.

Заплéнтати, **таю**, **єш**, *гл.* Заплести,

заболтать. *Щось таке заплентав, що й не розбереш.*

Заплéнтатися, таюся, ешся, *гл.* Забрести.

Заплескáти, щý, щеш, *гл.* 1) Заплескать. *Заплескала в долоні.* Левиц. I. 352. 2) См. **Запліскувати.**

Заплестú, ся. См. **Заплітáти, ся.**

Заплеухи, ух, *ж. мн.* Родъ дѣтской игры въ прятки. Ив. 51.

Запля́ванець, нця, *м.*=**Постіл.** Вх. Зн. 20.

Запливáти, ваю, еш, сов. в. **заплúвти, ву́, вéш,** *гл.* Заплывать, заплыть. *Де ж ти водою, доле, запливла?* Чуб. V. 504.

Заплигáти, гаю, еш, *гл.* Запрыгать.

Зáплід, лоду, *м.* 1) Оплодотвореніе. 2) Расплодъ. *Купила курочку на заплід.*

Запліскувати, кую, еш, сов. в. **заплескáти, щý, щеш,** *гл.* 1) Прибивать, прибить поверхность почвы дождемъ. 2) Расплющивать, расплюснуть конецъ чего-либо.

Запліснявúй, а, е. Покрытый плѣсенью. Кв. II. 188.

Запліснявíти, вію, еш, *гл.* Заплеснѣть, покрыться плѣсенью. Котл. Ен.

Заплітáння, ня, *с.* Заплетаніе. *А жаль мені дівування, субітнього заплітання.* Чуб. V. 545.

Заплітáти, тáю, еш, сов. в. **заплестú ту́, тéш,** *гл.* Заплетать, заплесть. *Чи се той двір, що мій милий заплітав сіни?* Чуб. III. 161. *Дрібушка за дрібушку та все сама собі заплітає.* Кв. *На твій нив не заплели хліб.* Ном. № 3480.

Заплітáтися, тáюся, ешся, сов. в. **заплестúся, ту́ся, тéшся,** *гл.* Заплетаться, заплестись. *Заплітайся, плетінь, заплітайся.* Мет. 295. *Не буду більше так заплітаться.* Св. Л. 15.

Зáплітка, ки, *ж.* Косоплетка. Гол. Од. 60. О. 1862. IV. 8. См. **Кісник.** Ум. **Зáпліточка.**

Заплíття, тя, *с.* Мѣсто за плетнемъ, куда обыкновенно выбрасываютъ соръ. Вх. Лем. 416.

Заплітувати, тую, еш, *гл.*=**Заплітати.**

Зáплішечка, ки, *ж.* Ум. отъ **зáплішка.**

Заплішúти. См. **Заплішувати.**

Зáплішка, ки, *ж.* Заклинокъ, клинышекъ для заклинки, закрѣпы топорища, ручки молотка и пр. Ум. **Зáплішечка.**

Заплíшування, ня, *с.* Заклиниваніе.

Заплíшувати, шую, еш, сов. в. **заплішúти, щу́, шеш,** *гл.* 1) Заклинивать, заклинить, закрѣплять, закрѣпить ручку топора, молотка, ножку въ скамьѣ и пр., вбивая въ конецъ, входящій въ отверстіе, клинышекъ. Чуб. VII. 403. *Заплішив ніжку в осloні.* Константиногр. у. *Запліши щабель у драбині, а то хитається.* Харьк. у. 2) Переносно, преимуществ. въ сов. в.: сказать въ заключеніе, закончить рѣчь. *„Та вже не що, становіться!" заплішив соцький.* О. 1862. IX. 64. 3) Заслать (въ ссылку), засадить (въ тюрьму). *Заплішили його аж у Сібіряку.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Заплішувáти, шу́ю, еш, *гл.*=**Заплішúти.** *Роспліщувалося мое ліжко,—треба заплішувати.* Черниг. у.

Заплóджувати, джую, еш, сов. в. **заплодúти, джу́, диш,** *гл.* Расплаживать, расплодить, разводить, развесть.

Заплýтати, ся. См. **Заплутувати, ся.**

Заплýтувати, тую, еш, сов. в. **заплýтати, таю, еш,** *гл.* Запутывать, запутать.

Заплýтуватися, туюся, ешся, сов. в. **заплýтатися, таюся, ешся,** *гл.* Запутываться, запутаться. *Як стояла, так і впала, заплуталася в плахтину.* Чуб. V. 378.

Запльóвувати, вую, еш, сов. в. **заплювáти, люю́, éш,** *гл.* Заплевывать, заплевать.

Заплювúця, ці, *ж.* Насѣк.: мясная муха, Sarcophaga carnaria. Вх. Пч. I. 7.

Заплю́скати, каю, еш, *гл.* Заплескать (о водѣ).

Заплю́снути, ну, неш, *гл.* Заплеснуть. *У човен хвиля заплюснула.*

Заплю́щити, ся. См. **Заплющувати, ся.**

Заплю́щувати, щую, еш, сов. в. **заплю́щити, щу, щиш,** *гл.* Закрывать, закрыть (глаза), зажмуривать, зажмурить. *Заплющує очі від сонця.* Переносно: **заплющити óчі**—умереть. *Тоді я тебе забуду, як очі заплющу.* Чуб. V. 177.

Заплю́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **заплю́щитися, щуся, щишся,** *гл.* Закрываться, закрыться, зажмуриваться, зажмуриться.

Запля́мúти, млю́, мúш, *гл.* Запятнить, запятнать.

Запля́мúтися, млю́ся, мúшся, *гл.* Запятнаться, запятниться. *Прокинулась, не стямилась, як спідничка заплямилась.* Нп.

Запля́мкати, ьаю, еш, *гл.* Зачавкать губами.

За́пно, *нар.* Досадно, непріятно, обидно. *Он за що йому запно!* ЗОЮР. I. 22. *Йому, бач, запно, що моя жінка краща, ніж його. Запно буває, як дитина в хаті наробить.* Лебед. у. *Як було за панщини заставляють у неділю робити, то й запно, а тепер сами собі роблять і байдуже.* Волч. у.

Запну́ти, ся. См. **Запинати, ся.**

Запобіга́ти, га́ю, еш, сов. в. **запобі́гти, біжу́, жи́ш,** *гл.* 1) Предупреждать, предупредить, предварять, предварить. 2) Добывать, добыть, получить, достать; пользоваться чѣмъ. *Неприступна панна сама запобігла Четвертинського.* Стор. МШр. 70. *Запобігай світа, поки служать літа.* Ном. № 5931. *Запобіг лиха.* Ном. № 1834. *Запобіжиш його як золота, а не збудеш як ворона.* Г. Барв. 271. *Чого ти хотіла, того й запобігла.* Чуб. V. 826. 3) Заискивать, заискать. *Меншій перед більшим запобігає. Сами люде мене запобігали.* Г. Барв. 175. —**ла́ски.** Пріобрѣтать, снискивать, снискать расположеніе. *То голота п'яна, мужичії діти, що не хочуть у вельможних ласки запобігти.* К. Досв. 28. *Такої ласки можна і в цигана запобігти.* Ном. № 4769.

Запо́взати, заю, еш, *гл.* Запо́лзать, начать ползать.

Заповза́ти, за́ю, еш, сов. **заповзти́, зу́, зе́ш,** *гл.* Заползать, заползти.

Запо́взатися, заюся, ешся, *гл.* Запачкаться, ползая. *Глянь, як дитина заповзалася.* Харьк. у.

Заповідання, ня, *с.* Завѣтъ. *Та не хотіли й тут коритись його волі і заповідання Господнє занедбали.* К. Псал. 182.

Заповіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **заповісти́, вім, вісти́,** *гл.* Завѣщать. *Вміраючи, заповідала причепити її* (хустку) *тобі, як будуть її ховати.* Кв. I. 112.

За́повідь, ді, *ж.* Заповѣдь. *Боже милий, вони ж твою заповідь чинили.* Хата, 107. *А Настуся з богословом заповіді вчиться.* Шевч. 499.

Заповісти. См. **Заповідати.**

Заповіт, ту, *м.* Завѣтъ, завѣщаніе. Шевч. 666.

Заповітрити, рю, рить, *гл.* 1) Заразить (воздухъ). 2) Завонять.

Заповітритися, рюся, рився, *гл.* Запропаститься.

Запо́внити. См. **Заповняти.**

Заповня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **запо́внити, ню, ни́ш,** *гл.* Наполнять, наполнить, заполнять, заполнить. *Вода... заповняла завбільшки з йою місце.* Дещо. 71.

Запога́нити. См. **Запоганювати.**

Запога́нювати, нюю, еш, сов. в. **запога́нити, ню, ни́ш,** *гл.* Загаживать, загадить, осквернять, осквернить. *Паршива вівця все стадо запоганить.* Ном. № 5987.

Заподі́ти, ді́ну, ни́ш, *гл.* Задѣвать. *Ой де ж мужа заподіла?* Чуб. V. 839.

Заподія́ти, дію, еш, *гл.* 1) Сдѣлать, причинить. *Ні, ні, Господь не заподіє злого!* К. Іов. 75. *Вівця! Що вона кому заподіє?* Мир. ХРВ. 41. —**смерть собі.** Наложить на себя руки. *Сам собі смерть заподію.* Кв. Драм. 190. *Смерть би собі заподіяв, як би гріха за те не було.* Г. Барв. 209. 2) Подѣлать (колдовствомъ). *Це їй так було заподіяно.*

Запозавчо́ра, *нар.* Третьяго дня. Волч. у.

Запозива́ти, ва́ю, еш, *гл.* Разорить тяжбы.

Запозива́тися, ва́юся, ешся, *гл.* Начать судиться, завести тяжбу. *Не запозиватъся же йому з магнатом.* Стор. I. 189.

Запози́чити, чу, чиш, *гл.* Призанять, занять.

Запо́їни, їн, *ж. мн.* Обрядовое угощеніе отъ жениха родителей невѣсты и другихъ родственниковъ послѣ заручин и сопровождаемое положенными для этого пѣснями. Глуховск. у. МУЕ. III. 76. —**дівоцькі=Дівичвечір.** Чуб. IV. 214.

Запої́ти, пою́, їш, *гл.* Упоить.

Запо́ла, ли, *ж.* Подолъ женской рубахи. *Дід і вкинув їй у запону жменю жару... Баба одійшла трошки... а дай по дивлюсь, що воно тут за жар в пелені. Коли подивилась, аж воно повна жменя грошей.* ХС. IV. 23.

Заполіскувати, кую, еш, сов. в. **заполоска́ти, лощу́, щеш,** *гл.* 1) Заполаскивать, заполоскать, замывать, замыть. *Жінка пішла заполіскувати рядно, бо в болото трохи закалялось.* НВолын. у. *Заполіскував у ставку конотопських молодиць та старих баб, мов плаття, та з півдесятка їх на смерть утопив.* Кв. II. 152.

Заполіта́ти, та́ю, еш, *гл.* Залетать впередъ; забѣгать мысленно впередъ. *Чи їстимете...—Ні, ні!—А що ж я вам даю хиба?—Та я знаю що.—А що?—Молоко.—Еге, мовляли! Яблуко даю!—То давайте, їстиму! —То-то! не заполітайте ж ніколи!* Канев. у.

Заполові́ти, вію, еш, *гл.* Зажелтѣть,

зарыжѣть. *Жито заполовіло—жнива надходять.*

Заполони́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Плѣнить, взять въ плѣнъ. *Душу мою заполонили.* Млак. 8. *Думка, як би заполонити Четвертинською.* Стор. МПр. 71.

Заполоска́ти, щу́, щеш, *гл.* 1) О парусахъ: обвиснуть, опасть. *Вітер стих, то й паруси заполоскали.* Херс. г. 2) См. **Заполіскувати**.

Заполо́ти, хлю́, лещ, *гл.* 1) Заполоть. 2) Заработать половши.

Заполо́ха, хи, *ж.* Пугало. *Ей городе, городе Сорок! ще ти моїм козакам не заполоха.* Мет. 393.

За́полоч, чі, *ж.* 1) Цвѣтныя бумажныя нитки, употребляемыя для вышиванья. Чуб. VII. 427, 415. *Ходила Катря у Любчики, ніби то заполочі позичати червоної.* МВ. II. 102. *Шила-пошила три ширіночки... третю пошила та заполоччу.* Чуб. III. 397. 2) Раст.=**Чаполоч**. ЗЮЗО. I. 125.

Заполочни́й, а́, е́. Изъ цвѣтныхъ бумажныхъ нитокъ; вышитый цвѣтными бумажными нитками. *Тепер шийте заполочний стовпчик. Це більова мишта, а це заполочна.* Черниг. у.

Запомага́ння, ня, *с.* Помощь, вспомоществованіе. К. МБ. XI. 153.

Запомага́ти, га́ю, ють, сов. в. **запомогти́, можу́, жеш**, *гл.* Помогать, помочь, поддерживать, поддержать, давать, дать помощь. *Я запомів їх худобою, землею.* НВолын. у. *Запомагав зубожене козацтво.* К. ЦН. 173. *Вони мене не запоможуть.* Ном. №

Запомага́ч, ча́, *м.* Дающій вспомоществованіе, помогающій.

Запомі́йнити, ню, ниш, *гл.* Наполнить помоями, занять для помой, испачкать помоями. *Запомій ив чавун: узяв та помий налив.* Константиногр. у.

Запо́мин, ну, *м.* Забвеніе. *Усе запомином і нетямом окрилось.* К. МБ. II. 130. **В запо́мин пусти́ти**. Забыть. К. Дз. 154.

Запомина́ти, на́ю, ють, сов. в. **запо́мнити, ню, ниш**, *гл.* Забывать, забыть. *Тепер иншого буду кохати, о тобі завше запоминати.* Чуб. V. 386. *Хоч лучиться печаль на єдну годину, запомнить і милу родину.* Ном. № 2232.

Запомо́га, ги, *ж.* Вспомоществованіе, помощь. *Запомога моя в Бозі: правих сердцем Він спасає.* К. Псал. 13.

Запомогти́. См. **Запомагати**.

Запомогти́ся, жу́ся, жеться, *гл.* 1) Помочь себѣ. *Він тим не запоможеться.* НВолын. у. 2) Разбогатѣть, разжиться. *Запомігся дуже N: має теперка з тисячу карбованців.* Каменец. у.

Запо́на, ни, *ж.* 1) Пологъ, занавѣска. *На вікнах... запони.* Мир. Пов. II. 56. *Чорною запоною застилає очі.* Мир. Пов. I. 120. 2) Застежка. *Срібнії запони.* Лукаш. 46. 3) Препятствіе, помѣха. Каменец. у. Ум. **Запо́нка**. *Одчини!—Не одчиняє. Він як суне двері ногою... У хату,—аж він там за запонкою.* ЗОЮР. I. 160.

Запопада́ти, да́ю, ють, сов. в. **запопа́сти, паду́, де́ш**, *гл.* 1) Ловить, поймать, захватывать, захватить, схватить. *Де ж це він коняку запопав?* Мнж. 131. *Хоче, бач, Марко запопастн його і дати йому доброго прочухана.* Стор. МПр. 169. *Як би запопасти її так, щоб вона вже не вирвалась з його лапок.* Мир. Пов. I. 165. 2) Попадать, попасть. *Пішли, куди хто запопав.* Котл. Ен. I. 15.

Запопа́дливий и **запопа́дний, а, е**. Ревностный, трудолюбивый, старательный. *Гаврило чоловік запопадний: знайшов собі притулок у пані на економії та й розбагатів.* Черк. у.

Запопа́сти. См. **За́попадати**.

Запо́ра, ри, *ж.* Запоръ.

Запо́рати, раю, ють, *гл.* 1) Закончить работу; убрать. *Гм! що робив! біля скотини порався, грубу запорав.* Лебед. у. *Піч файно запорайте.* Вх. Зн. 20. 2) Забороновать посѣв посѣва; вообще: обработать и засѣять поле. *Уже засіяв, тра запорати.* НВолын. у. *Харченкови десятини були вже запорані.* Г. Барв. 347. *Скільки си запорали поля торік?—Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес.* Г. Барв. 306. 3) Загрязнить. *Запорав двері, що гидко й глянути.* Зміев. у.

Запо́ратися, раюся, ються, *гл.* Засуетиться, захлопотаться. *Запоралася коло печі, що й не вгледіла, як собака м'ясо вхопила.*

Запорва́ти, ву́, вде́ш, *гл.* Захватить. *Ховай, невісточко, в свою скриню, що запорвеш.* Левиц. КС. 72.

Запоро́жець, жця, *м.* 1) Запорожецъ, козакъ запорожской Сѣчи. 2) На свадебномъ пиршествѣ, во время раздачи коровая, **запоро́жцями** называются посѣтители, стоящіе за порогомъ хаты. *На самім останку дають коровай на запорожця... А як нема запорожців, то староста виходить за поріг і бере той коровай, кото-*

рий полягається запорожцям. Грин. III. 521. *Чи усім святового хліба достало?— Ні, ще запорожцям не давали.* Маркев. 133. *Ой ви, славні запорожці, не лякайтеся, за пороги, за високі не ховайтеся! Просимо вас до хати короваєм дарувати.* Св. п. КС. 1883. II. 399.

Запоро́жецький, а, е.=Запорожський. *Се все були запорожецькі землі.* О. 1862. V. 101. *Земля, мати, земля, мати, запорожецькая.* Чуб. V. 951.

Запоро́жжя, жя, *с.* 1) Запорожье. *Славний козак Максим Залізняк, славнішеє запорожжя!* Ном. № 674. 2) На свадебномъ пиршествѣ посѣтители, стоящіе за порогомъ хаты,—они получаютъ свою часть при раздѣлѣ коровая. *На запорожжє* (коровай) *подають тречі.* Грин. III. 437.

Запорожни́ти. См. **Запорожнюбати.**

Запоро́жнювати, нюю, еш, сов. в. **запорожни́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* О посудѣ, мѣшкѣ, вообще о какомъ-либо вмѣстилищѣ: занимать, занять чѣмъ. *Не запорожнюй миски, бо вона не наша.*

Запоро́жський, а, е. Запорожскій. *Що дід, а що жид, а що й запорожський козак.* Ном. № 7919.

Запоро́жчик, ка, *м.* Запорожскій казакъ. *Чи заступляться же то за хрещений мод наші запорожчики?* Стор. МПр. 50.

Запороси́ти, сі́ю, еш, *гл.* О свиньѣ: забеременѣть. *Тричи инча свиня на рік запоросіє.* Черниг. у.

Запоро́ти, рю́, рош, *гл.* 1) Распороть. 2) **Но́сом запоро́ти зе́млю.** Упасть ничкомъ, уткнувшись носомъ въ землю. *Добре його приняв, що аж носом запоров землю.* Ном. №4173.

За́пороток, тка, *м.* Яйцо-болтунъ, изъ котораго не можетъ вывестись цыпленокъ. Мнж. 117.

Запоро́ха, хи, *ж.* Пылинка, попавшая въ глазъ. *Запорохою в оці муляє.* Константиногр. у. *Й Солоха не запороха.* Ном. № 13222.

Запороши́ти, ся. См. **Запорошувати, ся.**

Запоро́шувати, шую, еш, сов. в. **запороши́ти, шу́, ши́ш,** *гл.* 1) Начинать, начать пылить, сыпать (о снѣгѣ и пр.). *Сніг то запорошить, то перейде, то знов запорошить.* МВ. (О. 1862. I. 92). 2) Запыливать, запылить, запорошить. *Перед нею став і сам Опанас, але не запорошеним ратаєм.* Г. Барв. 347. 3) О глазѣ: засорять, засорить. *Не дивись високо, бо запорошиш око.* Ном. № 2551.

Запоро́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **запороши́тися, шу́ся, ишся,** *гл.* 1) Пылиться, запылиться. 2) О глазѣ: засориться.

Запороща́ти, щу́, ща́ш, *гл.* 1) О дождѣ: застучать каплями. *Дощ у вікно запорощав.* 2) Заговорить быстро. *На його різно закричала, залаяла, запорощала.* Котл. Ен. III. 59.

За́порток, тка, *м.*=**Запороток.** Употребляется какъ бранное слово въ приложеніи къ дѣтямъ и въ смыслѣ заморышъ. Мир. ХРВ. 26.

Запоручи́ти, чу́, чиш, *гл.* Поручить.

Запора́д, *нар.* Одинъ за другимъ. Вх. Лем. 416.

Запорядкува́ти, кую́, еш, *гл.* Начать распоряжаться.

Запосіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **запосі́сти, сі́ду, деш,** *гл.* Завладѣвать, завладѣть, занять. *Молодий боюслов запосів паразівію, що митрополіт зоставив за мовою дочкою.* Рк. Левиц.

Запосу́дити, джу, диш, *гл.* Занять чѣмъ. *Запосужена та бочка буряками.* Черк. у.

Запосяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **запосягти́, гну́, неш,** *гл.*=**Засягати, засягти.** *Показує хлопчика гарненькою та сліпенькою на обидва ока—і воно само одно очко кіхтиком продирає, щоб світу божого запосяти.* Г. Барв. 513.

Запоти́лишник, ка, *м.* Подзатыльникъ.

Запохму́рений, а, е. Нахмуренный, мрачный. Вх. Зн. 20.

Започа́ти. См. **Започинати.**

Започина́ти, на́ю, еш, сов. в. **започа́ти, чну́, не́ш,** *гл.* Начинать, начать. *Мусимо, любі земляки, заходитись укупі всі живі коло тієї праці, що започали наші предки.* К. XII. 134.

Започи́ти, чи́ну, неш, *гл.* Отдохнуть.

Запошива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **запоши́ти, ши́ю, еш,** *гл.* Запошивать; запошить. *Одна шила, друга запошивала.* Мнж. 150.

Запоя́сник, ка, *м.* Запоясный ножъ, кинжалъ. *Блиснув перед очима турецьким запоясником.* К. ЧР. 158.

Запра́ва, ви, *ж.* 1) Запросъ (при пропродажѣ). 2) Начинаніе, приготовленіе къ чему, матеріалъ для чего-либо приготовленный. *Пропала вся заправа!* Черном. I

вже! шкода й заправи! Лебед. у. 3) Приправа.

Запра́вди, запра́вжки, *нар.* Въ самомъ дѣлѣ, дѣйствительно.

Запра́вжній, я, е.=**Справжній.** *Встав заправжній мертвець.* Драг. 62.

Запра́вити, ся. См. **Заправляти, ся.**

За́правки, (**вон.**? *ж.*) *мн.* У гончаровъ: посуда, оказавшаяся послѣ обжиганія съ небольшими трещинами, которыя подлежатъ задѣлыванію глиной, послѣ чего посуда вновь обжигается. Вас. 181.

Запра́влювати, люю, еш, *гл.*=**Заправляти.**

Заправля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **запра́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Приправлять, приправить. *Заправляла борщ олією. Медову живучу силу словом заправляє.* К. Досв. 113. **Запра́влена горілка.** Водка, приготовленная съ кореньями, травами и пр. *Прибудь же, мій милий, в неділю уранці,— заправлю горілки в кришталевій пляшці.* Мет. 250. 2) Запрашивать, запросить, продавая. *Заправив як за батька.* Ном. № 10504. 3) Дрессировать, выдрессировать, пріучать, пріучить, упражнять. *Біда тій курці, що на ній сокола заправляють на лови.* Ном. № 1301. 4) Заряжать, зарядить, приготовлять, приготовить къ стрѣльбѣ. *Стрілочки струже да в мучок кладе, а з мучка бере да й заправляє.* Чуб. III, 275. *Старший брат кониченька сідлає, а підстарший ружжо заправляє, хотять тую зозуленьку вбити.* Мет. 257. 5) Задѣлывать, задѣлать. *І ворота того саду кіллями заправив.* Мкр. Н. 12. 6) Вставлять, вставить. *Викрутив діяменти і заправив зо скла другі.* Вх. Уг. 239. 7) — **ко́су.** Точять, отточать косу. Желех.

Заправля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **запра́витися, влюся, вишся,** *гл.* Приправляться, приправиться (о кушаньѣ). **Заправля́тися хріном.** Шутливо: ѣсть хрѣнъ съ квасомъ и постнымъ масломъ въ первый день великаго поста. Маркев. 164.

Запрага́тися, га́юся, ешся, сов. в. **запрягти́ся, гнуся, гнешся,** *гл.* Желаться, пожелаться, захотѣться. *Що тобі ся запрагає?* Вх. Зн. 20.

Запранцюва́тіти, чію, еш, *гл.* Покрыться сифилитическими язвами, сдѣлаться сифилитикомъ.

Запрацьо́вувати, вую, еш, сов. в. **запрацюва́ти, цю́ю, еш,** *гл.* Зарабатывать, заработать, пріобрѣтать, пріобрѣсть трудомъ. *Все, думаю, що небудь запрацюю собі. Роботи не боюсь.* МВ. I. 24. *Я запрацювала корову.* НВолын. у.

Запрелю́тній, а, е. Очень злой. Вх. Зн. 34.

Запре́т, ту, м. 1) Удержъ. *Віють вітри в степу, запрету не мають.* Нп. 2) Запоръ. *Зробився у неї запрет у трупку, то й на двір не ходила.* Новомоск. (Залюбовск.).

Запрети́ти, ся. См. **Запрещати, ся.**

Запрещáти, щáю, еш, сов. в. **запрети́ти, щу́, ти́ш,** *гл.* Удерживать, удержать. *Людям языка не запретиш.* Ном. № 6984.

Запрещáтися, щáюся, ешся, сов. в. **запрети́тися, чу́ся, ти́шся,** *гл.* Отрекаться, отречься. *Оддай три карбованці! Так він запретився: ні, каже, я не брав та й годі!* Харьк.

Запри́дух, ху, м. Очень крѣпкая водка. Желех.

Запри́духa, хи, *ж.* Очень крѣпкій табакъ.

Запримі́тити, чу, тиш, *гл.* Примѣтить, замѣтить. *Я вже давно запримітила, що полюбила його.* Кв. Драм. 265. *Запримітила, що у Пилипа і очі карі, і вуси шовкові.* Мир. Пов. I. 124.

Запри́ндитися, джуся, дишся, *гл.* Заприхотничать.

Запри́скати, каю, еш, *гл.* Забрызгать. *Огневими стрілами на німців заприскали.* Мог. 133.

Записяга́ти (ся), га́ю (ся), еш (ся), сов. в. **записягти (ся), гну́ (ся), не́ш (ся),** *гл.* Клясться, поклясться. *Свята присяга передо мною, записягаюсь бути слугою.* Чуб. V. 386.

Запричасти́ти, ся. См. **Запричащати, ся.**

Запричащáти, щáю, еш, сов. в. **запричасти́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* Пріобщать, пріобщить св. даровъ. *Просив хворого запричастити.* Г. Барв. 151. *В четвер уже не вставав, а в п'ятницю його запричастили.* Стор. I. 259.

Запричащáтися, щáюся, ешся, сов. в. **запричасти́тися, щу́ся, сти́шся,** *гл.* Пріобщаться, пріобщиться, принимать, принять причастіе.

Запри́щити, щу, щиш, *гл.* Покрыть прыщами.

Запри́щитися, щуся, щишся, *гл.* Покрыться прыщами.

Запріятелювáти, лю́ю, еш, *гл.* Подружиться, сдѣлаться друзьями. Г. Барв. 372.

Запроводжа́ти, джа́ю, еш, сов. в. **запрова́дити, джу, диш**, *гл.* 1) Заводить, завести; отводить, отвести; относить, отнести. *У новую комірочку запроваднть.* Чуб. V. 304. *Попові пишу сіру корову, щоби мене запровадив гарно до гробу.* Грин. III. 285. 2) Заводить, завести, учреждать, учредить. *Запроваднв школи і дрюкарню в Ракові і Білгороді.* Стор. МПр. 44. *Нового не запроваджай, старовини держись.* Ном. № 685.

Запрова́дження, ня, *с.* Заведеніе, учрежденіе.

Запровто́рити, рю, риш, *гл.*=**Запроторити**. *Нехай куди запровторить так, щоб тільки миші та пацюки про те знали.* Гул. Арт. О. 1861. III. 102.

Запро́данець, нця, *м.* Человѣкъ, продающійся кому, предающійся изъ-за корыстныхъ выгодъ. Желех.

Запро́данка, ки, *ж.* Женщина, предающаяся кому изъ-за корыстныхъ разсчетовъ.

Запрода́ти, ся. См. **Запродувати, ся.**

Запро́дувати, дую, еш, сов. в. **запро́дати, да́м, даси́**, *гл.* Запродавать, запродать, продавать, продать окончательно. *Ой коню мій, коню, коню вороненький, я ж тебе запродав за Дунай бистренький.* АД. I. 271. *Ой мене не взято і не запродато, тільки ж мені світ не вілен ні в будень, ні в свято.* Чуб. V. 334. *Чи тебе завдано, а чи запродано?* Чуб. V. 744.

Запро́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **запро́датися, да́мся, сйся**, *гл* Продаваться, продаться кому; предаться на чью либо сторону изъ корыстныхъ побужденій. *Чорт каже до нього: запродайся мені.* Драг. 56.

Запропада́ти, да́ю, еш, сов. в. **запропа́сти, паду́, де́ш**, *гл.* Совершенно пропадать, пропасть. *Бодай тії гуси марно запропали.* Чуб. V. 258.

Запропада́тися, да́юся, ешся, сов. в. **запропа́стися, паду́ся, де́шся**, *гл.* Пропадать, пропасть. Вх. Лем. 416.

Запропа́ле, *нар.* Напрасно. *Ти служиш нам не запропале, тобі я добре заплачу.* Котл. Ен. V. 47.

Запропа́лий, а, е. Напрасный, тщетный. *Дурному про розумне балакати—запропала праця.*

Запропа́сти, ся. См. **Запропадати, ся.**

Запропасти́ти. См. **Запропащати.**

Запропаща́ти, щаю, еш, сов. в. **запропасти́ти, щу́ сти́ш**, *гл.* *За твоєю головою запропастила свій вік молодою.* Ном. № 9147.

Запро́сини, син, *ж. мн.* Приглашеніе.

Запроси́ти. См. **Запрошувати.**

Запротестува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Запротестовать. *Його муза запротестувала з усією енергією своєю против ледарства сильних мира сього.* К. ХП. 12.

Запроти́вити, влю, виш, *гл.* Повредить, подѣйствовать вредно. *Ліх запротивив.* Вх. Лем. 416.

Запрохáння, ня, *с.*=**Запросини.**

Запрохáти См. **Запрохувати.**

Запро́хувати, хую, еш, сов. в. **запрохáти, хáю, еш**, *гл.*=**Запрошувати, запросити**. *Просимо до хати!—запрохує Чіпка.* Мир. ХРВ. 365. *Хоч не нагодували, аби запрохали.* Ном. № 11919.

Запро́шувати, шую, еш, сов. в. **запроси́ти, шу́, сиш**, *гл.* Приглашать, пригласить. *Запросила дівчинонька трьох козаків пізно.* Мет. 89. *А хто тебе тут запросив?—Просила Ганнуся.* Чуб. V. 678.

Запру́та, ти, *ж.* 1) Палка въ плетнѣ. 2) Палка, употребляемая при стягиваніи связаннаго. См. **Запручувати 2.**

Запрути́ти. См. **Запручувати.**

Запруча́тися, ча́юся, ешся, *гл.* Начать сопротивляться, освобождаться. *Хотів узяти дитину, а воно так запручалося, що я й пустив.*

Запру́чувати, чую, еш, сов. в. **запрути́ти, пручу́, тиш**, *гл.* 1) Заплетать, заплесть, задѣлывать, задѣлать дыру въ плетнѣ. 2)=**Зацурувати.**

Запря́ганий, а, е. Бывшій въ упряжи. *Не вміє, кажеш, возити: та він уже тричі запрягапий.* Канев. у.

Запряга́ти, га́ю, еш, сов. в. **запрягти́, жу́, же́ш**, *гл.* Запрягать, запрячь. *Учений, а кобили не запряже.* Ном. № 6058. *Запріг коня вороного та й одвідав.* Чуб. V. 661.

Запряга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **запрягти́ся, жу́ся, же́шся**, *гл.* Запрягаться, запречься. *Троє разом запряглись.* Гліб. 88.

Запряда́ти, да́ю, еш, сов. в. **запря́сти, ду́, де́ш**, *гл.* 1) Зарабатывать пряденіемъ. *Як запряде стара шматок хліба, то й їм.* О. 1862. II. 39. *Хоч буду запрядать, та буду тютюн купувать.* Ном. № 12606. 2) Покрывать, покрыть нитками (при пряденіи). **Запря́сти скáлку.** Напрясть столько, чтобы вся шпулька покрылась нитками. Константиногр. у.

Запрядач, ча, *м. Мені знов дала премудру дзьобминку міцкову та й запрядач деликатний.* Федьк. Пов. 14.

Запря́дувати, дую, еш, *гл.*=**Запряда́ти**. По народн. вѣрованіямъ можно **запря́дувати доро́гу** кому нибудь, т. е. отъ того, что женщина прядетъ, кому-либо не будетъ удачи въ промыслѣ, на который онъ отправляется. *Коли стрілець або рибар вибірається на ловлю, тоді у хаті не сміє челядина прясти, бо она запрідує єму дорогу.* Шух. I. 239.

I. За́пряжка, ки, *ж.*=**Засмажка**. Вх. Лем. 416.

II. Запря́жка, ки, *ж.* Въ выраж. **У запря́жці бу́ти**. Быть запряженнымъ. Зміев. у.

Запря́сти. См. **Запрядати**.

Запря́тка, ки, *ж.* Мѣсто, гдѣ прячутъ или прячутся. Угор.

Запрячи́, ряжу́, же́ш, *гл.*=**Запрягти**. Желех.

Запсува́ти, сую́, е́ш, *гл.*=**Зопсувати**. Мет. 373. *Старий віл ніколи борозни не запсує.* Ном. № 8919.

Запува́тіти, тію, еш, *гл.* 1) Отростить брюшко. *Скільки не їж, то не забагатієш, а запузатієш.* Мнж. 165. 2) Забеременѣть.

Запу́кати, каю, еш, *гл.* Застучать.

Запу́куватися, куюся, ешся, *гл.* Свертываться (о цвѣтахъ). *Над вечір перед заходом сонця майже усі квітки запукуються, схиляють свої головки додолу.* Подольск. г.

Запу́сканка, ки, *ж.* Яйцо, изъ котораго сквозь небольшую дырочку выпущено содержимое, а затѣмъ скорлупа наполнена смолой или воскомъ; употребляется при игрѣ **набива́ти**. Черк. у.

Запуска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **запусти́ти, щу́, стиш**, *гл.* 1) Впускать, впустить куда; вгонять, вогнать (о скотѣ). *А ми просо засієм, засіємо!—А ми стадом запустим, запустим.* Мет. 297. 2) Пускать, пустить въ ходъ. *Моє діло, як кажуть, мірошниньке: запусти та й мовчи.* Ном. № 3114. 3) Запускать, запустить, погружать, погрузить; вонзать, вонзить. *Як на ляха козак налітав, в нього спис запускав.* Мог. 87. 4) —**чим що**. Подбавлять, подбавить во что какой-либо жидкости. *Горілка була у пляшці наче запущена перчівкою.* Новомоск. у. 5) Запускать, запустить, оставить безъ присмотра, въ небреженіи. *Одна жінка запустила діжу, що вона й на діжу не похожа: около і в середині.., позасихало тісто.* Грин. I. 77. *Байрачок той комись, видно, і хорошенький був, тілько потім запустили.* Сим. 217. 6) **Теревені́ запусти́ти**. Начать болтать. Ном. № 12968.

За́пуски, ків, *м. мн.*=**П. Запуст**. *На запуски як зав'язано.* Ном., стр. 282. № 524.

Запускна́ ополо́нка. При ловлѣ рыбы неводомъ зимою та прорубь, въ которую первоначально опускается неводъ. Вас. 187. Браун. 11.

I. За́пуст, ту, *м.* 1) Густо выросшій лѣсъ, густая молодая заросль. Желех. Канев. у. 2) Живая изгородь. Вх. Зн. 20.

II. За́пуст, ту, *м.* и **за́пусти, тів**, *м. мн.* Заговѣны. *Латин прибрався мов на запуст.* Котл. Ен. IV. 24.

Запусти́ти. См. **Запускати**.

Запу́тати(ся), таю(ся), еш(ся), *гл.*=**Заплутати, ся**.

Запухла́ти, хла́ю, еш, сов. в. **запу́хти, хну, неш**, *гл.* Запухать, запухнуть.

Запу́хлий, а, е. Опухшій.

Запихати, ся. См. **Запихати, ся**.

Запхи́кати, каю, еш, *гл.* Захныкать.

Зап'ясти́, ся. См. **Запинати, ся**.

Зап'я́стник, ка, *м.* Манжета (шерстяная). Вх. Лем. 416.

Зап'ясця́, ців, *мн.* Желѣзные бруски на внутреннихъ сторонахъ оси.

За́п'я́ток, тку, *м.* Тылъ пятки (въ ногѣ), задникъ, закаблучье (обуви). НВолын. у. Гол. Од. 15. (Когда явились волки)—*Тут вибіло собак з десяток, із хати вийшло душ із п'ять: „Тютю! бери! рви за зап'яток!" Усі гуртом на них кричать.* Алв. 78. **Ум. Зап'я́точок**. *Ще й горошок не зійшов, тілько лободочки, витоптала ж черевички, тілько зап'яточки.* Чуб. III. 95.

Зарабува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Начать грабить.

Зара́ди, *нар.* Ради, изъ-за. *Треба миритися зарады дітей.* Г. Барв. 342.

Зара́дити, джу, диш, *гл.* 1) Посовѣтывать, помочь совѣтомъ. *Ви нас за те своєю радою зарадите.* О. 1861. IV. 31. 2) Пособить, помочь. 3)—**чим**. Употребить съ пользой, дать толкъ. *Літа ж мої молодії, жаль мені за вами, а що ж бо я не уміла зарадити вами.* Мл. л. сб. 262.

Зара́дитися, джуся, дишся, *гл.* 1) —**кого́**. Посовѣтоваться, попросить совѣта. *Він повинен мене зарадитись.* НВолын. у. 2) Помочь себѣ.

За́раз, *нар.* Сейчасъ, немедленно. *Зараз не вішають, а поперед розсудять.* Ном.

№ 7445. *Чи так, то й так, каже він, та зараз до хвоста.* Рудч. Ск. I. 1. *Скажи, що зараз прийду.* Харьк. *Зараз Івана зв'язали, вивели його в чисте поле.* Чуб. V. 930.

Зара́за, зи, *ж.* 1) Зараза. *Не злякають тебе стріли, що летять удень на тебе, а ні болість в темну добу, ні зараза ополудні.* К. Псал. 213. 2) Раст. Orobanche Epithimum Dec. ЗЮЗО. I. 130.

Зарази́ти, жу́, зиш, *гл.* Заразить. *Паршива вівця все стадо заразить.* Ном. № 5987.

Зарази́тися, жу́ся, зишся, *гл.* Заразиться.

Зарази́ха, хи, *ж.*=**Зараза** 2. ЗЮЗО. I. 130.

За́разічки, *нар.* Сію минуту, сейчасъ. Вх. Лем. 416.

Заразли́вий, а, е. Заразительный. *Скажене, храни Боже, лише сліпе заразливе.* Ном. № 8167.

Заразли́вість, вости, *ж.* Заразительность.

Заразни́й, а́, е́.=**Заразливий.** *Холера дуже заразна.* Волч. у.

Заразо́м, *нар.* Сразу, въ одно время, въ одинъ пріемъ. *Славу козацьку виславляли, заразом похорон і весілля одправляли.* Дума. *Хто на яблуні ізоб'є десять яблук заразом.* Рудч. Ск. I. 20. *Не всі бо заразом.* Ном. № 13732.

Зара́лити, лю, лиш, *гл.* Пройти раломъ.—*Чи зараляно?—Зараляно.—Чи заволочено?—Заволочено.* Чуб. III. 49.

Зарано́нька, } *нар.* Ум. отъ **зара́ні.**
Зарано́нько, }

Зара́ні, *нар.* 1) Рано утромъ. *Посію шевлію зарані в неділю.* Чуб. V. 601. 2) Пораньше. *Ну вже ж, мамо, сьогодні зарані упораюся, зарані пообідаємо, та піду хоч раз погуляю.* Мир. Пов. I. 167. Ум. **Зарано́нька, зарано́нько.** *Я зараненька рушив у поле.* Черниг. у. *Зараненько витопила піч та й пішла в поле.* Леб. у.

Зара́ній, я, е. Утренній. *Вже на дворі світ зараній.* Лавр. 24.

I. **Зара́ння, ня,** *с.* Утреннее время. *Півень співа поки з зарання, а далі спить, аж потіє.* Ном., стр. 298, № 292.

II. **Зара́ння,** *нар.*=**Зарані.** *Іде милий додому зарання.* Чуб. V. 576. *Ото, Рябко, шануйся, добра своїх панів як ока стережи, зарання спать не квапсь, в солому не біжи.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 84). *Старі зарання повмірали.* Шевч.

Зара́но, *нар.* Слишкомъ рано. *Жінка його уданенька вмерла зарано.* Г. Барв. 509.

Зара́нок, нку, *м.*=I **Зарання.** *На розсвіті, на заранці іще спали бусурманці.* Мет. 374.

Зара́нше, *нар.*=**Зарані.** *Коли б пан Феб од перепою заранше в воду не заліз.* Котл. Ен. VI. 64. *Паси, та й заранше пригонь.* Ном. № 12096.

Заратува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Помочь, поддержать. Прилуц. у. *Заратуй, та й сам себе затратуй.* Посл.

Зарату́нок, нку, *м.* Помощь, поддержка, пособіе. Прилуц. у.

Зарахува́ти, ху́ю, еш, *гл.* 1) Просчитать. 2) Зачесть.

Зарахува́тися, ху́юся, ешся, *гл.* 1) Обсчитаться. 2) Углубиться въ счеты.

Зарачкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Полѣзть на четвереньках.

За́рва, ви, *ж,* Обрывъ, глыба земли. Угор.

Зарва́ти, ся. См. **Зариватися, ся.**

Заревти́, ву́, ве́ш, *гл.* 1) Заревѣть, издать ревъ. *Лев заревів.* Гліб. *Арена звірем заревла.* Шевч. 613. *Ой заревло на порозі телятко.* Чуб. V. 49. *Пекельнеє свято по всій Україні сю ніч зареве.* Шевч. 171. *Море повстало і заревло.* Мог. 91. *Зашуміла вода й заревла.* Левиц. Пов. 351. *Заревла страшенна буря.* Кв. II. 307. *Заревли великі дзвони.* Хата, 87. *І знову ліри заревли.* Шевч. 565. 2) Заревѣть, заплакать. *Пройшла уже й Покрова,—заревла дівка як корова.* Ном. № 492.

Зарегота́ти(ся), чу́(ся), чеш(ся), *гл.* Захохотать. *Мертвий би, здається, зареготав.* Ном. № 12628.

Заректи́, ся. См. **Зарікати, ся.**

Зарепетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Закричать, загорланить. *Зарепетувала не своїм голосом Зося.* Левиц. I. 365.

Заречи́, чу́, че́ш, *гл.*=**Заректи.** Желех.

Зарештува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Арестовать.

Заржа́віти, вію, еш, *гл.* Заржавѣть. *Та вже шаблі заржавіли.* Нп. *Була колись правда, та заржавіла.* Ном. № 6835.

Заржа́ти, жу́, же́ш, *гл.* Заржать. *Ой заржи, вороний коню, та під круту гору йдучи.* Мет. 55.

Зарза́ти, за́ю, еш, *гл.*=**Заржати.** *Він зарзає.* Шух. I. 89.

Зариба́лити, лю, лиш, *гл.* Заработать рыбной ловлей. *Що зарибалимо, тим ділимось.* Азовск. (Стрижевск.).

Зари́бити, блю, биш, *гл.* Развести,

напустить рыбы въ прудъ. *Треба б купити пудів два риби та зарибити ставок.* Могил. у.

Зари́бок, бку, *м.* Рыба, впущенная въ воду для расплода. Могил. у.

Зарива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зари́ти, ри́ю, еш,** *гл.* Зарывать, зарыть. *Узяв того сина і вбив та й зарив під корито.* Рудч. Ск. I. 43. *Упав так, що аж носом зарив.* Ном. № 6634.

Зарива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зарва́ти, рву́, ве́ш,** *гл.* Затрагивать, затронуть. *Що за диво отсей Люборацький,—думали його соучні: з ким не зарви, все знакомий, все дружить.* Св. Л. 266.

I. **Зарива́тися, ва́юся, ешся,** сов. в. **зари́тися, ри́юся, ешся,** *гл.* Зарываться, зарыться. *Зарився, як свиня въ багні.* Ном. № 13784.

II. **Зарива́тися, ва́юся, ешся,** сов. в. **зарва́тися, рву́ся, ве́шся,** *гл.* 1) Начинать, начать рваться. *Катря як скричить, зарветься до хати,—я її за поперек вхопила, у сіни назад одкинула.* МВ. II. 112. 2) Порываться. *Вже Катря сама до їх бігати заривалася.* МВ. II. 126. 3) Начинать, начать споръ, ссору. *Не заривайся з багатиром, бо він судців підкупе.* НВолын. у.

Зари́вкуватий, а, е. Сварливый, заводящій ссору. НВолын. у.

Зарига́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Начать отрыгивать. 2) Запачкать рвотой.

Зариго́вувати, вую, еш, сов. в. **заригува́ти, гу́ю, еш,** *гл.* Сметывать, сметать (о шитьѣ). Прилуц. у.

Зарида́ти, да́ю, еш, *гл.* Зарыдать. *Ой зачула мати... заплакала, заридала.* Чуб. V. 152.

Зарика́ти, ка́ю, еш, *гл.* Зарычать. *І мов ті леви голодні з усіх боків зарикали.* К. Псал. 51.

Зарина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зарину́ти и зарну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Погружаться, погрузиться въ воду, потопать, затонуть. *Ті* (Петро й Павло) *перейшли поверх води, а піп почав заринати, заринув по пахи.* Чуб. I. 158. *Нехай туга зарне́ на дно моря.*

Зарипі́ти, плю́, пи́ш, *гл.* Заскрипѣть.

Зари́ти, ся. См. **Зарива́ти, ся.**

Зарича́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Заревѣть. *Корова... прийшла домів та й заричала.* Ном., стр. 304. № 496. *Вів зариче.* Шух. I. 89.

Зари́чити, чу, чиш, *гл.?* Встрѣчено въ загадкѣ: *Із вечора заюрив, ік повночі захандричив, ік світу заричив.* (Загадка: *хліб учинить і замісить і в піч посадить*). Грин. II. 312.

За́ріб, робу, *м.* См. **Зарібок.**

Зарібкувати, кую, еш, *гл.* Зарабатывать, имѣть заработки, ходить на заработки. *Він зарібкує.* Вх. Лем. 416.

Зарі́бний, а, е. Живущій заработками; нанимающійся. *Я чоловік зарібний.* НВол у.

Зарі́бник, ка, *м.* Человѣкъ, живущій заработками, рабочій, работникъ. Желех.

Зарі́бниця, ці, *ж.* Женщина, живущая заработками, работница. Желех.

Зарі́бок, бку и за́ріб, робу, *м.* Заработокъ. *Більше зарібку матимеш.* Ном. № 10660. *Чи не однаковий хліб, де його заробити,—аби зарібок був чесний.* Г. Барв. 142. *Як отак він правуватиме та хазяйнуватиме, то ніякою заробу не буде ні йому, ні людям.* Лубен. у.

Зарі́вна и зарі́вно, *нар.* Поровну, ровно, наравнѣ; одинаково; все равно. *Укупі грались* (панич та лакей—діти) *і усе у них зарівна.* Мнж. 70. *Кождого зілля узяти зарівно. Вона ділить все зо мною — зарівно щастя з бідою.* Чуб. V. 519. *Йому зарівно, чи дома, чи ні.* Каменец. у. *Коли не Галя, то хай і... Варвара буде, а я зарівно пропав, бо не буду любити.* Св. Л. 319.

Зарі́внювати, нюю еш, сов. в. **зарівня́ти, ня́ю, еш,** *гл.* Равнять, сравнять. *Благородним нашим трупом рови зарівняєм.* К. Досв. 179.

За́рід, роду, *м.* Зародышъ. Желех.

Зарі́дливий, а, е. Урожайный. *Сей рік зарідливий буде.* МВ. О. 1862. I. 74.

Зарі́док, дку, *м.*=**За́рід.** К. ЦН. 316.

Зарі́жок, жку, *м.* У кожевниковъ: при разрѣзываніи кожи поперечными кусками на семь кусковъ (начиная отъ хвоста) **зарі́жок**—послѣдній кусокъ, находящійся передъ рогами. Сумск. у. (Ефименко).

Зарі́з, зу, *м.* Убой. **На зарі́з.** На убой, чтобы зарѣзать. *Півня на заріз несуть, а він каже: кукуріку!* Ном. № 6187. *Як овечок ти нас, Боже, на заріз роздав неситим.* К. Псал. 106.

Зирі́за, зи, зарізáка, ки, *м.* Убійца, людорѣзъ, рѣзникъ. *Піймали одного зарізу.* Котл. Ен. V. 54. *Заюшився мазкою, мов лютий зарізака.*

Зарі́зати, жу, жеш, *гл.* Зарѣзать. *Хоч заріж, то не хоче.* Ном. № 2636.

Зарі́затися, жуся, жешся, *гл.* Зарѣзаться. *Вийшов я з ножем в халяві з броварського лісу, щоб зарізаться.* Шевч. 420.

Зарізя́ка, ки, *м.*=**Зарізака.** *Як несли*

покійника біля тюрми, то виводили і зарізяку черкеса. О. 1861. VII. 5.

Зарік, ро́ку, *м.* Зарокъ, обѣтъ. *Зарік положив не женитись.* Г. Барв. 14.

Зарі́каний, а, е. Давшій зарокъ, обѣтъ. *Ті, що постять в понеділок, зовуться „зарікані“.* МУЕ. III. 33.

Зарі́кання, ня, *с.* Зарокъ. *Не вважаючи на своє зарікання, він мусив після вечері знов танцювати.* Левиц. Пов. 56.

Зарі́кати, ка́ю, еш, сов. в. **заректи́, речу́, че́ш**, *гл.* Заклинать, клясть, просить. *Княгиня Раїна, вміраючи, зарікала сина не піддаватися католицтву.* Стор. МПр. 63.

Зарі́катися, ка́юся, ешся, сов. в. **заректи́ся, чу́ся, че́шся**, *гл.* Давать, дать зарокъ, обѣтъ. *Я не зарікаюсь з бусурманами ще мучче побиться.* Макс. (1849). 85. *Не зарікайся всього робити, тільки свого уха вкусити.* Ном. № 2620. *Зарічуся та й не піду до чужої жінки.* Чуб. V. 673.

Зарі́ння, ня, *с.*=**Зарі́нок.** Желех.

Зарі́нок, нку, *м.* Берегъ, покрытый мелкими камешками.

Зарі́нче, ча, *с.*=**Зарі́нок.** Желех.

За́рість, рости, *ж.* Рубецъ, слѣдъ бывшей раны, поврежденія (на деревѣ). Каменец. у.

Зарі́чаний, а, е. Любящій противорѣчить. *Добре, що ви такі собі на натуру плохі,—байдуже, мовчите собі; а як мій син, то лихо! Йому слово чи дві, а він тобі десять,—такий зарічаний, усе насупроти йде.* Васильк. у.

Зарі́чанин, на, *м.* Житель зарѣчья. *Превражії тії зарічане,—вони живуть за водами.* Лавр. 43.

Зарі́чанка, ки, *ж.* Живущая за рѣкой. *Як напало на мене сім зарічанок, а я сама, то насилу відгризлась.* Ном. № 3343.

Зарі́чанський, а, е. Принадлежащій зарѣчнымъ жителямъ.

Зарі́чний, а, е. Зарѣчный.

За́річок, чка, *м.* Рѣчной рукавъ. Канев. у.

Зарі́чча, ча, *с.* Зарѣчье.

Зарішáти, шáю, еш, сов. в. **заріши́ти, шу́, ши́ш**, *гл.* Окончательно рѣшать, рѣшить. *Видно їм* (панам) *наші руки подобались,—зарішав сивоголовий дід.* Мир. ХРВ. 57.

Зармути́тися, чу́ся, ти́шся, *гл.*=**Засмутитися.** Угор. Гол. III. 490.

Зарму́ток, тку, *м.*=**Смуток.** Угор. Гол. III. 132.

За́рно, *нар.* Завидно. *Чи вже йому зарно стало на той стіжок?* Рудч. Ск. II. 209.

Зарину́ти. См. **Заринати.**

Заробúти, ся. См. **Заробляти, ся.**

Заробі́тний, а, е. 1) Дающій заработокъ. *Край заробітний.* 2) Заработанный. Кв. II. 304.

Заробі́ток, тку, *м.* Заработокъ. *Пішов він на заробітки, заробив грошей рублів мабуть із сто,—приніс додому.* Рудч. Ск. I. 164. *Наймит жде тяжкого заробітку.* Б. Іов. 11. *Ой гіркі ж мої заробітки, плачуть дома мої дітки.* Чуб. V. 789.

Заробі́тошно, *нар.* Можно заработать, есть заработокъ. *Тепер заробітошно не тільки у Харькові, але й на селі.* Харьк. у.

Заробітчáнин, на, *м.* Работникъ, идущій на заработки. Мир. ХРВ. 68.

Зароблéни́на, ни, *ж.* Заработанная плата, заработанныя деньги. Желех.

Заробля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **заробúти, блю́, биш**, *гл.* 1) Зарабатывать, заработать. МВ. II. 7. *Тиждень козак заробляє, за один день пропиває.* Макс. *Що заробила?—Кусок сала.* Чуб. III. 108. 2) Заслуживать, заслужить. *А хто мене поцілує, заробить спасіння.* Чуб. V. 9. 3) Задѣлывать, задѣлать. *Кінці основи, що були прив'язані до кусків полотна у воротил, не можуть бути зароблені, вони полишаються яко тороки.* Шух. I. 259. 4) Опачкивать, опачкать. *Заробив, сорочку взаду!* Лебед. у.

Заробля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **заробúтися, блю́ся, бишся**, *гл.* Запачкиваться, запачкаться. *Заробився як чорт.* Ном. № 6649.

Заробля́щий, а, е. Живущій заработками. *Я заробляющий чоловік.* НВолын. у.

Зарóбок, бку, *м.*=**Зарібок.** Гол. I. 351.

Заробоня́щий, а, е. Могущій хорошо зарабатывать, имѣющій хорошіе заработки. *Найшовсь чоловік у приймы. Люде кажуть—добрий і заробоняющий: і теся, й столяр, і чоботарь,—до всього здатний.* Г. Барв. 264.

Зароди́ти, джу́, диш, *гл.* Уродить. *Зароди, Боже, жито, пшеницю, всяку пашницю!* Мет. 344. *Добра пшениця зародила.* Мнж. 83.

Зароди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* 1) Зародиться, зачаться. *Курчата в яйцях через тиждень уже й зародились на лежанці під квочкою.* Рк. Левиц. 2) Родиться, уродиться. *Катря не в матір зародилася—палка, прудка дівчина.* МВ. II. 76.

За́родок, дку, *м.* Зародышъ, embrio. *Стоїть стовп до неба, на нім 12 гнізд, в кождім гнізді по 4 яйця, в кождім яйці по 7 зародків.* (Загадка: *рік*). Чуб. I. 314. Ум. **За́родочок.**

Зарожéдний, а, е. Урожайный.

Зарожéдно, *нар.* Урожайно. *Цього году зарожедніш було на хліб, як торік.* Екатериносл. у.

Зарóжений, а, е. Имѣющій зародышъ. *а ожене яйце.* Лебедин. у.

Зароі́тись, роюся, і́шся, *гл.* Зароиться. Кв. I. 165. *Рече—і хмарами з'явились пеські мухи, і скнипи навкруги роями зароїлись.* К. Псал. 241.

Зароси́ти, шу́, сиш, *гл.* Оросить, замочить въ росѣ (одежду, обувь).

Зароси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Измачиваться въ росѣ. *Де ти в чорта волочився? Заросився, замочився?* Чуб. V. 472.

Зарóслий, а, е. Заросшій. Левиц. Пов. 192.

За́рослі, лів, *ж. мн.* Заросль. *Проміж тії зарослі на полянах і пролісках росла висока трава.* Стор. II. 118.

Зарóсся, ся, *с.* Мѣстность за р. Росью. Желех.

Заростáти, тáю, еш, сов. в. **зарости́, сту́, тéш,** *гл.* Заростать, зарости. *Двір заріс бур'яном.* МВ. II. 70. *Бодай тая річка очеретом заросла.* Чуб. III. 123.

Зарóстка, ки, *ж.?* Ум. **Зарóсточка.** *Тепер же я заросточка, не бачила ні виросточка.* Чуб. V. 1116.

Зарóсянський, а, е. Находящійся за р. Росью. Желех.

Зарóхкати, каю, еш, *гл.* Захрюкать. *Зарохкаємо по свинячій.* Хата. 130.

Зарóщений, а, е. Заросшій. *Стоїть яблунька така зарощена бур'яном, що й не видно.* Рудч. Ск. II. 55. *Стоїть криниченька така зарощена.* Рудч. Ск. II. 58.

Зарóшаний, а, е. Покрытый росой. *Зарошана гречка.* Рудан. I. 51.

За́руб, ба, *м.*=**Зарубка.** Шух. I. 171.

Зарубáти. См. **Зарубувати.**

Зару́бина, ни, *ж.*=**Зарубка.** Ум. **Зару́бинка.** *У зарубинки грязі поналазило, так ніяк не витирається.* Черниг. у.

За́рубка, ки, *ж.* Зарубка, насѣчка. Сумск. у. Ном., стр. 300, № 348. Рудч. Чп. 249. Ум. **За́рубочка.**

Зару́бувати, бую, еш, сов. в. **зарубáти, бáю, еш,** *гл.* 1) Зарубливать, зарубить, убить рубящимъ орудіемъ. *Коня візьмуть і попружечку, тебе зарубають, мою душечку.* Чуб. V. 95. 2) Дѣлать, сдѣлать зарубку, насѣчку. 3)—**язи́к.** О лошади: ранить языкъ травою. Шух. I. 211. 4)—**себé.** Ограждаться, оградиться, защититься. *Ой піду я в полонину та в зелену пущу, там я себе зарубаю, нікого не пущу.* Шух. I. 203.

Зару́жжа, жа, *с.* Солончакъ. *По заружжах скот гризе землю.* Радом. у.

Зару́ка, ки, *ж.* Порука, поручительство. *Наші молодії мрії знайшли в Шевченкові... заруку своєї будущини.* К. XII. 14. *Змовленая Марусенька... положила білу руку на заруку.* Мет. 124.

Зарукова́ний, а, е. Обрученный. *Черкай, милий, черкай до білого рана: я к тобі не вийду, бо'м зарукована.* Гол. II. 234.

Зару́мати, маю, еш, *гл.* 1) Заплакать. *Годі вже, годі, а то й я зарумаю.* МВ. (О. 1862. III. 49). 2) Заплакать (глаза). *Ой сіла, задумала, карі очі зарумала.* Мет. 114.

Зару́мсати, саю, еш, *гл.*=**Зарюмсати.** *Чого се, дурню, плачеш?.. зарумсав очі.* К. ПС. 67.

Зарум'я́нити, ню, ниш, *гл.* Зарумянить.

Зарум'я́нитися, нюся, нишся, *гл.* Зарумяниться. Хата, 189.

Заруся́віти, вію, еш, *гл.* Сдѣлаться русымъ.

Зару́ти, ру́ю, еш, *гл.* Заревѣть? *Заруй, туре, буйний туре, буковинський туре!* Федьк. (Ватра, 104).

Заручáння, ня, *с.*=**Заручини.** *Там сиділо аж два янголі, вони собі раду радили: „Та й полинем на заручання, де Галочка заручається“.* Грин. III. 470.

Заручáти, чáю, еш, сов. в. **заручи́ти, чу́, чиш,** *гл.* 1) Обручать, обручить. *А вже ж твою дівчиноньку заручили люде.* Чуб. V. 111. 2) Только сов. в. Наставить руки? Примѣръ см. при словѣ **заножити.**

Заручáтися, чáюся, ешся, сов. в. **заручи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* 1) Обручаться, обручиться. *Галочка заручається, од матінки одрізняється... Од батенька од рідненького до свекорка неймовірненького.* Грин. III. 470. 2) Ручаться, поручиться. Константиногр. у.

Зару́чини, чин, *ж. мн.* Обрученіе. О. 1862. IV. 6. МУЕ. III. 74. *Летім, брацця, на заручини: там Маруся зару-*

чається, од батенька одлучається, до свекорка прилучається. Мет. 127.

Заручи́ти, ся. См. **Заручати, ся.**

Зарю́мати, маю, єш, *гл.*=**Зарумати.** *Сама сіла задумала, карі очі зарюмала.* Мет. 75.

Зарю́мсати, саю, єш, *гл.*=**Зарюмати.**

Зарю́мсатися, саюся, єшся, *гл.* Имѣть заплаканные глаза.

Зарябі́ти, бі́ю, єш, *гл.* Зарябить, запестрѣть. *У Христі... зарябіло у очіх.* Мир. Пов. II. 51.

За́ряд, ду, *м.* Правленіе, управленіе. Жел.

Зара́джувати, джую, єш, сов. в. **зарядѝти, джу́, диш,** *гл.* 1) Преимущ. сов. в. Управлять, завѣдывать. 2) Приправлять, приправить, сдобрить (кушанье, напр. сметаной). Желех. Вх. Зн. 20. 3)—**бра́гу.** Заваривать, заварить брагу. *Брагу зараз зарядили.* Мкр. Н. 20. См. **Заряжати.**

Зарядѝти. См. **Заряджувати** и **заряжати.**

За́рядка, ки, *ж.* Сметана. Желех. Вх. Зн. 20.

Заряжа́ти, жа́ю, єш, сов. в. **зарядѝти, жу́, диш,** *гл.* Заряжать, зарядить. *Заряжайте ясне ружжо чорним порошком.* Чуб. V. 1011. *Узяв джура, та узяв мамій пістолі заряжати.* Мет. 401.

За́рязь зі, *ж.* Раст. Hieracium aurantiacum. Лв. 99.

Зарясні́ти, ні́ю, єш, *гл.* 1) Густо покрыться плодами, листьями. 2) Переносно: запестрѣть красивыми одеждами. *Пожакуймо заставщину козацьку,—нехай круг нас золота зарясніє.* К. ЦН. 223.

Зарятóвувати, вую, єш, сов. в. **зарятувáти, тýю, єш,** *гл.* Помогать, помочь, давать, дать помощь въ бѣдѣ, поддержать. *Спасибі тобі... що це ти мене послухав та зарятував.* Мнж. 142. *Грішми зарятуйте на подушне.* О. 1862. IX. 7. *Всякою зарятовували, чим хто побідкається.* ЗОЮР. II. 285. *І сам голоду й холоду не знає, бо й його люде зарятовували, як у м треба.* Г. Барв. 137.

Зарятóвуватися, вуюся, єшся, сов. в. **зарятувáтися, тýюся, єшся,** *гл.* Одолжаться, одолжить, получать, получить матеріальную поддержку, занять. *Се я у чоловіка зарятувався, та й оплатив податі.* Екатериносл. у.

Заса́да, ди, *ж.* 1) Основаніе, основа. 2) Заключеніе; тюрьма. *Десь моя дружина сидить у засаді, сидить у засаді в великій досаді.* Чуб. V. 342.

Заса́дець, дця, *м.*=**Засадьок.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Заса́дчик, заса́дчичок.** *Жінка вибере із діжі тісто та маленький засадчичок посадить.* ЗОЮР. II. 32.

Заса́джувати, джую, єш, сов. в. **засади́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Засаживать, засадить. *Куколь наробили, куток засадили.* Макс. (1849), 104. 2) Засаживать, засадить (огородъ, садъ и пр.). 3) Засаживать, засадить, посадить, заключать, заключить. *Засадили у темну темницю.* Чуб. V. 396. 4) Втыкать, воткнуть. всовывать, всунуть. *Ніж в черево і засадив.* Котл. Ен. III. 23. *Засадило руку та й витяло гадюку.* Гліб. 56.

Заса́дистий, а, е. Плотный, дюжій. Вх. Лем. 417.

Засади́ти. См. **Засаджувати.**

Заса́дич, ча, *м.*=**Засадьок.**

Заса́дний, а, е. 1) Объемистый, большой. *Це засадні кулі: більше двадцяти кулів не візьмеш на воза. Засадні вулки, хоч по три рої накидай.* Брацл. у. *Не треба, казано, дуже засадні сноти в'язати, бо не висадни і на вила.* Могил. у. 2) Крѣпкій. *Засадні коні.* Каменец. у. 3) Солидный. *Безпечна будь: чоловік засадний, не ледащо яке.* Брацл. у. 4) **Заса́дна зима́.** Продолжительная и постоянная зима. НВолын. у.

Заса́дчик и заса́дчичок, чка, *м.* Ум. отъ **засадець.**

Заса́дьок, дька, *м.* Хлѣбъ изъ остатковъ тѣста, послѣднимъ,сажаемый въ печь; обыкновенно онъ меньше другихъ.

Засакраментува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Пріобщиться св. таинъ. Черк. у.

Засалабо́нити, ню, ниш, *гл.*=**Засандричити.** *Оце так засалабонив, що його і чортяка тепер не витяне.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заса́лити, ся. См. **Засалювати, ся.**

Заса́лювати, люю, єш, сов. в. **заса́лити, лю, лиш,** *гл.* Засаливать, засалить, вымазывать, вымазать саломъ. *Глянь, як засалив рукава.* Харьк.

Заса́люватися, лююся, єшся, сов. в. **заса́литися, люся, лишся,** *гл.* Засаливаться, засалиться, вымазываться, вымазаться саломъ. *Ой їж, кумо, юробця, не засалюйся!* Грин. III. 695.

Засандри́чити, чу, чиш, *гл.* Всадить, всунуть, воткнуть. *Так засандричив коляку в землю, що й чортяка не витяне.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Засандри́читися, чуся, чишся, *гл.?* Въ загадкѣ: *Звечора зарядилось, а к сві-*

тові засандричилось. (Діжа з кістом). Мнж. 174.

Заса́патися. См. **Засапуватися.**

Заса́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **заса́патися, паюся, ешся,** *гл.* Запыхиваться, запыхаться. *Втомивсь, засапавсь, спотикався.* Котл. Ен. III. 20.—*Чого ж ти так засапалась?—Я мовчу: не здишусь.* Г. Барв. 397.

Засата́рити, рю, риш, *гл.*=**Запроторити.** 1) *Оце так засатарив, що й сам не знайду шапки.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн. 2) *Засатарив мене чоловік сюди, у ліс, а сам геть і подавсь.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Засвари́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Поссориться.

Засва́тати, таю, еш, *гл.* Посватать. *Того ж дня, як Катря їм згордувала, засватав другу дівчину.* МВ. II. 132. *А кого за тебе засватаєм?* Грин. I. 205. *Прийшов Євхимка, заплакав: „хтось мою Марійку засватав“.* Чуб. III. 207.

Засва́татися, таюся, ешся, *гл.* Посвататься. *Поздоровляю тебе засватавшись.* Кв. Драм. 188.

Засвашкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Начать исполнять обязанности **сва́шки.**

Засвербі́ти, би́ть, *гл. безл.* Зазу́дить, зачесаться. *Венери серце засвербіло од жалю, що Еней стогнав.* Котл. Ен. VI. 73.

Засвиста́ти, щу́, щеш и **засвисті́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* Засвистѣть, засвистать. *Засвистали козаченьки в поход з полуночі.* Макс. (1849), 140. *Вітер буйний знявсь, засвистів.* Мог. 124.

Засвідче́ння, ня, *с.* Засвидѣтельствованіе, свидѣтельство, удостовѣреніе. Черк. у. *Смутна пісня є историчне засвідчення важкого минувшого життя.* Ловиц (Правда, 1868, 484). *Піди, хай піп дасть засвідчення.* НВолын. у.

Засві́дчити. См. **Засвідчувати.**

Засві́дчувати, чую, еш, сов. в. **засві́дчити, чу, чиш,** *гл.* Свидѣтельствовать, засвидѣтельствовать.

Засвіта́ти, та́ю, еш, *гл.* Свѣтать. *Ще і на моїх воротях сонце засвітає.* Ном. № 4886. *Межи двома світлоньками там рано засвітало.* Рк. Макс.

Засвіти́ти, ся. См. **Засвічувати, ся.**

За́світла, *нар.* Засвѣтло. *Несуть страву, де що запопали, щоб засвітла повечерять.* Шевч. 180.

Засві́чувати, чую, еш, сов. в. **засвіти́ти, чу́, тиш,** *гл.* 1) Зажигать, зажечь. Шевч. 257. *Засвічу я свічку, перебреду річку до моєї миленької хоть на одну нічку.* Мет. 113. 2) Только сов. в. Засвѣтить, засіять. *Колись і в наше віконце засвітить сонце.* Ном. № 4886. *Місяць у віконечко засвітить.* МВ. II. 9. *Засвіти, Боже, з раю нашому короваю, щоб було виднесенько краяти дрібнесенько.* Маркев. 101. **Аж зірни́ці засвіти́ли.** Искры изъ глазъ посыпались. Ном. № 6628. 3) **Тілом засвіти́ти.** Показать голое тѣло. **Воло́ссям засвіти́ти.** Открыть волоса (о замужней женщинѣ). Ном. № 3994.

Засві́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **засвіти́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* 1) Зажигаться, зажечься. *Чом ти досі не світиш?—Та ніяк лямпа не засвічується.* 2) Только сов. в. Освѣтиться, засвѣтиться, засіять. *Ой чому, чому у сьому дому так рано засвітилося?* КС. 1883. II. 371. *Він як угледів дівчину, аж очі йому засвітилися.* МВ. *Город, мов на свято, засвітився. Мені тепер саме на веселу жизнь засвітилось.* Г. Барв. 10. **Каганці в о́чах засвіти́лися.** Искры изъ глазъ посыпались. Ном. № 3982.

Засвої́ти. См. **Засвоювати.**

Засво́ювати, во́юю, еш, сов. в. **засвої́ти, вою́, ї́ш,** *гл.* Присваивать, присвоить. *Велику материзну мала, а з тим добра вона не знала... Брат все, що лучче, засвоїв.* Мкр. Г. 18.

Засвяткува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Запраздновать. *Засвяткували вже оці жиди.* Черк. у.

Засели́ти, ся. См. **Заселювати, ся.**

Засе́лище, ща, *с.* Заселенное мѣсто.

Засе́лювати, люю, еш и **заселя́ти, ля́ю, еш,** сов. в. **засели́ти, лю́, лиш,** *гл.* Заселять, заселить. Аф.

Засе́люватися, лююся, ешся и **заселя́тися, ля́юся, ешся,** сов. в. **засели́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Заселяться, заселиться. *Я зазнаю сей край, як він тілько що заселявся.* Стор. II. 9.

Засе́ра, ри, *об.* Нечистоплотный человѣкъ.

Заси́віти, вію, еш, *гл.* 1) Посѣдѣть. 2) Засѣрѣть. Аф. 434.

Заси́джувати, джую, еш, сов. в. **заси́діти, джу, диш,** *гл.* 1) Просиживать, просидѣть. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. 2) Насидѣть. *Засиджене яйце.*

Заси́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **заси́дітися, джу́ся, дишся,** *гл.* Засиживаться, засидѣться. *Як тільки було почув*

дзвін, то вже ні заграється, ні засидиться. Зоя звеліла не давати багато пляшок на стіл, щоб духовенство не засиджувалось. Левиц. I. 395.

Засила́ти, ла́ю, еш, сов. в **засла́ти, шлю́, шлеш**, *гл.* 1) Засылать, заслать. 2) Ссылать, сослать. *Туди тебе заилють. де козам роги правлять.* Ном. № 3631. 3) Посылать, послать, присылать, прислать. *Засилай, посилай, серденятко моє, частенькії листи.* Мет. 24. *Москалів заслав царь, та й припинили.* Черк. у. **Старостів засила́ти.** Сватать. *Заслав він старостів та й хустки побрав.*

Засі́лити. См. **Засилювати.**

Засі́лювати, люю, еш, сов. в. **засі́лити, лю, лиш**, *гл.* 1) Усиливать, усилить, подкрѣплять, подкрѣпить. *Вона тебе ні в чому за руку не веде, вона тільки твій розум засилює, щоб сама ти свій ґилях пізнала.* К. Д. Серце. 29. 2) Вдѣвать, вдѣть; всовывать, всунуть. *Засилити нитку в голку.* Желех. Вх. Зн. 39. *Дірка була викопана в стіні невелика: так тільки можно було руку туди засилити і витягти що-небудь поблизу.* Новомоск. у. 3) Прикрѣплять, прикрѣпить, привязать (веревку, цѣпь и пр.). Желех.

I. За́силка, ки, *ж.* Пища, что-либо подкрѣпляющее силы—пища или напитокъ. Желех.

II Засі́лка, ки, *ж.* Ушко, отверстіе для вдѣванія нитки, снурка и пр. (въ иглѣ и пр.). Желех. Вх. Зн. 20.

Засі́лок, лку, *м.* Помощь, подкрѣпленіе, поддержка. Желех.

Засина́ти, на́ю, еш и **засипа́ти, па́ю, еш**, сов. в. **засну́ти, сну́, неш**, *гл.* 1) Засыпать, заснуть. *Серед миру я лягаю, тихо засинаю.* К. Псал. 7. *Ходила, блудила та й заснула, приїхав Гриць міи,—я й не чула.* Лавр. 55. *Заснули думи, серце спить.* Шевч. 224.

Засини́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Засинить.

Засини́тися, ни́ться, ни́шся, *гл.* Сдѣлаться синимъ. *Засинилось полотно.* НВолынск. у.

Засині́ти, ні́ю, еш, *гл.* Засинѣть. *Засініли понад Дніпром високі могили.* Шевч. 30.

Засині́тися, ні́ється, ешся, *гл.*=**Засині́ти.** *Сине море засинілося.* Чуб. V. 985.

За́сип, пу, *м.* и **заси́па, пи**, *ж.*=**Присипа.** Вх. Уг. 359.

I. Засипа́ти, па́ю, еш. 1)=**Засинати.** 2) Сов. в. **засна́ти, сплю́, спи́ш.** Засыпать, заспать, подолгу спать. *Щоб хазяйка не засипала, до корови рано вставала.* Ном. № 254. 3) Сов. в. **Заспа́ти, сплю́, спи́ш.** Забывать, забыть что-либо за сномъ, послѣ сна. *Любощів ні заїсти, ні запити, ні заспати.* Г. Барв. 449.

II. Засипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **засы́пати, плю, плеш**, *гл.* 1) Засыпать, засыпать. *Засипав їй очі борошном.* Грин. II. 337. *Його житло засипле з неба сірка.* К. Іов. 40. *Поховали. Засипали домовину.* Г. Барв. 208. 2) Всыпа́ть, всыпать. *Засипав у ступу проса і заставив товкти москаля.* Рудч. Ск. II. 166. *Чиє, пане, засипано, тою й мелеться.* Мнж. 120. 3) Только сов. в. Быстро заговорить. *Засипав, як горохом в бочку.* Ном. № 12894.

Засипа́тися, па́ються, ешся, сов. в. **заспа́тися, сплю́ся, спи́шся**, *гл.* Засыпаться, заспаться, спать слишкомъ долго. *Нема в мене свята,—каже чорт:—я не загуляюсь, не запіячу, не засплюсь і на Великдень.* Г. Барв. 193.

Засипа́тися, па́ються, ешся, сов. в. **засы́патися, плються, лешся**, *гл.* Засыпаться, засыпаться. *Нехай мені гарячим піском очі засиплються.* МВ. II. 63. *Засипалась кринченька золотим піском.* Чуб. V. 204.

Засипла́ти, ла́ю, еш, *гл.* Просыпать какое-либо событіе, явленіе. *Зелена діброво, скажи мені правду: хто такий у світі зору засипляе?* Чуб. V. 486.

Засы́рнити. См. **Засирнювати.**

Засы́рнювати, нюю, еш, сов. в. **засы́рнити, ню, ниш**, *гл.* Запачкивать, запачкать сыромъ.

Засиротя́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Осиротить.

Засиротя́ти, тію, еш, *гл.* Осиротѣть. *Дитя ж моє кохане, чою рано засиротіло? а я молода завдовіла.* Чуб. V. 807.

Засиса́ти, са́ю, еш, *гл.* 1) Засасывать. 2) Жалить, кусать (о змѣяхъ). *Хто буде цю молитву знати... Не буде звір його поїдати, не буде гад його засисати.* Грин. III. 151.

Засита́рити, рю, рить, *гл.*=**Заситарити.** *Де ти заситарив коня?* Мнж.

Заситя́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Вогнать, загнать. *Заситить оце кілок у землю.* Лебед. у.

Заситя́тися, чу́ся, тишся, *гл.* Всосаться, увязнуть, завязнуть. О. 1861. XI. 116.

Засиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **засо́хнути** и **засо́хти, хну, неш**, *гл.* Засыхать, засохнуть. *Як та билина засихала.* Шевч.

567. *Впали карі очі, засохли губи.* Шевч. 558.

Засича́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Зашипѣть (о змѣѣ). *Гадюка хоч не вкусить, то засичить.* Ном. № 2878.

Засня́ти, сня́ю, ешь, *гл.*= **Засяти.** *І світ над ним не засияв вовіки.* К. Іов. 7.

За́сіб, собу, *м.* Средства матеріальныя, силы. *В мою батька засіб невеликий, середній: він не багатий і не вбогий.* Рк. Левиц. *Які маємо до сього часу грошові засоби і звідкіля ще їх добути, про те иншим часом рахуватимем.* К. (О. 1862. III. 23). *На сю... боротьбу тратять вони останні сили, останні свої засоби.* К. Кр. 31.

Засібни́й, а́, е. 1) Зажиточный, со средствами. *Хиба котрий засібний, то не хупував голодного року хліба.* Каменец. у. 2) Объ одеждѣ: просторный. Гол. Од. 18.

Засібно, *нар.* Зажиточно, со средствами.

За́сів, ву, *м.* Посѣвъ. *Оця рука у нас сього року під засівом.* Черк. у. *Дають плуг, воли сірі, ще й до того всі засіви.* Чуб. V. 216.

Засіва́льник, ка, *м.* Поздравляющій съ новымъ годомъ и посыпающій при этомъ въ комнатѣ хлѣбными зернами. Прилуц. у.

Засіва́ти, ва́ю, ешь, сов. в. **засія́ти, сію, ешь,** *гл.* 1) Засѣвать, засѣять. *Почав... пшеницю сіять і засіяв нею цілих дві десятині.* Грин. II. 47. *Радимось, як городи засіваємо.* МВ. II. 206. *Чого ви лаетесь! Хиба вас поле засіяно?* Ном. № 9230. 2) Посыпать комнату зернами при поздравленіи съ новымъ годомъ. Прилуц. у. 3) Только сов. в. Затанцовать. *Потім гормиці засіяв Гарасим Калина.* Мкр. Н. 29.

Засіва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **засія́тися, сію́ся, ешся,** *гл.* 1) Засѣваться, засѣяться. *Узяло тоді хлоп'я жменю жита та й посіяло навхрест, от усе поле й засіялось житом.* Грин. I. 72. 2) О волосахъ: пробиваться, пробиться. *Ще молоденький: борідка тільки стала засіватись.* Екатериносл. у. *Не піду ж я за старою,—бородою коле; но я піду за такою, що вус засіявся.* Грин. III. 195.

Засіда́тель, ля, *м.* Засѣдатель. *Вибрали мене в засідателі.* Стор. I. 161.

Засіда́тельскій, а, е. Засѣдательскій. *Накинув голова засідательські мітки прясти.* О. 1862. II. 39.

Засіда́ти, да́ю, ешь, сов. в. **засі́сти, сі́ду, дешь,** *гл.* 1) Садиться, сѣсть. *Просимо до гурту* (до вечері)! *привітали мене і вклонились.—Може б поруч зо мною така краля засідала, га? каже Назар.* МВ. (О 1862. III. 57). 2) Засѣдать, засѣсть, присутствовать. *Засідав серед громадзьких мужів.* К. Іов. 61. 3) Быть въ засадѣ, подкарауливать изъ засады. *Ой не лети, сивий орле, на Волиння пити, засідають вражі ляшки, хотять тебе вбити.* Чуб. V. 133. 4) О мѣстѣ: занимать. *Війшов нелюб в хату, засів усю лаву.* Чуб. V. 345. 5) Засѣдать, засѣсть гдѣ-либо. *Та й засядем по пасіках на ввесь літ остаток.* К. Досв. 109.

За́сіди, дів, *м. мн.,* **за́сідка, ки,** *ж.* Засада, подстереганіе. **Ходи́ти, пити́ на за́сіди, за́сідку.** Залегать, залечь на дичь. *Охотники... підуть на засіди.* Мнж. 156. *Ходив я на засіди на котки.* Екатериносл. у. *Пішов на засідки на вовків.* Канев. у. *На серни та оленя виходить стрілець на засідку.* Шух. I. 235.

Засідла́ти, ла́ю, ешь, *гл.* Осѣдлать. *Засідлав собі коника гетьманського.* Чуб. III. 294.

За́сідок, дку, *м.*, Яйцо, пролежавшее нѣкоторое время подъ насѣдкой.

За́сік, ка, *м.* **засі́ка, ки,** *ж.* Закромъ. Чуб. VII. 388. *Він узяв, роскрив один засік.* Рудч. Ск. II. 141. *Засіли в законах, як миші в засіці.* К. Гр. К. XXX. *Подивився він у своїм обийсті,—аж у нього все жито в засіках.* Рудч. Ск. I. 8. **Ум. За́січок, за́січка.** *Прийшли в будчину, подивились у засічку, аж там та пляшка, що вкрадено.* Новомоск. у.

Засіка́ти, ка́ю, ешь, сов. в. **засі́кти, чу́, че́ш,** *гл.* Засѣкать, ранить (о ногѣ лошади). *Кінь засіка ногу.*

Засілля, ля, *с.* Выселокъ, хуторъ за селомъ.

Засі́нок, нку, *м.* Загородка у сѣней.

Засі́пати, паю, ешь, *гл.* Задергать. *Засіпали, як циган сонце.* Харьк. у.

Засіпатися, паюся, ешся, *гл.* 1) Задергаться. 2) Сильно умориться отъ хлопотъ, бѣготни. *Наймички аж засіпались, поралися: та локшину кришить, та вареники ліпить.* Кв. II. 212.

Засірі́ти, рію, ешь, *гл.* Засѣрѣть, начать сѣрѣть; разсвѣтать.

Засірку́вати, ку́ю, ешь, *гл.* При обмазкѣ стѣнъ слегка побѣлить бѣлою глиной (худшимъ сортомъ) по сѣрой. Новомоск. (Залюбовск.).

Засі́сти. См. **Засідати.**

Засічи́, чу́, че́ш, *гл.*=**Засікти.** Желех.

Засія́ти, ся. См. **Засівати, ся.**

Заска́ба, би, *ж.* Заноза.

Заска́би́ти. См. **Заскаблювати.**

Заска́блювати, люю, ешь, сов. в. **заска́би́ти**, блю, бишь, *гл.* Занозить.

Заскавуча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Завизжать. *Заскавучали... собаки.* Стор. МПр. 111. *Нехай тільки руки зложу, заскавучиш ти, як цуцик.* Ном. № 3594.

Заскака́ти, ка́ю, еш и **качу́**, чеш, *гл.* Запрыгать. *Ніхто не бачe, як сирота плаче, а як заскаче, то всяк побаче.* Ном. № 10698.

Заска́кувати, кую, еш, сов. в. **заскочи́ти**, чу, чиш, *гл.* 1) Вскакивать, вскочить, попасть куда. *Заскочила баба в нерет: ні назад, ні наперед.* Ном. № 10086. 2) Захватывать, захватить, застигать, застичь. *Гайдамаки напали на двір Олексійця у Білозер'ї, а самого не заскочили.* ЗОЮР. I. 249. *Де ти його спобіжиш, де ти його заскочиш?* Чуб. I. 92.

Заскали́ти, ли́ю, лиш, *гл.* Занозить. *Заскалив палець.* Каменец. у.

Заска́лка, ки, *ж.* Заноза.

Заска́лля, ля, *с.* При тесаніи дерева оставшіяся на немъ острыя щепки. Каменец. у.

Заскара́тися, ра́юся, ешся, *гл.* Забожиться, поклясться словами: *Скарь ня, Боже!* Вх. Лем. 417.

Заска́ржити, жу, жиш, *гл.* Принести жалобу.

Заскварча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Зашкварчати.** ЗОЮР. II. 18.

Заскепи́ти, плю́, пи́ш, *гл.* Занозить. Левч. 44.

Заски́глити, глю, лиш, *гл.* Жалобно застонать, завыть, завизжать, залаять. *Одна гонча заскиглила і стала дряпать лапами і скребти землю.* Стор. МПр. 112. *Аж гульк! із-за байраку татарва! як заскиглять, мов собаки.*

Заски́млити, лю, лиш, *гл.*=**Заскиглити.** *Заскімле по собачий.* Полт. г.

Заскіпати, *гл.* Встрѣчено въ безличной формѣ въ слѣд. бранномъ выраженіи: *А в голові би ти заскіпало!*—т. е. чтобы заболѣла тебѣ голова такъ, какъ будто бы ее кололи. Шух. I. 34. См. **Скіпати.**

Заскле́пи́ти, плю́, пи́ш, *гл.* 1) Вывести сводъ. 2) Запереть, замкнуть, заключить. 3) Закрыть плотно. *Ми воду так заскленили* (у водянці). Александров. у. 4) Окаменить, сдѣлать твердымъ. *Заскленило, що не можна орати.* Каменец. у.

Заскли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Вставить стекло. *Заскли оте вікно.*

Заскліти, лію, еш, *гл.* Замереть. *Заскліла-сь була, замлла, що вже й бою не чула... Тоді дали трохи ульи,—... віджилась краси набралась.* Св. Л. 301.

Заскорби́ти, блю́ би́ш, *гл.* Опечалить. *Увійде в хату з молитвою—не звеселить, а заскорбить.* Г. Барв. 149.

Заскоро́дити. См. **Заскороджувати.**

Заскоро́джувати, джую, еш, сов. в. **заскоро́дити**, джу, диш, *гл.* Бороновать, забороновать. *Зорали, посіяли... заскородили.* Рудч. Ск. II. 194.

Заскрегота́ти, чу́, чеш, и **заскреготі́ти**, чу́, ти́ш, *гл.* Заскрежетать. *Назирав грішний правих і зубами заскрегоче.* К. Псал. 87. *Сорока заскрегоче.* Шух. I. 89. *Скрикнув він, заскреготівши зубами.* Стор. МПр. 99.

Заскрипі́ти, плю́, пи́ш, *гл.* Заскрипѣть. *Заскрипіли ворітоньки, бо були заперті.* Мет. 161.

Заскуба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **заску́бти**, бу́, бе́ш, *гл.* 1) Часто и много драть за волосы; вообще подвергать постоянному дурному обращенію: побоямъ, преслѣдованіямъ и пр. 2) Хватить за волосы. *Кільки заскуб чуприни, тільки і вирвав.*

Заску́бувати, бую, еш, *гл.*=**Заскубати.**

Заскуча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Заскучать. *Отже мій Андрійко хутко і заскучав.* МВ. II. 9.

Заслабі́ти, бі́ю, еш, *гл.* Заболѣть. *А в суботу заслабіла, а в неділю лежала, в понеділок умерла.* Чуб. V. 794.

Заслаба́нути и **заслаба́ти**, бну, неш, *гл.*=**Заслабіти.** *Як заслаб, то спокійно дожидав смерти.* Левиц. Пов. 80. *Заслаб чумак, заслаб молоденький.* Рудч. Чп. 136.

Заслáвлений, а, е. Прославленный. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Заслáнець, нця, *м.* Ссыльный. Желех.

Заслáння, ня, *с.* Ссылка. Желех.

Заластьо́нити, нію, ниш, *гл.* Замаслить, засалить.

Заластьо́нитися, нюся, ишся, *гл.* Замаслиться, засалиться.

I. Заслáти. См. **Засилати.**

II. Заслáти, ся. См. **Застилати, ся.**

Заслебезува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Начать читать невнятно, по складамъ. Аф. 435.

Засли́нити, ся. См. **Заслинювати, ся.**

Засли́нювати, нюю, еш, сов. в. **засли́нити**, ню, ниш, *гл.* Заслюнивать, заслюнить, испачкать слюной.

Засли́нюватися, нююся, ююся, сов. в. **засли́нитися, нюся, нишся**, гл. Обслюниваться, обслюниться. *Прийшла Венера іскрившись, заслинившись і завіскрившись.* Котл. Ен.

Заслідúти, джý, дúш, гл. Запачкать слѣдами (грязной обуви).

Зáслінка, ки, ж. Доска для закрытія отверстія въ кухонной печи. *Одслонила заслінку, виняла з печі... і поїла.* Рудч. Ск. II. 41.

Засліпúти, ся. См. **Засліплять, ся.**

Засліпля́ти, ля́ю, ють, сов. в. **засліпúти, плю́, пиш**, гл. Ослѣпить. *Молода княгиня всіх засліпила своєю красою.* Стор. МПр. 76. *Її краса засліпила йому очі.* Левиц. КС. 86. **Йому засліпúло óчі.** Онъ ослѣпъ. Переносно: закрылъ глаза, пересталъ видѣть (ночью, во снѣ). *Сієї ночі, як воронам засліпить очі.* Мкр. Г. 38. Переносно: ослѣпить, лишить правильнаго взгляда на вещи. *Нехай і пурчин... Байди золотом не засліпляє.* К. Бай. 29. *Пам'ять посмертна твоя засліпляла маною нам очі.* Костом. (О. 1861. I. 94). *Покиньте... засліплених латиною панів.* К. ПС. 134.

Засліпля́тися, ля́ються, ялися, сов. в. **засліпúтися, плю́ся, пишся**, гл. Ослѣпляться, ослѣпиться. *І блиск їх сяяв так, що очі засліплялись.* Щог. Сл. 70.

Заслóна, ни, ж. 1) Занавѣсъ. НВолын. у. 2)=**Зáслінка.** *Швидче лізьте під прилічок. Я заставлю вас заслоною, а як усі поснуть, тоді випущу.* Котл. МЧ. 364. 3) Защита. *Моя ти радість і одрада, моя заслона і ограда.* Котл. Ен. V. 60.

Заслонúти, ся. См. **Заслоняти, ся.**

Зáслонка, ка, ж.=**Зáслінка.**

Заслоня́ти, ня́ю, ють, сов. в. **заслонúти, ню́, нишь**, гл. Заслонять, заслонить, закрывать, закрыть, завѣшивать, завѣсить. *Сіра земля двері залегла, віконця заслонила.* Мет. 151. *Укинув її в піч і заслонив.* Рудч. Ск. II. 40. *Я гірко плакала, що не довелось їй очі заслонити.* Г. Барв. 95.

Заслоня́тися, ня́ються, ялися, сов. в. **заслонúтися, ню́ся, нишся**, гл. Закрываться, закрыться, заслоняться, заслониться. *Най ся люде наговорять, ніхто їм не боронить. Ой прийде так годиночка, що ся їм очі заслонить.* Чуб. V. 125.

Заслýга, ги, ж. 1) Заслуга. *Котюзі по заслузі.* Ном. № 7089. 2) Вознагражденіе, жалованье. *Що я в свого пана служив і заслуги не помучив.* Чуб. V. 1014. *Мари вкрити червоною китайкою, заслугою козацькою.* К. Досв. 48. Ум. **Заслýженька.**

Заслуженúна, ни, ж.=**Заслуга 2.** Желех.

Заслужéнник, ка, м. Заслуженный человѣкъ? Ум. **Заслужéнничок.** *Сину мій, кавалерочку, і сину мій заслуженничку, сину мій страдальничку!* Похорон. причитаніе. Мил. 216.

Заслýженька, ки, ж. Ум. отъ **заслуга.**

Заслýжина, ни, ж.=**Заслуга 2.** *Ой нетяю, нетяю, нетяженько моя, де заслужина твоя?* Чуб. V. 1023.

Заслужúти. См. **Заслужувати.**

Заслýжувати, жую, ють, сов. в. **заслужúти, жý, жиш**, гл. Заслуживать, заслужить, зарабатывать, заработать. К. Досв. 148. *Як заслужиш пару волів, а пару жупанів, тоді сядеш коло моїх вишитих рукавів.* Мет. 42. *Бог правдивий всіх нас діла знає, як хто заслужить—так заплату дає.* Чуб. V. 450. *Заслуживав четьманства він кріваво.* К. ЦН. 304. *Матір не купити, не заслужити.* Ном. № 9359.

Заслýжчина, ни, ж.=**Заслуга 2.** *Нетяженько моя, де заслужчина твоя?* Грин. III. 206.

Заслýхатися. См. **Заслухуватися.**

Заслýхуватися, хуюся, ються, сов. в. **заслýхатися, хаюся, ешся**, гл. Заслушиваться, заслушаться. *Як стане росказувати, то я й заслухаюся.* Кв. Драм. 265.

Засльозúти, жý, зúш, гл. 1) Обмочить слезами. *Засльозив подушку.* 2) Прослезиться.

Засльозúтися, жýся, зúшся, гл. Облиться слезами. *Плакала дівчина, засльозилася.*

Засльотúтися, тúться, гл. безл. Наступить дождливой погодѣ. *Уже засльотилось, не можна молотити.* НВолын. у.

Засмáгнути, ну, неш, гл. Загорѣть. *Засмаг так.* Г. Барв. 209.

Засмáжити. См. **Засмажувати.**

Зáсмажка, ки, ж. Жиръ, пережаренный съ мукой для заправки кушанья.

Засмáжувати, жую, ють, сов. в. **засмáжити, жу жиш**, гл. Поджаривать, поджарить въ маслѣ. *Засмаж грибків на снідання.*

Засмакувáти, кýю, ють, гл. Найти по вкусу, распробовать.

Засмалúти, ся. См. **Засмалювати, ся.**

Засмальцьóвувати, вую, ють, сов. в. **засмальцювáти, цю́ю, ють**, гл. Засаливать, засалить, запачкать жиромъ.

Засма́лювати, люю, еш, сов. в. **засмали́ти**, лю́, лиш, гл. Обжигать, обжечь; опаливать, опалить.

Засма́люватися, лююся, ється, сов. в. **засмали́тися**, лю́ся, лишся, гл. 1) Обжигаться, обжечься. *Іванова хата запалилася, Іванова голова засмалилася.* Чуб. III. 205.

Засмачи́ти, чу́, чи́ш, гл. Приправить (кушанье). *Куліш пісний. Чом же ти його не засмачила?* Грин. II. 177.

Засмерді́ти, джу́, ди́ш, гл. Завонять. *В повітрі засмерділо смалятиною.* Левиц. Пов. 188.

Засмерді́тися, джу́ся, ди́шся, гл. Провоняться. *Вже ввесь світ засмердівся ним* (тютюном). Грин. II. 14.

Засми́кати. См. **Засмикувати**.

Засми́кувати, кую, еш, сов. в. **засми́кати**, каю, еш, гл. 1) Задергивать, задергать. *Засмикали, як циган сонце.* Ном. № 10057. 2) Сбивать, сбить съ толку.

Засмі́тити. См. **Засмічувати**.

Засмі́чувати, чую, еш, сов. в. **засмі́тити**, чу́, тиш, гл. Засорять, засорить.

Засміши́ти, шу́, ши́ш, гл. Уморить со смѣху. *Засмішив мене.* Константиногр. у.

Засмія́ти, мію́, ємо, гл. Осмѣять, засмѣять. *Люде чужії її засміють.* Шевч. 28.

Засмія́тися, мію́ся, ємося, гл. Засмѣяться. *Як тополяне, засміється, душа замірав.* Чуб. V. 25.

Засмо́ктаний, а, е. 1) Засосанный. 2) Плохо уродившійся, болѣзненный. *Жито... ледві од землі одлізло,—низеньке, жовте, засмоктане.* Мир. ХРВ. 5.

Засмокта́ти, ся. См. **Засмоктувати**, ся.

Засмо́ктувати, тую, еш, сов. в. **засмокта́ти**, кчу́, чеш, гл. 1) Засасывать, засосать. 2) Сплачивать, сплотить (о водѣ въ землѣ). *Вода засмоктала землю у кургані: зробила її твердою.* Черном.

Засмо́ктуватися, туюся, ється, сов. в. **засмокта́тися**, кчу́ся, чешся, гл. 1) Засасываться, засосаться. 2) Впиваться, впиться. *Олег мови не кінчає, скочив як на муках,—йому в ногу засмоктала чорная гадюка.* Рудан. IV. 31.

Засмоли́ти. См. **Засмолювати**.

Засмо́лювати, люю, еш, сов. в. **засмоли́ти**, лю́, лиш, гл. Засмаливать, засмолить. *Коли ти смолою засмолений, каже вовк, то дай і мені засмолити бік, а то собаки обідрали.* Рудч. Ск. II. 14.

Засмути́ти, ся. См. **Засмучати**, ся.

Засмуткува́тися, ку́юся, ється, гл. Загрустить.

Засмутні́ти, нію, еш, гл. Опечалиться.

Засмутува́ти, ту́ю, еш, гл. Опечаливать. *Засмутувала на чужій стороні.* Г. Барв. 410.

Засмуча́ти, ча́ю, еш, **засму́чувати**, чую, еш, сов. в. **засмути́ти**, чу́, тиш, гл. Опечаливать, опечалить. *Не тіш моїї воріженьки, не засмучай мене.* Гол. I. 289. *Не засмучуй мене тяжко.* К. Псал. 102. *Вона ж його не звеселила, тілько ірше засмутила.* Мет. 145. *Господь засмутив, Господь и потішить.* НВолын. у.

Засмуча́тися, ча́юся, ється, **засму́чуватися**, чуюся, ється, сов. в. **засмути́тися**, чу́ся, тишся, гл. Опечаливаться, опечалиться. *Загубив гроші та так ся, небоженько, засмутив.* Каменец. у.

За́снівка, ки, ж. Родъ шитья. *Все пообшивані* (рушники) *заснівками.* Кв. I. 111. Ум. **За́сні́вочка**.

Засні́жити, жу, жиш, гл. Покрыть снѣгомъ.

Засні́житися, жуся, жишся, гл. Покрыться снѣгомъ. *Уже й сніг почав сіятись із неба, і гілля засніжилось мов заячим пухом.* Мл. л. сб. 175.

За́сніт, ту, м. Головня зерновая, Ureda Segetum. *Люде купують жито з заснітом, бо воно дешевше.* Ковел. у.

Заснити́ти, ся. См. **Заснічувати**, ся.

За́сніток, тку, м. Зародышъ. *Який кущ не вирви, то й заснітку навіть картоплі нема.* Могил. у.

Заснічувати, чую, еш, сов. в. **заснити́ти**, чу́, тиш, гл. 1) Засыпать, засыпать, забить (чѣмъ-либо сыпучимъ). *Побіла б по його сліду стежками, перелазами, да сніги не маю, наче хмелиною ноги спутано, очі заснічено*—т. е. засыпано землею въ могилѣ. Г. Барв. 78. 2)—**о́чі**. Отвести глаза, отуманить, одурачить. *Та вони, прокляті цигани, так тобі заснітять очі, шо ти й сам не зчувшся, як і гроші їм викинеш.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заснічуватися, чуюся, ється, сов. в. **заснити́тися**, чу́ся, тишся, гл. 1) Зарождаться, зародиться. **І не заснити́лось на це (кому́).** Нѣтъ этого и признаковъ, и не начиналось. *Минуло їх* (років) *аж п'ять, а на щастя сиротам і не заснітилось.* Св. Л. 112. 2) Покрываться, покрыться головней зерновой (Uredo segetum). *Збіжжя заснітилося.* Вх. Пч. I. 13. 3) Закупориваться, закупориться (о гнойной ранѣ),

забиться гноемъ. *Оце рана заснітилася, так гній і не витіка.* Лебед. у. *Нарве палець, витече трохи гною, знов заснітиться та й болить.* Лебед. у. *Заснітився гній у вусі.*

Засно́вання, ня, *с.* Закладка (постройки) и угощеніе по поводу этого. Шух. I. 89.

Засновиґа́ти, ґа́ю, еш, *гл.* Засновать, забѣгать.

Засно́вувати, вую, еш, сов. в. **заснува́ти, нуо́, е́ш,** *гл.* 1) Засновывать, засновать, затыкать, заткать. *Заснуєм ліси все поворозками.* Нп. *Павук заснував усе вікно.* 2) Основывать, основать. *Нову Січ на Чортомлику заснувати.* К. Бай. 114.

Засно́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **заснува́тися, нуо́ся, е́шся,** *гл.* 1) Засновываться, засноваться, затыкаться, заткаться. *Паутинням заснувалось.* Кв. II. 196. 2) Основываться, основаться.

Заснози́ти, жу́, зиш, *гл.* 1) Затянуть перекладины въ ульѣ. 2) Вставить въ ярмо **сно́зи.**

Засну́лий, а, е. Уснувшій. *Заснулий на зіму бабак.* Ном. № 5491.

Засну́ти. См. **Засинати.**

Засо́бок, бку, *м.* 1) Сборки на спинѣ полушубка вверхъ отъ таліи. См. **Засібний 2.** 2) Задняя часть рубашки. Вх. Зн. 20.

За́сов, ва, *м.* Засовъ, задвижка. Ум. **Засове́ць.** *Трьома засовцями засувала* (двері). Мил. 85.

Засо́ватися, ваюся, ешся, *гл.* Засоваться, задвигаться. *Стара засовалася на місті, мов її що вкусило.* Мир. Пов. II. 47.

Засо́вгати, гаю, еш, *гл.* Зашаркать (ногами).

За́совень, вня, *ж.*=**Засов.** Звенигор. у.

Засове́ць, вця́, *м.* Ум. отъ **за́сов.**

За́совка, ки, *ж.* Родъ деревяннаго засова или задвижки у дверей, запираемой и отпираемой снаружи при помощи особаго ключа. КС. 1889. V. 489. Чуб. VII. 383.

Засокота́ти, чу́, чеш, *гл.* Закричать, закудахтать (о курахъ). *Півень засокотав, заляпав крилами і заспівав.* Левиц. I. 45.

Засоли́ти, лю́, лиш, *гл.* Посолить. *Варвара заварить, а Сава засолить, а Микола поставить кола.* Ном. № 507.

Засоло́джувати, джую, еш, сов. в. **засолоди́ти, джу́, диш,** *гл.* Подслащивать, подсластить.

Засо́льщик, ка, *м.* Занимающійся соленіемъ рыбы на заводахъ. Черном.

Засопти́, пу́, пе́ш, *гл.* Засопѣть. *А Ничипір мав щось сказати та й не здужав і тілько дужче засіп.* Кв. I. 240.

Засопти́ся, пу́ся, пе́шся, *гл.*=**Засапатися.** *Оддиш бо трохи, Остапе! бач, як засіпся.* К. ЧР. 204.

Засоро́мити, ся. См. **Засоромлювати, ся.**

Засоро́млювати, люю, еш, сов. в. **засоро́мити, млю, миш,** *гл.* Пристыжать, пристыдить.

Засоро́млюватися, лююся, ешся, сов. в. **засоро́митися, млюся, мишся,** *гл.* Конфузиться, сконфузиться, застыдиться. *А вона і всміхнеться, і засоромиться.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Засо́хлий, а, е. Засохшій. *Дрібні сльози по пожарищу на засохлу землю роняє.* Мл. л. сб. 90.

Засо́хляний, а, е.=**Засохлий.** *Тісто зверху не засохляне.* НВолын. у.

Засо́хнути и засо́хти. См. **Засихати.**

За́спаний, а, е. Сонный. Левиц. Пов. 17. *Ой очі мої заспані.* Мет. 263.

Заспа́ти. См. **Засипати 2.**

Заспа́тися, сплю́ся, пи́шся, *гл.* Обрюзгнуть отъ сна, имѣть сонный видъ. Чуб. V. 106.

За́спів, ву, *м.* Запѣвъ, прелюдія. К. Дз. 5.

Заспіва́ти. См. **Заспівувати.**

Заспі́вувати, вую, еш, сов. в. **заспіва́ти, ва́ю, еш,** *гл.* 1) Запѣвать, запѣть. *Заспівайте пісеньки ой хоч однії.* Мет. 114. **Заспіва́ло по́ле**—говорится о шумѣ зрѣлаго хлѣба. *Ой чиє ж то поле заспівало стоя, заспівало нам, хорошим женцям?* Мет. 394. 2) Убаюкивать, убаюкать колыбельной пѣсней. *Над колисками дітвору немовлят заспівуєм котками.* К. Дз. 238. 3) Заглушать, заглушить при помощи пѣнія (горе, бѣду и пр.). *Не втекла... таки од свого лиха: і не загуляла й не заспівала й не затанцювала його.* Левиц. I. 86.

За́спіль, *нар.* Сплошь, подрядъ. Мнж. 180.

Заспоко́їти, ся. См. **Заспокоювати, ся.**

Заспоко́ювати, ко́юю, еш, сов. в. **заспоко́їти, ко́ю, їш,** *гл.* Успокаивать, успокоить. *Ой ти вміла заспокоїть лякане серденько.* К. Досв. 140. *Галя його заспокоювала, голубила.* Мир. ХРВ. 389.

Заспоко́юватися, ко́ююся, ешся, сов. в. **заспоко́їтися, ко́юся, їшся,** *гл.* Успо-

каиваться, успокоиться. *Зінько! заспокойся, я од щирого зерця тебе прощаю.* Стор. МПр. 58. *Знов, заспокоївшись, сидить коло криниці.* К. МХ. 41.

Заспо́ритися, рюся, ришся, *гл.* Заспорить. *Заспорились орел та муравка, хто дужчий.* Мнж. 147.

Засса́ти, ссу́, ссе́ш, *гл.* Начать сосать.

Засса́тися, ссу́ся, ссе́шся, *гл.* Засосаться, сосать слишкомъ долго. Желех.

За́став, ву, *м.* 1)=**Заставка** 2. Грин. I. 25. 2)=**Застава** 1. *Будь, братчику, ласкав, лишаєм ті застав: коника вороного, Іваня молодого.* О. 1862. IV. 32.

Заста́ва, ви, *ж.* 1) Залогъ. *Шинкарочко мила, усип меду-вина, бери на заставу коня вороного.* Чуб. V. 29. *А тут ще нема чого шинкарці і в заставу оддать.* Рудч. Ск. II. 21. *Положивши нову свиту і кожух в заставі.* Мкр. Н. 3. 2) Застава, пограничная стража. *А у Тендрові острові Семен Скалозуб з військом у заставі стояв.* АД. I. 217. *Застави хоть стояли, та не густо, сторожа не пильнувала так, як от тепер по Збручеві, чи що.* МВ. *Ще недавно по тій річці застави стояли, по заставах орандарі мито з людей брали.* К. Досв. 122. 3) Хоругвь. *Зійди, Господи, з неба, бо нам тя ту треба—заставу вишивати.* Гол. IV. 423. 4) **За́става.** Ловушка для лѣсного звѣря. Шух. I. 235. Ум. **Заста́вонька.** *Не веліла мати заставоньки брати.* Чуб. V. 89.

Застава́ти, застаю́, е́ш, сов. в. **заста́ти, ста́ну, неш,** *гл.* Заставать, застать. *Буду бігти, коня гнати, щоб дівку застати.* Чуб. III. 134. *Іди, корови дій, що від батька нагнала.—Я ті подою, що в тебе застала.* Чуб. V. 118.

Заста́вити, ся. См. **Заставляти, ся.**

За́ставка, ки, *ж.* 1) Заслонка, заставка. Шух. I. 174. 2) Вешнякъ, ставень для удержанія воды въ плотинахъ и запрудахъ. *З млина вийшов мірошник заставку заставлять.* Грин. II. 160. **На всі за́ставки.** Изо всѣхъ силъ, во всю ивановскую, во всѣ лопатки и пр. *Сі баби ніяк не збагнуть, що сьогодні можна з чоловіком рубатись на всі заставки, а завтра гуляти вкупі по братерськи.* К. ЧР. 242. *Стьожка довгими кінцями так і має на всі заставки.* О. 1862. IX. 60. *Гей, ріжте на всі заставки музики.* К. ПС. 24. *На всі заставки лає.* Ном. № 3534. Ум. **За́ставочка.** *У лотоках заставочки мельник заставляє.* Чуб. III. 178.

Заставля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **заста́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Закладывать, заложить. *Оце кожух заставила та купила борошна.* Харьк. 2) Заставлять, заставить, загораживать, загородить. 3) Уставлять, уставить. *І стравами столи твої заставить.* К. Іов. 80. 4) Заставлять, заставить, принуждать, принудить. *Заставила мене мати тонку пряжу прясти.* Лавр. 66. 5) Опускать, опустить шлюзный ставень. *У лотоках заставочки мельник заставляє.* Чуб. III. 178. 6)—**діло ким.** Поручать, поручить кому дѣло, ставить кого на работу какую нибудь. Въ похорон. причитаніи мать обращается къ умершей дочери: *Ким я буду те ділечко заставляти, як тобою заставляла?* Мил. 220.

Заставля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **заста́витися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Закрываться, закрыться. *Вовірка заставляється хвостом.* Вх. Лем. 417. 2) Биться, побиться объ закладъ. Вх. Лем. 415. 3) Закладывать, заложить себя. *Хоч застався, а постався.* Ном. № 11932.

Заставни́й, а́, е́. Положенный, отданный подъ залогъ, заложенный, закладной.

Заста́вник, ка, *м.* Закладчикъ, залогодатель.

Заста́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **заста́ва.**

Заста́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ **за́ставка.**

Заставщи́на, ни, *ж.* Отданное въ залогъ, заложенное. *Нехай сей козак, бідний нетяга, не мається в тебе сеї заставщини викупляти.* ЗОЮР. I. 206.

За́стайка, ки, *ж.* Жилище пастуха гуцула въ **полони́нах.** См. **Стайка.** Шух. I. 215.

Застали́тися, *гл.* Встрѣчено въ выраженіи: **застали́тися на со́яшно.** Проглянуть солнцу. *Погода оце засталиться на сояшно, та й знову хмарки.* Ном. № 337.

Засталя́тися, ля́юся, єшся, *гл.* Заискивать. *Еней з Палантом обнімався і в його приязнь засталявся.* Котл. Ен. V. 11 и Словарь 11.

Застано́ва, ви, *ж.*=**Застава** 1. *Поніс чоловік до жида ціп на застанову, щоб навірив горілки.* Лебед. у. *Жидові клади застанову як позичаєш, а йому не треба.* НВолын. у. *Кожух у застанові.* НВолын. у.

Застанови́ти, ся. См. **Застановляти, ся.**

Застановля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **застанови́ти, влю́, виш,** *гл.* 1) Закладывать, заложить. *Запаску свою до жидівки однесла, застановила.* Г. Барв. 277. *А тре-*

тій пив і не платив та коня, збрую застановив. Чуб. V. 672. 2) Заставлять, заставить, загромоздить. 3) Ставить, поставить, во что-либо, напр. въ печь. *Обід застановила, хліб посадила.* Г. Барв. 80.

Застановля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **застанови́тися, влю́ся, вишся,** *гл.* Останавливаться, остановиться, задерживаться, задержаться. *Через спеку оранка застановилося.* Каменец. у.

Заста́рений, а, е. Преждевременно состарѣвшійся. *Не так стара, як застарена молодиця.* Мир. Пов. I. 112..

Застарцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* 1) Заниженствовать, начать ходить по міру. 2) Заработать нищенствомъ.

Застаршинува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Заначальствовать.

Застаткува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Порядочно повести себя. *Перше все по коршмах вешталася, а як оженився, так і застаткував.*

Заста́ти. См. **Заставати.**

Застебну́ти, бну́, неш и пр. *гл.*= **Застібнути** и пр.

Застели́ти, ся. См. **Застеляти, ся.**

Застеля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **застели́ти, лю́, леш,** *гл.*=**Застилати, заслати.** *Достала скатірку, стіл застеляє.* МВ. II. 20. *Білу постіль застелю.* Чуб. V. 48.

Застеля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **застели́тися, люся, лешся,** *гл.* 1)=**Застилатися, заслатися.** 2) —ша́лею, ху́сткою. Надѣть на плечи шаль, платокъ. *Дюборачька вже і шалею застелилась.* Св. Л. 78. 3) Начать дуть (о вѣтрѣ)? *Та він (вітер) зранку застелився був он-який, а тепер—сказано, така тиша, що й Господи!* Кобел. у.

Застига́ти, га́ю, еш, сов. в. **засти́гти, гну, неш,** *гл.* 1) Застывать, застыть. *Аж йому в литках засти́гло.* Испугался. Ном. № 9336. 2) Застигать, застичь. *Терти, доню, неволеньку, поки смерть застине.* Чуб. V. 629.

Заста́глий, а, е. Застывшій. *Застиглe холодне повітря.* Мир. Пов. I. 145.

Засти́гти. См. **Застигати.**

Застиди́ти, джу́, ди́ш, *гл.*=**Засоромити.**

Застила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **засла́ти, стелю́, леш,** *гл.* 1) Застилать, застлать. *Столи застилали.* Мет. *Око застилає сльозою.* МВ. (О. 1862. I. 76). 2) Закрыть глаза, переносно: умереть. *Иноді, як прийдеться, так тяжко стане на серці, що й молю Бога, щоб мені очі заслати.* Г. Барв. 101.

Застила́тися, ла́юся, ешся, сов. в. **засла́тися, стелю́ся, лешся,** *гл.* Застилаться, заслаться.

Застіба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **застібну́ти, бну́, неш,** *гл.* Застегивать, застегнуть. *Застіба повагом гудзик.* Сим. 230.

Застіба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **застібну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* Застегиваться, застегнуться. *Гудзями застібався.* Лавр. 4.

За́стібка, ки, *ж.*=**Застіжка.** *У нашої Одарки на застібці стрічка.* О. 1861. X. 82. *Двоє дітей... в якихсь ганчірках замість сорочок, котрі вони якось сороміливо позводили на грудях чорними рученятами, бо застібок не було.* Мир. ХРВ. 186.

За́стіжечка, ки, *ж.* Ум. отъ **за́стіжка.**

Застіжа́на, ни, *ж.*=**Застіжка.** *На бідній дівчиноці синя застіжина.* Грин. III. 531.

За́стіжка, ки, *ж.* Застежка, снурокъ или ленточка для завязыванія воротника рубахи. Чуб. VII. 415. Сим. 182. Гол. Од. 54. *Подарую мцленькому на застіжку стрічки.* Чуб. V. 194. Во мн. ч. **за́стіжки** значитъ петли, въ которыя продѣвается застежка. *В його червона стьожка гарна в застіжках.* Ном. № 11181. *Як тобі, козаченьку, уподить, яку тобі та стьожину купить? Червоную, дівчино, червону, щоб висіла з застіжок додолу.* Мил. Ум. **За́стіжечка.** *Сукню шили да й покоротили... остаточки на подарочки, обрізочки на застіжечки.* Грин. III. 46.

Засті́лля, ля. *с.* Мѣсто за столомъ. Kolb. I. 109. МУЕ. III. 126. Мнж. 59. Гол. IV. 539. *Пусти, пусти, Івасеньку, із застілля, та поляжу я по надвір'ю.* Мет. 175. *Сидять по застілю.* Мил. 156. Ум. **Засті́лячко.** *Сами сидять по застіллячку.* Грин. III. 481.

Засті́лок, лку, *м.* Постель. Вх. Лем. 417.

Засті́льний, а, е. Застольный. *Розговорились, трапезуючи... Постановили громадою застільною так...* К. Д. Серце, 19.

Застовбу́рчитися, чуся, чишся, *гл.* Стать вверхъ, дыбомъ (о волосахъ, шерстѣ).

Застогна́ти, ну́, неш, *гл.* Застонать. *Гарко застогнав і почав рвать на собі ...осся.* Стор. МПр. 23. *Застогнали, за... али церковнії мури.* К. Досв. 211. *За... застогнала земля під козацькими підковами.* Левиц. I. 16.

Застолі́тній, я, е. Имѣющій болѣе ста лѣтъ. *І сідая, і горбата, мабуть застолітня.* Мкр. Н. 32.

Засторо́нок, нку, *м.* Боковое отдѣленіе въ клу́ні, въ комнатѣ, въ амбарѣ, боковой придѣлъ въ церкви и пр. Чуб. VII. 397. *Показав засторонки, повні пшениці арнаутки.* Левиц. Пов. 194.

Засторцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.*=**Запросторити.** 1) *Куди це ти засторцювала мою ложку?* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. 2) *Та я його засторцював у наймити.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Засторчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Застромити.** *В болото вершу засторчив.* Греб. 369.

Засто́ювати, то́юю, еш, сов. в. **засто́яти, стою́, їш,** *гл.* —**че́ргу.** Стоять, ожидая очереди. *Паничі мусили застоювати коло неї чергу навіть на польку.* Левиц. Пов. 40.

Засто́юватися, то́ююся, ешся, сов. в. **застоя́тися, стою́ся, їшся,** *гл.* Застаиваться, застояться. *Кінь на стані трохи застоявсь, треба його проїздити.* Грин. II. 12.

Засто́яний, а, е. Застоявшійся. *Застояні стіжки, аж почнила солома.* Каменец. у.

Застоя́ти, ся. См. **Застоювати, ся.**

Застраха́ти, ха́ю, еш, *гл.*=**Застрашити.** Мир. ХРВ. 127.

Застраши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Устрашить, испугать, запугать. *Та не всіх же хижа сила людоїдством застрашила.* К. Досв. 112.

Застраши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Испугаться, устрашиться. Драг. 61.

Застрекота́ти, чу́, чеш и **застрекоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* Застрекотать. *Застрекотіли коники, заспівали пташечки.* Стор. МПр. 22.

Застре́лити, лю, лиш, *гл.* Застрѣлить. *Застрель сина свого Сачка.* Чуб. I. 154.

Застриба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Запрыгать.

Застрива́ти, ва́ю, еш, *гл.* Повременить, обождать немного.

Застроми́ти, млю́, миш, *гл.* Воткнуть, вонзить. *Застромили ножа у стіл.* Рудч. Ск. I. 148. *Змій перекинувся голкою. Вона взяла, застромила його в стіну.* Рудч. Ск. I. 22. *Та виломлю калинову вітку, та застромлю за білу намітку.* Мет. 234.

Заструга́ти. См. **Застругувати.**

Застругува́ти, гую, еш, сов. в. **заструга́ти, жу́, жиш,** *гл.* Застрагивать, застрогать, заострить.

Заструпи́тися. См. **Застру́плюватися.**

Застру́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **заструпи́тися, плю́ся, пи́шся,** *гл.* Струпѣть, заструпѣть, покрыться струпьями.

Застрява́ти, ряю, еш и **застряга́ти, га́ю, еш,** сов. в. **застря́ти, ря́ну, неш** и **застрягти, гну, неш,** *гл.* Застревать, застрять, завязнуть. *Жартувала баба з колесом, та спиця застряла.* Ном. № 12665. *Як то нам застряти у неволі вічній?* МВ. II. 46. *З... лоба лилися краплі поту й застрягали в густих сивих кудлатих бровах.* Левиц. I. 162. *Піде собі у двір, та там і застряне.* Св. Л. 246.

Застря́мина, ни, *ж.* Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Вас. 165.

Застря́ти. См. **Застрявати.**

За́стування, ня, *с.* Заслоненіе свѣта.

За́стувати, тую, еш, *гл.* Заслонять свѣтъ, застить. Ном. № 12740.

Застугоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Глухо застучать. *Під вікном застугонів.* Св. Л. 222.

Засту́да, ди, *ж.* Простуда. Аф. 438.

Засту́джувати, джую, еш, сов. в. **застуди́ти, джу́, диш,** *гл.* Простуживать, простудить. Аф. 438.

Засту́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **застуди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Простуживаться простудиться. Аф. 438. *Трошки застудився та й занедужав.* Стор. I. 189.

Застужа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Затруднять, утруждать, принуждать. *Ми вас не застужаєм, щоб ви сами приїздили до нас.* Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Засту́кати, каю, еш, *гл.* 1) Застучать. 2) Застичь, захватить, поймать. *Застукав, як сотника в горосі.* Ном. № 3927. *Колись щука застукала в'юна у такім куточку, що не було куди йому утікати.* Рудч. Ск. I. 46.

Застукоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Учащенно застучать. *Шось застукотіло у вікно.* Мнж. 129. 2) Забиться (о сердцѣ). *Серце в батька й матері швидче застукотіло.* Левиц. Пов. 156.

За́стум, ма, *м.* Укромное мѣсто, пустынное глухое мѣсто. *Сховалась ти на відпочинок, як лебідь в тихі застуми води.* К. ПС. 130. *І засвітився світ по застумах московських.* К. Дз. 15. *Чи не сором тобі покидати нас і по застумах цього ліса блукати без нас?* Нп.

За́ступ, па, *м.* Заступъ. *Лихою справить заступ та лопата.* Ном. № 3230. *Візьми заступ та викопай отут ямку.* Харьк. Ум. **Заступе́ць, за́ступочок.** Грин. III. 56.

Засту́па, пи, *ж.* Защита. Левч. 47.

Заступа́ти, па́ю, еш, сов. в. **заступи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Закрывать, закрыть, становиться между. *Рада б зірка зійти, чорна хмара заступає.* Мет. 81. *То не чорнії хмари ясне сонце заступали.* Макс. (1849), 80. *Рад би я встати та й привід дати своєму дитяточку,—сира земелька заступила оченька, прилягла мі ручку.* О. 1862. IV. 40. *Люде б сонце заступили, як би мали силу.* Шевч. 80. *Так мені світ і заступило.* 2) Занимать, занять, преграждать, преградить (дорогу). *Де не візьметься вогонь,—увесь шлях заступив.* Рудч. Ск. II. 75. *Иому калина дорогу заступила.* О. 1862. IV. 27. *А тяжкії воріженьки заступили доріженьки.* Чуб. V. 248. 3) Заходить, зайти за что. *Як хто їде, або йде було мимо, то він заступить за коморю, чи за двері, щоб не здоровкатись.* Г. Барв. 160. *Шкода від нас за мури заступати, на козаків гармати риштувати.* К. ЦН. 174. 4) Начинаться, начаться (о днѣ и пр.). *Заступало свято, настав багатий вечір.* Мир. Пов. I. 136. 5) Вступать, вступить (въ должность). *Тільки старостою заступив, а ти вже мене й старшиною робиш.* Грин. II 245. 6) Замѣнять, замѣнить, замѣщать, замѣстить. 7) Защищать, защитить. Мил. 196. *Хто мене* (без матері) *буде тепер заступать?* Мил. 201. *Було б кому заступити дочку від силоміття.* Г. Барв. 509. *Заступи мене, Боже, при лихій годині! Заступи, Господи, заборони хрестінську худібку.* Шух. I. 192.

Заступа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **заступи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Покрываться, покрыться. *Улиця у-продовж людьми заступилася.* МВ. (О. 1862. I. 101). 2) Заступаться, заступиться. *Чоловік заступився, став пана просити, що його жінка не сповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

За́ступень, пня, *м.* Древко, ручка въ заступу. Каменец. у.

Заступе́ць, пця́, *м.* 1) Ум. отъ **за́ступ.** 2) *мн.* Родъ узора для вышивки сорочки. КС. 1893. V. 278.

Заступи́льно, на, *с.*=**Заступень.** Канев. у.

Заступи́ти, ся. См. **Заступати, ся.**

Засту́пник, ка, *м.* 1) Замѣститель, заступающій мѣсто другого, исправляющій должность. Черниг. у. 2) Защитникъ, заступникъ, ходатай за кого. Мир. Пов. I. 161. *Хто в нас Бог, опріч Єгови? Хто заступник, опріч Бога?* К. Псал. 39.

Засту́пниця, ці, *ж.* 1) Замѣстительница. 2) Защитница, заступница. Чуб. III. 255.

Заступо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **заступ.**

Застьо́л, лу, *м.* Покрывало, то, чѣмъ застлано (диванъ, кровать, столъ). *Він до кроваті, шугнув рукою під застьол,—там і гроші підкинуто.* Александр. у. (Залюбовск.).

Застьо́ла, ли, *ж.* Полотно, которымъ накрываютъ, застилаютъ возъ, когда на него нагружаютъ хлѣбъ. Александр. у. (Залюбовск.).

За́сув, ва, *м.* 1)=**Засов.** Ном. № 503. 2) Часть **лавча́стого замка́.** См. **Лавчастий.** Шух. I. 93. 3) Часть **отримача** Шух. I. 249.

Засува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **засу́нути, ну, неш,** *гл.* Засовывать, засунуть, задвигать, задвинуть. *Ой вигострю товариша, засуну в халяву.* Шевч. 534.

Засува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **засу́нутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Задвига́ться, задвинуться, засовываться, засунуться. 2) Осыпаться, засыпа́ться, засы́паться (землей). *Вже й криниця тая засунулась і висохла.* Шевч.

За́сувка, ки, *ж.* 1) Задвижка. 2) Дощечка въ ложѣ гуцульскаго ружья, которой задвигается полое мѣсто, гдѣ хранятся пули. Шух. I. 229, 230. 3) Часть **ри́ток** (см.) МУЕ. III. 20.

Засуди́ти, джу́, диш, *гл.* Осудить, приговорить. *Ой вже тебе, молодий козаче, в салдати засудили.* Чуб. V. 948.

Засу́дити, джу, диш, *гл.* Стянуть, свести. *Судорга засудила руку.* Борз. у.

Засука́ти, ся. См. **Засукувати, ся.**

Засу́кувати, кую, еш, сов. в. **засука́ти, ка́ю, еш,** *гл.* Засучивать, засучить. *По локоть руки засукав.* Котл. Ен. II. 19.

Засу́куватися, куюся, ешся, сов. в. **засука́тися, каюся, ешся,** *гл.* 1) Засучиваться, засучиться. *Оце ще! не засукується ніяк рукав!* 2)—**самі́й в собі́.** О ниткѣ: скручиваться, скрутиться. Шух. I. 149.

Засу́лля, ля, *с.* Мѣстность за рѣкой Сулой. Желех.

Засумі́ти, мі́ю, еш, *гл.* Опечалиться. *Засумів Ірод.* Єв. Мт. XIV. 9. *Іде сумний, понурий... Дивно так засумів.* К. ЦН. 250.

Засумува́ти, му́ю, еш, *гл.* Затосковать, загрустить. *Старий Таволга часом тяжко, тяжко засумує.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 200).

Засу́нути, ся. См. **Засувати, ся.**

Засурми́ти, млю́, ми́ш, *гл.* Затрубить. *А всі дзвони задзвонили, а всі сурми засурмили.* Нп. *Ой у городі у Черкасі сурми засурмили.* АД. I. 159.

Засурпе́лити. См. **Засурпелювати.**

Засурпе́лювати, люю, еш, сов. в. **засурпе́лити, лю, лиш,** *гл.* Всаживать, всадить съ силою. Аф. 438.

Засу́ха, хи, *ж.* 1) Засуха. *Покарав Господь людей превеликою засухою.* Стор. I. 150. 2) Высохшее озеро. Одесск. у. (Браунеръ).

Засу́шечок, чка, *м.* Ум. отъ **засу́шок.**

Засуши́ти, ся. См. **Засушувати, ся.**

Засу́шка, ки, *ж.* Сортъ луку. *Цибулю-засушку годиться сховати до Покрови на піч, щоб у стовбурі не йшла.* Грин. II. 21.

Засу́шок, шка, *м.* Сухарь. Ум. **Засу́шечок.** *Дала йому засушечок хліба.* Рудч. Ск. I. 88.

Засу́шувати, шую, еш, сов. в. **засуши́ти, шу́, ши́ш,** *гл.* Засушивать, засушить. *Доставши рибу, одріж голову, засуши і сховай.* Чуб. I. 75.

Засхну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Засохти.** *Загинеш, серденько, загинеш, мов ряст весною у ночі засхнеш.* Шевч. 327.

Засци́ка, ки, *об.* Обмоченный уриной.

Засцика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **засця́ти, сцю́, ци́ш,** *гл.* Замачивать, замочить (уриной). *Чорний чорне більмо засцяв, білий біле більмо засцяв.* Чуб. I. 139.

Засцика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **засця́тися, цю́ся, ци́шся,** *гл.* Замачиваться, замочиться (уриной).

За́сця́нка, ки, *ж.* Замочившаяся уриной.

Засця́ти, зя. См. **Засцикати, ся.**

Зась! *меж.*, выражающее запрещеніе: нельзя! не смѣть! *Що попові можна, то дякові зась!* Ном. № 1004. *Очима їж, а рукам зась!* Ном. № 3822. *Горілка, кажуть, не дівка, а козакові зась.* Мл. л. зб. 47. *Я з хорошим постояла, тобі зась, тобі зась!* Чуб. V. 1114. Иногда употребляется въ видѣ [illegible] *бо пику натовчу!... А зася до пики ти не знаєш?* Грин. II. 165.

Засябрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Стать въ сосѣдскія, товарищескія отношенія. *З сусідою, охтирським крамарем, вони засябрували.* О. 1862. IX. 70.

Засяга́ти, га́ю, еш, сов в. **засягти́, гну́, неш,** *гл.* 1) Захватывать, захватить. 2) Охватывать, охватить. *Було видко усе, скільки засягло око.* Ком. I. 10. (Думки) *од билинки перелітали до птиці, од птиці до скотини, од скотини до чоловіка, поки не засягли всього світа.* Мир. ХРВ. 29. 3) Добывать, добыть. *Роботою засягне собі щастя.* Мир. ХРВ. 4) Заимствовать, позаимствовать, почерпнуть.

Зася́ти, ся́ю, еш, *гл.* Засіять. *Так в хаті засяло, що ніби свічки горіли.* Рудч. Ск. I. 113. *І світ ясний, не вечірній тихенько засяє.* Шевч. 217.

Зася́яти, ся́ю, еш, *гл.*=**Засяти.** *Засяями шаблі, як сонце з хмари.* Чуб. III. 278.

Затаї́ти, ся. См. **Затаювати, ся.**

Зата́кати, каю, еш, *гл.* Начать поддакивать.

Затала́нити, ню, ниш, *гл.* Пріобрѣсть по счастливой случайности. *Що вдень загорюєш, то за ніч прогайнуєш, а що заталаниш,—то музики наймаєш.* Чуб. V. 479. *Він і швець добрий, тільки що заталанить, то все й прогайнує.* Г. Барв. 272.

Затала́пати, паю, еш, *гл.* Забрызгать, запачкать жидкой грязью одежду. Желех.

Затала́патися, паюся, ешся, *гл.* Зашлепаться въ грязи, забрызгаться грязью. *Глянь, як заталапалась, і тварі не знать.* Брацл. у.

Затамува́ти, мую, еш, *гл.* 1) Задержать, остановить, унять. *Затамувати кров.* Житом. у. *Гріх розмножався на землі і нічим було вже його затамувати.* Опат. 12. 2) Остановить теченіе воды, запрудить. 3) Подождать, замедлить, протянуть. *Затамував два дні, не заплатив.* Черк. у.

Затамува́тися, му́юся, ешся, *гл.* Задержаться, замедлить. *Пішов і затамувавсь там.* Черк. у.

Затанцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* 1) Затанцовать. 2) Заработать танцами. 3) Заглушить, осилить при помощи танцевъ (горе, печаль и пр.). *Не втекла... таки од свого [illegible] заспівала, й не затанцювала.* Левиц. I. 86.

Затанцюва́тися, цю́юся, ешся, *гл.* Увлечься танцами. *Катря до впаду не затанцюється, не росердиться до сварки.* МВ. II. 83.

Зата́нчити, чу, чиш, *гл.*=**Затанцювати.**

Затараба́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Забарабанить; застучать. *Здалось, що як неначе ложками на лаві затарабанило; думаю,*

весно кіт. Драг. 68. 2) Задѣвать, затащить.

Затарасува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) Завалить хворостомъ (топь). 2) Преградить (путь). *В болоті загрузла і заднім путь затарасувала.*

Затарасува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Увязнуть въ грязи: *Оттут їхала пані у каретї та як затарасувалась у багні, то насилочку двома парами волів витяли.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Затаска́ти. См. **Затаскувати**.

Затаска́ти, ка́ю, еш, *гл.* 1) Затаскивать, затащить, куда-нибудь. *Собаки десь уже і яяя* (зарізане) *затаскали.* Мнж. 134. 2)=Запроторити 2. *Тимоху* (попа, за кару) *затаскали в манастир, та ще й на дев'ять місяців.* Св. Л. 300. 3) Занимать, занять притащенными предметами извѣстное мѣсто. *Затаскав царевї дровами увесь двір.* Мнж. 41.

Затасува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) Задѣвать, заложить неизвѣстно куда, забросить, запропастить. *Куди се ти вінка затасувала?* 2) Замять, затереть. *Дам у волості й затасували моє діло.* Черк. у.

Затахлува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Запропастить. *Затахлував усю худобу і кінця не найдеш.*

Затю́вати, та́ю, еш, сов. в. **затаї́ти**, таю́, їш, *гл.* Скрывать, скрыть, утаивать, утаить, притаи́ть. *Породила Дїва сина, хтїла затаїть.* Чуб. III. 368. *І дух від ляху затаїв.* Котл. Ен. *Затаївши дух, тихо на неї дивився.* Стор. МПр. 76.

Затаю́ватися, та́юся, ешся, сов. в. **затаї́тися**, таю́ся, їшся, *гл.* 1) Скрываться, скрыться, укрываться, укрыться. *Затаївся духом і тїлом.* НВолын. у. 2) Отпираться, отпереться, не признаваться, не признаться. *Затаїться, та й що хоч йому роби.* НВолын. у.

Затве́рджувати, джую, еш, сов. в. **затве́рдити**, джу́, ди́ш, *гл.* Утверждать, утвердить.

Затверді́лий, а, е. Загрубѣлый, затвердѣвшій. *Серце бо їх затверділе.* Св. Мр. VI. 52.

Затверді́ти, дію, еш, *гл.* Затвердѣть.

Затве́рднути, ну, неш, *гл.*=**Затверді́ти**. *Затвердло поле й не вореш.* Каменец. у.

Затеклий, а, е. Затекшій.

Затекти. См. **Затікати**.

Зателе́нькати, каю, еш, *гл.*=**Задзеленькати**. *Тут бо саме зателенькав дзвінок.* Хата, 95. *Загув великий дзвін з дзвінниці і роскотився в повітрі. За ним тихо зателенькали маленькі дзвоники.* Мир. Пов. II. 129.

Зателе́па, пи, *об.* Неряха. МВ. (КС. 1902. X. 152). *Осе ще зателепа, все в неї чорт знав як: сорочка от-от опаде, запаска теж, пояс аж по землі волочеться.* Брацл. у. *Уже й вечір минав; а як вечір проминув,—зателепа прилинув.* Грин. III. 652.

Зателе́панка, ки, *ж.* Неряха. Желех.

Зателе́пати, паю, еш, *гл.*=**Заталапати**. Желех.

Зателе́патися, паюся, ешся, *гл.*=**Заталапатися**. *Так зателепався, як жид.* Ном. № 11273.

Зателе́пкуватий, **зателе́пуватий**, а, е. Неряшливый. Каменец. и Брацл. у.у.

Зателіпа́ти, па́ю, еш, *гл.* Закачать, заболтать.

Зателіпа́тися, па́юся, ешся, *гл.* 1) Заболтаться, закачаться. 2)=**Заталапатися**. *Зателіпалась як свиня.* Зміев. у.

Затемне́ння, ня, *с.* Затемненіе, помраченіе. *Затемнення історії.* К. Кр. 23.

Затемни́ти. См. **Затемняти**.

Затемні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Ослѣпнуть.

Затемнюва́ти, нюю, еш, *гл.*=**Затемняти**. *Затемнює євангельський завіт.* К. ПС. 62.

Затемни́ти, ни́ю, еш, сов. в. **затемні́ти**, ні́ю, ні́ш, *гл.* Затемнять, затемнить. *Та хмара надуїлась і річ таку веде: „хто вже менї се сонце надоїло!... Я здужаю йому собою затемнить.* Греб. 367. *Хто ти такий, що хочеш затемнити небесний суд словами без науки?* К. Іов. 84.

Затемперува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Очинить перо.

Затемрі́тися, рюся, ришся, *гл.* Потемнѣть, стемнѣть. *То вияснилося було, а то знов затемрілося.* НВолын. у. *Вийшли увечері, а у лїс прийшли—затемрілося, нїчого не видко.* Каменец. у.

Затенети́ти, чу, тиш, *гл.* 1) Поставить сѣти. 2) Слегка прикрыть.

Зате́пла, *нар.* Пока тепло.

Зате́плїти, лію, еш, *гл.* 1) Потеплѣть. 2) *безл.* Стать теплѣе (о погодѣ).

Затерпнути, ну, неш, *гл.* Отерпнуть, онѣмѣть. *Богослов курив та й курив, аж язик йому затерп.* Св. Л. 122.

Затерчати, чу́, чи́ш, *гл.* О поющемъ

соловьѣ: дробью разсыпаться. (Соловейко) *защебече, затерчить.* Кв. І. 29.

Затеса́ти. См. **Затісувати.**

Затика́ти, ка́ю, **еш**, сов. в. **заткну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* 1) Затыкать, заткнуть (отверстіе). *Я такими дурнями верхи затикаю.* Чуб. V. 76. *Проґв дірку у бичка, з середини все виґв, а туди горобців напустив і соломою заткнув.* Рудч. Ск. II. 8. 2) Затыкать, заткнуть за что либо. *Заток сопілку за пояс.* Федьк. 3) Втыкать, воткнуть, водружать, водрузить. *Затикають з одного боку на човні бунчук, з другого прапор.* К. Бай. 92.

Зати́кати, ти́чу, чеш, *гл.* Украсить цвѣтами, заткнувъ ихъ въ волоса, головной уборъ. *Та й вирвемо квіточку зелененьку, та й затичем Марусю молоденьку.* Мил. 134. *Затичу біжник запашним зіллям.* Г. Барв. 278.

Зати́катися, каюся, ешся, *гл.* Украситься цвѣтами и пр., заткнувъ ихъ въ волоса, головной уборъ. *В саду була, рожу рвала та й затикалася.* Чуб. V. 51. *Ой упала зоря з неба та й розсипалася; мила зорю позбірала та й затикалася.* Чуб. V. 1174.

Зати́лля, ля, *с.* Задняя, не лицевая сторона. *А у Стрию на затиллю мальовані сіни, а там мої, товаришу, кучері посіли.* Гол. IV. 445.

Зати́лок, лку, *м.* Задняя стѣна въ домѣ.

Зати́льний, а, е. Задній. НВолын. у. *Вийшла стара пані на затильні двері.* Гол. III. 207. *Утікала Бондарівна затильними дверми.* Грин. III. 616.

Зати́н, ну, *м.* Родъ перегородки изъ **камыша**, ставящейся въ рѣкѣ, чтобы задержать рыбу, которая, ища выхода, попадаетъ въ поставленную вершу. О. 1861. XI. 116. *Отце ж ми робим затин—з очерету, пускаємо воріття, а біля них спускаємо у воду вершу проти води; через день і набіжить окунь і плітка.* О. 1861. XI. 115.

Затина́ти, на́ю, еш, сов. в. **затну́ти и зата́ти, тну́, не́ш**, *гл.* 1) Ударять, ударить. *Скоро Дях-Бутурлак тев зачуває, Кушку Самійла у щоку затинає.* Макс. 37. *Як до ліса доїжджає, дубиною затинає.* Чуб. V. 933. *Затяла її в пику.* НВолын. у. 2) Ударять, ударить рубящимъ **или** рѣжущимъ орудіемъ, начинать, начать рубить рѣзнуть. 3)—**кому**. Допекать, **допечь, укорять, укорить**. *Хазяйка смика діда за рукав, щоб він уважив панотцеві, а хазяїн усворює попа, щоб він не затинав старенькому.* Стор. I. 240. 4) Дѣлать, сдѣлать что съ энергіей, съ жаромъ. *Сопілка зуба затинала.* Котл. Ен. I. 19. *На вигоні дівчата затинають веснянки.* Греб. 401. *Затинає по-лядськи.*

Затина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **затну́тися** и **зата́тися, тну́ся, не́шся**, *гл.* 1) Цѣпляться, зацѣпиться, задѣвать, задѣть. *Се видно ж усякому, що сей замок скручено, бо ключ затинається.* Екатериносл. г. 2) Задерживаться, останавливаться, остановиться, пріостановиться. *Як повів я ґешанта, то він спершу йшов як слід, а далі все затинався йти, а то й побіг од мене та й утік.* Новомоск. у. 3) Останавливаться, остановиться въ разговорѣ, заикаться; замолкать, замолкнуть. *Хто? хто?! затинаючись скрикнув він.* Мир. ХРВ. 52. *Друге на речі дається, а як я... Якось Улита затнулась.* Г. Барв. 226. *Дівочий клекіт на хвилину затнувся.* Мир. Пов. I. 144. 4) Только сов. в. Упорно стоять на своемъ; упорно продолжать что либо дѣлать. *Не хочу, не поїду!... і затялась на сьому.* Г. Барв. 531. *Затямись в одну шкуру: давай рощот!* Мир. ХРВ. 259. *Дощ затявся.* Мир. ХРВ. *В гаремах тілько нуд затявсь: там кралі нищечком ридали, як ніч наступить, сна не мали, а вечір карою здавався.* Мкр. Г. 16. 5) Только сов. в. Удариться. *Чоловік розізнався, в одвірок затявся.* Чуб. V. 1080.

Затина́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Обгородить плетнемъ. Вх. Зн. 20.

Зати́нка, нки, *ж.* Нижняя треть, нижняя утолщенная, послѣ зарубки, часть веретена. Шух. I. 148.

Зати́нчивий и **зати́нчливий, а, е.** Не поддающійся, неуступчивый, упрямый. *О, яка ж бо ти затинчива! Почастуй же нас, коли сама не хочеш.* О. 1862. II. 35. *Ну, це й колода затинчлива,—як от дитина буває.* Волч. у.

Затира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **зате́рти, тру́, ре́ш**, *гл.* Затирать, затереть, стирать, стереть. *Ой ходімо, дівчинонько, слідок затирати.* Чуб. III. 174. Переносно: **заглаживать**, загладить, стараться скрыть. *Як ні затирала свій смуток шуткуванням... він раз-по-раз допитувався.* Г. Барв. 152. 2)—**руки**. Потирать руки. *А мам, затираючи руки... потяг доріженькою до хати.* Св. Л. 205. 3) Дѣлать заторъ. *Із ялами пиво вирити затирайте: лядський солод,*

козацька вода, лядські дрова, козацькі труда. Макс. (1849), 67. 4) У бочаровъ: прорѣзывать на нижней части клепокъ полосу или вырѣзку для вставки дна. Сумск. у. Шух. I. 250. 5) Только несов. в. Ѣсть съ аппетитомъ. *Панотець затирав сметану з свіжим сиром, випивши чарку оковитої* Св. Л. 16. *Тимоха тим часом затирав печену курку, що на стіл подали.* Св. Л. 198. 6)—**борщ.**=**Заправляти 1.**

Затира́ха, хи, *ж.* Названіе **соломахи.** *Соломаха-затираха, як затрем—поїмо.* Грин. III. 195.

Затира́ч, ча́, *м.* Инструментъ, которымъ прорѣзываютъ бочары въ клепкахъ углубленіе для вставки дна. См. **Затирати 4.** Шух. I. 250.

Зати́рити. См. **Затирювати.**

Затиркота́ти, чу́, чеш, *гл.*=**Заторохтіти.** *Як горошок затиркоче.* Гол. III. 458.

Затирли́кати, рли́чу, чеш, *гл.* Запиликать. *Музика що затирликав, то й проликав.* Посл.

Зати́рювати, рюю, еш, сов. в. **зати́рити, рю, риш,** *гл.* Затаскивать, затащить куда-либо, занести куда-либо.

Затиска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **зати́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Сжимать, сжать, стискивать, стиснуть. *Впірнув Сатанаїл у самую безодню... бере він той пісок..., а вода йому той пісок так і ізмиває; той так затискає жменю.* О. 1861. VI. 59. 2) Запихать, засунуть. *Затис за пазуху.* Сосниц. у.

Затиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **зати́хнути, хну, неш,** *гл.* Затихать, затихнуть. *Затихло все... Тілько дівчата та соловейко не затих.* Шевч. 395.

За́тичка, ки, *ж.* 1) Пробка, то, чѣмъ закупориваютъ, затыкаютъ. *Чоловік скоренько заткнув пляшку, перехрестив затичку, та знов у воду.* Ном. № 1254. 2) Цвѣтокъ, который втыкается въ волосы дѣвушекъ для украшенія. Вх. Зн. 20.

За́тишина, ни, *ж.*=**Затишок 1.** Вх. Уг. 239.

Зати́шитися. шуся, шишся, *гл.*=**Затихнути.** *Затишивсь уже грім—не грімить.* Константиногр. у.

Зати́шни́й, а́, е́. Уютный, укромный. *Затишний ярок отой,—бджоли добре стояти.* Волч. у. *Я говорив: умру в гнізді затишнім, і в старості лічить года забуду.* К. Іов. 62.

За́ти́шно, *нар.* Уютно, укромно; тихо. *Захотів пишно! аби затишно.* Ном. № 9890.

За́ти́шок, шку, *м.* 1) Мѣсто, закрытое отъ вѣтра. *Затишком ішли, то воно не так холодно.* Лебед. у. 2) Уютное, укромное мѣстечко. *Піймав собі мишку да ззів у затишку.* Макс. 105.

Заті́ва, ви, *ж.* Затѣя.

Затіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **заті́яти, ті́ю, еш,** *гл.* Затѣвать, затѣять. *Як затіє дурень молитись, то і лоб собі росквасить.* Ном. № 6576. *Затіяв жениться, сам не знаєш нащо.* Чуб. V. 491.

Затіва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **заті́ятися, ті́юся, ешся,** *гл.* Затѣваться, затѣяться. *Ніхто не сподівався і гадки не мав, що теє затівається.* О. 1861. VII. 6.

Затіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **затекти́, течу́, че́ш,** *гл.* Затекать, затечь. *Дайте йому молотить з тієї скирти, що затекла.* Стор. I. 19.

Затіни́ти. См. **Затіняти.**

За́ті́нок, нку, *м.* 1) Мѣсто находящееся въ тѣни. *В затінку стане за дівку.* Ном. № 7517. *Плаче баба, плаче та сіла в затінку.* Чуб. V. 1131. 2) Тѣнь. *Дивиться кожний на свій затінок на стіні.* МУЕ. III. 55.

Затіня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **затіни́ти, ню́, ниш,** *гл.* Затѣнять, затѣнить, покрывать, покрыть тѣнью, затемнять, затемнить. *Твою головоньку весною калина не затінить.* О. 1861. III. 17. *Що то, Боже, хмара! сонце затінить.* Лебед. у.

Заті́пати, паю, еш, *гл.* Начать трепать.

Заті́патися, паюся, ешся, *гл.* Затрепетать, задрожать. *Губа затіпалася. У Пороха руки затіпались.* Мир. ХРВ. 180. *Серце затіпалось, немов хто доторкнувся до його,* Мир. ХРВ. 5. *Затіпалось розшматоване тіло Речі Посполитої, як тіпається индик після того, як голова одрубана.* Мир. ХРВ. 91.

Заті́р, то́ру, *м.* Углубленіе въ клепкахъ деревянной посуды, въ которое бочаръ вставляетъ дно. Шух. I. 250.

За́тірка, ки, *ж.* Родъ мучнаго кушанья: мелкіе шарики изъ тѣста, варимые въ водѣ или молокѣ. Чуб. VII. 440. Маркев. 153. *М'яка була затірка, била мене матінка.* Лавр. 25. **Да́ти за́тірки.** Задать трепки. *Я тобі дам затірки! Попадешся ти в мої лещата!* О. 1861. XI. Кух. 20.

Затісни́ти. См. **Затісняти.**

За́тісно, *нар.* Тѣсно. Мнж. 180.

Затісня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **затісни́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* Тѣснить, стѣснять. Мнж. 180.

Затíсувати, сую, єш, сов. в. **затесáти, тешý, шеш**, *гл.* 1) Обтесывать, обтесать, заострять, заострить. 2) Только сов. в. Начать тесать.

Затíяти. См. **Затівати.**

Зáткалка, ки, *ж.* Пробка. НВолын. у.

Зáткало, на, зáткало, ла, *с.* Затычка изъ тряпокъ, которой затыкаютъ дымовую трубу вмѣсто вьюшекъ. Чуб. VII. 381. Вас. 193. *Бо на парубках чимаття—то міх, то рядниа, з заткала шапка, з клочча поясина.* Чуб. III. 34. *Мій верх і заткало.* Ном. № 2575.

Заткáти, тчý, чéш, *гл.* 1) Начать ткать. 2) Заработать ткаціемъ. 3) Покрывать, покрыть тканымъ узоромъ. *Були ті жупани серебром заткані.* АД. I. 261. 4)=**Заткнути**. *Та й заткав я йому боржій рану.* Федьк. *Не можна всім губи заткати.* Ном. № 6986. *З-під коріння, з-під верби джерело било, що й кумаком не заткати.* Св. Л. 307.

Заткáтися, тчýся, чéшся, *гл.* Покрываться, покрыться тканымъ узоромъ. *Зазеленіло поле й луки, мов заткались травою та квітками.* О. 1861. IX. 175.

Заткнýти. См. **Затикати.**

Заткнýтися, нýся, нéшся, *гл.* Затыкаться.

Затлíтися, лíюся, єшся, *гл.* Затлѣться.

Затлумúти, млю́, миш, *гл.* Подавить.

Затнýти, ся. См. **Затинати, ся.**

Затоваришувáти, шýю, єш, *гл.* Вступить въ товарищескія отношенія. *Вони ще дужче затоваришували.* Мир. ХРВ. 353.

Затовкмáчувати, чую, єш, *гл.*=**Затокмачувати.**

Затóвкувати, кую, єш, сов. в. **затовкти́, вчý, чéш**, *гл.* Приправлять, приправить толченымъ саломъ и зеленью. *Жінко, вари, лишень, гречані галушки та сито їх із салом затовчи.* Рудч. Ск. I. 11. *Затовчений свіжим салом з зеленою цибулею і кропом кулеш.* Левиц. Пов. 109.

Затóвмистий, а, е. Тупоугольный. *Затовмистий клин.* НВолын. у.

Затóго, *нар.* Вотъ-вотъ, того и гляди, скоро уже. *Сидить у хаті, а затою хата повалиться. Час затого й жати.* Хата, 110. *От-от упаде затою* ЗОЮР. II. 20. *Затою сивий волос проб'ється.* Г. Барв. 248. *Твоє море слав'янське, нове, затого вже буде повне і поплине човен.* Шевч.

Затóка, ки, *ж.* 1) Заливъ. *За селом блищать течії, затоки й озера Мжі.* Стор. I. 90. 2) Скользкое мѣсто на дорогѣ, гдѣ закатываются сани. Канев. у. *Біда, як прийдеться їхати нашими дринджолами, що все забігають в затоки.* О. 1862. IV. 92.

Затокáрити, рю, риш, *гл.* Дѣвать, запрятать. *Затокарив десь мою ножика.* Кіев. у.

Затокмáчити. См. **Затокмачувати.**

Затокмáчувати, чую, єш, сов. в. **затокмáчити, чу, чиш**, *гл.* Втискивать, втиснуть, всовывать, всунуть куда.

Затокотíти, чý, чеш, *гл.* О сердцѣ: забиться. *Дуже затокотіло в його грудях серце, глянувши на рідне село.* Стор. МПр. 51.

Затолóчити, чу, чиш, *гл.* Затоптать.

Затомúти, млю́, миш, *гл.* Истомить, изнурить. *Учепися ти йому за серце, затоми ти його, зануди, запами ти його.* Чуб. I. 92.

Затóмість, *нар.* Вмѣсто того. *Хай вона й вам, тільки я собі Чіпку візьму затомість.* Мир. ХРВ. 352.

Затóмлюватий, а, е. О гребешкѣ: съ толстыми зубцами, не проходящими въ волоса. *Затомлюватий гребінець.* Константиногр. у.

Затóн, ну, *м.* Разливъ, вода затопившая землю. *І хоч затони вод усю країну піймуть, не дійдуть до його, стоятиме на суші.* К. Псал. 72. *Настала ж провесень і воду скрізь пустило... По-над затонами зібралося село.* К. Дз. 153. *Ховавсь по пущах, нетрях і затонах.* К. ЦН. 293.

Затонýти, нý, неш, *гл.* Утонуть. *Мостовиночка поломилася, вірний дружок затонув.* Чуб. V. 370.

Затопúти, ся. См. **Затоплять, ся.**

Затоплáти, ляю, єш, сов. в. **затопúти, плю́, пиш**, *гл.* 1) Затоплять, затопить, потопить, утопить. *Затоплю долю дрібними сльозами.* Шевч. 77. *Хвиля човен затопила.* Гол. I. 184. *Чи його вода затопила?* Чуб. 2) Погружать, погрузить, вонзать, вонзить. *Затопив йому ніж у серце.* 3)—**óчі, по́гляд.** Вперять, вперить, устремлять, устремить глаза, взоръ. *В далеку даль затоплює зіркиці.* К. Іов. 90. *Ти затопиш очі в очі.* Рудан. I. 31. 4) Бить, ударить. *Підскочив до його та як затопить у вухо.* Св. Л. 288. *Січовик справді хотів було затопить по чамамику.* Стор. МПр. 7. 5) Затоплять затопить (въ печи). *Затопила сирими дровами.* Гол. I. 12. *Затопила свою хату пізно.* Мет. 90. 6) Закабаливать, закабалить. *Затопила свою голову.* О. 1862. I. 73. *Ти мене, моя мати, за бурмаку затопила.* О. 1861. X. 83 [illegible]

ила, в вічну службу затопила. Чуб. V. 954.

Затопля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **затопи́тися, плю́ся, пишся,** гл. Погружаться, погрузиться въ воду, утонуть. *А змія тоді в море,—так і затопилась.* Рудч. Ск. II. 97.

Затопотіти, чу́, ти́ш, гл. Затопать ногами, быстро побѣжать.

Затопта́ти. См. **Затоптувати.**

Зато́птувати, тую, еш, сов. в. **затопта́ти, пчу́, чеш,** гл. 1) Затаптывать, затоптать. *Затопчу невolю босими ногами.* Шевч. 77. *Кинув між коні, щоб його затоптали.* Рудч. Ск. I. 36. 2) Засыпа́ть, засыпать рану и пр. (чѣмъ либо сыпучимъ напр.) ХС. VII. 417. *Як собака вкусить, затоптують рану шерстю з тієї собаки, перепаленою.* Грин. II. 320. Мнж. 155.

Заторгува́ти, гу́ю, еш, гл. Заторговать.

Заторкота́ти, кочу́, чеш, гл. Забарабанить. *Та чекає барабана заким заторкоче.* Рудан. (КС. 1882. VI. 558).

Заторопи́ти, плю́, пи́ш, гл. 1) Сбить съ толку. *Напамись на мене, заторопили зовсім. О.* 1862. VII. 44.

Заторо́плений, а, е. Сбитый съ толку. *Жидівка затороплену дівчину ще й на инший путь наведе.* О. 1862. I. 74.

Заторохкотіти, кочу́, ти́ш, гл. Загрохотать, застучать.

Заторохті́ти, чу́, ти́ш, гл. 1)=**Заторохкотіти.** *Заторохтів возом по бурку.* 2) Быстро и громко заговорить. *„Січовик! січовик!“ заторохтіли молодиці.* Стор. МПр. 52. *Тіточко, голубочко!—заторохтіла та,—пустіть її.* Мир. Пов. I. 139.

Заторо́чити, чу, чиш, гл. 1) Затараторить, заговорить скороговоркой. *Люде заторочили: „Чого се, чого?“* Г. Барв. 89. 2) —**світ.**=**Зав'язати світ.** Вх. Зн. 20.

Заторочи́ти, чу́, чи́ш, гл. Обшить бахромой, опушкой. *Тра рукавиці заторочити.* НВолын. у.

За́торочка, ки, ж. Враждебныя отношенія. *Уже в з вами заторочка.* НВолын. у.

Заточи́ти, ся. См. **Заточувати, ся.**

Зато́чувати, чую, еш, сов. в. **заточи́ти, чу́, чиш,** гл. 1) Закатывать, закотить. *Ой деж твої, Нечаєнку, кованії вози? Під містечком Берестечком заточені в лози.* Нп. *Заточи воза в клуню.* НВолын. у. 2) —**в пи́ну.** Ударить по лицу, дать въ морду.

Зато́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **заточи́тися, чу́ся, чишся,** гл. 1) Пошатываться, пошатнуться. *Ой оре міщанин та й заточується.* Чуб. V. 1075. *Одного ранку Трохим устав з міжка і ноги йому заточилися.* Левиц. I. 370. 2) О санях: забѣгать въ сторону. *Заточуються сани.* НВолын. у.

Затра́та, ти, ж. 1) Потеря, утрата, уронъ. 2) Уничтоженіе, истребленіе.

Затра́тити. См. **Затрачувати.**

Затра́чувати, чую, еш, сов. в. **затра́тити, чу, тиш,** гл. Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. *Затративши личко чуже, ремінцем мусили оддати.* Ном. № 9688.

Затрембіта́ти, та́ю, еш, гл. Затрубить, заиграть в трембіту. *Ой піду я в полонинку, там затрембітаю, щоби мене було чути на дев'яту стаю.* Шух. I. 198.

Затремті́ти, мчу́, ти́ш, гл. Задрожать. *І серце в них од ляку затремтіло.* К. Псал. 3. *Над ставками, над садками затремтіло ясне марево.* Левиц. I. 9.

Затрима́ння, ня, с. Задержка.

Затрима́ти, ма́ю, еш, гл. Задержать. *Кохання... затримало і руку Божу, щоб покарать грішників.* Стор. МПр. 34. *Лучче чорта затримати, ніж ледачу жінку.* Ном. № 9108.

Затрима́ти, ма́ю, еш, и пр. гл.=**Затримати** и пр.

Затрі́пати, паю, еш, гл. Замахать учащенно, затрясти. *Затрі́пала маленькими ручками.* Левиц. Пов. 216.

Затрі́патися, паюся, ешся, гл. Затрепетать, забиться. *Його серце дуже, дуже затріпалось у грудях.* Левиц. Пов. 192.

Затрі́пота́ти, почу́, чеш, гл.=**Затрі́потіти.** *Затріпотало... серце.* Млак. 99.

Затрі́пота́тися, почу́ся, чешся, гл. *Затріпоталось серденько.* Млак. 101.

Затрі́потіти, почу́, чеш, гл. Затрепетать. Стор. II. 172. *Вона як жар почервоніє і затріпотить.* Стор. МПр. 33. *Квіточки затріпотіли.* Г. Барв. 219.

Затріща́ти, щу́, щи́ш, гл. Затрещать. *І затріщить намет небесний громом.* К. Іов. 81. *Нап'явсь, за ілочку смикнув, аж дерево те затріщало.* Котл. Ен. III. 21.

Затрою́дити, джу, диш, гл. Отравить, *Затрою́дження нещастям серце.* Мир. ХРВ. 204.

Затруби́ти, блю́, биш, гл. 1) Затрубить. *Тепер, дівчино, затруби собі в кулак.* Чуб. V. 408. *Та як затрубить та в роговицю.* Чуб. III. 291. 2) Завыть. *Не затрубить так пес, як вовк.* Ном. № 7345. *За козаком всі звіри затрубили.* Гол. I. 105

Затру́д, ду, *м.* Трудъ, усиліе. *Шкода, мамо, затруду твою: не найдеш ти віночка мою.* Гол. І. 285.

Затруї́ти. См. **Затруювати.**

Затруси́ти. См. **Затрушувати.**

Затруси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* 1) Затрястись. *Затрусився мов у трясці.* Ном. 2) Задрожать. *Земля затрусилась.* ЗОЮР. І. 166. *Мов Каїн затрусивсь увесь.* Котл. Ен. І. 30. *Ото подивився вовк і увесь затрусився.* Рудч. Ск. II. 18.

Затрухля́віти, вію, єш, *гл.* Сдѣлаться трухлымъ.

Затру́шувати, шую, єш, сов. в. **затруси́ти, шу́, сиш,** *гл.* 1) Посыпа́ть, посыпать чѣмъ, засыпать чѣмъ. *Як де попріло,—затрушують гречаним борошном.* Грин. II. 320. *Як докопаю,—хворостняком затрушу.* Мнж. 2. *О, як затрусить зеленим маком, то тільки держись берега!* — О человѣкѣ, который засыпаетъ укорами, бранью и пр. Ном. № 3359. 2) Только сов. в. Затрясти. *З'їхали на грудувату дорогу, то так затрусило.*

Затру́ювати, юю, єш, сов. в. **затруї́ти, рую, їш,** *гл.* 1) Отравлять, отравить (кого). 2) Отравлять, отравить, напитывать, напитать ядомъ. 3) Заражать, заразить. *Я не хочу, щоб вона в нас ночувала, бо одно дереться, як шкури на собі не порве: ще й нас вошами затруїть.* Чернигов. у.

Затрю́хати, хаю, єш, *гл.* Побѣжать мелкой рысцой.

Затрясти, су́, сёш, *гл.* Затрясти. *Його трясця затрясе.* Стец. 42. *Дух затряс им.* Єв. Мр. IX. 20.

Затрястися, су́ся, сёшся, *гл.*=**Затруситися.** *Пекло затряслося.* КС. 1882. IV. 171. *Щоб над тобою земля затряслась!* Ном. № 3796. *Не біймось, хоч би світ затрявся і гори провалились в море.* К. Псал. 110.

Затуга́віти, вію, єш, затуґнути, гну, неш, *гл.* Загустѣть, затвердѣть; уплотниться. *Болото затугавіло, що й ноги не витягнеш.* Каменец. у. *Трохи хай глина затуне, тоді можна ще замазать.* Канев. у. См. **Затужавіти.**

Затужа́вілий, а, е. Загустѣлый, затвердѣлый, уплотнившійся.

Затужа́віти, вію, єш, *гл.*=**Затугавіти.** *Затужавіла капуста.* Зміев. у.

Затужи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1) Затужить, загоревать, затосковать. *Затужила дівчина за мною.* Чуб. V. 259. 2) Заплакать горестно съ причитаньями. *Як же заридає Катря, як затужить!* МВ. II. 145. Въ болѣе тѣсномъ значеніи: заплакать надъ мертвымъ, произнося обычныя въ этомъ случаѣ причитанія. *Умер козак та й лежить, та й нікому затужить.* Ном. № 787.

Зату́ла, ли, *ж.* Защита, прикрытіе. К. ЦН. 255. Г. Бар. 299, 221, 488, 97. *Чоловіченьку, ти затуло мою: я за тебе затулюсь, да й нічого не боюсь.* Нп. *Гордували мною люде, а ти був моя затула.* К. Псал. 160. 2) Капюшонъ въ верхней одеждѣ. *Підніми затулу, то воно затушніше буде од вітру.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Зату́лочка.** *Батечку, мій голубчику! Мій оборончику, моя затулочко, оборони мене від лихої години, від невірної дружини.* Г. Барв. 274.

Затули́ти, ся. См. **Затуля́ти, ся.**

За́тулка, ки, *ж.* Заслонка въ печи. Черк. и НВолын. у.

Зату́лок, лка, *м.* Отдѣлка полушубка по борту смушкомъ. Вас. 154.

Зату́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **зату́ла.**

Зату́льщина, ни, *ж.* Пошлина съ котла на винокуренномъ заводѣ.

Затуля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **затули́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Закрывать, закрыть (отверстіе), заслонять, заслонить. *Без мене й дірочки малої нікому затулити.* Ном. № 4581. *Зінька затулила хусткою очі і гірко заплакала.* Стор. МПр. 54. 2) Удовлетворять, удовлетворить претензію. *Це таке ділo, що ще парою волів і не затулите, як пожаліється.* Павлогр. у.

Затуля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **затули́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Закрываться, закрыться; заслоняться, заслониться. *Не плач, мила, миленька, не журись, хоть обома долонями затулись.* Чуб. V. 669. *Дівчина, затулившись руками, ридає.* МВ. II. 41. *Хоч і п'є і б'є, та менше. Я візьму, та дитиною й затулюся.* Г. Барв. 283.

Затума́нити, ся. См. **Затуманювати, ся.**

Затумані́ти, нію, єш, *гл.* Затуманиться, омрачиться. *Зроду бравий запорожець ні сльозинки не пролив, а тепер стоїть понурий, вид його затуманів.* Щог. Сл. 29.

Затума́нювати, нюю, єш, сов. в. **затума́нити, ню, ниш,** *гл.* 1) Затуманивать, затуманить. *Не переступлять його волі, не затуманять його слави.* К. Псал. 327. 2) Обмануть, обморочить.

Затума́нюватися, нююся, єшся, сов.

в. затума́ни́тися, нюся, нишся, гл. Затуманиваться, затуманиться. *Затуманився туман, край доріженьки припав.* Чуб. V. 997. *Зійди, хто світ видав, на гори ті величні, що по-над хмарами затуманились.* К. МХ. 32.

Затупи́ти, ся. См. **Затуплювати, ся.**

Зату́плювати, люю еш, сов. в. **затупи́ти, плю́, пиш**, гл. Притуплять, притупить, иступлять, иступить, затупить.

Зату́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **затупи́тися, плю́ся, пишся**, гл. Притупливаться, притупиться, иступляться, иступиться, затупиться.

Затупоті́ти, чу́, ти́ш, гл. Затопать, застучать копытами. *Коли так одного вечора затупотіло в дворі; вибігла стара, а Данило коня прив'язує.* МВ.

Затурбува́ти, бу́ю, еш, гл. Обезпокоить.

Затурбува́тися, бу́юся, ешся, гл. Захлопотаться, засуетиться.

Затурготі́ти, чу́, ти́ш, гл. Застучать. *Частенько було уночі затурготить у віконце.* Стор. I. 207.

Зату́ркати, каю, еш, гл. 1) О голубях: заворкотать. *Гілля до гілля прихилилось, затуркали горлиці.* Стор. I. 100. 2) Заговорить быстро. *От як затуркали, затуркали, бо, звісно, як наші молодиці, скілько їх не буде, та як заговорять разом усі в один голос, так нічого і не второпаєш.* Кв. I. 134. 3) —го́лову. Сбить съ толку, затуманить (голову).

Затуркоті́ти, чу́, ти́ш, гл.=**Затурготі́ти.** *І не схаменулась небога, як лихо затуркотіло у віконце.* Стор. I. 4. *Затуркотів барабан.* Мир. ХРВ. 144.

Затурча́ти, чу́, чи́ш, гл.=**Затуркати** 1 и 2. *Затурчить у вухо горлицею.* Стор. I. 90.

Зату́шкати, ся. См. **Затушковувати, ся.**

Затушкову́вати, ко́вую, еш, сов. в. **зату́шкати, каю, еш** и **затушкува́ти, ку́ю, еш**, гл. 1) Закутывать, закутать, закрывать, закрыть со всѣхъ сторонъ. Кв. III. 177. *Навіщо ти хату заштурмовуєш, затушковуєш?* Константиногр. у. 2) Приправить, прибавить для вкуса. *Юшку салом затушкую.* Г. Барв. 356.

Затушкову́ватися, ко́вуюся, ешся, сов. в. **зату́шкатися, каюся, ешся**, и **затушкува́тися, ку́юся, ешся**, гл. Закутываться, закутаться.

Затушкува́ти, ся. См. **Затушковувати, ся.**

Затхну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Получить дурной запахъ, провоняться. *Яйця затхнулись.* Лебед. у.

Затьмити́, млю́, ми́ш, гл. Затемнить, затмить. *Як летіла сарана, то світ затьмила,—така її була сила.* Каменец. у. —**очі.** Завязать глаза. *Очі мої козацькі молодецькі червоною китайкою затьміте.* О. 1862. VIII. 22.

Затьо́н, ну, *м.* 1) Упрямый, неподатливый человѣкъ. Черк. у. 2) Зарубка. *Цурка з затьонами на кінцях.* О. 1862. V. Кух. 39.

Затьо́па, пи, *об.*=**Задріпа.**

Затьо́патися, паюся, ешся, гл.=**Задріпатися.**

Затьо́р, ру, *м.* 1) Скопленіе льда во время ледохода. *Тут на березі, саме на Ненаситці, стояв водяний млин якоюсь купця; та знесло його, як був затьор.* Екатериносл. у. 2) **Дава́ти затьо́ру.** Колотить, бить сильно. *Пану Геленору смертельного дали затьору, і той без духу тут зостався.* Котл. Ен. V. 67.

Затьо́рач, ча, *м.*=**Затирач.** Сумск. у.

Затьо́хкати, каю, еш, гл. 1) Запѣть (о соловьѣ). *Затьохкав у садку соловейко.* 2) Забиться (о сердцѣ). *Серце затьохкало, як вискоче.* О. 1862. X. 12.

Затю́кати, каю, еш, гл. 1) Закричать: тю! 2) Запугать крикомъ на кого.

Затю́пати, паю, еш, гл. Побѣжать маленькой рысцой.

Зата́г, гу, *м.* Навербованный отрядъ войска. КС. 1883. IV. 751; II. 298. *Ой деж твої, пане Сиво, битії таляри, що їх набрав по Вкраїні водячи затяги?* Нп.

Затяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **затягти́, гну́, гнеш**, гл. 1) Затягивать, затянуть. *Не можна затягати нитку на шиї, бо нечистий задавить.* Грин. II. 25. *Нуте, хлопці чорнобривці, затягайте неводи.* Чуб. III. 123. *Бери воли та затягай вози.* Грин. III. 571. 2) Затаскивать, затащить. *Під білою березою козаченька вбито, ой убито, вбито, затягнено в жито.* Чуб. V. 375. 3) Затягивать, затянуть, завлекать, завлечь; приглашать, пригласить. *Суд не затяга, та суд і не одпуска.* Ном. № 7372. *Дівка Санджаківна на встрічу виходжає, Алкана-пашу в город Козлов зо всім військом затягає.* АД. I. 211. —на хліб. Приглашать на угощеніе. *Буду панів і козаків на хліб, на сіль затягати.* Мет. 415.

4) Вербовать, навербовать. КС. 1883. IV. 751. **Затягли́ зати́г.** Навербовали отрядъ, шайку. КС. 1883. II. 298. 5) Пріобрѣтать, пріобрѣсть, получить. *Забув Грицько про великий посаг, який думав затягти за жінкою.* Мир. ХРВ. 77. *За жінкою яку худобу затя!* Мир. ХРВ. 349. *Затяг таки, заробив грошей.* Харьк. у.

Затяга́тися, га́юся, ну́ся, нешся, *гл.* 1) Затягиваться, затянуться. 2) Затаскиваться, затаскаться. 3) Вербоваться, навербоваться. КС. 1883. IV. 751.

Зати́гач, ча, *м.* Ремень для укрѣпленія снізки у ярма. Рудч. Чп. 250.

Затяготні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Забеременѣть. *Затяготніла жінка.* НВолын. у.

Затягті́, ся. См. **Затягати, ся.**

Зати́жець, жця, *м.* Завербованный въ войско, участникъ вольнаго военнаго отряда,– напр. такъ называли гайдамаковъ. ЗОЮР. 153, 154.

Затяжи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Обременить, отяготить. *Хліб в дорозі не затяжить.* Ном. № 11378.

Зати́жний, а, е. Набранный, навербованный (о войскѣ). 2) Продолжительный, хронический. *Затяжна хвороба.* 3) Затягивающійся. *Затяжний хомут.*

Зати́жок, жку, *м.*=**Затяг.** *Ходив по Україні, водячи затяжки.* Гол. I. 19.

Зати́нити, нлю, ниш, *гл.* Запомнить.

Зати́ти, ся. См. **Затинати, ся.**

Зати́тий, а, е. Упрямый, упорный, неуступчивый. НВолын. у. *Коли він такий затятий, то й я буду затятий.* Каменец. у.

Заубо́жати, жаю, еш, *гл.*=**Завбожіти.** *Господа милостивії! не заубожаєте, як дасте копієчку.* Рк. Левиц.

Зауважа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Завважати.**

Заужа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Взять на веревку. *Черкес із-за Онапа арканами його як цапа зв'язав, опутав, заужав.* Мкр. Г. 7.

Зауздя́ти, дя́ю, еш, *гл.*=**Загнуздати.**

Зау́лок, лка, *м.* Глухой переулокъ. *Хожу, хожу, тільки улиці й заулки перехрещую.* МВ.

Заупиня́ти, ня́ю, еш, *гл.*=**Зупиняти.** *Іздалека кониченька заупиняє.* Мет. 182.

Заутері́ти, рі́є, *гл. безл.* Разсвѣсть. *Так вже заутеріло, як ми увійшли у хату.* Любечъ.

Зау́хати, хаю, еш, *гл.* Закричать: ух!

Зау́шник, ка, *м.*=**Заушниця 1.** Гол. Од. 26, 27. *І чоботи, і літники і коралі, заушники.* Гол. III. 382.

Зау́шниця, ці, *ж.* 1) Серьга. *Купив козак Олені заушниці зелені да й почепив до уха. Яка ж гарна пєюха!* Борз. у. 2) Лента, перевязываемая отъ одной серьги къ другой и опускаемая на груди. Гол. Од. 73. 3) Заушица, опухоль позади уха. *Кому чи трястю одінати, од заушниць чи пошептати, або і волос ізінять.* Котл. Ен. III. 13. 4) мн. Жабры (у рыбы). Вх. Лем. 417.

Зафактува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Представить какъ фактъ, какъ доказанное фактами. *Багацько зафактованого (в історії) тоді, з'явилось нам тепер легендованим.* К. Досв. (1876). Заздалег. словце.

Зафарбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Закрасить.

Зафундува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Основать, заложить. 2) Купить и угостить. *Зафундуй мені пляшку пива.*

Заха́катися, каюся, ешся, *гл.* Запыхаться.

Захандри́чити, чу, чиш, *гл.*? *Із вечора зазорив, ік повночі захандричив, ік світу заричив.* Загадка: *хліб учинить і замісить, і в піч посадить.* Грин. II. 312.

Захапа́ти. См. **Захапувати.**

Захапа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Заторопиться, заспѣшить.

Заха́пувати, пую, еш, сов. в. **захапа́ти, па́ю, еш,** *гл.* Захватывать, захватить. Константиногр. у. *Вітер раз-у-раз захапув з собою пару й относить її.* Дещо, 55.

Захарама́ркати, каю, еш, *гл.* Забормотать.

Захара́стрити, рю, риш, захарасти́ти, щу́, сти́ш, *гл.* Забросать, заложить, заставить чѣмъ-либо въ безпорядкѣ. *Захарастрено у хаті* Черк. у.

Захара́стритися, рюся, ришся, захарасти́тися, щу́ся, сти́шся, *гл.* Засориться, забиться. *В горлі захарастилось, треба промочить. Дюлька захарастилась, треба витеребити.* НВолын. у.

Заха́ркати, каю, еш, *гл.* Захаркать, начать харкать. Драг. 1.

Захарла́ти, ла́ю, еш, *гл.* Зажилить, взять на время и не отдать. Ном. № 11699.

Захарча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Захрипѣть. *Єдною і другою ударив під бік ножем,— так вони і захарчали.* Рудч. Ск. I. 199.

Захарчува́ти, чу́ю, еш, *гл.* Заморить голодомъ.

Заха́яти, **ха́ю**, **еш**, *гл.*=**Занехаяти**.

Захвабрува́ти, **ру́ю**, **еш**, *гл.* Захрабриться.

Захвали́ти. См. **Захвалювати**.

Захва́лювання, **ня**, *с.* Расхваливаніе, рекомендація.

Захвальшува́ти, **шу́ю**, **еш**, *гл.* Заплутовать.

Захва́лювати, **люю**, **еш**, сов. в. **захвали́ти**, **лю́**, **лиш**, *гл.* Хвалить, захвалить, расхваливать, предлагая хвалить.

Захвала́ти, **ла́ю**, **еш**, *гл.*=**Захвалювати**. *Овсій захваляв, що добрий кінь.* Канев. у.

Захвата́тися, **та́юся**, **ешся**, *гл.*=**Захапатися**. *Він ся захватав.* МУЕ. III. 57.

Захвати́ти. См. **Захвачувати**.

Захва́тич, **ча**, *м.* Клинъ въ плугѣ. Чуб. IV. 17.

Захва́чувати, **чую**, **еш**, сов. в. **захвати́ти**, **чу́**, **тиш**, *гл.*=**Захоплювати**, **захопити**. *Не хапайсь в пекло: може ще й сим захватить.* Ном. № 5599.

Захвилюва́ти, **лю́ю**, **еш**, *гл.* Заволноваться.

Захвирсува́ти, **су́ю**, **еш**, *гл.* Задосадовать, запечалиться. *Іуда Христа жидам продав, і о том вельми захвирсував.* О. 1862. VI. 49.

Захво́йдати, **даю**, **еш**, *гл.* Загрязнить. *Де це ти захвойдала спідницю?*

Захво́йдаха, **хи**, *об.* Неряха, постоянно забрызганный грязью, запачканный. *Де це ти так зателіпалася, як свиня закалюжена? От захвойдаха!* Зміев. у.

Захворі́ти, **рі́ю**, **еш**, *гл.* Захворать. Мнж. 28, 131. Чуб. V. 482.

Захворту́нити, **нить**, *гл. безл.* Повезти, посчастливиться.

Захвоста́ти, **та́ю**, **еш**, *гл.* Заострить (о клиньяхъ). *Треба захвостати тини, щоб буза злодій не переліз.* Брацл. у.

Захво́стати, **таю**, **еш**, *гл.* Защелкать, захлопать кнутомъ въ воздухѣ. Липов. у.

Захво́стуватий, **а**, **е**. Суживающійся кверху и кончающійся остріемъ. *Цінок був захвостуватий.* Новомоск. у.

Захво́ськати, **каю**, **еш**, *гл.*=**Захво́йдати**. *Ото захвоськала як рукав.*

Захвоща́тися, **ща́юся**, **ешся**, *гл.* Заторопиться, засуетиться. *Чою він так захвощався сьогодня їхати? Ну, завтра б і їхав.* Зміев. у.

Заху́катися, **каюся**, **ешся**, *гл.*=**Захватитися**.

Заху́лий, **а**, **е**. Хилый, изнуренный. Шевч. 437.

Захили́ти, **ся**. См. **Захиляти**, **ся**.

Захиля́ти, **ля́ю**, **еш**, сов. в. **захили́ти**, **лю́**, **лиш**, *гл.* 1) Загинать, загибать, загнуть. 2) Закрывать, закрыть, прикрывать, прикрыть.

Захиля́тися, **ля́юся**, **ешся**, сов. в. **захили́тися**, **лю́ся**, **лишся**, *гл.* Укрываться, укрыться за кѣмъ или чѣмъ-либо. *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка: я за його захилюсь, захилюсь, та й нікого не боюсь, не боюсь.* Нп.

Захиме́рити, **рю**, **риш**, *гл.* Закапризничать.

Захи́рілий, **а**, **е**. Болѣзненный, захирѣвшій.

Захи́ріти, **рію**, **еш**, *гл.* Захирѣть. *Захирів так, що й голови не підведу.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 99). *Оце й захирів дитина.* Левиц. I. 139.

За́хист, **ту**, *м.* 1) Мѣсто, защищенное отъ вѣтра; пріютъ, пристанище. *Да як же мені зійти з сього села? Де мені знайти той захист?* Г. Барв. 394. *Гори, що роблять кораблям захист од бурі.* Дещо. 69. *Нема чоловікові захисту на широкому степу.* Стор. МПр. 2. 2) Защита, покровительство. *Посередник... повинен бути захистом для крепаків, боронити їх.* О. 1862. IX. 125. **Ум. За́хистон, за́хисточок.**

Захисти́ти, **ся**. См. **Захищати**, **ся**.

Захисти́й, **а**, **е**. Защищенный отъ вѣтра; укромный; уютный. У М. Вовчка о вечерѣ въ смыслѣ: тихій, вмѣсто **затишний**. *Як то вже я того вечора захистного, темного дожидаю.* МВ. (О. 1862. III. 61).

Захи́стник, **ка**, *м.* Защитникъ. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Захи́стя, **тя**, *с.*=**Захист 1**. *Захистя инше ти знайшов.* Щог. Сл. 105.

Захита́ти, **та́ю**, **еш**, *гл.* Зашатать, закачать. *А дочка захитала головою так, що сережки затіліпались.* Гащ. Аб. 39.

Захита́тися, **та́юся**, **ешся**, *гл.* 1) Зашататься, заколебаться. *Захиталась, відчинилась мертвецькая хата.* К. Досв. 209. 2) Поколебаться. *Положи печаль на Бога, підкрепить він твою неміч і не дасть сред напасти захитатися святому.* К. Псал. 128.

Захихи́кати, **каю**, **еш**, *гл.* Захихикать. *Підняв угору коротеньку борідку і захихикав.* Левиц. I. 135.

За́хищ, щі, *ж.*=**Захист 1**. У Вас. (195), въ хатѣ безъ сѣней: родъ шалаша изъ камыша или соломы,—временно замѣняетъ сѣни.

Захища́ти, щаю́, еш, сов. в. **захисти́ти, щу́, сти́ш**, *гл.* Прикрывать, прикрыть, защищать, защитить. *На зіму нічим хліва захистити.* Хата, 169. *Од татарви безбожної землю захистили.* К. Досв. 20. *Багатих захищають, а з убогих дерут.* Лебед. у.

Захища́тися, щаю́ся, ешся, сов. в. **захисти́тися, щу́ся, сти́шся**, *гл.* Прикрываться, прикрыться, защищаться, защититься. *Возами захистились од вітру.*

Заца́ринський, а, е. Находящійся за ца́риною. *У нас аж три ватаги: низянська, горянська й зацаринська.* Луб. у.

Зацарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Зацарствовать.

Зацвен́ькати, каю, еш, *гл.* Ироническ: заговорить. *Наші хлопці і дівчата швидко зацвенькали по ляхівській.* Левиц. I. 159.

Зацвили́ти, лю́, лиш, *гл.*=**Зацвилити**. *Райські пташечки як не зацвилять.* Грин. III. 24.

Зацвірі́нька**ти, каю, еш**, *гл.* Зачирикать. *Горобці прилетять, зацвірінькають.* МВ. II. 193.

Зацвіріньча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Зацвірінькати** Употребляется также, когда рѣчь о дѣтскомъ говорѣ: *Христос воскрес!—зацвірінчала дітвора.* Сим. 206.

Зацвірча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* О сверчкѣ: застрекотать.

Зацвісти́. См. **Зацвітати**.

Зацвіта́ти, та́ю, еш, сов. в. **зацвісти́, ту́, те́ш**, *гл.* 1) Зацвѣтать, зацвѣсть. *Зацвіла калинонька в лузі.* Чуб V. 63. 2) Плесневѣть, заплесневѣть. *Цвілою зацвіла.* Шевч. 668.

Зацвяхува́ти, ху́ю, еш, *гл.* Обить гвоздиками.

Зацирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Заштопать.

Зацитькати. См. **Зацитькувати**.

Зацитькувати, кую, еш, сов. в. **зацитькати, каю, еш**, *гл.* 1) Заставлять, заставить замолчать. *Цить! цить, моя дитино!—зацитькувала Мотря.* Мир. ХРВ. 413. 2) Заминать, замять. *Так це діло й зацитькали.* НВолын. у.

Зацідити, джу́, диш, *гл.* Сильно ударить, хватить. Грин. II. 172. Мир. ХРВ. 94. *Турн перший зацідив Енея, що з плеч упала і керея.* Котл. Ен. VI. 86. *По потилиці й зацідє.* Г. Барв. 275.

Зацілюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Зацѣловать.

Зацінені́ти, ні́ю, еш, *гл.* Окоченѣть. Желех.

Зацінити, нить, *гл. безл.* Отнять языкъ. *Бодай тобі зацінило.* Ном. № 3718. *Просить батько й мати на хліб, на сіль і на весілля,—та й зацінило їй сказати: і я прошу.* Г. Барв. 391.

Зацінкуватий, а, е. Затвердѣвшій. *Пройшов дощ, а далі зразу сонце, то земля зробилась така зацінкувата, що її і зубами не вірвеш.* Полт. у. Слов. Д. Эварн.

Зацінути, ну, неш, *гл.* Оцѣпенѣть. *Наглою смертю умерла... Я так і зацін.* Г. Барв. 211. *Як ударить грім, як хрясне! так усі й зацінли.* Г. Барв. 220.

Зацмо́кати, каю, еш, *гл.* Зачмокать. *Аж руки догори підняли, аж зацмокали.* Стор. I. 45.

Зацокота́ти и зацокоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* 1) Застучать учащенно. 2) Заговорить скороговоркой и громко. *А бач, бач! зацокотала пані.* МВ. (О. 1862. III. 54). *Ми йшли побіля вашого двору,—зацокотіли дівчата.* Стор. II. 31.

Зацу́пити, плю, пиш, *гл.* 1) Затащить. 2) Ударить, хватить. *В морду хоть зацупиш.* Маркев. 51.

Зацупі́ти, пі́ю, еш, *гл.* Одеревенѣть, лишиться гибкости. *Від холоду пальці зацупіли.*

Зацура́ти, ра́ю, еш, *гл.* Оставить, бросить. *Твою дочку хоче брати, мене, бідну, зацурати.* О. 1861. XI. Кух. 30.

Зацура́тися, ра́юся, ешся, *гл.* Чуждаться кого.

Зацурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Связать что-либо при помощи палки (**цу́рки**), которая, скручивая веревку, укорачиваетъ ее и затягиваетъ такимъ образомъ связку. 2) Запросить (дорого). *Як що не дуже багато будуть гарувати... там рублів п'ять, ну, хоть і десять, то вже давайте, а як що зацурують як дурень за батька, то йдіть у друге місто.* ХС. VII. 421.

Зацькува́ти, кую, е́ш, *гл.* — **кого́.** Затравить кого, натравить на кого (собакъ). *Оце колись зацькували були його поповичі собаками,—як же курнув од них, дак ні одна собака і не догнала.* О. 1862. II. 25.

Зацьо́кати, каю, еш, *гл.* Начать слегка рубить топоромъ.

Зацьо́дяти, дяю, еш, *гл.* Обмочить уриной.

Зача́вити, влю, виш, *гл.* Задавить, раздавить.—**курчá**. Зарѣзать цыпленка. Левиц. Пов. 106.

Зачавлі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Захирѣть, заболѣть.

Зачади́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Начать угарѣть.

Зача́діти, дію, еш, *гл.* Угорѣть.

Зачаклува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Заколдовать.

Зача́лити, лю, лиш, *гл.* Затянуть, завязать, связать веревку, сплетя ея концы. *Оце ж та петля,—я сам її зачалив.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зача́ло, ла, *с.* Начало. *Треба усе з зачала і доладу вам росказати.* МВ. (КС. 1902. X. 142).

Зача́пати, паю, еш, *гл.* Пойти разбитой походкой.

Зачарóвувати, вую, еш, сов. в. **зачарувáти**, рýю, еш, *гл.* Очаровывать, очаровать, обворожить. *А тихо коло тебе, як зачаровано.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Зача́ти, ся. См. **Зачинати**, ся.

Зача́тія, тія, *с.* Праздникъ 9 декабря.

Зача́ток, тку, *м.* Начало. НВолын. у.

Зачатувáти, тýю, еш, *гл.* 1) Начать сторожить, начать караулить. 2)—**що**. Поставить гдѣ-либо, при чемъ либо караулы. *Нехай густо зачатують битую дорогу, щоб ніхто не змів чинити князеві тревогу.* К. Досв. 234.

Зача́хти, хну, неш, *гл.* Простыть, остыть. *Уже й борщ зачах, поки ти хліба приніс.*

Зачвáкати, каю, еш, *гл.* Зачавкать.

Зачвала́ти, ла́ю, еш, *гл.* Забрести.

Зачвáнитися, нюся, нишся, *гл.* Зачваниться. *Як тут не розгриндитись і не зачванитись.* Стор. I. 55.

Зачви́ркати, каю, еш, *гл.* Забрызгать, запачкать.

Зачеберхнути, ну, неш, *гл.* Зачерпнуть, загрести очень много.

Зачека́ти, ка́ю, еш, *гл.* Подождать. *Хто хоче питлювати, мусить зачекати, а хто нараз, буде зараз.* Ном. № 5596. *Зачекай посилать у Примущину.* Стор. МПр. 100.

Зачоляднкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Пойти въ слуги, въ услуженіе.

Зачонцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Сдѣлаться монахомъ.

За́чеп, пу, *м.* Затрагиваніе. *Заманеться йому... пожартувати з жінкою. Сумно (жінка) дивиться на його зачепи.* Мир. ХРВ. 251.

Зачéпа, пи, 1) *ж.* Зацѣпа. 2) *об.* Задирщикъ, задирщица. *Одсувається... щоб була з п'яних очей не креснув зачепа.* Мир. ХРВ. 260.

Зачепи́ти, ся. См. **Зачіпати**, ся.

Зачерви́вити, ви́влю, ви́виш, *гл.* Завести червей.

Зачерви́віти, вію, еш, *гл.* Покрыться червями.

Зачервони́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Окрасить въ красный цвѣтъ.

Зачервоні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Покраснѣть; заалѣть. *Та й задріма, поки неба край зачервоніє.* Шевч. 19. *Тим часом на валу зачервонілі кармазини.* Хата 156.

Зачервоні́тися, ні́юся, ешся, *м.* Раскраснѣться, зардѣться. *Зачервонілася, як та квіточка.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 201).

Зачереватіти, тію, еш, *гл.* 1) Отростить брюхо. *Доки їж, то не забагатієш, а зачереватієш.* Ном. № 12045. 2) О женщинѣ: забеременѣть.

Зачерéти, *гл.* = **Зачерпнути**. Вх. Зн. 20.

Зачеркну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Зацѣпить, задѣть. *Водицю бере і вас зачеркне, і вас зачеркне, мене спом'яне.* Чуб. III. 434.

Зачеркну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Зацѣпиться, задѣть. *Та й побіг я через тин, ще й не зачеркнувся.* Мет. 468.

Зачерпа́ти, па́ю, еш, сов. в. **зачерпну́ти**, ну́, не́ш, *гл.* Зачерпать, зачерпнуть. *Піди на річку, зачерпни води.* Драг. 26.

Зачéрствіти, вію, еш, *гл.* Зачерствѣть. *Була колись правда, та зачерствіла.* Ном. № 6835. *Дою хліб їмо, уже аж зачерствів.* Харьк.

Зачера́пити, плю, пиш, *гл.*=**Зачерпнути**. *Сорока-білобока тоді злетіла в колодязь, зачеряпила там води да й винесла Іванові.* Рудч. Ск. I. 136.

Зачеса́ти, ся. См. **Зачісувати**, ся.

За́чесно, *нар.* Въ чести? *І мені б зачесно було, як би у дітей було.* Ном. № 9227, 12041.

Зачи́н, ну, *м.* Начало, начинаніе, починъ. *Так миха година й ходе по модіх; усе з дітей зачин.* Харьк. у.

Зачина́ння, ня, *с.* Начинаніе.

Зачина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зача́ти**, чну́, не́ш, *гл.* 1) Начинать, начать. *То ж козаки із ляхами піво варить зачинали.* Дума. *Зачало світати.* Мл. л. сб. 314. *Як приїхав приймачище, зачав тещу бити.* Чуб. III. 128. 2) Начинаться. *Як за-*

чинав звада, не поможе й рада. Ном. № 3510.

Зачина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **зача́тися, чну́ся, не́шся**, гл. Начинаться, начаться. *Як світ зачався, то люде так Богу молились.* О. 1862. V. 79. *Нове життя зачалося.* Мир. Пов. I. 142.

Зачини́ти, ся. См. **Зачинити, ся.**

Зачина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зачини́ти, ню́, ниш**, гл. Затворять, затворить. *У свого батька і хліб зачиняв, а в нашого не хоче й хати.* Ном. № 2539.

Зачи́нятий, а, е. Затворенный. *Як би віконниці у хаті не зачиняті, то я б подивилась.* О. 1862. VII. Кост. 52.

Зачина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **зачини́тися, ню́ся, нишся**, гл. Затворяться, затвориться. Кот. Ен. V. 20. *Зачиняються царські врата для нашого брата.* Ном. № 4782.

Зачи́рк..ти, каю, еш, гл. Зачирикать. *Соловейко защебетав, залящав, зачиркав.* Кв. I. 29.

Зачита́ти, та́ю, еш, гл. Зачитать, начать читать. *Письма принесли і всі тихенько зачитали.* Шевч. 439.

Зачита́тися, та́юся, ешся, гл. Начать читаться. *Да самі свічі посвітилися, да сами книги зачитались.* Чуб. V. 837.

Зачіля́бити, блю, биш, гл. Ударить, треснуть. *Він його як зачілябив у вухо.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Зачіля́нути, ну, неш, гл. Захватить, заграбастать, забрать. *У мене всіх трьох синів зачіляпнули у службу.* Харьк. у.

Зачіпати, па́ю, еш, сов. в. **зачепи́ти, плю́, пиш**, гл. 1) Цѣплять, зацѣпить, задѣвать, задѣть. *Чи витягнеш з води Левиахвана, гачком його, як рибу, зачепивши.* К. Іов. 92. **Ні за що рук зачепи́ти.** Ном. № 9870. Не съ чѣмъ начать, нѣтъ средствъ для начала (о хозяйствѣ, заработкѣ). *За що б тут руки зачепити? За яке ремесло взятись?* Чуб. II. 17. **Хіба́ тебе́ во́зом зачепи́ли?** Чѣмъ тебя особеннымъ затронули, обидѣли? Ном. № 4040. 2) Трогать, тронуть, затрагивать, затронуть. *Мі би йому листи визволені писати, щоб не мі ніхто нігде зачіпати.* Макс. (1849), 33. *Мене вовки і не зачепили.* Грин. I. 165. *А сусідці перстень дасш,—нащо ж мене зачіпаєш?* Чуб. V. 200.

Зачіпа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **зачепи́тися, плю́ся, пишся**, гл. Цѣплять-ся, зацѣпиться, задѣвать, задѣть. *Біда, та й за біду зачепилася.* Ном. № 2162. *Та йшла баба п'яна, на порозі впала, а дід зачепився, та й сам повалився.* Цисєв. Св. 45. *Хоч гомій біжи, то ніде нема нікого, не зачепишся.* Ном. № 1918. *Нічого так не хотілось тімасі, як зачепитись на життя в Київі.* К. XII. 17.

Зачіпе́нька, ки, ж. Предлогъ. *Зачіпенька у мене на тім кутку.* Черк. у.

За́чіпка, ки, ж. 1) Зацѣпка. 2) Недоразумѣніе, споръ. *Він зачіпку мав з дядьком за гроші.* Могил. у. 3) Препятствіе, помѣха. Зміев. у. 4) Поводъ, предлогъ. Зміев. у. *Він їй перед очима як усього її лиха непогамованого зачіпка.* МВ. (О. 1862. I. 100). *Хотіла їхати до бабусі, та було б се по панському їхати просто з цікавости. Мусила якусь зачіпку до того знайти.* Г. Барв. 378. 5) Претензія, придирка. *Гляди миш, зачіпка тобі буде, бо ти в його служиш, як сталась пожежа.* Новомоск. у.

За́чіси, сів, м. мн. Прическа. МВ.

Зачіска, ки, ж.=**Кичка 1.** Мет. 208.

Зачі́сувати, сую, еш, сов. в. **зачеса́ти, чешу́, шеш**, гл. Зачесывать, зачесать, причесывать, причесать. *Чи зуміє же хто з вас мене зачесати?* МВ. (О. 1862. Ш. 38). *Усі дівочки, як маківочки, зачесані йдуть.* Грин. III. 273.

Зачі́суватися, суюся, ешся, сов. в. **зачеса́тися, чешу́ся, шешся**, гл. Зачесываться, зачесаться, причесываться, причесаться.

Зачмелі́ти, лі́ю, лі́єш, гл. Оглушить, ошеломить. Угор.

Зачмі́хати, хаю, еш, гл. Зафыркать. *Зачмихе як кабан.* О. 1862. II. 64.

Зачмутува́ти, ту́ю, еш, гл. Начать ласкаться? *Зачмутувала кумася коло свою Івася.* Ном. № 12648.

Зачо́вгати, гаю, еш, гл. Зашаркать (ногами).

Зачопува́ти, пу́ю, еш, гл. Сдѣлать шипъ, стержень въ бревнѣ для соединенія его съ другимъ. *Зачопуй стовпа, а я викопаю тим часом яму.* Волч. у. (Лободовск.).

Зачорні́ти, ні́ю, еш. Зачернѣть. *Ледве-ледве зачорніє ус.* О. 1862. IV. 75.

Зачорто́ваний, а, е.=Забісований. Полт. у.

Зачу́битися, блюся, бишся, гл. Затѣять драку, вцѣпиться въ волоса другъ другу.

Зачува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зачу́ти,**

чу́ю, еш, гл. Слышать, заслышать, услышать. *То удова тее зачував.* Чуб. V. 848. *Заржи, заржи, сивий конику, рано на пашу їдучи, чи не зачув серце-дівчина, а в саду вінки в'ючи.* Чуб. III. 118. 2) Чуять, почуять. *Хутко зачув кішка, де сало.* Ном. № 5741.

Зачува́тися, ва́юся, ається, гл. Чуяться, чувствоваться. *Їй не зачувалось, що вона іде усе низче та низче.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Зачудува́ти, ду́ю, еш, гл. Удивить.

Зачудува́тися, ду́юся, ається, гл. Удивиться.

За́чужа, нар. Вчужѣ. *Зачужа жаль.* Ном. № 2255.

Зачумакува́ти, кую́, еш, гл. 1) Начать чумачить. 2) Заработать чумачествомъ.

Зачуми́ти, млю́, ми́ш, гл. Зачумить, заразить.

Зачумі́ти, мі́ю, еш, гл. Очумѣть.

Зачу́млений, а, е. 1) Зараженный чумой. 2) Одурѣвшій *Чіпка стояв як зачумлений.* Мир. ХРВ. 236.

Зачу́ти. См. **Зачувати.**

Зачу́ханий, а, е. Безпризорный, оставленный безъ попеченія. *Як би прибрати, то й дитина була б гарна, а то нема рідної матері, то й ходить зачухане.* Зміев. у.

Зачу́хатися, хаюся, ається, гл. Зачесаться, начать чесаться вслѣдствіе зуда (о дѣйствіи, но не объ ощущеніи).

Зачухра́ти, ра́ю, еш, гл. 1) О шерсти: растрепать. *Зачухрала кужіль, що й прясти важко.* 2) Быстро побѣжать. 3) Засѣчь (розгами). *Умучай, каже, Іродів сину, а не то до смерти зачухраю.* Стор. I. 137.

Зачу́чверіти, рію, еш, гл. Зачахнуть, закоранѣть.

Зачха́ти, ха́ю, еш, гл. Зачихать.

Зашáвкати, каю, еш и **зашавкоті́ти, кочу́, ті́ш,** гл. Зашавкать, зашамкать. Св. Л. 303. *Зашавкотів старий.* Св. Л. 309.

Зашалюва́ти, лю́ю, еш, гл. Обить шалевкою.

Зашамоті́тися, та́юся, ається, гл. Засуетиться, зашевелиться. *Зашамотались люди.* Черк. у.

Зашамоті́ти, чу́, ти́ш, гл. Зашелестѣть, зашуршать. *В сінях щось зашамотіло.* Мир. Пов. I. 158 б. *Зашамотіла дітвора.* Сим. 193. *Вінок той труситься, мов усі квіточки зашамотіли.* Г. Барв. 83. *Жита зашамотіли.* Мир. ХРВ. 64.

Зашарі́тися, ря́ся, ря́ється, гл. Зардѣться, зарумяниться, закраснѣться. *Енея очі запалали, уста од нізу задрижали, ввесь зашарівсь мов жар в печі.* Котл. Ен. VI. 89.

Зашáрпати, паю, еш, гл. Приняться рвать, терзать.

Зашарудíти, джу́, ди́ш, гл. Зашелестѣть, зашуршать. Аф. *Зашаруділа миша.*

Зашастува́ти, ту́ю, еш, гл. *На дворі тихо все було... ніщо ніде не зашастує, осика листом не жартує.* Греб. 335.

Зашатáрити, рю, рить, гл. Замотать. *Він у мене гроші зашатарив.*

Зашахра́тися, ра́юся, ається, гл. Замотаться. *Приплило мені у думку: еге, був він багатир над усе село, одже зашахрався: де млини, де воли, де коні, де яка худоба, де що було, усе геть чисто поцінували.* Василь. у.

Зашварґота́ти, ґочу́, чеш, гл. 1) Заговорить быстро (о евреяхъ и пр.). 2) Зашелестѣть, зашуршать. *Як жбурнув книжкою під поріг! аж листки зашварґотали.* Св. Л. 230.

Зашве́ндяти, дяю, еш, гл. 1) Заходить. 2) Загрязнить ходивши.

Зашелести́ти, щу́, сти́ш, гл. Зашелестѣть, зашумѣть. *Коли щось зашелестіло: рипнули двері, увійшла наша Одарка.* МВ. I. 71. *Важко зітхнув, аж листя зашелестіло.* Стор I. 107.

Зашепну́ти, ну́ не́ш, гл. Шепнуть. *А сторожик як почув, зараз мені зашепнув.* Гол. I. 144.

Зашепота́ти и **зашепоті́ти, чу́, ти́ш,** гл. Зашептать. *Зашепотіли люде.* Г. Барв. 542.

Зашéптувати, тую, еш, гл. Зашептывать. *Батюшка усе зашептував і записував.* МВ. II. 204.

Зашеретува́ти, ту́ю, еш, гл. 1) О зернахъ: размолоть на крупу. 2) О льдѣ: затереть. *Сього року під Вознесенським мостом зашеретувало.*

Зашеретува́тися, ту́юся, ається, гл. Врѣзаться во что и увязнуть. *Оце їхав та й зашеретувався у грязюку.* Слов. Д. Эварн.

Зашерха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **зашéрхнути, хну, неш,** гл. Подергиваться, подернуться, покрыться тонкимъ слоемъ чего-либо, напр. льда. *Уже вранці, то-й водили у хоріті, де напувають товар, зашерхав.* Греб. 403. *Прийшов Петрусь, і сльози, що ще не зашерхли, зараз і висохли.* Г. Барв. 501.

Се він говорить, аби горло не зашерхало. Г. Барв. 316.

Зашива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **заши́ти, ши́ю, еш,** *гл. Сам чобіт заший, коли розірвався.* Ном. № 11265.

Зашива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **заши́тися, ши́юся, ешся,** *гл.* 1) Зашиваться, зашиться. 2) Запрятываться, запрятаться, залѣзать, залѣзть. *Бісове порося, куди зашилось! Нехай би вже парубки, а то й оті жевжуни зберуться, та зашиються десь у хаті та й гуляють у карт.* Пирятин. у.

Заши́йок, йку, *м.* Шиворотъ, тылъ шеи. *Дай не дай, а в зашийок не пхай.* Ном. № 4585.

Зашинкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Заняться продажей спиртныхъ напитковъ.

Зашипі́ти, плю́, пи́ш, *гл.* Зашипѣть. *Зашиплять як гадюки.* Стор. II. 254.

Зашипоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.*=**Зашипіти.** *Зашипотять мов гадюки.* Кв.

Заши́ти, ся. См. **Зашивати, ся.**

Зашкалу́бина, ни, *ж.* Скважина, щель. *Коло самої стіни десь знайшлася зашкалубина між дошками. Перстінь закотився туди і зник.* Левиц. I. 516.

Зашкалу́бити, блю, биш, *гл.* Сдѣлать щель, углубленіе.

Зашкандиба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Захромать. *То затюпає, то знов зашкандибає.* Кв. II. 164.

Зашкару́бнути, бну, неш, *гл.* Засохнуть, отвердѣть сверху, покрыться какъ бы коркой. Сим. 197. *Виверни кожуха, а то як змочить дощ та зашкарубне, буде такий, як луб.* Уман. у. *Як нападе нежидь, то й у носі зашкарубне.* Лебед. у. *Земля зашкарубла.*

Зашкару́питися, плюся, пишся, *гл.*= **Зашкарубнути.**

Зашкарупі́ти, пі́ю, еш, *гл.*=**Зашкарубнути.** Желех.

Зашква́рити. См. **Зашкварювати.**

Зашкваркоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* } Зашипѣть
Зашкварча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* } на огнѣ.

Зашква́рювати, рюю, еш, сов. в. **зашква́рити, рю, риш,** *гл.* 1) Сильно жарить, сильно нагрѣвать, нагрѣть. 2) Зажаривать, зажарить. 3) Приправлять, приправить поджареннымъ саломъ. Въ ироничной пѣсенкѣ: *Гарбуз варю, гарбуз печу, гарбуз, мамцю, варю, цибулькою закришила, редькою зашкварю* (т. е. вмѣсто сала). Грин. III. 387. 4) Дѣлать что-либо съ силой, съ напряженіемъ.

Зашко́дити, джу, диш, *гл.* Повредить; помѣшать. *Слабому животові і пиріг зашкодить.* Чуб. I. 251. *Півкварта горілки зашкодила мені.* Левиц. I. 124. *Вовк кинеться на того чоловіка, котрий йому зашкодить догнати чорта.* Чуб. I. 52. *Бог як нам уродить, то буде нам і всім, і злодій не зашкодить.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 95).

Зашкрумі́ти, мі́ю, еш, *гл.*=**Зашкарупіти** (отъ тепла). Желех. Шух. I. 163.

Зашкря́бати, баю, еш, *гл.* Заскресть.

Зашку́лити, лю, лиш, *гл.* Пронять, донять.

Зашку́рний, а, е. 1) Подкожный. *Вся кров скипілася зашкурна.* Котл. Ен. VI. 30. 2) —**вода́.** Подпочвенная вода. Могил. у. *В сій криниці зашкурна вода, а не джерельна, то в сухе літо пересихає.* Подольск. г.

Зашлю́бити, блю, биш, *гл.* Сочетать бракомъ. *Ах мати, не знати, чи рада тому, може тя зашлюбить кому иншому.* Чуб. V. 137

Зашлю́битися, блюся, бишся, *гл.* Обвѣнчаться, жениться, выйти замужъ. *Зашлюбитись, не дощик перечекати.* Ном. № 8851.

Зашмага́ти, га́ю, еш, *гл.* Засѣчь, забить. *До полусмерти зашмагав канчуками.* Стор. I. 191.

Зашмали́ти, лю́, лиш, *гл.* Подвергнуть загару, обжечь.

За́шморг, гу, *м.* 1) Затягиваніе петли. **Зав'яза́ти за́шморгом.** Затянуть петлей. 2) **Диви́тися за́шморгом.** Непріязненно смотрѣть. Ном. № 3044. *І косо, зашморгом дививсь.* Котл. Ен. VI. 63.

Зашморгну́ти, ся. См. **Зашморгувати, ся.**

Зашмо́ргувати, гую, еш, сов. в. **зашморгну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Затягивать, затянуть (петлю и пр.). Мнж. 61. *Зашморгни калитку. Зашморгнув на шиї він аркан.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84).

Зашмо́ргуватися, гуюся, ешся, сов. в. **зашморгну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Затягиваться, затянуться (о петлѣ и пр.).

Зашнурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Зашнуровать. *Чому шнуровка не зашнурована?* Чуб. III. 149.

Зашолуди́віти, вію, еш, *гл.* Запаршивѣть. Стор.

Зашпига́ти, га́ю, еш, *гл.* Заколоть. Левиц. I. 515.

Зашпили́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Прико-

лоть булавкой. 2) Засадить, пригвоздить. *Зашпилили мене на три роки у винницю.* Черк. у.

Зашпінкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Застегнуть при помощи пряжки. *Зашпінкує ременятко жовтими пряжками.* Гол. II. 411.

За́шпори, рів, *мн.* Острая боль въ поверхности рукъ отъ мороза. *Оце зашпори зайшли.* Ном. № 635. Переносно: боль, страданія. *Великі зашпори заганяло життя у серце Прісьці.* Мир. Пов. I. 117. *Ще он зашпори не одійшли* (після похорону), *а тобі співи та жарти в голові.* Мир. Пов, I. 139.

Зашпо́татися, таюся, ешся, *гл.* Споткнуться. Желех.

Зашпува́ти, пую́, е́ш, *гл.* Заволноваться, запѣниться. *Заграє море й зашпує.* Мкр. Г. 5.

Зашпунтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Закупорить, заткнуть.

Зашпунтува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Закупориться, крѣпко запереться. *В замку Корсунськім зашпунтувались.*

Зашрубува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Завинтить.

Заштабува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Забить желѣзными полосами. Желех.

Заштóвха́ти, ха́ю, еш, *гл.* 1) Затолкать, начать толкать. 2) Затолкать, забить толчками (съ удареніемъ на второмъ слогѣ).

Заштóкати, каю, еш, *гл.* 1) Начать говорить „что". 2) Сбить съ толку, поставить въ тупикъ. *Я його як заштокав, так він не знав що й казати.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Заштóкуватися, куюся, ешся, *гл.* Употреблять въ разговорѣ „что" (о великоруссахъ). *Отто воно* (Псковська) *губерня. А говорять так, що заштокуються.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заштрика́ти, каю, еш, *гл.* 1) Начать колоть, заколоть. *Як застудив голову, в ушах заштрикало.* 2) Заколоть, исколоть.

Заштурмо́вувати, вую, еш, *гл.*=**Затушковувати.** Константиногр. у.

Зашуборта́ти, рчу́, ти́ш, *гл.* Зашумѣть, застучать. Вх. Зн. 20.

Зашуга́ти, га́ю, еш, *гл.* Залетать, разсѣкая воздухъ. *Зашугали сірі орли, літаючи над трупами.*

Зашу́кувати, кую, еш, *гл.* Подыскивать. *Вівчарь, що пас громадську стару, зашукував хлопців у поміч.* Мир. ХРВ. 37.

Зашули́ти, лю́, лиш, *гл.* Въ игрѣ въ шуль: бросить палку такъ, чтобы она концемъ подсунулась подъ лежащую на землѣ палку. КС. 1887. VI. 477.

Зашумі́ти, млю́, ми́ш, *гл.* Зашумѣть. *А в городі та у Львові зашуміли верби.* Макс. 80.

Зашумоті́ти, мочу́, ти́ш, *гл.* Зашумѣть (въ головѣ). *Випили ми по чарці і по другій... зашумотіло у його.* О. 1862. I. 48.

Зашумува́ти, му́ю, еш, *гл.* Запѣниться.

Зашушу́кати, каю, еш, *гл.* Зашептать.

Защáвити, влю, виш, *гл.* Ударить. *Защавив його по пиці, що ну-ну!* Екатериносл. г.

Защебета́ти, чу́, чеш, *гл.* 1) Защебетать. *Защебетав жайворонок, угору летючи.* Шевч. 30. *Защебече соловей уночі, розвеселить мої чорні очі.* Чуб. III. 147. 2) Заговорить быстро и весело. *Повеселішала наша Феська, защебетала до баби.* Г. Барв. 198.

Защедрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Пропѣть щедрівку. *А я тобі защедрую.* Чуб. III. 456.

Защекну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Защемить, ущемить. *Росколов дуба та й защекнув його там бородою.* Мнж. 44.

Защемі́ти, млю́, ми́ш, *гл.* Заболѣть острой болью. *Як шабелька задзвенить, то й серденько защемить.* Чуб. V. 981. *Засмутилась його душа і защеміло серце.* Стор. МПр. 39.

Защепи́ти. См. **Защіпляти.**

Защи́пувати, пую, еш, сов. в. **защипну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Залѣплять, залѣпить (пирогъ, вареникъ). *Варила дружечка пиріжки, защипувала їх в три ріжки.* О. 1862. IV. 35.

Защи́та, ти, *ж.* Защита. *Дізнала Божої защити.* К. Псал. 113.

Защити́ти. См. **Защищати.**

Защища́ти, ща́ю, еш, сов. в. **защити́ти, щищу́, ти́ш,** *гл.* Защищать, защитить. *Защитив його перед судом.* Кв. Драм. 321.

Защіпа́ти, па́ю, еш, сов. в. **защіпну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Защепать, защепнуть, брать, взять на крючекъ. *Защіпни, кажу, двері, та не пускай.* Кв. Драм. 260. *Защепнеш же двері на защіпку, як я піду.* Харьк. г.

За́щіпка, ки, *ж.* Крючокъ дверной. *Мене мати гулять не пускала да в комору да зачиняла, трома защіпками да защіпала.* Чуб. III. 132. Ум. **За́щіпочка.** Мил. 84. *Защіпочка хороша.* КС. 1883. II. 291.

Защіпля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **защепи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Прививать, привить. *Защіпляти віспу.* НВолын. у

Защіпну́ти. См. **Защіпати.**

Защо́кати, каю, еш, *гл.* Начать говорить **що.**

За-що-раз, *нар.* Постоянно, всякій разъ. *За-що-раз дощ зачипається з тії закутини.* Каменец. у.

Заюдови́ти, влю, виш, (=**зайудовити**), *гл.* Сдѣлаться вдовымъ. *Не есть ти мені мати—лютая змія, мене молодого заюдовила.* Чуб. V. 706.

За́юк, ка, *м.*=**Заєць.** Желех.

Заюри́ти, рю́, риш, *гл.* Зашалить. *Дідона кріпко заюрила, горщок з вареною розбила.* Котл. Ен. I. 20.

Заюртува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Придти въ волненіе, возбужденіе, смятеніе. К. Желех.

Заюхто́ритися, рюся, ришся, *гл.* 1) Закапризничать. *От і заюхторились—годі косить.* 2) *Безл.* **Заюхторилося.** Захотѣлось (о капризномъ желаніи, нѣсколько презрительно). *От, заюхторилося їй у го́род.* Богодух. у.

Заюши́ти, шу́ ши́ш, *гл.* 1) Политься (о крови). *Луснув він його по голові ґерлиманом і зразу заюшилася кров.* Новомоск. у. 2) Окровавить. *Увійшов старий у хату обшматований, побитий, заюшений.* Грин. II. 171.

Заюши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Окровавиться. *Заюшився кров'ю.* Черк. у.

Зая́ва, ви, *ж.* Заявленіе.

Заяви́ти. См. **Заявляти.**

Заявля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **заяви́ти, влю́, виш,** *гл.* Заявлять, заявить, объявлять, объявить. *Моя любая дитино, заявляю тобі мою волю.* Стор. МПр. 71. *Треба, мати, людям заявляти.* Чуб. V. 734.

Зая́кати, каю, еш, *гл.* Заговорить, закричать: „Я! я!" *Братця! хто хоче горілку панську пити?—Я! я! я! так усі й заякали.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зая́коритися, рюся, ришся, *гл.* Согнуться. *Дивись, як якорь заякорився.* Борз. у.

Зая́ловіти, вію, еш, *гл.* О коровѣ: быть безъ теленка (въ данномъ году). *Як заяловіє корова, то продам.* Черк. у.

Заяло́вений, а, е. Засаленный.

Заяло́зити, жу, зиш, *гл.* Засалить.

Заяло́зитися, жуся, зишся, *гл.* Засалиться.

За́ян, на, *м.* Сказочный герой, зачавшійся отъ полученнаго отъ зайца яблока. Грин. II. 260.

За́янець, нця, *м.*=**Заєць.** Вх. Пч. II. 6.

Заяри́нитися, нюся, нишся, *гл.* Въ загадкѣ: *Звечора заяринилось, а к світові засандричилось. (Діжа з кістом).* Мнж. 174.

Заяро́вувати, вую, еш, *гл.* Вкладывать, вдѣлывать (полки въ шкафъ). Кіев.

Заяро́вуватися, вуюся, ешся. *гл.* Вкладываться, вдѣлываться (о полкахъ въ шкафу). *Помички в миснику заяровуються.* Кіев.

Зая́сля, ля, *с.* Ясли. *Купи та купи коняку... „А годувати чим я буду? Тебе в заяслє положу?"* Рудч. Ск. II. 174.

Зая́трення, ня, *с.* 1) О ранѣ: нагноеніе, воспаленіе. 2) Раздраженіе.

Зая́трити, рю, риш, *гл.* 1) Растравить (рану). 2) Раздражать, разсердить.

Зая́тритися, рюся, ришся, *гл.* 1) О ранѣ: загноиться. *До тих же ран, которі заятрились і дуже пекли, прикладував розрізаних жаб.* Стор. МПр. 166. 2) Раздражиться, прійти въ ярость.

За́яць, за́йця, *м.* 1) Заяцъ. 2) Часть **олі́йниці:** родъ толкача, песта, давленіемъ котораго выжимается постное масло. Шух. I. 163. Ум. **За́йчик.**

Заяча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Закричать (о лебедяхъ и людяхъ). *Випливала лебедочка по воді,... заячала, в воду вдарила крилом.* Щог. 47.

За́ячий, а, е. 1) Заячій. *На новий рік прибавилось дня на заячий скік.* Ном. № 513. 2) Раст.: а) **за́ячий го́рох.** Астрагонъ широколистый. б)—**капу́ста.** Sedum Telephium L. ЗЮЗО. I. 168. в)—**квас.** Oxalis. Шух. I. 22. г) **За́яча крівця́, за́ячий крівéць.** Hypericum perforatum L. ЗЮЗО. I. 125, 168. д)—**кров.** Majanthemus bifolium L. ЗЮЗО. I. 128. е)—**чі лапки́.** Eriophorum angustifolium Roth. ЗЮЗО. I. 121, E. latifolium Hoppe. ЗЮЗО. I. 122. ж)—**орі́шки** Amygdalus nanna L. ЗЮЗО. I. 111. з)—**сала́та.** Ranunculus Ficaria L. ЗЮЗО. I. 133. и)—**у́хо.** Verbascum Lychnitis L. ЗЮЗО. I. 140. і)—**холодо́к.** Asparagus officinalis. ЗЮЗО. I. 113. к)—**щаве́ль, щаву́х.** Oxalis Acetosella L. ЗЮЗО. I. 130.

За́ячина, ни, *ж.* Мясо зайца. *Оскоромитися хоть заячиною.* О. 1862. II. 25.

Зба́бити, блю, биш, *гл.* Обабить.

Збабі́ти, бі́ю, еш, *гл.* Обабиться. *Коли дівці сходить на вінці, то збабіє.* Ном. № 8998.

Зба́братися, раюся, ешся, *гл.* Выпач-

каться въ грязи. *Збабрався в болоті.* Вх. Лем. 417.

Збáбчений, а, е. Сморщенный. *Горох збабчений.* Вх. Лем. 417.

Збáва, ви, *ж.* Порча. Ум. **Збáвка.**

Збави́тель, ля, *м.* Спаситель. *Перестань тужити, зачни благати Збавителя.* Чуб. V. 119.

Збáвити, ся. См. **Збавляти, ся.**

Збавлéння; ня, *с.* 1) Лишеніе. 2) Избавленіе. *Трудиться до кpівавого поту за збавлення своїх безмірних гріхів.* Стор. МПр. 166.

Збавля́ти, ля́ю, ють, сов. в. **збáвити, влю, вить,** *гл.* 1) Лишать, лишить. *Нехай тебе, чужий батько, синочку, не лає, щастя твою козацькою навік не збавляє.* Макс. (1849), 7.—**віку, життя.** Лишить жизни, погубить. *Чому мені злої долі, чом віку не збавиш?* Шевч. 95. *Ой чи вдариш, чи не вдариш, тілько мені життя збавиш.* Чуб. V. 130. 2) Губить, погубить. *Ой лежить же п'яний сотник Харко та тепер йому збавляйте.* Мет. 527. *Нехай буду один пошибати, козацького війська не збавляти.* АД. I. 186. 3) Портить, испортить, искалѣчить; подорвать. *Збавив же ти кобилу сиву.* Грин. Ш. 652. *Боюсь... щоб ти мене не зрадила, моєї русої кісочки не збавила.* Мил. 84. *Нащо ти нам чорта збавив? Щоб зараз його вилічив!* Рудч. Ск. I. 56. *Сьму втратила, здоров'я збавила.* Мир. ХРВ. 35. 4) Истрачивать, истратить попусту. *Матінка кричить, а батенько ще гірше: „щоби-сь не ходив до дівчини більше. Нащо ж тобі, синку, 'ніченьки збавляти? Коли її любиш, то позволяю ті взяти“* Грин. Ш. 258. 5) Избавлять, избавить. *Не чисть мене до живого, то збавлю тебе од всього злого.* Ном. № 282.

Збавля́тися, ля́юся, ються, сов. в. **збáвитися, влюся, вишся,** *гл.* Уменьшаться, уменьшиться, убавляться, убавиться. *Нещасливість світа—збавилося літа, прийшла зима, то й хліба нема.* Ном. № 10179.

Збагати́ти, чý, тúш, *гл.* Обогатить. *На землю глянеш—і напоїш, і збагатиш її даремно.* К. Псал. 144.

Збагати́тися, чýся, тúшся, *гл.* Обогатиться. *Як розжився, збагатився,—ніхто не зазнає.* К. Досв. 170. *Черевань був тяжко зрошовитий... пан із козацтва, що збагатилось за десятодітню війну з козаками.* К. ЧР. 4.

Збагатíти, тíю, ють, *гл.* Разбогатѣть. К. Досв. 170. *З того часу царське царство побільшало і збагатіло.* Стор. I. 84.

Збагнітува́ти, тýю, ють, *гл.* Втоптать въ грязь; испортить; обезчестить. *Збагнітував мою велику славу, ізняв з мене вінець мій осіянний.* К. Іов. 41. *Нащо я його надіну, щоб збагнітувати одразу? Ну що ж з того, що ми збагнітуємо чоловіка? Ну, завдамо його в Сібір, ну, збагнітуємо його, а потім платі за його подушне, а жінка, діти...* Лебед. у.

Збагну́ти, ну́, нéш, *гл.* Постичь, проникнуть, догадаться, вспомнить. *Господньої сили ніхто не збагне.* НВолын. у. *Не можна всього того жадним розумом збагнути.* ЗОЮР. I. 311. *Щем нікого не любила—люде вже збагнули.* Гол. II. 820. *Цих казок так багацько є, що їй Богу, їх і не збагнеш усіх.* Рудч. Ск. I. 130.

Збайду́жіти, жію, ють, *гл.* Сдѣлаться равнодушнымъ. Климкович. (Желех.).

Збала́катися, каюся, ються, *гл.* Разговориться о чемъ-либо, коснуться въ разговорѣ чего-либо. *Збалакамися про попів.* Константиногр. у.

Збаламу́тити, му́чу, тить, *гл.* 1) Возмутить. 2) Смутить. *Тоді жінку збаламутять, що й не подивиться.* Чуб. V. 1066.

Збан, ну, *м.* = **Дзбан.** *Ішов красний пан, ніс води збан.* Чуб. I. 68. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 415.

Збандірува́ти, ру́ю, ють, *гл.* Разгромить? *Пушками збандірували турчина.* О. 1862. II. 62.

Збáнка, ки, *ж.* = **Збан.**

Збанкру́титися, кру́чуся, тишся и **збанкрутува́ти, ту́ю, ють,** *гл.* Обанкротиться. Желех. *У Коваиька зорів свічний завод, і він трохи не збанкрутився.* Левиц. Пов. 332.

Збáночок, чку, *м.* 1) = **Збан.** *Коби мені зранку горілочки в збанку.* Гол. I. 387. 2) Перекладина въ ткацкомъ станкѣ, на которую ткачъ упирается грудью. Харьк. у. Мнж. 180. 3) Раст. Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129. Ум. **Збáночок.**

Збáночок, чку, *м.* 1) Ум. отъ **збáнок.** Грин. Ш. 530. 2) мн. Раст. Nymphaea alba. Вх. Пч. I. 11.

Збантýрити, рю, рить, *гл.* = **Збаламутити.** *Збантурити воду.* Харьк. у.

Збанува́ти, ну́ю, ють, *гл.* 1) Затосковать. *Мовлять мені добрі люде, що я схорувала, а я тако й за миленьким дуже збанувала.* Гол. II. 773. —**на óчі.** Ослѣп-

нуть. *Уже третій рік, як збанував на очі й нічого не бачить.* Уман. у.

Збаня́, **ня́ти**, *с.* 1) Маленькій жбанъ. Ум. **Збаня́тко**. Каменец. у. 2) мн. Раст. Campanula ranunculoides. Вх. Пч. I. 9.

Збармува́ти, **му́ю**, **еш**, *гл.* Снять пѣну съ варящейся пищи. Черк. у.

Збахта́ти, **та́ю**, **еш**, *гл.* Высоко подняться? *А рутка ся збахтала, аж по вікна достала.* Гол. II. 279.

Збача́ти, **ча́ю**, **єш**, сов. в. **зба́чити**, **чу**, **чиш**, *гл.* 1) Извинять, извинить. *Нехай тобі Бог звидить і збачить.* Ном. № 4129. *От же Господь їй, лиходілці, сього й не збачив: хоч не скірен, та влучен.* Г. Барв. 52. 2) Замѣчать, замѣтить, увидѣть. Вх. Уг. 240.

Зба́яти, **зба́ю**, **еш**, *гл.* Сказать, разсказать. *Що таке, дідусю?—Ні, сього не збаю,—не можу—не силуй!* Кузьменко (О. 1861. II. 44). *Неборята молодиці, збайте за мя, збайте, мене курва зчарувала,—радиці мі дайте.* Гол. IV. 498.

Збезу́митися, **млюся**, **мишся**, *гл.* Одурѣть, обезумѣть. *Як нап'ється горілки—збезумиться чоловік.* Черк. у. *Прости, батеньку, не гнівайся, я вчора п'яний був, збезумився.* Чуб. III. 87.

Збезче́стити, **че́щу**, **стиш**, *гл.* Обезчестить. *Той Корній Заволока збезчестив мене.* КС. 1883. VII. 501.

Збенте́жити, **ся**. См. **Збентежувати**, **ся**.

Збенте́жувати, **жую**, **еш**, сов. в. **збенте́жити**, **жу**, **жиш**, *гл.* 1) Обезкураживать, обезкуражить, смущать, смутить. *Збентежила ся річ Латина.* Котл. Ен. VI. 55. 2) Руґать, обругать, обезчестить. *Вони ж його збентежили: узяли та й вигнали.* Зміев. у. *Нащо мою збентежив дочку?* Алв. 64.

Збенте́жуватися, **жуюся**, **ешся**, сов. в. **збенте́житися**, **жуся**, **жишся**, *гл.* Смущаться, смутиться.

Зберегті́. См. **Зберігати**.

Зберіга́ти, **га́ю**, **еш**, сов. в. **зберегті́**, **режу́**, **же́ш**, *гл.* Сберегать, сберечь. *А ще і для мене Бог на світі радість зберіг.* Мог. 85.

Збершні́ти, **ні́ю**, **еш**, *гл.*=**Зрешіти**. Вх. Уг. 240.

Збесі́дувати, **дую**, **еш**, *гл.* Сказать. Вх. Лем. 417.

Збива́ння, **ня**, *с.* 1) Сбиваніе, сколачиваніе. Шух. I. 182. 2) Сбиваніе, сшибаніе. *Збиванням тільки дерево збавиш,—труси яблука.* Харьк. 3) Возмущеніе (воды). 4) Пахтанье (масла).

Збива́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **зби́ти**, **зіб'ю́**, **б'єш**, *гл.* 1) Сбивать, сбить, сколачивать, сколотить. *Молодої Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428. *Од хвіртки до ганку й до комори лежали по землі стежкою збиті докупи дві дошки.* Левиц. Пов. 20. Въ приложеніи къ людямъ **збити докупи**—собрать, соединить. *Буде кому жид той збити докупи, що вештається по острову.* Стор. МПр. 134. *У Гребинки о составленіи книги: Що ж то воблять земляки отсіми довгими зімніми вечорами? Давай, зіб'ю їм книжку.* Греб. 407. Въ значеніи собирать, собрать (о деньгахъ, имуществѣ): *Ік Великодню збили півтора карбованці, хотіли, хоч поросятко купити.* Г. Барв. 503. *А яку худобу збив велику покійний.* О. 1861. X. 38. 2) Сбивать, сбить, сшибать, сшибить. *Збий сцей сбруч з діжки. Ой коню ж мій вороненький, ой де ж твій пан молоденький? Чи ти його в Дніпрі втопив, чи ти його під себе збив?* Грин. III. 632. *Збив десять яблук.* Рудч. Ск. I. 20. *Як ударе його чоботом, а пеньок був гнилий,—так він його ногою і збив.* Грин. I. 209. 3) О лошади: осаживать, осадить. *Оце заїхав,—і завернуться ніяк: треба мабуть збити коня.* Черниг. у. *Чуєш, хлопче, збий мені воли.* Черниг. у. 4) Ссадину дѣлать, сдѣлать, ссадинить. *А правою чою ж ти не береш?—Та збив палець.* Грин. I. 175. **Зби́ти ши́ю (воло́ві)**. Натереть шею (воду). 5) Смолачивать, смолотить. *Коло клуні пашня потрушена; з півснітка чи збито, чи не збито, а забуто й покинуто.* МВ. (О. 1862. I. 98). 6) Вытаптывать, вытоптать. *Дивляться: стійло збито коло дуба; що воно за знак, що коло дуба так стопцьовано?* О. 1861. V. 67. 7) Выбивать, выбить (градомъ). *Збило ту пшеницю* (градомъ), *зосталась сама стерня.* Грин. II. 147. 8) Возмущать, возмутить, взбивать, взбить. Єв. I. V. 4. *Чого вода каламутна? Чи не хвиля збила?* Чуб. V. 126. *Пилу не збивайте, шмаття не валяйте.* Чуб. III. 34. —**бу́чу**. Поднять шумъ, крикъ, скандалъ, тревогу. *Жінка аж під стелю,—таку бучу збила.* Рудч. Ск. II. 22. 9) Пахтать, напахтать (масла). *Збити масла.* Левиц. I. 483. 10) Сбивать, сбить, смущать, смутить. *Ви Їова не збили, не вміли ви йому одвітувати.* К. Іов. 70. —**з пантелику́**, **з пли́ву**, **з пли́гу**. Сбивать, сбить съ толку. *Бісові дівчата і жіночки... збивають його*

з пантелику. Стор. II. 243. *Усі, одного зіб'ють з пливу.* НВолын. у. 11)—**з ста́тку.** Довести до потери, разорить. Вх. Уг. 240. 12) Только сов. в. —**крилами.** Захлопать крыльями. *Когут збив крилами.* МУЕ. III. 43.

Збива́тися, ва́юся, ався, сов. в. **зби́тися, зіб'ю́ся, б'ється,** *гл.* Сбиваться, сбиться, скучиться, слѣпиться; собраться. *Казав Хома: душа моя, де ти забарилась? У собачиім хвості та в ковтуні збилась.* Ном. № 10973. *На майдані збилось багацько народу.* Стор. МПр. 50. *Подме Господь—і людом стануть води, загнуздавши, збиваються у камінь.* К. Іов. 82. —**на що.** Собрать денегъ на что. *Збився Пилип і на хату.* Мир. Пов. I. 125. *Ти на свою худобу тим часом збився б.* Г. Барв. 179. 2) Быть сбиваемымъ, сбитымъ, спибленнымъ. *Збий оту грушу з гілки.—Коли ж не збивається!* 3) Сбиваться, сбиться; спутаться, ошибиться. *Ми збились того сліду, що їхали, та не знать де й опинились.* Новомоск. у. (Залюбовск.). —**з пантелику.** Сбиться съ толку. *Хоч буцім, Грицьку, ти на пана закривився, та з пантелику ти, так як другі, не збився.* Г. Арт. (О. 1861. III. 87). 4) **Подниматься,** подняться вверхъ. *Знов зірвався, збився та й полетів.* Федьк. III. 141. 5) Возмущаться, возмутиться, взволноваться. *Чоловіка не маю, щоб, як зіб'ється вода, вкинув мене в купальню.* Ев. I. V. 7. —**бучі.** Подняться шуму, крику, скандалу. *Така буча збилася, що ледві розняли їх.* МВ. II. 185.

Збивач, ча, *м.* Скопидомъ, скряга. Вх. Лем. 417.

Збит, ту. *м.*=**Збитки.** Каменец. у.

Зби́ти, ся. См. **Збивати, ся.**

Збиткува́ти, ку́ю, еш (кого), *гл.* Обижать кого, жестоко обходиться; издѣваться надъ кѣмъ. *Челядь Бога допросила, щоби єй не бити, аби челяді не бити, та й не збиткувати.* Гол. *Мене у тому війську ніхто не збиткував.* Федьк.

Збиткува́тися, ку́юся, ався (над ким), *гл.*=**Збиткувати (кого).** *Не збиткуйся, чужа мати, не збиткуйся надо мною.* Чуб. V. 548. *Най ся ляхи не збиткують, моє тіло не чвертують.* Гол. I. 155. *Теперка, дякувати Богу, вже не збиткуються над нами, як за кріпацтва було.* Каменец. у.

Зби́тний, а, е. 1) Излишній, чрезмѣрный. 2) —**чоловік.**=**Збитошник.** Вх. Лем. 417.

Зби́тниця, ці, *ж.? Збитниця б тебе побила!* Грин. II. 166.

Зби́ток, тка, *м.* Чаще во мн. ч.: **зби́тки.** 1) Изобиліе, излишество. *Живуть пани у збитках і горя не знають.* Берд. у. *Великі збитки усякого добра.* Левиц. I. 466. 2)—**роби́ти.** Проказничать. *Оті шалихвости паничі зробили мені збитки, взяли коняку та й знатурили.* Берд. у. *Бо ти тут збитки робиш.* Каменец. у. 3) **На зби́тки.** На зло. *Це він на збитки отак робить.* Каменец. у. *Я просив його заждати на мене, а він узяв та й на збитки поїхав.* Бердич. у. *На збитки не загину.* Федьк.

Збито́шник, ка, *м.* Проказникъ, пакостникъ. *Нема гірших збитошників, як молоді хлопці, за ними дівчатам хоч не виходь на улицю—зараз збитка якого небудь зроблять.* Берд. у.

Збіг, *м.* 1) —**га.** Бѣглецъ, дезертиръ. 2) —**гу.** Бѣгство. **Збіг Богоро́диці.** Названіе дня 26 декабря. МУЕ. III. 37.

Збі́гати, гаю, еш, *гл.* Сбѣгать. *Збігала—свічечку купила.* МВ. II. 50.

Збіга́ти, га́ю, еш, сов. в. **збігти, біжу́, жи́ш,** *гл.* 1) Убѣгать, убѣжать. *Царя оставляєш, ко шведом збігаєш.* Год. I. 36. 2) Сбѣгать, сбѣжать съ чего. *Бо я стою зовсім не пам, де треба пити вам, та ще й вода од вас сюди збігає.* Гліб. 23. 3) Попадать, попасть на дорогу (бѣжа). *Дурів-дуріо, та таки й збіг на свою стежку.* Мир. ХРВ. 294. 4) О времени: проходить, пройти, пролетѣть. *Час збігав, туга якось потроху втихла.* МВ. II. 147. *Півроку збігло за водою.* МВ. (О. 1862. III. 59). 5) О жидкости: уходить, уйти; закипѣть и политься черезъ верхъ. *Як молоко на огонь збіжить, то дійки у корови порепаються.* Грин. I. 18. 6) Только сов. в. Сравняться въ бѣгѣ. *Куди тобі против мене збігти?* Рудч. Ск. I. 68. 7) Только сов. в.—**кого.** Напасть врасплохъ на кого. *Тепер ляхи збіжать нас п'яних.* К. ЦН. 285.

Збіга́тися, гаюся, ався, *гл.* Броситься искать; засуетиться, забѣгать. *Говори швидче, бо за мною зараз збігаються.* Котл. (1874), 331. *За Оксаною, як її викрали, то зараз пан збігався.* МВ. I. 133. *Взяла да й утекла... Як збігались пани, Бо' храни! трусу такого на все село.* О. 1862. VI. 62.

Збіга́тися, га́юся, ався, сов. в. **збігтися, жу́ся, жи́шся,** *гл.* 1) Сбѣгаться, сбѣжаться. *Швець із гори, пес із долини та збіглися до кобіли.* Чуб. V. 1173. 2) **Сжаться, сжиматься;** о матеріи: сдѣлаться **короче послѣ мойки.** *Роздимаються* (речі)

од тепла, а збігаються од холоду. Ком. II. 54. *Штанці... збіглись.* Св. Л. 310.

Збігленя́, ня́ти, *с.* Выкидышъ. Вх. Зн. 20. Желех.

Збі́глий, а, е. Бѣглый.

Збіго́висько, ка и **збіго́вище, ща,** *с.* Сборище, скопище, толпа. *Сьогодні буде збіговище у Миколи.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Збі́гти, ся. См. **Збіга́ти, ся.**

Збі́дкатися, каюся, ешся, *гл.* Прикинуться бѣднымъ, начать жаловаться на бѣду. *Як збідкається: що се я, дурний, наробив!* О. 1861. X. 23.

Збідни́ти. См. **Збідняти.**

Збі́днитися. См. **Збіднюватися.**

Збідні́ння, ня, *с.* Обѣднѣніе. Левиц. I. 296.

Збідні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Обѣднѣть. *А син з невісткою так з того часу збідніли, що й хата рака стала.* Г. Барв. 371. *Збідніли люде.* Каменец. у.

I. **Збі́днюватися, нююся, ешся,** сов. в. **збі́днитися, нюся, нишся,** *гл.* Притвориться бѣднымъ. Черк. у. *Увійшла баба в хату, збіднилась, хлипа.* Стор. I. 4.

II. **Збі́днюватися, нююся, ешся,** сов. в. **збі́днитися, нюся, нишся,** *гл.*=**Збідніти.** *Сак збіднився.* НВолын. у.

Збідня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **збі́днити, ню, ниш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать бѣднымъ. *Будем їх двори сповняти, а свої збідняти.* Г. Барв. 86.

Збі́жжя, жя, *с.* 1) Зерновой хлѣбъ. *Курка збіжжя розгрібає, а в сміттю зерно шукає.* Ном. № 5849. 2) Имущество (движимое). *Три злодії у коморі одбили засов і забрали збіжжя і скриню витягли.* Мил. 6. *Зносили всяке збіжжя, злидні, і оддавали все на рать.* Котл. Ен. IV. 60.

Збі́й, збо́ю и **збо́я,** *м.* 1) Утоптанная земля. *Пшеницю сіють на збої.* 2) Разбойникъ. *Няхай она знає, збоєв синів має.* Гол.

Збі́йник, ка, *м.* Разбойникъ. Вх. Уг. 240. Ум. **Збі́йничок, збійниченько.** Гол. I. 172.

Збілі́лий, а, е. Побѣлѣвшій. *А вона й не скричала, тілько зітхнула тихо й скотилася з лавки, як сиділа, з тими шитками у ручках збілілих.* МВ. (О. 1862. I. 89). *Обличчя збіліле.* МВ. (О. 1862. I. 88).

Збілі́ти, лі́ю, еш, *гл.* 1) Побѣлѣть. 2) Поблѣднѣть. *Побачила труночку, іздрігнулась, збіліла.* МВ. II. 50. *Чого так збіліла?* Чуб. III. 121.

Збін, збо́ну, *м.* Амвонъ. *У нашій слободі дуже є голосний діякон. У неділю оце у церкві як вийде на збін та як почне вигукувати з св. евангелів, то так луна й розляга.* МВ.

Збір, збо́ру, *м.* 1) Собраніе. *Збір людей.* НВолын. у. *Ой великий двір, та маленький збір,—чом не вся родинонька?* Нп. 2) Молочные продукты, получаемые отъ молока (сметана, масло и пр.). *Який же там збір буде, коли ніде корові напастися,—тільки глечик молока надоїла.* Зміев. у. *Збір поганий, бо молока мало.* Зміев. у. 3) Мн. **Збо́ри.** Сборки. *Свита... з маленькими зборами.* О. 1862. VIII. 33.

Збі́раний, а, е. 1) Собранный. *Збіраним колосом не напхаєш рота.* Ном. № 5244. 2) О молокѣ: **збі́ране.** Снятое.

Збірани́на, ни, збірани́ця, ці, *ж.* 1) Собираніе, сбираніе. 2) Собранное; собранное отовсюду. *Тут усякі діти: і мої, і сусідини—збіраниця.* Зміев. у.

Збі́ранка, ки, *ж.*=**Збіранина 1.**

Збіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **зібра́ти, зберу́, ре́ш,** *гл.* Собирать, собрать. Єв. Мт. II. 4. *А за нею голуби літали, вони теє піррячко збірали.* Лавр. 82. *А я ж тую дрібну ряску зберу у запаску.* Мет. 84. *Ярь наша отець і мати: хто не посів, не буде збірати.* Ном. № 548. *Зібрав троянську всю громаду.* Котл. Ен. II. 10.

Збіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **зібра́тися, зберу́ся, ре́шся,** *гл.* 1) Собираться, собраться. *Збіралася кревная родина, мене в військо випроводили.* Мет. 241. *Ввесь город зібрався до дверей.* Єв. Мр. I. 33. 2) Собираться, собраться, готовиться, приготовиться. *Голий підперезався та й зовсім зібрався.* Ном. № 1468. *Збіраюсь колядувати, як вже й щедрувать пора.* Ном. № 512.

Збіржа, жі, *ж.* Извощичья биржа. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Збіржани́к, ка, *м.* Извозчикъ. Хар. у. Слов. Д. Эварн.

Збі́рка, ки, *ж.* 1) Сходка, собраніе. *Збірка хлопців, дівчат. Уже зібрав збірку; там уже збірка зібралася.* Черк. у. 2) Собраніе чего-либо. Константиногр. у. 3) Мѣстныя овчины, скупаемыя на полтавскихъ ярмаркахъ. Вас. 154.

Збі́рний, а, е. 1) Сборный. 2)—**ти́ждень.** Первая недѣля поста.

Збі́рник, ка, *м.* Сборникъ. Ум., **Збі́рничок**.

Збі́рниця, ці, *ж.* 1) Метла. ЗЮЗО. II. 180. 2) Сборище. Котл. Ен. IV. 71.

Збі́рничок, чка, *м.* Ум. отъ **збі́рник**.

Збі́рня, ні, *ж.* Комната, гдѣ собираются на сходку. Нѣжин. у.

Збіросві́т, ту, *м.* Фокусъ, точка, въ коей сходятся лучи свѣта. *Проміння збірається в одним місті, котре називається фокус (збіросвіт).* Ком. II. 87.

Збіросло́в, ву, *м.* Словарь. Встрѣчено у Номиса на первой страницѣ его предисловія къ „Українським приказкам".

Збі́са, *нар.* Много; очень. *Збіса грошей має.* **Збіса розу́мний**. Чрезвычайно уменъ.

Збі́ч, ббо́чу, *м.* Склонъ (горы). *Набмижився він до збочу гори Оливної.* Єв. Л. XIX. 37.

Збі́чи, збіжу́, жи́ш, *гл.*=**Збігти**. Жел.

Зближа́ти, жа́ю, єш, сов. в. **збли́зити, жу, зиш**, *гл.* Приближать, приблизить.

Зближа́тися, жа́юся, єшся, сов. в. **збли́зитися, жуся, зишся**, *гл.* Приближаться, приблизиться. *Літечко минає, лист опадає, холодні зближаються ночі.* К. Досв. 64. *Він близько до мене зближився.* МВ. II. 104.

Збли́зька, *нар.* 1) Вблизи. *Славні бубни за горами, а збизька шкуратяні.* Ном. № 2623. 2) Изнедалека. *Ой прилітає сім пар голубів збизька.* Чуб. V. 238.

Збліднілий, а, е. Поблѣднѣвшій. *Сонце викотилось з-за Дніпра й освітило їх збліднілі лиця й трохи червоні очі.* Левиц. Пов. 38. *Тонкі та збліднілі уста.* Мир. Пов. II. 61.

Збліднути, ну, неш, *гл.* Поблѣднѣть. *Княгиня з переляку збліднула як стіна.* Стор. МПр. 81.

Збludи́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Заблудиться, сбиться съ дороги. *Широкая дороженька, коли б не збludити.* Чуб. V. 880. 2) Ошибиться. *Присвічниш ти мені, що мене любиш, запевне тим серцем ніяк не збludиш.* Чуб. V. 137.

Зблука́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **збludи́тися, джу́ся, дишся**, *гл.* Сбиваться, сбиться съ дороги. *Та йде батько та з шляху зблужається.* Чуб. I. 173.

Зблука́ти, ка́ю, єш, *гл.* Исходить блуждая.

Зблука́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Заблудиться. *Я зблукалась у житі як у лісі.* Г. Барв. 353.

Зблякну́ти, ну, неш, *гл.*=**Зблякувати**.

Зблякува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Поблекнуть. *Біле личко не зблякує, а ні чорні брови.* Гол. I. 314.

Збогара́дитися, джуся, дишся, *гл.* Выпросить, вымолить. *Чи не збогараджусь у вас пшоня?*

Збогати́ти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Збагатити**.

Збоє́цький, а, е. Разбойничій. *По шляхетській юрдували, по збоєцькій жартували.* К. Досв. 115.

Збожевільніти, ню, ниш, *гл.*=**Збожеволіти**. *Чи ти здурів, чи збожевільнів?* Ном. № 1380.

Збожево́лілий, а, е. Безумный, сумасшедшій. *Збожеволілими очима прикро дивилися на Грицька.* Мир. Пов. I. 122.

Збожево́літи, лію, єш, *гл.* Съ ума сойти. Котл. (1874), 341. ЗОЮР. II. 206. *Чоловік дивиться,—чи не збожеволів наймит.* Г. Барв. 198.

Збо́жжя, жя, *с.*=**Збіжжя**.

Збожі́лля, ля, *с.* Хлѣбъ на корню. *Збожілля шелестіло.* Св. Л. 308. См. **Збіжжя**.

Збо́їни, їн, *ж. мн.* Мелко перебитая солома.

Збо́їч, ча, *м.*=**Качка** 3. МУЕ. III. 24.

Збо́ку, *нар.* 1) Сбоку. *У жупані, кругом пані і спереду й збоку.* Шевч. 18. 2) Со стороны. *Ти мене не хвали, нехай люде збоку похвалять.* Ном. № 13329. *Зараз збоку всі побачать, що де яка мила.* Чуб. V. 37.

Зборгува́ти, гу́ю, єш, *гл.* Раздать въ долгъ. *Увесь крам зборгував, а грошей ніт-ма.*

Зборони́ти. См. **Заборонити**.

Зборона́ти, ня́ю, єш, сов. в. **зборони́ти, ню́, ниш**, *гл.* 1) Запрещать, запретить, воспрещать, воспретить; помѣшать. *Коли не дали нам з собою жити, то не зборонять в гробі ся любити.* Чуб. V. 117. 2) Защищать, защитить. *Не зборонить тебе ні отець, ні мати.* Мл. л. сб. 297.

Зборо́ти, рю́, реш, *гл.* Побороть, одолѣть. *Добра та корова, що й людей зборола.* Посл.

Збо́рчий, чого, *м.* Сборщикъ податей.

Збочи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Уклониться въ сторону. Павлогр. у. *Козак бачив* (дівчину край долини), *конем збочив.* Гол. I. 120. 2) Покривить душою, сдѣлать несправедливость. Зміев. у.

Збочи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Лечь на

бокъ, прилечь. *Я не сплю, а так збочився, бо нема що робити.* Канев. у.

Збоя́тися, збою́ся, збої́шся, *гл.* Убояться, испугаться. *Не лякайте, бо не збоюсь.* Грин. II. 307. *Як п'ян, то копитан; а як проспався, то й свині збоявся.* Ном. № 11484.

Збрата́тися, та́юся, ешся, *гл.* Сдружиться.

Збрені́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Забреніти.** *На городі маківка збреніла.* Грин. III. 236.

Збре́склий, а, е. О молокѣ: начинающій киснуть. Вх. Лем. 418.

Збрести́, ду́, де́ш, *гл.* Сбрести, уйти. *Скотина збреде з дому.* Чуб. I. 48.

Збреха́ти, шу́, шеш, *гл.* Солгать, соврать. *Чи справді так було, чи може хто збрехав.* Гліб. 217.

Збри́днути, ну, неш, *гл.* Опротивѣть. Желех.

Збри́зкати, каю, еш, *гл.* Побрызгать.

Збри́знути, ну, неш, *гл.* Брызнуть, побрызгать. *Дощик збризнув тільки раз.* О. 1862. VI. 45.

Зброди́ти, джу, диш, *гл.* 1) Выбродить, исходить. 2) Запачкать слѣдами, оставить слѣды на чемъ; истоптать, вытоптать. *Буду закривати милого слідочок, щоби пташки не збродили.* Чуб. V. 212. *Худоба збродила луку.* Вх. Лем. 418.

Збро́їти, ро́ю, їш, *гл.* Вооружать. Желех.

Збро́їтися, ро́юся, їшся, *гл.* Вооружаться. Желех.

Збро́їця, ці, *ж.*=**Зброя.** Гол. IV. 55.

Збро́йний, а, е. Вооруженный. *Чи в мене військо не збройне?* Макс. (1849), 90.

Збройни́ця, ці, *ж.* Арсеналъ, оружейная палата. Желех.

Збро́йно, *нар.* Съ оружіемъ. *Як виїдеш збройно гряничить гряниці.* К. Досв. 151.

Збро́я, ро́ї, *ж.* Оружіе. *То старшая сестра коника виводить, а середульша зброю виносить.* Макс. (1849), 7. *Хто не має зброї, най не йде в бої.* Ном. № 4208.

Збруди́ти, джу́, диш, *гл.* Загрязнить, запачкать. *А він мені рантух-полу кров'ю да збрудив.* Федьк. II. 71.

Збрудні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Загрязниться.

Збру́я, ру́ї, *ж.* Сбруя. *Постав коня у станочку, повісь збрую на кілочку, а сам іди у нову світлочку.* Лавр. 64.

Збря́зкнути, ну, неш, *гл.* Скиснуть (о молокѣ). *Як через ніч постоє* (молоко), *то збрязкне.* Каменец. у.

Збува́ння, ня, *с.* Сбываніе, продажа.

Збува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **збу́ти, збу́ду, деш,** *гл.* 1) Сбывать, сбыть. *Важко нам убогим своє добро збувати.* МВ. II. 7. 2) Избавляться, избавиться отъ чего. *Не збуду смутку, а ні вдень, ні вночі.* Чуб. V. 358. 3) **Не збува́ти.** Всегда быть, всегда находиться, имѣться. Чг. 27. *Що нагаєчка, що дротяночка, із колочка не збуває.* Чуб. V. 220. *А в жінок не збуває до розмови: то дівування згадають, то се, то те, то про лиху долю не наговоряться.* Св. Л. 5. *Сьому не збувало на сльози.* Св. Л. 110. **На ро́зум не збува́ти (кому́).** Быть умнымъ. *Людина добра і на розум йому не збувало.* Св. Л. 129.

Збува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **збу́тися, дуся, дешся,** *гл.* 1) Избавляться, избавиться. *Біда здибає легко, та трудно її збутись.* Ном. № 2171. *Збувся тато клопоту: жито змолотив і гроші пропив.* Ном. № 10826. 2) Сбываться, сбыться, исполняться, исполниться. *Уже ся все те збуло, що визнано було.* Чуб. III. 327. 3) Лишаться, лишиться. *З добрим думцею князь високого стола додумається, а з лихим думцею і малого стола збудеться.* Ном. № 946.

Збу́джувати, джую, еш, сов. в. **збуди́ти, джу́, диш,** *гл.* Пробуждать, пробудить, будить, разбудить. *Його сонного будили, не збудили.* Макс. (1849) 27.

Збу́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **збуди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Пробуждаться, пробудиться, просыпаться, проснуться.

Збудува́ння, ня, *с.* Построеніе.

Збудува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Построить; соорудить, создать. *Збудуй хату з лободи, та в чужую не веди.* Нп. *Ой коли б я знала, що буду вмірати, то б я сказала труну збудувати.* Чуб. III. 155. *Чоловік збудував башту.* Єв. Мр. XII. 1. *Еней збудує сильне царство.* Котл. Ен. I. 13.

Збу́дь-вік, ка, *об.* Отжившій, очень старый, дряхлый отъ старости. *Перша збудь-вік Пріська Чирянка, змолоду не раз сиділа в куні, позводила на той світ аж трьох мужиків.* Кв. II. 87.

Збу́дьок, дька, *м.* Малоцѣнный предметъ, продаваемый такъ—лишь бы сбыть съ рукъ. *Молоді воли—на роботу, а ціна—збудьок.* Хорольск. у.

Збуй, збуя, *м.*=**Збій** 2. *Ой горе, чорний збую, поб'є тя наша кров.* Федьк. I. 86.

Збу́й-вік, ка, *м.* 1)=**Збудь-вік.** Волын. г. *Як що баба стара, то кажуть на неї: ця вже баба збуй-вік; він збуй-вік.*

Подольск. г. 2) *мн.* Мелкое или малоцѣнное имущество. *Жидівські збуй-віки погоріли.* Луб. у.

Збуйнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Забушевать. *Де взялись буйні вітри—збуйнували, та комаря на поміст ізвалили.* Чуб. V. 1169.

Збунтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Взбунтовать. *Зробилося діло, жидів збунтувало.* Чуб. V. 1160.

Збунтува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Взбунтоваться. *Збунтувалась Україна, пани і ляхи.* Макс. (1834) 125.

Збур, ру, *м.* Трипперъ. Вх. Зн. 20.

Збу́рення, ня, *с.* 1) Разрушеніе, низверженіе. 2) Волненіе, возмущеніе.

Збу́рити, ся. См. **Збурять, ся.**

Збурлакува́тіти, тію, еш; *гл.* Сдѣлаться бурла́кою, т. е. бездомнымъ. Аф. 447.

Збурма́ти(ся), ма́ю(ся), еш(ся), *гл.* Собраться. *А в неділеньку вранці да бояри збурмали, да на море стрілями, на білую да лебедочку.* Мет. 175. *Збурмались вони під рясні дуби, чекаючи отамана на раду собі.* Нп.

Збурни́к, ка, *м.* Раст. Tormentilla erecta. Лв. 102. См. **Курече зілє.**

Збур'янува́тіти, тію, еш, *гл.* О травѣ: засориться сорными травами. Аф. 447.

Збура́ти, ра́ю, еш, сов. в. **збу́рити, рю, рить,** *гл.* 1) Разорять, разорить, разрушать, разрушить, повалить. *Мов городи, що ти збурив, пам'ять його зникла.* К. Псал. 17. 2) Волновать, взволновать, возмущать, возмутить. *Та дума блискавкою минула в його голові, збурила всю кров.* Левиц. I. 249.

Збура́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **збу́ритися, рюся, рився,** *гл.* Возмущаться, возмутиться, взбунтоваться. *Збурились люде.* НВолын. у.

Збут, збу́ту, *м.* Сбытъ. *Оце ж який на них збут великий.* Гацц. Аб. 62.

Збутві́лий, а, е. Сгнившій, испортившійся.

Збутві́ти, вію, еш, *гл.* Испортиться, сгнить.

Збу́ти, ся. См. **Збува́ти, ся.**

Збу́ток, тку, *м.* 1)=**Збут.** О. 1862 IX. 72. 2) Исполненіе.

Збу́тно, *нар.* Сбыто съ рукъ. *Продав, аби збутяно.* НВолын. у.

Збуча́віти, вію, еш *гл.* Одеревенѣть. *Старі кості не ворушаться і серце збучавіло.* О. 1861. XI. Свид. 30.

Зва́ба, би, *ж.* Приманка, обольщеніе. **Зва́бити.** См. **Звабляти.**

Звабли́вий, а, е. Обольстительный, прелестный.

Звабля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **зва́бити, блю, бить,** *гл.* Приманивать, приманить, привлекать, привлечь, прельщать, прельстить. *Не могла звабити калачем, а потім тяжко було відбити бичем.* Ном. № 8771.

Зва́га, ги. *ж.* Отвага, смѣлость.

Звагом, *нар.* Медленно, нескоро. *Не біжи, не йди швидко, звагом.* НВолын. у.

Зва́да, ди, *ж.* Ссора, распря, раздоръ. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* Ном. № 3279. Ум. **Зва́дка.** *Нема тії хатки, де б не було звадки.* Ном. № 3320.

Зва́дитися, джуся, дишся, *гл.* Ссориться. *У кого вийде яка звада на новий рік,—цілий рік звадитиметься.* Ном. № 13411.

Зва́дка, ки, *ж.* Ум. отъ **звада.**

Звадли́вий, а, е. Вздорливий, сварливый, бранчивый.

Звадли́во, *нар.* Досадно, непріятно. К. ЧР. 25.

Зва́дник, ка, *м.* Спорщикъ, забіяка.

Зва́дниця, ці, *ж.* Спорщица, любящая ссориться.

Зважа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **зва́жити, жу, жиш,** *гл.* Обращать, обратить вниманіе. *Не зважала вона, що темная ніч, піцла вона в чистеє поле пріч.* Чуб. V. 896.

Зва́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Свѣсить. *О, хто б узяв та зважив моє горе.* К. Іов. 13. 2) Взвѣсить, размыслить, понять. *Зважила громада, як би то воно було добре.* К. (О. 1862. III. 22). 3) См. **Зважати.**

Зва́житися, жуся, жишся, *гл.* Отважиться, осмѣлиться, рѣшиться. *Не зважилась розлучати, поблагословила.* МВ. II. 21.

Звакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Потерять время, пробыть празднымъ. *Ось я піду в жнива пшениці й жита жать, то, часу марне щоб, мовляв, не звакувать, скошу і свій горох.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Звал, лу, *м.* Сваливаніе, упадъ. *Бий мати до звалу.* Подольск. г.

Звалаши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Выхолостить. Константиногр. у.

Звали́ти, ся. См. **Звалювати, ся.**

Зва́лище, ща, *с.* Развалины. *Вороны з граками по звалищах літають.* К. Досв. 221.

Звалі́ння, ня, *с.*=**Звал.** *Впиваються до звалїння з ній.* Левиц. (Правда, 1868, 556).

Звалови́тий, а, е. Неповоротливый, медлительный. *Зваловитий кінь.* Вх. Зн. 21.

Звалюва́ти, лю́ю, еш, гл. Удалиться, уйти, улетѣть (о многихъ). *Е, чого тут, у цих степах і не було? Птиці тієї, звіру!.. Звалювало десь у чужі краї.* Мелитоп. у. Слов. Д. Эварн.

Зва́лювати, люю, еш, сов. в. **звали́ти, лю́, лиш,** гл. 1) Сваливать, свалить. *Хапає кожного за ноги і звалює.* О. 1862. IV. 39. *Звалять дуба в кручу.* Хата, 67. 2) Сбивать, сбить, свалять. *Звалили сукно на валюшах.* Харьк. у.

Зва́люватися, лююся, ешся, сов. в. **звали́тися, лю́ся, лишся,** гл. Сваливаться, свалиться, повалиться. *Не дай, Боже, звалитися під тином.* Ном. № 8302. *Прийшов Василь додомоньку, на постіль звалився.* Чуб. V. 434.

Звали́ти, ля́ю, еш, гл.=**Звалити.**

Звали́тися, ля́юся, ешся, гл. 1)=**Звалитися.** 2) Пропасть безъ пользы, валяясь.

Звандрува́ти, ру́ю, еш, гл.=**Звандрувати.** *Звандрували одно поле.* Чуб. V. 631.

Зва́ння, ня, с. 1) Званіе. *Звання козацьке, а життя собацьке.* Ном. № 790. 2) Въ ариѳметикѣ: наименованіе. **Ме́ньше, ста́рше зва́ння.** Меньшее, большее наименованіе. К. Грам. 125, 123, 113.

Зварі́ти, рю́, рить, гл. 1) Сварить. *Іди, іди, дощику, зварю тобі борщику.* Чуб. III. 107. 2) Сковать вмѣстѣ (два куска желѣза). *Треба залізо зварити докупи.* Черк. у.

Зварі́тися, рю́ся, рився, гл. Свариться.

Зварія́тіти, тію, еш, звар'юва́ти, р'ю́ю, еш, гл. Сойти съ ума. *Зварялтів Максим.* НВолын. у. *Чи не звар'ював він зовсім, чи не здурів він?* Левиц. I. 528.

Зварі́льня, ні, ж.=**Жлукто.** См. **Зварячи.** МУЕ. III. 34.

Зварі́ти, ря́ю, еш, гл.=**Золити.** *Зварячи, дейнде в горах повідають: золити шматє. Перепране, чи відіпране шматє кладуть до зварялні, або якого цебра, посипують попелом, наливають кип'ячою водою і кидають роспалене на огні каміне.* МУЕ. III. 33. *А в п'ятницю рано хусти зварячи.* Нп. Левиц. (Правда, 1868, 12).

Зва́ти, зву́, зве́ш, гл. 1) Звать, называть. *Нехай мати буде знати, кого зятем звати.* Чуб. III. 125. 2) Призывать.

Зва́тися, зву́ся, зве́шся, гл. Зваться, называться. *В тім городі жила Дідона, а город звався Карфаген.* Котл. Ен. *Був собі чоловік,—Остапом звався.* Рудч. Ск. I. 63. *Поки Русь зоветься Россю, Дніпро в море лється, поти серце українське з панським не зжиється.* К. Досв. 17.

Зве́деня, ці, ж. Обольщенная мужчиной дѣвушка, имѣвшая ребенка. Вх. Зн. 21.

Зведе́нник, ка, м. Сводникъ, посредникъ при сдѣлкѣ; сводникъ. *Давай, батьку, гроші,—каже прихожий зведенник: упустимо сього коня,—другою не знайдеш такою.* Кух. (О. 1861. X. 22).

Зведеню́к, ка, м., **зведена́, ня́ти,** с. Одинъ изъ сводныхъ дѣтей. *Та й діти між собою часто б'ються—надто бабина дочка: звичайно, як зведенята.* Рудч. Ск. II. 54.

Звезта́, ся. См. **Звозити, ся.**

Зведича́ти, чаю, еш, гл. Почтить, оказать честь; восхвалить. Грин. III. 495. *Як же ж можна щоб не звеличати його.* НВолын. у. *Ми ж тебе, Оксанко, звеличаємо.* Грин. III. 48.

Звели́чити. См. **Звеличувати.**

Звели́чувати, чую, еш, сов. в. **звели́чити, чу, чиш,** гл. Дѣлать, сдѣлать великимъ, возвышать, возвысить. *Здобудеш, хлопо, слави, звіжувавши, чия тебе звеличує держава.* К. ЦН. 257.

Звеліти, лю́, ли́ш, гл. Велѣть, приказать. *Звеліла мені мати ячменю жати.* Чуб. III. 249.

Звенíти, ню́, ни́ш, гл.=**Дзвеніти.** *Текла річенька, звеніла.* Чуб. III. 150.

Звенькотíти, чу́, ти́ш, гл. Звенѣть. *У Кременці звенькотить, як по каменю їдеш.* НВолын. у.

Звербува́ти, бу́ю, еш, гл. Завербовать. *В Бердичеві славнім місті звербували хлопців двісті.* Макс. 161.

Звергáти, гáю, еш, сов. в. **зве́ргнути, ну, неш,** гл. Извергать, извергнуть. *Багатство він чуже пожер і зверне, бо повелить йому Господь блювати.* К. Іов. 44. *Померші діти, недоноски, що мати зверга.* Г. Барв. 350.

Зверéснути, ну, неш, гл. Всвригнуть. *Як звереснули моде—не хочемо!* НВолын. у. *Звереснув та й побіг.* НВолын. у.

Зверете́нитися, нюся, нишся, гл. Закружиться, завертѣться. *Таку ману пустив, що я так на місці й зверетенилась.* Черк. у.

Зверзти́, зу́, зе́ш, гл. Сказать чепуху, смолоть. *Прiхали з борозни та чорзна-що й зверзли.*

Зверта́ти, та́ю, еш, сов. в. **зверну́ти, ну́, неш,** гл. 1) Сворачивать, своротить,

поворачивать, поворотить. *Прошу вас, браття, на праву сторону звертаться.* Макс. (1849). 20. *Як кіньми звернув, аж Львів ся здвинув.* АД. I. 15. **В'язи зверну́ти.** Свернуть шею. Г. Барв. 112. **Ува́гу зверну́ти на.** Обратить вниманіе. *Що́ б він мені не росказував, а все було увагу зверне на те, що який гріх чіпати що чуже.* Г. Барв. 360. 2) Сворачивать, своротить на кого (вину). *Не звертай на людей, коли сам кашкодив.* Харьк. *Звикли усе на инших звертати, а себе неповинними в своїй біді чинити.* К. Гр. Кв. XXXII. 3) Возвращать, возвратить. 4) Только сов. в. Скинуть, сбросить. *Кобила хоче коня звернуть.* НВолын. у.

Звертáтися, тáюся, ешся, сов. в. **звернýтися, нýся, нешся,** гл. 1) Возвращаться, возвратиться. *Я ще... звернусь, поки ви прийдете.* Г. Барв. 34. *Пішов козак в Запорожжя,—коли б не звернувся.* Чуб. V. 940. 2) Обращаться, обратиться. *Звертається до козаків понуро і з грізною мовою.* Стор. МПр. 161. 3) Гнуться, согнуться, свернуться (о лезвіѣ). *Звернулася сокира.* НВолын. у. 4) Наклоняться, наклониться, искривиться. *Хата звернулася.* Радомысл. у.

Звертíти. См. **Звірчувати.**

Звертíтися, чýся, тишся, гл. Свертѣться. *Куций Степанко скрутився, звертівся, та й по хаті скаче—чик! чик!* (*Загадка: вінік*). Ном., стр. 300, № 335.

Зверх, *нар.* Поверхъ, сверхъ. *Не попав же я в двері, та в стовп головою, господиня те все чула—та зверх коцюбою.* Чуб. V. 1126. *Один зверх одного.* Рудч. Ск. I. 4.

Зверхдýба, ба, *м.* Названіе сказочнаго богатыря, жившаго на деревьяхъ. Грин. II. 344, 345.

Звéрхник, ка, *м.* Начальство, старшій, власть имущій. *Нові там зверхники запанували.* К. МБ. II. 132.

Звéрхність, ности, *ж.* 1) Верховность. *Гаряча моя прихильність до них давала мені право їм дорікати і присвоювати собі ніби якусь над ними зверхність.* К. XII. 11.

Звéрху, *нар.* Сверху. *В вербі корень підмиває, зверху вершок усихає.* Чуб. III. 205. **Нехáй вáше звéрху бýде.** Пусть будетъ по вашему. Ном. № 4963. Ум. **Звершéчку.** Ном. № 4671.

Звершúти, шý, шúш, гл. 1) Насыпать верхъ. *Насипав міркy жита та ще й звершив.* 2) Миновать верховье. *Звершити балку.* Александров. у.

Звеселúти, ся. См. **Веселяти, ся.**

Звеселíти, лíю, еш, гл. Повеселѣть. Шевч. 410. *А як коли то було звеселіємо не знать чого.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Звеселя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **звеселúти, лю́, лúш,** гл. Развеселять, развеселить. *То пан Хмельницький добре учинив: Польщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину звеселив.* Макс. (1849), 73. *Моє серце звесели.* КС. 1882. XII. 496.

Звеселя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **звеселúтися, люся, лúшся,** гл. Радоваться, обрадоваться, возликовать. *Як зрадувалась та звеселилась Петрикова мати: як діждемо літа та вродить жито,—буде з ким жито жати.* Грин. III. 549. *Нехай предки звеселяться у забутих трунах.* К. Досв. 89.

Звести́, ся. См. **Зводити, ся.**

Звечéряти, ряю, еш, гл. Поужинать. Вх. Лем. 418.

Звéчора, *нар.* Наканунѣ вечеромъ. *Хто звечора плаче, той уранці буде сміятись.* Ном. № 2400.

Звечорíти, рíю, еш, гл. Повечерѣть.

Звивáти, вáю, еш, сов. в. **звúти, зів'ю́, еш,** гл. 1) Свивать, свить. *Чи ти звелів орлові підійматись на висотах гніздо собі звивати.* К. Іов. 90. 2) Сматывать, смотать. *Основу зачинав... звивати на клубки.* МУЕ. III. 13. 3) Сплетать, сплести. *На свою головоньку вінка не звила.* Грин. III. 273. 4) Завивать, завить. *А вміш ти волосся звивати?* МВ. (О. 1862. III. 38).

Звивáтися, вáюся, ешся, сов. в. **звúтися, зів'ю́ся, ешся,** гл. 1) Извиваться. *Звивається коло мужа еще гірше того ужа.* Коцюб. 19. 2) Вертѣться около чего; хлопотать заботиться. *Швидкі, в'юнкі (жиди) звиваються коло покупців, як ті в'юни.* Левиц. I. 107. *Звивається проміж костями, як та мастівка.* Г. Барв. 180. *Баба звивалась життя всюди.* Г. Барв. 486. 3) Извиваться, извиться. *Звивався огонь понад землею.* К. Псал. 176. *Звилась стріла нижче хмари.* Рудч. Ск. II. 99. *Та ще хміль, та ще зеленький на тичину не звився.* Макс. 60. *Над хатами звивався угору дим.* Г. Барв. 122.

Звúвистий, а, е. Извивистый. К. ЦН. 293.

Звúдити, джу, диш, гл. Простить, извинить. *Нехай тобі Бог звидить і збачить.* Ном. № 4129.

Зви́дитися, диться, *гл. безл.* Показаться. *Се тобі... звидилось, що я хмурний* О. 1862. VIII. 11.

Звик, ку, *м.* Привычка, обыкновеніе. Вх. Лем. 418.

Звика́ння, ня, *с.* Привыканіе.

Звика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **зви́кнути** и **зви́кти, ну, не́ш**, *гл.* Привыкать, привыкнуть. *Хто не звик правди поважати, той завше ласий панувати.* Ном. № 1132.

Звика́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **зви́кнутися** и **зви́ктися, нуся, не́шся**, *гл.* Свыкаться, свыкнуться. *Галя спершу жахалась його, а далі звиклась.* Рудч. Ск. I. 132.

Зви́клий, а, е. Привыкшій. *Я не звиклий був з дітьми.* Драг. 63.

Зви́кнути, ся и **зви́кти, ся**. См. **Звикати, ся**.

Звильну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Увильнуть, уклониться. *Не звильнувши дивиться у вічі.*

Звинува́тити, чу, тиш, *гл.* Обвинить. *Наїхали судді; судили, судили та й звинуватили того старосту.* О. 1862. I. 61.

Звину́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Звити**. *Земля мов риза обветшає і небо як одежу звинеш.* К. Псал. 232.

Звину́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Успѣть (сдѣлать, возвратиться). *Я звинувся і все зробив.* НВолын. у.

Звиня́ти, ня́ю, єш, *гл.*=**Вибачати**. *На те просили, що в ріт носили,—звиняйте.* Ном. № 12085.

Звиса́ти, са́ю, єш, сов. в. **зви́снути, ну, не́ш**, *гл.* 1) Нависать, нависнуть. *Ой звисли чорні хмароньки, звисли.* Чуб. V. 34. 2) Отвисать, отвиснуть. *Тут то страва, тут то люба! покуштуєш—звисне губа.* Маркев. 48. 3) Съ отрицаніемъ: не переставать висѣть. *Нагаєчка дротяночка з кілка не звисає.* Чуб. V. 578.

Зви́сник, ка, *м.* Обрывистый берегъ. Угор.

Зви́снути. См. **Звисати**.

Зви́сока, *нар.* 1) Высоко, на возвышенномъ мѣстѣ. *Ой як мені тих дружечок позбірати, ой де мені їх звисока посажати.* Мет. 158. 2) Съ вышины. *Твій престол во віки вічні звисока сіяє.* К. Псал. 108.

Звита́тися, та́юся, єшся, *гл.* Поздороваться. *Ой вийди, матінко, звитайся, свого дитяти спитайся: де твоє дитятко бувало.* Грин. III. 516.

Зви́ти, ся. См. **Звивати, ся**.

Звита́га, ги, *ж.* Побѣда.

Звита́жити, жу, жиш, *гл.* Побѣдить. *Великий князь Роман Ростиславович, звитяживши литвинів 1173 року, впрягав бранців до плуга.* Ном. № 663.

Звита́жний, а, е. Побѣдный.

Звита́жство, ва, *с.* Побѣда, одолѣніе. КС. 1885. VII. 444.

Зви́х, ху, *м.* Вывихъ. *Звихнуту руку чи ногу потягують, то звих і проходить.* Чуб. I. 130.

Звиха́тися, ха́юся, єшся, *гл.*=**Звиватися 2**. *Ой матінко-вутко, звихай же ся хутко, бо ми ся звихали, все село звоювали, чикмани поросили, на весілля спросили.* Грин. III. 511.

Звихну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Свихнуть, сдѣлать вывихъ. *Ручку й ніженьку звихнула.* Чуб. V. 668. 2) Измѣнить. *Не женись із цією дівкою,—вона звихне, вона мобе другою.* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Зви́ч, чі, *ж.* Обычай. Шух. I. 134.

Звича́євий, а, е. Обычный. *Не маємо ні свого українського трибуналу, а ні свого звичаєвого права.* К. XIX. 127.

Звича́єк, чайка, звича́єчок, чка, *м.* Ум. отъ **звичай**.

Звича́їтися, ча́юся, єшся, *гл.* Привыкать другъ къ другу, знакомиться. *День по дню минає, вечір по вечері, а вони собі усе сходяться та говорять та усе лучче звичаються.* МВ. (О. 1862. I. 78).

Зви́чай, ча́ю, *м.* 1) Обычай; обыкновеніе. *А я такий звичай маю, що по повній випиваю.* Чуб. V. 1096. **Своїм звича́єм.** По обыкновенію, по своему обыкновенію. *Сходились люде і своїм звичаєм навчав їх.* Єв. Мр. X. 1. 2) Приличіе. *І дітки звичай знають.* Ном. № 2850. *Слово неправдиве звичаю не знає.* Лавр. 123. 3) Нравъ. Ум. **Звича́єк, звича́єчок.** *Поміж людьми помоталася, звичаєчків та набралася.* МУЕ. III. 160.

Звичайне́нький, а, е, звичайне́нько, *нар.* Ум. отъ **звичайний, звичайно**.

Звича́йний, а, е. 1) Обыкновенный. 2) Вѣжливый, приличный. *Була звичайна, поважала людей і гріха боялась.* Хата, 166. *Труби на пса—на чоловіка звичайне слово.* Ном. № 3500. Ум. **Звичайне́ньний**.

Звича́йність, ности, *ж.* Вѣжливость, приличіе. *Звичайною звичайністю вітаю, хто входе гордо,—згорда зустрічаю.* К. ЦН. 184. **Для звича́йности.** Изъ вѣжливости. Левиц. Пов. 32.

Звича́йно, *нар.* 1) Обыкновенно. 2) Вѣжливо, прилично. 3) Конечно, разумѣет-

ся, самъ собой, по обыкновенію. *Звичайно, крадене.* Шевч. 585. *Було, як нічне хто казку казати, звичайно про змія, то так його наче і вижаю перед себе.* Рудч. Ск. I. 130. Ум. **Звича́йненько.** *Бабуся йому на те звичайненько одмовила.* МВ. (О. 1862. III. 55).

Зви́чений, а, е. Пріученный. *У неї погано діти звичені.* Черниг. у. *Вони до сього звичені.* МВ. (О. 1862. III. 52).

Зви́чити, чу, чиш, *гл.* Пріучить. *Це ви так цуцика до рук звичили.* Лебед. у. *Звичили корову доїтися на налигачі.* Борз. у. *То він звичений так.* Черк. у.

Зви́читися, чуся, чишся, *гл.* Пріучиться, привыкнуть. *Щипне або штовхне стиха... та й сама почервоніє, як жар,— засоромиться. Поки ж тільки не звичилася; а як повталась, обжилася, то пізнали ми тоді, де воно в світі мило живе.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Зви́чка, ки, *ж.* Привычка. *Така звичка бісова.* Мир. Пов. I. 116.

Зви́чне, *нар.*=**Звичайно 3.** *Звичне, московська напасть.* Ном. № 847.

Зви́чний, а, е. 1) Привычный. *До роботи не звичний.* Рудч. Ск. II. 62. 2) Обычный. *Кожне стало оплашати звичний подарунок* (на веселлі). Мкр. Н. 37.

Зви́чно, *нар.* 1) Привычно. 2) Обычно, въ обычаѣ. К. ЦН. 301.

Зви́ш, *нар.* Выше; свыше.

Зви́шки, *нар.* Высотой.

Звід, зво́ду, *м.* 1) Уничтоженіе, разореніе. *Так їм на звід пішлось; не один пан у нас звівся; поживе оце, поживе, та й спустує, бур'яном поросте й двір.* 2) Обманъ. *Чи її щиро любиш? Бо як її держиш у зводі, долю її загубиш.* Гол. III. 392. 3) Очепъ (въ колодезѣ). *Ой у полі криниченька на чотирі зводи.* Чуб. V. 102. 4) Родъ ловушки съ пружиной для ловли лисицъ, волковъ и пр. Шух. I. 237.

Звідати, ся. См. **Звідувати, ся.**

Звіди, дів, *м. мн.* Выѣдки, развѣдки. *Піти на звіди.* Аф. 449.

Звідки, звідкіль, звідкіля, *нар.* Откуда. *Звідки тебе, серце, виглядати?* Лавр. 39. *Хилилися густі лози, звідкіль вітер віє.* Чуб. V. 240. *Хто він такий і звідкіля він?* Рудч. Ск. II. 20.

Звідко́ли, *нар.* Съ какихъ поръ. Желех.

Звідник, ка, *м.* Обманщикъ.

Звідниця, ці, *ж.* Обманщица.

Звідні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Сдѣлаться водянистымъ такимъ образомъ, что вода отдѣлится отъ всего прочаго (въ кушаньяхъ и пр.). *Кутя звідніла через те, що в хаті держали, у теплі.* Новомоск. у. *Не бери ямою капусти, бо звіднів.* Черк. у.

Звідна́, ні, *ж.* 1) Очная ставка. *Чи то раз звідня ця була?* НВолын. у. 2) Обманъ.

Звідси, звідсі, звідсіль, звідсіля, *нар.* Отсюда. *Шкода ж тя, козаче, звідси відсилати.* Гол. I. 104. *Іди собі звідсі!* Рудч. Ск. I. 70. *Пусти мене звідси додому на Вкраїну.* Чуб. V. 344.

Звідо́млення, ня, *с.* Отчетъ. Записано (въ Кіевск. губ.?) проф. А. Е. Крымскимъ въ фразѣ: *Пішов на звідомлення до хазяїна.* Літер.-наук. Вістник. 1901, X, 46.

Звідта́м, звідти, звідті́ль, звідті́ля, *нар.* Оттуда. *Як я звідтам повертався, послухайте, з ким пізнався.* Грин. III. 611. *Це все вислухав, що його тітка говорила, та швидче звідти.* Рудч. Ск. II. 94. *Та не звідті́ль місяць сходе, звідкіль ясна зірка.* Чуб. V. 675. *Син узяв, вив'язав звідті́ля невістку, а ув'язав сучку.* Рудч. Ск. I. 16.

Звідувати, дую, єш, сов. в. **звідати, даю, єш,** *гл.* Узнавать, узнать. *Будемо питати а звідувати.* Гол. II. 49. *Піду звідаю, чи піп дома.* Каменец. у. *Як звідавш, то зміряєш.* Ном. № 6831.

Звідуватися, дуюся, єшся, сов. в. **звідатися, даюся, єшся,** *гл.* Узнавать, узнать, освѣдомляться, освѣдомиться, разспрашивать. *Не звідавшся, що мя болить, а ся звідаєш о товарі.* Гол. I. 141. *Сидять ткачі на варштаті, звідуються о свім брат.* Гол. I. 207.

Звідукі́ль, *нар.*=**Звідколи.** *Дивись же ти, звідукіль його нема: пішов—ще сонечко не сідало, а й досі нема.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Звідусі́ль, звідусіля́, звідусю́ди, *нар.* Со всѣхъ сторонъ, отовсюду. *Який тепер чорт скаже тобі ясно, коли звідусюди нахмарило?* К. ЧР. 239.

Звідці, звідці́ль, звідці́ля, *нар.*= **Звідсі́ль.** *Ой звідци гора, а звідти друга.* Чуб. V. 230. *Як я маю, козак Нечай, звідці́ль утікати, славу свою козацькую під ноги топтати.* Макс.

Звізда́, дя́, *ж.* Звѣзда. *Аби місяць на мене світив, а звізди хоч і так.* Ном. № 5422. Ум. **Звіздочка.**

Звізда́рь, ря́, *м.* Астрономъ. Вх. Лем. 418.

Звізда́тий, а, е. Звѣздообразный. Желех. **Звізда́ті дропачки́** и пр. Родъ вышив-

ки. Kolb. I. 48, 49. **Звіздáтий кінь.** Лошадь съ бѣлымъ пятномъ на лбу. Желех.

Звіздови́й, á, é. Звѣздный. *Срібная грива груди покриває, звіздові очі далеко видять.* Чуб. III. 289.

Звіздочка, ки, *ж.* Ум. отъ **звіздá.**

Звіздянéнький, а, е. Ум. отъ **звіздяний.**

Звіздяни́й, á, é. Звѣздный, усѣянный звѣздами. Ум. **Звіздянéнький.** *Чим небо менше? Всюди рівненьке, всюди рівненьке та звіздяненьке.* Гол. II. 32.

Звíй, звóю, *м.*=**Сувій.** *Звій полотна.* Каменец. у.

Звíку, *нар.* Съ отриц. **не** при глаголѣ. Никогда. *Зроду-звіку козак не був і не буде катом.* Ном. № 767.

Звікувáти, кýю, еш, *гл.* Провести жизнь. *Звікував я вік мій довгий, та й не бачив того змалку.* К. Псал. 89.

Звíл, звóлу, *м.* 1)=**Зволення.** 2) **До звóлу, по звóлу.** Сколько угодно. *Взялися їсти й запивати, варенухи-веселухи довелось до зволу, три глеки її стояло рядом поверх полу.* Мкр. Н. 38. *Гуляв по зволу, веселився.* Мкр. Г. 33.

Звільжи́ти, жý, жи́ш, *гл.* О морозѣ: ослабѣть. *Як звільжить мороз, тоді поїду у ліс.* Каменец. у. *Вже звільжив мороз.* Каменец. у.

Звíльна, *нар.* Медленно, понемногу. *Солодьки. звільна вирізувались з-за гори.* Св. Л. 309.

Звíн, звóну, *м.* и пр.=**Дзвін** и пр.

Звíнка, ки, *ж.* 1) Карта бубновой масти. 2) Раст. Campanulae. Вх. Пч. I. 9.

Звінóк, нкá, *м.* 1)—**ри́би.** Поперекъ отрѣзанный кусокъ рыбы. *Ой поставив козак Нечай та сторожу в місті, а сам пішов до кумоньки звінок риби їсти.* АД. II. 58. 2) Раст. Rhinanthus crista galli. Лв. 101. См. **Звонець.**

Звінóчки, ків, *м. мн.* **Раст.** Rinanthus minor. Вх. Пч. I. 12.

Звінувáтися, нýюся, ешся, *гл.* Лишиться приданаго. *Бо ся уже звінувала з козачками поїхала.* Гол. II. 722.

Звінчáти, чáю, еш, *гл.* Обвѣнчать. *А у тій церковці святий Спас, звінчай діточок в гожий час.* Мет. 167.

Звінчáтися, чáюся, ешся, *гл.* Обвѣнчаться. *Я з дороги повернуся та й з тобою звінчаюся.* Чуб. V. 62.

I **Звір, звóру,** *м.* Оврагъ, лощина, ложбина. *Не навчила я ся корчима ходити, з звора воду пити, з торби хлібом жити, з торби хлібом жити, на камені спаті.* Гол. I. 156.

II. **Звір, ра, ру,** *м.* 1) Звѣрь. *З теї тучи в темний ліс,—нехай мене звір іззість.* Чуб. V. 180. 2) Волкъ. Ум. **Звíрик, звірóк.** *Звірок утішний білка.* Сим. 210. Ув. **Звірю́на, звіря́на.**

Звірáк, ка, *м.*=II **Звір** 2. Шух. I. 22.

Звíрик, ка, *м.* Ум. отъ II **Звір.**

Звіри́нá, ни, *ж.* 1)=II **Звір.** *В кущах чатують на звірину.* К. Іов. 87. *Св. Юрій почав скликати до себе усяку звірину.* Грин. II. 72. 2) соб. Звѣри ,звѣрье. *Зібралася звірина до своєї громади.* Гол. III. 499. 3) Звѣрина, звѣриное мясо. *А в селянина в борщі свинина.... А в дворянина з перцем звірина.* Грин. III. 540. Ум. **Звіри́нка.**

Звіри́нець, нця, *м.* Звѣринецъ. *Добув іще всяких звірів: зайця, ведмедя й лиса—цілий звіринець у себе завів.* Рудч. Ск. II. 68.

Звіри́ний, а, е. Звѣриный. *Не наділив його умом звіриним.* К. Іов 89.

Звіри́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **звірина.**

Звíрити, ся. См. **Звіряти, ся.**

Звірівни́к, кá, *м.* Звѣринецъ. Александров. у.

Звíрість, рости, *ж.* Повѣрка. *Кажуть, що там двадцять кіп—ходім на звірість.* Сквир. у.

Звіркувáти, кýю, еш, *гл.* Быть звѣремъ. *Кротом же лазе португалець, звіркує шведин вовком там.* Котл. Ен. IV. 12.

Звіркувáтий, а, е. Звѣрообразный, звѣроподобный.

Звірни́й, á, é, Богатый звѣрями.

Звірни́к, кá, *м.* Звѣринецъ. Вх. Лем. 418.

Звірнó, *нар.* Много хишныхъ звѣрей, преимущ. волковъ. *Звірно у лісі цьому.* Лебед. у. *Колись було звірно, а тепер людно.* Пирятин. у.

Звірня́, ні, *ж. соб.* Звѣрье. *А що там звірні було,—Господи!*

Звірóк, ркá, *м.* Ум. отъ II. **Звір.**

Звірокрýг, гу, *м.* Зодіакъ. Желех.

Звірóта, ти, *ж. соб.* Звѣрье.

Звірря́, ря́, *с. соб.* Звѣри. *Звірря в ліс ховається.* Грин. I. 192.

Звíрчувати, чую, еш, сов. в. **звертíти, рчý, ти́ш,** *гл.* 1) Скручивать, скрутить. *Усі на його і напали, на смерть звертіли і зім'яли.* Котл. Ен. 2) Соединять, соединить двѣ доски, планки и пр., просверливъ дыры и вставивъ въ нихъ соединительные шипы. Канев. у.

Звірюва́ння, ня, *с.* Звѣрскіе поступки. К. Краш. 17.

Звірюва́тий, а, е. Нѣсколько похожій своими поступками на звѣря. *Гайда, воле, в Дике поле, воле звірювата!* К. МБ. III. 297.

Звірю́ка, ки, *ж.* Большой звѣрь. *Злодіїв обганяй та гавкай на звірюку.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84). *Синє море звірюкою то стогне, то виє* Шевч. 49. Ум. **Звірю́чка.** Рудч. Ск. I. 22.

Звіря́, ря́ти, *с.* Животное. *Опам'ятайсь: чи ми ж тобі звірята, німий язик, що розуму не має.* К. Іов. 39. Ум. **Звіря́тко.**

Звіря́ка, ки, *м.*=**Звірюка.** *Я ще не бачив, як чоловік звірякою перекидається.* Кв. Драм. 241. *Із чоловіка став звіряка.* Алв. 74.

Звіря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **зві́рити, рю, риш.** *гл.* 1) Провѣрять, провѣрить, вывѣрять, вывѣрить. *Я його вже звірила за того карбованця.* Н. Волын. у. *Я звірив на собі, що нема й гірше, як води вип'єш з холоду.* (О. 1861. V. 70. 2) Довѣрять, довѣрить. *Він на ню звіряв усе своє добро.* Зміев. у.

Звіря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **зві́ритися, рюся, ришся.** *гл.* 1) Удостовѣряться, удостовѣриться. *Як побачив, тоді тілько звірився, що то брехня.* Брацл. у. 2) Довѣряться, довѣриться, положиться. *Мали пани на Вкраїні добрі оборонці, звірилися сотникові уманському Гонті.* Макс. 126. 3) Терять, потерять довѣріе. Сим. IV.

Звіря́чий, а, е. Звѣрскій, звѣриный.

Звісен, сна, не, звісний, а, е. 1) Извѣстный. *Звісна тобі печаль моя.* Грин. III. 149. *Грицько звісний п'яниця.* 2) **Ти звісен.** Ты знаешь, тебѣ извѣстно. *Ти звісен,—між курми суддею я була.* О. 1861. VII. 119.

Зві́сити, ся. См. **Звішувати, ся.**

Зві́сний. См. **Звісен.**

Звісно, *нар.* 1) Извѣстно. *Здавна звісно, що він добрий чоловік.* 2) Извѣстное дѣло, конечно. *Звісно, чужі люде: хоть і добрі, та не знатимуть.* МВ. I. 13. *На бе́седі, вже звісно, попились.* Гліб. 43.

Звісти́ти. См. **Звіщати.**

Звісти́тися, щу́ся, сти́шся, *гл.* Узнать. *Що нас Бог у купу зводить, вчора я звістився.* Мкр. Н. 28.

Зві́стка, ки, *ж.* Извѣстіе, вѣсть. *Прийшла звістка до милої, що милого вбито.* Мет. 103. Ум. **Звістонька, звісточка.**

Зві́сть, ти, *ж.*=**Звістка.** *Ходять негарнії звісти.* КС. 1882. V. 362. *Не вийшла Галютонька, вийшла його свість, ой винесла королевичу да невеселу звість.* Чуб. V. 771.

Звіта́ти, та́ю, еш, *гл.* Привѣтствовать. *Звітали пана пастирі, звітали миром і кадилом.* Чуб. III. 328.

Звіта́тися, та́юся, ешся, *гл.* Поздороваться, сказать привѣтствіе при встрѣчѣ. *Ввійшли вони до хати, не уміли ся звітати.* О. 1862. IV. 17.

Зві́тки, звіткіль, звіткіля́, *нар.*= **Звідки.**

Зві́ток, тку, *м.* Пучекъ расчесаннаго льна. Вх. Уг. 249.

Зві́тріти, рію, еш, *гл.* Вывѣтриться. *Коли сіль звітріє, то чим приправити?* Єв. Л. XIV. 34.

Зві́тти, звітті́ль, звіттіля́, *нар.*= **Звідти.**

Зві́тци, звітці́ль, звітціля́, *нар.*= **Звідци.**

Зві́чний, а, е. Старинный. *І погані звичаї часто тримаються через те тільки, що вони звічні.*

Зві́шати, шаю, еш, *гл.*=**Звісити.** *Сіла при Кубані над кручею і ноги звішала.* (О. 1861. XI. Кух. 37).

Зві́шувати, шую, еш, сов. в. **зві́сити, шу, сиш,** *гл.* Свѣшивать, свѣсить.

Зві́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **зві́ситися, шуся, сишся,** *гл.* Свѣшиваться, свѣситься.

Звіща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **звісти́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* Извѣщать, извѣстить. Каменец. у.

Зві́ювати, зві́юю, еш, сов. в. **зві́яти, ві́ю, еш,** *гл.* Свѣивать, свѣять, сдувать, сдуть. *Я покрила свою миленькою слідочок, щоб вітер не звіяв, пташки не склювали.* Чуб. V. 46.

Звія́шки, шок, *ж. мн.* У ткачей: снарядъ, на который надѣваются нитки для наматыванія ихъ на катушку челнока. Части ихъ: квадратная подставка — **підніже,** на двухъ противоположныхъ сторонахъ вдолблены два столбика—**стояки́,** на нихъ сверху лежитъ валикъ—**вало́к,** на каждый конецъ валика, у самыхъ столбиковъ и внутри ихъ, надѣвается по три дощечки—**ли́ствиці:** въ центрѣ (гдѣ ихъ проникаетъ валикъ) онѣ шире, а къ концамъ сходятся подъ острымъ угломъ; раздвинутыя **ли́ствиці** составляютъ двѣ шестиугольныя звѣзды; концы противоположныхъ **ли́ствиць** соеди-

ченьі между собою на́чками; на́чка—тонкая узкая дощечка, къ обоимъ концамъ которой прикрѣплены шворки, другимъ концемъ своимъ захватывающія концы лúствиць, не дозволяя имъ расходиться. МУЕ. III. 14.

Звладáти, дáю, єш, *гл.* Совладать. *З серцем не звладаю, коли Петро не мій буде, то смерть загадаю.* Котл. (1874). 336.

Звóгнитися, нюся, нишся, *гл.* У гончаровъ, при обжиганіи глиняныхъ издѣлій: начинать поливѣ расплавляться. Вас. 180.

Звóди, дів, *м. мн.* Очная ставка. **Звóди звóдити.** Давать очную ставку. Екатериносл. у.

Звóдини, дин, *ж. м.* 1) Свадебный обрядъ, состоящій въ томъ, что послѣ первой свадебной ночи сва́ха, дві прида́нки і дружкó весільний входятъ у комóрю и заставляютъ новобрачныхъ встать (**звóдять молодúх**), затѣмъ одѣваютъ новобрачную, удостовѣряя по знаку на сорочкѣ ея невинность до брака. Чуб. IV. 611, 612. 2) =**Зводи**. Вх. Зн. 21.

Зводúтель, ля, *м.* 1) Обольститель. 2) Пт. Крапивникъ, Troglodytes parvulus. Вх. Лем. 418.

Звóдити, джу, диш, сов. в. **звéсти**, веду́, дéш, *гл.* 1) Сводить, свести. *Зводе помалу дитину з рундука. З поклоном нижеським панну з коня зводить.* К. Досв. 129. *Катерина з болящої і очей не зводить.* Шевч. 120.—**з рóзуму, з умá.** Сводить съ ума. *Чоловік не дасться,—лише раз з розуму звести.* Ном. № 3076. *Дайся мені, дівча, на підмову,—виведу тя з таю на дорогу.—Жебим мала день і ніч блудити, то ся не дам з розуму зводити.* Гол. I. 107. *Нема впину вдовиному сину, що звів з ума дівку сиротину.* Мет. 14. *Аж він мене молодую із умочка зводить.* Лавр. 14.—**з свíту.** Погубить. *Поки будуть у його очі хорти, поти Івана ми не зведемо з світу.* Рудч. Ск. I. 136.—**з хазáйства.** Сдѣлать бѣднымъ, разстроить чье-либо хозяйство. *Дивиться баба збоку, як дідові щастить, та аж розривається з досади. Стала думати, як би звести його з хазяйства. „Видушу йому курей!"* Г. Барв. 195. 2) Взводить, взвести. *Звів його на високу гору.* 3) Поднимать, поднять. *До вас не встане, голови не зведе.* АД. I. 217. *Не посмів і очей звести на Зінъку.* Стор. МПр. 55. *Без трепету зведеш на його очі.* К. Іов. 50. *Як шабелькою звів,—Львів ся поклонив.* АД. I. 15. *Звів короґву.* АД. I. 17. *Лисий вів усіх людей звів.* Ном. стр. 291, № 43. 4) Сводить, свести вмѣстѣ, соединить. *Дякую тобі, що звів мене з Марком.* Стор. МПр. 56. *А зведи їх очі на очі. Слава ж тобі Шафарику во віки і віки, що звів еси в одно море слав'янські ріки.* Шевч. 238. **Звести́ бро́ви.** Нахмуриться. Сим. 99. 5) Обманывать, обмануть, обольщать, обольстить, искушать, искусить. *Та вже третій вечір, як дівчина зводить, казала: вийду, а тепер не виходить.* Мет. 54. *Чорт не спить, але людей зводить.* Ном. № 194. *Так ви мене звели в моїй надії.* К. Іов. 14. **Звести́ дівку.** Обольстить и бросить дѣвушку. 6) Портить, испортить. *Бо треба дать у полі раду, щоб діла не звести.* Гліб. 8. **Звести́ ні на́що.** Погубить. *Чи се і ти пустивсь в ледащо, що хочеш нас звести ні на що?* Котл. Ен. II. 6. **Зво́дити пісню.** Сбиваться въ мелодіи. Уманск. у. 7) Истреблять, истребить. *Не можна сарани зводить... гріх за се.* О. 1862. II. 54. *Тільки готове зводить.* Г. Барв. 322. 8)—**дух.** Переводить, перевести духъ, дышать. *Припадає к сирій землі, теплий зводе дух.* Макс. 175. *А ви дайте мені дух звести.* МВ. I. 87. 9)—**очи́ма.** а) Вглядывать, взглянуть, бросить взглядъ, посмотрѣть. *Ой не видно того села, тілько видно хрести, туди мені любо-мило очеськами звести.* Чуб. V. 200. б) Смыкать, сомкнуть глаза. *Як зведу очима, а воно як шпигне, то аж крикну.* Каменец. у. 10)—**на óчі.** Обращать, обратить чье вниманіе на что. *Звожу на очі їй чимало таких, що мобили та й покинули.* МВ. II. 130.

Звóдитися, джуся дишся, сов. в. **звестúся, дýся, дéшся**, *гл.* 1) Сводиться, свестися.—**з умá.** Сходить съ ума. *Ой синочку мій, дитино моя! Не пий рано горілочки,—зведешся з ума.* Нп.—**з хазяйства.** Обѣднѣть, разстроить свое хозяйство. *Козачці Марусі Горбоносисі не пійшли в руки свині. Звелась вона з свиней.* Г. Барв. 417. 2) Взводиться, взвестися. 3) Подниматься, подняться. *Рука на тебе не зведеться.* Макс. О лошади: подниматься, подняться на дыбы. *Як звівся кінь, то так і перекинув воза.* Лебед. у. 4) Становиться, стать хуже, приходить, прійти въ упадокъ, вырождаться, выродиться, истребляться, истребиться; бѣднѣть, обѣднѣть. *Чим рік, то вже зводиться пшениця.* Каменец. у. *Велетні тепер звелись.* Г. Барв. 423. *Були в моїй хаті таркани, та зве-*

лися, тепер немає. Бодай його корінь звівся! Ном. № 3787. *Звелось у нього хазяйствечко, За Хмельницького Юрася пуста стала Україна, звелася.* Лукаш. 35. *До нитки звівся мій козак усе на панщині проклятій.* Шевч. 526. *Усе позбував, усе попропивав,— звівся ні на що.* Кв. Драм. 163. **Звестися ні на́що.** Придти въ совершенный упадокъ, совершенно испортиться и пр. К. Краш. 21. Св. Л. 128. **Нехай воно́ зведе́ться.** Пропади оно! *Не прядеться, нехай воно зведеться!* Грин. I. 240.

Звóдник, ка, *м.*=**Звідник.**

Зводні́ти, ні́ю, ешь, *гл.*=**Звідні́ти.** *Під лавкою капусточка, тиждень, як кипіла; ой їж, коли хоч, коли не зводніла.* Нп.

Звонча́й, жая, *м.* Возка хлѣба съ поля. *Дай же ті, Боже, в полі урожай, в полі урожай, а в гумно звожай!* Гол. II. 37.

Звóздик, ка, *м.* Раст.: а) Saponaria officinalis. Вх. Пч. I. 12. б) Dianthus compactus. Шух. I. 21. в)—**бі́лий**=**Терлич.** Вх. Пч. I. 13. г)—**пільский.** Betonika officinalis. Шух. I. 21.

Звóзити, жу, зиш, сов. в. **звезти́, зу́, зе́ш** и **звозúти, жу́, зиш,** *гл.* Свазивать, свезти въ одно мѣсто. *Кілько в небі зірочок, тілько на полі кіпочок. Суди, Боже, звозити, в велику скирту зложити.* Чуб. III. 246. *Волів одробила, пшеницю звозила.* Чуб. V. 824.

Звóзитися, жуся, зишся, сов. в. **звезти́ся, зу́ся, зе́шся** и **звозúтися, жу́ся, зишся,** *гл.* Свазиваться, свозиться. *Ще дівчина Богу не молилась, козакова пшениця звозилась.* Мет. 28.

Звóлення, ня, *с.* Соизволеніе. *Як панське зволення.* Ном. № 4948.

Звóлити, ся. См. **Зволяти, ся.**

Зволіка́ти, ка́ю, ешь, сов. в. **зволокти́, хочу́, чеш,** *гл.* Стягивать, стянуть, совлекать, совлечь. *Зволік дошки ув ідне місце.*

Зволіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **зволокти́ся, чу́ся, че́шся,** *гл.* Подниматься, подняться съ трудомъ, вставать, встать съ трудомъ. *Довго спав на сіні в клуні, аж над вечір зволікся і потяг до церкви.*

Зволóк, ка, *м.* Спускъ съ горы. Міус. окр.

Зволокти́, ся См. **Зволіка́ти, ся.**

Зволочи́ти, чу́, чиш, *гл.* 1) Стянуть, стащить, собрать. *Та хотять байраки рубати, ізрубавши, зволочить, зволочити й запалить.* Мет. 367. *Ой я ж тії співаночки з жита зволочила.* Гол. IV. 466. 2)—**що.** Таскать по чему. *Чоловік* (цигана бивши) *двір ним увесь зволочив.* Мнж. 115. 3) Совратить, развратить. *Говорять моде, що ти дівчину зволочив. Не я її зволочив, но мої чорні брови.* Чуб. V. 237.

Зволя́ти, ля́ю, ешь, сов. в. **звóлити, лю, лиш,** *гл.* Соизволять, соизволить, позволять, позволить. *Покохав я дівчину, а батько не зволяв брати її.* О. 1862. VIII. 11. *Ох, вовче братіку, зволь же нам хоч пісню заспівать.* Рудч. Ск. I. 5. *Нащо ж Бог зволив серце дати, коли ся бідним не вільно кохати.* Чуб. V. 117.

Зволя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **звóлитися, люся, лишся,** *гл.* 1) Изволить. *Уже зволялися читати, що в голові у них було.* Котл. Ен. IV. 64. 2) **Звóльтеся!** Сдѣлайте одолженіе, пожалуйста. Кв. Драм. 268.

Звóмпити и звóнпити, плю, пиш, *гл.* Оробѣть, пасть духомъ, смутиться, потерять надежду. *Пандар погибель бачив брата, злякався, звомпив, замішавсь.* Котл. Ен. V. 73. *Не звомпив же й січовик, на п'ядь не одступив і сміло дивиться чоловікові в вічі.* Стор. МПр. 10. *Всюди про козацьке щастє звонпили.* К. ЦН. 277.

Звоне́ць, нця́, *м.* Раст.: а) Rhinanthus crista galli. Лв. 101. б) Rhinanthus minor. в) Campanula ranunculoides. Лв. 97. *Як в житі кукіль, то хлібові покій, а як звонець, то му конець.* Ном. № 10139.

Звонкú, ків, *м. мн.* Бубны, бубновая масть.

Звóник, ка и пр.=**Дзвоник** и пр.

Звонóк, нкá, *м.* 1)=**Звоник.** 2) Раст. Campanula persicifolia. Лв. 97.

Звонóчок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **звонок.** 2) *мн.* Раст. Campanula sibirica. Лв. 97.

Звóнтпити, плю, пиш, *гл.*=**Звомпити.** К. ЧР. 371.

Зворóт, ту, *м.* 1) Поворотъ. *А де рубав?—питають стрівши кого з дровами, або з деревом. Як скаже: на зворотах, то се украв десь; де звернув з дороги, там і вирубав.* Грин. I. 232. 2) Оборотъ. **На зворóт.** На оборотъ. *І все робили на зворот: що строїть треба, те ламали.* Котл. Ен. IV. 64. 2) Возвращеніе.

Зворóтъ, ти, *ж.* Межа, оставляемая на полѣ для проѣзда.

Зворочáти, чáю, ешь, *гл.*=**Звертати.** *Я на його накричав, щоб з доріжки зворочав.* Чуб. V. 739.

Зворухнýти, ну́, нéш, *гл.* Сдвинуть съ мѣста, пошевельнуть. *Аж заморився від*

натуги, а все таки не зворухнув торби. Стор. МПр. 7.

Зворухну́тися, **ну́ся**, **не́шся**, *гл.* 1) Тронуться съ мѣста, шевельнуться. 2) Всколыхнуться; засуетиться. *Мати Божа! Увесь будинок зворухнувся: білити, мити, прибірати... Панночки сподіваємось!* МВ. (О. 1862. III. 35).

Зворуши́ти, **шу́**, **шиш**, *гл.* 1)=**Зворухнути**. *Хотіли удвох скотить на віз тою кабана,—та й не зворушать з місця.* Рудч. Ск. I. 157. 2)—**зе́млю**. Поднять, вспахать. *Зворуши землю умілочки та посій доладу.* Хата, XV. 3) Всколебать, вскольхнуть. *Як махнемо хусткою..., то ми зворушимо на тому місці воздух.* Дещо, 75. 4)—**людину**, **се́рце**. Встревожить, взволновать, растрогать. *Одного прегарного літнього дня громаду села Кукуріківщини зворушив випадок надзвичайний.* Г. Барв. 350. *Як вона зворушила мов серце! Як давно не зазнавав я почування такою високого.* Г. Барв. 496.

Зворуши́тися, **шу́ся**, **шишся**, *гл.* 1) Зашевелиться. *Сонечко вставало. Уже вбоїй зворушимось, на труд поспішали.* Шевч. 2) Вскольхнуться. 3) Встревожиться, взволноваться; растрогаться. *Настусине й Марусине серце дуже зворушилося від сієї новини.* Г. Барв. 454.

Звохчи́ти, **чі́ю**, **ещ**, *гл.* Отсырѣть. Шух. I. 162.

Звоюва́ти, **звою́ю**, **ещ**, *гл.* Завоевать, одолѣть. *Хтіли Почаєв звоювати.* Мл. л. сб. 188. *Да іще він думав, гадав, щоб козака Голоту звоювати.* Мет. 446.

Звужа́ти, **жа́ю**, **ещ**, сов. в. **звузи́ти**, **вужу́**, **зи́ш**, *гл.* Съуживать, съузить.

Звужа́тися, **жа́юся**, **ещся**, сов. в. **звузи́тися**, **вужу́ся**, **зи́шся**, *гл.* Съуживаться, съузиться.

Звузи́ти, **ся**. См. **Звужати**, **ся**.

Зву́к, **ка**, *м.*=**Гук**.

Зв'я́гá, **ги**, **зв'я́ка**, **ки**, *ж.* 1) Лай. *Не боїться вовк собаки, але його зв'яги (зв'яки).* Ном. № 7253. 2) Брань, ругань, ссора. *Така зв'яга йде в дому.* Г. Барв. 536.

Зв'я́гель, (**гля?**), *м.* Раст. Vicia silvatica. Лв. 102.

Зв'яглúвий, **а**, **е**. Любящій лаять. *Зв'ялливого не бійся, а кусливого.* Ном. № 7256.

Зв'яза́ти, **ся**. См. **Зв'язувати**, **ся**.

Зв'я́зень, **зня**, *м.* Узелъ, узелокъ съ чѣмъ-либо, связка. Мнж. 181.

Зв'я́зка, **зки**, *ж.* Связь. Вх. Лем. 418.

Зв'язкúй, **á**, **é**. Вяжущій. *Галун зв'язкий.* Волч. у. (Лободовск.).

Зв'я́зок, **зку**, *м.* 1) Связь. *Зв'язок до вічного товариства з Галею.* Мир. ХРВ. 353. 2) *мн.* **Зв'язки**. Родъ прически дѣвушекъ въ два пробора. Чуб. VII. 422.

Зв'я́зувати, **зую**, **ещ**, сов. в. **зв'яза́ти**, **жу́**, **жеш**, *гл.* 1) Связывать, связать, обвязывать, обвязать. *Возьми ж, сину, нагавочку і віжки, зв'яжи жінці рученьки й ніжки.* Чуб V. 425. *Зв'яжи мені головоньку, най не болить дуже.* Чуб. V. 145. 2) Вѣнчать, обвѣнчать. *Мені ще тоді п'ятнадцять літ було, що тепер піп не зв'язав би.* Г. Барв. 264.

Зв'я́зуватися, **зуюся**, **ещся**, сов. в. **зв'яза́тися**, **жу́ся**, **жешся**, *гл.* 1) Связываться, связаться чему. 2) Связываться, связаться съ кѣмъ. *Зв'яжись з дурнем, то й сам дурнем будеш.* Ном. № 6170.

Зв'я́зь, **зі**, *ж.* 1) Архитект. Связь, соединеніе. Черк. у. 2) Крѣпость, прочность. *Хоч в семрязі, аби в добрі зв'язі.* Ном. № 11250.

Зв'я́ка. См. **Зв'яга**.

Зв'яли́ти, **лю́**, **ли́ш**, *гл.* Сдѣлать вялымъ; обезсилить.

Зв'яли́тися, **лю́ся**, **ли́шся**, *гл.* Увянуть, завянуть. *Серце моє зсохло, зв'ялилося за сином, що у москалі віддано.* Каменец. у.

Зв'я́нути, **ну**, **неш**, *гл.* Завянуть. *Травою зв'яло мое тіло.* К. Псал. 230.

Згá, **згáга**, **ги**, *ж.* 1) Изжога. Ном. № 8163. *Неначе зага запекла.* Шевч. 401. 2) Жажда. *Будеш серед бою згою тамитись,—я подам тобі з криниці водиці напитись.* К. Досв. 132.

Згáд, **ду**, *м.* 1) Воспоминаніе. 2) Напоминаніе. **Ні згáду, ні спóгаду.** И не вспомнитъ. *Про гроші чоловікові ні згаду, ні спогаду.* Грин. II. 144.

Згада́ти, **ся**. См. **Згадувати**, **ся**.

Згáдка, **ки**, *ж.* Воспоминаніе. Шевч. (КС. 1883. II. 407). *Почали ми тиху розмову згадування.* МВ. II. 179.

Згáдувати, **дую**, **ещ**, сов. в. **згада́ти**, **да́ю**, **ещ**, *гл.* 1) Вспоминать, вспомнить. *Нема гірше, як в неволі про волю згадувати.* Хата, 80. *Дарувала шиту шовками хустину, щоб згадував на чужині.* Хата, 87. *Згадай, який прийшов до мене, що ні сорочки не було.* Котл. Ен. I. 32. *Згадала баба дівера, що добрий був.* Посл. 2)—**гáдку**. Думать, подумать. *Не згадаю гадки, не змишлю я мисли.* Рудан. I. 13.

Зга́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **згада́тися, да́юся, ешся,** *гл.* Вспоминаться, вспомниться.

Згаку́, *нар.* Зря, необдуманно. *Дурню ти божий! Хиба там шлях, чи що, що тебе згаку понесла лиха година у яку яругу.* Харьк.

Згальмува́тися, му́юся, ешся, *гл.* Сбиться съ толку, свихнуться. *Далі що йому робити? Зовсім згальмувався: як ні за що стало пити—гавкати нанявся.* Грин. III. 661.

Зга́мкати, каю, еш, *гл.* Дѣтск. Съѣсть, проглотить. *І лиш гляди, то і влучає, щоб згамкати мене, як блин.* Котл. Ен. V. 13.

Зга́нити, ню, ниш, *гл.* Охулить, осудить. *А її зганили й обідили і з покоїв вигнали.* МВ. I. 52. *Так було невістка зганить мене, що я в неї стану чорнійша від землі.* Г. Барв. 224.

Зганьби́ти, блю́, би́ш, *гл.* Опозорить, обезчестить, осрамить.

Зганя́ти, ня́ю, еш, сов. в. **зігна́ти, зжену́, не́ш,** *гл.* 1) Сгонять, согнать съ чего, прогонять, прогнать откуда. *Послухай ти, чуро: чи то гуси кричать, чи лебеді ячать?.. Коли гуси кричать, або лебеді ячать, то зжени.* Макс. (1849), 26. *Свою матір рідненьку, удову стареньку, зневажали та з домівки зганяли.* Мет. 346. 2) Сгонять, согнать въ одно мѣсто. *Бігає за скотом, зганя докупи всіх.* Рудч. Ск. II. 188. 3)—**з світу.** Губить, погубить, лишить жизни, убить. *Чи ж я кого з світу зігнав, чи я в кого одняв?* Чуб. V. 233. 4)—**ти́рсу.** У гребенщиковъ: соскабливать, соскоблить ножемъ и сгладить шероховатую поверхность гребня. Вас. 163.

Зга́рбати, баю, еш, *гл.* 1) Отнять насильно. 2) Схватить. *Згарбали злодія у коморі.* НВолын. у.

Зга́рен, зга́рний, а, е.=**Зугарний.** *Він не згарен, він не здатен мене цілувати, тіки згарен, тіки здатен мене роззувати.* Грин. III. 613.

Зга́рець, рця, *м.* Вызженное поле. *Бігме, цілий згарець вам скошу.* Федьк.

Зга́рище, ща, *с.* Пожарище.

Зга́рний, а, е. См. **Згарен**

Згарцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Истоптать бѣгая, скача. *Де сам падав, усе видко, і видко, що сніг згарцьований.* Мнж. 136. *Коні баштан згарцювали.* Мнж. 181.

Зга́рь, рі, *ж.* 1) Гарь. *Ти хоч би згарь з люльки видовбав.* Полт. 2) Пригарь въ водкѣ. *Пінної без згарі сім відерок опалила суще коропської.* Мкр. Н. 20. 3) Выгорѣвшій лѣсъ. *Кози пасуть у згарах—вигорілих лісах.* Шух. I. 211. 2) Искры, отлетающія при ковкѣ желѣза. Волч. у. (Лободовск.).

Зга́рячу, *нар.* Сгоряча. *Прости мене, я згарячу забувся.* Шевч. 293.

Згаса́ння, ня, *с.* Угасаніе. Щог. Сл. 6.

Згаса́ти, са́ю, еш, сов. в. **зга́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Тухнуть, потухнуть, гаснуть, угаснуть. *Цілую нічку свічі не згасали.* Чуб. V. 732. *Свічечка згасне, батенько засне, то й вийду.* Мет. 117. *Очі згасли, і всю душу темрява покрила.* К. Псал. 92. *Дуже помилиться той, хто думатиме, що в українському народові згасло всяке життя.* Левицк. (Правда, 1868, 416). 2) Исчезать, исчезнуть. *У нас на Україні зараз після татар і слід їх згас.* Левиц. (Правда, 1868, 557). *Гості хліба не цурались: вже не стало сала. Пирогів стояла миска, но мов не бувала; згас і борщ.* Мкр. Н. 17.

Згаси́ти. См. **Згашати.**

Зга́снути. См. **Згасать.**

Зга́цькати, каю, еш, *гл.*—**ко́ні.** Изморить лошадей, гнавши ихъ. Вх. Лем. 418.

Згаша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **згаси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Гасить, погашать, погасить, тушить, потушить. *А тепер нехай не зарікається Барабаш, гетьман молодий, на славній Україні огнів та тернів згашати.* Мет. 388. *Хиба тоді, дівчинонько, мої мислі згасиш, коли твою білу ручку та з моєю зв'яжеш.* Копип.

Зга́яти, га́ю, еш, *гл.* О времени: потерять, пропустить. *Не дооремо сьогодні, бо пів-дня згаяли, поки плуг поладнали—поламався.* Харьк.

Згвалтува́ти, ту́ю, еш, *гл.*=**Зґвалтувати.** *Побачили, згвалтували, та за ним* (на здогін). Драг. 51.

Зге́дзкатися, каюся, ешся, *л.*=**Зґедзкатися.**

Зги́бати, баю, еш, *гл.* Найти, встрѣтить. *Сидітимеш, Грина, поки тебе чорт згиба.* Ном. № 8892.

Зги́бель, лі, *ж.* Погибель.

Зги́блий, а, е. Погибшій.

Зги́б(ну)ти, бну, неш, *гл.* Погибнуть, пропасть. *Як би поїхав,—а метелиця така була, що й світу не видко!—то був би згиб.* Канев. у.

Зги́дити, джу, диш, *гл.* Изгадить, испачкать. *Згидив уже ввесь папір, давайте ще буду писати.* Канев. у.

Згидува́ти, ду́ю, еш, гл. Побрезгать.

Згина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зігну́ти**, ну́, неш, гл. Сгибать, согнуть. *Негріте залізо не зігнеш.* Ном. № 3887.

Згина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **зігну́тися**, ну́ся, нешся. гл. Сгибаться, согнуться. *Під віконцем зігнувся, чи не вийде Маруся.* Чуб. V. 67. *Як ударить ватаг молоденький чумаченька списом у груди. Ой той же спис удвоє зігнувся.* Мет. 459.

Зги́нути, ну, неш, гл. Погибнуть. *Не силуйте мене за нелюба, да нехай же він згине.* Мет. 243. *Біда біду перебуде—одна згине, десять буде.* Ном. № 2165.

Зги́нці, нар. Согнувшись. *Злодій згинці переби попід тином.*

Згі́дда, дя, с. Имущество, домашнія вещи, все добро. *Перед великоднім святом до нас зо всім згіддям і перебрався.* О. 1862. VIII. 23.

Згі́дливий, а, е. 1) Пригодный, полезный. *Вона згідлива: нею підкурюють корову, як захвора.* ХС. IV. 56. *Се зілля згідливе: його п'ють од кашлю.* Волч. у. 2) Покладистый, сговорчивый, миролюбивый.

Згі́дний, а, е. 1) Пригодный, годный. *Згідна на одно сміхотворство.* К. Гр. Кв. XX. *До тою дожурюся, що не згідна буду ні людям, ні собі.* Г. Барв. 268. 2) Согласный.

Згі́дно, нар. 1) Согласно. *Виховувала б (школа) наших дітей згідно з духом нації.* К. XII. 127. 2) Пригодно.

Згін, згóну, м. 1) Сгоняніе въ одно мѣсто, напр. сгоняніе скота въ одно стадо на одно пастбище. *Якось вставши до овечок рано та раненько, подоїла, в згін прогнала.* Мкр. Н. 7. 2) Сгоняніе съ мѣста, изгнаніе.

Згі́нний, а, е. **Згі́нні дні.** Дни, въ которые все сельское рабочее населеніе сгонялось на барщину. О. 1862. IV. 94.

Згі́ркли́й, а, е. Прогорьклый.

Згі́ркнути, ну, неш, гл. Прогорькнуть, сдѣлаться горькимъ.

Згі́рний, а, е. Нагорный.

Згі́рок, рку, м. Холмикъ. *Збігла прудко на згірок.* Мир. ХРВ. 7. Ум. **Згірочок.** *Веде його на згірочок.* МВ. (О. 1862. I. 77).

Згі́рря, ря и **згір'я, р'я**, с. Холмикъ; взгорье. Левч. 27. См. **Згірок.** *Східці по згір'ю направляли* (у хату). МВ. (О. 1862. I. 72). *На згір'ях лісових знайшли його оселю.* К. Псал. 299.

Згі́рш, згі́рше, нар. Хуже. *Молодець не згірш старої баби.* Ном. № 8504. *Грай, співай, кобзарю! Не про дідів, бо не згірше й ми дяхів карали.* Шевч. 182.

Згі́ршій, а, е. Худшій. *Не так добра, не так добра, як згіршого лиха.* Лавр. 111.

Згір'я. См. **Згірря.**

Згла́дити, джу, диш, гл. Сгладить. *Рівніш зладиш, тісніш ляжеш.* Ном. № 7202.

Згла́нати, маю, еш. гл. Проглотить, пожрать, сожрать. *От бабі й нудно, що чою сей дід на світі живе. Приміла б,—його зламала.* Г. Барв. 188.

Згле́віти, вію, еш, гл. Дѣлаться слизистымъ. *Сир злевів.* См. **Снядіти.**

Згле́діти, джу, диш, гл.=**Згляді́ти.** *Жита які, гречки! і оком не згледиш.* Г. Барв. 102.

Згли́бити, блю, биш, гл. Понять, постигнуть до глубины. *Добре злибив дітську натуру.* О. 1862. I. 74.

Згли́бока, нар. 1) Изъ глубины. 2) Глубоко. *Сі приказки займають душу злибока.* Хата, 41.

Згло́бити, блю, биш, гл. Сплотить.

Згло́та, ти, ж. Толпа, скопленіе народа, давка. Вх. Зн. 21.

Згло́титися, чу́ся, тишся, гл. Столпиться, собраться толпой. Вх. Зн. 21.

Зглузува́ти, зу́ю, еш, гл. Осмѣять. *Осміяне, злузоване йде.* Г. Барв. 286.

Згляд, ду, м. 1)=**Погляд.** 2) Контроль, досмотръ, присмотръ. *Тоді не було зляду такого, як тепереча.* НВолын. у.

Згляда́ти, да́ю, еш, сов. в. **згля́нути, ну, неш**, гл. Взглядывать, взглянуть. *Злянь на Христа єдина.* Чуб. III. 19. *Тільки злянути на твої очі, то й знать, скільки вони сліз вилили.* Г. Барв. 280.—**о́ком.** Охватить взглядомъ. *Коло її хати був великий луг, скільки оком злянуть.* Рудч. Ск. I. 145.

Згляда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **згля́нутися, нуся, нешся**, гл. 1) Переглядываться, переглянуться. *З корчми ідуть,—злядаються, з бурлаки сміються.* Чуб. V. 1013. *Навіки зостався у моєму серці з тієї годиночки, як злянулись із ним на цвинтарі.* Г. Барв. 67. 2)—**на ко́го.** Преимущественно въ сов. в. Смилостивиться, умилосердиться надъ кѣмъ. *Бог на його злянувсь.* Ном. № 4926. *Злянься на дитину бідну, друже мій!* МВ. II. 149. *І Бог злянувсь на ті сльози і на Україну.* Шевч. 366.

Згляді́ти, джу, диш, гл. Увидѣть. *Закричали, задрожали, як Христа зляділи.*

КС. 1882. IV. 170.—**óком**. Охватить взглядомъ.

Зглядуватися, дуюся, ешся, *гл.*= **Зглядатися**. *Ізглядуємось, а сміх нас так і бере.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Зглядь, ді, *ж.* Вниманіе, уваженіе. *Шануй кожного, то будуть люде зглядь мати.* Каменец. у.

Зглянути, ся. См. **Зглядати, ся**.

Згнивáти, вáю, еш, сов. в. **згни́ти, нию́, éш**, *гл.* Сгнивать, сгнить. Ном. № 9468.

Згніти́ти. См. **Згнічувати**.

Згні́чувати, чую, еш, сов. в **згніти́ти, чу́, тиш**, *гл.* 1) Сжимать, сжать, сдавливать, сдавить. *Оживає згнічений морозом, непозичений у німця, український розум.* К. XII. 2)—**сéрце**. Скрѣпя сердце. *Все переймав, згнітивши серце, чого там його учено.* К. Д. Серце. 18.

Згноїти, ною́, їш, *гл.* Дать сгнить. *Вже на тоці згноїв хліб Семен.* Каменец. у.

Згнущáтися, щáюся, ешся, *гл.*=**Знущатися**. *Да вже ж мені з твеї доньки згнущатися годі.* Чуб. V. 422. *Тяжко плакала Ганнуся і не знала, защо, защо мати згнущається.* Шевч. 21.

Зговóрини, рин, *ж. мн.*=**Змовини 2**. КС. 1883. II. 309.

Зговори́ти, рю́, риш, *гл.* Проговорить, сказать. *Хата, як покришка: що зговориш, то в хаті повинно пропасти.* Ном. № 5998. *А що я тобі казатиму, дочко,— зговорила Чайчиха похмуро.* МВ. II. 42. *Як сев зговорили, так барзо й учинили.* Мет. 441.

Зговори́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Разговориться. *Зговорились удівці, а сидячи в кабаці: лучча жінка первая, а ніж тая другая.* Гадяч. у.

Згóда, ди, *ж.* 1) Согласіе; миръ. *Пригоди учать згоди.* Ном. № 1751. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* Ном. № 3279. 2) Соглашеніе, примиреніе. *Пани, теє зрозумівши, згоду учинили, підкинувшись під Умань, Гонту ізловили.* Макс. (1834). 126.

Згоджáтися, джáюся, ешся, и **згóджуватися, джуюся, ешся**, сов. в. **згóдитися, джуся, дишся**, *гл.* 1) Соглашаться, согласиться. *„Сідай з нами!"—І той згодивсь—сів та й полетіли.* Рудч. Ск. II. 81. *А я хлопець гарний був, до жінки згодився.* Чуб. V. 655. 2) Уговариваться, уговориться, условиться. 3) Мириться, помириться, жить въ мирѣ, согласіи. *Невістки якось між собою добренько згоджаються, а се в нас рідко бува, щоб мирились.* Г. Барв. 410. 4) Пригодиться. Чуб. V. 934. *Не плюй у колодязь: згодиться води напиться.* Ном. № 4478.

Згóди́ти, джу, диш, *гл.* 1)—**когó**. Условиться съ кѣмъ, пригласить или нанять кого. „Затѣется въ селѣ свадьба; прежде всего заботятся о томъ, чтобы **згóдити попа**". О. 1862. IX. 52. *Згодили якогось москаля з міста за куховара.* МВ. (О. 1862. III. 64). 2) Погодить, обождать. *Ой, синочку, згоди годиночку, та таки я зберу свою родиночку.* Чуб. V. 873. *Згодивши днів зо три, прийдемо на роботу.* Зміев. у.

Згóди́тися. См. **Згоджатися**.

Згодли́вий, а, е.=**Згідливий**.

Згóдний, а, е.=**Згідний**.

Згóдно, *нар.* Выгодно. *Згодніше купити у місті, ніж у селі.* НВолын. у.

Згóдом, *нар.* Спустя нѣкоторое время, погодя. *Коли трохи згодом дзвонок—дзелень! дзелень!* Рудч. Ск. I. 76.

Згодувáння, ня, *с.* Вскормленіе. К. (Желех).

Згодувáти, дýю, еш, *гл.* Вскормить. *Мати сина да народила, а народивши, згодувала.* Чуб. III. 270.

Згодя́, *нар.*=**Згодом**. *Дивись згодя: гуляє неборак в Охрімовій куценькій свитці.* Гліб. 48.

Згóдяний, а, е. Договоренный. *Ми ще не згодяні.* Черк. у.

Згожáтися, жáюся, ешся, *гл.* = **Згоджуватися**.

Згóжий, а, е. Годный. *Поздоров Боже— твоє нам згоже.* Ном. № 9705.

Згóжуватися, жуюся, ешся, *гл.*= **Згоджуватися**.

Згóїти, гóю, їш, *гл.* Залѣчить.

Згóїтися, згóюся, їшся, *гл.* Залѣчиться. *Не так хутко згоїться, як біда скоїться.* Ном. № 2158.

Згóла, *нар.* Совершенно, дочиста, вполнѣ.

Зголи́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Сбрить. *Перший раз, як живу на світі, довелось мені зголити вуси.* Стор. I. 170. 2) Оголить, обнажить. Переносно: сдѣлать бѣднымъ, нищимъ. *Та бодай же ти, корчмо,... та й у пень згоріла, та як ти ж мого сина, та як ти молодого, та навіки зголила.* Грин. III. 286.

Зголóджений, а, е. Проголодавшійся. *Зголоджена голота.* К. ЦН. 298.

Зголодніти, ні́ю, еш, *гл.* Проголодаться. МУЕ. III. 47. *Вже й коні потомили і зголодніли сами.* Рудч. Ск. II. 62. *Чого той мировий не їде?—люде зголодніли вже.* Каменец. у. *Лис зголоднів так, що вже їсти хоче.* Грин. II. 5.

Зголодра́біти, бію, еш, *гл.* Обнищать, обѣднѣть.

Зголоси́тися. См. **Зголошуватися.**

Зголо́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **зголоси́тися, шу́ся, сишся,** *гл.* Отзываться, отозваться, выражать, выразить желаніе. *Хто мене молоду додому проведе?—Зголосився козак.* Гол. III. 432.

Зголу́бити, блю, биш, *гл.* Взлелѣять. *Було тобі знати: вороним конем їздити, хлопця собі зголубити.* Гол. I. 2.

Згомоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Проговорить. *Маруся їй осьміхнулась „ні за віщо дякувати", згомоніла: „я правду свою тобі кажу".* МВ. II. 125.

Згон, ну, *м.*=**Згін.** *І я був у Тихлисі: колись гонив згон їдного тут купця,—було волів сорок у згоні.* Терск. обл.

Зго́нини, зго́нин, *ж. мн.* Части колосьевъ и соломы, падающіе вмѣстѣ съ зерномъ при вѣяніи послѣдняго, сметаемые обыкновенно метлой. *Зганяй бо мерщі з зерна оті згонини, не спи.* Брацл. у.

Зго́нити, ню, ниш, *гл.* *1)*=**Зганяти.** *Бідний брат став їх згонить,—вони не встають.* Рудч. Ск. II. 135. *Біжать згонити овець, що ростеклися по всій царині.* Мир. ХРВ. 39. 2) Очищать зерно, уже провѣянное, отъ кусочковъ колоса, соломы и пр. *Та він то навіяв і велику купу, та ще не згонив.* Брацл. у.

Зго́раний, а, е. Сгорѣвшій. *Згорана хата.* НВолын. у.

Згорба́тіти, тію, еш, *гл.* Сдѣлаться горбатымъ. Черк. у.

Зго́рбити, блю, биш, *гл.* Сгорбить, согнуть. *Мене вже давно горе згорбило.* Г. Барв. 298.

Зго́рбитися, блюся, бишся, *гл.* Сгорбиться. *Згорбилась, мовляв, старенька бабуся.* Хата, 178.

Згорбу́литися, люся, лишся, *гл.* = **Згорбитися.** Ив. 71.

Зго́рда, *нар* Гордо, высокомѣрно. *Марусенька пішна в черевичках вийшла; на воротях стала, згорда одказала.* Чуб. V. 243.

Згорджа́ти, джа́ю, еш, сов. в. **зго́рдити, джу, диш,** *гл.* Пренебрегать, пренебречь. *Не раз єси, не два добрими людьми згордила.* Гол. IV. 275.

Згордува́ти, ду́ю, еш, *гл.*=**Згордити.** *Як Катря їм згордувала, засватав другу дівчину.* МВ. II. 139.

Згоржа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Згорджати.**

Згори́, *нар.* 1) Сверху. 2) Впередъ. *Згори гроші дає.* Каменец. у.

Зго́ристий, а, е. Покатый, наклонный. *Двір був згористий, і до ґанку треба було під'їжджати трошки під гору.* Левиц. I. 457.

Зго́ристо, *нар.* Покато. НВолын. и Каменец. у.

Згорівка, ки, *ж.*=**Горівка.** Вх. Лем. 418.

Згорі́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Сгорѣть. *Вкинь його в піч,—нехай згорить!* Рудч. Ск. I. 37. *Згоріла хижка, згоріла книжка́—нічим ворожити.* Ном. № 1811. 2) Покраснѣть. *Щось у віконце стук-стук!..так я й згоріла!* МВ. (О. 1862. III. 56). *Уразив її заразом двічи в серце. Вона так і згоріла, та й каже...* Г. Бар. 106.

Згорну́ти, ся См. **Згортати, ся.**

Згороди́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Загородить. *Не одна баба город згородила.* Ном. № 2586. 2) Соорудить, воздвигнуть. *Бо хотять же нас поглотити, піч огненну згородити.* Чуб. I. 169.

Згорта́ти, та́ю, еш, сов. в. **згорну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Складывать, сложить, свертывать, свернуть. *Все б тільки сиділа, згорнувши ручки.* Рудч. Ск. II. 44. *Мати їй убрання хороші та пишні купує,—вона́ ледві подивиться: згорне та й забуде.* МВ. II. 158. 2) О книгѣ: закрывать, закрыть. *Згорнувши книгу, віддав слузі.* Єв. Л. IV. 20. 3) Сгребать, сгресть. *Згорни жар докупи.*

Згорта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **згорну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* 1) Складываться, сложиться, свертываться, свернуться. *Як мої ручки згорнуться, то тоді твої роскоші минуться.* Чуб. V. 517. 2) Сгребаться, сгресться.

Згостри́ти, рю́, риш, *гл.* Сточить.

Зготóвити. См. **Зготовляти.**

Зготовля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **зготóвити, влю, виш,** *гл.*=**Готувати, зготувати.** *Ягідочки рвала, цибульку щипала,—я ж тому хлопчині снідать зготовляла.* Мил. 110.

Зготува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Состряпать, изготовить. *А я йому ранесенько снідати зготую.* Маркев. 68. *Зготувати обід.* Рудч. Ск. II. 204.

Зграсува́ти, су́ю, еш, гл. Уничтожать до основанія. Аф. 451.

Згра́я, ра́ї, *ж.* Толпа, скопище; шайка. К. Досв. 82. *За ним, було, ціла зграя людей: і охотничі, і псарі, і доїжджачі.* Рудч. Ск. II. 202. *Кидав п'яній зграї золоті червінці.* Мир. ХРВ. 92.

Згре́бло, ла, *с.* Скребница.

Згребти́, ся. См. **Згрібати, ся.**

Згриз, зу, *м.* **згри́за, зи,** *ж.*=**Згризота.** Вх. Зн. 21. Вх. Лем. 418.

Згриза́ти, за́ю, еш, сов. в. **згри́зти, зу́, зе́ш,** гл. 1) Сгрызать, сгрызть. *Там йому мисиці і згризуть на смерть.* Рудч. Ск. 133. 2) Изгрызать, изгрызть.

Згризо́та, ти, *ж.*=**Гризота 1.** *Не лежала ні дня, ні години: лиш сухоти да згризоти на личку змарніли.* Чуб. V. 210.

Згри́зти. См. **Згризати.**

Згріба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **згребти́, бу́, бе́ш,** гл. Сгребать, сгресть.

Згріба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **згребти́ся, бу́ся, бе́шся,** гл. 1) Быть сгребаемымъ, сгребаться, сгрестися. *Чоловікові коситься легко, утрое само ляга, само і згрібається, само і в'яжеться.* Мнж. 127. 2) Быть въ силахъ грести. *Бач, який вітер, як грає Дніпро,—тепер не згребешся.* Черк. у.

Згрібни́й, а, е. О полотнѣ: болѣе толстое. *Полотно грубше називається згрібне́, а тонше чесане.* Шух. I. 259.

Згрі́б'я, б'я, *с.* Пакля, охлопки (болѣе грубые). Вх. Уг. 249.

Згрі́зна, нар. Грозно. *Не говоріть згрізна до мене.* Г. Барв. 344.

Згрі́зність, ности, *ж.* Строгій видъ. *Старшині тра згрізність мати.* НВолын. у.

Згрізну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Строго прикрикнуть, погрозить. О. 1861. X. 39. *Згрізнувсь пан на Кирика, тупнувши ногою: „А ти, каже, плут, п'яниця! я в тебе смуюся?“* ЗОЮР. II. 86.

Згрі́ти, рі́ю, еш, гл. Согрѣть. *Та не вітер йому не звіє, ні сонце його не згріє.* Грин. III. 488.

Згрішáти, ша́ю, еш, сов. в. **згріши́ти, шу́, ши́ш,** гл. Согрѣшать, согрѣшить. *Половік що ступить, то згрішить.* Ном. № 99. *Коваль згрішив, а шевця повісили.* О. 1862. X. 34.

Згрома́джувати, джую, еш, сов. в. **згрома́дити, джу, диш,** гл. Сгребать, сгресть, собирать, собрать. *Він згромадив усі води у моря великі.* К. Псал. 74.

Згрома́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **згрома́дитися, джуся, дишся,** гл. Сгребаться, сгрестись; собираться, собраться. *Звелить—і суд згромадиться на злою.* К. Іов.

Згроши́ти, шу́, ши́ш, гл. Обратить въ деньги. *Як їхатимуть вже відсіль на Кавказ на житло, то сей садок згрошять.* Черк. у.

Згрузи́ти, жу́, зи́ш, гл.—**дорóгу.** Размокшую отъ дождя дорогу испортить ѣздой, ходьбой. *Так згрузять дорогу, що треба бичувать, щоб витяти воза.* Черк. у.

Згрязи́ти, жу́, зи́ш, гл.=**Згрузи́ти.** *Згряжена дорога.* Черк. у.

Згу́ба, би, *ж.* 1) Потеря. *Чия згуба, того гріха повна губа.* Ном. № 7452. 2) Гибель, погибель. *Оцей дощ—згуба.* НВол. у. *На згубу людей не можно в завод нати.* НВолын. у. *Це він робе мені на сухоту та на згубу.* НВолын. у.

Згуби́ти, блю́, биш, гл. 1) Потерять. *Лучче з розумним двічи згубити, як з дурнем раз найти.* Пос. 2) Погубить. *Ой стій, не топися, марне душу згубиш.* Чуб. V. 212.

Згуби́тися, блю́ся, бишся, гл. Потеряться. *Лихе не згубиться.* Ном. № 3229.

Згу́бний, а, е. Гибельный.

Згу́да, ди, *ж.* Осмѣяніе, посрамленіе. *Закохався я тяжко в тобі. Тепер я готов присягати, що не вийду з тої хати; нехай ведуть мене на згуду, а без тебе жити я не буду. Нехай мене виганяють, кийом боки обламають, а я буду з того сміятись.* Грин. III. 159.

Згук, ку, *м.* Звукъ. КС. 1882. IV 166.

Згукну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Крикнуть. *Що ж, як він згукне нам отте своє „годі!“ та й нагадувать не звелить?* МВ. II. 110. 2) Позвать. *Згукнув його,—він обізвався і прийшов до мене.* Екатериносл. у. (Залѣсовск.).

Згу́куватися, куюся, ешся, сов. в. **згукну́тися, ну́ся, не́шся,** гл. Перекликаться, перекликнуться. *Ходять по лісу та згукуються, бо погубились.* Лебед. у.

Згуля́ти, ля́ю, еш, гл. 1) Прогулять безъ работы. *Увесь день робить і часиночки не зуляє. Ох рад би я, моя мати, середу згулять.* АД. I. 260. 2) Погулять. *Ой ледащо невісточка,—не хоче робить: тільки спати та гуляти.* Мет. 322. *Скажи ти, зозуле, скажи ти, сивенька, хто в світі наймучче зуляє?* Чуб. V. 487. 3) Поиграть, сыграть.

А зуляєм, брате, в перевагі?—Зуляєм! Ном. № 14095.

Згурти́тися, чу́ся, ти́шся, *гл.* Собраться вмѣстѣ. Зміев. у.

Згуртува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Сгруппировать, собрать въ одно мѣсто. *Згуртував людьске поле, а своє все до села.* Каменец. у.

Згу́слий, а, е. Сгустившійся. Желех.

Згу́снути, ну, неш, *гл.* Сгустѣть. *Пара від холоду згусне.* Дещо. 89.

Згу́ста, *нар.* Въ выраж. **Зча́ста-згу́ста.** Часто. Вх. Зн. 22.

Згусти́ти, щу́, сти́ш, *гл.* Сгустить. *Як сир згустив, упорав, приспособив.* К. Іов. 22.

Згусува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Заупрямиться, заартачиться. *Згусувалися коні.* Вх. Лем. 418.

Згуча́тися, чу́ся, чишся, *гл.* Испугаться. *Кінь згучався.* Галиц. Вх. Зн. 21.

Зґа́рда, ди, *ж.* Родъ ожерелья изъ монетъ или крестиковъ. Шух. І. 130, 137.

Зґвалтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Изнасиловать. (Зграя) *вбила рандаря старого, дочок зґвалтувала.* К. МБ. ІІІ. 247. 2) Разгласить, разнести. Въ этомъ значеніи употреблено только въ одной фальсифицир. пѣснѣ: *Зґвалтували миху чутку наші хуторянці.* Мет. 373.

Зґедзатися, зґе́дзкатися, аюся, ешся и зґе́дзитися, джуся, дзишся, *гл.* Заупрямиться, заартачиться. *Гляди ж, Наталко, не зґедзайся, як старостьи прийдуть.* Котл. НП. 377. *Жінка твоя зґедзкалась.* Левиц. І. 366. *О, вже зґедзився!* Каменец. у.

Зґі́ґнути, ґну, неш, *гл.* Околѣть. Вх. Уг. 245.

Зґля́ґатися, ґаюся, ешся, *гл.* Створожиться. *Зґляґалось молоко.* Черк. у.

Зґо́я, зґо́ї, *ж.* Пт. сойка, Carrulus glandarius. Шух. І. 23.

Зґрунтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Достать дно. *Місця того ніхто не зґрунтує.* НВолынск. у.

Здава́ти, здаю́, єш, сов. в. **зда́ти, здам, здаси́,** *гл.* 1) Сдавать, сдать. *Ой у саду, у садочку там голубчик гуде, там Юрочко парубоцтво здає; ой у саду, у садочку там голубка гуде, ой там Маруся дівування здає.* Мет. 230. 2) Давать, надавать. *Подій корівки, що 'д батенька начала, та прогонь і овечки, що ненька здавала.* Чуб. V. 695. 3)—**екза́мена.** Выдерживать, выдержать экзаменъ. Левиц. Пов. 5.

Здава́тися, здаю́ся, є́шся, сов. в. **зда́тися, зда́мся, здаси́ся,** *гл.* 1) Сдаваться, сдаться, поддаваться, поддаться, уступать, уступить. *Ти дівчино, ти подобна, не здавайся на підмову, будеш добра.* Чуб. V. 355. 2) Полагаться, положиться на. *Та на волю Божу здайся.* Грин. ІІІ. 359. *Ти по сім боці, я по тім боці, передайся до мене, ти чорнява, кучерява, не здавайся на мене.* Мет. 12. *Я оце здався на мою Фортанія, чи не налагодить він того діла.* Стор. МПр. 44. 3) Ссылаться, сослаться. *Здався циган на свої діти.* Посл. *Що сьому правда,— здаюсь на людей.* О. 1862. ІІІ 33. 4) Казаться, показаться. *Ой здається, моя мила, иншого кохаєш.* Мет. 8. *Ой здається, мов серце, що ти малювана.* Чуб. V. 157. 5) Годиться, пригодиться, быть нужнымъ. *Про що мені здались нікчемні руки?* К. Іов. 63. *Нащо він мені здався?* Рудч. Ск. І. 23. *Що я вам на сміх здався, чи що?.* Ном. № 3478.

Здави́ти. См. **Здавлювати.**

Зда́влювати, люю, еш, сов. в. **здави́ти, влю́, виш,** *гл.* 1) Сдавливать, сдавить, давить, задавить. *Не грай, кітко, з медвідем, бо тя здавить.* Ном. № 1213. *Здавив за руку, аж хрусnуло.* Харьк. у. 2) **Здави́ти о́ком на ко́го.** Подмигнуть. *Здавив на мене оком, я й замовк та й край.* Черк. у.

Зда́вна, *нар.* Издавна. *Люд здавна коверзує, з того лихо і плазує.* Ном. № 2456.

Зда́вній, я, е. Давній. *Попід гаєм зеленьким здавняя стежечка.* Рк. Макс.

Здавні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Устарѣть.

Зда́вну, зда́вня, *нар.*=**Зда́вна.** *Вона мене здавну знає.* Чуб. V. 1033. *Мири вічностю ся здавна називають.* Ном. № 390.

Зда́лека, зда́леку, *нар,* Издали, издалека. *А то лихо, що боюсь, хоч здалека подивлюсь.* Лав. 42. *Здалеку най ся гріє квасоля, бо пригорить.* Каменец у.

Зда́лий, а, е.=Здатний. Желех.

Зда́лити, лю, лиш, *гл.? Сюди, сюди, парубочки, ми вам раді будем: бочку спамим, другу здалим—ми вам роздобудем.* Грин. ІІІ. 88.

Зда́лі, здалі́, *нар*:=**Здалека.** Вх. Лем. 419. *То ж сестриця з братом здалі розмовляла.* Чуб. V. 928.

Зда́нний, а, е.=Здатний. Желех.

Зда́ння, ня, *с.* Мнѣніе.

Зда́рити, рю, риш. *гл.*=**Подарувати.** *Що не здарить можність наша, най покриє ласка ваша.* Гол. ІІІ. 505.

Здармува́ти, му́ю, еш, *гл.* стратить попусту. *Здармувати час.* Вх. Лем. 419.

Здарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Подарить, надавать подарковъ. *Здарували йому на весілі чотирі карбованиї.* Черк. у. *Чорниці, які милостиві, здарували їй що мога.* МВ. II. 164.

Зда́ти, ся. *См.* **Здавати, ся.**

Зда́тний, а, е, 1) Способный. *На хитрощі дівчата здатні.* Котл. Ен. VI. 75. *До чого здатний Петро?* Каменец. у. 2) Годный, пригодный. *Ми його приймили у своє село, бо він нам здатний: коваль, бачите, добрий з його.* Каменец. у. *Мені ці халяви не здатні, бо малі.* Каменецк. у.

Зда́тність, ности, *ж.* 1) Способность. 2) Пригодность.

Зда́тно, *нар.* Пригодно. *Хоч не опатно, та здатно.* Ном. № 11251.

Зда́ча, чі, *ж.* Сдача. *Дають мені шага грошей, ще й копійку здачі.* Грин. III. 402.

Здвиг, гу, *м.* 1) Стеченіе, скопленіе. *В Почаєві на Зелені свята—такий здвиг!* Могил. у. 2) Праздникъ Воздвиженія Креста Господня, 14 сентября. МУЕ. III. 48.

Здвига́ти, га́ю, еш, сов. в. **здвигну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Сдвигать, сдвинуть. *Бачу, що він здвигає брови.* МВ. II. 26. 2)= **Здвигнутися 2.** *Ударив кулаком по столу—аж вікна здвигнули.* Мир. ХРВ. 195.

Здвига́тися, га́юся, ешся, сов. в. **здвигну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Сдвигаться, сдвинуться, двинуться. *Здвигніться, брати, від сну прокиньтесь.* КЦН. 240. 2) Вздрагивать, вздрогнуть, дрогнуть, содрогнуться, всколыхнуться. *Здвигнулися сіни, як бояре сіли, ще й не так здвигнуться, як юрілки нап'ються.* ХС. VII. 429. *Ввесь Київ здвигнувся.* К. МБ. III. 243.

Здви́гувати, гую, еш, *гл.*=**Здвигати.** *Брати тільки плечима здвигують* Рудч. Ск. II. 102.

Здвиж, жу, *м.* Трясина. НВолын. у.

Здви́ження, ня, *с.*=**Здвиг 2.** ХС. I. 78. **Ра́кове здви́ження.** Такъ отвѣчаютъ тому, кто доискивается праздника тогда, когда его нѣтъ. Грин. I. 242.

Здви́жжя, жя, *с.*=**Здвижовина.** Полтавск. г.

Здвижо́вина, ни, *ж.* Трясина. НВолын. у. См. **Здвиж.**

Здви́нути, ну, нош, *гл.* Шевельнуть. *Зайчик... дух притаїв, оком не здвине, а тильки дивиться.* Греб. 403.

Здебе́ла, *нар.* 1) Толсто, плотно. 2) **Чоловік здебе́ла.** Человѣкъ дюжій, плотный. Черном.

Здебі́льша, здебі́льшого, *нар.* Большей частью; болѣе-менѣе. *Поприбірав у хаті здебільшого.* Сквир. у.

Здекретува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Опредѣлить, назначить. *Яку б кару ледачому пакостникові здекретувати?* К. ЧР. 272.

Здекуці́йник, ка, *м.* Экзекуторъ, исполнитель судебнаго приговора. Галиц. Желех.

Здера́ти, ра́ю, еш, сов. в. **зде́рти, здеру́, рэ́ш,** *гл.* Сдирать, содрать. *Шкіру з нього здер.* Ном. № 4029.

Здера́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **зде́ртися, ру́ся, рэ́шся,** *гл.* 1) Сдираться, содраться. 2) Взбираться, взобраться, вскарабкиваться, вскарабкаться. *Як кіт здерся на скелю.*

Здерев'ві́ти, ві́ю, еш, *гл.* Превратиться въ дерево, одеревянѣть. *Відро скаменіло мармором біленьким, дівча здеревіло яворм зелененьким.* Рудан. I. 34.

Здерев'яні́лий а, е. Одеревенѣлый.

Здерев'яні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Одеревенѣть.

Зде́ржати, ся. См. **Здержувати, ся.**

Зде́ржувати, жую, еш, сов. в. **зде́ржати, жу, жи́ш,** *гл.* 1) Удерживать, удержать, сдерживать, сдержать. *Та до такого доліз, що й дерево не здержало.* Рудч. Ск. I, 25. *Не мігі здержати сліз.* Опат. 76. *А я його все здержую, як стане зриватися до жидівки.* Г. Барв. 283. 2) Выдерживать, выдержать. *Не дійдеш ти до пекла, не здержиш тою пекельного вогню.* Стор. МПр. 41.

Зде́ржуватися, жуюся, ешся, сов. в. **зде́ржатися, жуся, жи́шся,** *гл.* Удерживаться, удержаться. *І хочу здержатись, та не впинюсь.* Г. Барв. 283.

Зде́рти, ся. См. **Здерати, ся.**

Здешеви́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Сдѣлать дешевымъ. *Здешевили хліб.* Черк. у. *Здешевила свекорка, здешевила, рідного батеньки не купила.* Чуб. III. 204.

Здешеві́ти, ві́ю, еш, *гл.* Подешевѣть. *Здешевіли опірки.* НВолын. у. *Вже вони здешевіли, бо оранка пройшла вже.* Каменец. у.

Зджо́лґати, ґаю, еш, *гл.* Щелкать, давать щелчки. Мнж. 181.

Здиба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **здиба́ти, баю(блю), баш(блеш),** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить. *Кого, чи не здибали-сте де мою Михаська?* Камен. у. *Їдуть, ідуть, здибають пана.* Рудч. Ск. I. 162. *Як вас (літа) здибле лиха доля, будьте коротенькі.* Гол. I. 273. *Біда здибає легко, а трудно*

її збутися. Ном. № 2171. *Він нас здибав за селом.* Каменец. у.

Здиба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **зди́батися, баюся, ешся,** *гл.* Встрѣчаться, встрѣтиться. *Ой здибається сива голубонька та з сивими соколами.* Лукаш. 143. *Біла Гандзя, біла густими лозами, здибалася она з трома соколами.* Чуб. V. 722.

Зди́бочки, чок, *ж. мн.* Употребл. въ выраженіи: **на зди́бочках ходи́ти.** Ходить на пальцахъ. *Як спить, то ходять на здибочках.* Г. Барв. 441.

Зди́витися. См. **Здивля́тися.**

Зди́во, ва, *с.*=**Диво.** Вх. Лем. 419.

Здивля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **здиви́тися, влю́ся, вишся,** *гл.* 1) Засматриваться, засмотрѣться. *На неї всі здивлялись.* Подольск. г. 2) Спохватываться, спохватиться, замѣчать, замѣтить. *І не здивишся, як опинишся у бабів на запічку, та ще добре, коли не в кебрі.* Подол. г.

Здивови́жений, а, е. Сильно удивленный. *Лев?!—вимовив здивовижений Гриць-ко.—Що ж то воно за лев?* Мир. ХРВ. 69.

Здивува́ти, ву́ю, еш, *гл.* 1) Удивить. *Далекий вік здивує його доля.* К. Іов. 40. *Вона подивилась на його здивованими очима.* Левиц. Пов. 246. 2) Удивиться. *Не здивуйте на сирітські дарунки.* Г. Барв. 330. *Не здивуйте, що вороном крячу: хмара сонце заступила, я світа не бачу.* Шевч. 263. **Ди́вом здивува́ти.** Очень удивиться изумиться.

Здивува́тися, ву́юся, ешся, *гл.* Удивиться. *Там дівчина й умивалася, в люстеречко й видивлялася, красотою здивувалася.* Чуб. V. 580.

I. Здима́ти, ма́ю, еш, сов. в. **здина́ти, здиму́, меш,** *гл.*=**Здійма́ти, здійня́ти.** *Здимай, жінко, хоть намітку, неси її за горілку.* Чуб. V. 579. *Не дай ручки стискати і персника здняти.* Чуб. III. 36.

II. Здима́ти, ма́ю, еш, *гл.*=**Здувати.**

I. Здима́тися, ма́юся, ешся, сов. в. **здина́тися, -здиму́ся, мешся,** *гл.*=**Здійма́тися, здійнятися.**

II. Здима́тися, ма́юся, ешся, *гл*=**Здуватися.**

Зди́міти, мію, еш, *гл.* Обратиться въ дымъ, разсѣяться какъ дымъ. *Пропав, як здимів.* Ном. № 1871.

Здиня́ти. См. **I Здимати.**

Здира́ти, ра́ю, еш, *гл.*=**Здерати.** *Ловить вовк, ловить вовк, а як вовка піймають, то шкуру здирають.* Ном. № 4092.

Здира́тися, ра́юся, ешся, *гл.*=**Здиратися.**

Зди́рливий, а, е. Грабительскій.

Зди́рник, ка, *м.*=**Здирця.** *Народ не любить баначів, каже, що вони здирники,* О. 1862. V. 12.

Зди́рок, рка, *м.* У кожевниковъ: жировой слой на внутренней сторонѣ кожи, срѣзываемый во время обработки ея. Вас. 157.

Зди́рство, ва, *с.* Грабежъ, обирательство; вымогательство. *Метнувся на здирство і душегубство ляхів та жидів.* Стор. МПр. 143, 144.

Зди́рця, ці, *м.* Обдирало, взяточникъ, вымогатель, мздоимца.

Зди́рщина, ни, *ж.* = **Здирство.** Мир. ХРВ. 394.

Здискредитува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Дискредитировать. *Силкуються здискредитувати мене тим, що до „Крашанки" я не давав доказу моїх історичних виводів.* К. Краш. 37.

Здити́нитися, нюся, нишся, *гл.*=**Здитиніти.**

Здити́ніти, нію, еш, *гл.* Впасть въ дѣтство. Екатериносл. г.

Здих, ху, *м.* Издыханіе. *Нема на вас здиху.* Ковел. у.

Здихави́читися, чуся, чишся, *гл.* Получить удушье. *Здихавичилась коняка.* НВолын. у.

Здиха́нка, ки, *ж.* Вздохъ. Ум. **Здиха́ночка.** *Тяжкі здиханочки.* Гол. II. 419.

Здиха́ння, ня, *с.* 1) Воздыханіе, вздохъ. *Ой не кажи, орле, що я тут бідую: але скажи, орле, що я тут працюю: моє працювання—тяженьке здихання, мої любі роскошоньки — дрібненькі сльозоньки.* Чуб. V. 325. 2) Издыханіе. Ум. **Здиха́ннячко.**

Здиха́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **здиханка.**

Здиха́ти, ха́ю, еш, *гл. 1)* сов. в. **здихну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Вздыхать, вздохнуть. *Все чогось скучає, важенько здихає.* Мет. 113. 2) Сов. в. **здо́хнути, ну, неш,** *гл.* Издыхать, издохнуть. *Ой як би то сталось, щоб ви не вертались, щоб там і здихали, де ви поросли.* Шевч. 212. *Був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1.

Зди́хатися, хаюся(шуся), хаешся (шешся), *гл.* 1) Перевести духъ. *Аж не здишусь.* Г. Барв. 397. *Не здишусь—так набігався.* 2) Избавиться, отдѣлаться. *Не можна здихаться цього лихого чоловіка.* Рк. Левиц. *Не здихався біди.* Рк. Левиц.

Здихну́ти. См. **Здихати 1.**

Здича́вiти, вiю, еш, *гл.* = **Здичiти.** *Кота як завезти в лiс, то вiн зовсiм здичавiє i не приступайсь до його.* Волын. г. *Здичавiв хлопець.* Св. Л. 158.

Здичiти, чiю, еш, *гл.* Одичать. *Здичiли гуси, що вiд додому не хтять.* Каменец. у. *Здичiє свиня в лiсi, що горе й додому загнати.* Каменец. у.

Здiб, здо́бу, *м.* Внѣшній, наружный видъ, внѣшность, фигура. **Вона́ на такий здiб, що i...** Она такова же по внѣшнему виду, какъ и... Вх. Зн. 21.

Здíбний, а, е. Пригодный, годный; способный. К. ХП. 16. Г. Барв. 384. *Здiбний, як вiл до корита.* Ном. № 6549. *На тобi сукнi дуже прибiрнi, а до роботи не здiбнi.* Чуб. V. 1127.

Здíбнiсть, ности, *ж.* Пригодность, годность; способность. *Постерiгаю я в нiм тодi велику здiбность до поетичного критицiзму.* К. ХП. 21.

Здигна́ти, здожену́, не́ш, *гл.*=**Здогнати.** *Вiд одного втiк, а другого не здiнав.* Ном. № 7635.

Здiдька́тися, каюся, ешся, *гл.* Стать похожимъ на чорта, взбѣситься.

Здiжи́тися. См. **Здiжуватися.**

Здiжува́тися, жуюся, ешся, сов. в. **здiжи́тися, жу́ся, жи́шся,** *гл.* О квашнѣ: сдѣлаться плохою, негодною для употребленія. *Чи дiжа здiжилась, чи хазяйка сказилась.* Ном. № 1282. *Дiжа здiжилась, чоловiче, всього двоє хлiба виходе... Стала вона тодi знати, що дiжi казати, щоб не здiжувалась.* Мнж. 99.

Здiйма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **здiйня́ти, iму́, iмеш,** *гл.* 1) Снимать, снять. *За рученьку вiзьме, золот перстень здiйме.* Мет. 299. *Не здiймай з мене, дiдусю, шкури.* Рудч. Ск. II. 15. *На порiг ступає, шапочку здiймає.* Лавр. 109. 2) Поднимать, поднять. *Руки до Бога здiймає, Господа з небес благає.* Мет. 417. *Ой казав Криворук, що не здiйме орда рук. Орда руки iзняла i козака заняла.* Нп. *Здiймiть очi вашi.* Єв. I. IV. 35.

Здiйма́тися, ма́юся, ешся, сов. в. **здiйня́тися, му́ся, мешся,** *гл.* 1) Сниматься, сняться. 2) Подниматься, подняться. *Сиві голубочки, здiймiтеся вiсру.* Чуб. V. 998.

Здiйми́ти, му́, меш, *гл.*=**Здiйняти.**

Здiйми́тися, му́ся, мешся, *гл.*=**Здiйматися.**

Здiйня́ти, ся. См. **Здiймати, ся.**

Здiр, здо́ру, *м.* Внутреннее сало. *Палець так би й загруз, як у кабанячому здорi.* Левиц. ПЙО. I. 379.

Здíяти, здiю, еш, *гл.*=**Вдiяти.**

Здíятися, ється, *гл. безл.* Произойти. *Ось як воно здiялось, слухай.* Стор. МПр. 40.

Здмухну́ти. См. **Здмухувати.**

Здму́хувати, хую, еш, сов. в. **здмухну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Сдувать, сдуть. *Здмухни порох з стола.*

Здо́ба, би, *ж.* 1)=**Здобич.** *Тодi то козаки у городi Полоному пили-гуляли, здобу хорошу собi коло жидiв-рандарiв мали.* Дума. 2)=**Здiб.** Вх. Уг. 240.

Здобари́тися, ритися, *гл. безл* Случиться. Вх. Лем. 419.

Здоби́ток, тку, *м.* = **Здобуток.** *На здобитки, пiдв'язавши литки.* Ном. № 10320. *Тепер пiвник сидить дома, а котик ходить за ковбасами на здобитки.* Рудч. Ск. I. 27.

Здо́бич, чi, *ж.* Добыча. Рудч. Ск. II. 148. МВ. I. 144. *Дiлили помiж собою здобич i гроші, що добули од жидiв.* Стор. МПр. 145. Ум. **Здобиченька.** *Козацькая здобиченька марне пропадає.* Макс. (1849) 62.

Здоби́чний(нiй), а(я), е(е). 1) Доставшійся въ добычу. *Би здобичнi гроші пропиваєте.* К. ЦН. 220. 2) Хищническій. *Скликать мусите ви все козацтво, нехай воно здобичнє путь покине.* К. МБ II. 125.

Здоби́чник и здоби́шник, ка, *м.* Разбойникъ, хищникъ. Рудч. Чп. 100. *Ой як взяли нашi чумаченьки з пiд байраку виходити, ой як узяли вражi здобишники частом до нас доїздити.* Нп.

Здо́бiль, *нар.* Въ изобилiи. *І корсеток здобiль, і плахот, і спiдниць... Всього в мене здобiль. Скриня як налита.* Г. Барв. 227.

Здо́бритися, рюся, ришся, *гл.* Умилосердиться, проявить доброту. *Пiдпроси... щоб не дуже бив, а може здобриться, по кожушку тiльки буде ляпати.* О. 1862. VIII. 18.

Здобрíти, рiю, еш, *гл.* 1) Подобрѣть. 2)Удовольствоваться, удовлетвориться. Рудч. Ск. II. 86. *Здобрiй тим, що тобi волость присудила.* Левиц. КС. 170.

Здобуванiна, ни, *ж.*=**Здобуток.**

Здобува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **здобу́ти, бу́ду, деш,** *гл.* Добывать, добыть, раздобывать, раздобыть, пріобрѣтать, пріобрѣсть. *Надвоє баба ворожила: або здобути, або дома не бути.* Ном. № 5616. *Царство не-*

бесне здобувається силою. Єв. Мт. XI. 12. *Що за користь чоловікові, коли здобуде світ увесь?* Єв. Мр. VIII. 36. *Розуму за гроші не здобудеш.* К. Їов. 60.

Здобува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **здобу́тися, бу́дуся, дешся,** *гл.* Добываться, добыть что, раздобываться, раздобыть, разжиться на что. *Здобувся добре сіромаха.* Ном. № 4028. Употребл. по большей части съ предл. *на: на кращі почуття і задуми здобутись.* К. XII. 71.

Здобу́ти, ся. См. **Здобувати, ся.**

Здобу́ток, тку, *м.* 1) Пріобрѣтеніе. 2) Разжива. *Виряжаються козаки на здобуток.* МВ. I. 140.

Здо́вга, *нар.* Длинно. *Оріт же, сынки, а здовга нивки, а здрібна скибки.* Гол. II. 17.

Здовжи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Сдѣлать длиннымъ. Аф.

Здовольни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Удовлетворить, удовольствовать. *Розуму,—чув не раз я од учених,—ніяк не можна здовольнить.* О. 1861. VII. 15. *Нічого Бога гнівити,—усім Бог здовольнив.* Г. Барв. 424.

Здо́гад, ду, *м.* Догадка. Г. Барв. 308. **Дава́ти на здо́гад.** Давать понять.

Здогада́ти, ся. См. **Здогадувати, ся.**

Здога́дувати, дую, еш, сов. в. **здогада́ти, да́ю, еш,** *гл.* Вспоминать, вспомнить. *Як я собі здогадаю, як ми ся любили.* Гол. II. 749.

Здога́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **здогада́тися, да́юся, ешся,** *гл.* Догадываться, догадаться. *А соцький ся здогадав, штирі хлопці варти дав.* Чуб. V. 977.

Здогана́ти, на́ю, еш, сов. в. **здогна́ти, здожену́, не́ш,** *гл* Догонять, догнать. *Жінка за їм у погоню вози здогоня, воли заверта.* Чуб. V. 527.

Здогі́н, го́ну, *м.* Догонка, погоня. **На здогін.** Въ догонку, въ погоню. *Я за ним на здогін,—на тобі макогін.* Чуб. V. 1160.

Здогна́ти. См. **Здоганяти.**

Здого́нити, ню, ниш, *гл.*=**Здоганяти.** *Хто два зайці гонить, жадного не здогонить.* Ном. № 483.

Здого́нки, нок, *ж. мн.* = **Здогін.** *Петро... зараз верхи та на здогонки за Іваном.* Грин. II. 282.

Здої́ння, ня, *с.* Доеніе. Шух. I. 192.

Здої́ти. См. **Здоювати.**

Здо́йма, ми, *ж.* Крючокъ при ловлѣ рыбы зимою **неводом.** Полт. г.

Здойма́ти, млю́, ниш, *гл.*=**Здійняти.** *Шапку з голови здоймити.* Федьк. I. 74.

Здола́ти, ла́ю, еш, *гл.* 1) Одолѣть. 2) Быть въ силахъ, въ состояніи мочь. *Які́в усе хорів... Давно вже він не робив нічого, не здолав.* МВ. II. 206.

Здо́линок, нку, *м.* Углубленіе почвы. Каменец. у.

Здоліти, лію, еш, *гл.*=**Здолати.** *Я або втоплюся, або що! Я так жити не здолію.* МВ. II. 126. *Хто не здоліє озватись ділами, хай обізветься німими сльозами.* К. XII. 43.

Здопта́ти, пчу́, чеш, *гл.* Стоптать. *Сім пар черевиків я здоптала, а осьму пару в скринечку сховала.* Чуб. V. 157.

Здоро́в, здоро́вий, а, е. 1) Здоровый. *Не треба здоровим лікаря.* Єв. Мр. II. 17. *Дасть він мені раду, бо сам здоров знає, як то тяжко блукать в світі сироті без роду.* Шевч. *Будь великий як верба, а здоровий як вода.* Ном. № 348. *Чи живі ж вони, чи здорові?—подумав Кобза.* Стор. МПр. 51. Пожеланіе быть здоровымъ является обычнымъ привѣтствіемъ: **здоро́в, здоро́в був, здоро́ві були́!** Здравствуй, здравствуйте. *Здорова, вдівонько, дай води напитись.* Чуб. V. 903. *Здорова була, дівчино моя!* Мет. 71. *Боже поможи!—Здорові були́!* МВ. II. 24. **Бува́й здоро́в, бува́йте здоро́ві!** Прощай, прощайте, будьте здоровы. 2) Сильный. 3) Большой, очень большой. *Він знає, яке сонце здорове.* Ком. I .19. Ум. **Здоровéнький, здоровé(і)се(і)нький.** Ув. **Здоровéзний, здоровéнний, здоровлю́чий.** *Серед моря стоїть здоровезний млин.* Рудч. Ск. I. 137. *Аж суне вовк—такий страшенний та здоровенний!* Гліб. 23.

Здорова́нь, ня́, *м.* Здоровякъ. *Тоді роблю, як здоров'я змагає, а ви сучої віри здорвані.* Василь. у.

Здоровéзний и здоровéнний, а, е, Ув. отъ **здоровий.**

Здоровéнький и здоровéсенький, а, е. Ум. отъ **здоро́вий.**

Здоровéць, вця́, *м.* Здоровякъ. Левч. 47.

Здоровéцький, а, е. = **Здоровезний.** *Позносив на ту ж гору здоровецьке каміння.* Стор. МПр. 167.

Здоро́вий. См. **Здоров.**

Здорови́ло, ла, *м.*=**Здоровець.** Левч. 47.

Здоро́вити, влю, виш, *гл.* Поздравлять. Желех.

Здоровіти, вію, еш, *гл.* Выздоравливать. Желех.

Здоро́вкання, ня, *с.* Привѣтствіе, здравствованіе.

Здоро́вкати, каю, еш, *гл.* Желать здоровья при привѣтствіи, при выпиваніи водки и пр. Вх. Зн. 21.

Здоро́вкатися, каюся, ешся, *гл.* Здороваться. *Не здоровкайсь, коли ніхто тобі не кланяється.* Ном. № 2754.

Здоровлю́чий, а, е. Бодрящій. Зміев. у. Ув. отъ **здоро́вий.**

Здоро́вля, ля, *с.*=**Здоров'я.** *А як молодий, хороший на вроду,—щоби йому Бог здоровля дав.* Чуб. V. 12.

Здо́рово, *нар.* 1) Здорово. 2) Сильно, очень. *Перестав і мишей ловить, а колись здорово ловив.* Рудч. Ск. I. 25. *Здорово боялись.* ХС. IV. 37.

Здоро́в'я, в'я, *с.* Здоровье. *Стали ото пити на здоров'я молодої.* Стор. МПр. 86. *На добридень дає, на здоров'я питається.* МВ. II. 141. **Чоловік при здоро́в'ю.** Здоровый человѣкъ, крѣпкій. Харьк. г. Ум. **Здоро́в'енько, здоро́в'ячко.** *Час мене дарувати... Не великим посагом, а щастям, здоров'єнком.* О. 1862. IV. 22. *Дай Боже здоров'ячко!* Рудч. Ск. I. 14.

Здоро́жити, жу, жиш, *гл.* Изнурить дорогой. *Здорожив худобу. Чи воно здоровені воли, чи хорі?* Каменец. у.

Здорожи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Поднять въ цѣнѣ. *Здорожили хліб.* Черк. у.

Здоро́житися, жуся, жишся, *гл.* Истомиться, чувствовать себя разбитымъ послѣ дороги. *Здорожився, усе тіло болить.* Канев. у.

Здорожі́ти, жію, еш, *гл.* Вздорожать. Вх. Уг. 241.

Здохлени́на, ни, *ж.* Дохлятина, мясо дохлой скотины. Желех.

Здо́хлий, а, е. Дохлый, издохшій. *Я бачила там здохлого барана; ходімо приволочимо.* Рудч. Ск. I. 22.

Здохли́на, ни, *ж.*=**Здохленина.** Вх. Зн. 21.

Здохля́к, ка́, *м.* и **здохля́ка, ки,** *об.* 1) Издохшее животное. 2) Болѣзненный, едва живущій.

Здохля́тина, ни, *ж.*=**Здохлина.**

Здо́хнути и **здо́хти.** См. **Здихати.**

Здо́ювати, здо́юю, еш, сов. в. **здої́ти, здою́, здої́ш,** *гл.* Выдавать, выдоить, сдавать, сдоить. *Паренко зараз здоїв молока.* Рудч. Ск. I. 121.

Здрабисува́ти, су́ю, еш, *гл.* Изрыть. *Кури увесь мій город здрабисували.* Черк. у.

Здра́да, дя, *ж.* и пр.=**Зрада** и пр.

Здри́гъ, здриг, *ж. мн.* Дрожь. Левч. 36.

Здригну́ти(ся), гну́(ся), не́ш(ся), *гл.*= **Здрігнути(ся).**

Здрі́бна, *нар.* Мелко. *Оріт же, синки, а здовга нивки, а здрібна скибки.* Гол. II. 17. Ум. **Здрібне́нька.**

Здрібні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Измельчать. Аф. 452.

Здріга́ти(ся), га́ю(ся), еш(ся), сов. в. **здрігну́ти(ся), ну́(ся), не́ш(ся),** *гл.* Вздрагивать, вздрогнуть. *Троянці всі здрігнули.* Котл. Ен. III. 59. *Здрігнувся сердешний Яків, почувши це.* Стор. I. 7.

Здріжа́ти(ся), жу́(ся), жи́ш(ся), *гл.* Задрожать. *Вони собі говорили, що ся не бояли, як уздріли тверду рову, вони ся здріжали.* Гол. I. 175.

Здрік, здро́ку, *м.*=**Дрік 2.** *І ну корпать очі чоловікові своєму, неначе здрік її кусає.* Рудч. Ск. II. 174.

Здрима́ти, ма́ю, еш и **здрима́тися, ма́юся, ешся,** *гл.* Задремать. *Хто програв, той чорта (не тепер на споминки) здрімає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 83). *Ніди би-м ся не здрімала, хоць би й день біленький, коби сидів коло мене хлопець молоденький.* Чуб. V. 125. *А здрімавшись, – заснув кріпко.* Млак. 77.

Здрімну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Здрімати.** *Тільки оце здрімну, і сниться мені, неначе я у брата мого.* О. 1862. X. 6.

Здрі́нка, ки, *ж.* Зрачокъ. Вх. Лем. 419.

Здрі́ти, рю, рив, *гл.* 1) Видѣть. *Не здрів нічого пред собою.* Котл. Ен. II. 12. 2)= **Скліти.** *Сиди тут та здрій (склій).* Ном. № 5634.

Здрочи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* Вспылить, взбѣситься *Той і здрочився за кожух.* О. 1862. VI. 36.

Здрубцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Истоптать полъ ногами, оставляя слѣды грязныхъ ногъ. *Бач як здрубцювали* (помість) *собаки— тілько що змила, та хоч уп'ять мий. Звісно, на дворі мокро, а двері відчинені,— вони й набили.* Екатериносл.

Здружи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* 1) Сочетать бракомъ. 2) Подружить. *Наука здружила і з'єднала всіх.* О. 1861. VII. 5.

Здружи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Подружиться.

Здря́нка, ки, *ж.* Зрачекъ, зѣница. Вх. Пч. I. 15.

Здуби́тися, блюся, бишся, *гл.* Одубѣть. *А щоб ти каменем став, а щоб ти здубився!* Чуб. I. 89.

Здува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **здути́, здую́, еш,** *гл.* 1) Сдувать, сдуть. *Ой насіяв козак гречки на дубові на вершечку;*

узялася шура-бура, козакові гречку здула. Чуб. V. 1170. 2) Вздымать, вздуть.

Здува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зду́тися, зду́юся, ешся,** *гл.* 1) Сдуваться, сдуться. 2) Вздыматься, вздуться.

Здудні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Загудѣть, зазвучать. *Сіла-м собі в темнім лісі, трохи-м спочивала, аж ту разом щось здудніло,—я ся сполянула.* О. 1862. IV. 7.

Зду́жати, жаю, еш, *гл.* 1) Быть въ силахъ. *Мати стара, сестра мала,—не здужають прати.* Чуб. V. 300. 2) Одолѣть, осилить. *Ні здужа, ні подужа.* Ном. 14273. 3) Быть здоровымъ. *Добре я здужала тоді.* НВолын. у.

Зду́мати, ся. См. **Здумувати, ся.**

Здуми́тися, мли́ося, ми́шся, здуми́ти, мі́ю, еш, *гл.* Изумиться. *Аж люде здуміли.* Каменец. у. *Калина пігнулася, дівчина здумилася, де воля поділася.* Чуб. V. 503.

Зду́мувати, мую, еш, сов. в. **зду́мати, маю, еш,** *гл.* 1) Вздумывать, вздумать, затѣвать, затѣять. *Єдин здумав женитися, щоб було чим журитися.* Чуб. V. 519. 2) Вспоминать, вспомнить, припомнить. *Сказав би веремію, та здумав, що говію.* Ном. № 3583. 3) Воображать, вообразить, представлять, представить.

Зду́мува́тися, муюся, ешся, сов. в. **зду́матися, маюся, ешся,** *гл.* Надумывать, надумать. *Я ся здумам инакше.* Вх. Лем. 419.

Здупла́віти, вію, еш, *гл.* Сдѣлаться дуплистымъ (о деревѣ). Желех.

Здупленя́тіти, тію, еш, *гл.* = **Здуплавіти.** *Груша здупленяміла.* Черк. у.

Здури́ти, рю́, рив, ши, *гл.* Обмануть. *Сим-тим баба ляха здурила.* Ном. № 3104.

Здурі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Одурѣть; съ ума сойти. *Виведь єї в чисте поле—скажуть, що здуріла.* Чуб. V. 630.

Здурні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Поглупѣть, сдѣлаться глупымъ. Вх. Лем. 419.

Зду́рняти, няю, еш, *гл.* Одурачить, оставить въ дуракахъ. *Петро здурняв мене.* НВолын. у.

Зду́ру, *нар.* Сдуру. *Так инший здуру неборак над Божим ділом вередує.* Гліб. 70.

Зду́ти. См. **Здувати.**

Зду́хвина, ни, *ж.* и **зду́хи, хів,** *м. мн.* = **Здуховина.** *Так здухи й ходять у вола.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Зду́ховина, ни, *ж.* У четвероногаго животнаго: часть между ребрами и сѣдалищными костями. Черк. у.

Здя́куватися, куюся, ешся, *гл.* Наблагодариться. *Не здякуюсь.* Ном. № 12052. *Так ті люде не здякувались.* ЗОЮР. I. 231.

Здя́читися, чуся, чишся, *гл.* Отблагодарить. *Вона мии одповіла: здячить вам ся мати.* Федьк. I. 99.

Зезю́льки, льок, *ж. мн.* Раст. Orchis Morio. L. ЗЮЗО. I. 130.

Зеленизелоня, ні, *ж.* = **Земизеленя.** Вх. Пч. I. 9.

Зелена́стий, а, е. Зеленоватый. Закр.

Зелене́нький, зелене́сенький, а, е. Ум. отъ **зелений.**

Зелене́нько, зелене́сенько, *нар.* Ум. отъ **зелено.**

Зелене́ць, нця́, *м.* 1) Незрѣлый плодъ. См. **Зеленцем.** 2) Раст. *Ой на горі мак сіють, під горою зеленець.* Грин. Ш. 107.

Зеле́нний, а, е. 1) Зеленый. *Ой ти, козаче, зелений барвінку!* Мет. 43. *Ой піду я молоденька зеленою долиною.* Мет. 96. *Одступись, зелена жабо.* Ном. № 3833. 2) Незрѣлый. 3) **Зелені свя́та.** Недѣля пятидесятницы. *Раз, на Зелені свята зібралось парубоцтво шукати скарба.* Стор. I. 65. **Зеле́на неді́ля.** Воскресенье, которымъ начинается недѣля пятидесятницы. *До зеленої неділі в байраках біліли сніги білі.* Шевч. 592. Ум. **Зелене́нький, зелене́сенький.** *Гнеться явор зелененький.* Мет. 96.

Зелени́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Зеленить. *Холод зеленить старе жовте лице.* Мир. Пов. I. 142.

Зелені́се(і)нько, *нар.* Ум. отъ **зелено.**

Зеле́ність, ности, *ж.* 1) Зеленый цвѣтъ. 2) Незрѣлость. *Зеленість—буйність, а молодість—дурність.* Ном. № 8715.

Зелені́ти, ні́ю, еш, *гл.* Зеленѣть. *Тільки степом-полем трава зеленіє.* Мет. 244.

Зеле́нка, ки, *ж.* Сортъ дыни.

Зеленкува́тий, а, е, 1) Зеленоватый. 2) Немного недозрѣвшій. *Ячмінь був зеленкуватий, а він покосив.* Новомоск. у.

Зе́лено, *нар.* 1) Зелено. 2) Незрѣло. Ум. **Зелене́нько, зелене́(і)се(і)нько.**

Зеленоо́кий, а, е. Съ зелеными глазами. *Гойдаються на зелених вербах зеленоокі русалки.* Левиц. I. 97.

Зеленоо́чок, чка, *м.* Почка, завязь. *Не розів'ється, дороий мій квіте, ізов'янеш у зеленочку.* МВ. I. 45. *Плоди свої погубить в зеленочку.* К. Іов. 34.

Зеленува́тий, а, е. = **Зеленкуватий.** *Зеленувате жито.* Черк. у.

Зелену́ха, хи, *ж.* 1) Древесная жаба, Rana viridis. 2) Порода мухъ. *Я тієї му-*

хи-зеленухи полюбовничок. Грин. III. 666. 3) Въ загадкѣ: огурецъ. *Кубушечка-зеленушечка, не хлѣб, не сіль, не вода, а добра їда.* ХС. III 66. Ум. **Зелену́шка, зелену́шечка.**

Зеленцем, *нар.* Въ незрѣломъ видѣ. *Ей, обскубуть горох наш зеленцем?* Арт.(О. 1861. III. 99). *Саме погане діло, як ото зеленцем що небудь з огородини їсти—зараз почне тебе в отруньку різати.* Харьк. г.

Зе́лень, ни, *ж.* 1) Зелень, растеніе. *Скажи мені правду, моє серденятко, которая зелень найперши процвітає.* Мет 361. 2) Краска зеленая: ярь, мѣдянка. Шух. I. 264.

Зе́ленява, ви, *ж.* Зеленая рвота. *Блювала аж зеленявою.* НВолын. у.

Зеленя́к, ка, *м.* 1) Насѣк. золотой жукъ, Cetonia aurata. Вх. Пч. I. 5. 2) Пт. зеленушка. Fringilla chloris. Вх. Пч. II, 10.

Зелепу́га, ги, *ж.* и **зелепу́ш, ша**, *м.* 1) Незрѣлыя вишни. Вх. Зн. 21. 2) Порода зеленоватыхъ сливъ. Желех.

Зелізня́к, ка, *м.* Желѣзные инструменты плотника или столяра Шух. I. 87. 252.

Зелізня́к, ка, *м.* Желѣзный горшокъ. Вх. Уг. 241.

Зелізо и пр.=**Залізо** и пр.

Зелі́нка, ки, *ж.* У горшечниковъ: зеленая мѣдная краска. Канев. у.

Зело́, ла́, *с.* Зелень, травянистое растеніе. *Тихая роса сідала над зелом і древом.* Мкр. Н. 35. *Стало їх подвір'я зелом і древом зарастати.* КС. 1884. I. 32. *Багато зела на цім огороді, то тяжко буде полоти.* НВолын. у.

Зе́льман, на, *м.* Родъ **гаївки.** Kolb. I. 166, 177, 183.

Зем, зе́ми, *ж.* Полъ въ домѣ, преимущественно вымощенный кирпичемъ. *Він сам розорив хату свою, а брат його зем розібрав. Зем була цеглою виложена в хаті, так він цегли повикопував.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Земна́ грань,—ної—ні, *ж.* Растен. исландскій мохъ, Cetraria islandica. Шух. I. 21.

Земнозе́лля, ні, *ж.* Раст. Chelidonium majus. Вх. Пч. I. 9.

Земледух, ха, *м.* Насѣк. медвѣдка обыкновенная, Grullotalpa vulgaris. Вх. Пч. I. 6.

Зе́мленька, ки, *ж.* Ум. отъ **земля.**

Землепи́сний, а, е. Географическій. Желех.

Землепи́с, су, *м.*, **землепи́сь, сі**, *ж.* Географія. Желех.

Земля́, лі́, *ж.* 1) Земля. *Сирая земля,—ти ж мати моя.* Мет. 19. *Будь багатий, як земля.* Маркев. 4. *Де пройдуть—земля горить, кров'ю підпливає.* Шевч. 196. *На тій землі ростиме инше древо.* К. Іов. 18. **Зе́млю робити, управля́ти.** Обрабатывать землю. *Ой там будуть нашими костями землю управляти.* Чуб. V. 1004. **Уда́рити ли́хом об зе́млю.** Забыть горе, оставить печалиться. *Козацтво, ударивши лихом об землю, садило гайдука.* Стор. М. Пр. 126. 2) Земля, страна. *Ти, земле турецька, віро бусурменська.* Дума. *Був у землі Уцъ чоловік на ймення Іов.* К. Іов. 3. *Встає ляхецька земля.* Шевч. 131. *Виходила до його вся земля.* Єв. М. I. 5. I. 3) Земля, земной шаръ. *На місяці, як і на землі, єсть гори та долини.* Ком. I. 90. *Земля у поясі має 37.000 верстов навкруги себе.* Ком. I. 16. Ум. **Земе́лька, зе́мленька.** Грин. III. 302.

Земля́к, ка́, *м.* 1) Землякъ. 2) Жаба, Bufo. Вх. Пч. I. 16.

Земляни́й, а́, е́. 1) Земляной. *Хиба нас розлучить сирая земля, заступ, лопата, земляна хата.* Чуб. V. 81. 2) Земной. *Честь Богу, слава на високім небі, а людям спокій на земляним подолі.* Чуб. III. 380. 3) Владѣющій значительнымъ количествомъ земли. *Земляний чоловік.* Борз. у. 4) **Земляне́ ву́гілля.** Каменный уголь. Міус. окр. 5) **Земляні гру́ші.** Раст. Helianthus tuberosus L. ЗЮЗО. I. 124. 6) **Земляне́ ма́сло.** Раст. Aetalium Septicum Fries. ЗЮЗО. I. 110. 7) **Земляна́ олія.** Нефть, керосинъ. 8) **Земляни́й рак.** Медвѣдка.

Земляни́н, на, *м.* Постоянный житель въ сельскомъ обществѣ. *Славне село Любчики, веселе... Та ми люди на селище прийшли, в земляне пишемось любчівські.* МВ. II. 96.

Земля́нка, ки, *ж.* 1) Землянка. *Вирием землянку, виведем сяку-таку оселю та й будем жить.* Рудч. Ск. I. 131. 2) Въ пѣсняхъ иносказательно: могила. 3) Картофель (возлѣ Бучача въ Галиціи). Вх. Зн. 21. Ум. **Земля́ночка.** *Узяв собі паняночку, у чистім полі земляночку.* Чуб. V. 800.

Земля́цький, а, е. Земляцкій.

Земля́цтво, ва, *с. соб.* Земляки.

Земля́чка, ки, *ж.* Землячка.

Зе́мний, а́, е́. Земной. Шух. I. 43. *З мудростей земних до небесної слави.* Чуб. III. 20. **Зе́мна смола́.** Асфальтъ. Шух. I. 12.

Зе́мно, *нар.* До земли. *Поклоняється земно.* К. Псал. 19.

Земня́к, ка́, *м.* Картофель. Вх. Пч. I. 13.

Земозелець, льця, *м.* Раст. Chelidonium majus. Лв. 97.

Зе́мство, ва, *с.* Земство.

Зе́мський, а́, е́. 1) Земскій. 2) Земной. *Прийшов царь земський до царя Будимира.* Ном. стр. 294. № 125.

Зем'яни́й, а́, е́. = **Земляний.**—**се́рце.** Раст. Tuber cibarium. Шух. I. 22.

Зенджул, ла, *м.* Родъ растенія. *Засіем степи синім зенджулом.* Чуб. III. 419.

Зере́нце, ця, *с.* Зернышко. Ум. отъ **зерно.**

Зеріпа́ти, па́ю, ешь, *гл.* = **Зіпати.** Вх. Зн. 21.

Зе́ркало, ла, *с.* = **Дзеркало.** *То йому так потрібно, як сліпому зеркало.* Посл.

Зернаї́стий, а, е. = **Зернистий.** Мнж. 181.

Зерна́тий, а, е.=**Зернистий.** Аф. 453.

Зе́рнечко, ка, *с.* Ум. отъ **зерно.**

Зерни́на, ни, *ж.* Одно зерно, зернышко. Ум. **Зерни́нка.** *Ні одної зернинки не осталось.* Рудч. Ск. II. 126.

Зерни́стий, а, е. Имѣющій много зеренъ, имѣющій большія зерна, зернистый. *Сей льон зеленєнький на стебло стеблистий, на зерно зернистий.* Грин. III. 82. *Жито зерните.* Черк. у. *Сей пісок зернистий.* Лебед. у. *Жито на виноєній землі зернистіше.* Волч. у (Лободовск.).

Зерни́ця, ці, *ж.* Плодовое дерево, выросшее изъ зерна (а не посадкой). НВолын. у.

Зе́рно, на, *с.* Зерно. *Трахвилося, як сліпій курці бобове зерно — і тим ся удавила.* Ном. № 1769. Ум. **Зере́нце, зе́рнечко.** Ном. № 9907. Чуб. I. 245, Мил. 212. *Як ми любимся, як в горосі зеренце.* Грин. III. 251. *Що мені по пшениці — в ній зеренця нема.* Чуб. V. 4. *Тобі яблучко, мені зернечко.* Грин. III. 336.

Зерновий, а, е. Зернистый, зерновой. **Зерновий вивід.** Родъ вышивки. Г. Барв. 216.

Зе́рня, няти, *с.* 1) Маленькое зернышко. *Я солому прогортаю, зерняти шукаю.* Грин. III. 166. **На ма́кове зе́рня, зе́рнятко.** Немножко. *Підсунеться хлоп'я на макове зерня.* О. 1762. V. 54. 2) мн. **Зе́рнята**= **Скраклі** (часть ткацк. станка). См. **Сираколь 3.** Вх. Уг. 247. Ум. **Зе́рнятко, зе́рнячко.** *Ячміннее зернячко.* Чуб. III. 250.

З'єго́вдуватися, дуюся, ешся, *гл.* Стираться. Шух. I. 278.

З'єдна́ти, на́ю, еш, *гл.* 1) Соединить. 2) Отдать замужъ. *Мати та з'єднала дочку за нелюба.* О. 1862. II. 58. *Я з'єднала доню за султана.* К. МБ. X. 12. 3) Договорить. *З'єднала ю пасти Угельское стадо.* Гол. 4) — **собі.** Пріобрѣсть, снискать, расположить къ себѣ. *Бо ти й суху з'єднаєш собі землю і всяка тварь прихилиться до тебе.* К. Іов. 13.

З'єдна́тися, на́юся, ешся, *гл.* 1) Соединиться. 2) Договориться, условиться. *Давав по сороківці од хури, а з його правили по дві: торгувався він два дні, а на третій з'єднались за злотого.* О. 1862. III. 78.

З'є́дник, ка, *м.* Соучастникъ, соучастникъ въ предварительномъ соглашеніи, заговорѣ. *Хиба ми які з'єдники, хай Бог милує, хиба ми змовилися, що ви нам віри не ймете.* Лубен. у. (В. Леонтов).

З'єдно́чення, ня, *с.* Соединеніе.

З'єдно́чити, чу, чиш, *гл.*=**З'єдна́ти 1.** *Будеш лежати, Тарасе, на рідній Україні, на узбережжі славного Дніпра,—ти ж бо його ім'я з своїм ім'ям навіки з'єдночив.* К. (О. 1861. III. 6).

З'єзуї́тити, чу, тиш, *гл.* Сдѣлать подобнымъ іезуиту. *З'єзуїчені попи.* К. ПС. 97.

З'єрети́чити, чу, чиш, *гл.* Сдѣлать еретикомъ. *З'єретичені пани.* К. ПС. 91.

З'єхи́дствувати, вую, еш, *гл.* Поступить ехидно. *На світі все так іде, що писарь з'єхидствує, так йому й хічою* Кв. II. 149.

Зжа́литися, люся, лишся, *гл.* Разжалобиться. *Зжалився, як вовк над поросям: від'їв ніжки та й плаче.* Ном. № 4692.

Зжа́ти, ся. См. **Зжинати, ся.**

Зжахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Испугаться. *Ледве промовив писарь, зжахнувшись.* Кв. II. 274.

Зжентичитися, чуся, чишся, *гл.* Створожиться (о молокѣ). Вх. Лем. 419.

Зжёрти. См. **Зжирати.**

Зжидові́ти, вію, еш, *гл.* Сдѣлаться алчнымъ. *Всі зжидовіли б і за гроші рідних батьків попродали.* К. (О. 1861. I. 317).

Зжилова́тіти, тію, еш, *гл.* Сдѣлаться жесткимъ.

Зжина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зжа́ти, зіжну́, неш**, *гл.* Сжинать, сжать. *Зжав менший брат свою пшеницю.* Стор. I. 22. *Наш господар рано встав, зо всіх полів жито зжав.* Грин. III. 671.

Зжина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **зжа́тися, зіжну́ся, нешся**, *гл.* Сжинаться,

сжаться. *Ще дівчина спатоньки не хламась, козакова пшениченька зжалась.* Мет. 28.

Зжира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **зже́рти, ру́, ре́ш,** гл. Пожирать, пожрать, сожрать.

Зжи́ти, зживу́, зве́ш, гл. Прожить. *От батого місяць зживе у нас, а ще не привикне. Ми з тобою вік зжили.* Ном. № 11523.

Зжи́тися, зживу́ся, зве́шся, гл. Сжиться. *Поки Рось зоветься Россю, Дніпро в море ллється, поти серце українське з панським не зживеться.* К. Досв.

Зжовті́ти, вчу́, ти́ш, гл. Пожелтить.

Зжовті́ти, тію, еш, гл. Пожелтѣть. *Хоч як мак червонів, а я швидко зжовтів.* Мог. 175.

Зжоло́бити, блю, биш, гл. Покоробить. *Так його й зжолобило, аж носом закрутив.* Стор. I. 176.

Зжоло́битися, блюся, бишся, гл. Покоробиться. *Зжолобились двері.*

Зжува́ти, зжую́, е́ш, гл. Сжевать. Сим. 99.

Зжури́ти, рю́, риш, гл. Изсушить печалью. *Журба мене зжурила.*

Зжури́тися, рю́ся, ришся, гл. Запечалиться, истомиться печалью. Константиногр. у.

Зза, пред. Изъ-за. *Вилітали орли зза крутої гори.* Нп. *Баба сім миль зза пекла.* Ном. № 242.

Ззаду, нар. Сзади. *Кусь мене, вовче, ззаду, бо я зубів не маю.* Ном. № 4006.

Ззамолоду, нар. Съизмолоду. *Колись таниював ззамолоду.* Левиц. Пов. 54.

Ззива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зі(о)зва́ти, зізву́, веш,** гл. Сзывать, созывать, созвать. *Усіх некрутів ззивав, отцю, неньці жалю завдавав.* Чуб. V. 975.

Ззира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **ззирну́тися, ну́ся, не́шся,** гл. Переглядываться, переглянуться. *Усі люде ззираються, сміються нишком, що з того буде.* Кв. II. 273. *Ззирались тоді між собою ученики.* Єв. I. XIII. 22.

Ззирну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Броситъ взглядъ другъ на друга, переглянуться. См. **Ззирнутися.** *Латинські посли ззирнулись.* Котл. Ен. VI. 48.

Ззирну́тися. См. **Ззиратися.**

Ззі́жа, жі, ж.=**З'і́жа.** *Святився б гурток, коли б не чортова ззіжа.* Ном. № 10733.

Ззі́сти, ззім, ззісі́, гл. Съѣсть. *Адам ззів кисличку, а у нас оскома на зубах.* Ном. № 125.

Ззува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зу́ти, зву́ю, еш,** гл. Снимать, снять обувь.

Зи́бком, *чар.*—**кипі́ти.** Безъ всего, ни съ чѣмъ кипѣть (о водѣ для кушанья). *Окріп зибком кипить.* Борз. у.

Зи́з, за, *м.* 1) Косой, косоглазый. *Лис, зиз, кутерногa: як удасться що доброго—велика ласка пана Бога.* Ном. № 8546. **Зи́зом диви́тися.** Искоса посматривать.

Зизати, заю, еш, гл. *Летіли гуси зизаючи, за ґми другі слухаючи.* Чуб. III. 161.

Зи́зий, а, е. = **Зизоокий. Зи́зим о́ком диви́тися.** Искоса посматривать. *День-у-день наїздять до нас, одно одного поперезжаючи та зизим оком накриваючи.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Зизоо́кий, а, е. Косоглазый. *На Спаса дивиться, а Богородицю бачить (на зизого).* Ном. № 8545.

Зизу́ля, лі, ж.=**Зозуля.**

Зи́к, ку, м. Крикъ. *Зареготались нехрещені... Гай обізвався; галас, зик.* Шевч. 29. *Зиком-криком босий дід гукає.* К. МБ. II. 136.

Зи́кати, каю, еш, сов. в. **зи́кнути, ну, неш,** гл. Кричать, вскрикнуть. *Дядько не схотів—це став зикати на його.* Чуб. II. 8. *Як не крикне, як не зикне.* НВолын. у. *Реве, мотує Византія, руками берег достає; достала, зикнула, встає.* Шевч. 60.

Зима́ и пр.=**Зіма** и пр.

Зима́рка, ки, ж. Зимняя хата въ **полони́нах,** безъ печи,—въ ней живутъ работники, убирающіе сѣно, а также кормящіе стоящій тамъ скотъ Шух. I. 54, 189, 111.

Зиме́ць, мця́, м. Фронтонъ (у гуцуловъ). Вх. Зн. 21. Желех.

Зи́мки, мок, ж. мн. Снѣга. Шух. I. 202. *Ой ішов я в полонину,—тіжки зимки вбили.* Шух. I. 198.

Зиму́шка, ки, ж. Яблоко, созрѣвающее къ зимѣ. Вх. Уг. 241. См. **Зіминця.**

Зиму́шній, я, е. Зимній. Вх. Уг. 241.

Зи́рк! *меж.* Глядь! *Зирк! Гортина стоїть на хатньому порозі.* МВ. II. 27.

Зиркну́ти, ну́, не́ш, гл. Глянуть, броситъ взглядъ, быстро взглянуть. МВ. II. 43. *На землю з неба не зиркнеш.* Котл. Ен. II. 31. *Він зиркнув на мене.* Черк. у.

Зи́рно, нар. Зорко. *Крізь туман письменства клятий зирно прозирнула.* Е. XII. 49.

Зирну́ти, ну́, не́ш, гл. = **Зиркнути.** *Сюди-туди, де дитина? Зирне під піч, аж воно там залоскотане.* Г. Барв. 376.

Зиск, ку, *м.* Прибыль, выгода, выигрышъ, барышъ. *Чи зиск, чи страта,— одна заплата.* Чуб. I. 233. *Тільки зиску, що в писку.* Ном. № 10565. *Без ями гребля, а без накладу зиск не буде.* Ном. № 10576.

Зискáти, щý, щеш, *гл.* Пріобрѣсть; заработать, добыть; выиграть, получить прибыль. *На голому, як на святому—нічого не зищеш.* Ном. № 1479.

Зи́чити, чу, чиш, *гл.* Желать, хотѣть. *Нехай ті плачуть, що нам зле зичуть.* Ном. № 2393. *Старий Гуня доброго тобі здоров'я зичить.* Стор. МПр. 140.

Зичли́вець, вця, *м.* Доброжелатель.

Зичли́вий, а, е. Доброжелательный. *Доле ж моя нещаслива, чом ти мені не зичлива.* Гол. I. 307.

Зичли́вість, вости, *ж.* Доброжелательность.

Зичли́во, *нар.* Доброжелательно.

Зи́чний, а, е. Зычный, громкій, звучный. *І заміряв у дуків зичний голос.* К. Іов. 61.

Зи́чно, *нар.* Громко, звучно. *Громада зично загула.* Шевч. 558.

Зі, *пред.* = **З**. *Хуртовина зі сходу на їх найде.* К. Іов. 58.

Зібга́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Скомкать. 2) Согнуть; свернуть. 3)—**коровáй**. Слѣпить изъ тѣста свадебный хлѣбъ. *Час тебе, пшенице, почати, Андрійкові коровай зібати.* Нп. 4)—**гніздó**. Свить гнѣздо.

Зібга́тися, га́юся, ешся, *гл.* 1) Скомкаться. 2) Согнуться, свернуться.

Зібра́ти, ся. См. **Збірати, ся**.

Зів, ву, *м.* 1) Въ пловучей, на лодкахъ, мельницѣ: пролетъ между двумя лодками для водяной струи, приводящей въ дѣйствіе мельничныя колеса. Вас. 173. 2) *мн.* **зівá** и **зіви**. а) Ротъ. *Свої ж слова та їй у зіва!* Ном. № 7029. б) Жабры. в) Въ плугѣ: отверстіе между **лемішéм** и **чересло́м**. *Як у плуг у зіви набереться багато трави, як ореш, то плуг погано одвертає скибу.* Волч. у. (Лободовск.).

Зівака́, *нар.*—**дáти**. Прозѣвать. *Такий то з тебе стрілець, уже й зівака дав.* Волч. у.

Зіва́ти, вáю, еш, *гл.* Раскрывать и закрывать ротъ. *Здорова щука приплила... та ротом і зіва.* Мнж. 141.

Зівка́, *нар.* = **Зівака́**. *Зівка дати.* Харьк.

Зів'я́нути и **зів'я́ти, в'я́ну, неш.** *гл.* Завянуть, увянуть. *Лежить моя мила, як рибонька зів'яла.* Чуб. V. 79.

Зігна́ти. См. **Зганяти**.

Зігну́ти, ся. См. **Згинати, ся**.

Зігрі́ти, рію, еш. *гл.* Согрѣть.

Зідра́ти, зідру́, рéш, *гл.*=**Здерти**.

Зіжда́ти, жду́, ждеш, *гл.* Подождать. *Та як же мені було тебе не зіждати.* МВ. (О. 1862. I. 87).

Зізва́ти. См. **Ззивати**.

Зізво́лити. См. **Зізволяти**.

Зізволя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **зізво́лити, лю, лиш**, *гл.*=**Зволяти, зволити**. *П'яний на все зізволяє.* Ном. № 11481.

Зізнава́тися, наю́ся, éшся, сов. в. **зізна́тися, на́юся, ешся**, *гл.* Свѣдываться, свѣдаться, знакомиться, познакомиться, входить, войти въ пріятельскія отношенія; слюбиться. *Коли ж се ви зізналися, брате?* МВ. (О. 1862. I. 64). *Зізнався мировий з попом.* НВолын. у. *Спочатку й добре жив; а далі, як зізнався там з одною, то геть добро розвіяв.* Канев. у.

Зійти́, ся. См. **Зіходити, ся**.

Зікра́тий, а, е. Бѣлоглазый. *Зікратий кінь.* Черк. у. *І на зікратого сам сівши, на штурм їх не веде, а мчить.* Котл. Ен. V. 30.

Зілúна, ни, *ж.* Былинка, травка. *Усе проходить, як дим, усе минає, як зілина.* МВ. II. 151. *В руках у його була якась зілина, що я її не знаю.* Ушиц. у. **Ум. Зілúнка, зілúночка.** *Хто топиться, той і за зіліночку хопиться.* МВ. (КС. 1902. X. 150). *Повалилась так, як зіліночка підкошена.* Г. Барв. 206.

Зілленько, ка, *с.* Ум. отъ **зілля**.

Зілля, ля, *с.* 1) Злаки. 2) Лекарственная трава, зелье, волшебное зелье. *Ой в в мене таке зілля близько перелазу; як дам тобі напитися, забудеш одразу.* Мет. 62. *Марисенька в недузі лежала, аж зза моря зілля забажала.* Гол. I. 112. **Чар-зілля.** Волшебныя травы, собранныя въ день и въ ночь на Ивана Купала. О. 1861. II. 206. 3) Названіе различныхъ растеній: **Болóтне зілля.** Ranunculus. Вх. Пч. I. 12. **Гáдєче—.** Gnaphalium canadense. Лв. 99. **Гоюче—.** Astrantia major. Вх. Пч. I. 9. **Квасне́—.** Valeriana tripterys Лв. 102. **Кіняче—.** Circaea luteliana. Вх. Пч. I. 9. **Криве́—.** Polygonum bistorta. Лв. 100. **Ку́ряче—.**=**Збурнин.** Лв. 102. **Ластів'яче—.**=**Земизеленя.** ВХ. Пч. I. 9. **Мáсляне—.**=Sedum telephium. Вх. Пч. I. 12. **Міцне́—.**=Centaurea jacea. Вх. Лем. 436. **Святоя́ньске—.**=**Іванюк.** Вх. Пч. I. 10. **Сíре—**? О. 1861. XI. Свидн. 29. **Страла́-**

те—? О. 1861. XI. Свидн. 29. **Татáрське**—= **Шувар.** Вх. Пч. І. 8.

Зіллáти, ллю, ллеш, *гл.* = **Злити.** Желех.

Зільжи́ти, жу, жиш, *гл.* Уменьшиться, облегчиться. *Мороз капку зільжив.* Вх. Лем. 420.

І. Зільни́к, ка́, *м.* = **Золільник.** Вх. Зн. 22.

ІІ. Зільни́к, ка́, *м.* Огородъ, содержащій зелень. **Ум. Зільничо́к.** *Не пади, косо, на камінь, ой пади, косо, в зільничок.* Гол. IV. 313.

Зільни́ця, ці, *ж.*=**Жлукто.** Камен. у.

Зільничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **ІІ зільни́к.**

Зіма́ и **зима́, ми,** *ж.* 1) Зима. *Зімо, зімонько, зімо лютая, ой прошу тебе, не морозь ти мене.* Чуб. V. 874. — **впа́ла.** *Аж гульк—зіма впала.* Шевч. 81. 2) Лихорадка. **Зима́ б'є (кого).** Пароксизмъ лихорадки (у кого). Вх. Уг. 241. **Ум. Зімонька.**

Зімі́вка, ки, *ж.* Поздно созрѣвающая дыня.

Зімі́вля, лі, *ж.* 1) Зимовка; содержаніе животныхъ зимою. *І знову пасіку на зімівлю в поріб.* Сим. 202. *Журавель каже: „прийми мене, лисичко, на зімівлю".* Рудч. Ск. І. 30. 2) Кормъ на зиму для скота. *Зімівлі мало.* Харьк. у.

Зімкну́ти, ся. См. **Зимкáти, ся.**

Зімлість, лости, *ж.* Обморокъ, слабость тѣлесная. Вх. Зн. 22.

Зімліти, лію, еш, *гл.* = **Зомліти.**

Зімне́нький, зімне́сенький, а, е. Ум. отъ **зі́мний.**

Зі́мний, а, е, зі́мній, я, е. 1) Зимній. *Зімнє сонце, як мачушине серце.* Ном. № 619. 2) Холодный. *Козак зімної води просить.* Гол. І. 106. *Парубоцькая краса, як зімняя роса.* Чуб. Ш. 31. *Бо зімна роса, як дівчина боса.* Чуб. V. 32. **Ум. Зімненький, зімне́(і́)се(і)ньний.** *Росла я при криниці, при зімненької водиці.* Чуб. V. 49.

Зімни́к, ка́, *м.* Раст. Aster annuus L. ЗЮЗО. І. 168.

Зімникува́тий, а, е. О фруктахъ: поспѣвающій къ зимѣ. *Зімникуваті груші, яблука.* Волч. у. (Лободовск.).

Зімни́ця, ці, *ж.* 1)=**Зімівка.** Черном. 2) Фруктъ, созрѣвающій поздно осенью. *Кислиці—зімниці.* Грин. Ш. 200. *Обтрусять у саду зімниці.* Греб. 403. 3) Лихорадка. Вх. Уг. 241.

Зімни́чуватий, а, е. Созрѣвающій поздней осенью.

Зі́мно, на, *с.* Холодъ. *А Сус Христос в Давидовій шопі зімно терпить дрожить.* Чуб. Ш. 384.

Зі́мно, *нар.* Холодно.

Зімняк, ка, *м.* Зимняя дорога. Черк. у.

Зімня́ти, ся. См. **Зім'яти, ся.**

Зімови́й, а́, е́. Зимній. Каменец. у. *Вечір зимовий.* МВ. (О. 1862. І. 92).

Зімови́к, ка, *м.* 1) Погребъ, куда на зиму кладутъ ульи съ пчелами. *Уже останнії дикі гуси в вирій полетіли, пасіку в зімовик поставили.* Г. Барв 160. 2)= **Зімовник.** *Наш таки січовик Печина привіз його з якоюсь зімовика.* Стор. ІІ. 11.

Зімо́вище, ща, *с.*=**Зімовник.**

Зімовни́к, ка, *м.* Зимнее жилище запорожца внѣ Сѣчи. *Сидів він зімовником серед дикого степу на Низу.* К. ЧР. 13.

Зімовча́к, ка, *м.* Козакъ, живущій въ **зімовнику́.** *Козак зімовчак.* К. Бай. 5. КЦН. 276.

Зімогрі́й, грія, *м.* Названіе шубы. *Зімогрій кожух.* К. Дз. 225

Зімодра, ри, *ж.* Раст. Lysimachia vulgaris L. ЗЮЗО. І. 127.

Зімонька, ки, *ж.* Ум. отъ **зіма́.**

Зімський, а, е.=**Зімовий.** *Зіма зімська.* Ном. № 7790. *Такеньки уся зіма зімська перезімувалась.* МВ. (О. 1862. І. 72).

Зімува́ти, му́ю, еш, *гл.* 1) Зимовать. *Діти, діти! добре з вами вліті, а зімувати то горювати.* Ном. № 557.—**зіму.** Проводить зиму. *Де ж ти, хмелю, зіму зімував?* Чуб. V. 67. 2) Содержать зимой. *Ой прийде зіма, лихая годинонька, нічим волів тобі зімувати буде.* Грин. Ш. 569.

Зімува́тися, му́юся, ешся, *гл.* 1)= **Зімувати І.** *Ой убирайтесь, славні чумаченьки, зімуватись до Лугу.* Грин. Ш. 571. 2) Содержаться зимой, кормиться зимой.

Зім'я́ти и **зімня́ти, мну́, не́ш,** *гл.* 1) Смять. 2) Стереть, растереть; истолочь. *Зімну всього я на кабаку.* Котл. Ен. ІІ. 18. *Зімни трохи маку. Зім'яв сіль.*

Зім'я́тися и **зімня́тися, мну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Сняться. 2) Растереться, истолочься.

Зіни́ця, ці, *ж.* Зрачекъ.

Зіно́вка, ки, *ж.* Раст. Origanum vulgare. L. ЗЮЗО. І. 130.

Зіно́вать, ті, *ж.* Раст. Cytisus biflorus L. ЗЮЗО. І. 120. С. austriacus. ЗЮЗО. І. 120.

Зі́нське щена́, на́ти, *м.* Животн. а) Кротъ, talpa; б) слѣпецъ, Spalax typhlus. *Підскакує, як зінське щеня.* Ном. № 3406.

Зіньківка, ки, *ж.* 1) Сортъ деревянныхъ курительныхъ трубокъ: небольшая круглая трубка съ короткой шейкой. Вас. 148. 2) Островерхая высокая барашковая шапка. Вас. 156.

Зіпа, пи, *ж.* Крикунья.

Зіпáка, ки, *об.* Крикунъ, крикунья. Мир. ХРВ. 124.

Зіпáти, пáю, еш, *гл.* 1) Кричать, орать. О. 1862. I. 42. *То піп дурний—нащесерце зіпає.* Ном. № 12464. 2)=**Зіхати 2 и 3.** *Курєтко туй-туй здохне; от іще зіпає ледві.* Вх. Зн. 22.

Зіпнýти, ся. См. **Зіп'ясти, ся.**

Зіпóнýти, нý, нéш, *гл.* Заорать, загорланить, закричать. Мир. ХРВ. 264. *Криком... зіпонув гайдамака.* Мир. ХРВ. 251.

Зіпрáтися, зперýся, рéшся, *гл.* Смыться, порваться отъ частаго мытья.

Зіпрíти, рíю, еш, *гл.* Вспотѣть.

Зіпсувáти, сую́, éш, *гл.* Испортить. *Я ті шкури не зіпсую, свою пайку відбатую.* Чуб. V. 1173. См. **Запсувати, Зопсувати.**

Зіпсувáтися, сую́ся, éшся, *гл.* Испортиться.

Зіпхнýти. См. **Спихати.**

Зіп'ясти́ и зіпнýти, пнý, нéш, *гл.* Поставить.

Зіп'ясти́ся и зіпнýтися, пнýся, нéшся, *гл.* = **Сп'ястися.** *Учора собака зіп'явся, хапнув хліб.* НВолын. у. *Дитина на селі—поміч. Аби зіп'ялось на ноги,—зараз у поле.* Мир. ХРВ. 127.

Зір, зóру, *м.* Взоръ, взглядъ. *Гляне,—в'яну як від зору злої чарівниці.* Млак. 4.

Зíра, ри, *ж.* Звѣзда. *Не зіра то зійде,—Бог із неба снійде.* Грин. III. 33. См. **Зірка.**

Зірвáти, ся. См. **Зривати, ся.**

Зірк! *меж.*=**Зирк!**

Зíрка, ки, *ж.* 1) Звѣзда, звѣздочка. *Візьму тебе саму, як зірку на небі.* Мет. 47. 2)—**з мітлóю.** Комета. Харьк. 3) мн. **Зірки́.** а) Раст. Tagetes p. ЗЮЗО. I. 18. б) Lychnis Chaeredonica. ЗЮЗО. I. 127. Ум. **Зíронька, зíрочка.**

Зіркáтий, а, е. Большеглазый. *Зіркатий чоловік.* Каменец. у. **Зіркáтий мак.** = **Зіркач.** Желех.

Зіркáч, ча, *м.* Дикій макъ. Желех.

Зірки́й, á, é. Зоркій. *Говірка, зірка, моторна.* Мкр. Н. 12. *Оченята продирать дитині, щоб було зірке.* Мил. 27.

Зіркнýти, кнý, нéш, *гл.*=**Зиркнути.**

Зíрко, ка, *с.* Зернышко. *Зірко до зірка, то буде мірка.* Ном. № 9907.

Зірко, *нар.* Звѣздная ночь. НВолын. у.

Зірни́ця, ці, *ж.* Звѣзда. *В мене батенько—ясний місяць, в мене матінка—ясне сонячко, в мене сестриця - ясна зірниця.* Грин. III. 16. *Ой ішов я до дівчини, як зійшла зірниця.* Нп. **Аж зірни́ці засвіти́ли.** Искры изъ глазъ посыпались (отъ удара). Ном. № 6628. 2) Молодыя деревца, выросшія изъ сѣмянъ. *Я насіяв торік груш та яблунь, так тепер зірниці в аршин.* Лебед. у. Ум. **Зірни́чка.** *Ясна зірничка барз ясно світила.* Гол. IV. 524.

Зірно, *нар.*=**Зоряно.** Г. Барв. 207.

Зірнýти, рнý, нéш, *гл.* =**Зорнути.**

Зíронька, зíрочка, ки, *ж.* Ум. отъ **зірка.**

Зíрочний, а, е. Звѣздный. Еф. 13.

Зіскáкувати, кую, еш, сов. в. **зіскóчити, чу, чиш,** *гл.* Соскакивать, соскочить.

Зіслáти. См. **Зсилáти.**

Зíспити, плю, пиш, *гл.* = **Зýспіти.** *Я його зіспив під лісом.* Каменец. у.

Зіставáти(ся), таю́(ся), éш(ся) сов. в. **зістáти(ся), тáну(ся), неш(ся),** *гл.* Оставаться, остаться. *Все мине, а гріх зостане.* Ном. № 103. **Зістáтися од когó.** Отставать, отстать отъ кого.

Зістáвити. См. **Зіставляти.**

Зіставля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **зістáвити, влю, виш,** *гл.* Оставлять, оставить. *Зажер усе, нічого не зіставив.* К. Іов. 44.

Зістáрити, рю, риш, *гл.* Состарить.

Зістáритися, рюся, ришся, *гл.* Состариться.

Зістрíнути, ну, неш и зістрíнутися, нуся, нешся, *гл.*=**Зострінути, ся.**

Зісхнýти, хнý, нéш, *гл.* Ссохнуть, засохнуть. *В сухар зісхне.* Чуб. I. 64.

Зітéрти, трý, треш, *гл.* Стереть.

Зіткáти, тчý, тчéш, *гл.* Соткать. *Стьожки, зітканії з кришталевих ниток.* Стор. МПр. 74.

Зіткнýтися, кнýся, нéшся, *гл.* Столкнуться.

Зітлíти, тлíю, еш, *гл.* Истлѣть. *Шовкова хусточка від сльозів зітліла.* Гол. I. 191.

Зітнýти, тнý, нéш, *гл.* = **Стяти.** *Як дерево зітнуть, кожний тріски збірає.* Ном. № 1249.

Зітнýтися, тнýся, нéшся, *гл.*= **Зтятися.** *Сам на сам із перевертнем зітнуся.* К. ЦН. 244.

Зітха́ння, **ня**, *с.* Вздохъ. *Не хлібом я, зітханнями годуюсь.* К. Іов. 9.

Зітха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **зітхну́ти, хну́, не́ш**, *гл.* 1) Вздыхать, вздохнуть. *Зітхнув тяжко я до Бога.* Чуб. № 1088. 2)—**ду́ха.** Испустить духъ. *Се промовивши, зітхнув духа.* Єв. Л. XXIII. 46.

Зіха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **зіхну́ти, хну́, не́ш**, *гл.* 1) Разѣвать, разинуть (ротъ). *Своє ззів, та й на моє зіхає.* Ном. № 10827. 2) Зѣвать, зѣвнуть. *Лежить та зіхає на все горло.* Мир. ХРВ 308. *Вилазе відтіля (з труни) мертвець: зіхнув, потягся і подався на слободу.* ХС. III. 56. 3) Испускать, испустить духъ (объ умирающемъ). *Як лежала я хвора дуже, то діти все ждали: ось зіхне! ось зіхне мати.* Волч. у. (Лободовск.).

Зіхідний, а, е. Всхожій, годный для посѣва (о сѣменахъ). *Птеница... умолотна... зіхідна.* Чуб. III. 456.

Зіхну́ти. См. **Зіхати.**

Зіхо́дити, джу, диш, сов. в. **зійти́, йду́, дешь**, *гл.* 1) Сходить, сойти, нисходить, низойти. *Зійди з хреста, утіш мене єдину.* Чуб. III. 17. *Захотілось води напиться,—от вун і зійшов униз.* Рудч. Ск. II. 107. *Дрібен дощик зійде.* Чуб. V. 144. *Зійшов голос із небес.* Єв. М. I. 11. 2) Уходить, уйти. *Після обід ми з Катрею зараз зійшли з хати* МВ. II. 111. *Піде на тік, щоб з очей зійти.* Св. Л. 158. *Як же мені зійти з сього села?* Г. Барв. 394. *У чужу землю десь зійшли* (запорожці) Мнж. 133. 3) Расходоваться, израсходоваться, выйти. *Зійшов увесь хліб, уся страва.* Черк. у. 4) Попадать, попасть, выйти. *А щоб ти на добрий путь не зійшов!* Ном. № 3693. 5) О водѣ: спадать, спасть. *Вода зійшла, колеса стали.* Гліб. 6) Всходить, взойти. *Рада б зірка зійти,—чорна хмара наступає.* Мет. 81. *Зійди на могилу та не тужи дуже.* Мет. 92. *Ой зійду ж я, зійду на гору крутую.* Мет. 59. *Зійде твоя пшениченька густо.* Мет. 28. 7)—**на чий ро́зум.** Поступать какъ кто. *Я на твій розум не зійду.* НВолын. у. *Зійшов на дитячий розум.* НВолын. у. 8)—**на що.** Обратиться во что. *І ми колись були добрі, а ось же довелось зійти на ледащо.* МВ. I. 71. *Тепер який богатир, а питиме горілку—зійде на ка-зна-що.* НВолын. у.

Зіхо́дитися, джуся, дишся, сов. в. **зійти́ся, йду́ся, дешся**, *гл.* 1) Сходиться, сойтись вмѣстѣ. *Чи не зійдемося, чи не зострінемося хотя голосочком.* Мет. 60. *Кому на горе ідеться — велика дірка, та мала латка: і туди тяни, і туди тяни,—не зіходиться.* Ном. № 1692. 2) Подниматься, подняться. *Зараз ся зійшла вітровая хвиля.* Гол I. 183.

Зіхожа́ти, жа́ю, еш, *гл.* = **Зіходити.** ЗОЮР. I. 26.

З'і́дда, дя, *с.*=**З'їди.** Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

З'і́день, дня, *м.* Съѣденіе. Употребл. въ выраженіи: **На з'і́день.** На съѣденіе.

З'і́ди, дів, *м. мн.* и **з'і́дини, дин**, *ж. мн.* Остатки корма травоядныхъ домашнихъ животныхъ. Чуб. VII. 394.

З'їдна́ти, на́ю, еш, *гл.* и пр.=**З'єдна́ти** и пр.

З'їду́н, на, *м* Ѣдунъ, ѣдокъ, объѣдало. *Мало своїх з'їдунів, іще он якис лектюх іде.* Шух. I. 34.

З'їжа, жі, *ж.* Ѣда, потребленіе, съѣденіе. *На з'їжу чимало дечого купили. Да там з'їжі, Господи! таки ж п'ять душ прогодуй що дня.*

З'їжджа́ти, джа́ю, еш, *гл.*=**З'їздити.** *З твого двора з'їжджаю.* Макс. *З'їжджайте в чужу дальню сторону.* Чуб. V. 505.

З'і́житися, жуся, жишся, *гл.* Наежиться, нахохлиться. Вх. Уг. 241.

З'і́жка, ки, *ж.* = **З'їжа.** *Хиба мала з'їжка?* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

З'їзд, ду, *м.* Съѣздъ. *Аж там такий з'їзд—повен двір.* Рудч. Ск. II. 208.

З'їзднини, дин, *ж. мн.* Съѣздъ.

З'і́здити, джу, дишь, *гл.* 1) Изъѣздить. *З'їздили ми Польщу і всю Україну.* Шевч. 221. 2) Заѣздить, утомить ѣздой. *З'їздив коника, з'їздив другого.* Гол. I. 383. 3) Ударить. *З'їздив добре по губах.* Котл. Ен. V. 67.

З'їзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **з'і́хати, з'і́ду, дешь**, *гл.* 1) Съѣзжать, съѣхать, выѣзжать выѣхать. *Инколи трапиться гора, так з неї знов з'їдеш на рівне.* Ком. I. 7. 2) Уѣзжать, уѣхать. *Пани під той час з'їхали у гостину кудись на чужу сторону.* МВ. (О. 1862. I.97). *З'їду я од вас, мамо.* Мнж. 38. 3) **З'і́хати з глу́зду.** Рехнуться. *Скажений, ти з глузду з'їхав!* Шевч. 300. 4) **З'і́хати ні на́ що.** Разориться, обѣднѣть. Ном. № 1850.

З'їздитися, джуся, дишся, *гл.* Изъѣздиться. *Був кінь та з'їздився.* Ном. № 1898. *Не тільки що, але й залізо з'їздиться.* Ном. № 2728.

З'їзди́тися, джу́ся, ди́шся, сов в. **з'і́хатися, з'і́дуся, дешся**, *гл.* Съѣзжать-

ся, съѣхаться. *Там ся кажу поховати, де ся пани з'їздя.* Гол. I.

З'ма́ти, маю, еш, *гл.* Поймать. *Хотіли дівчиноньку з'ймати.* Гол. I. 186.

З'їсти, з'їм, з'їсі́, *гл.*= **Звісти**

З'їхати, ся. См. **З'їзди́ти, ся.**

Зк... Всѣ слова, начинающіяся на **зк**, см. на **Ск.**

Зла́гідливий и зла́гідний, а, е. Согласный, мирный. *Ненька старенька злагідлива була.* Грин. III. 386.

Зла́гідливо и зла́гідно, *нар.* Согласно, мирно. *Злагідно живуть собі з. жінкою.* Каменец. у

Зла́года, ди, *ж.* 1) Согласіе, миръ. *Буде злагода, буде, кедь Марька добра буде.* Гол. IV. 433. *Спасибі Богу, живемо в злагоді.* Харьк. 2) Устройство, приспособленіе. *У нас уже така злагода, що бодай би їй! Ні виїхати в люди, ні виїхати за ворота.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зла́годжувати, джую, еш, сов. в. **зла́годити, джу, диш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать, ладить, сладить, устраивать, устроить, мастерить, смастерить, приготовить. *Злагодь мені меча острою.* Чуб. III. 274. 2) Нанимать, нанять, условиться въ цѣнѣ.

Зла́годжуватися, джуюся, ешся, сов. в. **зла́годитися, джуся, дишся,** *гл.* 1) Собираться, собраться, приготовляться, приготовиться. *Злагодивсь Ілько їхати у город.* О. 1862. IV. 87. 2) Мириться, помириться, соглашаться, согласиться, приходить, прійти къ соглашенію, уладиться. *А як злагодимисте-ся за ті чинчуи?* Каменец. у. *От взялись за діло. Зговорились, злагодились.* Федьк. II. 79.

Зла́годити, ся. См. **Зла́годжувати, ся.**

Зла́гожуватися, жуюся, ешся, *гл.*= **Злагоджуватися.** *От злагожується зять на весні вже, чи коли там, іти орать.* Рудч. Ск. I. 180.

Зла́да, ди, *ж.* = **Злагода** 2. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зладна́ти, на́ю, еш, *гл.* = **Злагодити.** Алв. 79.

Зладна́тися, на́юся, ешся, *гл.*= **Злагодитися.** *Якось доля її зладнається.* К. Д. Серце. 20.

Зла́зити, жу, зиш, сов. в. **злізти, зу, зеш,** *гл.* 1) Слазить, слѣзать, слѣзть; сползать, сползти. *З чужого коня серед дороги злазь.* Посл. *Із неба злізла чорна ніч.* Котл. Ен. III. 22. 2) Взлѣзать, взлѣзть, всползать, всползти. *Був собі дід та баба, та злізли на граба.* Чуб. III. 186.

Зла́зитися, жуся, зишся, сов. в. **злі́зтися, зуся, зешся,** *гл.* Сползаться, сползтись. *Гадюки злазяться докупи.* **Щоб на тебе вся біда́ злізлась!** Желаю тебѣ всего худого, всѣхъ бѣдъ. Чуб. I. 90.

Зла́комити, млю, миш, *гл.* Соблазнить.

Зла́комитися, млюся, мишся, *гл.* Польститься, соблазниться. *Злакомився на калитку, взяв собі багатирку.* Чуб. V. 215. *Злакомився на гроші та й не сказав нікому, що старшина вбив Оверка.* НВолын. у.

Зла́маний, а, е. Сломленный. **Хай їде (іде́) на зла́ману го́лову!** Бранное выраженіе: пожеланіе сломать голову уходящему. Св. Л. 124.

Злама́ти. См. **Зла́мувати.**

Зла́мок, мку, *м.* Отломокъ. *Коса поламалась, так я один зламок потребив, а другий ще в.* Черк. у.

Зла́мувати, мую, еш, сов в. **зламáти, маю́, еш,** *гл.* 1) Сламывать, сломать. 2) Нарушать, нарушить. *Зламати слово, присягу.* К. Досв. 66. *Був зламаний закон Мойсеїв.* Єв. I. VII. 23. *Байда... не зламав своєї віри.* К. ЧР. 83.

Зла́пати, паю, еш, *гл.* 1) Поймать, схватить. Котл. Ен. I. 17. *Собака мене злапав за запищину, добре пошматував.* Г. Барв. 236. *Ой злапали Морозенка, назад руки зв'язали.* Гол. *Тікай, тікай, козаченьку, хотять тя злапати.* Чуб. V. 127. 2)—**ля́паса.** Получить пощечину. Ном. № 3976.

Зласка́витися, влюся, вишся, *гл.* Умилостивиться, умилосердиться.

Злати́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Латынизировать. 2) Окатоличить. *Златинена ляхва.* К. ПС. 90.

Златкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Покрыть многими заплатами. *Уся свитина була златкована чорними і рудими латками.* Г. Барв. 21.

Зла́то, та, *с.* и пр.=**Злото** и пр.

Златогла́в, ву, *м.*= **Злотоглав.** *Паювали... златосинії киндяки на козаки, златоглави—на отамани, турецькую білую габу — на козаки на біляки.* АД. I. 219. *Оксамити, златоглави будемо носити.* К. МБ. X. 5.

Златогла́вий, а, е. = **Злотоглавий.** *Кармазин златоглавий гаптуванням шитий.* К. МБ. X. 12.

Златогра́нний, а, е. Искрящійся золотомъ. *Златограний промінь.* Чуб. I. 179.

Златоко́ваний, а, е.=Златоскований. *І на храмах його чесний хрест златокований поставили.* Шевч. П. 168.

Златомальо́ваний, а, е. Позолоченный, раскрашенный золотомъ. *Хрест високий на кладовищі, трохи збоку, златомальований стоїть.* Шевч. 600.

Златоси́ній, я, е. Синій съ золотомъ. *Ой із города Трапезонта виступала галера трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана,—златосиніми киндяками побивана.* Макс. (1849), 31.

Златоско́ваний, а, е. Выкованный изъ золота. *Златоскована сурма.* Чуб. І. 179.

Зла́ять, зла́ю, ешь, *гл.* Обругать. *Ти ж мене не збив, не злаяв, догани не дав.* Чуб. V. 31.

Зле, *нар.* 1) Зло. 2) Дурно, плохо, нехорошо. *Зле без дружини жити.* Лукаш. 115. Чуб. V. 22.

Злебеда́ть, да́ю, ешь, *гл.* Застигнуть, накрыть. *Хочуть вони тебе узнать, тебе край мене злебедать.* Лавр. 33.

Злебеді́ть, джу́, ди́ш, *гл.* Начать жалобно пѣть. Желех.

Злебені́ть, ню́, ни́ш, *гл.* Попасть, схватить. *Зараз жид злебенив йому та й заправив у поштарі.* Мир. ХРВ. 4.

Злеге́нька и злеге́сенька, *нар.* Ум. отъ **зле́гка.**

Зле́гка, *нар.* Слегка. *Накинувши злегка свитину за плечі, іде до дівчини.* Хата, 14. Ум. **Злеге́нька, злеге́сенька.** Кв. П. 295. *Пригортає злегесенька.* Чуб. V. 1180.

Зле́глий, а, е. Слежавшійся.

Зле́гтися, гнуся, нешся, *гл.* Слежаться.

Злегчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Облегчить. Желех.

Злегчи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Освободиться отъ бремени, родить. *Я бачив, що вона була важкою, а тепер злегчилася, стала вже порожня.* Новомовк. у. (Залюбовск.).

Зледа́щі́лий, а, е. Ухудившійся, пришедшій въ негодность, упадокъ. 2) Разлѣнившійся.

Зледа́щі́ти, щі́ю, еш, *гл.* 1) Ухудшиться, испортиться, придти въ негодность; ослабѣть отъ старости. *Зледащіла, не здужаю і на ноги встати.* Шевч. 120. 2) Избаловаться, разлѣниться. *Хто дома зледащів, тому не жаль домівки.* Гліб. 45. *Але Еней наш зледащів.* Котл. Ен. І. 27.

Зле́жатися, жуся, жишся, *гл.* Слежаться. *Та на що ж тобі, доньку, та зеленій сукні? Та як буде та твій милий та ревнивий, то зеленеє суконечко ізлежиться.* Мет. 140.

Зле́жень, жня, *м.* Шпала. *А скільки то йде дерева на ті злежні, що під рейами.*

Злекши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Облегчить. *Теперка все краще як за панів було: злекшив, облекшив царь.* Каменец. у. *Ми на тебе злекшимо.* НВолын. у.

Злену́ти, ну́, не́ш, *гл.* = **Злинути.** *Там козак приленув, з коня вже зленув.* Федьк. І. 67.

Зле́пкуватий, а, е. О печеномъ хлѣбѣ: слипающійся, во время печенія, съ другимъ.

Зле́пок, пка, *м.* Мѣсто сбоку, которымъ одинъ хлѣбъ слился, во время печенія, съ другимъ.

Злести́ти, щу́, сти́ш, *гл.* — **кого́.** Подольститься къ кому, обойти кого лестью. *Ти хочеш мене злестити, а потому одурити.* О. 1862. IV. 18.

Зли́ва, ви, *ж.* Проливной дождь. *Злива йде добра.* Каменец. у.

Зливáння, ня, *с.* 1) Сливаніе; поливаніе. 2)=**Зливки 2.** Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Зливáти, вáю, еш, сов. в. **зли́ти, зіллю́, зіллеш,** *гл.* 1) Сливать, слить изъ разныхъ мѣстъ въ одно. *Йому мила з усіх мисок вечерю зливає.* Чуб. III. 127. 2) Лить, полить на что. *Зливати на руки. Зливши миро се, на погребення зробила.* Єв. Мт. LXXVI. 12. 3) Поливать, полить, обливать, облить, заливать, залить. *Треба злити долівку, щоб пилу не було.* Харьк. у. *Зілля ввесь сад сльозьми. Так гляне, неначе холодною водою зілле.* МВ. І. 35. *Ріка зливає побережжє.* К. Іов. 31.

Зливáтися, вáються, ешся, сов. в. **зли́тися, зіллю́ся, зіллешся,** *гл.* 1) Сливаться, слиться вмѣстѣ. Ком. І. 50. *Як оливо злилося, не здвигнеться.* К. Іов. 94. 2) Обливаться, облиться.

Зли́вки, ків, мн. **зли́вини, вин,** *ж.* 1) Сливаніе, обливаніе. 2) Обрядовое омовеніе роженицы и рукъ повивальной бабки послѣ крестинъ. Мил. 25. 3) Слитое изъ разныхъ сосудовъ въ одинъ.

Злига́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Сожрать. *З кістками чорт тебе злигає.* Котл. Ен. II. 18. 2) Привязать одно къ другому нѣсколькихъ рогатыхъ животныхъ, при помощи веревки, надѣваемой на рога.

Злига́тися, га́ються, ешся, *гл.* Сойтись,

связаться. Котл. Ен. III. 57. *Він непотрібно злигався з жидівкою.* Стор. МПр. 146. *Злигався я з дияволом.* Шевч. 284.

Зли́годні, нів, *м. мн.* Невзгоды, бѣдствія. *Всі злигодні на мене обернулись.* К. Іов. 9. *Хай йому злигодні!* О. 1862. VI. 90.

Зли́го́дній, я, е. Бѣдственный. *Ой у нашій славній Україні бували колись престрашні злигодні бездольні годині.* Макс. (1849). 53.

Зли́г(ну)ти, гну́, не́ш, *гл.* Спасть, смягчиться. *Уже злиг мороз.* НВолын. у.

Злида́рик, ка, *м.* Ум. отъ **злидарь.**

Злида́рити, рю, риш, *гл.* Выпрашивать, попрошайничать. Аф. 455.

Злида́рь, ря, *м.* Бѣднякъ. Бор. 35. *Має своє поле, худоду таку, а по людях робить поденно, мов який злидарь.* Г. Барв. 186. *Злиденні злидарі.* К. ПС. 13. Ум. **Злида́рик.** Ув. **Злидарю́ка**, Аф. 455.

Злида́рька, ки, *ж.* Бѣдная женщина. *Пробі доріка все: ти злидарька: прийшла від злиднів, так і підеш, нічого не получиш.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Злидарю́ка, ки, *м.* Ув. отъ **злида́рь.**

Злиде́нний, а, е. 1) Бѣдный, несчастный. *Вони моде злиденні.* Ном. № 1536. *Життя злиденне.* К. Досв. 37. 2) Жалкій. *А ну лиш, лицарю мізерний, злиденний, витязю нікчемний, виходь сто лих покуштувать.* Котл. Ен. VI. 38. 3) Скряга, скупой. *Багатий, а такий злиденний, що над копійкою аж труситься.*

Злиде́нник, ка, *м.* = **Злидарь.** *Ото злиденник!* Ном. № 2880. Г. Барв. 455, 357. *Шкода про се казати, щоб із злиденником та безземельником дочку мені звінчати.* К. МБ. X. 4.

Злиде́нність, ности, *ж.* Бѣдность; бѣдственное положеніе. Желех.

Злиде́нно, *нар.* 1) Бѣдно; бѣдственно. *Злиденно живуть. Одягнений злиденно.* К. ПС. 85. 2) Жалкимъ образомъ. *І так злиденно іскрився.* Котл. Ен. VI. 81.

Зли́день, дня, *м.* 1) Бѣднякъ, голытъ. *Скоро в злидні мене зведете, як не перестанете гулять у шинку.* Канев. у. 2) = **Злиденний 3.** *Бісовий злидень за копійку труситься.* Канев. у. 3) **К зли́дню.** Къ чорту. *Жидівочка к злидню дметься, із бурмаченька сміється.* Чуб. V. 1012. 4) Во мн. ч. Бѣдность, нищета, злосчастіе. Чуб. I. 254. К. Іов. 63. *Насміхаються сусіде з наших злиднів та неволі.* К. Псал. 154. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450. **Зли́дні осі́лм.** Бѣдность одолѣла. **Бода́й вас зли́дні поби́ли!** — пожеланіе несчастья, бѣдности. *Бодай же вас, чокотухи, та злидні побили.* Шевч. 68.

Злиднюва́ти, дню́ю, єш, *гл.* Бѣдствовать. *Не кажи, коню, що я зли́дную, а кажи, коню, що я паную.* Гол. I. 74.

Зли́дяний, а, е.= **Злиденний 1.** *Потім злидяне серденько.* Млак. 89.

Злиза́ти. См. **Злизувати.**

Злизну́ти, зну́, не́ш, *гл.* Исчезнуть. *Тьху! злизни, пропади!* НВолын. у. *Лиха искра поле спале й сама злизне.* НВолын. у.

Зли́зувати, зую, єш, сов. в. **злиза́ти, жу́, жеш**, *гл.* Слизывать, слизать. **Як віл злиза́в.** Ном. стр. 284, № 1894. **Мов коро́ва злиза́ла язико́м.** Рудч. Ск. II. 176. Исчезъ, неизвѣстно гдѣ дѣлся. То-же значеніе: **як лиз його́ злиза́в.** Мир. ХРВ.

Злий, а, е. 1) Злой. МВ. II. 175. *Зняли з нього головоньку злії басурмани.* Мет. 79. 2) Дурной, нехорошій. *Хто чинить хоч добре, хоч злеє в первий раз, не буде таково, як не першина́.* Ном. № 105. *Ой не їдь, рідненький, бо дороженька злая.* Мет. 32. *Ой, дитино моя мила, що ти злого учинила?* Чуб. III. 356. *Як я тобі вина дам, коли на тобі злий жупан?* Чуб. V. 920.

Зли́нка, ки, *ж.* Раст. Erigeron canadensis. ЗЮЗО. I. 121.

Зли́нути, ну, неш, *гл.* Слетѣть; взлетѣть. *Змину з дуба.* Гол. IV. 446. *З дерева зминула голубка, сіла мені на плече.* Левиц. Пов. 17. *Побачив він Духа Божого, що спустився, як голуб, і зминув на него.* Св. Мт. III. 16. *Зминув на дерево.*

Злина́ти, ни́ю, єш, *гл.* Слинять, полинять. *Біле личко, чорні брови повік не зминяють.* Чуб. V. 19.

Злипа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **зли́п(ну)тися, пнуся, нешся**, *гл.* Слипаться, слипнуться. К. Іов. 87. *Спілі вишні злипались китяхами.* Левиц. Пов. 192. *Кого люблю,—поцілую, аж губоньки злипаються.* Мил. 101.

Зли́ти, ся. См. **Зливати, ся.**

Злихосло́вити, влю, виш, *гл.* Выбраниться, сказать дурное слово. *Я питаюсь: що тобі треба? А він злихословив мені зразу.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зли́чний, зли́шний, а, е. Прекрасный, красивый. *Гарне й зличне да не вічне.* Ном. *Бувай здоров, зличний панічу.* Чуб. III. 275.

Зли́шнього, *нар.* Слишкомъ. *То Катря усе хвалить, то Катря усе ганить; то усе в неї вже й злишнього славне, то усе в неї ні до чого не згарне і не докладне.* МВ. II. 94..

Зли́шок, шку, *м.* Излишекъ. *Накинемо злишку по копі, чи й по рублю.* Кв. II. 13. *Будуть злишки—убогому подаси.* Г. Барв. 428.

Злі́зти, ся. См. **Злазити, ся.**

Злі́нува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Полѣниться.

Злі́пи́ти, ся. См. **Зліплювати, ся.**

Злі́плювати, люю, еш, сов. в. **злі́пи́ти, плю́, пиш**, *гл.* 1) Лѣпить, слѣпить, вылѣпить. *Він сказав чортові зліпити з глини вовка.* Чуб. I. 52. 2) Слѣплять, слѣпить, склеить липкимъ. *Зліпила* (розбите) *яйце.* Рудч. Ск. I. 144. 3) Связывать, связать (слова въ рѣчи). *Вона насилу, велику силу змогла зліпити докупи кілька польських словець.* Левиц. I. 209.

Злі́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **злі́пи́тися, плю́ся, пишся**, *гл.* Слѣплять-ся, слѣпиться, склеиться липкимъ.

Злі́пок, пка, *м.* = **Злепок.** МУЕ. III. 72.

Злісли́вий, а, е. Злой, сердитый. *Ну, та й злісмва у мене жінка, сохрань Боже!* Канев. у. *А пані, куди далі, то все зліслівша, усе лютіша.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Злі́сливо, *нар.* Зло, сердито.

Злі́стниця, ці, *ж.* Злая женщина. *Він вибрав собі жінку дуже велику злістницю.* Чуб. II. 548.

Злість, зло́сти, *ж.* 1) Злость. К. Іов. 48. Чуб. III. 356. *Год злости зубами скрегоче.* Шевч. 21. *Зо злості болять кості.* Ном. № 2934. *На злість моїй жінці нехай мене б'ють.* Ном. № 2813. 2) Зло.—**учини́ти.** Сдѣлать зло. *Ой ви, чумаченьки, ой ви, молоденькі, не вчиніте злости: поховайте мов тіло, щоб не розніс ворон кости.* Нп.

Злі́та́ти, та́ю, еш, сов. в. **злетіти, лечу́, ти́ш**, *гл.* 1) Слетать, слетѣть. *Сивою зозулею до роду злетіла.* Гол. I. 195. *Ти з неба злетіла.* Шевч. 144. *Гуслята, качата гречку поїли, на панів ставочок нишки злетіли.* Чуб. III. 208. 2) Взлетать, взлетѣть. К. Досв. 1. *До тебе, Господи, душа моя злітає.* К. Псал. 56. *Злетів півень на ворота, сказав: кукуріку!* Чуб. V. 37.

Злі́та́тися, та́юся, ешся, сов. в. **злетіти́ся, чу́ся, ти́шся**, *гл.* Слетаться, слетѣться. *Сокіл з орлом та й злітається, сокіл орла та й питається.* Чуб. V. 943. *Злетілись дрібні пташенята.* МВ. II. 70. *На полі, на роздоллі злиталися по волі свічі.* Шевч. 582.

Злі́теплитися, плюся, лишся, *гл.* Согрѣться (о жидкости). *Мабуть у сінях вода вже злітеплилася.* Черк. у.

Злі́ти, злію, еш, *гл.* Дѣлаться болѣе злымъ. *Сидить вона сто тисяч літ, не молодіє, не старіє, а тілько де далі зліє.* Шевч. 309.

Злі́тки, ків, *м. н.* **На злі́тки оддава́ти (телята).** Отдавать телятъ на выкормку, на четыре года. Вх. Лем. 420.

Злі́тній, я, е. Среднихъ лѣтъ. *Злітній чоловік.* Звенигор. у.

Злі́тце, ця, Ум. отъ **злото.**

Злі́чи́ти, ся. См. **Злі́чу́вати, ся.**

Злі́чувати, чую, еш, сов. в. **злі́чи́ти, чу́, чиш**, *гл.* 1) Сосчитывать, сосчитать. Опат. 27. *Ти в комірі, я на дворі, вийди, серце, злічим зорі.* Мет. 10. *Не можна далебі злічити, які народи тут плелись.* Котл. Ен. IV. 70. *Хто воїнство його злічити може.* К. Іов. 53. 2) Вылѣчивать, вылѣчить. *Як би од Бога болізнь, то Бог би й злічив.* Грин. II. 314. 3) О разбитой посудѣ: склеивать, склеить. *Злічила макітру, та вже год десять живе.*

Злі́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **злі́чи́тися, чу́ся, чишся**, *гл.* Сосчитываться, сосчитаться.

Зло, зла, *с.* Зло. *Хто сіяв зло, той пожинав скорботу.* К. Іов. 10. *Чи годиться в суботу добро робити, чи зло робити?* Єв. Мр. III. 4. *Ну, брате,—кажуть:—як ти жив? Добро чи зло робив?* Гліб. 14.

Зло́бá, би, *ж.* Злоба. К. Іов. 12. *Черneча злоба до гроба.* Ном. № 202. *У жінки злоба така люта.* Міус. окр. **Злобу́ взя́ти на ко́го.** Озлобиться.

Злоби́тель, ля, *м.* Недоброжелатель. *Злобителів старшина пооддавав у москалі, та тепер що зна, те й робе.* Канев. у. *Є такі злобителі, що йому підпалюють.* Міус. окр.

Злоби́телька, ки *ж.* Недоброжелательница. Волч. у.

Злоблі́вий, а, е. Злобный. *Царю Христе, Спасителю мира! ти був зранку не злобливий.* Чуб. III. 21.

Зло́бний, а, е. = **Злобливий.** *Помилуй, пані благородна! не дай загинуть головам, будь милостива, будь не злобна.* Котл. Ен. I. 17.

Злобствува́ти, ву́ю, еш, *гл.* = **Злобувати.** *Злобствує на мене.* Черк. у.

Злобува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Злобствовать. Черк. у.

Зловжи́ток, тку, *м.* Злоупотребленіе. Башт. 39.

Злови́ти, влю́, виш, *гл.* Поймать. *Зловив зайця за хвіст.* Ном. № 1800. *Та зловимо Морозенка, рученьки зв'язати.* Нп. *Ходімо, я зловлю гусочку.* Рудч. Ск. I. 23.

Злови́тися, влю́ся, вишся, *гл.* Пойматься.

Зловісти́ний, а, е. Зловѣщій. Желех.

Зловіщува́тий, а, е.=**Зловісти́ний.** *Се справді страшний, зловіщуватий вороп.* К. Кр. 38.

Зло́ги, гів, *м. мн.* 1) Роды. Балт. у. 2) **Сиді́ти на зло́гах.** Сидѣть подпершись локтями. Черк. у.

Злода́рний, а, е. Нечестивый, безбожный. **Син злода́рний**—о сынѣ, выгнавшемъ мать. Гол. III. 197.

Злодіе́нко, ка, *м.* Сынъ вора. О. 1861. IV. 156.

Зло́дій, дія, *м.* 1) Воръ. *Казали їй руки ізв'язати; посадили між злодіями, між убійниками, молоду та добру.* МВ. II. 193. *Не так мотує голий злодій, коли не має що украсть, як наш латин тут розгнівився.* Котл. Ен. IV. 48. *Хто перелазить в кошару, той злодій. Не піймавши, не кажи злодій.* Посл. 2) Раст. = **Гре́чка дика.** Вх. Пч. I. 9. 3) Нас. короѣдъ, Bostrychus. Вх. Пч. I. 5.

Зло́дійка, ки, *ж.* Воровка.

Злодійкува́тий, а, е. Вороватый.

Зло́дійство, ва, *с.* Воровство. *Коли не злодійство, то розбійство в нашім селі.* НВолын. у.

Зло́дійствувати, вую, еш. *гл. Писарь... п'янствує, розбишує і, стидно добрим людям казати, злодійствує.* Цись, Сват. 97.

Зло́дійський, а, е. Воровской. *Постава свята, а сумління злодійське.* Ном. № 178. *Злодійські гроші.* НВолын. у.

Злодія́ка, ки, *м.* Большой воръ. *Злодіяка такий, що ні з чим не розминеться.* Кв. I. 233. *Поночі блукає злодіяка.* К. Іов. 53. Ум. **Злодія́чка.** Воришка. Мир. ХРВ. 119. *Якийсь михий злодіячка.* Мир. ХРВ. 202.

Злодія́чити, чу, чиш, *гл.* Воровать, заниматься воровствомъ.

Злодія́чка, ки, *м.* Ум. отъ **злодія́ка.**

Злодю́га, ги, *м.*=**Злодія́ка.** *Один злодюга крав.* Гліб. 81. Ум. **Злодю́жка.** *Злодюжка був на все село.* Драг. 66. *Не був злодієм, а злодюжкою був.* Г. Бар. 313.

Зложи́ти, жу́, жиш, *гл.* = **Скласти.** *Зов'ю я віночка й а в шпирі грядочки, зложу на головку.* Чуб. III. 121. *Аж його гречка стоїть у стіжку зложена.* Рудч. Ск. II. 208. **Руки зложи́ти.** Умереть. Г. Барв. 95. *Ручки зложу, очки сплющу та ще слово скажу.* Чуб. V. 232. **Неслáву зложи́ти на кóго.** Обезславить. *На мене неславу зложили.* Гол. IV. 459. **Кожу́х зложи́ти.** Сшить шубу. *Нічим гаразд заплатить кравцям, щоб там свитину або кожух зложили.* Сим. 199.

Зложи́тися, жу́ся, жишся, *гл.*=**Склáстися.** *Зложімося, пане брате, на сто злотих битих.* Гол. I. 189.

Зломи́ти, млю́, миш, *гл.* 1) Сломать, сломить. *Із дерева сього зломити ти мусиш гілку хоть одну.* Котл. Ен. III. 19. *Ой зломлю я і стопчу я рожу з каміною.* Мет. 96. *Ми перстенчик зломимо, тобі жони не дамо.* Чуб. III. 70. *Прудко гонить, голову зломить.* Ном. № 5572. 2) Нарушить. *Не зломлю... закону.* Г. Барв. 95.

Зломи́тися, млю́ся, мишся, *гл.* Сломаться, сломиться. *Бодай сіно огнем пішло і коса зломилась.* Чуб. V. 86. *Тризубець щоб тобі зломився.* Котл. Ен. II. 31.

Зло́мок, мку, *м.* Обломокъ. Ум. **Зло́мочок.** *Шаблю поламали недавно та поробили ножі, а один зломочок товщенький такий брали на весілля.* О. 1862. V. 87. *Се мабуть невеличкий зломочок якогось давнього широкого оповідання.* О. 1862. V. 91.

Зломча́, ча́ти, *с.* Пт. Крапивникъ, Troglodytes parvulus. Вх. Лем. 420.

Зло́пати, паю, еш, *гл.* Сожрать.

Злопоті́ти, почу́, тиш, *гл.* Захлопать. *П'ють голуби зімню воду. Напилися та й злетіли, крильонъками злопотіли.* Гол. I. 265.

Злорі́ка, ки, *гл.* Злословящій. К. ПС. 50. *Блажен... хто стежку грішників минав, серед злоріків не сідає.* К. Псал. 1.

Злорі́чити, чу, чиш, *гл.* Злословить, говорить дурное. *Ти устами знай злорічиш.* К. Псал. 119.

Злорóб, ба, *м.* Злодѣй. Встрѣчено только у Кулиша. К. ЦН. 318.

Злосли́вий, а, е.=**Зліслúвий.** *Герод злосливий.* Kolb. I. 90.

Злосли́вість, вости, *ж.* Злость, злоба, злобность.

Злосли́во, *нар.* Зло, злобно, злостно. *На мя злосливе чом поглядаєш?* Гол. I. 362.

Злосло́вити, влю, вить, *гл.* Злословить. *І хто твоє ім'я злословить.* К. Псал. 155.

Зло́сник, ка, *м.* Недругъ, недоброжелатѣль. *Бо вже мої всі злосники взяли мене на язики.* Мл. л. сб. 260.

Злосопроти́вний, а, е. Враждебный; о вѣтрѣ, волнѣ: противный. *Злосопротивна... хвиля вставає, судна козацькі-молодецькі на три части розбиває.* АД. І. 177.

Злости́тися, щу́ся, сти́шся, *гл.*=**Злостувати.** *Він на мене злостився.* НВолын. у.

Злостува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Злиться, сердиться. *Злостує та й злостує жінка моя цілісінький ранок.* Канев. у. *Ще дужче злостує.* НВолын. у.

Злот, та, *м.* Монета въ 15 коп.

Злота́рник, ка, *м.* Золотыхъ дѣлъ мастеръ. *Вимамала цілячку з самою вершечку, понесла її до злотарників: „ой, злотарняки, мої братіки, іскуйте мені золотого перстника".* Чуб. III. 404.

Зло́течко, ка, *с.* Ум. отъ **зло́то.**

Зло́тий, ого, *м.*=**Злот.** *Сто злотих не гроші, а мужик не брат.* Ном. № 1278. *А той чоловік дав йому злотого грошей.* Рудч. Ск. II. 154.

Злоти́стий, а, е. Золотой. *Моя квітка злотиста.* Грин. III. 507.

Злоти́ти, чу, тиш, *гл.* Золотить. Грин. III. 48. *Ширинку шила, золотом злотила.* Гол. IV. 535.

Злотківець, вця, *м.*=**Злот.** *Здурили ж ми попа: дали йому два злотківці, а він думав, що червінці.* Чуб. IV. 278.

Зло́тник, ка, *м.* 1)=**Злотарник.** КС. 1882. IV. 93. *А злотнику-голубоньку, зроби мені золотий килих.* Чуб. III. 471. 2) Свѣтлякъ, Ивановъ червячокъ.

Зло́то, та, *с.* 1) Золото. *Привезе мені віночок з чистого злота.* Чуб. V. 207. *А в чім тев дитя?—У сріблі та в злоті.* Чуб. III. 39. 2) Ласкательное названіе любимаго человѣка. *Ой вийду я за ворота,— нема мого злота, тільки стоїть той нескреба, що мені не треба.* Мет. 38. Ум. **Зліточе, зло́течко.** Грин. III. 13. *Зробив воріття із щирого злітця.* Чуб. III. 295.

Злотогла́в, ву, *м.* Парча, глазетъ, матерія, тканая или шитая серебромъ или золотомъ. *Пани та князі в жупанах-златоглавах.* Чуб. V. 847.

Злотогла́вий, а, е. Парчевой, глазетный.

Злотокри́лий, а, е. Съ золотыми или золотистыми крыльями. *Бжілка злотокрила.* Федьк. I. 25.

Злототка́нний, а, .е. Тканый золотомъ. *А ті киреї злототкані всю світлицю укривають.* Федьк. I. 125.

Злочести́вий, а, е. Злочестивый. К. ЦН. 276.

Злочи́н, ну, *м.*=**Злочинство.** Желех.

Злочи́нець, нця, *м.* Злодѣй, преступникъ. Мир. ХРВ. 55. Мкр. Г. 5. *Злочинцеві всі дні сповняє туга.* К. Іов. 33.

Злочи́нний, а, е. Злодѣйскій, преступный.

Злочи́нство, ва, *с.* Злодѣяніе, злодѣйство, преступленіе.

Злува́ти, злу́ю, єш, *гл.* Быть злымъ, сердиться. *На кого ж ти, мій миленький, злуєш, що мою білу постіль гайнуєш?* Чуб. V. 553.

Злу́знути, зну, неш, *гл.* Исчезнуть.

Злу́знутися, нуся, нешся, *гл.* Слущиться. *Удряпнув — дак оце присохло та трохи злузнулось.*

Злу́ка, ки, *ж.* Соединеніе.

Злука́вити, влю, виш, *гл.* Слукавить, схитрить. *Тобі єдиному зрікшись я, перед тобою я злукавив.* К. Псал. 120.

Злука́віти, вію, єш, *гл.* Сдѣлаться лукавымъ, хитрымъ. *Запанів, злукавів, то все одно що і вмерла.* Св. Л. 63.

Злука́внувати, ную, єш, *гл.*=**Злукавити.** *Не можна було йому злукавнувати.* Кв. I. 72.

Злу́ктечко, ка, *с.* Ум. отъ **злу́кто.**

Злу́кто, та, *с.*=**Клукто.** *На паличку спіткнулася, на злуктечко впала.* Мет. 14.

Злупа́ти, па́ю, єш, *гл.* 1) Грабить. *Церков злупали, Христа взяли.* Чуб. III. 349. 2) Сковырять, сколоть, снять слой. *Сяде на спід крохмаль, а він його злупа, налє води та змиє.* Лебед. у.

Злупи́ти, плю́, пиш, *гл.* Содрать, слупить, ободрать. *Тільки в тебе худобоньки, що сива кобила: тую злупив, жупан купив.* Чуб. III. 161. *Та він би з рідного батька злупив.* Ном. № 4828.

Злупи́тися, плю́ся, пишся, *гл.* Содраться, слущиться. *Я ж думала, що нагавечка шуточка, як ударе, то злупиться шкурочка.* Чуб. V. 598.

Злу́пок, пка, *м.* 1) Отрубокъ дерева, изъ котораго выдѣлывается курительная трубка. Вас. 148. 2) У гребенщиковъ: пористая масса подъ периферіей рога. Вас. 163.

Злу́скати, каю, єш, *гл.* Слущить, сгрызть (о сѣмячкахъ, орѣхахъ).

Злуча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **злучи́ти, чу́, чиш**, гл. Соединять, соединить. Левиц. (Правда, 1868, 497). *Лежить мертвий, що-м його любила, не злучили нас, то злучить могила.* Чуб. V. 117. *Що Бог злучив, чоловік нехай не розлучає.* Єв. Мр. X. 9.

Злуча́тися, ча́юся, єшся, сов. в. **злучи́тися, чу́ся, чишся**, гл. Соединяться, соединиться. *Горить що небудь тільки через те, що кисло́рід з їм случається.* Дещо, 80.

Злуче́ння, ня, с. Соединеніе. *Злучення України з Москвою.* Левиц. (Правда, 1868, 448).

Злучи́ти, ся. См. **Злучати, ся.**

Злу́щити. См. **Злущувати.**

Злу́щувати, щую, єш, сов. в. **злу́щити, щу, щиш**, гл. Сдирать, содрать, счистить.

Злю́бини, бин, ж. мн. Названіе обряда сватовства въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ (напр. въ Кобринскомъ у.) Чуб. IV. 658. См. **Дівошлюби.**

Злюби́ти, блю́, биш, гл. 1) Полюбить. *Його козаки злюбили.* ЗОЮР. I. 216. *Бодай тебе мій миленький инша не злюбила.* Мет. 64. *Голубонька вбив, голубку злюбив.* Лавр. 81. 2) **Він злюби́в, вона́ злюби́ла.** Ему, ей понравилось. *Дали Христу ім'я Петро,—Божа Мати не злюбила.* Гол. IV. 549. *Не злюбив собі місця.* Ном. № 10248.

Злюби́тися, блю́ся, бишся, гл. 1) Полюбить (взаимно). *Злюбилася дівчинонька з другим козаком.* Чуб. V. 204. 2) Понравиться. *А більш за те їй не злюбився, що, бачиш, в Трої народився.* Котл. Ен. П. 10.

Злюдні́ти, ні́ю, єш, гл. Обезлюдѣть. *Він житиме на хуторі, поки є люде на стену, а як злюдніє, то він утече.* Міус. окр.

Злю́ка, ки, об. Злой человѣкъ. К. Іов. 50. Гліб. 116. *Чи він добрий, чи він злюка, ой що вам до того.* Макс. (1834), 79. Ум. **злю́чка.**

Злю́лятися, ляюся, ешся, гл. Напиться пьянымъ. *На радощах так злюлявся, аж очі заплющив.* Подольск. г.

Злю́патися, паюся, ешся, гл. Разсвирѣпѣть, сильно разсердиться. Драг. 100.

Злю́чий, злю́щий, а, е. Ув. отъ **злий 1.** Очень злой. *Злючих собак держала.* Хата, 99. *Дізнає злющий злої муки.* К. Псал. 8.

Злю́чка, ки, об. Ум. отъ **злю́ка.**

Злю́щий. См. **Злючий.**

Зля́ганий, а, е. Слегшійся. *Як зляганий сніг, то вітер не вдере.* НВолын. у.

Зляга́ння, ня, с. Совокупленіе, сношенія половыя. Харьк. у.

Зляга́ти, га́ю, єш, сов. в. **злягти́, жу, жеш**, гл. 1) Склоняться, склониться на что либо, опереться на что либо. *Злі на місу, постояв.* О. 1861. VIII. 20. (Пані) *сунула з горниці, зляючи на руки двох хороше зодягнених дівок.* Мир. ХРВ. 104. 2) Разрѣшаться, разрѣшиться отъ бремени. *Уже Дарина зляга. Жінка зляга.* КС. 1893. VII. 74. *Одному чоловікові зляга вночі жінка.* Федьк.

Зляга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **злягти́ся, зля́жуся, жешся**, гл. Совокупляться, вступать, вступить въ связь любовную. *А та, чи злялась, чи не злялась з ужакою,—вже й завагоніла.* ЗОЮР. П. 33. *Ходив чоловік у чумацтво, а жінка тим часом із салдатом зляглась.* Мнж. 95. *Зліся свекор з невісткою.* НВолын. у.

Злягчи́й, зля́жу, жеш, гл. = **Злягти.** Желех.

Зляка́ти, ка́ю, єш, гл. Испугать. *Не вір, то звір, хоч не вкусе, то зляка.* Ном. № 4309. *Запитала вона зляканим голосом.* Мир. ХРВ. 17.

Зляка́тися, ка́юся, ешся, гл. Испугаться. *Жінка, злякавшись, упала перед ним.* Єв. Мр. V. 33. *Емей, пожар такий уздрівши, злякався, побілів як сніг.* Котл. Ен. П. 30. *Злякався хлопчик, аж побілі.* Гліб. 56.

Злякну́ти(ся), кну́(ся), не́ш(ся), гл. = **Злякатися.** *Вона злякнулася його.* Павлогр. у. *Ти, Ляше, злякнеш і з коня впадеш, сам присиплешся землею.* Мет. 400.

Зля́ку, нар. Съ испугу. *Не втямиш зляку, де б сховався.*

Зля́пати, паю, єш, гл. Сдѣлать неаккуратно, неумѣло. *Їх* (великі млини) *німці будувать уміють, а вже не зляпає наш брат.* Греб. 384.

Зля́патися, паюся, ешся, гл. Забрызгаться грязью. Вх. Лем. 420.

Злячи́, жу, жеш, гл. = **Злягти.** Желех.

Зля́шити, шу, шиш, гл. Ополячить.

Зляші́ти, ші́ю, єш, гл. Ополячиться. *Була вона звичайна Прісьма... за літ скільки запанїла, зляшіла і стала зватися... Фрузиною.* Св.-Л. 65.

Зма́га, ги, ж. Споръ, препирательство. НВолын. у. *Іди, сину, пріч од мене: через*

тебе що-дня змага в мене. КС. 1882. XII. 442. Ум. **Зма́жка.** Грин. III. 610. *Як своє лихо, так Соловейків обминала, щоб тільки не було між нами тієї гризі, тієї змажки та лайки.* Левиц. Пов. 339.

Змага́ння, ня, *с.* Препирательство, ссора. *Коли б мене покинули ледачі, щоб я їх кривд, змагання їх не бачив.* К. Іов. 37.

Змага́ти, га́ю, еш, *гл.* Быть въ силахъ, въ состояніи. *Поки руки змагають, то як: небудь по світу плентався б.* Г. Барв. 416. *Ой косити, молотити — я то не змагаю.* Гол. IV.. 446. **Чи ти здоро́в'ям змага́єш?** Здоровъ ли ты? **Здоро́в'я змага́є.** Здоровъ, —ва. *Як здоров'я змагає, то добре б робити.* НВолын. у.

Змага́тися, га́юся, ешся, *гл.* Спорить. Чуб. III. 221. *Не в правді братік кохався, що за сестрицю змагався.* Мет. 194. *Ой добре, добре чуже дитя бить, що ні свариться, ні змагається.* Чуб. V. 700. *Змагались тоді між собою.* Єв. І. І. 52. *Змагається з нами, що нема у світі ані добрих людей, ані правди у людей.* МВ. II. 152.

Змагли́вий, а, е. Спорливый, задорный. *Він трохи змагливий був.* О. 1862. V. 35.

Змагну́тися, ну́ся, не́ться, *гл.* Возразить, заспорить. *Всяке обіжджає, коритъ, а вона і не змагнеться.* Г. Барв. 14.

Зма́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **змага.**

Зма́зати, ся. См. **Змазувати, ся.**

Зма́зувати, зую, еш, сов. в. **зма́зати, жу, жеш,** *гл.* Смазывать, смазать. *Чоботи здорові і добре змазані.* МВ. I. 115.

Зма́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **зма́затися, жуся, жешся,** *гл.* Смазываться, смазаться.

Змазу́ритися, рюся, ришся, *гл.* Запачкаться, испачкаться. Вх. Лем. 420.

Змайну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Мелькнуть, улетѣть.

Змайструва́ти, ру́ю, еш, *гл.* Смастерить. *Вже так змайструю, як самому собі.* Г. Барв. 186. *Чи ти вже, Ярино, змайструвала нам що небудь?* Шевч. 246.

Зма́ленько, зма́лечку, *нар.* Ум. отъ **зма́лку.**

Зма́литися, люся, лишся, *гл.* Умалиться, сдѣлаться маленькимъ; дѣлать какъ маленькій. *Не казав би то—мала, а то велика та змалилась.* Ном. № 6493. *Ото змалилася—зазмагалася з дитиною.* Харьк.

Змали́ти, ли́ю, еш, *гл.* Сдѣлаться меньше, уменьшиться. Желех.

Зма́лку, *нар.* Съ малолѣтства. *Як не дав Бог талану змалку, то й не буде до останку.* Ном. № 1749. *Був якийсь задумливий змалку.* МВ. II. 8. *Один ще змалку вдатний шпак у щилика співать навчився.* Гліб. 85. Ум. **Зма́ленько, зма́лечку.** *При мені вона й зросла, бо сиротою зосталася змалечку.* МВ. II. 19. *Оттак нам довелося йти ще змалечку колючу ниву.* Шевч. 634.

Змалюва́ння, ня. *с.* Изображеніе (красками или словомъ). *Не хутко спроможеться яка б ні була початкова громада на змалювання себе писаним словом.* К. XII. 124.

Змалюва́ти, люю, еш, *гл.* Списать, написать, изобразить (красками, словомъ, мыслью). *Та коли б була знала та з тобою не стояла, то б я собі була малярика мала, я б своє миченько тоді змалювала.* Чуб. V. 100. *Поки Бога змалюєм, то чорта звоюєм.* Ном. № 10427. *Була чорнява, в рум'яницях, уста червоні... змалювати б таку та дивитись.* МВ. II. 182. *Змалювавши себе в своїй голові на поштарських, тільки погукував: „торкай!"* Св. Л. 170.

Змандрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Уйти съ мѣста жительства. *Гей, Орфію-небораче! Де ти змандрував від нас?* Котл. (1844). 403.

Зманѝти. См. **Зманювати.**

Зманти́ти, нчу, тиш, *гл.* Обмануть, обмошенничать. Шух. I. 85.

Зма́нювати, нюю, еш, сов. в. **змани́ти, ню́, ниш,** *гл.* Сманивать, сманить.

Змарни́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Змарнувати.** *Змарнив худобу.* Вх. Зн. 22.

Змарні́лий, а, е. Исхудалый (въ лицѣ).

Змарні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Исхудать. *Невістка скаржиться, а на лиці не змарніла.* Ном. № 6899. *За довгий час змарнів, борода одросла.* Рудч. Ск. II. 162.

Змарнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Безъ толку потратить, растратить; испортить. Могил. у.

Змасти́ти, змащу́, стиш, *гл.* 1) Смазать. *Ой надибав дубового сала, як змастив милу, аж шкура відстала.* Чуб. V. 576. 2) Переносно: опорожнить тарелку, миску, съѣвъ кушанье. *І коряк той спорожнили, і миски змастили.* Мкр. Н. 31.

Змасти́тися, змащу́ся, сти́шся, *гл.* Оскоромиться. Вх. Зн. 22.

Зма́тчитися, чуся, чишся, *гл.* Объ ульѣ: лишиться матки.

Зматчі́лий, **а**, **е**. Объ ульѣ: лишившійся матки.

Змахну́ти. См. **Змахувати**.

Зма́хувати, **хую**, **еш**, сов. в. **змахну́ти**, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Смахивать, смахнуть, сметать, сместь. *А що, змахнула пил з міся̀ця?* Шевч. 302.

Змеж, **змежи**, *пред.*=**Зміж**.

Змежені́ти, **ні́ю**, **еш**, *гл.* Спасть (о водѣ). *Як змеженіє вода, тоді треба її гатити.* Міус. окр.

Зме́жи. См. **Зміж**.

Зме́лений, **а**, **е**. Смолотый.

Змельну́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Смигнуть, сморгнуть. *А Загибідиха ж то і не змельне нікуди: як уп'яла свої блакитні очі у ясне світло сонця, та там вони і потонули.* Мир. ХРВ. II. 76.

Зменча́ти, **ся** и пр. = **Зменша́ти**, **ся** и пр. *Менший син так зменчається перед батьком, а старший, так той не мовчить ні трохи.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зме́ншати, **шаю**, **еш**, *гл.* Уменьшиться. *Добрий дощ ішов та вже зменшав трохи.* НВолын. у.

Зменша́ти, **ша́ю**, **еш**, *гл.*=**Зме́ншувати**.

Зменша́тися, **ша́юся**, **ешся**, *гл.*=**Зменшуватися**. *Моя прабаба яка, а перед чоловіком зменшалась, корилась йому.* Г. Барв. 430. *Тихо піднявся він* (місяць) *у гору, зменшаючись і ясніючи.* Левиц. I. 19.

Зме́ншення, **ня**, *с.* Уменьшеніе.

Зменши́ти, **ся**. См. **Зменшувати**, **ся**.

Зме́ншування, **ня**, *с.* = **Зме́ншення**. НВолын. у.

Зме́ншувати, **шую**, **еш**, сов. в. **зменши́ти**, **шу́**, **ши́ш**, *гл.* Уменьшать, уменьшить. *Не нями віри, що бачив сто вовків, так зменшував-зменшував, а далі ото каже—чув, мов, що щось шелеснуло.* Ном. № 4356.

Зме́ншуватися, **шуюся**, **ешся**, сов. в. **зме́ншитися**, **шуся**, **шишся**, *гл.* 1) Уменьшаться; уменьшиться. Левиц. Пов. 69. 2) Покоряться кому, уступать старшему.

Зме́рвити, **влю**, **виш**, *гл.* Истереть, измять (солому). Вх. Лем. 420.

Змере́жити. См. **Змережувати**.

Змере́жування, **ня**, *с.* 1) Испещреніе узоромъ и пр. 2) Расшиваніе **мере́жками**. 3) Соединеніе **мере́жкою** двухъ частей рубашки, двухъ кусковъ ткани. *Змережування буває: косе, стовпчиками і круге.* (Залюбовск.).

Змере́жувати, **жую**, **еш**, сов. в. **змере́жити**, **жу**, **жиш**, *гл.* 1) Испещрять, испещрить узорами и пр. *Тонесеньку хустку сріблом мережит; та як змережила, сльоза́ми зросила.* Федьк. I. 106. 2) Расшивать, расшить **мере́жками**. 3) Соединять, соединить **мере́жкою** двѣ части рубашки, два куска ткани.

Змере́жуватися, **жуюся**, **ешся**, сов. в. **змере́житися**, **жуся**, **жишся**, *гл.* 1) Испещряться, испещриться узорами и пр. 2) Расшиваться, расшиться **мере́жками**. 3) О двухъ частяхъ рубашки, двухъ кускахъ ткани: соединяться, соединиться **мере́жкою**.

Зме́рзлий, **а**, **е**. Смерзшій.

Змерзлю́х, **ха**, *м.* Мерзлякъ, зябкій человѣкъ. Желех.

Змерзлю́ка, **ки**, *ж.* Зябкая женщина. Желех.

Зме́рз(ну)ти, **зну**, **неш**, *гл.* Смерзнуть, озябнуть. *Молодиве порося і в Петрівку змерзне.* Ном. № 1582. *О, та й змерз же я цупко!* Кв. Драм. 5. *Зняв шапку, привітався... „Змерз", каже.* МВ. II. 26. *Дайте нам пирог, бо ми змерзли в ноги.* Чуб. III. 431.

Зме́рлий, **а**, **е**. Умершій.

Змертві́ти, **ві́ю**, **еш**, *гл.* Помертвѣть, обмереть, сильно испугаться. *Оксана так і змертві́ла.* Кв. I. 204.

Зме́рти. См. **Змі́рати**.

Змести́. См. **Змі́тати**.

Зметю́хати, **каю**, **еш**, *гл.* Скомкать, смять, набросать въ безпорядкѣ. Вх. Лем. 420.

Змива́ння, **ня**, *с.* 1) Смываніе. 2) Вымываніе. Ум. **Змива́ннячко**. *Суботнє змиваннячко, недільнє прибіраннячко, що в суботу ізмиюся, а в неділю приберуся.* Мил. 131.

Змива́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **зми́ти**, **зми́ю**, **еш**, *гл.* 1) Смывать, смыть. *Ой ви сльози, дрібні сльози, ви змиєте горе* Шевч. 171. *Як водою змито — нема й нема.* Г. Барв. 78. 2) Вымывать, вымыть. *Голову йому змила і поскала.* Рудч. Ск. II. 43. *Пасіється, сірі воли, не бійтеся вовка, а я піду до дівчини,—чи змита головка.* Чуб. V. 57.

Змива́тися, **ва́юся**, **ешся**, сов. в. **зми́тися**, **зми́юся**, **ешся**, *гл.* 1) Смываться, смыться. *Білі рученьки змиваються, а персники постираються.* Чуб. V. 591. 2) Вымывать, вымыть голову. *Ой як прийде субітонька, — я змиюся й росчешуся.* Мет. 76.

Змиг, **гу**, *м.* Мигъ.

Змигну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Миґнуть. *І оком не змигнуть, як... зва́лився з дуба чоловік.* Стор. МПр. 107.

Змигну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Промелькнуть. *Так от як блискавка мигне, так моя доля змигнулась.* Г. Барв. 403. Съ отрицаніемъ: пройти незамѣтно (о времени). *І час не змигнеться.* Ном. № 7739. *З хорошою нічку ночувати, то й ніченька не змигнеться.* Чуб. V. 1021. *З тобою, хлопчино, вечір не змигнеться.* Мет. 37. **І час нам не змигне́ться.** Время летитъ. МВ. І. 30.

Змизе́рніти, нію, еш, *гл.* Сдѣлаться хилымъ, худымъ. *А його жінка дуже подалася, змізерніла, зблідла.* Левиц. Пов. 155.

Зми́зкати, каю, еш, *гл.* Истаскать, истрепать. *Тобі хоч яку гарну одежу дай, то зараз змизкаєш.* Черниг. у.

Змийо́вина, ни, *ж.* Раст. Scorronera rosea. Шух. І. 21.

Змика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **зімкну́ти, кну́, неш,** *гл.* 1) Сводить, свести судорогой. Ном. № 456, стр. 282. *Зомкнуло пальці.* Славяносерб. у. 2) Закрывать, закрыть. *Зомкнула очі.* Греб. 319. 3) О водѣ: покрывать, покрыть. *А вже дідові по шию вода забірає... А вже дідові чупер вода зімкнула.* Гол. І. 204.

Змика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **зімкну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* Сводить, свести судорогой. *Як підняв руку, так вона і зомкнулась, так і заклякла.* Эварн. Запор. І. 14.

Змики́тити, ки́чу, тиш, *гл.* Обмануть, не исполнить обязательства. Желех.

Змикну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Увернуться, отскочить въ сторону, убѣжать. *Хотів ударити чорта, а тий(=той) змикнув, і кий ударився об камінь.* Чуб. І. 46.

Зми́лини, лин, *ж. мн.* Обмылки. Черк. у.

Змили́ти, ся. См. **Зми́лювати, ся.**

Зми́литися, люся, лишся, *гл.* Съ отрицаніемъ: сдѣлаться немилымъ. *Як побачила тебе, світ мені не змилився, усім я нудила, усюди я скучала.* Кв. І. 37.

Зми́лка, ки, *ж.* Ошибка. Угор.

Зми́лок, лка, *м.* 1) Смыленный кусокъ мыла. 2) мн. **зми́лки.=Змилини.**

Змилосе́рдитися, джуся, [illegible], *гл.* Умилосердиться. Котл. Ен. V [illegible] *Пок прут знайшов та й одсердився, [illegible] на [illegible] миленькую змилосердився.* Чу[illegible]. V. 581. *Крий, Боже, щоб над ним [illegible] з вас змилосердився.* Греб. 380. *Ісус же, змилосердившись, простяг руку.* Єв. Мр. І. 41.

Зми́лости́тися, щу́ся, стишся, *гл.*= **Змилосердитися.** *Стали тоді люде Бога просить, щоб послав на їх лучче смерть. Тоді Бог змилостився і послав на їх смерть з косою.* Драг. 2.

Зми́лування, ня, *с.* Милость, милосердіе, состраданіе, пощада. *Нема Божого змилування—спека та й спека.* Каменец. у.

Зми́луватися, луюся, ешся, *гл.* Сжалиться. *Змилуйсь, Боже, надо мною з високого неба!* Чуб. V. 362. *Ой пустіть мене, пустіть!... Змилуйтеся!* МВ. II. 49. *Змилувався Бог над раком та ззаду очі дав.* Ном. № 4684.

Зми́лювати, люю, еш, сов. в. **зми́ли́ти, лю́, ли́ш,** *гл.* 1) Ошибаться, ошибиться. *Вага не змилить.* Валк. у. *От і змилила вже.* Каменец. у. 2) Смыливать, смылить. *Половину змилила мила.* НВолын. у.

Зми́люватися, лююся, ешся, сов. в. **зми́ли́тися, люся, лишся,** *гл.* 1) Ошибаться, ошибиться. *І вже книга не змилиться.* Лебед. у. 2) Смыливаться (о мылѣ).

Зми́мрити, рю, риш, *гл.* Пробормотать.

Змири́ти, рю́, риш, *гл.* Помирить. Зміев. у.

Зми́ршавіти, вію, еш, *гл.* Сдѣлаться худымъ, болѣзненнымъ, плохимъ.

Зми́рщина, ни, *ж.* Мировая сдѣлка; примиреніе. *Простила мені теща та й змирщину пити.* Грин. II. 179.

Зми́сел, слу, *м.* Чувство. *У чоловіка змисли: очима дивиться, ушима слуха* и т. д. Радом. у.

Зми́сле́ний, а, е. 1) Подуманный; придуманный; выдуманный. 2) Чувственный, видимый. *Світ змислений, де ся родив, з Діви Марії проісходив.* Чуб. III. 370.

Зми́слити, лю, лиш, *гл.* Подумать; придумать; выдумать. *А грішачи, змислив собі, що ще я млад; покаюся прежде смерти, не пійду і в ад.* КС. 1883. II. 470. *Покажеш праведне слово так, як воно вийшло з праведних уст, сами ви дивуєтесь, як то воно в таку далеку старовину так ясно та сміливо змишлено.* К. (О. 1861. II. 230). *Змислили п'яним собором.* К. ПС. 126.

Зми́сний, а, е. Ловкій. смышленный, догадливый.

Зми́ти, ся. См. **Змива́ти, ся.**

Змідніти, нію, еш, *гл.* Принять металлическій вкусъ отъ мѣди. Аф. 457.

Зміж, *-пред.* Изъ среды. *І викинуть зміж себе його люде.* К. Іов. 40.

Змізкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Выдумать, измыслить.

Змі́їв, ва, ве. Принадлежащій змѣю. *Недалеко од змієвого лога.* Грин. II. 235.

Змі́їний, а, е. Змѣиный. *З того часу острів той зветься змі́їним.* Стор. МПр. 113. *Змі́їне сало.* Грин. I. 157. **Змі́їний ко́рінь.** Раст. Vincetoxicum officinale L. ЗЮЗО. I. 141.

Змі́їха, хи *ж.* Сказочное существо: змѣй-самка, жена змѣя, драконъ женскаго рода. *У тій хатці та жила змі́їха з трьома головами, тому змієві.... мати.* Мнж. 29.

Змій, змія, *м.* Змѣй, драконъ. *Змій робиться з простої гадини, тілько їй треба так де-небудь пробути, шоб вона сім год не чула ні дзвона, ні чоловічого голосу. Тоді у неї почнуть рости крила.... і летить.* Мнж. 9. *І був коло Києва змій, і кожного году посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину.* ЗОЮР. II. 27. **Ум. Змі́йок.** Рудч. Ск. II. 187.

Змійка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **змія́**. Змѣйка. 2) Названіе козырной шестерки при игрѣ въ **хва́льну**. КС. 1887. VI. 465.

Змійо́к, йка́, *м.* Ум. отъ **змій**.

Зміна, ни, *ж.* 1) Перемѣна, измѣненіе. Левиц. (Правда, 1868, 496). *Ой тому барвіночку нема ніякої зміни.* Чуб. V. 104. 2) Смѣна.

Зміни́ти, ся. См. II. **Зміняти, ся.**

Змі́нний, а, е. Измѣнчивый, измѣняющійся. Желех. **Змінне.** Плата за промѣнъ денегъ. *Від сотки треба жидові дати тільки, а тілько змінного.* Вх. Зн. 22.

Змінчик, ка, *м.* Работникъ, пришедшій на смѣну другому. Черк. у.

I. **Зміня́ти, ня́ю, еш**, *гл.* Обмѣнять, промѣнять. *Дали мені мужа—невірного друга, що його не змінять, що його не продать.* Мет. 254.

II. **Зміня́ти, ня́ю, еш**, сов. в. **зміни́ти, ню́, ниш**, *гл.* Измѣнять, измѣнить, перемѣнять, перемѣнить. *Лицеміри змінять лиця свої.* Єв. Мт. I. 16. *Коли хочу змінити, то змінюю.* Рудч. Ск. II. 159.

I. **Зміня́тися, ня́юся, ешся** *гл.* Помѣняться. ЗОЮР. I. 72. *А ну, зміняймось!* НВолын. у.

II. **Зміня́тися, ня́юся, ешся**, сов. в. **зміни́тися, нюся, нишся**, *гл.* Измѣняться, измѣниться, перемѣняться, перемѣниться. *Чого ж ти, синочку, з личенька змінився?* Чуб. V. 661. *Ой час мене заміж дати, бо голос змінився.* Мл. л сб. 290.

Зміра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **зме́рти, зімру́, ре́ш**, *гл.* Умирать, вымирать, вымереть. *Люде зміряють.* О. 1862. VIII. 34. *Вся сім'я зімре.* Кіев. у.

Зміри́ти, рю, риш, зміря́ти, ряю, еш, *гл.* Смѣрить, измѣрить. *Не увіриш, поки сам не зміриш.* Ном. № 6831. *Добре чуже лихо міряти—міряй своє.* Ном. № 2354.

Зміркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Сообразить. К. Іов. 45. *Зміркували, зрахували, що з козака буде.* К. Досв. 163.

Зміркува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Сообразить, собраться съ мыслями. *От мов і хочуть спитаться та не зважуться; хочуть говорити, не зміркуються.* МВ. II. 120.

Змірок, рка, *м.* Мѣрка. *Змірок з чобота.* Міус. окр.

Зміряти. См. **Зміряти.**

Змісити, щу́, сиш, *гл.* Смѣсить. *Кров з піском змісили.* Чуб. I. 161.

Змістити, ся. См. **Зміщати, ся.**

Змітати, та́ю, еш, сов. в. **змести́, змету́, те́ш**, *гл.* Сметать, сместь. *Як мітлою зметено.* Ном. № 1908. *Вітер пил з землі змітає.* К. Псал. 2.

Змі́тка, ки, *ж.* Кобыла, у которой постоянно бываютъ выкидыши.

Змітки, ків, *м. мн.*=**Обметиця 1.**

Зміток, тка, *м.* Изношенный лапоть. Вх. Зн. 22. Желех.

Зміцни́ти. См. **Зміцняти.**

Зміцні́ти, нію, еш, *гл.* Укрѣпиться, сдѣлаться сильнымъ.

Зміцнювати, нюю, еш, зміцня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **зміцни́ти, ню́, ни́ш**, *гл.* Укрѣплять, укрѣпить. *Ти зміцнював коліна слабосильні.* К. Іов. 9. *Вже б і помер, та зміцняє мене надія вас побачити.* МВ. I. 49.

Змішання, ня, *с.* Смѣшеніе.

Змішати, ся. См. **Змішувати, ся.**

Змі́шувати, шую, еш, сов. в. **змішати, ша́ю, еш**, *гл.* Смѣшивать, смѣшать. Ном. № 1039.

Змішуватися, шуюся, ешся, сов. в. **змішатися, ша́юся, ешся**, *гл.* Смѣшиваться, смѣшаться. Левиц. Пов. 108. Деніс. 44. *Змішався цавій з лободою.* Чуб. V. 576.

Зміщати, ща́ю, еш, сов. в. **змісти́ти, щу́, стиш**, *гл.* Помѣщать, помѣстить. *Їх змістили докупи.* Павлогр. у.

Зміща́тися, ща́юся, ешся, сов. в. **змісти́тися, щу́ся, стишся**, *гл.* Помѣщаться, помѣститься. *Добре ся пестити, коли ся в де змістити.* Ном. № 1399. *То б не змі-*

стилися на землі люде, як би не вмірали. НВолын. у. *Таке й у голові не зміщається, а не то, щоб його одним словом вимовити.* Св. Л. 300.

Змію́к, ка́, *м.* Самецъ-змѣя. Желех.

Змію́ка, ки, *ж.* Змѣя, большая змѣя. *Жила стара баба така, що вміла змію́к іскликати.* Грин. II. 46.

Змія́, змії́, *ж.* Змѣя. *А під тим каменем да люта змія лежить.* Чуб. III. 440. Ум. **Змійка.**

Змія́стий, а, е. Змѣевидный. *Отари нівечив зміястими стрілами.* К. Псал. 181.

Змло́їти, ло́ю, їш, *гл.* Истомить. *Зима, ді, мя зморозила, а літо змлоїло.* Гол. II. 425.

Змо́ва, ви, *ж.* 1) Уговоръ. *Удовиця змови їх не знає.* Мкр. Н. 15. *А все таки в моїм немудрім слові була якась недовідома сила, бо з правдою було воно у змові.* К. XII. 12. 2) Заговоръ.

Змо́вини, вин, *ж. мн.* 1) Уговоръ. *І погуби їх серед ради, серед їх змовин нечестивих.* К. Псал. 9. 2) Сговоръ. *Зробили змовини, а там і весілля справили.* МВ. I. 117.

Змо́вити, ся. См. **Змовляти, ся.**

Змо́вка, ки, *ж.*=**Змова.** *У нас була змовка наперід, то й пішли вдвох красти.* Новомоск. у. (Залюбовск.)

Змовка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **змо́вк(ну)ти, ну, неш,** *гл.* Смолкать, смолкнуть. *Спи!— кажу йому. Він і змовкне.* МВ. II. 9.

Змовле́нник, ка, *м.* Заговорщикъ. Желех.

Змовля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **змо́вити влю, виш.** *гл.* 1) Говорить, проговорить, промолвить. *І риба річ премудру твою змовить.* К. Іов. 26. *Змов мені одно словечко.* Г. Барв. 72. 2) Сговаривать, сговорить. *Мене змовили за багатого одиниця.* Г. Барв. 475. *Як змовляють, то сто коней дають, а як змовлять, то чортма і одного.* Лебед. у. *В суботоньку змовляли, в неділоньку звінчали.* Маркев. 87. 3) Заговаривать, заговорить (о знахаряхъ). *Баба пристріт змовляє.* КС. 1893. VII. 76.

Змовля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **змо́витися, влюся, вишся,** *гл.* Уговариваться, уговориться, условливаться, условиться. Кв. Драм. 310. *Змовлялись, завтра як до бою достанеться їм приступить.* Котл. Ен. V. 44. *Почали ми змовлятись, як двері відчинити Катрі і як їй вийти.* МВ. II. 103. *Так змовлялися три товариші.* Чуб. III. 411. 2) Сговариваться, сговориться (свадебн. обрядъ). *У суботу змовлялись, а в неділю вінчались.* Чуб. V. 201.

Змо́вчати, чу, чиш, *гл.* Смолчать. *Брат змовчав, тільки по головці дівчину погладив.* МВ. I. 12.

Змо́га, ги, *ж.* Возможность. *Терпіла я, терпіла, так уже змоги не стало: взяла та й покинула його, живи собі сам.*

Змогти́, змо́жу, жеш, *гл.* 1) Смочь, быть въ состояніи. *Бо ти будеш сварити, а я ся журити, то не зможу, молоденька, по світі ходити.* Чуб. V. 529. *А вже мені старенькому без коня пропадати, не зможу я по степах чвалати.* Мет. 444. *Не зміг одвести очей од молодої.* Стор. МПр. 77. *Коли хочеш, зможеш мене очистити.* Єв. Мр. I. 40. 2) Одолѣть. Котл. Ен. V. 18. *Божевілля-кохання змогло безщасну.* Г. Барв. 399. *Два дні не спить і сон його не зможе.* Харьк.

Змогти́ся, жуся, жешся, *гл.* 1) Собраться съ силами. *Я тебе доведу, голубко. Зможися, щоб іще гірше тобі не було.* МВ. (О. 1862. III, 43). *Не змоглись на євангелію, цілуйте псалтирь.* Ном. № 12026. *Ух, іззіла обух! коли б змогтись, та ще поволоктись — казав чоловік, маку дам.* Ном. № 4841. 2) Устать, утомиться.

Спромо́жність, ности, *ж.*=**Можність.** Ном. № 12025.

Змока́ти, ка́ю, еш, сов. в. **змо́кти, кну, неш,** *гл.* 1) Мокнуть, смокнуть. *Дінивий в своїй хаті змокне.* Ном. № 10838. 2) Иносказательно: горѣть, сгорѣть. См. **Мокти.**

Змо́клий, а, е. Промокшій.

Змокра́віти, вію, еш, *гл.* Сдѣлаться влажнымъ, сырымъ, мокрымъ. Желех.

Змокрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* = **Змокравіти.** Константиногр. у. Дещо. 66.

Змо́кти. См. **Змокати.**

Змолодикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Прожить холостымъ.

Змолоді́ти, ді́ю, еш, *гл.* Помолодѣть. *Все у природі немов змолоділо.* Щог. Сл. 61.

Змо́лоду, *нар.* Смолоду. *Привикай до господарства змолоду, не будеш знать на старість голоду.* Ном. № 10100. *Старий з первого молоду був кріпкий.* Харьк.

Змоло́ти, змелю́, леш, *гл.* Смолоть. *Принесе зерно, змелють у братовім млині.* Рудч. Ск. II. 12. *Змели мені пшениченьку.* Чуб. V. 17.

Змоло́тися, змелю́ся, лешся, *гл.* Смолоться. *Без мене і хліб не змелеться.* Ном. № 2523.

Змолоти́ти. См. **Змолочувати.**

Змоло́чувати, чую, еш, сов. в. **змолоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Смолачивать, смолотить. *Він сам у день змолочував більш як десять чоловіка.* Грин. II. 270. *У його на виду чорт сім кіп гороху змолотив.* Ном. № 8521. *А в вівторок снопів сорок пшениці нажала, а в середу повозила. в четверг змолотила.* Чуб. V. 1098.

Зморгну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Мигнуть.

Зморгну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Перемигнуться. *Поставила вона йому вечерю, зморгнулись одно на одно: є мов.* Рудч. Ск. II. 165.

Змордува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Измучить, изнурить. *Ой не їдь, рідненький, бо доріженька злая: коня змордуєш.* Мет. 32.

Змордува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Измучиться, изнуриться.

Змори́ти, рю́, риш, *гл.* Утомить, изнурить. *Барабаш, зморений кріпкими трунками од Хмельницького.*

Змори́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Утомиться, умориться, изнуриться. *Да як же ти зморилась! посидь трошки.* Г. Барв. 91.

Зморо́зити, жу, зиш, *гл.* Заморозить. *Ой морозе, морозику, добрий чоловіче, зморозь того когутика, хай не кукуріче.* Мл. л. сб. 308. *Ой зіма, зіма, морозовая, прошу я тебе, не зморозь мене.* Лавр. 120.

Зморокува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Выдумать. *Ходив собі по вулиці, та ось що зморокував.* Кв. Драм. 228.

Змо́рх(ну)тися, нуся, нешся, *гл.* Сморщиться.

Змо́ршка, ки, *ж.* 1) Морщина. *На лобі.... зморшки.* Мир. ХРВ. 219. *Омелько п'є та супиться, аж зморшки понабігали йому на лобі.* Левиц. ПЙО. I. 372. 2) Сборка у бѣлья. 3) Грибъ: сморчокъ.

Зморшкува́тий, а, е. Морщинистый.

Змо́рщити, щу, щиш, *гл.* Сморщить. Рудч. Ск. II. 108.

Змо́рщитися, щуся, щишся, *гл.* Сморщиться. Левиц. Пов. 339. *[illegible] щився ще й зажурився.* Чуб. V. 1147.

Змо́рщка, ки, *ж.* = **Зморшка.** *На виду такі зморщки вже, як у мене.* Павлогр. у.

Змоскалі́лий, а, е. Обрусѣвшій. О. 1861. XI. Св. 44.

Змоскалі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Обрусѣть. Жел.

Змоскалюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Отбыть солдатчину. *Ти спарубкував, змоскалював, а такої свити не носив.* Васильк. у.

Змости́ти, ся. См. **Змощувати, ся.**

Змота́ти, ся. См. **Змотувати, ся.**

Змо́тувати, тую, еш, сов. в. **змота́ти, та́ю, еш,** *гл.* Сматывать, смотать. *Я оці мички спряла і змотала.* Рудч. Ск. II. 44.

Змо́туватися, туюся, ешся, сов. в. **змота́тися, та́юся, ешся,** *гл.* Сматываться, смотаться. *Прийдеться ниточка до клубочка, та не змотається.* Ном. № 4092.

Змоту́зити, жу, зиш, *гл.* Связать веревкой. Овруц. у.

Змочи́, змо́жу, жеш, *гл.* = **Змогти.** Желех.

Змочи́ти. См. **Змочувати.**

Змо́чувати, чую, еш, сов. в. **змочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Смачивать, смочить, измачивать, измочить. *Змочувала холодною водою засмажені Прісчині уста.* Мир. Пов. I. 170. *Який Бог змочив, такий і висушить.* Ном. № 78. *Ні дощик його не змоче.* Мет. 208.

Змо́щувати, щую, еш, сов. в. **змости́ти, щу́, стиш,** *гл.* 1) Намащивать, намостить, настилать, настлать. *Жінка не злюбила й високу кровать змостила.* Чуб. V. 668. 2) Свивать, свить гнѣздо.

Змо́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **змости́тися, щу́ся, стишся,** *гл.* Взбираться, взобраться и сѣсть. *На сідало кури змостились.* К. ЦН. 308.

Змрік, ро́ку, *м.* Сумракъ. Желех.

Змру́жити. См. **Змружувати.**

Змру́жувати, жую, еш, сов. в. **змру́жити, жу, жиш,** *гл.* Закрывать, закрыть (глаза). *Іще й очко змружить.* Грин. III. 163.

Змудрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Измыслить. *Та ба! не всякий так змудрує, як сам Вергилій намалює.* Котл. Ен. VI. 49. 2) Перехитрить. *Бабу і чорт не змудрує.* Ном. № 9074.

Зму́лити. См. **Змулювати.**

Зму́лювати, люю, еш, сов. в. **зму́лити, лю, лиш** и **зму́ляти, ляю, еш,** *гл.* Натирать, натереть, надавить.

Зму́нити, ню, ниш, *гл.* Померкнуть. *Сонце то засяє, то змуне.* Левч. 113. *Сонце майорить між ними* (хмарами)—*то засяє, то овсі змуне.* О. 1862. IX. 62.

Змурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Построить (изъ камня, кирпича); соорудить. *Змурував високу башту.* Грин. I. 128. *Оце змурував Спаса.* Ном. 14223.

Зму́сити. См. **Змушати.**

Змусува́ти, су́ю, еш, *гл.* Придумать. *Сивиллу лайте безтолкову, її се мізок змусував* Котл. Ен. IV. 6.

Змусува́тися, су́юся, єшся, *гл.* Перебродить, перепѣниться.

Змути́ти, чу́, тиш, *гл.* Возмутить; помутить. *Надлетіли гуси з чистого броду, змутили мені студену воду.* Чуб. V. 325.

Зму́чити, чу, чиш, *гл.* Измучить. Левиц. Пов. 37.

Зму́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Измучиться. *А джміль впився, з чорногузом бився, почав бійку велику, чорногуз змучився.* Чуб. V. 1144. 2) Прожить въ мукахъ, страданіяхъ. *Бідна Гапчина сестра не зжила, а змучилась.* О. 1861. X. 32.

Змуша́ти, ша́ю, єш, зму́шувати, шую, єш, сов. в. **зму́сити, шу, сиш,** *гл.* 1) Принуждать, принудить. *Чи змусиш ти до послухання тура?* К. Іов. 88. *Ой я тебе не змушаю, но щире кохаю.* Гол. I. 239. 2) Съ отрицаніемъ. Не быть въ состояніи. *А що ж я буду робити, що не змушу ворогів пережити.* Чуб. V. 595.

Зм'якчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Смягчить. *До півночі Сухобрус молився Богу за свою Марту, щоб Господь зм'якчив її серце.* Левиц. Пов.

З'мякші́ти, ші́ю, єш. *гл.* Стать мягче; присмирѣть. *Треба полити, щоб зм'якшіла земля.* Волч. у. (Лободовск.). *Уже тепер старшина зм'якшів.* НВолын. у.

Зм'я́ти, зімну́, неш, *гл.*=**Зімняти.** Чуб. V. 1185. *Да покуль батеньку я в'єднав, я свою шапочку стер та зм'яв.* Мет. 179.

Знабо́читися, чуся, чишся, *гл.* Искривиться. *Чоботи знабочились.* Мнж. 181.

Знава́ти, *гл.* Знавать, знать. *У титаря, коли знавав. То козаки теє зачували, усі замовчали, бо в гріхав себе не знавали.* Макс. (1834), 15.

Знаве́ць, вця́, *гл.* Знатокъ. Желех.

Знавіди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.*= **Знавісніти.** *От, знавідився, чи що?* НВолын. у.

Знавісні́лий, а, е. Взбѣсившійся, сошедшій съ ума.

Знавісні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Взбѣситься, сойти съ ума. *Рябко! ти знавіснів!* Г. Арт. (О. 1861. III. 83).

Зна́гла, *нар.* Внезапно.

Знагоди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Случиться. Закр.

Знадві́рній, я, є. Внѣшній. Левиц. (Правда, 1868, 557). Левиц. I. 205.

Знадво́ру, *нар.* Со двора, извнѣ, снаружи. *Воно його взяло до батенька і посадило на причілку знадвору, а само полетіло.* Рудч. Ск. II. 43. *Знайшли осля прив'язане коло дверей знадвору.* Єв. Мр. XI. 4.

Зна́джувати, джую, єш, сов. в. **зна́дити, джу, диш,** *гл.* Привлекать, привлечь, приманивать, приманить.

Зна́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **зна́дитися, джуся, дишся,** *гл.* Идти, пойти на приманку, увлекаться, увлечься, приманиваться. Константиногр. у. Желех.

Зна́дний, а, е, Привлекательный. *Знадний з усмішкою погляд.* Мир. ХРВ. 8.

Зна́доба, би, *ж.* Надобность. **В зна́добі бу́ти.** Быть нужнымъ. *Наша дівка в знадобі.* Грин. III. 96.

Знадоби́тися. См. **Знадоблятися.**

Знадобля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **знадоби́тися, блю́ся, би́шся,** *гл.* Надобиться, понадобиться, пригодиться. *В хазяйстві все знадобиться.* Ном. № 10110. *Мені з жінкою не возиться, а тютюн та люлька козаку в дорозі знадобиться.* Нп. *Ісус Христос народився, всьому світу знадобився.* Чуб. III. 321. *Знадобилась вона тепер бідолашній Химі.* МВ. II. 65.

Знадо́б'я, б'я, *с.* Снарядъ. *Рибалки бачуть, що волок подертий, та кажуть: „хай тобі гаспид з твоїм знадоб'ям.* Харьк. у.

Зна́дтом, *нар.* Слишкомъ. *Узяв п'ятнадцять кіп знадтом з десятини.* НВолынск. у.

Знає́мість, мости, *ж.* и пр.=**Знайомість** и пр.

Зна́йда, ди, *об.* Найденышъ.

Знайди́біда, ди, *м.* Авантюристъ, искатель приключеній.

Зна́йду́х, ха, *м.*=**Знайда.** Желех.

Зна́йко, ка, *м.* Знающій, свѣдущій. *Знайко біжить, а незнайко лежить.* Ном. № 6018.

Знайо́мий, а, е. Знакомый. *А пані перелякалася: то за тим знайомим шле, то за другим.* МВ. II. 53. *Сей звичай був не тільки між товариством і знайомими, а й між чужими.* Стор. II. 181.

Знайомі́сінький, а, е. Совершенно знакомый, совершенно извѣстный. *Що мені там кожна стежечка, кожний кущик знайомісінькі.* МВ. I. 13.

Знайо́мість, мости, *ж.* Знакомство. Чуб. I. 255.

Знайти́ся. См. **Знаходитися.**

Зна́к, ку́, *м.* 1) Знакъ. *Дав же зрадник його знак їм.* Єв. Мр. XIV. 44. *Телятко шукаю, десь ся загубило, а червоним знаком назначено було.* Чуб. V. 69. 2) **Да-**

ва́ти в знаки́. Показывать видъ, давать понять, обнаруживать. 3) **Да́тися в знаки́.** Дать себя знать. *Татари й турки дались в знаки й поспільству й шляхті.* К. ЦН. 208. *Але ж дався він у знаки!* Ном. № 2764. 4) **По знаку́.** Знакомый, ая, ое, извѣстный, ая, ое. *Чи по знаку кому цей Оглав білохатий?* Шевч. 492. *По знаку чоловік, лице по знаку.* Зміев. у. 5) **Що воно́ за знак?** Что бы это значило? *Що воно за знак, що твоя дочка приїздила в гості?* Рудч. Ск. II. 67. 6) **Знако́м.** Видно; очевидно. *Знаком, що ліпше.* Вх. Зн. 22.

Знакі́мець, мця, *м.* Знакомый. Зміев. у. *Се ж його знакімець; вони здавна знаються.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Знакі́мля, ля, знакі́м'я, м'я, *с.* Знакомство. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Знако́мий, а, е. Знакомый, извѣстный. К. Псал. 203. *До порогів недалеко, знакома дорога.* Морд. *Знакомі люде дохожали улицею.* МВ. II. 104. *Як го́рода—так знакомих: де пойду, то випхнуть.* Ном. № 9482.

Знакоми́тель, ля, *м.* Знакомый. *У мене є в Охтирці знакомителі.* Харьк. у.

Знакоми́тий, а, е. Примѣчательный, достопримѣчательный, примѣтный, извѣстный. *Це знакомитий буде стовпець, бо сучків дуже багато.* Черниг. г. *Це свита знакомита.* НВолын. у. *Сусіди, сусідоньки, не бачили моєї жінки? Моя жінка знакомита: підтикана ззаду свита, на ніжку налягає, ще й на плечах горбок має.* Ном. № 9116. *Прийми* (Гомере). *нас під свою опеку знакомиту.* К. ХП. 70. *Був альфа і омега знакомитого товариства святих братів Кирила і Меѳодія.* К. ХП. 11.

Знако́мість, мости. *ж.*=**Знакімля.** Маркев. 52.

Знамени́тий, а, е.=**Знакомитий.** *Миколай імня знамените.* Чуб. I. 169.

Зна́ме́но́, на, *с.* 1) Знакъ, знаменіе. *Мій меч? Це знамено святої правди.* К. ЦН. 208. 2) Знамя. Шевч. 233. *Вже військо пішло, знамена мають.* Чуб. V. 503. *Наше національне зна́мено.* К. ХП. 133. 3) Печать, клеймо. Левиц. (Правда, 1868, 449).

Зна́менуватися, нуюся, ешся, *гл.* Прикладываться ко кресту и др. священнымъ предметамъ.

Знаменя́та, нят, *с. мн.* Значки или клейма на рогатомъ скотѣ, налагаемые на него гуцулами предъ выгономъ въ **полони́ну.** *Кождий кладе своїй маржині свої знаменьи́та.* Шух. I. 196, 197.

Знамі́ритися. См. **Знамірятися.**

Знаміря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **знамі́ритися, рюся, ришся,** *гл.* Вознамѣриваться, вознамѣриться. О. 1862. VIII. 22. *Знамірився тікати додому.* О. 1862. VIII. 17.

Зна́ний, а, е. Извѣстный. *Добре знані нам речі.* Єв. Л. I. 1. *Знана на ввесь світ Баба Борець.* Г. Барв. 426. *Не дивиться на знаних і великих, не дивиться на вбогих і багатих.* К. Іов. 75.

Зна́ник, ка, *м.*=**Знатник.** Еф. 60.

Знання́, ня́, *с.* Знаніе. Левиц. Пов. 266.

Знаро́к, ку, *м.* 1) Умыселъ. 2) Случай. *Як на той знарок і в шинку на сей час нікого не лучилось.* Дорош., На Укр. 8.

Знаро́шне, *нар.* Нарочно, умышленно. *Він дав мені знарошне серце мляве, знарошне він лякає мене страхом.* К. Іов. 52. *Не знарошне він занедбав Квітчин способ малювання наших селян.* Хата, Х.

Знаря́ддя, дя, *с.* Орудіе. *І Господь його ізбавить од ловецького знаряддя.* К. Псал. 212. *Котляревський... був тільки знаряддям українського світогляду.* К. ХП. 123.

Знаряди́ти. См. **Знаряжати.**

Знаряжа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **знаряди́ти, джу́, диш,** *гл.* Снаряжать, снарядить. *У наряді доброго коня купувала, мене молодого в поход знаряжала.* Макс. (1849), 83.

Знаско́ка, *нар.* Наскочивши, налетомъ.

Зна́ти, зна́ю, еш, *гл.* 1) Знать. *Хто ж в світі знає, що Біг гадає!* Ном. № 29. *Знаю тебе, хто єси.* Єв. Мр. I. 24. *Десь ви не знаєте любощів ізроду.* Мет. 93. 2) Видно, замѣтно. *Знати, Марусю, знати, в которій вона хаті.* Мет. 234. *З ким стояла, говорила—підківоньки знати.* Чуб. III. 112. *Знати милу по личеньку, що не спала всю ніченьку.* Лавр. 115. 3) Видно. *Знать не дуже добачали старі очі.* Левиц. I. 2. 4) Съ отрицаніемъ. Неизвѣстно. *Не знати, щоб то значило.* О. 1862. VI. 96. *Не знать, де ділось.* ЗОЮР. II. 34. *Чоловік не знать куди і подавсь.* Стор. МПр. 59. *Не знать по якому говорять. Се я не знать чого злякалася.* Г. Барв. 195. Послѣднее выраженіе имѣетъ также значеніе: пустяка испугалась. Выраженія **не знати що (чого, чому и пр.), не знати за що**—значатъ не только неизвѣстно что, за что, но также имѣютъ смыслъ: ничтожная вещь, маловажная причина, пустякъ, изъ-за пустяка. *Чого тобі смутитись не знать чим?* МВ. (О. 1862. III. 63). *Бідкається не знать чим.* Ном. № 13685.

Не знать за що зазмагались. 5) **Знай.** Будто, какъ будто. *Стара верба похилилась над ним, знай та ненька рідна над своїми діточками.* Федьк. Пов.

Зна́тий, а, е. Видный, замѣтный. *Знаті були міщане раз уже з того, що не носили шабель,—тілько ніж коло пояса: одні пани да козаки ходили при шаблях.* К. ЧР. 63.

Зна́тися, зна́юся, ешся, *гл.* 1) Знаться, водить знакомство. *Бодай ніхто не діждав з багатими знаться.* Ном. № 1416. *Розійшлися, мов не знались.* Шевч. 483. *Прощайте! Дай, Боже, знаться!* Г. Барв. 43. 2)—**на чому́.** Смыслить въ чемъ, знать толкъ въ чемъ, имѣть въ чемъ-либо познанія. *Теля не знається на пирогах.* Ном. № 6510. *Знався на пасіці добре.* Сим. 202.

Зна́тний, а, е. Замѣтный.

Зна́тни́к, ка, *м.* Знахарь, колдунъ. Мнж. 72. *Сей Бондарь знатни́к великий був.* О. 1862. V. 102.

Зна́тни́ця, ці, *ж.* Знахарка, колдунья. *Занедужала Пилипиха. Покликали ми до неї усіх знатниць і лікарок.* МВ. II. 178.

Зна́тно, *нар.* Замѣтно, видно. *Сієї тички не знатно буде, бо билка тонка, не видно буде здалеку.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Знаття́, тя́, *с.* Знаніе. *Бува там, у громаді, якесь знаття потайне, що прочуває непевну правду доразу.* МВ. (О. 1862. I. 96). **Коли́ б, як би знаття́.** Если бы было извѣстно. *Як би знаття, що в кума пиття, то б і дітей забрав.* Ном. № 5407.

Знату́рити, рю, риш, *гл.* Снаровить. *Знатурив коня.* НВолын. у.

Знату́ритися, рюся, ришся, *гл.* Снаровиться. *Знатуривсь кінь.* НВолын. у.

Зна́ха, хи, *ж.* Знающая, мастерица. Мкр. Н. 36.

Зна́харка, ки, *ж.* = **Знатниця.** *Од пристріту знахарка бере шклянку чи кухлик води, кида туди жарину, витира хворого сіллю, шпує тією водою і дає й хлиснути її.* Ном. № 13927.

Зна́харство, ва, *с.* Знахарство.

Зна́харський, а, е. Знахарскій.

Зна́харь, ря, *м.* = **Знатник.** *Став я шукать знахарів та усяких характерників.* Стор. МПр. 41. *Знахарі і знахарки, замісць „воистину воскресе", кажуть: „по болоту хожу, чайок деру", або що инше, що думають заподіять чарами.* Ном. № 289, стр. 282.

Знахарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься знахарствомъ. *Що не тілько та пан Сава церков та руйнує, із бісами став за право й дуже знахарює.* Макс. (1834). 91. *А його жінка ще к тому й знахарювала, та таки так, що декому і помагала.* Мог. 111.

Зна́хід, ходу, *м.* Нахожденіе; находка. Желех.

Зна́хідка, ки, *ж.* Находка.

Знахо́дити, джу, диш, сов. в. **знайти́, йду́, деш,** *гл.* 1) Находить, найти; обрѣтать, обрѣсти. *Хоч ти знайдеш з русою косою, та не знайдеш з такою красою.* Мет. 111. *Посилала пані шукати. Шукали, шукали—не знайшли.* МВ. II. 52. *Не знайду я такої дружини.* Хата, 35. *Там грішники перестають буяти, там томлені знаходять опочивок.* К. Іов. 8. *Знайшли Ентелла сіромаху, що він під тином гарно спав.* Котл. Ен. II. 17. 2) **Знайти́ дити́ну.** Родить ребенка. *А її уже й не турбую, моєї бідної Катрусі, щоб уже благополучно знайшла.* Г. Барв. 298.

Знахо́дитися, джуся, дишся, сов. в. **знайти́ся, ду́ся, дешся,** *гл.* 1) Находиться, найтись, отыскиваться, отыскаться. *Як ножем пробито, то знайдуться ліки, а як закохання—пропала навіки.* Чуб. V. 3. *Побить, то й абихто знайдеться,—от инше діло пожалувать!* Ном. № 4072. 2) Только сов. в. Родиться. *Дитина знайшлася.* КС. 1893. VII. 74.

Знахожа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Знаходити.** *Стали тії сини до розуму дохожати, стали собі молоді подружжя знахожати.* Мет. 347.

Знахожа́тися, жа́юся, ешся, *гл.*=**Знаходитися.**

Зна́хорка, зна́хурка, ки и пр.=**Знахарка** и пр.

Знахорови́тий и знахурови́тий, а, е. Умѣющій знахарствовать. *А його жінка та була якась знахоровита.* Чуб. II, 12.

I. **Зна́чити, чу, чиш,** *гл.* Значить, означать. *Що значить, що ти лучче за мене вдариш?* Рудч. Ск. I. 50.

II. **Значи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* 1) Мѣтить, намѣтить, дѣлать на чемъ-либо мѣтки, знаки. *Уже я й значив шапку, так все таки крадуть.* Лебед. у. *Узяв заступ та лопату, пішов ямки значити.* ЗОЮР. II. 87. 2) Показывать признаки беременности (о животныхъ). **Ся коро́ва вже значи́ть.** Замѣтно, что эта корова стельная, скоро отелится Аф. 458.

Значи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Мѣтиться, намѣчаться, обозначиться.

Зна́чіння, ня, *с.* Значеніе. К. Кр. 20.

Значі́ння, ня, *с.* Дѣланіе мѣтокъ, наложеніе знаковъ.

Зна́чка, ки, *ж.* Мѣтка, (Кіев. у.), значекъ. *Подивись, он у воротях значка комишина.* К. МБ. X. 7.

Значки́й, а́, е. Мѣченый, замѣтный, имѣющій знакъ.

Значко́вий, а, е. — това́риш. Въ старомъ малорускомъ войскѣ прапорщикъ. Котл. Ен. (1874). 204. *Після полкової канцелярії служив він значковим товаришем.* О. 1861. X. 28.

зна́чний, а, е. 1) Значительный. *Значная часть війська.* 2) Видный, замѣтный. *Був сей чоловік значний між усіма на сході сонця.* К. Іов. 3. 3) Знатный. *Значні пани і шляхетство.* Стор. МПр. 67. *Чоловік значного роду.* Єв. Л. XIX. 12. 4)=**Значкий**. *Значні гроші, значний віл.* НВолын. у.

Зна́чність, ности, *ж.* 1) Значительность. 2) Знатность. *Науку і талант над значність прекладали.* К. Дз. 13.

Зна́чно, *нар.* 1) Значительно. 2) Видно, замѣтно. *Значно, що господарь.* Федьк. II. 80. *Все ж тото буде на мому личеньку значно.* Грин. III. 558. 3) Знатно.

Значо́к, чка́, *м.* Значокъ. *Веліли вони тобі сії значки до рук приймати, а мені мости королевські оддати.* Дума.

Знаю́ка, ки, *об.* Знатокъ. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Знаю́чий, а, е, Знающій. *От волохи: ті знаючі! усяке зілля зна від чого воно, нащо—знаючі дуже!* Канев. у.

Зне́бачки, зне́башки, *нар.* Неожиданно. НВолын. у. *Знебашки прийде пан, пожив тижнів зо два та й поїхав, а окомон своє.* Каменец. у.

Зне́бо́житися, жуся, жишся, *гл.* Прикинуться бѣднымъ. *У иншого (землі) й так день на тридцять; ні, сього мало: їде, щоб ще виплакати. Прийде до пана, знебожиться: „Дайте, пане, землі, бо в мене зовсім мало".* О. 1862. V. 109.

Знебу́ти, бу́ду, деш, *гл* Лишиться, потерять. *Я свою силу знебув.* НВолыч. у.

Зне́бу́тися, бу́дуся, дешся, *гл.* Изнемочь, устать. *Я з ним не нажилась, а тіки знебулась.* Черк. у

Зневага́, ги, *ж.* Неуваженіе, пренебреженіе, непочтеніе. *Побачив Турк собі зневагу: не мед дають тут пить, а брагу.* Котл. Ен. VI. 28. **Зневагу да́ти.** Оказать неуваженіе. *Дали зневагу матері.* НВолын. у.

Зневажа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **зневажи́ти, жу, жиш,** *гл.* Не уважать, оказывать, оказать неуваженіе, пренебреженіе, оскорблять, оскорбить. *Свою неньку зневажає, з двора її виганяє.* Макс. (1849). 100. *Будуть мене пани і козаки на підпитку зневажати.* Мет. 415.

Зневажливий, а, е. Неуважительный, пренебрежительный.

Зневажливо, *нар.* Неуважительно, пренебрежительно. К. Бай. 18.

Зневажний, а, е. = Зневажливий. Желех.

Зневажно, *нар.* = **Зневажливо.** Левч. 83, 121.

Зневіжити, жу, жиш, *гл.* Обмануть, поддѣть. *І щоб зневіжить, збити з толку...* Мкр. Н. 9.

Зневіра, ри, *ж.* Недовѣріе, сомнѣніе. *А нині жаль, зневіра серденько облягли.* Млак. 17.

Зневіритися, рюся, ришся, *гл.* 1) Потерять вѣру, извѣриться. 2)—**кому́**. Утратить довѣріе. *Ти мені зневірився.* НВолын. у. *Їй уже тепер усе зневірилося.* Мир. Пов. II. 110. *Тобі... зневірились люде.* К. ЧР. 305.

Знево́лення, ня, *с.* Лишеніе свободы; принужденіе.

Знево́лити. См. **Зневолювати.**

Знево́лювати, люю, еш, зневоля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **знево́лити, лю, лиш,** *гл.* Лишать, лишить свободы; принуждать, принудить. *Убогого зневоляють.* К. Іов. 52. *Зневоляєш мене до того.* КС. 1883. VII, 519.

Знегі́ддя, дя, *с.* Невзгоды, тяжелое время. *Тяжко, тяжко мені з дому тебе одправляти, а ще тяжче біля себе в негідді держати.* Макс. (1849). 7.

Знего́да, ди, *ж.*=**Знегіддя.**

Знежи́тися, живу́ся, ве́шся, *гл.* Лишиться чувствъ. *Ударився так здорово, що аж знежився був.* Кіев. у.

Зне́знімки, *нар.* Вдругъ, неожиданно. Константиногр. у.

Знелюдіти, дію, еш, *гл.* Сдѣлаться нелюдимымъ, одичать.

Знема́га, ги, *ж.* Изнеможеніе, утомленіе. *В мене була дуже працьовита кобила,—чи на гору там, чи що — й знемаги їй нема.* Харьк. См. **Знемога.**

Знема́ганий, а, е.—на. Изнеможенный

чѣмъ. *Постреляний, порубаний на рани смертельні знемаганий.* Мет. 440.

Знемага́ти, га́ю, еш, *гл.*—**на.** Изнемогать отъ. *То тим вони спочивали, що на рани постреляні да порубані дуже знемагали.* Макс. (1849). 17. **На сон знемага́ти.** Сильно хотѣть спать. *А которії хмельні бували, на сон знемагали.* Макс. (1849), 39.

Знеми́лити, лю, лиш, *гл.* Сдѣлать непріятнымъ. *Світ мені знемилила.* Г. Барв. 72.

Знеми́литися, люся, лишся, *гл.* = **Знемиліти.**

Знеми́літи, лію, еш, *гл.* Сдѣлаться непріятнымъ.

Знемо́га, ги, *ж.* Изнеможеніе, слабость. Мир. ХРВ. 56. *Знов у знемозі впала Тетяна на траву.* Г. Барв. 540. См. **Знемога.**

Знемога́ти, га́ю, еш, *гл.*=**Знемагати.**

Знемогти́ся, жуся, жешся, *гл.* Утомиться, устать, изнемочь, выбиться изъ силъ. *Погасли очі, знемоглися руки.* К. XII. 53. *Знемігся ж мов і задрімав.* Котл. Ен. II. 36.

Знемочи́, жу, жеш, *гл.*=**Знемогтися.** Желех.

Знемощі́ти, щі́ю, еш, *гл.* Изнемочь, обезсилѣть. *Стане навколішки і молиться собі, аж поки знемощіє.* Грин. II. 153.

Знена́видіти, джу, диш, *гл.* Возненавидѣть. Рудч. Ск. I. 138. *Мати сина та оженила, молоду невістку та зненавиділа.* Мл. л. сб. 236.

Знена́вистити, щу, стиш, *гл.*=**Зненавидіти.** *Зненавистили люде старшину та й не схотіли його вдруге вибірати.* Волч. у. (Лободовск.).

Знена́знімка, *нар.*=**Знезнімка.** Харьк.

Знена́па, *нар.*=**Зненацька.** Шух. I. 180.

Знена́цька, *нар.* Неожиданно, внезапно. Кіев. у. *Напасть на ворогів збірався, зненацька копоті їм дать.* Котл. Ен. V. 28. *Зненацька ударили на всі московські сили.* Гол. I. 32.

Знео́бачка, *нар.* Неожиданно. *Коли знеобачка Настин регіт почувся.* МВ. II. 46.

Знеохо́тити. См. **Знеохочувати.**

Знеохо́чувати, чу́ю, еш, сов. в. **знеохо́тити, хо́чу, тиш,** *гл.* Обезкураживать, обезкуражить, лишить охоты, желанія. Желех.

Знесе́ння, ня, *с.* 1) Снесеніе. 2) Уничтоженіе, упраздненіе, отмѣна. Левиц. (Правда, 1868, 485).

Знеси́літи, лію, еш, *гл.* Обезсилѣть. *Знесилів я духом.* Г. Барв. 411.

Знесла́вити. См. **Знеславлювати.**

Знесла́влювати, люю, еш, знеславля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **знесла́вити, влю, виш,** *гл.* Обезславливать, обезславить. Желех.

Зне́сти́, ся. См. **Зносити, ся.**

Зне́стямка, *нар.* Въ безпамятствѣ.

Зне́тельки, *нар.* = **Зненацька.** *Знетельки шурхнула маленька сіренька пташка.* О. 1862. VII. 48, 49.

Зне́тушити, шу, шиш, *гл.* Испортить. *Знетушив мій сіряк чисто.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зне́хотя, зне́хочу, *нар.* Нехотя, противъ воли, неохотно. *Давно!—знехотя промовив Сухобрус і замовк.* Левиц. Пов. 42. *Знехочу баба порося ззіла.* Посл.

Зне́хтати, таю, еш, *гл.* = **Знехтувати.** *Знехтали став, та й нема тепер.* НВолын. у.

Зне́хтування, ня, *с.* 1) Небреженіе; порча отъ небрежнаго обращенія. 2) Пренебреженіе.

Зне́хтувати, тую, еш, *гл.* 1) Испортить, небрежно обращаясь. 2) Пренебречь, оставить безъ вниманія, забросить. *Підійметься угору, кого знехтували люде.* К. Псал. 26. *Знехтували мене сірому.* Г. Барв. 196.

Знече́в'я, *нар.* Неожиданно. *Як ось знечев'я вбіг Меркурій, засапавшися, до богів.* Котл. Ен. II. 20. *Собака знечев'я як кинеться на мене.* См. **Нечевля.**

Зни́ділий, а, е. Зачахнувшій, исхудалый.

Зни́діти, дію, еш, *гл.* Зачахнуть, исхудать. *Аж знидів, ждучи грошей.* Черк. у. *Зниділо дитятко, зниділо, на гору воду носячи.* Чуб. III. 178. *Аби зниділи як віск на огні, піна на воді, роса на траві; так аби зниділи уроки от...* Гол. IV. 539.

Знижа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **знизи́ти, жу́, зи́ш,** *гл.* 1) Понижать, понизить, опускать, опустить. *Я ні перед ким очей не знизив.* К. Бай. 12. 2) Унижать, унизить. *Не хочеться рід свій поважний знизити.* Г. Барв. 423.

Знижа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **знизи́тися, жуся, зишся,** *гл.* 1) Понижаться, понизиться. *Горо моя, горо, то єсь ся знижала.* Гол. I. 336. 2) Унижаться, унизиться.

Зниза́ти. См. **Знизувати.**

Знизи́ти, ся. См. **Знижати, ся.**

Знизну́ти(ся), зну́(ся), не́ш(ся), *гл.*—

плечи́ма. Пожать плечами. *Знизнув(сь) плечима та й пішов.* НВолын. у.

Зни́зу, *нар.* Снизу. Ном., стр. 284. № 1545. *Подай нам, Господи, з неба дрібен дощик, а знизу буйний вітер.* Чуб. V. 933.

Зни́зувати, зую, ешь, сов. в. **знизи́ти, жу́, жеш,** *гл.* 1) Снизывать, снизать. *Знижи мені оце намисто.* 2) Натыкать, наткнуть на что острое, пронзить. *Возмите Байду, повісіте і на острий гак знижіте.* АД. I. 149. 3)—**плечи́ма.** Пожимать, пожать плечами.

Зни́йти, йду́, де́шь, *гл.* Снизойти, сойти. *Дар нині пребогатий од небес прийде, яко капля капіющая на землю знийде.* Чуб. III. 383.

Зника́ти, ка́ю, ешь, сов. в. **зни́к(ну)ти, ну, нешь,** *гл.* Исчезать, исчезнуть, пропадать, пропасть. *Що гинуть без сліду, що мов сон зникають.* К. Досв. 53. *Щоб ти не зросло більше—таке і зникло.* Ном. № 8713. *Удень її не бачили: робила при панії, а ввечері знов зникла.* МВ. II. 44. *Не знала, чого й куди Василь її дівався; чи на довго він зник; чи вернеться і коли ще то буде.* Кв. I. 65. *І в той час скурти і клуня зайнялись і зорі зникли.* Шевч. 335.

Зни́кнути. См. **Зникати.**

Зни́мець, мця, *м.* Льстецъ, подлипало. Подольск. г.

Зни́мка, ки, *ж.* Льстивая женщина, подлиза. Подольск. г.

Знирну́ти, ну́, не́шь, *гл.* Вынырнуть, всплыть. *Аджеж не знирнула, так вона й не відьма.* Кв. II. 94.

Зни́титися, чуся, тишся, *гл.* = **Знітитися.** *Прийшов, знитившись до волости.* Черк. у. *Прийшов до старшини, знитився, ніби зіправди вбогий, слабий.* Каменец. у.

Зни́шка, *нар.* Изподтишка, украдкой. *Знишка мішки рве: то це такий чоловік.* Черк. у. *Як ниця собака—знишка рве.* Ном. № 3089.

Зни́шкнути, ну, нешь, *гл.* Притихнуть, смолкнуть.

Зни́щення, ня, *с.* Уничтоженіе, истребленіе.

Зни́щити. См. **Знищувати.**

Зни́щіти, щію, ешь, *гл.* Обѣднѣть, сдѣлаться нищимъ. *Як Василь збіднів, так і Онисько знищів.* Мир. ХРВ. 138.

Зни́щувати, щую, ешь, сов. в. **зни́щити, щу, щиш,** *гл.* Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. *Знищу,—каже,—його з землі, знищу усе, од чоловіка до скотини.* Опат. 15.

Зні́вечити, чу, чиш, *гл.* Испортить; изуродовать, искалѣчить. *Знівечив чоловіка.* Ном. № 4021. *Десять літ неволі... знівечили, убили мою віру і надію.* Шевч. (О. 1861. X. 8).

Зні́вечитися, чуся, чишся, *гл.* Искалѣчиться, изуродоваться. *Я ще не дуже зостарівся, та знівечився.* Шевч. (О. 1861 X. 9).

Зні́гатися, гаюся, ешся, *гл.* Устать, обезсилѣть. *Ходив до Хотиня та так ся знігав.* Каменец. у.

Зніжити. См. **Зніжувати.**

Зні́жувати, жую, еш, сов. в. **зніжи́ти, жу, жиш,** *гл.* Изнѣживать, изнѣжить. Желех. *Десь мабуть за пана думала мати тебе оддати, що так зніжила.* Харьк.

Знікчемні́лий, а, е. Сдѣлавшійся ни къ чему негоднымъ.

Знікчемні́ти, нію, еш, *гл.* Сдѣлаться ничтожнымъ, негоднымъ. *Наші предки знікчемніли.* К. Гр. Кв. XXXIV.

Зніма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **зня́ти, зніму́, мешь,** *гл.* 1) Снимать, снять. *І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67. *Пішов коток на торжок, купив собі кожушок. Треба з кота зняти та дитині дати.* Макс. (1849). 103. *Із правої рученьки перстень зняв.* Мет. 168. *Зняли з нього головоньку.* Мет. 77. *Вернися, милий, з чужої сторононьки, зніми журбу з моєї головоньки.* Чуб. V. 861. 2) Поднимать, поднять. *Лучче мені, мати, важкий камінь зняти.* Мет. 259. *Зняв руки до Бога.* Левиц. ПЙО. I. 263. *До тебе очі я знімаю, небесний жителю і царю.* К. Псал. 291. *Філю зо дна моря знімав.* АД. I. 192. 3)—**бу́чу.** Поднять шумъ, крикъ. *Зняла ж бучу Пилипиха, як визналась батькова подія.* МВ. II. 118. 4)—**го́лос, річ.** Начинать, начать говорить. МВ. II. 96. *Знявши одна жінка зміж народу голос, каже.* Св. Л. XI. 27. 5)—**щот.** Считать, сосчитать. *Неможна з цього маку нікому щоту знімати.* Чуб. I. 85.

Зніма́тися, ма́юся, ешся, сов. в. **зня́тися, знімуся, мешся,** *гл.* 1) Сниматься, сняться, быть снятымъ. 2) Подниматься, подняться съ мѣста; вставать, встать, двинуться, взлетать, взлетѣть вверхъ. *Хоче знятись з лави, та не сила—наче прикипів.* МВ. (КС. 1902. X. 147). *Знялися всі і пішли.* Св. Л. 86. *Султан турецький з янчарами на Русь і Польщу знявся.* К. ЦН. 211. *Знялись з води утята.* Греб. 387. *Козак—як той голуб: знявся та й полинув.*

Ном. № 785. *Коли б ми не так думали, то й не знялись би вгору до великого задуму.* К. XII. 9. **Зня́тись на но́ги.** Подняться, стать, а въ переносномъ значеніи: вырости. *Люде якось її виходували, заків зняласъ на ноги.* Г. Барв. 175. **Пузире́м зня́тися.** О тѣлѣ: покрыться пузыремъ (напр., отъ ожога). *Мале... до половини пузирем зняло́ся.* Г. Барв. 53. 3)—**бу́рі, вітрові, бу́чі.** Подниматься, подняться (о бурѣ, вѣтрѣ, шумѣ или крикѣ).

Зніміти, мію, ять, гл. Онѣмѣть.

Знімчити, чу, чиш, гл. Онѣмечить. Желех.

Знімчитися, чуся, чишся, гл. Онѣмечиться. Желех.

Зні́сок, ску, м. 1) Послѣднее, самое маленькое яйцо, снесенное курицею. 2) Послѣдній ребенокъ у матери.

Зні́т, ту, м.—**дівочий.** Рас. Epilobium palustre. Лв. 98.

Зні́тяйник, ка, м.—**хлопський.** Раст. Epilobium angustifolium. Лв. 98.

Зні́титися, чуся, тишся, гл. 1) Притаиться, прижаться робко, съежиться, стараясь быть какъ можно менѣе замѣтнымъ; переносно: уничтожиться, представиться ничтожнымъ. *Усякому дає дорогу, а сам зніти́ться так, мов той цуцик, ускочивши в хату.* К. ЧР. 263. *Зігнувся, зніти́вся.* МВ. I. 115. *Він никне, мовкне, зніти́вшись тайться, як серце кволе в нещасливій долі.* К. Дз. 229.

Зніче́в'я, *нар.* = **Знечев'я.** Гліб. 3.

Знов, *нар.* Снова, опять. *І знов увійшов у Капернаум.* Єв. Мр. II. 1. *Та йди, жене, знов до мене.* Макс. (1849), № 24.

Зновити. См. **Зновляти.**

Зновля́ти, ля́ю, ють, сов. в. **знови́ти, влю́, виш,** гл. Возобновлять, возобновить. Левч. 14.

Зновові́рений, а, е. Обращенный въ новую вѣру. Встрѣчено только у Кулиша. К. ПС. 139.

Зно́ву, *нар.* = **Знов.** Ном. № 12010. *Знову закипіло синє море; вздовж байдака знову похожає пан отаман.* Шевч. 50.

Знос, су, м. Въ выраженіи: **до зно́су**—до износу. *Сорочечку до зносу носить.* Шевч. 331.

Зноса́тити тію, ять, гл. О лошадяхъ: заболѣть сапомъ. *Зносатіє кінь.* Камен. у.

Зно́сити, шу, сиш, сов. в. **знести́, су́, сёш,** гл. 1) Сносить, снести съ чего либо внизъ или съ какого либо мѣста. *„Зносьте худобу!" А добра ж то повнісінький віз, іще й намисто товсте. Стали зносить.* Рудч. Ск. II. 58. *Тиха вода, тиха, бережечки зносить.* Мл. л. сб. 329. *А далі і знесло млинок.* Хата. 51. 2) Снашивать, снести изъ разныхъ мѣстъ въ одно. *З нечистою силою збірає і зносить людям гроші.* Стор. МПр. 169. 3) Сносить, снести снизу вверхъ. *Зніс на горище мішок з половою. Зносить на віз скриню.* Грин. III. 546. 4) Поднимать, поднять, возносить, вознести. *Високо к небу очі свої зносять.* Гол. I. 34. *Як знесете вгору сина.* Єв. I. VIII. 28. 5) Рубить, срубить, срѣзать, снять. *Так живо ниву зне́семо.* Хата, 103. *Тобі голову знесу по самі плечі.* Рудч. Ск. I. 45. 6) Переносить, перенести, выносить, вынести, вытерпѣть. *Ой як важко спімсти море, то так тяжко знести горе.* Мл. л. сб. 260. *Гаразду знести не може, а біду терпить.* Ном. № 2208. 7) Уничтожать, уничтожить, упразднять, упразднить, отмѣнить. *Мало не пів села пожежа знесла.* Г. Барв. 456. *Їхній приговор знесуть.* Павлогр. у. *Хвалиться знести всю шляхту й панство.* К. ЦН. 256. 8). Только сов. в. О яйцахъ: снести. *Та була в їх курочка ряба, та зліза на поличку, та знесла яєчко.* Чуб. Ш. 107. 9) **Зно́сити ми́слі, зно́сити мисля́ми.** Думать. *Я до тебе не говорю, тільки мислі зношу.* Чуб. V. 327. *Мислоньки мене зносять.* Грин. Ш. 246. 10)—**голово́ю.** Быть въ состояніи по своему уму сдѣлать что-либо, соображать, сообразить, уразумѣть. *Чи він би ж громадське діло зніс головою. Київ.* у. *Що ж вам, свату, вражу я? Їй Богу й головою не знесу.* Грин. Іц. 208. 11) **Охо́та зно́се.** Охота есть, беретъ. *Як зносе його охота коваловати, най учиться.* Каменец. у.

Зноси́ти, шу́, сиш, гл. Износить. *І в жупанах не ходила, доброї свити не зносила.* Мет. 237. *Вона тії сережечки про буддень зносила.* Чуб. Ш. 131. *Без роскоші, без любови зношу свої чорні брови.* Шеч. 475.

Зно́ситися, шуся, сишся, сов. в. **знести́ся, су́ся, сёшся,** гл. 1) Возноситься, вознестись, подыматься, подняться. *Нехай лихий знесеться хоч до неба.* К. Іов. 43. *Уже качки зносяться.* Каменец. у. 2) Только сов. в. О птицахъ: снести яйцо.

Зноси́тися, шу́ся, сишся, гл. Износиться. *Зносилася свита. І краса була—не знать коли зносилася.* Мир. Пов. I. 117.

Зно́сок, ска, м. = **Зні́сок.** *Куряче яйце,*

зносок називаємов. Воно маленьке, таке як горобʼяче. Драг. 57.

Зно́чі, *нар.* Вчера вечеромъ. *А я зночі пряла клоччє, а сьогодне волос.* Гол. III. 377.

Зношáти, шáю, еш и зно́шувати, шую, еш, *гл.*=**Зно́сити**. Вх. Лем. 420.

Зну́ди́ти, джу, диш, *гл.* 1) Истомить. *Зсушив мене, знудив мене як билину.* Чуб. V. 557. 2)—**чим**. Почувствовать, что надоѣло, опротивѣло что. *Ти весела, світом рада, тобі милий світ!.. Живо, живо світом знудиш, тяженько здихнеш.* Рудан. I. 30.

Зну́ди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Затосковать. *Як би була поїхала, то знудилася б.* Могил. у. *Тяжко ж мені на серденьку, трохи ся не знуджу.* Гол. I. 293. *Знудившися життям своїм мертвецьким, жадали ми у вирей полетіти.* К. XII. 96.

Зну́діти, дію, еш, *гл.* Соскучиться, затосковать. *Я аж знудів, ждучи вас.* НВолын. у.

Знущáння, ня, *с.* Издѣвательство.

Знущáтися, щáюся, ешся, *гл.* Издѣваться. *Що уже не робили, як з неї не знущались.* Рудч. Ск. II. 55. *Слуги знущались із його.* Єв. Мр. XIV. 65.

Зню́хати, хаю, еш, *гл.* Почуять носомъ. *Не ковбаса—не знюхаєш.* Ном. № 5558. *Гав-гав! за вітром щось мені її не чути. Не знюхаю.* К. Дз. 48.

Зню́хатися, хаюся, ешся, *гл.* Снюхаться, сойтись. *Жіноче племʼя лукаве, що тільки з ким знюхається, то вже певно готове збрехать.* Рудч. Ск. I. 132.

Зня́ти, ся. См. **Знімати, ся**.

Зо, *пред.*=**З**. *Було їх тисяч зо дві.* Єв. Мр. V. 13. *Отцева й матчина молитва зо дна моря виймає.* Дума. *Чайченко танцював зо всіми.* МВ. II. 22.

Зоба́ти, бáю, еш, *гл.*=**Дзюбати**. *Камінь зобає, тяженько здихає.* Чуб. V. 854.

Зобача́ти, чáю, еш, сов. в. **зоба́чити, чу, чиш**, *гл.* Видѣть, увидѣть. Грин. III. 162, 181. О. 1862. IV. 21. *Як я його не зобачу, то не раз заплачу.* Чуб. V. 5.

Зоба́чення, ня, *с.* Свиданіе. Желех.

Зоба́чити. См. **Зобачати**.

Зогга́ти, га́ю, еш, *гл.*=**Зігнати**. *Чоловік ніс під плечем зогнаний кожух.* Екатериносл. у. (Залюбовск.). *Дочитавши, Єремія зогнав у жмені лист.* Стор. МПр. 88. *Не бай же гнізда у діброві, а зогнай же гніздечко в степу край дороги.* Чуб. V. 1087.

Зогга́тися, га́юся, ешся, *гл.*=**Зігнатися**.

Зоді́йти. См. **Зобіжати**.

Зобіжáти, жáю, еш, зобіжда́ти, да́ю, еш, сов. в. **зобі́дити, джу, диш**, *гл.* Обижать, обидѣть. *Ніколи не зобіжав її.* Мир. Пов. 123. *Він і спершу її не поважав, а тепер буде зовсім таки зобіждати.* Опат. 48. *Хиба мене зобідила людина?* К. Іов. 45. *Як же ти мі так зобідить чоловіка?* Грин. II. 72.

Зобра́ти, зберу́, ре́ш, *гл.* и пр.=**Зібрати** и пр.

Зоброкува́ти, ку́ю, еш, *гл.*—**обрі́к**. Исполнить данный обѣтъ, наложенную на себя эпитимію. *Колись спокутую (гріх) або кріваво́ю війною, або роботою на манастирь важкою. Хвалити Бога, задержались іще в нас манастирі благочестиві: є де оброчникові свій оброк зоброкувати.* К. ЦН. 220.

Зо́бува, ви, *ж.* Обувь. Черк. у. Ном. № 7334.

Зобува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зобу́ти, бу́ю, еш**, *гл.* Обувать, обуть. КС. 1883. II. 379. Мнж. 13. *Посилає рано по воду не зобуту, не зодягнену.* Чуб. V. 765.

Зобува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зобу́тися, бу́юся, ешся**, *гл.* Обуваться, обуться. *З сем'єю вигодувався, зодівся і зобувся.* Сим. 196.

Зовзи́ля, зовзу́ля, лі, *ж.*=**Зозуля**. *Прилетіла зовзиля кувати. Зовзуля рабая раненько встала.* Зенькевичъ.

Зови́ця, ці, *ж.* Золовка. *Ой як мені сії суми пересумувати, ой як мені та зовицю сестрицею звати.* Мет. 159. Ум. **Зови́чка**. *Зовичко-сестричко, порятуй мене молоденьку.* Грин. III. 308. *Хоть діверко пустить,—зовичка не пустить.* Чуб. III. 140.

Зо́всі и **зо́всім**, *нар.* Совсѣмъ, вовсе. *Був я там, де люд зовсі не такий, як у нас.* О. 1862. IV. 81. *От пробі—Великдень, а він зовсім не великий.* Ном. № 430.

Зову́хна, ни, *ж.*=**Зовиця**. Желех.

Зов'я́лий, а, е и пр.=**Зів'ялий** и пр.

Зоглядáти, да́ю, еш, *гл.* Созерцать, смотрѣть на. *Бо як тебе зоглядаю, отця й неньку споминаю.* Мл. л. сб. 134.

Зоглядáтися, да́юся, ешся, сов. в. **зогля́дітися, джуся, дишся**, *гл.* Осматриваться, осмотрѣться, оглядываться, оглянуться. *А за мене люде брешуть, всі на мене зоглядаються.* Грин. III. 673. *Якось зоглядівся і не знайшов книжок.* Левиц. Пов. 79. *Випив чарку, випив другу, випив*

третю, а далі й не зоглядівся, як і гроші вкрали. КС. 1882. X. 186.

Зогне́ти, зжену́, не́ш, гл. = **Зігнати.** *Ми свою матусю рідненьку, вдову стареньку, пронівили, із двора зогнали.* КС. 1882. XII. 498.

Зогни́лий, а, е. Згнивши́й, гнилой. *Зогнилої* (картоплі) *нема й одної.* Каменец. у.

Згни́ти, нию́, ни́єш, гл. Сгнить. *Учора жив, а сьогодня зогнив.* Ном. № 8262.

Згну́ти(ся), ну́(ся), нешся), гл.= **Зігнути(ся).**

Згріто́к, тку, м. Пріютъ, притонъ. Угор.

Згрі́ти, рію, еш, гл.=**Зігріти.** *Сину, іди ж собі до тої хатки, зогрієш собі ручки,* Чуб. I. 112.

Згрішáти, шáю, еш, сов. в. **згрішúти, шу́, ши́ш,** гл.=**Згрішати, згрішити.** *Чоловік не ангел, щоб не зогрішив.* Ном. 100.

Зодівáти, вáю, еш, гл.=**Зодягати.**

Зодíжний, а, е. Имѣющій достаточно одежды. *Зодіжний чоловік.* Черк. у.

Зодноювáти, ню́ю, еш, гл.—**день.** Провести день. *Поможи, Господи, днину зодноювати всему народові православному та й мені!* (Утренняя молитва гуцула). Шух. I. 38

Зодя́га, ги, ж.=**Одіж.** *Найнялася на хазяйській зодязі.* Пирят. у. *Заробити на зодягу.*

Зодягáти, гáю, еш, сов. в. **зодягти́, гну́, неш,** гл. Одѣвать, одѣть. МВ. II. 42. *Та свої скринечки наповняю, та своїх діточок зодягаю.* Мет. 370. *І не зодіг його з мого достатку.* К. Іов. 67.

Зодягáтися, гáюся, ешся, сов. в. **зодягтúся, гнуся, нешся,** гл. Одѣваться, одѣться. *Купались, аж померзли, тоді... повилазили з води і почали зодягатися.* ХС. VII. 458. *З сем єю виродувався, зодігся і зобувся.* Сим. 196. *Не журіться тілом вашим, чим зодягнетися.* Єв. Мт. VI. 25.

Зодягнúй, á, é. Хорошо одѣтый. *Дивітесь, моде добрі, який я зодягнúй та ошатний.* Г. Барв. 346.

Зожда́ти, жду́, де́ш, гл. Подождать. *Зожди ж мені хоч годину.* Чуб. I. 217.

Зожолобкáстіти, тію, еш, гл. Сдѣлаться желобоватымъ; о доскѣ: покоробиться. Вх. Лем. 420.

Зозвáти. См. **Звізвати.**

Зозволúти. См. **Зозволяти.**

Зозволя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **зозволúти, лю, лиш,** гл.=**Зізволяти, зізволити.**

Зоздрі́ти, рю́, ри́ш, гл. Увидѣть. *В полі і в домі нічого не зоздріли.* КС. 1884. I. 33.

Зо́зла, нар. Сердито, зло. *На слуні свої, на турки, на яничари зозла гукає.* Чуб. V. 933.

Зознавáтися, наю́ся, áшся, гл.=**Зізнаватися.**

Зозначúти, чу́, чúш, гл. Отмѣтить, покрыть значками, мѣтками. *Чи не обиськами с нам такої швачки молодому князю квітку пришить, бо у нас усе військо зозначене, а за ким п'єм да гуляєм* (на весіллі), *до тому й знака немає.* Маркев. 125.

Зозу́ленька, зозу́лечка, ки, ж. Ум. отъ **зозуля.**

Зозу́ленько, ка, м. Ум. Кукушка-самецъ. *Мій братіку, мій зозуленьку!* Мил. 220.

Зозулені́, ніти, с. Дѣтеныш кукушки. Ум. **Зозуленя́тко.** *Птахи між своїми,.. годують тих зозуленяток.* О. 1862, IX. 107.

Зозу́лин, на, не, 1) Кукушкинъ. 2) Раст. а) **зозу́лині рушничкú.** Listera ovata B. ЗЮЗО. I. 127; б)—**сльо́зи.** Listera ovata B. ЗЮЗО. I. 127, Orchis militaris L. ЗЮЗО. I. 130; в)—**черевúчки.** Раст.? г)—**чо́ботн.** Раст. Orchis ustulata. Шух. I. 22.

Зозу́лька, ки, ж. 1) Ум. отъ **зозу́ля.** 2) мн. Раст. а) Viola tricolor L. ЗЮЗО. I. 169; б) Viola hirta. ЗЮЗО. I. 169; в) Orchis militaris L. ЗЮЗО. I. 130. См. **Зезюльки;** г)—**жóвті.** Cypripedium Calceolus L. ЗЮЗО. I. 120; д)—**рябі.** C. guttatum schwarz. ЗЮЗО. I. 120; е)—**крáсні.** C. macranthon schwarz. ЗЮЗО. I. 120.

Зозу́ля, лі, ж. 1) Кукушка. Котл. Ен. VI. 40. *Зозуля сива, сивесенька. Кує зозуля на високій березі.* МВ. II. 78. *Знать, добре спить, що не чує, як кує зозуля.* Шевч. 31. *Ой став козак царь-зілля копати, стала над ним зозуля куцати.* Мет. 104. **Щоб ти зозу́лі не чу́в!** Пожеланіе смерти. Ном. № 826. 2)—**нічна́.** Пт. Козодой, Caprimulgur europaeus. Вх. Пч. II. 9. 3) Названіе вола очень темно-сѣрой масти. КС. 1898. VII. 42. Ум. **Зозу́лька, зозу́ленька, зозу́лечка.** *Сива зозуленько, не куй жалібненько!* Мет. 251. Употребляется какъ ласкательное слово для женщины, преимущественно матери. *Матусенько рідненька, зозуленько милесенька.* Кв. Драм. 218.

Зозуля́стий, а, е. Пестрый, въ черныхъ и бѣлыхъ пятнышкахъ. Козел. у. *Уже зозуляста курка не дурно мов півень співає.* Хата, 67.

Зозу́лячий, а, е. Кукушкинъ, свойственный, принадлежащій кукушкѣ.

Зойк, ку, *м.* Вопль, стенаніе, стонъ. *А у касарні гомін, зойк.* Федьк. Пов.

Зо́йкати, каю, еш, одн. в. **зо́йкнути**, ну, неш, *гл.* Вопить, стонать, застонать. Желех.

Зокльо́чений, а, е. Загнутый крючкомъ. *Дзюбак зокльочений у орела.* Вх. Лем. 420.

Зо́кола, *нар.* Снаружи. Мнж. 181.

Зола́, ли́, *ж.* 1) Зола. *Лучче їсти хліб з золою, та не жити з чужиною.* Ном. № 14198. 2) Щелочь. 3) Сырой холодный вѣтеръ осенью или весной. *Вітер з золою.* НВолын. у.

Зо́лза, зи, *ж.* Железа. Вх. Пч. I. 14.

Зо́ливо, ва, *с.* Букъ, бученье, щелоченье. *Попілу тра на зомво; з гречаної соломи попіл добрий до зомва.* Каменец. у.

Золи́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Бучить, щелочить. Вас. 169, 157. *Золити полотно.* Грин. I. 17. 2) Грызть голову. Мир. Пов. II. 48. *Золить тебе, та й золить (жінка); доки ти мене золитимеш?* Канев. у.

Золи́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Бучиться, щелочиться. *„Зомись-зомись! на більш не надійсь! (як золять плаття).* Ном. № 13384.

Золільник, ка, *м.* Большой горшокъ для бученья, щелоченья. Вас. 181. Сим. 130.

Золі́нний, а, е. Относящійся къ бученію. Аф. 460.

Золі́нник, ка, *м.*=**Золільник**. Аф. 460. Ум. **Золі́нничок**.

Золова́то, *нар.* Пасмурно, холодно и вѣтряно. *Загонь віщі, бо на дворі золувато.* Острож. у.

Золота́вий, а, е. Золотистый. *Прегарні золотаві сни.* Млак. 95.

Золотаре́нко, ка, *м.* Сынъ золотыхъ дѣлъ мастера.

Золотара́ха, хи, *ж.* Жена золотыхъ дѣлъ мастера. Желех.

Золотарі́вна, ни, *ж.* Дочь золотыхъ дѣлъ мастера. Желех.

Золота́рь, ря́, *м.* 1) Золотыхъ дѣлъ мастеръ. *Золотарь, золотарик, скуй мені персник.* Чуб. III. 394. *Сусіди кажуть, що нема вдома, що пішов до золотаря.* Чуб. III. 326. 2) Насмѣшливое названіе очистителя отхожихъ мѣстъ. Харьк. Ум. **Золота́рик**.

Золоста́стий, а, е. Золотистый. *Не хвайсь, моя рибонько золостастая.* Г. Барв. 74.

Золоте́ць, тця́, *м.* Червонецъ. *То ж не піп купував і не дяк торгував, а черне́ць-молодець та за свій золотець.* Грин. III. 552.

Золоти́й, а́, е́. 1) Золотой. *Ой іскиньте золот перстінь із мизинця з пальця.* Мет. 19. *З золотими перснями на руці* МВ. II. 31. 2) Золотого цвѣта; золотистый. *Золота бджілка над квіткою в'ється.* Хата, 2. Ум. **Золоте́ньний, золоте́сенький**. *Стрій мене козак молоденький, схопив з мене вінок золотенький.* Чуб. III. 170.

Золоти́й, то́го, *м.*=**Злот**. *Купи мені, моя мати, за копійку голку, за чотирі золотії червоною шовку.* Мл. л. сб. 304.

Золоти́ло, ла, *с.* Матеріалъ для позолоты: краска, шумиха и пр. Гол. IV. 402.

Золоти́ти, чу́, тиш, *гл.* Золотить, позлащать. Федьк. I. 79. *Сонечко гай золотило.* Шевч. 410.

Золоти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* Позлащаться; казаться золотымъ. *Ще сонечко не піднялось, хмарний Кавказ не золотився* Мак. Г. 37.

Золоті́сінький, а, е. Совершенно золотой. Употр. какъ ласкательное. *Моя матінко, моя золотісінька!* Мил. 200.

Золоті́ти, ті́ю, еш, *гл.* 1) Блестѣть какъ золото. *На токах золотіють скирти.* О. 1861. XI. 100. *Глина така жовта, аж золотіє.* Волч. у. 2) Обогащаться. *Доля йому щиро служила,—так і золотів, так і золотів.* МВ. I. 65.

Золотко́вий, вого?=**Злот**? *Не хочу я червоної, дайте мені золотковою* (о деньгахъ). Чуб. IV. 198.

Золотни́к, ка́, *м. 1)*=**Золотарь 1**. *Ой ходімо ж ми до ковальчика, до ковальчика, до золотника, покуймо ж собі мідяні човна, мідяні човна, золоті весла.* АД. I. 1. 2) Раст. а) Potentilla tormenloides. Вх. Пч. I. 12; б) Geranium sanguineum. Шух. I. 21. 3) Золотникъ. *Лихо приходить пудами, а сходить золотниками.* Ном. № 1968. 4) Матка. Желех. *Примовляння, як підбірають животи, коли осунуться: „Золотий золотничку, стань собі на містечку; де поставив тебе отець і мати, тут тобі довіку стояти“.* Грин. II. 17. Ум. **Золотничо́к**.

Зо́лото, та, *с.* Золото. Гліб. 30. *Князі, що золотом чертош і сріблами світлиці*

напоснюють. К. Іов. 8. *Шовком шила, шовком шила золотом рубила.* Мет. 26. *Піднесли йому дари: золото, ладан і миро.* Єв. Мт. І. 1 . Ум. **Золотце́**. Чуб. III. 286.

Золотобере́жний, а, е. Золотообрѣзный.

Золотове́рхий, а, е. Золотоглавый, съ золотымъ верхомъ. *Золотоверха церква.* Левиц. Пов. 4. *Золотоверха скринька.* Грин. II. 246.

Золотоголо́сий, а, е. Сладкогласный. *Геній народній создав Шевченка з його стихом золотоголосим.* Хата. XI.

Золотогри́вий, а, е. Имѣющій золотую или золотистаго цвѣта гриву. *Сів на золотогривого коня... і приїхав до царя.* Рудч. Ск. І. 109.

Золотоко́ваний, а, е. Окованный золотомъ. *Біжить ридван золотокован.* Гол. IV. 535.

Золотоко́рий, а, е. Съ золотой корой. *На морі, на окіяні, на річці на Ордані дуб золотокорий.* Драг. 30.

Золотокри́лий а, е. Съ золотыми или золотистаго цвѣта крыльями. *Полинула, заспівала ти, золотокрила* (муза). Шевч. 619.

Золотому́шка, ки, *ж.* Пт. Королекъ, Regulus. Вх. Поч. II.

Золотопе́ра, ри, *ж.* Раст. Juneus effusus. Шух. І. 21.

Золотопе́рий, а, е. Съ золотыми перьями. Желех.

Золотопо́лий, а, е. Съ золотыми нивами, полями. *Удвох дивитися з гори на Дніпр широкий, на яри та на лани золотополі.* Шевч. 550. *Лани золотополі.* Хата, 84.

Золотопу́тий, а, е. Съ золотыми цѣпями, оковами. *Пилипко золотопутий, той, що в погрібі замурувався.* Драг. 38.

Золоторо́гий, а, е. Съ золотыми или вызолоченными рогами. *Був собі пан такий багатий... мав собі шість волів, сьомого золоторогого.* Рудч. Ск. І. 211.

Золототи́сячник, ка, *м.* Раст. Erytreum centaureum.

Золототка́ний, а, е. Тканый золотомъ. Шевч. 628. *Парча золототканая.* К. ЧР. 58.

Золотохви́лій, я, е. Съ золотыми волнами. *Лани золотохвилі.* Шевч. II. 151.

Золоття́, тя́, *с. соб.* Золотыя нити? Золотыя вещи? *Ой просо, просо—золоття, ой косо, косо, золоття.* Мет. 206.

Золоту́ха, хи, *ж.* 1) Золотуха. *Зовсім був осліп од золотухи.* К. Гр. Кв. 9. 2)= **Золотушник 2.** Вх. Пч. II. 12. 3) Раст. а) Solidago Virgaurea L. ЗЮЗО. І. 137. б) Thalictrum flavum L. ЗЮЗО. І. 138.

Золоту́шний, а, е. Золотушный.

Золоту́шник, ка, *м.* Раст. а) Inula britanica. б)=**Золотуха 3 а.** ЗЮЗО. І. 137. 2) Пт. Пчеловоръ, Meropsapiaster. Вх. Пч. II. 12.

Золотце́, ця́, *с.* 1) Ум. отъ **зо́лото.** 2) Шумиха. (Шишки з короваю) *великі з золотцем.* Алв. 35.

Зольни́ця, ці, *ж.*=**Зільниця.** Чуб. І. 103.

Золяни́к, ка́, *м.* 1) Покупающій золу на мыльные заводы. Мнж. 2) Чанъ для щелоченія кожъ въ золѣ и извести. Вас. 157.

Зомкну́ти, ся. См. **Зімкнути**, ся.

Зомліва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зомлі́ти**, лі́ю, еш, *гл.* Обомлѣть, упасть въ обморокъ. *Головонька змита, кошуленька біла, а молода дівчина із жалю зомліла.* Чуб. V. 354. *Катря стоїть коло стіни, сама як стіна біла: бачу—зомліває.* МВ. II. 148.

Зомлі́лий, а, е. Обомлѣвшій. Шевч. 148. *Її зомліла душа.* Мир. Пов. І. 158.

Зомня́ти и **зом я́ти**, мну́, неш, *гл.*= **Зімняти.** *Зомняв на кабаку.* Ном. № 3960.

Зона́, ни́, *ж.*=**Зана.**

Зо́пак, *нар.* **На зо́пак.** Въ обратную сторону. *Коли сонечко на зопак зійде, тоді, сестрице, гостьом в вас буду.* Мл. л. сб. 232.

З-о́палу, *нар.* Сгоряча. *З-опалу і не примітив далебі, чи він був там, чи ні.* Верхнеднѣпр. у.

Зопарі́ти, рію, еш, *гл.* Заболѣть воспаленіемъ мочевого пузыря. *Зопарів віл.* Черк. у.

Зопини́ти, ню́, ниш, *гл.*=**Зупинити.** Кв. Драм. 250.

Зопочи́нок, нку, *м.*=**Спочинок.** *Чорним очам спання нема, ніжкам зопочинку.* Мл. л. сб. 328.

Зопсі́ти, сі́ю, еш, *гл.* Испортиться. *Віл у мене зопсів, нема чим і поїхати.* Міус. окр.

Зопсува́ти, сую́, є́ш, *гл.*=**Зіпсувати.** *Зовсім бісова собака сало зопсувала.* Канев. у. *Доброго корчма не зопсує, а лихого і церква не поправить.* Ном. № 3232. См. **Запсувати.**

Зопсува́тися, сую́ся, є́шся, *гл.*=**Зіпсуватися.**

Зопхну́ти, ну́, неш, *гл.*=**Зіпхнути.** *З кроватоньки зопхнула.* Чуб. V. 668.

Зоп'яста́(ся), **пну́(ся)**, **нещ(ся)**, *гл.* = **Зіп'ясти, ся**. Гліб. 89. Левиц. I. 103.

Зоп'яти́тися, **чу́ся**, **ти́шся**, *гл.* Остановиться. *Тоді віл зоп'ятився і не став іти до його.* Новомоск. у. *Як скажеш, щоб він тобі віддав, то пан і зоп'ятиться.* НВолын. у.

Зора́ти, **рю́**, **решь**, *гл.* Вспахать. *Зорав приймак-приймаченько зо три десятини.* Чуб. III. 127.

Зорва́ти(ся), **рву́(ся)**, **рвешь(ся)**, *гл.* = **Зірвати, ся**. *Що маковку зорву—друга буде, а матінка умре,—я й загину.* Чуб. V. 439. *Як з гілі зорвався.* Ном. № 3150.

Зорганизува́тися, **зу́юся**, **ешся**, *гл.* Организоваться. *Моє в Христі братте зорганизувалось у якесь товариство.* К. XII. 27.

Зорени́ця, **ці**, *ж.* = **Зориця**. Козел. у.

Зо́решливий, **а**, **е**. = **Зоряний**. *Ніч зорешлива та тиха.* МВ. I. 141.

Зо́решливо, *нар.* = **Зоряно**. *А на дворі зорешливо та тихо.* Федьк.

Зори́на, **ни**, *ж.* Звѣзда. Ум. **Зори́нка**, **зори́ночка**. *А мила сидить—як свіча горить, а дитиночка - як зориночка.* Грин. III. 365.

Зори́ти, **рю́**, **ри́ш**, *гл.* Слѣдить глазами за кѣмъ, смотрѣть пристально. *Так і біга за їм, так і зорить.* Зміев. у. *Зорить праведного грішний, щоб зігнати його з світу.* К. Псал. 90. *Чого зориш на нас очима дико?* К. Іов. 33.

Зори́ця, **ці**, *ж.* Звѣзда. *Оце тобі провідниця—ясная зориця.* Мет. 225.

Зорі́ти, **рію**, **еш**, *гл.* Свѣтиться, свѣтить, сіять. *Місяць світить, зоря зоріє.* Чуб. V. 474. *Серце моє, зоре моя, де це ти зоріла?* Шевч. 143. См. **Зорять**.

Зорни́ця, **ці**, *ж.* = **Зірниця**. *Тоді козак од дівки йде, як зійде зорниця.* Чуб. V. 93.

Зо́рній, **я**, **е**. Заревой. *Як літнім ранком зчервоніють хмари над сонечком, що весело встає,... поети, мов боги, ні на́що не вважають і пісню зорнюю про дольній світ співають.* К. Дз. 214.

Зорну́ти. См. **Зринати**.

Зору́дувати, **дую**, **еш**, *гл.* Справиться, сдѣлать что. *Не зорудує ніяк із Настусиним батьком.* Г. Барв. 448. *Що задумав, то вже зорудує.* Г. Барв. 520.

Зоружи́ти, **жу́**, **жи́ш**, *гл.* Соорудить. *Уже зоружили зруб.* НВолын. у. *Зоружив чобота.* НВолын. у.

Зорюва́ти, **рю́ю**, **еш**, *гл.* Спать на открытомъ воздухѣ. *Розпитують, хто з чим і відкіль, і куди йде, і де зорювали, і де вода краще.* Кв. II. 41. *Літом у нас товар у полі зорює.* Сорз. у. *Отаро отирмувалась і зорює, і чабани поснули.* О. 1862. V. Кух. 34.

Зоря́. **рі**, *ж.* 1) Звѣзда. *Чи це тая зоря зійшла, щоб я додому ішла? Чи це тая вечірняя, щоб я почуляла?* Грин. III. 198. *Ой ти зоре, моя зоре, зіронько вечірняя.* Лукаш. 161. 2) Заря. *Чи то зоря розсвітає?* Чуб. V. 2. **На зо́рю займа́ється**. Свѣтаетъ. *Уже зоря занялася, вже й сонечко зійшло.* МВ. II. 110.

Зо́рявий, **а**, **е**. = **Зоряний**. *Зорява стяга рожева зорялася.* МВ. (О. 1862. I. 90). *Зоряве небо миготить.* К. (О. 1861. IV. 151).

Зо́ряво, *нар.* = **Зоряно**. *На небі зоряво, і золотим серпом підбився молодик угору по над хмарки.* К. Дз. 141.

Зо́ряний, **а**, **е**. 1) Звѣздный. *Ніч місяшна, зоряна.* МВ. (О. 1862. III. 53. 2) **Зо́ряна вода́**. По нар. повѣрью: вода съ лѣкарственной силой для коровы, простоявшая ночь при звѣздахъ. *Коли корова дає мало молока (як хто поробе), треба давати їй зоряну воду пити. А ту воду роблють так: ясної ночі ставляють на видноті, супроти зірок, дійницю з водою, то вона повинна простояти всю ніч.* Грин. II. 46, 320.

Зоряни́ця, **ці**, *ж.* Звѣзда. Ном. № 53, стр. 291.

Зо́ряно, *нар.* Много звѣздъ. *А зоряно так, що, здається, зорями в вічі сипле.* МВ. (КС. 1902. X. 148).

Зора́ти, **ра́ю**, **еш**, *гл.* Свѣтиться, сіять. *Що то була за дівчина! Зайде в хату, то мов зоря зоряє.* Г. Барв. 103, 237. *Там квітки як в божім раю... зорями в траві зоряють.* К. Дз. 221. *Ой вийду на ґірку та гляну на зірку,—що зоря зоряє, а вся челядь гуляє.* Грин. III. 61. См. **Зорїти**.

Зора́тися, **ра́ється**, *гл. безл.* Показываться зарѣ. *Там зоряється, займається.* Чуб. III. 475. *Вже й зоряється. Вже сонце—день.* МВ. II 149. *За дубків молоденьких зорява стяга рожева зорялася.* МВ. (О. 1862. I. 90).

Зо́ряшний, **а**, **е**. = **Зоряний**. *Ач яка зоряшна ніч! Хоч голки збірай.* Староб. у.

Зосі́бна, *нар.* Порознь, каждое отдѣльно. *Єсть же і иншою багато, що зробив Ісус, що, коли б писати зосібна, то думаю,*

що й сам світ не помістив би писаних книг. Єв. І. XXI. 25.

Зосла́ти, шлю́, шлеш, *гл.* = **Зіслати.**

Зосмі́лити. См. **Зосмілювати.**

Зосмі́литися, люся, лишся, *гл.* Осмі́литься, ободриться. *Іосиф, зосмілившись, увійшов до Пилата.* Єв. Мр. XV. 43. *Я раз ізнов зосмілився матері натякнути.* Г. Барв. 201.

Зосмі́лювати, люю, єш, сов. в. **зосмі́лити, лю, лиш,** *гл.* Ободрять, ободрить.— *Кажи мені всю правду, Опанасе,—зосмілювала йому майорша.* Г. Барв. 334.

Зоста́ва́ти(ся), таю́(ся), є́ш(ся), сов. в. **зоста́ти(ся), ну(ся), неш(ся)** *гл.* = **Зіставати(ся), зістати(ся).** *То був волом, а то не хочеш зостатися конем.* Ном № 1865.— **кого́.** Отставать, отстать отъ кого. *Іди та не лайсь, щоб нас не зоставсь.* Мнж. 129.

Зоста́вити. См. **Зоставляти.**

Зоставля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **зоста́вити, влю, виш,** *гл.* = **Зіставляти, зіставити.** *Ляха-Бутурлака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового зоставляйте.* АД. І. 215.

Зостановля́ти, влю́, виш, *гл.* = **Зоставити.** *Його сонного будили, не збудили, знам його в неволі й зостановили.* АД. І. 127.

Зоста́нок, нку, *м.* = **Останок.** *Мабуть ще здужав би на зостанку віку вам загратн.* Гадц. Аб. 65.

Зоста́рити, рю, риш, *гл.* = **Зістарити.** *Синів не женила, дочок не 'ддавала: зостарило мене, що я заробляла.* Чуб. V. 927.

Зоста́рітися, рію́ся, ешся, *гл.* Состаре́ться. Шевч. 101. *Як багато будеш знать, то скоро зостарієшся.* Ном. № 5948. *Вже старі, зостарілися.* Рудч. Ск. І. 210.

Зоста́ти(ся). См. **Зоставати(ся).**

Зо́страх, ху, *м.* Испугъ. Мнж. 181.

Зостріва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **зострі́ти, ріну, неш,** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить. *Пішла моя дівчинонька понад берегами, та зустріла рибалочок з трьома неводами.* Мет. 18. *Зустрів мене козак молоденький, схопив з мене вінок золотенький.* Чуб. III. 170.

Зостріва́тися, ва́ся, ешся, сов. в. **зострі́тися, рінуся, нешся,** *гл.* Встрѣчаться, встрѣтиться. *Да піду я селом, улицею, та зустрінуся з молодою дівчиною.* Чуб. V. 154.

З'острі́ти, рі́ю, єш, *гл.* Сдѣлаться острымъ, болѣе острымъ. **Зима з'остріла.** Зима сдѣлалась болѣе холодной. Вх. Лем. 420.

Зотлі́лий, а, е. Истлѣвшій.

Зотлі́ння, ня, *с.* Тлѣніе, истлѣніе. *Моїм костям зотління я бажаю.* К. Іов. 16.

Зотлі́ти, лію, єш, *гл.* Истлѣть. *Моє біле тіло під нагайкою зотліло.* Гол. І. 196. *Хусточка зотліла.* Мл. л. сб. 277. *Пішла вона* (надія) *на той світ в преісподню, коли ще й там знайду впокій, зотлівши.* К. Іов. 38.

Зотну́ти, ну́, не́ш, *гл.* = **Зітнути.** Шевч. 382. Чуб. III. 270.

Зотну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* = **Зітнутися.** К. Досв. 172.

Зотрива́ти, ва́ю, єш, *гл.* Подождать. *За воротьми я ще довгенько зостривала.* МВ. II. 105.

Зотру́хнути, ну, неш, *гл.* = **Струхнути.** *Там і зотрухла.* Руд. Ск. І. 141.

Зотха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **зотхну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* = **Зітха́ти, зітхну́ти.** *Вийди на могилу та й зотхни тяженько.* Чуб. III. 117. *Зотхнув до Бога, далі занімів.* Федьк. І. 29.

Зотхну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Вздохнуть. *Кінь спіткнувся, тяженько зітхнувся: „Чого ти, коню, зотхаєш?“* Грин. III. 237.

Зохаба́ти, блю, биш, *гл.* Оставить, бросить. *Вийшло дівча* (жито) *жати, не могло то в ручку взяти. Пішло оно до крамниці купувати рукавиці, рукавиці не купило, в полю жито зохабило.* Гол. І. 339.

Зо́хматися, маюся, ешся, *гл.* Пожелать. *Мати собі міркувала, що як підіде на розлядини, що й своє, мовляв, тягло, і велика ікона від покійної жінки дітям зосталась, то я й зохмаюсь* (заміж). Г. Барв. 231. *Почула, що чоловік до свата збіраєтьси, та й собі зохмалась туди ж іти.*

Зохо́титися, чуся, тишся, *гл.* Почувствовать охоту, желаніе. Харьк. у. *Зохотився до школи хлопець.* Черк. у.

Зо́чити, чу, чиш, *гл.* Увидѣть. *На що ж і очі в лобі, коли не зочити кою треба.* МВ. (О. 1862. III. 56, 35).

Зошмарити, рю, риш, *гл.* Сбросить, скинуть. *Зошмар з воза сіно.* Вх. Лем. 421.

Зп... = Сп...

Зрабува́ти, бу́ю, єш, *гл.* Ограбить. *Ідуть турки на рабунки, зрабують тя молодою.* Чуб. V. 1087. *Зрабували той город, забрали в йому всіх коней* Опат. 25.

Зра́да, ди, *ж.* Измѣна, вѣроломство. *Чи ти мене вірно любиш, чи на одну зраду?* Мет. 43. *Сестру кликнула* (Дідона) *на пораду, щоб горе злє росказать, Енеєву*

оплакать зраду. Котл. Ен. I. 35. *Співав він, що любив комись щиро та вірно, а йому зрада сталась несподівано.* МВ. II. 113. **Ум. Зра́дка, зра́донька, зра́дочка.** О. 1862. IV. 30.

Зрадецький, а, е. Измѣнническій. *Зрадецькі речі супротив пана.* Хата. 153.

Зраджа́ти, джа́ю, еш и **зра́джувати, джую, еш**, сов. в. **зра́дити, джу, диш**, гл. МВ. II. 62. *Красні лиця часто зраджають.* Гол. I. 362. *Часто ходив, вірно любив, з нею женихався, вона ж мене зрадила,—я й не сподівався.* Мет. 86. *Ой Палію, Палію Семене, чи не зрадиш ти мене?* Макс. (1834), 98.

Зрадзілля, ля, с. Раст. Agrimonia Eupatorium. Шух. I. 21.

Зра́дити. См. **Зраджати.**

Зра́дитися, джуся, дишся, гл. 1) Посовѣтовавшись, рѣшить. *Зрадились, щоб піти до попа.* О. 1862. VI. 59. 2) Измѣнить себѣ. Слово встрѣчено только въ „Ужинку" Гатцука (стр. 350. Ном. № 8772): *Хоч кохання не зрадиться, та череві (?) завадиться.*

Зраді́лий, а, е. Обрадовавшійся. *Боже, гарно!... токоче її зраділе серце.* Мир. Пов. II. 84.

Зраді́ти, дію, еш, гл. Обрадоваться. Св. Мр. XIV. 11. *„Вже козак твій назад іде". А козачка тому зраділа.* Чуб. V. 1171. *Пані зраділа.* МВ. II. 40. *Як вляді́ло я вас, так аж зраділо.* Гліб. 1.

Зраді́тися, дію́ся, ешся, гл. = **Зраді́ти.** *Той чоловік зрадівся.* ХС. IV. 16.

Зрадли́вий, а, е. Измѣнчивый, склонный къ измѣнамъ. *Моє серце зрадливеє звичаю не знає.* Мл. л. сб. 312. *Ой хорту́но зрадливая, що ж ти вироблявш? Дала серцю зазнатися, з милим розлучаєш.* Чуб. V. 418.

Зрадли́вість, вости, ж. Вѣроломность, предательство. К. Кр. 17.

Зрадли́во, нар. По-измѣннически. *Месєап, забігши збоку, зрадливо, зо всього наскоку, пустив в Енея́ камінцем.* Котл. Ен. VI. 76.

Зра́дний, а, е и **зра́дній, я, е.** = **Зрадливий.** *Гей-гей! не надь, рибалко молоденький, на зрадний гак ні щуки, ні лина.* Г. Арт. (О. 1861, III. 109). *Зрадня ваша рада.* О. 1861. IV. 31.

Зра́дник, ка, м. Измѣнникъ, предатель. Чуб. V. 57. *Вибрав Юду Іскаріоцького, що стався зрадником.* Єв. Л. VI. 16.

Зра́дниця, ці, ж. Измѣнница, предательница. *Ой ти, дівице, моя зрадниця, зрадила мене молодою.* Чуб. V. 410.

Зра́дній. См. **Зрадний.**

Зрадні́ти, нію, еш, гл. = **Зрадіти.** *Небозі сонечко мріється,—воно ж зрадніло, та й справді гріється.* Ном. № 6402.

Зра́док, дка, м. = **Зрадник.** *Плини, плини, майструва, від кладки до кладки, щоби знала її пам'ятала, які шевці зрадки.* Чуб. V. 1086

Зра́дувати, дую, еш, гл. Обрадовать.

Зра́дуватися, дуюся, ешся, гл. Обрадоваться. *Та зрадується, звеселиться Марусина матінка.* Мет. 146.

Зраз, зу, м. 1) Черенокъ для прививки къ дереву. Желех. 2) Образецъ; колодка (у сапожниковъ). Желел. Вх. Зн. 22.

Зра́зи, зраз, ж. мн. Кушанье изъ говядины: родъ свернутаго битка съ начинкой.

Зразко́вий, а, е. Образцовый. Желех.

Зразо́вий, а, е. Къ зразам относящійся. (Понесли) *зразову до ріжків печінку.* Котл. Ен. II. 9.

Зразо́к, зка́, м. 1) Образецъ, образчикъ, примѣръ. *Перекривля... дочку й жінку, затягаючи жалібним голосом на зразок жіночого голосіння.* Левиц. I. 208. *Похвалює Чіпку, другим на зразок ставить.* Мир. ХРВ. 291. Мнж. 181. 2) Узоръ. *А ну лишень зразок зніму з мережки,* Лебед. у. *Покажіть, будьте ласкаві, ваші шитки, зразки. Мені треба сорочку вимережити і шиттвою пошити.* Г. Барв. 216. 3) Выкройка.

Зра́ву, нар. Сразу, вдругъ; съ самаго начала. *Захоч— і вродиться все зразу.* Котл. Ен. VI. 35. *Ми тільки що наткнулись, він так таки зразу і почав лаятись.* Новомоск. у.

Зра́лити, лю, лиш, гл. Вспахать ра́лом.

Зра́на, нар. Поутру, съ утра. *По закутках зрана до вечора стоять діди.* Левиц. I. 42.

Зра́нити, ню, ниш, гл. Изранить.

Зра́нку, зра́ння, нар.=**Зрана.** *Приходили мови зранку.* Рудч. Ск. II. 168. *Орав же я зрання до полудня, доки не прийшла на серденьку туга.* Чуб. V. 157.

Зра́титися, чуся, тишся, гл. 1) О волахъ, когда они, будучи въ ярмѣ, тянутся въ противоположныя стороны: расходиться. *Зратилися воли.* Каменец. у. 2) Поссориться, разойтись. *От зратилася*

та й не живе з чоловіком, бо він ню бив, чи мара їх знає. Каменец. у.

Зрахува́ти, ху́ю, еш, *гл.* 1) Сосчитать. *Найхали купці з Варшави, того коника сторгували, ще за його гроші зрахували.* Чуб. V. 782. 2) Разсчитать, сообразить. *Зяґркували, зрахували, що з козака буде.* К. Досв. 163. *Твоє зраховане премудре слово.* К. ЦН. 205.

Зрекструва́ти, ру́ю, еш, *гл.* Сдѣлать реестръ чему.

Зрека́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **зректи́ся, чу́ся, че́шся,** *гл.*—чого. Отрекаться, отречься отъ; отказываться, отказаться отъ. *Невинности моєї не зречуся.* К. Іов. 57.

Зре́титися, чуся, тишся, *гл.*=**Зрати́тися.** *Попереду жили нічого, а далі зретимося, зретимося, що-дня сварка та колотня, та й розійшмося.* Каменец. у. *Го-ге! уже ся зретили, то шкода і вмовляти.* Каменец. у.

Зречи́, чу́, че́ш, *гл.* Сказать. Желех.

Зречи́ся, чу́ся, че́шся, *гл.*=**Зректи́ся.** Желех.

Зрешілий, а, е. Трухлый. *Дерево зрешіле.* Вх. Лем. 421.

Зреші́ти, ші́ю, еш, *гл.* Сдѣлаться трухлымъ. Вх. Лем. 421.

Зрива́ння, ня, *с.* Срываніе.

Зрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зірва́ти, рву́, веш,** *гл.* 1) Срывать, сорвать. К. Досв. 57. Рудч. Ск. II. 60. *Квітку зірвала, за голову клала.* Чуб. III. 303. 2)—**бунт.** Поднять бунтъ, возмущеніе. *Звели нам під москалів тікати, або звели нам з ляхами великий бунт зривати.* Макс. (1849). 76. 3) **Зірва́ти бики́.** Выпречь быковъ изъ арма. Вх. Зн. 22. 4)—**спи́ну, ми́шки.** Лѣченіе поясницы посредствомъ оттиранія руками кожи отъ спины. Миргор. у. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн. 5) **Зірвана доро́га.** Дорога съ замерзшею на ней грязью, изрѣзанною раньше колесами. НВолын. у.

Зрива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зірва́тися, рву́ся, вешся,** *гл.* 1) Срываться, сорваться. *Ой як тая черешенька сама не зірветься, так до мене дівчинонька сама не прийметься.* Чуб. 2) Вскакивать, вскочить, быстро подняться. *Зривається ніби куди бігти.* МВ. II. 54. *Справді?—покрикне панночка, зірвавшись з місця.* МВ. (О. 1862. III. 48). *Встав, зірвався, пішов з шумом.* Гол. I. 37. **Зірва́тися на но́ги.** Вскочить. Св. Л. 106. 3) Трогаться, тронуться съ мѣста, двинуться. *Раз март апріля звав у гості до себе. Апріль зорвався їхать возом.* Драг. 16. *Мати було як зірветься хоч на один день куди...* Г. Барв. 62. *Пішла заміж та не так, пішла раз — не гаразд, не зірвуся другий раз.* Грин. III. 357. 4) Подниматься, подняться (о бурѣ и пр.) *Зірвалася шуря буря.* Нп.

Зри́вки, вок, *ж. мн.* Деревья съ полуснятыми плодами. *Ще нарвала яґід (вишень) на зривках—де-не-де зосталось,—поки ту яґідку піймаєш.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зрина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зо(і)рну́ти, рну́, не́ш** и **зри́нути, ну, неш,** *гл.* 1) Выплывать, выплыть на поверхность воды, вынырять, вынырнуть. *Уже ж сьому синьому каменю на верх не зринать, а павикому піру на дно не тонуть.* Чуб. V. 607. *Утоплений сам зринув.* Харьк. у. 2) сов. в. Спрыснуть, сорваться, выскользнуть. *Накинути відьму тим очкуром,—допіру не втече вона... з очкура не зрине.* Драг. 73. *Колесо зірнуло. Кінь з недоуздка зірнув.* Харьк. г.

Зри́нутися, нуся, нешся, *гл.* Хлынуть. *Зринулася водиця з Дунаю, з Дунаю тихою, бережку крутою.* Мет. 294.

Зриштува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Соорудить. *От, зриштували байдаки.* Рудч. Ск. II. 28.

Зрі́вка, ки, *ж.* = **Здрі́нка.** Вх. Уг.

Зрі́вна, *нар.* Ровно? Поровну? *Зрівна, дружбоньку, зрівна, край коровай здрібна.* Гол. IV. 329.

Зрівнова́жити, жу, жиш, *гл.* Уравновѣсить. К. ЦН. 185.

Зрівня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Сравнять. *Зрівняв землю, покрив дерном.* Шевч. 204. *І з землею зрівняють тебе.* Єв. Л. XIX. 44. *Смерть усіх зрівняє.* Харьк.

Зрівня́тися, ня́юся, ешся, *гл.* 1) Сравниться, сравняться. *Турчин у воду покотився, вода зрівнялась* Мл. л. сб. 87. 2) Поровняться. *Скоро зрівнявсь із ними, зараз поздоровкавсь із тим братом Якимом.* Рудч. Ск. I. 206.

Зрі́дка, *нар.* Рѣдко, не часто, не густо. *Ох і гаю мій, гаю, розсаджений зрідка.* Чуб. V. 647.

Зрі́дно. *нар.* Урожайно. *Дай тобі, Боже, щоб у полі зрідно, щоб у полі зрідно, а у дворі плідно.* Чуб. III. 365.

Зрі́зати. См. **Зрі́зувати.**

Зрі́зна, *нар.* Отдѣльно.

Зрізни́тися, нію́ся, нишся, *гл.* Отдѣлиться, раздѣлиться.

Зрі́зок, зка, *м.* 1) Обрѣзокъ. НВолын. у. 2) Срѣзъ, перерѣзъ.

Зрізувати, зую, еш, сов. в. **зрі́зати, зрі́жу, жеш**, *гл.* Срѣзывать, срѣзать. *Їх зрізують, як спілий колос в полі.* К. Іов. 54. *Зріжу голову, вийму серце.* Ном. стр. 303, № 473.

Зріка́тися, ка́юся, ешся, *гл.*= **Зрекатися**.

Зрі́лко, ка, *с.*=**Здрі́нка**. Вх. Лем. 421.

Зрі́нка, ки, *ж.* и **зрі́нко, ка**, *с.*= **Здрінка**. Вх. Лем. 421.

Зріст, зро́сту, *м.* 1) Ростъ. *Сама красна, чепурная, хорошого зросту.* Мл. з. сб. 203. **На зріст.** Ростомъ. **Шити на зріст.** Шить такъ, чтобы пошитое годилось и тогда, когда выростетъ тотъ, для кого шито. 2) Возрастъ. *З малих літ до великого зросту кохала, годувала.* ЗОЮР. I. 19. 3) Проросшее зерно, снопы.

Зрість, зрости, *ж.* Знакъ отъ срастанія на стволѣ дерева разрубленнаго мѣста. НВолын. у.

Зрі́ти, зрію, еш, *гл* 1) Зрѣть, созрѣвать. *Пшениця зріє на ниві.* Стор. I. 128. *І вітер не віє, сонце не гріє, калина не зріє.* Мет. 134. 2) Выростать, дѣлаться взрослымъ. *Ти на літі і Ярина зріє.* Шевч. 245.

Зрі́ти, зрю, зриш, *гл* Видѣть. *Мусить всяк чоловік зріти, що недовго тут жити.* Чуб. III. 19.

Зроб, зро́бу, *м.* 1) Совершеніе, исполненіе работы. **Довести́ до зробу.** Исполнить, сдѣлать. *Тоді аж зароблять вони велик спасибі, як доведуть до зробу, до пуття тую роботу.* Василь. у. **Прийня́тися до зро́бу.** Приняться за дѣло, за исполненіе работы. *Як приймуться до зробу, у той час оддамо гроші.* Василь. у.

Зроби́ти, блю́, биш, *гл.* 1) Сдѣлать, произвести. Хата, 164. *Зроби, милий, золоті удила, щоб я твого коня до води водила.* Мет. 112. *Гуси зробили великий крик.* Грин. II. 239.—**своїм бо́гом.** По своему. *Не куди й дів ті гроші, а купив дзвін; та вже й тим скривдив громаду, що зробив своїм богом.* Св. Л 287. 2) Повредить кому колдовствомъ. *Чоловік з голоду сохне, а дурні брешуть, що це йому зроблено.* 3)—**во́лю кому́, чию.** Исполнить чье желаніе. *Ой чумаченьки, ой ви молоденькі, зробіть мою волю.* Чуб. V. 1031. 4)—**ла́ску.** Сдѣлать одолженіе. *Велику ласку мені зробі, послухай.* МВ. II. 112. 5)—**собі смерть.** Наложить на себя руки. *Ах волю сама собі смерть зробити, як в багацтві з немобом жити.* Чуб. V. 117.

Зроби́тися, блю́ся, бишся, *гл.* Сдѣлаться. *Зробився мов несамовитий.* Котл. Ен. II. 15. *Усе зробилось, як бажали взяти.* Стор. МПр. 72.

Зро́бка, ки, *ж.* **Бра́ти гро́ші на зро́бку.** Брать деньги подъ отработокъ. *Землі в його нема,—бере гроші на зробку: уперед даєш, а послі він одробля.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зробля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Обрабатывать. *Ой я тобі не наймичка все поле зробляти.* Гол. IV. 538.

Зро́бок, бка, *м.* Истощенный работою, негодный уже къ работѣ человѣкъ. Желех.

Зрода́, зро́ду, зроду-звіку, *нар.* 1) *Вона зрода й у церкві не була.* Мнж. 104. *Чи був у тебе батько зроду?* Ном. № 10505. *Ой я зроду лишенька не знала.* Чуб. V. 594. *Зроду я заміж не піду.* Лавр. 155. **Зро́ду-віку.** Никогда еще. *Зроду-віку не було такого, а тепер: ось тобі, на!* Подольск. г. 2) Никакъ, никоимъ образомъ. *Такі капосні люде, що мені не можна зроду-звіку на селі вдержатись.* Левиц. Пов. 348.

Зроди́ти, ся. См. **Зрожати, ся,**

Зро́ду. См. **Зрода.**

Зрожа́й, жа́ю, *м.* Урожай. *Зрожаю нема, тільки зродила трава шовкова.* Мет. 465.

Зрожа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **зроди́ти, дже́, диш**, *гл.* 1) Рожать, родить. *Так його мати зродила.* Ном. № 2918. *Ти учора ізвечора дитя зродила.* Грин. III. 273. 2) Родить, уродить. *Як будуть сестро... ягоди зрожати.* О. 1861. X. 89. *Прошу ж тебе, не цвіти красно, прошу ж тебе, не зроди рясно.* Мет. 176. *Добра нивонька була: сто кіп жита зродила.* Чуб. III. 240.

Зрожа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **зроди́тися, дже́ться, дишся**, *гл.* 1) Рожаться, родиться. 2) Родиться, уродиться. *Посіяла, мамко, жито,—зродився барвінок.* Гол. III. 403.

Зрозумі́лий, а, е. Понятный. Левиц. Пов. 237.

Зрозумі́лість, лости, *ж.* Понятность. Желех.

Зрозумі́ло, *нар.* Понятно.

Зрозумі́ння, ня, *с.* Пониманіе. *Вели-*

коздібна до зрозуміння такого, що буває впає не од премудрих і розумних. К. XII. 16.

Зрозумі́ти, мію, еш, *гл.* Понять. *Поки, теє зрозумівши, згоду учинили.* Макс. (1834), 126. *Ви так зписьменна говорите, що з того не зрозумію.* Котл. НП. 344.

Зро́к, ку, *м.* Зрѣніе. *Бог дав усім людям однаковий зрок.* Дещо, 36.

Зрони́ти. См. **Зроняти.**

Зроня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **зрони́ти, ню́, ниш,** *гл.* Давать, дать упасть; терять, потерять, утратить. Желех. *Ой лісе, лісоньку, зронив єс красоньку.* Вх. Лем. 421.

Зроси́ти, ся. См. **Зрошати, ся.**

Зросли́вий, а, е. Дающій ростъ. *Та принеси три квіточки: ой первую зросливую, а другую сонливую.* Мет. 1.

Зро́слий, а, е. Выросшій. Левч. 10.

Зроста́ння, ня, *с.* Ростъ, выростаніе.

Зроста́ти, та́ю, еш, сов. в. **зрости́, сту́, те́ш,** *гл.* Выростать, вырости. *Єсть у мене сестра менша, без мене зросла.* Мет. 32. *Без щастя зросла, а без долі вродилася.* Мет. 80. *При мені вона й зросла, бо сиротою зосталася змалечку.* МВ. II. 19.

Зрости́ся, ту́ся, те́шся, *гл.* Сростись. *Ой у полі дві тополі докупи зрослися.* Чуб. V. 403.

Зрости́ти, щу́, сти́ш, *гл.* Выростить. *Нехай їм Бог зростить.* Ном. № 375. *Як я тебе зростила, сама себе звеселила.* Чуб. V. 684.

Зро́стний, а, е. Взрослый. Левч. 10.

Зроша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **зроси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Орошать, оросить. К. Досв. 26. *Дрібненькими слізоньками все поле зросила.* Мет. 274. *Припав він до землі та й зросив її слізьми.* МВ. II. 70.

Зроша́тися, ша́юся, ешся, сов. в. **зроси́тися, шу́ся, сишся,** *гл.* Орошаться, ороситься, обливаться, облиться. *Слізьми так і зрошається.* МВ. I. 57.

Зру́б, ба и бу, *м.* 1) Срубка. *Знайшовся чоловік, що купив на зруб гай.* Стор. I. 47. Также мѣсто, гдѣ срубленъ лѣсъ. Вас. 206. *З липового зруба молоді паростки пустились.* МВ. I. 156. 2) Срубъ—при постройкѣ, въ погребѣ, колодезѣ и пр. Чуб. VII. 377. *Як положать зруб на хату..., то п'ють закладчини.* ХС. III. 41. Kolb. I. 56. *Був колодязь і такий низький зруб у ньому.* Грин. II. 338.

Зру́бань, ні, *ж.* Рубка лѣса. Вх. Уг. 242.

Зруба́ти. См. **Зрубувати.**

Зру́бина, ни, *ж.* Одна пластина въ колодезномъ срубѣ. Харьк. у.

Зруби́ти, блю́, биш, *гл.* Сдѣлать срубъ. *Зрубив хату.* НВолын. у.

Зру́бувати, бую, еш, сов. в. **зруба́ти, ба́ю, еш,** *гл.* Срубывать, срубить. *Кожне дерево зрубують.* Єв. Л. III. 9. *Зрубай, батеньку, високу яворину, збудуй, батеньку, широку домовину.* Чуб. V. 372.

Зруйнува́ння, ня, *с.* Разореніе, разрушеніе. Стор. II. 137.

Зруйнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Разрушить, разорить. *Зруйнували Запорожжя.* Лукаш. 66. *Не зостанеться тут камінь на каміні, щоб не зруйновано.* Єв. Мр. XIII. 2. *Зруйновано життя моє на світі.* К. Іов. 37. 2) Разорить (о потерѣ имущества).

Зруйнува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* 1) Разрушиться, разориться. *Зруйнувався зовсім будинок.* 2) Разориться, потерять имущество. *Пан не зруйнується, як скількись кліток поля перелітує пустирем.* О. 1862. IV. 105.

Зруко́ваний, а, е. Обрученный. Вх. Лем. 421.

Зру́нтати, таю, еш, *гл.* Испортить, сдвинуть съ мѣста, почти разрушить. Подольск. г.

Зрухну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.*=**Зрушитися.** *З місця й не зрухнеться.* Грин. II. 310.

Зруч, *нар.* Изъ руки, рукой держа. *Хтось буде шанувати: коли не зруч, то навкидя.* Ном. № 11971.

Зруча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Поручать.

Зру́чний, а, е. Ловкій; удобный. Левиц. Пов. 141.

Зру́чність, ности, *ж.* Ловкость. Левиц. Пов. 237.

Зру́чно, *нар.* Ловко; удобно. Ком. I. 39.

Зру́шити, шу, шиш, *гл.* 1) Сдвинуть. *Насилу зрушив з місця.* 2) Тронуть, взволновать. *Дуже батька слова її зрушили.* МВ. II. 149. 3) Встревожить. *Всю діброву крилечками вкрили, голосочком діброву зрушили.* Чуб. V. 315.

Зру́шитися, шуся, шишся, *гл.* Дрогнуть, сдвинуться. **Зру́шилась земля́**—нар. повѣрье, по которому земля при первомъ весеннемъ громѣ какъ будто вздрагиваетъ. *Зрушилась земля, то тепер усе буде рости.* НВолын. у.

Зру́щик, ка, *м.* Въ ловушкахъ для звѣрей: палочка, толчокъ въ которую со

стороны звѣря заставляетъ дѣйствовать ловушку. Шух. I. 236, 237. См. **Пасть.**

Зрябі́ти, бі́ю, еш, *гл.* Сдѣлаться рябымъ, пестрымъ. *Шия так зрябіла дуже; хто йому зна й що воно.* Канев. у.

Зряджа́ти, джа́ю, еш, сов. в. **зряди́ти**, джу́, диш, *гл.* 1) Наряжать, нарядить; убирать, убрать. *Що в суботу кісоньку чесала, а в недіlю головку зряжала.* Мил. 148. *Не за для тебе ся каминонька сажена, а за для тебе дівка Галочка зряжена.* Грин. III. 487. *Блищить шабля козацькая від срібла та злата, зрядив його пан ласкавий як рідного брата.* К. Досв. 154. 2) Снаряжать, снарядить. *Зрядили йому* (в дорогу) *і він пішов.* Мнж. 74. *Треба синів на чужину зряжати.* МВ. II. 52. *Зряджають молодіж на нове хазяйство.* МУЕ. III. 169.

Зря́дник, ка, *м.* Раст. Gladiolus imbricatus L. ЗЮЗО. I. 124.

Зряси́ти, шу́, си́ш, *гл.* Усѣять. *Зрясять на віці коровай, у пічі посадять із віка.* Мет. 164.

Зрятува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Спасти. *Зрятуй йому!* Греб. 341.

Зря́хатися, хаюся, ешся, *гл.* Собраться; сговориться. Мнж. 181. *Свати уже зрячались іти додому.*

Зря́чий, а, е. Видящій, зрячій.

Зсаджувати, джую, еш, сов. в. **зсади́ти**, джу́, диш, *гл.* 1) Ссаживать, ссадить, снимать, снять. *Чоловік тоді йому зсадив з груші.* Рудч. Ск. 25. **З хазя́йства зсади́ти.** Разорить. *Миші... нас із хазяйства зсадять.* Мнж. 66. 2) Смѣщать, смѣстить, увольнять отъ должности, отрѣшить отъ должности. *Громада йому* (голову) *давно б зсадила.* О. 1861. VIII. 95. *Гляди, царю, бо сей Мазепа тебе з царства зсадить* КС. 1882. III. 611. 3) Встаскивать, втащить, взваливать, взвалить. *Узяли йому в хату та й зсадили на піч.* Мнж. 95. *Зсадити дерево на віз.* Зміев. у.

З-се́рдя, *нар.* Разсердившись. *Турк з-серя скрипотів зубами.* Котл. Ен.

Зсі́віти, вію, еш, *гл.* Посѣдѣть. Аф. 262.

Зсі́діти, джу, диш, *гл.* Высидѣть, просидѣть. *Мати ще й удуливенька була: було всю нічку зсидить, усе бухикає.* Г. Барв. 61.

Зсила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **зісла́ти**, шлю́, шлеш, *гл.* 1) Ниспосылать, ниспослать. *Моя думка—єсть то ангел од Бога зісланий.* Мл. л. сб. 137. 2) Высылать, выслать, отсылать, отослать. *Стали вдову стареньку зневажати, на чуже подвірря зсилати.* Мет. 347. *Зослав хлопця з хати.* Новомоск. у.

Зсини́ти, ню́, ниш, *гл.* Побить до синяковъ. *Зсинив її так, що й Боже!* Лебед. у.

Зсині́ти, ні́ю, еш, *гл.* Посинѣть.

Зсинобі́житися, жуся, жишся, *гл.* Прикинуться бѣднякомъ, несчастнымъ. *Зінгусь, зсинобожився і почав прохати.* Грин. II. 183.

Зсі́па, пи, *ж.* Родъ корзины для зерна, стоящей въ амбарѣ: дѣлается съ крышкой въ формѣ большой, сверху расширенной бочки изъ пучковъ соломы, связанныхъ шворками или лыками. Kolb. I. 59.

Зсипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **зсі́пати**, плю, плеш, *гл.* Сыпать, ссы́пать. *Прошу вас, добре дбайте, борошно зсипайте.* Мет. 396. *Хотів у мішок зсипати.* Кв.

Зсипа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **зсі́патися**, плюся, плешся, *гл.* Сыпаться, ссы́паться. *Тії бруньки зриваються, зсипаються в пляшку.* Чуб. I. 130.

Зсиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **зсо́хнути** и **зсо́хти**, хну, неш, *гл.* Изсыхать, изсохнуть.

Зсіданина, ни, *ж.* Створожившаяся часть молока, творогъ, образовавшійся при окисаніи молока. Вх. Лем. 421.

Зсіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **зсі́сти**, зся́ду, дешся, *гл.* 1) Возсѣдать, возсѣсть. *Як чорт на його зсяде.* Ном. № 3382. 2) Вставать, встать, сойти (съ лошади, напр.) *Зсісти з коня.*

Зсіда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **зсі́стися**, зся́дуся, дешся, *гл.* О молокѣ: скисать, скиснуть, створаживаться, створожиться. *Молоко зсілось.* Г. Барв. 369.

Зсі́лий, а, е. Скисшій (о молокѣ). *Зсіле молоко.* Вх. Зн. 22.

Зсісти, ся. См. **Зсідати, ся.**

Зскака́ти, кую, еш, сов. в. **зскоч́ити**, чу, чиш, *гл.* 1) Соскакивать, соскочить. *Жінка... так з печі і зскочила.* Ном. № 4007. *Сотничиха зскакує з ліжка.* Стор. II. 241. 2) Вскакивать, вскочить. *Зскочив на драбину.*

Зсліза́ти, зну, неш, *гл.* Исчезнуть, пропасть. *Бодай нало зсліз!* Ном. № 3781.

Зсмутні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Опечалиться. *Чого так зсмутніла?* Чуб. III. 121.

Зсо́вувати, лую, еш, сов. в. **зсу́нути**, ну, неш, *гл.* Сдвигать, сдвинуть. *Давай зсовувать з себе пояс.* ЗОЮР. I. 247.

Зсо́вуватися, луюся, ешся, сов. в.

зсу́нутися, нуся, нешся, гл. Сдвигаться, сдвинуться. **З глу́зду зсу́нутися.** Рехнуться. *Стара з глузду зсунулась, мов собака з соломи.* Ном. № 6332.

Зсо́хнути и **зсо́хти.** См. **Зсихати.**

Зспо́ду, нар. = **Зісподу.** *Накладем стіжок зсподу широкий.* Чуб. III. 465.

Зста́рити, рю, риш, гл. Состарить. *Нужда мене зстарила і зв'ялила.* МВ. I. 30.

Зста́ріти(ся), рію(ся), еш(ся), гл. Состариться. *Зстаріли ви, неньо!* МВ. II. 15. *І зстарівся воюючи, по корчмах ночуючи.* Ном. № 1700.

Зстародáвна, нар. Издревле.

Зступи́тися, пи́юся, ешся, сов. в. **зступи́тися, плю́ся, пишся**, гл. 1) Сходиться, сойтися вмѣстѣ, сближаться, сблизиться. *Передні... зступаються ближче один до одного.* Мир ХРВ. 262. 2) Осѣдать, осѣсть, сойтись, сдвинуться. *Зступилась хата.* Канев. у. *Ввійшов Іван до Остапа в гріб і слідком за ним земля зступилась.* Грин. I. 288. 3) Сжиматься, сжаться. *Як зступляться черевики, то ще й хісні будуть.* Канев. у.

Зсува́ти, ва́ю, еш, гл.=**Зсовувати.**

Зсува́тися, ва́юся, ешся, гл.=**Зсовуватися.**

Зсука́ти. См. **Зсукувати.**

Зсу́кувати, кую, еш, сов. в. **зсука́ти, ка́ю, еш**, гл. Сучивать, сучить. *Зсукав мотузок.* Чуб. I. 162.—**свічку.** Сдѣлать свѣчу (изъ воску). *Зсукали свічку із ярою воску.* Чуб. I. 162. *А ще раніше пан Василько встав, три свічки зсукав.* Чуб. III. 285.

Зсукува́тіти, тію, еш, гл. Сдѣлаться сучковатымъ. Аф. 462.

Зсу́нути, ся. См. **Зсовувати, ся.**

Зсурóбити, блю, биш, гл. Смѣшать различнаго рода зерновой хлѣбъ. *Зсуробив мішок пшениці та кукурузи та й змолов.* Міус. окр.

Зсутéніти, нію, еш, гл. Стемнѣть. *Вже гарненько зсутеніло.* О. 1862. IV. 104.

Зсуши́ти, шу́, шиш, гл. 1) Высушить. *Зсушу я ще трохи яєд на зіму.* 2) Изсушить. *Невірная дружина зв'ялила, зсушила.* Мет. 260.

Зсуши́тися, шу́ся, шишся, гл. 1) Высушиться. *Чи вже зсушилися груші?* 2) Изсушиться. *Зсушилася, зв ялилася, як нитка тоненька.* Чуб. III. 168.

Зт... См. **От...**

Зуб, ба, м. 1) Зубъ. *Добрі ті зуби, що кісіль жують.* Посл. *А вона тільки зуби зціпила.* МВ. II. 38. *Адам ззів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. № 125. **Взя́ти на зу́би ного́.** Злословить о комъ. *Вас щось на зуби взяли.* 2) Зубъ — часть снаряда: зубецъ колеса, валька для катанья бѣлья, зубъ бороны, **рала** и пр. МУЕ. III. 17. Шух. I, 154, 228. Чуб. VII. 400. 3) **Вовчі зу́би.** Названіе рода писанки. КС. 1891. VI. 379. 4) Родъ пѣсни. Маркев. 34. *Сопілка зуба затинала.* Котл. Ен. I. 19. **Ум. Зу́бик.**

Зуба́нь, ня́, м. Человѣкъ съ большими выдающимися зубами. Черк. у.

Зуба́тий, а, е. Зубастый. *З себе худий, жовтий, очі ямкуваті, зубатий такий.* МВ. II. 191.

Зубе́ля, лі, ж. Узда. Угор.

Зубе́лити, лю, лиш, гл. Взнуздывать. Угор.

Зубе́ць, бця́, м. 1) Зубецъ—какъ фигура и какъ часть снаряда (напр. **зу́бці** у **граблях.** Шух. I. 166); сдѣланный изъ матеріи и пр. какъ украшеніе одежды. Шух. I. 122. Гол. Од. 56. 2) Зубокъ, часть чесночной луковицы, распадающейся на части. МУЕ. III. 39. 3) мн. **зу́бці.** Кушанье изъ очищенныхъ зеренъ ячменя—сваренныхъ или поджаренныхъ. Чуб. VII. 440. Маркев. 153. *На закуску куліш і кашу, лемішку, зубці, путрю, кашу.* Котл. Ен. I. 18. **Ум. Зу́бчик.**

Зу́бик, ка, м. **Ум.** отъ **зуб.**

Зуби́ло, ла, с. Остроконечный молотокъ, которымъ рубятъ желѣзо кузнецы. НВолын. у. Грин. II. 3.

Зу́біч, нар.=**Узбіч.** НВолын. у.

Зу́бка, ки, ж. Порода лука съ маленькими продолговатыми луковицами. Вас. 203.

Зубни́й, я́, е́. Зубной. *Прилипла вже до кости моя кожа, зостався я із ялами зубними.* К. Іов. 42.

Зубова́тий, а, е. О картофели, фасолѣ: недоваренная, еще твердая. *Квасоля ще не вкипіла, ще зубовата.* Черниг. у.

Зубо́вий, а, е. 1)= **Зубний.** *Святий Антонію, зубовий цілителю, поможи мені.* Чуб. I. 125. 2)—**часни́к.** Обыкновенный чеснокъ съ луковицей, распадающейся на зубки. Вас. 203.

Зубо́женний, а, е. Приведенный въ бѣдность, сдѣланный бѣднымъ. *Коли ми зійдемося знову на сій зубоженій землі?* Шевч. 383.

Зубо́жити, жу, жиш, гл. Обѣднить, привести въ обѣдненіе.

Зубо́житися, жуся, жишся, гл. Обѣд-

нѣть. *Зубожився так, що нічого не має.* Рудч. Ск. II. 202.

Зубо́жіння, ня, *с.* Обѣднѣніе. Желех.

Зубо́жіти, жію, еш, *гл.* Обѣднѣть. *І чи я ж сьогодня всиротіла? Чи се тепер тільки зубожіла.* МВ. II. 105.

Зубо́к, бка́, *м.* = **Зубець 1 и 2.** *Наступив на зубки в граблях.* Грин. II. 207. *Зубки в ритках.* МУЕ. III. 20.

Зу́бо́ча, *нар.* Искоса. *Гляне зубоча.* Сосниц. у. Слов. Д. Эварн.

Зубо́чистий, а, е.=**Зго́ристий.**

Зубр, ра, *м.* Зубръ. Вх. Пч. II. 5.

Зубро́вий, а, е. Зубровый. *Друга трубонька та мідяная, третя трубонька та зубровая.* Гол. II. 61.

Зубря́, ря́ти, *с.* Зубренокъ. Вх. Пч. II. 5.

Зубцьо́ваний, а, е. Имѣющій зубчатый орнаментъ.

Зубча́стий, зубча́тий, а, е. Зубчатый. *Під прозорчастою, чистою як сльоза водою, зеленіло якесь баговіння зубчасте, тонесенькє, дрібне.* Левиц. I. 63. *Зубчасті стіни.* Левиц. Пов. 165. **Зубча́стий про́діль.** Особый проборъ при прическѣ дѣвушекъ въ **колокільни.** Чуб. VII. 423.

Зу́бчик, ка, *м.* Ум. отъ **зубець.**

Зуверіти, рію, еш, *гл.* Покоробиться. *Зуверіли дощки.* Вх. Лем. 421.

Зугарний, а, е. Способный, мастеръ. *А ми доженемо.—Зугарні! Заплутаєтесь у своїх полах та й попадаєте.* Мир. Пов. I. 149. *Зугарний теревені правити.*

Зугле́діти, джу, диш, *гл.* Замѣтить, подмѣтить.

Зужиткува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Потребить, израсходовать. Подольск. г.

Зу́жмом, *нар.*=**Жужмом.** *Коло її хустина зужмом лежить.* Подольск. г. *Поночі крало та зужмом усе в коморі й забрало.* Черк. у. *Нащо отак зужмом несеш вірьовку?* Черк. у.

Зу́жувати, жую, еш, сов. в. **зу́зи́ти, зу́жу, зиш,** *гл.* Суживать, сузить. *То ширить їм, то зужує границі.* К. Іов. 27.

Зу́здріти, дрю, риш, *гл.* Увидѣть, узрѣть. *Стрілець такий, що аби зуздрів на око, то вже й його.* ЗОЮР. II. 203. *Шукатимеш—не зуздриш мене оком.* К. Іов. 16.

Зу́здрітися, рюся, ришся, *гл.* Оглянуться, осмотрѣться. Лубен. у. (В. Леонтов.).

Зу́зи́ти. См. **Зужувати.**

Зузули́на, ни, *ж.*=**Зозуля.** *Закувала зузулина в саду на паду.* Мил. 137.

Зузу́ля, лі, *ж.* и пр.=**Зозуля** и пр.

Зукра́сити. См. **Зукрашати.**

Зукраша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **зукра́сити, шу, сиш,** *гл.* Украшать, украсить. *Вони його любили, мов жертву ідольську квітками зукрашали.* К. МБ. III. 257. *Султанські зукрашені кіосками сади.* К. ПС. 126.

Зума́ти, ма́ю, еш, *гл.* Сойти съ ума. Вх. Зн. 22.

Зуми́сне, *нар.* Умышленно, нарочно. *Всі гори були ніби зумисне закаптчані зеленим деревом.* Левиц. Пов. 4.

Зуми́тися. См. **Зумлятися.**

Зу́міти, мію, еш, *гл.* Съ ума сойти. *Чи ти зуміла, чи дурману наїлася?* Кіев. Подольск. г.

Зуміти, мі́ю, еш, *гл.* Сумѣть. *Як зуміла, так і спіла.* Ном. № 1054.

Зумі́тися, мі́юся, мі́ешся, *гл.* 1)=**Зу́міти.** *А щоб ти зумілася!* Ковел. у. 2) Поразиться, изумиться. *Дівчина зумілася, де доля поділася.* Чуб. V. 119.

Зумля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **зуми́тися, млю́ся, мишся,** *гл.* Изумляться, изумиться, поразиться. *Зумлялися усі величчем Божим.* Єв. Л. IX. 43. *Зу́млялася ж я!* МВ. II. 124. *Йосип зумився, що Христос народився.* Грин. III. 33.

Зумогти́, мо́жу, жеш, *гл.*=**Змогти.** *Я би так не зумів жити на світі.* Федьк.

Зумра́ти, ра́ю, еш, *гл.* Съѣсть, уплесть. *Так цілого хліба і зумрав.* Козелецк. у. Слов. Д. Эварн.

Зу́мствувати, вую, еш, *гл.* Придумать. *Я б зумствувала, як робити.* Зміев. у.

Зуніа́тити, я́чу, тиш, *гл.* Сдѣлать уніятомъ. К. ПС. 139.

Зуноватися, нуюся, ешся, *гл.* Надоѣсть, опротивѣть. Вх. Лем. 421.

Зупи́н, ну, *м.* Удержъ. *Гуля собі — нема йому на світі зупину.* О. 1862. VIII. 54. *Зупину не було її ході крівавій.* К. Псал. 181.

Зупини́ти, ся. См. **Зупиняти, ся.**

Зупи́нка, ки, *ж.* 1) Остановка. 2) Знакъ препинанія. Ном. № 11807.

Зупиня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **зупини́ти, ню́, ниш,** *гл.* Останавливать, остановить, удерживать, удержать. *Да гуляла, гуляла, мати не спиняла, да тепер зупинила.* Чуб. V. 542. *Підбігли до його і зупинили коня.* Стор. МПр. 52.

Зупиня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **зупини́тися, нюся, нишся,** *гл.* Останавливаться, остановиться, удерживаться, удержаться. *Такий бенкет задали, що аж*

до неба дим пішов та на хмарі зупинився. Рудч. Ск. II. 85.

Зупо́вний, а, е. Полный. *Треба, кажуть, ізозвати зуповную раду, щоб і військо з Запорожжя було на раді.* К. ЧР. 26.

Зури́вочний, а, е. Непрочный, шаткій. Слово сомнительное, встрѣченное лишь въ пѣснѣ о Саввѣ Чаломъ, видимо подправленной кѣмъ-то и напечатанной въ „Запорожской Старинѣ" Срезневскаго: *Хоч спісивий, не спісивий, пани кажуть, Сава, да недобра, зурівочна стала його слава.* (Часть I, стр. 63).

Зури́тити, чу, тиш, *гл.*—**собі́ кого́.** Почувствовать къ кому отвращеніе. Шух. I. 45.

Зу́рка, ки, *ж.* Раст. Cynoglossum. Вх. Пч. I. 9.

Зуро́чення, ня, *с.* Сглазъ. Гол. III. 4.

Зуро́чити, чу, чиш, *гл.* Сглазить. *Дівчатам годиться иноді вмиваться з помийниці, щоб хто не зурочив.* Грин. II. 31. *Лихе око зурочило наше щастя.* О. 1862. VIII. 21.

Зуси́лля, ля, *с.* Подвигъ, усиліе. *Тільки святий Бог наших не забував: на великі зусилля, на одповіддя держав.* Макс.

Зусім, *нар.* Совсѣмъ. *Нехай, нехай,—та й зусім занехай.* Ном. № 11011.

Зу́ски, *нар.*=**Дзуски.**

Зу́спитися, плюся, пишся, *гл.* Встрѣтиться. Зміев. у.

Зу́спіт, *нар.* Назадъ, вспять. *Оце пливли ми до острова Чортомликом, а тепереньки зуспіт Підпільною.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Зу́спі́ти, пі́ю, еш, *гл.* Встрѣтить. *Ми першого очима зуспіли Чайченка.* МВ. II. 95. *І не счулась, як зуспіли дніпрові дівчата.* Шевч. 359.

Зустріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зустрі́ти, рі́ну, неш,** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить. *Не зможу по степах чвалати, будуть мене вовки-стрьманці зустрівати.* Мет. 444. *Зустрів його один чоловік з города.* Єв. Л. VIII. 27.

Зустріва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зустрі́тися, нуся, нешся,** *гл.* Встрѣчаться, встрѣтиться. *Прощай, розуме, як з горілкою зустрівся.* Ном. № 11468. *Думав, доля зустрінеться, спіткалося горе.* Шевч. 38.

Зу́стріч, чі, *ж.* Встрѣча. *Ой поїхав козаченько до свого двора, вийшла йому на зустріч сама менша свість.* Чуб. V. 769.

Зустріча́ти, ча́ю, еш, *гл.*=**Зустрівати.**

Зустріча́тися, ча́юся, ешся, *гл.*=**Зустріватися.**

Зустрі́чний, а, е. Встрѣчный. *А зустрічний каже: як же ми розійдемось, коли місточок узенький?* Кв. II. 40.

Зух, ха, *м.* Молодецъ, молодчина, удалецъ. *Дали мені капелюх, уже тепер вояк зух.* Гол. I. 143.

Зухва́лий, а, е. Дерзкій.

Зухва́льство, ва, *с.* Дерзость, наглость. Стор. МПр. 82.

Зухова́тий, а, е. Молодецкій, хватскій. *Над річкою стоїть хата, там дівчина зуховата.* Мл. л. сб. 324. *Гуляй, доню, ізводь хлопців, но вибірай все молодців; чи убогий чи багатий, аби був зуховатий.* Чуб. V. 685.

Зуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **зучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Пріучать, пріучить. *Зучай дитину чистенько коло себе ходити. Ви його не зучайте курити.* Константиногр. у.

Зуча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **зучи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Пріучаться, пріучиться. *Бо під батьковськими крильми я зучивсь до бою.* К. МБ. III. 246.

Зцапі́ти, пі́ю, еш, *гл.* Глупымъ сдѣлаться, одурѣть (какъ козелъ). Желех.

Зці́джувати, жую, еш, сов. в. **зціди́ти, джу́, диш,** *гл.* Отцѣживать, отцѣдить, сливать, слить (напр., настойку съ ягодъ).

Зціле́ння, ня, *с.* 1) Соединеніе въ одно цѣлое. 2) Исцѣленіе. *Ісцілення душі і тілес.* Чуб. I. 165.

Зціли́ти, ся. См. **Зціляти, ся.**

Зціли́ти, лі́ю, еш, *гл.* Остаться въ цѣломъ видѣ, остаться цѣлымъ. Черк. у.

Зцілю́щий, а, е. Цѣлебный, цѣлительный. *Як зцілющий вітер від долин подише, хворі мої лоні міччу заколише.* Щог. Сл. 6. **Зцілю́ща й живу́ща вода́.** Мертвая и живая вода (въ сказкахъ). *Набрала води зцілющої, попорськала,—так лежить зовсім так, як чоловік, тілько неживий. Набрала вона живущої води, дала йому в рот,—він і ожив.* ЗОЮР. II. 56. См. **Цілющий.**

Зціля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **зціли́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать цѣлымъ, соединить въ одно цѣлое. Черк. у. НВол. у. *Ти розбила, а я зцілю.* 2) Исцѣлять, исцѣлить. *Мали силу зціляти недуги.* Єв. Мр. III. 15.

Зціля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **зціли́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Соединяться въ одно цѣлое; срастаться, срастись. *Взяв ту воду, помазав нею шматки ца-*

ренка,—вони й зцілились. Рудч. Ск. I. 128. 2) Исцѣляться, исцѣлиться. *Почула вона в тілі, що зцілилась від недуги.* Єв. Мр. V. 29.

Зці́пити. См. **Зціплювати.**

Зці́піти, пію, єш, *гл.* Оцѣпенѣть, одеревенѣть. *Зціп мов пень.* Млак. 84.

Зці́плювати, плюю, єш, сов. в. **зці́пити, плю, пиш,** *гл.*—**зу́би, ру́ку.** Стискивать, стиснуть, сжимать, сжать.

Зцу́пити. См. **Зцуплювати.**

Зцу́плювати, плюю, єш, сов. в. **зцу́пити, плю, пиш,** *гл.* Стаскивать, стащить, стянуть. *Зцупити з печі.* Г. Арт. (О. 1861. III. 111).

Зцура́тися, ра́юся, ешся, *гл.* = **Відцура́тися.** *Зцуралась роду як чуми.* Мкр. Г. 46.

Зцяцькува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Украсить, напр. украсить орнаментировкой. *Лушні мережані, колеса штучно повиточувані, ярма зцяцьковані, як на відданню у дівки сорочка.* Г. Барв. 137.

Зча́лити, лю, лиш, *гл.* Соединить, связать. Харьк. у.

Зчарува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Околдовать. *Треба брата зчарувати.* Гол. I. 207. *Вона ж мене зчарувала.* Рудан. I. 18.

Зча́ста, *нар.* Часто. *Щоб, ти в мене, донько, зчаста не бувала.* Гол. I. 195.

Зчеза́ти, за́ю, єш, сов. в. **зчезну́ти, ну, неш,** *гл.* Исчезать, исчезнуть. *Марко повернув у гущиню і зчез за кущами.* Стор. МПр. 125.

Зчепи́ти, ся. См. **Зчіплювати, ся.**

Зчепури́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Убрать красиво, украсить. *Обмазали хату, зчепурили так, як молоду.* Г. Барв. 249.

Зчервоні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Покраснѣть. *Що слово Улита промовить, так і зчервоніє.* Г. Барв. 217. *Як літнім ранком зчервоніють хмари над сонечком, що весело встає.* К. Дз. 214.

Зчеса́ти. См. **Зчісувати.**

Зчини́ти, ся. См. **Зчиняти, ся.**

Зчиня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **зчини́ти, ню́, ниш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать, производить, произвести, совершать, совершить. *Всіх козаків поїла, кормила, по Івасю Вдовиченку похорон і весілля зчинила.* Мет. 424.—**бу́чу.** Поднять шумъ.

Зчиня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **зчини́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Происходить, произойти, совершиться, подняться.

Зчи́стити. См. **Зчищати.**

Зчи́сток, тка, *м.* Послѣдъ у родившей коровы. *Як корова отелиться, озьми зчисток, закопай.* Мнж. 156.

Зчища́ти, ща́ю, єш, сов. в. **зчи́стити, зчи́щу, стиш,** *гл.* Счищать, счистить.

Зчі́плювати, люю, єш, сов. в. **зчепи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Сцѣплять, сцѣпить. 2)—**ру́ку з рукою.** Взяться за руки. *Ручку з ручкою зчепивши, йшли із церкви молодії.* Мкр. Н. 37.

Зчі́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **зчепи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Сцѣпляться, сцѣпиться.

Зчі́сувати, сую, єш, сов. в. **зчеса́ти, зчешу́, шеш,** *гл.* 1) Расчесывать, расчесать. *Іди, сину, дододоньку, змию, зчешу тобі головоньку.* Чуб. V. 937. 2) Срубить. *Нема вже шаблі, що не одну татарську голову зчесала.* Стор. I. 15.

Зчорні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Почернѣть. *Зчорнів я, змарнів я, по полю ходячи.* Гол. I. 247.

Зчо́хом, *нар.* Съ избыткомъ.

Зчудува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Удивиться.

Зшива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **зши́ти, зши́ю, зши́єш,** *гл.* Сшивать, сшить. *Зшивали лантухи на сухарі.* Стор. МПр. 126.

Зши́лити, лю, лиш, *гл.*—**гу́би.** Выпятить, сжавъ въ одну точку. *Та ще й губи лишлить, кепкувать би то, бридкий, з старої людини.* Сим.

Зши́ти. См. **Зшивати.**

Зши́ток, тку, *м.* Тетрадь. Желех.

Зшпо́ртати, таю, єш, *гл.* Смастерить, сдѣлать. *„А ну лишень", каже, „свої книтварі, або там сукно" (він і кравецьке діло вмів) і зшпорта* (свитину або кожух). Сим. 199.

Зшука́ти. См. **Зшукувати.**

Зшука́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Хватиться, начать искать. *Зшукалася сьогодні заполочі—нема, а знаю добре, що була.* Харьк.

Зшу́кувати, кую, єш, сов. в. **зшука́ти, ка́ю єш,** *гл.* Отыскивать, отыскать предметы, находящіеся въ разныхъ мѣстахъ. Аф. 463. *Зшукую овець, що настухи порозгублювали.*

Зшумати, маю, єш. и **зшумува́ти, му́ю, єш,** *гл.* Собрать пѣну при кипѣніи. Вх. Зн. 22.

Зюбрій и **Зябрій, рія,** *м.* Раст.= **Жабрій.** Вх. Пч. I. 10. Шух. I. 21.

Зю́зник, ка, *м.* Раст. Lycopus europaeus L. ЗЮЗО. I. 127.

Зю́зя, зі, *ж.* 1) Дѣтск.: букашка и вообще все крошечное. О. 1861. VIII. 8. 2)? *Змерз, як зюзя. П'яний, як зюзя.*

Зю́рити, рю, рить, *гл.* = **Дзю́рити**.

З'юртува́тися, ту́юся, ється, *гл.* = **Заюртуватися**. *На дворі з'юртувались і на щось дивились, до сіней як хмара ринуть, • товпляться, цукають, Харитину, всю бесіду й молодих лякають.* Мкр. Н. 26.

Зя́б, бу. Пахоть на зиму, поле, вспаханное осенью подъ яровой хлѣбъ. *На зяб орати.* Вас. 196. *Скільки ви запорали поля торік?—Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес.* Г. Барв. 306.

Зя́бля, лі, *ж.* = **Зяб**.

Зя́бра, бер, *ж. мн.* 1) Жабры. 2) Крючья в остях. Шух. І. 223.

Зябрі́й. См. **Зюбрій**.

З'я́ва, ви, *ж.* Явленіе.

Зя́ви, вів, *м. мн.* = **Зябра**. Вх. Пч. І. 14. См. **Зів** 2.

З'явя́тися. См. **З'являтися**.

З'являтися, ля́юся, ється, сов. в. **з'яви́тися**, явлю́ся, вишся, *гл.* Являться, явиться. Грин. Ш. 83. *Там, де йому ніхто не сподівався, там він з'являвсь.* КС. 1882. X. 185. *Нова рада, нова рада світу ся з'явила.* Чуб. III. 328. *Перед гетьманом козаки з'явились.* К. МБ. II. 139.

З'я́вувати, вую, ете, сов. в. **з'ява́ти**, **з'яжу́**, жеш, *гл.* = **Зв'язувати**, **зв'язати**. *З'язала снопів зо два та й кинула.* Харьк. *З'язувати б уже це, та нема мотузків.* Харьк.

З'я́вуватися, вуюся, ється, сов. в. **з'ява́тися**, **з'яжу́ся**, жешся, *гл.* = **Зв'язуватися**, **зв'язатися**. Харьк.

З'ясиґрити, рю, рить, *гл.* Взять въ неволю, въ плѣнъ. *А я з'ясирю панну.* К. ПС. 112.

З'яструбі́ти, бі́ю, ить, *гл.* Сдѣлаться подобнымъ ястребу. *Коли сова з'яструбіє, то вище сокола літає.* Ном. № 4225.

З'ясува́ти, су́ю, ить, *гл.* Выяснить, обнаружить. *Не смів я вам, що думав, з'ясувати.* К. Іов. 70.

Зя́тенько, ка и **зя́течок**, чка, *м.* Ум. отъ **зять**.

Зя́ти, зя́ю, ить, *гл.* = **Зняти**. Вх. Лем. 421.

Зя́тів, това, ве. Зятевъ. *Уже й христиться й молиться, що вирвалась із рук зятевих.* Рудч. Ск. І. 181.

Зя́тній, я, е. Принадлежащій зятю. *Прибулося тещі зятній діти колихати.* Ном. № 4910.

Зять, тя, *м.* Зять. *Хвали, мати, того зятя, що я полюбила.* Мет. 72. Ум. **Зя́тенько**, **зя́течок**. *Я ж тобі, зятеньку, рідная свість.* Грин. III. 485.

Зятько́, ка́, *м.* Ласк. отъ **зять**. *Укрийсь, зятьку, укрийсь та на негоді не мочись.* Грин. III. 498.

Зя́яти, зя́ю, ить, *гл.* Зіять. *Щоб тобі так рот зяяв, як ото двері зяють. (Як хто не зачинить дверей).*

И.

И́ва, вы, *ж.* Ива. Salix Caprea L. ЗЮЗО. I. 134.

И́верень, рня, *м.* 1) Щепка, отрубленная поперегъ дерева. Канев. у. *В однім селі рубають, а в другім иверні літають.* (Загадка: *дзвін*). Грин. II. 310. 2) Комокъ земли, вылетающій изъ подъ копытъ скачущей лошади. См. **Виверень.**

И́верь, ря, *м.* Зарубка поперегъ дерева. НВолын. у.

И́вина, ни, *ж.* Одно дерево **иви.** Кролевец. у.

Ивя́лга, ги, *ж.* Раст. омела бѣлая. Viscum album L ЗЮЗО. I. 141.

И́вка, ки, *ж.* 1) Пт. = **Евка.** Вх. Пч. II. 14.

И́дол, ла, *м.* 1) Идолъ. Шевч. 603. 2) Чортъ. Ув. **Идоля́ка.** *Так і загув угору той идоляка.* Грин. II. 12.

И́долів, лова, ве. Идолу принадлежащій. Бранное слово. *А, идолового сина дитино, якого наробила!*

Идолопокло́нство, ва, *с.* Идолопоклонство. К. Бай. 150.

И́дольство, ва, *с.*=**Идолопоклонство.** К. ПС. 130. *Идольство борола наша віра.* К. МБ. XI. 145.

Идольський, а, е. Идольскій, языческій. *В римській идольській землі.* Шевч. 602.

Идоля́ка, ки, *м.* Ув. отъ **Идол.**

Ижицю, ці, *ж.* Названіе буквы V. **И́жицю прописа́ти.** Высѣчь. *Треба б йому ижицю прописать.* Ном. № 13637.

Икавка, ки, *ж.* 1) Икотка. Ном. № 13390. 2) Раст. Berteroa incana. Dec. ЗЮЗО. I. 114. Ум. **Икавочка.** ЕЗ. V. 191.

И́кати, каю, еш, одн. в. **икну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Икать, икнуть.

Ика́тися, ика́ється, одн. в. **икну́тися, икне́ться,** *гл. безл.* Икаться, икнуться. *Як важно икається, так хтось судить.* Грин. II. 313. *Не легенько икалось тому, кого вони хвалили.* Левиц. I. 474. *Хай їй легенько икнеться.* Г. Барв. 210.

Иле́ць, ильця́, *м.*=**Ивка 2,** Equisetum arvense. Вх. Пч. II. 31.

Илкий, а́, е́. 1) О маслѣ: прогорьклый. *Не покуштувала масла, як купувала, а воно илке.* Харьк. г. 2) О щелокѣ: ѣдкій. Константиногр. у.

Имбе́рець, рцю, *м.* Ум. отъ **имберь.**

Имбе́рь, рю, *м.* Инбирь. *Положила туди яєчок, имберю, бобків.* Ум. **Имбе́рець.** *Намочу горілки у зеленій пляшці з имберцем і з перцем, з своїм щирим серцем.* Нп.

И́мпет, ту, *м.* Стремительность, сила, натискъ. *Аби нам битий шлях перед ятити і первий импет ляцький зупинити.* К. ЦН. 242. *Яким импетом її до сього пхнув?* Г. Барв. 543.

И́нак, *нар.* Иначе. *З почину світа було якось инак.* Рудч. Ск. I. 130.

Ина́кий, а, е. Иной. *В таких і инаких розмовах проїхали вони день і другий.* Св. Л. 305.

Ина́ко, *нар.*=**Инак.** *Не можна инако.* МВ. II. 103.

Ина́ковий, а, е.=**Инакий.** *Єсть речі, що в однім місці таке для їх менія, а в другім инакове.* О. 1862. I. 70.

Ина́ково, *нар.*=**Инак.** *Трошки инаково росказано.* Ном. № 12251.

Ина́кше, *нар.*=**Инак.** *Инакше не можна.* Рудч. Ск. I. 126.

Ина́кший, а, е. Иной. *Зовсім инакша сцена.* Левиц. Пов. 249.

Ина́че, *нар.*=**Инак.** *Дяче, не буде иначе.* Ном. № 1070.

Ина́чий, а, е.=**Инчий.** *Треба иначий купить хамут, бо сей тісний коневі. Що*

все тута не по нашому, що все тута по иначому. Грин. III. 493.

Инби́рець, рцю, *м.* Ум. отъ **инби́рь.**

Инбирі́вка, ки, *ж.* Инбирная настойка.

Инби́рь, рю, *м.* = **Имбер.** Ум. **Инбирець.**

И́нде, *нар.* Въ иное, въ другое мѣсто, въ другомъ мѣстѣ. *Ходім, ринде, куди инде, там нас не знатимуть та й риндею не зватимуть.* Лебед. у. *Хто не входить в кошару дверима, а перелазить де инде, той злодій.* Єв. I. X. 1. *В Жаботині родилася, инде не привикну.* Чуб. III. 137.

Инджиба́ба, би, *ж.* Баба-яга. Угор.

Инди́к, ка, *м.* Индюкъ, индѣйскій пѣтухъ. *Ходить, як индик переяслівський.* Ном. *Посип индикам, гусям дай.* Шевч. 132. *Надувся, як индик.* Котл. Ен. II. 35.

Индича́, ча́ти, индиченя́, ня́ти, *с.* Птенецъ-индюкъ. *Та пропив чоловік индика, а жінка индичку й индиченя.* Чуб. V. 636.

Инди́чий, а, е. Принадлежащій, свойственный индюку или индюшкѣ.

Инди́чина, ни, *ж.* Мясо индѣйки, индюка.

Инди́читися, чуся, чишся, *гл.* Важничать. *Ти якого гаспида индичишся?* Ном. № 3546. *А вже що отті калістратори всякі!... знаєте, які вони иноді в нас: і чваниться, индичиться.* Сим. 230.

Инди́чка, ки, *ж.* Индѣйка. Чуб. V. 636.

Инди́чня, ні, *ж.* Помѣщеніе для индюковъ.

Индичня́, ні́, *ж. соб.* Индюки.

Индор, ра, *м.*=**Индик.** Вх. Лем. 421.

Инду́та, ти, *ж.* Испорч. **инду́кта** — пошлина на ввозные товары. *Так було тоді тілько два перевози. Заплатив було индуту, то й пропустять.* ЗОЮР. I. 263.

Индюр, ра, *м.*=**Индор.** Вх. Лем. 421.

И́ней, нею, *м.* Иней. Ком. II. 25. *Будуть твої карі очі инеєм уростати.* Чуб. V. 603.

Инжи́р, ру, *м.* Винныя ягоды. О. 1862. IX. 64.

И́ний, а, е.=**Инший.** *Мав хтось иний родитися, та кури запіли.* Посл.

И́нколи, *нар.* Иногда, по временамъ.

И́нкуди, *нар.* Куда нибудь. *Поїхали ми не инкуди, а у саму університетську церкву.* Морд. Оп. 70.

Инний, а, е.= **Инший.** *Не розмовившись з головою, до чогось инного не важся.* Ном. № 5837.

И́ногді, и́ноді, *нар.* Иногда. *Иноді б'ють Хому за Яремину вину.* Ном. № 4062. *Гайдамаки приходили в Черкаси разів може п'ять,—иноді в день, а иноді вночі, иноді в великій, а часом в невеликій купі.* ЗОЮР. I. 246.

Инозе́мний, а, е. Иноземный, иностранный. *Заводить усе в своїх домах по иноземному.* К. Гр. Кв. VII.

Инозе́мщина, ни, *ж.* Иноземщина, иностранные обычаи, порядки. *Иноземщина заливає наші народні низини.* К. Гр. Кв. XXVII.

Иномо́вний, а, е. Иноязычный. *Иномовні чудні слова.* Левиц. I. 243.

Инсли́за, зи, *ж.* = **Інклюз.** Чуб. III. 23.

Инч, и́нче, *нар.*=**Инше.**

Инчий, а, е. = **Инший.** *Поведу, каже... у инче царство.* Рудч. Ск. II. 108.

Инша́к, *нар.*=**Инак.** Вх. Уг. 242.

Инша́кий, а, е.=**Инакий.** Вх. Лем. 421.

И́нше, *нар.*=**Инакше.** *Може як инше це зробити?* **Куди́ и́нше.** Въ другое мѣсто. *Ішов бідний чоловік у Степанівці на ярмарок, а може куди инше.* Рудч. Ск. II. 25.

И́нший, а, е. 1) = **Инакший.** Шевч. 152. *Милий покидає, иншої шукає.* Нп. *Дві в однаковому убранні, а третя в иншому.* Грин. I. 112. 2) Иной, нѣкоторый. *Инший легко робить та хороше ходить.*

И́н'як, *нар.* = **Инак.** *Однаковісінько йому, чи так, чи, може, ин'як.* МВ. (О. 1862. I. 100).

И́н'яки́й, а, е.=**Инакий.** *Ин'якої ночі то є роса.* Черк. у.

Ирга, ги. *ж.* Раст. Cotoneaster vulgaris Linde. ЗЮЗО. I. 120.

Ирджок, (джка?), *м.* Землеройка, Sorex. Вх. Уг. 242.

Иржа́, жі́, *ж.*=**Ржа.** *Було так і їсть, як иржа залізо.* МВ. I.

Иржа́вець, вця, *м.*=**Ржавець.**

Иржа́вий, а, е.=**Ржавий.**

Иржа́вина, ни, *ж.* Мѣсто со ржавой водой. *Отам на луках та в иржавини, то тим і трава иржава, неїдома.* Волч. у.

Иржа́віти, вію, єш, *гл.*=**Ржавіти.**

И́риця, ці, *ж.* 1) Животное, водящееся въ водѣ, въ частности Triton. Вх. Пч. II. 17. 2) Птица, возвратившаяся изъ зимняго отлета. *Вже ириця проявилась, скоро тепло стане.* Борз. у. *Птице, ирице, ходи до нас вечерю їсти.* 3) Очень старая жен

щина, старая вѣдьма. *Тут якась старая баба, знахурка всесвітня і сідая, і горбата, мабуть застолітня, прислухалась, примінялась і; як став, сказала... Одспівавши, заніміла, очі протирала, а за сью така ж другая ірниця казала.* Мкр. Н. 33.

Ірід, рода, *м.* См. **Ирод.**

Ірій, рію, *м.*=**Вирій.** *Гуси, гуси білі в ірій полетіли.* Шевч. 519. *Пташки, що влітку так співали, у ірій вже подлітали.* Греб. 387.

Ирод и Ірід, да. *м.* 1) Иродъ. *Ирод-царь за Христом ганявся.* Колядка. 2) Злодѣй. *А він мене і побачив, ирод.* 3) Чортъ. *А ірід його відає.* Ном. № 3576. *З шуму став ирод-чорт.* Гн. II. 217. У Шевченка по-видимому въ значеніи: чортъ-змѣй. *Знову люта гадина впилася в саме серце: кругом його тричі обвилася, як той ирод.* Шевч.

Ірод'ів, дова, ве. Иродовъ. Бранное слово. *Ірод'ове кодло.* Ном. № 895. *Ірод'ів сину.* Ном. №. 3572.

Ирстени́н, на, *м.* Христіанинъ. *Іншов раз бідний ирстенин дитину ирстити, та не міг найти кумів.* Гн. II. 32.

Ирсти́ти, рщу́, стиш, *гл.*=**Хрестити.** Шух. I. 181.

Ирсти́тися, рщу́ся, стишся, *гл.*=**Хреститися.** Шух. I. 38, 212.

Ирха, хи, *ж.* 1) Выдѣланная овечья или козья шкура. Желех. 2) Кантъ въ сапогахъ, гдѣ сшиваются половинки голенища. НВолын. у. 3) **Нам'я́ти и́рху.** Надрать холтъ.

Ирхо́вий, а, е.=**Иршаний.** Желех.

Ирчок, чка, *м.*=**Ирджок.** Вх. Уг. 242.

Ирша́ний, а, е. Изъ овечьей или козьей выдѣланной шкуры. **Ирша́ні штани́.** Кожаные мѣховые штаны, обращенные шерстью внизъ,—носятъ пастухи въ Новороссійскомъ краѣ и Черноморіи зимой. *Чабанам видається на зіму одежа: сорочки, штани хрящові, штани иршані.* О. 1862. V. Кух. 34.

Ирша́нки, нок, *ж.* Кожаные, мѣховые штаны. Мнж. 181.

Ирши́ни, шин, *мн.* = **Хрестини.** Желех.

Иршли́ця, ці, *ж.* Оторочка на тулупѣ изъ смушка или суркового мѣха. Вас. 155.

Ирщіння, ня, *с.*=**Иршини.** Желех.

Іскорка, ки, *ж.* Ум. отъ **и́скра.**

Іскорник, ка, *м.* Раст. Ranunculus acris. Вх. Уг. 242.

Йскра, ри, *ж.* Искра. *З малої искри великий вогонь буває.* Ном. *Палкий як искра.* Мкр. Н. 12. Ум. **Йскорка.**

Искри́стий, а, е. Искристый. (Сонце) *обсипає своїм искристим світом.* Мир. Пов. II. 76. *За ними йде міжа искриста піни.* К. Іов. 94. *Искристий поляд.* Мир. ХРВ. 61.

Искри́ти, рю́, рить, *гл.* Бросать искры. *Сонце... искрило світом.* Мир. Пов. I. 158. *Схилившись до своєї жінки, оком искрить.* МВ. II. 184. **Ко́мін искри́ть**—черезъ дымовую трубу вылетаютъ искры. Херс. у.

Искроватий, а, е. Блестящій. Вх. Лем. 422.

Йскряний, а, е.=**Искристий.** *По блискучій искрявій росі від них ляже тінь.* Г. Барв. 245.

Искряни́й, а, е. Искрящійся. *Искряні очі.* Левиц. I. 84.

Искра́стий, а, е=**Искристий.** МУЕ. III. 87

Ит, *меж.*=**Ет.** 1. *Ит, не знать чого ти турбуєшся.* Рудч. Ск. II. 119.

Ич, *меж.*=**Ач.** Ном. № 11185.

І, Ї.

Всѣ слова, начинающіяся приставками **із, іс** и не находящіяся здѣсь, см. на буквы **З** и **С**.

І, *сз.* И. *Був собі чоловік, і все його жінка слабувала.* Рудч. Ск. І. 168. *Як Бог дасть, то і в вікно подасть.* Посл. *І вітер не віє, і сонце не гріє.* Нп. *І виходила до його вся земля.* Єв. М. І. 5. *І де ті люде тут возьмуться.* Шевч. 339. Между двумя гласными и послѣ гласной сокращается въ **Й**. *Як не заробю, то лежатиму поки й опухну.* ЗОЮР. І. 11. *Стала їсти й пити.* Шевч. 352. *Далі вже й під Київ підступав.* ЗОЮР. І. 3.

І, *межд.* 1) Выражаетъ удивленіе. *І, матінко моя! Я бачив в городі такеє, що тільки в казці росказать.* Гліб. *І! що тепер із ним зробилось! Де в біса й сила тая ділась.* Гліб. *А жіночку свою любив і Господи вдячний!* Шевч. 526. 2) **І вже!** Выражаетъ печаль, отсутствіе надежды: Эхъ! увы! *Йди, дою, цуляти!... — І вже, моя мати, мені не цуляти.* Хата, 11. *І вже, не справить горбатого могила.* Ном. № 3221.

Ібиска, ки, *ж.* Пт. Чайка. Вх. Пч. П. 15.

Ібу́нка, ки, *ж.* Раст. Veronica Beccabunga. ЗЮЗО. І. 140.

Іван-зілля, ля, *с.* Раст. а) Hysopus offic. Шух. І. 21. б) — **польське.** Echium vulgare. Шух. І. 21.

Іва́нішній, я, е. Относящійся къ дню св. Ивана. *Сіно іва́нішне.* Сѣно, скошенное въ день св. Ивана. Шух. І. 170.

Іва́нова му́шка, ки, *ж.* Насѣк.= **Світун.** Вх. Пч. І. 6.

Іванóк, нка́, *м.* 1) Раст. Hypericum perforatum. Вх. Пч. І. 10. 2) Пт.=**Водомороз.** Вх. Пч. П. 8.

Іва́нчик, ка, *м.* — **золоти́й.** Раст. Galium luteum. Шух. І. 21.

Іва́сик, ка, *м.* Раст. Trifolium montanum L., T. pratense L. ЗЮЗО. І. 139.

Івилга, ги, *ж.* Раст. омель бѣлая. Viscum album L. ЗЮЗО. І. 141.

І́волга, ги, *ж.* Пт. иволга. *Ївола, ївола! свиню ссала, порося вкрала! (кажуть їволзі). А ти кобилу! — ніби каже ївола.* Ном. № 10261.

Ігы́, ві́, *ж.*=**Ігла** 1. Вх. Лем. 421.

Ігдé, *нар.*=**Дé**. *Ігде родилась, ігде пригодилась.* Ном. № 8997.

Ігі́, *межд.*—**на ні́го.** Тьфу (на кого). Желех. *Іш на тя! стара каже.* Гол. І. 222.

Ігиги, *межд.* выражающее ржаніе.

Ігі́, ігі́й, *межд.*=**Іги.**

Ігіне́, *межд.* Крикъ гуцульскаго пастуха на лошадей, чтобы остановились и возвратились. Шух. І. 211.

Ігла́, ли́, *ж.* 1)=**Голка.** Шух. І. 153. 2) Пт.=**Іговиа.** Вх. Пч. І. 16.

Ігóвка, ки, *ж.*=**Ігва.** Вх. Лем. 421.

Іговна, ни, *ж.* Иволга, Oriolus galbula. Вх. Уг. 242.

Ігóвник, ка, *м.* Игольникъ. Шух. І. 284, 154.

Ігола, ли, *ж.*=**Іговна.** Вх. Лем. 421.

Іголий, лия, *м.* **іголийка, ки**, *ж.*= **Іговна.** Вх. Лем. 421.

Ігра́, ри, *ж.*=**Гра.** Ном. № 12591.

І́гранка, ки, *ж.* Игра. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Ігра́ти, ра́ю, еш, *гл.*=**Грати.** *Так танцюй—як ігрaють.* Ном. № 5876.

Ігра́ч, ча́, *м.*=**Грач.**

І́грашечка, ки, *ж.* Ум. отъ **і́грашка.**

І́грашка, ки, *ж.* Игрушка, забава. *Чужая біда за ігрaшку.* Ном. № 2341. *Кішці ігрaшка, а мишці сльози.* Ном. **За і́граш-**

ки робити що. Съ легкостью, какъ бы играя, шутя дѣлать что. *Зберуться дівчата да гуртом на сіножаті да днів у два, в три за іграшки і повгребають.* О. 1861. VIII. 18. *Під високою скелею блищав на сонці новий гарний панський млин... Четверо коліс неначе замовки та за іграшки крутились на ясному сонці.* Левиц. КС. 81. **Ум. Іграшечка.**

Игре́ць, ца, *м.* 1)=**Грець** 1. 2) Вихрь. *Закрутився перед царицею ігрець, піднявся до неба стовп пилу, вхопив царевича і помчав у зелений гай.* Стор. I. 74.

Ігрище, ща, *с.*=**Грище.** Грин. III. 441. *Дівочі ігрища незабутні.* К. ДС. 21. *На ігрищах ніхто як я перед вела.* Стор. I. 133.

Ігронько, ка, *м.* Музыкантъ. *Приїхали подоляне з подолу, ой привезли свої ігроньки з собою; ой загадали хорошенько грати.* Мет. 161.

Игу́мен, на, *м.* Игуменъ. *Що ігумену можна, то братії зась.* Ном. № 1004.

Игу́мення, ні, *ж.* Игуменья.

Ід, *пред.* Къ. *Їва заробила в мене грошенят на байбарак ід Великодню.* Г. Барв. 251.

Ід, їду, *м.* Ядъ. Вх. Лем. 421.

Їда́, да́, *ж.*=**Їжа.** *Хліб та вода, то козацька їда.* Ном. № 12276. *Той його гостить їдами, питьем.* Гн. II. 177.

Їда́к, ка, *м.*=**Їдець.** Желех.

Їда́ло, ла, *с.* 1) **Їдало.** Шутливо: желудокъ. Желех. 2) **Їда́ло.** Широкая часть ложки, та, которой набирается пища. Шух. I. 247.

Їда́льний, а, е.=**Їстовний.** Желех.

Їда́ння, ня, *с.* Ѣденіе. *Трепав з роботи, з сухоти, з їдання.*

Їда́ти, да́ю, еш, *гл.* Ѣдать, съѣдать. *Як я молодою бувала, по 40 вареників їдала, а тепер хамелю-хамелю, насилу 50 умелю.* Ном. № 8146.

Ідеа́л, лу, *м.* Идеалъ. *Все, що чужі краї прозвали ідеалом, сяяло перед ним в небесній красоті.* К. Дз. 162.

Ідеалізува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Идеализировать. Желех.

Ідеа́льний, а, е. Идеальный. *Ваш образ ідеальний.* К. XII. 74.

Іде́н, ідна́, не. Одинъ. *Чи раз, чи два—їдна біда.* Ном. № 4290. **Ум. Іде́нький.** *Їдненьке дитятко маю.* НВолын. у.

Іде́нник, ка, *м.* = **динак** 1. Рк. Левиц.

Їдене́ця, ці, *ж.*=**Єдиниця.** *Ой була я у батенька та їдною їденицею.* Грин. III. 681.

Їде́ння, ня, *с.* Ѣда, кушанье. *Послав йому усякого питення, їдення і горілок усяких.* Ном. № 14007.

Їдець, дця́, *м.* Ѣдокъ. Рудч. Ск. I. 2.

Іде́я, іде́ї, *ж.* Идея. *Європейські ідеї.* Левиц. Пов. 153.

Їдже́ння, ня, *с.*=**Їдення.** Чуб. II. 582. Драг. 281. *За сидження нема їдження.* Ном. № 10846.

Їда́ме, мого, *с.* Съѣстное. *Позоставалось і питиме й їдиме.* Рудч. Ск. II. 157.

Їдина́читися, чуся, чишся, *гл.* Быть въ хорошихъ отношеніяхъ, дружить. *Їдиначитися з Лавром не можна.* НВолын. у.

Їді́ння, ня, *с.* = **Їдення.** *Там тобі питіння, там тобі їдіння, там тобі одпочивання.* Мил. М. 90.

Їдкий, а, е. 1) Рѣзкій (о вѣтрѣ). *Їдкий вітер.* Каменец. у. 2) Съѣдомый. *Зелена солома їдкіша скотині.* Черниг. у.

Їдло́, ла́, *с.* Пища, ѣда. Драг. 307. Вх. Уг. *А Прокіп наче ніч темна ходить, і вже тоді ні до їдла, ні до питва, ні до розмови.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Їдна́к, *нар.* = **Однак.** *Я їдна́к приїхав.* Чуб. V. 137.

Їдна́ковий, а, е, їдна́ково, *нар.*=**Одна́ковий, одна́ково.** Ном. № 643.

Їдна́нкий, но́к, *ж. мн.* См. **Єдна́нка 2.** Шух. I. 34.

Їдна́ти, ся, на́ю, ся, еш, ся, и пр. *гл.* =**Єдна́ти, ся** и пр.

Їдне́нький, а, е. Ум. отъ **їде́н.**

Їдноліті, ців, *м. мн.* Ровесники. *Мій Григор, а братів Кость, то вони собі їдноліті.* Каменец. у.

Їдови́тий, а, е. Ядовитый. *Їдовитий гад.* Вх. Лем. 421.

Їдо́м, *нар.* Поѣдомъ. *Їдом тебе їсть.* Ном. № 12225.

Їдо́мий, а, е. Съѣдобный. *Їдома річ.* Черк. у. *Полова хто-й-зна як їдома.* Славянос. у. *Молоте та потрапляє, щоб солома їдоміша була скотині, не дуже вимолочує зерно.* Грин. I. 299.

Їдо́сі, *нар.* = **Досі.**

Їду́ха, хи, *ж.* Охотница поѣсть.

Їдцем, *нар.* = **Їдом.** *Їдцем їсти.*

Їдьма́, *нар.* = **Їдом.** *За панщини пани їдьма їли людей.* НВолын. у. *Невістка їдьма їсть бабу й діда.* Г. Барв. 487.

Іе́шня, ні, *ж.* = **Яшня.**

Їжа, жі, *ж.* Ѣда, Рудч. Ск. I, 3, 29, 115.

Їжа́к, ка́, *м.* 1) Ежъ. Котл. Ен. I. 11. Ном. № 6388. 2) Родъ намордника съ колючками, надѣваемый на телятъ, чтобы они не могли сами сосать корову. Каменецк. у.

Їжакови́й, а, е. Ежовый. *Їжаковим салом треба мазати, так і поюється.* Харьк.

Їжакувáтий, а, е. Взъерошенный, съ торчащей шерстью. *Їжакуватий віл.* Черк. у.

Їжачи́ха, хи, *ж.* Ежъ-самка. Лубен. у.

Їжачи́ч, ча, *м.* Ежъ-самецъ. *Чи воно їжачич, чи їжачиха?* Лубен. у.

Їжик, ка, *м.* = **Їжак.** Чуб. II, 367.

Їжи́тися, жуся, жишся, *гл.* 1) Щетиниться. Харьк. у. О волосахъ: подниматься. *Аж серце хлопцеві завмірало, аж волосся їжилось.* Св. Л. 217. 2) Важничать. *Чого воно* (школяр) *їжиться? чого дметься, як шкурлат на жару? —думав собі хурман.* Св. Л. 168.

Їжно, *нар.* Сытно, достаточно пищи. *Хоч не їжно, так улізно.* Ном. № 10387.

Із, *пред.* = **З.** Ставится между двумя согласными или послѣ согласной, иногда въ началѣ фразы, если слѣдующее слово начинается согласной; въ стихахъ иногда для соблюденія размѣра. *Збілось вовків щось із тисячу.* Рудч. Ск. I. 32. *Із нехочу ззів три миски борщу.* Ном. № 5060. *Із славного Запорожжя наїхали гості.* Шевч. 221.

Із, ізу, *м.* Запруда рѣчки для ловли рыбы. Ном. № 14145. См. **Яз.** Ум. **Ізо́к.** Сим. 146.

Ізб... См. **Зб.**

Ізв... См. **Зв.**

Ізг... См. **Зг.**

Ізд... См. **Зд.**

Їзда́, дди́, *ж.* Ѣзда. Рудч. Ск. II. 171. *Санна їзда—ангельска їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433.

Їзде́ць, дця́, *м.* Ѣздокъ. К. ЧР. 92. *Вчора увечері приїхав їздець.* МВ.I.

Їзджа́лий, а, е. О лошадяхъ: ѣзжалый. Сим. 153. *Бідкається, де б йому купити на старість їзджалого смирного коня.* О. 1861. X. 21.

Їздити, джу, диш, *гл.* Ѣздить. *Даруванним конем не їздити.* Ном. № 4615. *У Київ їздить всякий год.* Шевч. 463.

Їздитися, джуся, дишся, *гл.* Постоянно ѣздить, разъѣзжать. *Їздиться усюди з ім.* Зміен. у.

Їзди́, ні, *жс.* Постоянная ѣзда. Подольск. г.

Їзду́н, на́, *м.* Ѣздокъ. *А чи довго туди їхати верхи?—Хто йому зна,—як який їздун.* Александров. у. Екатериносл. г.

Із'в... См. **З'в.**

Ізж... См. **Зж.**

Ізз... См. **Зз.**

Із-за, *пред.* = **Зза.** Употребл. подобно предлогу **із.** *Із-за гори вітер віє, березоньку хилить.* Мет. 20.

Їзи́ти, їжу́, зи́ш, *гл.* Перегораживать рѣку для ловли рыбы. *Їж їзити.*

Ізк... = **Іск.** См. **Ск**...

Ізл... См. **Зл**...

Ізм... См. **Зм**...

Ізн... См. **Зн**...

Ізо, *пред.* = **Зо.** *Василько буде хоч цілечку ніч ізо мною сидіти.* МВ. II. 9.

Ізо... См. **Зо**...

Ізо́к, зка́, *м.* Ум. отъ **із.**

Ізп... = **Ісп**... См. **Сп.**

Ізр... См. **Зр.**

Ізс... См. **Зс.**

Ізт... = **Іст**... См. **Ст.**

Ізу... См. **Зу**...

Ізх... = **Ісх**... См. **Сх.**

Їй, їй, *мнст.* Родит., винит. и дат. пад. отъ **вона́.**

Їй-бо, їй-Бо́гу = **Єй-Богу.** Ном. № 4356, 6298.

Їйо́н, *меж.* Вишь, вишь ты. Котл. Ен. Слов. *Йон, йон же, вража мати! але Еней наш зледащів.* Котл. Ен. I. 27.

Їйти, їйду́, дéш, *гл.* = **Їти.** *Аж їйшов я мимо його.* К. Псал. 90.

Ік, *пред.* = **К.** *Аж ік вечору вже знову приходить.* Рудч. Ск. II. 161.

Іклáстий, іклáтий, а, е. Имѣющій большіе клыки, клыкастый. Харьк. у.

Ікло, ла, *с.* Клыкъ. *Як піймав вовк іклом за хвіст, так і роспоров хвіст.* Черк. у.

Ікóна, ни, *жс.* Икона, образъ. *Загадай дурному Богу молиться, він і ікони поб'є.* Ном. № 6575.

Ікóнний, а, е. Иконный. МВ. III. 91.

Іконостáс, су, *м.* 1) Иконостасъ. ЗОЮР. I. 281. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 371.

Ікрá, ри́, *жс.* 1) Икра; сѣмя грены. *Як будеш загодовувать пчоли, то зотри тую ікру* (з щуки) *і змішай з медом, з перцем і барсуковим салом.* Чуб. I. 75. 2) Вымя у коровы. Шух. I. 193. Ум.

Ікóрка. *Коровка ма'т ікорку добру.* Вх. Лем. 421.

Ікрáтий, а, е. Имѣющій икру. *Ікрата риба.* Черк. у.

Ікрéць, ця, *м.* Самка рыбы. Вх. Пч. II. 21. См. **Ікровиця.**

Ікриця, ці, *ж.* = **Ікра 1.** Вх. Пч. II. 21.

Ікрóвиця, ці, *ж.* Рыба-самка. Вх. Зн. 37. См. **Ікрець.**

Ікряний, а, е. = **Ікратий.** *Ікряна риба.* Лебед. у.

Ілем, ма, *м.* Раст. вязъ. Ultus montana. ЗЮЗО. I. 140.

Ільм, му, *м.* **ільма, ми,** *ж.* = **Ілем.** ЗЮЗО. I. 140.

Ільмáк, ільм'я́к, ка, *м.* = **Ілем.** Валк. у. ЗЮЗО. I. 140.

Ільмакóвий, а, е. Вязовый, берестовый.

Ільми́на, ни, *ж.* Вязовое дерево. ЗЮЗО. I. 140.

Ільм'я́к. См. **Ільмак.**

Ільнувáння, ня, *с.* = **Льнування.** О. 1861. X. 62.

Ільнувáти, нýю, еш, *гл.*=**Льнувати.**

Ільня́к, ка, *м.* = **Ілем.** ЗЮЗО. I. 140.

Ільняний, а, е. = **Лянний.** *Ільняна сорочка.* Чуб. V. 189.

Ільти́ця, ці, *ж.* 1) Оголенная отъ шерсти овечья кожа. Вас. 154. 2) Кантъ изъ оголенной отъ шерсти овечьей кожи вокругъ полушубка внизу. Вас. 155. 3) Кантъ, вшиваемый между двумя кусками кожи или матеріи. Черк. у. Харьк. г. Мнж. 181.

Ільчáстий, а, е. = **Лянний.** *А що нам були скатерті? все ж то нам були ільчасті.* Гол. II. 110.

І́манка, ки, *ж.* Поимка. Угор.

Імáти, мáю, еш, сов. в. **іми́ти, імý, мéш,** *гл.* 1) Брать, взять, поймать, хватать, схватить. Ном. № 6889. *Наперед невода риби не імати.* Ном. № 2603. *Як заверли мрежі, імили двіста штири риб.* Гн. I. 124. *Ой казав пан круль Варвару імити.* МУЕ. III 52. 2)—**ві́ри.**=**Няти віри.**

Імáтися, імáюся, ешся, сов. в. **іми́тися, імýся, імéшся.** *гл.* 1) Ловиться; держаться; браться. *Імайся, рибко, велика й маленька.* Ном. № 1650. *Мокрою поліна вогонь не йметься.* Посл. *Хотіли го спалити, але огень не ймавсі тіла.* Гн. I. 124. *Куля го ся не імат.* Гн. I. 36. 2) То-же, что и **займáтися, заня́тися,**—загораться, загорѣться. *Тот му верг у полу вогня три рази, тот відтам пустився іти, вітер як подув, імилося на нім шматя, сірак і не доніс домів, згорів.* Гн. II. 14.

Імелá, ли́, *ж.*=**Івилга.** ЗЮЗО. I. 141.

І́мельга, ги, *ж.* Камышъ съ травою. Одес. у.

Імени́ни, ни́н, *ж. мн.* Именины. *Прийшли іменини Потоцькою.* Рудч. Ск. II. 203.

Імени́нник, ка, *м.* Именинникъ. Шевч. (О. 1862. III. 17).

Імени́тий, а, е. Именитый, знатный. *Миколай імня знаменито, побіждає всіх іменитих.* Чуб. I. 169.

Імéння, ня, *с.* Имя. *Дали вони їм імення: сину Іван, а дочці—Ганна.* Рудч. Ск. I. 131.

Імéно, на, *с.* = **Імення.** *Не забудь імено Господа Бога.* Гн. II. 251.

Іменувáння, ня, *с.* Именованіе, называніе. Г. Барв. 426.

Іменувáти, нýю, еш, *гл.* 1) Именовать. *Мій син хрещений, порожений, іменований.* Чуб. I. 112. 2) Назначать, опредѣлять. Галиц.

Іменувáтися, нýюся, ешся, *гл.* Именоваться. *Нехай ваші хуторі іменуються слободою Михайлівкою.* Стор. II. 102.

Імжи́ти, імжý, жиш, *гл.* = **Мжити.** *Ой у саду дрібен дощик імжить.* Мет. 270. *Ой на горі сніжок імжить.* Нп. Рк. Левиц.

Іми́ти. См. **Імати.**

Імі́ти, імі́ю, еш, *гл.* = **Мати.** *Єдиного тільки у себе сина імала.* Чуб. III. 15.

Імки́й, á, é = **Ємкий.** Волч. у.

Імлá, ли́, *ж.* = **Мла.** *Ой імла, імла по полю лягла.* Мет. 193. *Шо на нашій сестрі на русій косі білая імла пала.* Мил. 158.

Імня́, і́мени, *с.*=**Ім'я.** Грин. II. 345. *Прибери пня, дай йому імня і з нього буде чоловік.* Ном. № 11173.

Імові́рний, а, е. Довѣрчивый. *Є й такі, що вимагають щирости, не скажи—для того тільки, щоб зоставити повік нещасливими імовірних.* МВ.

Імові́рність, ности, *ж.* 1) Довѣрчивость. Ном. 9521. 2) Вѣроятность.

Імові́рно, *нар.* Довѣрчиво.

Імхóвий, а, е. = **Моховий.** *Три подушок імхових.* Лукаш. 163.

Імшéдь, ді, *ж.* 1) Мохъ. Шух. I. 18. 2)=**Мшедь.** Вх. Зн. 28.

Імши́ти, шý, ши́ш, *гл.* 1) **Мшити.** *Імшити хату.* Шух. I. 92. 2)—**горши́й.**

Вкладывать горшки одинъ въ другой, перекладывая соломой. Черк. у.

Ім'я́, і́мени, *с.* Имя. *Ось же і я, що хороше і'мя.* Ном. № 2525.

Інжені́р, ра, *м.* Инженеръ. *Французький інженір Боплан.* К. Кр. 18.

Інклю́з, за, *м.* По народн. повѣрью: неразмѣнная серебряная монета, которая, данная въ уплату, возвращается обратно къ своему хозяину. Ез. V. 255. См. **Анталюз, инслиза.**

Іно́, *нар.* Только, лишь. Чуб. II. 50. Грин. III. 203. *Все може нагородитися, іно страх ніколи.* Ном. № 4399. *Не прийшла ні снідати, ні обідати, іно прийшла роду одвідати.* Чуб. III. 124.

Іно́се, іно́сь, *нар.* Согласенъ, ладно, хорошо, пусть такъ; разумѣется. Греб. 376. *„Іно́се! сількісь, як мовляла", Юноні Юпітер сказав.* Котл. Ен. VI. 86. *„Чи ти підеш на улицю?"—Іносе.* Борз. у.

Інститу́т, ту, *м.* Институтъ. *Панночка поїхала вчитись до институту.* Г. Барв. 333.

Інститу́тка, ки, *ж.* Институтка. (О. 1862. III. 34).

Інститу́тський, а, е. Институтскій. *Вони в'їхали на інститутське подвір'я.* Левиц. Пов. 116.

Інститу́ція, ції, *ж.* Учрежденіе. *Вірують у правду нової інституції і вбачають у мирових посередниках правдивих судей.* О. 1861. XI. 106.

Інте́рес, су, *м.* Выгода, польза, интересъ. Ном. № 1381.

Інфи́ма, ми, *ж.* Второй изъ семи классовъ духовн. училищъ и семинарій. Сим. 175.

Інфими́ст, та, *м.* Ученикъ **інфими.** Сим. 175.

Ір, ру, *м.* = **Аїр.**=**Гав'яр.** Мил. М. 20.

Ір, іра, *м.* Названіе буквы Ь (въ Галиціи.) Желех.

Ірва́нт, та, *м.* Желѣзное кольцо на ободѣ экипажнаго колеса.

Ірва́ти, ірву́, ве́ш, *гл.* = **Рвати.** *Ірви тісто та в молоко кидай.* Ном. № 13220.

Ірва́тися, ву́ся, ве́шся, *гл.*=**Рватися.** *Як риба в притузі, так розум ірветься.* Харьк. г. *Ой ірветься нам на душі, що всі дівчата хороші.* Чуб. III. 139.

Ірвону́ти, ну́, не́ш. *гл.* = **Рвонути.** *Воно ж за чуб як ірвоне.* Алв. 61.

Іржа́ти, жу́, же́ш, *гл.* Ржать. *А кінь ірже, води не п'є, доріженьку чує.* Чуб. V. 15.

Ї́рований, а, е. Шитый тонкими нитками мелкими стежками. МУЕ. I. 76.

Іск... См. **Ск.**

Існий, існі́сінький, існі́сінько. См. **Істний, істнісінький, істнісінько.**

Іста, ти, *ж.* Капиталъ, основной капиталъ. Чуб. VII. 575. *Купимо* (хліба)... *й станемо продавати... Як виручимо свою істу та й мотнемось, купимо у Рассеі подешевше та вп'ять з баришем будемо продавати.* Кв. I. 148. *Як так робити, то гроші потратимо, а не тільки прибили не буде, та й істу утеряємо.* Кв. I. 149.

Ї́ство, ва́, *с.* Кушанье. *І де ті в Господа взялися усякі штучнії їства.* Шевч. 528.

Ї́сте, того, *с.* 1)=**Іста.** Кв. 2) Стволъ дерева? Ум. **Ї́стечко.** *Ой жаль мені тії тополі, що на чистому полі. Де я буваю, де я літаю, на тополі спочиваю. А тепер істечко і гілечко забрато, нігде сісти й одпочити.* Нп.

Ї́сти, їм, їси́, їсть, їмо́, їсте́, їдя́ть, *гл.* Ѣсть. *Ходить, неначе не їши.* Ном. № 10991. *Їло б ся сласно, а робити страшно.* Ном. № 12185. *Хто їдячи співає, буде мати дурну жінку.* Ез. V. 255.

Ї́сти́вний, а, е.=**Ї́стовний.** 1) *Тут і їстивне і випити.* Шевч. 278. 2) *Сіно у мене їсти́вне.* Канев. у.

Ї́стиво, ва, *с.* Ѣда, кушанье, все съѣдобное. *Посвятив піп паски та друге їстиво.* Грин. II. 334.

Ї́стик, ка, *м.* Палочка съ желѣзнымъ наконечникомъ для очистки плуга отъ прилипшей земли. Козелец. у. Рудч. Ск. I. 170. Чуб. VII. 399. КС. 1883. IX. 223.

Ї́стина, ни, *ж.* 1)=**Ї́ста.** *Я істину віддав, а проценту ще не віддавав.* Каменец. у. 2) Истина. Шевч. 602. О. 1862. I. 71. *Пресвята Діва мовит: „О, істина, же воскрес".* Гн. I. 117.

Ї́стиний, а, е. 1) О деньгахъ: **ї́стині гро́ші.** Основной капиталъ, деньги безъ процентовъ. 2) Истинный. Шевч. 617. *Єсть цьому істина правда.* Грин. III. 150.

Ї́стися, ї́мся, їси́ся, *гл.* 1) Безл. Ѣсться. *В гурті і каша їсться.* Ном. № 10731. *Дай, Боже, щоб пилось та їлось.* Ном. № 14301. 2) Ссориться. *Їдяться за землю.* Черк. у.

Істичи́льно, на, *с.* Рукоятка **ї́стика.**

Ї́стки, *гл.* Ум. отъ **їсти.** *Питочки вона не хоче, їстки не береться.* Мкр. Н. 4.

Ї́стній, я, е и **ї́сний, а, е.** Настол-

щій, истый, заправскій. *Зараз мою чоловіка приручили дядькові, москалеві істньому.* МВ. (О. 1862. III. 72).

Істні́сінький и існі́сінький, а, е. 1) Дѣйствительный, дѣйствительно настоящій. *Чи то ж сподівався чоловік оттакої зневаги? Він може з існісінької щирости обернувсь до людей... а тут йому ще й халепа.* О. 1862. IX. 66. 2) Точь въ точь такой.

Істні́сінько и існі́сінько, *нар.* Точнехонько.

Їстове́ць, вця́, *м.* Болѣзненный аппетитъ. *Се в його їстовець.* Ном. № 12224.

Їстовни́й, а́, е. 1) Съѣдобный. *Жінки всього їстовного назносили.* Г. Барв. 532. 2) Сытный, питательный. *Який ваш хліб їстовний.*

Їстовність, ности, *ж.* 1) Съѣдобность. 2) Сытность, питательность. *А що воно (сіно) до їстовности,—то Боже мій!*

Їстоньки, *гл.* Ум. отъ **Їсти**. *Твої дітоньки плачуть, їстоньки хочуть.* Ном. № 337. *Йому неначка їстоньки носить.* Чуб. III. 389.

Істо́та, ти, *ж.* Существо. К. Іов. 54, 73. *Зроду-віку не чули, щоб кого обмовила, чи осудила; така вже люб'яча істота була.* МВ. I. 2) Натура. *Панську 'стоту не переробиш.* МВ. I. 99.

Істо́тне, *нар.* Дѣйствительно; точь-въ-точь. *Я не зрікаюсь: коні істотне були в шкоді.* Могил. у.

Істо́тний, а, е. Дѣйствительный, настоящій, точь-въ-точь. *На обличча істотний Степан, але не він.* НВолын. у.

Істо́рик, ка, *м.* Историкъ. К. Гр. Кв. I. *Ім'я своє потомкам на погорду, історикам на ганьбу не подаймо.* К. ЦН. 262.

Істори́чний, а, е, істори́чній, я, е. Историческій. *Велика історична робота.* О. 1861. I. 319. *Книги історичні.* К. Гр. Кв. XIII. *Хто ж із них прозирнув глибше в історичню правду?* К. XII. 40.

Історі́чно, *нар.* Исторически.

Істо́рія, рії, *ж.* Исторія. К. Гр. Кв. III. Шевч. 214.

Їсточки, *гл.*=**Їстоньки**. *Божая Мати їсточки носить.* Kolb. I. 99. *Носила їсточки і пить.* Мкр. Г. 21.

Іся. См. **Ся**...

Італі́йський, а, е. Италіанскій. Левиц. Пов. 124.

Іта́лія, лії, *ж.* Италія. Федьк. I. 55.

Іти́, іду́, ідо́ш, *гл.* Идти. *Ідемо містом.* МВ. II. 22. *Ось іди, сядь коло мене.* МВ. II. 24. *Іди слідом за мною.* Св. Мр. II. 14.

Іти́ся, іде́ться, *гл. безл.* 1) Везти, удаваться. *Йдеться, то й на скіпку прядеться.* Ном. № 1668. **На добро́ йде́ться.** Идетъ къ добру. Ном. № 1692. 2) Клониться, идти. *Скажіть мені, до чого це йдеться.* Мир. ХРВ. 86. *Студенти... постерегли до чого воно йдеться.* Левиц Пов. 39. *Йшлося вже до осени.* Мир. ХРВ. 140.

Їх, *мьст.* Ихъ, имъ принадлежащій. *Коли б мене покинули ледачі, щоб я їх кривд, змагання їх не бачив.* К. Іов. 37.

Їхави́ця, ці, *ж.* Ѣзда. Ум. **Їхави́чка**. *Де під'їхать, де пішки,—хоч би погана їхавичка.* Черном.

Їхати, їду, деш, *гл.* Ѣхать. *Хто їде, той не йде, хто робить,—не гуляє.* Посл. *Сивим конем їде. Їхав верхи пан хорунжий.* Стор. МПр. 112. *Така зіма, що не знавш, чи возом, чи саньми їхати. Спершу машиною їхати, а далі вже кіньми до села. Морем три дні їхали.*

Їхатоньки, *гл.* Ум. отъ **Їхати**. *Марисини три брати коники сідлають, ідесь їхатойки мають.* Нп.

Їхній, я, е.=**Їх**. *Стає їм* (звірам) *їхнього розуму тільки на те, щоб вимостити гарне кубельце.* Дещо. *Перейшов у їхню віру.* Мнж. 122.

Іще, *нар.*=**Ще**. *Може Господь милосердний не все лихо роздасть, іще останеться.* Ном. № 2011.

Й.

Й, *сз.*=**І**, **сз**, (см.).

Йма́ти, **ймовíрний** и пр. См. **імáти**, **імовíрний** и пр.

Йно, *нар.*=**Іно**. *Не буду казати, йно буду мовчати.* Грин. Ш. 397.

Йо? *меж.* Выражаетъ удивленіе: неужели? въ самомъ дѣлѣ? *Йо? щоб то оце запорожець та почав до жінок липнути?* К. ЧР. 331. *То не живий салдат, а то йому парсуна.—Йо! гукнули дівчата і підбігли розглядати.* Кв. І. 22.

Його́, **йому́**, *мѣст.*, Родит. и дат. пад. отъ **він**.

Йой! *меж.* Ой! ай! *Водиці, люде, хоть дробину—водиці—йой—мій Боже, гину!* Федьк. І. 54.

Йойк, **ку**, *м.* Плачъ, вопль, стенанія.

Йóйкати, **каю**, **еш**, одн. в. **йóйкнути**, **ну**, **неш**, *гл.* Плакать, вопить, вскрикнуть. *А на зуб собі йойкай!* ЕЗ. V. 183. *Ні плаче, ні голосить, бо відай не може, миї часом, часом йойкне: Боже милий, Боже!* Федьк. І. 67.

Йойкота́ти, **кочу́**, **чеш**, *гл.*=**Йойкати**. Желех.

Йойкотня́, **шí**, *ж.* Крики **йой!** *А попід горою в корчах крик, галас, йойкотня: тут полювання якийсь пан справляв.* Св. Л. 95.

Йóйлик, **ка**, *м.* Плакса. Шух. І. 32.

Йойча́ти, **чу́**, **чи́ш**, *гл.*=**Йойкати**. Вх. Уг. 242.

Йóйчик, **ка**, *м.* Пт. Пѣночка обыкновенная. Желех.

Йоло́м, **ма**, *м.* Смушковая высокая шапка съ закругленнымъ верхомъ. Вас. 156.

Йоло́мка, **ки**, *ж.* = **Наголовок**. Гол. Од. 57.

Йоло́мчик, **ка**, *м.* Мерлушковая шапка съ нѣсколько заостреннымъ верхомъ, загибаемымъ внутрь. Вас. 156.

Йóлоп, **йóлуп**, **па**, *м.* Олухъ, дуракъ, глупецъ. Котл. Ен. IV. 18. Желех. *Чом ти, йолопе, не кланяешся пану Возному?* Котл. НП. 386.

Йолоповáтий, **а**, **е**. Глупый. *Йолоповатому хліб попадається, та не вміє їсти.* Лебед. у.

Йолупéґа, **ґи**, *об.* Ув. отъ **йóлоп**. Желех.

Йор, **ра**, *м.* Названіе буквы **Ъ** (въ Галиціи). Желех.

Йордáнка, **ки**, *ж.*=**Йордань** 2. *Хлеснула біла Йорданки* — неудача. Ном. № 1816.

Йордáнський, **а**, **е**. 1) Относящійся къ р. Іордану. 2) Относящійся къ освященію воды 6 января. **Йордáнська водá**. Вода, освященная 6 янв. *Достав йорданської води та й звелів Насті, щоб нею натирала Марусі бік, де болить.* Кв. І. 94.

Йрдáнь, **ні**, *ж.* 1) Рѣка Іорданъ. 2) Мѣсто на рѣкѣ, гдѣ святятъ воду въ день Богоявленія Господня 6 января. *Вийшли попи й дяки на Йордань води святити.* Чуб. І. 116.

Йорж, **жá**, *м.* Рыба ершъ. *Понадувались мов йоржі.* Котл. Ен. II. 19.

Йорú, **рів**, *м. мн.* Названіе буквы **Ы** (въ Галиціи). Желех.

Йóрка, **ки**, *ж.* Очистки отъ чищенья уже выдѣланной кожи. Волч. у. Ум. **Йóрочка**.

Йоча́ти, **чу́**, **чи́ш**, *гл.*=**Йойчати**. Вх. Уг. 242.

Йти, **йти́ся**. См. **ітú**, **ітúся**.

К.

К, *пред.* Къ. Съ дат. падежемъ обозначаетъ: а) указаніе мѣста или предмета, къ которому направляется дѣйствіе. *Іде к лісу. Ну тебе к бісу!* б) опредѣленіе времени, къ которому близится дѣйствіе. *Сподівайся мене, серденятко моє, ой к первій Пречистій; як не буду я к первій Пречистій, сподівайся к Миколі.* Мет. 25. *К Великодню сорочка хоч маленька, аби бігенька.* Ном. Переходитъ въ нѣкоторыхъ случаяхъ в **ґ**. Если предыдущее оканчивается, а слѣдующее за **к** (**ґ**) слово начинается согласной, то слогъ принимаетъ предъ собою і: *ідуть ік лісу;* часто то-же бываетъ и для пополненія стиха. Вообще же **к** (**ґ**) употребляется не часто (вмѣсто него употребляется **до**) и преимущественно въ указанномъ опредѣленіи времени и въ бранныхъ выраженіяхъ. *Іди к нечистій матері! Туди к михій годині!* и пр.

Ка'. 1) См. **Казати.** 2) Сокращ. изъ **кат** въ выраженіи **ка'зна** употребляющемся также и въ полной формѣ. См. **Кат. Ка'-зна-що.** Чортъ знаетъ что, дрянь; чепуха. *Казав парубок—дівка нічого, а вийшло ка'-зна-що.* Ном. № 7557. Употребляется иногда какъ существительное: **Таке ка'-зна-що́ говори́ть.** Такую чепуху говоритъ. *Прийде ка'-зна-що, ка'-зна-звідки, та й грукотить, як воріт не розламає.* К. ЧР. 5. **Ка'-зна-який робітник.** Плохой работникъ. **Ка'-зна-куди́.** Чортъ знаетъ куда. **Ка'-зна-чого́, Ка'-зна-на́що.** Чортъ знаетъ зачѣмъ. **Ка'-зна-звідки.** Чортъ знаетъ откуда и т. д.

Кабак, ка́, *м.* 1) Тыква. Чуб. І. 309. *Ішов же я через тин, через три городи, потолочив кабаки, наробив я шкоди.* Нп. **Піднести кабака́.** Отказать жениху. *Наталка многим женихам піднесла печеного кабака.* Котл. НП. 352. 2) Кабакъ, питейный домъ. *Тоді то козак, бідний нетяга, по кабаку похождає, квартирку одчиняє.* ЗОЮР. І. 207.

Кабака́, ки, *ж.* 1) Нюхательный табакъ. *„Мерщі ісхопився, протерся, кабаки понюхав.* Спіп. 160. *Натрусив з ріжка кабаки, раз, другий понюхав.* Мкр. Н. 9. *Мовчи, бо я тебе на кабаку зотру!* Ном. № 3618. **Кабаки да́ти кому́.** Наказать кого. Желех. Закр. 2) Penis.

Кабако́вий, а, е. Тыквенный.

Кабала́, ли, *ж.* Гаданіе по картамъ. Желех. **Кла́сти кабали.** Гадать по картамъ. Желех.

Кабали́к, ка, *м.* Безпокойство, хлопоты, кутерьма, суматоха. Желех. См. **Калабалик.**

Ка́балка и **Ка́бе́лка, ки**, *ж.* Тонкій просмоленный канатикъ, употребляемый при укрываніи построекъ камышемъ. Херс.

Кабан, на́, *м.* Кабанъ; вепрь. *Не бурми, як кабан у коріті.* К. ЧР. 152. Ум. **Кабане́ць, кабанча́, кабанчик.** Ув. **Кабанюга.**

Кабанник, ка, *м.* 1) Торгующій свиньями. Подольск. г. 2) Свинобой, рѣжущій свиней.

Кабано́вий, а, е. См. **Кабанячий.**

Кабанува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Валяться, лежать подобно кабану. *Не хочеться мені устававть,—щось я утомився,—так би й кабанував цілісінький день.* Аван. Чужб., Восп. о Шевч. 19.

Кабанча́, ча́ти и **Кабанчик, ка**, *м.* Ум. отъ **кабан.**

Кабанюга, ги, *м.* Ув. отъ **кабан.** Желех.

Кабаня́тина, ни, *ж.* Мясо кабанье. *Розовілись і стали ласувать кабанятиною.* Грин. І. 105.

Кабаня́чий, а, е. Кабаній. *Бийте йою, кабанячу тушу.* К. ЧР. 341.

Кабарда, ди, *ж.* Кабарга? *Гасав і я,*

як божевільний, по степах за кабардою. К. ЧР. 94.

Кабарди́нка, ки, *ж.* Шапка изъ мѣха **кабарди?** *Чоботи сап'янці, пояс шалевий і шапка кабардинка кругла.* Стор. (изд. 1897). 305. У Вас. иначе: Шапка съ барашковымъ околышемъ и шестиугольнымъ верхомъ, отдѣланнымъ перекрещивающимся позументомъ или цвѣтными шерстяными снуркими. Вас. 156.

Каба́сь! *меж.* Призывъ свиней.

Каба́ськати, каю, еш, *гл.* Кричать: **кабась! кабась!** сзывая свиней.

Ка́бат, ба́та, *м.* 1) Куртка, солдатскій мундиръ. *Ой вийду я з хати та й стану гадати: коби то не зброя, не білі кабати.* Федьк. I. 43. *Ой маю я кабат, зброю,—буде в чім ходити.* Счас. 66. 2) У женщинъ—юбка. Гол. Од. 75, 76. 3) **Ка́бата пійти́.** Перекувыркиваться. *Пострілений заєць кабата пійшов.* Вх. Зн. 23. Ум. **Каба́тик.** Гол. Од. 59, 81.

Каба́тя, тя, *с. соб.* = **Кабатиння.** Федьк. Желех.

Каба́тик, ка, *м.* Ум. отъ **кабат.**

Кабати́на, ни, *ж.* 1) То же, что и **кабат,** но только одинъ экземпляръ. *Подиви ж ти ся, мати, на жовнярські кабати: вся кабатина кров і калина.* Федьк. 48. 2) **Каба́тина.** Длинное шелковое или перкалевое женское платье, зимой на ватѣ (у галицкихъ мѣщанокъ). Гол. Од. 24.

Кабати́ня, ня, *с. соб.* Солдатская одежда. Федьк. Желех.

Кабати́рка, ки, *ж.* Табакерка. Кв.

Кабатува́ти, *гл. безл.* **Кабату́є мені́.** Мнѣ досадно, мнѣ жаль. *Кобись мені не кумочка, була би сь мі фраїрочка, лем мі тото кабатує, що мі мовиш: „Пане куме!"* Гол. II. 237.

Каба́цький, а, е. Кабацкій. *Була і вишнівка, і тернівка й дулівка, було й пиво кабацьке, та́к дешевеньке.* Кв. II. 184.

Кабачки́, ків, *м., мн.* 1) Раст. Pepo L. var. citriformis. ЗЮЗО. I. 120. 2) Тыквенныя сѣмена, сѣмячки. **Доста́неться на кабачки́.** Достанется на орѣхи. Ном. № 3613.

Каба́шний, а, е. Кабацкій. *Гей, каже, ти, шинкарко молода, ти Насте кабашна.* Мет. 378.

Каба́шник, ка, *м.* Сидѣлецъ въ кабакѣ.

Каба́шниця, ці, *ж.* Продавщица водки или содержательница кабака. *Гей Насте Горовая, шинкарко молодая, кабашнице степовая.* ЗОЮР. I. 319.

Каба́щина, ни, *ж. соб.* Кабаки. *Якось московщиною дивиться: замість шинків—проклята кабащина, постоялі двори на московський звичай.* Стор.

Ка́белка. См. **Кабалка.**

Кабза́, зи́, *ж.* Кошелекъ. *Кабза грошей добра.*

Кабза́н, на́, *м.* Ходатай. Желех.

Кабзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* 1) Портить. Вх. Зн. 23. 2) Бранить, порицать. Вх. Зн. 23.

Кабине́т, ту, *м.* Кабинетъ. *Восьма хата—мій кабине́т.* Левиц. I. 219.

Кабине́тний, а, е. Кабинетный. *То велика помилка кабинетних людей, польських політиків.* Правда, 1868, 437.

Каби́ця, ці, *ж.* 1) Очагъ въ землѣ (въ сѣняхъ или на дворѣ) для приготовленія пищи. Вас. 194. *Онучи инші полоскали, другії лежа розмовляли, а хто трудився у кабиць.* Котл. Ен VI. 20. *Горить огонь тихенько на кабиці.* Шевч. 2) Круглая или четырехугольная яма, въ которой помѣщается гончарная печь. Вас. 180.

Каби́ш, ша, *м.* Шуточное названіе солдата и вообще великоросса за часто употребляемое ими выраженіе: „кабы-жъ" Сим. 45.

Кабі́ж, жу, *м.*=**Шкода.** 1. *Він став і стереже, щоб іще кабіжу не наробили.* ЗОЮР. II. 66.

Ка́бка, ки, *ж.*=**Кобка?** О. 1861. XI. Свидн. 26.

Ка́блі, лів, *м., мн.* Вилы съ тремя остріями. Канев. у.

Каблу́к, ка́, *м.* 1) Дуга, часть окружности. 2) Снарядъ для спугиванія рыбы, состоящій изъ дуги, концы которой соединены доской, оканчивающейся зубьями въ видѣ гребня; бороздя дно, эти зубцы спугиваютъ мелкую рыбу, попадающую въ поставленную раньше сѣть. Дуга наз. **каблук,** доска съ зубьями—**гре́бінь.** Шух. I. 228. 3) Лука въ сѣдлѣ. См. **Облук.** Шух. I. 252.

Каблу́ка, ки, *ж.* 1) Кольцо вообще какое бы то ни было. 2) Кольцо, перстень. *Вони твої білиї руки поламають, вони твої срібні каблуки поздіймають.* Чуб. V. 304. Ум. **Каблу́чка.**

Каблукува́тий, а, е. Дугообразный

Каблу́ч, ча, *м.* Обручъ изъ нѣсколькихъ сплетенныхъ прутьевъ.

Каблу́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **каблука.** 1) Кольцо вообще какое-бы то ни было—металлическое или изъ иного матеріала.

2) Кольцо, перстень. *Подарував золоту каблучку.* Грин. III. 69. *Од'їзжаючи приказував Оницї, надіваючи на палець каблучку.* Г. Барв. 204. *Не гарбузом тут пахне, коли сама дала вітенкові каблучку.* К. ЧР. 297, 298. 3) Сплетенное изъ дерева кольцо, которымъ прикрѣпляются ворота къ столбу въ глухомъ концѣ, а также то, которымъ запираются ворота на другомъ концѣ путемъ набрасыванія **каблучки** на столбъ и на ворота. Чуб. VII. 392. *Коли ходиш у ворота,—накидай каблучку.* Мил. 81. 4) Сплетенное изъ дерева или изъ сыромятной кожи, иногда желѣзное кольцо, которымъ **ярмо** прикрѣпляется къ дышлу. Чуб. VII. 405, 406. Мнж. 121. Чудч. Чп. 250. 5) Такое же кольцо, охватывающее средину **війя** въ томъ мѣстѣ, гдѣ **війя** раскалывается на двѣ части. Рудч. Чп. 250. 6) Въ повозкѣ: кольцо, связывающее **підтоки** съ **підгерстю**. Рудч. Чп. 249.

Кабу́рх! *меж.* Швырь! *Кабурх той хліб у піч!* Харьк. у.

Кабута́ти, та́ю, ешь, *гл.* Бросать палку такъ, чтобы она ударялась о землю то однимъ, то другимъ концомъ.

Кабу́тка, ки, *ж.* Игра, во время которой бросаютъ палку такъ, чтобы она ударялась то однимъ, то другимъ концомъ о землю.

Кав! *меж.* Выражаетъ пискъ ребенка, щенка, мяуканье кота, крикъ галки и пр.

Ка́ва, ви, *ж.* 1) Кофе. *Та готуй їй чай, та готуй їй каву.* Левиц. I. 318. 2) Сивая ворона. *Чорні кави, чорні врани круту гору вкрили.* 3) *м.* Родъ пугала. *Часом Галя жахнеться і пошептом питає:—„Що ж як кава прийде?"—Не прийде,—одказують їй усі.—„А як вовк присуне?"* МВ. III. 68. *Пішла б вона гуляти того таки самого вечора, коли б не той вовк невірний з лісу, а що гірш—турбував її той кава навісний, що не знає вона навіть, де він і сидить у світі—чи у лісі, чи під горою на луці, чи у Дніпрі у нурті.* МВ. III. 72. Ум. **Ка́вка, Ка́вонька, Ка́вочка**. *За дівчиною всі звони зазвонили, а за козаченьком всі кавки закавчили.* Гол. I. 106. *Ой ви, павоньки, ой ви, голубоньки, підкажіться вгору.* Нп. *Ой кавочки вороночки усе поле вкрили.* Нп. *Не жаль мені на кавочку, як на тую на воронюньку.* Чуб. V. 458.

Кава́л, лу, *м.* Кусокъ, часть. *Нема ніхде кавал землі.* Гол. Ум. **Кава́лець, кава́лок, кава́льчик**. *Не порубаний я дуже: головонька на четверо, а ніженьки на шестеро, білі палиці на кавалці, а рученьки на штученьки.* Гол. III. 90. *За кавалок кишки сім миль пішки.* Ном. № 6473. *Треба працювати, щоб кавалок хліба мати.* Чуб. I. 147. *Ой не руш же, наймитоньку, та хліба цілою,—ой так лежить на полиці кавалок цілою.* Грин. III. 556. *Рвали тіло по кавалку, пускали на воду.* Гол. I. 9.

Кава́лер, Кова́лір, ра, *м.* Кавалеръ, мужчина. *Сама знаю, що не маю кавалера близько.* Грин. III. 185. *Плачуть мами за синами, жінки за мужами, а дівчата ластів'ята за кавалерами.* Галич. 1867. 2) Холостякъ. *Бувай, бувай, Касю, здорова, я їду кавалір, а ти вдова.* Чуб. V. 355. 3) Казеристъ. *І без тебе ся нам жало королеві і полякам, кавалірам і козакам.* Pauli. Ум. **Кавале́рочок**. Мил. 216.

Кавале́рія, рії, *ж.* 1) Кавалерія. *З молоду служив я в военній, в кавалерії ще.* Стор. 2) Орденъ. *Дав звістку, що почетьми йому кавалерію.* Стор.

Кавале́рочок, чка, *м.* Ум. отъ **кавалер**.

Кавале́рський, а, е Относящійся къ **кавалеру**. Желех.

Кава́лець, лця, *м.* Ум. отъ **кава́л**.

Кава́лір. См. **Кавалер**.

Кавалірува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Жить холостякомъ.

Кава́лок, лка, *м.* Ум. отъ **кава́л**.

Кавальцюва́ти, цюю, еш, *гл.* Дробить, крошить, рѣзать на куски. Желех.

Кава́льчик, ка, *м.* Ум. отъ **кавал**. Желех.

Кавду́н, на́, *м.* Брюхо. *Козак не гордун, що обірве, то й в кавдун.* Ном. № 12166.

Кавело́к, лка, *м.* = **Кава́лок**. Употреблено въ значеніи: комокъ, безформенный кусокъ. *Хиба ж це памп'ушки? Це кавелки якісь.* Екатериносл. г.

Ка́верза, зи, *ж.* Проказа, продѣлка. *Ось як жінок я укараю: пошлю вас в запорожську Січ; там ваших каверз не вважають, жінок там на тютюн міняють.* Котл. Ен. VI. 7.

Ка́верзник, ка, *м.* Проказникъ. *І старий був, кажуть, каверзник великий. А який каверзник? Посадять у клітку, а він і втече.* ЗОЮР. I. 73. *Оттак тії каверзники змовлялись у-очевидьки на гвалтовний учинок.* К. ЧР. 96.

Ка́верзниця, ці, *ж.* Проказница. *Пі-*

шла по хаті вихилятись, а за нею й друга каверзниця—Секлета. Де ї сльози поділись—усі в сміху. Г. Барв. 47.

Ка́верзувати, зую, еш, *гл.* Проказить.

Каверзя́кати, каю, еш, *гл.* Говорить чепуху. *Що там він каверзяка? Каверзяка таке, що й не слухав би його.* Лебед. у.

Ка́вза, зи, *ж.* 1) Порицаніе, брань. Желех. 2) Ссора. Желех.

Кавзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* 1) Порицать, бранить. *Кавзує мене межи люди.* Вх. Зн. 23. См. **Кабзувати 2.** 2) Жаловаться, роптать, выражать свое неудовольствіе. Вх. Зн. 23.

Ка́від, вода, *м.* Родъ, порода. Левч. *Дід його, батько і мати, та і ввесь їх кавід такий закатований.*

Ка́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́ва.** *За дівчиною всі звони зазвонили, а за козаченьком всі кавки закавчили.* Гол. І. 106.

Ка́вкати, каю, еш, *гл.* Кричать по вороньему. *Кавкає як ворона, а хитрий як чорт.* Ном. № 2978. *Аби чим кишку напхати, щоб не кавкала.* Ном. № 12171.

Ка́вкнути, кну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **ка́вкати.**

Ка́вний, а, е. = **Калний.** *Ой Олена прибілена, Василина кавна, а Маричка пишна чічка, бо то любка давна.* Гол. II. 362.

Ка́вонька, Ка́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́ва.**

Кавпі́ти, *гл.* Терпѣть нужду, нуждаться. Желех.

Кавра́тити, ра́чу, тиш, *гл.* Смущать, смутьянить, возбуждать людей. *Нічого не робе, та ще й усіма кавратить.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Кавра́тка, ки, *ж.* 1) Кружка. *А всипте мені кавратку меду!* 2) Церковная кружка для сбора пожертвованій

Кавсі́кнути, кну, неш, *гл.* Умереть. Желех.

Кавта́н, на, *м.* Родъ полукафтанья съ откидным воротникомъ,—женская праздничная одежда галицкихъ горожанокъ. Гол. Од. 23. Ум. **Кавта́нин.**

Кавува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Распивать кофе.

Кавуґ, ка, *м.* Мѣшокъ. Желех. Закр.

Кавуґля, лі, *ж.* Названіе кукушки. *Зозуле-кавуле! чи довго ще мені у батенька, у матінки жити?* Новц.

Кавуґн, на́, *м.* 1) Арбузъ. Cucumis citrullus. *Ой ти ходиш по горі, а я по долині, ой ти садиш кавуни, а я саджу дині.* Нп. *Родючий баштан жовтіє динями, зеленіє кавунами.* МВ. I. 104. Отличаютъ **кавуґн** отъ **кавуни́ці** и **кавуни́к:** у **кавуна́** сѣренькій кружокъ, гдѣ былъ цвѣтокъ, меньше, чѣмъ у **кавуни́ка;** послѣдняя вкуснѣе **кавуна́.** Аѳанасьевъ-Чужбинскій. Поѣздка въ Ю. Россію, I. 410. 2) *мн.* Дѣтская игра. Ив. 44. Ум. **Кавуне́ць, кавуни́к, кавуни́чик, кавуни́чичок.**

Кавуне́ць, нця́, кавуни́к, ка, *м.* Ум. отъ **кавуґн.**

Кавуни́ця, ці, *ж.* = **Кавунка.**

Кавуґнка, ки, *ж.* См. **Кавун.**

Кавуґнник, ка, *м.* Торговецъ арбузами.

Кавуне́вий, а, е. Арбузный.

Кавуґничик, ка, кавуґничичок, чка, *м.* Ум. отъ **кавуґн.**

Кавуня́чий, а, е. Арбузный. *Одкрилося поле, неначе заслане картатими хустками, де зеленіло дрібненьке... кавуняче опудіння.* Левиц. Пов. 227.

Кавуня́ччя, чя, *с.* Собирательное отъ **кавуґн.** *І як уродився ж той баштан! то кавуняччя оттаке, а дині оттакі!* Рудч. Ск. II. 9

Кавуґрник, ка. Большой палецъ (въ загадкахъ). Желех.

Кавча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Кричать, пищать. *Тут змій тільки що в хату, а вони скакають та кавчать.* Рудч. Ск. II. 190.

Кав'я́р, ру, *м.* Икра соленая рыбья. *Вина з Царіграду відер тров у барилі, і кав'яру з Дону,—всього везе.* Шевч. 116. (Тут були): *тараня, ще по весні з Дону навезена, суха й солона, кав'яр, оселедці.*

Кав'я́рка, ки, *ж.* Прислужница въ кофейной. Желех.

Кав'я́рник, ка, *м.* Варящій кофе. Желех.

Кав'я́рня, ні *ж.* Кофейная. Желех.

Кага́л, лу, *м.* 1) Кагалъ—еврейская община. *Жидівські кагали, ярмарки були йому замість телеграфів.* Левиц. I. 180. 2) Презрительно: вообще какая-нибудь община, группа, кружокъ людей. *Що там ні́ коять по врожих кагалах, що ні видумують, як би те життя зупинити,—воно ширше та ширше виявляється.* О. 1862. III. 26. 3) У Гулака-Артемовскаго **кага́лом** названо общество чертей, вообще населеніе ада: *В письмі стоїть (читай сміло): на кагал бісовський з начинкою душу й тіло описав Твердовський.* О. 1861. III. Г. Арт. 104. 4) Шумное, крикливое собраніе.

Кагала́, ли́, *ж.* = **Кагал 4.** *Там уже*

кагала́ така дітей. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кага́ловий, а, е. Кагальный.

Кага́льний, а, е. 1)=**Кагаловий**. Желех. 2) Старшина кагала.

Кагане́ць, нця́, *м.* 1) Плошка, ночникъ. Вас. 182, 196. *Гляне, посвічуючи по хлібці каганцем.* К. ЧР. 394. *Дріжить, ізігнувшись над каганцем, лічить гроші.* Шевч. 135. *Живе, як каганець без маю.* Посл. 2) Переносно: искры мелькающія въ глазахъ послѣ удара. *Як заїхав по потилиці, так аж каганці в віччу засвітилися.* Ном. № 3982. 3) Полка ружейная. Шух. I. 229. 4) Изоляторъ на телеграфѣ. Желех. 5) Шуточно: рюмка. *„Давай по чарці нам скоріш!" Я добрий каганець підправив та сам і випив наперед.* Алв. 54. 6) Вообще углубленіе или гнѣздо, въ которое вставляется шипъ, пятка столба и пр. Напр., въ глухомъ кондѣ воротъ то гнѣздо, въ которомъ вращается нижній конецъ воротнаго столбика; въ дверяхъ въ него входитъ шипъ дверной пяты; въ снарядѣ для подвѣшиванія котелка надъ огнемъ (см. **Верилюг**) въ немъ ходитъ пятка столба. Шух. I. 87, 93, 187. 7) Въ устроенной для ловли звѣрей ямѣ (см. **Западниця**) послѣднюю покрываетъ досчатая крышка, вращающаяся на валу, приходящемся посредин крышки; углубленія въ бокахъ ямы, въ которыя вставлены концы этого вала, также называются **каганці́ни**. Шух. I. 235. 8) Въ ручной мельницѣ въ верхнемъ жерновѣ углубленіе, въ которое входитъ шестъ, двигающій жернова. См. **Жорна**. Шух. I. 146. Ум. **Кага́нчик**. *Каганчик стоїть... на віконці.* К. ЧР. 393.

Каганцо́вий, а, е. Плошечный.

Кага́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **каганець**.

Ка́гат, ту, *м.* Куча: *Кагат кавунів, кагат солі.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Тоже о рыбѣ: куча рыбы, особымъ образомъ сложенной и прикрытой камышемъ (на Дону).

Ка́гла́, ли́, *ж.* Отверстіе дымовой трубы, закрывающееся для удержанія теплоты. *Послала жінка чоловіка каглу затикати, та й каглянка вбила.* Ном. № 9165. Шух. I. 96.

Кагля́ний, а, е. Принадлежащій, относящійся къ **кагля́**.

Кагля́нка, ки, *ж.* Ветошная затычка для закрыванія печной трубы. *Послала жінка чоловіка каглу затикати, та й каглянки вбила.* Ном. № 9165.

Каджє́ння, ня, *с.* Кажденіе. *Множество народу молилось із надвору під час кадження.* Єв. Л. 10.

Ка́ди и **Кади́вай**, *нар.* = **Куди**. Сяноцк. у. въ Галиціи. Вх. Зн. 23.

Кади́ло, ла, *с.* 1) Кадильница. *Як співа, попи з кадилами, з кропилом.* Шевч. *З кадила дим по церкві пішов.* 2) Ѳиміамъ, ладонъ. *Дурному персвазія, а умерлому кадило, то все едно.* Ном. № 12967. 3) Раст. Melittis Mellissophyllum L. ЗЮЗО. I. 128. 4)—**дике**. Раст. Lamium maculatum. Лв. 99.

Кади́льний, а, е. Кадильный. *Вознесу я жертви тучні із кадильними димами.* К. Псалт. 147.

Кади́льниця, ці *ж.* Кадильница. *Піп почав кругом ріки ходить з кадильницею.* Рудч. Ск. 174. Ум. **Кади́льничка**.

Кади́на, ни, *ж.* Втрое сплетенный якорный канатъ при рыболовной лодкѣ на Азовскомъ морѣ. Стрижевск.

Кади́ти, джу́, диш, *гл.* Кадить, курить. *Ні світила, ні кадила, як тебе смерть вхопила.* Ном. № 4054.

Кади́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Подвергаться кажденію. *Василева мати ходила щедрувати. По церкві ходила, чесний хрест носила, золотії кадила: кадіться люде, бо к нам Христос буде.* Чуб. III. 446.

Ка́діб, доба и **Ка́дівб, довба**, *м.* 1) Большая кадка, употребляющаяся для храненія зерна или муки, капусты и пр. *Наше просо в кадобі.* Грин. III. 96. *На городі капуста росла, в стозі насічена, в кадовбі наквашена.* Грин. III. 539. 2) Квасильный чанъ для обработки кожъ. Вас. 145, 153. 3) Часть древеснаго пня, пустая въ срединѣ и вставляемая въ родникъ вмѣсто колоднаго сруба. Шух. I. 9. Ум. **Ка́дібець, ка́довбець**.

Кадіння, ня, *с.* = **Кадження**. *Махає кадилом, а з його кадіння диму нема.*

Ка́дка, ки, *ж.* 1)=**Кадіб** 2. Шух. I. 253. 2) Большой чанъ въ винокурнѣ. *Тут у винницькій кадці місять тісто троє разом ногами.* К. ЧР. 258. 3) Футляръ надъ жерновомъ въ водяной мельницѣ. Мик. 481.

Кадни́й, а́, о́. Дымный, закоптѣлый. Желех. Закр.

Ка́довбина, ни, *ж.* Небольшая прорубь.

Кадри́ль, лі, *ж.* Кадриль. *Боярин насилу розінав гурт, щоб поставити молодих до першої кадрилі.* Левиц. I. 187.

Ка́дуб, ба, *м.*=**Кадіб.** Ном. № 12888.

Кадýк, кá, *м.* 1) Родъ болѣзни. *За твоє добро кадук тобі в ребро.* Посл. Закр. 2) Дьяволъ, чортъ. „Народъ называетъ чертей слѣдующими именами: *кадук, дідько, болотяник*“... Чуб. I. 191.

Кажáн, нá, *м.* Летучая мышь. *Людей не чуть; через базар кажан костокрилий перелетить.* Шевч. 150. *Як миш іззість шматочок чого свяченого, то в неї виростуть крила і зробиться з неї кажан.* Чуб. I. 55. Ум. **Кажанóк.**

Кажанóк, нкá, *м.* 1) Ум. отъ **кажáн.** *Замиготіли кажанки, наче хто перекидав грудками.* Левиц. I. 109. 2) Мѣховая или кожаная куртка. Сим. 138. *Дома в себе вони, кажу, ходять було у дюпяних сорочках да в дірявих кожухах - кажанках.* К. ЧР. 87. *А на йому був кажанок, то з під того кажанка кров так і ллється.* ЗОЮР. I. 133.

Кажинéсенький, а, е. Ум. отъ **кáжиний.**

Кáжиний, а, е.=**Кожиний.** *Та за се по три поклони кажному святому покладав.* Срезн. Запор. Стар. Ум. **Кажинéсенький.** См. **Кажиненький, кажнісінький.**

Кажиненький, а, е.=**Кажнісінький.** *Кажіненький у селі знає про те.* НВолын. у.

Кажнісінький, а, е. Ум. отъ **кáжний.** Каждый безъ исключенія.

Каз, зу, *м.* Бѣшенство. *Нехай на тебе каз найде.* Ном. № 5127.

Казáльница, ці, *ж.* Амвонъ, каѳедра. *Оце ж то вона, та діявольська спокуса, що про неї було нам отець Дем'ян з казальниці глаголе.* К. ЦН. 220.

Казáн, нá, *м.* Котелъ. *Нехай наш казан закипить іще і з другою боку.* К. ЧР. 108. *Як у казані кипить.* Посл. Ум. **Казанóк, казанóчок, казáнчик.** *Наймит роспалив багаття, повісив казанок і почав варити кашу.* Левиц. *Пойди ти до річки Самарки, до криниці Салтанки, казанок у руки взявши.* Мет. 442. *Вітер віє, повіває, казаночок закипав.* Щог.

Казáнина, ни, *м.* Одинъ котелъ, плоховатый котелъ.

Казáння, ня, *с.* 1) Говореніе. 2)=**Казань.**

Казанóк, нкá, казанóчок, чка, казáнчик, ка, *м.* Ум. отъ **казáн.**

Кáзань, ні, *ж.* Слово, рѣчь, проповѣдь. *Якусь тобі він (Плутон) казань скаже, дорогу добру в Рим покаже.* Котл. Ен. II. 38. *Попи тільки раз у год кажуть казань перед постом.* О. 1862, I. 71.

Казáрма, ми, *ж.* Казарма. *Із казарми нечистої чистою, святою пташечкою вилетіла.* Шевч. 619.

Казáтель, ля, *м.* Ораторъ, вятія. Желех.

Казáти, кажý, жеш, *гл.* 1) Говорить. *Ой казав есь, присилав есь: не покину я тебе.* Чуб. V. 180. *Хоч будуть пипати, не буду казати.* Нп. *Ти казане кажеш, а мій батько під корчмою чув.* Посл. *Не при нас кажучи.* Ном. № 8365. Въ наст. времени вмѣсто обычной формы: **кажý, кáжеш** и пр. въ нѣкот. мѣстностяхъ сокращ.: **кау(ку), каеш, кае(ка), каємо.** *А я йому й ку: не бачиш,—ку,—роззляпяко, куди їдеш?* Грин. II. 310. *Чую я, кае, вчора пани поносять якусь політику.* Рудч. Ск. II. 209. *Ми усім наготовили, а тепер він один да ще ка': мало.* Рудч. Ск. I 26. Эта форма въ частномъ употребленіи у Квитки. *Намалювавши та й кае нам: „Тепер, хлопці, дивіться, що за кумедия буде“. А ми каємо: „а ну, ну, що там буде?“* Кв. I. 7. (Изд. 1887). **Не вам кáжучи.** Извините за выраженіе. *Та тут, не вам кажучи, така хвороба прикинулась: чиряками обкидало всього* **Казáти з уст.** Говорить наустно. Каменец. у. 2) Приказывать, велѣть. *Казав єси нас пан наказний додому одпускати, а тепер єси наказуєш землянки копати.* Рк. Макс. *Кажіть мені, панове, сього хлопця до себе узяти; я буду й ростити і подушне за його платити.* О. 1861. VIII. 17. *Скачи, враже, як пан каже.* Ном. *Обіцяв Бог дати, тіко казав заждати.* Ном. № 157.

Казáтися, жýся, жеться, *гл.* 1) Быть сказану. *Казатиметься й те, що зробила оця.* Єв. Мр. XIV. 9. 2) Показываться, являться. *Чи сам пан дома? Хоч же він дома, та не кажеться, к коню в шубочку прибірається.* Чуб. III. 457.

Казéнний, а, е. Казенный. *Москаль казенна вещ.* Ном. № 799. *Були і панські, і казенні.* Котл.

Кáзень, ні, *ж.*=**Казань.** *Прочувши ж казень, любувались уряду всякого жінки.* Мкр. Г. 8. *Що це, яку сьогодня писарь казень казав?* Новц.

Казúти, кажý, зиш, *гл.* Искажать, портить. *Гостець казить йому вид.*

Казúтися, жýся, зишся, *гл.* 1) Бѣситься. *Собаки з жиру казяться.* Ном. № 10801. 2) Бѣситься, проказить. *Як же*

були ча самоті, то молитовники ховали, казились, бігали, скакали. Котл. Ен.

Казінка, ки, *ж.? Колись у дяків і... в школах, кара школярам за казінку, що не вміли штиха і д.—і така була...* Ном. № 3632.

Казіння, ня, *с.* Бѣснованіе.

Ка́зка, ки, *ж.* Сказка. *В пісні правда, а в казці брехня.* Посл. Ум. **Ка́зочка.** *От вам казочка.*

Казкови́й, а, е. Сказочный. Желех. Кулишъ.

Казна́, ни́, *ж.* Казна, деньги. (Заимствовано изъ русскаго языка). *Їздив наш бурмистер до князя Ромодановського з грошима у московську казну.* К. ЧР. 185. *Є казна, та ніхто не зна.*

Ка́зочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́зка.**

Ка́зус, са, *м.* Случай. *Казус сей так налякав усіх людей, що більше вже ніхто із глузду не скрутився.* Гліб. 65.

Ка́зусний, а, е. Казусный. *Казусне діло, обізвався таки писарь.* Кв. І. 157.

Казю́ка, ки, *ж.* 1) Козявка. *Казюка повиїдала хліб у полі. Метелики і казюки усякі дружно пречисту душу з неї випивають.* Кул. 2) Змѣя. Ум. **Казю́чка.**

Кайда́ни́, нів, *м. мн.* Кандалы, оковы, цѣпи, колодки. *Возьміть Палія Семена та забийте в кайдани.* О. 1862. VIII. 26. *Часто бо заковувано його в кайдани.* Єв. Мр. *Ой дала ж, дала славним запорожцям та цариця заплати: ой понабивали на ноги кайдани, дали в руки лопати.* Новц. *Угору руки підіймали, кайданами забряжчали.* АД. І. 88. Ум. **Кайда́ники, кайда́ночки.** *Кайданики на ноженьки, а скрипонька у рученьки.* Андр. *Ой будемо зімувати в Станіславі на риночку, в кайданочках, в залізочку.* Лукаш.

Кайда́ниці, ць, *ж. мн.*=**Кайдани.** *Вбрали б ноги в кайданиці, а руки в скрипиці! Тото тобі, леґінику, за чужі ягниці.* Шух. І. 204.

Кайда́нки, нок, *мн.* Ручныя цѣпи. *Ой злапали* (вдовиного сина), *назад руки зв'язали, ще в кайданки оковали.* Гол.

Кайда́нник, ка, *м.* Закованный въ кандалы.

Кайда́ння, ня, *с. соб.* Кандалы. Ум. **Кайда́ннячко.** *Наділи на руки і на ноги кайданнячко гостре.* Федьк.

Кайда́ночки, ків, *м. мн.* Ум. отъ **кайда́ни.**

Ка́йла, *(м.?)* Венгерскій быкъ съ большими рогами. Желех.

Кайла́к, ка, *м.* 1) Короткій обрубокъ дерева, стоймя поставленный и употребляющійся какъ скамеечка для сидѣнья. Шух. І. 96. 2) *мн.* Обрубки дерева кривые, годные только какъ дрова, сучье, ломъ древесный. Вх. Зн. 23.

Кайленя́, ня́ти, *с.* Бычекъ? теленокъ? *Ой зайняла файна рибка сиві кайленята у зелену полонину,—тамъ отава мнята.* Гол. III. 232. См. **Кайла.**

Кайма, ми, *ж.? Ой увійди, батеньку, увійди, з кайми віночок іздійму.* Мил. 130.

Кайма́н, на́, *м.* Въ артели гуцульскихъ дровосѣковъ тотъ изъ нихъ, на обязанности котораго лежитъ топить печь, варить пищу, вообще наблюдать за порядкомъ въ помѣщеніи дровосѣковъ. Шух. І. 175. См. **Кальман.**

Кайора, ри, *ж.* Плоскодонная лодка. Вас. 151.

Ка́йстра, ри, *ж.* Мѣшокъ. *От зробив* (кіт) *собі скрипочку й молоточок і писану кайстру. Прийшов до* (лисичиної) *нори—як загра... „Піду я, подивлюся: хто там грає". От вона* (лисиця) *й пішла, а він її цок да в лобок, да в писану кайстру.* Рудч. Ск. І. 28.

Кайстро́вий, а, е. *Кайстрові капелюхи.* Гол. Од. 19.

Ка́ка, ки, *ж.* Дѣтск. 1) Испражненія. 2) Все дурное, нечистое, грязное. О. 1861. VIII. 8.

Ка́кати, каю, еш, *гл.* Испражняться. *На ледачій ниві трава не росте, а тільки собаки какають.* Ном. № 6156.

Какаба́т, та, *м.* = **Кабат?** *Лучшая кошуля, ніж какабат.* Ном. № 11147.

Какарі́кати, каю, еш, одн. в. **какарі́кнути, кну, неш,** *гл.* Кукарекать, кукарекнуть. См. **Кукурі́кати.**

Какарі́ку! *меж.* Крикъ пѣтуха. *Курить як чорт од какаріку!* Ном. № 4420. *Летів півень через ріку, казав: какаріку!* Нп. См. **Кукуріку.**

Какарі́шник, ка, *м.* Пѣтухъ, постоянно поющій. *Казка про півня какарішника.*

Ка́ки. Дѣтск. Говорятъ дѣти, когда хотятъ испражняться.

Кал, лу, *м.* 1) Грязь. *Ой гей, воли, та гей помалу, та витягніть мене із калу, та поставте мене на суши.* Грин. III. 367. *Як посієш ячмінь та овес у кал* (=поки земля ще мокра), *так вони тебе нарядять і в жупан.* ХС. І. 75. *Земля взялась од крови калом.* Котл. Ен. *Бодай мої сльози сину, на кали не впали.* Нп. **Посади́в**

на кал (ного). Поставилъ въ безвыходное положеніе. Ном. 2) У Кулиша употреблено въ значеніи: калъ, пометъ. *І зчезне він, мов кал його, без сліду.* К. Іов. 43.

Калаба́йка, ки, *ж.* Зарубка на деревѣ для добыванія сока.

Калаба́ли́к, ку, *м.* Суматоха, кутерьма. См. **набалик.**

Калаба́ня, ні, *ж.* Лужа. *Аж калабані стоять, такий дощ був.* Каменъ. у.

Калаба́тина, ни, *ж.* Топкое мѣсто. Ум. **Калаба́тинка.**

Калаба́ч, ча и **Калаба́ш, ша,** *м.* = **Калаба́ня.** Желех. Miklosich, Vergleich. Grammatik. d. sl. Spachen. II. 291.

Калабу́ха, хи, *ж.*=**Калабаня.** Желех.

Калаве́рці, ців, *мн.* Сапоги съ вывороченными голенищами. Kolb. I. 44.

Калаву́р, ра, *м.* Заимствов. изъ русскаго языка. 1) Караулъ. *Ой кругом церкви січової калавури стали.* Нп. *Для ночі вдвое калавури на всіх поставили баштах.* Котл. Ен. V. 40. 2) Крикъ: караулъ! *А він чуває: пробі! калавур!* Гліб. 16.

Калаву́рити, рю, рить, *гл.* Заимств. изъ русск. яз. Караулить. *Оце за ним ходимо, калавуримо.* ЗОЮР. I. 78.

Калаву́рний, а, е. Заимств. изъ русск. яз. Караульный. *Біля доотярної лавки стоїть з оружжом калавурний.* Кв.

Калака́луша, ші, *ж.* Раст. Черемуха. ЗЮЗО. I. 133.

Калама́йка, ки, *ж.* Ткань: коломенка. Котл. Ен. Словарь, 13. *Юпка в її була з байки, а спідниця з каламайки.* Сніп. 129. *Жупан на ньому синій і китавка· юпка, поясом з алицької каламайки підперезаний.* Кв. II. I. 35.

Калама́йковий и **Калама́йчатий, а, е.** Изъ **каламайки.** *Каламайковий пояс.* Кв. II. I. 33. *Червоні або зелені каламайкові пояси.* О. 1862. IX. 68.

Калама́нка, ки, *ж.* Презрительно: водка. Вх. Зн. 23.

Калама́рок, рка, *м.*=**Каламарь 1.**

Калама́рчик, ка, *м.* Ум. отъ **каламарь.**

Калама́рь, ря, *м.* 1) Чернильница. *Піп же з олтаря, а писарь з каламаря.* Ном. № 212. 2) Пузырекъ. 3) Сосудъ, въ которомъ гуцульскіе плотники держатъ разведенную въ водѣ сажу. Шух. I. 88. Ум. **каламáрчик.**

Каламі́тний, а, е = **Каломутний.**

Каламу́т, та и **ту,** *м.* 1)=**Баламут** 2) Сеора, раздоръ; смута, волненіе. *Прийшов сюди,—ну вже й буде каламут. Досі як хороше було, тихо, поки його не було.* Павлоградъ. См. **Каламут.**

Каламу́та, ти, *ж.*=**Каламут 2.** Мир. ХРВ. 86.

Каламу́тити, му́чу, тиш, *гл.* 1) Мутить, возмущать. *А що се ти, собачий сину, тут каламутиш берег мій?* Гліб. 2) Смутить, смутьянить, возмущать людей.

Каламу́титися, му́чуся, тишся, *гл.* 1) Мутиться (о водѣ). 2) Возмущаться, безпокоиться, тревожиться. *Каламутиться народ, почувши від його таке.*

Каламу́тний, а, е. 1) Мутный, взбаламученный. *Каламутна вода як кісіль.* Ном. № 12420. *Над Летою бездонною та каламутною.* Шевч. *Чого вода каламутна? чи не хвиля збила?* Нп. 2) Смутный. *Щоб під каламутний час модським добром поживатись.* К. ЧР. 191.

Каланде́к, ка, *м.* = **Полукіпок.** Вх. Зн. 23.

Каланіца, ці, *ж.* Яма или ящикъ для разведенія извести. НВолын. у.

Кала́нник, ка, *м.* Бѣднякъ. Шух. I. 73.

Калантáрити, рю, рить, *гл.* Калякать, болтать громко. *Знають гості й сами, що вони нудні,—а то чого б вони калантарили.* Ном. № 11905.

Калантúр, ра, *м.* Карантинъ. Закр. Желех.

Ка́лап, па, *м.* Черная шляпа съ низкимъ круглымъ верхомъ и широкими полями, загнутыми внизъ. Угор. Гол. Од. 79. *Лем мене спізнала моя фраерочка, що мі закладала за калап пірочка.* Гол.

Калата́йло, ла, *с.* Колокольчикъ изъ дерева, который вѣшаютъ воламъ на шею, колотушка. *Тільки десь далеко в гаю стукало калатайло на шиї ватажка вола.* Левиц. I. 206. *Як був Сидір та Михайло та зробили калатайло: куди ідуть, калатають, та нікого не питають.* Нп. *Піп у дзвін, а чорт в калатайло.* Ном. № 2650.

Калата́ло, ла, *с.*=**Калатайло.**

Калата́ти, та́ю, еш, одн. в. **калатну́ти, тну́, не́ш,** *гл.* 1) Бить, колотить, ударить. *Калатнув батька.* НВолын. у. 2) Стучать, стукнуть. 3) Звонить. *Ото калатають, ще й дзвони поб'ють.* Харьк. г.

4) Хлопотать, прилагать усилія, биться. *Треба довго калатати, щоб бабу ошукати.* Ном. № 9075. 5) Молотить, не развязывая снопа (о ржи). 6) Шевелить? тормошить? *Не счулась, як воно й народилось,—так мені стало негарно. Дивлюсь—воно лежить біля мене мовчки. Я йому калатала, так воно вже неживе, то я й закопала.* Новомоск. у. Залюбовск.

Кала́ч, ча́, *м.* 1) Калачъ. *За багачем сам чорт з калачем.* Ном. № 1423. *Чужим діткам дулі, а нашому калачі, щоб спало уночі.* Мет. 3. *Вип'є коряк жду чи горілки, калачем закусить.* К. ЧР. 273. 2) Дѣтская игра, въ которой лежащій внизъ лицомъ ребенокъ, имѣя на своей спинѣ пальцы сидящихъ вокругъ дѣтей, угадываетъ по счету словъ пѣсни, на чьемъ пальцѣ остановилось кольцо. Чуб. III. 99. **Ум. Кала́чик.**

Кала́чик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **калач.** 2) Раст. просвирки, Malva rotundifolia L. ЗЮЗО. I. 128. *Воли... пішли собі... і де не вздрять калачики, або ромен і всякий бур'янець, то там і пасуться.* Кв. II. 83.

Кала́чити, чу, чиш, *гл.* Стучать, бренчать. *Під моєю кобилою підкови калачуть.* Гол.

Кала́шник, ка, *м.* Пекарь, дѣлающій **калачи.**

Кала́шни́ця, ці, *ж.* Пекущая калачи или продавщица бѣлаго хлѣба. *Як не піду за Івана, піду я за Гриця, а у Гриця все пшениця,—буду калашниця.* Чуб. V. 175.

Калга́н, ну́, *м.* Раст. калганъ, Maranta galanga. *Баба Параска заправляла горілку міцним калганом.* Левиц. I. 522. *На запіканку корінькову купив кубеби й калану.* Мкр. Г. 69.

Калганівка, ки, *ж.* Настойка на калганѣ. *Наготуй нам снідання, та щоб більш було настойок, запіканок, наливок і м'ятної, і кардимоновки, і калганівки.* Стор. **Ум. Калганівочка.**

Калга́нка, ки, *ж.* = **Калганівка.** *І кубками пили слив'янку, ... горілку просту і калганку.* Котл. Ен. I. 19.

Калганови́й, а, е. Калгановый.

Калдани́, нів, *м. мн.* Мѣста, на которыхъ осталась прошлогодняя трава. Левч. Желех.

Кале́ка, ки, *ж.* Налимъ. Желех.

Календа́рь, ря́, *м.* Календарь. *Віщував календарь, та в помийницю впав.* Ном. № 13438.

Кале́ник, ка, *м.* Хлѣбъ съ калиновыми ягодами. *Чого то з сього святого хліба не зробиш? Усячину: діда, братки, рябка, сучку, каленика, натикана.* О. 1861. XI. Кухр. 27.

Каленица, ці, *ж.* Посуда, въ которой приготовляютъ глину для мазаньи. Вх. Зн. 23.

Кали́ло, ла, *с.* Грязь. Мнж. 181.

Кали́на, ни, *ж.* 1) Раст. калина, Viburnum opulus — дерево и ягоды. *Та висип же, мила, високу могилу, та посади, мила, червону калину.* Мет. 93. *Ой у лузі на калині зозуля кувала.* Мет. 97. 2) Дѣвство, а также кровавый знакъ на сорочкѣ послѣ перваго совокупленія. *Темною лугу калина, доброю батька дитина: хоть вона по ночах ходила, та калину при собі носила: купували купці—не продала, прохали хлопці—вона не дала, шовком ніженьки зв'язала, за всіх тому Іванку держала.* Чуб. IV. 451. **Калину лама́ти** — въ свадебныхъ пѣсняхъ: терять дѣвство. **Калину стра́тити.** Потерять дѣвственность. 3) Названіе вола или коровы темнокрасной масти. КС. 1898. VII. 41. Kolb. I. 65. **Ум. Кали́нка, калинонька, кали́ночка.** *Зашуміла шабелька, як в лузі калинка* Нп. *Ой у лузі калиноньки, там дівчина походила, калиноньку поломила.* Чуб. III. 472. *Зацвіла калиноньки в лузі.* Чуб. V. 63. *Будуть пташки прилітати, калиноньку їсти.* Нп. *Ой припну я коня коло калиночки.* Гол. *Да зацвіла калиноньки к Різдву... У нашої Мар'юхни на подолі.* Чуб. IV. 445.

Калини́на, ни, *ж.* Калиновое дерево.

Калині́вка, ки, *ж.* Настойка на калинѣ.

Кали́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **калина.**

Кали́нник, ка, *м* 1) Пирогъ или хлѣбъ спеченный съ **калиною.** Маркев. 166. 2) Кисель изъ калины.

Кали́нонька, Кали́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **калина.**

Кали́новий, а, е. Калиновый, изъ калины. *Калинова вітка як рідная тітка.* Ном. *Долав голуб сиву голубку на калиновій вітці.* Грин. III. 362. *З-за темною дуба то калинова вітка витягнеться, то червоний кетяг горить як жар.* МВ. *Калиновий кисіль.* Чуб. VII. 442.

Калита́, ти́, *ж.* 1) Мѣшокъ съ деньгами. *За сиротою Бог з калитою.* Ном. № 10703. 2) Лепешка, смазанная медомъ и употребляемая для гаданія въ день св. Андрея. *Іду, їду калити кусати.* Чуб. III. 259.

Калити́на, ни, *ж.*=**Калита.** Желех.

Кали́тка, ки, *ж.* 1) Кошелекъ кожаный. *Скупий збірає, а чорт калитку шиє.* Ном. 2) Писанка съ изображеніемъ калитки. КС. 1891. VI. 380. Ум. **Кали́точка.** *Узяла я ті гроші в калиточку.* МВ. *Лікарям—поможись чи не поможись, а калиточка розв'яжись.* Ном.

Калі-буд-буд! Крикъ русалокъ. *Калі-буд-буд! дайте мені волосинку зарізати та дитинку.* Нар. пов.

Ка́лі дя́ти. Запачкать умышленно грязью во время купанья. Дѣти, шаля во время купанья, пачкаютъ другъ друга грязью, крича: „Ка́лі! калі".

Ка́ліво, ва, *с.* 1) Кустъ картофеля. *Картопля сеє літо не вродила: потрогу пуд калівом.* Черниг. у. *Оце три каліва викопала* Черниг. у. 2) О конопляхъ, льнѣ: половина повісма. Черниг. у.

Каліка, ки, *об.* Калѣка, увѣчный. *Каліка не родиться—робиться.* Ном. № 4663. *Була колись Гандзя каліка небога, божилася, молилася, що болів ноги.* Шевч. 138. Ум. **Калі́ченька, кали́чка.** *Ой не бий, мати, і не лай, мати, не роби казіченьки.* Чуб. V. 146.

Калі́куватий, а, е. Уродливый, съ тѣлесными недостатками, увѣчный. Чигир. у. *Калікуватий трохи хлопець.* Зміев. у.

Каліфа́ктор, ра, *м.* Сторожъ при духовныхъ учебныхъ заведеніяхъ. Подольск. у.

Калі́цтво, ва, *с.* Калѣчество, увѣчье. *Сціпило, звернуло їй, руку—не дай Бог каліцтва.* Харьк. т. *Спасеть вас Бі, що й нас при каліцтву не забуваєте.* Лебед. у. *Хиба яке каліцтво знайдуть докторі, то не піде в москалі.* НВолын. у.

Кали́ч, чі, *ж. соб.* 1) Калѣки. *Потрода увесь скот—зосталась сама каліч.* Лохвиц. у. 2) Все искалѣченное, испорченное. *Знов піднімали в його головці на другий лад—покручені фантазії, якусь каліч образів.* Левиц. I. 244.

Кали́чений, а, е. Искалѣченный... *Підняв руки калічені до святого Бога.* Шевч. 520.

Кали́ченька, ки, *об.* Ум. отъ **каліка.**

Кали́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Увѣчить, калѣчить. *Скинь її* (свиту) *зараз, скинь!.. Ти себе покалічиш.—А селяне носять та й не калічать же себе.* Левиц. Пов. 159. 2) Уродовать, искажать, извращать. *Не з щиростю.. приступає до рідного слова, та й почне його калічить.* О. 1861. IV. 34.

Кали́читися, чуся, чишся, *гл.* Увѣчиться. *Калічиться бідна дитина.* Мирг. у.

Кали́чка, ки, *об.* Ум. отъ **каліка.** 1) Немного калѣка или маленькій калѣка. 2) Вторая ручка на косовищѣ,—въ концѣ его. Шух. I. 169. 3) Родъ съѣдобнаго гриба. Вх. Зн. 23.

Кали́чний, а, е. Увѣчный *Царь уп'ять послав сказать: щоб збірались до йому... усі: і старе й мале й калічне.* Грин. I. 174.

Калія, лії, *ж.* Индиго, синяя краска. Вас. 170. *Синій як калія.* Ном. № 13150. *Так було б'є, що під очима як калія сине.* Лебед. у.

Калки́й, а, е. = **Кальний.**

Ка́лко, *нар.* = **Кальо.** *Сів би, та калко.* Ном. № 13323.

Калми́чити, чу, чиш, *гл.* Смачивать снопы въ жидкой глинѣ предъ покрываніемъ ими крышъ.

Калми́чіння, ня, *с.* Смачиваніе сноповъ въ жидкой глинѣ предъ покрываніемъ ими крышъ.

Кальни́й, я, е. = **Кальний.** *Пізнають хлопці і в калній сорочці.* Ном. № 11245. *Треба їм десь через дуже калну балку їхати.* Мнж. 121.

Ка́лно, *нар.* = **Кальо.** *І сніу нема і води, і в полі не кално, а сухісіньо всюди.* Кв. II. 38.

Калому́т, та, ту, *м.* = **Каламут.**

Калому́тити, му́чу, тиш, *гл.* = **Каламутити.**

Калому́титися, му́чуся, тишся, *гл.* = **Каламутитися.**

Калому́тний, а, е, = **Каламутний.** *Каломутна річка.* К. Досв.

Калу́гирь, ря, *м.* Монахъ. *Калугирю, каже* (до ченця): *що то це ти робиш?* Рудч. II. 201.

Кальбу́ки, бу́к, *ж. мн.* См. **Цапар.** Шух. I. 171.

Кальви́нець, нця, *м.* Кальвинистъ. (Українські пани), *приподобляючись до панів ляхів, робились римськими католиками, кальвинцями, лютеранами.* К. XII. 114.

Кальви́нський, а, е. Кальвинистскій. *У XVI-му ст. лютеранська та кальвинська колотнеча за віру.* К. Кр. 9.

Кальма́н, на́, *м.* = **Кайман.** Шух. I. 175.

Кальни́й, а, е. Грязный, нечистый. *В ремесника золота рука, та кальний рот.* Ном. № 410. *Як загнали ляхів в кальні болота.* Лукаш. 57. *Шлях кальний,—коні ледве-ледве сунуть.* Мир. ХРВ. 298. См. **Калний.**

Ка́льник, ка, *м.* Хлѣбная лепешка. Желех. и Лупов. у.

Ка́льність, ности, *ж.* Грязь, нечистота.

Ка́льно, *нар.* Грязно. *Ой шинкарочко Ганно, чого в тебе в сінях кально? То бурмаченьки були і горілочку пили: вони танці водили, вони грязі наносили* Нп. См. **Кално**.

Калюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* (**оріхи**). Калить (орѣхи). Лебед. у.

Калю́жа, жі, *ж.* Лужа, грязь. *Не шукай моря, у каложі втопишся.* Ном. № 1982. *Зараз, чи калюжку вбачить де на дорозі,—так у калюжу і лізе в кармазинах. К.* ЧР. 87. Ум. **Калю́жка**. *Калюжка після вчерашнього дощику.* Кв. П. 156.

Калю́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Дѣлать лужи. 2) Пачкать, грязно что либо дѣлать. Вас. 211.

Калю́житися, жуся, жишся, *гл.* Купаться въ лужѣ. *Ти його* (порося) *святити несеш, а воно ще таки калюжиться.* Черк. у.

Калю́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **калюжа**.

Калю́жний, а, е. Болотистый, грязный, нечистый. *Пити... калюжну воду.* Левицк.

Калю́ка, ки, *ж.* Большая, сильная грязь. Мнж. 121. *Тепер дощ, калюка,—покаляеш свої білі ноженята.* Мир. ХРВ. 306. *Калюка на всі боки розбігалась од прудкої їзди.* Мир. ХРВ. 301.

Ка́лю́х, ха, *м.* 1) Брюхо, собств. задній проходъ, а во мн. ч.—кишки. Желех. Вх. Зн. 23. 2) Желудокъ молодого ягненка или теленка, который не употреблялъ еще никакой пищи, кромѣ молока матери. Шух. I. 213.

Калюха́тий, а, е. Выгнутый наружу. *На бербениці та барівки треба калюхатих—вигнених дощів, бо ті судини у середині ширші.* Шух. I. 250. **Калюха́та пила́**. Пила, пластинка которой съ того края, гдѣ зубья, дугообразна. Шух. I. 175.

Калябу́ра, ри, *ж.* Лужа. *З чужого коня і серед калябури вставай.* Ном. № 9691.

Каляни́ця, ці, *ж.* Деготь, стекающій изъ колесъ. Черниг. у.

Кала́ння, ня, *с.* Маранье, пачканье.

Каляріпа, пи, *ж.* Раст. кольраби, Brassica oleracea caulorapa.

Калярува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Окончательно полировать гребенку посредствомъ тренія между ладонями рукъ, слегка покрытыхъ золой. Вас. 163.

Кала́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Пачкать, марать, грязнить. *І вже мені не честь не подоба по ріллях спотикати, жовтих чобіт каляти.* Макс. (1849). *Глядіть, діти, слави своєї не каляйте* Г. Барв. 293. 2) Испражняться. Мил. 31. *А теля стало, каля та й каля; да таку купу накаляло здорову.* Рудч. Ск. I. 39.

Кала́чити, чу, чиш, *гл.* Быть невнимательнымъ, разсѣяннымъ? зѣвать? ротозѣйничать? *Піддружий, ти там що калачиш? про тебе так усе дарма! буяри роблять що—не бачиш? дивись, уже шишок нема.* Алв. 36.

Кам, *нар.* Чѣмъ. Угорск. Желех. Вх. Зн. 23.

Камата, ти, *ж.* Процентъ. Желех. и Бессар. *Я жидові вироблю, ще й камату йому заплачу.*

Кама́ші, шів, *м. мн.* Гамаши. *Дают мені камаші, заплакали всі наші.* Pauli.

Камбра́т, та, *м.* Товарищъ. *Той* (семинарист) *пісню насвистує, той таки співа стиха, той гука до камбрата...* Св. Л. 218.

Камбра́ття, тя, *с. соб.* Товарищи. *Ні Антосьо, ні його камбраття й не думали чванитися родом.* Св. Л. 169.

Каменисти́й, а, е. Каменистый. *Инше ж* (зерно) *упало на каменистому.* Ев. Мр. IV. 5.

Каменя́ця, ці, *ж.* 1) Каменная постройка. Козел. у. 2) Раст. костяника, Rubus saxatilis L. ЗЮЗО. I. 134.

Каменіти́, нію, еш, *гл.* Окаменѣвать. *Я мов камінь той каменію.* МВ. *Вона каменіла, дивлячись на все те.* Мир. Пов. I. 128.

Ка́менний, а, е. Каменный. *Попід гору каменную покопали шанці.* Коцип.

Каменува́ння, ня, *с.* Побіеніе камнями. Желех.

Каменува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Побивать камнями. *Єрусалиме, що каменуєш посланих до тебе.* Єв.

Ка́мень, ню, *м.*=**Камінь**.

Каменю́ка, ки, *ж.* = **Камінюка**. *Як би мені попалась каменюка.* Кв.

Каменя́р, ря́, *м.* Каменоломъ. Желех.

Каменя́рський, а, е. Принадлежащій. каменяреві. Желех.

Каменя́стий, а, е. = **Каменистий**. *Господь сорок літ не допускав їх до обітованої землі..., а водив по камінястій пустині.* К. Грам. 60.

Камза́, зи́, *ж.* = **Кабза**. Мужикъ, не зная, что въ постолахъ папоротникъ, согласился продать ихъ за цѣлую **камзу** денегъ. Чуб. III. 198. *Мабуть не мала й камза перепала?—питає хтось.— Та буде з нас,—одказує Чіпка, витягаючи гаман з кишені.* Мир. ХРВ. 303.

Камила́вка, ки, *ж.* Камилавка. *Кафедральний протоєрей високий, чорний і чорнявий, з високою камилавкою на голові.* Левиц. Пов.

Камили́ки, ків, *мн.* Обрѣзки кожи, которые идутъ на подборы. Чуб. VII. 575.

Камізе́лок, лка, *м.* Жилетъ. Гол. Од. 15.

Камізе́лька, ки, *ж.*=**Камізелок**. *На паничу камізелька, пристав панич до серденька.* Чуб V. 1168.

Камізе́льковий, а, е. Жилетный.

Камізе́льчаний, а, е. = **Камізельковий**.

Камі́нець, нця́, *м.* Ум. отъ **камінь**. 1) Камышекъ. 2) Косточка у косточковыхъ плодовъ. *Сливу ззів, а камінець кинув.* 3) **Си́ній камі́нець**=**Камінь** 6. Мил. 31.

Кам'яни́й, а, е. Каменный. *Всюда гори кимінні, всюда ріки водяні.* Гол. *Антось сидів як кам'яний.* Св. Л. 312.

Кам'я́ння, ня, *с. соб.* 1) Камни. *На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькії посікав.* Дума про братів озівських. *Зможе Бог з каміння свого підняти дітей Авраамові.* Ев. Лк. III. 8. 2) Жернова.

Ка́мінь, меню, *м.* 1) Камень. *Трудно вийти з біди, як каміню з води.* Ном. № 2757. *Возьми ти, сестро, піску у білу ручку, посій ти, сестро, на каміню: коли той буде пісок на білому камені зіхожати, синім цвітом процвітати, хрещатим барвінком біленький камінь устилати...* ЗОЮР. I. 26. **Стоя́ти як у ка́мені**. Стоять какъ окаменѣлому. Выраженіе встрѣчено только у М. Вовчка: *І засоромилась, і злякалась,— стою як у камені, оніміла.* МВ. (О. 1862. III. 54). То же значеніе имѣетъ и выраженіе: **Як з ка́меню те́саний**. *Сижу, мов з каменю тесаний.* Г. Барв. 211. 2) Драгоцѣнный камень. *От де, люде, наша слава, слава Україні: без золота, без каменю.* Шевч. 46. 3) Жерновъ какъ въ обыкновенной, такъ и въ ручной мельницѣ, а также и въ гончарскихъ жорнах. *На добрий камінь що ні скинь, то все змелеться.* Посл. *Млин на два камені.* Желех. Шух. I. 261. **Млино́вий ка́мінь**. Жерновъ. 4) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат**. Шух. I. 255. 5) Вѣсъ въ 24, 30, 32, 36 фунтовъ. *Камінь воску. Купила цукру камінь. Тютюну каменей сто.* Закр. Гол. Од. 39. 6) **Си́ній ка́мінь**. Мѣдный купоросъ. Ум. **Камі́нець**, **каміньо́чок**, **каміньчи́к**. *Ой дзвеніте, перстенці, з дорогими камінці.* Рк. Макс. *Посій ти при дорозі та на каміньочку.* Нп. *Бодай пани при дорозі каміньчики били.*Нп.

Каміню́ка, ки, *ж.* Камень (одинъ). *Чи бачиш, у неї є серце, і ти замість його кладеш камінюку.* Шевч. 293. См. **Каменю́ка**.

Камінню́ччя, чя, *с. соб* Камни. *Нав'язали їй на руки і на ноги камінюччя.* Кв.

Камінячча, чя, *с. соб.*=**Камінюччя**. *Що Бог создав, те рівне, чисте; а вже що идолове, там саме камінячча і гори, і всякі викрутаси.* Драг. 15.

Ка́мка, ки, *ж.* 1) Головной женскій уборъ. *Зелена сукня слід замітає, золотий перстень на руці сяє, перлова камка голову клонить.* Чуб. III. 318. 2) Морская трава. Левиц.

Камра́т, та, *м.* Товарищъ. *А як прислав своє військо і свої гармати, аж тоді се урадовали всі наші камрати.* Галиц. *Я співаю, а мій камрат Саданюк сміється з мене.* Федьк.

Камрати́ско, ка, *м.*=**Камрат** (ув.). *А чекайте, камратиська, горілки нап'ємся.* Гол.

Камса́, си́, *ж.* Родъ морской рыбки, величиной въ палецъ, просоленной; варятъ въ борщѣ. Мнж. 181.

Камужельський, а, е? *Черевики камужельські.* Гол. III. 252.

Каму́з, зу, *м.* Мелкіе куски. *Зухвальцю на камуз роспасти.* Федьк. См. **Гамуз**.

Камчу́г, га, *м.* Раст. Thlictrum minus L. ЗЮЗО. I. 138.

Кам'яни́й, а, е.=**Каменний**. *Жінка і кам'яну гору пересіче.* Ном. № 9080. *Стояло ж там шість кам'яних водників.* Єв. Іо. II. 6. *І жив він... у кам'яній горі.* МВ. I. 99. *Десь у тебе, мати, кам'янеє сердечко.* Мет. 203.

Кам'яни́стий, а, е.=**Каменистий**. *Як ішов ти, Боже, з нами кам'янистими сте-*

пами. К. Пеалт. 150. *Там горі... кам'янисті.* Грин. III. 482.

Кам'яни́ці, ни́ць, *ж. мн.* = **Каменица 2.**

Кам'яни́ця, ці, *ж.* 1) Каменное строеніе. *Де-не-де стояли по подолу кам'яниці, а то все було дерев'яне.* К. ЧР. 63. *Алкана-башу за білу руку брала, у світлиці-кам'яниці зазивала.* АД. I. 211. 2) Ловушка для воробьевъ, сдѣланная изъ четырехъ кирпичей, прикрываемыхъ пятымъ, а этотъ послѣдній поддерживается небольшою палочкою.

Кам'яни́чин, на, *м.* Обитатель города, каменнаго дома. *Ой земле, земле, ти справді ж проклятая! Тільки турчину-кам'яничину на срібро, на злото весьма багатая.* ЗЮЗО. I. 11. (Прилож.).

Кам'яни́чний, а, е. Принадлежащій **кам'яниці,** замковый.

Кам'яни́ще, ща, *м.* Каменоломня. Донск. обл.

Кам'яні́ти, нію, ешь, *гл.*= **Каменіти.** Мнж. 29. *Серце кам'янів —таке мені горе.* НВолын. у.

Ка́м'янка, ки, *ж.* 1) Банная печь для паровъ. 2) Каменная посуда. 3)= **Каменица 2.** 4) Шоссе. *Кам'янкою їхати.* Миргородъ. (В. Горленко). Ум. **Ка́м'яночка.** *Там Маруся молода ходила, кам'яночки на віночок ламала.* Рк. Макс.

Кам'янщани́н, на, *м.* Житель города, замка. *Пустили в гармати як грім по небі... Щоб ся паркани поздріяли, щоб ся міщане полякали, а всі міщане-кам'янщане.* Колядка. См. **Кам'яничин.**

Кана́ва, ви, *ж.* 1) Канава, ровъ. *Од села Ситників до города Корсуня канавою перекопайте Потоцького піймайте.* 2) Каналъ. *Ой обізвався козак молоденький за плату,—ой набили на ноги кайдани, дали в руки лопату, ой послали на вішню работу та канави копати.* Грин. III. 595.

Кана́л, лу, *м.* Каналъ. Желех. *Вся* (країна) *обсажена садами, виноградом і лісами, вся облита ріками й каналами, з багатими городами й селами.* Левиц. Пов. 175. *Од послали ж його у сібірну роботу, ще й канали копати.* Грин. III. 596.

Кана́лія, лії, *об.* Каналья.

Кана́льський, а, е. 1) Тяжелый, каторжный. *Каналъська работа.* Ном. № 12844. Первоначальное значеніе этого слова: канальный, относящійся къ каналу. **Кана́льский похід**—походъ козаковъ въ 1721 и 1722 гг. къ Ладогѣ для рытья канала; но такъ какъ эта принудительная работа оказалась крайне тяжелой (въ первомъ году умерло уже 2461 чел.), то слово и получило указанное значеніе. 2) Шельмовскій (отъ слова **Каналія**). *Канальський шпак так умудрився, що як почне було співать, диковина й казать.* Гліб.

Кана́па, пи, *ж.* Диванъ. *Сидів о. Хведір Чепурковський на канапі в своїй світлиці.* Левиц. I. 131. Ум. **Кана́пка.** КС. 1882 X. 61.

Кана́пчик, ка, *м.* Диванчикъ. *Славненький такий канапчик.* Лебед. у.

Канаре́вчок, чка, *м.* Ум. отъ **канарейко.**

Канаре́йко, ка, *м.* Самецъ-канарейка. *Як задумав горобейко женитися та й узяв дружка канарейка.* Грин. III. 662. Ум. **Канаре́вчок.** *Мій таточку, мій канаревчку.* Мил. 184.

Кана́рка, ки, *ж.* Канарейка. Ум. **Кана́рочка.** *А в нашої канарочки сіра свита й піджачок.* Грин. III. 667.

Кана́рок, рка, *м.* Канарейка-самецъ.

Кана́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **канарка.**

Кана́рхати, хаю, ешь, *гл.* 1) Пѣть на клиросѣ. Бил. Нос. 2) Говорить невнятно, въ носъ.

Канархи́ст, та, *м.* Клирошанинъ. Бил. Нос.

Канастас́, су, *м.* Иконостасъ. *І на канастасі святі, і скрізь по стінах святі.* Стор. I. 148. *Канастас новенький, церква веселенька.* О. 1862. IX. 64.

Кана́ти, на́ю, ешь, *гл.* Гибнуть. *Люде мруть, канають в тюрмах голі, босі.* Шевч. 160.

Канделя́бр, ра, *м.* Канделябръ. *Ольга вхопила канделябр, Катерина вхопила другий і всі побігли в коридор на зустріч Турманші.* Левиц. Пов. 313.

Кандзю́ба, би, *ж.* Кривизна, крючекъ. Мнж. 181.

Канди́ба, би, *ж.* Плохая лошадь, кляча. Желех. *Бачили, яку кандибу Криженко купив у ярмарку? Там же й кандиба! Висока така, що й під повітку не підійде, а сама така, що так їй кістки й повиламали.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Канди́бити, блю, бишь, *гл.* Скарединчать. *Як що купив, то їж відразу та й не кандиб.* Зміев. у.

Кандида́т, та, *м.* Кандидатъ. *Кандидатам до академії були видані скарбові гроші.* Левиц. Пов. 4. *Побіжи-но мені до*

Платона-брата, нехай мені призве Маркакандидата. Грин. III. 566.

Канді́йка, ки, *ж.* Миска съ вогнутыми нѣсколько краями. Вас. 181.

Кандьо́р, ру, *м.* Жидкая кашица изъ крупъ или пшена. = **Куліш.** *Як наварить кандьору,—і собакам уволю.* Грин. III. 562.

Кани́ця, ці, *ж.* 1) Дѣтская игра съ камешками. Желех. 2) Раст. Chrysanthemum leucanthemum L. Вх. Зн. 23.

Ка́нка, ки, *ж.* 1) Раст. Scirpus lacustris. Вх. Пч. I. 12. 2) Головной женскій уборъ. Вх. Зн. 23.

Кановця, ці, *ж.*=**Коно(і)вка.** *Гинчя ся дознала, кановцю порвала, коновцю порвала, на воду біжала.* Гол. II. 711.

Кано́на, ни, *ж.* Пушка. *Гей скажи мі, красний улан, чи не тут канони ліпше знають зазвонити, як удома звони.* Федьк.

Канона́да, ди, *ж.* Канонада, пушечная пальба. К. Бай. 90.

Канона́дити, джу, дить, *гл.* Стрѣлять изъ пушекъ. *На турчина бив нею, канонадив.* К. ПС. 65.

Канони́рка, ки, *ж.* Пуговица канонирскаго мундира. Шух. I. 286.

Кантаба́л, лу, *м.*=**Кантабас.** *Як напився кантабалу,—ляшок нетверезий.* Нп.

Кантаба́с, су, *м.* Родъ опьяняющаго напитка. *Як нап'ється кантабасу, стане нетверезий.* Чуб. V. 1161.

Ка́нтар, ру, *м.* 1) Узда, недоуздокъ. Чуб. VI. 111, 403. *Сивий коник, - кантарь на нем.* Гол. III. 436. 2) Родъ ручныхъ небольшихъ вѣсовъ. Ум. **Канта́рок.** См. **Канту́рь.**

Канта́рок, рка, *м.*=**Кантар.**

Кантони́ст, та, *м.* Кантонистъ. *Він, бач, ніби салдатський син, значить кантоніст.* Левиц. I. 59.

Канто́пля, лі, *ж.*= **Картопля.** *У городах чого там, немав?... Капуспа, моркиця, огірочки, стрючечки, квасоля, кантопля.* О. 1862. IX. 111.

Канто́ра, ри, *ж. Кондратович... пішов у кантору.* Стор.

Канто́ха, хи, *ж.*=**Картоха.** Сумск. у. *Наберуть мішків п'ять кантохи.* Грин. I. 99.

Ка́нтурь, ря, *м.*=**Кантар 2.** *Безмена ти не положиш у кишеню, а кантурь положив та й ходи.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Кану́дити, дить, *гл. безл.* Тошнить. *Наїлась ніх опеньків, так аж канудить.* Харьк. у.

Кану́н, ну, *м.* Медъ, который варятъ къ храмовому празднику. *Пішов по канун, та там і втонув.* Ном. № 10929.

Кану́пер и Кану́пір, ру, *м.* 1) Калуферъ, Tanacetum balsamita. Вх. Пч. I. 13. *З-за плота вилядали чорнобрівчики, васильки і канупер.* Стор. 2) **Кану́пирь пільний.** Раст. Salvia pratensis. Лв. 101. Ум. **Кану́перець.** Грин. III. 539.

Ка́нути, ну, неш, *гл.* 1) Капать, течь. *Держить палаш в правій руці, а з палаша кровця кане.* Гол. *Ой зоре, зоре!— і слози кануть,—чи ти зійшла вже на Україні?* Шевч. 403. 2) Исчезать. *Зірочка покотилась, далі друга, третя—і поховались у синьому небі, мов у море канули.* Кв. I. 28. *Бідна ж моя голівонько! всі надії мої канули.* Г. Барв. 85.

Канцелю́ра, ри, *м.* Ув. отъ **канцеля́рист.** Св. Л. 242.

Канцеля́рист, та и **Канцеля́ріста, ти,** *м.* Канцеляристъ, канцелярскій чиновникъ. *Зачав водити бенкети з повитчиками, з канцеляристами, з купцями.* Котл. НП. 356. Ув. **Канцелю́ра.**

Канцеля́рия, риї, *ж.* Канцелярія. *Пішов я у канцелярію, дав писарю четвертака.* Стор. II. 89.

Канцілю́га, ги, *ж.* Бранное слово. *Аже поти коїла, поки розвела чоловіка з жінкою, канцілюга така.* Кобелякск. у.

Канціля́жка, ки, *м.* Чиновничишко, презрительное названіе канцеляриста. *Достається од неї деколи, як попризджають, оттим цвентюхам, канціляжкам.* Котл. МЧ. 471.

Ка́нцур, ра, *м.* Отрепье, кусокъ. **До ка́нцура.** До остатка, дочиста, до конца, совершенно. *Витоптала бісова душа увесь овес до канцура.* Черном. *Онучи чвахтили, хоч викрути,—до канцура помочились. Покрали усе до канцура. Забув усе до канцура.* Черк. у. Ум. **ка́нцурок.** *Так той меч на канцурки і розскочивсь.* Мнж. 10.

Ка́нцурря, ря, *с.* Лохмотье, отрепье. *Превеликий п'яниця, обшарпаний, в канцуррі* Ном. № 4625.

Канчу́к, ка́, *м.* Плеть, нагайка. *Знайшли йою повішеного за ноги й зашмагованою канчуками.* Стор. МПр. 96. *Під'їжджав пан оконом, канчук роспускав.* Нп.

Кано́ка, ки, *об.* 1) Попрошайка. 2) Ув. отъ **каня.** Вх. Пч. I. 16. *Летіла канюка, пострелена з лука.* Чуб. V. 833. *Канюкою сидить.* Ном. № 2768.

Кано́чити, чу, чиш, *гл.* Клянчить. *Ото канючить.* Ном. № 2769.

Ка́ня, ні́, *ж.* 1) Четырехугольное углубленіе, выдолбленное долотомъ въ підвалині, своло въ которое входитъ чіп столба. Кіев. и Подольск. г. 2) Родъ коршуна. *Ой летіла сива каня по полю.* Чуб. III. 251. *Пищить як каня.* Ном. № 2770. *Виглядає, як каня дощу.* Чуб. I. 256.

Кана́нка, ки, *ж.* Раст. повилика, Cuscuta. Хотинск. у.

I. Кап! *меж.* Капъ! *А в Умани сльози тільки кап, кап!..* Г. Барв. 223. *Наче і всміхається вразький запорожець, а сльози в ложку тільки кап!* К. ЧР. *Тут горілка кап, а там хап!* (з кишені). Ном.

II. Кап, пу, *м.* **Волосо́вий кап.** Родъ шерстянаго мѣшка, въ которомъ пережаренное конопляное сѣмя кладется въ маслобойню для выжиманія масла. Шух. I. 163.

Капа́, пи, *ж.* 1) Покрывало, попона. 2) Конюшонъ. 3) Капоръ, шапка. 4) Въ ножной толчеѣ (въ маслобойнѣ) желѣзный листъ, которымъ покрыто дно выдолбленной для песта лунки, ступи. Шух. I. 161.

Капа́ма, ми, *ж.* Родъ греческаго пирожнаго. Котл.

Ка́панний, а, е. Вышитый, испещренный вышивками въ видѣ розеты. Гол. Од. 74. *Як ідете, хлопці, в танець,—повмивайте пальці, та щоби сте не звалляли капані рукавці.* Гол. II. 397.

Капани́на, ни, *ж.* 1) Капаніе постоянное. Желех. 2) Небольшой доходъ по мелочамъ. *Сяка-така капанина буде з парафії: то за треби, то з приносів.* Св. Л. 112.

Ка́пар, ра, *м.* 1) **Обѣднѣвшій, обнищавшій. В ка́пар, на ка́пар перехо́дити.** Приходить въ бѣдность, въ упадокъ. Желех. 2)—**ру.** Насосъ. 3) Снарядъ для забиванія свай. НВолын. у,

Капара́н, на, *м.* Родъ верхней козацкой (у задунайскихъ сѣчевиковъ) одежды съ откидными рукавами. *А він* (конюший Гладкий) *у штанях широких, у шапці смушевій, капаран на йому з чотирма рукавами.* К. С. 1883. II. 285.

Капари́с, су, *м.* Кипарисъ, Cipressus Angustifolia.

Капари́совий, а, е. Кипарисовый.

Капа́рити, рю, рить, *гл.* 1) Худо дѣлать, кропать, пачкать. Желех. 2) Жить въ нищетѣ. *Свій вік капарить.* Желех.

Капа́рка, ки, *ж.* Обѣднѣвшая, обнищавшая.

Капа́рний, а, е. Жалкій. Желех.

Капа́рник, ка, *м.* 1) Презрѣнный. 2) Медлитель. 3) Кропатель, плохой работникъ.

Капа́рниця, ці, *ж.* 1) Презрѣнная. 2) Медлительница. 3) Неряха, плохая работница. *Лучче було дівчиною, як теперки хазяйкою: стоять ложка під лавкою, поросята в печі риють, а собаки горшки миють, коти хату замітають, хлопці в вікна заглядають. Це котора капарниця, то з її сміються.* Уман. у.

Капа́рства, ви, *ж.*=**Капестра.** Вх. Зн. 24.

Капа́рство, ва, *с.* 1) Жалкая жизнь. 2) Плохая работа. Желех.

Ка́пати, паю, еш, и **плю, плеш,** с. в. **ка́пнути, пну, неш,** *гл.* Капать. *Хоміха слухала, а сльоза за сльозою капали з миля на руки.* Левиц. I. *Дав Бог весну, вів теплом, із стріх вода капле.* МВ. *Капле кровця у кирницю.* Рус. Дн.

Ка́пелечка, ки, *ж.* Ум. отъ **капля.**

Капелі́на, ни, капелі́нка, ки, капелі́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **капля.**

Капелі́ста, ти, *м.* Музыкантъ. *А ви, пани капелисти, танцю мі заграйте.* Гол. *А заграйте, капелисти, та не дуже дрібно.* К. С. 1883. XI. 521.

Капе́лія, лії, *ж.* Капелла, оркестръ. *У містечку Берестечку капелія грала, молодая Бондарівна з хлопцями гуляла.* Грин. III. 612.

Ка́пель, пля, *м.* Одинъ изъ двухъ длинныхъ наушниковъ у **капелюхи.** Находясь безъ употребленія, каплі отворочены вверхъ шапки и концы ихъ связаны; во время употребленія они опускаются внизъ и завязываются подъ подбородкомъ Харьк. г.

Ка́пелька, ки, *ж.* 1) Уменьш. отъ **капля.** *Ні кришечки, ні капельки.* Ном. *Бігла через гребельку, та вхопила водички капельку,—тільки й пила.* Рудч. Ск. *Капельку там було, сиру.* 2) *мн.* **капельки.** Въ раскрашиваньѣ глиняной посуды: рисунокъ, состоящій изъ точекъ, расположенныхъ группами по нѣсколько вмѣстѣ. Вас. 184.

Капельма́йстер, стра, *м.* Капельмейстеръ. Ум. **Капельма́йстерчик.** *Доньку віддала за дударчика за годного тверезого капельмайстерчика.* Гол. III. 463.

Капелю́х, ха, *м.* 1)=**Капелюха.** Чуб. VII. 413. Котл. Ен. (Слов.). 2) Иногда **капелюхами** называются только наушники въ такой теплой шапкѣ. Вас. 156. *У зайчика шкурка м'яконька, тепленька,—бу-*

дуть мені на зиму рукавички і капелюхи. Рудч. Ск. II. 15. См. **Капель**. 3) Шляпа. Гол. Од. 48, 75. *Мут зілечко ізривати, за капелюх класти.* Гол. Ум. **Капелю́шокъ**. Желех.

Капелю́ха, хи, *ж.* Зимняя теплая шапка съ отворачивающимися наушниками, концы которыхъ завязываются подъ подбородкомъ. См. **Капель**. *Іде зіма проти літа у кожусі і червоних чоботях, в капелюсі, в рукавицях.* Чуб. I. 13.

Капелю́ш, ша, *м.* Шляпа. *Ходимъ в капелюшах, а тепер босенькі ходять.* Ном. 2) *мн.* Листья растенія Nuphar luteum Smith, а также Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129.

Капелюша́нка, ки, *ж.* Кусокъ старой шляпы. Желех.

Капелю́шок, шка, *м.* Ум. отъ **Капелюхъ**.

Капела́н, на, *м.* Капелланъ.

Капела́нець, нця, *м.* Музыкантъ *Пости стали капелянці різать походної, і весілля до Покрови ринулось святої.* Мкр. Н. 25.

Капе́стра, ри, *ж.* Уздечка. Шух. I. 79. Kolb. I. 65.

Ка́пець, пця, *м.* 1) Кожаная обувь безъ голенищъ, опорки, туфли. *Від злого дався бери й капця.* Ном. *А дід бабці купив капці, та короткі були, то втяв пальці.* О. 1861. XI. 68. (Нп.). 2) Родъ суконныхъ шитыхъ носковъ. Гол. Од. 67. Иногда къ нимъ пришивается продолженіе, охватывающее икры ногъ. Шух. I. 125. 3) Переносно: конецъ, смерть. *Як де напрюкають якою жида, там йому й капець.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн. См. **Капут**.

Ка́пи, пів, *м. мн.* Союзы у сапогъ.

Капи́рь, ря, *м.* Мужикъ? *А що ви капирі, чи запорожці?* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капита́л, лу, *м.* Капиталъ. *Наша плодюча країна бідна на гроші, бо... капитали постягали туди десь за Оку.* О. 1861. IX. 181.

Капитали́ста, ти, *м.* Капиталистъ. *Покористуються тільки деякі капиталисти.* О. 1861. IX. 181.

Капита́н, на, *м.* 1) Капитанъ въ войскѣ. *Вона на салдатів не дуже й дожидалась, все дивилась на капитана.* Кв. 2) Капитанъ корабля. (Матросъ) *на вахті стоя, журився сам собі чогось, та й заспівав, звичайне тихо, щоб капитан не чув.* Шевч. 576. Ум. **Капита́нык**. *Вона, обнімаючи, пестувала його: і капитанику мій, і сокомику, і голубчику.* Кв. I. 177.

Капита́новий, а, е. Капитанскій. *За капитанового денщика.* Кв. I. 188.

Капита́нський, а, е. Капитанскій. *Стане панею, як буде капитанська теща.* Кв. I. 196.

Ка́пиця, ці, *ж.* 1)=**Капець** 1. *Панщанні та повдинкові, що на одній нозі капиця, а на другій чобіт.* Ном. № 1309. 2) Кожаная связь, прикрѣпляющая къ цѣпѣ **бич** къ **ціпи́лку**. 3) *мн.* Гребень крыши на избѣ. Вх. Зн. 24. 4) Бранное слово.

Ка́пище, ща, *с.* Капище. *Росердили йому* (Богу) *своїми капищами.* К. Псалт. 182.

Ка́пів, пова, *м.* Охотничья собака. Шух. I. 235.

Ка́пка, ки, *ж.* 1) Капля. *Капками роса бренить та мнотить.* Св Л. 295. 2) Крапинка, пятнышко, точка. Камен. у. 3) Вышивка въ видѣ розеты. Гол. Од. 73. Ум. **Ка́почка**.

Капка́н, ну, *м.* Капканъ. *Капкан її* (лисицю) *за хвіст.* Мнж. 2) Ум. **Капкане́ць**. Желех.

Капкани́стий, а, е. Испещренный крапинками. Вх. Зн. 24.

Капка́ч, ча́, *м.* Деревянная крышка къ котлу. О. 1862. V. Кухар. 38.

Каплаву́х, капла́ух, *м.* Вислоухій.

Каплавухий, а, е.=Капловухий. *Чи ба який каплавухий!* Полт. г.

Капли́на, ни, *ж.*=**Капели́на**.

Капли́ця, ці, *ж.* Часовня. *І в віфліємську каплицю пішов молиться вірний Гус.* Шевч. II. 33. *Ой ходімо у каплицю, Богу помолюся. У нас каплиця, а не церква.* О. 1861. XI. 108. Ум. **Капли́чка**. *На пригорі, ніби капличка, козацька церква невеличка.* Шевч. 407. *Чи ти знаєш ту капличку, що в кінці парку?* Стор. I. 182.

Капли́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **капли́ця**.

Ка́плі. См. **Капель**.

Капловухий и **каплоухий, а, е**. 1) Вислоухій. *Хоч каплоуха, та до двора сторожка.* Ном. Обыкновенно употребляется, когда говорятъ о свиньѣ. *По толоці капловухі тільки трюх-трюх одна за одною. Каплоуху хоч родзинками годуй, а все буде каплоуха.* Ном № 2832. 2) **Каплоу́ха ша́пка**=**Капелюха**. *Були кожухи, усякі пояси, шапки--і козацькі, і каплоухі.* Кв.

Каплу́н, на́, *м.* 1) Кладеный, холощеный пѣтухъ. *У містечку Берестечку*

десять кур, а десята чубатая, ще й каплун. Нп. (О. 1861. II. 6). *В маслі каплунів зютувати.* ЗОЮР. I. 321. 2) Названіе хитраго вола. КС. 1898. VII. 46.

Каплу́нити, ню, нить, *гл.* Выхолащивать. Черниг. Желех.

Каплуно́вий, а, е. Относящійся къ **каплу́нъ**.

Ка́пля, лі, *ж.* 1) Капля. *Лисиця од дощу під борону ховалась: не всяка, казала, капля капне.* Ном. № 6462. *По каплі виточу з його діявольску кров.* Стор. МПр. 136. 2) Немного, небольшое количество. *Ум.* **Ка́пелечна, ка́пелька, капели́на, капеля́нка, капеля́ночка, капли́на.** *Адже ж у тебе в роті ні капеляночки квасу не було.* Ком. *Тільки капеляночка там була.*

Капни́к, ка́, *м.* Въ плугѣ то-же, что **и ужва́**. *Придолоб плуга причіпленій капником до колісниць.* Шух. I. 165.

Ка́пнути. См. **Капати.**

Капо́вий, а, е. Капо́ві пси. Охотничьи собаки. Вх. Зн. 24. См. **Капів.**

Ка́посний, а, е. Пакостный, вредный, злой, дранной. *Цить, капосний! Либонь не знає... ще й окрузається, щеня!* Гліб. *І в хату капосна баба не пусте.* Канев. у.

Ка́посник, ка, *м.* Пакостникъ.

Ка́посниця, ці, *ж.* Пакостница.

Ка́постити, щу, стиш, *гл.* Пакостить.

Капости́ти, тію, еш, *гл.* Дѣлаться гадкимъ.

Ка́пость, сти, *ж.* Пакость. *На́ тобі мішок грошей, тільки не роби цієї капости для нас.* Рудч. Ск. I. 68. *Капости менї робив.* Гліб. **На ка́пость робити.** На зло. *Усе на капость робить. То все на капость!* Ном. № 3117.

Капо́та, ти, *ж.* Верхнее одѣяніе. У галиц. мѣщанъ,—мужское: суконная верхняя одежда длиннѣе и просторнѣе жупана. Гол. Од. 16. У Котл. это—женская одежда: *Були в дульетах і капотах, були всі гріщні жіночки.* Котл. Ен. III. 51.

Капоті́ти, почу́, та́ш, *гл.* Капать сильно, часто. *Дощик, дощик аж із стріхи капотить.* Нп. *Затумила руками очі, а сльози між пучки так і капотять.* К. ЧР. 129. *Піт так і капотить із лоба.*

Ка́почка, ки, *ж. Ум.* отъ **ка́пка.** 1) Капелька. **Ка́почку чого́сь.** Немножко. Желех. 2) Родъ дѣвичьяго головнаго убора. *Всі дівчата в капочках і в рутяних віночках.* Грин. III. 346.

Капра́вий, а, е. Съ гноящимися глазами.

Капра́вити, влю, виш, *гл.* Гноиться (о глазахъ). Угор.

Капра́лик, ка, *м. Ум.* отъ **капра́ль.**

Капра́ль, ля, *м.* Капралъ. *Позволь, позволь, пане капрале, на мед, вино пойти.* Гол. *Ум.* **Капра́лик.** *Чого би ми, капралики, від вас утікали?* Гол.

Капрово́кий, а, е. = **Капра́вий.** Вх. Зн. 24.

Ка́пса, си, *ж.*=**Кабза.**

Капса́н, на́, *м.* Бранное слово для евреевъ.

Ка́псель, сля, *м.* 1) Пистонъ (ружейный). 2) Пистонъ, мѣдная оправа для отверстій въ кожѣ или матеріи, черезъ которыя проводится шнурокъ (въ обуви, одеждѣ и пр.). Шух. I. 287.

Капслевий, а, е. Пистонный (о ружьѣ). Шух. I. 229.

Капта́н, на́, *м.* Кафтанъ. *Іскинув чумак із себе каптан.* Нп. *Міщане в мичаках і в синіх каптанах.* К. ЧР. *Парубок... у синьому сукняному каптані.* Мир. Пов. I. 138. *Ум.* **Каптане́ць, каптано́к, каптано́чок, капта́нчик.** *На йому свитина неначе той німецький каптанець.* Гліб. Сим. 18, 133. *Коли ж приходить ще один* (гайдамака) *у жидівському каптанку.* ЗОЮР. I.

Капта́нка, ки, *ж.* 1) Верхняя одежда въ родѣ кофты. 2) Пиджакъ изъ выбойки. НВолын. у.

Капта́нник, ка, *м.* Шьющій кафтаны.

Каптано́к, нка́ и **Каптано́чок, чка,** *м. Ум.* отъ **каптан.**

Капта́нчик, ка, *м. Ум.* отъ **каптан.**

Капта́ти, пчу́, та́ш, *гл.* Капать. *З носа каптить.* О. 1861. XI. Свидн. 68. См. **Капотіти.**

Капті́й, тія́, *м.* Скряга Зміев. у.

Капті́ти, пчу́, ти́ш, *гл.* Скряжничать. *Гроші все збіра, каптить.* Зміев. у.

Ка́птур, ра, *м.* 1) Клобукъ, капюшонъ монашескій. *Хиба схотілось знову під чорний каптур?* 2) Капюшонъ у верхней одежды. Чуб. VII. 419. См. **Капа, богородиця,** відлога. 3) Женскій головной уборъ съ круглымъ днемъ изъ цвѣтной матеріи, разновидность **очіпка.** *Накладають* (молодій на голову) *каптур, як у других серпанок чи очіпок.* Мет. 208. О. 1861. XI. 27. Гол. Од. 59. 4) Родъ наказанія женщинъ: держа въ лѣвой рукѣ надъ головой наказываемой всѣ ея одежды, правой сѣкутъ розгами. Новц. *Ум.* **Каптуре́ць, капту́рик, капту́рок, капту́рчик.** *Моя жінка знакомита: задрьопана ззаду свита... Ляга*

спать у рові, прокинеться, як та курка,—нема платка і каптурка. Чуб. V. 1639.

Капту́рка, ки, *ж.* Мужской головной уборъ: шерстяной колпакъ въ видѣ усѣченнаго конуса. Гол. Од. 48.

Капту́рник, ка, *м.* Монахъ, какъ носящій капюшонъ. К. МБ. II. 134.

Каптуро́вий, а, е. Относящійся къ **ка́птуру.**

Капту́рок, рка, *м.* Ум. отъ **каптур.**

Каптуроно́сець, сця, *м.*=**Каптурник.** К. МБ. II. 134.

Капту́рчик, ка, *м.* Ум. отъ **каптур.**

Капу́за, зи, *ж.*=**Капелюха.** Гол. Од. 18.

Капу́рис, са, *м.* Конецъ. Говорится о евреяхъ, когда они умираютъ. *От Мсшкові й капурис.* Новц.

Капусня́к, ка́, *м.* Родъ щей

Капусняко́вий, а, е. Относящійся къ **капусняку́.**

Капусня́чий, а, е.=**Капусняковий.**

Капу́ста, ти, *ж.* 1) Капуста. *І межі капустою доброю буває багато гнилих качанів.* Ном. № 2449. **На капу́сту сікти.** Въ куски рубить. *Як узяв ляхів, як узяв панів на капусту сікти.* Лукаш. 33. **Кача́нна капу́ста.** См. **Качанний.** 2) **За́яча капу́ста.** Раст. а) Sedum Telephium L. ЗЮЗО. I. 136. б) Menyanthes trifol. Шух. I. 21. 3) Густые щи изъ рубленной кислой капусты. Ум. **Капу́стиця, капу́стонька, капу́сточка.** *Поливайте капустицю, то буде родити.* Чуб. V. 147. *Щоб моя капустиця була із кореня коренистая, із листу головистая.* Ном. № 261.

Капусти́на, ни, *ж.* Одинъ кочень капусты, одинъ листокъ капусты.

Капу́стиця, ці, *ж.* Ум. отъ **капуста.**

Капу́стійник, ка, *м.* Горшокъ для варки **капу́сти 3.** *Верни, любко, капустійник, що'сь украла з ночі.* Гол. II. 299.

Капу́стниця, ці, *ж.*=**Капу́ста 3.** *Кусок хліба на полиці киця не доїла, капустниця під лавкою іще не скисліла.* Грин. III. 327.

Капу́стонька, ки и **капу́сточка, ки,** *ж.* Ум. отъ **капуста.**

Капу́стяний, а, е. 1) Капустный. *Набрав капустяного листя.* Рудч. Ск. II. 12. 2) Глупый. *Ви, голови капустяні: думаєте, може, що я плачу.* Федьк.

Капустя́нка, ки. 1) Кадка для капусты. 2) Мѣсто, съ котораго снята уже **капуста.** Вх. Зн. 24.

Капу́т, *несклоняемое.* Конецъ, смерть, гибель. *Там йому й капут.* Ном. *Присягайте мені на послушенство гетьманське, а не присягнете, то тут вам і капут.* К. ЧР. 300. **Да́ти капу́т.** Убить. *Ми йому дамо капут!* Рудч. Ск. I. 26.

Капуш, ша, *м.* Насѣк. Melophagus ovinus. Вх. Пч. I. 7.

Капца́н, на́, *м.* Голякъ, бѣднякъ. Желех.

Капцані́ти, ні́ю, еш, *гл.* Бѣднѣть. Желех.

Ка́пці. См. **Капець.**

Капцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* **Сніг капцю́є.** Снѣгъ идетъ большими хлопьями. Желех.

Капчу́ри, рів, *м. мн.* Родъ зимнихъ штановъ у гуцуловъ. Вх. Зн. 24.

Капши́вий, а, е. Неряшливый, грязный. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ка́пші, шів, *мн.? Чортови капші.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капшу́к, ка́, *м.* 1) Кошелекъ. *Повнісінький капшук золота і срібла.* Стор. **Бря́знути капшуко́м.** Дать денегъ, раскошелиться. *Брязнув капшуком перед владикою,—той і вимудрував щось на Сомка.* К. ЧР. 26. 2) *мн.* Раст. Земляника, Fragaria vesca L, а также и клубника, Fragaria collina L. Подольск. г. ЗЮЗО. I. 123. Ум. **Капшучо́к.** *Не находив ти часом у себе... капшучка із грішми? Де ж то! Найшла моя жінка... ми гроші забрали, а капшук викинули.* Рудч. Ск. II. 144.

Капшуко́вий, а, е. Кошельковый.

Капшучо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **капшук.**

Капшушки́, ків, *м. мн.* Раст. Campanula glomerata. Шух. I. 21.

Ка́пщина, ни, *ж.* Пошлина съ напитковъ. Желех.

Ка́ра, ри, *ж.* 1) Наказаніе. *Стоять Гонта з Залізняком, кричать: „Ляхам кари! Кари ляхам, щоб каялись“.* Шевч. 187. *Се кара божа на нас.* Мет. 263. 2) Гнѣвъ, немилость. *А я живу в божій карі: не дав мені Господь пари.* Мет. 57. Ум. **Ка́ронька.** *Яку б же нам, славним запорожцям, та кароньку дати?* Нп.

Карабе́ль, бля́, *м.*=**Корабель.** Ум. **Кара́блик.**

Карабе́ля, лі, *ж.* Изогнутая сабля. *Біля боку моталась карабеля, обсажена самоцвітами.* МПр. 76.

Караби́н, ну, *м.* Карабинъ, короткое ружье. *Ой той же то козак Зарвай а він бистрого ока: ой як затопив із карабина,*

вивернув Шамрай бока. Мет. Ум. **Карабúнок.** *В руках карабинок, на плечах кишкетик, на плечах кишкетик, при боку багнетик.* Гол. I. 149

Карабинéр, ра, *м.* Карабинеръ.

Карабúнок, нка, *м.* Ум. отъ **карабин.**

Карабíн, на, *м.*=**Карабин.** *Стан салдатський, вус козацький, карабін до того.* Федьк. Ум. **Карабíнчик.** *Вже ж мому рідну сину карабінчик дали.* Гол. I. 137.

Карабýнитися,. нюся, нишся, *гл.* Лѣзть, карабкаться. *Куди воно карабуниться ще?*

Каравáн, ну, *м.* 1) Большая повозка, фургонъ. 2) Траурныя дроги. Желех. 3) Винокуренный заводъ. *Збудував караван і жене таку горілку, що люде зо всіх слобід ідуть до його купувати.* Стор. 4) Караванъ. *За для його звертають каравани, ідуть степом і марне погибають.* К. Іов. 14. 5) Толпа людей, ищущихъ работы. 6) Отдѣлъ конскаго табуна изъ одного жеребца и нѣсколькихъ кобылъ. 7) Нѣсколько рѣчныхъ судовъ. идущихъ въ товариществѣ.

Каравáти, *мн.? Ой як мене, моя мамко, в рекрути ловили, пам'ятаю, моя мамко, ще й котрої днини, записали в нову барму, в тоті каравати; кажут, кажут, моя мамко, шоби не втікати. Записали в нову барму, в тоту оделію.* Гол. I. 150, 151.

Каразійовий, а, е. Сдѣланный изъ простого толстаго сукна.

Каразія, зії, *ж.* Простое сукно. *Вбіраєте .. каразіями своїх слуг.* Левиц. (Правда, 1868, 485). *Козацьку каразію та кожухи.* К. ЦН. 238.

Караїмка, ки, *ж.* Низкая баранья шапка съ плоскимъ верхомъ Вас. 156.

Каракáти, тів, *м.* Короткіе сапоги. Желех.

Карáки, ків, *мн.* Мѣсто, гдѣ стволъ дерева раздѣляется на двое. *Як насіла у лісі сарана, то де гілля, або караки, то геть усе поламала.*

Карáкуватий, а, е. Суковатый, съ наростами (о деревѣ) Черк. у.

Каракуля, лі, *ж.*=**Картопля** Вх. Пч. I. 13.

Каракýцьки, цьок, *ж. мн.* Раст. Cucurbita pepo L. Var citriformis. ЗЮЗО. I. 120.

Каралýш, ша, *м.* Клинъ, которымъ сбиваютъ плотъ. Вх. Зн. 24.

Караман, на, *м.* Названіе чернаго вола. КС. 1898 VII. 42.

Карáння, ня, *с.* Наказаніе. *Не боже карання, своє дурування.* Ном. № 7044.

Карапáвка, ки, *ж.*=**Коропавка.** Вх. Зн. 24.

Карапáня, ні, *ж.*=**Карапавка.** Желех.

Карапýдитись, джуся, дишся, *гл.*=**Харапудитися.**

Карапýдливий, а, е. Пугливый (о лошади). Чигир. у.

Карапýз, за, *м.* Карапузикъ. *Діток сплодив двойко: карапузика хлопчика та скверуху дівчинку.* К. ЧР.

Карапýзка, ки, *ж.* Родъ круглой дыни.

Карáсик, ка, карáсичок, чка, *м.* Ум. отъ **карась.**

Карасíр, ру, *м.* Керосинъ. Харьк. и Полт. г.

Карасíрниця, ці, *ж.* Керосиновая лампа, преимущественно безъ стекла. Вас. 196.

Карáсь, ся́, *м.* 1) Карась, Carassius vulgaris. *Не всі старі щуки карасів хватають.* Макс. *Ой лин та карась у ятері трепетавсь.* Нп. 2) Названіе вола цвѣта оперенія куропатки. КС. 1898. VII. 41. Ум. **Карáсик, карáсичок.** *За періжками подали печені карасики.* Левиц.. 395. *Ліз карасик через перелазик, та у воду плюсь!* Ном.

Карасьчá, чáти, *с.*=**Карася́.**

Карася́, ся́ти, *с.* Молодой карась, карасикъ. Ум. **Карася́тко, карася́точко.**

Карася́ччя, чя, *соб.* Караси. *Карасяччя як макогін завдовшки.* Константиногр. у.

Каратáти, тáю, еш, *гл.* Коротать. *Тілько з нелюбом свій вік каратати.* Мет. *Дев'ятий десяток каратала* (бабуся). Сим. 235.

Карáтель, ля, *м.* Каратель. *Бог один каратель грішних.* К. Псалт. 172.

Карáти, рáю, еш. *гл.* Наказывать, карать. *Було тобі знати, як Байду карати: було Байді голову істяти.* Нп. *Доля карає і вельможного, і неможного.* Ном. № 1729. *Мене, браття, милосердний Господь б'є й карає: хлібом і сіллю, скотиною і дитиною.* Грин. III. 693. *Кого Бог кара на світі, то й вони карають.* Шевч. 80. **Слóвом карáти.** Корить, бранить. *Він не б'є мене, не лає, він мене словом карає.* Мет. 263. **На гóрлі карáти.** Предавать смертной казни. КС. 1885. VII. 448.

Карáтись, юся, ешся, *гл.* Мучиться. *Я каралась ввесь вік в чужій хаті.* Шевч.

123. *Карається ти страхом та бідою.* К. Іов.

Караўл, лу, *м.* (Заимств. изъ русск. языка)=**Калавур**. *Як опанували Умань, то й поставили усюди свій караул.* ЗОЮР. I. 299. *Ой кругом церкви, церкви січової караули стали.* Нп.

Караўлити, лю, лиш, *гл.* (Заимств. изъ русск. яз.)=**Калавурити**. *Голова послав, щоб кожо того зарізаного караулили.* Кв. II. 313.

Кара́фа, фи, *ж.* Графинъ. Ум. **Кара́фка, Кара́фочка.**

Кара́фковий, а, е. Графинный.

Кара́фочка, ки, *ж.* Ум. отъ **карафа.**

Карахвéт, та, *м.* Карась. *Бач, які гарні карахвети ловляться.* Екатерин. г.

Карахо́нька, ки, *ж.* Родъ маленькой тыквы. О. 1861. IV. 34.

Караяч, чу, *м.* Раст. Чернокленъ. Терск. обл.

Карб, бу, *м.* 1) Нарѣзка, зарубка, рубецъ, мѣтка. Подольск. г. Переносно: слѣдъ, воспоминаніе перенесеннаго. *В короткий вік мій багато карбів лягло на мойму серці.* Г. Барв. 99. 2) Вырубка въ бревнѣ поперегъ, на половину толщины, для закладки въ нее другого бревна. Каменец. у. 3) Бирка, счетная палочка. **На карб узя́ти.** Поставить въ счетъ. Ум. **Карбе́ць, ка́рбик, ка́рбичок.**

Ка́рба, би, *ж.* Борозда. Уманск. и Гайсин. у.

Карба́с, су, *м.* Большая веселъная лодка для прибрежнаго плаванія въ морѣ. Левч.

Карба́ч, ча́, *м.* 1) Кнутъ, плеть, нагайка. *А козаченько оплядається, карбачем одбивається.* Макс. *Карбачем по спині затинає.* ЗОЮР. I. 218. 2) Жгутъ въ игрѣ. Мил. 56.

Карбе́ць, бця́, *м.* Ум. отъ **карб.**

Ка́рбик, ка, ка́рбичок, чка, *м.* Ум. отъ **карб.**

Карбі́вка, ки, *ж.* 1) Нарѣзываніе мѣтокъ. 2) Чеканъ, чеканка. 3) Сушеная рыба съ нарѣзками.

Карбівни́к, ка́, *м.*=**Карбівни́чий** 1.

Карбівни́чий, чого, *м.* 1) Кладущій клейма. 2) Полѣсовщикъ. *Виймов з хати карбівничий, щоб міс оплядіти.* Шевч. 84. *Я тут у місі карбівничим.* КС. 1882. X. 187.

Карбі́ж, жа́, *м.* Нарѣзки на деревѣ для счета, для отмѣтки предмета и пр. Вас. 155, 174. *До пальцях тоже не розлічу... Над карбіжем тоже не трудилась.* Котл. Ен.

Карбо́ванець, нця, *м.* Рубль—первоначально серебряный, затѣмъ всякій. *Далебі дав би карбованця, як би не против учора.* Шевч. Ум. **Карбо́ванчик.** *Ми щоразу де карбованчика заробимо або позичимо, то й одімемо.* Г. Барв. 499. *Нехай протрусить батькови карбованчики.* Кв. II. 139.

Карбо́ваний, а, е. 1) Испещренный нарѣзками, покрытый рѣзьбой. *Сволок карбований.* 2) Изрѣзанный, израненный. *Купив чабака карбованого.* Харьк. **Карбо́вана риба.** Рыба, изъ которой вынуты внутренности и сдѣланы по ней разрѣзы для соленія. 3) Изукрашенный карнизами и пр. (о зданіи). *Ой на дворі дворець карбований.* Гол. 4) Серебряный (о рублѣ). *За чотирі карбовані рублі оддав.*

Карбо́ванчик, ка, *м.* Ум. отъ **карбованець.**

Карбо́вка, ки, *ж.*=**Карбівка** 3. *Оселедців щось не беруть люди, а рибою карбовкою ми визволились.* Сумск. у.

Карбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* 1) Нарѣзывать, дѣлать нарѣзы. Харьк. г. 2) Рѣзать, сѣчь. *І тих двох братів порубали, тіло козацьке карбували.* 3) Анатомировать. *На другий день лікарь її карбував,—каже: вмерла.* О. 1861. VII. 3. 4) Замѣчать, ставить въ счетъ. *Дивиться господарь скалубиною, що робить жовнір з господиною; дивиться, дивит, а все карбує, на свою жіночку дрючок готує.* Гол. I. 147. Отсюда переносно: давать въ долгъ. *Мусить гаспедська Настя* (шинкарка) *карбувати тобі.* К. Бай. 39.

Карбуля́ти, ля́ю, еш и **карбуча́ти, ча́ю, еш,** *гл.*=**Кабутати.** Kolb., Pokucie, I. 196. Желех.

Карваса́рь, рю, *м.* Словесный судъ, помѣщавшійся въ прежнія времена въ городахъ и селеніяхъ на ярмарочныхъ площадяхъ въ палаткѣ. Котл. Ен., также и словарь въ ней.

Карва́тка, ки, *ж.*=**Кавратка.** *Повна карватка ще торішньої дулівки.* Кв. *Старий, дуже вже старий! Як візьме в руки карватку, шоб напиться води, то і в руках не здоліє держать.* Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн.

Карва́ш, ша, *м.* Обшлагъ. См. **Закавраш.**

Карда, ди, *ж.* Желѣзная щетка, которою расчесываютъ шерсть или ленъ.

Кардина́л, ла, *м.* Кардиналъ. *Як тая Ченчіо колись убила батька - кардинала.* Шевч. 335.

Кардова́ний, а, е.=Кордова́ний. *Ой увидів би ти мої красні строї: кардовані чижмы землицю точ'ят, ройова сукня теремы зміта'т.* Гол. II. 81.

Карло́вник, ка, *м.* Раст. Sparganium simplex L. и Sparganium ramosum L. ЗЮЗО. I. 137.

Каре́та, ти, *ж.* Карета. *Вивели йому коники в сідлі, шабельку в сріблі, панну в кареті.* Pauli.

Ка́ри, кар, *ж. мн.* Водовозные дроги. *Колеса, бендюги і кари, і самиї церковні мари.* Котл. Ен.

Ка́рий, а, е. 1) Карій. *Єсть карії очі, як зіроньки сяють.* Шевч. 131. *Нащо мені чорні брови, нащо карі очі?* Шевч. 40. 2) Вороной. *Коню сивий, коню карий.* Федьк. *Ой у нашім та заводі есть коняка кара.* Грин. III. 565. Ум. **Каре́нький.** *Очи мої каренькиї, горе мені з вами.* Чуб.

Кари́та, ти, *ж.=Карета.* *Вийшов він із карити.* О. 1862. II. 59.

Карк, ка, *м.* 1) Затылокъ, загривокъ. *Єдин веде за чуприну, другий у карк б'є.* Новц. **Ка́рка вломи́ти.** Сломать шею. Ном. № 4318. **Ка́рка вигина́ти.** Земно кланяться, низкопоклонничать. Александровск. у. 2) Верхняя часть шеи у вола. Мнж. 181.

Карковий, а, е. Затылочный.

Ка́рлик, ка, *м.* Карликъ. Ум. **Ка́рличок.**

Карлува́тий, а, е. Приземистый.

Карлю́жа, жі, *ж.* Маленькій уродъ.

Карлю́ка, ки, *ж.* Крючокъ, загибъ на концѣ палки. Кв. II. 170. Ум. **Карлю́чка.**

Карлю́чити, чу, чиш, *гл.* Кривить, искривлять

Карлю́читися, чуся, чишся, *гл.* Кривиться, искривляться.

Карлю́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **карлюка.** *О. Мойсей зігнув шию кармючкою, а голови звисла на груди.* Левиц. I. 142. *Кожда ручка собі карлючка.* Ном. № 9718. **Загну́ти карлю́чку кому́.** Задать трудный вопросъ кому, поставить въ затруднительное положеніе кого.

Карлючкува́тий, а, е. Крючковатый, съ изгибомъ, изломомъ. *Ніс довгий та карлючкуватий.* Кв. II. 170. *Писячня кармючкувате.*

Кармази́н, ну, *м.* 1) Сукно малиноваго цвѣта. Ном. № 13159. 2) Платье изъ **карма́зину.** *Будуть куми у жупанах, побратими у луданах, сусідоньки в кармазині.* Макс. *Взяли зняли з Мороженка кармазин, сап'янці.* Мет. 411. *Не важимись ходити у кармазинах.* К. ЧР. 64.

Карма́зинка, ки, *ж.* Родъ яблокъ съ темнокрасною кожею. Харьк. г.

Карма́зинник, ка, *м.* Носящій **карма́зини,** вообще богатый человѣкъ. Желех.

Карма́зиновий, а, е. 1) Сдѣланный изъ **карма́зину.** (Скидає) *жупани кармазинові з себе.* К. ЧР. 2) Малиновый цвѣтъ.

Карма́к, ка́, *м.* Рыболовный снарядъ, для ловли подо льдомъ: волосяная веревка, къ которой прикрѣплены 5—6 удочекъ. Вас. 189. Въ Добруджѣ снарядъ этотъ дѣлается въ бо́льшихъ размѣрахъ: онъ состоитъ изъ многихъ **переме́тів** (отъ 200 до 400 штукъ), т. е. осмоленныхъ канатовъ, на каждомъ канатѣ по 60 крючковъ. МУЕ. I. 40.

Кармалю́к, ка́, *м.* Билліардъ. *З'їхалися комісари в кармалюка грати.* ЗЮЗО. I. Матеріалы, 56, 60.

Карма́н, на́, *м.* 1) Карманъ. *Ті каптани, та не ті кармани.* Ном. № 7921. 2) Небольшой изукрашенный мѣшечекъ, пришитый къ поясу и носимый женщинами. Харьк. у.

Карма́ш, ша, *м.=Карман?* *Білаш—іди в кармаш, а чорныш—біжи в комиш.* Ном. № 4643.

Карна́вка, ки, *ж.* Церковная кружка для сбора денегъ. *Всі... клали в карнавку по копійці.* Стор. *Люде гроші кидали до карнавки церковної.* О. 1861. VI. 75. Ум. **Карна́вочка.**

Карна́вочний, а, е. Кружечный. *Є їх чимало церковних грошей: самих, мовляв, карнавочних я кладу більш як дев'ятдесят карбованців, а знов свічкових, кошилевих.* Васильков. у.

Карни́з, зу, *м.* Карнизъ. *Стояла палата хороша, висока, убрана в карнизи.* Левиц.

Ка́рний, а, е. Наказуемый, уголовный.

Ка́рність, ности, *ж.* Наказаніе. *Нехай мене Бог боронить від якоїї напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. № 152. *За злодійство йому сієї карности мало.* Донск. Об. *А хоч коли й мине день без карности,—то все неспокійно... все горя та лиха сподівайся.* МВ. I. 45.

Ка́рно, *нар.* Наказуемо.

Карноу́хий, а, е. Съ маленькими ушами.

Карноу́шка, ки, *ж.* Съ маленькими ушами. *А ягнички карноушки поскакали коло грушки* Чуб.

Ка́рок, рку, *м.*=**Карк**. *Казав орел закликати крука до росправи: крука ведут, в карок ю б'ют, не дают поправи.* Гол. II. 502.

Ка́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́ра**.

Кароо́кий, а, е. Имѣющій каріе глаза. *Біломиця, кароока і станом вусока.* Шевч. *Грицько був парубок високий, чорнявий кароокий,—парубок як орел.* МВ.

Карпі́тка, тки, *ж.* Носокъ (надѣваемый на ноги).

Карпу́льці, ців, *м. мн.* Блокъ въ ткацкомъ станкѣ. МУЕ. III. 19. См. **Начиння**.

Карсе́т, ту, *м.* **Карсе́тка, ки**, *ж.* Женская верхняя одежда: короткая безрукавка. *Карсет розщепнувся, сорочка розхрісталась.* Кв. *Заялозена карсетка на плечах розлізлася.* Мир. Пов. II. 56.

Ка́рта, ти, *ж.* 1) Четырехугольникъ, четырехугольная площадь, клѣтка. Употребляется, когда говорится о полевой землѣ, о рисункѣ клѣтчатой матеріи. 2) Листокъ бумаги. *І взявши карту, щоб на їй писать споминник дорогий.* Щог. *Паперу пів карти.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 104. 2) Игральная карта. *Балакають, у карти грають, співають.* К. *В карт грають.* Мнж. 133. 4) Билетъ. 5) Письмо. 6) Указъ, предписаніе. *Чоловіче біснуватий, нащо жінку продавати? Прийшла мені карта з неба, на податок грошей треба.* Гол. *Пала карта від цісаря з самої Верони, а щоби ми, молоденькі, ступали до войни.* Гол. Ум. **Ка́ртка, ка́рточка**.

Карта́ти, та́ю, еш, *гл.* Упрекать, корить, выговаривать. *Ой догнав він Лемерівну, та й не б'є, тілько ж її словечками картає.* Мет. 285. *Такий гнівний, крий мати божа! Почав її словами картати.* МВ. I. 99. *Мене матінка зроду не била, все словом картала.* Гол. *Він у церкві їх картав словами, соромив ледачими ділами.* К. МБ. X. 3.

Карта́тий, а, е. Клѣтчатый. *Картату плахту червоною окравкою підперезала.* ЗОЮР. II. 290. *А де твої, дочко, картатиї плахти?* Чуб. V. 582.

Карта́цький, а, е.=**Картатий**. *Плахта на їй картацька, червчата, ще материньска придана: тепер уже таких не роблять.* Кв. I. 6. *Плахти, знаєте, все хороші, картацькі, старосвітські.* Г. Барв. 63.

Карти́на, ни, *ж.* 1) Четырехугольникъ. 2) Небольшой листокъ бумаги. 3) Картина. *Так як на картині змалював той манастирь печерський* К. ЧР. *А як сяде кінець стола та обіпреться рукою,—як та картина.* Левиц. I. 4) Изображеніе словесное въ образахъ. *Як би почав я виставляти в картинах да в речах, як той Тетеря облії Паволоч, як хотів достать і вистинать усе місто... і як старший Шрам головою своєю одкупив полковий свій город, то не скоро б ще скончив своє оповідання.* К. ЧР.

Карти́нуватий, а, е. Четырехугольный. **Карти́нуватий ка́мінь**. Камень, порѣзанный ровными плитками. Донск. Обл.

Карті́вни́к, ка́, *м.*=**Картник**. *І п'яниця, і картівник,—козак забіяка.* Нп. *Уподобав картовника і костира п'яною.* К. Бай. 32.

Картівни́цтво, ва, *с.* Картежъ. К. XII. 20.

Картівни́ця, ці, *ж.*=**Картниця**.

Ка́ртка, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́рта**. 1) Листокъ книги. *Мудрацію сю шановний читець швидко і сам розбере, прочитавши дві-три картки.* Ном. VI. 2) Паспортъ. *Магдусю, Магдусю, маю таку картку, що з'їдемо всю Польшу, ще й землю цісарську.* Нп.

Ка́ртник, ка, *м.* Картежникъ. Желех. КС. 1892. I. 152.

Ка́ртниця, ці, *ж.* Картежница.

Картопели́на, ни, *ж.*=**Картоплина**.

Карто́пелька, ки, *ж.* Ум. отъ **картопля**.

Картопли́на, ни, *ж.* Картофелина. (Свиня) *хапала картоплину і зараз кидалась до другого* (куща). Левиц. I.

Картоплиця, ці, *ж.*=**Картоплище**.

Карто́плище, ща, *с.* Мѣсто, съ котораго снятъ картофель, а также и вообще мѣсто, употребляющееся для посадки картофеля. Кіев. г. Вас. 196.

Картоплі́ння, ня, *с.* Картофельные стебли.

Карто́пля, лі, *ж.* Картофель. *А чиєю кров'ю тая земля напоєна, що картоплю родить?* Шевч. *Тут же був хрін, ріпа, картопля, що вже швидко хліб святий з світа божою зжене.* Кв. Ум. **Карто́пелька**. *А на Січі мудрий німець картопельку садить.* Шевч. II. 69. См. **Барабо́ля, бу́льба, бури́шка, мандибу́рка**.

Картопля́к, ка, *м.* Мѣра картофеля, равна 4 четверикамъ. Радом. у.

Карто́пляний, а, е. Картофельный.

Картопля́ник, ка, *м.*=**Картоплище**.

Карто́ха, хи, *ж.*=**Картопля**. Ум. **Карто́шка**. *Не жалій хазяїна: їж картошку з лушпиною* Ном.

Карто́хля, лі, *ж.*=**Картопля**. Желех.

Ка́рточка, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́рта**. 1) Маленькая четырехугольная площадь, клѣтка. 2) Листокъ бумаги, бумажка. *Така маленька карточка, що ніде й писати.* 3) Письмецо. *Приманив до себе голубка, аж під крильцем карточка. Він за карточку. Читає, аж дочка пише: так і так.* ЗОЮР. II. 28. *Та напишу карточку, та пошлю ік батечку.* Грин. III. 81. 4) Билетикъ. 5) *мн.* Родъ узора въ вышивкахъ на рубахѣ. КС. 1893. V. 278.

Ка́рточний, а, е. Карточный. *Встаючи з-за карточного стола, сміялись.* Левиц. Пов. 57.

Карто́шка, ки, *ж.* Ум. отъ **карто́ха**.

Картува́ти, ту́ю, еш, *гл.*—**по́ле**. Разбивать поле на полосы. Богод. у.

Карту́з, за́, *м.* Картузъ, фуражка Вас. 156. Чуб. VII. 413. *Хто ходить у картузі, так у того чорти у пузі.* Ном. Ум. **Карту́зик**. *Взялось за картузик та й прощається.* О. 1862. V. 58.

Карту́зний, а, е.=**Картузовий**.

Картузо́вий, а, е. Картузный.

Карува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Значеніе неясно. Потебня (К исторіи звуков. III. 37) переводитъ на основаніи нижеприводимой пѣсни,—чаровать. См. еще **накарувати**. *Навчи, навчи, бідная вдова, да свойого сина! Як не будеш научати, будем карувати: окаруєм руки й ноги і чорнії брови, щоб не ходив до дівчини молодої. Окаруєм руки й ноги і карії очі, щоб не ходив до дівчини опівночі.* Мет. 214.

Кару́к, ка́, *м.* и пр. См. **Карюк** и пр.

Кару́нка, ки, *ж.* 1) Позументъ. *Аж зирк—Паллантова лядунка і золота на ній карунка у Турна висить на плечі.* Котл. Ен. VI. 89. 2) Карнизъ. Черниг. и Харьк. г.

Кару́пір, ру, *м.*=**Канупір**. Вх. Пч. I. 13.

Ка́рус, са, *м.* Осока, Carex hirta.

Кару́ца, ци, *ж.* 1) Карета. *Я тобі подарую... і оціх коней, і каруцу.* Чуб. II. 565. 2) Гуцульскій экипажъ: глубокій ящикъ на двухъ колесахъ, въ который собираютъ навозъ, а затѣмъ вывозятъ на поле. Шух. I. 106. *Вивозить каруцами гній.* Шух. I. 145.

Карчи́ло, ла, *с.* Затылокъ.

Карю́к, ка́, *м.* Столярный клей. *Насилу моргав сонними очима, що злипалися, наче карюком примазані.* Левиц. I. 235.

Карюко́вий, а, е. Принадлежащій **карюко́ві**.

Карю́чений, а, е. Склеенный столярнымъ клеемъ. *Ой на столі тарілочка карюченая.* Нп.

Карю́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Клеить столярнымъ клеемъ. 2) Коробить, кривить.

Ка́са, си, *ж.* Касса.

Каса́рня, ні, *ж.* Казарма. *Мене вимінила з касарні рекрута.* Гол.

Касі́р, ра, *м.* Кассиръ.

Каске́т, та, *м.* Фуражка. *Плаче жовнір, плаче, каскет в руках носить.* Желех.

Касп'я́га, ги, *ж.* Четырехугольный деревянный сосудъ, употребляемый для соленія рыбы. Черном.

Кастра́т, та, *м.* Кастратъ. Шевч. II. 168.

Касува́ти, су́ю, еш, *гл.* Отмѣнять, уничтожать. *Ну то як же воно буде, старшино: касуєте моє слово, чи най буде; як кажу?* Камен. у.

Кас'я́нів рік. Високосный годъ. *Чи у нас оце кас'янів рік, чи ні?* Лебед. у.

Кат, та, *м.* 1) Палачъ. *В понеділок рано Марусяка ймлено, а ві второк рано по ката послано, а в середу рано ката привезено, а у четвер рано Марусяка зублено.* Гол. *Що то, що він мовчить! Кажуть, що й кат не говіркий, а голову він одтинає...* МВ. II. 80. Переносно: мучитель, извергъ. **Кат-зна.** Чортъ знаетъ. *Воно, бач, і робота москалям кат-зна яка.* Левиц. I. **Кат-ма,—має.** Нѣтъ, не имѣется. *Багато ума, та в кишені кат-ма.* Ном. *На йому шапка-бирка, ізверху дірка, соломою шита, а вітром підбита, а коло околиці нічогісінько кат-має.* Мет. 445. **До ка́та.** Очень много. *У нас ворогів до ката.* Левиц. I. *В мене ім'я не одно, а єсть їх до ката.* ЗОЮР. Ув. **Катю́га.** *Вів їх стременний князя, наймотійший катюга з челядинців Єремії.* Стор. МПр. 83. *А все таки катюзі, як кажуть, буде по заслузі.* Гліб.

Катако́мби, ко́мб, *ж. мн.* Катакомбы. *І за апостолом пішли у катакомби.* Шевч. 605.

Ката́нка, ки, *ж.* 1) Куртка суконная. КС. 1893. XII. 447. *Тут Василь вступив у хату в новій чорній катанці з фабрицькою сукна.* Левиц. I. 27. 2) Солдатскій мундиръ. *Скидай свої сіраки, бери наші катанки.* (До рекрута після прийому). Гол.

I. 143. 3) Родъ женской кофты, обыкновенно суконной, надѣваемой сверхъ одежды. Волынь. Гол. Од. 51, 76, 23.

Катаржний, а, е.=**Каторжний**. *Я дуже боявся катаржної лози.* Левиц. I.

Ката́ти, та́ю, еш, *гл.* Бить. *Горілку, мед не чаркою,—поставцем кружає, а ворога, заплющившись, ката, не минає.* Шевч.

Ката́тися, та́юся, ешся, *гл.* Кататься. *Ізробимо санчата, запряжемо коня та будемо кататься.* Рудч. Ск.

Кате́дра, ри, *ж.* 1) Каѳедра. *Наука по катедрах кульгала або дрімала.* Левиц. I. 257. 2) Каѳедральный соборъ. О. 1861. II. Слов.

Катели́к, ка, *м.* Католикъ. *Іще не заржавіла і шабля, моя сваха... Таки вона й тепер як би розозлилась, то не один кателик лобом догори стане.* ЗОЮР. I. 318.

Катели́ків, кова, ве. Принадлежащій католику.

Катели́цкий, а, е. 1) Католическій. 2) Употребляется какъ бранное слово въ смыслѣ: злой, дурной. *Хай тобі кателицький батько!*

Катели́цтво, ва, *с.* Католичество. *Теперечки тілько мені і надії, що на те кателицтво і патерів.* Стор.

Катели́чий, а, е.=**Кателицький**.

Катели́чка, ки, *ж.* Католичка. *Ти думаєш, що я мав би кателичку за жінку?* К. ЧР. 220.

Катерва́к, ка, *м.* = **Тетервак**. Вх. Зн. 24.

Ка́терга, ги, *ж.*=**Каторга**. *Мучився 54 годи в турецькій катерзі.* К. ЧР.

Ка́тержний, а, е.=**Каторжний**. *Уже вона мені отут сидить в печінках, ся річка катержна.* Греб. 388.

Катери́нка, ки, *ж.* 1) Шарманка. *В шинку голосить, та вже не своїм голосом катеринка.* Левиц. *Чути: катеринка грає.* Св. Л. 293. 2) Воротъ для притягиванія якоря на плоту. Канев. у.

Катери́нщик, ка, *м.* Шарманщикъ. *Катеринка грає... іде катеринщик.* Св. Л. 294.

Катери́нщиця, ці, *ж.* Шарманщица.

Ка́терка, ки, *ж.* Катеръ. *Гей, катерко розбитая.* Чуб. V. 954.

Катехи́зис, са, *м.* Катехизисъ. *Народ прикладає до Бога ті властивости, котрі звичайне прикладуються до його в катехизисові.* Левиц. *Дітей малих збірають, катехизиса учать.* О. 1862. II. 58.

Ка́тир, ра, *м.* Селезень. *Ой ходила дівчина по полю да гонила катира додому.* Нп. См. **Качур**.

Кати́ха, хи, *ж.* Жена палача.

Ка́тів, това, тове. 1) Принадлежащій палачу. *Пекла—бодай катових рук не втекла.* Ном. № 12284. 2) Бранное слово, употребляемое подобно слову **чортів, бісів**. *Той же козак... один шостак розгадав, да й той к катовій матері у корчмі прогуляв.* Макс. **Іди́ собі́ к ка́товій ма́тері!** Иди къ чорту!

Каті́вка, ки, *ж.* Мучительница. *Петрівка—на хліб катівка.* Ном. № 463. Значеніе слова ясно изъ слѣдующаго мѣста письма Мазепы къ М. Кочубей: *„Тяжко зафрасовалемся, почувши же тая катувка не перестаєть в. м. мучити“.* Костомаровъ. Мазепа, 360.

Катівня́, ні́, *ж.* Пытка, истязаніе. Харьк. у. Лободовск. См. **Катування**.

Каті́вський, а, е. Палачевъ. *Щоб тебе не минули катівські руки.* Ном. № 3690.

Катлама́, ми́, *ж.* Прѣсныя лепешки, жареныя въ бараньемъ жирѣ (чабанское кушанье). Мнж. 181.

Като́ваний, а, е. Наказанный палачемъ; пытанный; измученный.

Католи́к, ка, *м.*=**Кателик**. *Я прощаю, що ви католики.* Шевч. 204.

Католи́ків, кова, кове.=**Кателиків**. *Гаспедську католикову Явдоху б'ють.* Кв.

Католи́цький, а, е.=**Кателицький**. 1) *Католицькі пани з нашими перевертнями усиловувались унію прищепити* К. ЧР. 2) *Будьте ласкаві, зведіть з нашого місця отою навіженною, католицького, бусурменського москаля.* Кв.

Католи́цтво, ва, *с.*=**Кателицьтво**.

Католи́чка, ки, *ж.*=**Кателичка**. *Чом матір не вбили, ту прокляту католичку, що вас породила?* Шевч. 199.

Ка́торга, ги, *ж.* 1) Гребное турецкое судно, галера. АД. I. 91. *Подай нам, Господи, із неба дрібен дощик, а знизу буйний вітер! хочай-би чи не встала на Чорному морю бистрая хвиля, хочай-би чи не повиривала якорів з турецької каторги.* АД. I. 89. *Бо як стане Чорнеє море согравати, то не знатиме отець, либонь мати, у которій каторзі* (невольника) *шукати: чи у пристані Козловської, чи у городі Царьграді на базарі.* АД. I. 94. *Визволь, Господи, всіх бідних невольників з тяжкої неволі турецької, з каторги бусурменської на тихі води, на ясні зорі.* АД. I. 89. 2) Каторга,

каторжныя работы. *Живцем на вічну каторгу завдав.* Нп.

Ка́торжний, а, е. 1) Каторжникъ. *В кайдани забиті із нор золото виносять, щоб пельку залити неситому—то каторжні.* Шевч. 2) Каторжный. *Відік уже може в десятий раз з каторжної тюрми.* КС. 1882. XI. 245. 3) Употребляется какъ бранное слово въ смыслѣ: злой, дурной. *Каторжні собаки,—од їх не втечеш.* Стор. МПр. *Зроби, діду, сільце, то ти його, каторжного, піймавш.* Рудч. Ск.

Ка́торжник, ка, *м.* Каторжникъ.

Катра́га, ги, *ж.* 1) Шалашъ; шалашъ или хижина въ пчельникѣ или надъ погребомъ. 2) Стропила для шатра. Ум. **Катра́жка.** *Хлопці, як їдуть на ніч коні пасти, то часом роблять для захисту катражку.* Волч. у. *Хто на сонці спать лі і од сонця катражку зробив, з свити або з рядна, на тринїжках нап'яв, або снопи поставив і на снопи накинув.* Закр.

Катра́н, ну, *м.* 1) Раст. Bunias orientalis L., а также Crambe tatarica jacq. ЗЮЗО. I. 115, 120. 2) Передникъ. Гол. Од. 61. Ум. **Катра́нець.** *Єдній сь купив чоботята, а другій катранець.* Гол. III. 231.

Катра́новий, а, е Принадлежащій катрану.

Катра́ночка, ки, *ж.*=**Катран**? *У городі катраночка, ходить Галя як панночка.* Нп.

Катри́га, ги, *ж.*=**Катрага** 1. Чуб. VII. 347.

Катря́га, ги, *ж.*=**Катрага.** *На току був лъох, а над ним катряга чи половник.* Св. Л. 206. *Варять на таганах та на катрягах кашу.* К. ЧР. 259.

Катува́ння, ня, *с.* 1) Наказаніе черезъ палача. 2) Пытка. 3) Истязаніе, мученіе.

Катува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Казнить, наказывать плетью рукой палача. *Уже ж тую Яковову жінку три попи ховають, а Якова з тею удовою три кати катують.* Грин. III. 354. 2) Пытать. 3) Истязать, бить, мучить сильно. *Буду бити, буду катувати.* Нп. *Ще день Україну катували ляхи скажені.* Шевч. 162. *Катувала, мордувала, та не помагало: як маківка на городі Ганна розвівтала.* Шевч. 22. *Колись* (**пани**) *били, катували, посторонками в'язали.* Нп.

Катува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* **Мучиться,** страдать. *Нема сем'ї, немає хати, немає брата, ні сестри, щоб не заплакані ходили, не катувалися в тюрмі.* Шевч. 606.

Катю́н, на, *м.* 1) Солдатъ. *Як піду я у катуни, катуником буду.* Гол. III. 122. 2) Раст. Gipsophila paniculata L. См. **Перекотиполе.** ЗЮЗО. I. 124.

Катю́ша, ші, *ж.* Мученіе, пытка. *У п'ятницю порубали, в суботу завили, а в неділю до Драгіри в катушу прутили.* Гол.

Катю́га, ги, *м.* Ув. отъ **кат.**

Катю́жний, а, е. Принадлежащій **катю́зі.** *Не ти, розбійнику, а тільки катюжні руки твої.* Кв. II. 206.

Катя́! *меж.* Крикъ на зайца. *Дивись, дивись, заєць, завив! От же дорогу перебіг! Катя, катя! га-га, га-га!.. Бач, і перебіг!* О. 1861. V. Нік. 66.

Ках! *меж.* выражающее утиный крикъ. *А він селехом плава і тільки ках, ках, ках!* Рудч. Ск.

Ка́хель, хля, *м.*=**Кахля.** Вас. 182.

Ка́хельний, а, е. Изразцовый. *Од кахельної грубки до другої стіни йшла перегородка.* Стор. II. 110.

Ка́хельник, ка, *м.* Мастеръ, дѣлающій изразцы. Вас. 177.

Кахи́, *меж.*, выражающее кашель. *Ой ти, старий, кахи-кахи, я, молода, хихихихи!* Нп. *Знов біжить москаль поз двір та: кахи! А вона й собі: кахи!* Рудч. Ск. II. 165.

Кахи́кати, ка́ю, еш, с. в. **кахи́кнути, кну, неш,** *гл.* Кашлять, кашлянуть. *Кахикав писарь, кахикав, покручував уси.* Кв. *Раз кахикнула,—трьох ляшків прикликнула; вдруге кахикну,—п'ятьох прикликну.*

Ка́хкати, каю, еш, с. в. **ка́хнути, хну, неш,** *гл.* Кричать (объ уткѣ). *На морі качки кахкали.* Мнж. 56. *Кахнула утка—на морі чутка.* Ном. № 290.

Кахльовий, а, е.=**Кахельний.** *Кахльова грубка.* Подольск. г.

Ка́хля, лі, *ж.* Изразецъ. *Принеси цеглинку або кахлю з груби.* Шевч. 310.

Кахля́ний, а, е.=**Кахельний.**

Ка́хнути. См. **Кахкати.**

Ка́холь, хля, *м.*=**Кахель.** *Мені все одно—що кахоль, що пічка.* Ном.

Ка́хольний, а, е =**Кахельний.**

Кацала́п, па, *м.* Презрительное отъ **кацап.** Грубый великоруссъ, великорусскій мужикъ. Св. Л. 249.

Кацап, па, *м.* 1) Великороссіянинъ. *Тут дивляться, аж виходить кацап.* Руд. КС. 1901. XII. 472. 2) У **галицкихъ**

дровосѣковъ: куча дровъ вишиною въ $1^1/_2$ метра, длиною 2 и шириною 1 метръ. МУЕ. III. 28. Ум. **Кацáпчик**. Ув. **Кацапю́га**. Св. Л. 192.

Кацапеня́, **я́ти**, *с.* Великорусскій ребенокъ.

Кацáпка, **ки**, *ж.* Великороссіянка. *Прийхав в одно село—дивиться, кацапка кричить.* Рудч. Ск.

Кацапня́, **ні**, *м.* Соб. отъ **кацап**.

Кацáпський, **а**, **е**. Великорусскій.

Кацáпчик, **ка**. Ум. отъ **кацап**.

Кацáпщина, **ни**, *ж.* Великороссія. *Лаяв кацапів і кацапщину.* Мир. ХРВ. 141.

Кацапю́га, **ги**, *м.* Ув. отъ **кацап**.

Кацарі́вна, **ни**, *ж.* Царевна. *Ой одчиняй ворітечка, кацарівно!* (Говорится къ царевнѣ). ЗОЮР. II. 14.

Кацу́бнути, **ну**, **неш**, *гл.* Замерзать, застывать. Мнж. 181.

Ка́ця, **ці**, *ж.* Длинная хворостина съ крючкомъ на концѣ,—зацѣпивъ имъ за шерсть овцы, ловятъ послѣднюю, если ее нельзя удержать обычнымъ способомъ при помощи ґирлиґи. Кубань. О. 1862. V. Кухар. 38.

Кач! Слово, употребляющееся при дѣвичьей игрѣ въ **Бердовично** и означающее приказъ бѣжать: *Кач далеко, кач!* Гол. IV. 527.

Кача́, **ча́ти**, *с.* (*мн.* **кача́та** и **ка́чата**. Каменец. у.). Утенокъ. *Гусята, качата гречку поїли* Нп. *Качка качат вивела.* Мнж. 36. Ум. **Кача́тко**, **кача́точко**. *Хлюпощуться качаточка поміж осокою.* Шевч 660.

Качава́нка, **ки**, *ж.* Сортъ овчины: крымская бѣлая, грубошерстная и крупная. Вас. 154. См. **Волошка**.

Кача́лка, **ки**, *ж.* 1) Скалка для раскатыванія тѣста и бѣлья. *На річці попрала, качалкою покачала.* Чуб. 2) Катокъ для укачиванія полей.

Кача́лковий, **а**, **е** Относящійся къ **качалк'ѣ**.

Качалкува́ти, **ку́ю**, **єш**, *гл.* Бить скалкой. *Як ухопе качалку та й давай його качалкувати.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Кача́ло, **ла**, *с.* Кружекъ деревянный. Желех.

Кача́льня, **ні**, *ж.* Катокъ для бѣлья. Радом. у.

Кача́льце, **ця**, *с.* Свертокъ, напр., лентъ.

Кача́н, **на́**, *м.* 1) Кочень капусты. *І межи капустою доброю буває бадилько тими качанів.* Ном. № 2449. 2) Кочерыжка капустная. 3) Початокъ кукурузы. Kolb. I. 51. 4) *мн.* Мѣста въ борту лодки, гдѣ помѣщаются весла, когда ими гребутъ. Ум. **Кача́ничик**. *Були три синки, мов три качанчики.* О. 1861. X. 37.

Качани́стий, **а**, **е**. Съ большимъ кочнемъ (о капустѣ). *Капуста моя качанистая.* Грин. III. 229.

Кача́нка, **ки**, *ж.* Порода дыни. Черномор.

Кача́нний, **а**, **е**, Относящійся къ кочню имѣющій кочень. **Кача́нна капу́ста**. Капуста, Brassica oleracea L. Var. capitata. Dc. ЗЮЗО. I. 114.

І. Кача́ння, **ня**, *с.* 1) Катанье, перекатываньe. 2) Катанье бѣлья, раскатываньe тѣста.

II. Кача́ння, **ня**, *с.* Соб. отъ **кача́ти**. Ум. **Кача́ннячко**. *Капуста моя ще й качаннячко.* Грин. III. 229.

Качано́вий, **а**, **е**. Принадлежащій кочню, кочерыжкѣ.

Качана́, **на́ти**, *с.* Маленькій кочень, початокъ, маленькая кочерыжка. *Покотив качаня капусти з чіпоть воза.* МВ. III. 93.

Кача́ти, **ча́ю**, **єш**, *гл.* 1) Катать. *Вони і ну його качати да вертіти, поки аж прочунявся він.* Рудч. Ск. I. 136. 2) Катать бѣлье. *Старша сестра коня сідлала, а середульша хустку качала.* Макс. (1834) 117. 3) Раскатывать тѣсто. *Хомиха качала корж.* Левиц. I. 5. 4) Повалить и грызть (о собакахъ). *Скажена собака нашою Рябка качає. Свої собаки шкодить стали: з овечок перше вовну драли, а далі мняса забажали та й ну що дня овець качать.* Гліб. 118.

Кача́тина, **ни**, *ж.* Утиное мясо. *Та казала собі снідання дати, снідання дать все гусятину, всі подружечки—все качатину.* Чуб. III. 403.

Кача́тися, **ча́юся**, **єшся**, *гл.* 1) Качаться. *Качається Нечаєва голова по ринку.* Нп. 2) Кататься. *Качавсь колесом і виробляв такі викрутаси.* К. ЧР. 3) Валяться. *Попід дверима качаються купами замурзані, обстрьопані, закудлані, трохи не голі жиденята.* Левиц. I. 90. 4) Бѣгать въ разныхъ направленіяхъ. *І внученька качається по садку білим клубочком.* МВ. 5) Колыхаться. *Туман по полю качається.* Мет. 243. *Дніпро синій шумів і легенький туманець качавсь по над ним.* МВ. III. 90.

Кача́тко, **ка**, *с.* Ум. отъ **кача́**.

Кача́тник, **ка**, *м.* Помѣщеніе для утокъ. Мнж. Ск. 181.

Кача́точко, ка, *с.* Ум. отъ **кача́**.

Кача́чий, а, е. Утиный.

Качена́, на́ти, *с.* Утенокъ. *Роспалався, як жаба до каченяти.* Ном. № 3411. *Білії гуси поспішаються на воду з гори, а чорнорябі каченята, крякаючи, у двір садком беруться.* МВ. Ум. **Каченя́тко, каченя́точко.**

Ка́чер, ра, *м.*=**Качур.**

Ка́чество, ва, *с.* (Заимств. изъ русск. яз.). Недостатокъ. *Усі в один голос сказали, що за ним (Левком) ні одного качества.* Кв.

Ка́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **качка.** 1) Уточка. *Ой на ставу, на ставочку качечка ночує.* Грин. III. 227. Употребляется какъ ласкательное слово къ женщинамъ: *моя ж ти, качечко!* 2)=**Коник 4.** Чуб. VII. 410.

Ка́чильці, ців, *м. мн.*=**Карпульці.** МУЕ. III. 24.

Кача́ний, а, е. Утиный. *Це качине яйце.* Канев. у.

Ка́чка, ки, *ж.* 1) Утка. *На бистрому на озері геть плавала качка.* Мет. 2) Часть снаряда для мотанія нитокъ. См. **Звіяшки и Самотока.** МУЕ. III. 14. Шух. I. 150. 3) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 16. Ум. **Ка́чечка.**

Качкова́л, лу, *м.* Родъ овечьяго сыра.

Качконо́гий, а, е. Ходящій по утиному, переваливаясь. *Ач, яка качконога.* Харьк. у.

Ка́ччин, а, е. Принадлежащій уткѣ.

Качну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Одн. в. отъ **кача́тися.** Покотиться. *Той чоловік... як качнеться по траві.* Грин. I. 173.

Ка́чор, ра, *м.* 1)=**Качур.** 2) *мн.*=**Качористі вилочки.** Kolb. I. 49.

Качори́стий, а, е. Качори́сті ви́лочки. Названіе особаго рода вышиванья въ Галиціи. Kolb. I. 48.

Качуле́я, ле́ї, *ж.* Головка маку. *Качулея маку.* Вх. Зн. 24.

Кача́лка, ки, *ж.*=**Качулея.** Желех.

Качуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Ковылять. *Будемо ся качуляти із гор на долини.* Гол. II. 440.

Ка́чур, ра, *м.* 1) Селезень. *Хлюпощуться качаточка поміж осокою. А качечка випливає з качуром за ними, ловлять рядку, розмовляють з діткамі своїми.* Шевч. 660. *Дикий качур все на воді і днює, й ночує.* Чуб V. 265. 2) Рабочій, перевозящій грузъ на тачкѣ. Ростовъ-на-Дону. Ум. **Кача́рик.** *Зморозь тою качурика, нехай качка кваче.* Нп. Ув. **Качури́на.** *Заріж, сину, качурину, нехай качка кваче.* Чуб.

Качня́, ні, *ж. соб.* **Утки.** О. 1861. II. Ревяк. 51.

Ка́ша, ші, *ж.* 1) Каша. *Борщ без каші вдовець.* Канев. у. **Так і ду́рень на́ші нава́рить.** Это всякій сдѣлаетъ. **Не дасть собі в на́шу наплюва́ти.** Не дастъ собой помыкать. 2) **Бере́зова ка́ша.** Розги. 3) Родъ игры въ мячъ. Чуб. IV. 43. КС. 1887. VI. 461. 4) Пятая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой **сті́нка.** КС. 1887. VI. 463. Ум. **Ка́шка, ка́шечка.** *Горщечок кашечки.* Грин. III. 657.

Кашево́к, вка́, *м.* Зоол. Hypudaeus arvalis. Шух. I. 22.

Ка́шель, шлю, *м.* Кашель. *Старість не приходе з добром: коли не з кашлем, то з горбом.* Ном.

Ка́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́ша.**

Ка́шиця, ці, *ж.* Родъ быка, составленнаго изъ двухъ, сбитыхъ изъ обрубковъ дерева, стѣнокъ, поставленныхъ параллельно одна другой, причемъ пространство между ними наполнено камнями; употребляются при постройкѣ **ризей.** Шух. I. 179.

Ка́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ка́ша.** Кашка. *Мовчи, язичку, кашки дам.* Посл. 2) Раковая или рыбья икра. *Ото, що товста шийка, то рачиха з кашкою.* Уманск. у. 3) Внутренности насѣкомыхъ. 4) Различныя растенія: Spiraea Ulmaria L, Trifolium repens, Capsella Bursa Pastoris, Lycium flos cuculi (кашка червона), Galium verum (кашка жовтенька). ЗЮЗО. I. 123, 137. Желех. Вх. Пч. I. 11. 5) **Бере́зова ка́шка.**=**Бере́зова ка́ша.** *Хведько не вчився і скоштував березової кашки.* Гул. Арт.

Кашке́т, та, *м.*=**Каскет.** Чуб. VII 413. *На голові кашкет добрий.* Св. Л. 303. Ум. **Кашке́тик.**

Кашке́товий, а, е. Фуражечный.

Кашлю́к, ка́, *м.* Коклюшъ. Желех. Харьк. г.

Ка́шляти, ляю, еш, *гл.* одн. в. **кашляну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* Кашлять, кашлянуть. *Хтось за воротьми почав кашляти.* К. ЧР. *Коли ведмідь кашлянув,—ждати, що зареве.* МВ. III. 141.

Ка́шний, а, е. Икристый. *Кашна риба.* Чигир. у.

Ка́шник, ка, *м.* Горшокъ для каши. *Наставила кашник з водою.* Кв. Ум. **Ка́шничок.** Мнж. Ск. 181.

Кашова́р, ра, *м.* Кашеваръ. *Є в рукописях оповідання Івана Цалібала, кашовара запорожського.* Ном. *Кашовар, поче-*

пивши на вила свинку, зійшов на могилу та знай маха, щоб їшли вечерять. Греб. 401.

Кашова́рість, рости, *ж.* Кашеварство. *Да возьмемо, братця, по семеро молодців, а по восьмому, братця, за для кашоварости.* Рудч. Чп. 83.

Кашова́рка, ки, *ж.* Кашеварка. Желех.

Кашова́рник. ка, *м.*=**Кашовар**. Ум. **Кашова́рничок**. КС. 1882. XI. 231.

Кашова́рниця, ці, *ж.*=**Кашоварка.**

Кашова́рський, а, е. Принадлежащій кашевару.

Каштáн, нá, *м.* 1) Каштанъ. Fagus castanea. 2) **Кінський каштáн.** Раст. Aesculus hippocastanum. ЗЮЗО. I. 110. Желех.

Каштанóвий, а, е. Каштановый.

Каштáнчик, ка, *м.* Раст. Dianthus barbatus. ЗЮЗО. I. 121.

Каштеля́н, на, *м.* 1) Кастелянъ, управитель замка. 2) Сановникъ, засѣдавшій въ сенатѣ въ Польшѣ. *Ті вельможні каштеляни і старости... пійшли в неволю до Криму.* К. ЧР. 38. *Він каштелян і райця королівський.* К. МБ. II. 120.

Каштеля́нство, ва, *с.* Достоинство кастеляна. *Владики роздавали манастирські маєтности, землі, дивлячись на їх, як на свої каштелянства.* Левиц.

Каштеля́нський, а, е. Кастелянскій.

Кающа́ння, ня, *с.* Деревянные рубленые замки, для связи, напр., въ закромѣ. Мнж. 181.

Кающáти, каю́, ю́ешь, *гл.* Рубить въ деревѣ замки для связи. Мнж. 181.

Кáюк, кá, *м.* Родъ лодки; въ различныхъ мѣстахъ различной величины и устройства: на Днѣстрѣ и Днѣстровскомъ лиманѣ до трехъ сажень длины, сдѣланная изъ досокъ, рыболовная лодка. Браун. 19; въ Полтав. г.—килевая лодка изъ цѣльной колоды, поднимающая груза до 30 пуд. Вас. 151; въ Харьк. у.—небольшая рыболовная лодка для одного человѣка. Въ думѣ „Про Кішку Самійла" **каюкú** имѣются у запорожцевъ: когда Самійло Кішка подъѣхалъ къ о. Тендрову на турецкой галерѣ,—*тоді козаки у каюки скакали, тую галеру за мальовані облавки брали та на пристань стягали.* АД. I. 218. Ум. **Каючóк.** *Разів з чотирі покребнувся і з каючком причалив.* Котл. Ен.

Кáюта, ти, *ж.* Задняя часть днѣпровской лодки—**дýба**, то-же, что и **кóрма.** Мнж. 179.

Каючóк, чкá, *м.* Ум. отъ **кáюк.**

Кающи́на, ни, *ж.* Раст. 1) Trifolium montanum L. ЗЮЗО. I. 169. 2) Trifolium alpestre L. ЗЮЗО. I. 169.

Кáяний, а, е. Раскаявшійся. *Бог любе грішника, але каяного.* НВолын. у.

Кáяння, ня, *с.* Раскаяніе. *По смерти нема каяння.* Ном. № 2237. *До світу плач її по хаті, до світу каяння.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Кáянський, а, е. Первоначально: принадлежащій Каину, но теперь употребляется просто какъ бранное слово: *мовчи, відьмо,—каянська ти дочка!* О томъ, что вѣдьмы—изъ семьи Каина—см. нар. разсказъ въ „Черниг. Губ. Вѣдомостяхъ. 1853, стр. 388.

Кáятися, кáюся, ешся, *гл.* 1) Каяться. *Вони проповідували, щоб каялись.* Св. Мр. VI. 12. *Роскажи людям... нехай пам'ятають на праведний суд Божий, бо вже мученик Іван у Київі, в печерах, по шию в землі стоїть; а як увійде зовсім у землю, тоді ніколи буде каяться.* ЗОЮР. 2) Раскаиваться, сожалѣть о сдѣланномъ. *Не потурай їй, жінко, бо каятися будеш.* МВ. *Не кайся, рано вставши, молодо оженившись.* Ном. 3) **Кáятися на кóму.** Перестать грѣшить при видѣ наказанія, постигшаго за грѣхи кого-либо. Ном. № 3910.

Ква-ква! *меж.*, выражающее крикъ лягушки. *Мов жаби квакають: ква-ква!*

Квáдра, ри, *ж.* Четверть (фазы луны). *В останню квадру жнота ні за віщо ні садитиме нічого, ні сіятиме, ні солитиме упрків.* Ном. № 13418.

Квадрáнець, нця, *м.* Четверть часа. Котл.

Квадрáт, ту, *м.* Квадратъ.

Квадратóвий, а, е. Квадратный. *Я воліла б собі збудувати... три великі зали: довгу, квадратову і круглу.* Левиц. I. 297.

Квадратувáти, тýю, еш, *гл.* Превращать въ квадратъ.

Квадрóвий, а, е.=**Квадратовий**. *Вся хата була зложена з липових квадрових брусів, гладко витесаних.* Стор. Ум. **Квадрóвенький.** НВолын. у.

Квак, кá, *м.* 1) Родъ птицы. *Стирчить, мов у квака чубик.* Сим. 230. 2) Дѣтск. игра: плюютъ сквозь согнутые кольцомъ пальцы и оплевавшій ихъ долженъ ловить остальныхъ играющихъ. Мил. 55. См. Квач.

Квáкання, ня, *с.* Кваканье.

Квáкати, каю, еш, *гл.* 1) Квакать (о лягушкѣ). *Сіла жаба та й квакає.* Кв.

2) **ква́чу, ква́чеш.** Крякать (объ уткѣ). *Заріж, сину, качурину,—нехай кача́ ква́че,* Чуб. V. 883. 3) Говорить (выраженіе презрительное). *Годі, годі, квакати!—кажуть кармазини.—Побачимо ось, чия візьме.* К. ЧР. 298.

Квакýн, на́, *м.*=**Квак.**

Ква́нька, ки, *ж.* Родъ жидкаго кушанья. *Добра кванька, та нема ложки,—хіба буду палком.* Ном. № 11968. Употребляется только въ поговоркѣ?

Кваш, шу, *ж.* Поспѣшность, торопливость.

Ква́пити, плю, пиш, *гл.* 1) Торопить. Желех. 2) Совать. *Та квапиш ніс поганий свій у чистую оцюю воду.* Гліб.

Ква́питися, плюся, пишся, *гл.* 1) Спѣшить, торопиться. *Не квапся против невода рибу ловити.* Ном. № 2603. *Не квапся поперед батька в пекло.* Ном. *Ходім, Рябко!—Еге, ходім! Не дуже квапся!* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 84). 2) Стремиться. *Мирських забавок, до которих молода душа його, не зірш, як і в иншихъ людей, квапилась.* К. Г. Кв. XII. *Хлоп'ята вже квапляться чумакувати.* Г. Барв. 11. 3) Льститься, зариться. *Ти не квапся на мою дочку, бо вона не твоя: ти безштанько, наймит, а вона хазяйською роду.* Каневск. у.

Ква́пленнѣ, ня, *с.* 1) Торопливость, поспѣшность. 2) Прельщеніе.

Квапли́вий, а, е. 1) Поспѣшный, торопливый. 2) Склонный. *Чоловік квапливий тілько до злого, лихого.* Левиц (Правда 1868, 508).

Квапли́вість, вости, *ж.* Поспѣшность.

Квапли́во, *нар.* Поспѣшно.

Квапля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Спѣшить торопиться. *Квапляється-хапається, як попівна заміж.* Гатц. 337. Ном. № 4833.

Ква́пний, а, е. 1) Спѣшный. 2) Охочій до чего. 3) Соблазнительный. *Гроши квапні! що кожне на їх квапиться.* Чигир. у.

Ква́пно, *нар.* 1) Спѣшно. **Мені́ ква́пно.** Я спѣшу. *Так тото мені квапно ділося.* Федьк. 2) Соблазнительно.

Ква́рта, ти, *ж.* 1) Кварта, мѣра жидкостей. *Три кварти не простої горілки, оковитої взяли.* ЗОЮР. I. 218. *Смиренна правда одкуповується од смілої нахабы кварто горілки.* К. Г. Кв. Въ Полт. губ. **ква́ртами** продаютъ сѣмена лука. Вас. 203. 2) Кварта—посуда. Чуб. VI. 112. *Він сьому випивши осьмуху, послідки з кварти вилива.* Котл. Ен. Ум. **Ква́ртонька, ква́рточка.** *Ой піду я до шинкарочки, возьму меду й да дві кварточки.* Чуб. V. 533. См. еще: **Кватирка, кватирочка, квартирка, квартуга.**

Кварта́л, лу, *м.* 1) Четвертая часть. 2) Четвертая часть года. 3) Сборы, подать, собиравшаяся по четвертямъ года въ прошлое время въ Украинѣ: *зниклі збори, вже... не правлять кварталу.* КС. 1882. IX. 568. 4) Кварталъ. *Оселя... воріттьми виходила з другого боку кварталу на другу вулицю.* Левиц. Пов. 18. 5) Извѣстная часть земли, получаемая домохозяиномъ-крестьяниномъ при общественномъ передѣлѣ. Ефименко. Черниг. г.

Кварти́на, ни, *ж.*=**Кварта.** Ум. **Кварти́ночка.** Чг. 77.

Кварти́ра, ри, *ж.* 1) Квартира. *Гордо і пишно переступив поріг своєї панської квартири.* Левиц. I. 219. 2) Форточка въ окнѣ. *Одсунь, господарю, квартиру, поглянь на небо й на ниву.* Грин. III. 671. Ум. **Кварти́рка, кварти́ронька, кварти́рочка.** *Одчиню я квартирочку, подай, мила, білу ручку.* Чуб. См. **Кватира.**

Кварти́рка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ква́рта.** Небольшая мѣра водки. *Любив неборак і яку квартирку в горлянку вилити.* Св. Л. 169. 2) Ум. отъ **квартира.**

Кварти́ронька и **кварти́рочка, ки,** *ж.* Ум. отъ **квартира.**

Квартови́й, а, е. 1) Вмѣстимостью въ одну кварту. 2) **Квартова́ цибу́ля.** Лукъ, оставляемый на сѣмена; послѣднія продаются квартами, отчего и получилось названіе. Вас. 203.

Ква́ртонька и **ква́рточка, ки,** *ж.* Ум. отъ **кварта.**

Кварту́га, ги, *ж.* Ув. отъ **кварта** *Взяли б квартугу та сіли б кошем, та й пили б.* Ном. № 14091.

Кварді́йний, а, е. О войскѣ, солдатѣ: содержащійся на четвертую часть доходовъ съ королевскихъ имѣній старой Польши. *Біля замку стояли курені на три тисячі кварцяного війська.* Стор. МПр. 67.

Квас, су, *м.* 1) Кислота. 2) Квасъ. Чуб. VII. 446. *Знайте нас: ми кислиці, із нас квас.* Ном. № 2524. 3) Закваска. *Остерегайтесь квасу фарисейського.* Єв. Мр. VIII. 15. 4) Также **квас шевський.** Квасъ для выдѣлки кожъ. Шух. I. 253. Вас. 157. Ум. **Квасо́к.**

Квасе́ць, сця, *м.* Раст. Rumex acetasella.

Квáсиво, ва, *с.* Квашенье (квашеные бураки, капуста, яблоки и пр.) *Закупила я яблук на квасиво.* Чигир. у.

Квасúло, ла, *с.* Плохой, спитой квасъ. *Як був квас, то не було вас, а як настало квасило, то й вас розносило.* Ном. № 4579.

Квасинá, ни, *ж.* Квашенье. НВолынск. у.

Квáсити, шу, сиш, *гл.* 1) Квасить. 2) Окислять. 3)—**гýби.** Имѣть кислую мину. *Жінкам та дітям можно квасить губи.* Сніп. 22.

Квáситися, шуся, сишся, *гл.* Имѣть кислую мину, хныкать, брюзжать. Желех.

Квасkувáтий, а, е. Кисловатый.

Квасли́на, ни, *ж.* 1) Иногда только во мн. ч.: **квасли́ни.** Квасная гуща. Черниг. 2) Хлѣбная гуща, употребляемая при выдѣлкѣ овчинъ. Сумск. у.

Квáсний, а, е. Кислый. *Оце вишні квасні, а це—солодкі.* Каменец. у. **Квасне́ тісто.** Кислое тѣсто, а также небольшое количество тѣста, оставляемаго въ квашнѣ для слѣдующаго раза. Каменец. у.

Квасни́к, ка, *м.* 1) Погребъ для квашеныхъ овощей. Кіев. г. 2) Кадка для квашенія. Екатериносл. г. Мнж. 181. 3) Дубильный чанъ. Сумск. у.

Квасни́ця, ці, *ж.* 1) Дикое яблоко. *Носив хлопець молоденький до дівчини ябка, носив перше солоденькі, а послі квасниці.* Чуб. V. 122. 2)=**Гуслянка.**

Квáсність, ности, *ж.* Кислота.

Квасні́ти, нію, еш, *гл.* Киснуть.

Квáсно, *нар.* Кисло.

Квáснути, сну, неш, *гл.*=**Квасніти.** *Шиплять, як кваснуть, буряки.* Котл. Ен. III. 33.

Квасóк, скý, *м.* Ум. отъ **квас.** 1) Квасокъ. 2) Щавель. 3) Родъ кушанья. *Варють борщі, локшину, квасок.* Кв. 4) Раст. Rumex acetosella. Вх. Пч. I. 12.

Квасóлечка, ки, *ж.* Ум. отъ **квасоля.**

Квасоли́на, ни, *ж.* Одно зерно фасоли.

Квасóлюватий, а, е. О барашковомъ мѣхѣ: съ завитками въ фасольное зерно. Вас. 198.

Квасóля, лі, *ж.* Фасоль. Phaseolus vulgaris. *У нашого дядька квасолі грядка, та все біла.* Ном. стр. 297. *Оттут бувало із-за тину вилась квасоля по тичині.* Шевч. 492. Ум. **Квасóлечка** *Посадила квасолечку.* Грин. III. 350.

Кватéра, ри, *ж.*=**Кватира.** Мет. 378. Шевч. 346.

Квати́ра, ри, *ж.* 1) Квартира. *До Хотії прибував, у старшого копитана на кватирі став.* Макс. (1849). 72. *Тутечки недалечко... и на кватирі стали.* Стор. 2) Оконное стекло. *Подивися, моя доню, в вишнюю кватиру: спускаються козаченьки з гори на долину.* Лукаш. 3) Форточка въ окнѣ. *Ой одсунув козак Нечаєнко кватиру од ринку.* АД. 74. 4) Фаза луны. Чуб. I. 10. Ум. **Квати́рка, квати́ронька, квати́рочка.** *Поїдем у Москву на кватироньки стояти. Відчинила кватироньку.* Грин. III. 308. *А я шовком вишиваю, в кватирочку виглядаю.* Шевч. 196. *Подай, подай крізь кватирочку руку!* Мет. 7. *Ой одсуне спідню кватирочку.* АД. II. 73. См **Квартира, кватера, кватиря.**

Кватирáят, та, *м.* Квартирантъ. Лебединск. у.

Кватирáнтів, а, е. Принадлежащій квартиранту.

Квати́рка и **квати́рька, ки,** *ж.* Ум. отъ **кватира.** 1) Квартирка. 2) Стекло въ окнѣ. *Подивився козак Нечай у нову кватирку.* Макс. 3) Форточка въ окнѣ. Вас. 149. *Хтось одсунув знадвору кватирку і гукнув на всю світлицю: Пугу!* К. ЧР. 221. *Ой відсунув та пан Нечаєнко кватирку од ринку.* АД. II. 71. 4) Часть шапки (какая)? *Дуже гостра кватирка; на його шапку треба крутішу.* Лебед. у. По объясненію Василенко, часть фуражки между околышемъ и верхомъ. Вас. 156. 5) Небольшое отверстіе, вырѣзанное въ арбузѣ, чтобы узнать, спѣлъ-ли онъ. *Нехай наріже кавун на кватирку, так я покуштую, який він.* Черниг. у. 6) Ум. отъ **кварта.** *Мені молодиці купують горівки. Їдна купить кватирочку, друга пів кватирки* Грин. III. 281.

Квати́рний, а, е. Квартирный.

Квати́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **кватира.**

Квати́рочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **кватира.** 2) Ум. отъ **кварта.** *Гей поставлю я кватирочку меду, таки тебе з розумоньку зведу.* Чуб. V. 347. *Возьми собі кватирочку та йди додомочку, та й вдома напийся та й не волочися.* Грин. III. 323.

Кватирувáння, ня, *с.* Квартированіе, стоянка.

Кватирувáти, рýю, еш, *гл.* 1) Квартировать *В його кватирував о. Яким ще семинаристом.* Св. Л. 216. 2) Стоять постоемъ. *В неділю рано стало світати, стали ся жовніри кватирувати.* Гол. I.

147. *Москаль, що кватирував у нас.* Г. Барв. 425.

Кватирька. См. **Кватирка**.

Кватира, рі, *ж.*=**Кватира**. *Да й іди, мати, поскорій із хати! Да чого й, мати, на ворота поглядаєш? Да чому й, мати, да кватирі не шукаєш?* Грин. III. 379. *Мені звелів капраль іти на кватирю.* Федьк. *Вилядав в кватирю, чи не йде ще мужик з поля.* Федьк.

Квацювáти, цюю, єш, *гл.* Сильно намазывать какою-либо жидкостью, напр., краской.

Квáцяти, цяю, єш, *гл.* Размазывать. *Ото не їсть, а тільки квацяє.*

Квач, чá, *м.* 1) Мазилка для смазки колесъ дегтемъ. (Продавався) *дьоготь і в шиpітвасах, і в мазницях, і самі квачі.* Кв. П'яний як квач. Пьянъ какъ стелька. Ном. № 11755. 2) О человѣкѣ переносно: безхарактерный, тряпка. *Не буде з його* (з пана) *нічого... я одразу побачив, що квач.* МВ. (О. 1861. III. 60). 3) Родъ дѣтской игры. См. **Кван**. КС. 1887. VI. 481. Ив. 48. Мил. 55. Ум. **Квáчик**.

Квáчик, ка, *м.* Ум. отъ **квач**. 1) Мазилочка. 2) Кисточка (для мазанія).

Квáша, ші, *ж.* 1) Вареное жидкое кисло-сладкое тѣсто. Чуб. VII. 440. *Куди тобі грішному кісіль їсти, коли ти й кваші не вкусиш.* Посл. 2) Переносно: плакса. Ум. **Квáшка**.

Квáшений, а, е. Кислый, скисшій. *Квашене молоко на сир зсілося.* Чигир. у.

Квáшення, ня, *с.* Квашеніе.

Квашíя, шії, *ж.* Длинная полоса кожи. *Як коняка, або инша скотина здохне, її обдеруть, шкура висохне, потім її мочать, далі воголять, складають у четверо, або й більш і надавлюють на день (не більш), а потім б'ють (ріжуть) на квашії* (длинныя полосы). Черноморія. Ув. **Квашíйка**. *Хто кому скаже брешеш, так тому од с.... до потиляки вирізати на тій пальці шкури квашіяки* Мнж. 124.

Квáшка, ки, *ж.* Ум. отъ **кваша**.

Квúзнути, ну, неш, *гл.* Хныкать. *І чого квизне?* Екатериносл. г.

Квилúна, ни, *ж.* Плачъ, стенаніе. *Ненько моя, ненько, мала-сь мя едину,— дала-сь мене, ненько, навіки в квилину.* Гол. III. 319.

Квилúти, лю́, лúш, *гл.* 1) Плакать, стонать. *І квилить-плаче Ярославна.* Шевч. *І росло ж воно трудно та болезно: усе нездужав та квилить.* МВ. II. 48. 2) Кричать, преимущественно жалобно (о звѣряхъ, птицахъ). *Вовки-сіроманці набігали, по тернах, по балках жовту кість жвакували, жалібненько квилили-проквиляли.* Макс. (1849) 23. *Не ясний сокіл квилить-проквиляє, як син до батька, до матері з тяжкої неволі в городи християнські поклон посилає.* АД. I. 95.

Квúлля, ля, *с.* 1) Стонъ, стенаніе, плачъ (о людяхъ). 2) Вой вѣтра.

Квúль, лю́, *м.* Стонъ, жалобный крикъ. Желех.

Квúт, ту, *м.* 1) Разсчетъ, полученіе рабочими денегъ. Черк. у. 2) Квитанція, расписка въ полученіи. 3) Расписка, дающая право на полученіе чего-либо. *Надія... рясу та й пішов до його* (пана). *Думаю: і познакомлюсь, і поговорю за квит на дрова. Бо то ж, бач, пани давали нам дрова з свого лісу.* Левиц. I. 4) Запись, реестръ. *Записати її в листи, щоб її були такі й сестри; записати її в квити, щоб були такі її й діти.* Мет. 235.

Квитóк, тка́, *м.* 1)=**Квит 2**. 2) Билетъ на входъ. *Чи зараз дають квитки на пароход?* Харьк. 3)=**Квит 3**. Чуб. VI. 123.

Квi, *меж.*, выражающее крикъ свиньи.

Квік, ку, *м.* Визгъ поросенка. *Не мала баба клопоту, купила порося: порося у квік, а баба у крик.* Ном. № 10058.

Квікало, ла, *с.* Визжащее существо.

Квікати, каю, єш, однокр. в. **квікнути, кну, неш,** *гл.* Визжать (о свиньяхъ). *Мудрість Грицькова свиней ізлякала— хрюкнули, квікнули, далі з ліга драла.* Март. См. **Кувікати**.

Квіт, ту, *м.* 1) Цвѣтокъ. *Зацвіла калина у лузі та пустила квіти.* Макс. *Діточки мої, квіти мої! пов'яли ви у зеленочку.* МВ. I. 46. 2) **В квіти**=**Квітка 4**. *Зав'язала голову новою хусткою, все чорною і край в квіти.* Св. Л. 76.

Квітень, тня, *м.* Апрѣль. *Коли на Мартина (14 квітня) буде хороша година, то буде хороше на людей і на урожай.* Ном. № 431.

Квітúна, ни, *ж.* Одинъ цвѣтокъ. *Ось я принесла тобі сорочечку і тую квітину з стьожок..., сьогодня мов вінчання.* О. 1862. VIII. 25. Ум. **Квітúночка**. *А дитиночка— як квітиночка.* Грин. III. 337.

Квітка, ки, *ж.* 1) Цвѣтокъ. *А без долі біле личко,—як квітка на полі: пече сонце, війда вітер, рве всякий по волі.* Шевч. 70. *Процвітав в саду квітка... О, траво*

висока! Закрий її, сховай її від людського ока. К. Досв. *Ой вирву я з рожі квітку та й пущу на воду: пливи, пливи, з рожі квітко, та й до мого роду.* Нп. 2) *мн.* Вѣнокъ изъ искусственныхъ цвѣтовъ, который носитъ дѣвушка, преимущественно просватанная. 3) Цвѣтной бантъ, пришиваемый къ шапкѣ на свадьбѣ жениху и **бо́йрам.** *Беруть шапки у бояр і пришивають квітки, співають так само, як і тоді, коли пришивають квітку молодому.* Чуб. IV. 567. *Пійду з села,—зараз ожененося: мені, дівко, та пришиють квітку, тебе, дівко, завертять в намітку.* Мет. 15. Переносно: **квіту пришити (кому).** Осмѣять кого острымъ словцомъ, мѣткимъ отвѣтомъ и пр. *Се така, що кожному квітку пришие.* Эта каждаго осмѣетъ. (Уміла) *квітку хоть кому пришити, хитро насміяться.* Мкр. Н. 35. *Обізветься який парубок,—він зараз і пришие квітку: дівчатам регот, парубкові сором.* О. 1861. VIII. 19. 4) Букетикъ изъ калины или цвѣтовъ, подносимый на крестинахъ повивальной бабкой гостямъ. КС. 1893. VII. 79. 5) Особый родъ вышивки на сорочкѣ. Залюбовск. Чуб. VII. 427. 6) **У квітни́.** О матеріи: съ рисункомъ въ видѣ цвѣтовъ. *Жілетка шовкова в квітки.* Св. Л. 174. **Ум. Квіто́нька, квіто́чка.** *По садочку йшла, квітойки рвала.* Чуб. V. 6. *Квітоньками гарненько рожа розвіла.* Сніп. *У хаті в її—як у віночку, хліб випечений—як сонце, сама сидить—як квіточка.* ЗОЮР. I. 145. *Дівчинонька, як квіточка, з нею рай.* Гліб.

Квітнево́й, а, е. Апрѣльскій.

Квітни́й, а, е. Цвѣтущій. *Можна розпуститься в лугах зелених, на квітних лугах.* Левиц. (Правда, 1868, 520).

Квітни́к, ка́, *м.* Цвѣтникъ. *Як багато квіток в вашім саду! промовив Дашкович, заглядаючи в вікно на квітник.* Левиц. Пов. 33. *Зеленіли... хутірські сади, як роскішні квітники.* Мир. ХРВ. 8. **Ум. Квітничо́к.** *Ходимо ми з нею по садку, робить вона квітнички і я їй помагаю.* О. 1862. X. 3. *З обох боків ганку був квітничок, де панські квітки перемішувались з зеленим зіллям.* Левиц. Пов. *Степи з невеличкими хуторами, що як квітники* (здавались). Мир. ХРВ. 140.

Квітну́ти, ну, неш, *гл.* Цвѣсти.

Квітню́чий, а, е. Цвѣтущій.

Квітонька и квіточка, ки, *ж.* Ум. отъ **квітка.**

Квіття, тя, *с. соб.* Цвѣты. Угор.

Квітува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Цвѣсти (о хлѣбныхъ злакахъ). *Жито квітує.* Ном. № 10162.

Квіту́щий, а, е. Цвѣтущій. *Весна прийшла теплая, свіжая, квітуща.* МВ. I. 115.

Квітча́ний, а, е 1) Цвѣточный. *Тепленький вітрець зо всю степу несе йому квітчані запахи.* Стор. I. 206. 2) Украшенный цвѣтами. *Квітчаною головою схилився до неньки.* К. Досв.

Квітча́ння, ня, *с.* Убраніе цвѣтами. *Жаль мені дівування і дитячого квітчання.* Чуб. V. 44.

Квітча́стий, а, е. 1) Цвѣтистый, усѣянный цвѣтами. *Радуйся, ниво неполитая! Радуйся, земле, не повитая квітчастим злаком!* Шевч. 628. *Ми знайдемо, мій голубе, зелені діброви і долини квітчастії.* О. 1861. II 49. 2) Разноцвѣтный, цвѣтной (о матеріяхъ). *Квітчастий пояс.* Чигир. у. *В'ються по вітру стрічки дівочі різнокольорові, квітчасті.* МВ. I. 93.

Квітча́ти, ча́ю, еш, *гл.* 1) Убирать, украшать цвѣтами. *І барвінком, і рутою, і рястом квітчав весна землю.* Шевч. 252. 2) Украшать. *І волоцюгам помагали рогами людський лоб квітчать.* Котл.

Квітча́тися, ча́юся, ешся, *гл.* Украшаться цвѣтами. *Сухії вишні не квітчатися.* Посл. *Квітчалася Настечка.* Грин. III. 79.

Квіту́чий, а, е. Цвѣтущій. *Квітуча лука.* Мир. ХРВ. 65.

Квіча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Визжать. *Свиня квічить, а в пліт мізе.* Ном. № 2740.

Квіче́ння, ня, *с.*=**Клечання.** *Коли побачиш, що гроші горять, то зроби квіченням хрест на тому місці,—гроші так і вийдуть з під землі.* Подольск. губ.

Кво-кво! *меж.*, выражающее клохтанье насѣдки. *Ой ходила квочка вдоколя кілочка, кво-кво-кво, вдоколя кілочка.* Чуб. III. 194.

I. Квок! *меж.*=**Кво.** *Ходить квочка коло кілочка та все квок, квок!* Загад.

II. Квок, ка, *м.* Въ сказкѣ: крестьянинъ, который брался высиживать цыплятъ. Мнж. 117.

Кво́кати, каю, еш, *гл.*=**Квокта́ти.** Угор.

Квокта́ти, кчу́, чеш, *гл.* 1) Клохтать (о насѣдкѣ). 2) Квакать глухо (о лягушкѣ). *Тілько квокче усе жаба здорова.* 3) Постоянно охать, стонать, жалуясь на болѣзнь, несчастье и пр. (о человѣкѣ).

Квоктýха, хи, *ж.* Насѣдка.

Квóлий, а, е. Слабый, хилый, болѣзненный, больной.

Квóлитися, люся, лишся, *гл.* 1) Быть больнымъ, хирѣть. *Вона й кволиться вже,—нездужає.* ЗОЮР. II. 53. 2) Жаловаться на боль. *Перед товариством сором кволитися, а дома заляжу до завтрого.* К. ЧР. 266. *Почав кволитись, що в боку болить.* Г. Барв. 110.

Квóлість, лости, *ж.* Слабость, хилость.

Кволі́ти, лію, еш, *гл.* Хворать, хирѣть, болѣть. *Буде спати—не плакати, буде рости—не боліти, на серденько не кволіти.* Нп.

Квóчечка, ки, *ж.* Ум. отъ **квóчка**.

Квóчка, ки, *ж.* 1) Насѣдка. *А з курчатами квочка... кублилась у моркві.* Левиц. I. 28. 2) Созвѣздіе плеяды. Мнж. 148. Созвѣздія имѣютъ слѣдующія наименованія: *Віз, Квочка, Чепіга, Косарі...* Чуб. I. 14. 3) Названіе играющаго ребенка въ игрѣ въ **пиж.** Ив. 37. Ум. **Квóчечка**.

Кв'як, ка, *м.*=**Квак** 1?

Ке (для ед. ч.), **кéте** (для мн. ч.). Дай, подай, подайте. Ogon. 165—166. *Що воно за сопілка, що вона так гарно грає?.. А ке, я заграю.* ЗОЮР. II. 21. *Коли не вмієш пирога ззісти, ке його сюди.* Ном. № 6204. *Кетс миш кресало та тютюну.* Шевч. 78.

Кéба, би, *ж.*=**Кебéта**. *Нема кеби зробить.* Кіев. г.

Кебéта, ти, *ж.* Дарованіе, умѣніе, способность. *Ех, як би то!.. Та що й казать! Кебети не маю.* Шевч. 46.

Кебéтливий, а, е. Способный, даровитый, талантливый. *Дуже кебетлива дитина.* Харьк. г.

Кебéтний, а, е.=**Кебéтливий**. *Кебетний чоловік.* Кіев. г.

Кебíтливий и **кебíтний, а, е.**=**Кебетливый** и **кебетний**. Левч. 30. Мнж. 182.

Кéвкнути, кну, неш, *гл.* Екнуть. *Як махнув під бік, то стара й зуби стяла, миш кевкнуло.* Св. Л. 286.

Кед, *нар.*=**Кедь** *Тоді. спізала, кед єсь сина колихала.* Гол. I. 172.

Кéдзі-кéдзі! *меж.* Призывъ козъ. Вх. Зн. 24.

Кеді́, *нар.* Когда. Подражаніе языку бѣлоруса въ анекдотѣ о послѣднемъ: *Він мене кеді чи не кеді обухом, а я його шасту та пошасту кашельом.* Ном. № 745.

Кедр, ра, *м.* Кедръ, Pinus cembra. *Як ливанський кедр високий і ілля широко пускати.* К. Псалт.

Кéдра, ри, *ж.*=**Кедр**. *Ще на його дворі там стояла кедра, що на тій кедрі три святії щедрі.* Грин. III. 5.

Кедри́на, ни, *ж.* Кедръ; кедровое дерево. *Треба браття товаришу кедрину тесать.* Федьк. *Ой умру, мій миленький, умру,—зроби мені кедровую труну! —Ой де ж, мила, кедрини достати? Будеш, мила, і в сосновій лежати.* Мет. 267.

Кедро́вий, а, е. Кедровый. *Зроби мені кедровую труну.* Мет. 267. *Застель столи кедровий.* Гол.

Кедру́ша, ші, *ж.* Зоол.: кедровка пестрая, Corvus caryocatactes. Желех. Вх. Зн. 24.

Кедь, *нар.*=**Коли**. *Як би я то зчарувала, кедь я чари не видала?* Голов. *Кедь не прийду за рік, за два—не чекай м'я, мила, ніда.* Гол. I. 83.

Кéжінь, ня, *м.* Тяжесть, бремя. *Єкий кежінь мі на душі, головки не зведу.* Гол. III. 11.

Кей=**Ке**. *Кей сюди.* Харьк. у.

Кéйло, ла, *с.*=**Кійло**. *Одна гора траву родить, а другая кейло.* Гол.

Кейло́вий, а, е. 1) Ковылевый. 2) Волнующійся подобно ковылю. *Шовковим фостом* (кінь) *сліди заметає, кейловов гривков все поле застелає.* Гол. IV. 357.

Кéларь, ря, *м.* Инокъ, завѣдывающій всѣми монастырскими имѣніями.

Кéлев, ва, *м.*=**Келеп** 2. Гол. Од. 70, 80.

Кéленька, ки, *ж.* Ум. отъ **кéлія**.

Кéлеп, па, *м.* 1) Чеканъ. (Голота) *до його прибував, келепом міжи плечи грімав.* ЗОЮР. I. 18. *Чи не поскололи лячи мені голови шаблями да келепами?* К. ЧР. 116. 2) Палка съ рукояткой, преимущественно въ родѣ молотка. *Взявши келеп в руки... потягну і доберуся сяк то так в Теплиці.* Мкр. Н. 14. 3) Черепаха. Мнж. 182. Ум. **Келепéць**. *Із під поли позлотистий келепець виньмає, по столу три рази затинає.* ЗОЮР. I. 319.

Кéлеф, фа, *м.*=**Келеп** 2. Шух. I. 128, 274.

Кéлех и **кéліх, ха**, *м.* 1) Чаша церковная. 2) Кубокъ, чара, бокалъ.

Кéлиця, ці, *ж.* Кисть, украшающая шляпу парня галицкаго Покутья. Kolb. I. 36.

Кéліечка и **кéлійка**, **ки**, *ж.* Ум. отъ **кéлія**.

Келíшок, **шка**, *м.* Рюмка. Св. Л. 58.

Кéлія, **лії**, *ж.* Келія. *Отець Залізо з келії вийшов.* Чуб. I. 162. *Перевезти із келії в хату на помості.* Шевч. 194. Ум. **Кéленька**, **кéлієчка**, **кéлійка**. *Велю слугам келеньку зробити, велю старшю у келенці жити.* Нп. *Сидить* (чернець) *у себе в келійці, чита боже слово.* Рудч. Ск. II. 201. *Ой построю келієчку на крутій горі.* Нп.

Келтувáти, **тýю**, **ешь**, *гл.*=**Глитати**. Вх. Зн. 24.

Кéльбух, **ха**, *м.*=**Тельбух**. *Знайшов там десь задрíпане теля, облупив його, бандури випустив, кельбух на голову нап'яв.* Мнж. 13.

Кéльня, **ні**, *ж.* 1) Лопатка у штукатуровъ. 2) Каретный кузовъ.

Кéлюх, **ха**, *м.*=**Келех 2**. *Столи заставлені туровими рогами, келюхами і чарками.* Стор.

Кемзувáти, **зýю**, **ешь**, *гл.* Думать, размышлять. *Що він там собі кемзує?* Харьк. у.

Кендерúця, **ці**, *ж.* Кукуруза. Вх. Зн. 25.

Кéнді. См. **Кендя**.

Кéндюх, **ха**, *м.* Желудокъ четвероногихъ животныхъ. Сим. 142. Чуб. VII. 443. *І виняв* (у вола) *тельбухи з кишками і пильно кендюх розглядав.* Котл. Ен. Ум. **Кендюшóк**.

Кендюхóвий, **а**, **е**. Относящійся къ желудку.

Кендюшóк, **шкá**, *м.* Ум. отъ **кéндюх**.

Кéндя, **ді**, *ж.* Чаще во мн. ч. **Кéнді**, **дів**. 1) Валенки, валеныя калоши. Чуб. VII. 575. Сим. 71, 72. 2) Въ насмѣшку такъ называютъ большіе сапоги. Чуб. VII. 575.

Кеп, **кепа** и **кпа**, *м.* 1) Дуракъ, глупецъ. *Було не кпити з Микити, бо Микита і сам кеп.* Ном. № 6815. *Не таким кпам, пане-брате, в Польщі крулювати.* О. 1863. II. 54. 2) Карточная игра въ дураки. *Які ж були до карт охочі...,—грáли часто до півночі... у памфиля, в візка і в кепа.* Котл. Ен. III, 9.

Кéпень, **пня**, *м.*=**Кепеняк**.

Кепеня́к, **ка**, *м.* 1) Одежда угорскихъ украинцевъ-горожанъ: родъ венгерской чемерки съ особаго рода вышивками и съ большимъ количествомъ пуговицъ. 2) Верхняя суконная кофта, носимая украинскими мѣщанками въ Угорщинѣ. Гол. Од. 81.

Кепкува́ння, **ня**, *с.* Насмѣшка. *Аж ось посипались кепкування і нарікання і на Павлюгу.* Стор. МПр. 148.

Кепкувáти, **кýю**, **ешь**, *гл.* 1) Смѣяться надъ кѣмъ, насмѣхаться. *Кепкують з його, як із блазня, та тілько за боки беруться.* К. ЧР. 129. *Ой косить хазяїн зелену діброву, аж піт з його миця ллється, а чумак під возом сидить в холодочку та з хазяїна кепкує, сміється.* Грин. III. 569. 2) Пренебрегать. Въ такомъ значеніи слово это находится въ одной пословицѣ, по всѣмъ признакамъ фальсифицированной, появившейся сперва въ „Ужинку“ М. Г(атцука), а затѣмъ перепечатанной Номисомъ: *Пани правдою кепкують, про теж у світі панують.* Гатц. 345.

Кéпство, **ва**, *с.* Глупость. *Сховай кепство на господарство.* Ном. № 2838. *Щоб не робив кепства, то поклади три карбованці.* Черк. у.

Кéпський, **а**, **е**. 1) Глупый. *Лучче з добрим загубити, як з кепським найти.* Посл. 2) Плохой, дурной. *Грицько забачив, що то кепська справа, мацнув ся ззаду, сук мана дірява.* Гол. *Кепські вісті засмутили і роздратували князя.* Стор. МПр.

Кéпсько, *нар.* Худо, плохо. *То кепсько, що не купив соли.* НВолын. у.

Кептáр, **ра**, *м.* Родъ короткаго полушубка безъ рукавовъ (у гуцуловъ). Шух. I. 121. Kolb. I. 41, 42. Ум. **Кептáрик**.

Керва́, **ви**, **керва́вий** и пр.=**Крів**, **крівавий** и пр.

Кéрвель, **лю**, *м.* Раст. Scandix Cerefolium L. ЗЮЗО. I. 135.

Кéрез, *пред.* 1) Черезъ. *Москаль... пошов навпрямець через став* Рудч. *Утоптав стежечку через тещин двуір.* Чуб 2) Изъ-за. *Через тебе, жено, своїх будем страхати.*

Керéя, **рéї**, *ж.*=**Кирея**. *Уповала, мамцю, на керею,—думала бути попадею.* Мет. 237.

Керúниця, **ці**, *ж.*=**Кириниця**. Шух. I. 34.

Керлúба, **би**, *ж.*=**Сивороткa**. Шух. I. 213.

Кéрма, **ми**, *ж.* Весло, которымъ правятъ, руль. Желех. Руль у плотовъ; состоитъ изъ **дóшки** (лопасть) и **друґарá** (рукоятка), который вращается на **свóрені** (шипѣ), вдѣланномъ въ **стілéць**. Шух. I. 181.

Керма́нич, **ча**, *м.* Рулевой, кормчій на суднѣ, плотѣ. Шух. I. 37. *Досвідчений керманич, що знав усі закрути ріки, усі*

плиткі місця, на яких би дараба могла осісти, всі скоки у воді, о які розбитися може дараба, держить керму при передній тальбі. Шух. I. 183. *Пишні керманичі кедровими весельцями плюскають.* Федьк. Пов.

Кермéк, ку, *м.* 1) Раст. Statice Gmelini Willd. ЗЮЗО. I. 137. 2) Statice tatarica L. ЗЮЗО. I. 137.

Кермéцький, а, е. Относящійся къ **кермеку.** *Сей ремінь не хлібної чиньби, а кермецької.* Конст. у.

Кéрпець, пця, *м.* 1)=**Личак.** Желех. 2)=**Постіл.** Гол. Од. 75.

Керсéт, та, *м.*=**Керсетка.** *Та продала дівчина керсет, та купила чумакові кисет.* Нп.

Керсéтка, ки, *ж.* Верхняя женская одежда безъ рукавовъ.

Керти́на, ни и **керти́ця, ці,** *ж.* Кротъ. Желех.

Керти́чина, ни, *ж.* Холмикъ, поднятый кротомъ. Желех.

Кертови́ння, ня, *с. соб.* Холмики, поднятые кротомъ. Желех.

Керувáння, ня, *с.* Управленіе. Желех.

Керувáти, рýю, еш, *гл.* Направлять, управлять. *Чоловік мислить, а Бог керує.* Ном. № 82. *Попереду Гамалія байдаком керує.* Шевч. 57. *Коня керують уздом, а чоловіка словом.* Посл.

Керýнок, нку, *м.* Направленіе.

Кéсарик, ка, *м.* Ум. отъ **кéсарь.**

Кéсарів, а, е. Кесаревъ, кесарскій. *Непевне видумали свято патриції-аристократи і мудрий кесарів сенат.* Шевч. 607.

Кéсарський, а, е.=**Кесарів.**

Кéсарь, ря, *м.* Кесарь, императоръ. *Та заразом щоб доканать, вони на раді й присудили, щоб просто кесаря назвать самим Юпитером.* Шевч. 608. *Война настала од кесаря пана уже виволана.* Ум. **Кéсарик.** *Загадала Наталія кесарика вбити.* Нп.

Кéте. См. **Ке.**

Кéтяг, гу и **кéтях, ху,** *м.*=**Китяг.** *З-за темного дуба... калинова вітка витягнеться і червоний кетяг ягід горить, як жар.* МВ. I. 156. *Ягоди на калині, на бузині кéтяхами, а на тернові, на вишні—пóрівці.* НВолын. у.

Кефалá, ли́, *ж.* Кефаль.

Кéцка, ки, *ж.*=**Кицка.** *На місці, з якого вирізав кецку, закопує хрест так завеликий, аби застав вирізану кецку.* Шух. I. 213.

Кець-кець! *меж.* Зовъ свиней. Радом у.

Кешéня, ні, *ж.*=**Кишеня.**

Кзáмент, ту, *м.* Экзаменъ. Зміев. у.

Кзаментувáти, тýю, еш, *гл.* Экзаменовать. Зміев. у. *Школярі кзаментовані.* Зміев. у.

Кибáлиця, ці, *ж.*=**Кибалка.** *Дівки вінки погубили, молодиці кибалиці.* Чуб. V. 1113.

Кибáлка, ки, *ж.* Родъ головного женскаго убора. Гол. Од. 27. *Впрягла в ґринджолята павичку, сховала під кибалку мичку, щоб не світилася коса.* Котл. Ен. (В старовину молода) *в понеділок не очіпок, а кораблик мала, або білую кибалку любо надівала.* Мкр. Н. 34 Ум. **Кибáлочка.** *Крають китаєчку, зшиють кибалочку та на твою головочку.* Мет. 158. *Он глянь на поріг, діво, несуть твоє діло: чіпчичок, кибалочку на твою головочку.* Грин. III. 499.

Ки́бета и пр.=**Кебета** и пр.

Ки́бисть, сти, *ж.*=**Кебета.** *Нема кибисти у його.* НВолын. у.

Кибíт, біту, *м.*=**Кебета.** *Кибіт є співати, то й гарно співає,—краще, ніж у кого голос є.* Лебед. у.

I. **Кив!** *меж.* Выражаетъ киваніе. *Вона йому кив оддалеки головою.* Г. Барв. 461. *Кив-морг на його!* Нп.

II. **Кив, ва,** *м.* Кивокъ, мимическій знакъ. *Хто не слухає кива, той послухає кия.* Ном. *Там такий, що все на кивах та на мигах.* Ном. № 5774. *Підсунувши вгору шлика кивом.* К. ЦН. 173.

Ки́ва, ви, *с. об.*=**Кивун, кивуха.**

Кивáння, ня, *с.* Киваніе. *Кивання головою за кожним поклоном.* Левиц. (Правда, 1868. 557).

Кивáти, вáю, еш, одн. в. **кивнýти, внý, нéш,** *гл.* 1) Кивать. *Хоч поміра, а таки пальцем кива.* Ном. № 3339. *Кива головою, наче кобила в спасівку.* Ном. № 2418. *Не кивай на мене чорними бровами.* Мет. 16. 2) Махать. *Кивнув на чуру і чура сів коло його.* К. ЧР. 248. **Кивáти дзвóнами.** Звонить. *За шинкаром молоденьким дзвонами кивають, а шинкарку Явдосеньку кіньми ростягають.* Гол. **Кивáти п'ятáми.** Шляться, шататься. *П'ятами киває, бо діла не має.* Ном. № 11049.

Кивáтися, вáюся, ешся, *гл.* Качаться. Шух. I. 256. Покачиваться. *Ой п'є Байда та й кивається, та на свою цюру поглядається.* АД. I. 145.

Кивáч, чá, *м.*=**Кивень.**

Ки́вень, вня, *м.* Мѣсяцъ іюль, когда лошади мотаютъ головою отъ укуса насѣкомыхъ. Каменец. и Чигирин. у

Ки́вер, ра, *м.* Киверъ. *Житель білий, кивер чорний, хлопець гарний і моторний.* Нп. *Там козак виїзжає на конику вороному..., а в жупані голубому, а в кивері золотому.* Чуб. V. 8.

Кивну́ти. См. **Кивати.**

Киву́н, на́, Любящій кивать.

Кивýха, хи, *ж.* Любящая кивать, преимущественно изъ кокетства. Кв. Жел.

Киги́! *меж.* Выражаетъ крикъ чайки. *Ой біда чайці, чайці небозі, що вивела діпки при битій дорозі. Киги! киги! злетівши вгору.* Лукаш. 85.

Киги́к, ку, *м.* Крикъ чайки. *Чайка... пронеслась з кигиком по над Дніпром.* МВ. II. 117.

Киги́кання, ня, *с.* Крики чайки. Желех.

Киги́кати, ги́чу, чеш, одн. в. **кигикну́ти, кну, неш**, *гл.* Кричать, крикнуть (о чайкѣ). *Чайка кигиче—зимь ти куличе.* Лукаш. 85. (Чайка) *літала над його могилою і кигикала.* Чуб. I. 62.

Киги́тка, ки, *ж.* Чайка. Желех.

Киги́ця, ці и **киги́чка, ки**, *ж.*=**Кигитка.** Желех.

Ки́дальник, ка, *м.* Рабочій, подающій снопы или сѣно при укладкѣ его. *Мій синочку, мій голубчику! Мій молотнику, мій косарику і мій копілнику, і мій кидальнику!* Мил. 215.

Ки́дати, даю, еш, одн. в. **ки́нути, ки́ну, неш**, *гл.* 1) Бросать, кидать. *Та й почав мені кидати у пазуху п'ятаки з обох кишень.* ЗОЮР. I. 250. *Не стій на могилі, не кидай пісочку.* Мет. 92. *Ой взяли ю за реберці та й кинули через дверці.* Гол. 2) Оставлять, бросать, переставать. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кинє.* Шевч. 65. *Ой не кидай же мене та на чужій чужині.* Мет. 78. *Кидай... вечеряти: час на коня сісти.* Макс. 3)—**во́ду.** Качать насосомъ. 4)—**кров.** Дѣлать кровопусканіе. 5)—**сіно.** Подавать сѣно при укладываніи его въ стоги. *Я вам лучче так чого поможу днів три робить за процент—косить там, чи сіно кидать.* О. 1862. IX. 7. 6)—**ли́хом об зе́млю.** Забыть о горѣ, пренебречь имъ. *Кинь лихом об землю та давай популяєм.* 7) **Ки́нути о́ком.** Взглянуть, завидѣть. *Скілько оком кинути—гора мріла. Кинула оком мати на його вбрання, та й відвернулась.* Св. Л. 170. 8) **Ки́дати хля́щем.** Бросать въ безпорядкѣ, какъ попало. *На току повно свиней, а в хаті такий гармидер: миска з водою перекинута, кури повалялі горшки з полиць, а він кинув так хлящем усе хазяйство, а сам пішов на улицю.* Клевск. у.

Ки́датися, даюся, ешся. одн. в. **ки́нутися, нуся, нешся**, *гл.* 1) Бросаться. *Кинувсь до Ярема і поцілував його.* К. ЧР. *Кидається і сірою собакою, і білою собакою, та ради не дасть.* Ном. № 1766. *Кинулася до Ганнусі і в коси впилася.* Шевч. 22. 2) Обращаться. *Вже й на прощу ходили, і до знахарів кидались—не пособляє.* О. 1862. VIII. 1. 3) Впадать. *Там, де Случ з Горином кидається у Припець,—звідти ми пригнали.* Черниг. 4) Биться (о сердцѣ, пульсѣ). *А серце моє кидається, кидається.* Г. Барв. 397. Мил. 166. 5) **Не ки́датися чого́.** Придерживаться, не оставлять. *До Св. Духа не кидайся кожуха.* Ном. № 458. *Цілий вік він брехав, дак того хліба не кинеться, поки і вмре.* **Пе́ршого купця́ не ки́дайся.** Не упускай перваго покупщика. Чуб. I. 298. *Чи стала ціна, чи не стала, а ти первого торгу не кидайся.* Кв. I. 130.

Ки́дик, ка, *м.* 1) Маленькій человѣчекъ. Вх. Зн. 25. 2) Замарашка. Вх. Зн. 25.

I. Кидь, ді, *ж.* Разстояніе, на которое можно что-нибудь бросить. *А він був од мене не більше, як на одну кидь.* Харьк.

II. Кидь! *меж.* Выражаетъ бросаніе. *Ухопив та кидь його об землю!*

Ки́зник, ка, *м.* Родъ льдины изъ замороженнаго **кизяка́**, на которомъ катаются съ горки вмѣсто саней. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Грімак.**

Кизя́к, ка, *м.*=**Кізяк.**

Ки́їв, ва, *м.* Кіевъ.

Ки́ївський, а, е. Кіевскій.

I. Кий, кия, *м.* 1) Палка, трость. *Язик доведе до Київа і до кия.* Ном. № 1125. *Одия тілько мій Ярема на кий похилився.* Шевч. 207. 2) Дубина, палка, на концѣ которой шаровидное утолщеніе отъ оставленной части корня. *Приходить багато народу з мечами й киями.* Єв. Мр. XIV. 43. Ум. **Кийо́к, кийо́чок.** *Который козак не мів в себе шаблі булатної, пищалі семип'ядної, той козак кийка на плечі забірає, за гетьманом Хмельницькимув охотне військо поспішає.* Мет. 391, 392. Ув. **Кию́ра, кийка, кийра.** *Як сім раз одважить киякою, то хліба більше не їстимеш.* К. ЧР. 273.

II. Кий, *мъст.* сокращенное изъ **який** въ выраж. **Кий біс!** Гліб. **Кий чорт!** Мнж. 61.

Кийкува́тий, а, е. = **Киякуватий.** *Просо кийкувате.* О. 1861. IX. 192.

Кийово́й, а, е. Палочный. **Кийове́ нара́ння.** Наказаніе палками (у запорожцевъ). К. ЦН. 237.

Кийо́к, кийка́, *м.* Ум. отъ **І. Кий.**

Кийо́чок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **І. Кий.** 2) Небольшая палочка, обвязанная вишневыми ягодами сверху до низу, кромѣ кончика, за который держитъ рука. Богодух. у.

Ки́ка, ки, *ж.* Дѣтск. слово. Мясо. О. 1862. IX. 119. *Як дає дитині мняса, то каже: на́ кики! на́ кики!* Уманск. у. и Харьк. г.

Ки́кати, каю, еш, *гл.* Куковать. *Ой кикала зозуленька.* Гол. IV. 497.

Ки́кіть, ки́коть, ктя, *м.* Остатокъ отрѣзаннаго пальца, руки, ноги, а также недоразвитая рука, нога. Желех. Ум. **Ки́ктик.**

Ки́кнути, кну, неш, *гл.*=**Ґиґнути.** Желех.

Ки́ла́, ли, *ж.* Грыжа. Грин. II. 121. Пот. III. 32.

Ки́лавець, вця, *м.* Человѣкъ больной грыжей. Желех.

Ки́лавий, а, е. 1)=**Килавець.** 2) **Ки́лаві у́ставки.** Уставки съ извѣстнаго рода вышивкой. Kolb. I. 48.

Кили́кати, ли́чу, чеш, *гл.* Щебетать. *Так жалісно, як пташенятоčко, киличе—пустіть.* МВ. I. 78. *Вона як пташка киличе.*

Ки́лим, ма, *м.* 1) Коверъ. *Будем жити, вино пити, яничара бити, а куренї килимами, оксамитом крити.* Шевч. 61. 2) Ковровая скатерть. *Килимом стіл застеліте.* Алв. 12. *Стояв стіл під турецьким килимом.* К. ЧР. 334. *А в тіх наметах все столи стоять, позастилані все килимами.* Мет. 338. Ум. **Килиме́ць.** К. ЧР. 38. **Килимо́к.**

Кили́минця, ці, *ж.* Дѣлающая ковры. *Жінка—ткаля, дочка—килимниця.* Сим. 196.

Килимо́к, мка, *м.* Ум. отъ **ки́лим.**

Кима́к, ка́, *м.* Обрубокъ дерева. *Дубовий кимак.* Ум. **Кимачо́к.** Ув. **Кимачи́ще, кимачи́сько.** Вх. Зн. 25.

Кимачи́на, ни, *ж.*=**Кимак.** (Небольшой). Вх. Зн. 25.

Кимачи́сько, ка и **кимачи́ще, ща,** *с.* Ув. отъ **кима́к.**

Кимачо́к, чка, *м.* Ум. отъ **кима́к.**

Кима́ччя, чя, *с. соб.* Обрубки дерева, части жердей и пр. Вх. Зн. 25.

Кимна́х и ким'а́х, ха́, *м.*=**Кімнах, кім'ях.**

Кинджа́л, лу, *м.* Кинжалъ. *А є у нас, коли хочеш, турецькі запоясники, кинджали, однакі завдовжки і одного майстера.* К. ЧР. 168.

Ки́нді, дів, *мн.*=**Кенді.** *Надів на ноги кинді нові і рукавиці взяв шкапові.* Котл. Ен.

Кинда́к, ка́, *м.* Лента? Родъ матеріи? Въ Думѣ про С. Кишку употреблено, повидимому, въ значеніи флага: *Ой із города, із Трапезонта виступала галера, трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана,—златосиніми кинджаками побивана; а другим цвітом процвітана,—гарматами арештована.* АД. I. 208. (Паювали) *златосині кинджаки на козаки, златоглави на отамани.* АД. I. 219.

Ки́нути. См. **Кидати.**

Ки́нутися. См. **Кидатися.**

Ки́па, пи, *об.* Неповоротливый человѣкъ, толстая женщина. *Оне ще кипа сидить.* Чуб. VII. 575.

Кипари́с, су, *м.* Кипарисъ. *Біжить у сад меж кипариси чорні.* К. МХ. 42.

Кипари́совий, а, е. Кипарисный, кипарисовый. *Роздаю всім кипарисові хрестики та пляшечки з почаївською водою.* Левиц. ПЙО. I. 387.

Ки́пень, пню, *м.* Кипятокъ. *Кипнем її... спарив.* О. 1862. V. 85.

Кипі́ння, ня, *с.* Кипѣніе. Дещо.

Кипі́ти, плю́, пи́ш, *гл.* 1) Кипѣть. *В печі палав полум'я... кипить вечеря.* Левиц. I 5. *У тих казанках киплять грішники.* Стор. **Як у казані кипіти.** Сильно *і* волноваться, шумѣть; сильно ссориться. *На ярмарку—як у казані кипить,—такого народу.* Харьк. *Під'їхав Іванець із своїми запорожцями, і пішло усе як у казані кипіти.* К. ЧР. 312. *У їх у хаті що-дня як у казані кипить: невістки не помирятся, а за їми й чоловіки—така сварка.* 2) Волноваться. *Як кипів ти в молодому вікові і як тужав на старости.* Кв. *Голова горить і серденько кипить, і тіло болить.* Вовч. III. 15. *Кипи, кипи, мов серденько, на ножі.* Нп.

Кипля́чий, а, е.=**Кип'ячий.**

Ки́поть, птю, *м.* Копоть, сажа. *Аж заплакали: змили той кипоть, що за сім літ на серці осів.* Г. Барв. 96.

Киптар, ра, *м.*=**Кептар.** Гол. Од. 67.

Киптюга́, ги, *ж.*=**Кіптяга.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кипу́чий, а, е. Кипучій. *Нащо мені жити на світі! крикнув Карпо і скочив у білу кипучу хвилю.* Левиц. Пов. 352.

Кип'я́ч, чу́, *м.* Кипятокъ. Лохв. у Слов. Д. Эварн.

Кип'я́чий, а, е. Кипящій. *Кланяється дяволу! Він тебе кип'ячою смолою напоїть.* Шевч. 294. *Потім ставлять тепломір у кип'ячу воду, то живе срібло піднімається вгору.* Дещо.

Кирге́н, на́, *м.* Большой, изъ камыша, съ трубой, шалашъ, въ которомъ живетъ и хранитъ свои снаряды артель рыболововъ на Днѣстрѣ. Одесск. у.

Кирд, да, *м.* Стадо овецъ. **Ум. Ки́рдик.**

Ки́рдик, ка, *м.* Ум. отъ **Ки́рд.** 1) Небольшая часть овечьяго стада. Мнж. 184. 2) Стадо котныхъ овецъ. Мнж. 184.

Кирея́, рей, *ж.* Плащъ, длинная суконная верхняя одежда; большая свита съ капюшономъ. Чуб. VII. 421. *Козацьке панство похожає в киреях чорних, як один.* Шевч. 152. *І шабля й булава з бунчуками, і горностаєва кирея поляжуть колись поруч із мертвими кістками.* К. ЧР. 101.

Кирга́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Вскапывать, взрывать. Желех. 2) Приводить въ безпорядокъ. 3) Пачкать, марать. Желех.

Кирга́нний, а, е. Грязный, испачканный. Желех.

Кирга́нник, ка, *м.* 1) Безпорядочный человѣкъ. Желех. 2) Пачкунъ, маральщикъ. Желех.

Кирга́ниця, ці, *ж.* 1) Пачкунья, маральщица. Желех. 2) Помойная лохань. Желех. У гуцуловъ употребляется какъ ругательное слово относительно женщинъ. Шух. I. 34.

Кирга́ння, ня, *с.* 1) Безпорядочно набросанная куча, груда. Желех. 2) Пачканье, маранье. Желех.

Кирга́ни, ні, *ж.* Прозваніе водки. Желех.

Ки́ркати, каю, еш, одн. в. **ки́ркнути, ну, неш,** *гл.* Рѣзко пронзительно кричать, крикнуть (о курицѣ). Желех. *Пиють у курей після ячменю робиться,— вони тоді киркають.* Грин. I. 253.

Кир-китайка, ки, *ж.* Родъ ткани. *Один на собі дороий каптан має, та з під того кир-китайку видирає.* КС. 1882. XII. 501.

Кирни́ця, ці, *ж.*=**Крини́ця.** *У лузі при кирниці, при студеной водиці.* Гол. **Ум. Кирни́ченька, кирни́чка.**

Кирни́чний, а, е.=**Крини́чний.**

Кироман, ну, *м.* Раст. Stalice latifolia Lm. ЗЮЗО. I. 137.

Ки́рпа, пи, *ж.* 1) Вздернутый носъ. *Лічить Енея приступав, очками кирпу осідлав.* Котл. Ен. VI. 72. **Кирпу гнути.** Задирать носъ. *А як закуштує школи, вже й одвертає пику, вже й кирпу гне.* Левиц. I. 277. *Стара не страшна, так молода кирпу гне.* Котл. НП. 353. 2)=**Кирпатий.** **Ум. Ки́рпонька.** МВ. (КС. 1902. X. 143).

Кирпа́тий, а, е. Курносый. *Перехрести ніс, щоб великій ріс, а то кирпатий.* Ном. № 5447. **Ум. Кирпа́тенький.** *Моя* (дівчина) *он бач русява, що трошки кирпатенька.* Кв. I. 15.

Кирпи́ч, чу, *м.* Плиты навозу для топки въ печахъ. Харьк. г. Екатериносл. г.

Кирпичи́на, ни, *ж.* Плитка **кирпичу́.** **Ум. Кирпичи́нка.**

Кирполо́ї, їв, *м. мн.* Деревянныя вилы съ тремя зубьями. Херс.

Ки́рпонька, ки, *ж.* **Ум.** отъ **ки́рпа.**

Кирр! *меж.* Выражаетъ пронзительный крикъ испуганной курицы. *На сідало тихе́ чиясь рука жорстка сягає помацьки і курицю хапає... „Кирр! кирр! кудах!“.* К. Дз. 145.

Ки́ршава, ви, *ж.* Волоса? *Ну, в нас і батько: тільки проти них що небудь скажи, так зараз за киршаву й ловлять.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Кис, кис! *меж.* Уськанье собакъ. *Джий! кис, кис! джий! Уджга, рябко! уджга! —цькував дід.* Левиц. Пов. 227.

Кисе́, си́, *ж.* 1) Мѣшокъ, кошелекъ, мошна. *В кого віл та коса, в того й грошей киса.* Ном. № 10207. *За кису світ увесь не мирить.* Г. Барв. 448. 2) Веревочный мѣшокъ. Чуб. VI. 403.

Кисе́лик, ку, *м.* **Ум.** отъ **кисі́ль.**

Киселя́ця, ці, *ж.* Родъ киселя, вариваго изъ сливъ и кукурузныхъ крупъ (Шух. I. 143) или изъ муки кукурузной гречневой или ржаной. (Kolb. I. 54), ячменной или овсяной. Желех.

Киселя́чник, ка, *м.* Сосудъ, въ которомъ приготовляется **киселя́ця.** Желех.

Кисе́т, та, *м.* Кисетъ. *Плели з ниток якісь кисети на тютюн.* Левиц. I. 506.

Кисети́на, ни, *ж.*=**Кисе́т.** *Кладе чапко гроші в кисетину.* О. 1861. XI. Кух. 23.

Киси́рь, ря́, *м.* Овцы съ новонарожденными ягнятами. О 1862. V. Кух. 38.

Кисі́ль, лю́, *м.* Кисель. *Добрі зуби, що й кисіль їдять.* Ном. № 2048. *Правда*

Сидорова! киселем млинці помазані, на паркані сушаться. Ном. № 6883.

Ки́слий, а, е. Кислый. *Кисле в рот тисне.* Ном. № 5086. *Борщ кислий, оскомистий, чорт зна колишній.* ЗОЮР. I. 217. **Кисле молоко́.** Простокваша. *Дак мати все було любить молоко парене, а ми все кисле..* ЗОЮР. I. 229. Ум. **Кисле́нький.**

Кисли́ця, ці, *ж.* 1) Яблоко съ дикой яблони. *Знай нас! ми кислиці, з нас квас!* Ном № 2524. а) **Наговори́в на вербі гру́ші, на оси́ці кисли́ці.** Наговорилъ несообразностей, навралъ. б) **Хто кисли́ці пої́в, а на ко́го оскóма напа́ла.** Въ чужомъ пиру похмѣлье. Ном. № 4068. 2) Яблоня дичка. 3) Названіе необузданнаго, непослушнаго вола. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Кисли́чка.**

Кисли́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **кисли́ця.** *Адам ззів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. № 125. 2) Дубовые орѣшки. Про хвороби, 14. 3) *мн.* Раст. Pyrola secunda L. ЗЮЗО. I. 169.

Кисли́ччя, чя, *с. соб.* Дикія яблони, дикія яблоки. Зміев. у.

Ки́слище, ща, *с.* (**Ки́плище?**). Стадо, гнѣздо, сборище рыбъ, насѣкомыхъ. Мнж. 184.

Ки́слість, лости, *ж.* Кислота. *Велику кислість має.* НВолынск. у.

Ки́сло, *нар.* Кисло. *Хоч кисло, хоч прісно—усе уміcто.* Посл.

Кислоо́кий, а, е. Съ гноящимися глазами. *Був тонкий, сухий, високий і гунявий й кислоокий.* Сніп. 135.

Кислота́, ти́, *ж.* Кислота. **Кислото́ю взя́тись.** Покрыться кислымъ. *Як не вимиеш довго глечика після молока, то він через день кислотою візьметься.* Волч. у.

Ки́слощі, щей и щів, *ж. мн.* Кислота. *Щоб не заводилось кислощів.* Чигир. у.

Кисля́к, ка́, *м.* 1) Хлѣбъ кислый. *Їж прісняки, закім будуть кисляки.* Ном. № 12288. 2) Простокваша. Шух. I. 215.

Ки́снути, сну, неш, *гл.* 1) Киснуть. *Не можно вже юшки їсти: почала киснути. Учинила вчора хліб,—кисне, кисне, та ніяк не сходе.* Харьк. *Чи не той то хміль, хміль, що у пиві кисне?* ЗОЮР. I. 273. **Ки́сне, як соло́ний огірóк.** Постоянно плачетъ. Ном. № 2380. **Гля́не—молоко́ ки́сне.** Сдѣлаетъ очень кислую физіономію. Ном. 3041. 2) Долго мокнуть. *Чи ти коли поодижмаєш ті сорочки? Доки їм киснути?* Харьк. 3) Хандрить, киснуть, плакать. *Та вже мабуть вас так Бог создав, щоб усе киснути.* К. ЧР. 290. *Часом чоловік не купить на базарі своїй жінці шматок драптини, а вона киснутиме цілий день.* Левиц. I. 499. 4)—**у шинку́.** Пьянствовать часто. *Стами тільки по шинках киснути.* Мир. ХРВ. 119.

Ки́сти, сну, неш, *гл.*=**Ки́снути.** *Ох і кис той кисіль да тринадцять неділь. Наварю я борщику: будем борщик їсти—перестанем кисти.* Ном. 334.

Кит, та, *м.* Китъ. *Його кит-риба зараз і вхопила.* ЗОЮР. II. 60.

Ки́та, ти, *ж.* 1)=**Ки́тиця.** Въ слѣдующ. примѣрѣ употреблено, повидимому, въ значеніи: султанъ, перья на головномъ уборѣ: *Кита біла, кивер чорний, хлопець гожий і моторний.* Pauli. (Но см. этотъ же примѣръ при словѣ **китель**). 2) Хвостъ лисицы. Вх Пч. II. 5. См. **Китюх.** 3)=**Кита́йка?** *Один на собі каптан має та з під того жовті та чорні кити видирає.* АД. I. 121. (Въ друг. вар. здѣсь: *китайку видирає.* АД. I. 116, 125.

Китаєвий, а, е. Изъ китайки. *Жупан китаєвий.* Гол. *Жупан на йому синій і китаєва юпка.* Кв. I. 9. *Китаєві штани.* О. 1862. IX. 68.

Китаєчка, ки, *ж.* Ум. отъ **китáйка.**

Китáй, та́ю, *м.* 1) Китай. 2)=**Китáйка.** *Приніс китаю на дві спідниці.* Нп. *Будем драти, пане брате, з китаю онучи.* Гол. I. 14. 3) Родъ музыкальнаго инструмента. *Можний пан лежит й а в китай грає, ой грає, грає, краще співає.* Kolb. I. 113.

Китáйка, ки, *ж.* Матерія китайка. *Із кишені китайку виймав, поцілував мертвих в очі, хрестить, накриває червоною китайкою голови козачі.* Шевч. 214. Ум. **Китаєчка.** *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене додержала до білого світа.* Мет. 45.

Китáйський, а, е. Китайскій. Желех.

Китайчá, чáти, *с.* Маленькій китаецъ. Желех.

Китайчáний и китайчáстий а, е.= **Китаєвий.** *В китайчаних штанях.* Сніп. 134. *Взяв штани я китайчасті.* Сніп. 124.

Китви́ця, ці, *ж.* Деревянный цилиндръ, подкладываемый подъ рычагъ, которымъ поднимаютъ мельничный жерновъ для ковки послѣдняго. Мык. 481. См. **Кітвиця.**

Ки́тель, ля, *м.* Китель. *Китель білий, кивер чорний, хлопець гарний і моторний.* Рк. Макс.

Китúти, кичý, ти́ш, *гл.* Дѣлать ки-

сти. *Та шила хусточки з китавчки, китила китиці з заполочі.* Мил. 88.

Кúтица, ці, *ж.* 1) Кисть (у платья, ковра, сбруи и пр.) Вас. 160, 170. Шух. I 128. 2) Кисть изъ сросшихся вмѣстѣ нѣсколькі ъ орѣховъ. Камен. у. 3) Снопъ соломы, связанный съ того конца, гдѣ колосья, и употребляемый для соломенныхъ кровель. Чуб. VII. 379. См. **Кýлик**. 4) Букетъ цвѣтовъ. Желех. 5) Гора, только на вершинѣ покрытая снѣгомъ. Шух. I. 73. Ум. **Кúтичка**. *Хусточка у пояса мережувана і з вишитими орлами і ляхівка з під плахти вимережувана і з китичками.* Кв. I. 7.

Кúтичний, а, е. Относящійся къ кисти. **Кúтичний сóтник**. *Китишний тим звався сотник, що китиця в його була коло шаблі.* О. 1861. XI. Кух. 29.

Китúй, тóк, *ж., мн.* Косы, положенныя надъ ушами. Гол. Од. 72.

Китчáстий, а, е. Украшенный кистями. Желех.

Китóх, ха, *м.* Лисій хвостъ. Вх. Пч. II. 5. См. **Кита 2.**

Кúтяг, гу и кúтях, ху, *м.* 1) Гроздь, кисть. *Спілі вишні злипались китяхами, як бджоли кругом матки.* Левиц. Пов. 192. *Вишні так і висять китяхами.* Харьк. г. 2) Комокъ. *А сніг ліпив у шибки, набиваєся китяхами, блищав через скло.* Левиц. I. 515. 3) Метелка проса. Мнж. 184.

Ких! *меж.* Выражаетъ смѣхъ. *Ких-ких-ких!—засміялись чумаки.* О. 1861. X. 22.

Кúхкати, каю, еш, *гл.* Смѣяться. *І почали кихкати усі чотирі.* Св. Л. 196. *І старі на печі, вовну скубучи, кихкають, а вона й не вспіхнеться.* Г. Барв. 103.

Кúці-баба. Игра въ родѣ жмурокъ. *Хто баби не веде, тою кици-баба поведе.* Ном. № 12573. *А колись, каже, ви так з нами вигравали в хрещика та в кицібаби.* Левиц. I. 276.

Кúцка, ки, *ж.* Кусокъ дерна; комъ земли, глыба, вывороченная плугомъ. Вх. Зн. 25. Шух. I. 165.

Кúць, киць! *меж.* Зовъ кошекъ.

Кúцька, ки, *ж.* Ум. отъ **кúця.**

Кицю́ня, ні и **кицю́нечка, ки**, *ж.* Ум. отъ **кúця.**

Кúця, ці, *ж.* 1) Кошка. *Пішла киця по водицю, та й упала у криницю.* Нп. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 36. Ум. **Кúцька, кицю́ня, кицю́нечка.** *Як до тебе ходити?.. В тебе кицька миха.* Чуб.

Кúця, цáти, *с.* Маленькій горшечекъ. Желех. Ум. **Кициня, кицáтко.**

Кицáти, цáю, еш, *гл.* Въ игрѣ въ жмурки: дотрагиваться до кого либо изъ прятавшихся, который послѣ этого начинаетъ жмурить. О. 1861. XI. Свидн. 37.

Кúчера, ри, *ж.* Гора, покрытая лѣсомъ, кромѣ вершины. Желех. Шух. I. 73. Ум. **Кúчірка.** Вх. Зн. 25.

Кúчка, ки, *ж.* 1) Прядь льна, заплетенная въ косу новобрачной. *Беруть трошки льону і завивають їй* (молодій) *разом з косою, щоб більше було коси; хоть і великі коси, то завше треба той льон, і то називаться зачіска та кичка.* Метл. 208. 2) Кольцеобразный валикъ изъ пакли, шерсти или гарусу, иногда обшитый холстомъ, который носится замужними женщинами на головахъ подъ головнымъ уборомъ (**очіпком, чепцем**). Kolb. I. 38. 3) Хомутина, подушка валькомъ, кишкой, поджатая подъ клешни хомута. Вас. 159. *Лимарь кичку зашиває.* Шевч. 540. 4) Пучекъ соломы или камыша, употребляемый для крытья крыши. Желех. 5) Часть воротъ, дверей: кусокъ дерева съ вырѣзаннымъ въ немъ съ одной стороны углубленіемъ,—этой стороной онъ прибивается къ столбу или стѣнѣ, тогда углубленіе даетъ отверстіе, въ которое входитъ верхъ вертикальнаго столбика глухого конца воротъ или шипъ дверей. Шух. I. 87, 93. 6) Оставшійся въ землѣ послѣ срубленнаго дерева его пень или коренъ. *А наші кички викопують.*

Кúчматися, юся, ешся, *гл.* Копаться, возиться. *Кичмався дома то над сим, то над тим.* Кременч. у.

Кичува́ти, чу́ю, еш, *гл.* Корчевать. *Отто ліс,—щоб же ви мені вирубали його, викичували, зорали, пшениці насіяли!.. А ті як ухопляться: той руба, той деревню виозить, той кичув.* Рудч. Ск. II. 120.

Киш! *меж.*, которымъ отгоняютъ птицъ. *Позоним-вас: киш-киш!*

Кишéнька, ки, *ж.* Ум. отъ **кишéня.**

Кишéня, ні, *ж.* Карманъ. *Спасибі в кишеню не ховають.* Ном. № 4137. *Шага з кишені панської виймав.* Дума. *У латаній свитині і без чобіт, а грошей носив повні кишені.* К. ЧР. 20. **Чóртова кишéня.** Родъ брани. *Отте дочка, а то батько—чортова кишеня.* Шевч. 134. **В кишéні гудé.** Пусто въ карманѣ, нѣтъ денегъ. Ном. № 1485. **Ум.**

Кишéнька. *Бере люльку у кишеньку, йде до корчми пити.* Чуб.

Ки́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ки́шка.**

Кишíти, шу́, ши́ш, *гл.* Кишѣть. *Аж кишить невольника у Сиракузах.* Шевч. 606.

Ки́шка, ки, *ж.* 1) Кишка. *Чи мох, чи вовна, аби кишка повна.* Ном. 12173. *Треба думать та гадать, чим кишки напхать.* Ном. 2) Колбаса, начиненная кашей. Маркев. 154. *Дайте мені кишку, іззім у затишку.* Чуб. 3) Красный наростъ на головѣ индѣйскаго пѣтуха. 4) **Ходи́ти без ки́шки.** Ходить безъ пояса. Гол. Од. 48. Ум. **Ки́шечка.**

Ки́шкати, каю, еш, одн. в. **ки́шнути, шну, неш,** *гл.* Прогонять, прогнать птицу криком **киш!** *Прилетіла тетерочка... Не кишкайте, не лякайте: нехай привикає.* Нп.

Кишкáтий, а, е. Съ краснымъ наростомъ на головѣ (объ индѣйскомъ пѣтухѣ). **Инди́к кишкáтий!** говорится о спесивомъ человѣкѣ. О. 1861. XI. Кух. 16.

Кишкóвий, а, е. Кишечный; сдѣланный изъ кишекъ. *Кишкóва струна.* КС. 1882, VIII. 282; 1892. III. 383.

Кишку́н, нá, *м.* Кабанъ съ однимъ ядромъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Ґилун.**

Ки́шло, ла, *с.* Жилище, гнѣздо.

Ки́шнути. См. **Кишкати.**

Киюра, ри, *ж.* Ув. отъ **кий.**

Кия́к, кá, *м.*=**Киях.**

Кия́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **кий.**

Киянéць, нця́, *м.* Нога съ ляжкой въ мясной тушѣ. Лебед. у.

Кия́нин, на, *м.* Кіевлянинъ. *Ой кияне, кияне, панове громада!* ЗОЮР. I. 4.

Кия́нка, ки, *ж.* 1) Кіевлянка. 2) Богомолка, идущая на богомолье въ Кіевъ, или возвращающаяся оттуда. *Понеділкує, черничить, киянок годує.* Мкр. Н. 30. 3) Небольшой деревянный молотокъ у столяра. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Кия́ночка.** *Я з Києва швачка, я з Києва кияночка, а з города городяночка.* Мет. 197.

Кия́нський, а, е. Кіевскій. *В хаті мило та любо глянути: лавки й столи липові, образи киянські, хороше помальовані.* МВ. I. 84.

Кия́ра, ри, *ж.*=**Киюра.** Мнж. 60.

Кия́х, хá, *м.* 1) Кисть, початокъ кукурузы. *За цілий день я ззів тілько два кияхи пшенички.* Сквир. у. 2) Раст. Thypha angustifolia L. ЗЮЗО. I. 169. 3) Метелка проса. Мнж. 184. Ум. **Кияшóк.**

Кияхувáтий, а, е. О просѣ: **Кияхувáте прóсо**—то просо, кисть котораго собрана вмѣстѣ, всѣ вѣточки прижаты. Мнж. 184. См. **Кийкуватий.**

Кияшóк, шкá, *м.* Ум. отъ **кия́х.**

Кíбець, бця, *м.* 1) Кобчикъ. *Ой намостив кібець гніздо на високій тополі.* Нп. 2) Названіе одного изъ играющихъ въ дѣтской игрѣ въ **перепели́цю.** Ив. 25. Ум. **Кíбчик.** *Летять спастись в лісах обширних од злого кібчика когтей.* Котл. Ен.

Кíбчити, чу, чиш, *гл.* Бить, колотить. Мнж. 61.

Ківетóра, ри, *ж.* Половина **тальби.** Шух. I. 182.

Кíвки́, кíв, *м. мн.*=**Лядобійці.** МУЕ. III. 24.

Кíвнáта, ти, *ж.*=**Кімнáта.** *Ой деж тебе порубали? В ківнаті на блаваті.* Гол. I. 82.

Кíвш, ковшá, *м.* 1) Совокъ для насыпки зернового хлѣба, муки и пр. 2) Плата мельнику мукою за помолъ. *Ковша брати.* 3) Ковшъ, сосудъ съ рукоятью для черпанья и питья жидкостей. *Чи чарка то, чи ківш буде,—не глядить переміни: гладко п'ють, як з лука б'ють, до ночної тіни.* ЗОЮР. I, 317. **Ви́пити кíвш ли́ха.** Претерпѣть много горя. *Не один ківш лиха підсунула йому злая доля,—випив їх бідолашний.* Стор. I. 231. *Бийте його добре киями, щоб знав почому ківш лиха.* Ном. № 4954. Ум. **Кíвшик.** *Сивушки зараз ковтонули по ківшику і не здрігнули.* Котл.

Кíготь, гтя, *м.* Коготь. *Здається й мала пташка, та кігті гострі.* Посл.

Кіз, кíзу, *м.* Калъ животныхъ. *Сердитий та недужий-кізові рівня.* Ном. № 3349. **Посади́ти в кіз** *(в тепле нутро убитої скотини—дитину од сухот).* Ном. № 8402. *Стілько кізу лежить, що у віз не забереш.* См. **Кізяк.**

Кізíвер, ра, *м.* Крутое взгорье, которое можно пахать сверху внизъ, возвращаясь съ плугомъ порожнякомъ. Вас. 205.

Кíзій, я, е. Козій. Желех. **Кíзе молокó**=**Кíтче молокó.** Вх. Уг. 244.

Кíзка, ки, *ж.* Ум. отъ **козá.** 1) Козочка. *Коли б кізка не скакала, то б і ніжки не зламала.* Ном. № 7066. 2) Кнутъ, придѣланный къ козьей лапкѣ.

Кíзли. См. **Козел.**

Кíзлик, ка, *м.* Отгородка на чабанской арбѣ для топлива. Мнж. 182.

Кíзлини, лин, *мн.* 1) Подставки, на которыхъ лежитъ конецъ вала въ мельницѣ. Лебед. у. 2) Колышки, забитые по

бокам **кізлин** для того, чтобы лазить по нимъ вверхъ для смазки вала. Лебед. у.

Кізля́, ля́ти, *с.* Козленокъ. *Почали плодити рябих ягнят і кізлят.* Опат. 53.

Кі́зонька и **кі́зочка, ки**, *ж.* Ум. отъ **коза́**.

Кі́зь-кі́зь! *меж.* Зовъ козъ.

Кізя́к, ка́, *м.* Пометъ, калъ домашнихъ животныхъ. *До нашого берега ніщо добре не припливе—не кізяк, то тріска.* Ном. № 2137. Ум. **Кізячо́к.** Мнж. 1.

Кі́йло, ла, *с.* Ковыль, Stippa pennata. О. 1862. V. Кух. 38. *Ой по горі, по горі, там Грицюхно ходить, там біле кійло косить та коню свойму носить.* Грин. III. 462.

Кі́л, кола́, *м.* Колъ. *Дурному хоч кіл на голові теши.* Ном. № 6185. *Св. Микола не поставить кола.* Ном. № 453.

Кіла́ш, ша́, *м.* Родъ горшка около 5 вершковъ вышиною, то-же, что **кашник**. Вас. 181.

Кіле́ць, льця́, *м.* Ростокъ въ зернѣ. Каменец. у. Глазокъ въ картофелѣ. *Кепська справа, коли люде почали вже кільцями картоплю садити. Це лихо ріже на кільці бараболю.* Подольск. г. **Кі́льці пуска́ти.** Проростать. Ум. **Кі́льчик.**

Кі́лки, кі́лко, *мѣст.*=**Кільки, кілько.**

Кілки́й, а́, е́. Колючій. *Зеленими споришами і кілкими будяками.* Нп.

Кі́лля, ля, *с. соб.* отъ **кіл.** 1) Колья. *Прославився на Вкраїні ще козак і Гонта, що сажав жидів на кілля рядом поверх плота.* Ном. № 672. *Инший на ярмарок брався, инший у гай по кілля.* К. ЧР. 67. 2) Приготовленныя для постройки части ствола дерева—самыя верхнія, длиной по 5—6 метровъ. Шух. I. 88.

Кіло́к, лка́, *м.* 1) Колышекъ. 2) Колъ въ плетнѣ. *На перелазі, вхопившись руками за два кілки, з'явилась, як з землі виросла, Ганна.* Левиц. I. 26. 2) Деревянный гвоздь. *Гива тим червива, що кілками з неї Христа мучили.* Ном. № 315. 4) Вѣшалка въ видѣ колышка, вбиваемаго въ стѣну. *До півдня буде вбіратись та начіпляє на себе всього... як на кілок у коморі.* МВ. I. 28. 5) Въ дверяхъ крестьянскихъ построекъ: ручка въ видѣ колышка, за которую берутся при отворяніи дверей. Kolb. I. 57. 6) Колышекъ, вкладываемый у запора вмѣсто замка. *Пивниця на колку.* Ном. № 1259. 7)=**Заніз** (у ярмі). Kolb. I. 67. 8) Одинъ изъ двухъ деревянныхъ шиповъ, которыми прикрѣпленъ къ оси задній **наса́д** крестьянской повозки. Рудч. Чп. 249. Ум. **Кіло́чок.**

Кіло́чок, чка, *м.* Ум. отъ **кіло́к.** 1) Употребляется какъ уменьшительное отъ **кіло́к** во всѣхъ указанныхъ выше значеніяхъ. *Отут ще кілочок треба забити.—Та цей тин довго не стоятиме: кілочки поганенькі,—як же воно держатиметься?—Одріже од жмутка два шматочки та зв'яже докупи та й повісить на кілочку.* ЗОЮР. I. 308. *Два кілочки у стіні... на їх нічого не висить.* МВ. III. 2)=**Чека.** Рудч. Чп. 249, 250. 3) Въ сновальницѣ: колышки, на которые надѣвается пряжа. Вас. 202. 4) Колокъ у струнныхъ музыкальныхъ инструментовъ для укрѣпы струнъ.

Кі́лька, кі́льки и **кі́лько**, *нар.* 1) Сколько. *Кілько смаку, тілько й гріху.* Ном. № 110. *Хоч кільки молися, з біди не вимолишся.* Ном. № 159. 2) Нѣсколько. *Од вулиці поодрізнювались кілька пар хлопців та дівчат.* Левиц. I. 18. *Я кільком казав—коли не хотять.* НВолын. у. *То хустку купила, то сорочок справила кільки.* МВ. I. 28. *Сила одного чоловіка або кількох людей.* Левиц. (Правда 1868, 415).

Кількаде́сять, *числ.* Нѣсколько десятковъ.

Кількалі́тній, я, е. Существующій нѣсколько лѣтъ. Желех.

Кі́льки. См. **Кілька.**

Кі́лькись, *нар.* Нѣсколько. *Минуло кількись часу.* Г. Барв. 510.

Кі́лькість, кости, *ж.* Количество. Желех.

Кі́лько. См. **Кілька.**

Кількона́дцять, *числ.* Сверхъ десятка. *Круг сонця ходять кільконадцять планет.* Дещо. *Розгорює де небудь дівчина кільконадцять шагів.* О. 1862. I. 74.

Кількора́з, *нар.* Нѣсколько разъ. Вх. Зн. 25.

Кі́лькоро, *нар.* Нѣсколько. *Як тарахне в стадо гусей, так разом кількоро їх і вб'є.* О. 1861. XI. 73.

Кільце́, ця́, *с.* 1) Кругъ, кружекъ. *Ой у місці в крайній хаті кільцем танець ходить.* Гатц. 296. 2) Кольцо вообще, за исключеніемъ носимаго на пальцѣ. *Ведмідь здоровий, та кільце в носі.* Ном. № 4228. *Хто старцям милостину подавав, то все перед ним і лежить: чи шматок хліба, чи кільце ковбаски.* ЗОЮР. I. 306. 3) Звено. *Біда за біду чепляється, як у ланцюзі кільце за кільце.* Ном. № 2164.

Кі́льчик, ка, *м.* Ум. отъ **кіле́ць**.

Кі́льчитися, чуся, чишся, *гл.* Пускать ростки, прорастать. *Вже кільчиться гречка, пшениця.* Каменец. у. *Він злиденний господарь: у його в коморі геть покільчилась пшениця.* Подольск. г.

Кілюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Задѣлывать, забирать стѣну вертикально поставленными жердями. *Кілювати хату.* Каменец. у.

Кіля́, *пред.*=**Віля**. *Сотворив з того ребра Єву і положив кіля Адама.* Чуб.

Кімла́ч, ча́, *м.* Сѣть въ видѣ верши для ловленія рыбы. То-же что **я́тір** (см.), но безъ крыльевъ. (Александровск. у. и Мнж. 182) и безъ **суйтрина**. Вх. Пч. II. 22.

Кімлашня́, ні́, *ж. соб.* Калмыки. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Кімли́к, ка, *м.* Калмыкъ.

Кімли́цький, а, е. Калмыцкій. **До кімли́цьких за́говін ждати́м.** Никогда не дождаться. Ном. № 5633.

Кімла́чка, ки, *ж.* 1) Калмычка. 2) Деревянная курительная трубка съ длинной шейкой и выпуклой крышкой. Вас. 148.

Кі́мля, лі, *ж.* Сѣтка для ловли рыбы. Желех. и Лебед. у.

Кімна́та, ти, *ж.* Въ малорусскихъ хатѣ, домѣ—небольшая комнатка, отгороженная въ большой общей комнатѣ; служитъ обыкновенно спальней. Вас. 195. *У вдовиці дві світлиці, а третя кімната.* Мет. 53. *Поставлю хату і кімнату.* Шевч. *Піду я до кімнати постіль білу слати.* Чуб. V *Мати собі стрівожилась, устала з-за стола і одвела її в кімнату.* К. ЧР. 129. Ум. **Кімна́тка, кімна́точка**. *Він любив свою світличку з кімнаткою.* Г. Барв. 143. *Сам Сухобрус жив в сусідній кімнатці.* Левиц. Пов.

Кімня́хъ, ха, *м.*=**Кім'ях**.

Кі́мса, си, *ж.* 1) Кусокъ, комъ, напр., земли. Ном. № 10466. 2) Кусокъ хлѣба. *Пастух за ворота, кімса в його коло рота.* Ном. № 10466.

Кім'я́х, ха, *м.* Комокъ слипшихся ягодъ, гроздь. *Вишні так і висять кім'ях**а́**ми.* Харьк у.

Кін, кбну, *м.* 1) Публичное мѣсто, гдѣ стояли присужденные къ тому въ видѣ наказанія. *Коси різали блудяжкам, в погріб запірали, другі у кона стоями, щоб не причащались.* Мкр. Н. 35. 2) Мѣсто игры. 3) Сцена.

Кінато́в! Восклицаніе гуцульскихъ древосѣковъ: когда съ горъ спускаютъ внизъ по деревянному желобу срубленное дерево, верхніе рабочіе кричатъ стоящимъ внизу вдоль желоба: **клейго́в!**—крикъ, предостерегающій объ опасности отъ летящаго съ страшной силой дерева; когда послѣднее достигнетъ конца желоба и рабочіе отбросятъ его въ сторону, они кричатъ: **кінато́в!** Крикъ этотъ передается, отъ одного къ другому все выше и, достигнувъ стоящихъ на высотахъ рабочихъ, служитъ для нихъ знакомъ, что путь свободенъ для новаго дерева. Шух. I. 179.

I. Кі́нва, ви, *ж.* 1) Деревянная кружка. *Кухарі ставлять по всіх столах дерев'яні ваганки з потравою, а між ними у великих кінвах, теж дерев'яних, горілку, мед, пиво...* Стор. II. 150. *Взяв раз покуштував, удруге напився* (пива), *а втретє як узяв ту кінву за ухо, то зробив у тій кінві сухо.* ЗОЮР. I. 204. 2) Ведро. *Молодичка кароока... біла з кінвами по воду.* Федьк Ум. **Конівка**.

II. Кінва́, ви́, *ж. соб.* Лошади. *Бач, скілько кінви пасеться.* Зміев. у.

Кіне́ць, нця́, *м.* 1) Конецъ, окончаніе, заключеніе. *Кінець—ділу вінець.* Посл. *Царству його не буде кінця.* Єв. Л. I. 33. **На при кінці.** Въ концѣ, напослѣдокъ. *На при кінці всього й каже...* **До кінця́.** До конца, до окончанія. *До кінця там досидів.* **Кіне́ць віку.** а) Окончаніе жизни. *Оце вже кінець мою віку.* б) Конецъ міра. *Мабуть кінець віку оце приближився: хоч рідного брата тепер стережися.* ЗОЮР. II. **Дійти́ кінця́.** Окончить. Св. Л. 134. **А вже ж я тобі дойду́ кінця!** Ужъ я тебя доканаю! Ном. № 3651. 2) Конецъ (предмета). *Попустила низько кінці стрічок. Устромив кілок гострим кінцем у землю. Кінцем ножа копирсав.* **Кінці в край.** Нѣтъ выхода, безвыходное положеніе. *Таке мені прийшлось тоді: прямо кінці в край,—нічою їсти. Пішов та й украв.* Новомоск. у. Залюбовск. 3) Кожаная часть кнута. *На пугу ремінний конець.* Маркев. 64. 4) Край, предѣлъ. *Позбірає вибраних од кінця землі до кінця неба.* Єв. Мр. XIII. 27. Употребляется какъ нарѣчіе съ родительнымъ падежемъ: **кіне́ць стола́, кіне́ць села́.** На концѣ стола, села. *Сидить батько кінець стола.* Шевч. 71. Тоже значитъ и **кінці стола́**. *Сидить собі, сердека, у великій хаті, на лаві, кінці стола.* Кв. II. 69. 5) Окончаніе книги. *Кінець Чорній Раді.* К. ЧР. 422. Ум. **Кінчик, кінчичок**. *Бачив купку зірочок, або ріжок місяцевий, кінчичок.* МВ.

Кі́нний, а, е. Конный. *Найменший*

брат піший піхотою за кінними братами уганяє. Дума. *Покотились по базару кінні* narodowi. Шевч. 197. *Тут військо кіннеє валилось.* Котл.

Кінни́к, ка́, *м.* = **Кінниця.** Шух. I. 185.

Кінни́ця, ці, *ж.* Конюшня. *Коники іржуть у кінниці.* Нп. Ум. **Кінни́чейка, кінни́ченька, кінни́чка** *Коничка вставте до кінничейки.* АД. I. 37. *Коники возьте до кінничейки.* Гол. II. 82. *Суть в вас коники у три кіннички.* Гол. II. 3.

Кі́нно, *нар.* На коняхъ. *Слуги їдуть кінно округ воза.* К. ЧР. 357.

Кінце́вий, а, е. Конечный; послѣдній въ концѣ. *На кінцевій тальбі кладе керманич... лише одну керму.* Шух. 1. 182.

Кінцьо́вий, а, е. = **Кінцевий. Кінцьо́вий гребіне́ць.** Гребень изъ верхушки (конца) рога. Вас. 164.

Кінча́к, ка́, *м.* Мечъ съ узкимъ лезвіемъ.

Кінча́ння, ня, *с.* Окончаніе.

Кінча́стий, а, е.=**Кінчатий.**

Кінча́ти, ча́ю, еш, с. в. **кінчи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* 1) Оканчивать, кончать, кончить. *Кінчаючи своє слово до шановного читця, повинен додать...* Ном., стр. VII. *У роскоші кінчають вік щасливий.* 2) Добивать. *Розійшлися гайдамаки... з ножем у халяві жидів кінчать.* Шевч. 208. *Було тобі жидів кінчать, ляшків не займати.* Нп.

Кінча́тий, а, е. Остроконечный. *Кінчатий ніж.*

Кінча́тися, ча́юся, ешся, с. в. **кінчи́тися, чу́ся, чи́шся,** *гл.* 1) Оканчиваться, окончиться, приходить, придти къ концу. *От уже і третій день кінчався, піп і сам не знає, що робить.* Рудч. Ск. II. 159. *Кінчивсь рік.* Рудч. Ск. II. 56. *Вони знали одно: чим суд кінчився і по тому судили.* Мир. Пов. I. 165. *Служба божа кінчалась.* Левиц. I. 13. 2) Умирать, умереть.

Кі́нчик, ка и **кі́нчичок, чка.** *м.* Ум. отъ **кіне́ць.**

Кінчи́ти, ся. См. **Кінчати, ся.**

Кінь, коня́, *м.* 1) Конь, лошадь. *Коваль коня кує, а жаба й собі ногу дає.* Ном. № 2548. *Ідуть вони поле, їдуть і другеє, а на третє поле став кінь спотикаться.* Мет. 2) Дѣтская игра въ мячъ, когда поймавшій мячъ садится на бросавшаго и кричитъ: *продай коня!* Каменец. у. О 1861. XI. Свидн. 36. 3) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.**

Кі́ньський, а, е. Лошадиный, конскій *Уже почав він землю кіньським копитом орати.* Макс. *Шкуратяні подушечки, напхані кіньським волосом.* Ком. I. **Кіньська м'ята.** Раст. а) Полевая мята. Mentha arvensis; б) Lamium amplexicalle. L. ЗЮЗО. I 126. **Кі́ньський щаве́ль.** Раст. Rumex obtusifolius. ЗЮЗО I. 178.

Кіп, пу, *м.* **Яки́м кі́пом ти міг то учини́ти?** Какимъ образомъ, какъ ты могъ это сдѣлать? Желех.

Кі́пка, ки, *ж.* Ум. отъ **копа́.**

Кі́пний, а, е. Кі́пна доро́га. Грязная отъ растаявшаго снѣга? *Як упаде пошпай (свіжий сніг), та дорога стане кіпною.* Шух. I. 81.

Кіпни́на, ни. *ж.* Кучка земли, поднятая кротомъ. *Кіпнини повказувалися.* Вх. Уг. 244.

Кіпні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Таять. Желех.

Кі́пно, *нар.* Потеплѣло, оттепель на дворѣ; грязно (отъ растаявшаго снѣга). Желех.

Кі́почка, ки, *ж.* Ум. отъ **копа́.**

Кіпті́ти, пчу́, ти́ш, *гл.* Дымиться. *Не туман то в полі кіптить, не грім грімить.* Гол.

Кіптюга́, ги́, *ж.*=**Кіптяга́.**

Кіптяга́, ги́, *ж.* Пыль. *Кіптягу збили діти у хаті. Кіптяга така, що й світу не видко.* Черк. у. *Збив таку кептягу коло землянки.* Мир. ХРВ. 83.

Кір, ко́ру, *м.* Корь. *А піднялася на ноги—кір, гвіздочки та кишли, страшні заливні кашлі підкошували дитячі сили.* Мир.

Кіре́ць, рця́, *м.*=**Корець.** *Возьми ж кірець та напийся... квасу.* Грин. I. 207.

Кі́рка, ки, *ж.* Ум. отъ **кора́.** 1) Кожица, корка плодовъ. *На запіканку коріньковy купив кубеби, калгану... і свіжу кірку із лимон.* Мкр. Г. 69. 2) Сандалъ. *Крашанки галунють, а тоді варють у кірці.* Константиногр. у. 3) Подборъ, каблукъ. *Убере було мене дядина, в дрібушки поплете, стьонжки до кірок попустить.* Г. Барв. (О. 1861. VI. 19).

Кірма́к, ка́, *м.*=**Кироман.** ЗЮЗО. I. 137.

Кі́рря, ря, *с. соб.* отъ **кора́.** Вх. Зн. 25.

Кірх, ко́рху, *м.* = **Корх.** *Підіймись* (=підрости) *на кірх.* Г. Барв

Кірчик, ка, *м.* Ум. отъ **коре́ць.** Вх. Лем. 424.

Кіс, коса́, *м.* Дроздъ черный, Turdus

merula. Желех. **Кіс гривка́стий.** Дроздъ ошейниковый, Turdus torquatus. Вх. Лем. 424.

Кі́ска, ки, *ж.* Ум. отъ **коса́.** 1) Употребляется какъ уменьшительное въ указанныхъ при словѣ **коса́** значеніяхъ, преимущ. 1 и 2. *Дівки гуляють, кісками мають.* Грин. III. 85. 2) Ножъ изъ куска косы; употребляется какъ обыкновенный ножъ, а иногда служитъ и вмѣсто бритвы. *Пороблю було кіскою колеса млинові і п'ятірні, точнісінько, як у млині.* Левиц. I. 102. 3) Родъ огорожи изъ хворосту. О. 1861. XI. Свидн. 63. О. 1862. V. Кух. 38. 4) Въ гуцульскихъ хатахъ вѣшаютъ, въ видѣ украшенія подъ образами соединенные попарно початки кукурузы, для чего покрывающіе ихъ листья сплетаются въ **кі́ску.** Шух. I. 100. 5) Родъ вышивки. Шух. I. 157, 158.

Кісни́й, а́, е́.=**Тісний.** *Кіснії улиці, кіснії,—їхали бояре пишнії.* Грин. III. 534.

Кісни́к, ка́, *м.* 1) Косоплетка; лента, вплетенная въ косу. Чуб. VII. 422. *Захотіла гиря нових кісників.* Ном. *А чому ти й досі ніколи не вплетеш кісники оті, що тітка привезла?* Шевч. 494. 2) Торговецъ косами для косьбы, разъѣзжающій по селамъ. Константиногр. у. Ум. **Кісничо́к.** *Бач, чого гирі забажалось—кісничків!* Ном. № 5343

Кісни́ця, ці, *ж.* Родъ рыбы. *Кісниця—широкий писк, пера червені, пляската.* Вх. Уг. 244.

Кісничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **кісни́к.**

Кі́сно, *нар.*=**Тісно. Та його́ ще не кі́сно тре́ба.** Да его еще не безотлагательно, не очень нужно. Зміев. у.

Кісно́та, ти, *ж.*=**Тіснота.** *На пороні й ломка зробиться через те, що кіснота.* Каневск. у.

Кі́сонька и **кі́сочка, ки,** *ж.* Ум. отъ **коса́.**

Кісся́, ся́, *с.* Рукоятка у косы, косовище. Шух. I. 169.

Кі́стка, ки, *ж.* Кость. *Чорток, чорток, не полічи моїх кісток.* Ном. № 275. *Кістки у могилі, сам в Господа Бога.* Рк. Макс. **Кі́стка ме́ртва.** Болѣзнь, наростъ на тѣлѣ. Чуб. III. 15.

Кістля́вий, а, е. Костлявый. *Хто тілько кістлявим пальцем проштрикує у носі ямки, замість табаки.* Кв. I. 243. *На кістлявих її плечіх сіріє сорочка.* Мир. Пов. I. 121.

Кістня́к, ка́, *м.*=**Кістяк 1.** *Возила, возила* (коняка), *а тепер кістняк тліє.*

Кі́сто, та, *с.*=**Тісто.** *Знать мою матір, що хліб пекла, бо на воротях кісто.* Ном. № 10793. *Діжа з кістом.* Мнж. 174.

Кі́сточка, ки, *ж.* Ум. отъ **кі́стка.** 1) Косточка (животнаго). *Казав пан дяк, що гусей не їсть, а повна стеля кісточок.* Ном. № 6893. 2) *Анат.* Лодыжка, Malleolus. *З річки нашої куди влітку дівається вода, так що й горобцеві по кісточки перейти.* Ком. I. 22. *Там керви по кісточки.* Гол. 3) Гнѣздо въ срединѣ яблока или груши для зеренъ. Черк. у.

Кістри́ця, ці, *ж.*=**Костриця.** Вас. 200.

Кістри́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Костричитися.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кість, ко́сти, *ж.* 1) Кость. *Кайдани-залізо ноги повривало, біле тіло козацьке-молодецьке коло жовтої кости пошмугляло.* Дума. 2) Игральная кость. *Програв чумак вози й воли в кости.* Нп. Ум. **Кі́стка, кі́сточка.**

Кістя́к, ка́, *м.* 1) Скелетъ или часть его. *Кістяки тлітимуть собі в домовині до страшного суду.* Г. Барв. 460. *Вирветься злющий з домовини та й задушить живу людину руками-кістяками.* Г. Барв. 459. *Кінську голову, костяк на порозі положить.* ЗОЮР. II. 17. 2) Греческій орѣхъ. 3) Сѣрый рѣчной ракъ съ широкими клешнями. Браун. 32. См. **Залізняк.**

Кістяни́й, а́, е́. Костяной. *Мишко, мишко! на тобі кістяні зуби, дай мені залізні.* Ном. № 263.

Кіт, кота́, *м.* 1) Котъ. *Є сало, та не для кота.* К. ЧР. 92. 2) **Кіт і ми́шка.** Родъ дѣтской игры. Ив. 54. Ум. **Ко́тик, ко́тичок, кото́к, кото́чок, коту́сь.**

Кі́тва, ви, *ж.* Якорь. Ум. **Кі́твиця.**

Кі́твиця, ці, *ж.* 1) Ум. отъ **кі́тва.** 2) Доски, по которымъ скатываютъ возъ, чтобы поставить его на **дуб** при перевозкѣ на другую сторону рѣки. Чигир. у. См. **Китвиця.**

Кі́тка, ки, *ж.* Кошка. *Рано пташка заспівала б, як би кітка не ззіла.* Ном. № 1950. *Не грай, кітко, з медвідем, бо тя здавить.* Ном. № 1213.

Кі́тлик, ка, *м.* Горшокъ, въ которомъ варится кулешъ. См. **Кулешінник.** Шух. I. 96.

Кітлови́на, ни, *ж.* Котловина? *Воли* (в полонинах) *пасуться низом жолобами-*

долинами поміж двома горбами та кітловиною. Шух. I. 211.

Кітля́р, ра́, *м.* Мѣдникъ. Котл. Ен. (Сдов.).

Кітля́рка, ки, *ж.* Жена мѣдника. Ум. **Кітля́рочка.** *Моя мати не кітлярочка, я не кітлярчина дочка. Я кітлів не латала, щобим по грошу брала.* О. 1862. IV. 18.

Кітля́рчин, а, е. Принадлежащій женѣ мѣдника. О. 1862. IV. 18. См. **Кітлярка.**

Кітни́й. Употребляется только въ жен. родѣ: **кітна́.** *Барани валюють вівці, від чого ті стають кітні.* Шух. I. 210.

Кіто́к, тка́, *м.* Обмотанный веревочками жгутъ соломы, прибиваемый по краямъ дверей для защиты отъ холода. Мнж. 179.

Кі́тчий, а, е.=**Кошечий.** Вх. Уг. 244. **Кітче молоко́.** Раст. Молочай, Euphorbia. Вх. Уг. 244. **Кітча сова́.** Вх. Лем. 425.

Кіть-кіть! *меж.* Катится. *І перекинулась клубочком, кіть-кіть з Олимпа як стріла.* Котл. Ен. IV. 37.

Кі́тька, ки, *ж.* Игра состоящая въ катаніи яицъ. *І в кітьки крашанками грались.* Котл. Ен.

Кі́хоть, хтя, *м.* Коготь. *Розгреба* (курча) *своїми кіхтями пісок на греблі.* К. *На неї уже давно чорти кіхті гострять.*

Кіш, коша́, *м.* 1) Корзина большая стоячая для храненія муки или зерна. *Ой пійду я до коша́,—муки ні пилини!* Нп. *У сінях стоїть кіш із борошном.* Г. Барв. 435. 2) Корзина передвижная. *Держу на голові три коші з хлібом.* Очат. 64. 3) Садокъ для рыбы въ видѣ поставленной въ воду плетеной цилиндрической корзины. Чуб. VI. 107. *Хоч риби, нема—нáте вам кіш на рибу.* Ном. № 4777, 4) Деревянный коробъ въ мельницѣ надъ жерновами, куда высыпается зерно. *Мелє гречку, на кіш посипає.* Чуб. VI. 153. 5) Лагерь, стоянка. *Гайдамаки повертілись попід частоколом та й верхулись до коша. А кошем вони стояли тоді цілі сутки у Великих куранів.* ЗОЮР. I. 252. *Козаки вночі утікали і на тихому Дунаї новим кошем стали.* Шевч. 6) Запорожская Сѣчь. *Низове товариство закликало мене до коша, бо я всі ігрла, як свої п'ять пучок, знаю.* К. ЧР. 23. **Да́ти від коша́.** Прогнать, отразить. **Оста́ться на кошу́.** Сѣсть какъ ракъ на мели.

Кіша́стий, а, е. Пѣгій, двуцвѣтный. *Боцан кішастий.* Вх. Уг. 244.

Кі́шка, ки, *ж.* 1) Кошка. 2) Небольшой якорь. Левиц. ПЙО. I. 3) **Сіра кішка.** Родъ дѣтской игры. Ив. 47.

Кішка́рь, ря́, *м.* Названіе одного изъ играющихъ у **пла́за.** Ив. 19.

Кішни́ця, ці, *ж.* Сѣнокосное мѣсто въ **полони́нах,** огороженное; тамъ складывается сѣно въ стоги и тамъ-же находится лѣтнее жилище для приходящихъ туда рабочихъ, съ сараями для овецъ. Шух. I. 168, 189.

Кія́вкати, каю, еш и **кіявча́ти, чу, чиш,** *гл.* Кричать (о галкахъ). *Кавки кіявкают або кіявчат.* Вх. Уг. 244.

Кла, *м. мн.*=**Ікла.** См. **Ікол.** Желех.

Клад, ду, *м.* **Кла́ду да́ти.** Поколотить, побить. *Він старших не займає, бо вони йому доброго кладу дадуть.* Радомысл.

Кладі́жка, ки, *ж.* Укладываніе.

Кладі́й, дія, *м.*=**Кладільник.** *Кладієві найважче, бо той скидав снопи, тоді пхав, а я один.* Канев. у.

Кладі́льник, ка, *м.* Укладывающій снопы въ скирды. Ум. **Кладільничок.** *Зберемо женці—дівки - паняики, а носільники—хлопці-молодці, а кладільнички—середні люде.* Гол. II. 17.

Кла́дка, ки, *ж.* Мостокъ, мостки. *Ой у степу річка, через річку кладка.* Макс. *То було люблять прати на самій бистрині, положивши кладку з каміня на камінь.* Куліш. Ум. **Кла́дочка.** *Край гребельки млиночок, край млиночка кладочка.* Чуб.

Кладня́, ні, *ж.* Копна хлѣба на полѣ въ 15—20 сноповъ. Шух. I. 166.

Кла́довисько, ка, *с.*=**Кладовище.** О. 1861. XI. Свидн. 41.

Кла́довище, ща, *с.* Кладбище. *На шлях дивлюся та на поле, та на ворону на хресті, на кладовищі.* Шевч. *Опівночі дивиться—йде з кладовища гурба мерців.* ЗОЮР. II. 43.

Кла́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **кла́дка.**

Кладь, ді, *ж.* **Кла́ді да́ти**=**Кладу дати.** *Ну, наші парубки дали йому такої кладі, що не скоро вичухається.* Харьк. у.

Клак, ка, *м.* 1)=**Клоччя.** *Хунта клаків не варт.* Ном. *Клаки йдуть на піджання в рядах.* НВолын. у. *Ніякий дружбонька, ніякий,—має квіточку з клаків.* О. 1862. IV. 17. 2) Клякъ (свиной). Вх. Лем. 425.

Кла́мцати, цаю, еш, *гл.*=**Кла́цати.** *Між двома дубами кламцає баба зубами.* Ном., стр. 300, № 360.

Кла́ндати, даю, еш, *гл.* Упрашивать.

Вхопив гроші у його з рук та й заховав. Давай вони його кландать, щоб оддав. Новомоск. у.

Кла́нцати, цаю, еш, *гл.*=**Клацати.** Желех.

Кланцу́тий, а, е. Зубастый. Желех.

Кла́нці, ців, *м. мн.* Клыки звѣрей и зубы. Вх. Зн. 25.

Клань, ня, *м.* и **кла́ня, ні,** *ж.* Полконны, 30 сноповъ. *А на тих ланах пшениця в кланях, в кланях, не в кланях, в сто оборогах.* Желех. Могил.-Под.

Кла́няння, ня, *с.* Поклоны. Ум. **Кла́няненько.** *Останнє кланяненько, навіки мешканенько.* О. 1862. IV. 36.

Кла́нятися, няюся, ешся, *гл.* 1) Кланяться. *Инший в ноги кланяється, а за п'яти кусає.* Ном. № 3047 *Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. 2) Покланяться. *І ми ся тобі кланяєм, ім'я твоє узиваєм.* Гол. 3) Привѣтствовать. *Кланяюсь їм низьким поклоном, приятним словом.* Мил. 221.

Клап, па, *м.* 1) Родъ зубца въ одеждѣ. Гол. Од. 22. 2)=**Капель.** Гол. Од. 69. 3) *мн.* Объ ушахъ свиньи. Ум. **Кла́поньки.** *Прийшла свиня до коня та й каже: „Ось бо й я румак!". А кінь одказав: „І ніженьки коротенькі, і ушеньки клапоньки, і сама як свиня".* Ном. № 7931.

Кла́пан, на, *м.* 1) Клапанъ. *Внизу дудочки приробляються два клапани, котрі одкриваються і зачиняються.* Ком. I. 70. 2)=**Клап** 1. Гол. Од. 22.

Клапа́ня, ні, *ж.*=**Клепаня.** Kolb. I. 41, 48.

Кла́пати, паю, еш, *гл.* Болтать. Желех.

Клапа́тий, а, е. Неуклюжій, большой. *Бо ми його не раз вчили то лихо клапате.* Федьк. II. 58.

Клапа́ч, ча́, *м.* 1) Прозвище собаки (съ большими ушами?). Вх. Зн. 25. 2) Болтунъ. Желех. 3) Родъ кривого ножа. Вх. Уг. 244. Ум. **Клапа́чик.**

Клапа́чка, ки, *ж.* 1) Родъ трещетки, стукалки. *Клапачки робит з ялового дерева і ними клапкат.* Вх. Лем. 424.

Кла́пкати, каю, еш, *гл.* Стучать. *Клапкат в двері.* Вх. Уг. 224.

Кла́поть, пця, *м.* 1) Клочекъ, кусокъ (кожи, тканп, бумаги). *Ото клаптів скільки позостановалось!* 2) *мн.* **Кла́пті.** Обшлага на рукавахъ **опанчі.** Гол. Од. 18. Ум. **Кла́птик.**

Клапоу́хий, а, е.=**Каплоухий.** *Клапоуху хоч родзинками годуй, а все буде клапоуха.* Ном.

Кла́птик, ка, *м.* Ум. отъ **кла́поть.**

Кла́птош, ша, *м.* Складной ножъ. *Порізав клаптошом.* Вх. Лем. 425.

Клас, су, *м.* 1) Классъ въ учебномъ заведеніи. *І Антосю вже був у четвертім класі.* Св. Л. 135. 2) Классная комната. *Чого ти тут стоїш?—Учитель вигнали з класу, що не слухав.* Харьк. г. *Він увійшов у сіни і заглянув у клас.* Левиц. Пов. 177. 3) Классъ (на желѣзной дорогѣ, пароходѣ). *Поїдемо третім класом.*

Кла́сик, ка, *м.* Классикъ.

Класи́чний, а, е. Классическій. *Зібрав класичні Афини й пишні береги Мореї.* Левиц. Пов. 13.

Кла́сний, а, е. Классный. Левиц. Пов. 124.

Кла́сти, кладу́, де́ш, *гл.* 1) Класть. *Як тя баба в купіль клала, на груди ті іскра впала.* Рус. Дн. 2) Ставить. *Виходят коло воріт і кладут столик маленький, а на столик хліб і чекают молодого.* Грин. III. 517. *Як уже проспівают,—кладут вечеряти.* Грин. III. 522. 3) Прикладывать. *У руку бере* (китайку), *к серцю кладе, словами промовляє.* Дума. 4) Раскладывать. *Тяжкий оюнь нідо мною клали.* Нп. 5) Вить (гнѣздо). *Ой ремезе, ремезоньку, не клади гнізда близько над Десною.* Нп. 6) Убивать. *Ой як зачав ляшків-панків як снопики класти.* 7) **-вáриво.** Солить на зиму капусту, бураки, огурцы. *Батько старий, ні матері, ні сестри нема, сами собі й обідати варять, хліб печуть, варево кладуть.* Г. Барв. 87. 8)—**нóпу.** Копнить. 9)—**межу́.** Проводить межу. Мнж. 26. 10)—**ни́тку.** Забрасывать неводъ. Вас. 189. 11)—**присáди.** Прививать прищепы. Шух. I. 110. 12)—**сни́рту.** Метать скирду, стогъ. 13)—**хáту.** Строить избу, домъ. Шух. I. 145. 14)—**честь на собі.** Изъ уваженія къ себѣ самому не дѣлать. *Давно я потоптав би сю ледарь, та тільки честь на собі кладу.* К. ЧР. 106. 15)—**до міри.** Мѣрять. *Пригнали мя у Яблонів, кладуть мя до міри, там же й забігали молоді жовніри.* Нп. 16)—**у гóлову.** Догадываться, думать, ожидать. Чуб. I. 273. *Бідна наша ненька і в голову собі не клала, щоб між нами стався такий великий гріх.* Стор. МПр. 34. *Дяки і в голову не клали, що вже їм завтра не вставать.* Шевч.

Кла́стися, ду́ся, де́шся, *гл.* 1) Быть положеннымъ, класться. *Умірать,— не на*

ѣз кластись. Чуб. I. 294. 2) Ложиться. *Ще дівчина спатоньки не клалась, козакова пшениченька зжалась.* Мет. 28. 3) Готовиться, собираться. *Дощик сьогодня клався, клався, та й не зірвався.* Чуб. I. 301. *Кладеться на годину.* Зміев. у. *Се менѣ дорога кладеться.* Ном. № 11358. *Як на добро кладеться, то й на скіпку прядеться.* Ном. 4)—**за кого.** Выдавать себя за кого. *Ти кладешся за доктора.* Вх. Зн. 25.

Клата́ти, та́ю, ешь, *гл.* Шелестѣть, стучать. *При тім боці, при толоці, там смерека клата.* Гол. IV. 502. См. **Калатати.**

Клац! *межд.* Щелкъ! (зубами) *А пакінь клац її зубами.* Рудч. Ск. II. 12.

Кла́цання, ня, *с.* Щелканье зубами.

Кла́цати, цаю, ешь, *гл.* Щелкать зубами. *Зубами клацав мов би пес.* Котл. Ен. VI. 59. *Так те дерево й оступили, так зубами й клацають.* Рудч. Ск.

Кле, *пред.* Возлѣ. *Жив колись кле Чесноїхи відьми.*

Клеба́н, на, *м.*=**Клебаня,** Угор.

Клебани́на, ни, *ж.*=**Клебаня.** Ум. **Клебани́нка.** *Загубив я клебанинку та й дарабчик свічки.* Гол. IV. 498.

Клеба́нка, ки, *ж.*=**Клебаня.**

Клеба́ня, ні, *ж.* 1) Шляпа. Угор. Желех. 2)=**Клепаня.** Желех.

Клева́к, ка, *м.* 1) Кирка для разбиванія глины. Радом. у. 2) Клыкъ (свиньи). Вх. Пч. I. 14.

Клевета́тися, вечу́ся, чешся, *гл.* Болтать, много говорить; спорить. *Та з нуди—що́ робити? Давай модей морочить, щоб опісля тою цілу неділю об тім тілько й клеветаться.* О. 1862. IV. 87.

Клевету́ха, хи. *ж.* Болтливая или сварливая женщина? Молодая жена говоритъ мужу: *Я тобі, милий, миленька і голубонька сивенька, а твому батеньку—медведиця, а твоїй матері похмурниця... твоїм братам—клеветуха.* Чуб. III. 211, 212.

Кле́вець, вця, *м.* 1) Молотокъ. *Долг, долг, лінше сповить, чи клевцем убить, як так коротать.* Федьк. *Цвяне в лузі в два клевці ковали.* Федьк. Повз. I. 18. 2) Молоточекъ для клепанія косъ. Мнж. 182. Шух. I. 169. Kolb. I. 64. Ум. **Кле́вчик.**

Клевцур, ра, *м.* Неуклюжій и неповоротливый человѣкъ большаго роста. Чуб. VII. 575.

Кле́вчик, ка, *м.* Ум. отъ **клевець.**

Клевчи́ха, хи, *ж.* Названіе коровы. Kolb. I 65.

Клевчу́ти, ну́, не́ш, *гл.* Ударить по лицу. *Инший паном уродився, паном охрестився, паном і зріс, а далебі і мужика клезнуть не вміє.* О. 1861. III. Гуд.-Арт. 99.

Кле́їти, кле́ю, клеїш, *гл.* Клеить.

Клей, кле́ю, *м.* Клей, клейстеръ, все клейкое.

Клейго́в! *меж.* Восклицаніе гуцульскихъ древосѣковъ: берегись! Шух. I. 179. См. **Кінатов.**

Клейни́ти, нію́, ни́ш, *гл.* Клеймить, налагать клеймо, тавро. *Клейнити вівці. Щепи у мене клейнені,—от я й пізнав, хто вкрав у мене п'ять щеп.* Волч. у.

Кле́йно́, на́, *с.* Клеймо, тавро на животныхъ. Черк. у. Мнж. 182.

Клейно́д, да, *м.* 1) Драгоцѣнность. 2) Атрибуты власти, регаліи. *Не на тее, миле браття, я Січ руйнувала, ой щоб я вам ваші землі, клейнодиі вертала.* ЗОЮР. I. 322. *Возьміть моі отаманські клейноди, панове, та однесіть москалеві.* Шевч. 573.

Клейно́дець, дця, *м.* Слово встрѣчено только одинъ разъ въ стихотворныхъ переложеніяхъ народныхъ повѣрій, сдѣланныхъ А. Корсуномъ и значитъ, повидимому: торговецъ драгоцѣнностями, ювелиръ. *Польські клейнодці сиділи... купці заміженькі із крамом багатим; перстні золотіі, жемчужні сережки вони продавали.* Сніп. 215.

Кле́йтух, ха, *м.* Пыжъ. Харьк. г.

Кле́кавка, ки, *ж.* Насѣк. Acridium stridulum. Вх. Пч. I. 5.

Клека́цка, ки, *ж.* Крыжовникъ. Вх. Лем. 425.

Кле́кіт, коту, *м.* 1) Шумъ, гамъ. *Вони всі говорили разом, та так голосно, що од того клекоту не було чути ні одного слова.* Левиц. Пов. 110. *Їшов мимо шинку, слухаю—клекіт, і собі зайшов—коли там лайка така!..* Верхнеднѣпров. у. 2) Крикъ орла.

Клекота́ти, кочу́, чеш, *гл.* Кричать (объ орлахъ). *Не орли чорнокрильці клекочуть і під небесами літають.* Мет.

Клекоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* 1) Клокотать, бурлить, шумѣть. *Смола там в пеклі клекотіла.* Котл. Ен. III. 74. *Перед їми море миле гомонить і клекотить.* Шевч. 62. *Оце дудлить, аж у горлі клекотить.* Ном. № 14127. 2) Квакать шумно (о лягушкѣ). *Жаби клекотять.* Чуб. I. 65.

Клект, ту, *м.*=**Клекіт.** *Клект орлячий з під хмар чути.* Ном. № 999.

Клекта́ння, ня, *с.*=**Клекіт** 2. *Орлине чути здалеку клектання.* К. МБ. II. 134.

Клекта́ти, кчу́, та́ш, *гл.*=**Клекотати**. *Кричить-клектить, орлят на бенкет звучи.* К. МБ. II. 134.

Клен, ну, *м.* Кленъ, Acer platanoides L. *Рости, рости, клен-дерево!* Грин. III. 318. **Ум. Кленóк.** *Ой у ліску на кленку повісила колисочку на шнурку.* Чуб. III. 486.

Кленúна, ни, *ж.* Кленовое дерево.

Кленúця, ці, *ж.*=**Клен**. Шух. I. 18. Лв. 96.

Кленóвий, а, е. Кленовый. *Тут їм розній потрави... з нових кленових тарілок.* Котл. Ен. I. 18. *Біла через місточок та вхватила кленовий листочок.* Рудч. Ск. I. 43.

Кленóк, нкá, *м.* **Ум.** отъ **клен**.

Клень, ня, *м.* **Рыба** Squalus ephalus. Шух. I. 24.

Клепáйло, ла, *м.* Тотъ, который **клéпле**. См. **Клепáти**.

Клепáк, кá, *м.* Доска, которую сапожникъ кладетъ къ себѣ на колѣни и разбиваетъ на ней молоткомъ кожу. Вас. 161.

Клепáло, ла, *с.* 1) Колотушка, било. *Били під двором в клепало, як в панських водиться дворах.* Котл. Ен. *Піп у дзвін, а чорт у клепало, та й каже, що його голосніше.* Ном. № 2650. 2) Молотокъ для отбиванія косы. *Ми взяли бруски й клепала... Гострим коси, в ручку йдем.* Щог. Вор. 86. 3) Съ измѣн. удар.: **клéпало**. Токованье тетерева. *Токурів стріляють лише в часі клепала.* Шух. I. 235, 238.

Клепáння, ня, *с.* 1) Кованіе. 2) Отбиваніе молоткомъ косы.

Клепáня, ні, *ж.*=**Капелюха**. Гол. Од. 69. Шух. I. 137.

Клепáти, пáю, єш и **клéплю, клéпле́ш**. *гл.* 1) Ковать. *Коваль клепле, поки тепле.* Посл. 2) Отпускать косу. *Не косарь, не спочиває. Не клепає коси.* Шевч. 381. *Де тебе ще у Бога літо, а він уже косу клепа.* Ном. № 2614. 3) Бить, звонить в колотушку. 4) Бить. *Як почав він мужика то в той висок, то в сей—клепа, клепа—йому, сердешному, аж очі помутились, а той клепа.* Рудч. Ск. 5) Клеветать. *Понімюють, що клепали, гордим серцем промовляли.* К. Псал. 25. 6) **Клепáти язикóм**. Говорить вздоръ.

Клепáч, чá, *м.* 1) Молотокъ. Угор. 2)=**Клепáчка**. Чуб. VII. 575.

Клепáчка, ки, *ж.* 1) Лопатка для оттачиванія косы. Радом. у. 2)=**Клесáчка**.

Клепéць, пцá, *м.* 1)=**Клепач** 1. Желех. 2) Рыба. Abramis sapa (Pall). Браун. 26.

Клéпка, ки, *ж.* Клепка. *Ой у полі озерце, там плавало відерце. Соснові клепки, а дубове денце.* Чуб. V. 81. *Горох відра об землю, аж клепки забряжчали.* Рудч. Ск. II. 124. **У йóго клéпки не стаé в голові. Немáє трéтьої клéпки в голові.** Онъ глуповатъ. У него голова не въ порядкѣ. Ном. № 6254. Чуб. I. 249. **Орáти клéпкою**. Идти на перекоръ. Ном. № 3308. **Ум. Клéпонька, клéпочка.** *Соснові клепоньки, дубове денце.* Грин. III. 242. *Щоб твої обручі погорїли у печі, щоб твої клепочки розносили діточки.* МУЕ. III. 159.

Клептáти и клептíти, пчу́, чеш, *гл.* Много разъ одно и то-же говорить. Желех.

Клесáчка, ки, *ж.* Сапожный инструментъ для разглаживанія швовъ. *Як би в шевця не клесачка, шевець пропав би як собачка.* Харьк. у.

Клесувáти, сýю, єш, *гл.* Разглаживать **клесáчкою** швовъ обуви. *Клесує чобіт.*

Клець, ця, *м.* Чурбанъ, обрубокъ столба. Кіев. и Подольск. г. Вх. Зн. 25. **Ум. Клецьок.**

Клечáльний, а, е. Троицкій. **Клечáльна недíля.** Троицынъ день, воскресенье троицкой недѣли. **Клечáльна субóта.** Канунъ Троицына дня. Чуб. III. 186.

Клéчаний, а е. Украшенный вѣтвями деревьевъ въ Троицынъ день; троицкій, то-же, что и **клечáльний**. *Ото ж у клечану неділю їх і повінчано обох.* Шевч. 418. **Клéчані святкй.** Праздникъ Троицы. *На первый день, на клечаних святках дівчата плетуть вінки.* Ном. № 459.

Клечанúна, ни, *ж.* Одно дерево изъ **клечання**. *Закопай і осичиною з клечанини пристроми.* Мнж. 156.

Клéчання, ня, *с.* Срубленныя небольшія деревья и древесныя вѣтви съ листьями въ домахъ и на дворахъ на Троицу. Чуб. III. 185.

Клешня, ні, *ж.*=**Клішня**.

Клешоногий, а, е.=**Клішоногий**. *Уже наші поїхали... кобилою клешоногою.* МУЕ. III. 172.

Клúвак, кá, *м.* Клыкъ.

Клик, ку, *м.* Зовъ. *Троянство, знаєш, все голодне сипнуло рисю на той клик.* Котл. Ен. IV. 19.

Клúкання, ня, *с.* Зовъ, призывъ.

Клúкати, клúчу, чеш, одн. в. **клúк-**

нути, кну, неш, *гл.* 1) Крячать, подавать голосъ. *Володарь, володарьку, одчинь ворота! Чого хочете, чого кличете?* Нп. *Кликне-покликне Филоненко, корсунський полковник.* Дума. 2) Звать, призывать, сзывать. *Чи ти чула, дівчинонько, як я тебе кликав?* Мет. 9. *Кличе мати вечеряти, а донька не чує.* Шевч. 66. *Не прийшов я кликати праведників.* Єв. Л. V. 32. *Кличь громаду!* Шевч. 208. Употребляется также съ предлогомъ **на**: *от брат приостав трохи та й кличе на мене.* Федьк. Съ измѣненнымъ удареніемъ: **клични́ути.** Позвать. *Пійдіть, нехня мені кликніте!* Котл. Ен. I. 27. 3) Называть (по имени). *Ой ти дівчино, ти мила моя! як же тя кличе мати твоя?* Гол.

Кликотіти, кочу́, чеш, *гл.*=**Клекотіти.**

Клима́т, ту, *м.* Климатъ. *Одежа... примінялась до клімату.* О. 1862. VIII. 29.

Клин, на, *м.* 1) Клинъ. *Клин клином виганяй.* Ном. № 3886. Является составною частью различныхъ снарядовъ, напр., ткацкаго станка, (Вас. 171), маслобойни (Шух. I. 163) и пр. 2) Кусокъ ткани въ видѣ треугольника, какъ составная часть одежды. Шух. I. 153. Вас. 155. 3) Родъ рыбы. Ум. **Кли́нець, клино́к, кли́нчик.**

Кли́нець, нця, Ум. отъ **клин.** 1) Клинышекъ—отдѣльно или какъ часть различныхъ снарядовъ. Шух. I. 99, 249. Также какъ часть одежды. 2) Клинъ, подкладываемый мѣльниками подъ рычагъ, которымъ поднимается жерновъ для ковки послѣдняго. Мик. 481. 3) Вѣшалка въ видѣ деревяннаго колышка въ стѣнѣ. *Новеньке ситце на клинці, а старе під лавою.* Ном. № 5316. *Ой мій коник тобі стайні не заноїть, а золота зброя клинців не поломить.* Pauli. II. 23. 4) Гвоздь, подковный гвоздь. Вх. Уг. 244. 5) Различнаго рода орнаменты, въ которые составною частью такъ или иначе входитъ треугольникъ или фигура на него похожая: въ размалевкѣ глиняной посуды—рядъ сегментовъ по краю тарелки. (Вас. 184), въ **пи́санках**—рисунокъ изъ 24 треугольниковъ. (КС. 1891. VI. 364), въ вишивкахъ: **овесно́ві, реп'яшно́ві кли́нці.** (Залюбовск.) и пр.

Кли́ння, ня, *с. соб.* отъ **клин.** *Рубай, сину, яворину,—добре клиння буде,* Чуб. V. 883. *Розлетілися, як липове клиння.* Ном. № 1882. (Въ сорочці) *з боків вшито клинє.* Шух. I. 153. Вас. 155.

Клино́к, нка́, *м.* Ум. отъ **клин.**=**Клинець 1, 3,** Чуб. VII. 432. *Забивають з осики клинком.* Сніп, 160. *Канчук* (висить) *на клинку!* Гол. III. 310.

Кли́нтух, ха, *м.* Пыжъ.

Клинува́тий, а, е. 1) Клинообразный. 2) Человѣкъ съ однимъ ядромъ. Черк. у.

Клинцюва́ння, ня, *с.* Клинышки, забитые въ стѣну передъ обмазкой ея, **клинцовка.** *Глина по стінах давно обмупилась, стирчало саме клинцювання.* Г. Барв. 19.

Клинцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* 1) Забивать клинъ. Харьк. г. 2) Набивать стѣну для обмазки глиной. Чуб. VII. 380.

Клинча́стий, а, е. Клиновидный. **Клинча́сті**—о вышивкахъ въ Галиціи. Kolb. I. 48.

Кли́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **клин.**

Клинчу́к, ка́, *м.*=**Клин 3.**

Клич, ча, *м.* Репутація. *То вже ж один козак доброго клича і луччой руки один шостак розгадав.* Макс. (1849). 75.

Кли́ша, ші, *об.* Человѣкъ, на ходу задѣвающій ногою за ногу въ косточкахъ. Борз. у.

Кли́ша́вий, а, е. Косолапый. *Клишавий кінь.* НВолын. у.

Кли́шаво, *нар.* Косолапо. *Клишаво йде.* НВолын. у.

Клишоно́гий, а, е. Косолапый.

Клін, кло́ну, *м.*=**Кльон.** Желех.

Кли́нно, *нар.* Кланяясь; покорно. *Просили деді і нені і я вашеці прошу, бисьте були ласкаві на коровай, корне покорно, клінно поклінно.* Kolb. I. 226.

Кліпавка, ки, *ж.* Вѣко глаза. Каменец. у. Вх. Пч. I. 14.

Кліпайка, ки, *ж.*=**Кліпавка.** Вх. Уг. 224.

Кліпати, паю, єш. *гл.* Моргать, мигать, хлопать глазами. *Бувайте здорові, мої чорноброві! Кліпайте очима, коли ласка ваша.* Ном. № 11882. *Сидить та очима кліпає.* Левиц. I. 496.

Кліпка, ки, *ж.*=**Кліпавка.** Угор.

Кліпкати, каю, єш, *гл.*=**Кліпати.**

Кліпко́, ка́, *м.* Мигающій глазами.

Клітка, ки, *ж.* 1) Клѣтка. *Лучче птиці на сухій ґілці, ніж ся в золотій клітці.* Ном. № 1336. 2) Участокъ земли въ 6 десятинъ. Вас. 197. 3) Полоса въ рисункѣ **плáхти.** Вас. 170. 4) *мн.* Родъ дѣтской игры. Ив. 24. Ум. **Кліточка** *Посадими солов'я у новую кліточку.* Чуб. V. 302.

Клітча́стий, а, е. Клітча́ста плáхта=**Плахта з клітками**? См. **Клітка 3.** О. 1861. XII. 112.

Кліть, ті *ж.* 1) **Клѣтка.** *Та неволять нас у клітях, як тих бідних птахів.* Нп. 2)=**Комора.** Шух. I. 105. *Узяла сестру попід силу та веде в кліть.* Федьк.

Кліщня, ні, *ж.* 1) Клешня. *Куди кінь з копитом, туди й рак з клішнею.* Ном. 2) *мн.* Раздвоенная часть вій. Черк. у.

Кліщоно́гий, а, е.=**Клишоногий.** *Плуторі клищоногі.* Чуб. V. 1177.

Кліщ, щá, *м.* Насѣк. Клещъ. *Кліщі з дуба поспадали, головоньку покусали.* Нп. **Кліщ вівчий.** Овечій клещъ. Melophagus ovinus. Вх. Лем. 425.

Кліщáк, кá, *м.* Насѣк. Уховертка, Formicula. Вх. Пч. I. 6.

Кліщі, щíв, *мн.* 1) Щипцы, клещи. *Коли не коваль, то й кліщів не погань.* Ном. 2) Деревянный овалъ у хомута. Вас. 159. *Там такий кінь, що коліньцями кліщі достає.* 3) Клешни (у рака). Ум. **Кліщики.**

Кло, кла, *с.* 1) Ребро, грань, гребень предмета. *Дошки* (=клепки) *клом—боками щільно приставали до себе.* Шух. I. 249. 2) Клыкъ (свиной). Болѣе употр. во мн. ч. **кла.** Желех. Вх. Лем. 425. 3) Ростокъ. *Цибуля пущає кла.* Вх. Лем. 425.

Клобу́к, кá, *м.* Клобукъ. *Надів клобук, взяв патерицю.* Шевч.

Клобукáрь, ря, *м.* Войлочникъ. Желех.

Клобучáний, а, е. Войлочный. Желех.

Клубу́чі, *мн.* Валенки. Желех.

Клобучúна, ни, *ж.* Войлокъ. Желех.

Клобу́чити, чу, чиш, *гл.* Дѣлать войлокъ. Желех.

Клова́к, кá, *м.* Клыкъ. *У кнура кловаки які гострі.*

Клокíчка, ки, *ж.* 1) Деревянный колокольчикъ, вѣшаемый скоту на шею. Ковель. 2) Раст. Staphylea pinnata L. ЗЮЗО. I. 137. **Клокíчки.** У гудульскихъ женщинъ: монисто, сдѣланное изъ нанизанныхъ круглыхъ зеренъ этого растенія. Шух I. 130.

Клоку́ша, ши, *ж.* Дощечка, обдѣланная въ видѣ ложки, употребляемая при ловлѣ сома: отъ удара ею по водѣ получается звукъ, подобный кваканью лягушки, что приманиваетъ сома. Браун. 30.

Клони́ти, ню́, ниш, *гл.* 1) Клонить, наклонять. *Клонить і в дощ, і в погоду зелені віти додолу.* К. ЧР. *Лежу собі та й думаю, а сон мене так і клонить.* МВ. I. 111. *Ой сон, мати, ой сон, мати, сон головоньку клонить.* Мет. 88. 2) **Клони́ти го́лову** Кланяться. *І не прохались, бо такий невірний був немилосердний, що дурно й голову було клонити.* МВ. I. 46.

Клони́тися, ню́ся, нишся, *гл.* Кланяться. *На сіделечку козаченько низенько кланяється.* Нп. *Богу ся молим, а всім ся клоним.* Гол. *Чи кому клонитися, чи кою прохать?* Полт. г.

Клопи́тися, плюся, пишся, *гл.* Ссориться. Вх. Лем. 425.

Кло́піт, поту, *м.* Забота, хлопоты; безпокойство. *Не мала баба клопоту, та купила порося.* Ном. № 10058. *З клопоту голова болить.* Ном. № 10038. *І хазяйка з неї добра, роботяща. Як дійшла вона літ, своїх, то я без клопоту хліб їла.* МВ. II. 19. **От мені великий кло́піт!** А мнѣ какое дѣло? Ном. № 4987.

Клопітний, á, é. 1) Заботливый. *Я їй довожу гарненько, беруся розсудливо... та шкода мою розуму клопітного.* МВ. II. 131. 2) Безпокойный, хлопотунъ, надоѣдливый (о человѣкѣ). *Іван клопітний чоловік.* 3) Хлопотливый, безпокойный (о дѣлѣ). *Зареклися, що сами з роду-віку у таке клопітне не вберемось.* МВ. III. 49.

Кло́пітно, *нар.* Безпокойно, хлопотно; хлопотливо.

Клопота́, ти́, *ж.*=**Клопіт.** *Гроші невеликі, але клопота.* Камен. у. Ум. **Клопото́чка.** *Та троє дітей покинула, а четверте в сповиточку та на мою клопоточку.* Чуб. V. 786.

Клопота́ти, почу́, чеш, *гл.* 1) Безпокоить, утруждать, надоѣдать. *Не тра стару клопотати: стара знає, кому дати.* Ном. № 2711. *Та чого тужиш, та чого плачеш, головоньку клопочеш?* Гол. I. 131. *Ще не час голівку молоденьку на господарські клопотати,—нехай погуляє дівчиною.* МВ. I. 35. **Не клопочи́ мені голови́.** Не надоѣдай мнѣ! Не приставай ко мнѣ! 2) Озабачиваться о чемъ. *Клопочуть нянькою, так я й прийшла.*

Клопота́тися, чу́ся, чешся, *гл.* 1) Заботиться, хлопотать о чемъ. *А що хазяйствечком будеш клопотатись, того не бійся.* МВ. I. 36. *Повеселішала панночка, клопочеться своїм посагом.* МВ. (О. 1862. III. 50). *Усе мабуть про гетьманство клопочеться, так от і зозвав раду ще в Батурині.* К. ЧР. 208. 2) Тревожиться, безпокоиться. *Збула добро, клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі.* МВ. II. 7. *Уже і мати почали примічати та клопотатися.* МВ. I. 86. *Вона потім клопочеться.... де, де ділося?* Г. Барв. 405. 3) Размышлять.

Про инші речі клопочеться він їз старим Шрамом. К. ЧР. 135.

Клопотія́, **тії́**, *ж.*=**Клопота́**. Камен. у.

Клопотли́вий, **а**, **е**.=**Клопітний**. *А тим часом, як в одній хаті весела молодість пісень співає, в другій хаті клопотлива старість раду радить.* Левиц. I. 175.

Клопотний, **а**, **е**.=**Клопітний**.

Кло́потно, *нар.*=**Клопітно**.

Клопота́й, **ні**, *ж.* Хлопоты. *Не думаючи промінявти Бога, перемішував слова молитви з хазяйською клопотнею.* Левиц. I. 246.

Клопото́чка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **клопота**.

Клопоту́н, **на́**, *м.* Хлопотунъ.

Клопоту́ха, **хи**, *ж.* Хлопотунья. *Як та бідна курка-клопотуха, що знайде зернятко да й те оддасть своїм курчаткам, так і я усе до останнього жупана пороздавав своїм діткам.* К. ЧР. 266.

Клоти́ти, **клочу́**, **тиш**, *гл.* = **Колотити 1**. Мнж. 182.

Клохті́ти, **хчу**, **тиш**, *гл.* Сильно кипѣть. Вх. Уг. 245.

Клоча́ник, **ка**, *м.* Кустарь плетельщикъ сѣтей. Такъ называются они въ Лохвицкомъ и смежныхъ уу., потому что закупаютъ на окрестныхъ ярмаркахъ **клоча́ну**. Вас. 187.

Клоча́нка, **ки**, *ж.* Пряжа изъ пакли, охлопьевъ, оческовъ. Вас. 187.

Клочкува́тий, **а**, **е**. Клоковатый, клочковатый. *Почав чухати... довгу клочкувату бороду.* Мир. ХРВ. 239.

Кло́ччя, **чя**, *с.* Пакля, охлопки. *Чоловік мій вдався вже геть то внучкий, як баті з клоччя.* Левиц. Пов. 336. **У йо́го в голові́ кло́ччя**. Онъ глупъ. *Мені памороки забито киями, а в вас мабудь ізроду в голові клоччя.* К. ЧР. 283. Ум. **Кло́ччячко**. *У неї очіпок штопненький, тілько вже постарів, клоччячко видно.* Ном. № 8454. *Я думала, що назавчка з клоччячка, а вона, проклята, з протичка.* Чуб. V. 596.

Клоччяни́й, **а́**, **е́**. Изъ пакли.

Клуб, **ба**, *м.* 1) Клубокъ. *Побачила відьму, що клубом котилась.* Кв. I. 182. *Попід мостом трава ростом да й стелеться клубом.* Грин. III. 75. 2) *мн.* Бедра (у скота). Рудч. Чп. 254.

Клуба́тий, **а**, **е**. Съ широкими бедрами. *Клубата коняка.*

Клубетува́ти, **ту́ю**, **еш**, *гл.* Свиваться, свертываться (о червѣ). Вх. Лем. 425. См. **Клюбачитися**.

Клубо́к, **бка́**, *м.* Клубокъ. *По нитці й клубка можна найти.* Ном. № 7425. Ум. **Клубо́чок**. *Прийдеться ниточка до клубочка.* Ном. № 4092. *Мати Божа панчішку плете, а вони перед нею золоті клубочки держать.* ЗОЮР. I. 305.

Клуботя́тися, **чу́ся**, **чешся**. *гл.* Клубиться. *Дим почав клуботатися.* Мир. Пов. I. 114. *Вже нема, далеко, тілько пил слідом клубочеться.* МВ. I. 47.

Клубо́чок, **чка**, *м.* Ум. отъ **клубок**.

Клубу́к, **ка́**, *м.* Круглый, куполообразный навѣсъ надъ гончарной печью. Вас. 180.

Клумакуватий, **а**, **е**. Толковый. *Він чоловік клумакуватий—роскаже тобі, як що і до чого.* Кіев. г.

Клу́мля, **лі**, *ж* Рыболовный снарядъ—сѣть, напяленная на прутья, соединенные въ видѣ трехгранной призмы. Радом. у.

Клу́нище, **ща**, *с.* Мѣсто, гдѣ стоитъ клуня. *А на той час Антін ній із клунища возив.* Г. Барв. 310.

Клу́нок, **нка**, *м.* Полмѣшка; котомка; узелъ. *Півдесяток сомини і клунок тарані.* Полт. г. *Одчинила вона скриню, виймала Василеві сорочки і вкладала в клунок.* Левиц. I. 37. *Зоставив він їй клунок з харчами.* Стор. МПр. 28. *Вийняв клунок з просом.* Подольск. и Харьк. г. Ум. **Клу́ночок**. *І внучатам із клуночка гостинці виймала.* Шевч. 112. *В'їхала в двір коняка, вступили богомольці з клуночками.* Левиц. I. 38.

Клу́нька, **ки**, *ж.* Ум. отъ **клу́ня**.

Клу́ня, **ні**, *ж.* Рига, гумно, овинъ, житница. *Мокрий апріль, а сухий май, то буде в клунях рай.* Ном. № 446. *Спогляньте на птаство небесне, що не сіють і не жнуть, а ні збіряють у клуню.* Єв. Мт. VI. 26. Ум. **Клу́нька**. *Побачила наших воликів та клуньку повну збіжжя.* Г. Барв. 258.

Клус, **са**, *м* Рысь. *Коні біжать клуса (клусом).*

Клусува́ти, **су́ю**, **еш**, *гл.* Гнать рысью. *Клусує коня.* НВолын. у.

Кльоб, **ба**, *м.* Пучекъ связанныхъ послѣ очистки отъ кострики пеньки или льна. Шух. I. 147.

Кльок, (**ка́**?), *м.* *Сьогодня врочище ярмарку* (=послѣдній день), *сьогодня ж йому буде й кльок.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кльо́ка, **ки**, *ж* =**Квочка**. *Купт топче курку, від чого вона зносить покладки, стає кльокою, яка кльоче.* Шух. I. 238.

Кльо́кати, кльо́чу, чиш, *гл.*=**Квокта́ти**. См. **Кльока**, Шух. I. 238.

Кльо́мзати, заю, еш, *гл.*=**Цюкати**. Лубен. у.

Кльон, ну, *м.* Проклятіе. *То не огонь наше, то лице Мотрине; то не искри сипляться,—то її кльони й прокльони.* Мир. ХРВ. 34.

Кльоф, фа, *м.* Кирка (съ клювомъ). Вх. Лем. 425.

Кльо́чити, чу, чиш, *гл.* О тетеревѣ: токовать. *Ґотур на весну кльочит.* Вх. Зн. 25.

Кльо́чка, ки, *ж.*=**Кльока**. Вх. Зн. 25.

Кльо́ба, би, *ж.* 1) Выкопанное съ корнемъ дерево, которое возятъ на ґалярах. Вх. Зн. 25. 2) Тиски. Вх. Зн. 25 Желех.

Клюба́ка, ки, *ж.*=**Ключ 3**. Вх. Уг. 245.

Клюба́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Извиваться. *Сліпец* (=anguis fragilis, мѣдяница) *клюбачится*. Вх. Зн. 26. 2) Взъерошиваться. Вх. Зн. 26.

Клюва́к, ка́, *м.* 1) Клювъ. Вх. Лем. 425. 2) Полукруглое большое долото для выдалбливанія древесины внутри колоды. Вас. 151. 3) Поклеванный плодъ. *Огірки клювáки*. Харьк. у.

Клюва́ти, клюю́, е́ш, одн. в. **клю́нути, ну, неш,** *гл.* 1) Клевать, клюнуть. *Їдять шляхту, клюють очі.* Шевч. 174. *Списав спину, що й курці ніде клюнути.* Ном. № 4016. 2) Биться (о пульсѣ). *Вже жили не клюють.* Ном. № 8233.

Клюга́, ги́, *ж.* Металлическій наконечникъ копья. *Чи не носить хто клюги в кишені?—Я ношу! У мене й ратища постругані...—І в мене клюга за халявою... —Не гаразд, браття, як пан із надвірніми наскочить. Колоти їх нóрано ще... Кете сюди, позасовуємо під сіно.—Люде достають із кишень і з-за халяв клюги списові.*

Клю́ґ-дерево, ва и **клюґ-дуб, ба**. Дятелъ. ХС. VII. 419. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

I. Клюк! *меж.* 1) Выражаетъ клеваніе. Мнж. 4. 2)=**Цюк**. *Сокиркою все клюк та клюк*. Грин. I. 225.

II. Клюк, ка, *м.* Родъ деревяннаго крюка, колышекъ или деревянный гвоздь, загибающійся подъ прямымъ угломъ; употребляется при постройкахъ для прикрѣпленія жердей, на него запираются ворота и пр. Шух. I. 91, 87.

Клю́ка, ки, *ж.* 1) Палка съ крючкомъ, крюкъ. *Коли жиди Христа мучили, на роспятію ґей роспинали, клюков за ребра ґей розбивали.* Гол. II. 23. 2) **Клюки́ роби́ти**=**ключкува́ти**. Вх. Уг. 245.

Клю́кати, каю, еш, *гл.* 1) Клевать. *Якіл сів на дуба та й клюка.* Мнж. 4. 2) Биться (о пульсѣ). *Вже жили не клюкають.* Ном. № 8233. 3) Выпивать, пьянствовать. *Клюкнули вже з ранку добре* К. ЧР.

Клю́ква, ви, *ж.*=**Ключина 2**. Вх. Зн. 26.

Клю́пати, паю, еш, *гл.* 1) Стучать. Вх. Зн. 26. 2)=**Клюкати 1**. *Жонка клюпає дзьобом в дерево*. Вх. Зн. 26.

Клюпа́ч, ча́, *м.* Рычагъ, на которомъ ходитъ въ ножной ступѣ боекъ. Шух. I. 161.

Клюса́к, ка́, *м.* Кривой ножъ, рѣзакъ. Вх. Зн. 26.

Клю́ска, ки, *ж.* Родъ кушанья: вареные кусочки тѣста съ творогомъ и масломъ. Хотин. у.

Клю́хта, ти, *ж.* Паяльная трубка (у трубочниковъ). Вас. 149.

Клюца́к, ка́, *м.*=**Клюсак**. Вх. Зн. 26.

Ключ, ча́, *м.* 1) Ключъ для запиранія и отпиранія замка—металлическій или деревянный. Kolb. I. 57. *Мати до церкви вихожае, срібними ключами хату замикае.* Нп. 2) Брусокъ, вдѣланный въ ось **коліши** (плуга), посредствомъ котораго къ **коліши** прикрѣпляется дышло. Чуб. VII. 399. 3) Шестъ съ крючкомъ для опусканія въ колодезь и вытягиванія ведра. *Чи це ж тая криниченька і ключ і відро?* Чуб. V. 203. 4) Снарядъ для ношенія сѣна, то-же, что и **цапар**, но съ четырьмя **наріжниками**—палками, придавливающими сѣно подъ **роскопом**. Шух. I. 171. 5) У гуцульскихъ пастуховъ въ **полони́нах**: столбъ, къ которому прикрѣпленъ приборъ, подобный половинѣ ярма,—въ него запирается шея теленка, пока пастухъ доитъ корову. Шух. I. 194. 6) Тупой стругъ, при помощи котораго мнутъ и растираютъ овчину,—деревянный (Вас. 153) или желѣзный. Послѣдній у гуцуловъ состоитъ изъ слѣдующихъ частей: деревянная **колóдка** (рукоятка), къ ней подъ угломъ прикрѣпленъ самый **ключ**, имѣющій видъ плоскаго крюка, болѣе остраго съ наружнаго ребра, **вістря** (внутреннее, болѣе тупое, наз. **тúлє**); отъ **ко-**

ло́дки внизъ идетъ желѣзный **прут**, оканчивающійся **ла́нцем** (короткой цѣпью), имѣющимъ на концѣ **стре́мє**, въ которое работающій вкладываетъ ногу въ то время, когда правой рукой держитъ **коло́дку**, а лѣвую имѣетъ на кожѣ, лежащей подъ **ключе́м**. Шух. I. 253. 7) Стая птицъ, летящихъ другъ за другомъ, составляя фигуру, подобную острому углу, одна сторона котораго короче другой. *А журавлі летять собі додому ключами.* Шевч. *Гусей... цілий ключ.* Сим. 218. 8) Въ весеннихъ играхъ: рядъ дѣвушекъ, стоящихъ одна за другою и взявшихся за таліи; также называется и одна весенняя игра. КС. 1887. VI. 483. Мил. 52. 9) Нѣсколько деревень или хуторовъ, составляющихъ одну общину или одно имѣніе. 10) **Кипі́ти у ключ.** Кипѣть, волнуясь. *Уже окріп у ключ кипить.* Г. Барв. 502. *Закипіли казани у ключ.* Рудч. Ск. II. 59. *Засичав окріп у печі, збігаючи ключем на черінь.* Мир. ХРВ. 171. Ум. **Клю́ченько, клю́чик.** *Золотії ключеньки в коморі.* Нп. *Золотий ключик до кожних дверей придасться.* Ном. № 7393.

Клю́ча, чи, *ж.* 1) Деревянный крюкъ. См. **Ключка 2.** Шух. I. 109. 2) Въ пѣснѣ о Свирговскомъ, очевидно, кѣмъ-то испорченной поправками, неправильно употреблено вм. **ключ**—стая птицъ: *воронів ключа набігала.* См. Макс. (1834), 71. АД, I. 161.

Ключа́рь, ря́, *м.* Ключникъ, ключарь. *Не було нікого коло неї, тільки старий недужий ключарь панський сидів у хаті.* МВ.

Клю́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **ключ**.

Клю́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ключка**.

Клю́чик, ка, *м.* Ум. отъ **ключ**. 1) См. **Ключ.** 2) *мн.* Раст. Primula veris Вх. Пч. I. 12.

Ключи́на, ни, *ж.* 1) Жердь. *У нас так гарно колиску вішають: парубки ключин чотирі вирубають, ужівками зв'яжуть та батогів два, та на батоги прив'яжуть дошку та й гойдаються.* Г. Барв. 64. 2) Жердь, которой прикрѣпляется солома на крышѣ. *Ой загув, загув сизий голубочок, сидя на ключині.* Мет. 24.

Ключи́ння, ня, *с. соб.* Жерди, связанныя по двѣ подъ угломъ и лежащія по обѣ стороны соломенной крыши. Могил. у.

Ключи́ця, ці, *ж.*=**Ключина 2.**

Ключівни́к, ка́, *м.* У кожевниковъ: веревка на крюкѣ, вбитомъ въ потолокъ, служащая для подвѣшиванія кожи. Шух. I. 253.

Клю́чка, ки, *ж.* 1) Крюкъ. 2) Деревянный крюкъ, употребляемый для подвѣшиванія чего-либо, напр., дѣтской люльки, ведра (двѣ **клю́чки** висятъ на веревкахъ на каждомъ концѣ коромысла) и пр. Чуб. VII. 384. Гол. Од. 61. 3) Деревянный крюкъ въ видѣ остраго угла, съ длинной рукоятію, употребляемый для вытаскиванія чего-либо, напр. *ключкою смичуть сіно з стогу;* а рыболовы галицкаго Покутья **клю́чкою** вытаскиваютъ изъ воды поставленные для ловли рыбы **вентері, верші.** Kolb. I. 73. 4)=**Кілок 4.** *На ключку почепила рушник.* Константиногр. у. 5) Крючекъ для вязанія рукавицъ изъ шерсти. Гол. Од. 69. 6) Крючекъ для протягиванія нитей сквозь **начиння** и **блят** (у ткачей). Константиногр. у. 7) Родъ деревяннаго крючка у колесника, которымъ прихватывается ступица съ одной стороны и сверху, когда въ ней пробиваютъ отверстія для спицъ. Сумск. у. 8) У гребенщика: деревянный крючекъ съ подвязанною веревочкою подножкою или педалью для прижиманія палки съ нарѣзками, придерживающей при работѣ пластинку рога. Вас. 164. 9) Петля, образованная ниткою, снуркомъ, веревкой. Шух. I. 151. Гол. Од. 21, 23. 10) Ростокъ. **Клю́чки пуска́ти.** Проростать (о сѣмени). 11) Переносно. Хитрость, зацѣпка; придирка. Каменец. у. Желех. **Клю́чки собі шука́ти.** Искать предлога. **Клю́чку заки́нути.** Намекнуть. 12) Родъ дѣтской игры. Ном. № 12577. Ум. **Клю́чечка.**

Ключкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* 1) О зайцѣ: метать петли, умышленно запутывать дорогу, убѣгая, чтобы сбить гонящихся за звѣремъ собакъ. Желех. 2) Дѣлать увертки, увертываться. Желех.

Клю́чник, ка, *м.* Ключникъ.

Клю́чниця, ці, *ж.* Ключница.

Ключува́ти, чу́ю, єш, *гл.* У овчинниковъ и кожевниковъ: мять кожу при помощи **ключа́.** См. **Ключ 6.** Шух. I. 254.

Клю́шник, ка, *м.* 1) = **Ключник.** *Правда, добродію мій любий, каже старий клюшник.* К. ЧР. 6. *Лях-Бутурлак клюшник галерський.* АД. I. 210. 2) Въ цехѣ: помощникъ цехмистра. 3) Въ рыболовной артели: хранитель одного изъ двухъ ключей отъ денежнаго сундука (на Азовскомъ морѣ).

Клю́шниця, ці, *м.*=**Ключниця.** *Ракша—клюшниця од вирію.* Ном. № 14029. *У нас невістка не робітниця, нашому добру не*

кукібниця, і нашим коморам не клюшниця. Чуб.

Кляк, ка, *м.* 1) Заломъ на деревѣ; камышѣ, стебляхъ хлѣба, дѣлаемый обыкновенно съ цѣлью обозначить нужное; зарубка на деревѣ съ той-же цѣлью. 2) Межевой знакъ, состоящій въ обозначенномъ чѣмъ-либо (обыкновенно—зарубами, а иногда просто заломомъ) деревѣ или граничномъ столбѣ. К. ЧР. 424. *Оборе плугом, обнесе копцями, ровом обкопає, або огряничить кляками* (землю) К. ЧР. 199. 3) Во внѣшнемъ колесѣ водяной мельницы каждый изъ двухъ деревянныхъ круговъ, ограничивающихъ колесо и связывающихъ **лопа́тки.** Черниг. у. 4) Ледяная сосулька. 5) Родъ дѣтской игры Ив. 22.

Кляка́ти, ка́ю, еш, с. в. **кля́кнути, кну, неш,** *гл.* Становиться, стать на колѣни. *Ой як дівча ся улякло, на коліни пред ним клякло.* Гол. I. 237. *Клякни, клякни, жено моя, буде стята гловка твоя.* Гол. I. 172.

Клякови́й, а́, е́. Клякове́ де́рево. Дерево, отмѣченное знакомъ для обозначенія мѣста межи. См. **Кляк, клячи́ти.** Левч. 48.

Кля́мати, маю, еш, *гл.* 1) Стучать щеколдой. 2) Чавкать. *Клямаєш як свиня.* НВолын. у.

Кля́мба, би, *ж.*= **Клямбра** 2. Угор.

Кля́мбра, ри, *ж.* 1) Родъ скрѣпы или деревянныхъ тисковъ, употребляющихся для удержанія вмѣстѣ сколачиваемыхъ досокъ. *Перш треба у клямбри взяти, а потім вже шпуги заганяти.* Подольск. г. 2) Скоба, скрѣпа желѣзная. Угор.

Кля́мка, ки, *ж.* Щеколда. *Коли чує,—хтось лапає біля клямки; відчинив двері.* Стор. **Кля́мка запа́ла.** Дѣло кончено, поздно ужъ. Ном. № 1840, 1841. Ум. **Кля́мочка.** *Вона зараз притягне залізну клямочку з гвіздочком.* Ком. II. 67.

Кля́мра, ри, *ж.*=**Клямбра** 1. Шух. 1. 88.

Кля́ння, ня, *с.* Брань. Вх. Лем. 425.

Кля́нути, ну, неш, *гл.* Хлынуть. *А кров так і клянула з його.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн. См. **Хлянути.**

Кля́па, пи, *ж.* Старая корова. Вх. Лем. 425.

Кля́скати, каю, еш, одн. в. **кля́снути, сну, неш,** *гл.* 1) Хлопать, хлопнуть. *Біс перістий свиснув, кляснув.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 106). 2)—**язико́м.** Щелкать, щелкнуть языкомъ. Вх. Лем. 425.

Клясти́, кляну́ (клену́), не́ш, *гл.* 1) Проклинать. *Не співає чорноброва, кляне свою долю.* Шевч. 69. *Любіть ворогів ваших, благословляйте, хто клене вас.* Єв. М. V. 44. 2) Поносить, ругать. *Хоч і діжу з тістом оддай, то ще буде клясти, що важко нести.* Ном. № 4831.

Кля́тий, а, е. 1) Проклятый. *Нехай кляті бенкетують.* Шевч. 53. *Жидюга... лічить гроші коло ліжка, клятий.* Шевч. 135. 2) Переносно: упорный, упрямый.

Кляття́, тя́, *с.* Проклятіе. *Ой згадай про мене, здійми кляття з мене, горлице сивенькая.* Гатц.

Клятьба́, би́, *ж.* 1) Проклятіе. *Слухайте, панове-молодці, як то жіноцька клятьба дурно йде.* ЗОЮР. I. 217. 2) Заклятіе. *Як німа клятьба́, то візьмеш скарб, а то, кажуть, ні.* Канев. у.

Кляч, ча́, *м.* Каждая изъ двухъ палокъ на концахъ рыболовной сѣти (**го́нишної сі́тки**), невода; къ **клячу́** привязанъ канатъ, за который вытягивается сѣть. Браун. 12. *Біля кляча на сподах камінь, щоб сторч кляч ішов.* Азовск. побережье.

Кляча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Стоять на колѣняхъ. 2) Дѣлать родъ плетня въ лѣсу, подрубивъ тонкія деревья, наклонивъ и перепутавъ ихъ между собою. Чигир. у.

Клячи́ти, чу, чиш, *гл.* 1) Заламывать стебли растеній для обозначенія чего-либо; вообще дѣлать **кляк** (см. **Кляк 1 и 2**). *Клячать комиш: охвативши в оберемок стоячого на пні комишу і стиснувши його кріпко руками, переломлють: комиш... покаже признаку.* О. 1862. II. Кух. 65.

Кляч(ш)ни́к, ка́, *м.*=**Кляч.** Вас. 186.

Кля́штор, ра, *м.* Католическій монастырь. *Будувать кляштори і костьоли.* Стор. МПр. 45.

Кмети́ня, ні, *ж.*=**Кметиця.** *В рям'я б одяглася я, наче та кметиня.* Щог. Вор. 36.

Кмети́ти, кмечу́, ти́ш, *гл.* Смекать, понимать; замѣчать, примѣчать. *Уже дитина кметить.* НВолын. у.

Кмети́ця, ці, *ж.* Крестьянка, жена крестьянина. *Коб мі Бог дав такі косоньки, годна ж бим бути за кмітським сином, за кмітським сином кметицьов бути.* Гол. IV. 77.

Кметли́вий, а, е. Понятливый.

Кме́тський, а, е. Крестьянскій, принадлежащій **кме́теві.** *За кмітським сином кметицьов бути.* Гол. IV. 77.

Кметува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Думать, раздумывать. *Так чоловік кметував, поглядаючи.* Св. Л. 160.

Кметь, тя, *м.* 1) Крестьянинъ, хлѣбопашецъ. *Два кметі, пан третій.* Ном. № 1175. 2) Смѣтливый человѣкъ, находчивый, хитрецъ. Подольск. г.

Кмі́тити, кмі́тливий, кмі́тувáти.= **Кметити, кметливий, кметувати.** *Кмітливий хлопець, то й швидко навчиться.* Канев. у.

Кнап, па, *м.* Ткачъ. Вх. Лем. 425.

Кни́га, ги, *ж.* 1) Книга. *Листоньки пише, книги читає.* Чуб. III. 306. *Ой хто б мої слова списав у книгу.* К. Іов. 42. 2) Томъ, часть сочиненія. 3) Чайка (птица). Волын. г. Ум. **Кни́жечка, кни́жка.** *Зроблю маленьку книжечку.* Шевч. 376. *Письменному—книжка в руки.* Ном. № 6016. *Троянське плем'я все засіло коло книжок та аж потіло і по латинському гуло.* Котл. Ен. IV. 21.

Книга́рня, ні, *ж.* Книжный магазинъ.

Книга́рський, а, е, Книгопродавческій.

Книга́рь, ря́, *м.* Книжный торговецъ, книгопродавецъ. *За поміччу ш. п. Кожанчикова, що не тільки яко книгарь, але яко правдивий... приятель покійників прийнявся за сю справу, друкується тепер усе.* Передмова до Кобз. Шевч. 1867.

Книгогри́в, ва, *м.* Презрительно: книжникъ, вѣчно возящійся съ книгами. *Ти написав томів із сотню, книгогризе.* К. Дз. 52.

Книгозбі́р, збо́ру, *м.* Библіотека. *В книгозборі батька Тараса.* Ном. II.

Кни́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ **кни́га.**

Кни́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **кни́га.**

Книжко́вий, а, е. Книжный. *Залюбовський прислав власного збору приказки: 127 книжкових і 585 записаних в Катеринославщині.* Ном. I.

Кни́жник, ка, *м.* Книжникъ, любитель книгъ; большой грамотей. Одно изъ пожеланій на крестинахъ новорожденному: *Щоб був великий книжник!* Мил. 27. *З мене не великий книжник.* О. 1862. VIII. 9.

Кни́жницький, а, е. Книжничій. *Тепер займаймо книжницьку золоту* (бурсаків), *що висипала з Братства в мичаках.* К ПС. 69.

Кни́жній, я, е. Книжный. *Вибачайте, люде добрі, що козаньку славу так навманя росказую без книжньої справи.* Шевч. 206.

Книп, па, *м.* 1)=**Ґнип.** 2) Неотеса, мужикъ. *Там ходило два: подивиться—книп, а як вдара!* Лебед. у.

Кни́пець, пця, *м.*=**Ґнипець.**

Книш, ша́, *м.* 1) Родъ хлѣба съ заворочеными внутрь краями и смазаннаго свинымъ саломъ или конопляным масломъ. Чуб. VII. 444. *Повна піч паляниць, посередині книш.* Ном. У гуцуловъ въ **книш** кладется смѣсь изъ вареного картофеля, овечьяго сыру, смѣшаннаго съ петрушкою, чеснокомъ и пр., а сверху масло или солонина. Шух. I. 143. 2) Пренебрежительное прозвище священниковъ и дьячковъ. 3) Камковый верхъ мѣховой шапки галицкаго мѣщанина, выдающійся надъ опушкой въ формѣ **книша́.** Гол. Од. 18. 4) *мн.* Родъ вышивокъ на рубахѣ. Чуб. VII. 427. Ум. **Кни́шик.**

Кно́рос, са, *м.* Кабаній самецъ, не кладеный. Шух. I. 212.

Кнур, ра́, *м.* Воровъ. *Кнур у берлозі.* К. ЧР. 372.

Кнурова́тий, а, е. Похожій на борова.

Кнурови́на, ни, *ж.* Мясо борова.

Кнура́чий, а, е. Принадлежащій, свойственный борову. *Волосся жорстке, як кнуряча щетина.* Стор МПр. 129.

Кнюх, ха, *м.* Увалень, неповоротливый человѣкъ.

Кнюха́тий, а, е. Брюхастый. Борз. у.

Княги́нечка, ки и **княги́нька, ки**, *ж.* Ум. отъ **княги́ня.**

Княги́ня, ні, *ж.* 1) Княгиня, жена князя. *У його жінка княгиня, з Волині ляшка.* К. ЧР. 46. 2) Новобрачная. *Ой вийди, мати, оглядь, що тобі бояре привезли: привезли скриню й перину і молодую княгиню.* Нп. *Ні, молода княгине, не піду я до тебе на весілля.* МВ. I. 42. 3) Родъ весенняго хоровода съ пѣснями. Грин. III. 114. Ум. **Княги́нечка, княги́нька, княже́йка.** *Засватав собі княгинечку.* Нп. *Жінка княгинька, а хата неметена.* Ном. № 9118. *Яворові сінці, тесові стільці, а на тих стільцях красна княжейка.* АД. I. 45.

Княгі́вна, ни, *ж.* Вмѣсто общераспространеннаго **князі́вна** встрѣчено у Стороженка: *Ольгерда Гедиминовича, народженого од тверської княйвни Уляни.* Стор. МПр. 62.

Княгни́, на́ти, *с.*=**Кня́жи.** *А в танці ходить княгиня Іванко, на головойці сокола носить, в правій ручейці коничка водить.* АД. I. 36.

Кня́жи(ся́), жа́(ся́)ти, *с.* Молодой князь; сынъ князя. *То в тій галері Алкан-паша, трапезонський княжа.* АД. I. 208. *В ридвані сидів князь із княжам.* К. ЧР. 212.

Княжо́вський; **а, е** Княжескій. *Кня-*

жевські челядинці вештались по містечках, селах і хуторах. Стор. МПр. 65.

Княже́йка, ки, *ж.* Ум. отъ **княги́ня.**

Княжене́цький, а, е. Княжескій. *Княжецькі замки.* К. ЧР. 220.

Княжене́цтво, ва, *с.* Достоинство князя. К. ЦН. 280.

Кня́жество, ва, *с.* Княжество. *Було в якомусь княжестві три княжецькі дочки.* Рудч. Ск. II. 89.

Княжо́цький, а, е. 1)=**Княженецький.** *Було в якомусь княжестві при княжецькі дочки.* Рудч. Ск. II. 89. 2) Относящійся къ новобрачнымъ. *Вже й коровай спекли, княжецький калач на столі.* О. 1862. VIII. 24.

Кня́жий, а, е. Княжескій. *Лютує голод в Україні, лютує в княжому селі, скирти вже княжі поняли.* Шевч. 332.

Княжи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* 1) Княжить. 2) Быть женихомъ или невѣстою. *Буду ж бо я в суботу княжити, будуть мені бояри служити.* Рк. Макс. *Устань, Марусенько, не княжи, відсунь кватирочку, поглянди, чи всі бояри на дворі.* Рк. Макс.

Княжна́, ни́, *ж.* Княжна. *І княжні своїй маленькій сорочечки шила.* Шевч. 328.

Кня́зик, ка, *м.* Ум. отъ **князь.**

Кня́зів, зова, зове. Принадлежащій князю. *Князева перва жінка.* Рудч. Ск. II. 93.

Князі́вна, ни, *ж.* Княжна. *Кирило, вбивши змія, визволив князівну і оддав князю.* ЗОЮР. II. 30. *Чи воно яка князівна, чи королівна?* Рудч. Ск. II. 46.

Князі́вство, ва, *с* Княжество.

Князі́вський, а, е.=Княженецький. *Ми роду князівського.* Мил. 96.

Князь, зя, *м.* 1) Князь (государь или особа княжескаго титула). *Тоді то у городі Лебедині царі і князі великим всі дивом дивували.* Макс. *Стережмось вони, проходячи побіля замку князя Вишневецького.* Стор. МПр. 61. 2) Новобрачный, женихъ. *Слухайте, бояре, що князь бреше.* Ном. № 12778 *Молодій князя зараз будуть* (=молодий з молодою). МУЕ. III. 128. Ум. **Кня́зик, князьо́к.** *Мій орлику, мій князику!* Г. Барв. 495. *На білому острові живе собі... якийсь князьок.* Рудч. Ск. II. 93. Ув. **Князю́ка.** К. ЦН. 223.

Князьки́й, а́, е. 1)=**Княжецький 1.** *Обернемо в хліви князькі чертоги.* К. ЦН. 241. 2)=**Княжецький 2. Підхо́дити під князьки́й вінець.** Вѣнчаться. **Щоб ти під князький вінець не підійшла!** Желаю тебѣ остаться въ дѣвкахъ! К. ЦН. 201.

Князьо́к, зька́, *м.* Ум. отъ **князь.**

Кня́зьство, ва, *с.*=**Князівство.**

Князьський, а́, е.=**Князький.** *Всякому роскаже, що вона князьська дочка.* МВ. II. 32.

Князюва́ння, ня, *с.* Княженіе.

Князюва́ти, зю́ю, єш, *гл.* 1) Княжить, быть княземъ. *Але то ще за Батия, як князювали колись князі.* Васильск. у. *Не перестане, мабуть, князь... князювати.* К. Бай. 39.

Князю́ка, ки, *м.* Ув. отъ **князь.**

Ко. Неотдѣлимая частица, употребляющаяся при повелит. наклоненіи, подобная русскому ка. *Ходи-ко, дай-ко!* Вх. Зн. 26.

Коб и Коби́, *сз.* 1) Если-бы, когда-бы. *Коб хліб та одежа, то їв би межа.* Ном. *Ой коби я зозуленька, щоб я крилця мала, я ж би тую Україну кругом облітала* Чуб. V. 5. 2) Какъ. *Сухий марець, мокрий май,—буде жито коби гай.* Ном. № 446. 3) Какъ-бы. *Пливе човен... коби не схитнувся.* Гол. III. 299. 4) Пусть, лишь-бы. *Легіні, коби здорові, не конче і журяться про це.* Федьк. *Коби зуби, то хліб буде.* Посл.

Ко́ба, би, *ж.* 1) Капюшонъ въ верхней одеждѣ (**в опанчі, кобеняку**). Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Здорові! привітався він, скидаючи разом з кобою й шапку.* Мир. Пов. I. 115. 2) Рыба: Golio fluviatilis. Вх. Лем. 425.

Кобе́ля, лі, *ж.* 1) Корзина. Вх. Зн. 26. *Постав, мати, кобелю, де я мала постелю.* Гол. 2) Сумка, котомка. *Набірають калачів-гусочок в кобелі (торбинки) скільки спроможуть.* О. 1862. IV. 30. 3) Рыболовный снарядъ, похожій на **сак.** Чигирин. у.

Кобени́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Ругать, поносить. *Кричав буцім то завіженний і кобенив народ хрещений, як водиться в шинках у нас.* Котл. Ен.

Ко́бень, ня, *м.* Капюшонъ у бурки. *Надів дяку... ззаду кобень так і грає.* ЗЮОР. I. 175.

Кобеня́к, ка́, *м.* Суконная длинная верхняя одежда съ капюшономъ. Чуб. VII. 422. *Чоловік в чорному кобеняку і татарській кучмі.* Стор. МПр. 107. *Під'їзжав якийсь чоловік до курінь,—кобеняком*

нап'явся, у простій одежині Рудч. Ск. II. 206.

Кобе́р, бра́, *м.* Коверъ. Левч. 58. Ум. **Кобе́рець.** *Постелю я, коберець.* Нп.

Ко́бець, бця, *м.*=**Кі́бець.** *Страхопуди гріх драти, бо він за курами тяне—кобця б'є* Чуб. I. 60.

Ко́бза, зи, *ж.* 1) Струнный музыкальный инструментъ. *Сидить на могилі козак старесенький, у кобзу грає-виграває, голосно співає.* Мет. 443. *Він усюди вештається та на кобзі грав.* Шевч. 7. *На речах—як на кобзі.* Ном. № 2989. 2) Рыболовный снарядъ изъ тонкихъ прутьевъ. Сим. 148. Ум. **Ко́бзонька, ко́бзочка.** *В кобзоньку грає, гарно співає.* Грин. III. 21.

Кобзарі́в, ре́ва, ве. Принадлежащій кобзарю. *Шанували пам'ять кобзареву.* О. 1861. III. 25.

Кобза́рство, ва, *с. соб.* Кобзари. К. Кр. 112.

Кобза́рь, ря́, *м.* 1) Пѣвецъ, акомпанирующій себѣ на кобзѣ. *Кобзарі швендяють поміж людьми, грають на кобзах, на бандурах да співають усяких пісень.* К. ЧР. 259. *І про неї добрим людям кобзарі співають.* Шевч. 2) Поэтъ. *Кобзарю! не дивись ні на хвалу темноти, ні на письменницьку огуду за пісні.* Куліш.

Кобза́рьскій, а, е. Принадлежащій кобзарю.

Кобзарюва́ння, ня, *с.* Бытіе **кобзаре́м.** Желех.

Кобзарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Быть **кобзаре́м.** Желех.

Кобзи́на, ни, *ж.*=**Кобза.** *Узяв кобзину в руки та й зачав співати.* Федьк. Поез. I. 4. *Ой далеко чути козака Ворла, що іде з кобзиною.* Гол. I. 272.

Ко́бзонька, ки, *ж.* Ув. отъ **ко́бза.**

Кобзу́ра, ри, *ж.* Ум. отъ **ко́бза.** *Гіянь, Орфію, гіянь із неба, дай кобзури мні своєй.* Котл. Ен.

Коби́. См. **Коб.**

Коби́ла, ли, *ж.* 1) Кобыла. *Норовисти як кобила.* Ном. № 2672. *Старій кобилі не брикаться, сивій бабі не цілуваться.* Ном. № 8888. 2) Скамья на высокихъ ножкахъ, употребляемая при мазаньѣ стѣнъ и потолковъ. 3) Скамья или подмостки, на которыхъ наказываютъ кнутами преступниковъ. 4) Бревно, на которомъ кожевники развѣшиваютъ кожу для выработки и для сушки. Вас. 157. 5) У горшечниковъ: круглый или кубическій комъ глины, вѣсомъ отъ 8 до 30 пудовъ, составленный изъ слѣпленныхъ вмѣстѣ отдѣльныхъ шаровъ мокрой глины. Вас. 178. 6) Названіе шестерки трефъ при игрѣ въ **ци́ган.** КС. 1887. VI. 466. Ум. **Коби́лка.**

Коби́лина, ни, *ж.* Конина, кобылье мясо. *Ікавко-ікавко, де була?—У Київі.—Що їла?—Кобилину.—Де діла?—Покинула.* Ном. № 13390.

Коби́линець, нца, *м.* Конскій пометъ. Вх. Уг. 245.

Коби́лиця, ці, *ж.* 1) Кобыла. *Він напявся в сі... три кобилиці пасти.* Рудч. Ск. I. 87. 2) Козлы, подпорки, подмостки. 3) Столбикъ на дорожкахъ и мостикахъ съ вертящимся крестомъ. 4) Отрубокъ дерева, на который натягивается кожа для очистки отъ мездры. Сумск. у. 5) Часть вѣтряной мельницы: балка, въ которую упирается веретено шестерни верхнимъ концомъ. Есть еще и **коби́лиця ни́жня.** (Залюбовск.). 6) *мн.* Перила. Лохвиц. и Гадяч. у. 7) Насѣк.: родъ полевыхъ кузнечиковъ. Шух. I. 23.

Коби́лка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **коби́ла.** *Тарадайка торкоче, кобилка бігти не хоче.* Ном. № 11439. 2) У гребенщиковъ: инструментъ для нарѣзки зубьевъ гребня. Вас. 164. 3) Ручка весла (гребки), перпендикулярная къ **ло́паті** (на днѣпровскихъ лодкахъ, дубахъ). Мнж. 179. 4) Часть **лу́на,** употребляемаго шерстобитами. См. **Лук.** Черниг. у. 5) Подставка для струнъ у скрипки, бандуры. КС. 1882. VIII. 282. 6) Грудная кость у птицъ (cicada). 7) Палка, употребляемая въ дѣтскихъ играхъ **діло́к і ма́тка.** Ив. 25, 29. 8) Часть **начи́нія.** См. **Начиння 3.** Шух. I. 256. МУЕ. III. 18. 9) Насѣк. Aphrophora. Вх. Пч. I. 5.

Кобильо́ха, хи, *ж.*=**Кобилярка** Вх. Лем. 425.

Кобильчи́на, ни, *ж.* Плоховатая кобыла.

Кобиля́, ля́ти, *с.* Лошонокъ женскаго пола. Вх. Лем. 425.

Кобиля́нка, кн, *ж.* 1)=**Кобилярка.** Вх. Уг. 245. 2)=**Кобилинець.** Вх. Лем. 426.

Кобиля́рка, ки, *ж.* Порода большихъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 426.

Коби́лячий, а, е. Кобылій. *Вештаюсь, як кобиляча голова. Кобиляча голова дурніша за курячу.* Ном. № 10234.

Ко́бло, ла, *с.* Кустъ камыша, возвышающійся надъ окружающимъ; обыкновенно это кусокъ оторваннаго во время половодья, пловучаго камыша, гдѣ нибудь снова остановившагося. Днѣстръ.

Кова́дло, ла, *с.* Наковальня. Вас. 148. *Вліз між молот і ковадло.* Ном. № 1817. *Казав, положити їх на ковадло і ну дути молотами.* Чуб. I. 155.

Кова́лдо, да, *с.* Молотъ для передвиженія шпалъ. Борз. у.

Коваленко, ка, *м.* Сынъ кузнеца. *Ой ніхто ж так не заграє, як той коваленко.* Чуб. Иногда—просто кузнецъ. *Ой де ж ті коваленки живуть, що хороші черевички кують?* Чуб.

Кова́ленька, ки, *ж.* Маленькая наковальня для отбивки косъ, имѣющая видъ четырехугольной пирамиды, вершина которой обращена внизъ и вставлена въ деревянную подставку. Константиногр. у.

Кова́лик, ка, *м.* Ум. отъ **кова́ль**.

Ковалі́ське, ка, *м.* Ув. отъ **кова́ль**. *У коваля того був старий батько... От ковалісько посилає... по свою батька.* Чуб. I. 155.

Ковалі́ха, хи, *ж.* Жена кузнеца. *Аби коваль та ковалиха,—а того буде лиха.* Ном. № 5426.

Ковалі́в, ле́ва, ве. Принадлежащій кузнецу. *Проїжджаючи мимо коваленву хату, Шрам одрізнивсь.* К. ЧР. 203. **Коваленва горілка.** Названіе водки, которую пьютъ на крестинахъ. Мил. 24. См. **Кова́ль 3.**

Ковалі́вна, ни, *ж.* Дочь кузнеца. *Оце ж тобі, ковалівно,... опівночне обнімання.* Нп.

Кова́ль, ля́, *м.* 1) Кузнецъ. *У кузні коваль, забувши про залізо в горні, балакав з хуторянами про чорну раду.* К. ЧР. *Коваль коня кує, а жаба і собі ногу дає.* Ном. № 2548. 2) **Холо́дний кова́ль.** Слесарь. *Жінка старого холодного коваля.* Стор. МПр. 155. 3) Названіе отца новорожденнаго (на крестинахъ). Мил. 24. 4) Названіе плохого въ ходу вола. КС. 1898. VII. 46. 5) Насѣк. щелкунъ, Elater. Вх. Пч. I. 6. 6)= **Коваляк.** Вх. Уг. 245. 7) Насѣк.: тараканъ. Вх. Уг. 245. 8) Кусокъ сала, даваемый лучшему гонщику берлинъ и плотовъ. *Він добре жене—коваля дістане.* Любечъ. Ум. **Кова́лик, кова́льчик. Кова́лики в паністарій кую́ть.** Страшно. Ном. № 13650.

Кова́льний, а, е. Для ковки употребляющійся (о молоткѣ) Вас. 148.

Кова́льня, ні, *ж.* Кузница. Левч. 63. КС. 1889. V.—VI. прилож. 75.

Кова́льство, ва, *с.* Кузнечество, кузнечное ремесло. *Батько знов його вибив і оддав ковальства вчитись.* Рудч. Ск.

Кова́льський, а, е. Кузнечный. *Розду́вусь, як ковальський міх.* Ном. № 3377. *Сопе, наче ковальський міх.* Левиц. Пов. 346.

Кова́льчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **кова́ль**. 2) Птица: пищуха, Certhia familiaris. Вх. Лем. 480.

Ковальчу́к, ка́, *м.*=**Коваленко** 1. 2) Ученикъ кузнеца.

Ковалюва́ти, лю́ю; ав, ало. Заниматься кузнечнымъ мастерствомъ. (Цигани) *ковалюють та кіньми міняжують.* Стор. МПр. 170.

Кова́ля́к, ка́, *м.* Навозный, лошадиный жукъ. Geotrupus stercorarius. Вх. Уг. 245.

Ко́ваний, а, е. 1) Подкованный. *Ой стукнули ковані коні на дворі.* О. 1862. IV. 31. **Ся на оби́дві ко́вана.** Этой не проведешь. Ном. 2) Окованный. *Ой де ж твої, Нечаєнку, кованії вози?* Макс. *Старосвітська скриня на коліщатах, кована залізом вся.* Левиц. I. 193. 3) Мощеный. *Як поїдете у місто, то шукайте кованої вулиці; вона тільки одна там і є.* Звенигор. у. 4) Чеканенный. *Достав мальовану тацю, сріблом ковану.* К. ЧР. 42. 5) Съ измѣненнымъ удареніемъ: **кова́ний.** Пятнистый (о масти свиней). *Кабана будут смалить... и смалять кова́ного или бі́лого.* Сим. 142. *Від мого кованого кабаниа не втече ні один заєць.* О. 1862. II. 25.

Ко́ванка, ки, *ж.* Кованье. *Кованка коней одна що стоїть.*

Кова́ння, ня, *с.*=**Кування́**.

Кова́ти, кую́, а́ш, ав.=**Кува́ти.**

Кова́ч, ча́, *м.*=**Коваль.** Вх. Зн. 26.

Ковба́н, на́, *м.* 1)=**Ковбиця 2.** Желех. 2) Короткій толстый обрубокъ дерева, употребляющійся вмѣсто табурета. Вх. Зн. 26.

Ковба́нитися, нюся, нишся, *ав.* Валяться въ грязи. *Ковбаняться свині в грязюці.* Харьк. у.

Ковба́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **ковба́ня.**

Ковбаню́га, ги, *ж.* Ув. отъ **ковба́ня.**

Ковба́ня, ні, *ж.* Котловина или глубокая яма, наполненная водой. Вас. 200, 207. *Не шукай моря,—і в ковбані втопишся.* Чуб. I. 294. 2) Яма въ рѣкѣ, морѣ. Ум. **Ковба́нька.** Ув. **Ковбаню́га.** *Він згромадив усі води у моря великі і на дні їх ковбанюги поховав навіки.* К. Псалт. 74.

Ковбаса́, са́, *ж.* Колбаса. *Як би ковбасі да крила, то вже б муччой птиці й на світі не було.* Ном. Ум. **Ковбаса́сна.** *Кожній свящці по ковбасці.* Ном. № 3528.

Ковба́ситися, шуся, сишся, *гл.* Возиться въ грязи.

Ковба́ска, ки, *ж.* Ум. отъ **ковбаса́**.

Ковба́сний, а, е. Колбасный. *Ковбасні кишки.*

Ковба́сник, ка, *м.* Колбасникъ.

Ковба́сниця, ці, *ж.* 1) Колбасница. 2)=**Ковбасянна**. Вх. Лем. 426.

Ковба́сня, ні, *ж.* 1) Колбасная лавка. 2) Мѣсто, гдѣ дѣлаются колбасы.

Ковбаса́ник, ка, *м.*=**Ковбасник**. Вх. Зн. 26.

Ковбаса́нка, ки, *ж.* Кишка для колбасъ.

Ковба́тка, ки, *ж.* Кусокъ. *Дали ковбатку свинини, що була в борщі.* Алв. 50. *Чоловік кабана смалив, циган з наріпився: дай та й дай йому м'яса. Той дав йому ковбатку.* Ном. № 938.

Ко́вбах, ха, *м.*=**Кубах**.

Ковби́рь, ря, *м.* Мѣсто на рѣкѣ глубокое, съ тихой водой. Шух. I. 6.

Ко́вбиця, ці, *ж.* Печь, переднее отверстіе печи. Желех. *Шануваши ковбиці, лавиці, коцюбу, помело, пікну лопату, ступу й перехрестя і вас, яко гречних.* (Знахарскій приговоръ). Ном. № 8372. 2) Чурбанъ, на которомъ рубятъ дрова. Вх. Зн. 26.

Ко́вбок, бка, *м.* Болѣе толстая часть дерева, уже отрѣзанная отъ вершины. Шух. I. 88. 177. Ум. **Ко́вбчик**. Вх. Зн. 26.

Ковбо́та, ти, *ж.* Яма въ болотѣ, рѣкѣ. См. **Ковба́ня**. Сим. 145.

Ковбу́р, ра, *м.* 1) Яма въ водѣ, выбитая паденіемъ послѣдней. *Під першим ускоком був ковбур, що вибила вода.* Шух. I. 316. 2)=**Ковбаня**. Желех.

Ко́вбчик, ка, *м.* Ум. отъ **ко́вбок**.

Ковга́н, на, *м.* 1) Кусокъ льда или облитаго водой и замороженнаго кізяка, на которомъ дѣти катаются съ горъ. 2) **Кабаньо**. Мнж. 89. Харьк. г.

Ко́вганка, ки, *ж.* 1) Деревянная ступка для толченія сала. *Ковганка салу переводчиця.* Ном. № 10297. *Сала... чорт-ма в ковганці.* К. МБ. III. 241. 2)=**Ковган 1**. КС. 1887. VI. 482.

Ковдо́бь, би, *ж.* Озерцо.

Ковдо́вбина, ни, *ж.*=**Колодовбина**. Левч.

Ко́вдра, ри и **ко́вдря, рі,** *ж.* Одѣяло. Котл. Ен. Слов. Г. Барв. 363. Въ крестьянскомъ быту очень плотное рядно, служащее одѣяломъ или подсталкой вмѣсто тюфяка. Вас. 168.

Ковёр, вра́, *м.* 1) Коверъ. Вас. 171. *Од свата до свата доріжка устлата шитими коврами.* МУЕ. III. 102: 2) Одѣяло. Мил. 162. Ум. **Ковёрець**. *На віз посадила та коверцем заслала.* МУЕ. III. 159. *Ночувала, моя матінко, під коверцем.* Мил. 162.

Коверва́, ви́, *ж.* 1) Раздумье, размышленіе. *Об миленькій своїй дитині водив по міжу коверзу.* Котл. Ен. III. 68 и Слов. 2) Чепуха. *Лемішка хотів і собі закидати по московській... але замолов таку коверзу, що тільки сам махнув рукою.* Левиц. I. 332.

Коверзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* 1) Умствовать, измышлять, стараться. *Розумом мирським гріховно коверзує.* К. М. Х. 18. *Як уже він не коверзував, щоб вирятувать йою, а нічого не здужав вигадать.* Стор. 2) Привередничать, капризничать. *Навісноголовий Васюта коверзував - коверзував, далі таке вигадав, що ледві й сам не пропав.* К. ЧР. 300. *Було шляхта знай чваниться, день і ніч гуляє та королем коверзує.* Шевч. 130. 3)—**над ким**. Издѣваться, помыкать. *Отак уранці жид поганий над козаком коверзував.* Шевч. 132. *Ще гірш надо мною коверзує вона, ще гірш варить з мене воду.* МВ. (О. 1862. III. 68).

Коверцо́вий, а, е. Ковровый. *Коверцові (барвні) лежники.* Шух. I. 98.

Ко́ввалка, ки, *ж.* Катокъ на льду. Мил. 55.

Ко́вати, аю, еш, *гл.* Дѣлать скользкимъ, гладить, тереть. *Не ковзай підлоги ногами.*

Ко́ватися, аюся, ешся, *гл.* Скользить, кататься по льду. *Не ковзайся, бо підошви в чоботях попротираєш.*

Ковзе́лиця, ці, *ж.* Гололедица. *От ковземиця, - насилу до хлівчика дійшла.* Черниг. у.

Ковзки́й, а́, о́. Скользкій. *Реміняка плавка, ковзка, до дерева не пристає.* Чигир. у.

Ко́взко, *нар.* Скользко.

Ковзу́н, на, *м.* Ползающій ребенокъ.

Ковзь! *меж.* Скользь!

Ковиза́, зи́, *ж.* Бочарный инструментъ для сгибанія обручей. Сумск. у. Ум. **Копи́чка**.

Ковизи́тися, жу́ся, зи́шся, *гл.*=**Комизитися**. Сим. 213.

Ковиза́ка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ковиза́**. 2) Палка съ загнутымъ концемъ, разновидность **кийка́**. *От ідуть людом, а дід ходе з ковизкою... Як учеше* (по льду) *ко-*

визкою, так селезень і вкипів. Мнж. 119. Въ игрѣ въ **свинку** ею гоняютъ **свинку.** Мнж 182.

Ковила́, ли́, *ж.*=**Тирса.** *Ковила, що стелеться по широких степах.* О. 1862. IV. 90.

Ковíнька, ки, *ж.* 1) Палка съ загнутымъ концомъ. Родъ дѣтской игры, въ которой **ковíнькою** гоняется обрубокъ дерева или камешекъ. Сим. 6. Отъ этой игры выраженіе: **на́ руку ковíнька.** Какъ разъ того и надо. Какъ разъ кстати. Сим. 6. *Нашому Нечипору на руку ковінька.* Ном. *Марусі на руку ковінька,—мерщій з хати.* Кв. I. 49.

Ко́вмір, ра, *м.* Воротникъ. *У його на сертуці був червоний ковмір.* Ком. II.

Ко́вмо, ма, *с.* Вязка конопли или льна.

Ко́внір, ра, *м.*=**Ковмір.** *Козак звик червону стрічку в ковнірі носити.* К. ЧР. 327. Ум. **Ковніре́ць.** *А в нашого Василя... вишиваний ковнірець.* Чуб. V. 1115.

Ководка, ки, *ж.* Позвонокъ (спинной). Вх. Лем 426.

Ко́ворот, ту, *м.* 1) Коловоротъ. *Язик як на кованому воротні гуляє.* Ном. № 12972. 2) Ворота, которыми запираются выходныя улицы изъ села для охраненія полей отъ домашнихъ животныхъ. КС. 1893. V. 275. Рудч. Ск. II. 171.

Ковпа́к, ка́, *м.* 1) Колпакъ, шапка. *От тепер я козак, що на мені червоний ковпак.* Мет. 194. 2) Родъ посуды? *Як я була в свою батька дівкою, то вмивалася з ковпака орілкою, а втиралася білою хустиною.* Грин. III. 358. Ум. **Ковпачо́к.** *Ізінувся і підскочив, ще й поправив ковпачок.* Чуб. V. 20.

Ковта́ти, та́ю, ешь, одн. в. **ковтну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Глотать, глотнуть. *Мовчав він, мовчав, тілько знай сльози ковтає.* Кв. I. 57. *Бідна Леся мабуть добре ковтнула знахарчиного зілля од переполоху.* К. ЧР. 156. **Сли́нку ковта́ти.** Видѣть, какъ другіе ѣдятъ, а самому не имѣть возможности. *Нашому теляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. Употребляется и въ болѣе широкомъ значеніи: не имѣть возможности сдѣлать желаемаго въ то время, какъ другіе дѣлаютъ.

Ковтки́, кі́в, *мн.* 1) Серьги. О. 1861. XI. Свид. 29. Год. Од. 60. Шух. I. 130. *В стьожках, в намисті і ковтках тут танцювала викрутасом.* Кот. Ен. 2) Сбившіеся комья шерсти. *Диви, які ковтки он на собаці.* Канев. у.

Ковтну́ти. См. **Ковтати.**

Ковто́к, тка́, *м.* Глотокъ. *Кричить: Енея медащицю злигаю я в один ковток.* Котл. Ен. VI. 27. *От він ізійшов на низ, щоб ковткув ізо три води ковтнути.* Рудч. Ск. II. 171.

Ковтону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно глотнуть. *Сивушик зараз ковтонули по кілишку.* Котл. Ен.

Ковтрушко́вий, а, е. Сдѣланный изъ простой, недосгаточно очищенной шерсти. (о сукнѣ).

Ковту́н, на́, *м.* 1) Медиц. Колтунъ, Plica polonica. *Лучче відразу ковтун з голови збути.* Ном. № 4285. *І довгі коси в реп'яхах о поли бились в ковтунах.* Шевч. 340. 2) Вообще сбившіеся въ комья волосы. 3) Комокъ овечьей шерсти, попадающійся при разбираніи ея для чесанія. Вас. 152.

Ковть! *меж.*, выражающее глотаніе. Сосниц. у.

Ковтьо́ба, би и **ковтьо́бина, ни,** *ж.* Оставшееся на лукахъ послѣ половодья углубленіе въ землѣ, наполненное водою и заросшее осокою. *А вже кабана то щукай де небудь біля ковтьоби.* Черном. и Крем. у. *Там така твань та такі ковтьоби, що й волами звідтіля не виїдеш.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ковтю́х, ха́, *м.* Карликъ. Вх. Зн. 26.

Ковта́х, ха́, *м.*=**Ковтун 2.** *В головах ковтяхи.* К. МБ. XII. 276.

Ковче́г, га, *м.* Ковчегъ. *Увійшов Ной у ковчег.* Єв. Л. XVII. 27.

Ко́гут, та, *м.* 1) Пѣтухъ. *Два когути, два дима, дві господині ніколи не погодяться.* Ном. 2) Тетеревъ (у гуцуловъ). Шух. I. 237. 3) Пѣтушье перо на шляпѣ гуцула. Шух. I. 128. Ум. **Когу́тик.** Ув. **Когути́ще.** *Є у мене когутище, що всю нічку кукуріче.* Нп.

Когу́тик, ка, *м.* Ум. отъ **ко́гут.** 1) *Ой морозе, морозоньку, добрий чоловіче! Зморозь того когутика, нехай не кукуріче.* Чуб. V. 113. 2) Самый верхній конецъ **смере́ки.** Шух. I. 176. 3) Узелъ на перевязи снопа. Вх. Зн. 26. 4) Курокъ ружья. Шух. I. 229. 5) Порода продолговатыхъ кислыхъ яблокъ. Вх. Лем. 426. 6) Раст. Convallaria bifolia. Лв. 97.

Когути́ще, ща, *м.* Ув. отъ **ко́гут.**

Когу́тій, я, е. = **Когутячий.** Вх. Лем. 426.

Когу́тячий, а, е. Пѣтушій. Желех.

Ко́дáш, ша, *м.* Исполняющій обязанность возницы на свадьбѣ (въ Буковинѣ). *Скиньтеся по грошеві, купіть коня кодашеві.* ЗЮЗО. II. 486.

Кодій, дія, *м.* Названіе вола съ толстыми ногами. КС. 1898. VII. 46.

Кодільни́чий, чого, *м.* Тянущій канатъ при вытягиваніи невода. Желех.

Кодкати, каю, єш, *гл.* Кудахтать. Вх. Зн. 26.

Кодкода́ти, ко́джу, диш, *гл.*=**Кодкати**. Вх. Уг. 245.

Ко́дло, ла, *с.* 1) Родъ, племя. *Іродове кодло.* Ном. *А тих може перевелось і кодло, що сими гербами величались* К. ЧР. 54. *Кодло твое пропаде і сам изведешся.* **Щоб твоє ко́дло звело́сь! Щоб тебе́ з ко́дла звело́!** (брань). Пусть твой родъ погибнетъ. Ном. № 10202. 2) Порожденіе, выводокъ. *Рече до людей: кодло гадюче!* Єв. Л. III. 7.

Ко́дловатий, а, е. Многосемейный. *Усі пани кодловаті, бо книшами годовані.* Подольск. г.

Кодо́ла, ли, *ж.* Канатъ. *А ну, хлопці, до кодоли порох тяти.* Канев. у. **Кодоли**, привязанныя къ крыльямъ невода, имѣютъ названія по имени завѣдывающихъ каждой: **ота́мана** и его помощника **крилаша́—ота́манська кодо́ла** и **крила́шська кодо́ла**. Браун. 9.

Ко́дря, рі, *ж.*=**Ковдра**. *Укрийтесь кодрями.* Кобеляк. у.

Ко́ець, ко́йця, *м.* Клѣтка для курей, плетеная или обтянутая сѣткой. ЗЮЗО. I. 288.

Ко́жа, жі, *ж.* Кожа. *Вловіть ту щуку та потіпіть бить, покіль та щучина кожа облізе.* Рудч. Ск. II. 53.

Кожа́н, на, *м.*=**Кажан**.

Кожане́ць, нця́, *м.* Башмакъ, сдѣланный изъ цѣльнаго куска кожи. *Господи благослови стару бабу на постоли, а молоду на кожанці.* Ном. 8663.

Кожано́к, нка́, *м.* Родъ кожанаго короткаго полушубка, родъ кожаной куртки. *Найстаріший кожушок був у Тупотума. Він звав його кожанком.* Г. Барв. 304.

Ко́ждий, а, е.=**Кожний**. *Кожда пригода—до мудрости дорога.* Ном. № 1752. *То не можна жінку бити, жінка кожда видна.* Гол.

Кождісенький и **кождіський, а, е.**= **Кожнісенький**.

Ко́жен и **ко́жний, а, е.** Каждый, всякій. *Набожний! як бы такий кожний, то б увесь світ догори ногами перевернули.* Ном. № 175. *У кожної купи був свій ватажок.* К. ЧР. 355. **Ко́жній сва́щі по новба́сці.** Посл. Всѣмъ сестрамъ по серьгамъ.

Кожнісінький, а, е. Каждый безъ исключенія. *І приходила б туди кожнісінький ранок бесідувати з Богом.* Левиц. I. 27.

Кожня́рь, ря́, *м.* Овчинникъ. Гол. Од. 10.

Кожом'я́ка, ки, *м.* Кожевникъ. *А як вийде на Дніпро мочить кожу (бо він кожом'яка), то не одну несе.* ЗОЮР. II. 28.

Кожом'я́ківна, ни, *ж.* Дочь кожевника. *Везе на батьківщину багату кожом'яківну.* Г. Барв. 253.

Кожом'я́цький, а, е. Кожевницкій.

Кожом'я́цтво, ва *с.* Кожевенное ремесло.

Кожу́х, ха, *м.* Тулупъ, шуба. *Казав пан—кожух дам, та й слово його тепле.* Ном. № 4517. *Трудно літом без корови, а зімою без кожуха.* Ном. № 560. **Ум. Кожу́шок.** Ув. **Кожуши́ще.** *Тілько зосталось старе волище, дране кожушище.* Рк Макс.

Кожухáрь, ря́, *м.* Портной, шьющій **кожу́хи.** Хотин. у.

Кожуша́нка, ки, *ж.* 1) Женская шуба, покроемъ подобная **сви́ті.** КС. 1893. V. 283. Чуб. VII. 433. *Тілько баба випровадила чорта, зараз натяла на себе кожушанку та й побігла до церкви.* Стор. I. 2. 2) **Ша́пка-кожуша́нка.** Шапка (изъ овчины?). Сим. 198. Ум. **Кожуша́ночка.** *Якось принесла до нас Пилипиха кожушаночку—хвалилася, що добра.* МВ. II. 153.

Кожуша́нний, а, е. Относящійся, свойственный **кожу́ху.** *Кожушана латка за рідного батька.* Ном. № 11162.

Кожуша́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **кожуша́нка**.

Кожуши́на, ни, *ж.* Тулупъ болѣе легкій. Вас. 154. *Ой загину, дівчино, загину, викинь мені вікном кожушину.* Чуб. 5. 57. *То ви, діду Панасе, вмієте й кравцювати?.. Пошиєте ж мені кожушину, як прийде зіма.* Левиц. I. 101.

Кожуши́ще, ща, *с.* Ув. отъ **кожу́х**.

Кожу́шка, ки, *ж.*=**Кожушанка**. *Думаю потепти свою кожушку черкасином.* Черниг. у.

Кожу́шно, на, *с.*=**Кожух**. Извѣстно только въ слѣдующей пословицѣ: *Душно!—Скинь кожушно.* Ном. № 14266.

Кожу́шо́к, шка, *м.* Ум. отъ **кожу́х**. 1) *У новеньких кожушках, у сивеньких шапочках,—так гарно повдягані дітки.*

Харьк. у. *Послі собі й кожушок справимо.* МВ. 2) Кожа, внѣшняя оболочка нѣкоторыхъ животныхъ. Въ сказкѣ—лягушечья кожа у женщины, превращенной въ лягушку. *Взяла кожушок з себе скинула, вийшла... Знову кожушок наділа і стала такою жабою, як і була.* Рудч. Ск. II. 101. *Кожушок у воші.* Константиногр. у. 3)—**на орі́сі.** Листоватая плюска у орѣха. Желех. 4) Тонкая кожица поверхъ молока, киселя и пр. Желех. 5) *мн.* Рас. Echinospermum lappula. ЗЮЗО. I. 121.

Коза́, зи́, *ж.* 1) Коза, Сарга *На похилє дерево і кози скачуть.* Ном. № 4075. **Пішо́в туди́, де ко́зам ро́ги пра́влять.** Пошелъ въ Сибирь. **Кози в зо́лоті пока́зувати.** Прельщать обманчивыми обѣщаніями. *Не кидайтесь ви на ту оману городянську, котора вже тисячу років кози в золоті вам показує.* К. (О. 1861. II. 229). 2) Музыкальный инструментъ, волынка. Мнж. 182. Ном. № 7130. 3) Бурдюкъ. 4) Весенняя игра, состоящая въ томъ, что дѣвушку, изображающую **козу́,** дразнятъ остальныя, она за ними гоняется и какую поймаетъ, та становится **козо́ю.** Чуб. III. 84.–5) Святочное представленіе на рождественск. святк., преимущественно подъ Новый годъ, состоящее въ томъ, что компанія парней, изъ которыхъ одинъ одѣвается **козо́ю,** ходитъ по хатамъ, коза танцуетъ подъ музыку, причемъ поютъ особыя пѣсни. Это называется **води́ти козу́.** Чуб. III. 265. О. 1861. XI—XII, 61. „Черниг. Губ. Вѣд." 1859, № 16. Переносно: **козу́ води́ти**—значитъ пьянствовать долгое время, нѣсколько дней. Грин. I. 237. 6) Тюрьма. *У нас скоро чоловіка спантеличить мирська суєта, то в куну або до кози не сажають.* К. ЧР. 138. *Чоловіка та старшого сина за крадіж у козу посаджено.* Г. Барв. 252. 7) Переяславское названіе семинариста. К. 1887. VI. 485. 8) Выглядывающая изъ носа засохшая сопля. **Ко́зи гна́ти.** Чистить носъ. Кремен. у. 9) Щелоса, которую полопалываетъ полольщица. *Як полоть, так кожна полільниця жене козу: змазаються, коли яка вузеньку дуже козу жене.* Харьк. 10) **Коза́ сі́навка.** Рыба Cobitus taenia Шух. I. 29. Ум. **Кі́зка, кі́зонька, кі́зочка, козу́ня.** *А я тую кізоньку пасла та пасла, та моя кізонька добра до масла.* Чуб. V. 1105. *Гоп, гоп, козуню! гоп, гоп, сіренька!* Чуб. Ув. **Козя́на.** *Ходім, жінко, у нас десь козяка була.* Маркев. 63.

Коза́к, ка́, *м.* 1) Казакъ, воинъ, рыцарь. *Висипали козаченьки з високої гори: попереду козак Хмельницький на воронім коні.* АД. II. 107. *То вемо я вам междо собою козака на гетьманство обірати, буде междо вами гетьманувати, вам козацькі порядки давати.* АД. II. 120. *О мимий Боже Україні, не дай пропасти на чужині в неволі вольним козакам!* Шевч. 58. 2) Какъ идеалъ рыцаря, прекраснаго въ нравственномъ и физическомъ смыслѣ, слово **коза́к** прилагается въ народной поэзіи ко всякому молодому человѣку. *Ой ти, козаче, ти хрещатий барвінку!* Мет. 87. *Під тією калиною стоїть козак з дівчиною.* Мет. 79. 3)—**чорномо́рський.** Казакъ Кубанскаго казачьяго войска 4) Членъ вольнаго сословія казаковъ въ Черниговск. и Полтавск. губ. МВ. 5) Танецъ. *Парубки... розганяли дівчат як полохливих лебедів і починали козака.* Левиц. I. 15. 6) Названіе краси́ваго, но хитраго вола. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Коза́ченько, козачо́к, коза́рик.** *Зібрав Тарас козаченьків поради прохати.* Шевч. *Буде тобі, моя доню, михая година, що ти того козаченька щиро полюбила.* Мет. 72. *Козаченьку-барвіночку!* Мет. 8. Ув. **Козарлю́га, козачи́ще.** *Васюринський козарлюга все п'є та гуляє.* ЗОЮР. I. 322. *Козарлюга дуже ручий, жвавий.* Мкр. H. 30. *Славного війська козачище.* Нп. *Перший запорожець був здоровенний козарлюга.* К. ЧР.

Козаки́н, на, *м.* Козакинъ. *Вийняла жінка з скрині мій милиціонний козакин, що порвалось—позашивала.* Стор. I. 161.

Козаків, ко́ва, во. Принадлежащій козаку. *Ще дівчина дверей не одчинила, козакова пшениця поспіла.* Мет. 28.

Козакома́н, на, *м.* Любитель козаковъ. Слово, введенное Кулишемъ: *Присвят усіх моїх творів землякам-козакоманам.* К. Дз. 100.

Козакува́ння, ня, *с.* Козацкая жизнь. *Господь наустив тебе взятись ізнов до козакування.* К. ЧР. 22.

Козакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Жить, быть козакомъ. *Не козакувать Миколі, бо не буде у його коня ніколи.* Ном. № 6291.

Козакува́тий, а, е. Имѣющій козацкій нравъ. Желех. *Козакувата руська шляхта.* К. Кр. 14.

Козарлю́га, ги, *м.* Ув. отъ **коза́к.**

Коза́рня, ні, *ж.* Казарма для разсыльныхъ казаковъ въ панскихъ имѣніяхъ. *У тій козарні живуть самі козаки, там сідла козацькі, уздечки, то що.* Черк. у.

Коза́рь, ря́, *м.* Пастухъ ко́зъ. Шух. I. 190.

Коза́рька, ки, *ж.* Загонъ, сарай для козъ. Вх. Зн. 26.

Коза́цтво, ва, *с.* 1) Казаки. *З Смілянщини, з Чигирина, просте козацтво, старшина на певне діло налетіли.* Шевч. 151. 2) Званіе казака. *Ти свою сиву голову пошануй, коли не шануєш козацтва.* МВ. 3) Молодые люди. *Нашому козацтву хотілося побачити тою дива.*

Коза́цький, а, е. 1) Казацкій, принадлежащій казаку. *Не китайкою покрились козацькії очі.* Шевч. 2) Казацкій, рыцарскій, воинскій. *Ой засію я надії і думи високі у козацькій, у лицарській натурі широкій.* К. Досв. **Коза́цьке мо́ре.** Черное море. *Чорне, або по старосвітському Козацьке море.* О. 1862. III. 34. **Коза́цьке со́нце.** Луна. *Козацьке сонце високо підбилось уюру; зорі вкрили все небо як ризу.* К. ЧР. 147. **Коза́цький залізня́к.** Раст. Phlomis pungens Wild. ЗЮЗО. I. 131.

Козача́, ча́ти, *с.* Дитя казацкое. Желех.

Коза́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **коза́к.**

Коза́чизна, ни, *ж.*=**Козаччина.** *Не вернеться козачизна, не встануть гетьмани.* Шевч. II. 2.

Коза́чий, а, е. Казачій. *Сонце гріє, вітер віє на степу козачім.* Шевч.

Козача́на, ни, *ж.* 1) Молодой человѣкъ, молодецъ. 2) Казакинъ *Мати хотіла одяти його в козачину, в нові крамні штанці.* Левиц. I. 245.

Козача́ще, ща, *м.* Ув. отъ **коза́к.**

Коза́чка, ки, *ж.* 1) Казачка. *Та хто таке чув, щоб вільна козачка за крепака віддавалась?* МВ. *Скоро стала козачка козацький голос зачувати.* ЗОЮР. 2) Родъ верхней мужской суконной одежды. Чуб. VII. 419. 3)—**пісько́ва.** Насѣк. Cicindela sylvatica. Вх. Пч. I. 5.

Козачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **коза́к.** 1) Маленькій казакъ. *Я не цареико, не короленко, я ж отецький синок да панок козачок.* Чуб. III. 281. 2) Прислуга комнатная изъ крѣпостныхъ въ прежнее время. 3) Насѣк. Cerambux. Вх. Пч. I. 5. *Червоні козачки... ворушаться по землі.* Г. Барв. 541. 4) *мн.* Прутики, употребляемые въ дѣтской игрѣ того-же имени. Харьк. г. Ив. 38.

Коза́ччина, ни, *ж.* Казатчина. *Хто не пізнав би тут потомків старого Запорожжя, старої козаччини, одягнутої в мундири.* Левиц. I. 258.

Ко́згирь, рю, *м.*=**Козирь 3. Терск.** обл. Пятигорск. окр.

Козе́л, зла́, *м.* 1) Козелъ. 2) Мальчикъ, состоящій въ качествѣ прислуги и пастуха. Азовск. побережье. 3) Названіе растеній: Boletus luteus L., Heracleum sibiricum L., Pimpinella Saxifraga L. ЗЮЗО. I. 114, 124, 131. 4) Родъ игры. **Козла́ води́ти.** Играть въ масляничную хороводную игру съ пѣснями о козлѣ. Харьк. Ив. 78. 5) Четырехугольный столбъ или подставка для **черіня́** гончарной печи. Вас. 180. 6) *мн.* **Ко́зла.** Козлы. *Стали вряд, а ратища в козла поставили.* ЗОЮР. I. 254. 7) *мн.* **Ко́зли.** Въ гуцульскихъ хатахъ то-же что и **ико́ни**, стропила. Шух. I. 91. Kolb. I. 55.

Козе́лець, льця, *м.* 1) Козелъ. *Вибіг козелець... наставив рожок.* Грин. III. 52. 2) Стативъ въ **вито́ушці.** 3) Снарядъ, подкладываемый мельниками подъ рычагъ при подниманіи жернова съ цѣлью ковки послѣдняго. Галиц. Мик. 481. 4)=**Козелок.**

Козе́лок, лка, *м.* Раст. Tragopogon majus L. ЗЮЗО. I. 139.

Козе́льок, лька, *м.*=**Козе́лок.** *Павлик... біжав по степу, гуляв там в гілки, в чурки... їв козельки, щавель.* Левиц. Пов. 150.

Козеня́, ня́ти, *с.* Козленокъ. *Одна козочка з козеням.* Чуб. Ум. **Козеня́тко.** *Дала мені моя мати козу з козенятком.* Чуб. V. 1105.

Козя́нець, нця, *м.* Болѣзнь колѣнъ переднихъ ногъ лошади, отъ чего эти ноги въ колѣняхъ всегда согнуты. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Козя́ний, а, е. Козиный. *Козиний кожух, а вербові дрова, то й смерть готова.* Грин. I. 237.

Козя́нячий, а, е.=**Козиний.**

Козя́рити, рю, рив (ушима), *гл.* Прясти ушами, насторожить уши (о лошади). О. 1861. V. Слов.

Козири́тися, ри́ося, ри́ився, *гл.* 1) *безл.* Идти картамъ. *Не буду дивиться, нехай козириться.* Мнж. 165. 2) Принимать бравый видъ. *Коло дівки парубонько півнем козириться.* Чуб. III. 178.

Ко́зирь, ря, *м.* 1) Козырь. *До всякої масти козирь.* Ном. № 13551. 2) Картузъ (головной уборъ). *Паробічка в жупанині, на голові козір.* О. 1861. VIII. 19. 3) Желѣзная лопата. Терск. обл. Пятигорск. окр. 4) Бойкій, бравый человѣкъ. *Вже козирь-дівка— не вам рівня.* Шевч. 310. 5) **Ко́зирем стоя́ти, дивйтися.** Стоять въ вызывающей позѣ,

имѣть вызывающій, задорный видъ. *А то ж як? кажуть, стоячи козирем, міщане.* К. ЧР. 72. Ум. **Козирьо́к.**

Кози́рька, ки, *ж.* Картузъ, шапка съ козырькомъ.

Козирьо́к, ка́, *м.* Ум. отъ **ко́зирь.** 1) Маленькій козырь въ картахъ. *Не буду дивиться, нехай козириться; як під тим козирьком сидить чорт з молотком, він іде і кує, мені козирі дає.* Мнж. 165. 2) Козырекъ (головного убора). Вас. 156. 3) Картузъ (головной уборъ). *Виходить з могили якийсь пан... Він у козирьку, і той козирьок так і горить, так і горить на йому.* СХО. VIII. 316. *На йому був московський мундір з червоним коміром, козирок з червоною стрічкою навкруги.* Левиц. I. 10. 4) Названіе вола съ рогами, расходящимися въ противоположныя стороны почти горизонтально, кончики которыхъ загнуты внутрь. КС. 1898. VII. 45. Ум. **Козирьо́чок.** *То я б свого миленького по шапці пізнала.. Хоть по шапці, не по шапці, то й по козирочку.* Грин. III. 177.

Козиря́ти, ря́ю, еш, *гл.* 1) Ходить съ козыря (при игрѣ въ карты). 2) Храбриться, козырять. *Одначе як не козиряв, утратив силу над собою.* Мкр. Г. 19.

Кози́ця, ці, *ж.* 1) Коза. 2) Родъ духового инструмента. Гол. Н. 458. 3) Насѣк. Pelor blapoides. Вх. Пч. I. 7.

Козі́й, зія́, *м.* Названіе вола съ расходящимися въ стороны рогами, концы которыхъ закручены наружу. КС. 1898. VII. 45.

Ко́злик, ка, *м.* Ум. отъ **козе́л.** 1) Козликъ. *Козлик ускочив у капусту, і вона у капусту.* Рудч. Ск. I. 41. 2) Весенняя игра. Играющіе, взявшись за руки и составивши кругъ, поютъ про козлика. Чуб. III. 89. 3) *мн.* Раст. Pimpinela Saxifraga. L. ЗЮЗО. I. 131.

Козли́на, ни, *ж.* 1) Козье мясо. 2) Козья кожа. *З козлини пошила чоботи.*

Козли́ний, а, е. Козлиный. *Яка в тебе, дідусеньку, козлиная борода.* Чуб. V 843.

Козло́вий, а, е. Козловый.

Козлоно́гий, а, е. Съ козлиными ногами. *...козлоногий п'яний дід.* Шевч. 604.

Козлува́тий, а, е. Съ короткимъ хвостомъ. *Той віл був козлуватий: хвіст одкручено йому колись.* Екатер. у.

Козля́, ля́ти, *с.*=**Кізля.** *Не прийму тельців од тебе, ні козлят з отар твоїх.* К. Псалт. 118.

Козля́чий, а, е. Козлиный. *Хиба ж їм я те м'ясиво, або ж п'ю крівцю козлячу.* К. Псалт. 118.

Ко́зонька, ки, *ж.*=**Кізонька.**

Козорі́з, за, *м.* Мясникъ, рѣжущій козъ. Желех.

Ко́зуб, ба, *м.* Лубочная коробка, лукошко. *Коли ти мені муж, то будь мені дуж, а як не гриб, то не лізь у козуб.* Ном. № 9131. **Ко́зубом ста́ти.** Замерзнувъ, сдѣлаться твердымъ какъ кора (о мокрой одеждѣ). *Поки до санок дійшов,* (мокрий) *підрясник козубом став.* Св. Л. 96. Ум. **Козубе́ць.** Вх. Зн. 26.

Козубе́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **козубня́.**

Козубня́, ні́, *ж.*=**Козуб.** *Гиря-мокотиря, собаки дражнила; собаки за нею, вона з козубнею.* Ном. № 9281. Ум. **Козубе́нька.** *Да й забрала той овес козубенькою увесь.* Нп. *Із лик плетені козубеньки, з якими ходять по опеньки.* Котл. Ен. IV. 58.

Козу́бка, ки, *ж.*=**Козубня.** *Ото ви мабуть і несли картуз в козубці.* Лебед. у.

Козу́лька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **козу́ля.** 2) Раст. Gentiana germanica. Лв. 99.

Козу́ля, лі, *ж.* 1) Маленькая корова съ загнутыми назадъ рогами. Желех. Kolb. I. 65. 2) Насѣк. Cerambyx. Желех. 3) Двойной крючекъ для ловли рыбы. Ум. **Козу́лька.**

Козу́ня, ні, *ж.* Ум. отъ **коза́.**

Козу́ря, рі, *м.* Ум. и ласк. отъ **коза́к.** *Лучче б, козурю, могли мої очі на потилиці стати, так би я міг із-за річки Висли на Україну поглядати.* Макс. (1849). 77.

Козу́хна, ни, *ж.*=**Коза.** *Ой ти, козухна, ой ти, матухна, ти росходися, розвеселися, старому пану у ноги поклонися.* Чуб. III. 266.

Козьодри́ст, ту, *м.* Раст. Galanthus nivalis. Вх. Пч. I. 10.

Козя́, зя́ти, *с.* Козленокъ. Вх. Пч. II. 5.

Козя́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **коза́.**

Ко́зячий, а, е.=**Козиний.** *Борони, Боже... від козячого кожуха.* Чуб. I. 231.

Ко́їти, ко́ю, їш, *гл.* Дѣлать, творить (преимущественно дурное). *Се воно коїть не хто, як проклятущий Іванець.* К. ЧР. 75. *Лихо коїти.* Ном. № 2874.

Ко́їтися, їться, *гл. безл.* Происходить, дѣлаться (преимущественно о дурномъ). *На дворі таке коїться, що і виглянуть не можна.* Канев. у. *Якесь іще лихо коїться.* МВ.

Кой, *сз.* Когда, если. *Заплатит ті пан Бог з неба, кой ті найбарже буде*

треба. Гол. Так як кой. Какъ. *Зійди, місячку, зійди, місячку, так як кой млинське коло.* Гол.

Ко́йлити, лю, лиш, гл. У днѣстровскихъ рыбаковъ: складывать канатъ кругами.

Ко́кати, каю, ещ, гл. Стричь (преимущественно овецъ). Мнж. 182.

Кокáн, на, м. Пѣтухъ кохинхинской породы. Вх. Уг. 245.

Кокáня, ні, ж. Курица кохинхинка. *Кокиня мат оброснуті ноги.* Вх. Уг. 245.

Кокиня́к, ка, м.=**Кокин.** Вх. Уг. 245.

Кокíль, кóлю, м.=**Кукіль.** *Не вродила мні пшениця, но кокіль і метлиця.* Чуб. V. 168. *Ходила дівочка по полю, звила собі віночок з коколю.* Мет. 138.

Кокíрчики, ків, м. мн. Раст. Corydalis cava Schweigg. ЗЮЗО. I. 120.

I. Кóко, меж. Выражаетъ клохтанье курицы. *А курочка коко да коко.* Чуб. V. 113.

II. Кóко, ка, с. дѣтск. Яйцо.

Кокору́дця, дя, с. соб. Шишки (сосны и пр.). Вх. Уг. 245.

Кокору́дка, ки, ж. Шишка (сосн. и пр.) Вх. Уг. 245.

Кóкосом, нар. Злобно, искоса. *Дивиться кокосом.* Канев. у.

Кóкот, та, м. Шалунъ, рѣзвое дитя. *Менши кокот, менше клопот.* Ном. № 13591.

Кóкотень, тня, м.=**Кокот.** *Мій ти кокотень маленький.* Ном. № 9252.

Кокотíти, чý, тúш, гл. Лепетать, болтать. *Кокотить, як бойко жовточеревий.* Ном. № 12891.

Кóкош, ша, м. Пѣтухъ. *Два кокоші жито молотили, дві курочки чернушечки у млин поносили. Баран меле, баран меле, а цап мірки бере.* Гол. II. 558.

Кокóшитися, шуся, шишся, гл. Важничать, пѣтушиться. Вх. Зн. 26.

Кокóшкі, кокíш, ж. мн. Ноги. *Підгорни свої кокоші, щоб не наступила.* Харьк. г.

Кокóшка, ки, ж. 1) Курица. 2)—**Зелéна, зеленонóга.** Пт. Gallinula chloropus. Желех. *Ой на горі, на горі кукала кокошка.* Гол. II. 204. *Гей во моєм городчику зелена кокошка.* Гол. II. 422.

Кокóшний, а, е. Кичливый, спесивый. Вх. Зн. 26.

Кóкус, су, м. 1) Коксъ. Славяносерб. у. 2) Раст. Potentilla verna. L. ЗЮЗО. I. 132.

Кóла, ли, ж. Телѣга. *Вийди, мила, з хати, покажи личенько родові.* Гол. IV. 302.

Колабáтина, ни, ж. = **Калабатина.** *Двори такі великі, буцім це яка колабатина, де баби коноплі пряжать.* Федьк.

Колáк, ка, м. Клыкъ свиной. Вх. Лем. 426. См. **Кло, клювок.**

Колáт, ту, м. Стукъ. Kolb. I. 82.

Колатáти, чу, чеш, гл.=**Калатати.** О сердцѣ: биться, колотиться. *Тота скаче, тота плаче, а в тамтої серце колаче.* Гол. III. 56.

Колáч, чá, м. 1) Калачъ, крендель, вообще бѣлый хлѣбъ. Желех. Kolb. I. 52. 2)—**сúріний.** Кушанье: овечій творогъ лѣпится въ формѣ круглаго хлѣба съ отверстіемъ по срединѣ и затѣмъ варится въ маслѣ. Шух. I. 100 216. 3) Родъ посуды: глиняная труба, согнутая въ видѣ кольца, съ горлышкомъ; употребляется для водки и носится на шнуркѣ черезъ плечо. Шух. 1. 270. 4) Свясло, витень изъ сѣна длинный, которымъ обматывается на верху стога конецъ **остреві,** чтобы дождь не проникалъ внутрь стога по **остреві.** Шух. I. 170. Ум. **Колáчик.** *Та він мі принесе колачик біленький.* Гол. I. 337.

Колáчини, чин, ж. мн. Четвертый день свадьбы (въ Галиціи), когда новобрачные получаютъ подарки. Kolb. I. 311.

Колáчинния, ня, с.=**Колачини.** *У тиждень було у нас колачиння.* Федьк.

Колдра, ри, ж.=**Ковдра.** *Тещенька зятя женала, колдрами двір застилала.* Гол. IV. 290.

Колéйка, ки, ж. Ум. отъ **колія.**

Колесни́ця, ці, ж. Колесница. *І на возах, на колесницях із Колізея, із різниці святії вивезли тіла.* Шевч. 616.

Колéсня, ні, ж. 1) Станокъ для навода спицъ въ ободѣ. См. **Стелюга.** 2) Колесная мастерская.

Кóлесо, са, с. 1) Кругъ. *Колесом сонечко вюру йде.* Грин. III. 533. 2) Колесо въ экипажѣ, машинѣ, мебели. *А вони окаянні коней зупиняють, у колесах спиці рубають.* К. ЧР. *Дивися, які бакури полісьми повироблювано.* Харьк. *Скрині такі на колесах, що було перехилишся та й дна рукою не достанеш.* МВ. **Кóлесо млинóве, кóлесо млúнське** (Галиц.). Мик. 480. Колесо водяной мельницы. **К. водяне́.** Наружное колесо водяной мельницы. Мик. 480. Тоже значитъ и **надвірне кóлесо.** Черниг. у. **К. палéчне (палéшне).** Внутреннее колесо водяной мельницы, приводящее въ движеніе шестерню. Мик. 480. Черниг. у. **К. рамахове́.** Часть ткацкаго станка. МУЕ. III. 24. 3) Люди, ставшіе въ кружокъ (**на**

сходкѣ, въ собраніи казацкой рáди и пр. *Увесь поíзд із музиками іде за молодим і стає коло діжи кругом—колесом.* МУЕ. 113. *Посеред колеса,—а колесо одзначили таке, що з одного краю до другого ледві можно було що почути...—стояв стіл під турецьким килимом. На столі лежала булава Брюховецького з бунчуком і коровою.* К. ЧР. 334. **Віщóве кóлесо, сýднє кóлесо.** Собраніе запорожскихъ казаковъ для суда надъ товарищами. *Курінне отамання і всяка старшина кінчали первий обід вищового колеса.* К. ЧР. 270. *Посеред суднього колеса стояв Кирило Тур.* К. ЧР. 269. **Рáднє кóлесо.** То-же собраніе для рѣшенія дѣлъ. *Кругом раднього колеса крик і гомін.* К. ЧР. 335. 4) Рядъ вѣтвей, идущихъ вокругъ ствола дерева приблизительно на одинаковой высотѣ. Шух. I. 224. 5) Игра. Также: **кóлесо дурнé.** Игра состоитъ въ томъ, что взявшіяся за руки дѣти составляютъ вращающійся кругъ, постоянно выворачивающійся то внутрь, то наружу. Ив. 48. Маркев. 73. Ум. **Колéсонько, колісцé, колісчá, колісчáтко.** *А з мене, березоньки, колесонька будуть.* Чуб. 5. 111.

Колесувáти, сýю, ешь, *гл.* Колесовать. *Відьом же тут колесували і всіх шептух і ворожок.* Котл. Ен.

Кóлечко, ка, *с.* Ум. отъ **кóло.**

Колéшня, нi, *ж.* Каретный сарай; также и для скота подъ одной крышей съ хатой. Шух. I. 106, 189. Иногда—пристройка при хатѣ, гдѣ рубятъ и складываютъ дрова. Волын. г.

Колú, *нар.* и *сз.* 1) Когда. *Сину мій, коли прийдеш до нас?* Макс. *Коли хліб, тоді й розум.* Ном. № 1364. *Коли б же се було?* **Єсть менí колú!** Мнѣ некогда. 2) Если. *Коли ти будеш вірно пробувати, будуть тебе козаки поважати.* Макс. *Стоїть вода у кубочку, коли хоч—напийся.* Макс. 3) Вдругъ. *Коли виводять мою чоловіка.* МВ. (О. 1862. III. 72). 4) **Коли-б.** Какъ-бы. *На мене він не нарікатиме, а от коли б ви йому не зневажили.* К. ЧР. 5) **Коли-б.** Пусть, чтобъ. *Коли-б же ви, вороній коні, а походу не сходили, як ви мою головоньку навіки втопили.* Макс. 6) **Коли ось.** Какъ вотъ. *Коли ось лежить дві дороги.* 7) **Коли не.** Какъ. *Кабан коли не розбіжиться з перестраху, коли (не) вдариться об дуб.* Рудч. Ск. I. 23. 8) **Коли-не-коли.** Изрѣдка. *Сонце темніє в ряди-годи, коли-не-коли.* Ком. II. 9) **А коли, то.** А иногда. *Добрі люде її не забували: то стара тітка прийде, розважить, то дівчатка прибіжать нащебечуть, а коли, то й за собою витягнуть.* МВ. 10) **Коли рáзом** Какъ вдругъ. *Живемо ми отакеньки собі приязненько та любо. Коли разом я помічати стала, що Парася щось сама собі думає.* МВ.

Колúба, би, *ж.* 1) Пастушій шалашъ. Желех. 2) Зимнее жилище древоруб овъ-гуцуловъ; строится въ формѣ восьмиугольника, безъ оконъ и потолка, съ отверстіемъ въ верхушкѣ пирамидальной крыши для прохода дыму. Шух. I. 173, 174. Ум. **Колúбочка.** *Добре тому то Бог дає, що на горі конарь має, а в долині колибочку, серед села фраєрочку.* Гол.

Коливáння, ня, *с.* Колебаніе, качаніе.

Коливáти, вáю, еш, *гл.* 1) Колебать, качать. *Стоїть дід над водою, коливає бородою.* Ном., стр. 296, № 207. *Верби та садовина поперехилялись через тини та коливають віттям, куди вітер віє.* О. 1862. IX. 60. 2) Идти медленно; идти переваливаясь. *Стара пані немов одужала: коливає з кімнати до кімнати, виглядає у кожне віконце.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Коливáтися, вáюся, ешся, *гл.* Колыхаться, качаться. *Ой у полі биличка коливається.* Нп.

Кóливо, ва, *с.* Кутья, канунъ. *Царство небесне, пером землял.. (примовляють, як їдять коливо).* Ном. № 252.

Колúворóт, ту, *м.*=**Коловорот.** *Коливорот—ще й помальований зеленим—на ланцюгах ходив, обкований був. І на стовпі бляшане півпівника: куди вітер, туди й він обертався та черінькав.* Св. Л. 77.

Колисáнка, ки, *ж.*=**Колиска** 1. Ум. **Колисáной(нь)ка.** *В тих яворах висить скобойка, а в тій скобойці колисанойка, в тій колисанці сам милий Господь.* Гол. II. 41.

Колисáти, шý, шеш, *гл.* 1) Колыхать. 2) Качать въ люлькѣ. *Теща дитя колисала.* Гол. I. 43. *Колисала мама сина, свою чорнобривця.* КС. 1893. VII. 82.

Колисáтися, шýся, шешся, *гл.* Колыхаться. *Усе чутніш плескавсь та колисавсь Дніпро.* МВ. III. 98.

Колúска, ки, *ж.* 1) Люлька, колыбель. *Яке в колиску, таке в могилку.* Ном. № 3212. 2) Качеля. *Хочете... гуляти, ідіть до колиски, та тільки самі не колишіться.* Кв. I. 75. Ум. **Колúсочка.** *Мальована колисочка, засни мала дитиночка.* Макс. (1849). 105.

Колúсь, *нар.* 1) Когда-то, нѣкогда,

прежде. *Була колись шляхетчина.* Шевч. *Колись і ти був в такій неволі, як ми тепера.* Макс. *Щоб народ дивився та не забував, як колись за батьків та за дідів ділось.* К. ЧР. 2) Когда-нибудь. *Нароблять вони колись нам до сто чортів лиха.* Стор. 3) Какъ-то разъ. *Колись прихожу, а він такий гнівний.*

Колиха́лочка, ки, *ж.* Та, которая качаетъ колыбель (няня). *І до печі куховарку найняв, і до пива пивоварочку, до колиски колихалочку.* Чуб. V. 1122.

Колиха́ння, ня, *с.* Колебаніе, качаніе.

Колиха́ти, шу́, шеш, одн. в. **колихну́ти, хну́, не́ш,** *гл.* 1) Качать, качнуть, колебать. *Як тії струни колихнеш.* Руд. 2)=**Колисати 2.** *Прийшлося тещі зятнії діти колихати.* Ном. № 4910. *Там я буду ночувати, дитиночку колихати.* Мет. 3) Качать на качеляхъ.

Колиха́тися, шу́ся, шешся, одн. в. **колихну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Колыхаться, качаться. *Ой у полі билиночка колихається.* Нп. *Кладочка така хистка, що вся так і колишеться.* 2) Качаться въ люлькѣ. 3) Качаться на качеляхъ.

Колиш́ній, я, е. Прошедшій, бывшій когда-то. *Зада козак колишнє, зада та й заплаче.* Шевч. *Оповідаю дещо про колишніх хрепаків.* О. 1862. I. 61. **Бо-зна-колиш́ній.** Давно прошедшій. *Бо-зна колишнії звичаї в душі своїй перебіраю.* Шевч. **Чорт-зна-колиш́ній.** Очень давній. *Борщ оскомистий, чорт-зна-колишній.* ЗОЮР. I. 217.

Колиш́нійсь, нiясь, нєсь.=Колишній. *Озвалась, блиснувши очима, колишнясь краля.* Г. Барв. 426. Левиц. Пов. 174.

Колі́вщина, ни, *ж.* Гайдамаччина. *Батько діда просить, щоб той росказав про колівщину, як колись бувало, як Залізняк, Гонта ляхів покарав.* Шевч. 205.

Колі́й, лія́, *м.* 1) Мясникъ, рѣжущій свиней. Херсон. г. 2) Эпитетъ гайдамакъ. *А коліям нічим стрілять—куль нема.* К. ЗОЮР. I. 135.

Коліямазарь, ря, *м.* Продающій мазь для колесъ, деготь. Вх. Уг. 245.

Коліне́чко, ка, *с.* Ум. отъ **коліно.**

Колінкува́тий, а, е Колѣнчатый.

Коліно, на, *с.* 1) Колѣно. *Жупанина по коліна, пошита до діла.* Мет. 38. 2) Родъ, происхожденіе. *Одно—що вона пані великого коліна, а друге—що з прадіда ляшка.* К. ЧР. 317. 3) Поколѣніе. *Через тебе і твою потомка благословлятимуться усі коліна на землі.* Опат: 49. 4) Изгибъ (рѣки и пр.). *Коліно трохи було: так іти прямо, а потім повернуть у бік коліном.* Екатер. у. 5) Переходъ голоса при пѣніи. *Не попадеш пісні: на коліна крута.* Харьк. г. **Ум. Коліне́чко, коліне́це.** *Первий раз ступив* (у воду) *по коліне́чка, другий раз ступив—як під рученьки.* Грин. III. 279.

Коління, ня, *с. соб.* Колѣни. *На коління падають, владиці Богу честь дають.* Чуб.

Колінува́тий, а, е. 1) Колѣнчатый. 2) Извилистый. *Колінувата річка.*

Коліне́це, ця, *с.* 1) **Ум.** отъ **коліно** 1 и 4. *Посип пшінця по коліниця, водиці по крильця.* Мет. 23. *Рось вирвалась з неволі, як гадючка тричі звертенилась колінцями на зеленій траві.* Левиц. I. 93. 2) Колѣнце въ стеблѣ односѣменодольныхъ растеній, изъ котораго начинается листъ. Харьк. г.

Колінча́стий, а, е. Колѣнчатый.

Коліне́чик, ка, *м.* Колѣнце въ стеблѣ. *Ой стерегла я жита, пшениці... Щоб з колосочка не видзьобало, щоб колінчика не виломало.* Чуб. Ш. 454. См. **Коліне́це 2.**

Коліне́чити, чу, чиш, *гл.* Бить (колѣномъ?) *Ну, вже він мене колінчив, колінчив після сього.* Г. Барв. 302. *Звалив йому, колінчив уже, колінчив, стілько йому сходілось.* Мнж. 91.

Ко́лір, ру, *м.* Цвѣтъ. *Санько розмаловав той кружок усякими коліра́ми.* Ком. II. 85.

Колісни́к, ка́, *м.* Колесникъ. Чуб. I. 258. Вас. 146.

Колісни́цтво, ва, *с.* Ремесло колесника. О. 1862. I. 52.

Колісни́ця, ці, *ж.* 1) Колесница (только въ литературномъ языкѣ). См. **Колесни́ця.** 2) и *мн.* **Колісни́ці=Колі́шня.** Шух. I. 165.

Колісни́, ні́, *ж.* 1)=**Колі́шня.** 2) *мн.* **Колісні́.** Родъ вышивокъ. Kolb. I. 48.

Колісце́, ця́, *с.* **Ум.** отъ **ко́лесо.** 1) Вообще маленькій кружокъ, маленькое колесо въ значеніяхъ 1—4 слова колесо. *Колісце у млині. Одчиніться, ворітця, одкотіться, колісця.* Мет. 171. *Колесцем, бояре, колесцем!* МУЕ. III. 113. 2) Въ блокѣ: каточекъ съ углубленіемъ для веревки. Шух. I 162, 256.

Колісча́, ча́тн, *с.=***Колісце.** Костантиногр. у. **Ум. Колісча́тко.**

Колісча́стий и **колісча́тий, а, е.** 1) Круглый. *Сонце кругобоке як кавун, а не як корж; бо коли б воно було тільки ко-*

лісчасте, а не опукле, то ми б побачили завжди повний круг. Ком. I 22. 2) На колесахъ. *Колісчата скриня.* Левиц. I. 184. 3) Узорный. *Запасочка ж моя колісчаста... стрічечки мої блакитнії.* Кв. II. 15. *Були і в... картацьких плахтах з колісчастими запасками спереду.* О. 1862. IX. 62.

Колісчáтко, ка, *с.* Ум. отъ **колісчá**. 1) Рѣзецъ для тѣста. 2) *мн.* Родъ прошвы или вышивки на бѣльѣ. Чуб. VII. 415.

Коліш, ша, *м.* Колесо на валу (надъ колодеземъ)? *Колішем тянуть воду.* Вх. Зн. 27.

Коліше́нний, а, е. (О волахъ). **Колішенні воли́**. Первая пара воловъ въ плугѣ, идущая возлѣ колесъ. *Запрiг він п'ять,— нема шостою колішенного, борознього.* Рудч. Ск. I. 182.

Колішна́, ні, *ж.* Двухколесный передокъ плуга. Чуб. 7. 398, 399.

Ко́лія, лії, *ж.* 1) Колея. *Держи по колії.* 2) Желѣзная дорога, рельсы. *Так і преться машина по колії.* Ромен. у. 3) Порядокъ, очередь. *Тепер прийшла колія, так треба йти.* Ум. **Ко́лійка.** *Ой пійду я, пійду дорогою широкою, ой гляну я, ой паду я в колійку глибокую.* Мет. 65.

I. Ко́ло, ла, *с.* 1) Кругъ. *Ой колом, колом до гори місяць (сонце) іде.* Рк. Макс. 2) Колесо. *Ой зійди, зійди, ясний місяцю, як млиновеє коло.* Чуб. 3) Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что и **ко́лесо** у передняго **навóя**. См. **Навій.** Вас. 165. 4) Поставъ (мельницы). *Млин з двома колами.* Черниг. у. КС. 1883. VII. 508—517. 5)=**Колесо 3**. *Дівчата стали у коло.* Мир. Пов. 144. Ум. **Ко́лечко.** Желех.

II. Коло, *пред.* 1) Около, вокругъ. *Чи не той то хмiль, що коло тичини в'ється?* Макс. (1849). 96. *Кайдани-залізо ноги повривало, біле тіло козацьке-молодецьке коло жовтої кости пошмугляло.* АД. I. 89. 2) Возлѣ, подлѣ. *Заховаю змію люту коло свого серця.* Шевч. *Звелів їх садовити купа коло купи.* Єв. Мр. VI. 39. 3) **Коло чóго ходи́ти.** Заниматься чѣмъ либо. **Коло кóго ходи́ти.** Заботиться о комъ, присматривать за кѣмъ.

Колоба́тина, ни, *ж.* = **Калабатина.** *Як попав я в колобатину, то й не мiг вилізти.* Чуб. I. 215.

Коловúй, á, é. Круговой. **Колова́.** Въ шлеѣ: круговой ремень, къ которому пришиты откосные ремни. **Колова́ свúта.** См. **Свита.** Вас. 154.

Коловóдник, ка, *м.* Птица: лонзикъ, Totanus. Вх. Зн. 27.

Ко́ловорiт и ко́ловорот, роту, *м.*= 1)=**Коворот 2.** 2) Верхняя подвижная (вращающаяся) подушка на передней оси телѣги. Kolb. I. 67. 3) Бревно, которымъ поворачивается вѣтряная мельница. Залобовск.

Колóда, ди, *ж.* 1) Колода, бревно. *Чи на полі під копою сина забавляє, чи в дiбровi з під колоди вовка вилядає.* Шевч. 77. *На колоді сидiли музики з скрипками, цимбалами.* Левиц. I. 15. 2) См. **Реваш.** Шух. I. 209. 3) Составная часть п'ял. Шух. I. 254. См. **П'яла.** 4)=**Диби.** *Запинався, як Берко в колоді.* Ном. № 2474. 5) Въ ручной мельницѣ: толстая доска, на которой, въ углубленiи лежатъ жернова. Шух. I. 146. 6) Ступа. Колода съ выдолбленнымъ углубленiемъ или углубленiями, въ которыя бьютъ песты,—въ различныхъ снарядахъ: въ ступѣ, толчеѣ, въ суконвальнѣ, маслобойнѣ и пр. Шух. I. 161, 162, 163. Мик. 481. Вас 172. 7) Длинное корыто у колодезя—выдолбленное или изъ досокъ. *Приверни коней до колоди.* Харьк. 8) Улей. 9) Колода картъ. 10) У горшечниковъ: партiя мисокъ, до 35 штукъ, вложенныхъ одна въ другую; ставится бокомъ въ гончарную печь. Вас. 180. 11) Стадо овецъ, идущее тѣсно. *Колода—отара, як іде тiсно, не в роспаш.* О. 1862. V. Кух. 38. Ум. **Колóдна, колóдочка.**

Колобóк, бка́, *м.* Лепешка круглой формы. *Баба... витопила в печі, замiсила яйцями борошно... спекла колобок.* Рудч. Ск. II. 2.

Колоброди́ти, джу, дить, *и.* Куралесить. *Еней тут добре колобродив і всіх на чудо потрошив.* Котл. Ен. *Цiлу нiчку колобродить, за собою челядь водить.* Нп.

Колова́тень, тня, *м.* Отдѣльно выросшій и потому вѣтвистый, развѣсистый стебель конопли. Желех.

Колова́тиця, ці, *ж.* 1)=**Коловатень.** 2) Вертячка, веретенница (овечья болѣзнь). Желех.

Колова́тниця, ці, *ж.*=**Коловатень.** Гол. Од. 35.

Ко́ловатнiй, я, е. Ко́ловатне зíлля. Раст. Silybum Marianum. Шух. I. 22.

Ко́ловертень, тня, *м.*=**Коловерть.**

Ко́ловерть, ті, *ж.* Водоворотъ.

Колода́ч, ча́, *м.* Большой ножъ. КС. 1887. VII. 474. Ножъ, носимый въ ножъ-

нахъ на поясѣ. Чуб. VII. 418. Ум. **Колода́чки.** Вх. Зн. 27.

Колодда́, да́, *с. соб.* отъ **колода.** *Я закладав комори й хату з вікóвічного дубóвого колоддя на два людські віки.* Левиц. I. 374.

Колоди́тися, джу́ся, дишся, *гл.*= **Кородитися.** *Вона ще звечора стала колодитися на поперек, що болить.* Зѣньк. у. Залюбовск.

Колóдиця, ці, *ж.* Ступица въ колесѣ. Вас. 147. См. **Колодка.**

Колоді́й, дія́, *м.* 1) Колесникъ. Левч. *Ходи, ходи, колодію, зо мнов ночувати.* Гол. II. 470. 2)=**Колодач.** *Я йому такою колодія викував, що хоч куди.* Хата, 122. 3) Понедѣльникъ сырной недѣли, когда привязываютъ **колóду 2.** Ном. № 528. **Справля́ти колодія́.** Пировать, выпивать на деньги, полученныя какъ выкупъ отъ **колóдки.** О. 1861. X. Свидн. 62.

Колóдка, ки, *ж.* Ум. отъ **колóда.** 1) Небольшая колода. *А-а, котку! не лізь на колодку, бо заб'еш головку.* Макс. (1849). 103. Сложенныя у дворовъ на улицѣ бревна обыкновенно служатъ мѣстомъ собранія крестьянъ (преимущественно молодежи) въ праздничный день; поэтому—*усі хлопці на колодці, а мого не має.* Мет. 10. *Гриць... устав з колодки.* Г. Барв. 451. 2) Обрубокъ дерева, привязываемый женщиной неженатому мужчинѣ въ понедѣльникъ сырной недѣли; мужчина долженъ **волочи́ти колóду,** пока не откупится. Маркев. 2. О. 1861. X. Свидн. 63. **Віддава́ти колóдку.** Обычай, по которому въ день Пасхи дѣвушка, христосуясь, не обмѣнивается съ парнемъ писанкой, а только даетъ ее ему, за что парень долженъ ей **найня́ти танéць,** т. е. музыку къ танцамъ. О. 1861. X. Свид. 60, 62. 3)=**Колода 4.** *Скручують йому руки і забивають у колодку.* Левиц. I. 41. 4)=**Колода 8.** *Тутечки у його велика пасіка була,—колодок з двісті.* Стор. 56. 5) Ступица въ колесѣ. Рудч. Чп. 250. 6) У **кожевников:** рукоять **шкафи,** скребка **для кожъ.** См. **Шкафа.** Шух. I. 253. 7) У гребенщиковъ: часть рога, соотвѣтствующая охвату рукой. Вас. 163. 8) Висячій замокъ. 9) Кадыкъ, головка дыхательнаго горла. Вх. Уг. 246. Ум. **Колóдочка.**

Колóдник, ка, *м.* Арестантъ. *Посадив Іосифа в темницю, де сиділи царські колодники.* Опат. 62.

Колодóбина, ни, *ж.* Выбой, ухабъ. Желех.

Колóдочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **колóдка** въ указанныхъ значеніяхъ. 2) Черенокъ ножа. Г. Барв. 463. 3) Подборъ деревянный, обтянутый кожей. Чуб. VII. 431. *Ввійшов молодий парубок в крамній сіренькій козачині, в чоботях на колодочках.* Левиц. Пов. 181. 4) Деревянная выпуклая часть сѣделки,—къ ней прикрѣплены металлическія дужки для пропуска черезсѣдельника. Вас. 160.

Колóдрочка, ки, *ж.* Ум. отъ **колóдра.** *Ходи ж, моя дéню, до хати: час тобі на посаї сідати!—Постеліть колодрочку,—я вийду.* Гол. II. 100.

Колодю́х, ха, *м.* Раст. Rubus caesius. Лв. 101. См. **Деринник.**

Колóдязний, а, е. Колодезный. *Замитіли хати, колодязні цямринна, садки і городи.* МВ. I. 13. *Високо вгору підніма́лися колодязні журавлі.* Левиц. Пов. 144. *Колодязна вода.*

Колóдязь, зя, *м.* Колодецъ. *В яру бачила вона колодязі з високими журавлями.* Левиц. I. 514.

Колода́ччя, чя, *с. соб.*=**Колоддя.** *Все те мертвим сном спить, поросхидане як колодя́ччя.* Мир. ХРВ. 269.

Колокі́л, кóлу, *м.* 1) Колоколъ. *Ой чия ж тут беседа тут вечеряє весела? Бийте коли, все колоколи, колоколи кованії у нас гості проханії.* ХС. VII. 425. 2) Звонокъ на шеѣ коровы, козы. Вх. Зн. 27. Ум. **Колокі́лок.**

Колокі́лок, лка, *м.* 1) Ум. отъ **колокі́л.** 2) *мн.* Родъ прически дѣвушекъ съ **зубчастим** проборомъ. Чуб. VII. 423.

Колокі́льце, ця, *с.* Бубенчикъ? *А-а люлечки! шовковії вірвечки, золотії билиця, срібні колокільця, малювана колисочка: засни, мала дитиночка!* Макс. (1849). 105.

Коломе́зник, ка, *м.*=**Коліма́жарь.** Угор.

Колóмазь, зі, *ж.* Деготь, скопляющійся на осяхъ; вообще деготь и мазь для колесъ.

Коломи́єць, ми́йця, *м.* 1) Житель Коломыйскаго округа. 2) Добывающій соль. *Ой чи ти козак, чи ти чумак, чи ти коломиєць? передай мені хоть сухарь на гостинець.* Нп. Значеніе слова видно изъ слѣдующихъ стиховъ Климентія: *Горяники велику працю подіймають, паче коломийцов, що їуски виробляють.* О. 1861. I. 226.

Коломи́йка, ки, *ж.* 1) Жительница Коломыйскаго округа. *Ой славная коломийка*

по дворі ходила. Чуб. IV. 492. 2) Особый родъ пѣсенъ въ Галиціи, Буковинѣ и Угорской Руси, получившій свое названіе отъ г. Коломыи, гдѣ онѣ наиболѣе распространены; каждая пѣсня состоитъ изъ 2—6 стиховъ въ 14 слоговъ каждый, съ цезурой послѣ 8-го стиха. *Як я тую коломийку зачую, через тую коломийку дома не ночую.* Гол. См. Сумцовъ. Коломыйки. КС. 1886. IV. 3) Танецъ въ Галиціи и Угорск. Руси. Де-Волланъ, Угро-русскія пѣни. 16. 4)=**Клепаня.** Шапка эта такъ называется въ Галиціи по той причинѣ, что ее носятъ въ Коломыйскомъ округѣ. Гол. Од. 69. 5) Родъ сумки шерстяной, носимой гуцулами-мужчинами черезъ плечо. То-же, что и **дзьобенка.** Kolb. I. 37.

Коломи́йський, а, е. Коломыйскій.

Коломи́я, ми́ї, *ж.* 1) Глубокій выбой, наполненный водой. 2) Городъ Коломыя.

Коломі́тний, а, е.=Каломутний.

Колонизува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Колонизовать. *Колонизують Кавказ козаками.* О. 1862. X. 111.

Колони́ст, та, *м.* Колонистъ. *Тут тих колонистів німців багато.* Херс. *На гетьманських могилах колоністи німці насадили картоплі.* Левиц. Пов. 367.

Коло́нія, нії, *ж.* Колонія. *Він по німецьких колоніях у наймах жив.* Херс. г. *Біля Москви хотіли нашкодить усім німцям,—ціла б то їх колонія завелась там.* О. 1862. V. 45.

Колопе́нник, ка, *м.*=**Конопельник.** Вх. Зн. 27.

Коло́пня, ні, *ж.*=**Коноплі.** Шух. I. 137. Въ Лохвицк. у. только во мн. **Коло́пні.** Ум. **Колопе́нька.** *Ой дала-сь мня моя матенька, дала, як би тую колопеньку в болотонько впхала.* Гол. I. 275.

Ко́лос, су, *м.* 1) Колосъ. *Колос повний гнеться до землі, а пустий догори стирчить.* Ном. № 2472. *Шумить золотим колосом пшениця.* Левиц. I. 77. 2) Часть косы (орудія), находящаяся передъ ея концомъ, носкомъ. Шух. I. 169. Ум. **Колосо́к.**

Колоси́на, ни *ж.* и **колосі́ння, ня,** *с.* Оторванные отъ стеблей колосья, колосья послѣ молотьбы. Вх. Зн. 27.

Колоси́стий, а, е. Колосистый. *Широке поле, жито густеє,... колосистеє, ядренистеє.* Чуб. III. 385. *Хвилюються жовті ниви житом колосистим.* К. Досв. 6.

Колоси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Колоситься, выбрасывать колосъ. *То ячмінь колоситься.* МВ. I. 14.

Колосі́й, сі́я, *м.* О раст.: Колосистый. *І овес самосій, і ячмінь колосій.* Чуб. III. 266. *Овес-колосій.* Грин. III. 55.

Колосі́ти, сі́ю, еш, *гл.* Колоситься; виднѣться своими колосьями. *Там дивлюсь—жита колосіють, волошки блакитніють.* Г. Барв. 352.

Колосо́к, ска́, *м.* Ум. отъ **ко́лос.** *В того доля ходить полем, колоски збирає.* Шевч. 2) Родъ орнаментики въ видѣ колоса. Шух. I. 303.

Коло́сся, ся, *с. соб.* Колосья. *Лежить як жива, у пшениці, аж колосся над нею похилилось.* МВ. *Молоде колосся з жита зриваю.* Г. Барв. 353.

Колосува́ння, ня, *с.*=**Колосина.** *А ні гречки, ні полови, ні колосування.* Чуб. V. 674.

Колосува́ти, су́ю, еш, *гл.* Перемолачивать колосья?

Ко́лот, ту, *м.* Ссора, споръ, сумятица. *Як Чаюна взяли у острог, так і колоту не стало на селі; а то було що-вечора то крик на вулиці, то бійка,—без колоту не обійдеться.* Екатер. у. *Колот такий підняли, що хоч з хати тікай. Боялась, щоб не вийшло якого колоту через сей случай.* Г. Барв. 154. *За ту бражку зчинили козаки з ляхами превелику дражку, за той молот зробили козаки з ляхами превеликий колот.* АД. II. 33.

Коло́твиця, ці, *ж.* Лучина, дрань. Вх. Зн. 27.

Коло́ти, лю, леш, одн. в. **кольну́ти, ну, не́ш,** *гл.* 1) Колоть. *В серце коле.* Шевч. *Голкою колов. Піде вогонь од ноги по тілу,—кольне аж у голові.* Левиц. 2) Бодать. *Рогата скотина вдасться, то всіх коле.* Ном. *Коли б свині роги, то б усіх поколола.* Посл. 3) Убивать, закалывать. (Гайдамаки) *прибігли туди, давай колоть орендаря і всіх жидів.* ЗОЮР. 4) Рѣзать (свиней). 5) Раскалывать. *Тріски колоти.*

Коло́тися, лю́ся, лешся, *гл.* 1) Колоться, производить уколы. *Ячмінь колеться.* 2) Раскалываться. *Не колеться дровеняка.*

Колоти́ти, чу́, тиш, *гл.* 1) Мутить. *Два голуби воду пили, а два колотили.* Мет. 2) Масло сбивать. 3) Ссориться. *Як у клуні не молотить, то в хаті колотить.* Ном. № 10131. 4) Помыкать; распоряжаться чѣмъ. *Так колотить всіма, як вир водою.* Ном. № 3429. *Оце колотить, як*

чорта лозою. Ном. № 3422. *Поснули й ви, що світом колотили.* К. ПС. 7.

Колоти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Мутяться. 2) Сбиваться (о маслѣ). *Щась масло довго не колотиться.* 3) Биться (о сердцѣ). *Душа її уся порушилась, серденько колотилося.* МВ. 4) Дрожать. *Чи змерзла, чи з тривоги вся колотилась.* Г. Барв. 168. 5) Ссориться, браниться, спорить. *Як на току молотиться, то і в хаті не колотиться.* Ном. № 10131.

Коло́тиця, ці, *ж.*=**Колотвиця.** Желех.

Колотівка ки, *ж.* Мутовка. Вх. Зн. 27.

Колотне́ча, чі, *ж.* Ссора, споръ, драка, свалка. *Тіки на поріг, аж там така смертна бійка та колотнеча діється.* Харьк. *Смерть запанувала там, де недавно був гармідер і колотнеча.* Левиц. *Добра та ладу не було, а були тільки бучі, колотнеча та сваволя.* Мир. ХРВ. 87.

Коло́тник, ка, *м.* Забіяка, сварливый.

Коло́тниця, ці, *ж.* Сварливая женщина, заводящая ссоры.

Колотня́, ні́, *ж.*=**Колотнеча.**

Ко́лотов, тви, *ж.*=**Колотівка.** Вх. Уг. 246.

Колото́вдя, ці, *ж.* Раст. Galium aparine. Вх. Уг. 246.

Колотт́я, тя́, *с* 1) Закалываніе многихъ (преимущественно о свиньяхъ). 2) Раскалываніе.

Колоту́ха, хи, *ж.* 1) Сварливая женщина? *Радуйся, мати,—іде невістка до хати: добрая роботуха, а лінша колотуха.* Чуб. IV. 669. 2) Ряжанка, искусственная сметана.

Колоту́ша, ші, *ж.*=**Колотуха** 2. О. 1862. VI. 98. Ум. **Колоту́шка.**

Колоту́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **колоту́ша.** 2)=**Колотівка** Вх. Зн. 27.

Ко́лоть, ті, *ж.* О дорогѣ: замерзшая комками грязь. Харьк.

Коло́ша, ші, *ж.* = **Холоша.** Ном. № 7225.

Коло́шкати, каю, еш, *гл.* Тревожить, испугивать. *За те (б'ють),—сказав один Рябкові з наймитів,—щоб не колошкав ти вночі своїх панів.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 82. *Я нав овець до старости, а вони два перебіли та й давай мені колошкати овець: кишкають на вівці, одбивають од мене Я кричу: не полохайте, а вони колошкають.* Павлотр. у.

Коло́шні, нів, *мн.* Зимніе суконные штаны.

Колуба́ха, хи, *ж.*=**Колбаня.** Желех.

Колува́ння, ня, *с.* Объѣздъ кругомъ, вмѣсто прямой дороги.

Колува́ти, лу́ю, еш, *гл.* 1) Идти кругомъ, идти по круговой линіи. *Горою соненчко колує.* О. 1862. IV. 23. 2) Кружить, колесить, дѣлать объѣзды. *Хто колує, той вдома ночує.* Чуб. I. 248. *Волю колувати, як просто їхати та бідувати.* Ном. № 11409.

Колу́драбок, бка, *м.* Часть сновальницы: каждая изъ двухъ поперечныхъ пластинъ, въ которыхъ укрѣплены колышки. Шух. I. 150, 151. См. **Осівниця.**

Колупа́ти, па́ю, еш, одн. в. **колупну́ти, пну́, не́ш,** *гл.* Ковырять. **Піч колупа́ти**—обрядовое дѣйствіе невѣсты во время сватовства. *Стала коло печі та й колупає її пальцем:* Кв. I. 76. **Колупну́ло за се́рце.** Защемило сердце. *Колупнуло Антося за серце,—аж заплакав.* Св. Л. 160.

Ко́лька, ки, *ж.* 1) Колика, колотье. *Русин каже: „ідц в поле!" Полька каже: „колька коле".* Грин. Ш. 314. *Марині неначе колька заколе в саме серце.* Левиц. I. 40. 2) Колючка; игла (у ежа). *Іж ма кольки.* Вх. Лем. 426.

Ко́льки́й, а́, е́. Колючій. *Сіли твої діти на високім древі. На якому древі? На колькому терні.* Чуб. V. 852.

Ко́лько, *нар.* Колко. *На стерні колько.* Кіев. г. *Чи й у вас, як у нас, на лєваді колько?* Грин. Ш. 648.

Ко́льо, ля, *м.* Дѣтск. Хлѣбъ. Вх. Лем. 426.

Кольока́тор, ра, ? *м. Після смерти кольокатора зосталось шість хлопців і одна дочка, обійстя і трохи землі і одним оден підданий.* Ном. № 1174.

Кольфа́рба, би, *ж.* Клеевая краска. *Під кольфарбу золотити.*

Ко́лювати́на, ни, *ж.* Щель. *Є колювати́ни у стіні.* Волч. у.

Колю́ки, к, *ж. мн.* Раст. Datura stramonium L. ЗЮЗО. I. 121.

Колю́х, ха, *м.* Колючее растеніе. *Взяв, наламав колюхів, обтикався да й сидить.* Рудч. Ск. I. 159.

Колю́ча, чі, *ж.* Раст. Salsola Kali L. ЗЮЗО. I. 134.

Колю́чий, а, е. 1) Колючій. *І стежечка, де ті ходила, колючим тером поросла.* Шевч. 387. 2) Легко раскалывающійся. *Дуб колючіший, ніж грушина.* Волч. у. 3) Рѣзкій. *Мужича правда есть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен.

Колю́чка, ки, *ж.* 1) Шипъ растенія. *Колючка залізла в ногу.* 2) Колючее растеніе вообще. *Бува і чоловік сьому колючці* (будякові) *пара.* Греб. *Прийшов у садок, намостив на дереві колючок і сів на їх.* Рудч. Ск. 3) *мн.* Названіе растеній: Echium vulgare L, Tribulus terrestris L, Xanthium spinosum L. ЗЮЗО. I. 141. *Будяки, колючки стремлять на просторі та глуха кропива купчиться.* МВ. (О. 1862. I. 96). 4)=**Колька.** *П'ять ніч не спала: колючка колола.* Константиногр. у. *Я стара людина: або ногу підколю, або колючка нападе, то й опізнюся.* Г. Барв. 497.

Колюше́нний, а, е. = **Колішенний.** Мнж. 92.

Колю́щий, а, е.=**Колючий.** *Помостимо вам кладочки з колющого глоду.* Мил. 65.

Коляда́, ди́, *ж.* 1) Рождественскій праздникъ, когда поютъ **колядки́.** *Будьте здорові з колядою!* Ном. № 343. 2) Пѣсни въ вечеръ 25 декабря. *Пустіть його до хати, він вам буде коляди співати.* Чуб. III. 425. 3) Вознагражденіе колядникамъ за пѣсни. *Он і пан іде, коляду несе: коробку вівса, наверх ковбаса.* Нп.

Коляди́н, на? *м.*? Встрѣчено только въ началѣ шуточной колядки: *Коляд, коляд, колядин, а я в батька один.* Грин. III. 36.

Коля́дка, ки, *ж.* Рождественская пѣсня, исполняемая на первый день рождественскихъ святокъ сельской молодежью, которая ходитъ для этого отъ хаты къ хатѣ и получаетъ за пѣніе вознагражденіе.

Коля́дний, а, е. Относящійся къ рождественскимъ святкамъ. *На колядному попелі поставила горщик.* Нп.

Коля́дник, ка, *м.* Поющій **колядки.** *Під вікном колядник човпеться.* Чуб. Ум. **Коля́дниченько, коля́дничок.**

Коля́дниця, ці, *ж.* Поющая **колядки.**

Коля́дниченько, ка и **коля́дничок, чка,** *м.* Ум. отъ **колядник.**

Колядува́ння, ня, *с.* Пѣніе **колядок** въ рождественскій вечеръ (25 декабря).

Колядува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Ходить по хатамъ и пѣть **колядки.** *Збіраюсь колядувати, як вже й щедрувати пора.* Ном. № 512.

Колядча́ний, а, е. Относящійся къ **колядкам.** Желех.

Коля́к, ка, *м.* Раст. Xanthium Spinosum. Вх. Пч. I. 14.

Коля́ка, ки, *ж.*=**Кіл.** *У иншого сокира за поясом, у того коса на плечі, а другий притяг із колякою.* К. ЧР. 258.

Коля́ндра, ри, *ж.* Раст. Кишнецъ, Coriandrum sativum. Анн., 109.

Коля́р, ра́, *м.* 1)=**Колісник.** Вх. Лем. 426. 2) Мясникъ, рѣжущій свиней. Желех. См. **Колій.**

Коля́са, си, *ж.* Экипажъ, коляска. *Ой пізнала мила вороні коні, а ще пізнавай новую колясу.* Чуб. V. 742. *Їхала, кажуть, одна скупа пані... і попалася разбійникам: обступили колясу.* МВ. III. 24. Ум. **Коля́ска, коля́сонька, коля́сочка.** *Ласка не коляска: сівши, не поїдеш.* Ном. № 4488. *Вже кучері молодії на колясоньках стоять і віжечки шовковії в білих рученьках держать.* Чуб. V. 536. *Уже кониченьки позапрягані, і колясочки позавертані, тільки сісти та поїхати.* Грин. III 548.

Коля́стра, ри, *ж.* = **Молозиво.** Подольск. г.

Ко́ма, ми, *ж.* Запятая. *Читайте од слова до слова: не минайте а ні титли, а ні тії коми.* Шевч. 214.

Комана́, ни́, *ж.*=**Команиця.**

Кома́нда, ди, *ж.* 1) Команда 2) Отрядъ, команда. *А тогді у нас у Черкасах команда стояла.* ЗОЮР. I. 264. 3) Кружокъ, товарищи. *Вже Оксана і зібрала свою команду: шатнулась, метнулась з кінця в кінець, веде низку дівчат.* Кв. I. 161.

Командерство, ва, *с.* Начальство военное. *Господа москаль! а скажіть, будьте ласкаві, вашому командерству, коли треба вівса, або якого борошна, то нехай прийдуть.* Кв. I. 131.

Кома́ндувати, дую, еш, *гл.* Командовать. *Сами кільки салдат воюються, а тих, що командують, і немає.* Рудч. Ск. I. 107.

Комани́ця, ці, *ж.* 1) Трилистникъ, клеверъ, дятлина. *На сім боці на толоці жовта команиця.* Гол. II. 418. 2) Раст. Viola tricolor. Лв. 102.

Кома́нка, ки, *ж.*=**Команиця.** Желех.

Кома́рик, ка, *м.* Ум. отъ **кома́рь.**

Комари́стий, а, е. Изобилующій комарами.

Комари́ця, ці, *ж.*=**Комарь.** Вх. Зн. 27. Желех. Ум. **Комари́чка.**

Комари́ще, ща, *м.* Ув. отъ **кома́рь.**

Комарі́в, ре́ва, ре́ве. Принадлежащій, свойственный комару. *Шевчиха не злюбила, загадала шевцю черевики шити з комаревої шкури.* Нп. **З комаре́ву ні́жечку.** Немножко, очень мало. *Дайте мені з комареву ніжечку, з Антонову слізочку.* Ном. стр. 283. **Комаре́ві но́сики.** Раст.=**Сокирки.**

Комарни́къ, ка́, *м.* Родъ шалаша для пастуха овецъ. Вх. Зн. 27.

Комарня́, ні, *ж. Соб.* отъ **комаръ** *Комарня так і лізе у вічі.*

Комаръ, ра́, *м.* 1) Комаръ. *Не лучче б нам з ляхами, мосцівими панами, мирно пробувати, аніж пійти лугів потирати, своїм тілом комарів годувати.* Дума. 2) Названіе тощаго вола. КС. 1898. VII. 46. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 27. Ум. **Комари́къ, комаро́нько.** *І нас Бог не оставить, коли й комарика й малюсеньку комашинку дольдає* Кв. *Вилетіла муха з хати комарика рятувати.* Нп. Ув. **Комари́ще.** *Ой се ж лежить комарище ,славного війська козачище.* Лукаш.

Кома́ха, хи, *ж.* 1) Насѣкомое. Вх. Пч. I. 6. 2) Муравей. Ум. **Кома́шечка, кома́шка.** *Ой летіла комашечка да по сонцю, припадала комашечка ік віконцю. Комашки! комашки! ховайте подушки, бо татаре идуть.* Ном. № 339.

Комаши́на, ни, *ж.* Одно насѣкомое, одинъ муравей. См. **Комаха.** *Половік проти землі менше, аніж сама менша комашина проти человіка здається.* Дещо. Ум. **Комаши́нка.** *Здалеку рій комашичок зразу побачиш, а кожну комашинку нарізно побачиш тільки зблизька.* Ком. II.

Комаши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Копошиться.

Кома́шка, ки, *ж.* Ум. отъ **кома́ха.**

Комашни́ця, ці, *ж.* Муравейникъ. Канев. у.

I. Кома́шня, ні, *ж.* 1) Пирушка. 2) Поминальный обѣдъ послѣ похоронъ. Угор.

II. Комашня́, ні́, *ж. соб.* 1) Муравьи. *Де не взялась та комашня і, чуючи труп, лазила по його виду.* Стор. 2) Муравейникъ. *Як би таку жінку та мені,—я б її у комашню втрутив.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Коме́дія, дії, *ж.* Комедія. *Почав він... писати... комедії на театр.* К. Гр. Кв. XVIII.

Комедія́нський, а, е. Смѣшной, комедіантскій. *В їх фігурах, в їх уборі було щось комедіянське, німецьке.* Левиц. I. 491.

Коме́ль, ля́, *м.* Толстый конецъ отрубленнаго древеснаго ствола. *Як узяв колоду за комель, підвів проти себе, як свічку, та як ударе комлем у землю,—так вона на сажень у землю вбійшла.* Мнж. 9.

Коме́нда, ди, *ж.* 1) Команда, отрядъ. *В славнім місті Берестечку коменда стояла.* Гол. I. 67. 2) Начальство. *Молоденький козаченько в коменди ся просить: пусти ж мене, коменданте, з обозу додому.* Чуб. V. 332.

Комендáнт, та, *м.* Комендантъ. Рудч. Чп. 103. *Пусти ж мене, коменданте, з обозу додому.* Чуб. V. 332.

Комендерува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Начальствовать, командовать. *А пан майор молоденький на вороній коню, ворон конем виграває та й комендеруе.* Федьк.

Коме́та, ти, *ж.* Комета. *Є зорі, що звуться кометами, або мітлами чи віхами.* Ком. I. 50.

Кометі́, *нар.*=**Коміть.** *Голуб в лету комети паде.* Вх. Зн. 27.

Коми́з, зу, *м.* Капризъ. *Ач як на його комиз напав. Ось я тобі!* Полтавск.

Комизá, зи́, *ж.* 1)=**Коми́з.** 2) Капризный, привередливый человѣкъ.

Комизи́тися, зи́ося, зи́шся, *гл.* Капризничать, упрямиться. *Коли б вона та не бісилась, замовкла і не комизилась.* Котл. Ев.

Ко́мин, на, *м.* 1) Передняя часть вариcтой печи, устроенная для прохода дыма въ трубу. Чуб. VII. 381. *Забілів комин, зачорнів рядок горшків на полиці.* Левиц. I. 2) Дымовая труба на крышѣ. 3) Полка кремневаго ружья. Шух. I. 231. Ум. **Комино́к.**

Коминнé, *прил.*, употребляемое какъ сущ. ср. р. Подымная подать. *Та заплатиш коминного півкопи грошей.* ЗОЮР. I. 143.

Комино́к, нка́, *м.* 1) Ум. отъ **ко́мин** 1 и 2. 2) Цилиндръ въ ружьѣ, куда накладывается пистонъ. Умань. у. Шух. I. 229.

Коминотру́с, са, *м.* Трубочистъ. Полтавск. г.

Коминя́р, ра́, *м.*=**Коминотрус.** Гайсинск. у.

Комиса́р, ра, *м.* 1) Комиссаръ. *Чого вже не робили тії старости й комисари з городовими козаками.* К. ЧР. 12. 2) Исправникъ. *Добре було жити, поки не писали пани комисари хлопців у некрути.* Нп. *Я бачив сам таких і може б показав, да цур йому! боюсь: розсержу комисара.* Греб. 368. Ум. **Комиса́рчик.** *Приїхали комисарчики, зі Львова писарчики господу записати, де мав король стати.* О. 1862. IV. 19.

Коми́ш, шу́, *м.* Тростникъ. *Жили по комишах і очеретах.* ЗОЮР. I. 75.

Комиши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Мелькать? *А то що за світ комишиться у мазій хатині?* Мир. Пов. II. 55.

Ко́мінь, ня, *м.*=**Комин.** *З верху кри-*

ші по ріжках шпилі, а наверх коміна вертиться по вітру залізний півень. К. ЧР. 209. Ум. **Комінóк, комінóчок.** *Щоб ліжко там було і коміночок, і огонь щоб горів.* Рудч. Ск.

Кóмір, ра, *м.* Воротникъ. *Не до нашої шиї ті коміри шили.* Левиц. Ум. **Комірéць.** *У лисички, каже, гарна шкурка... на комірець.* Рудч. Ск. II. 15.

Комі́рка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **комóра.** *Відчиняй, пане, комірку, давай гребиям горілку.* Нп. 2) См. **Бердо** и **Блят.**

Комі́рне, *прил* ср. р. Наемная плата за квартиру. **Прийняти кого́ в комірне.** Пустить, принять на квартиру кого. Чуб. I. 4. **В комірнім сидіти.** Нанимать квартиру. Желех. *Нажилась в комірнім.* Св. Л. 245. **Пітú в комірне.** Сдѣлаться квартирантомъ. Желех.

Комі́рник, ка, *м.* 1) Жилецъ, постоялецъ. Уман. У. Вх. Зн. 27. 2) Сборщикъ пошлинъ на таможнѣ. Ум. **Комірничéнько** *Там на долині стоїть дві ялині: там наша пані яідки рвала, комірниченька ісподобала.* Нп.

Комірницький, а, е. 1) Квартирантскій. *Хазяйська наука комірницькій корові ногу переломала.* Ном. № 2817. 2) Таможенный.

Комі́рниця, ці, *ж.* Квартирантка. Вх. Зн. 27.

Комірничéнько, ка, *м.* Ум. отъ **комі́рник.**

Комі́ронька, ки, *ж.* } Ум. отъ **комóра.**
Комі́рочка, ки, *ж.* }

Комірчúна, ни, *ж.* Небольшая **комóра.** *Через сіни була пекарня з коміркою.* Левиц. I. 192.

Комі́ть, *нар.* Внизъ. **Комі́ть-головóю.** Внизъ головою. Вх. Зн. 27.

Комли́к и пр. См **Кімлик** и пр.

Кóмнір, ра, *м.*=**Комір.** *Панство в голові, а воші за комніром.* Ном.

Комóд, ду, *м.* и **комóда, ди,** *ж.* Комодъ. *Воздвиженський... одпер комод, витяг гроші і одніс жінці.* Левиц. *Коло стола стояла комода, а перед канапою стіл.* Левиц.

Комóлий, а, е. Безрогій. *Комолий віл і гулею б'є.* Ном. № 3364.

Комóнний, а, е. Конный. *Комонне військо.*

Комóнник, ка, *м.* Всадникъ, кавалеристъ. *За ними ще півдесятка комонників.* К. ЧР. 169. *Піхота з пищаллю поміж гарматами, а комонник по крилах.* К. ЧР. 343. Въ дѣтской игрѣ въ **на́шу** такъ называется тотъ изъ играющихъ, который ѣдетъ верхомъ на товарищѣ. КС. 1887. VI. 461.

Комóнниця, ці, *ж* 1) Раст. Трилистникъ полевой, Trifolium arvense. Вх. Лем. 426. См. **Конаница.** 2) Безплодная кобыла. Желех.

Комóнно, *нар.* Конно.

Комóнь, ня, *м.* Конь. *Ой як тяжко комоневі против води плисти, ой так тяжко кохатися, не мавши користи.* Нп.

Комóра, ри и **Комóря, рі,** *ж.* 1) Амбаръ, кладовая. *Виніс із комори казан. ...Заздро, що в брата є в коморі і на дворі, і весело в хаті.* Шевч. Служитъ также для ночевки взрослой дочери или женатому сыну. *Ти в коморі, я на дворі,—вийди, серце, злічим зорі.* Мет. 10. 2) Лавка. *Сомко має в Переяславі свої крамні комори в ринку.* К ЧР. 25. 3) Таможня. Гайсин. у. 4) См. **Ри́тки.** Ум. **Комірка, коміронька, комірочка.** *Ой в мене коморонька новая, в тій коморонці постілонька тісовая.* Чуб. *Да мати гуляти да не пускала, да й у комірочку да й зачиняла.* Чуб. V. 9. *Крамарю, крамарочку, одчиняй комірочку та сип перець та канаперець.* Грин. III. 539.

Комóрити рю, риш и **коморува́ти, ру́ю, еш,** *гл.* Жить на квартирѣ. Желех. *Він коморит у мене.* Вх. Зн. 27.

Комóрячий, а, е Амбарный. *Васильгирк на коморячі двері.* Кв.

Компани́ст, та, *м.* Товарищъ. *Хоч старий, а не цурається давніх компанистів.* Св. Л. 38.

Компані́єць, нійця, *м.* Казакъ легкоконнаго войска въ XVIII вѣкѣ. *В похід у дорогу славні компанійці до схід сонечка рушали.* Шевч. 361. *Ой над Богом над рікою, на турецькій границі, там стояли пикініри, з ними компанійці.* Макс.

Компанíйський, а, е. Относящійся къ **компанíйцю.** *Полковник компанійський.* Шевч. (1883) 235.

Компа́нія, нії, *ж.* 1) Общество **компанія.** *Злі компанії і доброго чоловіка зопсують.* Ном. № 5982. 2) Отрядъ войска. *Чому сь мене, моя мамо, з ранку не збудила, коли тота компанія з міста виходила.* Гол. I. 145.

Компанува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Водить компанію. *Грицько з Іваном компанували.* Волч. у.

Компа́нчик, ка, *м.* Солдатъ. *Полюбила компанчика, гей за ім тужила.* Гол. I. 145.

Ко́мпас, су, *м.* Компасъ. Ко́и. II. 90.

Компе́ря, рі, *ж.* и **компі́р, ра**, *м.*= **Конфе́ря**. Вх. Уг. 246. Вх. Лем. 426.

Компе́рка, ки, *ж.* 1) Стебель картофля. Желех. 2) Вода, въ которой варился картофель. Желех.

Компли́к, ка, *м.* Обрѣзки кожи, склеенные между собой и крѣпко сбитые въ бруски; употребляются также для каблуковъ. Вас. 162. Въ Сумск. у. такъ называется низкій каблукъ.

Компону́вання, ня, *с.* Сочиненіе. *У євреїв... писателі мали свій взоровзір компонування.* К. Іов. XI.

Компону́вати, ну́ю, ешь, *гл.* 1) Составлять, сочинять. *Отой дід і співав, і компонував пісні й думки.* Стор. *Дуже письменний був і вірші компонував.* Стор. 2) Выдумывать, интриговать. *Пане осауле полковий, побійся Бога! Мені здається, що ти щось недобре на нашого пана полковника компонуєш.* К. ЧР. 323.

Компону́ватися, ну́юся, ешся, *гл.* Составляться, сочиняться. Шевч. 1883, 140.

Комфо́рт, ту, *м.* Комфортъ. *Занедбавши свої прості звичаї, вкинулись у той комфорт.* К. (О. 1861. I. 317).

Кона́нійко, ка, *с.* Ум. отъ **кона́ння**.

Кона́ння, ня, *с.* Агонія, умираніе. Ум. **Кона́нійко**. МУЕ. Ш. 35.

Кона́ти, на́ю, ешь, *гл.* 1) Умирать, кончаться, отходить. *Не один бідаха, конаючи в крові, ту сить, що не полі під Берестечком.* К. ЧР. 358. *Уже твоя, козаченьку, дівчина конає.* Нп. 2) Мучиться. *Сам не сорожиться конать в ярмі у ляха.* Шевч. *Або в пана у кайданах у склепу конає.* Шевч.

Конва́лія, лії, *ж.* Ландышъ. *Васильки, папороть, шевлію, Цетрів батіг і конвалію.* Котл. Ен. *З великого лугу віяло холодком і пахло конвалією й барвінком.* О. 1862. VIII. 16.

Конво́й, во́ю, *м.* Конвой. *Руки і ніжки закують в кайдани, конвоєм приведуть.* Чуб.

Конда́к, ка́, *м.* Кондакъ. *Тропарі з кондаками.* Ном.

Кондійка, ки, *ж.* Ендова; церковный сосудъ, въ которомъ святятъ воду.

Кондри́читись, чуся, чишся, *гл.* Капризничать. Мнж. 182.

Конду́ри, рів, *мн.* Родъ сапогъ у жителей Покутья галицкаго. Kolb. I. 44.

Конля́к, ка́, *м.* Дьячекъ и учитель церковной школы. *А, дай Боже пану бакаляру! ти наш таки, кондяче...* Маркев. 62.

Ко́ненько, ка, *м.* Ум. отъ **кінь**.

Конена́, на́тя, *с.* Ум. отъ **коня́**.

Коне́ць, нця́, *м.*=**Кінець**. *Як ся зійде Стрий і Ломець, то буде світу конець.* Ном. № 392.

Коне́чне, *нар.* 1) Непремѣнно, неизбѣжно. *Вони почули, що за пшеницею треба конечне йти в двір фараонів.* Опат. *Любилося двоє дітей сердечне, присудив Господь розлучити конечне.* Грин. III. 251. 2) **Не коне́чне**. Не совсѣмъ, не очень. *Не конешне вона влюбляла, як до чоловіка трапиться гість.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Коне́чний, а, е. Непремѣнный, неизбѣжный, безотлагательный.

Коне́чно, *нар.*=**Коне́чне**.

Ко́ник, ка, *м.* Ум. отъ **кінь**. 1) Лошадка. *Під явором коник стоїть, на нім козак молоденький.* Мет. 2) Насѣк. Кузнечикъ, Locusta. Вх Пч. I. 6. *В траві ворушився і тріщав цілий мир коників і всяких кузок.* Левиц. Пов. 97. 3) Пряникъ или глиняная игрушка въ формѣ коня. *І внучатам із клуночка гостинці виймала... А Карпові соловейка та коників пару.* Шевч. 112. 4) *мн.* Родъ узора для вышивокъ на рубашкахъ. Гол. Од. 73. 5) Конская голова, выдѣлываемая какъ украшеніе разныхъ предметовъ, напр., рукояти гудульскаго **ке́лифа**. Шух. I. 275. **Сті́л на ко́никах**. Столъ на ножкахъ съ украшеніемъ въ видѣ конской головы? Сим. 227. 6) Часть гончарнаго **кру́га**: деревянная дощечка, прибитая однимъ концомъ къ скамьѣ, съ выемкой на другомъ концѣ, въ которую входитъ веретено. Вас. 179. 7) Пластинка, вертикально стоящая на каждомъ изъ четырехъ концовъ креста **витю́шки**, съ загнутыми концами; **на ко́ники** надѣвается пряжа. Чуб. VII. 410. Вас. 202. 8) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат**. 9) Часть **начи́ння**. См. **Начи́ння** 3. 10) *мн.* **Соро́чі ко́ники**. Раст. Delphinium consolida. Вх. Пч. I. 10.

Кони́на, ни, *ж.* 1) Лошадь, конь. *Та хупуй уже, купуй,—славная конина.* Рудан. IV. 18. 2) Конина, лошадиное мясо.

Кони́ти, нію, ниш, *гл.* Класть извѣстнымъ образомъ палку на **кону́** при игрѣ въ плаза. Ив. 18.

Конич, ча, *м.* = **Конюшина**. Вх. Лем. 426.

Конича́нько, ка, *м.* Ум. отъ **кінь**.

Ко́ничок, чка, *м.* Ум. отъ **кінь**.

Коні́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **кі́нва.** 1) Кружка деревянная или металлическая. Шух. I. 250, 251. *Як узяв ту кінву за ухо, то зробив у тій конівці сухо.* ЗОЮР. I. 204. *Зачепила рукавом срібну коновку, повну вишнівки.* К. ЧР. 229. 2) Ведро. (Дощ) *ллє, як з коновки.* Ном. № 575. *Посилаю з коновками по воду.* Гол. Ум. **Коні́вонька, коні́вочка.** *Зашли козакові пива коновочку.* Чуб. *Сосновая коновочка, а дубове денце.* Грин. III. 613.

Конкла́в, ву, *м.* Конклавъ. Шевч. (1883), 199.

Ко́нов, ва, *м.* Кружка. *На морозі стояти, конов меду держати.* Гол. См. **Кінва.**

Конова́л, ла, *м.* Коновалъ. *Сюди шевці й кравці, шаповали й коновали.* Левиц. I. *Такий коновал, що через шкуру бачить.*

Конова́льство, ва, *с.* Ремесло коновала. Желех.

Конова́льський, а, е. Коновальскій. *Цехи: різницький, коновальський, кушнірський, ткацький, шаповальський.* Котл. Ен.

Конові́д, во́да, *м.* 1) Приводящій на ярмарку для продажи лошадей? *Коноводи, воловоди, люлешники, табашники, шилники, милники, селяне, городяне, міщане... добрі люде! А сходьтесь, сходьтесь, сходьтесь!.. Я щось скажу".* Изъ выкликанія на базарѣ. КС. 1882. III. 600. 2) Конокрадъ. *А вже циганів, отих коноводів... що обдурюють народ, так і не розминешся.* Кв. II. 323.

Коново́й, во́ю, *м.*=**Конвой.** *Як піду я у чужу країну,—коновоєм приведуть.* Рудч. Чп. 85.

Коно́в'язь, зі, *ж.* Столбъ или жердь, или кольцо, къ которымъ привязываютъ лошадей. *Позлізали і поприв'язували коней... у конов'язей.* ЗОЮР. I. 254.

Коно́зити, жу, зиш, *гл.* 1) Корчить, морщить (въ работѣ). Мнж. 2) *безл.* Знобить? корчить? *Бачу, що так його конозить.* Уман. у.

Конокра́д, да, *м.* Конокрадъ. *Ті жидки були всім завідомі конокради.* Левиц. I.

Конопе́лька, ки, *ж.* Раст. Galeopsis pubescens Лв. 98.

Конопе́льки, льок, *ж. мн.* Ум. отъ **коно́плі.**

Конопе́льний, а, е. Пеньковый. *Конопельна нитка.* Ком. II.

Конопе́льник, ка, *м.* Птица: коноплянка, Fringilla cannabina. Шух. I. 23.

Конопли́на, ни, *ж.* Стебель конопли. *Утопила мене мати як коноплину в воду.* Грин. III. 329. Ум. **Конопли́нка, конопли́нонька, конопли́ночка.** *Ой у городі коноплиночка, на тій коноплинці... роса.* Чуб. III. 394. *Ой як же тій коноплиноньці у ставу вимокати.* Грин. III. 330.

Конопли́ця, ці, *ж.? П'ять сорочок, що дві ув іржиці, а дві в коноплиці.* Чуб. IV. 458.

Коно́плище, ща, *с.* 1) Мѣсто, бывшее подъ коноплею. *Яка паша на коноплищі? Як брали коноплі, то й повиривали погану травицю.* Канев. у. 2) Мѣсто, годное для посѣва конопли.

Коно́плі, пе́ль, *ж. мн.* 1) Раст. Конопля. *Вирвався, як Пилип з конопель.* Ном. 2) Пенька. *Оце коноплями обмотають та смолою обмажуть, та й запалять.* К. *Набрала Ганна у людей конопель та льону і почала прясти.* Левиц. Ум. **Конопе́льки.** *Сію конопельки дрібні зелененькі.* Чуб.

Коно́пляний, а, е. Конопляный. *Залізний вовк, конопляний хвіст, (Голка).* Заг. Ном. № 352.

Конопля́ник, ка, *м.*=**Конопельник.** Вх. Лем. 426.

Конопля́р, ра, *м.* и **коно́пля́рка, ки,** *ж.*=**Конопельник.** Вх. Уг. 246.

Конопля́стий, а, е. Покрытый веснушками. *Чорти мабудь гречку сіяли на пиці—такий коноплястий з себе.* Волч. у.

Конотува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Замѣчать. *Я буду співатоньки, а ти конотуй сі: як же нам ся росходити, сама поміркуй сі.* Гол.

Консисте́нт, та, *м.* Употребляется болѣе во мн. ч. **Консисте́нти.** Польскія войска, стоявшія постоемъ въ Украинѣ. *Безбожний глум польських консистентів і урядників над українцями.* К. ЧР. 9.

Консисто́рія, рії, *ж.* Консисторія. Шевч. (1883). 197.

Консисто́рський, а, е. Консисторскій. Св. Л. 134.

Консистува́ти, тую, єш, *гл.* Стоять постоемъ. *Почали жолніре, консистуючи по городах і селах, беззаконні окорми од людей вимагати.* К. ЧР. 9.

Консоля́ція, ції, *ж.* Угощеніе. *Обіцяв о. Яким кого не кого* (з консисторських) *повести на „консоляцію", се б то... на могорич.* Св. Л. 134.

Ко́нсул, ла, *м.* 1) Консулъ. *З Россії... втікло три чоловіки... От—що робить? У Галац, до німецького консула.* КС. 1883.

IV. 738. 2) Въ старинной бурсѣ: родъ надзирателя за учениками *Втікайте з бурси: вас тепер не знайде ні консул, ні трибун.* К. ПС. 68.

Конт, ту, *м.* Продовольствіе, съѣстные припасы. *Хліба не купуємо; конту з обох нас доволі.* Г. Барв. 438.

Конте́нтий, а, е. Довольный. *Чим же ми контенті, як не грошима?*

Контентува́ти, ту́ю, ешь, *гл.* Кормить, пропитывать; содержать. *Жінки обіцянку дали глину місити, воду носити, людей контентувати.* Г. Барв. 171. *Нехай даремне всякого прочанина й захожого і проїзджачого контентує.* К. (О. 1861. IV. 156).

Контентува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Кормиться, питаться, ѣсть; угощаться. *Контентуйтеся, люде добрі!*

Контетува́ти, ту́ю, ешь, *гл.* = **Контентувати**. *Тею соломою хазяїн нас* (волів) *буде контетувати до новоï паші.* Драг. 3.

Контетува́тися, ту́юся, ешся, *гл.*= **Контентуватися**. *Контетуйтесь, люде добрі!* О. 1861. XI. Кух. 27.

Конти́на, ни, *ж.* Храмъ. *А священник старець ходить по святій конгині, молить слави Запорожу, щастя Україні.* Федьк.

Конто́ра, ри, *ж.* Контора.

Конто́сити, шу, сиш, *гл.*=**Кундосити**. *Нехай коси Дунай носить, та нехай нелюб не контосить.* Чуб.

Контра́кт, ту, *м.* Контрактъ. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36.

Контрове́рсія, сіï, *ж.* Возраженіе (въ судебномъ процессѣ). *Кому хочеш позов заложу і контроверсію сочиню.* Котл. НП. 358.

Контува́ти, ту́ю, ешь, *гл.*=**Контентувати**.

Контува́тися, ту́юся, ешся, *гл.*=**Контентуватися**. *Ми ж контуємось із своїх ручок та з пучок.* Г. Барв. 438.

Конфедера́т, та, *м.* Конфедератъ. *А конфедерати знай гукають: „жиде! меду!"* Шевч. 138.

Конфедера́ція, ціï, *ж.* Конфедерація. *Встав шляхетська земля, і—разом сто конфедерацій.* Шевч. 131.

Конфе́ри, рі, *ж.* Картофель. Вх. Уг. 246

Конферани́к, ка, *м.* Родъ лепешки изъ картофеля и сыра. Вх. Уг. 246.

Ко́нче, *нар.* Безотлагательно, непремѣнно, именно. *Нащо се вам його так конче треба?* МВ. II. 188. *І треба ж було сім паничам потрапити перелізти конче в мій садок.*

Конча́на, ни, *ж.* 1) Край, конецъ. *Я не бороню йому стояти при престолі Божому й до кончини його віку.* МВ. I. 16. 2) Смерть. *Ідіть, діти, кланяйтесь батькові, бо недалеко його кончина.* ЗОЮР. II. 284.

Конча́ти, ся.=**Кінчити, ся**.

Коню́х, ха, *м.* Конюхъ. *Я конюха не люблю; за конюха не піду: конюх коні ганяє, він іноем воняє.* Чуб.

Конюха́рити, рю, рить, *гл.* Быть конюхомъ. Вх. Зн. 28.

Коню́ший, шого, *м.* Конюшій. *Служив у Потоцького конюшим.* Стор.

Конюши́на, ни, *ж.* Клеверъ, Trifolium pratense. Волын. г. ЗЮЗО. I. 139.

Конюшня, ні, *ж.* Конюшня. *Як коня вкрали, він конюшню замкнув.* Ном.

Коня́, ня́ти, *с.* Лошенокъ, а также плохая лошаденка. *Чуже коня—паня.* Ном. Ум. **Коненя́**. *Назирив він коненя на ярмарку.* Рудч. Ск. II. 175.

Коня́ка, ки, *м. и ж.* Ув. отъ **кінь**. *Ой у мене був коняка, був коняка розбишака.* Щог. *Вовк був з добру коняку.* Чуб. Ум. **Коня́чка**. *Бодай тебе волами возили, а мене хоч коростявою, та конячкою.* Ном.

Коня́нка, ки, *ж.* Лошадиный пометъ, лошадиный навозъ. Вх. Уг. 246.

Коня́р, ря́, *м.* Конюхъ; пастухъ лошадей. Радом. у. Вх. Уг. 246.

Коня́рка, ки, *ж.* Конюшня. Вх. Лем. 426.

Коня́тина, ни, *ж.* Лошадиное мясо. *Вийняв ковбасу... німецьку, от що і свининою, і кошатиною, і конятиною начинена.* Кв.

Конячи́на, ни, *ж.* Дрянная лошаденка. *Найняв я конячину та потяся аж на довгопільський ярмарок.* Левиц. I.

Коня́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **коняка**.

Копа́, пи́, *ж.* 1) Міръ, сельское общество, сходка для рѣшенія судебныхъ дѣлъ; судебное засѣданіе (въ старину). *Копа переможе й попа.* Ном. № 10742. *Позови й копи страх надоїми.* Котл. НП. 342. 2) 60 штукъ чего-либо. *Тепер давай мені хоч копу таких дівчат.—Сидить курка на копі, знесла ясиь три копи.* Нп. 3) Копна хлѣба (въ ней 60 сноповъ). *Жито жали, в копи клали.* Шевч. 61. *Де ж Катрусю пригорнула?* (ніч) *Чи в лісі, чи в хаті? Чи на полі під копою сина забавляє.* Шевч. 77. *Хто їде з копами,—у двір завертав.* ЗОЮР.

II. 90. *Наплюю я бачу: свою копу молочу.* Ном. № 2559. **У ко́пи вкласти.** Побить сильно. *Так мене, синку, у копи вклали, що й не приведи Мати Божа.* Харьк. 4) 50 копеекъ. *Ой нате вам, рибалочки, мідну копу грошей.* Мет. *Наялася носить воду, бо грошей не стало... піп із вісім заробила.* Шевч. 109. 5) Счетная единица у оконщиковъ: **копа́ рядова́** заключаетъ въ себѣ 14 оконъ; кромѣ нея, есть **копа́ шіснáдцятка** (16 оконъ), **двадцáтка** (20), **сороківка** (40) и **шестидеся́тка** (60 оконъ). Вас. 150. Ум. **Кі́пка, кіпонька, кі́почка.** *Поставлю женців сімсот молодців, поставлю кіпок—що на небі зірок.* Грин. III. 19. *Сюди хіп, туди хіп,—за смітячко дев'ять кіп, а десята кіпка, що вимела тітка.* Грин. III. 493. *В снопочки в'язала, в кіпочки складала.* Грин. III. 414.

Копа́льник, ка, *м.* Землекопъ. Лебед. у. и Желех.

Копа́льниця, ці, *ж.* Копающая женщина. Лебед. у. и Желех.

Ко́панний, а, е. Выкопанный. *Ой у полі край дороги копана кирниця.* Нп.

Копани́на, ни, *ж.* Копанье постоянное.

Копани́ця, ці, *ж.* 1) Заступъ. 2) Родъ мотыги для копанія глины. Шух. I. 260. 3) Искривленное дерево, идущее на полозъ, выкопанное съ корнемъ изъ земли. Kolb. I. 68.

Ко́панка, ки, *ж.* 1) Копаніе, выкапываніе. 3) Родъ маленькаго колодезя безъ вѣнца. *Узяв хліба шматочок, а води таки не брав: була там у лісі копанка.* Грин. I. 4. 3) Выкопанный прудикъ, сажалка. Вас. 200. 4) Расчищенное подъ посѣвъ мѣсто въ лѣсу, которое еще нельзя пахать, можно лишь копать. Желех. Вх. Зн. 27. Ум. **Ко́паночка.** *Пішла пошукать води, аж найшла маленьку копаночку.* Руч. Ск. II. 64.

Копа́ння, ня, *с.* Копаніе.

Ко́пань, ні, *ж.* 1)=**Копанка 3.** *А як далеко річка, то щоб був колодязь або копань при коші. З них* (отара) *напивається щоденно.* О. 1862. V. Кух. 30. 2)=**Копанка 4.**

Копа́ня, ні, *ж.* Деревянная заслонка къ печи. Вх. Зн. 28.

Копа́тельний, а, е. Усердный работній. *Щирі були покійники... до хазяйського добра копательні.* Сим. 206.

Копатень, тня, *м.* = **Копитень.** Лв. 97.

Копа́ти, па́ю, еш, одн. в. **копну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* 1) Копать, рыть. *Тоді козаки шаблями суходіл копали.* Макс. *І священим* (ножем) *копа яму.* Шевч. **Копа́ти я́му під ки́им.** Подкапываться подъ кого, злоумышлять. *Копають ворони яму підо мною.* Мет. 2) Выкапывать. *А там знов копають буряки та возять до сахарні.* Левиц. I. *Ой став козак царь-зілля копати.* Мет. 3) Раскапывать, разрыхлять. *Копай грядку!* 4) **Копа́ти ногáми.** Бить ногами; унижать, отталкивать. *Змилуй ся, Христе-Боже, над нами панами, а щоб нас не копали москалі ногами.* Нп. *Як хороший,—не жаль грошей, а як поганий,—копну ногами.* Ном. № 8474.

Копа́тися, па́юся, ешся, *гл.* 1) Копаться, рыться. *На улицю не піду і дома не всижу, хиба піду підкопаюсь до дівчини в хижу. Бодай тебе копалася лихая година!..* Мет. 2) Рыться (въ вещахъ). *Одімкнули скриню, копалися, копалися—нічого не взяли.* ЗОЮР.

Копа́ч, ча́, *м.* 1) Землекопъ. *Де копачі копали, там і гроші пропали.* Ном. № 11717. 2) Могильщикъ. *А вам, копачі, рябую корову, а щоб несли мене молодую з дому до гробу.* Грин. III. 284. 3) Заостренная палка, которою роютъ землю. 4) Родъ зимней шапки у лемковъ. Гол. Од. 75. Ум. **Копа́чик.**

Копа́чик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **копа́ч.** 2) *мн.* Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что **жердка.** МУЕ. III. 24.

Копачки́й, а, е.=Копа́тельний. *Дід Юрко замолоду був копачкий.* Волчан. у

Ко́пень, пені, *ж.* Ледяная сосулька. Вх. Уг. 246.

Копер, пра, *м.* =**Кріп.** Вх. Лем. 426.

Копе́ць, копця́, *м.* 1) Межевой знакъ. *Оборе плуом, обнесе копцями, ровом обкопає.* К. ЧР. 199. 2) Инструментъ для долбленія меду.

Копи́вка, ки, *ж.* = **Копилиця.** Вх. Лем. 426.

Копи́л, ла́, *м.* 1) Сапожная колодка. *Швець копилом перекинув.* Ном. № 301. 2) Столбики (отъ 4 до 6), связывающіе полозья съ ящикомъ саней. Kolb. I. 67. Шух. I. 180. *Копили поробив на сани.* 3) Незаконнорожденное дитя. Вх. Зн. 28. Ум. **Копиле́ць.** Ном. № 14299.

Копи́лити, лю, лиш, *гл.*—**гу́би.** Отдувать, оттопыривать (губы). Переносно: важничать, относиться къ чему съ пренебреженіемъ; дуться. *Не копиліте, каже, дітки, губок, не копиліте! Їжте, воно смашне!* Сим. 231—232. *Не будете ви в нас копи-*

лить губу, як ті запорожці, що всі в них рівні. К.

Копи́литися, люся, лишся, *гл.* Родить внѣ брака ребенка. Угор.

Копи́лиця, ці, *ж.* Незаконная жена, наложница. Вх. Зн. 28.

Копи́лля, ля, *с. соб.* 1) Сапожныя колодки. *Розгубивсь, як швець з копилям.* Ном. № 6622. 2) Столбики въ саняхъ. См. **Копил 2.**

Копилча́, ча́ти, *с.*=**Копил 3.** Угор. и Желех.

Копильчаки́, кі́в, *м. мн.* Родъ саней. Желех.

Копильчу́к, ка́, *м.*=**Копил 3.** Вх. Зн. 28.

Копиля́, ля́ти, *с.*=**Копил 3.** Вх. Зн. 28.

Копиля́к, ка́, *м.* = **Копил 3.** Вх. Лем. 426.

Копирса́ти, са́ю, еш, одн. в. **копирсну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Ковырять, ковырнуть. *Сів на призпі, похилив голову і все щось по піску паличкою копирсає.* Кв. *Знай копирсає сліпуючи то очіпки, то рушники.* Кв. 2) Только с. в. Полетѣть, упасть куда. *Пошлю Енея до Плутона, або і сам в ад копирсну.* Котл. Ен. VI и Слов.

Копи́рстка, ки, *ж.*=**Копистка.** Екатерин. у. Ум. **Копи́рсточка.**

Копира́ти, ра́ю, еш, *гл.* Ковырять. *Свині ногами копиряє.* Харьк. г.

Копи́стка, ки, *ж.* 1) Веселка, деревянная лопатка для мѣшанія тѣста. 2) Лопаточка. Мнж. 182. 3) Презрительно—о плохомъ оружіи: шпагѣ, саблѣ. *На дуель! Вихопивши свою копистку, ну нею вихрить чоловікові.* Ном. *Соснові копистки стругали і до боків поначепляли* (о карикатурномъ вооруженіи). Котл. Ен. IV. Ум. **Копи́сточка.** *Руки як кописточки.* Ном.

Копи́стник, ка, *м.*=**Копистка.** Ум. **Копи́стничок.** *Сіли тато під мисничком, мамка татка копистничком.* Чуб.

Копи́сточка, ки, *ж.* Ум. отъ **копи́стка.**

Ко́пистъ, ти, *ж.* Клинообразный зубъ въ земледѣльческомъ орудіи ра́ло. Чуб. VII. 400.

Копи́т, та́, *м.* 1)=**Копито.** *А у мого коня золота грива, золото грива, срібраний копит.* Чуб. III. 309. *Не два про те, що їх нога роздавить, або копит звірята полювою.* К. Іов. 89. 2) *мн.* **Копи́ти.** Раст.=**Копитень.** Ум. **Копито́к, копитонько.** *Кінь мій сивий, золотії гриви, копитоньки золотії.* МУЕ. III. 116.

Копита́л, лу, *м.*=**Капитал.**

Копита́льний, а, е. Богатый, съ капиталомъ. *Копитальні люде.* Вас. 210.

Копита́н, на *м.*=**Капитан.** *Їхав пан копитан, став, дівчини попитав.* Ном.

Копита́нський, а, е.=**Капитанський.** Левиц. Пов. 207.

Копита́нша, ші, *ж.* Капитанша. Левиц. Пов. 206.

Копита́ха, хи, *ж.* Сортъ **пла́хти.** КС. 1893. XII. 448.

Ко́питень, тня, *м.* Раст. Asarum europeum. ЗЮЗО. I. 113.

Копитя́, кі́в, *м. мн.*=**Копитень.**

Копи́тник, ка, копитня́к, ка́, *м.*= **Ко́питень.** Лв. 97.

Копито́, та́, *с.* Копыто. *Вороний коню, чом води не п'єш, копитами сиру землю б'єш?* Нп. Ум. **Копитце́.**

Копито́к, тка́, *м.* Ум. отъ **копи́т.**

Копи́тонько, ка, *с.* Ум. отъ **копи́т.**

Копитце́, ця́, *с.* 1) Ум. отъ **копито́.** *Кінь води не п'є, копитцями б'є.* Чуб. I. 2) Родъ инкрустаціи изъ мѣди въ формѣ подковы. Шух. I. 278. 3) *мн.* Родъ вышивки. Kolb. I. 49. 4) *мн.*=**Копитень.** ЗЮЗО. I. 113.

Копи́ця, ці, *ж.* 1) Копна травы. *Дівчата на луці гребли, а парубки копиці клали.* Шевч. *Погорію в степу сіно, нема ні копиці* Нп. 2) Куча чего-либо. *А в лагері знайшли різниці: лежали битих мняс копиці.* Котл. Ен. Ум. **Копи́чка.** *А ввечері холодками клали в копички рядками.* Мет. *Кілько грачів у „короля" кладуть... руки долонями вниз, одна рука на другу, щоб стала копичка.* Чуб. III. 45.

Копича́стий, а, е. Копича́сті у́ставки. Уставки съ особаго рода вышивкой. Kolb. I. 48.

Копи́чення, ня, *с.* 1) Складываніе, сваливаніе въ кучу. Желех. 2) Складываніе въ копны. Желех.

Копи́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Складывать, сваливать въ кучу. Желех. 2) Складывать въ копны. Желех.

Копи́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **копи́ця.**

Копи́ш, ша́, *м.* Палочка, заостренная въ видѣ лопаточки,—для копанія земли (у дѣтей). *Зробив копиш,—он що діти на вулиці пічки копають, та й ходе кругом криниці, підкопує її.* Мнж. 90.

Копи́шитися, шуся, шишся, *гл.* Копошиться.

Копи́шник, ка, *м.*=**Коповик**. Богодухов. у.

Копня́, пні́, *ж.* Пика, копье. *Іде козак улицею, копією упірається.* Нп.

Копі́ечка, ки, *ж.* Ум. отъ **копійка**.

Копі́й, пія́, *м.* Копейка. *Нема ні копія.* Харьк. *Копій камінь довбе.* Ном. № 1392.

Копі́йка, ки, *ж.* 1) Копейка. *У Попівці хліб по копійці, у Перекопі хліб по копі.* Ном. 2) Деньги, капиталъ. *Скотинку попродала і стала собі з копійки жити.* Кв. *Як стали хазяйнувать, так де та й копійка набралась! Зараз і почав скуповувать землю.* О. 1861. X. 29. Ум. **Копі́ечка**. *А я оддала братові всі до копієчки, що взяла за худобу.* МВ.

Копійча́ний, а, е. Копеечный, стоющій копейку. *Ми громадяне, а то все суччя копійчане, бадилля сьітове.* Гліб. *Копійчані бублики.*

Копійчи́на, ни, *м.* 1) Копейка. *Перепадає було там сяк так копійчина за копійчиною.* Левиц. 2) Деньги. *Та вже став і на свою копійчину збиватись.* Кв.

Копі́льник, ка, *м.* Складывающій въ копны. *Мій синочку, мій голубчику! Мій молотнику, мій косарику і мій копільнику і мій кидальнику!* Мил. 215.

Ко́піт, поту, *м.* 1) Пыль (въ воздухѣ). *Наче череда йде—такий копіт зіб'ють.* Св. Л. 91. *За коником став копіт.* Чуб. 2) Топотъ. *З копотом і ржанням коней табунових.* К. МБ. XI. 42.

Ко́пія, пії, *ж.* Копія. *Хто в Шевченковій Катерині, або хоч і в Марусі Квітчиній, бачить ескіз, копію з людини?* Хата.

Копія́шний, а, е=**Копійчаний**.

Ко́пки, *гл.* Ѣхать верхомъ. **Дав же він йому́ ко́пки!** Оттрепалъ его, побилъ.

Ко́пний, а, е=**Коповий**.

Ко́пно, *нар.* Много. *Як густо, то й копно.* Ном. № 1367.

Копну́ти. См. **Копати**.

Коповий, á, é. Общественный, мірской. *Вічовий, коповий, громадський суд.* К. НС. 24. См. **Копа 1**.

Копови́к, ка́, *м.* Полтинникъ, 50 копеекъ. *Заплати мені коповика, а я тебе сластьонами нагодую.* Ном. № 11988. *Тиць йому в руки коповика, а він подивився на мене та й каже: Ні, за півкарбованця не можно.* О. 1862. I. 42.

Копови́ця, ці, *ж.* Время сгребанія копенъ, сгребаніе копенъ. *Коповиця була, люде мов бджоли гудуть да мед збірнють, так люде наробли, копи возять.* Г. Барв 339.

Копові́з, во́зу, *м.*=**Возовиця**. *Як зайде коповіз, багато роботи волам буде.* Черниг. г. **У коповіз**. Во время перевозки копенъ.

Коповóвиця, ці, *ж.*=**Ко́повіз**. *Ночі не досипа, сам і скотина день і ніч тягає,—от як у жнива, або в коповозицю.* О. 1862. VI. 57.

Копоті́ти, чу́, ті́ш, *гл.* Стучать, топать, бѣжать мелкими шагами. *Ой ще зілля не кипить, а вже милий копотить.* Чуб. V. 417.

Копоші́тися, шу́ся, ші́шся, *гл.* Копошиться. *Люде, як та комашня, копошаться.* МВ.

Ко́пра, ри, *ж.* Гной въ глазахъ. Угор

Копра́вий, а, е=**Капра́вий**. Угор.

Копри́ва, ви, *ж.* = **Кропива**. Вх. Уг. 246.

Копри́вник и копривня́к, ка, *м.* Травникъ, Sylvia. Вх. Уг. 246. Вх. Лем. 427.

Конти́ти, чу́, ті́ш, *гл.* Копить деньги, скряжничая. *Гроші все збіра, коптить.* Зміев. у.

Коп'я́к, ка́, *м.* Большая копна, стогъ (сѣна) Вх. Зн. 28. *Коп'як чортів тобі! Канев. у* Ум. **Коп'ячо́к**. *Нема сіна, хиба десь-не-десь коп'ячок побачиш.* Черк. у.

Кора́, ри́, *ж.* Кора. *Короста ні велика, ні мала, як дубова кора.* Ном. № 8163. Ум. **Кірка**.

Корабе́ль, бля́, *м.* Корабль. *Жаль багатому корабля, а вбогому кошеля.* Ном. № 1597. *До самої хмари з щоглистими кораблями палає Скутара.* Шевч. 59. Ум. **Кора́блик, кора́блячок**. *Одвів милу на кораблячок.* Грин. III. 337.

Корабле́вий, а, е. Корабельный. *Попереду на морі видно тільки верх щогли кораблевої.* Ком. I.

Кора́блик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **корабе́ль**. *А на синім морі пливуть кораблі, а в тих корабликах сидять козаки.* Мет. 2) Головной женскій уборъ. *В понеділок не очіпок, а кораблик мала, або білую кибальку любо надівала.* Мкр. Н. 34.

Кора́бличок, чка, *м.* Ум. отъ **корабе́ль**.

Кора́лики, ків, *м. мн.* Ум. отъ **кора́лі**.

Кора́лі, лів, *м. мн.* 1) Кораллъ. *І либдко в морі ростуть коралі.* О. 1862. III. 51. 2) Монисто, ожерелье изъ коралловъ. *Були коралі, та пішли далі, були перли, та ся стерли.* Ном. № 1560. Ум. **Кора́лики**. *Начипляє кораликів на білую шию.* Нп. *Ой су-*

сіди, сусідоньки, що за молодиця, що різані коралики, шовкова спідниця. Грин III. 529.

Кора́левий, а, е.=Коралловый. *Переривающись де-не-де, як порване коралеве намисто.* МВ.

Ко́рба, би, *ж.* Ручка, рукоятка (къ вороту, къ колесу въ машинѣ, къ круглому смычку лі́ри). Шух. I. 103. *Корбу крутить, лі́ра грає.* Ном. № 12484.

Корґі́та, ти, *ж.* Вырубленное съ корнемъ дерево, употребляющееся для постройки ґаля́р. Вх. Зн. 28.

Кордоба́н, ну, *м.*=**Кордован.** Желех.

Кордоба́нець, нця, *м.* Башмакъ изъ козловой кожи. Желех.

Кордова́н, ну, *м.* 1) Сафьянъ, козловая кожа. 2) Сафьянный сапогъ. Гол. Од. 75, 80. *Купив чижми-кордовани. Я ся в чижми та обую.* Гол. II. 551.

Кордова́ний, а, е. Сафьянный, козловый (о кожѣ). Желех.

Кордо́**н, ну,** *м.* Граница, кордонъ. *Від цісарського (австрійського) кордону їдуть підзамчем . а далі мостом.* Св. Л. 214. *Ой звідкіль ти?—З-за кордону.* Грин. III. 673.

Кордю́к, ка́, *м.*=**Дю́к.** Вх. Пч. I. 6.

Коре́кта, ти и **коректу́ра, ри,** *ж.* Корректура. Желех. *Так погано видержена коректура, що чур йому.* О. 1862. V. Шевч. 4.

Корена́стий и **корена́тий, а, е** Коренастый. *Петро укладе Тура, дармо, що Тур такий коренастий.* К. ЧР. 169. *І в огород загородив козак аж сім дубів високих, старих, коренатих.* МВ. III. 134.

Корени́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) Укоренять. 2) Бранить сильно, ругать. *Не коренила ж вона йою ні трохи.* Кв. II. 19. *Кою попало і кореныть, і ганить.* Стор. I. 53.

Корени́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Укореняться. *Рости, рости, орішеньку, рости, кореныся.* Нп. *Усе тее приводиться, що на полі кореныться.* Ном. № 10135.

Коре́нь, рня́, *м.* 1) Мѣра сыпучихъ тѣлъ. *Способом, способом 12 жидів насилу корень хмелю витаскали на гору.* Ном. № 924. *З'їхалася Марусина родина, звезли, зжесла сім кірців муки на коровай.* О. 1862. IV. 13. 2) Желѣзный или деревянный ковшъ. *І в корці води напій мене.* Ном. № 3020. *Корець меду у ручеиьках держучи. Поїхали в ліс, вирубали на ківш і одтяли на корець.* ЗОЮР. II. 57. *Що це ти, бабо, сполоником їси?—Десь діти корець занесли.* Ном. № 12220. 3) Каждая пара соединенныхъ подъ угломъ (по длинѣ) поперечныхъ досокъ на окружности колеса водяной мельницы,—въ нихъ ударяетъ вода, поворачивая колесо. См. **Коре́чний, корчак.** Шух. I. 113. 4) Насѣк. уховертка; клещакъ, Forficula auricularia. Вх. Зн. 28. Ум. **Кі́рчик.**

Коре́чний, *прил. м.* **Коре́чний млин.** Водяная мельница съ наливнымъ колесомъ. Kolb. I. 61.

Коре́чник, ка, *м*=**Коре́чний млин.** Мнж. 481.

Корж, жа́, *м.* Родъ лепешки. Чуб. VII. 445. *Я б спекла собі коржа.* Рудч. Ск. I. 123. Ум. **Ко́ржик.** *Коржик мені спечи.* Рудч. Ск. I. 168.

Коржа́вий, а, е. Высохшій и жесткій (о кожѣ).

Коржа́віти, вію, еш, *гл.* Жесткимъ, твердымъ дѣлаться. Желех.

Ко́ржик, ка, *м.* Ум. отъ **корж.**

Ко́рзати, *гл.* Плести, морщить (въ работѣ). Мнж. 182.

Ко́рзити, *гл.*=**Корзати.** Мнж. 182.

Кори́на, ни, *ж.* Древесная кора. Ум. **Кориноньна.** *На яворі коринонька.* Гол. III. 101.

Кори́стне, *нар.*=**Користно.**

Користни́й, а́, е. Полезный, выгодный, *Щось оці дрова не дуже користні: витопили—ні хуху, ні духу.* Харьк. г. *Спориш дуже користна трава.*

Кори́стність, ности, *ж.* Полезность.

Кори́стно, *нар.* Полезно, выгодно. *Чай користніше пити, ніж горілку.* Канев. у.

Кори́стонька, ки и **кори́сточка, ки,** *ж.* Ум. отъ **кори́сть.**

Кори́стування, ня, *с.* Пользованіе.

Кори́стувати, ту́ю, еш и **кори́стуватися, туюся, ешся (з чо́го),** *гл.* Пользоваться (чѣмъ). *Як би ми вміли користувать з города, як німці.* О. 1862. IV. 108. *І благо тому чоловікові, который користуеться з сього світла.* К. Гр. Кв. XXIX.

Кори́сть, ти, *ж.* 1) Польза, выгода, прибыль. *Любив козак три дівчини, та не мав користи.* Мет. 108. *Іванець для своєї користи роздуває старе огнище.* К. ЧР. 200. 2) Добыча. *У тому саду три користи: перша користь—орішечки, друга користь—красні вишеньки.* Мет. 340. *Не було в лісі жадної користи.* НВолын. у. *Вперта коза—вовку користь.* Ном. № 2630. Ум. **Кори́стонька, кори́сточка.** *Ростю, коники, ростю,*

ми їдемо з користю, ми веземо да користочку, молодую да невісточку. Грин. III. 491.

Корита́рь, ря́, *м.* Дѣлающій **кори́та.** Шух. I. 248.

Корита́рство, ва, *с.* Выдѣлка **кори́т.** Шух. I. 248.

Кори́течко, ка, *с.* Ум. отъ **кори́то.**

Кори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Покорять. *Річ твоя тиха, а корила всю Україну.* О. 1861. III. 16. 2) Упрекать, укорять. Зміев. у. *Прислухайся—що старі про мене казатимуть: чи будуть хвалити, чи корити.* Кв. I. 49.

Кори́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* 1) Подчиняться, покоряться. *Того не роби, рибочко, а корись твоєму батькові.* Федьк. *Бачить, що корюся, та ще й гірш мене зневажає, а далі й бити вже порвалась.* МВ. I. 29. 2) Повиноваться. *Біси коряться нам в ім'я Твое.* Єв. Л. X. 17.

Кори́тко, ка, *с.* Коробокъ, прикрѣпленный подъ **коше́м** надъ жерновами, сквозь который высыпается въ жернова зерно. Мик. 481.

Кори́тний, а, е. 1) Относящійся къ **кори́ту.** 2) **Кори́тна жа́ба=Коритнячка.** Вх. Уг. 246.

Коритня́чка, ки, *ж.* Черепаха. Вх. Уг. 246.

Кори́то, та, *с.* 1) Корыто, изъ котораго кормятъ животныхъ. Сим. 19. *Корита не ходять до свиней, а свині до корита.* Ном. У гуцуловъ **корито = ночви.** Шух. I. 248. **Під кори́то підверну́ти.** Одолѣть. *Підвернемо тепер ми під корито ваших полковників та гетьманів.* К. ЧР. 285. 2) Въ ручной мельницѣ: ларь, въ который падаетъ мука. Шух. I. 104, 146. 3) Русло рѣки. *Частина грунту, по котрій тече річка, зветься річище, або корито.* Дещо. 68. 4) Продолговатая ямка въ землѣ, выкапываемая дѣтьми при игрѣ въ **місяць.** Ив. 36. 5) Панцырь черепахи. Вх. Уг. 246. Ум. **Кори́течко, кори́тце.**

Кори́тце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **кори́то.** 2)=**Кори́тко.** Шух. I. 104. Черниг. у.

Коритча́, ча́ти, *с.* 1) Маленькое корыто. Ном. № 13964. 2)=**Кори́тко.** Лебед. у. (Залюбовск.).

Кори́чуватий, а, е. Корытообразный, усѣянный рытвинами. *Дорога в лісі коричувата.* Харьк. г.

Корі́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **коро́ва.** 1) Коровка. *Покидали й хати, і маленьких діток, і поросяток, і птицю, і корівок.* Кв. II. 85. 2) Самка жука носорога (oryctes). Мнж. 183.

Корі́вне, ного́, *с.* Молочные продукты. *Вареників!.. Моя дитино, нема корівного, нема сирку!* Г. Барв. 501.

Корі́вниця, ці, *ж.* Коровница. *Одну дочечку мала, та й ту утеряла: із поля робітницю, од печі топілницю, од коров корівницю.* Нп.

Корівня́к, ка́, *м.* Коровій пометъ.

Корі́вонька и **корі́вочка, ки,** *ж.* Ум. отъ **коро́ва.**

Корівчи́на, ни, *ж.* Плоховатая корова. *Корівчина була та стара, дак і загинула.*

Корінéць, нця́, *м.* Ум. отъ **ко́рінь.**

Коріни́стий, а, е. Съ крѣпкимъ и большимъ корнемъ. *На городі бузина корінистая.* Чуб. V. 9.

Коріни́ще, ща, *с.* Ув. отъ **ко́рінь.**

Корі́нний, а, е. 1) Корневой, относящійся къ корню. 2) Пряный. Желех. **Корі́нна.** Водка, настоянная на кореньяхъ. *В приставках стояла брага, а в бутелях пінна і перцівка, і кропкова, і густа корінна.* Мкр. Н. 23.

Корі́ння, ня, *м соб.* 1) Коренья. *На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькії посікає.* Дума. *В Лесі тільки й було роботи, що копати коріння, варити зілля.* К. ЧР. 2) Пряности. Желех. Ум. **Корі́ннячко.** *Щоб ті сади висохли аж до коріннячка.* Чуб.

Корінча́стий, а, е.=Корінистий. *Хрін корінчастий.* МВ. II. 80.

Корі́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **ко́рінь.**

Ко́рінь, ня, *м.* Корень. *Камінь росте без коріня.* Ном. Ум. **Корінéць, корі́нчик.** *Схопилась буря і зломила деревце бідне з корінцем.* Гліб. *Хріну корінчик.* Г. Барв. 66. Ув. **Коріни́ще.** *Істовк собі головище об дубове корінище.* Нп.

Корінько́вий, а, е. 1) Сдѣланный изъ корня. *Корінькова люлька.* 2) О водкѣ: настоянная на кореньяхъ. *Була і пінна... і запікана, і полинькова, і корінькова.* Кв. II. 185. *На запікану корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Коркобéць, бця́, *м.* Радуга. Вх. Зн. 28.

Корковéнький, а, е. Ум. отъ **корко́вий.**

Корко́вий, а, е. Съ каблуками, на каблукахъ. *Пропив бички невеличкі, проп'єш мої черевички, черевички корковії.* Чуб. V. 1093. *Бере чоботи коркові.* Грин. III. 650. Ум. **Корковéнький.** *Я маленька дівочка, як*

у полі квіточка, черевички корковенькі,— будьте з празником здоровенькі. Чуб. III. 435.

Корм, му, *м.* Кормъ. *В той час безчасному вовкові не послав Бог корму.* Рудч. Ск. I. 5.

Корма́, ми́, *ж.* Въ лодкѣ: задняя часть, корма. Мнж. 179. Вас. 151.

Корми́га, ги, *ж.* Иго, ярмо, власть. *Ми тільки тоді кумпанія кармазинам, як треба виручати їх із під кормиги лядської.* К. ЧР. 68. **Під корми́гу підгорну́ти.** Подчинить подъ власть. *Хотіла невістку під свою кормигу підгорнути, але не вдалося таки.* Канев. у.

Корми́ло, ла, *с.* (Заимств. изъ русск.). Кормило. *І попливе човен з широкими вітрилами і добрим кормилом.* Шевч. 238.

Корми́люд, да, *м.* Въ загадкѣ: мельница. *Біжить обходисвітка, з шумом крутить кормилюда руки.* ХС. III. 65.

Корми́ти, млю́, миш, ть. Кормить. *Хлібом кормлють, а стеблом очі колють.* Ном. № 4589.

Корми́тися, млю́ся, мишся, ться Кормиться. Ном. 10105.

Ко́рминий, а, е. Откормленный. *Ситі пришли придани: з'їли вола кормного і кормну корову.* Гол. IV. 397.

Ко́рне, *нар.* Покорно. *Просили деді і нені і я вашеці прошу, бисте були ласкаві на коровай, корне-покорне, клінно-поклінно, бардзо покорне!* (Одно изъ свадебныхъ приглашеній). Kolb. I. 226.

Корнов, ва, *м.*=**Кнур.** Вх. Лем. 427.

Ко́роб, ба, *м.* Родъ корзины, ящика изъ луба или прутьевъ. *Коробом сонце, ситом дощ.* Ном. № 571.

Коробе́йник, ка, *м.* (Заимств. изъ русск.). Коробейникъ, великорусскій разнощикъ мелкаго товара. *Не сват ситник коробейникові.* Чуб. I. 292.

Коробе́нь, бня́, *м.* Коробокъ. Гол. III. 23.

Коро́бка, ки, *ж.* 1) Родъ корзины изъ ляповаго луба или дерева. 2) Деревянная мѣра, преимущ. для сыпучихъ тѣлъ. *Дають мені, матусенько, жита по коробці.* Нп. **З коро́бки молоти́ти.** Молотить, получая какъ плату часть вымолоченнаго зерна. Сим. 196. *Нехай же він іде до старшого брата і попросить хліба; як не дасть, то нехай у нього молотить з коробки.* Стор. *Иди до попа та ставай на жито, шоб скосити, перевезти і змолотити; та не ставай за гроші, або з коробки.* Мнж. 127. Ум. **Коро́бочка.**

Корбо́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **коро́бка.** *Ой я свій крам у коробочку склав.* АД. II. *Чи зробиш луб'яну коробочку?* Г. Барв. 324. *А до мене Яків приходив, коробочку раків приносив.* Нп 2) Въ водяной мельницѣ чугунное гнѣздо для веретена шестерни. Черниг. у.

Коро́ва, ви, *ж.* Корова. *Піди до лісу, до корови, та швидче, хаме!..* Шевч. 132. *Вийшло сім корів.* Опат. Ум. **Корі́вка, корівонька, корі́вочка.** *Корівонька, рику-рику!* Рудч. Ск. I. 50.

Корова́ець, ва́йця, *м.* 1)=**Коровай.** *Благослови, Боженьку, коровайць місити!* О. 1862. IV. 12. 2) Блинъ изъ пшенной муки. Лебед. у.

Короваїв, а, е Принадлежащій **коровáю.** *Короваєве тісто не замісилося вміло.* Нп.

Коровáй, ва́ю, *м.* Свадебный хлѣбъ. *Через тиждень молодиці коровай місили на хуторі.* Шевч. 108. **Коровáй бгáти.** Дѣлать коровай. *Хорошії коровайниці хороший коровай біють.* Ном. № 7156.

Коровáйний, а, е.=**Коровáїв.** *Замість весільних медяничків, або коровайних цяцюрок дав вам мати... воскові свічечки.* Кв. I. 110.

Коровáйниця, ці, *ж.* Женщина, приготовляющая **коровáй.** *Хороші коровайниці хороший коровай біють.* Ном. № 7156. Ум. **Коровáйничка.** *Чи тут тії коровайнички, що шитії та рукавочки?* Мет. 162.

Корови́на, ни, *ж.* Корова, плоховатая корова.

Коро́виця, ці, *ж.* 1) Корова. *Пасла ж бо я коровиці, принала додому.* Грин. III. 685. 2) Насѣк. Oxyctes nasicornis. Вх. Пч. I. 7. 3)—**рога́та. Насѣк.** Hammaticherus cerdo. Вх. Пч. I. 6.

Короволи́тник, ка, *м.* Раст. Veronica agrestis. Вх. Пч. I. 13.

Коров'я́к, ку́, *м.* Раст.: а) Царскій скипетръ, Verbascum phlomoides L. и V. Tapsus L. ЗЮЗО I. 140. б) Hypericum perforatum. Лв. 99. См. **Деревій.** в) Linaria vulgaris. Лв. 99.

Коров'я́ка, ки, *ж.* Корова. *Коров'яку продали та п'ять овечат.* Г. Барв. 446.

Коров'я́нка, ки, *ж.* Коровій пометъ. Вх. Уг. 246.

Коров'я́р, ря́, *м.* Пастухъ коровъ. Вх. Лем. 427.

Коров'я́рка, ки, *ж.* Хлѣвъ для коровы. Вх. Лем. 427.

Коров'я́рня, ні, *ж*=**Коров'я́рка.** Вх. Лем. 427.

Коро́в'ячий, а, е. Коровій. *Одізвуться вовкові коров'ячі слізки.* Ном. № 4099. **Ко-**

ров'яче зілля. Раст. Orobanche epithimum. Шух. I. 22.

Корогва́, ви́, *ж.* 1) Знамя. *Із за гори козацькі корогви видко.* Дума. *У запорожців на білих коровах тілько червоні хрести, а в городових—орли і всяке малювання з золотом.* К. ЧР. 328. *Тоді Кішка Самійло, гетьман запорозький, чогось одіадав, сам на чердак виступав, червонії хрещатії давнії корогви... винімав, роспустив...* Дума. 2) Церковная хоругвь. *Поміж возами попи з кропилами пішли; за ними корогви несли.* Шевч. 159. 3) Красный флагъ, вышѣшиваемый на утро послѣ свадебной ночи, если невѣста оказалась непорочной. *Біля червоної корогви казились п'яненькі молодиці.* Ум. **Корого́вка, корого́вця.** *Над річкою, над Дніпром корогівка в'ється.* Мет. 430. *Ой військо їде, корогвці мають.* Нп. *А в нашій церковці три корогвиці, а в тих корогвиях три зірочки ясних.* Чуб. III. 215. Значитъ также флагъ, значокъ. *А за ним* (Залізняком) *усе по два, усе по два з ратищами і у передніх пар, може, у трьох, ратища з корогвками двоїчатими, так що оце... половина жовта, а половина чорна, або червона, або синя.* ЗОЮР. I. 253.

Корогі́д, го́ду, *м.*=**Перезва.** *Прийшовши з корогода, танцюють по лавках, батько дає горілки.* Грин. III. 444, 445.

Корого́в, гви́, *ж.* и **Корого́в, гву,** *м.*=**Корогва.** *Полковник Корсунський на ринок вихожає, хрещату корогов роспускає.* Мет. *Хвилон, корсунський полковниче... хрещатий корогов на ринку поставляв.* Мет. 414. *І на корогов до церкви двісті подарую.* Мкр. Н. 14.

Корого́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **корогва́.**

Корого́вний, а, е. Относящійся къ знамени, хоругви, флагу.

Корого́вця, ці, *ж.* Ум. отъ **корогва́.**

Коро́да, ди, *ж.* Сильно сучковатое дерево. Шух. I. 176.

Кородѝтися, джу́ся, дишся, *гл.* Жаловаться на боль. *Як прийшла косовиця, то й жінка кородиться.* Ном.

Кородки́й, а, е. Больной, хилый, слабый. *Цей віл кородкий на ноги: як горяна дорога,—верстов 20 пройшов,—уже й кульгає.* Донск. обл.

Коро́длливий, а, е. Чувствительный къ боли.

Короїда, ди, *м.* Насѣк. Короѣдъ, Bostrychus. Вх. Пч. I. 5.

Ко́рок, рка, *м.* Каблукъ. Чуб. VII. 431. *Один чобіт на піджові, а другий на корку.* Нп. *Чоботи на височенних корках пошив, щоб не швидко зносились.* Г. Барв. 516. Ум. **Ко́рочок.** *Черевички на корочках височеньких.* МВ. II. 77.

Короле́ва, ви, *ж.* Королева. *Королева іцпанська Ізабелла.* Ком. I. 53. Ум. **Королѝвонька.** *Запишалась єси, королівонько ти наша, не озвешся до нас.* Г. Барв. 208.

Короле́венко, ка, *м.*=**Короленко.** *Ой поїхав та королевенко на погуляння.* Г. Барв. 492

Короле́вич, ча, *м.* Королевичъ. *Ой поїхав королевич на прогуляння.* Чуб. V. 758.

Короле́нко, ка, *м.* = **Королевич.** *Дасть тобі король червоний корогов, а королиха — полумисок червонців, а короленко — вороного коня.* Чуб. III. 281.

Коро́лик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **коро́ль.** 2) Зоол. Крапивникъ, Motacilla troglodytes. Вх. Лем. 427.

Королѝха, хи, *ж.* Жена короля. *Дасть тобі король червоний корогов, а королиха — полумисок червонців.* Чуб. III. 281.

Королѝця, ці, *ж.*=**Королева.** *Зіма царя й царицю, короля й королицю.* Гр нн. I. 249. *Була гарна вдова панна, краля-королиця.* К. МБ. X. 4.

Королів, лéва, ве. 1) Королевскій. *Я шукав, я питав королевого двора.* Чуб. 2) **Королів цвіт.** Раст. Phaseolus multiflorus. ЗЮЗО. I. 131.

Королівна, ни, *ж.* Королевна. *Ой ходять вони по риночку, як ті королівни.* Чуб. V. 33. *Чи воно яка князівна, чи королівна.* Рудч. Ск. II. 46.

Королівонька, ки, *ж.* Ум отъ **короле́ва.**

Королѝвство, ва, *с.* Королевство.

Королѝвський, а, е. Королевскій.

Королѝвщина, ни, *ж.* Жалованная королемъ земля. *За службу королівщин довенявся.* К. Бай. 32.

Коро́ль, ля́, *м.* 1) Король. *Сейми, сеймики ревіли, сусіде мовчали, дивилися, як королі із Польщі втікають.* Шевч. 130. *То король ниверсали писав, самому Барабашу до рук подавав.* Дума. 2) Названіе вола самой свѣтлой масти. КС. 1898. VII. 42. 3) Весенняя хороводная игра молодежи, существующая въ двухъ видахъ. Опис. у Чуб. III. 42—46, Ив. 74, Маркев. 70. *Ну ліш у хрещика, або в короля.* МВ. 4) Король (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. 5) Преимущ. во мн. Родъ игры въ бирюльки; изъ употребляющихся при этомъ

36 палочекъ, четыре, болѣе толстыя, также называются **королями**. КС. 1887. VI. 478. Ум. **Коро́лик**.

Коро́льство, **ва**, *с.* Королевство. *Як найдеш ти мені де-небудь дівку таку, щоб мені за жону була, то я оддам половину свойого корольства.* Чуб.

Коро́льский, **а**, **е**.=**Королівський**. *Іде він проз корольский двір.* Чуб.

Королюва́ння, **ня**, *с.* Пребываніе королемъ. Желех.

Королюва́ти, **лю́ю**, **єш**, *гл.* Быть королемъ. *Ой ти будеш, Семене Палію, королем королювати.* КС 1882. III. 613.

Король, **ля́ти**, *с.* Маленькій король, дитя король. **Королятами** называли козаки польскихъ и украинскихъ магнатовъ. ...*Поки зрадники поспільства будуть великими достатками пишатись, нам правди, ситости, впокою від лядських королят не сподіватись.* К. ЦН. 241.

Коро́мисел, **сла**, *м.* и **коро́мисло**, **сла**, *с.* 1) Коромысло. *Несе дівка воду з броду, коромесло гнеться.* Чуб. *Ой із броду несу воду,—коромисел гнеться.* Мет. 50. 2) Рычагъ, которымъ приводятся въ движеніе при звонѣ языки маленькихъ колоколовъ. Сим. 170. 3) Дѣтская игра: двое дѣтей становятся другъ къ другу спиной, переплетаются руками и поочередно каждый нагибается впередъ, отчего другой подымается на воздухъ. Мил. 55. КС. 1887. VI. 479.

Коромо́ла, **ли**, *ж.* Крамола, заговоръ. *Князі кують коромоли.* О. 1861. III. Костом. 30.

Коромо́лувати, **лю́ю**, **єш**, *гл.* Учинять заговоръ. *Коромолує з ним на Данила владика.* О. 1861. III. Костом. 30.

Коро́на, **ни**, *ж.* Корона. *Являлась перед ним в золотій короні, як малюють святих на образах.* Левиц. I. 271. Ум. **Коро́нка**, **коро́нонька**, **коро́ночка**. *А за нею Матн Божа, зложила корононьку на її головоньку.* Рк. Макс.

Коро́нний, **а**, **е**. Коронный, государственный. *Гетьману коронному узять себе за шию не давали.* К. ЧР. 11.

Корonóвка, **ки**, *ж.* Вѣнецъ при вѣнчаніи супруговъ. *Де ж ти підеш, Марисенько, під Божий вінок стати?.. Підемо до церковці порушати короновці.* Гол. IV. 383.

Коро́нонька и **коро́ночка**, **ки**, *ж.* Ум. отъ **корона**.

Коронува́ння, **ня**, *с.* 1) Коронованіе. 2) Обрядъ принятія новаго члена въ общество **парубків**, состоящій въ поднятіи принимаемаго на рукахъ, пѣніи обрядовой пѣсни и затѣмъ угощеніи. КС. 1887. VIII. 767—768.

Коронувáти, **ну́ю**, **єш**, *гл.* 1) Короновать. Желех. 2) Принимать новаго члена въ общество **парубків**. См. **Коронува́ння 2**.

Коронува́тися, **ну́юся**, **ешся**, *гл.* Короноваться. Желех.

Ко́роп, **па**, *м.* Карпъ, Cyprinus barbus. *І риба не абы яка,—все веризуб, коропи, карасі.* Стор.

Коро́па, **пи**, *ж.* Жаба. Вх. Зн. 28. Ум. **Коро́пка**.

Коропа́вий, **а**, **е**. Шероховатый, въ бугоркахъ Желех.

Коропа́вица, **ці**, *ж.*=**Коро́пка**. Желех.

Коро́павка, **ки**, *ж.* = **Коро́па**. Вх. Зн. 24.

Коропа́тва, **ви**, *ж.*=**Коропа**. Вх. Лем. 427.

Коропа́тий, **а**, **е**.=**Коропавий**. **Коропа́та жа́ба**=**Коропа**. Вх. Уг. 246.

Коропа́тиця, **ці**, *ж.*=**Коропа**. Вх. Уг. 246.

Коро́пка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **коро́па**.

Ко́рост, **ту**, *м.* Корни и пр. на полѣ. *Коросту багацько на полі.* Чигир. у.

Коро́ста, **ти**, *ж.* Чесотка. *Короста не велика й не мала—як на дубові кора.* Посл.

Коро́ставий, **а**, **е**. 1) Чесоточный. 2) Шероховатый (о твердой поверхности). Шух. I. 284.

Коро́ставка, **ки**, *ж.* 1) Женщина, больная чесоткой. Употребляется какъ бранное слово. Шух. I. 34. 2)=**Коропа**. Вх. Зн. 28.

Коростій, **тія**, *м.* Имѣющій **коро́сту**. *Коростій, коростій! веди бабу на постіль!* Нп.

Коро́стовий, **а**, **е**.=**Короставий**. *Не піш тещі коростовим зятем.* Ном. № 5611.

Коростува́тий, **а**, **е** **Коростува́те по́ле**. Поле, на которомъ много всякихъ корней. Чигир. у.

Коро́стявий, **а**, **е**.=**Короставий**. *Бодай тебе волами возили, а мене хоч коростявою, та конячкою.* Ном. № 3254. *Коростява чухмариться.* Грин. III. 652.

Коро́стявіти, **вію**, **єш**, *гл.* Заболѣвать чесоткою.

Коро́стяний, **а**, **е**.=**Коростявий**. *Обізвався коростяний до голодивого.* Посл.

Корота́ти, **та́ю**, **єш**, *гл.* Коротать, проводить. *Дітей годувать, свій вік коротать.* Ном. № 9200.

Коротéнький, **а**, **е**. 1) Коротенькій.

І ніженьки коротенькі, і ушенькы клапоньки, і сама як свиня. Ном. № 7931. 2) Краткій.

Коротéнько, *нар.* 1) Коротко. 2) Кратко. *Скажемо хоч коротенько, з яких частин вода складається.* Дещо.

Коротéсенькый, а, е. 1) Самый короткій. *А сама жінка маленька, коротесенька.* МВ. II. 132. 2) Самый краткій.

Коротéча, чі, *ж.*—**на тéбе!** Чтобъ ты пропалъ! Желаю тебѣ смерти! Вх. Зн. 28. См. **Коротка година.**

Коротúти, чу́, тúш, *гл.* Укорачивать.

Коротúтися, чу́ся, тúшся, *гл.* Укорачиваться. *Коротився вже ж вік мій: давайте мі свічки в руки.* Kolb. I. 220.

Коро́ткий, а, е. 1) Короткій. *Короткий той веселий вік дівочий.* Левиц. *Пристав з короткими гужами.* Ном. 2) Краткій. 3) **Коро́тка година, коро́ткий час.** Въ выраженіи: **Бода́й на тéбе коро́тка годи́на (коро́ткий час)!=Бода́й на тéбе коротéча!** Вх. Зн. 28. Ум. **Коротéнький, коротéсенький.**

Коро́ткість, кости, *ж.* Краткость. *Короткость часу.* Желех.

Ко́ротко, *нар.* 1) Коротко. *Гарно, та коротко.* Ном. **Ко́ротко жи́ти.** Быть недолговѣчну. 2) Кратко. *Тепер скажемо коротко, що Шрам Павлоцький... сам удавсь до Тетері.* К. ЧР. 411 Ум. **Коротéнько.**

Короткозо́ркий, а, е. Близорукій. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Короткомо́вність, ности, *ж.* Лаконизмъ. *Знаходимо в їй* (у книзі) *усі прикмети старосвітського стилю: короткомовність, нахил до загадки.* К. Іов. IX.

Коротконо́гий, а, е. Съ короткими ногами. Желех.

Коротконо́гий, а, е. Съ короткими рогами. Желех.

Коротýха, хи, *ж.* Малорослая женщина. Ум. **Коротýшечка, коротýшка.** *Ой жінко моя, коротушечко! Чи нічого повечерять, моя душечко?* Чуб. V. 686.

Коротýшка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **коротýха.** 2) Короткая **свúтка.**

Коротю́ха, хи, *ж.*=**Коротуха.** *Най тя бере зла тетюха, таки будеш коротюха.* Гол. I. 320.

Ко́рочок, чка, *м.* Ум. отъ **ко́рок.**

Ко́рпати, паю, ешь, *гл.* Ковырять. **Ко́рпати о́чі.** Укорять, попрекать. *Як побачить було, що хто їде на коняці, то так і заздрить очима, і ну корпать очі чоловікові своєму.* Рудч. Ск. II. 174.

Ко́рпатися, паюся, ешся, *гл.* Копаться. *Антосьо все кортавсь у капшуці.* Св. Л. 178.

Корписа́ти, са́ю, еш, *гл.*=**Копирса́ти.** *Паличками землю корписали.* Св. Л. 174.

Корпи́сочка, ки, *ж.* О лисицѣ (въ пѣснѣ): хлопотунья? постоянно копающаяся? *Ой не знала удівонька, як у світі жить, та наняла ведмедика за плугом ходить... А лисичку-корписочку обідать носить.* Чуб. V. 812.

Ко́рпус, са, *м.* Корпусъ, станъ. *Лемішка робив своїм огрядним корпусом і ростом великий контраст.* Левиц. I. 333.

Ко́рса, си, *ж.* Полозъ саней. Шух. I. 180.

Корса́тка, ки, *ж.* 1) Раст.? 2)—гірська. Рас. Hieratium aurantiacum. Шух. I. 20.

Корсéт, ту, *м.* и **корсéтка, ки,** *ж.*=**Керсет, керсетка.** Гол. Од. 22. КС. 1893. V. 282. *Плахта на їй шовкова ...корсет зелений.* МВ. II. 77.

Корті́ти, корти́ть (кого́ и кому́), *гл. безл.* Не терпѣться, тянуть къ чему, хотѣть и желать чего нибудь. *Кортить литвинка скоринка.* Ном. № 5013. *Хто язик держить за зубами, то того нічого не кортить.* Ном. № 1106 *Як ріжуть птицю, то аж дріжу, так мене кортіло напиться тієї крови.* Стор. МПр. 30. *Кортить таки тобі домівка.*

Корта́чка, ки, *ж.* Нетерпѣливое, сильное желаніе.

Коруго́в, гви, *ж.*=**Корогóв.** *Щоб військо їшло під коругов.* Котл. Ен.

Корх, ха, *м.* 1) Мѣра длины въ ширину ладони или въ четыре пальца. *В старі годи бач на ціп міряли корхами.* Харьк. г. *Виріс як ячменик на корх, що тілько на юлу косу косити.* Черниг. у. *Виріс на три корхи вгору.* Г. Барв. 347. 2) Щепотка (земли). *І то не наш корх землі, що нам очі закрикоть.* Ном. № 1499.

Корці́вка, ки, *ж.*=**Корчівка 2.** Kolb. I. 61.

Корч, чá, *м.* 1) Пень. 2) Кустъ. *Тілько при долині два корчі калини.* Чуб. V. 32. Ум. **Ко́рчик.** *Ой на городі дві лободі, третій корчик бобу.* Грин. III. 219.

Корча́га, ги, *ж.* Глиняный сосудъ съ узкимъ горлышкомъ для водки. Вх. Зн. 28.

Корча́к, ка́, *м.* Водяная мельница съ наливнымъ колесомъ. Левч. См. **Коречний.**

Корчастий, а, е. Кустистый, густой. *Садочок вишневий корчастий.* Грин. III. 527.

Корчéмний, а, е. 1) Принадлежащій

корчмѣ. 2) Кабацкій, непотребный, непристойный. *Підли чернь корчемна.* К. ЦН. 245.

Ко́рчик, ка, *м.* Ум. отъ **корч.**

Корчи́стий, а, е=**Корчастий.** *Корчисте жито.* Подольск. г.

Ко́рчити, чу, чиш, 1) Корчить, гнуть. *Як берест од огню корчиться, так... місячного відьмача, або відьму, щоб корчило і ломило.* Чуб. I. 85. *Хлопці сиділи, постолики корчили.* Грин. III. 103. 2) Кривить. *Батько як зачав корчити лице.* Ном. № 2346. 3)=**Корчувати.** Вх. Лем. 427.

Ко́рчитися, чуся, чишся, *гл.* Корчиться. *Берест од огню корчиться.* Чуб. I. 85. *Барило вихопив із-за пояса пистоль, навів на ляха, що од мук корчився на палі.* Стор. МПр. 131.

Ко́рчів, чо́ва, *м.*=**Корчага.** Вх. Зн. 28.

Корчі́вка, ки, *ж.* 1) Выкорчеванное мѣсто. *Се корчівка: тут були колись грабки—він вирубав, після викорчував та й почав сіяти.* Брацл. у. 2) Нижняя доска въ **корці** колеса водяной мельницы. Мик. 480.

Корчі́й, чія́, *м.* Судороги.

Ко́рчма́, ми́, *ж.* Корчма. *А козак сидить у корчмі та мед-вино кружає.* Дума. **Корчму́ роби́ти.** Значитъ у лемковъ устраивать забаву съ музыкой и угощеніемъ. Вх. Лем. 427. Ум. **Корчо́мка, корчо́мочка.** *Ой крикнули молодці да сидючи в корчомці.* Макс. *А всі дівки прийдуть до корчомочки гуляти.* Чуб. V. 114.

Корчома́ха, хи, *ж.* Толстая, кривая палка. Козелецк. у.

Корчо́мка, корчо́мочка, ки, *ж.* Ум. отъ **корчма́.**

Корчува́ння, ня, *с.* Корчеваніе.

Корчува́ти, чу́ю, еш, *гл.* Корчевать. Чигир. у.

Корчува́тися, чу́юся, ешся, *гл.* Куститься (о хлѣбѣ). Херс.

Корчу́га, ги, *ж.* Преимущ. во мн. Короткія сани съ толстыми и высокими полозьями, употребляющіеся для перевозки срубленныхъ деревьевъ. Шух. I. 180.

Корчу́ля, лі, *ж.*=**Корчага.** Вх. Зн. 28.

Корша́к, ка́, *м.* Коршунъ. *Нехай коршак на ваші кури насядеться.* Чуб. I. 286.

Ко́ршма́, ми́, *ж.* = **Корчма.** *Доброго коршма не зопсує, а лихого і церков не поправить.* Ном. № 3232. Ум. **Корше́мка, коршмо́нька, коршо́мка.** *Іди, сину, до коршемки.* Грин III. 322. *Козак ледащиця не хоче робити, іде до коршмоньки мед-горілку пити.* Чуб. V. 39.

Коршми́ця, ці, *ж.* = **Коршма.** *Піп каже: ідімо до божниці; а п'яниця каже: ідімо до коршмиці.* Ном. № 11728.

Коршмо́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **коршма́.**

Коршо́в, ва и **коршо́вик, ка,** *м.* Родъ посуды. Вх. Лем. 427. *П'є винце за столиком, мірят собі коршовиком.* Гол. I. 86. См. **Корчів.**

Коршо́мка, ки, *ж.* Ум. отъ **коршма.**

Коря́к, ка́, *м.* 1) Ковшъ. *Святе діло наші січові коряки! У нашому коряці утопиш иншого мізерного ляшка.* К. ЧР. 122. *Льохи, шинки з шинкарками, з винами, медами, закупили запорожці та й тнуть коряками!* Шевч. 369. 2) Плата мельнику мукою за помолъ. *Моє діло мірошницьке: підкрути та й сядь, а коряки бери.* Ном. стр. 285, № 3114. 3)=**Корець 3.** Вх. Зн. 28. Ум. **Корячо́к.** *Кожному гостю по корячку і почали частуваться і кружать.* Стор. МПр. 154.

Корячкува́тий, а, е. Кривой и со множествомъ развѣтвленій (о деревѣ). *Дерево й нарубалось. Таке корячкувате, що й на палицю не вибереш.* Рудч. Ск. II. 7.

Корячо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **коряк.**

Коса́, си́, *ж.* 1) Коса. *От поберуть коси, та й пійдуть ніби-то косить.* ЗОЮР. I. 287. Части косы: самая полоса называется **полотно́,** обухъ ея—**прут,** носокъ—**пи́сок,** часть около **пи́ску—ко́лос,** конецъ острія—**жало́,** пятка—**п'я́тка,** въ которой находится **пупе́ць,** входящій въ **я́мку** косовища; пятку придерживаетъ на косовищѣ желѣзное кольцо—**пе́рстінь,** а сверхъ того еще желѣзная **за́ківка** и деревянный **па́склин** (клинъ). Шух. I. 169. 2) Коса, сплетенные волосы. *Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше.* Нп. 3) Только мн. ч. и въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ: **Ко́си.** Волосы вообще. О. 1862. VIII. 49. *Який він чудний: борода чорна, коси русяві.* Радом. 4) Луковая плетеница, вѣнокъ, въ который вплетены луковицы. Вас. 204. 5) Селезенка. *Коса свиняча, що коло печінки, довгенька.* Ном. № 310. 6)=**Косарь 2.** Вх. Уг. 246. 7) мн.=**Косарь 4.** Вх. Лем. 427. 8) **Коса́ Богома́терина.** Раст. Hypericum numifusum. Черк. у. Ум. **Кі́ска, кі́сонька, кі́сочка, ко́ска, ко́сонька.** *По три копи дівочка, по чотирі кісочка.* Маркев. 68. *Що суботи ізмивала і в кісоньку заплітала.* Ув. **Коси́ще.** *В тих багатих паннів такі здоровецькі косища, неначе в кожної куделя на голові.* Левиц. Кож. 22.

Коса́к, ка́, *м.* Большой ножъ для сѣченія капусты. Вх. Уг. 246.

Коса́рик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **коса́рь**. *Гей нуте, косарі, вц, косарики мої.* Ном. № 9998. 2) мн. Раст. Кавалерскія шпоры, Delphinium consolida. Анн. 124.

Коса́ричок, чка, *м.* Ум. отъ **коса́рь**.

Коса́рка, ки, *ж.* 1) Сѣнокосильная машина. Екатер. у. (Залюбовск.). 2) *мн.*=**Косарик 2.** Вх. Пч. I. 10.

Коса́рський, а, е. Косарскій. *Рівняє роботу теслярську до косарської.* Ном. № 10037. *Косарі співали косарських пісень.* Левиц. Пов. 109.

Коса́рь, ря, *м.* 1) Косарь, косецъ. *Гей нуте, косарі, ви, косарики мої.* Ном. № 9998. Въ видѣ косаря представляется смерть. *Над головою вже несе свою неклепаную косу косарь непевний.* Шевч. 2) Насѣк. Фалангидъ, сѣнокосъ, Phalangium opilio. Вх. Пч. I. 7. 3) Ножъ изъ обломка косы, употребляемый для бритья. Сим. 157. 4) Созвѣздіе Ріонъ. Чуб. I. 14. 5) *мн.* Раст. Erodium cicutarium. Вх. Пч. I. 10. Ум. **Коса́рик, коса́ричок.** *Мій синочку, мій косаричку!* Мил. 213.

Косарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Быть косцемъ. *Ми з Петром косарюємо вдвох.* Волч. у.

Косатарь, ря, *м.* Эпитетъ селезня: имѣющій **коси́ці**. См. **Косиця 3.** *Качуре-косатарю, Марусини проматарю, проси своїх гостей.* Чуб. IV. 201.

Коса́тий, а, е. Съ большими косами. *Дві дівки косатих та два парубки усатих.* Чуб. V. 439.

Коса́тка, ки, *ж.* Раст. Aconitum napellus. Вх. Лем. 427.

Косибав, ва, *м.*=**Косарь 2.** Вх. Лем. 427.

Ко́сий, а, е. 1) Косой. *Постіл косий, а я босий.* Чуб. 2) О столѣ: треугольный. *По під стінами стояло 12 стільців, в кутках косі столики.* Левиц. I. 133. 3)=**Косинa.** КС. 1898. VII. 45.

Коси́лки, лок, *ж. мн.* Раст.=**Сокирки.** Вх. Пч. I. 10.

Коси́нець, нця, *м.* 1) Треугольникъ. 2) Треугольная полка въ углу комнаты. Ум. **Коси́нчик.** *Попід стінами стояли двандцять стільців, в кутках косі столики, а над ними вгорі косинчики з карнизом на книжки.* Левиц. I. 133.

I. Косина́, ни́, *ж.* Кривая линія, кривизна. *Наша межа йде рівно, а далі косинею, а від косині знов рівно.* Донск. обл. Міусск. окр.

II. Косина́, на́ти, *ж.* Ум. отъ **коса.** *Роздивлялась на свої бровинята, лизала пальці і приглажувала ними свої косинята.* Левиц. I. 199.

Коси́тень, тня, *м.* Раст. а) Косатикъ, Iris. Вх. Пч. I. 10. Шух. I. 20. б) Aerus calamus. Шух. I. 21.

Коси́ти, шу́, сиш, *гл.* Косить. *Ой там по над яром козак сіно косить.* Мет. 17.

Коси́ця, ці, *ж.* 1) Небольшая коса. 2) *мн.* Начесы на вискахъ у дѣвушки. Харьк. г. 3) Загнутое перо на хвостѣ птицы. *Синій селезень з чорними косицями.* Маркев. 118. *Сидить півень на криниці, спустив крильця ще й косиці.* Грин. III. 53. 4)=**Косниця.** *А в пшениці золоті косиці.* Нп. 5) Цвѣтокъ,—говорится преимущ. о тѣхъ цвѣтахъ, которыми дѣвушки украшаютъ голову. Вх. Зн. 28. *Ой зацвіли черешеньки, зацвіли косиці.* Гол. IV. 514. Въ этомъ стихѣ б. м. **косиця=Iris,** такъ какъ **косичка—Iris.** Вх. Уг. 246. 6) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. 7) Сортированный (по длинѣ) волосъ изъ конскихъ хвостовъ для ситъ. Вас. 152. Ум **Коси́чка, коси́ченька.**

Коси́чити, чу, чиш, *гл.* Украшать цвѣтами или зеленью. Желех.

Коси́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **коси́ця.**

Коси́ще, ща, *с.* Ув. отъ **коса́.**

Коси́нка, ки, *ж.* Плетеница изъ пеньки въ видѣ косы,—къ ней прикрѣпляютъ цвѣты, изъ которыхъ составляется вѣнокъ невѣсты. *Вінок для княгині плетуть на косінці з прядіва... Дружко прив'язує оцю благословенну квітку* (барвінок) *до косінки... а доплітають його вже дівчата.* О. 1862. IV. Рус. вес. 2.

Косма́к, ка́, *м.* Космы, косы. *Ось постій, каже, суча дочко: дай мені тебе за космаки піймати.* К. ЧР. 204.

Косматій, тія, *м.* Человѣкъ въ космахъ, косматый. Встрѣчено въ пасхальной виршѣ, въ приложеніи къ Іоанну Крестителю: *Йван Косматій його хрестив.* О. 1862. VI. 51.

Косма́читися, чуся, чишся, *гл.* Космативаться. Гол. Од. 35.

Косма́чки, чо́к, *ж. мн.*=**Аґрус.** Вх. Уг. 246.

Косма́шечка, ки, *ж.* Косматая. *Овечко-космашечко, хто тебе напаше, моя машечко?* Чуб. III. 170.

Ко́смик, ка, *м.* Ум. отъ **косом.**

Косми́на, ни, *м.* Названіе вола съ неправильно посаженными рогами: одинъ

имѣетъ наклонъ впередъ, другой назадъ. КС. 1898. VII. 45.

Космогру́дий, а, е. Съ волосатой грудью. Вх. Зн. 28.

Космо́к, сомка́, м. Ум. отъ **косом**.

Косни́ця, ці, ж. Усъ растенія? *А в пшениці золоті косниці.* Грин. III. 94.

Косови́й, а́, е. **Косови́й са́жень**. Косая сажень. *Щоб під ним і над ним земля горіла на косовий сажень.* Ном. № 3795.

Косови́ця, ці, ж. Время уборки сѣна. *Коли ще косовиця, а ми вже сіно возимо.* Ном № 2613. **Під но́сом косови́ця**—употреблено въ пословицѣ въ смыслѣ: усы выросли. *Під носом косовиця, а на розум не орано.* Ном.

Косови́ще, ща, с.=**Кіся**. *Похилились на кий або на косовище.* К. ЧР. 260.

Косого́р, го́ру, м. Косогоръ. *І горілка так і потекла з комір по косогору.* ЗОЮР. I. 255.

Косом, сма, м. Клокъ, клочекъ (перьевъ, шерсти). *Сорока в часнок,—вирвала космок... Із того косма напряла кросна.* Чуб. V. 1154. См. **Космок**.

Косонóга, ги, м.=**Косарь 2**. Вх. Лем. 427.

Косоо́кий, а, е. Косоглазый. *Дають йому дві дівиці: една косоока, друга сизоока.* Чуб. V. 35.

Косо́рий, а, е. Косо́ра вівця́. Овца съ рогами, похожими на косы. Желех.

Косо́рити, рю, риш, гл. Наряжать, красиво одѣвать. Желех.

Косо́ритися, рюся, ришся, гл. Заявлять претензіи; дерзкимъ быть съ кѣмъ либо. Вх. Зн. Желех.

Косоро́гий, а, е. Съ рогами, обращенными въ разныя стороны. Павлогр. у.

Косте́л, лу, м. Костелъ.

Косте́льний, а, е. Принадлежащій костелу. *Взивають усе духовенство грецької віри Наливайковою сектою... навіть із костельних казальниць.* К. Кр. 19.

Косте́льник, ка, м. Католикъ. *Костельники свою погибель чують.* К. ПС. 38.

Косте́р, тра́, м. 1) Сажень дровъ. 2) Куча камыша, сложенная изъ 30 **ніп** камыша, причемъ каждая **копа́** имѣетъ 60 **куліе́**. Павлогр. у. *Столя у неї на городі в костері на зіму очерет.* Котл. Ен. I.

Костеря́ва, ви, ж. Раст. Festuca. Вх. Пч. I. 10—**овéча**. Festuca ovina. Шух. I. 20.

Кости́рник, ка, м. Игрокъ въ кости. *Котрі п'яниці, котрі костирники не хочете в кості програвать, ідіть до мене в охотне військо понулять.* Дума.

Кости́ронько, ка, м. Ум. отъ **костúрь**.

Кости́рство, ва, с. Игра въ кости. *Добра свою на кабацьких служебок, на костирство, на танці-музики не прогайнували.* К. Бай. 49.

Кости́рь, ря́, м. 1)=**Костирник**. О. 1861. IV. 4. *Уподобав картовника і костира п'яного, що... в козацьтва виграваб у кості.* К. Бай. 32. 2) Раст. Bromus secalinus. L. ЗЮЗО. I. 114. Ум. **Кости́ронько**. *А він щельма костиронько, превеликий п'яниченько.* Грин. III. 380.

Костогри́в, ва, м. Птица. Frangilla coccathraustis.

Костогри́за, зи, об. Презрительно: бѣднякъ. *Той волоцюга, костогриза ще дитиною тебе зводив.* Г. Барв. 87.

Костокри́лий, а, е. Перепончатокрылый. *Через базарь кажан костокрилий перелетить.* Шевч.

Костома́ра, ри, ж. Большая кость.

Костома́руватий, а, е. Ширококостый. *Широке костомарувате чоло, нібы воляче.* Г. Барв. 22.

Костома́ха, хи, ж. = **Костомара**. Желех.

Костопра́в, ва, м. Костоправъ. Подольск. г.

Костри́ця, ці, ж. Кострика. *Я ж думала, що начаєчка з костриці, аж то вона з поганої сиріці.* Чуб. V. 599.

Костри́читися, чуся, чишся, гл. Хорохориться, ерошиться. *Блоха усе кострічиться.* Ном. № 2461.

Костри́чуватий, а, е. Имѣющій много кострики. *Кострічувате прядіво.* НВолын. у.

Ко́струб, ба, м. 1) Ястребъ. Мнж. 183. 2) Весенняя хороводная игра дѣвушекъ, описанная у Чуб. III. 77 и Kolb. I. 158. 3) Неряха. *Сидів костуруб на припічку, я не подивився.* Гол. III. 290. Ум. **Костру́бонько**.

Кострубáнь, ня, м. Со взъерошенными волосами, шерстью, перьями. *А кому з нас, небою, ти здоровьлом озвалась?—Отому коштрубаневі... що я середині.—А то був вітер.* О. 1861. XI. Свид. 50.

Кострубáтий, а, е. 1) Косматый, вихристый. *Москалі руді, никаті, та бородаті, та кострубаті.* Левиц. I. 334. 2) Шероховатый. Лебед. у.

Кострубáч, чá, м. Взъерошенный. *Оженився кострубач та взяв пелехату.* Гол. II. 438.

Костру́бонько, ка, м. Ум. отъ **костру́б**.

Ко́стур, ра, *м.* **Клюка,** посохъ.—*Діду Сидоре, собак боюся!—А з костуром, бабко, а з костуром, любко, а з костуром, Пархомівно, сивая голубко.* Ном. № 12813. Ум. **Костуре́ць.** *Я собак боюся.—Ой з костурцем, бабко.* Грин. III. 659. Ув. **Костура́ка.** (Старець) *розбився, опершися на костуряку.* Ном. № 13663.

Костура́, ри, *ж.* Ножъ для убиванія животныхъ. Вх. Уг. 246. Ум. **Костура́ка.**

Костуро́нька, ки, *ж.* Посошекъ. *Дайте мені костуроньки опіратися.* Мил. 149.

Костура́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **ко́стур.**

Костьо́л, лу, *м.*=**Костел.** *Бачте, у Вільшаній у костьолі... у титаря.* Шевч. 140.

Костьо́льний, а, е=**Костельний.** К. Досв. 125.

Костю́к, ка́, *м.* Рогъ (въ загадкѣ). *Два костюки, два лопухи, чотирі ходори, дев'ятий Матвій.* (Загадка о коровѣ). Ном. стр. 293.

Костю́лькы, льок, *ж. мн.* Назв. растеній. Bromus secalinus L. и B. arvensis L. ЗЮЗО. I. 114.

Коста́к, ка́, *м.*=**Кістяк.**

Костяни́й и **косцяни́й, а́, е́**=**Кістяний.** *На тобі костяного зуба, а мені дай залізного.* Рудч. Ск. *Баба-Яга—косцяна нога.* Ном. № 241.

Костяни́дя, ці, *ж.* = **Камениця** 2. ЗЮЗО. I. 134.

Косу́ха, ня, *ж.*=**Кісонька.** *Живи ти, мой татухна, без мене, без моєї русої косухни.* Чуб. IV. 280.

Кось-кось! *межд.* Зовъ лошади: *кось, кось, кось!* Ном.

Ко́ська, ки, *ж.* дѣтск.=**Ко́ня.**

Ко́ськання, ня, *с.* Призываніе лошадей крикомъ: **ко́сь-ко́сь!** *Коськання ночіжне парубоче.* К. Дз. 214.

Ко́ськати, кає, ють, *гл.* Призывать лошадь крикомъ: **ко́сь-ко́сь!**

Коси́рки, *мн.* Раст. Linaria genistaefloria L. ЗЮЗО. 126.

Ко́ся, сі, *ж.*, дѣтск. Лошадка. *Ти до неї: коси-косю! а вона і голову дере.* Ном. № 2470.

Коси́к, ка́, *м.* 1) Острый уголъ, клинъ. 2) Бревно, которое укрѣпляется между двумя столбами (или діагонально одно, или два такимъ образомъ, что вмѣстѣ со столбами составляютъ букву М) и служитъ для укрѣпленія послѣднихъ. Кіев. и Подольск. г. 3) Кусокъ сѣти; изъ шести **косиків** спивается бредень. Браун. 39. 4) Канатъ для якоря на днѣпровской лодкѣ. Мнж. 179. 5) Небольшой табунъ лошадей. *Було в йому трохи коров і волів та по полю пасся косяк чималенький.* Сніп. 156.

Косяка́, нар. Наискось, діагонально. *То взад, то вбік, то косяка.*

Косятине́ць, нця, *м.* Родъ растенія. Черниг.

Кота́! *меж.* Крикъ на кота: прочь! *А кота! бо тя наздогну.* Ном. № 497.

Кота́ра, ри, *ж.* Юрта, шалашъ. *І вибрав за царя раба свого Давида, з котари йому взяв од батьковських овечок.* К. Псал. 183

Кота́рь, ря́, *м.* = **Кіт?** Колыбельная пѣсня: *Ой ну люлі, котарю, та вимети кошару, а ти, котко рудю, та вимети грубу, а ти, кошку волохатий, та й обмети коло хати.* Мил. 43.

Коте́л, тла́, *м.* 1) Котелъ. 2) Литавры. *Прийхали* (в Січ), *вдарили в котли, зібрались козаки.* ЗОЮР. I. 168. Ум. **Котело́к.**

Коте́лка, ки, *ж.* Окалина мѣди, получаемая при выдѣлкѣ мѣдныхъ котловъ. Вас. 182.

Котело́к, лка́, *м.* 1) Ум. отъ **коте́л.** *Докотавсь до грошей да й витяг як сили мога котелок хороший.* ЗОЮР. II. 88. 2) *мн.* Раст. Trapa natans L. ЗЮЗО. I. 139.

Котеня́, ня́ти, *с.*=**Кошеня.**

Коте́ць, тця́, *м.* 1) Камышевая загородь въ видѣ почти сомкнутаго круга, стоящая въ водѣ для ловли рыбы. Браун. 15. *Пішли на озеро,—там наші кітці стоялы, на рибу поставили.* Новомоск. у. 2) Родъ пасхальной игры, состоящей въ катаніи яицъ. КС. 1891. V. 207. См. **Котючка.**

Ко́ти, тів, *мн.*=**Котець.** Браун. 15.

Коти́га, ги, *ж.* Телѣга, на которой возятъ необходимые для пастуховъ овецъ припасы. Левч. *Мали вони ще при отарах і котиґу... возили харчі, воду і дрова.* Стор. II. 182.

Котигоро́шок, шка, *м.* Сказочный богатырь, мать котораго забеременѣла отъ съѣденной горошинки. Мнж. 30.

Ко́тик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **кіт.** *Був собі котик та півник та спрялися жить.* Рудч. Ск. I. 27. 2) Родъ женской шубки. *Зап'яті одинаковими хустками, в одинакових котиках, критих ясно-зеленою матерією, вони були ніби однолітки.* Левиц. Пов. 21 3) Щетка (на ногахъ лошади); задній коготь (у собаки). Желех. Вх. Пч. I. 14. 4) Кусокъ дерна, употребляющійся

въ игрѣ, называемой **кóтики**. КС. 1887. VI. 484. 5) Цвѣтъ вербы, лозы, ивы. *Свячена лоза і котики—ліки од трясці.* Ном. № 8401. 6) *мн.* Glechoma hedoracea L. ЗЮЗО. I. 124. 8) Пузырьки, поднимающіеся со дна пруда, болота. *Коли замерза вода, то котики підходять зі дна, то тим і крига як сіль розсипається.* Чигир. у. Ум **Кóтичок**. *А котичок няв-няв-няв!* Рудч. Ск. I 51.

Коти́на, ни, *м.* Котъ. *Котино, котино! поїдемо по сіно.* Мет. 3.

Коти́ти, чу́, тиш, *гл.* Катить. *Лід кріпкий, хоч гармати коти.* Ном. *Реве, стогне хуртовина, котить, верне полем.* Шевч. 82.

Коти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Катиться. *І по сей бік гора, і по той бік гора, а між тими крутими горами котилась зоря.* Мет. *Піт з його котиться.* 2) Раждать (о кошкѣ, овцѣ и зайцѣ). *Кішка, то вже звір і навіть не несеться, а котиться.* Левиц. Пов. 3) Клубиться (о дымѣ, туманѣ). *Туман яром котиться, дівці гулять хочеться.* Нп.

Кóтичок, чка, *м.* Ум. отъ **кóтик**.

Коти́ще, ща, *м.* Ув. отъ **кіт**.

Коті́ль, ля, *м.* Наружная плетеная воронка верши. Шух. I. 226.

Кóтко, ка, *м.* Котикъ. *Продрав котко стелю.* Грин. III. 492. *За що його дурно бить? Котко буде молотить.* Мил. 44.

Котля́р, ра́, *м.*=**Кітляр**. Котл.

Котляре́нко, ка, *м.* Сынъ мѣдника, литаврщика.

Котлярі́вна, ни, *ж.* Дочь мѣдника, литаврщика.

Кóтма, ми, *ж.* Котомка. Лохвиц. у.

Котóвка, ки, *ж.* Конура для кота (въ сказкѣ). *Вона построїла йому* (котові) *котовку і городець чималий дала.* Рудч. Ск. I. 25.

Котóвий, а, е. Кошачій.

Котóк, тка́, *м.* 1) Ум. отъ **кіт**. *Сама баба злизала і на котка сказала.* Мет. 3. *Ой ну люлі, кітку, украв в баби квітку.* Мил. 44. 2) Колыбельная пѣсня. *Над колискою котка виспівувати.* К. Гр. Кв. XXIV. *Сяду прясти, повкладавши діток та поприсипавши котками.* Г. Барв. 442. 3) Катокъ. 4) Деревянный цилиндръ, подкладываемый подъ ухватъ, чтобы легче было вынимать изъ печи горшки. 5)=**Котючка**. КС. 1891. V. 207. 6) *мн.* **Котки́**. Раст. Trifolium arvense L. ЗЮЗО. I. 139. Ум. **Котóчок**. *Ой був собі коточок, украв собі клубочок.* Мет. *Колише в запічку маленькою внучка, виспівуючи коточка.* Левиц. I. 24.

Котолу́п, па, *м.* 1) Кошкодеръ. *Хоч і котолуп, та гроші має.* Ном. № 14334. 2) Разносчикъ мелкихъ товаровъ изъ м. Рашевки, Гадяцк. у. ЗЮЗО. I. 228. Вас. 189.

Котолу́пня, ні, *ж.* Мѣсто, гдѣ убиваютъ и обдираютъ кошекъ, а въ переносномъ смыслѣ—мѣсто пытокъ.

Котора́, ри́, *ж.* Ссора, раздоръ; обида. **Котору́ завдава́ти**. Обижать, оскорблять. Вх. Зн. 28.

Котóргати, гаю, еш, *гл.* Сильно дергать, теребить, тормошить.

Котóрий и **котри́й, а, е**, *мѣст.* 1) Какой. *Три пани—єдні штани: котрий успіє, той і штани надіне.* Ном. № 1180. *Не знаєш, з котрого боку зайти.* Ном. *Которий би міг турчин-яничар сей сон одгадати, міг би йому три гради турецькії дарувати.* Дума. 2) Какой-нибудь. *Як доживе було которий запорожець до великої старости... то наб'є черес дукатами; та забере з собою приятелів... та й іде з ними в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. *Часом несподівано котора дівчина вбіжить до мене з будинку.* МВ. (О. 1862. III. 43). 3) Иной. *Як которий, то й навчиться, а сей—ніколи.* 4) Нѣкоторый, одинъ, другой... *Та в тій школі так: котрий пише, котрий читає, а котрий то й байдики б'є.—Которих дівчат то матері не пустили в дружки, которі й сами не пішли.* МВ. I. 41.

Котри́й. См. **Которий**.

Котри́йсь, ра́сь, ре́сь, *мѣст.* Какой-то, нѣкоторый. *Жиє до котрогось часу.* Ном. № 8215.

Котуля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Кутуля́ти**. Мнж. 182.

Коту́на, ни, *ж.* Плита съ котломъ, устроенная такимъ образомъ, что дымъ выходитъ изъ отверстій вокругъ котла въ находящійся сверху **кóмин**. Подольск. Св. Л. 27.

Коту́сь, ся́, *м.* Ум. и ласк. отъ **кіт**. *Котусю-братіку! скажи мені скоріше, хто з хазяїнів оттут усіх добріше?* Гліб.

Котю́га, ги, *м.* 1) Ув. отъ **кіт**. *Стар як котюга, а бреше як щеня.* Ном. № 6905. *Невже котюга знов думає про сало?* К. ЧР. 289. 2) Собака домашняя (у гуцуловъ). Вх. Пч. I. 16. *Котюга забрехала.* Шух. I. 89.

Котю́чий, а, е. 1) Легко катящійся. *Бач, які котючі гроші—швидко вже й рос-*

котились.—Котючий вітер низався поміж деревом безлистим. МВ. II. 113. 2) Плодовитый (о животныхъ).

Котю́чка, ки, *ж.* Игра въ катаніе яицъ на первый и второй день Пасхи, описан. у Чуб. IV. 43. КС. 1891. V. 207.

Котя́, тя́ти, *с.* 1) Котенокъ. 2) Употребляется, какъ ласкательное слово для дѣтей: *Цить, котю, цить!—каже мати, втираючи сльози дитині.* Св.-Л. 100.

Котя́х, ха́, м.=Кізяк. *Гава зимою: „руб котях!“ І тому рада.* Мнж. 172.

Котя́чий, а, е. Кошачій. *Котяча шерстина.*

Кофа, фи, *ж.* Кружка для воды. Федьк.

Кох, ху, *м.* Корзинка? коробокъ? *Дівчата танцюють з парубками—тільки одляски йдуть, а музиці так кох і наскидають грошей.* Г. Барв. 58.

Коха́н, на́, *м.=***Коханець.** Вх. Лем. 427.

Коха́ненький, а, е. Ум. отъ **коха́ний.**

Коха́нець, нця, *м.* Возлюбленный. *Ой хоч ламай, хоч не ламай мизинного пальця, як не було, то й не буде над мене кохання.* Нп.

Коха́ний, а, е. 1) Любезный. *Ляхам своїм коханим росказуйте, а не мені.* Стор. 2)= **Коха́нець.** *Не жди свого коханого з далекого краю.* Мет. 3) Милый, любимый, дорогой. *Чи я в батька не кохана була?* Нп. *Пан-отченьку ти наш коханий!* К. ЧР. 4) Обыкновенно съ удар. на первомъ слогѣ: **ко́ханий.** Взлелѣянный, выращенный. *Тілько що соняшники не ко́хані, не прохані ростуть собі.* МВ. (1862. I. 96). *Ой косо, косо кохана! Сім літ я тебе кохала.* Мет. 205. Ум. **Коха́ненький.** *Сиочки да кучерявенькії, а дочечки да коханенькії.* Грин. III. 442.

Коха́нка, ки, *ж.* 1) Возлюбленная, любовница. *Коханко ти моя! Викохав же я тебе не для кою, для себе.* Чуб. V. 87. 2) Взлелѣянная, нѣженка, воспитанная въ роскоши. *Ой ну люлі-люлі, а коткові дулі, а дитинці калачі... Нашій дитинці коханці.* Мил. 42. *Мали вони дочку і вона була в їх така коханка, що виросла, вже пора й сватать, а вона не вміла діла робить.* Рудч. Ск. I. 179. Ум. **Коха́ночка.** *Виїди, серце-коханочко!* Мет. *Всі дівочки-коханочки до церковці ідуть.* Мил. 120.

Коха́ння, ня, *с.* 1) Любовь, любовная страсть. *Чи всім людям із кохання так ся діє? Очі не сплять, серце стогне, душа мліє.* Мет. 28. *Минулося мое кохання, мое женихання.* Левиц. 2) Любимый предметъ; возлюбленный или возлюбленная. *Кохання мое! така в мене думка, що я тобі світ зав'язав.* МВ. 3) Воспитаніе, взлелѣяваніе, возрощеніе (дѣтей, животныхъ, растеній). *Вони більш куповані, ніж із свого кохання.* Кіев. Ум. **Коха́ннячко.** *Ой жаль мені коханнячка, дівочого куляннячка.* Мет. *Спасибі тобі та, мій батечку, за твоє коханнячко.* Чуб. V. 485. *То ж тобі, ненько, за твоє коханнячко, що мене викохала, як утя на воді, та людям—не собі.* Чуб. III. 392.

Коха́нок, нка, *м.=***Коханець.** *Росказала гайдамаці, хто вона, і як її пустив старий чоловік до коханка.* Стор. I. 35. *І сама тобі коханка передам.* Сніп. 63. Ум. **Коха́ночок.** *Рибалочки-коханочки та рибку ловили.* Мил. 120.

Коха́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **коханка.**

Коха́ночок, чка, *м.* Ум. отъ **коханок.**

Коха́стий, а, е. О растеніи: хорошо выросшее, хорошо выращенное. *Кохасте зілля. Се як полемо в городі, то найдемо роскішне і кажемо: оце кохасте.* Полтав. г.

Коха́ти, ха́ю, ешь, *гл.* 1) Любить (кого-либо). *Ой ти, дівчино, мислоньками блудиш, сама ти не знаєш, кою вірно любиш. Ой знаю, знаю, кого я кохаю, тілько я не знаю, із ким жити маю.* Нп. *Хто вірно кохає, той часто вітає.* Ном. № 8757. *Батько й мати твої живуть при тобі і дякують... що ти їх при старости й кохаєш і поважаєш.* Кв. 2) Взлелѣивать, возрощать, воспитывать (о дѣтяхъ, животныхъ, растеніяхъ). *Котору дитину кохала любила,—крій себе не маю.* Макс. *Ой косо, косо, кохана, сім літ я тебе кохала!* Мет. 205. См. **Викохати.**

Коха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* 1) Любить другъ друга. *Нехай же нас поховають і хрест укопають, та щоб люде дивувались, як ми вірненько кохались.* Мет. 98. 2)—**з ким, в кому́.** Любить кого. *Кохайтеся, чорнобриві, та не з москалями.* Шевч. *Нема тії дівчиноньки, що я в їй кохався.* Мет. 3)—**в чому́.** Заниматься чѣмъ съ любовью, любить что-либо, находить наслажденіе, удовольствіе въ чемъ-либо. *Пан дуже кохався в городах.* Кв. *Кохайтеся в правді!* Сніп. *У скупощах не кохайся!* Ном. № 4675. 4) Воспитываться, нѣжиться. *Ти тілько й звикла на чаях та на сахарях кохатись. Куди ж тебе наняти, таку пановиту?* Харьк.

Кохі́тник, ка, *м.* Раст. Rhododendron ferrugineum. Шух. I. 22.

Ко́хля, лі, *ж.* У рыболововъ: шестъ, прикрѣпленный къ веревкѣ, которая другимъ концемъ привязана къ сѣти: во время зимней рыбной ловли этотъ шестъ опускается въ прорубь и проталкивается подо льдомъ до слѣдующей проруби и т. д., отчего сѣть растягивается подо льдомъ въ водѣ. *А сам кохлю попереду гониш.*

Коцо́бки зробити. Перекувыркнуться (о пораженномъ выстрѣломъ зайцѣ). Вх. Уг. 246.

Коцо́рка, ки, *ж.* Коверница Сумцовъ. Культ. пережт. № 18. Харьковскія коцарки. (КС. 1889. IV. 131).

Коцарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Дѣлать ковры. Желех.

Ко́цур, ра, *м.* Котъ. Желех. **Кіт ко́цури во́зить.** Котъ мурлычетъ. Вх. Лем. 425.

Ко́цурник, ка, *м.* Раст. Котовникъ, будра, Glechoma hederacea. Вх. Уг. 246.

Коць, ця, *м.* 1) Коверъ. Вас. 172. *А коць важний з розводами, і посередині великий орел.* Кв. *Ну, тепер, діти, несіть мене до церкви. От ми положили його на коць та й понесли.* Стор. 2) Одѣяло тканое—шерстяное, шелковое. Гол. Од. 82. *Ліжко, заслане мняким шовковим коцем.* Мир. ХРВ. 315.

Ко́цький, а, е. Фамилія сказочнаго кота, произведенная отъ слова **кіт (котський).** *Приходить до його лисичка, та й питає його (кота): Що ти таке? А він каже: я пан Коцький.* Рудч. Ск. I. 23.

Коцюба́, би́, *ж.* 1) Кочерга. *Мовчи, суко, чорт з тобою! ось я тебе коцюбою!* Чуб. 2) Названіе вола съ выступающими впередъ и расходящимися въ стороны рогами, концы которыхъ загнуты наружу. КС. 1898. VII. 45.

Коцю́битися, блюся, бишся, *гл.* Артачиться. *То вже вірь сьому—чого ще ти коцюбишся? То ж не один хто сказав, громада вирекла.* Ном. 10744.

Коцюрба́, би́, *ж.* Черемуха, Prunus padus. Вх. Лем. 427.

Коцюрга́, ги́, *ж.* Палка, клюка. *Добрий собака так аж за коцюргу хапає.* Ном.

Коч, ча, *м.* Родъ фаэтона, коляски. *Із коча пан мій вилізає і посила за молодим.* Шевч. 515.

Ко́чало, ла, *с.* 1) Кругъ. *Оббіває череду три рази в кочало.* Шух. I. 212, 213. 2) Кружокъ деревянный или иной,—входитъ въ составъ различныхъ предметовъ: у рюмки въ него упирается ножка, у кумівни оно дѣлитъ верхнюю часть (кумівни) отъ **держака**, оно обхватываетъ **било** друлівнина и пр. Шух. I. 148, 277, 307. Ум. **Ко́чальце.** Кружокъ, обхватывающій нижній конецъ веретена. Шух. I. 148.

Ко́чать, ті, *ж.*=**Кочеть.**

Кочев́ний, а, е. Кочевой. *В жодній кочевній отарі мусить бути: лічман один, чабанів два і гарбачий один... Отари кочують по степах.* О. 1862. V. Кух. 29.

Кочеди́жник, ка, *м.*=**Папороть.** „Въ Ивановскую ночь разцвѣтаетъ красногогненный цвѣтъ папоротника, онъ еще называется **кочеди́жником**“. Чуб. III. 196.

Кочерга́, ги́, *ж.* 1) Кочерга. *Підніми морду так, що й кочергою носу не достанеш.* Ном. № 2462. 2) Въ курит. трубкѣ: треугольная металлическая пластинка, посредствомъ которой крышка прикрѣплена къ самой трубкѣ. Шух. I. 276. 3) **Кочерга.** Въ штанахъ: разрѣзъ спереди. Шух. I. 153. Ум. **Кочере́жка.**

Кочере́ґа, ґи, *ж.* Брюква. Вх. Зн. 29.

Кочере́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **кочерга.**

Кочере́жник, ка, *м.* Мѣсто, гдѣ ставятъ кочерги, ухваты. *Да ту* (сорочку) *із себе та в піч, да стала в кочережнику.* Рудч. Ск.

Кочержи́льно, на, *с.* Древко **кочерги.** *Рубай, сину, ясенину, буде кочержильно.* Чуб. V. 879.

Ко́чет, та и **ко́четь, тя**, *м.* 1) Колышекъ на концѣ **граді́ля**, на который надѣвается деревянное кольцо, соединяющее плугъ и **колішню.** Чуб. VII. 399. 2) Въ лодкѣ: кочетокъ, каждый изъ двухъ колышковъ, въ которыхъ ходитъ весло. Мнж. 179.

Кочо́вище, ща, *с.* Кочевье. К. МБ. XI. 142. К. ПС. 111.

Кочубе́й, бе́я, *м.* Птица: хохлатый жаворонокъ. *Сорока напряде, а кочубей витче.* Мет. 4.

Кочува́ння, ня, *с.* Кочевье, лагерь, временное поселеніе. Котл. Ен.

Кочува́ти, чу́ю, єш, *гл.* 1) Кочевать. *Вже сім день, як під горою ми стоїмо, кочуєм караваном.* К. МХ. 38. *Отари кочують по степах.* О. 1862. V. Кух. 29. *Кочуючи тепер, уже зімою, від куреня до куреня і від будинка до будинка, Шевченко опинивсь на весілі.* К. XII. 18. 2) Вести, препровождать. *Я повернувсь до бідашки,—два гайдуки їдуть, ой їдуть та кочують гет до отамана.* Шух. I. 199.

Кочува́тися, чу́юся, єшся, *гл.* При-

ходить къ кому-нибудь. *Так і мотра кочуся хиба до тебе?* Федьк.

Кош, ша́, *м.*=**Кіш.**

Коша́лка, ки, *ж.*=**Кошик 1.** Левч.

Кошани́ця, ці, *ж.* Скошенный на траву хлѣбъ. *Ой пшениця, кошаниця—товарові паша.* Мил. 80.

Кошар, ра, *м.* 1)=**Кошик 1.** Вх. Уг. 246. 2)= **Кошар** Вх. Лем. 427. Ум. **Кошарик.** Вх. Уг. 246.

Коша́ра, ри, *ж.* Сарай, загорода для овецъ. Чуб. VII. 394. Шух. I. 185. *Чужа кошара овець не наплодить.* Ном. № 9659. *Сімсот овець дам з кошари.* Мет. 9.

Коша́рик, ка, *м.* Ум. отъ **кошар.**

Коша́рище, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ стояла **коша́ра.** Желех.

Кошарчи́на, ни, *ж.* Небольшая **коша́ра.** Полт. г.

Коша́тина, ни, *ж.* Кошачье мясо. *Винняв ковбасу німецьку, от що і свининою, і кошатиною, і конятиною начинена.* Кв. II. 173.

Коша́чки, ків, *м. мн.*=**Котики 3, б.**

Кошва́, ви́, *ж. соб.* Кошки. Брацл. у.

Кошо́лик, ка, *м.* Ум. отъ **кошіль.** Желех.

Кошели́на, ни, *ж.*=**Кошіль.** Желех.

Кошеня́ця, ці, *ж.*=**Кошаниця.** *Три копиці кошениці.* Ном. № 13874. *Ну, каже кінь, пусти мене... на три зорі, на пшеницю, на зелену кошеницю.* Мнж. 34.

Кошеня́, ня́ти, *с.* Котенокъ. *Запищався, як кошеня в попелі.* Ном. № 2473.

Кошо́чий, а, е=**Котячий.** *Любить її, наче кошечим мізом наодувала його.* Ном. № 8747. **Кошо́ча м'я́та.** Раст. а)=**Котики 3, б.** ЗЮЗО. I. 124. б) Nepeta Cattartica L. ЗЮЗО. I. 129.

Кошо́чник, ка, *м.* = **Котики 3, б.** ЗЮЗО. I. 129.

Ко́шик, ка, *м.* 1) Корзина. *З кошиком та з грошиком.* Ном. № 10479. *Молодиця йшла з кошиком, дівчина з другим.* МВ. III. 39. 2) Корзина плетеная на телегѣ для перевозки картофеля, бураковъ и пр. Чуб. VII. 403. 3) *мн.* Раст. Trifolium montanum. ЗЮЗО. I. 139.

Кошика́рство, ва, *с.* Ремесло корзинщика. Желех.

Кошика́рський, а, е. Корзинщиковъ. Желех.

Кошика́рь, ря́, *м.* Корзинщикъ. Желех.

Коши́ці, ши́ць, *ж. мн.* Раст. Trifolium montanum? См. **Кошик 3.** *Ой у лісі зацвіли кошиці.* Мет. 278.

Коши́вка, ки, *ж.*=**Кошик 1.** Левч. 60.

Коши́вниця, ці, *ж.* Корзина для храненія зерна=**Кошіль 2.** *Там в кошівниці трохи зернища.* Грин. III. 105.

Кошіль, ля́, *м.* 1) Корзинка съ крышкой, которую носятъ въ рукахъ. *Дружко коровай крає, семеро дітей має, та все з кошелями, ввесь коровай забрали.* Мет. 203. **Кошелі носити за ким.** Ухаживать за кѣмъ, подлаживаться къ кому. Под. 2) Соломенная или изъ прутьевъ большая стоячая корзина для ссыпки зернового хлѣба. 3) Плетеныя корзины съ землею, для увеличенія окоповъ на нихъ поставленныя. *Скрізь поверх валу поставили кошелі, сплетені з лози і натоптані землею.* Стор. Ум. **Кошеля́.**

Коші́ння, ня, *с.* Кошеніе, косьба. Шух. I. 169, 189.

Ко́шлання, ня, *с.* Взъерошиванье (волосъ, шерсти).

Ко́шлати, лаю, еш, *гл.* Взъерошивать (волосы, шерсть).

Кошла́тий, а, е. Мохнатый. *Іде коза рогата, веде діток кошлата.* Гатц. 17.

Кошла́тити, ла́чу, тиш, *гл.*=**Кошлати.**

Кошла́тіти, тію, еш, *гл.* Взъерошиваться. *Шерсть кошлатіє.* Херс.

Ко́шниця, ці *ж.* Родъ высокаго и узкаго хворостянаго амбарчика, въ который ссыпаютъ кукурузу въ початкахъ Kolb. I 62.

Кошови́й, а́, е. 1) Относящійся къ **кошу́.** 2) Только *м. р.* Кошевой, начальникъ Запорожской Сѣчи. *Ой полети, галко, ой полети, чорна, на Дін риби їсти, ой накажи, галко, ой накажи, чорна, од кошового вісти.* Грин. III. 602.

Кошт, ту, *м.* 1) Расходъ, издержки. *Хитро, мудро та невеликим коштом.* Ном. № 3716. 2) Иждивеніе, средства. *Поробивши власним коштом човни.* К. ЧР. 234. *Хрест я вже своїм коштом ставлю.* Св. Л. 311.

Кошто́вий и коштови́тий, а, е. Дорогой, цѣнный. Харьк. г. *Ой справ же мені, мати... коштовитий цвіток.* Чуб. V, 748.

Кошто́вний, а, е. 1) Цѣнный, дорогой. *Який я коштовний дом збудував.* Грин. III. 693. 2) Драгоцѣнный.

Кошто́вність, ности, *ж.* 1) Цѣнность. Желех. 2) Драгоцѣнность.

Кошто́вно, *нар.* 1) Цѣнно, дорого. 2) Драгоцѣнно.

Кошто́вня, ні, *ж.* Цѣнная, дорогая вещь. *Це вже ви, пане, скупитесь: таку*

коштовню та чорт-зна чим укривати. (Він хотів гарну клуню вкривати старою соломою). Полт.

Коштува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Стоить. *На йому була біла свита, сім кіп коштувала вона.* Кот. *Воно коштуватиме їх не багато.* Канев. у. 2)=**Куштувати.**

Кошу́ленька, кошу́лечка и кошу́лька, ки, *ж* Ум. отъ **кошу́ля.**

Кошу́ля, лі, *ж.* 1) Рубаха. *На ній кошуля як біль біленька, як біль біленька, як мист тоненька.* Гол. II. 18. *Ой матимати, вчини мою волю, передай козаку білую кошулю.* Чуб. V. 373. 2) Струпья на головѣ ребенка. КС. 1893. VII. 80. Вх. Зн. 29. Ум. **Кошу́ле(о)нька, кошу́лечка, кошу́лька.** *Головонька змита і кошуленька біла.* Мет. 287. *Ой ходить сон по улонці, в білесенькій кошулоньці.* Макс. *В тонких білих кошулечках козака водила.* Чуб. V. 306. *Шила кошульку з тонкого рубку.* Мет. 176.

Кошу́р, ра́, *м.*=**Куширь.** *Бодай тая річка кошуром заросла.* Нп.

Кощаві́й, а, е. Костлявый. *Рясного зросту, кощавий, похіпливий, жвавий.* МВ. II. 137.

Ко́щок, ка, *м.* Собачка ружейная, спускъ. Шух. I. 229.

Ко́яшник, ка, *м.* Скупщикъ птицъ, ѣздящій для этого съ **ко́йцем** въ селахъ. ЗЮЗО. I. 288.

Кпи́ни, кпин, *ж. мн.* Насмѣшки, издѣвки.

Кпи́ти, кплю́, кпиш (в ко́го, з чо́го) *гл.* Грунить, насмѣхаться. *Було не кпити з Микити, бо Микита і сам кеп* Ном. № 7093. *Давно се діялось колись: ще як борщі у нас ходили по селах, та дівчат дурили, з громади кпили, хлопців били.* Шевч. 565.

Кпи́тися, кплю́ся, кпи́шся, *гл.* 1) Издѣваться. *Ой знати, знати, хто з кого кпиться, здалека сідає, вкосом дивиться.* Гол. I. 314. *Ледащиця з мене кпиться,— мені соромота.* Нп. 2) Жеманиться. *Не кпися, сванечко, не кпися: візьми чарочку, напийся.* Мет.

Крава́льниця, ці *ж.*=**Крамниця** 2. Вх. Зн. 29.

Кравеція, ції, *ж.* Кутерьма. Чуб. VII. 575.

Краве́цтво, ва, *с.* Портняжество. *Шевець знай своє шевство, а в кравецтво не мішайся.* Ном. № 9573.

Краве́ць, вця́, *м.* Портной. *Кидають шевці, кравці і ковалі свою роботу.* К. ЧР. 12. *Вражі кравці не вшдими і каптана вкоротили.* Мет. Ум. **Кра́вчик.** *Перший городок—усе кравчики, другий городок—усе ткачики, третій городок—усе шевчики.* Чуб. III. 387.

Краве́цький, а, е, Портняжескій.

Кравни́к, ка́, *м.* Раст. Odontites rubra. Вх. Пч. I. 11.

Кравці́вна, ни, *ж.* Дочь портного.

Кравцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* 1) Портняжить, шить. *Жидки сидять, кравцюють руками швидкими та сухими як кість.* Левиц I. 95. 2) Быть портнымъ.

Кравче́нко, ка, *м.* Сынъ портного.

Кра́вчик, ка, *м.* Ум. отъ **кравець.**

Кравчи́на, ни, *ж.* Названіе войска, собраннаго въ концѣ XVI в. С. Наливайкомъ. *Обізвався Наливайко—не стало кравчини! Обізвавсь козак Павлюга—за него поминув* Шевч. 52. *Слава стала та кравчина, як на Польщу стала, вовкулакам, католикам мстючи зраду здала.* Срезн., Запорож. Стар. I. 39.

Кравчи́ха, хи, *ж.* Портниха или жена портного. Желех.

Кра́голь, гля, *м.* 1) Родъ кегля. КС. 1887. VI. 478. См. **Краколь и скра́оль.** 2) Родъ скалки для катанья? (Хуста) *качала в краглю на столі.* Чуб. III. 290.

Крагу́лець, льця, *м.* 1) Ястребъ, Nisus communis. Вх. Уг. 324. 2) Родъ звонка или бубенчика на шеѣ овцы или козы. Вх. Уг. 247.

Кра́денці, *нар.* = **Крадькома.** Вх. Зн. 29.

Кра́дений, а, е. Краденый. *Не їсть пан дяк гусей, бо крадені.* Ном. № 6893.

Крадіж, жу́, *м.* Кража, воровство.

Крадіжка, ки, *ж.*=**Крадіж.** *Лиха нахідка ігрця від крадіжки.* Посл.

Крадіжний, а, е Воровской. *Крадіжні гроші.* НВолын. у.

Крадій, дія, *м.* Воръ. Лубен. у.

Крадіння, ня, *с.*=**Крадіж.** *Хиба насіння—крадіння? Набрав та й пішов.* Драг. 380

Кра́дки, *нар.*=**Крадькома.** Желех.

Кра́дці, *нар.*=**Крадькома.** Желех.

Крадько́, ка́, *м.*=**Крадій.** Желех.

Крадькома́, *нар.* Украдкою. *У наметі поставим образ Пресятої і крадькома помолимся.* Шевч. 365. *З хати не виходив, хиба пізно, крадькома.* МВ. II. 193.

Крадю́ка, ки, *м.*=**Крадій.** Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Крадю́чий, а, е. Крадущій. *Роди, Бо-*

же, і на трудящого і на крадючого. Ном. № 10134.

Крадя́щий, а, е=Крадючий. *Уроди, Боже, на трудящого, на ледащого, на просящого, на крадящого и на всякую долю.* Грин. I. 16.

Краєви́й, а́, е́. Мѣстный. *Широко роскидав він вісти про краєве духовенство.* Левиц. I. 180.

Кра́єць, йця, *м.* Кусокъ. *Хліба не стало, випросив був краєць у чоловіка.* Мир. ХРВ. 216. См. **Окраєць.**

Кра́єчка, ки, *ж.* Ум. отъ **кра́йка.**

Крає́чок, чка́, *м.* Ум. отъ **край.**

Краї́на, ни, *ж.* Край, страна. *Да дивись, дивись, да, бусурмене, на свою країну.* Мет. 179. *Нема в світі, як своя країна!* Рудч. Чп. 248. **Рі́дна краіна.** Родина, отечество. Ум. **Краї́нка, краї́нонька, краї́ночка.** *Ой пошлю я зозуленьку у чужую країноньку.* Грин. III. 410.

Край, кра́ю, *м.* 1) Край, конецъ. *Суне, суне той кухлик аж на край столу,—поки впав і розбився.* Харьк. *До краю одежі його приторкнулись.* Єв. Мр. VI. 56. *Нема краю тихому Дунаю.* Мет. 14. *Уразив він моє серце в самий край.* КС. 1882. X. 37. **Од кра́ю до кра́ю.** Изъ конца въ конецъ. *Тому доля запродала од краю до краю, а другому оставила те, де заховають.* Шевч. 75. 2) Конецъ, окончаніе. *Він отто переговорив та й край, більш нічого й не промовив.* Екатер. г. *Край уже! більше не хочу сьогодня робити.* Харьк. *Оце ж моєму наймитуванню край.* Полт. **До кра́ю.** Окончательно. *Він і перш був ледащо, а як прийшов з війська, то вже до краю розлайдачився.* Подольск. **Кра́ю, до кра́ю дово́дити.** Оканчивать, приводить къ концу. *Треба краю доводити, коли й де вінчати, та й весілля.* Шевч. 107. *Та доведу вже до краю, доведу—спочину.* Шевч. 206. 3) Бортъ (судна). Мнж. 179. 4) Берегъ. *На широкім Дунаю, недалеко від краю козак потопає.* Гол. I. 115. 5) Сторона. *Ой ходімо, товаришу, да на той край помалу.* Мет. 85. 6) Край, страна, область. *Ой визволи, Боже, нас всіх бідних невольників з тяжкої неволі, з віри бусурменської на ясні зорі, на тихі води, у край веселий.* ЗОЮР. I. 214. *Тяжко-важко умірати у чужому краю.* Шевч. **Рі́дний край.** Родина, отечество. *От і виходили з Запорожжя один за одним гетьмани козацькі... супротив ворогів рідного краю.* К. ЧР. 11. *Треба рятувати рідний край.* Стор. МПр. 57. 7) Кусокъ (хлѣба). *Як хліба край, то й під вербою рай.* Посл. 8) Употребленное какъ нарѣчіе: а) Очень, крайне. *Тут край треба грошей, а їх нема.* Волч. у. *Мені край треба продати корову, а инчу купити.* Волч. у. б) На концѣ, на краю. *Довго вони на могилі край села стояли.* Макс. *А думка край світу на хмарі гуля.* Шевч. в) Возлѣ, около, при, надъ. *Котору дитину любила-кохала,—край себе не маю.* Макс. *Виплакала карі очі, край козака стоя.* Нп. *Тільки край мого серденька як гадина в'ється.* Грин. III. 220. *По діброві вітер віє, гуляє по полю, край дороги гне тополю.* Шевч. *Надибав дівчину край долини.* Гол. I. 120. *Моя хата край води.* Нп. Ум. **Краєчок, крайо́к.** *З краєчку рожево зорялося од схід сонця.* МВ. II. 188.

Кра́йка, ки, *ж.* Кромка. Чуб. VII. 417. Гол. Од. 50. Употребляется женщинами какъ поясъ. Ум. **Кра́єчка.** *Боржій на себе запаску, краєчку нашвидку підперезала.* Г. Барв. 141.

Кра́йнебо, ба, *с.* Небосклонъ, горизонтъ. *Схилившись на руку, дивлюся я в вечірнє крайнебо далеко й глибоко.*

Кра́йник, ка, *м.* *В нашого пана, пана крайника, писано, ей писано, злотом му терем писано.* АД. I. 44.

Кра́йній, я, є. Крайній. *Зачну свататися з крайньої хати.* ЗОЮР. I. 309.

Крайо́к, йка́, *м.* Ум. отъ **край.**

Кра́йчик, ка, *м.* Кончикъ. *Бачив крайчик повняка місяця.* МВ. III. 58.

Крак, ка, *м.* Кустъ. *У нас де крак, там і козак.* Ном. № 772.

Кра́кати, каю, єш, *гл.* 1) Каркать. *Як летіла ворона до гори, то й кракала.* Ном. 2) Таскать? *Да мене жиди злапали, за чуприну кракали.* Чуб.

Кра́коль, кля, *м.*=**Скраколь.** Желех.

Кракоч, ча, *м.* Тараканъ, Periplaneta orientalis. Вх. Уг. 247.

Краку́н, на́, *м.* Воронъ. Вх. Зн. 29.

Крале́вський, а, е. Королевскій. *У землі кралевській добра нема.* Мет. 388.

Кра́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **кра́ля.**

Краль, ля, *м.*, также **пташа́чий краль=Крі́лик.** Вх. Уг. 247.

Кра́лька, ки, *ж.* Раст. Златоцвѣтъ, Chrysanthemum leucanthemum. Вх. Уг. 247.

Кра́ля, лі, *ж.* 1) Королева. *Король каже: потіха моя! Краля каже: погибель моя.* К. ЧР. 43. *Король і краля не знали, як шанувати Колумба.* Ком. I. 2) Красавица. *Таку кралю висватали, що хоч за*

гетьмана, то не сором Шевч. 107. *І що ж то за хороша з лиця була!... Здається, і не змалювати такої кралі.* МВ. (О. 1862. III. 35). 3)Дама (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. Ум. **Кра́лечка, кра́лька.** *Не бійсь, моя кралечко, каже дід.* Стор. I. 113.

Крам, му, *м.* 1) Товаръ. *На готовий крам найдеться пан.* Ном. № 4622. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 43.

Крамаре́нко, ка, *м.* Сынъ торговца.

Крама́рик, ка, *м.* Ум. отъ **крамарь.**

Крамари́ха, хи, *ж.* Жена торговца. *Висока довгобраза крамариха, товстого крамаря жінка,* Мир. Пов. II. 67.

Крамарі́вна, ни, *ж.* Дочь торговца.

Крама́рня, ні, *ж.* Лавка. *Завтра день базарний, Петру Лукичеві треба рано в крамарні бути.—Людей труїти гнилою чехонею! подумала Христя.* Мир. Пов. II. 55.

Кра́ма́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **кра́марька.**

Крама́рочок, чка, *м.* Ум. отъ **кра́марь.**

Кра́ма́рство, ва, *с.* Торговля. *Одначе протися* (до багатства) *не крамарством, а більше промислами.* Левиц. I. 239.

Кра́ма́рський, а, е. Торговый, купеческій. *Говорив про свої крамарські діла.* Мир. Пов. I. 172. *Крамарський віз простує.* МВ.

Крамарчу́к, ка́, *м.* 1) Сынъ торговца. 2) Незначительный торговецъ. 3) Приказчикъ.

Кра́марь, ри, *м.* 1) Купецъ, торговецъ, лавочникъ. *Гетьк нечистому, переяславський крамарю!.. Се то, бач, що Сомко має в Переяславі свої крамні комірі в ринку.* К. ЧР. 25. *Були і крамарі, цехові, чумаки і запорожчики.* Стор. МПр. 126. 2) Разносчикъ товара, преимущественно краснаго, коробейникъ. Ум. **Крама́рик.** Мил. 95. **Крама́рочок.** *Крамаре, крамарочку, прочини кватирочку.* Мет. 189.

Кра́марька, ки, *ж.* Торговка, лавочница. *Та немає тіх крамарок, що продають ріднесеньких маточок.* Мил. 205. Ум. **Кра́марочка.** *Ой крамарко, крамарочко, скажи ж мені всю правдочку.* Чуб. V. 910.

Крамарюва́ти, рю́ю, ешь, *гл.* Торговать, быть торговцемъ. *Дядьки сміються з його, яким він тов ром дума крамарювать.* Рудч. Ск. II. 28.

Крамни , ни́, *ж.* Лавочная, покупная матерія. *Іспи ли та мале дитя в тонку крамну.* Мнл. 120.

Кра́мкати, каю, ешь, *гл.* О воронѣ: каркать. Вх. Уг. 247.

Крамни́й, а́, е. Лавочный. *Ми з Одаркою за нікольством не понапрядали на рушники та на хустки, то я оце крамне вам покупила.* Г. Барв. 330. *Мати хотіла одяти його в козачину, в нові крамні штанці.* Левиц. I. 245. **Крамна́ комо́ря.** Лавка. *Голота... давай коло крамних комір поратись!* К. ЧР. 360. Ум. **Крамне́ньний.** *Нагайка дротянка з кілка не вбуває, сорочка крамненька кров'ю закипав.* Чуб. V. 494.

Крамни́на, ни, *ж.*=**Крамнина.** *Де ж тобі, мила, крамнини шукати? Будеш, миленька, в плосконній лежати.* Чп. *Навчала її рідная мати... в дорогу крамнину сповиваючи.* Чуб. III. 388. *У тих москалів усяка крамнина є.* Черниг. г.

Крамни́ця, ці, *ж.* 1) Лавка. *Завів крамницю з тютюном.* Левиц. Пов. 6. *Зайшов собі в таку крамницю, де продають фиги-мини і всякі масощі.* Гатц. 62. 2) Дощечка у сапожниковъ, на которой рѣжутъ товаръ и выстругиваютъ гвозди. Константиногр. у. Ум. **Крамни́чка.**

Кра́мовий, а́, е.=**Крамний.** *Скидала плаття все крамове, а надівала все золотеє.* Чуб. III. 396.

Крамо́к, мку́, *м.* Ум. отъ **крам.**

Крамплі́, лі́в, *м. мн.* Щетка для разчесыванія шерсти: деревянная доска съ ручкой, усѣянная мелкими проволочными крючками. Гол. Од. 40.

Крамплюва́ти, лю́ю, ешь, *гл.* Чесать шерсть чесальными щетками, **крампля́ми.** Гол. Од. 39.

Крампу́лець, льця, *м.* Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух I. 254.

Крамська́й, а́, е=**Крамний.** *Крамська сорочка.* Гол. Од. 50. *Свита крамська.* О. 1861. XI. 26.

Крамува́ти, му́ю, ешь, *гл.* Торговать. *Поїхала Галя крамом крамувати.* Чуб. V. 912. *Крамуєш на тисячі.* Мир. Пов. II. 71.

Крамча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Крамкати.** Вх. Уг. 247.

Крап, пу, *м.* Раст. Rubia tinctorum L. ЗЮЗО. I. 134.

Кра́пати, паю, ешь, *гл.* Брызгать, капать. *Дощик крапле.* Рудч. Ск. II. 75.

Крапелі́на, ни, *ж.*=**Крапля.** Ум. **Крапелі́нка, крапелі́ночка.** *А дощику ніхто і крапелинки не бачив.* Кв.

Кра́пелька, ки, *ж.* Ум. отъ **кра́пля.**

Крапли́стий, а, е. 1) Крупный (о

дождѣ). *Да пішов дощик краплистий, да уродив черчик черчистий.* Мет. 233. 2) Въ крапинкахъ. *Дві великі подушки у краплистих темних пошивках.* МВ. II. 200.

Кра́пля, лі, *ж.* Капля. *Виточить з мене останню краплю крови.* Стор. МПр. 93. *Краплями піт тече.* Св. Л. 11. Ум. **Кра́пелька.** *Дово держав він чарку коло рота, висмоктував останню крапельку.* Левиц. I. 137.

Крапо́вий, а, е. Въ крапинкахъ. *Хто червоного пояса продає, а хто крапового пояса хоче.* МВ.

Крапча́стий и крапчи́стий, а, е= Краплистий. *Крапчастий дощ.* Мнж. 148. *Дощ не дуже крапчистий,—він дрібний.* Зміев. у.

Крас, су, *м.=Краса.* *Вдовонька не дівонька, не дівочий крас.* Чуб. V. 71.

Красá, си́, *ж.* 1) Красота. *Дочка в тебе буде на ввесь світ красою, а зять—на ввесь світ славою.* К. ЧР. 56. *Ой хоч знайдеш з русою косою, да не знайдеш з такою красою.* Нп. **Краси́ набира́тися.** Хорошѣть. *Поки Явтух ріс та краси набірався, Фрузина ледачіла, старілась.* Св. Л. 65. 2) Раст. Amarantus caudatus L. ЗЮЗО. I. 111. Ум. **Кра́сонька.** *Свою красоньку утеряла, хоть я й молода.* Макс. *Круз нове люстречко вилядалася, сама своїй красоньці дивувалася.* Чуб. V. 6.

Кра́сень, ня, *м.* Красавецъ. Мир. ХРВ. 131.

Краси́вий, а, е. Придающій красоту. *Прибігли до його трупу, покропили цілющою водою—він оцілився; покропили красивою—то був гарний, а ще кращий став.* Мнж. 17.

Кра́сний, а, е. Пестрый, разноцвѣтный. **Вх. Зн. 29. Кра́са.** Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Краси́ло, ла, *с.* Красная краска. *Та й купили білила, ще й чорного чорнила, червоного красила: дідам бороди білити, хлопцям пояси красити, дівчатам запаски чорнити.* Грин. III. 95. Ив. 81.

Краси́ти, шу́, си́ш, *гл.* 1) Дѣлать красивымъ, украшать. *Дихо нікого не краситъ.* Чуб. I. 263. *Ой рясна красна калинонька в лузі, рясніше-красніше ваш поїзд! Ваш поїзд бояре красять.* ХС. XII. 428. 2) Красить, окрашивать. *Да пішов дощик краплистий, да уродив черчик черчистий, да не вміла Маруся носити, да не вміла красити.* Мет. 233. 3)—**рі́д.** Свадебный обычай въ понедѣльникъ: перевязывать женщинамъ волоса красными нитками по полученіи извѣстія о цѣломудріи новобрачной. *Красять рід, що хороша молода.* Мил. 125.

Красі́точний, а, е. 1) Очень красивый. Вх. Лем. 428. 2) Очень хорошій. Вх Лем. 428.

Красі́точно, *нар.* 1) Очень красиво. 2) Очень хорошо. *Квіт пахне красічечно.* Вх. Лем. 428.

Красі́ти, сію, ешь, *гл.* Красоваться. *Ой там на горі, на красі, красіє куколь у овсі* Чуб. III. 139.

Красі́тка, ки, *ж.=Красотка.* Желех.

Красі́тний, а, е. 1) Красивый. Вх. Лем. 428. 2) Хорошій. *Красітна вода,—можно ся й напити.* Вх. Лем. 428.

Кра́ска, ки, *ж.* 1) Краска. *Кружок би я розмалював, краски мені подарували.* Ком. II. 2) Цвѣтокъ. Черниг. *Продай, Кумінко, красочку за шапочку.* Ном. № 13297. *Зійду я на гору, аж красочки грають. Не грайте, красочки... Мені в батька не жити, мені віночків не вити.* Чуб. III. 189. 3) Цвѣтъ на хлѣбныхъ растеніяхъ. *Краску з жита збило вітром.* Харьк. г. Ум. **Кра́сочка.**

Красни́вечко, ка, *с.* Румяны? *Твоя Мар'юхна хорошенька, без білого білечка біленька, без красного красивечка красненька.* Чуб. IV. 70.

Кра́сний, а, е. Прекрасный, красивый, хорошій. *Не родися красна, та родися щасна.* Ном. № 1674. *За тиждень прийшла в Київ. Красний, Боже який!* МВ. I. 23. *Ой я знаю, ой я знаю, чого мила красна: перед нею й поза нею впала зоря ясна.* Нп. *Ти, козаче молоденький, слова твої красні.* Мет. 107. *Хто б мав таке слово пишне да красне, щоб так як на картині змалював той манастирь.* К. ЧР. 99. *Красний сей світ!* Федьк. **Кра́сна дівка.** а) Созвѣздіе Дѣвы. б) Радуга. Чуб. VII. 575. Ум. **Красне́ньний, красне́сеньний.**

Кра́сно, *нар.* Хорошо, прекрасно, красиво. *Красно в садочку.* МВ. I. 140. *Три дні не живився, а красно дивився.* Ном. № 12567. *На гуслях грає, красно співав.* АД. I. 33. **Кра́сно, красне́нько дя́кую.** Очень, весьма благодаренъ. (Галиц.). Ум. **Красне́нько, красне́сенько.**

Красноголо́вець, вця, *м.* Грибъ, Agaricus emeticus. *Гайку, гайку, дай гриба й бабку! сироїжку з добру діжку, красноголовця з доброго молодця!* Ном. № 340.

Краснозі́рка, ки, *ж.* Красная крымская соль. Сумск. у.

Краснокóрінь, ня, *м.* Раст. а) Echium rubrum L., б) Onosta echioides L. ЗЮЗО. I. 121, 130.

Красномóвець, вця, *м.* Ораторъ, краснорѣчивый. *Іов хоче... довести, що він не зіпрший красномовець над Сахвира.* К. Іов. 26.

Красномóвний, а, е. Краснорѣчивый. Левиц. Пов. 52.

Красномóвність, ности, *ж.* Краснорѣчіе. *Нічна доба, чарка горілки додають красномовности навіть не красномовній речі о. Мойсея.* Левиц. I. 138.

Краснопи́сний, а, е. Каллиграфическій, красиво написанный. Желех.

Краснопи́сь, сі, *ж.* Каллиграфія; чистописаніе. Желех.

Краснопі́рка, ки, *ж.* Рыба: Scardinius erythrophthalmus. Браун. 28.

Краснота́ль, лю, *м.* Раст. Salix acutifolia Willd. ЗЮЗО. I. 134.

Красню́к, ка́, *м.* Грибъ изъ породы Boletus. Кіев. г.

Красови́тий, а, е. Красивый. *Удовине личко красовите.* МВ. II. 146. *Пані моя, пані влюбленная, моя красовита!* Мет. 122.

Красови́ця, ці, *ж.* Красавица. *Що то вже за молодиця була красовиця!* МВ. II. 182.

Краса́ля, лі, *ж.* Раст. Настурція. Tropaeolum majus. *От примостилась* (муха) *на красолі та й думає про те, що як то гарно жить на волі.* Гліб.

Красота́, ти́, *ж.*=**Краса.** *Ой тяжко жаль мені русої своєї коси, красоти дівоцької.* Мет. *Божою красотою людей веселити.* Шевч.

Красотво́рний, а, е. Творящій красу. *Божий день на землю красотворний прийде.* Костом.

Краса́тка, ки, *ж.* Красавица (о дѣвушкѣ, ребенкѣ). *Моя ти красотко!* Вх. Уг. 247.

Кра́сочка, ки, *ж.* Ум. отъ **кра́ска.**

Кра́сти, кра́ду, деш, *гл.* Красть, воровать. *Телят боїться, а волів краде.* Ном. № 3034.

Кра́стися, кра́дуся, дешся, *гл.* Подкрадываться. *Крадеться як вовк.* Ном. № 2977. *А із яру в кирей козачій хтось краде́ться.* Шевч.

Красува́ння, ня, *с.* 1) Красованье, состояніе того, кто или что красуется. 2) Цвѣтеніе (о хлѣбахъ). Ум. **Красува́нячко.** Грин. III. 404.

Красува́ти, су́ю, еш, *гл.* Красоваться, цвѣсти.

Красува́тися, су́ся, ешся, *гл.* 1) Красоваться. *Пишається, красується, сонце зустрічає.* Шевч. 219. *Чесна дівка красується косою.* Кв. *Весело йому, легенько і світ йому красується.* МВ. 2) Цвѣсти (о хлѣбѣ). *Жито красується.* Ном. № 10163.

Красу́лька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **краса́ля.** 2) Насѣк. Karabus nitens. Вх. Пч. I. 5. 3) *мн.*=**Красоля.** ЗЮЗО. I. 139.

Краса́ля, лі, *ж.* Насѣк. Calomosa sycorhanta. Вх. Пч. I. 5.

Краса́нок, нка, *м.* Родъ хлѣбнаго жучка. Кобел. у.

Краса́ня, ні, *ж.* Красавица. *Й я не молода, але й дячиха красуня—нічого сказати.* Левиц. ПЙО. 372.

Краса́ха, хи, *ж.*=**Красуня.** Загадка: *Прийшов дід* (мороз), *зробив міст* (крига), *прийшла дівка красуха* (весна), *по мосту тупа,—міст розвалився.* Грин. I. 249.

Кра́сь, сі, *ж.*=**Крас.** Вх. Лем. 428.

Красю́к, ка́, *м.* Красавецъ. Желех.

Красю́чка, ки, *ж.* 1) Красавица. 2)=**Красулька.** Канев. у.

Кра́та, ти, *ж.*=**Грата.** *Коли ж вони впадають у кайдани і мучаться за кратами в темниці.* К. Іов. 79.

Кра́шанка, ки, *ж.* 1) Окрашенное пасхальное яйцо. *На великдень, на соломі проти сонця, діти грались собі крашанками.* Шевч. 461. *Де той у Бога великдень, а вїи уже із крашанками!* Ном. № 2619. 2) Яйцо вообще. КС. 1891. V. 191. *Низом у крашанки буде жовток, а верхом буде мушпайка.* Ком. I. Ум. **Кра́шаночка.** Мнж. 47.

Крашени́к, ка, *м.*=**Крашеняк.** Вх. Зн. 29.

Крашени́ці, ць, *ж. мн.* Красные суконные штаны у гуцуловъ. Шух. I. 120.

Крашени́к, ка, *м.* Окрашенный въ красную краску **сердак** Шух. I. 126.

Кра́щати, щаю, єш, *гл.* 1) Дѣлаться болѣе красивымъ, хорошѣть. 2) Улучшаться.

Кра́ще, *нар.* Лучше.

Кра́щий, а, е. Ср. ст. отъ **кра́сний.** 1) Болѣе красивый. *Така дівка, кажу, що кращої в селі нема: біла, повна, тіло ніжне—як панночка.* Стор. *Хороший, хорошийі! Був би ще кращий,- та вже нікуди.* Ном. № 8467. 2) Лучшій. *Я тобі не пара, я в сірій свитині, а ти титаївна. Кращою вітай.* Шевч. 142.

Кращі́ти, щі́ю, єш, *гл.* Быть лучшимъ? *Дужче кращіє, як червоно.* Полт. г.

Кращі́шати, шаю, еш, *гл.*=**Кращати.**

Кращі́ший, а, е. Ср. ст. отъ **кра́щий.** *Над Марусю нема й кралі кращішої.* Харьк.

Кра́яння, ня, *с.* 1) Разрѣзываніе. Желех. 2) Кройка.

Кра́яти, кра́ю, еш, *гл.* 1) Рѣзать, разрѣзывать. *Яблучко крають.* Грин. III. 10. *Краяти коровай дрібненько.* Мет. *Опанас поставив чарку, оселедець крає.* Мкр. Н. 2) Кроить. *Сукню крайте.* Грин. III. 101; 3)—**се́рце.** Раздирать, разрывать сердце. *Не край мою серця.* Мет. 12.

Кра́ятися, кра́юся, ешся, *гл.* О сердцѣ: разрываться. *Крається серденько на дві половини.* Чуб. V. 47. *А в мене ся серце крає, що'м мобив, а не взяв.* Гол. I. 294.

Крева́вий и пр.=**Крівави́й** и пр.

Кре́вне и **кре́вно,** *нар.* До кроваваго пота, усердно; очень сильно. *Ми трудимося кревно, а ви знай лежма лежите.* Харьк. *Робы кревно і ходи певно.* Ном. № 9965. *Почав гірко і кревно ридати.* Мир. Пов. I. 162.

Кре́вний, а, е. Кровный. *Упырь і непевний усім відьмам родич кревний.* **Ном.** *Кревна родина.*

Кре́вність, ности, *ж.* Родство.

Кре́вно, *нар.* См. **Кревне.**

Кре́денець, нця, *м.* Буфетъ, посудный шкапъ. Левч.

Кре́жити, жу, жиш, *гл.* Беречь, скупиться. Мнж. 183.

Крейда, ди, *ж.* Мѣлъ. *Побілів як крейда.* Ном.

Крейдяни́й, а, е. Мѣловой. *Ой ти горо крейдяная.* Чуб. *Викопали печері у крейдяній горі.* МВ. II. 73.

Крейдя́нка, ки, *ж.* 1) Мѣсто, гдѣ добывается мѣлъ. Суджан. у. 2) Посуда для разболтыванія мѣлу.

Кре́ймах, ха, *м.*=**Крем'ях.** *А Марусь тут же знайшла черепочки та давай у креймахи грати.* Кв. I. 40. Ум. **Кре́ймашок.** Ив. 39.

Кре́котень, тня, *м.* Крехтунъ, старый, постоянно крехтящій человѣкъ. Хорольск. у.

Кректа́ти, кчу́, чеш, *гл.* Кряхтѣть. *Цупить із печі горщик, аж крекче.* ЗОЮР. I. 34.

Кре́ля, лі, *ж.* Большая льдина. Вх. Зн. 29.

Кремезли́вий и **кремезни́й.** 1) Крѣпкій, здоровый. *Не закутуй дитину, то вон і буде кремезлива.* Берд. у. *Старинні люде були кремезніші.* Харьк. 2) Твердый, неуступчивый. *Хазяїн був чоловік кремезний и норовливий.* МВ. II. 76.

Кременя́на, ни, *ж.* 1) Кусокъ кремня. *Котилася кременина.* Нп. 2) Кремнистое мѣсто. *Прилетів орел з чорної хмари, убив голубця на кременині.* Мет. 107.

Кременя́стий, а, е. Кремнистый. *Усе порожевіло: кременисті шпилі, грукучий Дніпро.* МВ. III. 125.

Кременя́ця, ці, *ж.* Раст. Petasites officinalis. Шух. I. 22.

Кремізний, а, е=**Кремезний.** *Баба кремізна.* Черк. у.

Кремі́нець, нця́, *м.* Ум. отъ **кре́мінь.**

Кремі́нний, а, е. Кремневый. *Ой ти, горо кремінная!* Мет. 37.

Кремі́ння, ня, *с. соб.* отъ **кре́мінь.** *Я маю вельми дорогий крам: шпильки і голки, кремі́ння і мюльки.* Макс. (1849). 70.

Кремі́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **кре́мінь.**

Кре́мінь, меню, *м.* 1) Кремень (минералъ). 2) Кремень для высѣканія огня. *Ой продала дівчина гребінь да купила козакові кремінь.* Нп. *Я, добродію, був колись кремінь, а тепер і губки не стою.* ЗОЮР. **Ум. Кремі́нець, кремі́нчик.** *Лежали губка, кремінець.* Котл. *Поляділа в гаманець,— аж молечка й кремінець.* Нп. *Крешіть, крешіть, кремінчики.* Чуб. V. 548.

Кремпі́лець, льця, *м.* 1) Косякъ для укрѣпленія полки. Волын. г. 2) Палка для связыванія узломъ концевъ веревки.

Кре́мпіль, ля, *м.* 1) *Узяся за кремпіль добре.* Ном. № 13876. 2) **Кремплі** и пр.=**Крамплі** и пр.

Кре́мсати, саю, еш, *гл.* 1) Обрубывать, обтесывать. 2) Переносно: плохо, неумѣло дѣлать что.

Кре́м'ях, ха, *м.* Округленный по возможности кремешекъ, просто камешекъ или черепокъ, употребляющійся при игрѣ у **крем'яхи.** Ив. 39. *Нумте у крем'яхи пуляти. Оббився як крем'ях.* Ном. См. **Креймах.**

Кренілль, ля, *м.* Бабка (игральная кость). Шейк. Слов. 15.

Креп, пу, *м.* Мощь, крѣпость, сила. *Мій син був таки здоровенький і креп був у руках у йою, роботи не боявсь він.* Екат. у.

Крепа́к, ка́, *м.* Крѣпостной. *А сей Іван Золотаренко та був крепак.* МВ. I. 37.

Крепа́цтво, ва, *с.* Крѣпостное состояніе. *Такий то виходився хороший, мотор-*

ний, і не пізнати його, що в гіркому крепацтві зріс. МВ. I. 37.

Крепа́цький, а, е. Крѣпостной. *А він був з роду крепацького.* Шевч. Передм. V.

Крепа́чка, ки, *ж.* Крѣпостная. *Ти, дякувать Господеві, не крепачка: твоя праця не згине дурно.* МВ. I. 36.

Кре́плики, ків, *м. мн.* Пирожки съ капустой, сливами или рыбой. Kolb. I. 86.

Креса́к, ка́, *м.* Кремневое ружье. *Кресак стрілецький.* Федьк. I. 19.

Креса́ло, ла, *с.* Огниво. *А тим часом кете лиш кресало та тютюну.* Шевч. *Ти курець?—Курець.—А є люлька, кресало й гаманець?* Рудч. Ск.

Креса́ння, ня, *с.* Высѣканіе огня.

Креса́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **креса́ня.**

Креса́ня, ні, *ж.*=**Крисаня.** *На голові кресаня в самих павах.* Федьк. *А брат убереться, кресаню з полами насуне на чоло.* Федьк. Ум. **Креса́ночка.** *Здоймив, здоймив кресаночку та й перехрестився.* Гол. I. 230.

Креса́ти, крешу́, шеш, одн. в. **кресну́ти, сну́, не́ш,** *гл.* 1) Высѣкать, высѣчь огонь. *Один став кресати, щоб кашу варити.* Сніп. *Щось у полі та за військо йде, шаблями огонь креше.* Грин. III. 463. 2) Бить, колотить, ударить. *Та й став по ребрах ще кресать.* Сніп. 188. *Одсувається... щоб бува з п'яних очей не креснув зачепа.* Мир. ХРВ. 260. 3) Подковами звенѣть. *Пішов козак дорогою, підківками креше.* Грин. III. 376. 4) Быстро дѣлать рядъ однихъ и тѣхъ же движеній (при работѣ и пр.). *Женці молодії, серпи золотії,—так і креш ть.* Г. Барв. 347. *Ой млин меле, вода реве, а колесо креше, а колесо креше.* Грин. III. 70.

Креса́тися, шу́ся, шешся, *гл.* Драться, биться. *Штирі воли як соколи рогами ся крешуть.* Гол. IV. 455.

Креси́во, ва, *с.*=**Кресало.** Шух. I. 129.

Кре́снути, сну, неш, *гл.* Таять. *Крига почина креснути.*

Кресну́ти. См. **Кресати.**

Кресь! *меж.*, выражающее звукъ высѣканія огня. *Кресь да й єсть!* Посл.

Крет, та, *м.*=**Кріт.** Вх. Лем. 428.

Кретівка, ки, *ж.* Кучка земли, поднятая кротомъ. Вх. Лем. 428.

Кре́чет, та, *м.* Кречетъ. *Закуркають кречети сизі.* Макс.

Кре́чний, а, е=**Гречний.** *Зачекай мя, кречна панно.* Гол. I. 130.

Крива́к, ка́, *м.* 1) Кривое дерево (срублен е). Вх. Зн. 23. 2) Посуда, въ которой карятъ поросятъ. Подольск. 3) Заяцъ. Вх. Уг. 247.

Криванжа́, жі́, *об.* Хромой, кромая. Мнж. 183.

Кривда, ди, *ж.* 1) Несправедливость, обида. *І велів панам ляхам на Україні чотирі місяці стояти, а ні козаку, ні мужику жадної кривди чинити.* Макс. 2) Неправда. *Чия правда, чия кривда і чиї ми діти.* Шевч. 46. *Чия кривда, нехай того Бог скарає.* Ном. № 2293. Ум. **Кри́вдонька, кри́вдочка.**

Кри́вдити, джу, диш, *гл.* Обижать. *Хто кривдить людей, той кривдить своїх дітей.* Ном. № 2296.

Кри́вдиця, ці, *ж.*=**Кривда.** Желех.

Кри́вдний, а, е. Обидный, несправедливый. *Цінування, складене українським народом Москві і москалям, не повинно бути кривдне за-для Москви.* Левиц. (Правда, 1868, 449).

Кри́вдно, *нар.* Несправедливо, обидно. *Е, братці, так на мене кривдно: у мене п'ятеро дітей, а стіки землі мені даєте.* Канев. у.

Кри́вдонька и **кри́вдочка, ки,** *ж.* Ум. отъ **кри́вда.**

Кривдува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* Обижаться. *Ви, діду, не кривдуйтесь тим, що ми вас не вибрали.* О. 1862 V. 7.

Криве́нький и **криве́сенький, а, е.** Ум. отъ **криви́й.**

Криви́й, а́, е́. 1) Кривой, искривленный. *Кум красно говорить, але кривий писок має.* Ном. № 2982. *Криве дерево не дужо випрямитись.* Ном. № 3216. 2) Хромой. *Усім подав вечеряти, а одному старому кривому вовкові нічого було дати.* Чуб. I. 51. 3) Ложный, неправый. *В моїх словах не знайдете лукавства, я знаю й сам, що просте, що кривеє.* К. Іов. 15. 4) **Криве́ сло́во.** Противорѣчіе кому. *Так уже її поважали, що, мовляв, і кривого слова боялись.* Сим. 229. 5) **Криви́м о́ком погляда́ти.** Косо смотрѣть. *На козацьку Укриїну кривим оком поглядали.* Макс. 6) **Криви́й тане́ць.** Весенняя хороводная игра. Чуб. III. 32. О. 1861. XI. Свид. 40. 7) **Криве́ зі́лля.** Раст. Polygonum bistorta. Шух. I. 22. Ум. **Криве́нький, криве́сенький, криві́сінький.** *Така... гарна, тільки трошки кривенька.* Рудч. Ск. II. 33. *Горобчичок мянісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин. III. 662.

Кривина́, **ни́**, *ж.* Кривизна. *Положи дерево кривиною вгору.* Волч. у.

Крива́ти, **влю́**, **виш**, *гл.* 1) Кривить. 2) Поступать несправедливо. *Він перших вас за кривду покарає, дарма, що ви кривили за для його.* К. Іов. 28.

Крива́тися, **влю́ся**, **вишся**, *гл.* 1) Искривляться. *Чобіт кривиться.* 2) Кривиться, дѣлать гримасу. *Матері, батьки кривились.* Мкр. Н. 35. *Хто п'є, той кривиться; кому не дають, той дивиться.* Ном. № 11493.

Кривісі́нький, **а**, **е**. Совершенно кривой.

Кри́во, *нар.* 1) Криво. *Криво забив кілка. Хоч криво вприг, та поїхав так.* Ном. 2) Не такъ, какъ слѣдуетъ, невпопадъ; ложно. *Коли нога моя ступала криво.* К. Іов. 66. *В тім себе мимли і на криво цілили.* ЗОЮР. І. 317. *Не свідкуй криво.* Єв. Мр. Х. 19

Кривобе́дрий, **а**, **е**. 1)=**Кривоклубий**. Желех. 2) О четырехугольникѣ: косоугольный. Напр., о плотѣ: когда плотъ сплавного лѣса, ударившись о что-либо и скосившись, превратится въ косоугольникъ. Черк. у.

Кривобе́дро, *нар.* Косоугольно. Напр., о плотѣ говорятъ, что онъ **пливе́ кривобе́дро**, т. е. его бока не параллельны берегамъ. Черк. у.

Кривобо́кий, **а**, **е**. Искривленный. *Людей чимало на землі, а доведеться одинокім, в холодній хаті кривобокій, або під тином простягись.* Шевч. 658.

Кривобі́рний, **а**, **е**. Ложно вѣрующій, не правовѣрный. К. Кр. 112.

Кривов'я́зий, **а**, **е**. Кривошеій. Вх. Зн. 29

Кривоголо́вий, **а**, **е**. Съ уродливой головой. Вх. Зн. 29.

Криводу́шний, **а**, **е**. Несправедливый, безсовѣстный. *Родились ви на світ зрадливі, з утроби вийшли криводушні.* К. Псалт. 132.

Кривоклу́бий, **а**, **е**. Съ кривыми бедрами. Желех.

Кривомо́вий, **а**, **е**. Плохо говорящій, косноязычный. *Тим язикам мягким, калікам кривомовим.* К. Дз. 25.

Кривоні́г, **но́гу**, *м.* Родъ вышивки. Чуб. VII. 415, 427.

Кривоні́с, **но́са**, *м.* Съ кривымъ носомъ. *Хоч кривоніс, аби Бог приніс.* Чуб. І. 245.

Кривоно́гий, **а**, **е**. Хромой, косолапый. *Були багаті і убогі, прямі були і кривоногі, були видющі і сліпі.* Котл. Ен.

Кривоо́кий, **а**, **е**. Косоглазый.

Кривопи́кий, **а**, **е**. Съ кривымъ лицомъ, съ кривой рожей. Чуб. VII. 385.

Кривопле́кий, **а**, **е**. Кривоплечій. *Хотьла мене мати та за третього дати, аж той третій такий кривоплекий.* Чуб. V. 497.

Кривоприся́га, **ги**, *ж.* Ложная клятва, ложная присяга. Желех.

Кривоприси́жний, **а**, **е**. Клятвопреступный. *Кривоприсяжний... слуго!* К. Дз. 74.

Кривоприси́жство, **ва**, *с.* Ложная присяга, клятвопреступленіе.

Кривоп'я́тий, **а**, **е**. Съ кривыми пятками. *Хотіла мене мати за п'ятого оддати, аж той п'ятий стидкий, кривоп'ятий.* Чуб. V. 497.

Криворо́тий, **а**, **е**. Съ кривымъ ртомъ. *Баба бридка криворота.* Котл.

Кривору́чка, **ки**, *об.* Человѣкъ съ кривой или увѣчной рукой. Желех.

Кривосу́дця, **ці**, *м.* Неправедный судья. *Кривосудця ти, небоже!* Гол. II. 95.

Кривоу́стий, **а**, **е**.=**Криворотий**. Жел.

Кривоши́я, **ши́ї**, *об.* Кривошеій человѣкъ. Ум. **Кривошийка**.

Кривува́ти, **ву́ю**, **еш**, *гл.* Быть хромымъ. *Я кривуючи живу.* Г. Барв. 226.

Криву́лечка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **кривуля**.

Кривулька, **ки** и **кривульця**, **ці**, *ж.* Ум. отъ **кривуля**.

Кривуля, **лі**, *ж.* 1) Всякая кривая, ломанная, зигзагообразная линія или полоска. Въ орнаментѣ (вышивки, раскраска посуды, рѣзьба по дереву и металлу и пр.) **кривуля** (чаще: **кривулька**)—зигзагъ простой или составленный изъ кружечковъ и пр. Kolb. I. 48. Вас. 184. Шух. I. 281, 283. *Любила таки їх* (миски) *показувать .... і білу вемку, на вінцях хрещики, по боках пружки, і червону, що паски святять, з кривульками і з зеленими голубами на дні.* Сим. 233. *Чумак у дорозі вирізує* (на ярмі) *складаним ножем то доріжки, то кривульки, то зубчики.* Чуб. VII. 406. 2) Каракуля, плохо написанная буква. *Хоть би великою кривулею, аби було слово написане. Стулити ту кривулю,—виходить слово.* Г. Барв. 403. 3) Кривой кусокъ дерева,—напр., употребляющійся для полоза и пр. Въ загадкѣ **кривулечкою** названа ложка: *Четирі чотиречки та п'ятий Макаречко несуть кривулечку через тин*

та в вулику. Грин. I. 249. 4) Въ токарномъ станкѣ: искривленный кусокъ древеснаго ствола, на который опирается лѣвая рука работающаго. Шух. I. 305, 306. Ум. **Кривýлька, кривýлечка, кривýльця. Заéць робит кривýльки або кривýльці**—бѣжитъ зигзагами. Вх. Зн. 29. Ув. **Кривуля́на.** Желех.

Кривула́стий, а, е. Зигзагообразный. **Кривула́ста пла́хта.** Плахта съ узоромъ въ видѣ **кривýлі.** КС. 1893. XII. 448.

Кривула́ти, ля́ю, єш, *гл.* 1) Искривлять, дѣлать кривыя, ломанныя линіи. Желех. 2) Хромать, ковылять. *Безногий шов, кривуляв, на підсінню простий став.* Чуб. V. 65.

Кри́га, ги, *ж.* Ледъ; пловучій ледъ *Трічі криги замерзала, трічі розставала.* Шевч. 111. *Холодний, як крига.* Ном. **Кри́га скре́сла, кри́га йде.** Ледъ тронулся. *Скоро отсе крига скресла... Катря уже й веснянки заспівала.* МВ. II. 77. Ум. **Кри́женька, кри́жка.** *Іще по горонькахъ сніженьки лежали, ой ще по долинах криженьки стояли.* Чуб. III. 110.

Кри́гнати, наю, єш, *гл.* Хирѣть; охать, стонать. *Старий дід кригнає.* Вх. Зн. 29.

Криж, жа́, *м.* 1) Крестъ. *Ой виступала Матір Божая, на крижеві стала.* Чуб. I. 161. **Кри́жем.** Крестообразно. *Церква збудована крижем.* Лубен. у. *То простягнеться крижем, то кулаком в груди себе стосує.* Стор. **Кри́жем па́дати, кри́жем упада́ти.** Падать какъ пластъ. *Його мати старенькая крижем упадає.* Макс. *Оксана в двері: „Вбили! вбили!“ Та й пада крижем.* Шевч. 147. 2) Чаще *мн.* **Кри́жі.** Крестецъ, поясница. *Взяв дід бабу за крижі та повів по хижі.* Чуб. V. 1136. *Летів ворон... сів у сірого коня на крижі, з крижа на спину, з спини на гриву.* Чуб. I. 68. 3) Мѣра въ косую сажень. Подольск. г. Ум. **Кри́жик.** *Виходить мі там золотий крижик, а під тим крижом сам милий Господь.* Гол. II. 7.

Крижа́вка, ки, *ж.* Дикая крыжная утка. См. **Крижень.**

Крижа́к, ка́, *м.* 1) Рыцарь тевтонскаго ордена. Желех. 2)=**Крошня.** Желех.

Крижа́лка, ки, *ж.* Цѣлый кочень въ квашеной капустѣ. Kolb. I. 51.

Крижани́й, а́, о. Ледяной. Желех.

Крижа́нка, ки, *ж.*=**Крижавка.** Желех.

Крижа́стий и **крижа́тий, а, е.** Широкій въ спинѣ, въ плечахъ. Вх. Уг. 247. *А крижаста яка* (дівка)! Мир. Пов. II. 57.

Крижа́ти, жа́ю, єш, *гл.*=**Кружати.** *Мед, горілку крижаєш.* Мет. 403. 2)=**Крижувати.** *А на тій горі а клен-древо стоїть, а на тім клен-древі крижі крижають, крижі крижають церкву будують.* Чуб. III. 448.

Крижа́тий. См. **Крижастий.**

Крижа́цтво, ва, *с. соб.* Рыцари тевтонскаго ордена. *Руссю взяв ти, ляше, гору над крижацтвом лютим.* К. Дз. 123.

Крижа́цький, а, е. Относящійся къ **крижаку.**

Крижо́вий, а, е. Квадратный. Шух. I. 110, 176. **Крижо́ва пла́хта?** Чуб. VII. 428.

Кри́женъ, жня, *м.* Крыжовая утка, Anas boschas. *І тілько край ставка оставсь табун утят. Чи крижні то були, чи то були чирята,—про те нам байдуже.* Греб. 387.

Кри́женька, ки, *ж.* Ум. отъ **кри́га.**

Кри́жик, ка, *м.* Ум. отъ **криж.**

Крижи́на, ни, *ж.* Льдина. *Дивіться, яка здоровенна крижина пливе!* Славяносерб. у. Ум. **Крижи́нка.**

Крижівни́ця, ці, *ж.* Часть воза: доска или брусъ, которымъ соединены вверху два **полудрабка.** Рудч. Чп. 250.

Кри́жка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **кри́га.** 2,—**мéду.** Пчелиный сотъ. Вх. Зн. 29.

Кри́жмо, ма, *с.* Ризки. Мил. 168. КС. 1893. VII. 77. *А кума одріже полотна на крижмо.*

Крижни́стий, а, е=**Крижастий.** Вх. Лем. 428.

Кри́жня, ні, *ж.*=**Крижавка.** *Кажне крижня.* О. 1862. VIII. 16.

Крижни́к, ка́, *м.*=**Крижень.** КС. 1887. VI. 458.

Крижова́тка, ки, *ж.*=**Крошня** Желех.

Крижо́вий, а, е. Крестообразный. **Крижо́ва доро́га.** Перекрестная дорога. *На крижовій доріженці там ся іспіткали.* Гол. I. 14. **Крижо́ва цéрква.** Церковь, построенная въ формѣ креста. Св. Л. 24. См. **Крижевий. Крижовий сáжень.** Косая сажень. Ново-Ушиц. у.

Крижува́ти, жу́ю, єш, *гл.* 1) Воздвигать кресты. *На тій землі крижі крижують, ой там вони церков будують.* Чуб. III. 353. 2) Распинать на крестѣ. *Ой, Ісусе мій, Сусе крижований.* О. 1861. X. 92.

Кри́йма, *нар.* Закрыто вплотную. *По синьому морю як божоли снували* (кораблі), *що аж море собою, наче хмарами тими, крийма укривали.* ЗЮЗО. I. 176.

Крúк, ку, *м.* Крикъ. *Не мала баба*

клопоту та купила порося: порося у квік, а баба у крик. Ном. № 10058. *Як ось: трус, галас, крик!* Гуд.-Арт. **Крико́м кричáти.** Громко кричать. *Криком кричала: пробі ратуйте!*

Крикли́вий, а, е. Крикливый. *Ірися... цьохля проклятуща... крикливійша із щебетух.* Котл. Ен.

Крикли́вица, ці, *ж.* 1) Кликуша. *Була оце, але вмерла жінка крикливиця.* Кіев. г. *Як воно на вашу думку: чи то од Бога оті крикливиці, чи воно з дання, чи з нечистою силою накладають?* 2) *мн.* **Крикли́виці.** Болѣзненное состояніе ребенка, когда онъ кричитъ безъ слезъ. Мил. 33. *Прийшла я до вас з крикливицями і бесконницями. Кури-курици, нате вам крикливиці.* Чуб. I. 141.

Кри́княва, ви, *ж.* Крикъ многихъ голосовъ. *Там така крикнява, свиснява.* Харьк. Левч. 62.

Кри́кнути. См. **Кричáти.**

Кри́кси, сів, *мн.* Безсонница ребенка, сопровождаемая плачемъ. Ефим.

Крикýль, ля, *м.* Въ загадкѣ: пѣтухъ. *Біла моргуля* (миша), *питала крикуля: чи є вдома хапуля?* (кіт). Чуб. I. 311.

Кри́лас, са, *м.* Клиросъ. *На два криласи не можна співати.* Ном.

Крила́тий, а, е. Крылатый. *Його хотять крилаті вовкулаки зжісти.* Чуб. I. 13. *...вітре мій єдиний, легкий, крилатий.* Шевч. 643. *Кого ж він по світах шукає? Орлицю сміливу, крилатшу над орла.* К.

Кри́лаш, ша, *м.* Помощникъ рыболовнаго атамана. Левиц. Браун. 9.

Кри́лашський, а, е. Принадлежащій помощнику рыболовнаго атамана. Браун. 9.

Крилéчко, ка, *с.* Ум. отъ **крило.**

Кри́ллячко, ка, *с. соб. ум.* Крылья. *Вибрала голубка: таке й криллячко, таке й пір'ячко, така й голова, як в мою була.* Чуб.

Крило́, ла́, *с.* 1) Крыло (птицы). *Летів орел по над морем, опустивши крила.* Мет. 65. 2) Крыло (вѣтряной мельницы). 3) Сторона, бокъ. *З обох боків старої будівлі прибудував ще по крилу.* Стор. МПр. 65. *Пішла отара; чабани спереду на крилах.* О. 1862. V. Кух. 33. 4) Въ церковномъ зданіи, построенномъ въ видѣ креста—каждый изъ четырехъ концовъ. *План церкви се хрест з чотирма рівними крилами.* Шух. I. 115. 5) Бортъ, бокъ лодки. О. 1861. XI. 9. 6) Боковыя полотнища, стѣны невода. Также стоячее полотнище (одно или два) в **ятірі.** Шух. I. 227. 7) Изъ четырехъ полотнищъ, составляющихъ плахту, каждое изъ отвороченныхъ сверху внизъ. Вас. 170. См. **Криси.** 8) Часть **Ботелева.** Шух. I. 214. 9.—**орлúне.** Раст. Astragalus glycyphylos L. ЗЮЗО. I. 113. Ум. **Крилéчко, крúлонько, крильцé.** *Прилетіла пава, коло його впала, крилечками стрепенула та й поцілувала.* Мет. 113. *Возьмуть тя на крилоньки, занесуть тя в чужиноньку.* Ном. *Посип пшіниця по коліниця, водиці по крильця.* Мет. 23. *Ой пливе човен, води повен да мальовані крильця.* О. 1861. XI. 9.

Крилá, лáти, *с.* Крылышко. *Гуси, гуси, лебедята, візьміть мене на крилята.* ЗЮЮР. II. 19. Ум. **Крилáтко.** *Гуся, гуся, лебедятко, візьми мене на крилятко!* ЗЮЮР. II. 20.

Крим, му, *м.* Крымъ. *Годі, годі, чумаченьки, в Криму соли брати!* Рудч. Чп. 102.

Крúмець, мця, *м.* Житель Крыма. Желех.

Крúмка, ки, *ж.* 1) Крымская соль. *Несли подарки пред собою: пиріг завдовшки із аршин і соли кримки і бахмутки.* Котл. Ен. 2) Шапка изъ крымскихъ барашковъ. Желех. 3) Проказа? *У його матері кримка,—така болість, що й не виоїть.* Екатеринодаръ. (Залюбовск.).

Крúмкува́тий, а, е. Лепрозный? Прокаженный? *У них батько був кримкуватий та й вони такі.* Екатеринодаръ (Залюбовск.).

Крúмський, а, е. Крымскій. *В кримському степу пропадали* (чумаки). Рудч. Чп. 105.

Крин, ну, *м.* Раст. Кринъ, Lilium candidum. *Роспустись, рожевим крином прозвіти!* Шевч. *В кринах схована криниця.* К.

Крини́ця, ці, *ж.* 1) Ключъ, родникъ, источникъ. *Піди до криниці; поки півні не співали, умийся водою.* Шевч. 15. *До доброї криниці стежка утоптана.* Ном. № 4471. 2) Одно изъ созвѣздій. *По дорозі* (млечный путь), *саме в розсохах єсть криниця—чотирі зірки, а від неї пішла дівка з відрами—три зірки.* Мнж. 148. Ум. **Криничéнька, крúничка.** *Ой у полі криниченька на чотирі своди.* Мет. 7. *Зайду до тієї кринички, що я чистила, то, може, там нап'юсь.* Рудч. Ск. II. 57.

Крини́чаний, а, е. Родниковый. *В воді тихо плавала кричана червонобока жабка.* Левиц. I. 288. **Крини́чана осóка.** Раст. Carex praecox.

Крини́ченька, ки, *ж.* Ум. отъ **криниця.**

Крини́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **криниця.**

Крини́чний и крини́шний, а, е=Криничаний. *Умиваюся криничною та водицею.* Грин. III. 676.

Крини́човина, ни, *ж.* Мѣстность, богатая ключами. *Липина і горобина, і дуб кучерявий посплітались вітами зеленими над холодною криничовиною.* МВ. II. 98. *Шукає вона очима тих ярків зелених, де буває криничовина, де густа осока покриває долинку, а на долині блищить водиця.* Левиц. I. 83.

Крини́чуватий, а, е. О мѣстности: богатый родниками. *Криничувате місто.* Херс. г.

Крини́шний, а, е. См. **Криничний.**

Кри́са, си, *ж.* Крыса. *Вигляда, мов криса з крупів.* Ном. № 13791.

Криса́к, ка́, *м.* 1)=**Крисаня.** Вх. Уг. 247. 2) Оковка на концахъ оси. Желех. Ум. **Крисачо́к.** Вх. Уг. 247.

Криса́нечка, ки, *ж.* Ум. отъ **крисаня.**

Крисани́на, ни, *ж.*=**Крисаня.** *Ой того я хлопця люблю в жовтій крисанині.* Гол. II. 825.

Криса́ня, ні, *ж.* Шляпа. *Мій милий в крисані.* Гол. II. 191. Ум. **Криса́нечка.** *Іздоймила крисанечку та й поцілувала.* Гол. I. 229.

Крисачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **крисак.**

Кри́си, сів. *м. мн.* 1) Края горшка, миски. *Здавались йому крисами коло горшка, або коло миски.* Левиц. I 244. 2) Поля шляпы. Рудч. Чп. 248. Чуб. VII. 413. Гол. Од. 69. *В солом'яному брилі з широкими крисами.* О. 1862. IX. 60. 3)=**Крила 7.** Черниг. у. Ум. **Кри́сочки.** *Взели шепочки по за крисочки.* Kolb. I. 109.

Крисла́тий, а, е. Вѣтвистый, развѣсистый. *Бересток крислатий.* Грин. I. 118.

Крислова́тий, а, е=Крислатий.

Криста́ль, лю, *м.*=**Кришталь.** *Дівчино-ягодо! який у тебе кристаль під носом—як московський патрон.* Ном.

Кри́ти, кри́ю, еш, *гл.* 1) Крыть, покрывать, укрывать. *Коли стидаєшся, то крий решетом голову.* Ном. № 3200. *А тепера* (листонько) *падаєш, земленьку криєш. Крити хату.* 2) Скрывать *Криє від матері свою лиху годину, щоб не вразити її серця.* Мир. Пов. II. 88. 3) Сохранять, защищать. Преимущественно въ выраженіяхъ, обращаемыхъ къ Богу и святымъ. *Нехай Бог криє!* Г. Барв. 310. **Крий, Бо́же!** Сохрани Богъ! Избави Богъ! Не дай Богъ! Часто употребляется въ значеніи: очень сильно. *По небу хмари скрізь погнало, і вітер по землі, крий Боже, заревів!* Греб. 376. *Так важко зітхнула, що крий Мати Божа!* Кв.

Кри́тий, а, е. Покрытый, крытый. *Критий кожух, крита хата.* **Кри́тий віз.** Возъ съ верхомъ, будкой. *Віз критий, полубчастий.* МВ. II. 198.

Кри́тик, ка, *м.* Критикъ. *А критиків хиба не страшно, котрі за помилку одну збентежуть так тебе?..* Алв. 6.

Кри́тика, ки, *ж.* Критика. *На Стрийковських, Коховських і Грондських нічого було п. Падалиці здаватись без усякої критики.* О. 1861. X. 136.

Критикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Критиковать. *Надрукованого і критикованого нічого не читав.* Шевч. Передм. до Гайдам.

Кри́тися, кри́юся, ешся, *гл.* 1) Покрываться. *У неділю вранці рано поле крилося туманом.* Шевч. 95. *Улиці, базари крились трупом, плили кров'ю.* Шевч. 168. 2) Скрываться, прятаться. *У сизому тумані крилося село.* Мир. Пов. II. 94. *І позад базару через мертвих переступа, криється в пожарі за костьолом.* Шевч. 202. *Вона од мене, здається б, не крилась.* МВ. *Сама пішла до його, пішла не криючись.* Г. Барв. 399.

Крити́чний, а, е. Критическій. Желех.

Кри́тни́к, ка, *м.* Кровельщикъ. О. 1862. IX. 8. *Він майстер був—критник.* О. 1862. VIII. 7.

Криття́, тя́, *с.* Покровъ, верхъ платья. *Не знаю, що в криття, що в рукава.* Ном. № 13516.

Криха́, хи́, *ж.* 1) Кроха. *За тую криху мало гріху.* Ном. № 113. 2) Малость, небольшое количество. Ум. **Кри́шечка, кри́шка.** *Кришечкою паски розговілась.* Г. Барв. 67. *Ні кришечки, ні капельки.* Ном. № 4241. (Черевань) *хоч би кришечку перемінився.* К. ЧР. 21. *Немає хліба й кришки* Грин. III. 130. Всѣ эти уменшительныя употребляются также и какъ ласкательныя слова. *Не говори мені сього, Маню, і не думай про се, моя кришечко!* Кв. I. 40. *Моя душечко, моя кришечко!* Мет. 122.

Кри́хітка, ки, *ж.* Ум. отъ **крихта.**

Крихке́нький, а, е Ум. отъ **крихкий.**

Крихке́нько, *нар.* Ум. отъ **крихко.**

Крихки́й, а́, е́. Хрупкій, ломкій. Вас. 147. Ум. **Крихке́нький.**

Кри́хкість, кости, *ж.* Хрупкость, ломкость. Желех.

Кри́хко, *нар.* Хрупко, ломко. Ум. **Крихке́нько.**

Кри́хта, ти, *ж.* 1) Крошка. *Голодувала часто, оставляючи дитині і послідню крихту.* Кв. I. 213. 2) Малость. *Приніс я тобі грошенят крихту: п'ять карбованців.* МВ. (О. 1862. III. 76). 3) Крошка—ласкательное слово, прилагаемое къ людямъ (употребляется преимущественно въ формѣ уменьшит.) *Серце мое, крихто моя!* Ум. **Кри́хітка, кри́хточка.** *В чужу землю чужі люде мене заховають, а своєї ся крихотка надо мною ляже.* Шевч. 73. *Так гуртом по християнській і поховали мою крихітку.* Г. Барв. 532. *В мене в хазяйстві зайва крихточка не пропаде.* Левиц. Пов 63.

Кри́цевий, а, е. Стальной. Шух. I. 276.

Кри́ця, ці, *ж.* Чистая сталь. *Роблять дзеркала з міді, срібла, криці, а то й золоті роблять.* Ком. II. 43. *Криця—не лошиця! пів корця ззість, а мірки не довезе.* Ном. № 10226. Иногда **кри́ця** употребляется вм. **креса́ло.** *Взяв губку та крицю, креснув і викресав.* Рудч. Ск. II. 202.

Крицяни́й, а́, е́=Крицевий. Шух. I. 192. *Похмуро дивит в крицяну рушницю.* Федьк. I. 19.

Крича́ння, ня, *с.* Крикъ. *Кричання не своїм голосом.* Левиц. (Правда 1868, 520).

Крича́ти, чу́, чи́ш, одн. в. **кри́кнути, ну, неш,** *гл.* Кричать. *Кричить—на десятій вулиці чутно.* Ном. № 3452. *Кричать сови, спить діброва, зіроньки сияють,* Шевч. 77. *Ой як крикнув Гамалія.* Шевч. 61. *Стара крикнула, кинулась до його і заголосила.* Левиц. I. 4. **Крича́ти на пуп.** Кричать благимъ матомъ. *Все море зараз спузиріло, водою мов в ключі забило, Еней тут крикнув, як на пуп.* Котл. Ен.

Кри́чма, *нар.* Крича. К. ПС 117.

Кри́ша, ші, *ж.* Кровля.

Кришане́ць, нця́, *м.* Родъ пряника. *Солодкі кришанці медові.* Мкр. Н. 31.

Кришéник, ка, *м.* Ломтикъ, кусокъ. *Чи шматок хліба, чи кільце ковбаски, чи сала кришеник, то все так на столах перед ними й лежить.* ЗОЮР. I. 306. **Чо́ртів кришéник.** Бранное выраженіе. Ном. № 3563.

Кришеня́, ня́ти, *с.* Крохотка. Ум. **Кришеня́тко, кришеня́точко.** Употребляется по отношенію къ дѣтямъ какъ ласкательное: крошка. *Дитинка ще не зовсім одужала, ще квилило кришенятко.* МВ. II. 180. *Каліки нещасливі, діти кришеняточка,—і ті в неї не гуляли.* ВМ. (О. 1862. III. 60).

I. **Кри́шечка, ки,** *ж.* Ум. отъ **криха.**

II. **Кри́шечка, ки,** *ж.* Ум. отъ **кришка.**

Криши́ти, шу́, шиш, *гл.* 1) Крошить. *Ой сип сірівець та криши петрушку.* Шевч. *Чого не люблю, того і у борщ не кришу.* Ном. № 5075. 2) Рубить. *Дід і почне кришить татар, як локшину.* Стор. 3) Рѣзать, разрѣзывать. *Сало кришене стоїть на столі.* Г. Барв. 201.

Кри́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **криха́.** *Кришка на світі чоловіка тримає.* Ном. № 12850. 2) Крышка,—напр., на трубкѣ, но не въ сундукѣ, гробѣ и пр. Вас. 148.

Кри́шний, а, е=Крихкий. *Голки кришні.* Лебед. у.

Кришталéвий, а, е. Хрустальний. *Заправлю горілки в кришталевій пляшці.* Мет. 250. *Великі бризки кришталевим стовбом стрибали догори.* Стор. МПр. 66. *Срібні, золоті і кришталеві кубки.* К. ЧР. 38.

Кришта́лик, ка, *м.* Ум. отъ **кришта́ль.**

Кришта́ль, лю, *м.* 1) Хрусталь. *Зуби такі, як кришталь.* Грин. III. 164. *Як кришталь біла.* Ном. № 13149. *Чиста, як кришталь, вода стояла вщерть з кам'яними краями криниці.* Левиц. I. 2) Употребляется какъ ласкательное слово. *Ой ти, Грицю, дорогий кришталю!* Чуб. V. 431. *Я тебе, кришталю, давно дожидаю.* Грин. III. 171. Ум. **Кришта́лик.**

Крів, кро́ви, *ж.*=**Кров.** Левч.

Кріва́вий, а, е. Кровавый. *Заспівали козаченьки пісню теї ночі, теї ночі крівавої.* Шевч. *Працюєм до крівавого поту.* Ном. 1570. *Заводите кріваві чвари.* К. ЧР. 299. *Кріваві сльози.*

Крівави́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Окровавлять.

Крівави́тися, влю́ся, ви́шся, *гл.* Окровавляться.

Крівави́ця, ці, *ж.* Добытое тяжкимъ трудомъ. *За чужую крівавицю купив у церкву плащаницю.* Ном. № 13556.

Кріва́вник, ка, *м.* Раст.=**Деревій.** Вх. Пч. I. 8.

Кріва́вниці, ць, *ж. мн.* Красныя бусы. Гол. Од. 70.

Кріва́во, *нар.* Кроваво. *Кріваво за велику здобич бились* К. ЦН. 167.

Крі́вляний, а, е=Крів'яний.

Крівця́, **ці́**, *ж.* 1) **Ум.** отъ **кров**. *Людська крівця не водиця, розливати не годиться.* Ном. № 1283. 2) Раст. Звѣробой, Hypericum.

Крів'яни́й, **а́**, **е́**.=**Крівавий**. *Річка крів'яною стала.* Мнж. 6. *Куди тяли Самійлова,—крів'яної річки.* Грин. III. 638.

Крізь, *пред.* Чрезъ, сквозь. *Хоч крізь землю йди.* Ном. № 2080. *Хоч крізь сон подивлюся на ту Україну.* Шевч. *Крізь сльози.* Шевч. **День крізь день.** Каждый день. *Як таки отак день крізь день сидіти за роботою,—це можно й захворіти.* Лебед. у.

Крізьчи́й, **а́**, **е́**. Прозрачный. *Воздух .... прозорий, крізький і проміння сонячне минріває йою дуже мало.* Дещо. 85.

Крій, *пред.*=**Край**. *Ой там моя хаточка крій води.* Макс.

Кріли́к, **ка**, *м.*=**Кропив'янка**. Вх. Уг. 247. См. **Кріль 2.**

Кріличка, **ки**, *ж.* Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Кріль, **кроля́**, *м.* 1) Кроликъ. *Зевс мортнув як кріль усами.* Котл. *Котих у йою хлівї кролів ловить.* Рудч. Ск. 2)= **Кропив'янка.** Вх. Уг. 247.

Крім, *пред.* Кромѣ. *Крім церков святих.* Ном. № 8373. *Кохав він вще крім мене другі.* Гол. I. 203.

Крім'язни́й, **а́**, **е́**=**Кремезний**. *Та його ніяк, там такий крім'язний.* Липов. у.

Кріп, **кро́пу**, *м.* 1) Раст. Укропъ, Anethum graveolens. Лв. 96. *Ой кріп та ромен та петрушечка.* Чуб. V. 11. 2)= **Окріп.** Вх. Лем. 428.

Кріпа́к, **ка́** и пр. См. **Крепак** и пр.

Кріпе́нний, **а**, **е**. 1) Очень крѣпкій. 2) Очень здоровый, сильный. *Це дід кріпенний.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Кріпе́нький, **а**, **е**. Довольно крѣпкій. *Я ж хоч був собі п'яненький, а в ногах таки кріпенький.* Сніп. 138.

Кріпе́нько, *нар.* Довольно крѣпко. *А рика кріпенько держить.* Стор. I. 15.

Кріпець, **пцю**, *м.*=**Кріп**. Вх. Пч. I. 8.

Кріпи́ти, и **крепи́ти**, **плю́**, **пи́ш**, *гл.* Укрѣплять, усиливать. *Вона мене кріпила своєю радою.* Г. Барв. 287. *Як стали крепить морозы... та такечки більш місяця крепили.* О. 1861. V. 73.

Кріпи́тися, **плю́ся**, **пи́шся**, *гл.* Крѣпиться, твердо держаться. *Кріпиться, як дівка на морозі.* Ном. № 2444. *Не давши слова—держись, а давши—кріпись.* Ном. № 10675.

Кріпка, **ки**, *ж.* Куропатка. Вх. Зн. 29.

Кріпке́нький, **а**, **е**=**Кріпенький**. *Коник він кріпкенький.* Греб. 403.

Кріпке́нько, *нар.*=**Кріпенько**.

Кріпки́й, **а́**, **е́**. 1) Крѣпкій. 2) Здоровый, сильный (о человѣкѣ). *Іще кріпкий чумак був.* МВ. I. 65. *Це ж добре, як дівчина кріпка на вдачу... а инша зовсім розбештується.* О. 1862. I. 74. 3) Сильный. *А зіма вже морозами кріпкими укріпила.* МВ. II. 25.

Кріпко, *нар.* 1) Крѣпко, сильно. *Тут, обнявшись кріпко, ми загнем вкупі.* Сніп. 2) Очень. *Кріпко стережмись наші дівчата панських парубків.* О. 1862. V. 109.

Кріпость, **пости**, *ж.* 1) Сила, крѣпость. *Ти—Господь моєї кріпости і сили.* К. Псалт. 103. 2) Крѣпость, **укрѣпленіе.** *Дороги розміряв окопи.., бо знав і кріпості будувать.* Стор. II. 5

Кріпота́, **ти́**, *ж.* Прочность, крѣпость. *Для кріпоти роблять стріхи над тином, щоб дощ не набивав.* Донск. обл.

Кріпшати, **шаю**, **еш**, *гл.* Крѣпнуть, дѣлаться крѣпче. *Мороз не кріпшав.* МВ. I. 81.

Кріпше, *нар.* Ср. степ. отъ **кріпко**. Крѣпче. *Жіноче царство стоїть кріпше над усі царства.* К. ЧР. 50.

Кріпший, **а**, **е**. Ср. степ. отъ **кріпки́й**. Болѣе крѣпкій. *Над жида нема кріпшого в вірі.* Ном. 897.

Кріс, **кре́са**, *м. Мн.* **кресі́**. Ружье (кремневое). Шух. I. 229. *У нас справа швидка: з креса та в груди.* Федьк.

Кріселко, **ка** и **кріселько**, **ця**, *с.* **Ум.** отъ **крісло**.

Кріслатий, **а**, **е**.=**Кристатий**. *В середині церква хороша... і малювання дороге... а над кріслатим лихтарем Дух Святий.* Св. Л. 26.

Кріслечко, **ка**, *с.* **Ум.** отъ **крісло**.

Крісло, **ла**, *с.* 1) Кресло. *Голова не до ради, а купра не до крісла.* Ном. № 6257. *На чім посажену? На золотих кріслах.* АД. I. 41. 2) Шестъ, идущій сбоку саней отъ головы полоза въ сторону для того, чтобы сани не опрокидывались. Сумск. у. 3) Разрѣзъ въ штанахъ спереди или сзади. КС. 1893. V. 278. XII. 447. **Ум. Кріселко, кріселько, кріслечко.** *У кімнатах у нас було гарно: і кріслечко, і столичок, усе як слід,* МВ II. 31. *Сядь собі на кріслечку.* Грин. III. 432.

Кріт, крота́, *м.* Кротъ, Talpa europaea.

Кров, ви, *ж.* Кровь. *Довго, довго кров стекала-червоніла.* Шевч. 163 *Стали бідні невольники на собі кров забачати.* Дума. *Не пий води—кров нападе.* Радом. у. *Кров видно напала. Треба завтра щепія поклікати—хай кине кров.* Мир. Пов. I. 163. 3)—**св. Іва́на.** Раст.=**Іванок.** Вх. Пч. I. 10. Ум. **Кріве́ц, кро́вка.** *З пальця мизинця кровка канула.* Чуб.

Крова́вий, крова́вити и пр. См. **Кріва́вий, кріва́вити** и пр.

Крова́тонька, ки и **кро́ваточка, ки**, *ж.* Ум. отъ **кровать.**

Кро́вать, ті, *ж.* Кроватъ, ложе. *І в кімнаті на кроваті спочити ляжи.* Шевч. *На моїй кроваті постілька біленька.* Грин. III. 212. Ум. **Кро́ва́тонька, кро́ва́точна, кро́ва́тька.** *А він їй загадав постіленьку слать на тій кроватеньці.* Чуб. V. 820. *В коморонці кроватонька тесова на кроватоньці періночка пухова.* Чуб.

Кровене́ць, вця, *м.* Скрытое мѣсто; убѣжище; притонъ. *Увірка* (=білка) *наносит оріхи до дупляка, до крівця.* Вх. Уг. 247.

Кро́вка, ки, *ж.* Ум отъ **кров.**

Кровни́к, ка́, *м.* Раст. 1) Hypericum quadrangulum. Шух. I. 21. 2)=**Кріва́вник.** Вх. Лем. 428.

Кровоже́рний, а, е. Кровожадный. *Буми ми кровожерними яструбами-рарогами.* К. Дз. 115.

Кровопи́вець, вця, *м.* Кровопійца. *Становий і волосний кровопивці усі. От і наш кровопивець непірший.* Канев. у.

Кровопи́йка, ки, *ж.* Глотокъ крови. *Нехай я й жупан, та з своєї праці, а в твоєму каптанці не одна кровопийка.* О. 1861. II. 28. (З нар. уст.).

Кровопій, пія, *м.*=**Кровопивець.** *Сказано,—кровопій людський.* Мир. Пов. I. 131.

Кровоті́ч, чі, *ж.* Кровотеченіе. *Жінка одна була в кровотічі років дванадцять.* Св. Мр. V. 25.

Кровува́тий, а, е. Многокровный. Мнж. 183.

Кровця́, ці́, *ж.* = **Крівця.** *Червоная кровця—то дівоча краса.* Чуб. V. 17.

Кров'я́нка, ки, *ж.* 1)=**Кров.** *Тільки му ся кров'янки ляло.* Вх. Зн. 25 2) Кровяная колбаса. Черниг. у.

Кро́їти, кро́ю, їш, *гл.*=**Краяти.** *Проте знає шевець та кравець, що він буде кроїти.* Ном. № 9577. *Як будуть козаче то тіло кроїть.* Федьк. III. 152.

Кро́к, ку, *м.* 1) Шагъ. *Дурному з кроку ступити,—сто днів одпусту доступити.* Ном. № 6212. *По що ту приходиш кроком зрадливим.* Гол. I. 346. 2) Часть основы, которую ткачъ можетъ заткать до новаго поворота навоя: заткавъ ее, ткачъ, поворачивая верхній навой, развиваетъ съ него часть основы, навертывая въ то-же время сотканный **крок** полотна на нижній навой; **крок** находится между ма́ґлем і ля́дою. Шух. I. 258. МУЕ. III. 20.

Кро́ква, ви, *ж.* Стропило. *Яка кроква, така й хата—яка робота, така й заплата.* Ном. № 10403. *Положимо сволоки з зеленої осоки; поставимо крокви з жовтенької моркви.* Нп. Ум. **Кро́квина, кро́ковця.** Грин. III. 155. *Поставлені кроковки.* Мет. 119.

Кроквина́, ни, *ж.* Одно стропило. Волч. у.

Кро́квина, ки, *ж.* Ум. отъ **кро́ква.**

Крокі́с, косу, *м.* Раст.: а) Дикій шафранъ, Carthamus crocos. б) Pulmonaria mollis. Лв. 101. *Квітками сухими то з рожі, то з крокосу обквічали.* ЗОЮР. II. 290. *Та купим крокосу дівочкам у косу.* Грин. III. 95.

Крокі́ш, ко́шу, *м.* Раст. Pulmonaria mollis. Вх. Пч. I. 12. См. **Крокі́с.**

Крокоди́л, ла, *м.* Крокодилъ. *Сокрушаєш крокодила і годуєш сем'ї дикі.* К. Псалт. 170.

Кро́кус, са, *м.*=**Крокі́с.** *Ой де Петрусь походив,—червоний крокус походив.* Макс.

Кро́лик, ка, *м.* 1)=**Кріль.** *То це прийде кролик, улізе в мішок.* Рудч. II. 12. 2)=**Кріли́к.** Вх. Лем. 428.

Кроля́чий, а, е. Кроликовый, кроличій. *Червоні кролячі очі.* Мир. Пов. II. 50.

Кро́мка, ки, *ж.* — **хліба**=**Окра́єць хліба.** Вх. Уг. 247.

Кро́мкати, каю, еш, *гл.*=**Крамкати.** *Орони кромкавут.* Вх. Лем. 428.

Кромка́ч, ча́, *м.* Воронъ. Вх. Лем. 428.

Кро́пець, пцю, *м.*=**Кріп 1.** Вх. Лем. 428.

Кропива́, ви́, *ж.* Раст. Крапива. *І на жалку кропиву мороз буває.* Ном. № 3824. **Глуха́, біла кропива́, мертва кропива́.** Раст. Lamium album L. ЗЮЗО. I. 126. **Глуха́ кропива́** еще: Leonorus cardiaca. Лв. 99. Ум. **Кропи́вка.** *Там же при долинці, в зеленій кропивці.* Грин. III. 663.

Кропи́в'яний, а, е. Крапивный. Грин. III. 93. **Кропи́в'яним сім'ям засипати.** Забранить, наговорить много попрекоъ. *Я було*

пянкам кажу: „Пийте, та його (чоловіка-п'яницю) *не заволікайте"! А то ще прийдуть під вікно* (кликати). *До хати вже і не вступають, бо я кропив'яним сім'ям так і засиплю.* Г. Барв. 290.

Кропи́в'янка, ки, *ж.* Птица: крапивникъ, Troglodytes parvulus. Константиногр. у.

Кропи́ло, ла, *с.* Кропило. *Дяк співа, попи з кадилами, з кропилом.* Шевч. Ум. **Кропи́льце.**

Кропи́ти, плю́, пиш, *гл.* Кропить, окроплять. *Сонце світить, дощик кропить.* Ном. № 236. *Кропи нас, мати, свяченою водою.* Грин. III. 510.

Кропівни́к, ка́, *м.* У гуцульскихъ древорубовъ: рабочій, поливающій водой деревянный желобъ, по которому съ горы внизъ спускается дерево. Шух. I. 179.

Кропко́вий, а, е. Настоянный на укропѣ (о водкѣ). *В приставках стояла брага, а в бутилях пінна і перцівка, і кропкова, і густа корінна.* Мкр. Н. 23.

Кро́пля, лі, *ж.*=**Крапля**. *Буду пити, буду пити й кропли не пущу.* Чуб. V. 252.

Кро́повий, а, е. Укропный? изъ укропу? Грин. III. 86.

Кро́сенце, ця, *с.* Ум. отъ **кросно.**

Кро́сневий, а, е Кро́снева пи́лка. Столярная пила со станкомъ. Шух. I. 88.

Кро́сно, на, *с.* Употребляется преимущественно во мн.: **кро́сна.** 1) Рама или полная,—напр. въ окнѣ (Желех.), или только изъ трехъ сторонъ; входитъ какъ составная часть въ рядъ снарядовъ и машинъ: **кро́сна** въ столярной пилѣ—станокъ, (Желех. Шух. I. 88), въ ручной меньницѣ—два столбика съ перекладиной сверху (въ видѣ буквы П) надъ жерновомъ: сквозь перекладину проходитъ шестъ, при помощи нижняго конца котораго вращается жерновъ (Шух. I. 146, 261). 2) Швальный станокъ у переплетчиковъ, также представляющій изъ себя неполную раму въ видѣ буквы П. Желех. 3) Ткацкій станокъ простой, въ видѣ двухъ стоекъ съ перекладинами вверху и внизу, употребляемый и теперь для тканья ковровъ (Вас. 171), решетъ иситъ (Вас. 175), также усложнившійся и существующій въ томъ видѣ, въ какомъ онъ описанъ подъ словомъ **Верстат.** Шух. I. 255. МУЕ. III. 24. Вх. Уг. 247. *Твоя стара мати за кроснами сидить.* Гол. 4) Полотно, холстина. *Поставила і виткала шовковії кросна.* Нп. Г. Барв. 422. Ум. **Кро́сенце, кросонни́к.** *Молодим господиням кросенця ткати.* Чуб. III. 109.

Кросонки́, но́к, *с. мн.* 1) Ум. отъ **кро́сно.** 2) Небольшой станокъ для тканія ситъ. Вас. 152.

Крот, кроть, *нескл.* Кратъ, разъ (только въ бранныхъ выраженіяхъ). *Сто сот крот його ма.* Ном. № 3767. *Не зводь з ума, кроть твою ма, бо не дитина.* Чуб. V. 216. *Прийшли жени вам брати, а я стала не давати, кроть сот вашу ма.* Чуб. V. 1160.

Кроти́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Рыть землю (о кротахъ). *Кроти накротили на сіножаті.* Канев. у.

Кро́тість, тости, *ж.* Кротость. *Притчу Христову роскаже, схиляючи буїї душі до кротости та до любови.* К. ЧР. 313.

Кроть. См. **Крот.**

Крохма́ль, лю, *м.* 1) Крахмалъ. *Робити крохмаль з картоплі.* Г. Барв. 373. 2) Кисель. *Крохмаль, який їдять пани.* Котл. Ен.

Кро́шня, ні, *ж.* 1) Рыболовный сакъ. Вх. Зн. 29. Желех. 2) Верхъ, будка повозки. Вх. Зн. 29. Ум. **Крошéнька**

Крубочки́, кі́в, *мн.* Родъ вышиванья. Kolb. Рок. I. 48.

Круг, га, *м.* 1) Кругъ, окружность, круговая линія. 2) Горизонтъ, кругозоръ. **Вже со́нце в кру́зі.** Солнце на горизонтѣ. Желех. *Зійшли мої міта, як вихор з круга світа.* КС. 1883. II. 468. *Щоб ти пішов круга світа.* Ном. № 3677. (Проклятіе). *Бодай йому з круга світа повернуло!* Кіев. у. (Проклятіе). 3) Кругъ, составленный расположившимися по окружности предметами, людьми. *Тихо виступали в круг дівчата, побравшись по дві попід руки.* Левиц 4) Кругъ (дороги), объѣздъ. *Хто кругу не боїться,—далі становиться.* Посл. 5) Извѣстная часть (пудовъ до 2—3) волокна пеньки, льна, намотанная на деревянный обручъ. Вас. 200. Чуб. VII. 408. *Сорок кругів прядіва.* Мнж. 46. 6)—**коліс.** Комплектъ колесъ для воза. 7) Площадь, ограниченная окружностью. 8) Кругъ деревянный, металлическій и пр.—отдѣльный или какъ часть различныхъ снарядовъ, посуды, мебели и пр. Такъ, **кру́гом** называется дно деревянной посуды, вырѣзанное, но еще не обработанное (Шух. I. 250); **круг** является одною изъ двухъ сторонъ **колиски** (Шух. I. 98), частью **м'яльниці** (Вас. 159). 9) Родъ деревяннаго столика у гуцульской печи, на который выкладывается приготовленная **кулéша.** Шух.

I. 96. 10) Въ повозкѣ: каждая изъ двухъ поперечныхъ стѣнокъ кузова. Рудч. Чп. 250. 11)—**гончáрський.** Кругъ, станокъ гончара; устройство: вертикально стоящее **веретéно,** которое воей пяткой, **спінéм,** вращается въ подшипникѣ, лежащемъ на полу; верхній конецъ **веретéна** прикрѣпленъ къ высокой скамьѣ, называемой **лáвця,** при помощи **жáбки,** дощечки съ выемкой; внизу на веретенѣ нижній кругъ,—**спідняк,** вращаемый ногами, а вверху=**верхняк,** меньшій кругъ, на которомъ формуютъ посуду. Шух. I. 261, 262. Полтавскія названія частей круга: **веретéно**—веретено, **п'ятка**—деревянная подставка для круга, **порплúця**—желѣзный подшипникъ для веретена, а **дýчка**—лунка въ ней, **лáва**=скамья, **кóник**=**жáбка, спідняк, спóдень, крýжна**—нижній кругъ, **верхняк, голова́, голóвка, кружáлко**—верхній кругъ; **спúці**—большею частью круглыя деревянныя трости, въ числѣ шести, образующія подпорку для нижняго круга и располагающіяся подъ нимъ въ видѣ круглой клѣтки; **шпéник** желѣзный стержень на верхнемъ кружкѣ, на который накладывается комокъ глины при формовкѣ. Вас. 179. Нѣсколько различаясь по своей конструкціи, **круги** бываютъ: **шльóнський, головáтий, шестерня, волóський.** Вас. 179. 12) Тулья шапки. Вас. 156. 13) Темя головы? *Болить моя головонька від самого круга.* Грин. III. 162. 14) Участокъ поля. *Там же мі стоїть три круга ярини, пішли її жати три красні дівчини.* Гол. *В сьому кругі луччі буряки, аніж на низу.* Кіев. г 15) Переносно: область. *Будем висліжувати, світогляд народа в кругі релігії.* Левиц. 16)—**дугану.** Пятьдесятъ пачекъ табаку (курит.). Вх. Лем. 428. Ум. **Кружéчок, кружóк.**

Круг, *нар.* Вокругъ. *На ріках круг Вавилона, під вербами в полі, сиділи мі.* Шевч. *Круг його гукають.* К.

Кругáв, ва, *м.* Ястребъ. *Циганочко волошечко, я кругава вбив.* Федьк. II. 71.

Кругí, *нар.*=**Круг.** *Намітивши на ньому* (яблуці) *яке місце, вести від того місця пальцем круги яблука.* Дещо.

Кругíння, ні, *ж.* Порода круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 428.

Крýглий, а, е. Круглый. *Гріш круглий--роскотиться.* Ном. № **Крýглий хрéщик.** Игра, подобная горѣлкамъ. Ив. 55. Ум. **Кругленький.**

Крýглість, лости, *ж.* Круглота, шарообразность. *Про круглість землі я трохи чи не сам доміркувався.* Ком. I. 48.

Кругліти, лію, еш, *гл.* Дѣлаться болѣе круглымъ, округляться. Желех.

Круглобóкий, а, е. Круглый, шарообразный. *Земля круглобока, така точнісінько, як кавун.* Ком. I. 7.

Кругловáтий, а, е. Кругловатый. *Вся його постать, цілий обвід повного круглова-того лиця виявляло зразу його м'яку натуру.* Левиц. I. 239.

Кругловúдий, а, е. Круглолицый. Ном. № 13790. *Огрядний собі пан, кругловидий, русявий.* К. ЧР. 104. Ум. **Кругловúденький.** *Була кругловиденька, ясноока, уста рум'яні, як вишня.* МВ. II. 83.

Круглолúций, а, е=Кругловидий. *Із-за лісу, з за туману місяць випливає, червоніє кругловидий, горить, а не сяє.* Шевч.

Круглоóкий, а, е. Имѣющій круглые глаза.

Круглотá, тú, *ж.*=**Крýглість.** *Давно вже в голові його заклюнулась думка про круглоту землі.* Ком. I. 52.

Круглотвáрий, а, е=Кругловидий. Вх. Зн. 30.

Круглúвий, а, е. Круглый. *Ще й на личку круглявіша.* Нп.

Круглúк, ка́, *м.* 1) Вѣтряная мельница голландской системы. 2) Раст. Equisetum palustre L. ЗЮЗО. I. 266.

Круглянчá, чáти, *с.* Маленькій круглый горшокъ. Вх. Зн. 30.

Круглúстий, а, е. Шарообразный. *Земля кругляста, як кавун.* Ком. I. 6.

Круглúти, лáю, еш, *гл.* Пить круговую. *Да з кумою з Хмельницькою мед-вино кругляє.* Макс.

Круглúччя, чя, *соб.* Бревна нераспиленныя. *Таки се круглячча поколи,—з їх дров сила.*

Круговúд, ду, *м.* Кругозоръ. *Чи ви любитне гулятн по сім узір'ї та любувати круговидом.* Левиц. I. 273.

Круговúй, á, é. 1) Круговой. *Вода, коли в неї кинеш камінь, розходиться круговими хвилями.* Ком. II. 2) Названіе вѣтра. *Иноді так, що вітер круговий подме.*

Кругогля́д, ду, *м.*=**Круговид.** *Прозорий воздух розширив кругогляд на всі боки.* Левиц. Пов. 97.

Кругойду́чий, а, е. Поворачивающійся въ видѣ круга. *Над глибоким кругойдучим*

ярок стоїть у руїнах колись-то пишний замок. К. (О. 1861. II. 234).

Кругóм, *нар.* 1) Кругомъ, со всѣхъ сторонъ. *Золотоноша кругом хороша.* Ном. № 727. *Кругом його степ як море.* Шевч. 2) Кругомъ, вокругъ. *Кругом дуба русалоньки мовчки дожидали.* Шевч. 30. *Обійшли кругом церкви.* ЗОЮР.

Кругосві́т, ту, *м.*=**Круговид**. *Його* (М. Вовчка) *кругосвіт немаленький.* О. 1861. IV. 34.

Кругосві́тній, я, *в.* Всемірный. *Дійшовши з прогресом кругосвітньої наукової праці тієї правди...* К. XII. 135.

Кружа́лко, ка, *с.* 1) Ум. отъ **кружа́ло**. 2) Часть гончарнаго круга. См. **Круг**.

Кружа́ло, ла, *с.* Кругъ; дискъ. *Парубки обсіли кружалом її хату.* МВ. *Аж кружало витоптав, танцюючи.* Св. Л. 207. *У коморі воскові кружала.* **Кружа́ло** является частью различныхъ снарядовъ, напр., ткацкаго станка. Вас. 167. Ум. **Кружа́лко, кружа́льце**. *Коли б подивитись з місяця на землю удень, вона б здавалась нам, біленьким кружальцем.* Ком. I.

Кружа́нин, на, *м.* Участникъ хороводнаго круга. Грин. III. 105.

Кружа́ти, жа́ю, єш, *гл.*=**Кружля́ти**. *Зевес тоді кружав сивуху і оселедцем заїдав.* Котл. Ен. *А козак сидить у коршмі, мед-вино кружає.* ЗОЮР. I. 219.

Кружга́нок, нку, *м.* Галлерея. *Освітились залі, кружганки і кімнати княжеського замку.* Стор. МПр. 74. *З обох сторон будівлі прибудував ще по крилу покоїв і з'єднав їх кружганками.* Стор. МПр. 65.

Кружена́ти, на́ю, єш, *гл.* О птицѣ: кружить, дѣлать круги летая; парить. *Коршак літає, літає,—чого він так кружеляє?* Радомысл. у.

Кружо́ць, жця́, *м.* Въ прялкѣ для шерсти—катушка, на которую постепенно наматывается спряденная шерсть. Вас. 153.

Кружо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **Круг**.

Кружина́, ни́ и **кружина́, ни**, *ж.* Окружность. *Чотирі четверті кружині.* Черниг. у. *Се болото верстов із сім кружині.*

Кружівка и **кружі́лка, ки**, *ж.*=**Кужі́лка?**=**Веретено?** *Буде мати бити щіткою, гребінкою і веретеном-кружівкою.* Грин. III. 72. *Добру свекругу маю, не дасть мя бити, знаю: видре щітку і гребінку, веретена і кружіляку.* Грин. III. 92.

Кру́жка, ки, *ж.* Часть гончарнаго круга. См. **Круг II**. Вас. 179.

Кружкома́, *нар.* **Кружкомъ, въ кружекъ**. *Посідали кружкома.* О. 1862. VIII. 18.

Кружля́ти, ля́ю, єш, *гл.* 1) Кружиться, рѣять въ воздухѣ. *Як спускали двомовину в яму, то все над нею білі голуби кружляли.* МВ. I. 79. 2) Пить. *Пообідавши, стали кружляти горілку.* Стор. I. 204. *А в тій коршмі два чужоземці: ой їден чужоземець мед-вино кружляє.* Чуб. V. 393.

Кружо́к, жка́, *м.* Ум. отъ **круг**. 1) Небольшой кругъ, образованный линіей или расположенными по окружности предметами, людьми. **Става́ти, сіда́ти кружка́**. Становиться, садиться въ кругъ. *Жонаті чоловіки тим часом стали в раді кружки і обрали з між себе отамана.* Г. Барв. 138. *Сідайте ж бо кружка та й слухайте!* МВ. **Кружка́ бі́гати**. Кругомъ бѣгать. Херс. **Голова́ кружка́ йде́**. Голова кружится. Г. Барв. 532. 2)=**Круг 5**. Чуб. VII. 408. 3)—**обича́єк**. Двадцать штукъ обечаекъ для ситъ. Вас. 152. 4) Площадь, ограниченная небольшою окружностью. *І квіток цвіте без ліку, все кружками, кружками.* МВ. Вообще всякій деревянный кружокъ, служащій для различнаго употребленія, напр., вмѣсто тарелки, какъ крышка для различной посуды (напр., кувшиновъ, кадокъ съ квашеной капустой, огурцами, кадокъ съ водой) и пр. Чуб. VII. 386. 6) Кругъ въ мельничной шестернѣ. Мнж. 481. Ум. **Круже́чок**. *Миттю подала на стіл гарячих млинчиків, сала кусочок положила на кружечку.* К. ЧР. 242.

Крук, ка́, *м.*=**Крюк**. *Висить пуга на кругу, буде жінці і дяку.* Ном. Ум. **Кручо́к**.

Круле́вство, ва, *с.* Королевство. *Був обраний на польське крулевство.* Стор. МПр. 64.

Крулевщи́зна, ни, *ж.* Жалованное отъ короля имѣніе. К. Досв. 148.

Крулі́вна, ни, *ж.* 1) Королевна. 2) Родъ игры. Грин. III. 96.

Круль, ля, *м.* Король. (Заимствовано изъ польск. языка).

Крулюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Царствовать, управлять. *Не таким кпам, пане брате, в Польщі крулювати.* О. 1862. II. 54.

Кру́мкати, каю, єш, *гл.*=**Крамкати**. Вх. Лем. 428.

Крумка́ч, ча, *м.* Воронъ. Кіев. г. Вх. Лем. 428.

Крумча́ти, чу, чиш, *гл.*=**Крумкати**. *Гавран крумчит.* Вх. Лем. 428.

Крупи́, круп и **крупів**, *мн.* 1) Крупа.

Не сягай через крупи до пшона. 2) Мелкій градъ. *Гуляє вітер по вулиці, з неба порощить крупами.* Левиц. I. 3) Икра рачья. Икра селедки. Вх. Лем. 428. Ум. **Крупці́.** *Еге, крупець! може і м'ясця.* Ном.

Крупи́на, ни, *ж.* Зернышко крупы. *Добра каша: крупина за крупиною гониться з дрючиною.* Ном. № 12321.

Крупки́й, а́, е́. Крупистый, изъ крупинокъ состоящій. *Крупкіща мука (грубша).* Шух. I. 104.

Крупни́й, а́, е́=Крупкий. *Зазнаєши крупного й м'ягкого.* Ном. № 13915.

Крупни́к, ку́, *м.* Кашица жидкая изъ крупы. Чуб. VII. 439. *Крупник кулішеві брат.* Ном. № 12322.

Крупни́стий, а, е. Зернистый. Вх. Лем. 428.

Крупня́к, ка́, *м.* Самка селедки. Вх. Лем. 428.

Круподе́рник, ка, *м.* Дѣлающій крупу. *Оттам, мамо, мельник, оттам круподерник.* Нп.

Круподе́рня, ні, *ж.* Мельница для приготовленія крупы.

Круп'я́нка, ки, *ж.* Колбаса, начиненная кашей. *Дайте ковбасу, я додому понесу; дайте круп'янку, пудкину пуд лавку.* Чуб. III. 477.

Круп'я́р, ра, *м.*=**Круподерник.** Гол. Од. 11.

Крута́й, тая, *м.* Раст. Echinops Rirto L. ЗЮЗО. I. 121.

Крутани́на, ни, *ж.* 1) Суетня, хлопоты. *Там така крутанина, що ну: все тілько там підмети, там застели та принеси.* Брацл. у. 2) Путаница.

Крута́рь, ря́, *м.*=**Крутій.** Хотин. у. Вх. Зн. 30.

Кру́тель, лю, *м.* Скрученная изъ соломы веревка. *Пошов до святих просити соломи, щоб скрутити крутеля і по йому спуститись* (з неба) *на землю.* Чуб. II. 337.

Кру́тень, тня, *м.* 1) Пукъ соломы для топки. *Посади там* (у печі) *та й спали соілми три крутні, під челюстами, щоб загнотити.* Чуб. I. 123. 2) Свернутый пукъ соломы для заплетанія между кольями въ стѣнахъ плетеной хаты, **ма́занки.** Чуб. VII. 381. 3) Свертокъ сѣна, остающійся по дорогѣ отъ протащенной копны. Канев. у. 4)=**Крутель.** *Що на йому свита соломою шита, крутнем пудперезався да в бояре вбрався.* Грин. III. 438. 5) Маховое колесо (въ машинѣ). Лубен. у.

Круте́нький, а, е. Ум. отъ **крутий.**

Круте́нько, *нар.* Ум. отъ **круто.**

Крути́й, а́, е́. 1) Крутой. *Буду крутії гори копати.* Мет. 2) Сильно загнутый. *Молодик-гвоздик! тобі—на уповня, мені—на здоров'я; тобі круті роги, мені чорні брови.* Ном. № 286. *Поцілуй же мене... у крутий усок.* КС. 1882. X. 27. **Крути́й ряд.** Весенняя игра дѣвушекъ, въ которой цѣпь играющихъ извивается заворотами и зигзагами. Kolb. I. 176. 3) Густой. *Наварила каші крутої.* Грин. I. 33. *Круті яйця.* 4) Крѣпкій, твердый. *На круте дерево крутого клина треба.* Чуб. I. 239. *А вгризніте, яка* (картопля) *крута.* Г. Бар. 428. *Ой маю я, моя мати, нагайку крутую.* Нп. 5) Трудный, тяжелый *Еге, одвітує Білозерець, крута година наступила.* К. ЧР. 302. 6) Трудно разрѣшимый, трудно усвояемый (о словѣ, напѣвѣ) Уман. у *Крута загадка. Крута пісня. Круте слово. Не круте ймення, та забула.* Павловгр. у. 7) **Крута́ голова́=крутоголов.** Вх. Лем. 428. 8) **Крута́ м'я́та.** Раст. Курчавая мята, Mentha crispa. Вх. Лем. 428. Ум. **Круте́нький** *Крутенькую загадку нашим ти задав панам.* Котл. Од. 489.

Крути́ло, ла, *с.* 1)=**Крутіж.** Вх. Зн. 30. 2) **Крути́в, крути́в, та вже ся і крути́ло перекрути́ло.** Всевозможныя усилія, средства оказались неудачными. Желех.

Крути́ти, чу́, тиш, одн. в. **крутну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Крутить, скручивать, свивать. *Чоловік крутить, а Бог роскручує.* Ном. № 84. *Перевесла дівчата в полі крутили.* Сніп. **Крути́ти мотузи́.** Вить веревки. Вх. Лем. 428. 2) Крутить, вертѣть. *В віконце поглядає, чи крутить завірюха.* МВ. *Лисичка... крутнула хвостиком.* Гліб. **Крути́ти но́сом.** Быть недовольнымъ. Ном. № 5083. 3) Интриговать. 4) **Крути́ти веремі́я.** Дѣлать быстрыя атаки. *Ніхто краще його не ставав до бою, ніхто не крутив ляхам такого веремія.* К. ЧР. 13 и 423.

Крути́тися, чу́ся, тишся и **крутну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Кружиться плывя. *Пливла, пливла з рожі квітка та й стала крутиться.* Мет. 2) Вертѣться. *З дітворою кручусь по дворищу та бігаю.* МВ. *Крутнувся догори черева.* Ном. № 1833. *На те піп посвятився, щоб по церкві крутився.* Ном. № 210.

Крути́ус, са, *м.*=**Прудиус.** *Сотниківна вже кохалась з якимсь крутиусом чи шибай-головою.* Стор. I. 33.

Крути́хвіст, хвоста, *м.* Изворотливый, фальшивый, перемѣнчивый человѣкъ.

Кручіж, жа́, *м.* Водоворотъ, омутъ. Шух. I. 6. *І як у той крутіж упав у ті прокляті чорні очі.* Федьк. II. 66.

Крути́й, тія́, *м.* Плутъ. *О, не дуже водись з ними, гроші не дуже позичай, бо крутії вони добрі.* НВолын. у.

Крути́лка, ки, *ж.* Родъ зимней каруселя на льду. Чуб. IV. 42. Мил. 55.

Крути́ль, тёлі, *ж.* Канатный дворъ, крутильня. Вх. Зн. 30.

Крутли́вець, вця, *м.*=**Крутіж**. Вх. Зн. 30.

Крутли́виця, ці, *ж.*=**Крутливець**. Вх. Зн. 20.

Крутну́ти, ся. См. **Крути́ти, ся**.

Крутня́, ні, *ж.* 1) Постоянное верченіе, вращеніе. 2)=**Крутани́на**.

Кру́то, *нар.* 1) Круто. *Круто з'їздити сюдою. Круто спускалась юра.* Стор. 2) Съ сильнымъ загибомъ. *Круто позаганяті роги.* 3) Густо. *Круто наварила,—і ложкою в куліші не повернеш.* 4) Трудно, тяжело. 5) Сильно. *Круто їм буде одвічать.* О. 1862. VI. 60. 6) Остро (о взглядѣ). *Сив сокіл сидить, круто ся дивить.* Гол. Ум. **Крутёнько**. *Садив крутенько гайдука.* Котл. Ен.

Крутоберёгий, а, е. Съ крутыми берегами. *Дніпро крутоберегий.* Шевч. 380.

Крутоберёжжя, жя, *с.* Обрывистый высокій берегъ. *В тім місті берег крутий—крутобережжя.* Новомоск. у.

Крутоберёжисто, *нар.* Обрывисто. *Де на Мінсі крутобережисто, там добре млин постановити.* Міусск. окр.

Крутоберёжний, а, е. Съ обрывистыми берегами. Кв. (Желех.).

Крутоберёжно, *нар.*=**Крутоберёжисто**. *Як же ми роз'їдемось, коли місточок маленький? Вертай назад!—Ге! перший ізнов кажеш: як я поверну, коли, бач, крутобережно.* Кв. II. 40.

Крутобо́кий, а, е. Обрывистый. *На скелі крутобокій ... палац високий.* Щог. В. 130.

Крутовёжа, жі, *ж.* Раст. Dyanthus superbus. Шух. I. 21.

Крутови́на, ни, *ж.* Склонъ, спускъ (въ оврагѣ, напр.). Мнж. 183.

Крутоголо́в, ва, крутоголо́вач, ча и **крутоголо́вець, вця**, *м.* Зоол. Вертишейка, Junx torquilla. Вх. Зн. 30. Желех.

Крутоголо́вчики, ків, *м. мн.* Раст. Prunella grandiflora. Лв. 101.

Крутогóрий, а, е. Съ обрывистыми горами. *Дніпр той дужий крутогорий.* Шевч. 562.

Крутопіп, пóпа, *м.* Шуточно вмѣсто: **протопіп**. Котл. (Изд. Фед.), 77. *Философи, крутопопи набігались страху.* КС. 1882. IV. 169.

Круторóгий, а, е. Съ большими загнутыми рогами. *Чи не ревуть круторогі, чи не йде чумак з дороги?* Шевч. *Ой місяцю круторогий, світи надо мною.* Макс.

Крутоя́рий, а, е. Съ глубокими обрывами; овражистый. *Повилася з Лубень крутоярих дорога розлога.* К. Досв.

Круть, *меж.*, выражающее быстрый поворотъ. *Хоч круть верть, хоч верть круть.* Ном. № 8037.

Крутько́, ка́, *м.* 1) Вертунъ, постоянно вертящійся, кружащійся человѣкъ. Также: непосѣда? непостоянный? 2) Вихрь. *Крутько схопився.* Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн. Вѣроятно **крутько́м** называется собственно тотъ злой духъ, который, согласно народному вѣрованію, производитъ вихрь. 3) Употребляется какъ нарѣчіе: **крутька́**—кружась. *Ізнов удвох носяться наздибочки і крутька по панськи.* Г. Барв. 341.

Круховий, а, е. Крухова сіль. Каменная соль. Вх. Лем. 429.

Крудь, ця, *м.* Гвоздь. (І. Христа) *жиди мучили, на хрест роспинали, залізними кругцями руці і ноги пробивали.* Мил. 15.

Кру́ча, чі, *ж.* 1) Крутизна, обрывъ. *Тече річка невеличка, підмиває кручі.* Лукаш. 55. *Ой де кручі високії, то там броди глибокії.* Нп. *Кинувся гурт* (свиней) *із кручі в озеро та й потонув.* Ев. Л. VIII. 33. 2) Глубокое мѣсто въ рѣкѣ. *Попав у кручу та й утоп.* Мирг. у.

Кручáк, ка́, *м.* Баранъ, больной **метли́цею**, съ червемъ въ головѣ. Анан. у. Маркев. 3.

Кручáнка, ки, *ж.* 1) Вдвое сплетенный, какъ веревка, ремешекъ или проволока; мѣдная **кручáнка** употребляется для инкрустаціи художественныхъ гудульскихъ издѣлій изъ дерева. *Крицеве кресало з мосяжною ручкою; при нім висить на кручєнці,—удвоє скрученім ремінці,—протичка.* Шух. I. 276. *Рівний скручений дріт=кручєнка.* Шух. I. 281, 280, 291. 2) Свернутые табачные листья, пропитанные водкой и муравьиной кислотой, дающіе чрезвычайно крѣпкій табакъ. Шух. I. 36.

Кручáти, чý, чúш, *гл.* Хрюкать. Вх. Лем. 428.

Кру́ченый, а, е. 1) Свернутый. 2) Придурковатый. *Ходить, як кручена курка.* Ном. № 10943. **Кру́чена вівця́, кру́ченый бара́н.** Овца или баранъ, больные **мете́лицею.** Желех. См. **Кручи́н.** 3) Шалунъ, сорванецъ. 4) **Кру́чені паничі́.** Раст. Iomaea rubra.

Кручена́к, ка, м. Табакъ изъ свернутыхъ листьяхъ. Вх. Зн. 30.

Кручо́чок, чка, м. Ум. отъ **кручок.**

Кру́чий, а, е. Вороновъ.—**сни**—бранное слово. *Да вже ж на Україні не одна жінка курку зютувала, тебе, ляха, кручого сина, на ніч чекала.* АД. II. 114.

Кручі́нка, ки, ж. Крендель. Вх. Зн. 30.

Кручія́, чії́, ж. Водоворотъ подлѣ мели. Канев. у.

Кручкодо́р, ра, м. Крючкотворъ; взяточникъ. *Поліцейські кручкодери.* КС. 1882. X. 189.

Кручо́к, чка́, м.=**Крючок.** *Коло тії криниченьки кручок і відро.* Чуб. V. 204. *Потрубував то так, то сяк закидати одалека кручка, щоб вивідать, що в нього на думці.* К. ЧР. *З вищого, бач, розуму закидає кручка.* Ум. **Кручо́чок.**

Круш, ша, м. Руда, металлъ. *Лучше піти, моя мати, в Сібіроньку круш копати, ніж...*

Круши́на, ни, ж. 1) Крушина, Rhamnus frangula. *Нема роду-родини, ні вірної дружини, тільки в саду крушина.* Чуб. V. 332. 2) Печаль, кручина. *А на моїй голові штирі крушині. Ой перша крушина—отець-мати померла.* Чуб. V. 585.

Круши́ти, шу́, ши́ш, гл. Мять, сокрушать. *З старим жити, тіло крушити.* Ном. *Журба мене круше.* Чуб. *Не сушіте, не крушіте моєї молодости.* Чад. I. 232.

Круши́тися, шу́ся, ши́шся, гл. Сокрушаться. *Гляну в перше віконечко—плачу, крушуся, гляну в друге віконечко—Богу помолюся.* Нп.

Крушний, а, е=**Крихний.** Желех.

Крьо-не́! меж. Крикъ, которымъ пастухъ приказываетъ козамъ возвратиться назадъ. *Козар юнить кози покликом: ці! ці! завертає їх—крьо-не́!* Шух. I. 211.

Крюк, ка, м. 1) Крюкъ. *Зачеплені крюком за ребро мотилися на шибеницях.* Стор. МПр. 129. 2) Перпендикулярная часть журавля (у колодца), на которой виситъ ведро. 3) Воронъ. *Щоб летіли крюки з поля якшків-панків їсти.* Шевч. Ум. **Крючо́к.**

Крю́кання, ня, с. 1) Карканье, крикъ воронъ; курлыканье журавлей. 2) Квакание лягушекъ.

Крю́кати, каю, еш, гл. 1) Каркать (о воронахъ); курлыкать (о журавляхъ). *Учорі десь крюкають журавлі.* Мнж. 114. 2) Квакать (о лягушкахъ). *Не крюкайте, рябі жаби, в густім очереті.* Мил. 66.

Крючо́к, чка́, м. Ум. отъ **крюк.** 1) Крючекъ. **Загина́ти, закида́ти крючка́.** Заговаривать издали о чемъ-либо съ хитрымъ намѣреніемъ. 2)=**Крюк 2.** 3) Небольшой воронъ. *Налетів крючок.* Грин. III. 142. 4) Деревянная доска съ загнутымъ краемъ, на которой сапожники вытягиваютъ вытяжные сапоги. Сумск. у. 5) Мѣра водки самая малая. Чуб. VI. 333.

Крявча́ти, вчу́, чи́ш, гл. Каркать (о воронѣ); кричать (о Nucifraga caryocatactes). Вх. Уг. 248. См. **Кравчати.**

Кряж; жа́, м. 1) Спинной хребетъ. Чуб. VII. 575. 2) Холмъ. Мнж. 4. *З'їхавши на високий кряж, озирнувся Кирило Тур.* К. ЧР. 158. *Давно вже на його грудях лежить широкий кряж сирої землі.* Стор. I. 228. 3) Деревянный отрубокъ цилиндрической формы. Чуб. VII. 575. Вас. 184.

Кряжи́ти, жу́, жи́ш, гл. 1) Усердно работать, не разгибая спины. 2) Заботиться, радѣть. *Лежень лежить, а над ним Бог кряжить.* Ном. № 1682. *Стара, було, так і кряжить за дітьми, щоб ніхто не зобідив.* Канев. у. *За ним кряжили, значить жаліли, що наче він справний, щоб не рощитать його.* Верхнеднѣпр. у.

Кряжува́ти, жу́ю, єш, гл. Обтесывать дерево цилиндрами. Чуб. VII. 575.

Кряк, ка́, м. 1)=**Крак.** Вх. Лем. 429. 2) Порода водной птицы. *Полети ж ти, цілко, де мій рідний батько, полети ж ти, кряче, де матюнка плаче.* Чуб. V. 465. Ум. **Крячо́к.** *Летить крячок на той бочок, да й сів на тичині.* Мет. 463.

Кря́ка, ки, ж. Лягушка. Вх. Шч. I. 16. Ум. **Кря́чка.**

Кря́кати, каю, еш и **кря́чу, чеш**; одн. в. **кря́кнути, ну, неш**, гл. 1)=**Крякати 1.** *Убрався між ворони і крякай як они.* Ном. № 5880. *Крякнула ворона на весь рот.* Стор. I. 15. *Сидить сорока коло потока та й кряче, та й кряче.* ЗОЮР. II. 244. 2) Крякать по утиному. *Чорно-*

рябі каченята, крякаючи, у двір садком беруться. МВ II. 134.

Кря́нути, ну, неш, *гл.* Ударить. Вх. Зн. 30.

Кря́татися, таюся, ешся, *гл.* Быть занятымъ, хлопотать. Вх. Зн. 30.

Кря́ч, ча́, *м.* Жердь, которой поворачиваютъ бревно: при постройкѣ дома, сарая нужно бываетъ положенную уже на стѣны, но еще не прикрѣпленную, матицу перевернуть; тогда туго обматываютъ ее веревкой и въ петлю, которой оканчивается она, продѣваютъ **кряч**, жердь, при помощи которой бревно переворачивается. *Крячем можно хоч яке дерево криве у сволоці повернути чи так, чи инак.* Волч. у.

Крячá, чáти, *с.* Утенокъ. *Трапляється, батьку, що кряча малеє ловить рибку краще ніж стареє.* Макс. (1849), 84.

Крячáстий, а, е. Кустистый. *Крячастий барвінок молодій дівчині на вінок.* Гол. IV. 323.

Крячи́на, ни, *ж.* Маленькій кустъ. Вх. Лем. 429.

Крячи́стий, а, е. Покрытый кустами. *Крячисте поле.* Вх. Лем. 429.

Крячи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Давать развѣтвляющійся корень. *Перниця крячится.* Вх. Лем. 429.

Кря́чка, ки, *ж.* Утка. *Другі люде гуляють, ходять у гай, а ми крячкою сидимо дома.* Левиц. I. 344. *Як крячка та просиділа трохи не три тиждні коло матері.* Мир. Пов. I. 137.

Крячóк, чкá, *м.*=**Кряк?** *Летить крячок по над морем та й летячи кряче.* Макс. *Ой летить крячок через Дунай річку.* Грин. III. 595.

Ксі! *меж.* Крикъ на свиней, когда ихъ гонятъ. Вх. Лем. 429.

Ксьондз, зá, *м.* Католическій священникъ. *В страшно-судную неділю ксьондз казання говорив.* Рудан.

I. **Ку,** *пред.* Къ. *Явор ку ней промовив.* Гол. II. 713.

Ку! *меж.*=**Куку!** *А зозуленька—як ку, так ку! А соловейко—як тьох, так тьох!* Чуб. V. 589.

Куб, ба, *м.* 1) Кубъ. 2) Выдолбленный изъ дерева кубокъ. Желех.

Кубáй, бая́, *м.*=**Куб** 2. Желех.

Ку́бан, на, *м.* Взятка. *Кубан все одно, що й хабар.* Св. Л. 164.

Кубáнка, ки, *ж.* Шапка съ широкимъ барашковымъ околышемъ и остроконечнымъ плисовымъ верхомъ. Вас. 156.

Кубáра, ри (—ря, —і), *ж.* Снарядъ для снятія роя пчелъ съ дерева; онъ состоитъ изъ длиннаго шеста и прикрѣпленнаго къ нему мѣшка.

Кубáток, тка, *м.* Комъ. Желех.

Кубáття, тя, *с. соб.* Комья. Желех.

Ку́бах, ха, *м.* Лунка, круглая ямка въ землѣ, сдѣланная для посадки капусты, картофеля и пр. *Ти кубахи роби, а я капусту садитиму.* Екатериносл. г. Когда картофель выростетъ, то **ку́бахом** называется кустъ картофеля, собственно его корни съ картофелинами въ землѣ. *Піди викопай три кубахи картоплі.* Екатер. г. *Кубахи ростуть.* Г. Барв. 535.

Ку́башок, шка, *м.* Мѣсто подъ печью для золы. Желех.

Кубéба, би, *ж.* Раст. Кубеба, Cubeba. *На запіканку корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Кубéлечко, ка и **кубéльце, ця,** *с.* Ум. отъ **кубло**.

Куби́чний, а, е. Кубическій. Дещо.

Ку́бка, ки, *ж.* Деревянная посуда для **бри́ндзи.** Вх. Зн. 30.

Ку́блитися, люся, лишся. *гл.* Гнѣздиться; вырывать въ землѣ ямку для гнѣзда. *Бабина куриця на моїм подвіррі кублиться.* Ном. № 8967. *Ви мислите: де дівся дім тиранський? Де той намет, що кублились ледачі?* К. Іов. 47.

Ку́блище, ща, *с.* Логовище. *По кублищах своїх звірря заляже.* К. Псал. 237. *Кублище сліпого католицтва.* К. Дз. 134.

Кублó, лá, *с.* 1) Логовище. *Звіря... в своїм кублі недвижно спочиває.* К. Іов. 82. 2) Гнѣздо, преимущественно вырытое въ землѣ, а затѣмъ и всякое. *На Благовіщення і птиця не несеться й кубла не в'є.* Ном. № 418. 3) Въ переносномъ значеніи также человѣческое жилье. *Да чого ти, Марусе, без кубла?* Мет. 4)=**Водня.** Черниг. г. Ум. **Кубéлечко, кубéльце.** *Знайшла ж бо я кубелечко, де утка несеться.* Мет. 107. *Туга коло серця як гадина в'ється, ізвила кубельце коло мого серця.* Чуб. V. 473.

Ку́бок, бка, *м.* 1) Кубокъ. *Медом частували з золотого кубка.* Мет. *Що з тих кубків, як повні сліз?* Ном. № 1436. 2) – **на пóрох.** Пороховница для храненія мелкаго пороху, употребляемаго для подсыпки на полку ружья. Шух. I. 231. Ум. **Ку́бочок.** *Стоїть вода у кубочку,—коли хоч, напийся.* Макс. *Ой десь же ти, козаченьку, з кубочка вмивався.* Чуб. V. 62.

Кубоша, ші, *ж.* Верша. Браун. 18.

Кубра́к, ка́, *м.* 1) Зоол. Phryganea (личинка). Вх. Зн. 30. 2) Бѣднята. Желех.

Ку́брик, ка, *м.* Боченокъ. Любеч.

Куба́шка, ки, *ж.* Кубышка. *„Вишнівки кварту дай сюди!“... Їм повну налили кубушку.* Алв. 43.

Кубцем-кубцем, *нар.* Предупредительно, любезно. *Так коло дітей, гостей кубцем-кубцем, прикукубцю їх: і сякі, і такі, сідайте та балакайте, що там у вас доброго.* Канев. у.

Кува! *меж.* Подражаніе крику грудного ребенка.

Кува́кання, ня, *с.* Крикъ грудного ребенка.

Кува́кати, каю, ешь, *гл.* Кричать (о грудномъ ребенкѣ). *Дитина кувака.* Мнж. 45.

Кува́ння, ня, *с.* 1) Кованіе. *Кування молотом.* К. Іов. 2) Кукованье кукушки. *Ой жаль мені* (зозулі) *раннього кування і пізнього літання.* Мет. 152. Ум. **Кува́ннячко**. *Нехай тобі зозуленька для куваннячка, нехай мені соловейко для щебетаннячка.* Мет. 40.

Кува́ти, кую́, е́ш, *гл.* 1) Ковать. *Князь Борис все плуги кував та людям давав.* Ном. № 661. 2) Подковывать (лошадь). *Коваль коня кує, а жаба й собі ногу дає.* Ном. № 2548. 3) Заковывать (въ цѣпи). 4) Чеканить. *Достав мальовану тацю, сріблом ковану.* К. ЧР. 42. 5) Наковывать (мельничный жерновъ). Мнж. 481. 6) Куковать (о кукушкѣ). *Не сивая зозуленька в темнім лісі кувала.* Макс. 7)—**рéчі недóбрії**. Злословить. *А тим часом вороженьки чинять свою волю: кують речі недобрії.* Шевч. 8)—**лúхо**. Причинять зло, вредъ. *От яке лихо сі шинкарі кують.* Г. Барв. 291.

Кува́тися, кую́ся, е́шся, *гл.* Коваться. *Не кується, дак плещеться.* Ном.

Кувúк и **куьúк, ка**, *м.* Сова. *Кувіки кувічат і ночі.* Вх. Уг. 248.

Кувí и **кувúк**, *меж.*, выражающее визгъ поросенка.

Кувiка́ння, ня, *с.* Крикъ поросенка.

Кувiка́ти, каю, ешь, *гл.* 1)=**Квiкати**. *Кричала, гедзалась, качалась, кувікала мов порося.* Котл. Ен. V. 60. 2) Кричать (о совѣ). *Кед кувік кувікат, умре.* Вх. Уг. 248.

Куга́, ги́, *ж.* 1) Водное растеніе: Typha? *Посунули по синій хвилі поміж кугою в Сир-Дар'ю.* Шевч. *З чистої річки почнуть підійматься темні пучечки куги.* Щог. В. 35. 2) Деревянный поплавокъ къ неводу или иной сѣти въ видѣ небольшого (1/4—1/2 ведра) боченка, а къ **перемéту**—чурка изъ древеснаго корня. Вас. 186, 188.

Кугáва, ви, *ж.* Скалистое ущелье, пропасть; обрывъ. Вх. Зн. 30.

Кугач, ча, *м.*=**Сич**. *Кугач реготів.* Мил. 10.

Кугик, ка, *м.*=**Сова**, Athene noctua. Вх. Лем. 429.

Куги́кати, каю, еш, *гл.* Кричать: **куги! куги**! Вх. Лем. 429.

Кугина, ни, *ж.* Раст. Prunus mahaleb. ЗЮЗО. I. 132.

Ку́гут, та, *м.* 1)=**Півень**. *Наш кугут чорнокрилий.* Грин. Ш. 138. 2) Названіе вола съ прямыми, расходящимися въ стороны, рогами. КС. 1898. VII. 44.

Куде́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **куде́ля**.

Куде́лити, лю, лиш, *гл.* 1) Прясть. *Коли б ти, приданочко, добра, то б сиділа дома; а в тую метелицю куделила б куделицю.* Мет. 236. 2) Таскать за волосы. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Куде́литися, люся, лишся, *гл.* Ерошиться. *Так працює, аж голова йому куделиться.* Черк. у.

Куде́лиця, ці, *ж.* = **Куде́ля**. Вас. 202. *В тую метелицю куделила б куделицю.* Мет. 236. *Ой пряла-б я куделицю,—головка болить.* Нп.

Куде́ль, лі *ж.*=**Куде́ля**. *Очі як небо сині, а коса як кудель.* Стор.

Куде́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **куде́ля**.

Куде́льний, а, е. 1) Относящійся къ **куде́лі**. 2) **Куде́льна хúжа**. Помѣщеніе, гдѣ бываютъ **вечерни́ці**, на которыхъ прядутъ **куде́лі**. Вх. Уг. 248.

Куде́ля, лі, *ж.* 1) Шерсть, а также плохой ленъ или пенька, приготовленные для пряжи и привязанные на **пря́сницю**. *Куделя вовни.* Левиц. Пов. 339. 2) Насмѣшливо: шиньонъ. *Якiїсь мучились там тяжи* (=жінки) *з куделями на головах.* Котл. Ен. III. 49. Ум. **Куде́лечка, куде́лька**. Вас. 152. *Ви, молодички, не їли, не спали, ночі не спали,—куделечки прали.* Щог. В. 33.

Кудере́венький, а, е. Ум. отъ **кудере́вий**.

Кудере́вий, а, о=**Кудеря́вий**. Ум. **Кудере́венький**. *Росте деревце тонке-високе, а на вершечку кудеревеньке.* Kolb. I. 118.

Ку́дерець, рця, *м.* Ум. отъ **кудерь**.

Куде́рний, а, е. Кудрявый. *Під кудерним деревцем, під зеленим барвінцем.* Нп.

Ку́дерь, дря, *м.* 1) Локонъ, кудря. Употребляется болѣе во *мн.* **Ку́дері и ку́дрі.** *Золотою гребіночкою кудрі росчесав.* Грин. III. 129. *Від роскоші кудрі в'ються, від журби січуться.* Ном. № 13499. 2) Самый верхній кудрявый или загнутый конецъ верхушки дерева (употребляется больше въ ум. формѣ). Ум. **Ку́дерець, ку́дрик,** *мн.* **ку́дерьки, ку́дречки, ку́дроньки.** *Сам верхній конець смереки се когутик.... Когутик закривлений се кудрик.* Шух. I. 176. *Росте деревце тонке-високе, а на вершечку кудеревеньке, а в тім кудерці золоте крісельце.* Kolb. I. 118. *Кудерьки чеше.* Чуб. III. 434.

Кудря́вий, а, е=Кудрявий. Вх. Лем. 429.

Куди́, *нар.* Куда. *Нема куди прихилиться.* Шевч. *Куди кінь з копитом, туди жаба з хвостом.* Ном. № 2547. **Хоч куди́.** Куда угодно. Маркев. 63. **Куди́ ви́дно втіка́є.** Убѣгаетъ безъ оглядки. Ном. № 4422. **Куди́ да́лі.** Чѣмъ дальше. *Чоловік мій куди далі, то все хмурнійший ходить.* МВ. (О. 1862. III. 118). **Куди́ тобі́!** Сокращено изъ **куди́ тобі́ до йо́го, до то́го,** т. е. первоначально: гдѣ ужъ тебѣ! далеко тебѣ до!... Теперь **куди́ тобі́** употребляется, чтобы подчеркнуть значительность чего-либо: *такий великий вирік, що куди тобі! Приодилось мені і куди тобі!* Сим. 203. Чаще употребляется въ цѣломъ рядѣ ироническихъ выраженій. *Куди тобі, який великорозумний! Так запишалась, що куди тобі!*

Куди́кало, ла, *м.* Человѣкъ, часто предлагающій вопросъ **куди?**

Куди́сь, *нар.* 1) Куда-то. *Заносило його і туди кудись, де і літом, і в жнива—усе зіма.* Стор. МПр. 168. 2) Куда-нибудь. *Куди ж ми підемо? Та кудись,—аби дома не сидіти.*

Куді́вка, ки, *ж.*=**Куделя.** *Ой стояла у порогах новая кудівка.* Гол. IV. 495.

Куді́лка, ки, *ж.* Раст. Хвощъ, Equisetum. Вх. Уг. 248.

Кудкудá! *меж.*, выражающее крикъ курей. *А курица кудкудак-кудкудак!* Чуб. V. 635.

Кудкудáкати, да́чу, чеш, *гл.* Кудахкать. *Хто хоче—сокоче, а хто хоче—кудкудаче.* Ном. № 4959.

Ку́дла, ли, *ж.* 1) Всклокоченная голова. 2) Мохнатая собака.

Кудла́й, лая, *м.* 1) Человѣкъ со всклокоченной головой. 2) Кличка мохнатой собаки.

Ку́длати, лаю, еш, *гл.* Взъерошивать. *Магирку зщуплю, волосся кудлаю.* Сим. 210.

Кудла́тий, а, е. Косматый, мохнатый. *Собака кудлатий—йому тепло, пан багатий—йому добро.* Ном. 1372. *Вус кудлатий.* Левиц. I. 34. *Вхопив за бороду кудлату.* Котл. Ен. V. 49. *Дикий хміль колишеться кудлатими жмутками.* К. Орися.

Кудла́ч, ча́, *м.* Съ длинною всклокоченною шерстью или волосами. *Надходить ведмідь: одчини!—Утікай, пане кудлач, бо вже пана Козловського їмо.* Рудч. Ск. I. 22.

Ку́для, лі, *ж.* Потасовка, взбучка. *Ти бо мені там не дуже пащикуй, бо такої кудлі і валі завдам, що і в душу не поліже.* Екатер. г.

Кудо́**вчати, чу, чиш**, *гл.* Взъерошивать, спутывать (о волосахъ, шерсти).

Кудо́**ю**, *нар.* Въ какомъ направленіи, какой дорогой. *Ми дивимся, кудою до нори ближче та краще бігти.* Рудч. Ск. I. 18. *Кудою їх обминути?* Мет. 61. *Кудою мені йти?*

Ку́дра, ри, *ж.* Кудрявая женщина. *Хто ж тобі, кудро, кудрі звив?* Чуб. V. 586.

Кудре́во, ва, *с.* Кедръ? *Як жидова Христа мучила, та на кудреві й роспинала.* О. 1861, XI. Свид. 62.

Ку́дрий, а, е. Пѣнистый (о жидкости). *Єден наповець—кудрое пиво, другий наповець—медок солодкий.* Гол. II. 69.

Ку́дрик, ка, *м.* Ум. отъ **кудерь.**

Ку́дрі. См. **Кудерь.**

Кудря́, ря́ти, *с.* Чаще во *мн. ч.*: **кудря́та.** Ласкательно: **кудри.** *Ізвила кудрята темна нічка.* Чуб. V. 586.

Кудря́вець, вця, *м.* Названіе нѣсколькихъ растеній: Sisymbrium Sophia (ЗЮЗО I. 136), Chenopodium Botrys (ib. I. 116), Pyrethrum millefoliatum Willd (ib. 133), Panacetum vulgare (ib. 170). *На тім кудрявці сив сокіл сидить.* Чуб. III. 390.

Кудря́вий, а, е. 1) Кудрявый. *За то люблю Івана, що голова кудрява* Нп. *Було б не топтати кудрявої м'яти.* Чуб. V. 160. 2) Пѣнистый. *Кудряве пиво людям на диво.* Чуб. III. 400.

Кудря́тинка, ки, *ж.* ? *Їшла дівка грез лозинку, нашла собі кудрятинку: і варена, і печена, і поприком напарена.* Гол. IV. 530.

Ку́ев, [**ва**, *м.* ?]. Быстрый каменистый потокъ въ лѣсу. Шух. I. 80.

Ку́жба, би, *ж.* 1) Въ треножникѣ: крюкъ, на который подвѣшивается котелокъ. Шух. I. 186, 187. 2) У колесниковъ: жердь съ привязанною къ ней деревянною клюкой для прижиманія колеснаго обода, во время гнутья къ повідні. Вас. 147. 3) Горбящійся. Желех.

Ку́жбитися, блюся, бишся, *гл.* Гнуться, горбиться. Желех.

Кужделе́ба, би, *ж.* Старая хижина, старый шалашъ. Угор. Вх. Зн. 30.

Кужели́на, ни, *ж.*=**Кужіль**. *Навинула кужелину, та й не пряла.* Грин. III. 325.

Кужели́ти, лю, лиш и **кужели́тися, люся, лишся**, *гл.* Клубиться, кружиться. *Дивлюсь, коли з-за садка дим кужелить, що й Боже! коли слухаю: бов, бов! Вітер кужелить.* Лубен. у. *Чад і дим з нори кужелиться.* Полт. г.

Кужі́вка, ки, *ж.* Родъ пряслицы, шестяка, вставляемаго въ донышко (сіде́ць), на который привязывается ку́жіль. Части кужівки: нижняя половина де́ржівно: верхняя, на которую надѣвается ку́жіль,—**кужівни́к**; посрединѣ, гдѣ сходятся **держівно** и **кужівник**—деревянный кружекъ, ободокъ—**ко́чало**. Шух. I. 148.

Кужівни́к, ка, *м.* См. **Кужівка**. Шух. I. 148.

Кужіле́ць, льця́, *м.*=**Кужіль**. Грин. III. 379.

Кужі́лка, ки, *ж.* 1) = **Кужівка**. Части кужілки: шестикъ—**стебло́**, вставляется въ **кружо́к** или **хрест** (накрестъ сбитые два деревян. бруска); верхняя часть **стебла́** называется **шпеньо́к**; она болѣе тонкая и **ку́жіль** сперва навертывается на трубочку, а затѣмъ эта трубочка надѣвается на **шпеньо́к**. Черниг. у. *Оддай людям жінку, а сам труби в кужілку.* Ном. № 4753. 2) Пѣсня при пряденіи? *Не їж мене, вовчику-братіку, тут,—лучче сідай на мене, то я тобі кужілки заспіваю.* Рудч. Ск. I. 8. Ум. **Кужі́лочка**. *Зробіть мені, діду, кужілочку і веретеночко.* Рудч. Ск. II. 33. *Нехай вона ранесенько не встає, кужілочки пустенько не в'є.* Чуб. V. 800.

Ку́жіль, ля, *м.* и **кужі́ль, желі**, *ж.* Чесанный ленъ, приготовленный для пряденія. *Кужіль м'якою льону на жердці.* МВ. (О. 1862. III. 57). *Дали кужелю прясти.* ЗОЮР. II. 23. *Ой піду я за ворота білу кужіль прясти.* Чуб. V. 76. **Дим ку́жілем**. Дымъ клубами. Желех.

Ку́жмарки, рок, *мн.* = **Кузьмі́рки**. Ив. 49.

Ку́зенька, ки, *ж.* Ум. отъ **кузня**.

Ку́зка, ки, *ж.*=**Кузька**. *Напала на капусту кузка.* Черк. у.

Ку́зня, ні, *ж.* Кузница. *Вулкан, до кузні дочвалявши, будить зачав всіх ковалів.* Котл. Ен. V. 19. Ум. **Ку́зенька**. Чг. 64. *Поміж тими кузеньками ковалі кували.* Чуб. V. 992.

Ку́зоб и **ку́зуб, ба**, *м.*=**Козуб**. *Обібрався грибом—лізь у кузоб.* Ном. № 7077. *Нехай же я подивлюся, хто сидить в запічку—аж там дячок-неборачок у кузуб зігнувся.* Чуб. V. 674.

Кузубе́нька, ки, *ж.*=**Козубенька**.

Ку́зька, ки, *ж.* 1) Насѣкомое вообще. 2) Хлѣбный жукъ, Anisoplia austriaca. *Мале, та й те укмітило, що у просі кузька є.* Звенигор. у.

Кузько́м сидіти. Сидѣть на корточкахъ, сгорбившись. *Як сісти навпочіпка та ще зорбитись, то се буде кузьком сидіти.*

Ку́зьмірки, рок и **ркі́в**, *мн.* Жмурки (игра). Ив. 49. Мил. 54.

Куйна́ра, ри, *ж.* Шапка (у черноморскихъ чабанів). О. 1862. V. Кух. 57.

Куйо́вда, ди, *ж. Ніч як куйовди стояла на дворі; мела страшна хуга, заверюха крутила.* Мир. ХРВ. 407.

Куйо́вдити, джу, дить, *гл.* 1) Всклочивать. 2) Мести (о мятели). *А що, Петре, чи далеко зайдемо? бач, яка гуртовина! бач, як куйовдить.* О. 1861. V. 66.

Куйо́вдитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Всклочиваться. 2) Возиться, рыться. *Як слід свині, в гної куйовдилася.* Гліб.

Ку́ка, ки, *ж.*, дѣтск. Вошь. Ном. № 4762. О. 1862. IX. 119. **Да́ти ку́ку в ру́ку**. Дать взятку. Чуб. I. 231.

Кука́н, на, *м.* Тонкая веревочка, на которую рыбаки нанизываютъ пойманную рыбу. Одесса.

Ку́кати, каю, кать, *гл.* Куковать. *Двоє кукало, а єдно полетіло.* Ном. № 13788. *Сидить під тином, мов зозуля, та кукає або кричить.* Шевч. 430.

Кукі́бливий, а, е=**Кукі́бний**. *Я похвалила кукібливу і працьовиту мою гостю, що... так повела господарство.* Г. Барв. 426.

Кукі́бний, а, е. 1) Рачительный, старательный. *Кукібна молодиця.* Павлогр. у. 2) Опрятный; пріятный на видъ. *Таке було кукібне, таке було охайне.* Г. Барв. 434.

Кукі́бник, ка, *м.* Рачительный, заботливый человѣкъ. Ум. **Куні́бничок**. Черниг. г.

Кукі́бниця, ці, *ж.* Рачительница

Твоя жінка не робітниця, до нашого добра не кукібниця. Грин. III. 305. **Ум. Кукібничка.** *До господарства перша кукібничка.* Г. Барв. 540.

Кукі́бничок, чка, *м.* Ум. отъ **кукібник**.

Кукіле́ць, льця́, *м.* Ум. отъ **кукі́ль**.

Кукі́ль, колю, *м.* Раст. Куколь, Agrostema githago. Лв. 96. *Нехай радіє, поки надію серце гріє, поки росте з того зерна або кукіль, або пшениця.* Шевч. 554. *Вроди, Боже, жито-пшеницю, всяку пашницю, без куколю, без метлички.* Чуб. III. 451. **Ум. Кукіле́ць, кукі́льчик.** *Між цирим зерном есть і кукілець.* О. 1862. I. 65. *Ой стану я, стану на нивці пшеницею... А я біля тебе будним кукільчиком.* Чуб. V. 574.

Кукільова́тий, а, е. Перемѣшанный съ раст. Agrostema githago. *Є пшеничка, да кукільовата.*

Кукі́льчик, ка, *м.* Ум. отъ **кукі́ль**.

Ку́кла, ли, *ж.* 1)=**Лялька**. 2) Свернутое **повісмо** пеньки. Гол. Од. 35. 3) Искусственная соска для дѣтей. Мил. 30. *Все на панцині, ніколі було годувать... Куклою і вигодувала.* О. 1861. X. 36. **Ум. Куколка.**

Кукобити, блю, биш, *гл.* 1) Устраивать, заботливо собирать въ одно мѣсто. 2)—**кого́**. Заботиться о комъ, объ его одеждѣ, пищѣ, удобствахъ. *Зовсім зніміся на силах; не мав снаги й себе самою кукобити.* Г. Барв. 247.

Кукобитися, блюся, бишся, *гл.* Гнѣздиться; устраиваться; хозяйничать; заботиться; возиться.

Кукоблитися, блюся, бишся, *гл.*= **Кукобитися**. *Старенька кукоблиться то до тієї паски, то до другої.* Сим. 206.

Куковка, ки, *ж.* = **Зозуля**. Вх. Уг. 248.

Ку́колиця, ці, *ж.* Раст. Lichnis vespertina. ЗЮЗО. I. 127.

Ку́колка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ку́кла 1 и 2**. **Куколкою** называется также свертокъ, до 15 арш., шнурка (для обшивки полушубка). Вас. 155. 2) Каждая изъ дополнительныхъ (отъ 3 до 9) ремизокъ въ ткацкомъ снарядѣ при ткавіи плахтъ. Вас. 170.

Кукольва́н, ну, *м.* Раст. Кукольванъ, Cocculus suberosus. *Рибалка, їздячи човном, кукольван розсипав.* К. ЧР. 314.

Кукольва́нити, нію, нив, *гл.*—**ри́бу**. Ловить рыбу, отравляя ее высушенными плодами кукольвана (на Днѣпрѣ). Слов. Д. Эварн.

Кукбночка, ки, *ж.* ? *Отака куконочка, оттакий кукунець.* (Загадка о сковородѣ и сковородникѣ). Ном., стр. 301. № 392.

Ку́кса, си, *ж.* 1) Изуродованная рука. *Доконала твою силу болюча кукса.* (Сказано о человѣкѣ съ отрубленной рукой). К. Бай. 124. 2) Человѣкъ съ изуродованной рукой. *Я—кукса, куксою і звати буду* (говоритъ о себѣ человѣкъ съ отрубленной рукой). К. Бай. 128. 3) Животное съ изуродованнымъ отъ нароста копытомъ или самое изуродованное копыто. Мнж. 183.

Куксúн, ну, *м.*° Фуксинъ. Вас. 171.

Куксова́тий, а, е. Съ вывороченными копытами.

Куксова́тіти, тію, ив, *гл.* Становиться все болѣе и болѣе ку́нсою (о животныхъ, у которыхъ постепенно уродуются, выворачиваются назадъ копыта).

Ку́ку! *межд.* 1) Выражаетъ крикъ кукушки. *Вилетіла зозуленька да крикнула куку!* Чуб. V. 364. 2) Употребляютъ дѣти, когда, спрятавшись, подаютъ голосъ, чтобы ихъ замѣтили. *А куку!* Ном. № 9269.

Кукува́кати, каю, ав, *гл.* Кричать (о сычѣ). *Коли сичі кукувакають на хаті, треба чекати мерця в хаті.* Грин. I. 255.

Куку́кати, каю, ав, одн. в. **кукýкнути, кну, нув,** *гл.* О кукушкѣ: куковать, одинъ разъ крикнуть. Вх. Зн. 34.

Кукýл, ла, *м.* Самецъ кукушки. Желех.

Кукули́чка, ки, *ж.*=**Зозуля**. Желех.

Кукулі́жка, ки, *ж.* = **Кукуличка**. *Сивая кукуліжка, що на лісі кує.* Грин. III. 649.

Кукулю́х, ха, *м.* Улитка. Kolb. I. 54.

Кукуля́рія, рії, *ж.* Раст. Scrophularia nodosa L. ЗЮО. I. 135.

Кукунéць, нця́, *м.* ? См. **Куконочка**.

Кукурва́с, су, *м.*=**Купервас**. Драг. 393.

Кукурікання, ня, *с.* Пѣніе пѣтуха.

Кукурі́кати, каю(чу), ав(чав), одн. в. **кукурі́кнути, ну, нув,** *гл.*=**Какарікати, какарікнути**. *Така робота, що удень спить, а вночі кукурікає.* Ном. № 10910. *Зморозь того копутика, нехай не кукуріче.* Чуб. V. 113. *Придави півня, щоб кукурікнув.* Грин. II. 96.

Кукуріку! *межд.*=**Какаріку**. *Куку-*

ріку на свою голову. Ном. № 321. *А тим часом з-за байраку півень „кукуріку!* Шевч.

Кукурі́чка, ки, *м.* Раст. Convallaria multiflora. Лв. 97.

Кукуру́дз, дза, *м.* Шишка хвойнаго дерева. Вх. Лем. 429.

Кукуру́дза, дзи, *ж.* Кукуруза. *Кукурудза сіється, кукурудза родиться.* Чуб. V. **Ум. Кукуру́дзка.**

Кукурудзайка, ки, *ж.* Зоол. Клестъ, Loxia. Вх. Уг. 248.

Кукуру́дзіння, ня, *с.* Стебли кукурузы. *Візьми кукурудзіння бикам.* Кам.-Подольск. у.

Кукуру́дзка, ки, *ж.* Ум. отъ **кукуру́дза.**

Кукуру́дзяний, а, е. Кукурузный.

Кукуру́дзянка, ки, *ж.* Бѣлая мелкая фасоль, растущая между кукурузой. Шух. I. 142.

Кукуручка, ки, *ж.* Раст. Epipactis palustris. Лв. 98.

Кукуц, ца, *м.* Малый хлѣбецъ, даваемый дѣтямъ въ день новаго года. Kolb. I. 125. Шух. I. 144.

Кукучка, ки, *ж.* = **Зозуля.** Вх. Уг. 248.

Кула́га, ги, *ж.* Родъ кушанья изъ муки. *Наварили горщик кулаги.* Грин. I. 123.

Кула́й, лая, *м.* Кулачище. *Він його як затопе кулаєм у пику, так той аж хряпом землі достав.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Кула́к, ка́, *м.* Кулакъ. *Еней, матню в кулак прибравши, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. *Піде було по-за спинами та й давай тебе місити кулаками по спині.* Левиц. I. 7. **Ум. Кулачо́к.** *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка.* Нп.

Кулача́, ча́ти, *с.* Кулачекъ. *Ба-ба ... вимовляла невеличка дівчинка Оленка, простягаючи до Пріськи кулачата.* Мир. Пов. I. 140.

Кулачи́на, ни, *м.* Кулакъ. *А я постелю сірячину, а в головах кулачину.* Чуб. V. 938.

Кула́чити, чу, чиш, *гл.* Бить кулаками. *Нікого перше він не бачив; а послі, як прозрів, кулачив рутулян і других ваиів.* Котл. Ен. VI. 40.

Кула́чки, чок, *ж., мн.* Кулачный бой, драка кулаками для забавы, состязанія въ силѣ. КС. 1887. VI. 485.

Кула́чний, а, е. 1) Кулачный. 2) Кусками величиной въ кулакъ. *Земляне уділля була плитне і кумашне.* Міусск. окр.

Кула́чник, ка, *м.* Кулачный боецъ. *Боєць, ярун і задирака, стрілець, кулачник і рубака, і дужий був з його хлопак* Котл. Ен

Кулачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **кула́к.**

Кула́ччя, чя, *с. соб.* Кулаки. *Три вирви в шию і між кулаччя.* Ном. № 4761. *А тут так кулаччам у стіл ріже.* Федьк.

Кулёба, би, *ж.* Густой переваренный **кулі́ш.** Мнж 183.

Кулёша, ші, *ж.* Кушанье: сваренная кукурузная мука. Kolb. I. 52. Шух. I. 140.

Кулёшня, ні, *ж.* = **Колёшня.** *Ой вийшов я д горі, д горі та й став за кулешнев.* Гол. II. 360.

Кулёшінник, ка, *м.* Горшокъ, въ которомъ варятъ **кулёшу.** Шух. I. 96, 140.

Кулёшір, ра, *м.* Палочка для размѣшиванія **кулёші.** Шух. I. 96.

Кули́бка, ки, *ж.* Родъ печенаго хлѣба. *Скажіть, синки, своїм жінкам, щоб всни напекли кулибок.* Чуб. II. 446.

Кули́дка, ки, *ж.* Коврига хлѣба. *Побачив на столі цілу кулидку хліба.* Грин. Изъ устъ, 119.

I. Ку́лик, ка, *м.* Ум. отъ **ку́ль.**

II. Кули́к, ка́, *м.* 1) Ку́ликъ. *І кулик чайку взяв за чубайку.* Лукаш. 25. *Сидить кулик на болоті.* Чуб. I. 260. **Кулика́ вби́ти.** Споткнуться? *Здоров був, кулика вбивши (куликнувши, спіткнувшись, не знать де взявшись).* Ном. № 6640. 2) Вареная лепешка изъ гречневой муки. Маркев. 155. **Ум. Кулич о́к.**

Куликів, ко́ва, ко́ве. Принадлежащій кулику. **Куликів лід.** Поверхность воды, покрытая водорослями. Лохвиц. у.

Кули́ця, ці, *ж.* Родъ сорной травы. *Ліпша ріля раная та як тота пізная, бо на раній пшениця, а на пізній кулиця.* ЗЮЗО. II. 530.

Куличо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **кули́к.**

Кулі́ти, лію, еш, *гл.* Хромать. Желех.

Кулі́ш, шу́, *м.* Жидкая каша. Чуб. VII. 439, *Хоч куліш, та з перцем.* Ном. № 5072. *Тут з салом галушки мигали, лемішку і куліш глитали.* Котл. Ен.

Кулішарник, ка, *м.* Большой **кулешінник.** Kolb. I. 70.

Кулішівка, ки, *ж.* Фонетическое правописаніе украинскаго языка, установленное П. А. Кулишемъ. Желех.

Кулішни́ця, ці, *ж.* Патронташъ. *Пластуни... на поясі ремінному носять:*

кинджал з ножем, жарівницю, чабалтас, кулішницю. О. 1862. II. Кух. 65.

Ку́лка, ки, *ж.* Коса. *Заплелась в кулку* (warkocz). Св. Л. 14.

Куль, ля́, *м.* 1) Вымолоченный снопъ. *Дав йому він в'язочку сіна і куль соломи і міх полови.* Ном. Употребл. для солом. кровель. *Купила дві копи куліе. Батько, де текло, кришу поладив.* Г. Барв. 249. 2) Связка камыша. *В костер кладуть 30 кіп очерету, а в копі—60 куліе.* Павлогр. у. 3) Палка или конусообразный обрубокъ, употребляемый въ дѣтской игрѣ того-же имени. Ив. 22. 4) Родъ жгута, свернутаго изъ свитки, которымъ бьютъ во время дѣтской игры въ крам. Ив. 43. Ум. **Ку́лик.**

Ку́льба́ба, би, *ж.* Раст. Одуванчикъ, Taraxacum Dens Leonis Desf. Анн. 349.

Кульба́вочка, ки, *ж.* Раст. Hieracium alpinum. Лв. 99.

Кульбанка, ки, *ж.*=**Кульбавочка.** Лв. 99.

Кульба́ка, ки, *ж.* Сѣдло. *Який кінь, така й кульбака.* Ном. № 8011.

Кульба́стий, а, е. Горбатый; загнутый. **Кульба́стий дзюбо́к.** Загнутый клювъ. Вх. Лем. 430.

Кульба́чити, ба́чу, чиш, *гл.* Сѣдлать. *Кульбач, хлопче, коня собі.* Гол.

Кульба́чний, а, е. Сѣдельный.

Кульба́чник, ка, *м.* Сѣдельникъ, сѣдельный мастеръ. Желех.

Кульга́, гі́, *м.* Хромой, безногій человѣкъ. К. Бай. 125.

Кульга́вий, а, е. Хромой.

Кульга́ти, гаю, ешь, *гл.* Хромать. *На Бога пенявш, а сам кульгаєш.* Ном. № 89. *Одже дарма, що наука на катедрах кульгала або спала.* Левиц.

Ку́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **ку́ля.** 1) Шарикъ, 2) Пулька. *Кулька—не дулька: як уразить, то забелить.* Вас. 214. 3) Массивный глиняный кружокъ съ дырой посрединѣ: раскаленный до красна бросается въ сосудъ съ водой для нагрѣванія послѣдней. Вас. 182. 4) Родъ клейма для овецъ въ видѣ пробитаго въ ухѣ круглаго отверстія. Мнж. 182. 5) Дырочка для застегиванія въ обшлагахъ женской сорочки. Гол. Од. 20. 6) Раст. Prunus insititia. ЗЮЗО. I. 132.

Кульми́ч, чі́, *м.* Толстый жирный хвостъ у овцы, курдюкъ. О. 1862. V. Кух. 38.

Кульмичува́тий, а, е. О овцахъ: съ большимъ **курдюкомъ.** О. 1862. V. Кух. 38.

Кульондра, ри, *ж.* Раст. Seseli coloratum. Вх. Пч. I. 12.

Культивува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Культивировать. Желех.

Культу́ра, ри, *ж.* Культура. *Культура знищила крепацтво.* К. XII. 13. *Се бо* (література) *вже висока стадія розумової культури,* К. XII. 124. *Європейська культура.* К. XII. 115.

Культу́рний, а, е. Культурный. *Культурний світ.* К. XII. 23.

Культу́рник, ка, *м.* Распространитель культуры; культурный человѣкъ. *Забудь навіки путь хижацтва скверний і до сем'ї культурників вертайся.* К. XII. 73.

Ку́льчик, ка, *м.* Сережка. Волынь.

Ку́льша, ші, *ж.* 1) Бедро. 2) Уголъ стога сѣна или воза съ сѣномъ. *Осмич кульшу праву у стозі.* Волч. у.

Ку́ля, лі, *ж.* 1) Шаръ. *Сподівався колись добути свою законну домо і місце на земляній кулі.* Левиц. (Правда, 1868, 423). 2) Пуля. *Чоловік стріляє, а Бог кулі носить.* Ном. № 83. *Щоб тебе перша куля не минула.* Ном. № 3771. **Ку́лі лити.** Врать. *Кулі лає.* Ном. № 6939. 3) Ядро. 4)=**Милиця.** *Він на кулі ходе.* Ум. **Ку́лька.**

Куля́га, ги, *ж.*=**Куля 4.** Вх. Лем. 430.

Куля́с, са, *м.* Особаго рода желѣзный крючекъ съ деревянной рукояткой для вынманія еще горячей посуды послѣ обжиганія въ горнѣ. Вас. 179.

Куля́стий, а, е. Шаровидный.

Куля́стра, ри, *ж.* Молоко коровы, только что отелившейся. Шух. I. 213.

Кум, ма, *м.* Кумъ. *То Хмельницький тее догадав, кумом його до себе прохав.* Дума. **Куми́.** Кумъ и кума вмѣстѣ. *В кого діти мруть, то треба тому брати кумів стрічних.* Ном. № 83. *Неси ж в хату, а я верхи кинусь за кумами.* Шевч. 102. **Одкупні куми́.** Кумовья, замѣняющіе, послѣ соотвѣтственнаго народнаго обряда, прежнихъ, обыкновенныхъ, кумовьевъ, при чемъ послѣдніе совершенно теряютъ всѣ права кумовьевъ,—такая замѣна дѣлается только въ случаѣ долгой болѣзни ребенка. См. **Купо́вана ма́ти.** Мнж. 183. **Про́хані куми́.** Обыкновенные воспріемники. Мнж. 183. **Стрічані куми́.** Встрѣчные кумовья. Мнж. 183. **Рідний кум.** Кумъ-воспріемникъ по отношенію къ отцу дитяти, послѣдній же—просто **кум.** Мнж. 183. Ум. **Кума́сь, кумёць,**

кумо́чок, кумцьо. *Здоров, кумасю мій, Кіндрате!* Гліб. *Прийде кумець на обідець, а ложки не буде.* Ном. № 11899. *Ой щучечки за для кумочка, а карасі за для кумасі.* Посл. *Та кумцьо таки не випив* Св. Л. 59.

Кум-кум! *меж.* Подражаніе крику лягушекъ.

Кума́, ми́, *ж.* Кума. *Багатий шепче з кумою, а вбогий—з сумою.* Ном. № 1594. Ум. **Кумасе́нька, кума́ся, ку́мка, ку́монька, ку́мочка, ку́мця**. *Куди се ти, кумасенько, біжиш?* Гліб. *Ой щучечки для кумочка, а карасі за для кумасі.* Посл. *А сам пішов до кумоньки.* Лукаш. *Вмілисте, кумцю, варити, та не вмілисте давати.* Ном. № 11967.

Кума́к, ка, *м.* Зоол. Bombinator igneus. Шух. I. 22.

Кума́н, на́, *м.* 1) Родъ кувшина металлическаго или глинянаго? Убѣгая изъ дому, дѣвушка-черкешенка выбираетъ, что съ собой взять: *Візьмем горщі, намисто, кунтуші хороші, ложки та срібні кумани, жемчуг, атлас, парчу, сап'ян.* Мкр. Г. 32. Въ Лохвиц. у. такъ называется большая глиняная банка. 2) Большая корзина, сплетенная изъ соломы въ видѣ кадки для храненія муки или зерна. Нѣж. у.

Кума́ння, ня, *с.* 1) Вступленіе въ кумовство. 2) Дружба, близкія отношенія съ кѣмъ. *Кумання потайне з мамою неправди.* К. ХН. 102.

Кумасе́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **кума́**.

Кума́сь, ся, *м.* Ум. отъ **кум**.

Кума́ся, сі, *ж.* Ум. отъ **кума́**.

Кума́тися, ма́юся, ався, *гл.* Кумиться. *Кого люде за люде мають, з тим ся кумають.* Ном. № 9493. *Годі нам з ляшками куматись.* Левиц. I. 226.

Кумбу́к, ка, *м.* 1) Пихта, у которой, еще молодой, срубленъ былъ вершокъ, отчего она не растетъ вверхъ, а раскидывается вѣтвями в ширину. Шух. I. 165. 2) Кривое, негодное къ употребленію дерево. Вх. Зн. 30.

Кумбу́ч, ча, *м.* = **Кумбу́к** 2. Вх. Зн. 30.

Куме́дія, дії, *ж.* 1) Комедія—рѣдко въ значеніи литературнаго произведенія, а преимущественно какъ комическое представленіе и въ частности—театръ маріонетокъ. Чуб. VII. 452. *Туди люде сходяться дивиться ту кумедію. А бачив же ти, пане-брате, цю кумедію?* Котл. 2) Курьезъ, потѣха. *Через тиждень, як усе минулося, росказав Дороші хуторянам про сю кумедію.* Стор.

Кумедія́нт, та, *м.* Комедіантъ, балаганный актеръ. *А на майдані кумедіянти ятку розіпнули—ото будуть кумедії приставляти.* Черномор. *Чого ти з мене регочеш? Хиба я тобі кумедіянт?* Черномор.

Куме́дний, а, е. 1) Смѣшной, комическій. 2) Странный, чудной. *Кумедний чоловік! скажи, будь ласкав, наш визволителю,—хто ти такий?* Сніп. 44. *У мене така кумедна натура,—як тільки заговорив про дівчат, то і до завтрього не перестав би.* Греб. 399—400.

Куме́дно, *нар.* 1) Смѣшно. *Та кумедно ж і грається він з ляхами—неначе кіт з мишою.* Стор. МПр. 126. 2) Странно.

Кумеле́м пітй. Перекувыркнуться. О. 1861. XI. Свид. 35. См. **Коме́ль**.

Кумёнець, нця́, *м.* Ум отъ **кум**.

Кумі́н, а́, е. Принадлежащій кумѣ. *Кумина хата горіла, а твоя тітка руки нагріла—от ми і родичі.* Ном. № 9347. *Не додому вночі йдучи з куминої хати і не спати лягаючи, згадай мене, брате.* Шевч. 446.

Ку́мів, мова, ве. Принадлежащій куму. *Поночі рвав огірки в кумовому городі.* Ном.

Кумівство́, ва, *с.* Кумовья. *Ми собі кумівство, ходім трохи в домівство.* Гол. I. 216.

Кумі́вщина, ни *ж.* Время битвы козаковъ съ поляками подъ Кумейками въ 1637 г. АД. II. 32. *Як од Кумівщини да до Хмельнищини, як од Хмельнищини да до Брянщини, як од Брянщини да й до сього ж то дня, як у землі кралевській да добра не було.* АД. II. 20.

Кумі́льга, *нар.* Спотыкаясь, шатаясь.

Ку́мка, ки, *ж.* Ум. отъ **кума́**.

Ку́мкати, каю, ешь, *гл.* О лягушкахъ: квакать монотонно, издавая звуки, подобные: **ку́м-ку́м**. *Кумкають в них жаби рано й вечір.* Мир. ХРВ. 5.

Ку́млик, ка, *м.*=**Комарь**. Ум. **Ку́мличок**. Вх. Зн. 30.

Ку́монька, ку́мочка, ки, *ж.* Ум. отъ **кума́**.

Кумо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **кум**.

Кумпа́нія, ній, *ж.* 1) Общество, компанія, *Зібралася кумпанія невеличка, але чесна.* Нп. 2) Компанія. *Для кумпанії і циган повісився.* Ном. 10770.

Кумпа́нство, ва, *с.* Компанія. *За кумпанство циган повісився.* Ном. № 10770.

Ку́мство, **ва**, *с.* Кумовство, духовное родство. *Умерла дитина, та й ку́мство пропало.* Ном. 9497.

Кумува́ти, **му́ю**, **єш**, *гл.* Быть воспріемникомъ, кумовать. *Ой не тою прийшли до тебе да чиоб кумувати, а ми тою прийшлц до тебе, щоб рощитати.* Макс.

Ку́мцьо, **ця**, *м.* Ум. отъ **кум**.

Ку́мця, **ці**, *ж.* Ум. отъ **кума́**.

Куна́, **ни́**, *ж.* 1) Куница. *Да поїдем, брате, у чистеє поле, у чистеє поле куну ловити.* Чуб. III. 283. 2) *мн.* Куній мѣхъ. *Укривайся, зятю, укривайся кунами і соболями, дорогими суконьками.* Макс. *Не в дорогих кунах* (т. е. по карману). Ном. 3) Пробой у дверей. *По сій мові замки пудові у дверей забряжчали, і засови у кунах залізні важкі завищали.* К. МБ. XII. 278. Въ Камен. у. въ этомъ значеніи только ум. **ку́нка**. 4) Желѣзная скобка, прибитая въ церковномъ притворѣ на шалнерѣ,—въ нее вкладывалась и запиралась потомъ рука женщины, отбывавшей это позорное наказаніе за проступки противъ нравственности. *Перше була куна...в бабиці, до которої припинались покритки, поки вся служба одійде. Се робилось в шість неділь після родин* Чуб. VI. 20. *Пріська Чирячка не раз сиділа в куні.* Кв. II. 87. Иногда—вообще мѣсто ареста, тюрьма. К. ЧР. 424. 5) У кубанскихъ пастуховъ овецъ: посуда для жира. О. 1862. V. Кух. 37. Ум. **Ку́нка**, **ку́ночка**. *Вчора звечора та порошенька пала, а опівночі куночка походила.* Мет. 123.

Ку́ндель, **ля**, *м.* Собака овчарка. *Щирий кундель степовик.* Котл. Ен. 66. *Вівчарки прехорошенько найкращого баранчика взяли та й патрають гуртом, а кунделі мовчать.* Гліб.

Кундо́гти, **шу**, **сиш**, *гл.* Дергать, трепать. *Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кундосити.* Ном. № 4007. *Нехай мою русу косу да й Дунай-вода носить; нехай же той нелюбонько в рученьках не кундосить.* Грин. III. 329. См. **Контосити**.

Куни́ця, **ці**, *ж.* 1) Куница. *Ось як раз попалась мені лисиця, або куниця.* Кв. 2) Куній мѣхъ. *Крийся, зятю, та куницями, куницями та лисицями.* Мет. 185. 3) Выкупъ помѣщику за крѣпостную невѣсту (первоначально въ видѣ мѣха, а затѣмъ и денегъ). **Да́ти куни́цю**. Заплатить такой выкупъ. Ном. № 1316. 4) Метелка на камышѣ. ХС. VII. 417: Ум. **Куни́чка**.

Куни́шник, **ка**, *м.* Раст. Calamogrostis epigejos Roth. ЗЮЗО. I. 115.

Ку́ній, **я**, **е**. Куній. *Куній хвіст.* Ном. *А він і зажартував, кунію шубочку поповав; не журися, моя мила, кунія шубочка зашита буде, ми з тобою жити будем.* Нп.

Ку́нка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **куна**.

Ку́новий, **а**, **е**. **Куній**. *Кунова шуба.* Чуб. III. 321.

Ку́ночка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **куна**.

Кунпа́нія, **нії**, *ж.*=**Кумпанія**. К. ЧР. 68.

Ку́нтуш, **ша**, *м.* Кунтушъ, верхняя мужская и женская одежда. *Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий, пішла к Зевесу на ралець.* Котл. Ен. *Коли син женивсь козацький, доня любо брались,—той в жупан, а ся у кунтуш любо одягались.* Мкр. Н. *Гуляй душа без кунтуша, миха прикупивши.* Ном № 12502. *Єремія... був у багатому кунтуші.* Стор. МПр. 76.

Куншта́ція, **ції**, *ж.* Декораціи, сценическая обстановка. *Дія третя. Кунштація та ж.* О. 1861. XI. Кух. 29.

Ку́нштик, **ка**, *м.* Рисунокъ, картинка. *І книжечок з кунштиками в Ромні накупили.* Шевч.

Куншто́вий, **а**, **е**. Художественный, артистическій. *За стіною скрізь вилядали кунштові верхи оранжереї.* Левиц. I. 217.

Куна́, **ні**, *ж.*=**Куниця 4**. Константиногр. у.

Куня́ти, **ня́ю**, **єш**, *гл.* Дремать. *Мале дитя коло його на сонці куняє.* Шевч. *Куняє й наливає, наливає—випиває, випиває і куняє, свого віку козацькою доживає.* Ном. № 11730.

I. Куп, *меж.* отъ *гл.* 1) **Купа́ти**. 2) **Купува́ти**. *На місті так: куп, та й луп.* Ном. № 10478.

II. Куп, **па**, *м.* 1) Купанье. *Купалочка з купа вийшла.* Мет. 312. 2) **Куп-куп-зілля**. Раст. Convallaria Polygonatum L. ЗЮЗО. I. 119.

Ку́па. **пи**, *ж.* 1) Куча, груда. *Кров'ю вона* (воля) *умивалась, а спала на купах, на козацьких вольних трупах.* Шевч. 214. *Турки що тріски валяються купами, а деякі поранені ходять.* ЗОЮР I. 219. 2) Толпа, сборище, скопленіе. *Йшли молодиці з малими дітьми на руках, а коло їх купами біли невеличкі дівчата.* Левиц. I. 9. *Простували козаки невеличкими купами до Лубень.* Стор. МПр. 60. 3) Группа. *Зарость до шиши розставлена купами.* Стор.

МПр. 66. 4)=**Купина́.** *Хай тебе візьмуть ті, що купами трусять* (т. е. черти). Ном. № 3750. 5) **До ку́пи.** Въ одно мѣсто. *Усе військо своє до купи у громаду скликають.* Макс. *Збився народ до купи і наставляли сотників і писяцьких.* Стор. МПр. 60. **У ку́пу.** Вмѣстѣ. *У купу скласти.* **У-ку́пі.** См. **Укупі.** Ум. **Ку́пка, ку́понька, ку́почка.** *Треба понасипати по купці жита.* Чуб. I. 101. *Хотів заздалегідь пристати до невеличкої купки вірних.* К. ЧР. 337. *Летів сивий голубонько та сів собі на купці.* Лукаш. *Жито половіє, а в житі купка льону голубо цвіте.* МВ. I. 14. *Чужі матері гуляють купочками.* Мил. 193. *Листи... перечитавши, у куночку склавши.* Мет. 25.

Купа́ва, ви, *ж.* Раст. Tagaxacum officinale. Вх. Уг. 248.

Купа́вка, ки, *ж.* 1) Раст. Ranunculus arvensis L. ЗЮЗО. I. 133. 2)=**Купалка.** Вх. Лем. 430.

Купа́йла и купа́ла ли, *ж.* 1) Имя женскаго существа, упом наемаго въ пѣсняхъ въ ночь подъ 24 іюня во время празднества **Купа́ла.** *Де Купала ночувала? Упала Купала на Йвана.* Грин. III. 125. Ум. **Купа́(й)лица, купа́(й)лочка.** *На улиці купайлиці* (Чуб. III. 195),—т. е. празднуется **Купа́ли.** *Купалочка з купа вийшла та й окропом очі завішала.* Мет. 312. *В Купалочки три дочки.* Мет. 311. *Ой Купалочка купалася, на бережку сушилася.* Чуб. III. 200. 2) Только: **купа́ла.** Раст.: а)=**Купа́ва.** Вх. Уг. 248. б) Tussilago farfara. Вх. Уг. 248.

Купа́йло и купа́ло, ла, *м.* 1) Ночь съ 23 на 24 іюня, обрядъ празднованія, совершаемаго въ эту ночь сельской молодежью. Чуб. III. 193. *Сьогодня Купала, а завтра Івана.* Чуб. III. 205. Иногда такъ называется мѣсто празднованія: *На купалі огонь горить.* Чуб. III. 221. 2) Чучело, употребляемое во время этого празднованія. Чуб. III. 194. 3) Дѣвушка, которая во время празднованія, при обрядѣ гаданія, раздаетъ цвѣты. Чуб. III. 195. 4) Употребленное въ среднемъ родѣ и какъ собирательное, обозначаетъ лицъ, участвующихъ въ этомъ празднествѣ. *Сходилось купало із дому до дому.* Чуб. III. 209. Ум. **Купа́(й)лочко.** *Час нам, дівчатка, з купайлочка додому.* Чуб. III. 209.

Купа́йловий и купа́ловий, а, е. Относящійся къ **купа́лу, купальскій.** *Купалове опищє.* К. ДС. 4.

Купа́(й)лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **купа́(й)ла.**

Купа́(й)лочко, ка, *м.* Ум. отъ **купа́(й)ло.**

Купа́лий, а, е. Красивый? *На нашої на вулиці все купалиї молодці. Ой нема, нема найкупавшого над Івана над нашою, бо його дівка скупавіла, дівка Храсина полюбила.* Чуб. III. 201.

Купа́лка, ки, *ж.* Свѣтлякъ, Ивановъ червячекъ, Lampyris. Вх. Уг. 248.

Купа́льний, а, е.=Купа́ловий. *Купальний попєл.* ЗОЮР. II. 38.

Купа́льник, ка, *м.* Купальщикъ. *У нас цей год купальників багато.* Полт. г.

Купа́льниця, ці, *ж.* Купальщица. Полт. г.

Купа́льночка, ки, *ж.* Купальская ночь. *Тепер нічка-купальночка,—не виспалась наша панночка.* Чуб. III. 212.

Купа́льня, ні, *ж.* Купальня. *У овечих воріт є купальня.* Св. I. V. 2.

Купани́на, ни, *ж.* Безпрестанное купанье.

Ку́панка, ки, *ж.* Купанье. *Пісчане дно світилося й жовтіло. Те місце дуже гарне було для купанки.* Левиц. Пов. 102.

Купа́ння, ня, *с.* Купанье.

Купатень, тню, *м.* Раст. Prunella vulgaris. Вх. Пч. I. 12.

Купа́ти, па́ю, єш, *гл.* Купать. *Иноді треба бувае купати хворого чоловіка в теплій воді.* Ком. II. 81. *Кучеряві верби купають у воді вітки.* МВ. I. 18.

Купа́тися, па́юся, єшся, *гл.* Купаться. *Хто по кладці мудро ступає, той ся в болоті не купає.* Ном. *Душно мені: ходім, дочко, до ставка купатись.* Шевч. 22.

Купе́ка, ки, *ж.* Раст. Convallaria maialis L. ЗЮЗО. I. 119.

Ку́пер, пра, *м.* 1) Хвостецъ и вообще сѣдалищная часть туловища человѣка. О. 1861. XI. Свид. 35. *У купрах болить.* 2) Хвостецъ (птицы). 3) Концы платка въ женской головной повязкѣ? *Жінки зав'язують голову в хустку із купром—от, трохи так, як київські міщанки.* Св. Л. 2. Ум. **Ку́прик.** *Принїс нам зять куркy, посадивши на бандурку, посадив он є мудре—куприком на полудне.* Гол. II. 673.

Куперва́с, су, *м.* Купоросъ. *Купервасу купувала—чорні брови малювала.* Нп.

Ку́пець, пця, *м.* Кучка, толпа. *Коло йою хлоп'ят і дівчаток купець* О. 1861. IV. 147. Употребляется въ творительн. падежѣ какъ нарѣчіе: **ку́пцем.** Всѣ вмѣстѣ,

всѣмъ обществомъ, толпою. *Жив він* (Квітка) *найбільш у городі; купцем горнулось до його найкраще харьківське товариство.* К. Г. Кв. XV. *До мене хлопці з усіх кутків так і купляться купцем.* Г. Барв. 223.

Купе́ць, пца́, *м.* 1) Купецъ. *І по купцях, і по панах пішла про неї слава всюди.* Гліб. *Ось слухай но, купче!* Каменец. у. 2) Покупатель. *Найдеться купець і на дірявий горнець.* Ном. № 5209. Ум. **Ку́пчик.** *Дочку Галю заміж дала, дала ж вона за купчика.* Нп.

Купе́цтво, ва, *с.* 1) Торговля. *Іде купець на купецтво.* МУЕ. III. 33. *Сухобрус усе ходив до магазина, не кидаючи купецтва.* Левиц. Пов. 50. *Отцева-матчина молитва в купецтві, в ремеслі на поміч помагає.* Мет. 2) Купечество.

Купе́цький, а, е Купеческій. *Так оце та смиренна, богомільна купецька дочка.* Левиц. Пов. 62.

Куп'ева́ха, хи, *ж.*=**Купина.** Нѣжин. у., Богод. у.

Купи́ло, ла, *с.* Деньги (шуточно). *Купив би, та купило притупило.* Ном. № 10495.

Купина́, ни́, *ж.* Зелень на кочкѣ среди воды, а также и самая кочка. *Пнеться, як жаба на купину.* Ном. № 9245. *У тебе борода, як у лузі купина. Козак бідний убит лежить на купині головою.* Макс. *Ой твоя мила у лузі над водою умивається зіллячком-купиною.* Чуб. V. 518. 2)=**Купена.** ЗЮЗО. I. 119. Ум. **Купи́нка.** *Пошпотався під Нечаєм коник на купинку, зловив ляшок, скурвий синок, йому за чупринку.* Гол.

Купина́стий, а, е. Поросшій кустами травы; кустистый. Желех.

Купина́сто, *нар.* Кустисто. Желех.

Купи́ти. См. **Купувати.**

Ку́питися, плюся, пишся, *гл.*=**Купчитися.** *Чужі діти до неї купляться.* Г. Барв. 239. *А що ти скажеш про посльство, що купиться коло Ніжена?* К. ЧР. 305. *Куптесь у полки, кричіть у раду.* К. ЧР. 355. *Кругом цього царя купилась ціла академія писателів.* К. Іов. IX. *Думка за думкою купиться.* Г. Барв. 48.

Ку́пі! *гл.*, дѣтс. Купаться.

Куп'івля, лі, *ж.*=**Купля.** Желех.

Ку́піль, пелю и плю, *м.* Купель, посуда для купанья, также вода для купанья. *Звеліла принести купіль, налити окропів і почала купатись.* Левиц. I. 393. *Лучче було мене, мати, в купелі заляла, ніж мя таку нещасливу на сей світ пускала.* Чуб. V. 316. *Що ти мене, моя мати, в куплю не заляла?* Гол. I. 239.

Купі́льник, ка, *м.* Ванна. Вх. Зн. 30.

Купі́льниця, ці, *ж.* = **Купі́льник.** Желех.

Купі́нка, ки, *ж.*=**Купка.** Желех. *Купінки—малі копиці сіна.* Вх. Зн. 30.

Ку́пка, ки, *ж.* Ум. отъ **ку́па.**

Ку́пки, *гл.*, дѣтс.=**Купі.**

Купле́ни́на, ни, *ж.* Вещи, пріобрѣтенныя покупкою.

Ку́пля, лі, *ж.* 1) Купля, покупка. *Ні дар, ні купля.* Ном. *Купля руки пече, а продаж гріє.* Ном. № 10493. *Сей Іваненко напропале закохався у ярмарках, у куплі та в продажі.* МВ. II. 136. 2) Покупка, купленный предметъ. *Ідіть подивіться на мою куплю.* Волч. у.

Купля́ти, ля́ю, ешь, *гл.* Покупать. *Що ти, мій Степане, там будеш купляти?* Чуб. V. 635. *От вони пішли в містечко і почали все купляти.* Рудч. Ск. I. 200.

Купни́й, а́, е́. Покупной. *Купне щупне.* Ном. № 10482. *А ні то вони продажні, а ні то вони купні.* Грин. III. 518.

Купо́ваний, а, е. 1) Покупной, купленный. *Та роздавав нехай вже свій усім даром, а то вже й купований, що іменно по дорогій ціні купував, і той роздавав.* Кв. II. 27. 2) **Купо́вана ма́ти.** Женщина, которой номинально продаютъ больного (за 2—3 коп.), отчего онъ, согласно народному повѣрью, долженъ выздоровѣть. Грин. I. 31.

Ку́поньки, *гл.*, дѣтс.=**Купі.** *Купочки-купоньки.* Кв. II. 99.

Ку́почка, ки, *ж.* Ум. отъ **ку́па.**

Ку́почки, *гл.*, дѣтс.=**Купі.**

Ку́почок, чка, *м.* Кучка. *Стоїть купочок молодиць і дівчат.* МВ. I. 23. *Не дав йому Господь діточок купочка, уродилась дівчинка одна одним.* МВ. I. 35.

Ку́пра, ри, *ж.*=**Купер.** *Ти козак, тілько купра не так.* Ном. № 797.

Купра́жити, жу, жиш, *гл.* Кутить. *Як заграють, так неділі дві або три купражуть.* КС. 1883. XI. 503.

Купра́тий, а, е. Имѣющій большой задъ (о людяхъ, птицахъ). **Купра́та дівка.** Родъ брани.

Ку́прик, ка, *м.* Ум. отъ **ку́пер.**

Куптитися, чуся, тишся, *гл.? Ой куптиться, куптиться, аж коржик котиться.* ЗОЮР. II. 27.

Купува́ння, ня, *с.* Купля; покупаніе.

Купувлня та перепродування. Мир. Пов. II. 56.

Купува́ти, пу́ю, єш, сов. в. **купи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Покупать, купить. *У наряді доброго коня купувала.* Макс. *Люде знають ігрку долю, не йдуть купувати, та й не хочуть купувати, не хочуть питати.* Мет. 13. *І хліба ні за що купити.* МВ. **Купува́ти молоду́.** Въ свадебномъ обрядѣ давать угощеніе и деньги братьямъ невѣсты и ихъ товарищамъ, которые будто-бы продаютъ послѣднюю. Мил. 123. 2) Брать землю въ аренду. *Чи не можна б на цей год купить де небудь землю на овес?* Нѣжин. у.

Купу́сі, *гл.*, дѣтс. = **Купі**. *Купочки-купусі!* Кв. II. 99.

Ку́пцем, *нар.* См. **Ку́пець**.

Ку́пці, *гл.*, дѣтс. = **Купі**. О. 1862. IX. 119.

Купці́вна, ни, *ж.* Дочь купца. *Купцівни не схотіли навіть пити чаю.* Левиц. Пов. 55.

Купцюва́ти, цюю, єш, *гл.* Вести торговлю, быть купцемъ. *Дай, Боже, щоб він і купцював, він нас ніколи не обіжав.* Чигир. у. *Попереду придбай грошей, а тоді вже учи купцювати дітей.* Лебед. у. *Твоя доля—купцювать.* Грин. I. 112.

Ку́пча, чі, *ж.*=**Купля**. *Та я не хочу її й купчі, як вона понароблювала менї отам добра.* Черк. у. *Не навчить купча, а навчить продажа.* Чуб. I. 298.

Купча́к, ка́, *м.* Гвоздика, Tagetes erecta. О. 1861. XI. 29. *Василечок, обвившись від свого роду, других василечків, що їх заступили задирливі купчаки, побратався з жменею конопель.* МВ. III. 138. **Купча́к ди́кий, боло́тний.** Раст. Bidens tripartita. Вх. Пч. I. 9.

Купча́стий, а, е. Кучкой собранный; густой; кустистый. Вх. Зн. 30. **Купча́ста (лиштва).** Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Ку́пчик, ка, *м.* Ум. отъ **купе́ць**.

Купчи́к, ка́, *м.* Покупатель. *Учора купчик приходив,—чи не продам меду.* Лебед. у.

Купчи́на, ни, *ж.*=**Купка**.

Ку́пчити, чу, чиш, *гл.* 1) Продавать. Вх. Лем. 430. 2) Вмѣстѣ, въ кучѣ находиться. Вх. Лем. 430.

Ку́пчитися, чуся, чишся, *гл.* Тѣсниться, толпиться, собираться, скопляться. МВ. III. 104. *Глуха кропива купчиться.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Купчи́ха, хи, *ж.* Купчиха. *Проти його стояв один купець з молодою купчихою.* Левиц. Пов. 55.

Купчи́ця, ці, *ж.*=**Купчиха**. Зміев. у.

Куп'я́, я́, *с.* = **Купина**. *Заріс той шлях куп'ям та болотом.* КС. 1882. IV. 169. *Не мучте* (пропасниці) *бідних християн, трясіть куп'ями, очеретами і болотами.* Чуб. I. 126. *Єдин каже: їй богу бачив—не тільки що воду тяла* (веселка), *але й куп'я перла у хмару.* Дещо.

I. Кур, ра, *м.* 1) Пѣтухъ. Желех. **Кури́ піють.** Пѣтухи кричатъ. *Ой рано, рано кури запіли, а ще ранійше пан Василько встав.* Чуб. III. 285. **О ку́рях.** Во время пѣнія пѣтуховъ. *Опівночі застонала, а о курях сконала.* Гол. 2) **Кур-зі́лля,** *м.* Раст.: а) Potentilla Tormentilla Schrank. ЗЮЗО. I. 132. б) Convallaria Polygonatum L. ЗЮЗО. I. 170.

II. Кур! *межд.* Зовъ индюковъ. *Ти не знаєш, мій миленький, як индичку звати? Кур-кур! прийшов кум,—ми ж будем гуляти.* Нп.

Кура́, ри́, *ж.* 1) Пыль. *Кура встає шляхом.* Мир. ХРВ. 128. **Куру́ підня́ти.** Переносно: завести ссору. *Чорт батька зна з чого таку куру підняли.* Стор. 2) Мятель. *В сніжну зіму, як нема кури, отара виходить в степ.* О. 1862. V. Кух. 30.

Ку́ра, ри, *ж.* Курица. *На Юра сховається в житі кура.* Ном. № 436. *Кура кудкудаче.* Вх. Лем. 429. *Моя кура жовтобура, ще й чубок, і на правій ніженьці мотузок.* Нп. *Кури сокочуть, у міх не хочуть.* Ном. *Усі кури на сідалі.* Мет.

Кура́й, раю, *м.* Раст. Salsola koli. ЗЮЗО. I. 134.

Кура́йниця, ці, *ж.* Веревка, которой въ кубанской степи привязываютъ на арбѣ собранный для топлива **кура́й** и вообще топливо. О. 1862. V. Кух. 38.

Кура́тор, ра, *м.* Лицо при церкви, соотвѣтствующее по своимъ обязанностямъ церковному старостѣ. Вх. Лем. 430.

Кура́х, ха, *м.*=**Курій**. Желех.

Кура́шка, ки, *ж.* Курочка. Ум. **Кура́шечка**.

Ку́рбало, ла, *с.* Болѣе глубокое мѣсто въ рѣчкѣ. Шух. I. 81.

Курбе́лити, лю, лиш, *гл.* Вихриться, клубиться; летѣть вихремъ. Желех.

Курбе́ли збива́ти. Взбивать облака пыли. Желех. См. **Курделя**.

Курбельо́ха, хи, *ж.* Мятель, вьюга. Желех.

Курбелюва́ти, лю́ю, еш, *гл.*=**Курбелити**. Желех.

Курбе́т, та, *м.? Наш брат курбет хліба не втреть, а бублики лупить, як хто купить.* Ном. № 12355.

Ку́рва, ви, *ж.* Распутница.

Курва́ль, ля́, *м.* Распутный человѣкъ. Ном. № 11213.

Курвалькува́тий, а, е. Распутный. *Курвалькувата жінка.* Черк. у.

Ку́рвити, влю, виш, *гл.* Распутничать. *Як умер чоловік, давай вона курвити.* Харьк. у.

Курві́й, вія́, *м.*=**Курваль**. Желех.

Курга́н, ну, *м.* Курганъ. *Ми підемо косити. То ти, як уже буде готова* (каша), *вийди на такий-то курган да й зови нас.* ЗОЮР.

Курги́кати, чу, чеш, *гл.* 1) Визжать. *Курниче, як свиня в дощ.* Ном. № 12451. 2) Тихо пѣть. *Гребці і весла положили, та сидя люлечки курили і кургикали пісеньок.* Котл. Ен. *Курниче собі пісню під ніс.* Черном.

Курго́н, на, *м.* Особаго устройства большая телѣга у нѣмецкихъ колонистовъ, фура. *Минули деякі німці на кургонах.* О. 1862. IX. 120.

Курде́лиця, ці и **курде́ля, лі,** *ж.* Сильно идущій снѣгъ. Конот. у. Желех.

Курдель (ля, *м.?*) Родъ болѣзни у скота, а также названіе червя, о которомъ народъ думаетъ, что онъ причиняетъ эту болѣзнь. Вх. Лем. 430.

Курдимо́н, ну, *м.* Кардамонъ. *Гнав пінную на курдимон.* Мкр. Г. 69.

Курду́пель, пля, *м.* Карликъ. Желех.

Курдю́к, ка́, *м.* Болѣзнь языка у скотины. Кіев. у. и Подольс. г.

Ку́ревиця, ці, *ж.* Мятель, вьюга. Желех.

Куреві́йниця, ці, *ж.* = **Куревиця**. Желех.

Ку́рево, ва, *с.* Дымъ. *То гуляла скажена наша недоля... то розстелеться по степу пекельним чадом і на десятки літ не опам'ятується народ од того диявольського курева.* Стор. I. 248.

Куре́га, ги, *ж.* Абрикосъ. Кременчуг. у. Слов. Д. Эварн.

Куре́ць, рця́, *м.* Курильщикъ. *Коли ти курець, май свою люльку й тютюнець.* Ном. № 12601. *Ти курець?—Курець, ясновельможний пане!* Рудч. Ск. II. 203.

Куржа́н, на, *м.*=**Кажан**. Вх. Пч. I. 16.

Курзу́(ю́)-верзу́(ю́). Чепуха, безсмысленная болтовня. *Курзю-верзю, Борисиха, дай куті на гречку!* Ном. № 13017. *Курзю-верзю! Горох молочу!* Ном. № 13018.

Ку́ри, ре́й, *мн.* отъ **кур** и **ку́ра**.

Кури́ний, а, е=**Курячий**. *Як учистить град з курине яйце, всю пшеницю до стебла вибив.* Стор. I. 21.

Кури́ти, рю́, риш, одн. в. **курну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Курить. *Отто Гонта з Залізняком люльки закурили. Страшно, страшно закурили! І в пеклі не вміють оттак курить.* Шевч. 179. *Дурень нічим ся не журить: горілку п'є та люльку курить.* Ном. № 6207. 2) Дымить. *Не курила, не топила,—на припічку жар-жар.* Макс. 3) Пылить. *Не кури бо так вимітаючи,—курить, як чорт дорогою!* Мнж. 162. 4) Мчаться, подымая за собою пыль. *Курить, як чорт од какаріку.* Ном. № 4220. *Як ось... із Переяслава до Сомка гонець курить.* К. ЧР. 183. 5) Кутить, пьянствовать. *Троянці добре там курили: дали приманку всім жінкам, по вечерницях всі ходили, просвітку не було дівкам.* Котл. Ен.

Кури́тися, рю́ся, ришся, *гл.* 1) Куриться (о табакѣ). *Чогось у мене не куриться,—чи табак не сухий, чи що.* 2) Пылиться. *Не жаль мені доріженьки, що куриться курно.* Мет. 22. 3) Дымиться. *Зеленая ліщинонько, чом не гориш, та все куришся?* Нп. 4) Куриться, испускать благовоніе. *Куривсь для духу яловець.* Котл. Ен. *Нате і мій гріш на ладан, щоб і мов перед Богом курилось.* Ном. 6433.

Ку́риця, ці, *ж.*=**Курка**. *Сліпій куриці все пшениця.* Ном. № 6409. *Дарма, що в черепку, аби куриця жарена, куриця варена.* Ном. № 12183.

Кури́чка, ки, *ж.* Папироса. *Кожен придивлявсь на тютюн, кожен ліпив куричку.* Св. Л. 235.

Кури́шка, ки, *ж.* Глиняная кадильница для ладона, употребляемая крестьянами. Вас. 183.

Кури́ще, ща, *с.* 1) Облако дыму, пыли. *Од диму сонце закаптилось, курище к небу донеслось.* Котл. Ен. 2) (Съ удареніемъ на первомъ слогѣ). Дымящійся костеръ. Богуславъ.

I. Курі́й, рія́, *м.*=**Курець**. Драг. 13.

II. Курі́й, рія́, *м.* 1) Гермафродитъ куриной породы. Вх. Пч. I. 14. 2) Еврейскій мясникъ, рѣжущій птицу. Желех.

Курі́нний, а, е. 1) Шалашный. 2) Относящійся къ запорожскому курінѣ.

Ота́ман курінний. Начальникъ части запорожскаго войска. См. **Курінь 3**. *Хведора Безрідного, отамана курінного постріляли, порубали.* АД. I. 248. Часто вмѣсто **ота́ман курінний** говорится просто **курінний**. *Оставили на мої руки товариша—занедужав у їх курінний.* К. ЧР. 207.

Куріння, ня, *с.* Куреніе (табаку). *А вже мені це куріння ввірилося! Геть з хати, усю хату запоганив своїм тютюном!* Полт. г.

Курінь, ня́, *м.* 1) Шалашъ, курень. *Кругом мовчки подивилась; бачить—ліс горнів; а під лісом край дороги либонь курінь мріє.* Шевч. 2) Иногда такъ называется вообще жилище или мѣсто жилища. *Спершу жив він ув одній хаті на старому курені, а оце годів зо два назад, виселився за царину.* О. 1862. VI. 60. Въ Подольск. губ. говорятъ, приглашая войти въ хату: *Хати наші на цвинтарі, а вас прошу до куріня.* О. 1861. XI. Свид. 52. 3) Казарма у запорожскихъ казаковъ. *Тебе козаки не злюбили і в курінь не пустили.* ЗОЮР. I. 216. У Стороженка употреблено въ значеніи казармы вообще: *Біля мурованого костьола стояли курені на три тисячі кварцяного війська.* Стор. МПр. 66, 67. 4) Составная часть запорожскаго войска. 5) Часть села или города (имѣетъ обыкновенно и особое названіе). Черниг. г.

Куріпка, ки, *ж.* 1) Курица. 2) Куропатка. *Певно полює за куріпками і вже побачите коли яка-небудь не заплутається в його сільце.* Стор. П. 243. Ум. **Куріпонька, куріпочка**. *Куріпочка рябенька сокорить.* К. Дз. 163. *Задумала бабусенька та забагатіти, посадила куріпочку, щоб вивела діти.* Нп.

Куріп'я́, п'я́ти, *с.* Цыпленокъ. *Ой погнала бабусенька куріп'ята пасти, сама сіла на припічку куделицю прясти.* Нп. Ум. **Куріп'я́тко, куріп'я́точко**.

Курі́ти, рію, ріеш, *гл.* Быть пыльнымъ, пылить. *Кропить дощик дороженьку, да щоб не куріла.* Макс. *Тепер не курітиме,—дощик пройшов. Знов щось куріє, тільки не туди, а відтіль ближче, ближче, тил такий збива.* Г. Барв. 74.

Ку́рка, ки, *ж.* 1) Курица. *Голодній курці просо сниться.* Ном. № 9475. *Дмитер хитер: ззів курку та й сказав—сама полетіла.* Ном. № 3068. **Ку́рка в шта́нях**. Курица съ оперенными ногами. Херс. 2) Vulva. Ум. **Ку́рочка**.

Ку́ркати, рчу, чиш, *гл.* Урчать. *У череві курчит.* Вх. Уг. 248.

Куркоди́м, ма, *м.* Въ загадкѣ: пѣтухъ. *Вийшов царь земляний (=миша) і пита царя Куркодима, чи не бачив царя Цурупала (=кота)?* Грин. I. 249.

Куркоїд, да, *м.* Пожиратель куръ. Употребляется въ значеніи: лакомка. Такъ названы въ старинныхъ стихахъ о желтоводской битвѣ (1648) польскіе паны и вообще польскіе солдаты: *От же Хмельницький може,—поможи йому, Боже,—тих куркоїдів бити, як жидів не живити! Юж утікають з валів: бояться самопалів.* АД. II. 136. *Тих куркоїдів, як жидів, не живили.* Ном. № 873.

Куркува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Кричать кречетомъ.

Куркуль, ля́, *м.* Пришлый, захожій изъ другой мѣстности человѣкъ, поселившійся на постоянное жительство. Екатер. г. Залюбовск. Слов. Д. Эварн. Въ Чигир. у.—прозвище, даваемое въ насмѣшку мѣщанами казакамъ черноморцамъ.

Курля́вий, а, е. Человѣкъ съ изуродованными на рукахъ и ногахъ пальцами. Лубен. у.

Курля́пиця, ці, *ж.*=**Курлапий**.

Курлу́! *меж.*, выражающее крикъ журавля. *Коли це один журавель: курлу!* Грин. I. 223.

Курлю́кати, каю, єш, *гл.* Кричать (о журавляхъ). *Журавлі десь курлюкають на тирлах.* Сим. 204.

Курма́н, на, *м.*=**Курмей**. Желех.

Курмани́на, ни, *ж.* Разорванное платье. *Скинув з себе курманину, над ними роспяв.* Гол. III. 95.

Курма́ччя, чя, *с. соб.* Отрепья, лохмотья. Желех.

Курме́й и курмій, мея́, *м.* Веревка. Шух. I. 84, 98. Вх. Зн. 30.

Ку́рний, а́, е́. 1) Дающій много дыму. *Курне уілля.* Міусск. окр. 2) Дымный; курной. *Курна хата.* Шух. I. 96. 3) Пыльный. *Курний шлях.*

Курни́к, ка́, *м.* Птичникъ, курятникъ. *То зазирне в курник.* Гул.-Арт.

Курни́кати, каю, єш, *гл.* Мурлыкать, бормотать. *Один тільки під лавою конфедерат п'яний не здужа встать, а курника, п'яний і веселий.* Шевч. 140. *А за ними слінний волох... шкандибає, курникає.* Шевч. 161.

Ку́рно, *нар.* Дымно; пыльно. *Курилася доріженька, курился курно.* Чуб. V. 164.

Курну́ти. См. **Курити**.

Курня́в! *меж* Подражаніе мяуканью. Желех.

Курнявка, ки, *ж.* Раст. Дождевикъ, Licoperdon. Вх. Уг. 248.

Куроі́д, да, *м.*=**Куркоїд**. *Лях, по його мислі, то син чортів, вражий, поганий, негідний, куроїд, жабоїд.* Левиц. (Правда, 1861, 437).

Ку́рок, рка, *м.* Курокъ. *Да вже шаблі заржавіли, мушкети без курків, а ще серце козацькеє не боїться турків.* Макс. *Одвів курка і вже хотів був стріляти.* Чуб. I. 154.

Курокра́д, да, *м.* Крадущій куръ. Мир. ХРВ. 256.

Курола́п, па, *м.*=**Курокрад**.

Ку́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **ку́рка**.

Ку́ронько, ка, *м.* Ум. отъ **I. Ку́р**.

Куропа́тва, ви, *ж.* Куропатка. *Мудрий! Ззів куропатву, а каже, що одгризлась.* Ном. № 3067.

Куропі́ння, ня, *с.* Пѣніе пѣтуховъ. *Учора я довго сиділа, аж до куропіння сиділа, все ждала, та ні,—не діждала.* Сніп. 224.

Куроспі́в, ву, *м.*=**Куропіння**.

Курохва́т, та, *м.*=**Курокра́д**. *Прибіг к троянцям, засапався, мов з торгу в школу курохват.* Котл. Ен.

Ку́рочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ку́рка**. *Нема тієї курочки, що несла золотії яєчка.* Ном. № 1843. 2) Куриная слѣпота. *У мене курочка була на очах... Так мені видно стало, наче не було в мене курочки.* Грин. II. 95.

Ку́рта, ти, *ж.* 1) Короткое одѣяніе до пояса. КС. 1882. VIII. 385. 2) Короткохвостая овчарка. *Ой ішов чабан дорогою, а курта йшла долиною.* КС. 1882. VIII. 385.

Курта́тий, а, е. Короткохвостый.

Ку́ртий, а, е. Короткій. Вх. Зн. 30.

Ку́ртка, ки, *ж.* Короткое мужское одѣяніе: родъ кафтана или родъ казакина съ тальею и узкимъ стоячимъ воротникомъ; возлѣ Львова—полотняная одежда только до пояса. Гол. Од. 17, 54, 44.

Курча́, ча́ти, *с.* 1) Цыпленокъ. *З курчатами квочка... кублилась у моркві.* Левиц. I. 28. *В запалі налетів на Мага, як на мале курча шулік.* Котл. Еп. VI. 32. **Хо́дить, як курча́та погуби́в**. Имѣетъ растерянный видъ. 2) *мн.* **Курча́та**. Трещины въ кожѣ на рукахъ и ногахъ отъ холода и вѣтра. Ум. **Курча́тко, курча́точко**. *Ой висиділа квочка четверо курчаток.* Чуб. III. 194. *Уже яєчко наклюнулось, то й курчатко незабаром вилупиться* Ном. № 4891.

Курча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* О голубяхъ: ворковать. *Голуби курчат.* Говорится также и о лягушкахъ, когда онѣ урчатъ. *Жаби курчат.* Вх. Уг. 248.

Ку́рчин, а, е. Принадлежащій курицѣ. *Курчина сем'я.* К. Дз. 138.

Куря́, ря́ти, *с.* 1)=**Курча**. 2) *мн.* **Ку́рята**=**Курчата** (см. **Курча 2**).

Ку́рява, ви, *ж.* 1) Пыль. *Їде шляхом до Києва берлин шестернею... Опинився против старців—курява лягає.* Шевч. 89. *У степу курява така, наче чия велика панщина почала віяти жито на току.* ЗОЮР. I. 291. 2) Мятель, вьюга. *Не велика курява, та багато людей губить.* Ном. № 13842.

Куря́виця, ці, *ж.*=**Курява**. Желех.

Куря́к, ка, *м.* Навозъ для топки.

Ку́ряний, а, е. Пыльный. *Ой із того куряного шляху привертайте к зеленому гаю.* Рудч. Чп. 98.

Куряни́ця, ці, *ж.*=**Курява 2**. Вх. Уг. 249.

Ку́рятина, ни, *ж.* Куриное мясо. *Та казала собі снідання дати, снідання дати—все гусятину, єї подружечки—все качатину, єї кухарочки—все курятину.* Чуб. III. 403.

Куря́тник, ка, *м.*=**Курник**. *А ходім, панотці, що там за диво діється в курятнику.* Левиц. I. 189. *По заході сонця іди в курятник, під сідало з нездоровою дитиною.* Чуб. I. 141.

Куря́ч, ча́, *м.*=**Курець**. Вх. Лем. 430.

Ку́рячий, а, е. Куриный, пѣтушій. *Поставили собі хатку на курячій ножці.* Рудч. Ск. I. 27. *Іди собі на очерета, на болота та на дрімучі ліса, де курячий глас не заходить.* Чуб. 1. 134. **Ку́ряча голова́**. Дуракъ. *Не плачте, курячі голови, вам треба радуватись, а не плакать.* К. ЧР. 416. **Ку́ряча ла́пка**. Раст. Trifolium montanum. *Воно і походить на курячу лапку.* Черк. у. **Ку́рячі о́чки**. Раст. Курослѣпникъ, Anagallis arvensis L. ЗЮЗО. I. 111. **Ку́ряча сліпота́**. а) Болѣзнь глазъ. *Як що перший раз побачиш (горицвіт) та насушиш, то воно добре од курячої сліпоти підкурювати.* Чуб. б) Раст.=**Ку́рячі о́чки**. У Рогов.: Ranunculus polyganthemus. ЗЮЗО. I. 133. У Шух. Ranunculus acris. Шух. I. 22. **Ку́ряче стеге́нце**. Раст.=**Ку́ряча ла́пка?** *Куряче стегенце в борщ по весні кришуть.* Константиногр. у.

Куря́чка, ки; *ж.* Куриный пометъ. Желех.

Кус, са, *м.* 1) Кусокъ. *Не тягни, Ониську, уса до Іванового куса.* Ном. *Перший кус усьому голова.* Ном. № 11964. 2) Немного. Желех. *Іде Сава з України, юж кус засмутився.* Гол. II. 123. **Ні кус.** Ничего; ни мало. *Ні кус не помогло.* Вх. Зн. 41.

Куса́к, ка́, *м.*=**Кусок.** *Кусак сала.* Шух. I. 50.

Куса́ка, ки, *об.* 1) Кусливый человѣкъ. 2) *ж.* Водка, настоянная на перцѣ съ прибавкой и иныхъ кореньевъ. Маркев. 171.

Куса́ти, са́ю, еш, одн. в. **кусну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* Кусать, грызть. *Інший в ноги кланяється, а за п'яти кусає.* Ном. № 3047. *Козаки, прислухаючись, тільки уси кусають.* К. ЧР. 314. *Оріх кусає.* Мет. **Кусі його́!** Восклицаніе, натравливающее собакъ.

Куса́тися, са́юся, ешся, *гл.* Кусаться. *А собаки ж у вас не кусаютсья?* К. ЧР.

Ку́сень, сня, *м.* 1) Кусокъ. *Відвалив криги кусень оттакий завбільшки.* Харьк. у. 2) Сильно выстриженное мѣсто. *Обстриг так, що скрізь по голові видно кусні.* Лебед. у.

Кусі́! См. **Кусати.**

Кусі́ка, ки, *ж.* Все кусающееся. Желех. *Лізе кусіка з-за сусіка, очі заочила, руки заручила, зуби зазубила.* Н. пог. (Зоря, 1883, 323).

Ку́сінь, сня, *м.*=**Кусень.** *Се мій кусінь, не їж, а то будеш на тім світі кусатися.* Уман. у.

Ку́ска, ки, *ж.* Все кусающееся, грызущее (мыши), насѣкомое-паразитъ (вошь, блоха, клопъ и пр.). Вх. Зн. 31. Желех.

Кусли́вий, а, е. Кусливый, кусающійся. *Звягливого не бійся, а кусливого.* Ном. № 7256. *Чорна комашня, то ця не кусається, а оця руденька—то клята куслива.* Канев. у.

Кусма́н, на́, *м.* Кусище. Міусск. окр.

Ку́сник, ка, *м.*=**Кусок.** Желех.

Кусну́ти. См. **Кусати.**

Кусо́к, ска́, *м.* Кусокъ. *Бог дав роток, дасть і кусок.* Ном. № 75. *Як хліба край, так і в хліві рай; а як хліба ні куска, так і в горниці туска.* Ном. № 1397. *Ви мене хліба куском тепер дорікаєте.* МВ. I. 10. *Сала кусок положила на кружечку.* К. ЧР. 242. Но о сахарѣ, соли, льдѣ, говорится не **кусок**, а **гру́дка**. Ум. **Кусо́чок.** *Кусочок з воловий носочок та м'якушки з шапку.* Ном. № 12219. *Кинь ці собаці кусочок хліба, то і вона буде за нами йти.* Рудч. Ск. I. 155.

Кустре́ць, ця́, *м.* Чирей, прыщъ; струпъ. Вх. Зн. 31.

Кустри́ця, ці, *ж.* Раст. Занозка; овсяница; Festuca. Вх. Уг. 249.

Ку́счик, ка, *м.* Ум. отъ **кус.** Употребляется въ значеніи: немного. Вх. Зн. 31.

Кусь! *меж.* Восклицаніе, натравливающее собакъ. См. **Кусати.**

Кусю́чий, а, е.=**Кусливий.** *Кусючі мухи.* Чигир. у.

Куся́, ся́ти, *с.* 1) Все кусающееся. Желех. 2) Кусливая змѣя. Желех. 3) Названіе злой женщины. Желех.

Кут, та, *м.* 1) Уголъ. *Запалю я крайню хату на всі штирі кути.* Гол. IV. 448. *Мого Василя поховали за цвинтарем у куті.* Федьк. *Язичок мельне та й у кут, а губу натовчуть.* Ном. № 1122. 2) Пространство земли въ углѣ, образованномъ двумя сливающимися рѣками. *Зробила той кут якась річка самотека, павши у річку Остер.* К. ЧР. 257. 3) Свиной хлѣвъ. Вх. Лем. 430. См. **Кутець.** 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 46. См. **Куток.** Ум. **Ку́тик, куто́к.**

Ку́тання, ня, *с.* Кутаніе.

Ку́тас, су, *м.* 1) Кисть (на одеждѣ и пр.) для украшенія. Гол. Од. 18. *На нашій ясній фані кутаси шовкові.* Федьк. Пов. I. 51. 2) Въ гуцульской церкви, имѣющей видъ креста съ четырьмя крыльями: небольшой навѣсъ отъ дождя въ томъ мѣстѣ, гдѣ крыша крыла сходится съ крышей **осмірки**, составляя уголъ. Шух. I. 118. Ум. **Кута́сик.**

Кута́сик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **ку́тас.** 2) *мн.* Раст. Silene inflata. Вх. Пч. I. 13.

Ку́тати, таю, еш, *гл.* 1) Кутать. 2) Заботиться о комъ, досматривать, воспитывать (дѣтей). Желех. 3) Успокаивать, усмирять. Желех.

Ку́татися, таюся, ешся, *гл.* 1) Кутаться. 2) Заниматься; хлопотать съ работой. *Челядь кутаєся—займаєся, літом і зімою то у хаті, де варить їсти... пряде, тче, красить вовну, шиє, вишиває, пере шмате, то по за хатою, де доїть вівці та корови, ходить коло свиней, обходить городовину...* Шух. I. 145.

Кута́тство, ва, *с.* Хозяйство? Собственный домъ? *Не будуть тебе при старості літ чужі діти у плечі торкати, будеш ти у своїм кутатстві хліба й соли вживати.* КС. 1882. XII. 498.

Кута́ч, ча, *м.* Кочерга. Желех.

Кутен, ну, *м.*=**Кутняк**. Вх. Лем. 430.

Кутерно́гий, а, е. Хромой, косолапый. *Лис, зиз, кутерногa: як удасться що доброю—велика ласка пана Бога* Ном. № 8546.

Куте́сник, ка, *м.* Треугольникъ съ прямымъ угломъ. Кіев. г. Слов. Д. Эварн. См. **Кутас 2.**

Куте́ць, тця́, *м.* 1) Пазуха въ сѣти. Браун. 12. 2) Конусообразный глухой конецъ рыболовной сѣти *ятіра*. Браун. 18. 3) Хлѣвъ. *Свинѣ... до кутця заганят.* Вх. Лем. 429. См. **Кут.**

Ку́ти, куго́, ёш, *гл.*=**Кувати**. Желех.

Ку́тий, а, е. Закованный. *І спочинуть нещільничі утомлені руки, і коліна опочинуть, кайданами куті.* Шевч. 628.

Ку́тик, ка, *м.* Ум. отъ **кут.** Желех.

Кутя́ця, ці, *ж.*=**Кутя**. Мил. 37.

Ку́тній, я, е. 1) Угловой. *В кутньому улі стояв кіот з образами.* Стор. II. 110. 2) Коренной (о зубахъ). Вх. Пч. I. 15. **На ку́тні смія́тися.** Плакать. Ном. № 12640. *Смійся, смійся! Засмієшся ти в мене на кутні!* К. ЧР. 204. 3) **Ку́тня ки́шка.**=**Кутниця.** Канев. у.

Кутня́ця, ці, *ж.* Прямая кишка. *Росомаха запуска скотині лапу під хвіст та видира кутницю.* Радом. у.

Кутня́к, ка, *м.*=**Кендюх**. Вх. Уг. 249.

Кутня́нка, ки, *ж.*=**Кутниця**. Желех.

Куто́к, тка́, *м.* 1) Уголъ внутренній. *Душі грішників пищать, як курчата, та ховаються по всіх кутках.* Стор. МПр. 47. *Я оступилась та й сіла в кутку.* МВ. I. 11. 2) Часть, сторона (села). *Ой вечеряй, моя мати, коли наварила, а я піду на той куток, де дівчина мила.* Мет. 10. *Одна вулиця на однім кутку співала одну пісню, а десь далеко друга й третя.* Левиц. I. 17. Ум. **Куто́чок.**

Куто́чок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **куто́к.** *І ніхто не бачив, що мала дитина у куточку плаче.* Шевч. 206. *І знову на небо, бо на землі горе, бо на їй широкій куточка нема тому, хто все знає, тому, хто все чує.* Шевч. 9. 2) Весенняя игра, которая называется еще и мышкою. Чуб. III. 101.

Кутуля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Плохо жевать (напр. о беззубомъ). *Вона не їсть, а кутуля, як та баба.* Кобеляк. у. *Хліб—як сухарь сухий, насилу кутуляв його Чіпка.* Мир. ХРВ. 179.

Кутя́, ті́, *ж.* Обрядовая каша изъ ячменныхъ или пшеничныхъ зеренъ наканунѣ Рождества Христова и Крещенія. Чуб. VII. 441. *Кутя на покуті, узвар на базарь.* Ном. № 343. **Кутя́ бага́та.** Канунъ Рождества, сочельникъ. Сим. 145. **Кутя́ голо́дна.** Канунъ Крещенія. **Передя́ти кути́ ме́ду.** Пересолить (иносказ.).

Ку́фа, фи, *ж.* Бочка. *Горілка, меди, пива так за їми в куфах і їздять—хто стрінеться, усякого частують.* К. ЧР. 85.

Кухаре́нко, ка, *м.* Сынъ повара.

Кухарити, рю, риш, *гл.*=**Кухарювати**. Лебед. у.

Кухарі́вна, ни, *ж.* Дочь повара.

Ку́ха́рка, ки, *ж.* Повариха; кухарка. *Звідтіль вона побігла до пекарні, переговорила з кухаркою, вислала її на житній базарь.* Левиц. Ум. **Ку́ха́рочка.** *Та казала собі снідання дати, снідання дати все гусятину, її подруженьки все качатину, її кухарочки все курятину.* Чуб. III. 403.

Ку́харство, ва, *с.* Поваренное искусство, стряпня. НВолын. у.

Ку́харський, а, е. Поварской.

Кухарча́, ча́ти, *с.* Поваренокъ. О. 1861. IV. Слов.

Кухарчу́к, ка́, *м.*=**Кухарча**.

Ку́харь, ря, *м.* Поваръ. *Жаба кричить-верещить, а кухарь на рожні її ...тащить.* Ном. № 1222. *В пекарні стукотять ножі—кухарі обід готують.* Левиц. I. 194.

Кухарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Быть поваромъ.

Ку́хва, ви, *ж.*=**Куфа**. *Не смійсь, барило, само кухвою станеш.* Ном. № 8007. Ум. **Ку́ховна.**

Кухве́т, та, *м.* Кисель изъ ягодъ бузины. *Як доїли усю страву, то наостанці подали нам кухвет.* Волч. у.

Кухе́нний, а, е. Кухонный.

Ку́хлик, ка и **ку́хличок, чка,** *м.* Ум. отъ **ку́холь.**

Кухлі́, ля́ти, *с.* Маленькій **кухоль.** *І минув кухля вишівки.* Сніп. 131.

Ку́хня, ні, *ж.* Кухня. *Жаба кричить, верещить, а кухарь на рожні її до кухні тащить.* Ном. № 1222. *У кухні неначе пекло яке палало.* Стор. МПр. 72.

Кухня́нний, а, е. Кухонный. *Вона забачила здоровенний кухняний ніж на столі.*

Куховя́р, ра, *м.* = **Кухарь**. *Зводили якогось москаля з міста за куховара.* МВ. (О. 1862. III. 64).

Куховарити, рю, рить, *гл.* = **Кухарити**. *А ви думаєте, що нас в інституті не вчили куховарити?* Левиц. Пов. 128.

Куховарка, ки, *ж.* Кухарка. *Треба няньки, треба й мамки і до печі куховар-*

ки. Чуб. V. 667. Ум. **Куховáрочка.** *І до печі куховарочку наняв.* Мет. 26.

Куховáрня, ні, *ж.* Кухня, поварская. К. ПС. 111.

Куховáрський, а, е. Кухонный, поварской. *Почала роспитувати Галю про якусь куховарську справу.* Левиц. І. 225.

Кýхоль, хля, *м.* Глиняная, деревянная или металлическая кружка. Чуб. VII. 386. *Будеш, будеш ти лежати, питоньки прохати, та нікому тобі буде і кухля подати.* Мет. 86. *Коло неї на лаві череп'яний кухоль з водою.* Левиц. І. 75. *Старі кухлі полив'яні, горілкою наливані.* Щог. В. 4. Ум. **Кýхлик, кýхличок.** *Брагу кухликом тяли.* Котл. Ен. *На вікнах наставляно в кухликах квіток.* Левиц. *Та подай, Галю, та подай мені і кухличок, і відерце.* Мет. 102.

Кýхта, ти, *м.* 1) Поваренокъ. *Куди кухті до патини.* Ном. № 13232. 2) Счетная единица у продавцевъ галантерейныхъ товаровъ: нитокъ десять пачекъ, изъ которыхъ въ каждой десять **пáсом** Вас. 190.

Куцáк, ка́, *м.* Чортъ. *Іде полем... То було й води тут невидно нікої, а то млини стоять... Аж ось вискакують з усіх млинів мірошники... а то не мірошники, а кущаки.* ЗОЮР. II. 45.

Куцáн, на́, *м.*=**Куцáк.** *Чоловік ставив свічечки в церкві, а дійшовши до св. Михайла приліпив йому одну, а куцанові другу.—Не міні,—кажуть,—там!—Мені наказував батько—і того, мов, не гіви, і того не дражни.* Ном. стр. 287. *Музика да мірошник наче родичі, прости Господи, куцану.* Рудч. Ск. І. 74.

Куцбáйка, ки, *ж.* Байковая юбка, сшитая съ лифомъ, корсажемъ. Гол. Од. 21.

Кýций, а, е. 1) Короткій, кургузый. *Козаченьку чорноусий, чому в тебе жупан куций?* Мет. 114. 2) Малорослый. *Повибігали якісь панночки, куці та бистрії, як сороки.* МВ. І. 112. *Да й не був він куций, то б то на зріст малий.* Г. Барв. 306. **Кýца бáба.** См. **Баба.** 3) Короткохвостый, безхвостый. *Такий я добрий куций, як ти з хвостом.* Чуб. І. 260. *Пускать на раду всіх хвостатих, а куцих не пускать.* Гліб. *Далеко куцому до зайця!* Посл. 4) Чортъ. *Куцим або куциком звуть у нас того, хто в пеклі грішників припікає.* Г. Барв. 306. Ум. **Куцéнький.** *У других дочки і в двадцять років ходять в куценькій сукні.* Левиц. І. 140. *Дивись зподи: гуляє неборак в Охрімовій куценькій свитці.* Гліб. 48.

Кýцик, ка, *м.* 1) У древорубовъ-гуцуловъ при распилкѣ дерева на части—болѣе короткіе куски ствола. Шух. І. 177. 2) Короткая куртка. Вх. Зн. 31. См. **Куцина.** 3) Пони, лошадь малорослой породы. Желех.

Куцúна, ни, *ж.* Короткая мужская или женская одежда, родъ свитки, имѣетъ три складки, называемыя усами, и низкій воротникъ. Харьк. г. ХС. IV. 50.

Куці-бáба. См. **Ваба.** Сим. 192. Мил. 52.

Кýцо, *нар.* Коротко. *Тепер от повелось: куцо ходять.* Ном. № 11140.

Куцолáпий, а, е. Съ короткими ногами. Подольск. г.

Куцопáлий, а, е. Съ короткими пальцами.

Куцорéбрий, а, е. О волѣ: съ двумя короткими ребрами, послѣдними къ заду. Волч. у.

Куцорóгий, а, е. Съ короткими рогами, Желех.

Куцохвóстий, а, е. Съ короткимъ хвостомъ. Вх. Зн. 31.

Кýць, *межд.* 1) **Куць виграв, куць програв.** Либо панъ, либо пропалъ. Ном. № 4274. 2)—**и куць-кой!** Призывъ для свиней. Kolb. I. 65.

Куцю! *межд.* Призывъ для свиней. Желех.

Куцюрýб, ба, *м.* 1) Изогнутый палецъ вслѣдствіе уродства. 2) Названіе танца. *Після сіх другі стругали „усаря", „ой ненько", „материнки", „куцюруба".* Мкр. Н. 30.

Куч! *межд.* Восклицаніе, которымъ гонятъ телятъ.

Кýча, чі, *ж.* 1) Куча. *Чужую кучу вівчи, вочі завсіди запорошиш.* Ном. № 10314. **Мала́ кýча.** Игра, въ которой съ крикомъ „мала куча!" играющіе валятъ одинъ другого въ кучу. КС. 1887. VI. 480. 2) Клѣть для птицъ. *Лисичка прибила і вп'ять украла* (курочку); *принесла додому, заперла в кучу.* Рудч. Ск. І. 20. 3) Хлѣвъ для свиней. Шух. І. 185. Ум. **Кýчечка, кýчка.**

Кучáнин, на, *м.* Житель **кутка́ 2.** *Кучане—ті сусіде, що на одному кутку живуть.* Константиногр. у.

Кýчер, ра и кýчерь, ря, *м.* Кучеръ. Харьк. г. Г. Барв. 470.

Кучерúха, хи, *ж.* Жена кучера. *Кучерихи дома не було.* Г. Барв. 470.

Кýчерь, ря, *м.* Употребляется пре-

имущ. во мн. ч. 1) **Ку́чері**. Кудри. *А твій кучерь... остригли, і рости не хоче.* Федьк. Поез. I. 31. *Голова в кучерях, як у золотому вінку.* К. ЧР. 104. О клубящемся туманѣ: *Туман, мати, по дорозі у кучері в'ється.* Мет. 463. 2) Хвостовыя перья у селезня. *Кучері в качура на хвості.* Левиц. Пов. 183. Галицкіе парни-покутяне украшаютъ ими свои шляпы, гдѣ они называются также **ку́черями**. Kolb. 3) Родъ орнамента съ завитками, употребляемаго въ вышивкахъ, нашивкахъ на одеждѣ, рѣзьбѣ и пр. Kolb. I. 49. Шух. I. 128, 303. 4) Украшенія изъ загнутаго металлическаго листа у крышки курительной трубки. Шух. I. 276.

Кучера́вець, вця, *м.* 1) Кудрявый человѣкъ, кудрявичъ. Желех. 2) Раст. Saxifraga aizoon. Лв. 101. Вх. Зн. 31. Ум. **Кучера́вчик**. *Як їдять та п'ють, то й кучерявчиком звуть.* Ном. № 2329.

Кучера́вий, а, е. Курчавый, кудрявый. *Рибалонька кучерявий.* Шевч. 21. *Що Варочка громадила та Василька приладила, і чорнявою й кучерявого* Грин. III. 181. *Ой ти, дубе кучерявий, широкий лист на тобі.* Мет. 15. *Кучеряві верби купають у воді віти.* МВ. I. 18. 2) Названіе мужчины, сажающаго свадебный коровай въ печь. Маркев. 103—104. 3) **Кучеря́ве зілля**. Раст. Geranium molle. Шух. I. 21. 4) **Кучеря́ва капу́ста**. Цвѣтная капуста. Уманецъ, II. 8. 5) **Кучеря́ва м'я́та**. Раст. Mentha piperita L. Var. crispa. ЗЮЗО. 128.

Кучера́вити, влю, вить, *гл.* Завивать, дѣлать кудрявымъ. Желех.

Кучера́витися, влюся, вишся, *гл.* Виться. *Борода біла нижче пояса кучерявиться.* МВ. I. 17.

Кучера́віти, вію, єш, *гл.* Дѣлаться кудрявымъ. Желех.

Кучера́во, *нар.* Курчаво, кудряво; извиваясь. *Сизий димок виривається з чорного димаря і кучеряво розвивається в прозорчастому повітрі.* Мир. Пов. II. 84.

Кучера́вчик, ка, *м.* Ум. отъ **кучера́вець**.

Ку́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ку́чка**.

Ку́чити, чу, чиш, *гл.*—**кому́**. Надѣдать кому, причинять непріятности. Вх. Зн. 31. Вх. Лем. 430.

Ку́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ку́ча**. 2) *мн.* **Ку́чки**. Еврейскій праздникъ кущей, а также и самыя устраиваемыя тогда кущи. *Було ж близько жидівського свята кучок.* Св. I. VII. 2. *Горобці в очерет, а жиди в кучки.* Ном. № 903.

Ку́чма, ми, *ж.* 1) Шапка мѣховая мохнатая. Kolb. I. 43. Гол. Од. 19, 69. Вас. 156. *Благословіть, отче!—каже Василь, знявши кучму.* Федьк. *Він і по одежі цось не просте: татарська кучма насунулась йому на очі.* Стор. 2) Всклокоченная голова. **Ку́чму да́ти**. Причинить хлопоты, насмѣяться. *Хто в Бога віруе, ратуйте!.. А хто ж таку нам кучму дав?* Котл. Ен. Ум. **Ку́чомка**. Чуб. VII. 414.

Кучма́тий, а, е. Густой и всклокоченный (о мѣхѣ). Желех.

Ку́чомка, ки, *ж.* Ум. отъ **ку́чма**.

Кучопі́р, перу, *м.*=**Кажа́н**. Вх. Пч. I. 16.

Кучугу́ра, ри, *ж.* 1) Холмъ. *Дорога то спускалась у байраки, то обходила кудлаті кучугури.* К. ЧР. 91. Употребл. во мн. ч. обозначаетъ холмистую мѣстность. *На таких кучугурах сів, що ніхто не зайде, не зайде.* ЗОЮР. I. 108. 2) Куча. *Яка кучугура з'їдів,—хоч би на топливо брали.* Полт. г. *Кучугура й три оберемки (багато).* Ном. № 7687.

Куш! или а куш! *межд.* Крикъ, которымъ гонятъ овецъ. Kolb. I. 65.

Ку́шати, шаю, еш, *гл.*=**Куштувати**. Подольск. г. О. 1861. I. Слов.

Куши́рь, рю́, *м.* Водяная крапива. Ceratophillum demersum. *Сам Дашкович, забувши свою філософію, обома руками вибірав раки й рибу з жабуриння і кушіру.* Левиц. Пов. 109. *Бодай тая річка кушірем заросла.* Нп.

Куші́ль, лі, *ж.* То-же, что и **кошу́ля**, но употребляется только въ томъ значеніи, что и **покрас**ъ въ свадебномъ обрядѣ. „Дружко вноситъ рубашку молодой для изслѣдованія, приговаривая: *Старости, пани-старости! благословіть покрасу (или кушіль) в хату унести!*“. Мил. 124.

Ку́шка, ки, *ж.* 1) У косцевъ: родъ деревяннаго стакана, въ который вкладывается точильный брусокъ и **муса́н**—кусокъ отточенной стали; сосудъ этотъ имѣетъ **ву́хо**, которое затыкается за поясъ косца. Шух. I. 169, 307. Вх. Зн. 31. Въ Екатер. г. такъ называется ведро, въ которомъ лежитъ въ водѣ брусокъ. Мнж. 184. 2) Носъ (на бурсацкомъ жаргонѣ). *А ніс хиба кушка?—У нас кушкою зветься.* (Отвѣтъ бурсака). Св. Л. 49.

Кушні́рка и **кушні́рка, ки**, *ж.* 1) Промыселъ овчинниковъ, скорняковъ. 2) Жена скорняка. Желех.

Кушні́рня и **кушні́рня, ні**, *ж.* Мас-

терская овчинника, скорняка. *Скрізь видають ремейства, ба й плужки, мовчать кушнірні, воскобійні, ниви.* К. ПС. 111.

Кушни́рство и **кушні́рство**, **ва**, *с.* Скорнячество. Чигир. у. *Найпотрібніші для селян ремества підупали, як кушнірство, чимбарство, колесництво.* О. 1862. I. 52.

Кушни́рський и **кушні́рський**, **а**, **е**. Скорняческій. *Цехи: різницький, коновальський, кушнірський, ткацький, шаповальський.* Котл. Ен. III. 44. *Він і кушнірську роботу знає.* ЗОЮР. I. 48.

Кушни́рь, **ря́** и **кушні́р**, **ря́**, *м.* Овчинникъ, скорнякъ, мѣховщикъ. Вас. 153. *Зобачимось у кушніра на жертці.* Ном. № 1968. *Ідуть у двір, познімавши шапки, ніженські кушнірі.* К. ЧР. 214. *Він був кравець і кушнір.* Левиц. I. 101. *Кушнір чинить линтварі і смушки на кожухи.* О. 1862. I. 52.

Кушпела́, **ли́**, *ж.* 1) Пыль взбитая. *Піднялася страшенна кушпела. Вихор підхопив її.* Мир. ХРВ. 128. 2) Мятель, вьюга. *Була тоді кушпела велика,—сніг так зараз слід і замете.* Новомоск. у.

Кушпе́лити, **лю**, **лиш**, *гл.* 1) Пылить 2) Дымить. *А він як запале ту гаспидську цигарку та все кушпелить, усе кушпелить, усе смале.* Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Кушпотіти, **чу́**, **ті́ш**, *гл.*=**Кушпелити** 1. *То не кушпела кушпотить, то татарва мчиться на наших.* Мир. ХРВ. 128.

Куште́льники, **ків**, *м. мн.* Мелкій лѣсъ съ полянами на низинахъ. Вас. 206.

Ку́штра, **ри**, *ж.* Всклокоченная голова. *Уп'явся руками в свою нечесану куштру. Посипалось вволосся.* Мир. ХРВ. 234.

Куштува́ти, **ту́ю**, **еш**, *гл.* Пробовать, отвѣдывать. *Хто лихом жартує, той йому куштує.* Ном. № 1968. **Куштува́ти борщі всяні.** Часто перемѣнять мѣсто жительства или должность. Полт.

Куштунок, **нку**, *м.* Проба; отвѣдываніе. *Оце сотня яблук на продаж, а одно дай на куштунок моїм.* Харьк.

Кущ, **ща**, *м.* 1) Кустъ. *Коло білої хатки червоніє рясне вишенє, чи високий кущ калини стріху підпірає.* МВ. I. 18. *Цвів кущ панської рожі.* Левиц. I. 23. *Тоді ляхи догадливі бували, усі по лісах, по кущах повтікали.* Макс. 2)=**Кущанка**. 3) Группа. *Трохи далі—на белебені—стоїть кущ вітряків, обвішавши крила.* О. 1862. IX. 61. Ум. **Ку́щик**. *А в городі... два кущики пижма.* Мет. 70. *І кущики вишукує травиці.* К. Іов. 88. *Бере баба грибки, коли дивиться—у кущику гніздечко.* Рудч. Ск. II. 32.

Кущанка, **ки**, *ж.* Небольшое стадо овецъ, часть **отари**. *Отара—це як багацько овець, а як трошки, так кущанка.* Черномор *Кущанка—малий шматок овечат.* О. 1862. V. Кух. 38.

Ку́щик, **ка**, *м.* Ум. отъ **кущ**.

Кущи́тися, **щу́ся**, **щи́лся**, *гл.* Куститься (о хлѣбѣ). Херс.

Кущува́тий, **а**, **е**. Кустистый. *Рідка пшениця, але ж кущувата за те.* Канев. у.

Куя́, **куї́**, *м.* Понура; брюзга, старый ворчунъ. Вх. Зн. 31.

Ку́ява, **ви**, *ж.* 1) Плохая старая хижина. Вх. Зн. 31. Отдаленное жилище. Желех. 2) Малоизвѣстная страна. Желех. 3) Крутой холмъ. Желех.

Куя́га, **ги**, *м.*=**Куя**. Вх. Зн. 31.

Кцьо! *меж.* Призывъ для козъ. *Козар гонить кози покликом: ці! ці! завертає їх: крьо-не! а накликує на них: кцьо-кцьо!* Шух. I. 211.

Кшталт, **ту**, *м.* Образъ, видъ, форма. **На кшталт, кшта́лтом (чого́).** На подобіе, на манеръ. *Почали козаки жити на лядський кшталт із великої роскоші.* К. ЧР. 32. *Ходили голі... на кшталт циган.* Котл. Ен. V. 37. *Викопаємо печеру кшталтом зімовника.* К. Бай. 112.

Л.

Ла́ба, би, *ж.* 1)=**Лапа**. *Медвідь ложит, догори лаби держит.* Грин. III. 504. 2) Ножки въ козлахъ и пр. См. **Ремісник**. Шух. I. 179, 257. Ум. **Ла́бка**.

Лаба́з, зу, *м.* Раст. Cirsium Erisithalis. Вх. Пч. I. 9.

Лаба́зник, ку, *м.* Раст. Spiraea Ulmaria. ЗЮЗО. I. 137.

Лабайда́к, ка, *м.*=**Лайдак**? *Чоловіче-лабайдаче, на що жінку продаєш?* Чуб. V. 621.

Лаба́йстер, стру, *м.* Алебастръ. Харьк.

Лаба́тий, а, е. Съ большими лапами. Желех.

Лабе́ти, тів, *ж. мн.* Лапы. К. XII. 11. *Попаде він* (мрець) *і Грицька в кістяки-лабети!* Г. Барв. 464. **Взя́ти в лабе́ти**. Взять въ ежовыя рукавицы. **Пійма́вся, попа́вся в лабе́ти**. Попался въ лапы. Ном. № 3923.

Лабза́, зи́, *м.* Попрошайка.

Лабзю́к, ка́, *м.* Попрошайка-мужчина.

Лабзю́кати, каю, еш, *гл.* Попрошайничать, выпрашивать. *Лабзюкати хліб під вікном.*

Лабзюкува́ти, кую, еш, *гл.*=**Лабзюкати**.

Лабзюкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Заискивать, стараться войти въ милость.

Лабзю́чка, ки, *ж.* Женщина-попрошайка.

Лабири́нт, ту, *м.* Лабиринтъ. *Блукав... у лабиринті мрій без вороття.* К. ПС. 81.

Ла́бка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ла́ба**. 2) Ножка въ **сту́пі**. Шух. I. 161, 162. 3) Одинъ изъ двухъ столбиковъ, деревянныхъ или желѣзныхъ, поддерживающихъ на **при́пічку ко́мін** въ гуцульской печи. Шух. I. 95. 4) **Ку́реча ла́бка**. Раст. Lycopodium. Шух. I. 21.

Лабу́з, зу, *м.* 1) Стебли сорной травы. Желех. 2) Листки, покрывающіе початки кукурузы. Желех.

Лабу́ззя, зя, *с. соб.*=**Лабуз** 1.

Лабузіння, ня, *с. соб.* = **Лабуззя**. Черниг. у.

Лабу́знитися, нюся, нишся, *гл.* Поддѣлываться, подлазить, ласкаться, ухаживать. *Явдошка запала йому в око... Максим почав лабузнитись.* Мир. ХРВ. 164.

Лабу́рник, ка, *м.*? *Бач який лабурник: тут не хоче пастись, а на краще лізе* (про коня). Харьк. у.

Лабушта́н, ну, *м.* Раст. Aconitum Cammarum. Шух. I. 21.

Лабцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Хватать въ лапы? Тащить? *Хоч старого, хоч малого,— всіх туди лабцюють.* (Чорт і смерть людей в пекло). КС. 1882. IV. 169.

Ла́ва, ви, *ж.* 1) Неподвижная скамья въ хатѣ вдоль стѣны. Вас. 194. *А ні печі, а ні лави.* Ном. № 1502. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. **Лягти́ на ла́ву**. Умереть (такъ какъ покойниковъ кладутъ, согласно обычаю, на **ла́ві**). **Положи́ти на ла́ву**. Хоронить. Отсюда проклятіе: **Щоб тебе́ положи́ли на ла́ву!** Желаю тебѣ смерти! Ном. № 3790; также божба: **А щоб мене́ до ве́чора на ла́ві положи́ли!** *(коли не так кажу, зроблю).* Ном. № 6762. **Ки́нути під ла́ву**. Пренебречь, забросить. *Вони свою славу кинули під лаву.* Ном. № 761. *Поглузують, покепкують та й кинуть під лаву.* Шевч. 123. 2) Узенькій мостикъ, бревно, переброшенное черезъ воду для перехода. Угор. Желех. 3) Рядъ, шеренга (людей, предметовъ). *Повернувся козак Нечай од брами до брами, а поставив вражих ляхів у чотирі лави. Ой не вспів же та Нечаєнко на коника спасти, ой як став панів, гей як став ляхів у дві лави класти.—Пашня в полі як лава.* Ном. № 10159. *А в нашого пана пшениця як лава.* Грин. III. 133. **Іти́ ла́вою**. Идти ря-

дами; идти сплошной массой. *От, позакручувавши уси, і йдуть лавою.* Кв. I. 147. **Ставáти лáвою.** Строиться, выстраиваться въ рядъ. *У дві лави задніпрянці з москалями стали.* Шевч. 574. 4) Рядъ рыболовныхъ сѣтей, поставленныхъ непрерывной стѣной. Браун. 12. 5) Гряда въ рѣчномъ порогѣ. *Кодацький поріг появився... ввесь білий, вкритий піною та бризками. Байдак загув і полетів з лави на лаву рівно, як стріла. В одну мить його перенесло через поріг.* Левиц. Пов. 351. 6) Часть снаряда **лисúці** (см.). Вас. 164. 7) Коллегія судей въ старомъ малорусскомъ городскомъ судѣ. 8) Родъ карточной игры. КС. 1887. VI. 471. *Які ж були до карт охочі... гуляли часто до півночі, в ніска, в пари, у лави, в жгут.* Котл. Ен. III. 9. **Ум. Лáвка, лáвонька, лáвочка.** *Бідному Савці нема долі ні на печі, ні на лавці.* Ном. 1734. *І жив—не любила, і вмер—не тужила; і на лавці лежить, і не буду тужить.* Ном. № 8331. *Ой привезли Бондарівну до нової хати, положили на лавонці, стали убірати.* Чуб. V. 427. *Не встиг дячок-неборачок на лавочку сісти,—лихо несе шмаровоза ну вечерю їсти.* Чуб. V. 673.

Лаверджéт, та, *м.*=**Леверже́т.** Харьк.

Лáвица, ці, *ж.* 1)=**Лава 1.** *Я його кладу на полицю, а він паде на лавицю.* Ном. № 13072. Въ гудульской **стáї** служитъ постелью. Шух. I. 187. У гончаровъ къ ней прикрѣпленъ гончарный кругъ, на ней лежитъ глина, стоятъ **жóрна** и пр. Шух. I. 260—262. 2)—**сенáторська.** Сенатъ, собраніе сената. *Карл сидять на лавицях в сенаті.* К. ЦН. 208. 3) Подставки для **веретíнника.** Шух. I. 149. **Ум. Лáвичка.** *Усядь, брате, на лавичку, сьорбай добру наливочку.* Гол. I. 209.

Лáвка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лáва.** 2) Доска въ ткацкомъ станкѣ, на которой сидитъ ткачиха. Константиногр. у. 3) Ткацкій снарядъ для вязанія **начúння,** то-же, что и **стíлець** (см.) Константиногр. у. 4) Одинъ изъ двухъ гладкихъ продолговатыхъ кусочковъ дерева, находящихся внутри **лавчáстого замкá** (см.), посредствомъ которыхъ происходитъ замыканіе. Шух. I. 9. 5) *мн.* **Лáвки.** Длинный рубанокъ. Шух. I. 87, 249. 6) Лавка (торговая),—заимств. изъ великорусскаго. *Міщане, що лáвки в місті тримали, а тепер чи й лавкú у хаті є* (т. е. обѣднѣли). Ном. № 10562.

Лáвник, ка, *м.* 1) Членъ стараго городского малорусскаго суда. К. ЦН. IV. 1. 2) Въ цеховомъ братствѣ (на Волыни): низшее должностное лицо цеха, исполняющее второстепенныя обязанности, возлагаемыя на нихъ цехмистромъ. КС. 1890. VII. 92.

Лавникíвство, ва, *с.* Должность **лáвника.**

Лáвничка, ки, *ж.* То-же въ женскомъ цехѣ, что **лáвник 2** въ мужскомъ. КС. 1890. VII. 92.

Лáвонька, ки, *ж.* Ум. отъ **лава.**

Лáвочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лава.** 2) Дощечка, по которой вползаютъ въ улей пчелы.

Лáвр, ра, *м.* Лавръ, Laurus nobilis (дерево). Желех.

Лáврик, ка, *м.*=**Равлик.** Желех.

Лавро́вий, а, е. Лавровый. Желех.

Лавýта, ти, *м.* Дуракъ, глупецъ. Вх. Зн. 31.

Лавчáстий замóк. Въ гудульскихъ хатахъ одинъ изъ двухъ родовъ деревянныхъ замковъ, которыми запираются входныя двери; называется также **слíпий. Лавчéстий замóк** состоитъ изъ **одвíрника, зáсува** и **зубчáстого ключá. Одвíрник** прибитъ **до одвíрок,** сквозь него проходитъ **зáсув** съ двумя отверстіями (**гарани**); въ **одвíрнику** находятся **лавки,** гладкіе продолговатые куски твердаго дерева, силою своей тяжести падающіе в **гáри,** чѣмъ и производится запираніе; при помощи **зубчéстого ключá** эти **лавки** поднимаются, **зáсув** получаетъ возможность передвинуться и отпереть дверь. Шух. I. 93.

Лавчúна, ни, *ж.*=**Лава 1** (но плохая). Желех.

Лаганéць, нця́, *м.* Родъ кружки, деревяннаго сосуда съ обручами. Желех.

Лаганóк, нка́, *м.* Боченокъ изъ выдолбленнаго деревяннаго пня. Харьк.

Лáгерь, геря, гря, *м.* Лагерь. *Максим козак Залізняк з лагря виїзжає, перед донськими козаками він страху не має.* Нп.

Лáгід, году, *м.* Употребл. какъ нарѣчіе: **лáгодом,** ум. **лáгодиком, лáгодком.** Кротко, мягко, ласково, миролюбиво. *Навчає лагодом.* Ном. № 9288. *Як набіжить на мене, і к зачали лаятись!.. Я дивлюсь, що непереливки,—давай біля їх лагодком, лагодком,—утихомиримся.* Лебед. у. *Вона боїться чоловіка та так коло його лагодком.* Черк. у.

Лагíдний, а, е. Кроткій, мягкій, тихій, нѣжный. *Щастя, що Господь йому*

послав за його добру лагідну вдачу. Г. Барв. 148. Ум. **Лагідне́нький.**

Ла́гідність, ности, *ж.* Кротость, мягкость душевная, миролюбіе. *Чого ви хочете? Чи з лозиною прийти мені до вас, чи з любов'ю і духом лагідности?* Св. пис. І. Коринѳ. IV. 21.

Ла́гідно, *нар.* Мирно, кротко, тихо, мягко, дружелюбно; нѣжно. *Через що коти гризуться з собаками і... не живуть лагідно?* Грин. І. 7. *Покірно вклонився... і відказав лагідно.* Г. Барв. 333.

Ла́года, ди, *ж.* Кротость, мягкость душевная; согласіе, миролюбивыя отношенія. *Вони робили... мечем та кулачком, а ми—пером та лагодою.* К. XII. 134.

Ла́годіння, ня, *с.*=**Лагодіння.**

Ла́годиком. См. **Лагід.**

Ла́годити, джу, диш, *гл.* 1) Готовить, приготовлять. *Іди мишеньполуднувать лагодь.* Шевч. 241. *За панича лагодила, за немила дала.* Гол. 2) Починять, исправлять, приводить въ надлежащій видъ. *Лагодили самопали, ратища стругали.* Шевч. *Що ви лагодите чересла та лемеші? Лагодьте лучче батьківські списи, бо буде хутко усім робота.* К. ЧР. 194. *Я її чоловікові колись і чоботи лагодив.* Г. Барв. 301. 3) Снаряжать. *По вашій оборі сам Господь ходить, ой ходить, ходить та все лагодить: лагодить воли й по три плуги, бички-третячки та й по четирі.* Чуб. III. 346. 4) Улаживать миролюбиво, угонаривать· укрощать, смягчать. *Лагодить сварку. Ліки трохи лагодять біль.*

Ла́годитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Собираться, готовиться. *А я оце лагодився до вас іти.* Кобел. у. *Почали лагодитись, зарані виїхали.* МВ. II. 94. *Парубки лагодяться у танець.* Федьк. 2) Починяться. 3) Мириться. *Лагодимось, ніяк, як кіт з собакою.*

Ла́годжіння, ня, *с.*=**Лагодіння.**

Ла́годіння, ня, *с.* 1) Сборы, приготовленія. *Не така дорога, як лагодіння.* Кобел. у. 2) Починка. 3) Улаживаніе, умиротвореніе.

Ла́годливий, а, е. Сговорчивый, миролюбивый. Харьк.

Ла́гідний, а, е=**Лагідний.** *Будь лагодним, будеш і Богу угодним.* Ном. № 4425.

Ла́годком, ла́годом. См. **Лагід.**

Лагоми́на, ни, *ж.* Лакомство. *А на трьох* (хурах), *самих великих, всякі лагомини: сливи вагові, родзинки, фізи та маслини.* Мкр. Н. 31. *Везли з собою лагомини: оливу, мило, ризе, маслини.* Котл. Ен. IV. 66. Ум. **Лагоми́нка.** *Книші, вареники і всякі лагоминки.* Греб. 383.

Лагоми́нець, нця, *м.* Лакомка, сластолюбецъ. См. **Лигоми́нець.**

Лагоми́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **лагоми́на.**

Лагу́зка, ки, *ж.*=**Галузка.** *І лагузки не випросиш.* Черк. у.

Лагу́н, на́, *м.*=**Мазниця** (чумацкая для запасного дегтя).

Лаґу́н, на́, *м.* Стволъ дерева въ **нако́ті.** НВолын. у. См. **Наніт.**

Лад, ду́, *м.* 1) Порядокъ, устройство, строй. *У полі-полі військо стояло, військо стояло, ладу не знало.* Маркев. 26. *Пропаде шкапина, то й той лад у хазяйстві попсне, що й був.* Грин. II. 208. *За діло новим ладом узятись.* О. 1861. IX. 181. **В оди́н лад.** Подъ одну стать. Константиногр. у. **Ні ладу́, ні по́ладу нема́.** Нѣтъ никакого порядка. Ном. № 6653. **Зроби́ти лад.** Привести въ порядокъ. Желех. **Через лад.** Черезчуръ, чрезмѣрно. *Через лад уже брешеш.* Ном. № 6872. **Став на лад.** Достигъ извѣстной прочности своего положенія. Ном. № 4920. **Без ладу́ живе́.** Безпорядочно живетъ. Въ рядѣ выраженій употребляется въ смыслѣ: толкъ, смыслъ. **Чи бу́де з сьо́го яки́й лад?** Выйдетъ-ли изъ этого толкъ? *З одкладу не буде ладу.* Ном. № 11006. **Без ладу́.** Безъ толку, нектати, глупо. *Вбовтувся в річ без ладу.* Ном. № 3155. **В лад.** Кстати, умѣстно. *Дурень багатий, та й слово його в лад.* Ном. № 1428. *Коли наше не в лад, то ми з своїм назад.* Ном. № 4597. **До-ладу́.** а) Кстати, толково, умно, умѣстно. *Хто каже до-ладу, то ухо наставляй, а хоч і без ладу, то й тож не затикай.* Ном. №. 6119. *Іти хиба до вас в найми? чи до-ладу буде?* Шевч. 449. *Говорила небіжка до самої смерти, а все не до-ладу.* Ном. № 1506. б) Какъ слѣдуетъ, хорошо. *В такій воді, а ні вибереш до-ладу сорочки, а ні звариш страви.* Дещо. 88. **Ладо́м.** Толкомъ. *Та ви ладом кажіть!* Ном. № 2717. 2) Обычай, общепринятыя правила приличія. *Ми, хліборобы,—ніколи і в голову пошкрібатись,—не знаєм світові ладу.* Св. Л. 82, 83. *Щоб оце випадувати* (нові убрання),—*почала мати,—то воліла дати б ті гроші на молитви.—Ет, що ви знаєте!—*грімнула Ася... *Коли не знаєте світові ладу, то не мішайтесь.* Св. Л. 113. 3) Распоряженіе. *То Хмельницький мисти читає, до козаків словами промовляє: „Гей стійте, діти,*

ладу ждіте!". Дума. 4) **Ладъ**, взаимное согласіе. *Живіть, дітки, в ладу та не забувайте батька!* Подт. г. **Ладо́м=Лагодом.** *Ладом усе можна.* Ном. № 3303. 5) Стройность, ладъ; тактъ. **Співа́ють в лад.** Поютъ стройно. Шевч. *О, бодай вас! Що то літа! ні вже не до-ладу... Минулося!..* (время танцевъ). Шевч. 244. 6) Образъ, способъ. *Таким ладом се зроблено.* **Нехай іде́ свої́м ладо́м.** Пусть дѣлаетъ по своему. Ном. № 5299. **На всі ладй.** Всячески. *Кесаря хвалили на всі лади, що аж остило.* Шевч. 607.

Ла́да, ди, *ж* Названіе существа, подъ которымъ разумѣютъ древне-славянскую богиню. *В веснянках співають про матір Ладу: „Благослови, мати, ой мати Лада, мати, весну закликати".* Левиц. Світ. 7.

Ла́дан, ну, *м.* Ладонъ. *Чорт ладану боїться.* Ном. № 197. **На ла́дан ди́хати.** Быть близкимъ къ смерти. Ном. № 8222. **Ум. Ладане́ць.** *Купила свічечку, ладаницю, прийшла додому та й накадила у хаті.* Мнж. 104.

Ладакува́ти, ну́ю, ну́ш, *гл.* Курить ладономъ. Александр. у. *—А що, купила тютюну?—Та ні,—каже* (жінка),*—купила свічечку та ладаницю, та оце і наладанила трошки.—Ладанила, ладанила! Ладанила б тебе лиха година! Завтра годовий празник, а тютюну ні в зуб!* Мнж. 104.

Ладе́н, дна́, не́. Готовъ. *Я й Богом ладен побожитись, що цього не пам'ятаю.* Грин. II. 178. *О, та ти ладен лежати, нічого не роблячи.* Лебед. у. *Ладен не знати що дати, аби мені не робити оцього.* Черк. у. **Я вже тепе́р ладе́н.** Я ужъ наѣлся, ужъ не голоденъ. Желех.

Ладе́нний млин. Мельница на плоту.

Ла́дити, джу, диш, *гл.*=**Лагодити 1 и 2.** 1) *На вдовина сина шибеницю ладять.* Чуб. *Неня з кухарками ладять справу.* Федьк. 2) *Ой зацвіла калинонька в лузі, вломилася поліченька в лузі. Ой чи мені поліченьку ладити, чи до дівчини на зальоти іти?* Чуб. V. 377.

Ла́дитися, джуся, дишся, *гл.* 1)= **Лагодитися 1.** *Умірать ладься.* Ном. № 10128. *Став пан у дорогу ладитись.* МВ. I. 46. 2)=**Лагодитися 2.** 3) *безл.* Спорится. *Як не ладиться, то й у печі не горіться.* Ном. № 1700.

Ла́ді, нескл. дѣтск.=**Ладки.** *Ладі, ладусі, а де були?—В бабусі.* Чуб. III. 106.

Ладівни́ця, ці, *ж.* Патронташъ. *У ладівниці ні однісінькою набою.* Мет. 444.

Ла́дка, ки, *ж.* 1) Оладья. *Минець ладку посватав.* ЗОЮР. II. 27. 2) Преимущественно во мн. Ладонь, ладоша. (Дѣтск. слово). **Плеска́ти у ла́дки.** Бить въ ладоши. *Сидить баба на березі, ладками сплеснула.* Чуб. V. 845. *Ладки, ладки, а де були?—В бабки.* Ном. № 9264. **Ум. Ла́доньки, ла́дочки, ладо́шки, ладу́сі, ладу́сеньки, ладу́сики.** *А в ніженьки—ходусеньки, а в рученьки—ладусеньки.* Мет. 2. *Ладки-ладусі, а де були?—В бабусі.* Ном. № 9264.

Ла́дканка, ки, *ж.* Свадебная пѣсня.

Ла́дкання, ня, *с.* Свадебное пѣніе, а также и самыя свадебныя пѣсни. Гол.

Ла́дкати, каю, єш, *гл.* Пѣть свадебныя пѣсни. Вх. Зн. 31. *Не все то правда, що на весіллі ладкають.* Ном. № 6823.

Ладна́ти, на́ю, єш, *гл.* 1) Ладить, жить въ мирѣ, въ согласіи. *Він з братом ладнає.* 2) Договаривать. *Пішов майстрів ладнати.* 3) Готовить, приготовлять, снаряжать. *Ладнайте вози, пора їхати.* 4) Поправлять. *Діти розмовлять спокійно проміж себе, часом ладнаючи Галі або одна одній квітки.* Г. Барв. 127. 5) Исправлять, починять. *Ци мені тую полицю ладнати?* Гол. III. 163. 6) Удаживать. *Почав в Солодках ладнали діло проти Тимохи, в Кам'янці друге склалось.* Св. Л. 290. 7) Соглашать, примирять. *Як його ладнати чорне з білим?* 8) Прилаживать, уставлять, ставить. *Митро коні ладнав до ясел.* Св. Л. 76.

Ладна́тися, на́юся, єшся, *гл.* 1) Собираться, снаряжаться, готовиться. *Прокіп ладнається в дорогу.* 2)—**з ким.** Условливаться, сговариваться. Харьк.

Ла́дний, а, е. 1) Согласный. 2) Красивый. *Ладна баба без єдваба.* Ном. № 7516. *Прибіжав до криниці,—беруть воду молодиці,—беруть воду, дають пити, не жаль ладну зачепити.* Чуб. V. 143. *Лужко ж мов ладне, мальоване.* Чуб. V. 12. **Вона́ йому́ ла́дна.** Она ему нравится. *Най він любить, а його жадна, най тота зрадить, котра му ладна.* Чуб. V. 16. 3) Порядочный, взрослый. *Він уже ладний парубіка був, як узяли в москалі.* 4) Свѣжій, доброкачественный. *Гуцульський хінь стає при достатній паші, ладній і здоровій воді сильний, живий.* Шух. I. 78. **Ум. Ладне́нький.**

Ла́дність, ности, *ж.* Миловидность, благообразность, красота. *Довідався о ладности і о її цноті.* Чуб. V. 426.

Ла́дно, *нар.* 1) Въ согласіи, въ ладу. 2) Красиво. 3) Хорошо. *Оце ладно! три пани, єдні питають: котрий устіє, той і*

штани надіне. Ном. № 1180. *Ладно марш вигравав.* Гол. III. 110. Ум. **Ладнéнько.** *Сідай на мене* (коня) *ладненько.* Мнж. 34.

Ла́до, да, *об.* Любовное названіе одного изъ любящихся или одного изъ супруговъ (въ поэзіи). *—Царівно, мостіте мости, ладо моє, мостіте мости!—Царенку, вже й помостили, ладо моє, вже й помостили!* Чуб. III. 83. *Вітрило, вітре мій єдиний!.. На князя, ладо моє миле, ти ханові метаєш стріли?* Шевч. 643. *Загинув ладо,—я загину!* Шевч. 644.

Ладóжник, ку, *м.* Бодяга, Spongilla. Мнж. 184.

Ладóм. См. **Лад.**

Ла́донькы, ла́дочки, ладóшки. Ум. отъ **ла́дки.**

Ладува́ння, ня, *с.* Нагрузка.

Ладува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Грузить, нагружать. 2) Заряжать. Галиц. 3)=**Ладна́ти.** Вх. Зн.

Ладува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* Грузиться, нагружаться.

Ладу́н, на́, *м.* Вьюкъ? (Хазяїн каравана) *одв'язав ладун од трока, відро олиці наточив.* Мкр. Г. 40.

Ладу́нка, ки, *ж.*=**Ладівниця.** *Як надів ладунку, то взяв і чортову думку.* Ном. № 974. Ум. **Ладу́ночка.**

Ладу́сеньки, ладу́сики, ладу́сі, *ж.* Ум. отъ **ладки.**

Ла́дянка, ки, *ж.* Часть **повíсма,** горсть льна или конопли. Желех.

Лаз, зу, *м.* 1) Преимущ. во мн. ч. Лазаніе. *Минулись мої ходи через огороди; минулися мої лази через перелази.* ЮР. Збор. Петренко. 49. 2) Лѣсной проходъ звѣрей. 3) Лѣсная поляна. Желех. 4) *мн.* Нарѣзки полей, участки. Ум. **Лазóк.** Желех.

Ла́зенька, ки, *ж.* Ум. отъ **лазня.**

Ла́зити, ла́жу, зиш, *гл.* 1) Лазить, ползать. *Лазять діти у запічку голодні і голі.* Шевч. 532. *Лазарь, що по печі лазив.* Ном. № 4075. *По кавуну мухи лазили. Гадина лазила.* 2) Взбираться, взлѣзать, лазить. *На похиле дерево і кози лазять.* Ном. № 4075. *Люде лазили і на такі гори, що верстов шість або сім заввишки.* Дещо. 18. 3) Лазить, лѣзть, перелѣзать. *Наладив дід хижку для бабки: то лазили кішки, а то й собаки стали лазити.* Ном. № 7580. *Через плоти лазив.* Чуб. V. 79.

Лазíнка, ки, *ж.* Родъ гриба, растущаго на **лазý** (лѣсной полянѣ). Желех.

Ла́зіння, ня, *с.* Ползаніе. Ном. № 975.

Лазни́к, ка, *м.* Банщикъ. *Ви, грубники, ви лазники, ви винники, ви броварники, годі вам у винницях горілок курити, по лазнях лазень топити.* Лукаш.

Лазня́ця, ці, *ж.* Банщица. Ум. **Лазни́чка.**

Ла́зній, я, е. Въ выраженіи: **Ла́зня пíч.** Та часть печи, на которой просушиваютъ зерно, а зимою спятъ. Кіев. у.

Лазнюк, ка, *м.*=**Лазник.**

Ла́зня, ні, *ж.* 1) Баня. *Лазня в калу стоїть та людей мие.* Ном. № 11285. *Гаряче як у лазні.* Ном. № 14038. 2) Низенькая хижина съ маленькимъ входомъ, куда можно только пролѣзть. *Хата—так неначе лазня.—Що ж се—лазня?—Кажуть, що є такі дикі люде, що у їх у землянках, чи в курінцях нема дверей, а дірка, і туди лазять рачки. Оце тобі й буде лазня.* Кіев. у. 3) Яма для сохраненія хлѣба въ зернѣ. Ум. **Ла́зеньна.** *Пристав нові дверці до старої лазеньки.* Ном. № 13296.

Лазовúй, á, é. Лазовé сíно. Сѣно снятое съ **ла́зу,** лѣсной поляны. Желех.

Лазóк, зка́, *м.* 1) Грузило металлическое на сѣтяхъ. Лебед. у. 2) Ум. отъ **лаз.**

Лазу́н, на́, *м.* Хорошо лазящій по деревьямъ. Желех. Ум. **Лазунéць.** Пирят. у.

Лазу́нка, ки, *ж.*=**Варянниця.** *Лазунки—ті ж варениці.* Ном. № 975. *На мнишки ладунки, на вереници лазунки.* Ном. № 975.

Лазуря́ка, ки, *м.* Лѣсной разбойникъ? *Були ще лазуряки, грабили, убивали, оббірали гроші і ховали їх у лісі, на степу... сами тож де небудь пропадали в розбоях, а гроші оставались.* ХС. IV. 9.

Лаíстий, а, е. Черный (объ овцахъ и ихъ шерсти). Желех. Ум. **Лаíстенький.** *А все баранці лаістенькі, лаістенькі, крутороїї.* Гол. II. 16.

I. Лай, лáю, *м.* Брань. *Не купуй лаю.* Ном. № 1671

II. Лай, лаю, *м.*=**Ла́я.** Вх. Зн.

Лайда́к, ка́, *м.* Бездѣльникъ, мерзавецъ. *Дала мене моя мати за лайдака, розійдеться худобонька хоть бы яка.* Чуб. V. 210.

Лайда́чка, ки, *ж.* Бездѣльница, мерзавка.

Ла́йка, ки, *ж.* Брань, ругань. *Лайка не бійка.* Ном. № 3807. *Не було між ними не тільки бійки, та й ніякої лайки.* Кв. I. 4.

Лайла́к, ка́, *м.*=**Кизяк.** *Кінські лайлаки.* Драг. 54.

Лайли́вий, **а**, **е**. 1) Бранный. *Дух вискочив в словах лайливих.* Котл. Ен. VI. 41. 2) Любящій ругаться, бранчивый. *Там—ратуй Боже—який пан лайливий!* Харьк.

Лайно́, **на́**, *с.* Калъ, пометъ, навозъ. *Але з тебе й зух, зараз і осів, як лайно.* Подольск. г.

Лайну́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Ругнуть. *Либонь уже десяте літо, як людям дав я „Кобзаря", а їм неначе рот зашито: ніхто й не гавкне, не лайне, неначе й не було мене.* Шевч. 580.

Лайня́к, **ка́**, *м.* 1)=**Лайлак**. Харьк. 2)=**Лайняр**. Вх. Лем. 431.

Лайня́р, **ра**, *м.* Навозный жукъ. Geotrupes stercorarius. Вх. Уг. 249.

Лайта́н, **на**, *м.* Исторч. **лейтар**. *Ой як крикнув проклятий Мазепа на свої лайтани: возьмить Палія Семена та забийте в кайдани.* О. 1862. VIII.

Лайтук, **ка**, *м.* Молодой козленокъ. Одесск. у.

Лак, **ку**, *м.* Лакъ. *Чорні кучері блищали проти заходу сонця як наведені лаком.* Левиц. I. 262.

Лаке́й, **ке́я**, *м.* Лакей. *Лакеїв гарних і моторних багацько дуже щось було.* Котл. Ен.

Лаке́йка, **ки**, *ж.* Жена лакея.

Лаке́йський, **а**, **е** Лакейскій.

Лакейча́, **ча́ти**, *с.* Дитя лакея.

Лакейчу́к, **ка́**, *м.* Лакей, лакей-мальчикъ. *Його* (хлоп'я) *взято за лакейчука до молодою пана.* Мир. ХРВ. 201.

Лаке́рда, **ди**, *ж.* Порода морской рыбы. Левиц.

Лакеюва́ти, **ю́ю**, **єш**, *гл.* Служить лакеемъ.

Лакеюва́тий, **а**, **е**. Съ лакейской душой. *Будці лукаві, лакеювати.* Хата. XVIII.

Лаки́за, **зи**, *м.* Лакей (презрительно). **Ум. Лаки́зка**. *Будка проїхала оттам шестериком... і лакизка ззаду куняв.* Сим. 203.

Ла́кітка, **ки**, *ж.* Лакомство, сласти.

Лако́ваний, **а**, **е**. Лакированный. Херс. у.

Лакода́н, **на**, *м.* Въ загадкѣ: горшокъ печной. *Був собі пан лакодан, ввесь світ годував.* Ном. стр. 301. № 389.

Лако́мий, **а**, **е**. 1) Соблазнительный, заманчивый. *Гроші—лакома річ.* Ном. № 1374. 2) Алчный, жадный. *Ви лакомі на чужі гроші.* НВолын. у.

Лакоми́на, **ни**, *ж.* Лакомство, лакомый кусочекъ. *Там лакомини разні їли, буханчики пшеничні білі.* Котл. Ен. II. 19.

Лако́мити, **млю**, **миш**, *гл.* Кормить лакомствами.

Лако́митися, **млюся**, **мишся**, *гл.* Жадничать, соблазняться чѣмъ. *Не лакомся, Грицю, на дурницю, бо дурниця тебе зрадить, що й воріжка не порадить.* Ном. № 10805.

Лако́мо, *нар.* 1) Соблазнительно, заманчиво. 2) Алчно, жадно. 3) Усердно. *Підважуй дрючком лакомо (лакоміш).* Черк. у.

Лако́мство, **ва**, *с.* 1) Лакомство, чревоугодіе. 2) Утѣхи, чувственныя наслажденія. *Потурчився, побусурменився для пинства великого, для лакомства нещасного.* Дума. 3) Алчность, жадность.

Ла́костки, **ків**, *мн.* Лакомства.

Лакува́ти, **ку́ю**, **єш**, *гл.* Лакировать. Херс. у.

Лаку́за, **зи**, *м.*=**Лакиза**. *Оцей мій муж... а цей—показув на того лакея—цей пройдисвіт, лакуза.* Рудч. Ск. I. 128. **Ум. Лаку́зка**.

Лаку́зитись, **жуся**, **зишся**, *гл.* Подлѣзываться, подлаживаться. Мнж. 184.

Лаку́зка, **ки**, *м.* Ум. отъ **лакуза**.

Лала, *меж.* ? *Лала, лала! мате била та винала з хати.* Мил. 64.

Ла́маний, **а**, **е**. Ломаный, переломленный. Харьк. *Назбірали останків ламаного* (хліба) *сім кошиків.* Єв. Мр. III. 8.

Ламани́на, **ни**, *ж.* Ревматизмъ, простудная ломота. Вх. Уг. 249.

Ламани́ця, **ці**, *ж.* = **Ламанка**. Вх. Лем. 431.

Ла́манка, **ки**, *ж.* = **Терниця**. Шух. I. 147.

Лама́ння, **ня**, *с.* 1) Ломъ, разломъ, ломаніе, разламываніе. 2) Нарушеніе, несоблюденіе. *І в ламанні свого слова попадуться нечестиві.* К. Псалт. 135. 3) Ломота. *Ломаня ма в кістю.* Вх. Уг. 249.

Ламанці, **ців**, *мн.*=**Шулики 1**.

Ла́мань, **ні**, *ж.* Валежникъ, лѣсные обломки. *Поїде та ламані крадькома назбірає.* Черк. у.

Лама́ти, **ма́ю**, **єш**, *гл.* 1) Ломать, ломить, преломлять. *Бог ламав, та й нам давав.* Ном. № 12280. *Гамалія по Скутарі, по неклу гуляє, сам хурдиту розбиває, кайдани ламає.* Шевч. 59. *Вітер в гаї нагинає лозу і тополю, лама дуба, котить полем перекотиполе.* Шевч. 232. *Узявши ж п'ять хлібів та дві риби і поглянувши на небо, благословив їх і ламав, і давав ученикам класти перед народом.* Єв.

Л. IX. 16. *Взявши Ісус хліб і поблагословивши, ламав і давав їм і рече: приймiть, їжте: се есть тiло моє.* Єв. Мр. XIV. 22. 2) Размывать (о водѣ). *Ворскла—рiчка невеличка, береги ламає.* Ном. № 731. 3) Нарушать; не сдерживать слова. *Не ламав я Божого закону.* К. Іов. 14. *Не то ламле суботу, а ще й отцем своїм зве Бога.* Єв. І. V. 18. *Хто ламає слово, той віру ламає.* Ном. № 7423. 4)—**коно́плі.** Бить коноплю при обработкѣ ея. Сумск. у. 5)—**язи́к.** Коверкать рѣчь, слова. *Ламаючи язик на татарський штиб.* Ном. № 13391.

Лама́тися, ма́юся, ався, *гл.* 1) Ломаться, разламываться, переламываться. *Вiз ламається—чумак ума набiрається.* Ном. № 10462. *Хлiб чогось не ламається.* У Котл.: *Все зараз ламнеться і гнеться.* Ен. IV. 26. 2) Преломляться (о лучахъ). *В водi свiт ламається.* Ком. II. 39.

Ламки́й, а́, е́. Ломкій. Харьк.

Лампа́да, ди, *ж.* Лампада. *Перед Пречистою горить лампада уночi.* Шевч. 555. **Ум. Лампа́дка.** Стор. Оп. II. 110.

Лампаш, ша, *м.*=**Лiхтарня** 1. Вх. Уг. 249.

Ламу́чий, а, е.=**Ламки́й.** *Осика ламуче дерево.* Міусск. окр.

Лан, ну, *м.* 1) Мѣра пахатной земли отъ 10 до 30 десятинъ приблизительно. *Дарує тобі два лани жита.* Чуб. III. 370. 2) Поле, нива. *Ходім на лан жито жати.* Шевч. *Тихесенько вiтер вiє, степи лани мрiють.* Шевч. 219. **Со́нце на лану́.** Солнце на горизонтѣ, на заходѣ. *Вже сонечко на лану, я додому полину.* Чуб. III. 248. **Ум. Лано́к.**

Ла́нва, ви, *ж.* Желѣзо или веревка, которыми стельва́га прикрѣпляется къ оси. Кіев. г. *Нога була їзда: то посторонок урветься, і вони стануть, зв'язують; а тiльки рушать, як, дивись, орчик вiдiрвався, або ланва спала.* Св. Л. 74. Также Чуб. VII. 405. См. **Стельва́га.**

Ла́нець, нця, *м.* Оборванецъ, оборвышъ, голякъ, сорванецъ. *Забравши деяких троянцiв, осмалених як циря ланцiв, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. 5. *Ой, мати моя старая, за що ти мене скарала, за ланця мене оддала?* Мет. 263. **Ув. Ланцю́га.** *Ланцюга що дня п'є, прийде додому, мене б'є.* Мет. 263.

Лани́на, ни, *ж.* Поле, нива. *Туман, туман по ланині, широкий лист на калині.* Лукаш. 129.

Ла́нка, ки, *ж.* 1) Звено. 2) Низка монистъ. Вх. Зн. 31. 3) Каждая изъ ямокъ въ землѣ, по которымъ катаютъ мячъ въ дѣтской игрѣ того-же имени. Ив. 34.

Лановé, вóго, *с.* Подать съ пахатной земли. *Та щоб дожать до лановóго, ще копу дожинать пiшла.* Шевч.

Лановúй, á, é. 1) Поземельный. 2) *м.* Надсмотрщикъ за полевыми работами. *А потiм янята приснились у життi; лановий біжить та б'є мене добре і нiби, проклятий, свитину здирає.* Шевч. 564. *Дівчата на луцi гребли... Найкращая з всього села, давненько вже у яр пiшла, узявши гiлечик, та й не має; а лановий і не шукає, мов і не бачить.* Шевч. 454. 3) Полевой сторожъ. *Тпрру!—став жид пiд коливоротом. Лановий, постигнуючи, виліз з куріня ворота вiдчиняти.* Св. Л. 309.

Ланóк, нкá, *м.* Ум. отъ **лан.**

Ла́нтух, ха, *м.* 1) Большое рядно, употребляющееся для ссыпки въ него хлѣбныхъ зеренъ. 2) Большой мѣшокъ. *Де можна лантух, там торби не треба.* Ном. № 1370. **Ум. Лантушо́к. Ув. Лантуши́ще.**

Лантухова́тий, а, е. Мѣшковатый, неповоротливый. *Ото ще Андрій лантуховатий!* Черк. у.

Лантухо́вий, а, е. Относящійся къ **ла́нтуху.**

Лантуши́на, ни, *ж.* Плохой **ла́нтух.**

Лантуши́ще, ща, *м.* Ув. отъ **ла́нтух.**

Ла́нтушка, ки, *ж.* Неповоротливая, мѣшковатая женщина. Харьк.

Лантушо́к, шка́, *м.* Ум. отъ **ла́нтух.**

Ланцю́ца, *м.*=**Ланцюг.** Шух. I, 181, 253.

Ланцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.*—**рiку́.** Перегораживать рѣку двумя рядами камней, сближающимися въ направленіи теченія воды, образуя уголъ, вершина котораго не закончена,—въ этомъ отверстіи ставятъ сѣть или иной снарядъ для рыбной ловли. Вх. Зн. 31.

Ланцю́г, га́, *м.* Цѣпь. *Бiда за бiду чiпляється, як у ланцузі кільце за кільце.* Ном. № 2164. *Ланцюгами за поперек втрое буду тебе* (невольника) *брати.* Дума. *Несе з України аж у Сібір ланцюг-пута.* Шевч. 455. *Не рвися, як собака на ланцюзі.* Ном. № 3162. *Назад рученьки зв'язали, в ланцюг ніженьки скували.* Чуб. V. 986. **Ум. Ланцюжо́к.** *Невеличкі лампадки... на тоненьких ланцюжках.* Мир. Пов. II. 56.

Ланцю́га, ги, *м.* **Ув.** отъ **ла́нець.**

Ланцюго́вий, а, е. Цѣпной.

Ланцюжо́к, жка́, *м.* Ум. отъ **ланцюг**. Цѣпо́чка. (Дідона) *взяла кораблик бархатовий... і начепила ланцюжок.* Котл. Ен. I. 21. *На грудях у його гойдався важкий золотий ланцюжок.* Левиц. I. 518.

Ланча, чі, *ж.* Копье, пика. *Крівавую ланчу по хаті носили.* Федьк.

Лань и ла́ня, ні, *ж.* Лань. *Чи знаєш ти, коли на скелях серна і тиха лань своїх телятюк телять?* К. Іов. 88.

Лап! *меж.* Хвать. *Пан лап за кешеню, аж і хустки нѣма.* Рудч. Ск. II. 193. *А ззаду молдаван лап Антося за комір.* Св. Л. 140.

Ла́па, пи, *ж.* 1) Лапа. *Пише як сорока лапою.* Ном. № 6078. 2) Рычагъ въ валу, подымающій толчею въ ступѣ. 3) Лапчатый ломъ, т. е. съ двумя пальцами. Ум. **Ла́пка, ла́почка**. Ув. **Ла́пище**.

Лапа́й, пая́, *м.* Съ большими неуклюжими лапами, руками. Золотонош. у.

Лапани́на, ни, *ж.* 1) Постоянное щупаніе. Желех. 2) Постоянное хватаніе.

Ла́пання, ня, *с.* Щупаніе, ощупываніе.

Лапа́нчик, ка, *м.* Заяцъ (въ сказкѣ). *Хто-хто в цій рукавичці?—Мишка-скряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-лапанчик, мисичка-сестричка, вовчик-братік.* Рудч. Ск. II. 1.

Ла́пати, паю, єш, одн. в. **лапну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* 1) Щупать, ощупать, трогать, тронуть. *Руками дивиться, а очима лапа.* Ном. *Щоб не боялися мерців, треба лапнути старця за торбу.* Грин. II. 24. 2) Хватать, ловить. *Утік соловій мій,—бігаймо, лапаймо!* Гол. III. 344. *Наперед невода риби не лапай.* Ном. № 2603.

Лапа́тий, а, е. 1) Съ большими лапами. 2) О листьяхъ: лаповидный, лапчатый. *А поверх неї лапатий лист кленків та дубів.* Левиц. I. 347. 3) Большими пятнами (объ узорѣ матерій и пр.), большими хлопьями (о снѣгѣ). *Візок був засланий товстим здоровим килимом з червоними лапатими квітками.* Левиц. Пов. 203. *Лише йому було якесь руде, бо на червонуватій шкурі було поналяпуване ряботиння, таке лапате, як п'ятаки.* Левиц. Пов. 179. *Лапатий сніг.* Мнж. 184.

Ла́патися, паюся, ешся, одн. в. **лапну́тися, ну́ся, не́шся**, *гл.* Щупаться, касаться, коснуться, дотрогиваться, дотронуться.

Ла́пик, ка, *м.* Въ загадкѣ: листъ капусты. *Лапик на лапику, а й голки не було.* Ном. стр. 296, № 186.

Ла́пики, ків, *мн.* Раст. Caltha palustris. ЗЮЗО. I. 115.

Ла́пичка, ки, *ж.* Кусокъ земли, оставшійся послѣ раздѣла цѣлаго загона. Черниг. г.

Ла́пка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ла́па**. 2) Подвижной и неподвижный брусокъ въ станкѣ для тесанія. Сумск. у. 3) Поперечная перекладина къ двумъ стойкамъ въ токарнѣ. Сумск. у. 4) Клинообразная дощечка, употребляемая гребенщиками при нарѣзываніи зубьевъ гребней. Вас. 164. 5) Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что и **підніжок**. МУЕ. III. 24. 6) Ловушка. Вх. Пч. II. 7. 7) *мн.* **Лапки́**. Родъ узора для вышиванія. 8) *мн.* Кавычки. 9) *мн.* **Котя́чі лапки́**. Раст.: а) Erigeron acre. Лв. 98. б) Trifolium arvense. Лв. 102.

Лапко́, ка́, *м.* Кличка собаки съ толстыми лапами. Харьк.

Лапну́ти, ся. См. **Лапати, ся**.

Ла́поть, пття, *м.* 1) Лапоть. *Як маєш кланяться лаптю, то лучче поклонись чоботу.* Ном. № 7303. 2) *мн.* **Ла́пті**. Обшлага на рукавахъ. Гол.

Ла́поць, пця, *м.* Лапоть. Бѣлоруссизмъ, употребленный въ слѣдующей пословицѣ: *Потапці-потапці, вліз чорт у лапці.* Ном. № 13288.

Ла́почка, ки, *ж.* Ум. отъ **ла́па**.

Лапсердак, лапсердик, ка, *м.* Родъ длинной верхней еврейской одежды. Левиц.

Ла́пу-ла́пу, *меж.*, выражающее: а) ощупываніе съ цѣлью нахожденія чего-либо. *Лапу-лапу по лавиці, налапала мохнатиці* (рукавиці). Ном. стр. 303, № 457. б) Тяжелые, медленные шаги. *Не знав добрий чоловік та із чого жити: мусив собі волика купити. А воличок лапу-лапу, корівонька рику-рику...* Рудч. Ск. I. 51.

Лапува́тий, а, е.—сніг. Снѣгъ хлопьями. Золотонош. у. Слов. Д. Эварн. См. **Лапатий**.

Лапу́ха, хи, *м.* Человѣкъ съ широкой расплывшейся физіономіей.

Лапу́н, на́, *м.* Любящій щупаться. *Такий лапун—усе з дівчатами лапається Сказано, непутній чоловік.* Сумск. у.

Лас, су, *м.* Вкусъ, влеченіе, желаніе. *Кожний Івась ма свій лас.* Ном. № 7938.

Ласа́ч, ча́, *м.* Лакомка. Встрѣчается лишь въ разсказѣ М. Вовчка „*Ведмідь*“, гдѣ такъ названъ медвѣдь, лакомящійся медомъ. *А страшний ласач паплатий учища та й учища мед.* МВ. III. 141.

І. Ла́сий, а, е. О масти: чорный или

рыжій съ бѣлымъ брюхомъ или грудью. См. **Підласий.**

II. **Ла́сий, а, е.** 1) Лакомый. *Ласа потрава.* Ном. *На ласий шматочок найдеться куточок.* Чуб. I. 261. 2)—**на що.** Лакомый, охотникъ до чего. *Всякий ласий на чужі ковбасы.* Ном. № 4634. *Ласий, як кіт на сало.* Ном. № 5054. *До грошей я не дуже ласий.* Шевч. 156. *Хто не звик правди поважати, той завше ласий панувати.* Ном. № 1132. *Найму собі цимбали, щоб ніженьки дримбали; найму ще собі баса, бо робити не ласа.* Чуб. V. 1155. Ум. **Ласе́ньний.** *Мачуха дала на сніданнє дітям чогось ласенького.* Ном. № 2041.

Ла́сити, шу, сить, гл. Привлекать. О. 1862. I. 67.

Ла́ситися, шуся, сишся, гл. Льститься **на что,** быть охотникомъ до чего. *Ласиться, як кіт на сало.* Ном. № 5010. *Від святою Власа заміж не ласься.* Посл. *А панночка до всї ласиться та просить.* (О. 1862. III. 37).

Ла́сиця, ці, *ж.*=**Ласка** 4.

Ла́сівка, ки, *ж.* Время, обильное лакомой пищей. *Спасівка—ласівка, а петрівка—голодівка.* Ном. № 483.

I. **Ласи́й, сія,** *м.* Водъ, имѣющій брюхо и конецъ хвоста бѣлые. КС. 1898. VII. 42.

II. **Ласи́й, сія,** *м.* Лакомка.

Ла́ска, ки, *ж.* 1) Любовь, привязанность, ласка. *У дівчини стільки ласки, як на тихій воді ряски.* Лавр. 1. *Утеряла дівчинонька у козака ласку.* Мет. 8. *Серце рвалося, сміялось, вимивало мову, вимивало, як уміло, за темнії ночі, за вишневий сад зелений, за ласки дівочі.* Шевч. 4. *Чужа ласка сироті Великдень.* Ном. № 10702. 2) Милость, благосклонность, благоволеніе, благодать; покровительство. *Панська ласка до порога.* Ном. № 1200. *Боїться ласки втратити.* НВолын. у. *Я панською ласкою багатий.* Шевч. 139. *Знайшла бо еси ласку в Бога.* Ев. Л. I. 30. *Святителю Миколаю, угоднику Божий, помошнику скорий! допоможи мені ласкою своєю небесною!* Чуб. I. 114. *Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 13. *І над собакою повинно мати ласку.* Ном. № 4498. **З ла́ски.** Изъ милости, даромъ. *Хто служить з ласки, тому милосердієм платять.* Ном. № 10326. *Живу у чужій сем'ї з ласки.* МВ. II. 105. **З Бо́жої ла́ски.** Божіею милостью. **Запобіга́ти ла́ски.** Добиваться милости, благосклонности. *Такої ласки можна і в цигана запобіти.* Ном. № 4769. **Ла́ску твори́ти.** Быть любезнымъ. *На чиїм возі їдеш, тому й ласку твори.* Ном. 9610. **Коли́ ла́ска ва́ша, твоя́.** Пожалуйста! Если возможно. *Пусти мене прогулятись, коли ласка твоя.* **То по ва́шій ла́сці.** Это какъ вамъ будетъ угодно. *То по вашій ласці: як дасте,—матиме.* НВолын. у. **Аби була́ ла́сна...** Лишь-бы было угодно... *Аби була ласка слухати,—поки не охрип,—співатиму.* Шевч. 156. **Те робив, що з ла́ски ва́шої зверіли.** Я дѣлалъ то, что вамъ угодно было приказать. Стор. МПр. 45. **Будь ла́ска, будь ла́ско!..** Пожалуйста! *Будь ласка, дай мені!..* 3) Одолженіе. 4) Ласочка, ласица. Ум. **Ла́сочка.** *Плаче собі тихесенько... Шелесть!.. коли гляне: по-під гаєм, мов ласочка, крадеться Оксана.* Шевч. 143.

Ла́скав. См. **Ласкавий.**

Ласка́вець, вця, *м.* 1) Любовникъ (въ пѣснѣ). *Тіло несуть, коня ведуть, кінь головку клонить, за ним іде чорнявая, білі ручки ломить... Ввесь світ сходить, та не найде такого ласкавця.* Чуб. V. 317. 2) Милостивецъ, благодѣтель. 3) Раст. Bupleurum rotundifolium. Шух. Кв. I. 111.

Ласка́вий, ла́скав, а, е. 1) Милостивый, благосклонный, снисходительный. *Прошу, будьте ласкаві, не во гнів вам!* Ном. № 13121. *Пані моя ласкавая, я би м тобі щось сказала.* Гол. I. 71. 2) Кроткій, смирный, добрый, ласковый, привѣтливый, любезный. *Ласкаве телятко дві матки ссе.* Ном. № 3202. *Що в тебе, баїчу, коза та овечки, а в мене, баїчу, ласкаві словечки.* Мет. 49. *Вона ж мене сушить, вона ж мене в'ялить все ласкавими словами.* Чуб. V. 81. *Забарив нас ласкавими словами.* **Будь ла́скав, бу́дьте ласка́ві!** Пожалуйста! Будь такъ добръ, будьте такъ добры! *Та встань, будь ласкав, пане свату!* Котл. Ен. *Пустіть, будьте ласкаві!* Шевч. Ум. **Ласкаве́ньний.**

Ласка́вість, вости, *ж.* Кротость, ласковость. *Може ласкавостю своєю та покірливостю втихомирю її.* МВ.

Ласка́во, *нар.* 1) Благосклонно, милостиво, снисходительно. *Наш заступниче благий, приникни з неба і споглянь ласкаво з висоти на мене.* К. Псалт. 196. 2) Кротко, ласково, привѣтливо, любезно. *Вислухав тебе ласкаво і нагороду дасть.* Стор. II. 8. *Спитай мене, молодичко!—озвалась стара бабуся..., поглядаючи на мене ласкаво.* Ум. **Ласкаве́нько.**

Ласни́й, а, е. Лакомый, вкусный. *На*

ласний кусок найдеться кутюк. Ном. № 12011.

Ла́сно, *нар.* Вкусно.

Ласнове́нький, а, е. Блестящій, лоснящійся? Встрѣчено у Чубинскаго, точность записи, повидимому, сомнительна. *Не пий, синоньку, першої чести в тещі, вилий, синоньку, коженькові на гривоньку, щоб гривонька ласновенька була, щоб наша дівонька прикладненька була.* Чуб. IV. 318.

Ла́со, *нар.* 1) Вкусно, лакомо. *Хто ласо їсть, той твердо спить.* Ном. № 12234. *Ласо їсть, на м'якому спить і така вродилась, що—молодиця хоть куди!* Кв. П. 325. *Ви ласіш їсте, ніж ми.* Харьк. 2) Съ вожделѣніемъ, съ аппетитомъ. *На неї* (торбу з грішми) *дивиться усяк так весело та ласо так.* Гліб. Ум. **Ласе́нько.**

Ласогу́б, ба, *м.* Лакомка, любящій хорошо покушать. Кремен. у.

Ла́сочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ла́ска 4.** 2) Родъ игры, въ которой одинъ изъ играющихъ, держа руки подъ ладонями другого, старается ихъ выхватить и ударить по рукамъ противника. Чуб. III. 103.

Ла́сощ, щі, *ж.* Употребляется болѣе во мн. ч. **Ла́сощі, щів и щей.** Лакомство. *І уже в Одесі ласощ закупає з крамом.* Мкр. Н. 6. *Чуже лихо за ласощі, а своє за хрін.* Ном. № 12366. *Цурається тоді людина хліба, від ласощів одвернеться солодких.* К. Іов. 73.

Ласощохли́ст, та, *м.* Сластолюбецъ. *Ласощохлисти похожали, всі фертики і паничі.* Котл. Ен. III. 54.

Ла́ститися, щуся, стишся, *гл.* Ласкаться, лащиться. *І щебече й сміється, і вигадує, і регочеться, і до матері ластиться.* Кв. *Бійся не того собаки, що бреше, а того, що ластиться.* Ном. 7284.

Ластівени́, ни́ти, *с.*=**Ластів'я.** Ум. **Ластівени́тко.** Желех.

Ла́стівка, ки, *ж.* 1) Ласточка, Hirundo urbica. *Ластівки вилітають, годинку обіцяють.* Ном. № 309. Употребляется какъ ласкательное слово, особенно въ формѣ уменьш., по отношенію къ женщинѣ, которая въ поэзіи постоянно сравнивается съ ласточкой. *Дівчино моя, переясловко, поцілуй же мене, моя ластівко!* Нп. *Чоловічку, ластівонько, годуй ти дитину!* Коцип. *Прокинься, моя ластівочко.* Шевч. 317. *Ся як ластівка літала в сінцях і в коморі, прибірала коло столу, поралась на дворі.* Мкр. Н. *Сподівалась невісточки як ластівочки собі, на втіху.* МВ. II. 12. *А в нашій стороні красні дівки, як ластівки, а тут—як ворони.* Чуб. V. 20. 2) Четыреугольный кусокъ матеріи, вставляемый въ рубахѣ или другой одеждѣ подъ мышками. 3) Одинъ изъ кусочковъ сукна, преимущественно краснаго, вшиваемыхъ въ свиткахъ у таліи вверху у́сів. КС. 1893. XII. 449. 4) Названіе игръ: а) дѣтской, состоящей въ попаданіи палками въ брошенную вверхъ палку. Камен. у. б) дѣвичьей, съ пѣсней. Грин. III. 115. Ум. **Ла́стівонька, ла́стівочка.** *Да ластівочка да купалася, да на бережку да сушилася!* Чуб. V. 9.

Ла́стівчики, ків, *м. мн.* Раст. Geranium columbinum. Вх. Пч. I. 10.

Ластів'я́, я́ти, *с.* Дѣтеныш ласточки. *Як ластівка з ластів'ятами.* Ном. № 9236. Ум. **Ластів'я́тко, ластів'я́точко.**

Ластів'я́чий, а, е. Ласточкинъ.

Ла́стка, ки, *ж.*=**Ластівка 2 и 3.** Канев. у. *Шовриха ходила... зімою у... кожусі під ластки.* О. 1861. X. 30.

Ла́стовень, вня, *м.* Раст. Asclepias syriaca. ЗЮЗО. I. 113.

Ластови́нний, а, е. Ласточкинъ. *Колиб мені ластовине зілля.* Мет. 61. —**зілля.** Раст. Chelidonium majus.

Ластови́ння, ня, *с.* Веснушки. *Хто має ластовиння на виду, то, побачивши вперше весною ластівку,... умивається, щоб не було тою ластовиння.* Ном № 266. *Ото як тебе ластовиння обсіло!*

Ластови́ця, ці, *ж.* 1)=**Ластівка 1.** *Райські птиці ластовиці весело співають.* КС. 1882. IX. 568. 2)=**Ластівка 2.**

Ла́сування, ня, *с.* Кушаніе лакомствъ, роскошествованіе; наслажденіе.

Ла́сувати, сую, еш, *гл.* Ѣсть что-нибудь вкусное, лакомиться; роскошествовать. *Лежить та ласує медком.* Гліб. *Коли ласувать, то ласувать,—бий, жінко, ціле яйце в борщ!* Ном. № 5062.

Ла́суватися, суюся, ешся, *гл.* Льститься на кого, на что. *Попоб'ю, щоб не ласувався на мою дівчину.* Полт. г. *Ти не ласуйся на те, що він узяв за ту роботу три карбованці, а тобі тих грошей не дадуть.* Черк. у.

Ласу́н, на́, *м.* Лакомка. Ум. **Ласуне́ць, ласу́нчик, ласу́нчичок.**

Ласу́ха, хи, *ж.* Лакомка. *Цібелла же була ласуха.* Котл. Ен. V. 36. **Ум. Ласу́шка, ласу́шечка.**

Ласько́, ка́, *м.*=**Ласу́н.**

Ла́ся, сі, *ж.* Въ загадкѣ: дорога. *Лежить лася простялася, як устане, то й неба достане.* Ном. стр. 303. № 458.

Лат, ту, *м.*=**Лата 2**. *Там такий обідраний, що аж лат на латові.* Харьк.

Ла́та, ти, *ж.* 1) Длинная жердь, перекладываемая въ горизонтальномъ направленіи поперекъ стропилъ. *Яка кроква, така й лата.* Ном. № 10403. *У причілку його хати на високій латі плахта висіла червона.* 2) Заплатка, вставка. *І дівчина його любить, хоч лата на латі.* Шевч. 165. 3) *мн.* **Ла́ти.** Отрепье, рубище. *Скидай з себе свої лати, вбірай дорогії шати.* Гол. I. 44. *Наші лати переходять панські шати.* Ном. № 1615. *Багатий на лати та на дрібні сльози.* Шевч. 134. *Коли б ти, сестро, так робила, ти б в таких латах не ходила.* Чуб. V. 916. **Ум. Ла́тка, ла́точка.** Употребляется почти исключительно во 2-мъ знач. *Свитина вся була в латках.* Котл. Ен. I. 32. *Будь мудрий: латаймай маленьку латку на велику дірку.* Ном. № 9009. Иногда значитъ пятно: *Побитий чоловік лежав на землі, під їм і біля його була латка крови чимала, так кружалка така велика.* Екатериносл. у. Также небольшая грядочка. *Посадила маленьку латочку цибулі.* Черниг. у.

Ла́таний, а, е. Покрытый заплатами. *Лучче своє латане, ніж чуже хапане.* Ном. № 9685. *Латану свитину з каліки здіймають.* Шевч. 219. *Батько каже: не поїду: в мене сани не латані.* Чуб. III. 320. **Ла́таний тала́н.** Несчастная участь. *Ой тумане, тумане,—мій латаний талане! Чому мене не сховаєш оттут серед лану?* Шевч. 95.

Латани́на, ни, *ж.* 1) Постоянное заплатываніе, накладываніе заплатъ. *Докучила мені оця латанина; що день Божий латки латаю.* Богодух. у. 2) Вещь, состоящая изъ заплатъ; рубище.

Лата́ння, ня, *с.* Починка, вставка заплатъ. *Яке тепер латання—неділенька свята.* Богодух. у.

Латанці́, ці́в, *м. мн.* Покрытая заплатами одежда. Радом. у.

Лата́ти, та́ю, ешь, *гл.* 1) Чинить, ставить заплаты, починать. *Так розбагатіла: поли деру та спину латаю.* Ном. № 1595. *Церкву обдирає, а коршму латає.* Ном. № 11723. 2) Прибивать ла́ти на кровлю. Угор. 3) Бить. *Ой, жінко, як начну серпем латати, то вся шкура на тобі буде тріщати!* Маркев. 48.

Лата́тися, та́юся, ешся, *гл.* Чиниться, починяться. *Пішли наші вгору: в долині ріжуть, а вгорі латаються.* Ном. № 988.

Лата́ч, ча, *м.* Раст. Caltha palustris. Вх. Пч. I. 9. См. **Жабник.**

Лата́ття, тя, *с.* Раст. а) Nymphaea alba. ЗЮЗО. I. 129. б)—**жо́вте.** Numphar luteum. ЗЮЗО. I. 129. в) Caltha palustris. ЗЮЗО. I. 115. *Показувала їй ті лози над стовочком, ті листки широкого латаття по воді.* Левиц. 514. **Ум. Лата́ттячко.**

Ла́тва, ви, *ж.*=**Лата.** ЧГВ. 1853. 61.

Ла́твий, а, е. Легкій, нетрудный.

Ла́твість, вости, *ж.* Легкость, легкоисполнимость.

Ла́тво, *нар.* Легко, безъ затрудненій. *Латвіше брати, ніж повертати.* Ном. № 10624

Ла́тор, тра́, *м.* Куча дровъ, кубическая сажень дровъ. Вх. Зн. 31. Млак. 108.

Лати́на, ни, *ж.* Латынь. *Віршувати не вмію, забувши латини.* Чуб. III. 353. *Навчили ми ляхву латину занедбати, польщизною мисти й літописі писати.* К. Дз. 16.

Лати́нець, нця, *м.* Католикъ. К. Кр. 9. *Мій отець із русина в латинця обернувся.* К. ПС. 52.

Лати́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Латинизировать. 2) Окатоличивать. *Підклонилися латиненій ляхві.* К. Дз. 114.

Лати́нник, ка, *м.* 1) Латинистъ. 2) Католикъ. *Святих церков і кладовищ отецьких латинникам на глум не подамо.* К. ПС. 99.

Лати́нський, а, е. Латинскій. *Латинський віршник.* Шевч. 298.

Лати́нь, ни *ж.*=**Латина.**

Лати́рник, ка, *м.* Пройдоха? гуляка? *Ювелірник-латирник.* Ном. № 13615.

Лати́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Прибивать къ стропиламъ ла́ти. Каменец. у. *Латитсе хата.* Вх. Зн. 31.

Лати́ш, ша́, *м.* Большая заплата? *Латка на латиці,— та й латиш.* Ном. № 11143.

Ла́тка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ ла́та. 2) Дѣтская игра, въ которой играющій бьетъ ладонью по спинѣ сосѣда и убѣгаетъ, а ударенный долженъ кому-либо передать ударъ (ла́тку). Ив. 47.

Латкува́ти, ку́ю, еш, *гл.*=**Латувати.** Шух. I. 91.

Ла́тник, ка, *м.*=**Латовець.** Вх. Уг. 244.

Лато́вець, вця, *м.* Деревянный гвоздь для прибиванія лат на стропилахъ. Угор.

Ла́точка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **ла́та**.

Латува́ти, **ту́ю**, **еш**, *гл.* Накладывать **ла́ти** на стропила.

Лату́н, **на́**, *м.* **Сви́та** съ заплатами. ЧГВ. 1853. 61.

Лату́нник, **ка**, *м.* Бѣдный поселянинъ. ЧГВ. 1853. 61.

Лату́ра, **ри**, *ж.* Родъ каши, приготовляемой херсонскими пастухами овецъ для собакъ. Херс. г.

Лата́нка, **ки**, *ж.* Одежда съ заплатами. *У нас світилка-панянка, у неї сорочка латянка, буяри крали, латали і в світилки прибрали.* Мил. 155.

Лах, **ху**, *м.*=**Лаха**. Желех.

Ла́ха. **хи**, *ж.* Отрепье. Желех. *У угорскихъ малороссовъ вообще платье. Святочні лахи.* Вх. Уг. 249.

Ла́хавий, **а**, **е**. Оборванный; грязный. Желех.

Лахаме́ндрики и лахами́ндрики, **ків**, *м. мн.* Тряпье, рубище. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лахачі́, **чів**, *мн.* Раст. Voccinium uliginosum. ЗЮЗО. I. 140.

Лаха́ш, **ша**, *м.* Плохой, изорванный сапогъ? *Скидай свої лахаші, бери наші камаші.* Гол. I. 143.

Лахва́, **ви́**; *ж.* Раздолье, пожива. Левиц. I. 152. *Спичка в ніс, а вам лахва.* Ном. № 8373.

Лахма́й, **мая́**, *м.* Оборвышъ. *Піди, голяк, піди, лахмай, піди сполощися.* Чуб. V. 1042.

Ла́хман, **на́**, *м.* 1) Отрепье, лоскутье, рубище. 2)=**Лахмай**.

Лахмани́на, **ни**, *ж.* Рубище, отрепье. *У таку лахманину вдялася, наче справді старчиха.*

Лахма́нка, **ки**, *ж.* Отрепье, лоскутъ. Вх. Зн. 31.

Лахма́нник, **ка**, *м.* 1) Тряпичникъ. 2) Ветошникъ. Желех.

Лахма́ння, **ня**, *с.* Тряпье, рубище. *Заберу своє лахмання та й подамся геть із хутора.* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Лахманува́тий, **а**, **е**. 1) Медленно ходящій. *Лахмануватий віл.* Черк. у. 2) Оборванный; состоящій изъ лохмотьевъ. 3) Косматый.

Лахмана́р, **ра**, *м.*=**Лахманник**. Желех.

Лахмана́рка, **ки**, *ж.* Тряпичница. Желех.

Лахма́тий, **а**, **е**. Косматый. Черк. у.

Лахмі́ття, **тя**, *с.*=**Лахмани́на**. *А сам, вернувшися в будинки, своє лахміття позбіравши.* Котл. Ен. I. 30.

Лахмо́тник, **ка**, *м.* Оборванецъ. Харьк.

Ла́хта, **ти**, *ж.* Небольшой заливъ.

Лаху́та, **ти**, *ж.* = **Лахманка**. Вх. Зн. 31.

Ла́цний, **а**, **е**.= **Латвий**.

Ла́цно, *нар.*=**Латво**. *Лацно на сім світі що хотіти, те чинити.* Ном. № 1334.

Лашт, **ту**, *м.* 1) Ластъ, 12 четериковъ (мѣра сыпуч. тѣлъ). Желех. 2) **Ла́штом**. Въ изобилiи. Желех.

Лаштабе́й, **бе́я**, *м.* Лѣнтяй (такъ бранятъ дѣтей). Мнж. 184.

Лаштува́ння, **ня**, *с.* 1) Приготовленіе, снаряженіе. 2)=**Лаштунки 1.**

Лаштува́ти, **ту́ю**, **еш**, *гл.* 1) Приготовлять, снаряжать. *Лаштуйте гармати.* К. Досв. 145. 2) Составлять (о книгѣ). Ном., стр. II.

Лаштува́тися, **ту́юся**, **ешся**, *гл.* Готовиться, снаряжаться, укладываться, собираться. *Лаштуються чумаки на ночліги.* Грин. I. 293. *Украде коня та продасть та знов лаштується красти.* Волч. у.

Лашту́нки, **ків**, *м. мн.* 1) Лѣса, деревянн. подмостки. 2) Театральныя кулисы. *За лаштунками чутно голос сотника.* Стор. II. 217.

Ла́щити, **щу**, **щиш**, *гл.* Ласкать. *Лаще мати дитину.* Харьк.

Ла́щитися, **щуся**, **щишся**, *гл.* Ласкаться. *Чого ж так лащишся тепер до мене, Йване?* Греб. 378.

Лаю́чий, **а**, **е**. Любящій ругаться. *Лаюча баба.* Ном. № 13620. *Чоловік був надто смирний, а жінка лаюча.* Г. Барв. 328.

Ла́й, **ла́ї**, *ж.* Стая собакъ. *Куди панська лая, туди й сучка моя.* Ном. № 1316. *Лая—песе веселе.* Шух. I. 212.

Ла́янка, **ки**, *ж.* Брань.

Ла́яння, **ня**, *с.* Брань, ругань. *Криком та лаянням нічого не візьмеш.* Котл. МЧ. *Лаяння жіноче та дітський крик аж ув ушах лящить.* К. Дз. 214.

Ла́яти, **ла́ю**, **еш**, *гл.* Ругать, бранить. *Ніхто не був і не лаяв.* Ном. *Дати не дай, а лаяти не лай.* Ном. № 4584. *Лаяла, маяла,—насилу ціле село перелаяла.* Ном. № 3341. *Тяжко плакала Ганнуся і не знала защо, защо мати знущається, лає-проклинає.* Шевч. 21. **Ла́яти в ба́тька, в ма́тір, ла́яти по моско́вському**. Ругать матерно. Ном. № 3536.

Ла́ятися, ла́юся, ався, *гл.* Ругаться, браниться. *Говорить можно, а лаятись нічого.* Ном. 3499.

Ле, *нар.* =**Лем.** Желех.

Лебáйстер, стру, *м.* Алебастръ. Черном.

Лебедáха, хи, *ж.* Бѣдняга. *Набігається лебедаха, утомиться.* Кв. II. 326.

Лебеденя́, ня́ти, *с.* = **Лебедя́.** Ум. **Лебеденя́тко.**

Лебедéць, дця́, *м.* Ум. отъ **лéбідь.** Чуб. V. 7.

Лебéдик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **лéбідь.** *Біліє, як лебедик на воді проти сонця.* Г. Барв. 135. 2) Родъ игры. *Хоч у хрещика гуляє, хоч у лебедика бігає—усе не довго.* Г. Барв. 374.

Лебеди́н, на, *м.* Лебедь самецъ. *Шкода того лебедина, що високо літав.* Чуб. V. 567.

Лебеди́на, ни, *ж.* 1) Лебедь-самка. *Ой білая лебедина тихий Дунай сколотила.* Чуб. V. 151. 2) Лебяжье мясо. *А в Кирилыця вечеря: буде рибка печена... лебедина варена.* Мил. 38.

Лебеди́ний, а, е. Лебяжій. Стор. II. 25. *Дай тобі, Боже, лебединий вік.* Ном.

Лебеди́нка, ки, *ж.* *Сортъ груши.* Желех. *Груша-лебединка.* О. 1862. II. 48.

Лебеди́ця, ці, *ж.* Лебедка. Желех.

Лебéдій, дя, де. Лебяжій. *А у днину припочину на лебедіх грудях.* Федьк. III. 156.

Лебеді́ти, джу́, ди́ш, *гл.* 1) Настойчиво и слезливо просить, клянчить. 2) Напѣвать, пѣть. *Зачав пісню лебеділи сліз-ними словами.* Млак. 92.

Лебéдка, ки, *ж.*=**Лебідка.** Ум. **Лебéдочка, лебéдонька.** *Плавай, плавай, лебедонько, по синьому морю.* Шевч. 17.

Лебéдо, да, *с.*=**Лебідь?** Въ пѣснѣ, поющейся при игрѣ въ **шу́ка:** *Сиди, сиди, ящуре, та ладо мое! Май собі дівчину, лебедо мое.* Грин. III. 102.

Лебéдонько, ка, *м.* Ум. отъ **лéбідь.**

Лебéдочко, ка, *м.* Ум. отъ **лéбідь.**

Лебéдя, ді, *ж.* Лебедь-самка. *Сиренька вже була, а хороша та чепурна, як тая лебедя.* МВ. II. 76. Ум. **Лебі́дка, лебідонька, лебідочка.**

Лебедя́, дя́ти, *с.* Лебеденокъ. *Гиля, гиля, лебедята, додому! Горе ж тому лебедеві самому.* Нп. *Там плавала біла лебедонька з маленькими лебедятами.* Ум. **Лебедя́тко, лебедя́точко.**

Лебедя́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **лебéдя.** *Там плавала лебедяночка з маленькими лебеденяткамі.* Рк. Новц.

Лебедя́чий, а, е. Лебединый. *Турт лебедячий летів.* Щог. Сл. 142.

Лебені́ти, нію, ѣш, *гл.* Едва виднѣться, неясно представляться. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Лебердáші, *мн.* Мѣдные крестики. Вх. Зн. 31.

Лебíдка, ки, *ж.* Лебедка. Ум. **Лебі́донька, лебéдочка, леоі́дочка.** *Ой крикнула лебідонька із за хвилі виринаючи.* Нп. *По бережку ходила, лебідочку ловила.* Чуб. V. 216. Съ **лебідкою** въ повзіи сравнивается женщина. *Ой вийду я за ворота, гуляю, гуляю, як білая лебедочка по тихім Дунаю.* Чуб. III. 166. Это слово какъ ласкательное прилагается къ женщинѣ: *Ой матінко-лебідочко!* Чуб. V. 833. *Марусенько моя, лебідонько, зірочко моя, рибочко, перепеличко!—приговорював Василь, обнімаючи свою Марусю.* Кв. I. 37.

Лéбідь, беді, *м.* Лебедь. *Чи важко вам, лебеді, проти води пливучи?* Нп. Ум. **Лебедéць, лебéдик, лебéдонько, лебéдочко.** *Лети, лети, лебедонько сивий, високо з орлами!* Чуб. V. 756. *Через быстрі річки білим лебедоньком переплини.* Чуб. V. 369. Съ лебедемъ постоянно сравнивается казакъ и вообще мужчина. *Вже ж білі лебеді серед ставу (в)пали, ой вже ж козаки в чистім полі стали.* Чуб. V. 46. *Да йшла дівка да яриною да ярина леліє, за нею іде козаченько, як лебідь біліє.* Чуб. V. 23. **Лебéдик** и **лебéдочко** употребляются какъ ласкательное названіе по отношенію къ мужчинѣ, подобно тому, какъ въ русскомъ языкѣ слово „голубчикъ". *Мій таточку, мій лебедочку!* Мил. 185. *Не цурайтесь, лебедики!* Шевч. 87. *Чого ж тепер запакав ти?.. Що серце порване, побите, що ось як жити довелося? Чи так, лебедику?—Еге.* Шевч. 577.

Лебóнь, *нар.*=**Либонь.** *Заслаб чумак, заслаб, молоденький, да лебонь хоче вмерти.* Чуб. V. 1044.

Лев, ва, *м.* 1) Левъ. *Дома лев, а на війні тхір.* Ном. № 4352. 2) Монета: а) 10 коп. Подол. и Бессар. г. б) австрійскій гульденъ. Федьк. I. 4. Гол. IV. 532. Ум. **Лéвик.** *Песика б'ють, а левик боїться.* Ном. № 3902.

Левáда, ди, *ж.* Окопанное или огороженное мѣсто для сѣнокоса вблизи усадьбы. *За городом левада, де збиралась громада.* Ном. № 9091. *Як би на вашій*

леваді та мій вітряк. Ном. 8968. Ум. **Лева́дка.** *Купив левадку, поставив вітряк і довіку їв хліб.* Кв.

Лева́дний, а, е. Относящійся къ **лева́ді.** Желех.

Лево́нець, нця, *м.* Молодецъ, рослый парень. *Ой козаченьку, левенце! Не скажу я тобі, серце!* Чуб. V. 319. *То був з Хресців Кононенко Опанас, левенець. Молодий, та ба! мисливець!..* Мкр. Н. 7. *Левенець довго опинавсь і серцю не давав потоми.* Мкр. Г. 18. Ум. **Лево́нчик.** *Ой левенче, левенчику, вдовин сину, одинчику! Чи знаєш ти степи турецькії і проходи козацькії?* Мет. 446.

Левені́, я́ти, *с.* **Львенокъ.** *І левенят розгублює левиця.* К. Іов. 10. Ум. **Левеня́тко.**

Леверже́т, та, *м.* Клокъ волосъ, оставленный спереди надо лбомъ на совершенно остриженной головѣ мужчины; въ настоящее время такъ стригутъ лишь дѣтей. Образецъ стрижки см. на портретѣ лубенскаго полковника Максима Ильяшенка. (КС. 1891. I.).

Левинду́вий, а, е. Изъ лавенды. (Панна) *плете вінки левиндові на тісовім столі.* Гол. I. 81.

Леви́ний, а, е.=Левовий. *О Боже! потроши їм зуби, кріваві щелепи левині!* К. Псал. 132.

Леви́ха, хи, *ж.=***Левиця.** *Дивиться, перед їм левиха стоїть.* Рудч. Ск. I. 135.

Леви́ця, ці, *ж.* Львица. К. Іов. 10.

Левіхна, ни, *ж.=***Невіхна.** *То моя левіхна коханка.* Мет. 232.

Ле́вовий, а, е. Львиный. *Навчав Гаю послать брата левового молока достать.* Рудч. Ск. 135.

Ле́вурда, ди, *ж.* Раст. Polygonum Bistorta L. Черк. у.

Левуся́, ся́, *м.* Ум. и ласкат. отъ **лев.**

Левчу́к, ка́, *м.=***Левеня.** *Томить лева голод і левчука злага.* К. Псал. 43.

Лев'я́, я́ти, *с.=***Левеня.** Мнж. 31.

Ле́га, ги, *об.* Лежебокъ.

Лега́т, та, *м.* Легатъ. *Іезуїт Посевин, легат папський, перший начав Унію в Україні.* Шевч. Гайдам., Приписи, № 13.

Ле́гво, ва, *с.=***Лігво.**

Леге́ня, ні, *ж.* Легкое (pulmo). *Стали суди судити, комарика ділити: сьомутому по стегну, а Костеві голова... а Йванові печінка... а Грицькові легені.* Нп.

Легі́ник, ка, *м.* Ум. отъ **ле́гінь.**

Ле́гінь, ня, *м.=***Парубок.** *Ішов легінь з полонини на нове подвір'є.* Гол. III. 216. *Приходя до мене молоді-соколи: легіню, на танець, легіню, на поле!* Федьк. I. 44. Ум. **Легі́ник.** *Ой до мене, легіники!* Гол. II. 421.

Легіо́н, ну, *м.* Легіонъ, отрядъ войска. *В британських галльських легіонах не муштрувались.* Шевч. 606.

Легки́й, а́, о́. Легкій, легковѣсный; нетрудный. *Нехай йому земля легка* (о покойникѣ). Ном. № 351. *Хліб легкий, на зуби легкий.* Ном. № 12288. *Іде вовк та й думає: „Який я дурень єсть! Чи я пан, чи що, що ще захотів легкого хліба"?* Рудч. Ск. I. 7. Ум. **Леге́ньки, леге́сенький.** *Легеньке суденечко, срібне веселечко.* Чуб. V. 976. *Над широкими сіножатями, над зеленими ярами повстав легесенький туман.* Левиц.

Ле́гкість, кости, *ж.* Легкость. *А тобі дай Бог крепість і легкість.* Чуб. I. 135.

Ле́гко, *нар.* Легко, легковѣсно; незатруднительно. *Інший легко робить, а хороше ходить.* Ном. № 1691. *Біда здибає легко, а трудно її збутися* Ном. № 2171. *Легко йому лежати, пером землю держати.* (Пожеланіе покойнику). Ном. № 356. *Легко йому дихать!* (Благожеланіе). Ном. № 4552. *Щоб тобі так легко дихать!* (Проклятіе). Ср. ст. **Ле́гше** и **ле́кше.** Ум. **Леге́нько, леге́сенько.** *Піди собі тихенько і легенько з хати.* Чуб. I. 135. *Нехай тобі зозуленька, мені соловейко, нехай тобі там легенько, де моє серденько.* Чуб. V. 73. *Нехай йому легенько згадається, де він у світі повертається.* Ном. № 11609. *За помилку Зося легесенько скубла його за вухо.* Левиц. I. 338. *Ой як легесенько перстинку да котиться, а ще й легше, легше молодому та женитися.* Чуб. III. 142.

Легкоба́т, та, *м.* Человѣкъ, не занимающійся тяжелымъ трудомъ.

Легковажити, жу, жиш, *гл.* Мало цѣнить, мало придавать значенія, пренебрегать.

Легкоду́мний, а, е. Легкомысленный. Желех.

Легкоду́мно, *нар.* Легкомысленно.

Легкоду́мство, ва, *с.* Легкомысліе. *Видавати всякі газети... ради редакторської наживи з людського недосвіду і легкодумства.* К. XII. 125.

Легкоду́х, ха, *м.* 1) Изнѣженный, слабый человѣкъ. 2) Малодушный человѣкъ. *Тільки легкодухам здається, що наша сила*

ніщо, супротив тієї сили, що рине на нас. К. ХП. 127. *„Гей, хто зо мною вийде битись, покоштувати стусанів?“... Дарес довенько дожидався, мовчали всі, ніхто не йшов, з ним всякий битися боявся, собою страху всім задав. „Так ви, бачу, всі легкодухи, передо мною так як мухи і пудохвости наголо!“.* Котл. Ен. П. 8. *Легкодухів між ними не буває: ні слово нас, ні діло не злякає.* К. ЦН. 159.

Легкоду́хий, а, е. 1) Слабый, изнѣженный. 2) Малодушный, трусливый. *Такі легкодухі, що в радощах та роскошах немає над їх, а в притузі вони як трава полягають.* МВ. (О. 1862. I. 90). *Чіпка росказував, який йому здався вояк: здоровий, а легкодухий.* Мир. ХРВ. 45.

Легкоду́шник, ка, *м.* Малый хлѣбецъ для подаянія нищимъ. *Легкодушники... се малі хлібці, які подають за простибі, аби легче було померщим душам.* Шух. I. 143.

Легкокри́лий, а, е. Легко летающій (о птицахъ). Желех.

Легкота́, ти́, *ж* Легкость. НВолын. у.

Легку́ша, ші, *ж.* Языкъ, дыхательное горло, легкія, сердце и печенка вмѣстѣ.

Ле́глий, а, е. Залежалый, затхлый, прѣлый (о мукѣ).

Ле́гма́, *нар.*=**Лігма**.

Ле́гмас, са, *м.*=**Лега**.

Ле́гот, ту, *м.* Зефиръ, легкій вѣтерокъ.

Легу́шка, ки, *ж.*=**Легеня**.

Ле́гче, легше и **ле́гчий, ле́гший**, а, е. Сравн. ст. отъ **ле́гко, легкий**. *Нехай тебе Бог прощає та добрії люде; молись Богу та йди собі,—мені легше буде.* Шевч. 73. Ум. **Ле́гш(ч)енько, ле́гш(ч)еньки́й**. *Буду я для неї наймичку держати, щоб вони в мене легченько робила, щоб вона в мене хороше ходила.* Чуб. V. 624.

Ле́гшати, шаю, ешь, *гл.* Становиться легче. *Оці вірші віршую я для себе, братія моя: мені легшає в неволі, як я їх складаю.* Шевч. 442.

Ле́ґа, ґи, *об.*=**Лежень**. *Свекор не давав невістці їсти, що леґа була.* Ном. № 9984.

Ле́ґавий, а, е. Лѣнивый, уклоняющійся отъ работы. Балт. у.

Ле́ґарь, ря, *м.* 1)=**Ліґарь**. 2) Лѣнтяй, лежебокъ. Мнж. 184.

Леґедува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Довольствоваться. *Бідний леґедуєсі (вдовольняєся) страваю, зготовленою або випеченою з кукурудзяної муки.* Шух. I. 36.

Леґе́йда, ди. *м.* 1)=**Леґарь** 2. Вх. Зн. 33. 2) Неповоротливый человѣкъ, увалень.

Ле́ґінь, ня, *м.* 1)=**Легінь**. Kolb. I. 68. 2) Раст. пирамидальный тополь, Populus pyramidalis. Вх. Лем. 431.

Леґува́ти, ґу́ю, еш, *гл.* Завѣщать.

Леґу́рний, а, е. Медлительный. *Та це чоловік леґурний собі. Йому, здається, хоча б і жінка зариз умерла, то й не гайка.*

Ле́ґурно, *нар.* Медленно, медлительно. *Гля', як яструб летить леґурно! Чого це він? Чи не голуба несе; а мо й ззів,—вижко.* Екатерин. г.

Ле́да, *нескл.* Всякій, кто-бы ни, что-бы ни (въ презрительномъ смыслѣ). **Ле́да-хто (ле́да-кого́, ле́да-ному́)**... Всякій, первый попавшійся. **Ле́да-що (ле́да-чого́)**.. Всякій пустякъ, всякая бездѣлица. **Ле́да-як**. Какъ-нибудь, лишь-бы какъ, плохо. Желех. **Ле́да-бі́да**. Негодяй, плохой человѣкъ. *Шкода мене молодої, шкода мого стану, та як я ся леда-біді у руки достану.* Гол. П. 779.

I. Леда́й = **Леда**. *Ой бла́годарю Тебе, Господа милосердного, а що не ледай-кому моя худоба буде доставати.* АД I. 253.

II. Леда́й, дая́, *м.* Бездѣльникъ. Левч. Лѣнтяй. *Сказано,—ледай: і досі скотині не подавано, не позагрібано.* Полт. г.

Леда́ка, ки, *м.* 1) Лѣнтяй. 2) Негодникъ, безпутникъ. Желех.

Ле́дарство, ва, *с.* Праздность, бездѣльничанье, нерадивость. *Не раз Господь спасав людей своїх з неволі, та ледарством своїм вони йому гнівили.* К. Псал. 247.

Ле́дарь, ря, *м.* Лѣнтяй, бездѣльникъ, лодарь. *В москалі оних ледарів!* Левиц. Пов. 184.

Ле́дарь, рі, *ж. соб.* Лѣнтяи, бездѣльники, сбродъ. *Давно я потоптав би ею ледарь, да только честь на собі кладу.* К. ЧР. 106. *Погуби ледачу ледарь.* К. Псал. 13.

Ледацю́га, ги, *м.* Ув. отъ **ледя́ка**. Ном. № 13663. *Ледацюга, ледацюга, ледичого й батька.* Марк.

Ле́дач, чі, *ж.* 1) Дрянь, плохая вещь. Вх. Лем. 431. *Се вино велика ледач.* 2)= **Ледащо**. *Він до краю розлайдачився; сказано, у ледач записався.* Подольск. г.

Ледаче́нький, а, е. Ум. отъ **ледачий**.

Ледачий, а, е. 1) Лѣнивый; облѣнившійся. *Ледачому все важко робити. Туркеня дрімала. Дрімав у харемі ледачий сумтан.* Шевч. 58. *Ледача шкапа скрізь припинки має.* Ном. № 10848. 2) Дурной, никчемный, негодный, плохой. *Ледача та*

дівка, що сама себе хвалить. Посл. *Ледачому ледача й смерть.* Ном. № 7100. *З серця беруться ледачі думки.* Єв. Мт. XV. 19. *Ой чумаче, чумаче, життя твоє ледаче.* Рудч. Чп. *Добре далеко чуть, а ледаче ще далі.* Ном. № 4451. *Холодно, вдягнувшись у їдно!—Іднакого в двоє, як ледачі обоє.* Ном. № 643. Ум. **Ледаче́нький.** *Вниз—путній ставок, а через його ледаченький місток.* О. 1862. IX. 62.

Ледачи́на, ни, *об.*=**Ледащо, ледащи́ця.** Гол. II. 427. Вх. Лем. 431.

Ледачо́, *нар.* 1 Лѣниво. 2) Плохо, дурно.

Ледащи́й, а, е=**Ледачи́й.** *Ледащому всюди зле.* Чуб. I. 262.

Ледащи́ця, ці, *об.* Нерадивый, нерадивая, негодникъ, негодница, негодяй, негодяйка. *Ходила б у білому, дак скажуть—чепериться, ходила б у чорному, дак скажуть—ледащиця.* Мет. 279. Ум. **Ледащи́чка, ледащи́ченька.** *А Нечипорів батько та був собі великий ледащичка: спився і звівся ні на що.* Кв. I. 233. *Аж він самий п'яниченька й великая ледащиченька.* Грин. III. 381.

Ледащі́ти, щію, єш, *гл.* Разлѣниваться, портиться, дѣлаться негодяемъ.

Ледащо, ща, *с.* 1) Лѣнтяй. *Ой роблю я, роблю,—робота ні за що: люде кажуть і говорять: сирота ледащо.* Нп. *Ледащо неробоче.* Котл. Ен. VI. 17. 2) Негодникъ, негодница, безпутный, безпутная. *Добрий доброю слова боїться, а ледащо й побою не боїться.* Ном. № 3873. *Люде серця не спитають, а скажуть: ледащо.* Шевч. 65. **Пусти́тися в ледащо.** Сдѣлаться негодникомъ. *Чи се і ти пустився в ледащо, що хочеш нас звести ні на що?* Котл. Ен. II. 6. 3) О предметахъ: плохой, негодный, дрянной. *Зіма! кожуха нема, чоботи ледащо і їсти нема що.* Ном. № 561.

Ледаяки́й, а, е. Дрянной, дурной, плохой, негодный. *Доброму скрізь добре, а ледаякому скрізь погано.* Каменец. у. *Ледаякою бортника і мед ледачим пахне.* Ном. № 7160.

Ле́две, ле́дві, ле́дво, *нар.* 1) Едва, чуть, лишь только. *Держались ледве на ногах.* Котл. Ен. V. 16. *Ледве-ледве дише.* Шевч. 67. *Ледві додому прийшов.* Чуб. I. 201. *Та напила м ся, ледво стою.* Чуб. V. 681. *Ледві ми ввійшли, він почав сміятись.* МВ. 137. 2) Едва-ли, врядъ-ли. *У цій корчмі ледві є пиво?* Каменец. у. *Сьогодня ледві прийде, бо свято.* Каменец. у. *Ледво є він дома.* Каменец. у. *Ледво тямите ви діда, бо були сте малі ще.* Каменец. у. **Ле́дві(о)-не-ле́дві(о).** Едва, едва, съ трудомъ. *Так упився на тій оказії, що ледво-не-ледво додому дійшов.* Каменец. у. *Я ледві-не-ледві забрав,—такі великі.* ЗОЮР. I. 229.

Ледя́ця, ці, *ж.* Гололедица. Вх. Уг. 249.

Ледівка, ки, *ж.* 1)=**Ледиця.** Вх. Лем. 431. 2) Ледяныя сосульки на деревьяхъ. Вх. Лем. 431. 3) Каменная (кристаллизированная) соль. НВолын. у.

Ле́дінь, ня, *м.*=**Легінь.** *Узяв ледінь стару бабу, кайтеся, хрестяне!* Гол. III. 514. *Ой любили два ледіні єдну молодицю.* Гол. Ум **Ледіни́к.** *Порубали ледініка у чужої жінки.* Гол. I. 227. *Поставайте, ледіники, до танцю, до танцю.* Гол.

Ледо́вий, а, е. Ледяной.—**сіль.** Кристаллизованная соль. *Учили їм оцту з перцем і барсуковим салом і ледової соли.* Чуб. I. 74.

Ледь-не-ледь, *нар.* = **Ледве-не-ледве.** *Ледь-не-ледь доїхав, таке болото.* НВолын. у.

Ледя́нка, ки, *ж.*=**Ледівка.** *Вписавсь в купці, ямлив товар: ледянку-сіль і добру крижку, мед, віск...* Мкр. Г. 54.

Леє́стр, ру, *м.* Реестръ.

Леестрови́к, ка́, *м.* = **Лейстрови́к.** *Стали недоляшки поруч із ляхами,—обернули наливайців леестровиками.* К. Досв. 8.

Ле́жа, жі, *ж.* Лежаніе. *З спання не купить коня, а з лежі не справить одежі.* Ном. № 11299. **Упа́сти у ле́жу.** Заболѣть. Шух. I. 97.

Лежа́йка, ки, *ж.* Рыба Barbus fluviatilis. Вх. Уг. 249.

Лежа́к, ка́, *м.* 1) Горизонтальная часть дымовой трубы на потолкѣ. 2) Валежникъ. Волын. г. 3) Лежащій улей.

Ле́жаний, а, е. Достающійся безъ труда. *У нас хрошей лежаних нема.* Грин. I. 244. *Попові а котові лежаний хліб.* Ном. № 8071.

Ле́жанка, ки, *ж.* 1) Лежаніе, ничего не дѣланіе постоянное. 2) Лѣность. **Ле́жанка го напа́ла.** Онъ сдѣлался лѣнивъ. Вх. Зн. 32. 3) Сорванная зеленою, но затѣмъ улежавшаяся груша.

Лежа́нка, ки, *ж.* Лежанка. *Стара сидить на лежанці та колише малою внука.* Левиц. Ум. **Лежа́ночка.**

Лежа́ння, ня, *с.* Лежаніе. *За спанням*

та лежанням і сорочки не будеш мати. Ном. № 10301.

Лежа́ночка, ки, *ж. Ум.* отъ **лежа́нка.**

Лежа́ти, жу́, жи́ш, *гл.* 1) Лежать. *Боже поможи, а сам не лежи.* Ном. № 70. **Леге́нько лежа́ти.** (Благожеланіе покойнику). 2) Болѣть. *Теща Симонова лежала в пропасниці.* Єв. Мр. І. 30. *Дай, Боже, з який час лежати, а не нагло помірати.* Ном. № 8003. *Кріпко лежали в піст, а ні одна не вмерла, всі повичунювали.* Черниг. у. **Лежа́ти на сме́ртній посте́лі.** Умирать. Харьк. 3) **Лежа́ти в обозі.** Стоять въ лагерѣ. *Годі, годі, козаченьки, в обозі лежати, ой ходімо під Гусятин жиди рабувати.* Гол. І. 13.

Лежа́тися, жи́ться, *гл. безл.* Лежаться. *Ой не спиться, не лежиться і сон мене не бере.* Чуб. V. 36.

Лежа́чий, а, е. 1) Лежащій. *Вовк зайця не дожене,—хиба так, лежачого нагиба* О. 1861. V. 69. *Під лежачий камінь і вода не тече.* Ном. № 7206. 2) Находящійся безъ употребленія. *Як би він не пив горілки, то досі б лежачі гроші лежали, не то що як тепера позичати по гривні.* Харьк. 3)=**Лежаний.** *Нема ніде хліба лежачого.* М. В. І. 25. *Лежачим хлібом набивають пузо.* К. ПС. 82. 4) **Лежа́ча худо́ба.** Недвижимое имущество.

Ле́жачки, *нар.* Лежмя, въ лежачемъ положеніи. Ком. II. 19.

Лежебо́кий, а, е. Лѣнивый. *Була у чоловіка жінка—лиха, дурна, лежебока.* Ном. № 12000.

Ле́жень, жня, *м.* 1) Лежебокъ. *Що дворовий лежень не хоче робити, тільки спати та гуляти та горілку пити.* Мил. 73. **Ле́жня справля́ти.** Ничего не дѣлать. 2) Бревно, лежащее на землѣ и служащее вмѣсто фундамента для стѣны хаты. *Тепер становлять хати на стоянах, а перш було на лежнях.* Лебед. у. 3) Боровъ, дымовая труба на потолкѣ, горизонтально лежащая, то-же, что и **Лежа́к 1.** 4). Лежащій улей. См. **Лежа́к 3.** 5) Родъ большого калача, обрядовый свадебный хлѣбъ. Чуб. IV. 236. *В п'ятницю до діла лежні з гурту поробили та шишки і перепійці в піч посадовили; коровай-же спорядивши з самую суботу, посадить його впросили Кирика Голоту.* Мкр. Н. 21.

Лежі́ння, ня, *с.* Лежаніе. *Через сидіння не впало в лежіння.* Ном. № 10846.

Ле́жма, *нар.* Въ лежачемъ положеніи. *Попереду сніп лежма б'ють, а потім сторч поставе.* Каменец. у. —**лежа́ти.** Постоянно, не вставая лежать. *Лежма лежу хвора.* НВолын. у.

Ле́жник, ка, *м.* 1) Боровъ дымовой трубы? „Любимымъ мѣстопребываніемъ „**вихова́нця**" есть „**ле́жник**", на чердакѣ". Чуб. І. 208. 2) **Ле́жники справля́ти**=**Лежня справляти.** О. 1862. III. 20.

Лежню́ха, хи, *об.*=**Лежень 1.** Желех.

Лежня́, ні́, *ж.*=**Лежа.** *За лежнею ніколи посидіти.* Ном. № 10846.

Лежня́ка, ки, *об.*=**Лежень 1.** Желех. Вх. Зн.

Лежу́н, на́, *м.* = **Лежень 1.** Чуб. І. 262.

Лежу́х, ха́, *м.* 1)=**Лежень 1.** Каменец. у. *Лежух лежить, а над ним Бог кряжить.* Ном. № 1682. *Лежухові Бог долю дає.* Ном. № 1683. 2) Упавшее или поваленное бурей дерево. Вх. Зн. 33. 3) Птица козодой, Caprimulgus europaeus. Вх. Лем. 431.

Ле́зиво, ва, *с.* Лѣстница изъ лыка (у бортник.).

Ле́зо, за, *с.* Лезвіе. Уман. у. *Оце обух, а це лезо (у сокири).* Харьк. Ум. **Лі́зко.**

Ле́йбик, ка, *м.* 1) Родъ жилета у лемковъ. Гол. Од. 75. 2) Родъ женской верхней теплой одежды на ватѣ. Рк. Левиц.

Леймента́рь, ря́, *м.* Рейментарь. Мет. 425.

Ле́йстер, стру, *м.* Реестръ. *Запишіть у лейстри.* Мил. 162.

Лейстро́ви́й, а́, е́. Реестровый. *Тоді сироту Степана, козака лейстрового, отамана молодого, турки-яничари ловили.* Шевч. 255. *Тільки обізвався писарь військовий, козак лейстровий.* Дума.

Лейстрови́к, ка́, *м.* Реестровый казакъ. *Бенкетує шляхта, іграючи в карти, а козаки-лейстровики додержують варти.* К. Досв.

Лейта́рь, ря́, *м.* Рейтаръ. *Скоро лейтарі до його прибували, листи подавали.* АД. II. 123.

Ле́квар, ру, *м.* Варенье изъ сливъ. Угор.

Ле́кція, ції, *ж.* Урокъ, лекція. *Не вивчиш лекції,—профессорі й слова не скажуть.* Левиц. І. 152.

Ле́кшати, шаю, еш, *гл.*=**Легшати.** Желех.

Ле́кше, *нар.*=**Легше.** *Лекше говорити, ніж зробити.* Ном. № 5605.

Ле́ле, ле́лечко! *меж.* Увы! Горе! Бѣда!

Ой леле, леле! битиме татусь. Лубен. у. *Ой лелечко, лелечко, болить мое сердечко!* Чуб. V. 1061. *Леле, лелечко мені!* Ном. № 9270.

Леле́, *меж.* ? Припѣвъ въ дѣтской пѣсенкѣ: *Леле, діду, леле, бабо, леле, Коваленку! Та понесім погуляти дитичу маленьку.* Ном. № 9262.

Лелека́, **ки**, *ж.* Аистъ, Cicopiia. *Обліпав сердега море й землі, як лелека.* Мкр. Н. Ум. **Лелечка**. Ув. **Лелечище**.

Лелека́ти, **чу**, **чеш**, *гл.* Вопить, стонать. *Лелечу-лелечу,—поки то встану, Вона нездужає—всю ніч лелече.* Борз. у.

Лелену́ти, **ну**, **неш**, *гл.* Сильно полить, хлынуть. *А після тієї грози як лелене дощ!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Лелеса́ти, **са́ю**, **єш**, *гл.*=**Лелекати**. *Як стали орла із цехом ховати, і стала птиця небесна як коза лелесати. Лелеса мов скажений.* Харьк.

Лелета́ти, **чу́**, **чеш** и **лелети́ти**, **чу́**, **ти́ш**, *гл.* Нашѣвать? Вх. Зн. 32.

Лелечий, **а**, **е**. Свойственный, принадлежащій аисту.

Лелечиня́, **ня́ти**, *е.* Птенецъ аистъ. Харьк. Ум. **Лелечиня́тко**.

Лелечи́ч, **ча**, *м.* Аистъ-самецъ. *Полетів уже лелечич, полізу до гнізда.* Лубен. у.

Лелечи́ще, **ща**, *м.* Ув. отъ **лелека**.

Лелечка, **ки**, *м.* Ум. отъ **лелека**.

Лелечко. См. **Леле**.

Ле́лик, **ка**, *м.*=**Лилик**. Вх. Пч. II. 7.

Лелі=**Лельо**. Желех.

Лелі́нька, **ки**, *ж.* Ум. отъ **лелія**.

Лелі́ння, **ня**, *с.* Тихое теченіе. *Тихе лелінння... води по камінні.* Левиц.

Ле́літ, **лета**, *м.* Птица изъ породы совъ, сычъ. Вх. Зн 33.

Лелі́ти, **лію**, **єш**, *гл.* 1) Сверкать; струиться блестя, блестѣть; переливаться. *Так і лелюють церкви уряжені та золоті.* Зміев. у. *В неї подвір'я сріблом леліє.* Гол. III. 543. *Да йшла дівка да яриною, да ярина леліє.* Чуб. V. 23. *Там вода леліє, на її дивлюся.* Мет. *А на морі вода леліла.* Нп. 2) Лелѣять. *Та мала собі сина єдиного Івася Вдовиченка, змалку леліла, у наймі не пускала.* Мет. 414.

Лелі́тка, **ки**, *ж.* 1) Металлическая блестка, пришиваемая на одеждѣ, церковн. облаченіи и пр. Каменец. у. 2) *мн.* Головное украшеніе гуцулокъ: мелкія бляшечки вокругъ головы. Гол. Од. 73. Ум. **Лелі́точка**. *Ніхто не вгадає, що на гільцю сяє: золоті хорхи верхи, срібні да лелі́точки.* Рк. Макс.

Употребляется какъ ласкательное слово: *Ти ж моя лелі́точка!*

Ле́ліч, **чу**, *м.* Alnus viridis. Вх. Зн. 32.

Лелія, **лії**. *ж.* Лилія. *Насіяла миленькая білої лелії.* Гол. I. 327. *Ой як же ти процвітаєш, як в саду лелія.* Чуб. V. 428. Ум. **Лелі́єнька**. *Сестро ж моя, лелієнько біла!* Федьк. I. 9.

Лелія́ти, **лію**, **єш**, *гл.* Лелѣять. *Мати сина леліяла, потіхи ся надіяла.* Гол. I. 164.

Ле́лька, **ки**, *м.*=**Лельо**. Гол. I. 223. Желех.

Ле́льо, **ля**, *м.* Батюшка, отецъ. Шух. I. 32.

Ле́льом-поле́льом, *нар.* Еле ноги передвигая. *Що ти ходиш лельом-полельом, наче тобі ступінь по червінцеві.* Подольск г.

Лелі́, **лі́**, *ж.*=**Ле́ля**. *Як пішла леля, то всі городи піском позаносило.* Черниг. у.

Леля́к, **ка**, *м.* Козодой, лилокъ. Радом. у.

Лем, *сз.* 1) Но. *Дівча, дівча, вода чиста, лем ти сама єсь нечиста.* Гол. IV. 522. 2) Лишь только. Гол. I. Вступленіе, 725. 3) Какъ вставка въ рѣчь: вотъ, вѣдь, же.

Лема́к, **ка́**, *м.* Названіе малоросса, живущаго въ Венгріи, въ долинахъ, за Бескидами. О. 1861. I. 265; 1862. I 79.

Лема́чка, **ки**, Малорусска изъ Венгріи, жительница долинъ за Бескидами. Желех.

Ле́мбик, **ка**, *м.* Алембикъ, перегонный кубъ.

Ле́ме, *сз.*=**Лем**. Вх. Зн. 32.

Ле́мент, **ту**, *м.* Плачъ, вопль, рыданіе; крикъ. *Чутно було в Рамі голос, лемент.* Єв. Мт. II. 18. *Із городів встає під небо лемент.* К. Іов. 53. *Коли вихожу з хати, а на вулиці такий галас, такий лемент!* Канев у. *Ото буде лементу!* Левиц. Пов. 143.

Лементá́рь, **ря́**, *м.* = **Лейментáрь**. Мет. 425.

Лементі́ти, **чу́**, **ти́ш**, *гл.* Кричать, громко говорить. *Жінки лементіли біля корчми, аби дав жид без грошей горілки.* Каменец. у.

Лементува́ння, **ня**, *с.* Вопль, крикъ. *Охрипле лементування.* Мир. Пов. II. 108.

Лементува́ти, **ту́ю**, **єш**, *гл.* Вопить, кричать. Ном. № 13022.

Лементува́тися, **ту́юся**, **єшся**, *гл.* Хлопотать, суетиться. Полт. г.

Леме́ха, **хи**, *ж.* 1)=**Лемішка**. 2) *об.* Флегматикъ; неуклюжій. НВолын. у.

Ле́мехуватий, **а**, **е**. Неповоротливый,

медли́тельный, флегматическій. Черк. у. НВолынск. у. Левиц. I. 163. *Стала така лемехувата.* Г. Барв. 365.

Леме́шик, **ка**, *м.* Ум. отъ **леміш**.

Ле́мзати, **заю**, **заш**, *гл.* Медленно ѣсть.

Лемзі́ти, **жу́**, **зи́ш**, *гл.* Медленно идти, тащиться. Желех.

Ле́мич, **чу**, *м.* Раст. Alnus viridis. Лв. 96. См. **Ле́ліч**.

Леміш, **ша́**, *м.* 1) Сошникъ, лемехъ (въ плугѣ). *Чому ви, хлопці, не орете?—Да, дядьку, свято —Яке свято?—Чересло й леміш ізнято.* ЗОЮР. I. 146. *Може викую я з його до старого плуга новий леміш і чересло і в тяжкі упруги, може, зорю перелі́ той.* Шевч. 669. **Зробив з лемеша́ шва́йну.** Испортилъ дѣло, гора родила мышь. Ном. № 7613. Ум. **Леме́шик**.

Леміше́чка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **леміш**ка.

Лемішка, **ки**, *ж.* 1) Родъ кушанья изъ муки, саламата. *Галушки та лемішка, а хлібу перемішка.* Ном. № 12339. *Дівер з невісткою розбив горщик з лемішкою.* Чуб. V. 724. 2) Мямля; мягкій и безхарактерный человѣкъ. Ум. **Леміше́чка**. *Головіче, наварю я тобі лемішечки.* Грин. II. 164.

Лемішаний, **а**, **е**. Изъ **лемішки**. *Лемішані вареники.*

Ле́мківський, **а**, **е**. Принадлежащій **лемку**. Желех.

Ле́мківщина, **ни**, *ж.* Мѣстность, заселенная **ле́мками**: погорье Низкаго Бескида отъ р. Сяна по Попрадскую долину, въ Сяндецкомъ у. Желех. Голов. I. Вступл. 725.

Ле́мко, **ка**, *м.* Галицкій малороссъ, житель **Ле́мківщини**. Голов. I. Вступл. 725.

Лемну́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.* 1) Удалиться, отступить. Желех. 2) Стѣбрить, стащить. *Так то він її лемнув, як був тут.* Брацл. у.

Лендéрево, **ва**, *с.* Раст. Larix europaea. Шух. I. 18.

Лені́ти, **лі́ю**, **иш**, *гл.*=**Леліти**. *На калину вітер віє, калина леніє.* Мет. 41. *Леніла вода, леніла.* Чуб. III. 162.

Ленний, **а́**, **é**.=**Лляний**. *Розточено ленний обрус на столі.* Чуб. *Розстелено ленні скатерті по столу.* Мет. 152.

Ле́но, *сз.*=**Лен** 2. Вх. Зн.

Ле́нта, **ти**, *ж.* Лента (взято изъ русск. яз.). Кв. I. 6. *Куплю собі шаблю золотую, а до шаблі ленту голубую.* Черк. у.

Лента́вий, **а**, **е**. Рваный. Вх. Зн. 32.

Лентю́х, **ха**, *м.* Одѣтый въ городскую одежду? горожанинъ? Шух. I. 33.

Лену́ти, **чу́**, **не́ш**, *гл.* Летѣть. Федьк. I. 27. *Леньмо, поленьмо до свого пана.* Чуб. III. 440. *Кину пером, лену орлом, конем поверну, а до свого отамана таки поверну.* Нп.

Леопа́рд, **да**, *м.* Леопардъ. *І леопард із лоху вискочив на сцену... Ступив, зирнув,—і полилась святая кров.* Шевч. 614.

Леп, **пу**, *м.* Нечистота на тѣлѣ, потная грязь. *Лепу на руках багато.* Харьк. у.

Лепесну́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Броситься бѣжать. *Тілько пустив мене з рук, а я як лепесну тікати.* Екатер. у.

Лепета́йло, **ла**, *с.* Болтунъ, а въ загадкахъ названіе языка. Ном., стр. 297, № 222.

Лепета́ти, **чу́**, **чеш**, *гл.* Лепетать, болтать; говорить невнятно. *Не тямить голова, що язик лепече.* Ном. № 12987. *Лепече, як той пустий млин.* Ном. № 12984.

Ле́петень, **тня**, *м.* Болтунъ. *Лепетень лепече, а дурень слухає.* Чуб. I. 262.

Лепети́ця, **ці**, *ж.* Болтунья. Ном., стр. 294, № 121.

Лепети́ння, **ня**, *с.* Болтовня. Левиц. Пов. 84.

Лепети́ти, **чу́**, **ти́ш**, *гл.*=**Лепетати**. *Та чого лепетиш, як дзвоник?* Черк. у.

Лепетли́вый, **а**, **е**. Болтливый. Левиц. I. 399.

Лепету́н, **на́**, *м.* Болтунъ. Желех.

Лепету́ха, **хи**, *ж.* 1) Болтунья; ворчливая женщина. *Бо свекруха, лепетуха сварливая голова, вона ж мене зсклопоче—я дівчина молода.* Чуб. V. 535. См. **Лепети́ця**. 2) Водка. *Як нап'ється лепетухи, стане не тверезий.* Чуб. V. 1161. 3) **Да́ти лепету́хи**. Убѣжать, удрать. *Баба дождала ночі і дала лепетухи до пана.* Грин. I. 94. Ум. **Лепету́шка**. *Захтілося лепетушки, пропила моток і витушки.* Чуб. V. 680.

Лепе́тя, **ті**, *об.* Болтунъ, болтунья.

Лепеха́, **хи́**, *ж.* 1) Раст. Аиръ, Acorus calamus. Также **Жидівська лепеха́**. ЗОЮР. I. 109. 2) Раст. Scirpus sylvaticus. ЗЮЗО. I. 135.

Лепе́хуватий, **а**, **е**. 1)=**Лепі́шкуватий**. 2) Широколистый? *Ой густий очерет да й лепехуватий.* Чуб. V. 176.

Лепе́ць, **пця́**, *м.* Раст. 1) Asperugo procumbens. ЗЮЗО. I. 113. 2) Galium Aparine. ЗЮЗО. I. 123.

Лепешни́к и **лепешня́к**, **ка́**, *м.* Раст. Scirpus sylvaticus. ЗЮЗО. I. 135. См. **Лепеха** 2.

Лепі́стка, **ки**, *ж.* Лепестокъ. Ум. **Лепі́сточка**.

Лепіх, **ха**, *м.* Раст. Gluceria spectabilis. Вх. Пч. I. 10.

Лепі́шник, **ка**, *м.* Раст. Carices. Лв. 97.

Лепо́к, **пка́**, *м.* Раст. Asperugo Aparine. ЗЮЗО. I. 113.

Лепо́рт, **ту**, *м.* Рапортъ. *Іул, як комендант ісправний, Енеїві лепорт подав.* Котл. Ен. VI. 34.

Лепортува́ти, **ту́ю**, **ав**, *гл.* Рапортовать, доносить. Харьк.

Ле́пський, **а**, **е**. Хорошій, красивый. *Жив я собі недалеко од сього лепського города.* Греб. 400.

Ле́псько, *нар.* Хорошо, красиво. *Із кожного куріня везли знамена на конях, лепсько убраних.* Стор. II. 156.

Ле́пта, **ти**, *ж.* Лепта. *Спасибі, друже мій убогий,—ти, знаю, лепту розділив свою едину.* Шевч. 561.

Лепти́ця, **ці**, *ж.* Раст. Lychnis. Шух. I. 21.

Лепу́х, **ха́**, *м.* Раст.=**Лопух**. Вх. Пч. I. 8.

Лепухо́вий, **а**, **е**.=**Лопуховий**. *Прийде літо красне,—все готове, пошлемо шаравари лепухові.* Грин. III. 325.

Лепчи́ця, **ці**, *ж.* Раст. а) Galium Aparine. Анн. 151. б) Asperugo procumbeus. ЗЮЗО. I. 113. в) Arperugo Aparine. ЗЮЗО. I. 113.

Ле́скіт, **коту**, *м.* и пр.=**Ло́скіт** и пр.

Лесли́вий, **а**, **е**. Льстивый. *Тодос лесливий чоловік.* НВолын. у.

Ле́сний, **а**, **е**.=**Лесливий**. *Діявіл лесний.* Чуб.

Лест, **ту**, *м.* Въ выраженіи: **Лесто́м заходити**. Обманывать при помощи хитрости. Желех.

Ле́ста, **ти**, *ж.* Родъ шестерни въ водяной мельницѣ на Днѣпрѣ.

Ле́статися, **таюся**, **ався**, *гл.* Едва идти, плестись. ЧГВ. 1853. 61.

Лесте́ць, **тця́**, *м.* Льстецъ.

Лести́вий, **а**, **е**. Льстивый. *Потребить Господь лестивих і уста зацїпить хитрим.* К. Псалт. 25.

Лести́вість, **вости**, *ж.* Льстивость. Желех.

Лести́во, *нар.* Льстиво. *Найпірший народові ворог буває той, хто лестиво вихваляє нас, щоб ми не по правді про себе думали.* О. 1862. IX. 29.

Лести́ти, **щу́**, **сти́ш**, *гл.* Льстить. *Не лести мене своїми пишними словами.* К. XII. 64.

Лести́тися, **щу́ся**, **сти́шся**, *гл.* Подольщаться, подлаживаться. *Леститься, як у пазуху не влізе.* Черк. у. *Хоть як вона буде до тебе леститься, а ти їй усїй правди не кажи.* ЗОЮР. II. 71. *Давай уже хоть коло сього леститися: оце, кажуть, пан так пан!* К. ЧР. 74.

Ле́стівочка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **ле́стка**.

Ле́стка, **ки**, *ж.* Лесть, льстивая рѣчь. *Лестки горшей отрутизни.* Ном. № 3072. *Оті шепотинники-окомони чого не допнуть у панів добрим способом, то завсіди доб'ються у них лестками.* Берд. у. **Ле́стками підійти́**. Лестью добиваться, льстить. НВолын. у. Ум. **Ле́стівочки**. *Як узяли лестівочками підходить.* Ном. 3094.

Лестни́й, **а́**, **е́**. Льстивый, обманчивый. Чуб. III. 26.

Ле́стощі, **щів**, *ж. мн.* Лесть. Харьк.

Лесту́н, **на́**, *м.* Льстецъ. *Поки в комірі єсть і в скрині, лестун потреться в сій хатині.* Мкр. Г. 61.

Лесть, **ти**, *ж.*=**Лестощі**. Рк. Левиц. *Смерть лести не знає.* Ном. № 8252. *Тобою чоловік великий і у честі, але по всяк час у ґріховній лесті на Христа воює.* Чуб. III. 17. **Ле́стю упада́ти**. Поддабриваться. *Сидить Гриць на важниці, тяженько здихає, а до його чорнявал лестю упадає.* Чуб. V. 1038.

Лесь=**Єсь**, **есм**. (2-е лицо наст. вр. отъ гл. **бути**). *Дівча, дівча, вода чиста, лем ти сама єсь нечиста: кож лесь сім мужів мала, а зо жадним шлюб не брала; сім лесь хлопців породила, ні єдному кєту не дала.—Кед лесь хлоп, то не ґварь мі то! Кед лесь Бог,—отпусть мі то!* Гол. I. V. 522.

Лет, **ту**, *м.* Летъ, полетъ. *Туди саме лет (бджолам) через яр.* Черк. у.

Ле́тарг, **гу**, *м.* Летаргическій сонъ. *Із сього летаргу пробудила нас рідна мова.* К. XII. 123.

Летарги́чний, **а**, **е**. Летаргическій. *Були ми довго наче мертві, були нерухомі, в летаргічному сні.* К. XII. 123.

Лети́ти, **чу́**, **ти́м**, *гл.* Летѣть; быстро стремиться, мчаться, нестись. *Летить орел по над морем.* Мет. 64. *Летить літо, як крилами.* Ном. № 550. *Чого летиш як скажений?* Волын. г. *Летить миска до порога,* Нп. *Куля летить.* Дещо, 31. Ум. **Летіто́ньки**. *Межи ними соколонько крилонъками махав, летітоньки гадає.* Лукаш. 168.

Лету́чий, **а**, **е**. Летающій, летучій. Левиц. I. 226. *З пистолю кулею летючу птицю б'є.* Стор. II. 222. *Се ле-*

точий горобець. НВолын. у. *Це летюча птиця, а це піша.* Черк. у.

Летя́га, ги, *ж.*=**Нетяга.** *Ой гуляв, гуляв козак, бідний летяга, сім год і чотирі.* Мет. 377.

Летя́жний, а, е.=**Нетяжний.**

Летя́чий, а, е.=**Летючий 1.** *Летячу птицю б'є.* Канев. у.

Лехва́ря, рі, *ж.* Невкусный супъ. Вх. Зн.

Лехки́й и пр.=**Легкий** и пр.

Лещ, *сз.* Но, только. *Втонув, втонув козаченько, леш хусточка плавле.* Чуб. V. 309.

Ле́шко, ка, *об.* Ласк. Душенька. *Я тебе, лешко, ждала, ждала, а ти й не прийшла.*

Ле́щата, т, *с. мн.* 1) Тиски. **Узя́ти в ле́щата.** Стиснуть. 2) Тиски изъ лубковъ или дощечекъ, въ которыхъ сдавливаютъ переломленную кость. 3) Два длинные куска дерева или желѣза, между которыми находится предметъ, который необходимо сжать, а концы ихъ скрѣплены. Напр. а) при дѣланіи короба концы согнутой въ кругъ драни соединяются такъ, что одинъ заходитъ за другой; они помѣщаются между двумя палочками, концы которыхъ связываются и палочки оттого сжимаютъ концы драни такъ, что они не могутъ разойтись; б) при укрѣпленіи плетня два столба забиваются по обѣ стороны плетня одинъ противъ другого и стягиваются насквозь проходящими ихъ планками. *Я тин візьму у лещата.* Лебед. у. 4) Жомы для разминанія кожъ. *В лещатах вимінають квашію з сирищі.* Черном. 5) Лещетка, употребляемая при кастраціи лошадей. 6) Родъ снаряда, употребляющагося въ игрѣ. *Палили клочча, ворожили, по спині лещатами били, загадували загадок.* Котл. Ен. Ш. 70.

Ли, *вз.* Или. *Сядем ми з тобою поснідаєм, ли пообідаєм.* ЗОЮР. I. 207.

Либ, *меж.* Выражающее толчекъ. *Либ Панька в око,—а він і так сліпий.* Ном. № 6392.

Ли́бавка, ки, *ж.* Скотина, съѣдающая только верхушки корма. Желех.

Либа́к, ка́, *м.* Работникъ, собирающій нефть съ поверхности воды. Желех.

Ли́бати, баю, ешь, *гл.* 1) Медленно пастись. *Там і паша така, що треба скотині по стебельцю либати.* Уман. у. 2) Пастись по росистой травѣ. 3) **Ли́бати очи́ма.** Мигать, моргать. *Так либа, так либа,—от-от заплаче.* 4) Собирать при помощи лошадинаго хвоста нефть съ поверхности воды. Желех.

Либа́цький, а, е. Принадлежащій либа'у, относящійся къ нему. Желех.

Либе́рія, рії, *ж.*=**Ліберія.**

Ли́бець, бця, *м.* Нищій, собиратель милостыни. Грин. II. 180.

Ли́бити, блю, биш, *гл.* Брать? собирать? *Ходив* (торгувати)... *та добре либив гроші.* Мкр. Г. 45.

Либо́й, *нар.*=**Либонь.** Желех.

Либоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Либати 2.** Желех.

Либо́нь, *нар.* Вѣроятно, кажись. *Либонь і до гробової дошки щастя не дочекаюся.* Ном. № 8317. *Чорна хмара наступав, либонь дощик буде.* О. 1862. X. *А під лісом, край дороги, либонь курінь мріє.* Шевч. 82.

Ли́бці, ців, *мн.* Бичевка съ привязаннымъ мясомъ для ловли рыбы.

Ли́вень, вня, *м.* Ливень, проливной дождь. *Рече—і дощ, і ливень з неба лється.* К. Іов. 82.

Ливни́й, я́, е́. Проливной (дождь). Мнж. 148.

Ли́врити, рю, рив, *гл.* Плохо читать. *Вчився він добре на філозофії: в шіснадцять літ письмо мимрив та все по латині ливрив.* КС. 1882. IX. 480.

Лига́ти, га́ю, ешь, *гл.* 1) Набрасывать веревку на рога вола. *Лигай вола! чого стоїш?* 2) и сов. в. **Лигну́ти, ну́, не́ш.** Хлебать, хлебнуть, глотать, глотнуть, проглотить, жрать. *Він плакав і лигав кулешик.* Котл. Ен. *Тут з салом галушки лигали.* Котл. Ен. I. 11. *Купив слив та й лигаю собі.* Лебед. у. *Тільки кусай, кільки можеш лигнути.* Ном. № 5587. *Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588.

Лигі́,—да́ти. Убѣжать, навострить лыжи. Ном. № 4411. *Ломаку під руку, да й лиги!* Ном. № 11047. *Та лиги!* Мнж. 95.

Лига́тися, га́юся, ешся, *гл.* Сходиться съ кѣмъ, связываться съ кѣмъ; соединяться.

Ли́гирь, ря, *м.* Нищій. *Там у городі скрізь лигиря сидять попід барканами, просять милостині.* Грин. II. 180. Ув. **Лигиря́на.** Грин. II. 180.

Лигну́ти, да́ну, не́ш, *гл.* 1) См. **Лигати 2.** 2) Ударить, хватить. *Ларченка як хто по потилиці лигнув.* Мир. ХРВ. 263.

Лигну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Уда-

риться. *Що се в тебе око підбите?—Та се я нахилилась хату мести та як лигнулась об стіл, об ріжок, та й набила.* Верхнеднѣпр. у.

Лигону́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Хлебнуть, глотнуть большимъ глоткомъ. 2) Поспѣшно убѣжать. Мнж. 184.

Лигоми́на, ни, *ж. и пр.*=**Лагомина**.

Лигоми́нець, нця, *м.*=**Лагоминець**. *І ті були там лигоминці, піддурювали що дівок.* Котл. Ен. III. 43.

Ли́джа, жі, *ж.* Раст. Ситникъ, Juncus. Вх. Уг. 250.

Ли́жка, ки, *ж.* 1)=**Ложка**. *Треба миски, треба лижки.* Грин. III. 678. 2) Ножъ, которымъ вырѣзывается углубленіе въ ложкѣ. Шух. I. 247. 3)—**жа́б'я**. Головастикъ. Вх. Лем. 413.

Лижка́рство, ва, *с.* Выдѣлка ложекъ. Шух. I. 247.

Лижка́рь, ря́, *м.* Ложечникъ, мастеръ, дѣлающій ложки. *Лижкарі виробляють звичайні лижки з ... дерева.* Шух. I. 247.

Ли́за, зи, *об.* Прилизанный, прилизанная.

Ли́занка, ки, *ж.* Кушанье: сваренное молоко съ мукой. Шух. I. 142.

Лиза́ти, жу́, жеш, одн. в. **лизну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Лизать, лизнуть. *Собаки лизали рани йому.* Ев. Л. XVI. 21. *Дано тобі кісточку: хоч лижи, хоч на далі бережи.* Ном. № 12146. **Лиза́ти гу́би (собі́).** Облизываться въ предвкушеніи чего-либо пріятнаго или въ желаніи его получить. *Стрига Рябко, вертить хвостом, неначе помелом, і знай дурненький скалить зуби та лиже губи: „Уже ж бач", дума він... „Мабуть сам пан звелів оддать Рябку печене і що зосталося варене".* Г.-Арт. Въ переносномъ смыслѣ—хотѣть чего-либо пріятнаго, но еще не имѣть возможности получить. У Макаровскаго описывается на свадьбѣ красивый парубокъ, лихой танцоръ, всѣхъ удивившій своей ловкостью: *„Що за удаль, що за сила!" парубки казали, і дівчата тишкувались і губки лизали.* Мкр. Н. 30. **Лиза́ти гу́би до ко́го.** За кѣмъ ухаживать, зариться на кого. *Лизав до молодої губки, буркотав як голуб до голубки.* К. МБ. X. 3. **Лиза́ти гу́би (кому́).** Надоѣдать съ поцѣлуями. *Не тоді мені лижи губи, як солодкі, тоді мені лижи, як гіркі.* Ном. № 2315. **Лиза́ти халя́ву, чо́боти (кому́).** Пресмыкаться предъ кѣмъ, унижаться. *У Ірода таки самого і у порогу й за порогом стояли ликтори. А цар лизав у ликтора халяву.* Шевч. 637. **Лизну́в ши́лом па́токи.** Ничего не получилъ, ничего не достигъ. Ном. № 1814. **Бода́й тебе́ чорт лизну́в!** Чортъ бы тебя взялъ! *Оттут тебе лизне і чорт!* Котл. Ен. **Як він лизну́в!** Исчезло. Ном. № 1894. **Неха́й тебе́ ли́зень лизне́.** См. **Лизень. Не дам тобі́ й лизну́ти!** И попробовать не дамъ. *Не діждеш, щоб я тобі й лизнути дав! Ні, сам поїм усе.* Кв.

Лиза́тися, жу́ся, жешся, *гл.* 1) Лизаться. 2) Подлизываться, заискивать. *Він усе коло панів лижеться.* Черк. у. *Хлопець не дурний: котком лижеться біля старих.* Полт. у.

Ли́зень, зня, *м.* Бычачій языкъ. *Телячий ли́зень.* **Як ли́зень слиза́в (кого́).** Исчезъ, какъ въ воду упалъ. Ном. № 13512. **Неха́й тебе́ ли́зень лизне́, зли́же!** Чтобъ ты пропалъ! Ном. № 3739.

Ли́зкати, каю, еш, *гл.* 1) Лизать, вылизывать. Черк. у. 2) Часто понемногу ѣсть. *Сіло б та наїлось одразу, а то й лизкає увесь день.* Черниг. у.

Лизну́ти. См. **Лизати**.

Лизу́н, на́, *м.* 1) Лижущій. 2) Подлиза, льстецъ. *Стали мужики лизуни добриться до панів.* Волч. у. 3) Миѳическое существо, въ образѣ большого звѣря, живущее въ лѣсахъ и пожирающее людей. Чуб. I 193.

Лизь, зя, *м.*=**Лизень**. **Як його́ лизь слиза́в!**=**Як ли́зень слиза́в його́.** Мир. ХРВ. 116.

Ли́зькати, каю, еш, *гл.* = **Лизкати**. *Лизькає кров собака.* Славяносерб. у.

Ли́ко, ка, *м.* 1) Лыко. *З одніеї липи двічи лика не дерут.* Ном. № 7471. *Кричить, мов з його чорт лика дере.* Ном. № 3454. **Не мі́шайтесь між чужі́ ли́ка.** Не мѣшайтесь не въ свое дѣло. Ном. № 9569. 2) Веревки (изъ лыкъ?), которыми татары въ прежнее время связывали захваченныхъ ими во время набѣга людей. Поэтому: **Бу́ти в татарських ли́ках**—попасть въ неволю къ татарамъ. **В'яза́ти в ли́ка.** Брать въ неволю. *Попереду біжить чавуш великий і грамоту султанову читає: в'язати в лика всіх, або стинати.* К. ЦН. 212. Ум. **Ли́чко.** *Виміняв ремінець на личко.* Посл.

Ли́куватий, а, е. 1) Мочалистый. *Як поростуть великі коноплі, то волокно буде ликувате.* Волч. у. 2) Волокнистый, жилистый. *Якась ликувата диня та несолодка.* Волч. у.

Ли́ктор, ра, *м.* Ликторъ. *Жерці і ликтори стоять круг капитолія.* Шевч. 607.

Ли́лик, ка, *м.* Летучая мышь. Каменец. у.

Лилія́с, су, *м.* Раст. *Схилився кущ роскішний лиліясу.* К. ПС. 119. *Кущ миліясу і троянди два кущі.* Г. Барв. 214.

Лима́н, ну, *м.* 1) Лиманъ, расширенное устье рѣки. *Чорна хмара з-за лиману небо, сонце криє. Сине море звірюкою то стогне, то виє.* Шевч. 49. *Чорним морем далеко гулями... На лиман-ріку іспадали; к Дніпру-Славуті низенько уклонями.* Дума. 2) Большое и глубоководное озеро, незаросшее камышемъ. Браун. у. 3) Раст. Ranunculus acris. ЗЮЗО. I. 133.

Лима́нний, а, е. 1) Относящійся къ **лима́ну** 1. 2) Озерный. Браун. 17.

Лима́нник, ка, *м.* Часть лимана, которая при легкомъ вѣтеркѣ попадаетъ въ полосу безвѣтрія и остается неподвижной. Браун. 51.

Лима́нський, а, е=**Лиманний** 1. *Ой що узяв Дніпр та свою волю: свої березки промиває, а лиманські коси засипає.* Грин. III. 592.

Лимаре́нко, ка, *м.* Сынъ шорника. *У перетиху ходила по опеньки, лимаренка полюбила молоденька.* Шевч. 540.

Лимари́ха, хи, *ж.* = **Лимарка.** *Ой пила, пила лимариха на меду, та й пропила свою дочку молоду.* Лис. I.

Ли́марів, рева, ве. Принадлежащій шорнику.

Лимарі́вна, ни, *ж.* Дочь шорника. *Ой хто купить цебер меду ще й вина, того буде лимарівна молода.* Лис. I.

Ли́марка, ки, *ж.* Жена шорника.

Ли́марство, ва, *с.* Шорное ремесло.

Ли́марський, а, е. Шорническій. *Він і ремінця лимарського не варт.* Посл.

Ли́марщина, ни, *ж.* Сыромятная кожа. Вас. 158.

Ли́марь, ря, *м.* Шорникъ. Вас. 159. *Оддала дочку та за крамаря, а сама пішла та за лимаря.* Чуб. V. 911.

Лимарюва́ння, ня, *с.* Занятіе шорничествомъ.

Лимарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Заниматься шорничествомъ. *Добре Дорошеві: один син лимарює, другий кравцює, а небіж шевцює.* Канев. у.

Ли́мзати, заю, єш, *гл.*=**Лизати.** *Полизав він трошки з мисочки, та й знов мі, сказано—недужий.* Кіев. у.

Лимпа́ч, чу́, *м.* Земляной кирпичъ, битый кирпичъ изъ глины съ мякиной. Херс.

Лимпачо́вий, а, е. Сдѣланный изъ **лимпачу́.** Херс.

Лин, на́, *м.* Рыба линь, Cyprus tinea. *Ходить, як лин по дну.* Ном. № 3238. Ум. **Лино́к, лино́чок.** *Дитиночка, як линочок.* Ном. № 8469.

Ли́на, ни, *ж.*=**Линва.**

Ли́нва, ви, *ж.* Толстый канатъ. НВолын. у. *Порох на линві ходе, а у вас кажуть на мотузі.* Литин. у. Ум. **Ли́новка.** *Шибениця стареньká, линовки новенькі.* Шух. I. 199.

Лине́ць, нця́, *м.* Ракъ во время линянія. Мнж. 185.

Лини́на, ни, *ж.* 1)=**Лин.** *Ой ви, рибалочки, ой ви, молодії, та поймайте мені риби линини.* Чуб. V. 1072 2) Мясо лини. *Нема над рибу линину.* Ном. № 7522. Ум. **Лини́нка.** *Просить вона на вечеру і рибку лининку.* Чуб. V. 50.

Ли́нити, ню, неш, *гл.* У решетниковъ: снимать слой коры съ предварительно распаренныхъ въ печи липовыхъ стволовъ, обнажая лыковый слой, который потомъ отдѣляютъ отъ стволовъ. Вас. 175.

Ли́нія, нії, *ж.* 1) Линія, черта. 2) Пограничная черта. *Біля города, біля Кілії, на турецкій лінії.* Нп. *Ішов козак на лінію з вельми надувся; ішов козак із лінії, як лихо зогнувся.* Ном. № 792. 3) Линейка.

Ли́нка, ки, *ж.* Веревка; корда, на которой гоняютъ лошадей.

Линки́й, а́, е. Отсырѣлый, влажный. Мнж. 185. *Сіно линке, снопи линкі.* Лубен. у.

Линко́ватий кінь. Лошадь со впявшей спиной, сѣдлистая лошадь.

Лино́вище, ща, *с.* 1) Сброшенная вылинявшей змѣей старая кожа. *Як нападе кого лихоманка, то треба повісити на шнурочку на шию гадюче линовище.* Кобел. у. 2) Кожура рака, потерянная при линяніи. Мнж. 185.

Ли́новка, ки, *ж.* Ум. отъ **ли́нва.**

Лино́к, нка́, *м.* 1) Ум. отъ **лин.** 2) Названіе вола свѣтлорыжей масти. КС. 1898. VII. 41. 3) Раст.: а) Dianthus deltoides. Лв. 98. б) Tragopogon pratensis. Лв. 102.

Лино́чок, чка, *м.* Ум. отъ **лин.**

Линтваре́вий, а, е. Сдѣланный изъ овечьей шкуры. *Линтваревий кожух.* Сим. 226.—**опра́ва.** Кожаный переплетъ. Елисаветгр. у.

Линтваре́ць, рца́, *м.* Ум. отъ **линтва́рь.**

Линтва́рик, ка, *м.* Ум. отъ **линтва́рь.**

Линтва́рь, ря́, *м.* Шкура годовалаго ягненка. Вас. 154. Ум. **Линтваре́ць, линтва́рик.**

Ли́нути, ну, нешъ, *гл.* 1) Летѣть. *Линув сокіл з України.* Мет. 376. *Анел линув, слозу уронив.* Чуб. III. 305. 2) Стремиться. *А я дивлюся і серцем лину в темний садочок на Україну.* Шевч. 403.

Лину́ти, ну́, не́шъ, *гл.* Политься, хлынуть. *Як минув дощ.* Черк. у. *Линув на лоб йому води.* Мкр. Г. 57. *Горщик як брязне об піл, як линуть на мене пожий.* Г. Барв. 225.

Лину́тися, ну́ся, не́шся, *гл.*=**Лину́ти.** *Вода линулася.* Харьк. у. *Дощик линувся—цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою.* Ном. № 334.

Линча́, ча́ти, *с.* Маленькій линь.

Линь, (**ня?** *м.*). Раст. Artemisia campestris. Лв. 97.

Линьба́, би́, *ж.* Время линянія.

Линю́щий, а, е. Линючій, линяющій. *Заполоч линюща.* Черк. у.

Линя́ти, ня́ю, ешъ, *гл.* 1) Линять, терять цвѣтъ. 2) Линять, лишаться шерсти, ронять перья. *За тим вовк не линяє, що в комору часто никає.* Ном. № 7208.

Ли́па, пи, *ж.* Дерево липа, Filia parvifolia. *З однієї липи двічи лика не деруть.* Ном. № 7471. Ум. **Ли́пка, ли́понька, ли́почка.** *Сухая липочка не гнеться.* Грин. III. 460.

Липа́рка, ки, *ж.* 1)=**Липковица.** Вх Уг. 250. 2) Глина для кирпича, для печей. Вх. Лем. 432.

Ли́пень, пня, *м.*=**Липець 1.** Желех.

Ли́пець, пця, *м.* 1) Мѣсяцъ іюль. *Одного літнього гарячого дня в місяці липці 184... року з города Тули вийшла купка хлопців.* Левиц. Пов. 3. 2) род. пад.—**пцю.** Липовый медъ.

Ли́пина, ни *ж.* 1) Липовое дерево. *Білий як липина.* Ном. № 13147. 2) Липовый лѣсъ. *Пішов у липину.* 3) Щепки, лучина. Вх. Зн. 32. *Потрощити на липину.*

Ли́пиці, пиць, *ж. мн.* Сѣмена липы. Черк. у.

Ли́півка, ки, *ж.* 1) Кадка изъ липоваго дерева. *Коли оглядівсь до липівки, що на горищі з медом була, аж вона перекинута й вилизана.* Драг. 363. 2) Родъ дыни. Ум. **Ли́півочка.**

Ли́пка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ли́па.** *Ой у полі юрина, стоїть липка зелена, ой на тій липці... три птахове співають.* Чуб. V. 223. 2) Липовая кора, лубъ? *А моя хата липками шита.* Чуб. V. 412. 3) Раст. Spiraea Filipendula. ЗЮЗО. I. 170. 4)=**Липці.** Для сниманія вишень—**очерета́на ли́пка.** О. 1861. V. 36.

Липка́чий, а, е.=**Липковатий.** *Липкача роля.* Вх. Уг. 250.

Липки́й, а́, е́. 1) Липкій. *Вона мене по тілу маже липким, вонючим, як смола.* Алв. 64. 2) Прилипчивый (о болѣзни). 3) Имѣющій влеченіе къ чему-нибудь. Левиц. I. 341. *До хазяйства липкий такий, вже й ночі не доспить, коли треба.*

Липко́ватий, а, е. Липкій, клейкій, вязкій. **Липко́вата земля́.** Глинистая и оттого вязкая почва. Вх. Уг. 250.

Липковица, ці, *ж.* Глинистая и оттого вязкая почва. Вх. Уг. 250.

Липне́вий, а, е. Іюльскій. Желех.

Липни́к, ка́, *м.* 1) и 2)=**Липняк** 1 и 2. 3) Мучной хрущъ, Melolontha fullo. Вх. Пч. I. 7. 4) Раст. а) Silene vissera. Kolb. I. 202. *б*) Galium aparine. **Вх. Лем.** 432.

Ли́нути, ну, нешъ, *гл.* 1) Липнуть, приставать. *З чим ся обходимо, тов до нас липне.* Ном. № 5990. 2) Льнуть. *Всі його люблять, всі до його линуть.* Котл. НП.

Липня́к, ка́, *м.* 1) Липовая роща, липовый лѣсъ. 2) Липовый медъ. Желех.

Липоватиця, ці, *ж.* = **Липовиця.** Вх. Лем. 432.

Ли́повий, а, е. Липовый. *Розлетілись, як липове клиння.*

Ли́понька и ли́почка, ки, *ж.* Ум. отъ **ли́па.**

Ли́пці, ців, *м. мн.* Шестъ для сниманія фруктовъ, расколотый на одномъ концѣ на четыре части, раздвинутыя на извѣстное разстояніе, чтобы удобнѣе было снимать фрукты. Полт. г.

Ли́пчик, ка, *м.* Раст. Asperugo procumens. Вх. Пч. I. 9. См. **Липчиця.**

Ли́пчиця, ці, *ж.* Раст. = **Лепчиця.** *Ув'язавсь до мене, як липчиця.* Г. Барв. 246.

Лип'я́, п'я́, *соб.* Липы.

Лип'я́нка, ки, *ж.* Порода грибовъ. Черк. у.

Лис, са, *м.* 1) Лисица. *У вічі як лис, а за очі як біс.* Ном. № 13560. *Продав пса за лиса.* Ном. № 3086. *Старого лиса тяжко зловити.* Ном. № 5791. *Як лис хвостом виляє.* **Лисом підши́тий.** Хитрый и льстивый. 2) *мн.* **Лиси.** Лисій мѣхъ, шуба. **Мо**

в кожусі, та при своїм дусі, а в мисях та в мисях. Ном. № 1613. Ум. **Лисо́к.**

Лис, ли́сий, а, е. 1) Лысый, плѣшивый. *Лис, сиз, кутерноха: як удасться що доброю,—велика ласка пана Бога.* Ном. № 8546. *Лисий лисою здалека бачить.* Ном. № 7964. 2)—**гора́.** Гора, непокрытая растительностью,—обыкновенно считается притономъ вѣдьмъ. 3)—**дя́дько.** Чортъ, домовой. 4)—**пі́нь, вія** и пр. Имѣющій бѣлое пятно на лбу. *Знаються, як лисі коні.* Ном. № 9481. 5)—**хвіст.** Раст. Пѣтушій гребень, Ononis. 6)—**я́йця** Раст. Satyrion.

Ли́са, си, *ж.*=**Лисиця.** *Несе мене лиса за кленові ліса.* Рудч. Ск. II. 4. Ум. **Ли́ска, ли́сочка.**

Лиса́к, ка́, *м.* 1) Плѣшивецъ. Вх. Лем. 432. 2) Животное съ свѣтлымъ пятномъ на лбу. 3) Обнажепный берегъ или возвышенность. Вх. Зн. 32. 4) Птица лысуха, черная, Fulica atra. Вх. Пч. II. 11.

Лиса́н, на́, *м.*=**Лисак 2** (о лошади). Желех.

Лиса́нія, ні, *ж.* Голая гора. Желех.

Лисени́, на́ти, *с.* Дѣтеныш лисицы. МВ. (О. 1862. III. 45). Ум. **Лисеня́тко, лисеня́точко.**

Ли́сий. См. **Лис, а, е.**

Ли́сина, ни, *ж.* 1) Плѣшь, лысина. *Не по чім і б'є, як не по лисині.* Ном. № 7367. 2) Бѣлое пятно на лбу у животныхъ. *Як уродиться лошка з лисиною, то так воно й пропаде.* Ном. № 3218. 3) Проталина, прогалина, при снѣжномъ покровѣ мѣсто, свободное отъ снѣга. *Лисина чорної землі на добрій санній дорозі.* О. 1862. IV. 95. 4) Поляна въ лѣсу. Ум. **Ли́синка.**

Лиси́ця, ці, *ж.* 1) Лисица (звѣрь). *Зна, де вовк, а де лисиця.* Ном. № 5716. *Лисице, лисице! та й довий же твій хвіст!* Ном. № 13568. **Накри́всь, мов лисиця хвосто́м.** Неудачно скрывалъ свой поступокъ. Въ обрядѣ сватовства, въ обрядовыхъ рѣчахъ сватовъ дѣвушка называется иногда вмѣсто **куни́ці—лиси́цею.** *У вас лисиця є, нам снилось, котру Тетяною зовуть...* (Изъ рѣчи сватовъ). Алв. 13. 2) Лисій мѣхъ. *Крийся, зятю, та куницями, куницями та лисицями.* Мет. 185. 3) Только во мн. ч. Намерзшіе узоры на оконномъ стеклѣ. 4) Только во мн. ч. Деревянные тиски различной величины и вида, употребляющіеся: а) для сжиманія склеенныхъ досокъ (Мирг. у.); б) для выжиманія воска; в) для сжиманія разламывающагося въ мѣстѣ развѣтвленія дерева. Приборъ состоитъ изъ двухъ досокъ или кусковъ дерева, которые помѣщаются по обѣ стороны развѣтвленія въ деревѣ, послѣ чего концы ихъ сжимаются насквозь проходящими планками. *Треба грушу в лисиці взяти, а то розчахнеться.* Левч. 161. г) для укрѣпленія стѣны: два столба одинъ противъ другого по обѣ стороны стѣны, концы которыхъ скрѣплены отчего стѣна стискивается. *Хата наша похилилась... Батько хоч і взяв у лисиці, дак облупилася ж кругом, обпалс* Г. Барв. 249. д) для поддержанія **же́рдки** при работѣ гребенщиковъ. Вас. 164. *Жердка висить на лисиці.* См. **Лещата.** 5) Названіе вола съ малой бѣлой отмѣтиной на лбу. КС. 1898. VII. 42. 6) Раст. Gipsophila muralis. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Лиси́чка.** Въ сказкахъ обыкновенно съ прибавленіемъ слова **сестри́чка.** *Лисичка-сестричка і вовк панібрат.* Рудч. Ск.

Лисичени́, на́ти, *с.*=**Лисеня.** Ум. **Лисиченя́тко, лисиченя́точко.**

Лиси́чий, а, е. Лисій. *Нагибали нору лисичу.* О. 1861. V. 70.

Лиси́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лиси́ця.** 2) Раст. Agaricus Cantharellus. ЗЮЗО. I 110.

Лисиччин, на, не. Принадлежащій лисичкѣ. *Дак лисиччина дочка й каже...* Рудч. Ск. I. 28.

Лисиччу́к, ка́, *м.* Сынъ лисицы. *Лисиччука запер під лавку.* Рудч. Ск. I. 133.

Лисі́ти, сі́ю, ві́ш, *гл.* Плѣшивѣть, лысѣть. *Дурна голова не лисіє.* Богодух. у.

Лиск, ку, *м.* Блескъ; лоскъ, глянецъ.

Ли́ска, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ли́са.** *Котику-братіку! несе мене лиска по каменю мосту.* Рудч. Ск. I. 27. 2)=**Лиса́к 4.** *Ой були ми в ліску та поймали лиску чорную та чубатую.* 3) Животное съ бѣлымъ пятномъ на лбу: корова, собака и пр. Ум. **Ли́сочка.**

Лискави́ця, ці, *ж.* Зарница.

Ли́скавка, ки, *ж.* 1)=**Блискавка.** Желех. 2) Одно зерно блестящихъ бусъ, бусина блестящая. Шух. I. 130.

Ли́скарь, ря, *м.* Кирка. (К. П. Михальчукъ).

Ли́скати, каю, ві́ш, сов. в. **лиснути, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Блестѣть, блеснуть, сверкать, сверкнуть. *Ото драпонув! аж потилиця лиска.* Ном. № 4417. *Козаки шабельками лискають.* К. Досв. 141. *Блискавка між хмарами лискала. Тільки лиснув гострий ніж, червона кров закапала з пучки.* МВ. II. 66. 2) Только одн. в. **лиснути.**

Выпить, хватить. *Лиснути мокрухи.* Маркев. 59.

Лискну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Лиснути.** *Як разом лискне блискавка, так небо мов запала.*

Лиско́, ка́, *м.* Кличка собаки съ бѣлымъ пятномъ на лбу.

Лискота́ти и пр.=**Лоскотати** и пр.

Лиску́чий, а, е. Блестящій. *З дверей виходилось на широкий ґанок з білого мармуру лискучого.* Федьк.

Лисні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Блестѣть; лосниться. *Вода лисніє у криниці.* Лебед. у. *Всюди блищало і лисніло по світлицях.* Левиц. I. 298. (Панок) *з круглим червоним лицем, так гладесенько виголеним, що воно у його аж лисніло.* Мир. Пов. II. 60.

Лиснитися, ню́ся, ни́шся, *гл.*=**Лисні́ти.** *Вода по полю лисниться.* Черк. у.

Лисну́ти См. **Лискати.**

Ли́совий, а, е. Лисій. *Лисова шуба слід замітає.* Чуб. III. 313.

Лисови́н, на, *м.* Самецъ лисицы. Мнж. 185. Ум. **Лисови́нчик.**

Лисови́ння, ня, *с.* Мѣста въ полѣ, лишенныя растительности. Харьк.

Лисови́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **лисови́н.**

Лисо́к, ска́, *м.* Ум. отъ **лис.** Желех.

Ли́сочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ли́ска.**

Лист, ту, *м.* 1) во мн. им. **листи́.** Листъ (растенія). Употребляется также какъ соб. въ значеніи листва: *Як розвернеться на весну лист, то підемо всі в свист (втічемо).* Ном. № 11035. *Тонковерха тополя пахучим листом шелестить.* МВ. II. 74. *Ой піду я в вишнев сад гуляти, де лист опадає.* Грин. III. 243. **Ли́стом стели́тись.** Прикидываться добрымъ, уступать во всемъ, лебезить. *Як вибірали, тоді старшина листом стелився, а тепер що!* НВолын. у. 2) во мн. ч. им. **ли́сти** и **листи́.** Письмо. *Тільки брат до сестри часто листи пише.* Мет. 244. *Ой як будеш же ти, серденятко моє, Дніпром водою плисти, засилай, посилай, серденятко моє, частенькії листи.* Мет. 24. **Лист визволе́ний.** Вольная, документъ объ освобожденіи изъ крѣпостнаго или рабскаго состоянія. *Который би міг бідний невольник* (сей сон) *одгадати,—міг би йому листи визволені писати* АД. I. 209. **Бо́жий, небе́сний листъ.** Рукописный листокъ религіознаго содержанія, въ которомъ написано, что носящая или часто слушающая его женщина будетъ имѣть легкіе роды; носится при себѣ беременными женщинами. (Подольк. г.). КС. 1893. VII. 75. **Так ка́же, як з ли́сту бере́.** Свободно и хорошо разсказываетъ. 3) *мн.* **листи.** Игральныя карты. КС. 1887. VI. 463. 4) **Лист дубо́вий,—вишне́вий.** Родъ писанокъ съ орнаментикой изъ дубовыхъ, вишневыхъ листьевъ. КС. 1891. VI. 373, 374. Ум. **Листо́к, листо́чок, ли́стонько, ли́стик.** *Листки широкого литаття по воді.* Левиц. I. 514. *В саду листоньки шумлять.* Грин. III. 168. *Ой піду я у садочок та вирву листочок.* Мет. 73. *Писаннячко дрібнесеньке, листочок як сніг.* Федьк. I. 39. *Хоч буду далеко,—буду тебе знати, буду листоньки писати.* Мет. 79. *Листоньки читає, дитину хитає; листоньки малює, дитину годує.* Мил. 39.

Ли́ста, ти, *ж.*=**Литка.** Вх. Лем. 432.

Листа́тий, а, е. Имѣющій большіе листья. *Бур'ян там поріс такий листатий.* Грин. II. 14. *Сьогорішній очерет такий листатий.* Полт. г. *Тьохнув соловейко на листатому клені.* МВ. II. 78. Ум. **Листа́тенький.** *Любисток листатенький.* Мил. 89.

Ли́ства, ви, *ж.* 1) Часть **берда.** (см.) Шух. I. 256. 2) Часть **снува́лки.** (см.) МУЕ. III. 15.

Ли́ствиця, ці, *ж.* Часть **звіяшок** (см.). МУЕ. III. 14.

Ли́стик, ка, *м.* Ум. отъ **лист.**

Листико́вий, а, е. Изъ листьевъ. *Їхав козак морковий, коник бураковий, а шепочка з лопуха, кунтуш листиковий.* Kolb. I. 144

Ли́стка, ки, *ж.*=**Листа.** Вх. Лем. 432.

I. Листо́вий, а, е. Относящійся къ листу растенія, похожій на листъ растенія. *У мого коня золота грива, шовковий хвостик, очі тернові, очі тернові, вушка листові.* Чуб. III. 285.

II. Листови́й, а́, е́. Письмовный, письменный. **Листова́ по́шта.** Письменная почта. НВолын. у.

Листо́вне, листо́вно, *нар.* Письменно, письмомъ. Желех.

Листо́вний, а, е. Письменный. Желех.

Листо́вня, ні, *ж.* Письмовникъ.

Листо́к, тка́, *м.* Ум. отъ **лист.**

Листоно́ша, ші, *м.* Почтальонъ.

Ли́стонько, ка, *м.* Ум. отъ **лист.**

Листопа́д, ду, *м.* 1) Время опаденія листьевъ съ деревьевъ. *На листопаді родився десь твій чоловік, що такий поганий.* Лебед. у. 2) Мѣсяцъ октябрь. Въ такомъ значеніи употр. издавна,— напр. въ четвероевангеліи 1144 г. *Мць октябрь реко-*

ний листопад. Срезневскій. Матеріалы для словаря др.-русск. языка. II. 23. То-же въ новой литературѣ: Левч., Опытъ р.-укр. слов.; Уманецъ, Словарь. Основа 1862, X. Такъ-же въ календаряхъ: „Рідного Краю“ на 1907, „Просвіти“ на 1908, „Промінь“ на 1908. Галичане употребляютъ это слово для обозначенія мѣсяца ноября. Желех.

Листопа́дний, а, е. 1) Октябрьскій 2) Гадкій, мерзкій. *Листопадні пісні.* Лебед. у. *Листопадний чоловік.* Лебед. у

Листоно́вець, вця, *м.* Податель письма.

Листо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **лист**

Листува́ння, ня, *с.* Переписка, корреспонденція.

Листува́тися, ту́юся, ється, *гл.* Переписываться, находиться въ перепискѣ. К. ЦН. 312.

Ли́стя, тя, *с. соб.* 1) Листья растеній, листва. *З верби листя опадає.* Чуб. III. 205. *Шелестить пожовкле листя по діброві.* Шевч. 195. 2) Письма. *Гей сів Сава кінець стола, дрібне листє пише.* Гол. I. 19. Ум. **Ли́стячко.** *У городі бузина, на їй листячко.* Чуб. V. 176.

Листя́стий, а, е. Лиственный. *Дуб і инші листясті дерева мають гіля.* Шух. I. 177

Ли́стячко, ка, *с. соб.* Ум. отъ **ли́стя.**

Лису́н, на́, *м.* Плѣшивецъ. Желех.

Лису́на, ни, *ж.* Корова съ бѣлымъ пятномъ на лбу. Желех.

Лису́ха, хи, *ж.* Пт.=**Лисак 4.** Вх. Пч. II. 11.

Лись, *меж.*=**Влись.** Черк. у.

Ли́ся, сі, *ж.* 1)=**Лисуна.** Желех. 2) Раст. Fulicata atra.

Лися́к, ка́, *м.*=**Лисак.** Желех.

Ли́сячий, а, е.=**Лисичий.** *Знайшов собі таких хороших кравців, дав їм лисячих... шкурок.* Грин. II. 176.

Ли́тва́, ви, *ж.* 1) Литва. 2) Бѣлоруссы. Ум. **Ли́твонька.** *Повінь, повінь, вітроньку, з Подолля на Литвоньку.* Грин. III. 676.

Литви́н, на́, *м.* 1) Литовецъ. 2) Бѣлоруссъ. Ум. **Литви́нон.** Г. Барв. 329.

Литви́нка, ки, *ж.* 1) Литовская женщина. 2) Бѣлорусска.

Литвино́к, нка́, *м.* Ум. отъ **литви́н.**

Литви́нський, а, е. Бѣлорусскій.

Литви́нчики, ків, *м. мн.* Раст. Silene Arineria. ЗЮЗО. I. 136.

Лите́рний ві́з.=**Літерний ві́з.**

Ли́ти, ллю, лле́ш, *гл.* 1) Лить, наливать, проливать. *Дощ ллє, як з луба.* Ном. № 573. *Нащо в море воду лить, коли море повно?* Ном. № 1455. *Подруженьки будуть меди-вина пити, а ти слізоньки лити.* Грин. III. 542. 2) Лить, отливать, выливать. *Десь дзвін великий лили.* Ном. № 7807.

Ли́тий, а, е 1) Литой. *Несуть пани есаули козацькую збрую: литий панцирь порубаний, шаблю золотую.* Шевч. 363. 2) Массивный, плотный, цѣльный. **Ли́тий по́яс.** Поясъ, вышитый золотомъ. Гол. Од. 29.

Ли́тися, ллю́ся, лле́ться, *гл.* Литься. *Ні п'ється, ні ллється, ні в чарці не остається.* Ном. № 7589. *А в тій дівчини, а в тій молодої аж на землю сльози ллються.* Мет. 80. *Столітнії очі як зорі сияли, а слово за словом сміялось, лилось.* Шевч. 205.

Ли́тка, ки, *ж.* Икра (у ноги). *Білий, мов циганська литка.* Ном. № 8530. *Що голова, то кість,—що литка, то м'ясо.* Ном. № 1287. **Аж йому́ в литка́х засти́гло.** Сильно испугался. Ном. № 4336. **Литки́ смали́ти, присма́лювати біля ко́го.** Ухаживать за кѣмъ. Ном. № 8974.

Ли́ткати, каю, еш, *гл.* Нищенствовать, выпрашивать. Кіев. г.

Ли́ткун, ну, *м.* Могорычъ послѣ состоявшейся сдѣлки. Вх. Зн. 32.

Литі́вка, ки, *ж.*=**Литвинка.** О. 1861. X. 32.

Литі́вський, а, е.=**Литвинський. Литі́вський ці́н на оби́два бо́ки моло́тить**—говорится о лгунахъ. Чуб. I. 262.

Ли́тра, ри, *ж.* Фунтъ. *Марія ж, узявши литру мира нардового, правдивого, предорогою, намастила ноги Ісусу.* Єв. I. XII. 3.

Ли́хва, ви, *ж.* Процентъ, ростъ, прибыль. *Позичив на лихву у жида три карбованці.* Каменец у. *Хто, грошима запомінши, лихви не приймає,—оттакий нікоми в світі смутку не дізнає.* К. Псал. 29.

Лихва́рка, ки, *ж.* Ростовщица.

Лихва́рство, ва. *с.* Ростовщичество.

Лихва́рь, ря́, *м.* Ростовщикъ. *Він лихварь, дає гроші у позику, бере процент з людей, тим і пожива.* Новомоск. у.

Лихи́й, а́, е́. 1) Злой. *Помер наш пан, почав молодий господарювати. І старий був недобрий, а сей такий лихий, що нехай Господь боронить!* МВ. I. 114. *Лихий доброго попсує.* Ном. № 5983. *Нещаслива година, як лиха родина.* Ном. № 9335. *Лиха доля і під землею надибає.* Ном. № 1728. **Бу́ти лихо́ї во́лі, лихи́м ду́хом ди́хати (на ко́го).** Быть злымъ (на кого). *І пан був лихої волі на його, і всі по-*

пи околичні хропли, сопли. Св. Л. 287. *На дитину лихим духом дише.* Грин. III. 304. **Бу́де лихи́й світ (кому́).** Будетъ бѣда. *Не сміла сказати... бо буде їй лихий світ.* Св. Л. 184. 2) Дурной, худой. *Не можеш збути, як лихою шеляга.* Ном. № 2867. *По ярмарку лихий торг.* Посл. **Бу́ти лихи́м на що.** Быть плохимъ въ чемъ-либо. *Лихий на шерсть.* Вас. 209. **Лихи́й на о́чі.** Съ дурнымъ глазомъ. Мнж. 155. 3) Ветхій. *Лихий сірячок.* 4) Чортъ. *Нехай йому лихий візьме.* Шевч. 79. *Лихий їх зна, що там робили.* Котл. Ен. Иногда: **лихи́й-необа́чний.** *От, нахилився, а він, лихий-необачний (то б то чорт), взяв мене за бороду та й не пуска.* Рудч. Ск. I. 117. **К лихі́й ма́тері!** Къ чорту! 5) **Лихе́.** Зло. *Що годиться по суботах: добре робити, чи лихе робити?* Єв. Л. VI. 9. *Романе! лихим живеши, литвином ореши.* Ном. № 662. 6) **Лиха́ годи́на.** Несчастіе, бѣда, дурныя обстоятельства, бѣдствованіе. *При добрій годині й чужі побратими; при лихій годині нема і родини.* Ном. № 2310. **Щоб тебе́ не мину́ла лиха́ годи́на!** (Проклятіе). Ном. № 3746. *Буде тепер мені лиха година від моєї пані.* Г. Барв. 314. 7) **Лиха́ напа́сть.** Внезапное несчастье; болѣзнь. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. 152. 8) **Лихі́ о́чі.** Дурной глазъ, который, согласно народному повѣрью, есть у нѣкоторыхъ людей, могущихъ однимъ взглядомъ причинить какое-нибудь несчастіе, болѣзнь и даже смерть. *Цур та пек, лихим очам!* Ном. № 8359. 9) **Лихи́й час.** а) Неблагопріятное, несчастное время. б) Плохое расположеніе духа. *В добрий час поговорити, а в лихий помовчати.* Ном. № 8362. Ум. **Лихе́нький, лихе́сенький.** *Єсть у мене коник вороненький,—перескоче ті чари лихенькі.* Чуб. V. 1197. *К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька, а к Різдву хоч сирова, аби нова.* Ном. № 428. *Ой хоть він* (чоловік) *був лихесенький, та на ввесь світ славнесенький.* Гол. I. 89.

Ли́хо, ха, *с.* 1) Бѣда несчастіе; горе. *Не шукай лиха,—само тебе знайде.* Чуб. I. 263. *Живе баба за дівером, лиха прикупивши.* Ном. № 7506. *Аби танцювати вмів, а робити й лихо навчить.* Ном. № 12478. *Кожна людина своє лихо носе.* Ном. № 1992. *Через тебе і я буду у лисі.* НВолын. у. *Хто не знає закохання, той не знає лиха.* Мет. 31. **На́ лихо.** На бѣду. **Вда́рити ли́хом об зе́млю.** Стряхнуть съ себя горе. *Козацтво, ударивши лихом об землю, садило гайдука.* Стор. МПр. 126. **Ли́хом занудило́сь.** Охватила сильная тоска. **Ли́ха набіжи́ш.** Будетъ тебѣ бѣда. Сим. 74. **Ли́ха набра́тись.** Испытать горе. *Так то й добуть, лиха не набравшись!* Ном. № 13882. **Ли́хо спітна́ло.** Случилось несчастіе. **Ли́хом торгува́ти.** Эксплоатировать несчастіе. 2) Зло. *З письменних все лихо встає.* Ном. № 6042. *Піп людей карає, а сам лихо робить.* Ном. № 7031. *Лихо коїти.* Ном. № 2874. Ум. **Ли́шко, ли́шенько, ли́шечко. Оце́ ли́шко!** Вотъ бѣда! *Лишко тяжке!* О. 1861. VIII. 3. *Заграй мені, дуднику, на дуду,—нехай своє лишенько забуду!* Шевч. 486. *Ох лишечко! Хтось іде!* Шевч. 281.

Лихови́на, ни, *ж.* Несчастный случай.

Лихово́дити, джу, дить, *гл.* Злодѣйствовать.

Лиховщи́на, ни, *ж.* Тяжелое, бѣдственное время. НВолын. у.

Лиході́й, дія, *м.* Злодѣй. *Ведено з ним двох лиходіїв на смерть.* Єв. Л. XXIII. 32.

Лиході́йка, ки, *ж.* Злодѣйка. Желех.

Лиході́йство, ва, *с.* Злодѣйство. *Гадючий яд він виссав лиходійством.* К. Іов. 44.

Лиході́льниця, ці, *ж.* Злодѣйка. *Ішла ж вона до церкви, переходить її чарівниця, лиходільниця, що лихо робить.* Чуб. I. 94.

Лихоліття, тя, *с.* Бѣдственное время, худыя времена. *Як лихоліття було, то прийшов чужоземець татарин і ото вже на Вишгород б'є.* ЗОЮР. I. 3. *Росказами кобзарі нам про войни і чвари, про тяжкеє лихоліття, про мотії кари.* Шевч. 365.

Лихома́нка, ки, *ж.* Лихорадка. *Сама як у лихоманці, так і труситься.* Кв. I. 15.

Лихома́нник, ку, *м.* Раст. Gentiana cruciata. ЗЮЗО. I 124.

Лихомо́вити, влю, вить, *гл.* Злорѣчить.

Лихоро́б, ба, *м.* Злодѣй. *Не можна лихороба (змія) вдержати, бо пече таким огнем пекельним, пече, дере!* Чуб. II. 187.

Лихоро́бство, ва, *с.* Злодѣйство.

Лихосло́в, ва, *м.* Ругатель, сквернословъ. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лихосло́вити, влю, вить, *гл.* Сквернословить, браниться. Мнж. 113. *Казав, щоб не їли м'ясного, не лихословили, ходили до церкви.* Павлогр. у.

Лихо́та, ти, *ж.* Злонравіе; задорливость. *Пий горілочку, випивай смакоту,*

бий жінку, вибивай михоту. Чуб. V. 1100. У Котл. о Дарес'ѣ, который сперва задорно вызывалъ на бой, а затѣмъ испугался болѣе сильнаго противника. *Дарес не рад своїй михонї.* Котл. Ен. II. 19.

Лихтáрик, ка, *м.* Ум. отъ **лихтáрь**.

Лихтáрний, а, е. Фонарный. *Обводе мури лихтарним світлом.* К. ПС. 39.

Лихтáрня, нi, *ж.*=**Ліхтарня 1.** Сим. 207. *З голови буде лихтарня, з очей буде свічарня.* Чуб. V. 1120.

Лихтáрь, ря, *м.*=**Ліхтарь.** *Піддружий казанець з-за печі, в лихтарь поставивши, несе.* Алв. 56. Ум. **Лихтáрик.**

Лихтувáти, тýю, еш, *гл.* Сгружать часть груза для облегченія судна.

Лихувáти, хýю, еш, *гл.* Злодѣйствовать.

Лихýн, нá, *м.* Лѣнтяй, лежебока. Шух. I. 33.

Лицáрія, рiї, *ж.* 1) Рыцарь; рыцарство. 2) Рыцарскій уборъ, рыцарскіе доспѣхи. *Чи був у тебе отець та мати, що мали тобі таку лицарію дати?* Рк. Новц.

Лицáрство, ва, *с.* Рыцарство. Грин. I. 192. *Козацькі війни з ляхами, запорожське лицарство,—надали сміливости народові.* Правда, 1867 (?), № 37.

Лицáрський, а, е. Рыцарскій. *Сьогодня достане один з нас лицарської слави, а другий лицарської смерти.* К. ЧР. 159. *Такий же то виріс козак з його хорошій! Що до коня, що до зброї, що до звичаїв лицарських.* МВ. II. 59.

Лúцарь, ря, *м.* Рыцарь. Котл. Ен. V. 52. *А тут Михайлик лицарь був.* ЗОЮР. I. 3. *Громада вибрала гетьмана—преславного Лободу Івана, лицаря старого.* Шевч. 234.

Лицарькувáтий, а, е. Съ рыцарскими замашками. *Силач козак лицарькуватий.* Котл. Ен. V. 46.

Лицарювáти, рю́ю, еш, *гл.* Рыцарствовать.

Лúце, ця, *с.* 1) Лицо. *Гарна, хоч з лиця води напитись.* Ном. № 8450. **До лиця́.** Къ лицу. Ном. № 11169. **З лиця́ спáсти, упáсти, на лицí упáсти,—змарнíти.** Похудѣть въ лицѣ. *Розважали матусеньку, таки з лиця спала.* Мет. 22. *Невістка скаржиться, а на лиці не змарніла.* Ном. № 9899. **В лицí мінúтися.** То краснѣть, то блѣднѣть (о лицѣ). *В лиці міниться, здрігається, пручається.* МВ. II. 51. 2) Только во мн. **Лúця, лúці.** Щеки. *Як була я молодиця,—цілували мене в лиця.* Нп. *Як сміється було, то на лицях аж ямочки стають.* Св. Л. 103. *Одним відром зачерпнула, а за другим утонула, нехай щуки їдять руки, а плотиці—лілі лиці.* АД. I. 313. 3) Лицевая сторона. *Грошам лиця нема.* Ном. № 11113. *Хоч на лице, хоч на виворот, то все однаково.* Кобел. у. **Одни́м лицéм вода́.** Сплошь вода. Мнж. 169. 4) Деревянная матрица узора для набойки холста. Вас. 192. 5) Улика. *Так що, як він і був йому, але в йому нема ніякого лиця, знаків нема.* Брацл. у. Ум. **Лúчко, лúченько.** *Бо не довго, чорнобриві, карі оченята, біле личко червоніє, недовго, дівчата.* Шевч. 12. *Як усаду вишня яідками рясна,—молоденька дівчинонька на личеньку красна.* Чуб. V. 9. *Най поганю на ті личка, що палахкотять, на ті очі, очі чорні, що вогнем горять.* Рудан. I. 19. *У ваших чоботях шкура на личко поставлена.* Лебед. у. Въ Галиціи съ измѣн. ударе-ніемъ: **Личкó**—верхняя сторона нагольнаго тулупа. Гол. Од. 18.

Лицемíр, ра, *м.* Лицемѣръ. *Лицеміре, перш вийми в себе самою з ока ломаку.* Єв. Мт. VII.

Лицемíрний, а, е. Лицемѣрный.

Лицемíрно, *нар.* Лицемѣрно.

Лицемíрство, ва, *с.* Лицемѣріе.

Лицéрствіе, вія, *с.*=**Лицарство.** *Чи не мої би котрий козак собі слави лицерствія достати?* Мет. 413.

Лицювáння, ня, *с.* Перелицовываніе.

Лицювáти, цю́ю, еш, *гл.* 1) Перелицовывать. *Сім раз відрізали—дова, сім раз лицювали—нова.* Ном. № 11139. 2)=**Личити.** *Тобі тото́ не лицює.* Желех.

Лицáння, ня, *с.* Ухаживаніе, любезничаніе.

Лицáтися, цáюся, ався, *гл.* Любезничать, ухаживать. *І лицявся то з тією, то з другою любо.* Шевч. 473.

Лич, чі, *ж.*=**Личня.** *Свині хоч золотое колце управ, а вона не пойдеть всадити лич у гумно, разві у що инов.* Ном. № 2829.

Личáк, кá, *м.* 1) Обувь изъ лыка, лапоть. *А постіл личака да й попережав: ой коли ти постіл, то іззаду постій, ой коли ти личак, то попереду гоп-цак.* О. 1861. П. 6. *Неси, Боже, в чоботях,—дамо личаки.* Ном. № 11806. 2) Веревка изъ лыкъ. Вх. Зн. 33. 3) Простолюдинъ, простой человѣкъ. *Ходили тоді в кармазинах тілько люде значні да шабльовані, а міщане одягались синьо, зелено, або у го-*

рохв'яний цвіт; убогії носили личакову одежу. Через те козаки дражнять було міщан личаками. К. ЧР. 64.

Личако́вий, а, е. Мочальный, лыковый. *Убогі носили личакову одежу.* К. ЧР. 64. *Скидають личакову драну свиту.* К. ЧР. 70.

Ли́чаний, а, е. Лыковый. *Почана пуга личана, а й без неї тяжко.* Ном. № 9759.

Личи́на, ни, *ж.* 1) Маска. 2) Бранное слово: образина. *Дивися, пся його личина.* Шевч. 501. **Зла личи́на.** Чортъ. О. 1861. II. 206.

Ли́чити, чить, *гл. безл.* 1) Приличествовать, слѣдовать. *Підпережись, як личить у поході.* К. Іов. 84. 2) Быть къ лицу, идти. *Ці бинди їй дуже личать.* Подольск. г.

I. **Ли́чко, ка,** *с.* Ум. отъ **лице.**

II. **Ли́чко, ка,** *с.* 1) **Ум.** отъ **лико.** 2) *мн.* **Ли́чка.** Лапти. *Ой у твоєї мами дубовії личка, а в нас двораченьків жовті черевички.* КС. 1883. IV. 906.

Личко́ваний, а, е. 1) Прикрашенный съ виду. *Ви думаєте, у мене личкована капуста? Скрізь однакова, туленька.* 2) Шлифованный. *Личкований камінь.* Міус. окр.

Личкови́й, а́, е́. 1) О матеріяхъ: имѣющій лицо съ двухъ сторонъ. Лубен. у. 2) О людяхъ: двуличный. Лубен. у.

Личкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Маскировать; скрывать недостатки; прикрывать *Чи й на споді ж такі ягоди, як ото зверху?—А то ж хиба б личкувала?* Харьк. *Як не личкували льону, то купимо; ось наберіть з-під споду, чи такий буде, як і зверху, гарний.* Изюм. у. 2) Выглаживать поверхность (мельничнаго жернова). *Личкує каміння мірошник.* Канев. у. 3) Подбирать вещи лицомъ, лучшее къ лучшему..

Личма́н, на, *м.* 1) Старшій пастухъ, чаще: старшій пастухъ овецъ. О. 1862. X. 45. *Як череді без личмана, так козакам без гетьмана.* Ном. № 752. *Змалечку біля овець. Ось уже років з двадцять, як личманом.* 2) Жетонъ, крупное металлическое украшеніе, носимое женщинами на шеѣ. 3) Оплеуха. *Дав му личмана.* Вх. Зн. 33.

Лични́й, а́, е́. Аккуратно сдѣланный. *А й личний він!* Зміев. у.

Ли́ччя, чя, *с.* Морда, рыло. *Із свинячим личчям та в пшеничне тісто.* Ном. № 7595.

Лиш, *нар.*=**Лише.** *Нашому маляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. 2)=**Лишень.** *Гляди лиш!* Ном. № 13603. *Кете лиш кресало!* Шевч. 78. *Біжи лиш швидче в Карфагену.* Котл. Ен. I. 28.

Лиша́й, шаю́, *м.* Лишай. Грин. II. 38. *У Марусі на щоці лишай підкинувся.* Кобел. у.

Лиша́к, ка́, *м.* Названіе малоросса, живущаго въ горахъ въ Венгріи (по часто употребляемому въ разговорѣ слову **лиш**). О. 1861. I. 265.

Ли́шанка, ки, *ж.* Женщина, оставившая своего мужа. **Іти́, пійти́ в ли́шанки.** Бросать, бросить мужа. Желех. Вх. Зн. 33.

Лиша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **лиши́ти, шу́, ши́ш,** *гл.* Оставлять, оставить, покидать, покинуть. *Не-ті люде тут живуть, яких він лишав, ідучи до брата.* Грин. I. 290. *І вдома мене не лишай, і в поле не бери.* Ном. № 2710. *Все бери, а мене лиши.* Ном. № 9708. *Ти мене можеш лишити, а я тебе не лишу ніколи.* Федьк. *Бійтеся Бога, хазяїне, що ви робите? Лишіть хазяйку живою!* Грин. I. 120.

Лиша́тися, ша́юся, ешся, сов. в. **лиши́тися, шу́ся, ши́шся,** *гл.* 1) Оставаться, остаться. *Наперед не вирвайся, а ззаду не лишайся.* Ном. № 5862. **Лиши́вся, як на бли́ні,**—ни на водѣ. Оказался въ безпомощномъ состояніи. Ном. № 1851 и 2282. *Пішли парубки, лишень шапки видко, лишилися шаровози—подивиться гидко.* Чуб. V. 458.

Ли́шачий, а, е. Лисій. Вх. Лем. 432.

Лише́, *нар.* Только, лишь, но. *Не дивися на уроду, лише на пригоду.* Ном. № 8475. *Не вірь, мужу, своїм очам, лише моїй повісті.* Ном. № 6848.

Лише́нь, *сз.* Ка, же. *Куди вам! підіть лишень вмийтесь!* Ном. № 5477. *Тривай лишень, Миколу звалиш!* Ном. № 5565. *Геть лишень до ката!* Ном. № 5120. *Стривай лишень! Чи чуєш? щось плаче за горітьми.* Шевч. 101.

Ли́шенько и ли́шечко, ка, *с.* Ум. отъ **лихо.**

Лиши́р, ра, *м.* Лишай. Вх. Зн. 33.

Лиши́ти, ся. См. **Лишати, ся.**

Лишівка, ки, *ж.* Раст. Cantharellus cibarius. Вх. Лем. 432.

I. **Ли́шка, ки,** *ж.* 1) Нечетъ, нечетное число. *Чи чіт, чи лишка?* Ном. № 12569. Кв. 2) Излишекъ, лишнее. *Діждалась м'ясива, лишку зїла і завадила.* О. 1862. V. 53

II. **Ли́шка, ки,** *ж.* Лисица. Вх. Пч. II. 5. Ум. **Ли́шонька.** *Поносуються жовті ли-*

шейки, же їх доходять панські хортойки. Гол. 3.

І. Ли́шки, ків, *мн.* Раст. Trifolium repens. ЗЮЗО. І. 170.

ІІ. Ли́шки, *меж.* Окрикъ на телятъ. Мнж. 185.

Ли́шко, ка, *с.* Ум. отъ **ли́хо.**

Лишни́ця, ці, *ж.* Лишекъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ли́шній, я, е=Зайвий. *Господи вишній, чи я в тебе лишній.* Ном. № 11729.

Ли́шок, шку, *м.* = **Лишка** 2. Мир. Пов. І. 112.

Ли́шонька, ки, *ж.* Ум. отъ **ІІ лишка.**

Ли́штва, ви, *ж.* 1) Вышивка бѣлыми нитками въ видѣ глади. Чуб. VII. 427. Вас. 193. *Ой чи є де дівка пишна, що в поділках лиштва?* Чуб. *У.* 165. *А мені хрещена мати лиштву вишивала.* Шевч. 461. 2) Обшлага рукавовъ мужской или женской рубахи. Гол. Од. 13, 20, 28. Вообще обшивка, оторочка въ рубахѣ или юбкѣ. 3) Планка. *На шпарках лиштва.* НВолын. у. Боковыя планки въ крышкѣ сундука. Вас. 150. 4) Наличникъ (въ окнахъ, дверяхъ). 5) Продольный брусокъ створчатаго окна. Ум. **Ли́штовка.** Вас. 149.

Лищáти, щу́, щи́ш, *гл.* Блестѣть, лосниться. *Молода кора на яблуні аж лищить.* Черк. у.

Лищи́ця, ці, *ж.* Раст. Gipsophila muralis. ЗЮЗО. І. 124.

Ліб, лóба, *м.*=**Лоб.** *Пани чубляться, а в мужиків ліб тріщить.* Ном. № 1304. *Під носом косить пора, а в лобі й орать ні на що.* Ном. № 13766.

Либе́рія, рії, *ж.* 1) (Въ сказкѣ). Царское одѣяніе. *Царевич тоді став прохать у царя, щоб позволив убратись у його лібе́рію і погулять на коні по подвір'ю. Царь велів дать лібе́рію. Він убрався... Зняв лібе́рію, надів лахмання.* Чуб. ІІ. 21, 218. 2) Общая одежда для шляхты, служившей при дворѣ даннаго магната Рѣчи Посполитой. *Увіходить памперний боярин... Байда. Хто ж ти єси? Тебе я вперше бачу, а по твоїй лібе́рії вважаю, що службу служиш під щитом Острозьких.* К. Бай. 30. 3) Лаврея.

Лів́ак, ка́, *м.* Лѣвша (о мужчинѣ). Вх. Зн. 33.

Лівáр, ру, *м.* 1) Ливеръ, орудіе для переливанія жидкостей изъ бочки. Радом. у. 2) Машина съ воротомъ и винтомъ для подниманія повозки при смазкѣ. Радом. у.

Лів́ачка, ки, *ж.* 1) Лѣвша (о женщинѣ). Вх. Зн. 33. 2) Хата по лѣвую сторону сѣней (у гуцуловъ). См. **Правачна.** Шух. І. 95.

Ліверник, ка, *м.* = **Лірник.** Шух. І. 33.

Лів́ий, á, é. 1) Лѣвый. *Повернувся козак Нечай на лівую руку, не вискочить Нечаїв кінь із лядського трупу.* 2)—**бік.** Въ вышивкѣ: изнанка. Шух. І. 154.

Лів́иця, ці *ж.* Лѣвая рука. *Єдиного сина по правиці, другого по лівиці.* Єв. Мр. Х. 37.

Лівкýтник, ка, *м.*=**Лівак.** Вх. Зн. 33.

Лівкýтниця, ці, *ж.*=**Лівачка.** Вх. Зн. 33.

Лів́ний, а, е. Умѣющій хорошо ловить. *Кіт лівний, хлоп лівний—всюди поживиться.* Ном. № 1257.

Лівобі́цький, а, е. Лѣвобережный. *Лівобі́цька й правобі́цька Україна—то все один край.* Св. Л. 23.

Лівóруч, *нар.* 1) Лѣвою рукою. 2) Налѣво.

Лівцýн, на́, *м.*=**Лівак.** Вх. Зн. 33.

Лівцýнка, ки, *ж.* = **Лівачка.** Вх. Зн. 33.

Лівша́, ші́, *об.* Лѣвша. Харьк. *Вона лівша: усе лівою рукою робить, а їсть правою.* Бѣгодух. у.

Лігви́ско, ка, *с.* Постель. Вх. Зн. 33.

Лі́гвище, ща, *с.*=**Лігвиско.** Желех.

Лі́гло, ва, *с.* 1) Логовище, логово. *Знай свиня своє ліґво.* Ном. № 13463. 2) Постель. *Побрався я до свою ліґва.* Мир. ХРВ. 187

Лі́гма, *нар.* 1) Лежнемъ. *То на полі, то в господі лі́гма не лежали.* Мкр. Н. 2) **Лігмá.** Горизонтально. Шух. І. 74.

Лі́гарь, ря, *м.* 1) Каждая изъ двухъ жердей, которыя, при укладкѣ дровъ въ кубическія сажени, кладутся на землю, подъ дрова. МУЕ. Ш. 29. 2) Накатина, каждое изъ бревенъ наката, находящагося подъ деревяннымъ поломъ. Шух. І. 93. См. **Леґарь.**

Ліґерка, ки, *ж.* Родъ верхней мѣщанской женской одежды.

Лід, леду и льоду, *м.* Ледъ. *На язиці мід, а під язиком лід.* Ном. № 3055.

Лідни́ця, ці, *ж.* Ледникъ. *Та піди, хлопче, до лідниці та уточи меду.* О. 1862. IX. 4.

Лі́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **лійка.**

Лі́женько, лі́жечко, ка, *с.* Ум. отъ **ліжко.**

Лі́жко, ка, *с.* Кровать. *По своєму ліжку простягай ніжку.* Ном. № 9883. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. *Не на ліжко,—в домовину сиротою ляжу.* Шевч. 27. Ум. **Ліженько, ліжечко.** *Пішов до ліженька,—постілька біленька, а на тій постільці дитинка маленька.* Чуб. V. 687.

Лі́жма, *нар.*=**Лігма.** *Ліжма треба лягти.* Сим. 236.

Лі́жник, ка, *м.* Шерстяное одѣяло. Чуб. V. 1143. Вас. 172.

Ліжни́ця, ці, *ж.* 1) Спальня. 2) Ложе, постель. *Після обіда спровожують обох молодих в комору на ліжницю, котру дружби стараються зробити як тільки можна недогодну, щоб погано було лежати.* О. 1862. IV. 37.

Лі́зиво, ва, *с.* Родъ веревочной лѣстницы съ желѣзнылъ крючкомъ на концѣ, чтобы лазить по деревьямъ (у бортниковъ и пр.). НВолын. у.

Лі́зка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лоза.** Желех. 2) Раст. Salix aurita. Мнж. 184.

Лі́зко, ка, *с.* Ум. отъ **ліво.**

Лізо́к, зка́, *м.* Запруда на водѣ поперегъ теченія, въ которой находятся отверстія для помѣщенія въ нихъ вершъ.

Лі́зонька, ки, *ж.* Ум. отъ **лоза.**

Лі́зти, зу, зеш, *гл.* 1) Лѣзть, ползти. *Гадюка лізе; муха лізе. Щось лізе вверх по стовбуру.* Шевч. 30. **Ра́чки лі́зти.** Ползать на четверенькахъ. *Було таке, що рачки ліз.* Котл. Ен. III. 20. *Та вже бим рачки ліз, а свого доконав.* Ном. № 3338. 2) Влѣзать; вползать во что-либо. *Показує дорогу, а сам в болото лізе.* Ном. 182. *Лізь у воду!* Чуб. I. 142. 3) Лѣзть, стараться проникнуть, надоѣдать. *Живий до Бога лізе.* Ном. № 2110. *І чого б я ліз туди, куди тобі не треба!* Ном. № 2790. *Лізе сліпцем.* Ном. № 2759.—**в вічі.** Навязываться, надоѣдать, приставать. *Як слота у очі лізе.* Ном. № 2757. *Отой мене пече, ріже, що не люблю,—в вічі лізе.* Лис. 4) Вылѣзать (о глазахъ, волосахъ). *Аж очі йому рогом лізуть. Коси лізуть.* О. 1862. IX. 115. 5) Вмѣщаться. *Рад би очима їсти, та в пельку не лізе.* Ном. № 12035.

Лій, лою, *м.* Сало овецъ и рогатаго скота; свѣчное сало. *Ні се лій, ні се масло.* Ном. № 7660. *Шкода й лою на лемішку.* Ном. № 7600.

Лійка, ки, *ж.* 1) Воронка. Вас. 205. Шух. I. 283, 284. 2) Лейка. 3) Въ различныхъ инструментахъ и снарядахъ та металлическая трубка, въ которую вставляется деревянная ручка, напр., въ лопаткѣ, въ багрѣ и пр. Шух. I. 164, 222, 223. Также въ подсвѣчникѣ та трубка, въ которую вставляется свѣча. Шух. I. 299. Ум. **Лійчка.** Харьк.

Лійкува́тий, а, е. 1) Воронкообразный. 2) Имѣющій вкусъ **лою.** *Таке якесь лійкувате масло.* Черк. у.

Лійці, ців, *м. мн.* Возжи. Правоб. Левч. 13.

Лік, ку, *м.* 1) Счетъ, число. *А людей, людей! без ліку.* МВ. 22. *Дічу в неволі дні і ночі і лік забуваю.* Шевч. 548. **Без ліку-мі́ри.** Безчисленное множество. *На морі огрядні кораблі без ліку-міри стоять собі.* Федьк. **Ліком оста́тись.** Остаться такъ немного, что счесть можно. *Усе сімня (з конопель) визбірали горобці—ліком осталось.* Черк. у. 2) Лѣкарство. *Як дасть Бог на віх, то найдеться й лік.* Ном. № 8344. *Хто здоров, той ліків не потребує.* Ном. 8345. *Як ножем пробито, то знайдуться ліки, а як закохання,—пропала навіки.* Чуб. V. 3.

Лікаре́нко, ка, *м.* Сынъ лѣкаря.

Лі́карів, рова, ве. Принадлежащій лѣкарю.

Лікарі́вна, ни, *ж.* Дочь лѣкаря.

Лі́карка, ки, *ж.* Лѣкарка. *Не я лікарка, сам Господь лікар.* Чуб. I. 134. Ум. **Лікаронька, лікарочка.**

Ліка́рня, ні, *ж.* Больница. Славяносербск. у.

Лікарстве́нний, а, е. Лѣкарственный, цѣлительный, имѣющій лѣчебную силу. *Лікарственна горілка. Лікарственна вода.* Г. Барв. 339. *Павидло медове і корій лікарственний.* К. МХ. 24.

I. Лі́карство, ва. *с.* Медицинская наука, медицина. *Єзуїти... вчились лікарства.* Стор. МПр. 83.

II. Лікарство, ва, *с.* Лѣкарство. *Лікар з лікарством, а Бог з поміччю.* Ном. № 8416.

Лі́карський, а, е. Лѣкарскій; врачебный.

Лі́карчин, на, не. Принадлежащій лѣкаркѣ, докторшѣ.

Лікарчу́к, ка́, *м.* Лѣкаришка, докторишка.

Лі́карь, ря, *м.* Лѣкарь, врачъ, докторъ. *Добре в світі жити попові, лікарові та котові.* Ном. № 8069. *Не треба здоровим лікаря.* Єв. Мр. II. 17. *Лікарю, вилічи себе самого.* Єв. Л. IV. 23.

Лікарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Врачевать, заниматься лѣченіемъ. *Потім її стала вчити і лікарувати.* Шевч. 352.

Лі́коть, ктя, *м.*=**Локіть.** *Правди на ніоть, а прибавиться на лікоть.* Ном. № 7018. *Паноче, чого в вас такий малий лікоть?* Ном. № 10552. Ум. **Лі́ктик.** *Опух пішов за долоню, мало не до ліктика.* Г. Барв. 530.

Лілійо́вий и лілію́вий, а, е. Лилейный. Шух. I. 118.

Лі́лія, лії *ж.*=**Лилея.**

Лім, лому́, *м.* 1) Обломки (послѣ кораблекрушенія). *Гараську, на талан і диво, якось до берега прибився, чи з ломом він туди заплив, чи хвиля верхова прибила?* Мкр. Г. 7. 2) Валежникъ, буреломъ. Черк. у. Шух. I. 178. *Ой піду я в ліс по дрова та наберу лому.* Нп. **Ло́мом** называются большія деревья (**смереки**) съ вѣтвями, поваленныя вдоль границъ земельнаго участка вмѣсто огорожи. Шух. I. 75, 189.

Лінивий, а, е. Лѣнивый. *Лінивий двічі ходить, скупий двічі платить.* Ном. № 4672.—**овес.** Не скоро созрѣвающій овесъ. Черниг. г. —**пироги** Сырники. Ум. **Лінивенький.**

Лінивіти, ію, єш, *гл.* Дѣлаться лѣнивымъ. Желех.

ЛінИво, *нар.* **Лѣниво.** *Там ся ліниво працює, де пожитку не чує.* Ном. № 10368. Ум. **Лінивенько.**

Лінивство, ва, *с.* Лѣность, лѣнь. *Допікали його за недбалість, за лінивство.* Левиц. I. 425. *Прогнала жінка його за лінивство.* Г. Барв. 500.

Лінитися, нюся, нишся, *гл.*=**Лінуватися.** *При готовій колоді не лінись вогонь класти.* Ном. № 4623.

Лінка, ки, *ж.* Лѣнивая женщина. Вх. (Желех.).

Лінкувáтий, а, е. Лѣнивый, довольно лѣнивый. *Хлопець лінкуватий був, мляві.* Г. Барв. 223.

Лінний, а, е.=**Лляний.** *Мене не будить до кужеля лляного.* Гол. I. 191.

Лінни́шки, *мн.* Скатерти? *Посаджу тя за тисові столоньки, за лінніщки тоненькі і за ясні свіченьки.* Гол. IV. 272.

Лінога́, зи, *м.* Лѣнтяй.

Лінок, нка, *м.* Лѣнь. *Через лінок не йде.* Каменец. у.

Лінощі, щів и **щів,** *ж. мн.* Лѣнь, лѣность. Левиц. I. 194. *За лінощами Богу не молося, чим я Богу сподобляюся?* Чуб. V. 442.

Лінтюга́, гі́, *об.* **Лѣнтяй, лѣнтяйка.** *Ну й лінтюга!—усе б лежав!* Харьк. у.

Лінува́ння, ня, *с.* Лѣность.

Лінува́тися, ну́юся, ався, *гл.* Лѣниться. *„Поможи, Боже!"—А ти не лінуйсь, небоже!* Ном. № 9943. *Я їй щиро робила, не лінувалась і слухняна була.* МВ. I. 29.

ЛінькИ, ків, *м. мн.*=**Лінощі.** Г. Барв. 498. *За ліньками нічого не зробив.* Харьк. у.

Лінюга, ги, *об.*=**Лінтюга.** Желех.

ЛінÁк, ка́, *м.* 1) Работникъ, обмазывающій глиной стѣны. Желех. 2) Пирогъ. Вх. Зн. 33.

Лінáнда, ди, *ж.* Мазь для замазки деревьевъ при прививкѣ, древесная замазка. Вх. Зн. 33.

Лінáр(ь), ря́, *м.*=**Лінак.** Желех.

Лінáшка, ки, *ж.* Женщина, которая дѣлаетъ что-либо изъ тѣста. *Свашка—не лінашка, шишок не ліпила.* Мил. 155.

Лінéць, нця́, *м.* Хлѣбный шарикъ. Желех.

Лінúти, плю́, пиш, *гл.* 1) Лѣпить. *Баба вже вареники ліпить.* Левиц. I. 447. *Не святі горшки ліплять.* Ном. № 6054. 2)—**харьки-макогóники.** Говорить вздоръ. *Ліпи, ліпи харьки-макогоники, поки хто не скаже годі.* Подольск. г.

Лінúця, ці, *ж.* Раст. Asperugo procumbens.

Лінкúй, á, é. Цѣпкій.

Лінлáнка, ки, *ж.* Мазанка, хижина изъ глины, изъ хвороста, облѣпленнаго глиной.

Лінни́к, ка́, *м.*=**Лінак** 2. Вх. Зн. 33.

Лінотá, ті́, *ж.* Красота. *Та не одною ліпотою Маруся звісна стала всім, а більше розумом своїм.* Греб. 318. *Далеко їй було до старовавньої ліпоти.* К. ЧР. 99.

Лінчúтися, чу́ся, чишся, *гл.* Липнуть. *Ліпчиться тістечко, ліпчиться, не дається у руки взватиться.* Грин. III. 472.

Лінш, лíпше, *нар.* Лучше. *Ой мисти писати—будуть люде знати: ліпш самому сісти поїхати.* Чуб. V. 630. *Я милою ліпше люблю, як мама дитину.* Гол. I. 213. Ум. **Лíпшенько.**

Лíпшати, шаю, ешся, *гл.* Улучшаться, хорошѣть.

Лíпше. См. **Ліпш.**

Лíпший, а, е. Лучшій. *Ліпші вбогі лати, ніж твої дорогі шати.* Лукаш. *Коли люде до тебе добрі, а ти будь ліпший.* Ном. № 4441. Ум. **Лíпшенький.**

Лін'áнка, ки, *ж.*=**Ліплянка.** *Од-*

твори, мати, ліп'янку, ведемо ті міщанку. Гол. IV. 364.

Ліра, ри, *ж.* 1) Лира. 2) Музыкальный струнный инструментъ, въ которомъ звукъ вызываетъ смычекъ въ видѣ круга, вправленный внутрь ліри и вращающійся какъ колесо, причемъ исполнитель перебираетъ пальцами по клавишамъ. См. ЗЮЗО. I. 315.

Лірви́ст, та, *м.*=**Лірник.** *Дуже гарний лірвист.* Харьк.

Лі́рник, ка, *м.* Лирикъ, лирическій поэтъ. *Всі лірики об'являються змолоду.* К. Гр. Кв. 17.

Лі́рника, ки, *ж.* Лирика, лирическая поэзія. *Сказав, що я в ліриці з кожним німецьким поетом мірятись можу.* Федьк. Пов. XIII.

Лі́ричний, а, е. Лирическій. *Не треба ліричному поетові великої словесної науки, щоб явити мирові всю красоту душі своєї.* К. Гр. Кв. 17.

Лі́рник, ка, *м.* Играющій на лірі. *Сиділи лірники та грали по шеляху за танець.* Шевч. 565.

Лірників, кова, во. Принадлежащій лірник'у.

Лірницький, а, е. Относящійся, свойственный лірник'у. Левиц. Пов. 115.

Ліс, су, *м.* Лѣсъ. *Кривого дерева в лісі найбільше.* Ном. № 2454. *В ліс дров не возять.* Ном. № 1456. Ум. **Лісо́к, лісонько, лісо́чок.** *За темними лісоньками плаче дівка слізоньками.* Чуб. V. 187. *Прилетіла зозуленька з темного лісочку, сіла, пала, закувала в зеленім садочку.* Чуб. III. 164. Ув. **Лісище.** *Ви, ліси-лісища, ви, бори-боригца.* Чуб. I. 135.

Ліса, си, *ж.* 1) Плетень изъ лозы. Чуб. VII. 392. *Звір лісу пролама та в хліб убереться.* ЧГВ. 1853. 61. 2) Камышевая изгородь между двумя **котцями.** См. **Котець.** Браун. 15. 3) Рѣшетка изъ деревянныхъ палочекъ, находящаяся въ сушильнѣ для овощей,—на нее насыпаются фрукты. См. **Озниця.** Шух. I. 110. Ум. **Ліска, лісочка.**

Лісйстий, а, е. Лѣсистый.

Лісйця, ці, *ж.*=**Лісунка?** Шух. I. 43.

Лісйще, ща, *м.* Ув. отъ **ліс.**

Ліска, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ліса.** *Усі двори лісками обгорожувані.* Чермак. *Прилетіла зозуля і сіла на лісці.* Грин. III. 588. 2) Ворота, сплетенныя какъ плетень. *Отворяй, мати, ліску, ведемо ті невістку.* Гол. IV. 332. 3) Рыболовная плетенка. Угор. 4) Орѣшникъ. *Ліски в сьому лісі багато.* Харьк. у. 5) Прутъ, палка. *Стоїть лісочка, на тій лісочці ні сучечка, ні болячечки.* Нок. стр. 296. № 209. 6) Извѣстное пространство земли (на огородѣ, у землекоповъ и пр.). *А як у зас грабарі землю хатили,—від ліски, чи ні?* 7) Раст. Corylus avellana. Лв. 98. Ум. **Лісочка.**

Лісково́ий, а, е. Изъ орѣшника. *Вирізав ліскову паличку.* Харьк. у. *Лісковий оріх.* Желех. *Загорожу курінь лісковий.* Щог. Сл. 58.

Ліскогри́з, за, *м.* Ящуръ, Myoxus avellanarius. Вх. Пч. II. 6.

Ліскоту́ха, хи, *ж.* Иволга. Константиногр. у.

Ліску́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **ліску́ля.**

Ліску́ля, лі, *ж.*=**Лісогриз.** Вх. Пч. II. 6. Ум. **Ліску́лька.**

Лісни́й, а́, е́. Лѣсной. *У темряві лісне звір'е блукає.* К. Псалт. 237.

Лісни́ця, ці, *ж.* Лѣсная груша или яблоко. Угор.

Лісни́чий, чого, *м.* Лѣсничій. *Бувесь лісничим, а тепер нічим.* Чуб. I. 271. *Плаче бідне... А москалям байдуже,—минули. Воно й добре, та на лихо лісничі почули.* Шевч. 87.

Лісни́чиха, хи, *ж.* Жена лѣсничаго.

Лісно́, *нар.* Много лѣсовъ. *У нас лісно.* Полт. у.

Лісови́й, а́, е́. 1) Лѣсной. *Лісова звірина.* **Лісові лю́де.** По народнымъ повѣрьямъ—обросшая шерстью особая порода людей, живущая исключительно въ лѣсахъ. Чуб. I. 211. См. **Лісун.** 2)—**во́го,** *м.* Лѣсной сторожъ.

Лісови́к, ка́, *м.* 1) Житель лѣсовъ НВолын. у. *Може він поїхав до казаків лісовиків.* Левиц. I. 198. 2) Лѣсникъ, лѣсной сторожъ. *Скіпається до лісовика: нащо ти мою корову занявь? вона не була в шкоді.* Новомоск. у. 3) Лѣшій. Чуб. I. 191.

Лісови́на, ни, *ж.* Лѣсное дерево. Каменец. у.

Лісо́к, ска́, лісонько, ка, лісо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **ліс.**

Лісочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ліска.**

Лісу́н, на́, *м.* По народн. повѣрьямъ—человѣкообразное существо, живущее въ лѣсу. *Лісун таки як чоловік, тільки в йому нема тіні... В його й жінка є.* **Лісу́н** (также **полісу́н**)—богъ волковъ, заботящійся объ ихъ прокормленіи; кромѣ того *без його ярмарка ніколи не буде, він на все ціну*

зводить. Грин. Изъ устъ. 13, 10—11. См. **Лісові люде.**

Лісу́нка, ки, *ж.* Жена лісуна́. Грин. Изъ устъ. 13.

Літ, ту, *м.* Полетъ, летъ. *Цей і на літу хапа.* Ном. № 5720.

Літа́вець, вця, *м.* Метеоръ, который народъ считаетъ за нечистаго духа, летающаго въ видѣ огненнаго змѣя.

Літа́виця, ці, *ж.* Сказочное женское существо, соблазняющее молодыхъ мужей. Желех. *Мов літавиця пінялась.* Млак. 105.

Літа́вка, ки, *ж.*=**Літайка.** Вх. Лем. 432.

Літа́йка, ки, *ж.*=**Метелик.** Вх. Уг. 250.

Літайча́, ча́ти, *с.* Маленькая бабочка. Ух. Уг. 250.

Літа́ння, ня, *с.* Летаніе. *Ой гиля, сизі голубоньки, на високе літання.* Мет. *Повчу я молодих орлят літання.* К. МБ. XI. 146. **Ум. Літа́ннячко.**

Літа́нья, ньї, *ж.* Литанія, молебствіе. *Літанью співає.* Шевч.

Літа́ти, та́ю, ши, *гл.* 1) Летать, носиться по воздуху. *Літа орел, літа сизий попід небесами.* Шевч. 155. *Хто високо літав, той низько сідав.* Ном. № 2554. *Думка ген-ген літає.* Ном. № 8270. 2) Быстро бѣгать. *Літає по полю, як навіжений.*

Літеплечко, ка, *с.* Ум. отъ **літепло.**

Літеплий, а, е. Теплый. *Літепла вода. Літепле молоко.* Шух. I. 141.

Літепло, ла, *с.* Теплая вода. Вас. 169. *Начерпай води холодної і постав на огонь, зогрій літепла, промий мої смертельні рани.* Ум. **Літеплечко.**

Літера, ри, *ж.* Буква. Левиц. I. 243.

Літерáт, та, *м.* Литераторъ, писатель.

Літерату́ра, ри, *ж.* Литература. *Виставмо, миле браття, на високостях науки й літератури наше національне знамено.* К. XII. 133. *Українська література.* К. XII. 124.

Літерату́рний, а, е. Литературный. *Літературна мова.* О. 1861. I. 319. *Літературні твори.* К. XII. 38. *Літературні робітники.* К. XII. 124.

Літе́рний віз. Возъ, приспособленный для ношки сноповъ.

Літерня́к, ка́, *м.*=**Літерний віз.** *А попереду всіх їде віз-літерняк чорними зо-лами. Так подоляне звуть драбинясті вози, що снопи́ возити.* Св. Л. 187.

Лі́течко, ка, *с.* Ум. отъ **лі́то.**

Літити, лічу, тиш, *гл.* Оплодотворять. *Бугай корову літит.* Желех.

Літитися, чуся, тишся, *гл.* Бѣгаться, быть въ расходкѣ (о коровѣ). Вх. Пч. 5.

Лі́тком, *нар.* Лѣтомъ. *Літком немає Мотрі дома.* Мир. ХРВ. 25.

Лі́тісь, *нар.* Прошлый годъ. Вх. Зн. 33.

Літішний, а, е.=**Літошній.** Вх. Зн. 33. Желех.

Літне́нький, а, е. Ум. отъ **лі́тній.** Желех.

Літня́к, ка́, *м.* 1) Родъ верхней женской лѣтней одежды изъ легкой матеріи. Гол. Од. 24. 51. 2) Лѣтняя юбка изъ шерстяной матеріи. Чуб. VII. 429. Kolb. I. 45. *Сидить баба в літняку.* Чуб. III. 164.

Літняця, ці, *ж.*=**Літняк 2.** Полт. г.

Лі́тній, я, е. 1) Лѣтній. *А в дівчини словце як літнє сонце.* Чуб. V. 890. *Літньої пори, тихими та теплими ночами.* МВ. II. 12. 2) Въ лѣтахъ; пожилой. *Це коні літні.* НВолын. у. *Вона була вже літня бабуся.* Переяс. у. *Уже Йвасеві двадцять років минуло. Парубок літній.* Мир. ХРВ. 89. 3) Тепловатый. *Вода ледь літня.* **Ум. Літне́ньний.**

Літня́к, ка́, *м.* Лѣтняя дорога. Конот. у.

Літня́чка, ки, *ж.*=**Літняк 1.** Полт. г.

Лі́то, та, *с.* 1) Лѣто. *Літо на зіму робить.* Ном. № 556. *Летить літо як на крилах* Ном. № 550. *Я дав би дві зіми за одно літо.* Ном. № 656. **У-лі́ті, у-лі́тку.** Лѣто̀ъ. *Діти, діти! добре з вами в-літі, а зімувати—то горювати.* Ном. № 557. *Скинеш оком по тому степу, що колись у-лі́тку пишною травою зеленів.* Дещо. 34. 2) *мн.* Лѣта, годы. *Пішли мої літа, як вітри круг світа.* Ном. № 2055. *Ужівай світа, поки служать літа.* Ном. № 5931. *Не зазнала я роскоші,—вже й літа минають.* Мет. 106. *Чимало літ перевернулось, води чимало утекло.* Шевч. 106. *Там десь милий чорнобривий по полю гуляє, а я плачу, літа трачу, його виглядаю.* Шевч. 17. *Не мав од рода́ той царь до своїх старих літ дітей.* Рудч. Ск. I. 115. *Довелось їй на старости літах збідніти.* Федьк. *Меншая сестра літ не доросла.* Мет. 32. *Дочка єдина була в його літ дванадцяти.* Єв. Л. VIII. 41. *Кохала козаченька два літі,—сама зосталася у світі.* Мет. 47. **Дійти́ літ.** Вырости. *Як дійшла вона літ своїх, то я без клопоту хліб їла.* МВ. II. 19. **На літа.** Лѣтами, по лѣтамъ. *В старости беруть двох родичів молодого, на літа не*

молодих. Грин. III. 531. **На лі́ті (бу́ти).** Быть взрослымъ. *Ти на літі і Ярина зрієе.* Шевч. 245. **З літ вийти (кому́).** Быть уже не въ тѣхъ лѣтахъ, когда... *Роди, бабо, дитину, коли бабі з літ вийшло.* Ном. № 6468. 3) Сѣмя самца. *Корова бере літо від бугая.* Желех. **Ум. Літе́чко, літко.** *Любив же я дівчиноньку та не літечко—два.* Чуб. V. 74. ...*Літечко моє святе минуло хмарою.* Шевч. 584. *Кобис, мамко, осідлала коні вороненькі, може би я та здогонив літа молоденькі. Лишень коні вороненькі ноги утомили, літок моїх молоденьких та не здогонили.* Шух. I. 199.

Літови́ще, ща, *с.* 1) Мѣсто и время лѣтняго пребыванія въ горахъ гуцульскаго скота. Шух. I. 197. 2) Слой древесины, опредѣляющій возрастъ дерева. НВолын. у.

Літом, *нар.*=**Літком.** *Панська маска літом гріє.* Ном. № 1201.

I. Літопи́с, са, *м.* Лѣтописецъ. *Буде їх слава славна поміж земляками, поміж літописами, поміж усіма розумними головами.* К. ЧР. 412.

II. Літо́пис, су, *м.* Лѣтопись.

Літопи́сний, а, е. Лѣтописный. *Читаючи про ту незгоду літописну скрижалю, написану сльозами і кров'ю.* Стор. МПр. 64.

Літо́пись, сі, *ж.*=**II Літо́пис.** К. ЧР. 104.

Літопровід, ду, *м.* День 1 сентября. Харьк.

Літо́рка ки, *ж.* 1) Лѣстница. Желех. 2)=**Драбина у возі.** Вх. Лем. 432. **См. Літря.**

Літо́рослий, а, е. Однолѣтній? *Тепер там* (де був ліс) *лани і проміж пашні пні чорніють та де-де дубки літорослі, або старі голінаті.* Св. Л. 306.

Літо́рост, ту, *м.*=**Літоросто́к.** Вх. Зн. 33.

Літо́росто́к, тка, *м.* Однолѣтній побѣгъ. Каменец. у.

Літошній, я, е. 1) Лѣтній. *Літошній день дуже довий.* Харьк. у. 2) Прошлогодній. *Треба, як літошнього снігу.* Ном. № 13692. 3) **Літо́шній.** Въ лѣтахъ, немолодой. *Та він уже чоловік літошній, пожив таки на світі!* Новомоск. у.

Літошок, шка, *м.* Годовалый. *Телят сьоголітніх одинадцять, літошків шість.*

Літря, рі, *ж.* Переносная лѣстница обыкновенная. Шух. I. 104.

Літувати, тую, ешь, *гл.* Проводить лѣто. *Де літував, там було й зімувати.* Ном. № 2714. *Під стріхою літечко літувала.* Нп. *Ми з товаром жадне літо літуємо на хуторі.* Харьк. *Де твоя пасіка літувала торік?* Харьк.

Літуватися, туюся, ешся, *гл.*=**Літувати.** Констант. у.

Літюга́н, на, *м.* ? *Я вівчарь-літюган.* Лавр. 77.

Ліхта́рь, ря, *м.* 1)=**Ліхтарня.** 2) Подсвѣчникъ. Левиц. I. 506. О. 1861. I. Слов.

Лічба́, би́, *ж.* Счетъ, исчисленіе. *Такий вірний, як лічба жидівська.* Ном. № 13829. *Он бачиш, по-за зорями ще зорі... Нема їм лічби.* Г. Барв. 358. *Чи є лічба твоїм неправдам мотим?* К. Іов. 48. **Не лічбо́ю.** Безъ счета. *Бере гроші не лічбою.* АД. I. 278. *Дам ті срібла не вагою, дам ті злота не лічбою.* АД. I. 297.

Лічо́ний, а, е. 1) Считанный. *Вовк і лічене хапає.* Ном. № 11104. 2) Лѣченый. *На лічоному коні не наїздишся.* Ном. № 5249.

Лічи́лка, ки, *ж.* Во время игры въ ку́зьмирки дѣти становятся рядомъ или въ кружокъ, а одинъ выходитъ изъ ряда и, указывая пальцемъ на каждаго, начинаетъ считать (лічи́ти), произнося при этомъ по слову изъ особыхъ фразъ, которыя и называются лічи́лками. На кого упадетъ послѣднее слово, тотъ выходитъ. *Лічилки, як у кузьмірки граються:* а) *Одіян, другіян, тройцан, царіцан, падан, ладан, сукман, дукман, дівен, дикса.* б) *Біла вода з винограду до самого спадку, нема попа, нема дяка, не буде й порядку. Чорненькі боти пішли до роботи в красній китайці... Прикусіте пальці!* Ив. 49—51.

Лічи́льник, ка, *м.* Счетчикъ. *Я такий собі лічильник, що й досі ще тиї сороківки грошей не налічив.* Лебед. у.

Лічи́льниця, ці, *ж.* Счетчица. *Я така лічильниця, що й не полічу сама.* Лебед. у.

Лічи́ти, чу́, чиш. *гл.* 1) Считать. *Лічу в неволі дні і ночі і ліх забуваю.* Шевч. 548. *Де гроші лічять, там не пхайсь.* Ном. № 5863. 2) Лѣчить. *Лічили, лічили,— поки її безталанну в труну положили.* Шевч. 330.

Лічи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* 1) Считаться. 2) Лѣчиться. *Я буду лічитись дома.* Левиц. Пов. 112.

Лічіння, ня, *с.* Счетъ. *Як на моє лі-*

чіння, то він належав (въ больницѣ) *тільки на дванадцять карбованців.* Лебед. у.

Лічма́, *нар.* Счетомъ.

Лічозі́р, зо́бра, *м.* Звѣздочетъ. О. 1861. I. Слов. Въ переносномъ смыслѣ: безсонный бродяга (по ночамъ звѣзды считающій)? *Се не лічозір, не пройдисвіт який небудь, се хазяїн добрий, що з срібного кубка своїх гостей почастує.* МВ. II. 122.

Ліща́ниця, ці, *ж.*=**Ліщина.** Желех. *Ба, чому то ліщаниче, така не вродлива? Зіма була студененька, мене зморозила.* Гол. II. 425.

Ліщани́к, ка, *м.*=**Ліщина.** Желех.

Ліщо́бник, ка, *м.* Орѣшникъ. Сумск. у.

Ліща́на, ни, *ж.* Орѣшникъ, Corylus Avellana L. *Ой гай, гай, шумить гай, зашуміла ліщина.* Чуб. V. 111. *Кущі зеленої ліщини.* Левиц. Ум. **Ліщи́нка, ліщи́нонька, ліщи́ночка.** *Ти б пішов та ліщинки де заробив гринджола, огород би обгородили.* Г. Барв. 291. *Зашуміла ліщинонька.* Чуб. V. 289. *Сирова ліщиночко, чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 812.

Лія, лії, *ж.*=**Лея.** *Лія іде.* Вх. Лем. 432.

Лляний, а, е. Льняной. *Лляної кужелі прясти.* Чуб. V. 712. *Поший мені, мати, лляную сорочку.* Чуб. V. 261.

Ллáти, ллю, ллеш, *гл.* Лить. *Нащо в кирницю воду ллати, коли вона і так повна?* Ном. № 1455. **Кýлі ллáти.** Врать; бояться. *Кулі лле.* Ном. № 6939.

Ллáтися, ллю́ся, ллéшся, *гл.* Литься. *По личеньку сльози ллються.* Чуб. V. 526.

Лоб, лóба, *м.*=**Ліб.** *Чужий лоб скубши, треба й свою наставити.* Ном. № *Ні з того, ні з сього бери за лоб один другого.* Ном. № 3517. Ум. **Лóбик, лóбичок, лобóк, лобóчок.** *А які твої телята?—На лобку лисинка, на шийці мотузочка.* Ном. № 12841. *Ой ти, котку-коточку, сіренький лобочку.* КС. 1893. VII. 82. Ув. **Лобúще.**

Лóба, би, *м.* Волъ съ большимъ лбомъ и расходящимися рогами. КС. 1898. VII. 46.

Лоба́нець, нця, *м.* Иностранная золотая монета. *То не червінці, а лобанці.* Зміев. у.

Лоба́нь, ня́, *м.* Съ большимъ лбомъ.

Лóбас, са, *м.* 1) Съ большимъ лбомъ. 2) Тупица, остолопъ. *Ото ще дурний лобас! Нічого до пуття не зробить.* Харьк. г.

Лоба́тий, а, е. Имѣющій большой лобъ. *Світилка лобата, а сваха горбата.* Маркев 131. Ум. **Лоба́тенький.**

Лобі́дка, ки, *ж.* Ум. отъ **лобода.** ЗЮЗО. I. 113.

Лобкó, кá, *м.* Лобастый человѣкъ, человѣкъ съ большимъ лбомъ. *У мого батька був великий лоб, так його і прозвали лобком.* Екатер. у. (Залюбовск.).

Лобови́й, á, é. Лобный. *Лобова кісточка.* Кв. II. 132.

Лобогрíйка, ки, *ж.* Шуточное названіе примитивнаго устройства жатвенной машины, очень тяжелой въ работѣ. Херс.

Лобода́, да́, *ж.* Раст. а) Лебеда. Atriplex hortensis L. б)—**да́ка—собача,** Chenopodium album. ЗЮЗО. I. 116. *Буває лобода свиняча, лобода біла, червона.* Харьк. у. Ум. **Лобі́дка, лобóденька, лобóдочка.** Желех.

Лобода́на, ни, *ж.* Стебель лебеды. *По городу ходила, лободину зломила.* Нп. *Живе, як сороки на лободині.* Ном. № 2115.

Лобóдочка, ки, *ж.* Ум. отъ **лобода.**

Лобода́ний, а, е. Изъ **лободи́.** Желех. *Листя лободяне.*

Лобода́нка, ки, *ж.* Родъ каши изъ пшена и молодой лебеды съ свинымъ саломъ. Маркев. 156.

Лобов, ва, *м.*=**Лобурь.** Вх. Лем. 432.

Лобóк, бкá, *м.* Ум. отъ **лоб.**

Лобóчок, чка, *м.* Ум. отъ **лоб.**

Лобузíння, ня, *с.* Растенія, остающіяся отъ лѣтнихъ огородныхъ овощей. *Позгрібай лобузіння на городі.* Харьк. г.

Лобури́ська, ка, *м.* Ув. отъ **лобурь.**

Лóбурка, ки, *ж.* См. значеніе **лобурь** по отношенію къ женщинѣ.

Лобурчá, чáти, *с.? Ой дівчата лобурчата, де ваш розум дівся?* Канев. у.

Лóбурь, ря, *м.* Неотеса, болванъ, грубый человѣкъ, дубина. Харьк. Ув. **Лобуря́ка.** Г. Барв. 240. **Лобури́сько.**

Лóвенький, а, е. Ум. отъ **ловкий.**

Ловéцтво, ва, *с.* Охотничій промыселъ. Желех.

Ловéць, вця́, *м.* 1) Ловецъ, охотникъ. *На ловця і звір біжить.* Ном. № 9940. 2) Садовничье орудіе для сниманія фруктовъ съ дерева. Ум. **Ловчик.**

Ловéцький, а, е. Охотничій, ловецкій. *За лаштунками чутно ловецькі роги.* Стор. II. 218. *Сплітають сіть ловецькую на нас.* К. ПС. 85.

Лóвля, вів, *м. мн.* Ловля; охота, звѣриная ловля. *Біда тій курці, що на ній сокола заправляють на лови.* Ном. № 1301. *Ой пішло два паничі на лови, на лови, надибало дві панянці в зеленій діброві.*

Лови́тва, ви, *ж.* Ловля. *На ловитву з багачами засів потай миру.* К. Псал. 21.

Лови́ти, влю́, виш, *гл.* 1) Ловить, уловлять. *Ловили, ловили та й піймали сома.* Ном. № 1827. *І рече до Симона Ісус: Не лякайся, від нині людей ловитимеш.* Єв. Л. V. 10. 2) **Ґа́ви, ви́трішки лови́ти.** Ротозѣйничать. Ном. № 10924. Г. Барв. 388. 2) **Дрі́жаки́ лови́ти.** Дрожать отъ холода. Ном. № 649. 4) **Ни́кони, окуні́ лови́ти.** Дремать. Ном. № 11321. *Хто слухає, а хто і окунів ловить.* Кв. 5) **Лови́ти бі́лі мете́лики.** Забавляться какъ дитя, ротозѣйничать. Ном. № 6260. 6) **Лови́ти вітра.** Преслѣдовать что либо несбыточное. Ном. № 10928.

Лови́тися, влю́ся, вишся, *гл.* 1) Ловиться. *Лови рибку, як ловиться.* Ном. № 5920. **Оттака́ ловись! Оттана́ ловися!** Вотъ те на! Вотъ такъ исторія! Этакая бѣда! *За правду б'ють, за брехню віри не дають. Оттака ловися!* О. 1861. III. 100. 2) Соединяться, сходиться. *Задньою стороною притикає побій* (= криша) *до осьмі..., де ловиться (сходиться) з такими ж побоями, поставленими на сусідніх крилах* (у церковній будівлі). Шух. I. 118. 3) О молокѣ: створаживаться. Шух. I. 213.

Лови́ще, ща, *с.* Мѣсто для охоты.

Ловійво, ва, *с.* Ловля, ловитва. Мнж. 184.

Лові́ння, ня, *с.* Ловъ, ловля. *До лоўіння пшениця краще ніж жито.* Канев. у.

Ло́вка, ки, *ж.* Добыча. *Ловив вовк ловку, поки й сам піймавсь.* Ном. № 4093.

Ло́вкий, а, е. Хорошій; красивый; вкусный. *Ловка пісня.* Зміев. у. *Ловка квіточка.* Зміев. у. *Ловкий борщ.* Сосниц. у. **Ум. Ловке́ньний, ло́венький.** *А були* (поросятка) *одно в одно, такі ловенькі.* Г. Барв. 244.

Ло́вко, *нар.* Хорошо; красиво.

Ло́вний, а, е=Лівний. Харьк.

Ловранкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Полдничать. Угор.

Ло́вранок, нку, *м.* Полдникъ. Угор.

Лову́чий, а, е. 1) Умѣющій ловить. 2)=**Ловецький.** *Ловецький посуд.* О. 1862. III. 63.

Ло́вчий, чого, *м.* 1) Ловчій. *Спаслися ми, як пташки з клітки, як з сіті ловчого пірнаті.* К. Псал. 292. 2) Ловитель (сказано было о ловившихъ убѣжавшихъ рекрутовъ).

Ло́вчик, ка, *м.* Ум. отъ **ловець.** Желех.

Логаза, зи, *ж.* Родъ каши изъ цѣльныхъ зеренъ обдирного ячменя, иногда съ прибавкой гороха, варящейся съ саломъ или постнымъ масломъ. Каменец. у. О. 1861. XI. Свид. 61. Шух. I. 142. *Зразу їли логазу, а як ся запомоли, без вечері лягли.* Ном. № 10833.

Ло́гво, ва, *с.*=**Лігво.** *Недалеко од змієвого лова.* Грин. II. 235. *Я застав його на лові.* НВолын. у.

Ло́га, ги, *ж.* Животное, лежащее на днѣ въ морѣ. Желех.—*Ой ти, мила дочко, та де твої лиця?—Ой то мої лиця їсть в мори плотиця,—та най нелюб не цулує!—Ой ти, моя дочко, та де твої ноги?—Ой то мої ноги їдя' в мори логи,—та най нелюб не схожає!* ЗЮЗО. II. 528.

Логи́н, на, *м.* 1) Упавшее или сломленное бурей дерево. Вх. Зн. 33. 2) Лежебока, лѣнтяй. Вх. Зн.

Ло́дарь, ря, *м.* и пр.=**Ледарь** и пр.

Ло́два, ви, *ж.* Доска. *Спит на голих лодвах.* Вх. Зн. 33. *Ослін, зроблений з лодвів.* Шух. I. 97, 95.

Ло́дді, дів, *ж. мн.*=**Лодя.** Черниг. у.

Ло́дя, ді, *ж.* Вымощенное мѣсто подъ наружнымъ колесомъ водяной мельницы. *Перед лотоками робиться лодя, щоб вода не підмивала лотоків.*

Лодя́к, ка́, *м.* Водяная пловучая мельница (на лодкахъ). Полт. и Черниг. т.

Ложе, жі, *ж.* Ложа, прикладъ ружья. Шух. I. 229.

Ло́жа, жі, *ж.* Постель, ложе. *Вдовиченко буде на білій ложі лежати.* Чуб. V. 697. *Милого ложа—міх та рогожа,—то мені постіль гожа.* Чуб. V. 21. **Со́нце ся в ло́жі купа́є.** Солнце зашло. Ном. № 598.

Ло́же, жа, *с.*=**Ложа.** *Іде Мариня до лвжа.* О. 1862. IV. 37. *Марусенька ходить, ясне біле ложе стеле.* Рк. Макс. **Па́нського ло́жа.** Знатнаго рода. **Непра́вого ло́жа.** Незаконнорожденный. Желех.

Ло́жечка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ложка.** 2) *мн.* **Ложечни́.** Родъ дѣтской игры, въ которой „мать" наказываетъ будто-бы провинившагося въ немытіи ложекъ, а послѣдній долженъ убѣжать извѣстнымъ образомъ отъ наказанія. Ив. 64.

Ложе́чник, ка, *м.* 1) Ложечный мастеръ. 2) Футляръ для ложки, носившійся запорожцами у пояса. *Підперезувались вони шкуратяним поясом і прив'язували до його гаман... з кресалом і губкою, швайку,—часом налагодить збрую і ложечник з ложкою.* Стор. II. 181.

Ложи́сько, ка, *с.* Мѣсто, послѣдъ (у родильницы), Placenta.

Ложи́ти, жу́, жиш, *гл.* Класть. *Батько цілує хліб і ложить на столі.* Грин. III. 423. *Дітох спати ложити.* Мир. ХРВ. 126. *Котре дерево усохле, то не можна його ложити, щоб сад не всихав.* Чуб. I. 77. *Я за свиту карбованця можу.* Мир. ХРВ. 195.

Ложи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Ложиться. *Білу постіль стелила, сама ся спати ложила.* Чуб. V. 98.

Ло́жка, ки, *ж.* Ложка. *Коли мед, то й ложкою.* Ном. № 4849. *Його і в ложці не піймаєш.* (Очень увертливъ). Ном. № 3022. *Прийі би,—в ложці води утопив.* (Такъ сильно ненавидитъ). Ном. № 3434. Ум. **Ло́жечка.** *Я твоїй матінці не вложу: помию лавочки—не біло, помию ложечки—не чисто.* Чуб. V. 692.

Ложка́рь, ря́, *м.*=**Ложечник 1.**

Ложкоми́й, ми́я, *м.* 1) Моющій ложки. 2) Блюдолизъ. Котл. Ен. V. 49.

Ложо́к, жка́, *м.* Сухое русло. Любечъ.

Ложник, ка, *м.*=**Ліжник.** Гол. Од. 82.

Ложни́ця, ці, *ж.* Спальня. (Молоду) *в ложницю повели.* К. Бай. 35.

Лоза́, зи́, *ж.* 1) Раст. лоза. *Їж, козо, лозу, коли сіна немає.* Ном. № 2410. *Люде гнуться, як ті лози, куди вітер віє.* Шевч. 80. 2)—**царегра́дська.** Раст. Elaegnus hortensis. ЗЮЗО. I. 121. 3) Розга. 4) Весенняя хороводная игра, въ которой играющіе становятся в ключ, съ одного конца котораго двѣ дѣвушки подымаютъ руки, подъ которыми пробѣгаетъ крайняя играющая противоположнаго конца и тя́гне за собо́ю увѣсь ключ, при чемъ поются принадлежащія этой игрѣ пѣсни. Такія-же точно игры (но съ другими пѣснями)—въ **смороди́ну** и **ключ.** (Лубен. у.). Мнл. 53. **Плести́ лозу́**—варіація этой игры въ Переяс. у. КС. 1887. VI. 480. 5) **До́вга лоза́.** Игра, подобная чехардѣ, описанная у Чуб. III. 105, Ив. 66, КС. 1887. VI. 480. Ум. **Лі́зка, ло́зка), лі́зонька** (Маркев. 132), **(ло́зонька),**—*За густими лізоньками біжить річка струєчками.* Чуб. V. 187.

Лоза́нки, нок, *ж.* Розги. Ном. № 975.

Лози́на, ни, *ж.* Стебель лозы. *Берегом, бережиною загубив хустку під лозиною.* Чуб. V. 106. Ум. **Лози́нка, лозиночка.**

Лози́ння, ня, *с. соб.* Лоза. Ув. **Лози́ння.**

Лози́ночка, ки. *ж.* Ум. отъ **лозина.**

Лозиня́к, ка́, *м.* Пт. 1) Пѣночка обыкновенная. Вх. Уг. 250. 2) Порода соловья. Lusciola philomela. Вх. Лем. 432. Ум. **Лозиня́чок.**

Лозиня́чча, ча, *с. соб.* Ув. отъ **лозиння.**

Лозі́вка, ки, *ж.* Пт. Sylvia palustris. Вх. Пч II. 14.

Ло́зиця, ці, *ж.* Родъ примитивной плодосушилки. Хотин. у.

Лозовець, вця, *м.*=**Лозівка.** Вх. Пч. II. 14.

Лозо́вий, а, е. Сдѣланный изъ лозы.

Ло́за, зі, *ж.* дѣтск. Ложка. О. 1861. IX. 119.

Лозяни́к, ка́, *м.* Корзинка изъ лозы.

Лої́ти, лою́, їш, *гл.* Смазывать жиромъ. Желех.

Лойови́й, а́, е́. Сальный, сдѣланный изъ свѣчнаго сала. *Лойова свічка. Лойове світло.* Константиногр. у.

Лойо́к, лойку́, *м.* 1) Ум. отъ **лій.** *Як ноги в лойку, то й губа в лойку.* Ном. 2) Раст. Ajuga genevensis. ЗЮЗО. I. 110.

Ло́йтра, ри, *ж.* = **Драбина** (въ повозкѣ).

Лойтра́к, ка́, *м.* Повозка, телѣга. К. МБ. X. 17.

Ло́ки, ків, *м. мн.* Локоны. Закр.

Ло́кіть, ктя, *м.* 1) Локоть (часть руки). *Близько локіть, та не вкусиш.* Ном. № 5395. 2) Мѣра длины, раньше равнявшаяся третьей части сажня, какъ видно изъ слѣд.: *Пятдесять и сімъ локтей вдовжъ, а вширъ тридцять и сімъ локтей, що чинить девятнадцять сажней вдовжъ, а вширъ двенадцять сажней и локоть.* (Отрывки изъ Лѣтоп. Мгарск. мон. КС. 1889 IV. 41). Въ соврем. употребленіи это мѣра, соотвѣтствующая длинѣ руки отъ локтя до конца средняго пальца. *Хто з вас журавців може прибавити до зросту свого один локіть?* Єв. Л. XII. 25. *Ой дам тобі... локіть полотенця.* Чуб. V. 504.

Локомота́ва, ви, *ж.* Паровозъ, локомотивъ. *Локомотива свище там.* Млак. 109.

Локта́ти, кчу́, чеш, *гл.* = **Лоптати.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Локтьови́й, а́, е́. Локтевой.

Ло́кша, ші, *ж.* Лапша. *Локшу крошать.* Г. Барв. 3. Ум. **Ло́кшенька, ло́кшечка.**

Ло́кшина, ни, *ж.*=**Локша.** *Свинячу голову до хріну і локшину на переміну.* Котл. Ен. I. 18. Ум. **Ло́кшинка.** Харьк. г.

Локшти́ти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) Рѣзать на мелкіе куски. 2) Бить; рубить. *Так в мізі*

сильно їх локшив. Котл. Ен. VI. 32. *Як назбігалось людей!.. Хто з сокирою, хто з ціпком, хто з вилами, а жінки з кочергами,—давай локшити того вовка.* Чуб. II. 117.

Лолотіти, чу́, ти́ш, *гл.* Клокотать при теченіи, шумѣть. *Там так лолотить* (вода), *аж луна в уші б'є.* Лубен. у.

Лом, ма, *м.* Ломъ (желѣзное орудіе).

Лома́к, ка́, *м.* Пт. крапивникъ, Troglodítus parvulus. Вх. Лем. 432. Ум. **Ломачо́н.**

Лома́ка, ки, *ж.* 1) Дубина, большая палка, сукъ. *Ой у лісі на орісі сухая ломака.* Чуб. V. 1178. *Великий як ломака, а дурний як собака.* Ном. № 6343. *Не жиєм—ломакою.* Ном. № 8035. 2) О человѣкѣ: дубина, большого роста. Ум. **Лома́чка.** Ув. **Ломацю́га, лома́чище.**

Ломакува́тий, а, е. Грубый, неотеса (о человѣкѣ). Желех.

Лома́ння, ня, *с.* Ломка (камня). *Поки докопаєшся до каміння, то грошей піде, а на ломання треба ще.* Каменец. у.

Лома́ти, ма́ю, єш, *гл.*=**Ламати.**

Ломацю́га, ги, *ж.* Ув. отъ **ломака.**

Лома́чище, щі. *ж.* Ув. отъ **ломака.**

Лома́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **ломака.**

Ломачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **ломак.**

Лома́чча, чя, *с. соб.* отъ **ломака 1.**

Ломе́ць, мця́, *м.* 1) Ломота. *Колись і в мене був ломець за молодих літ, то на це лихо ми ймем віри.* Василь. у. 2) Ломка. *Прийде ломець і на цей ліс, порубають.* НВолын. у.

Ломиґа́ти, ґа́ю, єш, *гл.* Бить палкою (**лома́кою**). Вх. Зн. 33.

Ло́мик, ка, *м.*=**Ломак.** Вх. Лем. 432

Ломи́на, ни, *ж.* Валежникъ? (См. **Лом 2**). *Ступлю я на ломину.* Чуб. IV. 163.

Ломи́ніс, носа, *м.* Раст. Clematis recta. ЗЮЗО. I. 170.

Ломи́ти, млю́, миш, *гл.* 1) Ломать. *Вітер віє, гілля ломить.* Грин. III. 319. *Дурень і м'яло ломить.* Ном. № 3030. *А милая по милому білі ручки ломить.* Чуб. V. 265. Рядомъ встрѣчаются и слѣдующія формы: *Ходить дівка по бережку, білі руки ломле.* Мет. 18. *Катря аж білі руки ла́мле.* МВ. II. 13. *Сила ламле вже трухле дерево.* К. Гр. Кв. XXXIII. Употребляются и формы: **Ламніте** (= **ломіте**). Грин. III. 540. *Мати ламнить паляниці, кладе на стіл.* Грин. III. 453. 2) О водѣ: размывать. *Тиха вода береги ломить.* Ном. № 1096. 3) **Ломить, производитъ ломоту.** *У мене ломить спину.*

Ломи́тися, млю́ся, мишся, *гл.* 1)= **Ламатись.** *Щастя на комині не ломиться.* Ном. № 1711. *Як не намочити обручі, то ломлються.* НВолын. у. 2) Пробиваться сквозь лѣсъ, тростникъ. *Слуха—ломиться щось, ломиться байрачком.* Сим. 217. *Гойдається де небудь поверх очерету гайок. Отто вже Мина начухрав там всячини і так з гіллям і листом і ломиться.* Сим. 200.

Ломіга, ги, *ж.* Большая дубина, большая палка.

Ло́мки, ло́мок, *ж. мн.* **Ло́мки льодові.** Мѣсто, гдѣ бьютъ ледъ. *Почали жолніре... людей серед зіми по ломках льодових у плуг запрягати.* К. ЧР. 10.

Ломова́тий, а, е. Очень большой, огромный. Вх. Пч. I. 14.

Ло́мок, мку, *м.* Одна изъ двухъ подставокъ въ ткацкомъ станкѣ, на которомъ лежитъ штан. См. **Верстат.** Константиногр у.

Ломота́, ти́, *ж.* Ломота.

Ломота́ти, ломотіти, тить, *гл. безл?* Ломить. *Ломотить в костех.* Вх. Зн. 33.

Ло́мус, са, *м.* Богатырь, силачъ, сокрушитель. *Такий був ломус, що поставив пушку на долоні та як стрелив із Бикова, то досяг аж у Остер.* ЗОЮР. I. 118.

Ло́на, ни, *ж.* Зарево.

Ло́но, на и ло́ньо, ня, *с.* Лоно; грудь. *Молодиця молодая щось до лоня пригортає.* Шевч. 95. *Харцизники! вони в заклад від лоня беруть дітей у матері вдовиці.* К. Іов. 53.

Ло́нька, ки, *ж.* Ложка. Встрѣчается только въ слѣд. пословицѣ: *Добра кванька, та нема лоньки,—хиба буду пальком.* Ном. № 11968.

Лоп! *меж.* 1) Хлопъ! *Утка дика лоп-лоп крилами.* О. 1861. V. 69. 2) Хвать! *Але чоловік лоп йою за чуприну!* Ном. стр. 282. № 566.

Ло́панка, ки, *ж.* ? *Щоб ти лопанки напав.* Ном. стр. 286. № 3779.

Лопа́рь, ря, *м.* Лопатка, которой мѣсятъ глину. Вх. Зн. 33

Лопа́та, ти, *ж.* 1) Лопата для копанія, пересыпки сыпучихъ тѣлъ. *Ніхто не розмучить, ні світ, ні зорч, хиба нас розлучить сирая земля, заступ, лопата, земляная хата.* Чуб. V. 81. *З одною дерева і хрест, і лопата: хрестові ся кланяють, а лопатою нечисть відкидають.* Ном. №

8059. *Лопатами віяли. Лопата- дерев'яна або залізна.* 2) Лопата пекарная. *Химка й хазяйка, та лопати нема.* Ном. № 10784. **Ум. Лопа́тка, лопа́тонька, лопа́точка.**

Ло́патень, тня, *м.* 1) Широкій буравъ для просверливанія отверстій въ ступицѣ колеса. Вас. 147. **У йо́го язи́к як ло́патень.** Онъ болтливъ. Ном. 2) Большой и широкій зубъ. *Трошки опізнився! — промовив до йому Кованько і показав свої лопатні з під губ, сміючись якось ніби зубами.* Левиц.

Ло́пати, паю, еш, *гл.* 1) Стучать, хлопать. Желех. 2) Ѣсть, жрать. *Старому чоловікові та лопати у піст скоромне.* Харьк.

Лопати́лно, на, *с.* Ручка у лопаты. Гайсин. у.

Ло́патися, паюся, ешся, *гл.* Лопаться; трескаться. *Нехай він скільки хоче лопається, а по йому таки не буде.* Кобеляк. у.

Лопа́тка, ки, *ж.* 1) **Ум.** отъ **лопата.** 2) Въ колесѣ водяной мельницы каждая изъ расположенныхъ по окружности его дощечекъ, на которыя падаетъ вода. Черниг. у. 3) Часть валька, которой колотятъ бѣлье. Шух. I. 154. 4) Лопатка, плечевая кость. 5) Незрѣлый гороховый стручекъ. *Кум не кум—не лізь у горох, не псуй лопаток.* Ном. № 9713. **Знати́меш лопатки́ в горо́сі.** Будешь помнить! Ном. № 4331. *Тим часом вже почав* (горох) *вбиватися й в лопатки, аж тут прийшла пора і на самі стручки.* О. 1861. III. 95. Переносно **вбива́тися в лопатки́** значитъ вырастать. 6) Пластинка разогнутаго рога.

Лопа́тник-жук, ка, *м.* Жукъ хлѣбный, Anisoplia Austriaka. Константиногр. у.

Лопа́тонька, ки, и **лопа́точка, ки**, *ж.* **Ум.** отъ **лопата.**

Лопа́ття, тя, *с.*=**Лата́ття.** *Шльоп під лопаття, та й до чорта раків!* Ном. № 1877.

Ло́пать, ті, *ж.* 1) Лопасть весла. Мнж. 179. 2)=**Лотай.** Лв. 97.

Ло́піт, поту, *м.* Стукотня. Желех.

Лопітли́вий, а, е. Плохо, неразборчиво говорящій. Шух. I. 33.

Ло́пкання, ня, *с.* Хлопанье. Желех.

Ло́пкати, каю, еш (крильми), *гл.* Хлопать (крыльями). Желех. *Каня лопкає крилами, як летить.* Вх. Зн. 33.

Ло́пнути, ну, неш, *гл.* Лопнуть. *Проти воню і камінь лопне.* Ном. № 3299. *Щоб ти лопнув!* Ном. № 3799.

Лопону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Дать тягу, улепетнуть. *Лопоне він од мене.* Рудч. Ск. I. 63.

Лопота́, ти́, *ж.* Названіе сита въ загадкѣ (отъ гл. **Лопота́ти**, т. к. сито **лопоти́ть**, ударяясь о руку). *Прийшла кума до куми: дай, кумо, лопоти, поляпати та й піти.* ХС. III. 62.

Лопота́ти, чу́, чеш и **лопоті́ти, чу́, ти́ш**, *гл.* 1) Шелестѣть (бумагой, лощеной матеріей). 2) Стучать или топать, бѣжа. *Щось лопотить, чи не отаман?* Стор. II. 244. *Тільки що дасть Бог ранок, то всі до йому аж лопотять.* Кв. II. 25. 2) Хлопать. *Крилонькамі* (голуби) *лопотали.* Гол. I. 265. *Лопотить у долоні.* Грин. II. 95. 3) Болтать безъ умолку.

Лопотня́, ні́, *ж.* 1) Шелестъ, хлопанье, трескъ, шумъ. 2) Пустая, издорная болтовня.

Лопоту́н, на́, *м.* Болтунъ. *Лопотун лепече, а дурень слуха.* Ном. № 6405.

Лопоту́чий, а, е. Сильно шуршащій, сильно шелестящій. *Купила собі ситцю на спідницю, та там такий цупкий та лопотучий.* Полт.

Лопта́ти, пчу́, чеш, *гл.* Щемить. *Сіль чи горілка зайшла в виразку та й лопче.* Черк. у. *Як приклала мені до рани синього каменю, як почало мені лопта́ти, то й Боже!* Харьк.

Лопті́ти, пчу́, чеш, *гл.*=**Лопта́ти.** Вх. Зн. 84.

Лопта́чка, ки, *ж.* Щемленіе. Желех. Вх. Зн. 84.

Лопу́х, ха́, *м.* Раст. репейникъ, Arctium lappa. *Лови рибу, де лопух є.* Ном. № 5897. *Дметься, як жаба на лопуху.* Ном. № 2500. **Ум. Лопушо́к.**

Лопуха́тий, а, е. Похожій на репейникъ, имѣющій большіе листья.

Лопухо́вий, а, е. Репейниковый. *Та наросте широкий лист лопуховий.* Чуб. V. 668.

Лопухува́тий, а, е. Имѣющій нѣкоторое сходство съ репейникомъ, широколистый. *Гречка сей рік удалася лопухувата.* Лебед. у.

Лопу́цьок, цька, *м.* Молодой мягкій стебель растенія, употребляемый въ пищу. Сим. 135. *Хиба моя душа з лопуцька,— не хоче того, чого й людська.* Ном. № 1588.

Лопуша́ний, а, е=Лопуховий. Ду́рень лопуша́ний—презрительно о простонародьѣ. *Гордують—от не тямо вельможній, а й так дурні лопушані.* Ном. № 2461.

Лопуши́на, ни, *ж.* Листъ **лопуха́.** *Вирвала лопушину та й потягла спідницю просто по грядках, прохолоджуючи пику лопушиною, неначе справді пані.* Левиц. Пов. 347. Ум. **Лопуши́нка.**

Лопуши́ння, ня, *с. соб.* Кусты, листья **лопуху́.** Желех.

Лопуши́стий, а, е. Широколистый. *Корнем коренистая, листом лопушистая.* Грин. III. 396.

Лопу́шник, ка, *м,* 1)=**Лопу́х.** ЗЮЗО. I. 112. 2) **водяни́й.** Раст. Nymphaea alba. ЗЮЗО. I. 129.

Лопушо́к, шка́, *м.* Ум. отъ **лопух.**

Лопу́шшя, шя, *с. соб.* отъ **лопух.** Желех.

Ло́сенько, ка, *с.* Ум. отъ **лось.**

Лоск, ку, *м.* Въ выраженіи: **У лоск лягла́ пшени́ця**—въ повалку. См. **Лоском.**

Ло́скати, каю, еш, *гл.* Хлопать, щелкать. *Лоскае язиком.* Вх. Зн. 33. *Лоскає батогом.* Вх. Зн. 33.

Лоски́рька, ки, *ж.* Ум. отъ **лоскиря**

Лоски́ря, рі, *ж.* Рыба: Blicca argyroleuca. Браун. 26. Ум. **Лоски́рька.**

Ло́скіт, коту, *м.* Щекотаніе, щекотка.

Лоскови́тий, а, е. Боящійся щекотки. *Не лоскочи мене!—Який ти лосковитий,—зараз уже й боїшся.* Константиногр. у.

Ло́ском, *нар.* Наповалъ. *Тільки той, хто не був на сватанні, то й не був п'яний, а то всі лоском лежали, аж до другого півдня.* Кв. **Ло́ском лягло́** *(про хліб, сіно і т. и.).*

Лоскота́ння, ня, *с.* Щекотаніе.

Лоскота́рка, ки, *ж.* Щекотунья. Русалка, которая замучиваетъ щекотаньемъ встрѣчающихся ей людей. Ум. **Лоскота́рочка.** Щог. Сл. 105.

Лоскота́ти, чу́, чеш, *гл.* Щекотать. *Наближує пальці ті до дитинки і лоскоче його під ручками,—воно сміється.* Чуб. III. 84.

Лоско́тниця, ці, *ж.* = **Лоскотарка.** Чуб. I. 206.

Ло́скотно, *нар.* Щекотно. *Дитині лоскотно, воно й сміється.* Чуб. III. 108.

Лоскоту́ха, хи, *ж.*=**Лоскотарка,** Чуб. III. 187.

Лосня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Лосниться, блестѣть. *Полики шовкові лосняють, літа мої минають.* Чуб. V. 1093.

Лось, ся, *м.* Лось. *Здоровий, як лось.* Ум. **Ло́сенько.** *Чого лосенько, чого душенько меж горами лежить?* Рк. Макс.

Лосьо́вий, а, е. Лосій. *Да в того коня золота грива, золота грива груди покриває, шовковий хвостик слід замітає, лосьові ушка ради слухають, срібні копита камінь лупають.* Чуб. III. 289.

Лотай, тая, *м.* Раст. Caltha palustris. Вх. Уг. 25. См. **Лата́ття.**

Лота́ття, тя, *с.*=**Латаття.**

Ло́тать, ті, *ж.*=**Латаття.** Угор.

Лоташ, ша, *м.* Раст. = **Латач.** Вх. Пч. I. 9.

Лоти́к, то́ку, *м.*=**Лотоки.** Мик. 380.

Лотоки́, кі́в, *м. мн.* При водяной мельницѣ: каналъ, по которому течетъ вода, мельничный лотокъ. *Не спиниш, мов воду з лотоків.* Ном. № 13884.

Лото́чок, чка, *м.* Деревянная трубка, по которой мука идетъ изъ подъ жернова. Черниг. у.

Лото́шити, шу, шиш, *гл.* Быть безъ дѣла. Шух. I. 37.

Лотр, ра, *м.* Воръ, разбойникъ; грабитель, бездѣльникъ, плутъ, негодяй. *З такого похнюпи, як той Карпо, та такий лотр учинився.* Хата. 138. Ум. **Ло́трик.**

Ло́тра, ри, *ж.* Развратница. *Вона городська лотра.* Черк. у.

Ло́трик, ка, *м.* Ум. отъ **лотр.**

Лотро́вський, а, е. 1) Разбойничій. 2) Распутный, развратный.

Лох, ху, *м.* Раст. Elaegnus hortensis. ЗЮЗО. I. 121.

Лохина, ни, *ж.* Раст. Vaccinium uliginosum. ЗЮЗО. I. 140.

Лохма́тий, а, е. Названіе вола съ большимъ брюхомъ. КС. 1898. VII. 47.

Лохма́тний, а, е. Изорванный, въ лохмотьяхъ. *Лучче своє лохматне, ніж чуже прохатне.* Ном. № 9685.

Ло́хнути, ну, неш, *гл.* Быть въ отчаяніи. *Чого ти так лохнеш?* НВолын. у.

Ло́цман, на, *м.* Лоцманъ. Дещо, 77.

Ло́цманський, а, е. Лоцманскій. *Лоцманський отаман дуже любив Карпа.* Левиц. Пов. 347.

Ло́цот, та, *м.* Раст. Caltha palustris.

Лоша́, ша́ти, *с.* Жеребенокъ. *Гойда, гойда, гойдаша́! і кобила, і лоша; ми кобилу продамо, а лоша й так віддамо.* (Припѣвъ при подбрасываніи дѣтей). Ном. № 9256. Ум. **Лоша́тко, лоша́точко.**

Лоша́к, ка́, *м.* Двух—или трехлѣтній жеребенокъ, кастрированный. Вас. 197. *Горе козакові: нема сіна лошакові.* Ном. № 788. Ум. **Лошачо́к.**

Лоша́тко, лоша́точко, ка, *с.* Ум. отъ **лоша.**

Лоша́тна, прилагательное, имѣющее лишь ж. родъ. Имѣющая жеребенка. *То твоя кобила лошатна?* Черниг. г.

Лошачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **лошак**.

Лошина́, на́ти, *с.*=**Лоша**. НВолын. у.

Лоши́ця, ці, *ж.* Кобылица. *Як корова за телям, як лошиця за лошям.* Чуб. I. 92. Ум. **Лоши́чка**. Вас. 197.

Ло́щина, ни, *ж.*=**Лощовина** *На лощині пасеться стадо турів.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 203). Ум. **Ло́щинка**.

Лощи́тися, щу́ся, щи́шся, *гл.* Блестѣть, лосниться. *Стільчики, столики—все те новеньке, аж ло́щиться.* МВ. (О. 1862. III. 53).

Лощовина, ни, *ж.* Лощина.

Лоюва́тий, а, е. Салистый. *Масло лоювате.*

Лоюва́тіти, тію, ешь, *гл.* Становиться салистымъ. *Масло лоюватіє.*

Луб, бу и ба *м.* Лубъ, кора (съ липы и нѣкоторыхъ другихъ деревъ). *Гроші сховані під дубом, накриті лубом.* Ном. № 1485. **Лу́бом стоя́ти.** Быть твердымъ какъ лубокъ (объ одеждѣ, вообще о тканяхъ). *Воно* (одежа) *лубом на нас і стоїть, аж тіло дере.* Г. Барв. 173. **Дощ але́ як з лу́ба.** Дождь какъ изъ ведра. Ном. № 573. Ум. **Лубо́к, лубо́чок**.

Луба́рь, ря́, *м.* Выдѣлывающій короба для рѣшетъ. Радом. у.

Лу́бка, ки, *ж.* Табакерка. Черниг. г.

Лубо́к, бка́, *м.* 1) Ум. отъ **луб**. 2) Въ головномъ дѣвичьемъ уборѣ: родъ картоннаго околыша, обвитаго лентой, къ которому сзади прикалываются другія ленты. О. 1861. Свид. 28.

Лубо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **луб**.

Лубува́тий, а, е. Похожій на **луб**. *Лубуваті огчини.* НВолын. у.

Лу́б'я, б'я, *с.* Кора, снятая съ дерева большими кусками. *Ти йому образи, а він тобі луб'я.* Ном. № 13071. **Старе́ лу́б'я**, а также и просто **лу́б'я**. Старый, старая (о человѣкѣ). *Та він уже старе луб'я!—А ну, луб'я, йди сюди! (старий до старої, а стара тоді одказує):—Бач, як тепер, то і лу́б'я, а колись, то й голу́б'я.* Ном. № 9127.

Луб'яни́й, а, е. Сдѣланный изъ луба. *На вишневій гіллячці висіла луб'яна коробочка.* Левиц. Пов. 192. **Луб'яний язи́к**. Плохо выговаривающій (шуточно). *Лавреничків! Який то у вас, москалів, язик луб'яний! Скілько між нами вештаєшся, а й досі не вимовиш: варенників.* Котл. Моск. Чар. VII.

Луб'я́нка, ки, *ж.* 1) Повозка, обшитая лубомъ. 2) Осеннее жилище гуцульскихъ древосѣковъ: родъ шалаша, покрытаго лубомъ. Шух. I. 173.

Луг, гу, *м.* 1) Лѣсъ на низменности, низменность, поросшая лѣсомъ. Шевч. 233. *Через темні високі луги ясним соколом перелини.* КС. 1882. XII. 490. *Ой не шуми, луже, зелений байраче.* Мет. 92. *У зеленім темнім лузі червона калина.* Мет. 97. 2) Щелокъ. *У понеділок не можна лугу спускати.* Грин. I. 17. 3)=**Луговина**. Вх. Зн. Ум. **Лу́женько, лужо́чок, лужо́к**. *Дай же мені, Боже, з тою луженьки вийти, на береженьку стати.* Рк. Макс. *Ой у лісі, у лужечку терен процвітав.* Чуб. V. 254.

Луга́рик, ка, *м.* Ум. отъ **лугарь**.

Луга́рь, ря́, *м.* 1) Разбойникъ, скрывавшійся въ степныхъ лѣсахъ (см. **луг**) и нападавшій на купеческіе и чумацкіе обозы. Рудч. Чп. 51. У Стороженка, МПр., 164, слово это употреблено неправильно въ смыслѣ: житель луговъ. Ум. **Луга́рик**.

Лугарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Быть **лугаре́м**. *Чи він в лузі лугарює, чи він чумакує?* Щог. В. 25.

Лугови́й, а́, е́. Принадлежащій лѣсу, выросшему на низменности. См. **Луг**. *Вербы луговії зашуміли.* АД. I. 248. *По під лужечком стежечка, туди пішла молодая Катречка, із луговою водою говорила: ой водо, водо луговая, чого ти стоїш да тихая?* Чуб. V. 722. Ум. **Луговеньки́й**. *Ой водо, водо луговенька.* Рк. Макс.

Луго́вина, ни, *ж.* 1) Мѣсто, гдѣ прежде былъ луг; пастбище. Лебед. у. *Сад Коржів розрісся на луговині неначе ліс.* Стор. II. 100. 2) Родъ лозы. Вх. Зн. 33.

Лу́да, ди, *ж.* Бѣльмо? *Роспадеться луда на очах ваших неситих; побачите славу, живу славу дідів своїх.* Шевч. 215.

Луда́н, на, *м.* Родъ блестящей матеріи. *Купили два косяка лудану.* (Марковичъ, Закр.); также кафтанъ, сшитый изъ этой матеріи или расшитый золотомъ. (К. ЧР. 425). *Будуть куми у жупанах, побратими у луданах, сусідоньки в кармазині, а ти, мати, в сірячині.* Грин. III. 381. *Дома у Січі ходять у семряжках да в кажанках,... а тут жупани на їх будуть лудани, штани із дорогої саєти.* К. ЧР. 85. *З під лудану червону китайку виймає.* АД. I. № 35.

Луди́на, ни, *ж.* Одежда (одна штука). Вх. Зн. 33.

Луди́ти, джу, дить, *гл.* Привлекать, приманывать, заманывать. Вх. Зн. Вх. Уг. 250. *До світлиці уступав молодець хороший, жвавий, вус маленький, око каре, волос красний кучерявий, а личенько таки мудить, хоч ю трошки снядь присіма.* Федьк. I. 127.

Луді́ння, ня, *с. соб.* Платье, одежда. Вх. Зн. 33. Шух. I. 31.

Лу́женько, ка и лужо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **луг**.

Лужи́на, ни, *ж.*=**Луг**. Ум. **Лужи́ночка**. *Дай мі ножа остренького,—най я піду в лужиночку вирізати калиночку.* АД I. 301.

Лу́жити, жу, жиш, *гл.* Мыть въ щелокѣ, бучить. *Лужити тра нитки.* Могил. у.

Лужо́к, жка́, *м.* Ум. отъ **луг**.

Лузавий, а, е. ? *По чім ти пізнала, що нас так назвала?—По коніках лузавих, сіделечках червоних.* Чуб. V. 965.

Лузане́ць, нця, *м.* Ум. отъ **лузан**.

Луза́н, на́, *м.* Орѣхъ, который самъ вылущивается. Борз. у. Ум. **Лузане́ць**.

Луза́ння, ня, *с.* Лущеніе, шелушеніе.

Луза́ти, за́ю, еш, *гл.* Лущить, шелушить. (Дівчата) *дивляться та шуткують, лузаючи насіння та оріхи.* Чуб. VII. 450. *Ой вийду я за нові ворота, гуляю, гуляю, волоські горішки лузаю, лузаю.* Лавр. 123.

Луза́тися, за́юся, ешся, *гл.* Лущиться. *Сире насіння погано лузається.* Черниг. у.

Лузга́, ги, *ж.* Шелуха. *Я ліпила шишки з гречаної лузги, щоб давилися дружки.*

Лу́згати, гаю, еш, *гл.*=**Лузати**.

Лук, ка, *м.* 1) Дуга. 2) Лукъ. *Улучив, як стрілою з лука.* Г. Барв. 107. *Та вистрелив молодий козак із тугою лука.* Нп. 3) Снарядъ шерстобита, которымъ онъ разбиваетъ шерсть. Части его: собственно **луки** (1)—деревянный брусокъ съ закругленными гранями, конецъ котораго, находящійся по правую сторону работающаго, нѣсколько тоньше; сквозь этотъ конецъ проходитъ клинышекъ съ выемкою, **нобиля́ка** (2); къ лѣвому концу прикрѣплена четырехугольная дощечка — **тарі́лка** (3), имѣющая посреди круглое отверстіе (4) и притянутая къ **луку** веревочкой, называемой **натяга́ч** (4б); тетива этого лука называется **струна́** (5): начинаясь у праваго конца, она проходитъ черезъ **нобилку** до **тарі́лки** и черезъ **тарі́лку**. Посреди **лука** находится (6) крючекъ, за который **лукъ** прикрѣпленъ къ **чаплі́** (7), состоящей изъ деревяннаго брусочка съ веревочками съ обоихъ концовъ: къ нижней веревочкѣ прикрѣпленъ **лукъ**, а верхняя привязана къ гвоздю въ стѣнѣ. Особымъ снарядомъ **шляхуно́м** (см.) работникъ дергаетъ за **струну́**, лежащую во время работы на шерсти, которая отъ движенія струны и разбивается. М. Седневъ, Черниг. у. БГ.

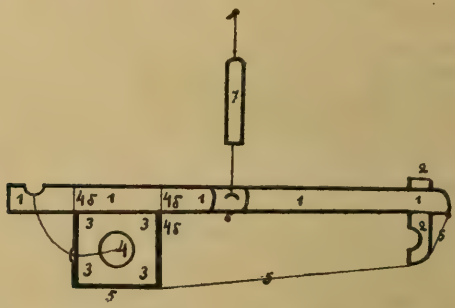

Лука́, ки́, *ж.* 1) Лугъ поемный. Вас. 206. *Ой на луці, на луці, на зеленій траві.* Нп. *А за горами розіслалась широкими подолами зелена лука.* Левиц. I. 93. 2) Крутой изгибъ рѣки, образующій мысъ. Харьк. у. Ум. **Лу́чка, лу́чейка, лу́ченька, лу́чечка**. *Взяв він єй за ручейку, повів він єй на лучейку.* Гол. I. 172.

Лука́вий, а, е. 1) Лукавый, коварный Ном. № 2877. *Бо ти не любиш злого серця, цуравшся людей лукавих.* К. Псалт. 8. *Як же тебе не проклинать, лукавая доле?* Шевч. 413. 2) Лукавый, чортъ. *Ні Богові*

свічка, ні лукавому дудка. Ном. № 6558. *І ти, лукавий, чи ти водяний, чи ти вітровий?* Чуб. І. 111.

Лука́вити, влю, виш, *гл.* Лукавить, фальшивить, хитрить; кривить душой. *Ти (доля) не лукавила зо мною, ти другом, братом і сестрою сіромі стала.* Шевч. 618. *Побачите, которе з нас лукавить.* К. Іов 15.

Лука́вник, ка, *м.* Лукавый человѣкъ. К. ХП. 83.

Лука́внувати, ную, еш, *гл.* Лукавить. Ном.

Лука́во, *нар.* Лукаво, коварно. Чуб. І. 163. *І небилиці вимишляєш, народ лукаво весь лякаєш.* Котл. Ен.

Лука́вств'е, ва, *с.* Лукавство, коварство. Стор. МПр. 46. *В моїх словах не знайдете лукавства.* К. Іов. 15.

Лука́нь, ня́, *м.*=**Лука.** Могил. у.

Луковáтий, а, е. Имѣющій углубленіе, кривизну, изогнутый. *Луковата деревина.* Каменец. у. *Луковата береза.* НВолын. у.

Луко́вина, ни, *ж.* Изгибъ, дугообразный выгибъ. Канев. у.

Лулу́кати, каю, еш, *гл.* Кричать (о совѣ, сычѣ). Желех. Вх. Зн. 33.

Лулу́снути, ну, неш, *гл.*=**Луснути.** Ном. № 880. *Так і лулусне йому ціпом.*

Лулу́сь! *меж.* 1) Выражаетъ сильный и быстрый трескъ. *Аж ось—лулусь щось під ногами! Заголотів якийсь підземний час.* Греб. 373. 2) Выражаетъ ударъ. *Лусь йому у лоб!*

Лун, на, *м.*=**Лунь. Лу́на піймáти.** Умереть.

Луна́, ни́, *ж.* 1) Отраженіе свѣта, отблескъ, зарево. *Базарь горить, а на море луна йде.* Скальков. Ист. Н. Сѣчи, 1846, III. 224. 2) Отраженіе звука, эхо, отголосокъ. *Задзвонили, задзвонили,—пішла луна гаєм.* Шевч. 157. *Розпочав нам Шевченко довгу і широку, справді вже рідну пісню,—пішла луна по всій Україні.* Хата IX. *Аж луна пішла (так голосно).* Ном. № 13893. *Робила як могла, щоб таки добра луна дійшла до тою, кого менї треба.* Г. Барв. 270. 3) Куриная слѣпота (болѣзнь)?. См. **Лунавий.**

Луна́вий, а, е. Больной куриной слѣпотой? *Лунавий вечером нічого не видить, бо луна очі йому застановить.* Шух. І. 33.

Луна́ння, ня, *с.* Отголоски. Желех.

Луна́ти, на́ю, еш, *гл.* Откликаться (о звукѣ), раздаваться. *Так співав, аж по селу лунає.* МВ. І. 93. *А про мене... луна ма луна, що в мене купи, дак усе пійде в руку.* Г. Барв. 418.

Луни́на, ни, *ж.* Родимое пятно.

Лу́нути, ну, неш, *гл.* Умереть. *Щоб я лунув, коли не правду кажу!* НВолын. у. *Як іззів я посмоктаної гадюкою полуниці, то трохи не лунув. Я мало не лунула з плачу.* НВолын. у. *Хоч лунь, а їдь!* НВолын. у.

Лунчáк, кá, *м.* Годовалый баранъ. Желех.

Лунь, ня, *м.* и **ні,** *ж.* Птица: лунь, сарычъ. *Сивий дід, як лунь.* **Щоб тебé лунь ухопи́ла.** (Ном. № 3758), **щоб ти лу́ні нагнáв.** (Ном. № 3738). Чтобъ ты околѣлъ! *Лунь його вхопив.* О. 1862. X. 45. *Як піднесуть із оцтом фиш, то зараз вхопить тебе лунь.* Котл. Ен. Ш. 17.

Луп, пу, *м.* 1)=**Дорун.** *Бодай вас луп облупив.* Харьк. 2) Добыча военная. *Величалися дейнеки будинковим лупом.* К. Досв. 207.

Луп! *меж.* 1) Хлопъ! мигъ! *А сова із дупла очицями луп-луп!* Нп. 2) Хвать! цап! *Цуп та луп!—сховав у кишеню.* Ном. № 11065.

Лу́па, пи, *ж.* Луна, увеличительное стекло. Ком. II. 89.

Лупá, пи́, *ж.* 1) Перхоть (на головѣ). Харьк. г. 2) Чешуя рыбья. Вх. Лем. 433.

Лу́павка, ки, *ж.* Зазубрина (на косѣ). Лубен. у.

Лупáй, пая́, *м.* Глазъ (въ загадкѣ). *Ой на горі гай, під гаєм мигай, під мигаєм лупай.* Ном. стр. 297, № 222.

Лупáк, кá, *м.* Преим. во мн. **лупаки́.** Шелуха и крупные отруби, остающіеся послѣ просѣиванія муки. Вас. 175.

Лу́пання, ня, *с.* Миганіе (хлопаніе глазами).

Лупáння, ня, *с.* Откалываніе, отламываніе.

Лу́пати, паю, еш, одн. в. **лу́пнути, ну, неш,** *гл.* Мигать, мигнуть. *Зорі на дощ дмуться та лупають.* Ном. № 567. **Лу́пати очи́ма.** Мигать, хлопать глазами. *Лупа очима.* МВ. (О. 1862. III. 55). *Як дам тобі,—тілько очима лупнеш.* Ном. № 3640. *Лупнеш очима вгору,—над тобою, між темним гіллям... висять спілі груші.* Греб. 402.

Лупáти, пáю, еш, *гл.* Колоть, ломать. *Срібні копита кремінь лупають.* Чуб. III. 293. *Остався він у Криму, лупає сіль возову.* Рудч. Чп. *Сам Бог хліб лупав, та й нам давав.* Ном. № 12280.

Лупа́тий, а, е. Пучеглазый. *Брехня—лупатий чоловік, та не довгий їй вік.* Ном. № 14203.

Лупа́тися, **па́юся**, **ався**, *гл.* Трескаться, раскалываться.

Лу́пень, **пня**, *м.* Ударъ, побои. **Да́ти лупня.** Дать потасовку. *Дав йому лупня добре,—довго буде джмелів слухати.* Ном. № 3986.

Лупеса́ти, **са́ю**, **ав**, *гл.* Лупить, облупливать, сдирать (кожу, кору, скорлупу). Желех. Вх. Зн. 34.

Лупеси́ння, **ня**, *с.* Снятая кожица, кора, скорлупа. См. **Лупесати**. Желех.

Лупе́ха, **хи**, *ж.*=**Злупок**. Вас. 163.

Лупи́на, **ни**, *ж.* Скорлупа, шелуха, плева (сѣменная), кожица (на кукурузѣ, яблокѣ) и пр. Каменец. у. См. **Лупесиння**.

Лупи́рь, **ря́**, *м.*=**Лупій**.

Лупи́ти, **плю́**, **пив**, *гл.* 1) Лупить, обдирать, сдирать кожу (съ животнаго), скорлупу (съ яйца), шелуху, корку (съ плода), кору (дерева) и пр. *Лупити смереку.* Шух. I. 177. *Чи ти ж, мати, та гарбуз лупиш?* Чуб. III. 132. 2) Высиживать (о насѣдкахъ). *Щоб квочки сідали й лупили курчат.* Ном. № 13424. 3) Драть, обдирать, грабить. *Що ступить, то лупить.* Ном. № 7414. 4) Ѣсть, жрать, убирать, уписывать. *Бублики лупить, як хто купить.* Ном. № 12335. *Лупить, аж ніс гайдука скачеть.* Ном. № 12207. 5) Скоро говорить, читать, бѣгать. *Що кому рупить, той про те й лупить.* Ном. № 9752.

Лупи́тися, **плю́ся**, **пився**, *гл.* 1) Спадать (о корѣ), лупиться (о кожѣ), шелушиться. *Лупляться ноги, що все в воді.* Васильк. у. 2) Выходить изъ яйца (о птенцахъ). Ном. № 13690.

Лупі́ж, **жу**, *м.* Куски дерева, съ которыхъ содрана кора. Вх. Зн.

Лупі́й, **пія́**, *м.* Живодеръ. Каменец. у.

Лупійка, **ки**, *ж.* Жена живодера, живодерка. Желех.

Лу́пкавка, **ки**, *ж.*=**Лускавка**. Желех.

Лу́пкати, **каю**, **ав**, *гл.* 1) Сгинаться на тонкомъ мѣстѣ (о косѣ). Желех. 2) Хлопать. *Лупкати бичем.* Вх. Лем. 433.

Лупці́ння, **ня**, *с.* Сдираніе, обдираніе (кожи, скорлупы, коры, шелухи и пр.). Шух. I. 177.

Лу́пнути. См. **Лу́пати**.

Лупцюва́ти, **цю́ю**, **ав**, *гл.* Бить, колотить. *Хворостиною лупцює то по плечах, то по голові.* ХС. IV. 32.

Луск, **ку**, *м.* Трескъ.

Луска́, **ки́**, *ж.* 1) Чешуя. *Плаве щука з Кременчука, луска на їй сяє.* Чуб. V 13. *На свиті латок, як на коропі луски.* Уманск. у. 2) Лузга; шелуха. Ум. **Лу́сочка**. Желех. **Лущи́ця**. Чуб. IV. 369.

Лу́скавка, **ки**, *ж.* 1) Коса (орудіе), толщина которой не вездѣ одинакова, почему она легко ломается Желех. 2) Конецъ кнута, придѣлываемый для хлопанья. Желех.

Лускане́ць, **нця́**, *м.* Орѣхъ, очень спѣлый, который самъ вылущивается изъ плюски. Вх. Зн. 34. См. **Лу́щин**.

Лу́скати, **каю**, **ав**, сов. в. **лу́снути**, **ну**, **нув**, *гл.* 1) Трещать, треснуть. *Шевська смола на дратві буде лускати.* НВолын. у. 2) Только не сов. в.=**Лузати**. *Кабачки лускати. Узяв на шаг насіння і лускаючи пішов за своїм ділом.* О. 1862. IX. 64. 3) Хлопать, хлопнуть. *Прилєтіла гуска, крилечками луска.* Грин. ІН. 656. *Дверима луснути.* 4) Лопаться, лопнуть, трескаться, треснуть. Котл. Ен. VI. 22. *Очкур луснув.* Ном. № 4342. *Морда як не лусне.* Ном. № 8592. *Жартуй, гречку, поки не луснув.* Ном. № 12653. **А бода́й ти лу́снув!** Чтобъ ты околѣлъ! 5) Ударять, ударить, хватить.

Лу́скатися, **каюся**, **ався**, *гл.* 1)=**Лузатися**. 2) Трескаться, лопаться.

Лускач, **ча́**, *м.* Щипчики для раздавливанія орѣховъ. *Лускач на горіхи.* Шух. I. 300.

Луски́рь, **ря́**, *м.* Родъ рыбы.

Лу́скіт, **коту**, *м.* Трескъ. Желех.

Лусково́вий, а, е. О тканяхъ: вытканный узоромъ въ видѣ чешуи (**луска**)? *Скатертиночки все лусковії.* Грин. III. 119.

Лускорі́х, **ха**, *м.* 1) Шт. кедровка пестрая, орѣховка, Corvus caryocatactes. Вх. Пч. II. 9. 2)=**Лускач**. Шух. I. 291.

Лу́снути. См. **Лускати**.

Лу́сом, *нар.* Огуломъ. *А скільки візьмеш за них не нарізно, а лусом?* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Лусо́нути, **ну**, **нув**, *гл.*=**Луснути** 5. *А господарь... як лусоне його.* Ном. 566. стр. 282.

Лу́сочка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **луска**. Желех.

Лу́ста, **ти**, *ж.* Ломоть, кусокъ. *У мене лусти хліба нема.* Черк. у. *Луста м'яса.* ЗОЮР. *Хоч яшна луста, да пшеничне слово.* Ном. № 12920. Ум. **Лу́стка**, **лу́сточка**. *Хто лустку дасть на чужині, водицею його напоїть? Не пожичала лусточки хліба, ні ложечки солі.* Чуб. V. 124.

Лусь! *меж.* Выражающее: 1) Легкій трескъ, щелканіе, хлопаніе. *Прилетіла гуска, крилечками луска. Таки лусь! таки лусь! прийди, серце Петрусь!* Грин. III. 656. 2) Ударъ. *Прийшов чоловік до вовка: лусь, лусь! кийком.* Рудч. Ск. I. 21.

Лут, ту, *м.* Лыко. *Здоровий як лут.* Ном. № 13946. *Лут з його такий.* Ном. № 13946.

Лутéць, тця́, *м.* Нашивка, которою прикрывается сходящаяся подъ острымъ угломъ обшивка лодей, на которыхъ помѣщается водяная передвижная мельница или сукновальня. Вас. 173.

Лути́на, ни, *ж.* 1) Лубъ. Желех. 2) Прутъ. Угор.

Лу́тка, ки, *ж.* Оконный косякъ. *Я за луткою коло вікна сиджу.* Г. Барв. 292.

Лутóвий, а, е. Лыковый. *Постоли лутові.* Мет. 382.

Лутóк, тка́, *м.* 1) Молодое липовое деревцо. Черк. у. 2) Лыко молодой липы. *Піти надрати лутків на личаки.* Харьк.

Луття́, тя́, *с. соб.* 1) Вѣтви или прутья лозы, ивы (корзиночной). Вх. Зн. 34. 2) Липовая кора для лаптей, лыко. КС. 1893. XII. 448. См. **Лут.**

Луца́к, ка́, луца́н, на́, *м.* Толстолицый человѣкъ. Александров. у. Ув. **Луцаня́га.** Мнж. 184. *Лежить на лаві такий здоровенний луцаняга.* Мнж. 130.

Луци́пір, ра, *м.*=**Люципер.**

Луч-луч! *меж.* Крикъ доильницы, отгоняющей теленка отъ коровы.

Лу́ча, *нар.* Въ выраж. **куди́ лу́ча.** Куда попало, куда зря. *Як та туча, куди луча, так і покотили.* КС. 1882. IV. 171. *Вся піхота* (й)*шла в ворота, вона—куди луча.* КС. 1882. IV. 171. См. **Лучити.**

Луча́й, ча́ю, *м.* Случай.

Луча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **лу́чи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Случаться, случиться. *З Богом, Парасю, коли люде лучаються.* Ном. № 4977. *Така нам лучилась пеня.* Котл. Ен. I. 17. *Лучилось бігти їм через дорогу.* Грин. I. 146.

Лу́чен, лу́чний, а, е=**Влучен.** *Бог не скорен, та лучен.* Ном. № 47.

Лучéчок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **лук.** 2) Ткацкій челнокъ, который употребляютъ, когда **в'яжуть начи́ння.** См. **Начиння** и **стілець.** Константиногр. у.

Лу́чик, ка, *м.* Родъ вѣшалки для шапокъ. *Вирубається щиток з дубка і сучки на йому обрубуються і загинаються покіль сирі, та так і засохнуть. А тоді сей лучик прибивають до полутрямка і шапки на йому вішають. Шапок чотирі, а то й п'ять.* Черниг. у.

Лучи́на, ни, *ж.* Лучина. *Єсть у мене в кешені лучина, засвітимо чорними очима.* Нп. *Я ходила, молода, в темний ліс по лучину.* Чуб. V. 1171. Ум. **Лучи́нка.** *За лучинку найде причинку.* Ном. № 2795.

Лу́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Мѣтить, цѣлить, прицѣливаться. *Лучив в ворону, а попав в корову.* Ном. № 1784. *Наберу я горстку, та й ногою тручу, сама добре знаю, що на біду лучу.* Чуб. V. 3. 2) Соединять.

Лу́чи́тися. См. **Лучатися.**

Лучи́ця, ці, *ж.* Раст. Chara vulgaris ЗЮЗО. I. 116.

Лу́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лу́ка.** 2) Низка, одна нанизанная нить чего-либо (бусъ, грибовъ и пр.). Вх. Зн. 34. 3) Узорчатое ожерелье изъ разноцвѣтныхъ монистъ. Чуб. VII. 426.

Лучкова́тий, а, е. Дугообразный.—**кінь.** Лошадь съ вогнутой спиной.

Лу́чний, а, е. 1)=**Влучний.** 2) Лучной. 3) Согнутый въ дугу.

Лучни́й, а́, е́. Луговой. *Лучне сіно.* Константиногр. у.

Лучни́к, ка́, *м.* 1) Труба для вывода дыма изъ хаты, при освѣщеніи ея лучиною. НВолын. у. 2) Дѣлающій луки. 3) Стрѣлокъ изъ лука. *Були мізерні лушники, що знали тільки лук та сагайдак, та стріли.* К. Дз. 179.

Лучни́ця, ці, *ж.* 1) Смолистое сосновое дерево. Вх. Зн. 34. 2) Родъ факела изъ смолистаго дерева, употребляемый при багреніи рыбы. Шух. I. 223.

Лучня́, ні́, *ж.*=**Лушня.** Харьк.

Лучóк, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **лук.** 2) Смычекъ. *Лучок живицею помазав, та й до скрипки взявся.* Харьк.

Лу́ччати, чаю, еш, *гл.* Дѣлаться лучше, улучшаться. Желех.

Лу́ччe, *нар.* 1) Лучше. *Ні, лучче вже мовчімо!* К. Іов. 83. *Лучче кривду терпіти, ніж кривду чинити.* Ном. № 2295. *Іде берегом, шукає, де б то лучче скочити в воду.* Чуб. I. 55. 2) Больше. *Минуло годів десять, чи й лучче.* О. 1861. VIII. 26. *По чарці, по другій, та так... до десятка, чи й лучче доскочило.* Грин. II. 179. Ум. **Лу́ччeнько.**

Лу́ччий, а, е. Лучшій. *Добрий пес луччий, як злий чоловік.* Ном. № 2856. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* Ном. №

3279. Ум. **Лу́нченький**. *Житечка, де лунченьке місце, сім кіп узяли на десятині.*

Лу́шник, ка, *м.*=**Лучник**. К. Дз. 179.

Лу́шниця, ці, *ж.* = **Лучниця**. Вх. Зн. 34.

Лушня́, ні́, *ж.* Кривой кусокъ дерева, верхнимъ концемъ упирающійся въ верхнюю связь телѣги, а нижнимъ надѣвающійся на ось, чѣмъ поддерживается **полу́драбок**. Чуб. VII. 403. Рудч. Чп. 250. См. **Лучня**.

Лушпа́, пи́, *ж.* 1) Шелуха, скорлупа (орѣховъ, яицъ, картофеля), корка (арбузовъ) и пр. 2) Чешуя (рыбы). *Лушпа на рибі тій велика.* Вх. Зн. 34. 3) Съ измѣненнымъ удареніемъ: **Лу́шпа. Лу́шпи да́ти (кому́)**. Отколотить кого. Константиногр. у.

Лушпа́йка, ки, *ж.* Тоже, что и **лушпа**, но только съ одного плода. *Понакидали лушпайок з кавуна.* Херс. у. **Скарбо́ва лушпа́йка**. Презрительное названіе чиновника? *Там як їздять в гостину, то піп до попа, дяк до дяка, пан до пана; миш отї скарбові лушпайки лізуть ни світло як тьма. Сїх всюди повно.* Св. Л. 201.

Лушпа́к, ка́, *м.*=**Лушпайка**. Желех. Вх. Зн. 34.

Лушпа́нити, ню, ниш, *гл.* Бить, колотить кого. *Ухопив його та й лушпанить.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лушпели́на, ни, *ж.* = **Лушпайка**. Желех. Ум. **Лушпели́нка**.

Лушпи́на, ни, *ж.* 1)=**Лушпайка**. *Не жалій хазяїна, їж картоплю з лушпиною!* Ном. № 10381. *Горіхові лушпини.* 2) Скорлупа яицъ. Ум. **Лушпи́нка, лушпи́ночка**.

Лушпи́ння, ня, *с. соб.*=**Лушпина**. *Лушпиння з яєць повкидала в піч.* Кв. I. 71. Ум. **Лушпи́ннячко**.

Лушпи́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **лушпина**.

Лущ, ща, *м.* Пт. Fringilla coccothraustes. Вх. Пч. II. 10.

Лущак, ка́, *м.* Вылущенный орѣхъ. Вх. Лем. 433.

Лущáти, щу́, щи́ш, *гл.*=**Лусчати**. *Коли діжа лущить,—скоро весілля буде.* Грин. I. 255. *Той луг тріщить, лущить.* Рудч. Ск. I. 145. *Лущать, як оріхи під ногами.*

Лу́щик, ка, *м.* 1)=**Лусканець**. *Глянь, які оріхи—сами лущики.* См. **Лущак**. 2) Ленъ-текучка, головки котораго созрѣвъ, сами лопаются, роняя сѣмя. Черниг. у.

Лу́щина, ни, *ж.* 1)=**Лушпайка**. 2) Оспина. НВолын. у. Ум. **Лущи́нка**.

Лу́щити, щу, щиш, *гл.* Снимать кору, шелуху, кожицу (съ плодовъ, яицъ). 2) Колотить. *Піймав і давай лущити йому боки кием.* О. 1862. X. 36. *Запорожці... татар і туркоту лущать.* Стор. МПр. 43. 3) Брать (о деньгахъ). *Лущитимуть з нас грошики, та й ні гадки!* Мир. ХРВ. 386.

Лу́щитися, щуся, щишся, *гл.* Сходить, слазить (о струпьяхъ, сыпи). Харьк.

Лущи́ця, ці, *ж.* Ум. отъ **луска**. Ч. IV. 369.

Лущі́ння, ня, *с.*=**Лускання**.

Львів, вова, *м.* Львовъ, Лембергъ (городъ въ Галиціи). *Львів не всякому здорів.* Ном. № 718.

Львівський, а, е. Львовскій. Федьк. III. 129.

Льво́вий, а, е. Львиный. *А на йому шуба львова.* Чуб. III. 457.

Львов'я́нин, на, *м.* Львовянинъ, житель Львова. Желех.

Львов'я́нка, ки, *ж.* Львовянка, жительница Львова. Желех.

Льнува́ння, ня, *с.* Собираніе попадьей съ прихожанъ льна и пр. даяній.

Льнува́ти, ную, еш, *гл.* О попадьяхъ: ходить по приходу и собирать ленъ и прочія даянія. О. 1861. X. 62.

Льняни́й, а́, е́=**Лянний**. *Поший мені льняную сорочку.* Чуб. V. 365.

Льод, ду, *м.*=**Лід**. **Од льо́ду до льо́ду**. Годъ. Ном. № 544. Ум. **Льодо́к, льодо́чок**. *Бігла кізонька льодком-льодком.* Грин. III. 553.

Льоді́вка, ки, *ж.* = **Ледівка**. НВолын. у.

Льодни́ця, ці, *ж.*=**Льодовня**.

Льодови́й, а́, е́. Ледяной. *Таке холодне, як льодове.* Лебед. у.

Льодо́вня, ні, *ж.* Ледникъ. Лубен. у.

Льодо́к, дку́, *м.* Ум. отъ **льод**.

Льо́кай, кая, *м.* Лакей. Чуб.

Льо́лечка, ки *ж.* Ум. отъ **льоля**.

Льо́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **льоля**.

Льо́ля, лі, *ж.* дѣтск. Рубашка. О. 1861. VIII. 8. *Хоч у одній льолі, аби до любови.* Грин. I. 245. *Як буде доля, то буде й льоля.* Посл. Ум. **Льо́лька, льо́лечка**.

Льом, му, *м.* Раст. Ulmus montana. ЗЮЗО. I. 140.

Льон, ну, *м.* 1) Ленъ, Linum usitatissimum. L. 2) **Ди́кий льон**. Раст. Linum perenne. ЗЮЗО. I. 127. 3) **Жо́втий** —. Раст. Linum flavum. ЗЮЗО. I. 127. 4) **За́йців**—. Раст. Linaria vulgaris. ЗЮЗО. I. 126. Ум. **Льоно́к, льоно́чок, льони́ченько**. *Кидай, Петре, жито жать, йди до мене льонку брать.*

Грин. III. 260. *Ой за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким, ой там брала дівка льоночок дрібненький.* Грин. III. 413. *Уродився льоничєнько, унадився козаченько да витоптав льон.* Чуб. V. 158.

Льоне́ць, нця́, *м.* — **ди́кий.** Раст. Linaria arvensis. Вх. Пч. I. 11.

Льо́ник, ка, *м.* Осевая чека, засовка. Чуб. VI. 112.

Льони́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **льон.**

Льо́нище, ща, *с.* Мѣсто, бывшее подо льномъ. Черк. у. *Орали отте льонище.* Кіев. г.

Льонни́й, а́, о. Льняной. *Льоннїй обруси на столї.* О. 1862. IV. 21. *Льонна олія.* Константиногр. у.

Льо́нок, нка, *м.* Часть верстату. Шух. I. 255.

Льоно́к, нку́, *м.* 1) Ум. отъ **льон.** 2) Раст.: а) Linaria vulgaris. ЗЮЗО. I. 126. б) Linum catharticum. ЗЮЗО. I. 126.

Льо́нток, тка, *м.* = **Льонок.** МУЕ. III. 17.

Льоп! *меж.* Шлепъ! ляпъ!

Льо́пати, паю, еш, *гл.* Ляпать, мазать. *Годї вже тобї оту долївку льопати: розводь маслинку, та ставай—вибїлиш оцю стїнку.* Кобел. у.

Льо́пи, пів, *м.* 1) Патна отъ разлитой цвѣтной жидкости. 2) Мазня (о картинѣ). Полт. г.

Льос, су, *м.* Жребій; судьба; удѣлъ, участь. *Єдну шату Христову пошарпали, а о другій кидали лоси. Я в тому невинна, лос тому владає, заказує рідний отець і мати не дав.—На що ж, невдачнице, на лос нарікати? Лучче сказать: нехороший, не можу кохати.* Чуб. V. 172.

Льот, ту, *м.*=**Лїт.** *Пізнати сову по льоту.* Ном. № 7343. *Здоров'я льотом вилїтає, та по воловому вертає.* Г. Барв. 541. *За твоїм льотом і ми полетїли і вже не зюрнемо крил.* О. 1861. III. 7.

Льото́к, тка́, *м.* Отверстіе въ ульѣ, куда летаютъ пчелы.

Льох, ху, *м.* 1) Погребъ, подвалъ. Стор. МПр. 72. *Льох був серед двору.* Грин. II. 155. *Двір гарний з рубленою хатою, коморою, льохом і садком.* Котл. НП. 356. *Підш до моху, до корови, та швидче!* Шевч. 132. 2) Яма, пещера; подземелье. *Як з ним побила на охоту, та грім занав їх в темний льох.* Котл. Ен. I. 25. *Ярема з Лейбою прокрались аж у будинок, в самий льох; Оксану вихопив чуть живу Ярема з льоху.* Шевч. 189.

Льо́ха, хи, *ж.* Свинья. *Десятеро поросят одну льоху сусть.* Чуб. I. 315. *Одну льоху маємо, та й ту вовки витягнуть з двору.* Левиц. Пов. 183. Ум. **Льо́шка.** Шух. I. 212.

Льохови́ця, ці, *ж.* Яма; чаще: волчья яма, западня для поимки волковъ. Лубен. у. *У цій Барвінщині чисто якісь льоховиці.* Лубен. у.

Льо́шка, ки, *ж.* Ум. отъ **льо́ха.**

Люб, ба, *м.* Милый. *Од Бога—люб, од попа шлюб, од короля весілля.* Рк. Макс. *На що люба любувала?* ЗОЮР. II. 14.

Лю́ба, би, *ж.* Любовь. *Коби нам ся нїч не стало з великої люби.* Гол. III. 394. *Моцний Боже допоможе, дасть з люби користь.* Чуб. V. 2.

Любайстер, тру, *м.* Алебастръ. Черк. у.

Любайстро́вий, а, е. Алебастровый.

Любáнка, ки, *ж.* Возлюбленная. Желех. Ум. **Любáночка.** Гол. II. 465.

Любáс, са, *м.* Любовникъ. Желех. Вх. Зн. Ум. **Любасо́к.** Желех.

Любáска, ки, *ж.*=**Любанка.** Ум. **Любáсочка.** Гол. II. 551.

Любасо́к, ска́, *м.* Ум. отъ **любáс.**

Любáсочка, ки, *ж.* Ум. отъ **любáска.**

Любвá, ви́, *ж.*=**Любов.** *Тоді любва бере, як достатки є.* Ном. № 8921.

Любе́зний, а, е. Любезный. Кв. II. 232. *Промов менї слово, о любезний сину.* Чуб. III. 16.

Любе́ць, бця́, *м.* 1)=**Люби́сток.** *Чи ти мене, моя мати, в любію не купала, що ти менї, моя мати, долї не вгадала.* Чуб. V. 357. 2) Милый. *Ой ти ж любця не любити, коли очки чорні!* Гол. III. 514.

Лю́бка, жки, *ж.* Раст. а) Orchis incarnata, дремликъ. б) Orchis latifolia. ЗЮЗО. I. 130.

Любúдра, ри, *ж.* Огородная мята, Tropaeolum urinus. Мнж. 185.

Лю́бий, а, е. 1) Милый; пріятный; хорошій. *Бджола летить на любий цвіт.* Ном. № 8732. *Розмова моя люба та мила.* Ном. № 12934. *Любою гостя весною частують медком, а в осени молочком.* Ном. № 11802. *Така люба рілля, що дитина виросла б, коли б посадив.* Ном. № 10150. 2) Возлюбленный. *Ізійшов голос із небес: Ти єси син мій любий, що я вподобав.* Єв. Мр. I. 11. *До любої небози нема далекої дороги.* Ном. № 8759. 3) Любовный. *У любий місяць уродилась* (про дівчину, котру всі кохають). Ном. № 8748. Ум. **Лю́бенький, любе́сенький.** *Тїточко наша любенька,*

не кидай нас. МВ. I. 12. *Там така любісінька дитина.* Полт.

Люби́-мене́. Рэст. а) Незабудка. Myosotis palustris. б) Astrantia major. Лв. 97. в) Eryngium planum. Лв. 98.

Люби́-мене́-не поки́нь. Раст. 1) Lathyrus sylvestris. ЗЮЗО. I. 126. 2) Orchis Morio. ЗЮЗО. I. 130.

Люби́жник, ка, *м.* Раст. Melampyrum pratense. Лв. 100.

Люби́ста, ти, *ж.*=**Люби́сток.** ЗЮЗО. I. 126.

Любисти́на, ни, *ж.* Одинъ экземпляръ растенія **люби́сток.**

Люби́сток, тку, *м.* Раст. Levisticum officinale. *Чи в любистку ти купався, що ти мені сподобався?* Чуб. V. 75. Ум. **Люби́сточок.**

Люби́ти, блю́, бишъ, *гл.* Любить. *Кого Бог любить, того й карає.* Ном. № 42. *Козак дівку вірно любить, заняти не сміє.* Мет. 105. *Любіть її, думу правди, козацькую славу, любіть її.* Шевч. 128.

Люби́тися, блю́ся, бишся, *гл.* 1) Любить другъ друга. *Так люблятся, як собака з кішкою.* Ном. № 4147. *Ой за Бугом за рікою любився я з дівчиною.* Чуб. V. 24. *З ким вірно люблюся—не наговорюся.* Мет. 29. *Кохайтеся, любітеся, як серденько знає.* Шевч. 12. 2) Нравиться. *А що, хата любиться?* Лебед. у.

Люби́тки, *гл.* Ум. отъ **любити.** *Уже нам ся сього року любитки не веде.* Гол. IV. 508.

Любісінький, а, е. Чрезвычайно милый, ч. пріятный, ч. хорошій.

Любісінько, *нар.* Чрезвычайно пріятно, ч. мило, ч. хорошо.

Любість, бости, *ж.* 1) Любовь. *Заміж пішла по любости.* МВ. I. 92. *Не бійсь, мичко біленькеє, будуть к тобі гості, гості не з любості, а од нелюба старости.* Чуб. V. 574. *Нехай о тім увесь світ знає, же з любости смерть буває.* Гол. III. 396. 2) Пріятность; удовольствіе. **До любости бу́ти кому́.** Нравиться. **Роби́ти до любости.** Въ свое удовольствіе дѣлать, по своему желанію. *Боклаги з напитками і всякі ласощі. Пий і їж до своєї любости, хто хочеш.* Ц. ЧР. 85.

Любісько, *нар.*=**Любісінько.** Желех.

Лю́бка, ки, *ж.* 1) Милая, дорогая. *Ой мамо́ко любко! моя мамочко!* Ном. № 7837. 2) Возлюбленная. *Добри-вечір, мила, добри-вечір, любко!* Чуб. V. 139. *Оженися, мій синочку, візьми собі любку, цілуй її, милуй її, як голуб голубку.* Чуб. V. 32. 3) Раст. а) Orchis latifolia. ЗЮЗО. I. 130. См. **Лю́бка.** б) Orchis sambucina,—purpurea, ЗЮЗО. I. 171. в) *мн.* **Любки́.** Раст. Orchis militaris. ЗЮЗО. I. 130. *Зілля таке: любки зветься. Як хоче дівчина, щоб парубок любив, так у чому небудь і дає йому тих любок.* Черниг. у. Ум. **Лю́бонька, любочка.** *О, да який же вінок ваш красний, сестро! да який же красний! Сестронько-любонько, коли ж ви його візьмете?* МВ. I. 171. *Діти помітили, жалують мене: тіточко-любочко! чого ви журитесь?* МВ. I. 11.

Любко́, ка́, *м.* Милый, любовникъ. *Котра моя любка любить.* Гол. III. 453. *Не велика поточина луги ізмулила; хвалилася ледачина: любка вітьобила; так би она дочекала світа біленького, чи в'на буде обнімати мою миленькою.* Гол. II. 427. Ум. **Лю́бонько.** *Ой Романе, Романоньку, що ж тя болить, мій любоньку?* Гол. I. 158.

Лю́блений, а, е. Тотъ, кого полюбили. *Бере собі Химочку люблену.* Грин. III. 460. *Баба сужена, а кума люблена.* Ном. № 8082.

Люблю́вий, а, е. Влюбчивый. *Дід мав любливе серце.* Стор. (Закох. чорт.).—ЧГВ. 1853. 62.

Лю́блин, на, *м.* 1) Названіе города. 2) Названіе хороводной игры. Грин. III. 113.

Люблю́, *нар.* Нравиться, угодно. *Щоб ти мене на шиї возив, та скрізь, де мені люблю.* МВ. (КС. 1902. X. 151). *Ну, хто куди любля! Усюди в об віщо поріти руки! І от—одна купа сюди, а друга туди...* К. ЧР. 353.

Люблю́зний, а́, е́=**Люб'язний.**

Люблязно́, *нар.*=**Люб'язно.** Котл. Ен. VI. 34.

Люблю́нка, ки, *ж.*=**Любанка.** Ум. **Люблю́ночка.** *Любили ж мене три любляночки.* Грин. III. 21.

Люблята, лят, *с. мн.*=**Люб'ята.**

Лю́бо, *нар.* 1) Пріятно; хорошо; красиво. *У людей діти—любо поглядіти.* Ном. № 9204. *Сияло сонце в небесах; а ні хмариночки, та тихо, та любо, як у раї.* Шевч. 100. *Любо й неньці, як дитина в честі.* Ном. № 9226. *З гарної дівки гарна й молодиця,—гарно завертиться, любо подивиться.* Ном. № 9004. 2) Съ наслажденіемъ. *Не дві ночі карі очі любо цілувала.* Шевч. 66. *Невольники лежять, простягшись любо.* К. Іов. 8. 3) Любовно, въ любви, въ согласіи. Ум. **Любе́нько, любе́сенько.** *І досі ще стоїть любенько рядок на вигоні тополь.* Шевч. 492. *Ходить по*

хаті..., урядившись як можна гарніш, вимолившись чистенько і чуб вистриши любесенько. Кв. *Тихенько й любенько день мине.* МВ. I. 18. *Мені, моя доле, дай на себе подивитись, дай і пригорнутись, під крилом твоїм любенько в холодку заснути.* Шевч. 622. *Сестро моя, не журись, голубко! Досі жили з тобою любенько,—треба так і звікувати.* МВ. I. 12. *І за руки любенько взявшись, до ратуші пішли тишком.* Котл. Ен. V. 44.

Любо́в, ви, *ж.* Любовь. *Любови Божої не маєте в собі.* Єв. I. V. 42. *Де любов, там сам Бог пробуває.* Ном. № 9514. *Не завидуй багатому: багатий не має ні приязні, ні любови,—він все те наймає.* Шевч. 227. *Ой Боже, Боже, що тая любов може!* Нп. **До любо́ви.** По любви. *Хоч у одній льолі, аби до любови.* Ном. № 8898. **Бу́ти до любо́ви.** Вызывать любовь, нравиться; быть пріятнымъ. *А ні до любови, а ні до життя.* Ном. № 6552. *Щоб біле личко, а чорнії брови,—то ж козакові дівка до любови.* Чуб. V. 40. *Тільки ж мені до любови що чорнії брови.* Мет. 18. Ум. **Любо́вка.** *Хоч у одній льольці, аби до любовці.* Ном. № 8898.

Любовéць, вця́, *м.* Любитель. Козелецк. у.

Любо́вний, а, е. 1) Любимый. 2) Полюбовный. *Могорич—любовна річ.* Ном. № 14063. Ум. **Любо́вненький.** *Гості ви мої любовненькії, сядьте в мене, побесідуйте.* Чуб. V. 575.

Любо́вність, ности, *ж.* Любовь, согласіе. *Муж із жоною не в любовности, в невірности живе.* ЗОЮР. II. 118.

Любо́вно, *нар.* Любовно, въ любви, въ согласіи. *Хороше да пригоже, да любовно живуть.* Чуб. V. 516. *У нас це так любовно.* Лебед. у. Ум. **Любо́вненько.**

Любому́др, ра, *м.* Мудрецъ. *Ти засвітив, любомудре, світоч правди, волі.* Шевч. 237.

Любо́нь, *нар.*=**Любонь.**

Любо́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **любо́вка.**

Любосни́й, а, е. 1) Любовный. К. ЧР. 2) Любезный, пріятный. К. Дз. 182.

Любо́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **любка.**

Любо́та, ти, *ж.* Наслажденіе, удовольствіе. *Любота глянути на молодят, як вони гарненько живуть укупці.*

Любощі, щів, *ж. мн.* 1) Любовь, любовныя ласки, выраженія любви, любовное влеченіе. *Любощі та вечерниці заведуть до шибениці.* Ном. № 12563. *Щирії любощі серденьку одрада. Се на мене любощі напали; а матуся казала, що любощі як сон: ні зайси, ні заспиш і що робиш—не знаєш, мов в-ві сні.* Кв. 2) Средство приворожить къ себѣ чью любовь. *Чи ти мені що починила? Чи ти мені любощів дала?* Чуб. V. 92.

Лю́брик, ка, *м.* и **лю́брика, ки**, *ж.* Вапъ (красный карандашъ). Харьк.

Любува́ння, ня, *с.* 1) Ласки; любовныя ласки. 2) Удовольствіе, наслажденіе чѣмъ-либо.

Любува́ти, бу́ю, еш, *гл.* 1)—**кого́.** Любить; ласкать, осыпать любовными ласками. *Чужі жонки любувати.* Вх. Уг. 251. *Мій миленький іде тихою ходою з инчою милою, він її цілує, він її любує, а на мене, молоденьку, нагайку готує.* Чуб. V. 621. *На що люба любувала, з броду воду вибірала, кацарівно?* ЗОЮР. II. 15. 2) Выбирать по вкусу. *Любує кобилу.* Лебед. у. 3)—**на.** Любоваться. *Любує на землю, що як писанка красується.* Мир. ХРВ. 354. *Любував на вола.*

Любува́тися, бу́юся, ешся, *гл.* Любоваться. *О пуцьверинку Купидоне, любуйся, як Дідона стоне.* Котл. Ен. I. 36.

Любу́ня, ні, *ж.* Ласк. отъ **лю́бка.** *Хаюню, любуню, чи любиш ти мене?* Pauli.

Любу́сь, ся, *м.* Милый, любимый (о мужчинѣ). *Серце, дідусю любусю, води хорошенько бабусю.* Чуб. V. 1134.

Лю́бця, ці, *ж.* Милочка. *Жінко ж моя, любцю ж моя, іди ти додому.* Чуб. V. 93.

Лю́бчик, ка, *м.* 1) Милый, дорогой. *Не їдь, братіку, не їдь, любчику!* Чуб. V. 49. 2)=**Любисток.** Вх. Лем. 433.

Любчи́на, ни, *ж.*=**Любка.** *Що то за дівчина, що то за любчина?* Чуб. V. 48.

Люб'язни́й, а́, е́. Любезный, милый, пріятный. *Водишся з люб'язними мені модьми.* Кв. II. 173. *Знаю, чом тобі всі не люб'язні.* Котл. НП. Ум. **Люб'язне́нький.**

Лю́б'язно, *нар.* Любезно, привѣтливо, мило. *Підійшов до неї і спитав так тихенько та люб'язно.* Кв. II. 244. Ум. **Люб'язне́нько.**

Люб'я́та, ят, *с. мн.* Милые. Желех. *Мої люб'ята!* (обращеніе).

Люб'ячий, а, е. Любящій. *Такий він був люб'ячий до мене.* МВ. I. 2.

Люд, ду, *м.* Народъ, людъ; человѣчество. *Не все ж Бі́г дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Вона стане на користь людові нашому.* Дещо. 15. *Люд вже здавна коверзує—з тою лихо плазує.* Ном. № 2456.

Лю́дe, дéй, *мн.* 1) Люди. *Бог Богом, а люде людьми.* Ном. № 170. *Бог судить не так, як люде.* Ном. № 34. *От уже й люде трапляються,—от уже й заміж пора.—Які там, мамо, люде?—Харько Кабиця.* О. 1861. XI. Кух. 13. **З йо́го лю́де бу́дуть.** Изъ него толкъ будетъ. Ном. № 4866. *Я тоді ще бачив, які з його люде будуть.* **Вас за люде́й ма́ють.** Васъ считаютъ за людей, къ вамъ относятся какъ къ людямъ. **В лю́дях.** Публично, при народѣ. *Шануй одежу в дворі, вона тебе в людях.* Ном. № 11128. 2) Простой народъ. *Дивись! пан, а балака, як люде.* Ном. № 1244. *Чи пани, чи люде?* Ном. № 1138. *То пани, а ми люде.* Ном. № 1139. **Ум. Лю́дки.** (Чуб. III. 109), **лю́доньки, лю́дочки.** *Людоньки! та де в мене гроші взялися?* Каменец. у. *Людочки! як же я злякалась!* Ув. **Людська, люди́ща.** *Єсть люде, есть і людська (людища).* Ном. № 2450.

Люди́на, ни, *об.* Человѣкъ. *Кожна людина своє лихо несе.* Ном. № 1993. *Перша жінка в мене була добра людина.* ЗОЮР. I. 9. *Якась людина.* Шевч. 340. *Не годиться потягатися на людину.* Чуб. I. 88. *З його вийде людина.* Миргор. у. **Ум. Люди́нка.**

Люди́ний, а, е=Людинячий. *Знайшов у полі ногу—дрібнесеньку—та й думаю: чи людиная се нога? Чи з людей ся нога?* Сосниц. у.

Люди́нка, ки, *об.* Ум. отъ **люди́на.**

Люди́нячий, а, е. Какъ у человѣка, человѣческій. *Пика людиняча.* Полт. у. *Що воно ото таке намальовано? Людиняча голова на товарячих ногах.* Лубен. у.

Люде́ська и люди́ща. Ув. отъ **лю́де.**

Лю́дки; ків, *мн.* Ум. отъ **лю́де.**

Людни́й, а́, е. 1) Людской, свойственный человѣку. *Одно, та й те не людно* (про дитину). Ном. № 9203. 2) Многолюдный. Левиц. Пов. 297. К. Псалт. 98.

Лю́дність, ности, *ж.* Населеніе. Желех.

Людні́ти, нію, ві, *гл.* 1) Начинать походить на человѣка, дѣлаться болѣе похожимъ на человѣка въ физическомъ или нравственномъ смыслѣ. 2) Наполняться, заселяться людьми.

Лю́дно, *нар.* 1) По-людски, какъ слѣдуетъ человѣку. 2) На людяхъ, публично. *Благословіть нас, тату, людно, та й весілля відгуляймо.* Г. Барв. 211. 3) Многолюдно. НВолын. у. *Стало трохи людніше.* Левиц. Пов. 205. *Прийду додому,—весело буде, людно.* МВ. (О. 1862. III. 39). 4) Съ людьми, съ войскомъ. *Попристави* (пани до Жовковського) *людно й оружно.* К. ЦН. 277.

Людо́вий, а, е. Народный.

Людоже́р, ра, *м.* Людоѣдъ. *Кріваві людожери.* К. ЦН. 314. *Змій людожер.* К. МБ. X. 12.

Людоже́рний, а, е. Свойственный людоѣду, кровожадный. *Людожерне панство завдавало* (людям) *неронівські інквізиційні муки.* К. Кр. 25. *Почули свіжу кров сі людожерні птиці.* К. Дз. 11. *Гучить з гармат стрельняння людожерне.* К. ЦН. 268.

Людої́д, да, *м.* Людоѣдъ. *Ах ти людоїд.* Ном. № 4082. *Колись на світі було так, що багато було, кажуть, людоїдів, або песиоловців.* Грин. I. 1.

Людої́дний, а, е. Свойственный людоѣду, кровожадный. Желех. *Ті прославляли війну людоїдну.* О. 1861. I. 94.

Людої́дство, ва, *с.* Людоѣдство. К. Досв. 112. Переносно: жестокое, безжалостное отношеніе къ людямъ. *Що далі, то неначе мучче стає... розбійства того менше... людоїдства того нема.* КС. 1883. IV. 773.

Людої́дський, а, е. Принадлежащій людоѣду, ему свойственный.

Лю́доньки, ків, *мн.* Ум. отъ **лю́де.**

Людорі́в, ва, *м.* Убійца, разбойникъ. Мир. ХРВ. 321.

Людосла́вний, а, е. Славный, знаменитый людьми. *Відкіль тебе, брате, вилядати? Чи з Чорного моря, чи з чистого поля, а чи з людославного Запорожжя?* Лукаш. 59. *Людославна запорізька Січ.*

Лю́дство, ва, *с. соб.* Люди. *І все те людство навколішки стало.*

Лю́дський, а, е. 1) Человѣческій. *Де люде не ходють і людський християнський глаз не заходе.* Чуб. I. 116. *Напився він не раз людської крови.* Ном. № 1281. *І поляд у його не людський.* Ном. № 2893. 2) Человѣчный, привѣтливый. 3) Порядочный, разумный, смыслящій. *Не попалось кому людському взяти.* МВ. **Півтора́ людського.** Неразумное, неумѣстное. *Що скаже, то півтора людського.* Ном. № 13031. 4) Народный, простонародный. *То земля панська, а то людська.* Полт. г. 5) Чужой, не свой. *Постаріла мене, брате, людська робітонька.* Грин. III. 400.

Лю́дськість, кости, *ж.* 1) Человѣчество. К. (О. 1861. II. 228). 2) Гуманность, человѣчность. Левиц. (Правда).

Людці́, ці́в, *м. мн.* **Ум. и** нѣсколько

уничижительное отъ **лю́де**. *Трясітеся, рубці, дивітеся, людці* Чуб. V. 481. *Такі собі людці,—не дуже гарні!..—Траплялись і хороші людці.* Котл. НП.

Людя́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **люди́на**. (Харьк.). Человѣчина.

Лю́дяний, а, е. Гуманный, привѣтливый въ обращеніи. *О. Гервасій... вийшов пан-отцем простим, людяним.* Св. Л. 17. 2) Человѣческій, свойственный порядочному человѣку, настоящій. *У нього і скотини людяної чорт-ма. У багача і одежа людяна.*

Лю́дяність, ности, *ж.* 1) Гуманность. Желех. 2) Привѣтливое обращеніе, соединенное съ душевной добротой.

Люз, зу, *м.* 1) Свободное мѣсто. Желех. **Лю́зом.** Какъ нарѣчіе: свободно; въ безпорядкѣ; неукрѣпленно. *Люзом ходити.* Желех. *Кінь... на каменистій дорозі пошнипає (обнюхає) камінє, попробує ногою, чи не лежить воно люзом.* Шух. I. 79. 2) Смѣна караула? Федьк. III. 165.

Лю́за, зи, *ж.* Большая барка на Днѣпрѣ, аршинъ до 30 длины, везущая преимущественно мелкій лѣсъ. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лю́зний, а, е. Свободный, вольный.

Люзня́к, ка́, *м.* Слуга въ военномъ лагерѣ стариннаго польскаго войска? *Люзняк в шляхетському обозі.* К. ПС. 9.

Люзо́ванець, нця, *м.* У гребенщиковъ: названіе верхушки рога. Вас. 163.

Люзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Смѣнять. *Пішов фрайтер молоденький стойку люзувати.* Федьк. III. 164.

Люзува́тися, зу́юся, ешся, *гл.* Разшатываться, ослабѣвать въ связи, въ прочности.

Люла́, ли́, *ж.* Большая курительная трубка. См. **Лю́лька 1.** *Виносе йому циган таку здоровенну люлу.* Мнж. 114.

Лю́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **лю́лька**.

Лю́лечки. Ум. отъ **лю́лі**.

Люле́шний, а, е. 1) Трубочный. 2) Любящій курить изъ **лю́льки**. Харьк.

Люле́шник, ка, *м.* Куритель изъ трубки. Ном. № 12603.

Люли́на, ни, *ж.*=**Люля, колиска.** *Е... е... люлино! Засни, мала дитино!* ил. 43.

Лю́лі-лю́лі, *меж.* Баюшки баю. Чуб. V. 446. *Ой люлі, люлі, моя дитино.* Шевч. 481. *Ой ну люлі, люлі! Чужим дітям дулі, а нашому калачі, щоб спав і вдень, і вночі.* Мет. 3. Ум. **Лю́лечки.** *Люлі-люлечки.*

Люлочник, ка, *м.* Раст. Oenothera bienis. Лв. 100.

Лю́лька, ки, *ж.* 1) Курительная трубка. Вас. 148. *Хто не курить люльки і не нюхає табаки, той не варт і собаки.* Ном. № 12600. У гуцуловъ части трубки называются: **вершо́к**, въ который набивается табакъ, **сподо́к**—въ него затыкается **чубу́к**; они дѣлаются каждый отдѣльно и скрѣпляются **чо́пиком**; надъ **вершко́м** находится **накривка** или **ши́шка** (крышка), которая къ **вершку́** прикрѣплена **кочерго́ю**—треугольною металлическою пластинкою, въ которой крышка поворачивается на **чопу́**; металлическія украшенія крышки (завитки) наз. **ку́черями**; **сподо́к** украшается **гре́бінем**, а гдѣ послѣдняго нѣтъ, тамъ для крѣпости соединяетъ **сподо́к** съ **вершко́м** проволочная **плеті́нна**; та часть **чубука́**, которая берется въ ротъ, наз. **пищок**. Шух. I. 276, 277. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Лю́лечка.** *Козак сердега люлечку потягає.* Нп.

Люльок, лька, *м.* Раст. Hyosciamus niger. Лв. 99.

Люлю-сю! *меж.* Крикъ на свиней, когда ихъ загоняютъ. Вх. Лем. 429.

Лю́ля, лі, *ж.*=**Колиска.** *Вже твоя дитиночка у люлі кричить.* Грин. III. 302. Ум. **Лю́лечка.**

Лю́ляння, ня, *с.* Баюканье.

Люля́та. Въ колыбельн. припѣвѣ. *Люлі, люлі, люлята.* Мил. 40.

Лю́ляти, ляю, еш, *гл.* 1) Баюкать. *Люляю, люляю, поб'ю котка, полаю.* Мет. 2. 2) Спать (о дѣтяхъ). *А Савиха молоденька дитину колише: „Ой люляй, люляй, вродливий синочку!“.* Гол. I. 19.

Лю́нтра, ри, *ж.* Узкая длинная лодка. Мнж. 185.

Люну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Лину́ти.** *Дощику, дощику!... люни як з луба!* Ном. № 334.

Лю́стерко, лю́стеречко, ка, *с.* Ум. отъ **лю́стро**.

Лю́стро, ра, *с.* Зеркало. *Морським милом умивалася, в ясне люстро виглядалася.* Чуб. V. 579. Ум. **Лю́стерко, лю́стеречко.** *В золотеє люстерко видивлялася.* Чуб. V. 19.

Люстри́на, ни, *ж.* Люстринъ. *Шалевий пояс і люстрини, щоб к празнику пошив каптан.* Котл. Ен.

Люстрино́вий, а, е. Люстриновый. *Що за гарну спідницю я їй справив! Люстринову і юпку парчеву.* Кв.

Люстро́вий, а, е. 1) Зеркальный. 2) Люстриновый. *Взяла очіпок грезетовий і*

кунтуш з усами люстровий, пішла к Зевесу на ралець! Котл. Ен. I. 12.

Люсува́ти, су́ю, еш, *гл.* Шипѣть, кипѣть; гасить известь. *На ванну налили води, то вона й люсує. Вапно люсувати.*

Лют, ту, *м.* Гвоздь, которымъ стягиваютъ урва́нти на ободѣ колеса. Чуб. VII. 576.

Лю́тень, ня, *м.*=**Лютий 2.** *Місяць лютень питає, чи обутий.* Ном. № 412. *Лютень казав: як би я в батькових літах— бику третяку ро́ги вирвав би.* Ном. стр. 282. № 412.

Лю́тер, тра, *м.*=**Лютор.** К. МБ. III. 261.

Лю́терський, а, е. Лютеранскій. *Польський жіст, лютерський піст, турецьке набожейство—то все блазенство.* Ном. № 8108.

Лю́тий, а, е. 1) Свирѣпый, суровый, жестокій, лютый. *Збери всіх лютих змій, збери, роспитай, котора люта.* Чуб. I. 122. *Лютий звір.* Мет. 15. *Ой боїться ж воно да лютої зіми.* Мет. 149. *Лютий ворог.* Шевч. 256. *Люте горе.* Шевч. 44. *Не бичць кінця моїй лютій муці.* Стор. МПр. 40. 2) Крѣпкій (о табакѣ). *Лютий тютюн* (у гуцуловъ). Шух. I. 36. 3) Февраль (назв. мѣсяца).

Лю́тити, чу, тиш, *гл.* Сердить, раздражать. Желех.

Лютити́ся, чу́ся, тишся, *гл.*=**Лютувати.** *Магнат лютився.* Мир. ХРВ. 92. *Він лютиться, що я не радився його.* НВолын. у.

Лю́тість, тости, *ж.* Ярость, свирѣпость. Стор. МПр. 61. Котл. Ен. V. 68.

Лю́тно, *нар.* Морозно съ холоднымъ вѣтромъ. *Лютно на дворі.* Каменец. у.

Лю́то, *нар.* Свирѣпо, жестоко, люто, звѣрски. *Люто помордовано! – О злая доле! за що ти мене так люто караєш?* Стор. II. 269.

Лю́тор, тра, *м.* Лютеранинъ. *Пани лютори й кальвини, дознаючи собі напасти од католиків, наших підіграли.* К. Хм. 34.

Лю́тощі, щів, *мн.*=**Лютість.** *Її тихи мова гасила йою лютощі.* Мир. ХРВ. 34.

Лютровий, а, е. Лютрові залізця. Родъ ловушки для лисицъ, куницъ, хорей и подобныхъ звѣрей. Вх. Пч. II. 7.

Лютува́ння, ня, *с.* Свирѣпствованіе. *Лютуванням і кров'ю вони наситились уже в-доволю.* Стор. МПр. 147.

Лютува́ти, тую, еш, *гл.* 1) Свирѣпствовать, злиться. *Ревуть, лютують вороги.* Шевч. 59. *Лютує голод в Україні.* Шевч. 332. *Стеха дивиться, що з того буде, а сама так і лютує.* Кв. II. 18. *Лютував старий за те, що ляхівку взяв, та вже як Бог дав їм дітей, старий їх простив.* МВ. I. 73. 2) Паять.

Лютува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* 1)=**Лютувати 1.** 2) Паяться.

Лють, ті, *ж.* Сильный холодъ. Ном. № 3737. *Теперки ще нічою, а як сама лють була, то хочень і три в'язки соломи спали, то холодно.* Каменец. у.

Люци́пер, ра, *м.* Люциферъ, дьяволъ. Шевч. 592. Чуб. I. 166. *Пойде Ірод сам до аду люциперу на пораду.* Чуб. III. 359.

Люшо́нний, а, е. Имѣющій **люшнй.**

Лю́шенька, ки, *ж.* Ум. отъ **люшня.**

Лю́шки, *меж.* Крикъ на телятъ.

Люшня́, ні́, *ж.*=**Лушня.** *А оглянься,— люшню зубили.* Полт. Ум. **Люшенька.**

I. Ля, *пред.*=**Віля.** *Стоїмо ми ля воріт.* Черниг. у.

II. Ля. Употребляется какъ вставка. *Я ходив ля до него.* Вх. Зн. 34. *П'ять днів ля робив.* Вх. Зн. 34.

Ля́бдати, даю, еш, *гл.* Болтать. Угор.

Ля́вр, ру, *м.* Лавръ. *І цвинтарь озде, як го впарканили, ціприсом, лявром, зіллєм насадили.* Федьк. I. 75.

Лягáти, гáю, еш, сов. в. **лягти́, жу, жеш,** *гл.* 1) Ложиться, лечь. *Так мені жилося: устаю—плачу і ляжу плачу.* МВ. II. 15. *Лучче мені та іроньки копати, аніж мені з нелюбом та спати ляжати.* Мет. 260. *Високії ті могили, де ляло спочити козацькеє біле тіло.* Шевч. 48. *Курява ляга́є.* Шевч. 89. *Субота—не робота: помий, помаж та і спать ляж.* Ном. № 542. *Еней на піч забрався спати, зарився в просо, там і ля́г.* Котл. Ен. 2) Только сов. в. Умереть. *Робила цілий вік панам, та мабіть ляжу як кістка гола.* Ном. № 1520. 3) Заходить, зайти (о солнцѣ). *Ляло сонце за горою, зорі засіяли.* Шевч. 53.

Ляги́, гів, *м. мн.*=**Лягови.** *Іде він до неї о пізніх ля́гах.* Чуб. II. 183.

Ля́гмо, ма, *с.*=**Лягови.** *От як у добре лягмо і приліта змій.* Мнж. 9. *Іде селом— а ні телень, хоч би тобі собака гавкнув, а воно були пізні ляґма.* Лебед. у.

Ля́гови, гов, *ж. мн.* Время, когда ложатся спать. *По Різдві сижу я одною вечора, так вже у пізні ляґови, пряду.* МВ. II. 14. *Це діло діялось у пізні ляґови,— ніде а ні телень.* Лебед. у.

Лягови́тися, влю́ся, ви́шся, *гл.*= **Лягати 1.** *Крутиться, вертиться, під*

припічком спать ляговиться. Грин. I. 248. *Чи договорюсь я тобі, щоб ти покинула прясти та ляговилась швидче спати.* Кв.

Ля́гома, и, *с. мн.*=**Лягови.** *Пізно, об ляюма приїхав:* Зміев. у.

Лягти́. См. **Лягати.**

Лягчи́=Лягти.

I. Ля́да, ди, *ж.* 1) Опускная дверь: въ потолкѣ (па чердакъ), въ погребѣ и пр. Подобное-же у колесниковъ въ **парні.** Вас. 146. 2) Опускная ставня въ прилавкѣ. *Різники у нас продають м'ясиво на штандарах, а в кою крамниця в, то на ляді.* Лебед. у. 3) Крышка надъ корытомъ, находящимся у **сажа́** (см. **саж**), поднимающаяся и опускающаяся, устроенная съ тою цѣлью, чтобы находящіеся на волѣ животныя не могли пользоваться изъ корыта кормомъ, положеннымъ для заключеннаго въ **саж** животнаго. Чуб. VII. 396. 4) Помостъ? настилка деревянная? *Мені, мій пане, на ляді стояти* (говоритъ конь). Чуб. V. 871. 5) Часть ткацкаго станка, сквозь которую проходятъ нити основы и посредствомъ которой прибиваются одна къ другой по-

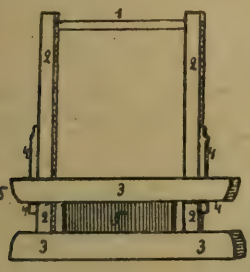

перечныя нити. Части **ля́ди:** два деревянныхъ четырехгранника называются собственно **ля́дою** (3); сквозь нихъ на концахъ проходятъ два болѣе тонкихъ четырехгранника—**хвости** (2), находящіеся по отношенію къ **ля́ді** въ вертикальномъ положеніи; нижніе концы **хвості́в** укрѣплены въ нижнемъ брускѣ **ля́ди** (а), а верхній брусокъ (б) свободно ходитъ по **хвоста́м** вверхъ и внизъ для того, чтобы можно было между верхнимъ и нижнимъ брускомъ поставить **блят** (5) (см. это слово). Когда **блят** вставленъ въ продолговатое углубленіе въ нижнемъ брускѣ и сквозь него пропущены уже нити основы, тогда верхній брусокъ (б) придвигается внизъ и, прижимая **блят,** удерживаетъ его въ стоячемъ положеніи, а **самъ** брусокъ укрѣпляется двумя **клинья́ми, клинка́ми** (4); верхніе концы **хвості́в** связаны поперечной перекладиной, которая называется **ро́спинка** (1). **Ля́да** вверху привязывается къ особой перекладинѣ въ **верста́ті,** которая называется **же́рточкою,** такимъ образомъ, чтобы она могла качаться взадъ и впередъ, какъ доска качелей. Константиногр. у. Въ Галиціи **хвости́** наз. **лядобійцями.** МУЕ. III. 18. У гуцуловъ **ля́да,** называется **набівка,** имѣетъ слѣдующія названія частей: **стріла́=роспинка, снизьки=хвости, ра́ма**=собственно **ляда, бе́рдо=блят.** Шух. I. 256.

II. Ля́да, ди, *об.*=**Ледарь.** *Був би ляда, був би ляда, та й нікуди більша: не хоче робити, аж ніяк не хоче!* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

III. Ля́да, нескл.=**Леда.** *Тільки о тім дівки дбайте, ляда кому не довіряйте.* Гол. I. 367. *Ой щось мо ся розлучили через ляда кою.* Гол. I. 261. *Ляда пліткам не ймай віри.* Ном. № 6980. *Ляда біс чоловіка удре.* Ном. № 13236. *Нехай мене ляда дурень в личко не цілує.* Чуб. V. 174.

Ляда́щий, а, е=Ледащий.

Ляда́ький, а, е=Ледаякий. *На ляда́якого вибий весь ліс, то все їден біс.* Чуб. I. 261. *Аж виходить, вибіває найменшая свість і виносить козаченькові ляда́яку вість.* Чуб. V. 777.

Ля́дванець, нцю, *м.* Раст. Lotus corniculatus. ЗЮЗО. I. 127.

Ля́дер, ра, *м.* Верхняя сторона нагольнаго тулупа. Гол. Од. 18.

Ля́дина, ни, *ж.* Сосна, растущая на **ляд'ѣ.** См. **Ляд**о.НВолын. у.

Ля́дник, ку, *м.* Раст. бобовина, vicia. Вх. Уг. 251.

Ля́до, да, *с.* Возвышенное мѣсто въ лѣсу, заросшее строевой сосной. С. Сербы, НВолын. у.

Лядобі́єць, бі́йця, *м.* Часть **ля́ди.** См. **Ляда 5.** МУЕ. III. 18.

Ля́дський, а, е. Польскій. *Перейшла, як Уляна на лядську віру.* Ном. № 1854. *Лядський сину—Лядська домко* (лайка). Ном. № 3573.

Лядува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Быть ополяченнымъ. *Гей, доки́ль нам з ляхами лядувати?* К. ПС. 64.

Ляду́нка, ки, *ж.*=**Ладунка.**

Лязу́рок, рка, *м.* Синька.

Ляк, ку, *м.* Испугъ. *Чого б ти з ляку не сказав.* Ном. № 4340. *Троянці з ляку задріжали.* Котл. Ен. IV. 8.

Лякáння, **ня**, *с.* Пуганіе. *Нічим так не допікали Якімцеві... як ляканням тією школою.* Левиц. I. 242.

Лякáти, **кáю**, **ешь**, *гл.* Пугать, страшить. Стор. МПр. 92. Котл. Ен. Шевч. 289. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.* Ном. № 3029.

Лякáтися, **кáюся**, **ешся**, *гл.* Пугаться. Шевч. 59. *Не лякайся нас, пане, не багацько нас стане.* Чуб. Ш. 244.

Лякли́вий, **а**, **е**. Пугливый.

Лякýчий, **а**, **е**=**Лякливий**. Левч. 133.

Ля́лечка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **ля́лька**.

Ля́лька, **ки**, *ж.* Кукла. Левиц. I 390. *Була в мене наміточка й ту дітки украли, на ляльки подрали.* Мет. Ум. **Ля́лечка**. **Вúстроїлась як ля́лечка.** Какъ куколка одѣлась. Ном. № 218. **А ні ля́лечки не ви́дно.** Ни души не видно. Ном. № 1919. Употребляется какъ ласкательное по отношенію къ женщинѣ. *Добридень, моя кралечко, моя лялечко!* Стор. II. 217.

Ля́лько, **ка**, *с.* Зрачекъ въ глазу. Вх. Лем. 433.

Ля́ля, **лі**, *ж.* дѣтск. 1) Маленькое дитя. 2)=**Ля́лька**. 3) Имя главной играющей дѣвушки въ весеннемъ хороводѣ того-же имени, устраиваемомъ 22 апрѣля, наканунѣ Юрьева дня; она сидитъ въ вѣнкѣ и зелени внутри танцующаго и поющаго вокругъ нея хоровода, у ногъ ея кладутъ вѣнки изъ зелени, а она затѣмъ раздаетъ подругамъ молоко, сыръ, масло, вѣнки, и пр. Чуб. III. 29—30. Ум. **Ля́лька**, **ля́лечка**.

Ля́мка, **ки**, *ж.* Лямка, дугообразный деревянный снарядъ, охватывающій грудь, къ нему привязана веревка—**повíдець**—оканчивающаяся **чинбýрною**. При помощи **ля́ми** тянутъ лодку, сѣть рыболовную и пр.—люди, иногда волы. Левиц. ПЙО. Сторожевск. *В Тилигул до лями.* Ном. № 3064. *Сюди то ходили запоріжці на заробітки до лями.* Стор. II. 202. Ум. **Ля́мка**. *Запрягають у лямку воліе, лямують.* Стрижевск.

Ля́мент, **ту**, *м.*=**Лемент**.

Ляментува́ти, **ту́ю**, **еш**, *гл.* и пр.= **Лементувати** и пр.

Ля́мець, **мцю**, *м.* Войлокъ. Вас. 156. 159. **Ля́мці**. *мн.* Валенки. КС. 1893. XII. 448.

Лямі́вка, **ки**, *ж.* Обшивка, (напр., **ю́пки**, **очіпка**), опушка. Чуб. V. 1120. Вас. 192.

Ля́мка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **ля́ма**.

Ля́мпа, **пи**, *ж.* 1) Лампа. Левиц. Пов. 313. *Вже і лямпа догорає і камратття заснімілі, коло столу сном присімі.* Федьк. I. 40. 2) Лампада. *Висить під лямпою писанка.* Чуб. I. 23. *Каплиця красна, в ній лямпи палають.* Федьк. I. 75. Ум. **Ля́мпочка**. *Перед образами висіли склянї лямпочки.* Левиц. Пов. 20.

Лампáда, **ди**, *ж.* Лампада. Ум. **Ляпáдка**. *Перед образами засвітили лямпадку і свічки.* Левиц. Пов. 47.

Ляпáрт, **та**, *м.* Леопардъ.

Ляпартóвий, **а**, **е**. Леопардовый. *Лямпартові дороґі шкури.* К. Хм. 65.

Ляпáс, **су**, *м.* Лампасъ. *Шаравари з лямпасом.* Чуб.

Лямува́ти, **му́ю**, **еш**, *гл.* 1) Окаймлять, каймить, обшивать края одежды. 2) Тянуть рыболовную сѣть при помощи лямки. *Запрягають у лямки воліе, лямують. А тоді й люде до того пристають, тож себе лямують, помагають витягати.* Азовск. (Стрижевск.).

Лямцеві чоботи. Валенки. НВолын. у.

Ля́мчитися, **чуся**, **чишся**, *гл.* Сбиваться въ колтунъ. Гайсин. у.

Ля́щик, **ка**, *м.* Рабочій на рыбныхъ ловляхъ. Браун. 34.

Лянни́й, **á**, **é**. Льняной. *Сам рано встає—мене не будить до кужеля лянною.* Ном. № 9138. *Полотенце на станок лянне.* Мкр. Н. 38.

Ляп! *меж.* Шлепъ, хлопъ. *Не рад лях, що по уху ляп, а він хоче і вдруге.* Ном. № 863.

Ля́павиця, **ці**, *ж.* Слякоть. *От знов ляпавиця вкинеться.* НВолын. у.

Ля́панець, **нця**, *м.* 1) Оплеуха, пощечина. *По пиці ляпанця дасть.* 2) *мн.* **Ля́панці**. Туфли, шлепанцы.

Ляпани́на, **ни**, *ж.* ? *Яка ляпанина, така і хватанина.* Ном. № 7116.

Ля́пання, **ня**, *с.* 1) Хлопаніе. 2) Шлепаніе, плесканіе. 3) Бросаніе чѣмъ-либо липкимъ и мокрымъ. 4) Пачканіе, пятнаніе. 5) Звуки отъ ударовъ рукою. 6)—**язико́м**. Болтовня.

Ля́пас, **са**, *м.* Пощечина, шлепокъ. *Ляпаса у пику дати.* Ном. № 3853. *Дати по заду ляпаса.* **Ля́паса зла́пати**, **ззісти**. Получить пощечину.

Ля́пати, **паю**, **еш**, сов. в. **ля́пнути**, **пну**, **неш**, *гл.* 1) Хлопать, хлопнуть, стучать, стукнуть. *Не годиться по столу ляпать ложкою.* Чуб. I. 108. *Ляпнула дверима.* 2) Шлепать, шлепнуть, плескать, плеснуть. *Життя лящам, мов тім панам,—цуляють, ляпають хвостами.* Глиб.

42. 3) **Шлепа́ть, шлепну́ть**, бросать, бросить что-нибудь липкое и мокрое. *Ляпнув глиною в стіну.* 4) Пачкать, пятнать; капать, капнуть. *Не ляпай мені чорнилом книги! Крапля ляпнула на воду.* 5) Ударять, ударить. *Ляпаю по ковалду.* Грин. II. 236. *Ляпнув йому по щоці.* 6) Неумѣло говорить, сказать что-нибудь, болтать, сболтнуть. *Приневолили короля таке слово ляпнути, що багацько воно лиха наробило.* Стор. II. 133. *Не ляпай язиком!*

Ля́пка, ки, *ж.* 1) Пятно. *Ляпка на сіряці.* Новомоск. у. 2) Болтовня. Вх. Лем. 433.

Ля́пкатися, каюся, ешся, *гл.* Возиться съ мокрой глиной или съ подобной массой. Таврич. г.

Ля́пнути, ну, неш, *гл.* См. **Ляпати.**

Ляпота́, ти́, *ж.* Предметъ, который шлепаетъ или по которому шлепаютъ, хлопаютъ; встрѣчается въ загадкѣ на сито: *Прийшла кума до куми: „дай, кумо, ляпоти, поляпати та й пійти.* Мнж. 174.

Ляпоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.* Хлопать, шлепать (учащенно); капать. *І дощ не йде, і хмар нема, тільки з стріхи ляпотить.* Грин. III. 308.

Ляпо́тнява, ви, *ж.* Хлопаніе, плесканіе. *Така ляпотнява у тому млині.* Лебед. у.

Ляпону́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Сильно хлопнуть, шлепнуть, плеснуть. 2) Съ шумомъ упасть, шлепнуться. Вх. Уг. 251.

Ляпуна́, ни́, *ж.* Блинъ (въ загадкѣ). *Прийшла кума до куми, дай, кумо, бубони, спекти собі ляпуни.* ХС. III. 62.

Ля́рва, ви, *ж.* Потаскуха. Чуб. I. 90. *Ах ти паскудо, лярво безноса!* Подольск. г.

Ля́са, си, *ж.* 1) Ременная или ременковая часть кнута (безъ кнутовища). Загадка: *Віз без коліс, а батіг без ляси, (човен, весло).* Грин. II. 312. 2)=**Ліса** 2. Браун. 15.

Ляса́вці́, ці́в, *м. мн.*=**Ласочка** 2. Чуб. III. 103.

Ля́ск, ску, сів, *мн.* Любезность. Кв. I. 192. **Ля́ски підпуска́.** Любезничаетъ, заговариваетъ зубы. Ном. № 3091.

Ляск, ку, *м.* Звукъ хлопанія, щелканія. *Що це за ляск? — Це на ставку хтось стріляв.* Радом. у. *Батіг без ляску.* Ном. № 434, стр. 302.

Ля́скання, ня, *с.* Хлопаніе, щелканіе.

Ля́скати, каю, еш, сов. в. **ля́снути, ну, неш**, *гл.* Хлопать, хлопнуть, щелкать, щелкнуть. *Батіг ляскав.* Ном. № 1276. *Прилетіла качка, крилечками ляска.* Нп. *В руках же довгий був батіг, їм грімко ляскав він із лиха.* Котл. Ен. II. 40. *Ляснув себе по щоці.* Кв. II. 173. *Ляснув погонич пугою.* К. Орися. *Щука... ляснула хвостом по воді та вп'ять на дно пірнула.* О. 1862. VIII. 17. **Вони́ тільки язико́м ля́скають.** Они лишь попусту болтаютъ. Грин. I. 233.

Ля́скіт, коту, *м.* Хлопаніе, щелканіе.

Ляскоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Учащенно хлопать, щелкать. 2) Быстро говорить, быстро болтать, чаще—крикливымъ голосомъ. *Вийде до них, ляскотить по пташиному, привітна, люба.* МВ. (О. 1862. III. 44).

Ляскотня́, ні́, *ж.* Хлопаніе, щелканіе, трескотня.

Ля́снути. См. **Ляскати.**

Ля́сь! *меж.* Хлопъ! шлепъ! щелкъ! *Лясь дверима, аж глина з стелі посипалась.* Г. Барв. 89. *Хоч лясь, та тільки не цурайсь.* Ном. № 3312. *Лясь зубами.*

Ля́тва, ви, *ж.* Дрянь. **Ля́твою - ля́тва.** Дрянь дрянью.

Ляха́, хи́, *ж.* Гряда. Борз. у. **Ум. Ля́шка.**

Лях, ха, м. Полякъ. Шевч. 52, 46. Котл. Ен. Чуб. I. 106. **Ум. Ля́шенько, ляшо́к.** Ув. **Ляшу́га.**

Ляхва́, ви́, *ж. соб.* По́ляки. *З нас висисає кров жидова і ляхва.* Левиц. Пов. 161. *Підклонилися латиненій ляхві.* К. Дз. 114.

Ля́хівка, ки, *ж.* 1) Полька. Левиц. I. 161, 209. 2) Прошвенный узоръ въ женской или мужской рубашкѣ, родъ **мере́жки**; различныя названія **ля́хівки: ля́хівка на 3, 4, 5, 6, 7, 9 дірочо́к, — ці́ле коліща́, — ці́лий зба́н, — хре́стичками, — кру́гла наши́ванка, — ко́са, — кру́гла, — хреща́та, — рішіто́чка, — пру́тик.** На рукавахъ мужской сорочки бываетъ **мере́жка з ля́хівною.** Чуб. VII. 415. Кв. I. 6, 143.

Ляхі́вський, а, е. Польскій. *Наші дівчата і хлопці швидко заівенькали по ляхівській.* Левиц. I. 159.

Ляхопа́нський, а, е. Шляхетско-польскій. Встрѣчено у Кулиша. (Кіевъ) *піймався був у руки ляхопанські.* К. Дз. 156.

Ляхува́ти, ху́ю, еш, *гл.* Жить какъ поляки.

Ля́цький, а, е=**Лядський.** *Без... оборони земляків од ляцької нахаби.* Левиц. I. 258. **Ля́цька борода́.** Трава, которая осталась незахваченная косою. Ном. № 10185.

Лячни́й, а́, е́. 1) Страшный. 2) Боязливый. Желех.

Ля́чно, *нар.* Страшно. *Туди не ходять люде, там страшно, лячно всюди.* Млак. 71.

Ля́шенько, ка, *м.* Ум. отъ **лях**.

Ляшеня́, ня́ти, *с.* Ребенокъ полякъ.

Ляши́льник, ка, *м.* Человѣкъ, дѣлающій знаки на полѣ, чтобы не было обсѣвокъ. НВолын. у.

Ля́шити, шу, шив, *гл.* Полонизировать. Желех.

Ляши́ти, шу́, ши́в, *гл.* 1) Разбить огородъ на грядки. 2) Дѣлать знаки на полѣ, чтобы не было обсѣвокъ. НВолын. с.

Ляши́ха, хи, *ж.*=**Ляшка** 1. *Козак ляха доганяє, списом пробиває, а ляшиха козаченька сильно проклинає.* Грин. III. 591.

Ля́шка, ки, *ж.* 1) Полька. К. ЧР. 220. 2) Грядка. Черниг. у.

Ляшкова́тий, а, е. Ополячившійся. *Либонь ви, куме, ляшковаті, що так за панів тягнете.* Подольск. г.

Ля́шно, *нар.*=**Лячно**. *Ляшно їхати уночі по при той ліс.* Каменец. у.

Ляшо́к, шка́, *м.* 1) Ум. отъ **лях**. Мет. 9. Шевч. 93. 2) Названіе вола масти песочнаго цвѣта, бѣлый съ желтымъ отливомъ. КС. 1898. VII. 41.

Ляшо́та, ти, *ж. соб.*=**Ляхва**. Вх. Лем. 433.

Ля́шський, а, е=**Лядський**. *Перейшла, як Уляна у ляшську віру.* Ном. № 1854.

Ля́шток, ка, *м.* Часть ткацкаго станка. См. **Верстат**. МУЕ. III. 20.

Ляшу́га, ги, *м.* Ув. отъ **лях**.

Лящ, щá, *м.* 1) Рыба лещъ, Cyprinus brama. 2) Пощечина. *Дати ляща в пику.* Ном. № 3852. *Як дам тобі ляща я в пику.* Котл. Ен. I. 33. *А що, іззів ляща?* Ном. № 3972. Ум. **Ля́щик**.

Ляща́ння, ня, *с.* Пронзительный, рѣзкій говоръ, крикъ. *Крики, співи, стоголосе лящання.* Мир. ХРВ. 269.

Ляща́ти, щу́, щи́в, *гл.* 1) Пронзительно, рѣзко говорить. 2) Отдаваться, раздаваться (о звукѣ). *Аж лящить жіночий регіт.* Шевч. *Не спить рябко та все так гавка, скаучить, що сучий син, коли аж в ухах не лящить.* О. 1861. III. Г. Арт. 81. *Оце їсть! аж по-за ухами лящить.* Ном. № 12205. *Так уминає, що аж за ушима лящить.* Грин. I. 125.

Ля́щик, ка, *м.* Ум. отъ **лящ**.

М.

Ма. 1) Сокращ. изъ сущ. **ма́ти** въ бранчивыхъ выраженіяхъ: *Ой бабо моя! лихо твоїй ма! Темні луги, темні луги, яра билина, не зводь з ума, кроть твою ма, бо я не дитина.* Чуб. 2) 3-е лиц. наст. вр. отъ гл. **ма́ти=ма́є. Чорт-ма́, катма́!** Нѣтъ. *Кат його ма!* Греб. 368. *Катма долі на наше щастя!* **Жа́дного ма.** Ни одного нѣтъ. Житом. у. 3) Дѣтск. Нѣтъ. О. 1861. VIII. 8. 4) Сокращ. изъ мѣст. **моя́, моє́.** *Здоров, синашу, ма дитятко!* Котл. Ен. III. 69.

Ма́біть, *нар.*=**Мабуть.** *Е-е, дядечку! вона, мабіть, чи не ховшем їх міряє.* МВ. I. 107.

Ма́бу́ти, ма́бу́ть, *нар.* 1) Должно быть, вѣроятно. *А плахта ся тобі мабути по знаку? Мабуть не буть козі на торзі.* Ном. № 5618. *Мабуть у лісі щось велике здохло.* Ном. № 7897. 2) Да какъ-же! *А де це ти взяв хустку таку?—Найшов!—Мабуть! Гляди!—Далебі!* Канев. у.

Ма́вка, ки, *ж.* Дитя женскаго пола, умершее некрещеннымъ и превратившееся въ русалку. Чуб. III. 186. *Мавко, мавко! на тобі полинь та мене покинь.* О. 1862. IX. 31. См. **Навка.**

Ма́впа, пи, *ж.* Обезьяна.

Ма́вський, а, е. То-же что и **на́вський,** но употребляется только относительно **ма́вок. Ма́вський вели́кдень.** Четвергъ недѣли Пятидесятницы, когда, по народному повѣрью, русалки празднуютъ свой **вели́кдень.** Чуб. III 186.

Магазе́й, зе́ю, *м.* Хлѣбозапасный магазинъ, амбаръ для хлѣба. *Бачили в пана магазей з хлібом, з усим зерном.* Грин. II. 70.

Магай-бі! Богъ въ помощь! (привѣтствіе). *Втішно мені було добре слово почути: „Магай-бі!“.* МВ. I. 23.

Магала́, ли́, *ж.* Часть предмѣстья. *На захід сонця по-за місто йде попєречний яр... Сей яр сходиться з подовжнім, що ділить Круті на дві половини—міську і не міську. Ті кутки, що за містом та за ярами, звуться: ся магала, та магала,—ніби то: ся сторона, та сторона; де хто живе, ту сторону і зве: ся магала.* Св. Л. 24.

Маги́рка, ки, *ж.*=**Маґе́рка.** *Дід* (бере) *новий кобеняк, навет батіі новий і нову машрку і з Богом.* Сим. 206.

Магистра́т, ту, *м.* Городское управленіе гражданское и судебное. К. ЧР. 214.

Магистра́тський, а, е. Относящійся къ **магистра́ту.** *Осіли на ранґових, або на магистратських та на черпечих ґрунтах.* К. ЧР. 198. *Лавник магистратський.* К. ЦН. 249.

Маги́чний, а, е. Магическій. *Радюк ледві видержував магічну силу тих очей.* Левиц. Пов. 252.

Магівни́ця, ці, *ж.* Часть ткацкаго станка=**Маґіль, маґоль.** Вас. 165.

Магля́за, зи, *об.* Имѣющій, имѣющая запачканное лицо.

Магна́т, та, *м.* Магнатъ. *А магнати палять хати, шабельки ґартують.* Шевч. 131.

Магнате́рія, рії, *ж. соб.* Магнаты, высшее дворянство старой Польши.

Магни́тний, а, е. Болѣзненный, слабосильный. *Магнита дитина. Магнитий віл, відей, що не їсть.* Каменец. у.

Магні́т, ту, *м.* Магнитъ. *Магніт має у собі силу притягувати тільки залізо.* Дещо, 20.

Магні́тний, а, е. Магнитный. *Магнитне кресало, що положиш на столі голку або цвяшка та доторкнешся тим кресалом, то так зараз і пристане.* Дещо, 19.

Магомета́нин, на, *м.* Магометанинъ. К. ПС. 61.

Магомета́нка, ки, *ж.* Магометанка. Желех.

Магомета́нський, а, е. Магометанскій. Желех.

Маго́ник, ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. I. 11.

Ма́гура, ри, *ж.* Высокая гора.

Ма́ґель и **ма́ґіль, ґлю,** *м.* 1) Катокъ (для бѣлья). *На шнурах вішана, на маґлі тачана.* Гол. 2) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 17.

Маґельни́ця и **маґільни́ця, ці,** *ж.* То-же, что и **рубе́ль,**—валекъ для катанья бѣлья. Подольск. г. См. **Меґеля 1.**

Маґера́н, ну, *м.* Раст.=**Майран.** Вх. Уг. 251.

Маґе́рка, ки, *ж.* Войлочная шапка. О. 1861. I. 265.

Маґлівни́ця, ці, *ж.*=**Маґельни́ця.** *Шмате перуть... висушивши навивають на тачівку—валок, і тачають маґлівницею, у якої є плече, зуби і фіст.* Шух. I. 154.

Маґлюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* 1) Катать (бѣлье). *А шестая* (дівчина) *хусти сушит, сьомая маґлює.* Гол. I. 253. 2) Плохо рисовать, плохо писать.

Маґне́с, су, *м.* Магнитъ. Желех.

Маґнесува́ти, су́ю, еш, *гл.* Магнитить. Желех.

Ма́ґоль, ґля, *м.*=**Маґіль.** Шух. I. 253.

Маґро́, ра́, *м.* Быкъ съ однимъ ядромъ (отъ природы). Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Ма́джер, ру, *м.* Деревянный пестъ для толченія въ ступѣ проса. Вх. Зн. 34. См. **Мажчир.**

Ма́дзур, ра, *м.* 1) Прозваніе малороссовъ, исповѣдующихъ католическую вѣру. Подольск. г. О. 1861. X. Свид. 44. 2) Большая крыса, пасюкъ, Mus decumanus. Подольск. г. О. 1861. X. Свид. 44. Вх. Пч. II. 6.

Мае́т, ту, *м.*=**Маєток.** *Уручаю тобі, брате, всі мої маєти.* Нп.

Мае́тний, а, е. Зажиточный.

Мае́тність, ности, *ж.* Имѣніе, помѣстье, имущество. *Наїхали гості з чужої маєтности.* Рк. Макс. *Маєтность рухома і нерухома.* КС. 1883. VII. 508.

Мае́ток, тку, *м.* Имущество; состояніе, имѣніе. *Та нехай мій батько добре дбає, гуртів, великих маєтків нехай не збуває.* Дума.

Ма́жа, жі, *ж.* Чумацкій возъ. *Приганяє дванадцять пар волів: шість маж соли, а шість риби.* Рудч. Ск. II. 143.

Мажа́ра, ри. *ж.* Большой возъ.

Ма́жний, а, е. Относящійся къ чумацкому возу.

Мажо́рка, ки, *ж.* Турецкій табакъ. *Чи бач! жид вже насіяв мажорки та вже й пасемкує.* Борз. у.

Мажчи́р, ра, *м.*=**Мужчир.**

Ма́зальник, ка, *м.*=**Мазільник.**

Ма́зальниця, ці, *ж.*=**Мазільниця.**

Ма́заний, а, е. 1) Мазанный, помазанный. *Мазаний періжок.* 2) Избалованный, изнѣженный. *Вона така вже стала мазана.* Зміев. у. *Мазана паляниця хороша, та не дитина. Мазана дитина ледача.* Г. Барв. 441. *Дядькови* (діти), *звісно, мазаніші,—муляться.* Сим 231.

Ма́занка, ки, *ж.* 1) Мазаніе. Сим. 130. 2) Изба съ обмазанными глиной простѣнками изъ плетня. Чуб. VII. 381. *Під горами стояли маленькі хатки-мазанки з невеличкими вікнами.* Левиц. 3) Кусокъ хлѣба, намазанный масломъ, бутербродъ. 4) Бѣлье гуцульскихъ пастуховъ, вываренное въ маслѣ и жирѣ (за невозможностью мыть его въ горахъ). Шух. I. 190.

Ма́зання, ня, *с.* Мазаніе.

Маза́рня, ні, *ж.* Печь для гонки смолы. Черк. у.

Ма́зати, ма́жу, жеш, *гл.* 1) Мазать, подмазывать, размазывать. *Моїм салом та по мені й мажуть* Ном. 4780. *Єдні руки праве пишуть, єдні й мажуть.* Ном. № 7384. *Хто маже, той і їде.* Ном. № 7400. 2) Облѣпливать глиной, штукатурить. 3) Бѣлить. 4) Пачкать, марать. 5) Баловать, ласкать. *Мазати дитину.*

Ма́затися, ма́жуся, жешся, *гл.* 1) Мазаться. 2) Пачкаться, мараться. 3)—**до ко́го, коло ко́го.** Ласкаться къ кому.

Мазґли́вий, а, е. Плаксивый. Вх Лем. 433.

Мазе́па, пи, *об.* Первоначально то-же, что и **замазу́ра,**—замараха, а затѣмъ вообще неопрятный, грубоватый и простоватый человѣкъ, вахлакъ, простакъ, простофиля, глупецъ. Ном. № 3570. *У нас у селі мазепою лаються: от як дурна людина, чого не зрозуміє, так кажуть: ах ти мазепа!* Черниг. у. (Срав. персидское прилагат. „Мâзепâ“, дословно значащее—хребтоногій, а переносно—неповоротливый, неуклюжій. Проф. А. Е. Крымскій).

Мазе́пин, на, не, *м.* Принадлежащій **мазе́п'ѣ.** Ном. № 3570.

Мазе́пський, а, е. Бранное слово: плохой, глупый. *Мазепська дівчина.* Грин. I. 86.

Мазя́, зя, *с.* Мазь. *Маззя з дьохтю поганє.* Константиногр. у.

Мази́ло, ла, *с.* 1) Матерьялъ, которымъ мажутъ. 2) Снарядъ, которымъ мажутъ. См. **Квач.** Рудч. Чп. 251. *І мазниця, і мазило уже менї надостило.* Чуб. V. 1061.

Мазій, зія, *м.* 1) Мазальщикъ. 2) Названіе вола пепельнаго цвѣта. КС. 1898. VII. 41. 3)=**Мазун.**

Мазійка, ки, *ж.* Мазуха, мазунья.

Мазільник, ка, *м.* Мазальщикъ.

Мазільниця, ці, *ж.* Мазальница.

Ма́зка, ки, *ж.* Металлическая сѣтка для защиты отъ пчелъ. Лохвиц. и Гадяц. у.

Мазка́, кй, *ж.* Кровь. Черномор. *Мазкою хоче хто умитись, кому не жаль своїх зубів?* Котл. Ен. II. 15. *Вишептати від чорної мазки.* Мнж. 152.

Мазлю́ка, ки, *об.* Некрасивый человѣкъ. *От такий мазлюка, а теж до дівчат.* Екатерин. у. Слов. Д. Эварн.

Мазни́ця, ці, *ж.* Лагунка (для держанія дегтя). *Така біла, як мазниця.* Ном. № 2) Презрительное прозвище мужика. *Чи ти ж, мазнице, вчився в школі? чи ти ж тямиш далі од свого носа?—А ти, паскудо! Думаеш, як начепив хустку на шию, та почепив гудзя на груди, то вже маеш право глузувати з нас, дражнити нас мазницями!* Левиц. Пов. 182. 3) Черная большая барашковая шапка съ суконнымъ дномъ. Подольск. и части Волынск., Люблин. и Сѣдлецк. г. Чуб. VII. 414. Ум. **Мазни́чка.** *Нате і мою мазничку на дьоготь.* Чуб. I. 264.

Мазну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Одн. в. отъ **ма́зати** (въ 5-мъ значеніи не употребляется). 2) Ударить, шлепнуть. *Випручавши руку ..., мазнула його по виду.* Мир. ХРВ. 63.

Мазу́н, на́, *м.* Баловень, любимецъ. *Чи батьків синок, чи материн мазун?* Ном. № 9310. Ум. **Мазуне́ць, мазу́нчик.** *Він у мене один син—мазунець.* Новомоск. у

Мазунча́, ча́ти, *с.* Балуемый ребенокъ, любимецъ. Ум. **Мазунча́тко.**

Мазу́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **мазу́н.**

Ма́зур, ра, *м.* 1) Мазуръ, полякъ изъ Мазурiи. 2) Танецъ мазурка. 3) Зоол. Fringilla montana. Вх. Пч. II. 11.

Мазура́тий, а, е. Испачканный (о человѣкѣ). Вх. Лем. 433.

Мазу́рок, рка, *м.* 1) Сладкое печеніе, приготовляемое преимущественно къ пасхѣ. 2)=**Мазур 3.** Вх. Пч. II. 11.

Мазу́ха, хи, *ж.* Баловница, любимица. *Дідова дочка така роботяща дитина, а що бабина, то така мазуха: все б тільки сиділа, згорнувши ручки.* Рудч. Ск. II. 44. Ум. **Мазу́шечка, мазу́шка.**

Мазь, зі, *ж.* Смазочный матеріалъ, мазь (преимущ. колесная). *І я вмію ворожити, коли язик на мазі.* Подольск. г. **Колеса́ на мазі́,—не на мазі́.** Колеса подмазанныя, не подмазанныя. Чуб. VII. 576.

Мазя́, зя́ти, *с.* Запачканное, неопрятное дитя. Борз. у.

Мазя́р, ря́, *м.* Продавецъ дегтя. Вх. Лем. 433.

Мазя́рка, ки, *ж.*=**Мазниця 1.** Вх. Лем. 433.

Ма́ївка, ки, *ж.* Гречиха, посѣянная въ маѣ.

I. Май, ма́ю, *м.* 1) Зелень. *Славне Підгір'є що ся маєм крило, в шовкові трави спати ся клонило.* Федьк. Поез. I. 17. 2)=**Клечання.** *Колись на сі свята в мене було весело-весело та зелено-зелено! І за образами май, і по ґвіздочках май!* Св. Л. 271, 272. *А тут їде віз повен маю—так на Поділлю звуть клечання.* Св. Л. 272. 3) Раст. Leontodon taraxacum. Вх. Пч. I. 11. 4) Названіе пятаго мѣсяца, май. *Як випадуть в маї три дощі добрих, то дадуть хліба на три годи.* Ном. № 449.

II. Май, *нар.* 1) Почти. *Стали ми оба май у посліді.* Федьк. 2) Больше. *Вівця... остра... штрикає усюди, де найліпша паша, а від того дає май молока.* Шух. I. 196. При сравнит. степ. прилагат. обозначаетъ усиленіе степени: гораздо. *Май більший, май ліпший.* Шух. I. 28. *Голова май менша у пструга.* Вх. Зн. 34. 3) **Май-май.** Частью—частью. *Риба май велика, май мала.* Вх. Зн. 34.

III. Май-май-май, *меж.* О быстрыхъ движеніяхъ, когда машутъ или что-либо развѣвается. *Крутиться, вертиться, тільки рукава май-май-май!* МВ. (О. 1862. III. 35).

Майбу́ть, *нар.*=**Мабуть.** *У нас ще до якої пори не видко сарани, але вже близько, хутко майбуть добереться і до нас.* О. 1862. X. 110.

Ма́йва, ви, *ж.* Флагъ. Волынь. Слов. Д. Эварн.

Майдала́ти, ла́ю, єш, *гл.* Болтать, махать. *Як налетить орляка на зайця та як ударе його крилом, а той, бідненький,*

перекинеться доголічерева та лапками майдалає, майдалає, та кричить тобі неначе дитина. Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Майда́к, ка́, *м.* ? *Заклинаю, проклинаю, запрещаю тя кізяком, майдаком, майдуком, і псим хвостом, як воротилом.* (Заклинаніе водки). Ефим. 23.

Майда́н, яну, *м.* 1) Площадь. *Передо мною дуже широкий майдан.* Левиц. *Де комись на майдані ровом гули на раді запорожці, там тепер паслася німецька череда.* Левиц. Пов. 367. 2) Лѣсная поляна. Вх. Зн. 34. 3) Заводъ для гонки смолы.

Майда́нний, а, е. Относящійся къ **майда́ну**. *Майданний дьоготь.* Сумск. у. *Понімела майданна громада.* Г. Барв. 467.

Майда́нник, майда́нчик, ка. *м.* Служащій на заводѣ для гонки смолы. *Майданчики-окаянчики, да гірка ваша доля: не вміете хліба-соли їсти да із чорного поля.* Мет. 466. *Дід служив на майдані майданчиком.* Рудч. Ск. П. 13.

Ма́йдати, даю, єш и **джу, джеш**, *гл.* Вилять (хвостомъ). *Пес майдат хвостом.* Вх. Уг. 251. *Пес майдже хвостом.* Вх. Лем. 433. См. **Майдалати.**

Ма́йже, *нар.* Почти.

Ма́йка, ки, *ж.* 1) Шпанская муха. Lytta visicatoria. Вх. Пч. I. 7. 2)—**олійна.** Майская букашка. Meloi proscarabeus. Желех.

Майку́т, майку́тник, ка, *м.* Лѣвша. Желех.

Майни́й, а, е. Облиственный, богато покрытый листьями.

Ма́йно́, на, *с.* Имущество. *І рече Господь до сатани: оддаю тобі в руки все його майно; тільки не касайсь його самого.* К. Іов.

Майну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Махнуть. *Вийшла ж вона за ворота хусточків майнула.* Гол. I. 60. 2) Мелькнуть. *І перед моїми очима майнули, як мрія, картини Макарта.* Левиц. *Щось наче майнуло поуз вікно.* Г. Барв. 299. *Та вже тому діду чуприна майнула, стоїть баба на березі, руками сплеснула.* Нп. *Ще він гріжить, а вже стріла майнула.* К. Іов. 3) Быстро пойти, быстро уйти, быстро броситься. *І діти майнули по горищах, по коморах, по льохах,—усюди.* Шевч. 168. *Стороженька п'яна була, уснула, я, молода, на улицю майнула.* Чуб. V. 640.

Майови́й, майовни́й, а, е. Майскій. *Дощику майового ждали.* О. 1861. III. 14.

Майо́р, ра, *м.* Маіоръ. Ум. **Майо́рик.**

Майори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Мелькать, виднѣться слегка, изрѣдка. *Сонце майорить між хмарами. Не вродила овощ: то там, то там майорить слива й груша.* Волч. у. 2) Развѣваться. *Тільки чуприна майорить.* Ном. № 4419. *Табакове листя майорить на вітрі.* Лубен. у.

Майо́рці, ців, *м. мн.* Раст. Zinnia elegans L. ЗЮЗО. I. 142.

Майра́н, ну, *м.* Раст. Origanum majoranna.

Ма́йстер, тра, *м.* 1) Мастеръ. *По роботі пізнати майстра.* Ном. № 7338. 2) Пѣвецъ (кобзарь, лірник), обучающій пѣнію отданнаго къ нему въ науку ученика. *Вже того майстра нема, що я пристав,—умер.* Вересай.

Майсте́рія, рії, *ж. соб.* Инструменты, принадлежности мастерства. *У того стельмаха однії майстерії на два вози не збереш. Самих сокир п'ять чи більше либонь.* Канев. у. *Майстерія швецька, столярська, кравецька.*

Майсте́рни́й, а, е. Мастерской; искусный, способный къ мастерству. *Майстерна людина.* Г. Барв. 435. *Я майстерний до сього діла. Там у Рожеві народ усе майстерний.* Кіев. у.

Майсте́рно, *нар.* Мастерски.

Майсте́рня, ні, *ж.* Мастерская.

Майстерова́, вої, *ж.*=I. **Майстрова.** *Кравці кравці, кравці да вже й докравають, на молоду майстерову з ока поглядають.* Чуб. V. 1086.

Майсте́рство, ва, *с.* Мастерство. *Нова мурована церква, простого майстерства.* Стор. II. 152.

Майсте́рський, а, е. Принадлежащій мастеру.

Майстра́т, ту, *м.*=**Магистрат.**

Майстра́цький, а, е=**Магистратський.** *Всі майстрацькі бургомистри.* КС. 1882. V. 353.

Ма́йстро́, ра́, *м.* Мастеръ. Ум. **Ма́йстрочко.** *Становили сіночки майстрочки.* Мил. 154.

I. Майстро́ва, вої, *ж.* Жена мастера, мастерового. *Майстер старий, хлопець малий, майстрова молода.* Чуб. V. 1085.

II. Майстрова́, во́ї, *ж.* Мастерская. *Оддаймо його у слюсарі в майстрову,—нехай лишень тою хліба спитає.* Василь. у.

Майстрови́й, а́, е. Мастеровой. *Майстровий чоловік з його.* Канев. у.

Ма́йстро́вич, ча, *м.* Сынъ мастера. Козел. у.

Майстро́вня, ні, *ж.*=**Майстерня.** *Пішов я шукати свого сина, як у москалі взяли. Прихожу у Київ. Кажуть, що він у майстровні. Прихожу,—мій майстро майструє воза.* Канев. у.

Ма́йстрочко, ка, *м.* Ум. отъ **майстро́.**

Майструва́ти, ру́ю, еш, *гл.* Мастерить, дѣлать. *Ішли майстрі на Сіянську гору деревні рубати, церкву майструвати.* Грин. II. 35. *Коло хлівця татусь майструє домовину.* Сим. 224.

Ма́йський, а, е. Майскій. *І майський ранок веселий, і чорні очі гарні мов гладять по душі.* Левиц.

Майтала́ти и **майтола́ти, ла́ю, еш,** *гл.* Болтать, мотать, болтаться, мотаться. *Ну* (дяк) *гоцака садити. Тільки борода та коса майтолає.* Мир. ХРВ. 258. См. **Майдалати.**

Майтала́тися, ла́юся, ешся, *гл.*=**Майталати.** *А те помело* (хвіст) *ззаду тільки ковиль, ковиль!.. Майталається.* Сим. 211.

Мак, ку, *м.* 1) Макъ. Papaver somniferum L.ЗЮЗО. I. 130. *Сім рік маку не родило, про те голоду не було.* Посл. *Маки процвітають і білим, і сивим, і червоним квітом.* МВ. I. 102. *З маком медовий шулик.* Котл. Ен. *Пироги з маком. Дурниця—з маком паляниця.* Ном. № 5156. *Дівчина, маком заквітчана.* **Як мак процвіта́є.** Расцвѣтаетъ въ полной силѣ и красотѣ (о человѣкѣ). **Ма́ку наї́вся.** Одурѣлъ. Ном. № **Заси́пала як ма́ком дрібне́нько.** Заговорила скоро, быстро. Ном. № 12895. **На мак розби́ти, поруба́ти.** Разбить въ дребезги, изрубить въ мелкіе куски. **Ма́ком сі́сти.** Погибнуть. **Ма́ком ши́ти.** Шить мелкой строчкой. *Як шитиме маком, то їстиме борщ з таком.* Вас. 211. **О, як затру́сить зеле́ним ма́ком, так держи́сь бе́рега.** Подниметъ кутерьму разсердившись,—тогда берегись! Ном. № 3359. 2)—**стоя́н.** Обыкновенный макъ. 3)—**видю́к,—самосі́й.** Порода маку, зерна котораго сами высыпаются изъ коробочка. Чуб. I. 81. 4)—**польови́й.** Раст. Papaver argemone L. ЗЮЗО. I. 130. 5)—**водяни́й.** Раст. а) Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129, б) Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129. 6)—**самосі́й.** См. 3. 7)—**сліпи́й.** Papaver orientale L. ЗЮЗО. I. 130. 8) Весенняя хороводная игра дѣвушекъ, женщинъ и дѣтей, описанная у Чуб. III. 47, Грин. III. 107, 108. Ум. **Мачо́к.**

Ма́ків, кова, ве. Маковый. *Сей світ, як маків цвіт.* Ном. № 8259. **Ма́кові у́ставки. У́ставки,** вышитыя извѣстнымъ узоромъ. Kolb. I. 48.

Ма́ківка, ки, *ж.* 1) Маковка, головка мака. 2) Цвѣтокъ мака. *Катувала, мордувала, та не помагало: як маківка на городі Ганна росцвітала.* Шевч. 22. *Дівчина почервоніла як маківка.* Левиц. Пов. 107. 3) **М. водяна́=мак водяни́й.** Маркев. 166. 4) **Маківки́.** Родъ вышитаго узора на сорочкѣ. КС. 1893. V. 278. 5) Хороводная игра (см. **Мак 8**), а также красивая дѣвочка, которую въ этой игрѣ, подъ конецъ пѣсни, подбрасываютъ вверхъ, представляя тѣмъ отряхиваніе мака. Грин. III. 108. Ум. **Ма́ківочка.** *Її ж дочка, як маківочка.* Рудч. Ск. II. 49.

Маківни́к, ка́, *м.* Лепешка изъ меду и маку. Ум. **Маківничо́к.** *Тая бубличка їй дає, друга маківничка.* МВ. I. 48.

Ма́ківочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ма́ківка.**

Макі́терка, ки, *ж.* Ум. отъ **макі́тра.**

Макі́тра, ри, *ж.* 1) Родъ большой глубокой глиняной посуды съ круглымъ дномъ и значительно большимъ дна широкимъ отверстіемъ, употребляющейся для помѣщенія муки, тѣста, масла и пр. и для растиранія соли, пшена и пр. У гуцуловъ **макі́тра** болѣе напоминаетъ глубокую мису. Шух. I. 264. 2) Котловина. 3) Переносно: голова у человѣка. *І злому Трої супостату макітру одділив од плеч.* Котл. Ен. V. 49. Ум. **Макі́терка.** *Носить дід макітерку, баба сковороду.* Грин. III. 314. Ув. **Макі́трище.**

Макі́тритися, рюся, ришся, *гл.* Въ выраженіяхъ: **голова макі́триться, світ макі́триться.** Голова кружится. Вас. 211.

Макі́трище, ща, *с.* Ув. отъ **макітра.**

Макове́ць, вця́, *м.* = **Маковинець? Мак?** *Ой на горі мак, на долині мак, на горі маковець.* Чуб. III. 48.

Ма́ковий, а, е Маковый; съ макомъ. *Збудуй мені світлоньку з макового цвітоньку.* Чуб. V. 121. *Маковий періжок.* Харьк. у.

Макови́к, ка́, *м.* = **Маківник.** Ум. **Маковичо́к.**

Макови́на, ни, *ж.* 1) Маковый стебель. *Збудуй мені* (хату) *з лободи,—до чужої не веди; збудуй мені з маковини—для твоєї бідної дівчини.* Чуб. V. 122. 2) Раст. Papaver Rholas. Вх. Лем. 433.

Макови́нець, нця, *м.*=**Маковина 2.** Вх. Лем. 433.

Макови́ння, ня, *с. соб.* Стебли мака. КС. 1893. VII. 80.

Ма́ковица, ці, *ж.* Вершина купола церкви, вершина горы. Гол.

Маковичо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **маковик**.

Маковище, ща, *с.* Поле, гдѣ былъ посѣянъ макъ.

Маковій, вія, *м.* 1) Названіе дня, въ который чтится память муч. Маккавеевъ—1 августа. ХС. I. 78. Маркев. 17. *Сумно-сумно. Отак було по всій Україні против ночі Маковія.* Шевч. 150. 2)=**Макопійка**. Вх. Пч. II. 10.

Маковійка, ки, *ж.* = **Маковій** 1. Желех.

Макогі́н, го́ну, *м.* 1) Деревянный пестъ для растиранія соли, маку, пшена и пр. *Лисий як макогін.* Ном. № 8661. **Макогі́н облиза́ти.** Получить отказъ въ сватовствѣ, то-же, что и **гарбуза́ вхопи́ти.** О. 1862. Русин. весілля. IV. 1. 2) Пестъ толчеи для зерна или сукна. Шух. I. 104, 113. 3) У **косяжник**'овъ: а) при инкрустаціи: родъ деревянной колотушки для вбиванія въ дерево металлическихъ украшеній. Шух. I. 278; б) при выдѣлкѣ глиняныхъ формъ для отливки мѣдныхъ вещей: родъ колотушки, втискивающей модели въ глину для полученія формы. Шух. I. 281, 283.

Макольо́ндра, ри, *ж.* и **Макольо́ндрик, ка**, *м.*=**Макопійка**. Вх. Пч. II. 10.

Маколя́ндра, ри, *ж.*=**Макольондра**. Вх. Пч. II. 10.

Макопі́йка, ки, *ж.* Птица конопляика, Fringilla cannabina. Желех. Вх. Пч. II. 10.

Макоржо́ник, ка, *м.* Коржъ съ макомъ.

Ма́кортеть, ти, *ж.*=**Макотерть**. *Поставила йому макортеть з варениками.* Кв. I. 240.

Ма́корти, тів, *мн.* Котловина. Лохв. у.

Ма́кортик, ку, *м.*=**Макітра**. Шух. I. 106.

Ма́котерть, ти, *ж.* 1)=**Макітра**. Вас. 182. 2) Котловина. Мнж. 185.

Макоти́ря, рі, *ж.* Низко остриженная голова. *Полетів татарський баша з коня сторчака бритою макотирею.* Мир. ХРВ. 128.

Макотру́с, са, *м.* Время собиранія маку.

Макоцві́тний, а, е. Глупый; идіотичный. *Макоцвітний чоловік.* Лебед. у.

Ма́кса, си, *ж.* Рыбная печень.

Маку́луватий, а, е. Неповоротливый, увалень. Мнж. 185.

Маку́х, ха, *м.*=**Макуха**. Шух. I. 164.

Маку́ха, хи, *ж.* 1) Сбоина, жмыхи, выжимки изъ сѣмянъ конопли послѣ добыванія масла. 2) Увалень, неповоротливый человѣкъ, безхарактерный человѣкъ, вялый. *Що ти за чоловік? Ти макуха! сього не обстоїш!* Мир. Пов. I. 123. *А цар був мабуть не макуха, розлютувався він і зліст його взяла.* Греб. 379.

Маку́ховатий, а, е. 1) О камнѣ: ноздреватый, пористый. Лубен. у. 2) О камышѣ: съ большими метелками? *Ой густий очерет, да й макуховатий.* Чуб. V. 176.

Маку́шенка, ки, *ж.* Кушанье, сваренное изъ конопляныхъ сбоинъ. Вх. Зн. 34.

Мала́й, лая́, *м.* 1) Хлѣбъ изъ кукурузы, гороху или проса. Kolb. I. 51. *Мамою, малаю, я тебе за хліб не маю.* Ном. № 14115. Иногда—вообще плохо выпеченный хлѣбъ, вязкій. 2) Раст. Просо, Panicum miliaceum. ЗЮЗО. I. 130.

Маламу́рити, рю, рить, *гл.* Жрать, трескать. *Як був хлопцем, так цілісінький день сидить та маламурить.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Мала́та, ти, *ж.*=**Кудеша**. Вх. Уг. 251.

Малахо́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **малахайка**.

Малахо́й, хо́ю, *м.* 1) Плеть. *Чи татар бесурменів малахаями як череду у полон заганяєте.* Мет. 444. 2) Шапка съ наушниками. ЗОЮР. II. 287.

Малахо́йка, ки, *ж.*=**Малахай** 1. Ум. **Малахо́вка**. *Малахавка, що сама січе, сама і крає.* Мнж. 22. *Малахавка-дротянночка.* КС. 1882. V. 362.

Мале́зний, а, е. Малый, пустячный, ничтожный. Желех.

Мале́нечкий, а, е. Ум. отъ **малий**.

Мале́ньство, ва, *с.* 1) Малолѣтство. **З мале́ньства.** Съ малолѣтства. *З маленьства він слабів.* НВолын. у. 2) Малютка, крошка.

Мале́сечкий, а, е. Ум. отъ **малий**.

Мале́ча, чі, *ж. соб.* Малыя дѣти. Конотоп. у.

Малигува́тий, а, е. Съ вогнутою спиной (о животныхъ). *Як здохне, борони Боже, малигувата скотина в дворі: чи овечка, чи свиня, чи корова, до вже не буде добра. Малигуватий кінь.*

Мали́зна, ни, *ж.* Малость.

Малий́, а́, е. 1) Малый, маленькій, небольшой. *З малої искри великий огонь буває.* Ном. *Мала дитина. Мала вербочка. Малі чоботи на мене. На їх сем'ю се мала хата. Хоч він малий серед панів чоловік, та великий розум мав. Ой чуку я на малою: сідлай коня вороного!* Мет. 73. **Час малий.** Короткое время. *Літа ж мої, літа,*

та ви молодії, де ж я вас поділа за часи малії. Г. Барв. 411. 2) У гуцуловъ употребляется для названія различныхъ животныхъ: **мали́м** называютъ волка, **мало́ю**—овцу; призываютъ теленка: **мале́! мале́!** Шух. I. 22, 211. Kolb. I. 65. Сравн. ст. **Ме́нший. По-ма́лу.** См. **Помалу.** Ум. **Мале́нечкий, мале́нький, мале́сенький, мале́сечкий, мане́нький, мане́сенький, маню́ній, маню́сенький, манюсю́сенький, манюсю́нечкий.** *Ой ти, галочко чорная, маленькая! Скажи, галочко, де моя миленькая?* Мет. 48. *Ще нема двох маленьких коробочок: одна маленька, а друга малесенька.* Левиц. *Там хатина малесенька, там дівчина гарнесенька.* Федьк. I. 7. *Голівка в його була така малесечка, як зернятко.* МВ. II. 163. *Вилися між деревами якісь сіресенькі пташечки малесечкі.* МВ. (О. 1862. I. 72). *Жінка маненька, коротесенька.* МВ. II. 132. *Горобчичок манісенький, на ніженьку кривісенький.* Нп. *Ти ж моя манюсюнечка!* Г. Барв. 100.

Мали́к, ка́, *м.*=**Гамалик.**

Маликува́тий, а, е=**Малигуватий. Маликува́тий віл.** Волъ съ ямкой между ребрами.

Мали́на, ни, *ж.* 1) Малина, Rubus idaeus. *Під горою малина.* Чуб. *Личко як малина.* Чуб. 2) Красный флагъ на воротахъ свадебнаго двора, выставляемый въ Черниг. г., какъ удостовѣреніе цѣломудрія новобрачной. То-же, что и **корогва́** въ свадебномъ обрядѣ. МУЕ. III. 158. Ум. **Мали́нка, мали́нонька, мали́ночка.** Чуб. V. 805. 1047.

Малині́вка, ки, *ж.* Наливка малиновая.

Мали́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **мали́на.**

Мали́нник, ка, *м.* Малиновый медъ, квасъ.

Мали́новий, а, е. Малиновый.

Мали́нонька и **мали́ночка, ки,** *ж.* Ум. отъ **мали́на.**

Малиня́к, ку́, *м.*=**Малинівка.**

Мали́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Умалять, уменьшать.

Мали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* 1) Умаляться, становиться меньше. 2) Поступать по дѣтски. *І так звані старші між дітворою хочай би й не повинні вже малитися, бо вуса мали... про те не відріжнялись від дітей... і ласощів забагали і все.* Св. Л. 136.

Мали́шко, ка, *м.* Малютка. Левч. 68.

Малі́сінький, а, е. Чрезвычайно маленькій, крошечный.

Ма́лість, лости, *ж.* Дѣтство, дѣтскій возрастъ. *Оддав старий своє... серце малій дитині. Старість побраталась з малістю.* Мир. ХРВ. 90.

Малі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Умаляться, уменьшаться. *Той мусить рости, я ж маліти.* Єв. I. III. 30.

Ма́ліч, чі, *ж.* Мелочь, все маленькое, мелкое. Вх. Зн. 34.

Ма́ло, *нар.* Мало, немного. *Розуму багато, а грошей мало.* Ном. № 1553. *А діти на тоє і мало не дбають.* КС. 1883. II. 469. **Ма́ло не, мало-мало не, ма́ло що не.** Чуть не, чуть-чуть не, едва не. *За ним ідуть мало-мало не три тисячі.* Макс. *Мені мало рук не вломили, а ти мовчиш.* МВ. (О. 1862. III. 70). *Боже мій! мало коромисла не впустила і слова не промовлю — зраділа.* МВ. I. 19. **За ма́ло.** Слишкомъ мало. **Ні ма́ло не.** Нисколько. *Ой ви ж мені в злій годині ні мало не важкі.* Мет. Сравн. ст. **Ме́нше.** *Менше вкусиш, борше мигнеш.* Ном. № 5588.

Малова́жити, жу, жиш (собі́ щось, кого́сь), *гл.* Не придавать значенія, не цѣнить. Желех.

Малова́жний, а, е. Не имѣющій значенія, незначительный. Желех.

Малова́жність, ности, *ж.* Незначительность. Желех.

Малові́р, ра, *м.* Маловѣръ. *Коли Бог траву так зодягає, то як більше вас, маловіри.* Єв. Л. XII. 28.

Малові́рний, а, е. Маловѣрный. *Бог зодягатиме вас, маловірні.* Єв. Мт. VI. 30.

Малодосві́дній, я, є. Малоопытный. *Діти малодосвідні.* К. ЦН. 192.

Малоземе́лля, ля, *с.* Малоземелье.

Малоземе́льний, а, е. Малоземельный.

Малолі́т, та, *м.*=**Малоліток.** *В мене діти-малоліти не здужають в степ летіти.* Чуб. V. 827.

Малолі́тка, ки, *об.* Несовершеннолѣтній. *На що на горе вродила, малоліткою женила.* Чуб. V. 668.

Малолі́тній, я, є=**Малоліток.** *Ще малолітній, тільки ще сімнадцять літ.* Г. Барв. 402. Ум. **Малолі́тненький.** Грин. III. 339.

Малолі́ток, тка, *м.* Малолѣтній, несовершеннолѣтній. *А у вдови дочка росла і син малоліток.* Шевч. 586.

Малолі́чний, а, е. Малочисленный. (Татари) *що-весни по свіжій паші пускали свої загони скрізь по наших осадах, ха-*

паючи людей необачних, або малолічних. К. Грам. 35.

Малолю́ддя, дя, *с.* Малолюдіе.

Малолю́дний, а, е. Малолюдный. К. Гр. Кв.

Малолю́дно, *нар.* Малолюдно. *Тепер у полі маломодно.* Волч. у.

Маломо́вний, а, е. Неразговорчивый, молчаливый. Желех.

Маломо́вність, ности, *ж.* Неразговорчивость, молчаливость. Желех.

Маломо́чний, а, е. Малосильный.

Малоро́слий, а, е. Малорослый.

Малоси́лий, а, е. Малосильный. *І про тебе, старче малосилий, ніхто й слова не промовить.* Шевч. 668.

Малоси́лля, ля, *с.* Малосиліе.

Малоси́льний, а, е = Малосилий. *Оженив мене малолітнього, малолітньою, малосильного.* Грин. III. 339.

Мальо́ваний, а, е. 1) Расписанный, раскрашенный. *В нього хата з сосни, з ялини, вся мальована.* Чуб. III. 416. *Купи ж мені, мати, мальовані п'яльця.* Мет. 2) Цвѣтной, изукрашенный. *Прилетіла пташка—мальовані крильця.* Мет. 103. *Ой із города із Трапезонта виступала галера трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана—златосиніми киндяками побивана; а другим цвітом процвітана—гарматами арештована; третім цвітом процвітана—турецькою білою габою покровена.* Лукаш. 15. 3) Красивый (о человѣкѣ); выхоленный, красивый. *Іде було собі як мальована: очі у землю спущені, і не дивиться.* МВ. *Та й поберемося, моя храле мальована.* Шевч. 621. *Не пускайте до нас ваших мальованих паничів, що вміють дівочим розумом і серцем, як пахущою квіточкою, що-дня міняючи, забавлятися.* К. (О. 1861. I. 313). *Мальованим конем не далеко в'їдеш.* Ном. № 5248.

Мальо́вка, ки, *ж.* Раскрашиваніе, разрисовываніе. Вас. 183, 184.

Мальовни́й и мальовни́чий, а, е. Живописный. *Леонід глянув з човна на ту мальовничу групу і осміхнувся.* Левиц. *Прозою мальовничою нам їх (думки) переказано.* К. (О. 1861. II. 231).

Ма́льство, ва, *с.* Малолѣтство, дѣтство. *Терпіла з малъства всяке зло.* Мкр. Г. 18.

Малюва́ння, ня, *с.* 1) Писаніе красками, рисованіе. 2) Живопись. *Дивне малювання ожило на полотні.* Левиц. 3) Картина. *Послав гонця до богомаза, щоб малювання накупив.* Котл. Ен. IV. 24. *Гарним малюванням стіни обвішані.* К. Д. Сер. 31. *Ой ти, дівчино, мое малювання!* Нп. 4) Окраска. 5) Изображеніе, описаніе (словесное). (Квітка) *почувавсь на силах, що здолає дойти ширшої правди в малюванні.* К. Гр. Кв. XIX.

Малюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* 1) Писать (красками), живописать; рисовать. *Не такий страшний чорт, як його малюють.* Ном. № 4233. 2) Красить, малевать, расписывать. *Ой там на горі, малювали малярі, малювали, рисували чорні брови мої.* Чуб. V. 15. 3) Изображать. *Ользі здавалося, що той вечір буде якийсь не простий, буде такий веселий, яким його малювала її молода фантазія.* Левиц. Пов. 141. 4) Оставлять знаки отъ ударовъ. *Нагай малює вдовж жидівську спину.* Шевч. 136.

Малюва́тися, лю́юся, ешся, *гл.* 1) Изображаться. *На кимлі дуже ясно малювався здоровий лев з густою гривою.* Левиц. 2) Румяниться. *Червоніла як калина, хоть не малювалась.* Мкр. Н. 4.

Малю́к, ка́, *м.* Мальчикъ, маленькій. *Може тепер і не так: я ще малюком туди заглядав.* Св. Л. 24.

Малю́нок, нка, *м.* Картина; рисунокъ. *Я обіцяла школярці передати при нагоді книжку з малюнками.* Г. Барв. 42. Употребляется также для обозначенія картины природы или словеснаго изображенія. *Мій повоз швидче покотився, малюнок зближувавсь до нас.* Щог. Сл. 103.

Малю́сенький, а, е=Малесенький. Крошечный. Левч. 62.

Малю́та, ти, *м.* Малышъ. Стор. II. 112.

Малю́хний, а, е. Крошечный, очень маленькій. Левч. 62.

Малю́цький и малю́чкий, а, е=Малюхний. Уг. Лем. 433.

Маля́, ля́ти, *с.* Малютка, малышъ. *Нашому маляті лиш сливку ковтати.* Ном. № 1038. Ум. **Маля́тко.**

Маля́р, ра́, *м.* Живописецъ, художникъ. *Коли б же мені тиї малярі,—вимальовала б милою собі.* Мет. 52 *Там маляр продає образи.* Левиц. Ум. **Маля́рик.** *То я б собі була малярика мала, я б своє личенько тоді змальовала.* Чуб. V. 100.

Маляре́нко, ка, *м.* Сынъ живописца, маляра.

Маля́рик, ка, *м.* Ум. отъ **маля́р.**

Маляри́ха, хи, *ж.=Малярка* 2.

Малярі́вна, ни, *ж.* Дочь живописца, маляра.

Маля́рка, ки, *ж.* 1) Женщина-живописецъ. 2) Жена живописца, маляра

Маля́рня, ні *ж.* Мастерская живописца.

Маля́рство, ва, *с.* Живопись. *Він велику силу у малярстві знав.* Кв.

Маля́рський, а, е. 1) Принадлежащій живописцу. 2) Малярный, малярскій.

Малярува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Заниматься живописью, малярствомъ.

Малярчу́к, ка́, *м.* Ученикъ живописца, маляра.

Маля́са, си, *ж.* Свекловичная патока.

Маляско́вий, а, е. Изъ свекловичной патоки. *Малясková горілка.*

Маля́тко, ка, *с.* Ум. отъ **маля́**.

Ма́ма, ми, *ж.* Мама. *З бідою, як з рідною мамою.* Ном. № 2226. Ум. **Ма́мка, ма́монька, ма́мочка, мамуне́чка, мамуня, мамусенька, мамусечка, мамуся.** *Ой, мамочко, ой, мамочко! ви не бийте мене, ви не лайте мене,—коли я вам докучила, то оддайте мене.* Грин. III. 192. *Ой таточку наш, таточку, де ти подів мамочку?* Грин. III. 366. *Як дочка стелила, легенько здихнула: „щоб моя мамуня здорова заснула!".* Грин. III. 691. *Мамунечко, я коло вас.* Мир. Пов. I. 171. *Мамуню ж мої рідненькі, мамусенько! Дайте ж мені раду!* Грин. III. 375.

Мама́й, мамаа́й, *м.* Каменная статуя въ степи. См. **Баба.** КС. 1882. V. 348.

Мамали́га, ги, *ж.* Родъ кушанья изъ кукурузной муки. Чуб. VII. 442.

Ма́мин, на, не. Маминъ. *Я маминих* (чобіт) *не взував, бо без підків і пришов.* Чуб. V. 1126.

Мамі́й, мія́, *м.* Матушкинъ сынокъ. *Нам таких мамів не треба.* К. *А мовчи, мамію! доки ти ревтимеш?* Черк. у.

Ма́мка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ма́ма** *Люблю, мамко, Івана. Та нема тих городянок, що продають рідних мамок.* Мил. 192. 2) Мамка, кормилица.

Ма́мкати, каю, єш, *гл.* Часто говорить: „**ма́ма!**" звать мать.

Мамкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Быть кормилицей. Желех.

Ма́монька и **ма́мочка, ки,** *ж.* Ум. отъ **ма́ма**.

Ма́мрати, раю, єш, *гл.* 1) Шарить, разыскивать ощупью. *Він мамра, мамра,—так не найде, бо сліпий.* Новомоск. у. 2) Говорить непонятное. **Ма́мре в гаря́чці.** Бредитъ. Вх. Лем. 433.

Ма́мсик, ка, *м.*=**Мамій.**

Мамýла, ли, *об.* Неповоротливый человѣкъ, увалень. Мнж. 185.

Мамýлити, лю, лиш, *гл.* Пачкать, гадить.

Мамýн, на, *м.* Злой духъ, уводящій женщинъ, морочащій людей и пр. Шух. I. 43

Мамýна, ни, *ж.* Закрытая, замаскированная фигура. Вх. Лем. 433.

Мамýнечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ма́ма**.

Мамýнка, ки, *ж.* Кукла. Вх. Лем. 434.

Мамýня, ні, *ж.* Ум. отъ **ма́ма**.

Мамýсенька и **мамýсечка, ки,** *ж.* Ум. отъ **ма́ма**.

Мамýся, сі, *ж.* Ум. отъ **ма́ма**.

Ма́ця, ці, *ж.*=**Мамуня.** *Запорожець, мамцю, запорожець водив босу на морозець.* Мет. 238. *Сядай, мамцю, коло мене!* Грин. III. 680.

Ма́мчин, на, не, 1) Маминъ. 2) Мамкинъ.

Ма́мчити, чу, чиш, *гл.*=**Мамкувати.**

Ма́мчич, ча, *м.* Сынъ мамки.

Мана́, ни́, *ж.* Призракъ, обольщеніе, иллюзія. *Се не мана—перед очами твоїми матінка твоя.* Греб. 342. **Ману́ пусна́ти, напусна́ти.** Морочить, дурачить, отводить глаза. *Еней пустив на нас ману.* Котл. Ен. I. 16. *Пускають між народ ману.* Греб. 328. *Хвалиться: хазяйка добра модина, а про те—Бог його знав! Може таку ману пуска.* Мир. Пов. II. 89.

Манастири́ще, ща, *с.* 1) Мѣсто, гдѣ былъ монастырь. 2) Мѣсто, принадлежащее или принадлежавшее монастырю.

Манасти́рський, а, е. Монастырскій.

Манасти́рь, ря́, *м.* Монастырь. *Посадили на покуту в манастирь.* Левиц. **Підвести́ під манасти́рь.** Одурачить. *Обдурив геть нас старий; так підвів під манастирь.*

Мана́тка, ки, *ж.* Платокъ. *Втерла чорні очі писанов манатков.* Федьк. I. 100. **Мана́тки, ків.** а) Пожитки. *Микола вдосвіта забрав свої манатки і пристав до другої ватаги.* Левиц. б) Одежда плохая. *Жиди посхоплювались, да піднявши манатки, так і майнули.* Рудч. Ск. II. 194.

Мана́ття, тя, *с. соб.* Лохмотье, тряпки.

Манахво́йка, ки, *ж.* Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 471.

Мандебу́рка, ки, *ж.* Порода картофеля, распространившаяся преимущественно изъ г. Магдебурга. Вх. Зн. 34.

Мандебуряни́к, ка, *м.* Хлѣбъ изъ муки и картофеля, называемаго мандебурка. Вх. Зн. 34. Желех.

Ма́ндель, длю, *м.* Мѣра при складываніи сноповъ, горстей конопли и пр. въ 15 (Желех.) или 50 штукъ. (Гол. Од. 35).

Манджак, ка, *м.* Насѣк. тараканъ. Blatta orientalis. Вх. Пч. I. 5.

Манджа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Поспѣшно идти. *Я п'ять грошей розміняю, десять пожичаю, на Вкраїні дівчинонька, до неї манджаю.* Чуб. V. 1125.

Ма́ндра, ри, *ж.* Раст. ? КС. 1893. VII. 79.

Ма́ндри, рів, *мн.* Бродяжничество. *В домівці вже нудяться, за господарство не беруться: мандри пахнуть.* Г. Барв. 438. *Ще мало у мандрах пропало, мов їх земля проглинула!* Мир. ХРВ. 51. *Пішов у мандри.*

Мандри́ка, ки, *ж.* Лепешка изъ сыру, муки и яицъ, родъ сырника, приготовляемаго на разговѣнье послѣ петровокъ,—29 іюня. *Зозуля мандрикою вдавилась.* Ном. № 471. Ум. **Мандри́чка.**

Мандріве́ць, вця́, *м.* Странникъ; путешественникъ.

Мандрі́вка, ки, *ж.* Странствіе; путешествіе. *Заберу дітей я та піду в мандрівку.* Мет. 243. Ум. **Мандрі́вочка.** *Як узяв милий милу да за білу ручку да повів її да в мандрівочку.* Грин. III. 263. *А нашому Василечку мандрівочка пахне.* Мет. 300.

Мандрі́вний, а, е. Странствующій; захожій.

Мандрі́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ **мандрі́вка.**

Мандрі́вський, а, е = Мандрівний. *Примандрує* (встаровину піп) *не знать вітки,—от було й кажуть: мандрівський піп служив.* О. 1861. XI. 8.

Мандрува́ння, ня, *с.* Странствіе.

Мандрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Странствовать, путешествовать, ѣздить. *Де то моя Катерина з Івасем мандрує?* Шевч. 79. *Я гадаю мандрувати.* 2) Отправляться, ѣхать, уходить. *Ой не плачте ви, карії очі, од роду мандруючи.* Чуб. V. 888. *Сватай мене, Марку, чи не оддасть мати. Як не оддасть мати, будем мандрувати.* Мет. 99.

Мандрьо́ха, хи, *ж.* Бродяга, потаскуха. *Квартал єсть цілий волоцюг, моргух, мандрьох, ярижниць, п'яниць.* Котл. Ен.

Мани́ти, ню́, ниш, *гл.* 1) Манить, заманивать, завлекать. *Манить, як кота мишею.* Ном. № 3100. *Молода дівчина неначе манила до себе молодого хлопця з другого човна.* Левиц. 2) Обманывать. *Привела сина додому та й не довго втішалась. Попереду манила, хто питав, неначе б то вона одпросила свого сина.* Левиц. I. 64. *А не маните ж? Справді зробите?* Константиногр. у. *Манять брехнями народи.* К. ЦН. 286.

Маніве́ць, вця́, *м.* Путь не по проложенной дорогѣ, а минуя ее. *Хоч би спустився я і в смертную долину, з тобою, Боже мій, і там я не загину: і звідти манівець твій жезл мені покаже, і палиця твоя дорогу правди вкаже.* К. Псалт. 54. *Мов божевільний дрегнув із поля додому. Не гледів і дороги, манівцем так і стрибає.* Г. Барв. 198. *Що ти пійдеш да доріжкою, а я піду манівцем.* Чуб. V. 286. *Бери, сестро, срібло-злото та йди манівцями, щоб ми тебе не догнали, щоб ми тебе не вбили.* Чуб. V. 912.

Мані́жити, жу, жиш, *гл.* Бить. *Я б її до стовпа на цілий місяць, як ту собаку, прив'язала... що-дня сирицею маніжила.* Мир. Пов. II. 95. *Маніжив-маніжив* (вовкулаку) *стілко йому схотілось, та тоді вже тілко пустив.* Мнж. 139.

Мані́житися, жуся, жишся, *гл.* Жеманиться; нѣжничать.

Мані́р, ру, *м.* Манеръ, образецъ. *У нас юпки не на такий манір шиють.* Кіев. у.

Мані́ра, ри, *ж.* Манера? *Не турбуйся, бо то думок пакосна маніра.* Мкр. Н. 12.

Мані́ритися, рюся, ришся, *гл.* Жеманиться.

Мані́рний, а, е. Манерный. *Наші вельможні пани такі манірні.* К.

Мані́сінький, а, е = Малісінький. Мил. 216.

Манія́, нії́, *ж.* 1)=**Мана.** *Причепився, як тая манія.* Чуб. I. 196. 2) Кошениль, сурикъ. *Щоки терли манією, а блейвасом і ніс, і лоб.* Котл. Ен. III. 49.

Манли́вий, а, е. Соблазнительный, обманчивый.

Ма́нна, ни, *ж.* 1) Манна. Чуб. I. 74. *І манна на народ посипалася грядом.* К. Псал. 178. 2) Раст. Gliceria fluitans. ЗЮЗО. I. 124. 3) Молоко? *Як би вівці на сукровищі попасли, зараз би їм уняло манну—вони утратили би молоко.* Шух. I. 210.

Ма́нок, нку, *м.* Достояніе, имущество.

Маноці́вник, ка, *м.* Волшебникъ, колдунъ. *Запорожці маноцівники були, такії лицарі були—страшне діло! Оце розстелють бурку по воді, та сядуть по вуглах*

чотирі чоловіка, та й пливуть. КС. 1882. XII. 591. Ум. **Маноцівничок**. Ів. 592.

Ма́нта, ти, *ж.* Родъ суконнаго плаща, **сви́ти**, сшитой мѣшкомъ. Чуб. VII. 420. Шух. I. 138. *Ой сижу я, сижу, на палаш приперся, манта мі широка, полами утерся.* Федьк. I. 42.

Манта́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Точить косу **манта́чкою**. Мнж. 185. *Косу мантачити.* Черниг. у. 2) Тратить, мотать.

Манта́чка, ки, *ж.* Родъ узкой лопаточки, намазанной смолою съ пескомъ и служащей для остренія косы. Мнж. 185.

Мантиля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Болтать, махать. *А він іде та свиткою мантиляє.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Манти́ти, чу, тиш, *гл.* Выманивать, выклянчивать, выпрашивать.

Манту́ля, ту́л. *ж. мн.* 1) Подачки, собранныя колядниками или нищими. Лебед. у. 2) Родъ пирога изъ кукурузной муки съ сыромъ. Вх. Зн. 35.

Манту́лити, лю, лиш, *гл.* Выманивать подачки.

Манту́лки, ків, *м. мн.* Лакомства, сласти, также баранки, булки, привозимые съ ярмарки и пр. О. 1862. IX. 127. *Була оце на ярмарку та купила дітям мантулків.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Иногда употребляется въ значеніи: разнообразный, неоднородный товаръ, преимущественно мелкій. *Показує на суздальців, що зайняли* (на ярмарку) *ряд з образами, ложками, поясами і иншими мантулками.* О. 1862. IX. 63. *Крамарь з усякими мантулками, склада усе, що лучиться купити по вигоді: вощину, старі чоботи, віск, муку, пір'я, щетину, полотна.* О. 1862. IX. 69.

Мантя́р, ра, *м.* Обманщикъ, мошенникъ. Вх, Зн. 35.

Ману́рія, рії, *ж.* Пожитки? *Ну, оце вже всю манурію свою поскладала, то можна й їхати.* Хорольск. у. Слов. Д. Эварн.

Ману́ти, ну́, ниш, *гл.* Манить, приманивать. Зміев. у.

Ману́тися, не́ться, *гл. безл.* Тянуть (къ чему), хотѣть, хотѣться. *Каже: „як мати схочуть". — Хиба самій не манеться?* МВ. II. 101.

Ману́шечка и **ману́шка, ки**, *ж.* Малютка. *Та воно манушечка,—не бий його.* Волч. у.

Ма́нька, ки, *ж.* Лѣвая рука, шуйца.

Манько́, ка́, *м.*=**Манькут**.

Маньку́т, та, *м.* Лѣвша.

Маню́ній, маню́нький, маню́се(і)нький, манюсю́ненький и **манюсю́нечкий, а, е**. Ум. отъ **мали́й**. Очень маленькій, крошечный.

Маня́к, ка́ *м.* и **маня́ка, ки**, *ж.* 1) Чучело. *А ще б'ють тетерюків на маняки.* 2) Вѣха. *Багацько снігу, але дарма! Маняки є шляхом, то потраплю.* Канев. у. 3) Призракъ, привидѣніе. *Боюсь сіх відьом да маняк.* ЗОЮР. II. 42. 4) Статуя? *Баня* (церковна) *виведена зкругла - гранчаста,— одна гранка більша, а друга менша, і на кожній більшій гранці вікно, а на меншій— замісць вікна, маняк з чорного мармуру.* Св. Л. 25.

Маня́чити, чу, чиш, *гл.*=**Маячити**. *Далеко над Россю манячив якийсь магазин з червоної цегли.* Левиц. *Образ за образом манячать, минаються, десь зникають.* Левиц.

Ма́па, пи, *ж.* Географическая карта. Гал.

Мара́, ри́, *ж.* 1) Призракъ, привидѣніе. *Вони ж, бачивши його, що ходить по морю, думали, що се мара.* Єв. Мр. VI. 49. *Василина з'явилась і счезла, як мара.* Левиц. *Що ж се таке? Се не мара, моя се мати і сестра.* Шевч. 340. 2) Злой духъ, разновидность чорта, обморочивающій людей, затемняющій имъ разсудокъ, чтобы завести ихъ въ опасное мѣсто. Чуб. I. 196. *Туди мене мара несе, де грають музики.* Гол. IV. 460. *Убрався в сажу, як мара.* **А мара́ його́ зна́є, де він ся поді́в!** А чортъ его знаетъ, куда онъ дѣвался! Каменец. у. 3) Сонъ, сновидѣніе, греза. *Сон — мара, Бог—віра.* Ном. № 11345. Чаще во мн. ч.: **ма́ри**. *Ой місяцю-місяченьку! не світи нікому, тільки мойму миленькому, як іде додому. Світи йому вдень і вночі і розганяй мари.* ЗОЮР. II. 240. У Левицкаго употребл. въ значеніи: мечты. *Не зросла вона в роскоші. Мари об таких хатах раскішних здались їй пустими.*

Мара́нча, чи, *ж.* Множество. *Маранча гусениц на капусті.* Вх. Лем. 434.

Мараст, ту, *м.*=**Мерест** 1. Вх. Уг. 251.

Марва́вкати, каю, еш, *гл.*=**Мнявкати**.

Ма́рга, ги, *ж.*=**Маржина**. Вх. Зн. 35.

Ма́рево, ва, *с.* 1) Сухой туманъ, волнующіяся испаренія. *Сонце піднялось височенько, роса висохла; над ставками, над садками затремтіло ясне марево.* Левиц. I. 9. 2) Миражъ, обманчивое видѣніе. *Ма-*

рево, паноче, увесь світ мороче. Ном. № 3059. *Марево мрі́ється, неначе дівться.* Ном. № 13431.

Мара́на, ни, *ж.* 1) Чучело, которое дѣлаютъ въ праздникъ Ивана Купала. Чуб. III. 193. 2) Раст. Rubia tinctorum. ЗЮЗО. I. 134. Ум. **Мара́нка. Мара́нка пахýча.** Раст. Asperula odorata. ЗЮЗО. I. 113.

Ма́рець, рця, *м.* Мартъ (мѣсяцъ). *В марці ще змерзне старець.* Ном. стр. 282, № 413.

Маржи́на, ни, *ж.* Скотина. Вх. Зн. 35. *Тітка... завела його* (пастушка) *до багача, чи не взяв би до маржини.* Федьк. Ум. **Маржи́нка.**

Ма́ри, мар, *мн.* 1) Носилки (для умершихъ). *Несли труну на марах боляре.* Кв. I. 114. **Щоб тебе́ на ма́рах вúнесло!** Желаю тебѣ смерти. (Проклятіе). Ном. № 3791. 2) См. **Мара 3.**

Мари́на, ни, *ж.* 1) Раст.: а) Pyrethrum corymbosum. ЗЮЗО. I. 133. б) Anthiems nobilis. ЗЮЗО. I. 111. 2) Рыба Barbus fluviatilis. Браун. 25. Шух. I. 24.

Ма́рити, рю, рить, *гл.* Грезить, мечтать. *Постична душа марила.* Левиц. Пов. 11.

Ма́ритися, ритьсѧ, *гл. безл.* Грезиться, представляться, сниться.

Маришка, ки, *ж.* Раст. Origanum vulgare=**материнка.** Лв. 100.

Ма́рище, ща, *с.*=**Мара.**

Марі́м'ята, ти, *ж.* Раст. Tanacetum balsamita. Вх. Лем. 434.

Маркі́тний, а, е. 1) Скучный, невеселый, недовольный, огорченный. 2) Жуткій.

Маркі́тно, *нар.* 1) Скучно, невесело. 2) Жутко.

Марко́та, ти, *ж.* Тревога, безпокойство; дурное расположеніе духа.

Мармази́нка, ки, *ж.* Шапка изъ синяго или краснаго сукна, съ загнутою мѣховою опушкою. Гол. Од. 70.

Марми́за, зи, *ж.* Презрительно о лицѣ: морда, рожа. *Одпас уже товсту мармизу!*

Ма́рмор и **ма́рмур, ру**, *м.* Мраморъ. *З мармору вироблена постать.* Мир. ХРВ. 388. *Якою там срібла, злота, квіток, мармору!* Левиц. I. 223. *Широкий ганок з білою мармуру.* Федьк.

Марморо́вий и **мармуро́вий.** Мраморный. *Ой у полю край дороги стоїть камінь мармуровий.* Ушиц. у. *Цілий день сном мертвим міцним спиш ти в гробі мармуровім.* К.

Мармо́с, са, *м.*=**Мармиза**=**Мармуза.** Ув. **Мармося́на.** Херс. Екатер. Слов. Д. Эварн.

Мармота́ти, чý, чеш, *гл.* Бормотать.

Марму́за, зи, *об.* 1)=**Мармиза.** 2) Неотеса, грубый человѣкъ? *На вгороді гарбузи,—нема мою мармузи* (о парнѣ). Мет. 101.

Ма́рмур, ру, *м.* 1) См. **Мармор.** 2)= Птица **Кропи́вник.** Вх. Пч. II. 7.

Мармурник, ка, *м.* Раст. Sathyrus silvestris. Лв. 99.

Мармуро́вий. См. **Марморовий.**

Мармýрок, рку, *м.* Родъ глины. Шух. I. 95.

Ма́рне, *нар.*=**Марно.** *Ой плачу я, плачу, свої літа марне трачу.* Мет. Ум. **Марне́нько.** *Ой і як нам* (літам) *не марненько йти: нікому нас шанувати.* О. 1862. VI. 30.

Ма́рний, а, е. 1) Пустой; тщетный, напрасный. *У мене син марного слова не скаже.* НВолын. у. *Розпівався мій миленький та за марне діло.* Чуб. *Та я прокляв його оселю марну.* К. Іов. 11. 2) Хилой, болѣзненный на видъ. *Сестро ж моя, сестро, сестро дорогая! Ой чого ж ти, сестро, на личку марная?* Грин. III. 401.

Ма́рник, ка, *м.* Бѣсъ. Вх. Лем. 434.

Марни́ця, ці, *ж.* Пустякъ, ничтожная вещь. Желех.

Ма́рність, ности, *ж.* 1) Суета, тщета, суетность. 2) Ничтожность, пустота.

Марні́ти, нію, еш, *гл.* Чахнуть, худѣть, вянуть. *Марніє та й марніє Парася моя.* МВ. II. 25. *А щоб личко не марніло з чорними бровами,—до схід сонця в темнім лісі умийся слозами.* Шевч. 81.

Ма́рно, *нар.* Попусту, напрасно, безъ пользы; тщетно. *Літа мої молодії марно пропадають.* Шевч. 43. *Як марно нажив, так марно й піде.* Ном. № 7213. *Марно перегоріло і перетліло мое життя.* Левиц. Ум. **Марне́нько.** *Як батька покинеш, марненько зачинеш.* Лукаш. 10.

Марновірство, ва, *с.* Суевѣріе. Желех.

Марноду́мець, вця, *м.* Пустодумъ.

Марномо́вець, вця, *м.* Пустословъ.

Марнота́, ти, *ж.* 1) Суета, суетность. Угор. 2) Малость, ничтожная вещь.

Марнотра́в, ва, *м.*=**Марнотравець.**

Марнотра́вець, вця, *м.* Расточитель, мотъ.

Марнотра́вити, влю, виш, *гл.* Мотать, расточать.

Марнотра́виця, ці, *ж.* Мотовка, расточительница. Гол. III. 167.

Марнотра́вний, а, е. Расточительный.

Марнотра́вство, ва, *с.* Мотовство, расточительность.

Марнотра́т, та, *м.* Расточитель. Черн.

Марнотра́та, ти, *ж.* Расточительность, мотовство.

Марнотра́тити, чу, тиш, *гл.*=**Марнотравити**.

Марнотра́тка, ки, *ж.* Расточительница.

Марнотра́тний, а, е. Расточительный.

Марнотра́тник, ка, *м.*=**Марнотрат**. Вх. Уг. 251.

Марнува́ння, ня, *с.* Напрасная трата, потеря.

Марнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Попусту, безъ толку растрачивать, истреблять. *Марнують ліс пани: ще молодий, ріс би та ріс, а вони геть увесь вирубали.* Каменец. у. *Марнує чоловіка: бере великих у гвардію, а вони не вертаються і дітей від них нема.* Каменец. у. **Марнува́ти час.** Попусту терять время.

Марнува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Попусту пропадать, приходить въ упадокъ. *Господарство марнується.* Левиц.

Мароква́, ви́, *ж.* Трясина, топь, болото. Угор.

Марти́н, на, *м.* Птица: мартынъ, рыболовъ. *В небі крутилися білі мартини і чайки.* Левиц.

Мартови́й, а́, е́=**Марцьовий**.

Мартови́к, ка́, *м.* Родившійся въ мартѣ. См. **Марчук**.

Мартопля́с, са, *м.* Вертопрахъ, фигляръ. *Там мартопляс кричав, сміявся.* Котл. Ен. III. 53.

Мартю́к, ка́, *м.* Заяцъ, родившійся въ мартѣ. Ум. **Мартючо́к**.

Мару́да, ди, *об.* Копотунъ, копотунья, мямля, мѣшкотный.

Мару́дитися, джуся, дишся, *гл.* Копаться, возиться, мѣшкотно дѣлать.

Мару́дний, а, е. Копотливый, медленный, мѣшкотный.

Мару́дність, ности, *ж.* Копотливость, мѣшкотность.

Мару́дно, *нар.* Копотливо, медленно, мѣшкотно.

Мару́на, ни, *ж.* Раст. Маточная трава. Matricaria, Pyrethrum parthenium. Вх. Пч. I. 12. *А маруна походила та пополовіла.* Гол. I. 290.

Маручáти, чý, чúш, *гл.*=**Мурчати**. Вх. Лем. 434.

Мáрфа, фи, *ж.* У гуцульскихъ дрѣворубовъ: дерево, сбиваемое въ плоты для сплава по рѣкѣ. Шух. I. 181.

Мархóтка, ки, *ж.* Махорка. Ум. **Мархóточка**. *Ой курив я мархоточку, а тепер лехкий табак.* Грин. III. 244.

Марцúзки, зок, *ж.* Раст. Aster chinensis L. ЗЮЗО. I. 171.

Марципáн, ну, *м.* Родъ пирожнаго. *Обійдеться циганське весілля і без марципанів.* Чуб. I. 300.

Марцівкá, вóк, *ж.* Цыплята, вылупившіеся въ мартѣ.

Марцьóвий, а, е. Мартовскій. *Нема з нього нічого, як з сміху марцьового.* Чуб. I. 272.

Мáрчити, чу, чиш, *гл.*=**Марнувати**, **марнотратити**. *Він не марчив свою добра, а так з добрими людьми пропуляв та пороздарював убожі.* Канев. у. *Марче моє добро.* Канев. у. *Хиба він призведе до добра? Одно худобу марчить та й годі.* Лубен. у.

Марчíти, чію, еш, *гл.* Стариться, дряхлѣть; приходить въ упадокъ. *Вже й дід марчіє й пасіка марчів.* Вас. 208.

Марчýк, ка́, *м.* Щенокъ, родившійся въ мартѣ.

Мáршал, ла, *м.* 1) Маршалъ. 2)=**Маршалок** 1. *Ондрій Степанович ще й маршалом був* О. 1862. V. 105.

Маршалéнко, ка, *м.* Сынъ маршала.

Маршалівна, ни, *ж.* Дочь маршала.

Маршалкувáти, кýю, еш, *гл.* Занимать должность маршала.

Маршáлок, лка, *м.* 1) Предводитель дворянства. *Маршалок повітовий* К. МБ. II. 121. 2) Староста въ свадебномъ обрядѣ. *Не дивуйтеся, маршалки, що коротенькі подарки.* Мет. 190. 3) Дворецкій.

Маршля́к, ка́, *м.* Родъ черной краски (у гончаровъ). Канев. у.

Маршувáти, шýю, еш, *гл.* Маршировать. КС. 1882. V. 353.

Марь, рі, *ж.* Раст. Chenopodium Botrys L. ЗЮЗО. I. 116.

Марю́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **мара́**. Призракъ, привидѣніе, злой духъ. *Згинь ти, марюко!* Мир. ХРВ. 10.

Марянка, ки, *ж.*—**пахýча**. Раст. Смолка пахучая, Asperula odorata. См. **Марена**.

Масалúґа, ґи, *ж.* Мотъ, плутъ. Зміев. у.

Маслáк, ка́, *м.* Кость. *Хоч рябо на виду, так маслаки до ладу.* Ном. № 7313. *Помацають йому за бок: чи багато поросло сала; як до маслака долапають, то значить худий.* Драг. 2. Ум. **Маслачо́к**.

Маслакувáтий, а, е. Ширококостный.

Маслачо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **масла́к**. 2) Кость пальца, Falanga.

Масла́ччя, чя, *с. соб.* Кости. *Маслаччя болить після того, як упав. У одного, кажуть, пана в чоловік, такий жертвяк, що без шкури і без м'яса, саме маслаччя.* Лубен. у.

Масли́на, ни, *ж.* Оливка, плодъ масличнаго дерева, Olea europaea L.

Ма́слити, лю, лить, *гл.* Маслить.

Ма́сличко, ка, *с.* 1) Ум. отъ **ма́сло**. 2) Родъ игры. Ив. 46.

Ма́сло, ла, *с.* 1) Масло (коровье). *Плаває, як вареник у маслі.* Ном. № 1721. **Ма́сло роби́ти.** Пахтать, сбивать масло. *Сонце світить, дощик кропить, чарівниця масло робить.* 2) Елей, муро. 3) **Муравйне ма́сло.** См. **Муравиний.** 4) Родъ игры. Мил. 56. Ив. 29. 5)—**воро́няче.** Раст. а) Convallaria polygonatum. Лв. 98. б) Lilium martagon. Лв. 99.

Масловий м'яч. Родъ игры въ мячъ. Ив. 33.

Маслосвя́тити, чу, тиш, *гл.* Соборовать, совершать елеосвященіе. *Учора його маслосвятили.* Харьк.

Маслосвя́ття, тя, *с.* Елеосвященіе. *Занедужала небога. Уже й причащали й маслосвятие служили—ні, не помагало.* Шевч. 115.

Маслува́ти, лю́ю, еш. *гл.*=**Маслосвятити.** *Хто у вас хворий?—Дід, та дуже трудний; так учора маслували.* Канев. у.

Масльо́ни, льо́ни, *ж. мн.*=**Сластьо́ни.**

Масльо́нити, ню, ниш, *гл.* Муслить.

Масню́к, ка́, *м.*=**Масляк 1 и 2.**

Масля́к, ка́, *м.* 1) Масленикъ (грибъ). Радом. у. Раст. Boletus luteus. ЗЮЗО. I. 114. 2) Слизень, улитка, Limax. 3)=**Маслянка 5.** Вас. 182.

Ма́сляна, ної, *ж.* Масленица. Св. Л. 222.

Ма́сляний, а, е. Масляный. **За ма́сляні ви́шкварки не поми́рились.** Поссорились за ничто. Ном. № 3513.

Ма́сляниця, ці, *ж.*=**Масниця.** *Масляниця—баламутка: обіцяла масла й сиру та не хутко.* Ном. № 526.

Ма́сля́нка, ки, *ж.* 1) Пахтанье, творожистая сыворотка, остающаяся послѣ отдѣленія масла. *Не прийшла я до тебе по воду, іно по грубий сир і густу сметану і густу маслянку.* Чуб. I. 56. Также и родъ кашицы, сваренной изъ такой сыворотки. *Іде циган вечеряти... випив пів бляшанки, та як муха до патоки припав до маслянки.* Рудан. I. 68. 2) Пахталка, ручная маслобойня. 3) Маслянка, посуда для масла. *На столі... таріпка з гарячими пирогами і маслянка з маслом.* Левиц. I. 157. 4) Раст. а) Lilium martagon L. ЗЮЗО. I. 157. б) Lathraea squamaria L. ЗЮЗО. I. 126. 5) Жирная бѣлая мергельная глина. Вас. 182. Ум. **Масля́ночка.**

Ма́сляно, *нар.* Много масла. *Сиряно, масляно.* Ном. № 6485.

Масля́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **маслянка.**

Масля́р, ра, *м.* Продавецъ масла.

Масля́рка, ки, *ж.* Продавщица масла.

Масни́й, а́, е́. 1) Масляный. **Масна́ неді́ля.** Воскресенье на сырной недѣлѣ. 2) Жирный, пропитанный жиромъ, масломъ (о кушаньяхъ). *Масні пироги.* 3) Замасленный, засаленный. 4) Переносно (о словахъ). Усиленно ласковый, усиленно привѣтливый, но въ то-же время неискренній. *Слова масні, а пироги пісні.* Нп. *Масної бесіди чоловік.* Ном. № 12918.

Ма́сниця, ці, *ж.* Масленица. Каменец. у. *Почекайте, вареники, прийде на вас масниця!* Чуб. I. 265. **Ум. Ма́сничка.**

Ма́сничка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ма́сниця.** *Ой, масничко, яка ти була! Як би тебе сім неділь, а посту одна.* Грин. I. 240. 2) Маслянка (посуда для масла). 3) Кадка съ масломъ. 4) Маслобойка.

Ма́сно, *нар.* 1) Масляно, жирно. **Ма́сно їсти.** Жирно ѣсть, ѣсть скоромное. Желех. 2) (О словахъ). Льстиво, преувеличенно ласково.

Маста́к, ка́, *м.*=**Мисте́ць.** *От я до жалю не мастак.* Котл. Ен. VI. 49.

Масти́ло, ла, *с.* 1) Кисть для смазки. *І сокира, і мастило, що від воза ся мишило.* Чуб. V. 1061. 2) Мазь; масло. *Піддайте ще трохи до вареників мастила.*

Масти́ти, мащу́, ти́ш, *гл.* 1) Мазать, намазывать, смазывать масломъ и вообще маслянистымъ веществомъ, умащать. *Хто мастить, тому віз не скрипить.* Чуб. I. 280. *Мастити голову.* Мир. Пов. II. 73. *Середа піст, не треба губи мастить.* Ном. № 534. *Моїм маслом та мене й мастить. Чоботи, закурені пилом, дістав... і почав їх мастити добрим дьогтем проти огню.* Г. Барв. 164. 2) Мазать глиной. *Щоб ніколи цього куточка не мастила, то тобі буде добре.* Чуб. I. 4. 3) Пачкать, загрязнять. *Продай, милий, рабі бички, купи мені черевички, щоб я боса не ходила, щоб ніженьки не мастила.* Грин. III. 684. 4) Тасовать (карты). 5) **Слова́ми**

масти́ти. Услаждать, утѣшать, обольщать. *Мої слова мастили людям душу.* К. Іов. *Як стали говорити, словами мастити, мусив же я з коня встати, горілки купити.*

Масті́льниця, ці, *ж.* Мазальщица. Св. Л. 314.

Масткі́й, а́, е́. Жирный, масляный, маслянистый. *Мастке сало. Мастка глина.* **Мастне́ полотно́.** Плотное полотно. Ум. **Мастно́нький.**

Масткосло́вий, а, е. Сладкорѣчивый.

Масткосло́вити, влю, вить, *гл.* Умасливать, ублажать.

Масть, ти́ и **мащь, щі**, *ж.* 1) Мазь. *Треба масти шукати від пальця.* Кіев. г. 2) Масть, цвѣтъ животнаго. 3) Масть (въ картахъ). *До всякої масти козир.* Ном. № 13551.

Масю́ненький и **масю́сінький, а, е.** Крохотный, чрезвычайно малый.

Ма́та, ти, *ж.* Родъ толстой рогожи изъ соломы.

Матаржи́н, ну, *м.* Родъ хлѣба изъ кукурузной муки съ зеленью. Шух. I. 144.

Матерба́с, су, *м.* Шестрядь (матерія). Гол. Од. 13. *Серед базару торгували жиди стрічками, ситцем, матербасом.* Левиц.

Матерба́нка, ки, *ж.* Раст. Thymus serpyllum.

Матери́зна, ни, *ж.* Наслѣдство, полученное послѣ матери. *Князь прогайнував усю батьківщину, зоставив їй (жінці) тільки будинок невеличкий у місті з садочком і двором, бо то була її материзна,—тою вже не зміг прогайнувати.* МВ. II. 32.

Матери́зненний, а, е. Изъ наслѣдства, доставшагося отъ матери. *Се у мене плахта материзнена.* Волч. у.

Матери́х, ха́, *м.* Подпочва, нетронутая земля подъ почвой. *Докопалися до материка, либонь і вода буде.*

Ма́терин, на не, Материнъ. *Отцева і материна молитва зо дна моря рятує.* Ном. № 9373.

Матери́нка, ки, *ж.* 1) Раст.: а) Душица, Origanum vulgare L. ЗЮЗО. I. 130. б) Chenopodium vulgare. Шух. I. 21. в) Thymus serpyllum. Анн. 354. Лв. 102. *Ой у полі нивка, на ній материнка.* Чуб. V. 96. 2) *мн.* **Материнки**=**Матірка 2.** ЗЮЗО. I. 115.

Матери́нський, а, е.=**Материній.** *Привернися до мене своїм добрим і материнським серцем.* Чуб. I. 92.

Матéрня, рні и **матéрія, рії**, *ж.* 1) Матерія, ткань. *То пасмо проміння облизало... крісла, оббиті рябою недорогою материєю.* Левиц. *Так кравець крає, як материї стає.* Чуб. I. 259. 2) Вещество, матерія. 3) Предметъ, матерія, содержаніе. *Взяв він найнижчу матерію до оповідання.* К. Гр. Кв. XX.

Материя́л, лу, *м.* Матерьялъ. Желех.

Матеркува́ти, кую́, ешь, *гл.* Бранить по матери. Вх. Лем. 434.

Материни́й, а́, е́. Заматерѣлый. *Материна дівка.* НВолын. у.

Ма́теринній, я, е. Материнскій. *Материне молоко.* Мнж. 46. *Обнови у серці материю радість.* Чуб. II. 16. **Ма́терня мо́ва.** Родной языкъ.

Ма́терно, *нар.* По матери, по матерщинѣ. *Лаяти материо.*

Матерюва́ти, рюю, ешь, *гл.* Быть посаженной матерью. Черк. у.

Матер'я́нка, ки, *ж.* Вѣнокъ изъ разноцвѣтныхъ бумажныхъ цвѣтовъ у дѣвушекъ. Нѣжинск. у. КС. 1893. V. 283.

Ма́ти, тері, *мн.* **матері́**, *ж.* Мать. *Есть у мене батько і рідная мати.* Мет. 94. *Тілько в світі правди, що рідная мати.* Нп. **Ма́ти Бо́жа.** Богоматерь. **Голова́та ма́ти.** Мать на свадьбѣ. Маркев. 108, 109. **Ста́рша ма́ти.** Настоятельница монастыря. К. ПС. 118. **Снарбова́ ма́ти.** Монахиня, завѣдывающая монастырскимъ хозяйствомъ. К. ПС. 108. Ум. **Ма́тка, ма́тінка, ма́тіноньна, ма́тіночка, ма́тонька, ма́точка, матуня, матуся, матусенька, матусечка.** Мил. 200. *Поклонися матоньці низенько у ніжки.* Мет. См. также: **Мама, мамка, мамуня, мамуся, мамусенька, неня, ненечка, ненька.**

Ма́ти, ма́ю, ешь, *гл.* 1) Имѣть. *Ой мала вдова сина кожола.* Макс. *І любив, і кохав, собі дівчину мав.* Мет. 25. *Отже матимемо зятя!* Левиц. *Яка коса глас довгий має, здав—ота й лучча.* Харьк. у. *Терпи, тіло: маєш, що-сь хотіло.* Ном. № 7073. *Ой мати, мати, ти жалю не маєш!* Мет. 70. *Ой повінь, вітроньку, а з гори в долину, де маю родину.* Мет. 244. *Маєш що їсти? Ну й їж мовчки!* **Ось, ма́єш книгу!** На, возьми книгу! **От тобі й ма́єш!** Вотъ тебѣ на! **Ма́тимеш із ти́м кло́поту (роббту)!** Будетъ тебѣ съ нимъ хлопотъ! *Дідона ж мала раз роботу, як з ним побігла на охоту.* Котл. Ен. I. 25. **Бог ма́є.** Нѣтъ. *За Ганною навіть пів не йшов, бо ховати Бог мало защо.* Левиц. I. 76. **Чорт-ма́є, ма.** Нѣтъ. *Є гроші? Чорт-ма й копійки!* Въ слѣд. примѣрѣ **ма́ти** значитъ родить: *Кажуть люде,—чого я така гожа? Мене мати тоді мала, як зацвіла рожа.* Грин. III. 156. 2) Намѣреваться, быть, намѣреннымъ,

предполагать. *Щось маю сказати тобі—ідіі сюди! Кому Господь має що дати, то дасть і в хаті.* Ном. *Козак дівку вірно любить,—заняти не сміє: тим я її не займаю, що сватати маю.* Мет. 105. *А се сі воли за що маєте продати?* Каменец. у. *Голуб голубоньку да покинути має.* Мет. 78. *Я мав закололи свиню, та шкода, бо молода ще.* Черк. у. *Він... зараз постерігі, що то його мають виряжати з дому.* Левиц. I. 245. *Через тиждень Леонид Семенович мав виїхати до Київа.* Левиц. *Ой мала я журитися,—нехай на Петрівку.* Макс. 3) Быть должнымъ. *Як вас, паничу,-маємо звати?* Харьк. у. *Маєш робити, то роби по правді, не виляй. Чи зійшло сонце? Мало зійти вже.* Каменец. у. 4) Съ неопредѣл. накл. глагола переводится безличной формой: придется. *Ой знаю, знаю, кого я кохаю, тільки не знаю, з ким жити маю.* Мет. 78. *А ти маєш з ім укупі робити.* 5) **Ма́ти за ко́го, за що.** Считать кого кѣмъ, чѣмъ. *Жінка, що сами відбуегала б жнива, мала б себе за вдову і народ би ганив за се чоловіка, що він хліба святого вкупі не заробляв із жінкою.* Г. Барв. 147. *Мене люде за дурного мають.* Г. Барв. 343. *Він не має мене за матір.* НВолын. у. **Він не ма́є мене́ за у́стілку.** Онъ считаетъ меня ни во что. НВолын. у. 6) **Ма́є-бу́ти=Мабуть.** *Маєбути панич простив.* МВ. I. 55. 7) **Ма́ючи звича́й.** Соблюдая приличіе. 8) **Ма́ти зліть на ко́го.** Злобствовать на кого. *Злість на мене має Кость.* НВолын. у. 9) **Ма́ти на ми́слі.** Предполагать, думать. *Скажи, мені, серце мов, що маєш на мислі?* Мет. 63. 10) **Ма́ти на пеньку́.** Помнить, держать въ памяти. *Я на пеньку собі маю, що він казав мені, той ворожбит-циган.* Каменец. у. 11) **Ма́ти на о́ці.** Не спускать съ глазъ. Св. Л. 70.

Ма́тися, ма́юся, ався, гл. 1) Быть, находиться, имѣться. *А третя* (частина війська) *іде ся має? В Чорному морі по-опав.* АД. *Як би так малось, як не мається, так що б то було!* Ном. № 5373. *А малась воля, малась сила!* Шевч. *Як би малась сила!* Шевч. 46. *День той малось свято.* Мкр. Н. 15. 2) Поживать, чувствовать себя. *Здоров, Еоле, пане свату! Ой як ся маєш, як живеш?* Котл. Ен. Иногда вмѣсто **ся—себе́**: *Там сидів сокіл,—смутно себе мав.* АД. **Ма́тимешся!** Будетъ тебѣ! *Як фельфебер тебе захопить, то матимешся!* Федьк. 3) О матеріальной обезпеченности: **Як він ма́ється?** Насколько онъ состоятеленъ? **До́бре ма́ється, зле́ ма́ється.** Онъ состоятеленъ, онъ не состоятеленъ. *Роспитує про його, як він собі мається, та й напитала, що в його хутір в.* МВ. (О. 1862. III. 48). *А як він собі мається добре, то й бояре... і тії за його тягнуть руку.* К. ЧР. 4) Долженствовать, предполагаться. *Скоро вже й весілля малось бути.* Грин. I. 66. *Подай, мила, білу руку, щоб бачили люде, що малася чужа бути,—тепер моя будеш.* Грин. III. 213. *Малося йти в город, та дощ не пустив.* Зміев. у. 5) Разсчитывать, предполагать. *Нехай сей козак, бідний нетяга, не мається в тебе сеї заставщини викупляти.* ЗОЮР. I. 206.

Ма́тиця, ці, ж. 1) Матка, Uterus. 2) Дикая свинья. Вх. Пч. II. 7. 3) Пчела-матка. Вх. Уг. 251. 4) Claviceps purpurea (Sclerotium). Вх. Лем. 434. 5) Втулка въ мельничномъ колесѣ.

Ма́тінка, ки, ж. Ум. отъ **ма́ти.** Матушка. *Журба не матінка.* Ном. № 2259. Въ разговорѣ женщинъ между собою употребляется какъ слово обращенія. *Ох, моя матінко, як утомилась!* Шевч. *Як згадаю, що стояв він гордий та спокійний такий,—матінко!.. ні, не піду!..* МВ. II. 27. Ум. **Ма́тіноньна, ма́тіночка.** *А приходить додомоньку, б'є і має матіноньку.* Грин. III. 380. *А нема ради найвірнійшою над ту матіночку.* Мет. 243.

Ма́тінкувати, ку́ю, еш, гл. Часто говорить: **ох, ма́тінко!** *Ох, матінко!—тут шепче, оха матінкує* (баба-шептуха), *а там на здобич поглядa.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Ма́тінчин, на, не. Матушкинъ.

Ма́тір, тері, ж. Матерь, мать. *А мені здається, що ви моя матір.* Левиц. *Як родився Сус Христос, до Матір Божа поклала Його в яслах.* Чуб. I. 49. *Матері кожної дитини жаль.* Ном. № 9216. *Потребували батька уп'ять на службу, а син остався з матерею.*

Ма́тірка, ки, ж. 1) Мать. *Отак всі матірки нападають на дочок.* Кв. II. 178. *Добре, що матірки тут нічого не кажуть.* Федьк. 2) Конопля, дающая сѣмена, замашка, Cannabis sativa L. Вас. 199.

Ма́тіркувати, кую, еш, гл. Ругаться по матери. *Іде піп, а він матіркує, сказано, п'яний.* Каменец. у. *Став мене матіркувать.* НВолын. у.

Ма́тірний, а, е. Сдѣланный изъ **ма́тір-**

ки. См. **Матірка 2.** *Матірне прядіво.* КС. 1893. VII. 80. *Матірне полотно.* Волч. у.

Матірча́тий, а, е.=**Матірний.** Желех.

Ма́тіхна, ни, *ж.*=**Матінка.** *На тобі кошульку, моя матіхно.* Мет. 177.

Ма́тка, ки, *ж.* 1)=**Мати.** *Який тепер світ настав, що син матки не пізнав.* Чуб. *На те циган матку б'є, щоб його жінка боялась.* Ном. № 3906. 2) **Пані-ма́тка.** а) Хозяйка дома. б) Попадья, матушка. *А як твоя думка, пані-матко, спитав о. Хведір у жінки.* Левиц. I. 405. 3) Самка, имѣющая дѣтей. *Ласкаве телятко дві матки ссе.* Ном. № 3302. 4) Пчела—самка, матка. *А за ним повалило козацтво, як за маткою бжоли.* К. 5)=**Матірка 2.** *Жінкам же треба було ще й коноплі брати, мочити матки, щоб терти за літнього сонця.* Г. Барв. 147. 6) Ум. отъ **ма́та.** *Давай матки плести, ну запинати вікна, щоб не перся мороз у хату.* Мир. ХРВ. 126. 7) Родъ игры въ мячъ. Ив. 28. КС. 1887. VI. 458. 8)—**жи́тна**=**Матиця 4.** Вх. Лем. 434.

Маткови́й, а́, е́. Маткови́й м'яч, гі́лка маткова́=**Матка 7.** Ив. 28. КС. 1887. VI. 458.

Ма́тланка, ки, *ж.* **Ма́тланки да́ти.** Выдрать, потрепать за волоса. Грин. I. 238.

Матни́й, а́, е́. Состоятельный, зажиточный. Вх. Уг. 251.

Матни́стий, а, е. Имѣющій большую **матню́.** Чуб. VII. 416.

Матня́, ні́, *ж.* 1) Средняя часть шароваръ, приходящаяся между ногами, длинная и широкая внизу. *В червоних штанях оксамитних матнею улицю мете—іде козак.* Шевч. 369. 2) Средняя углубленная часть невода. Вас. 186. *Далеко на берег полізла мережа двома рядами, а за нею показалась з води широка матня.* Левиц. **Попа́стися в матню́.** Очутиться въ безвыходномъ положеніи.

Ма́товий, а, е. Матовый. *Глянуло з дзеркала неначе її широке матове, трохи смугляве лице.* Левиц.

Ма́тонька, ки, *ж.* Ум. отъ **ма́ти.**

Маторже́ник, ка, *м.*=**Макорженик.** Желех.

Ма́точина, ни, *ж.* Ступица въ колесѣ. Вас. 147. *Балагула засіла в грязь по самісіньки маточини.* Левиц. Пов. 99. *Ревнув мов у маточину.* Ном. № 12445.

Ма́точка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ма́ти.** *Та немає тих крамарок, що продають ріднесеньких маточок.* Мил. 265 .2) Крестная мать. Угор. 3) Пестикъ (у цвѣтка). 4) Ум. отъ **ма́тка.**

Ма́точник, ка, *м.* 1) Ячейка въ сотахъ для вывода матки-пчелы. 2) Приборъ, въ которомъ въ ульѣ помѣщаютъ временно матку-пчелу, пока пчелы къ ней привыкнутъ. Представляетъ или клѣточку изъ прутьевъ, или цилиндрическій кусокъ дерева, нижняя часть котораго снабжена зазубринами, съ помощью которыхъ устанавливается приборъ на перекладинахъ, а въ верхней укрѣплена часть камышины, въ которой и помѣщается матка. 3) Раст.: а) Petasites vulgaris. ЗЮЗО. I. 131. б) Ballota nigra. ЗЮЗО. I. 114. Dracocephalum moldavica. ЗЮЗО. I. 121. Nepeta nuda. ЗЮЗО. I. 129.

Матриґа́н, ну, *м.* Раст. Atropa Belladona. Шух. I. 21.

Матро́с, са, *м.* Матросъ. *Що поміж тими караблями та матроси гуляють.* Нп. Ум. **Матро́сик.** *Ой, матросики, ви, голубчики, та верніте до броду!* Грин. III. 262.

Матро́ський, а, е. Матросскій.

Мату́зка, ки, *ж.*=**Мотузка.**

Мату́ла, ли, *ж.* Вся сѣть невода, кромѣ **матні́.** Браун. 9.

Мату́ня, ні, *ж.*=**Матуся.**

Мату́сенька, ки, *ж.* Ум. отъ **мату́ся.** *Матусенька свого сина вечеряти просить.* Мет. 10.

Мату́син, на, не. Маменькинъ. *Та найшла в полі билину, та матусину й могилу.* Чуб. V. 453.

Мату́ся, сі, *ж.* Ласк. отъ **ма́ти.** Матушка. Ум. **Мату́сенька.**

Ма́тушечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ма́тушка.**

Ма́тушка, ки, *ж.* 1) Попадья. *Вона була дуже схожа на сельську матушку.* Левиц. 2) Игуменья, начальница въ монастырѣ. Ум. **Ма́тушечка.**

Ма́тушчин, на, не. Принадлежащій попадьѣ, игуменьѣ.

Матча́ний, а, е. Сдѣланный изъ **ма́тірки.** См. **Матірка 2.** *Матчана пряжа.* Сумск. у.

Ма́тчин, на, не=**Материн.** *Коли б нас, браття, могла отцева й матчина молитва відсіля визволяти.* Дума. *Тобі уся матчина худоба досталась.* О. 1862. VIII. 8.

Мать, *нар.*=**Мабуть.** Лебед. у.

Матю́к, ка́, *м.* Брань въ мать. **Матюки́ гну́ти.** Ругаться по матери.

Матюка́ти(ся), ка́ю(ся), еш(ся), сов. в. **матюкну́ти(ся), ну́(ся), не́ш(ся),** *гл.* Ругать(ся), выругать(ся) по матери.

Ма́тюнка, ки, *ж.* = **Матінка**. *А доночки хустки на піл, матінці до ніг.* Мет.

I. **Мах, ма́ху**, *м.* Взмахъ, размахъ. *За ідин мах голову зрубав. Так махнув шапкою, мов душа його з тим махом вилинула.* Г. Барв. 126. *Так зо всього маху і сунув ночви з дяком додому.* Драг. **У мах.** Быстро, сразу.

II. **Мах!** *меж.* отъ *гл.* **маха́ти.** *Сюди мах! туди мах! та й вискочив з неї лях!* Правда, 1868, 423.

Ма́ха, хи, *ж.* Бревно, вставленное въ валъ вѣтряной мельницы, къ которому придѣлываются крылья. НВолын. у.

Маха́н, ну́, *м.* Баранье мясо, мясо вообще. *„Добийте вола того, котрий мучиться, поділіться та зварімо кулішу". Вони так і зробили: добили вола, поділили його, наварили кулішу з маханом і давай їсти.* Драг. 238. *Уже і п'є, і їсть чабан, чого не пив, не їв ізроду: сік з винограду ма за воду, щербу, оладдя і махан.* Мкр. Г. 22.

Маха́ння, ня, *с.* Маханіе. *Махання за биття не рахується.* Ном. № 3884.

Маха́ти, ха́ю, еш, одн. в. **махну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* 1) Махать, махнуть. *Він ішов позад їх до клуні, тихо махаючи батогом.* Левиц. *Ой як зійшов серед моря та й став потопати, червоною хустиною на берег махати.* Нп. *Рукою (на молитві) махаєш, а думкою скрізь літаєш.* Ном. № 177. *Летить орел через море, крилечками маше.* Мет. 64. *Мечем махнув.* 2) Быстро бѣжать, побѣжать, ѣхать, поѣхать, плыть, поплыть, мчаться, помчаться, отправиться. *Треба кобилу запрягати та на село махати.* Драг. *Махай додому, бравий мій козаче!* К. МБ. X. 16. *А тоді за греблю оп'ять човнами махають.* О. 1861. XI. 8. *А як же пан Шрам махне за Дніпро?* К. ЧР. *Про диво сее як почули, то моде зараз в степ махнули.* Греб. 372. *І в ростич хто куди махнули.* Котл. Ен. III. 59. *За море махнули.* Грин. III. 601.

Маха́на, ни и **маха́ня, ні**, *ж.* Громадина, громада. *У нас на хуторі навдивовижу вік: здоровенна махина.* Стор. II. 41. *Церква чимала махиня.* Св. Л. 25.

Маха́тка, ки, *ж.* Махотка, малый горшочекъ. Вас. 181.

Махлюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Обманывать, плутовать, мошенничать.

Махля́р, ря́, *м.* Плутъ, мошенникъ. *Та воно мать є такі махляри, що не тільки таскають гроші з кишень, а й роблять їх.* Лебед. у.

Махля́рити, рю, риш, *гл.*=**Махлювати.**

Махля́рка, ки, *ж.* Плутовка, обманщица. Ум. **Махля́рочка.** *Да циганочка-махлярочка тее поробила.* Рк. Макс.

Махну́ти. См. **Махати.**

Махови́й, а́, е́. Маховой. **Махові ви́ла.** Длинныя вилы для метанія сѣна на вершину стога. **Маховий са́жень.** Мѣра длины, насколько можно разставить руки въ противоположныя стороны.

Махови́к, ка́, *м.* Маятникъ. Мнж. 185.

Ма́хом, *нар.* Быстро. *Прийшло махом і пішло прахом.* Ном. № 11835.

Махону́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Сильно махнуть. 2) Помчаться.

Махорну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Махонути.** *До світа встав та що єсть мочі у довгий ліс і махорнув.* Алв. 91.

Махо́та, ти, *ж.* Колебаніе, качаніе.

Мац! *меж.* Щупъ! *Мац-мац по лавиці, пійшов мохнавиці.* Чуб. I. 314.

Маца́, ци, *ж.* Опрѣсноки у евреевъ.

Ма́цання, ня, *с.* Ощупываніе.

Мацапу́ра, ри, *об.* Неуклюжій, неповоротливый человѣкъ. *Чортова мацапура.* Ном. № 3562.

Мацапу́рів, рова, ве. Принадлежащій **мацапу́рі.** *Мацапурова невіра* (брань). Ном. № 3562.

Ма́цати, цаю, еш, одн. в. **мацну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* Щупать, ощупывать. *Усі кинулись шукати. Мацали-мацали по долівці—нема* (перстня). Г. Барв. 206.

Ма́цатися, юся, ешся, *гл.* 1) Ощупывать. *Еней все ма́цався рукою, щоб не вваливтися куди.* Котл. Ен. 2) Копаться, медленно дѣлать. *Мацався, мацався мацько, доки вечір спобі.* Черк. у.

Маце́нький, я, е=**Маціньки́й.** *Маценьке горнятко.* Вх. Зн. 35.

Маценя́, ня́ти и **мацінча́ ча́ти**, *с.* Очень маленькій горшокъ. Ум. **Маценя́тко.**

Маці́ненький, маці́ньки́й, маці́цький, я, е. Крошечный. Желех. Вх. Лем. 434.

Маціньча́. См. **Маценя.**

Маціньки́й. См. **Маціненький.**

Маціпу́ра, ри, *об.*=**Мацапура.** К. МБ. II. 123.

Маці́цький. См. **Маціненький.**

Мацкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Искать ощу-

пью. *Поночі у хаті, а я по лаві й мацкую.* НВолын. у.

Мацну́ти. См. **Мацати.**

Мацо́ка, кн, *об.* Косноязычный? *От ще хто роскаже,—це Кузьма! Як почне телиться, як почне сюркати та пирхати, та плюваться!..—Та він же мацока.* Тамъ-же говорятъ: *Цока-мацока, борщу не їсти, а каші не дамо.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Мацу́! *меж.*=**Мац**! *Мацу-мацу по лавицю, обмацаю мохнатицю.* Ном., стр. 303.

Мацу́н, на, *м.* Любящій щупать.

Ма́цу́р, ра, *м.* Котъ. Гол. II. 559. Вх. Пч. II. 6.

Маць, ці, *жс.* 1) Все маленькое. Вх. Лем. 434. 2) Маленькія дѣти, маленькіе люди. Вх. Лем. 434.

Мацько́, ка́, *м.* Нерѣшительный человѣкъ, человѣкъ, идущій ощупью.

Мацю́пе́нький, а, е.=**Маці́ненький.** Борз. у. Желех.

Мацюра́, ри́, *жс.* Палка толстая. *Він мене оперезав сучковатою мацюрою по спині, опакою—в руку завтовшки.* Александров. у.

Маця́, ці́, *жс.* 1)=**Маца.** 2) Недотрога, важная особа. *Дивись, яка маця! Буцім і доторкнутись до неї не можна, пручається.* Подольск. г.

Ма́цяти, цяю, ять, *гл.*=**Мацати.** Вх. Лем. 434.

Мача́, ча́ти, *с.* Зернышко мака. **Було́ того́ як мача́т.** Было очень много. Вх. Лем. 434.

Ма́чанка, кн, *жс.* Родъ пищи: смѣсь сыра со сметаной. Желех.

Мача́ти, ча́ю, ять, *гл.* Мочить, намачивать. *Копай, доню, корінці, мачай, доню, в горільці.* Чуб. V. 417.

Мача́тко, ка, *с.* 1) Молодая кошечка. Вх. Уг. 251. 2) Сережка дерева (ивы, вербы и пр.). Вх. Уг. 251.

Ма́ченько, ка, *с.* Ласк. отъ **мак.**

Мачи́на, ни, *жс.*=**Мача.** Ум. **Мачи́нка, мачи́ночка.** О. 1861. III. Гул.-Арт. 106.

Ма́чка, кн, *жс.* 1) Кошка. Гол. II. 559. Вх. Пч. II. 6. 2)=**Баґа.** Шух. I. 277. См. **Опачка.**

Мачка́тий, а, е. О дождѣ: мелкій? *Мачкатий дощ.* Шух. I. 212.

Мачкува́ти, ку́ю, ши, *гл.* 1) Вырывать руками просо, гречу. *Доведеться й йому мачкувати своє просо.* Брац. у. 2) Идти мелкимъ шагомъ (о гуцульской лошади). Шух. I. 80

Мачкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Карабкаться. *Перекинулися з возами у яр та й мачкуються там; та поки вимачкувалися, я далеко від'їхав.* Волч. у.

Мачо́к, чку́, *м.* 1) Ум. отъ **мак.** 2) Раст. Papaver Rholas. ЗЮЗО. I. 130. 3) *мн.* **Мачки́.** Вѣнокъ изъ цвѣтовъ мака. *Вбірається в мачки, в добре намисто, в стрічки.* Г. Барв. 205.

Ма́чоха, хи, *жс.*=**Мачуха.** Желех.

Мачу́ла, ли, *жс.* 1) Рогожка, мочала. *Ми, бач, не бачили й не чули, а плели мачули. Василева борода мачулами увита, а смолою улита.* Мет. 2) *об.*=**Машту́ла.** *Там такий мачула.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Ма́чуха, хи, *жс.* Мачеха. *Горілка не дівка, а мачуха не мати.* Ном. № 9378. *Добре тому жити, в кого рідная мати, в мене молодої мачуха михая.* Чуб. V. 565.

Мачухи́вна, ни, *жс.* Дочь мачехи, сестра по отцу, но не по матери. Черк. у.

Мачуше́нко, ка, *м.* Сынъ мачехи, братъ по отцу, но не по матери. Черк. у.

Ма́чушин, на, не. Принадлежащій мачехѣ. *Зімне сонце, як мачушине серце, зімнє тепло, як мачушине добро.* Ном. № 619.

Машерува́ти, ру́ю, ешь, *гл.* Маршировать, идти. Желех. Въ пѣснѣ о вѣтрѣ въ знач. дуть. *З-за гори високої вітер машерує.* Грин. III. 530.

Маши́на, ни, *жс.* Машина. *Директорі заводів мали право од себе ставити до машин робітників.* Левиц. *Є на морі така машина, що сама меле, сама місить, сама пече.* Рудч. Ск. I. 136. Ум. **Маши́нка.**

Машини́стий, того, *м.* Машинистъ. Мнж. 143.

Маши́нка, ки, *жс.* Ум. отъ **маши́на.**

Маши́нник, ка, *м.*=**Машинистий.** *Отто есть машини бігають, то ті машинники, що на їх.* Мнж. 143.

Ма́шка, ки, *жс.* Ласкательное названіе женщины. *Кажи, машко! Чого ти соромишся?* О. 1861. XI. Кух. 28.

Машкара́, ри́, *жс.* 1) Маскэ. Канев. и Каменец. уу. Мчл. 61. *А в нас в машкара.* Левиц. *Хто ж його обікрав?—Бог його знає. Якісь, каже, замурдовані люде. Понадівали машкари, пов'язали горазденько всіх, та й забрали що знайшли.* Мир. ХРВ. 214. 2) Харя, рожа, уродина. *Бо ти того любиш, що красний із тварі; по-*

чкай, може достанеш страшную машкару. Чуб. V. 253.

Машке́ра, ри, *ж.* Лягушечья шкурка зачарованной царевны, которую царевна можетъ снимать (въ сказкѣ). Радомысл. у.

Машля́к, ка́, *м.* Смѣсь водяныхъ растворовъ красокъ съ свинцомъ и пескомъ (при раскрашиваніи посуды). Вас. 183.

Маштак, ка́, *м.*=**Мастак.** *Всяк маштак свов зна.* Ном. № 10415. У Мирнаго казакъ называетъ **маштака́ми** крѣпостныхъ. Мир. ХРВ. 267.

Машталі́р, ра, *м.* Конюхъ; кучеръ.

Машталірський, а, е. Конюшенный.

Машту́ла, ли, *об.* Неотеса (о человѣкѣ). *Прийшов у банок такий маштула, що й слова не вміє вимовити, а грошви як витяг, так аж усі члени жахнулись.* Херсон. Слов. Д. Эварн. См. **Мачула 2.**

Ма́що́нний, а, е. Масляный, облитый масломъ или саломъ. *Їв там пироги з сиром, картоплю мащену.* Екатерин. г.

Маю́чий, а, е. Состоятельный, зажиточный. Каменец. у.

Ма́явка, ки, *ж.* 1)=**Мавка.** Желех. 2)—**си́ня.** Раст. Monilia coeruba.

Маяк, ка́, *м.* 1) Призракъ? *Ой іде якийсь маяк; ангели десь то, не люде засвітили так всюди.* Чуб. III. 328. 2) Дерево, оставленное при порубкѣ лѣса. *Ворони... сіли на маяку, що на горі посеред лісу.* Шевч.

Ма́яння, ня, *с.* Развѣваніе.

Ма́яти, ма́ю, ешь, *гл.* 1) Развѣваться. *Через улицю гай, гай, моя кісочка май, май!* Чуб. *Стрічки мають в синьому небі.* Левиц. 2) Колыхать, колыхаться. *Вітер віє, гілля має.* Рудч. Чп. 216. *Ой високо клен-дерево має.* Мет. 115. 3) Махать. *Соловейко летить, крильцями має.* Грин. III. 410. 4) Виднѣться; мелькать. *Орися росла собі, як та квітка в городі: повна да хороша на виду, маяла то сям, то там по господі в старою сотника.* К. Орися.

Ма́ятися, ма́юся, ешся, *гл.* 1) Качаться, колебаться отъ вѣтра. *Мається, як горох при дорозі.* Ном. № 2095. 2) О сердцѣ: биться слегка. *Приложила я руку до її серця,—ще трошечки мається.* Г. Барв. 116.

Ма́ятний, а, е. Замѣтный, видный, цѣнный. *Ото й маятна річ, що стіл, а то все порожня.* Лебед. у.

Ма́ячення, ня, *с.* 1) Мельканіе, мерцаніе. 2) Бредъ, галлюцинація.

Ма́ячити, чу, чиш, *гл.* Виднѣться вдали; быть на виду. *Ой вийду я на вимию,—маячу, маячу.* Грин. III. 679. *Нехай мене той забачить, що в полі маячить.* Чуб.

Маячли́вий, а, е. Мечтательный.

Ма́ячний, а, е. Видный, замѣтный. *То вид маячніший, завидніший був, поки не стрись, а як чуба збув, то таке гостропике стало.* Лубен. у.

Мгі́чка, ки, *ж.* Мелкій дождь.

Мгла, ли, *ж.* Мгла. *Людей на зеленому полі як мли: провожають своїх родичів.* Г. Барв. 239.

Ме! *межд.* Выражающее блеяніе овцы. *Прийде коза до воза да й скаже: ме!* Ном. № Ні ґу, ні ме. Ничего не можетъ сказать. Мнж. 163.

Ме́бель, белі, *ж.* Мебель. *Мебель тєка гарна, така гарна! Чи й мебель уже купили?* Левиц.

Мед, ду, *м.* 1) Медъ. *Нуте ви, бджоли!.. приносьте густії меди і рівні воски.* Чуб. III. 9. **На соло́дкім меду́ обізва́тися.** Заговорить сладкорѣчиво. *І шумить, і гуде, дрібен дощик іде,—ой хто ж мене молодую та й додому доведе? Обізвався козак на солодкім меду: „І гуляй, гуляй, чорнобрива, я додому доведу“!* Нп. 2) Медъ (напитокъ). *Один сидить конець столу медвино кружає.* Мет. 8. Ум. **Меде́ць.** Грин. III 106. **Медо́н, медо́чок.** *В першому кубці медок-солодок.* Чуб. III. 416.

Меда́ля, лі, *ж.* Медаль.

Медве́дица, медве́дник, медві́дь и пр. См. **Ведмедиця** и пр.

Медели́н, на, *м.* Ирландская собака, Canis molossus.

Меде́ць, дцю́, *м.* Ум. отъ **мед.**

Ме́джи, *пред.*=**Між.**

Медитува́ти, ту́ю, еш, *гл.*=**Метикувати.** *Думають кожен свое. Пан лежить, дивиться на небо та й медитує.* КС. 1883. III. 671.

Медівка, ки, *ж.* 1) Подслащенная медомъ водка? 2) Раст. Lotus corniculatus. Лв. 99. Ум. **Медівочка.** *Будем пити медівочку у жида на шеньку.* Гол. II. 438.

Медівни́к, ка́, *м.* 1)=**Медяник 1.** 2) Названіе различныхъ растеній. а) Galium verum. Вх. Пч. I. 10. б) Galeopsis versicolor. ЗЮЗО. I. 123. в) Dracocephalum Moldavica. ЗЮЗО. I. 121. См. **Медяник 2.**

Медлак, ка, *м.*=**Меделян.** Желех.

Медни́й, а́, е́. Обильный медомъ; медоносный. *Медний рік.* О. 1861. XI. Свид. 60.

Щоб ваша бджола все медна була. О. 1861. Свид. 62.

Медо́вий, а, е. Медовый, медвяный. *Браго ж моя, бражечко медовая, з ким я тебе пити буду молодая?* Чуб. V. 51.

Медовúк, кá, *м.*=**Медівник.**

Медовчúк, кá, *м.* Пчеловодъ. Закр.

Медóк, дкý и **медóчок, чку**, *м.* Ум. отъ **мед.**

Медунúця, ці, *ж.* Раст. а)=**Медунка** 1. ЗЮЗО. I. 133. б) Spiraea Filipendula. ЗЮЗО. I. 137. Thalictrum angustifolium. ЗЮЗО. I. 138.

Медýнка, ки, *ж.* 1) Раст. а) Pulmonaria angustifolia L. ЗЮЗО. I. 133. б) Pulm. azurea Bess. Ibid. в) Pulm. officinalis L. Ibid. г) Cytissus nigricans. Лв. 98. д) Lychnis. Лв. 100. 2) Родъ сладкой груши. Вх. Зн. 36. 3) Ласковая женщина *Не медунку ведуть, та не медунка й в конопляхъ сидить* (та злюща, а та ще гірша). Ном. № 2903. **Дíвна медýнка.** Хорошая и милая дѣвушка. Вх. Зн. 36.

Мéдя, ді, *ж.* Дѣтс. 1) Медъ. 2) Все сладкое.

Медявни́к, кá, *м.* Раст. Galium verum L. ЗЮЗО. I. 171. См. **Медівник 2.**

Мéдяний, а, е. Медовый. *В нас ріки медяні, в нас верби грушки родять.* Чуб. V. 335.

Медяни́к, кá, *м.* 1) Медовый пряникъ. *Той купує горілку, той медяників.* Левиц. 2) Раст. а) Galium verum L. ЗЮЗО. I. 123. б) Primula officinalis. L. ЗЮЗО. I. 132.—Veris. ЗЮЗО. I. 171. Ум. **Медяничóк.**

Медяни́шний, а, е.=**Медяний.**

Медя́нка, ки, *ж.* Берестянка для меду.

Мéдяно, *нар.* 1) Сладко. 2) Сладко, легко, пріятно. *Та й мені не медяно гроші достаються. Не стало Пилипа, то й Прісці не медяно прийдеться.* Мир. Пов. I. 141.

Меж, мéжи, *пред.* Между. а) Съ родит. и творит. на вопросъ: гдѣ? *Межи білих хаток.* О. 1861. I. 9. *Знаєте нас самих, знайте й меж людьми.* Ном. № 14108. б) Съ винит. на вопр.: куда? *Вліз межи молот і ковадло.* Ном. № 1817. *Ох, ідеш ти, доню, меж чужії люде.* Мет. **Межи́ очі (вдáрити, плюнути).** Въ глаза.

Межá, жі, *ж.* Межа, граница, предѣлъ. *На полю пшениченька через межу похиляється.* Чуб. *Хто росміряв по всій землі ґраниці, натягував верёвку на тіх межах?* К. Псалт. 84. Ум. **Мéжка.**

Мéже, *пред.*=**Межи.** *Пусти уха меже люде, то чимало почуєш.* Ном. № 6994.

Межéнний, а, е. 1) Средній; обычный; какъ разъ такой, какъ должно быть. *Косарь саме межений.* Харьк. г. *Чи зелений хліб?—Ні, він тепер саме межений.* Лубен. у. *То була прибутна, а то вже стала межена вода.* Кременч. у. 2) Лѣтній. *Добич* (у рибалок): *весняна—до Тройці, межена—до Покрови, просол—до заговін або до Миколая, поки лід стане.* Азовск. побереж. 3) Вяленый? маринованный? *Межені осетри до ґріну.* Мкр. Г. 60.

Мéжень и **мéжінь, ні**, *ж.* Средина лѣта, лѣто. *Добич* (у рибалок): *весняна—до Тройці, межена—до Покрови, просол—до заговін, або до Миколая... Настояща добич—то межінь. Сказано—літо: на все хороше: чи хліб упорать, чи в рибальстві зарибалить.* Азовск. побереж. Залюбовск. Въ Хорольск. у. **Мéжень, жня**, *м. Люде казали, що сей год на гречки добрий межень буде, на проси не так, а на гречки добрий.*

Межи́. См. **Меж.**

Межи́гірець, рця, *м.* Живущій между горами.

Межи́гірря, ря, *с.* Долина между горъ, ущелье.

Межи́гірський, а, е. Находящійся между горами.

Межимі́р, ра, *м.* Землемѣръ. Желех.

Межинаро́дний, а, е. и **—ній, я, е.** Международный. Желех.

Межи́річчя, чя, *с.* Водораздѣлъ, междурѣчье.

Межи́сітка, ки, *ж.* Остатокъ послѣ сѣянія муки, мелкіе отруби. *Сяка-така межисітка.* Ном. № 13868.

Межи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Мариновать? вялить?

Межі́вка, ки, *ж.* Размежеваніе. Желех.

Мéжка, ки, *ж.* Ум. отъ **межá.**

Межни́к, кá, *м.* 1) Полоса незасѣянной земли между двумя нивами. Харьк. у. 2) Промежность, perinaeum. Пятигор. окр.

Межóвий, а, н. Землемѣрскій, межевой. *Межовий шнур. Покладеш їх, звоювавши, густо серед поля і межовий шнур покаже, яка кому доля.* К. Псалт. 49.

Межува́ння, ня, *с.* Межеваніе.

Межува́ти, жу́ю, єш, *гл.* 1) Межевать. *Ой уступив москаль у запорозьку землю та й став межувати, де слободи, де городи добре буде сажати.* Нѣ. 2) Граничить.

Чернігівська губернія межує з київською. Черниг. у.

Межува́тися, жу́ся, ешся, *гл.* Размежевываться.

Мезгá, ги́, *ж.* Мягкая кора подъ твердой на соснѣ.

Мези́нець, нця, и пр. См. **Мизинець** и пр.

Мéкати, каю, еш, одн. в. **мéкнути, ну, неш,** *гл.* Блеять.

Мекéкати, кéчу, чиш, *гл.*=**Мекати.** *Або навчить по котячи, або мекече по ягнячи.* Гліб. 87.

Мекекé! *меж.* Крикъ ягненка, овцы, козы. *От біжить баран: „мекеке, мекеке!“.* Рудч. Ск. I. 40. *Коли це приходе один вовк та й став біля кози, а вона: „мекеке!“.* Грин. I. 116.

Мекекéкати, каю, еш, *гл.* Издавать звукъ: „**мекеке**“, блеять. *Дружко аж охрип мекекекаючи.* Кв. 16.

Мéкнути. См. **Мекати.**

Мекоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Мекати.** Вх. Зн. 35.

Мелáй, лáю, *м.* 1)=**Малай.** 2) Кукуруза. Угор.

Мелáйник, ка *м.* 1) Хлѣбъ изъ кукурузы. 2) Ломкая порода шифернаго камня. Вх. Зн. 35.

Мелáнка, ки, *ж.*, также и *мн.* **Мелáнки.** Канунъ новаго года. **Ходи́ти з Мелáнкою.** Компанія парубковъ, среди которыхъ одинъ, называемый **Мелáнкою,** одѣтъ въ женскую одежду, а другіе переодѣты цыганомъ, старикомъ, козою и пр., ходятъ вечеромъ подъ новый годъ изъ хаты въ хату, поютъ обрядовыя пѣсни и пр. О. 1861. XI. Свид. 66. См. **Коза 5.**

Мéливо, ва, *с.*=**Мливо.**

Мели́кати, каю, еш, *гл.* Издавать звукъ. *Яка там тварь меликає?*

Мелі́й, лія́, *м.* Человѣкъ, привезшій хлѣбъ для помола. Міуск. окр.

Мелу́н, на́, *м.* Болтунъ, пустомеля. **Утиу́ти мелуна́.** Солгать. Ном. № 6930.

Мелькáти, кáю, еш, одн. в. **мелькнýти, ну́, не́ш,** *гл.* Мелькать, мелькнуть. *І хвіст мелькнув.* Ном. № 1890.

Мелькáтися, кáюся, ешся, *гл.* Касаться, соприкасаться. *Пола з полою мелькається, побратим з побратимом на здоров'є питається.* Лукаш. 61.

Мелькнýти. См. **Мелькати.**

Мéльник, ка, *м.* Мельникъ. *Ой мельнику, мельниченьку, змели мені пшениченьку.* Чуб. **Мéльника пітú.** Полетѣть кувыркомъ. *Я його як ударила (гуся), так воно мельника й пішло.* Ромен. у. Ум. **Мéльничок, мельничéнько.**

Мéльничка, ки, *ж.* Жéна мельника. *Ой мельничко, круподерничко, позич мені ступки, обідрати крупки.* Грин. Ш. 654.

Мéльничок, чка, *м.* Ум. отъ **мéльник.**

Мельничýк, ка́, *м.* Сынъ мельника, помощникъ мельника.

Мельнýти, ну́, не́ш, *гл.* одн. в. отъ **молóти.** *Язичок мельне, та й у кут, а спину натовчуть.* Ном. № 1122.

Мельчкóм, *нар.* Мелькомъ. *І в голову йому не клалось, щоб з ним так бачитись мельчком.* Котл. Ен.

Мелю́с, са, *м.* Искаженіе собственнаго имени: Міусъ—рѣка и прилегающее къ ней урочище. Въ думѣ: *І до байраків, до мелюсів добігали, і тернові віття, верхи стинали... Далі з байраків, із мелюсів вибігали.* АД. I. 108. Въ другихъ варіантахъ: **Міюс** или **Міус.** *Стали вони до Міуса, до байрака добігати* и т. д. Потебня. III. 122.

Мелю́чий, а, е. Мукомольный. *Мелючий млин.* Вас. 172.

Мéляний и **мéлятий, а, е.** Молотый. НВоллын. у.

Мелáса, си, *ж.* Свекловичная патока.

Мелáти, лáю, еш, *гл.* Вилять, вертѣть. *Мов теля хвостом меля.*

Мéлятий. См. **Меляний.**

Мéмель, ля, *м.* ? *Бідний батько схватив удруге мемеля од парубків* (=побито його) *і пішов плачучи додому.* Грин. II. 172.

Мéндель, ля, *м.* Маленькій снопикъ хлѣба. Ум. **Мéндлик.** См. **Мандель.**

Менджигувáти, гýю, еш, *гл.*=**Мандзувáти.** Козел. у.

Менджувáти, джýю, еш, *гл.* Постоянно мѣняться; барышничать посредствомъ промѣна. *Менджує, як циган кіньми.*

Менджýн, на́, *м.* Барышникъ, занимающійся мѣной лошадей. *Найшов менджуна: продавай, кажу, мого коня аби кому.* Лебед. у.

Мендзивóшка, ки, *ж.* Насѣк. вошь. Вх. Пч. I. 7.

Мéндлик, ка, *м.* Ум. отъ **мéндель.**

Менéний, а, е. Поименованный, названный. *У мененому селі жінка вдова злюбилась з парубком.* О. 1862. II. 57.

Мензéря, рі, *ж.* Дойная овца. Херс. г.

Мензирь, ря, *м.* Родъ овечьяго сыра.

Менúни, нúн, *ж. мн.* Именины. Мир. ХРВ. 109. *У пана менини.* Мнж. 107.

Мени́нникъ, ка, *м.* 1) Именинникъ. 2) День ангела. *Прийшов менинник багатого; він наззивав повну хату гостей.* Грин. I. 179.

Мени́нница, ці, *ж.* Именинница.

Менке́т, ту, *м.* Манжета. Сборки на рукавахъ женской сорочки у кисти руки. Гол. Од. 20. Желех.

Ме́нний, на́, *с.* Имя. **На ме́ння.** По имени. *На меня не знаю, як його звуть.* Конотоп. у. Ум. **Ме́ннячко.** *Та два сини зродила, сама ме́ннячко дала.* Чуб. V. 923.

Менна́ти, на́ю, єш, *гл.* Именовать. *Як вони себе менняли, чи святими, чи як,—не знаю.* Павлогр. у.

Мент, ту, *м.* Мигъ. **У-мент.** Вмигъ. *Сів на хазяйського коня, в-мент придув із горілкою.* Драг. *В один мент одно за 'дним переміняється.* Г. Барв. 466.

Ме́нта, ти, *ж.* Родъ мѣхового женскаго полушубка, окаймленнаго тесемками. Гол. Од. 81.

Мента́лик, ка, *м.* Родъ медальона у женщинъ. См. **Дукач.** Гол. Од. 50.

Ментре́га, ги, *ж.* Бунтъ, безпорядокъ, замѣшательство.

Ментре́житися, жуся, жишся, *гл.* Волноваться, бунтоваться. *Оттоді то народ почав ментрежитись проти панів.* Кіев. у.

Менту́в, ва, *м.* Рыба налимъ, Gadus lota.

Менува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Именовать.

Менува́тися, ну́юся, єшся, *гл.* Именоваться.

Ме́нчий, а, е = **Менший** и пр. *На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим ниться, а більший менчого кусав та ще й б'є.* Гліб. 22.

Менчир, ра, *м.* Раст. Erica. Лв. 98.

Ме́ншати, шаю, єш, *гл.* Уменьшаться.

Ме́нше, *нар.* Меньше, менѣе. *Менше вкусиш, борше хлинеш.* Ном. № 5588. **Ме́нше з тим.** Это не важно! пустяки! *Побила?—Побила!—Менше з тим!* НВолын. у. Ум. **Ме́ншенько.**

Ме́ншій, а, е, Меньшой; младшій. *Менша сестра літ не дійшла.* Нп. *Старший не буде меншим.* Чуб. *Сами, мовляв, і старші, й менші.* Ном. № 10404. Ум. **Ме́ншенький.** Чуб. V. 862. МВ. II. 10.

Меншо́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Уменьшать.

Ме́ншість, шости, *ж.* Меньшинство. Желех.

Мень, ня, *м.* Рыба налимъ, Gadus lota.

Ме́нька, ки, *ж.* Рыба: конь, конекъ, Syngnatus Hyppocampus.

Меньо́к, нька́, *м.*=**Мень.** Котл. Ен. IV. 9.

Ме́рва, ви, *ж.* 1) Мятая, тертая негодная солома. *На городі мерва.* Грин. III. 659. 2) Дрянь, негодное. 3) *мн.*=**Морва.**

Мервя́стий, а, е. Измятый, помятый. *Мервиста солома.*

Ме́рвисько, ка, *с.*=**Мерва.**

Ме́рвити, влю, виш, *гл.* Комкать, мять.

Мерві́ти, ві́ю, єш, *гл.* Приходить въ негодность (о соломѣ).

Мерга́снути, сну, неш, *гл.* Стемнѣть, сдѣлаться пасмурнымъ. Вх. Зн. 35.

Мере́гий, а, е. Бурый съ темными полосами (о масти).

Мере́жа, жі, *ж.* Неводъ съ большими очками. Браун. 11. *Над вечір втаман звелів готувати здорову мережу.* Левиц.

Мере́жаний, а, е. 1) Съ ажурными узорами; узорчатый. *Мережана сорочка, плахта.* 2) Украшенный рѣзьбой. *Старий воли випрягає, занози ховає мережані.* Шевч. 117. *Мережані ярма.* Рудч. Чп. 129. 3) Изукрашенный. *Не для людей і не для слави мережані та кучеряві оці вірші віршую я.* Шевч. 442. *І там степи, і тут степи, та тут не такії: руді, руді, аж червоні, а там голубії, зеленії, мережані нивами-ланами, високими могилами, темними лугами.* Шевч. 378.

Мере́жати, жаю, єш, *гл.* 1) Дѣлать ажурные узоры. *Ой стрічечка до стрічечки, мережаю три ніченьки, мережаю, вишиваю.* Шевч. 375. 2) Украшать рѣзьбой деревянныя вещи. 3) Исписывать, испещрять. *І довелося знов мені на старість з віршами ховатись, мережать книжечки.* Шевч. 376.

Мере́женка, ки, *ж.* ? *Уладай, Ганно, приличная панно, на чиїй руці на мереженці перстень упав.* Чуб. III. 99.

Мере́жити, жу, жиш, *гл.* 1)=**Мережати.** 2) Колотить. *Ірода козак мережив кием як собаку.* Мкр. Н. 34.

Мере́жка, ки, *ж.* 1) Ажурный узоръ, получаемый помощью выдергиванія нитей изъ полотна и закрѣпленія оставшихся бѣлыми нитками. Вас. 192. Названіе частей: отверстія—**дірочки**; узкія полосы полотна, раздѣляющія отверстія, стоящія въ группѣ,—**стовпці**; болѣе широкія полосы, раздѣляющія группы отверстій—**полоте́нца**; рубецъ, который идетъ по краю **мере́жки** или рядъ мелкихъ отверстій тамъ-же—**пру́тик.** Харьк. (Залюб.). *У нашої да Ганночки в подолі мережки.* Чуб. III. 131. **Горла́та мере́жка**—съ слишкомъ большими

отверстіями, а **сліпá**—съ слишкомъ малыми. Славяносерб. у. Кромѣ того мережки носятъ цѣлый рядъ различныхъ названій, смотря по узору или способу шитья: **безчíсна, збан, колісчá, колісчáтка, кóса, крýгла, ляхівка, москóвка, переплýтаннячко, трійчáтка, хрещáта, черв'ячóк, з чи́сницями** и пр: Залюбовск. Чуб. VII. 415. **Сорóчка-мерéжка.** Рубаха съ ажурными узорами. *А в нашої бондарівни сорочка-мережка.* Гол. 2) Узорныя украшенія цвѣтными нитками сверхъ канта по таліи полушубка. Вас. 155. 3) Узоры въ ожерельи изъ цвѣтныхъ бусъ. „Въ нѣкоторыхъ мѣстахъ, на правой сторонѣ Днѣпра, изъ мелкаго разноцвѣтнаго намиста приготовляютъ узорчатое ожерелье, на кот. употребляется больше всего чернаго и бѣлаго намиста: *„чорне для поля, а біле, червоне і голубе, чи там друге яке небудь, для мережок“*. См. **Лучка.** Чуб. VII. 426. 4) Рѣзьба на деревѣ. Чуб. VII. 404. 5) Орнаментъ на металлическихъ частяхъ курительной трубки, а также и стальной шаблонъ для выбиванія его. Вас. 149. Ум. **Мерéжечка.**

Мерéжуваний, а, е=**Мережаний.**

Мерéжуватий, а, е. У кожевниковъ, о кожѣ: покрытый мелкими пятнами,—*„наче горохом побита“*. Вас. 157.

Мерéжчатий, а, е.=**Мережаний.** О. 1862. VIII. 16.

Мереконíти, ніє, *гл. безл.* Мерещиться. Угор.

Мерéна, ни, *ж.* Рыба: многоусачка рѣчная (Угор.), чебакъ, Cyprinus barbus.

Мерéндати и **мерéндзати, джу, джиш,** *гл.* Пережовывать, отрыгать жвачку. Угор. *Віл мерендже.* Вх. Зн. 35.

Мерéнди, ді, *ж.* Приготовленная пища. *У пічках стоїть мерендя (готовий харч).* Шух. I. 96.

Мерéнька, ки, *ж.* = **Мерест 1.** Вх. Лем. 435.

Мерест, ту, *м.* 1) Лягушечья икра. Вх. Лем. 435. 2) Низкія болотныя травы. Вх. Лем. 435.

Мерзá, зи́, *ж.* Гадость, мерзость. Вх. Зн. 35. Угор.

Мерзенéнький, а, е. Плохой, гадкій. *Мерзененька дорога.* Черниг. у.

Мерзéний, а, е. Мерзкій, гадкій, отвратительный, омерзительный. *Таке ж бридке, таке мерзене, поржавіло, від жабуру зелене* (болото). Греб. 369. *Ой на чужій на улиці верба не зелена, ой тим вона не зелена, що челядь мерзена.* Нп. Ум. **Мерзенéнький.**

Мерзéник, ка, *м.* Мерзкій человѣкъ, мерзавецъ. *Ти, мерзенику!* Вх. Лем. 435.

Мерзéно, *нар.* Гадко, мерзко, омерзительно. *Як вість така прийшла до Турна, то так мерзено іскрививсь, що тварь зробилась нечепурна.* Котл. Ен. VI. 63.

Мерзéнитися, нюся, нишся, *гл.* Мараться, пакоститься. *Чи мені треба мерзенитися? Нащо мені сей клопіт?* НВолын. у.

Мерзéнство, ва, *с.* Пакость, мерзость. *А мерзенства скільки!* НВолын. у.

Мерзинéць, нця́, *м.* Плохая, гадкая вещь. *Ой а вінець-мерзинець, а хусточка мати, треба єй шанувати.* Гол. IV. 392.

Мерзи́ти, зи́ть, *гл. безл.* Возбуждать отвращеніе, омерзеніе.

Мéрзлий, а, е. 1) Мерзлый, замерзшій. *Захотілось мерзлого в Петрівку.* Ном. № 5344. 2) Чувствительный къ холоду. Ум. **Мерзлéнький.**

Мерзлувáтий, а, е. Немного примерзшій.

Мерзля́к, кá, *м.* 1) Что-либо замерзшее. 2) Чувствительный къ холоду. Ум. **Мерзлячóк.**

Мерзлякувáтий, а, е. Чувствительный къ холоду.

Мерзлячóк, чкá, *м.* Ум. отъ **мерзля́к.**

Мерзосвíтній, я, є. Очень мерзкій. *Ах ти мерзосвітня!* Харьк. г.

Мéрз(ну)ти, зну, неш, *гл.* Мерзнуть, зябнуть. *Не купив батько шапки,—нехай ухо мерзне.* Ном. № 5911. *Ластівки на зіму не летять у вирій, а мерзнуть у воді.* Чуб.

Мéрин, на, *м.* Меринъ, холощеный жеребецъ. *Вернулись із добрим мерином... жеребця такого доскочили, що так і йграє на поводі.* К. ЧР. 115. Ум. **Меринéць.** Ном. № 770.

Мерковея, веї, *ж.* Раст. Senecio jacobaea. ЗЮЗО. I. 136.

Мéркнути и **мéркти, кну, неш,** *гл.* Меркнуть. *І пожарище не вгасало, і мерк за димом Божий світ.* Шевч. 437. *Вже зорі поперед нього меркнуть.* МВ.

Меркýрія, рії, *ж.* Ртуть, меркурій. *Як напав курдюк, уже чого не робили: і меркурією терли язик, і ціноброю, і зануздували—згинула таки.* Кіев. у.

Мéрлий, а, о. Мертвый. *Не поможе*

воронові мило, а мерлому кадило. Ном. № 5668. *Оплянув мерлу.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Мерли́ни, ли́н, *ж. мн.* Отбываніе церемоній по смерти кого. НВолын. у. Ум. **Мерли́нки.** *Родинки й мерлинки не глядять лихої годинки.* Ном. № 9499.

Мерли́ця, ці, *ж.* Шкура дохлой овцы.

Ме́рло, *нар.* Мертво.

Мерля́к, ка́, *м.* Трупъ, мертвецъ.

Мерля́тина, ни, *ж.* 1) Специфическій запахъ животнаго: собачій, козлиный. Мнж. 185. 2) Мездра, мездрина. Мнж. 185.

Мертве́ць, ця́. *м.* = **Мрець.** *Місяць світе, мертвець їде.* Чуб.

Мертве́цький, а, е. Мертвецкій. *Прийшов Нечипір на мертвецький великдень.* Кв. I. 263.

Мертвечи́на, мертвеци́на, ни, *ж.* Мертвечина.

Ме́ртвий, а, е. 1) Мертвый. *Ні живий, ні мертвий.* Ном. № 4394. 2) Употребляющійся при похоронахъ? траурный? *Понесли: поперед усього хрест святий з корогвами, далі криша з мар сукном мертвим покрита.* Кв. I. 114. 3) **Ме́ртва кропива́.** Раст. Lamium album. ЗЮЗО. I. 126. 4) **Ме́ртва кі́стка.** Наростъ на тѣлѣ. Чуб. III. 15.

Мертві́ти, ві́ю, ієш, *гл.* 1) Умерщвлять. (Смерть) *три годи мертвила саме середніх людей.* Мнж. 63. *Старих людей турки мертвили.* Волч. у. 2) Желать смерти кому. *Вона сьою сина все мертвила, аж той умер.* Зміев. у.

Мертві́ти, ві́ю, ієш, *гл.* Мертвѣть. *Старий дожидав—як дожидав! і мертвів, і оживав.* МВ. II. 195.

Ме́ртво, *нар.* Мертво. *Було якось тихо й мертво на світі, ніби само небо вже дрімало.* Левиц. Пов. 155.

Мертв'я́к, ка́, *м.* Мертвецъ. *Труна роскривається і мертв'як вилазить з труни.* Грин. II. 104.

Мертв які́в, ко́ва, во. Мертвецу принадлежащій. *Все тіло мертв'якове було поколоте та порізане косою.* Грин. II. 99.

Мертв'я́чка, ки, *ж.* Эпидемія, моръ. *Тоді була мертв'ячка скрізь, люде здорово мерли.* Залюбовск. Екатер. у.

Мертв'я́щий, а, е. Умертвляющій, убивающій. **Цілю́ща та мерт'вя́ща вода.** Живая и мертвая вода (въ сказкахъ). Рудч. Ск. I. 130.

Мерти, мру́, мре́ш, *гл.* 1) Умирать, мереть. *З щастя не мруть.* Ном. № 1710. *У Горбоносихи мерли діти.* Г. Барв. 421. 2) Замирать. *Чогось сумно і боязно, аж мов серце мре.* МВ.

Меру́щий, а, е. Умирающій. *Бжоли (снятся)... проти мерущого.* Мнж. 161.

Ме́рхнути и мерхти, хну, неш, *гл.*= **Мерхти.** *Зорі мерхнуть.* МВ. II. 44.

Мерцва́, ва́ти, *с.* Мертвецъ. Встрѣчено только у Гребинки въ переводѣ Пушкинской Полтавы: *І дівка блиснула в подушки зовсім, мовляють, як мерцва.* Греб. 343.

Мерцва́к, ка́, *м.*=**Мертв'я́к.** Греб. 358.

Ме́рча, чи, мерча́чка, ки, *ж.*=**Мжа.** Желех. Вх. Зн. 35.

Ме́рчик, ка, *м.* Маленькій покойникъ, трупикъ. Желех.

Мерчу́к, ка́, *м.* Мертворожденный.

Мерша́, ші́, *ж.* Падаль. Шух. I. 22. Вх. Зн. 35.

Мершавиця, ці, *ж.* Мертвоядъ, Silpha. Желех. Вх. Зн. 35.

Мершаник, ка, *м.* 1) Быкъ. 2)=**Мершавиця.** Желех. Вх. Зн. 35.

Мершанка, ки, *ж.* Корова. Желех. Вх. Зн. 35.

Мерщенько, *нар.* Ум. отъ **мерщій.**

Мерщій, *нар.* Скорѣй, поскорѣй. *Діли мерщій!* Кв. Ум. **Мерщенько.** Чуб. VII. 576.

Мера́вий, а, е. Жесткій, упрямый. Угор.

Мести́, мету́, те́ш, *гл.* 1) Мести. *Підняласъ така хуга: світу не видно,—мете.* Рудч. Ск. II. 206. 2) Мести, выметать. *Три дні хати не мела, не вмивалася.* Чуб.

Ме́стний, а, е. Мстительный.

Ме́стник, ка, *м.* Мститель. *Підпалу жде, як той местник часу дожидає.* Шевч. 236.

Ме́стниця, ці, *ж.* Мстительница.

Мет, ту, *м.*=**Мент.** *В один мет.* Ном. № 7741.

Мета́, ти́, *ж.* 1) Цѣль. *Я тілько одно мав на меті: щоб книжку видать яко мога скоріше.* Ном. II. *Очевидячки досягла до своєї мети.* Левиц. **На близьку́ мету́.** Въ близкомъ разстояніи. Волын. г. 2) Родъ игры въ мячъ.

Мета́л, лу, *м.* Металлъ. Дещо. К. Бай. 153. Ком. II. 65.

Метале́вий, а, е. Металлическій. Желех.

Мета́лец, лця, *м.* Сказочный змѣй, берущій хвостъ въ ротъ и катящійся колесомъ и свистящій предъ дождемъ. Вх. Лем. 435.

Металі́чний, а, е=**Металевий.** *Пор-*

фірій... причесав свої коси рідким металичним гребінцем. Левиц.

Мета́ль, ля, *м.* Клинъ въ мельничномъ валу для поднятія песта, падающаго въ толчею. Лебед. у.

Мета́льня, ні, *ж.*=**Металь**. Лебед. у. Залюбовск.

Метани́на, ни, *ж.* Суета. *Настала після сього велика метанина по селу.* Г. Барв. 171.

Мета́ритися, рюся, рився, *гл.* Суетиться. *Жидки... метарились, де б набір закупити у панів шльонську вовну.* О. 1861. VII. 6.

Мета́ти, та́ю, ешь, *гл.* 1) Метать, бросать. *Камнем на Степана метали.* Чуб. 2) Наливать. *Дорогою напитка метає, по два, по три кубки в руки наливав.* Лукаш. 19.

Мета́тися, та́юся, ешся, *гл.* Бросаться, метаться. *Лютим огнем, яростію палають без міри, метаються ось як на мене, як лютії звіри.* Чуб. V. 448.

Мете́лик, ка, *м.* Мотылекъ, бабочка. **Ло́вить бі́лі мете́лики.** Забавляется какъ дитя. Ном. № 6260. 2) Родъ ажурнаго узора **мере́жки.** КС. 1893. V. 181. Чуб. VII. 427. 3) Гарусное украшеніе въ видѣ кисточки на женскомъ полушубкѣ. Вас. 155. 4) Небольшая брошюрка. 5) *мн.* **Мете́лики.** Раст. Spergula arvensis L. ЗЮЗО. I. 171. Ум. **Мете́личок.**

Мете́лиця, ці, *ж.* 1) Мятель. *Бодай того коваля метелиця замела.* Нп. *Метелиця засипала як піском землю сніюм.* Левиц. 2) Родъ танца, также музыка и пѣсня къ этому танцу. 3) Болѣзнь: овечій вертежъ=**Мотилица 1.** 4)=**Мотилица 2.** 5) Раст. Agrostis alba L. ЗЮЗО. I. 110. 6) **Мете́лиці дава́ти.** Трепать за волосы. *Мужик попав коваля за верхів'я і давай йому метелиці давати.* Грин. I. 109.

Мете́личок, чка, *м.* Ум. отъ **мете́лик.**

Метеллюга́ти, га́ю, ешь, *гл.* Переносно: вилять, изворачиваться? *Її питають, де діла те, що вкрала, а вона метеллюгає сюди-туди, не каже, де дівала.* Новомоск. у. Залюбовск.

Мете́лочки, чок, *ж.* Раст. Lepidium ruderale L. ЗЮЗО. I. 126.

Ме́тений, а, е. Выметенный. *Без хазяйки хата не метена.* Ном. № 10098.

Метеня́ця, ці, *ж.* Вощинная моль.

Мете́ць, тця́, *м.* Проворный, мастеръ, мастакъ.

Метикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Размышлять, соображать.

Метикува́тий, а, е. Замысловатый.

Метіж, жу, *м.* Смятеніе, шумъ. *Метіж пішов, як почали битись, то я й почув, а то не бачив нічого до тієї пори і не чув.* Новомоск. у.

I. Метіль, те́лі, *ж.*=**Метелиця 1.** *Ой на зятя та метіль мете.* Мет. 185. *Не метіль з моря піднімалася, а то гуси сірі, лебеді білі.* Чуб. V. 939.

II. Метіль, ля, *м.* 1)=**Мете́лик.** *Рубанок тільки дж-ж-ж, дж-ж-ж! а стружки як метелі здіймаються.* Г. Барв. 51. 2) Названіе рубля, который дарится новобрачнымъ на свадьбѣ. Борз. у. Грин. III. 454.

Метільник, ка, *м.* Метельщикъ. *Метільники хату замітають.* Харьк. у.

Метільниця, ці, *ж.* Метельщица. Ум. **Метільничка.** *Я б до хати куховарочку наняв, а до груби та топільничку, а до хати та метільничку.* Харьк. у.

Ме́тка, ки, *ж.* Нанизанный рядъ (рыбы, напр.). *В'юнів метками продають.* Богодух. у. Переносно: *У старшого нема дітей, а у меншого ціла метка, аж п'ятірко* Г. Барв. 130. *Завернув старий Кривинський з цілою меткою старих дочок.* Мир. ХРВ. 108.

Метки́й, а́, о́. Шустрый, проворный, ловкій, живой, скорый, бойкій. *Ота сміливa меткая Катря немов перелякалась чого.* МВ. II. 91. *А до роботи ж яка метка й берка!* Г. Барв. 448. *О, миша метка!* Каменец. у.

Ме́тко, *нар.* Скоро, бойко, ловко. *Метко пробіти.* Борз. у. *Там снопи кладу метко, там кубахи ростуть, тільки махну сапою—аж куріе земля.* Г. Барв. 535.

Метла́, ли́, *ж.*=**Мітла.** *Тільки явиться на небі метла, то буде війна.* Чуб. I. 18.

Метла́стий, а, е=**Мітластий.** *Метласта борода.* К. ЦН. 224.

Метли́ця, ці, *ж.* =**Мітлиця.** *Мої гроші не метлиця.* Чуб. V. 58. Ум. **Метли́чка.** *А вроди, Боже, жито, пшеницю, всяку пашницю без куколю, без метлички, щоб родилися бички, телички.* Чуб. III. 451.

Метли́ще, ща, *с.* Палка къ метлѣ.

Ме́тло, ла, *с.* Мѣсто удобное для охоты. Лебед. у.

Метлю́г, гі́, *м.* Раст. Apera Spica venti. P. Beauv. ЗЮЗО. I. 111.

Метля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Болтаться. *Дова одежа на їй метлялась, як*

на паліччах. Левиц. Пов. 313. *Аж намітка метляється.* Левиц.

Метну́ти, ну́, не́ш, гл. одн. в. отъ **мета́ти**.

Метну́тися, ну́ся, не́шся, гл. одн. в. отъ **мета́тися**. Броситься, устремиться. *Метнулась я та двері всі попричиняла.* МВ. (О. 1862. III. 56). *До ляса мов лякн метнулись.* Котл. Ен. *Бог не попустив великого гріха, так ви метнулись тоді старою чоловіка обіжати.* МВ. I. 134.

Мето, та, *с.* Шумъ, гамъ. *Собаки таке мето зчинили.* Борз. у.

Ме́трика, ки, *ж.* Метрическая запись, метрическое свидѣтельство. *Се купимо попові гостинець, то він у метрику не так буде дозиратись.* Г. Барв. 184. *А тут метрики не позаписувані!* Левиц.

Метри́чний, а, е. Метрическій.

Метуши́тися, шу́ся, ши́шся, гл. Суетиться. *Як ні лав, як ні кричить на неї пані,—бабуся не лякається, не метушиться: іде тихо, говорить спокійно, дивиться ясно своїми очима ясними.* МВ. (О. 1862. III. 61).

Метчій, *нар. сравн. ст.* отъ **ме́тко.** Скорѣй. *Я метчій до Марусі.* МВ II. 189.

Меть, ті, *ж.*=**Мент**. *Як заграв (Соломон) в третю сопілку, чорне вісько в одну меть прилетіло.* Драг.

Мецька, ки, *ж.* Названіе овцы. Kolb. I. 65.

Меч и міч, мечá, *м.* 1) Мечъ. *Яким мечем махає, такою путтю й погибає.* Ном. *І наш ясен міч твоєї головоньки не їме.* АД. *Гомий як міч, гострий як бритва.* Ном. № 1526. *А позад віська мечем махав.* Чуб. **Під меч положи́ти.** Изрубить. *Скочу-поскочу за тими турки, той як здоюню—під меч положу.* Kolb. I. 101. 2) Сабля, украшенная цвѣтами, шумихой, пучкомъ калины, съ горящей свѣчей, обвязанная платкомъ, — употребляется въ свадебномъ обрядѣ и находится въ рукахъ **світи́ли.** Иногда сама сабля отсутствуетъ. *Світилочці зробили меч, як таки водиться на весіллі: нав'язали ласкавців, васильків і позолоченої шумихою калини і свічечку ярою воску засвітили і меч обв'язали, і світилочку перев'язали рушниками.* Кв. I. 111. Ум. **Ме́чик.**

Мечве́док, дка, *м.*=**Кажан**. Вх. Пч. I. 16.

Ме́чет, ту, *м.* 1) Печь для хлѣба (у черноморскихъ рыбаковъ). *Поставили мечет, чи піч для хліба.* Левиц. ПЙО. 1. 86. 2) Лѣсокъ въ степи. Хорольск. у.

Ме́четь, (ти, *ж?*)=**Ме́чет** 1. *Оце викопа* (запорожецъ на землянку) *яму, обставе її, чим там попало, обліпе, обмаже, поставе мечеть (хліб пекти), зробе кабицю (страву варити) та й живе.* КС. 1883. XI, 504.

Мечо́ть, ти, *ж.* Мечеть. *Буде наш пан турецький до мечети від'їжджати.* ЗОЮР. I. 212,

Ме́чик, ка, *м.* 1) **Ум.** отъ **меч**. 2) Деревянный ножъ у **те́рлиці**; на немъ летаютъ вѣдьмы на лысую гору, откуда выраженіе, обозначающее слишкомъ скорое возвращеніе кого-либо: *Ти, мабуть, на мечику літав.* Ном. № 5771. 3) Часть п'ял. См. П'яла. Шух. I. 254.

Ме́чник, ка, *м.* Меченосецъ.

Меши́ни, шин, *ж. мн.* Кожаные штаны изъ **кожу́ха,** шерстью внутрь (у пастуховъ и табунщиковъ). Херсон. г.

Мешка́ненько, ка, *с.* **Ум.** отъ **мешка́ння**.

Мешка́нець, нця, *м.* Житель, жилецъ.

Мешка́нка, ки, *ж.* Жительница, жилица.

Мешка́ння, ня, *с.* Жительство, помѣщеніе, жилье; мѣстопребываніе. *У домівці на мешканні.* Грин. III. 693. *Підемо до Бендеру мешкання глядіти.* Год. I. 79. **Ум. Мешка́ненько, мешка́ннячко.** *Ой покидаю сивого голубка і дрібненькії діти, а сама лечу, сама полечу мешканенька глядіти.* Грин. III. 483.

Ме́шти, мешт, *ж. мн.* Татарскія туфли, легкіе башмаки. Желех.

Мжа, мжі, *ж.* Мелкій частый дождь.

Мжи́ти, мжить, *гл. безл.* Моросить (о дождѣ).

Мжи́ця и **мжи́чка, ки,** *ж.*=**Мжа**. Вх. Зн. 35.

Ми, *мѣст.* Мы.

Миг, га, *м.* 1) Мигъ, мгновеніе. *А Радюк уже в три мига вилетів на улицю.* Левиц. Пов. 246. 2) *мн.* Перемигиванія.

Ми́гавка, ки, *ж.* 1) Миганіе. 2) Мельканіе.

Мига́ння, ня, *с.*=**Мигавка**.

Мига́ти, га́ю, еш, одн. в. **мигну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Мигать, мигнуть. *Зорі.. мигали і бризкали світом в сухому прозорому повітрі.* Левиц. Пов. 165. 2) Мелькать, мелькнуть. 3) Только одн. в. Ударить. *Мигнув попід бороду бурсака.* Св. Л. 220.

Мига́тися, га́юся, ється, одн. в. **мигну́тися, ну́ся, не́ться**, *гл.* Мерещиться, виднѣться, мелькать, мелькнуть. *Мигається мені та Орлиха, мов у тумані* МВ. I. 122. *Він хутенько вбіжить. Яка з нас під той час мигнеться: „Здорова була, дівчино!“.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Мигдале́вий, а, е. Миндальный. *Три миски зроблені взором горіха мигдалевого на одній вітї.* К.

Мигдаль, лю, *м.* Миндаль.

Мига́кати, чу, чеш, *гл.*=**Мугикати.** *Стала буцім то пісеньку мигкати.* Кв. I. 41.

Мига́чка, ки, *ж.*=**Мжа.**

Мига́ти, каю, ешь, *гл.*=**Мигтіти.**

Мигко́м, *нар.* 1) Мелькомъ. *Миком я його бачила.* 2) Мгновенно.

Мигну́ти, ся. См. **Мигати, ся.**

Мигону́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Мигнути.** *Мигонула в мене грішна думка.* Г. Барв. 466.

Мигота́ти, миготіти и мигтіти, чу́, ти́ш, *гл.* Сверкать, мерцать, мелькать. *Над ставками, над садками миготіло, грало, милося хвилями золоте марево.* Левиц. I. 25. *В очах миготить, а в голові свистить.* Ном. № 6329. *Зірки мигтять собі, блимають.* Подольск. г. *Аж в очах мигтить.* МВ. I. 157. *Миготіла в очах дорога горорізьба.* К.

Миготі́ння и мигті́ння, ня, *с.* Мерцаніе, дрожащій свѣтъ. Желех.

Миготіти. См. **Миготати.**

Миготли́вий, а, е. Блещущій. Желех.

Мигті́ння, ня. См. **Миготіння.**

Мигтіти. См. **Миготати.**

Мигуне́ць, нця́, *м.* Падающая звѣзда.

Мигу́шка, ки, *ж.* Зарница, молнія.

Ми́ґа, ґи, *ж.* Пантомима. *Він йому нічого не казав, а так на миґах, що вони нічого й не думали, а той все знав.*

Миґдале́вий, а, е=**Мигдалевий.**

Миґдаль, лю, *м.*=**Мигдаль.**

Ми́ґза, зи, *ж.*=**Мидза.** Лохв. у.

Ми́ґла, ли, *ж.* Куча сложеннаго дерева. Шух. I. 180. См. **Миґлювати.**

Миґла́ш, ша́, *м.* Сортировщикъ срубленнаго дерева, складывающій его въ **ми́ґли.** *Ті що миґлюють дерево, називаються миґлаші.* Шух. I. 180.

Миґлюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Сортировать срубленное дерево и складывать въ кучи. *Над рікою биють (перебірають) і миґлюють ковбки, значить складають осібно третяки, осібно четвертячі і т. ц. у миґли (купи).* Шух. I. 180.

Ми́дза, зи, *ж.* Морда, толстое лицо.

Мидза́тий, а, е. Съ толстыми отвислыми щеками, мордастый. Мнж. 185.

Мизга́тися, га́юся, ється, *гл.* Любезничать, повѣсничать. *Женихався, мизгався, бісики пускав.*

Мизга́рь, ря́, *м.* Тарантулъ. Левч.

Мизе́льний, а, е=**Мизинний.** *Ломить ручки і мизельні пальці.* Лукаш. 123.

Мизе́рія, рії, *ж.* 1) Бѣдность, убожество. *Мизерія на сім світі мені молодому.* Гол. III. 374. 2) Имущество бѣдняка, вообще движимое имущество. *У бодні мизерія, а доброго нема.* НВолын. у. *Мизерії наклав дві скриньки.* Котл. Ен. *Як би взять і всю мизерію з собою, дідами крадене добро.* Шевч. 211.

Мизе́рність, ности, *ж.* 1) Бѣдность, убожество. 2) Жалкій видъ. 3) Ничтожество. *Я знаю свою мизерність перед Богом.* К. Іов. *Скажи, Господи, чи довго ще на світі мені жити? Дай мені моє безсилля і мизерність зрозуміти.* К. Псалт. 95.

Мизерні́ти, ні́ю, еш, *гл.* 1) Бѣднѣть, нищать. 2) Худѣть, тощать, приходить въ болѣзненное состояніе. *Оце й захиріє дитина, стогне, мизерніє. Думаю: от-от умре.* Левиц. I 139.

Мизе́рний, а, е. 1) Убогій, бѣдный. *Смиренного возносить на високість, мизерного із нужди визволяє.* К. Іов. 12. 2) Жалкій, несчастный, бѣдственный; ничтожный. *Приїхало сюди воно на економію недавно, таке миршаве, обшарпане, мизерне, замліле.* Левиц. I. 143. 3) Болѣзненный, худой, тощій. *Нігде не видко було ні одного блідого, мизерного лиця.* Левиц. I. 348.

Мизе́рно, *нар.* 1) Убого, бѣдно. 2) Жалко.

Мизе́рство, ва, *с.* 1) Бѣдность, убожество. 2) Имущество бѣдняка. *Єсть у мене деяке хазяйство—мизерство: овечки, свині.* Борз. у. 3) Ничтожество. 4) Бѣдный народъ.

Мизе́рка, ки, *ж.* Мелкія вещи? Хламъ? *Бере сакви, висипає з них мизеряку, знаходить гроші в торбинці.* О. 1861. XI. Кух. 39.

Мизи́нець, нця, *м.* 1) Мизинецъ, меньшой палецъ. *Ой іскиньте золот перстень із мизинця пальця.* Мет. 19. 2) Самый младшій ребенокъ. Ум. **Мизи́нчик.**

Мизи́нка, ки, *ж.* Наименьшая дочь. Харьк. г.

Мизи́нний, а, е. Самый меньшій, младшій, послѣдній. —**па́лець.** Мизинецъ. *Ой*

не ламли, дівчинонько, мизинного пальця. Чуб. V. 309. **Мизи́нне дитя́.** Младшее въ семьѣ дитя. *Що ж ви нам продаєте? Мизинне дитя.* Чуб. III. 39. **Мизи́нний день.** Суббота. *Мизинний день да суботонька.* Рк. Макс.

Мизи́нник, ка, *м.* = **Мизинець 2.** Харьк. г.

Мизи́нок, нка, *м.* = **Мизинець.** Каменец. у. *Була як мизинок і зосталась знов одна як пучечка.* Г. Барв. 361.

Мизинча́, ча́ти, *с.*=**Мизинець 2.** Каменец. у.

Мизи́нчий, а, е. Самый младшій. *Мизинче, поки буде инче.* Каменец. у.

Мизи́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **мизи́нець.**

Ми́зка, ки, *ж.* Мездра на кожѣ. Сумск. у.

Ми́зкати, каю, еш, *гл.* Объ одеждѣ: занашивать, затаскивать, употреблять безъ береженія, истрепывать. *Мизкай, мизкай одежу!—все мене мати було лають.—Тобі що ні дай, то ти зараз замизкаєш. Хоч і платок новий даси,—зараз і змизкаєш.* Черниг. у.

Ми́зкатися, каюся, ешся, *гл.* 1) Занашиваться, затаскиваться, истрепываться (объ одеждѣ). *Як усякому свою одежу давати, так вона ж не новиться, а все мизкається та мизкається.* Черниг. у. 2)—**з ким.** Заигрывать съ кѣмъ. См. **Мизгатися.**

Ми́зя, зі, *об.* Плакса.

Ми́йка, ки, *ж.* Тряпка или мочалка для мытья посуды. Уман. и Каменец. у.

Ми́йниця, ці, *ж.* Умывальникъ, умывальный тазъ. Желех.

Мик! *меж.*, выражающее быстрое движеніе. *Обступляють удвох барана, а він мик! та й утік.* НВолын. у.

Ми́кавка, ки, *ж.* Палка съ крючкомъ для выдергиванія сѣна изъ середины стога. Каменец. у.

Ми́канець, нця, *м.* Расчесанные и надерганные изъ **ми́чки** части пеньки, которыя наворачиваютъ на кужілку для пряденія. Год. Од. 36.

Ми́канка, ки, *ж.* Худшій сортъ пряжи.

Ми́кати, каю, еш, *гл.* 1) Дергать, рвать, таскать; вырывать, выдергивать съ корнемъ. *Здається... микав би за коси. Люде бачили, що вони микали пшеницю, та й досвідчили.* Каменец. у. *Такий уродив маленький ячмінь, що косою не зачепиш,—доводиться микати.* Анан. у. 2) Мыкать, чесать пеньку или ленъ для пряжи. *Микати мичку.* Вас. 200. 3) **Ми́кати губа́ми.** Шевелить губами.

Ми́катися, каюся(чуся), кався(чся), *гл.* Бросаться. Вх. Лем. 435. 2) Слоняться, шататься, бродить, носиться. *На Марусю, що тут микалась то в кімнату, то в хату, то з хати в сіни, то з сіней знов у хату, і не дивись.* Кв. I. 49. *Коло рота мичеться, та в рот не попаде.* Ном. № 1772. 3)—**у що.** Лѣзть, соваться. *Коли не пін, не микайся у ризи.* Ном. № 9571.

Мика́тити, ки́чу, тиш, *гл.* Изворачиваться, искать отговорокъ, нечисто дѣйствовать. Желех.

Микито́н, ну, *м.* Демикитонъ.

Микито́новий, а, е. Демикитоновый.

Микну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Умчать, помчать. *Москалі микнули його аж до Київа.*

Миколя́йки, ків, *м. мн.* Раст. Eringium planum. Вх. Пч. I. 10.

Миколя́йці, ців, *м. мн.* Раст. Neottia nidus avis. ЗЮЗО. I. 129.

Миколя́йчики, ків, *м. мн.* Раст.= **Миколайки.** ЗЮЗО. I. 122.

Мику́лити, лю, лиш, *гл.* Хитрить, вилять. *І чого тобі микулити? Сказав би просто, що винен.* Волын. г.

Мику́литися, люся, лишся, *гл.* Мяться; вилять; хитрить. *Усі бояться, микуляться,—чи йти, чи ні?* Г. Барв. 427. *Ич бісова коняка! шоб же рівно йти по дорозі,—ні, вона микулиться туди та сюди та й край!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Микуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* — **очи́ма.** Смотрѣть, избѣгая встрѣчаться глазами, чувствуя себя неловко. *Микуляє очима, як кіт на глині.* Ном. № 3187. Въ другомъ случаѣ: *Не микуляй очима, бо не твоя дівчина.* Слѣдить глазами? Поворачивать глаза слѣдомъ за чѣмъ? Мил. 103.

Мила́й, лая́, *м.* Родъ хлѣба. Ном. № 7570.

Ми́лий, а, е. 1) Милый, любезный. *Батько милий, мати мила, дівчина миліца.* Чуб. V. 110. **По-під са́м ми́лий Бі́г проси́ти кого́.** Молить, заклинать. Желех. 2) Милый, возлюбленный. *Милий милу покидав,—ворон раденькі.* Нп. *Нехай милий подивиться, що на серці діється.* Мет. 15. 3) Пріятный, любезный. Ум. **Миле́нький, миле́сенький.** *Миленький, милесенький мій!* Мет. *Моя мила милесенька, голубка сивесенька* Чуб. V. 13.

Ми́лини, лин, *ж. мн.* Мыльная вода, остающаяся послѣ стирки. *У милинах випору катанку.* НВолын. у.

Мили́ти, лю́, лить, *гл.* Мылить, намыливать. *Одна шие, друга мие, третя поливає, а четверта милом милить, п'ята помиляє.* Чуб. V. 395.

Мили́тися, лю́ся, лишся, *гл.* 1) Мылиться, намыливаться. *Не милися, бо не будеш голитися.* Ном. № 5479. 2) Ошибаться. *В тім собі милиш.* КС. 1882. X. 23

Ми́лиця, ці, *ж.* Костыль, деревяшка, деревянная нога. *Щоб ти на милицях пішов.* Ном. 3720. *Коло пустки на милиці москаль шкандибає.* Шевч. 398.

Милійо́н, на, *м.*=**Миліон**. Харьк.

Мили́н, на, *м.* Рукоятка у ручной мельницы. НВолын. у.

Мили́ння, ня, *с.* Мыльная вода. *Підмочене у Висли мило зібрав, роспустив на миління, злив у бочку.* Ном.

Миліо́н, ну, *м.* Милліонъ. *Соние завбільшки таке, що з нього можна б зробити сливе півтора миліони наших земель.* Дещо, 25.

Ми́лість, лости, *ж.* Пріятность. Левиц. (Пр. 1868, стр. 519).

Милки́й, а́, е. Хорошо мылящійся.

I. **Ми́ло, ла,** *с.* 1) Мыло. *Чуже й мило гоїло, а моя бритва не бере.* Ном. 2)—**соба́че.** Раст. Herniaria glabra. L. ЗЮЗО. I. 124. **Ум. Ми́льце.**

II. **Ми́ло,** *нар.* Мило, пріятно; любезно; хорошо. *На тебе дивитися мило.* Мет. *Не бачила миленького,—і діло не мило.* Мет. 83. *Не там щастя, не там доля, де багаті моде—як злучаться по любови, то все мило буде.* Чуб. V. 141. **Ми́ло вітáти.** Любезно принимать. Чуб. III. 356. **Ум. Милéнько.** *Миленько Ганна подивлялась на панянку.* Св. Л. 39.

Милова́нець, нця, *м.* Фаворитъ, любимецъ.

Миловúд, да, *м.* Красавецъ? Г. Барв. 280.

Миловúння, ня, *с.*=**Милíння.** Вх. Зн. 35.

Милода́н, на, *м.* Возлюбленный. *Сіла б, полетіла на чужую сторонку шукать свою милодана.* Чуб. V. 811.

Милода́нка, ки, *ж.* Возлюбленная.

Милоли́цний, а, е. Миловидный, красивый. *Пеклись тут гарні молодиці... чорняві, повні, милолиці.* Котл. Ен. III. 48.

Милосéрд(н)ий, а, е. Милосердный. *Дав єсь волю серцю мому, милосердий Боже!* Чуб. V. 3. *Приручаю тебе, серденятко мов, милосердному Богу.* Мет. 25.

Милосéрдник, ка, *м.* Милосердный, сострадательный человѣкъ. *Смівшися, зробивши милосердника тираном.* К. Бай. 84.

Милосéрдя, дя, *с.* Милосердіе. *Хоч одно ж ви милосердя майте!* Дума. *Чи схоче він, то покарає грішних, чи схоче він,—покаже милосердя.* К. Іов. 82.

Милости́вий, а, е. Милостивый. *Господи милостивий.* Ном. № 3544. *Пані милостива! будьте ласкаві, скажить мені, що мій чоловік на чужині, як проживав.* МВ. I. 49. *Блаженні милостиві, бо такі будуть помилувані.* Єв. Мт. V. 7.

Милости́нник, ка, *м.* Раздающій милостыню.

Ми́лостинька, ки, *ж.* Ум. отъ **ми́лостиня.**

Ми́лостиня, ні, *ж.* Милостыня. *Багато й старцям милостині подавали.* Кв. I. 117. *Який манастирь, така милостиня.* Посл. **Ум. Ми́лостинька.** *Мала милостинька, та варт за велику.*

Ми́лость, ти, *ж.* 1) Милость, милосердіе. *Що день хвалили Бога за Його милость.* Кв. I. **Ми́лость на ко́го нлáсти.** Миловать кого, прощать кому изъ сожалѣнія. *Це ще я милость на його кладу, що не позиваю, а то було б йому.* Константиногр. у. 2) Любовь. *О Боже мій нескончений! що ся тепер стало! Як то віра, так то віра, а милости мало.* Нп. *Як бись знала, що то милость може, казала б сь: ожечнися.* Гол. III. 289. 3) **Ва́ша ми́лость.** Ваша милость (титулъ). *Просимо вашої милости і на обід.* Левиц. 4) **Ми́лость Бо́жа.** Раст. Myosotis palustris. Шух. I. 21.

Ми́лощі, щей и щів, *ж. мн.* Ласки, любовныя ласки. *Ні любощам, ні милощам не йму віри.* К. Досв. *Добридень тобі, сонечко яснеє .. освіти мене, рабу божу... добротою, красотою, любощами й милощами.* Чуб. I. 93.

Ми́лування, ня, *с.* Помилованіе, прощеніе. пощада. *Бог не без милування.* Ном. № 4872. *До милування нема силування.* Ном. № 4979.

Милува́ння, ня, *с.* Ласки.

Ми́лувати, лую, еш, *гл.* Миловать, щадить, беречь. *Нас ще Господь до якою часу милує.* МВ. II. 83. *Нехай Бог милує.* Ном. № 8388.

Милува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Ласкать. *Не цілуй, не милуй, коли хисту нема.* Чуб. V. 9. *Як де попаде чужу дитину, то вже цілує і милує.* МВ. I. 97. *Холодок ніби лащився до миця, милував його.* Левиц.

Милува́тися, лю́юся, ешся, гл. 1) Ласкать другъ друга. *Вони собі цілувались, цілувались, милувались.* Мет. 25. 2) Любоваться. *Знайшла очима свого сина і милувалась ним.* Левиц. I. 269. *Милувався такою вродливою красою.* Мир. ХРВ. 61.

Милу́н, на́, м. 1) Возлюбленный, любовникъ. 2) Милый, любимецъ. *Удала мама милуна* (т. е. родила сына). Черк. у.

Миль-миль! *меж.* Выражающее мелькание. *Миль-миль, як у Петрівку їхода (де-не-іде побачиш).* Ном. № 7697.

Ми́лька, ки, ж. Ум. отъ **ми́ля**.

Ми́льний, а, е. 1) Ошибочный. *Мильна твоя думка. Зведіть його на мильну дорогу.* КС. 1883. III. 546. 2) Сѣрый. *Були й свити простого уразівською і мильною сукна.* Кв. I. 137. *Мильна свита.*

Ми́льник, ка, м. Банщикъ? *Коноводи, воловоди, млинщики, табашники, шильники, мильники, селяне, городяне, міщане, крамарі, шинкарі... А сходьтесь, сходьтесь, сходьтесь!.. я щось скажу.* (Формула ярмарочнаго зазыванія). КС. 1882. III. 600. Ср. стар. **Ми́лия**, баня (см. Житецкій, Словарь книжной малорусской рѣчи по рукописи XVII в. Прилож. къ „Кіев. Старинѣ“ 1888 г.), а также подобную-же формулу стар. казацкаго зазыванія: *Ой ви, грубники, ви, лазники, ви, броварники! Годі вам по винницях горілок курити, по лазняхъ лазень топити* и т. д. (Уман., Слов., т. I. 14).

Мильо́н, на, м.=**Мили́н**. НВолын. у.

Ми́льце, ця, с. Ум. отъ **ми́ло**.

I. **Ми́ля, лі**, ж. Миля. *Та збудила мене мати в обідню годину, як відійшли козаченьки від села за милю.* Мет. 20. Ум. **Ми́льна**. Рудч. Ск. I. 119.

II. **Ми́ля, лі**, ж. Обрядовое умываніе изъ рѣки или колодца новобрачныхъ въ понедѣльникъ, по возвращеніи новобрачной изъ церкви, гдѣ ее **покрива́ють**. Мил. 124, 125.

Мила́р, ра́, м. Выдѣлывающій мыло; тордовецъ мыломъ. Желех.

Ми́мика, ки, ж. Мимика. *Тульчинський тим часом говорить Катрусі мимикою про любощі.* К. Бай. 13.

Мимикува́ти, ку́ю, еш, гл. Выражать, при помощи мимики, пантомимы. *Ignotus ізнов даремне мимикує.* К. ЦН. 210.

Ми́мка, ки, ж. 1) Женщина, имѣющая одну грудь или объ съ атрофированными млечными желѣзами. 2) Корова, дающаяся не на всѣ дойки, или совсѣмъ не дающая молока. *Мимка на одну дойку, на дві, на всі.*

Ми́мо, нар. и пред. Мимо. *Мимо церкву їдьте, а тоді уліво повернете. Мимо церкви святої проїзжали, за гордостю, за пишностю з глави шличка не здіймали. Мимо колодізь ішли.*

Мимоїздом, нар. Проѣздомъ. *Ось заїдьмо буцім води напитись мимоїздом до тої вдовиці.* Г. Барв. 12.

Мимохі́д, хо́ду, м. Конвульсіи у дѣтей. КС. 1893. VII. 80.

Мимохі́день, дня, м. Прохожій. *І мимохідень: пдмагай-бі на діло праведне, не скаже.* К. Псал. 297.

Мимохі́дний, а, е=**Мимохідень**. К. Псал. 187.

Мимохі́дь, нар. Мимоходомъ.

Ми́мрати, раю, еш, гл. Медленно дѣлать. Вх. Зн. 36.

Ми́мрити, рю, риш, гл. Говорить невнятно, бормотать. *Було часто... мимрить (уже гласу не було): „Ой хто миха не знає“...* Г. Барв. 357. *І слухая я, як мимрило щось тихо.* К. Іов. 10.

Мимрій, рія, м. Бормотунъ, невнятно говорящій.

Ми́мря, рі, об.=**Мимрій**.

Мина́ти, на́ю, еш, сов. в. **минути́, ну́, не́ш**, гл. 1) Проходить, пройти, миновать. *Що буває, те й минає.* Ном. *Минають дні, минають ночі, минає літо; шелестить пожовкле листя.* Шевч. 224. *Як усе світове минає! І кохання, і радощі, і горе—як усе минає!* МВ. II. 151. *Не зазнаю я роскоші,—вже й літа минають.* Мет. 106. *Минули ті роки, що роспірали боки.* Посл. 2) Проходить, пройти мимо. *Хто йде, то минає, бо роду немає.* Мет. 244. *Минули вже село,—знову поле.* **Не мина́й корчма́** (употребляется какъ существительное). Пьяница. Ном. № 11694. 3) Пропускать, пропустить. *Сього не читай—минай. Богородицю так було поспіль прокажу, не мину й слова.* Г. Барв. 356. *Де був багатий жид і того не минали.* Лукаш. 56 *Бодай мою сина на первій потребі первая куля не минула.* Лукаш. 39. 4) Обносить (чаркой) *Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають.* Ном. № 2093. 5) Избѣ-

гать, избѣжать. *Що Бог навіне, того ніхто не мине.* Ном. № 55.

Мина́тися, на́юся, єшся, сов. в. **мину́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Проходить, пройти, миновать; кончаться, кончиться; исчезать, исчезнуть. *Час іде, минається.* МВ. II. 117. *Минулась котові масничка.* Ном. № 1839. *Ой уже ж наше вірне женихання, вже минається.* Мет. 67. *Розійдеться їх слава як той дим, і панство пишнеє минеться.* Гліб. 18. *Уже й літо минулося.* Шевч. 518. *Давно і плем'я те минулось.* Греб. 359. 2) Отходить, отойти (о плодахъ, овощахъ и пр.). *Хоть минулися в садку яблучка, не минаються дульки.* Мет. 121. *Минаються ягоди полуниці... Минаються Марусі вечорниці.* Мил. 132. *Жита минулись.* 3) Проходить, пройти даромъ, безнаказанно. *Се йому так не минеться. Хто сміється, тому не минеться.* Ном. № 12689. 4) Истрачиваться, истратиться. *Який гріш заробиш,—минеться в дорозі.* Лукаш. 141. 5) Умирать, умереть. *Минаюся з болю.* Млак. 12.

Минера́л, лу, *м.* Минералъ.

Минера́льний, а, е. Минеральный. Дещо. 71.

Ми́нтус, са, *м.* Ломоть, кусокъ хлѣба, полученный нищимъ (Левч. 66), вообще всякая съѣдобная подачка нищему; отсюда **минтуси**—просто подачки, остатки пищи, даваемые нищимъ и пр. *Там би мати минтусами краденими годувала.* Черниг. у. См. **Мантули, мантулки.**

Минува́ти, ну́ю, єш, *гл.*=**Минути 4.** *Не журися, моя мати, вже того не минувати.* Чуб. V. 864.

Мину́лий, а, е. Прошедшій, минувшій.

Мину́лість, лости, *ж.* Прошлое.

Мину́та, ти, *ж.* Минута. *А хто любить та покине, — не діжде минути.* Мет. 70.

Мину́ти, ся. См. **Минати, ся.**

Минути́на, ни, *ж.*=**Минута.** *За одну минутину зладив кочержильно.* Харьк.

Мину́тний, а, е. Минутный. К. Гр. Кв. XVIII.

Мину́шка, ки, *ж.* Скоропреходящая. *Ирушка—минушка: буде та й минеться.* Ном. № 12396.

Мину́щий, а, е. Скоропреходящій, тлѣнный. *Усе тінь минуща, одна річ живуща—світ з Богом.* Ном. № 393.

Ми́ня, ні, *ж.* Дѣтск. Корова, волъ, теленокъ. О. 1862. IX. 119. *Знай, миня, стійло.* Ном. № 990.

Ми́р, ру, *м.* 1)=**Світ.** *Хто ж тепер буде миром управляти?* Драг. 2) Народъ. *Цілий день у суботу миру-миру до їх приходило прощаться.* ЗОЮР. II. 285. *Одходило й приходило до хати миру—хто хотів.* МВ. (О. 1862. I. 91). *На пристані миру такого, що страх.* Канев. у. 3) Миръ, спокойствіе. *Помирились так, що миру не стало й до вечора.* Левиц. 4) **На миру́.** Среди людей, въ свѣтѣ. *Не чуть і на миру.* Ном. № 7872. 5) **Ми́ром.** *Миром і Богу добре молитися.* Ном. № 10734. 6) **Миро́м!** Привѣтствіе гуцуловъ, обозначающее пожеланіе мира. *Миро́м! єк ся маєш? чи здоров, братчику?—Дякувать! миром! А у вас, братчику, мирно?—Мирно, Богу дякувать!* Вх. Зн. 36. 7). **Мир-зілля.** Раст. а) Geranium sanguineum. ЗЮЗО. I. 124. б) Dracocephalum Ruyschiana L. ЗЮЗО. I. 121.

Ми́рати, раю, єш, *гл.*=**Мимрати.** Вх. Зн. 36.

Мирдати, даю, єш и **джу, диш,** *гл.* Вилять (хвостомъ). *Пес мирдат оґоном.* Вх. Лем. 435.

Мири́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Мирить, примирять. 2) Мириться (съ кѣмъ, чѣмъ). **Не мири́ти.** Ссориться. *За кису світ увесь не мирить.* Г. Барв. 448.

Мири́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Мириться. *Ми тут сварились і мирились.* МВ. I. 30.

Мирі́ння, ня, *с.* Примиреніе. *Видно, яке буде миріння: сьогодня помиримось, а завтра буде вп'ять тієї ж.* Павлогр. у.

Ми́ркання, ня, *с.* 1) Бормотаніе. 2) Ропотъ. К. ЦН. 259. 3) Попрошайничество.

Ми́ркати, каю, єш, сов. в. **ми́ркнути, ну, неш,** *гл.* 1) Говорить невнятно, бормотать, пробормотать. *Миркав, миркав коло його голова з писарем, та бачать, що ні в чім до його присікатись, так і одпустив.* Кв. II. 17. *Плете свого вінка і словечка йому не миркне.* МВ. I. 143. *І слова не промовив, не миркнув.* Борз. у. 2) Только несов. в. Роптать на кого. *За те й козацтво на його миркало, мов на ляха.* К. ПС. 90. 3) Только несов. в. Попрошайничать, клянчить. *Циган коваль, а жінка ходе, миркає: дайте пшонця, сальця.* Лебед. у.

Миркота́ти, кочу́, чеш, *гл.* Бормотать. *Миркоче собі під ніс.*

Мирко́ти, ко́т, *ж. мн.* Особенный за-

пахъ овецъ во время течки. *Вівчарь вівці ганяє, миркотами воняє.* Чуб. V. 1087.

Мирлу́га, ги, *ж.* Берлога. Левч. 4. (Черниг.).

Мирна́, нбї, *ж.* Мировая. *Ну, годі, помиримось!—яка ж у нас буде мирна?—Оддай мені гроші мої, то й помиримось.* Верхнедн̀пр. у.

Ми́рний, а, е. Мирный. *Дай же, Боже, щоб ваша спілка була мирна і жила в ладу та в мирі.* Левиц.

Ми́рність, ности, *ж.* Миръ, спокойствіе. *Щоби-сте сі свята відпровадили і других дочекали в мирности, радості і веселості.* Kolb. I. 131. *Люде, що уміють з собою в мирності жити.* Шух. I. 189.

Ми́ро, ра, *с.* Мро. ЗОЮР. I. 161. *Іду меж мир, миром мированая.* Чуб. I. 132.

Мирови́й, а́, е. Мироной. *Вже що пін ізв'язав, того ніхто не розв'яже,—хиба мировий розлуку дасть.* Г. Барв. 498.

Миролю́бний, а, е. Миролюбивый. *Миролюбним людям Бог помагає і дома й на полі.* Г. Барв. 345.

Миротво́рець, рця, *м.* Миротворецъ, примиритель. *Блаженні миротворці, бо такі синами Божими зватимуться.* Єв. Мт. V. 9.

Миротво́рний, а, е. Примиряющій. Желех.

Миротво́рниця, ці, *ж.* Примирительница, носительница мира. *Світи, поки вселенну осяяє світило миротворниці-науки.* К. ЦН. 185.

Мирсько́й, а́, е. Мірской, свѣтскій. *Тісно було нашому юношѣ в монастирі і не до вподоби серед мирського товариства.* К. Гр. Кв. XII.

Ми́рта, ти, *ж.* Миртъ. *Коло тераси цвітуть померанці, мирти.* Левиц.

Мирува́ння, ня, *с.* Помазаніе елеемъ, мромъ.

Мирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Мазать мромъ. *Другий царь святим миром мирував.* Чуб. III. 326.

Мирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* = **Мурчати**. Вх. Леи. 435.

Ми́ршавий, а, е. Болѣзненный, чахлый, захудалый, невзрачный, паршивый. *Миршава голова.* Ном. № 5313. *Прийхало воно сюди на окономію недавно, таке миршаве, обшарпане, мізерне.* Левиц. I. 143. *Коровки погані, кудлаті, бички миршаві.* Левиц.

Ми́ршавіти, вію, еш, *гл.* Принимать болѣзненный, невзрачный видъ; вырождаться; паршивѣть.

Ми́рявий, а, е. Медленно дѣлающій, мѣшкотный, лѣнивый. Желех. Вх. Зн. 36.

Миряни́н, на, *м.* Мирянинъ. *Гаразд дзвонити попереду як миряне зійшлися.* Ном. № 13723. *Усякому мирянину по семеро жидовинів.* Ном. № 900.

Миря́нський, а, е. Общественный. *Всі мирянські знаєш лиха.* Котл. Ен. III. 27.

Мирячи́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Мрячити**. *Дощик мирячить.* Зміев. у.

Ми́са, си, *ж.* Миса, родъ большой глубокой тарелки. *Винесли йому мису золота, а другу срібла.* Гол. II. 54. *З полиці миси, миски й мисочки і зелені й червоні, і жовті... викрашаються.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Ми́ска, ки, *ж.* 1) Миска, родъ глубокой тарелки. *Хоч того самою, аби в другу миску.* Ном. № 2681. *Із нехочу зсів три миски борщу.* Ном. № 5060. 2) Въ маслобойнѣ: посуда, въ которую стекаетъ выжатое конопляное масло. Шух. I. 163. Ум. **Ми́сочка.**

Мискорбство, ва, *с.* Изготовленіе мисокъ. *Промишляють вони мискорбством і зовуться полив'яниками; між ними тільки один гончар.* О. 1862. V. 20.

Ми́сленька, ки, *ж.* Ум. отъ **мисль.**

Мисли́вець, вця, *м.* 1) Охотникъ. *Він був мисливець; знай було на охоту їздить.* Рудч. Ск. II. 202. 2) Любитель. *Він мисливець мольки палити.* Борз. у. 3) Умникъ, умница. *Молодий, та ба: мисливець.* Мкр. Н. 7. 4) Гордецъ, своенравный. *Вона як ганила чоловіків - мисливців, так ще гірше їй було хазяйку, мовляла, непутящу бачити в сем'ї.* МВ. II. 84.

Мисли́вий, а, е. 1) Любящій заниматься охотою. 2)=**Мисли́вець 1.** *Гукнув, щоб скоріш мисливі збіралисъ—на полювання поїде.* Рудч. Ск. II 116. 3) Способный. Мнж. 185. Умный, находчивый. *Пилипиха усю пригоду нашу знала, а ради не знаходила, хоч яка була мислива собі.* МВ. II. 148. 4) Гордый, неприступный, своенравный. Ум. **Мисливе́ньний.** *Ні ради в вас, ні поради не спита, не шукає; поводиться, як той пан з підданками.—Що 'тсе ти, любко, що 'тсе? Може він трохи і мисливенький собі вдався, та він же на те і розумний у нас.* МВ. II. 80.

Мисли́вство, ва, *с.* Охота на звѣрей.

Мисли́вський, а, е. Охотничій.

Ми́слити, лю, лиш, *гл.* 1) Мыслить, думать. *Чоловік мислить, а Бог рядить.*

Ном. № 82. *Я люблю дівчину та й мислю її взяти.* Чуб. V. 137. *І дерево якусь надію має: хоч зрубане, ще мислить зеленіти.* К. Іов. 30. 2) **Добра́ ми́слити.** Доброжелательствовать. *Добра мисливши й люблячи щиро.* МВ. II. 81. **Лиха́ ми́слити.** Недоброжелательствовать, желать зла. *Свій своєму лиха не мислить.* Ном. № 9443.

Мисліте, *с. нескл.* 1) Церк.-слав. названіе буквы **М.** 2) **Писа́ти мисліте.** Шататься въ пьяномъ видѣ. *Було на світі все не мило, мисліте по землі писав.* Котл. Ен. II. 32.

Ми́слонька, **ки**, *ж.*=**Мисленька**

Мисль, **ми́сля**, **лі**, *ж.* Мысль. *Мислі до суду не позивають.* Ном. № 5805. *Що з голови, то з мислі.* Ном. № 5804. *Ой думаю та гадаю, а що моя мисля зносить.* Грин. III. 297. **На ми́слі ма́ти.** Думать, предполагать, намѣреваться. *Скажи мені, серце моє, що маєш на мислі.* Мет. 63. **У ми́слях.** Въ умѣ. **До ми́слі, під ми́слі.** Нравится, по вкусу, по натурѣ. *А як же її любити, коли не до мислі?* Мет. 82. *Вибірай, вибірай, молода дівчино, который під мислі.* Мет. 114. *Не добере Самсониха невістки до мислі.* Мил. 98. **Ум. Ми́сленька, ми́слонька.** *І не до любови, і не до розмови, і не до мислоньки моєї.* Чуб. V. 401. *Ой горе, горе, нещаслива доля, виорала дівчинонька мисленькими поле.* Чуб. V. 243. *Ой я сиджу коло стола, мислоньки мене зносять.* Грин. III. 246.

Ми́сник, **ка**, *м.* Полки для посуды, посудный шкафъ, буфетъ. Чуб. VII. 386. *Після вечері вона кинулась до посуди, перемила й перетерла і розставила на мисник.* Левиц.

Ми́сочка, **ки**, *ж.* 1) Ум. отъ **ми́ска.** 2) Блюдце. *Батя... почала виставляти на стіл стакани та мисочки.* Левиц.

Ми́сошник, **ка**, *м.* Гончаръ, изготовляющій миски съ глазурью. Вас. 177.

Мисте́ць, **тця́**, *м.* Мастеръ, мастакъ. О. 1862. I. 65.

Мисте́цькн, *нар.* Мастерски.

Мисте́цький, **а**, **е.** Мастерской.

Мисте́цьтво, **ва**, *с.* Мастерство, мастерское умѣнье, искусство. О. 1862. I. 66.

Мистю́к, **ка́**, *м.*=**Мистець.** *Він мистюк зайців стріляти.* Лебед. у.

Мисча́, **ча́ти**, *с.* Маленькая мисочка.

Мисчи́на, **ни**, *ж.* Маленькая или плохая **ми́ска.** *Вклав пан-отець пів буханця хліба та мисчину сметани з сиром.* Св. Л. 17.

Мисчі́вка, **ки**, *ж.* Синяя глина, изъ которой дѣлаются **миски.** Шух. I. 260.

Миско́рка, **ки**, *ж.* Шлемъ, желѣзная шапка съ кольчатою сѣткою, которая накладывалась на лицо, шею и плечи. К. ЧР. 425. *Усі в панцерах і мискорках, з шаблями й келепами.* К. ЧР. 335.

I. Ми́ся, **сі**, *ж.* дѣтск.=**Миска.** О. 1862. IX. 119.

II. Мисі́, **сі́ти**, *с.*=**Мисча.** Желех.

III. Мисі́, **сі́ти**, *с.* Мышенокъ. **Ум. Мисі́тко.** Вх. Лем. 435.

Мит, **ту**, *м.* Болѣзнь скота: воспаленіе подчелюстныхъ железъ.

Ми́тель, **лю**, *м.* Теплая вода для мытья головы. *Приготуй мені мителю, хочу голову змити.* Конотоп. у. *В ночви налила мителю, щоб змити голову, бо була субота.* Левиц. I. 54. Также щелочная вода для бѣленія полотна. Вас. 169.

Ми́тець, тця́, *м.*=**Метець.** *Рибалонька, митець усе в воді ловити.* Греб. 369. *Хлопець ручий і на всі випадки митець.* Св. Л. 159.

Ми́ти, ми́ю, ють, *гл.* Мыть. *Рука руку миє.* Ном. № 7404.

Ми́тий, **а**, **е.** О хатѣ: съ гладко выструганной внутренней поверхностью стѣнъ, которыя не покрываются глиной, но моются. Шух. I. 93. *Хату митую построїв.* Мкр. Н. 41.

Митикува́ти, ку́ю, ють, *гл.* и пр.=**Метикувати** и пр.

Ми́тися, ми́юся, ються, *гл.* 1) Мыться. *Марусю, дусю, мийся, чешися.* Ном. № 11261. 2) Имѣть регулы. *Що мені робити: більш году, як не миюсь.*

Ми́тіль, **лю**, *м.*=**Митель.** О. 1861. XI. Свид. 59.

Ми́тний, **а**, **е.** Таможенный, мытный, пошлинный.

Ми́тник, **ка**, *м.* Мытарь; сборщикъ пошлины, таможенный сборщикъ. Вх. Лем. 435. *Посідало з Ісусом багато митників.* Ев. Мр. II. 15.

Ми́тниця, **ці**, *ж.* 1) Мытный дворъ, таможня. *Побачив митника на ім'я Левию, сидячого на митниці.* Єв. Л. V. 27. 2) Прачка, судомойка. *Ой зоре моя, зоре!.. Тожесь мі присвітила: до дому митницю, до поля робітницю, до комори ключницю.* (Свекровь о невѣсткѣ). Лукаш. 161. Гол. IV. 243.

Ми́то, **та**, *с.* Пошлина на товары, плата за право торговать. *На славній Україні (жиди) всі козацькі торги заорандовали, да брали мито-промито: од возо-*

вого по пів-золотого, од пішого пішениці по три денежки мита брали. АД. II. 21.

Ми́тра, ри, *ж.* Митра.

Митрополи́т, та, *м.* Митрополитъ. *Може буде їхать котрий архиєрей або митрополит?* Левиц.

Ми́тусь, митусе́м, *нар.* О растеніяхъ: комлями внутрь, а верхушками въ противоположныя стороны (лежать). Вас. 176. Мнж. 185. О людяхъ: въ разныя стороны головами (лежать). Мнж. 185. *Ми звечора полягали як треба, а вранці митусем лежали, бо вночі дуже ворочались.* Козел. у.

Миту́тя, ті, *ж.? Отто ще митутя: ні дома, ні тута (дурне і дома, і тута).* Ном. № 6311.

Мить, ті, *ж.* Мигъ, мгновеніе. *Як махнув, так у одну мить і набрав води.* Рудч. Ск. II. 82. *Все змішалось в одну мить і змилось докупи.* Левиц. *Коли хто випалить з рушниці, ти в ту ж мить побачиш світ.* Ком. II. **Ми́ттю.** Мигомъ. *Миттю подала на стіл гарячих млинчиків.* К. ЧР. 242. *І миттю осідлавши рака, схвативсь на його як бурлака.* Котл. Ен. I. 6. **Говори́ти ми́ттю.** Говорить скороговоркой. Александров. у.

Ми́тьма, *нар.*=**Митусь.** Вх. Зн. 36.

Мих, ху, *м.* Родъ ядовитаго растенія. *Ой спи, діду, ой спи з михом, я принесу борщу з михом.* Чуб. V. 1134.

Миха́йлик, ка, *м.* Маленькій деревянный ковшикъ для питья водки. *Корячки, по запорозькій михайлики, бо в Січі тіх чарок і шклянок не знали.* Стор. II. 150.

Ми́цька, ки, *ж.* 1) Шерсть молодыхъ ягнятъ. Шух. I. 152. 2) Кусокъ дерна. Вх. Зн. 36. 3) Киска. Желех. 4) Чайка. Вх. Зн. 36.

Мицькови́й, а́, е́. Сдѣланный изъ шерсти молодыхъ ягнятъ, **ми́цьки.** Шух. I. 152.

Мицькови́на, ни, *ж.* Сукно изъ шерсти молодыхъ овецъ. *З мицьковини як би пошив опанчу, то носив би.* Каменец. у.

Мицьо, ця, *м.* Толстощекое дитя. Вх. Лем. 435.

Ми́чка, ки, *ж.* 1) Связка льну, пеньки, приготовленная для пряжи. *Баба сиділа дома, мички пряла.* Рудч. Ск. II. 13. 2) Прядь волосъ, выбившаяся изъ подъ платка. *Сховала під кибалку мичку, щоб не світилася коса.* Котл. Ен. 3) Волосы у лошади надъ заднею частью копыта, щетка. *Коні худі, миршаві, з запалими боками, з сухими ребрами, з кудлатими гривами, пелехатими мичками.* Левиц. I. 323. 4) Раст. Naradus stricta L. ЗЮЗО. I. 129.

Ми́ччу, *нар.* Нараспѣвъ (говорить). Мнж. 185.

Ми́ш, ші, *ж.*=**Миша.** *Голий як миш.* Ном. № 1519. **Миш виточна́.** Лѣсная мышь, Mus silvaticus. Вх. Уг. 252. **Миш-пирга́ч**=**Кажан.** Вх. Пч. II. 7.

Ми́ша, ші, *ж.* Мышь. *Коли мишей боїшся, на воротях повісся.* Ном. № 8767. *Миша у стозі, а піп у селі ніколи не загинуть.* Ном. № 8068. **Го́ді тобі́ мише́й топта́ти!**—Говорятъ тому, кто ходитъ, топчется безъ дѣла. Грин. I. 233, Ум. **Ми́шка.**

Миша́к, ка́, *м.* 1) Лошадь сѣрой масти. 2) Трава тимофеевка. Борз. у. 3) *мн.* Мышиный пометъ. 4) Род. п.—**ку́.** Мышьякъ. Котл. Ен. III. 48. Ум. **Мишачо́к.**

Миша́р, ра́, *м.* Мѣсто заросшее сорной травой.

Миша́стенький, а, е. 1) Ум. отъ **мишастий.** 2) Малорослый, съ мелкими чертами лица (о человѣкѣ). Мнж. 186.

Миша́стий и миша́тий, а, е. Мышинаго цвѣта, пепельный. *Мишатий кінь.* НВолын. у.

Миша́тина, ни, *ж.*=**Мишак 3.** Харьковск. г.

Ми́шачий, а, е. 1) Мышиный. 2)—**ого́нь.** Фосфорическій свѣтъ гнилого дерева. Конотоп. у.

Мишачо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **миша́к.** 2) Зоол.=**Мишокрі́лик.** Вх. Уг. 252.

Мишва́, ви́, *ж. соб.* Мыши. *Мишва притихла.* Гліб. 80.

Мишеня́, ня́ти, *с.* Мышенокъ. *Дивись: миша, миша... Несе у Київ мишенят.* Шевч. 351. Ум. **Мишеня́тко.** *А мишенятко під вербою почуло, що мнясце пахтить.* Гліб. 62.

Миши́на, ни, *ж.* 1) Тонкій сафьянъ. Канев. у. Полт. г.: сафьянъ изъ испанскихъ овецъ. Вас. 158. 2) Сафьянные зеленые сапоги. Вас. 162. 3) *мн.* Кожаные штаны изъ овчины молодой овцы. Каменец. у.

Миші́й, шію́, *м.* Раст. а) Setaria glauca. ЗЮЗО. I. 136. б) Setaria viridis. ЗЮЗО. I. 136.

Ми́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **миша.** 2) Непроизвольное подергиваніе мускуловъ. *В Оришки... забігала по виду мишка.* Мир. ХРВ. 18. *Верхню губу мишка тіпала.* Мир. ХРВ. 52. 3)=**Мишокрі́лик.** Вх. Лем. 435.

Ми́шкати, каю, еш, *гл.*=**Мишкувати 3.** Чуб. VII. 576.

Мишкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Охотиться на мышей (о лисицахъ). 2) Разыскивать, разнюхивать, стараться добыть. Мнж. 186. 3) Ѣсть выбирая (преимущественно о скотѣ, выбирающемъ среди негодной травы съѣдобную). *Тепер скотина не їсть, а мишкує.* Чуб. VII. 576.

Мишові́й, вія́, *м.* и **мишові́йка, ки,** *ж.*=**Мишокрі́лик.** Вх. Лем. 435.

Мишода́в, ва, *м.* Названіе кота. *Хвостаті мишодави.* Мир. ХРВ. 112.

Мишої́д, ду, *м.* 1) Мышиный объѣдокъ. 2) Орѣхъ изъ зимнихъ запасовъ мышей и бѣлокъ.

Мишокрі́лик, ка, *м.* Зоол. Крапивникъ, Troglodytes parvulus. Вх. Лем. 435.

Мишолі́вка и мишоло́вка, ки, *ж.* 1) Названіе кошки. 2) Птица пустельга. Tinnunculus alaudarius. Вх. Лем. 251. Ум. **Мишоло́вочка.** *Кішечка-мишоловочка.* Константиногр. у.

Мі́вний, а, е. Рѣчистый, говорливый, многорѣчивый. *Кіт мівний, хлоп мівний всюди поживиться.* Ном. № 1257.

Мід, ме́ду, *м.*=**Мед.** *На язиці мід, а під язиком лід.* Ном. № 3055. *Ти й ми в батька були, мед, горівочку пили.* Нп.

Мі́день, дня, *м.* Мѣдный котелъ, мѣдный горшокъ, мѣдный самоваръ. *Так в мідні клекотить гарячий.* Котл. Ен. V. 63.

Мі́дик, ка, *м.* Землеройка, Sorex. Желех.

Мі́дниця, ці, *ж.* 1)=**Мідник.** Вх. Пч. II. 7. 2) Зоол. Myoxus avellanarius. Шух. I. 22.

Мі́дний, а, е. 1) Мѣдный. *Знаю, як мідний шелях.* Ном. № 2887. *Ой нате вам, рибалочки, мідну копу грошей.* Мет. 181. Ум. **Мідне́нький.** *Кухлик мідненький водиці повненький.* Грин. III. 400.

Мідни́ця, ці, *ж.* Мѣдный тазъ. НВолын. у.; 2) Деньги. *Получила вона дару три мідниці (три гривні).* Драг.

Мідня́к, ка́, *м.*=**Мідень.** Черк. у.

Міду́нка, ки. См. **Медунка 3.**

Міду́шиця, ці, *ж.* Раст. Salvio glutinosa. Шух. I. 22.

Мідь, ме́ді и **міді,** *ж.* 1) Мѣдь. *І гуляли вони собі день як золото, другий як срібло, третій як мідь, хоч і додому їдь.* Ном. № 11648. *Хто б і не письменний був, так дивлячись... що повироблювано горорізьбою з міді .. так і той би догадався.* К. ЧР. *А ворітечка з жовтої меді.* 2) Апоплексическій ударъ у лошади.

Мідя́к, ка́, *м.* Мѣдная монета. Сим. 208.

Мідя́ний, а́, е. Мѣдный. *На мідяні гроші слави добували.* Ном. № 7585. *Дзвінить над ним сайдак і лук мідяний.* К. Іов.

Мідяни́ця, ці, *ж*=**Мідянка 2.**

Мідя́нка, ки, *ж.* 1) Ярь, зеленая краска. 2) Змѣя мѣдяница. Anguis fragilis.

Мідя́нчик, ка, *м.* Долгоносикъ, Blypchilis cipreus.

Мідя́р, ра, *м.* Мѣдникъ. Желех.

Мідя́рня, ні, *ж.* Мастерская мѣдныхъ издѣлій. Желех.

Мідя́рство, ва, *с.* Ремесло мѣдника. Желех.

Між, *пред.*=**Межи.** *Між вовками не вовчій і вий.* Ном. *Инше упало між тернину.* Єв. Мр. IV. 7. **Нема́ між чим ви́брати.** Не изъ чего выбрать. *Нема між чим вибрати: волів мало.* Чѣрк. у.

Між(и)до, *пред.*=**Межи.** *Отаке як завелось міждо старшими головами, то й козаки пішли один против одного.* К. ЧР.

Мі́з, *пред.*=**Між.** *Горе жити міз ярами, міз лихими ворогами.* Грин. III. 270.

Міздро́, ра́, *с.* и **міздра́, ри́,** *ж.* Мездра. Вас. 157.

Мізе́рія и пр.=**Мизерія** и пр.

Мизка́, ки́, *ж.* Мездра на кожѣ, мягкоть во внутренности тыквы.

Мі́зкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Мизкатися 2.** *Чи з ким иншим мізкаєшся з нудьги, та з похміля.* Шевч. 621.

Мізково́вня, ні, *ж.* Черепъ, голова.

Мізкува́ння, ня, *с.* Размышленіе. К. ЧР. 237.

Мізкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Соображать, размышлять. *Було їм вольно розмовляти про всякії свої діла і думати, і мізкувати.* Котл. Ен. III. 53. *Я вже й сам не раз про се мізкував.* К. *Чого воно так було,— не мов діло мізкувати.* Г. Барв. 19.

Мі́зок, зку, *м.* Мозгъ. *Курячий же в тебе, пане Петре, мізок.* К. ЧР. *Любить її, наче кошечим мізком нагодувала його.* Ном. № 8747.

Мізчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Мозжить. *Мізчив мене.* НВолын. у.

Мі́зька, ки, *ж.* Мезга. Шух. I. 252.

Мізю́к, ка́, *м.* Сосокъ для кормленія дѣтей и маленькихъ домашнихъ животныхъ, рожокъ.. Уман. у.

Мій, мого́ (моє́го), моєму́, (мо́му, мойму́), *мест.* Мой.

Мійсце, ця, *с.*=**Місце.** *Як припече, то він з того мійсця втече.* Ном.

Мійськи́й, **а́**, **е́**=**Міський**. *Я по своїй вдачі мійська людина.* Левиц.

Мілина́, **ни́**, *ж.* Мель на рѣкѣ. Каменец. у.

Мілі́ти, **лі́ю**, **еш**, *гл.* Мелѣть.

Мілки́й, **а́**, **е́**. Мелкій, неглубокій. Ум. **Міле́нький**.

Мі́лко, *нар.* Мелко. *Наори мілко, а посій рідко, то вродить дідько.* Ном. № 7170. Ум. **Міле́нько**.

Мілково́ддя, **`дя**, *с.* Мелководье. *По мілководді скрізь розляглося широколисте латаття.* Левиц. I. 63.

Мі́ло, *нар.*=**Дрібно**. (Порубано) *біле тіло, як мак міло.* Гол. I. 24.

Мілоч, **чі**, *ж.* Мель. Черномор.

Міль, **мо́лі**, *ж.* Моль. *А я лежу, валяюсь порохнею, одежою, що міль попроїдала.* К. Іов. 30. —**пчі́льна**. Насѣк. Galleria cerella. Вх. Пч I. 6.

Мільга́, **ги́** и **мілька́**, **ки́**, *ж.* Мелюзга, мелкая рыба. *Мільки натяг на двадцять карбованців з озера.* Лебед. у.

Мі́на, **ни**, *ж.* 1) Мѣна. 2) Предметъ мѣны. *Єдному міна—шовкова хустка, другому міна—золотий перстень, третьому міна—сама молода.* Чуб. III. 300.

Мінджува́ти и пр.=**Менджувати** и пр.

Міни́ти, **ню́**, **ниш**, *гл.* Мѣнять, промѣнивать. *Що ж ти нам міниш, красная панно?—Єдному міна—шовкова хустка, другому міна—золотий перстень, третьому міна—сама молода.* Чуб. III. 300.

Міни́тися, **ню́ся**, **нишся**, *гл.* 1) Измѣняться, перемѣняться. *День минав мінивсь на вечір.* МВ. (О. 1862. I. 82). *Тут я став мінитися... вже в мене* (вовкулаки) *і шкура вовча виросла.* Грин. I. 46. *Ой має воно* (серце) *чого ся мінити.* Чуб. *Голова болить, аж світ мені міниться.* Лебед. у. *Сердиться, аж міниться.* Ном. № 14262. *Аж іскри з очей скакнули, на лиці міниться.* МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Затмѣваться, меркнуть. *Міниться сонце, місяць. Як сонце міниться,—не можна на його дивитись: очі болітимуть.* Мнж. 155. *Ой учора ізвечора, як місяць мінився, ішов Яким до вдівоньки, а сусід дивився.* Нп. *Мов сонечко праведне тоді мінилося.* Ном.

Мінли́вий, **а**, **е**. Мѣняющійся, измѣнчивый.

Міньба́, **би́**, *ж.* Мѣна, размѣнъ.

Мінька́ и **мі́ньки**, *нар.* Въ выраж. **Дава́й мінька́! Ході́м мі́ньки!** Давай мѣняться. *Давай лишень мінька на одежу та виходь із сії пакосної ямки.* К. ЧР. 396. *Ходім міньки на крашанки.*

Міньма́, *нар.* Мѣняясь, въ обмѣнъ. *Я єму дав тото міньма.* Вх. Зн. 36.

Міня́йло, **ла**, *м.* Мѣняло. *Тут всякії були пронози,... жиди, міняйли, шинкарі.* Котл. Ен. (Вид. Корейво 1890, стр. 88).

Міня́к, **ка́**, *м.* **Зроби́ти міняка́**. Помѣняться. Мир. ХРВ. 364. См. **Мінька**, **міньки**.

Міня́ти, **ня́ю**, **еш**, *гл.* 1) Мѣнять. *Міняли тихо, та й виміняли лихо.* Ном. № 10605. *У Київі не женись, а в Ромні кобили не міняй.* Ном. № 723. 2) О деньгахъ: мѣнять, размѣнивать. *Не буду я міняти сих грошей.* Мир. Пов. II. 102. *Є гроші, та не міняні.* Грин. I. 91.

Міня́тися, **ня́юся**, **ешся**, *гл.* Мѣняться, обмѣниваться. *Кайданами міняються, правдою торгують.* Шевч. 210.

Мір, **мо́ру**, *м.* Моръ, смертность. *Батько й мати повмірали від якогось мору.* Г. Барв. 172. *Торік був у Київі великий мір на людей.* Кіев. у. *Чом воно на панів та на попів мору нема?* Лебед. у.

Мі́ра, **ри**, *ж.* 1) Мѣра. *Якою мірою міряєте,—відміряється вам.* Єв. Мр. IV. 24. *У самого хазяїна ключ... мірою й одсипає.* Г. Барв. 93. *Жартуйте та й міру знайте.* Левиц. **Мі́ри нема́**. Безмѣрно. *Вона змалку начулась, що вона хороша—міри нема.* Кв. **До мі́ри**. Въ мѣру, умѣренно. *Як почуваєшся по силі та п'єш до міри, то горілка панує чоловікові.* Полт. г. **На одні́й мі́рі**. На одномъ уровнѣ. *Цього року вода у ставку раз-у-раз на одній мірі.* Кіев. г. **Над мі́ру**. Черезмѣрно; сверхъ силъ. **Не в мою́ мі́ру мі́ряючи**. Первоначальное значеніе: не ко мнѣ примѣряя. Обыкновенно говорится, когда показываютъ на своемъ тѣлѣ мѣсто чужой болѣзни, и выражаетъ пожеланіе, чтобы показываемая болѣзнь не случилась у говорящаго. *Аж отак, не в мою міру міряючи, рознесло йому щоку.* Харьк. г. **Жа́дною мі́рою**. Никакъ, никакимъ образомъ. *Не одпускають* (прощальники) *од себе жадною мірою.* К. ЧР. 2) Мѣрка. **Мі́ру бра́ти**. Снимать мѣрку. 3) Мѣра длины для полотна; въ Галиціи равна 30 дюймамъ. *А подзвінному дам сім мір полотна, шоби мені дзвонив цілий тиждень до дня; а дякові дам п'ять мір полотна, шоби мені псалтирь читав до дня.* Грин. III. 285. *Вироблене полотно мірить ткач мірою. Є то досить груба,*

звичайно чотирогранна палиця, що без головки має тридцять цалів. МУЕ. III. 22. Ум. **Мі́рка, мі́рочка.**

Мі́рити, рю, риш, *гл.*=**Міряти.**

Мі́рка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **мі́ра.** 2) Мѣра сыпучихъ тѣлъ въ 8 гарнцевъ, четверикъ. *Він мірку гороху насипав.* Рудч. Ск. I. 86. 3) Плата за помолъ зерномъ. Ум. **Мі́рочка.** *І мірочки не бере, як на крупи подере.* Нп.

Мірко́ваний, а, е. Умѣренный, воздержанный.

Міркува́ння, ня, *с.* Соображеніе, размышленіе, разсчетъ. *Оце тобі розумне міркування, збагни його, користуйся ним, друже.* К. Іов. 13.

Міркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Думать, соображать, разсчитывать, разсуждать. *Не все ж Біг дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Міркує той, хто нужду знає.* Гліб. 1. *Сам оце як почну міркувати та й складу до ладу.* Левиц.

Міркува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* 1) Соображаться съ чѣмъ, примѣняться къ чему. 2) Удерживаться, воздерживаться.

Мі́рний, а, е. Умѣренный, средній. *Оце мірні огірки—саме добре квасити.* Каменец. у.

Мі́рник, ка, *м.* 1) Землемѣръ. 2) Мѣра сыпучихъ тѣлъ въ 4 четверика. Зміев. у.

Мі́рницький, а, е. Землемѣрскій.

Мі́рність, ности, *ж.* Умѣренность. Желех.

Мі́рно, *нар.* Умѣренно.

Мі́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **мі́рка.**

Міро́шник, ка, *м.* Мельникъ. *Мірошник мав хороший млин.* Гліб. 82.

Мірошникі́вна, ни, *ж.* Дочь мельника.

Мірошникува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть мельникомъ.

Міро́шницький, а, е. Относящійся къ мельнику. *Моє діло, як кажуть, мірошницьке: запусти та й мовчи.* Ном. № 3114.

Мірошниче́нко, ка, *м.* Сынъ мельника.

Міро́шничка, ки, *ж.* Жена мельника.

Мірту́к, ка́, *м.* 1) Родъ ведра, вмѣстимостью около 1 литра, для мѣрянія удоя (у гуцульскихъ пастуховъ). Шух. I. 205. 2) Родъ ковша для набиранія муки. Шух. I. 251.

Мі́рчий, чого, *м.* 1) Землемѣръ, межевщикъ. Радом. у. 2) Пріемщикъ сукна на водяной сукновальнѣ. Вас. 173.

Мі́рчити, чу, чиш, *гл.* Брать часть зерна за помолъ. Вх. Зн. 36.

Мірчу́к, ка́, *м.* Мѣра зерна, получаемая за помолъ.

Мі́ряний, а, е. Измѣренный. *Моє лихо, моє горювання зовсім иншою мірою міряне.* Г. Барв. 226. *Там не міряні милі.* Чуб.

Мі́ряник, ка, *м.* Землемѣръ. Вх. Зн. 36.

Мі́ряти, ряю, еш, *гл.* 1) Мѣрить, измѣрять. *Якою мірою міряєш, такою тобі одміряють.* Ном. № 7069. 2) Цѣлить, прицѣливаться, мѣтить.

Мі́рятися, ряюся, ешся, *гл.* 1) Мѣряться. *Була колись шляхетчина вельможная пані; мірялася з москалями, з ордою, з султаном.* Шевч. 130. *З панами не міряйсь чубами.* Ном. № 1204. 2) Силиться, стараться, пытаться. *Коли ж чує—ніби кватирку хтось міряється відсунути.* Г. Барв. 167. *Дитина вже коло неї лазила на траві й дибки мірялась.* Г. Барв. 145.

Мі́сиво, ва, *с.* Мѣсиво.

Міси́ти, шу́, сиш, *гл.* Мѣсить. *Прийшов кум до куми, а кума місить тісто.* Чуб. I. 41. *Тихо ходить, та густо місить.* Ном. № 7315.

Міси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Мѣситься. *Пил земний злипався, наче тісто, і оранка місилася як глина.* К. Іов. 87. *Як діжа не міситься, то сім'я біситься.* Ном. № 14117.

Місни́й, а́, е́=**Міцний.** *Та й місне сукно.* Харьк. г.

Мі́сно, *нар.*=**Міцно.** Рудч. Ск. II. 152.

Міснота́, ти́, *ж.*=**Міцнота.** *Біли вапною—біле буде полотно, а місноти дазьбі, так і розлізеться.* Лебед. у.

Міст, мо́сту, *м.* 1) Мостъ. *Оце пропав, як з мосту впав.* Ном. № 1875. 2) Полъ деревянный. *Молодицям по світлицях мости шарувати.* О. 1862. IV. 107. *А в милої ввесь двір на помості. Ой для кого, мила, сі мости мостила?* Грин. III. 263. Ум. **Місто́к, місто́чок, мо́стонько.** *Калиновий мостоньку, гнися, не ломися.* Грин. III. 526.

Місте́ць и пр.=**Мистець** и пр.

I. **Мі́стечко, ка** *с.* Ум. отъ **мі́сто.**

II. **Місте́чко, ка,** *с.* Мѣстечко (населенный пунктъ). *Круг містечка Берестечка на чотирі милі мене славні запорожці своїм трупом вкрили.* Шевч. 491. *Жив собі в містечку круг своїй родини.* Чуб. V. 328.

Місти́на, ни, *ж.* Мѣсто. Черк. у. *Добряча містина отам на леваді: чи бач яка трава!* Харк. г. Ум. **Місти́нка, місти́ночка.**

Місти́ти, щу́, сти́ш, *гл.* Мѣстить, по-

мѣщать. *Де він те все містив,—Бог його святий знає.* О. 1862. I. 29.

Міститися, щу́ся, ститься, *гл.* Помѣщаться. *Та нічого поститись, коли єсть іде міститись.* Ном. № 11547.

Містище, ща, *с.* Дѣтскій послѣдъ, младенческое мѣсто, placenta. Вх. Зн. 36.

Містни́ця, ці, *ж.* Доска въ полу, моету. *Містниця випала.* Черк. у.

I. Мі́сто, та, *с.* 1) Мѣсто. 2) Базаръ, торговая площадь, рынокъ. *Ой піду я, мамо, на місто та куплю я, мамо, з-місто.* Шевч. 3) Городъ. *Багато сіл, багато міст на Україні минули бурлаки.* Левиц. *Ні до села, ні до міста.* Ном. № 7650. *Пані тим часом село продала та переїхала у місто жити.* МВ. Ум. **Місте́чко, містонько.** *Іди тепер, матінко, од мене,—нема в мене містонька для тебе.* Грин. III. 376. *А дівочкам усе волечка: за юпочку да на улочку, за намистечко да на містечко.* Чуб. III. 59.

II. Мі́сто, *пред.* Вмѣсто. *Він бере стовп: одного повісив на плечі місто ружжя, а другою повісив коло боку місто шаблі.* Рудч. Ск. I. 109.

Мі́стове, вого, *с.* Пошлина за право торговли на базарѣ.

Місто́к, містка́, *м.* 1) Ум. отъ міст. Мостикъ. 2) Средняя часть днѣпровской лодки (**дуба**). Мнж. 179.

Мі́стонько, ка, *с.* Ум. отъ мі́сто.

Місто́чок, чка, *м.* Ум. отъ міст.

Мість, *пред.*=II **Мі́сто.**

Містяни́н, на, *м.* Горожанинъ. Левч. 28.

Мі́стюк, ка́, *м.*=**Мі́стець.** Мкр. Г. 16.

Мі́сце, ця, *с.* Мѣсто. *По тричі в однім місці бідного невольника затинали.* Макс. *Як намальовані встають передо мною всі місця.* Левиц. **Мі́сцем, мі́сцями.** а)-Мѣстами, въ нѣкоторыхъ мѣстахъ. *Місцем такі були здоровенні та глибокі байраки, що Божесвіте!* Грин. II. 169. *Місцями й гарна трава — низом, а по сугробках полина.* Зміев. у. б) Иногда, по временамъ. *Місцями й я їм рибу.* Зміев. у.

Мі́сцевий, а, е. Мѣстный.

Мі́сцевість, вости, *ж.* Мѣстность. Желех.

Мі́сцево, *нар.* Мѣстно.

Місци́на, ни, *ж.*=**Мі́стина.** *Найшли таку місцину, що можно перейти яр.* Зміев. у.

Мі́ськаво, *нар.* Грязно, топко. Шух. I. 81.

Міський, а́, е. Городской. *Розумніше міське теля, як сільська дитина.* Чуб. I. 242.

Мі́сяцевий, а, е. Относящійся къ лунѣ, лунный. *Кватирь місяцевих чотирі.* Дещо.

Мі́сяць, ця, *м.* 1) Луна, мѣсяцъ. *Із-за хмари, з-за байраків місяць виглядає.* Хата, 16. *Не подоба зірці без місяця та ізходити.* Мет. 81. *Ой місяцю-місяцю! Світиш та не гріеш: даремне в Бога хліб їси.* Ном. № 596. Употребляется для ласкательнаго названія возлюбленнаго. *І місяця свою зараз забуду, свою Серпівочка?* Г. Барв. 205. 2) Мѣсяцъ. *Я ж місяці і дні лічу журбою.* К. Іов. 15. **Що-мі́сяця.** Ежемѣсячно. **Моско́вський мі́сяць.** Долгое время. *Попождеш з московський місяць!* 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 36. Ум. **Мі́сячéнько, мі́сячко, мі́сячок.** Вх. Уг. 252. *Ой місяцю-місяченьку, і ти, зоре ясна, ой світіть там на подвіррі, де дівчина красна.* Чуб. V. 53.

Мі́сячка, ки, *ж.* Менструація, мѣсячное.

Мі́сячко, ка, *м.* Ум. отъ мі́сяць.

Мі́сячний и мі́сяшний, а, е. 1) Лунный, мѣсячный. *Місячна ніч.* 2) Совершающійся въ теченіе мѣсяца. *Редька маненька—місячна, а велика—зімня.* Лебед. у. 3) **Мі́сячне.** Регулы (у женщ.). Мнж. 152.

Мі́сячник и мі́сяшник, ка, *м.* Лунатикъ. Єв. Мт. XVII. 15.

Мі́сячно и мі́сяшно, *нар.* 1) Мѣсячно, лунно. *Так місячно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. 2) Помѣсячно. *А чи нема тут такої молодиці, щоб місячно зодилась?* МВ. I. 24.

Мі́сячок, чка, *м.* Ум. отъ мі́сяць.

Мі́сяшний, мі́сяшник, мі́сяшно. См. **Мі́сячний, мі́сячник, мі́сячно.**

Мі́та, ти, *ж.* Мѣтка, знакъ.

Міта́ти, та́ю, ешь, *гл.*=**Мести.** *Сива пава літала, крилами двір мітала.* Чуб. III. 251.

Мі́тець и пр.=**Мітець** и пр.

Мі́ти, мі́ю, ешь, *гл.*=**Мати.** *То самий був Сава, коприй мів розбойників на Савур-могилі.* Драг. *В лісі було, листя міло.* Чуб. I. 310.

Мі́тися, мі́юся, ешся, *гл.*=**Матися.**

Мі́тити, чу, тиш, *гл.* Намѣчать, мѣтить.

Мі́ткий, а́, е. Замѣтный, примѣтный.

Мі́тла́, ли́, *ж.* 1) Метла. *Ой я тую далекую мітлами помечу, я до сеї близенької соколом полечу.* Чуб. V. 26. 2) Комета. Мнж. 148. 3) Раст.=**Мі́тлиця** ж. Вх. Пч. I. 8.

Мі́тла́стий, а, е. Похожій на метлу, широкій (о бородѣ). *Із-за борід, мов кущ лози, мітластих.* К. МБ. II. 123.

Мітли́ця, ці, *ж.* Названіе нѣсколькихъ растеній: а) Festuca pratensis. ЗЮЗО. I. 123. б) Dactylis glomerata L. ЗЮЗО. I. 120. в) Avaena pubescens L. ЗЮЗО. I. 171. г) Bromus mollis L. ЗЮЗО. I. 171. д) Agrostis vulgaris. Шух. I. 20. е)—**бі́ла.** Agrostis alba. Шух. I. 20. ж) Aira spica venti. Вх. Пч. I. 8.

Мітли́чина, ни, *ж.*=**Мітлиця**, *ж.* Вх. Пч. I. 8.

Мітли́ще, ща, *с.* Древко для метлы.

Міто́к, тка, *м.* Мѣра нитокъ въ 40 или 50 пасомъ. Чуб. VII. 408 и Залюбовск. *Мітки бувають круглі, в яких одно пасмо має 60 ниток і* **чиноваті**, *в яких одно пасмо має лиш 30 ниток.* МУЕ. III. 13, 24. *Міток із матірного прядіва.* КС. 1893. VII. 80. *Ізстаріли мене, ненько моя, та чужії мітки.* Чуб. V. 553. *Хто мені буде чужі мітки одпрядать?* Мил. 219.

Міттю, *нар.*=**Миттю.**

Мі́ть, ті, *ж.*=**Мить.** *В одну мі́ть Бога знівите.*

I. **Міх, мо́ху**, *м.*=**Мох.** *Стара, старезна, аж її міх покрив.* МВ. II. 65.

II. **Міх, мі́ха**, *м.* 1) Мѣшокъ. *Збувся батько міха: збувся грошей з міха.* Ном. № 1808. *Пішов з пустим міхом по порожні клуні.* Ном. № 11043. 2) Мѣхъ для раздуванія. *Здихнув тяжко та важко, мов ковальський міх.* Ном. № 2277.

Міхови́на, ни, *ж.* Грубая ткань для мѣшка. Каменец. у.

Міхоно́ша, ші, *м.* 1) Провожатый слѣпца, носящій мѣшокъ съ подаяніемъ. *Хто йде, їде—не минає: хто бублик, хто гроші, хто старому, а дівчата шажок міхоноші.* Шевч. 89. 2) Носящій мѣшокъ при колядованіи и пр. *Василь все за ними ходить та, як той міхоноша у колядці, носить Марусин кошик.* Кв. I. 34.

Міхува́тий, а, е. Мѣшковатый. *Ото ще Іван міхуватий.* Черк. у.

Міху́р, ра́, *м.* Волдырь, водяной пузырь отъ обжога и пр. Камен. у. Ум. **Міхуре́ць.**

Міцни́й, а́, е́. 1) Мощный, сильный, крѣпкій. *Скарай мене, міцний Боже, коли тя забуду.* Чуб. V. 57. *Під сивим волоссем притаїлась здорова, міцна, запекла і правдива душа.* Левиц. *Осавула спав міцним сном.* Левиц. *Міцного напитку не питиме.* Св. Л. I. 15. 2) Прочный. *Міцний, як з клочча батіг.* Ном. № 13135.

Міцні́сть, ности, *ж.* Крѣпость, прочность. *Для міцности зашито дячі.* Константиногр. у.

Міцні́ти, ні́ю, ѣш, *гл.* Крѣпнуть. *Міцніє лук в моїй руці потужній.* К. Іов.

Мі́цно, *нар.* 1) Крѣпко, сильно. *Він її пригорнув до серця мі́цно, поцілував.* Кв. I. 65. *Міцно нездужає.* О. 1862. VI. 109. 2) Прочно.

Міцносе́рдий, а, е. Съ твердымъ сердцемъ. *Мій князю й батьку, Байдо міцносердий.* К. Бай. 37.

Міцноси́лий, а, е. Сильный, крѣпкій. *Вона знала, що у неї не такий міцносилий голос.* Левиц.

Міць, мо́ці, *ж.* Сила, крѣпость, мощь. *Де ж та сила, де ж та міць?* Г. Барв. 411. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мир. ХРВ. 4. **Міць узя́ти.** Пріобрѣсть силу, власть. *Таку міць узяв наш волосний, що й мирового не слуха.* Канев. у. *Тепер жиди вже панують, бо таку велику міць узяли, що й панів посіли.* Лубен. у.

Міцька, міцьковий и пр.=**Мицька, мицьковий** и пр.

I. **Міч.** См. **Меч.**

II. **Міч, мо́чі**, *ж.*=**Міць.** *Нема мочі.* Ном. **Ста́ти у мочах.** Войти въ силу, сдѣлаться сильнымъ. *Сидить черв'як у тому гніздечку, а як стане у мочах, то й вилізе.* Волч. у.

Мі́чник, ка, *м.*=**Мечник.**

Мішаний, а, е. Смѣшанный.

Міша́ник, ка, *м.* Крестьянинъ, дающій вмѣстѣ съ другими, свои овцы на выпасъ на чужомъ пастбищѣ. Вх. Зн. 36. Шух. I. 197.

Мішани́на, ни, *ж.* 1) Смѣсь. 2) Сумятица, замѣшательство. *Кинулись шукати його по табору, да не так то його й знайти у такій мішанині.* К. ЧР. 308.

Мішанка, ки, *ж.* Смѣсь сѣна съ соломою для корма скота. *Мішанку робили.* Чуб. I. 8.

Міша́ти, ша́ю, ѣш, *гл.* Мѣшать, смѣшивать, перемѣшивать. *Мішай кашу. Пане гетьмане!.. старого пса непристойно мішати в нашу компанію.* К. ЧР.

Міша́тися, ша́юся, ѣшся, *гл.* 1) Мѣшаться, смѣшиваться, путаться. *Ох, і в голові мені мішається.* МВ. (О. 1862. I. 90).

Мішо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **мішо́к.**

Мішка, ки, *ж.* 1) Палка для мѣшанія жидкости. 2) Смѣсь. *Сіно—так: не чисте, а мішка: було там змішано і степове, і з м'якою нив'я.* Новомоск. у. *Це житце не чисте, то й піде на мішку в дерть з ячменем.* Новомоск. у.

Мішка́нець и пр.=**Мешканець** и пр.

Мі́шма, *нар.* Въ перемежку, смѣшанно. *Ідуть мішма,—дивіт-но ся: москалі й селяне з ними, а не мишень москалі сами.* **Каменец. у.**

Мішо́к, шка́, *м.* 1) Мѣшокъ. *Сьогодня з мішком, а завтра з торбинкою.* Ном. № 4736. Ум. **Мішечо́к.** *Пішечком з мішечком.* Ном. № 11373. 2)=**Міх 2.** *Як почнеш розводить огонь у горні, як почнеш мішком подувати та залізо роспікати.* Грин. II. 210.

Міща́, щáти, *с.* Мѣшочекъ.

Міщани́н, на, *м.* Мѣщанинъ. *Не пішла б я за селянина, а пішла б я за міщанина.* Чуб. III. 472.

Міща́нка, ки, *ж.* Мѣщанка. Ум. **Міща́ночка.** *Ой ти знав, на що брав міщаночку з міста.* Нп.

Міща́нство, ва, *с.* Мѣщанство, мѣщане. Желех.

Міща́нський, а, е. Мѣщанскій. *Тогдішніми часами міщанських і мужичих дітей не приймали в гімназію.* Левиц. I. 241.

Міщанчу́к, ка́, *м.* Сынъ мѣщанина. Левиц.

Мла, мли, *ж.* Мгла.

Мла́ка, ки, *ж.* Топь, трясина. *Вилеті́ло потя з лісу та сіло на млаку.* Гол. II. 782. Ум. **Мла́чка.** *Он іде мій милований там долі млачками.* Гол. II. 411.

Мла́чівка, ки, *ж.* Жижа навозная. Вх. Уг. 252.

Мла́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **мла́ка.**

Млеи, аю, *м.*=**Млін.** Вас. 183.

Мли́во, ва, *с.* 1) Зерно, приготовленное для помола. *І вітер добрий, так млива нема. Оце змелю мішок, то усього млива.* Канев. у. *У млин я з мливом раз прийшов.* Млак. 41. 2) Мука вообще. *Нема млива, треба до млина іти.* Каменец. у. *У нас і жмені млива немає.* Каменец. у. 3) Молотье. *Тепер вітер хороший, мливо гарне.* Г. Барв. 393.

Млин, на́, *м.* Мельница водяная. *Н; низу млин крутив усіма колесами. Проти сонця на темних колесах ясно блищали нові приставляні лопатки, хапаючи за кожним покрут і колеса срібні проміння сонця, ніби облиті блискучою водою.* Левиц. I 373. **Млин коре́чний, наплавний, підсу́бійний.** См. эти слова. **Ручни́й млин.** Ручная мельница устройства болѣе сложнаго, чѣмъ **жо́рна** (см. **жорно**). Названіе частей (сравни **жорна**): на нижнемъ **е́рмі** **но́рба** для вращенія **но́леса** съ **пальна́ми**, которое вращается **на валі**; надъ колесомъ находятся два жернова: **спідни́й** и **пове́рхнин**, въ срединѣ **пове́рхнина** желѣзный **веретінник**, проходящій сквозь **спідни́й**, подъ которымъ есть желѣзное **веретено́**; надъ жерновами верхнее **е́рмо**, меньшее, называемое **кошеве́**, въ которомъ вверху укрѣпленъ **кіш** для зерна, подъ нимъ **кори́тце з ву́хом**; колесо, вращаемое при помощи рукоятки (**ко́рби**), цѣпляется **пальна́ми** за **спи́ці** **веретена́** (родъ шестерни), которое, при помощи **веретінника**, вращаетъ верхній жерновъ (**пове́рхник**); **спружина**, имѣющаяся при верхнемъ жерновѣ, толкаетъ **ву́хо з кори́тця** и вытряхиваетъ изъ него зерно, падающее въ **прого́рницю** (дыру въ центрѣ верхняго жернова); изъ подъ жернова мука проходитъ **мучнико́м** въ **кори́то**; при помощи **за́крутки** можно поднять или опустить **кіш**. Шух. I. 103, 104. Ум. **Млино́к, млино́чок.**

Млина́рка, ки, *ж.* Мельничиха. *На тім ставку млиночок, а в тім млиночку млинарка.* Чуб. V. 1068.

Млина́рський, а, е. Мельничій.

Млина́рь, ря́, *м.* Мельникъ. *У млині з млинарем спав.* Гол. III. 528.

Млине́ць, нця́, *м.* 1) Блинъ. *Видно, що Ганна млинці пекла, бо й ворота в тісті.* Ном. № 7336. *Вона своїм носом чує, як на небі млинці печуть.* Посл. 2) Родъ вѣтряной мельнички съ двумя крыльями для отпугиванія птицъ. Шух. I. 167. Ум. **Мли́нчик.**

Млини́сько, ка, *с.*=**Млинище.**

Млини́ця, ці, *ж.* Небольшая водяная мельница. Гол. III. 252.

Мли́нище, ща, *с.* Мѣсто, бывшее подъ мельницею.

Млині́вка, ки, *ж.* Канава, по которой направлена вода изъ рѣки на мельницу, если послѣдняя помѣщена въ сторонѣ отъ русла рѣки. Каменец. у. Шух. I. 113.

Млинкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Очищать зерновой хлѣбъ на вѣялкѣ. Винниц. у.

Млинове́, во́го, *с.* Мельничный сборъ.

Млинови́й, а́, е́. Мельничный. *Ой зійди, зійди, ясен місяцю, як млиновеє коло.* Нп. **Млинови́й ка́мінь.** Жерновъ. *Тоді я, мати, приїду до вас, як павине пір'я на спід потоне, а млиновий камінь на верх випливе* Чуб.

Млино́к, нка́, *м.* 1) Ум. отъ **млин.** **Млинко́м пі́ти.** Вертѣться, двигаясь. (Листочок) *пішов млинком за вітром.* Св. Л. 273. 2) Вѣялка. *У кого є більше збіжа,*

той має до чищеня куплений млинок. Шух. I. 166 Ум. **Млинóчок.**

Млинськи́й, á, é. Мельничный. Гол.

Млинчі́вка, ки, *ж.*=**Млін.** Вх. Уг. 252.

Мли́стий, а, е. Мглистый.

Мли́ця, ці, *ж.* Лошонокъ, родившійся во время цвѣтенія ранней гречихи. Вх. Пч. II. 6.

Мліг, (род.?), *м.* Мигъ. *На мліг ока був рижий розсідланий.* Федьк.

Млі́йка, ки, *ж.* ? *Ристю, кониченьки, ристю! Ідемо за користю червоною да млійкою з молодою да невісткою.* Маркев. 135.

Млі́лий, а, е. Хилый, слабый. *Хазяйство, дивлячись на мене, що собі я такий млілий та сухий, не дуже в роботу приймають.* Кв. II. 288.

Млін, мльóну, *м.* Въ ручной мельницѣ: палка, которой вращаютъ жерновъ. Тоже, что и **жорнівка, погонач.** Козел. у.

Млість, млóсти и пр.=**Млость** и пр. *Мене така млість напала, що аж сам собі важкий зробився.* Кіев. у.

Млі́ти, млі́ю, еш, *гл.* 1) Млѣть, замирать, изнывать. *Не житиму тепер, а млітиму.* Г. Барв. 253. *Глянув я направо, там росли і мліли на сонці роскішні сади.* Левиц. *Світить місяць да не гріє, до дівчини серце мліє.* Чуб. V. 24. *Чи всім людям із кохання так ся діє? Очі не сплять, серце стогне, душа мліє.* Мет. 28. *Коли б чого не забути, щоб дитина не мліла голодом.* Св. Л. 60. 2) Прѣть, увариваться. *Каша вже давно мліє.* Богодух. у.

Млóїти, їть, *гл. безл.* Тошнить. *Млоїть мене та й млоїть.* Каменец. у.

Млóсний, а, е. 1) Располагающій къ истомѣ, томительный, душный (о днѣ): *Сьогодні день дуже млосний.* Кіев. у. 2) Тошный, обморочный.

Млóсно, *нар.* 1) Располагающе къ истомѣ. 2) Тошно, обморочно, дурно. *Чогось їй стало млосно й нудно.* Кв.

Млóстити, стить, *гл. безл.* Дѣлаться дурно.

Млóсть, сти, *ж.* Истома, обморокъ, нѣга. *Млость пішла по всьому тілу.* Котл. Ен. V. 9. *Так у млость укине.* **Млóсті обняли́.** Закружилась голова, упалъ въ обморокъ. *Як побачив пироги, його млості обняли та й упав.* Чуб. III. 425.

Мля́ва, ви, *ж.* Жара, неподвижный воздухъ, паръ. Харьк. у.

Мля́вий, а, е. Вялый, слабый. *Її... организм був зроду нервовий, млявий і втомливий.* Левиц. *Він дав мені знарошне серце мляве.* К. Іов. 52. — **водá.** Неосвѣжающая вода. Каменец. у.

Мля́вість, вости, *ж.* Вялость, слабость.

Мля́во, *нар.* Вяло, слабо.

Мнець, мнеця́, *м.* Кожемяка.

Мни́ха, хи, *об.* Вялый, неповоротливый человѣкъ. Харьк. г. Мжн. 185. *Іде штрихамниха з обідом нерано.* Грин. III. 662.

Мни́шки, шок, *ж. мн.* Вареныя лепешки изъ сыра съ мукой, сырникъ.

Мнóгий, а, е Многій. *Даруй, Боже, многі літа цьому господару.* Чуб. III. 69.

Мнóгість, гости, *ж.* Множество, многочисленность.

Мнóго, *нар.*=**Багато.** *Да побіжи в чисте поле, чи йде ляхів много.* Макс. **Не у мнóзі.** Не во множествѣ. *Не гнівайся, тестю! не у мнозі зять іде.* Мет.

Многобóжжя, жя, *с.* Многобожіе. К. Іов.

Многомóвний, а, е. Многорѣчивый. *Не многомовний, а коли вже розговориться, то паше його кожне слово полом'ям.* МВ. (О. 1861. I. 71).

Мнóжество, ва, *с.* Множество. Стор II. 126. Чуб. III. 323.

Мнóжити, жу, жиш, *гл.* Умножать, множить, размножать. *Було пани множять вівцю шльонку.* Каменец. у.

Мнóжитися, жуся, жишся, *гл.* Размножаться, множиться. Чуб. I. 75.

Мнюх, ха, *м.* Рыба Lota vulgaris. Шух. I. 24.

Мня, мення́, *с.* Имя. *Давайте з'їмо того, у кого погане мня.* Мнж. 4.

Мня́вкати, каю, еш, *гл.* 1) Мяукать. 2) Невнятно и плохо говорить. *Так що ж бо наш Уласович? Ні пари з уст. Далі принявся, мнявкав-мнявкав, та й начне про воли, кінчає про голуби...* Кв. II. 56.

Мняки́й. См. **М'який.**

Мняки́на. См. **М'якина.**

Мнякотá. См. **М'якота.**

Мня́лиця. См. **М'ялиця.**

Мня́ло. См. **М'яло.**

Мня́со. См. **М'ясо.**

Мня́та. См. **М'ята.**

Мня́ти. См. **М'яти.**

Мняч. См. **М'яч.**

Мня́шкурити. См. **М'яшкурити.**

Мо, *нар.*=**Може.** *Чорт... ніс ту кобилу, мо ступнів два проніс та запінивсь і покинув.* Рудч. Ск. I. 69. *Да такий здо-*

ровий дуб був, що мо'б і втрох не обняв. Драг.

Мов, *нар.* Точно, будто. *Сніг мов з рукава.* Ном. № 625. *Чи чуєш? щось плаче за ворітьми... мов дитина.* Шевч. 101. *Мов гетьманського роду.* Ном. № 8444.

Мо́ва, **ви**, *ж.* 1) Языкъ, рѣчь. *Всі мови слав'янською люду, всі знаєте, а своєї дасть-Бі́г...* Шевч. *Квітка первий довів українців до сліз мовою українською... Шевченко, воздвигши з упадку голосну мову українську, назначив широкі границі нашому духу народньому.* К. Листи з хут. III. „*Шекспірові твори з мови британської мовою українською попереклав П. А. Кулі́ш*". 2) Рѣчь; разговоръ. *Умер козак, умер козак і козацька мова.* Лукаш. 123. *Таке мичко, така й мова, тілько не такая чорноброва.* Мет. 11. *Мова мовиться, а хліб їсться.* Чуб. I. 261. *А далі, після сеї мови, трояндам він так всім сказав.* Котл. Ен. II. 7. *Не про те мова мовиться.* Левиц. *Староста... промовляє до їх до трьох раз так... По третій мові, як молода втреть до ніг вклониться, дівчата співають знову.* О. 1862. IV. 10. **Без мо́ви.** Молча, безмолвно. **Мо́ву найти́.** Разговориться, найти предметъ для разговора. *Рідна сестра у гості прийшла, у гості прийшла, ще й мову найшла.* Мет. *Випив чарку й мова найшлася.* НВолын. у. **Мо́ву переби́ти.** Прервать, перебить кого (въ рѣчи). *Вибачайте, мову переб'ю: а ви ж коли бачили йоцо?* НВолын. у. **На мо́ві бу́ти з ким.** Бесѣдовать, разговаривать. **Не до мо́ви бу́ти кому́.** Быть кому непріятнымъ собесѣдникомъ. *Пішла заміж до любови, а свекорку не до мови.* Грин. III. 306. Ум. **Мо́вка, мо́вонька, мо́вочка.** *За вовка мовка, а вовк у хату.* Ном. № 5769. *Коли правдива мовонька твоя, так будеш, серденько, на вік ти моя.* Чуб.

Мовдь, **ді**, *ж.* Раст. Peucedanum Oreoselinum. Moench. ЗЮЗО. I. 131.

Мо́вити, **влю**, **вив**, *гл.* Говорить. *Мовивши слово, треба бути паном.* Ном. № 10671. *Казала б, та уста не мовлять.* Г. Барв. 72. *Раз то мовить по грецьки, удруге по турецьки.* Лукаш. 43. *Він дожидав, не мовлячи слова, духу не зводячи, бліди́й.* МВ. II. 190. *З великою жалю, я слова не мовлю.* Лукаш. 83.

Мо́витися, **ться**, *гл. безл.* Говориться. *Не так швидко робиться, як мовиться.* Ном. № 5603. **Мо́ва мо́виться.** Идетъ разговоръ, говорится. *Батько промовив ті слова так спокійно, неначе мова мовилась про коюсь иншою, а не про його.* Левиц. Пов. 114. **Мо́ва не мо́виться.** Разговоръ не клеится. *Сумно стало, мова не мовилась.* МВ. II. 184.

Мо́вка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **мо́ва.**

Мо́вкнути, **ну**, **неш**, *гл.* Умолкать.

Мовля́в, *нар.* Такъ сказать, молъ, дескать. *Прийшлось сусідові, мовляв, хоч сяде та й плач.* Греб. 382. *Хоч спасти, мовляв, аби з доброго коня.* Литин. у.

Мовля́ти, **ля́ю**, **вш**, *гл.* Говорить, молвить. *Чи се ж тобі гнівитися на Бога, і до його такі слова мовляти?* К. Іов. *Дідові низько в ноги впали, а вставши, їй мовляли так.* Котл. Ен. I. 16.

Мо́вний, **а**, **е.** Говорливый, разговорчивый, словоохотливый; рѣчистый. Вх. Лем. 436. *Товариш мовний в дорозі стоїть за віз цмаровний.* Ном. № 11383. *Маєш же старости мовнії.* Гол.

Мо́вність, **ности**, *ж.* Словоохотливость, говорливость; рѣчистость.

Мо́вно, *нар.* Говорливо, разговорчиво, словоохотливо; рѣчисто.

Мовчазли́вий, **а**, **е** = **Мовчазний.**

Мовчазли́во, *нар.* = **Мовчазно.**

Мовчазни́й, **á**, **é.** Молчаливый. *Щоб споглядати нам про таку дорогу душу у мовчазній молитві до Бога.*

Мовча́зність, **ности**, *ж.* Молчаливость; молчаніе. Мир. Пов. I. 160.

Мовча́зно, *нар.* Молчаливо.

Мовча́к, **ка́**, *м.* Молчаливый, безответный человѣкъ. НВолын. у.

Мовча́н, **на́**, *м.* 1) = **Мовчак.** О. 1861. X. Шевч. 16. 2) = **Мовчанка.** **У мовчана́ гра́ти.** Молчать. *І знов почали ми у мовчана грати, журимось.* Г. Барв. 50.

Мовча́нка, **ки**, *ж.* Молчаніе, молчанка. *Мовчанка не пушить, головки не сушить.* Ном. № 1117. *Хоч що вона йому питає, він буцім то не дочуває. Мовчанка їй надокука.* Греб. 331.

Мовча́ння, **ня**, *с.* Молчаніе. *Христя і рада тому мовчанню: ніщо їй не заборояє думати.* Мир. Пов. II 84.

Мовча́ти, **чу́**, **чи́ш**, *гл.* Молчать. *Хто мовчить, той двох навчить.* Ном. № 5054. *Нужда мовчати не вміє.* Ном. № 9772 *Слухає Наталя та мовчки мовчить.* О. 1862. VIII. 24.

Мо́вчки, *нар.* Молча, втихомолку. *Стояли мовчки всі смутні.* Котл. Е. П. 6. *Вийшла мовчки з хати.* Шевч. *Самі в покою сидять мовчки, без гуку, без гомону.* МВ. I. 46.

Мовчли́вий, а, е = Мовчазливий. Черк. у. Вх. Зн. 36.

Мовчо́к, чка́, *м.* Молчокъ, молчаніе. *Мовчок: розбив тато горщок; а мати й два, та ніхто не зна.* Ном. № 5949. **Мовчкóм= Мовчки.**

Мовчу́н, на́, *м.* Молчальникъ, неразговорчивый человѣкъ. Левиц. I. 138.

Мовчу́щий, а, е=Мовчазний. *Мовчущий був такий, тільки зо мною... розмовляє.* Г. Барв. 355. *Мовчущі як земля.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Мóга, ги, *ж.* Возможность. *Скільки нашої моги, дбаємо про добро рідного нашого краю.* О. 1862. III. К. 29. *У Бога все мога.* Ном. № 21. **Як, я́ко мóга.** Насколько возможно, по возможности. *Як мога швидче утікай!* Котл. Ен. *Горілки чарку дають яко мога більшу.* Грин. III. 537.

Могúла, ли, *ж.* 1) Могильная насыпь надъ похороненнымъ. *Ой викопай, мати, глибокую яму, та поховай, мати, сю славную пару... Та й висип же, мати, високи могилу, та й посади, мати, червону калину, щоб сказали люде: на всю й Україну.* Мет. 96. *Ой робіте труну та широкую, викопайте яму та глибокую, висипте могилу та високую.* Нп. *Ой по тих могилах угору високих, по тих гробовищах, у землю глибоких, лежить мого роду без ліку.* К. Досв. 2) Курганъ. *Уполі могила з вітром говорила.* Бал. 51. **Рóблені могúли.** Курганы, насыпанные для сокрытія чего-либо. *Згадав про роблені могили, которі близько слободи... Як Україну воювали татарй, різали людей, всі булаївці там ховали жінок, худобу і дітей.* Алв. 67. 3) У гудуловъ-древоруботовъ: обрубленныя верхушки и вѣтви деревьевъ, сложенныя въ кучу. Шух. I. 178. 4) При отливкѣ предметовъ: двѣ половины глиняной формы, сложенныя вмѣстѣ одна надъ другою. Шух. I. 281. Ум. **Могúлка, могúлонька, могúлочка.** Мн. **Могúлки.** Кладбище. *Прийшов Кирик на могилки, ямку зачинає.* ЗОЮР. II. 89.

Могúльний, а, е. Курганный.

Могúльник, ка, *м.* Насыпающій насыпь, курганъ.

Мóглиці, ць, *ж. мн.=Могилки.* Чуб. VII. 551.

Могорúч, чу́, *м.* Магарычъ, угощеніе при сдѣлкѣ. *Могорич—любовна річ.* Ном. № 14063. *Пане-отамане, справляй могорич.* Левиц. **Могорúч запилú.** Окончили сдѣлку и устроили магарычъ.

Могорúчити, чу, чиш, *гл.* Угощать для какой-нибудь цѣли, располагать въ свою пользу угощеніемъ. *Треба прохати сусідів... та ще й могоричити.* О. 1862. I. 72. *Могоричив, могоричив, поки сказав.* Ном.

Могорúччий, а, е. Любящій брать **могорúч.** *Ох, який ти могоричний!*

Могорúчник, ка, *м.* Свидѣтель сдѣлки, получающій отъ обѣихъ договаривающихся сторонъ угощеніе и потомъ, въ случаѣ недоразумѣній, судья между ними.

Могти́, мóжу, жеш, *гл.* Мочь. *Ніколи він не міг явно ввійти в город.* Ев. Мр. *Ніхто не може світа пережити.* Ном. № 389.

Могти́ся, жеться, *гл. безл.* Мочься. *Не так жий, як хочеться, а так, як можеться.* Чуб. I. 251.

Могу́тний, а, е. Могущественный.

Могу́чий, могу́щий, а, е. Могучій, сильный. *Не завидуй могучому, бо той заставляє.* Шевч. 227. *Могущий він і мудрий спротивник.* К. Іов. *Могущого чоловіка з десятку не викинеш.* Ном. № 13467.

Могу́чість, чости, *ж.* Могущество. Желех.

Могчú, *гл.=Могти.* Желех.

Мог'у́ля, лі, *ж.=Ґуля.* Черном.

Мóда, ди, *ж.* Мода; обычай. *Що за мода, що за мода—всі шапки рогачки.* Нп. *Чорт плаче, що моди не настаче.* Чуб. I. 267. *Купіть мені, бабусічко, по новій моді убрань хороших.* МВ. (О 1862. III. 37). *У мене нема тієї моди, щоб по обіді спати лягати.* Харьк. г. **Брáти на мóду.** Брать за образецъ.

Моджéра, ри, *ж.* Мортира.

Мóдло, ла, *с.* 1) Модель; образецъ; шаблонъ. Мнж. 185. *Кривдушної прихильности ви модло.* К. Дз. 57. 2) *мн.* **Мóдла.** Снарядъ, которымъ отмѣчаютъ пильщики или плотники толщину имѣющей быть выпиленной доски. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Модлювáти, лю́ю, єш, *гл.* Прилаживать, пригонять, примѣрять. *Я модлую перечку в човні.* Павлогр. у. Мнж. 185.

Мóдній, я, е. Модный. *Сукня була дуже дорога й модня.* Левиц. Пов. 56.

Модрéнь, ні, *ж.=Модрина.* Вх. Уг. 436.

Модрина, ни, *ж.* Раст. Larix decidua. Вх. Уг. 252.

Модря, рі, *ж.=Заполоч.* Угор.

Мóже, *нар.* 1) Можетъ быть, можетъ.

Синові може й жалко стало. Драг. *Треба слухать: може й справді не так сонце сходить, як письменні начитали.* Шевч. 123. 2) Неужели. *Я продав воли за 120 карбованців.—Може?—А Бігме!* Каменец. у.

Можеби́лиця, ці, *ж.* Возможное, вѣроятное. Подольск. г.

Можéбний, а, е. Возможный. *О, се можебна річ!* К. ПС. 76.

Можли́вий, а, е. Возможный. *Неможливе у людей, можливе у Бога.* Єв. Л. XVIII. 27.

Можли́вість, вости, *ж.* Возможность. Желех.

Можли́во, *нар.* Возможно. *Аже знаєш, що се неможливо.* Федьк.

Мóжна, *нар.* Можно, возможно. *Де можна лантух, там торби не треба.* Ном. № 1370. *Є сало, та не можна достати: високо висить.* Ном. № 4729.

Мóжний, а, е. 1) Могущественный, сильный. *Можний панонько.* Чуб. *Між иншим злом, яке чинили тоді можні люде, закопували вони межі.* К. 2) Богатый. 3)=**Можливий. Се мóжна, не мóжна річ.** Это возможно, невозможно.

Мóжній, я, е=Можливий. *Неможня річ... сталася можньою.* К. XII. 17.

Можні́сенько, *нар.* Ум. отъ **мóжно.** Совершенно возможно. Лубны. *Можнісенько вам без коня бути.* Волч. у.

Мóжність, ности, *ж.* 1) Возможность. 2) Могущество, власть, сила. 3) Средства. *Що не здарить можність наша, най покриє ласка ваша.* Гол. III. 505.

Можні́ти, ні́ю, еш, *гл.* 1) Дѣлаться могущественнымъ, сильнымъ. 2) Богатѣть.

Мóжно, *нар.*=**Можна.** *Теперенька дитина підбільшала, то мені можніше буде на роботу йти.* Волч. у.

Можновла́дець, дця, *м.* Вельможа. *Своє давняшнє руське княже право оддав король неситим можновладцям.* К. Бай. 73.

Можновла́дний, а, е. Могущественный. *Як можновладний пан запанував.* К. ПС. I. 30.

Можновла́дник, ка, *м.* Вельможа, аристократъ. Желех.

Можновла́дницький, а, е. Вельможескій, могущественный. К. ПС. 39.

Можновла́дство, ва, *с.* 1) Могущество, всевластіе. *Над усяку честь і славу жадала можновладства да скарбів.* К. Пс. 7. 2) Вельможи. *Все католицьке й наше можновладство.* К. ЦН. 168.

Можновла́дський, а, е.=Можновладницький.

Мóзок, зку, *м.*=**Мізок.**

Мозóлений, а, е. Мозольный, трудовой, рабочій. *Старенькі що зберуть... од своєї праці, мозолених рук, то й одішлють москалеві, меншому синові.* Г. Барв. 488. *Своїми мозоляними руками надбав те, що має в господі.* Мир. ХРВ. 350.

Мозольóваний и **мозольóвий, а, е.** Заработанный тяжелымъ трудомъ. Рудч. II. 173. *Щирая праця мозольованая.* Ном. № 9982.

Мозóля, лі, *ж.* Мозоль. *Три ниточки тоненьких напряла, три мозолі на долоні намуляла.* Чуб. V. 669.

Мозóляти, лю, лиш, *гл.* Мозолить, утруждать, обременять.

Мóзуль, ля, *м.*=**Мозоля.** Вх. Лем. 436.

Мóзу́лька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **мóзуля.** 2) Возвышеніе, оставшееся на мѣстѣ срѣзаннаго сучка дерева. *На стеблі мозульки де були сучки.* Новомоск. у.

Мóзу́ля, лі, *ж.*=**Мозоля.**

Мозчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* = **Мізчити.** *Мозчили голови і спини.* Котл. Ен.

Моквá, ви́, *ж.* 1) Низменное, заливаемое водою мѣсто. 2) Слякоть, мокрая погода. Міус. окр. *Настала осінь, почалась моква.* Волч. у. 3) Мокрота, сырость. *Ганчар цілий день у мокві робе.* Волч. у.

Мокли́ця, ці, *ж.* Раздавленное вшиное яичко.

Мокля́к, ка́, *м.* 1) Все мокрое. *Солонцій мокляк у штанях закляк.* Загадка: **огірóк.** 2) Болотистое мѣсто. Желех. 3) Трухлый предметъ. 4) Пустой орѣхъ. *Сього року нема горіхів, а як є де який, то все мокляки.* Подольск. г. *Лісковий оріх, що нема в нім зерна; коли на Івана дождж іде, то вимокне.* Вх. Зн. 36.

Мóкнути, ну, неш, *гл.*=**Мокти.**

Мокоти́ря, рі, *ж.* Сильно обстриженная глова. Также **гиря-мокоти́ря.** *Гиря-мокотиря собаки дражнила.* Ном. № 9281.

Мокóтя, ті, *ж.*=**Мокоти́ря.** *Стригамокотя.* Чуб. III. 107. *Гиря-мокотя сидить моркотя.* Ном. № 9281.

Мокрáвина, ни, *ж.*=**Мокрина.** Вх. Лем. 436.

Мокрáвник, ка, *м.* Раст. Stellaria. Вх. Пч. I. 13.

Мокрéць, ця́, *м.* 1) Мокрецъ, болѣзнь лошадей. 2) Мокрыя дрова. Рудч. Ск. I. 140. 3) Раст. а) Asperugo procumbens L;

б) Galium Aparine. ЗЮЗО. I. 171; в) Sagina procumbens L.

Мо́крий, а, е. Мокрый. **Мо́крий дощу́ не бои́ться.** Голому разбой не страшенъ. Ном. № **Накри́в мо́крим рядно́м.** Набросился на кого-либо неожиданно (словесно), огорошилъ кого словеснымъ нападеніемъ. Ном. № 3420. **Ро́бить—як мо́крe гори́ть.** Дѣлаетъ медленно и плохо. Ум. **Мокре́нький, мокре́сенький.**

Мокри́на, ни, *ж.* Мокрое мѣсто, болото. Вх. Уг. 252.

Мокри́нець, нця, *м.* Раст.=**Мокравник.** Вх. Пч. I. 13.

Мокри́ця, ці, *ж.* 1) Раст. Alsinè media. Лв. 96. 2)=**Мокрина.** Вх. Уг. 252.

Мокрісінький, а, е. Совершенно мокрый.

Мокрісінько, *нар.* Совершенно мокро.

Мокрі́ти, рію, ешь, *гл.* Дѣлаться мокрымъ. *Уже мокрiе снiг.* НВолын. у.

Мо́кро, *нар.* Мокро. Ум. **Мокре́нько, мокре́сенько.**

Мокроте́ча, чі, *ж.* Мокрая погода. Сосниц. у.

Мокру́ха, хи, *ж.* Водка.

Мокря́вий, а, е. Влажный, сырой. *Земля мокрява, ще не висохла.* Екатер.

Мокря́к, ка́, *м.* 1) Все мокрое. Желех. 2) Сырые дрова. Вх. Зн. 36. 3) Болото, топь. Вх. Зн. 36.

Мо́кти, кну, неш, *гл.* 1) Мокнуть. *Стоїть коник на дощi i сiдельце мокне.* Нп. *Була колись собi жаба та мокла у ставку. Мокне, мокне та скiк на колоду.* 2) Переносно: горѣть. Въ Подольской губ. существуетъ обычай, согласно которому, при видѣ пожара для ослабленія силы огня слѣдуетъ говорить: *„Онде щось мокне“*, а не *„горить“*.

Молда́ва и **молдо́ва, ви**, *ж.* Молдавія. Каменец. у.

Молдава́н и **молдова́н, на**, *м.* Молдаванинъ. *Од молдована аж до фiнна на всiх языках все мовчить.* Шевч. II. 58.

Молдава́нський, а, е. Молдаванскій, принадлежащій молдаванину. Левиц. Пов. 207.

Молда́вка, ки, *ж.* 1) Молдаванка. 2) Названіе овчины, привозной въ Полтавск. губ. изъ Бессарабіи или Подоліи. Вас. 154.

Молда́вський, а, е. Молдавскій. *Ей, Василю молдавський, господарю волоський!* АД. II. 100.

Моле́бень, бня, *м.* Молебенъ. *Дав би на молебень, та й собi потрiбен.* Ном. № 4770.

Моле́бний, а, е. Молитвенный, посвященный молитвѣ. *На святий день, на великдень, або на который празник роковий, на молебний, люде до церкви йдуть.* Чуб. V. 469.

Молисти́тися, лищуся, стишся, *гл.* Проситься. *Вiн его бив, а той так молиститься.* Вх. Зн. 36.

Моли́тва, ви, *ж.* Молитва. *Се то отцева молитва й материна нас видимо кара.* Дума. *Аж ось за отцевськi й материнськi молитви дав їм Бог i дочечку.* Кв. I. 5. **Вичитати моли́тву.** Пожурить, побранить. *Я ж тобi дома вичитаю молитву!* Левиц. Ум. **Моли́твочка.** МВ. (КС. 1902. X. 156. **Моли́товка.**

Моли́тувати, вую, еш, *гл.* Читать молитву и давать имя новорожденному. *Дитину молитувати.* Каменец. у.

Молитво́вний, а, е. Надъ которымъ прочтена очистительная молитва. *Ви дали нам рожденого, не молитвеного, не хрещеного, а ми принесли вам молитвеного i хрещеного.* (Слова кума, отдающаго ребенка послѣ крещенія). ХС. VII. 433.

Молитво́вник, ка, *м.* Молитель. *Помолись святому Миколаю молитовнику.*

Моли́твини, вин, *ж. мн.* Обрядъ чтенія очистительной молитвы надъ новорожденнымъ и нареченія ему имени. Каменец. у.

Молитво́ваний, а, е=Молитвений.

Моли́точка, ки, *ж.* Ум. отъ **моли́тва.**

Молитвува́ти, вую, еш, *гл.*=**Молитвати.**

Молитвува́тися, вуюся, ешся, *гл.* Подвергаться обряду **моли́твин.**

Моли́твяний, а, е=Молитвений. *Молитвяна дитина.* НВолын. у.

Моли́ти, лю́, лиш, *гл.* Молить. *Ой я б, мамо, не тужила, а Бога молила.* Мет.

Моли́тися, люся, лишся, *гл.* Молиться. *Богу молись, а до берегу iребись.* Ном. № 160. *Розумний молиться, а дурень плаче.* Ном. № 141.

Моли́товка, ки, *ж.* Ум. отъ **моли́тва.**

Молитовник, ка, *м.* Молитвенникъ. Котл. Ен. III. 47. *Зося... схилила голову над молитовником.* Левиц. I. 272.

Молито́в, тви, *ж.*=**Молитва.** *Ой могла б мене отцева-паiматчина молитов на Чорному морi рятувати, уже б я знав, як свою матiр шанувати-поважати.* АД.

Моли́тяний, а, е=Молитвений. *Воно у нас молитяне, хрещене.* Васильк. у.

Моління, ня, *с.* Моленіе, **молитва**. *Яне вже там і моління.* Сим. 174.

Мо́лод, ду, *м.* Молодость. Только въ выраж. **з пе́рвого мо́лоду**. Въ ранней молодости. *Старий мій ще з первого молоду та був такий, що як скаже слово, або два, то так уже й буде.* Харьк. г.

Молода́, до́ї, *ж.* См. **Молодий**.

Молода́н, на, *м.* 1) Молодчикъ. *Козаченьку, де ти, молодане?* Мкр. Н. 10. *Ой у мого молодана біле личко, як у пана.* Чуб. V. 15. 2) Молодоженъ. Черк. ч.

Молоде́нь, дня, *м.* Раст. Sedum acre. L. ЗЮЗО. I. 136.

Молоде́нький, молоде́сенький, а, е. Ум. отъ **молоди́й**

Молоде́цтво, ва, *с.* Жизнь парня, юношество, состояніе юношества. *Покличте мені найменшого братіка, нех я йому здам молодецтво своє і коника вороною, і сідельце золотеє.* Рк. Макс. *Ой слухайте, бояре, де голубець гуде, там наш Андрівчко молодецтво здає.* Маркев. 137.

Молоде́ць, дця́, *м.* 1) Юноша, парень. *І рече: молодче, тобі глаголю, встань.* Св. Л. VII. 14. *Ой удовець не молодець: всі норови знає,—ой він твоє біле личко із своїм зрівняє, ой він твою русу косу під ноги зобиє.* Нп. *Вдовець, чи молодець буде сужений?* О. 1861. XI. Свид. 54. 2) Молодецъ. **Пано́ве моло́дці**. Обычное обращеніе къ козакамъ запорожскаго войска. *Не в Синопу, отамани, панове-молодці, а у Царьград, до султана поїдемо в гості.* Шевч. 50. 3) Названіе представляющаго жениха парня въ весенней хороводной игрѣ и названіе этой игры. Грин. ЦІ. 108.

Молоде́цький, а, е. 1) Юношескій, принадлежащій и относящійся къ парню. *Василь їх* (дівчат) *попереджав: звісно вже, молодецька походка против дівчачої.* Кв. I. 32. *Урочу я тебе й поня твою, коня вороного, тебе молодою, збрую твою да козацькую, красу твою молодецькую.* Чуб. *Молодецька колядка.* О. 1861. XI. Свид. 57. 2) Молодцеватый, удалой.

Молоде́чa, чі, *ж. соб.* Юноши, парни, молодежь.

Молоде́чий, а, е=**Молодецький**. **По-молоде́чи**. По молодецки. *Та по-молодечи будеш Богу молитися, а не по-чернечи харамаркать.* Шевч. 246.

Мо́лоди и мо́лоді, дів, *мн.* Небольшіе облачка на небѣ. Мнж. 185. *Молоди встають, а Бог дощу дає.* Ном. № 568. *Молоді високо ходять.* (Признакъ хорошей погоды).

Молоди́й, а́, о́. 1) Молодой. *Двічи молодим не бути.* Ном. № 13753. *Хоч і молодий іще, а старечий розум має.* Ном. № 5691. *Щука-риба грає, да й та пару має, а я козак молод пароньки не маю.* Мет. 2) **Молоди́й**. Женихъ и новобрачный во время свадьбы. **Молода́**. Невѣста и новобрачная во время свадьбы. **Молоді́**. Женихъ и невѣста вмѣстѣ, также новобрачные во время свадьбы. Ум. **Молоде́нький, молоде́сенький**! *Ой ти, Байдо молодесенький!* Грин. III. 582.

Молоди́к, ка́, *м.* 1) Молодой неженатый человѣкъ. *Веселий, ручий молодик.* Мкр. Г. 7. *Чи не лучче було молодиком жити?* Грин. III. 295. 2) Молодой мѣсяцъ, первая четверть луны, новолуніе. **На молодину́**. Въ новолуніе. *Треба на молодику вийти на двір і говорить до місяця тричі.* Чуб. I. 92.

Молодикува́ти, ку́ю, єш, гл. Жить холостымъ. *Грицько, молодикуючи, був собі ввічливий, моторний, жартовливий з усіма.* Г. Барв. 463.

Молода́ло, ла, Раст. Sedum telephium. ЗЮЗО. I. 137.

Молода́на, ни, *ж.* Сливки. Вх. Зн. 37.

Молоди́ти, джу́, ди́ш, гл. Молодить, придавать видъ молодости. *Ні літ вона, ні спеки не боїться, бо молодить її чекельна тьма.* К. ПС. 123.

Молоди́тися, джу́ся, дишся, гл. 1) Молодиться. *Не вважаючи на свою дохожалість, вона любила молодитись.* Лев. Пов. 168. 2) *безл.* **Моло́диться**. Собираются тучи; то тучи, то снова прояснится. *Молодиться на дощ.* НВолын. у. *Молодиться-молодиться, та й дощ не піде.* Ном. № 568. *Воно ся молодить,—може дощ буде.* Каменец. у. 3) Покрываться сыпью красной или пузырчатой. *Дитина цвіте, тільце молодиться.* Мнл. 32.

Молоди́ця, ці, *ж.* Молодая замужняя женщина. *Коли хочеш з дові молодиці, то держи в їжових рукавицях.* Ном. № 9315. Ум. **Молоди́чка**.

Молоди́чий, а, е. Женскій, замужней женщины. *Гірке молодиче життя за ледачим чоловіком та за старою свекрушиною головою.* Г. Барв. 437.

Молоди́чина, ни, *ж.* Молодая дѣвушка. *Заграй мені, музиченько, під осичиною,—нехай же я погуляю з молодичиною.* Грин. III. 648.

Молоди́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **молоди́ця**.

Мо́лодіж, жі, *ж.* Молодежь. *Вся молодіж пустилась у танець.* Левиц. I. 187.

Мо́лодісінький, а, е. Очень молодой.

Мо́лодість, дости, *ж.* Молодость. *Молодість-буйність, а старість не радість.* Ном. № 8716.

Молоді́ти, ді́ю, ієш, *гл.* 1) Молодѣть. *Пишається калинонька, явір молодіє.* Шевч. 660. 2) Быть **молоди́м** или **молодо́ю** въ дни свадебныхъ торжествъ, также отъ дня вѣнчанія и до дня свадебнаго обряда, такъ какъ послѣдній совершается часто черезъ значительный промежутокъ времени послѣ церковнаго вѣнчанія, причемъ обвѣнчанные живутъ отдѣльно и все это время **молоді́ють**. Мил. 125. *Саме тоді я молодів: уже нас повінчано, та весілля ще не було.—А довго ж ви молоділи?—Ні, тільки тиждень, а як хто, то й довше бував.* Екатер. г.

Молодне́ча и молодни́ча, чі, *ж.* 1)=**Молоде́ча**. *Молоднеча спершу реготалася.* О. 1862. IX. 70, 71. *Хлопці-молоднеча.* 2)=**Молодня́к**. Константиногр. у.

Молодня́к, ку́, *м.* 1) Молодой садъ, лѣсъ. *Вирубай старий садок та насади молоднику, то й матимеш користь.* 2) Молодой скотъ, птицы.

Молодни́ча. См. **Молоднеча**.

***Молодня́га, ги́**, *ж.*=**Молодня́к** 1. Екатер. г. Слово Д. Эварн.

Молодня́к, ку́, *м.*=**Молодня́к**.

Мо́лодо, *нар.* Въ молодости. *Не кайся рано встати, а молодо учитись.* Ном. № 6005.

Молодови́к, ка́, *м.* Молодой скотъ. Херс. г.

Молодожо́н, на, *м.* Молодоженъ. *Старий, та перевернувсь на молодожона.* Черк. у.

Молодо́йка, ки, *ж.* Родъ кушанья: кукурузная мука, сваренная въ сладкомъ молокѣ. Вх Зн. 37.

Молодо́щі, щів, *ж.* Молодыя лѣта. *Пом'яніте дні нашої слави, наших веселих молодощів.* Левиц. I. 154.

Молоду́ха, хи, *ж.*=**Молода**. *Ой дайте нам стільця, дайте нам ще й гребінця, дайте ще й кожуха, щоб сіла молодуха.* Грин. III. 508.

Молодюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* Молодечествовать.

Моло́дчати и моло́дшати, чаю(шаю), єш, *гл.* Дѣлаться моложе.

Моло́дчик, ка, *м.* Ум. отъ **молоде́ць**. *Ой добрий молодчик по уличках сам блукав, ой він собі радість-дівку викликав.* Чуб. V. 131.

Мо́лодь, ді, *ж.* Молодежь. *Нехай гуляє молодь, більш копи лиха не буде.* Ном. № 12565. *А зосталась дома тільки молодь, що літать не вміє.* К.

Молодю́к, ка́, *м.* Младенецъ. *Рисю, рисю, молодюк плаче, молодюк плаче—їсти хоче.* Рудч. Ск. II. 53.

Молода́, да́ти, *с.* Юноша или дѣвушка. Употребляется преимущественно во мн. ч. **Молода́та**. 1) Молодые люди. 2) Женихъ и невѣста, молодые; новобрачные, вообще молодое супружество. *Вік вам довгий і розум добрий, красні молодята.* МВ. *Ой ви молодята, молодята! не довго житимете вкупці!..* МВ. (О. 1862. III. 75).

Молода́вий, а, е. Молодой, моложавый. ЗЮЗО. II. 452.

Молода́тник, ка, *м.* Волокита, дѣвушникъ. Харьк. у.

Молода́к, ка́, *м.* 1) Молокососъ. Желех. 2) Холостякъ, неженатый. Желех. Вх. Зн. 37.

Моло́зиво, ва, *с.* Первое молоко послѣ родовъ у женщины, коровы и пр. **Іти́ до ко́го на моло́зиво**. Идти поздравлять съ новорожденнымъ. Полт.

Молоко́, ка́, *с.* 1) Молоко. *Захотів молока від бика.* Ном. № 4686. 2) **Бугаєве молоко́**. Названіе молока, приготовленнаго изъ конопляного сѣмени или маку. Kolb. I. 54. 3) **Пе́сяче молоко́**. Раст. Euphorecia. Вх. Пч. I. 10.

Молокосо́с, са, *м.* Молокососъ.

Молосува́ти, су́ю, єш, *гл.* Бить, колотить. *Вони повставали да й його молосувать там, бить.* Рудч. Ск. I. 40.

Мо́лот, та, *м.* 1) Молотъ. *Вліз межи молот і ковадло.* Ном. № 1817. 2) Пивная гуща. *Ой за той пивний молот зробили козаки з ляхами превеликий колот.* Макс. 3) Свекловичная масса, изъ которой выжатъ сокъ сахара. Каменец. у. 4) Разваренная мякоть ягодъ (для киселя). Шух. I. 143. **Посіки́ти на мо́лот**. Очень мелко изрубить.

Молота́рка, ки и **молота́рня, ні**, *ж.* Молотилка, молотильная машина. Зміев. у. Каменец. у. *Цього року багато понаймалось людей до молотарні.* Васильк. у.

Моло́ти, мелю́, леш, *гл.* 1) Молоть. *Ой на горі, на Самборі крутий камінь мелє. Молов батько не віючи, пекла мати не сіючи.* Ном. № 6057. 2) Молоть, бол-

тать, нести вздоръ. *Ка-зна що мелѣ, аби не мовчати. Таке мелe, що і купи не держиться.* Чуб. I. 248. 3) **Моло́ти хвосто́м.** Махать хвостомъ. *Кабан закопався в землю да й хвостиком мелe.* Рудч. Ск. I. 22.

Моло́тися, мелю́ся, лешся, гл. Молоться. *Нехай твое мелеться, не вибірай.* Ном.

Молоти́ти, чу́, тиш, гл. 1) Молотить. *Прийшов брат до брата кликать молотити: „Не здужаю, брате, ціпа піднімати“.* Чуб. V. 364. 2) Колотить, бить кого. *Губи та опеначки,—заходився старий коло ненечки: як став молотить, так аж пірря летить.* Ном. № 3988.

Молоті́ння, ня, с. Молотьба, молоченіе. Мир. ХРВ. 125. *З твоїм молотінням будемо без насіння.* Кіев. у.

Моло́тник, ка, м. Молотильщикъ.

Молотня́, ні́, ж. Молотилка. Вх. Зн. 37.

Молотобі́ець, бі́йця, м. Помощникъ кузнеца, бьющій молотомъ. Харьк. г.

Молото́к, тка́, м. Молотокъ. *Добре ковадло не боїться молотка.* Ном. № 7357. Ум. **Молото́чок.**

Молотя́, тя́, с. Молка, молотье. НВолын. у. *Мука одної пшениці і одного молотя.* Лебед. у.

Мо́лоч горо́довий, м. Раст. Leontodon taraxacum. Шух. I. 21.

Моло́ча, чі, ж. Молотьба. *Молочі у вдови було чимало.* Г. Барв. 305. *У пилипівку скрізь зайшла молоча.* Кіев. у.

Молоча́й, чаю́ и молочі́й, чію, м. Раст. а) Euphorbia cyparissias, б) E. Esula, в) E. procera, г) E. villosa, д)—**степови́й.** E. nicaensis. ЗЮЗО. I. 122. е) Sonchus asper. Шух. I. 22, ж)—**свиня́чий, —горо́дній.** Sonchus oleraceus. Шух. I. 22. Вх. Пч. I. 13. з) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 171. См. **Молочак, молочка.**

Молоча́к, ка́, м. Раст. а) Euphorbia esula L. б) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 122, 137. См. **Молоча́й.**

Молоча́ник, ка, м. Рыба-самецъ. Вх. Зн. 37. Желех.

Молоча́на, ни, ж. Молочное; молочное кушанье. Лебед. у.

Молочі́й, чію, м. Раст. а) См. **Молочай,** б) Leontodon taraxacum. Вх. Пч. 11. См. **Молоч.**

Молочі́ння, ня, с.=**Молотіння.**

Моло́чка, ки, ж. Раст. а) Euphorbia cyparissias L. б) Euphorbia procera, в) Lactuca scariola. ЗЮЗО. I. 126. См. **Молочай, молоко песяче, молочко котяче.**

Молочко́, ка́, с. 1) Ум. отъ **молоко́.** 2) Женское сѣмя пчелъ. *У п'ятку матка кладе молочко, а поверх його трутні кладуть назілки.* Лебед. у. 3) Мужское сѣмя рыбъ. 4) Раст. Lactuca scariola L. 5)—**котя́че.** Раст.=**Молоко песяче.** Вх. Пч. I. 10.

Молочли́вий, а, е. Дающій много молока, обильный молокомъ. Чуб. III. 266.

Моло́чник, ка, м.=**Молочанник.** Вх. Зн. 37.

Моло́шний, а, е. 1) Молочный, изъ молока. *Молошна каша упріла.* Рудч. Ск. 2) Молочный, дающій молоко. *Корівка молошна.* Г. Барв. 258. *Молоко. з усякого звіру, который молошний.* Мнж. 134. 3)=**Молочний.**

Моло́шник, ка, м. 1) Молочникъ. 2) Раст. Leontodon taraxacum. Радом. у. См. **Молочай.** Ум. **Моло́шничок.**

Моло́шниця, ці, ж. Молочница. Левиц. I. 466.

Моло́шничок, чка, м. Ум. отъ **моло́шник.**

Молошня́к, ка́, м. Лошонокъ или теленокъ и вообще молодое животное, во время питанія молокомъ матери. Зміев. у.

Мо́льниця, ці, ж. Вымоина, водомои на послѣ сильнаго дождя. Вх. Зн. 37.

Мольфа́рь, ря́, м. Злой духъ, разновидность чорта. *Мольфарі накликують усяке лихо на людей, на їх маржину, на їх майно.* Шух. I. 43.

Мо́мот, та, м. 1) Заика. 2) Бормотунъ.

Момота́ти, чу́, ти́ш, гл. Неясно произносить, бормотать

Момотли́вий, а, е. Неясно, нечисто выговаривающій. Гол. II. 732.

Мо́мрати, раю, еш, гл.=**Мимрити.** Вх. Уг. 252.

Мо́мсатися, саюся, ешся, гл. Возиться, долго что-либо дѣлать. *Чи довго, чи нѣ довго з ногою тею момсалась вона.* Грин. II. 167. *Пішов у комору та й момсається там,—хто його зна що й робить так довго.* Новомоск. у.

Мо́мсик, ка, м. Матушкинъ сынокъ, баловень.

Мона́да, ди, ж. Монада. *Мудрець же физику провадив і толкував якихс монадів і думав, відкіль взявся світ.* Котл. Ен. III. 53.

Мона́рх, ха, мона́рха, хи, м. Монархъ. *Монарха повідав, же все готово.* Драг. *Звізди бачуть короля далеко від шопи, б'ють поклони монархові, як прості хлопи.* Чуб. III. 352.

Монархи́ня, ні, *ж.* Монархиня. *А царица-монархиня не могла ся втішити, що її дїти, яко квіти, казав Ірод побити.* Чуб. III. 378.

Монасты́рь и пр.=**Манасты́рь** и пр.

Мона́х, ха и **мона́ха**, хи, *м.*=**Черне́ць**. *Очнувсь монах, аж смерть в головах.* Ном. № 6452. *Прийжающий Гирман, монаха.* Драг.

Мона́хиня, ні, *ж.*=**Черни́ця**.

Мо́нечка, ки, *ж.* Ум. отъ **мо́ня**.

Монома́хия, хиї, *ж.* Единоборство. К. ЧР. 167.

Монтела́ти, ла́ю, ешь, *гл.*=**Майта́лати**. *Вітер дерево монтеля.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Мо́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **мо́ня**.

Мо́ньката, каю, ешь, *гл.* Часто говорить **мо́ня**, просить молока (о дѣтяхъ).

Мо́ня, ні, *ж.* Дѣтск. Молоко. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Мо́нечка**, **мо́нька**.

Мо́нятися, юся, ешся, *гл.* Мяться, возиться, копаться.

Морави́ця, ці, *ж.*=**Муравиця 2.** *І ну щипать лиця. Нащипала... на лицях аж синці знати, наче моравиця повиступала.* Св. Л. 14.

Моро́ль, лі, *ж.* Нравственность. Левиц. Пов. 72. *Про мораль багацько по книжках читали.* О. 1861. XI. 101.

Мора́льний, а, е. Нравственный. *Не зупиняймося й моральним занепадом наших українців.* К. XII. 133. *Од моральної отому він не зміг стояти.* Левиц. Пов. 68.

Мора́льність, ности, *ж.* Нравственность. Желех.

Мора́льно, *нар.* Нравственно.

Мо́рва, ви, *ж.* Тутовое дерево, Morus nigra, alba.

I. Морг, *меж.* Выражающее миганіе, морганіе. *Кив, морг на його.* Ном. № 8764.

II. Морг, га, *м.* Миганіе, морганіе. **На ки́вах та на мо́ргах розмовля́ти.** Разговаривать мимикой.

III. Морг, га и **морґ**, ґа, *м.* Моргъ, межевая мѣра=0.57546 гектаровъ. *Мав він кілька моргів земельки.* Стор. Голка. *Чи багато нагорав?—Три морґи до полудня.* Грин. III. 327.

Мо́ргавка, ки, *ж.* Названіе молніи, данное ей цыганомъ (въ анекдотѣ): *Моргавко, моргавко, моргни ще! нехай я собі опірочка пуп'яночка знайду.* Ном. № 566.

Морга́й, га́ю, *м.* Въ загадкѣ: глазъ. *Стоїть гай, під гаєм моргай, під моргаєм сопай, під сопаєм хапай.*

Морга́ння, ня, *с.* Морганіе, миганіе.

Морга́нина, ни, *ж.* Постоянное морганіе, миганіе.

Морга́ти, га́ю, ешь, одн. в. **моргну́ти**, ну́, не́ш, *гл.* Моргать, моргнуть, мигать, мигнуть. *От зараз світова зірниця на небі зачала моргать.* Котл. Ен. VI. 50. *Моргни, сліпа, коржа дам.* Ном. № 6482. *Ніч була темна, хоч око виколи, тільки коли-неколи моргне блискавка.* О. 1862. X. 36. **Морга́ти у́сами, брова́ми.** Шевелить усами, бровями. *І усом не моргне.* Ном. № 4220. *Зевес моргнув, як кріль, усами.* Котл. Ен. VI. 5. *Я на тебе моргала і очима, і бровами.* Левиц. **Морга́ти на ко́го.** Подмигивать кому-либо, кокетничая, строить глазки. *Гей хороша молодичка моргала на мене.* Лукаш. *На петрушку копала, на Петруся моргала.* Нп.

Морго́вий и **морґо́вий**, а, е. Морговый.

Моргосліпий, а, е. Мигающій глазами чаще обыкновеннаго. Новомоск.

Моргу́лець, льця, *м.* Въ загадкѣ: глазъ. *Стоїть хапун* (ротъ), *над хапуном—сопун* (носъ), *над сопуном моргульці, над моргульцями—поляна, над поляною ліс.* Чуб.

Моргу́н, на́, *м.* 1) Часто мигающій глазами, мигунъ, моргунъ. 2) Волокита.

Моргу́ха, хи, *ж.* 1) Моргунья, часто мигающая глазами. 2) Кокетка, женщина, заигрывающая съ мужчинами. *Латин дочку мав чепуруху, проворну, гарну і моргуху.* Котл. Ен. IV. 15. *Була моруха та очицями поводила чи на парубків, чи хоть і на нашого брятчика та жодному нищечком признавалась, що тільки його одного любить, а зо всяким женихалась.* Кв. I. 253.

Морґ и **морґо́вий**. См. III. **Морг** и **морговий**.

Морґува́ти, ґу́ю, ешь, *гл.* Дѣлить на морги.

Морґу́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **морґу́ля**.

Морґу́ля, лі, *ж.* Шишка; опухоль. Ум. **Морґу́лька**.

Мо́рда, ди, *ж.* Морда, рыло. *Підняв морду так, що й кочерюю носу не достанеш.* Ном. № 2462. *З свинячою мордою у бубличний ряд.* Ном. № 1037. Ум. **Мо́рдочка**. *Лисичка і виткнула мордочку.* Рудч. Ск. II. 15.

Морда́с, су, *м.* Пощечина, оплеуха. *Лясь його по щоці!.. Дав і ще скільки мордасів.* Св. Л. 224.

Морда́тий, а, е. Мордастый. Ум. **Морда́тенький**.

Мо́рдочка, ки, ж. Ум. отъ **мо́рда**.

Мордува́вець, вця, м. Мучитель. *Завезуть дитину .... в чужу сторону і покинуть на Божу волю в руках учителів-мордувавців.* Св. Л. 22.

Мордува́ння, ня, с. Мученіе, истязаніе, пытка.

Мордува́ти, ду́ю, еш, гл. Мучить, истязать, пытать. *Ляхи йому мордували, щоб пристав на унію: жар за халяви сипали і на колесо тялы.* ЗОЮР. І. 263. *Ріж і бий! Мордуй невіру бусурмана!* Шевч. 59. *Катувала, мордувала, та не помагало.* Шевч. 22. *Щоб тобі маму мордувало!* (Брань). Чуб. І. 89.

Мордува́тися, ду́юся, ешся, гл. 1) Мучиться, терзаться. *Будуть вони довіку мучитися, до суду мордуватися.* Мир. ХРВ. 279. *А я й не сказала, як була я людиного, як я мордувалась.* Шевч. 2) Силиться, стараться, выбиваясь изъ силъ. *Мордувавсь-мордувавсь,—так і покинув воза, не витяшш з баююки.* 3) Бѣсноваться. *Мордуються, як чорт в лотоках.* Ном. № 3123.

Морду́ля, лі, ж.=**Морґу́ля**.

Мо́ре, ря, с. Море. *Як Божа воля, то вирнеш з моря.* Ном. № 18. Ум. **Мо́речко**. *А на моречку четверо суден плавав.* Грин. III. 382.

Море́левий, а, е. Абрикосовый.

Море́ля, лі, ж. Абрикосъ, мореля, Prunus cerasus juliana. Мкр. Г. 22.

Моро́мух, ха, м. Мухоморъ. Каменецк. у.

Мо́рений, а, е. Усталый, изнуренный. *Мореный кінь.*

Мо́речко, ка, с. Ум. отъ **мо́ре**.

Моркиу́ха, хи, ж. Раст. мухоморъ, Amarita muscarica. Вх. Лем. 436.

Мори́ти, рю́, ри́ш, гл. Морить. *Бо-знав, коли будуть бити, а тим часом голодом морять.* Ном.

Морі́г, рогу́, м. Мурава, трава. *На двір, паняночки, на двір, на зелений моріг.* Гол. IV. 194. *На морозі добре лежати.* НВолын. у. *В темному лузі моріг зеленький, на морозу ягір височенький.* Нп. Ум. **Моріжо́к**. (Вівца) *прежогом почесала з шлягу до зеленого моріжку вхопити свіжої травиці.* Мир. ХРВ 39.

Мо́рква, ви, ж. 1) Морковь, Daucus Carota L. *Умадився, як свиня у моркву.* Ном. № 2740. **Хати́ти мо́рква**. Ссора домашняя между мужемъ и женой. *А там купами капуста, буряки, моркви городня, а хатньої наші жінки не продають, держать про нужду на нашу голову... цур їй!* Кв. І. 137. **Мо́ркву скрома́дити, струга́ти кому́**. Ссориться (о домашнихъ, преимущественно о женѣ съ мужемъ). 2) **Гадю́ча мо́рква**. Раст. Peucedanum Oreoselinum Moench. ЗЮЗО. І. 131. Ум. **Мо́ркізка**.

Морква́сити, шу, сиш, гл. Ссориться. (о домашнихъ). Подольск. г.

Мо́ркви́ця, ці, ж.=**Морква** 1. *У городах чого там немає?.. капуста, морквиця, огірочки, стрючечки...* О. 1862. IX. 111.

Морк'в'яни́й, а́, е́. Морковный. *Їхав ляшок морк'в'яний, коник буряковий.* Чуб. V. 1161.

Мо́ркізка, ки, ж. Ум. отъ **мо́рква**.

Морковни́й, а́, е́=**Морк'в'яний** Kolb. I. 144.

Морковни́ння, ня, с. Морковная ботва.

Морково́ця, ці, ж.=**Морква** 1. *Обізвалась морковиця, гарбузовая сестриця.* Чуб.

Морков'я́ть, тя, ж. Раст. Achillea millefoiium. Лв. 96.

Моркоті́ти, кочу́, ти́ш, гл. Бормотать. *Жид хату закладає, то моркотить (Богу все молиться).* Ном. № 898.

Моркота́, ті, ж. Ворчунья? *Гиря-моркотя сидить моркотя.* Ном. № 9281.

Моровни́й, а́, е́. Моровой. **Морова́ гу́бка**. Трутъ для удержанія кровотеченія. Подольск. г.

Моровиця, ці, ж. Моръ, моровая язва.

Моро́з, зу, м. Морозъ, стужа, холодъ. *Розвивайся, сухий дубе,—завтра мороз буде.* Мет. **Моро́з з очима, коза́цький—, —аж скрипи́ть, аж шелести́ть, —аж скали́й (и́скри, зо́рі) ска́чуть, —аж шпа́ри (за́шпари) зайшля́**. Сильный морозъ. Ном. № 629—636. **Моро́зи беру́ться, взяля́сь**. Морозъ начинается, ударилъ морозъ. **Моро́з піде́ по но́му**. Броситъ кого въ холодъ. *Що, коли його нема на світі—подумаю собі, а мороз так по мені і пійде.* О. 1862. X. 6. Ум. **Моро́зець, моро́зонько**. *Є морозець, та не цупкий.* Мир. Пов. І. 136.

Моро́зити, жу, зиш, гл. Морозить. *Що день пилати роспинають, морозять, цюкарять на оні.* Шевч. 634.

Моро́зитися, жуся, зишся, гл. 1) Морозиться. 2) Мерзнуть, зябнуть.

Моро́зний, а, е, Холодный.

Морозо́вий, а, е. Холодный, обильный морозами, морозный. *Ой зіма, зіма моро-*

зовая, прошу ж я тебе,—не морозь мене. Лавр. 120.

Моро́зок, зка, *м.* Иней. *Морозок по травах.* Вх. Лем. 436.

Моро́зонько, ка, *м.* Ум. отъ **моро́з.**

Моро́зуватий, а, е. Серебристый (цвѣтъ).

Морозю́к, ка, *м.*=птица **Водоморов.** Вх. Пч. II. 8.

Моро́зяний, а, е=**Моровий.** *Як будуть морозяні зіми, то це дерево вклякне.*

Моро́зяно, *нар.* Морозно, холодно. Харьк. г. Каменец. у. *Сьогодня морозяно.* Волч. у.

Мо́рок, ку, *м.* 1) Мракъ. *Обгорнув (Оврама) морок великий.* К. *Густий морок скрізь по хатах, густіший в будинках, що нема душі живої в сестрах українках.* К. Досв. 40. *Нехай його густий обійме морок.* К. Іов. 2) Чортъ, нечистая сила. См. **Морока 2.** Чуб. I. 196.

Моро́ка, ки, *ж.* 1) Хлопоты, затрудненіе, возня. *Та й набрались ми мороки коло неї!* Левиц. *Багато мені мороки буде!* 2) Темная сила. *Побила б їх морока!* Ном. № 3741. *Морока його знав.* Ном. № 7843. 3) Игра въ шесть палочекъ, сложенныхъ такъ, что трудно ихъ разнять. 4) *мн.* **Моро́ки беру́ть (кого́).** Приходить въ безпамятство. *Мороки вже берутъ слабого.*

Моро́ква́, ви́, *ж.* Трясина. Гол. Вх. Зн. 37.

Морокува́ти, ку́ю, еш (на ко́го), *гл.* Сердиться, ворчать на кого. Вх. Зн. 37.

Моро́кува́тий, а, е. Затруднительный; хлопотный. *Справа була не морокувата.* К. XII. 18.

Морокува́тися, ку́юся, ешся, *гл.*= **Морочитися 1.** *Перевернулися з сіном та й морокувалися коло воза, та ото й порушив собі живіт.* Лебед. у.

Мо́рох, ху, *м.* Плѣсень, мохъ. Мнж. 185. *У москалів так кладуть стіжки, що як піде дощ, та постоє стіжок, то так морохом і обросте.* Волч. у.

Моро́ха, хи, *ж.*=**Моруха.**

Моро́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Одурять, лишать сознанія. *Марево, паноче, увесь світ мороче.* Ном. № 3059. 2) Забивать голову, надоѣдать приставаніями. *Не мороч мені голови, бо вже й так обертом ходе.* Подольск. г.

Моро́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Кружиться (о головѣ). *Чогось моя головонька морочиться.* Чуб. V. 71. 2) Хлопотать, возиться. *Морочився, морочився, нічого не вдіє.* Драг. *Страх мені не хочеться з старим дідом морочиться.* Шевч. 159.

Моро́чливий, а, е. Хлопотный, затруднительный, головоломный. *Це морочлива праця.* Подольск. г.

Моро́чний, а, е. 1) Темный, мрачный. 2)=**Морочливий.**

Мо́рскати, каю, аш, *гл.* Хлестать, бить. *А тут лях за чуб хватає і скляницею межи очі морскав.* Макс.

Мо́рскатися, каюся, ашся, *гл.* Шататься, слоняться. *Старий уже встав та по двору морскається.* Зміев. у.

Морсну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **мо́рскати.** *Як морсне кого, то й ноги задере.* Грин. I. 231. *Ось і мене таки добре морснуло по носі.* Левиц.

I. Морськи́й, а́, е́. 1) Морской. *Промиває карі очі морською водою.* Чуб. V. 320. 2) **Морська́ свиня́.** Дельфинъ. *Там страшно борсався дельфин, чи морська свиня.* Левиц. 3) **Морське́ залізо.** Магнитъ.

II. Морськи́й, а́, е́. Хлесткій (о вѣтвяхъ дерева). *Морське дерево.*

Морти́ра, ри, *ж.* Мортира. *Мортира бомбова.* К. Досв. 233.

Мору́гий, а, е. Рыжій или темно-сѣрый съ темными полосами. Васильк. у. *Киця моруга.* ХС. II. 192.

Мору́ха, хи, *ж.* Грибъ дождевикъ. Харьк. у. См. **Морюха.**

Мо́рхлий, а, е. Сморщенный, морщинистый (о плодахъ). *Морхле яблуко, морхлі опірки.* Черк. у. **Мо́рхле зе́рно.** Зерно, засохшее въ колосѣ, недоразвившееся.

Мо́рхнути, ну, неш, *гл.* Покрываться морщинами (о плодахъ)

Мо́ршень, шня, *м.* Башмакъ, сдѣланный изъ цѣльнаго куска **кожи.** Сумск. у.

Моршо́к, шка́, *м.* Морщинка. *Тоненький моршок між бровами.* Левиц. Пов. 50.

Морщи́, щи́ти, *с.*=**Морщак.** Вх. Лем. 436.

Морща́к, ка́ *м.*=**Порося морське.** Вх. Пч. II. 5.

Мо́рщина, ни, *ж.* Морщина. МВ. II. 43. Ум. **Мо́рщинка.**

Морщине́ць, нця́, *м.*=**Моршень.**

Мо́рщинка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **мо́рщина.** *Я йому морщинки розгладжую на лобі.* Г. Барв. 359. 2) Часть рукава женской сорочки у галицкихъ покутянъ: вставка, вшитая подъ **у́ставкою.** Kolb. I. 39.

Мо́рщити, щу, щиш, *гл.* Морщить, сморщивать. *Морщив своє молоде лице.* Левиц. I. 219. *Морщив чоло.* **Мо́рщити пестоля́.**

Дѣлать башмаки (постоли, поршні) изъ цѣльнаго куска кожи.

Мо́рщитися, щуся, щився, гл. Морщиться. *Як не морщусь, не стараюсь.* Котл.

Морщу́н, на́, *ж.*=**Моршень.** *Дідови морщуни на печі зогнили.*

Морю́ха, хи, *ж.* 1) Дождевикъ, Bovista gigantea. См. **Моруха.** 2) Гнилушка для подкуриванія пчелъ.

Мо́сінж, жу, *м.* и пр.=**Мосяж** и пр.

Мо́сір, ру, *ж.* Солонка, сдѣланная изъ цѣльнаго куска дерева. Вх. Зн. 37.

Москале́нко, ка, *м.* 1) Сынъ великоросса. 2) Сынъ солдата.

Москаленя́, ня́тя, *с.* 1) Ребенокъ-великоруссъ. 2) Ребенокъ солдата.

Моска́лик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **моска́ль.** 2) Родъ морской рыбы. *Потім посипались з матні на берег здорові макерди... заблищали червоно-золоті москалики.* Левиц. 3) Жучокъ Coccinella quintempunctata.

Моска́литися, люся, лився, гл. 1) Обрусѣвать. *Уже почав москалитися!* Константиногр. у. 2) Осолдатчиваться.

Моска́личок, чка, *м.* Ум. отъ **моска́ль.**

Москалі́в, ло́ва, ве. 1) Принадлежащій великороссу. 2) Принадлежащій солдату.

Москалі́вна, ни, *ж.* 1) Дочь великоросса. 2) Дочь солдата. *Чи не москалівна? так же, казали, у москаля дочка вмерла.* Мир. ХРВ. 8.

Моска́ль, ля́, *м.* 1) Великоруссъ. *Москаль ликом в'язаний, у ликах ходе та й всіх у ликах воде.* Ном. № 849. **Підпуска́ти, підво́зити москаля́.** Лгать, надувать, обманывать. *Не слухайте, батьки, сьому ледащиці: підвезе він вам москаля!.. Не москаля я вам підвіз, а роблю все по правді.* К. ЧР. 376. 2) Солдатъ. *Пан постановив оддати Миколу в москалі.* Левиц. 3) Сортъ льна, сѣмя котораго не вылущивается само собой. Полт. 4) Сортъ чесноку. Вас. 204. 5) Насѣк. Pyrrhocoris apterus. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Моска́лик, моска́личок, моска́льчик,** *Розкажіть лиш, дядечку-москаличку, які дива ви бачили.* О. 1862. V. 29. Ув. **Москалю́га.** К. Дз. 79.

Москальня́, ні́, *ж. соб.* 1) Великороссы. Желех. 2) Солдаты.

Моска́льство, ва, *с.* 1) Соб. отъ **моска́ль.** 2) Обрусѣлость. *Українську натуру я добре знаю. Все се москальство лежить на їх, як на волу сідло.* Левиц. I. 313.

Москальча́, ча́тя, *с.*=**Москаленя.**

Моска́льчик, ка, *м.* Ум. отъ **моска́ль.**

Москальчу́к, ка́, *м.* 1) Ребенокъ-великоросъ. 2) Сынъ солдата.

Москалю́га, ги, *м.* Ув. отъ **моска́ль.**

Моска́ти, ка́ю, ать, гл. Бить; стучать. *Коваль москав молотком.* Вх. Зн. 37.

Москва́, ви́, *ж.* 1) Москва (городъ). 2)=**Москаль.** *Москаль, що якесь старе залізо продавав... і не чув, що жвавий міщанин у чемерці штовха його: „Москва, москва, чи продаєш залізо?“* МВ. I. 24.

Москвофі́л, ла, *м.* Сторонникъ великорусскаго языка въ Галиціи. Желех.

Москвофі́льство, ва, *с.* Любовь къ великорусскому языку и пр. Желех.

Москвофі́льський, а, е. Принадлежащій москвофилу.

Москівщи́на и **Московщи́на, ни,** *ж.* Великороссія. *Москаль любить жартувати, жартуючи кине, піде в свою Московщину, а дівчина гине.* Шевч. 65.

Моско́вець, вця, *м.* = **Москаль** 1. К. Дз. 115.

Моско́вка, ки́, *ж.* 1) Великороссіянка. 2) Жена солдата, солдатка. 3) Сортъ **ме́режки.** Ум. **Моско́вочка.**

Моско́вський, а, е. 1) Великорусскій. 2) Солдатскій. *Дівчино люде! Який у тебе кришталь під носом—як московський патрон.* Ном. **Пеня́ моско́вська.** Безпричинная придирка; человѣкъ безъ причины и сильно придирающійся.

Московщена́, на́тя, *с.*=**Москаленя.** *Титарівна-Немирівна чаптує хустину та комише московщеня, малую дитину.* Шевч. 655.

Моско́вщина, ни, *ж.* 1)=**Московство.** *Московщина вкупі з французщиною прибивали його* (українське слово) *к землі.* К. ХП. 16. 2) **Московщи́на.** См. **Москівщина.**

Москóта, ти, *ж.* Неясный выговоръ. Вх. Уг. 252.

Москота́ти, чу́, чеш, гл. Говорить неясно, плохо выговаривая. Вх. Уг. 252.

Мости́вий, а, е. 1) Милостивый. *Мостивий пане!* 2) Именитый, знатный. *Орудують пани мостиві людьми, як бидлом.* К. МБ. XI. 152. *Не цареві мостивому, не пану в палаті, а тобі, єдиний друже, хочу одспівати мою думу...* Федьк. III. 103.

Мо́стик, ка, *м.* Ум. отъ **міст.**

Мости́на, ни, *ж.* 1) Половица. *Ой зірви, сину, в коморі мостину, сховай, сину, чужую дитину.* Чуб. V. 729. 2) Полъ. Гал.

Мости́нці, ців, *м. мн.* Доски, положен-

ныя на лодкахъ для составленія парома. Сим. 99.

Мости́ти, мощу́, стиш, *гл.* 1) Стлать, настилать, мости́ть, укладывать. *Ой позволь, пане, землю міряти, землю міряти, мости мостити.* Чуб. III. 295. *Мати почала мостити сіно в кутку на столі.* Левиц. I 400. Переносно: стараться уладить дѣло. *Бачить чоловік, що не переливки: уже і сяк, і так мостить, щоб одкаснулась причепа.* Грин. I. 293. Также переносно: твердить то-же самое. *„Розумний не стратить надії“,—я йому,—„треба сподіватись, живши“.—Поки не зрадять,—знов мостить він.* МВ. II. 117. 2) Вить, устраивать гнѣздо. *Журку, журку, та малий жайворонку, не мости гнізда кого бистрого Дніпра.* Грин. III. 594. *Ось на липині й гніздечко мостить Божа птичка.* О. 1861. VIII. 48. *Миша... гніздо мостить.* Грин. I. 254. 3) Колотить, бить. *Як почне мостить, то й місця живого не зоставить.* 4) **Мости́ти постоли́.** Дѣлать **постоли́,** сандаліи. *Сіла собі на столці, мостить собі постолці.* КС. 1884. I. 28. *Ой у тій хижці парубочки сидять, постольці мостять.* Мет.

Мости́тися, мощу́ся, стишся, *гл.* 1) Моститься, умащиваться, усаживаться, примащиваться, прилаживаться. *Моститься, як то їй сісти.* Св. Л. 14. *Все моститься, щоб поживиться.* Гліб. 75. *Панувати мостяться над нами.* К. ЦН. 190. 2) Вить гнѣзда. *Горобці мостяться під стріхою, а ворони на дереві.*

Мости́ще, ща, *м.* 1) Ув. отъ **мі́ст.** 2) *с.* Мѣсто гдѣ былъ мостъ.

Мості́вка, ки, *ж.* Жижа навозная. Вх. Зн. 37.

Мостни́ця, ці, *ж.* Толстая доска, половица. НВолын. у.

Мостове́, во́го, *с.* Сборъ за проѣздъ по мосту.

Мостови́й, а́, е́. 1) Вымощенный досками. *Ой Олено, сестро моя, помий двори мостовії.* Лукаш. 111. 2) Собирающій пошлину за проѣздъ черезъ мостъ.

Мостовни́чий, чого, *м.* Смотритель мостовъ.

Мостови́на, ни, *ж.* Доска въ мосту, въ полу, въ деревянной настилкѣ. Ум. **Мостови́ночка.** *Мостять мости-мостовиночки за для вірного дружка; мостовиночка поломилася, вірний дружок затонув.* Чуб. V. 370.

Мо́сть, ти, *ж.* Милость (употребляется въ титулахъ). **Його́ мость.** Его милость.

Мосува́ти, су́ю, еш, *гл.* Укрѣплять.

Мосці́вий, а, е.=Мости́вий. *Не лучче б нам з ляхами, мосцівими панами, мирно пробувати.* Нп.

Мосць, ці, *ж.*=**Мость.**

Мося́ж, жа, *м.* Желтая мѣдь. Шух. I. 283.

Мося́жний, а, е. Изъ желтой мѣди. Шух. I. 285.

Мося́жник, ка, *м.* Мастеръ, изготовляющій изъ мѣди различные предметы—отливающій ихъ или выдѣлывающій изъ мѣдной проволоки, мѣдныхъ листовъ; обыкновенно это кресты и небольшіе предметы: пряжки, цѣпочки, щипцы, ножи, **топірці́, ке́лефи** и пр. Шух. I. 272, 318.

Мося́жництво, ва, *с.* Выдѣлка различныхъ вещей изъ желтой мѣди. Шух. I. 272.

Мотани́на, ни, *ж.* Суета, бѣганье. *Піднявся крик людський, збіглася дворня... Шатанина-мотанина.* Мир. ХРВ. 130.

Мота́ти, та́ю, еш, одн. в. **мотну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Мотать, наматывать, мотнуть. *Мотати нитки на клубок.* **На ус мота́ти.** Замѣчать, принимать къ свѣдѣнію. *Слухає та на ус мотає.* Чуб. I. 289. 2) Болтать, болтнуть, качать, качнуть, махать, махнуть. *Увійде москаль у хату, мотне патлами.* Греб. 405.

Мота́тися, та́юся, ешся, одн. в. **мотну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Мотаться, мотнуться, болтаться. *А ти, хвуст, що робив?.. Мотався да чеплявся то за кущ, то за пеньок.* Рудч. Ск. I. 18. 2) Шататься, ходить, дѣлая то одно, то другое; хлопотать, суетиться. *Бабуся мотається по своїй хаті, як клубок, да все робить.* Г. Барв. 501. *„Світи світло! сип вечеряти!“. Чоловік схопився, мотається, кинувся до печі, горшки витягає.* Грин. I. 295. **Мотну́тися**—броситься, то-же, что и **метну́тися.**

Мо́ташка, ки, *ж.* Мотокъ (нитокъ). Харьк. г.

Моти́ка, ки, *ж.* Кирка. *А ні лопата, а ні мотика їх не розлучить.* Ном. № 9519. *Сокира остра, мотика їй сестра.* Ном. № 7995.

Мотили́ця, ці, *ж.* 1) Болѣзнь: овечій вертежъ. См. **Метелиця.** 2) Вощинная моль. *Та й сього року мотилиці багато: котрий ні відкриєш вулій, в кожнім найдеш.* Уман. у.

Моти́личний, а, е. Зараженный овечьимъ вертежемъ. Угор.

Мотилі́вка, ки, *ж.* Названіе особаго рода **пла́хти.** КС. 1893. XII. 448.

Моти́ль, ля, *м.* Мотылекъ. *Швидкий, як мотиль.* Ном. № 5757. *Щось у тебе буде: хоч мотиль, хоч бабка.* Ном. № 9232.

Мотиля́к, ка, *м.*=**Мотиль.** Вх. Уг. 252.

Мотли́ця, ці, *ж.* Болѣзнь: Tabes hepalis.

Мо́тлох, ху, *м.* 1) Хламъ, тряпье, обломки, клочки. *М'ясо розварилось на мотлох. Побив змія на мотлох.* Мнж. 22. *Сніп на мотлох побив.* Черк. у. 2) Сбродъ, сволочь. *Зоставайся ж із жидами та з мотлохом панським.* К. Досв. 219. *А то ж добре, що ти там на городі балакаєш із політницями, з усяким мотлохом?* Левиц. I. 485.

Мотлоши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) Превращать въ хламъ, въ куски. 2) Колотить. *Мотлошив мене.* НВолын. у.

Мо́тля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* 1) Мотаться, болтаться. *Танцює, аж волоки на ногах росплутались, мотляються.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Болтаться, слоняться. *Чумаки мотляються поміж возами.* О. 1862. X. 22.

Мотну́ти, ся, См. **Мотати, ся.**

Мотови́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **мотови́ло.**

Мотови́ло, ла, *с.* 1) Снарядъ для наматыванія нитокъ съ веретена. Представляетъ изъ себя палку, развдвоенную въ видѣ вилокъ на одномъ концѣ, а другой, болѣе толстый, конецъ оканчивается перекладиной. Вас. 201. Чуб. VII. 410. Гол. Од. 36. Части: палка—**де́ржівно,** раздвоеніе—**ви́лиці з ріжка́ми (ріжки́.** Константиногр. у.), перекладина—**вилок (перехре́стя.** Констан. у.). Шух. I. 150. *Накупив веретен, нема мотовила.* Чуб. 2) Названіе вола, имѣющаго привычку мотать головою во время запряганія. КС. 1898. VII. 47. Ум. **Мотови́льце, мотови́лечко.**

Мотови́льце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **мотови́ло.** 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 380. Ум. **Мотови́лечко.**

Мо́ток, тка, *м.*=**Міток.** *Як же мені, сестро, такій бути... чужі мітки одпрядаючи.* Чуб. V. 917. Ум. **Мото́чок, мо́тошок.** *Мотошок ниток.* Зміев. у.

Моторже́ник, ка, *м.*=**Макорженик.** Сим. 209.

Мото́рити, рю, риш, *гл.* Дѣлать, подѣлывать. *А тим часом місяць пливе оглядать і небо, і зорі, і землю, і море, та глянуть на люде, що вони моторять, щоб Богові вранці про те росказать.* Шевч. 162.

Мото́рний, а, е. Проворный, бойкій, живой, ловкій. *Хоч чорна, да моторна, а біла дуже ніжна.* Ном. № 8534. *З того ледачого парубка та став такий моторний та гарний козак, що не здумать, ні сказать.* Рудч. Ск. II. 109. *Моторнії сини й онуки! читайте байку для науки.* Гліб. Ум. **Моторне́нький.**

Мото́рність, ности, *ж.* Проворство, бойкость, живость *Де ж той огонь, де та моторність, жвавість, де ті троянди, що жахтіли-цвіли на її щоках?* Г. Барв. 537.

Мото́рно, *нар.* Проворно, бойко, живо. Ум. **Моторне́нько.**

Мо́торошно, *нар.* 1) Не по себѣ, нездорово. *Прокинувся я,—холодно мені так, моторошно.* Зміев. у. 2) Страшно, жутко. *Жінко! мені щось моторошно,—чи пити, чи не пити?* Котл. МЧ. 372.

Моторува́ти, ру́ю, еш, *гл.*=**Моторити.** *Покійний наш батько по всяк час моторував собі. Сказано—моторяча людина була.* Харьк. г.

Мотору́н, на́, *м.* Дѣятельный, проворный человѣкъ.

Мотору́ха, хи, *ж.* Живая, дѣятельная женщина, воструха. Константиногр. у.

Моторя́ка, ки, *м.*=**Моторун.** *Та й моторяка ж з вас!—сміюся.* МВ. (КС. 1902. X. 152).

Моторя́чий, а, е=**Моторний.** *Старий, а моторячий чоловік.*

Мотроши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Порошить *Проти Варвари почало мотрошити сніжком.* Мир. Пов. I. 112. *На дворі сніжок мотрошить.* Конотоп. у.

Мо́туз, за, *м.* Веревка. *Стали-сьмо на попас, я коні мотузом добрим до воза прив'язав.* Литин. у. *Слабий, як учетверо мотуз.* Ном. № 8132. **Мотуз** въ ткацкомъ станкѣ—см. **Верстат.** Шух. I. 256. Ум. **Мотузо́к, мотузо́чок.**

Мотуза́рь, ря́, *м.* Веревочникъ, дѣлающій веревки, бечевки. Угор.

Моту́ззя, зя, *с. соб.* Веревки. *Гниле мотуззя. Гей, гей, рятуйте і мотуззя готуйте.* Чуб. III. 326.

Моту́зити, жу, зиш, *гл.* 1) Увязывать, скручивать. 2) Мучить увертками, водить за носъ. НВолын. у.

Моту́зка, ки, *ж.* Веревка, тонкая бичевка. *Зачепила собі мотузкою за шию*

(глечик) *да й понесла топить*. Рудч. Ск. I. 18. Ум. **Мотýзочка**.

Мотýзник, ка, *м.* Веревочный мастеръ, канатный мастеръ. Вх. Зн. 37.

Мотузóк, зка, *м.*=**Мотузка**. *Смика за мотузок*. Левиц. Ум. **Мотузóчок**.

Мотýзочка, ки, *ж.* Ум. отъ **мотýзка**.

Мотузóчок, чка, *м.* Ум. отъ **мотузóк**.

Мотузя́ний, а, е. Веревочный. *Мотузяна шлея*. Левиц. *Залізна кобила, мотузяний хвіст. (Заг. голка з ниткою)*. Ном., стр. 300, № 352.

Мотуща́ти, ща́ю, ещ, *гл.* Шевелить. *І тілько й видно, що живий, бо раз-у-раз руками мотушає*. Ромен. у.

Мотуща́тися, ща́юся, ещся, *гл.*=**Метуши́тися**. *Було ще дуже рано, але вже народ став мотушаться*. Новомоск. у.

Мох, ху, *м.* 1) Мохъ. *Він такий уже старий, що увесь мохом обріс*. Рудч. Ск. II. 61. *Налапав м'який мох, а під мохом твердий камінь*. Левиц. *Вам іти на мха, на темні луги*. Маркев. 89. 2) Очески овечьей шерсти. Гол Од. 39. Ум. **Мошóк**.

Мохна́вці, вець, *ж. мн.*=**Мохнатиці**=**Рукавиці** въ загадкѣ: *Мац-мац по лавці, найшов мохнавці*. Чуб. I. 314. См. **Мохнатиця**.

Мохна́тий, а, е. Мохнатый; пушной. *Звір мохнатий. Яка вона мохната, така невістка багата* О. 1862. IV. 37.

Мохна́тиця, ці, *ж.* Въ загадкѣ: рукавица. *Мацу-мацу по лавиці, обмацую мохнатиці (мохнатицю)*. Ном., стр. 300, № 457.

Мохна́тіти, тію, ещ, *гл.* Обрастать мохомъ, шерстью, волосами. *Лежачи і камень мохнатіє*. Ном. № 10844.

Мохна́ток, тка, *м.*—**білáвий**. Раст. Lurula alba. Шух. I. 20.

Моховúй, а, е. Моховой. **Мохова́ вода́**. Болотная, тинистая вода. Ном. № 744.

Моховúк, ка́ *м.* Раст. Boletus subtomentosus. ЗОЮР. I. 114.

Моховúтий, а, е. Обросшій мхомъ. Вх. Уг. 252.

Мохтáль, ля́, *м.* Мѣра нитокъ въ 10 и 5 пасомъ. (Залюбовск.).

Моху́нка, ки, *ж.* 1) Листки, въ которыхъ заключено зерно хлѣбнаго растенія. *Трудно молотить сю осінь пшеницю: дуже туга, не скоро вибивається зерно, дуже сидить у мохунках, бо недорідна, припалена*. Новомоск. у. 2) *мн.* Раст. Physalis Alkekengi L. ЗЮЗО. I. 131.

Моцáк, ка́ и **моцáка, ки**, *м.* 1) Силачъ, крѣпышъ. *Там парубок моцака, ніхто його не зборе*. Черниг. г. 2) Крѣпкое яйцо, битокъ.

Моцáрство, ва, *с.* Могущество.

Моцáрь, ря́, *м.* Силачъ. *Сідлай мі коня, того моцаря*. Kolb. I. 101.

Мóцний, а, е и пр.=**Міцний** и пр. *Моцний Боже допоможе, дасть з любі користь*. Чуб. V. 2.

Моцува́тися, цýюся, ався, *гл.* 1) Стараться, силиться, крѣпиться. 2)—**з ким**. Бороться, мѣряться силами съ кѣмъ. Желех.

Моцýля, лі, *ж.*=**Морґýля**. *А він таки добряче черкнув тебе по голові: ач, яка моцуля*. Черном.

Моцьó, ця́, *с.* Дѣтск.=**Моня**. Вх. Лем. 436.

Моцюва́ти, цю́ю, ещ, *гл.* Усиливать, напрягать, укрѣплять.

Моцюва́тися, цю́юся, ався, *гл.*=**Моцувáтися**.

Моцьóголов, ва, *м.* Большой деревянный гвоздь.

Мóчар, ра, *м.* Топь, низменное съ подпочвенной водой мѣсто. *Через мочар до мене іти*. Канев. у. *На мочарі вівці ходять*. Канев. у. *Рузя... трохи не загрязла на мочарі*. Левиц. I. 305.

Мочари́стий, а, е. = **Мочаруватий**. Хотинск. у.

Мочарува́тий, а, е. О почвѣ: болотистый, мокрый. *Мочарувате поле*. Каменец. у.

Мочáти, чáю, ещ, *гл.* Мокать. *А не хочеш—вибачай: ложечки не мочай*. Чуб.

Мóчва, ви, *ж.* Слякоть. Черниг. у.

Мочéна, ної, *ж.* Настоенная водка. *Будем мочену пити*. Зміев. у. Кв. II. 158.

Мочерéт, ту, *м.*=**Мочар**. Лубен. у.

Мочú, мóжу, жеш, *гл.*=**Могти**. Желех.

Мочúвий, а, е=**Мочливий** *Мочиве літо*. Вх. Зн. 37.

Мочилинівка, ки, *ж.*=**Мочúло**. *Покладу я колопеньку та в мочилинівку*. Гол. III. 378.

Мочúло, ла *с.* Водой наполненная яма, въ которой мочатъ коноплю. Шух. I. 147.

Мочúти, чý, чиш, *гл.* Мочить, смачивать. *Треба мочити сорочки. Я вчора мочила коноплі. Не хочу мочити руки. Мочила березівкою виразку, та й заюїлось*.

Мочúтися, чýся, чишся, *гл.* Мочиться, смачиваться. *Познімай сорочки, а то мочаться на дощі*.

Мóчка, ки, *ж.*=**Мачка** 2. Вх. Уг. 252.

Мочли́вий, а, е. Мокрый, дождливый. *Мочливе літо було сей год.*

Мо́чний, а, е=**Мочливий**. *Мочная весна була.* Сосниц. у.

Мошéнство, ва, с. Мошенничество. *А на торговиці, де коней та волів продають,—скільки там мошенства, неправди!* О. 1861. VI. 76.

Мошéнський, а, е. Мошеннический.

Мóшечка, ки, ж. Ум. отъ **мóшка**.

Мóшка, ки, ж. Мошка. *Мошки, комарі, мухи... завелись з попелу.* Ном. № 314. Ум. **Мóшечка**.

Мошкá, кú. ж. соб. Мошки. *Мошки багато на городі,—усі руки й лице покусала.*

Мошнáч, ча, м. Раст. Sedum acre L. ЗОЗО. I. 136.

Мошнýхи, нух, м. мн. Раст.=**Мохунки**.

Мошóк, шкý, м. Ум. отъ **мох**.

Мошóнка, ки, ж. Кошелекъ. Желех.

Мощáрь, ря, м =**Мущирь**.

Мóщі, щéй, ж. мн. Мощи, останки. *Ой я ж кажу—в саду лежу, аж я в нехворощі, ізсушилась, ізв'ялилась, тілько мої мощі.* Нп.

Мрáзниця, ці, ж. Топкое, болотистое мѣсто въ лѣсу. Шух. I. 81.

Мрáка, ки, ж.=**Мрякá**. *Мрака йшла.* О. 1861. X. 49. *Мраки заляли, мраки йдут.* Вх. Зн. 37.

Мрéво, ва, с.=**Марево**. *Та то ще, ляди, мрево.* Ном. № 3058.

Мрець, **мерцá**, м. Мертвецъ. Єв. I. XI. 41. *Він дуже боявся мерців.* Левиц. *Як у мерця очі не заплющені—на вмірущого.* Ном. 312.

Мрáґати, ґаю, еш, гл. 1) Моргать (глазами). *Тілько мриґа, нічого не говоре.* Новомоск. у. 2)=**Ремиґати**. *Не їсть, а тільки мриґа.* Черк. у.

Мрійний, а, е. Мечтательный. *Наші жінки дівоцтво своє вважають більше за якесь невиразне й мрійне русалкування, аніж справжнім життям.* Г. Бар. 377.

Мрíйник, ка, м. Мечтатель. Желех.

Мрíйниця, ці, ж. Мечтательница. Желех.

Мрíти, мрію, еш, гл. Чуть виднѣться (вдали), неясно виднѣться *А під лісом, край дороги либонь курінь мріє.* Шевч. 82. *За могилою могила, а там тільки мріє.* Шевч. 8. *Мріє, мріє ясен місяць у неділю рано.* Нп. *Діти мріли в сутінку.* Левиц.

Мрíтися, мрíлося, елося, гл. 1)=**Мрíти**. *По стену росяному шлях мрівся.* МВ. (О. 1862. I. 77). 2) Мерещиться, грезиться. *Небозі сонечко мріється,—воно ж зрадніло, та й справді гріється.* Ном. № 6402.

Мрíтно, нар. Чуть-чуть замѣтно вдали. *А там щось мрітно: чи то люде, чи то коні, а може копиці сіна.*

Мрія, мрії, ж. Мечта, греза. *Ох, мрії мої, мрії золотії.* Левиц. *Все те викликали веселі мрії, веселі думи.* Левиц. I. 195. *Пропало моє й дівування, всі радощі, мої мрії, мої надії.* Г. Барв. 223.

Мрíяти, рію, еш, гл. Мечтать. Желех.

Мрýжити, жу, жиш, гл. Смыкать (глаза), жмурить. *Болить мені головонька, оченьками мружу.* Гол. I. 251. *Хоть я ляжу спати,—сон очей не мружить.* Гол. I. 349.

Мрук, ка, м. Ворчливый человѣкъ. Желех. **Тéмного мрýка грáти**. Играть въ жмурки. Желех.

Мрýка, ки, м. Мурлыка.

Мрýкати, каю, еш, гл. Мурлыкать. *Кіт мурий, на сонці потягаючись, мрукає з своєю доброю талану.* МВ. II. 134.

Мрякá, ки, ж. Густой туманъ съ мелкимъ дождемъ. *Вночі і ожеледь, і мряка, і сніг, і холод.* Шевч. 657. Ум. **Мрячка**.

Мряч, чі, ж.=**Мрякá**. *Мряч упала.* Вх. Зн. 38. Желех.

Мрячúти, чý, чúш, гл. 1) Моросить. *Дощ став мрячити.* 2) безл. **Мрячúть**. Стоитъ туманная, съ мелкимъ дождемъ, погода. *Все мрячить та й мрячить.* Каменец. у.

Мрячка, ки, ж. Ум. отъ **мрякá**.

Мрячний, а, е. Туманный, дождливый.

Мрячно, нар. Туманно, дождливо.

Мстúвий, а, е. Мстительный. *Суддя не мстивий, а всім страшливий. Але сі ніжні істоти мстиві. Вони мстяться над людьми за їх лихі почування.* Г. Барв. 400.

Мстúвість, вости, ж. Мстительность. Желех.

Мстúво, нар. Мстительно. *Йою серце мстиво якось стрепенулося у грудях.* МВ. (О. 1862. I. 87).

Мстúти, мщу, мстиш, гл. Мстить. Встрѣчено въ фальсифицированной исторической пѣснѣ: *Вовкулакам, кателикам, мстючи зраду здала.* Срезн. Запорожск. Ст. Часть. I. 38.

Мстúтися, мщýся, мстúшся, гл. Мстить за себя, отомщать. *Огонь-святий мститься, як його не шануєш.* Ном. № 10305. *Як*

вийде злодій з тюрьми, то ще гірш буде мститися. НВолын. у. *То вона мститься на Хведорові за дочку.* Мир. Пов. I. 165.

I. Му, *меж.* Выражаетъ мычаніе коровы.

II. Му, *сокр. мьст.* **йому.** *Най тота зрадить, котра му ладна.* Чуб. V. 16.

Муга́кати, каю, ешь, *гл.* Шѣть подъ носъ, мурлыкать. *Гуляв собі прекеповинний в саду та арію якусь мунікав стиха.* Шевч. 556.

Муга́рь, ря́, *м.* Неотеса, грубый простой человѣкъ, мужикъ. Мнж. 83. *Така завелась смілость у вражих мунірів, що йде значний козак улицею,—ніхто й шапки не ламає.* К. ЧР. 214. Ув. **Мугаря́на.** Зміев у.

Муга́рька, ки, *ж.* Неотеса, мужичка, грубая женщина.

Мугаря́ка, ки, *м.* Ув. отъ **муга́рь.**

Муде́рний, мудерський, а, е. Искусный. Желех. Вх. Зн. 38.

Мудзу́ля, лі, *ж.* Большая мозоль, шишка, наростъ. Мнж. 185.

Му́дики, ків, *м. мн.* Раст. Glechoma hederacea. Вх. Пч. I. 10. ЗЮЗО. I. 172.

Мудник, ка, *м.* Раст. Parnassia palustris. Лв. 100.

Му́до, да, *с.* Ядро (у мужчины, самца). Желех.

Мудраге́ль и мудраґе́ль, ля, *м.* 1) Умникъ, лукавецъ, хитрецъ. *Мудрагель! куроп'я ззів, а сказав, що само вирізлося.* Ном. № 3067. 2) Большая бабочка ночная. *Ой не літай, мудрагелю, попід стелю, не пороши миленькому на постелю.* Нп.

Мудра́к, ка́, *м.* Смышленный, разумный человѣкъ; мудрствующій. *Е, та він у мене мудрак на всячину.*

Мудра́ція, ції, *ж.* Мудренность, замысловатость, искусство. *А ми втнемо рукавця і нові, ба мудрація велика.* Гліб. 39.

Мудренець, вця и мудрень, ня, *м.* Раст. Larix decidua. Вх. Уг. 252. Вх. Лем. 436.

Мудре́ць, ця́, *м.* Мудрецъ. *Ідумейські Таманці... славні були своїми мудрецями.* К. Іов. V. *Мудрець там физику провадив.* Котл. Ен. III. 53.

Му́дрий, а, е. 1) Мудрый, умный. *Чому чорт мудрий?—Бо старий.* Посл. *Мудрий поляк по шкоді.* 2) Мудреный, замысловатый. *Невелика штучка, та мудра.* Чуб. I. 268. *Нагиналась, виправлялась, взявшися у боки, голубіями личкувала де-где мудрі скоки.* Мкр. Н. 29. 3) Хорошій по-своимъ качествамъ: красивый, вкусный и пр. *Росчесав кудрі, росчесав мудрі, і сам до милої пішов.* Чуб. V. 370. *Мудре дерево.* Шух. I. 88. *Мудрою борщу наварила.*

Му́дрик, ка, *м.* 1)=**Мудрак.** Черниг. г. 2)=**Мудренець.** Вх. Лем. 436.

Мудри́на, ни, *ж.* Раст. Larix europaea. Шух. I. 18.

Му́дрість, рости, *ж.* Мудрость. *Кожда природа до мудрости дорога.* Ном. № 1752.

Мудрі́ти, рі́ю, ешь, *гл.* Умнѣть.

Му́дрішки, шок, *ж. мн.* Выдумки; искусно, мудрено, замысловато сдѣланныя вещи. *Прегарна природа гуцульских гір піддержує його* (гуцулову) *фантазію і робить його способнішим до усяких мудрішок.* Шух. I. 294.

Му́дро, *нар.* 1) Мудро, умно. *Хто по кладці мудро ступає, той ся в болоті не купає.* Ном. № 5883. 2) Хитро, мудрено. *А сам, говорячи так, збоку якось на неї дивиться мудро.* МВ. II. 81. 3) Искусно, затѣйливо. *Мудро співа.* Шевч. 154. *Два рушники довгих та мудро вишитих.* Кв. I. 77.

Мудро́ваний, а, е. Замысловатый. *Мова сієї поеми аж геть мудрована і випробувана на иних словесних творах.* К. Іов. IV.

Мудро́та, ти, *ж.*=**Мудрощі 2.** Федьк.

Му́дрощі, щей и щів, *ж. мн.* 1) Хитроумныя затѣи, хитрые пріемы; мудрствованія. *Хитрощі та мудрощі.* Ном. № 2969. 2) Мудреныя вещи, что-либо затруднительное для пониманія или исполненія. *Не великі тут мудрощі.* 3) Заповѣди. *Десять Божих мудрощей.* Кіев. г.

Мудрува́ння, ня, *с.* Умствованіе, мудрствованіе.

Мудрува́ти, ру́ю, ешь, *гл.* Умствовать, мудрить, мудрствовать. *Будемо якось хитрувати та мудрувати і таки добудемо того щастя.* Левиц. I. 201. *Як не мудруй, а вмерти треба.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 111.

Мудрува́тися, ру́юся, ешся, *гл.* Быть въ затруднительныхъ хлопотахъ? *Мудрується, як сучка перед перевозом.* Ном. № 10958.

Мудра́ха, хи, *ж.* Названіе одного изъ родовъ **пля́хти.** Черниг. у.

Мудь, ди, *м.* 1) Неотеса, грубый человѣкъ, мужикъ. *Та що й говорить з такими плечиками, з такими мудями.* Левиц. Пов. 182. 2)=**Мудо.** *Як я... стяну з коня цього черкеса, так хватайте його прямо за мудя, то він буде наш... Хватили його*

тільки за мудя, той зараз і ослаб. СХО. VIII. 315.

Муж, жа, *м.* 1) Мужъ. *Ой там стояла мужів громада, мужів громада, велика рада.* Чуб. 2) Мужъ, супругъ. *Ти не будеш мені мужем, я тобі жоною.* Мет. 70.

Мужва́, ви́, *ж. соб.* Мужичье. *Якась мужва обідрана.* Рудч. Ск. II. 82. *Сказано мужва—не розчовпе, що піп у церкві скаже, та й торочить, що робити гріх.* Купян. у. *Убирайтесь ік нечистій матері, мужва невмивана.* К. ЧР. 354.

Мужи́к, ка́, *м.* 1) Простолюдинъ, мужикъ. *До панів пан, а до мужиків мужик.* Ном. № 5879. 2) Мужъ. *Жінка-голубочка пече млиці з полубочка, а мужик, щоб здоров, більш муки намолов.* Ном. № 12359. **Ум. Мужичо́к.** *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка.* Нп. **Ув. Мужичи́ще.** *А той мужичище взявся за бочище.* Чуб. V. 686.

Мужикі́в, кова́, ве. 1) Мужику принадлежащій. 2) Мужининъ. *Тільки ґріє моє здоров'є мужикове подвор'є.* Мет. 332.

Мужикува́ти, кую́, ш, ш. Быть крестьяниномъ, мужикомъ. *Тут мужикував, там пануватимеш.* Мир. Пов. I. 123. *Ми, мужикуючи по хуторах і селах...* К. (О. 1861. I. 312).

Мужи́цтво, ва. 1) Крестьянство. *Він, ще оженившись, послухав жінки, од мужицтва одстав і збився трошки на купецький лад.* Кв. II. 196. 2) *соб.* Мужики. *А найбільш треться того мужицтва.* К. ЧР. 332. 3) Мужичество, грубыя привычки, пьянство.

Мужи́цький, а, е. 1) Крестьянскій, мужичій. *Бувало дають лясам одежу мужицьку.* Драг. *В їх усе по панській, любе й миле, а в нас усе по мужицькому.* МВ. I. 26. 2) Мужескій, мужній. *Очищавши ти, водо явленая, нарожденого од позору: надуманого, нагананого, встрічного, водяного, вітряного, жіноцького, мужицького, парубоцького, дівоцького.* Чуб. I. 132.

Мужи́чий, а, е. Крестьянскій; мужичій. *Мужича правда есть колюча, а панська на всі боки пуча.* Котл. Ен. VI. 53.

Мужи́чити, чу, чиш, ш. Говорить мужичьимъ языкомъ (объ ученикахъ бурсы, употребляющихъ украинскій языкъ). *Кожного, хто „мужичив", записують в журнал і за кару назначають вивчити скілька десять латинських слів.* Св. Л. 29.

Мужичи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **мужи́к.**

Мужи́чка, ки, *ж.* Крестьянка, мужичка. *Де таки сьому статись, щоб пан та взяв мужичку?* Кв. I. 224.

Му́жній, а, е=**Мужній** 3 и 4.

Мужній, я, е. 1) Мужній, принадлежащій мужу. *Хто такий у світі зору засипляє: чи молода дівчинонька, чи бідная удівонька, чи мужняя жона?* Чуб. V. 486. 2) *ж.* Замужняя. *Сі баришні як би були мужні, то б їм землі треба.* Донск. обл. 3) Мужественный. *З молодого хлопця починає виходити мужній, дорослий чоловік.* Левиц. *Вона почула його гарячу мужню руку під своєю рукою.* Левиц. 4) Мужественный, смѣлый, обладающій мужествомъ.

Му́жність, ности, *ж.* 1) Мужественность. 2) Мужество, смѣлость. Желех.

Му́жньо, *нар.* Мужественно.

Мужчи́р, ра, *м.*=**Мощирь.**

Му́за, зи, *ж.* Муза. *Возлюбленнику муз і ґрацій.* Шевч. 599.

Музи́ка, ки, 1) *ж.* Музыка. *Троїста музика ґрає що в духу.* Кв. I. 12. 2) *м.* Музыкантъ. *Пропустіть, пропустіть—музики йдуть.* Шевч. 305. 3) *м.* Охотникъ. *О, я замолоду був великий музика до горілки.* Волын. г. **Ум. Музи́ченька.** *Наймай музиченьки.* Чуб. V. 304.

Музика́нт, та, *м.*=**Музика** 2. *Музиканти мої, ви заграйте мені!* Нп.

Музи́цтво, ва, *с.* Игра на музыкальномъ инструментѣ. *Веселе ремесло музицтво... легким хлібом забавляють.* Ном. № 12467.

Музи́ченько, ка, *м.* Ласк. отъ **музи́ка** 2. Чуб. V. 304. *Заграй мені, музиченько, під осичиною.* Грин. III. 648.

Музи́чка, ки, *м.* 1) Плохой музыкантъ. 2) Жукъ скрипунъ, Dorcadion. Мнж. 185.

Музи́чний, а, е. Музыкальный. *Музичні вар'яції.* Левиц. *Музичний і читальний вечір.* О. 1862. III. 26.

Му́зыки, зыок, *ж. мн.* Начесы. (К. II. Михальчукъ).

Музи́к, ка́, *м.*=**Мізюк.** Козелец. у

Му́ка, ки, *ж.* Му́ка, мученіе, страданіе. *Він терпів муку од свого кохання.* Левиц. *Жили наші діди—не знали біди; стали жить онуки—набралися муки.* Ном. № 683. **На му́ки дава́ти.** Мучить, терзать. *Били мене, били, на муки давали.* Гол. IV. 492.

Мука́, ки́, *ж.*=**Ворошно.**

Му́кати, каю, ш, *ш.* Мычать. *Мукає корова.* Каменец. у. *Чогось телята мукають.* Драг.

I. Мул, лу, *м.* 1) Илъ. *Твої білі ребра піском занесу, у мул поховаю.* Шевч. 58.

2) Урина. *То вельзевул попустив мул, з ляку омочився.* КС. 1882. IV. 170.

II. **Мул, ла,** *м.* Мулъ, лошакъ.

Му́листий, а, е. Илистый.

Му́лити, лю, лиш, *гл.* 1) Жать, давить, тереть. *І червоні чоботи мулять.* Ном. № 1998. *Чобіт мулить ногу, подушка мулить в голову.* Ном. № 11310. 2) Не давать покою. *Се то йому худобина мулить.* Ном. № 10820.

Мули́ти(ся), лю́(ся), ли́ш(ся), *гл.* Заносить иломъ.

Му́литися, люся, лишся, *гл.* Мяться, переминаться. *Микита довго чогось мулився і не хотів против ночі виїздити.* О. 1861. XI. 10. *Та оце було мулюсь, мулюсь, а на дворі холодно; треба йти.* Черниг. г.

Му́ляр, ра, *м.*=**Муляр.** *Там муляри мур мурують.* АД.

Мулки́й, а́, е́. 1) Илистый. 2)—*брус.* Мягкій точильный камень. Канев. у.

Му́лька, ки, *ж.*=**Мілька.**

Мульки́й, а́, е́. Жесткій, дававшій, жмущій, мозолящій.

Му́лько, *нар.* 1) Жестко. 2) Неудобно, неловко, плохо. *Попереду у їх було по шість десятин, а тепера як поділили подушно, то по одній,—так їм і мулько.* Черниг. г. *І в того* (сина) *старому хутко стало мулько.* Драг. 178.

Мульникува́тий, а, е = Мулкий 1. *Мульникувата земля.* Вх. Уг. 252.

Мулюва́ти, лю́ю, еш, *гл.*=**Малювати.** *Мулює брови синьою ожиною.* Чуб. V. 693. *Мульований коромисел гнувся, не вломався.* Чуб.

Мули́вка, ки, *ж.*=**Мілька.** Вас. 188.

Му́ляний, а, е. Мозольный, натертый, нажатый.

Муля́р, ря́, *м.* 1) Каменщикъ. *Муляр додому, а мур додолу.* Канев. у. 2)=**Маляр.** *Треба мені, друзі мій, муляра нанять, твоє біле личенько та й намалювать.* Чуб. V. 100.

Муля́рник, ка, *м.*=**Маляр.** Ум. **Муля́рничок.** *Вичорними брівки да мулярнички.* Чуб. III. 145.

Муля́рство, ва, *с.* Ремесло каменщика. Желех.

Муля́рський, а, е. Каменщицкій. Желех.

Мулярчу́к, ка́, *м.* Ученикъ каменщика. Желех.

Му́лять, ляю, еш, *гл.* 1)=**Мулити.** *Муляє чобіт. Щось муляє під коліном: я лап,—і намацав каблучку.* Г. Барв. 213. 2)—**очи́ма.** Мигать глазами, то закрывать, то открывать глаза. *Ходить та все муляє очима, все заплющає.* Кіев. у.

Му́лятися, ляюся, ешся, *гл.*=**Мулитися.** *Кажи, не муляйся.* НВолын. у.

Му́ма, ми, *ж.* Мумія. *Єгипецька мума.* Ном. № 2901.

Мунде́р, мунди́р, ру и **мунду́р, ра,** *м.* Мундиръ. Ум. **Мунде́(й, ю́) рик, мунде́(й, ю́) рчик, мунду́ронько.** *Другий в одній мундерчику дріжить увесь.* О. 1861. XI. 69.

Муни́ця, ці, муни́ція, ції, *ж.* Амуниція. *Дадуть тобі, синку, салдатську муницю.* Нп. *Москаль закусив, подякував Богу... да за муницію та й пішов собі.* Драг.

Муни́читися, чуся, чишся, *гл.* Церемониться. *Бери бо лускай насіння; ще й муничиться.* Черном.

Му́р, ру, *м.* Каменная, кирпичная стѣна. Вх. Уг. 253. *Перебили вони міст, з'їхали на острів, поїхали попід самим садовим муром.* Левиц. I. 218. *Золота швайка мур пробиває.* Ном. № 1394.

Мурава́, ви́, *ж.* 1)=**Муріг.** *Прикрив ноги осокою, накрив очі муравою, жовте тіло рокитою.* Чуб. V. 942. 2) *соб.* Муравьи. *У дворах, по улицях, коло церкви, як мурави народу.* Мир. Пов. I. 136. Ум. **Мура́вка, мура́вонька, мура́вочка.** *Кладу я кладку через муравку.* Чуб. III. 209. *В її ложки під порогом заросли мурогом, а тарілочки під лавкою заросли муравкою.* МУЕ. III. 77. *Ой стежка да маленька, муравочка зелененькая.* Мет. 163. *Найшов купу муравки.* Грин. II. 222.

Мурове́ль, вля́, *м.* Муравей. Желех.

Мурове́льний, а, е. Муравьиный. Желех.

Мурави́й, ви́я, *м.* Муравей. *Муравії обточат.* Драг. 34.

Мурави́ний, а, е. Муравьиный. **Мураві́не ма́сло.** Раст. Aetalium Septicum Fries.

Мурави́ця, ці, *ж.* 1)=**Мурава.** 2) Желтыя и синія пятна на тѣлѣ умирающаго. Мил. 165. *Коли вже муравиця вийшла на тіло, то вмре дитина.* Каменец. у. *Прихожу, а в неї дитина слаба. Що в неї? Каже: кір. Коли я гляну, аж у її вже червона муравиця виступила. Умре, кажу. Коли так: до вечора й умерло.* Маріуп.

Мурави́ще, ща, *с.*=**Муравник.** *Забрав би в торбу оце муравище, було б на горішки.* Золотон. у.

Мурові́ння, ня, *с.* Муравейникъ. Желех.

Мура́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **мурава́**.

Муравли́нний, а, е=Муравинний.

Муравли́ння, ня, *с.* = **Муравіння**. Желех.

Муравни́к, ка́, *м.* Муравейникъ. Мнж. 116. *Посади кажана в муравник та тікай, щоб не чув його свисту.* Драг. 34.

Муравча́нний, а, е=Муравинний. Вх. Лем. 436.

Мура́ль, ля, *м.*=**Муравель.** Вх. Лем. 436.

Муранді́ль, ля, *м.* Муравей. Вх. Зн. 38.

Мура́р, ра́, *м.*=**Муляр 1.** Гол. II. 710.

Мурашва́, ви́, *ж. соб.* Муравьи. *У Пріськи наче мураша біла по тілу.* Мир, Пов. I. 170.

Мураши́нник, ка, *м* =**Мурашник.**

Мура́шка, ки, *ж.* Муравей. *Мурашки, мурашки! поховайте подушки, бо татари йдуть.* Ном. № 339.

Мурашко́вина, ни, *ж.* Муравейникъ. Шух. I. 88.

Мурашни́к, ка́, *м.* Муравейникъ. НВолын. у.

Мурашня́, ні́, *ж. соб.* = **Мурашва**. *Люде, що та мурашня, купки собі понагортали і живуть.* Св. Л. 213.

Мурва́нь, ня, *м.*=**Мурашка**. Вх. Уг. 252.

Му́рга, ги, *ж.* Мѣра поверхности: три морга. Кіев. у.

Мургі́й, гія́, *м.* Волъ почти черной масти. См. **Смаглій**. КС. 1898. VII. 42.

Мурда, ди, *ж.* Овца, черная вокругъ глазъ.. Вх. Лем. 436.

Мурде́й, дея́, *м.* Сермяжникъ. ЗОЮР. I. 252. *Козак мурелями нас узиває* (міських людей). К. ЦН. 249.

Му́рза, зи, *м.* 1) Мурза, татарскій князь. *Всіх мурз із куренів вечеряти позвати.* К. МБ. X. 19. 2) Запачканное, неумытое лицо.

Мурза́к, ка́, *м.* Татаринъ. *А вже ж мурзак, мурзак Супрунові да назад руки в'яже.* Грин. III. 585.

Мурза́лець, льця, *м.*=**Мурзак?** *Уже ж мені, прегражії мурзальці, та й Вкраїна не мила.* Мет.

Му́рзати, заю, ешь, *гл.* Пачкать, марать (лицо, руки).

Мурза́тий, а, е. Съ испачканнымъ лицомъ, грязный, испачканный. *Поганії, мурзатії з улиці побіли.* Грин. III. 92.

Мурзатися, заюся, ешся, *гл.* Пачкаться, мараться, муслиться. *Їж. та не мурзайся.*

Му́рий, а, е. 1) Темносѣрый, испещренный пятнами (о масти). *Кіт мурий.* МВ. II. 139. *Три голови мав сей пес мурий.* Котл. Ен. 2) Смуглый. *А зась, мурий нехрещений! цілу їж, а не хліб печений.* Ном. № 13695. Ум! **Муре́ньний.** *У цього Марка була пара муреньких бичків.* Рудч. Ск. I. 6.

Му́рин, на, *м.* 1) Мавръ. *Отелло, венецький мурин.* (Шекспірові твори... попереклади П. Куліш, I). 2) Кличка собаки. Вх. Лем. 436.

Мури́на, ни, *ж.* Болотце, остающееся послѣ половодья. Грайвор. у.

Му́ринка, ки, *ж.* Мавританка.

Му́ринський, а, е. Мавританскій.

Мурівчик, ка, *м.*=**Муляр 1.** Черк. у.

Муріг, рогу, *м.*=**Моріг.** *Зелений як муріг.* Ном. № 13157. *І двір його муром заріс.* Ум. **Мурожо́к.**

Му́ркати, каю, еш, одн. в. **му́ркнути, ну, неш,** *гл.* 1) Мурлыкать, мурлыкнуть. *Кіт сидить та муркає.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Бормотать, разъ забормотать. *Муркнув щось таке, що й не розбереш, та й пішов.*

Мурка́ч, ча́, *м.* Баранъ. НВолын. у.

Му́ркіт, коту, *м.* Мурлыканье. Желех.

Муркота́ти, кочу́, чеш и муркоті́ти, кочу́, ті́ш, *гл.* Мурлыкать. *Бач, як кіт муркотить.*

Муркоті́ло, ла, *м.*=**Муркотій.** Желех.

Муркоті́й, тія́, *м.* Ворчунъ. Желех.

Муркоті́ти. См. **Муркотати.**

Муркотня́, ні́, *ж.* Мурлыканье.

Мурло́, ла́, *с.* 1) Неотеса, грубый человѣкъ. 2) Харя, рыло.

Мурма́нька, ки, *ж.*=**Мурвань.** Вх. Уг. 253.

Мурма́ньчий, а, е=Муравинний. Вх. Уг. 253. **Мурма́ньча грома́да.=Мурашник.** Вх. Уг. 253.

Мурми́ло, ла, *м.*=**Мурло.** *Чи чуєш ти, мурмило?* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 94.).

Мурмота́ти, мочу́, чеш, *гл.* 1) Бормотать. *Народ... мурмотав: паноче, зинь.* Котл. Ен. VI. 44. 2) Роптать. 3) Журчать.

Мурно-ка́мінь, ня, *м.* Встрѣчается въ пѣснѣ для обозначенія драгоцѣннаго камня въ перстнѣ. *На тій ручці златий перстень, на перстені мурно-камінь.* Гол. III. 121.

Муро́ваний, а, е. Построенный изъ камня или кирпича, каменный. МВ. I. 150. *А нащо ж ти мене покидаєш у мурованім замку?* Мет. 14.

Мурова́ница, ці, *ж.* Каменный домъ. Вх. Зн. 38.

Муроло́мний, а, е. Стѣнобитный.

Мурува́ння, ня, *с.* 1) Постройка каменной стѣны, каменнаго зданія. 2) Каменная постройка.

Мурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Возводить каменную стѣну, класть кирпичи.

Муру́га, ги, *м.* Волъ сѣро-бѣлой масти съ продольными узкими полосами другого, болѣе темнаго цвѣта. Ум. **Муру́жка.** КС. 1898. VII. 42.

Муру́гий, а, е=Моругий. *Мурузі або чорні свити.* О. 1862. IX. 68. *Ой ну, коте муругий!* Мил. 42. *Лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38.

Мурча́к и мурчо́к, ка, *м.* Морская свинка, Cavia cobaga Pall. Вх. Зн. 38. Желех.

Мурчати, чу́, чи́ш, *гл.=***Мурмотати.** *Смухаю я—і борсук у норі мурчить.* Берд. у.

Мурянка, ки, *ж.* = **Мурашка.** Вх. Уг. 253.

Мурянча́ний и мурянчи́й, а, е= Мурманьчий. Вх. Уг. 253.

Мура́х, ха, *м.* Муравей. Каменец. у.

Мус, су, *м.* Принужденіе. *Мус—великий пан.* Посл. **Через мус.** По принужденію. Желех.

Мусо́к, ка́, *м.* Кусокъ выточенной стали, которымъ косецъ выравниваетъ остріе косы. Шух. I. 169.

Мусоле́ць, льца́, *м.* 1) Напитокъ: вареный медъ, также разведенный медъ, настоянный на ягодахъ, съ которыхъ слита наливка. Маркев. 170.

Му́сити, шу, сиш, *гл.* 1) Долженствовать, быть должнымъ, вынужденнымъ. *Не рада коза тому, а кури весілю, та мусять.* Ном. № 1075. *Просими—не хотів, казали—мусив.* Ном. № 1076. **Му́сить бу́ти.** Должно быть, вѣроятно. *Іде шляхом молодиця, мусить бути з прощі.* Шевч. 79. **Не му́сити.** Не быть въ состояніи. *Полюбила козаченька, не мушу забути.* Мет. *Ніяк не мусе достати грошей.* ХС. IV. 17.

Му́сіти, шу, сиш, *гл.* = **Мусити.** *О. Порфирій мусів навідатись до о. благочинного.* Левиц. *Мусіла свій гріх у церкві спокутувати.* Левиц.

Му́скати, каю, еш, *гл.* Приглаживать. Гол. Од. 73.

Мускота́, ти, *ж.* Слякоть. Угор.

Мускоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Издавать шорохъ, шуршать. *Пішов з хати і запер за собою двері; вертаюсь—відчинені двері і чуть—шось у хаті мускотить, аж там оцей чоловік.* Александров. у.

Мост, ту, *м.* Навозная жижа. Вх. Зн. 37.

Мусува́ння, ня, *с.* 1) Измышленіе, придумываніе. 2) Броженіе.

Мусува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) Раздумывать, соображать, измышлять. *Мені дай зараз за роботу, то я приймуся мусувать, як нам у пекло довалитись.* Котл. Ен. III. 18. *Довго він мусував про своє безталання.* Полт. г.

Мусува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Возиться. *Я й додому почав уже повертати, а він одно мусувався і панькався біля своєї кобили.* Харьк. г.

Мусулес, су и мусу́лець, льця, *м.*= **Мусолець 1.**

Мусульма́нин, на, *м.* Мусульманинъ. К. Кр. 14. *Правовірні наші мусульмане.* К. МБ. X. 18.

Мусульма́нка, ки, *ж.* Мусульманка.

Мусульма́нський, а, е. Мусульманскій. *Гареми мусульманські.* К. МБ. XI. 152.

Мусяндровий, а, е. ? *Скільки бідні школяри муки приймуть, поки вивчуть сі мусяндрові вірші.* О. 1862. VI. Зъ нар. уст. 53.

Мутити, мучу́, тиш, *гл.* 1) Мутить, возмущать. 2) Производить безпорядокъ. *Мутив, як на селі москаль.* Котл. Ен. I. 25. *Доти лях мутив, доки не наївся.* Ном. № 876.

Мути́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Мутиться. 2) Смущаться; волноваться. *Отсе не їде Катря!—мутиться мати: хто ж мене оплаче?* МВ. II. 197.

Мутний, а, е. Мутный. *Ой чого ж ти, мила, такая, як водиченька мутная?* Нп.

Мутняк, ка, *м.* Мутный ручей. Вх. Лем. 436.

Му́тно, *нар.* Мутно.

Мутушта́ти, ша́ю, еш, *гл.* Поворачивать, двигать туда и сюда. *Ілія вже не боїться зубів, да як вхватив їою за язик, дак змій і не може дальше Ілію проклинути... Став їою ще сюди і туди, на всі боки ним крутить, а Ілія все їому за язик чавить. Та змій мутушав їм, мутушав, кидав...* Драг. 249.

Му́ха, хи, *ж.* Муха. *До Спасівки мухи на пана роблять, а в Спасівку на себе.* Ном. № 482. *Аж он дві мухи сидить.* Лубен. у. **Крути́ться як му́ха в окро́пі.** Заваленъ хлопотами, безъ отдыха въ хло-

потахъ. **Му́ха ясіньо́ва.** Насѣк. = **Майка.** Вх. Пч. I. 7. Ум. **Му́шка.**

Мухавка, ки, *ж.* Насѣк. мокрица. Oniscus murarius. Вх. Уг. 253.

Муха́риця, ці, *ж.* Насѣк. Culex pipiens. Шух. I. 23.

Мухомо́р, ру, *м.* 1) Agaricus muscarius L. ЗЮЗО. I. 110. 2) Delphinium elatum L. ЗЮЗО. I. 121.

Мухо́рка, ки, *ж.* и **мухоро́к, рка́,** *м.* Въ колоскѣ хлѣбнаго растенія гнѣздо, въ которомъ сидитъ зерно, также плюска у орѣха, чашечка подъ ягодой земляники, клубники и пр. *Як хороше жито, то так і визирає зерно з мухорків.* Волч. у.

Муц, ца, *м.* 1) Малорослая лошадь. 2) Мопсъ. Ум. **Му́цик.**

Му́цик, ка, *м.* 1)=**Муц 2.** *У няньки був біленький цуцик... Не дуже простий—родом муцик.* Котл. Ен. IV. 43. 2) *мн.* **Му́цики.** Волоса, зачесанные и завитые на вискахъ. Вх. Лем. 436.

Муча́нка, ки, *ж.* 1) Родъ кушанья: смѣсь муки, молока и овечьяго сыру. См. **Мачанка.** Желех. 2) Порода разсыпчастыхъ грушъ. Вх. Лем. 437.

Му́ченик, ка, *м.* Мученикъ. *Щоб роскрились високі могили перед вашими очима, щоб ви роспитали мучеників: кого, коли й за що роспинали.* Шевч. 216.

Му́ченицький, а, е. Мученическій.

Му́ченицьтво, ва, *с.* Мученичество. Желех.

Му́чениця, ці, *ж.* Мученица. *Святая Варваро, мученице великая, допоможи мені.* Чуб. I. 114.

Муче́ння, ня, *с.* 1) Мученіе. 2)—**Бо́же.** Страсти Господни. *Одну пісню о Божім рожденню, другу—о Божім мученню.* Гол.

Мучи́тель, ля, *м.* Истязатель, мучитель. *Пан передав його мучителям.* Єв. Мт. XVII. 34.

Мучи́телька, ки, *ж.* Мучительница. Желех.

Му́чити, чу, чиш, *гл.* Мучить. *На тім крижі Христа мучено.* Чуб. III. 354.

Му́читися, чуся, чишся, *гл.* Мучиться. МВ. I. 100. *Я вже не живу, а тільки мучуся.* Левиц.

Мучни́к, ка́, *м.* 1) Желобокъ, проводящій муку изъ подъ жернова. Шух. I. 104, 146. 2) Ящикъ, въ который падаетъ мука изъ подъ камня. Черниг. у.

Мучни́ця, ці, *ж.* 1) Раст. Arctostaphylos Uva ursi Spreng. ЗЮЗО. I. 112. 2) Отверстіе, сквозь которое проходитъ му́ка изъ подъ мельничнаго камня въ ящикъ. Микол. 481.

Мушара, ри, *ж.* Тля, травяная вошь, Aphis. Вх. Лем. 437.

Мушарка, ки, *ж.* Раст. Мухоморъ, Agaricus muscarius L. Вх. Зн. 38.

Мушва́, ви́, *ж. соб.* Мухи. *І де ця мушва береться?* Харьк.

Мушія, шії, *ж.* Имущество. Шух. I. 107.

Мушка́, ки́, *ж. соб.* Мошки. *Мушка не дає скотині пастися.* Зміев. у.

Му́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **му́ха.** *Ой був комар оженився та з мушкою не нажився.* Чуб. V. 1169. *Вилетіла мушка з хати.* Грин. III. 665. 2) Въ цвѣтѣ ткани: пятнышки, разбросанныя по фону иного цвѣта. *Зелена байова керсетка з червоними мушками.* Мир. ХРВ. 6. 3) Въ женской прическѣ: напущенные на виски пальца на два шириною волосы, идущіе потомъ за уши. О. 1861. Свид. XI. 29. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 24.

Мушке́т, та, *м.* Мушкетъ. *Іде козак в Україну, мушкет за плечима.* Чуб. V. 86. Ув. **Мушкетю́га.**

Мушке́тний, а, е. Мушкетный.

Мушкетю́га, ги, Ув. отъ **мушке́т.**

Мушкови́й, а́, е́. Съ крапинками. *Хустки повелись мушкові микитонові.* Борз. у.

Мушли́н, ну, *м.* Кисея, муслинъ.

Му́шляти, ляю, еш, *гл.*=**Метикувати.** Канев. у.

Мушта́й, тая́, *м.* Мохнатая лошадь. Мнж. 185.

Мушта́тий, а, е Мохнатый. Александров. у. Мнж. 185.

Му́штер, тра, *м.* Обучающій военнымъ пріемамъ. *А пан муштер таки добре москалів попомуштрував.* Васильк. у.

Му́штра, ри, *ж.* Военное ученіе. Шевч. 68. *Москалі на мушрі.* Левиц. I. 493. *Дивилась з дівчатами на москалів. Що то як гарно мушру викидають.* Кв. I. 169.

Муштро́вий, а, е. Имѣющій военную выправку. *Загне голову, як муштровий кінь.* МВ. I. 27.

Муштрави́на, ни, *ж.* Военная служба. Шевч.

Муштрува́ння, ня, *с.* Обученіе военнымъ пріемамъ, дрессировка.

Муштрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Обучать военнымъ пріемамъ. *Тоді ну військо муштрувати.* Котл. Ен. IV. 59. 2) Школить, дрессировать. *Муштровані, бодай їх: гав-*

кають у захисті, а очей не покажуть. Греб. 408. *І стару панію почне муштрувати було з самою ранку: Що се ви, мамінька, без чепчика вийшли?* МВ. I. 131.

Муштрува́тися, ру́юся, ється, *гл.* 1) Быть на ученіи (о солд.), обучаться военнымъ пріемамъ. *Поки салдати муштрувались, то капитан частісінько поглядав на Оксану.* Кв. I. 173. 2) Возиться. *Муштруйся перед дзеркалом цілий день.* Левиц. I. 500.

Мущени́н, на и **мущи́на, ни,** *м.* Мужчина. Шух. I. 32.

Мущи́нський, а, е. Мужской. Шух. I. 120.

Муща́рний, а, е. Мортирный.

Муща́рь, ря́, *м.* 1) Мортира. *Густо заставлені гарматами і мущирями.* Стор. Оп. II. 134. 2) Ступка, толчея. *В мущирі сіль товче.* Г. Барв. 448.

Мча́лка, ки, *ж.* Вѣстница. Встрѣчено у Котляревскаго: *Іриса цьохля проклятуща... Олимпська мчалка невсипуща.* Котл. Ен. IV. 53.

Мча́ти, мчу, мчиш, *гл.* Мчать. *Проклятий мчить як вовк овечку.* К. *Куди їх мчить Анхизів син?* Котл. Ен. **Не раз су́чна санки́ мча́ла**—пословица, приводимая въ отвѣтъ на вранье или хвастовство и равнозначущая выраженію: ты разсказываешь небылицы, ты хвастаешься. Грин. I. 240.

Мча́тися, мчу́ся, мчи́шся. Мчаться. *Коли чує Наталка—за нею женуться. Озирнулась—се Данило мчиться.* МВ. I. 157. *К Еолу мчалась як оса.* Котл. Ен. I. 4.

Мша, мші, *ж.* Католическая обѣдня. Стор. МПр. 104.

Мшаль, ля, *м.* Раст. Heracleum sphondylium. Вх. Лем. 437.

Мшани́к, ка́, *м.*=**Омшаник.**

Мшедь, ді, *ж.* Раст. лишайникъ. Вх. Зн 38.

Мши́ти, мшу, мшиш, *гл.* Конопатить мхомъ. Желех.

Мши́тися, мшу́ся, мши́шся, *гл.* Расти густо подобно мху, быть мохнатымъ. Желех.

Мши́ця, ці, *ж.* Насѣк.: тля, травяная вошь, Aphis. Вх. Пч. I. 5.

М'я, ме́ння, *с.* Имя. *Дали йому м'я—святого Христа.* Нп.

М'я́вкати, каю, еш, м'явча́ти и **м'явчу́ати, вчу́, чи́ш,** одн. в. **м'я́вкнути, кну, неш,** *гл.*=**Нявкати, нявчати, нявкнути.** Желех. *Будеш м'явкав як той кіт.* Грин. III. 653. *Куниці кричать, м'явчать.* Св. Л. 295.

М'я́гкий, м'я́тко и пр. = **М'який, м'яко** и пр.

М'язі, зів, *м. мн.* Мускулы. Вх. Пч. I. 14.

М'яки́й и **мняки́й, а́, е́.** Мягкій; не суровый, уступчивый. *Я такий, як хліб м'який.* Ном. № 3234. *Учора дуже холодно було, а тепер м'який вітер віє.* Каменец. у. **Ум. М'яке́нький, мняке́нький, м'яке́сенький** и **мняке́сенький.** *У зайчика шкурка м'якенька.* Рудч. Ск. II. 15.

М'яки́на и **мняки́на, ни,** *ж.* Мякина. Сим. 226. *Скале зуби, як собака на м'якині.* Звенигор. у. **Ум. М'яки́нка** и **мняки́нка.** *І се слово не м'якинка.* Ном. № 13040.

М'я́кість и **мня́кість, кости,** *ж.* Мягкость.

М'я́ко и **мня́ко,** *нар.* Мягко. **Ум. М'яке́нько, мняке́нько, м'яке́сенько** и **мняке́сенько.**

М'якота́ и **мнякота́, ти,** *ж.* 1) съ удар. на послѣднемъ слогѣ. Мягкость. *Як постелю сіна, то м'якота спати.* Лебед. у. 2) съ удар. на первомъ слогѣ. Мякоть мяса. Черк. у.

М'якува́тий и **мнякува́тий, а, е.** Мягковатый. Павлогр. у.

М'яку́ш и **мнякуш, ша,** *м.* 1) Мягкія части мяса. Каменец. у. 2) Раст. Potentilla anserina. Вх. Пч. I. 12.

М'яку́шечка и **мнякушечка, ки,** *ж.* Ум. отъ **м'яку́шка.**

М'яку́шка и **мнякушка, ки,** *ж.* 1) Мякишъ хлѣбный. *Син на снідання нарізав беззубому батькові самих шкуринок, а собі брав м'якушку.* Грин. I. 296. 2) О человѣкѣ: мягкосердечный, добрый. *Я, бачте, такий чоловік—м'якушка, що нехай де яка пригода або журба, або смуток, то зараз там мої й жалощі.* МВ. (КС. 1902. X. 155). **Ум. М'яку́шечка** и **мнякушечка.**

М'якчи́ти. См. **М'якшити.**

М'я́клати и **мня́кшати, шаю, еш** *гл.* Дѣлаться мягче. *Залізо в огні і під молотом м'якшає.* Драг.

М'якши́ти, мнякши́ти, шу́, ши́ш и **м'якчи́ти, мнякчи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Размягчать. *Сей вітер м'якшить сніг. М'якшить суху ріллю на полі.* К. Псалт. 144.

М'я́лиця и **мня́лиця, ці,** *ж.* 1) Мялка для льна и конопли. Богод. у. 2) Мятая солома. Остер. у. 3) Потасовка. *Піди, ще й тобі м'ялиці дадуть.* НВолын. у.

М'я́ло и мня́ло, ла, *с.* 1) Деревянный пестъ. *Як ухвачу м'яло, виб'ю тобі зуби.* Чуб V. 696. 2) Мямля.

М'я́льница, ці, *ж.* Ручной приборъ для мятья кожъ. Части его: **стовп**—деревянный столбъ, вставленный въ колоду—постаментъ съ пяткой,—на которой столбъ вращается; надѣтый на столбъ **круг**—деревянный дискъ съ **крилами**—рукоятками; **шпилі з рога́чинами**—палки съ головками, вставленными въ дыры на кругѣ для зажиманія кожи; **рівча́**—каналъ въ столбѣ, въ который вкладывается кожа и прижимается сверху вторымъ кругомъ. Вас. 159.

М'ясе́рь, ря́, *м.* Мясникъ. Вх. Уг. 253.

М'ясе́во и мнясе́во, ва, *с.* Мясное; мясная пища, кушанье. *Столи його покупались від м'ясива.* К. Іов. 47. *На обід у запорожців мало подавали м'ясива, а все тілько рибу.* К. ЧР. 285.

М'ясни́й и мнясни́й, а́, е́. Мясной.

М'ясни́ці и мнясни́ці, ць, *ж. мн.* Мясоѣдъ. *Ой все пости, та все пости та будуть м'ясниці.* Нп. Ум. **М'ясни́ченьки, мнясни́ченьки.** Чуб. V. 158.

М'я́со и мня́со, са, *с.* Мясо. *Не буде з тої кози м'яса.* Ном. № 5647. *Коза наша й мнясо наше.* Ном. № 7462. Ум. **М'ясце́, мнясце́.**

М'ясови́й, а́, е́. Мясной. *Лізу, лізу по залізу на м'ясову гору.* (Загадка: вінъ). Чуб. I. 310.

М'ясоже́рець, рця, *м.* Плотоядное животное. Желех.

М'ясоже́рний, а, е. Плотоядный. Желех.

М'ясце́ и мнясце́, ця, *с.* Ум. отъ **м'я́со.**

М'я́та и мня́та, ти, *ж.* Мята: а) Mentha officinalis; б)—**во́дяна.** Mentha aquatica L. Анн. 214; в)—**кучеря́ва.** Mentha piperita L. Var crispa; г)—**холо́дна.** Mentha piperita L. д)—**польова́.** Mentha arvensis. ЗЮЗО. I. 128; е) **Пе́сяча м'я́тка.** Nepeta cattaria. Вх. Пч. I. 11. Ум. **М'я́тка, мня́тка.**

М'я́ти и мня́ти, мну, мнеш, *гл.* 1) Мять. *Не терши, не мнявши, не їсти калача.* Ном. № 6033. *Я не буду хустиноньки ні терти, ні мняти.* Мет. 23. 2) Бить. *Лягла не клята, встала не мнята.* Ном. № 8909. 3)—**шку́ри.** Заниматься выдѣлкою кожъ. 4) Не рѣшаться, колебаться. *Мне та й мне,—коли не продаси, то так і кажи.* Каменец. у.

М'я́тися и мня́тися, мну́ся, мне́шся, *гл.* 1) Мяться. *Терлось та м'ялось.* Чуб. 2) Мяться, не рѣшаться. *Молоденький козаченько під оконечком мнеться.* Чуб. III. 173.

М'я́тка и мня́тка, ки, *ж.* Ум. отъ **м'я́та.**

М'ятки́й, а́, е́. Мягкій. Вх. Зн. 38.

М'ятли́дя, ді, *ж.* Раст.=**Метлиця.** ЗЮЗО. I. 110.

М'я́тний, а, е. Мятный.

М'яхки́й, а́, е́. и пр.=**М'який** и пр.

М'я́цкати, каю, еш, *гл.* Мять. *Сир кочєють і мєцкають у руках, аж вироблю з него паліницу.* Шух. I. 216.

М'яч и мняч, ча́, *м.* Мячъ. *Полетиш, як м'яч.* Ном. № 4319. *Стріляють було у них, а вони як мнячі кулі ловлять та назад себе кидають.* Мнж. 133.

М'я́чка, ки, *ж.* Раст. Typha latifolia. ЗЮЗО. I. 140.

М'я́шкурити и мня́шкурити, рю, риш, *гл.* Мять.

Н.

На, *пред.* 1) Съ винительнымъ падежемъ: а) Указываетъ на предметъ, къ которому направляется движеніе: на, въ. *Ой я з роду чумакую, на гору йду—не бичую, а з гори йду—не чалмую.* Бал. I. *Заплакала Морозиха, ідучи на місто.* Грин. III. 588. *Роспитаю шлях на Московщину.* Шевч. 78. *Ой полети, галко, ой полети, чорна, на Дін риби їсти.* Нп. *Визволь, Господи, всіх бідних невольників з тяжкої неволі турецької... На тихі води, на ясні зорі, на простії дороги, на руський беріг, на край веселий, меж мир хрещений. Пішов на низ. Повернувся на схід сонця.* б) Указываетъ распространеніе по извѣстному пространству: на, въ, по. *Стала слава на все село, стали й поговорі та про тую дівчиноньку, що чорнії брови.* Нп. *На всю Україну голосна була його слава.* в) Указываетъ предметъ, на который обращено дѣйствіе: на. *Прийшов чужоземець, татарин, і ото вже на Вишгород б'є.* ЗОЮР. I. 3. *З одним Богом на сто ворог.* Ном. № 12. *На слуги свої, на турки-янічари зо-зла гукає.* АД. I. 89. *Ой важу, важу на ту дівчину вражу.* Нп. *Тоді царь сказав на того чоловіка: іди сюди!* Грин. I. 175. *Напосівся на мене, щоб дав йому грошей.* **Пам'ята́ти (забу́тися) на ко́го, на що́.** Помнить (забыть) о комъ, о чемъ. *А ти на мене забулася.* Г. Барв. 529. **Пита́ти на що́.** Спрашивать о чемъ. *На здоров'я тебе, брате, буду питати.* ЗОЮР. I. 26. **Налега́ти на но́гу.** Хромать. Желех. **Жда́ти на ко́го.** Ждать кого. *Час не жде на нас.* Св. Л. 295. **Вірити на ко́го, на́ що.** Довѣрять кому, вѣрить чему. *Ой вірь же ти, дівко молода, на козацьке слово.* Нп. *На його пан вірив... як на рідного батька.* Грин. I. 92. г) Указываетъ предметъ, для котораго что-либо сдѣлано или дѣлается въ смыслѣ для: *На мірошника вода робить.* Посл. *Тут на вовків привілля: ліс великий та густий, та яри.* Волч. у. *Мішок на жито.* **Як на ме́не.** По моему мнѣнію. *Як на мене, то се дурниця.* Если бы это со мной, если бы такъ мнѣ. *Як на мене, то я б його й винав за се.* д) Указываетъ цѣль дѣйствія: на, въ, для. *Раз у-осени пан поїхав на лови.* Рудч. Ск. II. 75. *Людей на паницину женуть. На заріз людей ведуть.* АД. I. 75. *Ходімо в близькі містечка, щоб і там проповідував: на те бо вийшов я* Єв. Мр. I. 38. *На те й мати родила, щоб дівчина любила хорошого челядина.* Рудч. Чп. 184. *А Бог людям на науку поставив їх в полі.* Шевч. 474. *Треба ж, голубко, її на розум навчити: се дурні голови.* МВ. (О. 1862. III. 38). *На лихо вчити. На попи вчитися. Рушило Півпівника в дорогу, стрепенуло крилцем і трійчи заспівало на знак свого одходу.* К. (О. 1861. IV. 40). *Віти терновї рубайше, по шляху покидайте, мені, брату, пішому піхотинцю, на признаку давайте.* АД. I. 115. **На пожито́к.** На пользу, въ пользу. Желех. е) Указываетъ орудіе или средство дѣйствія: на, о, объ. *Дай заграю я на дудку, а то давно вже грав.* Драг. 341. *Не на те козак п'є, що є, а на те, що буде.* Посл. *Проміняв на личко ремінець.* Посл. *Присягати на Євангеліє.* Желех. *А третій брат, менший, піша пішаниця, за кінними братами упаняе і на біле каміння, на сире коріння своїї ніжки козацькі-молодецькі побивав.* АД. I. 107. *Бачив чорта на свої власні очі.— отсе як вас бачу.* МВ. (КС. 1902. X. 141). ж) Указываетъ признакъ предмета, составляющій одно логическое цѣлое съ опредѣляемымъ словомъ или сказуемымъ: на, по. **На но́гу кривий.** Хромой. *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин.

III. 662. **На красу́ (вро́ду) га́рний.** Красивый. *Ти, козаче молоденький, на вроду прекрасний.* Грин. III. 175. *На масть рудий. Така ж тиха, така й мова, тільки на брівоньки чорноброва, а на миченько ще й білійша, тільки на словечко не вірнійша.* Лавр. 39. *Були* (шовковиці) *всякі: і червоні, і білі на яйдки.* О. 1862. V. 98. *Рости, рости ти, черемхо... тонка, тонка на висока і на лист широка.* Грин. III. 199. *Був священник на ім'я Захарія.* Єв. Л. I. 5. *Єсть у Київі чоловік, на йменя Кирило, на прізвище Кожем'яка.* ЗОЮР. II. 28. 3) Указываетъ образъ или способъ дѣйствія: на, въ. *Кричати на ввесь рот.* **Желех.** *На смерть порубав.* **Желех.** *На превелику силу зробив.* **Желех.** *Діждавшися другого дня, баба на тще серце так і рушила до пошти.* Г. Барв. 497. и) Указываетъ то, во что измѣняется предметъ: на, въ. *Порубали козаченька на мілку дробину.* Нп *Побив на мотлох.* Желех. *Помоломи пшеницю на борошно.* і) Указываетъ моментъ, въ который совершается дѣйствіе, или продолжительность времени: на, въ. *На Великдень, на соломі проти сонця, діти грались собі крашанками.* Шевч. 461. *На той час він був дома. Хоч би на ранок сніг перестав.* **На Пе́тра.** Въ день св. Петра *А як прийде нудьга в гості та й на ніч засяде.* Шевч. 446. *На рік пішов з дому. На Дону по два карбованці, мовляв, косареві на день.* Г. Барв. 438. к) Указываетъ количество или мѣру: на. *На три карбованці купив. Круг містечка Берестечка на чотирі милі мене славні запорожці своїм трупом вкрили.* Шевч. 491. *На новий рік прибавилось дня на заячий скік.* Ном. № 513. 2) Съ мѣстнымъ падежемъ: а) Указываетъ мѣсто, на которомъ или близъ котораго что-нибудь находится или происходитъ: на, въ. *І в хаті не чуть, і на дворі не видно.* МВ. II. 8. *Ой на горі та женці жнуть.* Закр. I. 65. *Стоїть той дід на воротях із кийком.* Рудч. Ск. I. 43. *І на місті була, і горілку пила.* Нп. *На сонці полотно сушили. Багацько у його добра... на видноці і під замками.* Греб. 317. **На рушнику́ ста́ти.** Обвѣнчаться. *Та поможи, Боже, на рушнику стати,—тоді не розлучить ні батько, ні мати.* Нп. б) То, что имѣетъ значеніе по отношенію къ предметамъ въ пространствѣ, переносится на лица, дѣйствія и состоянія: на, въ. *На обіді в його був. Він уже на підпитку. Васюринський козарюга на меду гуляє.* О. 1862. X. *Скажи мені, моя мила, що маєш на мислі?* Нп. *А в мене не те на думці.* Г. Барв. 211. *Я не була з вами на розмові.* Каменец. у. в) Указываетъ время, въ теченіе котораго что-либо происходитъ: на, въ, при. *На тім тиждні се було.* **На весні.** Весною. *А на третю нічку вийшла на зорі.* Грин. III. **На днях ходити.** Быть въ послѣднихъ дняхъ беременности. КС. 1883. II. 394. *На смерті побивався цілу ніч.* Черк. у. г) Указываетъ орудіе или средство, при помощи котораго что-нибудь происходитъ: на. *Прийшов пан Палій додому да й сів у наміті, на бандурці виграває: „Лихо жити в світі“.* ЗОЮР. I. 190. *Покайтеся, християне, на мені, як матері не шануати.* Грин. I. 84. д) Указываетъ образъ или способъ дѣйствія: въ. *Чим вони не люде? І добрі, й заможні, усі їх на повазі мають.* МВ. II. 111. *На перешкоді вона йому стала. Йому вже й мухи на заваді.* Посл. е) Указываетъ причины или основаніе дѣйствія: на, изъ-за. *Маючи надію на твоїм слові. Не треба ся на дівчат бити.* ж) Указываетъ признакъ предмета, составляющій одно логическое цѣлое съ опредѣляемымъ словомъ или сказуемымъ,—не переводится; по-русски въ этомъ случаѣ ставится творительный падежъ: *Моя мила миленька, на личеньку біленька.* Нп. *Придавлено його й примучено на тілі, ослаблено його й скалічено на дусі.* К. XII. 130.

На, на́те, *межд.* На, возьми, возьмите. *Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки.* Ном. № 266. *Ой нате вам, рибалочки, горілки напиться.* Мет. 18.

Набаби́ти, блю, биш, *гл.* Принять нѣсколько душъ дѣтей. *Я собі набабила онуків,—аж п'ятеро.* Харьк. г. *Ось тобі й набабила, що Мотря аж нопи простяга.*

Набаві́ти, ся. См **Набавляти, ся.**

Набавка, ки, *ж.* Прибавка (къ цѣнѣ).

Набавля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **набави́ти, влю, виш,** *гл.* 1) Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить. *Іднак я горілки набавлю, як вип'ю, зараз поставлю.* Чуб. V. 1088. 2) Наводить, навести, навлекать, навлечь, причинять, причинить. *Сусіди, що нас набавили нужди і біди.* Гол. I. 127. *Набавити лиха, страху, хороби...*

Набавля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **набави́тися, влюся, вишся,** *гл.* Вдоволь веселиться,—повеселиться. *Ним вони ся набавили, цитирі свічки спалало.* Гол. I. 81.

Набагни́ти. См. **Набагнати.**

Набáгнути, гну, неш, гл. 1) Припомнить, выдумать. *На всячину я набала.* Вх. Зн. 38. 2) Сильно пожелать. Вх. Зн. 38.

Набáгнутися, нуся, нешся, гл =**Набагнути 2**. *Набався того.* Зн. Вх. 38.

Набагня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **набагни́ти, гнý, ни́ш,** гл. Нагрязнять, нагрязнить.

Набажáтися, жáюся, ешся, гл. Испытать много желаній, нажелать себѣ многаго.

Набáжний, а, е. Сильно желающій. Вх. Зн. 38.

Набазарувáтися, рýюся, ешся, гл. Вдоволь поторговать или побыть на базарѣ. *Ну що, набазарувалися?* (Спрашивают возвращающихся съ базара). Сосниц. у.

Набáзграти, раю, еш, гл. Напачкать, написать каракули.

Набазíкати, ся. См. **Набазікувати, ся.**

Набазíкувати, кую, еш, сов. в. **набазікати, каю, еш,** гл. Наговаривать, наговорить, набалтывать, наболтать.

Набазíкуватися, куюся, ешся сов. в. **набазíкатися, каюся, ешся,** гл. Наговариваться, наговориться, набалтываться, наболтаться.

Набáкир и **набáкирь,** *нар.* Набекрень. *Браво сидів, закинувши набакир смушеву шапку.* Стор. *Взяв набакирь писарь шапку.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 103).

Набалáкати, ся. См. **Набалакувати, ся.**

Набалáкувати, кую, еш, сов. в. **набалáкати, каю, еш,** гл. Наговаривать, наговорить. *Набалакав багато, а слухати нічого.* Харьк. у.

Набалáкуватися, куюся, ешся. сов. в. **набалáкатися, каюся, ешся,** гл. Наговариваться, наговориться. *Набалакайся, коли не завізно.* Ном. № 12992.

Набаламýтити. См. **Набаламучувати.**

Набаламýчувати, чую, еш, сов. в. **набаламýтити, мýчу, тиш,** гл. 1) Набалтывать, наболтать (о жидкости). 2) Производить, произвести смуту, безпорядокъ. 3) Наобольщать, насоблазнять многихъ.

Набаляндрáсити, ráшу, сиш, гл. Наболтать, наговорить чепухи.

Набаляндрáситися, шуся, сишся, гл. Наговориться вдоволь о пустякахъ.

Набарложи́ти, жý, жи́ш, гл. Нагрязнить.

Набарложи́тися, жýся, жи́шся, гл. Належаться въ грязи (о свиньѣ).

Набасувáтися, сýюся, ешся гл. Вдоволь наскакаться (о конѣ).

Набатувáти, тýю, еш, гл. 1) Навьючить, нагрузить. 2) Нарѣзать большими ломтями.

Набахтýрити, рю, риш, гл. Набить вздоромъ, пустяками (голову). *Набахтурив йому голову.*

Набачáти, чáю, еш, сов. в. **набáчити, чу, чиш,** гл. Примѣчать, примѣтить, замѣтить. *Пішли салдати колядувать та й набачили, шо у сінях під стріхою сало висить.* Мнж. 108. *Хома ходив, витріщав баньки, ніяк не набачить шкапи.* Рудч. Ск. II. 175.

Набáчитися, чуся, чишся, гл. Вдоволь насмотрѣться. Желех.

Набгáти, гáю, еш, гл. 1) Многое согнуть, свернуть. 2) Набивать, набить въ большомъ количествѣ; напичкать. *Набив повну кишеню горіхів.*

Нáбгом, *нар.* Биткомъ. *Набили мішок конопель набом.*

Набéдра, *нар.* **Сидíти, їхати набéдра.** Сидѣть, ѣхать на лошади верхомъ на бедрахъ (позади обыкновеннаго сѣдока на спинѣ).

На-бéзбаш, *нар.* Безъ пастыря, безъ пастуха.

На-бéзрік, *нар.* Никогда; безъ срока. **Віддáсть на-бéзрік.** Никогда не отдастъ. Ном. № 10634.

Набелькотáти, чý, чеш, гл. 1) Набормотать, наговорить невнятно. 2) Наболтать, наговорить много.

Набендю́житися, жуся, жишся, гл. Надуться. *Чого то вжс так набендюжився?*

Набенкетувáтися, тýюся, ешся, гл. Напироваться.

Набербéрити, рю, риш, гл. Намѣшать, наболтать чего.

Набесíдувати, дую, еш, гл. Наговорить, бесѣдуя. *Набесідувала, наговорила,— взяла мазницю, за медом пішла.* Ном. № 12996.

Набéхтатися, таюся, ешся, гл. Нажраться.

Набива́ти, ва́ю, еш, гл. сов. в. **наби́ти, б'ю́, б'єш,** гл. 1) Набивать, набить, наколачивать, наколотить. *Бондарь відра набиває.* Шевч. 540. 2) Набивать, набить, наполнять, наполнить. *Як киев набито жидів в хаті.* Чуб. I. 252. 3) Заряжать, зарядить. *Набивати рушницю.* 4)—**черінь.** Дѣлать подъ печи изъ глины или изъ глины со щебнемъ. Сим. 129. 5) Только въ

сов. в. Побить, поколотить. *За наше жито та ще нас і набито.* Ном. № 4057.

Набива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **наби́тися, б'ю́ся, б'є́шся**, гл. Набиваться, набиться. *Не набивається сей обруч на діжку.* 2) Набиваться, набиться, наполниться. *Само в мішки набивається.* Рудч. I. 23. 3) Заряжаться, зарядиться. 4) Вдоволь бить, побить. *Птиця з птицею не наб'ється, а козак з дівчиною не наживеться.* Ном. № 784. *Мужик дурно наробився, а пан його ще й набився.* Грин. III. 639. 5) Навязываться, навязаться. *Не набивайтесь, щоб я купувала. Хиба я їх просив? Сами набилися.* Мир. Пов. II. 66.

Набива́ч, ча, *м.* 1) Палка, которой въ мельницахъ набиваютъ муку въ мѣшки. Новомоск. у. 2) Бондарскій инструментъ для набиванія обруча на бочку. Сумск. у.

Набива́чка, ки, *ж.*=**Набива́ч** 1. Мнж. 104.

Набира́ти, ся=**Набірати, ся**.

Наби́ти, ся. См. **Набивати, ся**.

Наби́ток, тку, *м.*=**Набуток** 1. *Набиток злий не спірний.* Ном. № 10374.

На́бівка, ки, *ж* Верхняя половина ля́ди (см.) въ Стрыйск. у. МУЕ. III. 24.

Набіг, гу́, *м.* Набѣгъ.

Набігати, гаю, ешь, гл. Набѣгать, бѣгая получить. *Набігав собі пранців.*

Набіга́ти, га́ю, ешь, сов. в. **набі́гти, біжу́, жи́ш**, гл. 1) Набѣгать, набѣжать. *Пішла вдова в поле жати, стала хмара набігати.* Мет. 291. *Вовки сіроманці набігали.* Мет. 7. *А татарва як набігала, то вже я замужем була.* Котл. Ен. III. 12. **На очі набіга́ти.** Мелькать предъ глазами. *Шлях мигтить, наї та ліси на очі набігають.* **Як набіжить.** Какъ придется. *Треба жить, як набіжить.* Чуб. I. 251. 2)—**на що.** Наскакивать, наскочить съ разбѣга на что-либо. *Чого ти не дивишся? Набіг на чоловіка!* 3) Находить, найти. *Його найшли татари, набіли його сонного.* КС. 1882. XII. 508. *Як набіжиш, то й купи.* **Набі́гти тропи.** Найти дорогу, попасть на дорогу. *Є доля у всякого, та не набіжить чоловік тропи.* Г. Барв. 416. 4) Натекать, натечь. *Набігла вода в погріб.* 5) **Се́рце набіга́.** *Він чоловік нічого, а так на його иноді серце набіга*, т. е. иногда онъ сердится. Павлогр. у.

Набі́гатися, гаюся, ешся, гл. Набѣгаться. *Набігався, пійду ляжу спати.* Чуб.

Набі́гти. См. **Набігати.**

Набі́дкатися, каюся, ешся, гл. Наговориться о своей бѣдѣ, о своемъ горѣ.

Набідува́тися, ду́юся, ешся, гл. Много вытерпѣть, вдоволь побѣдствовать.

Набі́жка, ки, *ж.* Барышъ, прибыль. *Як по копійці набіжки, то й то гаразд.* Лубен. у.

Набі́жний, а, е. Прижитой внѣ брака (о ребенкѣ). *Це дитя набіжнее у неї: вона покритка.* Екатер. у.

Набі́й, бо́ю, *м.* 1) Зарядъ. *У ладівниці ні однісінького набою.* ЗОЮР. I. 186. 2) Навалъ снѣга на дорогѣ. 3) Утоптанная снѣговая дорога (Шух. I. 81), а также слѣды санной дороги, замѣтные изъ подъ наметеннаго снѣга. (Конот. у.). 4) Гусеница насѣкомаго Arctia. Вх. Пч. I. 5.

На́бік, *нар.* Прочь съ дороги, въ сторону. *Набік, хлопці, набік, хлопці, бо чорт мужа несе.* Чуб. V. 648.

Набі́л, лу, *м.* Молочные продукты.

Набіли́ти, лю́, лиш, гл. Набѣлить.

Набіли́тися, лю́ся, лишся, гл. Набѣлиться. *Прийде неділенька, набілимся, пойди до церкви, помолися.* Чуб. V. 781.

На́білки, ків, *м. мн.* 1)=**Ляда** или=**лядобійці.** (Угорск.). МУЕ. III. 24. 2) Сплетни. **На́білки набити.** Пустить сплетни. *Люде вже набілки набили, що Мотря завагітніла.*

Набі́лля, ля, *с.* Бѣлье? *Вберімось, бабусеньку, у біле набілля да й ходімо, бабусеньку, на час на весілля.* Грин. III. 340. См. **Білля.**

Набіля́ти, ля́ю, ешь, гл. Намекать. *Так мені набіляла, аж не вимовляла.*

На́бір, *нар.* Въ долгъ. *Набрав набір багато, а коли то гроші платитиме.*

Набі́р, бо́ру, *м.* Наборъ. *Бути же мені у неволі, у некруцькому наборі.* Нп.

Набі́раний, а, е. Изъ покупной матеріи сшитый. КС. 1893. V. 279.

Набира́ти, ра́ю, ешь, сов. в. **набра́ти, беру́, ре́шь**, гл. 1) Набирать, набрать. *Уже човник води набіра.* Чуб. V. 505. *Було глек варенухи наберуть та сидячи п'ють.* Ном. *Набрав хліба скільки схотів. Набери мішок борсюка.* 2)—**хуру.** Накладывать, наложить возъ *Ой я тебе пустю з чумаками чумакувати: ой ти будеш хуру набірати, а я буду гроші одбірати.* Грин. III. 572. 3)—**не́від.** Укладывать, уложить неводъ въ лодку такимъ образомъ, чтобы верхъ невода складывать въ строго

послѣдовательномъ порядкѣ въ одну сторону, нижнее крыло—въ другую, а **матню**—особо,—тогда при забрасываніи всѣ части невода быстро и правильно спускаются въ воду. Вас. 186. 4)—**пря́жу.** Натягивать нити основы въ ткацкомъ станкѣ, пропуская **ихъ** сквозь **начи́нія** и **блят** (см.) Конст. у. 5) Покупать, купить матеріи. *Набрала плису собі на керсетку та черкасину Грицькові на штани.* Харьк. 6)—**тѣла.** Полнѣть, пополнѣть, толстѣть, потолстѣть.

Набіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **набра́тися, беру́ся, ре́шся,** *гл.* 1) Набираться, набраться. *Набралося в чобіт води. Як набереться води в ухо; то перехиле голову та й скаче.* Ном. № 336. 2) Брать, взять достаточно, много. *Набрався стіжки, що й не донесеш. Набравсь чорт багатих, то вбогих кидає.* Ном. № 1446. 3) Наполняться, наполниться. *Глек став набіратися.* Рудч. Ск. I. 18. 4) Пріобрѣтать, пріобрѣсть, получать, получить. *Сили й розуму од його всяка тварь набралась.* К. ПС. 74. *Набравшися науки в сивоусих.* К. Іов. 33. **Набра́тися бі́ди, ли́ха.** Претерпѣть бѣдствія. *Тоді набрались всі сто лих.* Котл. Ен. **—на ши́ю.** Залѣзать въ долги. *Прийдеться випити з людьми,—знов набірається на шию.* О. 1862. 73. **—ро́зуму.** Поумнѣть. *Набирайся розуму! —охо́ти.* Воодушевиться. *Випив чарку, набравсь охоти та й пішов уночі мясом.* НВолын. у. **—сла́ви.** Подвергаться сплетнямъ. *Нема впину вдовиному сину, що звів з ума дівку сиротину. Ой ізвівши, на коника сівши: зоставайся, слави набірайся.* Мет. 15. **—страху́.** Напугаться. 5) Напиваться, напиться пьянымъ. *Набрався, як свиня мулу.* НВолын. у. 6) Сходиться, сойтися. *Багато народу набралось.*

Набісі́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Набѣситься.

Набла́жити, жу, жиш, *гл.* Принести добро, благо. *Дякувати Тобі, Господи, за дар Божий, с'ятій землі, мамі нашій, за твою росицу, за твій дар, за твою благодать, що ве нам наблажила.* (Гуц. молитва). Шух. I. 38.

Наближа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **набли́зити, жу, зиш,** *гл.* Приближать, приблизить.

Наближа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **набли́зитися, жуся, зишся,** *гл.* Приближаться, приблизиться. *Зраділа, що панство таке наближалось до неї.* Левиц. I. 210. *Наблизилось до вас царство Боже.* Єв. Л. X. 9. *Смерть наближається.* Мир. ХРВ. 313. *Піджидать, поки наблизяться* (гуси), *бо цілісінький табун ходив.* Сим. 217.

Набли́жувати, жую, еш, *гл.*=**Наближати.** *Наближує пальці ті до дитинки.* Чуб. III. 84.

Набли́жуватися, жуюся, ешся, *гл.*=**Наближатися.**

Набли́зити, ся. См. **Наближати, наближатися.**

Набли́шкатися, каюся, ешся, *гл.* Набраться, нахвататься. *Вона наблишкалася з ним такого ріха, що як уже й одвічатиме на тім світі.* Зміев. у.

Наблука́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Нашляться вдоволь.

Набльо́вувати, вую, еш, сов. в. **наблюва́ти, блюю, е́ш,** *гл.* Наблевывать, наблевать. Желех.

Набляґу́кати, каю, еш, *гл.* Наболтать пошлостей, вздору; наврать чепухи, напустословить.

Наблюва́ти. См. **Набльовувати.**

Набо́втувати, тую, еш, сов. в. **набо́втати, таю, еш,** *гл.* Наплескивать, наплескать, насливать, наболтать. *Набовтала помий повне відро.*

Набожéнство, ва, *с.* Богослуженіе. *Любо було в церкві постояти, набожества послухати.* Св. Л. 7. **Набожéнство відправля́ти.** Служить обѣдню.

Набо́жний, а, е. Набожный, благочестивый. *Набожний, як жид подорожній.* Чуб. I. 268.

Набо́жник, ка, *м.* Полотенце (вышитое или тканое съ узорами), надѣваемое, для украшенія, на иконы. Черниг. г.

Набо́жність, ности, *ж.* Набожность, благочестіе. *Нехай же пан не трівожить моєї набожности.* Левиц.

Набо́жно, *нар.* Набожно, благочестиво.

Набо́йчик, ка, *м.* Шомполъ. Лебед. у.

Набо́кувати́й, а, е. 1) Наклоненный въ одну сторону. *Набокувата дорога.* 2) Имѣющій выпуклость съ одной стороны (о деревѣ), стянутый съ одной стороны (о шарѣ). *Набокувате яблуко.* Харьк.

Набо́кувато, *нар.* Наклонно въ одну сторону. *Набокувато зроблений віз.* Черк. у.

Наболі́лий, а, е. Измученный, много болѣвшій. *Тліє під землею твоє наболілеє тіло.* Мир. ХРВ. 55.

Наболі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Наболѣть. *На боліло серденько від жалю.*

На́бор, *нар.*=**Набір.**

Набо́ристий, **а**, **е**. Наборный. *Над ліжком висіло набористе сідло.* Стор.

Наборошни́ти. См. **Наборошнювати**.

Наборо́шнювати, **нюю**, **еш**, сов. в. **наборошни́ти**, **ню́**, **ни́ш**, *гл.* — **ті́сто**. Посыпать мукой тѣсто, чтобы оно не липло къ столу. Конст. у.

Набо́рсати, **саю**, **еш**, *гл.* 1) Нанизать. Шух. I. 130. 2) Напутать (нитокъ). *Ото скільки ниток наборсала.* Харьк. г.

Набра́житися, **жуся**, **жишся**. *гл.* Напиться. *Набражився, як п'яниця.* Ном. № 11747.

Набра́ти, **ся**. См. **Набірати**, **ся**.

Набре́вкатися, **каюся**, **ешся**, *гл.* Нажраться.

Набре́зґлий, **а**, **е**. О молокѣ: скисшій (Галиц.). Желех.

Набрести́. См. **Наброджувати**.

Набреха́ти. См. **Набріхувати**.

Набреха́тися, **шу́ся**, **шешся**, *гл.* 1) Наговорить лжи. *Хотя й душа невинная, люде набрешуться.* Гол. I. 261. 2) Налаяться (о собакѣ).

Набрида́ти, **да́ю**, **еш**, сов. в. **набри́днути**, **дну**, **неш**, *гл.* Надоѣдать, надоѣсть, наскучать, наскучить. *Не бреши, спасибі тобі—і своя брехня набридла.* Ном. № 6873.

Набри́дливий, **а**, **е**. Надоѣдливый.

Набри́днути. См. **Набридати**.

Набри́жкувати, **жую**, **еш** и **набри́жкувати**, **кую**, **еш**, *гл.* Морщить, стягивать въ складки. **Набри́жнювати чо́боти**. Такъ сдвигать голенища, чтобы они были въ складкахъ. Харьк. у.

Набри́зкати. См. **Набризкувати**.

Набри́зкувати, **кую**, **еш**, сов. в. **набри́зкати**, **каю**, **еш**, *гл.* Набрызгивать, набрызгать.

Набрита́тися, **та́юся**, **ешся**, *гл.* Нахвататься, набраться. *Набритавсь довгів.* Мнж. 186.

Набрівник, **ка**, *м.* Дѣвичій головной уборъ изъ краснаго или чернаго плису или бархату, также изъ парчи,—родъ широкаго обруча, расширеннаго спереди, охватывающаго голову. Лохв. и Гадяц. у. Сл. Д. Эварн.

На́брід, **роду**, *м.* Пришельцы, сбродъ.

Набрі́дь, **ро́дя**, *м.* Въ сказкѣ—эпитетъ медвѣдя, набревшаго на рукавицу, полную звѣрей: *ведмідь - набрідь.* Рудч. Ск. II. 1.

Набрі́хувати, **хую**, **еш**, сов. в. **набреха́ти**, **шу́**, **шеш**, *гл.* 1) Лгать, налгать на кого нибудь, клеветать, наклеветать. *Змов почали сестри набріхувати на меншу.* Стор. *Люде—собаки,—чого не набрешуть.* Ном. № 7805. **Да се набре́хано**. Это враки. 2) Говорить, наговорить пустяковъ, врать, наврать. *Хтось мухам набрехав, що на чужині краще жити.* Гліб.

Набро́д, **ро́ду**, *м.*=**Набрід**. *Всі кухарі і ввесь наброд, побравшись за руки, ходили.* Котл. Ен.

Набро́джувати, **джую**, **еш**, сов. в. **набрести́**, **ду́**, **де́ш**, *гл.* Попадать, попасть, наталкиваться, натолкнуться, набрести. *Дайте мені набрести на стежку.* Ном. № 4903. *Брели вони то... межами, то суголовами, як набрели купу гною.* Св. Л. 140. *Набрела я й хатку таку, що наймалась.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Коли це набрели цигана,—веде пару коней.* Мнж. 28.

Наброди́тися, **джу́ся**, **дишся**, *гл.* Набродиться, утомиться ходьбой. *Ой зірочці по хмарочці да й не набродиться.* Чуб. III. 179.

Набро́їти, **ро́ю**, **їш**, *гл.* Накуралесить, надѣлать глупостей. *Тепер же на мене звертає, сама наброївши біди.* Котл. Ен. VI. 13.

Набро́статися, **таюся**, **ешся**, *гл.*=**Наброститися**.

Набрости́тися. См. **Наброщуватися**.

Набро́щуватися, **щуюся**, **ешся**, сов. в. **набрости́тися**, **щуся**, **стишся**, *гл.* Пустить почки (о деревѣ), налиться (о колосѣ). *Ліс набростився.* Черк. у. *У ячмені колос набростився.* Мил. 93.

Набрудни́ти, **ню́**, **ни́ш**, *гл.* Напачкать, нагрязнить. Желех.

Набруни́тися, **ню́ся**, **нишся**, *гл.* Пустить почки. *Вже дерево набрунилось.* НВолынск. у.

Набрунькову́ватися, **вуюся**, **ешся**, сов. в. **набрунькува́тися**, **ку́юся**, **ешся**, *гл.* Пускать, пустить почки (о деревѣ). Мнж. 186. *Вишні добре вже набрунькувалися,—тіль-тіль не розів'ється листочок.* Новомоск. у.

Набряка́ти, **ка́ю**, **еш**, сов. в. **набря́к(ну)ти**, **кну**, **неш**, *гл.* 1) Набухать, набухнуть. *Набрякнуть* (шкури) *водою в Дніпрі.* ЗОЮР. II. 28. 2) Напухать, напухнуть. *Чірка дуже болить,—бач як набрякла.* Зміев. у.

Набря́клий, **а**, **е**. 1) Разбухшій. 2) Вспухшій. *Лупала набряклими віями.* Мир. Пов. I. 121. *Набряклі жили кидалися—бились.* Мир. Пов. II. 99.

Набря́к(ну)ти. См. **Набрякати**.

Набубні́ти, ні́ю, еш, *гл.* 1) Набухнуть, разбухнуть (о зернахъ). *Кукуруза набубніла.* 2) *безл.* Надуть, вздуть (животъ). *Поласувався на сироватку та й давай її хлеп(т)ать, так уже нахлестався, що аж набубніло його.* Рудч. Ск. II. 191.

Набубня́віти, вію, еш, *гл.* 1)=**Набубні́ти.** *Уже горох добре набубнявів,—пора садити.* Новомоск. у. 2) О древесныхъ почкахъ: раздуться предъ тѣмъ какъ распуститься. *Бруньки набубнявіли на вишні, а де-не-де і листочки роспускає.* Новомоск. у.

Набубоні́ти, ню, ни́ш, *гл.* Наговорить много, говоря невнятно. *Чисто набубонів мені голову.*

I. Набува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **набу́ти, бу́ду, деш,** *гл.* 1) Пріобрѣтать, пріобрѣсть, наживать, нажить. *Як я жив буду, то все набуду: воли, вози покуплю.* Нп. *Тією силою ми собі більше добра набудемо.* О. 1861. VI. 33. (Кулишъ). *А хоч і покинеш—плакати не буду, а я, молодая, другого набуду.* Грин. III. 321. *Гроші—набута річ* Ном. № 1442. 2) Отслуживать, отслужить прогульные дни. *Іще году треба набути—тиждень, бач, лежала.*

II. Набува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **набу́ти, бу́ю, еш,** *гл.* Обувать, обуть, надѣть обувь. *Набула без панчох патинки.* Котл. Ен. II. 25. *Чоботи набуває.* Мир. ХРВ. 49.

I. Набува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **набу́тися, бу́дуся, дешся,** *гл.* 1) Пріобрѣтаться, пріобрѣсться. 2) Преимущественно только въ с. в.: Прожить, пробыть достаточно долго. *Ні я нажилася, ні я набулася.* Грин. III. 397. *Не довго я у свого батечка набувся.* Федьк. *Вже ж я на полі набувся, буйного вітру начувся.* Грин. III. 671. 3) Въ посл.: **Поки хвалько́ нахва́литься, будько́ набу́деться,**—т. е. долго ожидать, пока обѣщанное сдѣлается. Ном. № 5680. 4) Пить, напиться (водки). Шух. I. 41.

II. Набува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **набу́тися, бу́юся, ешся,** *гл.* Надѣваться, надѣться (объ обуви). *Чобіт малий,—не набувається.*

Набудо́вувати, вую, еш, сов. в. **набудува́ти, ду́ю, еш,** *гл.* Настраивать, настроить (о зданіяхъ).

Набундю́чити, чу, чиш, *гл.* Надуть, растопырить. *Набундючити губи. Набундючити спідницю.*

Набундю́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Растопыриться, взъерошиться. 2) Возгордиться; надуться съ важностью.

Набу́рити, рю, риш, *гл.* Налить много. *Вона туди цілу бочку набурила.* Мнж. 93.

Набуркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Нанести снѣгу. Екатерин. у. Сл. Д. Эварн.

Набу́ти, ся См. **Набува́ти, ся.**

Набу́тний, а, е. Благопріобрѣтенный.

Набу́ток, тку, *м.* 1) Благопріобрѣтенное имущество. 2) Служба сверхъ срока въ возмѣщеніе прогульныхъ дней.

Набуття́, тя́, *с.* Пріобрѣтеніе.

Набу́хати, хаю, еш, *гл.* 1) Наколотить. *Набухали кулаччям по спині.* 2) Налить или наложить слишкомъ много.

Набу́хатися, хаюся, ешся, *гл.* 1) Вдоволь поколотить (чѣмъ). *Намахався я косою, набухався цепом.* КС. 1883. XI. 522. 2) Наѣсться, нажраться. *На́ тобі, сину, рака, набухайся та молоти.* Ном. № 921.

Набухи́катися, каюся, ешся, *гл.* Накашляться.

Набуча́віти, вію, еш, *гл.* Набухнуть, пропитавшись сыростью.

Нава́бити. См. **Нава́блювати.**

Нава́блювати, блюю, еш, сов. в. **нава́бити, блю, биш,** *гл.* Приманивать, приманить, привлекать, привлечь (многихъ).

Нава́жити, ся. См. **Наважувати, ся.**

Наважни́й, а́, е. Склонный къ чему-либо. *Не бериться цією чоловіка до себе: та він такий наважний до горілки, що все переносить до жида.* Кіевск. г.

Нава́жувати, жую; еш, сов. в. **нава́жити, жу, жиш,** *гл.* 1) Взвѣшивать, взвѣсить. *Наважили чумаченьки та три вози соли.* Чуб. V. 1037. 2) Налегать, налечь. *А як наважу, двері виважу.* Гол. I. 147. *Не наважуй дуже на цей бік, а то перекинеш.* Кіев. г. 3) Рѣшать, рѣшить. *Майорша здавна вже наважила такому не суперечити.* Г. Барв. 335. *Наважили злі ворони утопити мою душу.* Нп. *Колц вже ти* (вовк) *наважив мене їсти, то починай мене з хвоста.* Рудч. Ск. I. 1. 4) Научать, научить, наставлять, наставить. *Другою дня пішли панам поклонитись... Пани такі якісь сердиті; а горді—аж надимаються. „Будь покірна"—наважують,—„та до роботи панської щира".* МВ. I. 43. 5)—**руку.** Набивать, набить руку, пріучаться пріучиться. *Тільки наважили руку до якої роботи* (на заводі), *а він тебе взяв та й на друге місце переставив,—от знов починай наважувати руку.* Кіев. г.

Нава́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **нава́житися, жуся, жишся,** *гл.* 1) Ос Ѣливаться, осмѣлиться. 2) Рѣшаться, рѣ-

шиться. *Вона на таке наважилась, аби йому привернути до себе.* Г. Барв 454. *Іще Сомко не наважився, що в таку трудну минуту чинити.* К. ЧР. 344. —**на кого, на що.** Вознамѣриваться, вознамѣриться что-либо сдѣлать съ кѣмъ, съ чѣмъ. *Я наважився на того коня, то й буде мій.* Новомоск. у. *Наважмось, браття, на спасенну річ.* К. Пс. 66. 3) Пристращаться, пристраститься. *Був і нічою собі чоловік, але як наважився до горілочки, то,—бачите,—все до жидів переносив.* Кіев. г.

На́вал, лу, *м.* 1) Напоръ воды. *Іде він, аж мчить страшенний сплав, ріка, ніби море, шумів, а повінь все гірше бутніє; приходить на місце, де міст стояв, а навал і в'язні, і міст урвав.* Федьк. Поезіи, I. 91. 2) Наклонъ (стоящаго столба). Волч. у.

Навали́ти. См. **Навалювати.**

Навалюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Набѣжать, найти толпой. *Ті миші, що в стену багато, не тут наплодимось; вони відкільсь навалювали.* Новомоск. у.

Нава́льний, а, е. 1) Стремительный, порывистый. 2) — **зима́.** Снѣжная зима. Лебед. и НВолын. у.

Нава́льність, ности, *ж.* 1) Множество, толпа. *Торік у Лебедині навальність була москалів.* 2) Проливной дождь съ бурей.

Нава́лювати, люю, еш, сов. в. **навали́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Наваливать, навалить. 2) Въ игрѣ въ карты (въ „віз" и пр.) класть одну лишнюю карту сверхъ той, которая покрыла. КС. 1887. VI. 464. 3) **Навали́ти вал́у.** Приготовить толстыхъ нитокъ изъ пакли. (См. **Вал.**). *Дочки валу навалили.* МУЕ. III. 155.

Навала́ти, ла́ю, еш, *гл.* Напачкать. *Півень на жердочці сидить, да все... все..., да купу таку навалив, таку здорову.* Рудч. Ск. I. 40.

Навантáжений, а, е. Нагруженный. *Фура навантажена бочками з дьогтьом.* Балт. у.

Навантáжити. См. **Навантажувати.**

Навантáжувати, жую, еш, сов. в. **навантáжити, жу, жиш,** *гл.* Нагружать, нагрузить, навьючивать, навьючить, накладывать, наложить. *Хоч як було навантажиш віз снопами, чи на гору, чи в долину, їй (кобилі) усе одно, що по рівному.* К. (Хата. 65).

Наварáти. См. **Наварювати.**

Нава́рювати, рюю, еш, сов. в. **наварáти, рю́, риш,** *гл.* 1) Наваривать, наварить. *Ой вечеряй, моя мати, коли наварила.* Мет. 10. *Не в тикому наварювали, та виїдали.* Ном. № 4236. 2) Приваривать, приварить желѣзо.

Навба́кир, *нар.* Навыворотъ, наоборотъ. *Вони прийняли мої слова як раз навбакир.*

Навба́ч, *нар.* Съ виду, на видъ.

Навби́тки, *нар.* Въ выраж.: **гуля́ти навби́тки.** Игра на праздникъ Пасхи крашеными яйцами: бьютъ яйцо о яйцо, и тотъ, чье яйцо выдержитъ, забираетъ разбитое яйцо своего партнера. Чуб. IV. 43.

Навбільшки, *нар.*=**Завбільшки.**

Навверлé, *нар.* 1) Наоборотъ. 2) Напрямикъ, не держась дороги (пойти); грубо напрямикъ (сказать). *Сказати навверле.*

Навви́передки, *нар.* Въ перегонку, взапуски. *Біжать жидки наввипередки, один другого не дожене.* (Загадка: колеса).

Навви́пинки, *нар.* На вытяжку. *Іван стоїть наввипинки перед командиром.* Стор. Оп. II. 83.

Навви́ринки, *нар.* Выныряя. *Бризнув в воду..., наввиринки пішла душа.* Котл. II. 42.

Навви́шки, *нар.*=**Заввишки.**

Навгáдь, *нар.* Наугадъ, наобумъ. *Загубив мірку клятий жид та так навгадь і зробив, через те й малі двері.* Камен. у.

Навгли́бшки, *нар.*=**Завглибшки.**

Навгу́л, *нар.* Огуломъ. Угор.

Навдáк, навдáку, *нар.* Едва-ли, врядъ-ли. *Чи батько дома?—Навдак.* Полт. г.

Навдéри, навдерáнці, *нар.* На-удеръ, на-убѣгъ. *Вони тоді кинули і барана того та на вдери.* Рудч. Ск. I. 174.

Навдивовúжу, *нар.* На удивленіе. *Мені навдивовижу, як ще його козаки слухають.* Шевч. 280.

Навди́ранці, *нар.*=**Навдери.** *Давай навдиранці!* О. 1862. VI. 45.

Навдогáд, *нар.* Чтобы догадались. *Навдогад буряків, щоб капусти дали.* Ном. № 5700.

Навдóколо, навдóкола, *нар.* Вокругъ. *Земля ходить навдокола сонця.* Ком. Розм. I. 14.

Навдьóри, *нар.*=**Навдери.** *Бач,—добра: матір покинула, а сама навдьори.* Мир. Пов. II. 90.

Навезти́. См. **Навозити.**

Навербува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Навербовать. *Пан Пуляовський навербував полк шляхти.* Стор.

Наверещáти, щу́, щи́ш, *гл.* Накричать, наговорить рѣзкимъ крикливымъ голосомъ.

Наверещала повну хату, та все чортзна-що!

Наверзти́, зу́, зе́ш, гл. Наговорить вздора.

Наверзти́ся, зу́ся, зе́шся, гл. Представиться, привидѣться, попасться. *Як наверзеться на очі, то й купою.* Черк. у.

Наверле́, нар.=**Навверле**. 1) *Дивись що ти робиш: наверле становиш стовпа,— товщим краєм угору! Треба товщим у землю.* Волч. у. 2) *Харько наш потяг ярами й тинами наверле.* Сумск. у.

Наве́рнений, а, е. 1) Обращенный, повороченный. 2) Наваленый. *Прийшов, аж там змій камнем навернений.* Рудч. Ск. I. 86. 3) Обращенный (въ вѣру). *Баба такаж, як і вона, відьма, а дочка ще не навернена.* Мнж. 138.

Наверну́ти, ся. См. **Навертати, ся**.

Наверта́ти, та́ю, ешь, сов. в. **наверну́ти, ну́, нешь**, гл. 1) Поворачивать, поворотить. *Сірі воли навертає.* Рудч. Чп. 89. *Хусткою махнув, військо навернув: „А рушай, військо, під Бендер-місто!“.* О. 1861. XI. 56. 2) Наваливать, навалить. *Зіма замети навертає.* Мир. ХРВ. 125. *Було мене притопити й камень навернути, а щоб же я не зрінала й цього мишенька не знала.* Грин. III. 312. 3) Рѣдко появляться, разъ появиться. *То те він робить, то те, то йде, то їде,—як їсть додому навертає.* МВ. I. 44. *Хиба обідати та на ніч наверне додому, а то все на базарі.* Мир. Пов. II. 78. 4) Обращать, обратить. *Синів ізраілевих наверне до Бога.* Єв. Л. I. 16. *Вона довго молилась до Бога, щоб навернув чоловікове серце знов до любови.* Левиц. I. 497. *Наверни мене на жидівську віру.* Мнж. 122. 5) Сворачивать, своротить на кого. *На другого навертати не годиться: це не я, а він зробив.* Черниг. г. 6) Наверстывать, наверстать. *Стара хоче у хазяйстві навернути, що дочка витратила.* МВ. I. 28. *Він хоч і прогуля, так він і наверне.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Наверта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **наверну́тися, ну́ося, нешся**, гл. 1) Поворачиваться, поворотиться. 2) Наваливаться, навалиться. 3) Заходить, зайти, заѣзжать, заѣхать. *Почали й старости навертатись.* Св. Л. 13. *Навернувся в хату. Одна ж біда минулась, а друга незабаром навернулась.* КС. 1882. X. 36. *Навернеться було хто з панночок сусідок, допитуються.* МВ. (О. 1862. III. 47). *Ви увечері наверніться.* О. 1862. VII. 37. 4) Обращаться, обратиться. *До Христа навернувсь.* 5) **Душа́ не наверта́ється.** Противно (кому). *Як то його душа наверметься у п'ятницю скоромне їсти.* Ном. № 537. 6) **Наверта́тися на о́чі.** Попадаться на глаза. *А як Парася наверметься на його очі горді та смутні,— одвертав од неї очі.* МВ. II. 27. 7)—**на ду́мку.** Приходить на умъ. *І пані моя тож мені на думку навертається.* МВ. (О. 1862. III. 59).

Навертіти. См. **Навіручувати**.

На́вертом, нар. **Пе́ршим на́вертом, дру́гим на́вертом** и т. д. (**зайти́, заїхати**). Въ первый разъ, во второй разъ и т. д. (зайти, заѣхать).

Навершня́к, ка́, м. Верхняя крышка у маслобойной кадки. Вх. Зн. 35.

Навеселя́тися, ля́ося, ля́шся, гл. Навеселиться.

На́весом, нар. Небрежно, лишь-бы сбыть съ рукъ. *Навесом робити.* Харьк. у.

Навести́. См. **Наводити**.

На́вість, нар.=**Навіть**.

Навзаво́д, нар. = **Навзаводи**. *Народ бігі навзавод, а инший трохи.* КС. 1882. IV. 171.

Навза́водах, нар. Встрѣчается только въ фальсифицированной думѣ „На побѣду Чигиринскую“, напеч. сперва у Срезневскаго („Запор. Старина“), а потомъ у Максимовича (1849). *Коней день і ніч навзаводах держали, до гетьмана Наливайка дорогу верстали.* Макс. 54. Ошибочно употреблено въ такой формѣ вмѣсто **навза́води**.

Навза́води, нар. Во весь опоръ, въ карьеръ, во всю прыть, взапуски. *За ми царем тим воєводи що тьху навзаводи летять.* Котл. Ен. VI. 74. *З парубками мітати навзаводи,—ото були його забавки.* К. ДС. 4.

Навза́єм, нар. Обоюдно, взаимно. *Взиваючи себе навзаєм Христовими противниками, обидві...* К. Кр. 13.

Навзаклад, нар. Объ закладъ. *Побився Максим навзаклад.* Мир. ХРВ. 145.

Навза́ходи, нар. На закатѣ, на заходѣ. *Питаєте, у якій добі поганка буває? У мене саме під обіди, а в хлопця мого, то так, як навзаходи сонце.* Лубен. у.

На́взбіч, нар. Стороною. *Не поїхав навпростець, а навзбіч.*

На́взвищ, нар. Вышѣ.

Навздогі́н, нар. Въ погоню, въ догонку. *Як ухватить юрмиця макогін да побіжить за припутнем навздогін.* Чуб. V. 1155.

Навздогі́нці, *нар.*=**Навздогін**. *Навздогінці не націлувався.* Ном. № 5265.

На́взнак, *нар.* Навзничь. *Він так і впів навзнак.* ЗОЮР. І. 260.

Навзнаки́, *нар.* 1)=**Навзнак**. 2)—**дава́тися, да́тися**. а) Показываться, показаться. *Як були ми колись панськими, кріпаками, так вона така була, що було і навзнаки не дається; а тепер сама забалакала, така тиха та добра до людей.* Новомоск. у. б) Давать, дать себя знать. *Дались мені навзнаки чоловічі кулаки.* Нп.

Навибива́ти, ва́ю, еш, *гл.* Выбить, выколотить (многое).

Навибіра́ти, ра́ю, еш, *гл.* Навыбирать.

Нанива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **навину́ти, ну́, не́ш** и **нави́ти, в'ю́, в'е́ш**, *гл.* Навивать, навить, наматывать, намотать. *Основа приготовлена, починає ткач навивати її на варстат.* МУЕ. ІІІ. 20. *В четвер моя мила рано встала, навинула кужелину, та й не пряла.* Гнил. ІІІ. 325.

Нави́воріт, *нар.* Наизнанку, навыворотъ.

Навиглядіти, джу, диш, *гл.* Научиться, привыкнуть, имѣть успѣхъ. Мнж. 186.

Навида́тися, да́юся, ешся, *гл.* Наглядѣться, насмотрѣться. *З ким люблюся—не наговорюся, з ким кохаюсь—не навидаюсь.* Чуб. V. 150.

Навидира́ти, ра́ю, еш, *гл.* 1) Повыдрать во множествѣ. 2) Отнять во множествѣ.

І. На́видіти, джу, диш, *гл.* Любить. *Він навидить цю дівчину.* Бора. у. *Вони його дуже навиділи зроду.* Федьк.

ІІ. Нави́діти, джу, диш, *гл.* Насмотрѣть, усмотрѣть. *А в печі пироги кипіли, а його очі навиділи.* Чуб. ІІІ. 425.

На́видітися, джуся, дишся, *гл.* Любить другъ друга. *Нені наші дуже обі навиділися.* Федьк.

Навиднаці, навидноті и **навидноці**, *нар.* На виду, на открытомъ мѣстѣ; на свѣтѣ. *На що ти поставив у потемку? постав на виднаці, на вікні, абощо.* Канев. у. *Та покинули навидноті: хто не йде, всякому видно, що шось лежить.* Харьк. г.

Навика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **нави́к(ну)ти, ну, неш**, *гл.* Привыкать, привыкнуть. *Чого бик навик, того і вночі реве.* Чуб. І. 286.

На́вилок, лка, *м.* **нави́льник, ка**, *м.* **нави́льня, ні**, *ж.* Количество сѣна, подпятое на вилахъ.

Навиля́діти, дію, еш, *гл.*=**Вилюдніти**. *Нічого, він навилядіє,—то й будуть люде.* Коб. у. *Дівчина ця виросте, то навилядіє.* Коб. у.

Навину́ти. См. **Навивати**.

Навину́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Навернуться, подвернуться, случайно встрѣтиться.

Нави́нянний, а, е. Навитый, намотанный. *На кийочку навинянний льон.* Мет. 263.

Нави́передки, *нар.*=**Наввипередки**.

На́вис, су, *м.* Снѣгъ, нависшій на вѣтвяхъ. *Як великий навис на лісі, то врожай буде.* Волч. у.

Нависа́ти, са́ю, еш, сов. в. **нави́снути, ну, неш**, *гл.* 1) Нависать, нависнуть, свѣшиваться, свѣситься. *Волосся на лоба нависає. Ой час-пора до куріня, бо вже хмара нависма.* Чуб. V. 292. 2) Собираться, собраться во множествѣ. *Людей хмарою нависло.* Г. Барв. 207.

Нави́слий, а, е. Нависшій. *Під навислими скелями стояли мраморяні статуї.* Левиц. І. 221.

Нави́снути. См. **Нависати**.

На́вись, сі, *ж.*=**Навис**.

Нави́ти. См. **Навивати**.

Навитребе́нькуватися, куюся, ешся, *гл.* Наприхотничаться, накапризничаться.

Навихну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Навѣдаться, завернуть куда. *Ніколи до нас і не навихнешся.*

Нави́чка, ки, *ж.* Привычка; навыкъ.

Навишу́кувати, кую, еш, *гл.* Выискать (многое).

Навіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **навія́ти, вію, еш**, *гл.* Навѣвать, навѣять. *Ой, вітрику, наш милий друже, навій нам дощику мерщій.* Гліб. 105.

На́від, воду, *м.* 1) Указаніе, наущеніе. 2) **Да́ти на́від**. Дать указаніе, навести на путь, научить, какъ сдѣлать что-нибудь. Ном. № 13757.

Навіда́ти, ся. См. **Навідувати, ся**.

Навідвечір, *нар.* Передъ вечеромъ. Гал.

Навідворіт, *нар.* 1) Обратно. 2)—**сказа́ти**. Возразить.

Навіджа́ти, джа́ю, еш, *гл.*=**Навідувати**. *Кого Бог любить, того й навіджає.* Ном. № 42.

Навіджо́ний, а, е=**Навіжений**. *Навіджена синиця цілий покидає.* Чуб. V. 1124.

Навіди́ни, дин, *ж. мн.* Посѣщеніе, визитъ.

Навіди́ти, ві́джу, диш, *гл.* 1)=**Навідати 1**. Желех. 2) **Навіди́ло його**. Онъ обезумѣлъ, одурѣлъ. *Кінь... побіг дорогою*

назад у село. Чоловік переймає, а він,—як навідило його,—все не дається перенняти. Драг. 143. *Чи навідило твою маму? Що ти робиш?* НВолынск. у. См. **Навіженство, навіжений, навіджений.**

Навідлі, навідлів, навідліг, *нар.* Наотмашь. Х. С. VII. 451.

Навідувати, дую, ешь, сов. в. **навідати, даю, ешь,** *гл.* 1) Навѣщать, навѣстить; посѣщать, посѣтить, провѣдывать, провѣдать. *Кою Бог любить, того й навідує.* Ном. № 42. 2) Узнавать, узнать, гдѣ находится что-либо. *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. *Ой на току, на току молотили хлопці, навідали куріпочку, накриту в коробці.* Мил. 107.

Навідуватися, дуюся, ешся, сов. в. **навідатися, даюся, ешся,** *гл.* Навѣдываться, навѣдаться. *От люде уже своє косять, а цей чоловік до свого і не навідується.* Рудч. Ск. I. 54. *Ти б, кажуть, хоть би коли небудь до нас навідався.* Рудч. Ск. II. 115.

Навідшибі, *нар.* Особнякомъ, въ сторонѣ, отдѣльно. *Хата стоїть навідшибі. Мій син Андрій навідшибі живе, а Петро зо мною.* Черк. у.

Навідьмувати, мую, ешь, *гл.* Наколдовать.

Навіжёний, а, е. Безумный, сумасшедшій. *Юпітер, гнівом роспалений, блеснув до них мов навіжений.* Котл. Ен. VI. 5.

Навіжёнство, ва, *с.* Безуміе, сумасбродство.

Навіжки дава́ти. Предупреждать, предостерегать, предувѣдомлять. *Барана стрижуть, а козу навіжки дають.* Ном. № 3905.

На́віз, возу, *м.* Подвозъ, привозъ. *На ярмарку не купив кавунів, бо навозу не було.* Лебед. у. *Не було великого навозу у сей ярмарок.* Волч. у.

Навій, во́ю, *м.* Навой, валъ въ ткацкомъ станкѣ. **Навоїв** два: **верхній, горішній**—находится сзади,—и **спідній, до́лішній**—помѣщается ближе къ ткачу, въ нижней части станка, оба идутъ параллельно сидѣнью ткача; у обоихъ на правомъ концѣ по зубчатому **ко́лесу,** которое называется въ Галиціи также **сучка** или **триб**; галицкій **триб** (въ **до́лішньому навої**) для поворачиванія своего имѣетъ еще четыре **ручки**; для того, чтобы **навій** удерживался неподвижно, въ зубцы **ко́леса** упирается ходящій на винтѣ, искривленный брусокъ дерева, различн. формы, назыв. **цу́га,** а въ Галиціи **пе́сик** или (въ **горішньому навої**) **су́ка.** Въ каждомъ навоѣ есть выдолбленный желобокъ, называемый **га́ра, жолобе́ць**; въ эти желобки, при помощи особаго снаряда, наз. **яштруб, ля́шток, прут,** прикрѣпляются куски полотна, къ которымъ привязывается обоими концами **осно́ва**; послѣдняя **навита́** на **ве́рхній навій,** отъ котораго проходитъ сквозь **начи́ння** и **бе́рдо (бля́т)** черезъ **ма́ґіль** (гал.) подъ **шта́ном** къ **спі́дньому навою**; поворачиваясь по направленію къ ткачу, **ве́рхній навій** разматываетъ **осно́ву,** которая, уже въ видѣ **полотна́,** наматывается на **спідній навій.** См. **Варста́т, Кро́сна.** Первыя названія изъ помѣщенныхъ здѣсь - изъ Полтавской губ. (Константиногр. у. Б. Г.), вторыя и третьи—изъ Галиціи (Шух. I, 255; МУЕ. III, 17). Ум. **Навійчик.** Мет. 213.

Навік, навіки, *нар.* 1) Навѣки, навсегда. *Навік замовкло.* Шевч. *Навіки покинув мене.* Макс. *Як пійду я за нелюба, то й навіки загину.* Мет. 259. У Шевченка еще: *заснути навік-віки.* 225. 2) Употребляется въ смыслѣ: въ высшей степени, чрезвычайно. *Серцем був палкий навіки.* МВ. (О. 1862. I. 71).

Навіну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Навѣять. *Що Бог навіне, того ніхто не мине.* Ном. № 55.

Навіри́ти. См. **Навіряти.**

На́вірток, тка, *м.* Коловертъ, сверло съ вращающейся кривой ручкой?

Навірчувати, чую, ешь, сов. в. **навертіти, чу́, ти́ш,** *гл.* 1) Насверливать, насверлить дыръ. 2) Наматывать, намотать. *Заболіла головонька, заболіла, що велику куделицю навертіла.* Нп. О. 1862. VI. 62.

Навіря́ти, ря́ю, ешь, сов. в. **навіри́ти, рю, риш,** *гл.* Вѣрить, дать въ долгъ. *Шинкарочка мене знає, на сто рублів навіряє.* Бал. 2.

Навіса, си, *ж.* Свѣсившійся съ деревьевъ и пр. снѣгъ. Желех. См. **Навісочка.**

Навісити. См. **Навішувати.**

Навісний, а, е = Навіжений. *Оженився навісний та взяв біснувату, не знаючи, що робити—запалили хату.* Нп. *Люд навісний нехай скаженіє.* Шевч.

Навісник, ка, *м.* Испорченное **наміс**ник (см.). Ум. **Навісничок.** *Братіку-навісничку, сядь собі на кріслечку, не продавай сестри за руб за чотирі.* Грин. III. 543.

Навісноголо́вий, а, е = Навісний. *Тютю на тебе, навісноголовий!* Ном. № 6364.

Навісом, *нар.* Нахально, силой. *Треба*

уперед довідаться, чи дасть він хату, чи ні, землемірам, а навісом не можна. Черн. г.

Навісочка, ки, *ж.* Украшеніе, подвѣшенное на обрядовомъ свадебномъ деревцѣ,—гильцы. *Що в нашому гільці срібряні навісочки.* Мил. 141. См. **Навіса.**

Навісти́ти. См. **Навіщати.**

На́віт, навіть, *нар.* Даже. *Покинули депутати шляхетної вроди, навіт тая дрібна шляхта, тиї хлібороби.* Нп. *Навіть в Ізраіля такої віри не знайшов я.* Єв. Л. VII. 9.

Навіта́ти, та́ю, ешь, *гл.* Зайти. *У сей двір Бог навітав, Ісус Христос народився.* Чуб. III. 321.

Навітній, я, е. Захожій, чужой; недавно явившійся. *Це чоловік навітній, він здалека відкілься.* Канев. у. *У йому були воли навітні й коні навітні: часто мінялись то по одній, то по кілька штук,— сьогодня прибудуть, приведуть їх до його, а завтра й нема.* Верхнеднѣпр. у.

Навітритися, рюся, ришся (на ко́го), *гл.* Попасть подъ вѣтеръ, дующій отъ тебя на кого-либо. *А вже коли навітришся на кнура, то хоч як будеш від його далеко, то він почує духом і втече.* Черном.

На́віть, *нар.* См. **Навіт.**

На́віч (кому), *нар.* Предъ глазами, на глаза. *Покликали судді Івана Процькові навіч.*

I. Навічний, а, е. Вѣчный. *Нема... не переходячого на божому світі, нема повсічасного, навічного — або перейде, або привикнеш.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

II. Навічни́й, а́, е́=Навіжений. *А він на нього так як навічний, так і кинувсь.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Навічник, ка, *м.* Испорченное **наміс-ник.** См. **Навісник,**— въ другомъ варіантѣ приведенной тамъ пѣсни стоитъ: **Навічничок.** Грин. III. 432.

Навіша́ти, шаю, ешь, *гл.* Навѣшать. *Навішав на плече лик.* Рудч. Ск. I. 80. *Скрізь по селах шибеници, навітано трупу.* Шевч.

Навіше́ний, а, е. Покрытый чѣмъ-либо повѣшеннымъ на немъ. *Божничок, вишиваним рушником навішений.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Навіш-ки, *нар.* = **Навіжки.** Ном. № 3905.

Навіш-ний, я, е. ? *Навішній царенко.* Рудч. Ск. I. 118.

Навіш-увати, шую, ешь, сов. в. **навісити, шу, сиш**, *гл.* Навѣшивать, навѣсить.

Навіща́ти, ща́ю, ешь, сов. в. **навісти́ти, щу́, сти́ш**, *гл.*=**Навідувати, навідати 1.**

Навіщо, *нар.* Для чего, зачѣмъ. *Навіщо сліпцеві дзеркало?* Ном. № 5227.

Навіщува́ти, щу́ю, ешь, *гл.* Предсказать, многое предсказать. *Дурні були цигане: що вони мені навіщували!* Г. Барв. 250.

Навія́ти. См. **Навівати.**

На́вка, ки, *ж.*=**Мавка.** Желех.

Навки́дки, навки́дьки, навкида́, навкидача́, *нар.* Бросая, бросивъ. *Вдарив кийком навкидки.* Харьк. г. *Хтось буде шанувати: коли не зруч, то навкидя.* Ном. № 11371. *Не догнав, так навкидяча кийка за їм кинув.* Зміев. у.

Навкі́р и навкі́рки, *нар.* Наперекоръ, на зло. Желех. *То мі навкір робиш.* Гол. III. 389.

Навкі́с, *нар.*=**Навкоси́.** Желех. См. **Навсніс.**

Навколі́нці, *нар.*=**Навколішки.**

Навколі́шках, *нар.* На колѣняхъ. *Навколішках Галя перед образами стоїть, як дитина, та гіркими плаче.* Хата, 14.

Навколішки, *нар.* На колѣни. *Вона так і впала навколішки.* Кв.

Навко́ло, *нар.* Вокругъ, кругомъ. *В Луцьку все не по людськи: навколо вода, а в середині біда.* Ном. № 720.

Навко́льки, *нар.* На колѣни, на колѣнях. Мнж. 186. *Вони його цілують та навкольки перед ним падають.* Мнж. 139.

Навко́пить, *нар.* Рикошетомъ. *Дай каміння, я кину навкопить.* Полт. г.

Навкоси́, навкоса́, *нар.* Наискось, косо. См. **Навскоси.** *Катерина навкоси перетягнула свій рот.* Левиц.

Навкотка́ гра́ти. Игра въ дни праздника Пасхи: катаютъ яйца по желобку изъ лубка, иногда просто съ бугорка, и чье яйцо, катясь, ударится о другое, тотъ выигрываетъ. Ив. 41.

Навкру́г, навкруги́, *нар.* Вокругъ, кругомъ. *В неї домик біленький, навкруг тополі.* Чуб. V. 328. *Хату... своїм військом у три ряди навкруги обставив.* Рудч. Ск. I. 151. *Куди понесем його: чи через город, чи навкруги?* Рудч. Ск. I. 167.

Навкула́чки, *нар.* На кулачки. *Виходь же завтра навкулачки.* Котл. Ен. IV. 47.

Навле́жачки, *нар.* Лежа, въ лежачемъ положеніи.

Навмана́, навмани́, навманці́, навмана́, *нар.* Наобумъ; куда попало, наугадъ.

Навмани Лазара співати. Ном. № 1335. *От, буде навмана стрибати.* Рудч. Ск. I. 64. *Навманя росказую.* Шевч.

Навманя́ки́, *нар.* Намекая. *Навманяки буряків, щоб капусти дали.* Ном. № 5700.

Навми́сне, *нар.* Нарочно, умышленно, намѣренно.

Навмі́р, *нар.* Какъ попало безъ разбора. *Іван навмір б'є гусят.*

Навміру́ще, *нар.* На смерть. *Так йому вже навміруще і йшлось.*

Навнува́ти, *гл.* Надоѣсть. *Рубай, рубай, не поставкуй, як нарубаш, домій вандруй! Біда би го вандрувала, коли м уже навнувала.* Гол. II. 553. Вх. Зн. 38.

Наво́дити, джу, диш, сов. в. **наве́сти́, веду́, де́ш**, *гл.* 1) Наводить, навесть. 2) Направлять, направить. *Учительку розумну матимеш,—наведе на добро.* Св. Л. 83. *Молоді хазяї, думає, чому й на пуття не навести.* Св. Л. 244. 3) О животныхъ: родить, народить. *Собака навела цуценят.* 4) Много наваривать, наварить. *Щоб невеликий був горщик: нащо його наводити у такому великому,—хиба вони поїдять?* 5)—**о́ком (на ко́го, на що)**. Взглядывать, взглянуть (на кого, что). *Як тільки оком наведу, то і вгадаю, де співака.* Греб. 389. 6) **Наво́дити ли́чко.** См. **Личко.**

Наво́зити, жу, зиш, сов. в. **навезти́, зу́, зе́ш**, *гл.* Навозить, навезть. *Дідова дівка навезла усякої всячини.* Рудч. Ск. II. 58.

Навози́ти, жу́, зиш, *гл.*=**Понавозити.** *Зо всього світу навозили у замок найдорожчих напитків.* Стор. МПр. 67.

Наволіка́ння, ня, *с.* Родъ вышивки на тулупахъ гарусомъ. Камен. у.

Наволіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **наволокти́, лочу́, чиш**, *гл.* 1) Натягивать, натянуть. 2) Нанизывать, нанизать на нитку. Желех. 3) Вышивать особымъ способомъ. 4) Навлекать, навлечь. *Од Бога помсту наволікає.* **Наволокти́ пеню́ на ко́го.** Обвинить напрасно. Борз. у. Ном. № 13545.

Наволіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **наволокти́ся, чу́ся, чешся**, *гл.* 1) Натягиваться, натянуться; стягиваться, стянуться. 2) Нанизываться, нанизаться.

Наволічи́, *гл.*=**Наволокти.** Желех.

Наволі́чний, а, е. Посѣянный „**наволо́ком**". *Чого се жито таке рідке?—Е, воно наволічне, то й рідко зійшло.* Павлогр. у.

На́волок, ку, *м.* Жнивье, по которому посѣянъ подъ борону хлѣбъ (безъ вспашки). *На наволоку бува часом хліб кращий, як на ораному.* Камен. у. См. **Наволоком.**

На́волока, ки, *ж.* = **Волока.** Гол. Од. 75.

Наволо́ком, *нар.* **Сі́яти наволо́ком.** Сѣять на жнивье подъ борону или рало, СХО. XIII (2), 196. *Як посієш наволоком, то і вродить ненароком, а як посієш густо, то не буде пусто.* Харьк. у.

Наволокти́, ся. См. **Наволікати, ся.**

На́волоч, чі, *ж.* Сволочь, сбродъ.

Наволочи́ти, чу́, чиш, *гл.* 1)=**Наволокти.** 2) Надѣть (о наволочкѣ). *Тра нову наволочити пішевку.* НВолынск. у. 3) Пройти извѣстное количество пахоти бороною.

Наволочи́тись, чу́ся, чишся, *гл.* Вдоволь побродяжничать.

Навоня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Навонять. Желех.

Наворожи́ти, жу́, жиш, *гл.* Наколдовать, нагадать.

На́ворот, ту, *м.* 1) Поворотъ. Желех. 2) Возвращеніе; повтореніе. Желех. **Дру́гим, тре́тім** etc. **на́воротом.** Во второй, въ третій etc. разъ. Желех.

На́воротень, тня, *м.* Раст. Alchemilla vulgaris. Вх. Пч. I. 8.

На́вороти, *нар.* Возвращаясь снова. *Пак підемо навороти Моченюка драти.* Гол. I. 160.

Наворо́тник, ка, *м.* Раст.=**Наворотень** Alchemilla vulgaris. Лв. 96.

Наворочáти, чáю, еш, *гл.*=**Навертати.** *Бий, сину, бий, бий, научай,—на свій розум наворочай.* Грин. III. 308.

Наворо́чувати, чую, еш, *гл.*=**Навертати.**

Навоскува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Навощить. Желех.

Навощи́ти, щу́, щи́ш, *гл.*=**Навоскувати.**

Навпа́к, навпаки́, *нар.* Наоборотъ, напротивъ, въ противную сторону. *Дарма, що вкупі ночували, а тілько одно туди, а друге туди, головами навпаки.* Г. Барв. 392. *Покотила паляницю навпаки сонця.* Кв. I. 133. *Я дала* (хліба), *та мабуть паляниці тогді 'їй забажалось. Воно взяло й кинуло навпаки.* Г. Барв. 439.

Навпа́шки, *нар.* На опашку. *Надів свиту навпашки.* НВолынск. у.

Навперева́ги, *нар.* Кто кого перевѣситъ, колеблясь въ ту и другую сторону. **Гра́тися навперева́ги.** Кладутъ доску срединою на какую-либо подставку такъ, чтобы концы ея оставались свободными и могли

балансировать; на каждомъ концѣ садится по играющему, которые и приводятъ въ колебательное движеніе доску. Отсюда взятое, выраженіе это употребляется въ значеніи: бороться съ кѣмъ—чья возьметъ, чье преимущество будетъ. **Грáвся він з дóдою навперевáги.** То попадалъ въ несчастье, то снова побѣждалъ препятствія.

Навперéд, *нар.* 1) Впредь. 2) Впередъ, ранѣе. *Я навперед сніну дрова з лісу привіз.* Каменец. у.

Навперéйми, *нар.* Навстрѣчу, на перерѣзъ. *Чечуга побігла, а навперейми вибіг з дрючком чоловік.* Св. Л. 3.

Навперемíнки и **навперемíнку**, *нар.* Попеременно. *Помагають їй полоти, то одна, то друга навперемінку.* Г. Барв. 57.

Навпіл, *нар.* Пополамъ.

Навпір, *нар.* Наперекоръ, въ пику. *Навпір робе.* НВолынск. у.

Навпісля́, *нар.* Впослѣдствіи; потомъ, послѣ. *Навпісля чую—мій пан аж заслаб.* Левиц. I. 147. *Навпісля дає вона молодому два хліби.* О. 1862. IV. 27.

Навпóмацки, *нар.* Ощупью. *Ми не хочемо йти навпомацки.* Левиц. I. 163.

Навпомíрки, *нар.*—**нести́**. Нести ведро вдвоемъ, поддерживая коромысло съ двухъ сторонъ въ то время, какъ ведро находится посреди́нѣ коромысла. *Он малі дівчата несуть відро води навпомірки.*

Навпóслі и **навпослá**, *нар.* = **Навпісля́**. *Коб мені той розум наперед, що тепер навпослі.* НВолынск. у. *Оце вже навпосля... то ще й йому вчу.* Г. Барв. 5.

Навпрáчки, *нар.* Напрямикъ, прямикомъ, прямо. Екатерин. у. Слов. Д. Эварн. См. **Навпростець**.

Навпри́сідки, **навпри́сядки**, *нар.* Въ присядку. *Навприсідки і колесом крутився.* Мкр. Н. *Пани ну ирцювать, да хто, каже, навприсядки, хто на столах.* Рудч. Ск. I. 75.

Навпростéць, *нар.* Напрямикъ, прямикомъ. *Від серця до Бога навпростець дорога.* Ном. № 94. *Навпростець тілько ворони літають.* Посл. *Хиба він знає, куди до раю навпростець?* Св. Л. 57.

Навпрóти, *нар.* 1) Противъ, напротивъ. *Ісус сів навпроти скарбони.* Єв. Мр. XII. 41. 2) **Навпрóти нóчі.** Предъ наступленіемъ ночи. 3) **Навпрóти їхати, йти.** Ѣхать, идти на встрѣчу. *Їде навпроти його чоловік конячкою.* Рудч. Ск. I. 90. *Їде дорогою, коли йде чоловік навпроти його.* Рудч. Ск. I. 89.

Навпрошкú, *нар.*=**Навпростéць**. Ном. № 11406. *Як поїхав крушом, так сьогодня буде, а як навпрошки, то хиба завтра.* О. 1861. V. 71.

Навпрямéць, **навпрямкú**, *нар.* 1)=**Навпростéць**. 2) Прямо, напрямикъ, откровенно. *То такий чоловік, що ти йому все навпрямець кажи: гаразд буде.*

Наврáтитися, **чуся**, **тишся**, *гл.* 1) Пристать, привязаться. *Навратився, як собака.* Мнж. 186. 2) Упереться, заупрямиться. *Як навратився та й навратився: не оддає та й не оддає грошей.* Мнж. 186.

Наврáтливий, **а**, **е**. Привязчивый, надоѣдливый. Васильк. у.

Навректú, **чý**, **чéш**, *гл.*=**Наврочити**.

Наврóкувати, **кую**, **єш**, *гл.*=**Наврочувати**. *Як неба й землі нам не міряти, так і мені вам не наврокувати.*

Навротин, **на**, *м.* Раст. Sanicula europaea. Лв. 101.

Наврóчити. См. **Наврочувати**.

Наврóчувати, **чую**, **єш**, сов. в. **наврóчити**, **чу**, **чиш**, *гл.* Причинять, причинить несчастіе, порчу, болѣзнь посредствомъ словеснаго пожеланія, завистливой или неумѣстной похвалы. *Головонька моя бідна,—хтось жінку наврочив. Чи не той то її врік, що допіро з хати втік? Либонь то ті наврочили, що мак потолочили.* Грин. III. 360. *А вже нашу худобоньку наврочили люде.* Чуб. V. 1131.

Навря́д, *нар.* Едва-ли, врядъ-ли. *Навряд, чи є в Кузьми гроші.* Ном. № 5617.

Навсидячки, *нар.* Сидя. *Вміє, як хто навсидячки.* Ном. № 8600.

Навскáч, *нар.* Въ галопъ.

Навскíс, *нар.* Наискось. Желех. Зміевск. у. См. **Навкíс**, **навкоси**.

Навскосú, *нар.*=**Навскíс**. Харьк.

Навсла́тися, **шлю́ся**, **шле́шся**, *гл.* Наслаться. *Ледачим наробишся, лінивим навшлешся.* Ном. № 10841. (Не опечатка-ли вм. *нашлешся?*).

Навсóнні, *нар.* На солнечной сторонѣ, на освѣщенномъ солнцемъ мѣстѣ. *Посіяв гречку навсонні.* Харьк.

Навспáк, *нар.*=**Навпак**.

Навспи́ньки, **навспи́нячки**, *нар.* На цыпочкахъ. *Аж навспиньки стає, вилядає дівчину.* Черк. у. *Потюпив наш пан писарь, ходячи перед справником навспинячки.* Кв. II. 217.

Навспíл, *нар.* 1) Пополамъ. *Посіяли поле навспіл з сусідом.* 2) Насквозь. *Ця пляма навспіл сукна пройшла.*

Навспрáвжки, **навспрáжки**, *нар.* Дѣйствительно, подлинно, въ са-

мом'ъ дѣлѣ. *Сестру Дідона мала Ганну, навспрaвжки дівку хоч куди.* Котл. Ен. I. 19.

Навсте́жень и **на́встіж**, *нар.* Настежь.

Навстопу́житись, жуся, жишся, *гл.* Наежиться, стать дыбомъ. *Волосся в мене на голові... навстопужилося.* О. 1861. VII. 4.

На́всторч, *нар.* Стойма,' отвѣсно.

Навсто́ячки, *нар.* Стоя, въ стоячемъ положеніи. Мнж. 154.

На́встріч, *нар.* 1) Навстрѣчу. *Гаду, гаду, а він навстріч.* Ном. № 5769. 2) При первой встрѣчѣ, съ перваго раза, по первому впечатлѣнію. *Єсть у нас сестронька Маруся, шлеться до неї зі Львова воєвода. Вона йому навстріч не злюбила, забачивши його, ворітечка замкнула. Шлеться до неї Степаночко ёї: вона йому навстріч полюбила, забачивши його, ворітечка одчинила.* Рк. Макс.

На́встяж, навстяжи, *нар.*=**Навстіж**. *Навстяж дзері одчинила.* Котл. Ен. *Всі навстяжи ворота одперли.* КС. 1882. IV. 169.

Навсу́пор, *нар.* Наперекоръ, въ пику.

На́вський, а, е. Мертвецкій. Встрѣчается только въ выраженіи: **На́вський Вели́кдень**—Пасха мертвецовъ, по народнымъ вѣрованіямъ, въ четвергъ на послѣдней недѣлѣ великаго поста. Чуб. III. 14. См. **Мертве́цький Вели́кдень** и **Ма́вський Вели́кдень**. См. **Мавський**. Ном. № 361.

Навте́к, навте́кти, навтіка́ч, навті́кти, *нар.* Убѣгая, убѣгать. *Ми до його, а він зразу від нас на толоку навтек, та й не знайшли.* Новомоск. у. *А він навтеки.* Черниг. г. *Він через тин так і перескочив та навтікача.* Рудч. Ск. II. 152. *Як кажуть—підібравши клунки, а ну! чим тьху навтіки драть.* Котл. Ен. VI. 83.

Навтика́ти, ка́ю, еш, *гл.* Воткнуть (во множествѣ).

Навтина́ти, на́ю, еш, *гл.* 1) Отрубить (во множествѣ). 2) Наурѣзывать.

Навтіка́ч, навті́кти, *нар.* См. **Навтек**.

Навтіша́тися, ша́юся, ешся, *гл.* Натѣшиться, нарадоваться. *Хоч бачила, хоч не бачила—навтішалася.* Мет. 50.

Навтрьо́хи, *нар.* Бѣгомъ. *Махнув в те місце навтрюхи.* КС. 1882. XII. 625.

Навтьо́ки, *нар.*=**Навті́ки**.

Навтяки́, *нар.* Намекая. *Навтяки буряки, щоб капусти дали.* Чуб. I. 269.

Навуо́сся, ся, *с.* Едва пробивающіеся усы. *Дарма, що був молодиком безвусим, ніхто з його молитви не сміявся, бо серед братиї, з своїм навуссям русим, в стоянні був рівен монахам довговусим.* К. МБ. II. 132.

На́вхильки, *нар.*=**Нахильці**.

На́вхрест, *нар.* Крестообразно, накрестъ. *Обмахнулись два ляшеньки навхрест шабельками.* Нп. *Навхрест руки держить.* Нп.

Навча́ння, ня, *с.* 1) Обученіе, преподаваніе. *В самому методі навчання не видно... навіть і помислу про те, щоб знання в голові... організувалось у думанні.* К. Кр. 34. 2) Науськиваніе, подзадориваніе.

Навча́ти, чу́ю, еш, сов. в. **навчи́ти, чу́, чи́ш**, *гл.* 1) Учить, поучать, поучить, научать, научить. *Навчай мене, моя матінко, як свекорку годити.* Мет. 222. *Увійшовши в школу, навчав.* Св. Мр. I. 21. **На до́брий ро́зум навча́ти.** Поучать, наставлять. *Заберу обойко* (синів) *до себе на коліна, та почну на добрий розум навчати—як умію, так і навчаю.* МВ. II. 9. 2) Науськивать, науськать, подговаривать, подговорить.

Навча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **навчи́тися, чу́ся, чи́шся**. *гл.* Научаться, научиться, учиться. *Перед екзаменом не навчитися.* Ном. № 184. *Лучче ж йому в батька та в матері простого господарства навчитись.* К. (О. 1861. I. 313).

Навче́ний, а, е. Обученный; пріобрѣтенный наукою. *Краще розум прирожденний, ніж навчений.*

Навче́ння, ня, *с.* Ученіе. *Навчення св. церкви.* Левиц.

Навчи́тель, ля, *м.* Учитель.

Навчи́телька, ки, *ж.* Учительница. Левиц. I. 277.

Навчи́ти, ся. См. **Навчати, ся**.

Навчу́нку, *нар.* Вслухъ.

Навши́рки и **навши́ршки**, *нар.* = **Завширки**.

Нав'яза́ти, ся. См. **Нав'я́зувати, ся**.

Нав'я́зкуватий, а, е. Навязчивый, назойливый, надоѣдливый. Константиногр. у.

Нав'я́зливий, а, е=**Нав'я́зкуватий**.

Нав'я́з(ну)ти, ну, неш, *гл.* Набиться, завязнуть. *М'ясо у зуби, нав'язло.* **Він їм у зу́би нав'я́з.** Они его не спускаютъ съ языка.

Нав'я́зувати, зую, еш, сов. в. **нав'яза́ти, жу́, жеш**, *гл.* 1) Навязывать, навязать, связывать, связать. *Нав'язола сюпів з двадцять.* 2) Привязывать, привязать. *Виявились і баштани в степу. з нав'язаним по тичках пір'ям, щоб то хижу полохати птицю.* О. 1862. IX. 62.

Нав'я́зуватися, зуюся, ешся, сов. в.

нав'яза́тися, жу́ся, жешся, гл. Приставать, пристать, привязываться, привязаться. *Раз прийшлось йому йти уночі вулицею, а відьма нав'язалась на його собакою.* Драг. 394.

На́в'язь, зі, ж. Навязчивость, привязываніе. *Не йдімо повз корчму, бо там куми та побратими, то буде нав'язі багато.* Канев. у.

На́га, ги, ж. Позоръ, стыдъ. *Не сором і не нага, що тебе сусіди не люблять?* Волынск. г. Слов. Д. Эварн.

Нага́бати, баю, еш, гл. Преслѣдовать, нападать; трогать. *Яструб нагабає всілякі птахи.* Вх. Зн. 38.

Нагави́ці, ж. мн.=**Ногавиці**. Шух. I. 153. *Не видав Гриць нагавиць: то ся вбіває, то розбіває.* Ном. № 9594.

Нага́вкати, каю, еш. ч. Налаять.

Нага́вкатися, каюся, ешся, гл. Налаяться.

На́гавки, вок, ж. мн. = **Ногавиці**. Гол. Од. 75.

Нагада́ти, ся. См. **Нагадувати, ся**.

Нага́дування, ня, с. Напоминаніе.

Нага́дувати, дую, еш, сов. в. **нагада́ти, да́ю, еш**, гл. 1) Напоминать, напомнить. *Нагадаєш же мені, щоб я не забула зробити, що мати веліли.* Харьк. у. 2) Вспоминать, вспомнить, припоминать, припомнить. *Не нагадаю цієї пісні.*

Нага́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **нагада́тися, да́юся, ешся**, гл. Вспоминаться, вспомниться, припоминаться, припомниться. **Йому́ нагада́лося.** Ему пришло въ голову. *Нагадалось вражій бабі молодою бути.* Нп.

Нага́ечка, ки, ж. Ум. отъ **нага́йка**.

Нага́ище, а м. Ув. отъ **нага́й**.

Нага́й, гая, м. Нагайка, плеть. *Як візьме нагая в руки, як почне періщить жидів!* Рудч. Ск. II. 194. *Донським нагаєм підганяє.* Котл. Ув. **Нага́ище.** *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Нага́йка, ки, ж.=**Нагай**. *Коваль ізробив дротяну нагайку.* Рудч. Ск. I. 60. Ум. **Нага́ечка.** *Шумить-гуде нагаечка коло мого тіла.* Чуб. V. 128.

Нага́йний, а, е=**Нагальний**. *Бо вже йому миленькому нагайна робота.* Чуб. V. 268.

Нагалу́нити, ню, ниш, гл. Вымочить въ квасцахъ. *Я вже яець нагалунила на крашанки.* Харьк.

Нагалу́нитися, нюся, нишся, гл. Напиться (пьянымъ). *Нагалунився так, що ні тітка, ні мамка не пізна.* Екатер. г. Слов. Д. Эварн.

Нага́льний, а, е. 1) Спѣшный. *Нагальна робота.* 2) Внезапный. *Нагальна смерть. Як хмара на нас іспала (михо нагальне).* Ном. № 2096. 3) Бурный, порывистый. *Нагальний вітер.*

Нага́льність, ности, ж. 1) Спѣшность. 2) Внезапность. 3) Бурность, порывистость.

Нага́льно, нар. 1) Спѣшно. 2) Внезапно. 3) Бурно, порывисто. *Нагально дише.*

Нага́на, ни, ж. 1) Выговоръ. 2) Порицаніе, хула. **Нага́ни да́ти=дога́ни да́ти.** *Тобі нагани не дадуть, ти сам багатий.* МВ. II. 92.

Нага́нити, ню, ниш, гл. Упрекнуть.

Нагану́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Вспомнить. НВолын. у. 2) Напомнить. *Добре, що я ще й нагнув.*

Наганьби́ти, блю́, би́ш, гл. Обругать, осрамить.

Нагана́ти. на́ю, еш, сов. в. **нагна́ти, жену́, не́ш**, гл. 1) Нагонять, нагнать куда-либо, на что-либо. *Та повій, вітре, та буйнесенький, та нажени хмару чорнесеньку.* Нп. **Хо́лоду нагна́ти.** Напугать, накричать на кого-либо. *Чому пані-матка не нажене їй холоду?* Св. Л. 60. *А що, нагнала я вам холоду?* Черниг. г. 2) Согнять, согнать въ одно мѣсто многихъ. *Вставай, невісно, та вставай, молодая! Дій ті корови, що од батька нагнала.* Мет. 49. 3) Прогонять, прогнать. Желех. 4) Догонять, догнать. *Догнав її аж геть за селом.* 5)—**горі́лки.** Выкуривать, выкурить много водки.

Нага́рбати, баю, еш, гл. Набрать много, нахватать. *Помруть,—та нічого нагарбаного не візьмуть з собою.* Мир. Пов. II. 42.

Нагари́кати, каю, еш, гл. Наворчать.

Нагари́катися, каюся, ешся, гл. Наворчаться.

Нагартува́ти, ту́ю, еш, гл. Закалить (много предметовъ).

Нагарцюва́тися, цю́юся, ешся, гл. Нагарцоваться.

Нагарча́ти, чу́, чи́ш, гл. Наворчать (о собакѣ и сердитомъ человѣкѣ).

Нагарча́тися, чу́ся, чи́шся, гл. Наворчаться (о собакѣ и сердитомъ человѣкѣ).

Нагати́ти, чу́, тиш, гл. 1) Сдѣлать запруду. 2) Наложить много. *Нагатила пшона в куліш, що й ложкою не повернеш.*

Нагу́йкатися, каюся, ешся, гл. Накричаться: „гей!“

Нагетьмануватися, ну́юся, ешся, *гл.* Долго побыть гетманомъ.

Наги́бати, баю, еш, *гл.* Найти, набрести на что. *Ходив, ходив і нагибав десь у куточку ляду, що він її досі й не примічав.* Мнж. 13. *Їхав козак з України да нагибав дівчину край долини.* Грин. III. 193.

На́гибка, ки, *ж.* Находка.

Наги́бнутися, нуся, нешся, *гл.* Много претерпѣть. *Доле моя... Я ся з тобов не набула, та лишень нагибла.* Гол. I. 238.

Наги́й, а́, е́. Нагой, голый. *Аби душа сита та тіло не наго.* Ном. № 9891.

Нагили́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Набрать, наложить много. *Чимало нагилив на віз усякого збіжжа.* 2) **Наги́лити.** Доставить, предоставить, набрать. *Батаг має нагилити депутатові людей.* Шух. I. 189.

Нагина́ння, ня, *с.* Нагибаніе Желех.

Нагина́ти, на́ю, еш, сов. в. **нагну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Нагибать, нагнуть, наклонять, наклонить. *Нагинай ілляку, доки молода.* Ном. № 6006. 2) Склонять, склонить, покорять, покорить. *Не диво багатим скарбом трясти і золотом людей під свою волю нагинати.* К. (О. 1862. III. 23).

Нагина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **нагну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Нагибаться, нагнуться, наклоняться, наклониться. *Аж верби нагиналисъ слухать тую мову.* Шевч. 146. *Що робити—не прибити, жати—не нагнеться.* Мет. 40.

Наги́ркати, каю, еш, *гл.*=**Нагарчати.**

Наги́ркатися, каюся, ешся, *гл.*=**Нагарчатися.**

Наги́дки, до́к, *м. мн.* Раст. Ноготки, Calendula officinalis. Вх. Пч. I. 9. *Ой на горі, на горі зацвіли нагідки.* Грин. III. 232.

На́гідний, а, е. Удобный для совершенія чего-либо (о времени, случаѣ и пр.). *Як же настав день нагідний, коли Ірод на свої родини бенкет справив* Ев. Мр. VI. 21.

Нагі́рній, я, е. Горный, находящійся на горѣ. *Живе не дома він, а в замку десь нагірньому старому.* К. ПС. 36.

Нагірчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Сдѣлать горькимъ.

На́гле, *нар.*=**Нагло.** Котл. Ен *Нагле вмер.* НВолынск. у.

Нагле́діти. См. **Наглядати.**

На́глий, а, е. 1) Скорый, быстрый. 2) Внезапный, неожиданный. *Тут матінку уже не страх, а нагла радість стрепенула.* Мкр. Г. 56. *...Божий суд правдивий, наглий, серед шляху тебе осудить.* Шевч. 606. **На́гла смерть.** Скоропостижная смерть. *Борони, Боже, від наглої смерти.*

На́глити, лю, лиш, *гл.* Торопить, понукать. Желех.

На́гліcть, ости, *ж.* 1) Спѣшность. 2) Внезапность. Желех.

На́гло, *нар.* 1) Скоро, быстро. 2) Внезапно. *Бодай нагло зслиз.* Ном. № 3781. **На́гло вме́рти.** Скоропостижно умереть. **Ум. Нагле́нько.** *Дякуємо попонькові: нагленько нас одправив.* Гол. IV. 439.

Наглузува́ти, зу́ю, еш, *гл.*—**в ко́го.** Насмѣяться, наиздѣваться.

Наглуми́тися. См. **Наглумлятися.**

Наглумля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **наглуми́тися, млю́ся, ми́шся,** *гл.* Глумиться, наглумиться, насмѣяться. *Наглумився з мене, да ще й перед людьми..* Г. Барв. 111.

На́гляд, ду, *м.* Присмотръ. Желех.

Нагляда́ння, ня, *с.*=**Нагляд.** Желех.

Нагляда́тель, ля, *м.* Присмотрщикъ. *Як я пойду, хай він буде наглядатель до моєї хати.* Васильк. у.

Нагляда́ти, да́ю, еш, *гл.* I сов. в. **нагля́діти** и **нагле́діти, джу, диш,** *гл.* Насматривать, насмотрѣть, увидѣть. *Здобич наглядівши певну, жде не діждеться поживи.* К. Псал. *Вона вже давно його нагляділа.* Мир. ХРВ. 174.—II сов. в. **нагля́нути, ну, неш.** а) Увидѣть, замѣтить. *Тут не страшно, моє серце,—люде не наглянуть.* Г. Барв. 75. б)—**кого́, що.** Надзирать, присматривать, присмотрѣть (за кѣмъ, чѣмъ). *Дітей наглянути.* Лукаш. 84. *Підемо, пообідавши, наглядати, як сіно скидатимуть.* Г. Барв. 108. *Боже!.. ти все бачиш, все знаєш... ти один наглядаєш над землею.* Мир. ХРВ. 55. в)—**до ко́го.** Заходить, зайти мимоходомъ, навѣдываться, навѣдаться.

Наглядіти́ся, жу́ся, ди́шся, *гл.* Насмотрѣться. *З рук наробитись, з ніг находитись, а з очей наглядіть.* Ном. № 4560.

На́глядом, *нар.* Не выпуская изъ виду, слѣдомъ. *Чоловік її... хутенько з дому, та за нею зараз і пойшов наглядом: куди вона піде.* Рудч. Ск. I. 172.

Нагля́дувати, дую, еш, *гл.*=**Наглядати.** *Заховуєш в кайдани мої ноги, наглядуєш ступні мої мизерні.* К. Іов. 29.

На́глядці, *нар.* Не выпуская изъ виду. *Свій наглядці ходив за батюшкою.* Св. Л. 69.

Нагля́нути. См. **Наглядати II.**

Нагля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Наглити.**

Нагна́ти. См. **Наганяти.**

Нагнівáтися, вáюся, áшся, *гл.* Разсердиться, разгнѣваться. *Нагнівався мій миленький та й до мене не говорить.* Чуб. V. 1189.

Нáгніт, ту, *м.* Натискъ, давленіе. Желех.

Нагнітúти. См. **Нагнічувати.**

Нагнічувáти, чую, еш, сов. в. **нагнітúти, чý, тиш,** *гл.* Нажимать, нажать, надавливать, надавить, придавливать, придавить. *Повалив мене та чує й коліном нагнітив.* Лебед. у. *Язик отерп, замерзла мова, мов камінь сердечко нагнів.* Мкр. Г. 24.

Нагноúти, ною, їш, *гл.* Унавозить.

Нагноúтися, ноюся, їшся, *гл.* Унавозиться.

Нагнýздувати, дую, еш, сов. в. **нагнуздáти, дáю, еш,** *гл.* Зануздывать, зануздать. *Він бере... уздечку золоту. нагнуздує нею коня.* Рудч. Ск. I. 108.

Нагнýти. ся. См. **Нагинати, ся.**

Нáго, *нар.* Наго, голо.

Наговорúти, ся. См. **Наговорювати, ся.**

Наговóрювати, рюю, еш, сов. в. **наговорúти, рю, риш,** *гл.* 1) Наговаривать, наговорить. 2) Наклеветывать, наклеветать. *Що уже не любили, як з неї не знущались, що дідові не наговорювали, а їй усе байдуже: робить собі мовчки.* Рудч. Ск. II. 55. *Наговорив на його сім мішків горіхів.* Св. Л. 299.

Наговóрюватися, рююся, ешся, сов. в. **наговорúтися, рюся, ришся,** *гл.* Наговариваться, наговориться. *З ким вірно люблюся,—не наговорюся.* Мет 29.

Нагогóшитися, шуся, шишся, *гл.* Нахохлиться, надуться. *Чого сидиш да напизилася, чого сидиш—наголошилася?* Рк. Макс.

Нáгода, ди, *ж.* Случай, удобное время. (Юда) *шукав нагоди, щоб видати Його їм без народу.* Єв. Л. XXII. 6.

Нагодúти, джý, дúш, *гл.* 1)—**кого.** Случиться кому быть. *Посилався* (до дівчини), *хотів її взяти, нагодила дідча мати товариша в хаті.* Гол. I. 252. 2) *безл.* Вовремя явиться кому. *Воно б і вкрив був, коли Семена швидко нагодило.* НВолын. у.

Нагодúтися, джýся, дúшся, *гл.* 1) Прійти во-время, поспѣть, попасть. *Вчора пороша пала, а к білому світу старости на слід нагодилися.* Мет. 123. *Прийшов дячок молоденький, прийшов, не барився; чумаченько із дороги на те й нагодився.* Нп. 2) Случиться, встрѣтиться, попасться. *Що,... наняли?—Ось іде за мною. Якась селючка нагодилась.* МВ. I. 25.

Нагодóвувати, вую, еш, сов. в. **нагодувáти, дýю, еш,** *гл.* Накармливать, накормить. *Попа одним обідом не нагодуєш.* Ном. № 218.

Наголо́, *нар.* Всѣ совершенно. *Жінки наголо всі цокотухи* Шевч. *В мене тільки пара щупелят, а то все один уюн наголо.* Сим. 150.

Наголóватки, ток, *ж. мн.* Раст. 1) Cirsium arvense Scop. 2) Jurinaea cyanoides Dec. ЗЮЗО. I. 118, 125.

Наголóвач, ча, *м.* Оглавль (у узды).

Нáголовок, вка, *м.* Тулья шляны. Гол. Од. 57, 69.

Нáголос, су, *м.* Удареніе. Желех. **Нáголос положити.** Поставить удареніе.

Наголосúти. См. **Наголошувати.**

Наголосúтися, шýся, сишся, *гл.* Наплакаться громко.

Наголóшувати, шую, еш, сов. в. **наголóсити, шý, сиш,** *гл.* 1) Провозглашать, провозгласить. *Як би я знав, то наголосив би тебе дохтором на сході.* Ромен. у. 2) Дѣлать, сдѣлать удареніе въ словѣ. Желех. 3) Только въ сов. в. Навопить, напричитывать. *Наголосила повну голову.*

Наголýбитися, блюся, бишся, *гл.* Наласкаться вдоволь.

Нагомонúти, ню, нúш, *гл.* 1) Наговорить много. *Нагомонів стільки, що і в три мішки не збереш.* Часто въ значеніи: нашумѣть, накричать. 2)—**на кого.** Накричать на кого. *Нагомонів добре на свою жінку.* Драг 111.

Нагомонúтися, нюся, нúшся, *гл.* Наговориться.

Нáгонцем, *нар.* Вдогонку. *Я нагонцем побіг моїм конем крилатим.* К. М. і Х. 37.

Нагóнити, ню, ниш, *гл.*=**Наганяти.** *Поїхав староста. на ловн в темнії ліси, дуброви, там його дрібний дощ нагонив, мисні шубоньки помочив.* Лукаш. 151.

Нагóння, ні, *ж.* Погоня. *Бачимо, що вже нас нагоня знагоняє.* Борз. у.

Нагорíти. См. **Нагорати.**

Нагорнýти. См. **Нагортати.**

Нагорóда, ди, *ж.* Награда. *Нагороди ваша велика на небі.* Єв. Л. VI. 23. *Лопата — заплата, а Бог — нагорода.* Ном. № 4608.

Нагорóджувати, джую, еш, сов. в. **нагородúти, джý, диш,** *гл.* 1) Награждать, наградить. *А хто ж мені нагородить за мої труди?* Гол. I. 280. *Я б думав нагородити його послугу тим, щоб настановити титарем.* Г. Барв. 170. 2) Нагo-

раживать, нагородить. *Нагородив хлівів за для овець, а овець чорт-ма.*

Нагоро́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **нагороди́тися, джу́ся, дишся**, гл. Награждаться, наградиться. *Все може нагородитися, іно страх ніколи.* Ном. № 4399.

Нагорожа́ти, жа́ю, еш, гл.=**Нагороджувати**.

Нагорта́ти, та́ю, еш, сов. в. **нагорну́ти, ну́, неш**, гл. Нагребать, нагрести. *Взяв ціпа... і нагорнув проса під сніп.* Рудч. Ск. I. 56.

На́горь, рі, ж. Нагаръ. *Нагорь на гнотові.* Константиногр. у.

Нагорюва́тися, рю́юся, ешся, гл. Нагореваться. *Я ж уже нагорювалась і наскиталась із тобою.* Мил. 207.

Нагоря́ний, а, е=Нагірній. *Нагоряна земля.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нагоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **нагорі́ти, рю́, ря́ш**, гл. Нагорать, нагорѣть.

Нагосподарюва́ти, рю́ю, еш, гл. Нахозяйничать.

Нагота́, ті́, ж. Нагота. *Полов'яний хліб не голод, а пачосняя сорочка не нагота.* Ном. № 5355.

Нагото́вити, влю виш, гл. Наготовить, приготовить. *А сама наготовила їй повнісіньку скриню усякої худоби.* Рудч. Ск. II. 57.

Нагото́ві, нар. Наготовѣ. *Стояла постеля наготові для проїзжих панів.* Стор.

Наготува́ти, ту́ю, еш, гл.=**Наготовити**. *Наготуй шабельку та й воюй зі мною.* Чуб. V. 425.

Награва́тися, ва́юся (граю́ся), е́шся, сов. в. **награ́тися, ра́юся, ешся**, гл. 1) Наигрываться, наиграться. *Е, там буде чим Кузьмі награться.* Ном. 7667. 2) Издѣваться, наиздѣваться, насмѣхаться. *Жиди з Христа награвалися.*

Нагреба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **нагребсти́ и нагребти́, бу́, бе́ш**, гл. Нагребать, нагресть, сгребать, сгресть. *Нагріб купу сміття, а вивезти нічим.*

Нагреми́тися, млю́ся, ми́шся, гл. Нагремѣться. *Настучиться, нагремиться, дрібен дощик зійде.* Чуб. V. 144.

Нагризати, за́ю, еш, сов. в. **нагри́зти, зу́, зе́ш**, гл. Нагрызать, нагрызть. Желех.

Нагрівання, ня, с. Нагрѣваніе. *Вода од нагрівання бється парою.* О. 1862. III. 32.

Нагрівати, ва́ю, ешся, сов. в. **нагрі́ти, рію, еш**, гл. Нагрѣвать, нагрѣть. *Ну, то й справді нагрівай окропу.* Рудч. Ск. I. 123. **Нагрі́ти чупри́ну.** Поработать до пота.

Нагрі́зати́ся, ва́юся, ешся, сов. в. **нагрі́тися, гріюся, ешся**, гл. Нагрѣваться, нагрѣться, согрѣваться, согрѣться. *Як їсть, так нагріється, а як робить, так ізмерзне.* Ном. № 10839.

I. Нагрі́мати, маю, еш, гл. Погрозить. накричать на кого. Желех.

II. Нагріма́ти, ма́ю, еш, гл. Гремѣть слегка. *Грім нагріма—дощ буде.* Екатерин. г.

Нагрі́ти, ся, См. **Нагрівати, ся**.

Нагріши́ти, шу́, ши́ш, гл. Нагрѣшить, *Нагрішили та й покаємся.* Стор.

Нагро́бок, бка, м. 1) Надгробный камень, памятникъ надгробный. 2) Эпитафія, надгробная надпись.

Нагрома́джувати, джую, еш, сов. в. **нагрома́дити, джу, диш**, гл. 1) Сгребать, насгребать. *Нагромадили сіна чимало.* 2) Громоздить, нагромоздить. *Я намножив беззаконня... нагромадив їх без ліку.* К. Псал. 98.

Нагрома́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **нагрома́дитися, джуся, дишся**, гл. 1) Грести, нагрестись вдоволь. 2) Громоздиться, нагромоздиться. 3) Набираться, набраться, насобираться. *Там засіли всі мої папери і рукописи, які в мене нагромадились до 1847 року.* К. XII. 12.

Нагру́бка, ки, ж. Нападки, поклепъ. *То нагрубка була на мене та й годі, а я зовсім не брав.* Новомоск. у.

Нагру́дник, ка, м. 1) Нагрудникъ. 2) Лифъ безъ рукавовъ, пришитый къ юбкѣ. Черниг. г.

Нагружа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **нагрузи́ти, жу́, зи́ш**, гл. Намащивать, намостить щебнемъ.

Нагру́кати, ся=Нагрюкати, ся.

Нагрущати, щаю, еш, гл. Уговаривать, наставлять, научать. *Давай вона йому нагрущать, щоб як приїздить він до неї, то щоб своїх собак дома кидав.* Мнж. 39. *Скільки ні нагрущай дітей, а як неслух'яні, то й не хотять добре робити.* Волч. у.

Нагрюкати, каю, еш, гл. 1) Настучать, нашумѣть, нагремѣть. 2) Захватить гдѣ-либо, встрѣтить, напасть. *Як де нагрюкають якою жида,—там йому й капець.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Нагрю́катися, каю(чу́)ся, каєш(чи́ш)ся, гл. Настучать, нагремѣть, нашумѣться.

Нагуготі́ти, чу́, ти́ш, гл. Нагудѣть, нашумѣть.

Нагука́ти, ка́ю, еш, *гл.* 1) Окликнуть, позвать кого. *Трохе згодом біжить і пізень. „А, сякі-такі,—кричить,—як я, де не найду зернятко, сам не їм та вас скликаю; а ви на мене так і не нагукали“.* Мнж. 73. *Нагукай його!* 2) Накричать. *Нагукай на його!*

Нагу́л, лу, *м.* 1) Жиръ у скота. 2) Приволье. *Дід Семен як поживе ще у нагулі сторожем на хуторі, то помолодшає.* Волч. у.

Нагу́лити, лю, лиш, *гл.* Случайно найти, наткнуться на что. Вх. Зн. 39.

Нагу́лювати, люю, еш, *гл.*—**скоти́ну.** Пасть на хорошемъ подножномъ корму для откармливанія. Волч. у.

Нагуля́ти, ля́ю, еш, *гл* Нагулять, накутить. *Ой літа ж мої молоденькі, все ви те нагуляли.* Чуб. V. 275. 2)—**са́ла.** Раздобрѣть, растолстѣть.

Нагуля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Нагуляться; наиграться; накутить. *От нагулялись і полягали спать усі.* Рудч. Ск. II. 152. *Не нагулялось мені, дівчині.* Нп.

Нагу́ркати, каю, еш, нагуркоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* Нагремѣть, настучать, нашумѣть. *Прибігла, нагуркала, налепетала, як у корчмі.* Левиц. I. 225.

Нагусти́, ду́, де́ш, *гл.* Нагудѣть.

Нагусти́ся, ду́ся, де́шся, *гл.* Нагудѣться. *Уже ж тая дівчинонька як голубка гуде,—нехай гуде, нехай гуде, вона нагудеться.* Грин. III. 188.

Нагу́то́рити, рю, риш, *гл.* Наболтать, наговорить пустяковъ.

Нагуча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Накричать, выбранить. Вх. Зн. 39.

Наґвалтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Надѣлать шуму, крику.

Наґраму́зляти, ляю, еш, *гл.* Написать каракулями, грязно.

Наґуна́дзити, джу, диш, *гл.* 1) Набить шишку кому. Мнж. 186. 2) Навертѣть на голову что-либо чалмообразное. Мнж. 182.

Над, *пред.* 1) Съ творит. пад.: Надъ. *Стоїть явір над водою.* Нп. *Зозуля літала над нами куючи. Простяг, гріє руки над полум'ям червоним.* МВ. II. 26. *І царюватиме він над домом.* Єв. Л. I. 33. 2) Съ винит. пад., при обозначеніи времени: подъ, къ. *В п'ятницю над вечір мати і кликнули нас.* ЗОЮР. II. 283. 3) Съ винит. пад. при обозначеніи предмета, къ которому направлено дѣйствіе: къ. *Ой вийду я над річеньку та й стану думати.* Гол. I. 361. 4) Въ видѣ нарѣчія: выше, лучше, болѣе, сверхъ. *Нема в світі над Бога.* Ном. № 5. *Я принесла грошей додому над сотню.* Г. Барв. 249. *Тому чоловікові уже над сто літ.* О. 1862. V. 93. *Люблю її як сам себе—над срібло, над злото.* Гол. III. 393. *Не знайдеш річки над Дніпро глибокий, не знайдеш правди над святу простацьку, а ні одваги в серці над козацьку.* К. ЦН. 182. *Над смерть біди не буде.* Ном. *Зімою вже ніхто над його скотини не доглядить.* Г. Барв. 295. *Не буде вже над мою першу милу.* МВ. I. 7. **Над** часто стоитъ при сравнительной степени. *Над його розумнішого я не бачив. Над Марусю нема кралі кращішої.* Старод. у.

Надава́ти, даю́, е́ш, сов. в. **нада́ти, да́м, даси́,** *гл.* 1) Надавать, дать. *В подолку три таляри, що мі хлопці надавали.* Чуб. V. 1163. *Всякої всячини матуся надає.* Сим. 203. *Надає їй бебехів.* Стор. 2) Придавать, придать. 3) Давать, дать въ приданое. *А що, вже оженився?—Оженився.—А надано що за нею?* Драг. 373. 4) Давать, дать достаточно, удовлетворить чѣмъ. *Узявсь возити у ту піч дрова, та ніяк не надасть: тілько укине,—вже і нема.* Мнж. 72. *А морю широченному, глибокому, силенному води не надаси.* Гліб. 108. 5) Назначать, назначить. *Нового попа надано до нашої церкви.* Кіев. у. 6) Жаловать, пожаловать, даровать. 7) Надвигать, надвинуть на какую-либо сторону. *Клали сіно, та на борозенний бік* (у возі) *надали.* 8) Угораздить. *Надала мені нечиста встрять у се діло!* Ном. № 1846.

Надава́тися, даю́ся, е́шся, сов. в. **нада́тися, да́мся, си́ся (до чо́го),** *гл.* Идти къ чему, быть годнымъ для чего. Желех.

Надаве́ць, вця́, *м.* и **нада́вця, ці,** *м.* 1) Датель, даритель, жертвователь. 2) Учредитель, основатель.

Надави́ти. См. **Надавлювати.**

Нада́влювати, люю, еш, сов. в. **надави́ти, влю́, виш,** *гл.* Надавливать, надавить, придавливать, придавить. *Земля надавила йому груди.* Левиц. I. 389.

Нада́вця, ці, *м.*=**Надавець.**

Нада́лі, нада́льше, *нар.* На будущее время. *Хотілось би похазяйнувати і надалі дещо заробити.* Левиц. I. 500. *Дано псу м'ясо,—хоч їж, хоч надальше остав.* Ном. № 13673.

Нада́ний, а, е. Способный къ чему, годный для чего. О. 1862. I. 72. (Олельк.).

Нада́ння, ня, *с.* Пожалованіе. *Коро-*

мівське наданне володимерського і берестейського владицтва отцеві... Жовковського. К. XII. 65.

Надаре́мне, *нар.* Напрасно, тщетно.

Надаре́мний, **а**, **е**. Напрасный, тщетный. *Без твого призначення надаремна туга, сама даєш, вибираєш, ах нелюба друга!* Гол. I. 372.

Надара́ти. См. **Надаряти**.

Надаря́ти, **ря́ю**, **еш**, сов. в. **надари́ти**, **рю́**, **риш**, *гл.* Одарить, одарить. *Сидить поруч із нею і надаря її тим щастям.* Левиц. I. 515. *Дарами надарити.* Мет. 376. *Мати Божа не возлюбила, не возмобила, не надарила.* Чуб. III. 334. *Надарив Бог зайця хвостом.* Ном. № 2489.

Нада́ти, **ся**. См. **Надавати**, **ся**.

Нада́ча, **чи**, *ж.* Прирѣзка, земли къ уже имѣющемуся надѣлу. НВолын. у.

Надба́ння, **ня**, *с.* Пріобрѣтенное имущество. *І все твоє надбання пожакують.* К. ЦН. 263. *Неділене між нами все надбання наше.* К. XII. 62.

На́дбанок, **нку**, *м.* Все благопріобрѣтенное, нажитое.

Надба́ти, **ба́ю**, **еш**, *гл.* Нажать, пріобрѣсть, благопріобрѣсть, заработать. *Заприяла пучками та надбала ручками.* Ном. № 9963.

Надбере́жжа, **жа**, *с.* Берегъ рѣки, озера.

Надбере́жний, **а**, **е**. Береговой, набережный. Желех.

Надбива́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **надби́ти**, **надіб'ю**, **еш**, *гл.* Надбивать, надбить, отбивать, отбить кусокъ отъ чего-либо.

Надбива́тися, **ва́юся**, **ешся**, *гл.* сов. в. **надби́тися**, **надіб'юся**, **ешся**, *гл.* Надбиваться, надбиться.

Надби́ти, **ся**, См. **Надбивати**, **ся**.

Надбіга́ти, **га́ю**, **еш**, сов. в. **надбігти**, **біжу́**, **жи́ш**, *гл.* Прибѣгать, прибѣжать, подбѣгать, подбѣжать. Желех. *Нас дівчат усіх заптувати посадила. Сама й учить та раз-по-раз надбіга, чи шнемо.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Надбира́ти, **ра́ю**, **еш**, сов. в. **надібра́ти**, **беру́**, **ре́ш**, *гл.* Надбирать, надобрать часть чего.

Надбі́чи, *гл.*=**Недбігти**. Желех.

Надближа́тися, **жа́юся**, **ешся**, сов. в. **надблиз'и́тися**, **жуся**, **зишся**, *гл.* Приближаться, приблизиться.

Надбо́ркати, **каю**, **еш**, *гл.* Подрѣзать немного крылья у птицы.

Надве́зти. См. **Надвозити**.

Надвереджа́ти, **жа́ю**, **еш**, сов. в. **надвередити**, **джу́**, **ди́ш**, *гл.* Повреждать, повредить (о здоровьѣ).

Надвереджа́тися, **жа́юся**, **ешся**, сов. в. **надвередити́ся**, **джу́ся**, **ди́шся**, *гл.* Надрываться, надорваться (при подъемѣ тяжести).

На́двечір, **надве́чорі**, *нар.* Подъ вечеръ. Предъ вечеромъ. *Надвечір увійшли ми в село і розбрелись прочане улицями.* МВ. I. 17. *Зостанься з нами, бо вже надвечір.* Єв. Л. XXIV. 29. **Со́нце вже ста́ло надвечорі.** Солнце было на закатѣ. Левиц.

Надві́дний, **а**, **е**. Надводный, Грин. III. 604. *Лягає він по холодках надвідних.* К. Іов.

Надві́рній, **я**, **е**. 1) Надворный, находящійся на дворѣ. *В надвірній хаті вона готувала печиво.* Левиц. I. 118. **Надві́рнє ді́ло,—робо́та**—работа, производимая, въ дворѣ, въ огородѣ, въ полѣ. Мир. Пов. I. 111. Сим. 201. 2) Внѣшній, наружный. *Сини царства будуть повикидані у темряву надвірню.* Єв. Мт. VIII. 12. *Христя кинулась до надвірніх дверей.* Мир. XVI. 216. **Надві́рнє ко́лесо.** То колесо въ мельницѣ, на которое падаетъ вода. Міус. окр. 3) Придворный, состоящій при дворѣ господина. *Надвірнє козацтво князя Острозького.* К. ЦН. 157. *Даремне на землі і під землею надвірня шляхта палія шукала.* К. ЦН. 172. **Нздвірня корогва́.** Надворная милиція. 4)—**каба́н, свиня́.** Неоткармливаемый кабанъ, н—я свинья. *Надвірніх і три водиться, та одованих нема.*

Надві́рня́к, **ка́**, *м.* Боровъ, не посаженный въ особое помѣщеніе для откармливанія. Брацл. у.

Надві́р'я, **р'я**, *с.* Надворье. *Діти бігали по надвір'ю.* ЗОЮР. II. 28. *Пусти, Юрасю, із застілля, да поляжу я по надвір'ю.* Мет. 175.

Надво́е, *нар.* Надвое, на двѣ части. *Завіса церковна роздерлась надвоє.* Єв. Мр. XV. 38. *Вони собі хату збудували надвоє. у одній молоді, а в другій мати.* МВ. *Обід іде надвоє: в хаті, а хто бідніший і старці—на дворі.* Сим. 235.

Надвози́ти, **во́жу**, **во́зиш**, сов. в. **надве́зти**, **везу́**, **зе́ш**, *гл.* Подвозить, подвезти, привозить, привезти еще.

Надвози́ти, **вожу́**, **везе́ш**, *гл.* Свезти часть чего. *Уже надвозили трохи жита з лану.*

Надво́рі, *нар.* Внѣ дома, подъ откры-

тымъ небомъ, на дворѣ. *Хиба тільки світу, що у вікні? Єсть іще й на дворі.* Ном. № 5529. *Мати твоя та брати твої стоять на дворі.* Єв. Л. VIII. 20.

Надгина́ти, на́ю, єш, сов. в. **наді(о)гну́ти, гну́, не́ш**, *гл.* Пригинать, пригнуть немного.

Надгнива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **надгни́ти, нию́, єш**, *гл.* Надгнивать, надгнить. Желех.

Надгни́лий, а, е. Надгнившій. Желех.

Надгни́ти. См. **Надгнивати.**

На́дголодь, *нар.* Впроголодь. *Усе, бувало старий їсть небагато, надголодь, щоб ще їсти хотілось.* Лебед. у.

Надго́нити, ню, ниш, сов. в. **наді́гна́ти, женý, не́ш**, *гл.* 1) Подгонять, подогнать къ чему. *Погнав він уже козу і тільки надігнав на дорогу...* Рудч. Ск. I. 44. 2) Гнаться, погнаться, догонять, догнать. *За мной туркы надігнали, пана мого з мене* (коня) *зняли.* Гол. I. 98.

Надгорі́ти. См. **Надгорять.**

Надгорну́ти. См. **Надгортати.**

Надгорта́ти, та́ю, єш, сов. в. **надгорну́ти, рну́, неш**, *гл.* Отгребать, отгресть часть. *Надгорни трошки жару.*

Надгора́ти, ра́ю, єш, сов. в. **надгорі́ти, рю́, ри́ш**, *гл.* Надгорать, надгорѣть.

Надгреба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **надгребти́, бу́, бе́ш**, *гл.* Отгребать, отгресть часть.

Надгриза́ти, за́ю, єш, сов. в. **надгри́зти, зу́, зе́ш**, *гл.* Отгрызать, отгрызть часть.

Надгро́бок, бка, *м.* = **Нагробок.** *Висстоявши службу, Шрам ходив із своїми од одного надгробка до другого.* К. ЧР. 100.

Надде́рти. См. **Наддирати.**

Надде́ртий, а, е. Надодранный, надорванный.

Наддзю́бати. См. **Наддзюбувати.**

Наддзю́бувати, бую, єш, сов. в. **наддзю́бати, баю, єш**, *гл.* Надклевывать, надклевать.

Наддира́ти, ра́ю, єш, сов. в. **наддра́ти, ддеру́, ре́ш**, *гл.* 1) Надрывать, надорвать, наддирать, надодрать. 2) Сдирать, содрать часть шкуры съ животнаго. *Ідну козу наддер, та вона вирвалася та побіла.* Уманск. у.

Наддніпро́вий, а, е. Находящійся, стоящій надъ Днѣпромъ. *Не судилось, як хотілось, щоб у своїй хаті, на тій горі наддніпровій життя зазнавати.* О. 1861. VI. 18.

Наддніпря́нець, нця, *м.* Житель приднѣпровья. Желех.

Наддніпря́нський, а, е. Приднѣпровскій.

Наддніпря́нщина, ни, *ж.* Приднѣпровье.

Наддністря́нець, нця, *м.* Житель Приднѣстровья. Желех.

Наддністря́нка, ки, *ж.* Жительница Приднѣстровья. Желех.

Наддністря́нський, а, е. Приднѣстровскій. Желех.

Наддовба́ти. См. **Наддовбувати.**

Наддо́вбувати, бую, єш, сов. в. **наддовба́ти, ба́ю, єш**, *гл.* Наддалбливать, наддолбить.

Наддої́ти. См. **Наддоювати.**

Наддо́ювати, юю, єш. сов. в. **наддої́ти, ддою́, дої́ш**, *гл.* Наддаивать, наддоить.

Наддю́ристий, а, е. Вспыльчивый, горячій (о человѣкѣ). Вх. Зн. 39.

Наддя́гтися, гну́ся, нешся, *гл.* Снять верхнее платье. *Прийде, склонила головою, добридень... і наперед усього з хустини і на стіл її* (паляницю), *а вже потім і привітається і щоб там наддя́тись.* Сим. 231.

Надега́ти, га́ю, єш, сов. в. **надегну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* —**иглю́.** Вдѣвать, вдѣть нитку въ игольное ушко. Вх. Зн. 39.

Наде́ржувати, жую, єш, *гл.* Держать, править (лошадью). *Надержуй, Петре, голобельну вліво.* О. 1861. V. 66.

Наде́рти. См. **Надирати.**

Наджа́ти. См. **Наджинати.**

Наджида́ти, да́ю, єш, сов. в. **наді(о)жда́ти, ждý, деш**, *гл.* Ждать, обождать; поджидать, подождать. *Братіки мої рідненькі, сизокрилі орли, гості мої премилі, хоч мало ви мене надождіть...* Дума про братів оз. КС. 1882. XII. 502.

Наджина́ти, на́ю, єш, сов. в. **наджа́ти, наджну́, жнеш**, *гл.* Начинать, начать жать, немного нажать.

Наджули́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Напиться пьянымъ, нагрузиться. Харьк.

Надзвича́йний, а, е. Необычайный, чрезвычайный. *Сталось щось надзвичайне, диковинне—таке, чого ніколи не бувае.* Ном., стр. 288, № 7910.

Надзвича́йність, ности, *ж.* Необычайность, чрезвычайность; нѣчто выходящее изъ ряда вонъ. Желех.

Надзвича́йно, *нар.* Наобычайно, чрезвычайно.

Надзвони́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) Назвонить. 2) Наговорить чепухи.

Надзвони́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Назвониться.

На́дзе́лень, *нар.* Недозрѣлымъ. *Жали жито ще надзелень.*

Надзе́мний, а, е. Небесный. *В Алахові обителі надземній.* К. М. Х. 46.

Надзі́рній, я, е. Надъ звѣздами находящійся, небесный. *Моя надія райськая надзірня.* К. МБ. XI. 161.

Надзю́бати. См. **Надзюбувати.**

Надзю́бувати, бую́ ешь, сов. в. **надзю́бати, баю́, ешь**, *гл.* Наклевывать, наклевать.

Надзюри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Натечь струйкою. *Діжка тече,—глянь, скільки надзюрило.*

Нади́бати, баю́, ешь, *гл.* Найти, встрѣтить. *Лихая доля й під землею надибає.* Ном. № 1728. *Гей їхав козак з України, надибав дівчину край долини.* Лукаш. 120.

Надиви́тися. См. **Надивля́тися.**

Надивля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **надиви́тися, влю́ся, вишся**, *гл.* Насматриваться, насмотрѣться. *Годі надивлятися на нього. Я по тобі, луже, не нахожуся, кою вірно люблю,—не надивлюся.* Нп. *Він на неї не надивиться.* Мил. 97.

Надивува́ти, дивую́, еш, *гл.* Надивить.

Надивува́тися, ву́юся, ешся, *гл.* Надивиться. *Вже й надивувався, вже й намилувався.* Чуб. V. 283.

Надима́ти, ма́ю, еш, сов. в. **наду́ти, дму́, не́ш**, *гл.* Надувать, надуть.

Надима́тися, ма́юся, ешся, сов. в. **наду́тися, дму́ся, дме́шся**, *гл.* Надуваться, надуться.

Нади́ми, мів, *м. мн.* Паховая грыжа. Желех. Вх. Зн. 39.

Надира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **наде́рти, деру́, ре́ш**, *гл.* Надирать, надрать.

Нади́сати, саю, еш, *гл.* Наткнуться на что-либо, набресть, найти. *Шукав своєї зубы та оце насилу надисав єї.* Берд. у.

На́дити, джу, диш, *гл.* 1) Привлекать, приманивать. *Те наде, що ваде.* Ном. № 2693. (Річки) *надили дівчат у чисту воду.* К. МХ. 31. *То вже надить стара дівка молодих парубків до залицяння.* Г. Барв. 250. *Там здобиччу ти надив козака.* К. ПС. 65. *Старосвітські співаки, надючи гарним словом ухо людське, на добро, на милосердє наставляли.* Г. Барв. 452. 2) Ловить удочкой рыбу. *Не надь, рибалко молоденький, на зрадний гак ні щуки, ні лина.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 109).

На́дитися, джуся, дишся, *гл.* Быть привлекаемымъ чѣмъ, кѣмъ. *Люде вбої, а дівка друга підросла,—на другого приймака надились.* Г. Барв. 175. *Панас до неї надиться та й надиться.* Г. Барв. 518. *Чи не того еси така велична, що надивсь до тебе потужний пан?* К. ПС. 19.

На́дих, ху, *м.* Вдохновеніе, наитіе. *Надих правдивої релігії.* К. Кр. 23. *Ми всі під надихом твоїм, як струни, грімморокочемо мицарські думи.* К. Бай. 72. *Повіяло тоді по хуторах поетичнім надихом.* К. XII. 19.

Нади́хання, ня, *с.*=**Надих.** *А ти, мов надиханнє спасенне, моя ти музо в образі любови!* К. Дз. 191.

I. Надихáти, хáю, еш, сов. в. **надихну́ти** и **надхну́ти, хну́, не́ш**, *гл.* 1) Вдыхать, вдохнуть (во что), вдувать, вдунуть. 2) Вдохновлять, вдохновить. (Нас) *надихали думкою лихою.* К. Дз. 31.

II. Надихáти, ся. См. **Надихувати, ся.**

Нади́хувати, хую, еш, сов. в. **нади́хати, хаю, еш**, *гл* 1) Дышать, надышать много въ одномъ мѣстѣ или на одно мѣсто. Желех. 2)=**Надихáти.** *Надихала їх вірою святою.* К. М. Х. 35.

Нади́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **нади́хатися, хаюся, ешся**, *гл.* Вдыхать много, надышаться. *Надихався чаду, а тепер голова болить.*

На́ді, *пред.*=**Надо**=**Над.**

Надіб'я, б'я, *с.* Вещи, имущество. *Того дня хто буде на криші, а надіб'я його в хаті, нехай не злазить узяти його.* Св. Л. XVII. 31.

Надібка, ки, *ж.* Яйцо сказочное? К. Дз. 150. Ум. **Надібочка.** *Ось на ралець тобі куріпочку приніс,—вона знесе колись яєчко золотіненьке, знесе надібочку, незнану між гульвіс: замкнене царство в ній, гарненьке, хоч маленьке.* К. Дз. 151

На́дібок, бка, *м.* 1) Кусокъ дерева или желѣза, годный въ дѣло. Мнж. 186. 2) Хозяйственныя принадлежности. **На́дібок у піч.** Никуда негодная вещь. Лебед. у.

Надібочка, ки, *ж.* Ум. отъ **надібка.**

Надібрáти. См. **Надбірати.**

Надівáти, вáю, еш, сов. в. **наді́ти, діну, неш**, *гл.* Надѣвать, надѣть, одѣвать, одѣть. *Ой кадінь, милий, ляную сорочку.* Мет. 266. *Надівши сині окуляри, він сидів під грушею.* Левиц. Пов. 22. Въ думѣ про Ганджу Андибера **надіє** вм. **надівáє.**

Шати дорогії несе, на його козацькі плечі надіє. Мет. 380.

Надіва́тися, ва́юся, ешся, гл.=**Сподіва́тися**. *Братчика з війська ся надіває.* Голов. IV. 548. *А ти б на чуже не надівалась, а коло свою дбала.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Надівува́тися, ву́юся, ешся, гл. Достаточно пожить въ дѣвицахъ.

Надігна́ти. См. **Надгонити**.

Надігну́ти. См: **Надгинати**.

Надідра́ти, наддеру́, рве́ш, гл.=**Наддерти**.

Надіє́нька, ки, ж. Ум. отъ **надія**.

Наді(о)жда́ти. См. **Наджидати**.

На́діжна (корова). Стельная. *Бугаї... скичуть на корови... від чого корови стають надіжні.* Шух. I. 211.

Надії́ця, ці, ж. Ум. отъ **надія**.

Надійний, а, е. Надежный.

Надійність, ности, ж. Надежность; увѣренность. Желех.

Надійно, нар. Надежно. **Не надійно.** Нѣтъ надежды. *Не надійно, щоб сі любощі скорепити.* Г. Барв. 536.

Надійсь, нар. Чай, вѣроятно. *Люде дивуються, що я вчена: надійсь юря-біди не знала.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Надійти́. См. **Надходити**.

Наді́л, лу, м. Удѣлъ, награда. *Нехай буде ласкавий привіт щирого серця наділом моїй праці.* Полт. у.

Наділи́ти. См. **Наділяти**.

Наділля́ти, гл.=**Наділити**. Желех.

Наділок? лку? м. Ножны для сабли? *Тоді козаки шаблями да наділками суходіл копали* Лукаш. 44.

Наділя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **наділи́ти, лю́, лиш**, гл. Снабжать, снабдить, давать, дать кому что, одарять, одарить. *Я здобула* (картоплі) *аж із Батурина та й добрим людям наділяла.* Г. Барв. 419. *Зроби мені коробочку солом'яну, дак я тобі наділю в'юнів і карасів.* Г. Барв. 502. *Я тебе, сестриче, покриваю, щастям з долею наділяю.* Грин. III. 489. *Усе добре, чим наділя Господь чоловіка.* Стор.

Надірва́ти, ся. См. **Надривати, ся**.

Наді́слати. См **Надсилати**.

Наді́сь, нар.=**Надійсь**. О 1862. IV. 107. *Та моя хороба надісь не скоро мене покине.* Кіев. у.

Наді́ти. См. **Надівати**.

Надіхо́дити и надхо́дити, джу, диш, сов. в. **надійти́, дійду́, деш**, гл. 1) Подходить, подойти, приближаться, приблизиться; наставать, настать. *Тим часом надійшли і молоді.* Стор. МПр. 53. *Надходить вовк.* Рудч. Ск. I. 22. *Надійшли жнива, достила Василева пшениця.* МВ. *Надходить осінь.* МВ. I. 89. *Звідусюди надіходять непотішні вісти.* К. ЧР. 2) Иногда посѣщать, посѣтить, иногда бывать, быть.

Наді́я, дії, ж. Надежда. *Козак у дорозі, а надія в Бозі.* Ном. № 778. **Надія пе́вна.** Твердая надежда, увѣренность. **Бу́ти при надії.** Быть беременной, ожидать родовъ. Волынь. Ум. **Надіє́нька, надії́ця.** *Маю в Бога надієньку, що і сам марно не зимеш.* Чуб. *Не в мого миленького, моєю сокола, уже моя надійця іншим припала* Гол. II. 405.

Наді́яння, ня, с. Надежда, ожиданіе. *Ех, братіку! надіялись було ми, та й те надіяння уже пропало.* Іер. Гал. Переясл. ніч.

Наді́ятися, дію́ся, ешся, гл. Въ Лохвиц. у.: **надія́тися, дія́юся, ешся**, гл. Надѣяться. *Наче ви схожі з нашим панічем, так не надіяюсь, шоб були панич.* Слов. Д. Эварн.

Над їда́ти, да́ю, еш, сов. в. **над'і́сти, і́м, і́сі́**, гл. Съѣдать, съѣсть часть. Желех.

Над'їзди́ти, зджу́, зди́ш, сов. в. **над'і́хати, і́ду, деш**, гл Подъѣзжать, подъѣхать. Желех.

Надкладáти, да́ю, еш, сов. в. **надкла́сти, кладу́, де́ш**, гл. Откладывать, отложить часть.

Надколо́ти. См. **Надколювати**.

Надколупа́ти, па́ю, еш, гл. Надковырять.

Надко́лювати, люю, еш, сов. в. **надколо́ти, лю́, леш**, гл. Надкалывать, надколоть.

Надкороти́ти. См. **Надкорочувати**.

Надкоро́чувати, чую, еш, сов. в. **надкороти́ти, рочу́, тиш**, гл. Укорачивать, укоротить.

Надкоси́ти. См. **Надкошувати**.

Надко́шувати, шую, еш, сов. в. **надкоси́ти, кошу́, сиш**, гл. Надкашивать, надкосить.

Надкра́ювати, ра́юю, еш, сов. в. **надкра́яти, ра́ю, еш** и **надкро́ювати, ро́юю, юеш** сов. в. **надкро́їти, ро́ю, їш**, гл. Надрѣзывать, надрѣзать, урѣзывать, урѣзать, укорачивать, укоротить. *Як би ви мені трошки надкроїли чумарчину оцю, а то дуже довга.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Надкуси́ти. См. **Надкушувати**.

Надку́шувати, шую, еш, сов. в. **надкуси́ти, шу́, сиш,** гл. Надкушивать, надкусить.

Надлама́ти См. **Надламувати.**

Надла́мувати, мую, еш, сов. в. **надлама́ти, ма́ю, еш,** гл. Надламывать, надломить.

Надлетіти. См. **Надлітати.**

Надлива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **надли́ти, наділлю́, наді́ллеш,** гл. Надливать, надлить, отливать, отлить.

Надли́нути, ну, неш, гл. Подлетѣть.

Надли́ти. См. **Надливати.**

Надліта́ти, та́ю, еш, сов. в. **надлеті́ти, лечу́, ти́ш,** гл. Подлетать, подлетѣть, прилетать, прилетѣть. *Надлетіли гуси з броду, сколотили з піском воду.* Чуб. V. 138.

Надложи́ти, жу́, жиш, гл. = **Надкласти.**

Надломи́ти, млю́, миш, гл. Надломить. *Щоб гнучи, де не надломить.* О. 1861. IV. 34.

Надлу́бати, баю, еш, гл. Наковырять.

Надлю́дський, а, е. Сверхчеловѣческій. *Йому, а не мені надлюдську силу дала природа.* К. ЦН. 267. *Надлюдська сила в його слові дикім.* К. ЦН. 174.

Надля́ти, гл.=**Надлити.**

Надменши́ти, шу́, ши́ш, гл. Уменьшить, умалить.

Недменши́тися, шу́ся, ши́шся, гл. Уменьшиться, умалиться.

I. На́дмір, ру, м. 1) Чрезмѣрность. 2) Высокомѣріе, гордость. *Прислухаліеъ... до красомовних сеймових докорів „можним панам, земним богам", за їх безумний надмір.* К. Кр. 28.

II. На́дмір, надмі́ру, нар. Чрезмѣрно.

Надмі́рний, а, е. Чрезмѣрный. Желех.

Надмі́ряти, ряю, еш, гл. Отмѣрить немного.

Надмолоти́ти. См. **Надмолочувати.**

Надмоло́чувати, чую, еш, сов. в. **надмолоти́ти, чу́, тиш,** гл. Вымолачивать, вымолотить часть.

Наднести́. См. **Надносити.**

Надно́сити, но́шу, сиш, сов. в. **надне́сти́, су́, се́ш,** гл. Подносить, поднести, приносить, принести.

На́до, пред.=**Над**=**Наді.** *А надо дверьми сам Господь стоїть.* О. 1862. IV. 22.

На́доба, би, ж. Нужда, необходимость. *По надобі, то найдеш і в кадобі.* Г. Барв. 15.

Надоби́тися, блю́ся, би́шся, гл. Быть угоднымъ кому. *А за ніощами Богу не молюся,—чим я Богу надоблюся?* Чуб. V 442.

Надобі́гти, біжу́, жи́ш, гл.=**Надбігти.** *Ой надобіг брат до неї: що ж ти собі ізробила?* Гол. I. 39.

Надобі́ддя, дя, с. Предобѣденное время. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Надо́бний, а, е. Прелестный, привлекательный, красивый. *Ой на день добрий, Ясеню надобний, уже я не твоя.* Чуб. V. 205.

Надо́бно, нар. Красиво, прелестно.

На́добок, добка, м.=**Надібок.**

Надовба́ти, ба́ю, еш, гл. Наковырять, надолбить.

Надовба́тися, ба́юся, ешся, гл. Наковыряться; вдоволь надолбить.

На́довбень, бня, м. 1) Надолбокъ? 2) Болванъ, дубина (о человѣкѣ).

Надовбти́, бу́, бе́ш, гл.=**Надовбати.**

На́довго, нар. Надолго. *Хиба надовго старий женитися: або сам умре, або жінка покине.* ЗОЮР. I. 148.

На́довжниця, ці, ж. Нѣсколько (менѣе 20) плотовъ сплавляемаго дерева (тальб), соединенныхъ вмѣстѣ, одинъ за другимъ. Шух. I. 181. См. **Наширица.**

Надога́д, нар. Намекая на что. *Надогад буряків, щоб дали капусти.* Ном. № 5700. См. **Догад.**

Надогну́ти, гну́, неш, гл.=**Надігнути.**

Надожда́ти. См. **Наджидати.**

Надозоли́ти, лю́, ли́ш, гл. Донять. *Надозолила мені катова дзундзуриха.* МВ. (КС. 1902. X. 147). *Дуже вже ви нам надозолили.* Стор.

Надоі́ти. См. **Надоювати.**

Надо́коло, нар. Вокругъ, кругомъ. *Кам'янець вінець: надоколо вода, а в середині біда.* Ном. № 710.

Надокуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **надоку́чити, чу, чиш,** гл. Надоѣдать, надоѣсть, наскучать, наскучить. *А вже ж тії кучері мені надокучили.* Ном. № 2085.

На́долобень, бня, м.=**Надовбень.**

На́долок, лку, м. Нижняя часть платья. Желех.

На́долонка, ки, ж. Нашивка изъ кожи или сукна на всю ладонь, чтобы не терлись рукавицы.

Надоло́нчити, чу, чиш, гл. Нашить на́долонки. Мнж. 186. См. **Надолонка.**

Надолужа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **надолу́жити, жу, жиш,** гл. 1) Наверстывать, наверстать, возмѣщать, возмѣстить, пополнять, пополнить. *Я те надолужу, як жи-*

вий буду. НВолын. у. *Хоче своє надолужити: рано встав, дак тепер качається.* 2) Насаливать, насолить кому; надоѣдать, надоѣсть. *Уже як він мені надолужив, то я рад би його у ложці води утопити.* Кіев. у. *А тут ще і Грицько надолужає: що-дня іде подушне правити.* Мир. Пов. I. 119. *Цей год щось не надолужають подушним,—може царь простив.* Волч. у. 2) Употреблять много, часто. *Він по нашому все надолужа.* Харьк. у. *Він горілку дуже надолужа.* Харьк. у.

Надопта́ти, **пчу**, **пчеш**, *гл.*=**Наздоптати**.

Надо́шник, **ка**, *м.* Водяная губка, бодяга, Spongia fluviatilis. L. ЗЮЗО. I. 137.

Надо́вати, **до́кю**, **еш**, сов. в. **надої́ти**, **дою́**, **їш**, *гл.* Наливать, надоить.

Надпали́ти. См. **Надпалювати**.

Надпа́лювати, **люю**, **еш**, сов. в. **надпали́ти**, **лю́**, **лиш**, *гл.* Сжигать, сжечь часть. *Надпалена свічка воскова.* Сим. 232.

Надпива́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **надпи́ти**, **надіп'ю́**, **п'єш**, *гл.* Отпивать, отпить, выпивать, выпить небольшую часть чего. *Він надпиває трохи. Тоді вона несе надпиту чарку молодій.* Грин. III. 431.

Надпи́лювати, **люю**, **еш**, сов. в. **надпили́ти**, **ли́ю**, **еш**, *гл.* Надпиливать, надпилить.

Надпи́ти. См. **Надпивати**.

На́дпізь, *нар.* Поздновато. *Ото учора надпізь пішли ми додому.* Левч. 110.

Надплива́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **надплисти́** и **надплисти́**, **ву́**, **ве́ш**, *гл.* Подплывать, подплыть.

Надповза́ти, **за́ю**, **еш**, сов. в. **надповзти́**, **взу́**, **зе́ш**, *гл.* Подползать, подползти.

Надполови́нити. См. **Надполовинювати**.

Надполови́нювати, **нюю**, **еш**, сов. в. **надполови́нити**, **ню**, **ниш**, *гл.* Уменьшать, уменьшить на половину.

Надпоро́ти. См. **Надпорювати**.

Надпо́рювати, **рюю**, **еш**, сов. в. **надпоро́ти**, **рю́**, **решь**, *гл.* Распарывать, распороть часть.

Надприро́дній, **я**, **е**. Сверхъестественный, чудесный. *Сяєво йому духа було чимся надприродне.* К. XII. 15.

Надпусто́шити. См. **Надпустошувати**.

Надпусто́шувати, **шую**, **еш**, сов. в. **надпусто́шити**, **шу**, **ниш**, *гл.* Опустошать, опустошить часть чего. *Гетьманове... перейшли річку Рось коло Корсуня, надпустошили міста, потяли мимо.* К. Хм. 56.

Надра́ти, **деру́**, **рве́ш**, *гл.*=**Надерти**.

Надрива́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **надірва́ти**, **ву́**, **веш**, *гл.* Надрывать, надорвать. *Тихо-тихо Дунай воду колише, а ще й тихіш Маруся косу чеше, а що начеше, то на Дунай однесе, а що надриває, то й на Дунай пускає.* КС. 1883. II. 379.

Надрива́тися, **ва́юся**, **ешся**, сов. в. **надірва́тися**, **ву́ся**, **вешся**, *гл.* Надрываться, надорваться.

Надриґа́нчик, **ка**, *м.* Щеголь, франтъ. *То шевчики, такі є надриганчики,—як у місті.* Ном. № 10838.

Надри́ґа́тися, **ґа́юся**, **ешся**, *гл.* Надергаться, наболтаться ногами. *Як повісили запорожці жида, то він надригався, поки одубів.*

Надрізати. См. **Надрізувати**.

Надрізувати, **зую**, **еш**, сов. в. **надрізати**, **різу**, **жеш**, *гл.* Надрѣзывать, надрѣзать.

На́дро, **ра**, *с.* 1) Нѣдра, лоно. *Нехай Господь її прийме, мою голубоньку, на своє надро.* МВ. I. 79. *Не приймеш кісточок моїх у рідне надро, де лежить старенький батечко.* О. 1862. IV. 91. 2) Пазуха. *Хліб десь за надром лежав.*

Надроби́ти, **блю́**, **биш**, *гл.* Нарѣзать кусочками. Желех.

Надрочи́ти. См. **Надрочувати**.

Надро́чувати, **чую**, **еш**, сов. в. **надрочи́ти**, **чу́**, **чиш**, *гл.* 1) Наускивать, наусьскать. *Надрочив собак на мене.* 2) У Стороженка **надрочи́ти** употреблено въ значеніи: быстро написать. *Надлюжусь писать...,—нічого в голову не лізе. Примірявсь-примірявсь, а далі й думаю: він дуже ласий до дівчат,—нехай же посміється,—взяв та й надрочив...* Стор., Вуси.

Надруба́ти. См. **Надрубувати**.

Надру́бувати, **бую**, **еш**, сов. в. **надруба́ти**, **ба́ю**, **еш**, *гл.* 1) Надрубывать, надрубить, подрубывать, подрубить. *Як вже надрубав дуже,—дуб похитнувся.* О. 1862. V. 82. 2) Надсѣкать, надсѣчь.

Надрукува́ти, **ку́ю**, **еш**, *гл.* Напечатать. *Надруковано сю книгу вже давно. Оттут він сесь, хоч надрукуй.* Шевч. 463.

Надря́гнути, **гну**, **неш**, *гл.* Высохнуть, просохнуть. Угор.

Надря́пати, **паю**, **еш**, *гл.* 1) Распара-

пать, нацарапать. 2) Нацарапать, написать некрасиво.

Надса́да, ди, *ж.* Болѣзнь, поврежденіе отъ тяжелой работы; надорванность. *З великою худобою животу надсада, з хорошою дружиною сердеиьку відрада.* Чуб. V. 532.

Надса́джувати, джую, еш, сов. в. **надсади́ти, джу́, диш**, *гл.* 1) Надорвать, причинить вредъ здоровью тяжелой работой и пр. 2)—**бе́бехи, печінки́**. Колотить, поколотить, отбивать, отбить бока, внутренности. Ном. № 8176. *Насиму десять чоловік його подужали,—деяким таки добре надсадив бебехи.* Стор. МПр. 84. *Ґей, хто зо мною вийде битись?.. Я бебехів вам надсажу.* Котл. Ен. II. 15.

Надса́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **надсади́тися, джу́ся, дишся**, *гл.* Надрываться, надорваться.

Надсила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **наді-сла́ти, дішлю́, шлеш**, *гл.* Присылать, прислать. *Лист надіслав просто у волость.* Г. Барв. 410.

Надсипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **надси́пати, плю, плеш**, *гл.* Отсыпáть, отсыпать часть.

Надсиха́ти, хне́ю, еш, сов. в. **надсо́хнути, ну, неш**, *гл.* Подсыхать, подсохнуть.

Надсіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **надсі́сти, ся́ду, деш**, *гл.* Осѣдать, осѣсть немного. *Ґора надсіла й завалила хату.*

Надсіда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **надсі́стися, ся́дуся, дешся**, *гл.* Надрываться, надорваться. *Не надсівшися, не вмерти.* Ном. № 7183. *Як зброшеш, то хоча надсядься.* Котл. Ен.

Надсіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **надсіктй, січу́, чеш**, *гл.* 1) Надсѣкать, надсѣчь. 2) О лошади: сбивать, сбить, оцарапывать, оцарапать. *Кінь надсік собі ногу.*

Надсі́сти, ся. См. **Надсідати, ся.**

Надска́кувати, кую, еш, сов. в. **надскочи́ти, чу, чиш**, *гл.* 1) Подбѣгать, подбѣжать. 2)—**кому́, перед ким.** Подслуживаться, подольщаться къ кому.

Надсми́кати. См. **Надсмикувати.**

Надсми́кувати, кую, еш, сов. в. **надсми́кати, каю, еш**, *гл.* Надергивать, надергать немного. *Надсмикали з скирти іна чимало.*

Надсмокта́ти. См. **Надсмоктувати.**

Надсмо́ктувати, тую, еш, сов. в. **надсмокта́ти, кчу́, чеш.** *гл.* Надсасывать, адсосать.

Надсо́хнути. См. **Надсихати.**

Надсува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **надсу́нути, ну, неш**, *гл.* Пододвигать, пододвинуть

Надтекти́. См. **Надтікати.**

Надтеса́ти. См. **Надтісувати.**

Надтина́ти, на́ю, еш, сов. в. **надтя́ти, надітну́, неш**, *гл.* Надрубливать, надрубить, подрубливать, подрубить, надрѣзывать, надрѣзать.

Надти́нник, ка, *м.* Раст. Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136.

Надтиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **надти́хнути, хну, неш**, *гл.* Притихнуть, нѣсколько стихнуть. *Може надтихне трохи вітер.* Камен. у.

Надті́ка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **надтекти́, течу́, чеш**, *гл.* Утекать, утечь немного. *Надтекло з повної бочки трохи горілки.*

Надті́сувати, сую, еш, сов. в. **надтеса́ти, тешу́, шеш**, *гл.* Надтесывать, надтесать. Желех.

На́дтічка, ки, *ж.* = **Підтічка.** Гол. Од. 20.

На́дто, *нар.* 1) Слишкомъ, излишне, слишкомъ много, черезчуръ. *Люде надто вже стали грішні.* Г. Барв. 456. *Їден надто має, а другий нічого.* Камен. у. *Надто знай, да ще питай.* 2) Сверхъ того, къ тому-же; особенно. *А надто вам росказать би, як козак чорнявий під вербою над водою, обнявшись, сумує.* Шевч. Гайд. *А за лихо... та цур йому! Хто його не знає!.. А надто той, що дивиться на людей душею.* Шевч. 3) Еще больше. *І наказав їм, щоб нікому не говорили. Що ж більше він наказував, то надто більше вони проповідували.* Єв. Мр. VII. 36. *Я його прошу: мовчи; а він надто голосить.* Канев. у.

Надто́ка, ки, *об.* Тотъ, кто „надточив" что-либо. Александровск. у.

Надторчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Надрѣзать немного. *Коли б я знала, который голуб мій, то я б його назначила... Я б йому хвостик надторчила.* Рк. Макс.

Надточи́ти. См. **Надточувати.**

Надто́чувати, чую, еш, сов. в. **надточи́ти, чу́, чиш**, *гл.* 1) Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить. *Треба розуму надточити, де сила не візьме.* Ном. № 5843. 2) Выцѣживать, выцѣдить, выточить часть (жидкости).

Надти́ти. См. **Надтинати.**

Надуби́ти, блю́, биш, *гл.* Набрать, захватить. *Як ускочив, так жменю оріхів і надубив.* Борз. у.

Надýваний, **а**, **е**. Надутый. *Плели віночок з чистою злота, а хоць не злотий, та злотом надуваний.* Чуб. V. 300.

Надува́ти, **ва́ю**, **еш**, *гл.*=**Надимати**.

Надува́тися, **ва́юся**, **ешся**, *гл.*=**Надиматися**.

Надýдкуватий, **а**, **е**. Съ полнымъ стеблемъ. *Очерет густий та й надудкуватий.* Мил. 105.

Надужива́ння, **ня**, *с.* 1) Злоупотребленіе. 2) Излишество, неумѣренность, пользованіе чѣмъ-либо сверхъ возможности *Яке безрозумне надуживанне святих любови прав і жизні занедбанне.* К. Дз. 218.

Надужива́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **надужи́ти**, **живу́**, **ве́ш**, *гл.* Злоупотреблять, злоупотребить.

Надужи́ток, **тку**, *м.* Злоупотребленіе. Желех.

Надуко́ла, *нар.*=**Надокола**. *Я засадила садом-виноградом надукола увесь obір.* Чуб. V. 419.

Надуліcся, **ся**, *с.* Мѣсто возлѣ лѣса, опушка лѣса. *А що то ти, чоловіче, робиш? Защо ти нашого німого старця б'еш?—обізвавсь до нього чоловік із надуліcся, та й гукнув на товариство, а ті так і вискочили з лісу.* Кв. Пов.. (изд. 1887, т. II. 9).

Надумати, **маю**, **еш**, *гл.* 1) Вздумать, придумать. 2) Вспомнить.

Надýматися, **маюся**, **ешся**, *гл.* Задумать, надуматься. *Надумалась іти в Київ.* МВ. I. 22.

Надури́ти, **рю́**, **риш** (**кого**), *гл.* 1) Обмануть. Желех. 2) Наобманывать многихъ.

Надурі́ти, **рі́ю**, **еш**, *гл.* Надѣлать глупостей, накуролесить.

Надуса́тися, **са́юся**, **ешся**, *гл.* Надуваться, важничать. *Богослов преважно розляжеться, підійме плечі, щоб ширші здавались, надусається...* Св. Л. 229.

Надýти, **ся**. См. **Надимати**, **ся**.

Надуши́ти. См. **Надушувати**.

Надýшувати, **шую**, **еш**, сов. в. **надуши́ти**, **шу́**, **шиш**, *гл.* Надавливать, надавить. Харьк. у. *Нащо ж тобі, моя мила, так тяжко робити, на пальчиках піхурчики надушити?* Грин. III. 325.

На́дха, **хи**, *ж.* Отрыжка съ непріятнымъ запахомъ. *Іззів десять яець.—Що ж, тебе і надха не напала?* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Надхма́рний, **а**, **е**. Заоблачный. Желех.

Надхне́ний, **а**, **е**. Вдохновенный; вдохновленный.

Надхне́ння, **ня**, *с.* Вдохновеніе.

Надхну́ти. См. **Надихати**.

Надхо́дити. См. **Надіходити**.

Надходи́ти, **джу́**, **диш**, *гл.* Повредить немного отъ хожденія обувь, одежду.

Надці́джувати, **джую**, **еш**, сов. в. **надці́ди́ти**, **джу́**, **диш**, *гл.* Отливать, отлить часть, цѣдя. *Надцідити треба горщика.* Константиногр. у.

Надцю́кати, **каю**, **еш**, *гл.* Надрубить, надсѣчь.

Надча́листий, **а**, **е**=**Наддуристий**. Вх. Зн. 39.

Надчухра́ти, **ра́ю**, **еш**. *гл.* Срубить часть вѣтвей съ дерева.

Надшива́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **надши́ти**, **ши́ю**, **еш**, *гл.* Пришивать, пришить.

Надяга́ння, **ня**, *с.* Надѣваніе на себя.

Надяга́ти, **га́ю**, **еш**, сов. в. **надягти́**, **гну́**, **неш**, *гл.* Надѣвать, надѣть. *Став він свиту надягати.* Гліб. 46.

Нада́куватися, **куюся**, **ешся**, *гл.* Достаточно поблагодарить. *Радіють та Богові не надякуються.* Мир. XPB. 46.

Надякува́тися, **ку́юся**, **ешся**, *гл.* Побыть достаточно долго дьячкомъ.

Наéмець, **мця**, *м.* Наемникъ, въ частности—наемный рабочій у собственника **полонини**, присматривающій за скотомъ. Шух. I. 189. См. **Найомець**.

Нажа́битися, **блюся**, **бишся**, *гл.* Надуться, напыжиться. *Нажабиться кожен, напиндючитися.* Св. Л. 291.

Нажалкува́тися, **ку́юся**, **ешся**, *гл.* Наплакаться, насѣтоваться. 2) Нажаловаться, наябедничать.

Нажа́рити. См. **Нажарювати**.

Нажартува́тися, **ту́юся**, **ешся**, *гл.* Нашутиться, наиграться.

Нажа́рювати, **рюю**, **еш**, сов. в. **нажа́рити**, **рю**, **риш**, *гл.* Нажаривать, нажарить; напаливать, напалить. *От нажарили два надцять биків.* Рудч. Ск. II. 83.

Нажа́ти. См. **Нажинати**.

Нажаха́тися, **ха́юся**, **ешся**. *гл.* Набраться страха.

Нажва́катися, **каюся**, **ешся**, *гл.* Наживаться, наѣсться.

Нажéбрати, **раю**, **еш**, *гл.* Добыть нищенствомъ, напросить милостыни.

Нажéкати, **каю**, **еш**, *гл.* Напугать. Мнж. 186.

Нажéртися. См. **Нажиратися**.

Нажи́ва, **ви**, *ж.* Пожива. *У нашому селі є нажива старшині.* Волч. у.

Наживáти, **вáю**, **еш**, сов. в. **нажи́ти**, **живу́**, **вéш**, *гл.* Наживать, нажить, пріобрѣтать, пріобрѣсть. *Добрю наживать.* Рудч. Ск. I. 20. *Вже не нажити йому другої такої дружини.* МВ. (О. 1862. I. 92). *Не напоївши, не нагодувавши, ворога не наживеш.* Ном. № 9549.

Наживáтися, **вáюся**, **ешся**, сов. в. **нажи́тися**, **живу́ся**, **вéшся**, *гл.* Достаточно проживать, прожить. *А тяжче-важче молоденькій не наживішись помірати.* Чуб. V. 146. *Тепереньки, думаю, наші дівчата наживуться без моєї пані.* МВ. (О. 1862. III. 56).

Наживи́ти, **влю́**, **виш**, *гл.* Приметать, сметать (о шитьѣ). НВолын. у.

Наживни́й, **á**, **é**. Благопріобрѣтенный. *У його земля наживна, а не батьківщина або дідівщина.* Волч. у.

Нажи́во, *нар.* На жизнь. *Пив горілку не наживо, а на смерть.* О. 1861. X. 32.

Нажи́лювати, **люю**, **еш**, *гл.* Заставлять чрезмѣрно работать. *Було лучче за старих паніе: думали, що і за молодих так буде, а молоді як стали нажилювать!..* О. 1861. X. 32.

Нажи́н, **ну**, *м.* Количество сжатаго хлѣба.

Нажина́ти, **на́ю**, **еш**, сов. в. **нажа́ти**, **жну́**, **не́ш**, *гл.* Нажинать, нажать. *Поміг Бог нажати сніп; коли б Бог поміг нажати сто кіп.* Ном. № 10167.

Нажира́тися, **ра́юся**, **ешся**, сов. в. **нажéртися**, **ру́ся**, **ре́шся**, *гл.* Нажираться, нажраться. *Ніяк не нажереться.* НВолын. у.

Нажи́ти, **ся**. См. **Наживати**, **ся**.

Нажитни́й, **á**, **é**. Благопріобрѣтенный, наживной. *То все нажитне,—ізнов розживемося. Як пійде на добро, то й купимо.* Г. Барв. 285. **Нажитна́ дити́на.** Ребенокъ рожденный внѣ брака. *Людське око на мене гостро дивилось, і на мене, і на моє нажитне, на моє неблагословенне.* Г. Барв. 484. См. **Наживний**.

Наза́вжди, *нар.* Навсегда. Ном. № 13421.

Наза́вдеги, *нар.*=**В-обляги**. Желех.

Назавміру, *нар.* Чрезмѣрно, слишкомъ. См. **Назауміру**.

Наза́втра и **наза́втре**, *нар.* На слѣдующій день. *Назавтра лагодився ярмарок у близькому містечку.* Левиц. I. 273. *Назавтре, як розвидніло, пійшов до моря.* Рудч. Ск. I. 136.

Наза́вше, *нар.*=**Назавжди**. *Тя назавше щире кохаю.* Голов. I. 347.

Наза́д, *нар.* 1) Назадъ. *Назад руки пов'язали.. Молода з жахом одступила назад.* Стор. МПр. 54. *Надіть сорочку назухою назад.* Ном. № 285. 2) Обратно. *Нехай не вертається назад.* Єв. Мр. XIII. 16.

Наза́ді, *нар.* Сзади; прежде. *Коли б* (той) *розум наперед, що потім назаді знайдеться.* Ном. № 5406.

Назапа́сити, **па́шу**, **сиш**, *гл.* Припасти. *Погнили наші сіна: мало хто назапасив на зіму.* О. 1862. I. 59.

Назара́нці, *нар.* На разсвѣтѣ.

Назарі́з, *нар.* На убой.

Назауми́ру, *нар.* = **Назавміру**. МВ. II. 80.

Назбива́ти, **ва́ю**, **еш**, *гл.* 1) Сбить нѣсколько штукъ. 2) Напахтать масла. *Жінка назбивала діжечку масла.* Рудч. Ск. II. 167. 3) **Назбива́ти гро́шей.** Собрать денегъ. Желех.

Назбіга́тися, **га́юся**, **ешся**, *гл.* Сбѣжаться. *Тут назбігалось народу.* Рудч. Ск. II. 13.

Назбіра́ти, **ра́ю**, **еш**, *гл.* Насобирать. *Пішло, дровець назбірало да протопило хату.* Рудч. Ск. I. 39.

Назбіра́тися, **ра́юся**, **ешся**, *гл.* Собраться. *Багацько назбіралось того люду.* Стор. МПр. 75.

На́зва, **ви**, *ж.* Названіе, наименованіе. К. Бай. 34.

Назва́ний, **а**, **е**. 1) Названный. 2) Названный (о родственникѣ). *Чужий отець, названий, чуже дитя клене-прокликав.* Н. Дума. *Прикликав названою сина свою.* Г. Барв. 196. **Назва́на роди́на.** Свойственники, не кровные родственники. *А як пристигла нещасна година, названа і кревна відреклась родина.* Нп. 3) Именованный (о числѣ). К. Грам. 112.

Назва́ти, **ся**. См. **Називати**, **ся**.

I. **На́звище**, **ща**, *с.* Названіе.

II. **На́звище**, *нар.* 1) Сверхъ, свыше. *Для глубки підкання пійшло назвище од основи.* Константиногр. у. 2) Болѣе, чѣмъ нужно. Желех.

Назволіка́ти, **ка́ю**, **еш**, *гл.* Стянуть много, многихъ въ одно мѣсто.

Назворо́т, *нар.* Навыворотъ, наоборотъ. *І все робили назворот.* Котл. Ен. IV. 64.

Назга́д, *нар.* Напамять.

Назгана́ти, **на́ю**, **еш** и **назго́нити**, **ню**, **ниш**, *гл.* Согнать вмѣстѣ.

Наздава́ти, **даю́**, **єш**, *гл.* Надавать, надарить.

Наздо́б, *нар.* Навстрѣчу.

Наздив, *нар.* На удивленіе.

Наздира́ти, ра́ю, е́ш, *гл.* 1) Насдирать, надрать. 2) Надрать, награбить. *Грошей наздирали з нашого брата, багатіють.* Мир. Пов. I. 142.

Наздобува́ти, ва́ю, еш, *гл.* Достать, добыть во множествѣ.

Наздо́вж, *нар.* Въ длину. Свидн. (О. 1861. XI. 34).

Наздога́д, *нар.*=**Надогад**.

Наздогана́ти, на́ю, еш, сов. в. **наздогна́ти, жену́, не́ш**, *гл.* Догонять, догнать, настигать, настигнуть. *Бі, бач, дак не випередить і не наздожене.* Рудч. Ск. II. 186.

Наздогі́н, наздогі́нці, *нар.* Въ догонку; въ погоню *Наздогін не націлюватися.* Ном. № 5265. *Пани ж наші, пани голоколінці; як ми в шинок, то й ви наздогінці.* Ном. № 1190.

Наздогна́ти. См. **Наздоганяти.**

Наздого́нити, го́ню, ни́ш, *гл.*=**Наздоганяти**. *Запрягайте, слуги мої, коні вороні, наздогоньте літа мої, літа молодії.* Мет. 253.

Наздопта́ти. См. **Наздоптувати.**

Наздо́птувати, тую, еш, сов. в. **наздопта́ти, пчу́, чеш**, *гл.* Наступать, наступить ногой. *До Дмитра—„а люшки, бо тя перескочу“! а по Дмитрі—„а кота, бо тя наздопчу“.* Ном. № 497.

Наздоро́вкатися, каюся, ешся, *гл.* Наздравствоваться. *На всяк чмих не наздоровкаєшся.* Ном. № 4714.

Наздрі́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Замѣтить, усмотрѣть. 2) Заглянуть. *Не можна і в хату наздріти.*

Наздрі́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* Осмотрѣться. *Як прийду додому, то свекруха не дає й наздрітися, все мене лає.* Міус. окр.

Назива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **назва́ти, зву́, зве́ш**, *гл.* Называть, назвать. *Та нічого не сказала, тільхо серденьком назвала.* Мет. 75.

Назива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **назва́тися, зву́ся, зве́шся**, *гл.* Называться, назваться. *А та палиця—пан називається.* Ном. № 1140.

Нази́мий, а, е=**Назімий**.

Нази́мковатиця, ці, *ж.*=**Назімковатиця**.

На́зимок, мка, *м.*=**Назімок**.

Назира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **назирну́ти, рну́, не́ш**, *гл.* 1) Наблюдать, наблюсти, присматривать, присмотрѣть. *І назирали йому, чи зцілить у суботу.* Єв. Мр. III. 2. *Назирай орлиним оком сиріпську хату.* К. Досв. 105. *Цікава Масюківна назирала гостя з вікна.* Левиц. Пов. 196. 2) Видѣть, увидѣть. *Що оком назирне,—пліндрує.* К. ЦН. 253. 3) Навѣдываться, навѣдаться.

Назира́ти, рю, риш, *гл.* Насмотрѣть, усмотрѣть. *Назирив він коня на ярмарку.* Рудч. Ск. II. 175. *Стемніло. Назирив я в полі—огонь кладуть хлопці, ночують.* К. (О. 1861. IV. 151).

На́зирком, *нар.* Слѣдомъ, не выпуская изъ виду. *Пішов, а я за ним назирком: до яких се знакомих людей він ходить.* МВ. I. 62.

Назирну́ти. См. **Назирати.**

На́зирцем, на́зирці, *нар.*=**Назирком**. *Пішов він назирцем за Марусею.* Кв. I. 22. *Я за нею назирці до самих небожевих воріт.* Левиц. Пов. 343.

Назича́ти, ча́ю, еш, сов. в. **нази́чити, чу, чиш**, *гл.* 1)=**Позичати, позичити**. *Ну, я тобі назичу хліба.* Рудч. Ск. 2) Только сов. в. Насказать много пожеланій. *Назичили йому товариші усякого добра: і щастя, і здоров'я, і дових літ.*

На́зілки, (кіе?), *мн.* Мужское сѣмя у пчелъ. *Як на молочко в матки трутні накидають назілки, то й вилупляться бджоли.* Лебед. у.

Назі́мий, а, е. Озимый. *Ми віночки плетемо не з золота,—з яриці, з назімої пшениці.* Чуб. III. 233.

Назімкуватиця, ці, *ж.* Корова, дающая молоко съ „**на́зімком**“.

На́зімок, мка, *м.* Годовалый бычокъ.

Назі́здитися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Съѣхаться многимъ. Желех.

Назліта́тися, та́юся, ешся, *гл.* Слетѣться во множествѣ. *Назліталось їх така сила, що Господи!.* Рудч. Ск. II. 110.

Назмага́тися, га́юся, ешся, *гл.* Наспориться вдоволь.

Назмі́та́ти, та́ю, еш, *гл.* Смести (въ одно мѣсто), собрать. *Назмітай у засіці борошенця.* Рудч. Ск. II. 2.

Назнамена́ти, на́ю, еш, *гл.* Обозначить. *Чого на місяці тиї плями?..—То ще як Каїн убив Авеля, то Бог назначив на місяці той гріх своєю рукою.* К. ЧР. 148.

Назнаро́шки, назнаро́шне, *нар.* Нарочно, съ умысломъ.

Назна́ти, на́ю, еш, *гл.* Узнать о существованіи въ данномъ мѣстѣ, открыть. *Я назнав зайчицю з зайченятами.* Мнж.

30. *Десь назнала лисиця у лісі пастку.* Рудч. Ск. І. 21.

Назна́тися, на́юся, ешся, гл. Знать многихъ. *Чи то ж усіх назнаться?* МВ. (О. 1862. І. 78).

Назнача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **назначи́ти, чу́, чи́ш,** гл. Отмѣчать, отмѣтить, намѣчать, намѣтить; обозначать, обозначить. Шух І. 182. *Піймуть поля, скільки їм назначив.* К. Псал. 236. *Бог назначив, то й здохла ялівка.* Каменец. у.

Назневажа́тись, жа́юся, ешся (над чим), гл. Поиздѣваться надъ чѣмъ. *Ти ж над чужим ділечком назневажалась.* Мил. 205.

Назо́ла, ли, об. Причиняющій много хлопотъ. НВолын. у. *Це не корова, а просто назола. У хлів її поставиш,—не їсть нічого й не п'е, на пашу випустиш,—теж толку нема.* Борз. у.

Назо́листий, а, е. Надоѣдливый.

Назоли́ти(ся), лю́(ся), лиш(ся), гл. 1) Надоѣсть, досадить. *Ти мені назолив(ся).* НВолын. у. 2) Нащелочить, набучить.

Назори́ти, рю́, ри́ш, гл. Усмотрѣть, замѣтить. *Він їх ще упереді назорив, що вони прийшли туди.* Константиногр. у. *Впала вона мені добре в око, ледві я її назорив.* МВ. (КС. 1902. Х. 150). *Вони* (злодії) *і назорили, що у батюшки така добренна патериця з срібною головкою.* Мнж. 107.

Назорі́тися, рі́юся, ешся, гл. Посвѣтить сколько желалось. *Зійшла зоря, зійшла зоря, та й не назорілася.* Чуб. V. 354.

Назрива́ти, ва́ю, еш, гл. Нарвать. *Хвіялочок на віночок назриваю.* Мет. 138.

Назуби́ти, ся. См. **Назублювати, ся.**

Назу́блювати, блюю, еш, сов. в. **назуби́ти, блю́, биш,** гл. О пилѣ, серпѣ: натачивать, наточить, нарѣзывая зубья. Вас. 164. *Назублювати пилку.*

Назу́блюватися, блююся, ешся, сов в. **назуби́тися, блю́ся, бишся,** гл. Пустить ростки. *Уже котре зерно на мокрій землі, те назубилося.* Міус. окр.

Назува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **назу́ти, зу́ю, еш,** гл. Надѣвать, надѣть на ноги, обувать, обуть. *Бери чобіт, назувай! На ногах черевички нові..., ще не назувані.* Св. Л. 74.

Назу́кісь, нар. Наискось.

Назу́стріч, нар. Навстрѣчу. *А москалі їй назустріч, як один верхами.* Шевч. 88.

Назу́ти. См. **Назувати.**

Наїда́ти, да́ю, еш, сов. в. **наї́сти, наї́м, наїси́, наїсть,** гл. 1) Съѣдать, съѣсть извѣстное количество. 2) Только сов. в. Преслѣдовать. *Оце наїдають цього чоловіка.* Черном.

Наїда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **наї́стися, їмся, їсися, їсться,** гл. Наѣдаться, наѣсться. *Чи мало, то наїдяться, чи багато, то поїдять.* Ном. № 783.

Наїдений и наїджений, а, е. Накормленный, сытый. *Я буду що-дня і наїдена, і напита.* Мнж. 7.

На́їдок, дку, м. 1) Яство. *Перед дівчиною напитки, наїдки.* Мет. 95. 2) Насыщеніе. *На́їдку, як з хро́ну.* Этимъ нельзя наѣсться. Мнж. 168. *По кавунах малий наїдок.* Лебед. у. *Не ходиться о наїдок, але о покушання.* Ном. № 12116.

Наїзджа́ти, джаю, еш, гл.=**Наїздити.**

Наїжитися. См. **Наїжуватися.**

Наїжуватися, жуюся, ешся, сов. в. **наїжитися, жуся, жишся,** гл. Наѣживаться, наежиться.

На́їзд, ду, м. Съѣздъ, наѣздъ. Мир. ХРВ. 108. *Наїзд був великий у цей ярмарок: здалеки понаїздили купці.* Волч. у.—МВ. (О. 1862. ІІІ. 45).

Наїзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **наї́хати, їду, деш,** гл. 1) Наѣзжать, наѣхать, съѣзжаться, съѣхаться куда-либо. *Наїхали подоляне з Подолу.* Мет. 161. 2) Наѣзжать, наѣхать на что-либо. *Їхали, їхали і наїхали, де дороги росходяться.* Мнж. 28.

Наїздитися, джуся, дишся, гл. Наѣздиться. *Дарованим конем не наїздишся.* Ном. № 4614.

Наїзжий, а, е. Пріѣзжій, заѣзжій. *Дав приказ, щоб наїзжі купці йшли її одчитувати.* Рудч. Ск. ІІ. 29.

Наїмли́ти, лю́, ли́ш, гл.=**Наямлити.** *Наїмлила у Н. грошей.* Зміев. у.

Наїсти, ся. См. **Наїдати, ся.**

Наїхати. См. **Наїздити.**

Най, нар. 1)=**Нехай=хай.** *Хто не уміє молитися, най іде на море учитися.* Ном. № 145. *Зачекай ти хоть годиноньку малую, та най я постелю постелю білую.* Гол. 2) Приставка къ прилагательнымъ и нарѣчіямъ въ формѣ сравнительной степени для образованія превосходной степени: *найбідніший, найбільше. Ой сину мій, сину, сину найвірнійший.* Грин. ІІІ. 689. *Се надило до вдови найуродливіших та найпрацьовитіших дівчат із села,* Г. Барв. 305.

Найгра́ти, гра́ю, еш, гл. Поиграть. Рудч. Ск. І. 76.

На́йда, ди, *ж.* Найденышъ

Найду́х, ха, *м.* Найденышъ муж. пола. Вх. Зп. 39.

Найду́шка, ки, *ж.* Найденышъ женскаго пола. Желех.

На́ймянка, ки, *ж.* Спросъ на наемъ, наемъ. *Як що в найманка де, а в тебе й шкапа в, то заробиш.* Лебед. у.

Найма́ння, ня, *с.* Наемъ, нанимание.

Найна́ти, на́ю, еш, сов. в. **найня́ти** и **нана́ти, йму́, ме́ш**, *гл.* Нанимать, нанять. *Він пішов наймати наймита.* Рудч. Ск. I. 170. *Найняв майстрів.* Рудч. Ск.

Найма́тися, на́юся, ешся, сов. в. **найня́тися** и **нана́тися, йму́ся, мешся**, *гл.* 1) Нанимаяться, наняться. *Найнявся,—продався.* Посл. 2) Понатужиться, налечь. Въ этомъ значеніи встрѣчается въ выраженіи: **Найнись!** т. е. наляжь на весло, сильнѣе греби!—окликъ, которымъ рулевой приказываетъ гребцамъ усилить ходъ лодки. Вас. 189.

Найменува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Именовать, назвать. 2) Назначить.

Найменува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Именоваться, назваться.

На́ймит, мів, *м. мн.* Наемъ; служба по найму. *Нехай вона сердешна од наймів трохи одпочине.* О. 1862. III. 11. (Шевч.). **Піти в на́йми.** Наняться. *Матінко наша! Не журися ти нами: як поростемо, підемо в найми.* Нп.

На́ймит, та, *м.* Наемникъ, нанятый работникъ. Ум. **Наймито́к, на́ймитонько** (Желех.), **наймито́чок.** *Чого ти, наймитку, так рано встаєш?—Та я то обуваннячком, то одяганнячком надолужу.* Ном. № 10851. *Іде наймит із панщини, на волі цукає; а хазяйка з усіх мисок вечерю зливає: „Отсе ж тобі, наймиточку, вечеря з обідом,—не дойси вечерею, то дайдай хлібом; та не берись, наймиточку, до хліба м'якою,—візьми собі на полиці сухаря цвілою“.* Нп. Ув. **Наймити́ще, наймито́га.** *Приймай, жінко, та вареники, бо вже йде наймитище.* Грин. III. 557. *Доорався бідний наймитюга до вечірнього впруга.* Грин. III. 558.

На́ймитський, а, е. Принадлежащій наемному рабочему. *Поб'ють тебе, господине, наймитські сльози.* Грин. III. 556.

На́ймиття, тя, *соб.* Прислуга. *Ой рад же б я ходити* (парубок до дівчини), *в тебе наймиття лихе.* Нп.

Наймитува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Служить по найму. *Буде вже мені, каже, наймитувати,—може, каже, своє хазяйствечко заведу.* Рудч. Ск. I. 149.

Наймитча́, ча́ти, *с.* Мальчикъ нанятый. *Гонивши волики свої без наймитчати сам на пашу.* Мкр. Г. 58.

Наймитчу́к, ка́, *м.* Нанятый для услугъ мальчикъ. *Послав наймитчука по горілку.* Черк. у.

Наймито́га, ги, *м.* Ув. отъ **на́ймит.**

На́ймиця, ці, *ж.* Наемъ, наемная плата. *Бамакають про те, скілько кожу коштує паша за літо та зіму; один каже, що він купив уже на 9 карбованців, а другий каже: „а мені оце з наймицею* (т. е. съ тѣмъ, что стоило нанятое сѣно на лугу) *стало вже карбованців 15“.* Лебед. у.

На́ймичка, ки, *ж.* Наемница. наемная работница. *Чи я в тебе, мій миленький, за наймичку робила?* Нп.

Наймичкува́ти, чку́ю, еш, *гл.* Быть наемной работницей, служанкой. Г. Барв. 131, 526.

На́ймиччин, а, е. Принадлежащій наемной работницѣ. *Наймиччина дитина.*

Найна́ти, ся. См. **Наймати, ся.**

Найо́мець, мця, *м.* Наниматель. *Хто то поїхав?—Та то наймець од рудого пана наймати на молотилку.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. 2) Подставной рекрутъ, по найму идущій за кого либо, наемщикъ. О. 1862. V. 92. См. **Наємець.**

Найпа́к, *нар.*=**Найпаче.** Желех.

Найпа́че, *нар.* Наиболѣе, особенно, въ особенности. *У нас сей год ярина хороша, а найпаче просо.* Черк. у. Сим. 227.

Найпе́рше, *нар* Прежде всего

Найсампе́ред, *нар.*=**Насамперед.**

На́йство, ва, *с.* Напасть? Встрѣчается въ заговорѣ, произносимомъ, когда идти на судъ: *„Вовчими зубами одгризуся, ведмежою силою одборюся,—я цього найства нічого не боюся“.* Чуб. I. 95.

Найти́, ся. См. **Находити, ся.**

Найтича́нка, ки, *ж.* Родъ брички. *Найтичанка запряжена у триконь.* Стор.

Найупере́д, найупереді́, *нар.* Прежде всего. *Ще нікого не примітила, а його найупереді.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Найясні́шний, а, е. Августѣйшій (употребл. въ титулѣ). *Королю шведський, добродію, найясніший мій пане!* Макс. 89.

Накади́ти, джу́, диш, *гл.* Накадить.

Нака́з, зу, *м.* 1) Распоряженіе, при-

казъ. *А тут і наказ: у похід магодитись.* МВ. (О. 1862. III. 76). *Прозьба панська рівно з наказом ходить.* Ном. № 1209. 2) Водяная болѣзнь у овецъ. Угор.

Наказа́ти. См. **Наказувати.**

Наказа́тися, жу́ся, зишся, *гл.* 1) Набѣситься. 2) Получить водяную болѣзнь (объ овцахъ или рогат. скотѣ). Угор.

Нака́зний, а, е. Исправляющій должность. *Наказний гетьман, отаман. Я збудив свою наказною, передав йому отаманство та й вернувся додому.* Г. Барв. 143.

Нака́зувати, зую, еш, сов. в. **наказа́ти, кажу́, жеш,** *гл.* 1) Приказывать приказать. 2) Передавать, передать словесно. *Накажи братові, щоб він приніс граблі. Да далеченько мій миленький,— ніким наказать... Да накажу я своїму милому хоть рідним братком.* Грин. III. 166. *Ой накажи, галко, ой накажи, чорна, од кошового вісти.* Грин. III. 602. Говорить, наговорить много. *Наказав стільки, що й не переслухаєш.* **Наказа́в на вербі груш.** (Ном. № 6891) или: **Наказа́в три мішки́ грича́ної во́вни.** Наговорилъ невозможнаго, несбыточнаго, несообразностей.

Нака́кати, каю, еш, *гл.* 1) Дѣтск.: Испражниться. 2) О великороссахъ: наговорить слова *какъ: Пришов кацап, подивився, накакав, накакав та й пішов.*

Накалапу́цати, цаю, еш, *гл.* Намѣшать, наболтать. *Накидала усячини у помийницю та накалапуцала, накалапуцала, та й винесла,—поїли і похапали все.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн.

Накала́ти, ля́ю, еш, *гл.* Напачкать, нагадить. *Да таку купу накаляв здорову, як хата.* Рудч. Ск. I. 39.

Нака́пати, ся. См. **Накапувати, ся.**

Нака́постити, ка́пощу, стиш, *гл.* Напакостить.

Нака́пування, ня, *с.* Въ рисункѣ раскрашенныхъ **мисо́к:** одиночныя круглыя точки. Вас. 184.

Нака́пувати, пую, еш, сов. в. **нака́пати, паю, еш,** *гл.* Накапывать, накапать. *Ой у полі криниченька повна води та й накапала.* Чуб. V. 986.

Нака́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **нака́патися, паюся, ешся,** *гл.* По каплямъ увеличиваться, увеличиться.

Накараска́тися, каюся, ешся, *гл.* Навязаться, пристать.

Накара́ти, ра́ю, еш, *гл.* Наказать, покарать. *От накарав мене Бог таким чоловіком!* Г. Барв. 100. *Накарав лях, то й торби страшно.* Ном. № 5794.

Накара́тися, ра́юся, ешся, *г.* Перенести наказаніе, кару; претерпѣт несчастіе, горе.

Накарбува́ти, бу́ю, еш, *гл.*) Нарѣзать, насѣчь, сдѣлать насѣчки на чемъ. *Накарбував мов пугою по воді.* Ном. № 3938. 2)—**на ко́му.** Записать нарѣзками на комъ-либо долгъ. *На тобі... більш накарбовано, ніж у тебе волосся на голові.* К. Бай. 44.

Накарпа́с, су, *м.* Потасовка. *Пішли кулачні накарпаси, в виски і в зуби стусани.* Котл. Ен. V. 70. *Дали рутульцям накарпас.* Котл. Ен. V. 52.

Накарува́ти ру́ю, еш, *гл.* О глазахъ: сдѣлать карими, нарисовать карими. Встрѣчено въ пѣснѣ: *Ой голубе сив, коли б ти ожив... Я б твої крила позолотила, я б твої очиці накарувала, тебе самого намалювала.* Бал. 82. См. **Карувати.**

Накаса́тися. См. **Накасуватися.**

Нака́суватися, суюся, ешся, сов. в. **накаса́тися, са́юся, ешся,** *гл.* Налѣзать, налѣзть, нападать, напасть, придираться, придраться. *Він на мене накасується та й накасується. Вже я й мовчу, нічого йому не кажу, а він усе накасується на мене,— так я і вдарив його.* Верхнеднѣпр. у. *Та чого ти накасаєшся на мене?* Харьк. у. *Жінка як накасалась: „Біжи та й біжи за околицю“.* Г. Барв. 458. *Накасавсь, як голий на улицю..* Ном. № 5093.

Наката́ти, та́ю, еш, *гл.* Сдѣлать чего-либо много. *Ой напів, нагуляв, на сто рублів накатав.* Чуб. V. 1091.

Нака́шничок, чка, *м.* Небольшой ухватъ, которымъ вынимается **на́шничок** (см.). Мнж. 186.

Наквацюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* 1) Намазать сильно. *Наквацював чоботи, аж дьоготь тече.* 2) Намазать, наляпать. *Наквацювала баба комін, аж гидко глянути.*

Накопка́тися, каюся, ешся, *гл.* Нажраться. *Накопкався, як свиня брагн.* Ном. № 12249.

Накерва́витися, влюся, вишся, *гл.* Стать полнокровнымъ. *Накервавилася худоба,—треба кров пустити.* Вх. Зн. 39.

Накеру́ва́ти, ру́ю, еш, *гл.* Направить, навести. *Всі сили накерували.*

Накива́ти, ва́ю, еш, *гл.* 1) Накивать, покивать. *Накивав на мене та й пішов. Накивала жінка дякові, щоб приїшов.* Мнж. 94. 2)—**на ко́го.** Пригрозить кому. 3)—

п'ятáми. Удрать, убѣжать. *П'ятами накивав, аж залопотіло.* Ном. № 4418.

Накидáльний, а, е. Употребляющійся для набрасыванія (объ арканѣ). *Накидальний повалець.* О. 1862. I. Ревяк. 20

Накида́ти, да́ю, еш, *гл.* I. сов. в. **наки́дати, даю, еш.** 1) Набрасывать, накидать. *Не накидай стільки дров у піч,— накидає такою, що на двічи стало б. А лисичка... все кида по рибці на дорогу, все кида. От, як накидала вже багато, тоді нишком і сама злізла.* Рудч. Ск. II. 8. 2) Оставлять, оставить многихъ. *На що ж ви, таточку, сиріт накидали?* (изъ причитанья по умершемъ отцѣ). Мил. 186. II. сов. в. **нани́нути, ну, неш.** 3) Набрасывать, набросить что-либо сверхъ чего-либо. *Накинула рядно на піч на перериз, щоб висохло.* Черниг. у. *Накинувши свою одежу на осля, посадили Ісуса.* Єв. Л. XIX. 35. 4) Навивать, навить, намотать. *Накинуть основу на верстат.* Вас. 166. 5) Налагать наложить. *Хижі сусіди часто нападали на їх і накидали на їх податі.* Левиц. К. К. 6. *За той гріх, накинуто на його покуту.* 6) Навязывать, навязать. *Ніхто її не бере, дак ви її на мою шию накидаєте.* Г. Барв. 202. *Сестра моя мала, а вони на її й накинули двох год хлопця глядіть.* Г. Барв. 52. 7) Прибавлять, прибавить. *Мало буде,— накинь ще хоч трохи.* **Кругу́ накида́ти.** Дѣлать кругъ, обходъ (въ пути). *Ходім напрямець,—чого нам стільки кругу накидати.* Зміев. у. 8)—**о́ком.** Посматривать, бросать взгляды, взглянуть, примѣтить, замѣтить. *Ходе Йванко по-над током, накидає чорним оком: ой чи жива, чи здорова та Сохвійка чорноброва.* Грин. III. 154. *Гиля дівка по-над током, накинула хлопця оком: там то хлопець, там то гарний.* Грин. III. 154. Въ переносномъ смыслѣ: обратить вниманіе на кого-либо. *І хороший, і заможний, і вони давненько накидали оком одне на 'дного.* Г. Барв. 105.

Накида́тися, да́юся, ешся, *гл.* I. сов. в. **наки́датися, даюся, ешся.** 1) Набрасываться, набросаться. II. сов. в. **нани́нутися, нуся, нешся.** 2) Набрасываться, наброситься сверхъ чего-либо. 3) Налагаться, быть наложеннымъ. 4) Навязываться, навязаться (кому). 5) Прибавляться. прибавиться.

На́кидка, ки, *ж.* 1) Прибавка, набавка. 2) а) Сѣть, имѣющая видъ круга, окружность котораго 8—12 саж. Поднятая за центръ, сѣть принимаетъ видъ колокола. Окружность сѣти обвѣшана свинцомъ (15—20 фун.); отъ центра идетъ веревка. Сѣтка бросается распущенной и накрываетъ рыбу, плавающую у дна; испуганная рыба бросается вверхъ; при вытягиваніи окружность сѣтки, тяжелая отъ груза, сходится въ одну кучу, и рыба не можетъ выйти изъ сѣти. б) Сѣть на желѣзномъ обручѣ (діаметръ 1 арш.), который посредствомъ двухъ вертикальныхъ полосокъ желѣза прикрѣпленъ къ деревянной ручкѣ. Сѣть имѣетъ видъ конуса съ отверстіемъ въ вершинѣ вершка въ 3 въ діаметрѣ; накрываютъ на мели карпа и вынимаютъ чрезъ малое отверстіе вверху. Браун., 13. 3) **У на́кидку.** Въ наброску. *Надів кожух у накидку.* Валк. у.

На́кидом, *нар.* Насильно, по принужденію. *Робота накидом.*

Наки́нути, ся. См. **Накидати, ся.**

Накипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **накипі́ти, плю́, пи́ш,** *гл.* Накипать, накипѣть. *Чим горнець накипів, тим буде смерділи.* Чуб. I. 238.

Накипі́лий, а, е. Накипѣвшій.

Накипі́ти. См. **Накипати.**

Наки́пчасто, *нар.* О варящемся: много послѣ кипѣнія получается. *Як насипчасто, то й накипчасто* (Ном. № 12309),—значитъ: если много положить въ горшокъ, то много послѣ варки и получится. См. еще: *Хоць ненасипчасто, аби накипчасто* (Чуб. I. 256), т. е.: хотя на видъ и немного кладется, но получается много.

Накі́льчитися. См. **Накільчуватися.**

Накі́льчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **накі́льчитися, чуся, чишся,** *гл.* Прорастать, прорости.

Накіпкіюва́ти, кію́ю, еш, *гл.* Набрать много. *Накіпкіював грошей на свою шию.* Зміев. у.

Наки́ска, ки, *ж.* Полый конецъ гусинаго пера, обрѣзанный и вставленный въ тонкій конецъ рога (см. **Ріжок**), въ которомъ находится краска для раскрашиванія гончарныхъ издѣлій,— чрезъ каналъ пера изливается краска во время раскрашиванія. Вас. 183.

На́кісток, тка, *м.* Рыбацк.: перышко въ поплавкѣ.

Накі́т, ко́ту, *м.* Дорога, выстланная брусьями (**лаґуна́ми**), а на нихъ сверху толстыми досками (**мостни́цями**),—тамъ, гдѣ она проходитъ черезъ топкое мѣсто. НВолынск. у.

Накітча́, ча́ти, *с.* Обыкн. во мн. ч.: **наніtча́та.** Ягнята вообще, а спеціально—

ягнята, родившіеся поздно, послѣ подсчета приплода. *Так як найдутися в шматках вівці такі ще, що котяться після щоту їх (їх буває мало), то ягнята ті звуть накітчата або цур-пеки.* О. 1862. V. Кухар. 33.

Накла́д, ду, *м.* 1) Издержки, расходъ; иждивеніе. *Без накладу зиску не буде.* Ном. № 10578. 2) Налогъ. *За моєї пам'яти, одколи живу на світі, не затямлю такого накладу: цо-году багато великий наклад проти давнього; та усе, кажіть, угору йде.* Василь. у. 3) Высверленное въ кускѣ дерева, изъ котораго дѣлается трубка, вмѣстилище для табаку. Вас. 148.

Накладáння, ня, *с.* Накладываніе, возложеніе.

Накладáти, дáю, єш, сов. в. **накла́сти, ладу́, дéш,** *гл.* 1) Накладывать, налагать, наложить. *Ярмо накладає, воли запрягає.* Нп. *На вулиці та в перевулку накладала та Марушка Василькові люльку.* Грин. III. 650. *Голова як маківка, а в неї розуму як наклано.* Ном. № 5707. 2) Возлагать, возложить. *Батюшка їм (молодим) накладає на голови вінці.* Грин. III. 516. 3) **Ша́пку накладáти.** Надѣвать шапку. КС. 1883. XI. 500. 4) При мазаньи земляного пола въ сельскихъ хатахъ: заполнять, заполнить глиной выбившіяся углубленныя мѣста. Сим. 130. 5) Только несов. в. Дѣйствовать за одно, имѣть сношенія. *Буде з ляхами, мостивими панами, накладати.* Мет. 397. *Злі люде, накладаючи з нечистою силою, можуть уставати з домовини.* Левиц. *Ворожка з бісом накладав.* Ном. № 232. 6) Жертвовать, пожертвовать. *На церкви святії нічого не накладав.* Голов. III. 262. 7) – **головóю** (только съ сов. в.). Сложить голову. *Бодай ти своєю головою наклала.* Левиц. *Через тії коні вороні наклав козак головою.* Грин. III. 281. 8) **Накла́сти дя́дька.** Перепутать основу во время сновання. *А я слухаю, що вона балака, та й накладядька.—Оксана в мене сьогодні снувала, так аж двох дядьків наклала. Одного ж я змотала, а другий зостався. За дядьків ткачі лають, як направляють полотно.* Черниг. у.

Накла́дувати, дую, єш, *гл.*=**Накладати.**

Накла́нятися, няюся, єшся, *гл.* Накланяться, вдоволь покланяться. *Поки накланяться! Поки хто оглянеться на вдову!..* Г. Барв. 263.

Накла́сти. См. **Накладати.**

Накла́стися, кладу́ся, дéшся, *гл.* Наѣсться, напиться, нажраться. *А я горілки так наклався.* Алв. 24.

На́клеп, пу, *м.* Поклепъ, клевета.

Наклепáти, пáю, єш и **плю́, плеш,** *гл.* Отбить (косу). *Він наклепав косу.* Рудч. Св. I. 54.

Накликáти, кáю, єш, сов. в. **накли́кати, кли́чу, чеш,** *гл.* 1) Призывать, призвать. *Журбою не накличу собі долі.* Шевч. 2) Называть, назвать, созывать, созвать. *Накличу веселих гостей.* Левиц. I. 202. *Налітайте, воріженьки,—сам вас накликаю.* К. ЦН. 308. 3) При помощи чародѣйства заставлять, заставить появиться. *Стара (відьма) молоко наклика, а дочка посуду підставля.* Мнж. 134.

Накли́катися, чуся, чешся, *гл.* Назваться, напроситься.

Наклинцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* Набить колышками (стѣну).

Наклопота́ти, почу́, чеш, *гл.*—**го́лову кому́.** Причинить заботы, хлопоты, налѣсть приставаньями по всякимъ поводамъ. *Не будьте, голуби, не клопочіть голови, бо я вдова молода, наклопочу я й сама.* Мет. 274. *Ще ти голови моєї не наклопотала!* Мир. Пов. II. 47.

Наклопота́тися, почу́ся, чешся, *гл.* Нахлопотаться.

Накльо́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **наклю́нутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) О яйцѣ съ птенцомъ: наклевываться, наклюнуться, прорѣзываться, пробиться сквозь стѣнку яйца передъ вылупкой. *Коли наклюнулось, то й вилупиться.* Ном. № 4890. 2) Начинаться, начаться, зарождаться, зародиться. *У нас наклюнулось наче на хороше життя.* Г. Барв. 282. (Думка) *тільки наклювувалась у його.* Левиц. I. 470. *Наше слово заіартоване в устах Олегів, Святославів, Володимерів іще тоді, як Москва й не наклюнулась.* К. XII. 128.

Наклюва́тися, люю́ся, ється, *гл.* Наклеваться. *Він пшениці наклюється, водиці нап'ється.* Чуб. V. 68.

Наклю́нутися. См. **Накльовуватися.**

Наключи́тися, чу́ся, чи́ться, *гл.* О зернѣ: пустить ростокъ. *Вже наключилося зерно.* Черк. у.

На́ковань, ні, *ж.* Маленькая наковальня. Вх. Зн. 39.

Нако́вувати, вую, єш, сов. в. **накува́ти, кую́, єш,** *гл.* 1) Наковывать, наковать, сковывать, сковать. *Чого Бог не дасть, того коваль не накує.* Ном. № 4284. 2) О

жерновахъ: дѣлать, сдѣлать насѣчки. 3) О кукушкѣ: куковать, накуковать. *Зозуля накувала.* Ном. № 14032. *Ось повернеться з москалів!.. Він їй замісць зозулі накує одудом.* Г. Барв. 121.

Нако́вчити, чу, чиш, *гл.* Наговорить много безъ толку. *Пані й почала: й обікрала її стара, і всі хотіли її душі—такого вже наковчила!* МВ. (О. 1862. III. 70).

Накожа́лі, лів, *мн.*=**Накожні?** *Привезете бабі чоботи, а мені капелюху та накожалі.* Х. С. VII. 426.

На́кожні, нів, *мн.* Кожаныя рукавицы.

Нако́їти, ко́ю, їш, *гл.* Надѣлать, натворить (преимущественно чего-либо дурного).

Нако́й, *нар.* Едва, лишь только. *Накой брат лиш єдну лижку всербав, вже му єдно личко злізло.* Голов. I. 209.

Нако́кати, каю, єш, *гл.* Настричь (преимущ. овечьей шерсти). Мнж. 182.

Наколи́, *нар.* Когда, если. Вх. Зн. 39.

Наколі́нниця, ці, *ж.* Обыкн. во мн. ч. **наколі́нниці.** Родъ камашъ изъ бѣлой шерсти, надѣваемыхъ зимой гуцульскими женщинами и завязываемыхъ выше колѣнъ. Шух. I. 139.

Наколо́ти, ся. Наколювати, ся.

Наколоти́ти. См. **Наколочувати.**

Наколо́чувати, чую, єш, сов. в. **наколоти́ти, лочу́, тиш,** *гл.* Набалтывать, наболтать, намѣшивать, намѣшать. *Наколотила сажі та й маже йому шию.* Рудч. Ск. I. 183. **Наколоти́ли горо́ху з капу́стою.** Наговорили или надѣлали пустяковъ.

Наколупа́ти, па́ю, єш, *гл.* Наковырять. *Піди, старий, старесенький, наколупай меду.* Чуб. V. 650.

Нако́лювати, люю, єш, сов. в. **наколо́ти, лю́, леш,** *гл.* 1) Накалывать, наколоть (остріемъ). 2) Надкалывать, надколоть, раскалывать, расколоть немного съ конца. 3) Щепить, нащепить. *Наколи трісок.*

Нако́люватися, лююся, єшся, сов. в. **наколо́тися, лю́ся, лешся,** *гл.* 1) Накалываться, наколоться. 2) Надкалываться, надколоться; трескаться, треснуть. *Ото вже лід наколовсь. Горщик наколовсь.*

Наколядува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Спѣть много **колядо́к.** 2) Заработать **колядува́нням.**

Накомпонува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Насочинять.

Накондуба́читися, чуся, чишся, *гл.* Нахмуриться (о небѣ въ тучахъ). *Мерщій, наничу, збірайтесь, а то дивіться, як небо накондубачилось,—мабуть моква буде.* Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Наконе́чник, ка, *м.* Наконечникъ.

Накопа́ти. См. **Накопувати.**

Накопа́тися, па́юся, єшся, *гл.* 1) Накопаться. *Накопався я сьогодня на вгороді грядок,—аж спина болить.* 2) Навязаться, придраться. *Я й не хотів іти туди, так вона накопалась: іди та й іди!* Екатер. у. *Старшина на мене накопався, щоб мене струтити з місця.* Уман. у.

Накопи́чувати, чую, єш, сов. в. **накопи́чити, чу, чиш,** *гл.* Набрасывать, набросать въ кучу, подобную копнѣ. Желех.

Накопіюва́ти, пію́ю, єш, *гл.* Насобирать, накопить. *Накопіювали грошей багато.* Зміев. у.

Нако́пувати, пую, єш, сов. в. **накопа́ти, па́ю, єш,** *гл.* Накапывать накопать; нарывать, нарыть.

На́коренок, нка, *м.* 1) Отростокъ. 2) Отродіе; потомство. *Щоб йому дихать не дало з його нащадком, накоренком!* Ном. № 3768.

На́коржень, жня, *м.*=**Накожень.** Козелец. у.

Нако́ркуватий, а, е. Съ большими каблуками. *Черевик, черевик да накоркуватий,—чи ти мене не пізнав пришолопкуватий?* Нп.

Накорми́ти, млю́, миш, *гл.*=**Нагодувати.** *Ворога не гніви: напій, накорми і на дорогу хліба-соли дай.* Ном № 9550.

Накоси́ти. См. **Накошувати.**

На́кось, *нар.*=**Інакось.** Иначе. *Якось накось, а все, бач, не так.* Ном. № 13866.

Нако́тистий, а, е. Укатанный. *Накотиста дорога.* Канев. у.

I. **Накоти́ти, ся.** См. **Накочувати, ся.**

II. **Накоти́тися, кочу́ся, тишся,** *гл.* Родиться (о многихъ котятахъ, ягнятахъ). *Що накотиться за ніч,—ранком ягнятка зносяться... до якої небудь стінки.* О. 1862. V. Кух. 32.

Накоха́ти, ха́ю, єш, *гл.* Взлелѣять, возрастить, воспитать многихъ (о дѣтяхъ, животныхъ, растеніяхъ). *Навіщо ж ти накохав того скоту, коли не хочеш сам глядіти?* Мир. ХРВ. 332.

Накоха́тися, ха́юся, єшся, *гл.* Налюбиться, насытиться вдоволь любовью. *Я й не накохалась.* Левиц. I. 49.

Накочува́ти, чу́ю, єш, *гл.* Прикочевать. *Накочувала сарана* (про діти). Ном. № 9247.

Нако́чувати, чую, єш, сов. в. **нако-**

ти́ти, кочу́, тиш, *гл.* 1) Прикатывать, прикатить многое на извѣстное мѣсто. *Багато каміння туди накотили.* 2) Накатывать, накатить (дорогу). 3) Приваливать, привалить. *Високу могилу насипали, дорогим камінням накотили.* Чуб. V. 779.

Нако́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **накоти́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* 1) Прикатываться, прикатиться на извѣстное мѣсто; наваливаться, навалиться; набираться, набраться. *Сказала: „рубайсь, дерево, возись, дерево, й кладись, дерево!" От як сказала вона, так тут як зачало рубаться, котиться, складаться,— така купа накотилась... велика!* Рудч. Ск. I. 91. *Рубали дубину, дак дуб і накотився йому на ногу і потрощив у прах.* О. 1861. X. 38. 2) Набрасываться, наброситься съ укорами, бранью. *Як вернувся додому без грошей Семен, як накотиться на його жінка: ти пішов між чужі люде з грішми та почав піччити!..* Волч. у.

Нако́шувати, шую, еш, сов. в. **накоси́ти, кошу́, сиш,** *гл.* Накашивать, накосить.

Накпи́ти(ся), кплю́(ся), пи́ш(ся), *гл.* Насмѣяться, вдоволь поиздѣваться. *І колько ся з нього накпили.* Федьк. *Не на тее мене мати родила, щоб Маруся з козака накпила.* Грин. III. 239.

Накра́й, *нар.* На краю, въ концѣ. *Жила вдова накрай села.* Нп.

Накрамарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Наторговать.

Накрапа́йчик, ка, Названіе дождя. *Ой, дощичку, накрапайчику, накрапай!* Ном. № 13389.

Накрапа́ти, па́ю, еш, *гл.* Накрапывать. *Не буйні вітри шуміли, не дрібні дощики накрапали.* Нп.

Накрапа́тися, па́юся, ешся, *гл.* 1) Падать каплями. *Дрібен дощик іде, накрапається.* Чуб. V. 565. 2) Въ одномъ случаѣ употреблено въ значеніи: быть орошеннымъ дождемъ. *Вже я на полі набувся, буйного вітру начувся, дрібного дощику накрапався.* Грин. III. 671.

Накрапля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Дѣлать крапинки. *Шовком вишивати, злотом накрапляти.* Голов. I. 158.

Накра́пувати, пую, еш, *гл.*=**Накрапати**. *Дощик іде, накрапув.* Чуб. V. 723.

Накраси́ти, ся. См. **Накрашувати, ся.**

Накрасбувати́ся, буюся, ешся, сов. в. **накрасува́тися, су́юся, ешся.** *гл.* Румяниться, нарумяниться. Константиногр. у.

Накра́сти, кра́ду, деш, *гл.* Наворовать. *Хотів груш накрасти.* Ном. № 7689.

Накрасува́тися, су́юся, ешся, *гл.* 1) Покрасоваться вдоволь. *Старша дочка... іще не охмається й заміж: я, каже, татусю, полюляю в тебе, надівуюсь і накрасуюсь.* Г. Барв. 9. 2) Зацвѣсти (о хлѣбныхъ злакахъ). *Вже жито накрасувалося.* 3) См. **Накрасовуватися.**

Накра́шувати, шую, еш, сов. в. **накрасити, шу́, сиш,** *гл.* Накрашивать, накрасить. Желех.

Накра́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **накраси́тися, шу́ся, си́шся,** *гл.* Накрашиваться, накраситься.

На́кри, *рів, м. мн.* Музык. инстр.: бубны.

Накрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **накри́ти, кри́ю, еш,** *гл.* 1) Накрывать, накрыть, покрывать, покрыть. *Поцілував мертвих в очі, христить, накриває червоною китайкою голови козачі.* Шевч. 203. **Накри́в мо́крим рядно́м.** Сразу и неожиданно набросился, напалъ на кого-либо, преимущественно словесно. Ном., стр. 68. 2) Обычай: покрывать, покрыть голову новобрачной или утратившей дѣвство. См. **Покривати.** *Пішов москаль в Туреччину, Катрусю накрили.* Шевч. *Вже ж Тетяна не дівочка, вже накрита ґолівочка.* Грин. III. 270.

Накрива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **накри́тися, кри́юся, ешся,** *гл.* Накрываться, накрыться. *Стоїть дівка з козаком, накрилася рукавом.* Нп.

На́кри́вка, ки, *ж.* Покрышка.

На́кри́во, *нар.* 1) Въ сторону, вкривь. *Накриво цілиш.* ЗОЮР. I. 317. 2) **Говори́ти на́криво.** Противорѣчить. *І не говори накриво,—вона зараз на цабе.* Ном. № 2675.

I. Накри́жник, ка, *м.* Въ шлеѣ: нахребетникъ, продольная полоса на крупѣ лошади, пришитая къ откоснымъ ремнямъ и къ круговому. Вас. 160.

II. Накри́жник, ка, *м.* Ледорѣзъ (у моста). *Чи ж моста цього лід не зірве весною?—Ні, він ще не кончений; ще накрижники будуть робить, щоб криґу здержувати.* Верхнеднѣпр. у.

Накри́кувати, кую, еш, сов. в. **накри́кнути, кну, неш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать ударение на словѣ, выкрикивать, выкрикнуть слово.—*Час їхати!—Та вона ж голодна, серце... Дивись, як змерзла!—Я змерзла, я, я!—та так уже на те я накрикує.* МВ. (О. 1862. III. 52).

Накри́ти, ся. См. **Накривати, ся.**

Накри́тка, ки, *ж.*=**Покритка.** *Честь*

тоді святилась дуже: накриток харали. Мкр. Н. 35.

Накри́тний, **а́**, **е́**. Крытый, покрытый. *Накритні крамниці.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Накри́тта, **та́**, *с.* 1) Крыша, кровля. *Під ідним накриттям дві хати.* Камен. у. 2) Покрывало.

Накрича́ти, **чу́**, **чи́ш**, *гл.* Накричать. *Як накричить на дітей!* Рудч. Ск. II. 130.

Накрича́тися, **чу́ся**, **чи́шся**, *гл.* Накричаться.

Накриши́ти. См. **Накришувати**.

На́кришка, **ки**, *ж.* 1) = **Накривка**. *Накришка на діжку.* Константиногр. у. 2) Квадратная сѣтка (каждая сторона $1^1/_2$—3 арш.), натянутая на два взаимно перекрещивающіеся деревянные обруча, прикрѣпленные къ ручкѣ (держаку); опускается въ воду въ горизонтальномъ положеніи и употребляется для накрыванія карповъ въ то время, когда они трутся по мелямъ. Браун. 15.

Накри́шувати, **шую**, **еш**, сов. в. **накриши́ти**, **шу́**, **тиш**, *гл.* Крошить, накрошить. *Ой сип сірівець та накриши хріну.* Шевч. 188.

Накрівави́ти, **влю́**, **ви́ш**, *гл.* Напачкать кровью. *Не ріж курчат у хаті, а то накрівавиш.* Константиногр. у.

Накро́їти, **кро́ю**, **їш**, *гл.*=**Накрояти**.

Накропи́ти, **плю́**, **пиш**, *гл.* Накропить. *Піп накропив святою водою.*

Накроти́ти, **чу́**, **тиш**, *гл.* О кротѣ: взрыть. *Кріт землі накротив.*

Накрути́ти. См. **Накручувати**.

На́крутка, **ки**, *ж.* 1) Валъ съ зубчатой. 2) Скрученные вмѣстѣ нѣсколько (сколько рука захватитъ) стеблей растенія,—съ цѣлью отмѣтить мѣсто. *Зробивши скілько накруток на комиші, щоб після можна було знайти* (убитого звіра), *іде дальше.* О. 1862. II. Кух. 63.

Накру́чувати, **чую**, **еш**, сов. в. **накрути́ти**, **чу́**, **тиш**, *гл.* 1) Накручивать, накрутить, наворачивать, наворотить. *Наше діло мірошницьке: накрути та й сядь.* Ном. № 3114. 2) Заводить, завести (о пружинахъ, напр., въ часахъ). 3) Нарывать, нарвать (о нарывѣ).

Накруша́ти, **ша́ю**, **еш**, сов. в. **накру́шити**, **шу**, **шиш**, *гл.* Причинять, причинить ущербъ, убытокъ. *Купіть, каже, крашаночку!—А шо тобі за неї?—Та мене не обіжайте і себе не накрушайте.* Мнж. 52.

Накра́кати, **каю**, **еш**, *гл.* Много набрать, навалить. *Там же й віз накракав* (дров із панського лісу)! *ледве кобила проти гору вивезла.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Накува́ти. См. **Наковувати**.

Накува́тися, **кую́ся**, **е́шся**, *гл.* О кукушкѣ: накуковаться. *Та уже насиділась, та уже накувалась.* Мет. 257.

Наку́льгувати, **гую**, **еш**, *гл.* Прихрамывать. *Вона трошки кривенька: на праву ногу накульгує.* Черниг. г.

Накупа́ти, **па́ю**, **еш**, сов. в. **накупи́ти**, **плю́**, **пиш**, *гл.* Накупать, накупить. *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля.* Ном. № 1661.

I. Накупа́тися, **па́юся**, **ешся**, сов. в. **накупи́тися**, **плю́ся**, **пишся**, *гл.* Накупать, накупить достаточно. *Чи скоро ви накупитеся? Увесь базарь хочете закупити.* Богод. у.

II. Накупа́тися, **па́юся**, **ешся**, *гл.* Накупаться. *Син купається, не накупається.* Левиц. I. 63.

Накупи́ти. См. **Накупати**.

Накупи́тися. См. **I. Накупа́тися**.

Накупля́ти, **ля́ю**, **еш**, *гл.*=**Накупити**. *Багато чого накупляли на ярмарку.* Черниговск. у.

Накупо́вувати, **вую**, **еш**, *гл.*=**Накупити**.

Накупува́ти, **ну́ю**, **еш**, *гл.*=**Накупити**. *Накупували вони вина всякого.* Рудч. Ск. I. 200.

Накури́ти. См. **Накурювати**.

Наку́рювати, **рюю**, **еш**, сов. в. **накури́ти**, **рю́**, **риш**, *гл.* 1) Дымить, надымить. *Накурила димом.* 2) Накуривать, накурить (о табакѣ). 3) Пылить, напылить, поднимать, поднять пыль. 4) Накуривать, накурить. *Горівки накурити.* Лукаш. 130. *Наш пан ся журит, як пива накурити, женчиків напоїти.* Грин. III. 139. 5) Кадить, накадить. *Ладаном накурено.* Харьк. у. 6) Окуривать, окурить. *Да причаруй ти да козаченька, що гуляє зо мною! А циганочка да ворожечка мою волю вволила: ой урізала русої коси да козака накурила.* Мет. 88.

Накура́тися, **ра́юся**, **ешся**, сов. в. **накури́тися**, **рю́ся**, **ришся**, *гл.* Накуриваться, накуриться вдоволь. *Кури, кури, та, Василько, кури, накуряйсь.* Грин. III. 650.

Наку́чити, **чу**, **чиш**, *гл.* Наскучить, надоѣсть.

Наку́щитися, **щуся**, **щишся**, *гл.* Расти кустомъ. *Накущилось жито.*

Налабзю́кати, каю, еш, *гл.* Напорошайничать.

Нала́годжувати, джую, еш, сов. в. **нала́годити**, джу, диш, *гл.* 1) Приготовлять, приготовить. *Налагодила Пріська і обідати, а його нема.* Кв. І. 239. 2) Чинить, починить, исправлять, исправить, приводить, привести въ надлежащій видъ. *Налагоджували неводи свої.* Єв. Мт. IV. 21. *Віз поламався,—треба налагодити.* 3) Налаживать, наладить, устраивать, устроить. *Чи не налагодить він того діла?* Стор.

Нала́годжуватися, джуюся, ешся, сов. в. **нала́годитися**, джуся, дишся, *гл.* 1) Приготовляться, приготовиться, собираться, собраться. *Налагодилась князівна до кляштору.* Стор. МПр. 69. *Серединський налагодився їти до князя.* Левиц. І. 221. 2) Починяться, починиться, снаряжаться, снарядиться.

Нала́дити, джу, диш, **наладна́ти**, на́ю, еш, **наладнува́ти**, ну́ю, еш, *гл.*= **Налагодити**. *Наладив дід хижу для бабки.* Ном. № 7580.

Наладува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Нагрузить; навьючить.

Нала́зити, ла́жу, зиш, сов. в. **налі́зти**, зу, зеш, *гл.* 1) Налазить, налѣзть. 2) Надоѣдать, надоѣсть, привязываться, привязаться. *На нас налазить як шайтан.* Котл. Ен. V. 44.

Нала́зитися, ла́жуся, зишся *гл.* Вдоволь полазить. *Було нализишся по тих високих скелях.* Левиц. І. 100.

Нала́зливий, а, е. Назойливый, навязчивый.

Наламáти. См. **Наламувати**.

Нала́мувати, мую, еш, сов. в. **наламáти**, мáю еш, *гл.* Наламывать, наламать. *Наламай трошки сухеньких дровець! Наламав коржів на шулики*, Богодух. у. *Ти наламим квіточок, та забавим діточок.* Мил. 45.

Нала́пати, ся. См. **Налапувати**, ся.

Нала́пувати, пую, еш, сов. в. **нала́пати**, паю, еш, *гл.* 1) Нащупывать, нащупать, находить, найти ощупью. *Тільки мацають по столу* (сліпі), *ніяк не налапають тієї миски.* Мнж. 92. 2) Ловить, наловить, хватать, нахватать. *Пошли дурня по раки, а він жаб налапав* Ном. № 6577.

Нала́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **нала́патися**, паюся, ешся, *гл.* Нащупываться, нащупаться.

Нала́суватися, суюся, ешся, *гл.* Налакомиться.

Налата́ти. См. **Налатувати**.

Налати́ти, лачу́, тиш, *гл.* Прибить къ стропиламъ ла́ти (см. **лата**).

Нала́тувати, тую, еш, сов. в. **налата́ти**, та́ю, еш, *гл.* Нашивать, нашить заплату.

Налаштува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Приготовить, снарядить. *З вечора було ще налаштувати віз.*

Нала́яти, ла́ю, еш, *гл.* Выбранить. *Хто налає старою.* Ном. № 8713.

Нала́ятися, ла́юся, ешся, *гл.* Набраниться. *Се така завзята баба, що поки не налається до-схочу,—не покине.* Харьк. у.

Нале́жати, жу, жиш, *гл.* 1) Належать, отлежать. *Так собі належав боки, що аж болять.* 2) Принадлежать. *Увесь край належав Вишневецьким.* Стор. МПр. 62. 3) Надлежать, слѣдовать, причитаться. *Ціх грошей від його мені не належить.* 4) Касаться. *То до мене не належить.*

Нале́жатися, жуся, жишся, *гл.* 1) Належаться. *Уже ти в садочку та й належався.* Чуб. V. 802. 2)=**Належати 2—4. Се мені нале́житься.** Это мнѣ принадлежитъ, это мнѣ слѣдуетъ.

Належи́тий, а, е=**Належний. В належи́ту годи́ну.** Въ надлежащее, въ условленное время.

Належи́тість, тости, *ж.* Долгъ, должное, причитающаяся сумма.

Належи́то, *нар.*=**Належно.** *Ой гуляла належито, доки було в мішку жито.* Гол. IV. 478.

Нале́жний, а, е. 1) **(до ко́го).** Принадлежащій. 2) **(кому).** Слѣдуемый, должный. 3) Надлежащій, приличный.

Нале́жність, ности, *ж.* 1) Принадлежность. 2) Слѣдуемое, надлежащее. 3) Должная, слѣдуемая сумма, причитающіяся деньги. Галиц.

Нале́жно, *нар.* Надлежащимъ образомъ, какъ слѣдуетъ, какъ должно.

Налементува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Накричаться, наплакаться. *Налементувалися наші баби, аж похрипли.*

Налену́ти, лену́, не́ш, *гл.*=**Налинути.**

Налепета́ти, печу́, чеш, *гл.* Наболтать. *Прибіжа, нагуркає, налепече, як у корчмі.* Левиц. І. 225.

Налетіти. См. **Налітати.**

Наливáйко, ка, *м.* 1) Наливатель, наливальщикъ. 2) Названіе хлѣбнаго жучка, появляющагося, когда рожь наливается. Сумск. у.

Налива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **нали́ти, лл'ю́, лле́ш**, гл. 1) Наливать, налить. *Ніхто не наливає вина нового в бурдюки старі.* Єв. Л. V. 37. 2) Наполнять, наполнить. *По два, по три кубки наливає.* АД. I. 213. *Раз добром налите серце вік не прохолоне.* Шевч. 3) О вымени коровы: наполняться молокомъ. *Як має корова телитися, то наливає тричі.* 4) Поливать, полить токъ для лучшей утрамбовки. *Тут за слободою вистружимо та наллємо тік, тут і змолотим.* Мнж. 127. 5) Встрѣчено только въ несов. в.: бить. *А зовиця, пудбпає да й по щоках наливає.* Грин. III. 307.

Налива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **нали́тися, лл'ю́ся, лле́шся**, гл. 1) Наливаться, налиться. 2) Наполняться, наполниться. 3) Напиваться, напиться (пьянымъ). *Дай, Боже, гостя, то й наллюся.* Чуб. I. 243. 4) Наливаться, налиться (о плодахъ и хлѣбѣ). *Вже жита наливаються.* О лицѣ: полиѣть.. *Личко наливається, як яблучко.* Левиц. I. 58.

Нали́вка, ки, ж. Наливка. *Отаман виняв пляшку горілки, другу наливки.* Рудч. Ск. II. 151. Ум. **Наливочка.** *Не я її з ума звожу, зводе її темна нічка, солодкий мед, наливочка.* Грин. III. 271.

Нали́ганий, а, е. 1) Съ надѣтымъ на рога **нали́гачем** (о рог. скотѣ). 2) Пьяный. *Любив Бога хвалити, та любив і в горло лити. Так і вмер налиганий.* Св. Л. 26. 3) Объѣвшійся.

Налига́ти. См. **Налигувати.**

Налига́тися, га́юся, ешся, гл. Наѣсться (о ѣдѣ и спиртныхъ напиткахъ). *Оттак налигайся, що й мене не пізнали.* Стор. МПр. 53. *Налигався, як Мартин мила.* Ном. № 12193.

Нали́гач, ча, м. Веревка, которою привязываютъ за рога рогатый скотъ. *Ой на волики та налигачі, а на коники пута.* Мет. 56. Ум. **Нали́гачик.**

Нали́гачка, ки. ж.=**Налигач.** *Зімою, під довгі вечорі, налигачку сплете або оброть.* О. 1861. X. 41. *Бере, було, на налигачку хлопця, щоб не втік, і знов тарабанить його до міста.* Г. Барв. 486.

Нали́гувати, гую, еш, сов. в. **налига́ти, га́ю, еш**, гл. Набрасывать веревку на рога (быка, коровы). *Налигай воли та веди сюди.* Харьк. у.

Нализа́тися, жу́ся, жешся, гл. Наѣзаться. *Чим не наїсися, тим не нализжешся.* Ном. № 12117.

Нали́зник, ка, м. Родъ женской одежды. *Вона по дівському нализники носить.* О. 1862. VIII. 33.

Нали́катися, каюся, ешся, гл. Наглотаться. Черном.

Налимарюва́ти, рю́ю, еш, гл. Наработать (о шорникѣ).

Нали́нути, ну, неш, гл. Налѣтѣть. *Налинули голуби із чужої сторони.* Чуб. V. 452.

Налипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **нали́пнути, ли́пну, неш**, гл. Налипать, налипнуть.

Нали́плий, а, е. Налипшій.

Нали́пнути. См. **Налипати.**

Нали́сник, ка, м. 1) Блинчикъ. *Божі онучі розводяться на молоці—нестемнісінько, як налисники московські.* Ном. № 457. 2) **Да́ти нали́сника.** Въ переносномъ смыслѣ: ударить (по лысинѣ, головѣ?). *Не йди, бідо, по миска! а б'ють біду по висках! Пішла біда до мисника, і там дано налисника; пішла біда до груби,—і там дано у груди* и т. д. КС. 1884. I. 28.

Нали́ти, ся. См. **Наливати, ся.**

Налихосло́вити, влю, виш, гл. Насквернословить, набранить.

Налиця́тися, ця́юся, ешся, гл. Налюбезничаться; наухаживать.

Нали́шній, я, е. Лишній. *Як есть у тебе налишня курка, то даси попові.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Налі́га́ти, га́ю, еш, гл.=**Налягати.** **На ногу налі́га́ти.** Прихрамывать. *На ніженьку налігає, топірцем ся підпірає.* Гол. I. 152.

Налізти. См. **Надазити.**

Наліпи́ти. См. **Наліплювати.**

Нали́плювати, плюю, еш, сов. в. **наліпи́ти, плю́, пиш**, гл. Лѣпить, налѣпить, прилѣплять, прилѣпить; наклеивать, наклеить.

Налі́та́ти, та́ю, еш, сов. в. **налете́ти, лечу́, тиш**, гл. 1) Налетать, налетѣть, прилетать, прилетѣть. *Прошу вас, орли, тоді налітати, як я не стану світу Божого видати.* Дума про брат. оз. *Налетіло птаство небесне.* Єв. Мр. IV. 4. 2) Набѣгать, набѣжать, дѣлать, сдѣлать набѣгъ.

Налі́та́тися, та́юся, ешся, гл. Налетаться.

Налі́тувати, тую, еш, гл.=**Налітати.** *Налітували голуби бо зна відкіля.* Харьк. у.

Налі́чи́ти. См. **Налічувати.**

Налі́чувати, чую, еш, сов. в. **налічи́ти, чу́, чиш**, гл. Насчитывать, насчи-

тать. *Як великий мороз, треба налічить 12 лисих.* Ном. № 264.

Налля́ти, лля́ю, ешь, *гл.*=**Налити.**

Налл. гися, лля́юся, ле́шся, *гл.*=**Налитися.**

Наловѝти, влю́, вишь, *гл.* Наловить. *Наловили... риби.* Ном. № 6019.

Наловѝтися, влю́ся, вишся, *гл.* Наловиться. *Рибка сама не наловиться.* Рудч. Ск. II. 8.

Нало́га, ги, *ж.* 1) Привычка, обыкновеніе, повадка. *У нього налога пити горілку.* 2) Отягощеніе, притѣсненіе. (Чорт у пеклі) *мучив дармо, у всіх ярма з шиї не злізали, струп на плечах, бо по печах в ад дрова возили... Щоб скакали, не брикали,—кладуть в рот удили, сікуть плітью, щоб там митью ступою ходили. Всю налогу скоро Богу донесли во уші: не забарив, ад розорив, випустив всі душі.* Пасх. вірша. КС. 1882. IV. 171. 3) Толпа, давка; напоръ, натискъ. *Там налога така, що трохи пана не звалили, так налягли.* Черк. у.

Наложѝти, жу́, жишь, *гл.* 1) Наложить. *Моя кісонька. віночком наложена.* Чуб. 2) Надѣть (о шапкѣ). *Як наложив шапку, то він уже і козак.* КС. 1883. XI. 500. 3)—**голово́ю, душе́ю.** Пожертвовать жизнью, душей, погубить жизнь, душу; сложить голову. *Наложила, моя доню, за всіх головою.* Макс. *Прийде ще з туги головою наложити.* Лукаш. 128. *Хто ворожить, той душею наложить.* Ном. № 232.

Нало́їти, ло́ю, їш, *гл.* Намазать бараньимъ жиромъ. Закр.

Нало́й, ло́ю, *м.* Аналой. *Після молебня метнувся Павлюга і підійшов до налою.* Стор. МПр. 149.

Налокшѝти, шу́, шѝш, *гл.* Нарѣзать (лапши).

Наломáти, мáю, ешь, *гл.*=**Наламати.**

Наломѝти, млю́, мишь, *гл.* 1) Наломить. 2) Приспособить.

Наломѝтися, млю́ся, мишся, *гл.* 1) Наломиться. *Вісь наломилася.* 2) Пріучиться, приспособиться. *Привчив його і читати і все став робити як слід. Я його не силував, не намагався дуже. Він потроху і наломився.* Г. Барв. 407. *Тепер таки наломивсь балакати по козацьки, а скоро прийшов до нас, то насмішив братчиків своєю мовою.* К. ЧР. 117.

Нало́патися. См. **Налопуватися.**

Нало́пом, *нар.* Нахально. *Налопом увійшли у хату.*

Налопотѝти, почу́, тѝш, *гл.* Нашелестѣть бумагой или лощеной матеріей.

Нало́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **нало́патися, паюся, ешся,** *гл.* Нажираться, нажраться. *Налопався, як Мартин мила.* Ном. № 12193.

Налоскота́ти, кочу́, чеш, *гл.* Нащекотать.

Налощѝти, щу́, щѝш, *гл.* Налакировать, наглянцевать.

Налу́да, ди, *ж.* Бѣльмо. *Тепер пани ніц не бачат, бо мают налуди.* ЗЮЗО. I. 57. См. **Полуда** (на очах).

Налу́зáти, зáю, ешь, *гл.* Налущить. *А це хто тут налузав?* Черниг. г.

Налупáти, пáю, ешь, *гл.* 1) Наколоть, наотбивать (камней). 2) Наковырять.

Налу́патися, паюся, ешся, *гл.* (**очи́ма**). Нахлопать (глазами).

Налупѝти, плю́, пишь, *гл.* Начистить.

Налупѝтися, плю́ся, пишся, *гл.* 1) Налупиться. *Вже як налупилось, то й вилупиться.* Ном. № 1341. 2) Нажраться. *Налупився, як рябко дерти.* Мнж. 166.

Налучáти, чáю, ешь, сов. в. **налу́чити, чу, чиш,** *гл.* Нацѣливать, нацѣлить, прицѣливаться, прицѣлиться, направлять, направить. *Не налучу ніяк ниткою у вушко.* Константиногр. у. 2) Попадать, попасть на что. *Налучила* (царівна) *на скелю, проломила корабель.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Налучáтися, чáюся, ешся, сов. в. **налу́читися, чуся, чишся,** *гл.* Прицѣливаться, прицѣлиться. *Ото він прикрався та рушницею налучається на качки.* Полтавск. г.

Налушник, ка, *м.*=**Налюшник.**

Нальнувáти, ную́, е́ш, *гл.* Собрать **льнувáвши.** См. **Льнувати.**

Налюбѝтися, блю́ся, бишся, *гл.* Налюбиться. *Коли тя ся налюбити, мо Василю.* Гол. IV. 491.

Налюбувáти, бу́ю, ешь, *гл.* Налюбоваться. *Вродила йому така гречка, що на все поле... Піп не налюбує тією гречкою.* Рудч. Ск. I. 208.

Налюбувáтися, бу́юся, ешся, *гл.*= **Налюбувати.**

Налюдни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Заселить, наполнить народомъ.

Налюдні́ти, ні́ю, еш, *гл.* 1) Увеличиться населенію. 2) Сдѣлаться похожимъ на человѣка. *Хлопець змалку був злодійкуватий, а як пішов межи людей, то й налюднів.*

Налютува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Напаять. 2)=**Налютуватися.**

Налютува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Назлобствоваться.

Налю́шник, ка, *м.*, **налю́шня, ні,** *ж.* Веревочное, кожаное или скрученное изъ дерева кольцо, которымъ привязывается **люшня** къ **полу́драбку.** Чуб. VII. 413. Рудч. Чп. 250.

Наляга́ти, га́ю, еш, сов. в. **налягти́, ля́жу, жеш,** *гл.* 1) Налегать, налечь. 2) Давить, придавить; угнетать, тѣснить, притѣснить. *Стали ляхи дуже вже наляти на козакiв.* ЗОЮР. I. 166. 3) Ложиться, лечь поверхъ чего-либо. *Ой туман яром та наляє.* Грин. III. 382. 4) Охватывать, охватить; одолѣвать, одолѣть (о снѣ, печали). *Сон налiг. Сидить дiвчина край вiконечка i сон її наляє.* Мил. 150. *Стала к їх серцям велика туга наляти.* Макс. (1849), 23. *Уже на нашу молоду журба наляла.* КС. 1883. II. 378. 5) Напирать; надвигаться, надвинуться. *Щось дуже злая хуртовина, на нас наляє.* Макс. (1849), 50. *Налiг* (вiтер) *на козака, одежу з його цупить.* Греб. 376. 6) Только сов. в.? Догонять (охотничій терминъ о собакѣ). *Як дуже Дойда наляє,—... лис хвостом виляє.* Котл. Ен. IV. 10. 7) **Налягáти на нóгу.** Прихрамывать. У Мирнаго **налягáти на нóги** значитъ—поспѣшно идти: *Христя... наляє на ноги: не йде, а пiдтюпцем трюха.* Мир. Пов. II. 42. *Чiпка тiльки вийшов з двору, так i налiг на свої ноги.* Мир. ХРВ. 174. 8) Настаивать, настоять. *Пани налягають на свому, а мужики на свому.* 9) Приставать, пристать. *Що ти, причепу, налягаєш на мене?*

Налякáти, ся. См. **Налякувати, ся.**

Налякувати, кую, еш, сов. в. **налякáти, кáю, еш,** *гл.* Пугать, напугать. *Налякав мiх, що й торби страшно.* Ном. № 5794. *Iде чоловiк i дуже журиться, i такий наляканий!* Г. Барв. 326.

Налякувáтися, куюся, ешся, сов. в. **налякáтися, кáюся, ешся,** *гл.* Пугаться, напугаться.

Наля́пати. См. **Наляпувати.**

Наляпотíти, почý, тúш, *гл.*=**Наляпати.**

Наля́пувати, пую, еш, сов. в. **наля́пати, паю, еш,** *гл.* 1) Напачкивать, напачкать, накапывать, накапать. 2) Только сов. в.: Нахлопать, настучать. 3) Набалтывать, наболтать (языкомъ).

Наля́скати, каю, еш, *гл.* 1) Нахлопать, нащелкать. 2) Надавать пощечинъ. 3) Наболтать языкомъ.

Налясува́ти, су́ю, еш, *гл.* ? *Омельченкові не налясував дощ: година стала.* Зміев. у.

Наля́ти, ля́ю, ешь, *гл.*=**Налити.** *Наляє... чарку горiлки.* Грин. III. 592. *Їли як пани, а наляли як свинi.* Чуб. I. 235.

Налящáти, щý, щúш, *гл.* Накричать, пронзительно крича.

Нама́врати, раю, еш, *гл.*=**Намамрати.** *Хто його зна, як він уночi його намаврав, те збiжжа, а вже ж узяв.* Новомоск. у.

Намага́ння, ня, *ср.* Стремленіе. Желех.

Намага́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Стремиться къ чему-либо, порываться. *Через гору високую вiтрець намагає.* Гол. IV. 460. 2) Одолѣвать. *Сидить Маруся край оконечка, сон її намагає.* МУЕ. III. 132.

Намага́тися, га́юся, ешся, сов. в. **намогти́ся, можу́ся, жеш,** *гл.* Домогаться, домочься чего-либо; добиваться, добиться; просить усиленно, допроситься; стремиться къ чему-либо. *Як наможуться, до мусiли.* КС. 1882. X. 26. *Вiвсi проти мене... намоглися зiзiсти,—ну й їжте!* Мир. Пов. I. 170. *Хлопець намагається у город їхати.* Зміев. у.

Нама́зати, ся. См. **Намазувати, ся.**

Нама́зувати, зую, еш, сов. в. **нама́зати, ма́жу, жеш,** *гл.* 1) Намазывать, намазать. *То я тобi шию намазала.* Рудч. Ск. I. 18. 2) Плохо писать, написать (красками).

Нама́зуватися, зуюся, ешся, сов. с. **нама́затися, ма́жуся, жеш,** *гл.* Намазываться, намазаться.

Нама́їтися, ма́юся, ешся, *гл.* Украситься (зеленью). *Волiлам ся намаїти тов рутов зеленов, нiж мi мали свiт в'язати тов бiдов мерзенов.* Гол. II. 784.

Намайструва́ти, ру́ю, еш, *гл.* Намастерить.

Нама́лі и **нáмаль,** *нар.* Маловато. *Намалi вже стало люду.* О. 1862. IV. 87. *У нашому селi намаль землi.* Харьк. у.

Намалюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* 1) Написать (красками), нарисовать. *Твоє бiле личко да й намалювать.* Чуб. **Гáрний, як намальо́ваний.** Очень красивъ. **Хóдить було́, як намальо́вана.** Очень хорошо одѣвается. МВ. II. 31. 2) Изобразить картину въ словахъ. *Та ба! не всякий так змудрує, як сам Вергiлiй намалює.* Котл. Ен. VI. 49.

Нама́ркати, раю, еш, *гл.* Нащупать.

Наманúти. См. **Наманювати.**

Наманта́чити, чу, чиш, гл. Наточить косу (**манта́чкою**).

Нама́нювати, нюю, єш, сов. в. **наманити, ма́ню, ниш**, гл. Приманивать, приманить, манивать, наманить. *Нарвав квіточок, наманив дівочок.* Грин. III. 553. *Я закличу музики та наманю хлопців.* Левиц. I. 49. *Давай до себе наманювати людей.* Мнж. 133.

Намасти́р, ра, м.=**Манастирь**

Намасти́ти, ся. См. **Намащувати, ся**.

Намаха́ти, ха́ю, єш, гл. Намахать. *Що ціпом намахаєш, то музики наймаєш.* Чуб.

Намаха́тися, ха́юся, ешся, гл. Намахаться, намахать вдоволь. *Намахався я косою, набухався ціпом.* КС. 1883. X. 522.

Намахлюва́ти, лю́ю, єш, гл. Сдѣлать что-нибудь дурно.

Нама́цати. См. **Намацувати**.

Нама́цувати, цую, єш, сов. в. **нама́цати, цаю, єш**, гл. Нащупывать, нащупать, пощупывать, пощупать. Рудч. Ск. II. 195. *Намацавши самого Рема, потиснув як Хому Ярема.* Котл. Ен. V. 49.

Намащáти, щáю, єш, гл.=**Намащувати**. *Чимсь треба намащати оцю виразку, то вона швидче загоїться,—лоєм, чи що б то.* Канев. у.

Нама́щувати, щую, єш, сов. в. **намасти́ти, мащу́, сти́ш**, гл. 1) Намасливать, намаслить. *Намастила вареничків не з солоним маслом.* Мил. 73. 2) Намазывать, намазать. *Ой дівчино милостива, чим ти брови намастила? Намастила кукурасом.* Нп. 3) Помазывать, помазать. *Дух Господень на мені, котрого ради намастив мене.* Єв. Л. IV. 18.

Нама́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **намасти́тися, щу́ся, сти́шся**, гл. 1) Намасливаться, намаслиться. *Так мало масла, що й не намастилися млинці.* 2) Намазываться, намазаться. *Намастився дяк оливою.*

Намекета́ти, кечу́, чеш, гл. Накричать по-козьи.

Наменува́ти, ную́, ну́ш, гл. Наименовать. *Син батькові не „тату“, чи як інако, сказав, а менням наменив.* Ном. № 13549.

На́мено, на, с. Имя. Желех.

Наменува́ти, ную́, єш, гл.=**Найменувати**.

Намену́ти, ну́, не́ш, гл. Намекнуть, напомнить; вспомнить. *Далі вже й наменути на сю річ боявся,—мов не бачить нічого, не чує.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Наме́не ні те, що не йди за його,—укучечка у гнів та у плач.* МВ. (О. 1862. III. 47).

Намену́тися, ну́ся, не́шся, гл. Начать говорить, открыть роть, заикнуться. *Мені слова промовить не вільно при батьку: тільки наменусь—усі моргають, що треба мені за язик вкуситися.* МВ. II. 86.

Намере́жити. См. **Намережувати**.

Намере́жувати, жую, єш, сов. в. **намере́жити, жу, жиш**, гл. 1) Украшать, украсить рѣзьбою нѣсколько деревянныхъ вещей. 2) Дѣлать, сдѣлать сколько-нибудь вышивокъ—**мере́жок**.

На́мерз, зу, м. Иней, ледяныя сосульки. *Він іде—увесь як біль білий: гість намерзом намерз.* Радом. у.

Намерза́ти, за́ю, єш, сов. в. **наме́рзти, зну, неш**, гл. Намерзать, намерзнуть.

Наме́рзлий, а, е. 1) Мерзлый, замерзшій. 2) Намерзшій сверху льдомъ, снѣгомъ. *У вікна, крізь намерзлі шибки, ледве-ледве пробивався світ.* Мир. Пов. I. 114.

Наме́рзтися, знуся, нешся, гл. Намерзнуться, смерзнуть. *Пемов, жінко, я намерзся трохи.* Рудч. Ск. II. 166.

Намеркá́ти, ка́ю, єш, гл. Смеркаться. *Тілько стало намеркати.* Мил. 90. *Було уже пізненько, стало уже намеркать.* Александровск. у.

Наме́сті. См. **Намітати**.

Наме́т, ту, м. Палатка, шатеръ, ставка. *А в полі, полі біленький намет.* Мет. 337. *Ой нап'яли козиченьки голубий намет.* Нп. **Стáти наме́том.** Разбить шатры. *Ой пішов з ними я в гор на війну... Стали наметом там під горою.* Kolb. I. 109.

Наме́тний, а, е. Шатерный.

Наме́шкатися, каюся, ешся, гл. Нажиться, пожить въ какомъ-либо мѣстѣ.

Намива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **намúти, мúю, єш**, гл. Намывать, намыть.

Намигну́ти, гну́, не́ш, гл. Броситъ взглядъ, мигнуть. *А на лежале ввесь базар не хоче й оком намигнути.*

І. Намúкати, каю, єш, гл.—**мичóк**. Приготовить для пряденія **мичúй** (см.).

II. Намикáти, ка́ю, єш, гл. 1) Наматывать, навивать. *Челядина, що стоїть на вершку стога, намикає (намотує) той колач* (довге перевесло з сіна) *на вершок остреви, що виглядає із стога.* Шух. I. 170. 2) Накладывать пластъ шерсти на щетку съ проволочными крючками,—для расчесыванія шерсти. Вас. 152.

Намúлити, ся. См. **Намилювати, ся**.

Намилюва́тися, лю́юся, ешся, гл. На-

любоваться; наласкаться. *Я ж націлувався. я ж намилувався.* Чуб. V. 79.

Нами́лювати, люю, еш, сов. в. **намили́ти, лю́, ли́ш,** *гл.* Намыливать, намылить.

Нами́люватися, лююся, ешся, сов. в. **намили́тися, лю́ся, ли́шся,** *гл.* Намыливаться, намылиться. *Прості люде у нас гречаною половою намилюються.* Борз. у.

Нами́мрити, рю, риш, *гл.* Наговорить невнятно.

Намина́ти, на́ю, еш, сов. в. **нам'я́ти, мну́, не́ш,** *гл.* 1) Мять, помять; наминать, намять. *В руках груша аж помнякшала,—так її наминає.* Св. Л. 205. **Намня́ти чу́ба.** Выдрать за волоса. 2) Только несов. в. Жадно ѣсть. *Голодний,—так наминає!* Черниг.

Намина́чка, ки, *ж.* Потасовка.

Нами́слити. См. **Намислювати.**

Нами́слювати, люю, еш, сов. в. **нами́слити, слю, лиш,** *гл.* Придумывать, придумать, выдумывать, выдумать. *Що там намислить, чи зробить,—мати удові похваляться.* МВ. II. 79.

Нами́сник, ка, *м.* Посудная полка или небольшой шкапчикъ для посуды надъ дверью гуцульской хаты. Шух. I. 101.

Нами́стечко, ка, *с.* 1) Ум. отъ **нами́сто.** *Купи мені намистечко на білую шию.* Чуб. V. 105. 2) При кипѣніи воды пузырьки возлѣ краевъ посуды. *Перве намистечко у чавуні по-над краями, то вже вода починає закипати.* Волч. у. 3) **Нами́стечко кува́ти.** О кукушкѣ: куковать. *Зозуленька... живе собі як панна, гуляє у садку, нічого не псує, по гілечках намистечко кує да скілько літ кому прожить віщує.* Греб. 365.

Намисти́на, ни, *ж.* Одно зерно мониста. Ум. **Намисти́нка, намисти́ночка.**

Нами́сто, та, *с.* 1) Монисто, ожерелье. *Куплю тобі намисто та на шиї повішу.* Мет. 7. **До́бре нами́сто.** Монисто изъ красныхъ коралловъ. **У йо́го бага́цько нами́ста на ши́ї.** У него много долговъ. 2) Наросты на шеѣ у индюка. Ум. **Нами́стечко.**

Нами́ти. См. **Намивати.**

Наміня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Намѣнять. *Він наміняв дрібних шагів.*

На́мір, ру, *м.* Намѣреніе. *Своїх намірів він не сповіряв дома нікому.* Мир. Пов. I. 161. **Без на́міру.** Ненамѣренно.

Намі́ритися. См. **Намірятися.**

Наміркува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Науматься.

Наміря́тися, ря́юся, ешся, сов в. **намі́ритися, рюся, ришся,** *гл.* 1) Нацѣливаться, нацѣлиться. *Стрілець ще намірився в третій раз.* Рудч. Ск. I. 142. 2) Замахиваться, замахнуться. *Він уже намірився мене вдарити.* 3) Вознамѣриваться, вознамѣриться.

Наміси́ти. См. **Намішувати.**

Намі́сник, ка, *м.* 1) Намѣстникъ. Мет. 199. *Шановні гості, славних потентатів намісники і речники достойні* (про посли). К. Бай. 23. *Команда ж рушила в Смілу, а намісник... у Кам'янку, бо там він жив і була там у його сотня лейстрових козаків.* ЗОЮР. I. 282. *Братіку-намісничку, сядь собі на кріслечку.* Нп. 2) Приходскій священникъ.

Намісти́ти, міщу́, стиш, *гл.* Помѣстить много, наставить.

На́місць, на́місць, *нар.* Вмѣсто. Желех.

Намі́т, ме́ту, *м.*=**Намет.** *Наступила чорна хмара, став дощ накрапать; ой стали наші козаки в наміт утікать.* О. 1861. VIII. 100.

Наміта́ти, та́ю, еш, сов. в. **наме́сти́, мету́, те́ш,** *гл.* Наметать, наместь.

Намі́тити. См. **Намічувати.**

Намі́тка, ки, *ж.* 1) Женскій головной уборъ: покрывало изъ простой самодѣльной кисеи, которымъ повязываются замужнія женщины поверхъ **очі́пка.** Чуб. VII. 424. 2) Ткань: родъ грубой кисеи. Мил. 168. Ум. **Намі́точка.**

Намітча́ний, а, е. Сдѣланный изъ ткани для **намі́тки.**

Намітчи́на, ни, *ж.*=**Намітка** (плоховатая). *Завернула пані білу намітчину.* Чуб. V. 1069. Ум. **Намітчи́нка.**

На-міць, *нар.* Накрѣпко. *Це на-міць робилось.*

Намі́чувати, чую, еш, сов. в. **намі́тити, мі́чу, тиш,** *гл.* 1) Намѣчать, намѣтить, отмѣчать, отмѣтить. 2) Замѣчать, замѣтить. примѣчать, примѣтить.

Наміша́ти См. **Намішувати.**

Намі́шуваник, ка, *м.* Родъ хлѣба. *Було, що понапікаємо паляниць, намішуваників!* Г. Барв. 42.

Намі́шувати, шую, еш, *гл.* 1) сов. в. **наміси́ти, мішу́, сиш,** *гл.* Намѣшивать, намѣсить. 2) сов. в. **Наміша́ти, ша́ю, еш.** Намѣшивать, намѣшать. *Тільки зверху чисте зерно, а в середині з половою намішане.* О. 1861. VI. 75.

Намлі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Намлѣть, изне-

мочь; претерпѣть много. *Що то душа наболіла, серце намліло!* Г. Барв. 96.

Намлі́тися, лі́юся, ешся, гл. **Го́лодом намлі́тися.** Голодать. *І голодом не раз намлівся, і всякої нужди натерпівся, і чого не було.* Св. Л. 37.

Намно́жити, жу, жиш, гл. Умножить, расплодить. *А він же то намножив їм господи.* К. Іов. 50.

Намно́житися, жуся, жишся, гл. Умножиться, размножиться.

Намня́ти гл.=**Нам'я́ти.**

Намняшку́рити гл.=**Нам'яшкурити.**

Намо́ва, ви, ж. 1) Наущеніе, внушеніе, подговоръ, подстрекательство. *То намова докончє була, бо він сам не годен те зробити.* Камен. у. **З намо́ви.** По наущенію. 2) Уговоръ, соглашеніе. *У нас з ним була намова спалить того за те, що обіжав.* Екатериносл. г. Ум. **Намо́вонька.** *Я тебе любив не з людської намовоньки.* Гол. I. 271.

Намо́вина, ни, ж.=**Намова 1.** *Не любив Роман жони із людської намовини.* Гол. III. 28.

Намо́вити, ся. См. **Намовляти, ся.**

Намо́вка, ки, ж.=**Намова.** *Може в них була така намовка, Бог їх зна.* Александров. у.

Намовля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **намо́вити, влю, виш,** гл. 1) Уговаривать, уговорить, убѣждать, убѣдить, склонять, склонить. *Намовили її, щоб випросила собі Одарку.* МВ. I. 74. *Пє я корчмі, гуляє, дівча намовляє: „Ходи, дівча, з нами, з нами дівчаками".* КС. 1883. IV. 906. 2) Наговаривать, наговорить, клеветать, наклеветать.

Намовля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **намо́витися, влюся, вишся,** гл. Уговариваться, уговориться, сговариваться, сговориться. Мир. ХРВ. 57. *Так намовились між себе, щоб уже всіма голосами Сомка обрати.* К. ЧР. 303.

Намо́вонька, ки. Ум. отъ **намо́ва.**

Намогтйся. См. **Намагатися.**

Намока́ти, ка́ю, еш, сов. в. **намо́кнути и намо́кти, кну, неш,** гл. Намокать, намокнуть.

Намоли́тися, лю́ся, лишся, гл. Намолиться. *Надивитись, намолитись і заснуть навіки.* Шевч. 328.

Намоло́ти, мелю́, леш, гл. Намолоть, смолоть. *Нажав, намолотив, намолов.* Рудч. Ск. II. 120.

Намоло́тися, мелю́ся, лешся, гл. Намолоться.

Намолоти́ти. См. **Намолочувати.**

Намолоти́тися, лочу́ся, тишся, гл. Намолотиться.

Намоло́чувати, чую, еш, сов. в. **намолоти́ти, лочу́, тиш,** гл. Намолачивать, намолотить. *Нажав, намолотив, намолов.* Рудч. Ск. II. 120.

Намо́нятися, няюся, ешся, гл. 1) Натрудиться, устать. *Так за день намонялась, що крий, Боже! аж кісточки всі болять.* О. 1861. XI. Кух. 26. *Я оце так за ранок намонявсь, тілько хотів супочити.* 2) Напиться пьянымъ, налимониться. *Намонявся так, що ні татка, ні матки,— нічого не тямле.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

На́мордень, дня, м. Оплеуха, пощечина.

Намордува́тися, ду́юся, ешся, гл. Намучиться, устать.

На́моржень, жня, м. Толстая жердь, идущая параллельно съ полозомъ саней, выше его, къ которой прикрѣпляется верхній конецъ **копилів.** Сумск. у.

На́моровень, зня, м. = **Наморжень.** Желех. Новомоск. у. (Залюбовскій).

На́моровки, ів, м. мн. Намерзшій на окнѣ ледъ и снѣгъ. *Наморозки на вікні.* Константиногр. у.

Намоска́литися, люся, лишся, гл. Пріобрѣсть солдатскія замашки, привычки. *Він так намоскалився, що з-під живого п'яти ріже.* Ном. № 2926.

Намости́ти. См. **Намощувати.**

Намота́ти. См. **Намотувати.**

Намо́тувати, ту́ю, еш, сов. в. **намота́ти, та́ю, еш,** гл. Наматывать, намотать. Желех.

Намочи́ти. См. **Намочувати.**

Намо́чувати, чую, еш, сов. в. **намочи́ти, чу́, чиш,** гл. Намачивать, намочить. *Не бий, не печи,— тільки язик намочи.* Ном. № 11448. *Щоб тебе дощ намочив!* Посл. *Намочила сорочки.*

Намо́щувати, щую, еш, сов. в. **намости́ти, мощу́, стиш,** гл. 1) Намащивать, намостить. 2) Настилать, настлать. *Дурень намостив колючок під яблунею.* Рудч. Ск. II. 156.

Намуги́катися, каюся, ешся, гл. Намурлыкаться.

Намудрува́ти, ру́ю, еш, гл. Намудрить.

На́мух, лу, м. Илъ.

Намý́лити. См. **Намулювати.**

Намýлювати, люю, еш и **намула́ти, ля́ю, еш,** сов. в. **намýлити, лю, лиш, намýляти, ляю, еш,** гл. 1) Заносить, за-

нести вломъ. 2) Натереть, нажать. *Нащо ж тобі, моя мила, так тяжко працювати, на пальчиках пізурчики намуляти.* Грин. III. 325. *Три пузирі кріваві намуляла.* Чуб. V. 668.

Намуля́ти, ляю, еш, *гл.*=**Намулити**.

Намуркота́ти, кочу́, чеш, *гл.* Намурлыкать.

Намуркота́тися, кочу́ся, чешся, *гл.* Намурлыкаться.

Намурмо́ситися, мо́шуся, сишся, *гл.* Надуться, нахмуриться. *Ну, вже намурмосилась.* Ном. № 3366.

Намурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Настроить (о камен. постройках).

Наму́рхатися, хаюся, ешся и **намурха́титися**, ха́чуся, тишся, *гл.* Натоптаться. *За день намурхатишся (намурхаєшся), то й ніч не чуеш.* Луб. и Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Наму́чити, чу, чиш, *гл.* Намучить, измучить.

Наму́читися, чуся, чишся, *гл.* Намучиться, измучиться. *Доки не намучиться, доти не научиться.* Ном. № 6032.

Намуштрува́тися, ру́юся, ешся, *гл.* 1) Достаточно долго пробыть на ученьи (о солдат.). 2) Дисциплинироваться.

Нам'я́ти. См. **Наминати**.

Нам'яшкува́ти, рю, риш, *гл.* Намять, надрать. *Нам'яшкурити чуба. Мене перестріла да за ухо, да так добре нам'яшкурила.* Г. Барв. 47.

Нана́дити, джу, диш, *гл.* Наловить рыбы удочкой. Желех.

Нана́шка, ки, *ж.* Крестная мать. О. 1861. X. Свидн. 65.

Нана́шко, а, *м.* Крестный отецъ. О. 1861. X. Свидн. 55.

Нанезабудь, *нар.* На память.

Нанести́. См. **Наносити**.

Нани́з, *нар.* Внизъ. **Плисе́ наниз.** Плыветъ внизъ по рѣкѣ.

Низа́ти. См. **Нанизувати**.

Нани́зувати, зую, еш, сов. в. **нанизати**, нижу́, жеш, *гл.* Нанизывать, нанизать.

Наніма́ти, ма́ю, еш, *гл.* = **Наймати**. *Ти не буду наніматі няньки.* Чуб. V. 866.

Наніс, носу, *м.* Наност

Нанна́ти, нанима́ю, еш, *гл.* = **Найняти**. *Ще й музики нанняла і беседу привела.* Грин. III. 332.

Нано́сити, но́шу, сиш, сов. в. **нанести́**, несу́, се́ш, *гл.* Наносить, нанести, приносить, принести. *Нанеси, Боже, кудлатою, щоб було за що скубти.* Ном. *Люде нанесли породілі мняса, паски, хто яєць, хто молока.* Г. Барв. 530.

Наноси́ти. См. **Наношувати**.

Нано́шувати, шую, еш, сов. в. **наноси́ти**, ношу́, сиш, *гл.* Нанашивать, наносить. *Соломи в сіни наносила.* Шевч. 435. *Ой пий, мати, тую воду, що я наносила.* Мет. 72.

Наньма́ти, ма́ю, еш, *гл.*=**Наймати**. Желех.

Нанюха́ти, хаю, еш, *гл.* Пронюхать. *Нанюхали, що коло вікна близько лежить сало.* Рудч. Ск. I. 195.

Нанюха́тися, хаюся, ешся, *гл.* Нанюхаться. *Добре нанюхався.* Ном. № 12618.

Нана́ти, ся. См. **Наймати**, ся.

Наобі́датися, даюся, ешся, *гл.* Наобѣдаться.

Наобіцювати, цюю, еш и **наобіця́ти**, ця́ю, еш. *гл.* Наобѣщать.

Наобри́днути, дну, неш, *гл.* Надоѣсть. Константиногр. у.

Нао́длів, *нар.*=**Навідлів**.

Наодлу́ці, *нар.* Отдѣлившись. **Жити наодлу́ці.** Выдѣлиться хозяйствомъ. *Другий син наодлуці, а цей з батьком живе.*

Нао́дрізі и **нао́дрізні**, *нар.* Отдѣльно, выдѣлившись. *Я тепер живу від батька наодрізі, окроме.* Екатерин. у. *Мій син живе наодрізні в мене: що в його робиться в хаті,—я не знаю.* Новомоск. у.

Нао́дтибі, *нар.* Въ сторонѣ, особнякомъ.

Наоко́ло, *нар.* Вокругъ. *Наоколо того села були ліси, гори.*

Наокру́г, *нар.*=**Наокола**. Галиц.

На́опак, *нар.* Навороть, въ противоположную сторону. *Написав письмо наопак.* Волын. г.

Наопа́ч, *нар.*=**На-опак**.

Нао́пап, **нао́пашки** и **нао́пашку**, *нар* Въ накидку. *Драночка на йому і наопап латана свитина.* Г. Барв. 353. *Хоч в рядинні, аби наопашки* (о шляхетской спѣси). *Узяв кожух наопашки, пішов в корчму пити.* Грин. III. 555. *Ой чи се ж той Микита, що наопашку свита.* Нп.

Наоповіда́ти, да́ю, еш, *гл.* Наразсказывать много. *Такою нам наоповідав, що ввесь день слухали.*

Нао́пуль, *нар.* На половину. Чуб. VII. 551.

Нао́сліп, *нар.* Слѣпо, не глядя.

Наора́ти. См. **Наорювати**.

Наору́дувати, дую, єш, гл. Сдѣлать, устроить, распорядиться.

На-оружку, нар. Снаружи. *Винеси ясла, постав на-оружку, бо в оборі тісно.* Міус. окр.

Набрювати, рюю, єш, сов. в. **наора́ти**, орю́, решъ, гл. Вспахивать, вспахать. *Наори мілко та посій рідко, то і вродить дідько.* Ном. № 7170.

Набослаб, **на-бослабі**, нар. Не натянуто, свободно. *І ланцюг на-ослабі. Накиньте менѣ латочку на чобіт та на-ослаб, щоб натягаючи чобіт не тев.* Лебед. у.

Наоста́нку, **наоста́нці**, нар. Наконецъ; въ концѣ. *Може б ще я здужав наостанку віку вам заграти, голосно заспівати.* ЗОЮР. I. 187.

Набхля́п, нар. 1) Мѣшкомъ. *На неї плаття наохляп стоїть.* 2) Безъ сѣдла. *Їхати конем наохляп.*

Наочне, нар. 1) Видимо, очевидно, явно. 2) Своими глазами.

Наочний, а, е. 1) Очевидный, явный. 2) Находящійся на глазахъ. 3) **Наочний свідок**. Свидѣтель-очевидецъ. Желех.

На́пад, ду, м. 1) Нападеніе, аттака. *Два напади ляхи одбили.* Стор. *Опанували б ми були Крим за одним нападом.* К. ЦН. 221. 2) Пароксизмъ. 3) **Двома, трьома́ на́падами**. Въ два, три пріема; два, три раза. *Третім нападом роблю.* Ном. *Трома нападами сіяли ліс.* Звенигор. у. *Двома нападами дощ ішов. Аж трьома нападами били йою.* **І трьома́ на́падами не о́зьмеш**. Никакъ не возьмешь. Мнж. 169. 4) Тошнота, болѣзнь у скота отъ обжорства. Угор.

I. **Напада́ти**, даю, єш, гл. Нападать (о многихъ). *Після бурі такого багато нападало в саду груш та яблук.*

II. **Напада́ти**, да́ю, єш, сов. в. **напа́сти**, паду́, де́шъ, гл. 1) Нападать, напасть. *Кожне одбивається, як нападають.* Ном. № 3293. *На лубенському шляху напали гайдамаки.* Стор. МПр. 97. **Напа́ла на йо́го пропа́сниця, на́шель**. Онъ заболѣлъ лихорадкой, кашлемъ и пр. 2) Встрѣчать, встрѣтить, наталкиваться, натолкнуться. *Ходив, ходив і таки напав на таких..* Стор. МПр. 41.

I. **Напада́тися**, даюся, ешся, гл. Много разъ падать. *Поки натрапиш на їх—що нападаєшся да наспотикаєшся.* О. 1862. VI. 57.

II. **Напада́тися**, да́юся, ешся, сов. в. **напа́стися**, паду́ся, де́шся, гл. Накидываться, накинуться, нападать, напасть, придираться, придраться. *Всі нападаються.* Ном. *Нападись на кого багатшого.* Ном. № 2804.

Нападень, дня, м. Рыболовный снарядъ, вентеръ, натянутый на большой обручъ на длинномъ шестѣ. Вас. 189.

На́падка, ки, ж. Рыболовный снарядъ, родъ сака. Шух. I. 227.

Напа́дкуватий, а, е. Придирчивый, привя́зчивый.

Напа́док, дку, м. Напасть. *І заступайте од вражди, од бід, напраслини, нападку.* Котл. Ен. V. 46.

На́падь, ді, ж.=**Нападок**.

Напако́вувати, **ко́вую**, єш, сов. в. **напакува́ти**, **ку́ю**, єш, гл. Накладывать, наложить, напаковывать, напаковать, набивать, набить. *Всячини напакувала: і курей, і гусей—все печених,—і печене порося начинене, і масла, і всього, всього.* Св. Л. 9 *Напакували цілу мажу хлібом та паляницями, таранню, чехонню та всякими харчами.* Г. Барв. 145. *А положи нам, Остапе, спасибі тобі, дров у грубу!—Напакую, напакую!—сказав увічливо Остап.* Г. Барв. 24.

Напали́ти, ся. См. **Напалювати**, ся.

Напа́лок, лки и **напа́льок**, льку, м. 1) Палецъ перчатки. 2) Перевязка на больномъ пальцѣ. 3) Наперстокъ съ желѣзнымъ крючкомъ, надѣваемый на палецъ рѣшетникомъ,—крючкомъ раздирается полоса лыка на части. Вас. 175.

Напа́лювати, люю, єш, сов. в. **напали́ти**, лю́, лиш, гл. 1) Натапливать, натопить, накаливать, накалить. *Напалили піч.* 2) Нажигать, нажечь. *Треба замазувати на сволоці хреста, що напалюється у страшний четвер.* ХС. VII. 419.

Напа́люватися, лююся, єшся, сов. в. **напали́тися**, лю́ся, лишся, гл. 1) Натапливаться, натопиться, сильно нагрѣться. *Напалимся груба добре.* 2) Нажигаться, нажечься.

Напам'ята́тися, та́юся, ешся, гл. Удержать въ памяти, постоянно помнить. *У мене діти дрібні, то я не можу напам'ятатися.*

Напам'я́ть, нар. Наизусть.

Напанува́тися, **ну́юся**, ешся, гл. 1) Достаточно погосподствовать. 2) Достаточно побарствовать.

Напа́нькатися, каюся, ешся, гл. Наняньчиться, навозиться съ кѣмъ.

Напа́рити, рю, ри́ш, *гл.* Напари́ть.

Напа́ритися, рюся, ри́шся, *гл.* Напариться.

Напаросі́ти, рошу́, сиш, *гл.*=**Напарусити. Напаро́шений вітря́к.** Вётряная мельница, на крыльяхъ которой натянуто полотно.

Напартоли́ти, то́лю, лиш, *гл.* Плохо сдѣлать, навахлять, напачкать.

Напарубкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Пробыть долго парнемъ.

Напарусі́ти, рушу́, сі́ш, *гл.* Натянуть полотно. *Треба крила* (у вітряку) *напарусити.* Канев. у.

Напаса́ти, са́ю, еш, сов. в. **напа́сти, су́, се́ш,** *гл.* Пасти досыта, напасти (скотъ). *Сьогодня добре напасла корову.* **Напа́сти о́чі.** Вдоволь насмотрѣться. *Не напасу своїх очей, на їх глядячи.* Г. Барв. 294. (Приучв) *в-останнє рідними лугами й берегами, дід очі приязні пасе й не напасе.* К. Дз. 155.

Напаса́тися, са́юся, ешся, сов. в. **напа́стися, су́ся, се́шся,** *гл.* Напасаться, напастись. *Попід мостом трава ростом, що й кінь напасеться.* Мет. *Волики напасаються.* Грин. III. 50. *Чужим добром не напасешся,—своє дбай.* Г. Барв. 428.

Напаску́дити, джу, диш, *гл.* Нагадить, напакостить; испражниться. *Наклав-наклав, напаскудив, ледве сопе.* Ном. № 14280. *Шось на току напаскудило.* Мнж. 123.

Напасни́й, а́, е. Нападающій, придирчивый, задорный.

Напа́сник, ка, *м.* Нападающій, задира, обидчикъ. НВолын. у. *Одчепися, напаснику, я не була на празнику.* Нп. Закр. *Відчепися, напаснику, маєш ти дівчат без ліку.* Грин. III. 242. *Напасник на культурних людей Остряник.* К. Кр. 11.

Напа́сниця, ці, *ж.* Нападающая, задирщица, обидчица.

Напа́сочка, ки, Пастьба. *Утка йде, утенята веде на напасочку, на порясочку.* Чуб. III. 180.

I. **Напа́сти, ся.** См. **Нападати, ся.**

II. **Напа́сти, ся.** См. **Напасати, ся.**

Напастува́ння, ня, *с.* Нападеніе, придирка.

Напастува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Нападать, задѣвать, зацѣплять. *Не напастуй, не напастуй, суча дочко.* Канев. у.

На́паść, сти, *ж.* 1) Напасть, придирка. *Хто хоче напасти, най того Бог поб'є.* Камен. у. 2) Бѣда, несчастіе. *Чи довго жити у сій напасті? Що Бог дасть, то не напасть.* Ном. № 60. 3) Штрафъ, пеня. *Мені оце присудив мировий платити 40 р. напасти.* Остер. у. 4) **На́пасть натяга́ти на ко́го.** Взводить напраслину. *Напасть натягає на мене.* НВолын. у. 5) **До на́пасти.** Пропасть, много. *Курей тут до напасти.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Напа́трати, раю, еш, *гл.* О птицахъ: ощипать нѣсколькихъ и приготовить для варки или жаренья.

Напаха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Накурить чѣмъ-либо благовоннымъ, надушить. *Оце як напахали! Чим це ви? Чи не тим, що отто продають венгерці? Курильні листки, чи як на їх казать?* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Напаха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* Надушиться, пропитаться запахомъ. *У садочок пійду,—васильками напахаюсь.* Нп. *Напахавшся зіллячка розмаринового, націлувшся личенька рум'яного* Нп. *Ти по чужих степах находився, руської кости напахався, то вона коло тебе й пахне.* Рудч. Ск. I. 85. *Москаль, напахався московського духу.* О. 1862. V. 40.

Напа́шити, шу, шиш, *гл.*=II **Напасти.** *Скотина напашена.*

Напа́шитися, шуся, шишся, *гл.*=II **Напастися.** *Воли вже напашилися.* Ковельск. у.

Напащикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Рѣзко накричать.

Напе́вно, *нар.* Навѣрное.

Напекарюва́ти, рю́ю, еш, *гл* Напечь (хлѣба).

Напекті́, ся. См. **Напікати, ся.**

Напелеха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Нарвать, набрать много. *Дивись, напелехала цілу запаску яблук. Напелехала повну тарілку вишень.* Левиц. Пов. 216.

Напеле́шкатися, каюся, ешся, *гл.* Набраться.

Наперебе́сі, *нар.*—**нести́.** Нести что-либо какъ **бесага́ми,** т. е. перекинувъ черезъ руку, черезъ плечо. Желех.

Наперед́, *нар.* 1) Напередъ, впередъ. *Побіжиш наперед, зліз на шовковицю.* Св. Л. XIX. 4. 2) Впередъ, сначала, прежде всего. *Наперед усіх благословення прохав.* Макс. *Нехай дадуть мені наперед гроші.* МВ. I. 31. 3) Впредь. *Дай, Боже, наперед лучче.* Ном. № 375.

Напе́реді, *нар.* Впереди. *Хай ваша річ напереді.*

Напередо́вець, вця, *м.* Передовой, впереди идущій.

Наперекі́р, *нар.* Наперекоръ, вопреки. *Невесела думка наполягла на її чоло, наперекір веселій природі.* Левиц. I. 339.

Наперекі́с, *нар.* Наискось. *Беріться лиш дручками наперекіс.*

Наперемі́нку, *нар.* Поперемѣнно. *Наперемінку: то дощ, то вияснитьcя.* Ном. № 568.

Напе́рстник, ка, *м.* 1) Раст.: Digitalis. 2) Маленькая мягкая суконная **ону́чка**, которою гуцулы и верховинцы обворачиваютъ при обуваніи пальцы ногъ. Гол. Од. 67.

Напе́рс(т)ниця, ці, *ж.*=**Наперстник** 2. Шух. I. 138.

Напе́рсток, тка, *м.* 1) Наперстокъ. 2) Желѣзное кольцо, которымъ коса прикрѣпляется къ косовищу.

Напе́рти, ся. См. **Напірати, ся**.

Наперчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Приправить перцемъ. Желех. *Пироги добрі, та начинку дуже наперчили.* Харьк. г.

Напе́стуватися, туюся, єшся, *гл.* Нанѣжиться, наняньчиться.

Напетлюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Намолоть пеклеванной муки. *Він намеле й напетлює, він обійме й поцілує.* Чуб. V. 529.

Напеча́тати, таю, єш, *гл.* = **Надрукувати**.

Напечи́, чу́, че́ш, *гл.*=**Напекти**. Желех.

Напива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **напи́ти, п'ю́, п'є́ш**, *гл.* Выпивать, выпить на извѣстную сумму.

Напива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **напи́тися, п'ю́ся, п'є́шся**, *гл.* 1) Напиваться, напиться. *Хай солодкого меду напивається.* Мет. 257. 2) **Напи́тися до ко́го.** Выпить за здоровье кого. *Стань, батеньку, проти мене та напийся до мене повною повненькою, доброю доленькою.* О. 1862. IV. 22.

Напи́зитися, пи́жуся, зишся, *гл.* 1) Надуться, напыжиться, важно держать себя. *Чогось наша сваха надулася, надулася... й напизилася.* Грин. III. 493. *І так же то* (півень) *напизиться тобі, надметься... і виступа так пишно.* Сим. 212. 2) Оттопыриться. *Все коло неї напижене, оддулось.* Св. Л. 89.

Напи́лий, а, е. Пьяный, хмѣльной. НВолын. у. *То безбожні бесурмени теє зачували, напилого козака зараз познавали.* Макс. (1849), 86.

Напили́ти. См. **Напилювати**.

Напи́лок, лка, *м.* Напильникъ, терпугъ.

I. **Напи́лювати, люю, єш**, сов. в. **напили́ти, лю́, лиш**, *гл.* Пылить, напылить.

II. **Напи́лювати, люю, єш**, сов. в. **напиля́ти, ля́ю, єш**, *гл.* Пилить, напилить. *Напиляв дров.*

Напина́ти, на́ю, єш, сов. в. **напну́ти** и **нап'ясти́, пну́, не́ш**, *гл.* 1) Напяливать, напялить, натягивать, натянуть, покрывать, покрыть, надѣвать, надѣть. *Скинув з себе синій жупан та над ними і нап'яв.* Чуб. V. 956. *Благослови, отамане, намет нап'ясти.* Мет. 449. *Лізе на лавку, напинає богів.* Грин. III. 446. *Виходить мати з житом, нап'ята кожухом навиворот.* Грин. III. 442. *Напни хустку! Я ж тебе, сестрице, напинаю* (наміткою). Мет. 208. *Уздечки не напнуть на його* (на коня). Греб. 382. **Напну́ти мо́крим рядно́м.**=**Накри́ти мо́крим рядно́м.** *Батько напнув його мокрим рядном.* Левиц. К. С. 2) Натягивать, натянуть (струну, веревку и пр.). *Напинати лука. Як напне стрілець тетівку.* Рудч. Ск. II. 83. 3) Нападать, напасть, наброситься на кого. *Набіг вовк на табун гуртових свиней; вони його як нап'яли, одна попінила, дак того вовка і розірвали... вовки.* О. 1861. V. 68. Въ переносн. смыслѣ: настаивать, настоять, прижимать, прижать къ стѣнѣ. *Напнув жида, щоб повернув гроші. Напинали його, щоб росказав, що він дума.* Павлогр. у. 4) Догонять изо всѣхъ силъ. *Шість чололовіка вовків як нап'яли одного зайця: один біжить, а другі одстануть; а далі другий як уляже—от-от дожене.* О. 1861. V. 69. 5) **Напина́ти пу́па.**=**Напинатися 3.** Ном. № 10018.

Напина́тися, на́юся, єшся, сов. в. **напну́тися** и **нап'яти́ся, пну́ся, не́шся**, *гл.* 1) Покрываться, покрыться. *Вона напнулася хусткою.* Харьк. *Кобеняком нап'явся.* Рудч. Ск. II. 206. 2) Натягиваться, натянуться. *Струна напинається.* 3) Натужиться, понатужиться. *Нап'явсь, за гілечку смикнув, аж дерево те затріщало..* Котл. Ен. III. 21. *Черв'як плазує... аж напинається, аж звивається, поспішаючи.* Мир. ХРВ. 48.

Напиндю́читися, чуся, чишся, *гл.* Надуться. *Нажабиться кожен, напиндючиться.* Св. Л. 291.

Напиря́ти, ря́ю, єш, *гл.* Натащить, набросать. *Бач, напиряв стогів сіна скілько.* Новомоск. у.

На́пис, су, *м.* Надпись. *Хмельницький отакий напис зробив.* Ном. № 8099. *Зробить такий напис, що хто знайде* (скарб), *нехай в граматку запише моє им'я.* КС. 1883. IX. 232.

Написа́ти, пишу́, шеш, *гл.* 1) Напи-

сать. *Напиши оце слово. Написав до його такий лист, щоб вертався додому. Написав в законі Господньому.* Єв. Л. II. 23. **Як написаний.** Очень красивый. *Ой оддайте мене та за писаря, щоб я була молода як написана.* Грин. III. 192. 2) Написать, сочинить (книгу, статью и пр.) *Чорна рада, хроніка 1663 року. Написав П. Куліш.*

Напита́ти, та́ю, єш, гл. Найти кого-нибудь разспрашивая. **Напита́ти клопоту (біди́, лиха).** Нажить хлопотъ (бѣды, горя).

Напи́ти, ся. См. **Напивати, ся.**

Напи́тий, а, е. 1) Напоенный. *Я буду що-дня і найдена, й напита.* Мнж. 7. 2) Пьяный. *Ти тверезий, я—напита.* Грин. III. 657.

На́пи́ток, тка, тку, м. Напитокъ. *То Хмельницький тее зачував, ще луччих напитків подавав.* АД. II. 9. *Дорогою напитка метає, по два, по три кубки в руки наливає.* АД. I. 213. Ум. **На́пи́точок.**

Напиха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **напха́ти, ха́ю, єш**, гл. Набивать, набить. *Дисичка... за пирі та з хати... Вийла мачок з середини, а туди напхала сміттячка.* Рудч. Ск. II. 6.

Напиха́тися, ха́юся, ешся, сов. в. **напха́тися, ха́юся, ешся**, гл. 1) Набиваться, набиться. 2) Наживаться, нажраться.

Напиша́тися, ша́юся, ешся, гл. 1) Вдоволь поважничать. 2) Накрасоваться, покрасоваться вдоволь.

Напівпоперекі́, *нар.* Поперегъ. Вх. Зн. 39. Желех.

Напідпи́тку, *нар.* Навеселѣ. *Мати сина силою женила, напідпитку невістку судила.* Чуб. V. 727.

Напідпо́вні, *нар.* Во время второй четверти луны. *Святять воду на молодику, напідповні.*

Напідслу́хи, *нар.* Для подслушиванія, шпіонить. *Двох турчинів на підслухи посилає.* АД. I. 211.

Напій, по́ю, м. Напитокъ. *Ой куме мій молодий, то ваш напій дороший.* Гол. IV. 442. *Я го буду тим вітати, тим напоєм частувати.* Гол. I. 207.

Напіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **напекти́, печу́, че́ш**, гл. 1) Напекать, напечь. *А де ж ти діла паляницю, чи може ще не напекла?* Шевч. *Я не знаю, чи багато напікати* (пасок). Мир Пов. II. 54. 2) Нажаривать, нажарить. *Напекла багато баранини.* 3) **Напекти́ ра́нів.** Покраснѣть, сконфузясь

Напіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **напекти́ся, печу́ся, че́шся**, гл. 1) Напекаться, напечься. *Лице напеклося біля печі.* Левиц. 2) Нажариваться, нажариться.

Напи́льжити, жу, жиш, гл. При устройствѣ сплавного плота гуцулами: на два дерева, положенныя около берега поперегъ рѣки, уложить одно возлѣ другого деревья, которыя затѣмъ сбиваются въ плотъ. Шух. I. 181.

Напи́льний, а, е. Въ украинской хатѣ **напи́льна стіна́** та, къ которой прилегаетъ печь и **пі́л** (нары), т. е. стѣна, находящаяся налѣво отъ входа. **Напи́льне вікно́.** Окно, помѣщающееся въ помянутой стѣнѣ. Вас. 193. *Чи ти чула, матусенько, як я в тебе була, під напильним віконечком як голубка гула.* Мет. 275.

Напір, по́ру, м. Ступица колеса. Вх. Зн. 39.

Напіра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **напе́рти, пру́, пре́ш**, гл. Напирать, напереть. *Напер на мня, як дуч на теля.* Ном. № 13245. *Із-за Дніпра напірає дурний Самойлович.* Шевч. *Як на осиці лист, тремтить млинок од хвилі. Вода напре,—дивись—то вискочив гвіздок, то паля тріснула, то застілку розбило, а далі і знесло млинок.* Греб. 384.

Напіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **напе́ртися, пру́ся, ре́шся**, гл. 1) Напираться, напереться, набираться, набраться. *Наперлося багато народу.* 2) Упрямиться, заупрямиться, упереться. *Чоловік її не пускав із хати, а вона таки наперлась і пішла.*

Напі́рити, рю, риш, гл. 1) Намочить (о дождѣ). *Оце дощ Івана як напірив.* Харьк. у. 2) Отхлестать, нахлестать.

Напірнач, ча, м. 1) Та часть старинной чернильницы, въ которую вкладывались перья, родъ пенала, составлявшаго одно цѣлое съ чернильницей. 2)=**Напірник.**

Напі́рний, а, е. О дождѣ: проливной. Ум. **Напірне́ньний.** *Іде дождик напірненький.* Гол. II. 438.

Напі́рник, ка, м. 1) Исподняя наволока пуховика, подушки. Сим. 133. Вас. 192. 2) Пеналъ.

Напі́чний, а, е. Напі́чне вікно́. Небольшое окошко, находящееся въ той стѣнѣ хаты, къ которой прилегаетъ печь, помѣщающееся надъ печью. Сим. VIII. Вас. 150. См. **Напільний.**

Напла́ватися, ваюся, ешся, гл. Наплавались. Грин. III. 408. *Гиля, гиля, сірі*

гуси, та вже-ж ви наплавались. Чуб. V. 274.

Напла́вистий, а, е = **Наддуристий**. Вх. Зн. 39.

Наплавни́й, а́, е́. Пловучій. *Наплавний млин, міст.* КС. 1883. IV. 743.

Напла́кати, ла́чу, чеш, гл. 1) Наплакать. **Як кіт напла́кав.** Очень мало. Ном. № 7695. 2) Навлечь плачемъ. *Нехай уже Мати Божа прощає мене грішну, що я своєму рідному братіку лихо наплакала.* МВ. I. 29.

Напла́катися, лачуся, чешся, гл. Наплакаться. *Як зійдуся з ким любилась, наплачуся стиха.* Чуб. V. 224.

Наплеска́ти, плещу́, щеш, гл. 1) Наплескать, набрызгать. 2) Нахлопать, нашлепать. 3) Насплетничать, наболтать. *Такою наплескала, що й матінко! Не плещи язиком!*

Наплести́ См. **Наплітати**.

Наплива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **наплисти́**, ву́, ве́ш, гл. 1) Наплывать, наплыть, натекать, натечь. *Неначе хвилі наплівали.* Шевч. 519. 2) Натыкаться, наткнуться, на что-либо, плывя.

Наплига́тися, га́юся, ешся, гл. Напрыгаться, наскакаться.

Напли́нок, нку, м. Наносъ рѣчнаго ила, наносный песокъ. 2) Слѣдъ, вліяніе. *Латинська мова лишила в лядській великий наплинок.*

Напли́нути, ли́ну, неш, гл. = **Наплисти**.

Наплисти́, ливу́, ве́ш, гл.=**Напливти**.

На́плід, лоду, м. Приплодъ; потомки. *Щоб ви самі... околіли, превражі дуки, з своїми жінками і з усім наплодом.* К. Бай. 43.

Напліндрува́ти, ру́ю, еш, гл. Награбить. *Золото, що ми напліндрували.* К. Бай. 91.

Наплита́ти, та́ю, еш, сов. в. **наплести́**, лету́, те́ш, гл. 1) Наплетать, наплесть. 2) **Наплести́ язико́м.** Выдумать, наболтать, насплетничать. *Ти уже чого не наплетеш своїм безкостим язиком.* Ном. № 12989.

Наплоди́ти, джу́, диш, гл. Наплодить, народить, размножить. *Ніде мені гнізда звити, ніде мені діток наплодити.* Мет. 211. *Багацько хлопців там наплодить.* Котл. Ен.

Наплоди́тися, джу́ся, дишся, гл. Наплодиться, размножиться. *У неї як пішли діти, так істино як сарани наплодилось.* Г. Барв. 276. *І наплодилось в тім болоті чортяк до врага.* Рудч. Ск. I. 63.

Наплу́тати. См. **Наплутувати**.

Наплу́тувати, тую, еш, сов. в. **наплу́тати**, таю, еш, гл. 1) Напутывать, напутать. *Наплутала нитюк та й пішла, а мені треба розплутувати.* Харьк. 2) Путаться, спутаться въ словахъ. *Щось казав, казав, наплутав, я й не розібрала.*

Наплюва́ти, люю́, єш, гл. Наплевать. *Наплюю я бабачу, коли хліб свій молочу.* Ном. № 2559. **І в ха́ту не наплюю́.** И на минутку не заглянетъ, не зайдетъ. *Як до чужих, то і на увесь день, а до мене— і в хату не наплювала.* Мир. Пов. II. 92.

Наплюгавити, влю, виш, гл. Напачкать, нагадить, насквернить, запакостить.

Наплю́скатися, каюся, ешся, гл. Наплескаться вволю.

Наплямкати, каю, еш, гл. Начавкать.

Напну́ти. ся. См. **Напинати, ся**.

Наповажитися, жуся, жишся, гл. Приложить усилія, старанія. *Як не наповажишся, то не буде з того нічого.* Ном. № 7192.

Напо́ванка, ки, ж.=**Напування**.

Наповза́ти, за́ю, еш, сов. в. **наповзти́**, взу́, зе́ш, гл. Наползать, наползти.

Напо́внити, ся. См. **Наповняти, ся**.

Наповня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **напо́внити**, ню, ниш, гл. Наполнять, наполнить. *Тут тобі, серденько, в степу поплавати... Червоною кров'ю річки наповнять.* Мет. 94. а) *Кубочки наповнять.* Мил. 181. б) **Нехай вам Бог наповня́є!** Пожеланіе: пусть Богъ увеличитъ ваше благосостояніе. Ном. № 4553.

Наповня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **напо́внитися**, нюся, нишся, гл. Наполняться, наполниться.

Наповорітьма́, нар. На обратномъ пути.

Наповпере́д, нар. Впереди всего; прежде всего. Вх. Зн. 39.

Наповпереджа́ти, джа́ю, еш, сов. в. **наповпереди́ти**, джу́, ди́ш, гл.=**Попереджати, попередити**. Вх. Зн. 39.

Напога́нити. См. **Напоганювати**.

Напога́нювати, нюю, еш, сов. в. **напога́нити**, ню, ниш, гл. Нагаживать, нагадить.

Напогото́ві, нар. Наготовѣ, въ готовности. *Прийдуть гості—вона на поготові, привітає їх.* МВ. (О. 1862. III. 41). *У Бо а все напоготові.* Ном. № 22.

Напожи́ткуватися, куюся, ешся, гл. Попользоваться; накопить (имущества).

Напозича́ти(ся), чаю(ся), еш(ся), гл. 1) Набрать взаймы. *Ніхто вже не дає: у всіх напозичалися.* Харьк. 2) Надавать

займы. *Напозичав людям багато, та як то люде оддаватимуть.* Харьк.

Напоїти. См. **Напувати.**

Наполега́ти, га́ю, ешь, гл.=**Наполягати.** *Одначе таки наполегали на їх, щоб узяли.* Г. Барв. 43. *А я все наполегаю: скажи та скажи!* МВ. II. 20.

Наполіскувати, кую, еш, сов. в. **наполоска́ти, лощу́, щеш,** гл. 1) Наполаскивать, наполоскать. 2) При обработкѣ овчинъ: періодически переворачивать овчины въ квасильномъ чану, перекладывая верхнія внизъ чана и обратно. Вас. 153. Также при дубленіи кожъ: обмывать кожу дубильнымъ растворомъ нѣсколько разъ, пока кожа станетъ мягкою и гибкою. Вас. 158.

Наполоска́тися, лощу́ся, щешся, гл. Вдоволь наполоскаться.

Наполо́хати, хаю, еш, гл. Напугать.

Наполу́мити, млю, миш, гл. Убѣдить, уговорить. *Я зовсім не хтів його позивати, та Грицько як зачав, як зачав, та таки наполумив мене позиватись.* Кіев. у. *Не хтілось їхати у Київ, але батько наполумив мене,—бач, тепер заробітки добрі під льодом.* Кіев. у.

Наполу́митися, млюся, мишся, гл. Твердо рѣшиться на что. *Він як наполумиться на що небудь, то нічим йою не зіб'єш.* Кіев. у.

Наполюва́ти, лю́ю, еш, гл. Достать охотѣ, поймать на охотѣ.

Наполяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **наполя́гти, ля́жу, жеш,** гл. Налегать, налечь, настаивать, настоять. *Наполяли сини, щоб поділить їх усім, так я мусив теє.* Каневск. у.

Наполя́гтися, ля́жуся, жешся, гл. Твердо рѣшиться. *Наполіся пан одібрать у мене землю.* НВолын. у.

Напона́здрити, здрю, рить, гл. Высмотрѣть что-либо, открыть, найти. Мнж. 186.

Напопри́ти, рі́, ри́ш, гл. Наперчить. *І печена, і варена, і перцем напопрена.* Гол. IV. 530.

Напо́рати, ра́ю, еш, гл. Надѣлать, наготовить.

Напо́ратися, раюся, ешся, гл. Натрудиться, устать отъ работы.

Напороти. См. **Напорювати.**

Напоро́тися, рю́ся, решся, гл. 1) Натянуться на что-либо острое. *Напоровся на вила.* 2) Нажраться. *Оце я напоровся борщу.* Зміев. у. 3) Наработаться, распарывая что-либо.

Напороши́ти, шу́, шиш, гл. 1) Напылить. 2) Посыпать, насыпаться. *Напорошив сніг.*

Напорудити, джу́, ди́ш, гл. Научить, наставить. Мнж. 186.

Напо́рювати, рюю, еш, сов. в. **напоро́ти, рю́, решь,** гл. 1) Предъ очищеніемъ срубленнаго дерева отъ коры: прорѣзывать, прорѣзать вдоль всего дерева остріемъ топора кору. Шух. I. 177. 2) Нарывать, нарвать въ большомъ количествѣ.

Напорядкувати, ку́ю, еш, гл. Распорядиться.

Напосіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **напосі́сти, сі́ду, дещ,** гл. Насѣдать, насѣсть, налегать, налечь, настаивать, настоять. *Тоді б ми з москалем так на злочестиві костьоли напосіли, як ляхи на наші благочестиві церкви.* К. ЦН. 276. *Я таки на нього напосяду, то він оддасть.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Напосіда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **напосі́стися, сі́дуся, дешся,** гл. 1) Приставать, пристать, навязываться навязаться, нападать, напасть. *Напосілася жінка, щоб таки їхати у ярмарок.* 2) Твердо вознамѣриться что-либо сдѣлать. *Напосілися на тое, щоб тужило серце моє.* Чуб. V. 248. *Напосівся хату будувати.*

Напосі́дливий, а, е. Настойчивый.

Напосі́сти, ся. См. **Напосідати, ся.**

На-послі́док, *нар.* Въ концѣ.

На-по́ступі, *нар.* Предъ родами, въ ожиданіи родовъ. *Тут косовиця заходе, а жінка на-поступі,—треба на родини та на хрестини грошей, а де їх узяти.* Павлоград. у.

Напосу́дити, джу, диш, гл. Настроить, наладить, приготовить, направить. *Я вже тобі напосудила, сідай да тчи.* Канев. у. *Напосудив млина таки як треба, а вітру немає.* Канев. у.

Напосу́дитися, джуся, дишся, гл. Собраться, наладиться, наготовиться. *Дочка оце вмерла, та й син щось напосудився,—лаюдиться вмірати.* Канев. у.

На-пота́лу. См. **Потала.**

Напо́тім, *нар.* Послѣ, на послѣ.

Напотрошити, шу́, ши́ш, гл. Напотрошить.

Напоу́мити. См. **Напоумляти.**

Напоумля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **напоу́мити, млю, миш,** гл. Вразумлять, вразумить, научать, научить, надоумливать, надоумить, наставлять, наставить на добрый путь. *Напоумте... Скажіть, будь*

ласка, як би ви мойому лиху запобігли. МВ. (КС. 1902. X. 150).

На-по́хваті, *нар.* Подъ рукой. *Лежала сокира на-похваті, а він узяв та й пішов.* НВолын. у.

На-по́хопі, *нар.*=**На-похваті**. *Стояв на-похопі заступ, а він його застукав.* НВолын. у.

Напра́ва, ви, *ж.* 1) Наущеніе, подущеніе. *Як би не було од старих направи, то й діти б не дражнили острожником.* Харьк. у. **З напра́ви**. По наущенію. 2) Починка, поправка, исправленіе.

Направе́ць, *нар.* Направо. Вх. Зн 40.

Напра́вити. См. **Направляти**.

Напра́вка, ки, ? *Ні швець, ні мнець, ні направка.* Ном. № 2965.

Направля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **напра́вити, влю, виш**, *гл.* 1) Направлять, направить, наводить, навести. *Направляли їх темними лісами.* Стор. МПр. 60. *Став лучок направлять.* Рудч. Ск. I. 139. 2) Наущать, наустить, подстрекать, подстрекнуть. 3) Починять, починить, поправлять, поправить. *Допче дружечка, допче, черевички видопче, дружба ся поставить,— черевички направить.* О. 1862. IV. 18. *Буду тебе паче всіх невольників доглядати, старії і новії кайдани направляти, ланцюгами за поперек втроє буду тебе брати.* АД. I. 212. 4) Исправлять, исправить. *Жид мовить: хрест не зопсуєть, ні направить.* Ном. № 899. 5) **Направля́ти пря́жу**. Навертывать нитки на навой въ ткацкомъ станкѣ. Константиногр. у.

Напра́вник, ка, *м.* 1) Руководитель. 2) Подстрекатель, подуститель. *То такий порадник, тілько на зле направник.* Черк. у.

Напра́сний, а, е. 1) Несправедливый. *А на мене, молодую, напрасная слава.* Мет. 87. 2) Дерзкій, обижающій, задорливый. 3) Внезапный, скоропостижный.

Напра́сник, ка, *м.* Обидчикъ, задира. *Одчепися, напраснику, я не була на празнику.* Ном. № 2805.

Напра́сниця, ці, *ж.* Обидчица, задира. *Масниця-напрасниця.* Ном. № 527.

Напра́сно(е), *нар.* 1) Несправедливо. 2) Задорно, дерзко, обижая. 3) Внезапно, скоропостижно. *Напрасне умер Іван: уранці робив, а ввечір умер.* Камен. у.

Напрасува́ти, су́ю, еш, *гл.* Нагладить.

Напрасува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Устать отъ глаженія.

Напра́ти, перу́, ре́ш, *гл.* Настирать.

Напрацюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Наработать. *Чи багато він напрацює?* О. 1862. III. 35.

Напрацюва́тися, цю́юся, ешся, *гл.* Натрудиться, наработаться. *Напрацювавсь добре, поки постягав каміння докупи.*

Напречу́до, *нар.*=**Напрочуд**.

Наприво́зити, во́жу, во́зиш, *гл.* Навозить, много привезти.

Напридба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Пріобрѣсть. Неправильная форма вмѣсто **надба́ти**. Встрѣчена только у Котляревскаго: *Всяких всячин напридбала.* Котл. Ен. IV. 17.

Наприйма́ти, ма́ю, еш, *гл.* Принять много.

Напри́клад, *нар.* Напримѣръ.

Напри́критися. См. **Наприкрятися**.

Наприкря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **напри́критися, рюся, ришся**, *гл.* Надоѣдать, надоѣсть.

Напри́ндити, джу, диш, *гл.* Надуть, выпучить. *Наприндив боки з дивування.*

Напри́ндитися, джуся, дишся, *гл.* Надуться, напыжиться. *Наприндилась, надулася, чому в кожух не вдяглася.* Нп.

Напри́сідки, *нар.*=**Навприсядки**. Вх. Зн. 40.

Напри́чуд, *нар.*=**Напрочуд**.

Напри́шкуватий, а, е. Дерзкій, буйный. Кіев. у.

Напрова́джувати, джую, еш, сов. в. **напрова́дити, джу, диш**, *гл.* 1) Наводить, навести, направлять, направить на что. *Напровадив його на п'яну дорогу.* Закр. 2) Наводить, навести много. *Напровадив гостей повну хату.* 3) Наговорить многое. *Язиком намолов та напровадив усякої нісенітниці.*

На-про́весні, *нар.* Въ началѣ весны.

На́прово, *нар.* Наскоро, на скорую руку. *Як шкода буде напрово продати хліб, то я заставлю у брата, або що.* Павлогр. у.

Напроку́дити, джу, диш, *гл.* Напроказить. *Мабуть добре напрокудив, що вже й очей не появе.*

Напропади́ме, *нар.* На погибель. *Хто іде на Сібір, то певне не на добро, а напропадиме.* Камен. у.

Напропуд, *нар.* Напроломъ, напрямикъ. Мнж. 186.

Напророкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Напророчить. *Не даремне таке напророкував странній.* Г. Барв. 461.

Напроси́ти, ся. См. **Напрошувати, ся**.

Напро́стати, таю, еш, *гл.* Выравнять, выпрямить. *Напростати цвях.* Камен. у.

Напросте́ць, *нар*=**Навпростець**. *Ворона напростець літає.* Ном. № 11405.

Напро́ти, **напро́тив** *нар.* Напротивъ. *Повиставляло напроти сонця свої боки.* Левиц. I. 89. *Сіла собі напротив вікончя.* Чуб. V. 621. См. **Навпроти**.

Напроти́ти, **рочу́**, **ти́ш**, *гл.* Напречь. См. **Напрутити 1**. *Дикий кабан зімою риє землю—рило в йому м'яке, а він його так напротить, що риє краще, як лопаткою.* Терск. об.

Напроха́ти. См. **Напрохувати**.

Напро́хувати, **хую**, **еш**, сов. в. **напроха́ти**, **ха́ю**, **еш**, *гл.*=**Напрошувати**.

Напро́чуд, *нар.* На удивленіе. *Сон дивен, барзо дивен напрочуд.* Макс.

Напрошки́, *нар.* Напрямикъ, прямой дорогой. Вх. Зн. 40.

Напро́шувати, **шую**, **еш**, сов. в. **напроси́ти**, **рошу́**, **сиш**, *гл.* Напрашивать, напросить; созывать, созвать, приглашать, пригласить многихъ. *Напросила старців і вбогих.* Левиц.

Напро́шуватися, **шуюся**, **ешся**, сов. в. **напроси́тися**, **шу́ся**, **сишся**, *гл.* (**кого́ про що**). Долго просить кого о чемъ. *Тебе я тілько напросився.* Федьк.

Напру́га, **ги**, *ж.* Напряженіе.

Напру́гий, **а**, **е**. 1) Плотный, крѣпкій тѣломъ, упругій. 2) Напряженный.

На́пруго и **на́пругом**, *нар.* 1) Крѣпко; напряженно. *Не задрімав і на волосок напругом.* 2) Скоропостижно. *Напругом умер.* 3) Стремительно (о теченіи). *Вода напругою пішла.* Вас. 189. *Вода напругом пішла.* Вас. 212.

Напру́джувати, **джую**, **еш**, сов. в. **напру́дити**, **джу**, **диш**, *гл.* 1)=**Напружувати**. *Напрудив свої сили.* Левиц. КС. 2) Напускать, напустить (о блохахъ).

Напруди́тися, **джу́ся**, **дишся**, *гл.* Навопять (испустивъ вѣтры). *Напрудилася гадова свинота—бодай тобі репнуло!* Ном. № 12407.

Напру́жувати, **жую**, **еш**, сов. в. **напру́жити**, **жу**, **жиш**, *гл.* Напрягать, напречь; натягивать, натянуть. *Він напружив ноги, наче доганяв злодія.* Мир. ХРВ. 65.

Напру́жуватися, **жуюся**, **ешся**, сов. в. **напру́житися**, **жуся**, **жишся**, *гл.* Напрягаться, напречься.

Напрути́ти. См. **Напручувати**.

Напру́чувати, **чую**, **еш**, сов. в. **напрути́ти**, **ручу́**, **тиш**, *гл*, 1) Напрягать, напречь, натягивать, натянуть. *Напрутити косу* (що косять), *або пилку.* 2) **Напрути́ти ву́са**. Закрутить усъ.

Напряги́ти, **ряжу́**, **же́ш**, *гл.* Нажарить. *Загадав жінці напряти сала.* Рудч. Ск. I. 195.

I. Напряда́ти, **да́ю**, **еш**, сов. в. **напря́сти**, **ряду́**, **де́ш**, *гл.* Выпрядывать, выпрясти. *По два починки напрядаю.* Чуб. V. 916.

II. Напря́да́ти, **да́ю**, **еш**, сов. в. **напря(е)ну́ти**, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Покрывать, покрыть, накрывать, накрыть; напяливать, напялить. *Ти хоч би напрягла на себе хустку, чи що.* Александр. у. Слов. Д. Эварн. *Напрядати віз (рядниною, повстю, шкурою).*

I. Напряда́тися, **да́юся**, **ешся**, сов. в. **напря́стися**, **ду́ся**, **де́шся**, *гл.* Напрядаться, напрясться, попрясть вдоволь. *Поки багатая наспалась, убогая - небогая напрялась.* Чуб. V. 916.

II. Напряда́тися, **да́юся**, **ешся**, сов. в **напря(е)ну́тися**, **ну́ся**, **не́шся**, *гл.* Покрываться, покрыться, накрываться, накрыться; напяливаться, напялиться. *Один рукав подстелю, другим напрягнуся.* Грин. III. 133.

На́прядка, **ки**, *ж.* Брезентъ, покрывало для телѣги изъ кожи, войлока или **рядни́ни**, вымоченной въ дегтю.

На́пря́м, **му**, *м.* Направленіе. *Воно б можно це зробити* (читальню), *та як би всі такою напряму, як я.* Славяносерб. у.

Напряме́ць, *нар.*=**Навпростець**. *Напрямець тільки ворони літають.* Ном. № 11405.

Напрями́ти, **ся**. См. **Напрямляти**, **ся**.

Напрямля́ти, **ля́ю**, **еш**, сов. в. **напрями́ти**, **млю́ся**, **ми́шся**, *гл.* Направлять, направить. *Вийшли дівчата з Очкурового двору і напрямилися до батюшки.* Мир. Пов. I. 147. *Очі напрямились на йому.* Мир. ХРВ. 140.

На́пря́мок, **мку**, *м.*=**Напрям**. *Гриць ко... з усім напрямком свою тихою пахарською життя.* Мир. ХРВ. 391.

Напрямува́ти, **му́ю**, **еш**, *гл.*=**Напрямити**. *Іван, ще дитиною напрямований по хліборобській дорозі, так її й держався.* Мир. ХРВ. 125.

Напря́сти, **ся**. См. **Напрядати**, **ся**.

Напсе́тити, **се́чу**, **тиш**, *гл.* Навонять (о животныхъ, человѣкѣ). *Брень, брень, шаповал, напсетив, навсіяв, у кишеню поховав.* Ном. № 14174.

Напсува́ти, **сую́**, **е́ш**, *гл.* Напортить.

Напува́ння, **ня**, *с.* Напаиваніе.

Напува́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **напої́ти**,

пою́, їш, *гл.* 1) Поить, напаивать, напоить. *Напувала нас солодкими медами.* Мет. 188. *Козак коня напував.* Чуб. V. 135. *Напій, напій, чорнявая, сірії воли!* Чуб. V. 106. 2) Пропитывать, пропитать что-либо жидкостью. *Я вже ремінь добре напував дьогтем.* Борз. у.

Напу́дити, джу, диш, *гл.* 1) Налить. *Багато бочок напудили.* 2) Намочить. *От напудив, як той віл!* 3) Напугать.

Напу́дитися, джуся, дишся, *гл.* Напугаться, испугаться.

Напу́житися. См. **Напужуватися**.

Напу́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **напу́житися, жуся, жишся**, *гл.* 1) Надуваться, надуться, напыжиться. *Шароварі напужились.* Кв. II. 125, 2) Принимать, принять надменный видъ.

Напу́каться, каюся, ешся, *гл.* Настучаться (въ дверь).

Напундю́читися, чуся, чишся, *гл.*= **Набундючитися** 2.

На́пуск, ку, *м.*=**Напуст**.

Напуска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **напусти́ти, пущу́, стиш**, *гл.* 1) Напускать, напустить. *Хто це напустив собак у хату?* 2) Напускать, напустить сверху внизъ, свѣшивать, свѣсить сверху внизъ. *Начосів не напускай.* Ном. № 11264. 3) Нахмуривать, нахмурить. *Напустила брови, як сова.* 4) **На́пуст напусти́ти**. Послать наказаніе. *На нас таки Господь напуст напустив.* Г. Барв. 430. См. **Напуст**.

Напуска́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **напусти́тися, пущу́ся, стишся**, *гл.* Нападать, напасть, набрасываться, наброситься. *На його напустилась росержена молодиця.* Мир. ХРВ. 9. *Чорти як напустяться на його.* Мнж. 127.

На́пуст, ту, *м.*, **на́пусть, ти**, *ж.* Попущеніе, наказаніе. *Ти, царице, наша мати, напуст напустила: славне військо запорожське та й занапастила.* Нп. *Бог напусть напустив, діти так і вмірають.* Борз. у. *Господь напусть напустив: гадюки набралось у нас такого багато.* О. 1862. V. 79.

Напусти́ти, ся. См. **Напускати, ся**.

Напусто́шити. См. **Напустошувати**.

Напусто́шувати, шую, еш, сов. в. **напусто́шити, шу, шиш**, *гл.* Опустошать, опустошить много чего.

Напустува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Нашалиться.

Напути́ти. См. **Напучувати**.

Напу́тниця, ці, *ж.* Наставница. *Шорадо милая моя, напутнице моя і мати.* Мкр. Г. 25.

Напуха́ти, хаю́, еш, сов. в. **напу́хти** и **напу́хнути, хну, неш**, *гл.* Напухать, напухнуть.

Напуча́ти, ча́ю, еш и **напу́чувати, чую, еш**, сов. в. **напути́ти, пучу́, ти́ш**, *гл.* Указывать, указать путь, надоумливать, надоумить. *Хиба я напучав їх красти? Сами зробили, а на мене клеплють.* Новомоск. у. *Я тебе розважала, напучала, як рідна мати.* І. Барв. 246. *Тепер я тебе напучу, як помиритися з жінкою.* Г. Барв. 343. *Мабуть нечистий напутив його.* К. ЧР. 29.

Напха́ти, ся. См. **Напихати, ся**.

Напхи́катися, каюся, ешся, *гл.* Нахныкаться.

На́пхом, *нар.* Биткомъ. *Народу напхом налізло. Напхом понабивані скрині.*

Напши́кати, каю, еш, *гл.* 1) Навонять (испуская вѣтры). 2) Наговорить, употребляя звуки пш (о поляхъ). *Прийшов лях, напшикав, напшикав та й пішов собі.* См. **Накакати**.

Напшо́тити, шо́чу, тиш, *гл.*=**Напсотити**.

Нап'ясти́, ся. См. **Напинати, ся**.

Нап'ятнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Заклеймить, отмѣтить. *Нап'ятнуймо його, щоб і діти його знали, що за цяця був їх татунь.* Св. Л. 222.

Нарабува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Награбить.

Нара́да, ди, *ж.* Совѣщаніе.

Нара́джувати, джую, еш, сов. в. **нара́дити, джу, диш**, *гл.* Совѣтовать, посовѣтовать. *Вже вони мені пороги позбивали, ходячи да нараджуючи, щоб я притьмом брався.* Г. Барв. 413. *Хороше нарадив.* Ном. № 6122. *Її чоловіка хтось і нарадив.* Мнж. 9.

Нара́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **нара́дитися, джуся, дишся**, *гл.* Совѣтоваться, посовѣтоваться, совѣщаться.

Наража́тися, жа́юся, ешся, *гл.*=**Нараджуватися**. *Ой там Михалько уминається, із своїм таточком наражається.* Грин. III. 43.

Нара́з, *нар.* Вдругъ, сразу. *Хто нараз, буде зараз.* Ном. № 5596.

Наразі́тися, жу́ся, зі́шся, *гл.* 1) Наткнуться на что-либо острое. 2)—**кому́**. Навлечь на себя чье нибудь неудовольствіе.

Нара́кви́ця, ці, *ж.* 1) Поручь (у священника). 2) Шерстяныя или овчинныя манжеты. Вх. Зн. 40. Шух. I. 180.

Нара́лити, лю, лить, гл. Напахать ра́ли.

Нара́льник, ка, м. Желѣзная часть ра́ла, одѣвающая копи́сть, родъ сошника. Чуб. VII. 401.

Нарамі́нник, ка, м. Наплечникъ.

Нарахува́ти, хую, еш, гл. Насчитать.

Нара́яти, ра́ю, еш, гл. Насовѣтовать, посовѣтовать; указать, порекомендовать. *Нарай, нарай, брате, де дівчину взяти.* Нп. *Нараяв я до баби добрих людіѣ.*

Нарва́ти, ся. См. **Наривати, ся.**

На́рвина, ни, ж. Деревянная палка, которою удерживаютъ полозъ саней въ изогнутомъ положеніи при его приготовленіи. Сумск. у.

Наревті́, рев у́, ве́ш, гл. Наревѣть. *А нам про се пороги наші инші надії й міркування наревли.* К. ПС. 136.

Нарегота́тися, гочу́ся, чешся, гл. Нахохотаться.

Наректи́. См. **Нарікати.**

На́решний, а, е. Внезапный, скоропостижный. Угор.

Нарепа́тися, паюся, ешся, гл.=**Нарепкатися.**

Нарепка́тися, каюся, ешся, гл. Нажраться. *Нарепкався, як свиня браги.* Ном. № 12249.

Нарече́ний, а, е. Нареченный. *Робимо вкупі, молотимо і в таях рубаємо з нареченим тестем.* Г. Барв. 178. *Вийди, мати, з хати, познавати дитяти: вчора було наречене, а тепер повінчане.* Мет. 171. **Нарече́на.** Невѣста. **Нарече́ний.** Женихъ. *А ось і моя наречена! сказав Сомко, обернувшись до Лесі.* К. ЧР. 103.

Наречи́, чу́, че́ш, гл.=**Наректи.** Желех.

Нарешті́, нар. Наконецъ. *А нарешті піп Кирика кулаком у спину: пішов геть з моєї хати, еретичий сину!* ЗОЮР. II. 86. *Ой пив мед і горілку, ще й музики водив, а нарешті досталося, що в полиції сидів.* Руд. Чп. 237.

I. Нарива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **нарва́ти, рву́, ве́ш,** гл. 1) Нарывать, нарвать. *Ой нарвала дівчина лободи, лободи.* Нп. 2) Надрывать, надорвать частью. *Віжки були цілі, не нарвані, а як потяг,—так і перегоріли.* Волч. у. 3) Прикрѣплять ярмо къ дышлу, и вообще приводить его въ надлежащій порядокъ для запряжки. Рудч. Чп. 251. *Гей вози мажте, ярма наривайте, сиві воли запрягайте!* Рудч. Чп. 97. У Кулиша: надѣть ярмо на воловъ: *Важке ярмо... нарвати крутороким.* К. Дз. 12. **Нарива́ти бики́.** Запрягать воловъ. Вх. Зн. 40.

II. Нарива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **нари́ти, рию, еш,** гл. Нарывать, нарыть. *Клята свиня нарила на городі такою, що хоч плач!*

Нарива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **нарва́тся, ву́ся, ве́шся,** гл. Набрасываться, наброситься на ѣду, съ жадностью ѣсть. *Літо, зробилось вдень жарко. Отара цілий день на тирлі недалеко води... Сонце на захід; отара нарівається на пашу.* О. 1862. V. Кух. 33.

Нариґлюва́ти, ґлю́ю, еш, и **нариґува́ти, ґу́ю, еш,** гл. Плохо написать, нацарапать. *Бач, як нариглював письмо.* Волч. у.

Наримарюва́ти, рю́ю, еш, гл.=**Налимарювати.**

Нарина́ти, на́ю, еш, сов. в. **нари́нути, ри́ну, неш,** и **нарну́ти, рну́, не́ш,** гл. Литься въ большомъ количествѣ, налиться, нахлынуть. *Як нарнуло води з моря, весь день не спадав.* Мил. 67.

Нари́патися, паюся, ешся, гл. 1) Много разъ отворить и затворить дверь, часто уходить и снова входить, отворяя и затворяя дверь. *І коли ти вже нарипаєшся? То з хати, то в хату!* 2) Навязаться, привязаться. *Чоловік кабана смалив, циган і нарипався: дай та й дай йому м'яса.* Ном. № 938.

Нари́ти. См. **II. Наривати.**

Нари́тники, ків, м. мн. Шлея. *Пристало, як свині наритники.* Ном. № 11207.

Нарихтува́ти, ту́ю, еш, гл. Направить, нацѣлить, навести (пушку). *Велів гармати нарихтувати, на Вирвин город стріли пускати.* АД. I. 19.

Нари́чити, чу, чиш, гл. Слишкомъ много наложить, навалить, навьючить. *Думав, що усе забрали з баштана, а іще такий віз наричив, що ледве воли довезли.*

Нариштува́ти, ту́ю, еш, гл. 1)=**Нарихтувати.** *Нариштуйте джерела онямі на Чорне море.* К. Бай. 93. 2) Наложить. *Нариштували повнії мажи* (харчу). ЗОЮР. I. 289.

На́рівні, нар. Наравнѣ.

На́рівно, нар. Одинаково. *Нарівно жалко* (усіх діток). Ном. № 9215.

Нарів'ячко, а, с. ? *Молодая та дівчинонько, куди тебе батько оддає?.. Чи в чужую землю, чи в велику сем'ю? Чужа земля під корінячком, чужа сем'я під нарів'ячком.* Мет. 222.

На́рід, роду, *м.*=**Народ**. *Любить бо нарід наш.* Єв. Л. VII. 5.

Наріжний, а, е. Угольный, краеугольный. *Копай наріжню яму на слуп наріжний.* Кіев. г. *Хто положив наріжний камінь.* К. Іов. 84.

Наріжник, ка, *м.* 1) Уголъ крыши, угловое стропило. Залюбовск. 2) Оковка листовымъ желѣзомъ угла сундука (на крышкѣ и внизу). Вас. 150. 3) Часть **ключа́**, прибора для ношенія сѣна. См. **Ключ.** Шух. I. 171.

Наріжниці, ниць, *ж. мн.* 1)=**Наріжник 1.** Чуб. VII. 378. 2) Снопы, которые кладутъ на углахъ крыши.

Нарізати. См. **Нарізувати**.

На́різно, *нар.* Отдѣльно, порознь. *Нарізно од нас.* Левиц. КС. *Ми з братом нарізно живемо.*

Нарізну́ти, зну́, не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **нарізувати.** *Візьме стручечок да нарізне і впустить меду туди.* Г. Барв. 425.

Нарізувати, зую, еш, сов. в. **наріза́ти, ріжу, жеш**, *гл.* 1) Нарѣзывать, нарѣзать. 2) Усердно играть. *В шинку нарізують тобі цимбали, кобза і сопілка.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 111. *Нарізує на скрипці.*

Нарізуватися, зуюся, ешся, сов. в. **наріза́тися, ріжуся, жешся**, *гл.* Натыкаться, наткнуться. *Инший* (черкес) *наріжеться на пластуна, то й аминь йому.* О. 1862. II. Кух. 64.

На́рік, *нар.* На будущій годъ. *Бог його знає, що нарік буде.* Камен. у.

Наріка́ння, ня, *с.* Ропотъ, жалоба. *Посипались кепкування й нарікання і на Павлюгу.* Стор. МПр.

Наріка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **наректи́, реку́, че́ш**, *гл.* Соверш. видъ употребляется только при двухъ первыхъ значеніяхъ. 1) Называть, назвать. *Своє дитя без сорома байстрям нарікає.* Шевч. 21. 2) **На́речено.** Назначено, суждено. *Та вже коли наречено вмірати, і знахури не відшепчуть.* ЗОЮР. II. 289. 3) Горевать, сѣтовать. *Потім будеш нарікати, що з бідною оженився.* Нп. 4) Попрекать, упрекать. *Не вспів отець і мати за молодого сина подружжя поняти,—а зараз стане* (син) *хлібом-сіллю нарікати.* Мет. 349. *Ой мені батько так нарікає.* Мет. 44. *Жінка вже поприбірала, кленучи чоловіка та нарікаючи.* Рудч. Ск. II. 128. 5)—**на кого, на що.** Жаловаться, роптать. *Ми своїх будем жен научати, щоб на тебе не нарікати.* Нп.

На́ріст ка, *ж.* Телка. Екатер. у.

На́рість, рости, *ж.* Наростъ. НВолын. у.

Нарну́ти. См. **Наринати.**

Наробі́ти, ся. См. **Наробля́ти, ся.**

Наробля́ти, ля́ю, ешся, сов. в. **наробі́ти, блю́, бишся**, *гл.* 1) Дѣлать, надѣлать. *Прости мені, мій батечку, що я наробила!* Шевч. 73. *Пинчуки багацько лиха нам наробили.* Стор. *Та жалю наробила, та серце засмутила.* Грин. III. 230. 2) На́рабатывать, наработать.

Наробля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **наробі́тися, блю́ся, бишся**, *гл.* 1) Нарабатываться, наработаться, устать работая. *З рук наробитись, з ніг находитись.* Ном. № 4560. *Хоч як за день наробишся, а вечір прийде,—кортить на вулицю.* 2) О выдѣлываемой кожѣ: утолщаться, утолститься отъ долгаго лежанія въ зольномъ чану. Вас. 158.

На́ров, ву, *м.*=**Норов.**

Наровли́вий, а, е=**Норовливий.** Мет. 141.

Наро́д, ду, *м.* Народъ.

Наро́джувати, джую, еш, сов. в. **народи́ти, джу́, диш**, *гл.* Раждать, родить. *Так його мати народила.* Ном. № 2917.

Наро́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **народи́тися, джу́ся, дишся**, *гл.* Раждаться, родиться. *Народився Ісус у Віфлиємі Юдейському.* Єв. Мт. II. 1. **Місяць (молоди́н) народився.** Появилась молодая луна.

Наро́дина, ни, *ж.* Презр.: человѣкъ, народъ. *Проклята народина в'язку сіна взяла.*

Народи́ти, ся. См. **Народжувати, ся.**

Наро́дний, а, е и **наро́дній, я, е.** Народный.

Наро́дник, ка, *м.* Ученикъ народнаго (уѣзднаго) училища во вторую четверть XIX. в. Сим. 72.

Наро́дність, ности, *ж.* Народность.

Народо́вець, вця, *м.* Народникъ. *Ми... носимо народню свиту, бо ми, народовці, стаємо на бік народа.* Левиц. Пов. 159.

Народо́вий, а, е. Народный.

На́родок, дку, *м.* Народъ. *А тут і всякого иншого народку намножилось.* КС. 1883. III. 670.

Народолю́бець, бця, *м.* Любящій народъ; народникъ. К. МХ. 33. *Українським... народолюбцям заборонями сповіщати рідний край про все, чим би освітилась його темрява.* К. XII. 125.

Народолю́бний, а, е. Любящій народъ. Желех.

Нарожда́ти, да́ю, еш, *гл.*=**Народжу-**

вати. *А як мене нарождала,—свою кров проливала.* Грин. III. 690.

Нарожде́нець, нця, *м.* 1) Новорожденный. 2) Уроженецъ. *Ми його знаємо, він з нашого села, у нас і родився—наш нарожденець.* Екатер. у. Залюбовск.

На-розви́дні, *нар.* На разсвѣтѣ. *Це було на-розвидні, як стало світать.* Новомосковск. у Залюбовск.

На-ро́здріб, *нар.* Въ розницу, по мелочамъ. *Четвертей сто вапни продав я в-гурт, а останню, четвертей тридцять, на-роздріб.* Екатер. у.

Нарозмовля́тися, ля́юся, ешся, *гл* Наговориться. *З ким люблюся, то й не наговорюся, з ким кохаюсь, то й не нарозмовляюсь.* Грин. III. 387.

Нарозуми́ти, млю́, ми́ш, *гл.* =**Напоумити**. *Нарозумив би тебе Бог.* Вх. Зн. 40.

Нарозумі́ти, мію, еш, *гл.* Взять въ толкъ, набраться умѣнья. *Пани нарозуміли од мужиків, як хазяйнувати треба.* Волч. у.

Нароі́ти, рою́, і́ш, *гл.* Нароить, навести молодыхъ роевъ. *Нароїть роїв.* К. ПС. 113.

Нароі́тися, рою́ся, і́шся, *гл.* Нароиться. *Чи багато в тебе сього літа роїв нароїлося?*

Наро́ком, *нар.* Нарочно, умышленно. *Заволоком—уродиться, як нароком.* Ном. 7169. *Чи ти вже мене узявсь нароком занапастити?* МВ. (О. 1862. I. 101).

Нарони́ти, ню́, ниш, *гл.* Уронить много. *Та летила зозулечка через сад, наронила пір'єчка повен сад.* Kolb. I. 292.

Нароска́зувати, зую, еш, *гл.* Наговорить, разсказать много. *Наросказував міх, торбу і три оберемки.* Ном. № 13045.

Нароска́зуватися, зуюся, ешся, *гл.* Вдоволь разсказать. *І не наросказується опісля, які дива там бачив.* Св. Л. 268.

На́росля, лі, *ж.* Наростъ вокругъ ствола дерева. НВолын. у.

Наро́спальці, *нар.* Въ сердцахъ.

Нароста́ти, та́ю, еш, сов. в. **нарости́, ту́, те́ш**, *гл.* Наростать, нарости. *Стрижи пана, як вівцю,—на йому шерсть наросте.* Ном. № 1234. **Са́ло нароста́є.** Отлагается жиръ.

На́ростень, тня, *м.* 1) Наростъ. Звенигор. у. Вас. 157. 2) Мозоль. *Наростня просто не можна зрізати, а треба перше роспарити, до він і вилізе.* Подольск. г.

Нарости́. См. **Наростати**.

На́росток, тка, *м.*=**Назімок**.

На́рошне, *нар.* Нарочно. Рудч.

Нарощиня́ти, ня́ю, еш, *гл.* О тѣстѣ: заквасить много. *Нарощиняв, а чим замісити?* Ном. № 3523.

На́рти, тів, *м. мн.* Костяные коньки изъ реберъ животныхъ. Св. Л. 40.

Наруба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Нарубить. *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубаємо дровець.* Ном. № 10289.

Наруба́тися, ба́юся, ешся, *гл.* Нарубиться.

На́рубень, *нар.* Ребромъ. *Клади його нарубень.*

Наруби́, *нар.* Наизнанку, наизворотъ. Угор.

Нару́га, ги, *ж.* Издѣвка, посмѣяніе, позоръ. *Од матері сорома і наруги приняла.* АД. I. 215. *Пришли, пришли, мій миленький, хоч нароком люде, нехай мені од батенька наруги не буде.* Нп. *Почне перед панночками наругу на його зводити.* МВ. (О. 1862. III. 48).

Наруга́ти, га́ю, еш, *гл.* Укорять, корить. *Він* (писарь) *був і мої гроші не оддавав, так я став наругать, то він і оддав.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Нару́гач, ча, *м.* Ругатель, насмѣшникъ.

Нару́гувати, гую, еш, *гл.*=**Наругати**. *Став мене батько наругувать за ту кражу, то мені вже не можна було дома жити,—я й пішов з дому.* Новомоск. у. (Залюбовск).

Нару́гуватися, гуюся, ешся, *гл.*—**на ко́го**. Задѣвать, затрогивать. *Він часто на мого брата наругується і на мене, то я йому змовчую, а брат не змовчав,—от він і лаявся.* Новомосковск. (Залюбовск.).

На́руч, *нар.* На-руку, съ руки, кстати. *А йому се й наруч.*

Наруша́ти, ша́ю, еш, *гл.* Двигать, шевелить. *Ой у полі билина, вітер нею хитає, та й найменша пташина і та нарушає.* Чуб.

Нарю́мсатися, саюся, ешся, *гл.* Наплакаться, нахныкаться.

Наря́д, ду, *м.* 1) Нарядъ, убранство. *Я їй дорогі наряди справила.* Чуб. V. 720. *Вивела вдова, вивела небога свою дочку у наряді.* Грин. III. 207. 2) Сбруя. *Ой у саді, саді, саді-винограді, стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. Ум. **Наря́донько**. *Як удасться твій миленький та ревнивий,—не дасть тобі нарядоньку поносити.* МУЕ. III. 131.

Наря́ддя, дя, *с., соб.* Орудіе. *Дає Іванові шість волів, плуг, віз, рало, все господарне нарадя.* Чуб. II. 523.

Наряджа́ти, джа́ю, єш, сов. в. **наряди́ти, джу́, диш**, гл. 1) Приготовлять, приготовить, приводить, привести въ порядокъ, устроить. *Нарядив він новий серп пшениченьку жати.* Нп. *Ми йому ганки нарядили.* Борз. у. 2) Убирать, убрать, наряжать, нарядить. *Не за для тебе сю калину садили, а за для тебе дівку нарядили.* Грин. III. 488. 3) Снаряжать, снарядить, назначать, назначить. 4) **Наряди́ти дити́ну.** Выраженіе, имѣющее смыслъ: сдѣлать ребенка. *Було й цілуємось, захиливши за двері, а тут не стямилась, як і дитину нарядили.* Г. Барв. 476. 5) **Наряди́ти перекір.** Сдѣлать наперекоръ, сдѣлать вопреки чему. *А я тобі, моя мати, перекір наряжу: повну хату, ще й кімнату женихів наведу.* Нп. 6) **Наряди́ти ці́ну.** Назначить цѣну. *Взяли тому коню ціну нарядили, півтораста карбованців та й чотирі.* Нп.

Наряджа́тися, джа́юся, єшся, сов. в. **наряди́тися, джу́ся, дишся**, гл. 1) Наряжаться, нарядиться. *Умилася, причепурилась і як в неділю нарядилась.* Котл. Ен. 2) Приготовляться, приготовиться. *Гуслі гудуть, до двору йдуть: та наряжайся, Марусю, бо возьмуть тебе.* КС. 1883. II. 385.

Нара́донько, ка, м. Ум. отъ **нара́д.**

Наряжа́ти, жа́ю, єш, гл.=**Наряджати.**

Наряжа́тися, жа́юся, єшся, гл.=**Наряджатися.**

Наса́д, ду, м. 1) Часть телѣги: подушка поверхъ оси. Рудч. Чп. 249. *Садися ж іззаду та не поламай насаду.* Чуб. V. 635 2) Часть саней (**керчу́г**), которыми гудулы свозятъ срубленныя деревья: переклад на, лежащая на **копила́х** и связывающая полозья; такихъ перекладинъ въ саняхъ двѣ. Шух. I. 180.

Насаджа́ти, джа́ю, єш, гл. Посадить много, многихъ. *Ото насаджала на віз,— насилу коні йдуть.*

Наса́джувати, джую, єш, сов. в. **насади́ти, джу́, диш**, гл. 1) Насаживать, насадить. *Один чоловік насадив виноградник.* Єв. Л. XX. 9. 2) Надѣвать, надѣть, насаживать, насадить. (Вітряк) *видумав чорт. Чорт уже все поставив, тільки крил, що вони хрестом, не почепе та каміння не насаде, бо й там хрест.* Драг. 17. 3) Разложить на току хлѣбъ для молотьбы. *Домолочував жита: півкопи було насажено.* Зміев. у.

Насади́ти. См. **Насаджувати.**

Насадови́ти, влю́, виш, гл. Насадить, разсадить. *Насадовила гостей, що сісти не можна.*

Насажа́ти, жа́ю, єш, гл.=**Насаджати.**

Наса́жувати, жую, єш, гл.=**Насаджувати.**

Наса́лити, лю, лиш, гл. Насалить. *Губи насалить.* Ном. № 8791.

На-самоті́, нар. Наединѣ, съ глазу на глазъ. *Дівчача натура усюди однаковісінька: проміж людей так і соромиться, нехай же на самоті, так ну!* Кв. I. 248.

Насамперед, нар. Прежде всего. *Вони ж його насамперед барзо привітали.* Нп.

Насвари́ти, рю́, риш, гл. Погрозить—словами или дѣйствіемъ. *Я йому казав, щоб він не бунтувався у холодній, а він давай мене лаяти та ще й палицею насварив, піднявши її вгору.* Новомоск. у. (Залюбовск.). *Війт насварив на мене.* Федьк.

Насвари́тися, ря́ся, ришся, гл. 1) Разсердиться на кого, погрозить кому. 2) Вдоволь нассориться, набраниться.

Насва́тати. См. **Насватувати.**

Насва́тувати, тую, єш, сов. в. **насва́тати, таю, єш**, гл. Высватывать, высватать. *Насватав батька свою лисою, от і сиди тепер з гарбузом.*

Насва́туватися, туюся, єшся, гл. Присватываться. *Насватується до мене Петро. Насватувався якийсь київський, та вона...* (не схотіла). Св. Л. 133. *Пан Кулінський почав на Масю насватуватись.* Св. Л. 275.

Насвіти́тися, чу́ся, тишся, гл. Вдоволь посвѣтить. *Тобі, місяцю, насвітитися, мені по світу надивитися.* Марк. 91.

Насв'ятити. См. **Насвячувати.**

Насв'я́чувати, чую, єш, сов. в. **насв'ятити, в'я́чу́, тиш**, гл. Насвячивать, насвятить.

Насе́рдний, а, е. Сердечный. *Ти мої рани насердні загоїла, замовила рідним словом, рідною піснею.* Г. Барв. 492. *Не діло мене крушило, а туга насердна.* Г. Барв. 119.

Насере́д, нар. Посреди; на средину. *З чужим і насеред села розставайся.* Ном. № 9690.

Наси́дітися, джуся, дишся, гл. Насидѣться. *Коло неї не насидиться.* Мнл. 97.

Насила́ти, ла́ю, єш, сов. в. **насла́ти, шлю́, шле́ш**, гл. Насылать, наслать. *Наслано до нас чужих людей! Се Господь мені лихо наслав!* МВ. (О. 1862. III. 47). **Се не-на́че на́слано.** Какъ будто-бы кто-то умышленно причинилъ (это несчастіе). Ном. № 2133. **На́сланий.** Причиненный чужой

злой волей (о болѣзни, какомъ-либо нечастіи). Мил. 34.

Насилко́м, *нар.* Насильно. *І не хотів, так насилком променями кобилу.* Терск. об.

Наси́лу, *нар.* Съ трудомъ, едва. *Насилу десять чоловік його подужали.* Стор. *Насилу ноги волочу.* Мет. 167.

Наси́льне, *нар.* Насильно. *Мене мати насильне женила.* Чуб. V. 728.

Наси́льний, **а**, **е**. Сдѣланный, совершенный по принужденію, насильно. *Він їх не буде насильною роботою морити, на панщину заняти.* Мир. ХРВ. 98. *З насильного колодязя води не пить.* Ном. № 1088.

Наси́льно, *нар.* Насильно. *Насильно колодязь копать—води не пить.* Ном. № 1088.

Наси́льство, **ва**, *с.* Насиліе. *Насильство і тиранство.* К. XII. 127.

На́сильці, *нар.* Насильно.

Насини́ти. См. **Насинювати**.

Наси́нювати, **нюю**, **ешь**, сов. в. **насини́ти**, **ню́**, **нишь**, *гл.* Насинивать, насинить.

Насипа́ти, **па́ю**, **ешь**, сов. в. **наси́пати**, **плю**, **плешь**, *гл.* 1) Насыпать, насыпать. *Пам'ятатиме до судної дошки, поки аж пороху на очі насиплють.* Ном. № 3646. *Казав собі насипати високу могилу.* Нп. 2) Наливать, налить. *Насипай швидче борщу,—їсти хочеться, аж шкура болить!* Харьк. г. *Насип мені ще чарочку!* Харьк. *Насипмо оливи.* Рудч. Ск. II. 150.

На́сипом, *нар.* Насыпавъ просто (на возъ, напр.), не помѣстивъ предварительно въ мѣшокъ или что-либо подобное. *Насипали віз насипом. Показав тютюн... потертий, бо насипом його в кишені носив.* Св. Л. 235.

Наси́пчасто, *нар.* Насыпано обильно. *Як насипчасто, то й накипчасто.* Ном. № 12309.

На́сит, **ту**, *м.* Насыщеніе. *Вкинутись... у ту ідольску роскіш, що нема їй ні міри, ні впину, ні ситу.* О. 1861. I. Куліш, 317.

Наси́тити, **ся**. См. **Насищати**, **ся**.

Насища́ти, **ща́ю**, **ешь**. сов. в. **наси́тити**, **сичу́**, **ти́ш**, *гл.* 1) Насыщать, насытить. *Із ним на суд стати, правди не зіскати, тільки сріблом-злотом панів насищати.* ЗОЮР. II. 102. *Дірявою мішка не наситиш.* Ном. № 4754. 2) Сварить меду (для питья). *Бочку меду наситимо.* Грин. III. 104. У Котляревскаго употреблено въ знач. подсластить медомъ воду. *Сити із меду наситили.* Котл. Ен.

Насища́тися, **ща́юся**, **ешся**, сов. в. **наси́титися**, **сищу́ся**, **ти́шся**, *гл.* Насыщаться, насытиться.

Насіва́ти, **ва́ю**, **ешь**, сов. в. **наси́яти**, **сію**, **ешь**, *гл.* Насѣвать, насѣять. *Насіяла борошна на хліб. Насіяла василечків у зеленому саду.* Нп.

Насіда́ти, **да́ю**, **ешь**, сов. в. **наси́сти**, **нася́ду**, **дешь**, *гл.* 1) Насѣдать, насѣсть, садиться, сѣсть на что. *Та до його сизокрилі орли налітали, в головах насідали.* КС. 1882. XII. 502. 2) Налегать, налечь, притѣснять, притѣснить. *Нехай Бог скарає того, хто насідав на кою.* Ном. № 1084. *Покинь... горілку пити; се на тебе й нудьга з похмілля насідає.* О. 1862. VII. 45.

Насіда́тися, **да́юся**, **ешся**, *гл.* Нападать, напускаться. *Чого ти насідаешся на мене?*

На́сідок, **дка**, *м.* Насиженное яйцо.

Насіка́ти, **ка́ю**, **ешь**, сов. в. **насі́кти**, **січу́**, **че́ш**, *гл.* 1) Насѣкать, насѣчь, нарубливать, нарубить мелко. *Кабанові кропиви насікла.* Г. Барв. 370. *Уже б та молодичка насікла - нарубала,*— т. е. много и скоро говоритъ. Ном. № 13050. 2) Только несов. в. Обвинять. *На мене тим насікають, що був раз під судом, ну через те і кажуть, а я не брав їхньої скотини.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Насіна́на, **ни**, *ж.* Одно сѣмячко, одно зерно. Константиноград. у.

Насінний, **а**, **е**. Сѣменной, сѣменистый. Мнж. 186.

Насінник, **ка**, *м.* 1) Плодъ, оставленный на сѣмена. 2) Дерево, оставленное при порубкѣ лѣса.

Насіння, **ня**, *с.* 1) Сѣмя, сѣмена. *Що ж бо то за зілля—чорнеє да насіння?* Мет. 230. *Оце добула собі насіння з круглих буряків.* 2) Сѣмячки (подсолнечника и пр.) *Дівчата лузали насіння.* 3) Сѣмя, потомство; отродье. *Промовив Авраамові і насінню його.* Св. Л. I. 55. *Пускали колоддя, каміння і враже так товкли насіння, що у рутульців хляв і дух.* Котл. Ен. V. 64. Ум. **Насі́ннячко**. Сим. 225.

Насіпати, **паю**, **ешь**, *гл.* 1) Надергать. *Такий уже з тебе возниця,—тільки насіпав коня.* 2) Натомить дерганіемъ. *Смикаючи сіно, насіпав собі руки.*

Насіпатися, **паюся**, **ешся**, *гл.* Надергаться.

Насісти. См. **Насідати**.

Насічи́, **чу́**, **че́ш**, *гл.*=**Насікти**. Желех.

Насічка, **ки**, *ж.* ? *Коли коні їдять січку, держи й насічку.* Ном. № 13229.

Насія́ти. См. **Насівати**.

Наскака́ти, наскачу́, чеш, гл. Наскакать. *Аби болото, а жаби наскачуть.* Ном. № 5419.

Наска́кувати, кую, єш, сов. в. **наско́чити, чу, чиш**, гл. Наскакивать, наскочить. *Тут їм назустріч і коні наскочили.* Стор. *Не кінь наніс, але сам молодець наскочив.* Ном. № 7046. *Оттут би наскочить на його напою смертю.* К. ЦН. 227. *Мовчи!— писнула пані, наскакуючи.* МВ. (О. 1862. III. 70).

Наскарбля́тися, ля́юся, ешся, гл. Пріобрѣтать деньги, наживаться. *Корчми жиди взяли, горон теж у їх руках,—наскарбляються вражі жиди.* Канев. у.

Наскида́ти, да́ю, єш, гл. Набросать. *Наскидали самих денежок стільки!* ЗОЮР. I. 153. *Як заспіваю пісень козацьких під кобзу, дак наскидають гень у шапку грошей.* К. ЦН. 307.

Наскита́тися, та́юся, ешся, гл. Наскитаться. *Я ж уже нагорювалась і наскиталась із тобою.* Мнл. 207.

Наскінчу́, нар. Въ концѣ, наконецъ. *Наскінчу схопила себе обіруч за лиця.* Св. Л. 93. **Бу́ти наскінчу́**. Приходить къ концу. *А на дворі тим часом січень... був наскінчу.* Св. Л. 94.

Наскі́пати. См. **Наскіпувати**.

Наскіпа́тися, па́юся, ешся и **наскіпу́ватися, пуюся, ешся**, сов. в. **наскіпа́тися, паюся, ешся**, гл. Набрасываться, наброситься, нападать, напасть; приставать, пристать. *Доля... як лихоманка,—не розбіра, на кого наскіпається; чоловік, чи пан,—їй все однаково.* О. 1861. III. 13. *Як наскіпався на мене, так куди тобі!* Мир. Пов. I. 142. *Наскіпався, мов на батька.* Ном. № 3465.

Наскълада́ти, да́ю, єш, гл. Сложить много. Желех.

На́склось, нар. Косо, наклонно.

Наскликáти, ка́ю, єш, гл. Созвать многихъ. *Гультайства силу наскликав.* К. ПС. 102.

На́скось, нар. Наискось. О. 1861. XI. Свид. 34.

Наско́чити. См. **Наскакувати**.

Наскрада́ти, да́ю, єш, гл. Накрасть. *Як возив він ліс жидівський, то наскрадав лісу чимало.* Канев. у.

Наскрипі́ти, плю́, пи́ш, гл. Наскрипѣть.

На́скрізь, нар. Насквозь. *А сей списом наскрізь пробив і до землі врага прибив.* Котл. Ен. VI. 32.

На́скрізьний, а, е. Сквозной. *Ні, ті двері не наскрізьні були,—вони були забиті і замазані; ходили тілько в перві двері.* Александров. у. (Залюбовск.).

Наскуба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **наску́бти, бу́, бе́ш**, гл. 1) Надирать, надрать. *Наскуб чуба йому.* 2) Надергивать, надергать. *Наскубла пір'я. Наскуб сіна з стога.*

Наскуба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **наску́бтися, бу́ся, бе́шся**, гл. 1) Надираться, надраться. *Добре наскубсь* (хлопця). Мнж. 122. 2) Вдоволь надергиваться, надергаться. (У півня) *пір'я покострубачене; а наскубся, стрепенувся... і пішов.* Сим. 211.

Наскупо́вувати, вую, єш, гл. Накупать. *Наскуповував свиней десяток.* О. 1862. IV. 82.

Наскуча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **наску́чити, чу, чиш**, гл. Наскучать, наскучить. *Да вже ж мені наскучило.* Чуб.

Насла́ти. См. **Насилати**.

Насла́тися, шлю́ся, шле́шся, гл. Наслаться.

Насли́нити. См. **Наслинювати**.

Насли́нювати, нюю, єш, сов. в. **насли́нити, ню, ниш**, гл. 1) Наслюнивать, наслюнить, смачивать, смочить слюной. Желех. 2) Слюнявить, наслюнявить.

Насліддя, дя, с. Наслѣдіе. *Таке лукавому наслідля.* К. Іов. 45.

Насліднй, я, е. Наслѣдственный. *Земля наслідня.* К. Бай. 24.

Насліду́к, дку, м. Слѣдствіе, послѣдствіе. К. XII. 13.

Насліду́ство, ва, с. Наслѣдство. *Я приїхав оглядати своє наслідство.* Левиц. I. 66.

Наслідува́ння, ня, с. Подражаніе. Желех.

Наслідува́ти, дую, єш, гл. 1) Наслѣдовать. *Що робити мені, щоб життя вічне наслідувати?* Ев. Мр. X. 17. 2)—**кого́, що**. Подражать. Желех.

Наслідува́ч, ча, м. Подражатель. Желех.

Наслу́хати, хаю, єш, гл. Услышать, прослышать. *Наслухав я, що там добре живеться.*

Наслуха́ти, ха́ю, єш, гл. Прислушиваться. *Я вже давно наслухаю, до чого воно дійде.* О. 1861. XI. Кух. 27. *Як вітер подихає, зашелестить комиш, пластун іде ходом сміло, а як вітер оддихає, то він стоя наслухає.* О. 1862. II. 63.

Наслу́хатися, хаюся, ешся, *гл.* Наслушаться. *Наслухаєшся вже всього.* Рудч.

Насма́жити. См. **Насмажувати.**

Насма́жувати, жую, еш, сов. в. **насма́жити, жу, жиш,** *гл.* Нажаривать, нажарить. *Дожидаючи гостей, насмажили гусей, поросят по двоє.*

Насмали́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Опалить во множествѣ. *Насмалили аж трьох кабанів.* 2) Наугарить шерстью.

Насмальцьо́вувати, вую, еш, сов. в. **насмальцюва́ти, цю́ю, еш,** *гл.* Намазывать, намазать жиромъ, саломъ.

Насмерді́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Навонять.

Насми́кати. См. **Насмикувати.**

Насми́кувати, кую, еш, сов. в. **насми́кати, каю, еш,** *гл.* Надергивать, надергать. *Ворона напряде, сорока насмиче.* Чуб. V. 1144.

Насмі́литися, люся, лишся, *гл.* Осмѣлиться. МВ. II. 121.

Насмі́ти, смі́ю, еш, *гл.* Осмѣлиться, посмѣть. *Оце прийду з роботи пізно, дак і світла не засвітять і не озвуться. А жінка не насміє.* Г. Барв. 321.

Насміти́ти. См. **Насмічувати.**

Насмі́х, ха, *м.* Насмѣшникъ. *Женише мій, насміше мій, на сміх мене любиш.* Грин. III. 72. См. **Насмішок.**

Насміха́ння, ня, *с.* Насмѣшка. Левиц. Пов. 118.

Насміха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Насмѣхаться. *Стали з їх сусіди насміхати.* Мет. 348.

Насміха́тися, ха́юся, ешся, *гл.*=**Насміхати.** *Насміхалися з його.* Єв. Мр. V. 40. *Із матки старенької насміхається.* Макс.

Насмічувати, чую, еш, сов. в. **насміти́ти, мічу́, тиш,** *гл.* Насаривать, насорить. *А хто се насмітив?* Канев. у. *Те сміттє, що батьки з дідами насмітили.* К. Дз. 29.

Насміши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Насмѣшить. Мнж. 4.

Насмі́шка, ки, *ж.*=**Смішки.** *Уже минаються дівоцькі насмішки.* Чуб.

Насмі́шко, ка, *м.*=**Насмішок.** *Буде з нас того, що я та жінка моя чесні,—каже. А там та був Іван Насмішко. „Які, каже, ви чесні, що я з твоєю жінкою ту ніч ночував“.* Мнж. 51.

Насмі́шкуватий, а, е. Насмѣшливый. Чуб. I. 269.

Насмі́шкувато, *нар.* Насмѣшливо. Левиц. МБ. 78.

Насмі́шок, шка, *м.* Насмѣшникъ. *Ти, женише, ти женише, ти чортів насмішку, коли мене не сватаєш, сватай мою кішку.* Нп. См. **Насміх, насмішко.**

Насмія́ти(ся), смію́(ся), сміє́ш(ся), *гл.* Насмѣяться. *Хотів я, мати, з сироти насміяти.* Чуб. V. 409. *Щоб ви нашому пісному борщеві не насміялися.* Зміевск. у. *Було б тобі та й не дати з себе насміятись.* Нп.

Насмокта́тися. См. **Насмоктуватися.**

Насмо́ктуватися, туюся, ешся, сов. в. **насмокта́тися, кчу́ся, чешся,** *гл.* 1) Вдоволь насасываться, насосаться. 2) Напиваться, напиться пьянымъ. Сим. 100.

Насмоли́ти. См. **Насмолювати.**

Насмо́лювати, люю, еш, сов. в. **насмоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Насмаливать, насмолить, осмаливать, осмолить. *Насмолив коси шевською смолою.* Рудч. Ск. I. 174.

Наснува́ти, ную́, е́ш, *гл.* Натянуть извѣстное количество нитей на **основницю.** Желех. *Вчора багато наснувала, а сьогодні дитина не дала.* Константиногр. у.

Насоли́ти. См. **Насолювати.**

Насолоди́ти. См. **Насолоджувати.**

Насоло́джувати, джую, еш, сов. в. **насолоди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Наслащивать, насластить.

Насо́лювати, люю, еш, сов. в. **насоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Насаливать, насолить.

Насо́нник, ка, *м.* Подсолнечникъ. Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн.

Насору́га, ги, *ж.* Задоръ? Навязчивость? Придирки? *Колись було зберуться сусіди і почнуть гомоніти без клопоту та насоруги.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

На́спа, пи, *ж.* Количество сыпучаго тѣла, насыпанное сверхъ мѣры. **З на́спою.** Съ верхомъ. *Брав у-щерть, а віддав з наспою.*

Наспа́к, *нар.*=**Навспак.** Угор.

Наспа́тися, сплю́ся, спи́шся, *гл.* Наспаться.

Наспіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **наспі́ти, пі́ю, еш** и **наспінути, ну, неш,** *гл.* 1) Поспѣвать, поспѣть, подоспѣвать, подоспѣть. *Аж ось наспіли святки.* Ком. I. 16. *Раненько вийду, на обід наспіну.* Мир. Пов. II. 79. 2) Настигать, настичь, догонять, догнать. *Оглядав, чи не наспіва погоня.* Стор. МПр. 109. *Тут їх доля зла наспіла.* Котл. Ен. VI. 33. 3) Созрѣвать, созрѣть (о многихъ). *Полуниці вже наспіли.* Харьк. у.

Наспіва́тися, ва́юся, ешся, *гл.* На-

пѣться. *Наспівавшись і натанцювавшись, кинулись до їжі.* Левиц. І. 350.

Наспі́д, *нар.* Подъ низъ, внизъ, на низъ, на дно. *Сховала в скриню аж наспід.*

На́спіл, *нар.* Пополамъ съ кѣмъ-нибудь, съ половины. *Баба засадила город наспіл з... Своєї землі мало,—беремо в пана наспіл.*

Наспі́нути, наспі́ти. См. **Наспівати.**

Наспо́ді, *нар.* Внизу, подъ низомъ, на днѣ.

Наспорожня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Поопоражнивать.

Наспоря́ти. См. **Наспоряти.**

Наспоря́ти, ряю, еш, сов. в. **наспорі́ти, рю́, ри́ш**, *гл.* 1) Пріобрѣтать, пріобрѣсть, запасать, запасать, снабжать, снабдить въ изобилiи. Вх. Зн. 40.

Наспотика́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Устать, утомиться, спотыкаясь. *Поки натрапиш на їх,—що нападаєшся да наспотикаєшся.* О. 1862. VI. 57. *Я по чужих нивах наспотикалась.* Мил. 205.

Наспо́тич, наспо́тички, *нар.* Спотыкаясь. *Як займу з двора, то наспотич летітимеш.*

Наспочива́тися, ва́юся, ешся, *гл.* Вдоволь отдохнуть.

Насправи́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Надѣлать, накупить. *Насправляла Зося суконь.* Левиц. І. 410. 2) Наготовить, устроить. *Насправляли в селі багато обідів за померші душі. Весілів насправляли.*

Нассáтися, ссу́ся, ссе́шся, *гл.* Насосаться вдоволь. *Іде комар із своїм військом... „Ей, Іване Голику, дай моєму війську крові напиться!“... Він зараз сорочку з себе... Комарі нассались і полетіли.* ЗОЮР. ІІ. 62.

Наставáти, стаю́, а́ш, сов. в. **настáти, ста́ну, нош**, *гл.* Наставать, настать, наступать, наступить. *Треба зачинати шатикувать на сьомім дні, як молодик настане.* Ном. № 300. *Що далі на світі, більш біда наставає.* Ном. № 961. *Поляжемо,—по нас настануть люде, що прах німий наш воскресять ділами.* К. ЦН. 241.

Наста́вити, ся. См. **Наставляти, ся.**

Наставля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **наста́вити, влю, виш**, *гл.* 1) Наставлять, наставить. *Круюм наставили мисок.* Котл. Ен. 2) Ставить, поставить, наставить, направлять, направить. *Марта, дивлюсь, припинилась, наставила головоньку, мов та перепілочка, і слухає—не дише.* МВ. 3) **Дѣлать**, сдѣлать (кого-либо, чѣмъ-либо). *Ви ж (мати) було раненько вставаєте, та нас розбужаєте, нас хазяєвами наставляєте.* Мил. 200. 4) Опредѣлять, опредѣлить, назначать, назначить, избирать, избрать (на должность). *Січовики давали військову пораду, збивали народ докупи і наставляли сотників.* Стор. МПр 60. 5) **Наставля́ти ма́я.** Гулять въ саду или въ лѣсу 1-го мая съ угощеніемъ. Х. С. І. 76. Подобно этому также **наставля́ють баби́ петрі́вку**, т. е. устраиваютъ угощеніе въ первый день петровскаго поста. 6)=**Настановляти 5**. *Хто йому й на розум добрий наставляв?* МВ. ІІ. 10.

Наста́вляти, вляю, еш, *гл.* Тоже, что и **наставити** 1, 2, 3, 4, но только въ приложеніи ко многимъ предметамъ, лицамъ *Наставляв копок, як на небі зірок.* Грин. ІІІ. 18. *Наставляла повну хату, що ніде й ступнути. Яких у нас наставляли владик!* К. ПС. 30.

Наставля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **наста́витися, влюся, вишся**, *гл.* 1) Наставляться, наставиться. 2) Назначаться, назначиться (на службу). 3) Устремляться, устремиться къ чему-либо, намѣриваться; намѣриться, мѣтить куда-либо. *Наставилася вовкові в зуби.* Ном. № 10245.

Наста́вний, а, е. Назначенный (на должность)? *Буть мені тепер у Бімій Церкві наставним равом!* ЗОЮР. І. 59.

Наста́вник, ка, *м.* Надсмотрщикъ надъ рабочими. *У нашого наставника нагай за плечима.* Грин. ІІІ. 128.

Наста́вниця, ці, *ж.* Надсмотрщица надъ работницами. *А в нашої наставниці рябая спідниця, тоді ж вона нас пускає, як зійде зірниця.* (Пѣсня полольщицъ) Грин. ІІІ. 128.

Наста́ли́ти. См. **Наста́лювати.**

Наста́лювання, ня, *с.* Насталенье, наварка сталью. Желех. У Марка Вовчка употреблено какъ названіе насталеннаго мѣста инструмента. *Павло на ході взяв сокиру, що з під лави наста́люванням блищала.* МВ. (О. 1862. І. 89).

Наста́лювати, люю, еш, сов. в. **наста́ли́ти, лю́, ли́ш**, *гл.* Насталивать, насталить. *Він пішов до коваля ніж наста́лювать.* Рудч. Ск. І. 44.

Настáння, ня, *с.* Возникновеніе. *Ще до настання в Польщі їзуїтства, ляхи в наших владик-архиреїв були „бісові пекельники“, а Русь у римському прелатства не прекладалась над жидову.* К. Кр. 9. **Настання світу.** Созданіе міра. Желех.

Настанови́ти, ся. См. **Настано́вляти, ся.**

Настановля́ти, вля́ю, ешь, сов. в. **настанови́ти, влю́, вишь,** *гл.* 1) и 2)=**Наставля́ти 1 и 2.** 3)=**Наставля́ти 3.** *Він обох нас хазяїнами настановив, за його доглядом повно в нас і в дворі, і в полі.* Г. Барв. 196. 4)=**Наставля́ти 4.** *Його козаки злюбили, до себе в курінь пустили, ще й отаманом настановили.* ЗОЮР. I. 216. *Його громада титарем настановила.* Г. Барв. 424. 5)—**на що́.** Вообще значитъ—сдѣлать обладателемъ чего-либо. **Настанови́ти на хлі́б.** Дать кусокъ хлѣба, т. е. обезпечить матеріально. *Прожили ми так десять років і стали гадати, щоб іще на сей шматок хліба, що ми маємо, да кого-небудь настановити і по нашій смерті.* Г. Барв. 415. *Прохала свою приятелку настановити її на хліб, пошукати служби.* Г. Барв. 511. Употребляется и по отношенію къ другимъ предметамъ: хозяйка, у которой не держались свиньи, покупаетъ свинью у другой и чрезъ нѣсколько времени благодаритъ: „*Спасибі Богові та й вам,—тепер у мене цуком свиней. Уже що правда, дак правда: не жалуєте, продаючи, ведуться добре... Ви мене, бувайте здорові, настановили на свині*“. Г. Барв. 420. **Настанови́ти на ро́зум, на до́брий ро́зум.** Надоумить, направить на путь истинный; развить, научить путемъ воспитанія. 6) Устанавливать, установить. *Закон?... Ви самі настановили такий закон.* Мир. ХРВ. 261.

Настановля́тися, вля́юся, ешся, сов. в. **настанови́тися, влю́ся, вишся,** *гл.*= **Наставля́тися 1 и 2.**

Настарча́ти, ча́ю, еш, *гл.*=**Настача́ти.** *А я зілля настарчаю, їх із лиха виручаю.* Стор. МПр. 159.

Наста́ти. См. **Наставати.**

Настача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **наста́чити, чу, чиш,** *гл.* Припасать, припасти, приготовлять, приготовить, доставлять, доставить вдоволь. *Усе то настачили... міженські міщане.* К. ЧР. 258. *По десять разів на день їси і хліба тобі не настачиш! Не настачуть мої руки на трьох дітей і на його.* Г. Барв. 284. —*Чого чорт плаче?—Що панам людей не настаче.* Ном. № 1141.

Наста́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Наста́чити.** *Прядева на вірьовки не настачишся.* Стор. МПр. 81.

На́стеж, настежі́нь, настежі́р, *нар.*= **Настіж.** Вх. Зн. 40.

Настели́ти. См. **Настелювати.**

Насте́лювати, люю, еш, сов. в. **настели́ти, лю́, леш,** *гл.* Настилать, настлать. *Поміст шклом настеляний.* Рудч. Ск. II. 105.

Настерігáти, гáю, еш, сов. в. **настерегти́, регу́, жéш,** *гл.* Подстерегать, подстеречь, подкарауливать, подкараулить.

Насте́рти, ся. См. **Настирати, ся.**

Настига́ти, гáю, еш, сов. в. **насти́гнути и насти́гти, гну, неш,** *гл.* 1) Догонять, догнать, настигать, настичь. *В село із лісу вовк забіг... Проклятий люд з собаками настиг.* Гліб. 40. 2) Приходить, прійти; являться, явиться; приближаться, приблизиться; прибывать, прибыть; поспѣвать, поспѣть. *А за тим настигли сестри, куми та зовиці.* Мкр. Н. 18. *Настигає й весна.* Г. Барв. 374. *Темна нічка настигала.* Мкр. Н. 35. *Ти в дорозі не сучєшся, як спасівка настигне.* Кв. I. 84. *Бог мені поміг настигнув в пору на весілля.* Мкр. Н. 31. *Настигли в город Таганрог.* Мкр. Г. 64. 3) Созрѣвать, созрѣть (о многомъ). *Настигли груші, яблука.* Левиц. Пов. 236. *Настигли ягоди.* Рудч. Ск. I. 146.

На́стил, лу, *м.* Слой снѣга на корѣ деревьевъ, крышахъ зданій и пр. Борз. у.

Настила́ти, ла́ю, еш, *гл.* Вышивать гладью.

Насти́лування, ня, *с.* Вышиванье и вышивка гладью. Чуб. VII. 415.

Настинáти, нáю, еш, *гл.* Срубить много, убить многихъ рѣжущимъ орудіемъ. *Повен двір і сад їх настинато та навіщано горопах.* К. ЦП. 274.

Настира́ти, сов. в. **насте́рти.** Встрѣчено только въ безличной формѣ: **Насте́рло:** припало, загорѣлось, приспичило, захотѣлось. Мнж. 186.

Настира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **насте́ртися, стеру́ся, ре́шся,** *гл.* Домогаться, добиваться, добиться, настаивать, настоять. *А щоб „Положеніе“ читати, так нього нема. Як роздали „Положеніе“, так воно і спочиває чистеньке у волості, чи там де: нема таких.., щоб йому настирались.* О. 1862. VI. 95. *Це вже я настерся, щоб більшу (хату) робили, а то б іще менча була.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Насти́ритися. См. **Настирюватися.**

Насти́рливий и насти́рний, а, е. Надоѣдливый. *Настирлива муха.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. *Настирна дитина.*

Насти́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **насти́ритися, рюся, ришся,** *гл.* Надоѣдать,

надоѣсть, опротивѣть кому своей навязчивостью. *Так уже настирилась мені, що вже не знаю, як од тебе одчепитись.* Левиц. К. С. 60. *Старшина настирився людім, крий Боже! бо не одного й не другого скривдив.* Канев. у. *Настирився людім, то й віддали в москалі, бо як стеріг ліса, то все людей бив своїх.* Канев. у.

На́стіж, *нар.* Настежь. *І сіни й хата перед тобою настіж.* К. ЧР. 222.

Насті́льник, ка, Скатерть. НВолын. у. *Стіл застелений чистим настільником.* О. .862. V. 77. *Дівчата несуть сорочки, ткані рушники,- настільники.* К. Орися.

Настобу́рчити, ся и **настовбу́рчити, ся.** См. **Настобурчувати, ся** и **настовбурчувати, ся.**

Настобу́рчувати и **настовбу́рчувати, чую, еш**, сов. в. **настобу́рчити** и **настовбу́рчити, рчу, чиш**, *гл.* Наеживать, наежить, приподнимать, приподнять (волоса, шерсть). *Величезний звір .... підняв спину і настобурчив на спині темну сизу шерсть.* Левиц. Пов. 98.

Насто(в)бу́рчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **насто(в)бу́рчитися, чуся, чишся**, *гл.* Приподниматься, приподняться, становиться, стать дыбомъ (о волосахъ, шерсти). *На голові волосся настовбурчилось як щетина.* Левиц.

Настовпу́жити, ся. См. **Настовпужувати, ся.**

Настовпу́жувати, жую, еш, сов. в. **настовпу́жити, жу, жиш**, *гл.*=**Настовбурчувати.**

Настовпу́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **настовпу́житися, жуся, жишся**, *гл.*=**Настовбурчуватися.**

Настоло́чити. См. **Настолочувати.**

Настоло́чувати, чую, еш, сов. в. **настоло́чити, чу, чиш**, *гл.*=**Настоптувати, настоптати.** *Ногою настолочив хробака.* Вх. Зн. 40.

Настопі́рити, рю, риш, *гл.*=**Настороши́ти.**

Настопта́ти. См. **Настоптувати.**

Насто́птувати, тую, еш, сов. в. **настопта́ти, пчу́, чеш**, *гл.* Наступать, наступить. *Турн злобно сильною п'ятою на труп Паланта настоптав.* Котл. Ен. VI. 30.

Насторожа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **насторожи́ти, жу, жиш**, *гл.* Настораживать, насторожить, приготовлять, приготовить къ чему-либо. **Насторожи́ти но́ги.** Напречь ноги къ усиленному бѣгу. *Ми свої ніженьки насторожали, щоб хорт не догнав.* Рудч. Ск. I. 16.

Насторо́чувати, чую, еш, сов. в. **насторо́чити, чу, чиш**, *гл.* 1) Наставлять, наставить, поднимать, поднять. *Насторочила свиня щетину мов їжак.* 2)—**вуха.** Навострять уши. *Еней наш насторочив уха.* Котл. Ен. III. 73.

Насторо́шити. См. **Насторошувати.**

Насторо́шувати, шую, еш, сов. в. **насторо́шити, шу, шиш**, *гл.*=**Насторочувати.** *Маруся так уші й насторошила, щоб чути все, що будуть говорити.* Кв. I. 72. (Кіт) *уші насторошив.* Сим. 230.

На́сторч, *нар.* 1) Вертикально. 2)—**наза́ти.** Противорѣчить, спорить. *Така добра вдалася, що ніколи й слова насторч не скаже.* Мир. ХРВ. 336.

Насто́ювати, юю, еш, сов. в. **насто́яти, то́ю, їш**, *гл.* Настаивать, настоять (жидкость на чемъ-либо).

Насто́янка, ки, *ж.* Настойка.

Насто́яти. См. **Настоювати.**

Настоя́щий, а, е=**Справжній.** *Настояща козачка.* МВ.

Настраха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Напугать, испугать.

Настраха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* Напугаться, испугаться. Г. Барв. 518.

Настраши́ти. См. **Настрашувати.**

Настраши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Напугаться. Желех.

Настра́шка, ки, *ж.* Устрашеніе. **Зроби́ти настра́шку.** Пострашать, попугать словами или дѣйствіемъ. *Я б йому зробив настрашку, як би він був зостався з хлопцями, так утік бо.* Екатерин. у. (Залюбовск.).

Настра́шувати, шую, еш, сов. в. **настраши́ти, шу́, ши́ш**, *гл.* Напугивать, напугать. *Цю ніч так мене настрашило: ходить та й ходить щось попід вікнами.* Черниг. у. *Я тепер так дивлюся, щоб не було іскри в попелі, бо мене вже настрашило: висипала попіл під пліт та й байдуже; аж вихожу, а з-під плоту курить,—уже займається.* Черниг. г. *Я свою дочку собаками настрашила, щоб на вулицю не вибігала.* Черниг. у.

Настре́мець, мця, *м.* Наслѣдникъ. Ананьев. у.

Настре́нчити. См. **Настренчувати.**

Настре́нчувати, чую, еш, сов. в. **настре́нчити, чу чиш**, *гл.* Настраивать, настроить, возбуждать, возбудить. *Проклята Параска настренчила всіх дітей проти*

мене. Левиц. ПЙО. І. 381. *Так настроїла її проти чоловіка, що вона його зненавиділа.* См. **Наструнчити** и **настрючити.**

Настріля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Настрѣлять. *Наш стрілець сьогодня багато качок настріляв.*

Настро́їти, ся. См. **Настроювати, ся.**

Настроми́ти, ся. См **Настромлювати. ся.**

Настро́млювати, млюю, еш, сов. в. **настроми́ти, · млю́, миш,** *гл.* Натыкать, наткнуть, надѣвать, надѣть. *Одиначка убили і настромили на віху його козацькую головку.* Котл. Ен. V. 61.

Настро́млюватися, лююся, ешся, сов. в. **настроми́тися, млю́ся, мишся,** *гл.* Натыкаться, наткнуться.

Настро́ювати, юю, еш, сов. в. **настро́їти, ро́ю, їш,** *гл.* Настраивать, настроить. *Настройте мулики.* Чуб. V. 1125. *Як дудку настроїш, так вона грає.* Чуб. І. 253.

Настро́юватися, ююся, ешся, сов. в. **настро́їтися, ро́юся, їшся,** *гл.* 1) Настраиваться, настроиться. 2) Приготовляться, приготовиться. *Настроїтись на баталію.*

Наструга́ти. См. **Настругувати.**

Настругу́вати, гую, еш, сов. в. **наструга́ти, га́ю, еш,** *гл.* Настругивать, настругать. Желех.

Наструнчити. См. **Наструнчувати.**

Наструнчувати, чую, еш, сов. в. **наструнчити, чу, чиш,** *гл.*=**Настроювати, настроїти.** *Наструнчити їх, щоб уже в один голос співали.* Мир. ХРВ. 278.

Настрю́чити, чу, чиш, *гл.*=**Настроїти.** Пират. у. Слов. Д. Эварн.

Настря́мок, мку, *м.* Небольшое количество, небольшой возъ сѣна, соломы, дровъ. *Набрав дров настрямок. Сторгував настрямок сіна.* Харьк. у. Ум. **Настря́мочок.**

На́ступ, пу, *м.* Наступленіе. *Тяжкі грізи впинили предків наших від наступу на землі християнські.* К. МБ. Х. 18.

Наступа́ти, па́ю, еш, сов. в. **наступи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Наступать, наступить на что. *Даю вам силу наступати на гадюки.* Єв. Л. Х. 19. 2) Надвигаться, надвинуться, подходить, подойти. *Наступає чорна хмара.* Нп. 3) Наступать, наступить, нападать, напасть. 4) Наставать, настать. *Весна наступає.*

Наступни́к, ка, *м.* Преемникъ.

Наступни́ця, ці, *ж.* Преемница. Желех.

На́ступцем, *нар.* Наступательно, рѣшительно.

Настяга́тися, га́юся, ешся, *гл.* 1) Набраться съ нѣкоторымъ затрудненіемъ (о многомъ). *Настягалося рублів на кільки грошей.* Мир. ХРВ. 59. 2) Насобирать, набрать (многое и съ трудомъ). *Ви тут з матір'ю то сим, то тим боком настягаєтесь на зіму.* Мир. ХРВ. 16. 3) Насобираться, сойтись (о людяхъ). *Як де лучиться весілля, чи празник, чи що, то гостей настягається, що й голці не впасти.* Св. Л. 201.

Насува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **насу́нути, су́ну, неш,** *гл.* 1) Надвигать, надвинуть. *І шапку на очі насунув.* Котл. Ен. V. 39. 2) Надвигаться, надвинуться. *Ніч насунула темна.* Г. Барв. 462. 3) Появляться, появиться во множествѣ. *Весь город насунув у світлиці.* Левиц. І. 263.

Насува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **насу́нутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Надвигаться, надвинуться. 2) Появляться, появиться во множествѣ. *Насунулось лиха до бісового батька.* Ном. № 2022.

Насука́ти, ка́ю, еш, *гл.* 1) Насучить. *До я й свою поведу, із мик мутузок насукавши.* Чуб. V. 529. 2)—**бу́блик**ів. Надѣлать баранокъ. Новомоск. у. (Залюбовск).

Насу́мритися, рюся, ришся, *гл.* Нахмуриться. Зміев. у.

Насу́нути, ся. См. **Насувати, ся.**

Насуперекі́, *нар.* Наперекоръ, въ пику. *Він все тобі насуперекі робе.* Черк. у.

Насу́пити, ся. См. **Насуплювати, ся.**

Насу́плювати, плюю, еш, сов. в. **насу́пити, плю, пиш,** *гл.* Нахмуривать, нахмурить. *Насупити брови. І Данило инший став, як одружився: вже не насуплені чорні брови і на устах ласкавий усміх.* МВ. І. *Насупило,—аж світу Божого не видно.*

Насу́плюватися, плююся, ешся, сов. в. **насу́питися, плюся, пишся,** *гл.* Нахмуриваться, нахмуриться *Один з троянської громади, насупившися, все мовчав.* Котл. Ен. II. 34. *Дівчина сидів насупившись.* Левиц. І. 275. *А тут хмара насупилась і зразу така темрява!* Г. Барв. 236.

Насупо́нитися, нюся, нишся, *гл.*= **Насупитися.** *Насупонився як той сич.* Ном. № 3374.

Насу́пуватий, а, е. Имѣющій суровый видъ.

Насуши́ти. См. **Насушувати.**

Насу́шувати, шую, еш, сов. в. **насуши́ти, шу́, шиш,** *гл.* Насушивать, насушить. *Ми сухарів насушим* Ном.

Насу́щний, а, е. Насущный. *Як то тяжко той насущний люде добувають.* Шевч.

Насу́щникъ, ка, *м.* Насущный хлѣбъ. *Він... кріваницею добува той насущник.* Сим. 217.

На́схил, на́схиль, *нар.* Склонясь, наклонившись, полу-лежа; наклонно. *Усю ніч насхил проседіла.* Міус. окр. *Насхиль стіл стоїть.* Константиногр. у.

На́ський, а, е. Нашъ, намъ принадлежащій, а не иностранный. Сим. 53. *Чи щире воно там все наське, чи тільки наським помазалось?* О. 1862. I. 76. *Це корова не наська, а чорноморська.* О. 1861. VI. 165. *Наських пиріг ляхи не печуть.* Ном. № 862.

Насія́ти, сі́ю, єш, гл.=**Насіяти**. *Насяла миленька білої лелії.* Гол.

Ната́врити, рю, риш, гл Поклеймить, наложить клеймо.

Натага́нити, ню, ниш, гл. 1) Много наложить. Василь. у. 2) Много наготовить.

Натанти́рити, рю, риш, гл. Наговорить, надѣлать? *Се він натантирив, Левашову щось сказав, мусів той йому повірить, да ввесь город розчухрав.* КС. 1882. V 534.

Натанцюва́тися, цю́юся, ешся, гл. Натанцоваться. *Натанцюєтесь іще, поки до третіх.* Шевч. 308.

Натараба́нити, ню, ниш, гл. Набарабанить. *Мені у млині вуха натарабанило.*

Натасува́ти, су́ю, єш, гл. 1) Набить, наколотить. *І боки так натасувала...* Котл. Ен. VI. 65. 2) Набить, наполнить что-либо. *Натасувати в горнє бульби.* Вх. Зн. 40.

Натвори́ти, рю́, риш, гл. Надѣлать, натворить. *Бачите ви, ловці-молодці, чого ви натворили.* Шевч. 289.

На́те. См. **На**.

Натекти́. См. **Натікати**.

Натеньки́, кі́в, *м. мн.* **Дава́ти натеньки́**. Дѣлать намеки.

Натерменува́ти, ну́ю, єш, гл. Обозначить; записать.

Натерпі́тися, плю́ся, пи́шся, гл. Натерпѣться. *Вже лихого ми натерпілись доволі.* Левиц. I. 282.

Натерти, ся. См. **Натирати, ся**.

На́теръ, ти, *ж.* Измельчившаяся отъ тренія солома. Камен. у.

Натеса́ти. См. **Натісувати**.

Натечи́, чу́, че́ш, гл. = **Натекти**. Желех.

Натика́ний, а, е. Съ вытканными узорами (о тканяхъ). *Купила на ярмарку набожник, заполочу натиканий. Спідниця натикана.* Черниг. у.

I. Натика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **натка́ти, тчу́, тче́ш**, гл. 1) Только въ с. в.: наткать извѣстное количество. 2) Ткацкимъ способомъ дѣлать, сдѣлать узоры на ткани. *Натикати квітки.* Лебед. у.

II. Натика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **нати́кати, каю, єш**, гл. 1) Натыкать. натыкать. *Натикала за намітку зеленої рути.* Чуб. V. 1132. 2) Натыкать, наткнуть на что. *Мухарищі дрібненької не наток би на удку.* Вх. Зн. 40.

На́тина, ни. *ж.* 1) Раст.: дикая лебеда, Chenopodium album. Шух. I. 21. 2) Кушанье изъ лебеды. Kolb. I. 54.

Натина́ти, на́ю, єш, сов. в. **нати́ти, тну́, не́ш**, гл. Нарубливать, нарубить, нарѣзывать, нарѣзать.

Натина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **нати́тися, тну́ся, не́шся**, гл. 1) Натыкаться, наткнуться на острое и обрѣзаться, накалываться, наколоться. *Натяся на косу.* 2) Натужиться, понатужиться. *Я іще як натнусь, дак іще й тебе переживу.*

Натини́на, ни, *ж.* Овечья шерсть, снятая съ годовалой овцы. Шух. I. 196.

Нати́ня, ні, *ж.* Стебель, ботва (картофельная). Угор.

Натира́ти, ра́ю, єш, сов. в. **нате́рти, тру́, тре́ш**, гл. 1) Натирать, натереть. *Знайшла піпу, натерла на тертушку.* Мир. Пов. II. 52. 2) Напирать, напереть. *Козаки на піхоту міцно натирали.* Гол. I. 34. 3) Настаивать, докучать. *Не натирай, бо бачиш, що ніколи.* Брацл. у.

Натира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **нате́ртися, тру́ся, ре́шся**, гл. Натираться, натереться.

Натира́чка, ки, *ж.* У сапожн.: деревянный брусокъ для приглаживанія каблука. Сумск. у.

Нати́рити, рю, риш, гл. Натащить. *Вже повну холодну натирили і людей, і жінок, і дівчат, і малих дітей.* Кв. II. 286.

На́тиск, ку, *м.* 1) Надавливаніе, натискиваніе. 2) Давка, толпа. *Натиск такий, що й пройти не можна, свічки поставити.* Канев. у.

Натиска́ти, ка́ю, єш, сов. в. **нати́скати, каю, єш**, гл. 1) Натискивать, натискать, надавливать, надавить, нажимать, нажать. 2) Налегать, налечь. *Мировий натискає, щоб школа була.*

На́тиски, *нар.* Нажимая, натискивая,

давя. *Напився... Доброму коню натиски налягав.* Лукаш. 43.

Натиснути. См. **Натискати.**

Натиснутися, нуся, нешся, гл. Натѣсниться, натолпиться.

Нáтичка, ки, *ж.* Короткій колъ, вбитый не въ землю, а въ плетень, возлѣ большого кола, если послѣдній окажется корстким и не даетъ возможности продолжать городить. Мнж. 186.

Натівáти, вáю, єш, гл. Начинать? затѣвать? *Оце вже на иншу нитіва* (о ребенкѣ, сперва смѣявшемся, а потомъ начавшемъ плакать). Зміев. у.

Натікáти, кáю, єш, сов. в. **натектú, течý, чéш,** гл. Натекать, натечь. *Водиця сама в хату натече.* Чуб. V. 897.

Натíсувати, сую, єш, сов. в. **натесáти, тешý, шеш,** гл. Натесывать, натесать. Желех.

Натíшитися, шуся, шишся, гл. Натѣшиться, насладиться. *Та нехай же я перше сама тобою натішусь, рибко, нехай на тебе надивлюся.* МВ. (О. 1862. III. 39). *От приходять до церкви та й не натішаться.* Рудч. Ск. II. 197.

Натка́ти. См. I **Натикати.**

Наткáтися, тчýся, чéшся, гл. Натыкаться.

Наткнýти, нý, нéш, гл.=**Настромити.**

Наткнýтися, нýся, нéшся, гл. Наткнуться, натолкнуться. *Шукаю, шукаю... Господи б хотілось знайти хоть що небудь! Та оце й наткнувся на таке погане, що так і заснув, Богу не помившись...* Шевч. 563.

Натнýти, тнý, нéш, гл.=**Натякнути.** *Ти натни мені тоді, щоб я згадав.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Натовкмáчувати. См. **Натовкмачувати.**

Натовкмáчувати, чую, єш, сов. в. **натовкмáчити, мáчу, чиш,** гл. Набивать, набить, напихать. *Натовкмаче було туди сухарів житних.* О. 1861. XI. 27.

Натовкти, вчý, чéш, гл. 1) Натолочь. 2) Побить. *Не раз, не два головоньку натовче.* Чуб. V. 638.

Натовктися, вчýся, чéшся, гл. Натолочься.

Нáтовп, пу, *м.* Стеченіе, скопленіе народа, толпа. *За тим натовпом* (що гості на весіллі), *клопотом та трусою, то я не урвала й годинки з людьми попрощатись.* МВ. (О. 1862. III. 50).

Натóвпитися, плюся, пишся, гл. Набиться, натѣсниться, столпиться. *Людей натовпилось повнісінька хата.* Левиц. I. 21.

Натовчú, чý, чéш, гл.=**Натовкти.** Желех.

Натокмáчувати, чую, єш, гл. и пр.=**Натовкмачувати** и пр

Натолóчити. См. **Натолочувати.**

Натолóчувати, чую, єш, сов. в. **натолóчити, чу, чиш,** гл. Много вытаптывать, вытоптать (о травѣ, хлѣбѣ). Желех.

Натомúти, ся. См. **Натомлювати, ся.**

Натóміть, натóмість, натóміть, *нар.* Вмѣсто того, за то. *Він скупий, так жінка натоміть щедра.* Лебед. у.

Натóмлювати, люю, єш, сов. в. **натомúти, млю́, миш,** гл Утомлять, утомить.

Натóмлюватися, лююся, єшся, сов. в. **натомúтися, млю́ся, мишся,** гл. Утомляться, утомиться. *Я не натомився.* Рудч. Ск.

Натопúти. См. **Натоплювати.**

Натóпкований, а, е=**Натоптований.**

Натóплювати, люю, єш, сов. в. **натопúти, плю́, пиш,** гл. 1) Натапливать, натопить. *Натопи хату.* Ном. 2) Расплавливать, расплавить (о металлѣ), натапливать, натопить (о жирѣ, салѣ).

Натóптаний, а, е. 1) Плотно набитый. 2) О головѣ: полная ума и знаній. *Й любо було одкривати світ його очім, утішно думати: з якою натоптаною головою виросте її онуча.* Мир. ХРВ. 30.

Натоптáти. См. **Натоптувати.**

Нáтоптень, тня, *м.* Ледъ, образовавшійся отъ слежавшагося снѣга.

Натóптований, а, е. 1) Плотно набитый. 2) Плотный, крѣпкій; о человѣкѣ: толстый, плотный. *Малий дуб, та натоптований.* Ном. № 6342. *Товста натоптована жінка.* Мир. ХРВ. 65.

Натóптувати, тую, єш, сов. в. **натоптáти, пчý, чеш,** гл. 1) Натаптывать, натоптать (ногами грязи). 2) Набивать, набить плотно.

Наторгувáти, гýю, єш, гл. Наторговать.

Наторгувáтися, гýюся, єшся, гл. Наторговаться.

Наторóчити, чу, чиш, гл. 1) Надергать (нитокъ). *Наторочи ниток з панчохи.* 2) Наболтать пустяковъ. *Це вам снилось, а ви й панові наторочили.* К.

Наточúти. См. **Наточувати.**

Нáточка, ки, *ж.* Надставка.

Натóчувати, чую, єш, сов. в. **нато-**

чи́ти, чу́, чиш, гл. 1) Нацѣживать, нацѣдить (изъ бочки). *У нас у дворі є багато бочок з оливою, пійшла та й наточила.* Рудч. Ск. II. 151. 2) Просѣ́ивать, просѣять сквозь решето (зерно).

Натра́вка, ки, ж. Полка въ кремневомъ ружьѣ.

Натра́пити, ся. См. **Натрапляти, натраплюватися.**

На-трапку́, нар. Гдѣ ни попало, гдѣ найдешь.

Натрапля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **натра́пити, плю, пиш**, гл. Попадать, попасть на что, находить, найти, наталкиваться, натолкнуться; встрѣчать, встрѣтить. *Натрапила коса на камінь.* Ном. № 4142. *Прийшли вони в село да й натрапили як раз на того діда.* ЗОЮР. II. 21. *Ми сміялись із радощів, що натрапили таких гарних людей.* Г. Барв. 43.

Натра́плюватися, плююся, ешся, сов. в. **натра́питися, плюся, пишся**, гл. Случайно приходить, прійти. *У головоньких росте травиця, ніхто до тіла не натрапиться.* Нп.

Натрощи́ти, щу́, щи́ш, гл. Наломать; раздавить (многое).

Натроюди́ти, джу, диш, гл. Наговорить неправды или съ цѣлью настроить извѣстнымъ образомъ. *Вона йому натроюдила шо знала. Брехала; брехала, та вже й нікуди.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. См. **Натроюдити.**

Натруди́ти, джу́, диш, гл. 1) Утомить работой. *Вона не натрудила своїх білих ручок.* Мир. ХРВ. 71. 2) = **Намуляти.**

Натрудова́тіти, ва́тію, еш, гл. 1) Сдѣлаться шелудивымъ. Вх. Зн. 40. 2) Сдѣлаться въ лицѣ брюзглымъ и мѣднокраснаго цвѣта. *Піяк натрудоватіє.* Вх. Зн. 40.

Натру́мник, ка, м. Покрывало для гроба.

Натру́нник, ка, м. = **Натрумник.** Вх. Зн. 40.

На́трус, су, м. = **Натруска 1.**

Натрусити. См. **Натрушувати.**

На́труска, ки, ж. 1) Зерна хлѣба, смѣшанныя съ битой (послѣ молотьбы) соломой. 2) Рогъ съ порохомъ для насыпки на полку ружья пороху.

На́трусом, нар. О мѣряніи сыпучихъ тѣлъ: не набивая, не натискивая сверху, а довольствуясь тѣмъ, сколько войдетъ при простомъ насыпаніи. *Натрусом міряти овес, жито.*

Натру́тити. См. **Натручувати.**

Натру́чувати, чую, еш, сов. в. **натру́тити, ру́чу, тиш**, гл. Наталкивать, натолкнуть.

Натру́шувати, шую, еш, сов. в. **натруси́ти, русу́, сиш**, гл. 1) Натрясать, натрясти. *Натруси яблук.* 2) Разсыпать, насыпать, насаривать, насорить. 3) Встряхивать, встряхнуть мѣшкомъ, набивая его сыпучимъ тѣломъ.

Натруюди́ти, джу, диш, гл. = **Натроюдити.** *Нехай би стара, а то й доня: і тій мати натруюдила, чого знала,—довелось Миколі й од Христини терпіти і речі недобрії, і зневагу.* О. 1861. VIII. Кузьм. 23.

Натрясти́, су́, сёш, гл. Встряхнуть, натрясти. *Натряс йому за чуба.*

Натрясти́ся, су́ся, сёшся, гл. Натрястись.

Натуга, ги, ж. Напряженіе, усиліе. **Натуго́ю.** Съ усиліемъ. *Дірка така була, що влізти можна було натугою, а так не влізеш.* Новомоск. у.

Натужа́ти, жа́ю, еш, гл. Гнать лошадь сверхъ силъ ея. *Ми, їдучи, не натужали коня.* Волч. у. (Лободовск.).

Натужити, жу, жиш, гл. Напрягать, натягивать.

Натужно, нар. Усиленно. *Сказавши, в Йовиша вп'ялася і обняла за поперек і так натужно простягалася, що світ в очах обох померк.* Котл. Ен. VI. 37.

Натужуватися, жуюся, ешся, гл. Силиться. *Аж натужується, щоб не сміяться, та ніяк не здержиться.* Мир. Пов. II. 64.

Натупати, паю, еш, гл. 1) Нагрязнить ногами. 2) Пригрозить, топая ногами.

Натупатися, паюся, ешся, гл. Утомиться хожденіемъ, натоптаться. *Натупалась старенька.* Сим. 205.

Натупкатися, каюся, ешся, гл. = **Натупатися.**

Натупоті́ти, почу́, ти́ш, гл. = **Натупати 2.**

Натура, ри, ж. 1) Природа. *Вовча натура тяне до лісу.* Чуб. I. 239. 2) Натура, характеръ. *Гарний хлопець на натуру, гарно грає на бандуру.* Нп. *Нехай сердиться, коли в його така сердита натура.* Шевч. (О. 1862. VI. 17). *Перестану вже жінки слухать, покажу натуру.* ЗОЮР. II. 95. *Не змагаюсь із матіррю, хоч що мені каже, а все знаю і роблю собі мовчки. Не показую натури, а її в мене стільки, як у них обох.* Г. Барв. 283.

3) **У нату́рі.** Наяву.—*Чи це вам так снилось?—Еге, снилось!—у натурі!* Любеч. Ум. **Нату́ронька.** *Таку собі, моя мила, натуроньку маю, що як сяду близько тебе, то все забуваю.* Мет. 64.

Натурбува́тися, бу́юся, єшся, *гл.* Побезпокоиться много.

Нату́ристий, а, е. Капризный, упрямый. *Такий хлопець натуристий. Чи ми його малим так спотворили? А тепер як чого схотів, так щоб по його було.* Черниговск. у.

Нату́ркати. См. **Натуркувати.**

Натуркота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Натуркати.**

Нату́ркування, ня, *с.* Наущенія, наговоры.

Нату́ркувати, кую, єш, сов. в. **нату́ркати, каю, єш,** *гл.* 1) Наговаривать, наговорить очень много, натараторить. *Натуркали мені повні вуха,—вже я не знаю що й до чого.* 2) Наговаривать, наговорить на кого-либо.

Нату́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **нату́ра.**

Натурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Натуркати.**

Натуту́ритися, рюся, ришся, *гл.* Наежиться, встать (о перьяхъ, волосахъ). Шух. I. 23.

Натушкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Наложить много, закрывъ что-либо наложеннымъ. *Натушковано на його зверху кожухів, подушок.* Мир. ХРВ. 249.

На́тха, хи, *ж.*=**Надха.** *От мені халепа: натха напала, та вже днів з чотирі.* Лебед. у.

Натхне́ний, а, е=**Надхнений.** *Вволи ж мою натхнену з неба волю:* К. ЦН. 269.

Натхне́ння, ня, *с.*=**Надхнення.**

Натхну́ти, хну́, не́ш, *гл.*=**Надхнути.** 1) *Старий січовик натхнув свою душу в молодісіньку душу онука.* Мир. ХРВ. 90. 2) *Українська пісня і неписана словесність народу українського натхнули молоді уми в Київі спасенною думкою.* К. ХП. 7. *Натхни ж нас правдою, о Музо Мельпомено!* К. ПС. 6.

Натхори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Навонять. *А бодай би вас чорти взяли! Ич, як натхорили!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

На́тще, *нар.* 1) Натощакъ. 2) Напрасно. *Не натще зветься той ліс Чичисбеєвим.* О. 1861. XI. 28.

Нать, ти, *ж.* Усикъ, прицѣпка на растеніи. Угор.

Натьо́патися, паюся, єшся и **натьо́пкатися, пкаюся, єшся,** *гл.* Нажраться. *Злізь на мене та й натьопайся.* Ном. № 161 (ст. 295). *Уже натьопкався кваші.*

Натю́житися, жуся, жишся, *гл.* Напиться пьянымъ.

Натю́кати, каю, єш, *гл.* Натравить. *Натюкав його собаками.—Де се ти був?—Звіря тюкав.—Натюкав такого звіря, що тобі й бачить не доводилось.* О. 1862. I. 35.

Натю́пати, паю, єш, *гл.* Набѣгать, достать. *Тюпала, тюпала, та й пранців натюпала.*

Натю́патися, паюся, єшся, *гл.* Набѣгаться, натоптаться.

Натяга́ти, га́ю, єш, сов. в. **натягти́, гну́, неш,** *гл.* 1) Натягивать, натянуть. *Не натягай так віжок. Шину натягти на колесо. Як не натягнете сього лука, то становіться на баталію.* ЗОЮР. I. 163. 2) Напяливать, напялить, натягивать, натянуть поверхъ чего-либо. *Натягни, Боже, на кісіль шкурку, поки мати з міста прийде.* Чуб. I. 247. 3) Натаскивать, натащить. *Нащо ти сюди мішків такого багато натягав?* 4) Оттаскать. *Добре за чуби натягають.* ЗОЮР. I. 106. 5) Взводить, взвести. *Ці люде напасть на нас натягають.* НВолын. у. 6) Наверстывать, наверстать. *Да чого там хвататься? Все равно два дні будуть.—Да лучче їдьте, ви вже там своє натягнете.* Грин. III. 450.

Натяга́тися, га́юся, єшся, сов. в. **натягти́ся, гну́ся, нешся,** *гл.* 1) Натягиваться, натянуться. 2) Напяливаться, напялиться. 3) Натужиться, понатужиться. *Натягається, як пес до роботи.* Ном. № 13730. *Конячка натяглася і покотила візок.* Левиц. I. 38. 4) Напитываться, напитаться. *Вишні вже натягаються горілкою.* 5) Только сов. в. Натаскаться. *Натягалися за чуба.* 6) Только сов. в. Упереться, заупрямиться. *Натягся та й натягся: 22 рублі та й 22 рублі.* Волч. у.

Натяга́ч, ча́, *м.* 1) Инструментъ: а) у бочара—для натягиванія обручей на бочку; б) у колесника—для натягиванія обода на спицы. 2) Веревочка, составляющая часть шерстобитнаго **лу́ка** (см.). Черниг. у. 3) Раст.: а) Paris quadrifolia L. б) Ranunculus lingua L. в) Silene noctiflora L ЗЮЗО. I. 130, 133, 136.

Натягти́, ся. См. **Натягати, ся.**

Натя́ж, жа, *м.* Рас. Ranunculus lingua L. ЗЮЗО. I. 133. См. **Натягач 2б.**

На́тяк, ку, *м.* Намекъ. Чуб. II. 561. Ном. № 5700.

Натяка́ння, я, *с.* Намекъ, намеканіе.

Натяка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **натякну́ти**, кну́, не́ш, *гл.* Намекать, намекнуть. *Ге! сказав він: ви обидві дещо проминули: тільки про їду й напиток сяк-так натякнули.* Мкр. Н. 34.

Натя́кувати, кую, еш, *гл.*=**Натякати**. *Я йому разів зо два натякував.* Черк. у. *Він оце йому про гроші натякував.* Каневск. у.

Натя́ти, ся. См. **Натинати**, ся.

Нау́бочі, **нау́бочу**, *нар.* Въ сторонѣ.

Нау́вертн, *нар.* Обиняками. Угор.

Нау́дити, джу, диш, *гл.* Наудить. *Риби не наудив, а мусту спудив.* Ном. № 9860.

Нау́збіч, *нар.* Въ сторонѣ.

Наузкра́й, *нар.* На краю, на концѣ. *Наузкрай чиві курився димок.*

Нау́ка ки, *ж.* 1) Наука. *Люде, освічені наукою.* К. ХП. 134. *Зимула наука, впала просвіта, зостався тільки в схоластичних латинських духовних школах. Університетська наука була тільки азбука европейської просвіти.* Левиц. І. 259. 2) Ученіе. *І в школу хлопця одвела до п'яною дяка в науку.* Шевч. 3) Урокъ, поученіе, наставленіе. *Оце тобі наука, не ходи в ліс без дрюка.* Ном. № 7094.

Науко́вий, а, е. Научный. *Взявся він освітити науковим світлом ту головку.* К. ДС. 33. *Визволення народу з крепацтва дорогою просвіти разом і християнської, і наукової.* К. ХП. 8.

Науко́вість, вости, *ж.* Научность. Желех.

Наумі́р, *нар.*=**Навмір**.

Наупо́рно, *нар.* Настойчиво. *Хочу оце іти наупорно, свого не попущу ні за що.* Павлогр. у.

Наусти́ти. См. **Наущати**.

Научи́ти, чу́ю, еш, *гл.*=**Навчати**. *Я не буду научати, будем карувати.* Чуб. V. 93.

Нау́шник, ка, *м.* Наушникъ (у шапки).

Наущи́ти, щу́ю, еш, сов. в. **наусти́ти**, ущу́, сти́ш, *гл.* 1) Научать, наставлять. *Не було в її ні батька, ні матері,—нікому було оборонити або наустити.* О. 1861. IX. 76. 2) Подучать, подучить, подговаривать, подговорить, подстрекать. *Дівол наустив його, і поміг йому.* О. 1862. П. 72.

Наха́ба, би, *ж.* 1) Бѣда, напасть. *От, відкіля ся нахаба на мене!* 2) Нахальство.

Наха́бний, а, е. Нахальный, наглый.

Наха́бність, ности, *ж.* Нахальство, наглость.

Нахама́ркати, каю, еш, *гл.* Прочесть невнятно.

Нахапа́ти, па́ю, еш, *гл.* Нахватать, набрать много; накрасть. *Хіп, хіп! Нахапав чужих гусенят за пазуху четверо.* Г. Барв. 314.

Нахарама́ркати, каю, еш, *гл.*=**Нахамаркати**.

Наха́ркати, каю, еш, *гл.* Нахаркать, наплевать. Драг. 1.

Нахвали́тися, ли́юся, лишся, *гл.* Нахвалиться, нахвастаться. *Поки хвалько нахвалиться, будько набудеться.* Ном. № 5680.

На́хвалка, ки, *ж.* Угроза. *Перед нею Грицько з йою нахвалками.* Мир. Пов. І. 142. *Почув я, що на неї нахвалки—бить би то її.* Екатер. у.

Нахвальшува́ти, шу́ю, еш, *гл.* Сфальшивить.

Нахва́люватися, люю́ся, ешся, *гл.*=**Нахвалятися**.

Нахвали́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Угрожать. *Нахвалялись обікрасти.* Рудч. Ск. І. 202. *Вилаяв Хведора, трохи не бив і нахвалявся, що... з світу зжене.* Мир. Пов. І. 119.

Нахварбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Накрасить.

Нахвасува́ти, су́ю, еш, *гл.* О колесѣ: обтянуть ободомъ.

Нахвата́ти, та́ю, еш, *гл.*=**Нахапати**.

Нахвати́тися, хвачу́ся, тишся, *гл.* Быстро явиться, подоспѣть. *Нахватився до моці, та обі-оці.* Ном. № 13247. **Аж тут і світ нахвати́вся.** Начало свѣтать. *Світова зірочка нахватилась.* Нп.

Нахи́лий, а, е. 1) Наклонный, покатый. 2) Сгорбленный, согнутый. 3) Склонный, податливый.

Нахили́ти, ся. См. **Нахиляти**, ся.

На́хилки, *нар.*=**Нахильцем**. *Пють горілку не з чарки, а прямо нахилки.* Ном. № 11566. *Шукати чарки я не став... ковтати нахилки почав.* Алв. 19.

Нахи́ло, *нар.* Наклонно, покато.

Нахи́льний, а, е. Склонный.

Нахи́льність, ности, *ж.* Склонность. Левиц.

На́хильцем, **на́хильці** (**пи́ти**). Просто изъ сосуда безъ помощи рюмки или стакана (пить). *Взяв пляшку та й почав пити горілку нахильці*

Нахиля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **нахили́ти**, ли́ю, лиш, *гл.* 1) Наклонять наклонить. *Як дуба не нахилиш, так великого*

сина на добре не навчиш. Ном. № 6006. 2) Склонять, склонить (кого къ чему). *Не нахиляв* (її) *на свою стежку.* Г. Барв. 343.

Нахиля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **нахили́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Наклоняться, наклониться. *От нахилився, а він взяв мене за бороду.* Рудч. Ск. I. 117. 2) Склоняться, склониться (къ чему).

На́хід, ходу, *м.* Нашествіе.

На́хідка, ки, *ж.* Находка. *Учись, сину, на старість буде як нахідка.* Посл.

Нахідний, а, е=Навіжений? *От, мов нахідного!* Ном. № 3384. *Тож нахідна!* Ном. № 3384.

Нахлепта́тися, пчу́ся, чешся, *гл.*= **Нахлеськатися.**

Нахлеста́тися, щу́ся, щешся, *гл.*= **Нахлеськатися.** *Нахлещусь борщу.* О. 1862. II. 39.

Нахле́ськатися, каюся, ешся. *гл.* Налокаться. *А що вже собаки нахлеськалися?*

На́хливці, *нар.*=**Нахильці.** *Випив горілку нахливці.* Зміев. у.

Нахли́патися, паюся, ешся, *гл.* Наплакаться всхлипывая.

Нахлю́пати. См. **Нахлюпувати.**

Нахлю́пувати, пую, еш, сов. в. **нахлю́пати, паю, еш,** *гл.* Наплескивать, наплескать.

Нахля́вкати, каю, еш, *гл.* Наболтать. *Нахлявкала чор-зна-що та й пішла.* Зміев. у.

Нахма́рити, *гл. безл.* Покрыться (тучами), заволочь (тучами). *Нехай лишень вияснится, бач, як нахмарило.*

Нахму́рити, рю, риш, *гл.* Нахмурить.

Нахму́ритися, рюся, ришся, *гл.* Нахмуриться.

Нахму́рний, а, е. Пасмурный, сумрачный. *І проясни чоло нахмурне.* Котл. Ен. VI. 58.

Нахню́пити, плю, пиш, *гл.* Потупить. *Вона ж нахнюпила у землю очі.*

Нахню́питися, плюся, пишся, *гл.* Потупиться. *Молоді сиділи нахнюпившись.* Левиц. I. 182.

Нахова́ти, ва́ю, еш, *гл.* 1) Напрятать. 2) Схоронить, похоронить, нахоронить.

Нахо́дити, джу, диш, сов. в. **найти́, йду́, деш,** *гл.* Находить, найти. *Багатому чорт діти колише, а убогий і няньки не найде.* Ном. № 1420. 2) Находить, найти, наступать, наступить; нападать, напасть. *Найдуть купою у хату.* МВ. (О. 1862. I. 95). *За наші гріхи находять ляхи.* Ном. № 865. *Находили на неї якісь страхи. Найшла буря вітряна.* Єв. Л. VIII. 23. *Чом на тебе не находе лиха година та нечиста сила?* Подольск. г. *Як найду я з своїми боярами, то я тебе візьму од рідного батенька.* Рк. Макс. 3) Только сов. в.—**дити́ну.** Родить ребенка. *Найшла собі дочку*

Находи́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Пройти много, извѣстное разстояніе. 2) Сдѣлать извѣстное количество работы, во время которой приходится ходить. *Поспішаюся, бігаю, коли полічила, аж півпасма лишнього находила (=наснувала на оснівницю).* Чернигов. г.

Нахо́дитися, джуся, дишся, сов. в. **найти́ся, йду́ся, дешся,** *гл.* 1) Находиться, найтися. *Може найдеться дівоче серце, карі очі, що заплачуть на сі думи...* Шевч. 2) Только сов. в. Родиться. *Хлопчик найшовся в них, такий чорнявий, у батька вдався.* МВ. *Вернувсь додому, аж у його дома вже син найшовсь.* Мнж. 128. 3) Только сов. в. Найти возможность, время для чего-либо. *Засніть... поки найдусь сюди прийти.* Мкр. Г. 67.

Находи́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Находиться, устать отъ ходьбы. *З рук наробитись, з ніг находитись.* Ном. № 4560. *Та вже ж мої ніженьки находилися.*

Нахожа́лий, а, е. Пришлый, захожій. *Він не тутешній; у нас таки сіх жидів чимало, а се так якийсь нахожалий, хто його зна, відкіля він.* Кіев. у.

Нахо́жий, а, е. Пришлый; пришедшій въ гости. *Молодички нахожі його... вітають.* МВ. (О. 1862. I. 84).

Нахоло́джувати, джую, еш, сов. в. **нахолоди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Остуживать, остудить.

Нахоло́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **нахолоди́тися, джу́ся, ди́шся,** *гл.* Охлаждаться, охладиться.

Нахоло́нути, ло́ну, неш, *гл.* Охладиться. *За ніч вода у річці нахолонула* Лебед. у.

Нахопи́ти, ся. См. **Нахопляти, ся.**

Нахопля́ти, пля́ю, еш, сов. в. **нахопи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Накидывать, накинуть. *Одежину якусь нахопить, що аж глянути чудно.* Ном. № 11140.

Нахопля́тися, пля́юся, ешся, сов. в. **нахопи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Подоспѣвать, подоспѣть. *А тут день уже нахопляється, треба на панщину йти.* МВ. I. 100. *На той саме час нахопився Чіпка.* Мир. ХРВ. 330. 2) Натыкаться, наткнуться, встрѣчаться, встрѣтиться. *На їх розмову нахопилася з-за хати старенька*

жінка. Мир. ХРВ. 12. *Нахопився в лісі на вовків.*

Нахра́пом, *нар.* Дерзко, нахально, безцеремонно, насильно.

На́хрест, *нар.*=**Навхрест**. *Б'є нахрест палкою по дверях.* Грин. III. 442.

Нахроми́тися, **млю́ся**, **мишся**, *гл.* Наткнуться. *Чоловік із скирди упав, та на вила й нахромився.* Борз. у.

Нахря́кати, **каю**, **єш**, *гл.*=**Нахаркати**.

На́хта, **ти**, *ж.* Нефть. См. **Нехта**.

Нахто́вий, **а**, **е**. Нефтяной. **Нахто́ва ля́мпа**. Керосинная лампа. Шух. I. 104.

Наху́кати, **каю**, **єш**, *гл.* Надышать въ руки (во время холода, на холодное стекло и пр.).

Нахурува́ти, **ру́ю**, **єш**, *гл.* Нагрузить возы кладью.

Нацвірі́нькати, **каю**, **єш**, *гл.* Начирикать.

Націджувати, **джую**, **єш**, сов. в. **націдити**, **джу́**, **диш**, *гл.* Нацѣживать, нацѣдить.

Націлитися. См. **Націлятися**.

Націлюва́тися, **лю́юся**, **єшся**, *гл.* Нацѣловаться. *Навздогінці не націлювався.* Ном. № 5265. *Вже й націлювався, вже й намилувався, як у саду соловей да й нащебетався.* Грин. III. 171.

Націля́ти, **ля́ю**, **єш**, сов. в. **націлити**, **лю**, **лиш**, *гл.* Нацѣливать, нацѣлить.

Націля́тися, **ля́юся**, **єшся**, сов. в. **націлитися**, **люся**, **лишся**, *гл.* 1) Нацѣливаться, нацѣлиться, прицѣливаться, прицѣлиться. *Що тілько націлиться* (стрілець),—*заєць і є.* ЗОЮР. II. 36. 2) Намѣряться, вознамѣриться. *Націлився їхати, аж тут дощ.*

Національ, **ля**, *м.* Національ. Левиц. Пов. 159.

Національний, **а**, **е**. Національный. *Наші вельможні предки... не вхопили своєї національної тропи.* К. ХП. 116. *Се вже був не кобзарь, а національний пророк.* К. ХП. 115. *Національний гимн.* К. Бай. 158. *Національный убір.* Левиц. Пов. 202.

Національність, **ности**, *ж.* Національность. *Зрозуміла дороге право своєї національности.* К. КР. 35. *І батько й мати, люде з дрібного панства, але... близькі до народа, чесні хліборобы, не одірвані од національности.* Левиц. Пов. 225.

На́ція, **ції**, *ж.* Нація. *Зібрані з усяких націй, студенти не могли ніяк погодитись між собою.* Левиц. Пов. 6. *Знялись... вгору до великого задуму воздвигнути рідну націю з духовного занепаду.* К. ХП. 9.

Нацмо́катися, **каюся**, **єшся**, *гл.* Намокаться.

Нацокота́ти и нацокоті́ти, **кочу́**, **ти́ш**, *гл.* Наболтать, наговорить (о женщинахъ, дѣтяхъ). *Нацокотали тії верхоумки...; а ти віри поняла.* МВ. (О. 1862. III. 45).

Нацокоті́тися, **кочу́ся**, **ти́шся**, *гл.* Нащебетаться, наболтаться.

Нацу́пити. См. **Нацуплювати**.

Нацу́плювати, **плюю**, **єш**, сов. в. **нацу́пити**, **плю**, **пиш**, *гл.* 1) Надѣвать, надѣть, напяливать, напялить, натягивать, натянуть. *Постоли як же поссихались!.. насиму нацупив.* О. 1862. II. 26.

Нацьку́вувати, **ку́вую**, **єш**, сов. в. **нацькува́ти**, **кую́**, **єш**, *гл.* Науськивать, науськать, натравливать, натравить. *Нацькувала б мене всіми собаками на селі.* Левиц. ПЙО. I. 374.

Нацю́кати, **каю**, **єш**, *гл.* 1) Нарубить (мелко). *Нацюкай дровець.* 2) Нарубить зарубокъ.

Нацю́пнути, **ну**, **єш**, *гл.* Дѣтск.=**Нацюцяти**.

Нацю́цяти, **цяю**, **єш**, *гл.* Дѣтск. Намочить. Зміев. у.

Начава́ти, **ваю́**, **виш**, *гл.* 1) Нажать, надавить. 2) Надавить чего (во множествѣ).

Нача́льник, **ка**, *м.* Начальникъ.

Начальникува́ти, **ку́ю**, **єш**, *гл.* Начальствовать. Харьк. у.

Нача́льницький, **а**, **е**. Начальническій, начальническій. Желех.

Нача́льниця, **ці**, *ж.* Начальница. Левиц. Пов. 122.

Нача́льство, **ва**, *с.* Начальство. *Тебе... вибрали за начальство.* Рудч. Ск. I. 3.

Начарува́ти, **ру́ю**, **єш**, *гл.* 1) Наколдовать, наворожить. 2) Приколдовать, приворожить. *Дівчина козаченька та й начарувала.* Нп.

Начастува́ти, **ту́ю**, **єш**, *гл.* Напоить, угостить, употчивать. *Начастували мене добре.*

Начастува́тися, **ту́юся**, **єшся**, *гл.* Напиться, наугощаться. *Начастувались ми так, що й поснули.* О. 1862. VII. 44.

Нача́ти, **ся**. См. **Начинати**, **ся**.

Начахо́лити, **лю**, **лиш**, *гл.* Нарубить (хворосту). Вх. Зн 40.

Начвала́тися, **ля́юся**, **єшся**, *гл.* Устать, медленно ходивши.

На́че, *нар.* Будто, какъ будто, точно, словно. *Як я почула, наче мене холодом обняло. Наче б пахнуть первої жони сльози.* Рудч. Ск. I. 84.

Начека́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Наждаться.

Начепи́ти, ся. См. **Начіплювати, ся.**

Начепля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Нацѣплять во множествѣ. Рудч. Ск. I. 189. *Начепляла собі такого багато намиста, що й шия вгинається. Начепляла кораликів, щоб її любили.* Чуб.

Начепури́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Принарядить.

Начепури́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* Принарядиться. *Захотіла дідча мати начепуритися, поставила-сь бриженята, ні притулитися.* Гол. I. 252.

Начервони́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Сдѣлать краснымъ.

Начере́мшити, шу, шиш, *гл.* Во множествѣ дать. *Ти мені тільки снопів начеремшив, що не дам сі з тим ради.* Вх. Зн. 40.

На́черк, ку, *м.* Набросокъ. *Тут уже критика вбачає начерк літератури поважнійшої.* К. XII. 124.

Начерка́ти, ка́ю, еш, *гл.* Набросать (о литературномъ произведеніи). *От брат його Чванько слабкий уже на се: що начеркав, то так в дрюкарню і несе.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 101.

Начерни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Начернить. *Чим ти брови начернила?* Чуб. V. 1114.

Начерпа́ти, па́ю, еш, одн. в. **начерпну́ти, пну́, не́ш**, и **наче́рти, чру́, ре́ш**, *гл.* Начерпнуть. *Приходить жінка начерпати води.* Єв. Іо. IV. 7. *Ой пішла ж она з двома ведерці, в єдно начерла, з другим ся вергла.* Гол. II. 90.

Начеса́ти. См. **Начісувати.**

Начикри́жити, жу, жиш, *гл.* Нарѣзать, накромсать.

Начи́н, ну, *м.* Начало. *Се якии начин пісні?* Борз. у.

Начина́ти, на́ю, еш, сов. в. **нача́ти, чну́, неш**, *гл.* Начинать, начать. *Як начнеш постить, то нічого буде хрестить.* Ном. № 131.

Начина́тися, на́юся ешся, сов. в. **нача́тися, чну́ся, нешся**, *гл.* Начинаться, начаться. *Рожа одцвілася, а калина началася.* Мет. 19.

I. **Начини́ти.** См. **Начиняти.**

II. **Начини́ти, ню́, ниш**, *гл.* 1) Надѣлать, сдѣлать. *Наварив пива, начинив дива.* Ном. № 7572. 2) О лисицѣ: родить дѣтенышей. *Лисичка начинить дітей.* Шух. I. 212.

На́чинка, ки, *ж.* Фаршъ, начинка. Чуб. I. 256. *Буває добрий борщ із м'ясом та з начинкою пироги.* Гліб. 33.

Начи́ння, ня, *с.* 1) Сосудъ, посуда. *І не зглянулась: мила по обіді начиння, коли цеє трапилось.* 2) Инструментъ, орудіе. 3) Часть ткацкаго станка. (См. **Верстат**). Состоитъ изъ двухъ длинныхъ и узкихъ деревянныхъ пластинокъ, расположенныхъ параллельно одна надъ другой

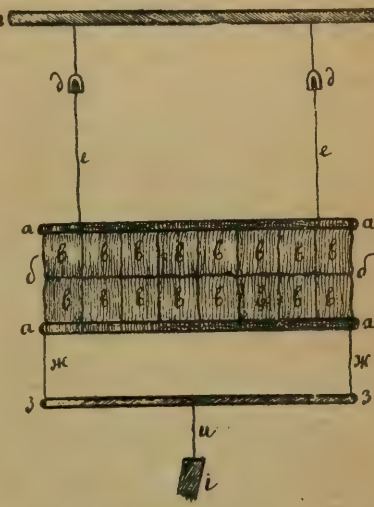

и называемыхъ **шо́хти** (а) (галицкое: **шо́фти, ціпки́**); **шо́хти** соединены нитянымъ **рукаво́м** (б). Въ константиноградскомъ уѣздѣ нити рукава называются **ни́чениці**, каждая **ни́чениця** состоитъ изъ двухъ равныхъ частей, заходящихъ одна въ другую какъ кольца; рукавъ дѣлится на части, называемыя **ґа́нками** (в), а въ каждомъ **ґа́нку** по 15 **ни́чениць**. (Въ Галиціи **рука́в** называется **ни́чениця, ни́чельниця**; **ни́ти** его состоятъ каждая изъ трехъ частей, заходящихъ одна въ другую какъ кольца: верхняя **ко́ник**, нижняя **коби́лка** и средняя (малая) **очко**). Сквозь **ни́чениці** проходятъ нити **осно́ви**. **Начи́ння** подвѣшено къ одной изъ **же́рток** (г): **на же́ртці** на веревочкахъ, два блока —**жабки́** (д) (гал. **карпу́льці, скраклі́**), черезъ **коліща́та** которыхъ ходятъ **мо́тузи** (е), а на нихъ уже виситъ **начи́ння**. Въ константиноградскомъ у. отъ нижней **шо́х-**

ти идутъ два мо́тузи (ж), къ которымъ привязана цилиндрическая деревянная палка—**байца́рка** (з) (иначе **барцьо́шка**), отъ средины которой идетъ внизъ мо́тузъ (и) до **підні́жка** (і). **Начи́ннів** въ станкѣ должно быть не менѣе четырехъ (гал.: **чоти́рі стіни́**). Константиногр. у. Полт. г. Б. Гринч.—МУЕ. III. 18.—Шух. I. 255, 256.—Особое **начи́ння** имѣется и въ **кросно́нках**—небольшомъ станкѣ для тканья ситъ. Вас. 152.

Начиня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **начини́ти, ню́, ниш**, гл. Начинять, начинить, нафаршировывать, нафаршировать; набивать, набить. *Пироги, начинені голубцями. Печене порося начинене.* Св. Л. 9. *Ковбасу начинить. Під цим кущем картоплі як начинено.* Харьк. у. **Голова́**... **нена́че кло́чам начи́нена.** Глупая голова. О. 1862. III. Шевч. 7.

На́чисто, *нар.* Совершенно, вполнѣ. *От буде сніданнячисто гетьманське!* Шевч. 318.

Начита́ти, та́ю, єш, гл. 1) Вычитать. *Не так сонце сходить, як письменні начитами.* Шевч. 122. 2) Много прочесть.

Начита́тися, та́юся, ешся, гл. Начитаться.

Начі́плювати, плюю, єш, сов. в. **начепи́ти, плю́, пиш**, гл. Нацѣплять, нацѣпить, навѣшивать, навѣсить. *І начепила ланцюжок.* Котл. Ен. *Да й зробимо, братця, півтораста мі возів, да начепим, начепим півтораста ми ярем.* КС. 1882. IX. 415.

Начі́плюватися, плююся, єшся, сов. в. **начепи́тися, плю́ся, пишся**, гл. 1) Нацѣпляться, нацѣпиться, навѣшиваться, навѣситься. 2) Навязываться, навязаться. *Христя дуже голінна до хлопців, начепилася на Хведора.* Мир. Пов. I. 165.

Начі́сувати, сую, єш, сов. в. **начеса́ти, чешу́, шеш**, гл. Начесывать, начесать. *Тихо дівча косу чеше, що начеше, на Дунай несе.* Чуб. V. 275. *На тім'я начесав пук струп.* Котл. Ен.

Начорни́ти, ню́, ниш, гл.=**Начернити**.

Нача́си, сів, *м. мн.* Волосы, спущенные на лобъ, начесы. Чуб. VII. 422. *Покрикуй, або начосів не напускай.* Ном. № 11264.

Начу́бити, блю, биш, гл. Надрать за волосы.

Начува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **начу́тися, чу́юся, ешся**, гл. 1) Наслушиваться, наслушаться. *Багато я дечого там начувся. Вже ж я на полі набувся, буйного вітру начувся.* Грин. III. 671. 2) Только несов. в. Ожидать бѣды, мести. *Стережіться ж тепер!.. Начувайтеся!* Мир. ХРВ. 279.

Начу́дний, а, е. Чудесный, удивительный. *Ой розсуди, бабусенько, сей начудний сон.* Чуб. V. 775.

Начури́ти, рю́, ри́ш, гл.=**Надзюрити**. *Дощ не начурив по острову у сіно.* Шух. I. 170.

Начу́стрити, рю, риш, гл. Высѣчь розгами.

Начу́ти, чу́ю, єш, гл. Прослышать, узнать.

Начу́тися. См. **Начуватися**.

Начухра́ти, ра́ю, єш, гл. 1) О листьяхъ: нарвать, сразу сдергивая рядъ листьевъ съ вѣтви. 2) О деревьяхъ: нарубить со многихъ деревьевъ тонкихъ вѣтвей. 3) О шерсти: начесать. *Начухрав вовни.*

Начха́ти, ха́ю, єш, гл. Начихать. **Начха́ти мені на те́бе!** Плевать мнѣ на тебя! *Начхав йому!*

На́ш, а, е. Нашъ. *Нашим салом та по нашій шкурі.* Ном. № 4780. *Пішли наші вгору!* Ном.

Наша́рпати, паю, єш, гл. Надергать, нарвать.

Нашаткува́ти, ку́ю, єш, гл. Нашинковать (капусты).

Нашви́дку́, *нар.* Наскоро; на короткое время. *Я оце прибіг нашвидку у Полтаву.*

Нашо́вкатися, каюся, ешся, гл. Налѣзть, найти толпой (о людяхъ). Сим. 176.

Нашелести́ти, щу́, сти́ш, гл. 1) Нашелестѣть. 2) Нашумѣть.

На́шепт, ту, *м.* 1) Наушничанье, наговоръ. 2) Наговоръ, заговоръ знахарскій на какой либо вещи, а также и самая эта вещь послѣ произнесенія надъ ней заговора. *Не хотів він брати відьомського нашепту..., та взяв нехотя, бо нечиста сила, як бачите, взяла гору.* Г. Барв. 451.

Нашепта́ти. См. **Нашіптувати**.

Нашеретува́ти, ту́ю, єш, гл. Очистить зерно на решетѣ.

Нашеретува́тися, ту́юся, ешся, гл. Набраться, найти во множествѣ. *Та як нашеретується їх у хату, так чорти його батька!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Наши́ванка, ки, *ж.* Родъ узора на мужской сорочкѣ. Чуб. VII. 415.

Нашива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **наши́ти, шию́, єш**, гл. 1) Нашивать, нашить извѣстное количество. *Бери, тату, ті кожухи, що я нашию.* Левиц. 2) Нашивать, нашить сверху на чемъ либо.

На́шивка, ки, *ж.* Кусокъ холста, которымъ подшивается спина и плечи сорочки для прочности. Гол. Од. 65. Желех.

Наши́йник, ка, *м.* 1) Ошейникъ. 2) Притѣснитель. *Ви, може, думаєте, що я так, як ваші нашийники, стану драти з вас шкуру?* К. ЧР. 267. *А ти завзяся муром нерушимим проти голоти вбогої стояти і від її непохибного суду модських нашийників оборонять.* К. ЦН. 177.

Наши́йниця, ці, *ж.* 1) Ожерелье, монисто. 2) То, что взято на шею; говорится о долгахъ, денежныхъ обязательствахъ и пр. *У його бідолахи багато нашийниць.*

Наши́льник, ка, *м.* Нашильникъ (въ дышловой упряжи).

Наши́рица, ці, *ж.* Два плота сплавляемаго дерева **(дві та́льби)**, сбитые вмѣстѣ одинъ рядомъ съ другимъ. Шух. I. 182. См. **Надовжниця.**

Наши́ти. См. **Нашивати.**

Наши́птувати, тую, ешь, сов. в. **нашепта́ти, шчу́, чеш**, *гл.* 1) Нашептывать, нашептать. *Серце моє мені нашіптує, що так.* Шевч. (О. 1862. IV. 21). *Співать тобі думу, що ти ж нашептав.* Шевч. 121. 2) Наушничать, наговаривать, наговорить. 3) Наговаривать, наговорить (воду, зелье—о знахаряхъ).

Нашко́дити, джу, диш, *гл.* 1) Навредить, причинить вредъ. *Ти гірше тілько тим нашкодиш: усіх ляців позводиш.* Гліб. 79. 2) Напроказничать, напакостить.

Нашкря́бати, баю, ешь, *гл.* 1) Нацарапать, начесать. *Нашкрябав собі руку.* 2) Наскрести. 3) Дурно написать.

Нашмага́ти, га́ю, ешь, *гл.* Нахлестать. *За шага хтось уші нашмага.* Ном. № 14332.

Нашма́ркати, каю, ешь, *гл.* Насморкать.

Нашмаро́вувати, ро́вую, ешь, сов. в. **нашмарува́ти, ру́ю, ешь**, *гл.* Намазывать, намазать (чѣмъ либо маслянымъ, смолистымъ).

Нашмаро́вуватися, ро́вуюся, ешся, сов. в. **нашмарува́тися, ру́юся, ешся**, *гл.* Намазываться, намазаться (чѣмъ либо маслянымъ, смолистымъ). *Нашмаруюся соломною.* О. 1861. XI. 10.

Нашмато́вувати, то́вую, ешь, сов. в. **нашматува́ти, ту́ю, ешь**, *гл.* Нарывать, нарвать кусковъ, нарѣзывать, нарѣзать кусковъ.

Нашоро́шити. См. **Нашоротувати.**

Нашоро́шувати, шую, ешь, сов. в. **нашоро́шити, ро́шу, шиш**, *гл.* Настораживать, насторожить. *Еней наш нашорошив вуха.* Котл. Ен. *А Залізняк попереду нашорошив уха.* Шевч. 171.

Нашпиня́ти, ня́ю, ешь, *гл.* 1) Исколоть? 2) Много укорять. *Чорти як напустяться на його: „що це ти наробив? Іди, сякий-такий, зараз одслужи йому той шматочок!“ Так його нашпиняли, що треба йому йти.* Мнж. 127.

Нашпурля́ти, ля́ю, ешь, *гл.* Набросать.

На́шрітка, ки, *ж.* Снарядъ для дѣланія дроби.

Нашти́рити, рю, риш, *гл.* 1) Подбить, подговорить. *Я його нашпурю, хай прийде, щоб купив півкварти.* Лебед. у. 2) Погнать сильно. *Він і утретє її прогнав, та як нашпурє,—вона у дворець.* Мнж. 15.

Нашто́патися, паюся, ешся, *гл.* Наброситься, накинуться, напасть. *Почув, що драча завелась, прибіг туди й він і зараз нашопавсь на Семена, та й давай його удвох місить.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Наштрика́ти. См. **Наштрикувати.**

Наштрикну́ти, ся. См. **Наштрикувати, ся.**

Наштри́кувати, кую, ешь, сов. в. **наштрикну́ти, кну́, не́ш**, *гл.* 1) Накалывать, наколоть, натыкать, наткнуть. *Наштрикнув картоплину на цїпок, а тоді як кине него.* 2) сов. в. **наштрика́ти, ка́ю, ешь.** Втыкать, повтыкать во множествѣ. *Наштрикає скрізь у стіну голок, а тоді й сама не знайде, де вони.* 3) сов. в. **наштрика́ти, ка́ю, ешь.** Толкать, натолкать (палкою). *Сховав він його у подушки, а соцьких намовив, ті ось прибігають, ну шукати та цїпками у подушки, у подушки,—добре таки наштрикали старому боки.* Мнж. 102.

Наштри́куватися, куюся, ешся, сов. в. **наштрикну́тися, кну́ся, не́шся**, *гл.* Накалываться, наколоться, натыкаться, наткнуться. *Тут він заточився і трохи не наштрикнувся на її ніс.* Левиц. I. 479.

На́штричка, ки, *ж.*=**Натичка.** Волч. у. Лободовск.

Наштукува́ти, ку́ю, ешь, *гл.* Прибавить, надставить.

Наштури́ти, рю, риш, *гл.*=**Нащурити.** Уман. у.

Наштурха́ти, хаю, ешь, *гл.* Натолкать. *На базарі наштурхали мені боки.*

Нашука́ти. См. **Нашукувати.**

Нашу́кувати, кую, ешь, сов. в. **нашу-**

ка́ти, ка́ю, еш, *гл.* Выискивать, выискать, находить, найти.

Нашурубу́рити, рю, риш, *гл.* Набуянить, набѣдокурить. *Таке зілля, як парубок... раз би в раз на улицю, ще нашурубурить.* Сим. 178.

Нащади́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Родиться. *Відколи нащадилась, не маю щастя.*

Нащадок, дку, *м.* 1) Потомство. *Щоб йому дихать не дало з його нащадком, накорєнком!* Ном. № 3768. *Песиоловець—певно циклопський нащадок.* Ном. 4081. 2) Имущество, добро (движимое). *Я довідався, чого се козаки охочі пропивають у шинкарки нащадки жіночі.* К. МБ. X. 6.

Нащé, нащéсерце, *нар.*=**Натще.**

Нащебета́ти, бечу́, чеш, *гл.* 1) Нащебетать. 2) Наговорить много. *Дівчата прибіжять, нащебечуть.* МВ. I. 36.

Нащебета́тися, бечу́ся, чешся, *гл.* 1) Нащебетаться. *Як у садку соловейко та й нащебетався.* Грин. III. 171. 2) Наговориться (о веселомъ женскомъ разговорѣ).

Нащепи́ти, плю́, пиш, *гл.* Привить (нѣсколько). *А сад який хороший у нас був: сам нащепив.* Г. Барв. 471.

Нащербúти, блю́, биш, *гл.* Выщербить немного, вызубрить немного. О. 1862. XI. Свид. 54.

Нащипа́ти, плю́, еш, *гл.* Нащипать.

На́що, *нар.* Зачѣмъ, для чего, почему. *Нащо мені чорні брови, нащо карі очі, нащо літа молодії, веселі дівочі?* Шевч. 40. *Нащо в Бога й день, як у козака місяць.* Ном. № 781.

Нащóка, ки, *ж.* Клинообразная накладка, которая прикрѣпляется **сно́зами** къ **ключу́** въ плугѣ. Подольск. губ.

Нащосерце, *нар.*=**Нащесерце.**

Нащу́лити, лю, лиш, *гл.*=**Нащурити.**

Нащу́рити, рю, риш, *гл.* Насторожить. *Сидить зайчик за піччу і уха нащурив.* Рк. Макс. *Розморщив чоло, підніс брови і нащурив уха.* О. 1862. I. 109.

Наяло́жувати, жую, еш, сов. в. **наяло́зити, ло́жу, зиш,** *гл.* Жирно намазывать, намазать, насаливать, насалить.

Наямли́ти, млю́, мли́ш, *гл.* Набрать, накупить много. *Що в господі не знайомося, зараз купувала: наямлила груш сушених, терну, сливе базарі.* Мкр. Н. 20. *Наямлив яблук.* Черк. у. См. **Наймлити.**

Наяча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Накричать (о лебедяхъ).

Не, *нар.* Не. *Гріх не мичком зав'язати, та під лавку сховати.* Ном. № 101. *Не ходи, не люби, не залицяйся, не піду за тебе, не сподівайся.* Нп.

Небáвком, небáвом, небáвці, *нар.* Вскорѣ, скоро. Желех. *Вже сонце небавом кончає путь.* Федьк

Небага́тий, а, е. Небогатый, бѣдный. **На ро́зум небага́тий.** Глупый. *Ой, татарине, ой сідий же ти, бородатий, -либонь же ти на розум небагатий: ще ти козака у руки не взяв, а вже за його й гроші почитав.* ЗОЮР I. 17.

Небага́то, *нар.* Немного, мало.

Небáчний, а, е=Необачний.

Небачу́чий, а, е. Невидящій; неграмотный, необразованный. *Уносили письма читать, а я й кажу їм: ідіть до мого хлопця, бо я чоловік небачучий, а він письменний.* Лубенск. у.

Небезпéка, ки, *ж.* Опасность. *Найшла буря вітряна на озеро, і були вони в небезпеці.* Єв. Л. VIII. 23.

Небезпéчний, а, е. Опасный. *Плаками й тужили..., виряжали в далеку небезпешну дорогу.* Левиц. I. 37.

Небезпéчність, ности, *ж.* Опасность.

Небезпéчно, *нар.* Опасно.

Небезпрéмінно, *нар.* Непремѣнно. Мнж. 186.

Небережéний, а, е. Неосторожный. *Небереженого і чорт не стереже.* Ном. № 4297.

Небéсний, а, е. 1) Небесный. *Царство небесне, перам земля над ним.* Ном. № 252. *Налстіло пастваство небесне.* Єв. Мр. IV. 4. 2) **Небéсна доро́га.** Млечный путь.

Небéсник, ка, *м.* Астрономъ Встрѣчено только у Кулиша. *Вечеряти ж усмах годиться й нам, поетам, да й вам, небесникам, не вельми б то було приємно лазити голодним по планетах.* К. Дз. 144.

Небéський, а, е=Небесний. *От ніяв небеський настає.* Мкр. Г. 5.

Небилúця, ці, *ж.* Небылица; росказни; прибаутки. *Кажи небилиці.* Ном. № 14339.

Небіж, бо́жа, *м.* 1) Племянникъ. 2) Бѣднякъ, горемыка. *Роби, небоже, то й Бог поможе.* Ном. № 69. 3) Часто такъ называетъ старшій лѣтами или положеніемъ младшаго: старикъ—парня, хозяинъ—работника. У Шевченка *(„Не журюсь я, а не спиться“)* такъ называетъ женщина влюбленнаго въ нее. *Усе світять ті блискучі твої чорні очі, мов говорять тихесенько: „Хоч, небоже, раю?“.* Шевч.

Небі́(о́)жечка, ки, *ж.* Ум. отъ **небі́(о́)жка**.

Небі́(о́)жка, ки, *ж.* 1) Бѣдняжка. 2) Покойница. Ум. **Небі́(о́)жечка, небі́(о́)женька.** *Говорила небіжечка до самої смерти.* Ном. № 13061. *Десь наша сестра, що з нами жила, либонь вона, небожечка, давно померла.* Грин. III. 285.

Небі́(о́)жчик, ка, *м.* 1) Покойникъ. 2) Бѣдняжка.

Небі́(о́)жчица, ці, *ж.* Покойница. *Молодичі небожчицю убірали.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Не́бій, бо́я, *м.* Безстрашный. *І небоя вовки їдять.* Чуб. I. 270.

Не́біль, лю, *м.* Крупный камень песчаникъ (не битый). Мнж. 186.

Не́бір, ра, *м.*=**Небіж**. Ум. **Неббрейко**. Вх. Зн. 41.

Не́бірка, ки, *ж.*=**Небога**. Вх. Зн. 41.

Не́бо, ба, *с.* Небо. *Бачить Бог з неба, що кому треба.* Ном. № 73. (Мн.: **небеса́** и **неба́**).

Небо́га, ги, *ж.* 1) Племянница. *Була в мене небога, при мені вона й зросла, бо сиротою осталася змалку.* МВ. II. 19. 2) Бѣдняжка. *Була колись Гандзя, каліка небога.* Шевч. 138. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела дітки при битій дорозі.* Нп. 3) Голубушка, милая. *Ой поклонітесь дівчині небозі, а що мені добре в далекій дорозі.* Нп. *Скарай мене, Боже, на гладкій дорозі, коли я помислю об другій небозі.* Нп. Ум. **Небі́жка.**

Небо́гий, а, е. Бѣдный. Угор.

Небожа́, жа́ти, *с.* 1) Племянникъ, племянница (ребенокъ). *Зайдіть, мишень, то я небожатам якою гостинця дам. Скажете: тітка прислала.* МВ. I. 19. 2) *мн.* Голубчики, милые. *Хтіла б браниями, небожатами, цілий світ звоювати.* Гол. I. 133. 3) *мн.* Употребляется подобно слову **небіж 3.** *Такий мені, небожата, сон приснився* (Алканъ-паша къ янычарамъ и рабамъ). Лукаш. 16. *Не дуріте дітей ваших, що вони на світі на те тільки, щоб панувать... Дознаються небожата, чия на вас шкура!..* Шевч. 212. Ум. **Небожа́тко, небожа́точко.**

Небо́жів, ова, ове. Племянниковъ. *На небожевому возі ми вдвох і поїхали.* Г. Барв. 11.

Небо́жка, ки и пр. *ж.*=**Небіжка** и пр.

Небора́к, ка, небора́ка, ки, *м.* Бѣднята. *Ти, козаче-небораче, тяжко зажурився.* Нп.

Небора́чка, ки, *об.* Бѣдняжка. *Як поїхав козак у військо охотне, а козачку-небораччку у домівці покидав.* Нп. *Наші небораччки один пішки, другий рачки.* Чуб. I. 281.

Небо́рейко, ка. Ум. отъ **небір.**

Небоя́н, ня́, *м.*=**Небій**. *То було колись усяке боїться попа, а тепер настали такі небояни, що й лихо.* Кобел. у.

Небува́лий, а, е. 1) Небывалый. 2) Малоопытный, не знающій людей. Чуб. I. 270. *Посилав козака молодого, небувалого.* О. 1862. II. 96.

Небува́лість, лости, *ж.* То, чего небыло. *І нівіли Тройцю й горювали за небувалость і обман.* Мкр. Г. 59.

Не́будь, Нибудь. *Хто-небудь, що-небудь.*

Нева́да, ди, *ж.* Безвредность.

Нева́ра, ри, *ж.* Плохая хозяйка, неумѣющая и сварить. *Нетопа й невара (про жінку).* Ном. № 10781

Невбача́й, *нар.* Невзначай, неожиданно. *Бач, невбачай, та й попав.* Ном. № 7912.

Невбла́ганий, а, е. Неумолимый.

Невва́га, ги, *ж.* Невниманіе. *Воздвиженський не вважав на увагу, чи неввагу своїх слухачів.* Левиц. Пов. 52.

Невва́жливий, а, е=**Невважний**.

Невва́жливість, вости, *ж.*=**Невважність**. Левиц. Пов. 261.

Невва́жливо, *нар.*=**Невважно**. *Кивала головою .... невважливо, як ті, що дуже куди поспішаються.* МВ. (О. 1862. I. 105).

Невва́жний, а, е. Невнимательный.

Невва́жність, ности, *ж.* Невнимательность.

Невва́жно, *нар.* Невнимательно.

Невгава́ти, ва́ю, єш, *гл.* Не переставать, не уставать. *Сидить у норі і невгаваючи усе їсть дітей.* Шевч. 309.

Невга́вний, а, е=**Невгавучий**. *Вдова з своєї світлички довго чула веселий невгавний сміх убогих людей.* Г. Барв. 308.

Невгаву́чий, невгаву́щий. Неустанный, неугомонный.

Невга́дно, *нар.* 1) Неизвѣстно. *Невгадно куди стрибать, чи туди, чи туди.* Полт. г. Слов. Д. Эварн. 2) Незамѣтно, непримѣтно, неслышно. *Дітей невгадно в хаті.*

Невгамо́ваний, а, е. Неудержимый. *Нашою стіхою буде сила нашого духу невгамованого.* К. (О. 1861. VI. 33).

Невгамо́нний, а, е. 1) Неспокойный безпокойный, неугомонный. 2) Неутѣшный,

котораго нельзя успокоить. *Удалась дівчина в журбу невгамонну.* Полт. г.

Невгамо́нність, ности, *ж.* Безпокойство, неугомонность.

Невгара́зд, *нар.* Невпопадъ, ни къ селу, ни къ городу.

Невга́рен, невга́рний, а, е. Не способный. *Невгарен росказати, як вірно та щиро тебе люблю.* О. 1861. VIII. 20. *Невгарен і люльки запалить.* Прилуц. у.

Невго́дний, а, е. Неугодный. *Сердита хазяйка — тікаю, неводна — кидаю.* Ном. № 79.

Невгожа́й, жа́я, *м.* Человѣкъ, неугодный кому-либо, нелюбимый. Жена говоритъ нелюбимому мужу: *Пусти ж мене, невгожаю, на улєчку—погуляю!—Ой коли я невгожай,—сиди дома та й гуляй.* Грин. III. 686.

Невдалеку́, *нар.* Неподалеку.

Невда́лий, а, е. Неудачный, неудавшійся. *Не лихо журить і чужа сторона, а невдала жінка.* Ном. № 9112.

Невда́лиця, ці, *об.* Неумѣлый, неумѣлая, неспособный, неспособная ни къ чему. Ном. № 10786.

Невдалю́га, ги, *об.* Совершенно ни къ чему неспособный человѣкъ. *Підчепури, донечко люба, нашу хатину... і люде таки не скажуть, що тут невдалюги живуть.* О. 1862. IV. 71.

Невда́ний, а, е. Не способный ни къ чему.

Невда́ник, ка, *м.* Что-либо неудавшееся, неумѣло, неудачно сдѣланная вещь. *Гоп, мої гречаники! гоп, мої невданики!* Г. Барв. 489.

Невданю́чий, а, е. Ув. отъ **невда́ний**. Рѣшительно ни къ чему неспособный. Константиногр. у.

Невда́тний, а, е. Неудачный, неудавшійся, неумѣлый.

Невда́тник, ка, *м.*=**Невданик**. *Гоп, мої гречаники, гоп, мої невдатники!* Чуб. V. 1173.

Невда́тність, ности, *ж.* Неумѣлость, неспособность.

Невда́тно, *нар.* Неумѣло, неудачно.

Невда́ха, хи, *об.* 1) Неудачникъ,—ница. *Невдаха безталанний.* 2) Неспособный, ая, неумѣлый, ая. Ум. **Невда́шенька, невда́шечка, невда́шка.** *Да ти невдаха, да ти невдаха, да ти невдашенька моя! Ти ні спекти, ні зварить, ні з моїм родом говорить.* Грин. III. 368.

Невда́ча, чі, *ж.* Неудача.

Невда́чий, а, е=Невдалий. *Ледача невістка, ледача, та й до роботи невдача.* Нп.

Невда́чний, а, е=Невдалий. *Напечу хліба – невчасний, наварю борщу – несмачний.* ХС. III. 37.

Невда́шенька, ки, невда́шечка, ки, невда́шка, ки, *ж.* Ум. отъ **невда́ха**.

Невдержка, ки, *ж.* Невозможность выдержать, удержаться. *Вони давай на мене кричать; я бачу, що вже невдержка, та й давай тікать.* Екатер. у.

Невдога́д, *нар.* Невдомекъ.

Невдя́ка, ки, *ж.* Неблагодарность.

Невдя́чний, а, е. Неблагодарный. *Ой невдячна ж, чи то ж мило, щоб ся серце так смутило.* Чуб. V. 302.

Невдя́чник, ка, *м.* Неблагодарный.

Невдя́чниця, ці, *ж.* Неблагодарная. *Нащо ж, невдячнице, на льос нарікати?* Чуб. V. 172.

Невдя́чність, ности, *ж.* Неблагодарность. К. XII. 84.

Невдя́чно, *нар.* Неблагодарно.

Невели́кий, а, е. Небольшой, малій. *Хитро, мудро та невеликим коштом.* Ном. № 3116. Ум. **Невели́ченький.** Грин. III. 94. **Невели́чечкий, невели́чкий.** *В мене ніжки невеличенькі.* Мил. 137. *Шумить річка невеличка да й шумить як з лука.* Нп.

Не́вередь, *нар.* Немного. Харьк. у.

Невже́, *нар.* Неужели.

Невжи́точно, *нар.* Нельзя ужиться. *Покійниця боялась жить у тім дворі, боялась брата чоловікового, все було каже: „мені невжиточно там жить", бо він нападавсь усе на неї й на її чоловіка. А далі, бач, її й убито.* Новомоск. у.

Невзаба́рі, *нар.*=**Незабаром.**

Невзаворо́ті, *нар.* Не по дорогѣ.

Невза́довзі, *нар.* Въ непродолжительномъ времени.

Невзаміру, *нар.* Несравненно, непомѣрно. *Товариства зібралося невзаміру більш.*

Невзаміту, *нар.* Незамѣтно, непримѣтно.

Невзгоди́на, ни, *ж.* Невзгода. *От же й пройшли-ізійшли злиї невзгодини.* Слово это находится въ фальсифицированной думѣ „Битва Чигиринская", напечатанной впервые Срезневскимъ (Запорожск. Стар., ч. I. 86).

Невибірни́й, а́, о́. Неизбирательный.

Невичо́дний, а, е. и **невиво́дній, я, е.** 1) Неисчерпаемый, постоянно имѣющійся. 2) Постоянный, всегдашній. *У нас гульня*

невиводня. О. 1862. VII. 40. *Невиводний гість.*

Невиворо́тний, а, е. Трудный для произношенія, неудобопроизносимый. *Невиворотна мова.* Нѣжин. у.

Невиворо́тно, *нар.* Трудно для произношенія. *У вас так невиворотно говорять.*

Невигі́дний, а, е. Неудобный.

Невигі́дно, *нар.* Неудобно.

Невиго́да, -ди, *ж.* Неудобство. *Не так шкода, як невигода.* Ном. № 2300.

Невида́льце, ця, *с.* Невидаль. *Чого б я дувся? Що попович? Овва! яке ж невидальце!* Св. Л. 168.

Неви́даний, а, е. Невиданный. *Вижени мені звіря неслиханого й невиданого.* Рудч. Ск. I. 44.

Невида́ньский, а, е. Невиданный. *Невиданське діло, щоб семинарист так довго не забував коханої.* Св. Л. 269.

Неви́дний, а, е. Темный, непроглядный. Ум. **Невидне́нький.** *Ой темна, темна, ой та невидненька та, пане-брате, ніч.* Грин. III. 362.

Невидомий, а, е. Темный, непроглядный. *Темна нічка, невидома.* Гол. III. 440.

Невидю́щий, а, е. Не видящій, слѣпой. *Невидющими очима мов сонце побачив.* Шевч. 257.

Невила́зний, а, е. Непроходимый, невылазный, изъ котораго выбраться, вылѣзть нельзя. *Невилазне болото.* Черк. у.

Невимо́вний, а, е. Невыразимый, несказанный, неизреченный.

Невимо́вно, *нар.* 1) Невыразимо, несказанно, неизреченно. Левиц. Пов. 139. 2) Безотговорочно, безусловно. *Говів, Богу невимовно.* Ном. № 132. *Богу невимовно—свічку купила, панахиду поставила, та й усі гроші розійшлись.* Ном. № 8377.

Неви́нний, а, е. Невинный. **За неви́нного Бо́га.** Безъ всякой вины. *Так і пішов чоловік на поселення за невинного Бога.* Мнж. 134.

Неви́нничати, чаю, еш, *гл.* Наивничать. Встрѣчено у Котляревскаго. *Невинничає мов Сусана, не займана ніколи панна, що в хуторі зжила ввесь вік.* Котл. Ен. VI. 13.

Неви́нність, ности, *ж.* Невинность. *Невинности моєї не зречуся.* К. Іов. 57.

Неви́нно, *нар.* Невинно.

Невинува́тий, а, е. 1) Невиноватый, невиновный. 2) Не долженъ.

Невира́зний, а, е. Неясный, неотчетливый; невнятный.

Невира́зно, *нар.* Неясно, неотчетливо; невнятно. *Щось вона ще говорила йому, та вже невиразно, нишком: очі заплющились, ручки опали.* МВ. (О. 1862. I. 83).

Неви́стачка, ки, *ж.* Недостача. *Як невистачка дров, то я йому дам хуру там, чи дві.* Канев. у.

Неві́глас, са, *м.* Невѣжда. Борз. у. *З грішми дурня-невігласа почитують.* Ном. № 1431.

Не́від, вода, *м.* Неводъ. *Наперед невода рибою не хвались.* Ном. № 2603.

Не́відник, ка, *м.* Рыболовъ, ловящій рыбу неводомъ. Ум. **Неві́дничок.** *Мої три невіднички, три молодчики, роспустіте ж ви шовковий невод!* Чуб. III. 300.

Невідни́чий, чого, *м.*=**Невідни́к.** *Звели ти своїм невідничим,—хай вловлять рибку.* Мнж. 33.

Неві́дничок, чка, *м.* Ум. отъ **не́відник.**

Невідо́мий, а, е. Неизвѣстный.

Невідо́мість, мости, *ж.* 1) Невѣдѣніе, незнаніе. *Невідомість гріха не чинить.* Ном. № 106. 2) Неизвѣстность. *Нема у світі гірше, як та невідомость, непевность.* МВ. II. 162.

Невідо́мо, *нар.* Неизвѣстно.

Невідхі́дно, *нар.* Неотступно, безотлучно. *Тішиться тим, що він усе тут невідхідно.* МВ. (О. 1861. I. 84).

Не́-відь-що, Нелѣпость, Богъ знаетъ что.

Неві́льний, а, е. Несвободный.

Неві́льник, ка, *м.* Невольникъ, рабъ; заключенный въ тюрьму. *Гість—невільник: де посадять, там і сиди.* Ном. № 11943. Ум. **Неві́льничок.**

Неві́льницький, а, е. Невольническій, рабскій.

Неві́льниця, ці, *ж.* Невольница, рабыня. *Слухай, пані турчинова, привівем ті невільницю, аж із Польщі робітницю.* АД. I. 290.

Неві́льничий и нево́льничий, а, е=**Невільницький.** *І помолються на волі невольничі діти.* Шевч.

Неві́льничка, ки, *ж.*=**Невільниця.** *Чує Остап любії слова й пізнає козачку дівчину з русою косою, невільничку турецьку.* МВ. III. 59.

Неві́льничок, чка, *м.* Ум. отъ **неві́льник.**

Неві́льно, *нар.* Нельзя; запрещено; непозволительно. *Люблю, люблю, дівчиноньку, да невільно взяти.* Нп.

Неві́нчаний, а, е. Невѣнчанный, не-

обвѣнчанный. *Це той коваль, що з невінчаною жінкою живе.* Лебед. у.

Невіра, ри, *об.* 1) Недовѣрчивый. 2) Невѣрующій, атеистъ. 3) Невѣрный, не христіанинъ. *Та добре було, та добре було та під Турчином жити, та як же нам, запорозцям за невіру служити?* Нп. *Ця, бачте, невіра то й темниці доладу не вміє змурувати,—не то що ми, християне.* МВ. III. 59. 4) Недовѣріе. *До панів народ має давню історичну невіру.* О. 1862. II. 52. Ум. **Невіронька.** КС. 1882. V. 361.

Невір-земля, лі, *ж.* Нехристіанская земля. АД. I. 9.

Невірне́нький, а, е. Ум. отъ **невірний.**

Невірний, а, е. 1) Недовѣрчивый. *Ой ти, невірний-невірниченько, не віриш мені й мому личеньку.* Чуб. V. 683. 2) Нѣвѣрный, не заслуживающій довѣрія, **нѣмѣнчивый.** *З невірною дружиною куди піду, то запину.* Нп. 3) Невѣрующій. *Невірний гірш жида або турка* Ном. № 2. 4) Невѣрный, не христіанинъ. 5) Плохой, дурной. 6) Худой, болѣзненный. *Сухий, невірний, як шкелет.* Котл. Ен. VI. 19. Ум. **Невірне́нький.** *Перше було ходить у невірненькій свиточці, а тепер вже на йому жупан.* ЗОЮР. I. 294.

Невірник, ка, *м.* Недовѣрчивый человѣкъ. Ум. **Невірни́ченько.** *Ой ти, невірний-невірниченько, не віриш мені й мому личеньку.* Чуб. V. 683.

Невірниця, ці, *ж.* Невѣрная жѣнщина. *Ой коні ж мої вороненькії, бодай ви поздихали: ой як я їздив до невірниці, чому не заржали?* Гол. I. 262. Ум. **Невірничка.**

Невірни́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **невірник.**

Невірничка, ки, *ж.* Ум. отъ **невірниця.**

Невірно, *нар.* 1) Невѣрно. *Невірно він живе з жінкою.* 2) Плохо, дурно. *І од людей сміх, і Господь карає, і самим невірно.* О. 1861. VI. 77.

Невіронька, ки, *ж.* Ум. отъ **невіра.**

Невіста, ти, *ж.* Женщина. *А который козаченько буде з вас у місті: поклоніться моїй жінці, нещасній невісті.* АД. II. 57. *Леся, да й сама Черевашиха насилу змогли дивитись без сліз на нещасливу невісту.* К. ЧР. 221.

Невістиця, ці, *ж.*=**Невіста.** *Вийди, матіпонько стара, привів ем ті невістицю—красна, молода.* Гол. I. 75.

Невістка, ки, *ж.* 1) Невѣстка. 2) *мн.* Раст. Chrysanthemum leucanthemum. Шух. I. 21. Вх. Зн. 41. Ум. **Невістонька, невісточка.**

Невістний, а, е. Неизвѣстный. *Він слухав і одмовляв, наче б так про кого говорилося невістного, невідомого.* МВ. (О. 1861. I. 100).

Невістонька, ки и **невісточка, ки,** *ж.* Ум. отъ **невістка.**

Невістулькій, кія, *ж. мн.* Раст. Chrysanthemum leucanthemum. Шух. I. 20. Вх. Зн. 41. См. **Невістки 2.**

Невістчáний, а, е. Принадлежащій невѣсткѣ или невѣсткамъ. *У нас три невістки, так то невістчана худоба.* Черниг. у.

Невістчин, на, не. Невѣсткинъ. *Не невістка, так невістчина плахта.* Ном. № 2820.

Невістю́к, ка, *м.*=**Вабій.**

Нé-віть-що=**Не-відь-що.**

Навíхна, ни, *ж.*=**Невістка.** *Прийшла свекруха невіхну побужати.* Мет. 265. *Мамочка каже: мій синок їде, мій синок їде, невіхну везе.* Грин. III. 11. Ум. **Невíхнонька, невíхноченька.** *Вставай, невіхнонько, час до череди гнати.* Чуб. V. 694.

Нéвіч, *нар.*=**Нівець.** *Він усе у невіч звінив.* Чуб.

Невкмітý, *нар.* Не въ примѣту, не замѣтилъ. *Невкміту мені—чи вони били його, чи ні: чув тільки, що кричало щось, а нічого не бачив.* Новомоск. у.

Невлáд, *нар.* Некстати, не подходитъ. *Коли моє тобі невлад,—я з своїм назад.* Посл.

Невладýщий, а, е. Безсильный, безпомощный. *З купелі саджали в купіль, як малу дитину, полумертву, невладущу, нетямну людину.* К. МБ. XI. 146.

Невмивáка, ки, *ж.* Неумытый. Ном. № 7134. *Замурзаний грязею невмивака.* К. Бай. 52.

Невмúваний, а, е. Неумытый. *Якийсь москаль сидить: головач роскошланий, невмиваний.* МВ. II. 13.

Невмúсне, *нар.* Неумышленно, ненарочно.

Невмíлий, а, е. Неумѣлый. *У невмілою руки болять.* Ном. № 6021.

Невмíлість, лости, *ж.* Неумѣлость. Чуб. I. 270.

Невмíло, *нар.* Неумѣло.

Невмíння, ня, *с.* Неумѣнье. *За невміння деруть реміння.* Посл.

Невміра́йко, ка, *м.*=**Невміра́ка**. К. ПС. 113.

Невміра́ка, ки, *ж.* Безсмертный; неумирающій. О. 1862. I. 19. *Забули й лицарів тих невмірак, що ворогів козацьких дивували, по дев'ять раз із мертвих уставали.* К. Дз. 33.

Невміру́щий, а, е. Безсмертный, неумирающій. *Я вічний образ ваш, я дух ваш невмірущий.* К. ХП. 75. *Слово наше ховалось тільки по невмірущих піснях.* К. ХП. 135. *Наша слава невмірущa.* К. ПС. 31.

Невмі́тно, *нар.* **Мені́ невмі́тно.** Я не замѣтилъ, не припомню. *Сьою невмітно мені, щоб таке було в його рало.* Верхнеднѣпр. у.

Невмоло́т, ту, *м.* Плохой умолотъ. *Коли нерод, так і невмолот.* Ном. № 7134.

Неводни́й, а́, е́. Относящійся къ неводу.

Нево́ленька, нево́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **нево́ля**.

Нево́лити, лю, лиш, *гл.* Принуждать, насильно заставлять. *Неволити нікого не можна.* НВолын. у.

Нево́льний, а, е=**Невільний**.

Нево́ля, лі, *ж.* 1) Зависимое состояніе; невозможность поступать по своему усмотрѣнію. *Ох і рада б я вийти, дак неволя моя: не пускає мати, що я молода.* Мет. 54. **З нево́лі роби́ти.** По неволѣ дѣлать. Константиногр. у. 2) Неволя, рабство. *У святу неділю не сизі орли заклекотали, як то бідні невольники у тяжкій неволі заплакали, угору руки підіймали, кайданами забряжчали.* АД. I. 88. 3) Плѣнъ. *Татарва побрала в неволю.* Стор. МПр. 162. 4) Падучая болѣзнь. Угор. 5) Чортъ, бѣсъ. Угор. Ум. **Нево́ленька, нево́лечка.** *Здорова була, моя донечко, що попалась у неволечку.* Чуб. V. 699.

Нево́ра, ри, *ж.* Овца (нестриженная).

Невпам'ятку́, *нар.* Не помнится. *Мені се невпам'ятку.*

Невпо́їд, *нар.* Больше, чѣмъ нужно для прокормленія; столько, что поѣсть нельзя. *Було торік картоплі невпоїд.* Волч. у.

Невпо́кі́й, ко́ю, *м.* Безпокойство; волненія, тревоги. *За дурною головою і ногам невпокій.* Ном. № 6681. *Загинула його проба пера серед невпокою життя громадського.* К. ХП. 124. *Поривало хлопця до сваволі, до невпокою.* Мир. ХРВ. 127.

Непокі́йний, а, е. Безпокойный; тревожный. *Батько й мати якіся невпокійні стали.* Г. Барв. 238. *Сни невпокійні сняться.* МВ. II. 9. *В малому серці ворушилося щось недобре, невпокійне.* Мир. ХРВ. 35.

Невпокі́йно, *нар.* Безпокойно, тревожно. *Хоч як було мені невпокійно, хоч як тужило моє серденько, а я всміхнулась.* МВ. (О. 1862. III. 72).

Невпо́мку, *нар.*=**Невпам'ятку**.

Невпра́вка, ки, *ж.* Невозможно справиться съ чѣмъ.

Неврі́кливий, а, е. Не подвергающійся болѣзни отъ **уро́ків**. *Шоб неврікливе було,— умивають із помийниці.* ХС. VII. 420.

Невро́д, ду, *м.* Неурожай. *Вдарив неврод рік по року.* Вх. Зп. 41.

Неврожа́й, жаю́, *м.*=**Неврод**.

Невро́нений, а, е. Неуязвимый. *Коли Матір Бажа знала, що Спаситель невронений буде, та й то убивалась за ним, а то ж ми! Як же його так спокійно бути?* Павлогр. у.

Невро́чливий, а, е=**Неврікливий**. *Шоб тому хазяїну коровки були й овечечки молошнії, неврошливії.* Грин. III. 55.

Невсидю́чий, а, е. Непосѣда.

Невсипу́щий, а, е. 1) Неусыпный, неутомимый, бдительный. *Хазяйкою зробилась невсипущою на все село.* Рудч. Ск. I. 179. *Наградив тебе Бог жінкою, до тебе доброю, щирою, хазяйкою невсипущою* Кв. I. 2. 2) Постоянный, безпрестанный. *От же все мені туга невсипуща.* МВ. I. 18. *Чи то нудьга невсипуща його з ніг звалила?* Шевч.

Невста́ха, хи, *ж.* Раст. Thalictrum. Мнж. 186.

Невсти́д, ду, *м.* Безстыдство.

Невсти́дли́вий, а, е. Не стыдливый. *А ти, Єво невстидлива!* Гол. IV. 522.

Невстидли́вість, вости, *ж.* Безстыдство́.

Невстрі́йливий, а, е. Безпокойный, шаловливый. *Ну, та й невстрійливі діти в Оліхвера! Вскочили в город, потоптали огудину.* Волч. у. *Став пригадувати пісню за піснею, що бабусі й дівчата йому, дитині, шепотали замісць котка, аби спало, аби вгамувалось невстрійливе.* Г. Барв. 439.

Невстру́йливий, а, е = **Невстрійливий**.

Невте́клий, а, е. Который не уйдетъ, не избѣжитъ чего. *Аду грішники невтеклі.*

Невтерпу́чий, а, е. Нестерпимый. *В*

невтерпучих муках стогнали. Стор. МПр. 129.

Невтомли́вий, а, е = Невтомний. *Наче благодать Божа допомагає невтомлива, невсипуща.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Невто́мний, а, е. Неутомимый. *З його косарь такий жвавий, такий робочий-невтомний.* Мир. ХРВ. 14.

Невто́мно, *нар.* Неутомимо.

Не́вук, ка, *м.*=**Неук 1 и 2.** Мнж. 58.

Невча́с, *нар.* Не во-время.

Невча́сний, а, е. Несвоевременный.

Невча́сно, *нар.* Несвоевременн

Невче́ний, а, е. Неученый, необразованный.

Нега́дано, *нар.* Не предполагая, сверхъ ожиданія.

Нега́дки, *нар.*=**Нігадки.**

Нега́йний, а, е. Спѣшный, экстренный. *Десь у мого миленького та негайна робота.* Нп.

Нега́йно, *нар.* Немедленно, спѣшно, экстренно. *Негайно приведіть посли до мене.* К. Бай. 18.

Негаму́зний, а, е.? *Рябий та негамузний він.* Мир. Пов. II. 63.

Негара́зд, *нар.* Нехорошо, неладно. *Ой негаразд запорожці, негаразд зробили: степ широкий, край веселий та й занапастили.* Нп.

Нега́рний, а, е. Нехорошій; некрасивый.

Нега́рно, *нар.* Нехорошо; некрасиво.

Неги́да, ди, *об.* Негодникъ, негодница. *Я казала, що Семен чоловік, а Семен публіка, ще й негіда на ввесь світ.* Чуб. V. 338.

Неги́дний, а, е. 1) Недостойный. 2) Негодный, мерзкій. *Бодай лиш не мати дитину негідну.* Гол. III. 454.

Неги́дник, ка, *м.* Негодяй, мерзавецъ. *Ти сам негідник, ти сам обридник, що жінки не маєш.* Гол. I. 262.

Неги́дність, ности, *ж.* Недостойность Желех.

Не́гідь, годі, *ж.* Дрянь, негодное, мерзкое. *І покинули вони яко негідь багатства свої.* К. Грам. 54.

Не́глядка, ки, *ж.* Нерадивая, незаботливая. *Взяв невістку та й кається. Чим же вона негожа? Хай правда, що вона неглядка та ледаченька, ну так і син їхній такий же; та й самі старі такі. Що ж, що вона не хоче нічою глядіть? І вони ж такі!* Новомосковскъ.

Негнівли́вий, а, е Несердитый. *Веселий і негнівливий був собі пан.* К. ЧР. 122

Неговірки́й, а́, е́. Неразговорчивый.

Него́да, ди, *ж.* Непогода, ненастье. Борз. у. *А дорога й негода крий Боже яка!* Ум. **Него́дка, него́донька.** *І сніг іде, і негодонька.* Грин. III. 498.

Него́диця, ці и **не́годь, ді,** *ж.*=**Негода.** Екатер. у.

Негі́дка, ки, *ж.* Ум. отъ **него́да.**

Негідня́, ні́, *ж.* Хламъ, негодныя вещи. *Усе викрадено із скрині, усе забрато, осталась тільки сама негідня—то рване, то погане.* Новомоск. у.

Него́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **него́да.**

Негода́й, дня́, *м.* О человѣкѣ: негодный, неспособный къ дѣйствіямъ. Жена говоритъ старому мужу: *Ой ти, старий негодяю, пусти ж мене, погуляю!—Ой коли ж я негодяй,—сиди дома та й нуляй!* Грин. III. 309. Быть можетъ слѣд.: **Невгодай=Невгожай?** (см.).

Него́дяний, а, е. Ненастный. *Пішли негоди, ударили холоди, — негодяна осінь.* Василь. у.

Негода́щий, а, е. Негодный.

Негі́же, *нар.* Не слѣдуетъ, неприлично, нехорошо. *В неділеньку прийти та до тебе негоже.* Грин. III. 164. *Та й плакати мені негоже.* МВ. I. 29.

Него́жий, а, е. Негодный, нехорошій. *Ой негожа в кутку вода.* Чуб. V. 58. *На тобі, небоже, що мені негоже.* Ном. № 4779.

Негої́стий, а, е. Плохо заживающій (о ранѣ).

Не́гр, ра, *м.* Негръ. *Над товстими, як у негрів, губами стерчали руді вуси.* Левиц. Пов. 179.

Негрунто́вий, а, е. Безземельный.

Негува́ти, гу́ю, ешь, *гл.* Не признавать кого, пренебрегать кѣмъ. *За що ж мене негувать, за що ж волочити, коли стали панами уже й мої діти?* КС. 1882. I. 225.

Неґре́чний, а, е. Неучтивый, невѣжливый.

Неґре́чність, ности, *ж.* Неучтивость, невѣжливость.

Неґре́чно, *нар.* Неучтиво, невѣжливо.

Не́ґура, ри, *ж.* Густой туманъ въ горахъ. *Ранки в полонинах звичайно дуже гарні, але холодні, часто застав негура—налягає по горах така мрака, що не видно на десять кроків перед собою, а як мрака осідає, то показуються лише найвисші шпилі гір, а під ногами уповите усе немов*

у сивім морі... вітер зачне колисати тим сивим морем. Шух. I. 209—210.

Неда́ва, ви, *об.* Не дающій чего либо; скупой, скупая. Новомоск. у.

Неда́вній, я, е. Недавній. *Так ти ще й битись!—скрикнула крамариха на недавню свою товаришку.* Мир. Пов. II. 70.

Неда́вно, *нар.* Недавно. *Сиротою та невеликою недавно зостався.* Чуб. V. 263. **Ум. Неда́вненько.**

Недале́кий, а, е. Недалекій, близкій.

Недале́ко, *нар.* Недалеко. **Ум. Недале́чко.** *Сказав би словечко, та вовк недалечко.* Ном. № 3584. *Недалечко села пасеться свиня.* Рудч. Ск. I. 3.

Недале́нний, а, е. Недалекій, ближайшій. *Доїздимо до шинку недаленного,—гульк, аж там чоловік зависився.* Харьк. у.

Недаро́м, *нар.* Не напрасно, не безъ причины. *Бо вже недаром козацький кінь по табору гуляє, мабуть Івася Коновченка на світі немає.* Макс. (1834), 56.

Недбайли́вий, а, е=Недбалий.

Недбайли́вість, вости, *ж.* = **Недбалість.**

Недбайли́во, *нар.*=**Недбало.**

Недба́йлиця, ці, *об.* и **недба́йличок, чка,** *м.* Нерадивецъ, беззаботный человѣкъ. *Наші парубки недбаймиці* Рк. Макс. *Оддав мене мій батенько за п'яницю, за недбайлиця.* Чуб. V. 591.

Недба́лий, ая, е. 1) Нерадивый, небрежный, нерачительный. 2) Беззаботный.

Недба́лиця, ці, *об.* = **Недбайлиця.** Ном. № 10786. *П'яниця да недбалиця цілий тиждень в корчмі п'є, гуляє.* Нп. *Недбалиця гірше п'яниці.* Чуб. I. 270.

Недба́лість, лости, *ж.* 1) Нерадивость, нерачительность, небрежность. *Аже ж Петро своєю недбалістю пропав.* Канев. у. 2) Беззаботность, безпечность. Чуб. I. 270.

Недба́ло, *нар.* 1) Нерадиво, нерачительно, небрежно. 2) Беззаботно.

Недба́льниця, ці, *об.*=**Недбайлиця.** *Оддала заміж за п'яницю, за недбальницю.* Чуб. V. 592.

Недба́льство, ва, *с.*=**Недбалість.** *Через твоє недбальство дожились до того, що нічого й їсти.* О. 1862. II. 25.

Недба́ння, ня, *с.*=**Недбалість.**

Недба́ха, хи, *об.*=**Недбайлиця.** *Буба собі непряха й недбаха, да що матка дала, поносила усе чисто і придбать нічого не придбала.* Рудч. Ск. I. 176. *Бідою й голодом недбах вона каравє.* К. Дз. 150.

Недви́га, ги, *об.* Неподвижное существо. (Имя сказочной собаки. Рудч. Ск. I. 120).

Неда́вка! *меж.* Крикъ для созыванія овецъ. Kolb. I. 65.

Недви́вний, а, е. Неудивительный. *Недивним річам не дивуйся.* Ном. № 7815.

Недійшлий, а, е. Неспѣлый, незрѣлый, молодой. *Ще ти дитя молоде, розумом не дійшле.* Мет. 419.

Неді́ленька, ки, неді́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **неді́ля.**

Неді́лешній, я, е.=**Недільний.** *А хто буде панотцевого неділешнього обіду дожидати.* Макс. (1849). 82.

Неді́лонька, ки, *ж.* Ум. отъ **неді́ля.**

Недільний, а, е. Воскресный. *Субітнім шляхом на недільний тор.* Ном. № 6654.

Неді́ля, лі, *ж.* Воскресенье. *Ще як прийде суботонька, я змиюся, росчешуся, а в неділю приберуся.* Мет. 76. *Породила мене мати у святу неділю.* Мет. Ум. **Неді́ленька, неді́лечка, неді́лонька. З неділі.** Съ понедѣльника начиная. *Ні, на сьому тиждні вже не ткатиму, з неділі почну.* Черниг. у. *А з неділі вже й Петра.* Св. Л. 130.

Недішлий, а, е. Слабый, болѣзненный. *Прийшов собі дідусь, такий недішлий, та все кашляє.* Кіев. у.

Недна́ковий, а, е=Неоднаковий.

Недоба́чливий, а, е. Съ слабымъ зрѣніемъ.

Недоба́чливість, вости, *ж.* Недальновидность. Левиц. I. 279.

Недобача́ти, чаю, ешь, *гл.* Плохо видѣть, имѣть слабое зрѣніе; не замѣчать.

Недоба́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Не досмотрѣть. 2) Не замѣтить.

Недо́биток, тка, *м.* 1) Не совсѣмъ добитый, не совсѣмъ замученный. *Старий недобиток, варнак.* Шевч. 2) *мн.* Остатки (войска послѣ пораженія)

Недобі́р, бо́ру, *м.* 1) Недоборъ, недочетъ. 2) **Місяць-недобі́р.** Неполная луна. *Ой місяцю-недобору, зайди, зайди за комору.* Чуб. V. 129.

Недо́бре, *нар.* 1) Нехорошо, дурно. *Недобре, як на сонних дітей місяць сипле промінням.* МВ. II. 9. 2) Зло. 3) Невкусно.

Недо́брий, а, е. 1) Нехорошій, дурной. 2) Недобрый, злой. 3) Невкусный.

Недо́вгий, а, е. Короткій, не длинный; (о времени): недолгій.

Недо́вго, *нар.* Недолго. *Велетню у світі недовго жити.* Ном. № 5826.

Недове́ршений, а, е. Съ невыведеннымъ до конца верхомъ.

Недове́рший, а, е Недоросльій. *Хотіла мене мати за першого дати; а той перший малий, недоверший.* Гол. III. 472.

Недові́домий, а, е. Невѣдомый; неисповѣдимый. *Щось побачив страшне, недовідоме.* Борз. у. *Тополі, ростучи уряд, про його дещо шепотять недовідомими річами.* Греб. 340. *Славим в гаях і на житах недовідомого їм ласкавого і щедрого Бога.* К. (О. 1861. II. 228). *Недовідома глибиня морська.* К. ЦН. 242.

Недові́ркуватий, а, е. Недовѣрчивый. Волынь. Слов. Д. Эварн.

Недо́вірок, рка, *м.* Ренегатъ; маловѣрный. *Лях Бутурлак, ключник валерський, сотник Переяславський, недовірок християнський.* АД. 210.

Недово́льність, ности, *ж.* Неудовольствіе *Така між ними недовольність пішла.*

Недовче́нний, а, е. Недоученный.

Недога́рок, рка, *м.* Огарокъ. *Недогарки поїдять, а сами поночі сидять.* Ном. № 4567. Ум. **Недо́гарочок.**

Недогі́н, го́ну, *м.* Остатокъ въ кубѣ послѣ перегона водки.

Недогля́д, ду, *м.* Недосмотръ. Сим. 198.

Недого́да, ди, *ж.* Неудовлетвореніе. Употребляется въ выраженіи: **Мені недого́да.** Я не удовлетворенъ, мнѣ не достаетъ чего-либо. *Яка йому ще недогода? все має! А яка тобі недогода в Зосі?* Левиц. I. 315.

Недого́дний, а, е. Неудовлетворяющій, неугодный. *Вона йому недогодною стала.* Левиц. I. 488.

Недого́дно *нар.* — **кому́.** Недостаетъ (кому).

Недо́гризок, зка, *м.* Огрызокъ.

Недозі́р, зо́ру, *м.* Плохо видящій. Черк. у.

Недо́їдок, дка, *м.* Объѣдокъ. *На столі стояли недоїдки вечері.* Левиц. I. 248.

Недо́курок, рка, *м.* Окурокъ. Харьк. у.

Недола́дний, я, е. 1) Неуклюжій, нескладный. 2) Неумѣстный, несвязный, нескладный; вздорный. *Зовсім таки недоладні речі чули про се велике діло.* Дещо. 3) О человѣкѣ: не совсѣмъ порядочный, неосновательный. *Здається і час заміж, та все якісь недоладні люде трапляються.* Левиц. Кож. 12. 4) Плохой, нехорошій.

Не-до-ладу́, *нар.* Не такъ какъ слѣдуетъ; некстати. Чуб. I. 271. *Не-до-ладу що зробив.* Ном. № 7579.

Недо́ленька, ки, недо́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **недо́ля.**

Недо́ливок, вку, *м.* Недолитое до полной мѣры.

Недоли́мок, мку, *м.* Чеканъ (ручное оружіе). *Із під поли позолотистий недолимок виймав.* ЗОЮР. I. 206.

Недолі́к, ку, *м.* Недочетъ.

Недолі́тній, я, е. Несовершеннолѣтній.

Недо́літок, тка, *об.* Несовершеннолѣтній, недоросль. *А панич не знає, з двадцятою недоліток душі пропиває.* Шевч. 220. *Текля ще недоліток* Св. Л. 133.

Недо́ломок, мка, *м.* 1) Предметъ не совсѣмъ сломанный, надломленный. Міусск. окр. 2) Употребляется какъ презрительное названіе людей, потерявшихъ отчасти свою національность подъ натискомъ чужой: „Гетьманцы дразнять Подолянъ *недоляшками*, а Подоляне гетьманцевъ *московськими недоломками*“. (О. 1861. X. Свид. 44). *Були* (пани) *москалі й московські недоломки.* Мир. ХРВ. 356.

Недолу́га, ги, *об.* Слабосильный, немощный человѣкъ. Екатер. у.

Недолу́гий, недолу́жний, а, е. Безсильный, слабый, немощный. *Перша мені туга—сама недолуга.* Мет. 26. *А которі старі-недолугі, то й навіки попропадами.* Нп. *Недолуга жінка.* Вас. 209.

Недолу́жність, ности, *ж.* Безсиліе, слабость.

Недолу́жно, *нар.* Безсильно, слабо, немощно.

Недо́люд, да, *м.*=**Недолюдок.** Шевч. 184. *Добивають вони мене, недолюди, не боячися Бога.* Шевч. (О. 1862. III. 7).

Недо́людок, дка, *м.* Недостойный имени человѣка. *Схаменіться, недолюдки, діті юродиві.* Шевч. 210.

Недо́ля, лі, Злополучіе, бѣда. *Його жінка кляла-проклинала: „Бодай тебе, козаче сіромахо, побило в чистому полі три недолі: перша недоля—щоб під тобою добрий кінь пристав, друга недоля—щоб ти козаків не дожав, третя недоля—щоб тебе козаки не злюбили і в курінь не пустили“.* ЗОЮР. I. 215—216. *Недолю співаю козацькою краю.* Шевч. 163. Ум. **Недо́ленька, недо́лечка.**

Недоля́шок, шка, *м.* Ополячившійся украинецъ. О. 1861. X. Свид. 44. *Шарпав з козаками шляхетних ляхів і недоляшків.* К. ЧР. 4. *Недоляшок! чукають козаки. Не-*

довірок! шепочуть поляки (про Ад. Кисіля). К. ПС. 26.

Недóмисел, слу, *м.* Недомыслие, непониманіе. *З історією треба за все рахуватись .... Мусимо з нею рахуватись і за наші недомисли.* К. Краш. 8. *Позад нас— тьма завзятою недомислу; перед нами— світ миролюбивої науки.* К. Краш. 33.

Недóмірок, рка, *м.* Рыба менѣе средней величины. Черном.

Недомóва, ви, *об.* Неумѣющій говорить, косноязычный, заика. *Не годиться він у сватове затим, що недомова.* Старод. у. *Куди йому грішному! там така з його недомова.* Старод. у.

Недомóвлий, а, е. Косноязычный. *Хотіла мене мати за сьомою дати; аж той сьомий такий недомовлий.* Чуб. V. 497.

Недомóка, ки, *ж.* Недостаточно вымоченное волокно конопли и потому грубое и жесткое. Бас. 200.

Недóнос, су, *м.* 1) Недоносъ, роды прежде времени. *Русалки.. мстяться над людьми за недонос, за те, що їх мати зігріла.* Г. Барв. 350. 2) При сведеніи торговыхъ счетовъ, часть непогашенныхъ торговцу долговъ. Вас. 191.

Недонóсок, ска, *м.* Рожденный ранѣе 9 мѣсяцевъ, недоносокъ.

Недонóшениця, ці, *ж.* Недоносокъ женскаго пола. Шух. I. 34.

Недóпал, лу, *м.* Нехорошо обожженный кирпичъ.

Недóпанок, нка, *м.* Разыгрывающій барина.

Недóпивок, вка, *м.* Недопитое. *Роскидано всякі недоїдки, валяються в пляшках недопивки.* Г. Барв. 239.

Недóпиток, тка, *м.*=**Недопивок**. *Оце як п'ють у шинку люде та позоставляють недопитки, то вони (шинкарі) позливають у чарку та й підсунуть чоловікові.* Г. Барв. 291.

Недóпічка, ки, *ж.* Недопеченное.

Недорéчний, а, е. Некстати сказанный или сдѣланный, неумѣстный, излишній. К. ПС. 127.

Недорíд, рóду, *м.* 1) Неурожай. 2) Недоносокъ; выкидышъ. *Зникне собі, мов той недорід, що йому не судилося й на світі жити.* К. XII. 128.

Недорíдний, а, е. 1) Неурожайный. 2) Не рослый, не крупный (о зернѣ и пр.).

Недорíка, ки, *об.*=**Недомова**. *Повести за віком, за німцями недоріку, сліпую каліку.* Шевч. 215.

Недорíкий, а, е. Косноязычный. *Вони собі невеликії, шепелявії, недорікії.* Рк. Макс.

Недóрісток, тка, *м.* 1) Недоросль. 2) Карликъ.

Недорóзум, му, *м.* Неразуміе, недомысліе К. ЦН. 311. *Я з долею та й з людьми боролась, та ніби й гірку долю поборола і людський недорозум.* Г. Барв. 442. *От що виходить із материною недорозуму, що не вчила мати ділечка робити.* Г. Барв. 437.

Недорóслий, а, е. Недорослый. *Нічим обуть панят недорослих.* Шевч. 219.

Недóрóсток, тка, *м.*=**Недорістok**.

Недóрубок, бка, *м.* Не до смерти изрубленный, раненый. *Хто то? питав Максим недорубків, що один був без уха, другий без пальців.* Мир. ХРВ. 160.

Недóсвід, ду, *м.* Неопытность. (Нажива) *з людського недосвіду і легкодумства.* К. ХП. 125. См. **Недосвідченість**.

Недосвідóмий, а, е. Неузнанный по опыту, неузнанный въ точности. *Усе недодумане і недосвідоме з неї* (Шевченкової пісні) *посчезло; зосталось тільки саме сяево.* К. XII. 130.

Недосвíдчений, а, е. Неопытный.

Недосвíдченість, ности, *ж.* Неопытность. Желех. См. **Недосвід**.

Недóсвіт, ту, *м.* Утренній морозъ. *Барвінок цвів і зеленів, слався, розстилався,— та недосвіт перед-світом в садочок укрався. Потоптав веселі квіти, побив, поморозив...* Шевч. 651.

Недóсить, *нар.* Недостаточно.

Недосíл, сблу, *м.* Недосолъ. *Недосіл на столі, пересіл на голові.* Ном. № 12381.

Недóспів, ву, *м.* Недопѣтое. *Недоспів твій доспівую, мій брате.* К. Дз. 25.

Недóспіл, лу, *м.* Недозрѣлость.

Недóсталь, лі, *ж.*=**Недостача**.

Недостáток, тку, *м* Нужда, нищета, недостатокъ. *Недостатки гонять з хатки.* Ном. № 1544. *Сушать мене, в'ялять мене мої недостатки.* Грин. III. 220.

Недостáча, чи, *ж.* 1) Недостающее количество, недостатокъ. *Сього-того треба, жінка не вважає: тільки чого недостача,— в батька-матір має.* Грин. III. 296. *Давай більше грошей, щоб не було недостачі.* 2)=**Недостаток**. *Виростав у голоді та в холоді, у злиднях та недостачах.* Мир. ХРВ. 35.

Недóступ, пу, *м.* Конь или волъ, ко-

тораго заднія ноги не покрываютъ слѣда переднихъ. Александровск. у. Мнж. 186.

Недоте́па, пи, *об.* Неспособный, неумѣлый человѣкъ. *Така недотепа, нічого робить не вміє.* Рудч. Ск. II. 107.

Недоте́пний, а, е. Неспособный, неумѣлый. *Е, бісів сину, і того недотепний.* Рудч. Ск. II. 7.

Недоте́пність, ности, *ж.* Неспособность, неумѣлость. Чуб I. 272.

Недоте́пно, *нар.* Неумѣло.

Недоти́ка, ки, *ж.* 1) Недотрога. *Отто яка недотика.* Шевч. 2) Раст.: Impatiens noli me tangere.

Недоти́ркливий, а, е = Недоторкливий.

Недото́рканий и **недоти́ркливий, а, е.** Недотрога. *Дувид штовхнув жартовливо плечем одного чоловіка.—Геть, псявіро, не пхайся!—одказав чоловік.— Оце недоторканий дядько, неначе молодиця.* Левиц. Пов. 179.

Недо́уздок, дка, *м.* Родъ уздечки безъ удилъ. *Батько веде того коня за недоуздок.* Рудч. Ск. II. 112.

Недо́ук, ка, *м.* Недоучка. *Народе мій, недоуку латинський!* К. XII. 58.

Недо́ум, ма, *м.* Незрѣлый умомъ, глуповатый. *Старий промовив: недоуми, занапастили божий рай.* Шевч. 408.

Недоу́мкуватий, а, е. Неосмысленный, глуповатый. *Як хто вкоїть що недоумкувате, грімають.* Ном. № 421.

Недо́умок, мка, *м.*=**Недоум.** *Недоумки усе регочуть та гукають проти чоловіка мудрячого.* К.

Недохі́д, хо́ду, *м.*=**Дохід 2.** *Пішли салдати колядувать....* (Поколядувавши) *узяв недохід та й пішов.* Мнж. 109.

Не-до-чми́ги, *нар.*=**Не-до-шмиги.** *Усе не-до-чмиги, куди не глянь.* Полт.

Недочува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **недочу́ти, чу́ю, еш,** *гл.* 1) Быть тугимъ на ухо. (Съ этимъ значеніемъ употребляется только несов. видъ). 2) Не слышать, не услыхать.

Недошку́лки́й, а́, е́. Не донимающій, не пронимающій. *Я ж думала, що нагаєчка недошкулка: як ударить, то розсядеться шкурка.* Нп.

Не-до-шми́ги, *нар.* Не идетъ, не ладно, не подходитъ, некстати. *Де їм не-до-шмиги, то й урвуть.* Кв.

Не́друг, га, *м.* Недругъ, врагъ. *Піднявсь на ляхів і на всіх недругів отчизни батько Хмельницький.* К. ЧР. 12.

Недряпу́ха, хи, *ж.*=**Нечоса?** *Там дівчина нетьопуха запаску згубила: нетьопуха, недряпуха, нерублені поли.* Мил. 77

Неду́га, ги, *ж.* Болѣзнь, недугъ. *Не смерть страшна, а недуга.* Ном. № 8154. **У неду́зі лежа́ти.** Быть, лежать больной. *Там Маруся в недузі лежала.* Грин. III. 234. *Я аж два дні пролежала в недузі.* Г. Барв. 299.

Неду́гий, а, е=Недужий. *Бо я женчик недугий, треба до мене другий.* Рк. Макс.

Недугува́ння, ня, *с.* Болѣзнь.

Неду́гувати, гую, еш, *гл.*=**Нездужати.** *Зосталася сама самісінька недугуючи.* МВ. II. 14. *Недугувала з місяць.* Мир. Пов. II. 78.

Неду́жий, а, е. 1) Больной. *Всі в кого, були недужі на всякі недуги, приводили до його.* Єв. Л. IV. 40. *Пійшов ізнов до недужої* Кв. I. 95. 2) Безсильный.

Неда́куваний, а, е. Оставшійся безъ благодарности. *Прийшов непроханий, підеш недякуваний.* Посл.

Неж, *сз.*=**Ніж.** *Вона більш розливала, неж наливала.* Левиц. I. 393.

Нежа́лісливий, а, е. Несострадательный; безжалостный. *Ой мати моя та нежаліслива, що ти мене оддала та й не жалувала, що ти мене оддала у чужу сторону, у чужу сторону та в велику сем'ю.* Грин. III. 304.

Не́жар, ра, *м.*=**Нежерь.**

Неже, *сз.*=**Ніж.** *Ліпш би не знатися, неже зараз і розстрятися.* Ном. № 8783.

Не́жерь, рі, *ж.* Прошлогодняя трава, несъѣденная скотомъ и перезимовавшая на корнѣ. *Косить тоді було дуже трудно, бо між травою була нежерь (стара трава).* Драг. 241. Несъѣдобная трава. *У сьому сіні нежері багато.* Лубен. у.

Неживи́й а́, е́. Неживой, мертвый.

Не́жид, да, *м.* Насморкъ. *Нежид напав.* Ном. № 12223.

Не́жир, ру, *м.*=**Нежерь.** Волч. у.

Не́жит, та, *м.*=**Нежид.**

Не́жить, ті, *ж.*=**Нежид.** *Після кішки як нап'єшся,—буде нежить.* Мнж. 154. *Напала мене нежить.* Лебедин. у.

Нежона́тий. Неженатый. *Ой я в тебе, моя мати, нежонатий хожу.* Грин. III. 200. **Чай нежона́тий.** Чай безъ хлѣба. Зміев. у.

Нежурбли́вий, а, е=**Нежу́рливий**. *Веселий, нежурбливий, та й він заклопотався тією подією.* МВ. I. 38.

Нежурли́вий, а, е. Безпечальный, беззаботный. *Добре, що ти нежурливий удався.*

Незаба́вки, незаба́вно, незаба́вом, *нар.* Вскорѣ, въ скоромъ времени. *Зажурився, що в мене грошей нема: незабавом і в тебе не буде.* Ном. № 6465. *Незабавом прийде й Семен.* НВолын. у. *З того жалю стара незабавом і випростала місце на сім світі.* Г. Барв. 114.

Незабарни́й, а́, е́. 1) Не медлительный, скорый. 2) Не требующій много времени. *У такі дні незабарна служба* (в церкві). Мир. Пов. II. 58.

Незаба́ром, *нар.*=**Незабавом**. *Як воно* (сонечко, Coccinella septempunctata) *скоро зніметься й полетить—незабаром сояшно буде.* Ном. № 337. *Незабаром після сього вернувся з війни мій батько.* Стор. МПр. 30.

Незаборо́нний, а, е. Невозбранный.

Незаборо́нно, *нар.* Невозбранно.

Не́забудь, ді, *ж.* 1) **На не́забудь.** На память. 2) Раст. Myosotis palustris. Вх. Пч. I. 11.

Незабу́тий, а, е=**Незабутній**. *Що ті рикляне убогі! Чор'зна що, не Брути! У нас Брути і Коклеси славні, незабуті.* Шевч. 215.

Незабу́тний, а, е. и—ній, я, є. Незабвенный. *Марку, коханнячко моє незабутнє.* Федьк. *Сей незабутний час.* К. ХП. 16.

Незава́дний, а, е. Безвредный.

Незавва́жливо, *нар.*=**Незавважно**. *Пісенька якось незавважливо ввірветься..., а Галя засипа в меншого брата на руках.* МВ. III. 68.

Незавва́жно, *нар.* Незамѣтно. *Тут і незавважно, що їдеш над безоднею, бо гора з горою тим мостом зведена, тільки вода шумить під ногами.* Св. Л. 214.

Незагну́зданий, а, е=**Незануздaний**.

Неза́здрий, а, е. 1) Независтливый. 2) Неревнивый.

Незану́зданий, а, е. 1) О лошади: безъ удилъ во рту. 2) Необузданный. *І гарний хлопець здається, та незануздaний.* Кобеляк. у.

Незбі́раний, а, е. О молокѣ: цѣльное. Хотин. у.

Незбо́жний, а, е. Безбожный.

Незбо́жність, ности, *ж.* Безбожность.

Незбо́жно, *нар.* Безбожно.

Незборо́нно, *нар.* Безпрепятственно.

Незбу́тний, а, е. Несбыточный.

Незва́га, ги, *ж.* 1)=**Зневага.** 2)=**Неувага.**

Незважа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Зневажати.** Подольск. у.

Незва́жений, а, е. 1) Не взвѣшенный. 2) Необдуманный, неразсудительный (о словахъ). *Се вперше чула такі незважені речі.* Г. Барв. 107.

Незви́клий, а, е. Непривыкшій.

Незвитя́жний, а, е. Непобѣдимый.

Незвича́йний, а, е. 1) Необыкновенный, необычайный, необычный. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мир. ХРВ. 4. *Тільки вип'є що незвичайне—то й знову хвороба.* 2) Невѣжливый, неприличный. *А за рід їх хто тут скаже незвичайне слово?* Мкр. Н.

Незвича́йність, ности, *ж.* 1) Необыкновенность, необычайность. 2) Невѣжливость, неприличіе. *Велику незвичайність серед людей учинила.* К. Дів. С. 10.

Незвича́йно, *нар.* 1) Необыкновенно, необычайно, необычно. 2) Невѣжливо, неприлично.

Незви́чний, а, е=**Незвиклий.**

Незві́сно, *нар.* Неизвѣстно.

Незгі́рш, незгі́рше, *нар.* 1) Не хуже. *Взнала й я незгірш старенької моєї, почім на світі ківш лиха.* Г. Барв. 372. 2) Не особенно худо, сносно. *В сього хазяїна було мені незгірш.* Г. Барв. 243.

Незгі́рший, а, е. Не плохой, довольно хорошій. *І дівка була незгірша, хоч і не нашого роду, і заможненька.* Г. Барв. 407.

Незго́да, ди, *ж.* Несогласіе. *Згода будує, а незгода руйнує.* Ном. Ум. **Незго́донька.**

Незго́дина, ни, *ж.* То-же, что и **Невзгодина** (см.) изъ фальсифицированной думы „Битва Чигиринская". (Запор. Стар. I, 86); перепечатывая ее, Максимовичъ (1849, стр. 53) выбросилъ „в".

Незго́дливий, а, е. Вздорный, сварливый.

Незго́дний, а, е. Несогласный, нестройный.

Незго́дно, *нар.* 1) Несогласно; нестройно. 2) Невыгодно; вредно. *З ягнятами при доброму обкоті отара вдвоє більшає, і такій великій колоді ходить буде важко і на ягняток незгодно: ягнята вийдуть худі, миршаві.* О. 1862. V. Кух. 33.

Незго́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **незго́да.**

Незгра́ба, би, *об.* Неловкій, неуклюжій человѣкъ.

Незгра́бний, а, е. Неловкій, неуклюжій, неповоротливый.

Незгра́бність, ности, *ж.* Неловкость, неуклюжесть.

Незгра́бно, *нар.* Неловко, неуклюже.

Назда́тний, а, е. 1) Неспособный. 2) Непригодный.

Назда́тність, ности, *ж.* 1) Неспособность. 2) Непригодность, неудовлетворительность.

Нездвиже́ний, нездвижни́й, а, е. Неподвижный. *На дух-мару вона походила з своїм нездвиженим обличчям.* МВ. II. 199.

Нездíбний, а, е. Неспособный. Желех.

Нездíбність, ности, *ж.* Неспособность. Желех.

Нездíливий, нездíльний, а, е. Неуслужливый. Вх. Зн. 41.

Нездо́лiти, лiю, ешь, *гл.* Болѣть. Борз. у.

Нездо́льний, а, е. Неспособный, слабый, безсильный что-либо сдѣлать.

Нездо́льність, ности, *ж.* Неспособность, слабость, безсиліе или невозможность сдѣлать что-либо. Чуб. I. 272.

Нездоля́щий, а, е. Слабосильный *Їй митрі жаль кидати, що така вона дуже нездоляща.* Черниг. у.

Нездоро́вкуватий, а, е. Болѣзненный, хилый.

Нездоро́в'я, в'я, *с.* Нездоровье. *Моя дочка ніколи тебе обiжати не буде: се вона так щось із нездоров'я.* МВ. I. 31.

Нездýжати, жаю, ешь, *гл.* 1) Не имѣть силъ, быть не въ силахъ. *Конфедерат п'яний нездужа встать.* Шевч. 140. *Четвертинський нездужав більш бороться з своїм коханням.* Стор. МПр. 72. 2) Быть больнымъ, болѣть, хворать.

Нездýжатися, ється, *гл. безл.* Нездоровиться. *Так щось нездужається мені.*

Нези́стино, *нар.* Въ выраженіи: **Як нези́стино.** Точно, точь-въ-точь. **Як нези́стино такий.** Точно такой, точь-въ-точь такой. Лубен. у.

Незичли́вий, а, е. Недоброжелательный. *Співають наші селяне про таємничу, часом незичливу долю.* Г. Барв. 377.

Незичли́вість, вости, *ж.* Недоброжелательство.

Незичли́во, *нар.* Недоброжелательно.

Незла́гi(о)дний, а, е. Неуживчивый, сварливый.

Незла́года, ди. Несогласіе; разладъ. *Бо ти старий, а я молода, то буде між нами незгода.* Грин. III. 419.

Незлiче́ний, а, е. Безчисленный, несмѣтный. *Кихви незлiченi гроші мав.* Каменец. у.

Незлiче́нне и незлiче́но, *нар.* Безчисленно, несмѣтно; безъ счету. *Дай горiжки незмiренне, бери грошей незлiченне.* Гол. I. 171.

Незлобли́вий, а, е. Незлобный.

Незлобли́вість, вости, *ж.* Незлобіе.

Незлобли́во, *нар.* Незлобиво.

Незлости́вий, а, е. Незлобный.

Незлости́вість, вости, *ж.* Незлобіе.

Незлости́во, *нар.* Незлобно.

Незлюби́ти, блю́, биш, *гл.* Невзлюбить.

Незмага́ти, га́ю, еш, *гл.* Слабѣть. *Здоров'я незмагає; сила незмагає.* Черк. у.

Незми́литися, люся, лишся, *гл.*= **Знеми́литися,** *Її горе зсiло... свiт їй незмилився.* Г. Барв. 113.

Не́змир, ру, *м.* Ссора, вражда. *Незмир між їх пiшов.*

Незмисле́ний, а, е. Безсмысленный. *Мали вони нас за скот незмисленний.* К. ЧР. 196.

Незмíнний, а, е. Неизмѣнемый; неизмѣнный.

Незмíнно, *нар.* Неизмѣняемо; неизмѣнно.

Незмíрений, незмíрний, а, е. Неизмѣримый.

Незмiре́нне и незмiре́но, незмiрно, *нар.* Неизмѣримо; безъ мѣры. *Дай горiвки незмiренне, бери грошей незлiченне.* Гол. I. 171.

Незмо́влений, а, е. Невыразимый, несказанный.

Незмо́влено, *нар.* Невыразимо, несказанно.

Незмо́га, ги, *ж.* Невозможность. *Сiнешних* (дверей) *незмога й вiдчинити.* Г. Барв. 21.

Незнавидiти, джу, диш, *гл.*=**Знена-видiти.** *Незнавидiв хлопця та й незнавидiв і прогнав.* Каѣев. у.

Незна́й, на́ю, *м.* Незнаніе. *Незнай гріха не чинить.* Ном. № 106.

Незна́йко, ка, *м.* Незнайка. Мнж. 40.

Незнайо́мець, мця, *м.* Незнакомецъ. *Стрiв її чуждоземець, чуждоземець, незнайомець.* Гол. I. 208.

Незнайо́мий, а, е. Незнакомый, неизвѣстный.

Незнайо́мість, мости, *ж.* 1) Незнакомство. 2) Незнаніе. *Незнайомість гріха не творить.* Ном. № 106.

Незнакоми́то, *нар.* Незамѣтно. *Як*

твоїх сітей незнакомито при зелєній діброві, так моїх діток незнакомито при молодій вдові. Гол. II. 587.

Незнáрошно, *нар.* Безъ умысла, ненарочно.

Незначкúй, а, е. Незначительный. Левиц. Пов. 280.

Незнáчність, ности, *ж.* Незначительность. Желех.

Незнóсний, а, е. Нестерпимый. *Годі мóвити серцю моєму з незносної туги.* КС. 1882. VIII. 281.

Незобýтий, а, е. Необутый *Посилає рано по воду незобуту, незодягнуту.* Мет. 273.

Неводúгнутий, а, е. Неодѣтый. Мет. 273.

Незрахóваний, а, е. Неисчислимый. несчетный. *Скарб великий незрахованцй.* К. (О. 1861. VI. 30).

Незрúмий, а, е. Незримый. *І зробився я знову незримий.* Шевч.

Незрúмо, *нар.* Незримо.

Незрозумíлий, а, е. Непонятный. Желех.

Незрозумíлість, лости, *ж.* Непонятность. Желех.

Незрозумíло, *нар.* Непонятно.

Незрýчний, а, е. 1) Неловкій, неискусный. 2) Несподручный.

Незрýчність, ности, *ж.* 1) Неловкость. 2) Несподручность.

Незрýчно, *нар.* 1) Неловко. 2) Несподручно.

Незрáчний, а, е. Слѣпой, невидящій; невѣжественный. *Знову шкуру деретє з братів незрячих, яречкосіїв.* Шевч. 211.

Незугáрний, а, е. Неспособный, не мастеръ. *Незугарний козакувати. Незугарний до роботи.* Левиц. Пов. 229.

Незчисленнúй, а, е. Безчисленный. *Оттоді то Черевань доскочив собі незчисленного скарбу.* К. ЧР.

Незчисленно, *нар.* Безчисленно.

Незчýтися, чýюся, ешся, *гл.* Не опомниться, не замѣтить какъ... *Незчулися, як смеркло.* Шевч. 249. *Незчулась вона, як кинулась йому назустріч.* Стор. МПр. 56.

Неїднáковий, а, е=Неоднаковий.

Неїднáковість, вости, *ж.=Неоднаковість.*

Неїднáково, *нар.=Неоднаково.*

Неїзджáлий, а, е. Необъѣзженный. невыѣзженный. *Дали йому коня неїзджалого.* Чуб.

Ней, *нар.=Най. Ней іде, ней їде, ней ся забанує.* Гол. I. 337.

Неймúнуй, *нар.* Непремѣнно. *Це неймúнуй до мене.* Мнж. 187.

Неймовíра, ри, *об.* Недовѣрчивый человѣкъ.

Неймовíрний, а, е. Недовѣрчивый. *У мене такий чоловік неймовірний, що до всякою мене приклада.* Уманск. у. *В мене матінка неріднля, а дружина неймовірная.* Грин. III. 305.

Неймовíрність, ности, *ж.* Недовѣрчивость, недовѣріе. Мир. ХРВ. 177.

Неймовíрно, *нар.* Недовѣрчиво, съ недовѣріемъ. *Секретарь неймовірно глянув на Ґіпку.* Мир. ХРВ. 190.

Неймовíрство, ва, *с.=Неймовірність.* НВолын. у.

Неквáря, рі, *ж.* Плохо сваренное кушанье. Вх. Зн. 32.

Некé, *нар.* Неужели, развѣ. *Неке ж ви йому даєте грошей?* Борз. у.

Некладéний, а, е. 1) Неположенный. 2) Неоскопленный. *Кінь некладений.*

Некла́н, на, *м.* Сказочный эпитетъ борова: **Кабáн-некла́н** Рудч. Ск. II. 2. Испорченное вмѣсто **іклáн,** т. е. имѣющій большіе **íкла** (клыки).

Неклéба, би, *об.=Нетямуха. Неклеба ще з тебе!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нéклен, на, *м.* 1) Раст.: Черноклень, сережникъ, Acer tataricum. 2) Acer campestre. L. ЗЮЗО. I. 109.

Нéколи, *нар.* Кое-когда, изрѣдка. *Було прийде неколи, чуєш, а до нас не йде.* Верхнеднѣпр. у.

Некрýт, та, *м.* Рекрутъ. *Сказано мені, що на черзі Андрійко у некрути.* МВ. II. 11. *А Оникій нехай здоров буде, бо я чувора заплакала за його, як почула, що у некрути братимуть.* О. 1862. IX. 114. *По над садом зелененьким доріжка лежала, молодая туди пані некрут виряжала.* Нп. Ум. **Некрýтик.** *Сидя, леже некрутики в кованих кайданах.* Чуб. V. 969.

Некрýтка, ки, *ж.* Жена рекрута.

Некрýтство, ва, *с.* Рекрутская повинность. *Хлопці, тікаючи од некрутства, розбілись.* Ном. № 972.

Некрýтський, а, е. Рекрутскій. *А що бути у неволі, у некрутському наборі.* Чуб. V. 988.

Некрýтчина, ни, *ж.* Рекрутскій наборъ. *Пройшла в нас чутка—некрутчина сього року буде.* МВ. II. 11.

Некукíбниця, ці, *ж.* О женщинѣ:

незаботящаяся о порядкѣ, нестарательная. *Уставай, невістко, неробітнице, ти нашому добру некукібнице.* Мет. 305.

Нела́года, ди, *ж.* 1) Несогласіе. *Ой ти старий, я молода, тим між нами нелагода.* Нп. 2) Неудача. *Здається й роботящий чоловік, але йому все нелагода.*

Не́лад, ду, *м.* Безладица; безпорядокъ.

Нела́ден, нела́дний, а, е. Безпорядочный; нехорошій, некрасивый. *У кою дочок сім, то й доля всім, а в мене одна, та й та нелада.* Ном. № 1739. *Будь він тричі неладен!* (брань). Ном. № 5136.

Нела́дно, *нар.* Безпорядочно; нехорошо; некрасиво. *Будь воно неладно!* Ном. № 5136.

Нела́ска, ки, *ж.* Немилость, неблаговоленіе. Желех.

Не́линь, ня, *м.* Дубъ, не теряющій листьевъ на зиму. Чуб. I. 132.

Нелі́вний, а, е. Плохо ловящій. *Кіт нелівний, хлоп немівний—обов ледащо.* Ном. № 1257.

Неліпа́шка, ки, *ж.* Нелѣпившая. *Сваїка-неліпашка шишок не ліпила.* Грин. III. 486.

Неліт́ка, ки, *ж.* Корова, еще не имѣвшая теленка. Вх. Пч. II. 5.

Не́люб, ба, *м.* Нелюбимый мужчина, немилый. *Хоче мене мати за нелюба дати.* Нп. Ум. **Нелю́бонько, нелю́бочко.** Грин. III. 329.

Нелю́бий, а, е. 1) Немилый, нелюбимый. *Поховаю сина та під церквою, нелюбу невістку під дзвінницю.* Нп. 2) Непріятный.

Нелюбо́в, ви, *ж.* Нелюбовь, непріязнь. *Ці річі здаються нам луною од тієї великої нелюбови, яку виказують нам німецькі писання.* О. 1862. IX. 26.

Нелю́бонько и нелю́бочко, ка, *м.* Ум. отъ **не́люб.**

Не́люд, да, *м.* Безчеловѣчный, жестокій, свирѣпый человѣкъ.

Нелю́да, ди, *об.* Нелюдимъ, нелюдимка.

Нелю́дний, а, е. 1) Малолюдный, 2) Нелюдимый. *Якийсь нелюдний, неговіркий, якась тума з його.* Мир. ХРВ. 35.

Нелю́дський, а, е. 1) Нечеловѣческій. *В неї щось у очах нелюдське світиться... У людей такого погляду не буває.* Г. Барв. 375. 2) Безчеловѣчный, жестокій. *І ти нелюдської дознала муки.* К. ХП. 53. 3) Необходительный.

Нелю́дськість, кости, *ж.* 1) Безчеловѣчность. 2) Необходительность.

Нелю́дько, ка, *м.* Нелюдимъ.

Нелю́дяний, а, е. 1) Нечеловѣческій, безчеловѣчный; злой, недобрый. *Бодай той непрощений був, хто видумав таку нелюдяну науку.* Св. Л 62. *Який він добрий був для вас, а ви для його сиріт такі нелюдяні.* Св. Л. 127. 2) Необходительный, непривѣтливый.

Нелю́дяність, ности, *ж.*=**Нелюдськість.** Желех.

Нема́, немає, *нар.* 1) Нѣтъ, не имѣется. *Нема в саду соловейка, нема щебетання: нема мою миленького,—не буде й гуляння.* Нп. *В мене батька немає, а матуся вмірає* Нп. *Оттак ходя попід гаєм, Ярема співав, вимадає, а Оксани немає, немає.* Шевч. 141. 2) Не хочетъ, не желаетъ. *А покоритись батькові й нені нема.* Черном. *А нема щоб піти до сусіди.* Черном. 3) **Нема́ в світі над..., нема́ в світі, як...** Нѣтъ выше, лучше... *Нема в світі над Бога.* Ном. № 5. *Нема в світі, як у злагоді жити. Нема цвіту білішого та над ожиноньку, нема роду рідшого та над дружиноньку.* Нп. 4) **Нема́ де.** Негдѣ; некуда. 5) **Нема́ кого́, кому́** и т. д. Некого, некому и т. д. *Нема кому роспитати, чого плачуть очі, нема кому росказати, чого серце хоче.* Шевч. 6) **Нема́ коли́.** Некогда. 7) **Нема́ куди́.** Некуда. 8) **Нема́ чого́; чому́** и т. д. Нечего, нечему и т. д. 9) **Нема́-що.** Нечего. *Зіма—кожуха нема, чоботи ледащо,—і йти нема-що.* 10) **Нема́ за́що.** Не за что. Ум. **Нема́єчки.**

Нема́ть, *нар.*=**Нема.**

Немéткий, á, é. Неловкій, нешустрый; нескорый.

Не́мжитися, жуся, жишся, *зл.* Ежиться, мяться. *У школі холодно, а баби зайшли попріться,—спасенниці,—та так немжаться баби, що холодно в хаті.* Канев. у.

Немúлий, а, е. 1)=**Нелюбий.** *Світ мені став немилий. Усе немиле, як здоров'я нема.* 2)=**Нелюб.** *Лучче ж умерти, ніж з немилим жити.* Мет. 71.

Немúло, *нар.* Непріятно.

Немилосéрдний, а, е. Немилосердный, безжалостный, жестокій. *Таке молоде, а таке немилосердне.* МВ. (О. 1862. III. 42). *Немилосердні, котрі нас розлучать.* Чуб. V. 117.

Немилосéрдно, *нар.* Безжалостно, жестоко.

Немилостúвий, а, е. Немилостивый, безжалостный. *Серце таке немилостиве.*

Немилостúво, *нар.* Безжалостно.

Не-минай-корчма́, ми́, *об.* Прозваніе пьяницы. Ном. № 11694.

Неминýче, *нар.* Неминуемо, неизбѣжно, непремѣнно. *Неминуче коли не після Покрови, то вже після Дмитра засватана буде.* Г. Барв. 305.

Неминýчий, а, е. Неминуемый, неизбѣжный. *Біду побачив неминучу.* Котл. Ен. IV. 12.

Неминýчість, чости, *ж.* Неминуемость, неизбѣжность. Желех.

Неминýще, *нар.*=**Неминуче.** *Вже ж його неминуще оддавати.* ХС. VII. 421.

Неминýщий, а, е = Неминучий. *Смерть—неминуща дорога.* Посл.

Немі́вний, а, е. Неразговорчивый, молчаливый. *Кіт нелівний, хлоп немівний — обоє ледащо.* Ном. № 1257.

Немі́рний, а, е. Непомѣрный, не въ мѣру.

Немі́рно, *нар.* Неизмѣримо, очень много. *У них було землі неміряно.* Мир. ХРВ. 92.

Не́міч, мочи, *ж.* 1) Безсиліе, слабость. *Жалув, було, мене дідусь: „Ти, каже, звеселила мою неміч, голубко".* Г. Барв. 358. 2) Немощь, нездоровье. *Я б і робила, та—лишко тяжке—неміч моя.* Кобеляк. у.

Не́мний, а, е. Непроворный, неповоротливый. *Яка ти немна.* Ном. № 10953.

Немо́в, *нар.* Словно, будто, точно. *Немов би дав Бог.* Ном. № 7522.

Немовля́, ля́ти, *с.* Младенецъ, не говорящій еще ребенокъ. *Ум.* **Немовля́тко, немовля́точко.**

Немовля́чий, а, е. Неговорящій.

Немо́га, ги, *ж.* 1)=**Незмога.** *І роскажати немога, що зі мною діється.* 2)=**Знемога.** *Хоче встати, в немозі пада.* Г. Барв. 537.

Немогу́щий, а, е. Бѣдный, несостоятельный. *Немогущі не платять подушного.* Волч. у.

Неможли́вий, а, е. Невозможный. *Не буде неможливе у Бога всяке слово.* Єв. Л. I. 37

Неможли́вість, вости, *ж.* Невозможность. Желех.

Неможли́во, *нар.* Невозможно.

Немо́жний, а, е. 1) Невозможный. 2) Безсильный, слабый. *Доля карає й вельможного й неможного.* Ном. № 1729.

Немо́ла, ли. 1) *об.* Тотъ, который не молится. Ном. № 10781. 2) *ж.* Илъ. Галиц. Желех.

Немоще́нний, а, е. Превышающій силы. *У неї була немоценна болість.* Лохв. у.

Немощни́й и немощни́й, а, е. Немощный, безсильный. *Нападав її якийсь гнів немощний.* МВ. (О. 1862. I. 100). *Думки... підрізують немощну силу.* Мир. Пов. I. 27. *І немощну мою душу за світ посилаю.* Шевч. 263. *Руки у нас немощні уже... не працюють, як колись.* Г. Барв. 502.

Не́мощі, щей и щів, *ж. мн.* Болѣзни, немощи. *Ви, любощі, ви, немощі, хуже тої ви болещі.* Чуб. V. 58.

Немру́щий, а, е=Невмірущий.

Нему́дрий, а, е. 1) Глупый, безтолковый. 2) Немудреный. *Привітай же в своїй славі і мою убогу лепту—думу немудрую.* Шевч.

Нена́видець, дця, *м.*=**Ненавидник.** *Прихилить до нас душі ненавидців наших.* К. МБ. XII. 266.

Нена́видіти, джу, дить, *гл.* Ненавидѣть. *Блаженні, коли ненавидітимуть вас люде.* Єв. Л. VI. 22.

Нена́видний, а, е. Ненавистный. К. Бай. 82. *Ненавиден той нам, хто нас підвів на гріх.* К. Дз. 154.

Нена́видник, ка, *м.* Ненавистникъ. *Спасення од ворогів наших і з руки всіх ненавидників наших.* Єв. Л I. 71. *Такою ненавидника жидівського... мені ще не доводилось бачити.* Г. Барв. 19.

Нена́висливий, а, е. Недоброжелательный. *У нас люде ненависливі,—хліба шматка старцеві не дадуть.* Волч. у.

Нена́висний, а, е. Ненавистный. *Зосталось тільки ненависне життя.* Стор. МПр. 145.

Нена́висть, ти, *ж.* Ненависть. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти, від панської харности, від людської ненависти.* Ном. № 152. **Узя́ти нена́висть на ко́го.** Возненавидѣть кого. *Яке моє життє буде? та й її, як я візьму на неї ненависть?* Г. Барв. 201.

Ненаді́я, дії, *ж.* Безнадежность, отчаяніе.

Нена́жера, ри и ненажера́, рі, *об.* Обжора, ненасытный человѣкъ. Мир. ХРВ. 9 *Оттой ненажеря, скільки йому не дай,—нікому не зоставить* (усе поїсть). Новомосков. у.

Ненажо́рливий, а, е. Ненасытный, обжорливый. *Скатертина душа ненажерлива.* Ном. № 12126.

Нена́же(и)рний, а, е=Ненажерливий. НВолын. у. *Щоб своєму ненажерному сер-*

цеві вводити, він із світу хоче звести дві душі. Г. Барв. 454.

Нена́жир, ру. *м.* Обжорство, постоянный позывъ къ ѣдѣ. *Ненажир напав.* Ном. № 12222.

Нена́їдний, нена́їсний, а, е. Ненасытный, прожорливый. НВолын. у. и Камен. у.

Нена́їсть, ти, *ж.* Ненасытность. Камен. у.

Ненале́жно, *нар.* Неподлежащимъ образомъ.

Ненаро́ком, *нар.* Нечаянно, неумышленно. *Коли кому й лучалось ненароком зблизиться до того острова, то з ляком тікали від його.* Стор. МПр. 13.

Нена́сит, ту, *м.*=**Ненажир.**

Ненаси́тець, тцю, *м.* Раст. Astragalus glycyphylos L. ЗЮЗО. I. 113.

Нена́ситний, а, е. Ненасытный, алчный. НВолын. у. и Лебедин. у.

Нена́ський а, е. Не нашъ, чужой, чужестранный. *Цього тепер не можна сказати, бо в хаті є ненаські люде.* Козелец. у.

Нена́тлий, а, е. Ненасытный. *Ненатлому чоловікові дай хоч увесь мир, то мало.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нена́тля, лі, *ж.* Ненасытность, жадность. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нена́че, *нар.* Будто, точно. *Вискочив з землі неначе овражок.* Стор МПр. 44. *Він тільки розлядає її, неначе їсть її очима.* Кв. I. 38 См. **Наче.**

Нендзорі́, рів, *м.* Осенніе ягнята. Лохв. у.

Не́нечка, ки, *ж.* Ум. отъ **не́ня.**

Нени́ла, ли, *об.* Высокій, неповоротливый человѣкъ. Мнж. 187.

Не́нін, а, е. Матушкинъ, материнъ.

Нену́ж, *сз.*=**Ніж.** *Лучче хліб їсти з водою, ненуж буханець з бідою.* Ном. № 7288.

Не́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **не́ня.**

Не́ньо, ня, *м.* Отецъ, батюшка. Галиц. Желех.

Не́ньчин, а, е. Матушкинъ, материнъ.

Не́ня, ні, *ж.* ласк. Мать, родимая. *—Сину мій, коли прийдеш до нас? „Тоді я, нене, прийду до вас, як павине пір'я на спід потоне, а мліновий камінь наверх випірне.* Макс. (1849) 107. Ум. **Не́нечка, не́нька.**

Неба́вки, *нар.* Немедля, сейчасъ. Угор.

Неба́чка, ки, *ж.* Безпечность, неосмотрительность.

Неба́чний, ь, е. Безпечный, неосмотрительный.

Неба́чність, ности, *ж.* Безпечность, неосмотрительность. *Складається недогода або небачність яка, то він чукає та махає їм, де що робиться.* Стор. МПр. 166.

Неба́чно, *нар.* Безпечно, неосмотрительно. *Живе хто в світі небачно, тому нігде не буде смачно.* Котл. Ен. VI. 90.

Необере́жний, а, е. Неосторожный. *Вхопила вода човен з необережним дідом та й поперла в шум.* Левиц. I. 127. *Русалки залоскочуть необережного, а часом і в воду потягнуть.* Г. Барв. 350.

Необере́жність, ности, *ж.* Неосторожность.

Необере́жно, *нар.* Неосторожно.

Необзи́р, *нар.* Безъ оглядки. *Давай на Буджаки необзир утікати.* К. Дз. 15. *А чортяка з-за ліси: кух-кух-кух! Баба необзир додому!* Г. Барв. 195.

Необли́дний, а, е. Чистосердечный, нелицемѣрный. Волын.

Необли́дність, ности, *ж.* Чистосердечіе, нелицепріятіе. Волын. г.

Необли́дно, *нар.* Чистосердечно, нелицепріятно. Волын. г.

Необми́льний, а, е=**Неомильний.**

Необо́рний, а, е. Неодолимый, непреодолимый.

Необо́рність, ности, *ж.* Непреодолимость.

Необходи́мий, а, е. Такой, котораго нельзя обойти. *Як підуть дощі, дак грязь буде необходима.* Борз. у.

Небглядки, небглядком, *нар.* Безъ оглядки. *Біжить неоглядки.* Рудч. Ск. I. 137. *Пішло все к чорту неоглядком.* Котл. Ен. IV. 61. См. **Необзир.**

Неогля́дно, *нар.* И конца невидно; необозримо. *Горя тою за нею і попереду нею — неозорно, неоглядно.* Мир. Пов. I. 127.

Неодино́кий, а, е. Неодинокій. *Там неодинокий з нею був би я.* Шевч. 37.

Неоджі́жий, а, е. Плохо одѣтый. *Так собі, чоловік неоджіжний, бідний.* Мир. у. Слов Д. Эварн.

Неодмі́нне и неодмі́нно, *нар.* Непремѣнно. Кв. *Треба неодмінне ті колеса кувати.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Неодмі́нний, а, е. Непремѣнный.

Неодмо́вний, а, е. Безотговорочный.

Неодмо́вно, *нар.* Безотговорочно.

Неодна́ковий, а, е Неодинаковый, несходный, различный. См. **Неїднаковий.**

Неодна́ковість, вости, *ж.* Несходство, различіе. См. **Неі́днаковість.**

Неодна́ково, *нар.* Неодинаково, несходно, различно. См. **Неі́днаково.**

Неодухо́ваний, а, е. Невѣжественный, незнающій, необразованный. *Сам крепак, неодухований сіряк.* Шевч. 513.

Неозо́рний, а, е. Необозримый.

Неозо́рно, *нар.* Необозримо, безъ конца. *Зайвої землі лежало неозорно перед тобою і за тобою.* Мир. ХРВ. 80.

Неока́янний, а, е. Окаянный. Харьк. г.

Неоковѐрний и неокови́рний, а, е. Неповоротливый, нелóвкій. *Та вона така неоковерна.* Вас. 209. *Був у вдови хлопчик та такий неоковирний: всі його було б'ють.* Мнж. 9.

Неоми́льний, а, е. Безошибочный.

Неомі́рний, а, е. Неизмѣримый.

Неопа́лий, а, е. Неопавшій. Стор. МПр. 105.

Неопантро́вість, вости, *ж.* Необдуманность, неосмотрительность, опрометчивость. *Що то за неопантровість: їхав по воду, переїхав пуску.* Могил. у.

Неору́жний, а, е. Безоружный. К. ЧР. 9.

Неосві́тний, а, е. Непросвѣщенный. *Розвелось письменство між нашим людом неосвітним.* Дещо. 15.

Неосу́дливий, а, е. Не осуждающій другихъ, не говорящій о другихъ дурного. *Пані моя, пані моя, пані влюбленая, неревнивая моя, неосудливая!* Мет. 122.

Неосу́дний, а, е. Не подлежащій осужденію. *Голод, що рідний батько—злодія неосудним робить.* Волын. г.

Неосяжний, а, е. 1) Необъятный. 2) Недостижимый.

Неосяжно, *нар.* 1) Необъятно. 2) Недостижимо.

Неотéса, си, *об.* Неуклюжій, неповоротливый, некрасивый человѣкъ. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею? Подивись на себе, неотесо! адже ж ти поганіший від..* О. 1861. XI. Кух. 15.

Неофи́т, та, *м.* Неофитъ. *Не неофит новий, а апостол великого Христового слова.* Шевч. 610.

Неохáйний, а, е. Неопрятный.

Неохáйність, ности, *ж.* Неопрятность. *Жили все бідній ші, все більше неохайности.* Св. Л. 23. *Хата вдарила Чіпці в вічі своєю неохайністю. Стіни пообмупувані...* Мир. ХРВ. 177.

Неохáйно, *нар.* Неопрятно.

Неохáя, хáї, *об.* Неряха.

Неохóта, ти, *ж.* Неохота, нежеланіе. *Яким з більшою неохотою одівтував йому.* Левиц. I.

Неоціни́тний, а, е. Безцѣнный. *Це корова неоцінитна, відро молока дає.* Міус. окр.

Неопанóваний, а, е. Неоцѣненный по достоинству.

Неошáтний, а, е. Ненарядный.

Неошáтно, *нар.* Ненарядно. *Гей корчмо, корчмо-княгине! Чом то в тобі козацького добра багато гине? І сама всі неошатно ходиш, і нас козаків-нетяг, під случай, без свиток водиш.* ЗОЮР. I. 220.

Неощáдний, а, е. Небережливый.

Неощáдність, ности, *ж.* Небережливость. Желех.

Неощáдно, *нар.* Не бережливо.

Непам'я́ткий, непам'ятли́вий, непам'ятýщий, а, е. Забывчивый.

Непáм'ять, ти, *ж.* Забвеніе. **Пúти в непáм'ять.** Быть забытымъ. *Ми, селяне та хуторяне, нічого не записували,—тим воно й пішло все те в непам'ять.* К. (О. 1861. II. 227). **Пусти́ти у непáм'ять.** Предать забвенію. *Все те пускають наші земляки в непам'ять.* К. Гр. Кв. XXXII.

Непéвне, *нар.* 1) Невѣрно, ненадежно, сомнительно. 2) Неувѣренно. 3) Подозрительно; не внушая довѣрія; странно. 4) Опасно.

Непéвний, а, е. 1) Невѣрный, ненадежный, сомнительный. *Та се ще непевна річ: може воно буде, а може й ні.* 2) Неувѣренный. 3) Подозрительный, не внушающій довѣрія. *Сей бачить хитрость тут непевну.* Котл. Ен. VI. 75. *Сказано,—знахарка: зараз почула щось непевне.* ЗОЮР. II. 34. *Марусе, кажу, щось мені той чоловік непевен* МВ. II. 128. 4) Опасный, ненадежный. *Тепер нічки да темненькії, доріженьки да непевнії.* Мет. 217. *Підпалу жде, як той местник часу дожидає непевного.* Шевч., (пражск. изд.) I. 178 и 180. 5) Знающійся съ сверхъестественными силами; демонический. *Дріжу з переляку, що бачив чорта і що моя жінка з ним дружить. От я вам і кажу: непевна моя жінка, зовсім непевна.* Кв. II. 97. *Упир і непевний—усім відьмам родич кревний.* Ном. № 239 и 240. *Минає неясний день мій; вже смеркає; над головою вже несе свою неклепаную косу косарь непевний... мовчки скосить.* Шевч. 241.

Непéвність, ности, *ж.* 1) Невѣрность, ненадежность. 2) Неувѣренность, сомнѣніе,

колебаніе. 3) Подозрительность, сомнительность. 4) Опасность, ненадежность.

Неперемо́жний, а, е. Непреодолимый, неодолимый, непобѣдимый.

Неперемо́жно, *нар.* Непреодолимо, неодолимо, непобѣдимо.

Непи́саний, а, е. 1) Не писанный, не написанный. 2) Устный. *Українська пісня і неписана словесність народу українського.* К. XII. 7.

Неписьме́нний, а, е. Неграмотный.

Неписьме́нність, ности. Неграмотность.

Непиту́щий, а, е. Непьющій. *Непитущий зроду.* Мир. Пов. I. 157.

Непи́шний, а, е. Въ выраж.: **як непи́шний.** Сконфуженный. *Вилаяли його, а він покліпав очима і вийшов з хати, як непишний.*

Непідвла́дність, ности, *ж.* Независимость. Желех.

Непідле́глий, а, е. Независимый. *Непідлегла воля духа.* К. XII. 23.

Непідле́глість, лости, *ж.* Независимость.

Непідхи́льність, ности, *ж.* Неуступчивость, непокорность. Левиц. I. 307.

Неплі́дний, а, е. Неплодный, безплодный. *Елизавета була неплідна.* Єв. Л. I. 7. *Перва його жінка була неплідна, а се вже з другою дав йому Господь на старість утіху.* Г. Барв. 163.

Неплі́дниця, ці, *ж.* Неплодная, безплодная.

Непова́га, ги, *ж.* Непочтеніе, неуваженіе.

Непови́дний, а, е. Неказистый. *Воно* (сіно) *даром що неповидне, а їстовне.* Черк. у.

Непови́нний, а, е. 1) Невинный, неповинный. *Карайте мене, а неповинного пустіть на волю.* Стор. МПр. 84. 2) Не должный.

Непови́нно. *нар.* 1) Безъ вины. *Кров христіянську неповинно проливали.* Чуб. V. 933. 2) Не должно.

Неповоротки́й, а́, е́. Неудобный для пользованія по своей большой величинѣ, громоздкости и пр. *Вила неповороткі, бо дуже довгі й товсті.* Волч. у.

Неповоротни́й, а́, е́. Неповоротливый. НВолын. у. Левиц. Пов. 10.

Неповору́шно, *нар.* Неподвижно, не шевелясь. *О. Мойсей сидів неповорушно.* Левиц. I.

Непогамо́ваний, а, е. 1) Неукротимый; невоздержный, неумѣренный; необузданный. 2) Неукрощенный, неудержанный.

Непого́дний, а, е. Ненастный.

Непого́жий, а, е. 1) Неблагопріятный. 2) Ненастный, непогодливый. *Виходила хмара чорная і другая непогожая.* Чуб. V. 764. 3) **Непого́жа вода́.** Несвѣжая вода.

Неподалеку́, неподалеці́ и неподале́ць, *нар* Невдалекѣ; недалеко другъ отъ друга. *Чується йому, наче хто сильне ридає неподалеку.* МВ. (О. 1861. I. 73). *Хатка була неподалеці від лісу.* Верхнеднѣпр. у. *Ми неподалеці з ними живемо.* Новомоск. у.

Неподо́ба, *нар.* Неприлично, не слѣдуетъ, не подобаетъ. *Неподоба зірці без місяця ізіходити: неподоба дівці до козаченька виходити.* Нп.

Неподо́бний, а, е. 1) Несходный, непохожій. 2) Несообразный, не такой какъ слѣдуетъ. *Пусти ж мене, пусти ж мене, подолянко, на піч!—„Ой не пущу, ой не пущу: неподобная річ".* Нп. *Бо' зна' що кажеш, Іване, неподобне!* Лохв. у. Слов. Д. Эварн. 3) **Неподо́бними слова́ми ла́ється.** Бранится скверными словами.

Неподо́бно, *нар.* 1) Не сходно, не похоже. 2) Не такъ, какъ нужно, плохо.

Непоказни́й, а́, е́. Невидный, неказистый.

Непокі́й, ко́ю, *м.* Безпокойство, смущеніе, тревога. *Красне личко серцю непокій.* Ном. № 8917.

Непокі́рливий, а, е. Непокорный. *Доводилось не один раз не послухати вас прогнівати непокірливим словом.* О. 1862 IV. 10.

Непокі́рливість, вости, *ж.* Непокорность.

Непокі́рливо, *нар.* Непокорно.

Непокі́рний, а, е, **непокі́рність, ности** *ж.*, **непокі́рно**, *нар.*=**Непокірливий, непокірливість, непокірливо.**

Непокі́рниця, ці, *ж.* Непокорная. *Ти ж*, (невістко), *моєму роду непокірниця.* Грин. III. 84.

Непокладни́й, а́, е́. Громоздкій.

Непоко́їти, ко́ю, їш, *гл.* Безпокоить, тревожить.

Непоко́ра, ри, *ж.* Непокорность.

Неполю́дськи, *нар.* Не такъ, какъ слѣдуетъ. *Так сяк, на косяк, неполюдськи.* Ном. № 7586.

Непоми́лешний, непоми́льний, а, е. Безошибочный.

Непоми́лешно, непоми́льно, *нар.* Безошибочно. *Твердо й непомилешно темний править службу божу.* МВ. I. 16.

Непоми́льність, ности, *ж.* Безошибочность. Желех.

Непомірко́ваний, а, е. 1) Неумѣренный. 2) Невоздержный; запальчивый.

Непомірко́вано, *нар.* 1) Неумѣренно. 2) Невоздержно; запальчиво.

Непора́дний, а, е. Безпомощный, не могущій справиться. *Йому наказали, щоб не лякав дитини, бо... як заслабне, то хоч з світа втікай: і з одним непорадна голова, а з двома й не кажи.* Св. Л. 101.

Непоро́жній, я, е. 1) Не пустой. 2) О самкахъ и женщинахъ: беременная. *Е, шкода тепер з сорочками: моя жінка непорожня—шити нікому.*

Непоро́ки, ків. *мн.* Худая слава? *Чим вони не люде? І добрі, й заможні; усі їх на повазі мають... Знали б люде,—чулись би непороки на їх, а то усі шанують.* МВ. II. 111.

Непоро́шний, а, е. Не пыльный? *Будь же ти, хато, непорошна, хазяїну дорога і мила.* (Заклинаніе при закладкѣ хаты). ХС. III. 39.

Непорухо́мий, а, е=Нерухомий.

Непорухо́мо, *нар.=Нерухомо.*

Непору́шний, а, е. Неподвижный, недвижимый. *Скелі стояли непорушні над водою.* Левиц. I. 96.

Непору́шно, *нар.* Неподвижно, недвижимо

Непоря́дний, а, е. Безпорядочный. *Всі вони, сі нехворощане, якісь завзяті та непорядні. Скотину б'ють, не доглядають зімою.* Г. Барв. 154.

Непоря́дно, *нар.* Безпорядочно.

Непосиду́(ю́)щий, непосидя́чий, а, е. Подвижной, непосѣда. *Непосидющий як чорт.* Ном. № 3133.

Непосидя́чка, ки, *ж.* Нетерпѣливость, не дающая и на мѣстѣ усидѣть. **Непосидя́чка бере́.** Не сидится отъ нетерпѣнія. Иногда прилагается къ человѣку и употребляется въ смыслѣ: непосѣда. *Ну, та й непосидячка з тебе! Тільки прийшов,—уже й біжить.*

Непо́слух, ху, *м.* Ослушаніе, непослушность.

Непотайни́й, я́, ю́. Не скрытный, откровенный. *Полилась їх розмова щира, непотайна.* Левиц. I. 138.

Непотре́ба, би, *ж.=Непотріб.*

Непотре́бний, а, е = Непотрібний. Гол. I. 33.

Непо́тріб, бу, *м.* 1) Все ненужное, негодное, плохое. 2) Негодникъ. Желех.

Непотрі́бний, а, е. Ненужный. *Хто бідний, той нікому непотрібний.* Ном. № 1602.

Непохи́бни́й, а, е. Безошибочный, вѣрный. *Він правдою непохибною дише.* К. ЦН. 193. *Непохибну тобі про це дам раду.* К. ЦН. 270.

Непохи́бно, *нар.* Безошибочно, вѣрно.

Непохи́тний, а, е. Стойкій. Желех.

Непохи́тність, ности, *ж.* Стойкость. Желех.

Непохи́тно, *нар.* Стойко.

Непоча́тий, а, е. Неначатый, нетронутый. *Непочатою водою мийте біле тіло.* Мкр. Н.

Непра́вда, ди, *ж.* 1) Неправда, ложь. *А неправда ж! я тою не казав.* 2) Несправедливость. *Уступіться від мене всі, що робите неправду.* Св. Л. XIII. 27. *Всякая неправда—гріх.* Ном. № 102. Ум. **Непра́вдонька.** *Неправдонька ваша.* Рудч. Чп. 90.

Неправди́вий, а, е. 1) Лживый, неправдивый. *Моя доле неправдива.* Шевч. 2) Притворный. 3) Не настоящій, поддѣльный.

Неправди́вість, вости, *ж.* 1) Лживость. Желех. 2) Сомнительность происхожденія, поддѣльность.

Неправди́во, *нар.* 1) Лживо, неправдиво. 2) Притворно.

Неправдува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Жить неправдой. *М. з давнього давна панує, бо неправдує.* Посл.

Непра́вий, а, е. 1) Несправедливый. 2) Неправосудный.

Непра́вість, вости, *ж.* 1) Несправедливость. 2) Неправосудіе, беззаконіе.

Непра́во, *нар.* 1) Несправедливо. 2) Неправосудно.

Непривітни́й, я́, е. Непривѣтливый.

Непривітни́ця, ці. Непривѣтливая женщина. *Нашому роду непривітниця.* Нп.

Неприє́мний, а, е. Непріятный.

Неприє́мність, ности, *ж* Непріятность.

Неприє́мно, *нар.* Непріятно.

Неприка́яний, а, е. 1) Нераскаявшійся. *Зробивсь великим грішником та з журби по гріхах і вмер без причастя некаяний.* Г. Барв. 459. 2) Окаянный, отчужденный отъ людей, не находящій себѣ мѣста. *Доле ж моя неприкаяна.* Св. Л. 319.

Неприпи́нний, а, е. 1) Неудержимый, неукротимый. 2) Безпрепятственный.

Неприро́дний, а, е. Неестественный, ненатуральный.

Неприро́дність, ности, *ж.* Нестественность, ненатуральность. Желех.

Неприро́дно, *нар.* Неестественно, ненатурально.

Неприрожде́нний, а, е. Не врожденный, пріобрѣтенный. *Неприрожденна відьма.*

Непристо́йний, а, е. Неприличный. Желех.

Непристо́йність, ности. Неприличіе. Желех.

Непристо́йно, *нар.* Неприлично.

Неприступни́й, а́, е́. Недоступный, неприступный. *Неприступна панна сама загнобила Четвертинського.* Стор. МПр. 70.

Непристу́пно, *нар.* Недоступно.

Непритама́нний, а, е. Ненормальный въ психическомъ отношеніи, невмѣняемый. *Та що там у нього питати? Він непритаманний.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Неприти́ка, ки, *об.* Безпріютный, бродяга. Встрѣчено только у Кулиша, гдѣ говорится о юродивомъ. *По світу швендяє ся непритика,—ні хати в бідолахи, ні двора.* К. ПС. 113.

Неприто́мний, а, е. Безсознательный, безпамятный. Г. Барв. 386. **Неприто́мним бу́вши.** Въ безпамятствѣ.

Неприторе́нний, а, е. 1) Настоящій, чистокровный. *Ці вівці неприторені басарабські.* 2) Совершенный, неисправимый, отчаянный. *Неприторений злодій. Наведе із собою п'яниць неприторених.* О. 1862. VII. 22. См. **Неприторений.**

Непритру́льний, а, е. Неудобоприложимый.

Неприхи́льний, а, е. Нерасположенный, неблагосклонный; непріязненный, недружелюбный.

Неприхи́льник, ка, *м.* Противникъ, непріязненный. Желех.

Неприхи́льність, ности, *ж.* Нерасположенность, неблагосклонность; непріязненность.

Неприхи́льно, *нар.* Неблагосклонно; недружелюбно.

Непричу́тний, а, е. Непричастный. *Вони самі крали, а возили сюди непричетні.* Міус. окр.

Непри́чком и **непри́чкома**, *нар.* Точно, будто, сказать-бы. Желех. *Купив, пане, коняку, а у неї під хвостом, непричкома як панська шапка.* Канев. у.

Непри́язний, а, е. Непріязненный, недружелюбный. *Прощай, світе, прощай, земле, неприязний краю!* Шевч. *Де вона й вродилась така неприязна.* МВ. (О. 1862. III. 58).

Непри́язно, *нар.* Непріязненно, недружелюбно.

Не́прия́тель, ля, *м.* 1) Недругъ, непріятель. 2) Чортъ. Грин. I. 9.

Непря́тельство, ва, *с.* Вражда, непріязнь.

Непроворня́ка, ки; *об.* Непроворный человѣкъ. *Їшла роззявляка, а їхав непроворняка.* Ном. № 6594.

Непроторе́нний, а, е=Неприторений. *Непроторені дурні.* МВ. (КС. 1902. X. 153). *Непроторений злодій.* Ном. № 11062.

Непро́ха, хи, *об.* Не просящій. Ном. № 1357.

Непроще́нний, а, е. Котораго простить нельзя. *Непрощений гріх.* Волч. у. *Щоб твоя кість непрощена була!* Ном. № 3081.

Непря́ха, хи, *ж.* Неумѣющая или не желающая прясть. *Була собі непряха і недбаха.* Рудч. Ск. I. 176.

Не́путити, чу, тиш, *гл.* 1) Мѣшать, быть помѣхой, стоять на дорогѣ, сбивать съ пути, съ толку. *Любов... і мозок непутить, і кров.* Мкр. Г. 17. *Це мені непутить отой Улас головатий, а то б не взяли сина у москалі. Воно б можна до паламарки тее—нема що! але ж батько непутить, а сина чортма.* Канев. у. 2) Портить, развращать. *Багато нашого брата горілка непутить.* Васильк. у. 3) Съ отрицаніемъ безлично **Не не́путить.** Не мѣшаетъ. *Хоч би й десятку дали, то воно не непутило б.* Мигр. у. Слов. Д. Эварн.

Непу́тній, я, е. Безпорядочный, непорядочный.

Непу́тно, *нар.* Не такъ, какъ слѣдуетъ, плохо. *А будь тобі непутно!* Ном. № 3696.

Нера́дісний, а, е. Безотрадный. *Все думки нерадісні клопочуть голову.* Мир. Пов. I. 139.

Нера́дісно, *нар.* Безотрадно, нерадостно. *Нерадісно і смутно гляділа стара на свого сина.* Стор. МПр. 56.

Неране́нько, *нар.* Ум. отъ **нера́но.**

Нера́но, *нар.* Поздно. *Калино-малино, чом нерано зацвіла?* Чуб. V. 1008. Ум. **Неране́нько.**

Нерёститися, щуся, стишся, *гл.* Совокупляться (о рыбахъ, змѣяхъ). *Гадюки як нерестяться, то звиваються у клубок.* Кіевск. у.

Не́рость, ти, *ж.* 1) Совокупленіе у рыбъ, змѣй. 2) Семейные раздоры, несогласія. *Як люблятся собі, не робиться*

між ними нерести, то й добре. Канев. у. См. **Неристь.**

Не́рет, та, *м.* Родъ рыболовной сѣти. *Як попавсь у нерет, то ні взад, ні вперед.* Ном.

Не́ристь, сти *ж.* Вражда. *Та таки ж неристь у нього до мене... ненависть.* Миргор. у. *Він неристь положив на мене.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн. *Люде неристь накладали оце на мене.* Екатер. г. См. **Нересть.**

Нері́вень, вня, *м.* Неравный. *Вельможная пані нерівня кохала.* Чуб. V. 1068.

Нері́вний, а, е. Неравный.

Нері́вно, *нар.* Неравно. *Бог нерівно ділить: жде, щоб сами ділилися.* Ном. № 81.

Нері́вня, ні, *об.* Не пара; неровня. *Зв'яже руку з Опанасом, хоч йому й нерівня.* Мкр. Н.

Не́рість, рости, *ж.* Все земное (кромѣ воды), что не растетъ и что не создано искусственно: земля, камни, металлы, т. е. вообще минералы. *Водиця Іорданниця, очищаєш каміння, кремiння і всякую нерість.* См **Нерость.**

Неробі́тний, а, е. Не рабочій, во время котораго не работаютъ.

Неробі́тник, ка, *м.* Не работникъ. *Сьогодня св. Івана неробітника.*

Неробі́тниця, ці, *ж.* Неумѣющая работать, не работница. *Узяли невістку неробітницю.* Чуб. V. 723.

Неро́д, ду, *м.* Неурожай. *Коли нерод, то й невмолот.* Ном. № 7134.

Неро́да, ди, *ж.* Бездѣтная женщина. Мнж. 140.

Неродю́чий, а, е. Безплодный, не родящій. *Тепер поля неродючії.* Грин. III 434.

Не́рожень, жня, *м.* Родъ дикой утки.

Нерозбо́рливий, а, е. Непонимающій. Харьк. г. *Я жінка нерозборлива, та й то бачу, що не так.* Зміев. у.

Нерозва́жний, а, е. 1) Неутѣшный. *Плакала нерозважними дрібними сльозами.* Мир. ХРВ. 233. 2) Неразсудительный, легкомысленный. *Нерозважний дячище на підмову дався.* Гол. III. 475.

Нерозва́жно, *нар.* 1) Безутѣшно. *Нерозважно плакала.* Мир. ХРВ. 317. 2) Неразсудительно, легкомысленно.

Нерозви́тний, а, е. Не развившійся, не распустившійся. *Іно жаль мені на отця свого: оженив мене малолітньою, нерозумною, нерозвитною.* Грин. III. 335.

Нерозгу́жений, а, е. Вѣрный, не поддающійся стараніямъ разлучить его съ любимою особою путемъ наговоровъ. *Суженний-нерозгужений, йди до мене вечерати.* О. 1861. XI. Свидн. 57.

Не́розень, зня, *м.*=**Неро́жень.**

Неро́ззнака, ки, *об.* Несвѣдущій человѣкъ, незнающій. *Звісно, ми люде нерозznаки, не знаєм як; то й пішли до волосного писаря порадитися, що нам робити.* Верхнеднѣпр. у.

Неро́зум, му, *м.* Неразуміе, глупость. Желех.

Нерозу́мний, а, е Неумный, глупый. *Дурна дівчина, нерозумная по козаченьку плаче.* Мет. 56.

Не́рость, сти, *ж.*=**Нерість.** Липцы, Харьк. губ. Слов. Д. Эварн.

Нерухо́мий, а, е. Неподвижный, недвижимый. *Над водою сидить нерухомо сивий дід на камені, а там стоять нерухомі дівчата.* К. Ор. *Обомліла й заніміла, нерухома стала.* К. МБ. III. 253. **Нерухо́ме добро́, майно́.** Недвижимое имущество.

Нерухо́мо, *нар.* Неподвижно. *Звелів стояти, кажеш?—Нерухомо!* К. ЦН. 261. *Цілісінький день пролежить нерухомо.* МВ II. 8.

Неруши́ме, *нар.* Не двигаясь съ мѣста, постоянно. *Ми з прадіда живемо тут нерушиме.* Борз. у.

Несамови́тий, а, е. 1) Изступленный, самъ не свой. *Зробився Турн несамовитий, ярився, лютував неситий.* Котл. Ен. V. 30. 2) Въ приложеніи къ человѣческимъ дѣйствіямъ, кромѣ прямого значенія, значитъ еще: въ высшей степени сильный. *Несамовитий регіт несеться вулицею.* Мир. Пов. II. 57.

Несамови́то, *нар.* 1) Изступленно. 2) Въ высшей степени сильно. *Рве, сіпа, горить, та хоч не так болить несамовито.* Мир. Пов. II. 52

Несвідо́мий, а, е. 1) Неизвѣстный, невѣдомый. *Це діло мені овсі несвідоме. Голос... вливався в душу якимсь несвідомим щастям.* Мир. ХРВ. 5. 2) Не знающій чего. *Вербує... кругом себе ватагу людей несвідомих речі і ширить між ними свої... мрії.* К КР. 36. 3) Безсознательный. *Я вбачала в їй несвідомого поета.* Г. Барв. 372.

Несвідо́мість, мости, *ж.* 1) Невѣдѣніе. Чуб. I. 273. 2) Безсознательность.

Несвідо́мо, *нар.* 1) Не зная; безъ вѣдома. 2) Безсознательно.

Несві́тній, я, е, несві́тський, а, е. Необыкновенный, небывалый, неестественный, сверхъестественный. *Щоб же тебе*

любив несвітський сором. К. ЧР. 379. *Це вже несвітський сором сидіти в острозі.* Харьк.

Неси́ла, лы, *ж.* Безсиліе, немочь. **Неси́ла мені́ це зроби́ти.** Я не въ силахъ это сдѣлать. *Така її досада гризе, що вони якупці, а розлучити несила.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Неси́тий, а, е. Ненасытный. *Неситії кольонди, магнати нас роз'єднали, розвели.* Шевч.

Неси́тство, ва, *с.*=**Несить.**

Не́сить, ти, *ж.* Ненасытность.

Не́сів, ву, *м.* Часть поля, по недосмотру незасѣянная. *Якось чудно жито зійшло: там є і густо, а там пусто, мов несів.* Новомоск. у.

Несказа́нний, а, е. Невыразимый, неизъяснимый. *Крик, галас зчинили несказанний.* К. ЧР. 370.

Несказа́нно, *нар.* Невыразимо. *Сей їх густий був несказанно.* Котл. Ен. *Несказанно тяжко слухати, як плаче оптакий чоловік.* Сим. 223.

Нескінче́нний, а, е. Безконечный. К. Кр. 15. *О, Боже мій, нескінченний! дивиться гоґе, що теперя на сім світі віра віру борє.* Нп.

Нескінче́нно, *нар.* Безконечно.

Нескла́дно, *нар.* Нескладно. *А брешє так нескладно.*

Несконче́нний, а, е=**Нескінченний.**

Нескре́ба, би, *об.* Неотеса. *Ой виду я ли ворота—нема мого злота, тільки стоїть той нескреба, що мені не треба.* Нп.

Нескре́бений, а, е. Невычищенный; нечищенный. *Калив би, як свиня нескребена попереду ухом веде.* Дума. *Подають їм рибу нескребену.* Грин. III. 452.

Неслава́, ви, *ж.* Безславіе, позоръ; дурная репутація. *Погубиш їх, і їх слави стане їм в неславу.* Шевч. *Ой він її не зійма́є, бо сватати має, він до неї не горнеться, неслави боїться.* КС. 1887. VIII. 774. *Любив я дівчину, любив я свою, а люде говорять неславу на нюю.* Грин. III. 185. **У неславі бу́ти.** Быть обезславленнымъ; пользоваться дурной репутаціей. *Наш підружбо хороший, пожив дружбі трошей, бо наш дружба в неславі, його шапка в заставі.* О. 1862. IV. 19. **У неславу вво́дити.** Подвергать пересудамъ, безславить кого. *Сватай мене, козаченьку, не вводь у неславу.* Мет. 83. **У неславу вхо́дити.** Безславить себя, подвергать себя пересудамъ. *Сама ж бо ти, дівчинонько, у неславу вхо-диш, що пізненько-нераненько із полиці ходиш.* Мет. 83. **Ум. Неславо́ньна.** *Не тра було мої рідні неславоньки наробити.* Грин. III. 248.

Неслиха́нний, а, е. Неслыханный. *Вижени мені звіря неслиханого і невиданого.* Рудч. Ск. I. 44.

Неслиха́но, *нар.* Неслыханно.

Неслід, *нар.* Не слѣдуетъ, неприлично.

Не́слух, ха, *м.* Непослушный человѣкъ.

Неслухня́нний, а, е=**Неслух'я́нний.** *Сказано, що неслухняні.* Ном.

Неслух'я́нний, а, е. Непослушный.

Неслу́шний, а, е. 1) Ненадлежащій. 2) Несвоевременный. **В неслу́шний час.** Несвоевременно. 3) Несправедливый.

Неслу́шно, *нар.* 1) Ненадлежаще. 2) Несправедливо.

Не́смак, ку, *м.* 1) Непріятный вкусъ. 2) Безвкусіе.

Несма́чни́й, а, е. Невкусный, безвкусный.

Несмерте́льний, а, е. Безсмертный.

Несмерте́льність, ности, *ж.* Безсмертіе.

Несмі́ливий, несмі́лий, а, е. Несмѣлый.

Несмі́ливість, несмі́лість, ости, *ж.* Несмѣлость. *Казав Василь, задихаючись од несміливости.* Кв. I. 21.

Несміливо, несмі́ло, *нар.* Несмѣло. *Дівчина несміливо поглядала на Василя.* Левиц. I.

Несмі́ля́к, ка, *м.* Несмѣлый человѣкъ.

Несогі́рше, *нар.*=**Незгірше.**

Несогі́ршний, а, е=**Незгірший.** Угор.

Неспере́чливий, а, е. Уступчивый, покладистый. *Я чоловік несперечливий.* НВолынск. у.

Неспі́рний, а, е. Неспорный. *Работа неспірна.*

Неспля́чки, чок, *ж. мн.* Безсонница (у дѣтей). КС. 1883. VII. 588.

Неспо́вна, *нар.* Не вполнѣ; не сполна. **Неспо́вна ро́зуму.** Полоумный. *Моя жінка несповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Неспога́данний, а, е. 1) Неожиданный. 2) Невообразимый, неизъяснимый.

Неспога́дано, *нар.* 1) Неожиданно. 2) Невообразимо, неизъяснимо.

Несподі́ваний, а, е. Неожиданный; нечаянный. *Несподіване лихо.* Ном. № 2059.

Несподі́ваність, ности, *ж.* Неожиданность.

Несподі́ванка, ки, *ж.* Неожиданность; сюрпризъ.

Несподі́вано, *нар.* Неожиданно; нечаянно.

Несподі́яність, ности, *ж.*=**Несподіваність**.

Неспокі́й, ко́ю, *м.* Безпокойство. *А що, нажили собі неспокій? В старій жизні маю неспокій терпіти.* Чуб.

Неспокі́йний, а, е. Безпокойный, неспокойный. *Чого вона така неспокійна стала?* МВ. II. 24.

Неспокі́йник, ка, *м.* Безпокойный человѣкъ.

Неспокі́йно, *нар.* Неспокойно, безпокойно.

Неспоку́туваний, а, е. Неотмолимый, неотмоленный; непокаянный.

Неспосі́(о́)бний, а, е. 1) Непригодный. 2) Находящійся не въ силахъ, не въ состояніи сдѣлать что.

Неспосі(о)бні́сінький, а, е. Находящійся совершенно не въ силахъ, рѣшительно не въ состояніи сдѣлать что. *Та вони* (діти) *малісінькі, та вони дрібнісінькі, та вони неспособнісінькі.* Мил. 222.

Неспра́ва, ви и неспра́вка, ки, *ж.* Неаккуратность, неисправность. *За це мені малий клопіт, бо то, правду сказавши, його діло. Одколи загад був—і досі ще несправлені гроші. Ой, та попосиде він на вежі за свої несправки!* Васильк. у.

Неспра́вний, а, е. Неаккуратный, неисправный.

Несправува́тися, ву́юся, єшся, *гл.* Быть неаккуратнымъ.

Неспромо́га, ги, *ж.* 1) Невозможность. *Неспромога мені се зробити.* 2) Несостоятельность, недостатокъ средствъ. *Неспромога моя наймита держати.* Г. Барв. 192.

Неспромо́жний, а, е. Не имѣющій возможности, не въ состояніи, несостоятельный.

Неспромо́жність, ности, *ж.*=**Неспромога**. *Неспроможність гіркая.* МВ. (КС. 1902. X. 45).

Неста́к, *нар.* Не столько; не такъ то. *Нестак то зробив, а що втомився.*

Неста́лий, а, е Непостоянный, измѣнчивый.

Нестанівки́й, а́, е́. Непостоянный, неустановившійся.

Нестате́чний, а, е. 1) Не зажиточный, бѣдный. 2) Непостоянный, неположительный, легкомысленный, вѣтренный.

Нестате́чність, ности, *ж.* 1) Бѣдность. 2) Непостоянство.

Неста́ток, тку и тка, *м.* 1) Нужда, недостатокъ. *Прийшов нестаток випив остаток.* Чуб. I. 233. 2)=**Нестатечний**. *Дала матка за нестатка, та й навіки-м пропала.* Грин. III. 323.

Нестеле́па, пи, *об.* Неповоротливый, непроворный человѣкъ. Ном. № 13950 и 13951. *Така вже вдалась нестелепа, роззява.* Г. Барв. 365.

Нестеме́нний, а, е. Точь-въ-точь такой. *Нестеменний покійний батько.* Мир. Пов. II. 95

Нестеменні́сінько, *нар.* Точнехонько. *Нестеменнісінько така.* О. 1862. I. 78.

Нестеме́нно, *нар.* Точь-въ-точь. *Окунів небіж та й Окунів,—нестеменно Окунів.* Мир. ХРВ. 16.

Нестемки́, *нар.*=**Нестеменно**.

Нестемні́сінько, *нар.* = **Нестеменнісінько**. *Написи біля приказок я робив нестемнісінько такі, які були у Марковича.* Ном., Передм. III.

Несте́пний, а, е=**Недотепний**, Александрійск. у. Слов. Д. Эварн.

Нестерпу́чий, а, е. Нестерпимый.

Нестерпу́чо, *нар.* Нестерпимо.

Не́сти́, су́, се́ш, *гл.* 1) Нести. *І чобітки в руках несе.* Мет. 27. *Ти, кленовий листоньку, куди тебе вітер несе?* Мет. *Голову вгору несе, дивиться сміливо.* Г. Барв. 293. 2) Нести (о птицахъ). *Курка яйця несе.*

Нести́дник, ка, *м.* Раст. Sithospermum officinale. Вх. Пч. I. 11.

Нести́ся, несу́ся, се́шся, *гл.* 1) Нестись, быстро двигаться. 2) Нестись, нести яйца. *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. 3) **Ви́соко нести́ся, вго́ру нести́ся**. Заноситься, важничать: *Чи ти багатий, чи гордуватий, чи високо несешся?* Нп. *Кожен, хто нестиметься вгору,—принизиться.* Єв. Л. XIV. 11.

Несто́тно, *нар.* Точь-въ-точь. Лохв. у.

Нестотсні́сінько, *нар.* Точнехонько. *Нестотнісінько у такому ходять котелевські дівчата.* ХС. II. 129.

Нестра́вний, а, е. Несваримый, неудобоваримый.

Нестра́вність, ности, *ж.* Несвареніе желудка.

Несту́ла, ли, *об.* Неумѣлый человѣкъ, неспособный къ самому простому дѣлу, а также и къ разговору. Верхнеднѣпр. у. Залюбовск.

Не́стям, му, *м.*=**Нестяма**. Мир. ХРВ. 307.

Нестя́ма, ми, *ж.* Растерянность, самозабвеніе.

Нестя́нитися, нюся, нишся, *гл.* Не опомниться; быть внѣ себя. *Козак од радости нестямився, що князь виходе битись з ним.* Котл. Ен. VI. 82.

Нестя́мка, ки, *ж.*=**Нестяма**. *Христя з нестямки добіла аж до комори.* Мир. Пов. II. 74. *У нестямках не знав що робивши. З нестямки повернувши уростич драла.* Полт. **Нестя́ники напа́ли.** Растерялся, растерялись; забылся, забылись.

Нестя́мний, а, е. 1) Растерянный; находящійся внѣ себя. 2) О дѣйствіяхъ: дикій; въ высшей степени сильный. *Нестямний регіт.* Мир. Пов. I. 138. *Долітали до їх хати нестямні крики та гуки* (битo людей). Мир.. ХРВ. 285.

Нестя́мно, *нар.* Растерянно; внѣ себя. *О мій батечку, мій таточку! нестямно скрикнула вона.* Мир. Пов. I. 122.

Несудни́й, а́, е. Негодный. *Цей кінь нікуди несудний.*

Несу́щий, а, е. О птицахъ: дающій много яицъ. *Химини кури несущі були.* Посл. *Несущі ці кури придались.* Константиногр. у.

Несхвали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Не нахвалиться. *Там моя стара несхвалиться, такий добрий пан отой.* Лебедин. у.

Несходи́мо. *нар.* Не сходя. *День-у-день сидить собі на печі несходимо.* Кобел. у.

Неталя́н, ну́, *м.* Несчастіе, неудача. *І неталан наш, і талан, як кажуть люде — все од Бога.* Шевч. 525.

Не́тварь, рі, *ж.*=**Некварь**. Вх. Зн. 32.

Нетерпі́й, пія́, *м.* Нетерпѣніе. **Йому́ нетерпі́й.** Ему невтерпежъ. *Як оце у шинку сидять та п'ють горілку люди, то вже йому нетерпій,—і собі купе.* Волч. у.

Нетерпля́че, *нар.* Нетерпѣливо.

Нетерпля́чий, а, е. Нетерпѣливый. *Пускай дочку на юлицю, бо я нетерплячий.* Нп. **Нетерпля́ча бере́=Нетерпля́чка бере́.** О. 1862. IX. 27.

Нетерпля́чка, ки, *ж.* Нетерпѣніе. *Зося з великою нетерплячкою дивилась на далекий гай.* Левиц. I. 357. **Бере́ його́ нетерпля́чка.** Ему невтерпежъ, онъ не можетъ утерпѣть. Мир. ХРВ. 190.

Нете́саний, а, е. 1) Неотесанный. 2) Неуклюжій, неповоротливый. *Витесав нетесаного тесана.* Ном. № 13127.

Не́теч и нете́ча, чі, нете́чина, ни, *ж.* Стоячая вода, болото. Желех. Въ нѣкоторыхъ выраженіяхъ употребляется вмѣсто: **нечи́ста си́ла, чорт. Нете́ча дала́ заи́ть!** Чертъ дернулъ тронуть! Ном. № 13526. Въ „Степових думах та співах" Манджуры (стр. 20): *Тою мені журитися, якої нетечі?*

Нетіпа́нка, ки, *ж.* Неопрятная, неряха. *В мене жуїнка нетіпанка і хуїсту не має.* Чуб. V. 1137.

Нетіпа́ха, хи, *ж.*=**Нетіпанка**. *Тош, нетіпахо!* Рудч Ск. II. 45.

Неткáха, хи, *ж.* Не умѣющая или лѣнящаяся ткать. *Да сказали: Марусенька непряха, а матінка (в) Марусеньки неткаха.* Маркев. 119.

Не́тля, лі, *ж.* 1) Насѣк. Lithocolletis fritellella. Вх. Пч. I. 6. 2) Ночная бабочка (каждая изъ меньшихъ). Вх. Пч. I. 6.

Нето́па, пи, *ж.* Не топящая печи (о лѣнивой женщинѣ). Ном. № 10781.

Не́тра, ри, *ж.* Употребляется преимущ. во мн. ч.: **Не́три.** 1) Непроходимая заросль, лѣсъ, дебрь. 2) Переносно: захолустье, трущоба. *Я живу на Вкраїні у таких нетрах, де нема шкіл.* О. 1862. I. 71.

Нетру́жений, а, е. Не трудовой. *В йому хліб нетружений.*

Не́тря, рі, *ж.*=**Нетра**.

Не́тряний, а, е. Покрытый непроходимымъ лѣсомъ. *Оце ж втікаймо, царю Наливаю, за Лстряну тіснину.* К. ЦН. 242.

Нетьопуха, хи, *ж.*=**Нетіпанка**. *Там дівчина нетьопуха запаску зубила.* Мил 77.

Нетя́га, ги, *м.* Бобыль, бѣдняга. *Чи нема де якою нетязі?* Рудч. Ск. II. 9. *На козаку, бідному нетязі три сиром'язі, опанчина рогозовая, поясина хмеловая. На козаку, бідному нетязі, сап'янці—видні п'яти й пальці, де ступить—босої ноги слід тише. А ще на козаку, бідному нетязі, шапка-бирка—зверху дірка, хутро голе, окольці Біг має; вона дощем покрита, а вітром на славу козацьку підбита.* ЗОЮР. I. 200—201. **Ум. Нетя́женька.** *Нетяю, нетяю, нетяженько моя! де заслужчина твоя?* Грин. III. 206. **Ув. Нетя́жище.** *Струни мої, струни золотії! заграйте мні стиха, ачей козак нетяжище позабуде міха.* ЗОЮР. I. 316.

Нетя́зський, а, е. Принадлежащій **нетя́зі** и **нетя́гам.** *У лузі у Базавлузі був курінь нетязський.* КС. 1882. XII. 505.

Не́тям, му, *м.* Непониманіе. *Мрячить їм нетям пам'ять.* К. ПС. 40. *Віддавалась їй безсильна в нетямі людина.* К. МБ. XII. 262.

Нетя́ма, ми, *ж.* 1)=**Нетям**. *Наука,*

із невдячности осліпши, з нетя́мою по брацьки обнялись. К. XII. 84. 2) *об.* Несмыслящій человѣкъ; профанъ.

Не́тямки, *нар.* Не понимая, безсознательно.. *Пускали нетямки великі добра з рук.* К. Дз. 99.

Нетями́й, **а́**, **е́**. Безчувственный, находящійся въ безсознательномъ состояніи. *Та й повінчала нетямку вже мертву.* К. ПС. 21. *З купелі саджали в купіль, як малу дитину, полумертву, невладущу нетямну людину.* К. МБ. XI. 146.

Нетяму́ха, **хи**, *об.*=**Нетяма** 2. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нетяму́щий, **а**, **е**. Несмыслящій, непонимающій.

Неу.... Слова, начинающіяся этими буквами и не помѣщенныя ниже, см. на **Нев....**

Не́ук, **ка**, *м.* 1) Неучъ. *І між дівок сих посадив як неука.* Котл. Ен. III 71. 2) Необъѣзженный конь.

Неу́кий, **а**, **е**. 1) Необученный. 2) О лошади: необъѣзженный. *Коничок неукий вирве мі ся з руки.* Гол.

Не́уцтво, **ва**, *с.* Невѣжество. Г. Барв. 437.

Нех, *нар.*=**Нехай**. *Котрі нас розлучять—нех їх Бог карає.* Чуб. V. 315.

Нехай, *нар.* Пусть, пускай. *Ой не спиняйте у ставу води, нехай вода рине: ой не пійду я за п'яниченьку, нехай він ізгине.* Нп.

Нехáр, **ра** и **нехáра**, **ри**, *м.* 1) Пачкунъ. Желех. 2) Волкъ; крупный звѣрь. Желех. Вх. Зн. 41.

Нехáрниць, **ниця**, *м.* Волкъ. Вх. Зн. 41.

Нехáрний, **а**, **е**. Неопрятный, нечистый, грязный; безобразный. *Як покладуть на голову нехарний чепище, то не пустить попляти проклятий мужище.* Гол. II. 447.

Нехáрність, **ности**, *ж.* Неопрятность, неряшливость, грязь. Желех.

Не́харь, **рі**, *ж.* 1) Нечистота, неопрятность. Шух. I. 31. 2) *соб.* Волки. *Нехарь пошкодила худобу.* Вх. Зн. 41.

Нехáти, **хáю**, **ешь**, *гл.* Не трогать. *Нехайте, нехайте, що з нею буде!* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Нехáятн, **хáю**, **ешь**, *гл.* 1) Не радѣть о чемъ. 2) Пренебрегать чѣмъ. Мир. ХРВ. 260.

Нехвалáтний, **а**, **е**. Не хваленый. *Та воно часом з нехвалитною та була добре.*

Не́хворощ, **не́хворóща**, **щі**, *ж.* Раст. Artemisia vulgaris, чернобыльникъ. **Польова́ нехворóща.** Scoparia. ЗЮЗО. I. 112. *Ой як тій дитині в нехворощі, то так мені гулять у тій Польщі.* Чуб. V. 609.

Нехи́бкий, **а́**, **о́**. Стойкій. *А не погнувся, як твердий дуб, Тарас Шевченко, устоявши на своїх ногах до кінця щирим нехибким українцем.* Хата. XXI.

Нехи́бно, *нар.* 1) Безошибочно. 2) Неуклонно.

Нехи́бний, **а**, **е**. 1) Безошибочный, безпорочный. *Я ж зі правду за нехибну буду Бога прославляти.* 2) Неуклонный.

Не́хіть, **хоти**, *ж.* Нежеланіе, неохота. *Він з нехіттю це любить.*

Нехлю́йство, **ва**, *с.* Неряшливость. Желех.

Нехлю́я, **лю́ї**, *ж.* Неряха.

Не́хотя, **нехо́тячи**, *нар.* Нехотя. *П'яні а діти і нехотя правду скажуть.* Ном. № 8079. *Хиба я зумисне його бив у ніс: нехотячи—ми боролися, я його й тее, а він носом об ослін.* Канев. у.

Нехрещéний, **а**, **е**. Некрещенный. *Мене мати породила, нехрещену положила.* Шевч. 28.

Не́христ, **та**, *м.* Нехристь, **не христіани́нъ**. *Із своїм хоробрим гетьманом Сергієм Йваном тяжко нехриста розбивати.* Макс. (1849). 30.

Не́хта, **ти**, *ж.*=**Нахта.**

Не́хтування, **ня**, *с.* 1) Незаботливость о сохраненіи чего. 2) Пренебреженіе.

Не́хтувати, **тую**, **еш**, *гл.* 1) Не беречь, небрежно относиться. *От одежа в йою й гарна, коли ж він нехтув нею.* Гадяч. у. *Нехтувать одежину.* Ном. № 11133. *Вона грошима нехтув.* Борз. у. 2) Пренебрегать.

Нехтяни́й, **а́**, **о́**. Нефтяной. *Набралась нехтяного духу.* Стор. МПр. 168.

Нехтя́нка, **ки**, *ж.* 1) Нефтяной колодезь. 2) Сосудъ для нефти.

Нехупа́вний, **а**, **е**. Неграціозный, некрасивый. Ном. № 6649.

Нехутки́й, **а́**, **о́**. Нескорый.

Нехýтко, *нар.* Нескоро. *Як мокре горить, так нехутко робить.* Ном. № 10909.

Нецвíчений, **а**, **е**. Непокрытый цвѣтами. *Ой у лузі калинонька нецвіченая,—туди ішла дівчинонька невінчаная.* Мил. Св. 7.

Нецнóта, **ти**, *ж.* Порокъ. *Лучче чнота у болоті, як нецнота у золоті.* Ном. № 4447.

Не́цьки, **цьок**, *ж. мн.*=**Ночви.** Проскуров. у.

Нечая́, чаї́, *ж.* Круглое отверстіе въ центрѣ мельничнаго жернова. Черниг. у.

Нечёвля, вля и нечёв'я, в'я, *с.* Употребляется только съ предлогомъ **з: З нечёв'я.** Изъ ничего. *З нечев'я, а базар в степу як треба став.* Греб. 372. *У Кулиша это слово имѣетъ болѣе самостоятельное положеніе и употреблено въ значеніи: ничтожество. У нас на Вкраїні, серед забутих степових могил, мужицька мова піднялась із нечевля до високости всенародного жалю, плачу, піднялась до погорджування великою гординею і до погрожування великій потузі.* К. ХП. 129. См. **Знечев'я.**

Нечепу́ра, ри, *об.* Неряха. *Та то, кажсе, така нетіпаха, нечепура—куди їй.* Рудч. Ск. II. 48.

Нечепу́рний, а, е. 1) Некрасивый, нехорошій. *Як річ така прийшла до Турна, то так мерзено іскравись, що тварь зробилась нечепурна.* Котл. Ен. VI. 63. 2) Неряшливый.

Нечепу́рно, *нар.* 1) Некрасиво; нехорошо. 2) Неряшливо. 3) Плохо, нехорошо. *Отто тільки нечепурно, що москаль взявся по нашому і про нас писати, не бачивши зроду краю і не знавши звичаїв і повір'я нашого.* Котл. НП. 400.

Нечёсаний, а, е. 1) Непричесанный. 2) **Нечёсані панночки.** Раст. Nigela damascena, дѣвица въ зелени.

Нечёсний, а, е. Нечестный.

Нечёсність, ности, *ж.* Нечестность.

Нечёсно, *нар.* Нечестно.

Нечеть, ті, *ж.* У товарищества овчинниковъ при дѣлежѣ ими овчинъ: кожа, оставшаяся безъ пары. Вас 156.

Нечи́стий, а, е. 1) Нечистый, грязный. 2) Чертъ. **Нечиста сила.** Злые духи. **Нечиста ма́ти.** Чертова мать, чертовка. *Яка нечиста мати тебе сюди занесла?* Стор

Нечи́стість, тости, *ж.*=**Нечистота.** Желех.

Нечи́сто, *нар.* Нечисто, грязно.

Нечистота́, та́, *ж.* Нечистота.

Нечи́сть, ти, *ж.* Нечистота, грязь. (Свиня) *усяку нечисть жере.* Мнж. 149. *Лопатою нечисть віджидають.* Ном. № 8059.

Нечіпа́й-зілля, ля, *с.* Раст. Bryonia alba.

Нечо́пити, плю, пиш, *гл.* Хворать, болѣть. *І на людей було нездорово се літо, так що й тепер нечоплють.*

Нечо́са, си, *об.* Непричесанный, непричесанная.

Нечу́й-ві́тер, тру, *м.* 1) Раст. Hieratium Filosella. *Ой поріс чебер під нечуй-вітром.* Нп. 2) Раст. Bellis perennis. Шух. I. 21.

Нечу́лий, а, е. Безчувственный, нечувствительный. К. МБ. Х. 17.

Нечу́лість, лости, *ж.* Безчувственность, нечувствительность.

Нечупа́йда, ди, *об.*=**Нечупара.** Желех.

Нечупа́ра, ри, *об.*=**Нечепура.**

Нечупа́рний, а, е. Безобразный; неряшливый. *Я б її й забрав* (за себе), *так вона дуже нечупарна.* Кобел. у.

Нечупа́рно, *нар.* Безобразно; неряшливо.

Нечуствє́нний, а, е.=**Нечулий.** Василь. у. *Робила й не спала, поки аж нечуствєнний сон обняв її коло колиски.* МВ. (О. 1862. III. 62). *Упав зразу на землю і став нечуствєнний, а потім очуняв та й прохворів пістора місяцм.* Екатер. у.

Нечу́тний, а, е. Неслышный.

Нечу́тно, *нар.* Неслышно.

Нешерето́ваний, а, е. 1) О зернѣ: не очищенный отъ шелухи передъ помоломъ. 2) **Нешерето́вана шля́хта.** Захудалая, обѣднѣвшая, необразованная шляхта. *Пан Кулінський був собі шляхтич з тієї дрібної нешеретованої шляхти, що крізь щаблі вилітає.* Св. Л. 275.

Нешлю́бний, а, е. Внѣбрачный (о ребенкѣ), невѣнчанный (о супругѣ).

Нешпе́тний, а, е. Изрядный. *Один був Турн царьок нешпетний.* Котл. Ен. IV. 17.

Нещади́м, му, *м.* Пустыя щи. Мнж. 187.

Нещади́мний, а, е. Никуда не годный, ничего не стоющій. *Голь нещадима.* Ном. № 1513.

Нещасли́вий, а, е. Несчастливый, несчастный. *Прости мене нещасливу, я од тебе одрікаюсь.* Стор. МПр. 55.

Нещасли́вість, вости, *ж.* Неудача, горе. *Нещасливость світа—збавилося літа.* Ном. № 10179.

Нещасли́во, *нар.* Несчастливо; неудачно.

Нещасний, а, е. *Несчастный. *Ой я нещасний, що маю діяти? Помобив дівчину, та не можу взяти.* Нп.

Нещасник, ка, *м.* Несчастный мужчина. (Маркіянъ Шашкевичъ. Желех.).

Нещасни́ця, ці, *ж.* Несчастная женщина. *Ой де ж наша нещасниця, що до*

нас немає? Чуб. V. 628. Ум. **Нещáсни́чка.** *Моя й дочко, моя й нещасничко!* Мил. 219.

Нещáстя, тя, *с.* Несчастье. *Багацтво дме, а нещастя гне.* Ном. № 1592.

Нещи́рий, а, е. 1) Неискренній. 2) Не настоящій. *Нещире то золото, хоть і світиться.*

Нещи́рість, рости, *ж.* Неискренность. *Що то політика? — Нещирість* Ном. № 950.

Нещи́ро (е), *нар.* Неискренне. *Покинь нещире мене кохати.* Чуб.

Нещíльно, *нар.* Неплотно.

Не-щó, *нар.* Не очень, не особенно, не такъ. *Не-що довго. Не-що давно.* См. **Що.**

Неяки́йсь, *мѣст.* Какой-нибудь. *Стала трястись, думала спастись неякимсь порядком.* КС. 1882. IV. 170.

Неясни́й, á, é. Неясный, темный.

Неясно, *нар.* Неясно, темно.

Ни́ва, ви, *ж.* Вспаханное поле. *Орися ж ти, моя ниво, долом та горою, та засійся, чорна ниво, волею ясною.* Шевч. 652. Ум **Ни́вка, ни́вонька.** *Ой ми нивку виорем, виорем, й а ми просо засієм, засієм.* Мет. 297.

Ни́вний, а, е. Полевой.

Ни́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **ни́ва.**

Нивóра, ри, *ж.* Овца, родившаяся въ прошломъ году и перезимовавшая уже зиму. Херс.

Нив'я́, в'я́, *с.* Пахотное поле, пахоть. *Переорювали панське нив'я.* Мир. ХРВ. 106. *Довго розглядав зелене нив'я.* Мир. ХРВ. 5. *Жайворонки... заливаються собі по-над нив'ям.* О. 1862. IV. 62. *Тепер саме дикі качки по нив'ях пасуться.* Черном. *По нив'ю погана дорога.* Міус. окр.

Ни́діти, дію, еш, *гл.* Прозябать, изнывать, скучать. *Та ти пішов би між хлопці, погрався б! Чого нидієш у хаті?* Св. Л. 39. *Нидієте, а не живете.* Мир. ХРВ. 87.

Ни́жник, ка, *м.* 1) Въ картахъ: валетъ. 2) **Нижни́к.** Одинъ изъ распиливающихъ дерево на доски, стоящій внизу.

Ни́жній, я, е. Нижній. *Не випрохав нижнього, не випросиш вищого.* Ном. № 981.

Нижня́к, кá, *м.* 1)=**Нижник 2.** Борз. у. 2) Южный вѣтеръ, вѣтеръ съ низу рѣки. См. **Низовий 2, Низовка.**

Низ, зу, *м.* 1) Низъ, ниже лежащее мѣсто. *Він і покотився на низ.* 2) Долина. *Пішли низами.* 3) Земли Войска Запорожскаго. *Славна Чута товстими дубами, ще славніша Низом, козаками.* Нп. 4) *мн.* **Низи́.** Нижній край невода. Азовск. Стрижевск.

Низáти, нижу́, жеш, *гл.* 1) Низать, нанизывать. *Низала, низала намисто, та нанизала тільки один разочок, а он ще скільки не низаного.* 2) **Очи́ма низáти.** Провожать взглядами, разсматривать, пронизывая глазами. *Ти мені сорому наробила... Тепер мене парубоцтво очима буде низать і вдовш і впоперек; просвітку мені не буде.* Г. Барв. 105.

Низéнький низéсенький, а, е. Ум. отъ **низьки́й**

Низéнько, низéсенько, *нар.* Ум. отъ **ни́зько.**

Низинá, ни́, *ж.*=**Низовина.** *На той рік треба й низини виорати.*

Ни́зити, ни́жу, зиш, *гл.* Понижать. **Рушни́ця ни́зить.** Ружье беретъ ниже цѣли.

Низійти́, йду́, дéш, *гл.* Снизойти. *З святого неба низійшла твоя і доля, і недоля.* Шевч. 426.

Ни́зка, ки, *ж.* 1) Связка чего-нибудь нанизаннаго. 2) Рядъ. *Стояли ті рашавці, вартовики, низкою.* О. 1862. IX. 63.

Низóвéць, вця́, *м.* Запорожскій казакъ. К. ЧР. 137.

Низóви́й, а, е. 1) Расположенный по нижнему теченію рѣки. 2)=**Низовка.** Мнж. 148. У Кухаренка: Юго-западный вѣтеръ. О. 1862. V. Кух. 38. *Низовий вітер відки не повійне, то самим долом котиться.* Черк. у.

Низóвина, ни, *ж.* Низьменность, луговое мѣсто.

Низóвка, ки, *ж.* Южный вѣтеръ. Браун. 6, Мнж. 148. См. **Низовий 2.**

Низов'я́, в'я́. *с.* Низовье. *Ой попливли наші славні запорожці та по-над низов'ями широкими та глибокими, та по-над лиманами.* Нп.

Низóта, ти, *ж. соб.* Низшіе. *Ось то я богослов, то треба дати почути низоті,— щó вона проти мене!* Св. Л. 291.

Низьки́й, á, é. 1) Низкій. *Через низький тин усі собаки скачуть.* Ном. № 4077. 2) **Низьки́й на óчі.** Близорукій. Ном. № 8537. Ум. **Низéнький, низькéнький.**

Ни́зько, *нар.* Низко. Ум. **Низéнько, низькéнько.** *Сонце низенько, вечір близенько.* Чуб. V. 39.

Низькоді́л, дóлу, *м.* Низменность, низкое мѣсто. *За високими горами, десь на низькодолі.* Мкр. Н. 12.

Низькоóкий, а, е. Близорукій. Лебед. у. Канев. у. Васильк. у. Мнж. 187.

Низькорóслий, а, е. 1) Низкорослый, малорослый. *Комиш низькорослий.* О. 1862.

V. 30. 2) Низкій. *Сю старосвітську низькорослу хату.* К. МБ. X. 9.

Низькостéблиця, ці, *ж.* О капустѣ: съ короткимъ стеблемъ, съ кочнемъ, сидящимъ низко при землѣ. *Капуста моя низькостеблиця.* Грин. III. 229.

Низя́нин, на, *м.* 1) Живущій въ нижней части села. 2) Живущій въ бассейнѣ нижняго теченія рѣки.

Ник! *меж.* отъ **ника́ти**; глядь! *Ник, аж там бик.* Ном. № 7892. *Ник! як сучка в глек.* Ном. № 3040. *Сидимо тут і балакаємо. А тут у хату ник старий, побачив стару та й пішов.*

Ника́ння, ня, *с.* Шатанье, хожденье, блужданье съ мѣста на мѣсто.

Ника́ти, ка́ю, еш, *гл.* Ходить, бродить, слоняться, всюду заглядывая. *Никає попід постаттю, а діла не робить—і снопа досі не вжала.* Бердич. у. *За тим вовк не линяє, що в кошару частенько никає.* Ном. № 7208.

Ни́клий, а, е. Поникшій, съ опущенной головой, а переносно: печальный. *Никлі ходять* (воли), *і їм погано, так як і мені.* Г. Барв. 338.

Ни́кнути, кну, неш, *гл.* Клониться, наклоняться. *Никли трави жалощами, гнулось древо з туги.* К. Досв. *А голова никне набік, никне.* Г. Барв. 116. *Никнув аж до землі з туги.* Г. Барв. 345.

Никну́ти, кну́, не́ш, *гл.* одн. в. отъ **ника́ти.** Завернуть, заглянуть. *Їй тепер як тому чоловікові, що у степу заблудився: і туди ткнися—пусто, і туди никни—голо.* Мир. Пов. II. 101.

Никола́єць, ла́йця, *м.* Раст. Eryngium planum Лв. 98.

Ни́кони, нів, *м. мн.* 1) Третій день послѣ праздниковъ. Балт. у. 2) **Ни́кони лови́ти=Никати.** *Що його робить?—Никони ловить.* Ном. № 10345.

Ни́нечка (и), *нар* =**Нині.** Вх. Зн. 41.

Ни́ні, *нар* Сегодня. *Бодай мій ворог знав, що нині за день.* Ном. № 4037. *Від нині бачитимете небо відкрите.* Єв. I. I. 51.

Ни́ніка, *нар.*=**Нині.** Вх. Зн. 41.

Ни́нішній, я, е. Сегодняшній. *Нехай я од нинішньої днини належу до вашої дружини.* Федьк. I. 96.

Ни́нька, *нар.*=**Нині.** Вх. Зн. 41.

Ни́ньки, *нар.*=**Нині.** *Ниньки живеш, а завтра гниєш.* Ном. № 8262.

Ни́риця, ці, *ж.* Рана, послѣ того, какъ прорветъ нарывъ.

Ни́рка, ки, *ж.* Почка (у животнаго и человѣка).

Нирну́ти. См. **Ниряти.**

Ниро́к, рка́, *м.* Ныряніе. **Нирка́ да́ти.** Нырнуть.

Нирце́м, *нар.* Ныряя.

Ниря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **нирну́ти, рну́, не́ш,** *гл.* Нырять, нырнуть.

I. **Ни́ти, ни́ю, еш,** *гл.* Ныть. *Вийшла з села—серце ниє.* Шевч. 75.

II. **Нити́.** См. **Нить.** 2.

Ни́титися, ни́чуся, тишся, *гл.* Истрепываться. *Ткацьке начиння нититься.* Кіев. у.

Ни́тка, ки, *ж.* 1) Нитка. *Батіг не нитка, не увірветься.* Ном. № 1286. *По нитці дійти до клубочка.* 2) Вертикально стоящая палка **в виту́щі:** нижний ея конецъ вдолбленъ въ основаніе снаряда. См. **Штомпель.** Чуб. VII. 410. Ум. **Ни́точка.**

Ниткоплу́т, та, *м.* Путающій нитки (презрительное прозваніе ткача). *Ой ти ткач, ниткоплут, а я королівна.* Нп.

Нито́та, ти, *ж.* Раст. Lycopodium selago. Шух. I. 20.

Ни́точка, ки, *ж.* Ум. отъ **ни́тка.**

Нить, ті, *ж.* 1) Нитки. *Купіть ту нить, ... а тоді найміть рибалок, хай з тії ниті та вив'яжуть невід.* Мнж. 24. 2) *мн.* **Нити́.** Часть ткацкаго станка, сквозь которую проходитъ основа. *Тобі, мати, нити й бердечко, мені давай полотенечко.* Мет. 212.

Ни́тяний, а, е. Нитяный.

Ница́к, ка́, *м.* Низкій душею человѣкъ; низкопоклонный льстецъ. К. Бай. 75. *Покиньте зараз римських ницаків.* К. ПС. 95.

Ницело́в, зу, *м.* Раст. Salix repens. ЗЮЗО. I. 134.

Ни́ций, а, е. Подлый, низкій, пошлый. *Як ница собака, знишку рве.* Ном. № 3039. *Дітки мої!—каже тоненьким ницим голоском.* К. ЧР. 262. *Чортяці ницу душу продаєш.* К. ПС. 85.

Ни́цість, цости, *ж.* Низость, подлость. К. Дз. 40.

I. **Ниць,** *нар.* Ницъ, ничкомъ. *Він так ниць і гепнувся:* Мнж. 131.

II. **Ниць, ці,** *ж.*=**Нить** 1. *Сидить дівка в темниці, шиє чепець без ниці.* Ном. № 145 (стр. 295).

Ницько́, ка, *м.* ? *Грицько-ницько по болоту літав, жабенята хватав.* Пог.

Ни́цьма, *нар.*=I. **Ниць.** *Бо лежали на*

землі ницьма, підложивши руки під голову. Новомоск. у.

Ницюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Выворачивать на изнанку.

Ни́чельниця и **ни́чениця, ці,** *ж.* См. **Начиння 3.**

Ни́шкавка, ки, *ж.* Проныра, пролаза.

Ни́шкати, каю, еш, *гл.* Шнырять.

Ни́шкнути, кну, неш, *гл.* Молчать.

Ни́шком, *нар.* Потихоньку, украдкой, шепотомъ. *Щось нишком балакали.* Ном. № 12832. *Ой брат сестру завертає, а невістка нишком лає.* Нп. *Я, мамо, нишком прийшла.* МВ. I. 72. *Як хто хоче, так по своїй матері й плаче: їден нишком, другий в голос.* НВолын. у. Ум. **Ни́щечком.** *Ой випиймо, кумо моя, собі нищечком.* Грин. III. 655.

Ни́шпорити, рю, риш, *гл.* Шарить, искать. *По кишенях нишпорити, обшукувати наче злодія.* Г. Барв. 441. *Чого ти нишпориш у соломі?* Берд. у.

Ни́шпорка, ки, *об.* 1) Человѣкъ, постоянно чего-то ищущій, во все сующій свой носъ для развѣдыванія. *Годі нишпоркою ходити на довідки до нас.* 2) *ж.* Шареніе, исканіе. **Піти́ по ни́шпорках.** Начать выискивать, шарить.

Ни́щечком, *нар.* Ум. отъ **ни́шком.**

Ни́щий, а, е. = **Старець.** *Оддай нищим, а собі ні з чим.* Ном. № 4758.

Ни́щити, щу, щиш, *гл.* Разорять, уничтожать.

Ни́щитися, щуся, щишся, *гл.* Разоряться, уничтожаться.

Нищота́, ти́. *ж.* Нищета. Лебед. у.

Нищу́н, на́, *м.* Нищій; попрошайка. *Як пробували вік свій нищунами, так з голоду та з нужди й помрете.* К. ПС. 84.

Нищу́нство, ва, *с.* Нищенство; попрошайничество. *Я нищуном при церкві був. Покинув і я своє нищунство та на Січ!* К. ПС. 94.

Ні, *нар.* 1) Нѣтъ, не. *Підеш ти до його?—Ні. Скажи правду ти мені, а чи любиш мене, а чи ні?* Нп. *Ні з ким мені розмовляти до білого світа.* Нп. *Ні на кого жалкувати.* Мет. 259. 2) Нп. *Нічого не брали: ні торбини, ні хліба.* Єв. Мр. VI. 8. **Ні в си́х, ні в ти́х.** Въ недоумѣніи, въ нерѣшимости, растерявшись. *Сам Турн стоїть ні в сих, ні в тих і репетує на своїх.* Котл. Ен. **Ні сі́ло, ні впа́ло.** Безъ всякаго повода, совершенно неожиданно. *Одного разу сей дурень їй каже так—ні сіло, ні впало: добродійко, чи ви б мене не одружили?* Г. Барв. 306. *То було ніколи й не загляне в нашу хату, обминає наш двір десятою вулицею, ... а це колись одного дня, ні сіло, ні впало, Параска рип нашими сінешними дверима.* Левиц. ПЙО. I. 378. **Ні сюди́, ні туди́.** Для обозначенія неловкаго или затруднительнаго положенія. Чуб. I. 275. **Тепе́р мені́ так, що ні сюди́, ні туди́.** Я теперь въ крайне неловкомъ (затруднительномъ, безвыходномъ) положеніи. *Наїхали гості, вона* (пані) *й покликала якогось там Микиту, що рубав там дрова... і звеліла розносити чаї... Раз по раз смик та смик за поли:—„Сюди, Микито! Туди, Микито!“... Пані якось не потрапила за полу, та за очкур і смикнула, а він, гаспидів, та був зашморгом... Зоставсь Микита з чаями посеред хати, мов кінь спутаний, та повернувшись до панії: „Сюди, Микито! Туди, Микито! Оттепер вже ні сюди Микиті, ні туди!“.* Весел. Оповідач, № 42. 3) **Ні на ві́що** и **ні на́ що.** Ни къ чему. *Оддасте мені те, що вам у дворі ні на віщо не потрібне.* Г. Барв. 196. **Ні на́ що звівся.** а) Разорился, обѣднѣлъ, прожился. б) Обезсилѣлъ, исхудалъ отъ болѣзни, горя и пр. 4) **Ні в світі.** Ни за что, никогда. *От же, було, й плаче, і тужить, і нарікає на долю, а матері ні в світі не пожаліється.* Г. Барв. 112. 5) **Ні за ві́що.** За ничто. *Старі гроші підуть ні за віщо.* Лебед. у.

Ніб, Ні́би, *нар.* Будто, точно, словно; молъ; такъ сказать. *Ніби русавки Клечаними святками вигукують.* Ном. № 280. *Та й торкнув свого молодого: примічай ніби.* МВ. I. 110. *Отсе ж він ніби його син, та був, бачте, у школі.*

Нів, но́ву, *м.* Новолуніе. Гайсин. у. и Желех.

Ні́вець. Употребляется въ выраженіяхъ: 1) **Пішло́ в ні́вець.** Пошло прахомъ. *Пішло ж твоє усе добро в нівець.* Нп. 2) **В нівець поверну́ти.** Обратить въ ничто. *Жид, пан та німець—усе повернуть у нівець.*

Ні́вечиння, ня, *с.* Порча; уничтоженіе, разореніе

Ні́вечити, чу, чиш, *гл.* 1) Портить, уничтожать, обращать въ ничто, разорять. *Свою одежину нехтує, скот нівечить.* Ном. № 10779. 2) Мучить, издѣваться, жестоко обращаться. *Дитино моя, чого ж твій тато мене нівечить?* Г. Барв. 109. *Робили глузи їм досадні, гірш нівечили, як циган.* Котл. Ен. V. 32.

Ніврóку, *нар.* Не сглазить бы. *Бач як поправився, ніврóку йому.*

Нігдé, *нар.*=**Нідé**.

Нігдé, *нар.*=**Нідé**.

Нігди, *нар.*=**Нікóли**. *Бідному нігди нічого не мати.* Ном. № 1471.

Нігíч, *нар.* Ничего, нисколько. *На стіл вона скинувшись плаче, нігíч одвіту не дає.* Алв. 40. *По лівий бік Дніпра міста нігíч не походять на тогобіцькі.* Св. Л. 72.

Ніготь, гтя, *м.* Ноготь. *Правди на ніготь, а прибавиться на лікоть.* Ном. № 7018. Ум. **Нігтик**. І **на нігтик не дав**. Ничего не далъ. *Челядників, челядок держав, свої плуатарі були; а нам і на нігтик нічого не зоставив.* Г. Барв. 174.

Нідé, *нар.* 1) Негдѣ. 2) Некуда. *Йому нідé дітись.*

Нідé, *нар.* Нигдѣ. *Хоч голий біжи, то нідé нема нікого.* Ном. № 1918

Нідра, *дер*, *с. мн.* Встрѣчено въ выраженіи: **Пíти по нідрах**=**Пíти по нíшпорках**. См. **Нишпорки**. Мнж. 168.

Ніж, ножá, *м.* 1) Ножъ. **Складáний ніж**. Карманный, складной ножъ. Левиц. Пов. 228. Ум. **Нéжик**. 2) — **у плýзі**=**Чересло**. Шух. І. 165.

Ніж, *сз.* Нежели, чѣмъ. *Бог має більше, ніж роздасть.* Ном. № 58. *Лучче було дівчиною, ніж тепера молодицею.* Мет.

Ніжé-ні, *нар.* Рѣшительно никакъ, рѣшительно **ничíмъ**. *Щоб ти ніжé-ні не сміла мішатись у суд мій.* О. 1862. VI. Костомар. 59.

Ніженька, ки и **ніжечка, ки**, *ж.* Ум. отъ **ногá**.

Ніжи, *сз.*=**Ніж**. *Воліла би-сь в мене той ніж вородити, ніжи-сь мала то до мене слово вимовити.* Грин. III. 214.

Ніжитися, жуся, жишся, *н.* Нѣжиться. *Чому не їде до свого діла? Що вона ніжиться, мов пані з Басані?* МВ. (О. 1862. III.. 43).

Ніжка, ки, *ж.*. 1) Ум. отъ **ногá**. 2) Ножка мебели, снаряда.

Ніжли, *сз.*=**Ніж**. Галиц.

Ніжна, жен, *мн.* Ножъ и сугак (см.) въ кожаныхъ ножнахъ, привѣшиваемые гуцуломъ къ поясу. Шух. І. 126.

Ніжний, а, е. Нѣжный. *Хоч чорна, та моторна, а біла—дуже ніжна.* Ном. № 8534. Ум. **Ніжнéнький**. *Притуливши до рота ніженьку пучечку, вона думала.* Левиц. І. 534.

Ніжно, *нар.* Нѣжно. Ум. **Ніжнéнько**.

Нізвідкіля, *нар.* Неоткуда. *Нам нізвідкіля сподіватись грошей великих.* К. (О. 1862. III. 23).

Ніздрá(я), рí(і), *ж.* Ноздря. Мнж. 187.

Ніздрувáтий, а, е. Ноздреватый, пористый. *Хліб такий ніздруватий.*

Ніздря, рі, *ж.* Ноздря. *Так з ніздер полум'я і паше.* Ном. № 10227.

Нізінé и **нізінé у стрíть**. Роды гуцульской вышивки. Шух. І. 157—159.

Нíзка, ки, *ж.* 1) Мякоть въ тыквѣ. Шух. І. 142. 2) Въ деревѣ: слой, находящійся непосредственно подъ корою, cambium. Шух. І. 176

Нізчúмний(ній), а, е(я, е). Безъ всего, безъ приправы. *Нізчимний борщ, неначе пійло.* Ном. № 12313. *Нізчимня страва.* Г. Б 441.

Нікогíсінько, *мьст.* Рѣшительно никто. Г. Барв. 352.

Нíколи, *нар.* Некогда, нѣтъ времени.

Нікóли, *нар.* Никогда. *Такий мені, небожата, сон приснився, бодай ніколи не явився.* АД І. 210.

Нíколитися, литься, *н. безл.* Не хватать, не доставать времени. *Я б тобі й радніший пособити, так і мені так нíколиться.* Волч. у.

Нíкольство, ва, *с.* Недосугъ, отсутствіе свободнаго времени. Спм. 198. *За оцим нíкольством і отченашу не прочитав.*

Нікуди, *нар.* Некуда. *Наставляй ширше, а то, бач, нікуди сипать.* Ном. № 4735.

Нікýди, *нар.* Никуда.

Нікудóю, *нар.* Некуда, нѣтъ пути (употребляется только, когда говорится о дорогѣ). *От ти вже назад не вийдеш, бо нікудою.* Рудч. Ск. II. 97.

Нікчéмний, а, е. Ничтожный, ни къ чему не годный. *Нікчемного ви роду.* Ном.

Нікчéмник, ка, *м.* Негодный, ни къ чему неспособный человѣкъ. Мир. ХРВ. 87.

Нікчéмниця, ці, *ж.* 1) Ни къ чему негодная вещь; бездѣлица. *На що це воно вам оці наші пісні? Нікчемниця!* Александров. у. Слов. Д. Эварн. 2) Негодная, ни къ чему неспособная женщина.

Нікчéмність, ности, *ж.* Ничтожность, ничтожество. К. Грам. 46.

Нікчéмніти, нію, ніш, *н.* 1) Портиться, вырождаться, превращаться въ ничтожество. *Забували Бога, нікчемніли в гріхах і роскошах.* К. Грам. 72. 2) Оскудѣвать, бѣднѣть.

Нікчéмно, *нар.* Ничтожно; ни къ чему не годно.

Нільга́, *нар.* Нельзя. *Одно я серце маю,—нільга ним ділиться.* Мкр. Н. 39.

Нім. *сз.* Прежде чѣмъ, пока. *Три свічки іспалало, нім ся нарадили.* Гол. I. 62.

Ні́мець, мця, *м.* 1) Нѣмецъ. 2) Родъ дѣтской игры. О. 1861. XI. Свид. 37. Ум. **Ні́мчик.**

Німе́цький, а, е. Нѣмецкій, *А тут є якась німецька штука.* Рудч. Ск. II. 150.

Німе́ччина и **Німе́щина, ни**, *ж.* Нѣмецкая земля. *Бо ще разів три женюся в Німеччині, в Туреччині.* Чуб. *В далекій стороні, в якій,—про те не знаю,—мабуть в Німещині, а може і в Китаю.* Греб. 379.

Німи́й, а́, е́. Нѣмой; безгласный. *Глухого а німого справи не допитаєшся.* Ном. № 8568. *Поділюся моїми сльозами, та не з братом, не з сестрою,—з німими стінами.* Шевч. 135. **А щоб тебе́ в німі́ до́шки положи́ли!** Проклятіе: пожеланіе смерти. Г. Барв. 225. Ум. **Німе́нький.** *Ой постіль біленька, а стіна німенька.* Чуб. V. 1.

Німи́ця, ці, *ж.* Раст. Datura stramonium L. ЗЮЗО. I. 121.

Німі́ти, мі́ю, єш, *гл.* Нѣмѣть. *Мати дивиться на неї, од злости німіє.* Шевч. 23. *Поле німіє.* Шевч. *Біль німіє трохи.*

Ні́мка, ки, *ж.*=**Німкеня.**

Німке́ня, ні, *ж.* 1) Нѣмая. 2) Нѣмка.

Ні́мо, *нар.* Нѣмо; безгласно; молчаливо. *У хаті сумно, німо.* Мир. Пов. I. 134. *На мене мати якось приглядається, наче що випитує німо.* Г. Барв. 238.

Німо́та, ти, *ж.* 1) Нѣмота. *Мов поніміли усі. І збоку дивлячись, видно, як та німота кожною гнітить.* Мир. Пов. I. 131. 2) *соб.* Нѣмые. 3) *соб.* Нѣмцы. *Мірялися з москалями, з ордою, з султаном, з німотою.* Шевч. 130.

Німту́р, ра́ и **німтура́, ри́**, *м.* Нѣмой.

Німува́ти, му́ю, єш, *гл.* 1) Быть нѣмымъ. 2) Безмолвствовать. *Німує все, могила могилою.* Г. Барв. 467. *Німує розум, серце замірає.* К. ЦН. 187 *Аж подумати гірко, як ото людина гарна зникла німуючи з-посеред миру Божого.* Хата. 64.

Німува́тий, а, е. 1) Заикающійся. 2) Молчаливый.

Німфа, фи, *ж.* Нимфа. *Ти вітаєш, як у того Нуми тая німфа Егерія.* Шевч. 240.

Ні́мців, цева, е. Принадлежащій нѣмцу.

Німча́, ча́ти, *с.* Маленькій нѣмецъ. Желех.

Німча́й, чая́, *м.* Нѣмецъ. *Ой дай, жінко, нагая, проучити німчая.* Ном. № 943.

Німча́к, ка́, *м.* 1) Нѣмой человѣкъ. 2) Нѣмецъ.

Ні́мчик, ка, *м.* Ум. отъ **ні́мець.**

Ні́мчин, на, *м.*=**Німець 1.** *З ким я буду сю ніч ночувати? Чи з турчином, чи з німчином, ой чи з поляком?* Чуб. V. 885.

Ні́мчити, мчу, чиш, *гл.* Онѣмечивать. Желех.

Ні́рка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **нора́.** 2)=**Нирка.** Ном. № 1722.

Ніс, но́са, *м.* 1) Носъ. **Но́сом закрути́ти.** Быть недовольнымъ, выражать неудовольствіе. *Та й закрутив же носом наш Кузьма Трохимович, неначе тертого хріну понюхав! З біса бо йому досадно стало.* Кв. I. 149. **Ніс під се́бе.** Сконфузиться, оробѣть. *Не що бо що, наче й чоловік щирий, а як прийдеться до діла, то й ніс під себе.* **Но́са вте́рти.** Убавить спѣси, осадить. 2) Клювъ птицы. 3) Носокъ обуви. Шух. I. 121. 4) Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 470. Ум. **Но́сик, но́сичок, носо́к.** Ув. **Носю́ра, носи́ка**

Нісені́тниця, ці, *ж.* Чепуха, вздоръ. *Вигадує нісенітниці.*

Ніт, *нар.*=**Ні 1.** Галиц. *Там люде добрі, де мене ніт.* Гол. III. 84.

Ні́титися, чуся, тишся, *гл* Жаться, съеживаться. *І нітився в сусіда під дверима.* К. Іов. 66.

Ні́тник, ка, *м.* Раст. Helianthemum vulgare.

Ніхто́, ніко́го, *мѣст.* Никто. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36.

Ніхтогі́сінько, *мѣст. нескл.* Рѣшительно никто. *Це ти брехню провадиш, бо ніхтогісінько не чув і не бачив такого.* Старод. у.

Ніц, *мѣст.*=**Нічого.** *Панич не знав ніц.* Ном. № 1164.

Ніцитися, цуся, цишся, *гл.* Жаться, съеживаться; прикидываться бѣднымъ. *Усяк буде щулитись та ніцитись, що грошей нема.* См. **Нітитися.**

Ніцува́ти, цу́ю, єш, *гл.* Уничтожать. *Хто собі що обіцує, тоє Бог ніцує.* Ном. № 19.

Ні́цька, *прилаг.* Въ выраженіи. **Ніч ні́цьку.** Всю ночь. Ном. № 7789.

Ніч, но́чі, *ж.* Ночь. *Плачуть мої очі темненької ночі.* Мет. 92. **Ніч-у-ніч.** Каждую ночь. *День-у-день, ніч-у-ніч не переставала мати плакати.* Мир. Пов. II. 44. **Ніч ні́цьку.** Всю ночь. *І сидить він так на призьбі, часу не мірючи,—коли сидить го-*

дину, коли і ніч ніцьку. МВ. (О. 1862. I. 98). **Ніч зоріти.** Не спать ночью. **У-ночі,** Ночью. Ум. **Ніченька, нічка.** *Аж застигла її нічка в дорозі.* Рудч. Ск. I. 15.

Нічви́дний, а, е. Непривлекательный, некрасивый. *Яка вона стала нічвидна.* Уман. у.

Ні́ченька, ні́чка ки, *ж.* Ум. отъ **ніч.**

Нічи́й, чия́, е. *мѣст.* Ничей.

Нічичи́рк! *межд.* Ні-гу-гу! Цыцъ! *Кажи ти, Яремо, а ти, Хомо, нічичирк!* О. 1862. VI. Костомар. 45.

Нічлі́г, гу, *м.*=**Ночівля.** *В вечерній зорі тримаєш нічліг.* Федьк.

Нічліжа́нин, на, *м.* Ночлежникъ. Лебедин. у.

Нічни́й, а́, е́. Ночной.

Нічни́к, ка́, *м.* Въ жилищѣ горныхъ гуцульскихъ пастуховъ тотъ изъ нихъ, на обязанности котораго лежитъ поддерживать ночной огонь, варя на немъ завтракъ, и сторожить всю стоянку. Шух. I. 216, 196. См. **Ночник 3.**

Нічни́ця, ці, *ж.* 1) Родъ большой удочки, которая ставится на ночь. Вх. Зн. 41. 2) Одинъ изъ злыхъ духовъ (по вѣрованіямъ гуцуловъ). Шух. I. 43. 3) *мн.* Безсонница. *Нічниці напали, та казав би ніч, дві, а то ось тиждень вже затого буде.*

Нічо́, *мѣст.*=**Нічо́го.** Галиц.

Нічоге́нький, а, е. Посредственный. Подольск. г.

Нічо́гий, а, е. 1) Плоховатый. *Брати взяли собі луччих* (коней), *а дурню остався на(й)гірший, нічогий.* Чуб. II. 409. 2) Сносный. *Наш господарь чоловік собі нічогий.*

Нічогі́сінько, *мѣст.* Рѣшительно ничего. *Хотів йому щось і подарувати, та дідусь нічогісінько не взяв.* Г. Барв. 360.

Ні́чого, *мѣст.* Нечего. *Нічого робити.*

Нічо́го, *мѣст.* Ничего. *Нічого не знає* **Без нічо́го.** Ни съ чѣмъ, съ пустыми руками. *Пішов без нічого.* Грин. III. 167.

Ні́ччу, *нар.* Ночью.

Ніщо́, *мѣст.* Ничто, нечего. *А до серця ніщо мені не доходить.* МВ. II. 12. *Позичте п'ятак срібла на сливи! ніщо з вами робить.* Лебед. у. **Нічи́м.** Ничего, не бѣда. *Нічим, що в нашого господаря мало паші,— є ще в його озеред соломи.* Драг. 3.

I. **Ні́як,** *нар.* Нѣтъ возможности. *Ніяк мені його взяти,—далеко лежить. Ніяк їй з дому піти, бо нінакого дитину кинути*

II. **Ні́як,** *нар.* Никакъ. *Вона ніяк не підбіжить.* Рудч. Ск. I. 1.

Ні́який, а, е. Никакой. *Ніяким богом не допросишся.* Ном. № 4680. *Не буде з цього пива ніякого дива.* Ном. № 5650. **Без ні́якого.** Безъ всякаго.

Ні́яко, ні́яково, *нар.* Неловко, не по себѣ. *Ні, Марку, ніяко мені матіррю сидіти.* Шевч. 113. *Тому й зовсім ніяково стало.* Ном. 880.

Но, *сз.* 1) Только, лишь. *Чи всім людям таке горе, чи но мені молоденькій?* Грин. III. 248. *Так і на всьому, шо но ідол робив.* Драг. 15. *Гляди ж, прийди, а но тільки не прийдеш, то буду на тебе гніватись.* Грин. III. 502. 2) Же, ка. *Гляди-но! Слухай-но!* 3)=**Але.** (Рѣдко употребляется и только нѣкоторыми писателями). 4) *межд.*=**Ньо.**

Нова́к, ка́, *м.* 1) Новичекъ. К. ПС. 106. 2) Луна въ новолуніе, молодой мѣсяцъ. Подольск. г.

Нове́нький, а, е. Ум. отъ **нови́й.**

Нови́й, а́, е́. Новый. **Нови́й рік.** Новый годъ. *На щастя, на здоров'я, на той Новий рік, щоб було ліпше, як торік.* Ном. № 347.

Нови́к, ка, *м.*=**Новак 2.** *Зійшов місяць ще й новик.* Чуб. V. 18.

Нови́на́, ни́, *ж.* 1) Новость. 2) Недавнее произшествіе. *Тоді козак у війську пробуває, свою новину козакам оповідає.* ЗОЮР. I. 217. *В славнім місті Ботушанах сталася новина: підмовила Катерина багацького сина.* Гол. I. 79. 3) Новь, новина (земля въ первый разъ вспаханная). *Поореш років три та й пускаєш знов на переліг, а ореш новину.* ЗОЮР. I. 144. *Да багат, Юрасько, батько твій, густо пшениці на новині.* Мет. 165. 4) Новое платье. Ном. № 4912. 5) Новый хлѣбъ, новыя овощи, новая пища въ данномъ году. *Позичений?—каже Павло, краючи хліб.—Оддамо, серце, оддамо новиною.* МВ. (О. 1862. I. 74). *Діти! попаде!.. новина! а йдіть но сюди!—Яка там новина?—Кавун, диня.* Св. Л. 21. *Як що небудь уперве починають їсти (курча, яблуко, огірок), то перегинають за голову руку і загодовують: нова новина, щоб не болів ні живіт, ні голова.* Константиногр. у. Ум. **Нови́нка.**

Нови́нний, а, е. Новинный. *Новинне поле.*

Нови́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Обновлять, заново отдѣлывать.

Нови́тися, влю́ся, ви́шся, *гл.* Обновляться. *Як усякому свою одежу давати, так вона ж не новиться, а все мизкається та мизкається.* Черниг. у.

Нови́ця, ці, *ж.* ? *Будемо ми* (пчоли) *при саду рої роїти і меди носити у пана господаря у його бортях і в його новицях.* Чуб. III. 392.

Нові́сінький, а, е. Новехонькій.

Нові́тній, я, є. Недавно появившійся, новый. *Це новітня пісня. Це новітній пан.* Уман. у.

Но́во, *нар.* Вновь. *Ново населилося село, а давніш не було.* Черк. у.

Новобра́нець, нця, *м.* Новобранецъ. *Випровожала матусенька сина да у тиї новобранці.* Лукаш. 72.

Новобра́нка, ки, *ж.* Новенькая, новичекъ-женщина. *Дітвора сипнула з хати зустрічати новобранку-товаришку.* Св. Л. 79.

Нововірець, рця, *м.* Послѣдователь новаго ученія, новой вѣры. К. ЦН. 297.

Нововірний, а, е. Относящійся къ новому ученію. *Нововірні оповідання про світ широкий, про науку правди.* К. Бай. 135.

Нововірство, ва, *с.* Новое ученіе, слѣдованіе новому ученію. К. Бай. 81. *Поспільство... стало взивати ляхами... прозелитів чесько-німецького нововірства.* К. XII. 115.

Новодра́нка, ки, *ж.* Изорванная рубаха. (Насмѣшка: вмѣсто—новая рубаха). *Що-вечора і що-ранку то й чадінеш новодранку.* Ном. № 11241.

Новоже́нець, нця, *м.* Новобрачный.

Новоже́ння, ня, *с.* Свадьба? новолуніе? *Як хто хоче, щоб свірщки в хаті не водились, то... каже: Свірщки-молодці, ходіть сюди, кличе вас місяць на новоження.* Чуб. I. 68.

Новолі́тувати, тую, еш, *гл.* Поздравлять съ новымъ годомъ (1-го января), совершая при этомъ обрядовый посѣвъ зеренъ въ хатѣ. Чуб. III. 1 и 2.

Новомли́нка, ки, *ж.* Родъ водки. КС. 1883. VII. 497.

Новомо́дній, я, є. Новомодный. Вас. 210.

Новонаста́влений, а, е. Вновь назначенный.

Новонаста́ння, ня, *с.* Пакибытіе. *Пійшовши слідом за Мною, у новонастанню... сядете також на дванадцяти престолах.* Єв. Мт. XIX. 28.

Новоприста́нний, а, е. Вновь вступившій (въ общину). *Що ж ви скажете новопристаннону, як прийде до вас? Хоч сих ви не мутіть.* Павлогр. у.

Новоприхо́жий, а, е. Недавно пришедшій, поселившійся.

Ново́рілля, лі, *ж.* Вспаханное весной поле для ярового посѣва. Вас. 196.

Новорі́чний, а, е. Новогодній. Желех.

Новорожде́нець, нця, *м.* Новорожденный сынъ. *Кланяюсь і хлібом, і вином, і сином новорожденцем.* Чуб. IV. 8.

Новоро́чник, ка, *м.* Альманахъ. *Сніп, український новорочник. Зкрутив Александр Корсун. Рік первий.* Харьк. 1841.

Новосві́т, ту, *м.* Новыя вѣка. Встрѣчено у Кулиша: *Шекспіре, батьку наш, усім народам рідний!... Світило творчества, Гомере новосвіту.* К. XII. 70.

Новосе́лець, льця, *м.* Вновь поселившійся, новопоселенецъ.

Новосі́лля, ля, *с.* Новоселье. Кв. I. 113.

Новохреще́нець, нця, *м.* Неофитъ, новокрещенный. Шевч. 605.

Новохреще́ний, а, е. Новокрещенный.

Нога́, ги́, *ж., мн.* **но́ги и но́зі.** 1) Нога. *Вовка ноги годують.* Ном. № 7207. *Приїхавши до владики, стала на порозі, вклонилася низесенько аж в самиї нозі.* Закр. I. 117. *Скриплять чоботи на нозіх.* МУЕ. III. 89. **В но́ги.** Дать тягу, удрать. *Которі в плач, а хто в ноги,—тілько залопотіло.* МВ. (О. 1862. III. 62). *Він мене канчуком, а я в ноги.* Канев. у. **Нога́ за ного́ю іти́.** Медленно идти. *Ішов захожий тихо, нога за ногою.* Мир. ХРВ. 11. *Обоє, похнюпившись, мовчки тягли нога за ногою.* Мир. Пов. II. 49. **Прида́ти ходи́ в но́ги.** Поспѣшить. *Чим дуж придав ходи в ноги.* Мир. ХРВ. 9. **До ніг упа́сти.** Упасть въ ноги. КС. 1882. XII. 498. **До ноги́ ви́різати.** Истребить до послѣдняго человѣка. *Три дні різали усіх липован, геть чисто, до ноги вирізали... і ноги не осталось.* КС. 1883. I. 60. Также: **до ноги́ попро́дати**—рѣшительно все про́дать (о домашнихъ животныхъ). *Попродали худобу до ноги.* О. 1862. X. 114. **До ноги́ чо́боти ши́ти.** Шить сапоги на каждую ногу на особую колодку, а не оба на одну. Гол. Од. 15. **Догори́ нога́ми.** Вверхъ дномъ. Желех. *Усе догори ногами поперевертав.* **Заде́рти но́ги.** Окочуриться, околѣть. Желех. 2) **Соро́чі но́ги.** Раст.=**Остріжка.** Вх. Пч. I. 10. Ум. **Ніженька, ніжечка, ніжка.** *Літом ніжкою, а зімою ручкою.* Ном. № 559.

Ногави́ця, ці, *ж.* 1) Штанина. 2) *мн* Штаны суконные. Kolb. I. 41. *Дівки вінки*

попубими, а парубки ногавиці. Чуб. V. 1113.

Ноги́вки, вок, *ж. мн.* Штаны изъ холста. Угор.

Но́ді, *нар.* Сокращенное **иноді.**

Ножа́ка, ки, *м.* Большой ножъ. *Ріжуть мене ножакою і б'ють мене ломакою.* Ном. № 505.

Ножани́й и ножени́й, а́, е́. Ножной; къ ногамъ относящійся, на ногахъ находящійся. *Ножана ступа.* Сим. 139. *Ножені пальці.* Мнж. 42.

Ножена́, ни́ти, *с.* Маленькая ножка. *Обідрана, ледве, ледве несе ноженята.* Шевч. 266.

Но́жик, ка, *м.* Ум. отъ **ніж.**

Но́жиці, ць, *м. мн.* Ножницы. *Вдарь у стіл—ножиці обізвуться.* Ном. № 3799.

Ножіни́й, а́, е́=Ножаний. *Ножіна ступа.* Шух. I. 161, 162.

Ножкови́й, а́, е́.—пу́щення. Заговѣнье передъ масляницею, когда ѣдятъ студень изъ свиныхъ ногъ. Марк. 153.

Но́жні, нів, *м. мн.* Ножницы для рѣзанія желѣза. Вернеднѣпр. у.

Ноздря́тий, а, е=Ніздруватий. Пирятин. у. Слов. Д. Эварн.

Но́зя, зі, *ж.* дѣтск. Нога, ножка.

Но́кати, каю, ать, *гл.* Понукать (лошадь), кричать **но.**

Нора́, ри́, *ж.* 1) Нора. 2) Жив. Nyrudaens glareolus Шух. I. 22. См. **Норица 2,** Ум. **Ні́рка.** Ув. **Нороха.** Мнж. 69.

Норе́ць, рця́, *м.* 1) Водолазъ. *Посилав той купець норця, щоб пурнув у море та подививсь, за що він* (корабель) *там зачепився.* Чуб. II. 17. 2) Родъ утки: нырокъ, Mergus albellus.

Нори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Рыть норы.

Нори́ця ці, *ж.* 1) Фистула. *Нориці-гноянки поробилися та течуть.* Херсон. у. *Щоб тебе нориці сточили.* Ном. № 13626. 2) Полевая мышь, Hyrudaeus arvalis. Жел.-Лех.

Нори́чуватий, а, е. Больной фистулой.

Норівоньки, ків, *м. мн.* Ум. отъ **норови.** См. **Норов.**

Но́ров, ва, *м.* 1) Нравъ. *У тебе не такий норов і зроду був.* Г. Барв. 502. 2) *мн.* Капризы, прихоти. *Ой сідай, Марусенько, на воз, да кидай батькові норови: що перші норови—попрядки, а другії норови—досвітки.* Нп. *А я твої норови добре знав, тим я тебе аж ніколи не займав.* Грин. III. 208. Ум. *мн.* **Норі́воньки.** *Десь ти, мила, норівоньки мої знаєш.* Чуб. V. 593.

Норови́стий, а, е. Капризный, прихотливый; упрямый. *На вгороді бузина коренистая, чорнявая дівчинонька норовистая.* Нп. *Норовистий кінь.*

Норови́тися, влю́ся, ви́шся, *гл.* Капризничать, упрямиться. *Недоросток, моя й мати, норовиться.* Чуб. V. 661.

Норовли́вий, а, е=Норовистий.

Норо́ха, хи, *ж.* Ув. отъ **нора́.** Мнж. 69, 40.

Нороцови́й, норцови́й, а, е. Испорченное вм. **марцовий,** мартовскій. ЗОЮР. I. 203. Мет. 378.

Носа́й, сая́, *м.* Жукъ длинноносикъ.

Носа́к, ка́, *м.* 1) Носокъ сапога. *Вдарив його носаком.* 2) Ударъ по ногѣ. 3) Носильщикъ. Рост.-на-Дону.

Носа́ль, ля, *м.* 1)=**Носай.** 2) Молотокъ съ длиннымъ концомъ.

Носате́ньский, а, е. Ум. отъ **носа́тий.**

Носати́зна, ни, *ж.* Сапъ. Галиц.

Носа́тий, а, е. 1) Носатый, длинноносый. *Яка ти носата!* Грин. III. 685. 2) Больной сапомъ. *Міняй, свату, сліпу кобилу на носату.* Ном. № 12800. Ум. **Носате́ньский.**

Носа́тка, ки, *ж.* 1) Мѣра емкости въ 3 и болѣе ведра. 2) Родъ кувшина съ длиннымъ носкомъ. *Барильця, пляшечки, носатку, сулії, тикви, боклажки все висушили без остатку.* Котл. Ен. IV. 20. 3) У Василенка: старинный умывальникъ висячій, съ носикомъ и тремя ручками. Вас. 182. 4) Чайникъ. *Ото так у нас його дражнять: у панів чайник, а у нас носатка. Я оце як ходив у Комишне та як зайшов у чайну, так аж дві носатки випив тою чаю.* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Носа́ч, ча́, *м.* Имѣющій большой носъ. Мнж. 26.

Но́сик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **ніс.** 2) *мн.* **Но́сики комаре́ви.** Раст. Delphinium consolida. ЗЮЗО. I. 121.

Носи́ли, сил, *с. мн.* Носилки. *Ледве на носилах донесли.*

Носилянка, ки, *ж.* Одна изъ па́ры большихъ жердей для переноски сѣна. Вх. Зн. 42. Шух. I. 170

Носи́ти, шу́, сиш, *гл.* 1) Носить. *Хто ж тобі, моє серденько, обідати носив?* Нп. *Ой Василя, Василечка тихий Дунай носить.* Мет. 19. 2) Носить одежду, обувь.

Носи́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Носиться.

Носиться, як дурень з ступою. Ном. № 2592.

Нóсичок, чка, *м.* Ум. отъ **ніс.**

Носíй, сія́, *м.* Носильщикъ. Міус. окр.

Носíльник, ка, *м.*=**Носій.** *А носільнички—хлопці-молодці, а кладільнички—середні люде.* Гол. II. 13. Ум. **Носíльничок.**

Носíння, ня, *с.* Ношеніе, носка. НВолын. у.

Носóк, ска́, *м.* Ум. отъ **ніс.** 1) Носикъ. *У моєї мами носок довгий.* Г. Барв. 504. 2) Клювъ птицы. *Рання пташка носок чистить.* Чуб. I. 261. 3) Носокъ (обуви). *Перебуйся назад носками.* Ном. 4) У яйца: острый конецъ. 5) Передняя часть, передній уголъ лезвея топора. Сим. 24. Шух. I. 175, 182. 6) *мн.* Игра: носки.

Носорóжець, жця, *м.* Сказочная птица съ рогомъ на носу, погибшая во время потопа, такъ какъ она, полагаясь на свою силу, не захотѣла войти въ ковчегъ. Драг. 95.

Носю́ра, ри, *м.* Ув. отъ **ніс**

Нóся, сі, *м.* дѣтск. Носъ.

Нося́ка, ки, *м.* Ув. отъ **ніс.**

Нота́ція, ції, *ж.* Урокъ, который не забудется. *Спасибі вам, дядьку, що повчили(=попобили). Ви мені добру нотацію дали.* Осн. 1862. VIII. З нар. уст., 28.

Нóчви, чóв, *ж. мн.* Корыто (для стирки бѣлья). Ум. **Ночóвки, ночóвочки.**

I. Ночíвля, лі, *ж.* Ночлегъ.

II. Ночíвля, ля, *с.* Ночной отдыхъ. *Як тебе забрали в москалі..,—ні одного спокійного ночівля не мали ми, поки тебе визволили.* Г. Барв. 133.

Ночлíг, гу, *м.* 1)=**I. Ночівля.** 2) *мн.* Ночная пастьба скота пастухами. *Підемо на ночліги.* 3) *мн.* Въ черниговскомъ свадебномъ ритуалѣ обрядъ жаренья сала: послѣ удостовѣренія въ невинности новобрачной и отправки извѣщенія объ этомъ къ матери послѣдней, свекоръ оставшимся на свадьбѣ женатымъ мужчинамъ даетъ по куску сала, по щепкѣ для вертела и снопъ соломы со словами: „їдьте, добрі люде, на ночліги; хто вернеться з добром, тому почот буде". Гости уходятъ въ пустое мѣсто и жарятъ на огнѣ сало, стараясь свое сохранить, а чужое съѣсть, а затѣмъ снова возвращаются къ свекру для продолженія пирушки. МУЕ. III. 157.

Ночлігува́ння, ня, *с.* 1) Пребываніе на ночлегѣ. *Товариш огледів у корчмі хатину про наше ночлігування.* Г. Барв. 20. 2) Ночная пастьба скота.

Ночлігува́ти, гу́ю, єш, *гл.* 1) Ночевать, быть на ночлегѣ. *Дико й сумно нам було в дорозі. Ще дикше й сумніше було ночлігувати.* Г. Барв. 19. 2) Пасти ночью скотъ.

Ночліжа́нин, на, *м.*=**Ночліжник.** *По над шляхом ночліжане чумаки постали. Полягали та й не спали, мовчки сумували.* К. (Степові квітки, 89).

Ночлíжник, ка, *м.* 1) Ночлежникъ. 2) Ночной пастухъ. *Ночліжники бачили, що такі то коло тих коней ворожили.* Ном. № 12823.

Ночни́й, а́, е́. Ночной.

Ночни́к, ка́, *м.* 1) Луна. Сосниц. у. Чуб. I. 9. 2) Бѣсъ. *Ночник тебе уплодив.* Ном. № 3578. 3) Ночной сторожъ возлѣ лошадинаго табуна. Маріупольск. у. Залюбовск. См. **Нічник.**

Ночни́ця, ці, *ж.* 1)=**Нічниця 3.** *Нате вам ночниці, оддайте нам сонниці.* Грин. I. 29. КС. 1883. VII. 588. 2) Летучая мышь. 3) Сказочная слѣпая птица, которую водитъ малая птичка; въ лѣтнюю ночь **ночни́ця** жалобно кричитъ. Драг. 10.

Ночови́д, да, *м.*=**Кажан.** Вх. Пч. I. 16.

Ночóвки, вок и **ночóвочки, чок,** *ж. мн.* Ум. отъ **нóчви.** 1) Малое корыто. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Залюбовск.

Ночува́льник, ка, *м.* Ночлежникъ, ночевальщикъ. Константиногр. у.

Ночува́льниця, ці, *ж.* Ночлежница, ночевальщица. Константиногр. у.

Ночува́ння, ня, *с.* Ночевка, ночеваніе.

Ночува́ти, чу́ю, єш, *гл.* 1) Ночевать. *Питається сон дрімоти: де ти будеш ночувати? Там, де хата тепленькая, де дитина маленькая,—там я буду ночувати дитиночку колихати.* Мет. 2. **Чи здорóві ночува́ли?** Хорошо-ли провели ночь? (Утреннее привѣтствіе). О. 1862. V. 84. 2) Спать вмѣстѣ дѣвушкѣ и парню. *Уже Василь одкинувсь од Марини,—ночує з Галькою.* Полт. г.

Нóша, ші, *ж.* Платье. Одежда. Вх. Зн. 42. Шух. I. 120.

Нóші, нош, *ж. мн.* Носилки.

Ну. 1) *меж.* *Ну, їсть! нівроку!* Ном. **Та ну бо кажіть!** Да говорите же! 2) Передъ глаголомъ неопр. накл. употребляется въ смыслѣ: началъ, давай. *А прокинувся він... і гуком його в хаті аж сохи движать! Ну бігать, гомоніть, гайнувати, аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10. 3)=**Но 2.** (Послѣ глагола въ повелит. накл.): *А вийдіть-ну*

сюди, дядьку Трохиме, ходіть-ну з нами. Рудч. Ск. І. 78.

Нуд. ду, *м.* 1) Скука, тоска, томленіе. МВ. (О. 1862. III. 35) *З нуду грав на балабайку, брався до сопілки.* Мкр. Г. 2) Тошнота. *Швидко кинувся із хати, щоб холодною водою нуд угамувати.* Мкр. Н. 9.

Ну́да, ди́, *ж.* 1)=**Нуд 1.** *Де люде, там нуди.* Ном. № 2453. *Що там розказувати? Нуда така!* МВ. (О. 1862. III. 36). *Коли б я була така пана, як оце дзеркало показує, то я б з нуди вмерла б.* Подольск. г. 2)=**Нуд 2.** *Серце б'ється, дак нуда така візьме.*

Ну́ди́ти, джу́, дить, *гл.* 1) Наводить, нагонять скуку. 2) Томить, мучить. *Сюди блудить, туди блудить, під собою коня нудить.* Нп. 3) Принуждать. *Учора у розправі нудили хлопців, щоб признались, хто вкрав гроші у Грицька.* Волч. у. *Став ізнов Грицько нудити Настусиного батька* (щоб Настусю за його віддав). Г. Барв. 455. 4) *безл.* Тошнить. 5)=**Нудитися.** *Ходжу, нуджу по садочку, милою не бачу.* Чуб. V. 5. 6) **Нуди́ти світом.** Томиться. *А Василь собі нудить світом і не знає, на яку ступити.* Кв. І. 11. *Вечір стою, світом нужу, тебе не видати.* Мет 38.

Ну́ди́тися, джу́ся, дився, *гл.* Тосковать, скучать; томиться. *Ой не пряди, моя мила, не нудися: прийде весна, святе літо, приберися.* Нп. *Він з голоду ніколи не нудився.* Греб. 364.

Нудки́й, а́, е́=**Нудний.**

Ну́дко, *нар.* = **Нудно.** *Нудко мені, тяжко мені,—ні з ким розмовляти.* Чуб. V. 234.

Нудни́й, а́, е́. 1) Скучный; томительный. *Бодай же кінець ваш був нудний та гіркий!* Ном. № 3710. *Нудна моя у полі робота.* Грин. III. 276. 2) Приторный. 3) Тошный.

Ну́дність, ности, *ж.*=**Нудота.**

Ну́дно, *нар.* 1) Скучно; томительно. *Нудно без роботи.* МВ. (О. 1862. III. 40). *Так менї, дівчинонько, да без тебе нудно.* Нп. 2) Приторно. 3) Тошно.

Нудо́та, ти, *ж.* Скука, тоска, томленіе. *Нудота мені така стала дома сидіти.* См. **Нуд, нудьга.**

Нудьга́, ги́, *ж.* 1) Тоска, скука. Г. Барв. 431. 2) **Нудьга́-чоловік.** Скучный человѣкъ. *Семен це нудьга-чоловік.* Міус. окр. См. **Нуд, нудота.**

Нудьгува́ти, гу́ю, єш, *гл.*=**Нудитися.**

Ну́жа, жі, *ж. соб.* 1) Вши. *Коли не н'є, так нужу б'є, а все не гуляє.* Ном № 769. *Убрання, постоли порвались і нужі повна очкурня.* Котл. Ен. 2) Мухи. *Тут, біля заюнів, нужа б'є скотину дуже.* Слов. Д. Эварн. *Воли... ішли нехутко по дорозі да знай хвостами нужу проганяли.* Рудч. Ск. II. 171.

Ну́жда, ди, *ж.* 1) Нужда, недостатокъ. 2) Надобность, необходимость. *Надумались збірати гроші про таку народню нужду.* К. (О. 1862. III. 22). **Ум. Ну́ждонька, ну́ждочка.**

Нужда́ти, да́ю, єш, *гл.* Принуждать признаться, добиваться признанія. *За гроші* (що вкрадено) *нуждають парубка в розправі.* Волч. у.

Ну́жде́нний, а, е. 1) Крайне нуждающійся. 2) Плохой, жалкій. *Коли на тім нужденім полі забачуся в щасливій долі?* Грин. III. 632. 3) Измученный. *Розважає душу свою, нуждене серденько.* К. Дз. 130.

Нужди́ти, жду́, дить, *гл.* Принуждать. *Коли схоче син женитись, то не помішаєм і нуждить його не будем.* Мкр. Н.

Ну́ждонька, ки, *ж.* Ум. отъ **ну́жда.**

Нужда́та, ти, *ж.* 1)=**Нужда.** 2) Болѣзнь. *Бог дасть нуждоту, Бог дасть, що й оздоровить.* Посл.

Ну́ждочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ну́жда.** 2) Родимчикъ у дѣтей. Канев. у.

Ну́жний, а, е. 1) Изможденный, истомленный. 2)=**Нуждений 1.** *Горе мені нужному, що я винен кожному.*

Нуздá, ди́, *ж.* Узда. **Ум. Нуздéчка.** *Пан і посадить його верхи на свої коліна... а воно тільки: „но, косю, но!..“ та за панові вуси й візьметься, наче за нуздечку.* О. 1862. X. 5.

Нуздáти, да́ю, єш, *гл.* Зануздывать, надѣвать узду.

Нуздéчка, ки, *ж.* Ум. отъ **нуздá.**

Ну́кати, каю, єш, *гл.* Кричать: ну! понукать. *Не запрій, що нукаєш.* Ном. № 10347.

Нуль, ля́, *м.* Нуль. *Нулі вимаються при складуванні.* К. Грам. 101.

Нум, ну́мо, ну́мте (*мн.*), *межс.* Ну, станемъ, давайте. *Нумо, браття, нумо, товариство, нумо коні сідлайте!* Грин. III. 603. *Нумо, діти, нумо, нумо припильнуймо! Нп. Нум, діти, паску їсти!* Ном. № 593. *Он де, братці, сидить кравець на дубі. Ох, нумте, братці, як би його достати.* Рудч. Ск. І. 6.

Нуре́ць, рця́, *м.* ? Животн. Шух. 22.

Ну́рка, ки, *ж.* Зоол. Норка, Mustela lutreola. Вх. Пч. I. 16.

Ну́рт, та, *м.* Водоворотъ, омутъ. *Всіх німців нуртам Дніпровим оддано.*

Ну́рта, ти, *ж.* Пучина, бездна.

Ну́те, *меж.* Нуте. *Гей, нуте, косарі!* Ном. № 9999.

Ну́трішній, я, е. Внутренній.

Нутро́, ра́, *с.* Нутро, внутренность. *Неначе залізом палили мов нутро.* Стор. МПр. 34.

Ну́трости, стів, *ж. мн.* Внутренности. Черк. у.

Нутря́к, ка́, *м.* 1) Нутреное сало. Хотин. у. 2) Животное, у котораго шулята находятся внутри, а не въ мошонкѣ. *Як болять зуби, то найди невиложеного жеребця - нутряка здохлого, одірви підкову, з ухналів скуй перстень та й носи.* Мнж. 157.

Нутряни́й, а́, е́. Внутренній, нутреной. *Кров нутряну замовить.* Мнж. 150.

Нъо! *меж.* Но! *Нъо, нъо, урагова!* О. 1862. VI. Костомар. 63.

Нью́кати, каю, еш, сов. в. **нью́кнути, кну, неш,** *гл.* Понукать, понудить лошадь словомъ **нью.** *Ньокни на сіру, бо зовсім не везе.*

Ню́нька, ки, *ж.* Раст. 1) Sparganium simplex L. 2) Sparganium ramosum L. ЗЮЗО. I. 137.

Ню́ня, ні, *ж.* Плакса. Ум. **Ню́нька.** Гол. IV. 480.

Ню́нявий, а, е. Плаксивый.

Ню́та, ти, *ж.* Заклепка; спайка. **Взя́ти в ню́ти.** Заклепать.

Нютува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Заклепывать, спаивать.

Нюх, ху, *м.* 1) Чутье, обоняніе. Переносно: носъ. *Бережи нюха.* Ном. № 3626. 2) Понюшка табаку.

Ню́хання, ня, *с.* Нюханіе.

Нюха́рь, ря́, *м.* Нюхатель (нюхающій табакъ). Мнж. 173.

Ню́хати, хаю, еш, *гл.* Нюхать. *Нюхала квітку. Я здорово нюхав табаку.* Кв. I. 252.

Нюха́ч, ча́, *м.*=**Нюхарь.** *Нюхачів багацько, та табаки нема.* Ном. № 4760.

Нюхну́ти, хну́, не́ш, *гл.* Однокр. в. отъ **ню́хати.** *Тільки що нюхнув—та ачхи!* Рудч. Ск. I. 4.

Нюши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Нюхать воздухъ (о животномъ). *Собака нюшить.* Черк. у.

Нюшкува́ти, ку́ю, еш, *гл.*=**Нюшити.** *Нюшкує пес.* Камен. у.

Ня, ня-ня́! *меж.* Зовъ собаки. КС. 1882. VIII. 386.

Няв! *меж.* Мяу! *А количок няв-няв-няв!* Рудч. Ск. I. 51.

Нявк, ку, *м.*=**Нявкання.** Св. Л. 132.

Ня́вка, ки, *ж.* Одинъ изъ злыхъ духовъ (по вѣрованіямъ гуцуловъ) = **мавка?** Шух. I. 43.

Ня́вкання, ня, *с.* Мяуканье.

Ня́вкати, каю, еш, *гл.* 1) Мяукать. 2) Кричать (о совѣ).

Ня́вкнути, кну, неш, *гл.* Мяукнуть.

Нявча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Мяукать. *І в голос, мов кішки, нявчать.* Котл. Ен. VI. 21.

Нягай, *нар.*=**Нехай.** Гол. III. 261.

Няй, *нар.*=**Най.** *Няй слівце промовить.* Гол. IV. 372.

Ня́мкало, ла, Дѣтская игра въ бросаніе палокъ. Тоже, что и **шкопирта.** Ив. 20.

Ня́ньо, ня, *м.* Отецъ. Гол. II. 43.

Ня́нька, ки, *ж.* Нянька. *Багатому чорт діти колише, а убогий і няньки не найде.* Ном. № 1420.

Ня́нько, ка, *м.*=**Няньо.** *Поколь била'м в свою нянька, коровачки'м пасла.* Гол. II. 444.

Нянькува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть, служить нянькою. *Нянькувала у нас коло меншого брата.* Сим. 209.

Ня́ньчити, чу, чиш, *гл.* Нянчить. *Не ти ж мене колихав, не ти ж мене няньчив.* Чуб.

Ня́ньчитися, чуся, чишся, *гл.* Нянчиться.

Ня́ня, ні, *ж.* 1) Дѣтск. Няня, нянька. О. 1861. VIII. 8. 2) Ласкательное названіе коровы. *Як вижене корову у череду, озьми її за хвіст та кажи: „Іди, нянь, по густе молоко, по білий сир, по жовте масло".* Мнж. 135.

Ня́ти, йму́, йме́ш, *гл.* 1) Брать. 2) Брать (о рѣжущемъ орудіи). *Твоєї шиї міч не йме.* АД. I. 133. 3) **Ня́ти вірн.** Вѣрить. *З брехні не мруть, та вдруге віри не ймуть.* Ном. № 6805.

Ня́тися, йму́ся, йме́шся, *гл.* 1) Браться. *Нявся, як на стіну дрався.* Ном. № 3070. 2) **Не йме́ться віри.** Не вѣрится. 3) **Не йме́ться мені.** Не дается въ руки, не спорится.

LaU.D
H8735s1

472867
Hrinchenko, Boris Dmitrovich
Словарь української мови.
v.1
[Transliterated: Slovar' ukrains'koi movi.]

DATE | NAME OF BORROWER

For use in

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

Українське
слово